

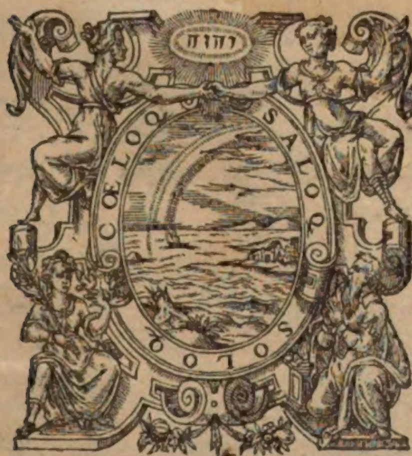
METHODVS PRACTICÆ MEDICINÆ:

Omnium humani corporis affectuum causas, signa, & curationes exhibens.

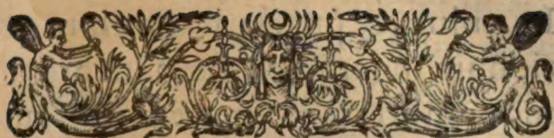
Publicè olim inter legendum ab HIERONYMO CAPIVACCIO, *Medico celeberrimo, in Patauinis scholis tradita:*

Nunc verò elegantiori ordine quàm antea composita & recognita.

LVGDVNI,
APVD IACOBVM ROVSSIN,
Typographum Regium.

M. D. XCVI.

TYPOGRAPHUS

MEDICINÆ

CANDIDATIS.

De huius operis tertiatione.

ORUM profectò qui apud Italos nostra ætate fœliciùs in studio & stadio Medicinæ sudarunt nemo melioribus auspiciis cursus palmã consecutus est, quàm Hieronymus Capiuaccius, vir fœlicis ingenij, paucis equidem eruditione inferior, multis variis experimentis, & frequenti rerum vsu superior, qui dum publicè doceret in Academia

Patauina, & præclaris omnium nationum ingeniis ad diuinam propemodum artem præiret, eam ſibi laudis & gloriæ palmam tam æquis titulis vindicauit, vt iam meritò existimetur is qui Medicinam à multis iam ſæculis glorioſiſſimam præſtantiſſimámque à Maleferiatis Medicaſtris & ſceleratis impoſtoribus conſpurcatam reſtituit. Fuit tum generis, tum eruditionis ſplendore clariſſimus, naturalis Philoſophiæ indagator perſpicaciſſimus, qui poſtquàm diu in euoluendis Græcorum, Latinorum, ac Arabum Medicorum ſententiis conſenuiſſet, neglecta valetudine, vt veram ſanitatis reſtituẽdæ ægris corporibus methodum pararet, maturiùs ſanè quàm oportuit fatis functus eſt. Ex his quæ viuens publicè docuerat conflata eſt Medicinæ Praxeos Methodus, in qua exactè adeò omnium

humani

humani corporis affectuum causas, symptomata, & remedia inquirit & rimatur, vt nemo sit, nisi insensum habeat Apollinem & Æsculapium, qui in ea natiuum Medicinæ splendorem penè extinctum clariùs fulgere non miretur. Opus vtile profectò, & omnibus Bibliopolarum officinis exquisitum, commendatum obtulerũt primùm Venetiæ, sed rude adhuc & indigestũ, cui nuper secundis vigiliis Beyerius Francofordiensis Medicus, per Germaniam celeberrimus ornatum addidit. Nos postremò vtriusque collationis editione illud recognitum, & elimatum elegantioribus, & multò cõmodioribus typis, vt Capiuaccij nominis & instituti esset nostra Gallia particeps, excusimus. Quòd si conatus hosce meos Rempublicam litterariam iuuandi non infeliciter cessisse intellexero, habebis

propediem, amice Lector, nostra opera maiores & vberiores tanti viri fœturas: cuiusmodi sunt selectiores & exquisitiores quædam obseruationes de vrinis, de anatome, de lue venerea, de differētiis pulsuum, de recta singulis humani corporis affectibus medendi ratione, quas tota plaudente Italia olim suis auditoribus proposuit. Hoc in limine te scire volebam. Vale.

LIBER PRIMVS.

De Capitis, & Partium huic annexarum affectibus. Cap. 1.

De

LIBER SECVNDVS.

De Medij Ventris, id est, Thoracis, Pulmonum, & Cordis affectibus. Cap. 1.

LIBER TERTIUS.

De partium imo ventre contentarum affectibus.

I. Æsophagi affectus.

II. Ventriculi affectus.

III. Intestinorum affectus.

De

De

LIBER QVARTVS.

De Matricis affectibus.

I. Mensium purgationem concernentes affectus.

II. Spectantes conceptum.

III. Parturitionem attinentes.

IV. Symptoma vteri, quatenus hic cōsideratur vt pars seruiēs indiuiduo, non speciei.

V. Appendix.

LIBER

LIBER QVINTVS.

De Arthritide, & Lue Venerea.

SECTIO PRIOR.

SECTIO POSTERIOR.

De Venerea virulentia. Cap. I.

LIBER SEXTVS.

De Febribus. Cap. 1.

Inuasio

LIBER SEPTIMVS.

De Venenis. Cap. 1.

FINIS.

PRACTICÆ MEDICINAE, LIBER PRIMVS.

DE CAPITIS, ET PARTIVM HVIC ANNEXARVM AFFECTIBVS.

CAPVT I.

Enumeratio Capitis affectuum externorum: & primum de Capillorum defectu: nimirum, areis, defluuio capillorum, caluitio, tardóque pilorum ortu.

VITIA alia dicuntur ratione Sanitatis, alia ratione Pulcritudinis naturalis. Vitia ratione ſanitatis læſæ, ſunt affectus præter naturam partium viuentium, lædẽtes operationes:& ſunt morbi,propriè ita dicti. Vitia autem ratione pulcritudinis naturalis, ſunt affectus partium non viuentium, non lædentes operationes,ſed pulcritudinem naturalem:ideoque morbi ſunt, ſed non proprie ac ſimpliciter,verum in parte exornatoria: (quam ita Galenus vocat c. 2. l. 1. κ.τόπ.) ſeu in parte, quæ agit de decoratione.Facultas autem Comtoria,quę verſatur circa pulcritudinem,non naturalem, ſed fucatam, non eſt pars artis medicæ.Oportet tamen Medicum & hanc artem callere,propter fœminas regias,vt Galenus ait,quibus obedire oportet; ea tamen ratione, vt dum exercemus artem

Exornatoria pars medicinæ.

Comtoria facultas.

istam, hoc faciamus citra detrimentum sanitatis.

Externi capitis affectus præcipui. Nos autem in præsentia agemus de affectibus partium capitis non viuentium, vsum tamen præstātium:& proinde ratione Capillorum loquemur de horum defectu, id est, de alopecia, de ophiasi, de defluxio capillorum, de caluitio: item de capillorū excessu: tandē de vitiato capillorū colore, id est, de canitie. Ratione Cutis, loquemur de furfurib⁹, seu de porrigine: de pediculis: de vlceribus, siue sint achores, siue faui.

DE DEFECTV CAPILLORVM.

Nomen. SVb capillorum defectu comprehendimus areas, id est, alopeciam & ophiasin: item defluuium capillorum, caluitium, tardum pilorum ortum, nam quidam, annum agentes vigesimumquartum pilos in mento desiderant.

Definitio. Deffectus autem capillorum est affectio, qua cutis capitis glabra redditur. Affectio dicitur, non morbus, c.1.l.1. *x. τόπ.* Est enim symptoma, quod non necessario in morbum refertur: licet enim aliquando pili deficiant ob morbum, vt in lue Gallica: possunt tamen etiam citra morbum deficere, dum alimenti est vitium. (sic etiam mala coctio dari potest, quæ in morbum non refertur.) In affectione, de qua loquimur, non læditur actio sed decorus aspectus. Et affectio, qua cutis capitis glabra redditur: sicut contra, in excessu capillorum, cutis capitis hirsuta & hispida redditur.

Deficientium pilorū causa. Porrò ad generationem & conseruationem pilorum tria requiruntur: cutis, cui capillorum radices inhęrent: materia ipsa: & calor agens. *I. Cutis vitia.* Cutis requiritur, quæ nec sit humidior, nec siccior, nec densior, nec laxior; sed in horum medio sita. Quod si vitium sit cutis, pili deficiunt: &, si cōsistat in nimia humidate, vel laxitate, est defectus, qui dicitur *Defluuium capillorum.* Si cutis siccior & aridior sit, fit defectus qui *Caluities* dicitur. Hoc habetur è Galen. aph.28.sect.6.aph.69.sect.5. vbi Hipp. dicit, eunuchos non caluescere: nam propter testium abscissionem similes redduntur fœminis, quæ ob nimiam humiditatem non possunt caluescere. *II. Materiæ vitia.* Materiæ vitium est defectus, vel corruptio. Si materia deficiat, fit defectus capillorum, qui modo caluitium, modo defluuium capillorū dicitur: defluuium, quando per vniuersam capitis cutim adest materiæ defectus: caluitium, quādo defectus est potissimum in syncipite. Si materia corrumptiur, radices pilorum necessario cadunt. Hæc materia corrupta, si aliquas tantum capitis partes occupat, fit defectus capillorum qui est cum areis,

&

& tunc est alopecia, aut ophiasis: si omnes partes indifferenter occupat, fit defectus, qui defluuium capillorum dicitur. Quidam asserunt alopeciam, & ophiasin fieri à materiæ defectu. Sed longè fallũtur: primo enim adest materia, sed corrupta. Deinde in iis, qui lue Venerea laborant, ob materiam corruptam omnes capilli defluunt. Tertiò hoc aduersatur auctoribus: nam præter Alexand. & Auicennam, Galenus aph. 11. sect. 5. dicit, in tabidis fieri defluuium capillorum, ob materiæ vel defectum, vel prauitatẽ. Et aph. 34. sect. 6. aperte dicit, sicut alopecia & ophiasis fiunt à prauis succis, ita & defluuium capillorum ab iisdem oriri. Nec illi se tueri possunt Galeni auctoritate, dum c. 2. l. 1. κ. τόπ. ait, defluuium capillorum fieri ob defectum materiæ: sic enim ait Galenus: est autem alia pilorum affectio, quæ defluuium capillorum dicitur. Per illam, intelligit diuersam ab ea affectione, de qua c. 1. egit. locutus autem est ibi de defectu capillorum ob prauos succos: ergo hic loquitur de alia affectione, quæ fit ob defectum materiæ. Non igitur valet illorum consequentia; quoddam defluuium capillorum fit ab alimẽti defectu; ergo omne defluuium capillorum fit à defectu alimenti. Quare concludendum, tum ophiasin & alopeciã, tum etiam, quandoque defluuium capillorum fieri à materia corrupta. Materia hæc corrupta, seu prauus succus, est bilis, pituita salsa, vel atra bilis. Auicennas etiam proponit sanguinẽ corruptum: nec tamen dissentit à Græcis: nam per sanguinem corruptũ, intelligit ita corruptum, vt non seruet amplius naturam & formam sanguinis; si enim forma sanguinis persisteret, non possent abradi radices capillorum. Quod si ergo corruptio accidat secundum partem tenuem, degenerat in bilem: si secundum partem crassam, degenerat in atram bilem: & sic cum Græcis sentit. Causæ propter quas generantur hi succi, aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internæ sunt vel ratione totius, vel ratione partis. Ratione totius, quando corpus est cacochymum, id est, totum refertum prauis succis, qui facile capiti communicantur. Concurrunt vitia alicuius partis, vt cerebri, ventriculi, iecoris, & lienis, itémque vteri: quæ partes dum afficiuntur intemperie, vel obstructione, facilè praui humores generantur, qui in caput delati, pilorum radices depascunt, præcipue dum iecur lue gallica laborat. Causæ externæ non-necessario occurrentes, sunt percusiones capitis, quibus caput ita debile redditur, vt ali-

mentum delatum non posſit regere : & ſic corruptum alimentum deinde depaſcit radices capillorum. Cauſſæ neceſſario occurrentes, ſunt res non naturales : vnde adoleſcens ille boni habitus, alopecia tamen affectus fuit, quia in eſu fungorum deliquerat, cap.1.lib.1.

III. Caloris vitia. Tandem ad pilos producendum, requiritur calor agens validus, coniunctam potius habens ſiccitatem, quam humiditatem. Vnde corpora calida & ſicca magis ſunt piloſa : calore enim diminuto, pili deficiunt: defectus autem hic caloris aliquando eſt cum intemperie in paſsiuis, ſcilicet cum humiditate, vel ſiccitate.

Differẽtia. Si ergo vitium eſt vel Cutis, vel Materiæ, vel Caloris agentis, prodit defectus pilorum; vt quandoque ſit Area, quandoque Defluuium capillorum, interdum Caluitium, aliquando Tardus pilorum ortus. Areæ vel fiunt ſecundum formam Rotundam, & dicitur alopecia, quia vulpes ſæpe hac affectione laborat: vel ſecundũ formam Oblongam, & dicitur ophiaſis, quia ſerpẽs hac ſæpe afficitur, Arabibus tyria dicitur, quia ſerpentes his vocantur tyræ. In ophiaſi non eſt æqualitas, ſicut in alopecia : vnde Auenzoar c.4. tract.1. l.1. quærit, cur in ophiaſi non cadant pili æqualiter ſecundũ rectum & rotundum, ſed ſecundum oblongũ & obliquum! Cauſam eſſe dicit, quia ophiaſis pendet à materia acri & tenui, quæ non eſt vndique æqualis, ſed inæqualis, ita vt alia ſit tenuior, alia craſsior. Dat exẽplum, ſi aqua pura, inquit, in terram decidat, parat ſibi iter rectũ: quod ſi quis ſuper aquã proiiciat terram, vel lutum, aqua non amplius facit iter rectum, ſed obliquum. Sic in ophiaſi eſt inæqualitas arearum, quia materia eſt inæqualis.

Signa. In defluuio capillorum pili deficiunt indifferenter, ſecundum omnes partes cutis capitis. Areæ oculis patent. Si caluitium eſt, pili deficiunt in ſyncipite. Si fuerit tardus ortus pilorum, cognoſcitur, quod non aſſunt pili in ea quantitate, quæ requiritur pro ratione ætatis. Cognito capillorum defluuio; aduertendum, an ſit ratione cutis, an ratione materiæ. Si ratione cutis; hæc eſt rarior, humidior, vel denſior, ſiccior, Si rarior & humidior, cognoſcitur, quia præceſſerunt cauſæ humectantes & rarefacientes cutim, item frequens vſus balnei aquæ dulcis, ſeu lotio frequens capitis cum aqua dulcis tepida: adeſt mollities cutis & capillorum : & ab humectãtibus ac rarefacientibus maximè læditur æger. Quod

ſi cutis

si cutis sit densa & sicca, præcessere contraria: oppositorum enim eadē doctrina. Si fiat ob materiæ vitium, materia vel deficit, vel corrupta est. Si deficiat materia, necessario præcessit aliqua immodica euacuatio alicuius humoris, præcipuè vero sanguinis: præcessit coitus immodicus, vel morbus diuturnus, vnde conualescentes interdum depilantur, ob defectum materiæ. Et tunc ægri nō percipiunt vllam acrimoniam, vel pruritum, quia materia non est corrupta. At, si materia fuerit corrupta, non præcesserunt proposita: percipiunt ægri pruritū: assunt morbi, qui possunt hoc præstare: verbi gratia, si fuerit morbus gallicus, aut si fuerit aliquis morbus, qui cessauit citra euacuationem, & ei succedat capillorum defluuium, nemini dubium esse potest, hoc defluuium pendere à praua illa materia, quæ morbum causauit. Hoc declaro ex Aph. 34. sect. 6. vbi Galenus dicit, nos non debere appellare caluitium, sed defluuium capillorum: dum enim sunt varices, & nulla apparet sequens euacuatio, & sequitur defluuium capillorum; certè hoc dependet ab illa materia, quæ causabat varices. Sic cognoscuntur areæ, quæ necessario pendent à prauis succis. Hic enim succus, num sit bilis, pituita, vel atra bilis, facile cognoscitur. Nā l. 1. κ. τόπ. si cutis fuerit albicans, vitiū pendet à pituita: si pallida, à bile: si nigra, à melancholia. Addit Galenus c. 18. l. 14. meth. prægressam viuendi rationem. Si quis enim fuerit vsus biliosis cibis, à bile pēdebit, &c. Et ne erremus in hoc signo, ratione coloris cutis, monet Auicennas, vt fricemus aliquātum cutem capitis, quia per frictionē materia illa corrupta petit superficiē cutis. Sed modica sit frictio, non violenta; alias etiā sanguis attrahitur, & cutis fit rubicunda. Alexander addit, cognosci hæc vitia è colore capillorū, non defluxorū: (quia hi non assunt:) sed illorum qui assunt (non omniū, quia quidam non sunt vitiati, alias & hi defluerent) & sunt in confinio areæ, qui aliquo modo contaminati sunt. Tardus pilorum ortus facilè cognoscitur; fit enim ob vitium agentis caloris, aut ob vitium cutis. Si sit vitium caloris; cognoscitur, quia corpus est frigidum, languidum. Si autem corpus fuerit robustum & calidum, vitium in cutem referri debet. Vtrum porro cutis sit humidior & laxior, vel siccior & densior, id supra tradidimus.

Si cutis fuerit siccior, humectanda: si humidior, exsiccāda: si densior, rarefacienda: si rarior, densanda. Quoad materiam *Indicationes.*

si hæc deficiat, est addendum. Si corrupta sit; vel vndique corrupta est, vel imminet, ne corrumpatur. Si est corrupta, tunc est cruda, vel cocta. Si cruda, est coquenda: si cocta, euacuanda. Si imminet, ne materia corrumpatur; imminet vel ratione totius, vel ratione partis. Si ratione totius, totum est corroborandum: si ratione partis, pars est corroboranda. Exempli gratia, si hoc immineat ratione caliditatis iecoris, corroboratio consistit in iecoris refrigeratione. Si sit ob malam proprietatem iecoris, vt in lue gallica, corroboratio est in depulsu malæ proprietatis iecoris. Denique si sit vitium ratione debilitatis caloris, corroboratio consistit in augendo calorem.

Dubitatio. Hic autem dubitatio quædam tollenda: Cur Galenus cap.1.l.1.κ. τόπ. dicat, principium alopeciæ, non esse alopeciam: &, cur reprimentia conueniant, non in alopecia, sed in principio alopeciæ? Quoad primum: res quę fiunt, sunt similares, aut dissimilares cap.2.l.1. loc.aff. Similaris rei principium, habet eandem essentiam cum similari re perfecta: sic intemperies, cum sit quiddam similare, fit vt principium intemperiei sit intemperies. At rei dissimilaris principium, non habet eandem naturam cum re perfecta: vt, principium domus, non est domus, quia hæc est quid dissimilare. Alopecia igitur est vitium, quod necessario formam aliquam requirit, necessario est area: & quia est aliquid dissimilare, ideo principium alopeciæ non est alopecia. Quoad secundũ: in principio alopeciæ materia est in fluxu, nondum firmata & impacta, quia nondum pilorum radices sunt deuastatæ: ob id, cum materia sit in fluxu, licet reprimere. At, cum adest alopecia, iam radices capillorum sunt corruptæ, quod significat materiam esse fluxam & firmatam, quæ non cedit reprimentibus. Et sic patet cur in principio alopeciæ conueniant reprimentia, non autem in alopecia ipsa.

Principiũ alopeciæ, non est alopecia.

In principio alopeciæ locum habet repercussio.

Prognostica. Areæ curari possunt: quia succus vitiosus, & materia in cute impacta, potest eradicari. Sed notandũ, hæc vitia quandoque facilius & citius remoueri, quandoque difficilius & serius: pro discrimine & progressu arearum. Alopecia enim facilius euellitur, quã ophiasis, secundum Auicen. & Alexan. quia in ophiasi non modo abraduntur pilorum radices; sed etiam abraditur cuticula: & ita ophiasis est affectus sæuior: Celsus & Auẽzoár dicunt ophiasin facilius curari. Pro quorum salute dicendum, eos loqui de ophiasi, non absolute, sed

quate

quatenus est affectus puerilis: & quia pueri faciliùs sanantur, hi auctores (respicientes ad hanc facilitatem curationis, quæ habetur ratione ætatis) dixerunt, ophiasin facilius curari, scilicet in pueris, quam alopeciam in iuuene adulto. Sed cæteris paribus, ophiasis difficilius curatur. Augetur etiam & minuitur curandi difficultas pro arearum progressu: recentes enim areæ facilius tolluntur: sic alopecia recens facile tollitur, antiqua difficulter, vel numquã. Præterea, si per modicam frictionem cutis capitis, mutetur color cutis; cito & facile vitium illud depellitur: at, si per modicam, vel mediocrem frictionem, non mutetur color cutis, vel vix mutetur; vitium illud non nisi difficulter, & longo temporis spatio tolli poterit. Si medio modo se habeat, medio etiam tempore tolletur. Quoad defluuium capillorum, hoc fit, vel ratione cutis, vel ratione materiæ. Si ratione cutis, si sit laxior, vel humidior, possunt indicationes expleri. Si deficiat materia, possumus addere. Si materia corrupta sit, idem est dicendum, quod diximus de areis. Si defluuium capillorum sit è morbo Gallico, non possumus curationẽ polliceri, nisi præuideamus, num posit auferri morbus Gallicus. In caluitio non possumus audacter curationem polliceri: est enim insanabile, aph. 34. sect. 6. si fiat ratione ætatis; quia ætate ita siccatur cutis, vt non posit laxari, nec posit restitui humiditas. Auicennas dicit, caluitium (quod scilicet accidit ante debitum tempus) posse remoueri, & retardari. Quoad tardũ pilorum ortum: si in causa sit vitium agentis, vt si corpus est frigidum; possumus calefacere & curare. Si fiat vitio cutis, si hæc sit laxior & humidior, possumus promittere salutem, quia possumus densare & siccare. Si verò cutis sit densior & siccior, non possumus ita polliceri salutem: vnde quidam calidi temperamenti extremam attigerunt senectutem sine pilis in mento.

Dictorum affectuum curatio.

Quoad areas: & primum quoad cheirurgiam, hæc respicit totum, vel caput. Cheirurgia merito totius, consistit in venæ sectione, quæ locum non habet, nisi peccet sanguis, id est, nisi redundet. Euacuatio sanguinis potest fieri duplici præsidio; vel debili, vt frictionibus; vel valido, vt sectione venæ. Si morbus est debilis, vtendum auxilio debili; *Arearum curatio.*

Obiectio solutur. valido, si validus. At areæ non sunt morbus validus; imo nè morbus quidem, nisi in parte exornatoria: Ergo non videntur egere sectione venæ. Dico in venæ sectione considerandam esse, non tantum vehementiã morbi præsentẽ, sed etiã imminentem. In areis imminet vehemẽs morbus, cuius ratione vacuandus est sanguis valido auxilio. Nã in areis vtendum est topicis remediis calefacientibus, discutientibus, & attrahentibus à centro ad circumferentiam. Si his medicamentis vteremur sine euacuatione sanguinis, ad caput sanguis attraheretur, & attractus posset causa esse phlegmonis cerebri, vel meningum. Quare, ratione huius maximi morbi imminentis, dum sanguis redundat, vena secanda. Galenus in cura alopeciæ, c.1.l.1. *κ. τόπ.* non meminit venæ sectionis, quia ibi non tradit curationem morborum, sed rationem cõponendorum medicamentorum, desumptis indicationibus à locis affectis. Ideo non loquitur de omnibus indicationibus, seu instrumentis. Circa quantitatem. Non est vacuandus sanguis in multa copia: dum enim adest area, impossibile est, vt corpus sit exquisite plethoricum; quia area pendet à cacochymia, non tamen exquisite, id est, non adest sanguinis redundantia, sed notha cacochymia: non excedamus igitur ℥ vj. vel viij. Quo tẽpore? Lenita aluo. Quæ venæ secandæ? Variæ, pro varia dispositione ægri. Si enim affectio pendebit è iecore, aperietur basilica dextri brachij: si à liene, basilica sinistri: si ex hæmorroidibus, his applicabuntur hirudines. Si è mensibus suppressis, saphena secabitur. Quod si ætas, timiditas, aut vires debiles non possunt ferre sectionẽ venæ, accedendum ad auxilia quæ gerunt vicem sectionis venæ, ad cucurbitulas videlicet, quæ modo dorso, modo popliti, modo cubito sunt applicandæ, pro varia ægri dispositione. Cheirurgia vero, quæ respicit caput, duplex est, & proponitur ab Auicen. Alia euacuat caput, alia potius euacuat materiam exsistentem in cute capitis. Pro euacuatione capitis, dicit Auicennas, caput esse fricandum, & si per frictionem illam insigniter rubicundum fiat caput, ita vt turgidæ conspiciantur venæ circa frontem & tempora; tunc secandam esse venam frontis: vt postea capiti tuto remedia queãt applicari. Quòd si non appareat illa rubedo, desistendum à à sectione illarum venarum. Notandum tamen, prius secandam esse venam cubiti, deinde venam frontis. Cheirurgia, quã euacuatur materia exsistens in cute capitis, proponitur, ab

Vena sectio.

Cucurbitula.

Sectio venæ frontis.

Scarificatio cutis capitis.

ab Alexandro & Auicenna:Et eſt hæc. Si area ſit contumax, cutis capitis ſcarificanda eſt:ſic enim euacuantur ſeroſæ illæ materiæ,quæ abradunt radices capillorum. Prius tamen totum euacuari debet, pharmaco, aut venæ inciſione, ne attrahatur materia.

De lenientibus,præparantibus, purgantibus,& totum,& caput,dicemus infra cap.7.de dolore capitis. Auicennas monet,ſi infans areis corripiatur, ſufficere abſtinentiam: non danda pharmaca.Si puer fuerit decem annorum, poſſumus dare *pillularum cochiarum* ℈ j. Si fuerit in ætate pubere, aſcendimus ad ʒ ſ. *Medicamẽta communia.*

Quoad localia, ſecundum Gal.c.1.l.1. *κ. τόπ.* conueniunt attenuantia, diſcutientia, & gignentia bonum alimentum. Debent ergo calida eſſe,& tenuium partium:quare vitentur adſtringentia. Auicennas, ob materiæ confluxum ad caput, permiſcit aliqua corroborantia,quæ non ſunt valde ſtiptica, *vt ol.roſ.compl.* Ego tantùm tres formulas proponam, debilem,mediocrem,validam:quibus vtendum prout areæ facile,vel difficulter cedunt. Debile medicamentum, hoc eſt: *℞ ciner. amygd., amar. perſicorum, radicum cannarum, abrotani, thuris in aceto macerati, ana ʒiſ. ol. amygd. amar. adipis anſeris ana ʒiſ. Miſce, fiat linimentum.* Mediocre: *℞ pulu. ſtaphidiſag. in aceto acerrimo macerata ʒiſ. ſpuma maris, ſeu alcionij, ſulphuris ignem non experti, ſem. erucæ, vtriuſque veratri ana ʒj. ol. de Keruà, fellis taurini, reſinæ terebinth. ana ℥j. Miſ. pro linimento. Reſina pini eſt in communi vſu: multo tamen valentior eſt reſina therebinthina, quæ eſt magis tenuium partium.* Validiſsimum: *℞ euphorbij, ſinapis, piperis albi, naſturtij ana ℈ j. adipis vrſi, ſi haberi poſſet, ſin minus, adipis anſeris ſylueſtris ʒiſ. ſtercoris capræ combuſti ʒ ij. ſucci cepæ ʒ iij. ol. laurini, vel coſtini ʒ vj. Miſ. pro linimento.* Si malum vrget, Auicennas aſcendit ad *cantharides, quæ poſſunt macerari in aceto, vel in decocto ſtaphidis agriæ.* Poſſumus, vſu poſtulante, vti *cantharidibus, cum pice liquida.* Auicennas etiam vtitur *lacte tithymali.* Prout enim rebellis eſt affectus, pro eo ad valentia aſcendendum. Hinc Galenus, c.1. l.1. *κ. τόπ.* & c.18.l.14.meth.monet, vt quandoque incipiamus à valentioribus, non ſemper à debilioribus: ſi enim malum rebelle, non eſt æger debilibus fruſtra cruciandus. Num autem malũ rebelle ſit, cognoſcitur hoc modo. Antequã adhibeantur medicamenta propoſita, fricanda cutis eſt panno aſpero, vel radice bryoniæ, vel foliis ficuum, vel, ſi homines *Topica.*

delicati hanc frictionem non ferant, caput fouendum spongia,in tepida imbuta; vt his rationibus laxentur pori cutis, quo medicaměta penetrare & operari queant. Quoad vtědi tempus: Post euacuationem totius,& capitis, abradendi pili, idque sæpius,quoties renascuntur:deinde præscriptis medicamentis fricanda est cutis:tum medicaměta proposita adhibenda.Vt autem in alopecia & ophiasi sciamus,an vtendum sit leuioribus vel fortioribus, fricanda est cutis:si enim per frictionem moderatam mutatur, vt calida reddatur, & secundum calorem fiat rubicunda, vel citrina; tunc debemus applicare medicaměta debilia;quia hinc cognoscimus, affectionem esse debilem,non contumacem.Si verò per frictiones insignes non mutatur cutis, vel vix mutatur; debemus auspicari à valentioribus;quia indicium est admodum rebellis affectionis.Deinde sciendum,num in medicamentis, quæ primum applicauimus,sit insistendum, an verò transeundũ ad alia,vel debiliora,vel calidiora. Si ergo post remotionem medicamentorum, cutis facta sit calidior ad tactum, item rubicundior,& tumidior,&,si adsit indicium aliquod exulcerationis,tunc descendendum ad debiliora; alias fierent vlcera & inflammationes in capite.Si non fiat mutatio proposita,ascendendum ad validiora.Hinc monet Galenus,c.18. l.14.meth. vt non semel, sed bis, & sæpius quotidie aduertamus,quomodo se habeat cutis, post remotionem medicamentorum.Si enim leuis sit mutatio, debemus in illis progredi:si nulla sit mutatio,ascendendum ad validiora:si multa sit mutatio,descendendum ad debilia, & partes oblinendæ *adipe anserino*, *& gallinæ*; mitigant enim feruorem & acrimoniam,introductam à validis medicamentis, & simul attenuant:non autem vtendum anodynis crasse facientibus, quia astringunt.

Victus in areis. Quoad dietam in areis.Aër erit calidus,vt succi adhærentes radicibus capillorum, euocentur à centro ad circumferentiam.Auicennas pręcipit,vt pileus conficiatur è pellibus, vt fiat sudor,& per sudorem euacuatio : quod potiss. hyeme fieri debet.Galenus dicit, in æstate adhibenda esse medicamenta sub radiis solaribus, quia aër ille adiuuat : in hyeme vtendum his medicamentis in balneis,vel in hypocaustis.Sit ergo semper aër calidus.Cibi sint boni succi : victus mediocris. A vino abstinendum,quia caput petit. Quod si consuetudo vinum poscat,id erit pauciferum & subastringens.

Curatio defluuij Capillorum.

Capillorum defluuium pendet à vitio materiæ, vel cutis. Vitium materiæ eſt corruptio, vel defectus. Si praua ſit materia, iiſdem occurrendum, quibus vſi ſumus in curatione arearum. Quod ſi peculiaris aliqua ſit deprauatio ſuccorum, vt in morbo gallico, non vtendum propoſitis medicamentis, ſed adhibenda ea, quæ priuatim luem gallicam reſpiciūt. Si ergo in morbo Gallico pili defluant, non debemus curare, vt pili detineantur, quod quidam faciunt, admotis aſtringentibus, ladano, oleo maſtichino, roſis, myrto: hæc enim in cauſa ſunt, vt morbus Gallicus ſæuiſsimus fiat, quia ſuccus vitioſus, impactus radicibus capillorum, adhuc magis figitur, & lues illa in corpus retrocedit. Quare poſt euacuationem totius & capitis, cum bibunt decoctum guaiaci, Luna augeſcente capilli abradendi, & his euulſis, quotidie caput ſequenti vnguine vngendum, ter, quater, & quinquies: renaſcuntur enim pili celerrime, & admodum firmi. ℞ *pul. corticis guaiaci, abrotani combuſti, vel rad. cannæ, ana* ℥ *ſ. decocti guaiaci, quo pro ſyrupo æger vtitur* ℥ *ij. olei caryophyllorum vnguentariorum* ℥ j. *ol. amygd.* ℥ *ſ. vini albi montani ſubdulcis* ℥ *iſ. Miſc. fiat decoctio in duplici vaſe, per* 12. *vel* 14. *horas, ſeruetur ad vſum.*

Defluuium capillorū. *Si à praua materia.* *Defluuium in lue Venerea.*

Si pendeat defluuium ab inopia materiæ: ſecundum Alexandrum & Galenum, vtendum medicamentis, quæ habent vim attrahendi materiam, item attractam conſeruandi, non abſumendi: tertio quæ habent vim, vt materia attracta in cute detineatur & hæreat, non defluat. Quare debent eſſe calida, vt attrahant: item humida, ne abſumant, quia ſiccitas conſumeret: item aſtringentia, denſantia, vt materia hæreat, non defluat. Alexander ergo caput fouet aqua tepida, quæ calfacit, & humectat: & inungit caput *hydrelæo*, ad materiam attrahendum & conſeruandum: præterea vtitur aliquo condenſante, *vt oleo roſato, maſtichino, myrtino, vino ſtiptico, & admiſcet ladanum.* Sic his aſtringentibus vtitur: quibus non debemus vti in defluuio capillorum è praua materia oborto. Quoad quantitatem: pro ℥ j. calefacientis & humectantis, miſceri debet ʒ j. condenſantis & aſtringentis: verbi gratia, pro ℥j. hydrelæi, imponatur ʒj. ladani, vel alterius adſtringentis. Victus his reſpondeat. Aër temperatus. Cibus mediocris, optime nutriens, humectans, quia materia deficit.

Si ab inopia materia.

deficit. Vinum vinosum deficcat: quare mediocre esto.

Si à cutis raritate. Si defluuium capillorum fiat vitio cutis: fit quia cutis est rarior, vel densior. Si fit rarior, vtendum condensantibus & astringentibus: ideo Auicennas probat *baccas & folia myrti, cortices nucum vstos, gallas immaturas cum vino stiptico, myrobolanos chebulas, emblicas. Vti etiam possumus oleo lentiscino & myrtino.* Alexander caput fouet frigida, vt densetur cutis. Aër sit frigidus: cibus crasse faciens, vt caro bubula, pedes vituli: vinum granatorum restringentium.

Si à cute densa. Si defluuium fiat ob densitatem cutis: contrariis occurrendum. Ideo Auicennas vtitur attenuantibus validis, *vt cinere ranarum, sinapi, calamintha, ruta, euphorbio: abluit caput aqua alterata cum alcyonio, aqua salita.* Aër sit calidus: victus extenuans, condiantur cibi cinamomo, feniculo & calefacientibus. Potus sit vini vinosi, tenuis, & antiqui, quoniá extenuare volumus: vel aquę alteratę cinamomo, feniculo, &c.

Curatio Caluity.

Caluitium. Si fiat ratione defectus, occurrẽdum *oleo amygd. & hydreleo.* Auicennas infantes suscipit curandos, & qui non deuenerunt ad senectutem: de senibus enim actum est, quia materia in illis non potest refici.

Si fiat ratione densitatis cutis, conueniunt extenuantia, quæ proposita sunt in areis.

Curatio tardi pilorum ortus.

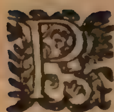
Tardus ortus pilorũ. Si fiat ratione caloris agentis, vtendum calorificis: verbi gratia expurgato corpore, exhibendæ sunt *aquæ Aponenses,* & medicamenta calefacientia: vt corpus quod est frigidum, calidum reddatur. Optimæ etiam sunt confectiones calefacientes. Si fiat ob vitium cutis: si cutis sit humidior, rarior, ficcior: è propositis patet quid sit agendum. Si non oriantur pili, vt oriri deberent, ob densitatem cutis: difficillime tollitur affectio. Tunc ergo Auicennas accipit *cantharides, ablatis alis & pedibus, exsiccat in vmbra: deinde conterit* & *decoquit in ol. amygd. vel viol. vel in oleo communi:* his mentum inũgit, quia hoc modo fiunt crustæ, quibus decidentibus nascuntur pili. Mentum etiam inungi debet *melle anacardino. Vngula etiam asini combusta & trita, permiscenda oleo sesamino, &*

pars

pars vngenda. Sic oua formicarum, permiscenda oleo de been, & pars ea vngenda. Possumus etiam accipere auellanarum medullam, contritamq; miscere cum oleo raphani. Vngatur etiam mentum cum cinere abrotani, & oleo antiquissimo. Præstantiss. est secretum, aqua è fauo mellis destillata. Si enim vngatur ea mentum in vitio ob cutis densitatem, mirabiliter pili erumpunt: sumatur mel sicuti extrahitur, vna cum cera & apibus, id est, fauus mellis, & totum destilletur.

CAPVT II.

De excessu Capillorum.

ER excessum capillorum intelligimus, tum nimiam pilorum longitudinem, tum duritiem pilorum nimiam, quidam enim pilos ita duros habent, vt videantur pili suum cap. 3. lib. 1. *κ. τόπ.* Si pili sunt prolixiores, impediunt, quo minus partibus medicamenta admoueri queant: vnde hi demendi. Durities vero pilorum, tum indecoros reddit homines, tum infensa & molesta est. *Nomen.*

Sed primo loquemur de primo excessu: & proponemus remouentia pilos: & prohibentia nouam generationem pilorum. Remouentia pilos sunt duplicia, alia dicũt Psilothra, quæ à pilis cutem denudant: non tamen inde pilorum radices absumuntur, sed cutis tãtum redditur depilis. Alia sunt, quorum vis intro magis penetrat, ita vt radices pilorũ tollantur: & hæc dicuntur exstirpantia pilos. Psilothra pertinent ad partem exornatoriam: exstirpantia ad facultatem comtoriam. Psilothra sunt calida, & habent vim abradendi. At ne exulceretur cutis, mitiora miscenda sunt cum validioribus. Galenus ergo probat *pumicem vstum. Præstantissimum est medicamentum, quod recipit calcem viuam & auripigmentum, commista cum amylo, cum farina hordei, cùm succo ptisanæ. Aëtius permiscet cum succo oryzæ, & contundit omnia, ad inhibendũ exulcerationem, in mortario plumbeo.* Æqua erit portio calcis & auripigmenti, si volumus medicamentum non multum validum: at, si volumus validius, imponemus auripigmentum in maiori copia, verbi gratia. *℞ auripigmentum ℥ij. calcis viuæ ℥j. ptisanæ colatæ q. s. misce, & in mortario plumbeo fiat linimentum.* Auicennas monet, si forsan institutum nostrum, sit tollere *Remouentia pilos.* *Psilothra.* *cap. 64. l. 6.*

lere pilos, vt pili qui renascuntur sint molles, non duri, & teneriores, non asperi in psilothro imponendos cineres vitis, verbi gratia, ad ℥ iij. & locum diligenter esse fricandum post remotionem medicamenti, deliniendum locum *cum farina hordei, fabarum, & seminũ melonum.* Sic enim pili nascuntur molles & tenues, Auicennas etiam, si imminet excoriatio:(quod è dolore cognoscitur:) auellit medicamentum:& si leuis est excoriatio, *lentes excorticatas tritas cum aq. rosa. misce cum modico ol.rosa. compl.* & oblinit locum. Si excoriatio sit insignior, confugiendum ad medicamentum validius, *ad vnguentum rosatum, & infrigidans Galeni, sed sine aceto.* Ratione mali odoris, Auicen. miscet odorata: hinc probat *cretam permißis aromatibus, vt caryophilis, cinamom. maci: si homines ditiores fuerint, addetur aliquid moschi, vel ambræ.*

Exstirpantia pilos. Quoad medicamenta penitus exstirpantia: proponit Galenus *leporem marinum, qui ignotus est nobis: item hepar thynni putrefactum, qui magnus est piscis, & haberi potest: probat cedriam, sandaradam, vrticam marinam, lachrymam hederæ, bryoniæ, vitis albæ.* Hinc Aëtius dicit, si pubes puerorum inungatur cum lachryma vitis albæ, tardissime nasci pilos in pube. Eandem vim habet *succus exsudans è viridibus sarmentis, dum ad ignem comburuntur.* His pili tolluntur.

Prohibentia pilorũ incrementum. Prohibentia, ne pili tam facile pullulent, habent vim densandi cutem: pili enim per apertos poros egrediuntur. Oportet etiam, vt habeant vim propellendi materias ad partes internas, ideo debent esse frigida & reprimentia. Hinc Auicennas probat *succum hyoscyami, mandragoræ: ascendit ad opium, permistum cum aceto: vtitur cinere ranarum lacustrium, quem permiscet cum macilagine psyllij, cum hyoscyamo.* Sed aduertendum, ne mulieres vtantur istis in tempore purgationis menstruorum, vel imminentibus menstruis: maxime enim hoc obesset.

Pili craßi vt reddantur tenues. Quoad pilos duriores, vt reddantur molliores & tenues: oportet vti iis, quæ habent vim detersoriam, & ex Aëtio sunt tenuium partium. Galenus probat *farinam hordei, fabarum, erui seu orobi, aristolochias, vtrumque veratrum, cinerem sepiarum, & animalium quæ ostrealia sunt*, in quibus est vis attenuandi & detergendi, absque erosione. Et hæc possent misceri cum *succo ptisanæ*, id est, cum aliquo detergente, & attenuante. Si volumus odorata reddere, miscemus *melissam, schœnanthum, moschum, &c.*

CAP.

CAPVT III.

De vitiato colore capillorum.

DE tinctura capillorum agentes, paucis prosequimur Canitiem, quia est vitium turpe, præcipuè in fœminis. Sed è pilorum tinctura, fœminæ interdum labuntur in apoplexiam, epilepsiam, veternum, catochum, in destillationes periculosas, in mortem, cap.3.l.1. κ. τόπ. Quare his prudenter vtendum. Canities fit ex humore pituitoso, lento, viscido, qui languide à calore propellitur. c.5.l.2. de temperament. Quare hæc pituita est serum pituitæ, id est, corruptio quædam, contracta è pituita, quæ temporis progressu putrescit. Tempora potiss. canescunt, quia ibi est musculus carnosus & humidus. Canities ergo secundum Galenum, indicat temperiem, frigidam & humidam. Adest putredo, è materia humida, diu detenta, & non transpirata. *Tinctura capillorum caute vtidum.* *Canitiei causa.*

Quoad imminentem igitur canitiem, cum fiat propter imbecillitatem caloris, & ratione illius materiæ pituitosæ putrescentis, oritur indicatio, vt pituita collecta & putrescens euacuetur, prohibeatúrque, ne amplius gignatur, coaceruetur & putrescat. Et hinc rectè Auicennas occurrit medicamentis purgantibus totum & caput, vt pituitã euacuet: de quibus nos agemus c.7. de dolore capitis. Ad prohibẽdum autem, ne materia pituitosa generetur, oportet siccare, calfacere, roborare caput & ventriculum: quod fit *magnis antidotis,* de quibus cap. de dolore capitis. Ne vero hæc materia colligatur, cum id fiat ob cutis densitatem, oritur indicatio aperiendi poros cutis, vt exhalet materia. Debemus ergo vti oleis calidis, ab Auicenna propositis, vt *oleo de been, de costo, oleo quod fit è medulla colocynthidis, oleo è sinapi, è caryophyllis vnguent. cuius frequenti vsu homines à canitie præseruantur.* *Ad canitiem imminentem.*

Dum autem pili iam cani facti sunt, vtendum tingentibus pilos. Quæ tingunt pilos nigro colore, non debent esse stiptica, aut permiscenda iis, quæ sunt tenuium partium, ne stiptica noceant. Galenus & Auicen. multa proponunt. Ad nigros capillos sequens medicamentũ expertum est, & per mẽsem nigros seruat, sine detrimento: ℞ *gallarum immatur.* ℥ *iiij. (optima sunt, quæ ex Istria deferuntur.) decoquantur in sartagine cum ol. communi, tandiu, donec fere omnes gallæ disrupta sint: tum imponantur super pannum lineum, qui ligno incumbat,* *Tingentia pilos.* *Denigratio capillorũ.*

&

& sic detineantur per noctem: post contusa in mortario confecto è cupro, religantur in puluerem, & exsiccentur. Addantur deinde squamæ æris ℥j. alcannæ, id est, foliorum ligustri ℥ij. folia hæc puluerisentur: caryophyllorum puluerisatorum ʒij. Hic puluis proiiciatur in vas figulinum non magnum, quale Patauij solido emitur: & vas repleatur vino aromatico, vel montano generoso. Post addantur aluminis rochæ ʒij. corticum granatorũ, corticum nucum viridium ana ʒis. rorismarini, saluiæ ana Manip. ß. Omnia misceantur, & decoquantur ad consumtionem medietatis vini. Quod si ergo tingere volumus capillos, oportet accipere vini & pulueris eam quantitatem, quæ sufficiens esse videtur pro illa vice: misceri autem puluis cum vino debet, vt ea oriatur consistentia, quæ in ptisana colata requiritur. Capillis oblitis, locus inuoluatur panno lineo, & maneat inuolutus per 2. vel 3. horas: dein tollantur petiæ istæ lineæ, & abluatur locus æquali portione aquæ & lixiuij, ita vt caput mundũ reddatur. Et, si forte post ablutionem aliquid medicamenti remaneat, vel in barba, vel in capite: sumatur pannus, immersus aquæ; quæ sit referta copioso sapone, & eo optime fricetur ac detergatur caput, & vndique exsiccetur. Detersa autem materia medicamenti, caput siccandum: postea inũgendum oleo caryophyllorum vnguentariorum. Durat hoc donec augentur pili, interdum mensem integrum. Sed faciendum est Luna decrescente, vt diutius detineatur. Et notandum, quod illæ petiæ seruari possunt, ad eundem vsum, pro aliis vicibus.

Vt capilli fiãt fului, nitidi. Sequenti medicamento pili redduntur nitidissimi, fului, & splendentes: ℞ *rad. cannarum, faui mellis, ana* ℔ *ij. lupinorum in succo herbæ lanariæ maceratorum* ℥is. *fol. ligustri* ℥j. *fl. verbasci albi maceratorum in aceto* ʒvj. *macis* ʒij. *salis communis* ʒis. *croci* ʒj. *Misc. & destillentur omnia in alembico vitreo*: & sub radiis solaribus inungantur radices capillorum. Vel *fauus mellis destilletur*, & primo aqua exibit, deinde oleum: quod oleum erit admirabile, ad reddendũ capillos nitidos & splẽdentes.

Facies vt nitida fiat. Faciei cutis splendẽs & nitida reddetur, hoc medicamento: ℞ *aq. cochlearum, limoniorum, florum fabarum, polygonati, siue sigilli Salomonis, maluarum: (intelligo semper flores:) ana* ℔j. *Misc.* & hæc aqua erit optima. Verum, vt sit magis efficax, simplicia proposita imponantur *in aqua polygonati*, & destillentur in alembico vitreo: & erit aqua ad faciei nitorẽ comparandum valde idonea, si moderate facies inungatur.

CAP.

CAPVT IV.

De Tineis, seu de Achoribus, & Fauis.

ACTENVS de capillorum vitiis: sequuntur affectus ad Cutem capitis pertinentes, vt sunt Tinea, Porrigo, & Pedicularis morbus. *Transitio.*

Tinea dicitur à similitudine illius vermis, qui abradit vestes. Dicitur etiam vlcusculum capitis. Est ergo tinea vlcusculum capitis, cutim depascens. ca.8. *Definitio.* κ.τόπ. Vlcus est soluta vnitas, cum deperditione cutis capitis, à mordente succo excitata. Dicitur, cum deperditione cutis, ad differentiam vulneris.

Fit à mordaci succo: qui talis est, vel natura, vt bilis ichor; *Causæ.* vel talis est ratione putredinis, vt alij humores, & præcipuè salsa pituita: nec tantùm à salsa pituita fit tinea, sed ab aliis etiam, cum Alexandro. Causæ huius succi mordacis vel sunt internæ, vt mala viscerum dispositio: vel externæ, vt mala diæta, esus ciborum acrium & salsorum.

Tineæ sex species sunt. 1. Psydracia, in quibus cutis secun- 1.
dum superficiem exulceratur, nec admodum eius mutatur
color. 2. Exanthemata, id est efflorationes, quæ ad cranium 2.
penetrant, cutim mutant in colore, & eam reddunt asperio-
rem: Alexander dicit, ea esse subrubicunda & aspera. 3. Exul- 3.
ceratio papillaris, sunt vlcuscula magis penetrantia, in qui-
bus fit attractio materiei, & tumor quidam instar papillæ.
4. Ficus; quando magis mordax est succus, fit dolor, & maior 4.
materiæ attractio; oritur tumor instar papillæ ficus, c.2.l.2.
meth. 5. Si adhuc maior est acrimonia succi, non tantùm fit
tumor, sed foramina quædam exigua, è quibus tenuis mate- 5.
ria prodit, qui dicitur ichor: vnde hec affectio vocatur Achor.
c.8.l.1.κ.τόπ. Arabes vocant asphati: nam Auicennas ait asphati esse pustulam humidam, à qua ichor emanat: item, esse exulcerationem, habentem foramina plura exigua, è quibus
aqua emanat, in qua est nonnihil visciditatis. Postremò, si 6.
adhuc magis vigeat vis succi abradentis, maxima fiunt foramina, è quibus emanat materia instar mellis; vnde Fauus dicitur, & meliceris. Hæ sunt differentiæ tineæ: quæ omnes in hoc conueniunt, quod ratione putredinis sunt contagiosæ. *Tinea omnis est contagiosa.* II. A loco affecto sumuntur differentiæ; prout Magis vel
Minus penetrant. Ab efficientibus causis; vt prodeunt ab II.

Ichore, Pituita salsa, Flaua bile, vel Melancholia.

Signa. Cognoscitur hæc affectio, quia homines ratione pruritus coguntur ad scalpendum. Apparet etiam indicium in cute. Succedit dolor, tumor, apparent foramina. Quæ autem sit differentia huius affectionis, facile cognoscitur è materia ipsarum declarata. An verò prodeat magis ab hoc, quam alio succo, docet Alexander, dicens: si exiens est tenue pallidum, erit humor biliosus; si viscidum, pituitosus; si exiguum, & vix exit, indicium est succi melancholici. Cognoscimus etiã è signis indicantibus hunc vel illum humorem.

Indicationes. Cum soluta sit vnitas, oritur indicatio vniendi. Vnionem autem impediunt, dolor, inflammatio, & succus deprauatus: ratione doloris, oritur indicatio mitigandi; ratione phlegmonis, oritur indicatio remouendi (de speciebus inflammationis agemus cap. 8. vbi de phrenitide) ratione succorum, si sunt fixi & impacti, discutiendum & abstergendum, præcipuè si crassi sunt; si sunt in fluxu, est repercutiendum; si sunt fluxuri, est diuertendũ, atq; toti corpori prouidendũ.

Prognostica. Hi scopi absolui possunt, quia est vlcusculum: si tamen affectio sit inueterata, difficilis est curationis.

Topica. 1. Galenus in achoribus proponit discutientia: quæ leuiora 2. sunt, aut fortiora: illa conueniunt, si affectus est in superficie: hæc, si in profundo. Cum cutis bonum alimentum attrahere non possit, conueniunt reprimentia, quoties habemus materiam, quæ in fluxu est, citra corporis repletionem. Discutientia & reprimentia conueniunt simul, quoties habemus materiam impactam, & imminet malum aliquod, vt inflammatio. Sed abstinendum à frigidioribus, & ab obturantibus, & ab ingratis: vnde Archigenes male proponit semperuiuum, quod nimis refrigerat; cerussam, quæ obturat; vrinam tauri, quæ ingratum facit medicamentum. Re-

Materia auxiliorũ. primentia secundum Galenum sunt, *baccha myrti, cortex pini, rubus canis, sycomorus, oleum myrtinum, de rubo canis, de sycomoro: oleum oblinit & discutit, myrtus reprimit. Conueniunt etiam lentiscus, fructus & radix cyperi, cupreßi, lentes.* Discutientia alia leuiora, *vt hordeum, oleum vetus, betæ folium & radix, bryonia, spuma argenti, cadmia, manna thuris, lupini, concha vstæ.* Fortissima sunt: *sal, fex vsta, chalcitis, calx viua, fel, potiss. calidorum & siccorum animalium; vnde fel suillum omnium est moderatißimum, quia humidum. Addit etiam Galenus sulphur, rad. cucum. syluestris, rad. asparagorum, rad. lilij, rad. veratri vtriusque, folia*

folia fici, succum ireos, succum scillæ decoctæ in fornace, medicamentum è charta combusta, quamuis veram chartam non habeamus. Excipi hæc possunt oleo veteri, oleo lucernæ, oleo amygd. amararum, melle, vino, & aceto: non tamen indiscriminatim. Excipienda sunt melle & oleo, cum discutere volumus. Vino excipimus, acri quidem, si volumus discutere, austero, si volumus reprimere. Aceto excipimus, siue repellamus, siue discutiamus; est enim tenuis substantiæ, & habet partem calidam, ac frigidam. Ex his formulæ præstituentur: vt in achoribus incipientibus ratione materiæ in fluxu: ℞. *baccharum myrti, rubi canini, sycomori ana* ℥ ij. *vini austeri* ℔ ij. *fiat decoctio ad tertias.* Discutiens leue: ℞. *hordei integri, rad. betæ, bryoniæ ana Man. ſ. olei veteris.* ℔ ſ. *vini acris* ℥ iij. *fiat decoctio ad tertias: Deinde facta expreßione adde pulueris cadmiæ, lithargyri, lupinorum ana* ʒ j. *cochlearum vstarum* ʒ j. *Misc.* Reprimens simul & discutiens: ℞. *fol. lentisci P.* j. *fructuum cyperi, cupreßi, lentisci ana* ℥ ſ. *aceti mediocris* ℔ ſ. *Misc. & fiat infusio in aceto feruente per* 24. *horas: dein facta expreßione, adde olei myrtini, ol. rosſ. compl. ana* ℥ j. *Misc.* Validum medicamentũ, quo tinea quæcunque eradicatur, multis secretum: ℞ *rad. cucum. agrest. vtriusque helleb. aſparagorum ana* ℥ j. *Macerentur omnia in aceto acerrimo feruenti per* 24. *horas: dein facta expreßione adde succorum ireos, scillæ decoctæ in fornace, sulphuris ignem non experti, calcis viuæ ana* ʒ iij. *ol. laurini* ℥ j. *resinæ therebinth.* ℥ j. *Misc. fiat vnguentum.* Quoad vtendi modum, actu calida admoueantur. Tempus applicandi est post corporis purgationem. *Formulæ.*

Notandum circa Pharmacum, & venæ sectionem in his morbis. Hæc duo valida auxilia sunt, qui in morbis vehementissimis conueniunt, aph. 29. sect. 2. Sed sciendum, his vtendum esse, non ratione morbi præsentis, quia hic est leuis, sed ratione morbi imminentis: cum enim debeamus vti localibus medicamentis calidis, periculum est, ne ratione caliditatis attrahatur materia in caput, & fiat inflãmatio, &c. *Purgatio & phlebotomia.*

CAPVT V.

De porrigine, seu furfuribus.

FVRFVRES, ita dicuntur, quia è capite decidit materia quædã, quæ similis est furfuribus. Porrigo autem dicitur, quasi prurigo, quia in hoc affectu homines infestantur pruritu quodam. *Nomen.*

Definitio. Est autem porrigo solutio vnitatis,in superficie cutis,capitis à materia furfurea pendens. Hæc definitio tradita est per causam effectiuam, non per causam formalem: quia porrigo est tristis sensus pruriginosus, ideo ad dolorem refertur; vnde quæ causa formalis est doloris, ea etiam causa formalis est porriginis. Solutio ergo vnitatis est causa efficiens:à qua pendet hic sensus tristis pruriginosus;ita vt solutio vnitatis sit causa immediata sensus pruriginosi. Hæc solutio vnitatis residet in superficie cutis capitis. Idem dicit Auicennas;in affectu furfuraceo adesse leuem excoriationem in superiori cutis superficie.Postremò diximus, pendens à materia furfuracea.Diximus, pendens; non causata. Nam effectus à causa sua dupliciter producitur: primò, vt non dependeat in esse & conseruari à suo producente;vnde fit,vt remoto efficiente, permaneat effectus. Secundo producitur effectus à suo producente, ea ratione, vt, quamprimum tollitur producens,ilico euanescat effectus, quoniam effectus in esse, & conseruari pendet à suo producente. In proposita ergo finitione diximus,pendens:quia solutio vnitatis,quæ est causa affectus furfuracei; in esse & conseruari pendet à materia furfuracea:vnde materia hac ablata, ilico cessat solutio vnitatis. Hinc colligitur illam solutionem vnitatis non esse morbum,sed affectionem,quia de ratione huius affectionis est,vt ad remotionem causæ remoueatur etiam ipsa affectio.

At secus est loquendum de ipso morbo:quia morbus necessario habet permanentiam. Hinc colligitur materiam hanc furfuraceam sibi vendicare locum causæ efficientis, & quandoque locum exeuntis mutati, quando extra caput egreditur,quia egreditur id,quod non deberet egredi: habet autem locum efficientis, quatenus est causa soluens continuum.

Causa. Porrò hæc materia furfuracea producitur è corruptis ichoribus:per hos autem ichores intelligo tenuem portionem excrementitiam succi alimentalis, quæ tenuis portio est vehiculum succi alimentalis. Et hæc portio est ea, quæ concesit in tenue excrementum tertiæ concoctionis.Cum ergo ichor sit tenuis portio excrementitia succi alimentalis;necessario ichor proportionem habet cum succo alimentali.Hinc fit,vt sanguis ichorem habeat mitem;bilis & melancholia immitem; quia tales sunt eorum succi. Porrigo

igitur

igitur fit à corruptis ichoribus sanguinis, bilis flauæ, pituitæ, melancholiæ. Et hoc accidit, aut vitio capitis, aut vitio partium subiectarum, aut vitio totius. Vitio capitis, vbi caput calidius & humidius est, vel, vbi calidius & siccius. Auicennas dicit, hunc affectum fieri à nuda siccitate. Nos ichores necessarios esse dicimus. Sed Auicennas sic est intelligendus, vt voluerit ratione siccitatis nudæ ichores adeo excrescere, vt in materiam furfuraceam abeant: loquitur de causa efficiente ichores similes furfuribus, non quod hic affectus prodeat è siccitate tantum. Concurrunt præterea vitia partium, vbi iecur est calidum, ventriculus frigidus: vbi deprauati sunt succi, vbi præcessit mala viuendi ratio. *Auicenna conciliatio.*

Porrigo causatur ab ichore vel pituitoso, vel melancholico, vel biblioso, vel sanguineo. Et vitiatur hic ichor vel in capite, vel in aliis corporis partibus. *Differentia.*

Facilè cognoscitur hæc affectio, è furfuribus decidentibus: conqueruntur homines de sensu tristi pruriginoso. Differentiæ facile cognoscuntur: quia, è Celso, si malum pendet ab ichore pituitoso, materia furfuracea decidens, aliqua è parte madida erit: si ex ichore bilioso & melãcholico, siccitas apparebit. Et si è bile, citrinus erit color: si è melancholia, niger. Vtrum autem hæc materia sit genita vitio capitis, vel partium infernarum: recurrendum ad signa, indicantia intemperiem capitis & aliarum partium. *Signa.*

Cum affectus hic originem ducat è materia furfuracea, illa depellenda est. Cum autem causetur vitio ichoris, oportet perpendere, an ichores geniti sint, an vero metus sit ne gignantur. *Indicationes.*

Si geniti sunt, vel fluxerunt ad caput, vel sunt in fluxu. Si fluxerunt, oritur indicatio euacuandi eos. Si sunt in fluxu, oritur indicatio reprimendi. Si metuitur ne gignantur; periculum illud imminet, vel propter vitium capitis, vel aliarum partium.

Si vitio capitis, caput est corroborandum: si calidius & humidius, refrigerandum & siccandum: si frigidius, calfaciendum, &c. Si procedat vitio aliarum partium, illarum vitiis occurrendum. Hæ indicationes facile absolui possunt: nec opus est, vt in prognostico tempus teramus.

Quoad cheirurgiam: sanguis vacuandus, si in toto redundet sanguis. Et quia hic affectus leuis est, nec morbus dici potest, ideo hac ratione leui præsidio sanguis demendus. *Curatio.*

Cum autem ratione topicorum, quæ calida sunt, periculum inflammationis capitis, ideoque morbus magnus immineat, vtendum valido auxilio: & proinde, si velimus cito curare, & totum corpus sit refertum sanguine, vena secanda est, vt sanguis cito remoueatur. At, si velimus longo tempore furfures remouere, possumus vti debili auxilio, vt inedia, frictione, balneo, qui sanguinem longo tempore euacuant.

Topica. Medicamenta è c.6. l.1. κ.τόπ. debent esse detergentia, attenuantia, astringentia: abstergentia, ratione materiæ impactæ: attenuantia, vt materia, quæ resolui debet, attrahatur à centro ad circumferentiam: at ratione ichorum qui sunt in fluxu, ne tam facile suscipiantur, oportet vti reprimentibus, vt ichores fluentes recedant: & astringentibus, vt partes corroborentur, ne ita facile suscipiant. Hinc Archigenes probat medicamentum confectum *ex atramento sutorio, id est, chalcantho,* in hoc enim sunt partes nitrosæ, quæ detergunt; item calidæ ac tenues quæ discutiunt, & robur addunt. Sed hoc medicamentum nimis vehemens est. Quare ita in curatione progrediendum. Expurgato corpore & capite, abluatur caput *mediocri lixiuio, & addantur lixiuio furfures, fumaria, beta radices oxylaphati;* & ita abluatur caput: ablutum & siccatum caput, oblinatur cum *farina fabarum, lupinorum, orobi, & addatur aliquid salis mineralis, & subigatur cum aceto, & cum oleo amygdal. amaro.* Et hoc medicamentum detineatur in capite, per 2. 3. vel 4. horas, vel per totam noctem. Rursus deinde abluatur caput, vrgente necessitate, *lixiuio valentiore: vnde lixiuio addatur staphisagria, medulla colocynthidis, agaricus, rad. cucum. agrestis, & ita abluatur caput.* Si his non tollatur malum, deueniendum ad medicamentum validissimum Auicennæ, quod efficitur æquali portione *calcanthi, salis mineralis, & sulphuris ignem non experti, & hæc cum ladano permiscentur, dissoluto in oleo mastichino,* ratione corroborationis. Terram Cimoliam non propono, quia nos ea caremus. Nos medicamentis propositis addere possumus *terram illam, quæ proxima est thermis Aponensibus, vel aliis thermis sulphureis, quæ terra redolet naturam sulphuris.*

CAPVT

CAPVT VI.
De Phtheiriasi, seu morbo pediculari.

Hic affectus est solutio vnitatis in profundo cutis capitis, à pediculo dependens. Dicitur solutio vnitatis, quia qui patiuntur hunc affectum, porrigine & dolore afficiuntur: & vbi dolor, ibi necessario solutio vnitatis. Hæc vnitatis solutio, ad differentiam porriginis, est in profundo cutis capitis. c.7. l.1. κ. τόπ. Hæc solutio vnitatis non causatur, sed dependet à pediculo: vnde ablato pediculo, non est amplius affectus: ideo hæc affectio non est morbus. Et pediculus nō est morbus, sed causa efficiens morbi, quatenus efficit solutionem vnitatis, à qua pendet tristis ille sensus, qui est causa doloris. *Definitio.*

Est enim pediculus quoddam animal, toto genere præter naturam, quia maximè infestum est naturæ humanæ: vnde homines interdum moriuntur ex hoc affectu. Generantur in cutis profundo: quia in superficie, & parte exteriore cutis non ita viget calor, vt possit animal procreare. Gignitur è succis modice calidis, & modice putrescentibus. Sunt modice calidi succi: nam calidiores ad totam deueniunt amaritudinem, vel acrimoniam, vt non sint apti ad vitam suscipiendum. Sunt etiam putrescentes modice: nam vbi putredo est insignis, materia non potest vitā suscipere, sed fit ophiasis, aut alopecia. Porrò hæc materia modice calida, modicéque putrida; sunt reliquiæ tertiæ coctionis, & perinde reliquiæ tertiæ coctionis, & perinde reliquiæ materiæ sanguineæ, pituitosæ, melancholicæ; raro autem materiæ biliosæ, propter amaritudinē bilis; quamuis materia biliosa permista esse potest cum reliquiis aliorum humorum. Causæ sunt internæ, & externæ. Internæ, discrasia capitis calida & humida, item humida tantum: densitas cutis capitis ratione cuius materia detinetur, & non potest euaporare; intemperies etiam calida & humida cerebri: & intemperantiæ aliorum viscerum, præcipuè intemperantiæ in humido: vnde in pueris, fœminis, eunuchis, vigent pediculi, propter eorum humiditatem. Causæ externæ non necessario occurrentes sunt, commercium cum pediculosis, vt in præliis & nauibus. Causæ necessario occurrentes sunt, aër frigidus, & præcipue vbi occurrit capiti rariori, quia ratione raritatis repletur caput, frigiditas densat, & etiam *De ortu, causisque pediculorum.*

est in causa,vt materia detenta aliquantulum putrescat, & ita fiat idonea ad vitam suscipiendum. Præterea sunt cibi praui,vt esus fungorum,ficuum,&c. Intermissio solitæ lotionis capitis:euacuatio solita suppressa, vt suppressa cauteria; vel remissæ purgationes,quæ quotannis fieri solent. Est etiam exercitium à cibo, vnde caput crudis vaporibus repletur,& potiss.post coitum solent pediculi multiplicari, secundum Auicennam, quia præter illud exercitium, adest vapor ille spermaticus, qui conducit ad multiplicandos pediculos.Hoc animal producitur è virtute calidi viuidi, vnde concurrit etiam Sol:sicut enim Sol & homo generant hominem;ita Sol & aliquid proportionatum pediculis, generant pediculos.

Differētia. Oritur pediculus è sanguine,pituita,vel melancholia,&c.

Signa. Facile cognoscitur ex egressu,è colore,& è pgressa dięta.

Indicationes. Geniti pediculi,sunt interficiendi.Si respiciemus ad nondum genitos,occurrendum causis:& ideo cōsiderare oportet succum vitiosum,qui vel actu reperitur in cute capitis, vel imminet vt reperiatur. Si actu adest, oritur indicatio euacuandi.Si imminet, vel est ratione capitis, vel aliarum partium.Si ratione capitis;si est humidius, est siccandum; si frigidius,calfaciendum,&c. Si vitio totius, vel aliarum partium;illis vitiis est occurrendum.

Prognostica. Si pediculi orti sunt à commercio, & affectus nouus est, facile curatur:contra,si inueteratus, & si ortum ducit è cacochymia. Hinc Silla Dictator ex hoc affectu mortuus est: nam adest assidua illa afflictio,adest cacochymia in corpore:vigiliis continuis,propter illam afflictionem, intenditur cacochymia;& huius ratione vires dissoluuntur. Malignitas huius affectus, secundum Auicennam, elucet ex inappetentia,dum emaciantur homines,& color corporis vitiatur, dum abraduntur venæ.

Localia. Medicamenta esse debent interficientia pediculos, & dissoluentia pediculorum materiam, de qua illi generantur.Interficientia pediculos ,debent esse frigida, quia pediculi calido fouentur: debent esse sicca, quia humido aluntur: debent esse amara,quia dulcibus oblectantur. Ratione materiæ, quæ nutrit pediculos, debent medicamenta esse calida,& discutientia,exstirpantia, & euocantia à centro ad circumferentiam illos ichores semicorruptos,qui generant pediculos. Inde debent esse medicamenta inuicem permista,

quæ

quæ habeant contrarias vires. Plurima Galenus proponit c.7.l.I.κ. τόπ. potiss. *staphidem agriam, quæ pedicularis herba dicitur: semina huius herbæ macerantur aceto acerrimo. Proponit etiã sandaracham, auripigmentum (sandaracha est auripigmentum magis coctum:)* Hæc applicanda sunt, si pediculi sint sub axillis, & circa pubem, & infernas partes. At si sint in mento & capillis, circa caput, non debemus his vti, quia sunt depilatoria. Sed aliis tuto vti possumus: vt sunt, *radix oxylapathi, radix betæ, quæ ratione nitrositatis confert, alumen rotundum, sal minerale, muria, aqua marina, fel tauri, oleum amygd. amar. abrotanum, absinthium, brassica, folia psica, & alia amara.* Delicatioribus ita præscribatur: ℞. *rad. oxylapathi* ℥j. *oleum amygd. am. Decoquantur in s.q. aceti.* Validius: ℞ *aluminis rotundi* ʒiiß. *rad. betæ* ℥ß. *fellis taurini* ʒiij. *ol. amygd. amar.* ℥j. *Misc. fiat linimentum.* Hoc approbatum in vsu est: ℞ *sem. staphidis agriæ* ʒij. *infunde in aceti acerrimi* ℥iß. *per noctem, deinde colentur, & locus inungatur.* Est in vsu etiam; *hydrargyrum cum pomo cocto:* & vnica vice depellit pediculos. *Cautio.*

CAPVT VII.

De differentiis interiorum Capitis affectuum. Et primum de Capitis dolore.

XPLICATIS affectibus capitis Externis: ad Interos deinceps nos vertemus: vt sunt, dolor capitis, phrenitis, lethargus, melancholia, mania, læsa memoria, vertigo, catochus, incubus, epilepsia, apoplexia, carus, stupor, tremor, paralysis, conuulsio, somnus immoderatus, vigiliæ superfluæ, destillatio. Hæc vitia omnia pertinent ad functionem animalem, vnica destillatione excepta. Porrò, quoniam actio animalis pertinet ad facultatem vel cognoscentem, vel mouentem; & si ad cognoscentem, vel non principalem, id est, ad tactricem: vel principalem, id est, imaginatricem, ratiocinatricem, & memoratricem: sciendum igitur, prædicta vitia, vel vnam lædere actionem, vel plures, vel omnes; item, interdum cum inflammatione, interdum circa infmamationẽ; propterea, aliquando cum angustia, aliquando citra angustiam. Verbi gratia, dolor capitis ad tactum pertinet; mania ad principem facultatem; tremor ad motum voluntarium; stupor ad sen- *Transitio.* *Collatio affectuum capitis internorum.*

ſum & motum; apoplexia & ſoporoſi affectus ad omnes functiones: phrenitis & lethargus vitia ſunt inflammatoria: epilepſia & melancholia carent inflammatione: tandem mania & melancholia ſunt vitia citra anguſtiam; vertigo & epilepſia cum anguſtia.

Methodus in explicandis ſingulis affectibus inuenta per analyſin. In his autem tractandis vitiis ſeptem capita explicabimus: nomen, definitionem, differentias, ſigna, præſidia, prognoſticum, & tandem præſidiorum materias. Ratio huius ordinis eſt: quod medici finis eſt, morbum expugnare: expugnatur autem præſidiorum materiis. Num verò ad harum vſum deſcendere oporteat, præſcire oportet per prognoſticum. Ad prognoſticum neceſſaria eſt cognitio indicationũ & præſidiorum: vt pateat, num ad illa accedendum ſit præſidia. Sed quoniam indicatio ſumitur à cognita eſſentia indicantis, & cognitio fit per ſigna, idcirco de ſignis etiam agendum. Quoniam autem indicans vtile & artificioſum indicat per eſſentiam ſpecificam & determinatam, & hæ conſtituuntur à differentiis: iure de differentiis dicendum: Et cùm vtraque eſſentia ſpecifica, & determinata, ſupponat eſſentiam genericam; ideo dicendum eſt de definitione: definitio autem rei, ſupponit etiam nominis definitionem. Huic inſiſtentes methodo, internos deinceps capitis affectus perſequemur.

De dolore Capitis: primumque de definitione, & cauſis.

Nomen. Intelligimus hic dolorem, quo homo ſecundum caput in ſenſu cruciatur.

Doloris generatio. Definitio autem vt pateat, primum oportet proponere modum, ſecundum quem generatur dolor. Vt enim dolor excitetur, neceſſarium eſt qualitatem tactilem, primam, vel ſecundam, occurrere corpori neruoſo, inque id ea violentia agere, vt ſoluat continuum. Hæc ſolutio continui, quoniam agit, non quando facta eſt, ſed dum fit; ideo ſub ratione motus euadit ſenſus obiectum commune, non proprium, ſed improportionatum; & ita agit in corpus neruoſum, vt huius tum perceptio, tum affectio, corrumpatur: vnde obiectum improportionatum in inſtanti impertitum cerebro, à ſenſorio interno indicatur diſproportionatum, & diuerſum ab obiecto iucundo. Deprauata ergo

est sensus interni actio : & hinc, ad differentiam voluptatis malæ, vis appetens : vnde emergit dolor, ceu affectio appetitus, contraria voluptati.

Hæc igitur doloris capitis esto definitio: quod sit sensatio corrupta, partium neruosarum capitis, dependens à solutione vnitatis. *Definitio κεφαλαλγίας.*

Pauca hic de definitionibus medicis dicenda. Definitum igitur, si est secundum naturam, in huius definitione finis proponi potest, qui habet rationem boni : at si definitum est præter naturam, finalis causa non proponitur: vnde & in cephalalgia definienda finis est omissus. Præterea in definienda substantia & accidente, duplex est discrimen: nam substantia per solam formam & materiam, sine causa efficiente definitur: accidens vero etiam per causam efficientem definiri oportet, si modo intellectus debet acquiescere : ratio est, quoniam substantia constat è materia & forma, cúmque forma materiæ insit sine medio, fit vt & essentia & causa sit: contra in accidente, forma inest subiecto ope causæ efficientis, verbi gratia, priuatio luminis inest Lunæ, virtute interpositionis terræ inter Solem & Lunam : & hinc merito in definitione cephalalgias proposuimus causam efficiētem. Alterum discrimen est, quod in definitione substantiæ, genus habet rationem materiæ, differentia formæ, quia hæc rei dat esse, contra in accidente, forma est genus, materia & efficiens differentia: cum enim accidens insit subiecto, ideo per subiectum vnum accidens ab alio distinguitur: & cum à causa efficiente, pendeat essentia accidentis, ideo hæc locum formæ tenet, vltimæque differentiæ. *Finis, quādo ponendus in definitionib.* *Quādo causa efficiens locum habet in definitione.* *Genus quādo formæ, & quando materiæ rationem habeat.*

Quoad igitur formam capitis doloris, diximus κεφαλαλγίαν esse sensationem corruptam : vt hinc intelligatur dolorem esse symptoma non morbum : & in genere læsæ actionis, ad differentiam symptomatū, quæ sunt exeuntia mutata, vel qualitates mutatæ. Diximus etiam dolorem esse actionem corruptam, ad differentiam actionis imminutæ & ablatæ. Cæterum, tria hic explicanda: primum, qua ratione dolor sit actio : deinde quomodo sit actio corrupta : tum quomodo actio corrupta sit forma doloris. Quoad primum: dolor & actio est & passio : dicitur enim passio, seu affectio, primum ratione corporis neruosi, nimirum membranarum cerebri, quæ suscipiunt obiectum dolorificum, & quidem receptione violenta : cum igitur omnis sensatio posita *Explicatur definitio κεφαλαλγίας.* *Quomodo dolor sit actio, & passio.*

posita sit in affectione seu receptione, etiam dolor erit affectio. Deinde etiam dolor dicitur affectio ratione appetitus sensitiui:(non enim est discordia inter philosophos & medicos:) qui in dolore non iudicat, non agit, sed male afficitur & patitur, quemadmodum bene afficitur in voluptate. Dolor autem est actio, quatenus positus est in iudicio, & quatenus pertinet ad cerebrum organum iudicans, à quo fit iudicium: non ad corpus neruosum, cuius sola est receptio, vt in methodo anatomica docuimus. Obiici autem potest è c.75. artis medicæ, quod dolor omnino à læsa actione differat. Responsio. Galenus eo loci de actione tantum propria loquitur: vbi verum est, quod dolor non sit actio propria, sed communis tamen est, quod ibi non negatur: verbi gratia, delirium est actio propria capitis, dolor autem non est propria capitis actio, quia etiam ad alias partes spectat. Dicitur autem hæc actio corrupta, seu deprauata, non quatenus affectus dolorificus seu improportionatus iudicatur, is enim recte iudicatur dolorificus: sed quatenus fit cum violentia. Ita, si fel admoueatur linguæ, & hæc amarum sentiat: in hoc non est error; sed quia fel agit cum violentia. Sic in cholerica passione, ventriculi expulsio est deprauata: nam fit cum violentia. Explicandum denique restat, quomodo censatio corrupta sit causa formalis. Dicimus igitur secundum medicos hoc verum esse, qui sunt artifices sensati, & respiciunt ad id, quod est in sensu, seu ad id quod indicat, cuius gratia medicamentis debent vti. Secundum philosophos vero sensatio corrupta potius habet rationem causæ efficientis: vnde philosophus cap.4. lib.10. Eth. statuit, dolorem esse affectionem, cuius affectionis causa efficiens, sit sensatio corrupta: nam in generatione doloris: (vt supra etiam docuimus:) postremo occurrit affectio appetitus sensitiui: vnde philosophus lib.2. de anima ait, vbi dolor & voluptas, ibi appetitus: & Hipocrates ait, qui dolent, dolorem tamen non sentiunt, his mens ægrotat: necessario igitur in dolore etiam afficitur sensorium internum. At medici, vt sensati artifices, pro forma accipiunt causam efficientem, præsertim spectantem ad receptionem obiecti dolorifici: si enim, verbi gratia, dolor fiat, è neruo pedis puncto, aut vulnerato, medicamenta pedi applicantur, non capiti, seu menti. Huc respiciens Galen. c.2. l.2. de loc. aff. ait: dolorem esse tristem sensum, sicuti voluptas est sensus iucundus. In exquisito enim dolore nulla prorsus

Quomodo dolor sit actio deprauata.

Quomodo doloris forma, sit sensatio corrupta.

prorsus est voluptas: licet spurius dolor voluptatis sit particeps, non tamen eodem tempore, quemadmodum in dolore pruriginoso, seu mordicante, in quo primum est voluptas, mox tristis sensus. Hæc de causa formali dicta sint.

Subiectum doloris capitis, est corpus neruosum, c.7.l.12. meth. c.6.l.3. de plac. c.5.l.7. de plac. c.9. l.3. de vsu part. *Subiectũ.*

Huius autem doloris causa, dependet à solutione vnitatis: qua dolor in sensu tactus, à dolore reliquorum sensuum distinguitur: cum enim in omni sensu & dolor sit & voluptas: (c.3.l. de simp. diff. c.6.l.1. de simp. caus.) solus tamen dolor in sensu tactus fit à solutione vnitatis. Per hanc etiam solutionẽ vnitatis, distinguitur dolor à grauitate, quæ etiam est sensatio corrupta partium neruosarum, sed citra solutionem continui. c.1.l.2. κ.τόπ. c.5. l.3. de loc. aff. Continui ergo solutio est causa proxima doloris: (quia vnius effectus, vnica tantum est proxima causa:) vnde Hippocrates in l. de homine, vt Galenus refert c.6. l. de rig. inquit, quando natura mutatur & corrumpitur, id est, vnitas soluitur, dolorem accidere. Hæc solutio vnitatis, quatenus causa doloris dicitur, est obiectum tactus improportionatum, & quidẽ obiectum commune: (nimirum motus violentus: vnde Auicen. veritate coactus, 3. coll. 1. ait, dolorem fieri cum solutione vnitatis, è malo motu:) & per se sensibile, quod propria ratione agit in sensum, ad differentiam sensibilis per accidens: non tamen potest hoc obiectum commune agere, sine proprio obiecto, id est, sine qualitate tactili, vel prima, vel secunda, ad differentiam proprij sensibilis, quod & per se agit, & sine motu. Porro hæc solutio vnitatis est realis, com. 34. l. 3. de fract. quamuis modo Euidens sit, modo Ratione contemplabilis, de qua postrema & Galenus loquitur, c.6. l. de inæq. intemp. Hæ ambæ vnitatis solutiones, id est, tam euidẽs, quam ratione contemplabilis, differunt, & conueniunt. Cõueniunt quidem, quod neutra est morbus, sed tantum causa, vtraque enim est in fieri: siquidem Galenus c.6. l.1. de sym. caus. dicit, doloris causam esse in fieri, non in facto esse: vnde dolor, siue capiatur vt actio, siue vt passio, fit, quia facultas, vel iudicans, vel recipiens frustratur, ob errorem externum, id est, solutionem vnitatis, non ob morbum: sicut in passione cholerica expultrix læditur ob errorem externum, id est ob causam morbificam. Differunt etiam prædictæ vnitatis solutiones, quia euidens degenerat in morbum. Solutio enim

Causa efficiens.

Doloris proxima causa, est continui solutio.

Solutio cõtinui dupl.

vnitatis quæ fit à gladio,& est in fieri,degenerat in solutam vnitatem,quæ in facto est, id est, in morbum, à quo tamen morbo nequaquã fit dolor. At continui solutio ratione contemplabilis,non mutatur in morbum:vnde Galenus ait, inflammationem citra vlcus, licet cum dolore sit coniuncta, non tamen esse morbum in soluta vnitate. Quoniam autem solutio vnitatis dolorem excitat,quatenus est motus violentus,id est,obiectũ cõmune, quod sine proprio agere nequit: sciendũ,necessario aliquod obiectum proprium concurrere: quod,si secundũ naturã est, sensum facit,si præter naturam, dolorem. In sensu igitur tactus,obiectum illud propriũ concurrens cum motu,est qualitas tactilis,tum prima calor,frigus,hum.siccitas:tum secũda,graue,leue,durũ,molle,lubricum,aridũ, asperum,leue,crassum,tenue,acutum,obtusum.

Obiectum proprium concurrens in excitando dolore.

Licet ergo vna sit immediata doloris causa, nimirum solutio continui:tres tamen sunt causę principales,nim.copia, qualitas prima, qualitas secunda: à qualitate enim prima fit solutio vnitatis,ratione contemplabilis:à reliquis causis euidens fieri potest solutio continui. Proinde,cum Galenus ait, doloris causas esse intemperiem, & vnitatis solutionem, loquitur de causis principalibus, non autem de immediata, quam vnionis solutionem appellauimus. c. 1. l. 2. de ratione vict.acut.c.7.l.12.meth.c.80.artis medicinalis. Præterea cum Galenus c.12.l.2.simp. ait, dolorem fieri ab intemperie, vel à cacochymia, vel ab vtraque simul:non in genere ibi Galenus loquitur,sed ad mordicationem respicit,quæ producitur vel ab intemperie continentis, vt opus sit alteratione: vel ab intemperie & copia contenti,seu materiæ,vt non tantum alteratione, sed etiam vacuatione opus sit.

Doloris causa, vna immediata, tres principales.

Intemperies in genere sumpta, potest esse causa doloris; quatenus est inæqualis,id est, prout partim est in fieri, partim in facto esse:dolor enim exsistit, dum fit mutatio, nondum est facta. Id tamen notandum,intemperiem inęqualem hic sumi ratione partis neruosæ:nam id quod hunc inæqualem dyscrasiam producit,est intemperies in facto esse. Verbi gratia, bilis caliditas est in facto esse,sed agens in partẽ neruosam, afficit illam partem caliditate inæquali,vt vna portio sit magis calefacta,quam reliqua:sicut in musculi inflammatione est intemperies inæqualis. Intemperies igitur in genere est causa doloris, quatenus inæqualis exsistit.

Intẽperies est doloris causa, quatenus inæqualis.

Porro intemperies speciatim considerata, omnis potest dolorem

dolorem excitare, siue composita sit, siue simplex: sola humiditas excipitur c.1. l.2. κ. τόπ. adeo enim hæc agit debiliter, vt vnitatem soluere nequeat: imo humiditas etiam vnitatem fouet. Obiicitur autem è c. 1. l. de ratione vict. vbi ait Gal. dolorem fieri, dum pars subito alteratur & simul, id est, cum violentia: id quod ab humiditate quoque fieri posse Gal. asserit. Respondeo violentam alterationem, à qualibet prima qualitate fieri posse, & proinde etiam ab humiditate, verum non sola, sed coniuncta, cū caliditate aut frigiditate. Eodémque prorsus modo intelligendus est Galen. c.3. l. de inæq. intemp. vbi ait dolorē fieri, dum alteratur & corrumpitur natura, id quod ab humiditate quoque fieri affirmat. Dolorem quoque fieri ab humiditate, ait Galen. c.6. l.1. de natura hum. vbi tamen loquitur de qualitate cum substantia, quæ copia sua est causà doloris: ait enim dolorem fieri ab humido, dum quis nimio potu repletur. Dolor ergo excitatur à caliditate, frigiditate, & siccitate: ab hac quidem remissus, ab illis vero, quæ maximæ sunt actiuitatis, vehementissimus, c.1. l. 2. κ. τόπ. Calor dolorem excitat, quatenus fundit & liquat, tanta violentia & immoderantia, vt soluatur continuum: frigus autem, quatenus partem contrahit, condensat, astringit, vt humidum exprimatur: vnde partes diuelluntur, vt fiant spatia vacua, tum quia humor exprimitur, tum quia mollis partis substantia contrahitur: vnde cum spatia fiant vacua, non seruatur continuitas, dolórque oritur. Quoad tempus, calidum citius agit, quam frigidū, quia pormptius penetrat. Siccitas moderatos facit dolores, cap.1. lib.2. κ. τόπ. quia enim minoris est actiuitatis, minori etiam cum vehementia continuum soluit. Cum ergo Galenus dicit, c.7. l.12. meth. dolores vehementes fieri à sicco, non puram ibi intelligit qualitatem, sed materiam siccam. Siccitatem, ait Auicennas, per accidens efficere dolorem: calor enim & frigus, quia maximæ sunt actiuitatis, non solum continuum soluunt, sed etiam sensum prauum imprimunt: siccitas vero, quæ minoris est actiuitatis, continuum quidem soluit, sed violentum sensum non imprimit, quare per accidens, id est, per solutionem vnitatis causat dolorem. l.1. fen.2. doc.2. c.19. Et hinc Auerroes 3. coll. c.31. proponens dolorem, vt fit ab intemperie, tanquam à causa essentiali, proponit calorem & frigus, non siccitatem. Hæc de qualitatibus primis.

Quæ intemperies dolorem excitare queat.

Obiectio de humiditate.

Calor, vt sit causa doloris.

Vt frigus.

Vt siccitas.

Secundam qualitatem Galenus & Auicennas exprimunt per

Cur secūda qualitas à Galeno exprimatur per vnitatis solutionem.

per solutionem vnitatis, non per durum, vel acutum, &c. sicut prima qualitas expressa est per cal. frigus, &c. Causa autem huius discriminis est, quia dum dolor fit à calido vel frigido: solutio vnitatis est causa immediata, sed non principalis: at, dum fit à secunda qualitate, solutio vnitatis est causa & immediata & essentialis: nam euidenter soluitur vnitas: nec pars dolens afficitur à secunda qualitate, vt à prima: pars enim à caliditate dolorifica incalescit, à materia autem dura, dolorem inferente, non euadit dura. Porro non omnis secunda qualitas potest esse causa doloris, sed illa tantum, quę potest soluere cōtinuum, vt durities, non mollities: hinc Galenus ait, fieri dolorem à causa erodente, excedente, quassante, siccante, distendente, diuellente, rumpente, c.2.l.1. de fac. natural. c.6.l.2. de caus. sym. c.3. de inæq. intemp. cap.7. l. 12. meth.

Quādo secūda qualitas faciat dolorem.

Causarum dolorificarum consideratio medica.

Species causa doloris.

Vt autem hæc omnia memoriæ mandari queant: causa doloris perpendenda erit secundum Speciem, & secundum Vitium speciei. Si secundum speciem: causa est Interna vel Externa. Interna est contentum: & potis. vel Vapor, vel Minera: & minera, vel est Ichor, vel Humor: & humor, vel Sanguis, Pituita, Bilis, vel Melancholia: adhuc humor vel Alimentalis, vel excrementitius. Externa causa potissime capitur ab Assumendis, & Foris incidentibus: Assumenda, sunt cibi, potiones, medicamenta, venena: Foris incidentia etiam sunt medicamenta, venena, præterea lapides, ligna, &c. Vitium speciei, quamuis esse posit secundum Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi: hoc tamen in loco vitium tantum petendum est à copia & qualitate. Vitium pertinens ad substantiam, non est hoc in loco perpendēdum: etsi enim materia aliqua toto sit genere præter naturam, & proinde peccet secundum substantiam, vt est virulentia Gallica, & materia putrida: doloris tamen causa est per copiā, aut qualitatem, non per substantiam: sic verbi gratia, virulētia Gallica dolorem excitat, non ratione formæ, sed qualitate tactili secunda, nim. acrimonia. Illud interim non negamus, vitium in substantia esse causam doloris intensioris. verbi gratia, si dolor fiat à bile, lue venerea infecta, intensior erit dolor, quam à bile simplici, quia tunc caliditas, à qua fit dolor, est organum formæ magnæ actiuitatis. Quoad vitium in Quantitate, patet copiam esse doloris causam, vnde plenitudo quoad vasa, excitat dolorem, non quoad vires. Non autem

Vitiū speciei.

1 Substantiæ vitiū.

2 Quantitatis.

autem vitium in copia est idem cum grauitate: nam & flatus copiosus vnitatem soluere potest,qui tamen grauitatis, est expers. Materia ergo copiosa soluit continuum, per tensionem,vel ruptionem,siue sit humor, siue flatus copiosus. Sed oritur dubium:cum enim solutio vnitatis in dolore, sit obiectum commune,itidémque copia & magnitudo sit obiectum commune, videri posset ex iis quæ diximus, commune sensibile sine proprio agere,quod est contra philosophos. Respondemus, quod materia peccans secundum quantitatem, necessario afficiatur prima qualitate:quæ si non est vitiosa,tantùm fit sensus; si vitiosa, non modo fit sensus, sed sensus tristis. Notandum autem materiam copiosam efficere dolorem per tensionem & ruptionem si intrinseca sit materia;per contusionis modum,si extra est materia, cap.2. l.14.meth. Vitium secundum qualitatem, pertinet ad primam & secundam qualitatem. Ad primam, vt si materia est siccior:vnde Galenus c.7.l.12.meth.ait; distensionem fieri à materia,quæ copia,aut siccitate distendit; ideóque is dolor insignis est,cum fiat per distensionem;nam si aliter capietur siccitas,remissum potius efficit dolorem, vt supra diximus. Quoad secundam qualitatem: si materia sit intra corpus, causa doloris est, materia dura,grauis,acris; si autem externa est,etiam acuta materia. Excipitur scabrities,tenuitas, crassities. Nam scabrities,nisi cum duritie sit coniuncta,non soluit continuum: aut duritiei iuncta, acerbioris doloris est causa; vt calculus asperior magis cruciat. Sic tenuitas non facit dolorem,nisi iungatur cum calore,acrimonia, vel aliis qualitatibus,quæ tunc citius & maiori agunt impetu. Sic crassities non nisi per grauitatem agit. Si materia sit externa,soluit continuum per duritiem,grauitatem, acrimoniam (vt fieri solet à caustico medicamento) sed prætereà accedit acuties: hinc à materia graui & dura fit contusio, seu pressio;ab acri,erosio;ab acuta, incisio. Quoad motum:motus est vitium adiuuans, non principale, verbi gratia, bilis, habens impetum in caput, est doloris causa, non vt mouetur, sed vt peccat vel copia, vel qualitate.

3. Qualitatis vitia.

4. Motus.

Ex his concludendum; dolorem capitis esse sensationem corruptam partium neruosarum capitis: quæ sensatio corrupta pendet à solutione vnitatis; cuius causa efficiens peccat copia vel qualitate:& genita est vel in corpore, vel extra corpus: si in corpore, vel extra, vel intra caput; siue genere-

tur ob læſam facultatem,ſiue ob errorem externum.

De differentiis dolorum capitis.

Differentia.

Hactenus de nomine & definitione τῆς κεφαλαλγίας: ſequuntur differentiæ. Eſt autem diſtinctio doloris capitis ſumenda ab eſſentia, id eſt, à definitione; nimirum à forma, à ſubiecto, & efficiente. Forma doloris eſt triſtis ſenſatio: à qua nos in genere ſumemus differentias, non doloris tantum capitis, ſed & aliarum partium, è l.2. de loc. aff. Triſtis autem ſenſatio multiplex eſt, prout multiplex ſubiectum afficitur, & vario modo cauſa efficiens agit: ideoque neceſſario diſtinctio hæc ſumitur, vel à ſubiecto, vel à cauſa efficiente, vel ab vtroque. A ſubiecto dolor prodit Pungitiuus, Frangitiuus, Tenſiuus, Laxatiuus, Grauatiuus, aliquo modo Stupidus, & Pulſatiuus. Dolor pungitiuus dicitur, quia ſentitur ſenſus punctorius: eiuſque ſubiectum propriũ eſt membrana; corpus nimirum denſum & ſolidum; vt ſic cauſa dolorifica adhæreat loco, qui minorem habet reſiſtentiam.

1. Formales differentiæ, trium generum.

Primo à ſubiecto, ſeu parte dolente.

1. (Pungitiuus)
2. Frangitiuus pertinet ad perioſtium, ſeu membranam oſſi adhærentem: & hic dolor producitur à materia, quæ reſidet inter os & perioſtium, vt perioſtium rumpi, ſeu frangi videatur.
3. Tenſiuus, tractiuus, ſeu conuulſiuus proprius eſt neruorum & tendinum: fitque à cauſa cum replente, tum inaniente.
4. Laxatiuus, diuulſiuus, ſeu laceratiuus, ſpectat ad carnem muſculoſam & neruoſam: & producitur à materia, carnem extendente.
5. Grauatiuus ſpectat ad viſcera, ſenſus exquiſiti expertia, vt ſunt renes, lien, hepar, pulmones, cerebrum: producitur à materia, quæ replet viſcus ἀναίσθητον, ita vt ſoluatur vnitas membranæ ambientis illud viſcus; vnde dolor.
6. Dolor veluti ſtupidus pertinet ad dẽtes, quorum ſubſtantia radios ſpiritus animalis admittit; & hic dolor fit ab acidis & aſtringentibus.
7. Pulſatiuus pertinet ad arterias, quę pulſant; non tamen dolent: nam dolor, ſeu doloris cauſa, eſt in partibus vicinis arteriarum, quæ pulſant vi inflammationis. Hæ ſunt formales differentiæ, à ſubiecto deſumptæ.

Secundo à ſpecie cauſæ efficiẽtis.

Si capiantur formales differentiæ à cauſa efficiente: oportet cauſam efficientem perpendere ſecundum Speciem, & ſecundum Vitium ſpeciei. Species eſt Vapor, vel Minera. Si vapor, fit dolor Expers grauitatis: ſi minera, fit dolor Particeps grauitatis. Si perpendatur cauſa efficiens ſecundum eius

eius vitium, quamuis solutio vnitatis fiat à quantitate & qualitate, non autem à motu & quiete: motus tamen & quies, vt coniunguntur cum vitio quantitatis vel qualitatis, sunt in causa vt dolor secundum formam differat: vnde differentiæ formales sumendæ sunt à quantitate, qualitate, & vbi. Quoad vitium secundum copiam, fit dolor Extensiuus, cum pars extenditur secundum profunditatem; vt vesica à lotio copioso. Vitium in qualitate, pertinet ad qualitatem primam vel secundam: in prima est vitium secundum caliditatẽ, frigus, siccitatem. Si secũdum caliditatẽ, fit dolor Mordicatiuus, sed cum sensu caliditatis. Si secundum frigiditatem, oritur dolor Mordicatiuus, sed cum sensu frigoris, nisi vi frigiditatis, vel causæ refrigerantis, sensus vel imminuatur, vel auferatur: dolor enim fit, si causa refrigerans agat in partem, sed resistentem; quod si pars non resistat, non fit dolor, sed potius stupor, qui admodum impropriè dicitur dolor stupefactiuus, cum potius sit remedium doloris, & via ad sensum ablatum, id est, ad paralysin: fit autem dum frigus est intensum, & pars debilior, vt quamuis soluatur vnitas, obiectum tamen hoc dolorificum, & solutio vnitatis sensorio iudicanti offerri nequeat. Si vitium est secundum siccitatem, fit dolor Exasperatiuus. Si causa efficiens peccet secundum qualitatem secundam: hæc qualitas est durities, grauitas, acrimonia, & acuties. Si peccatum sit secundum duritiem, fit dolor Compressiuus. Si secundum grauitatem, fit dolor cum sensu Grauitatis: vt hic dolor differat à dolore grauatiuo, qui est proprius viscerum. Si secundum acrimoniam sit peccatum, fit dolor nomine carens, quem tamen vocare possumus Mordicatiuum, cum propensione ad scalptum. Si peccet secundum acutiem, fit dolor cum sensu Punctionis, vel incisionis. Si vitium sit secundum motum, fit dolor Turgidus, vel Errans, quæ fit à materia errante. Quod si materia quæ mouetur, sit dura, oritur dolor contusiuus: cuiusmodi oriri solet, dum calculus renalis mouetur in vesicam. Si vitium sit secundum quietem, fit dolor stabilis. Hæ sunt differentiæ formales, quæ sumuntur ab efficiente.

A copia.

A qualitate.

A motu, & quiete.

Si differentiæ formales simul capiantur & à subiecto, & à causa efficiente: subiectum potest esse vel Totum corpus, vel Pars eius aliqua. Si totum corpus, dolor erit Lassitudinalis, seu Fatigatorius: cuius species sunt, dolor Tensiuus &

Tertio à subiecto & causa efficiente simul.

Inflatiuus, Vlcerosus, Extensiuus, Apostemosus seu inflammatorius. Hæ species conueniunt, quod omnes totum corpus respiciunt: differunt autem ratione causæ efficientis; nam dolor lassitudinalis, inflatiuus, producitur à vapore, à flatu; vlcerosus à materia acri; extensiuus à materia copiosa; inflammatorius à materia & copia & qualitate peccante. Si subiectum non sit totum, sed pars; hæc afficitur à causa peccante in quanto, vel quali, vel simul in quanto & quali. Si materia peccat secundum quantitatem: fit dolor Extensiuus, qui tamen extensiuus dolor est determinatus, ad differentiam doloris lassitudinalis. Si materia peccet in quali, & quidem sit calidior: fit dolor Mordicatiuus, cum sensu acrimoniæ, seu sensu vlceroso: est autem dolor cum sensu vlceroso, si materia acris agit in periostia, vt in lue venerea; si enim ea materia in cutim agat, oritur dolor pruriginosus. Si materia sit crassa, & affligatur etiam membrana crassa, cuiusmodi est crassities intestinorum; siquidem materia cum magno impetu agat, fit dolor Perforatiuus: si minori agat impetu, fit dolor Acualis Auicennæ dictus. Tandem si vitium sit & in quanto, & in quali, vt si materia sit copiosa & calidior: fit dolor Extensiuus inflammatorius, non lassitudinalis. Hæc de differentiis formalibus.

2. Differentia à subiecto. A subiecto duobus modis accipi possunt differentiæ: primum, vt est subiectum causæ principalis ratione partis, quæ afficitur ab obiecto tactili: secundò, vt est subiectum affectionis, quæ fit pariter ab obiecto tactili. Si primo modo: subiectum est pars tum Neruosa, tum Expers neruositatis; quemadmodum est arteria, vena, cerebrum: ideo Galen. ca. 1. l. 2. *κ. τόπ.* proponens differentias à subiecto, proponit etiam cerebrum. Si secundo modo capiatur subiectum: pertinet solum ad partem neruosam. Et sic facile intelligi potest Galenus loco citato. Præterea dolor pertinet vel ad Totum caput, vel ad Partem: & si ad partem, vel Dextram, vel Sinistram; vel Anteriorem, vel Posteriorem; vel Externam, vel internam. Vnde sciendum ad partem, tam internam, quam externam, pertinere membranas, neruos, arterias & venas: ad externam autem cutim & carnem: ad internam, cerebri substantiam.

3. Differētię à causa efficiēte. Restant differentiæ, quæ sumuntur à causa efficiente. Cum ergo dolor fiat à solutione vnitatis, & hæc soluatur à causa morbifica: perpendenda est hæc causa, vel secundum speciem,

ſpeciem, vel ſecundum vitium. Secundum ſpeciem, dolor fit à cauſa Interna, vel Externa. Interna eſt in corpore: & eſt Continens, vel Contentum. Contentum eſt Vapor, aut Minera: vapor quilibet eſſe poteſt: minera poteſt eſſe quilibet tum Ichor, tum Humor. Vitium cauſæ, eſt Copia, vel Qualitas, ſi qualitas, eſt Prima, vel Secunda: ſi prima, intemperies Simplex, vel Compoſita: ſi ſecunda, eſt durities, grauitas, acrimonia, & acuties.

Non autem diſſentit à nobis Galenus, inter initia l. 2. κ.τόπ. vbi ſex tantùm differentias ſeu ſpecies κεφαλαλγίας proponit. Prima eſt ſimplex qualitas, ſine materia: altera eſt humorum qualitas: tertia, humorum copia: quarta eſt, dum humor tranſitum ſpirituum & liquorum prohibet: quinta, cum in parte propter imbecillitatem generantur flatus: ſexta eſt cauſa externa. Et hæ differentiæ omnes propriam poſtulant curationem. Ratio autem horum ſex ita poteſt elici. Dolor fit à cauſa externa & interna. Cauſa interna, id eſt, principalis eſt mediata, vel immediata. Immediata, eſt qualitas, vel quantitas. Quare hactenus duæ ſunt differentiæ doloris. Qualitas porro pertinet, & ad partes ſimilares, & ad humores. Si ad partes ſimilares, oritur prima ſpecies doloris: ſi ad humores, oritur ſecunda, propoſita à Galeno: ſi quantitas ſit cauſa, oritur tertia ſpecies. Cauſa mediata pertinet & ad contenta, & continentia. Si ad contenta, oritur quarta ſpecies doloris, in qua humores prohibent tranſitum liquorum & vaporum: vnde liquores qui non poſſunt pertranſire, ſunt cauſæ immediatæ ſolutionis vnitatis: at humor prohibens tranſitum, eſt cauſa mediata, ſed principalis; quia vbi medicus occurrit humori impedienti tráſitum, tunc humores tranſeunt, & non retinentur, ſicut etiam vapores; ideoque tunc non fit ſolutio vnitatis, vel dolor. Si cauſa mediata pertineat ad continentia, oritur quinta doloris ſpecies, in qua generantur flatus, ob partis, & proinde continentis imbecillitatem: vnde flatus ſunt cauſa proxima ſolutionis vnitatis; imbecillitas partis cauſa principalis: quia vbi occurrimus imbecillitati, non generatur flatus, nec ſoluitur vnitas, neque dolor oritur. Cauſa externa, eſt ſexta doloris ſpecies, à Galeno propoſita.

Affectiones ſex, ob quas caput dolet: ſecũdum Galenum.

De Signis.

Hæc de differentiis: ſequuntur Signa. Primum ergo ſi in *Signa.*

genere capiatur dolor, æger cum significat, dum de dolore conqueritur, nisi mens ægrotet. Quoad signa differentiarum quæ à forma sumuntur; has differentias similiter patefacit æger, conqueritur enim modo de dolore pungitiuo, modo de frangitiuo, &c. Si differentiæ sumantur à subiecto, harum quædam significantur ab ægrotante, verbi gratia, si conqueratur de dolora, vel secundum totum caput, vel secundum partem; eamque dextram vel sinistram, anteriorem vel posteriorem. Vtrum autem affecta sit pars interna, vel externa, sic cognoscitur, è c. r. l. 2. κ. τόπ. Si enim dolor accedit ad radices oculorum, afficitur pars interna; præsertim si per contactum non exacerbetur dolor: si contra, pars externa afficitur. Cæterum, particulæ affectæ, aliæ sunt communes parti internæ & externæ: aliæ pertinent solùm ad partes vel internas, vel externas. Particulæ communes sunt, membranæ, nerui, artériæ, & venæ. Membrana affecta cognoscitur è dolore pungitiuo: neruus e tensiuo: arteria, è pulsatiuo: venam affici, docent plenitudinis signa, de quibus alias, & præterea dolor extensiuus. Particulæ, quæ sedes occupant determinatas, sunt, cutis, caro, & cerebri substantia. Si cutis lædatur, cognoscitur, quia etiam leuem contactum ægre fert patiens: præterea caloris & coloris accidit mutatio. Si caro afficiatur, cognoscitur e dolore laxatiuo, & præsertim e dolore, qui cruciat secundum frontem & tempora: nam in his partibus caro residet. Cerebrum læsum esse cognoscitur e dolore grauatiuo.

Signa subiecti.

Sequuntur signa differentiarum, quæ sumuntur à causa efficiente. Causa efficiens perpenditur secundum speciem, & secundum vitium speciei. Quoad speciem: causa est interna, vel externa. Num externa causa sit prægressa, facile ægri vel astantes referre possunt. Causa interna, est continens, vel contentum. Si est pars continens, id est, si pars affecta est intemperie, cognoscitur, quia dolor non erit cum sensu grauitatis; præterea non erit dolor errans, seu turgidus; aderūt etiam signa huius vel illius partis, intemperiē affectæ. Si causa sit contentum, opposita aderunt indicantia. Contentum potest esse vapor, vel minera. Vapor cognoscitur ex absentia grauitatis, è leuitate, è dolore tensiuo, & præterea è iuuamento dum flatus exeunt, adhæc e tinnitu auriū, è prægressis causis, quæ possūt flatūs producere. Minera cognoscitur e grauitate, è causis quæ humores generare possunt,

Signa causæ efficientis.
Causa externa.
Pars ὀργανικὸς.
Vapor.
Minera.

ſunt, è iuuamento, quod ſequitur humoris euacuationem. Minerę ſpecies ſunt, ſanguis, bilis, pituita, & melancholia. Si 1.
ſanguis ſit cauſa, indicatur è ſignis plenitudinis, è dolore tẽſiuo, rubedine, calore miti, è iuuamento, quod ſequitur ſanguinis euacuationẽ. Bilis indicatur è dolore mordicatiuo, è 2.
vigiliis, excremẽtis amaris reiectis per os, è pallore, è calore mordaci, è cauſis prægreſsis, quæ poſſunt bilẽ generare, tandem è iuuamento, quod ſequitur bilis euacuationẽ. Pituita 3.
indicatur è dolore, cũ inſigni grauitate, è ſomno, è pituitoſis excremẽtis, è faciei decoloratione, è calore remiſſo, è cauſis prægreſsis, quæ potuerunt pituitam generare, è iuuamento quod ſequitur vacuationẽ pituitæ. Melancholia cognoſcitur 4.
è dolore remiſſo, exaſperatiuo, ſtabili, citra inſignẽ grauitatem, è vigiliis, è carentia excrementorum, vel ſi ſunt excrementa, ſunt ſicca, craſſa, arida, nigricãtia, indicatur præterea è calore remiſſo, & colore obſcuriore, è cauſsis quæ melancholiam generare potuerunt, & è iuuamento, quod melancholiæ euacuationẽ ſequitur. Signa quæ indicant vitia ſpecierum, pertinent ad quantitatem, qualitatem, motũ & quietem. Copia cognoſcitur è dolore extenſiuo, è cauſis, quæ

Quæ indicent vitia ſpecierum.

1.
copioſam materiam generare poſſunt. Verbi gratia, è cibis pituitoſis, in magna copia aſſumptis, indicatur pituita
2.
copioſa, &c. Vitium in qualitate, eſt qualitas prima, vel ſecunda. Prima, eſt intemperies ſimplex, vel compoſita. Simplex eſt caliditas, frigiditas, ſiccitas. Caliditas igitur indicatur è dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis, calorifica ſunt prægreſſa, & refrigerantia iuuant. Quod ſi caliditas eſt putrefactiua, indicatur è fœtore narium & oris, item è febre: quando autem caliditas eſt organum luis venereæ, ſigna aſſunt luis venereæ, de quibus ſuo loco. Frigiditas indicatur è dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis, cauſæ refrigerantes ſunt prægreſſæ, frigida nocent, calida iuuant. Siccitas cognoſcitur è dolore exaſperatiuo, citra ſenſum caloris vel frigoris, ſiccantia præceſſere, & humida iuuant. Cõpoſita qualitas, indicatur è ſignis iam propoſitis, ſed cõplicatis. Secunda qualitas eſt durities, grauitas, acrimonia, & acuties. Durities cognoſcitur è dolore compreſsiuo, prægreſſæ ſunt cauſæ magna violentia reſoluentes, vel etiã prægreſſæ ſunt cauſæ refrigerantes & craſſefacientes; quinetiam dolor eſt cum ſenſu grauitatis, nec cedit medicamẽtis, quia eſt durities. Acrimonia cognoſcitur è dolore mordicatiuo, cum

sensu caliditatis; itē e dolore vel vlceroso, vel proruginoso, è vigiliis, vel ex indiciis bilis. Grauitas indicatur è dolore cū
3. sensu punctionis. Vitium secundum motum cognoscitur è dolore errante: vitium secundum quietem, è dolore stabili.

Indicātia materiæ morbificæ generationem.

Num materia retineatur in capite per detentionem, vel generationem.

Nū caput afficiatur per ἰδιοπάθειαν, aut συμπάθειαν.

Iam etiam cognoscendum est, num materia reperiatur in capite, vel per detentionem, vel per generationem: & si per generationem, num generetur in capite, vel extra: si extra, num fluat in caput per transmissionem, vel receptionem; item, per motum vel criticum, vel symptomaticum. Detentio enim cognoscitur ex excrementis, non amplius exeuntibus. Vtrum autem causa detentionis sit error externus, vel morbus, sic cognoscitur: si enim sit error, præcessere, verbi gratia, copiosi cibi, potus copiosus, item astringentia, crassefacientia, siue sint esculenta, siue medicamenta. Si hæc non sint prægressa, iudicare licet, detentionē prodire è morbo: Et si morbus sit obstructio, cognoscitur, quia subito fit detentio; si intemperies, paulatim. Quoad generationem, cognoscere oportet, num materia generetur in capite, vel extra caput: id quod nihil est aliud, quam cognoscere, an dolor capitis sit per essentiam, vel per conceusum. Non est dicendum (cap. vlt. l. 2 de loc. aff.) sicuti aliqui dicunt, dolorem assiduum esse per essentiam; interpolatum, per consensum: hoc enim est falsum. Etenim dolor continuus potest esse per consensum, si semper materia extra caput genita, in caput euaporet: potest etiam per interualla dolor affligere, etiam si sit per essentiam, si nimirum per interualla materia generetur in capite. Quare cum Galeno alio modo dicendum, dolorem esse per essentiam, si nullum extra caput sit vitium, & sint indicia capitis male affecti: per consensum autem, si nullus morbus sit in capite, sed extra caput, vnde & materia extra caput generatur. Porro, si vitium sit tam in capite, quàm extra caput; per consensum tunc erit dolor, si morbus extra caput primo fuerit obortus, post morbus in capite: item si morbus extra caput sit intensior illo, qui est in capite: præterea si capitis dolor ad incrementum & decrementum vitij extra caput augeatur & minuatur: si contra fiat, dolor est per essentiam. Cum autem materia fluat in caput vel attracta, vel transmissa: hæc discernenda erunt. Attractio indicatur e caliditate capitis. Susceptio indicatur ex humiditate capitis, vel frigiditate. Rursus dignoscendum, num materia fluat per motum criticum, vel symptomaticū.

Materiæ attractio, vel transmissio.

Criticus

Criticus fluxus, cognoſcitur è ſignis coctionis, è facili ægrotantis tolerantia, e dolore qui non poteſt eſſe vehemens ratione facultatis. Motus ſymptomaticus cognoſcitur è ſignis contrariis, id eſt, è cruditate, è mala tolerantia, è dolore qui poteſt eſſe vehemens, ratione facultatis. *Materia fluxus criticus vel ſymptomaticus.*

De Scopis, ſeu Indicationibus.

Sequuntur indicationes: de quibus in genere hic agemus, quatenus cuiuſlibet partis dolorem ſpectent. Supponemus autem præſidia, quæ requirit determinata cerebri proportio: & indicationes quæ capiuntur à virtute. Indicationes ſumuntur ab eſſentia: doloris autem eſſentia eſt triſtis ſenſatio, procedens à cauſa morbifica, ſoluente continuum. Triſtis ſenſatio, itemque cauſa adiuuans, indicant remedium anodynum, quod dolorem mitigat, non autem prohibet ne reuertantur: at cauſa principalis indicat remedium ſanans, prohibenſque dolorem redire, ca. 18. lib. 5. ſimp. Cum autem triſtis ſenſatio pertinere queat ad iudicium & receptionem: anodynum, cauſa iudicij indicatur à vehementia ſenſorij iudicantis, id eſt, cerebri, quæ vehementia pertinet ad affectionem cerebri, productam ab obiecto tactus improportionato. Cum ergo verè indicans, indicet contrarium in eodem genere, vt calidum indicat frigidum: patet quod in dolore affectio ſenſifica, indicet contraria affectionem ſenſificam, quæ tamen vim habeat vehementiorem (cum indicatum vehementius eſſe debeat indicante) vt tanta in ſenſorio iudicante excitetur paſsio, quo affectio præcedens, nimirum dolorifica, remittatur. Quod ſi organum iudicans ab affectione indicata magis afficitur, quam à dolorifica: etiam facultas iudicans ab eadem magis afficietur, & propterea derelinquet obiectum dolorificum, ceu id, quod minus agit in organum iudicans. Eodem enim modo fieri ſolet, vt fortibus imaginationibus detenti, non intueantur ea, quæ ante oculos feruntur; quia ſenſorium iudicans magis afficitur à fortibus imaginationibus, quam ab obiecto viſus, vt ſic obiectum viſus, vincatur ab affectione organi imaginatricis. Conſtat igitur, quod indicans ſit affectio ſenſifica præter naturam; eius ſubiectum, eſt organum iudicans, id eſt, cerebrum, & producitur hæc affectio à motu dolorifico & vehementi: patet etiam, quod indicatum ſit affe-

Indicationes.

1. Anodynum præſidium.

2. Anodynum pertinens ad iudicium.

ctio sensifica, organi iudicantis, quæ vehementior sit affectione indicante, & proinde ab obiecto vehementiori producatur, quam sit obiectum dolorificum. Potest autem hoc obiectum, quod affectionem dolorificam dissipat, tum iucundum esse, tum iniucundum: iucundum, quatenus obiectum: verbi gratia, dulce, mitigat dolorem: iniucundum, quatenus dolor vehementior minorem sedat. Porrò idem obiectum potest esse Proprium, vel Commune. Proprium pertinet ad quemlibet sensum: pertinet enim, verbi gratia, ad visum, dum aspicimus obiectum aliquod vehementer vel iucundum, vel iniucundum: ad auditum, cum aliquid audimus cum voluptate, vel cum dolore, ira, timore; nempe si quis verbis indignis reprehensus turbetur & irascatur; aut si minis alicui metus iniiciatur: ad odoratum, dum olfactui offertur aliquid vehementer iucundum, vel iniucundum: ad gustum, dum quid gratum offertur, vt dulce: ad tactum, dum occurrit obiectum solummodo iucundum, quod sensorium tactus ea voluptate afficiat, vt iudicans sensorium auertatur ab obiecto dolorifico: non autem in tactu locum habet obiectum iniucundum, quia non potest in sensorio iudicante imprimi affectio, quæ sit efficacior affectione dolorifica, nisi per vnitatis solutionem, & hinc per medium obiectum commune. Obiectum commune, licet sit magnitudo, numerus, figura, motus & quies: potiss. tamen locum habet figura & motus. Figura quidem, si per eam imprimatur vel timor, vel voluptas: sicut voluptas imprimi solet è figura rei amatæ. Motus etiam concurrit in ratione iniucundi, & tum causa doloris à motu sedari solet. Materia, producens in sensorio iudicante affectionem, quæ sit vehementior dolorifica, potest esse cheirurgica, medicinalis, diætetica. Cheirurgica est, dum scarificamus, dum administramus ligaturas dolorificas. Medicinalis est, dum vtimur acribus, in quibus est vis exulcerandi. Diætetica potest esse simpliciter & medicinalis: simpliciter, vt sunt cibi & potiones suaues, motus corporis mediocris, intuitus & auditio rerum iucundarum, quæ ad animi accidentia reducuntur: diætetica medicinalis, vt esculenta amara, visio & auditio obiectorum iucundorum. Ad tale igitur anodynum respiciens Galenus, cap. 7. l. 1. de tuend. val. ait, infantium dolores mitigari papilla nutricis ori indita, & motu mediocri, voce cantuque suaui.

Obiectum dolorificā affectionē obscurans, seu iudicium auertens.

Proprium.

Materia auertens iudicium in dolore.

Anody

Anodynum, quod pertinet ad receptionem, quæ quantum fit in parte neruosa, est duplex, Calidum, & Frigidum, c.18.l.5.simp. Calidum reuera & propriè est anodynum, estque calidum in eo gradu, in quo est caliditas corporis patientis, quemadmodum etiam suppurans, vnde est calidum & humidum, sed non in vno tantum gradu, verum modo temperatum, modo temperato calidius, prout est corpus patientis. Est præterea hoc anodynum emplasticum & viscidum, vt poris occlusis, halituosi spiritus detineantur, conseruetúrque & temperamentum corporis patientis, & substantia, quantitásque calidi innati. Indicatur hoc anodynum à calore naturali, & temperamentò partis: dum enim hæc seruantur, seruatur etiam virtus robusta, vt citra noxam tristem illam sensationem posit fugare, quo mitior euadat dolor. Est ergo hoc anodynum indicatum vitale, quia indicatio fit à simili, & sic fit conseruatio. Frigidum anodynum, non reuera, sed tantum secundum dici est anodynum, quia partem quasi sensu priuat, & stupore afficit. Frigidum ergo hoc necessario indicatur à calido, quod est organum tactus: nam quo pars calidior, eo etiam sensum habet magis exquisitum. Proinde ne obiectum violentia sua afficiat partẽ neruosam: oportet remouere naturalem caliditatem partis neruosæ, quæ caliditas naturalis, rationem habens causæ morbificæ, indicat frigidũ vehemens, quod dum applicatur parti affectæ neruosę, inhibeat receptionem obiecti disproportionati: vel etiam dum assumitur, refrigeret organum tum recipiens, tum iudicans: nam opium exhibitum, non tantum agit in partem recipientem, sed etiam in cerebrum iudicans. Est ergo medicamentum hoc frigidum materia præsidij, indicati à calore naturali, & temperatura organi, tum recipientis, tum iudicantis. *2. Anodynum pertinens ad receptionem. Calidum.* *Frigidum, & ναρκωτικόν.*

Anodynum, quod indicatur à causa adiuuante (c. 18. l. 5. simp.) est calidum in primo, & tenuis substantiæ, vacuans, digerens, rarefaciens, concoquens, reddens æquabilem materiam illam, quæ reperitur in parte dolente, siue sit humor, siue flatus: & si humor, siue copiosus, siue acris, siue lentus, siue crassus: & si spiritus seu flatus, siue crassus, siue frigidus. Anodynum ergo calidius esse oportet temperamento: & indicatur ab humore, vel vapore, qui causæ sunt doloris nõ principales, sed adiuuãtes: potest enim dolor fieri à sanguine, tanquã à causa principali, interimque etiam fieri potest, vt vapor *3. Anodynum, indicatũ à causa adiuuante.*

vapor vel humor parti dolenti adhæreat, quorum vi dolor augeatur. Sedatur ergo hic dolor, dum hæ materiæ vacuantur & attemperantur, cutiſque denſitas rarefit: quod conſequimur anodyno calido in primo, & tenuis ſubſtantiæ. Hæc de anodynis, quæ dolorem mitigant: quæ tamen non ſunt ſanantia, quia non prohibent doloris reditum, nec diriguntur ad cauſam principalem, verbi gratia, ad ſanguinem, dum hic eſt cauſa principalis.

II. Præſidiū ſanãs, quod indicatur à cauſa principali: eius nimirum. 1. Specie.

Præſidium ſanans eſt, quod cauſam doloris aufert, ita vt non amplius reuertatur. Indicatur autem à cauſa principali; quæ conſideranda eſt ſecundum ſpeciem, & ſecundum ſpeciei vitium. Quoad ſpeciem, cauſa eſt Externa, vel Interna. Ab externa cauſa non ſumitur indicatio: licet capiatur indicatio ab affectu, quem cauſa externa produxit, verbi gratia, in dolore à Solis ardore, oritur indicatio refrigerandi partem calefactam, &c. A cauſa interna determinata ſumitur indicatio: (ad differentiam genericæ, & ſpecificæ: ſiue cauſa interna ſit continens, ſiue contentum, verbi gratia, ſi cauſa ſit ſanguis, ſanguinis vitium eſt adimendum, ſi pituita, pituitæ, &c. Quoad vitium ſpeciei, ab hoc vitio generico, generica ſumitur indicatio, à vitio ſpecifico ſpecifica, à determinato determinata. Verbi gratia, ſi dolor fiat à ſanguine, ſanguinis vitium in genere, vt eſt ſanguis præter naturam, indicat remedium remouens. Si perpendamus ſanguinis vitium ſpecificum, vt verbi gratia, peccat in quanto, indicat remedium remouens, quod contrahitur, & fit ſpecificum minuens, ad differentiam alterantis. Si denique perpendamus ſanguinem peccantem in quantitate determinata, verbi gratia, ad libram: indicatur remedium determinatum, minuens ad libram. Vitium ergo ſpeciei, vel pertinet ad cauſam principalem, vel ad cauſam cauſæ principalis. Quantum ad cauſam principalem, licet huius vitium tantum pertineat ad copiam & qualitatem: quia tamen hæc ipſa vitia connectuntur cum ſubſtantia, motu, & quiete: ob id indicationes ſumendæ ſunt à quolibet vitio. Si igitur vitium ſit ſecundum ſubſtantiam, oritur indicatio eradicandi: ſi ſecundum copiam, minuendi: ſi ſecundum qualitatem, alterandi per contrarium: ſi vitium ſit ſecundum motum, ſi quidem hic ſit criticus, non eſt prohibendus: & propterea in febricitantibus reprimentia capiti applicata nocent, vbi dolor eſt criticus: ſi autem motus non ſit criticus, inhibendus: Modus

2. Vitio ſpeciei.

autem

autem inhibitionis varius est: fieri enim potest, per attractionem, impulsionem, vel interceptionem: si vitium sit secundum quietem, indicatur remedium discutiens, seu minuens. Causa autem, quæ auctor est causæ principalis, est mēbrum generans: vt, si gignit per intemperiem, oritur indicatio alterandi. Verbi gratia, si dolor capitis fiat à pituita, genita in ventriculo frigidiori, indicatur remedium calefaciens ventriculum. Hæc de indicationibus. Vbi notandum, Platonem & omnes medicos, recte statuere, non esse alterandum, nisi prius vacuatum sit corpus: nos tamen, licet hæc non proposuerimus, accusari non possumus: quia tantum loquimur de quid agendo, non autem de quando agendo. *Cur vacuãtium nō sit facta mentio.*

De Prognosticis.

VT autem sciamus, num ad præsidiorum materias descendere debeamus: considerare nos oportet Prognosticum: quod non aliunde petitur, quam è victoria vel virtutis, vel rerum præter naturam. Virtus generalem quendam discursum postulat, omnibus vitiis applicabilem, de quo alias dicemus. In præsentia autem tantum digrediemur circa res præter naturam, id est, circa tristem sensationem, & circa causas effectrices principales: in quibus cōsiderabimus, num sint vehementes, ratione essentiæ, dignitatis, vel facultatis. *Prognostica.*

Quantum igitur ad tristem sensationem in dolore capitis, non est insignis vehemētia ratione essentiæ, nec enim quisquam ob capitis dolorem mortuus est, aut seipsum interfecit, sicut euenire consueuit in dolore colico, in dolore aurium, oculorum, dentium, quia capitis partes sensum obtinent minus exquisitum: Galen. c.1. l. 2. κ.τόπ. Licet autem capitis dolor non sit vehementissimus: aliqua tamen è parte est vehemens, & propterea quo est vehementior: (habet enim latitudinem quandam:) eo magis fit periculosus. Quoad vehementiam dignitatis, dolor est vehementior, si afficiatur pars interna, quam si externa: imo interna parte affecta, tanta est vehementia ratione dignitatis, vt immineat phrenitis, lethargus, apoplexia, cæcitas. Quantum ad vehementiam ratione facultatis, exigua est vehementia, si ægrotantes leuiter ferant dolores, nec vitia periculosa sint annexa: contra, dolor est vehemens ratione facultatis, si patiens difficulter tolleret dolorem, si oboriatur animi deliquium, si vigi *1. à dolore.*

2. A dolore. si vigiliæ sint pertinaces, si annectatur delirium. Hæc de dolore: sequitur causa efficiens, in qua oportet perpendere vehementiam & secundum speciem, & secundum speciei vitium. Quoad speciem, causa est externa, vel interna: de quibus non statuendum, vnam semper magis vel minus esse periculosam: Fieri enim potest, vt dolor producatur à causa externa, qui tamen summe sit periculosus, vt dolor à magno ictu factus, magis est periculosus, quam si fiat a pituita dulci. Quandoque contingit oppositum, exempli gratia, dolor factus à bile insigniter putrescente, est periculosior, quam si fiat à Solis ardore. Quare necessarium est, vt cuiuslibet causæ vehementia perpendatur. Interna igitur causa, est intemperies, vel materia: materia, est vapor, vel minera: minera, est sanguis, bilis, pituita, vel melancholia. Facilius quidem occurri potest sanguini & bili, quam pituitæ & melancholiæ: attamen, vt vitium est vehementius, pro eo periculum intenditur. Verbi gratia, dolor qui producitur à sanguine putrescente, est periculosior, quam si fiat à pituita dulci. Breuiter ergo dicendum de vitiis cuiuslibet speciei. Et primum quoad vitium continētis, id est, partis similaris, quod vitium est qualitas, nimirum intēperies: hæc est Simplex, vel Composita: simplex, est calida, frigida, sicca. Si igitur in his dyscrasiis reliqua sint paria, calida magis est periculosa, quia frigidis tollenda est, quæ non agunt citra noxam: sicca autem difficilioris est curationis, quia pertinaciter siccitas resistit humido. Si non seruetur paritas, magis periculosus est dolor, qui est vehemens, secundum essentiam, dignitatem & facultatem. Verbi gratia, si frigiditas sit in habitu, si pertineat ad cerebrum, si denique officiat coctioni ipsius cerebri. Contentorum vitium pertinet ad formam, quantitatē, qualitatem, & vbi: ac proinde quo vitium est vehementius, eo dolor est periculosior, verbi gratia, si dolor fiat à materia corrupta, venefica, admodum copiosa, acri, viscida, crassa, impacta: item ratione dignitatis, à materia occupante cerebrum: tandem si ratione vehementiæ facultatis, assint vigiliæ, immineat animi deliquium. Quoad causam externam, similiter pro huius vehementia statuere oportet. Exempli gratia, si dolor fiat ab insigni contusione, vt consequatur delirium, succedat vomitus, quia triplex adest vehementia, dolor est admodum periculosus; contra, si causa externa sit debilis, secundum propositas vehementias.

Secundum speciem:

Secundum vitium.

De

De curationis parte, quæ manus fit opera.

QVOAD materias Cheirurgicas agendum est de Venæsectione, de hirudinibus, de cucurbitulis, de frictionibus, de ligaturis, de fonticulis & vesicatoriis.

Vena in eo capitis dolore secanda est, in quo sanguis habet rationem causæ principalis, vel sine qua non: dummodo virtus & in præsentia, & in futurum ita possit esse robusta, vt phlebotomiam perferat. Quoad rectam administrationem: si dolor sit vehementior, in quo sanguinis actio est summa, vnica vice tantum sanguinis emittendum, quantum sufficit, si virtus sit robusta: si secus, partiri detractionem oportet. Hinc in dolore à sanguine, si immineat inflammatio, & vitium maximi momenti, & proinde sanguis sit summæ actiuitatis vnica vice sanguis euacuandus. De modo: prout sanguis est tenuior vel crassior, pro eo foramen modo angustius, modo amplius est faciendum. Quando agendum: Si sanguis præsens est vehementior aliis indicantibus, est in causa, vt ilico aperiatur vena, citra moram: si contra, primum licet medicamentum exhibere, mox venam secare. Quoad vbi agendum: pro sanguinis varia subsistentia, variæ venæ secandæ. Si enim sanguis euacuandus sit in capite, vena capitis tundenda: sique dolor occupet partem capitis posteriorem, vena frontis est aperienda, per quam fit & euacuatio & reuulsio. Si sanguis euacuãdus sit infra caput: tum sanguinis subsistentia pertinet ad locos vel supra renes, vel infra renes: si supra, aperienda basilica: si infra, venæ crurum tundendæ. Si sanguis euacuandus subsistat partim in capite, partim infra caput: tunc, si magis potest sanguis in capite exsistens, aperienda est cephalica: si magis potest sanguis extra caput, aperienda est cubiti vena media, vel cephalica: (non basilica:) per quas vacuatur sanguis exsistens in capite, & extra caput, quamuis per cephalicam euacuetur magis caput quam thorax. Porro sanguis infra caput, modo pertinet magis ad dextram partem, modo ad sinistram: & hinc cubiti pedúmque venæ secandæ, modo dextræ, modo sinistræ, dextrę, si dolor sit in dextera parte, & similiter. Quo ad sectionem arteriarum, cum non reperiantur, qui audeant secare: ne ægri prorsus deserantur, optimum est occurrere medicamentis siccantibus & astringentibus arterias, vt inhibeatur fluxus, de quibus medicamentis suo loco.

Marginal notes: *Venæsectio.* (beside "Vena in eo capitis…"); 1. (beside "phlebotomiam perferat"); 2. (beside "uitatis vnica vice"); 3. (beside "stius, modo amplius"); 4. (beside "Quoad vbi agendum"); *Arteriarũ sectio.* (beside "sinistræ, dextrę…").

Hirudines

Hirudines. Hirudines sanguinem vacuant, minus vehementer, quam venæ sectio. Prout autem actio sanguinis indicantis est vehementior, pro eo etiam oportet hirudinibus vti vicibus paucioribus: nam prima statim vice euacuabitur sanguis copiosus, si insignis erit actio. Quoad modum, si sanguis euacuandus erit crassior: prius aqua tepida locus diutius foueri debet, vt sanguis fundatur, cedat, & egrediatur. Tempus vtendi est, dum sanguis indicans, sua præsentia vincit alia indicantia. Verbi gratia, hirudines sunt applicandæ capiti, per sectionem venæ cubiti. Quoad vbi: pro varia subsistentia sanguinis, variis etiam locis applicandæ sunt hirudines: nimirum cruribus, hæmorrhoidibus bracchiis, post aures, temporibus, fronti, & naribus: nam & Galenus in dolore capitis antiquo narium venas aperiebat. c, 2. l. 2. κ. τόπ.

Cucurbitulæ scarificatæ. Cucurbitulæ scarificatæ, vel sunt materia principalis: dum indicans non admodum est vehemens: vel non principalis, dum sanguis vehementer peccans est euacuandus, virtusque interim materiam principalem, id est, venę sectionem prohibet. Præterea cucurbitulæ scarificatæ sunt materia remedij anodyni, ratione iudicij: causant enim dolorem, vt sic dolor dolorem sedet. Quoad vsum: si sanguinis actio sit vehementior, applicandæ plures cucurbitulæ, & ea vice sæpius sunt repetendæ, vt sanguis insignis actiuitatis vnica vice euacuetur. De modo: si sanguis ægre exeat, propter crassitiem: oportet foramina esse laxiora, & scarificationem profundiorem. De quando & vbi, idem dicendum, quod de Hirudinibus diximus.

Cucurbitulæ non scarificatæ. Non scarificatæ cucurbitulæ, vacuant tum Sensibiliter, tum Insensibiliter. Sẽsibiliter, dum, verbi gratia, post sectam venam frontis, vel post hirudines admotas, cucurbitula applicatur, sine scarificatione, vt adiuuet venæ sectionem & hirudines, sanguinémque non egredientem educat. Sed hæc doctrina est extra methodum medendi: nam hoc in loco indicãs est venæ sectio, vt est debilis, &c. Proinde si hoc modo sumatur cucurbitula: nõ est, cur eius vsus proponatur. Insensibiliter vacuantes cucurbitulæ non scarificatæ, vires habẽt varias. Excitant enim dolorem, & ea ratione, sunt materia remedij anodyni, ratione iudicij. Præterea, quatenus vel reuellendo, vel deriuando, commouent naturam morbificam, id est, vaporem, vel mineram, sunt materia remedij non anodyni, sed indicantur à causa principali, & sine qua non. *Vsus* harum

harum cucurbitularum præſcribi debet e conſequentibus vehementiam, tum triſtis ſenſationis, ratione iudicij, tum vaporis, tum mineræ; ſiue ſint cauſæ principales, vel ſine quibus non: quemadmodum dictum eſt de cucurbitulis ſcarificatis. Verbi gratia, ſi cucurbitula vſurpetur cauſa iudicij dolorifici; vt dolor maioris erit actiuitatis, ita maior probatur cucurbitula; à maiore enim dolor excitatur vehementior, qui minorem remittit. Prout etiam maior eſt dolor, pro eo cucurbitula maiori cum flamma eſt adminiſtranda. Præterea eo tempore eſt applicanda, quo triſtis ſenſatio, ſeu affectio illa ſenſifica, eſt vehementior aliis indicantibus. Tandem cucurbitula adhibenda eſt parti, in qua ſubſiſtit vis, cuius cauſa fit receptio: vt propterea ſit applicanda parti neruoſæ.

Frictiones & ligaturæ. Frictiones, & Ligaturæ, quamuis poſsint reuellere deriuareque materiam cum principalem, tum ſine quâ non; tamen quatenus hæ materiæ ſunt dolorificæ, id eſt, vehementes, ſunt materia anodyni, ratione iudicij: probantur ergo ſatis vehementes. In vſu, omnia obſeruanda, quæ de cucurbitulis diximus.

Fonticuli. Fonticulus eſt vlcus, quod fit à cauſa comburente, vel ignea, actu aut potentia: producitúrque per mediam cruſtam, ſeu eſcharam qua decidente, vlcus fit cauum, cum cutis amiſsione, vt egrediatur materia morbifica, quæ & ſuſcipitur, propter imbecillitatem, & quandoque attrahitur propter dolorem, ſi nimirum fonticulus eſt cum dolore. Eſt ergo fonticulus materia remedij ſiccantis, indicati à cauſa principali, & ſine qua non. *De vſu.* Prout materia morbifica eſt maioris actiuitatis; ita fonticuli & maiores, & plures fieri poſſunt. *Quomodo:* vt cauſa morbifica minus cedit; pro eo etiam fonticulus eſt efficiendus, vt non modo cutis abſumatur, ſed etiam caro: & ſic aliquando vſque ad oſſa fonticulus eſt perducendus. *Quando:* vt materia morbifica præſens vincit alia indicantia; ita eo tempore vſurpandi fonticuli. Interdum ergo diutius ſunt ſeruandi, imo quandoque toto vitæ tempore, ob præſentiam materiæ morbificæ. *Vbi:* pro varia ſubſiſtentia materiæ morbificæ, fonticuli ſunt inurendi, modo in capite, modo infra caput; & ſi infra caput, modo ſub occipitio, modo artubus. Variat tamen locus adminiſtrandi fonticulos in dolore capitis, prout materia morbifica, vel eſt vacuanda, vel reuellenda, vel deriuanda. Si

ſimpliciter eſt materia vacuanda, adminiſtratur fonticulus futuræ coronali. Si materia ſit reuellenda, infigitur artubus inferioribus, id eſt, cruribus, femoribus. Si materia ſit deriuanda, id eſt vacuanda, & reuellenda (nam hanc eſſe deriuationis naturam, in cap. de phrenitide docebimus) ſi quidem magis videatur vacuanda, oportet inurere locum infra occipitium: ſin magis ſit reuellenda, inurẽdæ ſpatulæ; & ſi adhuc magis videatur vacuanda materia, brachium inurendum: ratio eſt; nam quo propior fonticulus eſt capiti, eo promtius materiam ſuſcipit. Porrò in loco, cui applicatur fonticulus, virtus eſt perpendenda: ſi enim pars alias vulnere fuerit affecta, ſi doleat, ſi plus iuſto ſit emaciata, ſignum eſt imbecillitatis, & virtutis prohibentis fonticulos: ita, ſi in hydropico tumida appareant crura, non debent fonticuli applicari cruribus, quia virtus ita prohibet, vt æger moreretur, ſi applicarentur.

Veſicatorium. Veſicatorium eſt vlcus, cum amiſsione cuticulæ, productum à materia acri & mordaci, quæ cuticulam penetrat, & hanc acute ſeparat, vt excitetur veſica, qua remota permanet vlcus: vnde pars hoc vlcere affecta, attrahit propter caliditatem & dolorem, recipitque propter imbecillitatem. Veſicatorium igitur, prout dolorificum, eſt materia anodyni, ratione indicij: prout autem habet vim calefaciendi & exulcerandi partem, eſt materia remedij ſanantis; quia ratione caliditatis & doloris fit attractio materiæ morbificæ; ratione imbecillitatis, fit eiuſdem receptio; veſicatorium enim partem reddit debilem. Differentia autem eſt inter veſicatorium & fonticulum: nam veſicatorium citius agit, quia citius diſſoluitur veſica, quam eſchara: & proinde dum materia morbifica euacuanda eſt maligna, quæ celerrime eſt educenda, magis probantur veſicatoria, quam fonticuli. Materiæ autem è quibus fit veſicatorium, ſunt acres: vt *cantharides, ſinapi, euphorbium, fermentum, acetum ſcilliticum, flammula Iouis, batrachiũ, ranunculus, allium, &c.* Verbi gratia, *℞ canthar. praparat. ℥ iij. ſinapi ℥ ß. fermenti ℥ ij. aceti ſcillitici parum. fiat paſta pro veſicatorio.* Hæc tamen pertinent ad methodum componendi, non ad medendi methodum. *De vſu:* Prout affectio organi iudicantis, & actio materiæ morbificæ erit vehemens; pro eo & maiora & plura erunt adhibenda veſicatoria. *Quomodo.* Prout maior eſt reſiſtentia & affectionis propoſitæ, & materiæ morbificæ; pro eo, vel parum detinendum

Quomodo differat veſicatorium à fonticulo.

Materia veſicatorij.

Vſus veſicatoriorũ.

tinendum est vesicatorium, vt solum absumatur cuticula; vel diutius, vt etiam cutis absumatur. *Quando.* Vsurpanda sunt vesicatoria, dum indicans hoc dominatur reliquis indicantibus: imo, perseuerante præsentia indicantis, quandoque longiori tempore sunt seruanda. Solent autem conseruari *beneficio cerati sacri, beneficio diachylon simplicis, vel cum gummis; errant enim qui semper vtuntur cerato diapalma.* Vbi agendum sumitur à substantia indicantis, quemadmodum in fonticulis dictum. Id tamen notandum, virtutem partis robustiorem requiri in fonticulis, quam in vesicatoriis. Cæterum Galenus cap. 1. lib. 4. κ. τόπ. dum emplastro vtitur, pilos deradit, vel pro inunctionibus, breuiores reddit, vt medicamenta efficacius operentur. Nos tamen huius derasionis pilorum non meminimus: quia hæc materia cheirurgica, est extra methodum medendi, & pertinet ad materiam secundam: nam pilorum remotio respicit medicamenti applicandi imbecillitatem, non respicit corpus nostrum; pili enim impediunt operationem medicamenti: vnde id quod indicat, non est in corpore, sed est ceratum, &c.

Derasio pilorum.

De curatione per medicamenta.

Materia medicinalis in capitis dolore est triplex. 1. Materia remedij anodyni. 2. Materia remedij sanantis. 3. Materia remedij requisiti à proportione cerebri. Materia igitur remedij anodyni, respicit, vel iudicium, vel violentam receptionem, vel causam adiuuantem. Anodynum ratione iudicij est duplex, vel est enim dolorificum, vehementius affectione sensifica vel dirigitur ad sensorium diiudicans, vt eius caliditas naturalis veluti exstinguatur. Dolorificum est, si aliquod acre medicamentum parti applicetur, quod eam exulceret, vt *veratrum album vel nigrum, cantharides, flammula Iouis, colocynthis, euphorbium, scammonium, sinapi, piper, zinziber, & alia dolorifica:* his enim dolor extra caput excitatur, vt capitis dolor mitigetur. Vnde notandum, cantharides, verbi gratia, esse materiam remedij indicati in methodo medendi, dum iis vtimur ad excitandum dolorem; sunt enim tunc materia remedij indicati ab affectione organi indicantis: dum autem iisdem vtimur, ad efficiendum vesicatorium, cantharides sunt extra methodum

Pharmaceia.

1. Anodynum.

Anodynum ratione iudicij.

Dolorificum.

medendi. *Vsus* est euidentissimus è superius traditis. Illud saltem notetur, parti exulcerandæ admouendos esse pulueres propositorum medicamentorum, ad ℈ ß. & dum capitis dolor sedatur, excitatum iam dolorem extra caput, rursus adimendum esse butyro.

Soporifera, & opiata. Medicamentum autem quod natiuum calorem sensorij iudicantis dissipat, est soporiferum: vt *succus lactucæ, nymphaæ, solani, mandragoræ, capita papaueris, opium, magna antidoti, philonium Roman. diaspermation, requies Nicol. pilulæ de cynoglossa.* Opium tutius datur in medicamentis compositis: vis enim opij, & fermentationis, & calidorum medicamentorum vi minuitur; vnde *misceri cum opio debet, crocus, castorium, &c.* Galenus cap. 1. lib. 2. κ. τόπ. improbare videtur opiata: quia dolor capitis secundum essentiam non est admodum vehemens: paullo tamen post, in dolore à bile, probat pastillum opiatum. Auicennas quoque cap. 10. & 19. eadem probat. Responsio: si vehementia κεφαλαλγίας, consideretur secundum essentiam, non probantur opiata; at si capiatur secundum facultatem, dolor ita vehemens esse potest, vt opiatis vti cogamur: si nimirum dolor à causa calida oriatur, vnde vigiliæ exsistunt, quæ vehementer deiiciunt vires; vnde vtendum opiatis, quæ torporem inducunt, & bilem refrigerant. De *vsu* opiatorum. Prout maior est actiuitas indicantis, pro eo dosis opiati augeri debet, dummodo virtus ferat: vnde in insigni dolore, licet exhibere ℈ j. vel ʒ ß. Philonij Rom. id quod virtus perferre solet in capite calido, in corpore temperamenti calidioris, in florida ætate, in dolore recenti: (nam in antiquo vires languent.) Si virtus sit debilis, minuenda est dosis, vt sufficiat exhibere à ℈ ß. ad gr. xv. *Quomodo.* Opiata non debet actu frigida administrari, sed calida vel tepida. *Quando.* Debemus autem ea vti, cum indicans superat reliqua indicantia. Post vsurpationem vero opiatæ, secundum Galenum loco citato applicari debent calorifica, vt anethum, cinnamomum, &c. quæ corrigunt nocumentum, quod ab opiato potest excitari. *Vbi* agendum, indicatur à subsistentia indicantis: cum ergo materia in capite subsistere queat, opiata administranda per os, applicanda naribus, fronti, &c. Notandum tamen melius esse, vt opiata applicentur, quam vt exhibeantur, nam exhibita nocent hepati & ventriculo: præterea tutius applicantur fronti, quam suturæ coronali, vel parti capitis posteriori, quoniam virtus talia fri-

Quando vti possumus opiatis.

Vsus opiatorum.

gida

gida non sustinet:oxyrrhodina tamen coronali suturæ possunt applicari.

Anodynum causa receptionis, est calidum & frigidum. De frigido nihil dicemus:quia eius materia iam est proposita, nimirum soporifera medicamenta & opiata; quæ ratione iudicij, agunt in cerebrum iudicans;ratione receptionis, agunt in partem neruosam, cuius vnitas soluitur. Porrò, calidum oportet esse simile corpori affecto, & emplasticum. Huius remedij materia proponitur cap.8. lib.5. simp. nim. *hydrelaum, farina tritici, panis è tritico modice coctus, adeps porcinus, butyrum, lac bubulum, caprillum, ouillum, amygdala dulces, mucilago malua, omenta animalium pinguium.* V S V S. Pro maiori molestia receptionis, maior dosis vsurpari debet. Verbi gratia, ℞. *panis è tritico modice cocti, & optime triti* ℥ j. *adipis suilli* ℥ ß. *butyri* ℥ j ß. *Misc. ad ignem. Possumus etiam vti pane, decocto in lacte.* Si indicans sit vehemens, medicamentum iam præscriptum satis crassum, id est, in magna copia adhibebitur. *Quomodo.* Est autem hoc medicamentum actu calidum applicandum, determinatè, vt est pars affecta; sic enim crassis conseruatur. *Quando.* Applicandum est hoc medicamentum, dùm dominatur receptio. *Vbi.* Est applicandum parti, cuius vnitas soluitur. *2. Anodynum, ratione receptionis.*

Anodynum ratione causæ adiuuantis, est calidum in ordine primo, & tenuis substantiæ. Cuius materia est *oleum anethinum, cap.18. lib.5. simp. item chamamelinum, oleum commune cum vino albo tenui, flores chamameli, vinum cum fænugraco, oleũ cum cymino, &c.* Hæ materiæ cutim rarefaciunt, & vapores, humoresque ad superficiem euocando, materiam morbificam euacuant. V S V S: *Quantum.* Si causa adiuuans sit insignis actiuitatis: proposita administrentur in magna dosi. *Quomodo:* administrentur actu calida. Tempus opportunum sit, dum causa adiuuans vincit alia indicantia: dum enim vincitur ab aliis indicantibus, non debetis hæc applicare. Verbi gratia, cum adiuuans vincitur à copiosa materia, replente totum corpus; primo totum est vacuandum, deinde anodynum vsurpandum. *vbi:* applicandum est parti recipienti. *3. Anodynũ ratione causa adiuuantis.*

Dictum hactenus de anodyno: sequitur materia remedij sanantis. Hæc materia respicit causam principalem, cum internam, tum externam. Interna est, tum Dyscrasia partium similarium, tum materia morbifica. Quoad dyscrasias pro- *1. Intemperies.*

ponemus medicamenta, quæ simplices tollunt: vnde & patebunt medicamenta, quibus compositæ curantur. Simplex intemperies, quæ dolorem facit capitis, est calida, frigida, vel sicca. In calida probatur *oleum rosaceum, succus mori, folia portulacæ, & potiss. cum flore polentæ, id est, cum flore farinæ, confectæ ex hordeo viridi asso. cap. 1. lib. 2. κ. τόπ. Probatur etiam succus portulacæ, polygoni, pampinorum vitis, endiuiæ, item omphacinum, aqua rosacea, folia vitis cocta & trita, cum mulsa diluta; item spongia imbuta in aqua simplici vel rosacea. Alexander, si calor non est ingens, vtitur rosaceo cum aceto; si ingens, addit lactucam.* Cum his frigidis, licet commiscere calida, quæ sint instar vehiculorum: nimirum, *ol. chamæmelin. & anethinum,* sicut etiam Aetius facit: imo hæc etiam calida seruant calorem natiuum, ne à frigidis sinceris lædatur: tum hæc calida, materiam adiuuantem euocant. In frigida intemperie probatur *oleum irinum, laurinum, cui propter odorem ingratum miscere licet macim, cinnamomum, & folia odorata. Galenus probat farinam coctam, cum mulsa, sed præterea cum vino, cum maiorana, serpillo, origano, calamintha: licet etiam vti cypero, cum adipe anserino: probatur spongia, cum vino aromatico.* Si frigida intemperies sit in habitu; ascendere licet ad *euphorbium, cum oleo & cera.* Hoc modo: ℞ *euphorbij* ʒ ij. *olei communis, vel anethini* ℥ iij. *ceræ, liquefactæ in prædicto oleo* ʒ vj. *Misce.* Sed præterea Galenus in cap. de Hemicrania, vt strenuum medicamentum hoc probat: ℞ *crocomagmatis, piperis albi, ana* ʒ ij. *euphorbij, si recens est* ʒ ß. *si non est recens* ʒ j. *stercoris columbini, atramenti scriptorij, ana* ℥ ß. *Terantur cum aceto acerrimo, & vino generoso:* & pars affecta primum fricetur; deinde hoc medicamentum applicetur. Alexander prudentissimus, cap. 10. lib. 1. monebat, vt, si forsan validius hoc medicamentum videretur, ei commisceatur modicum *vel amyli, vel lactis.* Crocomagma, etsi varie paretur, hic tamen modus secundum Aetium est optimus: ℞ *croci* ℈ ij. *myrrhæ el. rosi sicc. amyli, gummi ana* ℈ j. *terantur cum vino.* Rosæ hic permiscentur, non vt refrigerent partem affectam, quæ antea frigida laborat intemperie; sed vt mitigent medicamenta calidiora, & astrictione sua conseruent robur calidorum medicamentorum. Stercus columbinum monet Galenus capiendum esse, è columbis montanis, nam est medicamentum magis valens. Atramentum scriptoriũ, admodum

Calida dyscrasia.

Frigida intemperies.

Efficacissimũ medicamentum, Gal. ca. 3. lib. 2. κ. τόπ.

Aët. cap. 169. l. 2. ca. 50. l. 6. at paulò aliter cap. 50. lib. 14.

admodum turpe reddit caput: adeoque in huius medica- *Therma*
menti compositione omitti potest. Præter hæc, in dolore *factitia*
capitis ab intemperie frigida, probãtur *aquæ sulphureæ natu-* *sulphurea:*
rales. At si harum aquarum sit penuria, sic possumus præ- *ad imita-*
scribere: ℞ *sulphuris viui* ℔ j. *salis* ℔ ß. *maioranæ, serpilli, sta-* *tionem na*
chadis, calaminthæ mon. saluiæ, beton. rosmar. pulegij, melissæ, ana *turalium*
M. j. *aquæ communis* ℔ c. *fiat decoctio ad consumt. 4. partis pro* *ad caput*
stillicidio. Cum hac aqua conficere possumus stillicidium per *directa.*
plures vices: secus autem fieri solet, dum est copia aquarum sulphurearum sponte scaturientium. Tandem in dolore cõtumaci, Rhasis hoc vtitur medicamento: ℞ *euphorbij, sinapis, castorij, piperis albi, styracis, calamitæ, rutæ, marrubij, ana* ℈ j. *redigantur in puluerem, & vino generoso aspergantur, & formentur trochisci: & dum vsurpantur, excipiantur vel vino odorato, vel oleo de costo, vel simili medicamento calefaciente.* Nostris temporibus nullo alio medicamento vti solent, quam *oleo chamamelino:* probatur etiam, tanquam strenuum, *oleum destillatum ex aniso, è feniculo, ex aromatibus, è magnis antidotis, & oleũ magni Hetruriæ Ducis, quod veluti miracula facere videtur: probatur etiam oleum destillatum è guaiaco; & admirabile est oleum destillatum è sassafrasia.* In sicca intemperie vtimur, *malua, althaa,* *Sicca in-*
amygdalis dulcibus, oleo communi, aqua tepida, lacte, medullis, pin- *temperies.*
guedinibus potiss. gallinæ. His igitur medicamentis vtimur, ad
remouendum dyscrasias, quæ dolorem excitant. *Vsus* ho- *Vsus.*
rum medicamentorum. *Quantum:* Quo maioris actiuitatis est intemperies; eo maior probatur dosis. *Quomodo:* In hoc conueniunt omnes dyscrasiæ, vt, quando sunt difficilis passionis, id est, quando sunt in habitu, indicent, medicamentum secundum eum modum esse administrandum, quo efficacissime agat, nimirum in modum stillicidij, in substantia solida; vnde Galenus in calida intemperie probat assiduam irrigationem cum oleis: non enim sufficit simplex inunctio. Cæterum in frigida intemperie stillicidium probatur vehementius; nam propter motum excitatur calor. Dissident autem dyscrasiæ; nam prout vario modo resistunt, pro eo etiam medicamenta vario modo sunt administranda. Quia igitur intẽperies calida, melius vincitur a frigido actu; idcirco expedit vti medicamentis actu frigidis. Contra, in frigida intemperie, actu calidis: in sicca; moderate calidis. In intemperie igitur calida probatur rosaceum frigidissimum. Ne autem medicamentum à corpore calefiat, & hinc rursus

corpus calefaciat, Rhases superponit pannum, infusum aqua & aceto, actu frigidis. *Quando* agendum, indicatur ab intemperie praesenti, sed vincente alia indicantia. Quod si dyscrasia vincatur à materia, existente vel in toto, vel in capite; oportet prius euacuare & totum, & caput, antequam applicentur medicamenta causa intemperiei. Quod etiam in alopecia Galenus obseruat, cap. 2. lib. 1. *κ. τόπ. Vbi* agendum: si dyscrasia sit extra cranium, medicamenta sunt applicanda: si in cranio, medicamenta sunt applicanda, & exhibenda per os. Applicantur autem suturae coronali & naribus: nam per has vias facile medicamentorum vis in cerebrum producitur. Caeterum quae applicantur naribus, sint suauis odoris; quae exhibentur, suauis saporis: vt iucunda fiat curatio. Haec de medicamentis, respicientibus intemperiem.

2. Materia morbifica. Sequuntur medicamenta quae respiciunt materiam morbificam. Haec materia multiplex est: vel enim reperitur Extra caput, & est admodum mediata: vel in capite, & tunc est aut Intra, aut Extra cranium: si intra cranium, dolorque etiam cruciet intra cranium, materia est causa immediata; sin vero dolor cruciet extra cranium, eadem materia residens intra cranium, est causa mediata, immediata autem quae extra cranium subsistit. Nos confusionem fugientes, primum loquemur de materia extra caput, deinde de materia exsistente in capite. Materia igitur exsistens extra caput, vel residet Citra iecur, & dicitur prima superfluitas, vel Vltra, & dicitur cacochymia. *Prima superfluitas.* Prima superfluitas, vel est Tenuis, vt serosa & biliosa; vel Crassa, vt melancholica & pituitosa. *Tenuis.* Tenuis vacuatur, vel per Os, vel per Aluum. Per os vacuatur beneficio vomitorij, quod conficitur ex *aqua hordeacea tepida, cum iulapio acetoso simplici, vel syrupo acetoso simplici, vel etiam cum aceto.* Per aluum vacuatur, vel exhibitis per os, vel immissis per sedem. Per os: *℞ mannae el. syr. ros. sol. ana ℥ ij ß. cum aqua endiuiae, fiat potio breuis.* Vel, *℞ floris cassiae rec. extr. ℥ x. mannae el. ℥ iij. specierum diarhodon Abb. ℈ ß. Misc. & cum saccharo fiat bolus.* Per sedem euacuans, iniicitur clysmi modo: *℞ cremoris hordei ℔ j. sacchari rubri ℥ ij. olei vel communis vel violacei ℥ iij. oui vitellum, salis communis ℈ j. Misce pro clystere.* *Crassa.* Si crassa fuerit superfluitas, vomitorium erit tale: *℞ succi raphani ℥ j ß. oxymellis simpl. ℥ ij. iuris pinguis tepidi ℥ x. Misce pro vomitorio.* Aluum subducet hoc sequens, per os exhibitum. *℞. mellis ros. sol. ℥ v. iuris pullipitarum, fiat potio breuis.*

breuis. Si patiens forsitan non admittet syrupum rosaceum, nec medicamentum in bolo, sed solum in potione, cuperetque mannam, hæc quia non euacuat superfluitates crassas, sed tenues, icciрco adiungenda sunt ea, quæ mannam adiuuant: ℞ *mannæ el.* ℥ *iij. oxymellis simp.* ℥ *ij ß. cum iure pulli, fiat potio breuis*. Hic oxymel attenuat & abstergit materiam, quam detersam facilius manna educit. Si patiens desideret bolum: ℞ *specierum hieræ simp.* ʒ *ij. cum melle rosa. fiant boli*. Vel: ℞ *flor. caßiæ noniter extractæ* ℥ j. *mannæ el.* ʒ *ij. specierum hieræ simpl.* ʒ *j ß. Misce cum sacchаro, fiant boli*. Per sedem immitti potest sequens: ℞ *hieræ picræ* ʒ *iij. mellis rosati* ℥ *iij. olei vel communis, vel chamæmelini* ℥ *iij. ß. salis communis* ʒ j *iuris alterati cum furfuribus* ℥ *x. succi betæ, vel mercurialis* ℥ *ij. Misce pro clysmo*. VSVS. *Quantum*. Prout maior est actiuitas primæ superfluitatis, pro eo etiam maior erit dosis euacuantium. Verbi gratia, dare licet cassiam ad ℥ ij. mel. ros. sol. ad ℔ ß. syr. ros. & mannam ad ℥ v. species hieræ ad ʒ iij. & vltra: vnde Galenus cap. 11. lib. 7. meth. præbebat duo magna cochlearia; sed nos possumus exhibere vltra duo cochlearia magna, ob penuriam bonæ aloes. Dubitari autem potest, cur Galenus cap. 1. lib. 2. κ.τόπ. statuat summam dosin specierum hieræ esse ʒ j. Responsio: Galenus ibi respicit ad hieram, vt attenuat pituitam impactam in tunicis ventriculi, ideoque in minore copia sumit, vt diutius manens in ventriculo, magis attenuet; si enim in maiori dosi exhiberetur, non detineretur in ventriculo, & sic non attenuaret impactam materiam. At lib. 7. meth. Galenus proponit hieram, quatenus sensibiliter euacuat, ideoque maiorem aloës copiam sumit. *Quomodo*: Si prima superfluitas ægre patiatur, exhibeatur medicamentum in bolo: si facile, in potione. Item in difficili paßione primæ superfluitatis, clysmi confici debent è copiosis electariis, & exigua portione iuris, vt sic detineantur & magis operentur. Ad vires tamen semper nos respicere oportet: quæ si non admittant medicamentum in forma pilularum, exhiberi debet in potione. Nihil nos diximus de medicamentis, quæ cum cassia miscentur, vt sunt semina anisi, quæ ruditer oportet esse contusa: hæc enim non pertinent ad præsens negotium, sed ad methodum componendi. *Quando*: medicamenta hæc vsurpanda sunt, dum prima superfluitas vincit alia indicantia, nimirum ante præpara-

Vsus medicamentorum in prima superfluitate.

Nota.

tionem materiæ. Et cum prima superfluitas quotidie generetur, saltem alternis diebus vti oportet lenientibus, id est, clysmis; nisi sponte fluat aluus. *Vbi:* Euacuare licet per vomitum, si prima superfluitas subsistentiam habeat circa os supernum: per sedem, si subsistat circa fundum, aut secundum tenuia intestina, vbi quidam medicamentum per os exhiberi dicunt: si materia subsistit in crassis intestinis, per sedem oportet immittere medicamentum.

Cacochymia.

Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt cacochymiam. Est autem cacochymia, materia biliosa, pituitosa & melancholica: ideoque primum dicendum de præparantibus, deinde de purgantibus: idque generaliter, vt ad omnes morbos accommodari queat.

Præparantia materiam biliosam.

Præparantia igitur bilem, pro huius varietate varia sunt. In bile enim pallida, vtimur *Syrupo ros. recent. de acetosa, citri, de succo acetosæ, de cich. de end. quibus syrupis additur decoctum è cichoraceis, ex hordeo.* Si bilis sit flaua, & præsertim si vitellina; ascendere licet ad *Syrupum viol. nenuph: de papau:* ob insignem huius bilis caliditatem: decocta fieri poterunt *è lattuca.* Quod si bilis sit particeps alicuius visciditatis; permiscere licet *Syrupum acetosum simpl.* Notandum verò, cum in corpore bilioso dulcia facile in bilem mutentur; syrupos præscribendos esse in parua quantitate, diluta in magna dosi: vt ℞ *Syrup. de soncho, de succo acetoso, ana ℥ ß. decocti endiu. lact. hord.* ℔ *ß.*

Præparantia materiam pituitosam.

Si materia sit pituitosa, & quidem salsa: ℞. *Syrup. de beton. oxym. simpl. de cich. simpl. ana ℥ ß. decoct. beton. cichor. ℥ iij. Misce pro syrupo.* Betonica hic vtimur, propter materiam pituitosam; sed quia est salsa & calida, addimus cichoracea. Si pituita non sit salsa, sed moderate frigida, vt dulcis, & potissimum insipida: hunc syrupum possumus præscribere: ℞ *Syrup. de beton. mellis ros. col. oxymel. simp. ana ʒ vj. decocti beton. petroselini ℥ iij. Misce pro syrupo.* Si pituita sit frigidior, cuiusmodi est acida: ℞ *Syrup. de beton. compos. de stœch. de hyssopo, oxym. compos. ana ℥ ß. decocti saluiæ, beton. stœch. hyssopi ℥ v. Mis. hoc pro syrup. Gratia huius pituitæ, licet etiam vti syrupo de corticibus cytri, de menta, de duab. & quinque rad. cum decocto maioranæ, rorismar. origani, &c.*

Præparantia melancholiam.

Si materia sit melancholica, sicque exusta: ℞ *Syrup. viol. de succo borrag. de fum. ana ℥ ß. decocti lupul. borrag: capill. Veneris viridium ℥ iiij. Mis. Probatur etiam syrupus de pomis simplex, de succo buglossæ, de lupulis.* Sin autem materia melancholica non sit exusta:

exusta: ℞ *Syr. de corticibus citri, de fumaria ana* ℥ j. *decocti melissæ, fumariæ, sem. citri* ℥ iij. *Misc. pro syrupo. Vsus* præparantium e superioribus patet: illud saltem notetur circa modum, vt causa materiæ biliosæ exhibeantur syrupi actu frigidi, & præsertim si bilis sit calidior, vt vitellina: in reliquis licet vti syrupis actu calidis. *Vtendi ratio.*

Quantum ad medicamenta, quæ cacochymiam præparatam purgant: notandum, purgantia aliquando probari in cephalalgia à causa primitiua: verbi gratia, si capitis dolor fiat ob Solis ardorem, ita vt Solis ardor tantum calefaciat, purgantia non probantur, quia non adest materia purganda: si autem Solis ardor non modo calefaciat caput, verumetiam commoueat materiam, purgantia probantur, secundum Auicennam. In materia ergo biliosa, ℞ *rhab. electi* ℈ iiij. *infunde s. a. in decocto end. & facta diligenti expressione adde elect. de succo ros.* ʒ ij. *manna el. syrupi ros. sol. ana* ℥ j ß. *Misc. & fiat potio breuis.* Vel, si patiens bolum optet: ℞ *puln. rhabarb. el.* ʒ j. *elect. de succo ros.* ʒ j ß. *trochiscorum de violis cum scammon* ℈ j. *floris cass. nou. extr.* ℥ ß. *Misc. & cum saccharo fiat bolus.* Licet etiam hoc medicamentum præscribere in dolore capitis. ℞ *Massa pil. aur.* ℈ iiij. *dacridy* gr. iiij. *cum syrupo de soncho, fiant pillulæ num.* 5. Si materia pituitosa, sic purganda: ℞ *Massæ pil. coch.* ʒ j ß. *mastichin.* ʒ ß. *cum syrupo de beton. fiant pil.* v. *Probatur etiam agaricus, hiera Pachij, diaphœnicon. & in contumaci dolore à pituita, probantur pil. fœtidæ, pilulæ de exph. trochisci alhandal.* In materia melancholica: ℞ *Massa pil. coch. cum hellebore præparatarum* ʒ j ß. *de fumaria* ʒ ß. *cum syrupo de pomis, fiant pilulæ num.* 5. *Licet etiam vti sena, polypodio, epithymo, veratro nigro: vnde probatur syrupus de polyp. de epith. de pomis comp. de fumaria comp. confectio. Hamech.* Id tamen maxime notandum, è cap. 2. l. 1. κ. τόπ. in omni capitis morbo, siue à bile fiat, siue à melancholia, semper phlegmagoga esse miscenda: & ob id Galenus semper purgat *cum hiera è colocynthide, addito scammonio, propter materiam biliosam: hellebore nigro, propter melancholiam. Vsus. Quantum.* Pro maiori actiuitate materiæ, vt pendet à maiori quantitate, probatur etiam maior dosis purgantium. Sed notandum, cum materia in dolore capitis expurganda sit satis distans, augendam esse dosin medicamenti, ne facultas in longo itinere hebescat. Sed hoc non pertinet ad methodum medendi, verum ad metho- *Purgātia.* *Cholagoga.* *Phlegmagoga.* *Melanagoge.* *N. B.* *Vsus purgantium.*

methodum componendi: quæ docet, ne medicamantorum vires in itinere frangantur, opus esse medicamento vehementiori, vel in dosi maiori. *Quomodo.* Probantur pilulæ, præsertim in materia pituitosa & melancholica, quæ non ita cedunt, sicut biliosa. *Quando:* Exhibenda sunt medicamenta, dum materia purganda vincit alia indicantia, vt si sit concocta: item si cruda, sed turgens interim, aut venefica, aut petens cerebrum, præsertim vbi imminet epilepsia, vel apoplexia, vel phrenitis. *Vbi* agendum. Subsistentia huius materiæ indicat, medicamenta per os esse exhibenda. Si fortasse prohibeat ventriculus: applicanda sunt medicamenta proposita vmbilico, sunt immittenda per sedem: vnde probantur clysmi acres, præsertim quia hi: (teste Galeno c.1.l.2. κ. τόπ.) vacuant, quæ sunt circa ventrem, circa mesenterium, & quæ circa sima hepatis sunt, vt sic per partem, post partem fiat vacuatio etiam à remotis. Hæc de materia, quæ extra caput consistit.

Materia morbifica consistens in capite: mediata tamen.

Materia mediata residens in capite, vel generatur In capite, vel Extra caput. Si in capite generetur, residet vel In venis, vel Extra venas. Si in venis, hæc materia vacuatur solventibus, de quibus dictum. Si reperiatur extra cerebri venas, vacuatur præsertim per os: dein etiam per nares: hæc enim materia nihil aliud est, quam crassum excrementum, quod necessario generatur in capite, & perducitur in infundibulum, & hinc ad glandulam, vt postea per foramina, & ea quidem ampla, ad palatum pertinentia, per os expurgetur. Verum perducitur etiam aliqua portio excrementi ad carunculas mamillares, & hinc ad nares, & proinde ad narium foramina, quæ perducuntur ad internas partes ipsius palati. Vnde hæc materia modo per os, modo per nares est euacuanda. Fit autem vacuatio capitis: (secūdum Galenum, c.2.l.2. κ. τόπ. & c.1.l.6. κ. τόπ.) per medicamenta calida, tenuis substantiæ, acria, detergentia, suauis & odoris, & saporis, & quantum fieri potest non venefica. Calida enim attrahunt materiam: in intimo capitis exsistentem: tenuia penetrant: acria per medium tactum irritant expultricem: detergentia faciunt, ne materia viscida ita hæreat, suauitas saporis & odoris, facit, vt medicamenta cum iucunditate operentur: non debent esse venenata hæc medicamenta, quia petunt organum olfactus, linguam, æsophagum, tracheiam, ventriculum, pulmones. Medici tamen interdum venenatis

Qualitates eorum medicamētorum, quib. vacuatur materia in capite exsistens.

vti coguntur, dum materia ad summum vehementiæ ascendit: vtuntur enim *felle, colocynthide, c.2.l.κατ. τόπ. scammonio, oxymelle cum turbith, & cum scammonio*, dum sc. respiciunt ad pituitam cum bile permistam, sicut Auicen.c.29.tract.1.licet etiam vti *hiera Archigenis cum colocynth.* Verum hæc omnia probantur, non quatenus sunt venenata, sed quoniam attrahunt determinatos humores.

Dubitare autem quis posset, quomodo hæc medicamenta deducantur de potentia in actum, cum non ingrediantur ventriculum, nec longo tempore in ore detineantur, sicut alia in ventriculo? Dicendum est: medicamenta quæ agunt à proprietate occulta, non egere adeo multo tempore, vt ad actum deducantur, sicuti requirunt ea, quæ manifestis agunt qualitatibus: ambra enim festucas trahit, si solum calefiat, & magnes ferrum, si solum fricetur. Accedit etiam, quod medicamenta, quæ applicantur ori, vel naribus, minore cum difficultate materiam determinatam attrahunt, ob vicinitatem: quam ea, quæ ingrediuntur ventriculum, quippe quæ materiam magis remotam, in artubus, venísque distantib. hærentem, debeant attrahere. Ex his ergo patet, eos decipi, qui non probant hæc medicamenta vehementia, quod putent ea non deduci de potentia in actum. Illud tamen obseruandum, vt, quantum fieri potest, minus vehementia administrentur: nisi materia sit contumax, nimirum frigida, crassa, viscida, impacta. *Quomodo medicamenta ore detenta, in actum ducantur.*

Porro horum medicamentorum, quæ purgant materiam in capite exsistentem, certi quidam sunt gradus: alia enim sunt debilia, alia mediocria, alia fortiora. Debilia sunt, *mastiche, thus, origanum, pulegium, beta, manna, oxymel simplex*. Mediocria: *hyssopus, folia & rad. capp. sal. nigella, sapo, malorana, struthium, eruca, nasturtium, cuminum, calaminthа mont. dictamnum Cret. acorus, bacca lauri, folia lauri, piper, Zinziber, pyrethrum, succus cyclaminis, succus iridis, oxymel simpl. allium, cepa, sinapi, confectio illa, quam vulgo appellant mustardam.* Vehementia sunt: *rhab. agaricus, sena, epithym. polypod.* Adhuc vehementiora sunt *scammonium, turbith, colocynthis, tithymalus, euphor. elater, vtrumque veratrum.* Sed quia hęc medicamenta nocere possunt, vel acrimonia, vel iniucunditate odoris & saporis, in medicamentis cōponendis oportet addere corrigentia: propter acrimoniam, *fænum græcum, caricas pingues, passulas dulces, oleum viol. oleum amyg. dulcium*: propter odorem, aromata, *Ordines medicamentorum quib. caput purgatur.*

ambram,

ambram, moschum, galliam odoratam, styracem, calamitam, asarũ odoratam: propter ingratum saporem miscenda sunt dulcia, *vt saccharum, mel, vinum dulce, passulæ, caricæ, & cætera.*

Ratio vtẽdi caputpurgiis. VSVS. *Quantum.* Summa dosis probatur, vbi summa est materiæ actiuitas. *Quomodo.* Si materia maxime resistat, forma medicamentorum erit solida, vt sunt turundæ, linimenta, & masticatoria: sin minus medicamentis liquidis vti possumus, vt sunt decocta, seu gargarismi. *Quando.* Oportet his vti, dum materia vincit alia indicantia, & non vincitur à materia exsistente in toto, vel in ventriculo. Vincit autem materia hæc expurganda materiam actu soluentem continuum. Quare caputpurgia sunt administranda post vacuationem totius & ventriculi, nimirum ante cibum, & ante topica medicamẽta. *Vbi.* Cum materia subsistat intra cranium: iure hæc medicamenta applicantur naribus & ori, nisi sit

Cautiones. probibens. Purgantia quidem per nares prohibentur, dum nares afficiuntur ylcere, vel aliquo tumore, dum nares obtinent venas cum orificiis laxis, vt periculum immineat hemorrhagiæ narium: item dum vitium aliquod oculorum adest: quæ enim per nares purgant, facile oculis possunt officere. Præterea dum cerebrum, vel vertigini, vel epilepsiæ est obnoxium, fugienda sunt ea, quæ per nares purgant: sternutamento quippe insigniter cerebrum agitatur, vt facile vertigo, aut epilepsia oriatur. Purgantia per os prohibentur, si adest vitium palati, gingiuarum, dentium, linguæ, item vitia ventriculi, tracheiæ, pulmonum, dum hæ partes facile suscipiunt cerebri excrementa, secundum Auicen. cap. 29. tractat. 1.

Formulæ. Iam formulas aliquot trademus, purgantium tum per os, tum per nares. Purgantia per os, sunt masticatoria, gargarismi, & inunctiones. Masticatorium debile hoc erit: ℞ *thuris* ℥ j. *mastiches* ℥ ij. *ceræ, caricarum pinguium ana* ℥ j ß. *Misc. pro masticatorio.* Mediocre erit: ℞ *sinapi, piperis albi, pyrethri, salis communis ana* ℥ j. *cum melle, fiat masticatorium.* Vehemens erit: ℞ *euphorbij, elaterij ana* ℈ ß. *staphisagriæ* ℥ ß. *moschi odorati* gr. iij. *ceræ, ladani ana* ℥ ij. *Misc. pro masticatorio.*

Masticatoria.

Gargarismi. Gargarismus debilis erit: ℞ *caricarum pinus, origani, foliorum lapathi, foliorum hederæ, fol. betæ, ana* P. j. *aquæ communis* ℔ iiij. *fiat decoctio ad consumptionem 4. part. deinde* ℞ *prædictæ decoctionis* ℔ ß. *oxymelit. simpl.* ℥ j ß. *Misc. pro gargarismo.* Mediocris: ℞ *cumini, calaminthæ mont. hyssopi, rad. & fol. capp. ana* P. j. *sinapi, piperis, pyrethri,*

pyrethri, *ana* ℈ j. *omnia ruditer contundantur : deinde recipe aquæ saluiæ* ℔ iiij ß. *fiat decoctio ad consumtionem partis tertiæ : deinde recipe prædictæ decoctionis* ℔ ß. *oxymellis scillit.* ℥ j ß. *Misc. pro gargarismo.* Vehemens gargarismus : ℞ *euphorb.* ℈ ß. *colocynth. agar. ana* ʒ j. *foliorum cucumeris agrest. P.* j. *aquæ calaminthæ* ℔ iiij. *fiat decoctio ad consumtionem dimidij : deinde recipe prædicti decocti* ℔ ß. *oxymel. scill.* ℥ ij. *Misce pro gargarismo.* Linimentum palati debile erit : ℞ *succi betæ, maluæ, lapathi, ana* ℥ ß. *oxym. simpl.* ℥ j. *Mis. pro linimento.* Mediocre, ℞ *pulueris sinapi, nasturtij, piperis albi, ameos, ana* ℈ ij. *macerentur in aceto acri, deinde recipe succi ireos, cyclam. bryoniæ ana* ℥ ß. *mellis* ℥ j. *fiat linimentum. Huius classis etiam erit mustarda.* Vehemens erit linimentum: ℞. *sapon. euphorb. staphysagr. scammonij ana* ℈ j. *oxymel. scillit.* ℥ j ß. *Misce. Licebit etiam theriaca & mithridatio palatum inungere.* *Liniment.*

Purgantia per nares, sunt liquida, pulueres, turundæ. Liquida sunt administranda, vt operentur sine detrimento: æger ergo declinabit caput suum ad posteriora, & violentia aliqua liquor immittatur intra nares, interim æger os repleat aqua vel vino, maxime dum vehementiora naribus admouentur: sic enim medicamentum non ingredietur os, quod iam repletum est, aut ingressi vires venenatæ frangentur, ne ori, subiectísque partibus obesse queat. Hæc tamen admonitio est extra methodum. Liquidum autem debile, naribus applicandum, sic potest præscribi : ℞ *succi betæ. fol. hederæ ana* ℥ j. *mannæ el.* ʒ ß. *Mis. pro naribus.* Mediocre: ℞ *pulu. pyrethri, piperis, sinapi ana* ℈ ß. *suc. cyclam. ireos, ana* ʒ j ß. *olei liliorum alb. cum aromat. oxym. scill. ana* ʒ vj. *Misc.* Vehemens erit : ℞ *elaterij* gr. vij. *dacrydij* ℈ j. *pulu. vtriusque veratri* gr. xv. *Misc.* His vehementioribus dolores contumacissimi superantur. Pulueres per arundinem in nares sunt insufflandi. Debilis hic erit : ℞ *betæ, maioran. fol. hederæ, mannæ el. ana* ʒ j. *fiat puluis.* Mediocris : ℞ *pyrethri, pulu. albi sinapi, caryophyll. ana* ℈ j. *Mis. & fiat puluis.* Vehemens : ℞ *colocynth. staphisagriæ, vtriusque veratri ana* gr. xv. *moschi* gr. iij. *Mis. & fiat puluis.* Turunda debilis erit : ℞ *succi betæ, fol. hederæ ana* ℈ j. *ceræ* ʒ j ß. *Mis. & fiat turunda.* Mediocris : ℞ *pulu. sinapi, nasturtij, praßij, pyrethri, piperis albi ana* ℈ j. *ladani, ceræ ana* ʒ ij. *Mis. & fiat turunda.* Vehemens erit : ℞ *euphorbij, elatherij, colocynth. ana* ℈ ß. *moschi* gr. iij.

Liquida. *Pulueres.* *Turundæ.*

gr. iij. styr. calamit. gr. iiij. ladani ℥ ij. Misc. & fiat turunda.

Materia mediata extra caput genita, in capite tamen consistens. Hactenus de medicamentis, quæ respiciunt materiã mediatam intra cranium contentam, & quidem in capite genitam. Sequuntur ea, quæ respiciunt materiam intra cranium contentam, quæ tamen extra caput genita, in hoc cõfluxit: Hæc igitur materia, quæ in caput fluxit: inque venis residet, non extra venas: & præterea nondum est impacta: retrahitur vel Deriuatione, vel Repercussione: (reuulsio enim spectat materiam, quæ nondum fluxit; de qua in c. de phrenitide:)

Deriuatio. Deriuatio fit per nares, per os, per brachia; & vel materia cheirurgica, vel medicinali, de quibus omnibus iam dictum est.

Repercussio. Reprimentia probantur in qualibet cephalalgia, quæ fouetur à materia fluxa, vel calida, vel frigida, c. 21. l. 13. meth. tam enim frigidus, quam calidus humor est repellendus, *cap. 16. l. 5. simp.* modo non moueatur motu critico, l. 1 ad Glauc. Reprimentia autem debent esse frigida, & crassæ substantiæ, contraria enim sunt attrahentibus, calidis & tenuis substantiæ. Debẽt etiam reprimentia esse astringentia, vt partem cui applicantur possint densare, ne propter laxitatem facile suscipiat. Porro notandum: (quod tamen ad methodum componendi pertinet:) astringentia non posse penetrare, ideoque imbecillitati eorum esse occurrendum, per ea quæ reprimentia vehunt, nec tamen eorum vim frangunt, vt sunt tenuia & frigida.

Materia reprimentium. Reprimentia debilia sunt, c. 1. l. 2. κ. τόπ. *oleum chamamelinum: (sed confectum erit ol. ex oliuis immaturis, alias non esset reprimens,) ol. rosat. completum:* mediocria, *ol. rosat. omphacinum, aqua ros.* Valentiora, *succus semperuiui, portulacæ, lactucæ, psyllij, polygoni, pampinorum vitis; vuarum immaturarum, mororum immaturorum, myrtillorum, granatorum acerb. arantiorum acerborum.* Hæc validiora probantur, dum materiæ morbificæ impetus est admodum vehemens, id est, si materia est calidior: Probantur, inquam, si modo virtus ratione qualitatis calidi innati id permittit: si enim remissa sit caliditas innati calidi, valde frigida, seu vehementer repellentia non admittuntur: & hinc Galenus probat *oleum chamameli*, si corpus non tolerat vehementer frigida: vt in fœminis, eunuchis, pueris, & in iis, qui sunt albicantis coloris. Cæterum in dolore particulari ex ebrietate, probatur *oleum ros. cum succo hederæ, & potiss. cum succo brassicæ*, qui naturaliter ebrietati aduersatur, viníque vapores reprimit: vnde Theophrastus memorat, si prope vitem plantetur brassica, eam à vite recedere, & remotiorem

apparere. Quoad vehiculum reprimentium, Galenus *acetum* omnibus aliis anteponit, quia ob exiguum calorem, multam frigiditatem, & tenuem substantiam, incidit, discutit, reprimit. cap.8.lib.1. κ. τόπ. siccat etiam, c.20.l.1.simp. Dubitatur autem de aceto, quomodo in cephalalgia vsurpetur, cum tamen dolorem excitet, cap.19. lib.2. simp. acrimonia enim sua morsum excitat: præterea cum ea, quæ contra dolorem valeant, sint mitigantia, aut laxantia, quorum hęc sunt anodyna ratione causæ adiuuantis, illa sunt anodyna suppurantia; acetum vero neutro modo concurrit, est enim frigidum, & non emplasticum, sed potius tenuis substantiæ. Respondeo: Si acetum sumatur vt medicamentum principale, id est, copiosum, agit cum vehementia & soluit vnitatem, doloremque intendit. Si autem sumatur, vt medicamentum non principale, sed vt secundarium, quod saltem deferat reprimens & principale medicamentum; tunc administratur in exigua copia, nec soluit continuum, quomodo & nos sumimus. Vt autem sciatur, qua proportione acetum sit permiscendum, oportet ad tria respicere; nimirum ad vim aceti, ad imbecillitatem reprimentis, ad permittentia ac prohibentia. Quoad vim aceti, vt acetum est acrius, ita in minori copia miscendum. Imbecillitas reprimentium cognoscitur è materia reprimenda, & parte cui reprimens applicatur. In materia perpendimus motum & quietem: dum enim materia mouetur maiori impetu, opus est copiosiore aceto; dum quiescit in parte profundiore, similiter opus est copiosiore vehiculo: pars densior, copiosius exigit acetum. Permittentia & prohibentia, sunt res secundum & præter naturam. Secundum naturam est virtus: quæ si bona, acetum ea copia miscendum, quæ indicatur ab imbecillitate reprimentis: sin contra, in minori copia acetum est miscendum. Res præter naturam, sunt materia morbifica, vis doloris, vigiliæ. Materia morbifica, si fuerit sicca, vt biliosa, vel melancholica, prohibetur acetum copiosum, quia exsiccat. Doloris vehementia, quia anodynum indicat, prohibet acetum copiosum, quod continuum soluit. Vigiliæ si afsint vehementes, prohibent acetum: ideoque si hæ sint vehementissimæ, loco aceti misceri potest acidum citri, vel limonis, vel arantiorũ, ita tamen vt hi fructus sint maturi; misceri etiam potest succus acetosæ. Proportio autem aceti ad reprimentia debet esse à suboctupla, ad subquadruplam: vt pro reprimentis ℥ j.

ὄχημα reprimentium.

misceri debet aceti ʒ j. ad minimum, vel ʒ ij. ad summum.

Oxyrhodinorum formula. Restat vt formulas quasdam reprimentium tradamus. Sanguinem reprimit sequens: ℞ *ol. rosf. omphac.* ℥ *ij. aquæ rosat.* ℥ j. *aceti* ʒ *vj. Misce, & concutiantur omnia in mortario plumbeo, pro oxyrhodino.* Sequenti reprimitur bilis, si vigiliæ non sint intensæ. ℞ *olei rosati omphac. aquæ rosac. ana* ℥ j ß. *succi endiuiæ, omphacini, ana* ʒ *v. aceti* ʒ *vj. Misce pro oxyrhodino.* Si vigiliæ sint intensiores, biliosa materia hoc medicamento est reprimenda: ℞ *ol. rosati omph.* ℥ j. *aquæ ros.* ℥ j ß. *olei viol.* ℥ j. *succi lact.* ℥ ß. *aceti* ʒ *iiij* ß. *vel, aceti loco, acidi citri.* ℥ j. *Misce.* Pituitam hoc reprimit. ℞ *oleum ros. compl.* ℥ *ij. olei chamæm. confecti cum oliuis immaturis* ℥ j. *aceti* ʒ *vj. Misce pro oxyrhodino.* Melancholia hoc reprimitur: ℞ *oleum ros. compl.* ℥ j ß. *chamæmel.* ʒ ß. *succi maluæ* ℥ j. *aceti* ʒ *v. Misce.*

Administratio repellẽtium. VSVS. *Quantum.* Dosis compositi (simplicium enim dosis pertinet ad artem componendi) maior erit, pro maiori actiuitate materiæ reprimendæ: vnde dum applicatur reprimens cum linteo, exigua debet fieri expresſio, si magna sit materiæ actiuitas: contra, si exigua actiuitas materiæ, pannus valenter debet exprimi. *Quomodo.* Reprimentia actu frigida sunt administranda, nisi prohibeat vel materia repellenda, vel virtus. Materia enim repellenda, si est calida, tunc consentiunt indicationes, quoniam & vt calida, & vt repellenda, indicat frigidum: ideoque reprimens magis actu frigidum esse debet. At materia frigida, vt frigida, indicat calida; vt reprimenda, indicat frigida: ideoque cum dissentiant indicationes, reprimens actu nec calidum, nec frigidum, sed tepidum debet administrari, ca. 15. li. 1. ad Glaucon. Si virtus constet, id est, si calor innatus capitis vigeat, si caput calidum est, reprimens actu frigidũ potest administrari: sin minus, tepidum, vt eunuchis, fœminis, puerulis, senibus, in ambiente frigido. *Quando.* Reprimens est administrandũ, dum materia reprimenda alia indicantia vincit: non vero habet locũ, cum materia repellenda vincitur à materia exsistente in toto, vel destillante in pulmones, præcipue si acris sit, aut maligna: tunc enim antequam vtamur repellentibus, vacuandum totum corpus, destillationis materia minuenda & attemperanda. Et quoniam materia repellenda, vincit materiam resoluendam: ideo primum repellentibus, deinde resoluentibus vti oportet. *Vbi.* Cum materia repellenda sit in capite: reprimens applicandum capiti. Eligenda autem

autem est capitis pars, per quam reprimentia promtius permeent ad materiam repellendam: vt sunt partes circa nares, & circa suturam coronalem.

Hactenus de materia Mediata. Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt materiam immediatam, residentem in parte neruosa. Et hæc materia, siue vapor sit, siue humor, euacuatur medicamentis superius propositis, in dyscrasia frigida. Quibus quædam adiicienda. Si ergo materia sit vapor, probatur medicamentum confectum è *feniculo, cumino, aniso, chamæmelo, anetho, dauco, betonica, &c. cuiusmodi est etiam ceratum sacrum, ceratum de betonica. Vsus* patet è superius propositis: quibus saltem duo addemus: primum, his actu calidis esse vtendum: alterum, hæc esse vsurpanda post totius & capitis euacuationem. Si materia sit humorosa & impacta; dissoluenda est medicamentis propositis, quæ calida sunt, & tenuis substantiæ, quibus etiam vti licet in phrenitide & lethargo: quamuis mitiora probentur ad bilem & sanguinem; vehementiora ad pituitam & melancholiam. Verum notandum, vt, si materia fuerit sicca, cum resoluentibus misceantur emollientia: alias materia crassa & scirrhosa euaderet, & curationem non admitteret; cuiusmodi est pituita & melancholia. Notetur etiam in compositione medicamentorum resoluentium, vt, si humor infectus fuerit lue venerea, misceantur alexipharmaca. Resoluentia sunt, & quidem mitiora, *chamæmel. anethum, beton. saluia, maioran. rosmarinus:* mediocria, *origanum, puleg. serpillum, nardus, fenic. nigella, calamintha mont. dictamnum Creticum:* fortiora, *piper, sinapi, euphorbium, scammonium, colocynthis, veratrum, radix cucum. agrestis, fimus columbinus, thapsia, &c.* Emollientia sunt: *ammoniacum, adeps anserinus, medulla vituli, malua, althæa, emplastrum de melilotho, diachylon:* quæ vt reddantur odorata, misceri oportet, *macen, aromata, moschum.* Inter alexipharmaca huc faciunt, *china, salsa parilla, guaiacum, sassafras.* Notetur Galenum addere *acetum*, reprimentibus, non autem resoluentibus; quia hæc tanquam, calida & tenuis substantiæ, non egent vehiculo. Facultas autem medicamentorum resoluentium excipitur *modo aqua, modo vino, modo oleo:* vnde formæ variæ horum medicamentorum solent præscribi: verbi gratia, si solidum fiat medicamentum, tunc fieri solent trochisci, pulueres, pilulæ odoratæ, linimenta, emplastra, cerata. Sed obiter animaduertenda est differentia inter inunctionem, vnguen-

Materia morbifica immediata.

1.

2.

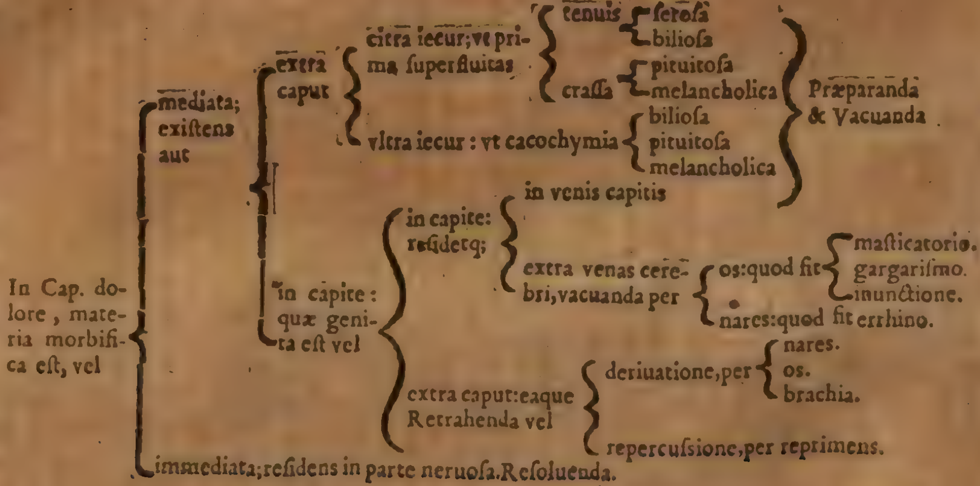
N.B.

tum, linimentum, emplastrum, & ceratum: inunctio fit è solo oleo, sine odoramentis & cera: vnguentum fit ex odoratis, sed sine cera: verbi gratia, si componatur medicamentum, ex oleo lil, alb. cum aromat. & ol. chamæme. linimentum fit ex oleo & cera, vt pro olei ℥ j. sufficiant ceræ ʒ ij. emplastrum recipit ceram & farinam, qualis in resoluente medicamento est farina orobi: ceratum fit è cera admodum copiosa, vt pro olei ℥ j. sumatur ceræ ʒ iij. iiij. vel vj. Recta administratio resoluentium, patet è propositis. *Quantum.* Magna dosis indicatur, si materia impacta sit magnæ actiuitatis. *Quomodo.* Resoluens est administrandum actu calidum: magis quidem, si materia fuerit frigidior, & si virtus ferat: minus, si materia calidior, & si æger non queat perferre vehementer actu calida. Præterea, si materia magis resistat; resoluentia debent vsurpari in forma solida, vt magis agant: si contra, in liquida. *Quando.* Resoluentibus vtendum est, quando materia impacta vincit alia indicantia: non autem iis vtendum, si materia impacta vincitur à materia redundante in toto, vel in cerebro: vnde ante resoluentia, & totum, & caput vacuari debent. *Vbi.* Cum materia impacta subsistentiam habeat in capite, huic applicandum est ceratum sacrum & exhibendum decoctum guaiaci.

Vsus resoluentiũ.

Vt vero, quæ hactenus de materia morbifica dicta sunt, rectius intelligantur, subiectum σχηματισμὸν addidi.

In cap.

In Cap. dolore, materia morbifica est, vel
mediata; existens aut
extra caput
citra iecur; vt prima superfluitas
tenuis
serosa
biliosa
crassa
pituitosa
melancholica
vltra iecur: vt cacochymia
biliosa
pituitosa
melancholica
Præparanda & Vacuanda.
in capite: quæ genita est vel
in capite: resideťq;
in venis capitis
extra venas cerebri, vacuanda per
os: quod fit
masticatorio.
gargarismo.
inunctione.
nares: quod fit errhino.
extra caput: eaque Retrahenda vel
deriuatione, per
nares.
os.
brachia.
repercussione, per reprimens.
immediata; residens in parte neruosa. Resoluenda.

Causa externa. Hucusque de remedio sanante, quod respicit causam internam: sequitur remedium sanans, respiciens causam principalem externam. Causæ igitur externæ, vel Necessario occurrunt, vel non necessario. Necessario, aër, potus. *Aer.* Ab aeris caliditate dum fit dolor; probantur refrigerantia, proposita supra in calida intemperie, sed remissiora. Si dolor fit ab aere frigidiore, probantur calida, proposita in dyscrasia frigida. *Ventus.* Si dolor prodeat à ventis, oportet cum Auicenna considerare, num ventus sit calidus; vt æstiuus & austrinus: vel Frigidus, vt hyemalis, & aquilonaris. Si ventus calidus, perpendendum, num introierit, vel per nares, vel per aures, vel per vtrumque: Si enim per aures ingressus fuerit, oportet in aures instillare, vel *oleum chamæmelinum, vel methinum.* Hæc olea, licet ventus sit calidus, probantur tamen propter dissolutionem; vnde tepida sunt administranda. Si per nares ventus introierit, medicamentum etiam per nares immittendum. Sed licebit etiam medicamentum applicare suturæ coronali. Et si contingat, vt imprimatur intemperies calida; licet postea refrigerantibus vti. Si dolor fiat à vento frigido: vtendum est medicamentis calfacientibus & resoluentibus propositis, modo per nares, modo per aures, prout introiuit ventus frigidus. Si ab immodico potu fiat dolor, nimirum ex *Ebrietas.* ebrietate; vacuatio debet fieri, secundum Auicen. vel per vomitum, vel per aluum: optimumq; est, vt dormiăt, quia somnus sæpe è toto vapores resoluit, & dolorem tollit: sin hæc minus conducant, ad ea confugiendum, quę possunt vini vapores reprimere, vt *oleum rosac. cum succo brassica.* Causæ externæ non necessario occurrentes, sunt contusio, plaga, &c. *Causæ externæ non necessario occurrentes.* in quibus recurrendū est potius ad propria capita. Postremò breuiter quoq; dicendum est de cephalalgia, quę producitur ex odoribus. Si enim dolor capitis fiat à malis odoribus, secundum Auicennam occurrendum est contrariis, nimirum *Odores.* bonis. Contra, si fiat à bonis, occurrendum etiam est odoribus contrariis, non quidem fœtidis, sed in qualitate contrariis; vt si dolor fiat ab odore calido, remoueatur per rem odoratam frigidam, boni odoris, verbi gratia, si dolor fiat à moscho, (sunt enim qui huius odorem ferre nequeunt) occurrendum est *violis, rosis:* & contra, si dolor fiat ob odorem frigidi, occurrendum calidis, vt *ambr.a.* Hoc licet quidam in scholis proponant, non tamen à me, vt verum fatear, admodum probatur.

Hactenus de medicamento anodyno & ſanante. Sequuntur medicamenta, quæ reſpiciunt proportionem cerebri, quæ capitalia dicuntur. Hæc medicamenta tria in ſe continent: primum enim non iuuant in omni affectu capitis: ſi enim verbi gratia capitis affectus ſit calidus, & medicamentum cephalicum ſit calidum, nocebit. Secundo, cephalica etiam poſſunt prodeſſe in vitiis aliarum partiũ: calida enim cephalica, etiam prodeſſe poſſunt in ventriculi affectu frigido. Tertio, dicuntur cephalica, quia maiori cũ vtilitate affectibus capitis adminiſtrantur. Non enim dicuntur cephalica, quod conueniant in omni affectu capitis, quia in aliquibus nocent: nec quod proſint ſolum in capitis affectibus. Cur autem cephalica magis iuuant caput, quam aliam partem, nulla alia ratio reddi poteſt, quam quod habeant proportionem, quæ eius ſit naturæ, vt limitet contrahatque facultatem medicamenti, quo maioris ſit actiuitatis & vtilitatis ratione capitis, quam ratione aliarum partium. Cephalica alia ſunt Calida, alia Frigida, alia Temperata. Calida probantur in dolore capitis, à cauſa frigida: frigida, à cauſa calida: temperata in omni dolore. Calida ſunt, *ſtæchas, roſmarinus, maiorana, ſaluia, hyſſopus, calamintha mont. magna antidoti:* quæ non tantum ſunt capitalia, verum etiam cordialia, ſplenetica. Frigida ſunt *roſæ, ſaccharum roſac. viol. ſantali, diarhodon Abb.* Temperata ſunt potiſsimum *cranium humanum, quod deſumetur aut ex homine viuente (nimirum vulnerato) aut è cadauere iam defuncto, item pæonia mas, non fæmina. Vſus. Quantum.* Hoc deſumitur à proportione capitis, quatenus eſt maioris, vel minoris actiuitatis: cum autem cerebri proportio non agat, ſed limitet facultatem agendi; ob id, vt facultatis actio erit vehementior, ita capitalia in maiori doſi erunt adminiſtranda; vt pro maiori robore cerebri, ſeu facultatis, opus ſit maiori quantitate medicamentorum. *Quomodo.* Cum proportio ſeruetur calidis; hæc medicamenta moderate calida ſunt adminiſtranda. *Quando.* Cum proportio præſens vincit alia indicantia, ſunt vſurpanda cephalica: non autem quando vincitur à materia replente vel totum, vel caput: Ante enim vſum capitalium, prius totum & caput vacuare oportet. *Vbi.* Cum proportio ſubſiſtentiam habeat in cerebro: propterea hæc medicamenta capiti ſunt applicanda, & naribus, & ſuturæ coronali, & per os exhibenda.

3. Cephalica medicamenta.

Vſus cephalicorum.

De victu in cephalalgia instituendo.

Victus ratio. De materia medicinali diximus. Restat materia dietetica: quam ita explicabimus, vt ad quodlibet capitis vitium queat accommodari. *Aer.* Aër, quatenus est materia alimenti, erit expers fumi, pulueris, venti, & cuiuslibet vaporis noxij; sed purus, odoris suauis, vt probe alat spiritus. Quatenus autem aer est materia remedij, pro varia doloris causa varius probatur: in causa calida, alterabitur *pomis, rosis, foliis vitis, aqua ros.* erit etiam aër lucidus, non obscurus: & si vigiliæ infestent, alterandus est aër *lactuca, nymphæa.* In causa frigida, aër alterabitur *origano, pulegio, saluia, maiorana, caryophyllis:* & si contingat somnum esse coniunctum, debet etiam alterari *aceto acri.*

Cibus. Cibus, vt est materia alimenti, erit boni succi, paucorum excrementorum, εὔχυλος & εὐανάδοτος, suauis odoris & saporis: vt carnes optimæ, pisces, panis probus, &c. Cibus autem vt est materia remedij, vel est materia anodyni, vel sanantis. Cibus habens rationem anodyni, erit suauis, dulcis, vt patiens oblectetur: vnde infantum dolores lacte mitigat Galenus ca. 7. li. 1. de tuẽd. san. Cibus, vt est materia remedij sanantis, varius probatur, vt varium est vitium causæ principalis: quod pertinet ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Vitium secundum substantiam est, si verbi gratia materia sit putrida; vnde probatur cibus conditus *aceto, acetosa, acido citri:* & si adsit virulentia venerea, licet cibum alterare *salsa, china, potest etiam lignum guaiacum cum cibis misceri.* In vitio secundum quantitatem, probatur victus minuens, vt *cremor hordei, panatella liquidior.* In vitio secundum qualitatem ita procedendum; Si vitium in frigiditate sit positum, tunc cibus est condiendus *feniculo, melissa, pulegio, aromatibus, melle, sacchare, rore marino, probanturque calida tum condimenta, tum opsonia.* Si in caliditate consistat vitium, cibi condiendi *lactuca, acetosa, endiuia, soncho, hordeo, &c.* & si forsan vigiliæ sint annexæ, præstat cibum præbere ex *amygdalis, quandoque etiam danda emulsio sem. papau. albi.* Si vitium ad siccitatem pertineat; cibi condiendi sunt *borragine, buglossa, malua, amygd. butyro, adipe etiam gallinæ aut vituli.* Si vitium sit in materiæ tenuitate, condiuntur cibi *omphacio, granatis acerbis, cerasiis acerbis, cydoniis.* Si materia sit crassior, & quidem calida, cibi condiendi *acetosa, aceto, semin. melon.* Si materia sit

crassa & frigida, cibis permiscenda aromata. Si materia sit
[fl]cida & calida: condiatur cibus *hordeo*: si frigida, *melle, oxy-
[me]lle, saccharo*. Quod vitium secundum vbi: si spectet ad mo-
[tu]m, condiantur cibi incrassantibus propositis in materia
[te]nui: si spectet ad quietem, condiantur cibi alterantibus,
[pr]opositis in crassa materia. Recta administratio ciborum.
[Q]uantum agendum, indicatur ab indicante vt agit: indicans *Vsus cibo-*
[es]t virtus, ratione alimenti: affectio cerebri & tristis sensa- *rum.*
[ti]o, est indicans ratione anodyni: materia morbificata prin-
[ci]palis, est indicans ratione remedij sanantis. Vnde si inten-
[si]or est actio virtutis, id est, si virtus est debilis, non fert
[in]ediam, probanturque cibi copiosi. Si dolor sit intensior,
[m]ateria remedij anodyni dicitur esse copiosior, vnde cibi
[c]ondiendi materia dulci, & copiosa. Præterea, si summa sit
[a]ctio materiæ principalis, verbi gratia calidæ, cibi condien-
[d]i, exempli gratia endiuia copiosa, & sic de aliis. *Quomodo.* Si
[v]irtus debilis est & facile labitur, probantur cibi liquidi, quia
[f]acilius corpora potu, quam cibo implentur. Causa autem
[m]ateriæ, si materia fuerit frigida, actu calidis vtimur. *Quan-*
[d]o. Cibandum, dum iudicans vincit: non autem dum vinci-
[t]ur, quod fit, si cibus in ventriculo exsistat: vnde hic primo
[c]oncoquendus est.

Potus omnis debet esse cibi vehiculum: interdum tamen *Potus.*
[e]tiam est alimentum. Varius autem administrandus est po-
[t]us, prout est materia vel alimenti, vel anodyni, vel sanantis,
[i]ta tamen vt semper sit cibi vehiculum. Potus, vt est alimen-
[t]um, eius materia est *vinum, aqua cum saccharo, melle, carne,*
(caro tamen non debet esse copiosa, alias potius esset cibus,
[n]on cibi vehiculum, vt ius consummatum destillatum.) Po-
[t]us, vt est materia anodyni, debet esse suauis, vt *vinum dul-*
[c]e, aqua saccharata, mulsa. Potus denique, vt est materia sanan-
[t]is, debet varius esse: oportet enim vt respiciat vitium se-
[c]undum substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Si
[e]nim materia est putrida, probatur *aqua cum aceto, vel cum*
[s]yrupo acetoso simp. vel cum iulepo. Et si coniuncta sit lues ve-
[n]erea; aqua alterabitur *salsa: vel vinum fiat è salsa medicatum.*
[S]i peccatum sit secundum quantitatem; probatur *aqua sim-*
[p]lex, quia non egemus potu nutriente. Si materia sit cali-
[d]ior, non probatur vinum, sed *aqua vel simplex, vel alterata*
[e]ndiuia, aut alio refrigerante. Si materia sit frigida; probatur
[v]inum, vel aqua alterata saccharo, saluia, rorismarino: vel etiam

imponenda sunt aromata. Si materia est sicca; conuenit *vinum dulce, aqua cum lacte, cum amygdalis.* Vsus. Idem dicendum, quod de cibo: præterquàm circa Quando agendum explicari oportet, quando aqua, & quando vino vtendum. De aqua. Materia morbifica non prohibet aquam, siue sit copiosa, siue calida: frigida etiam & cruda materia non prohibet aquam, modo calidis corrigatur: crassa item viscidaque non prohibet aquam, dum corrigitur attenuantibus & detergentibus. Aqua vero prohibetur à virtute, quando imbecillis est, non secundum solida, sed secundum spiritus, vt in syncope: tunc enim illico est roboranda, id quod per aquam fieri nequit, sed per vinum, quod valenter restaurat, I. de marcore. Vinum prohibetur à materia cruda, copiosa, calida, & à materia quæ in caput mouetur: materia enim cruda & copiosa, agitata à vino, in caput fertur: calida vino redditur calidior: & quæ in caput habet impetum, adhuc magis in caput ducitur, cum tamen sit retrahenda. Quare dum materia est concocta, dum copia minuta, caliditasque remissa, & motus in caput refractus: cum magis possit virtus ad indicandum vinum, quam materia morbifica ad prohibendum, ideo est exhibendum.

Recta administratio.

Reliquæ res non naturales respiciunt facultatis custodiam, potissimum coctricis, & hinc etiam aliarum facultatum: ideoque in his modus est seruandus, verbi gratia in cephalalgia, si magis coctio desideretur, quam distributio; somnus superabit vigiliam, repletio inanitionem, quies motum: contra, si magis exoptetur distributio. Si proba sit concoctio & distributio, omnia hæc erunt mediocria, nullum excedet. Quod si ob malam dispositionem corporis, proportio mutetur, vt somnus plus iusto vigilias excedat: tunc somnus excedens non est amplius materia diætetica, sed facta est mutatio in causam morbificam, vt in sermone de somno dicemus. Motus erit mediocris. Sunt etiam materiæ remedij anodyni ratione iudicij, quæ pertinent ad animi accidentia, vt visus & auditus rerum iucundarum, cap. 7. lib. 1. de tuen. san. Hæc de cap. dolore.

Cætera res non naturales.

CAPVT VIII.

De Phrenitide : & primum de Definitione , & Causis.

QVoniam sæpe in cephalalgia per modum attractionis caput ita repletur, vt oboriatur affectio putrida, & hinc inflammatoria, à sanguine vel calidiore, vt fiat Phrenitis, vel frigido, vt fiat Lethargus: merito iam de Phrenitide & Lethargo est dicẽdum. *Transitio.*

Phrenitidem Auicennas vocat Sirsen calidum, id est, apostema capitis calidum, voce Persica: & Karabitum, voce Arabica, quod significat, delirium perpetuum. Nec ταυτολογεῖ Auicennas, dum proponit Sibare: per hoc enim non intelligit Karabitum in genere, sed in specie delirium atrabilarium, quod Alexander vocat phrenitidem ferinam. Galenus φρενίτιδα vocat, 1. prorhet. 4. Loquemur autem nos de phrenitide exquisita: in qua necessario adest delirium perpetuum, & febris secundaria. Hæc ita generatur. Succus vehementer câlidus, procedens à toto, vel à parte, si vel transmissus, vel attractus caput petat, & ita per cerebrum eiusque membranas excurrat, vt & membrana potissimum tenuis, tumore calido: cerebrum autem intemperie calida cum materia afficiatur: fit Phrenitis. Si membranæ primum afficiantur, præcedit dolor. Et cum cerebrum calido morbo afficiatur: ita labefactatur princeps cerebri facultas, vt eius actio necessario corrumpatur, hincque fiat delirium assiduum. *Nomen.* *Generatio phrenitidis.*

Phrenitis ergo seu delirium phreniticum, est actio deprauata principalis cerebri, dependens ab intemperie calida cum materia, coniuncta cum tumore calido membranarum. In hac doctrina sequimur Galenum, in commen. lib. 1. prorhet. cap. 8. lib. 4. de præs. puls. cap. 7. lib. 2. de causis symp. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. com. 73. sect. 2. lib. 1. Epid. *Definitio.*

Forma est functio principalis deprauata: nõ morbus, causa, vel symptoma excrementorum aut affectus mutati: ideoque dum Auicennas ait, phrenitidem esse apostema calidum, tradit definitionem non per causam formalem, sed per efficientem. Per deprauatam etiam actionem, distinguitur phrenitis, ab actione imminuta & ablata, id est, à fatuitate & amentia. cap. vlt, lib. 2. de caus. symp. Vt phrenitis est *Forma.*

functio

functio deprauata principalis: distinguitur ab eo vitio, in quo læditur actio non principalis. Vbi notandum in instrumento actionem principalem, vel simpliciter, vel secūdum quid esse principalem. Simpliciter principalis est vncia: nam vni instrumento tribuitur vnica actio principalis, vt cerebro ratiocinatio. Actio principalis secundum quid, dicitur principalis, ratione actionum inferiorum: vt imaginatio, non est actio cerebri principalis, ratione discursus: sed si referatur ad actiones cerebri naturales, est principalis. In præsentia nos intelligimus deprauatam actionem principalem, & simpliciter, & secundum quid, id est, imaginationem, & discursum.

Subiectum. Subiectum phrenitidis est cerebrum. cap. vlt. lib. 2. de loc. aff. Sed notandum, cum ad facultatem cerebri principalem pertineat discursus imaginatrix, & memoria: in phrenitide deprauari discursum & imaginationem: memoriam non deprauari, sed auferri: vnde matulam petunt, vt mingant, mingere tamen obliuiscuntur.

Causa efficiens, vt in finitione exprimatur. Quæ in definitione sequuntur (nimirum dependens ab intemperie calida, &c.) spectant causam efficientem. Dependens, dicimus: quia forma phrenitidis est actio, & quid in fieri. Addimus, ab intemperie calida, cum materia: ad differentiam lethargi, in quo cerebri morbus est tumor. Præterea dicimus, cum tumore calido membranarum, ad differentiam maniæ, & assidui delirij e septo transuerso. Nam In mania functio princeps deprauata, dependet ab intēperie calida, vel sine, vel cum materia: sed citra tumorem membranarum. Sic in delirio perpetuo e diaphragmate, non est tumor in membranis, licet cerebri functio princeps deprauetur, sed in transuerso septo est vitium. Hinc Galenus cap. 14. lib. 4. de caus. puls. respiciens ad causam, vt est tumor, ait, lethargum fieri ex affecto cerebro: phrenitidem, ex affecta pia matre, & ex affecto diaphragmate: respicit enim ad tumorem inflammatorium, qui in lethargo pertinet ad cerebrum, in phrenitide exquisita ad membranas, in spuria ad diaphragma. Quare in phrenitide legitima subiectum causæ formalis, est cerebrum, ratione tumoris: subiectum autem causæ efficientis, est cerebrum; ratione intemperiei. Hæc superficie tenus de causa efficiente.

Plenior causæ eff. declaratio. Verum cum tota pene curatio ex his dependeat: exactius singula erunt explicanda. In phrenitide igitur, ratione causæ efficien

efficientis, duo ſunt morbi: Calida dyſcraſia cum materia: tumor calidus membranarum. Calida eſt dyſcraſia cum materia: nam in phrenitide non abundat humor in cerebri ventriculis, alias cerebrum afficeretur vt pars inſtrumentalis: ſed abundat in cerebri ſubſtantia, cum cerebrum afficiatur vt ſimilare. cap.7.lib.3.de loc.aff. Porro intemperies hæc eſt calida, quia actio deprauatur: non frigida, quia nec imminuitur, nec aboletur. Calida autem hæc intemperies, modo Humidam, modo Siccam dyſcraſiam habet coniunctã: quia materia illa calida vel eſt Sanguis, vel ſanguinis Ichor, & Bilis. Dum enim ſanguis exſuperat, citra tumorem, parit intemperiem calidam & humidam: quæ, cum habeat annexam inflammationem membranarum, fit vt oriatur delirium aſsiduum. Et talis phrenitis eſt exquiſita, ſed non exacta: ad differentiam phrenitidis exquiſitiſsimæ, quæ fit ab intemperie calida & ſicca, de qua tit. 3. lib. 1. prorheticorum. Intemperies hæc morboſa, occupat cerebrum, vel ſecũdum Partem, vel ſecundum Totum. Si ſecundum partem, eſt intemperies inæqualis, quæ in vna parte eſt intenſior, in alia remiſsior: ita vt etiam in vna parte intemperies poſsit eſſe morboſa: in alia intra ſanitatis latitudinem. Et ex hac intemperie fit phrenitis tumultuoſa. Si dyſcraſia ad totum pertingat cerebrum, eſt intemperies æqualis, excitans phrenitidem hecticam, quæ primum eſt in habitudine, mox in habitu. Æqualis quidem fit intemperies, ſi materia morbifica occupat totum cerebrum: inæqualis, ſi partem. tit. 33. lib.1. prorhet. Eſt etiam alia differentia dyſcraſiæ æqualis & inæqualis: nam in inæquali cerebrum non afficitur tumore, cap.8.lib.4.de præſ. è pulſ. vt enim tumore afficiatur cerebri ſubſtantia, neceſſe eſt, vt materia morbifica prius occupet totum cerebrum. Materia ergo in phrenitide primum fluit, ſecundo hæret ſecundum partem cerebri, tertio hæret ſecundum totum cerebrum. com.73. ſect.2. lib.1.Epid.& tandem fit tumor etiam in ſubſtantia cerebri: vnde Auicennas ait, phrenitidem interdum fieri ex apoſtemate cerebri, & Paulus inquit, in phrenitide cerebrum modo caliditate affici, modo inflammari. Et hæc de intemperie, ad cerebri ſubſtantiam pertinente.

Calida intemperies cerebri.

Intẽperies cerebri æqualis, vel inæqualis.

Phrenitis tumultuoſa & hectica.

Tumor membranarum in phrenitide neceſſarius eſt, c.14. l.4.de cauſ.pulſ.aph.73. ſect.2.l.1.Epid, c.vlt.l.2.de cauſ.ſymp. Cum autem omnis tumor ſit morbus in intemperie, nõ autem

Tumor meningum.

tem

tem necessario in mala compositione: quæritur, cur in phrenitidis finitione propositus sit membranarum tumor, non autem intemperies calida, cum materia tendente. Sciẽdum igitur inflãmationem dupliciter sumi posse: primum, vt est morbus, separatus ab alio quocunque morbo: secundo, vt est tumor, separatus, non ab aliis morbis, sed ab aliis tumoribus. Primo modo, inflammatio est intemperies calida & humida, cum sanguine tendente. cap. 12. & 13. l. de morb. differ. c. 3. lib. de inæq. intemp. & hoc modo, inflammationis genus est intemperies: (quæ in inflammatione semper est morbus:) non tumor, qui non semper morbus est, sed interdum morbus, interdum symptoma, secundum Galenum locis citatis. Si inflammatio sumatur secundo modo, pro tumore separato ab aliis tumoribus, vt sumit Galenus in l. de tumoribus præter naturam, definitur: quod sit tumor præter naturam, cum intemperie calida, & materia sanguinea. Per tumorem enim ceu per genus, conuenit inflammatio cum reliquis tumoribus: Additur cum intemperie calida, ad differentiam scirrhi, œdematis: Additur etiam cum materia sanguinea, ad differentiam erysipelatis & cancri. Secundum priorem modum, intemperies in inflammatione primum locum obtinet: tumor secundum, quia non semper est morbus. Secundum posteriorem modum, primum locum obtinet magnitudo aucta, quia tumor est morbus partis instrumentalis, ad differentiam similaris: secundo, est morbus in intemperie. Soluta vnitas excluditur in inflammatione, nisi coniungatur vlcus: vt enim Galenus ait, cap. 11. l. de differ. morb. si membrum inflammetur citra vlcus, tres sunt morbi, vnus in mala compositione, alter morbus calidus, tertius humidus: at si membrum sit inflammatum & exulceratum, tunc sunt quatuor morbi. Notandum quoque in inflammatione ante suppurationem tres solum esse morbos: suppuratione autem accedente, addi quartum morbum: vnde Auicennas dixit, in tumore præter intemperiem & malam compositionem esse etiam morbum in soluta continuitate. Cum ergo in membranis cerebri sit tumor, qui necessario est morbus, propterea in definitione propositus est potius tumor, quam intemperies. Hic autem tumor cum sit calidus, potest esse inflammatorius, erysipelaceus, & cancrosus. Inflammatorius fit à sanguine feruente, qui est in confinio bilis flauæ, vnde excitat delirium perpetuum,

Inflammatio.

petuum, causatque phrenitidem exquisitam. Erysipelas exquisitum dupliciter sumitur: vel enim simpliciter est exquisitum, vel secundum quid. Exquisitum simpliciter in cute tantum consistit, non in partibus profundioribus. cap. 1. & 3. l. 14. meth. & producitur ab ichore sanguinis, vel etiam à flaua bile, sed mista cum serositate, aut cum ichore sanguinis. Quod fiat ab ichore sanguinis, testatur Galenus cap. 1. lib. 2. ad Glauc. vbi ait, erysipelas fieri à sanguine tenuissimo & calidissimo, id est, ex ichore sanguinis, quem Galenus interdum vocat bilem rubram. Quod autem erysipelas etiam fiat à bile flaua, testatur Galenus commen. apho. 2. l. 1. aphorismorum, & cap. 5. l. 2. de diff. febri. & l. de atra bile. Sed notandum, quod Galenus locis citatis, per bilem flauam intelligat, separatam à sanguine, pituita, & melancholia, mistam tamen cum ichore sanguinis, vel cum serositate, non cum humore. Flaua bilis sincera, exulcerat: ideoque non producit erysipelas, sed herpetem: necesse igitur est, vt misceatur cum ichore sanguinis, vel cum serositate, in producendo erysipelate. Hinc, cum Galenus cap. 10. lib. de tumoribus præter naturam, ait, causam erysipelatis esse bilem, mistam vel sanguini, vel aquoso sanguini: hic per sanguinem non intelligit humorem sanguineum, sed ichorem sanguinis: si enim bilis misceatur cum succo sanguineo, non ichoroso, non seroso, fit erysipelas phlegmonodes: at ibi Galenus loquitur de erysipelate exquisito, quod non est particeps inflammationis. His consentit, quod scribit Galenus cap. vlt. l. de plen. solam bilem nec tumorem, nec pondus producere: nam antequam fiat tumor & sensus ponderis, bilis hæc exulcerat. Cum autem Galenus cap. 12. lib. de cris. ait, bilem impermistam & copiosam, facere erysipelata & herpetes, id oportet intelligere hoc modo, vt bilis separata ab humoribus, mista autem ichori sanguinis, vel serositati, producat erysipelas: separata vero etiam ab ichore sanguinis, producat herpetes. Eodemque prorsus modo intelligendus est Galenus cap. 5. l. de different. febri. Dubitatur autem, quomodo Galenus dicat, erysipelas indicari e colore pallido, vel flauo, vel misto, cap. 1. & 9. lib. 14. method. Responsio: erysipelas fit à flaua bile, mista cum serositate. Hæc autem mistio triplex esse potest: aut enim portio serosa dominatur, vnde color pallidus: aut flaua bilis dominatur, vnde color flauus: aut

Erysipelas externum.

æquales

æquales vtriuſque ſunt portiones, vnde color medius inter flauum & pallidum. Hæc de eryſipelate externo exquiſitiſſ.

Eryſipelas internum. Eryſipelas exquiſitum, producitur ab ichore ſanguinis, & è flaua bile, miſta vel cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate:ſicuti dictum eſt de eryſipelate externo:ſed prætereaea eryſipelas internum, fit etiam à flaua bile,quæ ſeroſitatis expers eſt, ad differentiam externi eryſipelatis.Hinc Galen. cap.7.l 3.de loc.aff. ait, phrenitidem exquiſitam mitiorē fieri à bile pallida, id eſt, à bile flaua, permiſta cum ſeroſitate:vehementiorem,à bile flaua, ſeparata à ſeroſitate.Hac de cauſa etiam vehementior phrenitis produci poteſt à bile æruginoſa,com.10.lib.1.prorhet. Si enim phrenitis fit ab atra bile, id eſt,à flaua præaſſata,cap 7.lib.3.de loc.affect.multo magis fieri poteſt phrenitis à bile æruginoſa, quæ minus praua eſt, quam atra.

Cur eryſipelas externis non fiat à ſincera bile flaua. Quæri autem poteſt, cur eryſipelas cutaneum non poſsit fieri à flaua bile ſincera, ſicut internum : ſed neceſſario permiſtum habeat ſanguinis ichorem, vel ſerum?Reſponſio. Allium appoſitum exulcerat, per os aſſumtum non exulcerat, quia partes externæ promtius patiuntur quam internæ:prętereea allium appoſitum non refringitur à cibo,quemadmodum ſi aſſumitur.

Similiter de flaua bile ſtatuendum:nam cum ſincera eſt, exulcerat partes externas,non internas,quia partes externæ, vt imbecilliores, facilius patiuntur:præterea bilis ſincera,in partes externas producta, ſi ſeparata ſit à ſanguine ichoroſo & ſero, facile exulcerat, cum non aſsit, quod bilem flauam poſsit corrigere : at dum flaua bilis ad internas fluit partes, non prorſus expers eſſe poteſt ſanguinis & ſeroſitatis : & propterea ab his mitigatur acrimonia,ne exulceret, vt hinc fiat eryſipelas:licet autem miſceantur ſanguis & ſerum,hęc tamen non ſunt cauſa principalis, quia non ſunt in magna copia. Ex his concludendum in phrenitide exquiſita, tumorem eſſe eryſipelaceum : qui produci poteſt ab ichore ſanguinis, à bile pallida, flaua, & æruginoſa.

Cancroſus tumor. Tandem phrenitis etiam producitur à tumore cancroſo, qui fit à flaua bile præaſſata, & in atram verſa. cap.10. lib.1. prorhet. c.7.l.3.de loc. aff.

Cauſa generans materiam morbificam in phrenitide. Ex his ergo patet, quicunque tumor ſit in phrenitide, materias morbificas eſſe vehementer calidas. Generantur hæ materiæ extra caput, non in capite,ſed hepate:idque vel

ob

ob Errorem externum, vt è medicamentis calidis, victu calido; vel Læsa hepatis facultate: quæ vel Impeditur ob angustiam, vel Labefactatur ob intemperiem calidiorem; siue sit natiua, siue ascititia, siue in habitudine, siue in habitu. Materia autem genita in hepate, fluit ab Hepate, vel à Toto corpore, & fluit, vel Transmissa, vel Attracta. Hæc ad explicationem definitionis.

Porrò è proposita definitione colligitur, phrenitidem esse morbum compositum, & quidem primum (non ex accidente) totius instrumenti, id est, cerebri, quatenus hoc est compositum è propria substantia & membranis: est enim intemperies calida cerebri, est morbus in magnitudine, est intemperies calida meningum. Hæc demonstrari possunt è cap. vlt. l. de morb. diff. Morbus enim, vel est Simplex, vel Compositus, Simplex est intemperies, aut mala compositio. Intemperies est morbus per se partis similaris, ex accidente totius instrumenti, quatenus singulæ instrumenti partes intemperie laborant. Mala compositio est morbus, primo totius instrumenti: vnde Galenus ait, cap. 6. l. 2. meth. si hepatis vena afficiatur intemperie, morbum esse ex accidente hepatis; at si vena hepatis afficiatur obstructione, morbum esse primo totius hepatis. Et cap. vlt. l. de diff. morb. si membrum luxatur, & inflammatur, luxatio est morbus primum totius instrumenti, inflammatio autem, id est, intemperies ex accidenti est morbus totius instrumenti. Morbus compositus, occupat vel vnam instrumenti partem, vel plures. Si vnam, est morbus compositus, ex accidente totius instrumenti: vt si oculi sola tunica annata afficiatur inflammatione & vlcere; item si vena hepatis afficiatur & obstructione & intemperie. Quod si morbus compositus occupat plures instrumenti partes: tunc primo, non ex accidente, est morbus totius instrumenti. Recte ergo phrenitidem diximus morbum compositum primo totius instrumenti.

Phrenitis est morbus compositus primo totius cerebri.

De differentiis.

Differentiæ phrenitidis sumuntur à Forma, Subiecto, & Efficiente. Forma est functio principalis deprauata. Hinc tres species oriuntur: aut enim deprauatur Imaginatio, aut Ratio, aut vtraque actio c. 2. l. 4. de loc. aff. c. 3. lib. de diff. simp. Excluditur memoria, nam hæc imminuitur, vel aufertur, non deprauatur: læditur autem, quia in phrenitide phan-

Differentiæ. 1. à Forma.

tasmata plus iusto numerosa memoriæ offeruntur.

2. à Subiecto. Differentiæ à subiecto. Cerebrum in phrenitide afficitur, secundum sedem vel Anteriorem, vel Mediam, vel vtramq;: ventriculus enim anterior est locus apprehensionis interioris, postremus memoriæ, medius cogitationis. Nec obstat, quod in phrenitide lædatur totum cerebrum: quatenus enim cerebrum secundum se totum afficitur, non est subiectum formæ, sed est subiectum causæ efficientis. Quare statuendum est cum Auicen. in cap. de anatom. cerebri, & cum omnibus Græcis, principes cerebri facultates diuersas sedes obtinere: quatenus enim sunt facultates determinatæ, postulant sedes donatas peculiari proportione; sicut facultas χυλωτικὴ & αἱματοποιητικὴ. Stabilire hoc videtur Galenus cóment. cap. 27. lib. 1. prorhet. inquiens, si humor in vna aliqua cerebri parte firmetur, consequi symptomatis speciem, quæ peculiaris & affinis sit, tum naturæ partis, tum humori, verbi gratia, si humor firmetur in parte anteriore, oboritur phrenitidis species, in qua læditur imaginatio; item, si humor sit sanguineus, oritur phrenitidis species, quæ est cum risu, ratione sanguinis. Addit Galenus: dum materia transfluit in cerebro, de vna parte in aliam, seruari speciem affectionis, id est, manere vitium phreniticum, ab aliis affectibus separatum (non enim ita debent hæc intelligi, vt à multis eo rapiuntur, quasi tunc seruentur species, seu differentiæ phrenitidis eædem; sic enim Galenus sibi ipsi contradiceret) sed pro parte affecta symptomata permutari, vt modo imaginatio, modo ratio lædatur. Aduersarij ex hoc loco concludunt: si, dum materia sedem in cerebro mutat, eadem tamen species phrenitidis manet, permutatis solum symptomatis; facultates sane principes non differunt loco subiecto. Responsio. Non manet eadem species phrenitidis, sed eadem species morbi.

Animæ sentientis interiores facultates sedibus esse disclusas.

3. à Causa efficiente. Differentiæ à causa efficiente. Causa efficiens est vel in Cerebro, vel in Membranis. Causa efficiens, residens in cerebro, semper est intemperies calida cum materia: eaque modo Humida, modo Sicca: præterea modo Æqualis, modo Inæqualis: & si æqualis, vel in Habitudine vel in Habitu. Porro, quoniam intemperies est cum materia; etiam materia subdiuidi potest. Consideratur enim vel secundum Speciem, vel secundum speciei Vitium. Quoad speciem: est quidem materia calida; sed hæc potest esse, vel Ichor sangui-

nis,

nis,vel Humor:si humor, Sanguis, vel Bilis:bilis, Mista, vel Sincera:mista,cum Ichore sanguinis, vel cum Serositate: si bilis flaua est sincera, est vel Exusta, vel Non exusta: si non exusta,vocatur bilis flaua:si exusta,hæc mutatur vel in Æruginosam,vel Atram,à qua producitur phrenitis ferina.Vitium materiæ,pertinet ad Copiam, vel ad Vbi. Ad copiam, vt vel Non tendit,vel Tendit, cum nimirum est in summa copia.At vbi vitium pertinet,vt materia occupat cerebrum, vel secundum Partem, vel secundum Totum. Causa efficiens,residens in membranis,est tumor calidus:qui est, vel Inflammatorius, vel Erysipelaceus, vel Cancrosus. Causæ autem horum tumorum fuere propositæ à Galeno, lib.1. prorhet.ab initio vsque ad com.35. & com.73. sect.2.l.1. epid. cap.3.lib.de different.sym. cap.2. lib.4. de loc.aff.cap.4. lib.5. de loc.aff.cap.10.lib.3 de caus.puls.cap.14.lib.4.de caus.puls.

De signis.

Signa phrenitidis,alia Imminentem indicant, alia Præsentem.Imminens indicatur è vigiliis,è somno turbulento, sermone immodico,dolore occipitis,ex vrina primum crassa & opaca,mox tenui & diaphana,è calore capitis, ex oculorum mutatione;conspiciuntur enim squalentes, & color eorum mutatur. His symptomatis significatur, materiam calidam caput petere:vnde læso cerebro,oculi magna è parte spiritu animali destituuntur, vt propterea secundum colorem mutentur. Quod autem imminente phrenitide, dolor occiput tenet, causa est, quia vena circa iugulum in duos ramos diuiditur, qui per vertebras retro ascendunt ad caput.Phrenitis præsens in genere indicatur è delirio assiduo,quod ad remissionem malorum extra caput non remittitur, quoniam videlicet cerebrum primaria affectione laborat. Indicatur præterea è vigiliis turbulentis, quia calor naturalis quasi inflammatus, foras mouetur. Indicatur à respiratione magna & rara;nam phrenitici respirare obliuiscuntur,cap.3.lib.2. de diff. respir. vnde cum per obliuionem rara fiat respiratio,magnitudine raritas suppletur. Potest etiam alia causa reddi;nam quia facultas motrix à cerebro prodit, beneficio spirituum animalium; sane dum cerebrum læsum est, facultas motrix non ita petit musculos,& hinc rara fit respiratio:cum autem propter febrem augeatur necessitas auentandi calorē cordis,hinc magna fit

Signa imminentis phrenitidis.

Signa præsentis phrenitidis in genere.

respiratio. Et per hanc respirationem phrenitis distinguitur ab inflammatione diaphragmatis: tunc enim respiratio modo est exigua & frequens, modo magna & angustosa. Indicatur etiam phrenitis e siti non multa, quamuis presentes sint intensæ sitis causæ: ratio est, quia mens ægrotat: item quia animales spiritus ob læsum cerebrum, non mittunt radios sufficientes ad os ventriculi superius, ad quod sitis pertinet. Pulsus in phrenitide, est paruus cap. 14. l. 4. de caus. puls. quia cor compatitur: itemque durus, ob membranam cerebri inflámmatam: item celer & creber, quia summa adest necessitas propter febrem: nonnihil vndosus est, quia afficitur cerebrum, quod est membrum molle: interdum est subtremulus, dum virtus languet, & syncope imminet: pulsus est præcisus, cum conuulsione quadam; nam ob necessitatem natura nititur extendere arteriam, quæ tamen duritie sua obstat. Præsens etiam phrenitis indicatur è febre continua, & sæpe continente: meningum enim tumor calidus est continuus: indicatur è continente febre, quia propter tumorem calidum meningum, sæpe putredo in magnis vasis oritur: ideoque si phrenitis sit mitior, & fiat trāsmissio à venis magnis ad paruas, tunc accessiones magna è parte sunt de tertio in tertium, com. aph. 12. sect. 1. magna è parte, ait Galenus, quia interdum accessiones fiunt de quarto in quartum, dum scilicet tumor est atrabilarius. Indicatur etiam præsens phrenitis, è lingua aspera, modo nigra, modo citrina; quia vapores linguam petentes, primum absumunt humiditatem linguæ extimam, vt sicca fiat, deinde etiam interiorem, vt lingua fiat aspera seu inæqualis: &, si vapor sit simpliciter biliosus, lingua apparet çitrina; si vehementer exustus & fuliginosus, nigra: quamuis etiam nigredo fiat à calore vehementi, qui partes diaphanas absumit.

Signa differentiarum. *1. A forma.* Signa differentiarum à Forma, sunt facilima: hæ enim differentiæ cognoscuntur è modo delirij, cap. 2. lib. 4. de loc. aff. cap. 3. lib. de sym. diff. Verbi gratia, si quis phreniticus imaginetur strepitum fieri in suo cubiculo, & iubeat expelli strepitus auctores; læsa sane est imaginatio, non ratiocinatio. Sed hæc facilia.

2. A subiecto. Differentiæ etiam à subiecto facile cognoscuntur: si enim totum cerebrum afficiatur, vt Aëtius monet, omnis cerebri actio principalis erit læsa: si sola imaginatio, læsa est pars anterior, &c. Signa causæ efficientis sequuntur. Causa efficiens

ciens ſpectat ad cerebrum, vel ad membranas. Quantum ad cerebrum, cauſa efficiens eſt intemperies calida cum materia: (de materia dicendum, vbi ſermo erit de cauſa efficiente, reſidente in membranis) ideoque circa intemperiem cognoſcendum, num ſit humida, an ſicca: ſecundo an æqualis. Intemperies calida & humida cognoſcitur è ſignis indicantibus ſanguinem: de quibus infra. Præterea è delirio cum riſu. Intemperies calida & ſicca cognoſcitur, quia ſymptomata ſunt fortiora, nec deliria fiunt cum riſu, quia ipſorum cauſa eſt ichor ſanguinis, bili admodum confinis. Si intemperies ſit inæqualis, ægri exclamant, loco conſiſtere nequeunt: vnde phrenitis hæc tumultuoſa vocatur, com. 33. lib. 1. prorhet. Si æqualis eſt intemperies, non ita patet phrenitis, ſed eſt obſcura & blanda: vnde vocatur phrenitis hectica: quam prudens medicus cognoſcet, quia prægreſſa eſt phrenitis tumultuoſa, quæ poſtea ita deliteſcit, vt dormire ægri videantur, cum tamen non dormiant: præterea ægri manus mouent citra impetum, ac ſi quid quærere aut tangere velint; nec mouent manus citra tremorem, qui tamen tremor ſolum apparet medico diligenti. Horum ſignorum ratio eſt hæc: cum enim afficiatur cerebrum, & ſecundum hanc intemperiem, & ſecundum calidum innatum, & ſecundum ſpiritus animales; fit vt omnes facultates lædantur; vnde licet aliquid inuenire ſtudeant, quia tamen motrix languet, manuum motus eſt debilis, & cum tremore, & ideo cum vigilandi impotentia. Pulſus eſt paruus, quia cor læditur. Dignoſcenda etiam eſt intemperies in habitudine, & in habitu: in habitudine eſt, ſi deſierunt ſymptomata phrenitidis tumultuoſa: in habitu, ſi contra: ſciendum tamen intemperiem æqualem in habitudine cito deduci in habitum.

3. A cauſa effic. Intemperiei cerebri ſigna. — 1. (Intemperies calida & humida) — 2. (Si intemperies ſit inæqualis) — 3. (Dignoſcenda etiam)

Cæterum intemperies cerebri coniunctam habet materiam, cuius vitium cognoſcendum eſt, quatenus pertinet ad copiam, & vbi. Quoad copiam, ſi materia ſit admodum copioſa, vt tendat: cognoſcitur, quia ſutura coronalis veluti diſrumpi videtur, oculorum venæ maxime turgent, & ſunt ſigna phrenitidis hecticæ in habitu. Quoad vbi oportet cognoſcere materiam, vt occupat vel totum cerebrum, vel partem. Si pars occupatur, erunt ſigna phrenitidis tumultuoſæ: ſi totum, erunt ſigna phrenitidis hecticæ. Cauſa efficiens, pertinens ad membranas, eſt tumor inflammatorius, eryſipelaceus, cancroſus. Inflammatorius cognoſcitur

Vitij materia ſigna.

Tumoris meningum ſigna.

è signis indicantibus sanguinem, è delirio cum risu, è rubore oculorum, è plenitudine venarum capitis, e dolore non admodum vehementi & mordaci. Erysipelaceus, fit ab ichore sanguinis, à bile pallida flaua, æruginosa. Si ab ichore sanguinis, signa aderunt copiosi sanguinis in toto redundantis: & cum ichor sanguinis accedat ad naturam bilis; indicatur è delirio sine risu, è deliriis molestis, ex oculorum rubedine tendente ad flauitiem. Si fiat à bile pallida; cognoscitur è delirio sine risu, è vigiliis adhuc magis assiduis, ex oculorum rubedine remissa, & vergente ad flauitiem satis remissam, præterea è calore acri. Si fiat à flaua bile; omnia sunt deteriora, & oculi sunt flaui, caliditas est admodum acris in capite, assunt signa flauæ bilis in toto exsuperantis.

Si fiat à bile æruginosa: tunc omnia symptomata adhuc sunt deteriora, delirium nequaquam cum risu, & ægrotantes sunt propensi ad percutiendum, vigiliæ sunt pertinacissimæ, oculorum color flauus, cum obscuritate, & calor acerrimus, delirium est ferinum, & si sunt accessiones inuadunt de quarto in quartum.

De indicationibus.

Indicationes. Indicationes sumuntur à Virtute, & Rebus præter naturam. Virtus totius languens, indicat alimentum, cuius beneficio custoditur quantitas & qualitas partium viuentium, & spiritus. Virtus partium capitis, capitalia requirit. Res præter naturam, pertinent vel ad Caput, vel ad ea quæ sunt Infra caput. Quæ pertinent ad caput, sunt Dyscrasia cerebri calida cum materia, & Tumor calidus meningũ. Omittimus causas fluxionis. Si enim fluxio fiat per attractionem, & primum propter dolorem; in phrenitide non habet locum, quia mens ægrotat; si fiat attractio propter calorem, hic corrigitur vt intemperies calida. Si fluuio fiat per receptionem: vt per vnitatem, & humiditatem: hæc vitia coniunguntur reprimentibus & astringentibus, & siccantibus. Quare ratione capitis indicatio desumitur, ab intemperie calida cũ materia, & à tumore calido. Quoad res præter naturam, infra caput exsistentes, vel sunt Contenta, vel Continentia. Contenta, vt materiæ morbificæ: continentia, vt febris, quæ semper pertinet ad putredinem: & quandoque

est

est intemperies calida iecoris. Ab his ergo indicationes sunt desumendæ. Intemperies calida indicat refrigerantia: si sicca, etiam humectantia: si humida, siccantia. In omni quidem phrenitide est refrigerandum, magis tamen vbi dyscrasia est calida & sicca: vnde in phrenitide erysipelacea magis refrigerandum, quam in sanguinea. Hinc Galenus cap. 8. lib. 13. meth. ait, in erysipelate magis refrigerantia, in inflammatione magis euacuantia indicari. Notandum obiter, intemperiem, quatenus vt morbosa consideratur, esse indicans curatorium: at si capiatur intemperies verbi gratia meningum, vti causa est intemperiei cerebri, indicatio statui potest præseruatoria. Hæc intemperies indicat. Quoad materiam; tam ea quæ tumoris est causa, quam quæ coniuncta est cum intemperie calida in substantia cerebri, est indicans curatorium: eæ enim materiæ sunt causæ continentes ex vsu: remota enim materia, quæ tumorem meningum efficit, remouetur etiam tumor: idem dicendum de materia, quæ fouet cerebri dyscrasiam. Materiæ igitur varia species, indicat remedia determinata, verbi gratia sanguis, vt est species huius materiæ, indicat remedium, quod dirigitur ad sanguinem, id est, ad hanc speciem tumoris, &c. Item pro vario vitio specierum, varia etiam indicantur præsidia; prout vitium est in substantia, quantitate, qualitate, & vbi. Si vitium est in substantia, id est, si materia feruens computruit, quod semper fit; indicatur præsidium è totò euacuans, seu eradicans: modo magis, modo minus, pro materiæ copia. Eradicatio enim materiæ in tumoribus, secundum Galenum cap. 9. lib. 13. meth. fit vel per Translationem à capite ad alias partes: vel per Expulsionem extra corpus. Translatio fit per Impulsionem, vel Attractionem. Impulsio fit, dum partes repletæ materiam expellunt, ope reprimentium. Attractio fit, dum partes sanæ attrahunt à læsa parte, ope caloris & doloris. Expulsio extra corpus, fit per effluxus Sensibiles, vel Insensibiles. Effluxus sensibilis fit, vel per meatus capitis, tumore affectos, vel per meatus partium vicinarum, quarum dum meatus aperiuntur, etiam aperiuntur meatus partis affectæ: & hæc vacuatio fit per modum deriuationis. Effluxus insensilis, fit per poros cutis capitis, quæ vacuatio dicitur resolutio, discussio & relaxatio. Hi ergo sunt modi eradicationis materiæ, tum fluxilis, tum impactæ: fluxilis enim cedit remediis

Dyscrasia calida.

Materia morbifica.

repellentibus, attrahentibus etiam ad partes ſanas, & euacuantibus per meatus ſenſibiles : impacta tantum cedit digerentibus. Vnde obiter contra nonnullos notandum, reprimens non eſſe indicatum, quia reſpicit materiã & fluentem, & fluxam: quæ cum duo ſint indicantia, non poſſunt vnum indicare. Quod autem reprimens dirigatur ad materiam fluentem & fluxam, colligitur è cap. 17. lib. 14. metho. vbi aſſeritur, quod in generatione vlceris, dum materia fluit, reprimentibus in maiori copia vti debeamus, quam dum materia non fluit. Quod etiam colligitur è ca. 16. lib. 13. meth. cap. 15. lib. 11. meth. cap. 2. lib. de tum. præter naturam. Verum dubitare quis poſſet, cur digerentia & reprimentia, non indicata, ſed modi vacuationis, ſeu eradicationis dicantur: cum tamen methodus docere videatur, materiam impactam eſſe digerendam, fluentem & fluxam, ſed nondum impactam, eſſe reprimendam : id quod methodus per indicationes docere videtur. Reſpondendum : hanc doctrinam pertinere non ad methodum medendi, ſed ad methodum medicamentorum, quæ nos docet, eam eſſe vim in medicamentis reprimentibus, vt vacuent materiam tam fluentem, quam fluxam, ſed nondum impactam : medicamentorum etiam methodus docet, digerentia non obtinere facultatem, vt vacuent materiam impactam. Hactenus de indicationibus, quæ ſumuntur à rebus præter naturam, in capite exſiſtentibus. Res præter naturam, quæ ſunt infra caput, ſunt Contenta, vel Continentia. Contenta vt varia ſunt ſpecie, ita etiam determinata indicant remedia. Contentorum autem vitia in phrenitide, ad quæ indicationes diriguntur, pertinent ad Formam, Quantitatem, Qualitatem, & Motum: ad formam, quia materia putreſcit : ad copiam, quia fieri vix poteſt, vt in corpore non peccet, humor vel principalis, vel non principalis : ad qualitatem, quia contenta ſunt calidiora, & adhuc calidiora redduntur, ratione febris: ad motum, nam materia infra caput exſiſtens, caput petit. Hinc oriuntur indicationes: nam materia putrida, eſt eradicanda, copioſa minuenda, calidior refrigeranda, & quæ mouetur retrahenda. Retractio fit per impulſionem, vel per attractionem à capite infra caput, vel interceptionem. Retrahens enim eſt indicatum, quod indicatur à motu vitioſo materiæ morbificæ: impulſio, attractio, interceptio, non ſunt indicata, ſed ſunt modi retractionis. Impulſio, ſeu

Reprimens non eſſe indicatũ.

Contenta.

Retractionis modi.

repercuſsio, eſt modus retractionis, quo materia habens impetum in caput in phrenitide, retrahitur, vt acquirat motum deorſum: & ſic repercuſsio, ratione materiæ fluentis, eſt modus retractionis: interim tamen ratione materiæ fluxæ, eſt modus euacuationis. Attractio, eſt modus retractionis, ad partes inferiores, à capite: attractionis autem modus eſt duplex, deriuatio, & reuulſio: deriuatio dicitur, dum fit attractio ad partem loco affecto vicinam: reuulſio dicitur, dum fit attractio ad partes remotas. cap. 6. & cap. 11. lib. 13. meth. & hæc reuulſio ſpectat materiam fluentem tantum, deriuatio reſpicit & fluentem proximam, & fluxam, ſed non impactam, cap. 2. lib. 2. ad Glauc. Interceptio eſt, qua materia retrahitur, ſed citra impulſionem, & citra attractionem à parte affecta: ſi enim quis verbi gratia frigida abluat os, fit retractio materiæ, quæ caput petit; citra tamen impulſionem & attractionem. Hæc de indicationibus Contentorum. Continentia in phrenitide ſunt partes ſimilares corporis totius, ratione febris: & præterea ratione iecinoris, eſt intemperies calidior: vnde oritur indicatio refrigerandi & humectandi totum corpus, ſicut & iecur; præterquam in phrenitide ſanguinea, in qua iecur refrigerandum & exſiccandum eſt, cum ob caliditatem & humiditatem, copioſum generet ſanguinem.

Continentia.

De præſagiis.

Ars prognoſticandi in duobus poſita eſt: primum, vt prænoſcamus, an victoria ſit futura, vel è parte morbi, vel è parte virtutis: ſecundo, vt prænoſcamus, num victoria cito vel tarde ſit futura. Num victoria ſit futura è parte morbi, vel virtutis, cognoſcitur è vehementia rerum præter natu- 1.
ram, & virtutis. Virtus poſtulat diſcurſum generalem, de quo in præſentia non eſt agendum. In rebus præter naturam, perpendenda eſt vehementia triplex: eſſentiæ, dignitatis, & facultatis, idque & ſecundum morbum in genere, & ſecundum differentias. Num autem victoria cito vel tarde 2.
ſit futura, cognoſcere oportet è motu morbi tardo, vel veloci, in quam ſententiam Galenus cap. 4. lib. 3. de criſibus ait, in morbis conſiderari debere, ſpeciem, vehementiam, mores, & motum: quibus verbis auctor reſpicit, tum ad victoriam futuram, tum ad victoriæ tempus. Hanc prognoſticandi artem iam applicabimus phrenitidi.

Artis prognoſticæ duo capita.

Generale præsagiũ, de magnitudine huius affectus.

Phrenitis ergo est vitium admodum periculosum, vt passim lib.1.prorhet. docetur, nulla enim insignis vehementia desideratur. Essentiæ enim vehementia insignis est; quia est insignis recessus à naturali statu, secundum causas, morbos, & symptomata: Capitis intemperies calida est admodum vehemens, febris est assidua, causa etiam huius vehementiæ est insignis, materia enim est putrida & acris: symptomata quoque sunt vehementia, nam functiones principales corrumpuntur, vigiliæ sunt insignes. Vehementia dignitatis adest maxima, nam intemperies propria ratione est vehemens, ratione dignitatis, quæ vehementia intenditur, quod in phrenitide occupatur cerebrum, cruciantur membranæ, offenditur totum corpus. Vehementia tandem ratione facultatis est insignis in phrenitide: nam pulsus in hac vt plurimum sunt parui, vnde vitalis facultas debilis arguitur, ca. 14.lib.4.de caus.puls.cap.14.lib.1.ad Glaucon. Phrenitis ergo vt plurimum est mortalis, non tamen perpetuo, com.73. sect.2.lib.1.epid. vnde & Alexander gloriatur, se aliquos liberasse. Hæc de prognostico in genere.

Differentiarũ prognostica.

Iam de prognosticis differentiarum: cuius generis varia à Galeno proponuntur, lib.1.prorhet. à com.1. vsque ad com. 13.& lib.1.epid.2.73. & lib.3. epid.3.75. & aphor. 72. sect.4. & aphor.12.sect.7. Versabimur autem circa differentias, quæ sumuntur à forma, & à causa efficiente: differentias à subiecto omittemus, nam dum perpendimus vehementiam dignitatis differentiarum, quæ sumuntur à forma & efficiente, patet etiam vehementia differentiarum à subiecto. In differentiis à forma insignis est vehementia secundum essentiam; si delirium est multum. Insignis etiam vehementia ratione dignitatis, si lædatur & imaginatio & ratio: minor est vehementia, si sola ratio lædatur: adhuc minor, si sola imaginatio: vtrisque enim læsis, cerebrum afficitur secundum partem anteriorem & mediam, vna læsa, secundum vnam tantum. Omittitur vehementia facultatis, quia hæc à causa efficiente potissimum dependet.

Prognostica differentiarum à forma.

Prognostica differentiarum à causa efficiente.

1. Ab intemperie.

Quoad differentias, quæ sumuntur à causa efficiente: perpendere oportet vehementiam intemperiei & materiæ. Quantum ad intemperiem: vehemẽtia essentiæ est insignis, quia maximus recessus à naturali statu, & intemperies in summo gradu, vnde assiduæ sunt vigiliæ: est etiam vehementia secundum essentiam, dum intemperies est in habitu;

ad

ad differētiam intemperiei, quæ est in habitudine: vnde Galen. dixit, in fine lib. 12. meth. dum conuulsio succedit phrenitidi exitiali, actum esse, hæc enim phrenitis habet intemperiem in habitu. Ratione dignitatis vehementia est insignis, dum intemperies est æqualis, quæ occupat omnes cerebri partes. comm. 33. lib. 1. prorhet. vnde si intemperies in phrenitide est æqualis & in habitu, mors est prædicenda. Ratione facultatis vehementia est insignis, si symptomata sunt vehementiora: vt si motus voluntarius fiat debilis: si phrenitici admodum debiliter se moueant: si vox amittatur: si pulsus debilis: si aluus affatim excernat. cap. 14. lib. 1. ad Glauc. (non enim sumitur prognosticum à voce amissa, & cæt. sed hæc tantum sunt signa, quæ patefaciunt vehementiam insignem ratione facultatis.) Quoad materiam in hac considerantur species, & vitium. Quoad speciem: si phrenitis fiat à sanguine, vehementia erit remissa: si ab ichore, intensior: si à bile flaua, adhuc intensior: ab æruginosa, adhuc intensior: si ab atra, intensissima. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. atra enim bilis maxime à naturali statu recedit: at nō prorsus desperandum: nam Alexander fatetur, se liberasse phreniticum ex atra bile. Vitium materiæ pertinet ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Prout igitur materia magis erit putrida, copiosa, calida, & prout ea quę fluit, maiori cum impetu caput petit, quæ autem fluxit prout magis quiescit: pro eo maior est vehementia secundū essentiam. Hinc febris verbi gratia in phrenitide, quo vehementior, eo vehementius materiæ vitium significat, secundum essentiam substantiæ, quantitatis, qualitatis, in febre enim vehementiore, materia magis est putrida, copiosa, calida. Adhæc si extensio obseruetur in cerebro, vt contingere solet in phrenitide hectica: insignis est recessus secundū copiam, vt phrenitis sit statuenda lethalis. Quod si materiæ vitium est vehemens secundum essentiam, ita lædi solet cerebrum, vt & ventriculus compatiatur, vomitúsque fiat: qua de causa, com. 10. lib. 1. prorhet. scribitur: vomitum in phrenitide pessimum esse, si fiat citra læsionem ventriculi. Facit quoque ad essentiæ vehementiam, aphor. 72. sectio. 4. vrina enim alba & perspicua in phrenitide, significat magnam cruditatem, & insignem vehementiam materiæ, vt etiam facultas naturalis compatiatur: præterea hæc vrina significat flauam bilem in caput rapi, ideoque materiam esse vehementem

1. *Amateria.*

secundum

ſecundum motum. Hæc de vehementia materiæ ſecundum eſſentiam. Ratione dignitatis, inſignior eſt materiæ vehementia, quatenus materia occupat plures capitis partes. Ratione facultatis, materiæ vehementia eſt maior, vt eius vis eſt vehementior. Si ergo rigor in phrenitide ſit criticus, manifeſte indicat remiſsiorem vehementiam ratione facultatis, vt per ſudorem liberetur phreniticus, & tūc ſunt ſigna coctionis: contra indicatur inſignis vehementia facultatis, ſi rigor ſit ſymptomaticus, com. 13. lib 1. prorhet. ſi etiam ſudor ſit frigidus, & extrema frigida, com. 75. ſect. 3. Epid. nam hæc ſymptomata ſignificant vehementiam facultatis in materia morbifica admodum inſignem, quia calor, vna cum ſpiritu competit, & externa derelinquit. Adeſt etiam inſignis vehementia ratione facultatis, dum phrenitis ſuccedit inflammationi pulmonis, com. aph. 12. ſect. 7. niſi enim cerebri facultas eſſet imbecillis, non admitteret materiam morbificam. Ex his ergo patet, phrenitidem vt plurimum eſſe lethalem, raro ſalubrem.

Quādo ſalus, aut mors ſit futura.

Num autem cito ſit futura mors vel ſalus, prædici poteſt è motu morbi. Phrenitis enim vt plurimum velocis eſt motus, nec ſeptimum pertranſit, ſed in ſexto etiam interminitur. Quod ſi autem phrenitis non ſit exacte exquiſita: non eſt ita celeris motus, ſed terminatur 11. 2. vel etiam 20. com. 75. ſect. 2. lib. 1. Epid. Maxime autem motus velocioris aut tardioris ſignum eſſe ſolet febris: ardens enim eſt ſignum motus velocioris: non ardens, non ita velocis.

De Curatione.

Curatio.

Vena ſectio cōmune remediū, omnium ſpecierū φρενίτιδος, ſecundum Auicennā.

De prognoſticis hactenus egimus. Sequuntur remediorum materia. Quoad cheirurgiam, in omni phrenitide vena eſt ſecanda. cap. 21. lib. 13. meth. quia in omni ſpecie phrenitidis eſt vitium vehemens in ſanguine. In ſanguinea quidem phrenitide, ſanguis habet rationem cauſæ principalis: in biliosa & atrabilaria, habet ſanguis rationem cauſæ adiuuantis, vel cauſæ ſine qua non: niſi enim ſanguis miſceretur cum bile, non fieret tumor, ſed exulceratio: & ſic ſanguis habet rationem cauſæ adiuuantis. Nec repugnat Galenus cap. 2. lib. 2. ad Glauc. dum ait, in eryſipelate non eſſe ſecandam venam: loquitur enim de eryſipelate externo: at phrenitis eſt eryſipelas internum. Sanguis etiam interdum habet

habet rationem causæ sine qua non: nam interdum sanguis infra caput abundat, vt sit impedimento, quo minus capiti possimus occurrere. Quoniam ergo in phrenitide sanguinea, sanguis habet rationem causæ principalis: merito in hac specie maior sanguinis copia est educenda, quia tunc quoque maior ipsius copia in toto abundat. Considerandum autem num virtus venæ sectionem permittat: proinde in hectica phrenitide, non est vena secanda: in tumultuosa licet secare, nisi hæc aliis morbis successerit, nam virtus est debilis: propterea in tumultuosa incipiente vena aperiatur. Si igitur virtus prohibeat phlebotomiam, huius loco vicaria vsurpanda, de quibus in doctrina de dolore capitis egimus. *Vsus.* *Quantum?* Cum summa sit sanguinis actio, sanguis vnica vice est euacuandus: vnde Auicennas ad animi defectum euacuabat, in sanguinea tantum, non in biliosa. *Quomodo?* in biliosa phrenitide, foramen angustius, in atrabilaria latius esse debet, in sanguinea mediocre, quia sanguis in tenuitate medio modo se habet. *Quando?* Si sanguis vincit alia indicantia, statim eadem hora vena secanda. cap. 21. lib. 13. method. Et Rhases aperit venam, antequam symptomata phrenitidis complicentur, id est, antequam materia copiosa in caput fluat. Præterea statim vena secanda, quia cito virtus succumbit. Galenus cap. 14. lib. 4. de caus. puls. ait, rarissime pulsum esse magnum in phrenitide, vt plurimum paruum, scilicet respectu ad maximum, ideo statim tundenda vena. Et hinc Auicennas primum secat venam, deinde clysmo vtitur. Cæterum, si plures in phrenitide venæ sint secādæ: primum est secanda vena, ratione sanguinis exsistentis infra caput: secundo, ratione sanguinis in capite: quam primum vena cubiti, deinde frontis: ratio est, quia magis potest sanguis infra caput: si enim primum vena frontis secetur, sanguis infra exsistens, caput petens, magis repleret. *Vbi?* Auicennas secat cephalicam, per quam & caput & totum vacuatur, magis, quam per basilicam & communem. Monent Auicennas & Alexander si non sit possibile, habere manus phrenitici, secandā esse venam in fronte, vt sanguis è capite vacuetur: id quod intelligendum de phrenitide biliosa & atrabilaria, in qua non est copiosus, in toto sanguis, & ægri sunt admodum inobedientes: at in sanguinea hoc præceptum nequaquam habet locum, quia sanguis copiosior facit delirium mitius, vt ægri brachia porrigant, possimusque cephalicam aperire.

Recta administratio venæ sectionis.

Cautiones.

aperire. Addit etiam Auicennas si virtus non permittat, vt vena brachij secetur: aperiendam esse frontis venam, è qua, vtpote minore, sanguis in minore copia effluit, vndè minor iactura & dissipatio spirituum. Hoc documentum non solum in phrenitide, sed in quolibet etiam morbo longo seruandum, vt, si vires non sint admodum robustæ, tutius sit minores venas aperire. Non ergo sunt reprehendendi practici, qui in diuturnis morbis secant saluatellam.

Cucurbitulæ. Quod si in sanguinea phrenitide, virtus non ferat venæ sectionem: oportet cucurbitulis scarificatis vti: quæ nō possunt applicari dorso, ratione dispositionis febrilis: nec applicari possunt partibus inferioribus, vt naribus & cruribus, sed cubito applicari debent: ratio est, quia dum applicantur infernis partibus, vicem gerunt venæ sectionis, potissimum basilicæ: at si brachiis applicentur in summitate, vicem gerunt sectionis venæ cephalicæ: Et propterea, cum in phrenitide sit aperienda cephalica, per quam etiam caput euacuatur: ideo dum non possumus aperire cephalicā, cucurbitulas brachiis applicare debemus. Possunt etiam cucurbitulæ scarificatæ prodesse, propter materiam impactam. In vsu

Recta administratio cucurbit. quædam notanda sunt circa tempus, & locum: reliqua enim patent, è doctrina de dolore capitis. Quoad tempus: cucurbitulæ scarificatæ, quæ administrantur propter materiā impactam, debent adhiberi post totius corporis euacuationem, & post euacuationem materiæ exsistentis in capite, sed nondum impactæ. Gal. enim c. 21. l. 13. meth. ait: in phrenitide cucurbitula capiti admota, & scarificata, quandoque reuocauit

N. B. phreneticū à morte. Miror equidē his temporib. præceptum hoc non vsurpari: ideoque hortor vos, vt vrgēte necessitate, id est, in pertinaci phrenitide, hanc cucurbitulam vsurpetis, sicut & nos aliquando vsi sumus. Quoad locum, adhiberi debet suturæ coronali: oportetque magnā esse cucurbitulam.

Materia medicinalis. Num soluētia locū habeant in phrenitide. In phrenitide probantur medicamenta, proposita in dolore capitis, ab intemperie calida cum materia: addemus saltem quædam notatu digna. Circa medicamenta igitur gratia totius, id est, circa soluētia, duo sunt explicanda; primum, an in phrenitide sint vsurpanda: deinde, quo tempore sint vsurpanda. Num vsurpanda sint dubitatur: Auicen. enim improbat soluentia medicamenta, quia nimium calefaciunt. Et tamen idem Auicennas proponit *scammonium*. Pro solutione dicendum, Auicennam improbare scammonium, quādo virtus

tus non ferat: admittere autem si virtus possit sustinere. Vtitur autem Auicennas scammonio non sincero, neque etiam misto cum aliis soluentibus, sed cum lubricantibus, & his quidem frigidis: vnde probat lubricantia, quæ sanguinis feruorem exstinguunt, vt sunt, *serum lactis, pruna, tamarindi, cassia, manna*: quæ medicamenta in sero sunt dissoluenda. Notandum igitur soluentia cum lenientibus duobus modis posse misceri: primo vt electiue educant: secundo, vt instar stimuli & calcarium, adiuuent facultatem lenientium. Si primo modo vsurpentur lenientia, oportet vt in minima dosi exhibeantur, verbi gratia ℞ *flor. cass. nou. extr.* ℥ *x. manna el.* ℥ *ij. dacrydij* ℈ *v.* hæc enim minima est dosis dacrydij. Si secundo modo soluentia administrentur, vt scilicet adiuuent lenientia, oportet soluentia miscere infra minimam dosin, verbi gratia dacrydium ad ℈ iij. Pro vt igitur materiæ biliosæ, dacrydium misceri debet, modo in dosi minima, modo citra hanc. Et sicut Auicennas miscet scammonium seu dacrydium: ita nos possumus miscere, *elect. de succo ros. diaprun. solut. cum scammo. & multo magis rhab.* Quod si phrenitis sit atrabilaria, possumus miscere *senam, polypodium, epithymum, imo etiam helleborum nigrum.* Secundo explicandum, quando soluentia sint exhibenda? Videtur Auicennas, & ante, & post concoctionem soluentia probare. Sed sciendum, Quando agendum sumi ab indicante præsente, vincente alia indicantia: ideoque si contingat, vt bilis admodum vehementer, & insigni impetu moueatur in caput, magis potest ad indicandum, quam cruditas ad prohibēdum, imò magis potest, quam materia turgens: Quare tunc ante coctionem in phrenitide soluentia sunt exhibenda. Si autem bilis non sit tantæ vehementiæ: propinanda sunt soluentia post concoctionem. *Quādo vtendū purgantib. in phrenitide.*

Hæc de medicamentis ratione totius. Quoad medicamenta ratione capitis: hæc euacuant caput per meatus vel Sensibiles, vel Insensibiles. Vacuantia per meatus sensibiles, id est, per os, per nares, probantur citra masticationem, nam phreniticus non obtemperat. cap. 21. l. 13. meth. Vnde Galenus vngebat palatum, medicamentis propositis in dolore capitis. Licet etiam euacuare per nares sternutatoriis: vt autem hæc efficacius operentur, ante sternutatoria parabitur euaporatio, seu suffumigium, cum *thymo, pulegio, origano, coctis in aceto:* si enim per nares fiat euaporatio in caput, materia *Caputpurgia, per os & nares.*

materia præparabitur, vt promte sternutatoriis cedat.

Topica.

1. Repercutientia: vide præcedens cap.

Vacuantia per meatus insensibiles, euacuant per modum vel repercussionis, vel digestionis, prout materia vel impacta est, vel non impacta. Quoad reprimentia, Galenus c. 21. l.13.meth. probat oxyrhodinum. Sed cum phrenitis sit multiplex: ideo in sanguinea phrenitide: ℞ *ole.ros.complet.* ℥ *ol. rosati omphac. ana* ℥ j ß. *aceti* ℥ ß. *Misc.* Si phrenitis producatur vel à bile pallida, vel ab ichore sanguinis, ita parabitur reprimens: ℞ *ol.omphac.* ℥ ij. *olei ros.compl.* ℥ j. *aceti* ʒ iij. *Mis.* hîc minor est quantitas ol.ros.compl. & aceti, quia hæc phrenitis est calidior, quam superior. Si fiat à bile flaua. ℞ *ol. ros. omphac.* ℥ iij. *aceti* ʒ iij. *Mis.* non miscetur ol. ros. compl. quoniam hæc phrenitis est calidior. Si phrenitis fiat à bile æruginosa: ℞ *ol.ros.omphac.* ℥ ij ß. *ol.violati* ℥ ß *succi lactuc.* ℥ ij. *acidi citri* ℥ ß. *Mis.* Postremo in calidissima phrenitide, quæ fit ab atra bile: ℞ *ol.ros.omphac.* ℥ ij. *olei nenuph.* ʒ vj. *succi lactuc.* ℥ ß. *acidi citri* ℥ ß. *Misc.*

2. Dirigentia.

Quoad dirigentia: primum applicanda sunt minus vehementia, deinde ascendendum ad vehementiora. c.21.l.13.method. Minus vehementia sunt, *ol. anethinum, chamamelin. columbæ viuentes dissectæ, omenta animalium, melilotus, mucilago sem.lini*: vehementiora sunt, *origanum, puleg. thym. ruta, mentha, stœchas, hyssopus, castorium, sinapi.* Digerens igitur mite, erit tale: ℞ *ol.chamam. aneth. ana* ℥ j ß. *mucilag. sem.lini* ʒ j. *aceti* ʒ iij. *Mis.* Mediocre erit: ℞ *ol.rutacei, lil. alb. cum aromatibus, ana* ʒ ij. *orig. puleg. stœchad. ana* P. ß. *vini generosi* ℥ ij. *fiat decoctio in duplici vase, ad consumt. tertiæ partis vini, deinde cola, & vtere.* Vehemens erit: ℞ *pulu. dictamni Cret. colocynth. castorij, sinap. ana* ʒ j, *olei de costo, de euphorb. ana* ℥ ß. *ol. lil. alb. cum aromatibus* ℥ j ß. *Misc.*

Vsus medicamentorũ topicorum in phrenitide.

Vsus horum medicamentorum patet è sermone de dol.cap. Vnum monebimus circa Quando agendum, in omni inflammatione obseruãdum. In principio enim phlegmones, probantur refrigerantia & astringentia: in incremento tepida, & mediocriter astringentia: in statu moderate calefacientia & laxantia: in declinatione, calefacientia, & valenter discutientia c.16.l.3. simp. Ratio talis est: Quando agendum, sumitur ab indicante præsente, dum vincit alia indicantia. Quoniam igitur materia morbifica in principio magis potest, quatenus mouetur: igitur in principio opus est reprimentibus: In augmento materia fluxa vincit, quatenus fluxit, sed nondum impacta est: vnde cedit moderate reprimentib. & digerentibus: In statu vincit materia

impacta:

impacta:igitur solis digerentibus tunc vtendum: In declinatione maxime impacta est materia; proinde applicanda sunt valenter discutientia. Sicuti igitur probantur reprimentia in principio & augmento, sed valentiora in principio: ita dirigentia applicabuntur in statu & declinatione, sed valentiora in declinatione. Reprimentia valentiora sunt, *oleum rosatum omphacinum, &c.* non ita potens est, *oleum rosatum completum.* Quoad dirigentia, in augmento probantur tepida, id est, remisse calida, in vigore, moderate calefacientia & laxantia, id est, quæ moderata sint, & secundum caliditatem, & tenuitatem partium: tandem in declinatione, adhibentur calefacientia, & vehementer discutientia, id est, quæ vehementia sunt, & secundum caliditatem & tenuitatem. Notandum vero, in phrenitide probari admodũ valentia, & valentiora, quam indicet materia morbifica; nam materia morbifica est intra cranium: vnde Galenus cap. 8. li. 11. meth. in inflammatione intra cranium probat *castorium*, quamuis sit calidius, quam conueniat materiæ phlegmonem producenti: & hoc fit quia vis medicamenti in transitu frangitur.

Quoad diætam, Auicennas probat aërem purum & frigidum, sine picturis: quoniam in phrenitide mens & spiritus plus iusto agitantur. Cibi debent esse contrarij materiæ morbificæ, præsertim secundum vitium in quantitate & qualitate. Quoad vitium materiæ in quanto, probatur victus minuens, prout materia copiosa caput petens, maioris est actiuitatis: quia ergo in statu phrenitidis summa est actiuitas; ideo tunc victu tenuissimo vti oportet. Actiuitas è motu morbi cognoscitur: proinde cum in phrenitide motus sit velox, victus tenuis requiritur. Si phrenitidis terminus futurus est in quarto die, opus est victu tenuissimo: si quartum excedet, minus tenui vtendum. Notandum, si inflammatio teneat ventriculum, aut iecur, probari victum magis tenuem, quam in inflammatione aliarum partium, & quam in phrenitide; nam in ventriculo & iecore, alimentum pro toto corpore concoquitur, vt metus sit, ne alimentum male concoctum inflammationem augeat cap. 17. lib. 11. meth. Quoad vitium materiæ in qualitate: probatur victus refrigerans in phrenitide, modo magis, modo minus. Vnde in phrenitide sanguinea, cibi sunt parandi cum *endiuia, acetosa, sem. mal. hordeo.* In biliosa addere oportet *lactucam.* Et si à bile

Diæta. *Aer.* *Cibus tenuis.* *Cibus refrig.*

materia præparabitur, vt promte sternutatoriis cedat.

Topica. Vacuantia per meatus insensibiles, euacuant per modum vel repercussionis, vel digestionis, prout materia vel impacta est, vel non impacta. Quoad reprimentia, Galenus c. 21. l.13.meth. probat oxyrhodinum. Sed cum phrenitis sit multiplex: ideo in sanguinea phrenitide: ℞ *ole.ros.completi, ol. rosati omphac. ana* ℥ j ß. *aceti* ℥ ß. *Misc.* Si phrenitis producatur vel à bile pallida, vel ab ichore sanguinis, ita parabitur reprimens: ℞ *ol. omphac.* ℥ ij. *olei ros.compl.* ℥ j. *aceti* ʒ iij. *Misc.* hic minor est quantitas ol.ros.compl. & aceti, quia hæc phrenitis est calidior, quam superior. Si fiat à bile flaua. ℞ *ol. ros. omphac.* ℥ iij. *aceti* ʒ iij. *Misc.* non miscetur ol. ros. compl. quoniam hæc phrenitis est calidior. Si phrenitis fiat à bile æruginosa: ℞ *ol.ros.omphac.* ℥ ij ß. *ol.violati* ℥ ß. *succi lactuc.* ʒ ij. *acidi citri* ℥ ß. *Misc.* Postremo in calidissima phrenitide, quæ fit ab atra bile: ℞ *ol.ros.omphac.* ℥ ij. *olei nenuph.* ʒ vj. *succi lactuc.* ℥ ß. *acidi citri* ℥ ß. *Misc.*

1. Repercutientia: vide præcedens cap.

2. Dirigentia. Quoad dirigentia: primum applicanda sunt minus vehementia, deinde ascendendum ad vehementiora. c.21.l.13.method. Minus vehementia sunt, *ol. anethinum, chamamelin. columbæ viuentes dissectæ, omenta animalium, melilotus, mucilago sem.lini*: vehementiora sunt, *origanum, puleg. thym. ruta, mentha, stœchas, hyssopus, castorium, sinapi.* Digerens igitur mite, erit tale: ℞ *ol.chamam. aneth. ana* ℥ j ß. *mucilag. sem.lini* ʒ j. *aceti* ʒ iij. *Misc.* Mediocre erit: ℞ *ol.rutacei, lil.alb. cum aromatibus, ana* ʒ ij. *orig. puleg. stœchad. ana* P. ß. *vini generosi* ℥ ij. *fiat decoctio in duplici vase, ad consumt. tertiæ partis vini, deinde cola, & vtere.* Vehemens erit: ℞ *pulu. dictamni Cret. coloc ynth. castorij, sinap. ana* ʒ j, *olei de costo, de euphorb. ana* ℥ ß. *ol. lil. alb. cum aromatibus* ℥ j ß. *Misc.*

Vsus medicamentorũ topicorum in phrenitide. Vsus horum medicamentorum, patet è sermone de dol.cap. Vnum monebimus circa Quando agendum, in omni inflammatione obseruãdum. In principio enim phlegmones, probantur refrigerantia & astringentia: in incremento tepida, & mediocriter astringentia: in statu moderate calefacientia & laxantia: in declinatione, calefacientia, & valenter discutientia c.16.l.3. simp. Ratio talis est: Quando agendum, sumitur ab indicante præsente, dum vincit alia indicantia. Quoniam igitur materia morbifica in principio magis potest, quatenus mouetur: igitur in principio opus est reprimentibus: In augmento materia fluxa vincit, quatenus fluxit, sed nondum impacta est: vnde cedit moderate reprimentib. & digerentibus: In statu vincit materia

impacta:

impacta: igitur solis digerentibus tunc vtendum: In declinatione maxime impacta est materia; proinde applicanda sunt valenter discutientia. Sicuti igitur probantur reprimentia in principio & augmento, sed valentiora in principio: ita dirigentia applicabuntur in statu & declinatione, sed valentiora in declinatione. Reprimentia valentiora sunt, *oleum rosatum omphacinum, &c.* non ita potens est, *oleum rosatum completum.* Quoad dirigentia, in augmento probantur tepida. id est, remisse calida, in vigore, moderate calefacientia & laxantia, id est, quæ moderata sint, & secundum caliditatem, & tenuitatem partium: tandem in declinatione, adhibentur calefacientia, & vehementer discutientia, id est, quæ vehementia sunt, & secundum caliditatem & tenuitatem. Notandum vero, in phrenitide probari admodũ valentia, & valentiora, quam indicet materia morbifica; nam materia morbifica est intra cranium: vnde Galenus cap. 8. li. 11. meth. in inflammatione intra cranium probat *castorium*, quamuis sit calidius, quam conueniat materiæ phlegmonem producenti: & hoc fit quia vis medicamenti in transitu frangitur.

Quoad diætam, Auicennas probat aërem purum & frigidum, sine picturis: quoniam in phrenitide mens & spiritus plus iusto agitantur. Cibi debent esse contrarij materiæ morbificæ, præsertim secundum vitium in quantitate & qualitate. Quoad vitium materiæ in quanto, probatur victus minuens, prout materia copiosa caput petens, maioris est actiuitatis: quia ergo in statu phrenitidis summa est actiuitas; ideo tunc victu tenuissimo vti oportet. Actiuitas è motu morbi cognoscitur: proinde cum in phrenitide motus sit velox, victus tenuis requiritur. Si phrenitidis terminus futurus est in quarto die, opus est victu tenuissimo: si quartum excedet, minus tenui vtendum. Notandum, si inflammatio teneat ventriculum, aut iecur, probari victum magis tenuem, quam in inflammatione aliarum partium, & quam in phrenitide: nam in ventriculo & iecore, alimentum pro toto corpore concoquitur, vt metus sit, ne alimentum male concoctum inflammationem augeat cap. 17. lib. 11. meth. Quoad vitium materiæ in qualitate: probatur victus refrigerans in phrenitide, modo magis, modo minus. Vnde in phrenitide sanguinea, cibi sunt parandi cum *endiuia, acetosa, sem. mal. hordeo.* In biliosa addere oportet *lactucam.* Et si à bile

Diæta. *Aer.* *Cibus tenuis.* *Cibus refrig.*

G

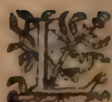
æruginosa vel atra fiat, addantur in cibis, *emulsio seminum melon. papau. albi, nymphaea, &c.* Quoad potum, in phrenitide, sit aqua vel simplex, vel hordeacea, vel alterata cum *acetosa & endiuia*. Quoad modum, Alexander probat tepidam, non actu frigidam potionem: quamuis enim potio actu frigida feruorem mitigare videatur, inflammationem tamen reddit crudiorem, & hac ratione magis eam accēdit, vnde & febris & delirium augetur. Vinum Alexander probat pauciferum, dilutum: vinum enim phreniticorum ferocitatem mitigat, & ferinos mores ad hilaritatē transfert: vinū etiam somnū conciliat, coctionem & distributionem iuuat, vires reficit, si modo recte vsurpetur. *Vsus.* Vnde cum Alex. in parua copia vino vti oportet, & tempore oportuno, id est, dum magis vinum indicatur, quam prohibetur: indicatur autem vinum à virtute imbecilli, cuius imbecillitatis signum sunt multæ vigiliæ, cum pulsu debili, leipothymia, oris ventriculi imbecillitas, corporis frigiditas, vini consuetudo. Cæterum videndum, num quod virtus postulat, res præter naturam permittant: id quod faciunt, febris remissa, calor præcordiorum debilis, materia concocta: ideoque, cum materia in septimo concoquatur rationabiliter, Auicennas post septimum, non ante, pauxillum vim admittit. Somnus etiam est conciliandus. Aluus quotidie fit lubrica. Arceatur omnis motus, & vrgente necessitate, etiam ligetur æger, sed citra vnitatis solutionem, nam hæc esset materia cheirurgica, non diætetica. Quoad animi accidentia, Alexander probat ad reuocandum mentem, vt pauci amici assideant, prudentes, grati & venerabiles ægro.

Potus. *Cætera res non naturales.*

CAPVT IX.

De Lethargo.

Nomen.

LETHARGVS conuenit cum phrenitide, quatenus est malum inflammatorium: cōuenit etiā cum cephalalgia à pituita, quatenus producitur à sanguine pituitoso. Vocatur lethargus & veternus. Loquimur autem de Lethargo exquisito, in quo omnes pene animæ functiones, potiss. memoria, veluti aboleri videntur: & ad differentiam spurij lethargi, malum est inflammatorium, ac proinde febribus particeps. Vt autem generetur lethargus, necessarium est, sanguinem pituitosum ita

ita caput petere, vt cerebrum inflammetur & subsequatur febris, omnisque functio animalis fere deficiat. Definitur lethargus exquisitus, quod sit functio deficiens principalis cerebri, dependens ab inflammatione pituitosa. Pro cuius definitionis intelligentia, legatur Gal. com. 1. sect. 1. l. 1. prorrhet. com. aph. 3. sect. 2. com. aph. 30. sect. 3. ca. 5. li. 3. de loc. aff. c. 3. l. de sym. diff. c. 3. l. quod animi mores, &c. cap. 8. lib. 4. de præsag. è puls. c. 13. & 14. l. 4. de caus. puls. c. 21. l. 13. meth. Forma est functio deficiens principalis. Si enim formaliter accipiatur lethargus, est symptoma, in genere actionis (principalis) imminutæ. Subiectum est cerebrum, ad differentiam functionum principalium aliorum viscerum : vnde admodum imminuitur imaginatio, discursus, memoria. Qua de causa Gal. c. 5. l. 3. de loc. aff. ait, in lethargo memoriã & rationẽ perire: & c. 3. l. de diff. sym. dicit, imaginationem veluti deficere. *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.*

Causa efficiens, à qua lethargus dependet, est inflammatio pituitosa: qua lethargus verus à notho distinguitur : qui fieri potest à vaporibus pituitosis, prodeuntibus à febre pituitosa principali, non symptomatica. Præterea spurius lethargus fieri potest à pituita copiosiore, quæ vel in capite detinetur ob angustiam, vel generatur ob frigiditatem. At exquisitus lethargus fit ab inflammatione, quam necessario sequitur febris: quæ tamen non accidit in mania, in morbo bilioso, quia in eo non fit inflammatio. Nec sufficit ad febrim excitandam, vt materia putrescat: nam in dolore capitis à pituita, excernitur quandoque putrida pituita, non tamen est febris, quia non est inflammatio. Adhæc lethargus secundum speciem contrarius quodammodo est phrenitidi, cap. 21. lib. 13 meth. genere ergo cum phrenitide conueniat oportet; ideoque vtrumque vitium est inflammatoriũ. Dixit autem Galenus, quodammodo hæc esse contraria secundum speciem: nam vtrumque vitium est calidum, quia inflammatorium: at phrenitis est inflammatio vehementer calida; lethargus autem est inflammatio admodum remissè calida. Nec his repugnat Galenus, dum lib. 11. simpl. cap. de castorio scribit, in lethargo, si absit febris, probari castorium : de notho enim lethargo ibi loquitur. Sed notandum, inflammationem lethargicam differre à phrenitica, & materia, & loco. Materia enim in phrenitide est admodum calida, in lethargo est exiguę caliditatis. Et in hac materia vitium esse potest in substantia, quantitate, qualitate, & vbi: in substãtia, *Causa efficiens.* *Inflammatio est in lethargo.* *Discrimen lethargi & phrenitidis.* *1. In materia.*

nam in lethargo materia pituitoſa putreſcit: in quantitate, nam fit morbus in magnitudine aucta: in qualitate, nam ſanguis, pituitoſus eſt aliquantiſper calidus, craſſus, viſcidus: eſt etiam vitium ſecundum motum, vt fluit in caput: ſecundum quietem, vt in cerebro hæret. Loco etiam lethargus diſtat à phrenitide: in hac enim membranæ inflammantur, in lethargo cerebri ſubſtantia. cap. 13. & 14. lib. 4. de cauſ. pulſ. com. aph. 30. ſect. 3. com. 1. lib. 1. prorher. Materia quidem in cerebro reſidet, non autem in ventriculis, ſed in poris cerebri, ſecundum Auicennam. Lethargus ergo auctore Auicenna, fit à cauſa & Refrigerante, & Calefaciente. A refrigerante, vt dum generatur pituita; de qua cauſa alibi diximus. A calefaciente, vt dum cauſa agit in ſanguinem pituitoſum, hunc putrefaciendo. Cauſa autem illa calefaciens, vel per Se calefacit, vel per Accidens. Per ſe, vt dum poſt generationem ſanguinis pituitoſi, calefit ſanguis: vt ſunt cepæ. Per accidens calefacit, frigus conſtipans.

2. In loco affecto.

Cauſarum lethargi ſub diuiſio.

Vnde in lethargo ſomnus & obliuio oriatur.

Dubitatur autem cum in lethargo vigeat ſomnus & obliuio: quomodo ab inflammatione fieri queat? Pro ſolutione dicendum, ſomnum fieri poſſe etiam à ſola humiditate: vnde Galenus cap. 8. lib. 4. de præſag. & pulſ. ait, coma fieri propter humidas dyſcraſias. Neque in lethargo ſomnus eſt ita profundus, vt in comate, & caro. Quoad obliuionem, & inertiam imaginationis, ſeu diſcurſus: ſcire oportet cum Galeno in arte med. cerebrũ eſſe aptum, ad actiones obeundum, dum ſubſtantiam obtinet tenuem, ac ſtabilem, quæ formas facile ſuſcipit: hæc autem in lethargo deſiderantur: nam in eo cerebrum ita ſe habet, vt ſpongia, aqua repleta, vnde inſtar ſpongiæ, in tumorem attollitur: ſicut igitur ſpongia ita repleta humiditates non ſuſcipit, ita cerebrum repletum non ſuſcipit, aut vix ſuſcipit: vt imaginatio veluti deficiat. Præterea, vt ſpongia repleta, non ſinit humiditatem per ſuos poros penetrare: ita ſpecies permeare non poſſunt per cerebrum, vnde diſcurſus & imaginatio læduntur.

Loca quadam Galeni explicantur.

Sed quædam loca Galeni, non omnino iam dictis conſentire videntur. Nam cap. 21. lib. 13. meth. ait lethargũm fieri ab humore frigido. Reſponſio: Loquitur ibi Galenus, in reſpectu ad phrenitidem: huius enim ratione humor in lethargo eſt frigidus, non tamen abſolute eſt frigidus: eodemque reſpectu Auicennas ait, lethargum eſſe apoſtema frigidum, cum tamen aſsit inflãmatio. Ait etiam Galenus com. aph. 3, ſect. 2.

sect.2.lethargum fieri à forti refrigeratione, coniuncta cum humiditate. Dicendum quod Galenus in eo loco respiciat ad lethargum nothum, non ad exquisitum. Porro & hoc est animaduertendum, quod Auicennas dicit, medicos nominare lethargum aposterna frigidum; siue sit melancholicum, siue phlegmaticum. Hinc quis colligere posset, lethargum fieri à melancholia, quod tamen falsum est. Sed Auicennas, parum curans voces, admittit, apostema melancholicum posse nominari lethargum. Hæc de definitione.

Differentiæ à forma, nullæ sunt, nisi secundum magis & minus. Differentiæ à subiecto nullæ sunt; subiectum enim semper est cerebrum, secundum omnes partes: nisi quis dicat, inflammationis materiam, occupare vel Cerebrum; vel Cerebrum, & membranas. Quoad differentias à causa efficiente, cum inflammatio semper sit pituitosa; differentiæ tantum sunt secundum magis & minus: nam inflammationis materia est magis vel minus putrida, copiosa, humida, crassa, viscida; item, magis vel minus mouetur, magis vel minus est impacta, magis vel minus hæret in cerebro, aut in membranis. *Differentiæ.*

Lethargus imminens, indicatur è sensu grauitatis secundum caput & totum corpus, ex inertia secundum omnes functiones, è tremore: hæc enim symptomata arguunt caput repleti sanguine pituitoso. Præsens autem lethargus in genere indicatur, ex actione animali principe deficiente, & potiss. memoria: item è somno præter naturam, cap.10.lib.3. de caus. puls. at in lethargo minus est profundus somnus, quam in caro: nam in lethargo ægri interrogati respõdent, non autem in caro; & ratio est, quia in lethargo pituita putrescit, & materia est particeps alicuius caliditatis. Indicatur etiam è tremore, è decubitu supino, cum iaceant lethargici distentis manibus & cruribus: indicatur ex anhelitu tardo & debili; nam facultas motrix non potest mouere: at anhelitus non est inæqualis, sicuti in affecto diaphragmate: indicatur etiam cum Galeno cap.13.lib.4.de caus.puls. è pulsu magno, nam fluxio irritat facultatem, sed hic pulsus est remittens, non potest perseuerare in magnitudine, nam facultas, frangitur: indicatur è pulsu molli, quia cerebrum est viscus molle: præterea indicatur è pulsu minus veloci & frequenti, quam in peripneumonia, nam cerebrum à corde magis distat, quam pulmo: sed in lethargo pulsus est magis imbecil- *Signa imminentis.* *Præsentis in genere.*

repellentibus, attrahentibus etiam ad partes sanas, & euacuantibus per meatus sensibiles: impacta tantum cedit urgentibus. Vnde obiter contra nonnullos notandum, reprimens non esse indicatum, quia respicit materiã & fluentem, & fluxam: quæ cum duo sint indicantia, non possunt vnum indicare. Quod autem reprimens dirigatur ad materiam fluentem & fluxam, colligitur è cap. 17. lib. 14. metho. vbi asseritur, quod in generatione vlceris, dum materia fluit, reprimentibus in maiori copia vti debeamus, quam dum materia non fluit. Quod etiam colligitur è ca. 16. lib. 13. meth. cap. 15. lib. 11. meth. cap. 2. lib. de tum. præter naturam. Verum dubitare quis posset, cur digerentia & reprimentia, non indicata, sed modi vacuationis, seu eradicationis dicantur: cum tamen methodus docere videatur, materiam impactam esse digerendam, fluentem & fluxam, sed nondum impactam, esse reprimendam: id quod methodus per indicationes docere videtur. Respondendum: hanc doctrinam pertinere non ad methodum medendi, sed ad methodum medicamentorum, quæ nos docet, eam esse vim in medicamentis reprimentibus, vt vacuent materiam tam fluentem, quam fluxam, sed nondum impactam: medicamentorum etiam methodus docet, digerentia non obtinere facultatem, vt vacuent materiam impactam. Hactenus de indicationibus, quæ sumuntur à rebus præter naturam, in capite exsistentibus. Res præter naturam, quæ sunt infra caput, sunt Contenta, vel Continentia. Contenta vt varia sunt specie, ita etiam determinata indicant remedia. Contentorum autem vitia in phrenitide, ad quæ indicationes diriguntur, pertinent ad Formam, Quantitatem, Qualitatem, & Motum: ad formam, quia materia putrescit: ad copiam, quia fieri vix potest, vt in corpore non peccet, humor vel principalis, vel non principalis: ad qualitatem, quia contenta sunt calidiora, & adhuc calidiora redduntur, ratione febris: ad motum, nam materia infra caput existens, caput petit. Hinc oriuntur indicationes: nam materia putrida, est eradicanda, copiosa minuenda, calidior refrigeranda, & quæ mouetur retrahenda. Retractio fit per impulsionem, vel per attractionem à capite infra caput, vel interceptionem. Retrahens enim est indicatum, quod indicatur à motu vitioso materiæ morbificæ: impulsio, attractio, interceptio, non sunt indicata, sed sunt modi retractionis. Impulsio, seu

Reprimens non esse indicatũ.

Contenta.

Retractionis modi.

repercusio, est modus retractionis, quo materia habens impetum in caput in phrenitide, retrahitur, vt acquirat motum deorsum: & sic repercusio, ratione materiæ fluentis, est modus retractionis: interim tamen ratione materiæ fluxæ, est modus euacuationis. Attractio, est modus retractionis, ad partes inferiores, à capite: attractionis autem modus est duplex, deriuatio, & reuulsio: deriuatio dicitur, dum fit attractio ad partem loco affecto vicinam: reuulsio dicitur, dum fit attractio ad partes remotas. cap.6. & cap.11. lib.13. meth. & hæc reuulsio spectat materiam fluentem tantum, deriuatio respicit & fluentem proximam, & fluxam, sed non impactam, cap.2. lib.2. ad Glauc. Interceptio est, qua materia retrahitur, sed citra impulsionem, & citra attractionem à parte affecta: si enim quis verbi gratia frigida abluat os, fit retractio materiæ, quæ caput petit; citra tamen impulsionem & attractionem. Hæc de indicationibus Contentorum. Continentia in phrenitide sunt partes similares corporis totius, ratione febris: & præterea ratione iecinoris, est intemperies calidior: vnde oritur indicatio refrigerandi & humectandi totum corpus, sicut & iecur; præterquam in phrenitide sanguinea, in qua iecur refrigerandum & exsiccandum est, cum ob caliditatem & humiditatem, copiosum generet sanguinem. *Continentia.*

De præsagiis.

Ars prognosticandi in duobus posita est: primum, vt prænoscamus, an victoria sit futura, vel è parte morbi, vel è parte virtutis: secundo, vt prænoscamus, num victoria cito vel tarde sit futura. Num victoria sit futura è parte morbi, vel virtutis, cognoscitur è vehementia rerum præter naturam, & virtutis. Virtus postulat discursum generalem, de quo in præsentia non est agendum. In rebus præter naturam, perpendenda est vehementia triplex: essentiæ, dignitatis, & facultatis, idque & secundum morbum in genere, & secundum differentias. Num autem victoria cito vel tarde sit futura, cognoscere oportet è motu morbi tardo, vel veloci, in quam sententiam Galenus cap.4. lib.3. de crisibus ait, in morbis considerari debere, speciem, vehementiam, mores, & motum: quibus verbis auctor respicit, tum ad victoriam futuram, tum ad victoriæ tempus. Hanc prognosticandi artem iam applicabimus phrenitidi. *Artis prognosticæ duo capita.* 1. 2.

Generale præsagiũ, de magnitudine huius affectus. Phrenitis ergo est vitium admodum periculosum, vt passim lib.1.prorhet. docetur, nulla enim insignis vehementia desideratur. Essentiæ enim vehementia insignis est; quia est insignis recessus à naturali statu, secundum causas, morbos, & symptomata: Capitis intemperies calida est admodum vehemens, febris est asidua, causa etiam huius vehementiæ est insignis, materia enim est putrida & acris: symptomata quoque sunt vehementia, nam functiones principales corrumpuntur, vigiliæ sunt insignes. Vehementia dignitatis adest maxima, nam intemperies propria ratione est vehemens, ratione dignitatis, quæ vehementia intenditur, quod in phrenitide occupatur cerebrum, cruciantur membranæ, offenditur totum corpus. Vehementia tandem ratione facultatis est insignis in phrenitide: nam pulsus in hac vt plurimum sunt parui, vnde vitalis facultas debilis arguitur, ca. 14.lib.4.de caus.puls.cap.14.lib.1.ad Glaucon. Phrenitis ergo vt plurimum est mortalis, non tamen perpetuo, com.73. sect.2.lib.1.epid. vnde & Alexander gloriatur, se aliquos liberasse. Hæc de prognostico in genere.

Differentiarũ prognostica. Iam de prognosticis differentiarum: cuius generis variæ à Galeno proponuntur, lib.1.prorhet.à com.1.vsque ad com. 13.& lib.1.epid.2.73. & lib.3. epid.3.75. & aphor. 72. sect.4. & aphor.12.sect.7. Versabimur autem circa differentias, quæ sumuntur à forma, & à causa efficiente: differentias à subiecto omittemus, nam dum perpendimus vehementiam dignitatis differentiarum, quæ sumuntur à forma & efficiente, patet etiam vehementia differentiarum à subiecto. In differentiis à forma insignis est vehementia secundum essentiam; si delirium est multum. Insignis etiam vehementia ratione dignitatis, si lædatur & imaginatio & ratio: minor est vehementia, si sola ratio lædatur: adhuc minor, si sola imaginatio: vtrisque enim læsis, cerebrum afficitur secundum partem anteriorem & mediam, vna læsa, secundum vnam tantum. Omittitur vehementia facultatis, quia hæc à causa efficiente potissimum dependet.

Prognostica differentiarum à forma.

Prognostica differentiarum à causa efficiente. Quoad differentias, quæ sumuntur à causa efficiente: perpendere oportet vehementiam intemperiei & materiæ. *1. Ab intemperie.* Quantum ad intemperiem: vehemẽtia essentiæ est insignis, quia maximus recessus à naturali statu, & intemperies in summo gradu, vnde asiduæ sunt vigiliæ: est etiam vehementia secundum essentiam, dum intemperies est in habitu,

ad differẽtiam intemperiei, quæ est in habitudine: vnde Galen. dixit, in fine lib. 12. meth. dum conuulsio succedit phrenitidi exitiali, actum esse, hæc enim phrenitis habet intemperiem in habitu. Ratione dignitatis vehementia est insignis, dum intemperies est æqualis, quæ occupat omnes cerebri partes. comm. 33. lib. 1. prorhet. vnde si intemperies in phrenitide est æqualis & in habitu, mors est prædicenda. Ratione facultatis vehementia est insignis, si symptomata sunt vehementiora: vt si motus voluntarius fiat debilis: si phrenitici admodum debiliter se moueant: si vox amittatur: si pulsus debilis: si aluus affatim excernat. cap. 14. lib. 1. ad Glauc. (non enim sumitur prognosticum à voce amissa, & cæt. sed hæc tantum sunt signa, quæ patefaciunt vehementiam insignem ratione facultatis.) Quoad materiam in hac considerantur species, & vitium. Quoad speciem: si phrenitis fiat à sanguine, vehementia erit remissa: si ab ichore, intensior: si à bile flaua, adhuc intensior: ab æruginosa, adhuc intensior: si ab atra, intensissima. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. atra enim bilis maxime à naturali statu recedit: at nõ prorsus desperandum: nam Alexander fatetur, se liberasse phreniticum ex atra bile. Vitium materiæ pertinet ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Prout igitur materia magis erit putrida, copiosa, calida, & prout ea quę fluit, maiori cum impetu caput petit, quæ autem fluxit prout magis quiescit: pro eo maior est vehementia secundũ essentiam. Hinc febris verbi gratia in phrenitide, quo vehementior, eo vehementius materiæ vitium significat, secundum essentiam substantiæ, quantitatis, qualitatis, in febre enim vehementiore, materia magis est putrida, copiosa, calida. Adhæc si extensio obseruetur in cerebro, vt contingere solet in phrenitide hectica: insignis est recessus secundũ copiam, vt phrenitis sit statuenda lethalis. Quod si materiæ vitium est vehemens secundum essentiam, ita lædi solet cerebrum, vt & ventriculus compatiatur, vomitúsque fiat: qua de causa, com. 10. lib. 1. prorhet. scribitur: vomitum in phrenitide pessimum esse, si fiat citra læsionem ventriculi. Facit quoque ad essentiæ vehementiam, aphor. 72. sectio. 4. vrina enim alba & perspicua in phrenitide, significat magnam cruditatem, & insignem vehementiam materiæ, vt etiam facultas naturalis compatiatur: præterea hæc vrina significat flauam bilem in caput rapi, ideoque materiam esse vehementem

1. A materia.

secundnm

secundum motum. Hæc de vehementia materiæ secundum essentiam. Ratione dignitatis, insignior est materiæ vehementia, quatenus materia occupat plures capitis partes. Ratione facultatis, materiæ vehementia est maior, vt eius vis est vehementior. Si ergo rigor in phrenitide sit criticus, manifeste indicat remissiorem vehementiam ratione facultatis, vt per sudorem liberetur phreniticus, & tūc sunt signa coctionis: contra indicatur insignis vehementia facultatis, si rigor sit symptomaticus, com. 13. lib. 1. prorhet. si etiam sudor sit frigidus, & extrema frigida, com. 75. sect. 3. Epid. nam hæc symptomata significant vehementiam facultatis in materia morbifica admodum insignem, quia calor, vna cum spiritu competit, & externa derelinquit. Adest etiam insignis vehementia ratione facultatis, dum phrenitis succedit inflammationi pulmonis, com. aph. 12. sect. 7. nisi enim cerebri facultas esset imbecillis, non admitteret materiam morbificam. Ex his ergo patet, phrenitidem vt plurimum esse lethalem, raro salubrem.

Quādo salus, aut mors sit futura. Num autem cito sit futura mors vel salus, prædici potest è motu morbi. Phrenitis enim vt plurimum velocis est motus, nec septimum pertransit, sed in sexto etiam intermittit. Quod si autem phrenitis non sit exacte exquisita: non est ita celeris motus, sed terminatur 11. 2. vel etiam 20. com. 75. sect. 2. lib. 1. Epid. Maxime autem motus velocioris aut tardioris signum esse solet febris: ardens enim est signum motus velocioris: non ardens, non ita velocis.

De Curatione.

Curatio. Vena sectio cōmune remediū, omnium specierū φρενίτιδος, secundum Auicennā. De prognosticis hactenus egimus. Sequuntur remediorum materia. Quoad cheirurgiam, in omni phrenitide vena est secanda. cap. 21. lib. 13. meth. quia in omni specie phrenitidis est vitium vehemens in sanguine. In sanguinea quidem phrenitide, sanguis habet rationem causæ principalis: in biliosa & atrabilaria, habet sanguis rationem causæ adiuuantis, vel causæ sine qua non: nisi enim sanguis misceretur cum bile, non fieret tumor, sed exulceratio: & sic sanguis habet rationem causæ adiuuantis. Nec repugnat Galenus cap. 2. lib. 2. ad Glauc. dum ait, in erysipelate non esse secandam venam: loquitur enim de erysipelate externo: at phrenitis est erysipelas internum. Sanguis etiam interdum habet

habet rationem causæ sine qua non: nam interdum sanguis infra caput abundat, vt sit impedimento, quo minus capiti posimus occurrere. Quoniam ergo in phrenitide sanguinea, sanguis habet rationem causæ principalis: merito in hac specie maior sanguinis copia est educenda, quia tunc quoque maior ipsius copia in toto abundat. Considerandum autem num virtus venæ sectionem permittat: proinde in hectica phrenitide, non est vena secanda: in tumultuosa licet secare, nisi hæc aliis morbis successerit, nam virtus est debilis: propterea in tumultuosa incipiente vena aperiatur. Si igitur virtus prohibeat phlebotomiam, huius loco vicaria vsurpanda, de quibus in doctrina de dolore capitis egimus. *Vsus. Quantum?* Cum summa sit sanguinis actio, sanguis vnica vice est euacuandus: vnde Auicennas ad animi defectum euacuabat, in sanguinea tantum, non in biliosa. *Quomodo?* in biliosa phrenitide, foramen angustius, in atrabilaria latius esse debet, in sanguinea mediocre, quia sanguis in tenuitate medio modo se habet. *Quando?* Si sanguis vincit alia indicantia, statim eadem hora vena secanda. cap.21.lib.13.method. Et Rhases aperit venam, antequam symptomata phrenitidis complicentur, id est, antequam materia copiosa in caput fluat. Præterea statim vena secanda, quia cito virtus succumbit. Galenus cap.14.lib.4.de caus.puls.ait, rarissime pulsum esse magnum in phrenitide, vt plurimum paruum, scilicet respectu ad maximum, ideo statim tundenda vena. Et hinc Auicennas primum secat venam, deinde clysmo vtitur. Cæterum, si plures in phrenitide venæ sint secãdæ: primum est secanda vena, ratione sanguinis exsistentis infra caput: secundo, ratione sanguinis in capite: quam primum vena cubiti, deinde frontis: ratio est, quia magis potest sanguis infra caput: si enim primum vena frontis secetur, sanguis infra exsistens, caput petens, magis repleret. *Vbi?* Auicennas secat cephalicam, per quam & caput & totum vacuatur, magis, quam per basilicam & communem. Monent Auicennas & Alexander si non sit posibile, habere manus phrenitici, secandã esse venam in fronte, vt sanguis è capite vacuetur: id quod intelligendum de phrenitide biliosa & atrabilaria, in qua non est copiosus, in toto sanguis, & ægri sunt admodum inobedientes: at in sanguinea hoc præceptum nequaquam habet locum, quia sanguis copiosior facit delirium mitius, vt ægri brachia porrigant, posimusque cephalicam aperire.

Recta administratio venæsectionis.

Cautiones.

aperire. Addit etiam Auicennas si virtus non permittat, vt vena brachij secetur: aperiendam esse frontis venam, è qua, vtpote minore, sanguis in minore copia effluit, vnde minor iactura & dissipatio spirituum. Hoc documentum non solum in phrenitide, sed in quolibet etiam morbo longo seruandum, vt, si vires non sint admodum robustæ, tutius sit minores venas aperire. Non ergo sunt reprehendendi practici, qui in diuturnis morbis secant saluatellam.

Cucurbitulæ. Quod si in sanguinea phrenitide, virtus non ferat venæ sectionem: oportet cucurbitulis scarificatis vti: quæ nō possunt applicari dorso, ratione dispositionis febrilis: nec applicari possunt partibus inferioribus, vt naribus & cruribus, sed cubito applicari debent: ratio est, quia dum applicantur infernis partibus, vicem gerunt venæ sectionis, potissimum basilicæ: at si brachiis applicentur in summitate, vicem gerunt sectionis venæ cephalicæ: Et propterea, cum in phrenitide sit aperienda cephalica, per quam etiam caput euacuatur: ideo dum non possumus aperire cephalicā, cucurbitulas brachiis applicare debemus. Possunt etiam cucurbitulæ scarificatæ prodesse, propter materiam impactam. In vsu quædam notanda sunt circa tempus, & locum: reliqua enim patent, è doctrina de dolore capitis. *Recta administratio cucurbit.* Quoad tempus: cucurbitulæ scarificatæ, quæ administrantur propter materiā impactam, debent adhiberi post totius corporis euacuationem, & post euacuationem materiæ exsistentis in capite, sed nondum impactæ. Gal. enim c.21.l.13.meth. ait in phrenitide cucurbitula capiti admota, & scarificata, quandoque reuocauit phreneticū à morte. *N.B.* Miror equidē his temporib. præceptum hoc non vsurpari: ideoque hortor vos, vt vrgēte necessitate, id est, in pertinaci phrenitide, hanc cucurbitulam vsurpetis, sicut & nos aliquando vsi sumus. Quoad locum, adhiberi debet suturæ coronali: oportetque magnā esse cucurbitulam.

Materia medicinalis. Num soluētia locū habeant in phrenitide. In phrenitide probantur medicamenta, proposita in dolore capitis, ab intemperie calida cum materia: addemus saltem quædam notatu digna. Circa medicamenta igitur gratia totius, id est, circa soluētia, duo sunt explicanda: primum, an in phrenitide sint vsurpanda: deinde, quo tempore sint vsurpanda. Num vsurpanda sint dubitatur: Auicen. enim improbat soluentia medicamenta, quia nimium calefaciunt. Et tamen idem Auicennas proponit *scammonium*. Pro solutione dicendum, Auicennam improbare scammonium, quādo virtus

rus non ferat: admittere autem si virtus posit sustinere. Vtitur autem Auicennas scammonio non sincero, neque etiam misto cum aliis soluentibus, sed cum lubricantibus, & his quidem frigidis: vnde probat lubricantia, quæ sanguinis feruorem exstinguunt, vt sunt, *serum lactis, pruna, tamarindi, cassia, manna*: quæ medicamenta in sero sunt dissoluenda. Notandum igitur soluentia cum lenientibus duobus modis posse misceri: primo vt electiue educant: secundo, vt instar stimuli & calcarium, adiuuent facultatem lenientium. Si primo modo vsurpentur lenientia, oportet vt in minima dosi exhibeantur, verbi gratia ℞ *flor. cass. nou. extr.* ℥ *x. manna el.* ℥ *ij. dacrydij* ℈ *v.* hæc enim minima est dosis dacrydij. Si secundo modo soluentia administrentur, vt scilicet adiuuent lenientia, oportet soluentia miscere infra minimam dosin, verbi gratia dacrydium ad ℈ iij. Pro vt igitur materiæ biliosæ, dacrydium misceri debet, modo in dosi minima, modo citra hanc. Et sicut Auicennas miscet scammonium seu dacrydium: ita nos possumus miscere, *elect. de succo ros. diaprun. solut. cum scammo. & multo magis rhab.* Quod si phrenitis sit atrabilaria, possumus miscere *senam, polypodium, epithymum, imo etiam helleborum nigrum.* Secundo explicandum, quando soluentia sint exhibenda? Videtur Auicennas, & ante, & post concoctionem soluentia probare. Sed sciendum, Quando agendum sumi ab indicante præsente, vincente alia indicantia: ideoque si contingat, vt bilis admodum vehementer, & insigni impetu moueatur in caput, magis potest ad indicandum, quam cruditas ad prohibēdum, imó magis potest, quam materia turgens: Quare tunc ante coctionem in phrenitide soluentia sunt exhibenda. Si autem bilis non sit tantæ vehementiæ: propinanda sunt soluentia post concoctionem. *Quādo vtendū purgantib. in phrenitide.*

Hæc de medicamentis ratione totius. Quoad medicamenta ratione capitis: hæc euacuant caput per meatus vel Sensibiles, vel Insensibiles. Vacuantia per meatus sensibiles, id est, per os, per nares, probantur citra masticationem, nam phreniticus non obtemperat. cap. 21. l. 13. meth. Vnde Galenus vngebat palatum, medicamentis propositis in dolore capitis. Licet etiam euacuare per nares sternutatoriis: vt autem hæc efficacius operentur, ante sternutatoria parabitur euaporatio, seu suffumigium, cum *thymo, pulegio, origano, costis in aceto*: si enim per nares fiat euaporatio in caput, *Caputpurgia, per os & nares.*

materia

materia præparabitur, vt promte sternutatoriis cedat.

Topica. *1. Repercutientia: vide præcedens cap.*

Vacuantia per meatus insensibiles, euacuant per modum vel repercussionis, vel digestionis, prout materia vel impacta est, vel non impacta. Quoad reprimentia, Galenus c. 21. l.13.meth. probat oxyrhodinum. Sed cum phrenitis sit multiplex: ideo in sanguinea phrenitide: ℞ *ole.ros.complet.*, *ol. rosati omphac. ana* ℥ j ß. *aceti* ℥ ß. *Misc.* Si phrenitis producatur vel à bile pallida, vel ab ichore sanguinis, ita parabitur reprimens: ℞ *ol.omphac.* ℥ ij. *olei ros.compl.* ℥ j. *aceti* ʒ iij. *Mis.* hic minor est quantitas ol.ros.compl. & aceti, quia hæc phrenitis est calidior, quam superior. Si fiat à bile flaua. ℞ *ol. ros. omphac.* ℥ iij. *aceti* ʒ iij. *Mis.* non miscetur ol. ros. compl. quoniam hæc phrenitis est calidior. Si phrenitis fiat à bile æruginosa: ℞ *ol.ros.omphac.* ℥ ij ß. *ol.violati* ℥ ß. *succi lactuc.* ʒ ij. *acidi citri* ℥ ß. *Mis.* Postremo in calidissima phrenitide, quæ fit ab atra bile: ℞ *ol.ros.omphac.* ℥ ij. *olei nenuph.* ʒ vj. *succi lactuc.* ℥ ß. *acidi citri* ℥ ß. *Misc.*

2. Dirigentia.

Quoad dirigentia: primum applicanda sunt minus vehementia, deinde ascendendum ad vehementiora. c.21.l.13.method. Minus vehementia sunt, *ol. anethinum, chamamelin. columbæ viuentes dissectæ, omenta animalium, melilotus, mucilago sem.lini*: vehementiora sunt, *origanum, puleg. thym. ruta, mentha, stœchas, hyssopus, castorium, sinapi.* Digerens igitur mite, erit tale: ℞ *ol.chamam. aneth. ana* ℥ j ß. *mucilag. sem.lini* ʒ j. *aceti* ʒ iij. *Mis.* Mediocre erit: ℞ *ol. rutacei, lil.alb. cum aromatibus, ana* ʒ ij. *orig. puleg. stœchad. ana* P. ß. *vini generosi* ℥ ij. *fiat decoctio in duplici vase, ad consumt. tertiæ partis vini, deinde cola, & vtere.* Vehemens erit: ℞ *pulu. dictamni Cret. colocynth. castorij, sinap. ana* ʒ j. *olei de costo, de euphorb. ana* ℥ ß. *ol. lil. alb. cum aromatibus* ℥ j ß. *Misc.*

Vsus medicamentorũ topicorum in phrenitide.

Vsus horum medicamentorum, patet è sermone de dol.cap. Vnum monebimus circa Quando agendum, in omni inflammatione obseruãdum. In principio enim phlegmones, probantur refrigerantia & astringentia: in incremento tepida, & mediocriter astringentia: in statu moderate calefacientia & laxantia: in declinatione, calefacientia, & valenter discutientia c.16.l.3. simp. Ratio talis est: Quando agendum, sumitur ab indicante præsente, dum vincit alia indicantia. Quoniam igitur materia morbifica in principio magis potest, quatenus mouetur: igitur in principio opus est reprimentibus: In augmento materia fluxa vincit, quatenus fluxit, sed nondum impacta est: vnde cedit moderate reprimentib. & digerentibus: In statu vincit materia

impacta:

impacta: igitur solis digerentibus tunc vtendum: In declinatione maxime impacta est materia; proinde applicanda sunt valenter discutientia. Sicuti igitur probantur reprimentia in principio & augmento, sed valentiora in principio: ita dirigentia applicabuntur in statu & declinatione, sed valentiora in declinatione. Reprimentia valentiora sunt, *oleum rosatum omphacinum, &c.* non ita potens est, *oleum rosatum completum.* Quoad dirigentia, in augmento probantur tepida: id est, remisse calida, in vigore, moderate calefacientia & laxantia, id est, quæ moderata sint, & secundum caliditatem, & tenuitatem partium: tandem in declinatione, adhibentur calefacientia, & vehementer discutientia, id est, quæ vehementia sunt, & secundum caliditatem & tenuitatem. Notandum vero, in phrenitide probari admodũ valentia, & valentiora, quam indicet materia morbifica; nam materia morbifica est intra cranium: vnde Galenus cap. 8. li. 11. meth. in inflammatione intra cranium probat *castorium*, quamuis sit calidius, quam conueniat materiæ phlegmonem producenti: & hoc fit quia vis medicamenti in transitu frangitur.

Quoad diætam, Auicennas probat aërem purum & frigidum, sine picturis: quoniam in phrenitide mens & spiritus plus iusto agitantur. Cibi debent esse contrarij materiæ morbificæ, præsertim secundum vitium in quantitate & qualitate. Quoad vitium materiæ in quanto, probatur victus minuens, prout materia copiosa caput petens, maioris est actiuitatis: quia ergo in statu phrenitidis summa est actiuitas; ideo tunc victu tenuissimo vti oportet. Actiuitas è motu morbi cognoscitur: proinde cum in phrenitide motus sit velox, victus tenuis requiritur. Si phrenitidis terminus futurus est in quarto die, opus est victu tenuissimo: si quartum excedet, minus tenui vtendum. Notandum, si inflammatio teneat ventriculum, aut iecur, probari victum magis tenuem, quam in inflammatione aliarum partium, & quam in phrenitide: nam in ventriculo & iecore, alimentum pro toto corpore concoquitur, vt metus sit, ne alimentum male concoctum inflammationem augeat cap. 17. lib. 11. meth. Quoad vitium materiæ in qualitate: probatur victus refrigerans in phrenitide, modo magis, modo minus. Vnde in phrenitide sanguinea, cibi sunt parandi cum *endiuia, acetosa, sem. mal. hordeo.* In biliosa addere oportet *lactucam.* Et si à bile

Diæta.
Aer.
Cibus tenuis.
Cibus refrig.

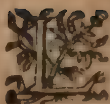
æruginosa vel atra fiat, addantur in cibis, *emulsio seminum melon. papau. albi, nymphææ, &c.* Quoad potum, in phrenitide, sit aqua vel simplex, vel hordeacea, vel alterata cum *acetosa & endiuia.* Quoad modum, Alexander probat tepidam, non actu frigidam potionem: quamuis enim potio actu frigida feruorem mitigare videatur, inflammationem tamen reddit crudiorem, & hac ratione magis eam accēdit, vnde & febris & delirium augetur. Vinum Alexander probat pauciferum, dilutum: vinum enim phreniticorum ferocitatem mitigat, & ferinos mores ad hilaritatē transfert: vinū etiam somnū conciliat, coctionem & distributionem iuuat, vires reficit, si modo recte vsurpetur. *Vsus.* Vnde cum Alex. in parua copia vino vti oportet, & tempore oportuno, id est, dum magis vinum indicatur, quam prohibetur: indicatur autem vinum à virtute imbecilli, cuius imbecillitatis signum sunt multæ vigiliæ, cum pulsu debili, leipothymia, oris ventriculi imbecillitas, corporis frigiditas, vini consuetudo. Cæterum videndum, num quod virtus postulat, res præter naturam permittant: id quod faciunt, febris remissa, calor præcordiorum debilis, materia concocta: ideoque, cum materia in septimo concoquatur rationabiliter, Auicennas post septimum, non ante, pauxillum vim admittit. Somnus etiam est conciliandus. Aluus quotidie sit lubrica. Arceatur omnis motus, & vrgente necessitate, etiam ligetur æger, sed citra vnitatis solutionem, nam hæc esset materia chirurgica, non diætetica. Quoad animi accidentia, Alexander probat ad reuocandum mentem, vt pauci amici assideant, prudentes, grati & venerabiles ægro.

Potus. — *Cetera res non naturales.*

CAPVT IX.

De Lethargo.

Nomen.

LETHARGVS conuenit cum phrenitide, quatenus est malum inflammatorium: cōuenit etiā cum cephalalgia à pituita, quatenus producitur à sanguine pituitoso. Vocatur lethargus & veternus. Loquimur autem de Lethargo exquisito, in quo omnes pene animæ functiones, potiss. memoria, veluti aboleri videntur: & ad differentiam spurij lethargi, malum est inflammatorium, ac proinde febribus particeps. Vt autem generetur lethargus, necessarium est, sanguinem pituitosum

ita

ita caput petere, vt cerebrum inflammetur & subsequatur febris, omnisque functio animalis fere deficiat. Definitur lethargus exquisitus, quod sit functio deficiens principalis cerebri, dependens ab inflammatione pituitosa. Pro cuius definitionis intelligentia, legatur Gal. com. 2. sect. 1. l 1. prorrhet. com. aph 3. sect. 2. com. aph. 30. sect. 3. ca. 5. li. 3. de loc. aff c. 3. l. de sym. diff. c. 3. l. quod animi mores, &c. cap. 8. lib. 4. de præsag. è puls. c. 13. & 14. l. 4. de caus. puls. c. 21. l. 13. meth. Forma est functio deficiens principalis. Si enim formaliter accipiatur lethargus, est symptoma, in genere actionis (principalis) imminutæ. Subiectum est cerebrum, ad differentiam functionum principalium aliorum viscerum: vnde admodum imminuitur imaginatio, discursus, memoria. Qua de causa Gal. c. 5. l. 3. de loc. aff. ait, in lethargo memoriã & rationẽ perire: & c. 3. l. de diff. sym. dicit, imaginationem veluti deficere. *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.*

Causa efficiens, à qua lethargus dependet, est inflammatio pituitosa: qua lethargus verus à notho distinguitur: qui fieri potest à vaporibus pituitosis, prodeuntibus à febre pituitosa principali, non symptomatica. Præterea spurius lethargus fieri potest à pituita copiosiore, quæ vel in capite detinetur ob angustiam, vel generatur ob frigiditatem. At exquisitus lethargus fit ab inflammatione, quam necessario sequitur febris: quæ tamen non accidit in mania, in morbo biliioso, quia in eo non fit inflammatio. Nec sufficit ad febrim excitandam, vt materia putrescat: nam in dolore capitis à pituita, excernitur quandoque putrida pituita, non tamen est febris, quia non est inflammatio. Adhæc lethargus secundum speciem contrarius quodammodo est phrenitidi, cap. 21. lib. 13 meth. genere ergo cum phrenitide conueniat oportet; ideoque vtrumque vitium est inflammatoriũ. Dixit autem Galenus, quodammodo hæc esse contraria secundum speciem: nam vtrumque vitium est calidum, quia inflammatorium: at phrenitis est inflammatio vehementer calida; lethargus autem est inflammatio admodum remisse calida. Nec his repugnat Galenus, dum lib. 11. simpl. cap. de castorio scribit, in lethargo, si absit febris, probari castorium: de notho enim lethargo ibi loquitur. Sed notandum, inflammationem lethargicam differre à phrenitica, & materia, & loco. Materia enim in phrenitide est admodum calida, in lethargo est exiguę caliditatis. Et in hac materia vitium esse potest in substantia, quantitate, qualitate, & vbi: in substãtia, *Causa efficiens.* *Inflammatio est in lethargo.* *Discrimen lethargi & phrenitidis.* *1. In materia.*

sect.2. lethargum fieri à forti refrigeratione, coniuncta cum humiditate. Dicendum quod Galenus in eo loco respiciat ad lethargum nothum, non ad exquisitum. Porro & hoc est animaduertendum, quod Auicennas dicit, medicos nominare lethargum apostema frigidum; siue sit melancholicum, siue phlegmaticum. Hinc quis colligere posset, lethargum fieri à melancholia, quod tamen falsum est. Sed Auicennas, parum curans voces, admittit, apostema melancholicum posse nominari lethargum. Hæc de definitione.

Differentiæ. Differentiæ à forma, nullæ sunt, nisi secundum magis & minus. Differentiæ à subiecto nullæ sunt; subiectum enim semper est cerebrum, secundum omnes partes: nisi quis dicat, inflammationis materiam, occupare vel Cerebrum; vel Cerebrum, & membranas. Quoad differentias à causa efficiente, cum inflammatio semper sit pituitosa, differentiæ tantum sunt secundum magis & minus: nam inflammationis materia est magis vel minus putrida, copiosa, humida, crassa, viscida; item, magis vel minus mouetur, magis vel minus est impacta, magis vel minus hæret in cerebro, aut in membranis.

Signa imminentis. Lethargus imminens, indicatur è sensu grauitatis secundum caput & totum corpus, ex inertia secundum omnes functiones, è tremore: hæc enim symptomata arguunt caput repleti sanguine pituitoso. *Præsentis in genere.* Præsens autem lethargus in genere indicatur, ex actione animali principe deficiente, & potiss. memoria: item è somno præter naturam, cap.10.lib.3. de caus. puls. at in lethargo minus est profundus somnus, quam in caro: nam in lethargo ægri interrogati respõdent, non autem in caro; & ratio est, quia in lethargo pituita putrescit, & materia est particeps alicuius caliditatis. Indicatur etiam è tremore, è decubitu supino, cum iaceant lethargici distentis manibus & cruribus: indicatur ex anhelitu tardo & debili; nam facultas motrix non potest mouere: at anhelitus non est inæqualis, sicuti in affecto diaphragmate: indicatur etiam cum Galeno cap.13.lib.4.de caus.puls. è pulsu magno, nam fluxio irritat facultatem, sed hic pulsus est remittens, non potest perseuerare in magnitudine, nam facultas, frangitur: indicatur è pulsu molli, quia cerebrum est viscus molle: præterea indicatur è pulsu minus veloci & frequenti, quam in peripneumonia, nam cerebrum à corde magis distat, quam pulmo: sed in lethargo pulsus est magis imbecil-

lis, quam in peripneumonia, quia cerebrum est pars magis principalis. Indicatur ab excrementis pituitosis. Et cum Auicen. è lotio quandoque retento propter obliuionem, & musculi sphincteris imbecillitatem, ob quam imbecillitatẽ non fit integra vrinæ excretio. Indicatur etiam è febre, quæ inflammationem sequitur, ideoque secundaria est, cum in caro sit principalis. c. 21. l. 13. meth. c. 5. l. 3. de loc. aff. Quoad signa differentiarũ, & primũ earũ, quæ à forma sumuntur; è vehementia & remissione symptomatum cognoscitur lethargũ magis vel minus esse vehementem. Differentiæ è subiecto, cognoscuntur è vehemẽtia symptomatum. Verbi gratia ex obliuione magis læsa, cognoscitis potiss. esse læsum cerebrũ secundum partem posteriorem. Quoad differentias quæ sumuntur ab efficiente, oportet cognoscere sanguinem pituitosum, secundum eius vitium, & locum. Quoad vitium, quodcunque sit, cognoscitur è signis, traditis in sermone de dol. cap. Quoad sedem sanguinis pituitosi, si occupetur tantum cerebrũ, prægressa est sola grauitas: si etiã pertineat ad mẽbranas, vt monet Auicen. præcessit dolor punctorius.

Signa differentiarum.

Præsidia sumuntur ab essentia rei, id est, à forma, à subiecto, & efficiente. Forma est functio deficiens, vt prodit à facultate veluti obdormiente: Obdormit autem facultas ob cerebri affectionem morbificam. Hinc oritur indicatio extinguendi vehementiam affectionis morbificæ, per aliam affectionem vehementiorem, qua imminuatur prior affectio, vt mens sopita agat. Indicationes, quæ sumuntur à subiecto, id est, à cerebro, patent è cephalalgia. Causa efficiens est inflammatio pituitosa: quid indicet inflammatio, docetur in capite de Phrenitide: quid pituita possit indicare & secundum speciem, & secundum vitium, in sermone de cephalalgia docuimus.

Indicationes.

Lethargus est malum summe periculosum, & quidẽ maiori periculo iunctum, quam inflammatio pulmonis, cap. 13. lib. 4 de caus. puls. Nam quoad morbum, quia est tumor calidus; est insignis vehementia essentiæ. Causa est sanguis pituitosus, putridus, copiosus, viscidus, crassus, impactus; quare est summa vehementia essentiæ. Sicut etiam ratione symptomatum; nam functio principalis quasi deficit. Si perpendamus vehementiam ratione dignitatis, ea certe summa est: primum enim est morbus in intemperie: quare est vehementia, ratione dignitatis. Adhæc detinetur cerebrũ, quare augetur

Prognostica.

augetur vehementia dignitatis: augetur etiã, quia annexa est febris, morbus vehemẽs ratione dignitatis. Nec desideratur vehementia facultatis: nam in lethargo motus voluntarius totius corporis veluti deficit. Quamuis autem lethargus sit vitium periculosum; non tamen est prorsus mortale: vnde Hipp. l. 2. de morbis ait: lethargũ interficere in septimo, & si hunc pertranseat, hominem sanitati posse restitui: si enim in lethargo affectio protrahitur, tunc vis mali minuitur, & virtus est constans, com. aph. 50. sect. 7. Proinde perpendenda est vehementia differentiarũ. Quoad formã igitur, lethargus est insignis vehementiæ secundum essentiam, si plane abolita sit actio. Ratione dignitatis, maior est vehementia, si insignior est noxa secundũ omnes actiones: hoc enim significabit cerebrũ esse vehementer læsum, secundũ omnes partes, & propterea summã esse vehementiã ratione dignitatis. Ratione facultatis, omittitur vehemẽtia, nam pertinet ad causam efficientẽ. Causa igitur efficiens est sanguis pituitosus: & proinde insignior vehementia erit ratione essentiæ, si vehementior erit putredo, si materia erit copiosior, crassior, viscidior, admodum impacta. Ratione dignitatis summa erit vehementia, si magis à materia occupetur cerebrum, quam eius membranæ. Ratione facultatis, cum Auic. si accidentia sint fortiora, sudor sit admodum copiosus, vt recedat à vehementia facultatis, si anhelitus sit facilis, & symptomata declinent, & parotides erumpant. Quoad euentum lethargi, an sit futurus vel cito, vel tarde; cũ lethargus sit velocis motus, ideo cum Hipp. l. 2. de morbis, interficit in septimo: & si protrahitur lethargus, bonus sequitur euentus. Vnde colligitur, mortẽ cito contingere: salutẽ tarde: nam motus velox pendet à materia morfica ratione dignitatis, & ideo cito interficit, quia occupatur cerebrũ: nõ enim is motus velox prodit à vehementia essentiæ, & præsertim secundum vitium materiæ in qualitate, & vbi, quia materia secundum hæc vitiá accepta est crassa, viscida, hærens, ideoque tardi motus.

Prognostica è differentiis.

Euentus lethargi quis sperandus.

Galenus cap. 21. lib. 13. meth. iubet statim venam esse secandam, quia dum vehementer sanguis peccat, vincit reliqua indicantia. Vsus patet ex alibi dictis. Probantur cucurbitulæ scarificatæ, interdum quatenus sunt non principales, id est, quatenus gerunt vicem sectionis venæ, quando scilicet virtus non tolerat venæsectionem: interdum etiam probantur vt materiæ principales, causa sanguinis in capite

Curatio. Venesectio. Cucurbit.

collecti. Probantur etiam cucurbitulæ non scarificatæ, quatenus minuunt affectionem morbificam cerebri, vt facultas veluti dormiens excitetur: & sic concurrunt cucurbitulæ non scarificatæ, vt materiæ dolorificæ. Laudantur eædem quoque, vt euacuant per modum attractionis, propter calorem & dolorem. *Vsus* patet è sermone de dolore capitis.

Frictiones, & ligaturæ. Frictiones & ligaturæ conueniunt, quatenus dolorificæ sunt, & materiam à capite retrahunt. Vsus patet è serm. de dol. cap. Vbi quoque de vesicantibus & fonticulis locuti sumus. Et quoniam in lethargo hæ materiæ probantur, quatenus sunt dolorificæ: curandũ, vt perseueret dolor; hoc enim cessante, cessat etiã vtilitas. Proinde ferro candente inurendum est caput infra occipitium, eschara excitata incidenda, & vi euellenda: prodest etiam circa periphereiam escharæ applicare vesicatorium, præsertim, quod conficitur ex allio crasse contuso & applicito, quod admodum est strenuum & efficax vesicatorium. Hæc igitur medicus prudens cheirurgis imperabit.

Pharmaceia. Medicamenta probantur eadem, quæ proposita sunt, in dol. cap. à pituita. Satis igitur sit peculiaria quædam annotare. *Clysmi acres.* In euacuatione igitur totius, obseruandum, vt pro alui lenitione vtamur clysmis acribus, & similibus suppositoriis. E quibus hæc conficiantur; supra est traditum. *Vomitoria.* Addit Auicen. si ventriculus repletus esse videatur, probari vomitorium ex *oxymelle scillit. Verbi gratia, ℞. oxym. scill.* ℥ j ß. *succi raphani* ℥ ij. *iuris tepidi* ℥ viij. *M. pro vomitorio.* *Soluentia.* Quoad ea quæ per os exhibentur, & per aluum purgant; Auicen. hæc non exhibet, nisi propter morbi longitudinem, & dum febris sua caliditate non prohibet. Per morbi longitudinem, videtur intelligere lethargum, qui septimũ pertransierit, vt sit exspectanda salus: sed, vt supra diximus, mors succedit cito, salus autem longo temporis spatio, propter viscididatem & crassitiem pituitæ: & propterea non est præter rationẽ soluens exhibere. Præterea, si contingat vt sit admodum vehemens lethargus, & totum sit repletum; non abs re purgantia propinat, si febris non sit admodum vehemens. Exhibet autem *modo castorium cum scammonio, modo solum castorium, modo hieram cum colocynthide.* Si enim Lethargus sit particeps tremoris, & febris fuerit remissa, probatur castorium cum scãmonio: si febris sit intensa, probatur castorium sine scammonio: hæc deinceps, purgationis gratia, clysmis acribus

supplere

supplere oportet. Si lethargus tremore sit expers, probatur hiera cum colocynth. Ratio horum est: nam dum lethargus est particeps tremoris, sanguis pituitosus maxime cum impetu petit caput, vt neruorum principia angustētur, & hinc fiat tremor. At pituita nō potest cum impetu caput petere, nisi habeat vehiculum, quod est bilis: & hinc Auicen. vtitur scammon. vt vehiculū detrahat: vtitur etiam castorio, vt attenuet & abstergat materiam pituitosam, quo neruorum principia ab angustia liberentur, & hinc tollatur tremor. Si lethargus particeps sit tremoris, sed febris vehemens: exhibet Auicen. solum castorium: nam febris prohibet scammonium, non prohibet castorium, quia magis potest pituita, ad indicandum attenuantia ac detergentia, quā febris ad prohibendum castorij calorem: pituita deinde attenuata & detersa clysteris acribus vacuanda. Sed oritur dubitatio, quia Galen. li. 11. simpl. cap. de cast. probat castoriū si non assit febris, aut si non admodū calida: cur igitur Auicennas idem probat in febre intēsa? Dicendū, quod Galenus ibi loquatur de castorio cū pipere: at nos castoriū hic possumus medicamētis frigidis corrigere: vnde *loco piperis immiscere possumus cichoracea*. Si cū lethargo non aderat tremor, Auicen. exhibebat hieram cum colocinthide, cuius locos nos exhibere possumus, *pil. coch. dissolutas in decocto cichorij*. Ratio est: quia, vbi tremor nō adest in lethargo, materia pituitosa sensim caput patit, ideoque sine bile est: vnde solum pituita est euacuanda, sed cito, ne figatur: Et hinc Auicennas probat acres clysmos.

Ratio medicamentorū Auicennæ.

Sequuntur ea, quæ insensibiliter euacuant. Auicennas igitur cum Alexandro, *si febris non sit vehemens, probat castorium solum: cum oxymelle: probat etiam castorium, si sit vehemens. Exhiberi ergo poterit castorium ad ʒ j. oxymel, ad ℥ ij cum iure, alterato cum cich. & beton. ad ℥ iiij.* Quæ applicantur, sic possunt præscribi: ℞. *olei anethini ℥ iij. vini aromatici ℥ j. nitri ʒ ij. sem. vrticæ, piperis albi, pyretri, ana ʒ ß. fiat inunctio:* & hac inunctione fricetur totum corpus.

Insensibiliter vacuantia.

Totum.

Ratione capitis, quæ sensibiliter vacuant, fuere proposita in dol. cap. à pituita. Auicennas potissimum probat *hyssopum, calamintham, origanum, & mel scillitticum.* Sed hoc maxime in lethargo est notandum, vt administrentur ingrata per os, & per nares, vt excitetur facultas. Potissimum probantur sternutatoria, quia lethargici non masticant, auctore Galeno, in fine lib. de org. odoratus. Porro, quæ materiam à capite va-

Caput vacuantia.

Reprimentia. cuant insensibiliter, patent è serm. de cephalalgia. Notádum autem hoc loco cum Galeno, cap.21.lib.13.meth.probari reprimentia, sed mitiora, vt sufficiat vti *oleo ros. compl. non omphacino cum aceto:* & Auicennas prudentissimus post duos dies miscet *castorium.* Quoad resoluentia, hic multo magis quam in phrenitide valida ea esse oportet. Alexander maxime probat *pilos humanos crematos & lauigatos.* Nos hoc vti possumus resoluente: ℞. *sinap.* ℥ *ß. piperis albi. pyrethri, nigellæ, ana* ʒ j *ß. ammoniaci, opopanacis, ana* ʒ *ij. resinæ quantum sufficit, fiat dropax.* Licet etiam hoc vti medicamento: ℞. *castorij* ʒ *iij. pilorum humanorum cremat.* ʒ *ij. succi scillæ* ℥ *ß. mithridatij antiqui* ʒ *iij. aceti scillit.* ℥ *ß. Misc.* & applicetur hoc medicamentum capiti, fronti, & collo.

Resoluentia.

Diæta.

Quoad diætam, Auicennas probat aërem calidum, siccum, luminosum, id est, contrarium aëri phrenitidis. Cibus sit minuens & attenuans: è quibus conficiatur, nouistis. Alexander, vbi somnus est, miscet amygdalas, quibus vtitur causa vehiculi aliorum ciborum. Potus, sit aqua hordei, cum cinnamomo: sit etiam vinum tenue. Non autem dabitur potus actu frigidus. Quoad tempus, aqua est exhibenda vsque ad statum, inclusiue: vinum in declinatione: ratio è dictis patet. Quoad somnum, non permittatis, vt assiduo dormiant. Quoad inanitionem & repletionem, si contingat, vt lotium retineatur: ℞. *rad. raph. apij, ana* ℥ j. *pariet. malu. althææ, ana p. j. contusis adde, ol. aneth. butyri, ana* ℥ j *ß. ol. de scorp.* ℥ *ß. Mis.* & hoc medicamentum actu calidum applicetur pectini & petinæo. Manibus etiam, secundum Auicennam comprimere possumus vesicam, & musculos abdominis. Reliqua patent. Et hæc de lethargo sufficiant.

Ad vrinæ retentionẽ.

CAPVT X.

De Melancholia: & primo de Definitione, & Causis.

Nomen:

ER delirium melancholicum, intelligimus illud vitium, in quo corrumpitur imaginatio, cum timore & mœrore. cap.7. lib.3. de loc. aff. vnde si contingat, vt maniacus timeat & tristetur, duplex est delirium, scilicet maniacum, & melancholicum. Generatur autem delirium melancholicum hoc

modo.

modo. Oportet vt capiti occurrat causa morbifica, vi cuius producatur phantasma tenebricosum, quod ita afficiat cerebrum, saltem secundum sedem imaginatricis, & quandoque secundum sedem etiam ratiocinatricis, vt harum facultatum functio deprauetur. Quamobrem delirium melancholicum est functio corrupta principalis, cum timore & mœrore, cerebri anterioris, dependens ab affectione tenebricosa. Forma, est functio corrupta principalis, cum timore & mœrore: sic enim distinguitur melancholicum delirium, ab atrabilario, in quo functio principalis corrupta est, & cum mœrore, sed non cum timore. Subiectum est cerebrum anterius: vnde necessario corrumpitur imaginatio: interdum etiam ratio, sed non perpetuo. Hinc Galenus cap. vlt. lib. 2. de caus. sympt. ait, delirium melancholicum esse multarum specierum, è corruptis speciatim imaginationibus: sique malum intendatur, corrumpi etiam rationem, vt melancholici interdum seipsos interficiant. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectū.*

Causa efficiens, est affectio tenebricosa. Hinc Galenus cap. vlt. lib. 2. de caus. sympt. & cap. 7. lib. 3. de loc. aff. ait: sicuti externæ tenebræ pauorem inducunt: sic atræ bilis color timorem efficit, dum cerebri substantiam affectione veluti tenebricosa afficit. Porro causa immediata affectionis tenebricosæ, est phantasma tenebricosum: quod, ad differentiam probi phantasmatis, male afficit cerebrum. Sicuti enim in sensu externo, obiectum improportionatum male afficit: ita in functionibus internis idem contingit. Tenebricosi phantasmatis causa, est Externa, vel Interna. Externa pertinet ad immoderata animi accidentia, quæ ad metum & mœrorem attinent: nam ab his excitatur phantasma tenebricosum, vt homo sine causa & tristetur & timeat. Hinc Galenus ait, capite septimo, libro tertio, de loc. aff. externas tenebras omnibus fere hominibus pauorem inducere, nisi vel admodum audaces sint, vel docti. Et Hippocrat. aphorismo 23. sectio. 6. inquit: Si metus & mœstitia longo tempore perseuerent, melancholicum esse affectum. Metus autem & mœstitia diuturna duobus modis sumi possunt: primum, vt ratione horum viscera refrigerantur, & de his suo loco dicemus: secundo hæc sumuntur, vt procreant phantasma tenebricosum, quod afficit cerebrum citra præsentiam & materiæ melancholicæ, & intemperiei: verbi gratia si melancholicus imaginetur, se esse *Causa efficiens.* *Tenebricosi phantasmatis causa externa.*

capite destitutum, & ratione pilei plumbei liberetur: cui dubium, esse affectum melancholicum, citra materiam, citra intemperiem?

Interna causa tenebricosi phantasmatis, est impuritas spiritus animalis.

Melãcholica materia est impuritatis causa.

Causa interna immediata, est calor naturalis cerebri; prout mistum habet spiritum animalem tenebricosum, vi cuius omnia phantasmata tenebricosa euadunt. At spiritus animalis tenebricosus redditur propter materiam melancholicam, teste Galeno, cap.vlt. lib. de vsu respir. Ad bonam enim actionem opus est spiritu copioso & puro: si ergo impurus sit spiritus, functio corrumpitur. Causa autem impuritatis spiritus animalis, hoc in loco, est materia melancholica, etiam secundum Alexandrum, cap.17.lib.1. Per spiritum autem hic intelligimus spiritum, pertinentem ad cerebrum anterius. Neque obstat, quamuis dicat Galen.cap.7. lib.3. de loc. aff. spiritum animalem non reperiri in anteriori cerebro: nam loquitur ibi de spiritu animali, vt est organum sensus & motus: secus enim statuendum est, si spiritus animalis sumitur pro organo principum facultatum. Vnde Galenus cap.4.lib.1.de caus.sympt. ait, dum prior ventriculus repletur, intemperies accidit cerebro, & spiritui in ventriculis anterioribus. Item, cap.penul.lib.7.de plac.ait, spiritum animalem per totum cerebrum esse diffusum. Spiritus ergo animalis, pertinens ad cerebrum anterius, dum euadit tenebricosus, est in causa corruptæ imaginationis, cum timore & mœrore. Notandum autem cum spiritus animalis sit organum facultatis animalis, sicut facultas animalis dupliciter se habet, ita & spiritus animalis bifariam concurrit. Declaro, propter aduersarios. Facultas vel influit, vt est facultas sensitiua & motrix: vel non influit, vt facultas principalis. Influens eget spiritu animali, vt per ipsius vel substantiam, vel radios influens, in parte agat, vt verbi gratia est vis motrix in oculis, in artubus: hic spiritus potissimum pertinet ad postremum ventriculum, diciturque primum organum sensus & motus: primum quidem organũ dicitur, ratione temporis, nam facultas primo influit, deinde influxa operatur, & quidem alio instrumento præcipuo, quod est constitutio illius partis, & calidum insitum. Facultas non influens, id est principalis, eget spiritu animali, vt coniungitur cum calido innato cerebri, & residet in poris cerebri. Quod si ergo materia melãcholica petat cerebri ventriculos: non oritur melancholia, sed necessariũ est, vt materia occupet poros. Quo sensu

fensu Hippocrates par.7.lib.6.Epid.circa finem,inquit:si melancholia repat in corpus cerebri, fieri epilepsiam:si in mentem, oboriri melancholicum affectum:vbi per corpus cerebri intelligit totum cerebrum, vt dissimilare, nam in epilepsia cerebrum vt dissimilare afficitur:per mentem intelligit substantiam similarem, quæ est sedes mentis. N.8.

Ex his ergo colligere possumus, in affectu melancholico corrumpi imaginationem, ob errorem externum:nam pendet ab affectione tenebricosa cerebri : cuius causa est phantasma tenebricosum, quod producitur à causa externa, vel interna, vt spiritus animalis fiat tenebricosus, quem Syluestrem vocat Auicennas:Horum nullum est morbus. Sed confirmari etiam potest idem, hac ratione, Si enim imaginatio læderetur læsa facultate : id contingeret, quia facultas vel impediretur, vel labefactaretur. Non impeditur : alias enim cerebrum afficeretur vt dissimilare : cum tamen Galenus dicat affici vt similare. cap.7.lib.3. de loc.aff. Non labefactatur:alias enim necessario cerebrum afficeretur intemperie, vi cuius imaginatio corrumperetur; quod falsum est : nam si esset intemperies, vel esset calida vel frigida, non potest esse calida, quia delirium esset maniacum, cum furore : neque potest esse frigida intemperies,nam actio non corrumperetur, sed imminueretur, aut auferretur. Hic tamen quis dicere posset, ab intemperie frigida deprauari actionem, si frigida intemperies est coniuncta cum materia. Sed κρυοφόγεῖν, hoc est:nam dum intemperies frigida coniungitur cum materia melancholica, corrumpitur imaginatio à sola materia : si enim vacuetur materia melancholica, & relinquatur intemperies frigida:imaginatio non amplius corrumpitur, sed imminuitur, aut aufertur, vt non sit affectus melancholicus, sed potius fatuitas,amentia. Idem enim hoc loco statuendum est, quod statui potest de ventriculo frigido, cum materia acri:nam propter materiam acrem corrumpitur ventriculi actio:qua materia euacuata, cum relinquatur frigida intemperies, hæc actionem imminuet,non corrumpet. Dubitare autem quis posset, è cap.7.lib.3. de loc. aff. vbi Galen. inquit, in melancholico affectu cerebrum affici vt similare : ac proinde affici intemperie, lædique facultatem. Respondeo:licet multis modis intelligi queat,cerebrum affici vt similare : in nullo tamen illorum modorum vi frigiditatis corrumpetur imaginatio. Primum enim si intelligamus

In melancholia corrumpitur imaginatio ob errorem externum. ἀπόδειξις.

Obiectio.

Alia obiectio.

mus cerebrum affici vt similare, id est, vt materia, ingreditur in substantiam similarẽ cerebri, non in ventriculos, tunc imaginatio corrumpitur à materia, non ab intemperie. Secundo modo, si intelligatur, cerebrum affici vt similare, vi caliditatis, vt in phrenitide, vi cuius caliditatis generatur materia melancholica: tunc imaginatio corrumpitur à materia, non autem ab intemperie calida. Tertio modo, si intelligatur affici cerebrum vt similare, quatenus afficitur intemperie frigida: tunc intemperies hæc frigida cerebrum prehendit, vel ante delirium melancholicum, vel post; si ante, tunc delirium non fit immediate propter frigiditatem cerebri, sed quatenus ob cerebri frigiditatem cor in consensum trahitur, vt ob cordis vitium gignatur materia melancholica, quæ dum cerebrum occupat, fit delirium: si intemperies frigida occurrat post melancholiam: tunc à materia melancholica refrigeratur cerebrum, delirij autem causa est materia, non intemperies frigida. Quare causa interna immediata phantasmatis tenebricosi, est calor naturalis cerebri vt habet mistum spiritum animalem, tenebricosum redditum à materia melancholica.

Spiritus animalis impuritas duplex. 1. in propria substantia.

Porro spiritus animalis dupliciter redditur tenebricosus: primo secundum propriam substantiam: secundo ob mistionem materiæ melancholicæ. Secundum propriam substantiam redditur tenebricosus, in melancholia per Essentiam, in qua læditur coctio cerebri ob errorem externum, qui est materia è qua: nimirum vel aer impurus, vt euenire solet in peste, vel spiritus vitalis cordis tenebricosus: spiritus enim animalis ex aere, & spiritu vitali generatur. Excluditur autem læsio facultatis: nam si in caput feratur spiritus vitalis bonus, quamuis cerebrum sit intemperatum: non tamen ille mutatur in animalem tenebricosum: nam si cerebrum sit calidius, fiet spiritus animalis calidior, & delirium maniacum: si autem cerebrum sit frigidius, è bono spiritu vitali generabitur animalis vel exiguus, vel frigidior, vnde functio imminuitur, vt fiat fatuitas, non autem melancholia, quoniam videlicet hic spiritus vitalis non fit tenebricosus. Licet autem è spiritu bono vitali, à capite intemperato non possit generari spiritus animalis tenebricosus: nihilominus è probo sanguine in iecore genito, à corde distemperato generari potest spiritus vitalis tenebricosus. Hoc vt intelligatur, supponendum est, maximum esse discrimen inte-

te

ter sanguinem & spiritum: nam spiritus est mistum à prædominio igneum, ratione vigoris: à prædominio aereum, ratione molis. Spiritus ergo ratione ignis, obtinet partes luminosas, ratione aeris diaphanas: vt spiritus quasi sit expers portionis terrestris & opacæ, quæ diaphanum terminat, ideoque sit inuisibilis: sanguis autem partes opacas obtinet, vt sit visibilis. Vnde, dum spiritus vitalis probus fertur in caput intemperatum, non fit tenebricosus, quia partes opacæ desiderantur: at dum cor intemperie affectum agit in probum sanguinem, potest hunc mutare in spiritum vitalem tenebricosum, propter partes quas habet opacas. Constitutum igitur sit, spiritum animalem secundum propriam substantiam tenebricosum fieri, ob errorem externum: qui est vel aer impurus, vel spiritus vitalis tenebricosus. Iam etiam intelligenda est causa spiritus vitalis tenebricosi. Spiritus ergo vitalis tenebricosus, est opus præter naturam genitum in corde, quod sequitur læsam coctionem cordis: læditur autem coctio cordis, vel læsa facultate, vel ob errorem externum, vel vtroque modo. Læditur facultas ob intemperiem calidam, item ob intemperiem frigidam, quæ efficacior est, si etiam sit sicca. Intemperies enim calida, dum agit in sanguinem etiam bonum, resoluit portiones diaphanas & luminosas, quæ facilius resoluuntur, vnde opacus redditur sanguis. Idem efficit intemperies frigida & sicca, exprimendo portiones diaphanas & luminosas. Diximus autem intemperiem frigidam & siccam potissimum consumere partes diaphanas: nam intemperies calida reddit spiritum tenebricosum, sed feruentem, vt fiat delirium ferinum. Intemperies autem frigida & sicca, originem ducit vel à capite, vel ab alia causa. A capite, dum caput, seu cerebrum est affectum intemperie frigida & sicca, sine materia, vi cuius cor refrigeratur, vt gignat spiritum vitalem tenebricosum: qui delatus in caput, mutatur in animalem spiritum tenebricosum: nam summus inter viscera consensus est. Hinc Auicennas dixit, melancholiam fieri ab intemperie frigida & sicca, sine materia: sed ea ratione, vt cõpatiatur cor, frigidumque & siccum euadat. Caput etiam refrigeratur & siccatur ab aere septentrionali. Refrigeratur etiam cerebrum, à solicitudine, & mœstitia cum vigiliis, cap. 7. li. 3. de loc. aff. aphor. 23. sect. 6. dum enim cerebrum refrigeratur, etiam cor compatitur, vt spiritum vitalem gignat tenebricosum,

Spiritus vitalis quib. de causis reddatur tenebricosus.

1.

cosum, qui in cerebro in animalem tenebricosum mutatur.
2. Potest etiam frigiditas & siccitas fieri ex aliis causis: vt è medicamentis applicitis, de quibus in malis cordis. Si autem spiritus in corde tenebricosus fiat ob errorem externum: hic error est præsertim sanguis melancholicus, genitus in
3. hepate, siue gignatur læsa facultate, siue alio modo. Generatur denique spiritus vitalis tenebricosus, simul & facultate læsa, & ob errorem externum: id quod euenire solet in febribus pestiferis, in febribus prope mortem: nam spiritus vitalis generatur è materia febrili, ab intemperie cordis, vt delatus in caput, mutetur in spiritum animalem, adeo syluestrem, vt patientes mortuorum recordentur, maximéque timeant & mœsti sint. Et hæc de spiritu animali, quatenus secundum propriam substantiam redditur tenebricosus.

2. Impuritas spiritus animalis ob permistionẽ materiæ.

1. Materia species.

Verum spiritus animalis etiam redditur tenebricosus, ob permistionem materiæ melancholicę. Circa hanc materiam intelligere oportet, Speciem, Vitium, Causas Generantes, & causas Detinentes. Species materiæ, potest esse vapor melancholicus, vel Minera, seu humor. Si vapor sit: cerebrum non afficitur primaria affectione, si autem sit minera, cerebrum afficitur primaria affectione. cap. 7. lib. 3. de locis aff. Per primariam autem affectionem non intelligimus cerebrum affici per essentiam: vt quidam nugantur. Nam Galenus loco cit. in melancholia per consensum à toto, statuit cerebrum affici primaria affectione: quare per hanc intelligimus affectionem ex vsu, quæ vtile indicat. Hinc in melancholia hypochondriaca, quæ fit è flatu, satis est si occurramus mineræ: at si affectus melancholicus fit ex humore, oportet occurrere humori, non modo extra caput, verum etiam in capite exsistenti. Porro minera est Legitima, vel Spuria. Legitima, est humor, obtinens formam & accidentia humoris melancholici: vt, si materia sit frigida, sicca, nigra, crassa. Spuria, est humor, sola nigredine similis melancholiæ.

2. Vitium materiæ.

Vitium materiæ pertinet ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad quantitatem: nam etsi melancholia in exigua copia mista sit, cum spiritu animali, tamen nocet. In qualitate etiam vitium est, quia materia præter naturam est frigida & sicca, quare non exusta, teste Galeno cap. 7. lib. 3. de loc. aff. distinguiturque hæc materia à naturali, tum alimentali, tum excrementitia: nam alimentalis est expers aciditatis: excrementitia quidẽ est acida, cap. 4. lib. 5. de vs. p. verum

quæ

quæ est præter naturam, multo est acidior, & propterea frigidior, siccior, & crassior. Vitium quod ad vbi spectat, locum habet in melancholia per consensum, secundum motum. In melancholia per consensum materia peccat secundum motum: in qualibet autem melancholia, siue per essentiam, siue per consensum, materia melancholica peccat secundũ quietem; nam præter naturam quiescit in cerebro. Quoad motum igitur, cum pateat quodnam sit mobile, digredi oportet, circa terminum à quo & circa terminum ad quem: vnde etiam patebit spatium per quod. Terminus à quo potest esse totum, in melancholia per consensum à toto: totum autem est frigidum & siccum, frigiditate non natiua, sed ascititia. Nam cum Galeno cap. vlt. lib. 2. de temperan. si quis à principiis generationis sit frigidus & siccus; hic non est melancholicus, sed pituitosus. Vnde in affectu melancholico totum corpus ante vitium melancholicum est calidum & siccum: vi autem materiæ melancholicæ postea euadit totum corpus frigidum & siccum, nam refrigeratur & siccatur à materia melancholica, quæ frigida est & sicca. Hinc Galenus cap. 59. art. med. ait, dum corpus calidum & siccum, euadit frigidum & siccum, melancholia dominatur. Terminus à quo, in affectu melancholico, potest etiam esse corporis pars: & tunc fit melancholia Hypochondriaca, originem ducens à ventre inferiori. Quamuis autem plures partes sint in ventre inferiori, Galenus tamen saltem ventriculum & lienem proponit, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. cap. 6. lib. 5. de loc. aff. Auicennas addit mesenterium, hepar, & vterum. Cuius discriminis causa fuit, quod Galenus non è proposito, sed exempli tantum gratia sermonem habuit de affectu melancholico; Auicennas vero è proposito de hoc malo verba facit. Sed hic obseruandum, quamuis in melancholia hypochondriaca materia pendeat à pluribus partibus: necessario tamen affici os ventriculi supernum. Hinc Galenus dicit, c. 6. lib. 5. de loc. aff. si patiens sit spleneticus, & accidat vt melancholia hypochondriaca afficiatur; coniiciendum est, quod è splene vitiosa sanies, id est, materia melancholica vitiosa in ventriculum irruat; vt, quamuis hypochondriaca fiat à liene, accidat tamen, quia materia impertitur ventriculo, id est, orificio superno. Hinc etiam Galenus cap. 7. lib. 3. de loc. aff. asserit, tertium melancholię genus oriri à ventriculo: & medicos hoc tertium genus vocare melancholiam hypochon-

driacam. Insignis enim est inter os ventriculi & cerebrum consensus. Dicit etiam Galenus cap.vlt.lib. de plenit. si melancholia infestet os ventriculi; homines fieri morosos & tristes. Terminus ad quem, semper est cerebrum: quod tamen diuersimode concurrit: nam interdum Attrahit, interdum Suscipit. Attrahit ratione doloris, & præcipue dum calidius est; vbi notandum, caliditatem cerebri, quæ tractionis causa est, semper excedere caliditatem loci, à quo caput trahit: terminus enim ad quem, semper est calidior termino à quo: Sic caput trahere potest à toto, à liene; quia caput esse potest calidius liene: non autem trahit caput à corde: Vnde Auicennas loquens de melancholia à corde, non proponit caput calidum. Suscipit etiam caput, ob frigiditatem & humiditatem: ac perinde non semper in melancholia caput est humectandum, sed interdum etiam siccandum. Hinc Auicennas ait, melancholiam quandoque fieri à corde calido & capite humido. Et hæc de vitio materiæ.

3. *Causæ generantes melancholicam materiam spuriam.* Sequuntur causæ generantes materiam melancholicam tum Spuriam, tum Legitimam. Spuria materia tantum est melancholica ratione nigredinis: & generatur à causa refrigerante. Vnde Auicennas & Aetius scribunt, quod frigiditas clarum sanguinis colorem reddat nigrum. Sumpserunt hoc à Galeno, qui c. 2. l. 3. de caus. sym. inquit: sanguinem nigrescere à frigiditate; partes enim diaphanæ & luminosæ exprimuntur, vt sanguis magis reddatur opacus. Hæc autem causa refrigerans, si pertineat ad caput, fit melancholia per essentiam: ad quam respiciens Galenus, c. 7. l. 3. de loc. aff. ait, melancholiam per essentiam fieri è solicitudinibus, è mœstitia, cum vigiliis; nam ex his caput refrigerari potest. Si autem frigiditas spectet ad partes infra caput: tunc fit melancholia per consensum à toto, repleto sanguine nigricante.

Melancholica materia exquisita à quibus causis oriatur. Materia melancholica exquisita, secundũ Galen. c. 10. l. 2. ad Glauc. c. vlt. l. 2. de temperam. c. 7. l. 3. de loc. aff. producitur vitio vel Alimenti, vel Agentis. Alimenti vitio; vt si quis alatur carnibus suillis, brassica, lente, pane furfuraceo, caseo antiquo, & aliis à Galeno propositis, c. 7. l. 3. de loc. aff. Agentis vitio producitur: dum calor est intensus, vt dissipatis partibus tenuioribus, materia reddatur crassa & nigra: vnde Galenus loc. cit. ait, melancholiam per morbos febriles generari. Porro hic calor intensus, viget vel in capite, vel Extra caput. Si in capite; fit melancholia per essentiam: nam

cap.7.

cap 7.lib.3.de loc.aff.caput ante affectum melancholicum, si detineatur calida aliqua dispositione, vt inflãmatione, phrenitide,&c.generat materiam frigidã & siccam; à qua postea ipsum quoque caput frigidum & siccum euadit. Caput igitur ante morbum fuit calidum: sequente morbo fit frigidum. Si calor vigeat infra caput, potest esse membrum, generationi humorum vel Destinatum, vt hepar; vel Non destinatum, vt ventriculus secundum fundum, mesenterium, lien,& vterus. Si iecur generet melancholiam copiosam; hæc toti per venas impertitur: vnde fit melancholia per consensum à toto. Hic autem affectus potissimum viget in ætate declinante, in qua iecur ita calidum esse potest, vt generet melancholiã. Et in hac ætate declinante, cũ in toto caliditas marcescat: facile corpus totum à melancholia redditur frigidum & siccum. Secus statuendum de senibus, propter frigiditatem hepatis; ob quam non generatur melancholia. At in ætate florente, licet maxime vigeat caliditas iecoris; quia tamen in hac ætate, etiam totum corpus vehementer est calidum; non ita facile à materia melancholica frigidum & siccum reddi potest. His fundamentis adductus Galenus cap.7.lib.3.de loc.aff. ait, homines colore rufo donatos, prompte incidere in intemperiem melancholicam, flauos non item: qui enim colorem habent rufum, assimilantur hominibus ætatis declinantis; qui flauum, hominibus florentis ætatis. Quoad reliquas partes abdominis, eæ concurrunt suo calore, qui intensus est redditus propter obstructionem & angustiam: vnde hæ partes inflammatione veluti affici videntur. cap.7.lib.3.de loc.affect.

Causæ detinentes, secundum Galenum cap.10. lib.2. ad Glauc.cap.7.lib.3.de loc.aff.pertinent ad melancholiam per consensum à toto; quatenus vi harum causarum, in venis totius corporis colligitur materia melancholica. Vnde causa interna esse potest lienis vitium, vt vel non Attrahat excrementum melancholicum, vel non Suscipiat, vel non Expellat. Non attrahit; si lien sit frigidior: non suscipit, si afficiatur lien vel tumore, vel angustia: non expellit, ob frigiditatem, ob angustiam: vt propterea in toto colligatur materia melancholica. Huius classis est mensium suppressio, ob venarum vteri angustiam,& præsertim in mulieribus, generantibus sanguinem melancholicũ. Causæ externæ sunt causæ astringentes; siue sint cibi, siue medicamenta astrin- *4. Causæ detinentes materiam melancholicam.*

gentia, & præsertim post vsum ciborum melancholicorum. Præterea huc facit, consueta vacuatio suppressa, vt hæmorrhoidum, vteri (notandum obiter: mensium suppresionem, vt refertur in suam causam internam, verbi gratia, in angustiam venarum vteri, numerari inter causas internas: Si autem capiatur, vt consueta vacuatio cohibita, recensetur inter causas externas, quę pertinēt ad inanitionē & repletionem.)

De differentiis.

Differētia. *1. A forma.* In melancholia corrumpitur imaginatio cum timore & mœrore: & corrumpitur vel Sola, vel Simul cum ratione. Galenus cap.7.lib.3.de loc.aff.cap.vlt.lib.2.de caus.symp. ait: delirium melancholicum multiplex esse, prout speciatim imaginatio corrumpitur; alius enim imaginatur, se esse factum testaceum, alius Atlantem non sustinere mundum. Causa autem variæ imaginationis est affectio tenebricosa varia, vnde & phantasma tenebricosum est varium. Diuersa autem sunt phantasmata, pro varietate causæ Externæ, & Internæ. Quoad causam externam: vt varia fuit cuiusque vitæ conditio, ita varium producitur phantasma. Verbi gratia, si quis imaginetur se esse prophetam, ante astronomiæ studuit: si quis imaginetur se esse regem, ante cum principibus vixit, &c. Quoad causam internam, pro varia corporis dispositione, variæ fiunt imaginationes: Verbi gratia, si aliquis sit siccioris habitus, putabit se esse testaceum: si patiens flatus copiosos obtineat, imaginabitur se esse capite destitutum, &c. *2. A subiecto.* Quoad differentias à subiecto: cerebrum afficitur, vel tantum secundum Anteriorem partem, vel etiam secūdum Mediam. *3. Ab efficiente.* Sumuntur etiam differentiæ ab efficiente, id est, à causa phantasmatis. Hęc causa est Externa, vel Interna. Externa pertinet ad Animi accidentia, & non vlterius subdiuiditur. Causa interna est spiritus tenebricosus. Est autem spiritus tenebricosus, vel secundum Propriam substantiam, vel ob Mistionem materiæ melancholicæ. Si secundum propriam substantiam; tunc genitus est, ex impuro vel Aëre, vel Spiritu vitali. Aer non subdiuiditur. Spiritus vitalis procreatur à corde. Causa autem cur vitiosus & impurus procreetur, est Simplex vel Composita. Simplex est Læsa facultas, vel Error externus. Composita est simul læsa facultas, & error externus. Læsio facultatis est vel intemperies Calida, vel potiss. Frigida. Frigida producitur, vel à Frigiditate, vel

vel à Siccitate capitis, vel Citra hæc. Error, & causa composita, non subdiuiduntur. Si altera è parte spiritus reddatur tenebricosus, ob mistionem materiæ melancholicæ, diuisionem admittit. Et primum, quoad speciẽ, materia est Vapor, vel Minera. Minera est Legitima, vel Spuria. Vitium materiæ, ratione quantitatis, & qualitatis, habet differentiam secundum Magis & Minus. Verbi gratia, materia est, magis vel minùs frigida, sicca, crassa. Quoad vitium secundum vbi; ratione quietis, est differentia secundum Magis & Minus. Ratione motus, & primũ causa termini à quo mouetur materia; dicendum, moueri vel à Toto, vnde est meláncholia per consensum à toto: vel à Parte, vnde est melancholia per consensum ab hypochondriis. Et, si à parte mouetur materia, mouetur vel à Fundo ventriculi, vel à Mesenterio, vel ab Hepate, vel à Liene, vel ab Vtero. Terminus ad quem est cerebrum: quod vel Attrahit, vel suscipit. Quo ad causas generantes; cum generetur materia melancholica, modo Spuria, modo Legitima: ideo & causa generãs est duplex. Causa generans spuriam materiã, est causa refrigerans, quæ diuisionẽ admittit secundum Magis & Minus: & præterea diuisioni subiicitur, vt ratione loci pertinet vel Ad caput, vel Infra caput. Causa generans legitimã melancholiam, subdiuitur: est enim vel Intemperies, vel Victus melancholicus. Si intemperies est calida, differre potest secundum Magis & Minus: & præterea differre potest ratione loci: & est vel in Capite, vel in Toto, vel in Iecore, Liene, in Fundo ventriculi, in Mesenterio, &c. Causa detinens est Interna, vel Externa. Interna est vitium Lienis, vel Venarũ sedis, vel Vteri. Externa causa est astringens: & hæc differre potest secundũ Magis & Minus: & præterea secundum speciem, vt pertinere potest ad materiam specificam, vel Medicinalem, vel Diæteticam.

De Signis.

Imminens melancholia indicatur è præsentia causarum, è vigiliis, è somno turbulento, cum tristibus imaginibus, ex inertia totius corporis & sermonis, ex oculorum lumine obtenebrato: hæc enim omnia indicant imminere phãtasma tenebricosum, à quo postea cerebrum afficitur. Quoad melancholiam præsentẽ, cum Galeno cap. 3. l. quod animi mores, ca. vlt. lib. 2. de caus. symp. cap. 7. li. 3. de loc. aff. indicatur è timore & mœrore, sine causa: nam, prout cerebrum afficitur *Signa melancholiæ imminẽtis.* *Signa præsentis: in genere.*

affectione simili tenebris, ita fit timor & mœror. Producitur autem hæc affectio, non à colore nigro, vt Galeno ascribit Auerroës; sed à phantasmate tenebricoso, quod in cerebrum agit, vt in organum imaginatricis. Notandum Hippocratem aph. 40. sect. 7. dixisse; si lingua repente incontinens fiat, vt aliqua pars corporis stupore afficiatur, esse id melancholicum. Galenus in commento inquit, se ignorare, cur hæc sint melancholica: quoniam linguæ paralysis & stupor sunt vitia, quæ potius fiunt à pituita, quam à melancholia: Cum hoc ignorarit Galenus, nos forsan magis id ignoramus. Dicendum tamen fortaßis, Hippocratem per melancholiam, non intelligere eam, de qua in præsentia est sermo: sed loqui de paralysi linguæ, & de stupore alicuius partis, vt fiunt potius à melancholia, quam à pituita. Paralysis enim & stupor capiuntur, vel vt simpliciter generantur, vel vt respiciunt subiectum, quod afficitur. Si capiantur primo modo, vt simpliciter generantur, paralysis & stupor potius fiunt à pituita. Si autem capiantur vel respiciunt subiectum, cum hoc poßit esse vel totum, vel pars: rationabile est, totum affici à materia copiosa, partem à minus copiosa: & præterea cum melancholia sit in minori copia, quam pituita: ob id, dum afficitur vel lingua, vel alia corporis pars, ad differentiam totius: dicendum, hanc affectionem prodire à melancholia, vt à materia minus copiosa.

Difficilis Hippocratis aphorismus.

Quoad cognitionem differentiarum, & primum ratione formæ: has manifestabit sermo ægri. Differentiæ à subiecto etiam facile cognoscuntur: nam, verbi gratia, si obseruemus solam imaginationem esse corruptam: statuendum cerebrum secundum partem tantum anteriorem esse affectum: si etiam ratio afficiatur; cerebrum etiam secundum mediam partem est affectum. Quoad differentias à causa efficiente: cum fiat hoc vitium ab affectione tenebricosa, cuius causa est phantasma tenebricosum, quod producitur à causa externa, vel interna; nam difficulter hæ distinguentur, ex origine & curatione: Ex origine, si, verbi gratia, originem duxerit ex animi accidentibus: e curatione, vt si remoueatur ex impositione pilei plumbei, iudicabitis malum oriri à causa externa: contra, si ab interna. Quoad internam, cum sit spiritus tenebricosus redditus, vel secundum propriam substantiam, vel mistionem materiæ melancholicæ: iudicabitur tenebricosus esse redditus, secundum propriam sub

Signa differentiarum.
1. A forma, &
2. A subiecto.
3. A causa effic.
Causæ internæ signa.

substantiam, si delirium sit assiduum: si præsentes, vel prægressæ sint huius causæ, de quibus loco suo dictum est. Si enim fiat tenebricosus ob permistionem materiæ melancholicæ: pariter causæ aderunt, vel præcesserũt. Vnde, quoad spiritum tenebricosum secundum substantiam, cum causa sit, vel aër, vel spiritus vitalis: aër facile cognoscetur. Si nullum sit vitium in aëre, iudicandum est, malum prodire è spiritu vitali. Verum spiritus vitalis gignitur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum, vel vtroque modo. Si gignatur læsa facultate; cognoscitur è signis indicantibus cor vel calidius, vel frigidius: de quibus in propriis locis. At, cum frigiditas producatur vel à cerebro, vel ab alia causa: Si producatur cordis frigiditas à frigido cerebro, signa erunt frigidi cerebri, & præcessere causæ refrigerantes, vt animi accidentia: Si vero non prodeat à capite, præcesserunt causæ refrigerantes cor. Et si fiat ob errorem externum, id est, ob sanguinem melancholicum, erunt signa hepatis calidioris, neque signa erunt totius corporis frigidi & sicci. Si generetur & læsa facultate, & ob errorem externum: cognoscitur facilime è signis febris pestilentis, & mortiferæ. Si generetur spiritus tenebricosus ob mistionem materiæ melancholicæ: cognoscenda sunt signa speciei, vitij, causarum generantium, & detinentium. Quoad speciem: vapor cognoscitur, quia symptomata sunt mitiora; delirium est per internalla, non adest grauitas, & signa assunt hypochondriacæ. Si minera, seu humor est causa: omnia erunt grauiora. At minera, si sit spuria: cognoscitur è causis refrigerantibus: si legitima, è signis causarum calefacientium. Quoad vitium: & primum in quanto: cognoscitur materia esse in maiori copia, è vehementia symptomatum, è grauitate. Vitium in qualitate, pertinet ad frigiditatem, siccitatem, & crassitiem, sed secundum magis & minus: id quod cognoscitur ex intensione & remissione symptomatum. Quoad vbi, cum respiciat motum, & quietem: materia quiescens cognoscitur è perseuerantia symptomatum. Quoad motum; & primum quantum ad terminum à quo: esse totum corpus cognoscitur, è cap. 7. lib. 3. loc. aff. si corporis habitus antea fuerit calidus, nunc autem sit frigidus & siccus: præterea cognoscitur è suppressa aliqua vacuatione consueta sanguinis melancholici: præterea è vitio melancholico prægresso. Partem autem esse terminum à quo: cognoscitur

Spiritus tenebricosi, secundũ substantiã, signa.

Signa tenebricosi spiritus, ob mistionem melancholia.

Species materiæ vt cognoscatur.

Vitij signa.

Hypochondriaca signa.

è signis melancholiæ hypochondriacæ, nimirum, quod prius oriuntur symptomata circa ventriculum, quam circa caput: adhæc, vt ventriculi symptomata intenduntur, ita etiam delirium melancholicum intenditur, & vt illa remittuntur, ita etiam minuitur delirium. Cum autem in hypochondriaca posit affici, fundus ventriculi, lien, iecur, &c. singula è propriis capitibus cognoscentur. Facile etiam cognoscitur terminus ad quem, id est, num caput attrahat, vel suscipiat. Si attrahit; cognoscitur è calore & dolore. Si suscipit; cognoscitur è signis frigiditatis, vel humiditatis cerebri: de quibus in dol. cap. Facile cognoscitur, an causa generans, sit causa melancholiæ, vel spuriæ, vel legitimæ, e signis caliditatis aut frigiditatis. Causæ detinentes admodum facile cognoscuntur e sermone ægri, & asidentium. Et quotiescumque sunt internæ; an pertineant, vel ad lienem, vel ad hæmorrhoidas, vel ad vterum: è propriis locis petendum.

Causæ generantis indicia.

Signa detinentium causarum.

De indicationibus.

Indicationes.

Præsidia sumuntur ab essentia: essentia autem pertinet ad formam, subiectum, & causam efficientem. Forma non est ex vsu: nam pendet ab affectione. Quoad subiectum, cum sit cerebrum & calidum innatum: oportet conseruare & fouere proportionem cerebri, vt in sermone de dolore cap. Quoad causam efficientem; cum sit affectio tenebricosa, cuius causa est phantasma tenebricosum, quod producitur à causa externa, vel interna: si capiatur causa efficiens, vt affectio tenebricosa morbosa; indicat affectionem contrariam tenebricosæ & morbosæ: vnde Paullus huc respiciens, dicit, mentem ad alia esse diuertendam. Verbi gratia, phantasma quod imprimit in cerebro affectionem, est vsurpandum, vt imprimat affectionem, quæ sit efficacior, quam tenebricosa. Hoc remedium in affectu melancholico quandoque est sanans, quandoque anodynum. Si enim affectio tenebricosa pendeat à causa externa, est sanans, quia malum non amplius redit; verbi gratia, cum per pileum plumbeum, homo prorsus liberatur: At si melancholia producitur à causa interna; erit remedium anodynum, non sanans: nam huius beneficio, inquit Paullus, mens ad alia deducitur; at non prohibet hoc remedium mali reditum, quoniam adest causa interna. Quare indicatio est hauriẽda à causa interna, &

A subiecto.

A causa effic.

Ab affectione tenebricosa.

& proinde à ſpiritu animali tenebricoſo. Hic autem eſt tenebricoſus, vel ſecundum propriam ſubſtantiam, vel ob miſtionem materiæ melancholicæ. Si ſit tenebricoſus ſecundum propriam ſubſtantiam, non videtur pertinere ad methodum medendi, & videtur eſſe indicans inutile, quia remouetur ad remotionem materiæ: ablato enim impuro aere, vel ſpiritu vitali, ilico ſpiritus animalis purus euadit: vnde in id incumbendum eſſe videtur, quo aër, ſpirituſque vitalis cito puri reddantur. Quod ſi ergo, verbi gratia, ſpiritus animalis tenebricoſus fiat è prauo aëre, & pro remedio vſurpetur bonus aër; certe hæc materia remedij ſupponit indicans; de quo tamen, quodnam ſit, ambigitur? Spiritus enim animalis tenebricoſus non indicat vtile; aër autem non indicat, quia eſt cauſa externa. *A defectu puri alimenti, ſpiritus animalis.*

Pro reſolutione ſcire oportet, ſpiritum tenebricoſum, ea ratione qua eſt morbificus, indicare remouens: minus genericum eſt ſpiritus vitalis, vt vel excedit, vel deficit: in præſentia, vitium in exceſſu non eſt ex vſu, dum enim aufertur alimentum impurum, ilico ceſſat exceſſus prauitatis: quare indicans eſt vitium ſecundum defectum; defectus enim puri alimenti, indicat purum alimentum: vnde indicatio eſt à præſenti vitio, cuius eſſentia eſt defectus puri alimenti: at defectus puri alimenti, ſi eſt aëris, indicat purum alimentum aëreum, ſi ſpirituum, indicat alimentum ſpiritale: vt alimentum aëreum, ceu indicatum, pro materia habeat aërem bonum, qui non eſt indicans, alimentum autem ſpiritale pro materia habeat ſpiritum vitalem purum.

Cum ergo opus ſit puro vel aëre, vel ſpiritu: Quoad aërem, huius inuentio eſt extra methodum medendi. Quoad ſpiritum vitalem, cum ſit cauſa morbifica interna, ideo habet rationem indicantis: ſpiritus enim vitalis purus, eſt materia remedij; impurus eſt indicans. Cum autem ſpiritus vitalis impurus pendeat, à vitio vel Generantis, vel Materiæ, vel à vitio Vtriuſque: ob id indicans vtile capi debet à vitio propoſitorum. Vitium agentis pertinet ad cor; ideoque remedia ſunt referenda ad cor, quæ foueant vel proportionem cordis, vt cordialia; vel dirigantur ad cordis vitia diſsipanda. Verbi gratia, ſi intemperies calida eſt, indicantur frigida: & ſi frigida, indicantur calida. Et ſi contingat, vt intemperies cordis frigida, foueatur à frigiditate & ſiccitate cerebri; oritur indicatio calefaciendi & humectandi cerebrum. *Ab impuritate ſpiritus vitalis.*

2. Materia è qua, est sanguis melancholicus, genitus à iecinore calidiore: vnde oritur indicatio vacuandi sanguinem

3. melancholicum, & refrigerandi iecur. Si producatur ratione vtriusque, id est, & ratione vitij agentis, & materiæ opus est, & cor refrigerare, & materiam febrilem euacuare.

A mistione materiæ melancholicæ, cum spiritu animali.

Quatenus spiritus animalis tenebricosus redditur, propter mistionem materiæ melancholicæ: sumendæ sunt indicationes à materia melancholica: & quidem à specie, à vitio; à causa generante, & detinente. Quoad speciem, siue sit vapor, siue minera, tam spuria, quam legitima; prodit remedium determinatum, quod alias docuimus. Verbi

1. A specie materiæ.

gratia, si melancholia copia peccet, erit minuenda materia, sed melancholica, vnde euadit remedium determinatum causa speciei. Quoad vitium quantitatis, indicatur minuens. Quoad vitium qualitatis, cum sit materia frigida sicca, crassa; oritur indicatio calefaciendi, humectandi, &

2. A vitio materiæ.

attenuandi. Quoad vitium secundum vbi, & primum ratione quietis; vt materia melancholica quiescit, est dimouenda & discutienda: vt autem est in capite, est discutienda in capite, vt sit indicans determinatum. Quoad motum, in hoc oportet perpendere tum fluxum, tum fluxus terminum. Fluxus, vt est præter naturam, indicat remedium retrahens: quod contrahitur à termino morbifico motus, nimirum à termino à quo, & ad quem. Hi autem termini possunt bifariam perpendi, Simul, & Seorsum. Si simul perpendantur, motus vitiosus est, vel ab ante ad post, aut contra: vel à dextro ad sinistrum, & contra: vel à supra ad infra, & contra: & propterea indicatur remedium retrahens, vel ad anteriora, vel posteriora; vel dextrorsum, vel sinistrorsum: vel sursum, vel deorsum. Cum ergo in melancholico affectu materiæ motio sit ab inferioribus ad superiora; indicatur retrahens ad inferiora. Si seorsim perpendantur termini: quantum ad terminum à quo, cum sit infra in affectu melancholico: hic terminus vel est communis, vel determinatus. Communis terminus in melancholia est totum: determinatus terminus, in melancholia scilicet hypochondriaca, sunt hypocondria. Si ergo melancholia fiat per consensum à toto, vt terminus à quo sit communis: indicatur remedium retrahens infra, sed ad omnes partes, non modo ad brachia, sed etiam ad crura, non modo ad dextrum latus, sed etiam ad sinistrum. Si autem terminus à quo sit deter

determinatus: indicatur remedium retrahens infra, sed ad partes determinatas, verbi gratia, cum in melancholia hypochondriaca, terminus a quo sit regio abdominis: est vel media, vel dextra, vel sinistra: si media, vt si melancholia fiat per consensum à fundo ventriculi, à mesenterio, & iis partibus quæ pertinent ad mediam regionem abdominis: indicatur remedium retrahens infra abdomẽ, ad vtramque partem, id est, ad crus & dextrum, & sinistrum. Si autem fiat ab hepate: tunc indicatur remedium retrahens infra iecur, ad dextrum crus. Si fiat à liene, indicat remedium retrahens infra lienem, ad crus sinistrum. Notandum harum propositarum partium situm, non indicare retrahẽs, cum à situ non capiatur indicatio: sed situm esse signum termini morbifici à quo. Secundo notandum, differentiam esse inter retrahẽs infra, ad dextrum vel sinistrum, vt indicatur à motu, ratione vel vtriusque termini, vel ratione solius termini à quo: nam primum remedium, respicit vtrumque terminum indifferenter, id est, ad dextrum & sinistrum: præterea indicat remedium retrahens ad terminum oppositum termino à quo, verbi gratia, si materia fluat ad dextrum, indicatur retrahens ad sinistrum. At si remedium respiciat solum terminum à quo: remedium non est indifferens, verbi gratia si sursum moueatur materia in liene, indicatur retrahens infra ad partem sinistram. Terminus ad quem, indicat vel vt attrahit, vel vt suscipit. Si attrahat, causa doloris, indicat remedium vel sanans, vel anodynum: Si attrahat causa caloris, indicat refrigerans. Si indicat terminus ad quem, vt suscipit, causa frigiditatis, vel humiditatis: semper contrarium indicat. Quodlibet autem horum remediorum est retrahẽs, verbi gratia si terminus ad quem, sit calidus, indicat frigidum retrahens, cuius beneficio retrahitur materia, vt nõ amplius fluat. Causæ etiã generantes suas habent indicationes. Cum igitur materia melancholica sit spuria, vel legitima: si fuerit spuria, oritur indicatio calefaciendi, modo cerebrum, modo cor, prout causa generans materiam spuriam frigidam, pertinet ad cor, vel ad cerebrum. Si legitima sit materia, si generetur vitio agentis, sique ad caput pertineat, non indicat: nam causa generans legitimam melancholiam in capite, est intemperies calida, quæ præcessit: indicatio autẽ non sumitur à preterito. Si pertineat ad iecur, oritur indicatio refrigerandi iecur. Et si materiæ melãcholicæ causa generans, *3. A causa generatio.*

est

est calor auctus ratione angustiæ, quemadmodum contingere solet in melancholia hypochondriaca: indicatio vtilis non ab angustia, sed à materia obstruente capitur, vt copiosa materia, sit euacuanda, viscida detergenda, &c. Quoad victum melancholicum, ab hoc non sumitur indicatio: si enim vsurpentur cibi, qui sunt materia alimenti indicati à virtute, malum euanescit. Quoad causas detinentes, cum sint vitia lienis, sedis, vel vteri: siue sint dyscrasiæ, siue obstructiones: desumentur indicationes è propriis capitibus.

4. A causa detinente.

De Prognosticis.

Prognostica.

VITIVM hoc non est contemnendum, quia læditur actio principalis: vt propterea vitium sit vehemens ratione dignitatis, saltem causa melioris vitæ. Vnde cum Hippocrates ait, aphor. 53. sect. 6. desipientiam cum risu esse bonam, cum studio periculosam: Galenus in com. addit, nullam desipientiam esse securam. Patet igitur non esse vitium despiciendum. Quoad vim differentiarum, & primum quoad differentias à forma: si imaginatio tantum corrũpatur: non adeo insignis est vehementia: Si autem cum imaginatione corrumpatur etiam ratio: est vitium magis vehemens ratione essentiæ & dignitatis, quia imaginatio in priori est cerebri parte, ratio in media. Quoad differentias à causa efficiente: cum melancholia fiat ab affectione tenebricosa, cuius causa est φάντασμα, cuius phantasmatis causa est externa, vel interna: Si causa sit externa, malum est admodum remissum: nam causa externa est minimæ vehementiæ, ratione essentiæ: vnde cum Alexandro hæc melancholia solo artificio curatur. Causa interna est spiritus animalis tenebricosus: qui, si talis reddatur secundum propriam substantiam: si quidem hoc fiat ratione aeris impuri, hæc melancholia facile curatur, aeris mutatione. Maior est difficultas in curatione, si fiat à spiritu vitali: tunc enim spiritus animalis magis recedit à naturali statu, vnde maior est vehementia essentiæ: adhæc, aer solum pertinet ad cerebrum, spiritus autem vitalis & ad cor, & ad cerebrum, vnde etiam est vehementia dignitatis. Cæterum, cum spiritus vitalis tenebricosus generetur in corde ob varias causas: si gignatur vitio agentis, tunc cor est calidum, vel frigidum: dyscrasia frigida vehementior est ratione essentiæ, quàm calida: nam frigida potest

Prognostica differentiarum.
A forma & subiecto.
A causa efficiente.
A causa externa.
Ab impuritate spiritus animalis secundum substantiam.

potest esse intensa, calida non, quia esset delirium ferinum: præterea, quoniam cor suapte natura est calidum, fit vt frigida intemperie exsistente maior sit recessus. Frigiditas cordis produci potest, vel à frigido & sicco cerebro, vel ab alia causa: dum paritas seruatur, vitium est peius, si fiat à cerebro frigido & sicco: nam malum est geminatum, quia adest morbus frigidus & in corde & in cerebro: & præterea additur vehementia dignitatis, cum lædatur cor & cerebrum. Verum, si ante cor non lædatur cerebrum, malum est remissius. Quod si contingat, cerebri frigiditatem esse vehementem, & in habitu; necessario malum melancholicum vsque ad mortem comitatur: vnde est com. aphoris. 56. sect. 6. talis melancholia minatur stuporem, conuulsionem, cæcitatem. Si spiritus vitalis tenebricosus producitur ob errorem externum, nimirum vitio materiæ melancholicæ, id est, sanguinis melancholici in hepate geniti: curari potest, euacuando sanguinem, & iecur refrigerando, si huius ratione spiritus vitalis reddatur tenebricosus. Hoc autem modo facilius fieri potest, modo difficilius, pro diuersitate causæ generantis, de qua paulo post. Si fiat spiritus vitalis tenebricosus, vitio & agentis & materiæ, vt in febribus prope mortem: patet vitium esse lethale: Sed hæc melancholia potius est secundaria, quam principalis, nam pendet à vitio febris: est autem prorsus mortalis hæc melancholia: nam & agentis & materiæ omnis vehementia est in summo: Agens enim est cordis intemperies febrilis, maxime recedens à statu naturali, vt insignis fit vehementia essentiæ: est intemperies cordis, quare summa vehementia dignitatis & facultatis, morsque est proxima. Materia è qua est vapor febrilis, maxime recedens à statu naturali, vnde summa vehementia secundum essentiam: nocet cordi, quare vehemens, ratione dignitatis: deiicit facultates, quare vehemens, ratione facultatis. Quod si spiritus animalis (non vitalis) fiat tenebricosus ratione permistæ materiæ: oportet perpendere in materia, vehementiam speciei, vitij, causæ generantis, & causæ detinentis. Quoad speciem, vapor citius vincitur: quia minus recedit à spiritu, quam minera. Et minera spuria facilius curatur, nam recedit solum per colorem: exquisita difficilius, quia etiam recedit secundum alia vitia. Quoad vitium materiæ: ratione quantitatis, vt materia est copiosior, ita difficilioris est curationis, vt immineat epilepsia, stupor, cæcitas,

Ab impuritate spiritus animalis ob mistionem melancholia.

1.

2.

tas, ob copiosam materiam, com. aphoris.56.sect.6. Ratione qualitatis, quo materia frigidior, siccior, crassior, eo erit difficilioris curationis, nam adest maior vehementia rationae essentiæ. Ratione quietis, quo materia magis quiescit, eo malum difficilioris est curationis. Ratione motus, & primũ ratione fluxus, prout materia maiori cum impetu mouetur in caput, malum magis redditur periculosum, nam est maior vehementia ratione essentiæ. Quoad terminos, à quo, & ad quem: si simul perpendantur; si materia prorsus moueatur ab infra ad supra, malum magis est periculosum: minus autem periculosum, si materia incipiat moueri infra: Quod cognoscens Hippocrates, ait aphor.11. sect.6. atra bile vexatis, hæmorrhoides superuenientes, bonum. Si termini motus seorsim perpendantur: quantum ad terminum à quo, vt pertinet ad partes magis præcipuas, ita etiam augetur periculum, ob vehementiam dignitatis: vnde malum peius est: si prodeat à iecinore, quam si à liene, cæteris paribus.
3. Quoad terminum ad quem, minus periculi est, si fiat modo attractionis, quam receptionis. Quoad causas generantes, si perpendatur causa generans, ratione materiæ spuriæ, si fuerit frigiditas, siquidem hæc ad cor pertineat, deterior est: nam magis recedit à naturali statu, & præterea insignis est vehementia, ratione dignitatis, quia in corde. Si hæc intemperies frigida pertineat ad cerebrum, cum Galeno capite septimo, libro tertio, de loc. aff. si recens sit, facile curatur. Ratione exquisitæ materiæ melancholicæ, si fiat vitio alimenti, facile tollitur. Si fiat vitio agentis, cum sit calor intensior: difficultas curationis pendet à vehementia essentiæ, & potissimum materiæ: nam caliditas, quæ ad caput pertinet, iam desiit ante affectum melancholicum: vt curatio dirigatur ad materiam, quæ magis vel minus vincitur, pro ratione vehementiæ, vt dictum est. Si autem caliditas sit infra caput, ratione essentiæ non est admodum vehemens, alias enim generaretur materia exusta, vnde delirium fieret ferinum, non melancholicum. Curationis ergo difficultas posita est in materia obstruente: quæ interdum ita est crassa & viscida, vt non posit expugnari: & vos in praxi obseruabitis, melancholiam hypochondriacam quandoque non posse curari.
4. Detinentes causæ attinent ad lienem, hæmorrhoidas, vterum. Vnde malum difficilius: quo lien frigidior, quo lienis obstructio vehementior, quo lienis tumor maior: & si

tumor

tumor sit scirrhus, melancholia est incurabilis: idem dicendum de hæmorrhoidibus, & de vitiis vteri.

De Curatione.

GALENVS cap.7.lib.3.de locis aff.non proponit, phlebotomiam in melancholia per essentiam, quamuis malum sit vehemens saltem ratione dignitatis, & virtus robusta. Non autem probat, quia in hac melancholia per essentiam, adest materia melancholica excrementitia, genita à procedente caliditate capitis:ideoque cum alia sit à sanguine,nec sanguis in toto redundet, Galenus venam non secat. At si contingat, melancholiam esse per essentiam in capite, & à iecinore generetur sanguis copiosus, vena erit secanda. Galenus ergo non admittit venæ sectionem, dum respicit ad materiam quę est principalis, siue sit immediata, siue mediata. Verum si respiciamus ad causam sine qua non, Galenus non improbaret venæ sectionem:non enim licet caput euacuare, nisi totum euacuetur. Præterea Galenus loc. cit. respicit ad melancholiam recentem, quæ, vt ipse ait, leuioribus tollitur:at si producatur longius, requirit fortiora, vt totum sit euacuandum. In melancholia autem per consensum à toto, vena est secãda:nam è necessitate in toto peccat sanguis vehemens secundum essentiam, cum caput petat:vt vena secta necessario egrediatur sanguis melancholicus, non tenuis. Ideoque recte intelligendus est Galenus cap. 7. lib. 3. de loc. aff. dum ait, in melancholia si aperiatur vena cubiti, inspiciendum esse sanguinem, & si egrediatur sanguis tenuis, ilico esse supprimendum: si autem crassus & melancholicus, esse permittendum vt exeat. Galenus hoc in loco respicit ad melancholiam, quatenus fit per consensum vel à toto vel à parte: & secat venam ratione cognitionis, vt scire queat, an sit melancholia per consensum à toto, an per consensum ab hypochõdriis. Sic venæ sectio Galeno est signum; siquidem in opere de locis affectis circa signa versatur: nec ibi proponitur vt materia remedij. Quod si ergo sanguis egrediatur non melancholicus: oportet iudicare, melancholiam non esse per consensum à toto. Recte ergo diximus in omni melancholia per consensum à toto, in venis totius redundare sanguinem melancholicum. Hæc de venæ sectione gratia melancholiæ per consensum à toto. Quoad melancho

Curatio.

Vena sectio in melancholia per essentiam.

Vena sectio in melancholia per consensum à toto.

In melancholia hypochôdriaca. melancholiam hypochondriacam : in hac probatur venæ sectio, quia in hypochondriis generatur materia.cum sanguine mista : adhæc ob materiam obstruentem caliditas intenditur:insuper,nisi sanguis euacuetur, tuto non possumus vti calidis medicamentis, ad materiam melancholicã obstruentem:adhæc,hypochondriaca affectio est veluti inflammatio, quare conuenit venæ sectio, vt ex accidenti refrigeret. Licet ergo sanguinem euacuare in qualibet melancholia : sed copiosiorem in melancholia per consensum à toto. Quoad rectam administrationem:pro vehementia sanguinis, quandoque confertim licet euacuare sanguinem. Vnde Auicennas in illa melancholia, quam vocat Alchatrab, vnica vice sanguinem euacuat, & iubet detineri foramen apertum ad leipothymiam. Quoad modum:amplius seu maius foramen faciendum. Quoad tempus, cum sanguis vincit alia indicantia:ideo cum Auicenna à venæ sectione est incipiẽdum, nisi virtus prohibeat : nam si sit debilis, reficienda virtus, mox vena secanda. Et, si virtus non permittat venæ sectionem,ad cucurbitulas confugiendum, & ad hirudines. Quoad Vbi, hoc indicatur à subsistentia sanguinis : Si ergo sanguis in capite contineatur, vena frontis secanda : si in toto, vena cubiti,si intra hypochondria, venæ crurum : & in melancholia à toto, si sanguis subsistat & in toto, & in capite, secanda est vena cubiti, & frontis. Cæterum in melancholia per consensum à toto, si totum est repletum causa hepatis : secanda vena dextri cubiti : si autem sanguis detineatur in toto,causa lienis:secanda vena cubiti sinistri. Et hoc monere volui, eo quod supra dixi, in melancholia locum habere causas generantes,vt est hepar,& causas detinentes, vt est lien.

Vsus venæ sectionis.

In melancholia hypochôdriaca non esse secandam venam cubiti. In melancholia hypochondriaca, nunquam est secanda vena brachij,licet practici hoc non obseruent:fundamẽtum est,nam sanguis subsistit infra iecur:& præterea sanguis ille sursum mittit vapores,vt oporteat deorsum retrahere, non ad brachia.Adhæc, cum sanguis vitiosus pertineat ad hypochondria,& bonus sanguis attineat ad totum (non enim est melancholia per consensum à toto,sed per consensum ab hypochondriis) per sectionem venæ cubiti, vacuatur sanguis bonus, & non melancholicus:& facta hac euacuatione, ne detur vacuum, fit attractio ad superiora sanguinis melancholici. Hinc Galenus cap.7.lib.3. de loc. aff. iubebat, vt in melancholia vena cubiti secetur, & si sanguis non melan-

cholicus egrediatur, ilico esse supprimendum: at in venis totius dum sanguis est melancholicus, est melancholia per consensum à toto: dum autem in toto sanguis non est melancholicus, si est melancholia per consensum, necessario est melancholia hypochondriaca. Quare in omni melancholia hypochondriaca hoc obseruandum, dum sanguis est euacuandus, vt euacuetur per venas crurum, vel per venas hæmorrhoidum, sic enim sanguis melancholicus euacuabitur & reuelletur ad inferiora: id quod per sectam cubiti venam nunquam assequemur.

Quoad Hirudines, quamuis possint applicari hæmorrhoidibus in melancholia per consensum à toto: potissimum tamen probantur in hypochondriaca. Sed de his, & aliis, in sermone de dolore capitis egimus. *Hirudines.*

Medicamenta sunt Vacuantia, & Alterantia. Vacuantia, vacuant per meatus Sensibiles, vel Insensibiles. Alterantia respiciunt vel Indicantia, vel Proportionem tum Cerebri, tum Cordis. Cum autem triplex sit melancholia: videndum, quæ medicamenta magis in vna, quam in alia specie probentur. Itaque quoad vacuantia per sensibiles meatus, & primo in melancholia per essentiam: si hæc materia genita est è spiritu vitali tenebricoso; causa sanguinis melancholici probatur medicamentum mite, vt *sena, polypodium, epithymus, cum sero lactis*, propter iecoris caliditatem, ob quam genita est materia melancholica. At si melancholia per essentiam facta sit ob mistionem materiæ melancholicæ, genitæ in capite: hæc melancholia est vel recens, vel antiqua: Si recens: purgantia medicamenta vehementiora non probantur: ratio est, quia materia solum abundat in capite, vnde exigua est materia nec pertinaciter hæret: & Galenus ca. 7. lib. 3. de loc. aff. gloriatur, se recentem melancholiam per essentiam curasse solo balneo, & victu euchymo. Si inueterata sit: fortiora sunt vsurpanda, ait Galenus loc. cit. vbi per fortiora, non intelligit vehementer soluentia, sed loquitur in respectu ad balneum, & victum euchymum: quibus medicamentum leniens est fortius. Adhæc in ea melancholia materia est genita in capite, vt in toto alij succi possint dominari, nimirum pituitosus & biliosus succus; qui quibus medicamentis purgandi sint, in sermon. de dol. cap. diximus. Quare per fortia, intelligemus medicamenta, quæ melancholiam in capite existentem strenue possunt euacuare: *Pharmacia.* *1. Vacuantia sensibiliter.* *1. In melancholia per essentiam.*

humor enim in capite exsistens, maxime vacuationi resistit. Sunt autem hæc medicamenta quæ valide vacuāt per os & nares, vt per meatus sensibiles; & quæ vacuant per suturas, vt per meatus insensibiles: de quibus medicamentis omnibus in sermone de cephalalgia. Si melancholia sit per consensum à toto: quoad medicamenta quæ euacuant per meatus sensibiles, probantur vacuantia & primas superfluitates, & purgantia materiam melancholicam, in toto exsistentem: quæ medicamenta modo leuiora, modo fortiora sunt administranda, pro vehementia materiæ. Quæ sint hæc medicamenta, patet ex alibi dictis. At propter iuniores quædam monere oportet. Primum si materia melancholica fiat vitio iecoris calidioris, generantis melancholiam: cum soluentibus miscenda sunt frigida. Si autem melancholica materia reperiatur in toto, causa lienis detinentis: miscenda sunt potius calida cum soluentibus. Vnde Galenus capite nono, libro decimoquarto, method. cum epithymo miscet *modo serum, modo mulsam: serum ratione iecinoris: mulsam ratione causæ detinentis, nimirum lienis.* Secundò: cum vti debeamus leuioribus & fortioribus soluentibus, & vitium quandoque sit diuturnum: formulas quasdam, seu receptas trademus; præsertim modum explicabimus ordinandi *passulas*, de quo medicamento in sermon. de dol. cap. nihil diximus. Quare ℞. *fol. sena ℥ iij. epithymi minutim incisi ℥ j. infundantur in infusione solutiua rosarū per 24. horas: deinde facta diligēti expreßione, adde passul. dul.* ℔ *j. & fiat infusio in prædicta infusione, & immittantur in vas, addito sacchare, & seruentur ad vsum.* Et hoc erit satis mite medicamentum, quo poteritis vti ab ℥ ß. ad ℥ ij. & si volueritis, vt efficacius operetur; addetis *mel ros. solutiuum.* Medicamentum autem forte erit: ℞. *cort. helleb. nigri ℈ iiij. sem. anisi, citri, cinnamomi, ana* ʒ *vij. passul. d.* ℥ *ij. fiat infusio in sero lactis: deinde facta diligenti expreßione, adde manna el.* ℥ *ij. Mis. & fiat potio breuis. Hic helleborus niger est basis: serum, frigiditate sua helleborum corrigit, & detergendo adiuuat: semina cum cinnamomo, corrigunt vim hellebori nigri deleteriam, vt sunt medicamenta cordialia: sua etiam caliditate & tenuitate adiuuant: passulæ autem vt dulces, corrigunt amaritudinem: vt habent vim lubricandi, adiuuant: manna, vt dulcis, corrigit amaritudinem: vt habet vim leniendi, adiuuat.*

3. In melāncholia. per consensum à toto.

Notanda in vsu soluentium.

1.

2.

Passulæ laxatiuæ.

Tertio

Tertio notandum circa Quando, in melancholia per consensum à toto, circa vacuantia leuiora & fortiora. Hæc melancholia correspondet quartanæ exquisitæ: in qua Galenus lib. 1. ad Glaucon, capite proprio præcepit, primum vtendum esse lenioribus, mox fortioribus: nam materia melancholica in principio indicat leuiora, & prohibet fortiora, quoniam in principio est crassa, & non est æqualis: vnde leuiora medicamenta alliciunt portionem minus crassam, nec agitant crassiorem, nam sunt debilia: at fortiora agitant illam materiam, ideoque primum leuioribus vtendum. Præterea medicamenta leuiora sæpius sunt exhibenda, fortiora raro: vnde Aëtius probat *epithymum* quotidie, & Auicennas singulis mensibus, non quotidie, vacuat cum fortibus: fundamentum sumitur à virtute, quia virtus non perfert fortia ita frequenter vsurpata. Notandum quarto de medicamentis lenientibus, quod interdum sint prætermittenda: quod præceptum colligitur à Galeno in libro de melancholia secundum Ruffi sententiam: vbi, inquit, melancholicos quandoque ad sanitatem perduci, dum dimittuntur medicamenta; nam virtus assiduo vsu medicamentorum languet. Verum tum à medicamentis desistendum est, cum maiori difficultate ægri ea perferunt: Hoc autem tempus est æstiuum, & hyemale: vnde Galenus cap. 1. lib. quos & quando, &c. ait, purgandos esse melancholicos, & melancholiæ obnoxios, autumno, & vere ineunte; ad differentiam illorum corporum, quæ sunt obnoxia biliosis morbis, Nam materia melancholica, & similiter pituitosa, in veris initio magis possunt, quam materia biliosa: etenim per hyemem humor genitus & collectus ita vrget, vt, nisi veris initio purgetur, procedente vere moueatur, & morbos efficiat. At materia biliosa, cum exigua sit in principio veris, & copiosior vere gignetur magis, quam hyeme; cum periculum sit ne agat ineunte æstate; in fine veris est purganda. Verum cum Galenus loc. cit. respiciat ad præseruationem, si contingat, vt malum melancholicum sit admodum vehemens, vel æstate, vel hyeme; his etiam temporibus oportet purgare materiam, quia tum maxime potest ad indicandum. Quinto notandum, materiam melancholicam interdum adeo esse contumacem, vt medici *antimonio* vti cogantur, & quandoque *veratro albo*. Hæc dicta sint causa melancholiæ per consensum à toto. Quod si

3. In melancholia hypochondriaca.

melancholia fuerit hypocondriaca: secundum Auicennam, antiqua multoties indiget vomitu, cum *veratro albo.* Cæterum, cum in melancholia hypochondriaca etiã pituita peccet: propterea hic probantur purgantia, quæ non modo melancholiam, sed etiam pituitam educunt: eaque cum leuiora, tum fortiora, quæ in dolore capitis fuere proposita. Verum Auicennas in malo pertinaci probat *album veratrum:* sicut & Græci. Sed consulo vt ab eius vsu caueatis: nam insigne detrimentum potest afferre: de quo Oribasius diligenter & prolixe.

2. *Diaphoretica.* *1. Debilia. Balneum.* Medicamenta vacuantia per insensibiles meatus, siue citra sudorem, siue cum sudore: sunt debilia, mediocria, & vehementia. Debilia etiam inter diæteticas materias recenseri possunt, vacuantque excrementa tertiæ concoctionis: inter quæ præcipuum est *balneum aquæ dulcis:* quod probatur in qualibet melancholiæ specie, at diuersa ratione. Breuiter ergo sciendum, balneum pertinere ad solium frigidæ, ad aerem, ad solium calidæ. Solium frigidæ in nulla melancholia probatur: prohibetur enim à materia melancholica frigida, ab intemperie frigida nondum morbosa, & morbosa in melancholia per essentiam: hæc enim à solio frigidæ intenderentur: Nec conuenit in melancholia per consensum à toto, prohibet etenim frigiditas totius: In melancholia denique hypochondriaca, cum incipiat totum refrigerari, frigidum etiam balneum improbatur. Præterea in affectu melancholico (ad differentiam febris hecticæ cui solium frigidæ conuenit) nec febris adest, nec virtus debilis, cuius ratione opus videatur aqua frigida, calidum insitum vrientе. Aër balnei est calidus, & habet vim euacuandi: vnde probatur magis in melancholia per consensum à toto: minus in melancholia per essentiam: adhuc minus in melancholia hypochondriaca. Ratio est, quia in melancholia per consensum à toto, aër balnei vacuat materiam melancholicam in toto exsistentem, in melancholia per essentiam, materia est solum in capite, vt vacuari possit solio calidæ, aëreque balnei exiguo sit opus: in melancholia hypochondriaca, cum materia resideat in hypocondriis, aër non ita agit in illas partes: & excrementa totius corporis, tertiæ scilicet concoctionis, solio calidæ euacuantur, vt non ita egeamus aëre balnei. Solium calidæ, mediocriter excedentis, cum sit insignis caliditatis, calefacit & euacuat: ideoque probatur in affe-

affectione melancholica, in qua agemus euacuatione. At solium modo debet esse calidius, modo minus calidum: in melancholia per consensum à toto probatur calidius: minus calidum in melancholia per essentiam: & in melancholia hypochondriaca sufficit caliditas ad excrementa tertiæ coctionis euocanda. Varius ergo balnei vsus est. Quoad quantum, cum actio sit vehementior in melancholia per consensum à toto: ob id æger in hac melancholia diutius debet detineri, & in aëre, & in solio, quam in reliquis melancholiæ speciebus. De modo: Et aër, & solium calidæ, in melancholia per consensum à toto, debent esse actu magis calida. Quoad quando: sunt administranda balnea, dum materia vincit alia indicantia: non autem dum vincitur à materia replente partes internas: quare est administrandum balneum post medicamenta vacuantia per sensibiles meatus. Quoad vbi agendum: ratione subsistentiæ excrementorum tertiæ coctionis, in qualibet melancholiæ specie, balneum est toti corpori adhibendum. Et ratione materiæ melancholicæ, si melancholia sit per essentiam in capite, balneum præsertim circa caput vsurpandum: si melancholia sit per consensum à toto, toti adhibendum: in hypocondriaca, hypocondriis; vt hypochondria foueri possint spongia, aqua calida madefacta; at propter calidum innatum, *aliquid mastiches* miscendũ. Hæc ergo mitis est materia, vacuans per meatus insensibiles. Mediocris materia potest esse inunctio, quæ sæpius cum balneo administratur. Vnde cum Aëtio probatur inunctio *è nitro, & oleo non astringente, & proinde communi, vel chamamelino, vel anethino:* vt liceat pro qualibet vncia olei, immiscere nitri ℈ j. vsque ad ℈ *iiij*. Et probatur hæc inunctio potiss. in melancholia per consensum à toto. Quoad vsum, quædam admonebimus, circa modum, & vbi. Quoad modum, inunctio adhibeatur calide & fricando: quia frictio, vt magis potest exercitatione, ita est in causa, vt melior fiat euacuatio materiæ melancholicæ: vt aliqua è parte, com. aph. 15. sect. 3. colligitur. Quoad Vbi, in melancholia per essentiam inunctio secundum caput probatur: in melancholia per consensum à toto, toti applicanda: in melancholia hypochondriaca hypochondriis. Adhæc inter mediocriter vacuantia per meatus insensibiles, connumerare licet calida; infra quartum gradum, quæ sint tenuia, & expertia formæ summæ actiuitatis, vt est *ruta, anethum, chamamelũ, serpillum, puleg.*

Vsus balnei.

2. *Mediocria diaphoretica.*
Externa.

Interna.

cyminum, feniculum, daucus: ius galli, ius columbæ, quorum animalium ventres sunt replendi iam propositis medicamentis: Sed inter hæc licet etiam recensere aromaticum rosat. diacyminum, quæ medicamenta potiss. probantur in melancholia hypochondriaca, in qua generatur materia melancholica visceris caliditate accidentali; nam, vt suo loco audiuistis, intenditur caliditas, propter obstructionem. Quoad fortiora vacuantia per insensibiles meatus, Auicennas probat *scillam, magnas antidotos*, quemadmodum etiam Galenus *theriacam* probat in quartana. Monebat Aëtius, theriacam hyeme & vere incoante esse exhibendam, in affectu melancholico frigido. Valeant igitur; qui in febribus quolibet tempore, etiam æstiuo, exhibent theriacam, & sic ægros interficiunt. Inter fortiora in melancholia hypochondriaca, probantur medicamenta *è chalybe, è guaiaco, è synapi.* Medicamentum è chalybe erit proponendum in malis lienis, infra cap. 16. lib. 3. Nunc notandum, *chalybis limaturam optime esse conterendam, & detinendam per plures dies in aceto: metalla enim ita fiunt tenuiora, & minus mordacia: acetum autem debet esse antiquum & acerrimum, & confectum è vino non astringente. Ponatur autem hoc medicamentum ad ignem per plures dies: sed melius est vt preparetur in diebus canicularibus Sole illo feruido: & oportet miscere attenuantia & dissoluentia proposita, & cordialia cito proponenda.* Quoad *guaiacum*, cum hoc etiam oportet miscere resoluentia, cordialia, capitalia, & potissimum sassafras. Quoad *sinapi:* est medicamentum rubrificans, quod conficitur secundum Aetium cap. 10. lib. 6. *è sinapi & ficubus siccis:* & hoc medicamentum applicatur parti hypochondriorum affectæ.

3. Fortiora diaphoretica.

Vide Aëtium c. 11. li. 2. itemque de hac metallicorum elaboratione lege Gal. cap. 2. lib. 2. ca. 3. lib. 3. ca. 7. lib. 4. κατὰ γένη.

I. Alterantia, respiciunt Indicantia, & Proportionem. Indicantia sunt vel Contenta, vel Continentia. Causa contenti, conueniunt in omni melancholia alterantia; nam in omni melancholia adest materia melancholica contenta: sed in hypochondriaca, respicere etiam oportet ad pituitam. Quæ autem sint alterantia pituitam & melancholiam; diximus in serm. de dol. cap. Verum, in iuniorum gratiam, cum materia melancholica sit frigida, sicca, crassa, & quandoque dura: causa calefaciendi & humectandi licet vti *borag. buglossa, liquiritia*, causa attenuationis, licet vti *melissa, ruta, aristol. scilla*; oportet miscere *acetum*, & præsertim si pituita sit permista. De aceto dubitatur, quia Auicennas ait, timorem esse propter

Alterantia.

1. Quæ alterant contenta.

pter malitiam: quod etiam insinuasse videtur Hippocrates, com.38. lib.3. de vict. acut. Dicendum, improbari acetum simplex, quod vim habet siccandi, & refrigerandi: non autem improbari acetum mistum. Vnde Aëtius probat acetum acre, vinosum, miscenda autem sunt calida, & ratione siccitatis etiam humida, vt *borag. insculum*: & Aëtius dabat post cibum, nam ob cibi præsentiam non ita cito agit in ventriculum, corrigiturque à cibo. Postremo in affectu melancholico, propter duritiem materiæ, probantur, *malua, althæa, passula dulc. amygdala, &c.* Vsus horum ex alibi dictis patet. Restant ea, quæ continentia alterant: Continentia sunt Totum, vel Pars. Causa totius, solū in melancholia per consensum à toto refrigerato & exsiccato, probatur *balneum aquæ dulcis, citra sudorem*, nā vbi est sudor, materia medicinalis est vacuās, de qua in præsentia non loquimur. Et in administratione huius balnei, in melāchølia scil. per consensum à toto, misceatur *malua, althæa, borago, decoquantur carnes pingues*, & præterea totū corpus inungatur *ol. amygd. vel adipe gallinaceo*, addito, causa penetrationis, exiguo vino tenuis substantiæ. Causa partis, id est, capitis, cordis ventriculi, iecoris, lienis, & vteri; vt partes afficiūtur morbis calidis vel frigidis, ita variis oportet vti medicamētis: de quibus in ꝓpriis capitibus. Propter iuniores: Si, verbi gratia, pars sit calidior, vti licet *sero caprino, thermis refrigerantibus, vt est balneū B. Mariæ virg. in agro Patauino: aqua refrigerans*: licet etiam vti cōseruis refrigerantibus. Si pars sit frigidior, probatur *aqua Aponensis*, bibita ratione partis frigidæ: nam secus interficietis ægrotantes. Extra sint ol. calefacientia, conseruæ, de quibus in prop. cap. Quoad alterantia, respicientia Proportionem: quæ respiciunt capitis proportionem, fuere proposita in sermone de dolore capitis. Quę respiciunt proportionem Cordis, proponuntur à Rhase in cap. de melancholia, vbi probat *medicamentum Lætificans*, quod cum admodum sit compositum, si quis desideret lætificans minus cōpositum, ita poterit præscribere: ℞ *succi melissæ, cum saccharo depurati* ℥ ß. *sem. citri mundator. cortic. citri ana* ʒ j. *croci* ℈ v. *dianthos* ʒ j. *cum syrupo de corticibus citri fiat electarium: cuius dosis sit à* ʒ j. *vsque ad* ℥ ß. Adhuc minus compositum lætificans esse potest: ℞ *succi melissæ* ℥ ß. *sem. citri.* ʒ j ß. *conserua melissæ, dianthos, ana* ℥ j. *Mis. & fiat electarium. Dosis à* ʒ j ß. *ad* ʒ vj. Adhæc licet vti *diābra, diamoschū, gallia moschata, magnis antidotis*. Hęc ergo

2. Quæ alterant continentia.

3. Cephalica.

4. Cordialia lætificantia.

sunt lætificantia calida. Lætificantia frigida sunt *acetosa, acidum citri, caphura, santali, margarita*: De quibus infra cap. 8. lib. 2. vbi de cordis παλμῷ. In affectu ergo melancholico, pro vario corporis statu, vtendum, modo calidis, modo frigidis, modo mistis. Vsus patet ex alibi dictis.

Diæta. Materia diætetica erit eadem, quæ in dolore cap. à melancholia est præscripta. Sed primum notandum, cum melancholia sit malum diuturnum, probari victum conseruantem, non minuentem, nec augentem. Et si contingat, vt corpus euadat siccius: probatur victus augens. Secundo notandum, cum alimentis miscenda esse lætificantia: & condienda cibaria, *boragine, buglossa & melissa etiam*, nisi calor partis prohibeat. Et in melancholia hypochondriaca probatur etiam *acetum acre*, cuius cochlear vnum dabat Aëtius, post omnem cibum: hoc enim minus siccat, & attenuat, & (quod maioris est vtilitatis) reddit cibum attenuantem, vt in hypochondriaca materia crassa obstruens vincatur. Vltimo ea probantur animi accidentia, quibus minuitur affectio tenebricosa, vnde Paulus ait, mentem ad alia esse auertendam: quod fieri potest verbis, & proinde per medium sensum auditus: item operibus, & per medium sensum tactus: verbis, vt cantu, fabulis, operibus, vt imponendo capiti pileum grauem, vt melancholicus non amplius imaginetur, se esse sine capite, &c.

CAPVT XI.

De mania.

Nomen. MELANCHOLIAE affinis est Mania, seu furor; nimirum delirium citra timorem, cum excandescentia, vt sæpenumero assidentes percutere

Generatio. tentent. Generatur hoc malum, dum capiti occurrit causa calefactiua ex vsu, citra tumorem, vt cerebrum afficiatur secundum substantiam: & ita afficiatur, vt generetur spiritus animalis non tenebricosus, sed igneus: vt phantasma igneum euadat: cerebrumque afficiat veluti

Definitio. ignea affectione; vt corrumpatur actio cerebri principalis, nempe vel imaginatio, vel ratio, vel vtraque. Delirium igi-

Forma. tur maniacum est functio corrupta principalis cerebri, de-

Subiectũ. pendens ab affectione ignea, ex vsu affecto capite, citra tumo-

morem. Forma & subiectum colliguntur è Galeno, cap. vlt. li. 2. de caus. sym. dū ait, in mania deprauari principes facultates cerebri. Aëtius hanc functionē dicit esse imaginationem. *Causa efficiens.*

Causa efficiens est affectio ignea: per quam mania distinguitur à delirio melancholico, in quo affectio est tenebricosa. In hunc sensum Galenus scribit, cap. penult. lib. de vsu respirat. maniam produci à spiritu igneo. Sicut enim spiritus animalis tenebricosus, producit phantasma tenebricosum, vt cerebrum afficiatur affectione tenebricosa: ita spiritus animalis igneus, producit phantasma igneum, & hinc affectionem igneam. Addimus: ex vsu affecto capite: vt hoc delirium maniacum distingueretur, à delirio maniaco, quod fit in accessionibus febrium biliosarum: nam in his febribus spiritus animales ignei euadunt, propter vapores, qui non sunt ex vsu: vnde sponte dissipantur. At in mania, spiritus animalis redditur igneus, affecto capite ex vsu, id est, affecto capite à causa morbifica, quæ vtile indicat, ad differentiam vaporum. Hæc causa morbifica duplex est: aut enim mania fit è Mordacibus succis, aut è calida intemperie, com. aph. 53. sect. 6. ca. vlt. li. 2. de caus. sym. Spiritus ergo animalis igneus, est opus præter naturam; quod modo fit ob errorem externum, qui est mordax succus: modo labefactata facultate cerebri, ob calidam intemperiem. Similiter functiones principales in hoc malo læduntur, modo ob errorem externum, modo ob læsam facultatem: nam cerebri calida intemperies, & generare potest spiritum igneum, & esse in causa functionis corruptæ: vehementior tamen est, ratione læsionis functionum principum, quam ratione generationis spiritus ignei. Itaque cum duo sint ex vsu, videlicet, calida intemperies, & mordax succus: Quoad calidam intemperiem, causas habet, de quibus dictum in sermone de dolo. cap. Quoad succum mordacem, vt colligitur è com. aph. 56. sect. 6. hic succus est sanguineus, biliosus, atrabilarius. Sanguinem proponit Galenus, aph. 40. sect. 5. succum biliosum & atrabilarium, aph. 56. sect. 6. Hic succus gignitur in iecore, vel læsa facultate, ob caliditatem iecoris, vel etiam propter obstructionem: sed præterea generari potest ob Errorem externum, id est, ob chylum calidiorem in ventriculo genitum, è victu calidiore. Postremo dictum fuit in definitione, citra tumorem: vt mania distingueretur à phrenitide: nam in phrenitide est corrupta functio principalis cerebri, de-

Causæ subiecti diuisio.

Mania, nō est cum tumore.

pendens ab affectione ignea, affecto capite ex vsu; sed cum tensione, cum tumore. Hanc ob causam in phrenitide necessario coniungitur febris: mania sæpe est sine febre.

Differentia. Quoad differentias, & primum à forma; dicendum, actionem læsam corruptam, esse vel Imaginationem, vel Rationem, vel Vtramque. Ratione subiecti: cerebrum afficitur, secundum partem vel Anteriorem, vel Mediam, vel Vtrãque. Ratione causæ efficientis: hæc est, vel Intemperies calida, vel Succus mordax: & hic succus, vel est Sanguineus, vel Biliosus, vel Atrabilarius.

Signa. Mania in genere leuissimo negotio cognoscitur: videlicet ex imaginatione corrupta, cum excandescentia, cum procliuitate ad percutiendum. Facile etiam cognoscuntur differentiæ à forma, & subiecto, è traditis in doctrina de phrenitide. Quoad differentias à causa efficiente: Si causa efficiens sit intemperies: cognoscitur è delirio perpetuo vniformi, quod simile est delirio ebriorum, secundum Galenum aph. 53. sect. 6. Si autem causa sit succus, cognoscetur è delirio nec assiduo, nec vniformi: nam succus modo non fluit, modo fluit: & fluens, modo fluit in maiori copia, modo in minori; vt propterea non sit vniforme delirium. Quis autem sit succus, cognosci potest ex Aetio, & è Galeno aph. 53. sect. 6. si enim succus fuerit sanguineus, cum excandescentia erit risus: si biliosus, cum excandescẽtia erit studiũ: si atrabiliarius, & quidem per putrefactionem, cum excandescentia erit fletus, si per adustionem, alios æger percutit, & proprias carnes mordet, &c.

Indicationes. Præsidia haurienda sunt è Subiecto & Causa efficiente. Quoad subiectum, cerebri proportio cum calido innato seruãda. Causa efficiens, est affectio ignea: & quod in cerebro est ex vsu. Ab affectione ignea, indicatur anodynum. A causa ex vsu, indicatur præsidium sanans. Nam ab affectione ignea, dum mens ad alia adducitur, solummodo mitigatur delirium, poteſtque redire: & ideo præsidium hoc non est sanans, sed anodynum. Causa ex vsu, secundum Alexandrum, si est intemperies, indicat alterans per contrarium, id est, refrigerans: Si succus mordax: hic succus indicat & secundum speciem, & secundum vitium. Species succi triplex est: ideoque triplex prodit præsidium determinatum. Quoad vitium: si in mania succus putrescat, est erandicandus. Et quia copia peccat, est minuendus. Et quia est calidus & siccus, per contrarium est alterandus. Et

quia

quia in mania peccat, ratione motus, & quietis: ratione motus, indicat retrahens ad inferiora: & cum terminus à quo sit iecur, indicat retrahens deorsum & dextorsum, sicut docuimus in doctrina de melancholia: ratione quietis, indicat discutiens: quatenus in capite, indicat discutiens materiam quiescentem in capite.

Malum hoc periculosum est: nec enim vlla desipientia est secura. aph. 53. sect. 6. quia semper adest vehementia, ratione essentiæ, & dignitatis. Ratione essentiæ, & ratione symptomatis, quia est functio principalis corrupta, est magnus recessus à naturali statu: & ratione causæ: hæc enim ipsa quoque multũ recedit à naturali statu. Dignitatis est vehementia: quia malum pertinet ad cerebrum. Periculum autẽ varium est, pro vehementia differentiarum. Vnde quoad formam, vitium hoc maniacum est magis periculosum, si duæ lædantur functiones: quia insignior est vehementia ratione dignitatis, cum cerebrum secundum duas partes afficiatur. Quoad causam efficientem, malum peius est, si intemperies simul cum succo mordaci vigeat. At si causa seorsim perpendatur, intemperies in habitu est pessima: nam vitium ratione essentiæ est maximum. Quoad succum: prout hic varius est, ratione speciei, & vitij: ita vario modo prognosticandum. Quantum ad speciem: mania est minus periculosa, si fiat à sanguine: magis periculosa, si fiat à bile: maxime periculosa, si ab atra bile, & præsertim si succus atrabilarius genitus est per adustionem: nam hic succus in capite exsuperans, maxime recedit à naturali statu. Quoad vitium succi: delirium maniacum est magis periculosum, dum materia morbifica magis putrescit, vel magis est copiosa, vel magis acris, vel magis cum impetu in caput mouetur, nam magis hæret & figitur: hæc enim vitia magis sunt vehementia secundum essentiam. Hippocrates aphorismo 5. sect. 7. ait à furore difficultas intestinorum, vel hydrops, vel mentis alienatio, bonum. Difficultas enim intestinorum & hydrops, sunt signa, quæ significant materiam morbificam deorsum retrahi, nec ita esse vehementem secundum essentiam, secundum vitium in motu, quia materia retrahitur infra. Per mentis alienationem Galenus intelligit delirium, quando in furore delirium fit vehementius: hoc enim est bonum signum, quod dirigitur ad materiam, vt peccat secũdum quietem, significat enim materiam

Prognostica in genere.

Prognostica differentiarum.

Explicatio aphorismi 5. sect. 7.

perti

pertinaciter quieſcentem iam incipere moueri: vt minor ſit vehementia ratione eſſentiæ,

Curatio. *Venæſectio.* Quoad materias cheirurgicas, probatur venæſectio in furore, ſi ſanguis peccet, vel vt cauſa principalis, vel vt adiuuans, vel ſine qua non. Sanguis principaliter, concurrit, ſi mania fiat à ſanguine: eſt cauſa adiuuans, ſi mania fiat à materia miſta cum ſanguine: cõcurrit, vt ſine qua non, ſi in mania ſanguis abundat extra caput. Vnde Aëtius ad hoc poſtremum reſpiciens, dicebat venam eſſe ſecandam, vt aliis auxiliis detur locus. Notandum, ſi in hoc malo ſanguis peccet, verbi gratia, vſque ad libram: potius libram eſſe vacuãdam, quam ℥ xj. nam præter vitium in copia, in mania etiã adeſt vitium in caliditate: beneficio venæſectionis; principaliter euacuatur ſanguinis copia: ſecundario feruor exſtinguitur. In recta adminiſtratione, digrediemur circa Quantum, & Vbi. Quoad Quantũ: cum ſanguis ſit ſummæ actiuitatis, in hoc malo: expedit vna vice euacuare, ſi vires tolerẽt. Quoad Vbi? ſi ſanguis ſubſiſtat in toto, & in capite, cum Aëtio tundenda cephalica: Si in toto ſaltem redundet ſanguis: tunc ſanguinis ſubſiſtentia ſequitur vel copiam, vel motum: ſi copiam, aperiatis venam cubiti vel communem; vel internam: ſi ſequatur motum, aperiatis venam crurum. Si ſanguis tantum reperiatur in capite: cum Aëtio aperienda vena frontis: & cum Auicenna poſſunt etiam aperiri venæ ſub lingua. *Alia præſidia cheirurgica.* Alexander addit cucurbitulas, hirudines, puluerem acrem: vt cruentum & ſanguinolentum reddatur caput. Notandum autem citra puluerem acriorem, quod numerari poſſit inter materias medicinales, dum puluis agit citra ſolutionem vnitatis: inter cheirurgicas, dum agit cum ſolutione vnitatis, ſicut hoc in loco, dum caput reddit cruentum. Ad has tamen materias non eſt confugiendum, niſi materia pertinaciter ſit impacta.

Pharmaceutica. Medicamenta probantur, vt in phrenitide, & vt in dolore capitis à ſanguine, & à bile. Quædam tamen hic notanda.
Vacuãtia. Quoad vacuantia per meatus ſenſibiles, probãtur vehemen-
1. tia in mania, nam materia morbifica eſt vehemens: & maniacus non admittit medicamenta copioſa: & præſertim vſurpari poſſunt, cum non ſit febris. Cauſa igitur bilis, detur *dacrydium*: propter atram bilem, detur *veratrum nigrum*. Et quoniam maniaci non ſunt obedientes, ſecundum Paulum exhibebuntur medicamenta *cum placentis, cum ficubus, cum paſſulis*:

passulis: Alexander etiam dabat *cum ouis*. Medicamenta autem hæc vehementer ſoluentia, quamprimum ſunt exhibenda: materia enim magis eſt potens, quam materia furioſa. Medicamenta caput vacuantia, etiam ſint fortiora: & 2.
propterea Aëtius aſcendebat *ad Elaterium, ad albū veratrum*. 3.
Quoad euacuantia per inſenſibiles meatus: Alexander probat *balneum aquæ dulcis*, & iubet, vt patiens longo tempore in ſolio calidæ detineatur, quo vapor acris euocetur. Alterantia eadem conueniunt, quæ in dolore cap. à materia acri. *Alterātia.*
Quoad continens autem, cum ſit vel totum, vel pars: ratione totius, probat Alexander, vt poſt balneum totum corpus inungatur *hydrelao, aqua, & oleo*. Ratione capitis, quod debet refrigerari, Aëtius frigida applicat capiti: Paulus admouet *oxyrhod. ol. roſ.* Auic. ſi calori iungatur ſiccitas, addit *lactuc. papau.* & ratione caloris naturalis cerebri, cum frigidis miſcet *chamamelum*. Cauſa iecoris, probantur frigida, de quib. in mal. iecoris.

Diæta ita eſt inſtituenda, vt fuit propoſitum, in dol. cap. & phrenitide. Notandum igitur cum Aëtio in hoc malo improbari dulcia, nam bileſcunt. Auicēnas improbat obſtruentia: nam materia morbifica non eſt detinenda. Probat autem quæ mouent vrinam: vnde in mania vtendum diureticis validis, & in magna doſi, vt materia cito euacuetur, & non cogamur frequenter vti diureticis. Quoad potum: Aëtius ſuadet, vt à vino penitus abſtineamus: aut ſi exhibendum ſit vinum, raro exhibeamus. Alexander vſu poſtulante, moditum vini exhibet, quod caput non petat. Auicennas dicit, vinum eſſe exhibendum in declinatione, ſed admiſta plurima aqua. Ratio horum omnium dictorum eſt: quia vinum dum calefacit, & materias in caput ducit, habet rationem cauſæ morbificæ: quatenus autem nutrit, habet rationem alimenti: quare probatur ſolum vt materia alimenti. Vnde in mania, ſi magis poteſt virtus quam materia morbifica: probatur vinum: ante declinationem magis poteſt materia: in declinatione magis poteſt virtus: vinum ergo in declinatione eſt exhibendum. Vigiliæ in hoc malo ſuperant: ideo ſomnus conciliandus, cibique condiendi *papauere*. Quoad inanitionem, ſi aluus ſit ſtiptica: opus eſt vti clyſmo, ſecūdum Auicennam. Quoad motum & quietem, cum agitentur maniaci, quies debet ſuperare motum: vnde cum Paulo interdum in lecto ſunt ligandi. Poſtremo, quoad animi accidentia: cum *Victus ratio. Potus. Somnus. Inanitio. Quies.*

Galeno

Galeno aphor.23.sect.6.quia maniaci promptissimè incidunt in furorem, occasione causæ externæ: ob id studendum, vt *Animi accidentia.* vsurpentur animi accidentia, quæ furorem mitigare possunt:& hoc tum verbis,tum operibus est efficiendum, & ita operibus, vt interdum etiam verbera adhibeantur.

CAPVT XII.

De memoria, & ratiocinatione læsis.

N eodem capite,de labefactata memoria,& ratione verba faciemus: nam Galenus cap.5. lib.3. de loc.aff.voluit vtrumque malum à simili morbo proficisci:vt,si vna vehementer lædatur, necessarium sit vtramque facultatē lædi, cum vna alteri com-*Nomen.* patiatur. Quoad Nomen, læsa memoria, dicitur obliuio morbosa exquisita:obliuio enim quid commune est,memoriæ & imminutæ & ablatæ. Dicitur autem morbosa,ad differentiam non morbosæ,de qua Galen. cap. 12. lib. art. med. loquitur, inquiens, obliuionem indicare humidam cerebri substantiam. Obliuio autem morbosa fit, vitio vel Obiecti, vel Organi,id est,aut ob errorem externum,aut labefactata facultate. Si ob errorem externum, est obliuio morbosa,sed non exquisita, vt in phrenitide, de qua in præsentia non loquimur:Si fiat læsa facultate: hæc vel Impeditur, vel Labefactatur:impeditur in epilepsia, apoplexia, & de hac non loquimur:si labefactatur,est obliuio morbosa exquisita,de qua nos in præsentia,& Galenus cap.5.lib.3.de loc.aff.Vitium ratiocinatricis, dicitur discursus morbosus, vt quid commune diminutæ & ablatæ rationis. Vnde Galenus dicit cap. vlt. lib.2.de sympt.caus.cap.5.lib. 3. de loc.aff. si ratio imminuatur, vitium vocatur μωρία, & μώρωσις: si auferatur, dicitur amentia, fatuitas,stultitia,stoliditas.Intelligitur autem stultitia morbosa exquisita,quæ fit non impedita facultate,vt in epilepsia, sed labefactata ob intemperiem. Eadem igitur dyscrasia in posteriori cerebri parte est causa obliuionis: in media parte est causa discursus morbosi exquisiti. Quod si ergo diligenter sermo fiat de obliuione, nihil desiderari poterit circa læsionem discursus.

Transitio. Vt autem intelligatur generatio obliuionis morbosæ exquisitæ,primum intelligendum, quomodo memoria fiat secundum

cundum naturam: hinc enim patebit etiam, quomodo & ratio & imaginatio secundum naturam obeantur. Breuiter ergo sciendum, ad functiones principes obeundum, tria esse necessaria: videlicet agens, instrumentum, & obiectũ. Agens est anima, & proinde substantia inuisibilis, quæ nec intensioni, nec remissioni est subiecta: vnde si senex haberet oculum iuuenis, videret instar iuuenis. In anima autem reperitur facultas, ad omnes animæ functiones obeundas instituta. Facultas vero non operatur, nisi euadat determinata: cum vnius facultatis vnica tantum sit functio. Hinc in cerebro triplex est principalis actio, quia tres sunt in cerebro facultates determinatæ. Cæterum, cum facultas communis & indifferens degeneret in determinatam, sciendum, determinari eam beneficio proportionis sui instrumenti: quæ proportio in cerebro, vt cerebrum est similare, pendet à determinata proportione substantiarum elementorum: vt autem proportio reperitur in cerebro, quatenus est dissimilare, pendet à proportione eorum, è quibus constituitur compositio, id est, à conformatione, magnitudine, numero, & compositione: vnde proprietas compositionis nominari potest. Instrumentum est cerebrum, sed præditum & calore innato, & constitutione. Per calidum innatum, intelligimus calidum ingenitum in cerebro, sed mistum cum spiritu animali, qui spiritus non pertinet ad ventriculos cerebri, sed ad propriam cerebri substantiam. Per constitutionem intelligimus temperiem cerebri, compositionem & vnitatem. Si hęc duo instrumenta, id est, calidum innatum, & constitutio, inuicem conferantur, tunc ratione conseruationis facultatum, primum locum tenet calidum innatum: ratione autem functionum, cõstitutio. Verum, quantum ad cõstitutionem, cum ea triplex sit, primum locum obtinet temperatura, respectu compositionis, & vnitatis: vt si vitium sit in intemperie, facultas labefactatur, sin in compositione, vel vnitate impediatur; si in calido innato sit vitium, lædatur actio ob errorem externum.

Ad functiones principes obeũdum, tria necessaria.

Agens.

Instrumentum.

Obiectum est, in quod agit facultas, & à quo facultatis organum afficitur. Hoc autem obiectum cum esse possit vel corpulentum, vel spiritale: in præsentia locum habet obiectum spiritale: vt si lædatur obiectum, lædatur actio ob errorem externum. Cum igitur, è traditis, anima agat virtute facultatis determinati organi, & obiecti: certe anima

Obiectum.

anima in cerebro residens, memoriæ munia obire potest, per facultatem memoratricem, quæ contrahitur à cerebri proportione, secundum partem posteriorem. Hæc facultas bene agit, si nullum sit vitium in calido innato, nullum in constitutione, nullum in obiecto. Cæterum cum Aristotele libello de mem. *facultas memoratrix bene agit, si phantasmata recipiat, conseruet, ac (dicant alij quicquid velint) iudicet. Vnde Aristoteles respiciens ad receptionem, inquit, hebeti ingenio esse immemores, quorum cerebrum ita sit crassum, vt non permittat infigi imagines: ad retentionem respiciens, dicit, cerebrum humidius nihil retinere, instar aquarum vehementer & cum impetu fluentium: tandem insinuans iudicium, (vbi respicit non ad facultatem, sed ad facultatis opus) dicit, memoriam, id est, memoriæ opus esse habitum phantasmatis, tanquam imaginis. Quare, si est habitus animi: igitur est cognitio, igitur est iudicium: vnde subdit Philosophus, memoriam contemplari phantasmatis impressionem. Vnde obiter colligere potestis, etiam imaginatricem iudicare & contemplari: & hac de causa in vertigine patientes se errare cognoscunt, quia non est vitium secundum iudiciū: in affectu autem melancholico non cognoscunt se decipi, quia in eo est error secundum iudicium.

Facultas memoratrix citra discursum recipit, cōseruat, & iudicat.

Obiectio soluitur.

Obiici autem solet è Galeno in libro de offic. med. ad artes constituendum, memoriam concurrere, vt conseruat: sensum autem & mentem, inuenire & iudicare. Quare secundum Galenum memoria non iudicat: Pro solutione scire oportet: dari cognitionem integram, quæ in suo genere ad aliud non refertur: & hæc cognitio fit, vel sine discursu, vel cum discursu: Si sine discursu, sufficit sensus, vt recipit & iudicat, vt fiat ille habitus, seu illa cognitio, quæ vocatur peritia: si autem cum discursu fiat cognitio, ad edendum integram cognitionem, id est, scientiam, necessario etiam concurrit ratiocinatrix, nam hæc perfectè potest inuenire & iudicare, nec eius iudicium refertur in iudicium vel imaginatricis, vel memoratricis: sed contra, imaginatricis & memoratricis iudicium famulatur ratiocinatrici. Galenus igitur respiciens ad iudicium integrum, & ad integram cognitionem, proponit solum sensum & mentem. Posset quoque alia esse dubitatio: nam Galenus cap. 6. lib. 2. de mot. musc. ait, imaginatricem imaginari, & recordari: nihil autem de memoratrice agit? Responsio. Anima est vnica substantia, quæ

Aliud dubium.

tamen

tamen plures habet partes; & vnica pars plures habet facultates; vnica autem facultas, vnicam tantum habet operationem. Vnde Galenus loc. cit. respiciens ad animæ partem in cerebro, hanc vocat imaginatricem, sicut etiam lib. 6. de placit. Quare imaginatrix accepta non pro facultate, sed pro parte animæ, imaginatur & recordatur. Constitutum igitur sit, facultatem memoratricem, in cerebro posteriori residentem, recipere, conseruare, & iudicare, citra compositionem & diuisionem, id est, citra discursum.

Quare ad producendum obliuionem morbosam exquisitam, necessarium est, vt causa morbifica agat in cerebrum, secundum partem posteriorem, vt cerebrum ita afficiatur frigida intemperie, vt memoria secundum iudicium lædatur. Obliuio igitur morbosa, est functio vehementer læsa principalis, cerebri posterioris, dependens ab intemperie frigida. Forma est functio læsa vehementer principalis. Galenus enim cap. 5. lib. 3. de loc. aff. ait, in hoc malo memoriam vel aboleri, vel saltem grauiter lædi. Subiectum est cerebrum posterius, ad quod memoria attinet, vt alibi à nobis est demonstratum. *Generatio huius mali.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.*

Efficiens causa, est frigida dyscrasia: per quam hæc obliuio distinguitur, & à non morbosa, & à morbosa non exquisita, qualis est in epilepsia ob angustiam. Hinc Galenus ca. 5. li. 3. de loc. aff. proponit frigidam omnino intemperiem: ratio est, nam receptio læditur à sicco, retentio ab humido, iudicium à frigido; & cum in obliuione læsio sit secundum iudicium, necessario dependet à frigida intemperie. Hæc intemperies frigida, est cum materia, vel Sine materia. Sine materia, vel Simplex, vel Composita, id est, vel frigida & sicca; vel frigida & humida. Materia, quæ est cum intemperie, est vel Pituita, vel Melancholia. Causæ autem intemperierum & materierum traditæ sunt in doctrina de dol. cap. *Causa efficiens.*

Quoad differentias, & primum à forma: obliuio est Imminuta, vel Ablata. Præterea actio principalis læsa, pertinet vel ad Solam memoriam, & dicitur obliuio, vel ad Memoriam simul cum ratione, & dicitur stultitia. Differentiæ à subiecto: cerebrum posterius vel Solum afficitur, vel Simul etiam medium cerebrum. Differentiæ à causa efficiente: dyscrasia frigida, vel est Sine materia, vel cum materia, &c. *Differẽtia.*

Obliuio in genere, vt actio animalis læsa, est nota, & potius rationem signi habet, quam signati, quia offertur sensui, *Signa in genere.*

dum audimus patientem conqueri de obliuione, & de læsa memoria: Operatio læsa naturalis, ignota est, & cognoscitur per excrementa; at obliuio non est actio naturalis læsa, sed animalis; quæ cum seipsam patefaciat, nõ eget signis. Quod autem obliuio sit exquisita, cognoscitur inde quod sensim inuadit, non repente, vt in epilepsia. Quoad differentias, & primum à forma: num memoria sit imminuta, vel ablata, manifestum est, & è verbis ægri intelligitur. Num læsa sit, vel solum memoria, vel etiam ratiocinatio; & hoc quoque verba patientis manifestabunt: si enim memoria solum læsa est, non recordatur, sed discurrit: si etiam ratiocinatio, non discurrit æger, sed perpetuo vel affirmat, vel negat, nec verbum verbo componit. Quoad subiectum, num afficiatur pars cerebri posterior, an media quoque, cognoscitur ab operatione, quæ pertinet ad differentias formales; si enim læsio tantum est in memoria, laborat pars posterior; si etiã in ratione & discursu, media quoque pars afficitur. Quoad differentias à causa efficiente, num sit intemperies sine materia, aut cum materia, simplex, aut composita, item num materia sit pituitosa, aut melancholica; horum omnium signa in sermone de dol. cap. tradidimus, & possunt etiam peti è cap. 5. lib. 3. de loc. affect. aliisque locis Galeni sæpius citatis.

Signa differentiarum.

Indicationes.

Quoad præsidia; intemperies contrarium indicat. Materia morbifica secundum speciem, indicat remedia determinatã, id est, respicientia vel pituitam, vel melancholiam. Quoad vitium materierum; hoc attinet ad quantitatem, qualitatem, & vbi (non ad substantiam) propterea oportet euacuare & calefacere vtramque materiam; pituitam siccare & detergere; melancholiam humectare, tandem oportet materiam & retrahere, & discutere.

Prognostica.

Malum periculosum est, nam insignis est vehementia essentiæ & dignitatis. Vehementia autem facultatis, non necessario est in hoc malo: ideoque in eo, homo non moritur, sed malum comitatur hominem vsque ad mortem. Essentiæ est vehementia, quia est intemperies frigida, admodum recedens à naturali statu. Vehementia dignitatis est, quod dyscrasia est in cerebro, parte principali: vnde, etiam si obliuio non sit exquisita, periculosa tamen est ob vehementiam dignitatis; nam cum Auicenna & Aëtio, minatur paralysin, epilepsiam, apoplexiam, & quandoq; etiam

mor

mortem: nam materiæ morbificæ interdum additur vehementia facultatis. Periculum augetur vel minuitur, pro vehementia differentiarum. Quoad differentias à forma: obliuio minus est periculosa, dum imminuta est actio, quam dum ablata; propter vehementiam essentiæ: item minus periculosa, si tantum afficiatur memoria, quam si etiam discursus, propter vehementiam dignitatis. Quoad differentias à causa efficiente, incurabile est malum, si frigiditas sit in habitu; & præsertim si coniuncta sit siccitas. Præterea, minoris est discriminis, si procedat à pituita, quàm si à melancholia, propter vehementiam essentiæ; nam dum in cerebro redundat melancholia, maior est recessus à naturali statu, quam dum redundat pituita. *Prognostica differět.*

Quoad materiam cheirurgicam, licet affectus hic sit vehemens, & vires ita robustæ, vt sustineant album veratrum; à nemine tamen probatur venæ sectio; quia in obliuione morbosa exquisita sanguinis vitium vehemens desideratur; nec enim in hac obliuione, sanguis habet rationem causæ principalis, quia non fit à sanguine, sed à pituita, &c. non concurrit etiam sanguis vt adiuuans, nam sincera est vel pituita, vel melancholia: denique non concurrit, vt causa sine qua non, nam dum cerebrum afficitur morbo frigido, necessario etiam reliqua viscera compatiuntur, vt sanguis copiosus generari nequeat, qui curationem impediat. At si obliuio sit non exquisita, vena secari potest; nam sanguis potest habere rationem causæ adiuuantis, si misceatur cum pituita, aut melancholia; & talis obliuio coniuncta est cum risu. Præterea in obliuione non exquisita, sanguis potest habere rationem causæ sine qua non: vtpote, si iecur non compatiatur. *Curatio. Venæ sectio non probatur in obliuione exquisita.*

Quoad medicamenta, Auicennas probat vehementer vacuantia & alterantia: vnde Aëtius confugit quandoque ad *helleborum album*, maximeque probat *hieram Rufi, è colocynth. ex agarico, cum veratro nigro,* si coniungatur melancholia. Hieræ illius dosis est, causa purgationis ℥ ß. causa discussionis flatuum ʒ ß. vel magnitudo fabæ. cap.115.lib.3. Admonet Aëtius circa album veratrum, vt exhibeatur, dum necessitas vrget: non enim exspectandum, donec morbus ad tantam vehementiã perducatur, vt non cedat. Medicamenta alterantia, quæ etiam insensibiliter vacuare possunt secũdum Aëtium ita habent: *applicetur calaminth.a cotta in aceto* *Pharmaceia. Vacuãtia. ca.23.li.6. Alterantia.*

acerrimo, cum nitro, pipere albo, castorio & sinapi: intro exhibeantur, castorij ʒ j. fragmenta item cornu cerui. Auicennas probat *acorum conditum.* Probatur etiam medicamentum cõfectum *ex aquali portione olibani, cyperi, piperis, croci, myrrhæ: quod exhibetur ad ʒ j. singulis diebus.* Quidam etiam ascendunt *ad confectionem anacardinam.* Sed notandum, his potissimum vtendum esse, in obliuione morbosa exquisita exacte, quæ fit ab intemperie frigida, coniuncta cum humiditate, vel etiam cum pituita: non enim probantur, si sit coniuncta siccitas, vel materia melancholica.

Extreme senes medicamentis curandi non sunt, sed sola *Diata.* diæta. Aër igitur sit luminosus: iusto nec frigidior, nec calidior. Cibus sit mediocris & attenuans, quia vitium est diuturnum, & si materia adest, ea est crassa. Vinum sit tenue, album, non admodum vetus, Reliqua ad viuendi rationem pertinentia sint moderata. Prodest in hoc malo spes: interdum & ira prodest, quia facultas animalis excitatur: nam per iram vitalis spiritus efferuescit, qui postea petens caput, huic refrigerato prodesse potest. Hæc de læsa memoria & fatuitate.

CAPVT XIII.

De Vertigine.

QVONIAM vertigo etiam pertinet ad facultates principales: ideo de hac dicendum: postea enim loquemur de incubo, epilepsia, apoplexia, *Nomen,* & caros. Per vertiginem autem intelligimus illud vitium, in quo obiecta circumduci videntur: at patientes agnoscunt falsam esse & visionem, & imaginationem. Vertigo alia est Morbosa, alia Non morbosa. cap. 8. lib. 3. de loc. aff. Morbosa originem habere potest, vel citra externam causam, vel cum parua occasione. Vertigo autem non morbosa est, cuius origo est occasio insignis. Vnde vertigo morbosa, non oritur tantum, ob vnicam, seu plures rotationes, sed facile & leuissime: de qua morbosa nos in præsentia lo- *Generatio,* quemur. In hac vertigine oportet vt causa morbosa occurrat capiti, & ita agat, vt caput secundum ventriculos lædatur; vt vel citra externam occasionem, vel leui occasione, spiritus animalis, in ventriculis cerebri residens, motu morbosa

posa afficiatur; vt cum hic motus morbificus ad circularem vergat, afficiatur cerebrum secundum sedem facultatis imaginatricis, vt cerebri substantia afficiatur affectione, non tenebricosa, vt in melancholia; non ignea, vt in mania, sed circulari: vt hinc corrumpatur imaginatio, vt patiens imaginetur obiecta circumagi. Et cum spiritus animalis ita agitetur, & non distribuatur in oculos secundum naturæ leges, læditur etiam visio. Et tandem, cum spiritus agitentur in parte cerebri anteriore, vitium impertitur ventriculis etiam postremis, vt non prodeant in vniuersum corpus radij spiritus animalis, quemadmodum opus esset: vnde etiá detrimentum fit secundum motum voluntarium.

Vertigo igitur est functio corrupta principalis, cerebri anterioris, cum læsione visus & motus totius corporis, dependens ab affectione cerebri circulari. Functio corrupta dicitur, ad differentiam imminutæ & ablatæ: principalis, ad differentiam non principalis: cerebri, ad differentiam functionis principalis aliorum viscerum: anterioris, ad differentiam corruptæ rationis, nam in vertigine corrumpitur imaginatio: sed præterea corrumpitur imaginatio, cum læsione visus & motus, ad differentiam delirij melancholici: dependens ab affectione circulari & morbosa, ad differentiam vertiginis non morbosæ, item ad differentiam epilepsiæ & apoplexiæ; nam in vertigine affectio hæc circularis, immediate producitur à spiritu animali, qui circumducitur præter naturam; quod locum non habet in vertigine non morbosa, neque in epilepsia, vel apoplexia. Forma igitur vertiginis, est corrupta imaginatio, cum læsione visus & motus. Subiectum præsertim est cerebrum, secundum partem anteriorem: aliquo modo etiam oculi. Efficiens, est affectio circularis, vt producitur à spiritu animali, quatenus præter naturam circumducitur.

Definitio.

Forma.

Subiectũ.

Causa efficiens.

Hæc iam singula, plenius confirmabimus. Formalis causa igitur pertinet imaginationem, visionem, & motum voluntarium. Ad imaginationem: nam, teste Galeno com. 42. lib. 4. de ratione victus, vertiginosi sibi imaginantur, vel caput proprium circumduci, vel exteriora: spiritus enim animalis, vt circumducitur, producit phantasma: quod ita cerebrum afficit, vt obiecta circumduci ægri imaginentur. Ad hanc ergo imaginationem confert obiectum, quod extra circumagitur, quales sunt rotæ molendinorum: sensatum

Imaginatio læsa, in vertigine.

enim secundum Auicennam, efficit in organo sensitiuo formam, seu speciem sibi similem, vt reliqua etiam visibilia circumduci videantur: quemadmodum & lingua, amaritudine affecta, etiam dulcia iudicat amara. Adhæc obiectum externum, quod circumducitur, est causa corruptæ imaginationis, quatenus vi obiecti, spiritus præter naturam mouetur, capite 8. libro 3. loc. affect. Quoad visionem, hæc quandoque corrumpitur, quandoque imminuitur, & quandoque repente destruitur, comm. aphor. 17. sect. 4. Ratio est: nam si spiritus solum afficiatur motu: tunc, si fieri potest, vt transmittatur ad oculos, non destruitur visio: si autem non transmittatur, destruitur. Quoad motum voluntarium, cum Galeno capite 8. lib. 3. loc. affect. vertiginosi interdum cadunt: nam ob morbificum motum spirituum animalium, desiderantur radij, qui per totum corpus distribuantur.

Visio læsa. *Motus voluntarius læsus.*

Subiectũ. Quoad subiectum, est cerebrum anterius potissimum: vnde Galenus cap. 8. lib. 3. loc. affect. ait: in vertigine etiam per consensum, affectionem cerebro esse ascribendam: multo ergo magis in vertigine per essentiam, cerebrum subiecti habebit rationem.

Causa efficiens, est motus circularis spiritus animalis. Causa efficiens, est affectio illa circularis, vt producitur à spiritu animali, qui præter naturam circumducitur. Sicut enim vertigo non morbosa fit, cum quid crebro vertitur, quoniam inordinatus fit motus tum humorum, tum spirituum: ita in vertigine morbosa, malum producitur ob inordinatum motum. cap. 8. lib. 3. loc. affect. Hinc Auicen. proponit, spirituum animalium motum circularem & vndosum. Vertiginis igitur causa efficiens. est spiritus animalis, vitiosus redditus. Fundamentum colligitur ex Auicenna: nam ad edendum functiones sensitiuas, spiritus animalis concurrit vt instrumentum corporeum & patiens, sed primum, & dignius. Dicit Auicennas, spiritum esse instrumentum corporeum: ad differentiam facultatis animæ, quæ est organum incorporeum & spiritale: constitutio autem partis viuentis, est organum corporeum, sed materiale, non spiritale: organum autem corporeum, quod proinde est substantia, est spiritus animalis, & calidum insitum in substantia cerebri, mistum cũm spiritu animali. Dixit etiam, spiritum esse organum passibile; ad differentiam facultatis, quæ non patitur, non suscipit magis & minus. Dixit quoque hunc

hunc spiritum animalem esse organum primum,& dignius: primum,ratione temporis,quia famulatur facultati, antequam transmittatur: dignius, ob præstantiam substantiæ. Spiritus animalis in ventriculis exsistens (de quo Auicennas loquitur) est primus,ratione temporis:nam phantasmata primum recipiuntur in spiritu ventriculorum, deinde in calido innato cerebri. Idem spiritus, est instrumentum dignius,ob præstantiam substantiæ:nam si spiritus animalis, in ventriculis exsistens,confetatur cum temperatura, spiritus dignior est,quia temperatura saltem est qualitas:Si conferatur cum calido insito,adhuc dignior est spiritus animalis,in ventriculis residens, nam ab hoc perficitur calidum insitum.Notandum tamen,spiritum animalem in ventriculis exsistentem,esse digniorem, ratione dignitatis substantiæ,non autem ratione operationis,nam ad edendum functionem, temperatura est dignior, secundum locum tenet calidum innatum,& postremo spiritus animalis ventriculorum. Constitutum igitur sit,omnem vertiginem produci à spiritu animali,residente in ventriculis cerebri,vt hic spiritus affectus est motu vitioso, inordinato, & veluti circulari.Quamobrē vertiginis forma, vt est functio læsa, necessario fit ob errorem externū, non læsa facultate:dicant alij quicquid velint. Neq; obstat, quamuis in vertigine interdū cerebrum afficiatur morbo:hic enim morbus est causa vitij spiritus animalis,non autem est causa actionis læsæ. Est autē hic error externus,animalis spiritus. Hic spiritus est opus quoddam præter naturam,quod sequitur læsam cerebri retentionem,non attractionem,non expulsionem,non alterationē.Si enim esset alteratio læsa, produceretur spiritus vel impurus, vel calidior, vel frigidior:at vitium est solum secundum motum, quare non sequitur alterationem. Neque sequitur læsam attractionem,quia hic spiritus iam est genitus,& residet in ventriculis. Tandē non sequitur expulsionem læsam: quamuis enim interdum impediatur transitus ad oculos:vertigo tamen fit, quia in ventriculis præter naturam mouetur.Sequitur ergo retentionem,dum retentrix ita est debilis,vt si quid præter naturam contingat,non possit seruare spiritum, quin præter naturam moueatur. Verū retentio læditur,vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum.Facultas læditur,primum,vt labefactatur,ca.8.li.3.loc. aff.dum videlicet,fit vertigo propter intemperiē inæqualē,

Vertigo fit tantum ob errorem externum.

In vertigine læditur retentrix cerebri.

1. *Quādo retentio læditur læsa facultate.*

1. *Ob dyscrasiam.*

id est, secundum Auicen. dum intemperies diuersa est à naturali temperamento, cuius origo est e caliditate, vel frigiditate: siue hæc calefacientia & refrigerantia admoueantur, siue assumantur; vt repente præter naturam, cerebrum vel calefiat, vel refrigeretur; vt motus morbificus in spiritu excitetur, citra motorem corporeum: nam cum sit intemperies contraria temperaturæ cerebri & spirituum, fit agitatio in spiritu, quemadmodum, dum aqua & ignis aggregantur. Et ideo non est dicendum, ob intemperiem inæqualem generari vapores, sed produci motum prauum in spiritu animali. Præterea læditur retentrix, vt impeditur ob semiangustiam ventriculorum anteriorum cerebri: angustia autem illa non est coalescentia, nam cerebrum non sustinet vlcus: non est constipatio, nam intra ventriculos cerebri, non potest colligi caro, vel materia, quæ constipet: non est subsidentia, quia hæc fit à materia, praua qualitate affecta, & proinde non citra conuulsionem, vnde potius fieret epilepsia, quam vertigo. Quare hæc angustia potest esse compressio: vnde Paulus cap. 12. li. 3. dicit, vertiginem fieri à confracta caluaria, vt comprimantur ventriculi anteriores cerebri. Est autem hæc compressio semiangustia: nam si integra esset angustia, esset caros. Et hæc compressio pertinet ad partem anteriorem: nam si fieret in parte posteriore, accideret obstupescentia, non vertigo. Præterea semiangustiæ potest esse obstructio: vnde Galenus cap. 8. lib. 3. loc. aff. vt & Auicen. inquiunt, fieri vertiginem propter multitudinem vaporis. Oportet ergo intelligere vaporis Speciem, Vitium, & Causam generantem. Quoad speciem, vapor est Sanguineus, Biliosus, Pituitosus, vel Melancholicus. Vitium in vertigine, pertinere potest ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad substantiam, vt si homo, qui vertigine afficiatur in febre pestilenti; vnde vapor procul dubio est putridus: similiter, si prodeat à lue venerea. Pertinet ad quátitatem, quoniam vapor residens in ventriculis cerebri, etiá in parua copia obest. Pertinet vitium ad qualitatem: vt vapor est calidior, vel frigidior. Vaporem calidum tangit Galenus, cap. 8. lib. 3. l. aff. vbi non proponit vaporem frigidum, quia solum, exempli gratia, loquitur de vertigine; non è proposito. Vaporem autem frigidum proponit, com. c. 23 lib. 3. aphorismorum. Vitium etiam spectat ad vbi; primum, vt vapor præter naturam quiescit in ventriculis: deinde secundum

2. Ob angustiam.

Cõpressio.

Obstructio.

Materiæ obstruentis consideratio.

dum motum, vt vapor mouetur, ab infernis ad caput, modo per viam crisis, modo sine crisi, siue per vasa, siue per alios ductus. Causa generans est multiplex: prout varios humores, & hinc varios vapores generare potest. Vnde notandum cum Galeno cap. 8. lib. 3. de loc. aff. si vapor generetur. In capite, vertiginem esse per essentiam: si Extra caput, per consensum; & tunc materia vel in Toto gignitur, vel in Parte: si in parte, vel in Ventriculo, vel in Intestinis, Iecore, Liene, Thorace, Vtero. Notandum autem differentiam esse inter vaporem melancholiæ, & vertiginis: nam vapor in melancholia non est ex vsu, non indicat vtile, nam à vapore in melancholia non producitur angustia: contra in vertigine vapor est ex vsu, quia causa est morbi, nimirum obstructionis. Cæterum, cum facultas retentrix in vertigine, impediatur ob compresionem & obstructionem: compresio non eget aliqua occasione; & ideo secundum Auicennam, dum causa externa percutit, simul fit compresio, & spiritus agitatur. Obstructio vero postulat occasionem, sed leuẽ: vnde Galenus cap. 8. lib. 3. l. aff. ait, vertiginosos è parua occasione obtenebrari. Leuis igitur occasio, non est causa disponens, sed corpus dispositum, seu cerebrum impellens in vertiginem, vt, verbi gratia, est mora sub radiis solaribus, balneum post repletionem, motus à cibo & corporis & animi, motus in gyrum, prospectus ab alto, intuitus obiectorum, quæ vel velociter, vel circulariter mouentur. Alia autem è parte retentio læditur in vertigine ob errorem externum, cap. 8. lib. 3. loc. aff. aph. 17. l. 4. aphorismorum, vertigo nimirum quæ fit per consensum à ventriculi ore superiore, demorso ab humore. Paulus proponit inter vertiginis causas, vehementes cruciatus. Auicennas dicit, vertiginem fieri ob famem, in his, qui famem facile non tolerant; vt secundum Auicennam, vertigo fiat, propter rem, incipientem continuari cum cerebro sua qualitate non substantia, vt lædatur os superius ventriculi, & ita lædatur, vt cerebrum compatiatur. Vnde non fit, quia per famem vapores petunt cerebrum, sed impertitur qualitas: nam persentitur morsus oris ventriculi, propter magnitudinem neruorum, qui à cerebro ad os ventriculi perducuntur, per quos impertitur non materia, sed qualitas realis, quæ dolorifica est, & causa symptomatis. Dum ergo qualitas dolorifica impertitur spiritui animali, vt est aduersaria spiritui, ita agit, vt spiritus secundum natu-

Vapor, in melancholia & vertigine vt differat.

Occasio vertiginis.

2. *Quomodo retentio lædatur ob errorem externum.*

ram detineri non posſit: Et proinde fit vertigo, citra morbum, citra anguſtiam, & ob errorem externum.

Differentia. Sequuntur differentiæ: & primum à forma quæ poſita eſt in læſa imaginatione, viſione, & motu voluntario. Imaginatio læditur, cum Galeno com. 42. l. 4. de ratione vict. vt patientes imaginentur, circumduci vel Caput, vel Exteriora: ſi enim ſpiritus animales agitentur ſolum in cerebro: imaginantur caput circumduci; ſi ſecundum oculos; exteriora circumagi videntur. Quoad viſionem, cum Galeno loc. cit. viſio vel Non aufertur, & tunc vertigo ſeruat nomen generis; vel Aufertur, & dicitur vertigo tenebricoſa, σκότωμα: ſi enim non prohibeatur tranſitus ſpirituum animalium ad oculos, non aufertur viſio. Quoad motum voluntarium, differentia eſt ſecundum Magis & Minus; prout motus ſpirituum, magis vel minus eſt vehemens: nam in motu vehementiori, radij ſpiritus animalis minus diſtribuuntur, vt propterea patientes concidant. Ratione autem cauſæ efficientis dicendum, ſpiritum animalem præter naturam moueri, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Si læſa facultate; vel Labefactata ob intemperiem inæqualem, vel Impedita, aut ob Compreſsionem, aut Obſtructionem: obſtructio autem cum fiat à vapore, differentiæ ſumendæ ſunt, à vaporis ſpecie, vitio & cauſa generante: vt in explicatione definitionis diximus. Si ob errorem externum: hic nil aliud eſt, quam qualitas dolorifica. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: quia ſemper eſt idem.

Signa. Vertigo in genere, & ſecundum differentias à forma facile cognoſcitur è verbis patientis. Sufficiat ergo proponere ſigna ratione cauſæ efficientis. Num igitur ſpiritus animalis præter naturam moueatur, vel læſa facultate, vel ob errorem externum, diſtinguitur e præſentia & abſentia, vel læſionis facultatis, vel erroris. Si fiat læſa facultate; hæc læditur ob intemperiem, compreſsionem, & obſtructionem. Intemperies cum Auicen. cognoſcitur è leuitate capitis, & è prægreſsis cauſis quæ alterare poſſunt, vel adhibitis, vel aſſumptis. Compreſsio nota eſt per ſeipſum. Obſtructio cognoſcitur ex abſentia aliarum cauſarum, & e ſignis indicantibus vaporis ſpeciem, vitium, & cauſam generantẽ. Quoad ſpeciem, an vapor ſit ſang. pit. bil. &c. cognoſcitur è traditis de dol. cap. Quoad vitium, & quidem in ſubſtantia; cognoſcitur, ſi febris ſit putrida, ſi aſsit lues venerea: vitium in quan

1. Læſæ facultatis ſigna.

Signa omnium, quæ in materia obſtruentis conſiderãtur.

quantitate vaporum, cognoſcitur e vehementia & remiſſione ſymptomatum: nam ſi vehementiora ſint ſymptomata, ſignificant maiorem copiam. Quoad vitium in qualitate: primum, vapor calidus, cognoſcitur è vigiliis, ſenſu caliditatis, è ſignis mineræ calidæ. Vapor frigidus, cognoſcitur è priuatione ſenſus caliditatis, e ſomno, è ſignis mineræ frigidæ. Quoad vitium ſecundum vbi: an ſit vitium, vel ſolum in quiete, vel etiam in motu: cognoſcitur è ſignis, indicantibus vertiginem per eſſentiam, & per cõſenſum. Quoad motum, oportet cognoſcere modum motus, ſpatium & terminum à quo. Modus motus, num ſit criticus, vel ſymptomaticus, cognoſcitur in febribus, è ſignis cruditatis, vel coctionis. Spatium cognoſcitur: quia ſi per venas fluit, cauſa generans pertinet ad hepar: ſi per arterias, pertinet ad cor, & ſunt ſigna vaporis admodum calidi. Cognoſcere etiam oportet, num vapor caput petat per vaſa exteriora, vel interna. Si per exteriora, vaſa colli & capitis turgent: idem cognoſcitur e pulſu arteriarum, & tandem ex aſtringentibus applicitis, ſi iuuaut: ſi enim non iuuant, ſtatuendum, vaporem per interna ſpatia caput petere. Quoad terminum à quo, an ſit vel totum, vel pars: cognoſcitur è ſignis indicantibus vitia vel totius, vel partis. Quoad cauſam generantem: cognoſcere oportet, an vapor ſit genitus in capite, vel extra: & hinc an vertigo ſit per eſſentiam, an per conſenſum. cap. 8. lib. 3. l. aff. Si vapor in capite gignatur, præceſſerunt, vel etiam ſunt præſentia ſymptomata, ad caput attinentia. Verbi gratia, dolor capitis, læſio in ſenſibus externis, tinnitus aurium, &c. Si vapor generetur extra caput: ſymptomata pertinebunt ad locum extra caput. Verbi gratia, ſi generetur in ventriculo, cognoſcetur e læſa ventriculi coctione, ex inappetentia, è grauitate ſecundum ventriculum, &c. Quoad errorem externum, cum ſit qualitas dolorifica, facile cognoſcetur, verbi gratia, è fame, è morſu oris ventriculi, cap. 8. l. 3. L. aff. *2. Erroris externi ſigna.*

Præſidia ſumuntur à cauſa efficiente, id eſt, à ſpiritu animali, qui præter naturã mouetur, vel læſa retentrice, vel ob errorem exernũ. Si lædatur facultas, & quidem ob intemperiem: indicatur alterans per contrarium. Si morbus ſit compreſsio: eſt negotium quod pertinet ad cheirurgos. Si obſtructio: indicatio capitur à vapore, qui cum emanet à minera: ob id indicationes ſunt potiſſ. capiendę à vaporis & humoris ſpecie, vitio, & cauſa generante, de quibus in cephalalgia. *Indicationes.*

Si

Si malum fiat ob errorem externum, cum sit qualitas spiritalis, quæ producitur ab affectione dolorifica: quid indicet dolorifica affectio, patet è superiùs traditis.

Prognostica. Vertigo est malum, proximum epilepsiæ & apoplexiæ, com.aph.17.sect.3.& proinde non est despicienda: cum in ea sit vehementia essentiæ & dignitatis: nam insignis est recessus secundum imaginationem, secundum visum, secundum motum voluntarium. Et præterea adest dignitatis vehementia, quia cerebrum afficitur. Verum discrimen occurrit pro vehementia differentiarum. Vnde si perpendantur differentiæ, quæ à forma sumuntur: vertigo est magis periculosa, si caput circumduci videatur; quam si solum exteriora. Similiter magis periculosa est vertigo, vt vehemētior est læsio, & in visione,& in motu voluntario: nam sunt effectus causæ magis vehementis. Quoad differentias à causa efficiente: Si causa efficiens sit morbus,& primum si intemperies inæqualis: non admodum periculosa est vertigo, quia dyscrasia inæqualis non difficulter tollitur. Si morbus sit compressio, est vertigo admodum periculosa: quod tamen periculum intenditur, prout compressio vehementior est ratione essentiæ, ratione dignitatis, ratione facultatis. V.g. si causa comprimens multum angustet, erit insignis vehementia ratione essentiæ: si comprimatur magnū capitis spatium, erit vehementia dignitatis: si compatiatur ventriculus, à percussione capitis, erit vehementia facultatis: Vnde cum triplex hæc vehementia coniungitur, vertigo est lethalis. Si morbus sit obstructio, diuersimode prognosticandum, prout obstructio est magis, vel minus vehemens. Et cum pendeat obstructio à vapore, prognosticum petendum à vehemētia vaporis, secundum speciem, vitium,& causam generantem. Quoad speciem, si vapor sit sanguineus, est vertigo, quæ minatur delirium. Si vapor melancholicus, vertigo minatur epilepsiam: quod insinuauit Aëtius, dicens, vertiginosos esse insaniæ obnoxios, si ante oculos obuersentur sanguinolēta: imminere autem epilepsiam, si purpurea appareant: Et ratio esse potest: sanguis enim fluxilis exsistens, ratione humiditatis non ita facile hærere potest parietibus ventriculorum, vt potius fiat delirium: at melancholica materia, cum sit sicca, magis hæret, magis figitur, vt possit esse causa epilepsiæ. Quoad vitium speciei: patet, vertiginem esse magis periculosam, si vapor sit putridus, si sit admodum copiosus, si sit insignis

insignis caliditatis & frigiditatis, si velocioris motus, & præsertim si motus non sit criticus, si generetur in capite. Vnde, cæteris paribus, vertigo per essentiam magis est periculosa, quam quæ est per consensum.

Materiæ administrandæ sunt, vel Extra accessionem, vel In accessione. Extra accessionem, Rhases & Auicennas venam secant. Auicennas enim ait, si vertigo fiat à sanguine, aut ab humore contento in corpore, venam esse secandam: si autem cum sanguine fuerint humores diuersi, aut vertiginis causa humor præter sanguinem, purgationibus vtendum. Sic autem Auicen. est intelligendus: Si vertigo fiat à sanguine, id est, à vapore sanguineo, qui prodit vel ab humore sanguineo exsistente in capite, vel ab humore sanguineo exsistente in toto: vena est secanda, nam adest sanguis: at si fiat vertigo à vapore sanguineo, prodeunte à sanguine exsistente in capite, diuersi autem humores fuerint in toto corpore, id est, si humores in toto maxime recedant à natura sanguinis: vt si vertigo fiat à vapore, prodeunte ab humore non sanguineo: vtendum est purgantibus: quia humores recedunt à natura sanguinis. Perpetuo ergo secanda vena, si sanguis abundet, vel vt causa principalis, vel vt causa adiuuans, vel vt causa sine qua non. *Vsus. Quantum.* Quáuis propter sanguinem vehementis actiuitatis, in vertigine sanguis esset euacuandus: non tamen id, propter virtutem, aceruátim fieri debet: nam vertiginosi è qualibet occasione concidunt: vena igitur potius in vertigine iteratis vicibus est secanda. *Quomodo.* Foramen fiet angustum, propter virtutem, ne si amplum sit, confertim spiritus egrediantur: & vena tundatur ægris decumbentibus, non sedentibus: & expedit munire caput cum oxyrhodino. *Quando.* Causa virtutis vena secanda extra paroxysmum. Vnde dum Aëtius inquit, secandam esse venam, siue sit principium accessionis, siue post: respexit ad vertiginem, in qua accessio accessioni succedit: in qua vertigine, propter tam frequentes accessiones, sanguis est ita vehemens, vt magis possit ad indicandum, quam virtus ad prohibendum. At si vertigo non habeat tam frequentes & continuas accessiones, vena extra accessionem est secanda. *Vbi*, patet: pro varia enim subsistentia, variæ venę sunt secandæ. Addit Gal. c. 9. l. 6. de tuen. san. etiam arteriarũ capitis sectionẽ, si vapor caput petat per arterias externas: quæ materia est remedij retrahentis, per modum interceptionis.

Curatio. *Extra accessionem.* *Venæsectio.*

Quoad

Pharmaceia. Quoad medicamenta. Si vertigo fiat ab intemperie calida, siue frigida, patent medicamenta, è dol.cap. Si morbus sit compreſsio, tollitur his, quæ traduntur in cap. de percuſſione capitis. Si morbus ſit obſtructio, cum obſtructio fiat à vapore, cuius varia ſpecies, varium vitium, varia cauſa generans: requiruntur diuerſa medicamenta, quæ omnia ſunt propoſita. Satis ſit hoc loco notare: ſi vapor ducatur per vaſa exteriora, cum non ita liceat vaſa diſſecare, nos vti poſſe hoc medicamento: ℞ *boli Armen. ſang. Dracon. gall. immatur. corall. rub. acaciæ, balauſt. hypociſt. ana* ℈ j. *aqua roſae. vel plantarum* ℥ ij. *Miſc.* & applicetur hoc medicamentum actu frigidum, & ſeruetur etiam actu frigidum. Si tandem vertigo fiat ob errorem externum: error externus, eſt cauſa, vel intrinſeca, vt in vertigine morboſa, vel extrinſeca, vt in vertigine non morboſa, quam abundantis doctrinæ gratia proponimus. Si cauſa fuerit interna eſt cauſa dolorifica, cuius medicamenta patent è dol.cap. Notandum autem, ſi forte vertigo fiat à cauſa dolorifica, prodeunte ab ore ventriculi, vt è fame: cum Auicen. probatur *panis bucella, ſeu mica, infuſa in ſuccis aſtringentibus, vt in ſucco granatorum acidorum, omphacis:* ſic enim excrementa, quæ propter famem petunt os ventriculi, expelluntur ad fundum. Si vertigo fiat à cauſa dolorifica: id eſt, ab humoribus mordacibus: exhiberi debet *ſyrupus roſ. ſol. vel caſsia cum hiera ſpeciebus*, vt humores euacuentur: poſtea ad roborandum os ventriculi exhibebitur *diarhod. Abb. diatrion ſantal. ad* ʒ j. *ſacchari roſ. ad* ℥ ſ.

Vertigo nō morboſa. Si error externus fuerit cauſa vertiginis non morboſæ, Auicennas probat ſomnum, & quietem corporis ac animi: Quod ſi non remoueatur vertigo, dat *buccellas, in ſuccis ſtypticis propoſitis.* Quibus verbis Auicennas reſpicit ad acceſsionem vertiginis.

Dieta. Aer. Cibus. Aër non ſit luminoſus & ſplendens: & ſi vertigo prodeat ab intemperie calida, ſit aër frigidus, ſi contra, calidus. Cibus, vt reſpicit motum ſpiritus animalis, debet eſſe craſſefaciens, modo calefaciens, modo refrigerans. Si autem diſpoſitio frigida fuerit, in vltima menſa exhibere licet *diacydoniten cum melle, pulner. coriandri.* Si diſpoſitio vergat ad calidum, probantur *pyra cydonia cum ſaccharo.* Si cibus reſpiciat cauſas, ob quas mouetur ſpiritus animalis, vt variæ ſunt cauſæ, ita varij cibi dandi, ſicut docuimus in dol. cap. In vertigine ex affectione dolorifica, id eſt, è fame, probantur cibi aſtringentes,

gentes, propositi, ratione spirituum animalium: at notandum discrimen esse: nam cibus qui datur causa motus, debet exhiberi in altera mensa, post alios cibos: si autem exhibetur causa effectionis dolorificæ, exhibendus ante omnes cibos. Potus non sit vinum, quia in vertigine caput facile repletur. Quod si vertigo à frigiditate ortum trahat: cum Aetio quidem vinum potest exhiberi, sed album, tenue, non vinosum, non valde vetus, & moderatum, id est, in moderata copia. In vertigine à causa dolorifica, vinum probatur astringens. Motus fiat citra inclinationem capitis & dorsi. cap.3. l.5. de tuen. san. Et quoad motum oculorum, oportet vt vertiginosi inspiciant obiecta non profunda, non quæ vehementer agitantur, aut quæ circulo mouentur, nec luminosa: nam facile agitantur spiritus. *Potus.* *Motus.*

Accessio in vertigine sponte euanescit. Quod si tamen pertinax esse videtur, probantur materiæ diuertentes, intercipientes, & roborantes spiritus. Diuertunt, suppositoria acria, ligaturæ, frictiones. Intercipiunt, vt in vertigine à fame, *mica panis*, infusa in liquore astringente. Roborantur spiritus secundum Paulum, odoratis: vnde in vertigine à causa calida, odorata fiant ex *aqua ros. ex aceto*, si prodeat à causa frigida, *cum moscho, ambra, assa odorata*, *&c.* Hæc ergo de vertigine. *In paroxysmo quæ vsurpanda.*

CAPVT XIIII.

De Incubo.

DE Incubo iam agemus, quia est malũ quodammodo medium inter vertiginem & epilepsiam, estque via ad epilepsiam. Per incubum autem intelligimus illud malum, quod ἐφιάλτης dicitur, in quo patientes tempore somni imaginantur se suffocari: & dum à somno ilico excitantur, vix assurgunt, sed loquuntur, & mox recordantur affectionis, & falsam imaginationem fuisse agnoscunt. Quomodo generetur hoc malum, difficile est intellectu. Ego tamen dicerem incubum generari, dum vapor crassus, replet ventriculos cerebri, & potissimum postremũ, vt radij spiritus animalis non possint prodire, qui radij gratia respirationis in somno, impertiuntur musculis, respirationi destinatis: vnde fit vt læsa respiratione, tristis sensus oboriatur grauitatis & suffocationis, qui *Nomen.* *Generatio.*

dum

dum offertur sedi sensus communis & imaginatricis, fit vt patiens imaginetur, obiectum graue ita comprimere thoracem, vt veluti suffocari videatur. Incubus ergo est functio corrupta principalis cerebri anterioris, dependens ab affectione phantasmatis, grauitatis & præfocationis auctoris. Forma est functio corrupta principalis, Subiectum, est cerebrum anterius, quod sedes est imaginatricis.

Definitio.

Forma.

Subiectũ.

Causa efficiens.

Causa efficiens est affectio phantasmatis, grauitatis & suffocationis auctoris: qua delirium in incubo distinguitur ab omni delirio: à delirio quidem melancholico, nam in incubo, non est affectio tenebricosa; à maniaco, quia non est affectio ignea: à delirio in vertigine, quia non est affectio circularis: sed est affectio aggrauans, comprimens. Et patientes in incubo cognoscunt, falsam esse imaginationem, quia spiritus animalis non redditur impurus, sicuti in delirio melancholico. Verum cum affectio prodeat à phantasmate, vt est auctor imaginationis, grauitatis & suffocationis: explicanda est huius phantasmatis causa. Producitur ergo hoc phantasma ab obiecto, quod procedit è noxa, attinente ad thoracem, vt est organum respirationis: nam, cum patiens nitatur thoracem mouere causa respirationis, & non possit: ilico thorax grauitatis & suffocationis sensum generat: quæ tristis sensatio dum offertur cerebro, prodit phãtasma, quod vt originem duxit à tristi sensu grauitatis & suffocationis, ita in cerebro imprimit affectionem, vt imaginatio fiat grauitatis & suffocationis. Sed forte quis quæret, quam ob causam thoraci occurrat noxa grauitatis & suffocationis? Sciendum, causam esse penuriam radiorum spiritus animalis, propter oppilationem cerebri, secundum Auicennam: vt remota oppilatione, homo subito liberetur. Intelligere ergo oportet, oppilationis essentiam, sedem, tempus, & causam efficientem. Essentia est obstructio: fit enim hoc malum à vapore crasso, intra meatus incluso: non autem est integra obstructio, alias radij prorsus detinerentur. Quoad sedem, hæc obstructio attinet ad cerebrum posterius, non ad ventriculos anteriores: nam à parte posteriori prodeunt radij spiritus animalis, causa motus voluntarij: vt sedes & locus affectus functionis corruptæ, sit cerebri anterioris substantia, sedes autem obstructionis, sit ventriculus posterior, non substantia cerebri, nam alias læderetur memoria. Quoad tẽpus obstructionis, dicit Auicẽnas, oriri tempore somni, dum motus vigiliarum

Causa phãtasmatis in incubo.

Obstructio cerebri.

vigiliarum cessat, id est, in principio somni: nam in vigiliis, vapores vel caput non petunt, vel si caput petunt, resoluuntur: Contra, in principio somni, vapores petũt capitis interna, nec resoluuntur: vnde si vapores sint copiosi & crassi, vt repleantur ventriculi, ita impediuntur radij, vt cum Aëtio & Paulo, quãuis patientes surgere velint & clamare, non tamẽ possint: quod in somno secundum naturam non euenit, siquidem sensus in somno non prorsus oriantur, c. 1. l. 5. de gen. anim. Quoad causam obstructionis; omnes dicunt communẽ causam esse vaporem. Quare intelligẽda est vaporis species, vitium, & causa generans. Quoad speciem, secundum Auicen. vt plurimum est vapor crassus, sanguineus, pituitosus, aut melancholicus, quandoq; vapor alimenti cerebri. Auicen. per materias sanguineas intelligit tum sanguinem crassum, tum sanguinem mutatũ in semen crassum, à quo prodeunt vapores. Per vaporem autem alimenti intelligit excrementum tenue coctionis cerebri, quod excrementum potest degenerare in vaporem. Quare quoad speciem attinet, est vapor sanguinis, pituitæ, melancholiæ, seminis, & alimenti cerebri. Vitium spectat ad substantiam, quantitatẽ, qualitatem, & vbi. Vitium in substantia excluditur, nam vapor putridus sua acrimonia nõ potest ita aggregari, vt causa sit incubi. Vitium in quanto locum habet: nam in incubo vapor insigni copia exuberat. Locum etiam habet vitium in qualitate, nam vapor est frigidus, crassus: vnde vapor ex alimento cerebri prodiens, secundum Auicennam incrassatur. Quoad vitium secundum vbi; in quolibet incubo est vitium secundum quietem, nam vapor præter naturam quiescit: in aliquo autem incubo vapor peccat etiam secundum motum, vt est vapor prodiens è suis mineris, qui in caput eleuatur & mouetur. Quoad causam generantem, vapor in incubo vt plurimum extra caput generatur è suis mineris: quandoque autem generatur in capite, dum frigus externum vehemens repente occurrit capiti in principio somni, nam hoc frigus prohibet alimenti vaporem difflari, & impellit intus & incrassat.

Vapor obstructionis causa.

Quoad differentias desumptas à forma; cũ forma sit functio corrupta imaginatricis, phantasmatis grauis & suffocantis: differentia prodit, prout patiens imaginatur phantasma vel Variorum colorum, vel phantasma Venereũ. Harum differentiarum causa, est vis varia mineræ, vel ratione co-

Differẽtiæ.

loris, vel vt poteſt veneris cupiditatē promouere. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ. A cauſa effic. ſumuntur differentiæ, & potiſsimum à vapore, ſecundum ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, vapor eſt vel Sanguineus, vel Pituitoſus, vel Melancholicus, vel Seminalis, vel Excrementum tenue cerebri. A vitio ſumuntur differentiæ, ſecundum quantitatem & qualitatem, ſecundum Magis & Minus. Quoad vbi, dicendum, peccare vaporem, vel Motu & quiete, vel Quiete tantum. A cauſa generante, vt generatur, vel In capite, vel Extra: & ſi extra, vel in Ventriculo, vel Hepate, vel Teſtibus. Incubus in genere, & ſecundum differentias à forma, patet è verbis patientis. Quoad differentias, quæ ſumuntur à cauſa effic. oportet cognoſcere vaporis ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. Species cognoſcitur è ſignis, indicantibus humores, ſeu mineras, à quibus eleuantur vapores: de quibus ſignis alias. Auicen. ait, dum humor cauſat φάντασμα ſuo colore, ſi phantaſma rubedinem præ ſe ferat, indicari vaporem ſanguineum: ſi præ ſe ferat albedinē, indicari vaporem pituitoſum: ſi nigredinē, melancholicū: ſi venerem, ſeminalē. Verū, cum phantaſma albicās poſsit eſſe indiciū & vaporis pituitoſi & vaporis excrementi cerebri: vos ſuo loco diſtinguetis, è ſignis indicātibus cauſas generantes. Quoad vitium & ſecundum quantitatem, & ſecundum qualitatem, vt hæc vitia differant ſecundum magis & minus, cognoſcetis è vehementia & perſeuerantia ſymptomatum: ſi ſymptomata erunt vehementia vehemens etiam vitium indicatur. Quoad vbi, an vitium ſit ſolum ſecundum quietem, nec ne: cognoſcitur è ſignis indicantibus cauſas generantes. Vnde, quoad cognitionem cauſæ generantis, cum poſsit generari vapor, vel in capite, vel extra: cognoſcetis in capite generari, ſi homo dormiat in aëre frigido, ita vt tempore ſomni aliquod refrigerans extrinſecus capiti occurrat. Sin minus, ſtatuendum, vapore extra caput generari. Vtrum autem generetur in ventriculo, hepate, vel teſtibus, è propriis capitibus petendum.

Signa.

Indicationes. Præſidia quæ ex vſu ſunt, capiuntur à minera, & cauſa generante. Quoad mineram è qua; ſpecies mineræ indicat remedium determinatum; vitium, indicat contrarium; verbi gratia: ſi minera ſit ſanguis copioſus, indicatur præſidium minuens ſanguinem. Cauſa generans, vel generat mineram, vel vaporem refrigerat & incraſſat. Cauſa generans mine

mineram, vt varia eſt, ita variè ſumuntur indicationes, verbi gratiá ſi cauſa generans pituitam ſit ventriculus frigidior, oritur indicatio calefaciendi ventriculum, &c. Cauſa generans, quæ vaporem refrigerat & incraſſat, nil aliud indicat, quam remedium calefaciens.

Prognoſtica. Malum hoc, ſecundum Rhaſem, diligenter eſt tractandum, nam minatur epilepſiam, apoplexiam, melancholiam: etenim ſi eueniat, vt vapor hæreat in ventriculis cerebri, fit epilepſia: ſi vapor adeat totam cerebri ſubſtantiam, fit apoplexia: ſi vapor miſceatur cum ſpiritibus animalibus, fit melancholia. Viget autem vehementia eſſentiæ & dignitatis, ſecundum cauſam, morbum, & ſymptomata. Nam quoad cauſam, vapor eſt copioſus, craſſus, frigidus; vnde vehemens ſecundum eſſentiam. Obſtructio, ſeu morbus eſt inſignis; quare vehemens ſecundum eſſentiam. Symptomata & ipſa vehementia; nam attinent ad imaginatricem, ad reſpirationem. Dignitatis vehementia adeſt, quia morbi, cauſę & ſymptomata attinent ad cerebrum, partem præſtantem. Cæterũ augetur periculum, pro vi differentiarum, earum potiſsimum quæ ſumuntur à cauſa efficiente, ſiquidem forma pẽdet ab efficiente. Vnde, cum cauſa efficiens ſit vapor; quoad ſpeciem; morbus eſt magis periculoſus, ſi vapor ſit melancholicus, quia maior eſt receſſus à naturali ſtatu. Quoad vitium; incubus eſt periculoſior, ſi vapor ſit copioſior, frigidior, craſsior, magis quieſcens: vt propterea cum Paulo & Aëtio, incubus ſit magis periculoſus, dum diuturnus eſt, dum frequens, & æger ſtupidus permanet: nam hæc ſignificant vaporem admodum copioſum, frigidum, craſſum, & quieſcentem. Et, vt incubus eſt frequens, ſignificat cauſam generantem eſſe magis vehementem; verbi gratia ſi generetur à ventriculo frigido, quo frigidior erit ventriculus, eo etiam incubus erit magis periculoſus. Quoniam autem vapor poteſt eſſe cauſa incubi, modo per eſſentiam, modo per conſenſum: vt plurimum incubus per eſſentiam eſt minus periculoſus, quia producitur à frigore externo, caput refrigerante: magiſque recedit à naturali ſtatu frigiditas ventriculi, quam capitis, producta ab ambiente frigido, & præſertim quia ventriculi frigiditas poteſt eſſe in habitu.

Curatio. *Medicamenta cõmunia pro toto.* Vena ſecanda eſt, ſi incubus fiat à vapore ſanguineo, vt Rhaſes iubet. Quoad medicamẽta in incubo per cõſenſum, Auicennas probat medicamenta cauſa totius: in incubo per

essentiam, probat medicamenta causa capitis: & in quolibet incubo, siue per essentiam, siue per consensum probat capitalia. Causa igitur totius probantur validiora: cuiusmodi sunt *pilulæ cochiæ*: & causa melancholię, *cochiæ cum veratro*. Auicennas propter humorem copiosum & crassum, proponit hoc medicamentum: ℞. *euphorbij, in alio exemplari legitur, hellebori nigri ʒ j. scammonij ℈ j. pulpæ colocynth. gr. xv. seminum anisorum ℈ j. Misce. Hoc medicamentum dirigitur ad incubum è melancholia: vnde recipit helleborum nigrum in maiore dosi: scammonium additur propter bilem, quæ habet rationem vehiculi, & præterea potest crassos humores attenuare, & expultricem sopitam excitare: colocynthis additur, quia in omni malo capitis pituita est purganda: anisum additur, vt soluentium facultas deleteria frangatur. Huius medicamenti summa dosis erit ʒ j. & dabitur, si virtus sit fortis, quia est medicamentum satis potens.* Quoad medicamenta causa capitis: in incubo per essentiam probatur *oleum lil. alb. oleum anethinum, cum nucibus cupressi, si coquantur in vino astringēte, ad consumptionem vini.* Probantur etiam emplastra rubrificantia, quæ conficiuntur *e sinapi*. Nam olea proposita, calefaciunt caput refrigeratum: & præterea virtute astrictionis repellunt vapores, qui possunt reprimi. Emplastra autem rubrificantia, capitis frigiditatem prorsus superant, & vapores, qui non cedunt reprimētibus medicamentis, discutiūt. Quoad medicamenta capitalia, Auicennas cum Græcis probat *nigrum pæoniæ maris fructum, si gr. xv. trita cum aqua in potu exhibeantur per plures dies, vt cerebri proportio foueatur.*

Topica pro capite. *Cephalica.* *Aet. ca. 12. lib. 6.*

Victus. Diæta ex alibi dictis patet. Id notandū, improbari in somno decubitum supinum: nam est in causa, vt caput repleatur.

CAPVT XV.

De Epilepsia.

Nomen.

EPILEPSIA, alias dicitur, morbus sacer, Herculeus, comitialis, ab Hippocrate in lib. de morb. sacro, & Galeno lib. 6. epid. circa finem. Per epilepsiam intelligimus illud malum, quo infelices correpti, etiam stantes ilico in terram collabuntur, secundum totum corpus conuelluntur, omni sensu priuantur, & omni principali functione cerebri destituuntur.

Generatio. Generatur malū hoc dum causa morbifica occurrit cerebro,

rebro, vt cerebrum lædatur & secundum ventriculos, & secundum poros. Vnde dum læditur secundum ventriculos, id est, secundum ventriculorum parietes; cerebrum contrahitur, vt quod noxium est expellat, vnde & nerui contrahuntur, & hinc corpus musculorum, vt totum corpus conuulsione afficiatur. Dum autem cerebrum efficitur secundum poros, omnis animalis functio aboletur, etiam extra cerebrum: nam vis animalis non influit. Sed præterea aufertur vis etiam animalis in cerebro: nam cerebrũ secundũ poros ita afficitur, vt spiritus animalis mistus cum calido innato afficiatur, vt citra intemperiẽ functio principalis aboleatur.

Definitio hæc esse potest: epilepsia est functio ablata principalis totius cerebri, cum amissione motus & sensus partium neruosarum, & conuulsione totius corporis, dependens à causa morbifica, cerebrum secundum ventriculos & poros lædente. Colligitur hæc definitio è com. 45. sect. 2. & aphor. 29. sect. 3. & lib. 6. epid. circa finem, & cap. 2. lib. 4. de loc. aff. sed potissimum è cap. 7. lib. 3. loc. aff. nec minus ex Auicenna in capite proprio. *Definitio.*

Forma completur symptomatum triplici genere: vt propterea & triplex esse debeat subiectum. Primum symptomatis genus fuit functio abolita principalis: secũdum, amissio motus & sensus: tertium, conuulsio. Notandum, cur primo loco in definitione proponatur functio principalis, deinde functio ablata motus & sensus, tertio, functio corrupta secundum motum, id est, conuulsio: & præsertim hoc est intelligendum, quia Galenus cap. 7. li. 3. loc. aff. dicit, epilepsiam esse conuulsionem. Vnde ferme omnes moderni, vt Altimarus & alij, ducti non ratione, sed nuda Galeni auctoritate in superficie intellecta, dicunt epilepsiam esse conuulsionem. Sciendum ergo causam fuisse, quoniam conuulsionis subiectum est totum corpus, quatenus conuellitur: motus autem & sensus subiectum, sunt partes neruosæ: functionis autem principalis subiectum est cerebrum. Vnde, cum epilepsia sit vitium, quod principaliter attinet ad cerebrum, non ad totum: ob id nos in definitione primum symptoma statuimus esse functionem principalem abolitam, quia functionis principalis subiectum est cerebrum: secundo loco proposuimus motum & sensum, quia subiectum sunt partes neruosæ, quæ prodeunt à cerebro: tertio proposuimus conuulsionem, quoniam pertinet ad musculos, qui ad dif- *Forma.* *Ablatio functionis principalis.*

ferentiam neruorum non prodeunt à cerebro, nec à spinali medulla. Hæc ergo fuit causa, ob quam symptomata, in definitione ita disposuimus. Galenus autem cap. 7. lib. 3. loc. aff. ait, epilepsiam esse conuulsionem, quia cap. 6. lib ej. locutus est de conuulsione, & propterea pergens in sermone de cōuulsione, dicit epilepsiam esse conuulsionem. Vnde etiam Auicennas, cum locutus esset de incubo, in quo motus totius corporis læditur, dicit, epilepsiam esse vitium, in quo prohibentur membra animata à sensu & motu. Nos autem respicientes ad formam, vt attinet ad subiectum principale, primo loco proposuimus functionem principalē, cuius subiectum est totum cerebrum, vt aboleatur omnis functio principalis: vt conuulsio epileptica distinguatur à tetano, & reliquis conuulsionibus, in quibus principalis functio non deperditur. Deinde dictum est, cum amissione motus & sensus, partium neruosarum. Vnde cum Auicenna in epilepsia prohibentur membra animata neruosa à motu & sensu, vt motus voluntarius auferatur. Si aboletur sensus: ergo multo magis motus voluntarius. Nam sensus causâ receptionis in patiendo constituitur; motus autem voluntarius est prorsus actiuus. Notandum, nos intelligere motum voluntariū esse ablatum, vt procedit à facultate, quæ non influit. Et tandem diximus: cum conuulsione totius corporis, è cap. 7. lib. 3. loc. affect. Propterea sciendum, quantum attinet ad conuulsionem, hanc esse motum prauum non ablatum, retractionis partium, dependentem à musculis præter naturam contractis: nam in spasmo retrahitur pars, id est, totum membrum, vt spasmus sit affectio præter naturam membri: cum etiam in motu secundum naturam membrum patiatur. Verum, vt conuulsio est motus prauus, & hinc dependet à musculis violenter retractis: secundum hanc rationem nō est functio abolita, sed praua & corrupta. Et propterea scire oportet, si verbi gratia brachium conuellatur, quod ossa patiantur, musculi vero agant, è comm. aphorism. 42. sectio. 2. At in conuulsione musculi concurrunt præter naturam, citra influxum facultatis, quia facultas non influit. Vnde in epilepsia motus voluntarius est ablatus ratione facultatis; corruptus causâ musculorum: Verum omnia dependent à causa morbifica, cerebrum secundum ventriculos & poros lædente. Postremo, cerebrum affici secundum ventriculos & poros colligitur è capite secundo, libro quarto. loc.

Sensus, & motus amissio.

Motus corruptus, seu conuulsio.

Subiectū.

loca. affectio. vbi ait, in epilepsia cerebrum affici magis secundum ventriculos, quam secundum corpus: contra in apoplexia, cerebrum magis affici secundum corpus. Per corpus autem Galenus intelligit cerebrum, vt instrumentale, non vt similare: quare secundum poros, non secundum temperiem: nam epilepsia cito fit & cito desinit. Per ventriculos intelligit Galenus omnes ventriculos, vnde capite secundo, libro quarto loc. affect. ait: vt in caro cerebrum magis afficitur secundum partes anteriores; ita in apoplexia & epilepsia, affici secundum vtramque partem: quamuis cum Auicenna primum lædantur partes anteriores. Sciatis autem quod quamuis epilepsiæ causa sit multiplex: & quælibet earum sit causa conuulsionis secundum ventriculos cerebri: non tamen esse conuulsionem legitimam, id est, solius morbi: cum hæc conuulsio neque ex inanitione sit, neque è repletione. Non est ex inanitione: nam cum Galeno capite septimo, libro tertio, loc. affect. epilepsia cito fit, & cito desinit. Vnde notandum, Galeni syllogismum hunc fuisse: conuulsio quæ cito fit, & cito desinit, non fit ex inanitione: at conuulsio epileptica cito fit, & cito desinit. Ergo non est ex inanitione. Decipiuntur igitur, qui putant hoc loco maiorem propositionem esse, quod cito fit, & cito desinit, non refertur in intemperiem: nam maior est hæc conuulsio, quæ cito fit & cito desinit, non est ex inanitione. Hanc probat Galenus, nam inquit: vt vel cerebrum, vel tenuis eius membrana ad ariditatem corio similem perueniat, hoc nequaquam cito fieri potest: at epilepsia cito fit, & cito desinit: Ergo non est ex inanitione. Verum, quamuis maior à Galeno proposita, capite septimo, libro tertio, loc. affect. non sit, quod cito fit, & cito desinit, non refertur in intemperiem; tamen hæc maior proponitur à Galeno capite vltimo, libro secundo, de caus. sympt. siquidem ait, epilepsiam & apoplexiam cito generari & discuti, quod in corporum dyscrasia non potest accidere. Vt hæc sit vera propositio cum Galeno, quod cito fit, & cito desinit, non referri in intemperiem. Quod dictum ita intelligendum, vt Galenus per intemperiem intelligat intemperiem ex vsu, è qua sumitur indicatio vtilis. Hoc verum esse, colligitur quia ipsam comparat succo pituitoso, collecto in vẽtriculis cerebri, qui succus ita est ex vsu, vt hoc euacuato ilico cesset malum. Vt

Epilepsia non est conuulsio legitima.

1. Ratio.

verum sit, quod cito fit, & citó desinit, non referri in intemperiem ex vsu. Vt secus sit statuendum, de intemperie non ex vsu. Dyscrasia ex vsu est intemperies in febre hectica: nõ ex vsu, in ephemera: vt ephemera cito fiat, & cito desinat: quod non esset statuendum, si esset intemperies ex vsu. Sed ad rem redeamus. Probauimus hucusque in epilepsia cõuulsionem non esse ex inanitione; iam docebimus eam etiam non esse ex repletione: nam conuulsio è repletione est motus prauus, cuius causa est solum materia morbifica, non facultas: at in epilepsia, etiam per essentiam, facultas concurrit: qua de causa Galenus c.7. l 3. loc. aff. ait, in epilepsia cerebrum seipsum quatere, vt expellat noxia, & cap. vlt. lib. 1. de symp. caus. ait, in epilepsia conuulsionem esse motum vitiosum cerebri: vnde patet concurrere expultricem facultatem cerebri. Præterea & aliud est argumentum, quo conuulsio legitima excluditur, ab epilepsia: Nam conuulsio epileptica pertinet ad cerebrum: at, secundum Galenum com. 1. lib. 5. aphor. conuulsio legitima fit vel inanitis, vel repletis corporibus neruosis, à quibus motus voluntarius perficitur. Vnde consequens est, cum cerebrum nec sit neruosum, nec perficiat motum voluntarium: ob id conuulsionis legitimæ subiectum esse non posse. Dictum autem fuit epilepsiam non esse cõuulsionem legitimam, vt pertinet ad cerebrum; nam cum Galeno cap. 7. lib 3. de loc. aff. in epilepsia præter spuriã conuulsionem potest interdum coniungi legitima conuulsio è repletione, quemadmodum colligitur e lib. 6. epid. circa finem, vtpote si irrigentur neruorum exortus. Itaque in epilepsia, vt læditur cerebrum secundum ventriculos, conuulsio necessario est spuria, vt sit motus prauus solius expultricis: nam causa morbifica ita parietibus ventriculorum cerebri adhæret, vt è ca. 7. li. 3. loc. aff. cerebrum contrahatur, quo noxam expellat. Vnde & Auicennas ait, cerebrum in epilepsia expellere id, quod nocet: Queamadmodum ventriculus expellit in singultu. Singultus autem è lib. 2. de caus. sym. est motus solius expultricis. Quare cõuulsio epileptica erit motus prauus expultricis cerebri, irritatæ à causa morbifica: sicuti enim in singultu impacta est materia in ore võtriculi: ita etiã in epilepsia impacta est parietibus ventriculorum cerebri. Et hinc est, quod dicit Galenus c. 2. l. 5. loc. aff. epilepsiam mediam esse inter carum & apoplexiam: nam in caro, cum obstructio sit integra, materia occupat ventriculos

2. Ratio.

Conuulsio in epilepsia est spuria, ratione cerebri.

los cerebri, non impacta est, vt in epilepsia, & in singultu.

Hactenus patet, epilepsiam producia à causa morbifica, vt est causa conuulsionis, quæ est motus solius expultricis: restat modò inquirendum, quænam sit causa mouens. Vt autem pateat quæ sit causa interna & principalis, statuendum cum Galeno cap. 7. lib. 3. loc. aff. epilepsiam fieri, vel per Essentiam, vel per Consensum ab ore ventriculi, aut ab aliis partibus. Primum digrediemur circa epilepsiam per essentiam: secundo circa epilepsiam per consensum ab ore ventriculi: tertio ab aliis partibus. Quantum ad epilepsiam per essentiam: causa est Vapor, non minera. Ratio est: nam, vt testatur Auerroës (quamuis impudenter in Medicos inuchatur) si causa epilepsiæ per essentiam esset minera frigida, seu humor crassus, viscidus, hærens in ventriculis cerebri; nequaquam fieri posset, vt epilepsia tam cito fieret, & tam cito euanesceret. Argumentum Auerrois instar est ἀποδείξεως, vt puto. Adhæc è Galeno ca. 7. li. 3. loc. aff. in epilepsia causa est quandoq; pituita, quandoq; melancholia, quæ melancholia quia non generatur in capite, non potest esse causa epilepsiæ per essentiam. Verissimum enim est in epilepsia per essentiam materiam generari in capite. Quare epilepsiæ causa immediata est vapor. Vnde Auicennas ait, epilepsiam fieri à materia, à minera; sed addit, vt ab hac materia procedit vapor. Vt, quamuis melancholia non generetur in capite, generari tamen posit in capite vapor; vt sit epilepsia per essentiam. Cum ergo causa sit vapor; necessarium est intelligere & vaporis speciem, & vitium, & causam generantem. Quoad speciem, cum Auicen. vt plurimum est vapor pituitosus, quandoque melancholicus, quandoq; sanguineus: cuius tamen vaporis sanguinei minera, est sanguis vergés vel ad pituitosum sanguinem, vel ad melancholicum. Quoad Vitium, Vapor in epilepsia per essentiam, peccat copia, qualitate, & quiete. Copia; nam secus vapor non læderet cerebrum & secundum ventriculos, & secundum poros. Peccat qualitate: vt est frigidus, crassus: vnde cum sit proportio inter vaporem & mineram, rationabiliter dixit Galenus ca. 7. lib. 3. loc. aff. epilepsiam per essentiam, semper fieri à crasso humore, quatenus scilicet ab hoc eleuatur vapor: & hic vapor necesse est vt sit frigidus, nam vapor calidus non posset ea copia aggregari, vt esset epilepsiæ causa. Quiete peccat; nam præter naturá in capite detinetur. Quoad causam ge-

Causa efficiens: primum interna, seu principalis.

Causa epilepsiæ per essentiam est Vapor.

Vaporis consideratio: quatenus causa est epilepsiæ.

nerantem, est calor debilis, pertinens ad cerebrũ: quare tum intemperies frigida, tum calidum innatũ imbecille, vi quorum præsertim generatur pituita. Et hinc corpora obnoxia sunt epilepsiæ, in quibus potiss. pituita viget: tum quoad ætates, tum quoad sexum. Quoad ætates, cum Paulo, epilepsiæ obnoxij sunt senes, & pueri paruuli. Senes, quia frigidi & sicci: in frigido autem & sicco intemperamento multiplicatur pituita: & potiss. sunt senes non vsque adeo decrepiti: nam in decrepitis fit potius apoplexia; nisi contingat, vt in decrepita ætate homines sint robusti, seu minus imbecilles; qui solent obnoxij esse epilepsiæ. Pueri sunt obnoxij: nam & humidi sunt, & alimento humido vtuntur. Vnde quemadmodum admonet Hippoc. in lib. de morb. sacro, si fœtus in vtero vel non purgetur, vel diminute; in cerebro colligitur pituita: quæ dum fœtus in lucem editur, nisi vel per vlcera, vel per saliuam expurgetur, causare solet epilepsiam. Galen. addit, com. aph. 29. sect. 3. iuuenes etiam subiectos esse epilepsiæ; verum non vi ætatis, sed ob errores frequentes & vehementes, qui in iuuenili ætate committuntur. Quoad sexum, Celsus ait, mares frequentius corripi epilepsia: nam fœminæ quamuis frigidioris sint crascos, tamen & minus delinquunt, in viuendi ratione, &, si delinquant, beneficio purgationis menstruæ non ita facile corripiuntur. Est porro hoc loco explicandum, quæ sit vis tum vaporis, tum mineræ, à quibus prodit epilepsia. Quoad vaporem, vt adhæret parietibus ventriculorum cerebri, causat conuulsionẽ: vnde quamprimum transponuntur vapores, id est, à parietibus ad cauitatem, ilico cessat conuulsio, & patientes immoti iacẽt. Vt autem vapor lædit cerebrum secundũ poros; est in causa ablatæ functionis & principalis, & sensus motusque voluntarij. Neque obstat, quod dicit Galenus com. aph. 45. sect. 2. apoplexiam fieri ob immodicam priuationem virtutis motiuæ, epilepsiam autem propter motum vitiosum: hoc non obstat: nam motus vitiosus intelligendus est, non vt procedit à facultate, quia non influit; sed vt procedit à musculis præter naturam contractis. Humor autem est in causa obstructionis, siquidem cum Galeno cap. 7 lib. 3. loc. aff. in epilepsia cerebri ventriculi obstruuntur: sed cum Auicenna obstructio non est integra; nam non fieret conuulsio; quemadmodum etiam non fit in apoplexia & caro.

Causa epilepsiæ per cõsensum.

Verum si epilepsia fiat per consensum ab ore ventriculi

& aliis partibus: notandum fieri epilepsiam per consensum non modo ab ore vẽtriculi, & à parte externa, verumetiam ab alia parte interna, & à toto corpore. Nec propterea improbandus Galenus: quia non loquitur de epilepsia è proposito, sed respicit solum ad cognationem locorum affectorum. Auicen. autem è proposito loquitur: vnde omnes epilepsiæ species proponit. Ob id in epilepsia per consensum breuiter intelligere oportet causæ speciẽ, vitium, & causam generantem. Quoad speciem, c.7.l.3.aff.c.6.l.5.l.aff. causa hæc est vel Vaporosa substantia, vel Qualitas. Quoad vaporosam substantiam, ea est multiplex, vt minera est multiplex: est enim chylus morbificus, è lacte productus in pueris: item est succus pituitosus, biliosus, melancholicus, sanguineus, vt esse possit & sanguis non menstruus & menstruus: est etiam semen: vermis quoque defunctus: nam viuens morsu, non autem vapore in causa est. Quoad qualitatem: hæc specie duplex est, nimirum spiritalis, vt dolorifica: Materialis, vt venefica. Vitium & vaporis & qualitatis sequitur. Vitium vaporis pertinet ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & motum: non dico vbi, sed motum. Auicennas proponit malitiam substantiæ, id est, vitium in substantiá, cuiusmodi est vapor putridus, prodiens è succis putrescentibus, id est, chylo vel lacte putrescente, è verme mortuo: proponit etiam vaporem lædentem quantitate & copia, verbi gratia, dum vapor prodit à pituita non admodum frigida, sed à subdulci: tertio proponit qualitatem euidentem, dum ait in epilepsia vapores agere congelatione, frigiditate: quarto proponit vitium secundum qualitatem reconditã, inquiens, vaporem magis agere venenositate, verbi gratia, qualitate euidente agit vapor frigidior, prodiens à pituita acida: & vapor calidior, procedens à bile acriore: venefica qualitate agit vapor procedens ab excremento venefico: proponit denique vitium secundum motum, inquiens, epilepsiam fieri à vapore, qui in caput mouetur. Et cum in hoc vitioso motu mobile pateat, sat erit digredi circa terminum à quo, spatium per quod, & terminum ad quem. Terminus à quo secundum Auic. est Totum, & Pars. Totum Galenus non ignorat, licet non proponat, cap.7.l.3.l.aff. Ait enim Galenus, com. 27. l.4. de ratione vict. fieri epilepsiam, dum spiritus non potest pertransire meatus, ob sanguinem venas supramodum opplentem: & dum hoc contingit: (vt addit Auic.) vapor

1. Species, Substantia vaporosa, & Qualitas.

2. Vitium primum vaporis.

vapor quandoque attinet ad digitos pedis,quandoque ad digitos manus: cum enim ſanguis venas ita replet, vt ſpiritus penetrare non permittat, fit vt veluti in mortuo corpore concreſcat ſanguis,&, cum Auicen. à ſanguine abſcindatur calor natiuus: vt ita corrumpatur ſanguis,vt prodeat vapor vel qualitas venefica: cuius vis dum perducitur in cerebri ventriculos; fiat epilepſia. Hæc igitur epilepſia fit à vapore ſanguineo, prodeunte à toto corpore, à venis totius:vt propterea ſit epilepſia etiam per conſenſum à toto. Quoad epilepſiam,quæ fit per conſenſum à parte: hæc pars eſt Externa, vel Interna. Si externa, neceſſario eſt pars neruoſa,vt iure attineat ad omnes artus ſupernos & infernos. Si interna, ſecundum Auicen.eſt ſtomachus,meſenterium,ſplen,teſtes, vterus. Quoad ſpatium per quod: Auicen. proponit vaſa, id eſt, venas & arterias: proponit ſpatia inſenſibilia, proponit neruos. Sed ſciendum, moueri vaporem per neruorum circumferentiã.Terminus ad quem, eſt cerebrum: præſertim quia ſuſcipit,ob imbecillitatẽ,vel Proportionis, vel Conſtitutionis. Proportio eſt cõtracta à parentib.vel in conceptione,vel informatione.Conſtitutio autẽ eſt intemperies cerebri frigida, vel humida, itémque raritas. Verũ vt raritas eſt effectus vitioſæ formatricis: ita intẽperies poteſt eſſe quandoque natiua,quandoque aſcititia.Quoad vitium qualitatis: ad ſubſtantiam & quantitatem non attinet, quia ſermo eſt de qualitate: eius ergo vitium pertinet ſolũ ad qualitatem, & ad motum, ſed metaphoricum: (id eſt, quia corpus proprie mouetur, non qualitas:) ideoque Auicennas reſpiciens ad hunc motum,inquit,ad cerebrum eleuari qualitatem puram,ſine ſubſtantia. Quod ſi igitur qualitas eſt ſpiritalis, vitium eſt, quia hæc qualitas eſt dolorifica: ſi materialis, quia venefica. Quoad dolorificam qualitatem: hæc lædit os ſuperius ventriculi:ratio eſt, è c.6.l.5. loc. aff. nam ventriculi os ſupernum ob ἰνανοθησίαν in conſenſum ducit cerebrum. Vnde Grammaticus ille, cogitans, vel inediam ſuſtinẽs, &c. epilepſia corripiebatur. Cauſa horum eſt: quia ob immodicam cogitationem, & iram, compatitur ventriculus: & per inediam proprie afficitur ventriculus: vt in ventriculi affectione quomodocunque afficiatur,ſucci praui, excrementitij & acres:(ſi quando hos in corpore abundare contingat:) petant os ventriculi;& ſoluant continuum, vt cerebrum in conſenſum ducatur. Quoad qualitatem materialem,hæc eſt

Vitiũ qualitatis.

venefica:

venefica:quemadmodum tradit Galen.c 7.l.3.loc.aff. Neque obſtat,quamuis adoleſcens ille ſenſu frigiditatis perſentiret: nam frigiditas erat affectus à veneno procedens. Quoad vitium ſecundum motum metaphoricum:ſufficiat perpendere terminum à quo,& ſpiritum.Terminus à quo,primum qualitatis dolorificæ, eſt os ventriculi ſuperius, ob ſenſum exquiſitum:qualitas enim dolorifica aliarum partium, non eſt æque potens ad efficiendum epilepſiam. Qualitatis autem veneficæ terminus à quo, c.7.l.3.loc.aff.eſt pars neruoſa: ad differentiam vaporis venefici, qui poteſt etiam prodire à parte non neruoſa. Qualitatis igitur veneficæ terminus à quo, eſt pars neruoſa,& præſertim externa; vnde,cum Galeno,in adoleſcente è tibia oriebatur:ſed attinere etiam poteſt ad omnes artus. Spatium per quod, & qualitatis ſpiritalis,& veneficæ,eſt idem: nimirũ neruus,per quem fit aſcenſus,& motus ille metaphoricus:vt cum Galeno alteratis per continuitatem partibus,qualitas ſine ſubſtantia cerebro impertiatur. At ſolum nerui per continuitatem alterantur: vt propterea terminus à quo ſit pars neruoſa:ſpatiũ ſit neruus. Cauſa autem quæ generat vaporem: cum fiat, quoniam facultas non poteſt mineram regere:propterea oportet intelligere, quis ſit mineræ auctor. Minera autem cum ſit vel Non venefica, vel Venefica: quoad non veneficam, patet quis huius ſit auctor,ex alibi propoſitis.Verbi gratia, pituita generatur vel à ventriculo frigidiori,vel è cibis pituitoſis, & ſic de reliquis. Verum, ſi minera ſit venefica, cum Galeno,cap.vlt.lib.2.de diff.feb. & lib.6.loc.aff. circa finem, non generatur à facultate partis:verbi gratia, ſemen veneficum non generatur à facultate teſtium: quo fit,vt venena quandoque ſola vacuatione ſuperentur, citra alterationem partium. Quare minera euadit venefica, quoniam vel ſuapte natura eſt praua, vel quia ob longam detentionem prauitatem conſequitur. Quia enim hæc minera praua eſt excrementitia, parti non amica, expultrici non cedit, & derelicta eſt ab alteratrice, vt in alimentum mutari nequeat:non poteſt in eodem conſiſtere, ſed ſemper deterior redditur,præſertim cum ſui præſentia reddat calidum inſitum imbecillum. Etenim ſi venenum ſit calidum:minuit ſubſtantiam calidi innati, & complexionem reddit igneam,eſtque in cauſa vt calidum moueatur, & feratur ad circumferentiam.Si autem materia praua ſit frigida:efficit intemperamentum frigidum,

3. Cauſa generans.

gidum, & motum calidi innati ad circumferentiam quasi aufert. Cum ergo calidum innatum ob præsentiam materiæ prauioris, patiatur secundum quantitatem, qualitatē & motum: fit vt venenum, quo diutius detinetur, eo peius euadat, eoque copiosius: humores enim vitiosi, sua alteratione vicinos inficiunt, & in suam naturam mutant: quod si verum est de succis vitiosis, multo magis de veneno, vtpote succo vitiosissimo, cap.99.art.med. Videre hoc est in veneno canino: nam vbi homines sunt demorsi à cane rabido, primis diebus & mensib. ab omni labe immunes esse videntur: sed postea, cùm venenum caninum seipsum multiplicat, symptomata illa erumpunt. Sequitur causa generans Qualitatem dolorificam, vel veneficam. Doloris causa est, quæ in orificio ventriculi vnitatem soluit. Veneficæ qualitatis causa Interna, vel Externa est. Interna, modo est proposita. Externa est: veluti dum animal veneficum púngit, vt Scorpio. Hæc de causis epilepsiæ per consensum: circa quas notandū, in epilepsia per consensum, ventriculos cerebri non obstrui, nisi vapor peccet copia: non autem obstrui, si sola peccet qualitate; ideoque falsum esse, omnem epilesiam fieri ab obstructione. Hæc de causis principalibus.

Causa externa epilepsia.

Causæ non principales, secundum Auicennam, sunt causæ Externæ, quæ plerunque adiuuant principales: & sumuntur à rebus non naturalibus, vel necessario vel non necessario occurrentibus. Necessario occurrit aër: de quo loquens Hippocrates in l. de morb. sacro dicit, aërem & in pueris, & in senibus, esse posse in causa epilepsiæ: in pueris quidem, vt vi aëris pituita fluit in ventriculos cerebri, cum caput vel calefit, vel refrigeratur: aër enim calidus pituitam liquat: frigidus autem exprimit causam principalem in cerebri ventriculos. Quoad senes, ait Hippocrates, hyemē his esse infensissimam, ver aliquo modo: hyems est infestissima: si enim in hyeme caput vi ignis calefiat primum, dum deinde homo in aëre frigido versatur, & post è frigiditate ad teporem accedit, seu ad aërem calidum, tunc pituita, causa principalis epilepsiæ frigiditate exprimitur, calidate liquatur, vt promptissime in cerebri ventriculos fluat. Verno tempore fit epilepsia, vbi caput est insolatum, inquit Hippocrates, non ita in æstate: nam in æstate non vigent repentinæ mutationes, vt in vere. Et propterea dicit Hippocrates apho.20. sect.3. vere epilepsias fieri. Et aphor.4. sect.3. ait, quando eadem die aër

modo

modo est calidus, modo frigidus, exspectare oportet morbos autumnales: inter morbos autem autumnales narrat epilepsiam, aph.22. sect.3. Quoad cibum, hic secundum Auicennam est causa mouens, id est, non principalis, quatenus est immodicus: præsertim si fiet ex apio, quod à proprietate impellit materiam ad ventriculos cerebri. Huius classis est hirci hepar comestum. Adhæc immoderata potio vini: vnde Galenus cap.2. lib.3. de temp. ait, epilepsiam fieri è vino. Item, somnus, præsertim post cibum copiosum. Euigilatio repentina. Coitus plurimus. Immoderata repletio. Alui constipatio. Immodicus motus à cibo. Timor, siue è tumultu, siue vocis repentinæ. Quoad causas non necessario occurrentes, Auicennas proponit Corium caprinum, recés excorticatum indutum: adhæc suffumigium è cornu caprino, è myrrha, è marrubio, ex hepate hirci tosto, è lapide Gagate, è bitumine: His enim epilepsiæ causa principalis mouetur, & impellitur in ventriculos cerebri.

Differentiæ si sumantur à forma: cum forma sit functio ablata principalis, cum amissione motus & sensus, & cõuulsione: differentia capitur solum ratione conuulsionis, secundum Magis & Minus: vnde interdum cõuulsio adeo est exigua, vt Auicennas vocet spasmum non sensatum. A subiecto non sumuntur differentiæ: semper enim est idem. Causa efficiens, vel est Principalis, vel Excitans principalem. Causa principalis, est causa epilepsiæ, vel per Essentiam, vel per Consensum. Quoad epilepsiam per essentiam: differentiæ sumuntur à vapore: quare à specie, vitio & causa generante. A specie: Vapor est Pituitosus, Melancholicus, vel Sanguineus: & si sanguineus, vergit vel ad Pituitosum, vel ad Melancholicum. Quoad vitium: quilibet vapor peccat Copia, Frigiditate, Crassitie, & Quiete: quare differentiæ sumuntur secundum Magis & Minus. Quoad causam generantem, cum vapor generetur in capite, à calore imbecillo, è materia: differentiæ sumuntur ab Agente, & à Materia. Ab agente, vt est vel Intemperies cerebri frigida: vel Calidum innatum refrigeratum. A materia, vt est vel Pituita, vel Melancholia, vel Sanguis. Quoad causam epilepsiæ per consensum: causa vel est Vapor, vel Qualitas. Vapor, est specie multiplex, vt minera est multiplex: vnde vapor est vel Chylosus, vel Pituitosus, vel Biliosus, vel Melancholicus, vel Sanguineus, vel Seminalis, vel Verminosus. Vaporis vitium, pertinet

Differẽtia à forma.

Differẽtia à causa eff.

Epilepsia per essentiam.

Epilepsia per consensum.

1. Ob vaporem.

pertinet ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, vel Euidentem, vel Reconditam. Secundum motum autem vapor cum semper peccet, à motu simpliciter accepto non sumuntur differentiæ: sed sumuntur à termino à quo, à spatio, à termino ad quem. A termino à quo, vt est Totum, vel Pars; & si pars, vel Externa, vel Interna: & si interna, vel Ventriculus, vel Mesenterium, vel Testes, Vterus, &c. Spatium, est Vena, Arteria, aut Neruus. Terminus ad quem, est causa Proportionis, vel Constitutionis: & si causa est constitutionis, est vel Intemperies, vel Raritas. Quoad causam generantem, vt hic vapor prodit è varia minera, varia etiam est causa generans: potissimum tamen causa generans est venenositatis, vel Expers, vel Particeps. Sed qualitas etiam causa est epilepsiæ per consensum. Quoad speciem igitur, qualitas vel est Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia est secundum Magis & Minus: nam dolor semper fit à causa dolorifica: qualitas venefica à causa venefica. Cæterum, ratione motus metaphorici: qualitas dolorifica pro termino à quo semper habet os ventriculi: vnde non oriuntur differentiæ: qualitas venefica, pro termino à quo habet partem neruosam externam: & hæc admittit differentias, vt pertinere potest ad artus vel Infernos, vel Supernos. A spatio non sumuntur differentiæ: nam semper est neruus. Causa generans est vel Soluens continuum, vel Venefica. Postremo, quoad causas non principales hæ causæ sunt externæ, & occurrunt Necessario, vel Non necessario.

v. Ob qualitatem.

Causæ non princip.

Signa imminentis epilepsiæ.

Epilepsia imminens cognoscitur, ratione causæ principalis è notha obliuione, è malis somnis & insomniis, è debili motu, quandoque è morsu linguæ, è præcedenti vertigine, è prægresso incubo: hæc enim significant caput lædi. Si coniungatur his, capitis grauitas, faciei pallor, & mutatio complexionis totius: indicia sunt, nõ modo imminẽtis epilepsiæ, sed etiam per essentiam. Oportet etiam præcognoscere epilepsiam imminentem, vi causæ non principalis: quia dum aggresi sumus curationem epilepsiæ, oportet scire, an sit absoluta curatio, necne: nisi enim sit absoluta, nos oportet pergere, Cognoscitur autem è præsentia causarum, non necessario occurrentium, Verbi gratia, si fiat suffumigium è bitumine, & patiens non corripiatur epilepsia: iudicandum est superatam esse causam principalem: sin minus, oppositum statuendum.

Epilepsia

Epilepsia præsens in genere seipsam patefacit, cadit enim homo in terram & conuellitur. Differentiæ etiam à forma notissimæ sunt. Causa autem efficiens, & primum principalis, vtrum sit causa epilepsiæ per essentiam, an per consensum, cognoscitur è symptomatis, & in paroxysmo, & extra paroxysmum, cap. 7. lib. 3. loc. aff. In paroxysmo, si epilepsia sit per essentiam, cognoscitur è conuulsione vehementi & longa, è spuma copiosa: si per consensum, conuulsio est debilis, vt quandoque fiat sine spasmo sensato, secundum Auicennam: præterea, spuma vel exigua vel nulla. Causa huius discriminis est: nam in epilepsia per essentiam caput repletur & vaporibus & humoribus. Sed cur fiat spuma, in sermone de apoplexia explicabimus. Extra paroxysmum, si epilepsia sit per essentiam, tunc ante paroxysmum fuit capitis grauitas, capitis dolor, assunt signa intemperati cerebri: Si contra, cognoscetis esse epilepsiam per consensum.

Num epilepsia sit per essentiam, an per consensum.

In epilepsia essentiam, cum huius causa sit vapor; cognoscitur species vaporis, id est num vapor sit pituitosus, melancholicus, vel sanguineus: è signis indicantibus mineras, de quibus in dolore cap. Quoad vitium, cum differentia sit secundum magis & minus; cognoscetur è vehementia & debilitate symptomatum. Causa generans, est agens, & materia è qua. Agens vtrum sit vel calidum innatum cerebri, vel intemperies; cognoscitur hoc modo. Si vitium fuerit in calido innato: minera est genita extra caput: si agens sit intemperies; minera est genita in capite. Ideoque cum epilepsia melancholica & sanguinea, minera generetur extra caput: iudicandum est inter initia vaporem generari ab imbecillo calido innato: & ratio est, quoniam ob præsentiam materiæ morbificæ magis patitur calidum innatum, quam temperies.

Epilepsia per essentiam.

Si epilepsia sit pituitosa: an pituita generetur in capite, vel in ventriculo, cognoscetis è propriis capitibus. Quoad materiam è qua: quænam sit hæc materia, patet è signis, traditis in sermon. de dolore capitis. Quoad epilepsiam per consensum, cum huius causa sit vapor, vel qualitas: hæcque dolorifica aut venefica: Si nulla præcessit causa dolorifica, nec signa sint veneni: iudicandum causam esse vaporem. At cum vapor interdum possit esse veneficus, distinguetur à sola qualitate venefica: vt, si malum procedat à parte interna, sit vapor: si à parte externa, potest esse qualitas, &

Epilepsia per consensum.

vapor; at patiens referet, se sentire vel auram quandam, vel puram frigiditatem. Cæterum, si causa epilepsiæ per consensum sit vapor: oportet cognoscere vaporis speciem, vitium & causam generantem. Species cognoscitur è cognitione mineræ, de qua in propriis capitibus, verbi gratia si procedat à verme, in doctrina de vermibus, &c. Quoad vitium & causam generantem: hæc cognoscentur è signis, indicantibus vitia & causas generantes mineratum, de quibus in dol.cap. Quoad signa qualitatis in epilepsia per consensum: & primum quoad speciem: si qualitas sit dolorifica, cognoscetis è causis agentibus in os ventriculi, verbi gratia è fame, è morsu ventriculi, à verme, sed non mortuo. Si qualitas sit venefica, signa iam proposita non aderũt. Quoad vitium in qualitate secundum magis & minus, cognoscetis è vehementia, & imbecillitate symptomatum. Ratione motus metaphorici: terminum à quo, & spatium, manifestabit patiens. Quoad causam generantem, an generetur in ventriculo, vel in alia parte neruosa, facile etiam audietis ab ægrotante. Quoad signa causæ non principalis, quæ potius est dicenda occasio quam causa, cum sit externa: ab ægro & assidentibus declarabitur, siue necessario, siue non necessario occurrat.

Causa non principalis.

Indicationes, in paroxysmo.

Præsidia sumuntur, causa tum Accessionis, tum Totius epilepsiæ. Ratione accessionis, vt sciamus quid agendum sit tempore accessionis, præsidia sumuntur à sensu ablato, à conuulsione, & à causa efficiente principali. A sensu ablato indicatur remedium dolorificum, vt pars neruosa ita afficiatur, vt obiectum dolorificum impertiatur cerebro, vt cerebrum ad iudicandum excitetur. A conuulsione sumitur præsidium, vt cum vi conuulsionis partes sursum trahantur, oriatur indicatio retrahendi deorsum. Quoad causam efficienté, ab hac sumitur indicatio, vt residet in capite, in qualibet epilepsiæ accesione; quandoque autem vt impetum habet in caput, atque secundum hanc rationem fouet materiam residentem in capite. Vnde causa materiæ residentis in capite, oritur indicatio vacuandi materiam in capite existentem. Ratione autem causæ habentis impetum in caput, oritur indicatio retrahendi deorsum. Notandum, nos nihil dixisse de ablatione principum facultatum, nec de motu ablato, quæ tamen symptomata locum habent in accesionè epilepsiæ: ratio est, quia hæ functiones ablatæ ilico resurgunt,

gunt, solum detracta causa residente in cerebro: ideoq; non
unt ex vsu. Iudicium autem tangibilis qualitatis, excitatur
præsidio dolorifico. Quoad indicationes hauriendas extra
paroxysmum, non sumuntur à forma: nam forma non est
præsens: sed sumuntur à subiecto & efficiente. A subiecto:
t cerebri calidum innatum seruetur, & proportio fouea-
ur. Quoad causam efficientem: & primum in epilepsia per
ssentiam; cum causa sit vapor genitus in capite, à calore
mbecillo, e materia copiosa, frigida, crassa, viscida, genita
el in capite, vel extra caput: Primum ratione copiæ mate-
iæ, oportet vacuare, sed præterea calefacere, attenuare, de-
ergere. Ratione materiæ extra caput, oritur indicatio re-
rahendi. Ratione imbecillitatis caloris, oritur indicatio ca-
efaciēdi. Ratione membri generantis, oritur indicatio per
ontrarium alterandi, verbi gratia si generetur pituita in
entriculo frigidiore, oritur indicatio calefaciendi ven-
riculum. Quoad epilepsiam per consensum: cum huius
ausa efficiens sit vapor, vel qualitas: quoad vaporem: ra-
ione motus, indicat retrahens ad infra: & quoad reliqua
itia vaporis, hæc non indicant: nam dum occurrimus mi-
eræ, vapor sponte delitescit. Vnde, quoad mineram, vt va-
ia est specie, varia indicat & ea determinata exempli gra-
a si pituita sit copiosa, frigida, viscida: indicat vacuans,
efrigerans, detergens, sed pituitam: & ita euadit indica-
um determinatum. Similiter e varia causa generante mi-
eras, variæ oriuntur indicationes, verbi gratia si bilis ge-
eretur à iecore calidiore, iecur refrigerandum. Quoad
ualitatem, si sit dolorifica, patet quid dolor indicet è ser-
one de dolore capitis. Si qualitas sit venefica, postulat
ezoarticum. Si qualitas procedat à bestia, postulat be-
oarticum theriacale. Si non à bestia, postulat bezoarticum
exipharmacum.

Extra paroxysmū.

Epilepsia per consensum.

Malum hoc in genere non est exigui momenti, nam
mptomata sunt vehementia secundum essentiam & di-
nitatem: sed perpendenda est vis differentiarum. Quoad
ifferentias à forma: epilepsia periculosior est, si functiones
blatæ, diutius ablatæ manent: præterea, si conuulsio est
ehementior & diuturnior: nam hæc indicant causæ effi-
ientis insignem vehementiam. Quoad causas efficientes &
rimo, quoad epilepsiam per essentiam, cum causa efficiens
t vapor, genitus in cerebro, è minera, existiente in capite:

Prognostica.

Differētia à forma.

Differētia à causa efficiente in epilepsia per essētiā.

perpendenda est vis vaporis, secundum speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem, vapor est pituitosus, melancholicus vel sanguineus: cæteris paribus, magis est periculosa epilepsia, si causa sit vapor melancholicus, nam dum hic peccat in capite, est maior recessus à naturali statu, maiorque vehementia secundum essentiam. Cæterum, vt vapor secundum speciem differt, ita conuenit secundum vitium, & causam generantem: quo igitur hæc erunt vehementiora, eo periculosior est epilepsia: & si hæc ad summum vehementiæ attollantur, epilepsia est incurabilis. Sed propter iuniores digrediemur circa epilepsiam per essentiam, vt fit à pituita, vel à melancholia. Quoad epilepsiam quæ fit à pituita: vt spuma oris erit copiosior, ita periculosior est epilepsia: indicatur enim pituita admodum copiosa. Periculosa etiam epilepsia est, si mutetur in paralysin, secundum Auicennam: indicat enim pituitam copiosam. Adhuc peior epilepsia est, si mutetur in apoplexiam: indicatur enim pituita ad summum copiosa. Adhæc inueterata epilepsia, est incurabilis, & producitur vsque ad mortem, secundum Hippo. in l. de morb. sacro: nam in epilepsia recenti minor est vehemētia secundū vitium & materiæ, & causæ generantis: in antiqua, contra; tempus ergo hoc in loco est signum vehementiæ. Insuper cum Hippoc. eodem in loco, pueri & decrepiti vix euadunt: nam puerilis ætas indicat copiosam materiam, quæ presertim copiosa est statuenda, si referatur in vias, quę in puerulis sunt angustæ. Ætas senilis indicat vehementiam & ratione copiæ, & ratione frigiditatis, & ratione visciditatis: ideoque denotat insignem essentiæ vehementiam. Vnde ad ætates respiciens Hipp. aphor. 7. sect. 5. ait: quibus epilepsia occurrit ante pubertatem, mutationem accipit: quibus post 25. annum, fere commoriuntur. Galenus in com. ait, qui vltra pubertatem procedunt magna è parte moriuntur: vt, quo magis vltra procedunt, periculum euadat maius. Hippo. respexit ad pituitam, vt copia peccat: Quod si vitium sit exiguum: mutatione aëris, cibi, & ætatis, liberantur, aphor. 45. sect. 2. propterea quod pituita non est admodum copiosa. Hic ætas concurrit in ratione signi. Quod de ætate dictum, idem de febre statuendum. Galenus circa finem lib. 6. epid. ait: quartana laborantes, epilepsia non capiuntur: & si prius capiantur, quartana superueniente liberantur. His verbis Galenus respicit ad materiam non copiosam: nam vi quartanæ absu

Epilepsia à pituita.

absumitur, siquidem vi rigoris discutitur, & vi caloris febrilis attenuatur, & hinc vacuatur. Quoad epilepsiã per essentiam à melancholia, similiter dicendum, verbi gratia pro vario motu mutatur in melancholiam: vt si materia petat cerebrum secundũ ventriculos, fit epilepsia, si misceatur cum spiritibus animalibus, fit melancholia. Vnde Galenus cap 7. lib. 3. de loc. aff. & circa finem lib. 6. epid. ait, epilepticos euadere melancholicos ratione motus materiæ. His iam propositis, si addatur vehementia facultatis, epilepsia redditur magis periculosa. Vnde Galenus cap. 19 lib. 4. de caus. puls. ait, si modice natura infestetur, nulla fit in pulsu mutatio: si natura, siue facultas vehementer angatur, fit in pulsu mutatio. Hic pulsus est signum vehementiæ facultatis: non sumitur prognosticum à pulsu, sed à vehementia. Quoad epilepsiam per consensum: huius causa est vapor: vel qualitas. Quoad vaporé, pro varia vehementia vaporis, vario modo prognosticandum: verbi gratia, Si fiat epilepsia à toto, est vtilis & salutaris epilepsia, com. 27. li. 4. de ratione victus, nam in epilepsia per conuulsionem corpus incalescit, vnde sanguis digeritur, & in partes non principales expellitur, vt sanguinis vitium adimatur. Præterea epilepsia quandoque non difficulter tollitur: vt si fiat à vapore sanguinis menstrui: nam, cum Paulo & Auicenna, si mulier concipiat, dum deponit fœtum, materiam, epilepsiæ causam vacuat. Epilepsia etiam interdum difficulter expugnatur: vt si fiat à vermibus: nam quandoq; vix hi superari possunt. Epilepsia interdum est incurabilis: vt si fiat à vapore, in cuius motu terminus ad quem sit cerebrum, per proportionem vitiosam, quæ natura est. Si causa sit qualitas dolorifica: est curabilis, modo facile, modo difficulter, cap. 6. lib. 5. loc. aff. Difficultas & facilitas pendent à dispositione superioris ventriculi, vt hæc est vel vehemẽs, vel remissa. Vnde interdum homines per solum vomitum liberantur. Cæterum animaduertatis, quandoque negotium non esse ita facile: nam Grammaticus, qui liber euaserat beneficio victus & aloës: solum vi inediæ quandoq; correptus est epilepsia: vnde prorsus ille Grammaticus liberari non potuit, propter ventriculi malam dispositionem. Si causa sit qualitas venefica, quandoque vincitur: ratio est, quia generatur in parte externa: vt mirum non sit, puerum à Galeno esse liberatum. c. 7. l. 3. de loc. aff. Si qualitas venefica è morsu bestiæ procedit: periculum intenditur pro vehementia qua-

Epilepsia à melancholia.

De epilepsia per cõsensum.

Motus epilepsiæ velox, vel tardus. litatis. Hæc de prognostico, ratione euentus in epilepsia. Vtrum autem cito vel tarde futurus sit euentus: sumitur à motu morbi, vt est velox, vel tardus. Epilepsia statuitur tardi motus à Galeno, aphor. 7. sect. 5. & cap. 4. lib. 1. de cris. Statuitur autem velocis motus, & proinde vitium acutum, cap. 21. lib. 4. de caus. puls. & ab Auicenna in tractatu de horis febrium. Si enim epilepsia sumitur pro vitio, quod complectur è pluribus accessionibus: si accessiones sint raræ, cum debilibus symptomatibus, epilepsia statuitur chronica: contra, acuta, si accessiones sint frequentes & vehementes, vt cum Auicenna & Paulo hæc epilepsia euentum non modo cito habeat, sed statim iuguletinam accessionum raritas, cum imbecillitate symptomatum significat motum tardum: contra velocem indicant accessiones frequentes, & cum vehementibus symptomatis.

Curatio. In paroxysmo. Cheirurgia. Quoad materias præsidiorum, & primum ratione accessionis, si accessio sit vehemens & diuturna: probatur materia Cheirurgica, & Medicinalis. Quoad cheirurgicā: Aetius cap. 15. lib. 6. è sententia Didymi, scarificabat, seu pungebat magnum digitum pedis, & *destillantem sanguinem* labiis admonebat. Hæc materia, vt ego arbitror respicit tactum deperditum, & materiam morbificā, caput petentem: est enim materia dolorifica, ideoque fit attractio ad partem punctam: Quemadmodum etiam fieri potest virtute ferri candentis, quod infra occipitium apponitur. Admouebat autem labiis sanguinem, forte ob consensum, qui est inter labia, & os ventriculi: hinc enim tremor labij solet esse indicium futuri vomitus; vnde cum huius causa afficiatur os ventriculi, vi huius potest etiam facultas cerebri excitari. Paulus præterea partes conuulsas in rectum dirigebat, & fricabat cum vehementia: non ergo est abs re, frictiones moliri cum pannis asperis, manibus inunctis *oleo de costo, & permisto etiam sinapi.* Quoad medicamenta, Paulus probabat *oleum* in gulam immissum cum penna, vt os ventriculi irritaretur: Et applicabat naribus *peucedanum, bitumen, picem, castorium.* Vnde probantur etiam *magnæ antidoti*, vt applicentur & naribus & palato. At corpus ante accessionem sit vacuatum: nam si repletum sit, ab his abstinere oportet, & vtendum clysmis acribus. Si accessio non cedat, cum Paulo, est minima spes salutis.

Medicamenta.

N B.

Iam etiam breuiter proponenda, quæ extra accessionem

sint

sint vsurpanda. Galenus cap. vlt. lib. de venæ sectio. aduersus Erasistr. secat venam in epileptico sanguine repleto: nam & tempus veris erat, nec corpus exercitiis destinatum, nec inediam sustinuerat: quare erat copiosus sanguis. Vsus patet. Notandum tamen circa quando agendum, dixisse Celsum, in venæ sectione exspectandum esse diem, quo æger prolabitur. His enim verbis insinuat secandam esse venam imminente accessione, vt vacuetur sanguis, & fiat reuulsio à capite. Cucurbitulæ & fonticuli patent ex alibi dictis. Notetur tamen cum Galeno cap. 7. lib. 3. loc. aff. & cum Rhasi, si epilepsiæ causa sit qualitas venefica, cucurbitulas scarificatas & vesicantia etiam esse applicanda parti primo affectæ, è qua procedit aura, vel qualitas.

Curatio, extra paroxysmũ. Vena sectio.

Quoad medicamenta, & primum in infantibus, cum sit epilepsia potissimum per essentiam: nutrici danda medicamenta, quę pituitã euacuent: attenuent & detergant: de quibus in dolore capitis à pituita. Notetur autem cum Alexãdro, acria esse vitanda, nam menses mouent, & lac minuunt: vt si verbi gratia vti velimus *roremarino, feniculo, &c.* debeamus exhibere viridia, non sicca. Causa autem corporis infantis, Aëtius probat *mel despumatum* ad linguendum: probat odoramenta *è ruta*. Vngit etiam caput infantis *oleo anethino, oleo irino*: & capiti admouet puluerem confectum *è cypero, adianto, iride*: præterea caput lauat *aqua calida* & sordes *melle* detergit. Applicat collo *radicem pæoniæ*, vt stomachum tangat.

Medicamenta, si infans laboret.

Eodem modo in adultis vti oportet Vacuantibus, & Alterantibus. Vacuantia, vacuant Sensibiliter, aut Insensibiliter. Quoad vacuantia sensibiliter, probantur Lenientia, Purgantia totum & caput; de quibus in dolore capitis. Quoad vacuantia insensibiliter, quædam monebimus. Vnde si epilepsia sit per essentiam, & potissimum sit pituitosa: cum Galeno in documento pro puero epileptico, probatur *medicamentum è scilla*: quare probatur *oxymel scilliticum, mel scilliticum, saccharum scilliticum. Oxymel tamen scilliticum, efficacius est melle scillitico: at cum Galeno est noxium neruis: quare tutius est, vti melle scillitico: & si hoc medicamentum conficiatur cum sacchara, minus etiam calefaciet.* Quoad vsum medicamenti è scilla: dosis est à ʒ ij. vsque ad ℥ j. Quomodo: dabitur acti calidum hoc medicamentum. Tempus per 40. dies: nam materia morbifica per tot dies solet esse præsens.

Curatio adultorum.

Vacuantia insensibiliter, in epilepsia per essentiam,

Aduertendum autem tempus esse opportunum, nisi prohibeat vel materia in toto exsistens, vel cibus ventriculum replens. Rhasis cum melle scillitico addit species, paratas *è pyrethro, è stœchade, ex agarico, & aliis, &c.* quorum plurima proponuntur à Paulo, & Aetio, quæ vim habent calefaciendi, attenuandi, & hinc insensibiliter euacuandi. Addit Alexander *hyssopi decoctum*, & testatur huius solius beneficio se plerosque sanasse: sed præterea dat hoc decoctum modo sincerum, modo cum oxymelite. Quoad insensibiliter vacuantia in epilepsia per consensum: circa hæc primò notandum cum Rhasi, probari vacuantia per modum repercussionis: nam probat *oxyrhodinum*, non in epilepsia quacunque, sed in epilepsia per consensum à vapore calido: vt nullo pacto probetur in epilepsia per essentiam. Secundo notandum, Galeni auctoritate cap. 7. lib. 3. loc. aff. in epilepsia per consensum à parte externa probari *medicamenta è thapsia, & sinapi:* quæ sunt applicanda parti primo affectæ. Cæterum, vt in hac epilepsia fiat etiam retractio per modum interceptionis: expedit inter partem affectam, & caput, loco videlicet qui superior est parte affecta, imponere medicamentum, *confectum è sanguine drac. bolo Armen. hypocistide gallis immat. malicorio, &c.*

In epilepsia per consensum.

Alterantia.

Quoad alterantia, probantur quæ fuere proposita in del. cap. Satis sit quædam peculiaria notare. Probatur ergo *cranium humanum* puluerisatum: maxime etiam iuuat *oleum destillatum ex hoc cranio.* Alexander probat *cranium asini, & prius dat ℥ iij. sabinæ cum aqua: vt hoc medicamentum sit vehiculum cranij.* Galenus lib. 6. simpl. probat *pæoniam*. Alexander ca. 15. lib. 1. plura habet. Probant aliqui *vngulam magnæ bestiæ, id est, alcis*, & portant in annulis. Optimum medicamentum, cuius beneficio cerebri proportio maxime foueri potest, hoc esse puto: ℞. *pulueris radicis pæoniæ maris, sem. nigrorum pæoniæ, pyrethri, hyssopi, rutæ syluestris, polij montani ana ℨ j. succi rutæ, sampsuchi, ana ℥ ß. cranij humani puluerisati, & asinini cremati, ana ℨ ij. olei destillati è fecibus canis ℨ j ß. radicis eryngij melle conditæ ℥ j. theriacæ antiquæ, mithridatij antiqui, ana ℥ ß. conseru. beton. vorismar. ana ℥ ij. cum oxymelle, vel melle, vel sacchar. scillitico, fiat electarium: cuius dosis sit ana ℨ j. vsque ad ℥ ß. & exhibeatur post totius & capitis euacuationem, ieiuno ventriculo, per 30. aut 60. dies.*

Diæta.
Cibus.

Victus ratio patere debet, è traditis in d. cap. in epilepsia ergo per essentiã probatur victus attenuans: è principio l. de victu

victu atten. At pueris concedendi quandoq; fructus, ne clam copiose comedant: vt docet Galenus in docum. pro puero epileptico. Alexander *apium* vt noxium improbat: est autem nostrum petroselinum. Notandum præterea cum Auicen. vt in epilepsia cœna sit parcior prandio: nam est capitis vitium. Galenus in consilio pro puero epileptico iubet oppositum. Ideoque sciendum, eo tempore exstitisse consuetudinem, vt homines cubitum non irent, nisi post multas à cœna horas: insuper respicit Gal. ad pueros, qui interdiu dormiunt. Notandum præterea in epilepsia per essentiam, esse expectandũ horam prandij: non autem in epilepsia per consensum ab ore ventriculi: in fin. l. 6. de tuen. sanit. c. 9. l. de venæ sect. aduers. Erasist. c. 6. l. 5. lo. aff. nam non exspectata hora prandij, ilico post cibum semiconcoctum exhibendus est cibus: vt exẽpli gratia cibus sit exhibendus quarta hora diei, quamuis hora prandij sit hora sexta. Potus sit compar. Gal. in doc. pro pue. epil. exhibet *oxymel aqua dilutum:* hyeme calidum, æstate frigidum: nam respicit ad epilepsiam per essentiam. Quare potus erit attenuans: hyeme actu calidus, nam hyeme calidum innatum non dissipatur, non mouetur ad circumferentiam, sicut in æstate. Quoad vinum in epilepsia per essentiam, Alexan. & Auic. non probant vinum, nam caput replet, præcipue si sit antiquum. Verum cum hoc vitium sit diuturnũ, & affligat vltra puerilem ætatem, potest etiam vinum concedi, sed pauciferum, subastringens, medicatum, non antiquum, & moderata copia sumptum. Nam cum Auicenna & reliquis, tale vinum roborat, animam dilatat, spiritus fouet; & excusat à copiosa aqua, quæ refrigerando nocet; excusat ab aqua cinnamomi, quæ in caput euaporat: excusat à mulsa, quæ in iuuenibus bilescit. Ad hæc vinum vt medicatũ, materias morbificas minuit, dum paratur *guaiaco, hyssopo, &c.* de quibus in dol. cap. à materia frigida. Nec nocet hoc vinum: nam accipitur in parua copia, vt propterea non petat caput. Quoad epilepsiam per cõsensum, probatur vinum, nisi causa sit calidior: vnde Gale. ca. 6. lib. 5. loc. aff. in epilepsia per consensum ab ore ventriculi, dicit: si patiens sit sitibundus, panẽ esse exhibendum, cum vino diluto, albo, subastringente: nam ventriculum roborat, & caput non petit. Probat autem in sitibundo: nam sitis est affectio dolorifica, cui occurrendum. Quoad inanitionem: probatur vt excrementa non colligantur, in corpore. Vnde, cum per *balneum aquæ dulcis:* fiat inani-

Quidam apio palustri hoc tribuunt, non hortensi.

Potus.

Vinum.

Balneum, num in epilepsia locũ habeat.

tio excrementorum tertiæ coctionis, cum Auicenna non est malum balneum:& Auicennas loquitur de epilepsia per essentiam, à pituita: si ergo probatur balneum in epilepsia pituitosa, multo magis probatur in melancholica. Sed notandum ex Auicenna cap.10. noxium esse, diu morari in balneo,& ante concoctionem cibi: vnde cap.11. idem Auicen. probat balneum, post solutionem ventris, & euacuationem materierum cum citra hepar, tum vltra hepar:& vbi patiẽs quieuerit aliquot dies à medicamentis. Nam balneum ita administratum vacuat excrementa tertiæ coctionis:nec periculum est vel obstructionis, vel repletionis capitis, quæ nocumenta imminent, si homo diutius moretur in balneo: & vsurpetur balneum, ventriculo & toto repletis. Vnde Galenus cap.vlt.lib.de venæ sectio.aduers. Erasistr. in epilepsia improbat balneum, quoniam loquitur de epilepsia, corpore exsistente repleto: in quo corpore opus est venæ sectione, alias enim balneum non potest hoc corpus euacuare, quemadmodum oportet.

CAPVT XVI.

De Apoplexia.

Nomen. PILEPSIAE affinis est apoplexia aphor. 45. sect.2. & cap.2. lib.4. de loc.aff. Per apoplexiam autem intelligimus illud malum, in quo patiens prorsus omnibus functionibus animalibus priuatur, vt etiam respiratio vehementer lædatur. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrens capiti, angustat ferme è toto cerebrum,& secundum ventriculos, & secundum poros:vt cerebri spiritus insitus, & spiritus animalis, adeo destituantur motu ad circumferentiam, vt quilibet spiritus ad centrum ita impellatur, vt functio omnis animalis, saltem quo ad sensum, aboleatur. *Definitio.* Apoplexia ergo est functio ablata animalis cerebri, & totius corporis, dependens à facultate impedita secundum totum cerebrum. Colligitur hæc definitio e Galeno, aphoris.42.sect.2. aphoris.45.sectio. eiusdem aphoris. vlt. sectio.3. aphoris.56. sectio.6. & potissimum cap.7. & 10.lib.3. de loc.affect.& cap.2.lib.4.de loc.aff. *Forma.* Forma apoplexiæ, est functio ablata animalis. Vnde apoplexia formaliter, est symptomata, in functione ablata animali,

& prin

& principali, & non principali. Vnde Galenus c. 3. l. de diff. sym. respiciens ad facultates principales, ait, in apoplexia rectricis facultatis functiones aboleri. Et apho. 42. sect. 2. dicit, in apoplexia respirationem repente lædi, & repente sensum motúmque auferri. Respiratio ad sensum quandoque deficere videtur: & inter motus voluntarios, sola respiratio seruatur, propter maximam eius necessitatem, ob quam natura, facultatem animalem, seu radios spiritus animalis, in apoplexia impertitur musculis respirationis. Cerebrum & totum corpus sunt subiectum apoplexiæ. Dum igitur proponitur cerebrum: facile colligere licet, ablatam esse functionem naturalem principalem: dum proponitur totũ corpus: facile colligitur, functionem animalem ablatam pertinere ad sensum & motum voluntarium: vnde Galenus ait, in apoplexia totum corpus repente sensu & motu priuari, aph. 42. sect. 2. & cap. 3. de diff. sym. *Subiectũ.*

Causa, est facultas impedita, secundum totum cerebrum. In apoplexia enim læditur functio animalis, non ob errorem externum, sed ob morbum, qui facultatem non labefactat, sed impedit. Est autem morbus in mala compositione: vnde Auicen. dicit, apoplexiam fieri propter oppilationem: & Galenus inquit, apoplexiam subito fieri, & subito desinere, c. 7. l. 1. loc. aff. c. vlt. l. de caus. symp. id quod euenit ob malam compositionem. Et aph. 42. sect. 2. apoplexiam fieri, quoniam prohibetur transitus virtutis animalis. Quo sensu aph. 45. sect. 2. addit, apoplexiã fieri ob omnimodam carentiam potentiæ motiuæ. Angustia autẽ est integra: vnde inquit, apoplexiam fieri à succis, qui ventriculos cerebri abunde, id est, è toto implent. c. 7. l. 3. loc. aff. Notandum tamen, in quadam apoplexia angustiam esse integram: in quadã non integrã, in qua scilicet seruatur respiratio. Diximus autem facultatem impediri secundum totum cerebrũ, id est, secundum partem anteriorem & posteriorem: præterea secũdum ventriculos, & secundum poros: ad differentiam cari, in quo angustia est solum secundum ventriculos. Hinc Galenus c. 2. l. 4. l. aff. dixit, in apoplexia & epilepsia lædi cerebrum, & secundum ventriculos, & secundum corpus, hoc est, secundum poros: differentiam autem esse, quoniam in epilepsia cerebrum magis afficitur secundum ventriculos, minus secundum corpus: in apoplexia, contra. His verbis significat: in apoplexia lædi cerebrum magis, & secundum ventres, *Causa efficiẽs est angustia: non dyscrasia.* *Angustia est integra, vel non.*

&

& ſecundum corpus, id eſt, omnibus modis, quam in epilepſia: ita tamen, vt ſi in apoplexia conferamus nocumentum, & ventriculorum & pororum, maius ſit nocumentum ſecundum poros, id eſt, ſecundum corpus, vt docetur c. 5. l. 3. l. aff. Cum igitur cerebrum lædatur ſecundum poros, non ſecundum ſubſtantiam: morbus ſane non eſt intemperies, ſed mala compoſitio in ventriculis & poris cerebri: quæ mala compoſitio eſt anguſtia. Anguſtia hæc ſecundum poros eſt Denſitas: ſecundum ventriculos eſt Subſidẽtia, Compreſsio, & Obſtructio. Apoplectica anguſtia, ſecundum Auicennam, fit aut propter Clauſionem, aut propter Repletionem, id eſt, fit à cauſa Externa, vel Interna. Cauſa externa eſt ictus, percuſsio: vt ſi ventriculi cerebri ob ictum comprimantur, fit anguſtia, quæ dicitur compreſsio. Si autem ob anguſtiam, ob compreſsionem, ſeu ob ictum, dolor impertitur cerebro: anguſtia illa non eſt compreſsio, ſed ſubſidẽtia. Cauſa interna, eſt qualitas vel materia. Si apoplexia fiat à qualitate, fit propter clauſionem, ratione ſc. qualitatis: ſi fiat à materia; fit propter repletionem. Qualitas eſt Spiritalis, & Materialis. Spiritalis, eſt qualitas dolorifica: vnde fit apoplexia propter clauſionem, dum ad cerebrũ peruenit, quod dolorem facit: & hæc anguſtia eſt ſubſidentia. Et, cum qualitas dolorifica quandoque vigeat extra caput: Auicen. cap. 13. dixit, apoplexiam procreari à cõmunitate alicuius mẽbri: vnde datur apoplexia per conſenſum. Poteſt etiam qualitas dolorifica interdũ primo attinere ad caput, vt in apoplexia ex ictu: ſi enim ictu comprimantur ventriculi, eſt cõpreſsio: ſed ſi propter ictum fiat dolor, eſt ſubſidentia. Qualitas materialis eſt frigiditas fortis: qualis eſſe ſolet venefica, à qua fit anguſtia, quæ eſt ſubſidentia: & oritur, dum ſtipantur viæ cerebri, à vehementi frigiditate. Notandum quod Auicennas dicit, apoplexiam raro fieri à caliditate: raro enim accidit, vt à calida materia fiat apoplexia, quia ſæpenumero fit à pituita. Quo loco auctor, per calid tatem, non intelligit ſimplicem caliditatem, ſed calidam materiam, id eſt, ſanguinem. Sequitur de materia, quæ anguſtiæ cauſa eſt: vnde fit apoplexia propter repletionem. Materia ergo hæc, vel eſt facultatis inflammatoriæ Particeps, vel Expers. Si particeps: eſt materia vel Admodum calida, vt in phrenitide: vel Remiſſe calida, vt in lethargo. Et hæc eſt anguſtia, quæ dicitur compreſsio: quia materia phrenitidis vel lethargi, comprimit ventri

Anguſtia cauſa externa.

Cauſa interna.

Qualitas ſpiritalis.

Qualitas materialis.

Materia cauſans anguſtiam.

Materia particeps inflammationis.

ventriculos & poros cerebri. Si materia sit expers facultatis inflammatoriæ: humor est vel Calidus, vel Frigidus. Si humor calidus, est sanguis: ad quem respiciens Galen. apho. 42. sect. 2. ait, apoplexiam fieri à dispositione simili inflammationi: nam vt interpretatur Auicennas, hæc apoplexia fit à sanguine, qui non egreditur vasa, id est, venas & arterias: tunc enim fieret inflammatio, nec esset dispositio similis inflammationi. Dum ergo sanguis vasa non egreditur, sed ea vehementer replet: fit affectus similis inflammationi, & fit angustia, quæ est compressio: & ideo necessarium est, vt sanguis sit copiosus. Testatur etiam Galenus c. 7. l. de cur. per venæsectionem, homines propter redundantem sanguinem apoplexia corripi. Si frigidus humor sit in causa, tunc fit angustia, quæ est obstructio. Hinc Galen. ait, apoplexiam fieri à frigido crasso & lento humore, c. 2. l. 4. loc. aff. c. 5. l. de atra bile. Et addit, aph. 56. sect. 6. fieri etiam propter humorē melancholicum. At apoplexia dubio procul sæpius fit à pituita: ideoque dicit Hippoc. aph. vlt. sect. 5. senes apoplexia corripi. vnde & Galen. c. 2. l. 2. de temp testatur, senes facile corripi morbis frigidis, & perinde apoplexia. Quæ autem sint causæ generantes horum humorum, patet aliunde.

Sanguis & φλεγμαίνοντος διάθεσις.

Pituita & melancholia.

Differentiæ primum sumuntur à forma, vt forma attinet ad motum voluntarium, causa respirationis. Respiratio ergo vel ad sensum Aufertur, vel Imminuitur: & si imminuitur, vel Magis vel Minus, com. aph. 42. sect. 2. A subiecto non sumuntur differentiæ; nam in omni apoplexia ratione principum functionum, subiectum semper est cerebrum: ratione sensus & motus, totum corpus. Causa effectrix angustiæ apoplecticæ, est Qualitas, vel Substantia. Qualitas est vel Dolorifica, vel Frigiditas. Substantia, vel est Particeps inflāmationis, vel Expers. Si particeps inflāmationis: materia est vel Phrenitica, vel Lethargica. Si expers: humor est vel Calidus, vt sanguis: vel Frigidus, vt pituita, aut melancholia.

Differētia à forma.

A causa efficiente.

Apoplexia imminens indicatur è dolore capitis, è dētium stridore in somno, è motu corporis pigro, ex inflatione venarum colli, è frequenti vertigine, incubo, epilepsia, & præsertim si fuerit senex: nam hæc significant vigere in corpore, & potiss. in capite vehementiam causæ efficiētis, & summam dispositionem patientis. Præsens apoplexia in genere facile secundum Rhasin cognoscitur: homo enim quasi dormiens iacet, & sine somno stertit, & cum pungitur, non sentit:

Signa imminentis apoplexiæ.

Præsentis apoplexiæ signa, in genere.

sentit: quatenus enim iacet sine somno, patet motum esse ablatum: dum stertit, manifestum est, læsam esse respirationem: dum pungitur, & non sentit, constat sensum esse ablatum: aboletur etiam princeps functio, nam patiens extra paroxysmum fatetur se non recordari. Ex his signis cognoscitur apoplexia distincta à syncope, præfocatione, caro. Distinguitur enim à syncope & præfocatione vteri: nam apoplecticus quasi dormiens iacet, & (quemadmodum dormiens:) seruat colorem suum, satis diuersum à colore cadaueris: at in syncope & præfocatione, color faciei, est similis colori cadaueris. Distinguitur à caro: quia primum apoplecticus sine somno stertit: præterea cum pungitur non sentit. at in caro, quamuis homo iaceat vt dormiens, non tamen stertit, maxime in caro leuiori: & si contingat, in caro esse stertorem, non est sine somno, sed cum somno profundo: & in caro si homo pungatur, sentit, quamuis enim non loquatur homo punctus, cognoscimus tamen eum sentire, quia vi punctionis mouetur. Quoad differentias, & primum à forma: respiratio modo magis, modo minus læditur, quod manifestum est, ideoque signis non est opus. Quoad causam effic. Si, verbigratia, qualitas sit dolorifica, cognoscitur è prægressis causis dolorificis, vel in capite, vel infra. Vt hinc etiam pateat apoplexia, quando fit per consensum. Et si causa sit frigiditas, ante accessionē est sensus frigoris in membrō. Si humor fuerit: si quidem particeps sit inflammationis, cognoscitur è febre, è signis vel phrenitidis, vel lethargi præcedentis. Si humor inflammationis sit expers: num sit sanguis, pituita, an melancholia, cognoscitur è signis humorum; de quibus alibi.

Signa differentiarum.

Præsidia primum sumuntur à forma. Sensus ergo ablatus, indicat præsidium dolorificum. Quoad causam effic. hæc est qualitas, vel humor: ideoque in accessione materiæ retrahere oportet, vt dictum est in sermone de epilepsia. Extra autem accessionem, suppositis indicantibus vitalibus: si causa sit qualitas, & quidem dolorifica: patet quid dolor indicet è superioribus capitibus: si qualitas sit frigiditas, oritur indicatio calefaciendi: & si foueatur à veneno, requirit bezoarticum, quod alexipharmacum vocatur. Humor, apoplexiæ causa, si particeps est inflammationis: quidnam indicet, patet e propositis è sermone de phrenit. & de lethargo. Si sit expers inflammationis, vt humor est varius specie, ita indicat

Indicationes.

præsidium determinatum: & pro vitio varios,& pro causa generante varia, etiam præsidia varia haurienda. Verbi gratia, si apoplexia fiat à pituita copiosa, frigida, crassa, viscida, in capite residente, & genita in capite frigido humidóque: oritur indicatio vacuandi, calefaciendi, attenuandi, detergendi pituitam in capite exsistentem,calefaciendi atque exsiccandi caput, & sic de reliquis.

Prognostica in genere. Apoplexia magna è parte est incurabilis,aphor. 42. sect. 2. ideoque narratur inter morbos exitiales c.10.l.9.meth. quia omnis ferme vehementia adest. Nam insignis est recessus à naturali statu, secundum symptomata, morbum & causas. Secundum symptomata:nam omnis functio animalis est abolita,& respiratio insigniter est læsa, licet quandoque seruetur. Est vehementia secundum morbum,quia insignis est angustia Est vehementia secundum causas: quia vigent causæ, quæ insignem angustiam promouent. Dignitatis vehementia est etiam in apoplexia:nam afficitur cerebrum, & secundum ventriculos, & secundum poros. Neque prorsus abest vehementia facultatis,cum patiēs necessario iaceat. At apoplexia quandoque lethalis est, quandoque curabilis, pro vi differentiarum. Quantum igitur ad differentias à forma: præsertim perpendenda est respirationis vehementia: vnde Galenus ait,apoplexiam vt plurimum esse incurabilem,propter respirationis læsionem,aph. 42. sect. 2. nam respiratio vehementer læsa, significatur vehemēter lædi cerebrum, c.7. 3.l.aff. Hinc quatuor constituuntur differentiæ læsæ respirationis, aph. 42. sect. 2. Aut enim respiratio ordinem seruat & apoplexia est debilis, id est, minus vehemens: aut respiratio est, inæqualis,inordinata,intermittens,& fit apoplexia vehementior:aut respiratio est magna & violenta,vnde apoplexia adhuc fortior: aut denique respiratio ad sensum auertitur, & est apoplexia fortissima. Galenus ergo aphorismo 42. sectio. 2. respiciens ad vehementiam harum differentiarum, statuit apoplexiam debilem, non solui facile, id est, leuioribus medicamentis: vnde vt plurimum in paralysin terminatur, cap.2.l.4.l.aff. statuit etiam apoplexiam fortem, id est,in qua respiratio est inordinata, esse incurabilē. Quod si ergo apoplexia curari nequit, si inordinata sit respiratio, multo minus curabitur si sit deperdita. Porro apoplexiam cum respiratione inordinata,vt plurimum esse incurabilem constat ex aph. 51. sect. 6. vbi sermo fit de apoplexia, in qua est respiratio

Prognostica differentiarum.

1. A læsa respiratione.

Sic respiratio inordinata: vt plurimum incurabilis est apoplexia.

respiratio cum stertore, id est, de apoplexia forti. Stertor autem interdum est intensus, interdum remissus: vnde significat apoplexiam fortem, sed modo magis, modo minus fortem: Rhasis vocat ægritudinem leuiorem, si homo parũ sterterit. Sterrorem autem esse comitem fortis apoplexiæ, inde facile colligi potest; quoniam stertor fit, musculis gutturis ad exspirationem concurrentibus: dum ergo stertor fit, signum est respirationis admodum difficilis, & potissimum signum imbecillitatis musculorum faucium: Nam in stertore sonus ille editur, quoniam spiritus, seu aër, diu in gutture moratur nec expelli potest, citra magnum musculorum conatum, vt in hunc spiritum musculi agant, dum extrema adest necessitas, quæ viget in apoplexia forti, in qua radij spiritus animalis, vix ad thoracis musculos permeant, Verum, licet stertor pertineat ad fortem apoplexiam: non tamen omnis apoplexia in qua est stertor, est statuenda incurabilis. Apoplectici enim stertentes, intra septem dies moriuntur, nisi febris apprehendat, aphor, 51, sect. 6. Quare, cum Hippocrate, apoplexia fortis, insolubilis quidem est, sed vt plurimum: nam hic mos loquendi fuit Hippocratis, vt in com. apho. 43. sect. 2. notat Galenus. Concludamus igitur apoplexiam fortem, in qua respiratio est inordinata, & cum stertore, vt plurimũ esse incurabilem. Quod si vero in apoplexia respiratio auferatur: insinuare videtur Hippocrates, aph. 52. sect. 2. nunquam homines posse liberari: ratio patet è iam dictis. Dubitatur autem contra: quia fœminæ præfocatæ non respirant, & tamen reuiuiscunt. Item Auicen. ait: si contingat, vt in apoplexia respiratio auferatur, fieri posse vt homo restituatur. Responsio. Mulier præfocata viuere potest sine respiratione: nam in hoc vitio totum fœminæ corpus ita refrigeratur, vt sufficiat sola transpiratio, Quãtum autem ad Auicennæ dictum: sciendum est, apoplexiam fieri vel à materia, vel à qualitate. Si fiat à materia, & adimatur respiratio, apoplexia semper est incurabilis: quia tunc corpus non est refrigeratum, vt sola transpiratio sufficere queat: & huc respicit Hippocra. At si apoplexia fiat à qualitate, quamuis adimatur respiratio, non tamen necessario est incurabilis: nam pro vitæ conseruatione sufficit transpiratio: nimirum, si oriatur à qualitate frigida: tunc enim calidum innatum, secundum Auicennam, non vehementi eget euentatione, & expulsione: ideoque in tali apoplexia tardandã est sepul tura

Apoplexia cum respiratione ablata est incurabilis.

sepultura, non minus 72. horis. Hæc de prognostico differentiarum à forma.

2. A causa effic.

Quoad causam efficientem; cum hæc sit qualitas, vel substantia: si fuerit qualitas, verbi gratia, dolorifica,

A qualitate.

pro vehementia causæ soluentis continuum, intenditur periculum: vt si percutiatur alicui caput, vt in terram cadat, & euomat, subsequaturque apoplexia: hæc magis est periculosa: at si non fiat vomitus, minus est periculosa: quia vomitus est signum vehementiæ causæ morbificæ. Si apoplexia fiat à qualitate frigida, quo frigiditas intensior, & venenositatis particeps, ita apoplexia in suo genere magis erit periculosa: non tamen prorsus est lethalis, quamuis respiratio aboleatur; nisi coniungatur vehementia facultatis, præsertim vitalis: hinc Auicennas ait, in apoplexia è frigiditate, cum respiratione ablata, hominem sanari: sed addit, si pulsus non cadat.

A materia, quæ particeps est inflammationis.

Quod si apoplexiæ causa sit materia, si fuerit particeps inflammationis, est prauissima. nam summa est vehementia ratione essentiæ: quia in phrenitide & lethargo, materia, quæ causa est apoplexiæ, est putrida, & admodum copiosa, vt comprimat: Et additur in hac apoplexia vehementia facultatis, nam omnis facultas languet, vi præcedentis inflammationis siue phreniticæ, siue lethargicæ, vt prorsus de salute sit desperandum. Secus autem prædicendum, si materia non sit particeps inflammationis.

A sanguine.

Vnde, si causa fuerit sanguis, est curabilis: nam sanguis sola copia peccat, & in vasis detinetur.

A melancholia.

A materia melancholica raro fit apoplexia, sed si fiat, est admodum periculosa: quia in hac materia maximus est recessus à naturali statu, præsertim cũ in cerebro ita copiosa resideat, vt efficiat apoplexiam.

A pituita, & huius vitiis.

Si pituita fuerit in causa: prout vitium pituitæ magis est vehemens: pro eo etiam apoplexia vehementior: ideoque apoplexia pituitosa est periculosior, quo pituita est magis copiosa, magis frigida, crassa, viscida.

Vitia pituitæ vt cognoscantur.

Quoniam autem apoplexia pituitosa frequentius contingit: circa eius prognosticum necesse est, vt cognoscamus vitia pituitæ, eorumque vitiorum vehementiam. Non ergo abs re erit, proponere signa, desumpta à febre, ab oris spuma, à temperatura corporis, & ab ætate.

A febribus.

Quoad febrem, dicit Hippocrates, aphor. 51. sect. 6. apoplecticos stertentes intra septem dies mori, nisi febris apprehenderit: nam febris vim habet calefaciendi, extenuandi, & dissipandi materiam pituitosam, dummodo pituita non sit admodum copiosa. Hæc ergo febris est indicium pituitæ,

non admodum vehementis: Vnde, si non vincatur pituita à febre, signum est summæ vehementiæ, & perinde futuræ mortis. Spuma oris, est signum pituitæ vehementissimæ; vnde Rhasis dicit, si spuma in ore apparuerit, non esse medendum. Vt autem pateat ratio huius dicti, oportet intelligere differentiam inter spumam apoplectici, & epileptici. Sciendum igitur, cum Galeno, apho. 42. & 43. sect. 2. spumam generari è materia humida & spiritali: agens autem esse, vel motum, vel calorem, vel vtrumque. Vnde, quoad spumam epilepsiæ: huius materia humida est saliua oris: materia spiritalis est vapor, qui è pulmone effertur; agens autem motus vehemens. In apoplexia autem spumæ materia humida, est propria pulmonis humiditas, non saliua: materia spiritalis est fuligo à corde prodiens: causa efficiens, est cordis caliditas, & motus violentus spiritus, & vehementissimus pulmonis conatus, vt pulmones veluti comprimãtur. Quare in apoplexia, dum spuma generatur, comprimuntur pulmones, vt calor cordis priuetur euentatione, & fuliginum expulsione, & hinc sequatur mors. Verum, cum spuma fiat, quoniam summa cum violentia pituita lædit cerebrũ: ideo spuma est signum summæ vehemẽtiæ pituitæ. Quoad temperaturam: Auicennas ait, apoplexiam in corpore calido & sicco esse prauam: in tali enim corpore non generatur pituita, nisi à causa vehementi: quare crasis calida & sicca: est signum vehementiæ pituitæ. Quoad ætatem: cum Paulo, apoplexia in iuuenibus est periculosior, & præsertim æstate: nã ætas iuuenilis & æstas, ad similitudinem craseos calidæ & siccæ, sunt signa vehementiæ pituitæ. Hæc de prognostico, quantum attinet ad futurum euentum simpliciter. Num autem euentus citò vel tarde sit exspectandus: dicendum, eum cito esse exspectandum. Et ob id Rhasis, respiciens ad apoplexiam pituitosam, ait, eum vel cito interficere, vel degenerare in paralysin: nam apoplexia, cum Galeno aphor. 42. sect. 2 est vitium acutissimum, & velocis motus: ratio est, quia partes principes non possunt perferre passiones fortes, & simul diuturnas.

A spuma. *A crasi.* *Ab ætate.* *Apoplexia est morbus acutus.*

Curatio in paroxysmo. *1. Cheirurgia.* *Venæsectio.*

Quoad materias, & primum ratione accessionis. Venæsectio probatur in apoplexia sanguinea, & in pituitosa quoq; secundum Auicennam, si assint signa sanguinis: ibi enim sanguis habet rationem causæ principalis; hic, sine qua non. Sic in apoplexia à qualitate dolorifica, vi percussionis & doloris

loris fluit sanguis, ideoque peccat,& habet rationem causæ adiuuantis:vnde & in hac apoplexia vena est secanda. Nec virtus in apoplexia prohibet venæ sectionem, quia non resoluitur virtus, secundum spiritus, sed opprimitur saltem: & virtus secundum solida atque carnes non deficit. Quare in apoplexia secanda vena, si sanguis peccet: vbi notandum, vt, prout sanguis peccans erit, magis vel minus copiosus: ita etiam magis vel minus euacuetur. Et quoniam sanguis potiss. excedit in apoplexia sanguinea, secundum Auicen. multum sanguinis vacuare oportet: secus in pituitosa, in qua sanguis non habet rationem causæ principalis. Quoad *vsum*: *Quantum*. Rhasis ter & quater secat venam: neque obstat, quamuis sanguis sit summæ actiuitatis, vt propterea potius vnica vice & confertim euacuandus esse videatur: nam cum Aetio per iteratam venæ sectionem mouetur materia; nec virtus ita dissoluitur: addimus nos, iterata venæ sectione, etiã confertim sanguinem euacuari, nam exiguum est spatium inter vnam & alteram detractionem. Modus ex alibi dictis patet. *Quando*. Rhasis venam secat ilico: Auicennas eam aperit hora accesionis: & iubet etiam in apoplexia pituitosa esse secandam venam ante acres clysteres: quia sanguis tempore accesionis vincit alia indicantia, vt, nisi subito vacuetur, homo moriatur: nec virtus prohibet, nam in accesione potius suffocatur. Sed quæ vena prius, quæ posterius tundenda? Rhasis primo secat venas medias, secundo remotas à capite, tertio proximas: respicit enim ad apoplexiam, in qua sanguis abundat & in toto, & in capite: propter sanguinem igitur, qui simul replet totum & caput, primum secanda vena media, id est, cephalica, quia ille sanguis vincit alia indicantia: nisi enim subito minuatur sanguis in capite exsistẽs, homo moritur: nisi etiam subito minuatur sanguis in toto exsistens, hic per capitis venam apertam in caput trahetur, vt homo similiter moriatur. Secundo loco, secantur venæ remotæ: nam magis potest sanguis in toto peccans, quam in capite: peccans enim in toto, habet impetũ in caput, qui impetus augeretur, si primum vena capitis secaretur. Quare vltimo loco vena proxima secanda, siue sit vena narium, siue frontis, siue colli. Tẽpore igitur accesionis, spatio 12. horarum, tres venæ aperientur. Quoad *vbi*: Auicen. secat venas colli, cephalicã, pedum & nariũ: quia respicit ad varias subsistentias. Præterea Auicen. inter materias cheirurgicas, addit

Ferrũ candens. ferrum candens:quod prodest vt materia dolorifica, sensum ablatum reuocans:Confert etiam, vt materia quæ attrahit, ratione doloris & caloris. At hoc ferrum candens probatur in apoplexia pituitosa, non in sanguinea: & admoueri potest suturæ coronali, & infra occipitium. Rhasis probat & sartaginem ferream calefactam, multoties prope caput oppositam, vt capilli vrantur. *Cucurbitula.* Adhæc probatur cucurbitula magna cum insigni flamma:& citra scarificationem, & cum scarificatione. *Ligatura frictiones.* Probantur ligaturæ & frictiones dolorificæ: quæ administrentur manibus inunctis *castorio, euphorbio, sinapi, aqua etiam ardente.*

2. Pharmaceia. Si apoplexia prodeat à qualitate, siue fiat è percussione, siue alio modo: Auicennas nos remittit ad propria capita.

Apoplexia sanguinea. Reuellẽtia. Si apoplexia fuerit sanguinea, sed citra inflammationem (nam si adest inflammatio, confugiendum ad sermonẽ de phrenit.& lethargo) probantur medicamenta retrahentia, per modũ Reuulsionis & Repercursionis. Reuulsionis gratia, probantur clysmi acres; quoniam & in sanguinea apoplexia viget pituita:præsertim cum vi clysterum etiam sanguis retrahatur. Quoad vsum: probantur hi clysteres post venam sectam:nam magis potest sanguis. Sed obiciat quis: *Qua ratione clysmis acribus vti queamus in apoplexia.* in apoplexiæ accesione sensus tactus est ablatus:Ergo clysmi acres non possunt expultricem irritare. Respondeo:probari clysmos tempore accesionis: nam attrahunt ad intestina, & ratione caloris, quia sunt calidi:& ratione similitudinis, quia verbi gratia componuntur è colocynthide, quæ similitudine pituitam attrahit, & ne detur vacuum. Vnde, vt facultas alteratrix in intestinis operetur, clysmi diu sunt detinendi:& ob id iubebat Rhasis, repetendos esse clysteres. Quoad expulsionem:hæc fit ab expultrice, adiuta à motrice. Expultrici auxiliantur nerui, per sensum tactus, causa commodioris vitæ, cap 9. lib. 5. vs. part. Cæterum, cum expultrix sit necessaria causa vitæ, ideo asiduo agit, dum superuacaneum quiddam est præsens, & agit etiam citra sensum tactus:ideo ipsum quoque cerebrum, expers sensus, expellit. Quare, vt simpliciter expultrix excitetur, sufficit præsentia superuacanei: quemadmodum etiam plantæ superuacanea expellunt citra sensum tactus: at causa vitæ commodioris, necessarium est, vt sit sensus tactus. Motrix quoque facultas ad expulsionem concurrit:ideoque, cum motus voluntarius sit ablatus, iubet Aetius, abdominis musculos esse fricandos,

& com

& comprimendos. Sic ergo reuulsionis gratia clysmis Auicennas vtitur. Gratia repercußionis Auicennas probat odoramenta, non calefacientia, sed roborantia, id est, leuiter astringentia, verba gratia si odoramenta fiant *è pomis, ex aceto, ex aqua rosacea.* Rhasis probat *oxyrhodinum, confectum ex ol. ros. completo, & aceto.* Sed notandum hæc reprimentia probari, in accessione apoplexiæ sanguineæ, non pituitosæ. *Repercutientia.*

Quantum autem ad accessionem apoplexiæ pituitosæ; Auicennas probat vacuantia per meatus sensibiles & insensibiles. Quoad vacuantia per sensibiles meatus, & primũ ratione totius corporis: primo vtitur clysmis acrioribus: secundo medicamentis, quæ per os exhibita aluum soluunt: tertio vomitoriis. Ratio est: si quis enim ante clysmos vti voluerit purgantibus per os exhibitis: materia copiosa non cedet purgantibus. Si quis vtatur vomitoriis ante purgantia per aluum: cum totum corpus & caput sint repleta: caput vomitorio medicamento magis replebitur. Quantum igitur ad clysmos acres, probantur qui fuere propositi, in dolore cap. à pituita, verbi gratia. ℞. *colocynthidis, albi veratri, ana* ℥ j. *aristol. rot. centaur. min. cyclamin. ana P. ß. aquæ* ℔ *iij. fiat decoctio sufficiens : & ℞. prædicti decocti* ℔ j. *olei rutacei* ℥ j *ß. salis communis* ℈ *iiij. Misc. & sine oui vitello fiat clyster.* Quoad vsum: cum Rhasi licet vti & bis, & ter. Purgantia, quæ per os assumuntur, sunt *pilulæ fœtidæ, pil. cochiæ, etiam cum helleboro,* præsertim si apoplexia sit melancholica. Sed quoniam pilulæ in accessione non possunt deuorari, ideo sunt dissoluendæ. Quoad quando: exhibendæ sunt tempore accessionis: nam magis potest materia quæ caput petit, quam possit cruditas: additque Aëtius, Apoplexiam nos cogere, vt temere omnia tentemus, quia mors imminet. Quoad vomitoria, Auicennas *exhibet* ℥ *ij. olei de Kerua, & exhibet cum succo raphani.* Recte etiam ab omnibus probantur vacuantia per os & nares, quæ debent esse valentia & amara: de quibus in dol. cap. Vacuantia per insensibiles meatus, debent esse vehementia, proposita in dol. cap. vnde recte Auicennas vtitur *oleo rutaceo, cum pyrethro & castorio: vtitur oleo antiquo cum cucumere agresti, cum scilla: ascendit ad euphorbium & sinapi. Possumus etiam ascendere ad magnas antidotos.* Auicennas applicat capiti, & principio spinalis medullæ. Sed magnæ antidoti etiam intra os immitti possunt. Studendum autem secundum Rhasin, vt medicamenta in ventriculum descendant:

Apoplexia pituitosa. *Clysmi acres.* *Purgãtia.* *Vomitoria.* *Vacuantia per os & nares.*

quare miscenda sunt dulcia: & exhibenda medicamenta liquida:& debent imponi in vase obtinente canalem perforatum, vt ad œsophagum perueniant: nam hoc modo ægris inuitis medicamenta in ventriculum descendunt.

Diæta. Quoad diætam. Aër in sanguinea apoplexia sit temperatus:in pituitosa & melancholica parum vergat ad calidum: nam aër frigidior, prohibet dissolutionem materiæ:calidior liquat. Cibus sit tenuissimus. Cauendum à vino:vnde in apoplexia sanguinea, probatur *aqua hord. cum exiguo sacchar*: in pituitosa, *mulsa cum hyss. saluia, pulegio*:in melancholica:*mulsa cum melissa,& boragine.*

Materiæ administrandæ extra accessionem, patent è dolore capitis.

CAPVT XVII.

De Somno præter naturam, seu Comate, proprie ita dicto, vel Caro, communiter sumpto.

Transitio. BSOLVTA apoplexia dicendum est de Somno præter naturam, de vigiliis, de catocho, stupore, tremore, paralysi, & conuulsione: vt sunt vitia ad animalem facultatem attinentia. Primũ autem dicendum de somno & vigilia, quia magis spectant ad cerebrum: cum reliqui affectus magis ad neruos pertineant. Et prius de somno agendum, quam de vigilia: quia somnus magis affinis est apoplexiæ. Somnus ergo præter naturam, alias dicitur Subeth, coma, cataphora somnolenta, & cõmuniter carus. Per hunc somnum præter naturam intelligimus somnum profundum, citra inflammationem cerebri, ad differẽtiam somni in lethargo: & citra angustiam morbificam, ad differentiam somni in apoplexia, & caro exquisito. Hic autem notandum, carum dupliciter sumi: communiter, & propriè Si communiter accipiatur: coincidit cum comate, cum somno profundo, è com. 28. sect. 2. lib. 1. prorhet. Si propriè sumatur: est somnus profundus, in quo aufertur sensus & motus, vt ibidem testatur Galenus. Nos ergo in præsentia per somnum profundum intelligimus affectum, distinctum à somno lethargi, apoplexiæ, & cari, propriè accepti.

Nomen.

Digressio physiologica.

Forma somni. Vt autem intelligatur generatio somni præter naturam prius digredi oportet circa somnum secundum naturam.

Sciendum

Sciendum igitur somnum & vigiliam, esse quidem proprietates, quæ communiter ad corpus & animam pertinent, magis tamen ad corpus. Somnus igitur est proprietas, corpori & animæ communis, sensuum opera consequens. Quare somnus est proprietas, seu affectio partis, vt pars est sensitiua, quatenus nimirum eo tempore ab opere desistit, post somnum tamẽ rursus sentire & operari potest: vnde somnus secundum naturam est, vt ita dicam experrectilis. Cum autẽ somnus secundum naturam sit affectio: quænam est hæc affectio? Respondet philosophus in lib. de somno & vigilia, esse copulam, seu immobilitatem partis sensitiuæ. Forma ergo somni secundum naturam est copula: subiectũ est pars sensitiua. Cum enim somnus non sit actio, sed affectio (nam subiectum patitur) affectio hæc pertinet potius ad quietẽ, quam ad motum, cum actiones intermittantur, cap. 9. lib. 3. de caus. puls. iure ergo philosophus statuit, hanc actionem esse copulam, seu immobilitatem. Subiectum est pars sensitiua, quæ primum (vt quod) concurrit ad obeundum functiones, quarum in somno est intermisio. Vnde, cum in somno intermittantur principes functiones, nimirum sensus, & motus voluntarius: somnus debet esse affectio illius partis, quæ harum functionum est principium: hoc autem principium est ipsum cerebrum, quippe quod est sedes facultatis communissimæ, quatenus hæc ad animalem contrahitur. Hinc Auicennas dicit: somnum esse cerebri affectionem; quia instrumenta, actiones animales intermittũt, respiratione excepta. Neque obstat, quamuis Philosophus statuat, functionum animalium originem esse cor: nam Philosophus respicit ad principium facultatis communissimæ; vt alibi docuimus. Non negasset tamen Aristoteles, facultatem communissimam, à corde prodeuntem, contrahi in cerebro, vt euadat animalis: vt cerebrum secundum hanc rationem sit somni subiectum. Vnde & Auerroes cap. 41. lib. 3. collectam statuit, cor esse radicem somni, cerebrum autem esse primum instrumentum: nam cerebrum, ait, est frigidissimũ membrorum principalium. Cor radix somni dicitur, prout est sedes facultatis communissimæ: cerebrum autem concurrit vt primum instrumentum, id est, vt in cerebro facultas cõmunissima euadit animalis: nã propterea cerebrũ est frigidius, vt spiritum vitalem attẽperet, & immutet in animalẽ. Porro efficiunt causa somni, secundum Aristotelem, Galenum, &

Somnus est affectio partis sensitiua.

Copula, seu immobilitas.

Subiectum somni est cerebrum.

Cor est somni radix: cerebrum, est primum instrumentum.

Efficiens causa somni, vapor condensatus angustans.

Auicennam, est reciprocatio spirituum & caloris ad interiora: ideoque Auicennas, definiens somnum effectiue, dicit: quod somnus secundum naturam sit reditus spiritus animalis ad cerebrum, cum profundatione spiritus vitalis ad cor. Cum spiritu autem vitali etiam calor intro repit, ac profundatur: vnde dormientes interitus sunt calidiores, quàm extra: secus autem in vigiliis, aphor. 1. sectio. 2. Quare causa efficiens somni secundum naturam, est reciprocatio spiritus & caloris. Cum autem somnus sit affectio, & proinde quid in fieri: ita pendet à reciprocatione, vt reciprocatio vicem gerat causæ formalis, secundum Auerroem. Cæterum intelligere oportet à quo fiat hæc reciprocatio. Aristoteles inquit, eam fieri ab agente secundum naturam: ad differentiam somni præter naturam: sicut contra, teste Galeno. cap. 10. lib. 3. caus. puls. somnus præter naturam fit à causa violenta. Fit autem somnus à natura quando se conuertit ad alimentum. Vnde, si somnus durat post succos confectos, est morbificus somnus, & via ad mortem. Quomodo autem fit hæc reciprocatio à natura? Secundum Aristotelem fit vi vaporis (hæc est causa communis) qui prodit ex alimento, cerebrúmque petit. Prodit autem vapor ex alimento vel colliquato, quando somnus fit post cibum, vel post vigilias, citra corporis laborem, quamuis homo non concedat post vigilias: nam vt assiduo nutritur corpus, ita assiduo ex alimento fit euaporatio in caput: vnde Galenus ait, cap. vlt. lib. de vtil. respir. euaporationem fieri e sanguine, ex alimento, in cerebrum. At vapor prodiens ex alimento, in caput, non est causa reciprocationis spirituum, nisi condensetur, ob frigiditatem cerebri; sic enim condensatus, prohibet egressum spirituum & radiorum, & proinde influxum facultatis animalis. Durat igitur somnus, quandiu durat vapor condensatus angustans. Causa finalis somni, secundum Aristotelem duplex est: præcipua est munus vigiliarum: homo enim dormit, vt commode per vigilias propria munia obeat, id est, munia quæ attinent ad facultatem animalem, non autem ad naturalem: nam facultas naturalis non cessat ab opere suo vnquam, quia dum operatur, parat sibi alimentum, quo fouetur; contra facultas animalis, quoniam actione propria non fouetur, propterea actionem suam quandoque intermittit. Causa finalis secundaria, est propria requies facultatis animalis: & hic finis secundarius ad præcipuum refertur:

Quomodo fiat reciprocatio spirituũ, & caloris.

Finis somni.

nam

nam facultas quiescit vt operetur. Ex his ergo quę hactenus dicta sunt, possumus colligere τῇ ἀναλύσει definitionem somni secundum naturam: quod sit copula cerebri, dependens à retractione naturali spiritus animalis, vt homo functiones animales obire possit. Porro somnus hic naturalis, secūdum Auicennā, vel Absolute est naturalis, vel Non absolute. Absolute naturalis est qui fit post vigilias, à cibo, vt spiritus in vigiliis dissipatus restituatur: huiusque reciprocatio fit à vapore, ex alimento non colliquato. Somnus naturalis non absolute, quem Auicennas vocat somnū non naturalē, fit post insignem laborē, vt spiritus plus iusto dissipatus reparetur: & in hoc somno fit reciprocatio à vapore alimēti colliquati. *Definitio somni secundū naturam.* *Diuisio somni naturalis.*

His explicatis, quantum ad generationem somni præter naturam: sciendum, somnum præter naturam fieri, dum cerebro occurrit causa morbifica, ita agens, vt spiritus animalis præter naturam retrahatur in cerebrum, vt cerebrum ita afficiatur, vt difficulter homo expergiscatur. Dependet autem à reciprocatione præter naturam spiritus animalis. Quare Somnus præter naturam est copula morbifica cerebri, dependens à reciprocatione præter naturam spiritus animalis. Forma somni præter naturam, est copula, qua veluti ligatur subiectum, nimirum cerebrum. *Generatio somni præter naturam.* *Definitio.* *Forma subiectum.*

Causa efficiens, est reciprocatio præter naturam spiritus animalis. Porro, causa, à qua fit reciprocatio hæc præter naturam, est vel Intemperies, vel Materia: cap.10.lib.3.de caus. puls.cap.8.lib.4.de præsag. puls.cap.5.lib.3. de loc. aff. cap.2. lib.4.loc.aff.com.28.sect.2 lib.1.prorhet.& Auicennas cap.de suberh. Quoad intemperiem, est intemperies cerebri vel frigida, vel humida, vel frigida & humida. At potior intemperies est frigida: nam frigiditas strenue condensat vaporem alimenti: humiditas autem vaporem condensatum à naturali frigiditate, conseruat. Quæ autem causæ sint intemperierum, patet alibi. Quoad materiam; est vapor, qui copia, & motu peccat: copia obstruit, motu fertur in caput. Vnde Aëtius dicit Coma, id est, somnum præter naturam fieri, è vapore calido, & humido. Vt comatis causa immediata, prohibens spirituum egressum, non sit vapor, peccans vel qualitate tantum, vel qualitate & copia: nec possit esse humor, peccans vel qualitate, vel copia, vel simul & copia & qualitate. Declaro. Si enim vapor peccet sola qualitate, nimirum frigiditate, causa est comatis, sed mediata, quatenus cere- *Causa efficiens.* *Dyscrasia.* *Materia.* *Coma fit à vapore, sola copia peccante.*

brum refrigerat, quod refrigeratum deinde vapores densat. Si vapor peccet copia & qualitate: copia sane obstruet, sed non erit coma, verum caros exquisitus. Si humor sola copia peccet; pariter fiet caros exquisitus, non coma de quo hunc loquimur. Si humor peccet sola qualitate, erit causa comatis, sed mediata, quatenus sua qualitate frigida cerebrum refrigerat. Si peccet humor & copia & qualitate, fiet caros exquisitus. Constitutum igitur sit, coma fieri à vapore, sola copia peccante. Hic vapor, secundum Auicennam prodit modo à Toto, modo à Parte. A toto, etiam cum Aetio, vt in febribus è vaporibus calidis & humidis. A parte, vt à ventriculo, per crapulas & ebrietates: & cum Auicenna prodire etiam potest, à pulmone, & aliis partibus.

Differentia. Quoad differentias, ratione formæ: Si copula cerebri fit remissior, fit somnus præter naturam, quem vocant Coma, seu cataphoram: si copula sit intensior, fit somnus præter naturam quem vocant Coma somnolentum, seu cataphoram somnolentam: & si adhuc sit copula intensior, fit somnus præter naturam quem vocant carum. A subiecto non sumuntur differentiæ, nam semper est cerebrum. Ratione causæ effectricis: Reciprocatio spiritus animalis fit, vel ab Intemperie, quæ est aut Frigida, aut Humida, aut Frigida & Humida: vel à Vapore copioso obstruente: qui, vt peccat secundum motum, prodit vel à Toto, vel à Parte.

Signa. Hoc malum in genere est notum: nam æger expergiscitur quidem, sed difficulter. Quoad differentias: coma cognoscitur cum Rhasi, quia patiens quasi dormiens iacet, sentit, mouetur, oculos vt plurimum clausos habet: at vi clamoris oculos aperit, sed statim claudit: in summa, ingens ad somnũ est inclinatio, vt patiens, nisi excitetur dormiat. Coma somnolentum cognoscitur, secundum Galenũ in lib. de comate: quia ægri dormiunt diu & profunde, non loquuntur, difficulter sentiunt: & hæc cataphora somnolenta propria est lethargicorum. Causa efficiens, si sit intemperies; ægri non loquuntur: si vapor, cum Aetio, peregrina loquuntur, ac veluti delirant.

Præsidia. Indicationes ex vsu sunt: vt si somnus fiat ab intemperie, oriatur indicatio alterandi per contrarium: si causa sit vapor, est vacuandus & retrahendus: occurrendumque causæ generanti, vt alibi diximus.

Prognostica. Vitium hoc despiciendum non est: nam somnus profundus

ctus potest mutari in coma somnolentum, in carum, in apoplexiam. Sed periculum pro vi differentiarum intenditur, verbi gratia coma est minus periculosum, comate somnolento: cum in hoc maior sit vehementia ratione essentiæ. Causa efficiens potest esse intemperies, & vapor: quæ autem horum sit vehementia, patet è sermone de dolore capitis.

Quæ materiæ sint administrandæ, constat è dolore capitis. Breuiter saltem quædã mõnebimus. Materia igitur cheirurgica probatur dolorifica: vt ligaturæ, frictiones, ferrum candens, præsertim in comate somnolento. Medicamenta probantur, quæ agunt in sensorium tactus, & in organum facultatis expultricis: vt sunt clysmi acres, suppositoria acria sternutatoria. Si opus sit vti *oxyrhodino*, conficiatur *ex aceto copioso, et oleo exiguo: nam oleum, secundum Auicennam, dormire facit.* Aer sit luminosus. Cibus, *mulsa cum aceto.* Et in hoc malo probantur animi accidentia, quæ possunt animam agitare, vt tristitia, ira, &c. *Curatio.* *Diæta.*

CAPVT XVIII.

De Caro exquisito, seu propriè ita dicto.

PER Carum intelligimus exquisitum: nothus enim coincidit cum comate, de quo sumus locuti: intelligimus ergo carum exquisitum, cum Galen. capite secundo, libro quarto, de loc. affect. & comm. 21. lib. 2. de articul. in quo malo homo neque sentit, neque mouetur, non intelligit, non recordatur: respiratio non aufertur, sed quandoque læditur. *Nomen.*

Generatur hoc malum, dum causa angustat ventriculos cerebri, vt ea fiat reciprocatio spiritus animalis, vt omnis functio animalis aboleatur, excepto tactu, & respiratione, vt tactus imminuatur, & respiratio quandoque lædatur. Caros igitur est functio ablata animalis, respiratione excepta,) cerebri, & totius corporis, dependens à facultate impedita, secundum cerebri ventriculos. Forma, est functio ablata animalis, respiratione excepta: vt caros distinguatur ab epilepsia, in qua est conuulsio: & distinguatur ab aliqua apoplexia, in qua respiratio aufertur. cap. 2. lib. 4. loc. aff. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.*

At

At notandum circa tactum, & respirationem. Circa tactum statuit enim Galenus loc. cit. in caro hominem non sentire. Aëtius autem inquit, in caro hominem, dum pungitur, sentire. Responsio. Tactus dupliciter potest considerari: quatenus scilicet in sensu tactus occurrit obiectum proportionatum, vel improportionatum: Si occurrat obiectum proportionatum, homo detẽtus caro non sentit, cum Galeno: si improportionatum, sentit, cum Aëtio. Quoad respirationem, Galenus cap.2. lib.4. l.aff. dicit, in caro non lædi respirationem: vbi per carum intelligit carum remissiorem: nam in vehementiori læditur respiratio. cap.1. lib.5. loc. affect. Subiectum, est cerebrum, causa functionũ principaliũ: est quoque totum, causa motus: nam homo iacet, nec potest surgere.

Subiectũ.

Causa efficiens. Causa efficiens est facultas impedita secundum ventriculos cerebri: qua caros distinguitur ab apoplexia, in qua facultas impeditur etiam secundum poros. Cum igitur in caro impediatur facultas secundum ventriculos: morbus in hoc vitio est angustia ventriculorum cerebri. Per ventriculos, Galen. cap.2. lib.4. l.aff. intelligit, non modo anteriores, sed etiam potissimum medium: ait enim carum fieri, dum cranium comprimit ventriculos, & potissimum medium. Angustia in caro, est compressio, Subsidentia, & Obstructio.

Angustiæ causa.

1. Compressio fieri potest à causa Externa, & Interna. Externa est causa percutiens, cap.2. lib.4. loc. affect. Interna, est affectus similis inflammationi, vt colligitur ex apho.42. sect.2.

2. ad similitudinem apoplexiæ. Subsidẽtia quoque produci potest à causa externa, & interna. Subsidentia enim fit à qualitate dolorifica, vel à frigiditate. Si fiat à qualitate dolorifica, vt voluit Galen. cap.2. lib.4. loc. affect. dolor fieri potest à causa externa, vt ab ictu: vel ab interna, vt si aliqua corporis pars vi causæ internæ doleat, vt fiat caros per consensum, quemadmodum & apoplexia fieri solet. Si fuerit qualitas frigida, fieri potest à causa vel extra caput refrigerante, vel à frigiditate genita in aliqua corporis parte, & proinde à cau-

3. sa interna. Obstructionis causa est Vapor, vel Minera. Vapor copiosus requiritur: vnde Paulus voluit in augmento & vigore accessionum febrilium fieri carum. Minera, est pituita copiosa, frigida, humida, obstruens quidem ventriculos cerebri, sed non hærens in parietibus ventriculorum, quemadmodum in epilepsia & apoplexia.

Differẽtia. Quoad differentias, à forma: In caro respiratio vel est Inculpata,

culpata, vel Culpata. A subiecto non sumuntur differentiæ, quia idem. A causa efficiente, angustia est, vel Compressio, vel Subsidentia, vel Obstructio.

Quoad signa. Aetius statuit, carum distinctum cognosci ab apoplexia: nam dum patiens pungitur sentit, & corpus retrahit. Quoad signa differentiarum, & primum ratione formæ: respiratio an sit inculpata, necne, per se patet. Quoad causam efficientem, & primum si fuerit compressio, cognoscitur è causis comprimentibus, vt ex ictu, è signis copiosi sanguinis. Subsidentia similiter cognoscitur e cognitione causarum. Causæ externæ, manifestæ redduntur ab assidentibus. Causa interna, an prodeat ab aliqua parte: patiens manifestabit se persensisse dolorem, vel frigiditatem in aliqua parte: vnde assidentes referent; patiētem ante paroxysmum esse conquestum de dolore alicuius partis. Obstructio, num fiat à vapore, an à pituita, patet è dolore capitis. *Signa.*

Quid indicet quælibet angustia: patet è serm. de apoplexia. *Præsidiū.*

Malum hoc semper magni est momenti, com. 28. sect. 2. l. 2. prorhet. nam symptomatum adest insignis vehementia ratione essentiæ, quia functio animalis est abolita: adest vehementia dignitatis, nam & symptomata, & causæ pertinent ad cerebrum. Variè autem prognosticandum, pro vi differentiarum. Ratione formæ, caros magis est periculosus, si lædatur respiratio. Ratione causæ efficientis, si fuerit compressio ex ictu, est vitium ferme incurabile. Si compressio fiat à sanguine, curari potest, quia sanguis sola copia peccat, & in propriis vasis detinetur. Si angustia fuerit subsidentia: augetur & minuitur periculum, vt in sermone de apoplexia diximus. Si angustia fuerit obstructio, est malū curabile: potest enim superari & vapor, & minera. Vnde plerique gloriantur se curasse apoplexiam, cum tamē carus fuerit. Euentus cito exspectādus est: carus enim est vitiū velocis motus. *Prognostica.*

Materiæ patent, è traditis in serm. de Apoplexia, & de dolore capitis. *Curatio.*

CAPVT XIX.

De vigilia morbosa.

SOMNO præter naturam, opponitur illud vitium, quod Auicennas Zaara vocat, id est, morbosam vigiliam. Huius generatio vt pateat, intelligenda est essentia vigiliæ secundum *Nomen.*

Generatio vigiliæ secundū naturam. cundum naturam. Vigilia igitur secundum naturam, cum Philosopho, est affectio cerebri, sicut & somnus: differētia autem est, quia in somno affectio est copula, in vigilia, affectio est relaxatio. Sicut igitur copula pēdet à reciprocatione spiritus animalis: ita relaxatio pendet à naturali effusione spiritus, ad instrumenta sensus & motus. Præterea, vt reciprocatio fit ab alimēti vapore condensato à cerebri frigiditate, secundum naturam, & conseruato à moderata humiditate: ita in vigiliis spiritus effusio fit, dum vapor cōdensatus est resolutus, vt spiritus animalis per radios instrumentis motus & sensus impertiatur, vt homo his vti valeat. Vigilia ergo secundum naturam est relaxatio cerebri, dependens à naturali effusione spiritus animalis, gratia obeūdarum operationum.

Generatio vigiliæ præter naturam. Hinc facile colligi potest, vigiliā præter naturam fieri, quotiescūque cerebro occurrit causa morbifica, cuiùs vi alimēti vapor est, vel in cerebrū nō fertur: vel si deferatur, nec condensatur, nec cōseruatur, sed potius rarefit & absumitur, vt importuna fiat egresio spiritus animalis. Vigilia ergo morbosa, est relaxatio cerebri, depēdēs ab effusione preter naturā spirit⁹ animalis. Forma est relaxatio. Subiectū est cerebrū. *Definitio. Forma subiecti.*

Causa efficiens. Causa efficiens, est effusio spiritus animalis præter naturam. Vnde Gal. c. 10. l. 3. de caus. puls. ait: in vigiliis morbificis calorem naturalem foras moueri immodice: sicut enim spiritus animalis præter naturam egreditur, ita calidum innatum immodice præter naturā mouetur ad circūferentiam. Spiritus autē animalis egreditur propter causam morbificā, quæ multiplex esse potest. Ideoq; cum vigilia fiat, quoniam in cerebro desideratur alimēti vapor condensatus: sciēdum, quod cerebrum hoc vapore priuetur propter duas causas: prima causa morbifica est, quæ prohibet alimenti vaporem in caput deferri: altera est, quando causa morbifica vaporem in caput delatum, non densat, nec cōseruat. Declaro, discurrendo, per causas & internas, & externas. Causa interna est Qualitas & Materia. Qualitas est Materialis, vel Spiritalis. *Causæ internæ.*

1. Qualitas. Materialis proponitur à Gal. c. 5. l. 3. l. aff. vbi vult, vigiliarum causam esse intemperiem cerebri siue materiæ: quæ intemperies, vel est calida, vel sicca, vel calida & sicca: sed caliditas obtinet potiores partes, nam est maioris actiuitatis, vnde rarefacit & absumit vaporē, nec permittit, vt in caput deferatur: siccitas vero solum absumit. Qualitas spiritalis est, qualitas dolorifica. At quomodo hæc qualitas vigiliarū est causa [illegible] Sciendum *Quomodo qualitas dolorifica, excitet vigilias.*

Sciendum dolorem duo efficere: primum enim ſoluit vnitatem, vt obiectum improportionatum in inſtanti agat in cerebrum, & cerebrum hoc obiectum, vt dolorificum iudicet. Secundo cauſa dolorifica qualitatem noxiam introducit, quam inſinuauit Galenus aph. 50. ſect. 6. dum ait, in magnis doloribus ad ventriculum fluere biliofas ſuperfluitates: vt ſi dolor vigeat in inteſtinis, qualitas dolorifica impertiatur ori ventriculi: quemadmodum & vulnus capitis eſt cauſa vomitus, caput enim ventriculo communicat paſsionē, quæ paſſio nihil aliud eſt, quam qualitas ſpiritalis. Adhæc, c. 6. l. 5. loc. aff. Galen. dicit, ſyncopen fieri vitio ſtomachi, ob proprietatem doloris, id eſt, ob qualitatem dolorificam, quæ longe alia eſt ab intemperie. Si ergo cauſa dolorifica tribuat cerebro qualitatem dolorificam, eſt cauſa vigiliarum: non tamen ſemper: nam quandoque eſt cauſa reciprocationis caloris, vt fiat carus. Si cauſa dolorifica tribuat ſolum obiectum improportionatum, tunc cauſa eſt, non ſomni, ſed vigiliarum: non enim permittit alimenti vaporem in caput ferri: quia materia, propter dolorem, fluit in partem quæ primo afficitur, c. 3. & 5. l. 13. meth. Hæc de qualitate. Quoad materiam, oportet intelligere ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. Species: eſt Vapor, vel Minera. Vaporis ſpecies tot ſunt, quot ſunt ſpecies mineræ. Minera igitur eſt vel ſanguis, vel bilis, vel pituita, vel melancholia. Quoad vitium, eſt materia putrida, calida, ſicca: putrida & calida, prohibet condenſari vaporem alimenti: materia ſicca alimenti vaporem abſumit. Sanguis cōcurrit vt putridus, & calidus: bilis, vt calida, ſicca: pituita, vt ſalſa, & proinde vt putrida calida: melancholia ſi ſit exuſta: vt calida, ſicca: ſi non exuſta, vt ſicca. Cauſa generans quænam ſit, alibi diximus. Cauſæ externæ vigiliarum, ſecundum Auicennam poſſunt eſſe aër luminoſus, ſecundum Paulum inedia, & cibus nimis copioſus, qui dum ob copiam non copuitur, facit, vt deſideretur alimenti vapor: præterea eſt cibus pariens inſomnia, vt fabæ: adhęc ſunt cogitationes, mœrores, ſtrepitus, & reliqui animi motus immodici: propterea quod magis poſſunt ad efficiendum egreſſum ſpiritus animalis, quam poſsit alimenti vapor ad reciprocationem ſpirituum. *Materia.* *Cauſa externa.*

Differētię nō ſumūtur à forma, niſi vt relaxatio eſt Intenſior, vel Remiſsior: Neq; à ſubiecto. Sed ab efficiēte: vt cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna, eſt Qualitas, vel Materia. *Differētia.*

Patet

Signa. Patet autem hoc vitium in genere, & secundum differentias à forma: num [illegible] licet relaxatio sit magis vel minus intensa. Num causa efficiens sit interna, vel externa, facile cognoscitur. Si autem causa interna sit: quænam hæc sit causa, patet è traditis in sermone de dol. cap.

Indicationes. Si vigilia fiat ob vaporem non condensatum, idque ob intemperiem: oritur indicatio alterandi per contrariũ: quare modo refrigerandum, modo humectandum. Si hoc fiat à materia: quid indicet materiæ species, vitium, causa generis, etiam patet. Si fiat vigilia, quoniam vapor condensatus absumitur, à siccitate: oritur indicatio humectandi. Si vigilia fiat, quoniam vapor alimenti in caput non trahitur: & si id fiat, quoniam retrahitur à dolore: patet, quid dolor indicet. Si autem fiat quoniam vapor alimenti simpliciter deficit: indicatur præsidium generans vaporem alimentalem.

Prognostica in genere. Vigilia est vitium vehemens ratione dignitatis, quia pertinet ad cerebrũ: & si vigilia producatur, accedit vehementia facultatis: vnde vigiliæ homines reddunt graciles, c.11 l.3 de tuen. sanit. aphor. 20. sect. 4 l. 6. epid. corpus enim dissoluitur, dum caliditas euaporans secum ducit non exiguas particulas corporeæ substantiæ. c. 6. l. 7. meth. com. vlt. l. 2. de ratione vict. vnde rationabiliter dicitur, quæ vigiliæ vires lædant, cap. 1. & 5. lib. 12. meth. Et additur aph 18. sect. 7. vigiliis succedere vel conuulsionem, vel desipiẽtiam: conuulsio quidem succedit ex inanitione, nam vigiliæ vacuando siccant: desipientia succedit, quia in vigiliis sanguis redditur biliosus. Verum periculum intenditur pro vi differentiarũ. Primum ergo ratione formæ, vt relaxatio est intensior, ita vigiliæ magis sunt periculosæ: & addit Auicennas, si tussis subsequatur, homo moritur: nam tussis est signum vehementissimæ vigiliæ, qui sua vehementia ita siccat & exasperat laryngem, vt tussis oriatur. Ratione causæ efficiẽtis: si procedat à causa externa, minus est periculosa, & satis remissa vigilia. Si causa sit interna: est qualitas, vel materia. Qualitas est intemperies, vel dolor. Intemperies si sit in habitu: est incurabilis, quemadmodum siccitas in sene. Si causa sit dolor: pro vi doloris varie prognosticandum. Si vigilia ratione materiæ, fiat in phrenitide, in febribus, prognosticum est petendum è vehementia morborum. Si in causa fuerit materia simpliciter, siue sit materia biliosa, siue melancholica, siue salsa pituita: prognosticum est sumendum à vehemẽtia materiæ.

feriæ, vt alias docuimus. Vtrum autem euentus citò vel tarde sit futurus, cognoscitur è motu causæ: verbi gratia, causæ phrenitidis sunt velocis motus, pituita salsa, melancholia, tardi motus. At quamuis longa sit vigilia, non tamen est assidua, sed habet interualla: nam secus patiens obiret. *Euentus.*

Quoad materias. Venæsectio non probatur, nisi vigiliæ comitetur morbum, cuius causa vena sit secanda: vt in phrenitide, in febribus. Quoad medicamenta: vigilia, cum procedat vel ab intemperie, vel à dolore, vel à materia: si ab intemperie, si quidem hæc sit calida; secundum Auicen. probantur *rasura cucurbitæ, mucilago psyllij, virga pastoris, sempervinum, lactuca, mandragora, capita papaueris.* Si intemperies sit sicca: vti licet, *oleo amygd. dul. lacte, butyro.* Verum siccitati si coniuncta sit frigiditas, prædictis addantur *chamæmelum, fœnumgræcum, melilot. malua, althæa.* Si siccitati sit coniuncta caliditas: prædictis addantur frigida iam superius proposita. Si vigiliæ causa sit dolor: secundum Auicennam, cura erit doloris mitigatio, de qua alibi. Si causa sit materia: si materia agat per mediam phrenitidem: patet quibus medicamentis sit vtendum. Si agat materia citra mediam phrenitidē, cum esse possit, vel pituita, vel melancholia, vel bilis: si fuerit pituita salsa Auicennas probat *oleum amygd. dulcium, oleum commune, & de oct... in duplici vase, cum aqua hordei, & cum vino albo subdulci, cum pauco chamæmelo, meliloto & serpillo:* respicit enim ad pituitam salsam, quæ viscida est & crassa, vt detergentibus & attenuantibus opus sit. Si materia sit melancholica: cum sit frigida & sicca, oportet calida miscere humidis: vt sunt *malua, althæa, oleum amygdal. adeps gallinæ, &c.* Si materia fuerit biliosa: vti licet *viola, lactuca, cucurbita, nymphæa, mandragora, foliis & capitibus papaueris, hyoscyamo, diacodio, philonio Romano, syrupo de papau. requie Nicolai, pilulis de cynoglosso.* His tamen frigidis calida sunt miscenda, & quædam etiam corrigentia, quæ dent penetrationem. Aëtius proponit odoramenta *e papauere, & mandragora, cum vino.* *Vsus* patet: monere tamen quædam licet, circa quando & vbi, *quando.* Cum Paulo, oportet hæc administrare, si adest febris, in declinatione accessionis: adhæc, primo ea sunt applicanda, deinde exhibenda. *Vbi:* cum bilis substinentiam habeat & in toto, & in capite: medicamenta & per os exhibenda, & capiti applicanda, nimirum, suturæ coronali, temporibus, naribus: at opium non applicetur suturæ.

Curatio. *Venæsectio.* *Pharmaceia.* *1. Intemperies.* *2. Dolor.* *3. Materia.*

Signa. Patet autem hoc vitium in genere,& secundum differentias à forma : num [illegible] licet relaxatio sit magis vel minus intensa. Num causa efficiens sit interna, vel externa, facile cognoscitur. Si autem causa interna sit : quænam hæc sit causa , patet è traditis in sermone de dol. cap.

Indicationes. Si vigilia fiat ob vaporem non condensatum, idque ob intemperiem : oritur indicatio alterandi per contrariũ : quare modo refrigerandum , modo humectandum. Si hoc fiat à materia: quid indicet materiæ species, vitium, causa generãs, etiam patet. Si fiat vigilia , quoniam vapor condensatus absumitur , à siccitate : oritur indicatio humectandi. Si vigilia fiat, quoniam vapor alimenti in caput non trahitur:& si id fiat , quoniam retrahitur à dolore : patet, quid dolor indicet: Si autem fiat quoniam vapor alimenti simpliciter deficit: indicatur præsidium generans vaporem alimentalem.

Prognostica in genere. Vigilia est vitium vehemens ratione dignitatis, quia pertinet ad cerebrũ : & si vigilia producatur, accedit vehementia facultatis: vnde vigiliæ homines reddunt graciles, c.12 l.3. de tuen.sanit.aphor.20.sect.4 l.6.epid.corpus enim dissoluitur, dum caliditas euaporans secum ducit non exiguas particulas corporeæ substantiæ.c.6.l.7.meth.com.vlt. l.2. de ratione vict. vnde rationabiliter dicitur, quæ vigiliæ vires lædant, cap.1.& 5.lib.12.meth. Et additur aph 18. sect.7. vigiliis succedere vel conuulsionem, vel desipiẽtiam: conuulsio quidem succedit ex inanitione , nam vigiliæ vacuando siccant: desipientia succedit , quia in vigiliis sanguis redditur biliosus. Verum periculum intenditur pro vi differentiarũ. Primum ergo ratione formæ , vt relaxatio est intensior, ita vigiliæ magis sunt periculosæ:& addit Auicennas, si tussis subsequatur , homo moritur : nam tussis est signum vehementissimæ vigiliæ , qui sua vehementia ita siccat & exasperat laryngem , vt tussis oriatur. Ratione causæ efficiẽtis: si prodeat à causa externa, minus est periculosa,& satis remissa vigilia. Si causa sit interna : est qualitas, vel materia. Qualitas est intemperies, vel dolor. Intemperies si sit in habitu: est incurabilis, quemadmodum siccitas in sene. Si causa sit dolor: pro vi doloris variè prognosticandum. Si vigilia ratione materiæ, fiat in phrenitide, in febribus, prognosticum est petendum è vehementia morborum. Si in causa fuerit materia simpliciter, siue sit materia biliosa , siue melancholica , siue salsa pituita : prognosticum est sumendum à vehemẽtia materiæ,

Prognostica in specie.

feriæ, vt alias docuimus. Vtrum autem euentus citò vel tarde sit futurus, cognoscitur è motu causæ: verbi gratia, causæ phrenitidis sunt velocis motus, pituita salsa, melancholia, tardi motus. At quamuis longa sit vigilia, non tamen est assidua, sed habet interualla: nam secus patiens obiret. *Euentus.*

Quoad materias. Venæsectio non probatur, nisi vigilia comitetur morbum, cuius causa vena sit secanda: vt in phrenitide, in febribus. Quoad medicamenta: vigilia, cum procedat vel ab intemperie, vel à dolore, vel à materia: si ab intemperie, si quidem hæc sit calida; secundum Auicen. probantur *rasura cucurbitæ, mucilago psyllij, virga pastoris, sempervinum, lactuca, mandragora, capita papaueris.* Si intemperies sit sicca: vti licet, *oleo amygd. dul. lacte, butyro.* Verum siccitati si coniuncta sit frigiditas, prædictis addantur *chamæmelum, fœnumgræcum, melilot, malua, althæa.* Si siccitati sit coniuncta caliditas: prædictis addantur frigida iam superius proposita. Si vigiliæ causa sit dolor: secundum Auicennam, cura erit doloris mitigatio, de qua alibi. Si causa sit materia: si materia agat per mediam phrenitidem: patet quibus medicamentis sit vtendum. Si agat materia citra mediam phrenitidẽ, quæ esse possit, vel pituita, vel melancholia, vel bilis: si fuerit pituita salsa Auicennas probat *oleum amygd. dulcium, oleum commune, & decoctum in duplici vase, cum aqua hordei, & cum vino albo subdulci, cum pauco chamæmelo, meliloto & serpillo:* respicit enim ad pituitam salsam, quæ viscida est & crassa, vt detergentibus & attenuantibus opus sit. Si materia sit melancholica: cum sit frigida & sicca, oportet calida miscere humidis: vt sunt *malua, althæa, oleum amygdal. adeps gallinæ, &c.* Si materia fuerit biliosa: vti licet *violis, lactuca, cucurbita, nymphæa, mandragora, foliis & capitibus papaueris, hyoscyamo, diacodeio, philonio Romano, syrupo de papau. requie Nicolai, pilulis de cynoglosso.* His tamen frigidis calida sunt miscenda, & quædam etiam corrigentia, quæ dent penetrationem. Aëtius proponit odoramenta è *papauere, & mandragora, cum vino.* *Vsus* patet: monere tamen quædam licet circa quãdo & vbi. *Quando.* Cum Paulo, oportet hæc administrare, si adest febris, in declinatione accessionis: adhæc, primo ea sunt applicanda, deinde exhibenda. *Vbi.* cum bilis substinentiam habeat & in toto, & in capite: medicamenta & per os exhibenda, & capiti applicanda, nimirum, suturæ coronali, temporibus, naribus: at opium non applicetur suturæ.

Curatio. *Venæsectio.* *Pharmaceia.* *1. Intemperies.* *2. Dolor.* *3. Materia.*

Diæta. Quoad diætam, probatur aër obscurus, & alteratus medicamentis soporiferis, *id est, lactuca, papauere, &c.* Probatur puluinar, si conficiatur *è capitibus papaueris, è radice papaueris nigri, &c.* Cibus sit varius, pro causæ varietate; & cum Paulo miscenda sunt soporifera, dum vigilia vrget. Paulus probat validum exercitium, à quo scilicet fit insignis colliquatio alimenti, vnde ex hoc vapor copiosus petit caput, & somnum excitat.

CAPVT XX.

De comate vigili.

Nomen. *Generatio.*

PER Coma vigil, intelligimus malum, mistum è somno & vigilia præter naturã. Generatur hoc malum, dum causa contraria agit in cerebrum, vt cerebrum afficiatur modo copula, modo relaxatione. Coma vigil igitur est affectio mista è copula & relaxatione cerebri, dependens à quiete & motu præter naturam spiritus animalis. *Forma.* Forma est, quid mistum è copula & relaxatione: è copula, vt est coma: è relaxatione, vt est vigil. *Causa efficiens.* Subiectum est cerebrum. Causa efficiens, est spiritus animalis, quies seu reciprocatio, & motus, siue egressus. Quæ causæ sint reciprocationis & egressus spirituum, patet è superius *Differētiæ.* propositis. Quoad differentias, & primum à forma: vel Copula vincit, vel Relaxatio: vnde cũ Galeno in lib. de comate datur cataphora vigil pigra, dum copula vincit: datur cataphora vigil non pigra, dum relaxatio vincit. Ratione causæ efficientis dicendum: materiam vel esse Participem inflammationis, vnde prodit cataphora vigil phrenitica: vel expertem inflammationis, vnde producitur, cataphora vigil non *Signa.* phrenitica à Galeno dicta. In genere hoc malum patet: nam cum Galen. loc. cit. æger vigilat, nec tamen surgere potest. Quoad differentias ratione formæ: cataphora vigil non pigra, cognoscitur è motu facili corporis & copioso: pigra contra. Ratione causæ efficientis: cataphora vigil phrenitica, cognoscitur è delirio: non phrenitica, ex absentia delirij, nisi hæc cataphora fiat è vino: si autem fiat è vino, cognoscitur inde, quod febris non adest, & præcesit potio vini co- *Præsidia.* piosi. Indicationes, prognosticum, materiæ: patent è traditis de simplici tum somno, tum vigilia.

CAPVT

CAPVT XXI.

De catocho exquisito.

HACTENVS dictum est de vitiis, attinentibus ad corpus & ventriculos cerebri. Iam dicendum de malis neruorum: nimirum, de catocho, tremore, stupore, paralysi, & conuulsione. Et primum de catocho dicendum: quia in hoc vitio cerebrũ per essentiam afficitur. Per catochum intelligimus malũ, quod vocant catalepsin, detentionem, congelationem. Non explico causam harum vocum: videte Altimarum. Intelligimus autem catochum exquisitum, in quo patientes seruãt eumdem situm, quem antea obtinebant: præterea audiunt, vidẽt, imaginantur, recordantur: sed immoti instar statuæ manẽt, sensuque tactus orbantur, cap. 16. lib. 4. de caus. puls. Excluditur ergo catochus nothus, quem interdum Galenus coma vigil vocat: vt cap. 21. lib. 13 meth. cap. 2. lib. 4. de loc. aff. cap. 3. lib. de diff. symp. Quibus locis nonnulli, putantes Galenum loqui de catocho exquisito, vehementer sunt allucinati. Catochus exquisitus generatur, dum à cerebro frigido & sicco, è materia melancholica, producitur vapor frigidus & siccus, vt ilico expellatur in neruos: vnde nerui motiui, qui aliis duriores sunt, à vapore frigido & sicco afficiuntur, & secundum partem internam condensantur, vt radios spiritus animalis non admittant: ideoque motus voluntarius vna cum tactu deperditur: afficiuntur etiam nerui secundũ partem externam, secundum quam ita refrigerantur, vt rigidi, seu tensi permaneant, vnde homo ceu statua redditur immobilis. Quare catochus exquisitus est motus ablatus, cum abolitione receptionis obiecti tangibilis totius corporis, dependens à densitate, cum frigiditate & siccitate neruorum motiuorum. Hæc definitio colligitur è Galeno, com. 56. sect. 2. lib. 1. prorhet. non autem ex aliis locis, nam cap. 3. lib. de diff. sym. & alibi, respicit Galenus ad catochum spurium. Forma huius mali est motus ablatus, cum abolitione receptionis obiecti tangibilis: patientes enim immoti manent. Vnde catochus distinguitur à tetano, & à catocho notho. A tetano: nam in hoc est motus corruptus, quia omnes musculi mouentur ad suum principium. Distinguitur à catocho notho,

Transitio. *Nomen.* *N D.* *Generatio.* *Definitio.* *Forma.*

quem etiam coma vigil nuncupant; quia in hoc, secundum Aëtium, patientes quandoq; mouent manus ad caput: quod nequaquam fit in exquisito. Quoad sensum tactus: ait Galenus, homines in catocho tangibilia non percipere. In definitione diximus, abolitam esse receptionem obiecti tangibilis: non autem functionem tactus esse ablatam: vt constaret, vitium hoc non esse positum in iudicio, sed in receptione: iudicium enim in sensu tactus attinet ad cerebrum, quod non est læsum: receptio autem pertinet ad neruos, qui sunt

Subiectũ. læsi. Subiectum huius accidentis est totum corpus: patientes enim manent immoti secundum omnes partes.

Causa efficiens. Causa efficiens, est densitas, cum frigiditate & siccitate neruorum motiuorum. Vt hæc intelligantur: supponendum, neruos constare è portione interna cerebrali, seu medullari: & externa, seu membranea. Quemadmodum igitur nerui in paralysi afficiuntur secundum internas partes, in conuulsione secundum externas: ita in catocho secundum vtrasque afficiuntur: vt propter densitatem spirituum animalium radij non transeant: propter frigiditatem & siccitatem nerui rigidi euadant. Diximus autem in finitione neruos motiuos affici, quoniam hi, vt duriores, facilius à frigido & sicco indurescunt. Quia ergo nerui molles non afficiuntur: ideo patientes cum Galeno audiunt, vident, sed oculi tamen non mouentur: & quia noxa non attinet ad cerebrum: recordantur & imaginantur. Cæterum cognoscere oportet, ob

Causa catochi est vapor. quam causam nerui ita afficiantur. Paulus proponit materiã frigidam & siccam, id est, melancholicam: quæ materia melancholica est vapor: cum hoc malum cito fiat & cito desinat, vt quatuor vicibus, aut pluribus quoque eodem die reuertatur: neque vacuatio aliqua sensibilis apparet, quia scilicet est vapor. Hic vapor, copia sua potest densare, & frigiditate atque siccitate veluti congelare. Materia è qua hic vapor generatur, est humor melancholicus, id est, frigidus & siccus. Agens causa, quæ hunc vaporem producit, interdum est calor imbecillis infra caput; dum videlicet vapor generatur è melancholia, infra caput collecta: semper autẽ agens est calor debilis capitis: & est capitis intemperies frigida, & sicca, secundum Galenum aph. 3. sect. 2. quæ intemperies vaporem frigidum & siccum, prodeuntem à loco extra caput, frigidiorem & sicciorem reddit. In catocho ergo exquisito materia est melancholica: vnde, dum Aëtius ait, catochum fieri

fieri à sanguine, loquitur de catocho notho.

A forma sumuntur tantum differentiæ secundũ Magis & Minus. A subiecto non sumuntur differẽtiæ, nam semper est totũ. Ab efficiente: Vapor generatur In capite; vel Extra. *Differẽtiæ.*

Catochus in genere patet, Differentiæ à forma secundum magis & minus, cognoscũtur è diuturnitate & frequẽtia accessionũ. Quoad causam efficientẽ: num vapor generetur in capite, vel extra: cognoscitur è traditis in serm. de dol. cap. *Signa.*

A vapore sumuntur hæ indicationes: vapor dissoluendus est, & retrahendus, si habet impetum in caput. A materia è qua, cum sit humor melancholicus frigidus & siccus: quid indicet, patet. Ratione agentis: cerebrum est calefaciendum & humectandum. *Præsidia.*

Hoc malum, quantum attinet ad accessionem, cito & facile superatur: nam vaporis vehementia ratione essentiæ est remissa: nec adest insignis vehementia ratione dignitatis, quia vapor afficit neruos, non cerebrum: & ob id dicit Galenus com. 56. sect. 2. l. 1. prorrhet. adulescentem illum euasisse. Sed notandum: cum Aëtius inquit, catochum esse periculosiorem lethargo: quòd respiciat ad catochum nothum, ad vitium mistum ex inflammatione phrenitica & lethargica: addit enim aquam frigidam esse noxiam, quod augeat inflammationem. Maior est difficultas in præseruatione: quia cerebrum est frigidum & siccum: vt assit vehementia essentiæ & dignitatis. *Prognostica.* *cap. 4. li. 6.*

Materiæ extra accessionem vsurpandæ, patent è dol. cap. à materia melancholica. In accessione id solum notetur, Rhasin probare *oleum sesaminum, quod est calidum & siccum in secundo, & addit duodecimam euphorbij partem:* quia videlicet, respicit ad discussionem vaporum in accessione. Nam extra accessionem oportet calefacere, & humectare. *Curatio.*

CAPVT XXII.

De Tremore.

TREMOR solum pertinet ad motum, ad differentiã torporis, seu stuporis: ideo primo de Tremore dicendum. Per tremorem autem intelligimus morbosum: malum scilicet in quo totum mobile sursum & deorsum mouetur, c. 2. l. 2. de caus. sympt. *Nomen.*

Generatio. & in l. de tremore, & aphor. 4. sect. 1. lib. 3. epid. Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrit corpori: vi cuius radij spirituum animalium ita deficiunt, vt, dum facultas motrix, voluntati obtemperans, ad mouendum insurgit, & membrũ quidem attollit, sed non detinet, quin membrum, siue mobile, suo pondere deorsum tendat. Quare tremor morbosus, *Definitio.* est motus prauus à sursum ad deorsum, assiduus, totius mobilis neruosi, dependens à facultate motrice, mouere tentante, præter naturam onerata. *Forma.* Forma est motus prauus à sursum ad deorsum: nam c. 1. l. 2. de caus. sympt. vult Galenus, tremorẽ esse motum prauum, ad differentiam imminuti, qui imminutus plerunq; est in stupore. Præterea, vt tremor est motus prauus: distinguitur à paralysi, in qua motus est ablatus. Dicimus, à sursum ad deorsum: vt tremor distinguatur à conuulsione, in qua est quidem motus prauus, sed membrũ retrahitur. Notandum autẽ quod dicimus, à sursum ad deorsum: nõ, sursum deorsum: oportet enim exquisitissime loqui in definitione: ratio autem est: quia mobile, quatenus sursum mouetur à virtute, potius diminute mouetur, quã corrupte: at motus deorsum prauus est, nam mobile deorsum mouetur, cum non deberet moueri: & hic motus dependet à pondere, seu onere, inuita virtute. Addimus in finitione, causa formæ: quod sit assiduus motus, ad differentiã torporis, qui sane etiam est motus prauus, qui fit à virtute sursum, à pondere deorsum: sed quia torpor est leuis paralysis mẽbri, ideo membrum ægre sursum mouetur, vt statim decidat, vnde fit huiusmodi motus per interualla, vt per quoddam interuallũ post decidentiã, sursum attollatur membrum: contra in tremore hic motus est assiduus. c. 2. l. 2. de caus. sympt. c. 5. lib. de tremor. Et hinc quoque Auicennas ait, tremorẽ fieri à motu lacertorum secundum continuitatem. *Subiectũ.* Subiectum est mobile totum neruosum. Mobile dicimus: ad exprimendũ subiectum commune omni speciei tremoris: Tremor enim interdum pertinet ad totum corpus, interdum ad partẽ: dum ergo dicimus mobile: potest hoc mobile esse vel totum, vel pars. Addimus, totum, scilicet mobile: ad differentiam palpitationis, in qua non mouetur totum membrum, c. 5. l. de palpit. Addimus, neruosum: vt constet, neruum esse præcipuam partem subiecti tremoris: vnde Galenus cap. 3. lib. 4. diff. puls. ait, tremorem spectare ad solos neruos: intelligens partem principalem.

Efficiens

Efficiens causa, est facultas motrix, mouere tentans, præter naturam onerata. Quatenus enim tremor dependet à facultate motrice, distinguitur à palpitatione, & legitima conuulsione: vnde Galenus cap. 3. & 4. lib. de tremore, ait, tremorem esse symptoma motricis imbecillis, quæ tentat mouere membrum. Dicimus oneratam esse facultatem, ad differentiam rigoris, cuius causa est sola expultrix: tremoris autem causa est, & facultas motrix, & mobilis membri pondus, & pondus quidem præcipuum sibi vendicat locum: vnde Galenus, respiciens ad hoc pondus, ad hoc inuoluntarium agens, cap. 6. de tremor. inquit, tremorem esse motum inuoluntarium: quod si absolute intelligatur, est falsum. Addimus facultatem motricem oneratam esse præter naturam: ad differentiam tremoris non morbosi: vt si fiat tremor ob onus iusto grauius, quod baiulus contingit: vel ob timorem. Cum igitur in tremore concurrat onus præter naturam, explicandum est, ob quam causam mobile euadat ponderosum. Sciendum igitur in tremore motum deprauari, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum, cap. 2. lib. 2. de caus. symp. ca. 3. & 5. lib. de trem. Læditur facultas ob morbum: qui morbus est densitas in poris neruorum, vt radij spirituum animalium saltem exigui permeent: vnde facultas motrix strenue membrum mouere nequit. Dēsitas hæc, vel est Semidensitas, vel Integra densitas: hæc secundum omnes partes mobilis, illa secundum aliquas: nam vtroque modo radij deficiunt. Vnde Galenus insinuans integram densitatem, inquit, tremorem fieri, dum humores prorsus obstruunt, id est, dum integra est densitas. Quod si igitur integra fieret densitas secundum omnes partes, esset paralysis. At tremor fit, dum integra densitas est secundum aliquas tantum partes, ita vt reliquiæ fibræ non densentur. Cæterū densitas & integra, & nō integra, producitur à succo crasso, viscido, impacto: ad differentiam corporis, in quo humor nō est penitus impactus: ideoq; motus fit, qualis est in incipiēte paralysi, teste Galeno loc. cit. Succus ille crassus ac viscidus, est succus melancholicus, & vt plurimum pituitosus. Cum ergo tremor fiat, læsa facultate ob densitatem: merito Auicennas dixit, tremorem esse morbum instrumentalem. At si fiat tremor ob errorem externum: hic error pertinet vel ad Virtutem, vel ad Mobile, vel ad Vtrumque. Ad virtutem pertinet error, dum vitium est secundum radios spiritus

Causa efficiens.

Causa motus deprauati in tremore.

1. Læsa facultas, ob dēsitatem.

Causa densitatis.

2. Error externus.

Vitium radiorū fluētium, & fluxorum.

animalis, quatenus hi nequeunt facultatem influxam seruare robustam: dum igitur error spectat ad solam virtutem, vitium est in radiis fluentibus ad mobile. Dum error spectat simul ad virtutem & mobile, vitiũ est in radiis fluxis. Quoad errorem igitur causa virtutis: hic error positus est in defectu radiorum spirituum, vt vitium radiorum, sequatur vitium spirituum. Vitium autem in spiritu est, quoniam spiritus vel Non generatur, vel si generatur Resoluitur. Non generatur, vitio vel Materiæ è qua, vel vitio Agentis. Vitium agẽtis est dum cerebrum iusto est frigidius, vt contingit in decrepitis: & huc pertinent causæ, quæ cerebrũ plus iusto possunt refrigerare. Vitium materiæ è qua, est inopia alimenti: ideoque tremor oritur post morbos, vi quorum facultas nequit alimentum idoneum conficere: idem euenire potest ob immodicas euacuationes, cum sensibiles, tum insensibiles, vt non infimum locum obtineat euacuatio quæ fit per coitũ: Spiritus autem geniti resoluuntur in deliquiis animi. Error pertinens ad mobile, est pondus mobilis: quemadmodũ contigit illi ancillæ, cui in puerperio sanguis non fluxit: & Auicen. merito etiam proponit potum copiosum. Error simul pertinens & ad virtutẽ, & ad mobile, est id quod agit in mobile cum violentia: siue sit Deleterium, vt punctio animalis venenati: siue Non deleterium: & hoc siue sit Qualitas siue Materia. Qualitas (secundum Auicen.) est caliditas adurens, agens cum impetu: & frigiditas vehemẽs, vi cuius homines interdum quasi semimortui & trementes euadunt, dum iter faciunt per loca frigidiora. Quoad materiam, tremor fit ab humore, vehementi qualitate prædito, cuiusmodi est bilis: vnde Galenus aph. 26. sect. 6. dicit, in febribus ardẽtibus fieri tremores quoniam biliosi humores ad neruos transfluunt. Hæ ergo causæ habent rationem erroris: respectu quidem virtutis, quatenus aduersantur radiis: respectu mobilis, quatenus lædunt calidum innatum.

Pōdus mobilis.

Agens in mobile cũ violentia.

Differẽtiæ.

Ratione formæ, discrimen tantum est secundũ Magis & Minus: Ratione subiecti tremore afficitur, vel Totũ corpus, vel corporis Pars. Notandum autẽ cum Auic. si tremor fiat in vtraq; manu, non necessario tremorem esse in pedibus: cõtra, si tremor sit in pedibus, necessario etiã esse in brachiis. Hic Auicẽ. sermonem habet de tremore, cuius causa potest esse communis manibus & pedibus: eamq; causam affert triplicem. Prima causa est: dum à capite fluit materia, natura

conatur

conatur seruare spinalē medullā, vt materia morbifica fluat in ramos proximos, manuum scilicet & brachiorum, ad differentiam pedum. Secunda causa: si fluat materia in principium spinalis medullæ, natura facilius expellit materiam ad proximas partes, nimirum ad brachia & manus. Tertia causa est: quia facultas motrix in pedibus, non eget tam copiosis radiis spiritus animalis, vt manus: & hoc factum est propter maximam necessitatem pedum, qui totū corpus sustinere debent. Cæterū, cum facultas nō suscipiat magis & minus: validiæ virtutis in pedibus causa est, tum neruorū durities quę maior est in pedibus, quā in manibus; (quò enim nerui magis recedunt à cerebro, eo duriores euadunt) tum calidū innatum neuorū pedum, quod efficacius & robustius est, quā in manibus: & Auicen. hoc calidum innatum pedum, vocat spiritum motiuum: vt propter spiritum motiuum robustiorem in pedibus, non sit opus radiis ita copiosis, quemadmodum in manibus. Quoad differentias, quæ sumuntur à causa efficiente Tremor fit Læsa facultate, aut ob Errorem externum. Si fiat læsa facultate, fit ob densitatem; prodeuntem à materia, vel Pituitosa, vel Melancholica. Error externus pertinet, vel ad Virtutem, vel ad Mobile, vel ad Vtrumque. Si ad virtutem: quatenus Spiritus vel Non generatur, vel Resoluitur. Si ad mobile, est materia onerans. Si ad vtrumque, est quod violenter agit: & hoc Deleterium, vel Non deleterium: Si non deleterium: est Qualitas, vel Materia.

Tremor in genere oculis conspicitur: vt etiam differentiæ à forma, & subiecto. Quoad causam efficientem. Si fiat tremor læsa facultate: cognoscitur ex absentia erroris externi: item è præcedenti destillatione vel abolita, vel imminuta, citra aliam euacuationem. Vtrum autem materia sit pituitosa, vel melancholica: cognoscitur è signis traditis in dolore capitis. Si fiat tremor ob errorem externum: primum si hic attineat ad virtutem, quoniam spiritus non generantur vitio agentis: cognoscitur è signis, indicantibus cerebrum frigidius, & hinc ex ætate senili: Si non generentur spiritus vitio materiæ è qua: cognoscitur è signis inopiæ alimenti, vt è morbis prægressis, è vacuationibus. Si spiritus resoluantur: cognoscitur ex animi deliquio. Si error attineat ad mobile: cognoscitur è repletione cibi vel potus: præterea è suppressa aliqua euacuatione, vt contigit illi ancillæ puerperæ. Si error spectet ad vtrumque: cognoscitur è pūctione *Signa.*

animalis venefici: ex insigni calore vel frigore occurrente; vel etiam è febre ardente infestante, &c.

Indicationes. Galenus cap. 5. lib. de tremor. rectè eos reprehendit, qui in omni tremore vtuntur calorificis: nam interdum etiam refrigerandum est. Vnde ab essentia sumendæ sunt indicationes: essentia autem tremoris posita est, in forma, subiecto, & efficiente. A forma non sumuntur indicationes, quia forma non indicat vtile. *A subiecto.* A subiecto sumuntur indicationes, quatenus mobile neruosum requirit præsidium, proportionem seruans, in omni affectu neruorum. *A causa efficiente.* Quoad causam efficientem: hæc est morbus, vel error externus. Morbus est densitas, procedens à materia: indicatio ex vsu, non sumitur à densitate, sed à materia: materia ergo quatenus secundum speciem est pituitosa, vel melancholica: indicat præsidia vacuantia determinata: quatenus secundum vitium, est copiosa, frigida, crassa, viscida, quiescens, & quatenus interdum mouetur, ac generatur vel in capite, vel in ventriculo, vt materia pituitosa, vel in hepate, vt melancholica: patet quid hæc vitia indicent. Si causa efficiens sit error externus: si pertineat ad virtutem, & hoc fiat, quoniam spiritus non generantur ob frigiditatem cerebri: oportet cerebrum calefacere: Si spiritus non generentur ob inopiam alimenti: indicatur alimentum augens. Si error pertineat ad mobile: cum sit materia copiosa, indicat vacuans. Si error ad vtrumque attineat: siquidem causa sit venefica, requirit bezoarticum: si calida, frigidum: si frigida, calidum: si materia febrilis, hæc euacuanda & attemperanda.

Prognostica. Tremor despiciendus non est, cum mutetur in paralysin: Multiplex autem tremoris euentus sumi potest à vi differentiarum. Ratione formæ, vt motus prauus est vehementior, ita etiam tremor est vehementior. Quoad subiectum; tremor in toto peior est, quam in parte: si in parte, tremor periculosior est, pro partis dignitate: ratio horum est, quia maior est vehemētia dignitatis. Auicennas addit, tremorem in sinistra parte esse magis periculosum: quod non fit propter vehementiam essentiæ, sed quia pars sinistra affecta, significat nobis vehementiam ratione facultatis: nam calidum innatum (quod est facultatis instrumentum) sinistræ partis facilius cedit & succumbit. Quoad differentias ratione causæ efficientis: si est morbus, vix curatur: nam morbus est densitas, producta à materia, quæ summe vehemens est. secundum

cundum essentiam: vnde sæpenumero hic tremor comitatur homines vsque ad mortem. Si causa efficiens sit error externus: si hic error pertineat ad virtutem, vt spiritus animales non generentur: si in causa est cerebri frigiditas, vt in senibus, non recipit curationem: quia adest vehementia, & ratione essentiæ, cum sit insignis frigiditas, & ratione dignitatis, cum hæc frigiditas occupet cerebrum. Si hoc fiat ob inopiam alimẽti: pro varia vehementia varie prognosticandum: verbi gratia, si inopia fit alimenti ob ieiunium, ob coitum, &c. his remotis aderit alimẽti copia. Si spiritus resoluantur: vario modo prognosticandum, pro vehementia deliquij animi, & causarum deliquij: & de his in propriis capitib. dicendum. Si error spectet ad ponderosum mobile: materia ponderosa euacuata, tremor euanescit, cap. 5. lib. de tremor. Si error pertineat ad vtrumque: si causa sit venefica: pro vi veneni prognosticandum. Si causa non sit venefica, si fuerit qualitas: tremor facile superatur: Si fuerit materia: cum Gal. aphor. 26. sect. 6. in tremore, qui occurrit in febre ardente, vacuata materia, etiam tremor euanescit.

In tremore probatur venæsectio, dum sanguis peccat in ratione causæ principalis, c. 5. l. de trem. c. 5. l. de venæsectione aduersus Erasist. vnde Hippocrat. in puerpera venam secuit, quia sanguis erat suppressus, & habebat rationẽ causæ principalis. Non autẽ secãda est vena, si sanguis habeat rationem causæ sine qua non: ratio est: quia in tremore (cum non fiat hic motus prauus, nisi quando homines tentant se mouere) corpus potius quiescit, & per quietem refrigeratur tum corpus, tum calidũ innatum: vnde, si euacuetur sanguis, qui habet rationem causæ sine qua non: maior noxa, quam emolumentum sequitur: quoniam per venæ sectionem ex accidẽti refrigeratur corpus. Sed notandum, vt, quando sanguis habet rationem causæ, sine qua non, possumus curare tremorem, venę sectio suppleatur cucurbitulis, & potissimum cibi parcitate: vt sanguis imminutus non amplius curationem impediat. Animaduertendum quoque, si cum tremore forte coniungatur vitiũ, requirens venæ sectionem, cauẽdum esse à venæ sectione quantum fieri potest: dico quantum fieri potest: nã si quis tremore affectus corriperetur pleuritide, angina, &c. cui dubiũ venã esse secandã? sed non ratione tremoris. Quoad vsum: Quantũ, seu quid agendum specificum: sanguis nõ est euacuãdus in multa copia: imminuta enim copia *Curatio.* *Venæsectio.*

tremor

tremor tollitur : quod si autem tremor non cesset, sanguis minuatur saltem cibi parcitate : & nisi cesset tremor, venæ sectio potius repetenda est, quam vt liceat vnica vice sanguinem copiosum euacuare. Quoad Vbi : Hipp. in fœmina, cui suppressa erat purgatio puerperij, aperiebat venam tali, id est, saphenam. At, si sanguis redundet in toto, secanda vena brachij. Auicennas & Paulus, probant cucurbitulas, cum magna flamma admotas, & scarificatas; appositas parti affectæ, sed post totius & capitis euacuationem. Probantur autem hæ cucurbitulæ non in quocunque tremore, sed solum in eo, qui fit à materia densante, vt materia illa euacuetur. Sunt autem applicandæ variis partibus, prout variæ partes sunt affectæ : verbi gratia si vitium sit in principio spinalis medullæ, applicandæ sunt ceruici : Paulus applicabat vertebris vsque ad lumbos.

Cucurbitulæ.

Pharmaceia.

Medicamenta neruorum.

Medicamenta respiciunt vel subiectum, id est proportionem neruorum, vel causam efficientem. Quæ neruorum proportionem respiciunt, in omni neruorum malo possunt vsurpari : vnde probatur *castorium, nisi aliquod in corpore calidum prohibeat : probantur magnæ antidoti : Auicennas commendat cerebrum leporis assum, brassicam, althæam.* Hæc medicamenta misceri possunt aliis, quæ respiciunt causam efficientem.

1. Si tremor fiat à densitate.

Interna.

Ratione ergo causæ efficientis : si fiat tremor à densitate, seu materia densante : primum vacuandum est totum, & caput, medicamentis quæ in tremore vehementia esse debent : deinde ascendendum ad alia : vnde Auicen. probat *castorium, cum melle scillitico, cum ruta, cum scolopendrio : additque Auicennas semina maluarum, propter emollitionem : probat etiam succum eupatorij, vna cum cerebro leporis asso : probantur etiam alia calefacientia.* Hæc administranda sunt actu calida. Auicen. etiam probat *iura animalium pinguium, vt castratorum pinguium, agni pinguis :* de quibus etiam loquitur in serm. de paralysi Paulus ascendit ad rubrificantia. Nos addere possumus *decoctu. guaiaci, sassafras,* & alia de quibus diximus in dol. cap. à materia pituitosa & melancholica. Ex eodem loco & vsus patet : hic tamen quædam monebimus. In tremore igitur tale medicamentum componi potest : ℞ *pulueris rutæ, scolopendrij, cerebri leporis assi an. ʒ ij. castorij ʒ j ß. (hæc medicamenta attenuant ac detergunt materiam, fouentque neruorum proportionem) seminum maluæ, althææ an. ʒ ß. succi eupatorij depurati cum sacharo ℥ ß. succi brassicæ ℥ ß. mithridatij antiqui ℈ iiij. mellis scillitici ℥ ij.*

dianthos

dianthes ℥ ij. Mis. & seruetur hoc medicamentum in vase vitreo, & vas vitreum detineatur per aliquot dies in aere calido. Hoc medicamentum è toto potest expugnare materiam, densitatis causam, & neruos roborare. Dosis sit à ʒ *ß.* vsque ad ʒ ij, si hoc medicamentum exhibeatur ante decoctum guaiaci, vel sassafras: nam in tremore oportet quandoque hoc decoctum exhibere per 40. dies ante syrupũ. Quod si non exhibeatur decoctum guaiaci, vel sassafras, & solummodo detur medicamẽtum propositum, dosis eius esse debet à ʒ j. ad ℥ *ß.* Hoc medicamentum tantæ est vtilitatis, vt & materię morbificæ vires dissipet, & expultrix vehementer insurgat ad expugnandum materiam. Quoad vsum: dosis modo maior erit, modo minor, pro acuitate materiæ. Præterea hoc medicamentum est exhibendum post purgationem totius: & per plures dies, si materia præsens sit per plures dies. Et est exhibendum per os, vt ipsius vis ad neruos perducatur. Extra quoque medicamenta sunt applicãda: vt *oleum de costo, de castorio, vulpinum, & alia*: vt ad sinapismos ascendere liceat. Probantur quoque emollientia, vt *ius carnium pinguium, & potissimum ius tauri pinguioris, cum radice cucumeris agrestis, cum malua, althaa.* Et hæc medicamenta sunt applicanda parti primo affectæ. Causa resolutionis, probantur etiam *balnea salsa, vt aqua marina, item balnea sulphurea.* Causa remollitionis, probatur *balneum aquæ dulcis, sed cum iuribus pinguioribus.* Hæc ergo medicamenta sunt vsurpanda, dum tremor fit læsa facultate, ob morbum. *Externa.*

At si tremor fiat ob errorem externum: si error attineat ad virtutem, vt spiritus non generentur, ob cerebri frigiditatem, cum Auicenna singulis 10. diebus oportet exhibere *pil. cochias*: exhibet etiam ʒ ij. *stœchados*, ad calefaciendum cerebrum: probantur etiam ea, quæ proposuimus in dol. cap. ab intemperie frigida, cum pituita. Si non generentur spiritus ob inopiam alimẽti, tunc cibis occurrendum, cap. 5. lib. de tremor. non tamen desistendum à medicamẽtis, quæ occurrere possunt vitiis, vi quorum deficit alimentum, verbi gratia si deficiat alimentum, ob immoderatum fluxum sanguinis, occurrendum medicamentis, quæ fluxum sistunt. Si spiritus resoluantur, vt in deliquiis cardiacis, in leipothymia: calorifica extreme sunt noxia, & potius probantur frigida, de quibus in sermon. de cardiaca. Si error attineat ad mobile, verbi gratia si fiat tremor è copioso vino: cum Auicẽna proba

1. Si tremor fiat ab errore externo.

2.

3.

4.

probatur *oleum paratum è cucumere asinino, è cannabe, ex handacocha, id est, trifolio communi.* Si error pertineat ad virtutem &
5. mobile: si causa sit venefica: confugiendum ad doctrinam de
6. venenis. Si causa sit vehementer refrigerans, verbi gratia potus frigidioris aquæ, cum Rhasi probatur *balneum*, ea ratione administratum, vt homo sudet: & deinde oportet vt in Sole moretur, vel saltem ingrediatur *balneum sulphureum,*
7. *vel marinum, & inungatur oleo de costo.* Si materia sit calidior: caput inungendum est *oleo communi & refrigerante, vt violaceo,* quo caput rigandum. Hæc medicamenta applicanda non tátum capiti, sed etiam à prima vertebra vsque ad lumbos. Probatur medicamentum, paratum è *cruda farina hordeacea, quæ sit oleo & aqua diluta.* Et quia hic tremor fieri solet in febribus: dum febris remittit, Paulus vngit corpus *oleo veteri*: & si febris perdurat, vtitur *balneo cum oleo, aut hydraleo, cum frictione molli.* Diæta patet.

CAPVT XXIII.

De Torpore, seu stupore.

Nomen. TREMORI quodammodo similis est torpor. Loquimur autem hic de torpore in genere, qui prædicatur de quacunque torporis specie: intelligimus enim illud malum, in quo necessario tactus imminuitur, interdum & motus voluntarius violatur, dum enim vitium est in tactu, non necessario etiam est in motu, cap. 5. lib. 1. de sympt. caus. In sensu enim tantum est vitium, si afficiantur nerui sensitiui. Quod si motus voluntarius solum vitietur: nisi admodum insignis sit læsio, tunc est noxa in neruis motiuis. Cum ergo detur torpor, in quo vitium tantum est in tactu, sine vitio motus: detur etiam torpor in quo est vitium solum in motu, sine vitio in tactu: nos per torporem intelligimus illud malum, in quo vitium necessario est secundum tactum, vt tactus locum obtineat principalem: nec præter rationem: nam omnes nerui sunt sensitiui, non omnes mortui: ac proinde sensus tactus
Generatio. principem locum sibi vendicat. Torpor, sic acceptus, generatur, dum corpori neruoso occurrit causa morbifica, vi cuius necessario afficitur corpus neruosum, propter imminutam receptioné obiecti tactus: & quãdoque etiã ita afficitur,

vt motus quoque lædatur. Cũ autẽ vitiũ in motu nõ habeat locum in quolibet torpore, in definitione omittẽdum. Torpor igitur exquisitus & genericus, est receptio imminuta obiecti tãgibilis nerui sensitiui, depẽdẽs à frustratione tactus. *Definitio.*

Forma torporis, est receptio imminuta obiecti tangibilis. Dicitur receptio, ad differentiam iudicij: nisi enim error fieret in receptione, non esset error in iudicio. Dicitur receptio imminuta: ad differentiam receptionis corruptæ, quæ fit in dolore: & ad differentiam, receptionis ablatæ, quæ locum habet in paralysi. Additur, obiecti tangibilis: ad differentiam obiecti visibilis: si quidem & visio imminuta potest statui stupor oculi: at non est stupor exquisitus, de quo loquimur, ad tactum pertinens. Sed dubitatur: nam Gal. cap. 2. l. 2. loc. aff. ait, stuporem esse insignem refrigerationem. Responsio: Galenus ibi respicit ad stuporem, vt effectiue consideratur: nos autem in præsentia eum sumimus formaliter. Quare stupor exquisitus semper est receptio imminuta obiecti tangibilis. Sed quandoque fieri potest, vt stupor habeat annexum vitium in motu: quemadmodum accipitur à Galeno cap. 1. l. 1. de sym. caus. vbi ait, torporem esse compositum è difficultate sensus, & motus: vt à paralysi non genere differat, cum & hæc pertineat ad sensum, motumque voluntarium, sed magnitudine, quia paralysis producitur à causis validioribus. Sed notandum, si in stupore sensus imminuatur, & coniunctum sit vitium in motu: motum esse prauum, seu corruptum, præsertim vt membrum decidit, quemadmodum euidenter scribit Galen. cap. 2. lib. 2. de caus. symp. Differt autem torpor à tremore: quia in torpore, dum cadit membrum, non ilico sursum attollitur, sed interiecto euidenti interuallo: & ratio est, quia virtus imbecillior est in torpore, quam in tremore: vnde torpor est incipiẽs paralysis. *Forma.*

Subiectum torporis, est neruus, quatenus est sensitiuus: & proinde neruus mollis, qui est sensitiuus: & durus, quatenus, potest esse sensitiuus. In omni ergo torpore, subiectum est neruus, vt sensitiuus: in aliquo torpore, est neruus, vt motiuus. Hinc Galenus ait, torporis causam contentiuam esse in neruo, cap. 5. l. 1. de sym. caus. Sed oritur dubium, è cap. 2. l. 2. loc. aff. vbi Galenus confutat Archigenem, dicentem, quod stupidus dolor pertineat ad neruos: stupor enim, ait Galenus, est indicium dispositionis, id est, frigiditatis, non autem loci: nam stupor non modo ad neruos pertinet, sed etiam *Subiectũ.*

ad

ad venas, arterias, carnes, &c. Responsio. Stupor dupliciter sumi potest: primo, vt sensibiliter non apparet, & sic stuporis subiectum potest esse pars alia à parte neruosa: sed hic non est stupor exquisitus: secundo, vt sensibiliter apparet, & sic residet in tali subiecto, quod suos affectus potest sentire, & pro voluntatis imperio moueri potest: & hoc subiectum est neruus.

Causa efficiens. Tandem in definitione diximus, dependens à frustratione tactus: nam modo frustratur solum tactus: modo cum facultate tactrice frustratur etiam facultas motrix. Quare intelligendæ sunt causæ, ob quas hæ facultates frustrantur. Frustrantur igitur, vel ob Morbum, vel ob Errorem externum.

1. Angustia. Si ob morbum, est affectus, qui cum Galeno c.5.l.1.de sym. caus. est stuporis causa continens: in quo stupore facultas læditur, & proinde ob morbum: vt iure Galenus proponat stuporem succedentem repletioni. At morbus talis est, vi cuius à cerebro ad neruos virtus transmitti prohibetur: quare hic morbus necessario est nerui angustia: vnde hunc stuporem Auicennas nominat morbum instrumentalem. Cæterũ hæc angustia non est integra: est tamen intensior, quam in tremore: vnde torpor leuis paralysis dicitur, cap.2.lib.2.de caus. symp. Angustia hæc, cum Galeno cap.5.lib.1.de sym. caus. in neruo meatus habente, id est, in neruo optico, est obstructio & compressio: in neruo autem non habente meatus, est constipatio, subsidentia: (quæ densitas dicitur, cap.2.l.2.de caus.

Constipatio. sym.) & compressio. De vitiis nerui optici, in affectib. oculorum loquemur. Quoad angustiam nerui meatibus destituti: constipatio est, dum neruus crassescit, duriorque euadit, vt pori occludantur, & impediatur transitus facultatis, id est, radiorum spirituum animalium. Nerui autem crassiores & duriores euadunt, propter succum glutinosum & crassum: Qui succus est vel alimentalis, vel excrementitius. Alimentalis, si nerui alimentum sit crassius & viscidius: Succus autem est excrementitius, si torpor fiat è suppressa aliqua euacuatione: vnde Galen. ait, torporem fieri ab humore excre-

Subsidentia. mentitio, cap.2.lib.2.de caus. symptom. Subsidentia fit à frigore violento: & secundum Auicennam, à siccitate, & humiditate: à siccitate, quatenus per hanc neruorum fibræ & membranæ, id est, partes extrinsecæ colliguntur & vniuntur: ab humiditate, quatenus nerui remolliuntur, vt claudan-

Compressio. tur pori. Compressio morbosa: (ad differẽtiam cõpressionis

non

non morbosæ, quæ, verbi gratia, fieri potest à ligamentis) fit à causa, residente quidem extra neruum sed in corpore: vt, à tumore vel inflammatorio, vel non inflammatorio. Quod si facultas frustretur ob errorem externum: hic error attinet, vel ad Virtutem, vel ad Membrum. Si ad virtutem: idem est dicendum, quod in tremore: Nam spiritus vel non gignuntur, vel resoluuntur: non gignuntur vitio agentis, si caput sit frigidius, vt in senioribus: non generantur, vitio materię, dum deficit alimentum, ob causas vacuantes. Si resoluuntur spiritus: fit stupor, dum proxima est syncope, & dum mors est propinqua. Si error pertineat ad membrum, cum Auicē-na, pertinet ad calidum innatum membri, quatenus calidum innatum patitur secundum complexionem, secundum substantiam, seu quantitatem. Secundum complexionem patitur à causis refrigerantibus, vt ab opiatis, scorpione aquatico, torpedine pisce, cap. 8. lib. 5. de vsu. par. cap. 2. lib. 2. loc. aff. hæ enim causæ spiritum seu calidum insitum refrigerant. Vnde notandum, causam refrigerantem dupliciter agere posse: primo, vt densat, vnde stupor fit lęsa facultate, ob morbum: secundo, vt minuit, seu remittit caliditatem caloris innati: & tunc fit stupor ob errorem externum, non læsa facultate. Patitur autem calidum innatum secundum quantitatem, dum eius substantia, vi caliditatis vehementis dissoluitur: vt contingere potest in balneis calidioribus, in febribus ardentibus. Hæ ergo sunt stuporis causæ: & formæ eædem, quæ in tremore: vt differentia tantum sit secundum magis & minus.

2. Error externus.

Vitium spirituum.

Vitium calidi innati.

Quoad differentias à forma: Receptio imminuta obiecti tangibilis, vel Simplex est, vel etiam Coniuncta cum læsione motus. Ratione subiecti: sumuntur differentiæ & à neruo, & à nerui sede: A neruo: nam hic vel tantum est Sensitiuus: vel & Sensitiuus, & Motiuus. A sede nerui: nam neruus pertinet vel ad Totum, vel ad Partem. Quoad causam efficientem: stupor fit Læsa facultate, aut ob Errorem externum. Si læsa facultate: si propter Constipationem, Densitatem, vel Compresionem. Si ob errorem externum, pertinet ad Virtutem, vel ad Membrum.

Differētia.

Stupor in genere patet è verbis ægrotantis, nam æger fatetur se tactilia ægre percipere, &, si moueri cogatur, dolere, si quiescat, non dolere, cap. 2. lib. 2. loc. aff. Causa autem cur per motum dolor excitetur, per quietē, nullus est: quia cum

Signa.

in stupore sensus sit imminutus, facultas non insurgit ad expellendum excrementa tertiæ coctionis: dum autem homo mouetur, hæc excrementa agitantur, vnde expultrix cum impetu insurgit ad expellendum: & quoniam hæc excrementa tertiæ coctionis vi mouentur, soluunt continuum, vnde dolor fit: in quiete autem non soluitur continuum, ideoque non fit dolor. Sed hæc quæstio satis est difficilis.

Signa differentiarum. Differentiæ ratione formæ, num læsio sit tantum in tactu, an vero etiam in motu: manifestæ fient ab ægris. Ratione subiecti: si differentiæ, sumantur à neruo: an læsus sit neruus sensitiuus, an motiuus: æger patefaciet. Si sumantur differentiæ à sede nerui: an afficiatur patiens secundum totum, vel secundum partem: cognoscetur è symptomatis, totum vel partem affligentibus. Ratione causæ efficientis: idem dicendum, quod de tremore.

Indicationes. Quoad præsidia: conueniunt cum tremore: cura enim stuporis & tremoris eadem.

Prognostica. Vitium hoc despiciendum non est: si enim protrahatur, degenerat in apoplexiam, epilepsiam, spasmum, & potiss. paralysin, cum sit leuis paralysis. Augetur vero periculum, pro vehementia differentiarum. Quoad formam: stupor periculosior, si noxa est, & in sensu, & in motu: & præsertim si noxa sit vehemens, & perdurans. Ratione subiecti, vt significat vehementiam dignitatis, stupor est periculosior, quo plures partes occupantur: & quo viciniores sunt cerebro. Ratione causæ efficientis idem dicendum, quod de tremore. Sed notandum cum Auicen. si stupor sit in toto, hominem mori vna die. Non loquitur hic Auicennas de quolibet stupore: nam paralysis ad totum pertinens, non perimit hominem vna die, licet multo sit vehementior, quam stupor: loquitur autem de stupore, procedente ex insigni spirituum resolutione: vnde Auicennas dicit, hunc esse stuporem, qui euenit prope mortem, in hoc enim stupore nulla prorsus desideratur vehementia. Secundo, Auicennas dicit: torporem à siccitate difficillime curari, quia adest insignis vehementia ratione essentiæ.

Curatio. Materiæ eædem locum hic habent, quæ in tremore: vnde nec à Paulo, neque ab Aëtio proponuntur.

CAPVT

CAPVT XXIIII.

De Paralysi.

QVONIAM torpor est leuis paralysis, ideo iam de paralysi dicemus. Per paralysin, seu resolutionem, intelligimus exquisitam: vitium scilicet in quo aufertur motus voluntarius: quamuis interdum auferatur solum motus, interdum cum motu etiam sensus: ea tamen ratione, vt non lædatur facultas principalis, nec omnes corporis partes resoluantur, quoniam non esset paralysis, sed apoplexia. Generatur paralysis, dum corpori occurrit aliquid præter naturam, vi cuius musculus orbatur facultate motrice, vt prorsus mouendi munere priuetur: vnde membrum concidere necesse est. Paralysis ergo est motus ablatus musculi, dependens à frustratione facultatis motricis. Definitio hæc explicatur cum Auicen. in prop. cap. & cum Galeno cap. 6. & vlt. lib. 1. loc. affect. cap. vlt. lib. 3. de lo. affect. cap. 3 & 4. lib. 4. loc. affect. cap. 5. lib. 1. de caus. sym. ca. 2. lib. 2. de caus. sym. cap. 5. lib. de atra bile. Forma est motus ablatus: ad differentiam stuporis, in quo imminuitur, videlicet, secundum motum sursum: & ad differentiam tremoris atque conuulsionis, in quibus vitiis motus deprauatur. Sed in paralysi motus ablatus interdum est solus, interdum coniunctus est sensus ablatus, cap. vlt. lib. 3. de loc. affect. Subiectum est musculus, qui est organum motus voluntarij: non autem subiectum est corpus vniuersum, sic enim esset apoplexia. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.* *Causa efficiens.*

Causa efficiens est frustratio facultatis motricis: qua distinguitur motus ablatus in paralysi, à motu ablato diuerso à paralysi. Nam, secundum Galenum cap. 2. li. 2. de caus. sym. quies est triplex: vna est, quæ fit à sola potentia, dum videlicet brachium sublatum immotum seruatur, vnde hic est motus tensiuus, qui fit à sola potentia: & hæc quies non habet locum in paralysi: altera quies nec procedit à potentia, nec à causa morbifica, dum scilicet sanum brachium super solidum aliquod reclinatur, vt quiescat: in qua quiete facultas non frustratur, sed potius secundum naturam otio fruitur: ideoque nec hæc quies in paralysi locum habet: tertia quies proficiscitur à causa morbifica, vi cuius facultas

motrix otiari cogitur, queadmodum in paralysi. Intelligendum igitur, qua ratione musculi frustrentur facultate motrice. Dicimus ergo frustrari facultatem, quoniam vel Læditur, vel Error aliquis externus occurrit. Facultas læditur: dum in musculo motui destinato, & motu priuato, adest morbus. Error autem externus locum habet: dum vitium est extra musculum, siue illud vitium sit morbus, siue non sit morbus. Quare in paralysi, musculus motui destinatus priuatur vi animali, quoniam hæc vel à cerebro in musculum influens, non suscipitur, vel quoniam non influit. Non suscipitur à musculo: ob intemperiem musculi vel frigidam, vel frigidam & humidam: non autem fit paralysis (secundũ Auicen.) ob intemperiem calidam, nec ob intemperiem siccam, alias etiam corpora, hectica febre correpta, paralysi afficerentur: quod tamẽ non accidit: Ratio est, quia calidum non aduersatur radiis spirituum animalium, nec aduersatur calido insito ipsius musculi: contra, frigidum inimicum est & radiis & calido insito. Non ergo intemperies calida, sed frigidà potest esse causa paralysis. Et potuit hoc Auicen. accepisse à Galeno, qui cap.6. lib.1. de loc. affect. admittit, paralysin in quibusdam fieri corporibus, quæ resident super lapides frigidos, vel diu versantur in aqua frigida: vt hinc musculi refrigerentur, & non posint facultatem admittere. Notandum autem hanc frigiditatem pertinere ad musculos: sed potiss. secũdum portiones neruosas. Præterea hæc causa refrigerans, est vehemens, longe diuersa, à frigiditate & humiditate hyposarcæ, in qua nec afficiuntur nerui, neq; vsque adeo vehemens est frigiditas: vnde nec paralysis fieri potest. Et cum hæc intemperies pertineat ad musculos, secundum partes neruosas, hæc intemperies non habet locum in ductibus, seu viis, per quas facultas influit, quia per ductus solum influit facultas animalis cum radiis: at musculi multifariam concurrunt: nam facultas per musculorum neruos influit & suscipitur: preterea à musculis fit motus, seu actio: ob id non in ductibus, sed in musculis dyscrasia frigida est causa paralysis. Porro, si fiat paralysis, quoniam facultas à capite ad subiectas partes non influit: tunc non influit, vel quia transmittitur quidem, sed prohibetur transitus: vel quia non transmittitur. Transitus prohibetur ob morbum vel nerui, vel spinalis medullæ: & si nerui, vel in musculo, vel extra musculum: inter morbos tamen in neruis, & in spinali medulla.

Frustratio facultatis motricis.

1. Si facultas influẽs, non suscipiatur.

2. Si facultatis trãsitus prohibeatur.

medulla, exiguum est discrimen: quod si enim nerui musculorum resoluantur, est paralysis per essentiam: si resoluantur nerui extra musculos, vel spinalis medulla, est paralysis per cōsensum. Sufficiat ergo hoc loco simul recensere morbos, tum nerui in musculis, & extra, tum spinalis medullæ. Morbus ergo est, vel soluta vnitas, vel angustia. Soluta vnitas est causa paralysis: quia vis animalis, secundum naturæ leges, influit per neruos continuos: hinc Galen. cap. vlt. lib. 3. loc. aff. ait, paralysin interdum fieri propter spinæ incisionem. Angustia est morbus pororum: nimirum constrictio seu repletio, id est, compressio: deinde constipatio, quæ impropriè vocari potest obstructio: denique densitas: nam eædem sunt causæ stuporis & paralysis, magnitudine tantum differentes, cap. 5. lib. 1. de caus. sym. cap. 2. lib. 2. de caus. sym. Cum ergo eædem sint causæ: breuiter quædā monebimus, circa compressionem, constipationem, & angustiam compositam è compressione atque constipatione. Compressio fit è luxatione vertebrarum: non tamen quælibet luxatio vertebrarum spinæ est causa paralysis, cap. 3. lib. 4. loc. affect. nam primum oportet, vt luxatio affatim & repente fiat, non sensim, alias non excitat paralysin: præterea si luxatio fiat secundum rectitudinem, non fit paralysis: si in obliquum, siquidem luxatio fiat in vertebris ceruicis, fit paralysis: sin fiat secundum lumborum partes, non fit paralysis: ratio est, quoniam in lumbis totus neruus prodit è vertebra superiori: in ceruice autem è loco medio inter vertebram superiorem & inferiorem: vt necessario in ceruice neruus comprimatur, præsertim si subsequatur inflammatio. Constipatio fit, quoniam nerui replentur, à succo crasso, vel alimentali, vel excrementitio. Quoad excrementa, Auicen. insinuans differētiam inter conuulsionem & paralysin, statuit, materiam excrementitiam morbificam in spasmo occupare neruos, secundum partes externas, seu membranosas, à meningibus prodeuntes: in paralysi autem occupare neruorum partes internas, seu medullares, prodeuntes à cerebri substantia. Angustia, mista è compressione & constipatione, prodit à tumore: nam tumoris materia, vt penetrat, habet vim constipandi, vt comprimit, habet vim comprimendi. Si denique fiat paralysis, quoniam vis non transmittitur: est paralysis, quæ succedit inflammationi vulnerum musculorum temporalium: fit autem quoniam vis animalis confluit in partem

Solutio vnitatis. *Angustia.* 1. Compressio. 2. Constipatio. 3. Angustia. 3. *Si facultas non transmittitur.*

inflammatam, vt pars illæsa paralysi afficiatur. Omitto cerebri morbos: nam si vi horum morborum non transmitteretur facultas, fieret potius apoplexia.

Differentiæ. Quoad differentias à forma: vel Motus solus est ablatus, vel Simul etiam sensus. Ratione subiecti: paralysis attinet vel ad Dextram partem, vel ad Sinistram, vel ad Vtramque: Et hinc, ad Caput, vel Infra: Et si infra, ad artus Supernos, vel Infernos. Quoad causam efficientem: in paralysi virtus vel non Influit, vel non Suscipitur: si non influat, vel non Trãsmittitur, vel Retrocedit, vt in inflammatione, quæ subsequitur vulnus musculorum temporalium.

Signa. Paralysis in genere patet: vt etiam secundum differentias à forma, & subiecto. Differentiæ à causa efficiente, patent è traditis in sermone de torpore. Breuiter tamẽ sciendum si paralysis fiat, quoniam facultas non suscipitur ob

1. frigiditatem, cognoscitur e causis prægressis refrigerantibus. Verbi gratia, si fuerint applicita opiata, si homo sederit super lapidem frigidum, vel etiam diu in aqua frigida fuerit

2. commoratus. Si fiat paralysis, quoniam virtus non influit: si fiat ob partiũ morbos: cognoscere oportet morbos, & morborum sedem. Morbus autem est soluta vnitas, vel angustia. Soluta vnitas facile cognoscitur, nam prægressa est causa incidens, vt post incisionem statim subsecuta sit paralysis. Angustia, densitas, compresio, constipatio, mistusque affectus è compresione & constipatione, facile cognoscuntur è traditis de torpore: verbi gratia, densitas cognoscitur è prægressa causa refrigerante: compresio, ex ictu, è luxatione: constipatio, è præcedente victu crasiore, è suppressa aliqua euacuatione: affectus mistus è compresione & constipatione, cognoscitur è signis, indicãtibus tumores. Morbi sedem quod attinet, num sedes sit musculus, an vero sedes sit extra musculum, cognoscitur è cap. 6. lib. 1. loc. aff. Verbi gratia, si malum sit in musculo, vt in musculis manus, cognoscitur è prægressa percussione, vel frigiditate secundum manum: & præterea è macie secundum manum, quia ratione quietis, quæ est in paralysi, pars emaciatur: cognoscitur etiam, si iuuant ea, quæ parti resolutæ, id est, manibus applicantur. Quoad si contra eueniat: iudicandum est mali radicem esse extra partem affectam, extra musculum. Vtrum autem mali sedes attineat vel ad neruos, vel ad spinalem medullam: cognoscitur è cap. 3. lib. 4. loc. aff. ad quam rem opus est tenere

originem

originem neruorum, tum à cerebro, tum à spina. Postremo, 3.
si fiat paralysis, quoniam facultas retrocedit: cognoscitur è præegresso vulnere musculorum temporalium, præsertim dum inflammatio subsequitur.

Præsidia sumuntur, sicut etiam in tremore, à subiecto, & causa efficiente. Ratione subiecti, seruanda est corporis neruosi proportio. Ratione causæ efficientis, patet, si fiat, verbi gratia, ob frigiditatem, membrum esse calefaciendum: si fiat, quia vis non influit, propter solutam vnitatem, oritur indicatio vniendi: si propter densitatem, calefaciendi: quia densitas non est ex vsu, sed causa densitatis, nimirum frigiditas. Si morbus sit compressio: si à luxatione, vel à tumore: his occurrendum: vnde, verbi gratia, oritur indicatio, os reponendi in propriam sedem, & sic de reliquis. Si morbus sit constipatio: si fiat ab alimento crasso, oportet attenuare: si ab excremento, oportet excrementum euacuare. Si morbus sit mistum quid è constipatione & compressione: indicatio sumenda est à tumore. Si denique paralysis fiat, quia facultas retro cedit: occurrendũ vulneri musculorũ temporaliũ. *Indicationes.*

Licet paralysis hominem non occidit, ita tamen ad functiones ineptum reddit, vt eum mori satius esset, cap. vlt. li. 3. loc. aff. non ergo negligenda. Varie autem prognosticãdum, pro vi differentiarum. Paralysis in genere maxime est periculosa, si præter essentiæ vehementiam, coniungitur etiam vehemẽtia facultatis, verbi gratia, si membrum resolutum, magnitudinem, & colorem naturalem seruat, non est vehementia facultatis: contra, si non seruat: & præsertim (quemadmodum Auicen. notat) si lateris resoluti oculus imminuatur: hæc enim indicant facultatis imbecillitatem, vt membrum non possit nutriri: & oculus imminutus indicat etiam spiritus animalis defectum: quare est insignis vehementia ratione facultatis. *Prognostica in genere.*

Quoad differentias à forma; paralysis minus est periculosa, si solum lædatur motus; vel sensus: magis, si in vtroque sit noxa. *Prognostica differentia.*

Quoad subiectum, paralysis est peior, in qua plures musculi corripiuntur: est enim signũ 1.
vehementiæ secundum essentiam, & formæ, & efficientis. 2.
Quoad differentias à causa effic. si fiat paralysis, quoniã non 3.
suscipitur facultas, ob musculum frigiditate affectum: hæc 1.
est curabilis: vnde piscator ille, cap. 4. loc. 3. de loc. aff. celeriter sanatus est. Si paralysis fiat, quoniam prohibetur transitus 2.
facultatis animalis: si morbus sit soluta vnitas: est paralysis

incurabilis, quia neruus sectus coalescere nequit. aph. 19. sect. 6. & propterea in casibus paralyticis curatio non aggredienda. Si angustia sit densitas: & hæc paralysis facile curatur: nam est affectus frigidus, qui à calido potest vinci. Si angustia sit compresio, si simplex sit compresio, siquidem pendeat à luxatione vertebrarum: cum Auicen. vt plurimum est lethalis: nam nerui insigniter contunduntur atque atteruntur: & præterea luxatas vertebras, ad pristinam sedem reuocare, est admodum arduum. Si compresio sit ex ictu, secundum Auicen. si nerui vehementer conterantur: malum est incurabile: si non vehementer atterantur: est curabile. Signum autem est neruos vehementer atteri, si post ictum ilico oriatur paralysis: si non ilico oriatur paralysis post ictū, non vehementer conteruntur nerui, sed fit potius paralysis, ratione phlegmones quæ ictui succedit. Si autem angustia sit constipatio, si fiat ab alimento crasso: vix curari potest: vt etiam, si fiat ab excremento viscido, cap. 4. lib. 4. loc. affect. Si angustia sit vitium, mistum è compresione & constipatione: cum causa sit tumor vel inflammatorius, vel non inflammatorius: vterque tumor vinci potest: at facilius tumor inflammatorius: vnde Galenus, respiciens ad tumorem inflammatorium, cap. 6. lib. 1. loc. aff. ait paralysin ex inflammatione spinæ curari 7. diebus: respiciens autem ad tumorem non inflammatorium, qui ad scirrhosum vergit, cap. 4. lib. 4. loc. aff. gloriatur se hominem perfecte sanasse, qui afficiebatur paralysi ob tumorem non inflammatorium. Si fiat paralysis,
3. quoniam virtus retrocedit: hæc vt plurimum est lethalis: nam vulnera, & inflammationes musculorum temporaliū, ita se habent, vt nulla prorsus desideretur vehementia.

Curatio. Quoad materiam cheirurgicam: quædam notanda circa venæ sectionem, cucurbitulas, fonticulos. Quoad venæ sectionem: in paralysi secanda vena, si sanguis vehementer peccet. Peccat autem sanguis in paralysi: sub ratione causæ principalis, si paralysis fiat ab inflammatione, cum hæc à sanguine fiat. Peccat etiam sanguis quandoque, vt causa sine qua non potest fieri curatio, per alia remedia: vt si sit sanguis copiosus. At notandum, non esse in paralysi vacuandum sanguinē ea copia, qua peccat, verbi gratia si peccet ad ℔ j. satis est vacuare ad ℥ viij. Ratio est: quia, secundum Aëtium, partes resolutæ, causa quietis refrigerantur: vt non sint magis refrigerandæ, per copiosam sanguinis euacuationem.

Venæ sectio.

Quoad

Quoad vsum: dicemus quædam, circa Quãdo, & Vbi. Quoad quando: Auicennas & Alexander secant venam ante alias materias: nam sanguis vincit alia indicantia: ideoque in paralysi, secundum Aëtium, à venæ sectione ordiẽdum. Quoad Vbi: Aetius monet, detrahendum esse sanguinem à parte sana: nam in hac sanguis redundat, & virtus partis sanæ permittit. Quoad cucurbitulas. Auicennas probat & scarificatas, & non scarificatas: vt scilicet fiat vacuatio sensibilis, & insensibilis. Scarificatæ probantur: si paralysis materia sit copiosa, non impacta: non scarificatæ: si sit impacta. Quoad vsum: Quando: Si cucurbitulis vtamur causa materiæ exsistentis in loco affecto, oportet his vti post venæ sectionem: nam fluxa materia, vincitur à materia exsistente in toto. Vbi Auicennas appplicat cucurbitulas super capita musculorum. Si pars non admittat cucurbitulas: secũdum Aetium hæ applicari poterunt partibus vicinis. Quoad cauteria: Aëtius vrit circa cauitatem occipitij, in sutura coronali, & circa suturam coronalem ad latera: & inquit beneficio vlcerũ fluentium, hominem sanitatem recuperare. Conueniunt autem cauteria, non in omni paralysi, sed in ea, quæ producitur à pituita, genita in capite: & quæ producitur à spinali medulla. Si ergo materia morbifica subsistentiam habet in principio spinæ, & in capite: Aëtius vlcera excitat, & in occipitio, & sutura coronali. Vnde si constipatio pertineat ad os sacrum: etiam hæc pars inurenda est.

Cucurbitulæ.

Cauteria.

Medicamenta alia sunt Vacuantia, alia Alterantia. Vacuantia vacuant Sensibiliter, vel Insensibiliter. Alterantia respiciunt vel morbum vel proportionem neruorũ. Quoad vacuantia, & primum per meatus sensibiles: in paralysi frequentiore, quæ producitur à constipatione, ob pituitã: Auicennas cap. 1. de neruorum malis, probat purgantia vehementia: quia materia morbifica est crassa & viscida: nec virtus permittens desideratur, cum nerui non sint partes principales. Probat igitur *pilulas de euphorb.* Rhasis probat *pilulas fœtidas*. Alexander probat *hieras magnas, recipientes colocynthidem*. Quoad *pilulas fœtidas*, componuntur è medicamentis purgantibus in secundo, tertio, quarto, gradu: in secundo quidem gradu purgat *centaurium minus*: in tertio, *hiera, sagapenum, opopanax, colocynthis*, quæ purgat in tertia mansione tertij: in quarto purgat *euphorbium, elaterium*. Cum his purgantibus, in harum pilularum compositione, miscentur co-

Medicamenta.

1. Vacuantia sensibiliter.

Pilulæ fœtidæ.

P 5

pioſiora adiuuantia, quam corrigentia: vnde hoc medicamentum eſt purgans in tertio, circa tertiam māſionem. Eſt autem pilularum fœtidarum doſis minima, ℈ ij. vel ʒ ß. ſumma ℈ viij. vel ʒ ij ß. quæ ſumma doſis, eſt pars decima totius compoſiti medicamenti. Sed dubitatur: nam ſi pilulę fœtidæ exhibeantur in ſumma doſi, nimirum ad ʒ ij ß. tunc euphorbium exhibebitur vnica vice ad g̃ xv. cum tamen ſumma eius doſis non excedere debeat g̃ xij. Reſponſio. Pharmaca purgantia ſi ſola exhibeantur, non debent ſummam doſin tranſcendere. Quod ſi autem pharmacum ſoluens cum aliis exhibeatur, ſiquidem non fiat fermentatio: ne tunc quidem purgans vltra ſummam ſuam doſin exhibendum. Si autem fiat fermentatio, licet ſummam doſin tranſcendere, quia fermentatione vis purgantium refringitur. Quare pilulæ fœtidæ, niſi ſint fermentatæ, non ſunt in hac doſi exhibendæ.

Hiera Alexandri ca. 16. lib. 1.

Hiera Alexandri, componitur ex aloe, agar. polypodio, opopanace, ſagapeno, veratro, colocynthide, ſcammonio: miſcetque Alexander, accommodata tum adiuuantia, tum corrigentia. Dubitatur autem de ſcammonio. Nam Alexander monet, dum exhibetur medicamentum purgans, nihil eſſe miſcendum loco ſtimuli, qualis ſtimulus eſt ſcammonium: nam purgans, propter ſcammonium, ſeu ſtimulum, redditur inutile: dum enim volumus purgare pituitam, vel melancholiam, quæ materiæ cum difficultate purgantur: non prodeſt medicamentum purgans cito ad ventrem deferri, ſed expedit, vt diu moretur in ventriculo, vt efficacius agat, & melius vis purgantis diſtribuatur. Hoc pernoſcens etiam Auicennas, iubet vt poſt hieram non bibatur aqua, vel propinetur aliquod dilutum: quo ſcilicet hiera in ſtomacho moretur. Qua ergo ratione Alexander, in compoſitione illius medicamenti, ad purgandum pituitam, immiſcuit ſcammonium? Reſponſio. Si fiat fermentatio, poteſt ſcammonium miſceri cum medicamentis: & ſic Alexander hic miſcuit. Si autem non fiat fermentatio medicamenti, ſi exhibeatur ad materiam frigidam purgandum: cum Alexandro nil eſt miſcendum, quod ſtimuli habeat rationem, neque ſcammonium, neque aliud. Si autem medicamentum purgans non fermentatum exhibeatur, ad purgandum materiam calidam vel biliosam, licet miſcere aliquid loco ſtimuli: cum enim purgans ſit calidum, prodeſt vt diu non moretur in ventriculo & corpore: dum enim materia calida eſt purganda,

ganda, probabile est, corpus etiam esse calidum: ideoque hoc non est reddendum calidius, ob moram longam purgantis. Hinc Hippocrates comm. 12. libro secundo de ratione victus, quia vitium erat febrile & calidum, post purgans ilico exhibet *ptisanam*, vt medicamentum non diu moretur, sed statim descendat. Quoad vsum, digrediamur tantum circa Quantum, & Quando. Quoad quantum: Rhasis exhibet pilulas fœtidas ad ℥. j ʃs. quæ summa est dosis, potestque imminui, pro actiuitate causæ. Quoad quando agendum, Auicennas ait, fortiora medicamenta esse exhibenda, solum post quartum, septimum, vel decimumquartum diem: quia ante quartum diem magis potest cruditas, ad prohibendum purgans. Nec obstat, quamuis dicat Rhasis, curam esse incipiendam à pilulis fœtidis: nam Rhasis comparat materiam non crudam, cum morbifica, sed materiam exsistentem in toto, ad differentiam materiæ exsistentis in parte: quia dubio procul inchoandum est à purgatione totius, sed, vt diximus, post quartum: propterea quod procedente malo, materia morbifica magis potest ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum. Notandum etiam circa quando agendum: Rhasin pilulas exhibere pluribus diebus: nam dabat singulis tribus diebus, tribus vicibus: deinde ante quartam vicem, quiescebat per aliquot dies: ratio est, quia respiciebat ad vim materiæ indicantis, & virtutis permittentis: quia enim materia diu est præsens; ob id pluribus vicibus purgans est propinandum: causa autem virtutis, per interualla, quia melius fert virtus.

Vsum. Cause tanta dosi vtendum.

Medicamenta vacuantia insensibiliter, cum Auicenna, debent esse fortia & pinguia: Fortia hoc est vehementer calida, & admodum tenuis substantiæ: & ratio est, quoniam nerui & spinalis medulla profundas sedes obtinent. Debent esse pinguia, vt horum ope medicamenta fortia diutius hæreant, nec eorũ vis euanescat: & præterea pinguia hæc medicamenta prohibent generationẽ scirrhi. Cæterum, quoniam medicamenta vehementer resoluentia, minuunt substantiam calidi innati; Auicennas cum calidis in paralysi miscet frigida, quæ calidi insiti dissipationem prohibent: Auic. igitur cum calidis miscet *semen indiuiæ*; & Gale. c. 12. li. 7 *κατὰ γένη*, miscet *oleum myrtinum*. Notandum autẽ vt refrigerãtia, quæ cũ calidis miscentur, sint moderata, non autẽ vehementia, vt est *opium*. Sed dubitatur, quia Gale. cap. 5. li. 6. *κατὰ γένη*,

Vacuantia insensibiliter.

ad

ad paralysin componit medicamentum *ex opio & hyoscyamo*; quæ vehementer sunt frigida. Responsio. Frigida cum calidis bifariam possunt misceri: nimirum vt agunt vel in corpus, vel in medicamentũ calidum: si miscentur frigida medicamenta, vt agant in corpus, non debent vehementer esse frigida; quia neruis aduersantur: si autem misceantur frigida, vt agant in medicamenta, & quidem in calida, non est inconueniens, frigidiora misceri, vt opium: sed tunc est necessaria fermentatio, per quam frigida ita infringuntur, vt corrigant & conseruent calida, nec corpus refrigerent, sicut ante fermentationem; quemadmodum videmus refrigerare theriacam recentem. His ita constitutis, patet, cur Arabes & Græci vtantur medicamentis calidis, mistis cum emollientibus & refrigerantibus. Vnde in paralysi probatur medicamentum filij Zachariæ, laudatum à Mesue, quod *℞. costi ℥ j. euphorbij, piperis ana ℥ j. cum triente, castorij ℥ ß. olei de costo ℔ ß. fiat decoctio in duplici vase. Et si medicamentum valentius desideratur, addere licet ℥ iij. vini generosi, vt cyprij, & fiat decoctio ad consumptionem vini.* Verum ne diffluat medicamẽtum, cum Paulo miscenda est, pro ℥ j. huius medicamenti, ceræ in vino lotæ ʒ j. Mesues etiam ad paralysin è densitate, probat *medicamentum confectum è vulpe:* Quare probatur *oleum vulpinum: & licet etiam replere ventrem vulpis, æquali portione saluiæ, artemisiæ, origani, baccarum lauri, rutæ, & potissimum radicibus cucumeris agrestis: vel coquatur vulpes, vel cum aqua marina, vel cum aqua sulphurea, vel etiam cum vino, ad consumptionem vulpis, vt fiat exacta decoctio. Et applicetur decoctio, applicetur item vulpes loco affecto.* Auicennas probat *thermas resoluentes, videlicet vti & aquis, & lutis, & stufis.* Probatur etiã in hac paralysi vapor, seu suffumigium *è pyrite, siue molari lapide, cum aceto medicato cũ propositis medicamentis.* Quoad vsum. Quantum: In hac paralysi probatur summa dosis medicamentorum: nam materia morbifica est frigida, crassa, viscida, impacta, ideoque tantæ est actiuitatis, vt non cedat medicamentis, nisi vehementer agant, id est, nisi dentur in dosi summa: ita vt etiam quandoque ratione summæ dosis posit febris excitari: nam, secundum Auicennã paralytici à febre iuuantur: vnde Rhasis *confectionem anacardinam, calidam in tertio gradu, exhibet ad* ʒ ij. nostris temporibus aliquot grana dare solemus. Quomodo. Oportet hæc medicamenta administrare eo modo, vt valde agant: quare Mesues iubet, vt in sicco

Ca. 18. li. 3.

Vsus resoluentium.

ſicco balneo fiat frictio partium, *cum coſto, cum aniſo, dauco, vrtica, cum oleo confecto è ſinapi, è ſcammonio, agarico, turbith, & colocynthide.* Quando: Auicennas circa rubrificantia admonet, ne tanto tempore detineantur, vt locus exulceretur. Sed hinc quis inferre poſſet: Si locus non eſt exulcerandus. Ergo non probantur veſicatoria, & cauteria: quod tamen eſt falſum? Reſponſio. Si rubrificantia applicentur magnæ parti corporis, vt toti cruri: non debent detineri, donec exulceret: nam virtus partis prohibet, dum videlicet, pars, denſitate affecta, eſt ſatis vaſta & magna: tunc ergo tandiu detinenda medicamenta, donec pars rubicunda euadat: & dum pars rubicunda reddita comprimitur digitis, ſi rubicunda permaneat etiam poſt compreſsionem, ilico auferatur medicamẽtum, quia imminet exulceratio. At ſi medicamenta applicantur exiguæ parti corporis, vt oſsi ſacro: tunc licet exulcerare. Quoad Vbi agendum: reſoluentia ſunt exhibenda per os, & applicanda. Quæ exhibentur, reſpiciunt materiã vbiq; ſubſiſtentem: hæc enim penetrant ad omnes corporis partes. Quæ applicantur, reſpiciunt materiam ſubſiſtentem in determinata parte. Notetur autem vt intus ſolum iucunda vſurpentur: quia oris & ventriculi virtus non permittit ingrata, quæ tamen interdum extra vſurpari queunt.

Alterantia reſpiciunt morbos, & neruorum proportionẽ. Quoad morbos: ſi eſt frigiditas, cum Galeno cap. 4. li. 4. loc. affect. probantur calorifica: vt maxime probetur *mora in vino alterato cum calefacientibus medicamentis propoſitis.* *2. Alterantia.*

Medicamenta quæ reſpiciunt proportionem neruorum, ſunt propoſita in cap. de tremore. Maxime probatur *acorus conditus ſaccharo, vel melle: item caſtorium, cerebrum leporis aſſum, grana pini magna, id eſt, matura.* Et hæc ſunt alterantia, quæ calefaciendo magis iuuant, ratione neruorum, quam ratione aliarum partium. *Appropriata neruis.*

Quoad diætam, aër ſit calidus & ſiccus ratione materiæ. Cibus autem ſit attenuans, minuens, cauſa materiæ: at cauſa virtutis, cibus ſit mediocris: cauſa proportionis neruorum, cibus debet confici, è ſeruantibus proportionem. Quare in paralyſi probantur cibi optimi ſucci, conditi calefacientibus & ſiccantibus. Vnde recte Rhaſis exhibet, *ius ciceris, cum oleo & ſinapi.* Et Meſues dat *cappares, conditas aromatibus.* Abſtinendum autem *ab aceto,* quod nimia violentia agit in neruos. Quoad victum imminuentẽ: hic admodum erit minuẽs: *Diæta.*

vnde

vnde Auicennas exhibet *aquam hordei*, non pro potu, sed pro cibo, *aquam mellis, carnes leues auium*. Ratione virtutis, cibus erit mediocris: *vt perdices, columbi, pulli gallinacei* moderata copia assumpti. Quoad cibum, qui seruat neruorum proportionem: Auicennas exhibet *nucleos pineos*, sed in secunda mensa, ideoque administrandi sunt pro opsonio in parua quantitate, & non pro condimento, Vnde errant, qui in paralysi admittunt magnam quantitatem pinearum; quia bonum quidem & copiosum succum gignunt, sed crassum, & dificile coquuntur: & proinde si pineæ vere pro cibo exhibeantur, victus non est tenuis, non mediocris, sed plenus, & crassefaciens, qui in paralysi maxime est noxius. Præterea, pro opsonio probatur *acorus conditus saccharo, vel melle: item, eryngij radices, similiter condita*. Quoad vsum. Quando cibandum. In paralysi è pituita, materia morbifica primis diebus vincit virtutem: & post quatuordecim dies materia vincitur à virtute; nam primis diebus materia est copiosior, nondum euacuata, virtus robusta, non defatigata à medicamento: contra post quatuordecim dies: propterea ante decimumquartum diem, probatur victus minuens & tenuis: post decimumquartum diem probatur victus conseruans. Quoad potum, Auicennas probat magis *aquam*, in paralysi è pituita: nam vinum defert materias in neruos: & in paralyticis, vtpote frigiditate affectis, vinum facile acescit: acida vero neruis inimica. Rhasis ergo probat *mulsam, non admodum aquosam*: Mesues parat *cum saluia & materana*. Verum in morbo longo, & potissimum causa ventriculi, licet etiam secundum Auicennam *vinum* concedere, sed antiquum, quia hoc non ita facile acescit. Probatur etiam medicatum, cum calidis, propositis in dolore capitis à pituita. Quoad vsum vini: quantum: in parua quantitate vinum est exhibendum: sic enim nec ita facile acescit, nec defert materias in neruos. Quomodo: potus in paralysi non sit actu admodum frigidus, nam frigida nocent neruis, & secundum eorum temperiem, & secundum eorum calidum insitum. Quoad quando: vinum non est exhibendum ante quatuordecim dies, sed post.

Potus.

CAPVT

CAPVT XXV.

De Conuulsione.

PER conuulsionem, seu spasmum cum Galeno cap. vlt.lib.de palpit. intelligimus prauum motum, quo membra ita afficiuntur, vt musculi ad propria principia vi contrahantur. Differt ergo spasmus à spasmate: nam spasma est malum, in quo nerui partes citra incisionem, experiuntur vnitatis solutionem, c. 2.lib.2.meth.cap.1.lib.3.meth.cap.1. lib. 6. meth. spasmus autem est motus prauus membri. Porro loquimur hic & de notha, & de exquisita conuulsione: quia ambæ genere conueniunt. Generatur autem conuulsio, dum causa morbifica occurrit neruo, cuius vi, nobis inuitis, musculi ad proprium principium retrahuntur: vt ad musculi retractionem, etiam membrũ retrahatur, & motu conuulsiuo afficiatur. Conuulsio igitur est motus prauus retractionis mobilis, dependens à musculis contractis præter naturam à neruis. cap. 1. & 2. lib.2.de caus. sympt.cap.8. lib.1. de motu muscul. Forma est motus prauus retractionis, cap.1. lib.2. de caus. sympt. quo cõuulsio distinguitur à paralysi, in qua nõ est motus prauus, sed ablatus. Additur retractionis, ad differentiam tremoris, in quo motus est sursum ad deorsum: at in conuulsione est motus prauus, sed retractionis. Ratione mobilis, hic motus est affectio: ratione agentis, est actio: animalis quidem in legitima conuulsione, naturalis in spuria. Subiectum est mobile, seu id, quod motu voluntario mouetur, quod à musculo mouetur: & sic distinguitur hic motus prauus retractionis, à motu prauo retractionis in singultu, qui attinet ad ventriculum, qui non est organum motus voluntarij.

Nomen. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.*

Causa efficiens, sunt musculi præter naturam contracti à neruis: nam conuulsio est motus inuoluntarius, in quo musculi ad suum principium retrahuntur, aphorism.39.sectio.6. Nam musculi in spasmo non extenduntur, non transferuntur, non tensi manent: sed contrahuntur, cap.8. lib.1.de mot. muscul. Additur, præter naturam: ad differentiam contractionis musculorum secundum naturam, cap.6.lib.3.loc.aff. cap.1.lib.2.de symptom. caus. Sed cum musculi retrahantur interdum à neruis, interdum à ligamẽtis: in spasmo à neruis

Causa efficiens.

contra

contrahũtur:at si membra à ligamentis contrahantur, manent contracta, non conuelluntur.

Causa affectionis nerui. Cæterum, nerui functio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum: Læsa quidem facultate, in spasmo legitimo: ob errorem externum in notho.

1 Læsæ facultas. Quoad læsionem facultatis: ad hanc respiciens Hippocrates, aphor. 39. sect. 6. ait: conuulsionem fieri vel ex inanitione, vel è repletione: nam in vtraque conuulsione neruus morbo afficitur: quem Auicennas statuit esse morbum in magnitudine imminuta secundum longitudinem neruorũ, quia nerui breuiores redduntur. Sed imminuta hæc magnitudo secundum longitudinem, coniunctam habet magnitudinem secundum latitudinem: vel auctam, & tum est conuulsio è repletione: vel imminutam, & est conuulsio exinanitione. *Conuulsio e repletione.* Quoad conuulsionem è repletione: huius causa est materia: cuius species est humor, non vapor, cap. vlt. lib. de palpit. vapor enim musculos implet, non neruos, cap. 2. lib. 2. *Species.* de caus. sympt. Hic humor est sanguis, pituita, vel melancholia: bilis namque excluditur à spasmo è repletione orto: antequam enim excitet magnitudinem in neruo, expellitur ab expultrice: hinc Galenus cap. vlt. lib. 12. method. ait: conuulsionem fieri, vel ex inanitione, vel è repletione, vel à mordaci, id est, à bilioso humore: bilis ergo à materia replente distinguitur.

1. Sanguis autem est causa spasmi, dum facit inflammationem: vnde Galenus cap. 2. lib. 2. de caus. sympt. ait: spasmum è repletione fieri ex inflammatione: & idem dicit cap. 1. lib. 1. de mot. muscul. Porro phlegmone in parte neruosa, est causa spasmi, vel illius partis inflammatæ, vel totius corporis. Si inflammatio sit causa spasmi partis inflammatæ; tunc est conuulsio è repletione, de qua loquimur: si autem sit causa conuulsionis totius corporis, est conuulsio, quæ non fit è repletione, sed ob errorem externum: vnde Galenus comm. 34. lib. 3. prognost. ait: conuulsionem fieri ex inflammatione partis neruosæ, dum pars neruosa originem, id est, cerebrum in consensum ducit.

2. A pituita frequentius fit spasmus, quam ab aliis humoribus: nerui enim alimento pituitoso nutriuntur: at si hoc non vincatur, abundat excrementum pituitosum, quod spasmi

3. causa esse potest. com. aphor. 26. sect. 2. Melancholia rarius *Vitium.* spasmi est causa. Quoad vitium materiæ: hoc pertinet ad

sub

substantiam, dum conuulsio fit ab inflammatione, in qua sanguis putrescit:ad copiam, nam morbus est in magnitudine:succi enim copiosi angustant corpora neruosa,cap.vlt. lib.de palpit.ad qualitatem,ratione pituitæ & melancholiæ, quæ sunt materiæ frigidæ, viscidæ, crassæ: vnde Galenus aphor.70.sect.5.ait:conuulsionem fieri è lentis humoribus: vitium spectat ad quietem,cum succi quiescant præter naturam in neruis, non enim parum impacta est materia in neruis,aphor.70.sect.5.& coarctatur hæc materia secundum partes neruorum externas,quæ conficiuntur è membranis: hinc,quia materia conuulsionis est admodum crassa, & magis impacta,quam in paralysi, recte iubet Rhasis, in spasmo corpus magis esse inungendum,& magis fricandum oleo de costo,quam in paralysi.Causæ generantes has materias, patent ex alibi dictis.In couulsione ex inanitione nerui exsiccantur.Neruorum siccitas in hac conuulsione, pertinet vel ad Solidam substantiam nerui, vel ad Roridam humiditatem. Si absumatur solida nerui substantia: conuulsio hæc producitur à causa vehementer & cum impetu siccante: vnde Galenus aph.1.sect 5.ait, ab helleboro albo conuulsionem fieri ex inanitione, dum substantia nerui violenter & cum impetu siccatur. Hectica febre correpti, non conuelluntur: quia hæc corpora sensim,citra impetum, exsiccantur.Proinde si repentina fiat exsiccatio, idem contingit neruis,quod chordis vehementer siccatis,cap.6.lib.3. loc. affect. Causa autem hæc,vehementer, & cum impetu siccans, est vacuans Sensibiliter,vel Insensibiliter. Sensibiliter, vt dum fit conuulsio à veratro vehementer soluente.aph.1.sect.5.cuiusmodi etiam est conuulsio,quæ fieri solet per immoderata profluuia muliebria.aph.56.sect.5. Insensibiliter euacuans causa,est,tum Siccans,tum Simul & siccans, & calefaciens. Siccans,vt si conuulsio fiat à vigiliis, aph.18. sect.7. Siccans causa & calefaciens simul,est tum Morbus,tum Causa.Morbus, vt phrenitis,vt febris: phrenitidem proposuit Galenus, cap.vlt.lib.de palp.cap.vlt.lib.12.meth.febrem proposuit,cap. vlt.lib.de palp.aph.13.sect.7.cap.2 lib.2.de caus.sym. Oportet autem vt febris sit vehemens,& cum violentia siccans.Præter morbum potest etiam esse causa,ex aph.13.sect.7.vt si fiat conuulsio ob feruorem ambientis,ob cauteria, ob escharas, seu crustas, quæ vi ignis excitantur. Quod si in spasmo ex inanitione, minuantur rorida humiditas nerui: hic spasmus

Conuulsio ex inanitione.

Exsiccatio solidæ neruorũ substantiæ.

Exsiccatio roridæ humiditatis.

ſiccus dicitur ab Auicenna,& producitur à frigiditate,id eſt, ab opiatis, vel opio, congelante roridam humiditatem. De hac conuulſionis ſpecie, nec Altimarus, nec alij quicquam. Accepit autem Auicennas à Galeno, cap.vlt.lib.12.meth. vbi ait,conuulſionem fieri ex ingenti frigore,quod efficit quippiam veluti gelu.

2. Error externus. Quoad conuulſionem, quæ fit ob errorem externum: hanc Auicennas vocat, ſpaſmum non proportionatum ad materiam:ſcilicet in qua hoc eſt, ad ſubiectum: inter hunc enim ſpaſmum,& ſubiectum non eſt proportio: nam ſpaſmus eſt motus voluntarius: ſubiectum autem eſt mobile neruoſum,quod in conuulſione ſpuria ſubiectum eſt, non facultatis motricis,ſed expultricis: ſpaſmus enim non proportionatus fit à cauſa,quam nerui refugiunt, & expellunt: pertinet ergo ad facultatem expultricem.Hæc cauſa,ſecundum Auicen.ſpecie eſt multiplex:poteſt eſſe Subſtantia, poteſt eſſe Qualitas. Subſtantia eſt Vapor, vel Minera. Qualitas eſt Materialis,vel Spiritalis. Materialis, eſt Venefica, vel *1. Vapor.* Non venefica.Vaporem quidem proponit Gale. cap.2. lib.2. de cauſ.ſym.vbi vult, conuulſionem fieri à flatu implente muſculos,non neruos: Vapor autem vt plurimum eſt frigidus: ideoque producit conuulſionem ſatis leuem, quam *2. Humor acris.* Auicen.vocat ſaltum:vulgo dicunt crampe. Minera eſt humor calidus,mordax, & perinde irritans expultricem:quam cauſam propoſuit Galenus cap.vlt.lib.12.meth. dum inquit, conuulſionem fieri è tenui & erodente humore, afficiente *3. Frigus.* neruos,id eſt, ex humore bilioſo. Qualitas materialis non venefica eſt frigiditas vehemens,congelans neruum:& hæc frigiditas impertitur neruis à cauſa Interna, vel Externa. Ad internam cauſam reſpiciens Galenus ait, com.27. lib.4. de ratione vict. conuulſionem totius corporis fieri, ob copioſum ſanguinem,venas replentem, vt ſpiritus non poſſit penetrare: vnde ſanguis, veluti in corpore mortuo concreſcit,& frigidus euadit,quæ frigiditas neruis impertitur, & conuulſionem efficit. Ad cauſam externam reſpiciens Galenus cap.5.lib.9.meth.ait,conuulſionem fieri ob frigidæ potionem immodicam,& importunam. Notandum autẽ cauſam refrigerantem tripliciter concurrere poſſe, ad efficiendum ſpaſmum. Primo, vt agens in neruos prohibet excretionem excrementorum: vnde cum excrementa non vacuantur,fiat conuulſio è repletione, de qua ſupra diximus:

Cauſa refrigerans, quomodo ſpaſmum efficiat.

Granco

&

& huc referri debet, quod Galenus ait, com.aph.13.sect.6.frigus neruorum corpora reddere difficilia ad difflandũ, ideoq; neruos repleri. Secundo modo concurrit frigiditas, vt agit in roridam neruorum humiditatem, illam veluti congelando & inspissando: hinc, quoniam imminuitur rorida humiditas, fit conuulsio e siccitate, quam tetigit Galenus cap.vlt.lib.12. meth. Tertio modo concurrit frigiditas, quatenus ceu hostis agit in calidum neruorum insitum, vt nerui expultrix ad expellendum insurgat: hinc fit conuulsio è sanguine frigidiore, vel è frigidæ potu, com.27.lib.4.de vict.cap.8.& lib.9. meth.& hæc est conuulsio, de qua nunc loquimur. Qualitas materialis venefica, produci potest, à causa Interna, vel Externa. Ab interna, vt à vermibus defunctis: sicut etiam venenum intus genitum, potest esse causa epilepsiæ, & perinde multo magis spasmi causa esse potest. Ab externa causa producitur: vt si conuulsio fiat à morsu scorpij: quam speciem tetigit Galenus com.1.sect.5.aphorismorum, vbi inquit, spasmum fieri propter hellebori albi efficaciam, quæ humiditates ex neruis ad se trahit: hæc ergo vis veratri est venefica. Qualitas spiritalis, est qualitas dolorifica: & hinc oritur conuulsio, quæ fit ab ore ventriculi, cap.vlt.li.12.meth.com. aph.1.sect.5.vt est conuulsio quæ fit ab albo veratro: non eo modo, quem iam proposuimus, sed dum vi hellebori excitatur vomitus, in quo os ventriculi veluti laceratur. Similis etiam conuulsio fieri potest, dum os ventriculi mordetur à materia mordaci: vt contingit illi adolescenti, qui æruginẽ euomuit. Quamobrem colligendum è com.aph.1.sect.5.veratrum multifariam concurrere ad efficiendum spasmum. Primum enim causa legitimi spasmi, ex inanitione, dum neruos euacuat. Deinde etiam est causa conuulsionis ex inanitione, dum vi sua in distributione vehementer neruos siccat. Tertio est causa conuulsionis citra inanitionem, per qualitatem veneficam, dum trahit tanta cum violentia, vt afficiat neruos, vt hi ad expellendum insurgant. Tandem veratrum concurrit ad spasmum efficiendum, per qualitatem dolorificam: dum videlicet agit in neruos, per medium os ventriculi superius.

4. Venenũ. *5. Dolor.* *Ex helleboro spasmus.*

Conuulsionis differentiæ non sumuntur à forma, nisi secundũ Magis & Minus: vt motus est magis vel minus prauus. Ratione subiecti, mobile est Totũ, vel Pars, cõ.27.l.4.de vict.com.34.l.lib.prognost. Cæterum, pro partium varietate,

Differẽtiæ. A subiecto.

conuulſio variis nominibus donatur. Verbi gratia, cum Galeno cap.2.lib.2.de ſym.cauſ.ſi conuellantur muſculi mandibulares, vocatur τρισμὸς, id eſt, inuita dentium concuſsio ſeu ſtridor: Si conuellantur oculorum muſculi, dicitur Strabiſmus: ſi muſculi oris dicitur ſpaſmus cynicus: & cum Galeno cap.vlt.lib de palp.ſi ſpinales muſculi, mouentes caput, omnes conuellantur, conuulſio dicitur tetanus: ſi conuellantur muſculi, mouentes caput ad anteriora, vocatur emproſthotonus: ſi mouentes ad poſteriora, opiſthotonus. Quoad cauſam efficientem: nerui functio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Si læſa facultate, eſt ſpaſmus legitimus: & hic vel è Repletione, vel ex Inanitione. Si è repletione: huius cauſa eſt Sanguis, Pituita, vel Melancholia. Si ex inanitione: imminuitur vel Nerui ſolida ſubſtantia, vel Humiditas rorida. Si cõuulſio fiat ob errorem externum: error externus eſt Subſtantia, vel Qualitas. Subſtantia, eſt Vapor, vel Minera: ſed hæc minera eſt acris. Qualitas, eſt Materialis, vel Spiritalis. Sed oritur dubium: nam Hippocrates vbiq; tantum proponit conuulſionis duas ſpecies: vnam è repletione, alteram ex inanitione. Et Galenus cap.3. lib.8. κ.τόπ. ait, ſe in conuulſione non inueniſſe tres ſpecies: at in ſingultu ſe vidiſſe tres ſpecies. Contra, cap.vlt. lib.12. meth. ſcribit aperte, dari ſpaſmum, qui nec exinanitione, nec è repletione oriatur. Reſponſio. Galenus lib.8. κ.τόπ. reſpicit ad legitimũ ſpaſmum, & ſingultum: at lib.12. meth. & alibi, reſpicit ad ſpaſmum etiam nothum, qui fieri poteſt citra repletionem & inanitionem: & tunc neruus non concurrit, vt organum facultatis animalis, ſed vt organum facultatis expultricis: in ſpaſmo autem exquiſito, qui fit ex inanitione & repletione, neruus concurrit vt organum facultatis animalis. Verum alia in ſingultu eſt ratio: ſiue enim fiat ex inanitione, ſiue è repletione, ſiue citra has cauſas: ſemper ventriculus concurrit vt organum facultatis naturalis: & propterea omnes tres ſingultus ſpecies, ſunt exquiſitæ: quia ſingultus exquiſitus requirit ſubiectum, quod ſit organum facultatis naturalis, non autem animalis, quemadmodum in ſpaſmo ex inanitione & repletione.

A cauſa efficiente.

Non duæ tantum ſpecies ſpaſmi, ex inanitione, & repletione.

Signa.

Spaſmus in genere patet: ſicut etiam differentiæ à forma, & ſubiecto. Quoad cauſam efficientem, ſi fiat conuulſio læſa facultate: cognoſcitur, quia motus prauus eſt euidentior. Si fiat ob errorem externum, erit minus euidens: præterea

cognoscitur è causis prægressis, de quibus suo loco. An autem spasmus fiat ex inanitione, vel repletione: facile cognoscitur, e cap.6.lib.3.loc.affect. si enim conuulsio fiat à labore, vigiliis, fame, febre ardente, phrenitide iudicandum, quod fiat ex inanitione. Si contra, homo sit plenus, otiosus, suppressa sit aliqua euacuatio, & subsequatur conuulsio: iudicandum, quod fiat è repletione: præterea cum Galeno, aphoris. 26. sect. 2. si conuulsio ilico fiat, iudicandum fieri è repletione: addit Auicennas, si pars conuulsa, velociter absumat humidum, quod ipsi applicatur, esse conuulsionem ex inanitione: si contra, è repletione: nisi causa spasmi è repletione, sit phlegmone: huius enim vt humidum quod applicatur, facile exsiccatur. Quibus autem signis cognoscantur causæ conuulsionis è repletione: patet ex alibi dictis. In spasmo ex inanitione, cognoscere oportet, num inanitio pertineat ad solidam nerui substantiam, an ad roridam humiditatem. Si ergo, verbi gratia, præcessit vehemens frigus; iudicandum, inanitionem attinere ad humiditatem roridam: si prægressa sit causa vacuans, vel sensibiliter, vel insensibiliter: iudicandum inanitionem ad solidam neruorum substantiam spectare. At, si conuulsio fiat ab errore externo: an sit vapor, an materia acris, an qualitas vel frigida, vel venefica, vel dolorifica: patet è traditis in dolore capitis & potiss. in sermone de epilepsia.

Suppositis præsidiis, quæ respiciunt neruorum proportionem, cum Galeno cap. vlt. lib. 12. meth. sumendæ sunt indicationes à Forma, & à Causa efficiente. A forma, vt est retractio præter naturam, & perinde doloris causa: hæc indicat remedium, extendens membrum conuulsum. Quoad causam efficientem, hæc est morbus, vel error externus. Si fuerit morbus, siquidem fuerit conuulsio è repletione, cuius causa sit inflammatio: quid indicet inflammatio, patet. Si morbus sit magnitudo, producta à melancholia, vel pituita: quid indicent hæ materiæ secundum speciem, secundum vitium, secundum causam generantem, etiam patet. Si conuulsio fiat ex inanitione: si absumatur humiditas solidæ substantiæ, oritur indicatio humectandi. Si vitium pertineat ad roridam humiditatem, oritur indicatio calefaciendi, quia fit à frigore. Quoad errorem externum, siue sit vapor, siue minera, siue qualitas materialis, aut spiritalis: quid indicent, docuimus in sermone de epilepsia *Indicationes.*

Prognostica.

1. A forma.

Conuulsio interdum est vtilis, interdum periculosa, quandoq; mortalis. Quoad differentias à forma: prout motus est magis deprauatus, prout retractio est intensior, quo diutius durat: eo periculosior est conuulsio: quia est vehementia essentiæ. Quoad vehementiam dignitatis: vt plures afficiuntur partes, & quo viciniores sunt cerebro: eo conuulsio periculosior: vnde tetanus periculosior est emprosthotono, & opisthotono, quia plures musculi in tetano occupantur: vnde Galenus com. aphoris. 6. sect. 5. ait, qui tetano capiuntur; quatuor diebus mori posse, nam malum est geminatum, dum plures occupantur partes: quod si homo perduret vltra quartum, & non moriatur, signum est vehementiam essentiæ esse minorem. Quod si in tetano addatur vehementia facultatis, malum prorsus est lethale. Vehementiam autem facultatis indicat locus affectus: verbi gratia, si conuulsio afficiat musculos, pinnas narium mouentes: significatur vehementia facultatis, quia adest insignis imbecillitas: si enim per nares feratur multus spiritus, vt fiat conuulsio, mors est propinqua, comm. 60. lib. 2. de ratione victus: nam conuulsio vehemens ratione essentiæ, est coniuncta cum vehementia facultatis, cum virium imbecillitate.

2. A causis in genere.

Quoad vehementiam ratione causæ efficientis: in genere, qualibet causa, vt vehementior est secundum essentiam, dignitatem, & facultatem: ita etiam statuendum est magis periculosam esse conuulsionem. Vnde Paulus ait, si labia, palpebræ, aut lingua contrahantur: conuulsionem esse admodum periculosam: nam hæc indicant vehementiam ratione essentiæ: vt materia morbifica secundum essentiam sit adeo potens, vt posit has partes, cerebro proximas, afficere: indicant etiam vehementiã dignitatis, quatenus significant causæ originem esse in cerebro, vel in ore ventriculi. At si seorsim perpendatur vehementia causarum spasmi: primũ, si conuulsio fiat e repletione: curari potest: c. vlt. l. 12. meth. siue fiat hæc conuulsio circa inflammationem, siue cum inflammatione, Nam si fiat citra inflammationem, e pituita, vel melancholia: hæ materiæ vinci possunt: quandoque enim à febre superantur: vnde febris superueniens conuulsioni est salutaris aph. 26. sect. 2. & aph. 57. sect. 4. vt febris habeat rationem signi, indicantis vehementiam non ad summum insigentem. Sed & ætas signum esse potest materiæ morficæ magis vel minus impactæ: vnde Galenus ait, comm. 34. lib. 3.

S: r... e rep letione.

D prognost.

prognost. pueros facile à spasmo liberari. Si conuulsio fiat ex inflammatione: vinci potest, è c. vlt. l. de palp. nisi sit inflammatio, quæ sequatur vulnus lethale: tunc enim quælibet vehementia adest. Quoad conuulsionem ex inanitione: si fiat quoniam absumitur solida nerui substantia: cum Galeno ca. vlt. lib. de palp. est mortalis: nam absumitur substantia calidi innati, quæ seminalis est, vt breui tempore nequaquam possit reparari: hinc Galenus ait, cap. vlt. li. 12. meth. si conuulsio fiat è siccitate, esse insanabilem: dum scilicet siccitas est perfecta, id est, dum solida substantia siccatur, non secundũ carnem, adipem, vel humiditatem roridam, sed secundum substantiam fibrosam, & membranosam, ca. 5 l. 7. meth. vt antequam fiat consumptio humiditatis fibrosæ & membranosæ, homo moriatur. Quod si non ad summum perducatur siccitas: desperandũ non est prorsus, c. vlt. lib. 12. meth. nisi succedat hæc conuulsio vel febri, vel phrenitidi: quia tunc summa est vehementia siccitatis. Concludere ergo licet, spasmum è siccitate, difficillime curari, & vt plurimum incurabilẽ esse: quemadmodum testatur Galenus apho. 26. sect. 2. & apho. 57. sect. 4. & apho. 70. sect. 5. & aph. 13. & 18. sect. 7. Si autem conuulsio fiat ex imminutione roridæ humiditatis: curabilis est: propterea quod humiditas congelata vincitur à caliditate. Et propterea Galenus cap. vlt. lib. 12. meth. hunc spasmum curari posse ait. Si conuulsio fiat ob errorem externum: si quidem sit substantia, & primum si sit vapor: hæc conuulsio, secundum Auicennam, curatur cito, hora vna: si scilicet flatus prodeat à pituita: at si vapor prodeat à materia venefica, conuulsio potest esse admodum periculosa. Si error sit materia mordax: conuulsio est curabilis, cap. vlt. lib. 12. meth. nam potest vacuari illa materia, qua vacuata cessat conuulsio. Si error sit qualitas, & quidem materialis, non venefica, vt frigiditas: conuulsio est curabilis: & quandoque etiam salutaris, comm. 27. lib. 4. de vict. nam in hac agitatur corpus, & per agitationem incalescit, vt sanguinis vitium, id est, frigiditas tollatur. Si qualitas sit venefica: est conuulsio periculosa, quia summa est essentiæ vehementia, vt colligitur è com. 1. sect. 5. aphorismorum. Si qualitas sit dolorifica: pro varia vehementia causæ dolorificæ, varie prognosticandum. Verbi gratia, si fiat conuulsio ab ore ventriculi, vt afficitur, à bile, cum Galeno cap. vlt. lib. 12. meth. & aphò. 1. sect. 5. bile vacuata, cessat conuulsio. At conuulsio notha, quæ

Spasmus ab inanitione.

Spasmus ob errorem externum.

interdum degenerat in exquisitam, vt est conuulsio, quæ fit ab helleboro, molestante os ventriculi, hæc est periculosa: sed euadit lethalis, vbi præter causam dolorificam subsequitur vacuatio insignis. Si fiat conuulsio è causa dolorifica partis inflammatæ propter vulnus: cum Galeno aph. 2. sect. 5. hęc conuulsio, quamuis spuria, vt fit à dolore, est ferme lethalis. Vnde pro varia affectione partis primario affectę, vario modo est prognosticandum.

Curatio. *Venasectio.* Si sanguis in spasmo peccet: vena secanda, cō. 28. lib. 4. de vict. Quare vena est secanda, si sanguis habeat rationem causæ principalis, vt in conuulsione ex inflammatione: Item in conuulsione, quæ fit à copioso, ac veluti congelato sanguine: Est etiam secanda vena, dum sanguis habet rationem causæ sine qua non, vt in conuulsione e pituita, quæ tamen conuulsio occupat corpus sanguine repletum. Vena ergo non est secanda in spasmo ex inanitione: nam sanguis potius deficit. Notandum autem circa quid agendum specificum in sanguinis euacuatione: si sanguis peccet ad ℔ j. tantum detrahendas esse ℥ viij. propter dolorem enim & motum virtus dissoluitur. VSVS: *Quantum.* Causa virtutis, vacuandus est sanguis per plures vices. *Quando.* Statim vena est secanda: nam adest indicans, & virtus in principio non prohibet: quemadmodum procedente conuulsione prohibere posset: hinc Galenus comm. 28. lib. 4. de vict. venam tundit ante fomenta, quamuis auctor ille primo vtatur fomentis: Galenus tamen auctorem non sequitur, sed methodum: nouit enim sanguinem in spasmo magis posse copia, quam frigiditate: quare primum secat venam, deinde vtitur calidis fomentis. Antequam autem secunda vice secet venam, vtitur fomentis: nam tunc sanguis minus potest copia, quam frigiditate: cum prima vice sanguis fuerit imminutus. *Cucurbitulæ.* Cucurbitulæ scarificatæ probantur Aetio & Auicennæ, quia vacuant: non scarificatæ non probantur, quia attrahunt, & non vacuant. Quoad *vbi*: si sanguis in toto exsuperet: cucurbitulæ applicandæ sunt dorso & cruribus: si redundet sanguis in parte determinata: vt varia est pars, ita variis locis cucurbitulæ sunt applicandæ. *Paulus ca. 19. & 20. lib. 3.* Ægineta, si crura erant contracta, applicabat postremis vertebris: si manus erant conuulsæ, applicabat septimæ vertebræ: si conuulsio attinebat ad labia, vel palpebras, applicabat cucurbitulas occipiti, & primis duabus vertebris: si aderat tetanus, applicabat ceruici

secundum

ſecundum vtramque partem, & pectori qua carnoſius eſt,& præcordiis, & regioni renum. Omitto in præſentia circa cheirurgiam,nerui inciſionem, quam probat Galenus cap.1. lib.1.de motu muſc.nam hæc doctrina ſpectat ad ſermonem de vulneribus.

Actuar.c. 1.lib.3.de meth.med.

Quoad medicamenta, multa ſupponentes:ſi cõuulſio fiat ex inanitione propriæ humiditatis: Rhaſis, Paulus, Auicennas probant *aquam dulcem, oleum commune, lac, vt ex his fiat balneum.* Et ſi conuulſio fiat à cauſa ſimul ſiccante, & calfaciente:Auicen. miſcet propoſitis, *oleum roſ.complet.aquam roſ.* vt alimentum detineatur,ratione leuis aſtrictionis,& vt fiat aliqua refrigeratio: & ſi cauſa ſit vehementer calefaciens: Auicennas aſcendit etiam *ad hordeum fractum ſine cortice,nam cortex ſiccat : addit violas, nymphaeam, cucurbitas, melones,lactucam,& ex his parat balneum.* VSVS. *Quomodo.* Balneum debet eſſe actu vel temperatum, vel tepidum : nam calidum ſiccaret. *Vbi.* Medicamenta modo toti, modo parti applicanda:prout ſiccitas vel eſt in toto,vel in parte. Si autem conuulſio fiat ex inanitione roridæ humiditatis : probantur calafacientia:vt eſt balneum è vino,vel ex aqua alterata cum calidis,de quibus alias.Si conuulſio fiat è repletione:& primum ſi fiat ab inflãmatione:curatur medicamentis, quibus occurrere licet inflãmationi, de quibus ſuo loco. Si ſpaſmus fiat citra inflammationem, occurrendum medicamentis, quæ in paralyſi ſunt præſcripta, de quibus ſupra. Sed iuniores notent : primum circa vacuantia per meatus ſenſibiles: Auicennam probare vehementia, non mediocria, & cauſa vacuationis totius,& cauſa capitis:de quibus dictum in dolore capitis à pituita,& à melancholia.Quoad vacuantia per inſenſibiles meatus,Rhaſis probat valentiora,quam in paralyſi,id eſt,magis calefacientia, & tenuis ſubſtantiæ, dè quibus etiam diximus.Secundum Aëtium probatur *ſeſeli,id eſt, ſiler montanum,cum aceto mulſo,aut poſca:* non enim eſt præter rationem, miſcere acetum pro vehiculo : quam vis eo pro medicamento principali non debeamus vti. Quantum ad ea medicamenta,quæ applicantur:notandum, Auicennam mirifice commendare,ſi applicemus *renem tritum cum ſua pinguedine,& ideo probatur ren arietis,caſtratorum,capræ,agni, hædi,vel etiam vituli,bouis,& potiſſimum tauri:* ren autem eſt detinendus donec exſiccetur,vel etiam fœteat, & mox alius ren admouendus.Addit Auicennas,membra cõuulſa inuol-

Pharmaceia.

A repletione.

uenda esse *lana, quæ madida humidaque oleo est seruanda.* Præterea Auicennas probat *aquam alteratã copiose anetho, in qua decoquatur canis, aut vulpes, vsque ad dissolutionem:* & hoc decocto æger semel aut bis est profundendus. Hippocrates aph.25.sect.5. in hoc spasmo probat *frigidam*, si copiose effundatur, calefacit enim per accidens, quatenus huius vi calor concentratur & vnitur. At secundum Auicennam, frigida non vtendum, nisi virtus sit robusta, secundum totum corpus, & secundum partem: vnde patiens erit iuuenis, carnosus, expers vlceris: præterea frigida locum habet, si assit ambiens, vi cuius calor insitus extra immodice moueatur: tunc enim ope frigidæ ab hoc motu liberatur, ideoque hæc materia in aere calido, non in frigido administranda: calidũ enim innatum non potest ferre concentrationem & aeris, & frigiditatis aquæ. Addit Auicennas puerulis calidiora non esse admouenda: vt liceat hoc medicamento vti pro pueris: ℞. rad. lilij ℥ j ß. anisorum ℥ ß. croci ℈ ß. mellis quantum sufficit. *Misce.* Iubet etiam Auicennas assiduo puerorum membra esse deponenda *in aquam alteratam chamamelo, fœnograco, meliloto. Et ex his olea etiam pro pueris possunt parari.* Rhasis iubet corpora conuulsa esse inungenda *oleo de costo:* & valentius ac diutius fricanda, quam in paralysi: nam materia magis est impacta. Si conuulsio fiat ob errorem externum: pro vario errore, varia medicamenta administranda, verbi gratia si error sit flatus, probantur discutientia flatus, de quibus in dolore capitis à flatu, & sic de reliquis.

Ab errore externo.

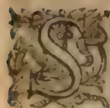
Diæta. Quoad diætam: notandum in spasmo ex inanitione, cum Rhasi & Græcis probari sorbitionẽ *ex alica, & farre, & hordeo, è lacte amygdalino, & potissimum ex aqua carnis destillata, vel agni, vel hœdi.* Et, si siccitas foueatur à caliditate, addatis *lactucam, semina melonum, cucurbitas.* Si non assit caliditas, potestis miscere cum aqua carnis *vinum medicatum.* Lactuca enim reddit aquam carnis refrigerantem: vinum, eam reddit calefacientem, & citius alentem: vnde patet, aquam carnis destillatam, si sola exhibeatur, esse cibum nec calefacientem, nec refrigerantem. Quoad potum: Si conuulsio fit è congelata rorida humiditate: probatur *vinum.* Si conuulsio sit è repletione: Paulus probat victum tenuem, extenuantem. Vnde Auicennæ probatur *panis cum melle, & aqua ciceris.* Et, si virtus sit debilis, secundum Auicennam est exhibenda *caro auicularum.* Vnde obiter colligendum, carnem magis

nutrire,

nutrire, quàm nutriat panis. Potus cum Paulo sit *mulsa* : & cum Auicenna cõcedi etiam potest *vinum antiquum* in parua copia : at post totius & capitis euacuationem.

CAPVT XXVI.

De Spasmo Cynico.

SVCCEDIT vitium, quod componitur è paralysi & conuulsione:facileque cognitis simplicib. cognosci poterit. Vocatur autem spasmus cynicus, tortura oris, conuulsio canina, risus Sardonius. Per spasmum autem cynicum intelligimus vitium, in quo facies figuram naturalẽ non seruat. Generatur hoc malum dum capiti occurrit causa, vi cuius musculi faciei ita læduntur secundum motum, vt figura faciei vitiosa reddatur. Spasmus ergo cynicus est figura præter naturam faciei, dependens à motu preter naturam suorum musculorũ. Forma, est figura præter naturam:nam figura deformis euadit. Subiectum, est facies, id est, capitis pars anterior, à capillis ad mentum : vnde intelligimus non tantum os, sed etiam maxillas, genas, oculos, frontem. Porro vitiosa figura attinet modo ad dextram partem, modo ad sinistram : & modo ad omnes partes, modo ad aliquas:vnde os interdum est immune:vocatur tamen tortura oris, quia vt plurimum oris figura vitiatur, & quia os præcipua est pars faciei. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.*

Dependet autem oris tortura, à motu præter naturam musculorum faciei. Ideoque statuendum hoc vitium formaliter acceptum, esse symptoma : pendet enim à motu præter naturam, ab actione læsa:hic quippe tortuosa oris figura est symptoma, nimirum qualitas mutata, quæ, vt opus, sequitur actionem læsam, id est, motum præter naturam musculorum faciei. At figura vitiosa, si consideretur vt morbus, non pendet à læsa functione, sed potius est causa læsæ functionis. Dum igitur Auicennas inquit, torturam oris esse morbum instrumentalem faciei : respexit ad causam effectricem principalem, qui est morbus in mala compositione : sicut in paralysi & spasmo. Quia autem nos tradimus definitionem per causam formalem : necessario dicimus, torturam oris esse figuram vitiosam faciei, dependentem à motu præter naturam musculorum. Cæterum hoc loco per *Causa efficiens.*

motum

Motus præter naturã. *Musculi faciei.*

motum præter naturam, intelligimus motum ablatum, si vitium fiat à paralysi:motum autem corruptum, si à cõuulsione. Per musculos faciei: intelligimus musculos, qui mouent maxillas inferiores, alas nasi, labia, & buccas, cap.13. lib.9.de vs.p. Quamuis autem horum musculorũ maior pars neruos suscipiat à tertio pari cerebri: nihilominus propositi musculi priuatim ita se habent:vt musculi oculorum neruos sumant à secundo pari cerebri:musculi maxillarum, alarum nasi, & labiorum, à tertio pari cerebri:musculosa autem latitudo, à qua buccæ mouentur, maxima è parte suscipit neruos, à secundo pari spinæ, nonnullos etiam à tertio pari spinæ, & secundum regionem altissimam à quinto pari cerebri, cap.7.lib.9.de vs.p cap.2.lib.4.de loc.aff. & in lib. de neruorum dissectione.

Causa motus præter naturam.

Motus autem horum musculorum præter naturam, fit propter causas vel paralysis, vel conuulsionis:de quibus dictum. At notandum, est cap.2.li.4.l.aff.& cap.7.lib.de caus. morb.si oris tortura fiat è paralysi: musculos læsos esse in parte non cõtracta, verbi gratia si fint resoluti dextrę partis musculi, tunc non operãtur:operantur autẽ musculi sinistræ partis, dum scilicet ad suam originem retrahuntur: dum autem contracti sunt, non distenduntur amplius, quoniam à seipsis distendi non possunt, nec distendi possunt à musculis dextræ partis, quia hi sunt resoluti: & ob id musculi partis non læsæ retracti permanent:secumque partis læsæ musculos contrahunt, & contractos seruant. Contra si fiat oris tortura è conuulsione, musculi læsi sunt in parte contracta, verbi gratia si dextræ partis musculi conuellantur, musculos sinistræ partis non læsos ad se trahunt.

Secundo notandum e cap.2. lib.4. loc. affect.in hoc malo musculos non fungi suo munere, quoniam noxa est vel in musculis, vel extra musculos:si extra musculos, vel in neruis, vel in eorum principiis:si in neruorum principiis, vel in spinali medulla, secundum primas ceruicis vertebras: vel in cerebro, sed secundum dimidium cerebri.

Differẽtiæ.

A forma non sumuntur differentiæ, nisi secundum Magis & Minus: prout figura est magis vel minus deformis. Quoad subiectum: figura vitiosa pertinet, vel ad Dextram faciei partem, vel ad Sinistram. Quoad causam efficientem, sumuntur differentiæ & à causa efficiente, & à sede causæ efficientis. A causa efficiẽte:vt est vel Paralysis, vel Conuulsio.

A sede

A sede:vt est vel Musculus,vel Neruus : & si neruus, vel secundum Progressum,vel secundum Principium:& si secundum principiū,vel secundū Spinam,vel secundū Cerebrum.

Tortura oris imminens , secundum Auicennam cognoscitur è faciei dolore , è stupore , è palpitatione. Præsens in genere non eget signis. Quoad differentias , quæ sumuntur à forma & subiecto , sunt manifestæ. Quoad causam efficientem , oportet cognoscere Causam , & Sedem causæ. Quantum ad causam:si fiat à paralysi:cognoscitur,quia pars contorta rectificatur per retractionem : Si causa sit conuulsio:rectificatur per extensionem:vt in paralysi pars læsa non sit contracta, in spasmo sit contracta. Addit Auicennas torturam è paralysi , indicari è faciei motu imbecillo , è sensu obtuso,& ex eo quod homo non sentit extensionem:& præterea cognoscitur , quia palpebra inferior delabitur. Si fiat è conuulsione : cum Auicenna vt plurimum adest dolor, sensus non est obtusus , durities adest in musculis , cutis tenditur , & cutis magis elongatur à parte colli : & maiori cum difficultate fit reditus ad naturalem statum.

Quoad sedem causæ : Si sedes sit musculus : figura vitiosa occupat solum partem faciei. Si autem sedes sit extra musculum:si sedes sit neruus,& quidem secundum progressum: noxa erit solum in facie:si secundum principiū : etiam noxa erit vltra faciem , verbi gratia si cerebrum sit affectum secundum dimidium:noxa erit secundum dimidium faciei, & dimidium totius corporis. Si sedes sit spinalis medulla,læsio erit secundum buccas , & partes infra spinam. Cæterum , si noxa sit secundum progressum neruorum : si attineat ad secundum par neruorum cerebri : indicatur à vitiosa figura oculi:si pertineat ad tertium par neruorum cerebri : indicatur è figura vitiosa , occupante dimidium faciei secundum omnes partes : si attineat ad quintum par:cognoscitur è leui noxa buccarū, si spectet ad secundum & tertium par spinæ, & quidem ceruicis:cognoscitur ex insigni noxa buccarum. *Signa.*

Indicationes propositæ sunt in paralysi & conuulsione.

Malum hoc non est negligendum:nam minatur paralysin etiam extra faciem,minatur epilepsiam,apoplexiam:quia causa morbifica lædit partes cerebro vicinas. Quoad differentias:Figura magis deformis,est periculosior : quia maior recessus à naturali statu.Ratione dignitatis : vt occupat plures partes,ita magis periculosa.Ratione causę efficiētis:cum *Prognostica.*

fiat

fiat à paralyſi, vel ſpaſmo:hæc ſuperius ſunt propoſita. Auicennas addit: ſi oris tortura vltra 6.menſes producatur, vix curari; nam mali cauſa eſt admodum vehemens ſecundum eſſentiam:perdurante enim oris tortura,materia euadit magis viſcida, craſſa, impacta, & proinde maxime recedens à naturali ſtatu.

Cheirurgia. Auicennas, Paulus, Aëtius, probant ligaturam, qua facies reducatur ad formam naturalem. Hoc autem intelligendum eſt de malo, ſi fiat è paralyſi, non autem ſi è ſpaſmo: nam in paralyſi pars eſt relaxata, in ſpaſmo contracta. Iidem venam ſecant,dum aſſunt ſanguinis notæ: & quidem ſub lingua. Cucurbitulas etiam ſcarificatas primis vertebris applicant. Hoc præceptum locum habet, ſi oris tortura fiat à paralyſi, aut à ſpaſmo è repletione. Supponunt autem hi auctores, ſi ſanguis in toto redundet, primum cubiti venam eſſe aperiendam.

Pharmaceia. Quoad medicamenta:probantur vehementia, purgantia totum, ſi opus ſit,totumque ſit repletum:ratio eſt, quia hoc malum cito, quantum fieri poteſt, expugnandum: ſi enim diu perdurat,non curatur. Notandum autem cum Auicenna non eſſe feſtinanter gargariſmis vtendum: nam attrahunt ad partes affectas:vt his vti liceat poſt ſternutatoria. Quoad digerentia, Auicennas probat, *carnem elixam animalium ſyluestrium,verbi gratia leporis, vulpis, lupi, cerui, apri.* has Auicen. applicat parti affectæ, & ſedi mali, & vertebris colli. Rhaſis probat *nucem moſchatam* in ore detentam, cauſa reſolutionis materiæ. Auicennas probat *maſticatorium ex acoro, pyrethro, nuce moſchata*:monetque vt detineatur in parte affecta. Rhaſis quotidie ante cibum vtebatur hoc gargariſmo: ℞ *ſinapi* ℥ *iij. mulſa* ℔ *j ß. fiat decoctio ad conſumtionem tertia: deinde adde ſyr. acetoſi, vel oxym. ſimp.* ℥ *ij. Miſ. pro gargariſmo.*

Diæta. Auicennas & Rhaſis aërem probant obſcurum. Cibus conuenit, vt in paralyſi, & ſpaſmo. Pro potu, Auicennas probat *aquam mellis.* Quoad motum,iubet Auicennas vt patiens non moueatur, vſque ad quartum, vel ſeptimum:dum exercitio vti poteſt: nam ante corpus eſt euacuandum: dum autem corpus repletum eſt,per motum ad caput fluit materia. Tandem probatur, vt patiens intueatur ſpecula è chalybe, ſemperque ſtudeat faciem ad naturalem ſtatum perducere.

CAP.

CAPVT XXVII.

De Catarrho.

HACTENVS de vitiis attinentibus ad cerebrum, quatenus est organum functionum animalium: iam dicendum de vitiis attinentibus ad cerebrum, vt est instrumentum functionis naturalis: propterea dicendum est de catarrho, multorum vitiorum fonte. Per catarrhum autem seu fluxionem, vel destillationem, intelligimus in genere omnem fluxum materiæ excrementitiæ à cerebro, extra cerebrum, ad quamcumque partem fluat, siue detineatur, siue egrediatur. Non enim hic sumimus catarrhum, quemadmodum sumpsit Galenus cap. 4. lib. 3. de sym. caus. pro catarrhi specie, in qua materia fluit in os: sed loquimur de catarrho in genere. Catarrhus ita acceptus generatur: cum cerebro præter naturam occurrit aliquid, vi cuius frustratur facultas naturalis cerebri, vt cerebri excrementum crassum morbificum euadat, & ita è cerebro egrediatur, vt corpus lædat. Catarrhus ergo est excrementum crassum, affligens corpus, procedens à frustratione alteratricis cerebri. Colligitur hæc definitio è cap. 2. lib. de organ. odor. cap. 9. lib. 6. de tuend. sanit. cap. 4. lib. 3. de sympt. caus. & ex Hippoc. lib. de glandibus. *Transitio.* *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.*

Forma est excrementum crassum, affligens. Paulus ait, catarrhum esse descensum præter naturam humoris excrementitij è capite in subiectas partes. Auicennas etiã statuit, catarrhum esse cursum materiæ à cerebro. His nos non aduersamur: etenim hi respexerunt ad explicationem vocis, ad definitionem notionalem, non ad essentialem: catarrhi enim vox significat fluxum. Porro à definitione notionali facile possumus essentialem colligere, secundum doctrinam pathologicam, quam tradidit Galenus cap. vlt. lib. de differ. sympt. cap. 4. lib. 3. de caus. sympt. Cum enim vox catarrhi, significet fluxum præter naturã materiæ à capite: catarrhus necessario est quid præter naturam. Genus ergo catarrhi, vel est Causa, vel Morbus, vel Symptoma. Si symptoma: vel actio læsa, vel qualitas mutata, vel excrementum mutatum. Cum igitur in catarrho fluat materia præter naturam: patet catarrhi genus in definitione essentiali, esse excrementum mutatum. Recte igitur in finitione diximus, catarrhum *Forma.* *Excrementum.*

rhum esse excrementum crassum, affligens. Diximus excrementum, ad differentiam alimenti. Diximus crassum: nam in qualibet coctione duo excrementa segregantur ab alimento: nempe tenue, & crassum: in cerebro, tenue excrementum est vapor, qui in sublime elatus per caluariæ suturas excernitur: crassum, est mucus pituitosus; materia illa mucosa, quæ per membranam perforatam egreditur, & perducitur ad nares, & potissimum ad os. Excrementum in catarrho necessario est crassum: nam si quandoque tenue sit, semper tamen mistum est cum crasso. Diximus affligens: ad differentiam excrementi crassi non lædentis.

Crassum.

Affligens.

Noxa excrementi crassi cerebri.

Species excrementi mucosi.

Vitiū excrementi.

Hoc excrementum, quatenus habet vim affligendi & lędendi, parit febres catarrhales, intemperantias, malas compositiones, solutam vnitatem. Intelligere ergo oportet huius excrementi speciem, & vitium. Quoad speciem: est substantia mucosa, vel Sincera, & vocatur mucus pituitosus: vel Permista: idque aut cum Sanguine, & dicitur mucus sanguinolentus, cruentus: aut cum Bile, & est mucus biliosus: aut cum Melancholia, & est mucus melancholicus. Quoad vitiū: hoc excrementum, secundum Galenum cap. vlt. lib. de diff. sympt. à naturali statu discedit, vel Tota substātia, vel Quantitate, vel Qualitate: & dum Galenus proponit excremētum vt præter naturam excernitur, innuit vitium secundū Motum: vt proponit excrementum, quod præter naturam detinetur, innuit vitium secundum Quietem: non ergo Galenus omittit vitium secundum vbi. Quoad vitiū in substantia: est excrementum cerebri, quod est præter naturam, non ratione loci, sed secundum substantiam à toto genere, verbi gratia excrementum putridum, veneficum, venereū. Quoad vitium in quantitate: excrementum vel Abundat, vel Deficit. Quoad qualitatem: pertinere potest ad Primam, vel Secundam. Ad primam: vt excrementum est vel calidius, vel frigidius. Ad secundam: & vel ad modum substantiæ, vt est crassum, aut tenue, aut viscidum: vel ad propria sensuum obiecta, nimirum ad colorem, odorem, saporem. Ad colorem, dum excrementum hoc mucosum ab albo recedit, vt est excrementum rubicundum, flauum, viride, nigrum. Ad odorem, dum male olet. Ad saporem, si est dulce, amarum, acre, salsum, acidum. Quoad motum: in hoc oportet perpendere terminum à quo, spatium, & terminum ad quem. Terminus à quo est cerebrum, cap. 9. lib. 6. de tuend. sanit. com. apho. 13. sect. 3.

1. Substantia vitiū.
2. Quātit.
3. Qualit.

4. Motus.
Terminus a quo: nimirum cerebrum.

sect.3. Oportet autem scire, qua ratione cerebrum habeat rationem termini à quo. Cum Galeno igitur cap.4. lib.3. de symp.caus.oportet perpendere excernendi modum, qui duplex est: fit enim vel per transmissionem, vel per attractionem. Transmissionis modus, attinet ad terminum à quo, & ad terminum ad quem; modus attractionis saltem ad terminum ad quem. Quantum igitur ad terminum à quo: cerebrum, vt à se propellit excrementum concurrit dupliciter: primum, vt iusto euadit robustius, vt in hoc retentrix cedere cogatur: secundo, vt expultrix ab excremento impellitur. Robustior euadit expultrix: dum subito, vi externi frigoris, partes cerebri densantur, dum capite repleto, subsequitur aëris frigiditas, & ea vehemens, vt materia exprimatur infra: côm.apho.13.sect.3. vt catharrus fiat grauior, si aër est frigidus & siccus, quam si frigidus & humidus: aër enim frigidus & siccus, in causa est, vt violenta magis fiat expressio. Impellitur autem expultrix ab excremento, dum peccat copia, vel qualitate, vel copia & qualitate simul: copiosum enim excrementum suo onere afficit expultricem: & si colliquetur, qualitate etiam afficit.

Spatium per quod, cum Hippocrate lib.de gland. est multiplex. Estque vel Secundum, vel Præter naturam. Si secundum naturam: spatium pertinet ad Nares, &c. Si præter naturam: est Amplum, vel Angustum: amplum, est Oesophagus, Tracheia: angustum attinet vel ad Vacuitates, seu inania inter membrum & membrum, vel ad Organa: & si ad organa, vel Naturæ, vel Animæ: naturæ organa, sunt Venæ & Arteriæ: animæ, sunt Spinalis medulla & Nerui. *Spatium.*

Terminus ad quem, est Totum, vel Pars. Si totum, fit febris catarralis: Si pars, potest esse quælibet pars extra cerebrum. Et hæc pars attinet ad Artus, vel ad Vétres: ad artus, verbi gratia dum fiunt dolores articulares catarrhales: ad ventres, & vel ad Abdomen, Thoracem, Caput. Ad abdomẽ: verbi gratia si fiat dolor colicus catarrhalis, vel fluxus alui catarrhalis, vel gonorrhoea catarrhalis. Ad thoracem, vt est tumor catarrhalis in pleura, in pulmone, vt dum materia destillat in pulmones, & tunc Galenus catarrhum nomine generis appellat destillationem, com.apho.12. sect.1. Si fluat materia ad caput, id est, ad partes capitis extra cerebrum: fluit vel ad Oculos, Nares, Aures, Os, aliasve capitis partes, verbi gratia si materia fluat ad oculos, fit epiphora catar- *Terminus ad quem.*

rhalis: si fluat in nares, vocatur Coryza seu grauedo, cap. 4. lib. 3. de symp. caus. com. 49. lib. 2. prognost. si in os, nomine generis dicitur catarrhus: si in fauces, dicitur raucedo: si in gargareonem, dicitur σταφύλη, seu acinus: si in glãdulas oris, vocãt ἀντιάδας & παρίσθμια. Sed oportet intelligere: qua ratione hæc omnia dicantur terminus ad quem. Quod si ergo fluxio fiat per modum transmissionis: tunc pars est terminus ad quem, quatenus Suscipit: suscipit autem vitio temperiei, vel compositionis. Temperiei: dum hæc est vel Frigida, vel Humida, vel Frigida & Humida: compositionis vitio suscipit pars: dum composita est è vasis amplioribus, vel est confecta è substantia rariore. Si fluxio fiat per modum attractionis: tunc causa termini ad quem est Dolor, vel Calor, sed intensior quam in termino à quo. Quoad vitium ratione quietis: quies est præter naturam: nam mucus pituitosus secundum naturam in cerebro reperitur, quare extra cerebrum præter naturam, nisi tempore opportuno per nares, & potissimum per os egrediatur. Si ergo hoc excrementum in partem aliquam decumbat, & ibi quiescat: sane hæc quies est morbifica. Quamobrem, si excrementum effluat, est symptoma in genere excrementi mutati: dum autem quiescit in termino ad quem, euadit causa morbifica. Hæc de forma.

5. Quies.

Subiectũ. Subiectum catarrhi est corpus: vt enim materia præter naturam quiescit in corpore, necessario lædit corpus, verbi gratia in febre catarrhali subiectum est totum corpus.

Causa efficiens. Causa efficiens, est frustratio alteratricis cerebri ad differentiam frustrationis alteratricis aliarum partium. Intelligendum ergo qua ratione cerebri alteratrix frustretur. Gal. cap. 4. lib. 3. de sympt. caus. ait: omnia symptomata prodire ex intemperie partium similarium, & instrumentorum morbis. præterea materiæ quantitate, & qualitate. Quod idem est, ac si dixisset, omnia symptomata fieri vel læsa facultate; vel ob errorem externum: quemadmodum ait, cap. 1. lib. 3. de symp. caus. Sicuti ergo diarrhoea est passio, quæ fit è coctione læsa in ventriculo: ita catarrhus fit è mala coctione in cerebro. Et, sicuti ventriculi coctio læditur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: ita etiam statuendum de cerebri coctione. Galenus loc. cit. respiciens ad facultatem læsam labefactatam, proponit dyscrasias: respiciens ad facultatem læsam impeditam, proponit morbos instrumentorum:

torum:respiciens tandem ad errorem externum, proponit materiæ quantitatem,& qualitatem. Hoc igitur loco explicandum, quæ intemperies sit catarrhi causa, quæ compositio, quæ materiæ quantitas,& qualitas.

Quoad intemperiem: catarrhus produci potest ab intemperie Calida,& à Frigida. Frequentius fit à frigida: vnde exquisitissimus catarrhus fit à frigiditate, nam cerebri temperies naturalis vergit ad frigiditatem, id est, ad remissum calorem. Vnde Galenus respiciens ad catarrhum qui frequentius occurrit, id est, ad exquisitissimum, hunc inter frigida vitia connumerat, c. vlt. l. 2. de temp. c. 5. l. 1. de tuend. san. aph. vlt. sect. 3. Verum & à calida intemperie fit catharrhus, com. aph. 12. sect. 3. vnde Gale. c. 9. l. 6. de tuend. san. illos redarguit, qui semper in omni catarrho capiti calida applicabant, credentes catarrhum tantum fieri ab intemperie frigida. Quantum igitur ad intemperiem frigidam: cum Gal. aph. 12. sect. 3. potest esse Remissa, vel Intensa. Remissa producit excrementum pituitosum vel subdulce, vel insipidum: intensa, acidum. Præterea intemperies frigida, potest esse coniuncta modo cum humida, modo cum sicca. Intemperiem frigidā & humidam proposuit Gale. c. vlt. l. 2. de temp. frigidam & siccam aph. vlt. sect. 3. Frigiditas autem dupliciter concurrere potest, ad producendum excrementum catarrhale: primum vt agit in alimentum,& hoc non potest vincere: vnde generatur excrementum pituitosum, satis copiosum: secundo: vt vapores excrementitios à corpore elatos nec resoluit, nec permittit vt egrediantur per suturas: vnde condensantur, & misti cum cerebri excremento crasso descendunt: quemadmodum innuit philosophus, circa finem, lib. de somno & vig. & cap. 7. lib. 2. de part. animalium. Quoad intemperiem calidam: hæc potest esse calida, calida & humida, calida & sicca. Concurrit autem vt potiss. calida intemperies generat excrementum cerebri salsum: & potiss. id producitur ab intemperie calida & sicca. Oritur autem dubium: quia Galenus in arte med. cap. de signis cerebri ait: cerebrum calidum & siccum superfluitatibus carere: ideò intemperies calida & sicca non est causa catarrhi. Responsio. Galenus loc. cit. respicit ad cerebrum constitutum intra latitudinem sanitatis: nunc autem loquimur de intemperie morbosa, qua fit attractio copiosioris materiæ. Hinc Auicennas in curatione catarrhi quandoque vtitur frigidis

I. Dyscrasia.

Frigida.

Calida.

& humidis. Intemperies calida habet vim colliquandi, vt excrementum calidius & tenuius reddatur: præsertim sub mora solis, si patiens olfaciat aromata, quæ præsertim reddunt caput calidius, si patiens sit natura rarioris habitus, vel etiã si rariorem habitum assequatur vi balnei, vel exercitij, vel aliorum. Quoad comparationem: causa catarrhi est angustia, cap.1. lib.9. de vs.p. caput enim veluti tectum est, domui calidæ superpositum, vt recipiat excrementa, quæ si detineantur ob angustiam, fit catarrhus. Error externus, est quãtitas & qualitas materiæ extra cerebrum genitæ. Vitium quidem est secundum copiam, dum capiti à iecore, vel à vẽtriculo impertitur impurum alimentum copiosius: vt, cum non regatur à cerebro, nec vincatur, euadat materia catarrhi. Qualitate peccat materia, vt est calida vel frigida. Calida, vt pituita salsa, biliosa: & huius generatio pendet à iecore calidiore, vel obstructo, vel non obstructo: item ex assumptis calidioribus: ad hæc è toto, febre correpto. Materia frigida præsertim est pituita, quæ est genita vitio vel ventriculi, vel propter assumpta frigida: potest etiam esse materia melancholica, sed raro, nam materia melancholica in exigua copia generatur, estque crassa, vt non ita facile caput petat. Vnde Auicennas dicit, secundum mentem Hippocratis, aph. 42. sect. 2. lib.6. epid. catarrho obnoxios vt plurimum tumore lienis non affici: Galenus in com. rationem reddens, ait hoc propterea euenire, quia vno membro detento, reliqua sana seruantur. Addit Auicen. fortassis causam esse, quod qui est obnoxius catarrho, est particeps humorũ tenuiũ: dum autem adest lienis tumor, humores sunt crassi, & vix fluxiles.

2. Angustia. *3. Error externus.*

Differentia.

Cum ergo catarrhus sit excrementum crassum lædens: Si excrementũ perpendatur ratione speciei: catarrhus est Pituitosus, Sanguineus, Biliosus, vel Melancholicus. Ratione vitij: excrementum peccat secundum Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, vel Vbi. Ratione subiecti, in catarrho læditur vel Totum, vel Pars, & si pars, hæc multiplex esse potest, vt diximus. Ratione efficientis: cerebri alteratrix frustratur vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, quoniam vel Labefactatur ob intemperiem: vel impeditur ob angustiam. Frustratur ob errorem: qui est materia peccans Copia, vel Qualitate: cuius multiplex est species & causa generans.

Signa.

Catarrhus in genere notus est è verbis patientis. Quoad diffe-

differentias, & primũ à forma:à specie:num sit pituita, sanguis,&c.si egrediatur excrementũ,oculis conspicitur:si non egreditur, species cognosci poterit è traditis in sermo. de dol.cap.Quoad vitiũ excrementi:& primum secundum substantiã:cognoscitur ex iniucundo sapore,& iniucundo odore,& sic catarrhus putridus cognoscitur: veneficus cognoscitur è signis veneni:venereus,è signis luis Venereę.Quoad vitium secundũ quantitatem:maior quantitas cognoscitur è symptomatum maiori vehementia. Quoad vitium secũdum qualitatem:& primum quoad qualitatem primam: calidus catarrhus cum Rhasi cognoscitur è pruritu narium, è pruritu palati,è sternutamento:&,cum Auicenna, è sensu caliditatis:& præterea è colore excrementi rubicundo, citrino, viridi,& rubedine oculorũ, è calidis nocentibus, & frigidis iuuantibus. Frigidus catarrhus ex oppositis cognoscitur. Quoad vitium penes secundas qualitates:an excrementũ sit crassum,an viscidum, an tenue,an huius vel illius coloris, odoris,saporis:hæ omnes differentiæ notæ fiunt medico per visum,& auditum è verbis patientis.Quoad vitiũ secundum motum:ratione termini à quo: si capitis expultrix iusto sit robustior reddita:cognoscitur,si capiti repleto, causa externa,cum impetu refrigerans,occurrerit: Hæc causa si desideretur,iudicandũ expultricem excitari à materia:copia autem & qualitas huius materiæ quibus signis cognoscantur, patet ex alibi traditis.Quoad spatiũ per quod,si materia fluat per nares,vel per os:patet.Si fluat per œsophagum:indicatur ex inappetentia,è nausea,è vomitu, è læsa coctione ventriculi,& è malis vẽtris inferioris.Si fluat materia per tracheiã: cognoscitur è screatu,è tussi,& difficili respiratione. Si fluat materia per vacuitates,per inania spatia membrorũ:patiens conqueretur de sensu materiæ descendentis, ac citra dolorem insignem,præterea è vitiis non neruorum, sed partium carnosarum.Si fluat materia per neruos: cognoscitur è dolore,è neruorum vitiis,vtpote è tremore, torpore, paralysi, conuulsione.Si destillet materia per venas:cognoscitur è tumore inflammatorio partiũ,è cachexia,ex hyposarca, è febre latica,id est,catarrhali,è lotio non spumoso, sed in quo appàret spuma,vt spuma habeat rationẽ contenti:nam dum materia fluit per venas,vertitur in vaporem,qui mistus cum materia humida, per motum & calorem, est in causa spumæ. Si materia fluat per arterias:cognoscitur è pulsu molli,

Speciei. *Signa vitiorum.* *1. Substantiæ.* *2. Quantitatis.* *3. Qualitatis.* *4. Motus, signa.* *Terminus à quo.* *Spatij signa.*

inæquali: modo frequenti, modo raro: vt materia catarrhalis modo est frigida, modo calida: adhæc cognoscitur è motu *Terminus ad quem.* prauo cordis, è leipothymia, è syncope. Quoad terminũ ad quem: an sit totum vel pars: patet è noxis vel totius, vel partis. Vtrum autem terminus ad quem concurrat, vel vt suscipit, vel vt attrahit: non difficulter patebit: nam si manus, verbi gratia, antequam afficiatur tumore catarrhali, vel doleat, vel calidior sit reddita: patet manum esse terminum ad quem, vt attrahit: si hæc desiderentur: vt suscipit: præsertim si manus sit vel frigida, vel humida, vel obtineat vasa latiora, vel rarioris sit habitus. *5 Quietis signa.* Quoad vitium secundum quietẽ: vt materia magis vel minus hæret, cognoscitur, vt magis vel minus resistit medicamentis. *Differẽtia à subiecto, & causa effic.* Quoad differentias à subiecto: an sit totum, vel pars: patet è traditis. Quoad causam efficientem: verum catarrhus fiat læsa facultate, aut ob errorem externum: cognoscitur inde, quod læsio facultatis indicatur è morbis capitis, de quibus suo loco. Error externus indicatur è signis, significantibus materiam caput petentem, vt vel copia, vel qualitate peccat: de quibus in dolore capitis diximus.

Indicatiões. Forma. Species. Præsidia cum Galeno cap. 14. lib. 5. meth. sumuntur à forma, subiecto, & causa efficiente. Quoad formã: cum sit crassum excrementum, varium & specie, & vitio: species indicat præsidium determinatum, verbi gratia, si pituita putrescat, oritur indicationem non simpliciter eradicandi, sed eradicandi pituitam. *Vitium.* Quoad vitium excrementi catarrhalis perpendemus vitium quod, vtile indicat. Ratione substantiæ indicatur eradicans: ratione quantitatis: imminuens: ratione qualitatis: per contrarium alterans. Ad hæc respiciens Auicennas, ait, æquabilem reddendam esse materiam. Quoad vitium ratione motus: perpẽdere oportet tum motum, tum *Motus.* terminos motus. Motus vt est præter naturam, indicat remedium remouens hunc motum præter naturam: & huius gratia Auicennas proponit sectionem cursus: per quam non intelligit interceptionem, quia hæc non est præsidium, sed intelligit prohibitionem cursus in genere: nam interceptio est modus prohibitionis cursus, non remedium. Si perpendatur motus ratione terminorum: & primum, si vterque terminus perpendatur: ea ratione cursus prohibetur: vt cum in catarrho materia moueatur vel ad partem sinistram, vel ad partem dextram: indicatur remedium retrahens, vel ad partem

tem sinistram, vel dextram, siue hoc fiat per modum reuulsionis, deriuationis vel interceptionis: Vnde Auicennas causa vtriusque termini, proponit motum materiæ ad aliam partem: nimirum, non tantum ad dextrum vel sinistrum, sed etiam ad dextrum vel brachium, vel crus: vnde colligitur non superuacaneum fuisse Auicennam. Si perpendatur motus ratione termini à quo: in catarrho à capite fluit materia, vel sursum, vt quando cutis capitis tumore afficitur: vel deorsum: hinc indicatur retrahens ad superiora vel inferiora: Auicenna huius indicationis causa proponit motum materiæ ad aliam partem. Ratione termini ad quem, quatenus attrahit, ratione doloris: indicatur remedium doloris vel anodynum, vel sanans, vel vtrumque: quatenus attrahit ratione caliditatis: indicatur frigidum. Si terminus ad quem suscipiat, & quidem ob frigiditatem: indicatur calidum: si ob humiditatem, siccum: si ob laxitatem, condensans. Auicennas ad hæc præsidia respiciens, ratione termini ad quem, proponit antecessionem prohibitionis eius, quod timetur generari ex eo: nam dum occurrimus termino ad quem, antequam vel suscipiat, vel attrahat: hæc est prohibitio antecessionis eius, quod timetur generari è vitio termini ad quem. Quoad vitium ratione quietis: indicatur discutiens: & si materia quiescat, verbi gratia, in manu, indicatur remedium discutiens materiam in manu. Et hoc præsidium non proponitur ab Auicenna: quia dirigitur ad catarrhi effectum, de qua in propriis capitibus dicendum. Verbi gratia, si materia quiescat in pede, pertinet ad sermonem de podagra. Quoad subiectum, siue sit totum, siue sit pars: de his dicendum in sermone proprio, de vitiis totius, de vitiis partium. Tandem, quoad causam efficientem: si sit morbus, siquidem sit intemperies: per contrariũ oportet alterare: Si angustia; materia angustans expugnanda. Si causa efficiẽs est error externus: pro varietate speciei, vitij, causæ generantis, variant indicationes, de quibus in dol. cap.

Terminus à quo. *Terminus ad quem.* *Quies.* *2. Subiect.* *3. Causa efficiens.*

Catarrhus contemnendus non est: quia vt plurimum est admodum vehemens secundum essentiam, quia ferme omnium morborum est soboles: vnde Galenus ait, cap. 8. lib. 1. de tuend. sanit. vi catarrhi totum languere. Præterea additur vehementia dignitatis: cum cerebrum sit terminus à quo. Quædam tamen catarrhi species est vtilis. Quantum igitur ad differentias à forma: si perpendatur vis excrementi,

Prognostica. *Prognostica differentia.*

Species excrementi. & primum secundum speciem: catarrhus est magis periculosus, si attrabilarius, minus si biliosus, minus si sanguineus, minus si pituitosus: est enim minor recessus à naturali statu. *Vitiũ substantia.* Quoad vitium excrementi: si vitium sit secundum substantiam: tunc insignis est vehementia secundũ essentiã, & propterea catarrhus admodum periculosus. *Quantitatis.* Si vitium attineat ad quantitatem: vt excrementum in maiori copia hæret, ita catarrhus magis periculosus: & si caput doleat, signum est copiosæ materiæ: vnde Auicennas dicit, dolorem capitis, coniunctum cum catarrho, fluxionem augere: quia ratione doloris fit attractio: ideo si catarrhus est cum dolore capitis, magis est periculosus. *Qualitatis.* Si vitium attineat ad qualitatem: catarrhus est periculosior, si excrementum sit calidum, crassum, viscidum, ingrati saporis, ingrati odoris, & vt magis recedit ab albo colore. Si vitium attineat ad vbi: ratione motus, *Terminus à quo.* ratione termini à quo: periculosior est catarrhus, vt cerebrum maiori cum impetu expellit, comm. apho. 12. sect. 3. *Spatij.* Ratione spatij. per quod: cæteris paribus, catarrhus minus est vehemens, si materia fluat per nares: vnde Hippocrates ait, aph. 42 sect. 2. li. 6. epid. vbi est lienis tumor, non esse grauedinem, & contra: quibus verbis Hippocratis non respicit ad catarrhum in genere, sed ad catarrhum in specie, in quo scilicet materia per nares purgatur: non enim proponit catarrhum, sed grauedinem: & ob id (quod Galeni pace dixerim) non est reprehendendus Rufus & Sabinus, dicentes, cum sanguis per grauedinem expurgatur, nihil in lienem descendere. Si materia destillet per nares, non ita defluit in lienem: Hæc causa est priuata, non prorsus contemnenda. Quamuis non sit reiicienda Galeni ratio, & communis & priuata: communis, quod raro duo membra corporis æque sint debilia, ideoq; materia morbifica decumbat solũ in partem magis debilem: priuata, quod grauedo quæ fit a pituita, per nares egrediente, fit è pituita tenui, & aquosa: lienis autem tumor è materia crassa & melancholica. Sed ad rem. Catarrhus minus est vehemens, si materia fluat per nares: magis vehemens, si per os: periculosior, si per œsophagum: adhuc periculosior, si per tracheiã, nam minatur phthisin: si fluat materia per vacuitates membrorũ, minus periculosus est catarrhus: magis periculosus si per neruos: nec minus periculosus, si per venas, nam minatur febres, atrophiam: pessimus est catarrhus, si materia fluat per arterias, causa enim

cordis

cordis imminet ſyncope. Ratione termini ad quem primum ſcire oportet: vt terminus ad quem eſt præſtantior, ita catarrhum eſſe magis periculoſum: maxima enim dignitatis adeſt vehementia: vnde Celſus ait, ſi nares habeant rationem termini ad quem, catarrhus eſt leuis: ſi fauces, eſt peior: ſi pulmones, eſt peſsimus: imminet enim tabes ſecundum Hippocratem lib. de gland. Minus periculoſus, eſt catarrhus: ſi terminus ad quem attrahat: magis periculoſus: ſi ſuſcipiat: & ſi ſuſcipiat ob imbecillitatem natiuam, eſt incurabilis, quemadmodum eſt podagra catarrhalis hæreditaria. Si perpendatur vitium ratione quietis: vt excrementum catarrhale magis hæret, ita catarrhus magis eſt periculoſus. Si reſpiciamus ad cauſam efficientem: magis periculoſus eſt catarrhus, ſi fiat læſa facultate: & magis ſi fiat labefactata: & deterior, ſi labefactata ſit ob intemperiem calidiorem, nam generatur excrementum magis vehemens ſecundum eſſentiam. Si ſit frigida intemperies, & ea in habitu: catarrhus eſt incurabilis: vnde Hippocrates ait, aph. 40. ſect. 2. deſtillationes in valde ſenibus non ſuperari, non concoqui. Si fiat ob errorem externum: pro vehementia materiæ, peccantis vel qualitate, vel copia: vario modo prognoſticandum: inſignis enim eſt vehemẽtia, ſi, verbi gratia, materia copioſa, & qualitate peccans extra cerebrum generetur, admodum læſa facultate alicuius viſceris: verbi gratia, ſi fiat catarrhus affecto vẽtriculo intemperie in habitu, vix curari poteſt: & ſic de reliquis.

Termini ad quem.

Quietis.

Prognoſtica efficientis.

Quoad materiam cheirurgicam: probatur venæ ſectio, ſi ſanguis vehementer peccet. In catarrho ſanguis peccare nõ poteſt ſub ratione cauſæ principalis, quia non fluit ſincerus: ſed vt cauſa adiuuans, vel vt cauſa ſine qua non. Concurrit vt adiuuans: dum catarrho ſanguis miſcetur cum excremẽto cerebri: vt propterea ſtatuendum ſit hunc catarrhum eſſe calidum, ob ſanguinis permiſtionem. Concurrere etiam poteſt ſanguis, vt cauſa ſine qua non, dum in toto abundat: veluti cum Meſue, dum corpus eſt calidum, & ſanguineum, & catarrhus eſt calidus: dum enim corpus eſt calidum & ſanguineum, catarrhus fit vel à pituita ſalſa, vel à pituita cum bile, vel à pituita cum ſanguine: & quomodocunq; fiat, ſemper catarrhus eſt calidus. Vena ergo tantum eſt ſecanda in catarrho calido, vt ſtatuit Meſues, dum ſanguis habet rationem cauſæ adiuuantis, vel ſine qua non. Vnde Rhaſis probat venæſectionem in catarrho cum pruritu narium & palati:

Curatio. Venæ ſectio.

id est, in catarrho calido. In frigido catarrho igitur non est vena secanda, quia sanguis non habet rationem causæ principalis, nec adiuuantis, nec sine qua non: dum enim catarrhus est frigidus, corpus est frigidum: quare partes obtinent sanguinem exiguum, vt propterea sanguis non possit habere rationem causæ sine qua non, sed potius habeat rationem materiæ remedij iuuantis: quemadmodum etiam febris, secundum Auic. habet rationem materiæ remedij in catarrho frigido. In frigido ergo catarrho venesectio nocet: primum enim vacuatur sanguis, & materia iuuans: deinde per accidens refrigeratur corpus. Porro in catarrho calido, vehemens sanguinis vitium indicatur: si afficiatur pars magni momenti, si febris sit annexa. Nec tantum secanda est vena, vbi corpus est sanguineum, sed etiam dum descendit ad oculos, ad fauces, ad pulmones: & præsertim si febris sit annexa: hæc enim significant vehemens sanguinis peccatū, dum catarrhus est calidus: si autem catarrhus sit frigidus, licet febris assit, vena non est secanda, quia febris est materia iuuans. Cum ergo in catarrho calido sit secanda vena, id notandum, vt nō copiosius educatur sanguis, nec ea copia, qua peccat: vnde venæsectio parca erit, secundum Auic. & ratio est, quia in catarrho sanguis non peccat vt causa principalis: relinquenda igitur est aliqua sanguinis copia, vt virtus possit superare causam principalem, & possit etiam perferre medicamenta, quibus vti oportet ad causam principalem. Quoad vsum venæsectionis: duo circa Quādo monebimus.

Vsus venæsectionis. Primum sciendum, quod Gale. c. 14. l. 5. meth. respiciat ad catarrhum salsum. Si ergo patiens sit sanguine refertus: in eo catarrho sanguis habet rationē causæ sine qua non, & vincit alia indicantia, præsertim si corpus sit robustum: & tunc vena est secanda. At si in catarrho salso, patiens est exigui sanguinis, sanguis non habet rationem causæ sine qua non: ideoq; non statim in principio est secanda vena. Dum enim sanguis est exiguus, & copia adest vitiosorum succorū: sane virtus robusta esse nequit: Cum autē necessariū sit vti purgantibus, propter succos vitiosos, quibus purgantibus virtus redditur debilior: propterea secundū Gale. cibis reficiendus est æger: & si per hanc refectionē gignatur sanguis, ea copia, vt habeat rationem causæ sine qua non: ob id Gale. loc. cit. post purgationem vacuat sanguinem, sed reficit vires, & roborata virtute rursus purgat: deinde rursus reficit: & si

res

res suadet, id est, si per refectionem à cibis, sanguis est genitus, vt habeat rationem causæ sine qua non, rursus sanguinem mittit. Secundo, notandum cum Rhasi, secandam esse venam in catarrho, si post appositum pannulum calidum capiti, paßio nec tollitur, nec imminuitur. Hic Rhasis respicit ad catarrhum calidum, in quo materia propellitur à capite refrigerato, à causa externa refrigerante: nam cognouit Rhasis, in principio capitis frigiditatem quandoque vincere sanguinem, quandoque à sanguine vinci. Vincit quidem capitis frigiditas sanguinem, si frigiditas sit remissa, vt cedat pannis calidis: nam à pannis calidis, breui tempore vsurpatis, non calefit caput, vt sanguis trahatur, sed solum frigiditas tollitur, & superata frigiditate, malum superatur, hoc est, expreßio materiæ catarrhalis cessat. Frigiditas autem capitis vincitur à sanguine, si frigiditas sit ita impressa, vt pannis calidis non cedat: vnde cum Rhasi, paßio nec adimitur, nec minuitur: ideoque necessarium est ea adhibere medicamenta, quæ magis calefaciant, quam panni calidi: & tunc si sanguis abundaret, traheretur in caput: cum ergo sanguis magis poßit, quam capitis frigiditas, primum erit secanda vena. De cucurbitulis notandum circa *vbi*. Auicennas in destillatione ad pectus, nõ applicat cucurbitulas dorso, ne materia attrahatur ad pectus, & sic materiæ motus vitiosus augeatur: sed applicat supra nucham, circa occipitium, vt fiat retractio per modum interceptionis. Quoad cauteria: sciendum cum Auicenna, in catarrho frigido vlcus esse excitandum in sutura coronali: dum scilicet non adest prohibens; vt est materia copiosa, quæ generatur ob alicuius membri imbecillitatem: vt si, verbi gratia, à ventriculo imbecillo materia copiosa feratur in caput, imbecillius ventriculo existens: si tunc in sutura coronali fieret inustio, totum corpus per locum affectũ euacuaretur: quod est inconueniens. Expedit ergo tunc, causa capitis vlcus excitare, vel infra occipitium, vel in brachio: & causa ventriculi in cruribus. Si autem catarrhus sit calidus: probatur vlcus in sutura coronali: nam quamuis materia calida facilius euacuetur quam frigida: tamen cum eam habeat subsistentiam, vt per suturam coronalem retrahatur sursum, ne in pulmones descendat: ideo in sutura coronali vlcus excitandum. Cauterium ergo in catarrho frigido, est materia remedij vacuantis, indicati à materia frigida, copia peccante: in calido autem

Cucurbitula.

Cauteria.

catarrho,

catarrho, est materia remedij tum vacuantis, tum retrahentis, & hinc indicati à materia peccante copia & motu.

Pharmacia. Medicamenta respiciunt Totum corpus, Caput, & Partes quæ afficiuntur in catarrho. Medicamenta quæ respiciunt totum, & caput, proposuimus in dol. cap. At medicamenta respicientia partes, quæ in catarrho afficiuntur, sunt proponenda in propriis capitibus. Verbi gratia, si materia fluat ad pulmones: in vitiis pulmonum de his dicendum. Quare propter iuniores satis sit quædam notare, circa purgantia totum, circa alterantia caput, & circa intercipientia.

1. Purgantia totum. Quantum attinet ad totum: purgantia solum probantur, dum præsens est materia purganda: vnde Galenus com. 85. lib. 4. de vict. (dum auctor ille probat *helleborum* in catarrho) monet, non omnibus veratrum esse dandum, nec in omni catarrho: vt interdum soli capiti sit prouidendum, dum scilicet in toto materia non peccat.

2. Alterantia. Secundo notandum circa alterantia, & vna insensibiliter euacuantia: Alexandrum, cap. de sputo sanguin. redarguere Galenum, cap. 14. lib. 5. method. in catarrho falso applicãtem medicamentum coronali suturæ, confectum è *thapsia & fimo columbino:* at Alexander in catarrho calido non probat calida, sed frigida? Responsio. Calefacientia sunt materiæ vacuantes, retrahentes, & calefacientes. Galenus his vtitur, vt vacuantibus insensibiliter, & potissimum vt retrahant materiam: non autem vt calefaciant, id est, vtitur his propter materiam morbificã, non propter dyscrasiam calidam: nam materia salsa peccat copia, & motu, vt petit pulmones: est ergo minuenda & sursum trahenda, quod consequimur beneficio *thapsia & fimi columbini.* Galenus ergo, non loquitur de alterantibus, quia respicit ad indicationes, quæ sumuntur à materia genita, non autem ad eas, quæ sumuntur à causa generante. Contra autem cap. 9. lib. 6. de tuend. sanit. Galen. respiciens non ad materiam, sed ad capitis intemperiem, in catarrho calido probat frigida: de quibus diximus in dol. cap.

Stillicidiũ frigidum. Tertio notandum in catarrho calido, circa modum administrandi materias refrigerantes: Aëtium probare *stillicidium frigidum* ab alto supra caput, dummodo æger non sit thoracis debilis. At Mesues & Auicennas admonent, in catarrho calido actu frigida, raro esse applicanda: cum enim modus agendi indicetur ab indicante, vt facile vel difficulter patitur: si accidat, capitis caliditatem esse intensam, vt non facile

cedat,

cedat, probantur medicamenta actu frigida, dummodo non sit prohibēs præsens. In catarrho igitur calido, materia morbifica in thoracē vel actu fluit, vel imminet ne fluat. Si actu fluat: prohibens præsens est materia, vt peccat secundū motum : & propterea prohibet medicamentum actu frigidum: nam huius vi augeretur vitium materiæ in motu, siquidem materia actu fluens in pulmones, per medicamentum actu frigidum magis flueret. Si autē immineat, ne materia fluat: tunc materiæ motus non prohibet, quoniam non est præsens. Quare quod prohibet, cnm necessario sit præsens, est thoracis imbecillitas. Et ob id Aëtius probat stillicidium actu frigidum: nisi thorax facile offendatur, id est, dum thorax ita est imbecillis, vt prompte suscipiat, neç expellat, id est, dum thorax est vel humidior, vel laxior.

Quarto notandum circa intercipientia. Secundum Auicennam & Galenum cap. 31. lib. 3. de aliment. non licet vti *papauere*, dum materia iam destillauit in pectus : sed eo vti licet, antequam destillet : nam Quando agendum, indicatur ab indicante præsenti, vt vincit alia indicantia. Vnde materia fluens, indicat retrahens : materia fluxa indicat expectorans, euacuans. At fluxa materia magis potest quam fluens: nam materia in pulmones fluxa magis nocet, vt propterea vti liceat medicamento potius euacuante : medicamentum autem retrahens per modum interceptionis, *vt papauer*, materiam fluxam reddit magis rebellem euacuationi. Quare vtendum est materia intercipiente, antequam fluat. Cum ergo per somnum materia fluat, & vigiliæ tempore materia fluxa expurgetur : practici *diacodeio & aliis intercipientib. post cœnam vtuntur, hora autem vigiliarum, expectorantibus.* Sed de his in malis pulmonum. *3. Intercipientia.*

Quoad Diætam: & primum quoad aërem: Auicennas suadet in omni catarrho cauendum esse ab aëre frigido, & præcipue postquam corpus aëri calido fuit expositum: quoniam materia morbifica vi aëris frigidi propellitur ad subiectas partes, vnde augetur catarrhus. Cibus copiosus in catarrho improbatur : & hinc Auicennas imperat, vt ægri famem & sitim sustineant. Celsus, ad specialia magis descendens, admonet assueto cibo partem dimidiam esse adimendam: quod si patiens non obediat, vomitus erit instituendus: cibus etenim copiosus excremētum catarrhale auget. Et cum somni tempore à copioso alimento prodeant vapores copiosi in caput: *Diæta. Aer. Cibus.*

put:cum Mesue probatur cœna parcior prandio: nisi sit patiens, qui per 4. horas à cœna cubitum eat, & nisi patiens cõsueuerit vberius cœnare. Cur autem Galen. in consil. pro puero epileptico probet cœnam prandio largiorem: diximus in sermon. de epilepsia. Quoad potũ: in catarrho calido Rhasis prohibet *vinum*: calefacit enim & defert materiam in caput. Et si calori nexa sit humiditas, adhuc magis improbatur vinum: nam caput vt calidum attrahit, vt humidum suscipit. At, si temperamentum sit calidum & siccum, Galenus cap. 11. lib. 1. de tuenda sanitate, vinum admittit: vinum enim habet vim humectandi, & attemperandi bilem, & per lotium, & per sudorem euacuandi. Sed, cum Galeno cap. 6. lib. 9. de pllac. Hippocra. vinum erit in parua copia, & subdulce. In catarrho frigido, Auicennas non exhibet vinum, nisi aliquid vrgeat: & exhibet vinum mediocre, post maturationem catarrhi: nam vinum materiam defert in caput.

Potus.

Somnus.

Somnum & vigiliam, radicem esse curationis catarrhi, dicit Auicennas. Prodest igitur vt homo vigilet, quantum fieri potest: nec dormiat interdiu, nec repleto ventriculo: decubitus non sit supinus. Quibus verbis Auicennas proponit, Quantum, Quomodo, & Quando. Quantum: cum somnus & vigilia sint materiæ, quæ administrantur causa virtutis coctricis & expultricis: & cum in catarrho magis requiratur expulsio, quam coctio: (nam magis in catarrho egemus euacuatione, quam repletione) propterea in catarrho necessarium est, vt vigilia somnum excedat: cum per somnum fiat coctio & repletio, per vigilias distributio & inanitio: vt vigilia in catarrho sit materia iuuans, somnus sit causa morbifica. Quoad modum: quamuis ratione virtutis coquentis parum referat, an homo iaceat supinus vel pronus, vel ad latera, capite eleuato, vel depresso, tamen ratione materiæ catarrhalis plurimum refert: Decubitus enim supinus prohibetur à materia, vt caput petit, nam renes incalescunt, incalescit vena caua, vt vapores copiosi petant caput: Probatur igitur decubitus ad latera. Quoad decubitum, vt fit capite eleuato, vel depresso: scire oportet, quemadmodum materia fluens à capite in thoracem, prohibet decubitum capite eleuato, nam sic facile descendit materia: ita si materia in pulmones fluxit, prohibetur decubitus capite depresso: nam hoc decubitu fit difficilis respiratio, vt repletis bronchiis homo non respiret, nisi recta ceruice, vt in orthopnoea.

Quoad

Quoad Quando agendum: primum probatur somnus nocturnus, nam virtus naturalis noctu concoquit, interdiu distribuit, & ratione consuetudinis, & ratione aëris: ratione consuetudinis, nam vt homines consueuere noctu dormire, ita & concoquere: vt si mutetur consuetudo, virtus fatigetur: Ratione aëris, nam aër nocturnus magis fauet motui ad centrum, & ob id coctioni: contra diurnus magis fauet motui ad circumferentiam, & proinde distributioni. Balneum aquæ dulcis Auicennas probat, in catarrho calido & frigido. Quoad vsum: & quidem Quando: monet, si catarrhus sit præsens, & sit frigidus, non probari balneum, ante maturationem: in catarrho autem calido probari: nam materia crassa, viscida, frigida non cedit balneo: materia autem calida cedit. Si catarrhus imminet, Auicennas prohibet balneum, quia mouet materiam. Id autem seruandum in catarrho, dum vsurpatur balneum, vt homo sudet: non debet administrari, vt in febre hectica, sed oportet sudare: nam vi balnei, materia vitiosa euacuatur, & retrahitur ad ambitum totius: expedit etiam, vt corpus non sit admodum repletum, nam balneum obesset. *Balneum.*

CAPVT XXVIII.

De Sternutamento.

STernutamentum est vitium, quod attinet ad expultricem cerebri. Per sternutamentum autem intelligimus illud vitium, in quo est motus cum strepitu, cum motione capitis, vt potissimũ materia expurgetur per nares. Generatur hoc malum, vt colligitur è cap. 3. & 4. lib. 2. de caus. symp. dum causa vehementer, & cum violentia agit in nares, vt ad narium affectionem afficiatur cerebrum, vt cerebri expultrix cum impetu ad expellendum insurgat, vt vehementer concutiatur. Verum, cum expulsio sit molienda per nares, seu per meatus non subsidentes: cum sola virtus expellere nequeat, nisi spiritus vehementer impellantur: in hac vehementi impulsione, cum sit collisio, fit etiã sonitus, vt impellatur aër sed spiritus ope musculorũ, vt propterea opus fuerit facultate motrice. Sternutamentũ igitur est motus prauus cum sono cerebri, depẽdẽs ab eius expultrice, stimulata à naso, & adiuta à motrice *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.*

capitis

capitis & thoracis.cap.1.3.4.5. lib.2.de cauſ. ſympt. aphor.39. ſect.6.apho.51.ſect.7. Forma ſternutamenti eſt motus prauus cum ſono:eſt enim ſternutamentum, motus violentus, aph. 39. ſect.6. & ob id pro genere habet motum prauum, cap.1. lib.2.de cauſ. ſympto. Vnde,quamuis ſternutamentum non videatur eſſe præter naturam : eſt tamen è genere ſymptomatum, quoniam eſt motus violentus, & vehementioris impetus, quam ſit tuſsis. cap 3.4.5.lib. eiuſdem. Nec obſtat, quamuis ſternutamentum interdum iuuat ? nam & febris quandoque vtilis eſt ; præter naturam tamen exſiſtit. At in ſternutamento hic motus inſtar tuſsis habet ſtrepitum:vnde Galen.cap.3.lib.2.de cauſ. ſympt. ait:ſternutamentum genere conuenire cum tuſsi,ratione ſcilicet ſonitus, vnde etiam Hippocrates aphor.51. ſect.7. ſonitum proponit. Subiectum eſt cerebrum:vnde Auicennas ait:ſternutamentum eſſe motum proprium cerebri : motus hic, vt attinet ad caput, eſt paſsio:vt ad cerebrum,actio. Hinc Galenus ait, cap.4. lib.2. de cauſ. ſympto. in ſternutamento cauſam morbificam naturam excitare ad actionem.

Forma.

Subiectũ.

Cauſa efficiens.

Hic motus eſt actio expultricis cerebri:vnde gratia cauſæ efficientis,in definitione diximus : dependens à cerebri expultrice,ſtimulata à naſo, adiuta à motrice capitis & thoracis. His verbis triplex continetur cauſa efficiens:prima ſpectans ad Cerebrum:ſecũda ad Nares:tertia ad Caput & thoracem Efficiens cauſa,quæ pertinet ad cerebrum,eſt expultrix:nam ſternutamentum, ad ſimilitudinem ſingultus, fit ab expultrice,cap.2.lib.2.de cauſ. ſympt. vnde & Auicennas dicit,ſternutamentum eſſe motum cerebri,ad expellendum nocumentum. Quoad nares : ſternutamentum fit, ſi nares irritentur.cap.5.lib.2.de cauſ.ſympt.aph.51.ſect.7. cap.4. & 5. lib.2.de cauſ ſymp. Primo quidem irritantur nares,ſecundo cerebrum:vt ſi ſternutamentum fiat etiam à cauſa interna, id eſt,à materia exſiſtente in capite, opus ſit, vt materia ſecundum aliquam ſui partem in nares feratur : vnde in phreniticis non eſt ſternutatio neceſſaria, quamuis in phreniticis caput ſit repletum materia acri & mordaciſsima. Porro nares afficiuntur & ſtimulantur à cauſa Interna, vel Externa. Vnde cum Galeno aphor.51.ſect.7. falſum eſt, omne ſternutamentum fieri è capite,id eſt, à cauſa interna,cum etiã fiat ab externa,verbi gratia dum nares pennis irritantur. Internam igitur cauſam propoſuit Hippocr. aphor.51. ſect.7.dum ait,

1. Expultrix cerebri.

2. Narium irritatio.

Interna cauſa ſtimulans.

ait, sternutamentum fieri è capite, calfacto cerebro, aut humectato eo quod in capite est inani. Quæ dicta noluit intelligere Galenus, & ideo redarguit Hippocr. Loquitur ergo Hippoc. de sternutamento quod fit à causa interna, ad differentiam eius, quod fit à causa externa. Vnde, sicuti sternutamentum à causa externa, fit citra vitium capitis, si saltem irritentur nares, verbi gratia pennis: ita sternutamentum, procedens ab interna causa, fit à capite male affecto. Hippocrates ergo respiciens ad causam internam, proponit sternutamentum è capite: & statuit fieri calefacto cerebro, aut humectato eo quod in capite est inani Declaro. Cerebri caliditas bifariam concurrere potest: primo, vt caput calidum generat materiam mordacem, cuius portio, dum petit nares, fit irritatio ad sternutamentum: deinde concurrit calidum cerebrum, sicut in com. inquit Galenus, dum vi caliditatis ita attenuatur humor, vt descendat in nares, siue hic humor reperiatur in ventriculis, siue in spatio, quod cerebrum ambit exterius. At, quoad sternutamētum vt fit inani in cerebro humectato: Galenus contra Hippo. dicit, hoc esse superfluum ad generationem sternutamenti: nam, ait Galenus, si humor in capite abundet, non facit sternutamentum, nisi in ventum conuertatur: vnde multi, inquit idem, reperiuntur homines, qui copiosum humorem per nares excernunt, non tamen omnes sternutant, sed hi tantum quibus mordax humiditas à capite fluit. Dicendum pro Hippocrate: dum Hippocrates proponit inane capitis humectatum: intelligit repletionem illius spatij interni, à materia mordaci ac tenui, quæ genita est extra caput: ad differentiam sternutamenti, quod fit à capite calefacto: hæc autem materia est vel biliosa, vel salsa, genita in ventre inferiori, quæ petit capitis inania, & hinc nares: vt inde fiat sternutamentum citra capitis caliditatem. Sternutamenti ergo causa interna est materia mordax, à caliditate capitis vel genita, vel attenuata: & præterea alia è parte, causa interna est materia acris, alibi genita, & in caput fluxa. Hinc facile colligitur in sternutamento cerebri expultricem frustrari ob errorem externum, qui est materia mordax. Quoad causam externá, causa est primo agens in nares, vel soluens continuum, vt penna. aph. 51. sect. 7. & c. 5. l. 2. de caus. symp. vel simul etiam calefaciens, vt aromata, quæ palata & naribus applicantur. Postremo in definitione diximus: adiuta à motrice capitis &

Explicatio aphor. 51. sect. 7.

Externa causa irritans.

3. Motrix capitis, & thoracis.

thoracis.Hoc colligitur è cap.4.lib.2.de cauſ.ſympt.vbi vult Galenus ad ſternutamentum concitandum,caput concurrere,& per ſe,id eſt,per muſculos capitis:& per neruos pectoris, ac proinde per muſculos pectoris. Vnde Hippocrates aphor.51.ſect.7.ſtatuit,aërem ſonantem non modo prodire è capite,ſed etiam ab infra,& proinde è thorace. Quare,cum Auicenna concurrit motrix capitis,ad omne ſternutamentum:& motrix thoracis ad perfectum ſternutamentum.

Differẽtiæ. A forma non ſumuntur differentiæ, niſi ſecundum Magis & Minus:vt in ſternutamento motus prauus cum ſonitu,eſt vel magis,vel minus prauus.A ſubiecto non ſumũtur differentiæ : quia ſemper eſt cerebrum. Quoad, cauſam efficientẽ:præcipuæ differentiæ ſumuntur à cauſa irritante expultricem cerebri:vt hæc cauſa varia eſt , ſecundum Speciem,ſecundum Affectum (non dico vitium) & ſecundum Cauſam generantem. Quoad ſpeciem:cauſa eſt Interna, vel Externa.Interna,vel Vapor, vel Mordax minera. Externa, vel Soluens continuum,vel etiam Calefaciens.Quoad affectum:ita afficitur cauſa irritans,vt ſit vel Salutaris,vel Morbifica (propterea,quatenus ſalutaris eſt, non conſideramus vitium,ſed affectum:quia enim eſt ſalutaris,nõ eſt vitioſa.) Salutaris eſt,dum agit tempeſtiue:morbifica, ſi intempeſtiue.Si tempeſtiue agat,non eſt ſternutamentum prorſus prętes naturam: vnde Galenus dicit,cap.vlt.de diffe.ſympt. ſanguinis deiectionem , quamuis ſit ſymptoma toto genere præter naturam,non tamen eſſe præter naturam,ſi tempeſtiue fiat.In ſternutamento autem differentia eſt inter cauſas internas & externas:nam cauſa externa concurrit,modo vt ſalutaris,modo vt morbifica:ſed non vt affecta ſecundum propriam eſſentiam,verum ſaltem vt bene , vel male vſurpatur:ſi enim decenter vſurpetur , eſt materia remedij: ſin minus,eſt cauſa morbifica,verbi gratia ſi quis , toto repleto,applicet naribus piper : piper erit cauſa externa , ſed morbifica,quia male vſurpatur.At cauſa interna concurrit, modo vt ſalutaris,modo vt morbifica,vt bene vel male afficitur:non ratione vſus, ſicut cauſa externa , ſed ſecundum propriam eſſentiam.Quoad cauſam producentem;producitur cauſa interna vel in capite,vel Extra caput:vt diximus.

Signa. Sternutamentum in genere facile cognoſcitur:ſicut etiã differentiæ à forma.Quoad differentias cauſæ efficientis:an cauſa ſit externa,vel interna:cognoſcitur ex ægro & aſsidẽtibus

tibus, verbi gratia si sit præsentia aromatum, facile dici potest, malum prodire ab externa causa. Vtrum autem interna causa sit vapor vel minera: cõstat è serm. de dol. cap. Sternutamentū si fiat, propterea, quod materia sit male disposita, cognoscitur: si verbi gratia sternutamentum fiat in principio catarrhi, si fiat toto corpore repleto, si patiens difficulter toleret. Si contra, indicium est materiæ bene affectæ, & tempestiue agentis. Vtrum autem materia genita sit in capite, vel extra: cognoscitur è traditis in serm. de dol. cap.

Forma in sternutamento vtile non indicat. Subiectum, id est, cerebrum, quid indicet, patet. Quoad causam efficientē: cum indicatio sumatur à causa interna: quid indicet species internæ causæ, siue sit vapor, siue minera: patet è traditis in dolore capitis. Quoad speciei affectum: si causa est bene affecta, vt irritet tempestiue: si perfecte agit, nil agendum: si imperfecte, adiuuanda. Cum autem imperfecte irritat & agit, quoniam remissæ est caliditatis, indicat calidum, vt perfecte irritet. Si materia sit male affecta, vt irritet intempestiue: si hoc fiat ratione copiæ, minuenda materia: si ratione caliditatis, oportet refrigerare. Si fiat à capite calefacto, pariter oritur indicatio refrigerandi. Si fiat ab inani capitis repleto, oritur indicatio vacuandi: Et materia, quæ in caput fluit, est retrahenda: Et, si verbi gratia generetur in iecore calidiori, oritur indicatio refrigerandi iecur. *Indicationes.*

Sternutamentum, vt signum, est bonum: significat enim virtutem robustam: vnde Auicennas ait, morti proximum non posse sternutare propter virtutis imbecillitatem: vt, si homo è medicamentis sternutatoriis non sternutet, cum Auicenna non sit sperandum de salute. Quod si vero sternutamentum sumatur vt habet rationem causæ: modo est vtile, modo non vtile: vtile, dum materia est bene affecta, nam, secundum Auicennam caput humidius exsiccat, superuacua expellit, capitis grauitatem sedat: iuuat etiam ad partum edendum, ad secundas excludendum. Non autem sternutamentum est vtile, si fiat intempestiue: vnde Auicennas dicit, malum esse in principio catarrhi, nam caput replet: nocet etiam sternutamentum febricitantibus, dum assiduū est, nam deiicit vires: non est etiam vtile, dum sanguinis fluxum per nares promouet: nocet quoque si in pectore materia cruda & copiosa resideat. Cæterum, quamuis noceat: possumus tamen salutem polliceri: nam possibile est caput *Prognostica.*

euacuare, mordacem materiam attemperare, caput calefa-ctum refrigerare, & caput ac totum euacuare.

Curatio. Quoad materias: sufficiat proponere medicamenta. quæ vel cohibent sternutamentum intempestiuum: vel tempestiuum imminutum adiuuant. Quoad prohibentia, Auicennas probat *oleum ros. oleum de salicibus.* Caput fouet Auicennas *aqua moderate calida.* Probantur odoramenta *è pomis, è rosis*: nisi sit patiens, qui à proprietate rosas ferre non potest. Probantur denuo odoramenta è refrigerantibus, *vt violis.* Auicennas pro infantibus probat, *succum fluentem è renibus integris assis: oportet autem sumere succum, antequam renes è toto coquantur: & potest sumi hic succus, è renibus vituli, agni, vel arietis.* Si sternutamentum fiat à flatu: cum Græcis probatur *oleum nardinum: probatur medicamentum confectum ex aniso & nigella:* nam hæc dissoluunt flatus: vnde cessat sternutamentum. Addit Aetius, secundum Apollonij sententiam, optimum esse, vt *ciconiæ pennæ* in cubiculo detineantur: vt impossibile sit, pueros sternutare, his præsentibus: quod si verum est, à proprietate id efficiunt. Quoad medicamenta adiuuantia sternutamentum: Auicennas probat inter leuiora *apium & aristolochiam*: fortiora sunt, *albus helleborus, piper,* & alia proposita in dolore cap. Diæta his correspondere debet.

1. *Oribas. ca. 48. lib. de cura. loc. affect.* *Paul. cap. 49. lib. 2.* *Cap. 98. l. 6.* *2.*

CAPVT XXIX.

De Affectione Hydrocephala.

Nomen.

VITIVM hoc à cerebri excremento pendet. Per hydrocephalam affectionem, seu capitis hydropem, intelligimus illud malum, in quo caput ita repletur excremento aquoso, vt in tumorem attollatur. *Generatio.* Generatur hoc malum, quoniam excrementum aquosum, in capite exsistens, ob vasorum, vel anapedesin, vel anastomosin, vel diæresim, è vasis egreditur, & in capitis capacitatibus ita colligitur, vt tumorem pariat. *Definitio.* Quare hydrocephala affectio est tumor capitis, procedens ab excremento aquoso. Colligitur hæc definitio ex Aëtio, cap. 1. lib. 6. *Forma.* Forma huius accidentis est tumor, & proinde magnitudo aucta: quæ si exigua sit, est symptoma: si ingens, morbus. *Subiectũ.* Subiectum est caput: ad differentiam tumoris aliarum partium.

Causa efficiens. Excrementum aquosum est causa efficiens, sed continens

ex vsu:nam hoc excremento posito ponitur tumor:& remoto, saltē quoad sensum remouetur. Porro intelligere oportet, excrementi aquosi speciem, vitium, & causam generantem. Quoad speciem:excrementum aquosum vel Sincerum est, vel Mistum cum alia materia. Sincerum, est excrementum tenue chyloseos, quæ fit in ventriculo, quod excremētum in iecur distribuitur, & hinc in totum, & hinc in caput: cum hoc excrementum sit sanguinis vehiculum. Mistum cum alia materia, est excrementum serosum, mistum vel cum Cerebri excremento crasso, vel cum Sanguine (vt testatur Aëtius:) Proinde cum alia materia semper coniungitur excrementum serosum:nam si humor extra capitis vasa elabitur;multo magis serum egreditur, quia tenuius. Vitium pertinere potest ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad substantiam:post collectionem materiæ semper:ante collectionem nonnunquam:nam dum materia est collecta, necessario putrescit:antequam colligatur, esse potest non putrida:at quandoque ante collectionem, capite male affecto, potest esse putrida. Quoad quantitatem:peccat copia, quoniam est causa tumoris. Qualitas materiæ collectæ, semper est vitiosa, nimirum viscida & lenta: sed antequam colligatur, interdum potest esse vitiosa, interdū non: quemadmodum de vitio substantiæ diximus. Quoad vbi:secundum motum semper est vitij particeps, vt mouetur è vasis extra vasa. Secundum sedem semper est vitiosa, nam quiescit in morbifica sede, quæ sede est in capite, & quidem vel Extra cranium, vel Intra. Si extra cranium, quiescit in spatio, vel Inter cranium & pericranium, vel Inter pericranium & cutim:potest etiam attinere ad Alias partes, vt ad musculos temporales. Si materia intra cranium resideat:vel residet Inter cranium & membranas, vel Inter membranas & cerebrum:non tamen in ventriculis, quia fieret epilepsia, apoplexia, carus, aut quid simile. Quoad causam, & potissimum vitij præcipui, hoc est, secundum motum: cum Aëtio materia mouetur, quoniam in vasis contineri nequit, ob causam vel Obscuram, vel Euidentem. Ob obscuram, vt dum fit vasorum apertio, vel secundum tunicas, vel secundum orificia:si secundum tunicas, fit diapedesis, ob humiditatem, vel tenuitatem tunicarum vasorum: si secundum orificia, fit anastomosis, quæ producitur à materia copiosa, vel acri, vel quæ cum impetu mouetur. Si causa sit euidens,

1. Species.

2. Vitium.

est διαίρεσις, quæ fit à plaga, ab ictu: vt frequenter fieri solet in infantibus, dum obstetrices imperitæ manu duriori partium efficiunt attritionem & disruptionem. Quoad causam generantem: in hydrocephalo aliquo desideratur, verbi gratia dum fit à causa euidente: locum autem habet in hydrocephalo, in quo materia genita est, antequam vasa egrediatur. Et generatur vel Læsa facultate, vel ob errorem externum. Læsa facultate: ob intemperiem frigidam, vel cerebri, vel hepatis, vel ventriculi. Ob errorem externum: si excrementum aquosum sit copiosius, vel ob immodicum potum, vel ob cibos aquosiores.

3. Causa generans.

Differētia. Quoad differētias à forma. In hydrocephalo, tumor nonnunquam est Symptoma, nonnunquam Morbus. Subiectum semper est caput: sed magis secundum vnam partem, quam secundum aliam. Ratione causæ efficientis, sumi possunt differentiæ ab excremento aquoso, vt differt specie, vitio, causa generante: quemadmodum diximus.

Signa. Malum hoc facilime cognoscitur: nam tumor persentitur in parte, in qua est collectio, & sentitur tumor mollis, cedens ad digitorum contactũ, præcipue, vt Paulus monet, si tumor sit inter cranium & cutim: alias enim minus mollis persentitur ob partes interpositas. Facile etiam differentiæ à forma cognoscuntur: num tumor sit magnus, vel paruus. Quoad subiectum: qua in parte tumor reperiatur, oculis conspicitur. Ratione causæ efficientis: excrementum potest esse sincerum vel mistum. Sincerum esse, & solum, cognoscitur: si caput nec sit intemperatum, nec à causa externa attritum vel percussum. Quod si indicia sint capitis frigidioris, humidioris: iudicandum, cum excremento seroso, mistum esse cerebri excrementum. Et, si à causa externa caput sit attritum, statuendum, cum seroso excremento sanguinem esse permistum. Facile etiam cognoscitur excremẽti vitium. Si enim sit in substantia: cognoscitur è fœtore. Si in quantitate: è magnitudine tumoris: nam secundum Aëtium, interdũ tam copiosa est materia, vt suturæ cranij rũpi videantur. Vitium in qualitate, cognoscitur è capitis intemperantia: intensum enim est vitium, si dyscrasia intensa. Vitium in motu cognoscitur è mali origine: si enim, verbi gratia, vitiũ repente sit obortum, signũ est vehementis dyscrasiæ. Materia quiescens cognoscitur: nam vbi quiescit, ibi tumor sentitur: & vt materia magis quiescit circa extimas partes,

tes,ita etiã cum Paulo erit magis euidens, & magis mollis. At si materia sit collecta intra craniũ: indicatur è grauitate capitis, è vertigine, è sensibus obtusis, è lacrymis: nec persentitur tumor, nisi patiens sit infans, propter ossis mollitiem. Quoad cognitionẽ causæ vitij: si fuerit *διαίρεσις*, indicatur è pregressa causa soluente continuũ, vt etiã sit prægressus dolor. Si fuerit diapedesis, aut anastomosis, cognoscitur inde, quod causę euidẽtes nõ pręcesserũt: & in diapedesi tumor est minor, quã in anastomosi, quia per tunicas rarefactas materia exigua egreditur, secus per aperta orificia. Ratione causæ generantis: vtrum species humoris genita sit, vel læsa facultate, vel ob errorẽ externũ: cognoscitur ex alibi propositis.

Præsidia, quæ sunt ex vsu, sumuntur à causa tumoris, id est à specie materiæ, à vitio, à vitij causa, & à causa generãte speciem. A specie: si materia aquosa: hæc euacuanda: si mista cum sanguine: etiam sanguis euacuandus. Quoad vitia: materia putrescens eradicanda: non putrida etiam eradicanda: nam cum sit extra sedem propriam, nisi eradicaretur, corrumperetur. Copia minuenda, tanta quanta peccat. Qualitatis vitio non est occurrendum: nam dum materia eradicatur, qualitas euanescit. Quoad vitij causam: si fuerit diapedesis, vasorum tunicæ densandæ: si anastomosis, vasorum ora occludenda: si diæresis, oritur indicatio vniendi. Quoad causam generantem speciem: vt morbus huius vel illius visceris est in causa generationis materiæ: ita huic morbo occurrendum. *Indicationes.*

In genere periculum ex hoc malo imminens decerni nequit. Potissimum periculum pendet à vehementia dignitatis, vt si materia quiescat in parte externa, malum vincatur: si intra cranium, cum Paulo est vitium incurabile: potiss. si materia colligatur intra meninges & cerebrum: nulla enim pene insignis vehementia desideratur. At cum Aëtio, si forte non coniungatur vehementia facultatis, licet curationem tentare, sed cum prædictione. *Prognostica.*

Quoad materias cheirurgicas: hæ probantur, dum materia ita copiosa est, vt resolui non possit, vt non cedat medicamentis Quomodo autem *ferro* sit occurrendũ, luculentiss. docet Aëtius. Si materia non sit tã copiosa, vt medicamẽtis cessurã videatur: Auic. probat *cochleas integras, quæ bulliant in decocto artemisiæ, stæchados, calaminthæ mont. vel cucumeris asinini, vel iberidis, vel ebuli: post cochleæ ita decoctæ, contusæ &* *Curatio.*

calida, capiti deraso applicentur. Oportet autem vt detineantur, quousque sponte decidant.

CAPVT XXX.

De Oculorum affectibus.

Transitio.

D oculorũ mala iam nos conferemus: nam oculus,& secundum tunicas, & secundum neruos à cerebro oritur : & præterea gratia melioris vitæ cerebro præ reliquis sensoriis magis inseruit. Cum autem oculus sit organum,è pluribus similaribus partibus conflatum:sane oculus obnoxius est morbis in intemperie,mala compositione,& soluta vnitate.Hæc autem vitia ita se habent , vt nomen adipiscantur , prout pertinent ad Causam læsæ visionis,vel ad Læsam visionẽ.Quatenus spectant ad causam læsæ visionis:hæc vitia respiciunt oculum, vel secundum Partem, vel secundum Totum. Si secundum partem : attinent vel ad Vnam partem, vel ad Plures. Si ad vnam partem:spectant vel ad Tunicas,vel ad Angulos.Si ad tunicas:est vel Annata,vel Cornea,vel Rhagoeides seu vuea. Si malum attineat ad annatam:est Ophthalmia.Si ad corneá: dicendum de vesica,vlcere, ruptura, hypopyo. Si spectat ad rhagoeidem:agendum de mydriasi,de constrictione pupillæ, de suffusione.Si malum pertineat ad plures tunicas:dicendũ de sugillatione,de vngue,de albugine. Si malum pertineat ad angulos:dicendũ de epiphora,de rhocade, de encanthide, de ægilope,de anchilope.Si malum attineat ad totum oculum:agendum est de atrophia,de prominentia oculi,de strabismo.Si respiciamus ad visionem læsam:huius causa agendum de læsa visione,& ablata,& imminuta,& corrupta:modo magis interdiu, modo magis noctu : vnde de nyctalope dicendum.

Enumeratio affectuũ oculorum.

De Ophthalmia.

Nomen.

Galenus c.2.l.4.*κ.τόπ.* ait,lippitudines esse malum admodum frequens,quare de hoc modo diligenter dicendũ.Dicitur ophthalmia à loco affecto,ca.2.li.2.meth. Latini vocant lippitudinem, respicientes ad excrementa lacrymis similia.Per lippitudinem autem intelligimus tum notham,tum exquisitam:& exquisitam tum remissam, tum intensam. Sicut enim febris notha,febris tamen genere continetur, ita

& de

& de lippitudine statuendum. Spuria lippitudo vocatur ταραξις seu conturbatio, seu vacillatio. Exquisita, sed remissa generis nomen retinet: exquisita magna, vt nigrum oculi ab albo cooperiatur, dicitur chemosis. Auicennæ vardenegi. Generatur, dum materia morbifica ita agit in tunicam annatam, vt eam in tumorem attollat. Lippitudo ergo est tumor tunicæ annatæ oculi, procedens à materia morbifica. Forma huius vitij est tumor: qui in lippitudine notha est symptoma: in exquisita est morbus compositus, cum esse possit inflammatio. At si inflammatio solum occupet annatam: vt est morbus compositus, est morbus, qui ex accidente visus actionem impedit: nam est morbus per se tunicæ annatæ, & per accidens totius oculi, c.2.l.1. de symp. caus. At si inflammatio non solum detineat annatam, sed ita increscat, vt nigrum oculi contegatur, quemadmodum in lippitudine, quæ vocatur chemosis: tunc est morbus, qui prima ratione visionis actionem impedit: nam est morbus compositus, & ita compositus, vt plures occupet instrumenti partes: vt propterea sit morbus primum totius instrumenti, à quo prima ratione perfecta actio celebratur. Subiectum est annata oculi, cap.1.lib.2.ad Glauc.cap.2.lib.4. κ.τόπ. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.*

Causa efficiens est materia morbifica. Huius autem materiæ species, è c.vlt.l.13. meth. potest esse tum Minera, tum Vapor. Minera esse potest Sanguis, Bilis, Melancholia, Pituita. Si tumor fiat à sanguine vel bile: est lippitudo exquisita exactè. Si à melancholia, vel à flatibus: est lippitudo exquisita, non exactè. Si fiat è pituita: hæc pituita est vel Non lacrymalis, vel Lacrymalis. Si non lacrymalis: fit lippitudo exquisita, sed non exactè: si lacrymalis, id est, illa pituita, quæ in lacrymas solet commutari: fit lippitudo spuria, quæ ταραξις dicitur. Vitium materiæ morbificæ, potest attinere ad substantiam: si tumor fiat à materia putrida, à materia venerea: Ad copiam: nisi enim materia esset copiosa: tumorem non pareret. Vitium etiam pertinet ad qualitatem: ad caliditatem, si lippitudo fiat à materia acri: ad frigiditatem, si fiat, vel à crassis humoribus, vel à flatibus. Spectat ad quietem: cum materia præter naturam quiescat in annata. Ad motum spectat: cum sit fluxus præter naturam. Huius motus terminus à quo, quandoque est Totum: quandoque Pars: & si pars, quandoque Ventriculus, quandoque Iecur, quandoq; Lien, nonnunquam Vterus, sed præsertim Cerebrum, cap. vlti, l.13. *Causa efficiens.*

meth. Spatiũ, sunt vasa, id est, Venæ & Arteriæ, eæque Reconditæ, aut Euidentes. Addit Auic. materiam à cerebro descendere, per viam membranarum, vel Extra cranium, vel Intra. Terminus ad quẽ, est annata tunica: quæ Suscipit propter humiditatẽ, raritatẽ: Attrahit propter dolorẽ vel calorẽ. Causa generans tum mineræ, tũ vaporis, patet ex alibi dictis.

Differentia. Quoad differentias à forma. Tumor vel est σύμπτωμα, vt in ophthalmia spuria: vel Morbus, vt in exquisita. Ratione subiecti, afficitur annata, vel secundum Vnum oculum, aut Dextrum, aut Sinistrum: vel secundum Vtrumque. Et afficitur annata vel Sola, vnde est lippitudo: vel simul cũ Vicinis partibus, vnde est chemosis. Ratione causæ efficientis, sumũtur differentiæ à Specie, vitio, & Causa generãte: vt diximus.

De arte signorum. Antequam proponamus signa lippitudinis: primũ in genere de signorum fontibus agemus. Aristot. ait c.25.l.2. rhet. enthymema fieri posse, tum ex aliis, tum quandoq; è signo. Enthymema constat è propositione & conclusione. Signũ est propositio, c.27.l.2. priorum analyt. Forma ergo signi, id est, propositio, subiectum habet animam: propositio enim non est ens extra animam, sed in anima. Causa efficiẽs propositionis, nõ est sensus, vt apud empeiricos, sed intellectus: est autem intellectus, qui sensibus etiam vtitur, quia nihil potest esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu: vt necessario ad signi productionem concurrat intellectus, nõ sine obiectis sensuum exteriorum. Intellectus autem non operatur citra vtilitatem, sed concurrit ea ratione, vt id quod est ignotum, id est, signatum, cognoscatur à posteriori, nimirũ, via demonstrationis, vel ab effectu, vel à causa, sed nõ immediata & prima. Hæc, nimirum, causa & effectus, ita se habent ad signatum: vt si necessaria sint, signum dicatur τεκμήριον, seu argumentum: si non sint necessaria, nomine generis signum nuncupetur. *Signũ medicũ, quid sit.* Signum ergo medicum est propositio, producta ab intellectu, non sine obiectis sensibilibus, ostendens à posteriori ignotum in arte medica. Hinc sequitur, quod omne signum petendum sit, ab eo quod vel præcedit, vel sequitur signatum: quare vel à Causa, vel ab Effectu. Causa est Interna, vel Externa. Interna est causa efficiens, *1. Causa* per modum vel Productionis, vel Consecutionis. Causa interna per modum productionis, est vel præter naturam, vel secundũ naturã. Præter naturã, vel species causæ morbificæ, id est, sanguinis, pituitæ, &c. & morbi: quos fontes tetigere.

Hippo

Hippoc. & Galen. aph. 12. sect. 1. Causa autem secundum naturam est, vt ibidem proponit Galenus, temperatura, ætas, consuetudo: & huc etiam pertinet signum, propositum c. 8. art. med. quod sumitur ab his, quæ insunt, secundum essentiæ rationem, vt est temperies & compositio: signatum, eo in cap. est constitutio, cuius causa est intemperies & compositio: quod si bona sit temperies, bona compositio: sunt causę bonæ constitutionis. Causa interna concurrens per modum consecutionis, tangitur à Gal. c. 14. l. 9. meth. & est corporis temperies, quæ fuit antequam homo febricitaret: vt ex hac temperie, per modum consecutionis, prodeat febris recessus in tali gradu. Causa autem externa est, v. g. aër calidior præcedens febrem: cibi biliosi, præcedentes febrē biliosam. Et hæc est causa externa præter naturam. Causa externa naturalis, est veluti constitutio parentum, ratione filij. Quoad effectum, cum Galen. c. 8. & 10. art. med. effectus produci potest ab agente vel Interno, vel Externo. Si producatur ab agente interno, est effectus in corpore, cuius corporis signatum est cognoscendum. Effectus autē vel est Primarius, vel Secūdarius. Primarius est, qui tempore postponitur signato, & à signato producitur, vt v. g. est morbus frigidus ventriculi, si conferatur cum diminuta coctione, nam tēpore præcedit, & est causa coctionis diminutæ: quemadmodum etiam macies in febribus hectica. Effectus autem secundarius est, quem tempore præcedit signatum, & signatum nō est ipsius causa. V. g. signatum sit temperies sanitatis instrumenti, signum erit magnitudo, erit figura: & hi effectus tēpore posteriores sunt ipsa temperie, non tamen sunt effectus temperaturæ, sed formatricis. Hinc recte Gal. ait, c. 9. l. 1. de vs. p. effectus alteratricis sequi temperiem: formatricis autem effectus accidere temperaturæ, quia non sunt effectus producti. Effectus qui producitur ab agente externo, proponitur c. 10. art. med. vbi dicitur, quod aliud sit præter omnia proposita, nimirum alteratio: (id est, effectus:) quæ fit ab extrinsecus occurrentibus: reliqua autem proposita, erant effectus agentis interni: & hæc alteratio oritur à iuuantibus, à lędentibus: vt signum sit effectus, quatenus est alteratio causæ externæ. In vniuersum ergo signorum fontes redigūtur vel ad causam, vel ad effectum: siue signatum sit præteritū, siue præsens, siue futurum: siue signum sit pathognomonicum, siue assidens, siue mox apparens, siue alio modo occurrat.

2. Effectus.

Auicenna

Oculi sani temperaturam, quæ signa indicēt, secundum Auicennam.

Auicennas in crasi oculorum ab his fontibus signa petit. Nam, quoad effectum causæ internæ, signa petit ab excremento, ab actione, à qualitate. Quoad actionem: signa sumit ab actione propria & communi. Propria actio est visio: si ergo bona sit visio, indicat oculi temperaturam fortem, id est, in habitu, & æqualem, secundum omnes oculi partes. Si debilis sit visio, indicat defectum, sed intra latitudinem sanitatis, in complexione, & compositione. Bona autē visio est, dum homo & procul, & prope videt, exacte, etiam obiectum minimum, nec à forti visibili læditur. Debilis contra. Actio communis, est animalis, vel naturalis. Animalis: vt est oculi motus, qui si facile fiat, indicat oculi temperiem calidam, aut siccam: si difficulter fiat motus, indicat frigidam & humidam. Actio naturalis manifestatur ex excrementis, vt è copiosis excrementis, verbi gratia, indicatur temperies humida. Quoad qualitatem: cum Auicenna, procedit, causa vel totius oculi, vel partium. Si causa totius oculi: respicere oportet ad qualitatem, vt est obiectum sensuum externorum, vel proprium, vel commune. Proprium, ratione tactus & visus. Ratione tactus è caliditate indicatur temperies calida, è frigiditate frigida, è duritie sicca, e mollitie humida. Ratione visus, è colore rubicundo, citrino, indicatur temperies calida: è colore plumbeo, frigida. Quoad obiectum commune, pertinet ad figuram, ad magnitudinem. Figura bona, significat fortitudinē in creatione, & hinc tēperiem. Magnitudo proportionata, indicat bonam tēperiem. Si respiciamus ad qualitatem, ratione partium oculi: cum Auicenna, è venis magnis indicatur temperies calida: e venis plenis, indicatur humida: è venis exiguis, indicatur frigida: è venis vacuis, indicatur sicca. Tandem, quoad effectum ratione causæ externæ: si alteratio facta à calidis, iuuat, indicatur frigida intemperies, & contra. Vt hinc manifestum sit, oculi natiuam temperiem indicari cum Auicen. à necessario consequentibus, & nequaquam ab essentialiter inhærentib. Nam è c. 8. art. med. essentialiter inhærens, distinguitur à necessario consequentib. vt signa, quæ secundum substantiæ rationem insunt, non sint vsurpanda in cognitione temperaturæ: nam signatum est temperatura, & temperatura est, quod secundum essentiæ rationem inest: Quare idem esset signum & signatum. Vt signa quæ insunt secundū substantiæ rationem, cum sint temperatura, & compositio, solum locum

locum habeant, dum signatum est constitutio, prodiens è temperatura & compositione: siue constitutio attineat ad totum corpus, siue ad partem & instrumentum: siue constitutio sit bona, siue sit mala: & præterea, siue constitutio sit in latitudine sanitatis, siue extra latitudinem. Semper ergo signa tantum sumenda sunt à causa & effectu.

Signa lippitudinis in genere. Iam loquemur de signis indicantib. lippitudinē. Ophthalmia ergo in genere indicatur è necessario consequentib. id est, actione, excremento, & qualitate. Actione: vt iudicatur è dolore: nam oculus vt exquisiti sensus facile dolet. Indicatur ex excremento, vt in lippitudine excrementum emanat ob raritatem tunicæ. Indicatur è qualitate, hoc est, è magnitudine aucta, quia adest tumor, è rubedine oculi, nam portio etiam exigua sanguinis, albam tunicam reddit rubicundam. *Signa differentiarum.* Quoad signa differentiarum, & primum ratione formæ: tumorem esse symptoma, & hinc esse τάραξιν, id est, spuriam lippitudinem cognoscitur è symptomatum remissione, & è *A forma.* prægressis causis externis. Si contra: iudicandum, tumorem esse morbum. *A subiecto.* Ratione subiecti, differentiæ patent: an nimirum, subiectum sit vel vnus oculus, vel vterque: similiter etiam patet, an tumor cooperiat pupillam, id est, num sit chemosis. *A causa effic.* Differentiæ ratione causæ efficientis, sumuntur à materiæ specie, vitio, & causa generante. Quoad speciem, cum sit sanguis, bilis, pituita, melancholia, flatus: Sanguis cognoscitur è dolore extensiuo, ex excrementis quæ plurima non egrediuntur tempore somni: præterea ex excrementis non admodum mordacibus, è rubedine admodum euidenti: (rubedo est signum ophthalmiæ in genere: magna rubedo est signum ophthalmiæ à sanguine:) præterea sanguis indicatur è pulsatione temporum, & è causis prægressis, vi quarum potest sanguis generari, de quibus in dol. cap. Bilem esse in causa ophthalmiæ, cognoscitur è dolore insigni: præterea è sensu mordacitatis, vt veluti oculus exulceretur, è sensu caliditatis: præterea è lacrymis tenuibus mordacibus, quandoque vlcerantibus, citrinis: adhęc è rubedine, sed mista cum flauitie. Pituita indicatur è sensu grauitatis, cum remisso calore, ex excrementis tepidis, vix mordentibus, nisi salsa sit pituita: è viscidis excrementis, vt fiat agglutinatio in somno: præterea è rubedine mista cum albedine. Melancholia indicatur è grauatiuo dolore, sed remisso, citra sensum caliditatis, nisi sit atra bilis: ex excrementis crassis, ad nigrum vergentibus,

gentibus, è rubedine obscura, id est, declinante ad nigrum. Flatuosa materia cognoscitur è dolore extensiuo, sine grauitate, ex absentia lacrymarum, e rubore exiguo, quatenus vi doloris trahitur sanguis. Quoad cognitionem vitij: materia secundum substantiam peccans, & proinde putrida, cognoscitur è tumore calido inflammatorio, vt vehementia sint symptomata. Quantitas maior cognoscitur e maiori tumore: minor, è minori. Quoad qualitatem: quæ signa indicant bilem vel sanguinem, indicant caliditatem: quæ signa manifestant pituitam vel melancholiam, indicant frigiditatem: nisi pituita sit salsa, vel melancholia exusta. Quoad vitium secundum vbi: materia magis quiescens cognoscitur, si medicamentis non cedit. Vitium secundum motum, hac ratione cognoscitur: vt fluxus velocior indicetur à symptomatis, prout celeriter oboriuntur. Quoad terminum à quo: an sit totum, vel pars, cognoscitur è signis, indicantibus vitia vel totius, vel partis. Quoad spatium: si euidens fuerit, cognoscitur è vasorum externorum amplitudine, è pulsu, è frontis extensione, è rubedine, è tumore palpebrarum: si contra, iudicandum erit spatium esse reconditum. Quoad terminum ad quem: num oculus habeat rationem termini ad quem, vel vt suscipit, vel vt attrahit, euidentissime patet è superius traditis.

Indicationes. Cum lippitudo sit tumor annatæ oculi, procedens à materia morbifica: à tumore, vt est magnitudo aucta, non potest sumi indicatio vtilis. Ratione subiecti, in omni oculorum vitio, quod indicat, est calidum oculi innatum, vt est particeps spiritus animalis, residens in humore crystallino: & hoc calidum indicat alimentum, ea copia & qualitate, vt oculi calidum conseruetur. Sed prætcrea oculi proportio requirit remedium, fouens oculi proportionem. Ratione causæ efficientis, vt hæc est multiplex specie, vitio, & causa generante: ita variæ hauriri possunt indicationes: quæ omnes patent è superius traditis.

Prognostica. Lippitudo in genere est malũ curabile, nisi error cõmittatur: cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. c. 2. lib. 3. meth. c. vlt. lib. 13. meth. At pro vehemẽtia differentiarũ prognosticum variat. Vnde ratione formæ: lippitudo facilius tollitur, si tumor sit sympt. nam vehementia est remissa, & ratione essentiæ, & ratione dignitatis, quia non cooperitur pupilla. Si tumor sit morbus, difficilius tollitur, & præsertim si fuerit chemosis: nam

adest

adeſt vehementia inſignis & eſſentiæ, & dignitatis, quandoquidem & magnus eſt tumor, & pupillam tegit. Ratione cauſæ efficientis: prognoſticum potiſsimum petendum ex ſpecie, & vitio. Quoad ſpeciem: Si materia fuerit flatus: facilius cedit, quam minera. Si perpendamus vitium: lippitudo eſt difficilioris curationis, prout materia eſt magis putrida, magis copioſa, calida, abradens: quamuis materia etiam frigidior & craſsior difficulter ſuperetur, ob vehementiā eſſentiæ. Quoad vitium ſecundum Vbi: Hippocrates reſpiciens ad motum, aphor. 17. ſect. 6. ait: lippientem alui profluuio corripi bonum: nam vitium in motu non eſt vehemens, cum materia moueatur ad aluum. Auicennas addit, reſpiciens ad motum & quietem in regione meridionali, lippitudinem facile curari, propter raritatem pororum, & ſolutionem naturæ ipſorum ægrotantium: contra in regione frigida: Regio videlicet ſignum eſt, vitij magis vel minus vehementis ſecundum eſſentiam materiæ morbificæ: nam in calida regione, materia morbifica non ita quieſcit, propter poros latos: nec ita materia petit oculum, cum moueatur ad aluum: Regio ergo calida, ceu cauſa latitudinis pororum, & lubricitatis, eſt ſignum à cauſa ſumptum.

Quoad ſpatium, Galen. cap. vlt lib. 13. meth. ait: malum facilius adimi, ſi materia fluat per ſpatia externa: hæc enim minoris ſunt dignitatis. Vtrum autem euentus lippitudinis futurus ſit cito vel tarde: Auicennas declarat, inquiens: lippitudinem eſſe velocis motus, ſi lacrymæ magis currant, & ſint mordaces: nam indicant velociorem motum materiæ. Contra ſtatuendum ſi lacrymæ ægre fluant: nam indicant materiæ motum tardiorem. Et hæc de prognoſtico. Ad materias progrediemur. *Euentus ophthalmia.*

Quoad cheirurgiam: Vena ſecanda eſt, dum ſanguinis vitium eſt vehemens: quod vitium vehemens indicatur à lippitudine vehementi. Hinc Rhaſis iubet venam eſſe ſecandam, niſi lippitudo ſit leuis. Eſt ergo vena potius ſecanda in exquiſita lippitudine, quam in ταράξει, ſeu leui lippitudine: leuis enim lippitudo deſignat ſanguinis vitium debile. Porro, dum vehemens eſt ſanguinis vitium: ſanguis habet rationem vel cauſæ principalis, vel adiuuantis, vel ſine qua non. Sanguis quidem cauſæ principalis habet rationem, in lippitudine ſanguinea: adiuuantis in bilioſa, ſi cum bile ſanguis eſt miſſus: habet rationem *Curatio. Venæſectio.*

cauſæ

causæ sine qua non, in omni specie lippitudinis.

Cum autem in euacuatione respicere oporteat, ad speciem humorum: recte iubet Galenus in oculorum dolore, redundante sanguine, venam esse secandam: infestante malitia, id est, cacochymia, esse purgandum, comm. aphorism. 31. sect. 6. & cap. vlt. lib. 13. method. Rhasis, ad quid agendum specificum respiciens, addit: quo fortior lippitudo fuerit, eo plus sanguinis esse detrahendũ: nam fortior lippitudo, est signum copiosioris sanguinis. Quoad vsum: Auicennas dicit, si lippitudo sit admodum vehemens, esse euacuandum sanguinem, vsque ad timorem lippothymiæ: nam sanguinis euacuatio plurima, id est, vnica vice vsurpata, sanat spatio vnius horæ: ratio Auicennæ est: dum enim vehemens est lippitudo, insignis est sanguinis actiuitas, à qua sumitur quantum agendum. Liceat etiam monere circa vbi: Aetium secare venas supernas, id est, cephalicam. Auicennas inquit, secandam esse cephalicam in omni specie lippitudinis. Rhasis addit, secandam esse cephalicam, è manu, vel brachio, partis oppositæ oculo infirmo: nam Vbi agendum indicatur à sanguine, vt in aliquo loco subsistit: in hoc malo sanguinis subsistentia capitur, vt sequitur sanguinẽ, qui vel sua copia affligit oculum, vel motu potest affligere. Si ergo perpendatur sanguinis subsistentia, vt copia sua oculum affligit: vena eiusdem lateris secanda: &, si virtus robusta sit, secanda vena brachij: si non admodum robusta, secanda est vena manus. Si autem subsistentia sequatur sanguinem, vt suo motu potest oculum affligere: cum Rhasi vena oppositi lateris secanda: nam quo à longinquioribus fit euacuatio, eo reuulsio etiam est melior: vt liceat etiam quandoque venas infernas aperire.

Cucurbit. Auicennas præter propositas materias cheirurgicas, probat etiam ventosam infra occiput: siquidem est materia strenue retrahens ab oculis.

Arteriotomia. Dum fluit materia per arterias externas, Galenus probat sectionem arteriarum, cap. vlt. lib. 13. meth. Præterea probantur etiam frictiones, & ligaturæ. *Frictiones.*

Ligaturæ. Auicennas laudat cauterium in sutura coronali, in lippitudine, quæ fit à catarrho contumaci. *Cauteriũ.*

Pharmacia. Quoad medicamenta: in ophthalmia probantur, & Anodyna, propter dolorem, & Sanantia. Anodyna, quæ ratione Iudicij sunt administranda: patent è sermone, de dolore capitis. Anodyna autem causa Receptionis, sunt Calida, vel

Frigida.

Frigida. Medicamenta ſanantia, reſpiciunt vel Materiã morbificam, vel Oculi proportionem. Et ſi reſpiciunt materiam: reſpiciunt materiam vel Extra oculum, vel In oculo. Et ſi extra oculum: vel in Toto, vel in Capite. De his ergo medicamentis dicendum.

Anodyna frigida ſunt, *ſuccus lactucæ, ſolani, pomorum mandragoræ: ſed medicamentum etiam confici poteſt è ſeminibus & capitibus papaueris, item ex opio. Vnde Rhaſis probat collyrium vel Sief album, quod præter ceruſſam, ſarcocollam, tragacantham, recipit etiam opium.* *Anodyna.* 1.

Monet autem Galenus cap. 2. lib. 3. meth. & cap. vlt. lib. 12. metho. vt in grauiſsimis doloribus, non autem ſemper ſtupefacientibus vtamur, hoc eſt, opium recipiẽtibus: nam hæc medicamenta nimis nocent oculis, vt quandoque viſio ita lædatur, vt nunquam redeat ad ſtatum naturalem. Quare collyrium ex opio probatur ſolum dum magna neceſsitas vrget, hoc eſt, dum dolor eſt acerbiſsimus, & potiſsimum ſi eſt vehemens ratione facultatis, id eſt, dum imminet syncope, & hinc mors. Quamobrem Auicennas non in qualibet lippitudine, ſed in ea, quæ fit à materia tenui & corrodente, medicamentum opiatum probat: in hac enim opiatum potius eſt remedium ſanans, quam anodynum: nam ſanat materiam, id eſt, remouet vitium materiæ, vt dolor non reuertatur, quoniam corrigit materiæ tenuitatem & acrimoniã: vt non ſolum conferat mitigando dolorem, ſed ita agendo in materiam, vt materia morbifica non poſsit amplius ſoluere continuum, cauſaque doloris eſſe. Improbantur ergo medicamenta opiata, ſi dolor fiat à flatu. Verum, quoniam medicamentum opiatum agit, non tantum in materiã morbificam, ſed etiam in oculi calidum innatum, & in temperiem: ne his noxa accidat, ſecundum Auicennam probatur cum medicamento opiato, *aqua cum ſaccharo, aqua cum melle*, vt oculus non lædatur: & Galenus huius rei gratia aſcendit *ad collyrium è cinnamomo.* Quoad rectam opiatorum adminiſtrationem: & primum, quoad Quantum agendum: non probatur magna doſis, verbi gratia. ℞. *ſief albi, cum opio* ℥ ß, *lactis muliebris, aquæ ſaccharatæ ana* ℥ vj. *Miſce.* Quoad modum: opiatum applicetur actu tepidum. Quoad Quando agendũ: vſurpetur dum dolor vincit alia indicantia: quare raro.

Quoad vbi agendum: applicetur temporibus, fronti, prope oculos, &, vrgente neceſsitate, intra oculum. Galenus

cap.vlt.lib.12.metho.proponens *medicamentum è castorio, & à succo papaueris,* hoc medicamentum instillat in aures, ratio est:nam huius medicamenti vis perducitur non ad oculos, quia nullæ sunt viæ, sed ad cerebrũ, vnde fit somnus:& tunc cerebrum propter somnum, vt organum facultatis iudicãti, redditur ineptum ad iudicandum obiectum dolorificum, ad
2. tempus, id est, tempore somni. Quoad anodyna non opiata, cum Galeno cap.vlt.lib.13.metho.probatur *album oui:sed probare etiam licet ouorum vitellos, ouum etiam integrum, concussum cum aqua rosacea. Probatur etiam pomum decoctum cum saccharo. Potissimum probatur cap.2.lib.4. κ.τόπ. lac recenter expressum ex vberibus iuuenculæ, & temperatæ, & bene nutritæ. Probatur etiam farina hordei, cum oleo rosaceo, & luteis ouorum. Alexander loco farinæ hordeaceæ, vtebatur mica panis, cũ rosaceo, & ouo.* Sed notandum, oleum esse oculis inimicum:nam dum oleũ est particeps excrementi serosi, non est expers mordacitatis: & ob id cum Galeno cap.18.lib.2.simpl.oportet vt oleum sit dulce, candidum, & hinc separatum à sero, à portione mordaci:sic enim non erit oculo infensum, & præsertim, si permistum adhibetur. Verum, cum lac oportunum sit medicamentum: notandum cum Auicenna non dimittendum esse lac instillatum in oculum longo tempore: sed remouẽdum, & omni hora renouandum. Hoc dictum nõ pertinet ad methodum medendi, ratione primæ materiæ, id est, corporis humani:nam hoc fit, quoniam lac diu retentum in oculo corrumpitur:hoc ergo pendet è natura lactis, quatenus facile putrescit. Et hinc Auicennas addit, non esse necessariũ, vt album oui renouetur:nam si per horam dimittatur, non nocet: oui ergo album hac in parte præstantius est lacte, quamuis lac magis abstergat. Et propterea hæc Auicennæ dicta non pertinent ad Quando agendum. Quoad modum anodynorum;anodynum debet esse emplasticum, in lippitudine ex inflammatione:& in vigore debet esse tepidum: in principio ad teporem aliquem accedere debet: & ratio est, quia in principio adest dolor, & materia per modum repercussionis est retrahenda:in statu est quidem dolor, sed ma-
3. teria est vacuanda per resolutionem. Quoad anodynum, quod est calidum in primo, & tenuis substantiæ:cum Galeno cap.1.lib.4. κ.τόπ. *spongia, infusa in decocto meliloti, in decocto fœnugraci.* Et notandum è cap.vlt.lib.13.metho.in vsu cuiuslibet anodyni, & cuiuslibet medicamenti ocularis, superiorem

rem oculi genam, blandissime attolendam: & mox medicamentum infundendum.

Medicamenta sanantia, respiciunt materiam, vel proportionem. Ratione materiæ, & primum exsistentis extra oculum: & primum in toto corpore: probantur lenientia, præparantia, purgantia, varia: pro varietate succorum: de quibus in dolore capitis. Id solum monere sufficiat: in lippitudine, non esse negligenda vacuantia totum corpus: nam oculorum dolores soluuntur epoto medicamento soluente, apho. 31. sect. 6. & præterea Hippoc. ait, apho. 17. sect. 6. lippientem alui profluuio corripi bonum: quod naturæ exemplum medicus imitari debet, secundum Galenum in comm. Quoad medicamenta ratione capitis: Auicennas probat euacuationem capitis, & per os, & per nares: probat autem medicamenta quæ extrahunt partem materiæ, non totam, nec trahunt materiam ad oculum: vt probentur mitiora caput euacuantia, de quibus in dolore capitis. *Vacuantia totum, & caput.*

Medicamenta ratione materiæ in oculo sunt duplicia: prout materia morbifica residet, vel Extra tunicam annatam, vel In annata. Si materia resideat extra annatam: cum Auicenna oportet oculos assiduo mundificare à lacrymis, à lacte instillato, &c. huius gratia oculus abluendus est *cum albo oui conquassato cum aqua hordei, vel sacchari, nec non rosacea.* Addit Auicennas, contactum esse debere cum facilitate. Ratio est: primum enim mundus est seruandus oculus, nam materia morbifica hærens, dolorem intendit, & medicamentorum operationem prohibet sua præsentia: secundo, probatur tactus facilis, propter virtutem, quæ dissoluitur ratione tactus difficilis, quo dolor excitatur, calor intenditur, & materia attrahitur. Ratione materiæ morbificæ in annata: scire oportet, huius, vitium attinere ad Copiam, vel ad Vbi. Si ad copiam: probantur medicamenta vacuantia, per modum repercussionis & resolutionis. Si peccatum sit secundum vbi: vt vitium attinet ad motum, probantur medicamenta retrahentia, per modum repercussionis, & interceptionis. Si vitium spectet ad quietem, probantur medicamenta vacuantia per modum resolutionis. Quare proponemus medicamenta intercipientia, reprimentia & resoluentia. *Topica. Extergentia.*

Intercipientia cum Galeno cap. vlt. lib. 13. metho. probantur, dum materia fluit per vasa externa: cuiusmodi est *Intercipientia.*

medicamentum, quod conficitur è rosis, hypocistide, gallis immat. malicorio, sanguine draco. bolo Armenia, santalis, ana part. æqual. & hoc medicamentum excipi potest succo coriandri, endiuiæ, vel aqua rosacea: vt, si materia sit frigidior, excipiatur medicamentum intercipiens succo coriandri, vel vino astringente: & præterea si materia est frigida, addere licet crocum, salem, nucem cupressi: Si materia sit calida, excipiendum medicamentum intercipiens, aqua rosacea, vel etiam aqua plantaginis. Circa vsum sufficiat admonere cum Auicenna medicamentum hoc intercipiens, non esse applicandū oculis, sed vasis, per quæ materia fluit. Rhasis applicat fronti & palpebris. Diligenter cauendum, ne hoc medicamentum oculū ingrediatur, nocet enim nimia astrictione. Reprimentia & resoluentia in hoc conueniunt, quod intra oculos sunt immittenda. Quoniam autem oculus prōptissime patitur, ad differentiam aliarum partium, quæ inflammatione laborant: oportet hæc medicamenta aliquid peculiare obtinere: nimirum vt non sint acria, non amara, non salsa, non acida, neque aspera, cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. cap. vlt. lib. 13. metho. cap. 2. lib. 2. ad Glaucon. ne talia medicamenta violenter in oculos agendo noxam inferant. Probatur ergo medicamentum, quod sit expers mordacitatis, mediocriter crassum, lentum, læue, hoc est æquale: expers enim mordacitatis & æquale, agit citra violentiam: crassum vero & lentum, non solum citra violentiam agit, sed præterea etiam diu manet in oculo: vt per moram strenue agat in materiam morbificam, nec frequenter medicus cogatur renouare medicamentum, & hinc palpebras genasque attollere. In ocularibus igitur medicamentis, mordacitas, & asperitas corrigenda. Mordacitas pendet, vel è caliditate, quemadmodum in medicamentis acribus, amaris, & salsis: vel è frigiditate, vt in acidis. Si pendeat è caliditate, medicamenta infundēda sunt bis & sæpius, *in aqua rosacea, in aqua endiuia, in aqua hordeacea, in lacte.* Si mordacitas pendeat è frigiditate: corrigenda est *decocto vel passularum, vel caricarum, vel fænugræci, vel meliloti: vel etiam cum vino subdulci.* Quoad asperitatem: cum Auicenna medicamenta sunt conterenda, vt læuia & æqualia reddantur. Expedit etiā medicamenta diligenter abluere: vnde *fænugræcum abluendum est, vt puluis, si quis adest, beneficio ablutionis amoueatur.* Quod si ergo contingat, vt medicamentum in puluerem tenuissimum redactum, ab oculo non perferri queat: puluis etiam tenuissimus inclusus panno lineo,

Reprimentia.

neo, immittatur indilutum, siue sit aqua rosacea, siue decoctum fœnugræci, vt medicamentum instilletur in oculum, per expreſsionem panni linei: ita enim citra omne incommodum aget. Sed medicamenta non tantum ante ipsorum vsum corrigenda sunt, vt diximus: verum etiam in ipso vsu & administratione. Quæ autem corrigunt, præsertim sunt liquida, quibus collyria excipiuntur, *vt est aqua rosacea, album oui, lac, &c.* Pro singulis collyrij drachmis, excipiens liquidum sit ab ℥ ß. ad ℥ j. & si oculus sit exquisitioris sensus, ascendatis etiam ad ℥ ij. Hinc Galenus cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. iubet, vt in medicamentis, in quibus validè astringentia dominantur, plurimum albuminis oui, cum paucissimo collyrio misceatur. Si astringens medicamentum non sit ita validum, si collyrium non sit ita astringens: est miscendum cum liquore in minori copia: ratio est: quo enim collyrium magis efficax est ad excitandum dolorem, eo corrigens indicat validius, & proinde in maiori copia, cum in hac sit maior virtus.

Cæterum, quoad reprimentia, cauendum est à vehementioribus, vt est *acacia, omphacium, balaust. galla immat. &c.* capite secundo, libro quarto, κ. τόπ. hæc enim exasperant, densantque membra, & prohibent resolutionem materiæ: & sic in causa sunt, vt dolor intendatur. Quod si tamen oculi aciem dispersam exacuere & vnire voluerimus, parum quid miscere oportet astringentium vehementium, quoniam oculi substantiam cogunt & astringunt. Dum ergo in lippitudine scopus est solum reprimendi: leuia saltem & mediocria astringentia probantur, nequaquam vehementia. Hinc Auicennas in principio improbat vehementer stiptica, quia tunc temporis ocularia dirigenda sunt ad materiam copiosam & crassam, non ad vniendum aciem oculi dispersam, spiritusque animales disſipatos, aut ad calidum innatum crystallini vniendum: nam materia copiosa & crassa in principio magis potest ad prohibendum vehementer astringentia, quam oculi acies ad eadem indicandum: contra procedente malo, dum materia morbifica minuitur, & acies oculi dispersa magis magisque dispergitur: tunc vehementer astringentibus vti possumus, nimirum post principium. Porro commodiſsima sunt mediocriter astringentia, secundum Galenum loc. cit. nisi in ophthalmia materia sit admodum crassa & frigida, siue humor sit, siue

vapor, vt reprimentibus non cedat, capite vltimo, libro decimotertio, metho. Galenus igitur loc. cit. probauit *rosarum folia, flores, succum, vt liceat vti aqua rosacea, ascendit ad hypocistidem, ad pompholygem, spodium, amylum, plumbum vstum & lotum, cerussam lotam: & hæc excipi possunt aqua pluuiali, albo oui, aqua rosacea.* Quoad vsum: & primum quoad Quantum, hæc poterit esse formula: ℞. *florum rosarum* ʒ j. *tutiæ lotæ, spodij loti, cerussæ lotæ, amyli, tragacanthæ ana* ℈ j. *contundantur & fiat collyrium: cuius vsus ratione quantitatis erit:* ℞. *prædicti collyrij* ʒ ß. *aquæ rosaceæ* ʒ vj. *Misce.* Prima recepta pertinet ad artem componendorum medicamentorum: secunda ad methodum medendi, vt dirigitur ad Quantum agendum. Quoad modum: reprimentia actu frigida applicanda: at frigiditas non admodum erit intensa, nec oculus ligandus, alias reprimentia per oculi contactum calefiunt, & oculum recalfaciunt. Expedit ergo panno lineo tenui, madefacto in aqua rosacea, fouere oculum: ita enim reprimens efficacius aget. Quoad quando agendum: reprimentia sunt vsurpanda: dum materia morbifica reprimenda non superatur ab aliis indicantibus. Vincitur autem materia reprimenda, à materia replente & totum & caput. capite 1. libro 4. κ. τόπ. & sic rectè non admittuntur vel reprimentia, vel anodyna, dum corpus est repletum, aph. 31. sect. 6. Non igitur licet vti collyriis reprimentibus, secundum Auicennam, nisi post tres dies. Materia autem reprimenda, dum facta est euacuatio & totius & capitis, vincit alia indicantia: quatenus videlicet materia vel fluit, vel, si fluxit, non est impacta: vnde inter initia solis reprimentibus vti licet: in augmento debent esse mista cum resoluentibus, capite 2. libro 4. κ. τοπ. verbi gratia. ℞. *florum rosarum, spodij loti, cerussæ lotæ, ana* ℈ j. *sunt reprimentia: deinde adde, spicæ, croci, myrrhæ, thuris, ana* ℈ v. *fiat collyrium siccum.* ℞. *huius collyrij* ℈ ij. *vitellos ouorum num. ij. aquæ rosaceæ* ℥ ß. *vini stiptici* ℥ ij. *Misce.* Et hoc medicamentum, vt recipit reprimentia in maiori dosi, quam resoluentia: ita magis probatur in initio incrementi, quam versus statum. Quod si malum magis accedit ad statum: resoluentium dosis est augenda. Vnde Galenus cap. vlt. lib. 13 metho. inter resoluentia probat *fomentum, confectum ex aqua dulci, moderate calida: probat decoctum fœnugræci:* nam cum Galeno cap. 1. lib. 4. κ. τοπ. discutit moderate, calfacit sine morsu, quia succum habet viscidum, vt oui albumen. Probatur etiam

Resoluentia.

fomen

Fomentum è milio, è thure, è castorio, spica, croco, è fellibus animalium, è fœniculo, ex euphragia, & aliis, propositis à Galeno. Notandum autem hæc *non esse excipienda aqua rosacea, nec albo oui, sed lacte, quod virtute seri, sine morsu vim habet detergendi. Sed medicamenta resoluentia excipi possunt etiam luteis ouorum, aqua fœniculi, euphragia, ruta, & similium.* Horum autem vsus, quoad *Quantum* agendum, idem esse debet, qui fuit propositus de reprimentibus. *Quomodo.* Admouentur resoluentia, vel tepida, vel calida: nō actu frigida, vt reprimentia. *Quando.* Administranda sunt post vacuationem totius & capitis: cap. vlt. lib. 13. metho. Auicennas, cum proposuisset vaporem esse administrandum cum tepidis medicamentis: addit, sufficere quandoque bis vti, aut semel; & quandoque esse necessariū, vt iteretur medicamentum, secundum fortitudinem & debilitatem lippitudinis: ratio est: nam indicans, vincens alia indicantia, quo diutius vincit, eo etiam diutius est vsurpandum medicamentum: at indicans diu vincit, dum fortis est lippitudo: Ergo in forti lippitudine repetendum est medicamentum.

Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt id quod est secundum naturam in oculo. Hæc ergo vel respiciunt oculi proportionem, & probātur in ophthalmia, siue oculi à principio generationis, bene, siue male sint constituti: vel respiciunt calidum innatum, cum spiritu animali, & probantur in ophthalmia, quando oculi à principiis generationis obtinent calidum dissipabile, verbi gratia, dum sunt prominentes. Proportionem respiciunt secundum Mesuem, & Auicennam, *nux moschata cum melle, myrobalani chebulæ, melle vel sacchari condita, mel, fœniculum: vnde Auicennas inquit, collyrium ex aqua fœniculi omni hora esse mirabile: laudatur etiam chelidonia, euphragia, verbenaca recta, ruta, antimoniū, tutia nutrita in aqua fœniculi, in aqua maiorana: probatur etiam collyriū è granatis dulcibus & non dulcibus.* Horum medicamentorum vsus patet è superius propositis: nā si his medicamentis vtamur, vt reprimentibus, vsus reprimentiū seruandus: si vt resoluentibus, vsus resoluentium seruandus. Medicamēta, quæ respiciunt dissipationem calidi innati, cum Galeno ca. 2. li. 4. κ. τόπ. sunt astringentia, *vt acacia, omphacium, balaustium, gallæ immatura:* hæc enim vniendo & astringendo, aciem oculi exacuunt & intendunt. Hinc Auicen. probat *collyrium è granatis non dulcibus, seu astringentibus:* at monet Galenus, *Ad dissipationem calidi innati oculorum.*

vt his astringentibus nec sinceris, nec copiosis vtamur, sed parum ex his miscere possumus. Quod si ergo contingat in oculo imbecillo non esse materiam: licet vti solo collyrio, è granatis acerbis, cum aqua rosacea: si autem adest materia morbifica, oportet quædam permiscere. Vsus patet e propositis: sufficiat quædam admonere circa modum, & quando. Quoad modum agendi: si hæc roborantia calidum innatum, misceantur cum resoluentibus, sunt administranda actu calida: si sincera, actu frigida: ratio est: quoniam, dum sinceris vtimur, non adest materia resoluens, quæ prohibeat. Expedit autem secundum Auicen. in cuiuslibet medicamenti vsu submergere oculum in medicamentum liquidum, & oculus tunc est aperiendus: probatur ergo vas vitreum, vel argenteum, confectum ad portionem magnitudinis oculi, quod vas est replendum liquore, & in hoc est detinendus oculus. Quoad quando agendum: Si hæc medicamenta vsurpentur mista cum medicamentis materiæ morbificæ, non licet his vti in principio: si autem solis vtamur: licet vti eo tempore, quo oculus est immunis à materia morbifica, nam non adest materia, quæ prohibeat.

Diæta. Aër non probatur lucidus, sed purus, expers fumi, vaporis acris, pulueris. Probatur cibus boni succi, qui non mittat vapores in caput, qui sit attenuans, vt dissipet & attenuet materiam: qui sit minuens, si assit materia morbifica: vnde Galenus probat cibi parcitatem, id est, cibum minuentem, ca.2. lib.4. *κ.τόπ.* Hinc Auicennas improbat *caules, lentes, lac:* nam hi cibi euaporant in caput: improbantur *aromata, agrumina,* nam caput petunt. Improbantur calidiora in lippitudine ex inflammatione: vnde Rhasis in hac neque dulcia admittit, quia bilescunt. Auicennas etiam prohibet copiam salis, vt propterea sint vitandi cibi crassi, vt sunt *carnes salsæ, cibi qui conficiuntur è pasta.* Cum probentur cibi attenuantes, possunt cibi condiri his quæ oculi proportionem respiciunt: vt sunt *nux moschata, euphragia, fœniculum:* quibus vti possumus pro condimento & pro opsonio. Cibaria autem condiantur calidis, nisi caliditas corporis prohibeat: vt improbentur in lippitudine ex inflammatione. Tandem, cum probetur minuẽs victus: secundum Rhasin, est abstinẽdum à carnibus. Quoad potum: Rhasis improbat *vinum,* nam calefacit, & petit caput. *Aqua* etiam in magna copia improbatur, cap.6. lib.4. *κ.τόπ.* quia cibi vehiculum est, & materias in caput ducit.

Vinum

Vinum aliquando probatur: nam dolores oculorũ soluuntur vini potione, aph.31.sect.6. Proinde secundum Gale. in com. in oculi dolore vinum conuenit, dum in oculorum venulis sanguis crassus continetur, sine corporis repletione, nã hoc vinum materiam resoluit. Alias aqua detur. Somnus & vigilia erunt moderata. Æger super oculum infirmum non dormiat, nec capite eleuato: & puluinar non sit è plumis, quia phlegmone augetur. Aluus seruetur lubrica: nam alui profluuium in lippitudine bonum. Probatur etiam vacuatio excrementorum tertiæ coctionis: vnde aph.31.sect.6. c.vlt.l.13. meth. probatur balneũ aquæ dulcis, at toto purgato, & concocta inflammatione: quare in declinatione. Quoad motum & quietem, ratione totius corporis, si respiciamus ad lippitudinem imminentem: è cap.3. libro 5. de tuen. san. probatur frequens ambulatio, cursus mediocris, gestatio in vehiculo, probantur omnia citra fatigationem, & capite dorsoq; non inclinatis. Si autem respicimus, ad lippitudinem præsentem, cum Gal. c.2.l.4.κ.τόπ. exercitio vti licet, post mitigationem doloris, & ante balneum: vt probetur mediocris quædam ambulatio. Ratione motus oculi, cum Auicenna motus superfluus nocet: vt immoderatus risus, fletus, aspectus obiectorum paruorum, alborum, splendentium: nam oculi à luce offenduntur, quia spiritus dissipantur, cap.3.l.10. de vsu. p. Vnde Auicen. suspendebat pannum nigrum ante oculos, in ægritudine, & viridem in dispositione sanitatis, vt spiritus seruarentur.

CAPVT XXXI.

De Vesica, seu Pustula cornea.

HVCVSQVE de affectu annatæ tunicæ: sequuntur corneæ: quorum primum Vesica est. Celsus malum hoc vocat pustulam: Græci phlyctænam. Auicennas vocat vesicas: nam cornea instar vesicæ extuberat, cũ repleatur materia aquosa. Generatur hoc malum: quoniam materia serosa, petens oculos, replet corneam inter corticem & corticem, seu inter tunicam & tunicam, vt cornea in tumorem attollatur. Vt corneæ vesica, seu pustula, sit tumor corneæ, procedens à materia aquosa. Vnde forma huius vitij est tumor: Quare magnitudo aucta: quæ est modo symptoma, modo morbus. Est morbus, dum tumor perducitur ad corneam, vt cornea præest foramini

Nomen ἀπὸ τοῦ φλύζειν, id est, bullire seu bullas facere.
Cap.28.l.5. Celsus.
Definitio.

rhagoeidis. Nam cum Auicenna hic tumor nocet visui: ideò est morbus. Subiectum est cornea. Auicennas dicebat, corneam repleri secundum partem modo profundam, modo superficiariam. Causa efficiens fuit materia serosa: quæ procedit è cerebri excremento, mutato in aquosum. Huius excrementi vitiū est in substantia: si materia aquosa putrescat. Est vitium semper in quanto: nam semper copia peccat, quia tumoris est causa. Vitium est in qualitatę: cum quandoque hæc materia sit calida & acris. Est vitium secundum vbi, secundum motum: quia habet impetum in oculum. Secundum quietem: vt præter naturam inter tunicas corneæ quiescit. Causa generans patet ex alibi dictis.

Differētia. Hinc facile ratione formæ colligitur, quod tumor sit vel Symptoma vel morbus. Ratione subiecti: cornea afficitur secundum tunicas vel Internas, vel Externas. Ratione causæ efficientis: materia est Putrida, vel Non putrida: vel Magis vel Minus copiosa: vel Acris, vel Acredinis expers: vel Magis vel Minus mouetur, vel Magis vel Min⁹ est impacta.

Signa. Hoc vitium in genere vos cognóscetis ex extēsione corneæ: & præsertim extensionem hanc deprehendetis, si æger supinus iaceat (notate hoc) vt diligenter vterque oculus sit inspiciendus. Differentias ratione formæ cognoscetis: Nam si tumor sit insignis, vt occupet corneam secundum regionem quæ antestat crystallino: facile est iudicare, tumorem esse morbum: sin minus, esse symptoma. Ratione subiecti: an cornea afficiatur secundum regionem attinentem ad crystallinum, oculis facile conspiciemus, sine signis aliis. Vtrum autem cornea afficiatur secundum tunicas externas, vel profundas: signa tradentes Aëtius & Auicennas, sic distinguunt: si materia sit inter tunicam primam & secundam, pustula apparet nigra: si inter tertiam & quartam, alba. Cuius discriminis alia ratio proponitur ab Auicenna, alia ab Aëtio. Auicennæ causa fuit: nam dum pustula pertinet ad superficiem, non prohibet visionem ab intuitu rhagoeidis: si autem pustula sit profunda, prohibet. Vnde cum superficialis pustula non prohibeat intuitum vueæ, hæc vuea vt est nigricans, ita est in causa, vt pustula nigricans appareat. At pustula profunda, non prohibet intuitum rhagoeidis, vt firmetur visio in pustula: vnde pustula alba apparet: nam producitur à materia alba: si exquisita sit pustula seu vesica: nam spuria fieri potest à liquore, seu materia serosa, sanguini

permista

permista. Secundum Aëtium vero, si pustula sit in superficie, nigra ea apparet: nam naturalis pustulæ color est niger: (quia respicit ad pustulam, quæ cum serositate sanguinem habet permistum:) At si profunda sit pustula, albicans apparet: nam habet superiacentem corneam albam. Quoniam vero interdum ob tunicæ corneæ erosionem vuea procidit, & superficialis pustulæ speciem exhibet: monet idem auctor exactius hæc esse distinguenda: quoniam varia est curatio. Cognoscitur igitur pustula in superficie. nam vndique est subnigra. Quod si prolapsa fuerit vuea: cognoscetis, quia non erit locus vndique subniger, sicut in pustula, sed color erit inæqualis: nam circa fundum prolapsæ rhagoeidis, albedo apparebit, propter corneæ albedinem. Adhæc cognoscetis prolapsam vueam, è mutatione pupillæ, quæ parua fit, vel variatur secundum figuram: nam in prolapsu rhagoeidis, pupillæ figura rotunda non seruatur: quæ manet, si pustula fuerit superficiaria. Ratione causæ efficientis: quæ sint signa speciei, vitij, causæ generantis: patet ex alibi dictis. *c.29.l.7.*

Quoad præsidia: materia in vesica collecta, tota vacuāda. *Præsidia.*

Quoad prognosticum: curatio est facilis: curatio est difficilis: & quandoque mutatur in vitium incurabile: quod discrimen pendet è vi differentiarum. Vnde ratione formæ: difficilioris erit curationis, si tumor sit morbus, propter vehementiam essentiæ & dignitatis. Adest vehementia essentiæ: nam vbi tumor est morbus, est maior recessus à naturali statu. Vehementia quoque est ratione dignitatis: nam dum tumor est morbus, respicit regionem crystallini. Pustula profundior, cum sit vehementior ratione dignitatis, cum Auicenna est deterior: & præsertim quia cum Aëtio periculum imminet, ne cornea in profundo rumpatur, & hinc vuea concidat, & effluant humores. Ratione causæ efficientis: periculosius est malum, si materia sit putrida, si copiosior, si acrior, si cum impetu oculos petat: Vt, si contingat eum esse impetum, vt rumpatur cornea, mutari solet in vitium incurabile, præsertim si fiat ruptio in partes internas. *Prognostica.*

Quoad materias: sufficiat proponere, quæ corneæ sunt adhibenda. Vnde quoad materiam cheirurgicam: dicebat Auicennas: si vesica sit magna, ferro curanda: nam vitium est vehemens: indicat ergo remedium vacuans vehemens: cuius materia est potius ferrum, quam medicamentum. *Curatio.* 1.

Nam

Nam nisi cito euacuetur materia, periculum imminet disruptionis corneæ ad sedem profundam. Quoad medicamenta: probantur acria, si parua sit vesica: sint autem & medicamenta vehementer siccantia: vt conficiendum sit *collyrium è terra Samia torrefacta, è tutia, è cadmia, antimonio, scoria æris, & his ablutis: & gummi addatur, & omnia terantur in aqua pluuiali, & paretur collyrium, quod excipiatur aqua fænugræci.* Animaduertatis Auicennam addere opium: quia componit medicamentum, quod diu est seruandum, vt propter fermentationem opium obesse nequeat: at si recenti sit vtendum: opium non est miscendum. Propter iuniores ℞ *tutiæ, cadmiæ, scoriæ æris, lotarum, ana ʒ ß. gummi ʒ j. terantur in aqua euphragiæ, & fiat collyrium.* ℞ *prædicti collyrij ʒ ß. aquæ fænugræci ʒ vj. Misc.* Sed notandum Aëtium probare etiam astringentia: quoniam non respicit ad vesicam exquisitam, sed ad tumorem aquosum, qui sit particeps inflammationis. Hoc verum esse, inde scitur, quia addit: mitigata inflammatione, opus esse vti *myrrha, croco, nardo*, & proinde discutientibus non astringentibus. Hoc debetis notare, ne in curatione erretis.

CAPVT XXXII.

De Vlcere cornea.

Nomen. *Generatio.*

QVOAD vlcus corneæ: huius nomen patet. Generatur dum corneæ occurrit causa morbifica, quæ in corneæ substantiam per modum vel abrasionis, vel simul etiam erosionis ita agit, vt corneæ substantia absumatur & vnitas soluatur. *Definitio.* Huius vlceris definitio est: quod sit soluta vnitas, cum magnitudine imminuta corneæ, producta à causa mordaci. Colligitur hæc definitio è c. 2. l. 13. meth. c. 1. l. 4. meth. è c. 1. l. 6. meth. & è c. 1. l. 1. de loc. aff. Quoad formam: fuit soluta vnitas, cum imminuta substantia, vt vlcus sit affectus mistus è soluta vnitate, & magnitudine imminuta: ad differentiam simplicis vulneris. Subiectum fuit cornea: quæ vlceratur, modo magis, modo minus: Et proinde modo in superficie, modo in profundo. Causa efficiens fuit causa mordax: quæ esse potest & interna & externa. Interna est succus mordax, tum secundum propriam naturam: vt bilis flaua, bilis atra, à qua producitur vlcus cancrosum: tum ratione putredinis: vt quilibet succus,

dum putrescit. Addebat Auicennas, huiuscemodi materiam vel aliunde confluere: vel esse reliquias lippitudinis, vel pustulæ seu vesicæ. Causa autem externa sunt medicamenta acria: & cum Auicenna esse potest ictus, percussio.

Differentiæ diligenter propter iuniores sunt tradendæ; vt sciant capere differentias, non modo in vlcere corneæ; sed etiam in vlcere cuiuslibet partis. Sciendum igitur è cap. vlt. lib. 3. meth. differentias non esse capiendas à coniunctis: vt si quis dicat vlcus esse inflammationis, vel expers, vel particeps: nam ex his, ait Galenus, non constituuntur differẽtiæ. Et ratio est: quia quodlibet seorsim cõsistit, vlcus per se consistit, inflammatio per se consistit. Quare differentiæ capiendæ sunt, vel ab vlceris materia: & hæ sunt maxime propriæ: vel ab aliquo etiam sunt capiendæ, quod est extra vlcus, quod tamen habet rationem causæ sine qua non: & hæ sunt differentiæ, non tamen ita propriæ, vt priores. Vnde quoad proprias: capiuntur ab vlceris figura, & magnitudine. A figura: vt vlcus est vel Obliquum, vel Rectum, vel Retortum, vel Quolibet alio modo figuratum. A magnitudine etiam capiuntur differentiæ: & primum à longitudine, vt vlcus est vel Longum, vel Breue. A latitudine: vlcus est Latũ, vel Arctum seu angustum. A profunditate seu altitudine: vlcus est Superficiale, vel Profundum: seu est Æquale, vel Inæquale. Si corneæ vlcus sit angustum & profundum: Græci vocant βόθριον, id est, fossulam: Auicennas vocat aulunum. Si vlcus sit latum & minus profundũ: Paulus vocat κοίλωμα: ab Auicenna vocatur Iuluma, id est, vngula. Quoad differentias non proprias: capiuntur à tempore, à conspectu, generationis ratione, & locis in quibus. Declaro. A tempore, vlcus est Recens, vel Antiquum. Ab aspectu: est Euidens, aut Reconditum. A ratione generationis: vt facta est soluta vnitas, vel secundum Totum, vel secundum Partem. Quamuis hæc differentia pertineat potius ad vulnus. Si differentiæ capiantur à loco, à subiecto, hoc est, à cornea: cum Auicenna sunt quinque species vlceris, quarum tres attinẽt ad superficiem, duæ ad profundum. Nec obstat, quamuis Auicennas proponat septem species: nam duæ pertinẽt ad causam efficientem: non autem ad subiectum, de quo iam loquimur. Itaque quoad vlcus partium externarum: si pertineat ad primã tunicam corneæ, secundum nigrum oculi, vocatur alchas, si ad secundam membranam, dicitur Nubes, chateman: nam instar

Differẽtia.

Paulus 6. 22. l. 3.

instar nubis visionem turbat: si pertineat ad coronam, vbi est nigredo, dicitur vlcus coronale, Paulo dicitur argemon: si autem vlcus spectet ad profundiores partes, spectat ad tertiam tunicam, & dicitur luluma, id est, vngula, à Paulo κοίλωμα: vel ad quartam, & vocatur aulunum. Paulo fossula. Ratione autem causæ efficiẽtis, patet vlcus fieri à causa Externa, vel Interna. Et si interna: hæc differt vel specie, vel vitio, vel causa generãte. In præsentia duo notanda: primum causam morbificam, id est, materiam agere & vlcerando, & quandoque inducẽdo intemperiem calidam. Secundo notandum: si vlcus fiat à materia exusta: si attineat vlcus ad superficiem, vocari ab Auicenna adustiuum lanosum: si attineat ad profundum, vocari adustiuum crustosum.

Signa. Vlcus non difficulter cognoscitur, è dolore pulsante. Et si fuerit in cornea, ad differentiam vlceris tunicæ annatæ, conspicitur veluti punctum album: at si vlcus sit in tunica annata, punctum non albicans apparet, sed rubicũdum: nam dum cornea vlcere afficitur, albedo apparet propter albedinem sauiei: & dum vi vlceris cornea priuatur diaphaneitate, album præse fert colorem: nam διαφανὴς, dum terminatur, album conspicitur. At si vlceretur tunica annata: vlceris sedes rubicunda conspicitur: nam hæc tunica est multis venis referta, vt fluat sanguis: qui quamuis exiguus sit, in minima copia, euidens tamen rubedo conspicitur, quoniam in albo corpore exigua rubedo est euidens. Sed præterea vlcus indicatur è prægressis causis vlceris. Facile etiam cognoscetis differentias, quæ capiuntur à forma. Nam quæ sit vlceris figura, quæ magnitudo: visui patet. Ratione subiecti: si cornea afficiatur secundum primam tunicam: indicatur ex asperitate, & læsa visione, quæ fieri videtur veluti per fumum. Si attineat ad secundam tunicam cognoscetis è læsa visione, in qua veluti per nubem intuitus fieri videtur. Si sit species coronalis vocata: cum Auicenna cognoscetis, quia pertinebit ad regionem pupillæ. Si fuerit in cornea: ex albedine. Si pertineat ad annatam, est permista rubedo. Si pertineat ad profundum tunicæ: vix lumen possunt ferre.

Indicationes vlceris generales. Sequitur pro curatione vlceris corneæ, vt de indicationibus agamus: circa quas hoc loco ita versabimur, vt inde quisque facile assequatur, quid agendum in omni vlcere. Itaque cum vlcus sit soluta vnitas, cũ magnitudine imminuta partis viuentis, producta à materia corrodente: ob id indicationes

sunt

ſunt hauriendæ, à rebus præter naturam. & à rebus ſecũdum naturam. Quoad res præter naturam: cum Galen. l. 3. meth. c. vlt. vlcus indicat agglutinationem, id eſt, vnionem, vt vulneris labia coniungatur. At cum vlcus ſit ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta, (in vlcere enim caro eſt imminuta:) carnis defectus indicat præſidium carnem generans. Et ſi imminuta ſit ſubſtantia cutis: cutis defectus indicat præſidium, cutim generans, id eſt, cicatricem inducens. Vt in vlcere ſcopi tres ſint: ſcilicet carnis generatio, agglutinatio, & cicatriſatio. Verum cum Galeno lib. 3. meth. intelligere eſt operæpretium, qua arte caro generetur, qua arte fiat agglutinatio, & cicatriſatio. Itaque ſciendum cum Galeno c. 7. lib. 3. meth. impletionem cauitatis, id eſt, generationem carnis, agglutinationem & cicatriſationem, eſſe naturæ opera: medici vero officium eſſe, vt docetur cap. 6. lib. 3. meth. remouere impedimenta: nam ſecus non eſt poſsibile illos ſcopos aſſequi. Quantum igitur attinet ad impedimentũ: hoc eſt vel Læſio facultatis, vel Error externus. Huius numeri hæc eſt ratio: quoniam malum & vitioſum opus procedit vel à læſa facultate, vel ab errore externo: vt cum hæc impedimenta habeant rationem cauſæ: ideo dictum fuerit à Galen. cap. 3. l. 4. meth. has indicationes eſſe præſeruatorias, quia à cauſa capiuntur. Habent autem hæc impedimenta: (vt admonet Galen. cap. 1. l. 4. meth.) vel rationem efficientis cauſæ, cuiuſmodi ſunt ſubiectæ carnis affectus: vel cauſæ ſine qua non, quemadmodum eſt pilus, arena, & ſimilia, quæ in vlceribus aliquando reperiuntur. Hæc ergo impedimenta cum attineant vel ad læſam facultatem, vel ad errorem externum: quod illa attinet, quæ ſpectant ad læſionem facultatis, vt iubet Gal. c. 7. l. 3. meth. ſi in parte vlcerata fuerit intemperies, indicat alterans per contrarium: Si morbus ſit tumor, tumoris materia: (quia tumor non indicat: (vacuãs poſcit: &, ſi caro excreta & aucta habeat rationẽ tumoris morbifici, eſt diſsipanda. Quoad errorem externum: hic vt rationem habet impedimenti eſt Communis, vel Proprius. Communis eſt, qui reſpicit generationem carnis, agglutinationem, cicatriſationem. Proprius eſt, qui vnum tantum reſpicit è tribus prædictis. Quoad communem errorem, eſt Materia fluens & Cauſa morbifica, quæ alia eſt à conſtitutione partis, ab intẽperie, à morbo: & reſidet hæc cauſa morbifica in parte vlcerata. Quoad materiam fluẽtem in partem vlcera

1. A rebus præter naturam.

Vlceris cura, quatenus à natura peragitur.

Impedimẽtorum ſublatio.

Impedimẽta ratione læſæ facultatis.

Impedimẽta ratione erroris externi.

1. Ob materiã fluentem.

vlceratam:ab hac varia indicantur præſidia;vt materia fluẽs varia eſt ſecundum ſpeciem, ſecundum vitium,ſecundũ cauſam generantẽ. Propter iuniores: ſpecies ſit materiæ fluentis, vel Sanguis, vel Alius humor:ab his humoribus determinatæ hauriuntur indicationes. Et pariter ſunt hauriendæ indicationes à vitio ſecundum ſubſtantiam, qualitatem, quantitatem,& vbi, & præcipue ſecundum motum. Et ſimiliter ratione cauſæ generantis, varia ſunt haurienda præſidia: vt alterare oporteat modo iecur, modo vẽtriculum, modo alia viſcera, de quorum indicationibus in propriis capitib. Quoad errorem communem, vt eſt cauſa morbifica reſidẽs in parte vlcerata: hæc multiplex eſſe poteſt, vt pilus, ſordes, materia putrida, caro contuſa, caro excreſcens, ſed non ad eam magnitudinem vt ſit morbus, quia eſſet læſio facultatis: huius claſsis eſt dolor in parte vlcerata,& ſimilia, quæ ſui præſentia prohibent carnis generationem, agglutinationem,& cicatriſationem. Quæ ſane cauſæ in genere indicant ablationem:in ſpecie, indicant ablationem ſpecificam: vt pilus, indicat, quod pilus ſit auferendus.

2. Ob cauſam morbificam, in parte vlcerata.

3. Ob excrementa, quæ in carnis generatione proueniunt.

Quoad errorem proprium: primum ſi reſpiciat carnis generationem:cum Galen. cap.3. lib.3.metho. etiam præſente proba facultate, & probo ſanguine, cum è neceſsitate generetur duplex excrementum, vtrumque habet rationem erroris proprij, ratione generationis:vnde excrementũ tenue, vt humidum, indicat ſiccãs: excrementum autem craſſum, vt replet, indicat vacuans. At, cum euacuationem turbent medicamenta aſtringentia: minimè hæc in carnis generatione ſunt adminiſtranda. Hinc Galenus magis ad ſpecifica deſcendit cap. 3. lib. 3. meth. vbi probat præſidium ſiccans & detergens primi ordinis: nam remedium ſiccans vltra primum ordinem, vt ſanguinem fluentem poteſt abſumere, ita carnis generationem impedit: indicat igitur ſiccum, ſed non vltra primum gradum. At Galenus admonebat vlcus humidius indicare ſiccius:corporis autem temperiem, quo humidior fuerit, tanto medicamentum minus ſiccum poſtulare: vt ſi vlcus ſit pariter humidum in ægris diuerſis, in ſicciori temperamento opus ſit ſicciori medicamento, in temperamento humidiori, minus ſicco. Cuius veritatis fundamentum deſumitur è cap.1. lib.5. meth. vbi docet, ea quæ ſunt præter naturam, indicare contrarium:quæ ſecundum naturam, ſimile vt pars vlcerata ſiccior ſit magis ſiccanda, minus ſicca, minus ſiccanda. Ex his

conſtat,

constat, in vtraque sanitatis intemperie probari siccum: & hoc siccum præsidium non indicari ab intemperie sanitatis, nam humida humidum indicat, non siccum: sed ab humido excremento indicari: permitti vero à temperie sicca, non ab humida, verbi gratia si ab excremento vlceris humido indicatur siccum in primo gradu in tertia mansione: causa temperaturæ humidæ prohibetur: vt opus sit vti medicamento sicco in primo gradu, sed non in tertia mansione, verum in prima. Vnde cum Galeno cap.5.lib.3. metho. cum medicamentorum siccantium alia magis siccent, alia minus: qualenam conueniat, iudicandum partim ex vlcerum diuersitate (vt sunt, vlcus vel minus vel magis humidum) partim ex ægri temperatura: vt vlceris excrementum concurrat vt indicans, ægri temperies concurrat velut permittens, aut velut prohibens. Quoad errorem proprium ratione agglutinationis: cum Gale. cap.1. lib.5. metho. probatur magis siccans, quam in generatione carnis, & siccans citra detersionem, & leuiter astringens. Fundamentum est: quia hic error ad agglutinationem spectans, est duplex: alter est cum Galeno cap.5. lib.3. metho. sanguis fluens optimus: nam in agglutinatione oportet exsiccare quod affluit, etsi sit optimus sanguis. Alter autem error est carnis genitæ raritas: quæ indicat astringens: at cum minus possit raritas ad prohibendum agglutinationem, quam ad cicatrisationem: ob id, vt in agglutinatione probatur siccius medicamentum, quam in generatione carnis: ita in agglutinatione probatur minus astringens, quàm in cicatrisatione. Vt in agglutinatione, descendendo ad remedia determinatissima, locum habeat præsidium siccum in secundo gradu, & astringens in primo. Quoad errorem respicientem cicatrisationem: pariter cum Galeno cap.5.lib.3.metho. intelligendum vlcus ad cicatricem perduci generando cutem, quæ è subiecta carne creatur: cutem vero non posse exquisitam regenerari, quia seminalis est: ideoquè generandum aliquid simile cuti: vnde cum cutis carne sit siccior & densior: ob id caro, vt humidior cute, indicat siccans: vt rarior, indicat astringens. Hæc igitur caro non modo indicat siccans & astringens, sed multo magis quam in agglutinatione: nam causa cicatrisationis siccandus est humor, qui etiam in carne continetur, vt hæc euadat densior. Quare in cicatrisatione indicatur remedium siccans in tertio, astringens in secundo. At si inuicem con-

4. Ob sanguinis boni affluxum, carnisque genitæ raritatem.

5. Ob carnis humiditatē, & raritatem.

ferantur siccantia,& causa cicatrisationis, & causa, non agglutinationis,sed consumptionis carnis excretæ: cum Gale. c.6.l.3.meth,sicciora probantur causa carnis excretæ, quam causa cicatrisationis. His ita explicatis,patet cur Gal.c.5.l.4. metho.secundum mentem Hippoc. lib. de vlc.dixerit, vlcus esse humidum, sanum autem siccum:nec vlcera madefaciẽda nisi vino,cum vltimus finis sit siccatio. Humidum enim est vlcus,hoc est,vlcus tandiu perseuerat,quousque durat humiditas morbifica:& sanum est siccum,hoc est,dum morbifica humiditas est consumpta,quæ scilicet attinet ad generationem carnis, ad agglutinationem & cicatrisationem. Notandum quoque quod Galenus c.5.l.4.meth.dixit, vlcus, qua vlcus,mediocriter siccans indicare: vlcus enim qua vlcus,id est, quatenus est soluta vnitas, indicat agglutinans, quod cum Galeno cap.1. lib.5. metho. est siccans in medio constitutum inter siccans ratione generationis carnis,& ratione cicatrisationis. Id autem quod in vlcere est secundum naturam:quamuis indicationes capi posśint à temperatura & calido insito partis vlceratæ:tamen potiśsimum capiuntur à calido innato. Ratio est:quoniam temperies conseruatur, nisi vsurpentur medicamenta destruentia temperaturam. At calidum innatum, cum aśsiduo diśsipetur, indicat conseruans:& cum in calido innato seruanda sit quantitas, & hinc substantia & qualitas:ideo à calido indicatur calidũ, quod Hippoc. aph.22. sect.5. calidum supputatorium vocat, cuius beneficio conseruatur substantia & qualitas calidi innati,vnde pars vlceràta optimum generat pus, quod maximum est securitatis indicium, nam (vt ait Gale. in com. lib. cit.) nihil mali aduenire vlceri potest,si bonum pus generetur. Hoc autem calidum supputatorium,oportet vt non modo sit calidum (nam calidum vt calidum secũdum naturam simile indicat)sed præterea sufficit, vt sit calidum in primo gradu non vltrà. Vnde Hippoc.proponit calidũ,quod cutem emollit,dolorem sedat,tenuisq; est substantiæ: siquidẽ cum Hippo.& Gal.cutem extenuat,discutit,& vacuat.Sed oppositum videtur propositum esse à Gal.qui lib.5.simpl.ait, suppuratorium esse viscidæ substantiæ, vt poros claudat, ne calor diśsipetur.Itaq; pro resolutione:calidum suppuratorium, quod indicatur à calido, est duplex:vtrumq; moderate calidum,vt non excedat primum gradum:at alterũ tenue,alterum viscidum.Id quod est tenuis substãtiæ,cum Gal.aph.22. sect.5.

5. Indicationes à rebus secundum naturã in vlcerata parte.

sect.5.prohibetur à fluxione & à putredine:nam fluxio augetur à calido, maxime si hoc tenuis sit substantiæ : putredo etiam à calido augetur. Vnde dicebat Hipp. loc.cit.calidum suppuratoriũ esse bonum, sed non in omni vlcere, quia nec in putrido,nec in eo quod est cũ fluxione. Præterea suppuratorium tenuis substantiæ prohibetur etiã à carne cõtusa: nam (c.5.l.4.meth.& secundũ Hipp.lib.de vlceribus)si caro sit contusa,oportet celerrime suppurare:at hoc præstari nõ potest suppuratorio tenuis substantiæ, sed opus est suppuratorio viscido.Vnde ἱκανωτικὸν viscidũ tantum in vlcere probatur,si est cum carne contusa : quia hoc calidum est & humidum:in vlcere autem semper oportet exsiccare, nisi caro sit contusa:siquidẽ siccare oportet causa & generationis carnis,& glutinationis,& cicatrisationis:vt ꝑpterea recte Gal. c.7.l.1.κ.τόπ. dixerit,nullũ humectãs esse cõmodũ vlceribus. Sed statim quis quæret:cur calidũ innatũ conseruetur suppuratorio tenuis substantiæ, nisi caro sit contusa. Dicendũ, causam esse,propterea quod calidũ innatũ adiutũ à suppuratorio tenui agit in bonũ sanguinem,cuius portio mutatur in substantiã calidi insiti:vt propterea cõseruetur, nec egeat viscido suppuratorio:At dum calidũ insitũ agit in carnẽ cõtusam,quoniã hęc vniuersa vertitur in pus,vt in hac actione non reparetur substantia calidi innati : ideo dissiparetur & hæc substantia,nisi suppuratorium esset viscidum. Et hæc de indicationibus & vlceris corneæ, & omnium vlcerum.

Quoad prognosticum. Oculi vlcus est vitium non contemnendum:quia enim absumitur pars seminalis,non reparatur exacte:ideoq; oboritur cicatrix, vt cornea amittat diaphanceitatem,hincq́ue lædatur visio.Sed pro varia vehementia differentiarum,vario modo est prognosticandũ.Statuendum igitur vlcus magnum esse magis periculosum : nam adest vehementia ratione essentiæ. Rhases dicebat vlcus corneæ,magis esse periculosum vlcere annatæ : nam adest maior vehementia dignitatis.Si vlcus sit cancrosum:est incurabile,vnde destruitur visio,in hoc enim vlcere nulla desideratur vehementia. Et notandum cum Galeno ca.2.lib.1.de symp.caus.in soluta vnitate corneæ ,periculũ cæcitatis imminere:quia humor albugineus effluit. Dicebat autem Galenus loc.cit.hoc euenire vt plurimum:& propterea testatur puerum visum recuperasse. Recte intelligendus Galenus. Nã loquitur de puero,qui fuit affectus vulnere, vt aliter de *Prognosticum.*

vlcere sit statuendum, in hoc enim est deperdita portio corneæ: vt nequaquam salutem polliceri debeatis.

Curatio. Dum igitur curationem hoc vlcus admittit: quantum attinet ad materias cheirurgicas, patet rationabiliter Rhasim,
1. & Auicennam probare phleboto. cucurbitulas, dum sanguis peccat: neque improbantur fonticuli, dum vlcus fouetur ab
2. excremento fluente ad oculum. Topica: Galenus cap.2.lib.4. κ. τόπ. probat *tutiam lotam, collyrium è thure, myrrha, croco, metallicis medicamentis lotis.* Animaduertere autem oportet: si coniunctus sit dolor, addendum medicamentis propositis *oui candidum, succũ mãdragoræ. Rhasis vtebatur Sief albo cũ lacte: si dolor aderat.* Si ctingat vt vi vlceris rhagoeides procidat: *collyrio è tutia addere licet astringentia: vt liceat vti aqua rosacea, sanguine drac. Vnde Rhasis huc respiciens, probat collyrium, recipiẽs stibium: quod cum Galeno lib.9. simpl. siccat & astringit, & propterea cum Dioscoride vlcera mundificat & cicatrisat.* Si eueniat vt vlcus sit sordidum, Galenus loc.cit. addit *collyrium è vino, croco, sale, cadmia, melle, & aliis propositis in ca.7. Auicennas probat syrupum de melle, cum aqua fœnugraci. At si oculus fuerit exquisitioris sensus: mellis loco præstat vti sacchara, ad detergendum.* Ad efficiendum cicatricem, probatur *sief propositum à Rhasi.* Et si vlcus ægre ducatur ad cicatricem, potestis cum Galeno cap.7.lib.4. κ. τόπ. vti hoc medicamento. ℞. *æris vsti ʒ ij. myrrhæ ʒ j. piperis ℈ vij. misyos assati ʒ j. croci ʒ ß. vini generosi ℥ iij. vini passi cretici ℥ j ß. arida terantur, & infundantur in vino: & dum vinum erit imbibitum, oportet effundere passum: & deinde medicamentum concutiendum in vase æreo: & lento igne coquendum, ac seruandum in pixide ærea.* Diæta patet.

CAPVT XXXIII.

De Ruptura corneæ.

Nomen. VPTVRA corneæ, Rhexis, πρόπτωσις, est illud malum, in quo corneæ vnitas ita diuiditur, vt vuea procidat. Vt si respiciamus ad solutã vnitatem corneæ, vocetur ruptio ῥῆξις: sin ad procidentiam rhagoeidis, πρόπτωσις ῥαγοειδοῦς χιτῶνος. & hoc ad differentiam procidentiæ totius oculi. Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrens corneæ, ita soluit corneæ vnitatem, vt rhagoeides non posit sedem suam seruare

uare, sed necessario procidat. Vt πρόπτωσις sit situs præter naturam rhagoeidis, procedens à soluta vnitate corneæ. Cum Auicenna & Paulo forma huius vitij est situs præter naturam. Subiectum est rhagoeides: nam quia hæc procidens situm secundum naturam non seruat: iccirco huius mali est subiectum. Causa efficiens est soluta vnitas corneæ. Soluitur autem vnitas corneæ à causa Interna, vt à præcedenti vlcere: vel ab Externa, vt à percusione, à causa incidente corneam. *Definitio.*

Quoad differentias: capiuntur à forma & efficiente, non à subiecto: nam situs præter naturam subiectum semper est vuea: solutæ vnitatis subiectum semper est cornea. Differentiæ ratione formæ, è Paulo & Auicenna: Situs rhagoeidis est vel Magis, vel Minus vitiosus. Hinc si rhagoeidis procidat exigua portio, oritur illud vitium, quod vocant μυοκέφαλον, id est, caput muscæ: Arabes vocant affectionem formicalem. Si procidat maior portio rhagoeidis, fit σταφύλωμα, id est vueatio: nam quod egreditur habet formam vuæ. Si portio plurima procidat, fit μῆλον, id est, malum. Et si accidat, vt vna cum vuea procidat etiam cornea, Auicennas vocat orbicularem affectionem. Ratione causæ efficientis: si malum fiat à soluta vnitate corneæ: tunc vel Contrahitur callositas, vel Non cõtrahitur. Et si asit callositas fit ἧλος, id est, clauus. Præterea, malum est à causa Externa, vel Interna. *Differentia.*

Signa. Hoc vitium in genere patet. Secundum differentias à forma: non est opus signis. Ratione causæ efficientis: si fuerit soluta vnitas: an callum contraxerit, inde patet: quoniam secundum circumferentiã rhagoeidis apparet albedo corneæ, quæ callum contraxit. Vtrum autem soluta vnitas fiat à causa interna, vel externa: patet ex alibi dictis. *Signa.*

Præsidia. Ratione situs præter naturam: rhagoeidis situs restituendus: & causa solutæ vnitatis, indicatur vnitio. *Indicationes.*

Vitium hoc secundum Auicennam & Græcos non facile curatur: nam difficultas inde colligi potest, quia arduum est intropellere rhagoeidem, & corneæ solutam vnitatem remouere. At augetur difficultas, pro vi differentiarum. Ratione formæ est minus periculũ in formicali: maius in staphylomate: incurabile vitium est μῆλον, in hoc enim insignis est vehementia essentiæ. Ratione causæ efficientis: dum reliqua sunt paria, periculum intenditur, si soluatur vnitas à causa vlcerante: vt minus sit periculum si soluatur à causa inci- *Prognostica.*

dente: dum enim soluitur à causa vlcerante, est maior recessus, quia adest defectus secundum substantiam corneæ. Et si callus sit contractus, incurabile est malum: ob summam vehementiam essentiæ.

Curatio. Quoad remediorum materias: Causa proptoseos claualis, quæ non cedit medicamentis, probatur à Paulo, Aëtio, Celso, materia cheirurgica, ratione deformitatis minuendæ: vt confugiendum sit ad ferrum. Auicennas vero ait quosdam propter pulcritudinem eminentiam abscindere: ipse tamen iudicat rectius esse, vt ad ferrum non confugiamus, quoniam forte effunditur materia, & mutatur ad oculum sanum. Quare in hac controuersia id in praxi seruandum: vt si oculus sanus sit imbecillis, & exquisiti sensus, tutius sit à ferro recedere. Medicamenta probantur astringentia. Vnde Auicennas proponit *medicamenta confecta ex aqua, aceto, vino astringente: in quibus vel macerentur, vel bulliant rosa, vel folia oliuæ, polygoni, rubi. Licet etiam terere gallas immaturas, terram sigill., cerussam, & similia. Vnde etiam probatur succus foliorum oliuæ, succus virgæ pastoris, succus polygoni.* Auicennas inter violentiora probat *collyrium ex cineribus, quibus æs purgatur: & similiter probat collyrium è croco, amylo, tragacantha, cum albo oui.* Et hoc notandum, si immineat inflammatio, medicamenta non esse excipienda *vino:* si vero dolor vrgeat, vel immineat, non esse excipienda *aceto.*

CAPVT XXXIIII.

De Puris collectione.

Nomen. Aliud vitium ὑπόπυον, de quo paulo post, ca. 38. Definitio.

PER collectionem puris, seu ὑπόπυον, cum Galeno cap. vlt. lib. 14. metho. intelligimus illud vitiū, in quo pus colligitur in oculo, & præsertim inter corneam & crystallinum. Generatur hoc vitium, dum tumoris materia in pus mutatur, vt oculus afficiatur tumore sub cornea, vt lædatur visio. Quare Hypopyon est tumor sub cornea, procedens à materia purulenta. Forma est tumor. Subiectum est oculi regio, sub cornea: Et cum Auicenna sedes potest esse duplex: propinqua, dum pus colligitur inter corneam & rhagoeidem: profunda, dum inter rhagoeidem & crystallinum pus colligitur. Causa efficiens est materia purulenta: quæ procedit è tumore, qui degenerat

generat in abſceſſum:ſiue ſit tumor corneę,ſiue rhagoeidis:

Differentiæ à forma. Tumor eſt Maior, vel Minor. A ſubiecto: materia purulenta reſidet, vel inter Corneam & rhagoeidem: vel inter Rhagoeidem & cryſtallinum. Ratione cauſæ efficientis dicendum, abſceſſum pertinere vel ad Corneam, vel ad Rhagoeidem. *Differētiæ.*

Malum hoc in genere patet. In conſpectu etiam ſunt differentiæ à forma ſumptæ: nam oculis intuemur, an tumor magnus ſit vel paruus. Ratione differentiarum à ſubiecto ſumptarum: ſi pus reſideat inter corneam & rhagoeidem: pus exactius conſpicitur, & affectus oculus ſano oculo eminentior apparet. Quantum attinet ad cauſam effectricem: num ſit pus, ita cognoſcetis: nam ſi caput, vel oculus concutiatur, mouebitur materia purulenta: & præterea pus eſſe cognoſcetis è præcedente abſceſſu. *Signa.*

Præſidia. cap. vlt. lib. 14. metho. Pus vacuandum. At iuniores recte intelligant Galenum. Tribus modis fieri poteſt puris vacuatio: primum vt pus ſimul multum & totum vacuetur: ſecundo, vt paulatim euacuetur: tertio, vt transferatur ſeu tranſponatur in partem ignobilem. Vnde obiter colligatis, tranſponens non eſſe indicatum: ſed modum euacuationis: ac propterea extra methodum. *Indicationes.*

Secundum Galenum cap. vlt. lib. 14. metho. vitium hoc eſt curabile: quoad puris euacuationem: Nam ſi forte coniungatur vlcus, aut inflammatio, confugiendum ad propria capita. At, vlcere & inflammatione abſentibus: pus vacuari poteſt. *Prognoſtica.*

Materia cheirurgica loe. cit. eſt duplex. Altera: ſectio corneæ circa iridem: de qua monet Aetius, acum oblique eſſe immittendam: & deinde poſt euacuationem puris oui candidum inſtillandum: mox integrum ouum cum vino mulſo conquaſſatum, oculo imponendum. Altera materia cheirurgica eſt tranſpoſitio: oportet enim collocare ægros in ſella rectos, & caput concutere, vt pus deſcendat in partem ignobilem. Medicamenta loc. cit. improbantur valide ſiccantia: nam ea violantia cogunt materiam, vt euadat irreſolubilis. Et è cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. vitanda ſunt reprimentia, aſtringentia: quoniã pus vacuatur per modum reſolutionis ſeu digeſtionis: vt probentur *collyria è melle, myrrha, croco, fellibus, cum ſucco fœnugraci, fumariæ, fœniculi & ſimilium,* de quibus dicendum in ſermone de ſuffuſione. *Curatio. Ca. 28. li. 7.*

CAPVT XXXV.

De Dilatatione pupillæ.

Nomen. ACTENVS de anatæ & corneæ tunicæ affectibus: sequuntur vitia magis spectantia ad rhagoeidem: vnde primo agendũ de Mydriasi. Per hanc (quam Auic. vocat alintisar, Latini dilatationem pupillæ) intelligimus vitium, in quo cum Paulo, Aëtio, Rhasi, rhagoeidis foramen ita amplificatur, vt citra mutationem coloris in pupilla lædatur visio. Generatur hoc malum, dum oculo occurrit causa morbifica: cuius vi foramen rhagoeidis præter naturam amplum euadit, vt visio *Definitio.* lædatur. Mydriasis ergo est amplitudo præter naturam fo- *Forma.* raminis rhagoeidis, producta à causa morbifica. Forma huius vitij, est amplitudo præter naturam, vt lædatur visio: vt hoc vitium formaliter sit conformatio morbosa, vt pertinet ad orificia: & est conformatio in orificio quidem, sed ampliore non angustiore reddito. Hanc conformationem esse morbosam, testatur Galenus cap.2.lib.1.de symp.caus. & ratio in promptu est, nam dum pupilla amplior redditur, spatium non impletur spiritu animali, prout opus erat: vt hinc visio lædatur: Vt è sententia Græcorum & Arabum, patientes procul exacte non conspiciant, & obiecta iis minora quã sunt appareant. Non exacte procul conspiciunt: quoniam vbi spiritus animalis est dispersus, radios procul non potest emittere. Cur autem obiecta minora appareant, hoc scire est difficile, & ob id multi multa dicunt. Sed breuitatis gratia, vt hæc veritas cognoscatur: primum scire oportet cur oculis etiam sanis existentibus, obiecta minora appareant? Causa igitur est, quoniam oculus secundum crystallinum, & spiritus animales, magis & secundum omnes partes afficitur ab obiecto proximo: vt obiectum proximum magnũ, quantum est, iudicetur ab oculo. At, si remotum sit obiectũ, nec strenuè nec efficaciter, nec secundum omnes partes, partes agit in crystallinũ & spiritus: vt, cum minus afficiatur crystallinus, minus afficiatur spiritus: obiectum distans ab oculo iudicetur minus. Idem ergo contingit oculo, dum foramen rhagoeidis amplius euadit: vt, cum spiritus animales dissipentur, non vniantur, & ob id non afficiantur ab obiecto: quemadmodum cum vniuntur: quia tunc defectus est in receptione, est etiam defectus in iudicio: & propterea obiecta minora

minor apparent: Subiectũ huius mali est vuea, vt est donata foramine.c.2.l.1.de sym.cau. Efficiẽs causa morbifica est vel Natiua, vel Ascititia. Natiua prodit è prima formatione: ascititia post. Cuius causa est vel Interna, vel Externa. Si interna, est tensio rhagoeidis: tenditur autẽ vel Propria ratione, vel ex Accidente. Propria ratione: vt afficitur vel vt Similaris, vel vt Pars instrumẽti. Si afficitur vt similaris pars, afficitur sicca intemperie, sed citra cõsumptionẽ albuginei: humor enim albugineus si minuatur, fit potius angustia pupillæ, nõ dilatatio. Quod si rhagoeides vt pars instrumẽti afficiatur: tumore afficitur. Tẽditur ex accidente: dũ rhagoeides à subiectis humoribus ad vtris similitudinem repletur. Causa externa est ictus. Notandũ autem causam percutientem concurrere vel mediate, dum scilicet vi percussionis rhagoeides copiosa materia repletur: immediate autem dum vi percussionis tunica laceratur, vt foramẽ amplius euadat. *Subiectũ.* *Causa efficiens.*

Differentiæ à forma capiuntur secundum Magis & Minus. A subiecto non sumuntur differentiæ: semper enim est vuea. Ratione causæ efficientis: dicendum produci à causa Interna, vel Externa: Natiua vel Ascititia. *Differẽtiæ.*

Hoc vitiũ in genere & ratione formę patet: vt nõ sit opus signis. Ratione causæ efficiẽtis, causa externa patet. Interna & natiua inde patet, quoniã vitiũ fuit à principiis generationis. Ascititia cognoscitur: nam tunica si tenditur propria ratione: præcedunt causæ siccantes, adest tumor: si hæc desiderentur: iudicandum rhagoeidem ex accidente tendi. *Signa.*

In genere hoc malũ indicat remediũ foramen angustans: Et si nõ foueatur ab aliqua causa, nihil aliud agendum: vt in mydriasi natiua, & in ea quę oritur è lacerata rhagoeide. At si à causa foueatur, vt in mydriasi ascititia à causa interna: si vuea tẽdatur ꝓpria ratione, si ratione siccitatis, oritur indicatio humectandi: si ratione tumoris, huius materia vacuanda. Si ex accidente tendatur, subiecti humores euacuandi. *Præsidia.*

In genere: causa visionis læsæ malum hoc non exigui est momenti. Vnde Gale.c.2.l.1.de sym.caus. ait, nullam amplitudinem, siue natiuam, siue ascititiam esse bonam. Verum pro differentiarum ratione, vario modo prognosticandum: Ratione formæ: periculosius est malum, si foramen est amplius: vnde Auicennas ait, si dilatatio sequatur itidem, non remanere visui aliquid de quo sit curandum: nam summa est essentię vehementia. Ratione causæ efficientis: si malum *Prognostica.*

fiat ab interna causa, si hæc natiua sit: cum Auic. vitium est incurabile: nam vitia formatricis adeo sunt vehementia, vt nequeant expugnari. Si autem causa sit ascititia, cum Aetio malum etiam ægre curabile est: nam rhagoeides, vt est corpus membranosum, semel tensum, ita induratur, vt non facile ad statum naturalem redeat. Et si tendatur vi siccitatis, cum Galeno c.2.l.1. de sym.cau. difficulter sanatur. Secus si fiat à tumore. Et addit Galenus, si tendatur ratione inflammationis, ratione scirrhi, ratione abscessus, peritum medicũ non magno negotio hoc malum posse superare. Quod sane difficulter intelligi potest: vnde multi interpretes codicem deprauatũ dixerunt. Ita igitur intelligendus Galenus: Rhagoeidis tumor bifariã accipi potest: primo modo vt tumor: vnde si est scirrhus, nequaquam facile curatur, imo curari nequit. Secundo modo tumor accipi potest, vt est in causa amplitudinis foraminis, & secundum hanc rationem non est difficile hoc malum expugnare, cum sat sit tumorẽ minuere: quo imminuto, licet non sit prorsus exstirpatus, tensio etiam minuitur, vt non lædatur visio. Si autem altera è parte tendatur vuea ex accidẽte: pro copia humoris replentis, vario modo prognosticandum: & ob id Rhasis dicebat: si post capitis dolorem foramen dilatetur vsque ad albedinẽ, parua est spes in cura, ob immodicam materiæ copiam, ob essentiæ vehementiam. Si mydriasis fiat à causa extrinseca è percussione: cum Auicenna est incurabilis. Sed dubitari potest: nam Rhasis ait, si pupilla post percussionem dilatetur, non esse timendum, eo quod sanari queat: præterea ipse quoque Auicennas curationem aggreditur. Dicendum pro resolutione: si è percussione vuea laceretur: malum est incurabile: Si autem contingat, vt vi percussionis non laceretur, sed tumor saltem in ea excitetur, à quo dilatatio foraminis prodeat: curabile hoc est malum.

Curatio. Materiæ. Sufficiet medicamenta proponere, causa vitij curabilis. Si ergo fiat vi siccitatis: cum Auicenna probãtur humectantia: quemadmodum etiam probantur in sicciore crystallino: vnde de his eo in loco. Scire autem oportet optimum medicamentum esse *lac iuuencula optime nutritæ: in cuius penuria substituatur lac recens caprillum, vel etiam vaccinum:* & lac imponatur vasi, in quo detineatur oculus. Si malum fiat ratione tumoris: probantur, quæ fuere proposita in lippitudine. Si è materia replente fiat malum: probantur resoluentia,

uentia,& tunicam rhagoeidem leuiter astringentia: vt iure Aëtius improbet vehementer refrigerantia & vehementer astringentia. Quare cum Auicenna & Aëtio, probatur *aqua marina, postea aquosa, collyrium è tutia, fellibus, &c.* vt absumatur materia replens. Quantum attinet ad astringentia: Aëtius hæc vocat subastringentia, id est, leuiter astringentia: *vt est collyrium è rosis, croco, cortice thuris: &, quod plurimum est, ascendit ad acaciam.* Si malum fiat à causa percutiente, sed non lacerante, huius causa Auicennas probat *emplastrum è farina fabarum excorticatarum, è farina hordeacea, cum aqua foliorum salicis, aut aqua endiuia, aut pauco vino, sed astringente.* Et causa materiæ fluxæ, dum materia non amplius fluit, Auicennas probat *turturis vel columbi sanguinem in oculum instillatum: & deinde ascendit ad collyria resoluentia è myrrha & fellibus,* vt materiam dissipet.

CAPVT XXXVI.

De constrictione Pupillæ.

PER φθίσιν seu tabem pupillę, intelligimus illud malum, in quo præter naturam minuitur foramen rhagoeidis: vnde Auicennas vocat constrictionem pupillæ. Porro hæc tabes pupillæ distinguitur ab atrophia: nam atrophia attinet ad imminutionem, seu decrementum omnium partium oculi: at φθίσις, spectat ad imminutionem saltem foraminis, vt docet Galen. c.5.l.10.de vs. part. Generatur malum hoc, dũ occurrit causa morbifica, cuius vi rhagoeidis foramen præter naturam angustum redditur, vt lædatur visio. Pupillæ ergo constrictio est angustia præter naturam foraminis rhagoeidis, producta à causa morbifica. Forma huius vitij, est angustia præter naturam, vt lædatur visio. Vt hoc vitium formaliter sit conformatio morbosa, prout spectat ad orificium. Subiectum est vuea, vt prædita est foramine. Ratione causæ efficientis dictum fuit produci hoc malum à causa morbifica, quæ (c.2. l.1.de sym.cau.) est causa, cuius vi rhagoeides laxatur, non tenditur. Laxatur autem vel Propria ratione, vel ex Accidente. Propria ratione, vt tunica afficitur intemperie humida: ex accidente, dum concidit. Concidit autem dum humor albugineus deficit. Deficit autem humor albugineus, vel ob solutam vnitatem tunicarum, vel ob alimenti inopiam.

Nomen.

Definitio.

Differen

Differētia. Differentiæ à forma, ſumuntur ſecundum magis & minus: vt foramen conſtringitur ſecundum Magis & Minus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: ſemper enim idem eſt. Ratione cauſæ efficientis dicendum, laxari rhagoeidem, vel Per ſe, vel ex Accidente.

Signa. Hoc malum in genere, & ſecundum differentias à forma non eget ſignis. Quoad differentias ratione efficientis: ſi vuea laxetur ob intemperiem humidam: indicatur è viſione obtuſa, vt patiens proxima exacte non conſpiciat: indicatur etiam ex oculi humiditate: & è cauſis prægreſsis humectantibus. Si autem laxetur è defectu albuginei: cognoſcetis, quia patiens melius videbit in obſcuro, ſeu aere non ita lucido: &, cum Paulo, obiecta maiora iudicabuntur, quam ſint. Cauſa igitur viſionis minus malæ in obſcuro eſt, quoniam ob defectum albuginei, lumen promptius occurrit cryſtallino, qui humor: (c.3.l.10.de vſ. part.) offenditur à luce. Obiecta autem maiora apparent: nam dum deficit albugineus, cryſtallinus ſuperficiem planam prorſus non ſeruat, vt qualitatem aliquam aſſequatur, vt quemadmodum in ſpeculo concauo res viſæ maiores apparent, ita etiam hoc cōtingat in defectu albuginei. Vtrum autem albugineus deficiat, vi, vel ſolutæ vnitatis, vel inopia alimenti, cognoſcetis e prægreſſo vel vulnere, vel vlcere, vel ex alimenti defectu.

Indicationes. Præſidia capiuntur à materia efficiente: quæ ſi fuerit rhagoeidis humiditas, indicat ſiccans. Si fuerit albuginei defectus: indicat præſidium generans albugineum. Et ſi defectus foueatur à ſoluta vnitate: patet quid indicet ſoluta vnitas è doctrina vlcerum.

Prognoſtica. Quoad prædictiones. c.2. l.1. de ſym. cauſ. Anguſtia morbifica eſt deterior dilatatione, ob defectum albuginei. At pro vi cauſæ efficientis augetur & minuitur in curatione difficultas. Vnde ſi malum fiat ob humiditatem: eſt minoris diſcriminis: ſi ob defectum albuginei, incurabile eſt malum: præſertim ſi defectus albuginei ſit inſignis: ægrius enim eſt humectare, quam ſiccare.

Curatio. Materiæ præſidiorum. Tantum proponemus topica. Si vitium ſit ob rhagoeidis humiditatem: probantur ſiccantia: vt eſt *collyrium e tutia, felle, ruta, euphragia, &c.* Auic. hoc collyrium maxime probabat: ℞ *floris æris, ammoniaci an.* ℈ j. *croci* ʒ ß. *aloes* ℈ iiij. *moſchi.* ℈ ß. (*Sed ſi æger erit pauper hic omittetur:*) *excipiatur hoc medicamentum aqua feniculi, vel euphragiæ.*

Si

Si malum prodeat è defectu albuginei:probãtur humectantia, de quibus dicendum in sermone de ſicciore cryſtallino. In pręſentia patere debet maxime probari *lac,& aquam dulcem*. Sed hæc admoueantur fronti & capiti: & quidem actu calida, vt caput attrahat alimentum à iecinore. Notandum autem Paulum oculis applicare medicamentum rarefaciẽs, acre: Et ratio fuit: nam per rarefactionem ſuſcipitur alimentum ab oculo: per acrimoniam attrahitur. Probabat igitur Paulus *medicamentum confectum ex ammoniaco, croco, ærugine, tritis in aqua: vt propterea neque linctus oculi ſit improbandus*. At his vtendum cum prudentia, id eſt, vſque ad oculi calorem, & leuem rubedinem: vltra enim, ſi quis progrediatur, alimentum attractu diſsipabitur.

CAPVT XXXVII.

De Suffuſione.

PER ὑπόχυμα, ſeu ὑπόχυσιν, id eſt, ſuffuſionem, ſeu aquam, vel cataractam, c. 6. l. 7. de plac. intelligimus illud malum, in quo foramen rhagoeidis obſtruitur, vt oculi lumẽ cum externo aëre, oculum ambiente, copulari nequeat. At cum ſuffuſio ſit vel Exquiſita, vel Notha: in præſentia exquiſitam intelligimus, quoniam notha poteſt pertinere ad partes extra oculum. Verum ita loquemur de ſuffuſione exquiſita, vt nil deſiderari poſsit, etiam cauſa nothæ. Generatur hoc malum, dum excrementum humoroſum occupat oculum, vt rhagoeidis foramen ita obſtruatur vt viſio lædatur. Proinde ſuffuſio legitima eſt obſtructio foraminis rhagoeidis, procedens ab humore excrementitio. Forma eſt obſtructio: vt etiam teſtatur Gal. c. 6. l. 7. plac. Et propterea Auicennas ſtatuit ſuffuſionem eſſe ægritudinem oppilatiuam. Sed notandum, Galen. c. 8. l. de diff. morb. ſtatuere ſuffuſionem eſſe morbum in numero: vbi reſpicit ad ſuffuſionem completam, in qua materia morbifica eſt ita concreta, vt videatur veluti membrana, vt hinc particula addita videatur. At ſi capiatur ſuffuſio, vt foramen redditur vitioſum: morbus eſt obſtructio. Quare cum ſolum ſuffuſio perfecta ſit morbus in numero: quælibet autem ſuffuſio ſiue perfecta ſiue imperfecta, ſit morbus in via: huius ratione in finitione propoſita eſt obſtructio. Subiectum eſt

Nomen. *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.*

est vuea, foramine prædita: vt Galenus loc. cit. fatetur.

Causa efficiens. Causa efficiens est humor excrementitius: Auicennas vocat humiditatem extraneam: vt suffusio exquisita distinguatur à notha: notha enim fieri potest, vel à vapore, vel ab humore: & præterea ab humore non extraneo. Declaro: fit suffusio spuria à vapore, cum fiat à ventriculo, cum fiat à capite. A ventticulo c.2.l.4.de loc. aff. & c.2. l.1. de sym.caus. si enim vapor crudus à ventriculo sursum feratur, fiunt symptomata similia suffusioni, non exquisitæ suffusiones, sed spuriæ. A capite etiam suffusio fieri potest, quemadmodum Galen.dixit c.2.l.4.de loc.aff. dum inquit, in phrenitide succum biliosum in cerebro abundare, qui succus biliosus torrefit, & ex torrefacto hoc succo, prodit fumus, qui in oculos delatus symptomata suffusioni similia parit: vt propterea sit spuria suffusio. Præterea quoad suffusionem spuriam, vt fit ab humore: hęc etiam proponitur c.2.l.1.de sym.caus. Fit autem si humor albugineus ita vehementer crassescat, vt prohibeat visionem: veluti contingere solet in suffusione legitima: vt suffusio procedens à crassiore albugineo, sit spuria, & minime deponenda. Cum autem legitima suffusio procedat ab humore extraneo: indagare oportet huius humoris extranei speciem, vitium, & causam generantem. Species est humor pituitosus: qui licet non semper sit albus, sed quandoque citrinus, quandoque niger: principalis tamen causa est pituita: vt pituita sit species humoris: bilis autem & melancholia dum concurrunt, rationem habent causæ adiuuantis. Quoad vitium: pertinet ad quantitatem: vnde dicebat Auicennas, materiam hanc excrementitiam ita copiosam esse, vt possit angustare totum foramen. Pertinet vitium ad qualitatem: vt materia est vel Tenuis, vel Crassa: vnde cum Paulo quandoque ita crassescit, vt membranam repræsentet. Sed præterea hæc materia vel est Fluxilis, vel Non fluxilis: vnde Galen.cap.vlt.l.14.meth.dicebat, suffusionem fieri, quandoque ex humore seroso & fluxili, qui punctione euacuatur: (nō fit depositio, sed sensibilis euacuatio:) Adhæc vitium esse solet in colore: vt materia est vel aërea, vel gypsea, vel citrina, vel nigricans, vel cineritij coloris, vel coloris albi, qui vergit vel ad colorem margaritarum, vel ad colorem aureum, vel ad glaucum, id est, viridem: quamuis suffusio sit vitium diuersum à glaucomate: vt statuit Galen. cap.6.l.10.de vsu partium. Vitium etiam attinet ad quietem, dum

Spuria suffusio.

Exquisita suffusio.

dum materia præter naturam quiescit: & cum Galeno c. 1. & 4. lib. 10. de vsu part quiescit inter crystallinum & corneam, vt quiescat modo Inter albugineum & rhagoeidem, modo Inter rhagoeidem & corneam. Quoad vitium secundum motum: ratione materiæ fluxæ: dum materia est tenuis,& nondum firmata. Ratione non fluxæ materiæ: dum mouetur à termino à quo,ad terminum ad quem, per suum spatium. Terminus à quo, esse potest Extra oculum, & In oculo. Extra oculum:dum materia procedit vel à Toto, vel à Parte. In oculo, terminus à quo est oculus, secundum tunicas, vt tumor tunicæ degenerat in suffusionem. Spatium autem est, vt materia fluit per venas, per meatus etiam insensibiles: vt, dum lippitudo mutatur in suffusionem, nam materia mouetur per poros tunicarum. Terminus ad quem, patet è modo dictis de quiete. Quoad causam generantem: ratione agentis cum Auicenna esse potest ventriculus, & cerebrum:ratione materiæ ex qua:victus pituitosus. Verum cum materia pituitosa non generetur concreta: concrescit quatenus diu manet in oculo, & potissimum (c.2.l.3.meth.) ex vsu opiatorum.

Differentiæ ratione formæ. Obstructio est vel Integra, vel Non integra. Ratione subiecti: semper est rhagoeides, secundum foramen suum. Ratione causæ efficientis: sunt capiendæ differentiæ à materia, vt differre potest,& Vitio, & Causa generante, vt modo dictum fuit. *Differẽtiæ.*

Suffusio in genere cognoscitur è læsa visione: addebat Aëtius cum aliqua impuritate pupillæ. Suffusio autem exquisita, distincta cognoscitur à spuria: nam si à vapore nostha fiat suffusio, & prodeat à ventriculo, cum Galeno cap.2. lib. 4. de loc. aff. in primis vterque oculus æqualiter afficietur:contra in legitima. Secundo, si prodeat à ventriculo: si symptomata etiam per menses aliquot perdurent, pupilla tamen non conspicitur tenebricosa:contra in legitima. Præterea, si prodeat à ventriculo, symptomata visionis intermittunt: contra in legitima sunt perpetua. Insuper si fiat à ventriculo: si contingat, vt fiat perfecta concoctio in ventriculo, symptomata suffusionis non apparent: ac apparent, dum male habet ventriculus:vt ad augmentum & decrementum vitiorum ventriculi, augeantur & minuantur symptomata suffusionis: contra in legitima. Quoad spuriam suffusionem, vt prodit à vapore capitis: cognoscetis *Signa. Cataracta spuriæ indicia.*

hanc

hanc è signis phrenitidis. Quoad spuriam, vt procedit à crassitie albuginei: hæc maxima cum difficultate distincta cognoscitur: & necessaria est hæc cognitio: quia si sit notha, nō licet deponere: in vanum cruciantur patientes. Cognoscetur igitur è noxa æquali in visione: & ratio est, quia æqualiter vi crassi alimenti afficitur albugineus, non magis secundum vnam partem, quam secundum aliam. Adhæc cum albugineus non moueatur, & suffusionis exquisitæ materia quandoque moueatur: dum afficitur albugineus, nec culices, nec muscæ volitantes, apparent, quemadmodum in legitima. Quoad differentias: & primum ratione formæ, an obstructio sit integra, vel non: cognoscetis è signis indicantibus materię vitium secundum quietem: de quibus infra. Ratione causæ efficientis, cum sit materia: si fuerit pituita, quæ annexam habeat bilem, cognoscetis è colore citrino: si annexa sit melancholia, è colore nigricante. Quoad vitium: copiosiorem materiam cognoscetis, è vehementia symptomatum: vnde turbulentia vehemens, indicat materiā copiosam. Quoad qualitatis vitium: crassiorem esse cognoscetis, è visione magis imminuta. Fluidam esse cognoscetis, si moueatur ex oculi concussione. Quoad colorem: color non eget signo: ipse enim signum est, verbi gratia, color aëreus significat materiam fluidam: gypseus, materiā crassam non fluidam: citrinus, pituitam cum bile: nigricans, cum melancholia: cineritius, pituitam priuatam aquositate: vergēs ad margaritalem, pituitam quę sit particeps diaphaneitatis, propter portiones aqueas & aereas: vergens ad aureum, materiam pituitosam, vt est particeps portionis igneæ, eiusque claræ: vergens ad glaucum, portionem igneam, non ita puram. Ratione quietis: cum Auicenna, si quiescat secundum totam regionem pupillæ, denotabitur è læsa visione, secundum totum obiectum: si quiescat secundum partem, visus exacte comprehendet, vel medietatem, vel partem obiecti, scilicet, vt ait Auicennas, propter situm: vt, si materia resideat in pupilla versus tempora, si patiens quid aspiciat è regione temporum, obiectum exacte non cōspiciet: si è regione narium, exacte intuebitur obiectum. Si vitium hæreat in media regione pupillæ, obiectum perforatū apparebit. Vtrum enim materia resideat, vel inter albugineum & rhagoeidem, vel inter rhagoeidem & corneam: difficulter cognoscitur. At iudicandum est, materiam residere inter rhagoidem & corneam:

Signa exquisita suffusionis.

neam: primum, si pupilla obtenebrata euidentius conspiciatur. Secundo, si à principio non apparuerunt culices volitantes. Contra, si colligatur materia intra albugineum & rhagoeidem: opposita apparebunt: & ratio est: quia dum materia residet inter corneam & rhagoeidem, non potest ita moueri, vt culices obseruari videantur: & quia materia magis proxima est oculis medicorum: ideo etiam obtenebratio pupillæ euidentius conspicitur. Quoad vitium secundum motum: ratione materiæ fluxæ, si moueatur materia, cognoscetis è visione obiectorum, quæ mobilia esse videntur. Ratione materiæ non fluxæ: & primum ratione termini à quo: an sit totum vel pars, cognoscetis è propriis signis. Si autem sit oculus, cognoscetis è vitio præcedenti. Verbi gratia, si prægressa est lippitudo. Spatium autem & terminus ad quem, patent è multoties propositis: & similiter causa generans.

Indicationes. Quoad præsidia: cum Galeno cap. vlt. lib. 13. metho. causa contentiua ex vsu, est materia pituitosa: hæc igitur remouenda, vt non amplius obstruat. At cum plures sint vacuandi modi: nimirum vacuatio sensibilis, & insensibilis: & si insensibilis: per modum repercussionis, vel digestionis, vel transpositionis: in suffusione sensibilis vacuatio excluditur: nam suffusionis materia non est fluxilis, nisi fiat è seroso humore, quia in hoc conuenit vacuatio sensibilis. Excluditur repercussio: nam materia non cedit reprimentibus. Relinquitur ergo vacuatio per resolutionem & transpositionem. At cum materia resoluenda (quia frigida est crassa) non admittat resoluentia: ideo calefacienda & attenuanda: & ne impediat transpositionem tenuitas, ideo est crassefacienda.

Prognostica. Suffusio modo facilius, modo difficilius superatur, pro differentiarum vehementia. Et potissimum, pro vehementia essentiæ materiæ morbificæ secundum tenuitatem, crassitiem, & quietem. Nam dum materia est tenuis, potest euacuari: non autem crassa. Et ob id cap. vlt. lib. 4. meth. Galenus ait, Suffusionem incipientem digeri posse: vbi autem diu constiterit, non posse digeri: quia materia est crassior. Cæterum dum materia est crassa, & non cedit resoluentibus, vt vacuanda sit per modum transpositionis: scire oportet, quandoque transponi posse, quandoque non posse. Hoc pendet è vitio secundum crassitiem, & secundum quietem. Declaro: Quoad crassitiem: si patiens nec lumen cernat, quamuis

clauſo altero oculo pupilla dilatetur, tum adeſt craſsities, quæ non poteſt tranſponi. Quoad quietem: ſi materia quieſcat inter albugineum & rhagoeidem poteſt trāſponi: ſi autem reſideat inter rhagoidem & corneam, non permittatis vt cheirurgi tranſponant, nec enim tranſponi poteſt.

Curatio. *Venæſectio.* Materia cheirurgica. Venæ ſectio probatur cauſa ſanguinis, vt hic concurrit tanquam cauſa ſine qua non. Nam ſi materia ſuffuſionis eſt reſoluenda: calida applicanda, vnde ſanguis attrahitur. Si materia eſt tranſponenda, dum materia tranſponenda eſt craſſefacienda: tum improbatur phlebotomia, hæc enim rarefacit, vt cum Auicenna noceat. At dum materia craſſa eſt effecta, vt tranſponi poſsit, probatur venæ ſectio, ne vi punctionis ſanguis affluat. Vſus ſectionis venæ patet ex alibi propoſitis. *Seto.* Circa autem ſetaceum, quod applicatur infra occipitium, notandum: probari in ſuffuſione incipiente, & dum inſtitutum eſt deponere: nam vi ſetacei oculus liberatur à noua fluxione. *Punctio.* Quantum attinet ad punctionem; ratione cuius fit depoſitio: hanc prohibet immoderata vel craſsities, vel tenuitas: item neruorum opticorum, & cryſtallini vitia, quorum vitiorum vi patiens neque lumen intueri poteſt, Quare dum ſunt vitia in cryſtallino, & æger lumen intueri non poteſt: non eſt deponenda ſuffuſio: nam quamuis materia optime deponatur, homo tamen viſum non recuperat. Vnde hæc vitia prohibent punctionem ex accidente.

Medicamenta ratione totius. Medicamenta Communia ſunt & Propria. De communibus notandum: ſi inſtitutum ſit, materiam, ſuffuſionis cauſam, inſenſibiliter vacuare: opus eſſe vt medicamentis euacuantibus totum, euacuantibus caput, & præparantibus, quæ omnia vim attenuandi habeant, vtamur: ſi autem inſtitutum ſit materiam præparare, non vt inſenſibiliter vacuetur, ſed vt deponatur: oportet præparare cum calefacientibus, *verbi gratia cum decocto ex alica, meliloto, pineis, eryza, &c.* niſi viſceris alicuius obſtructio prohibeat. At ſi ſcopus ſit materiam tranſponere: probantur medicamenta inhibentia inflammationem, quæ excitari poſſet propter punctionem, à materia affluente: Vnde cum fluat materia, vt calida, vt tenuis: ideo probantur refrigerantia & euacuantia ſuccos biliosos: quem in finem optimi practici exhibent *potius cichoracea, quam eufragiam, potius rhabarbarum quam agaricum.* Quoad medicamenta cauſa materiæ exſiſtentis in oculo:

oculo si materia est vacuanda insensibiliter probantur calefacientia, & attenuantia, sed citra violentiam: Miscenda etiã emolliẽtia. Vnde cum hæc medicamta & possint assumi, & possint applicari: quantum ad assumenda, probatur *decoctum è guaiaco, è salsa, è sassafras, ex eufragia, fœniculo, verbenaca recta: & addatis radices althææ (emollitionis gratia.) E quibus etiam medicamentis possunt pilulæ parari, exhibendæ ante decoctum.* Quoad applicanda: Galenus in fine lib. 4. κ. τόπ. probat *fel cum succo marrubij, & melle: probat myrrham & piper in æquali portione, cum melle. Probatur succus fœniculi, fel taurinum cum melle: applicatio item croci & piperis, in æquali dosi, cum felle taurino. Notandum vero differentias esse inter genera fellis: minus enim acre est fel piscium, magis acre vituli, deinde bouis, deinde tauri; vt acrius sit fel animalium è rapina viuentium. Et propterea Rhasis conficit collyrium è diuersis fellibus. Parari etiam possunt ex aromatibus.* Quod si oculus permittat: potestis cum Rhasi ascendere ad collyrium *è sagapeno, euphorbio, colocynth. cum succo fœniculi. Insuper ex his & similibus per destillationem parantur olea, quæ efficacissima sunt: & vos his uti debetis.* At notandum Auicennam capite de cura visus debilis, cum calidioribus miscere stiptica, *vt aquam rosa.* quæ hoc in loco est materia remedij, indicati à calido innato, vt eius substantia dissipatur vi medicamentorum calidiorum, quæ & attrahũt, & possunt excitare dolorem. Omitto linctum oculi: & insufflationem in oculum: & alia: nam de his dicemus in sermone de albugine.

Medicamenta ratione materiæ in oculo, vacuãdæ insensibiliter.

Interna.

Externa.

Quo autem ad medicamenta causa materiæ vt est deponenda: hæc est crassefacienda, vt possit deponi. Intrinsecus ergo probantur potius alimentalia, quæ præbent alimentum crassum: & oculo applicanda medicamenta confecta *è succo alicæ, oryzæ, è pineis, cum decocto fœnugræci, cum aqua ros. & modico croci, causa penetrationis.*

Incrassatio materiæ, quæ deponi debet,

Diæta debet esse compar. Quare, si institutum sit materiam insensibiliter euacuare: diæta sit attenuans: vnde cibi condiantur *aromantibus, fœniculo: & puluis conficiatur è fœniculo, eufragia, cum saccharo & cinnamomo:* Et patiens in prandio & in cœna, loco aromatum hoc puluere vtatur. Si autem materia sit crassefacienda, vt deponatur: probatur crassefaciens, & proinde paratus *è farre, alica, oryza, è pedibus vitulinis, è caseo recenti, è pineis, ex omphacio, &c.* Si autẽ pũctio sit

Victus ratio.

vſurpanda: probantur cibi, prohibentes inflammationem: vt cibaria ſint condienda refrigerantibus, ſit abſtinendum à vino, & præſertim per 5. vel 6. dies, poſt adminiſtratam punctionem.

CAPVT XXXVIII.

De Sugillatione oculorum.

Nomen.

VONIAM de affectibus oculorum egimus, qui potiſsimum ſpectant ad tunicam vel annatam, vel corneam, vel rhagoeidem: reſtat vt ea quoque perſequamur vitia, quæ ad plures tunicas pertinent. Horum primum eſt Sugillatio, ὑπόσφαγμα, ὑπώπιον ſeu ὑπόχυσις αἱματώδης, id eſt, ſuffuſio ſanguinis, quę ab Auicenna vocatur Altarfati, ab aliis macula oculi. Per eam nos intelligimus malum, in quo cornea cum annata tunica ita afficitur, vt obiecta colorem ad rubeum vergentem præ ſe ferant. Generatur, dum venulis tum annatæ, tum corneæ occurrit cauſa, cuius vi ſanguis egrediens, ita corneam tingit, vt rubicunda videatur.

Definitio. Vnde ſugillatio eſt color prætèr naturam corneæ, procedens à ſanguine effuſo è venulis tunicarum oculi. Forma eſt color præter naturam: nam viſio læditur. Non proponitur in definitione, color rubeus: nam hic colligitur è cauſa efficiente, id eſt, ſanguine: neque conuenit definitiones prolixas efficere. Forma ergo eſt ſymptoma attinens ad qualitatem viſibilem, vt læditur viſio ob errorem externum: prę ſertim quia ſanguis non eſt cauſa tumoris, niſi ſugillatio degeneret in lippitudinem. Subiectum eſt cornea: nam cauſa læſæ viſionis eſt color corneæ, non annatæ.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt ſanguis effuſus è venulis tunicarum oculi. Vnde Galenus cap. 1. lib. 5. κ. τόπ. ait, ſugillationem eſſe è genere effuſionum: nam ſanguis extra venas effunditur: Et Aëtius proponit oculorum tunicas: nam venæ pertinent etiam ad corneam, ſaltem ſecundum partem ſpectantem ad iridem. At cum ſanguis egrediatur per anaſtomoſin, diapedeſin, & diæreſin, ſecundum Auicennam, cum cauſa huius mali ſit, vel Interna, vel Externa: quoad internam, eſt ſanguis, qui peccat copia, vel caliditate. Si copia: fit effuſio per διαίρεσιν, vena enim rumpitur: Si caliditate: fit effuſio per ἀναστόμωσιν: vnde Galenus loco cit. ait, raphanum mordendo

venarum

venarum oscula aperire, vbi tangit anastomosin. Causa autem extrinseca, si concurrat, vt contundit: fit effusio per diapedesin: si vt rumpit: per diæresin: & si immodice agat, ita vt immodice agitetur sanguis: per anastomosin.

Vnde ex his ratione formæ dicendum, colorem esse, vel rubicundum, vel liuescentem, vel nigricantem: nam ilico post effusionem rubicundus apparet, mox concrescens liuescit, & tandem denigratur. Non capiuntur differentiæ à subiecto: nam semper est cornea. Quoad differentias ab efficiente causa est Interna, vel Externa. *Differentiæ.*

Hoc malum in genere, & ratione differentiarum à forma patet. Ratione efficientis, an causa sit interna vel externa: audietis è patiente. Et si interna: signa sunt sanguinis vel copiosi, vel calidi, verbi gratia si copiosus sit sanguis, color erit exacte rubeus: si peccet caliditate, verget ad citrinum, & patiens sentiet caliditatem. *Signa.*

Præsidia porrò considerantibus duo sunt perpendenda: quorum alterum est, Sanguis effusus: alterum, Venarum vitium. Ratione sanguinis: cum sanguis effusus totus sit morbus: vacuandus. Ratione vitij venarum: indicatur remedium astringens: quod in diapedesi debet esse densans: in anastomosi occludens orificia: in diæresi agglutinans. *Indicationes.*

Est autem de Galeni sententia loc. cit. hoc malum curabile: nam vasorum vitia sunt exigua: & sanguis effusus, antequam concrescat, facile vacuatur: secus si coeat & crassescat, magis enim à naturali recedit. *Prognostica.*

Vnde cum in curando liceat vti & discutiētibus & astringentibus: notandum circa Quando agendum, cum Galeno loc. cit. quantum ad astringētia, hæc probari dum adest præsentia indicantis astringens: & ob id Galenus in principio parum astringentium immiscebat, ne sanguis efflueret: Dum autem vena in suam naturam redierat, probabat Galenus sola discutientia. Discutientia autem cum sint & imbecillia & valentia: Galenus loc. cit. inter initia probabat imbecillia: fortia in antiqua sugillatione: nam in principio sanguis effusus facile dissoluitur, quia nondum in grumum est conuersus. Notandum vero circa validiora, ne hæc euadant causæ morbificæ, quoniam acriora possunt aperire orificia venarum, ita vt effundatur sanguis per anastomosin. His perceptis, facile intelligitur, *cur Gal. cap. 1. lib. 5. κ.τοπ. foueat oculum decocto fænugræci, & meliloti, deinde vtatur collyrio è* *Curatio, per astringentia, & discutientia.*

rosis, & excipiat primum aqua, deinde decocto meliloti & fœnugraci: nam beneficio aquæ inhibetur inflammatio: virtute autem meliloti & fœnugraci discutitur sanguis effluxus. Et superato vitio venarum, id est, astrictis venis, *probat Galenus fomentum è solo fœnugraco: & probat spongiam infusam in melle: item collyrium è myrrha, cum decocto fœnugraci.* Apparet igitur cur Galenus primum vtatur leuiter discutientibus cum astringentibus: mox sinceris discutientibus & validis. Et eandem veritatem cognoscens Galenus cap.8. lib.4. κ.τόπ. probat *sanguinem columborum instillatum è teneris pennis: nam leuiter discutit, & nonnihil astringit. Probat etiam inter initia oui album.* Rhasis dolore perseuerante probat *oui album, cum rosaceo, inter initia.* At postea Galenus accedit ad *luteum seu vitellum oui, cum vino: ad melilotum cum vino: ad folia rosarum cum vino:* quæ omnia leuiter discutiunt & astringunt. Dum autem sugillatio producitur: ascendit Galenus ad *thus, bitumen, comam hyssopi, nitrum, myrrham, &c.* Vnde Auicennas in contumacissima sugillatione ascendit ad *medicamentum confectum ex vna parte sinapis, & duabus caricarum.* Antiqui enim confugiebãt ad valentissima medicamenta, & sic curabant.

CAPVT XXXIX.

De Vngue oculi.

Nota, πόωσιν de qua ca.34. egimus, etiam vocari vnguem: at multũ ab hoc distat affectu.

PER πτερύγιον, seu vnguem, seu vngulam cum Auicenna, intelligimus malum, in quo tunica annata tegitur à substantia carnea, vt lædatur visio. Et quanuis ferme omnes satis leuiter in hoc malo explicando procedant: nos tamen hoc negotium accurate, sed breuiter peſcrutabimur. Generatur, dum vegetali facultati, ad oculorum angulos attinenti, luxuriandi datur occasio: vt è sanguine generet carnem, & ita carnem augeat, vt non modo annatæ tunicæ adhæreat, verũ etiam corneæ, vt è directo cornea respicit crystallinum, vt lædatur visio. *Definitio.* Vnguis igitur est numerus præter naturam auctus oculi: procedens à carne adhærente tunicis oculorum externis. *Forma.* Forma huius vitij est numerus præter naturam auctus. Vnde Gal. in fine lib.14. metho. iure dixit, pterygion visui officere: Sicuti etiam statuit c.2. l.1. de sym. cau. Vnde dicebat Auic. vngulam esse additioné coniunctiuæ. *Subiectũ.* Subiectum est

est oculus:quoniam cum Gale. c.2.l.1.de symp.cau. in pterygio pupilla non ex accidente,sed primaria ratione obtenebratur, vt per se sit morbus totius oculi,ex accidente membranarum. Vt per pterygion intelligere oporteat morbosum,in quo auctus est numerus, vt attinet ad plures partes.

Causa efficiens est caro adhærens tunicis externis oculi. In primis hoc malum procedit à carne. Et à carne procedens,constat esse morbum in numero,sed non toto genere præter naturam:ad differentiam calculi,& ad similitudinem sexti digiti in manu,vt docuit Galenus in fine lib.14.meth. At hæc substantia non est seminalis,sed sanguinea,nimirum substantia carnea,quæ potest esse particeps venarum, vt venæ sunt germina venarum annatæ tunicæ. Vnde,dum Paulus ait.pterygion esse neruosam excrescentiã : ita loquitur, quoniam illa caro est admodum similis substantiæ membraneæ. Et ob id Rhasis ille doctissimus ait , in vngue esse substantiam panniculo similem. Vnde & Aëtius satis proprie loquens,inquit:pterygion fieri carne crescente. Et hinc malum hoc distinguitur à Sebel Arabum, de quo Græci non fuere locuti:& fortasse causa fuit , quia eodem modo curatur vt vnguis. Distinguitur igitur à Sebel : nam Sebel est morbus in numero,procedens à substãtia venosa:(non carnosa) vt Rhasis dixerit,esse veluti panniculum , contextum è venis rubeis,crassis,id est,repletis:vbi enim venæ sunt rubeæ & crassæ,sunt repletæ. Auicennas ait has venas ita contextas,conspici etiam in superficie corneæ:nam aliter visio non læderetur. Incrementum autem venæ suscipiunt , quia tunicæ annatæ venæ extenduntur : nam cum hæ venæ sint tenues:emanat fumus visionem lædens : & secundum Auicennam prodit hic fumus è venis repletis, à materia fluente,per vasa,vel intra cranium,vel extra. Verum cum in pterygio mali causa præcipua sit substantia carnosa : duo sunt consideranda:scilicet agens,& materia è qua generatur caro. Agens est alteratrix, per vim auctricem , residentem ,in carne pingui,pertinente ad angulos oculorum, & frequentius ad interiores angulos:vt dixerit Aëtius raro prodire à paruis angulis,etsi interdũ etiã posit incipere,à palpebra & superna & inferna. Cæterum vt descendamus ad hic & nũc; vbicuuque incipit agere alteratrix,residet in carne, vt alteratrix per auctricem,virtute tẽperaturæ & calidi innati carnis,carnem augeat : vt cum Aëtio ita augeat,vt quandoque

Causa efficiens.

Sebel quid.

extendatur ad vsque nigrum oculi. Verum alteratrici facultati datur occasio, vt vltra terminum naturalem carnem extendat, cum Aëtio: quoniam vi vel lippitudinis, vel assiduę fluxionis, caro assecuta est scabritiem, seu inæqualitatem: vnde dum natura seu alteratrix scabrosam carnem æqualem reddere nititur, augmentum morbificum parit. Quoad materiam è qua: principalis, est sanguis. Nam caro & pinguis, & non pinguis, è sanguine generatur. At cum sanguine misceri potest materia excrementitia: vt hinc pterygion generetur, modo durum, modo molle, variorum colorum: prout materia, alia à sanguine, concurrit, vt adiuuans, quia sanguis est principalis.

Differētiæ. Differentiæ potissimum à carne sunt desumendæ. Oportet igitur perpendere, cum Auicenna & Aëtio, causam Generantem carnem, & Carnem genitam. Causa generās pertinet ad Angulos, vel ad Palpebras, A carnis genitæ vitio capiuntur differentiæ. Si enim vitium attineat ad substantiam: dicendum carnem esse vel Putridam, vt est cancrosa: vel Non putridam. Quoad vitium ratione quantitatis: caro est Longa vel Breuis: Augusta, vel Lata: Tenuis vel Crassa: Sic enim omnes quantitatis dimensiones consideramus. Vitium in qualitate: caro est Dura vel Mollis: Alba, aut Rubescens, aut Citrina, aut Nigricans. Quietis vitium: caro est Magis vel Minus hærens.

Signa. Malum hoc est vsque adeo euidens, vt non egeat signis. Scire autem oportet cum Aëtio, pterygion cancrosum cognosci, è carne crassa, dura, euersa, eminente, nigricante: & tempora per consensum afficiente.

Indicationes. Porro cum Galeno cap. vlt. lib. 14. metho. caro hæc morbosa indicat remedium remouens carnem. At cum vacuationis modi sint plures, vt euacuatio esse possit vel Insensibilis, vel Sensibilis: si caro sit parua, & mollis: medicamentis insensibiliter vacuantibus occurrendū. Si vero sit magna & dura: materia sensibiliter vacuante est occurrendum, id est, materia cheirurgica. Sed hoc est extra methodum: nam è medendi methodo indicatur remedium carnem adimens: è methodo medicamentorum scimus medicamenta posse adimere carnem exiguam & mollem, non magnam & duram: è methodo materiæ cheirurgicæ docemur, ferrum carnem & magnam & duram posse vincere: è methodo pathologica addiscimus in carne esse eam vim, vt exigua & mollis

cedat

cedat vacuationi insensibili:non autem magna & dura.

Hoc malum in genere, causa visionis, est vitium non despiciendum: sed vario modo prognosticandũ, pro vario carnis vitio. Quod si ergo caro sit putrida & cancrosa: cum Aëtio malum est incurabile: Nam cancer habet radices, quæ non possunt euelli: vnde adest insignis vehemẽtia. Si autem caro sit copiosior: difficilius vincitur. Et cum Aëtio facilius curatur albicans: difficilius rubea vel citrina: in quibus videlicet periculum imminet, ne è medicamentis fiat inflammatio: difficilioris est curationis, si nigra: nam causa melancholiæ est dura. Adhæc vt magis hæret, ita etiam difficilius curatur. Aëtius addebat, pterygion interdum vtile esse, dum scilicet suffusio est in principio, nam materia mutatur in vnguem: vnde aiebat Aëtius, pterygia, in quibus sunt principia suffusionis, non esse curanda. *Prognostica.*

De materia cheirurgica, ratione oculi Aëtius ita clare loquitur, vt non egeat explicatione. At post cheirurgiam, hoc est, post carnis detractionem cum ferro, probantur medicamenta, quæ prohibent tunicam annatã palpebris adhærere: probantur quæ possunt prohibere inflammationem: & quæ portionem à ferro relictam exstirpant. Vnde ad prohibendũ coniunctionem cum palpebris: Aëtius probat *muriam acrem, aquam salitam, quæ infundit in oculum: Auicennas probat cyminum masticatum cum sale: iubetque ægrum frequenter oculos mouere, nisi dolor prohibeat.* Ad inflammationem arcendum, Auicennas applicat *lanam ouo imbutam.* Tandem ad carnem derelictam eradicandum, proponit *collyria acria, post tres dies: ne fiat inflammatio. Collyria acria quæ sint, alias audiuistis. Et cum Galeno cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. ascendendum ad collyrium ex æquali portione atramenti sutorij, id est, chalcanthi, & salis ammoniaci, & dimidia parte gummi, quæ excipienda aceto. Vos confugere potestis ad oleum ex chalcantho, sed correctum cum lacte.* *Curatio, post manualem operationem.* *Ca. 60. l. 7.*

CAPVT XL.

De Albugine.

PER albuginem, seu λεύκωμα, intelligimus albuginem exquisitam, ac proinde vitium in quo vi cicatricis, præsertim corneæ, lęditur visio: & hoc malum etiam dicitur Cicatrix. Generatur dum post vlcus corneæ fit cicatrix, vt cornea & crassa & densa ita *Nomen.*

cicatrisans abest: capienda igitur à præsenti, nimirũ ab effe-ctu causæ cicatrisantis: Effectus est exsiccatio corneæ, pororum densitas, corneæ crassities: quare oportet humectare, aperire, attenuare.

Vitium hoc vix prorsus auferri potest: siue sit exquisita albugo, siue notha. In illa enim corneæ substantia est mutata in cicatricem, vt plurimum consequamur, si minuatur cicatrix, quò minimum visioni officiat. In notha, si è scirrho sit, arduum est superare scirrhum: si à pituita imbibita, vinci quidem potest, si materia non sit vehementer impacta. Et addamus, si cornea afficiatur morphæa, nil aliud polliceri licet, quam coloris mutationem per tincturam. Cæterum ad exquisitam, quod attinet, prognosticum variat, pro vi differentiarum: dura enim peior est: si summa durities, incurabilis est: vnde Aëtius inquit, non opus esse cicatricem callosam curare: & Rhasis ait, in pueris albuginem esse mitiorem: quia in adultis est siccior: non autem quia in infantibus cornea possit regenerari, vt quidam scripserunt: nam idem ob hanc causam in adultis cicatricẽ non curari statuit, nisi tenuissima sit: vt curatio non pendeat è generatione corneæ. Præterea, albugo crassior est deterior: magis enim recodit à narurali statu. Vt, si albugo sit & dura & crassa, non liceat curam aggredi, secundum Aëtium. Item, profunda est peior: nam vehementior ratione dignitatis: nec medicaméta tam facile possum malum attingere. Cæterum ne frustra fiat descensus ad materias præsidiorum: perpendere etiam oportet mala, quæ simul lædunt cum albugine: vnde Aëtius inquit, si fuerit suffusio, aut glaucedo: vanum esse cicatricem absumere. *Prognostica.*

Curatio. Medicamenta topica pertinent, vel ad artem curatricem, vel ad artem exornatoriam, veluti albuginem tingentia. Quæ prioris sunt generis, alia humectant cicatricem, vt facilius attenuetur: alia attenuant. At cum Aëtio excoriantia seu exulcerantia, vitanda: cicatrisant enim & cicatricem reddunt crassiorem. Vsurpanda igitur medicamenta, quæ probantur siue sit effusio, siue albugo, tum legitima, tum spuria. Hinc Rhasis probat *vaporem aquæ dulcis calidæ, vsque ad oculorum rubedinem.* Vos vti poteritis hoc medicamento: *Humectantia, & attenuantia cicatricem.*

℞ *foliorũ maluæ, rad. alth. fœnugræci seminis ana* P. j. *aqua* ℔ ij. *fiat decoctio, pro vapore.* Deinde facta hac euaporatione, vtendũ hoc medicaméto: ℞ *thuris igniti, & mox in decocto fœnugræci exstincti*

exstincti ℥ j. *croci* ℈ j. *muscilaginis fœnugraci* ℥ *v. Misce pro collyrio.* Eiusdem fere classis hoc est: ℞ *pompholygis lota* ℈ j. *mirrha* ℈ *ß. croci* g̃ *v. muscilaginis fœnugraci* ℨ *iij. Misc.* Validius erit medicamentum, *si conficiatur è fellibus, & præsertim è felle galli antiqui, vel animalium è rapina viuentium*: Et si correctione opus erit, *addatis muscilaginem fœnugraci.* Efficax est medicamentum ab Auic. propositum. *Verbi gratia,* ℞ *alcyonij loti, sarcocolla lota, ana* ℥ *ß. sacchari candi* ℥ *ij. fiat puluis, & excipiatur decocto fœnugraci.* Adhęc ℞ *succorum depuratorum feniculi, ruta, anagallidis, chelidonia mai. an.* ℥ *ß. tutia, squamæ aris, aloes ana* ℈ *ß. mellis rosa. muscilag. fœnugraci ana* ℥j. Et si desideretis validius hoc medicamentum *pro qualibet collyrij drachma addatis guttam olei destillati, vel e cinnamomo, vel è feniculo.* Si plura desideretis, videatis Galenum c. 7. & vlt. l. 4. κ. τόπ. Rhasis proponit vnum medicamentum, quod alia superat, vt vincat etiam cicatricem brutorũ: ℞ *chelidonia, feniculi ana* ℥ *x. aqua* ℔ *iiij. fiat decoctio ad consumtionem trium partium, deinde cola: postea adde vitri non perfectè decocti, alcyonij, stercoris stellionis, salis mineralis, sacchari albi ana* ℥ j. *Hæ species infundantur in prædicto decocto, mox siccentur: rursus infundantur, & rursus siccentur: vt postea in oculum possint immitti.* Et notetis, quamuis è propositis medicamentis quædam habeant vim astringendi, probantur tamen in albugine contumaci: nam astringentia ob crassam substantiam, sunt in causa, vt medicamenta diu persistant, & hinc magis agant. Et notetis, si forte sit albugo non exquisita, siue ex scirrho, siue e pituita imbibita, siue etiam sit incipiens suffusio: admirabile esse medicamentum, *si perforetur arundo feniculi in horto a nodo ad nodum, & foramen repleatur sale minerali & saccharo, & deinde cera occludatur, & per noctem detineatur, & mane extrahatur liquor: vt liceat huius liquoris guttam in oculum immittere.* Et si legitima sit albugo: *addatis puluerem gallarum immaturarum ad saccharum & salem, in arundinem.* Et si albugo sit notha: *addatis euphragiam.* Similiter probatur *arundo ebuli*: & fiet efficacius medicamentum: præsertim si foramen repleatur *colocynthide.* Probatur etiam *liquor è pane salito, cum marathro & colocynthide: & vocant aquam panis.* Postremo admirabile est hoc medicamentum: ℞ *frumenti viridis* ℔ j *ß. seminum fenic.* ℔ *ß. salis mineralis* ℨ *iij. foliorum ruta, eufragia, fenic. chelidon. saluia, marrubij, cucumeris agrestis, salicis, ana M. ß. sem. fœnugraci, rutæ, ana* ℥ *iij. cinamomi, caryophyllorum ana* ℥ j. *ß. croci* ℈ *ij. colocinth.*

℥ ij.

℥ ij. *Incidantur herbæ, contundantur semina, & infundantur in vino aromatico, ea quantitate, vt supernatet, & immittantur omnia in vas æreum, foramine occluso, & vas exponatur Soli per triginta dies, & frequenter misceatur: deinde fiat destillatio, & seruetur ad vsum,* Hæc gratia curationis.

Quoniam vero nonnunquam reperiuntur fœminæ albugine detentæ: necessarium est confugere ad artem exornatoriam, vt albugo tingatur: iccirco probatur *caro mali punicæ dulcis*, quæ conterenda est, & modica aqua instillanda in oculum: Et huiuscemodi etiam aqua albugo est fricanda. Deinde accipiatis *succum hyoscyami*, & illinatis albuginem per 15. dies. Hoc enim est medicamentum, quod & tingit albuginem, & dissipare etiam potest. *Albuginem tingentia.*

CAPVT XLI.

De Epiphora.

EXPEDITIS vitiis attinentibus ad tunicas: dicendum de malis angulorum. Sunt autem epiphora, rhoeas, encanthis, & ægilops. Epiphoram Auicennas vocat lacrymam, Celsus pituitæ cursum: per eam vero intelligimus malum, in quo assiduo pituita destillat in oculos, vt cum Auicen. & Rhasi, oculi aquosa humiditate perpetuo sint repleti: vt intelligere hic oporteat lacrymam morbosam, non voluntariam. Generatur, dum (cum sit species catarrhi:) cerebro occurrit causa preter naturam, vi cuius frustratur vis naturalis cerebri, vt à cerebro excrementum aquosum fluat præter naturā in oculos. Epiphora igitur est excrementum serosum, affligens oculū, procedens à frustratione alteratricis cerebri. Forma huius vitij est excrementum serosum affligens. Quod cognoscēs Auicennas, dicebat, oculos in hoc malo semper humidos esse humiditate aquosa. Additum fuit affligens, id est, lædens oculos: nam modo hoc excrementum nocet angulis, modo visionem turbat: & hac ratione epiphora seu lacryma morbosa, distinguitur á lacryma voluntaria: in qua excrementum serosum, sed sincerū, & citra oculi noxam, per oculos egreditur. Verbi gratia, in mœstitia per modum compressionis: in lætitia per modum dilatationis: sicuti etiam vi iræ perseuerantis. Vnde, vt epiphoræ forma pateat, explicare oportet *Nomen.* *Definitio.* *Forma.*

serosi humoris speciem & vitium : nam causa generans patebit in causa efficiente. Quoad speciem igitur, est materia serosa: quare excrementum tenue, quod generatur in ventriculo: & excrementum, quod defertur in caput, vt est alimenti vehiculum: & sicuti in caput defertur alimentum copiosum, ita etiam opus fuit copioso sero. Vnde in epiphora excrementum serosum est materia principalis & necessaria. Est materia principalis: quoniam cũ serositate misceri potest materia non principalis, vt materia biliosa, pituitosa : sed in exigua copia. Miscetur autem quandoque materia principalis, at non necessario : dum cum serositate miscetur excrementum pituitosum, sed copiosum : vt materia principalis in hac epiphora sit mistum è sero & pituita: ac pituita, quamuis sit causa principalis, tamen non est causa necessaria: quoniam excrementũ serosum locum habet in omni epiphora: non autem pituita. Species igitur est vel Serum, vel serum cum pituita Mistum. Quoad vitium, attinere potest ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatẽ, & Vbi. Ad substantiam: si materia putrescat, vt in epiphora salsa, in epiphora è lue venerea. Ad quantitatem vitium attinet : vt copia excedit. Ad qualitatem: vt materia est vel calida, vel frigida, vel liquida, compacta, viscida: salsa, acris, vel harum qualitatum expers: Præterea esse potest albicans, vel flauescens. Quantùm attinet ad quietem : quiescit vel non quiescit in oculo : & ideo Auicennas ait, quandoque currere lacrymas. Quoad vitium in motu : ratione termini, à quo , quamuis possit procedere & à Toto, & à Parte : terminus tamen principalis est cerebrum, & iccirco ait Auicen. principium epiphoræ esse cerebrum. Cerebrum autem euadit terminus à quo: vt materiam vel Non detinet , vel Expellit. Non detinet : dum vi Frigiditatis exprimitur, dum vi Caliditatis colliquatur. Expellit autem, dum expultrix facultas, vi vel Copiæ vel Qualitatis ad expellendum insurgit. Spatium in motu, potest esse Externum, dum materia fluit per venas extra cranium potest esse spatium Internum, si fluat materia non per neruos opticos, sed per vasa intra cranium. Terminus ad quem est oculus, secundum angulos : vt vel suscipit, vel attrahit: Suscipit ob imbecillitatem : quæ pendet ab intemperie , si oculus sit humidior : pendet à mala compositione in via , si oculi substantia sit rarior: pendet à morbo in numero , si caro lacrymalis desideretur. Quæ sane causæ iam propositæ,

Excremẽti serosi cõsideratio.

ante ortum ſunt cauſæ imbecillitatis natiuæ:poſt ortũ ſunt cauſæ imbecillitatis aſcititiæ. Oculus autem attrahit, vi vel Doloris, vel Caloris. Subiectum eſt oculus:in epiphora enim læditur oculus. Vt autem iuniores addiſcant terminos huius artis, ſciant : ſi oculus conſideretur, vt vel ſuſcipit, vel attrahit, habere rationem termini ad quem:ſi autem cõſideretur vt læditur, habere rationem non termini ad quem, ſed ſubiecti : & propterea non ſumus ſuperflui in ſermone noſtro. Cauſa efficiens eſt fruſtratio alteratricis cerebri:principium epiphoræ ſecundum Auicennam eſt cerebrum. Qua ratione autem alteratrix fruſtretur : dictum eſt cap. 27. in ſerm. de catarrho. *Subiectũ.* *Cauſa efficiens.*

Differentiæ à forma : Excrementum ſeroſum eſt Sincerum, vel Miſtum : vel Hoc, vel Illo modo peccans. A ſubiecto : oculus læditur, vel ſecundum ſe Totus. vel ſecundum Angulos. A cauſa efficiente prodit malum à cerebro, vi vel Morbi, vel Errori externi, vt in catarrho. *Differentiæ.*

Epiphora in genere patet. Ratione formæ : excrementi ſpecies, & excremẽti vitia ſunt notiſsima è traditis in ſermone de catharro. Ratione ſubiecti : vtrum oculus afficiatur, vel ſecundum ſe totus, vel ſecundum angulos, oculis facillime conſpicietur. Ratione cauſæ efficientis repetenda erunt ſigna, è doctrina de catarrho. *Signa.*

Multis ſuppoſitis, indicatis in ſermone de catarrho, cum Galeno c.vlt.l.13.meth.in epiphora excrementum ſecundum ſpeciem indicat remedium determinatum, ſecũdum vitium indicat contrarium. Et ſimiliter ratione cauſæ efficientis : ſi fuerit intemperies capitis, indicat alterans contrarium:vt in ſermone de catarrho dictum. *Indicationes.*

Hoc vitium non prorſus eſt incurabile. Vnde Galenus ait: cap. vlt. lib.13. meth diuturnas etiam fluxiones fuiſſe curatas, oculis dimiſsis. At pro vi differentiarum, epiphora eſt incurabilis, curabilis, facile vel difficulter. Vnde, ſi perpendantur differentiæ ratione formæ, ratione ſpeciei : difficiliùs malum vincitur, ſi excrementum ſit miſtum ex ſeroſo, & pituitoſo, quia magis recedit à naturali ſtatu. Si vitium perpendamus : malum eſt magis pernicioſum, ſi excrementum eſt putridum, copioſum, ſi viſcidum, calidum, ſalſum, ſi hæret : & peius etiam eſt, ſi caput concurrit vt terminus à quo, ſi materiam non detinet, veluti contingere ſolet, dum homo eſt morti vicinus. Praterea eſt difficilioris curationis: *Prognoſtica.*

ſi mate

si materia fluat per vasa recondita: vt testatur Galenus cap. vlt.lib.13.meth. Difficilius etiam curatur, si oculus suscipiat, quam si attrahat: & si suscipiat ob imbecillitatem natiuam, malum est incurabile: præsertim si imbecillitas pendeat è defectu carnis lacrymalis: nam hac deficiente, etiam post ortum, malum incurabile est. Ratione causæ efficientis: si contingat, vt cerebri intemperies sit in habitu, non debetis polliceri perfectam curationem.

Curatio.

Vena sectio.

Materiæ. Notandum circa cheirurgiam, è cap.8. libr.4. κ. τόπ. si augescat fluxio accedátque dolor, venam esse secandam. Sic Galenus intelligendus, quod venæsectio dirigatur ad sanguinem, quatenus vi doloris fluit, vt immineat inflammatio, ideo venæsectio à Galeno proposita est materia remedij reuulsorij: præsertim cum ibi loquatur de epiphora in corpore quod eget purgantibus, id est, cacochymo. Medicamenta Galenus loco citato applicat vel fronti & temporibus, vel oculis. Quoad priora, potissimum ea probantur, si materia fluat per vasa externa: quoniam materiam morbificam, per modum interceptionis retrahunt. In epiphora calida, licebit vti hoc medicamento: ℞ *ros. rubrarum, myrtillorum ana* ℥j. *boli Armena. sang. Dracon. ana,* ℥ij, *hypocist. succi plantag. ana* ℥ijß. *gallarum immat.* ℥j. *excipiantur oui albo: & penetrationis gratia, exiguo aceto. Et in hac epiphora calida non applicetis hoc medicamentum cum panno rubro, sed lineo panno, tenui, infuso in aqua rosacea.* Et si epiphora sit frigida: probatur *lana infusa in vino astringente:* item hoc probatur medicamentum: ℞ *Gallarum immat. nucum cupressi, sang. Draconis, ana* ℥j. *croci hortensis* ℈j. *excipiantur vel tragacantha, vel resina: & panno laneo, prope oculos admoueantur.* Medicamenta autem quæ ipsi oculo sunt applicanda: proponuntur à Galeno cap. 8. lib. 4. κ. τόπ. Quare in epiphora calida, & in frigida, probantur adstringentia, præsertim inter initia: probantur siccantia, quoniam absumunt materiam, sed ea sint citra morsum: & interdum refrigerantia, si materia sit acris. Vnde in epiphora calida probatur *pannus lineus tenuis, madefactus albo oui, vel aqua rosacea, vel vino granatorum.* Si morsus vrgeat, si impetus vrgeat: *decoquatis melilotum, & capita papaueris in aqua rosacea.* Et dum remissus est feruor, sed præ se ferat pruritum: Auicennas probat *puluerem, prodeuntem è fricatione mirobalanorum cum aqua ros.* Si epiphora sit frigida, probatur *tutia infusa in decocto meliloti, vel in vino passo, deinde in*

Topica.

1. Intercipientia.

2. Astringentia, & citra morsum siccãtia.

aqua

aqua cupressi, & postea in aqua maiorana, vel prussij, præsertim feniculi, & eufragia : quibus addatis myrrham, crocum, aloem. Et potissimum probatur aqua virga aurea, in qua thus exstinguatur ignitum. Et tandem in contumaci epiphora cum Galeno c.7. lib.4. *κ.τόπ.* ℞. *cadmiæ* ℥ j. *fructus ericæ* ʒ j. *æris vsti & loti* ʒ ij. *myrrhæ* ʒ ß. *acaciæ* ʒ iij. *gummi* ℥ ß. *& seruetur ad vsum. Et si hoc medicamentum diu, id est, vltra annum est seruandum, addatur* ʒ j. *opij.*

CAPVT XLII.

De Rhoeade.

HOEAS vel Rhyas, cum quandoque oriatur vi epiphoræ : iam de ea dicendum est. Perrhoeadem autem quam Auicen. vocat diminutionem carnis lacrymis, intelligimus illud vitiũ, in quo deficit oculi caro, quæ cum Gale. cap.11. lib.10. de vsu part. residet in angulo maiore, vbi foramen est ad nares peruium, quod foramen hæc caruncula claudit, ne excrementa per oculorum angulos euacuentur: & hinc assiduo lacrymari videamur. Generatur, dum occurrit oculo causa morbifica, vi cuius caruncula lacrymalis ita afficitur, vt eius substantia deficiat. Vt rhoeas sit quantitas deficiens anguli maioris, procedens à caruncula lacrymali, secundum quantitatem deficientem: Colligitur hæc finitio ex Auic. & Galeno c.16. lib.14. metho. med. Forma est quantitas deficiens : per quantitatem intelligimus Continuam & Discretam: continuam, dum fit imminutio carnis: discretam, dum prorsus deficit: vt primum vitium sit magnitudo imminuta: alterum numerus deficiens. Subiectum est oculus, secundum angulum maiorem. Causa efficiens, est caruncula lacrymalis, vt deficit secundum Quãtitatem, vel secundum Partem, vel secundum se Totam. E sententia autem Græcorum & Arabum, hæc caruncula afficitur vel A primo ortu, vel Post: & si post, afficitur vel à causa Interna, vt à succis acribus, quemadmodũ in epiphora: vel ab Externa, vt à medicamentis acrioribus, à ferro incidente, dum in cura pterygij vel ægilopis, errores à cheirurgis committuntur.

Nomen. *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.* *Causa efficiens.*

Differentiæ à forma : vitium est in quantitate deficiente vel Continua, vel Discreta. A subiecto : malum est in oculo *Differentia.*

vel Dextro, vel Siniſtro, vel Vtroque. Ab efficiente: cauſa eſt vel Natiua, vel Aſſcititia.

Signa. Eſt autem Vitium hoc prorſus notum, & ſecundum genus, & ſecundum differentias: non ergo opus eſt ſignis.

Indicationes. Quoad præſidia: c.16. l.14. metho. Caro deperdita indicat præſidium, regenerans: imminuta, augens carnem.

Prognoſtica. Si caro prorſus ſit deperdita, vitium eſt incurabile: nam hæc caro eſt ſpermatica, nec poteſt regenerari. Si autem ſit imminuta: curationem admittit: cum foramen occludi poſſit. At notandum (vt diſtinguamur ab empeiricis) cum hæc caruncula ſit neruoſa & carnea, & proinde ſit pars partim ſeminalis, partim ſanguinea: ſecundum partem ſanguineam incrementum eam admittere, non autem ſecundum partem ſeminalem: Quamuis liceat aliquantiſper ſimilem efficere carnem, vt præſtet eundem vſum, hoc eſt, vt foramen occludat, perinde ac ſi ſimilis generetur.

Curatio. Materiæ. Galenus cap.6. lib.14. metho. videtur proponere duplicis claſsis medicamenta: primum mediocriter aſtringentia: deinde ea *quæ è glaucio parantur, & è croco, & quæ nardina vocantur, & è vino confecta.* Vnde dum portio ſanguinea regeneratur, probantur mediocriter aſtringentia: dum genita eſt, vt reddatur ſimilis carni neruoſæ ac ſeminali, probantur magis aſtringentia, vt collyria nardina, quæ conficiuntur è gallis immaturis, & aliis valide aſtringentibus: hinc Paulus etiam probat alumen cum vino. Quare pro generatione carnis probatur *vinum cum roſis & exiguo croco:* pro carne genita, vt reddatur compacta, id eſt, ſimilis ſeminali, probatur *vinum aſtringens, cum gallis, aloe, & exiguo alumine.* Vt in hoc malo primum ſit vtendum agglutinantibus, mox cicatriſantibus. Vnde notetur differentiam eſſe inter generantia carnem in vlceribus, & inter generantia carnem lacrymalem: nam in vlcere probantur ſiccantia, detergentia, citra aſtrictionem, ne craſſum excrementum cohibeatur: at in generatione carnis lacrymalis, cum debeat generari caro ſanguinea, ſimilis neruoſæ, opus eſt magis ſiccantibus, quam ea ſunt quæ conueniunt in generatione carnis in vlcere. Hæc magis ſiccantia, ita abſumunt excrementa, vt medicamenta aſtringentia nullam inferre noxá queant.

CAPVT

CAPVT XLIII.

De Encanthide.

RHOEADI opponitur Encanthis: Auicẽnas vocat additionẽ carnis lacrymalis. Per hanc intelligimus illud vitium, in quo caro lacrymalis suscipit incrementũ, vt quandoq; palpebræ diduci nequeant. Generatur, dum alteratrici carnis occurrit causa, vi cuius alteratrix è sanguine portionem carnis sanguineã maiorem reddit, quam deceat. Vt encanthis sit magnitudo aucta carnis lacrymalis, dependens à portione sanguinea aucta præter naturam. Forma huius vitij est magnitudo aucta: quæ quandoq; est morbosa, si cum Auicen. lædatur visio. Subiectum proximum, est caro lacrymalis; hæc enim iusto maior redditur. Remotum subiectum est oculus, secundum angulum maiorem, vt hic angulus sedes est carnis. Vnde si lædatur visio, statui subiectum potest non modo angulus, verumetiam oculus. Causa efficiens est portio sanguinea præter naturam aucta. Vnde cum caro augeatur secundum propriam substantiam sanguineam, vt non gignatur noua caro, quẽadmodum in pterigio; ideo πτερύγιον est morbus in numero: encanthis autem est morbus non in numero, sed in magnitudine aucta. Causa autem est sanguis fluens in maiori copia in venas, sed citra violentiam. Nam si violenter flueret, fieret inflammatio, non encanthis. Fluit autem potissimum per modum transmissionis, vt hepar mittit sanguinẽ copiosiorẽ: quamuis etiã concurrere possit attractio, ratione immoderatæ caliditatis ipsius oculi: vt euenire potest causa dulcis aquæ tepidæ, si huius vsus sit immoderatus.

Nomen. *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.* *Causa efficiens.*

Differentiæ à forma. Magnitudo aucta est Morbus, vel Symptoma. A subiecto: afficitur angulus maior oculi Dextri, vel Sinistri, vel Vtriusque. Ab efficiente: caro est aucta vel Magis, vel Minus. *Differẽtiæ.*

Est autem hoc vitium omnino notum: nec signis eget. *Signa.*

Cum Paulo portio sanguinea aucta, minuenda. *Præsidia.*

Curabile est hoc malum: nam caro adimi potest. *Prognostica.*

Materiæ. Auic. probat materiam incidentem, & cheirurgicam. At monet, vt non radicitus incidatur, sed solum pars aucta: nam alias fieret rhoëas. Expedit autem ad incisionem confugere, si non exigua est carnis excrescentia, nam oculus melius sustinet incisionem, quam medicamenta consu- *Curatio.* *I. Incisio.*

mentia carnem frequenter applicata, quia excitant dolorē. Expedit autem post incisionem *oui album diligenter agitatum aqua ros. oculo applicare*, vt prohibeatur inflāmatio. At quoad medicamenta, quæ loco ferri carnem absumunt, ad quæ est confugiendum, si patientes ferrum nolunt admittere, instar fœminarum: Paulus probat septica, & caustica. Septica sunt quæ exedunt, seu abradunt, vt proin carnem absumant: vt sunt c.15.l.5.simpl. *auripigmentum, quod arsenicum dicitur, sandaracha, dryopteris, pityocampe, aconitum;* quæ omnia sine dolore possunt carnem, sed tenellam ac mollem, eliquare. Si autem caro aucta sit durior: probantur caustica, quæ secundum loc.cit. Galeni, sunt calida, & crassæ substantiæ, vt ad similitudinem ignis pariant escharam, vt sunt *chalcitis, misy, melanteria, chalcanthum: vt probetur oleum è chalcantho: sed rosatum correctum.*

2. Catheretica medicamenta.

CAPVT XLIIII.

De Aegilope, & Anchilope.

Nomen.

PER tumorem magni anguli, intelligimus vitiū, quod vocat Auicennas apostema lacrymaliūm; qui tumor, pro vario statu, vocatur modo anchilops, modo ægilops. Auicennas interdum vocat Garab, quando tumor nimirum degenerat in fistulam, non semper Generatur, dum materia iuxta magnum angulum ita affligit, vt tumor oboriatur. Ægilops igitur est tuberculum iuxta magnum angulum oculi, procedens à materia morbifica. Forma est tuberculum, secundum Galenū.c.2.l.5. κ.τόπ. Vnde Auicennas ait, quamuis quandoque emineat, quandoq; extra non appareat: intus tamen adesse tumorem. Subiectum attinet ad partem magno angulo proximam, secundum Aetium: & Gale. loc.cit. dicit, tuberculum residere inter os nasi, & magnum oculi angulum. Causa efficiens est materia morbifica: quæ est succus vel Alimentalis, vel Excrementitius. Alimentalis, vt sanguis: siue sit biliosus, siue pituitosus, siue melancholicus. Nec præter rationem: quia hoc malum quandoque est inflammatorium: & ob id Aetius dicit, incipiente inflammatione, repellentia probari: & Galenus ait, nonnunquam degenerare in abscessum. Potest ergo esse tumor inflammatorius seu tumor procedens à succo alimentario. Notetur cum Paulo abscessum capi bifariam: primo,

Definitio. *Forma.* *Subiectū.* *Causa efficiens.*

primo, vt nondum in vlcus erupit, & vocatur tunc anchilops, Auicennas vocat akilus: secundo, vt iam eruptus est abscessus, & dicitur ægilops. Causa etiam esse potest succus excrementitius, quemadmodum colligere licet ex Aetio, dum materia colligitur in magno angulo oculi, humor scilicet lentus, melleus, aut pultaceus, plerumque tunica seu folliculo contentus: & hoc vitium etiam anchilops vocatur, quia est tumor non disruptus. Vnde colligere licet è Galeno cap.12. lib.14. metho. hunc tumorem prodeuntem à succo excrementitio, esse de genere vel meliceridis, cum pendet à succo melleo: vel de genere esse atheromatis, cum pendet ab humore pultaceo. Non proponit Aetius succum similem sæuo, à quo fit steatoma: nam dum proponit meliceridem & atheroma: insinuat etiam steatoma. *Ca.87.l.7.*

Differentiæ à forma: Tuberculum est Maius, vel Minus: item vel Coniunctam habet solutam vnitatem, vt in ægilope: vel Non habet solutã vnitatem, vt in anchilope. A subiecto: pars afficitur secundum Superficiem, vel Profundũ. A causa efficiẽte materia, est vel Alimẽtalis, vel Excremẽtitia. *Differẽtia.*

In genere vitium hoc, cum Auicenna est euidens saltem tactui, si non visui: nam vt plurimum conspicitur eminentia, vel saltem percipitur in compresione, vt etiam in compresione fiat dolor. Quoad differentias ratione formæ, & subiecti: hæ patent. Ratione causæ efficientis cognoscere oportet, vtrum tumor sit vel inflammatorius, vel non inflammatorius. Si sit inflammatorius: cognoscitur è dolore, calore, colore mutato, & immobilitate: contra autem si non sit particeps inflammationis: vnde Auicennas ait: hunc tumorem, scilicet sine inflammatione, tactũ moueri. Quoad tumorem non inflammatorium: cognoscetis esse meliceridem, è minori duritie: atheroma, è maiori duritie: & si summa sit durities, indicium est steatomatis. *Signa.*

Indicationes capiuntur à materia tumoris, & ab vlcere, si vlcus subsequatur. Quid materia tumoris, quidque vlcus indicet: suis locis intellexistis. *Præsidia.*

Vitium hoc è c.2.l.5.κ.τόπ. est ægre curabile: est enim vehemens ratione essentiæ & dignitatis: vt, si negligatur, coniungatur etiam vehementia facultatis. Declaro: est vehemẽs secundum essentiam: nam tumoris materia satis à natura recedit: quamuis magis recedat in tumore non inflammatorio, vt maxime recedat in steatomate. Adhæc vehementia *Prognostica.*

essentiæ perpenditur, dum id quod est præter naturam, non solum multiplex est, sed etiam contrarium. Nam, quæ sunt præter naturam, quo sunt plura, eo vehementius agunt aduersus naturam. Quare perpendere quæ sunt præter naturam ratione numeri, est considerare in prognostico vehementiam essentiæ. Præterea quæ sunt præter naturam, dum sunt contraria, vi medicamentorum euadunt vehementiora: nam si malum sit & calidum & frigidum, vt locum habeant contrariæ indicationes: curatio redditur difficilior: quia medicamenta calida augent morbum calidum, ac morbus calidus vel vehemens euadit, vel perseuerat secundum essentiam. Vnde vt applicemus prognosticum nostro proposito: si præter tumorem fuerit vlcus, curatio redditur difficilior: quia quæ sunt præter naturam, sunt plura. In tumore inflãmatorio adest contrarietas, quæ est causa difficilis curationis: quoniam quæ materiam discutiunt sunt calida, vnde augent inflammationem. Quoad vehementiam dignitatis, ea etiã in hoc malo adest, nam afficitur locus ita oculo vicinus, vt oculus ipse facile lædatur: qui est membrum nobile causa vitæ & commodioris & melioris: & ratio est, quia (vt ait Galenus loc. cit.) medicamenta debent administrari liquida, quæ influunt in oculum, vt oculus lædatur. Adhæc oportet vt medicamenta hæreant, vnde est necessarium ligare oculum, vsque ad mali curationem: quam tot diebus perferre est impossibile. Qua de causa, ita referente Galeno, Apollonius medicamenta non scripsit, & Archigenes potissimum vtitur materia cheirurgica: quoniam materia cheirurgica non attingit oculum, quemadmodum medicamenta. Verum, vt in aliis affectibus, ita & hic prognosticum variat, ratione differentiarum. Ratione enim formæ: difficilioris est curationis, si cum magnitudine, sit coniuncta soluta vnitas: difficilioris etiam curationis est, si tumor occupet partes profundas. Ratione causæ efficientis si fuerit inflammatio, & immineat abscessus, & hinc vlcus: fit vt ægilops sit difficilioris curationis: vnde Auicen. ait, si ruptio fiat ad interiora, malum reddi magis difficile, vt immineat ossiũ corruptio. Vt ex his colligere liceat, ægilopem difficilius curari, quam anchilopem. At si tumor non sit inflammatorius: quamuis tumoris materia non exulceret: tamen adeo recedit à naturali statu, vt non cedat vllis medicamentis, sed solum materiæ cheirurgicæ.

Mate

Materiæ. Cheirurgica materia in ægilope & anchilope probari poteſt. In ægilope: ſi aſsit corruptum: ſi malum in fiſtulam degenerarit: vnde Aetius probat cauterium ignitũ: In anchilope, Aetius probat ſuperficiem eſſe ſecandam, vt folliculus continens materiam adimatur, cum nequaquam cedat medicamentis. Topica vſurpanda ſunt, vel ſimul cum materia cheirurgica, vel ſola. Quoad priora, Auicen. dum adminiſtratur cauterium ignitum, oculo applicat *ſpongiam, frigida infuſam; nam inhibetur inflammatio. Addit Aetius lenticulam decoctam cum melle*: & remota cruſta probat *alumen cum reſina terebinthina. Et Paulus applicabat paſſulas, cum liquida terebinthina in modum emplaſtri*. Et ſi quis deſiderat cicatricem non indecoram, & præſertim dum fœminæ afficiuntur, poteſt vti cum Auicen. *foliis ruta cum aqua granatorum: quæ è ſententia Auicen. conferunt à proprietate. Paulus addebat ad pulcram cicatricem efficiendam, rutam ſatiuam cum lixiuio tritam, & decoctam: lixiuium autem conficiatur è cinere & calce*. Quoad topica, quæ ſola adminiſtrantur: probantur in tumore inflãmatorio: vnde dum perducitur ad ſuppurationẽ, cum Auic. oportet vti *pane permiſto cum lacte muliebri. Et validius reddetur medicamentum addito croco, cum aqua eruca, vel myrrha, cum felle vaccino*. Et dum facta eſt diſruptio, probatur *erui farina, cum melle, aloe, myrrha. Atque Paulus probat cochleas tritas cum teſtis: & licet addere aloem & myrrham*: quod medicamentum etiam ſuppurationem prohibere poteſt. *Curatio.*

CAPVT XLV.

De Atrophia oculi.

EXPLICATIS malis, quæ pertinent ad partes oculi: dicendum de vitiis ad totum oculum attinentibus. Quare de atrophia, prominẽtia oculi, de ſtraboſitate. Itaq; per ἀτροφίαν intelligimus oculi malum, quod Auicennas vocat profunditatẽ pupillæ. Celſus vocat oculum imminutũ. Et ob id intelligimus illud vitium, in quo totus oculus minor euadit, ad differentiam phthiſis, in qua oculus minor euadit, ſolum ſecundum pupillam. Generatur, dum oculo occurrit cauſa, vi cuius oculus ſecundũ omnes partes ita priuatur alimento, vt partes omnes imminuãtur. Vt ἀτροφία ſit magnitudo imminuta præter naturam totius oculi, procedens ab alimenti penuria. *Nomen.* *Definitio.*

Forma. Forma est magnitudo imminuta præter naturam. Siquidem cum Aëtio oculus paulatim fit minor: vnde excauatur: Aliquãdo obscurior euadit: Et præterea visum impedit: ita enim locutus est Aetius. Quoniam vt oculus imminuitur: ita etiã cauatur: contra accidit, dum augẽtur. Præterea, vt spiritus animales deficiunt: ita & obscurus euadit oculus, & visio læditur, præsertim quia calidum innatum deficit, nec seruatur temperies. *Subiectũ.* Subiectum est totus oculus, ad differentiam φθίσεως. *Causa efficiens.* Causa efficiens est alimenti penuria. Cum Auicenna autem deficit alimentum, quoniam vel Absumitur, vel Non attrahitur ab oculo. Absumitur in febribus, & præsertim coniunctis cum vigiliis: item in vacuationibus vehementibus: in animi affectibus: & Aetius etiam addebat, absumi in vehementi capitis dolore, dum cranium perforatur. Nam vi horum vitiorum, fit dissolutio sanguinis & spiritus. Alia autem è parte alimentum deficit, quia non attrahitur, ob frigus vehemens oculo occurrens.

Differẽtiæ. Differentiæ à forma capiuntur secundum Magis & Minus. A subiecto non capiuntur: semper enim est idem. A causa efficiente alimentum deficit, quia vel Absumitur, vel Non attrahitur.

Signa. Patet vitium in genere: & ratione differentiarum à forma. Ratione differentiarum causæ: facile est cognoscere, an alimentum deficiat, quia absumatur à febribus, & aliis causis propositis: vt etiam facile cognoscitur, si deficiat, quoniam non attrahitur: cognoscitur enim è frigiditate præcedente.

Indicationes. Alimentum deficiens, indicat præsidium augens alimentum. Et si causa assit consumens, huic occurrendum. Et sic de reliquis.

Prognostica. Malum ægre curatur: licet periculum pro vi differentiarum augeatur. Vnde malum est magis periculosum, si minor sit oculus. Et præterea augetur periculum, vt causæ sunt vehementiores.

Curatio. Materiæ Aetius probat *spongiam ex aqua calida expressam. Probatur etiam lac tepidum infusum in oculum. Expedit etiam caput aqua calida perfundere, & prohibere collyria.* Sed dubitatio est, quia Paulus applicato oculo medicamentum acre, confectum *ex ærugine:* vt hoc sit collyrium vehemens. Respondendum, Aetium tradere curam solius ἀτροφίας, vt proinde etiam cornea sit exsiccata: cuius ratione prorsus sit desistendum à collyriis. At Paulus in eodem capite loquitur &

de

de atrophia,& præterea de phthisi: in qua cum cornea non sit exsiccata, ideo probat acria, vt attrahatur alimentum: vt dictum est supra cap.36.de phthisi oculi.

CAPVT XLVI.

De Expreßione oculi.

PER ἐκπιεσμὸν, seu oculi expresionem, quam Auicennas vocat exitum oculi, intelligimus illud malum, in quo ita exprimitur oculus, vt prominens appareat. Generatur, dum oculo occurrit causa, vi cuius septimus musculus residens in basi oculi,& circumdans neruum opticum, non potest oculum firmare: vnde procidit:& hinc extra propriam sedem permanet. Ἐκπιεσμὸς igitur est situs præter naturam oculi, procedens à musculo, non potente oculum firmare. Forma est situs præter naturam: nam sedem occupat externam. Et si lædatur visio, est morbus in situ: si non lædatur, est symptoma in qualitate mutata, id est, in magnitudine aucta, vt prominens oculus maior apparet oculo profundo. Subiectum est oculus. Causa efficiens est vitium pertinens ad musculum, vt non potest oculum firmare. Et cum Galeno cap.8. lib.10.de vsu.par.est septimus musculus: quamuis capite 2. libro quarto de loc. affect. hic musculus in tres etiam posit diuidi. At vtcunque dicamus: dum læditur hic musculus, oculus procidit. Dicebat autem Auicennas musculum affici, vel Propria ratione, vel Ex accidenti. Propria ratione: dum paralysi afficitur, vt Galenus fatetur cap.2. lib.4. loc. affect. Ex accidenti: dum oculus vel ponderosior euadit, vel violentia aliqua exprimitur extra. Ponderosior euadit, è fluxione copiosa, vt voluit etiam Aetius. Vi autem exprimitur, secundum Aetium, in his qui strangulantur in certaminibus, in difficili partu: Auicennas addit vomitũ violentum, vociferationem,&c. vi quorum omnium oculus exprimitur. *Nomen.* *Definitio.* *Causa efficiens.*

Differentiæ à forma: Situs est Morbus, vel Symptoma. A subiecto non capiuntur differentiæ. Ab efficiente dicendum, musculum non firmare oculum vt læditur, vel Propria ratione, vel Ex accidente. *Differẽtia.*

In genere malum patet. Quoad differentias, ratione formæ: si Situs sit morbus: cognoscitur è læsa visione. Ratione *Signa.*

causæ efficiētis si musculus lædatur ratione propria: cognoscitur inde quod pupilla eandem seruat magnitudinem: nam oculus non repletur, nec sentitur à patiēte tensio vehemēs. Si ex accidente lædatur: si hoc fiat quia oculus euadit ponderosior: cognoscetis ex aucta pupilla. Si fiat ex causa exprimente: cognoscetis è causis prægressis, iam propositis.

Indicationes. Præsidia capiuntur à forma, & à causa efficiente interna. Ratione formæ: indicatur præsidium redigens oculum in propriam sedem. Ab efficiente, si sit paralysis materiæ, hæc vacuanda: si sit materia vi oculum exprimens, & hæc vacuanda. Si est dolor in partu: doloris præsidia haurienda.

Prognostica. Vitium hoc vt plurimum curabile est. Ratione enim formæ cum Auicenna, si leuis sit egressio oculi: facilis erit cura: si contra, non leuis. Ratione causæ efficientis si fiat vi paralysis: cura est satis difficilis, vt è doctrina de paralysi intelligitur. Si fiat ob oculi repletionem, vel coarctationem: est vitiū curabile, quamuis modo facilius, modo difficilius curetur, pro vehementia causarum intensiore & remissiore.

Curatio. Materię: Multis suppositis ac notis, Aetius & Paulus post totius euacuationem, probant, & rationabiliter, cucurbitā, quæ occipitio est applicanda, vt intro trahatur oculus. Topica duplicia sunt: & respiciunt vel causam situs, vel situm. Quæ respiciūt causam situs: calida & tenuis substantię sunt, vnde causa paralysis Auicennas probat odoramēta & suffumigia cognita & proposita in paralysi: vt liceat vti *medicamento confecto è cinnamomo, pipere, caryophyllis, &c.* Et causa materiæ ponderantis, consimilibus est progrediendum, vt *medicamento confecto è fenic. anagall. ruta, &c.* Quæ situm respiciunt, cum Aetio debent vim habere comprimendi. Et propterea Auicennas probat *collyrium è sumach: item emplastrum è farina fabacea, cum rosis, thure, & albo oui.*

CAPVT XLVII.

De Strabismo.

Nomen. TRABISMVS, strabositas Auicennæ, malum est, in quo vtriusque oculi non potest esse vnus aspectus. Generatur, dum causa occurrit musculis oculum mouentibus, vt munere suo fungi nō possint, vt frustretur facultas visoria, & ita frustretur, vt non

fiat

fiat vtriusque oculi vnus aspectus, sed visio inæqualis fiat. Strabismus igitur est visio inæqualis oculorum, dependens à motu præter naturam musculorum motiuorum. Forma est visio inæqualis: cum Paulo enim strabones secūdum rectum non intuentur: quare inæquabiliter. Subiectum non est oculus, sed sunt ambo oculi, quoniam ad rectum intuitum concurrunt ambo oculi. *Definit.*

Causa efficiens est motus præter naturā musculorū motiuorum: nam facultas non frustratur, nisi quia musculis occurrit causa præter naturā, ratione cuius fit, vt functio musculorum lædatur, vt vel Minuatur, vel Auferatur, vel Corrumpatur. In definitione autem propositi sunt musculi, sed motiui, quoniam cum Gal.c.8.lib.10. de vs.par. vt septimus musculus firmat oculum, ita sex alij musculi mouent oculum: vt propterea septimus musculus oculum firmās, ab hac finitione excludatur: præsertim quia dum septimus musculus paralysi afficitur, concidit oculus. Itaque cum malū pendeat à vitio musculorum: cum Auicen. neruorū musculorū affect⁹ est vel Natiuus, vel Ascititius. Si natiuus: huius causa oculi affecti motus imminuitur, ad differentiā nō læsi oculi: & hic affectus attinet ad imbecillitatem calidi natiui: nam cum Galeno, & Hippocr. aph.43. sect.7. mulier amphidexia non fit: quoniam in fœmina neruorum robur desideratur, nam in fœmina calidum innatum nec est ita robustum, nec similarium partium ea est caliditas, vt in maribus. Vnde in præsentia à simili est dicendum, fieri posse, vt vnius oculi musculi imbecilliores, alterius validiores generentur: quare fit visio inæqualis. Affectus ascititius causam habet musculos vel paralysi, vel conuulsione correptos. *Causa efficiens.*

Differentiæ à forma: Visio inæqualis est vel ad Vnam, vel ad Aliam partem. A subiecto non capiuntur differentiæ, quoniam visio inæqualis spectat ad vtrumque oculū. A causa efficiente affectus est Natiuus, vel Ascititius. *Differentiæ.*

In genere, & ratione differentiarum à forma, malum patet. Differentiæ à causa efficiente. Si affectus sit natiuus: cognoscitur, quia à principio ortus visio fuit inæqualis: cōtra, si ascititius. Et si ascititius: vtrum causa sit paralysis, vel conuulsio: petendum est è propriis capitibus. *Præsidia.*

Indicationes capiuntur à vitio musculorū. Si ergo vitium sit natiuum: indicat præsidium efficiens calidum innatum robustum, id est, calefaciens & nutriens: Calefaciens ratione *Signa.*

qualitatis

causæ efficiẽtis si musculus lædatur ratione propria: cognoscitur inde quod pupilla eandem seruat magnitudinem: nam oculus non repletur, nec sentitur à patiẽte tensio vehemẽs. Si ex accidente lædatur: si hoc fiat quia oculus euadit ponderosior: cognoscetis ex aucta pupilla. Si fiat ex causa exprimente: cognoscetis è causis prægressis, iam propositis.

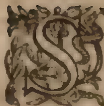
Indicationes. Præsidia capiuntur à forma, & à causa efficiente interna. Ratione formæ: indicatur præsidium redigens oculum in propriam sedem. Ab efficiente, si sit paralysis materiæ, hæc vacuanda: si sit materia vi oculum exprimens, & hæc vacuanda. Si est dolor in partu: doloris præsidia haurienda.

Prognostica. Vitium hoc vt plurimum curabile est. Ratione enim formæ cum Auicenna, si leuis sit egressio oculi: facilis erit cura: si contra, non leuis. Ratione causæ efficientis si fiat vi paralysis: cura est satis difficilis, vt è doctrina de paralysi intelligitur. Si fiat ob oculi repletionem, vel coarctationem: est vitiũ curabile, quamuis modo facilius, modo difficilius curetur, pro vehementia causarum intensiore & remissiore.

Curatio. Materię: Multis suppositis ac notis, Aetius & Paulus post totius euacuationem, probant, & rationabiliter, cucurbitã, quæ occipitio est applicanda, vt intro trahatur oculus. Topica duplicia sunt: & respiciunt vel causam situs, vel situm. Quæ respiciũt causam situs: calida & tenuis substantię sunt, vnde causa paralysis Auicennas probat odoramẽta & suffumigia cognita & proposita in paralysi: vt liceat vti *medicamento confecto è cinnamomo, pipere, caryophyllis, &c.* Et causa materiæ ponderantis, consimilibus est progrediendum, vt *medicamento confecto è fenic. anagall. ruta, &c.* Quæ situm respiciunt, cum Aetio debent vim habere comprimendi. Et propterea Auicennas probat *collyrium è sumach: item emplastrum è farina fabacea, cum rosis, thure, & albo oui.*

CAPVT XLVII.

De Strabismo.

Nomen. TRABISMVS, strabositas Auicennæ, malum est, in quo vtriusque oculi non potest esse vnus aspectus. Generatur, dum causa occurrit musculis oculum mouentibus, vt munere suo fungi nõ possint, vt frustretur facultas visoria, & ita frustretur, vt non

fiat

fiat vtriusque oculi vnus aspectus, sed visio inæqualis fiat. Strabismus igitur est visio inæqualis oculorum, dependens à motu præter naturam musculorum motiuorum. Forma est visio inæqualis: cum Paulo enim strabones secūdum rectum non intuentur, quare inæquabiliter. Subiectum non est oculus, sed sunt ambo oculi, quoniam ad rectum intuitum concurrunt ambo oculi. *Definita.*

Causa efficiens est motus præter naturā musculorū motiuorum: nam facultas non frustratur, nisi quia musculis occurrit causa præter naturā, ratione cuius fit, vt functio musculorum lædatur, vt vel Minuatur, vel Auferatur, vel Corrumpatur. In definitione autem propositi sunt musculi, sed motiui, quoniam cum Gal. c. 8. lib. 10. de vs. par. vt septimus musculus firmat oculum, ita sex alij musculi mouent oculum: vt propterea septimus musculus oculum firmās, ab hac finitione excludatur: præsertim quia dum septimus musculus paralysi afficitur, concidit oculus. Itaque cum malū pendeat à vitio musculorum: cum Auicen. neruorū musculorū affect⁹ est vel Natiuus, vel Ascititius. Si natiuus: huius causa oculi affecti motus imminuitur, ad differentiā nō læsi oculi: & hic affectus attinet ad imbecillitatem calidi natiui: nam cum Galeno, & Hippocr. aph. 43. sect. 7. mulier amphidexia non fit: quoniam in fœmina neruorum robur desideratur, nam in fœmina calidum innatum nec est ita robustum, nec similarium partium ea est caliditas, vt in maribus. Vnde in præsentia à simili est dicendum, fieri posse, vt vnius oculi musculi imbecilliores, alterius validiores generentur; quare fit visio inæqualis. Affectus ascititius causam habet musculos vel paralysi, vel conuulsione correptos. *Causa efficiens.*

Differentiæ à forma: Visio inæqualis est vel ad Vnam, vel ad Aliam partem. A subiecto non capiuntur differentiæ, quoniam visio inæqualis spectat ad vtrumque oculū. A causa efficiente affectus est Natiuus, vel Ascititius. *Differentiæ.*

In genere, & ratione differentiarum à forma, malum patet. Differentiæ à causa efficiente. Si affectus sit natiuus: cōgnoscitur, quia à principio ortus visio fuit inæqualis: cōtra, si ascititius. Et si ascititius: vtrum causa sit paralysis, vel conuulsio: petendum est è propriis capitibus. *Præsidia.*

Indicationes capiuntur à vitio musculorū. Si ergo vitium sit natiuum: indicat præsidium efficiens calidum innatum robustum, id est, calefaciens & nutriens: Calefaciens ratione *Signa.*

qualitatis

qualitatis calidi innati: nutriens ratione substantiæ calidi innati. Si ascititium sit vitium: locum habent indicationes paralysis & conuulsionis.

Prognostica. Cum Auicena, si hoc vitium fuerit natiuum, est incurabile nisi sit admodum recens: quod intelligere non est admodum facile: nam quamuis recens sit affectus, cum tamen sit natiuus, non videtur curationem admittere. Sciẽdum igitur, licet vitium sit natiuum, si tamen sit admodum recens, non esse de salute desperandum. Nam sicut manus sinistra interdum per exercitationem fungi potest munere dextræ manus: ita imbecillitas natiua potest corrigi, vt malum tollatur. Si autem malum sit ascititium: idem est dicendum, quod in prognostico paralyseos & conuulsionis dictum fuit.

Curatio. Materiæ. Si vitium est natiuum: æquandæ sunt cunæ, & ponenda candela accensa in parte opposita strabositati. Probat etiam Auicennas filum appensum rubrum, cum re rubra, vtpote cum corallis, in parte opposita: vt infans assiduo aspiciat eam partem. Nam hoc exercitium (vt ait Auic. qui omnia cognouit) confert in æquando oculos. Et vt intelligatis causam, hæc est: quoniam sicuti manus sinistra ope exercitij quodammodo euadit dextra, id est, huius obit munia: ita laboris seu exercitij virtute calidum innatum musculorum robur acquirit, vt hi musculi æque moueant, ac musculi alterius oculi. Vnde ad præseruandos infantes à strabositate iubet Paulus vt lucerna ponatur è regione oculorum, non ad latera, sed directo: sic enim musculi æqualiter agunt & se exercent: contra, si à latere ponatur. Si affectus sit ascititius, probantur medicamenta proposita in paralysi & conuulsione.

CAPVT XLVIII.

De Læsa visione.

Nomen. FFECTVS oculorum foris apparentes, qui causa sunt læsæ visionis, hucusque explicauimus: Sequitur, de visione læsa, citra morbum euidentem. Quoad nomen igitur: per malum propositum intelligimus illud vitium, in quo læditur visio citra morbum oculi apparentem: hoc est, citra malam compositionem, tumores, solutam vnitatem, vlcus: vt non excludatur

datur vitiosus color, nam non est morbus. Vnde Paulus respiciens ad quandam speciem huius læsæ visionis, ait: visus obscuritas fit sine manifesto oculi affectu.

Generatio. Generantur dum corpori, siue extra oculum, siue in oculo, occurrit causa, vi cuius citra euidentem morbum frustratur facultas visiua, vt lædatur visio. *Definitio.* Læsa igitur visio, est functio præter naturam oculi, dependens à frustratione visus citra morbum oculi euidentem. *Forma.* Forma est functio præter naturam: vnde formaliter hoc vitium est symptoma, attinens ad actionem. Additum est præter naturam, in genere: vt ex hoc pateret, functionem omnibus modis posse lædi, id est, imminui, auferri, corrumpi. *Subiectū.* Subiectum est oculus: vt contrahatur functio præter naturam, vt sit functio oculi. Notetur; cum in oculo multiplex functio locum habere posit: contrahitur hæc functio virtute causæ efficientis: vbi dicitur, dependens à frustratione visus: vt necessarium sit colligere, hanc functionem esse visionem læsam. Nam visio est actio, quæ pertinet ad facultatem visoriam. Additum fuit: circa morbum euidentem: ad differentiam læsæ visionis, cum morbis euidentibus, de quibus supra actum est.

Causa læsæ visionis. In præsentia igitur explicanda est causa, ob quam frustratur facultas visoria. Hanc causam vt intelligatis, legite Galenum c.2. lib.1. de sym. caus. & cap.2. lib.4. de loc. aff. Sciendum ergo cum facultas animalis contrahatur, vt reddatur visoria in crystallino: sequi, frustrari hanc facultatem determinatã, quoniam vel Læditur vel occurrit Error externus. Quotiescũque læditur, ob morbũ crystallini, quotiescunque frustratur, ob errorem: qui error est vitium vltra morbos crystallini, quodcunque sit illud vitiũ, siue morbus, siue non. *1. Morbus crystallini.* Quoad morbum crystallini, id est, morbum non euidentem: cum Galeno locis citatis potest esse quælibet Intemperies, & quædam Compositio. Declaro. *Intẽperies crystallini.* Intemperies potest esse octuplex. Notandum, circa passiuas intemperantias: (id est, quæ attinent ad qualitates passiuas: ab his intemperantiis produci glaucoma, seu glaucedinem, quam viriditatem Auicennas vocat. Et hoc loco sciant iuniores, per oculum glaucum intelligi oculum, dum euadit particeps coloris misti è viridi & albo, veluti est color maris, cœli, vnde etiam cæsius hic color dicitur. Color autem glaucus quandoque est expers, quandoque est particeps splendoris. Particeps

ticeps eſt, verbi gratia, in oculis noctuæ, felis: vnde hoc vitium quandoque vocatur Glaucopis, ab oculis noctuarum. Huius vitii è Paulo, Aëtio, Auicenna, colligi poſſunt quinque ſpecies: prima attinet ad rhagoëidem, vt fit à natiua humiditate copioſa: ſecunda fit à ſiccitate rhagoëidis, vt in ſenibus, in quibus multiplicatur quidem humiditas extranea, ſed reſoluitur innata: tertia eſt glaucedo, quæ fit è prægreſſa ſuffuſione, humore iuxta pupillam concreto, quæ ſpecies ad differentiam glaucedinis rhagoëidis viſum impedit: quarta eſt, dum humor cryſtallinus præ nimia humiditate glaucus euadit: quinta pertinet ad cryſtallinum, & eſt morboſa, & ſplendoris expers, & fit ab intemperie ſicca cryſtallini. Quod ſi contingat oculum ſiccari propter penuriam humoris albuginei: cum patiens exactius videat in tenebris, quam interdiu, vitium vocatur Auicenna algiehar, à Græcis μύωπις. Ex his colligere licet glaucedinem produci etiam poſſe ab humiditate, & ſiccitate cryſtallini: quemadmodum ab Auicenna traditum eſt: nec præter rationem. Fundamentum igitur eſt: quoniam color viridis copioſiores partes habet opacas: contra color albus copioſiores habet diaphanas: at color glaucus vt miſtus è viridi & albo, medio modo ſe habet. Nam propter copioſam humiditatem, portio diaphana euadit opaca, cum præ nimia humiditate non fiat diſſolutio: vt hinc color euadat glaucus, & ſi albus color ſuſcipiat aliquam viriditatem. Fit etiam color albus glaucus, ratione ſiccitatis, & dupliciter: primum, dum ratione ſiccitatis humiditas reſoluitur, vt color viridis obſcurus degeneret in glaucum, id eſt, in viridem clarum. Secundo hoc fieri poteſt, vt color albus degeneret in glaucum, id eſt, miſtum ex albo & viridi, vt ſiccitatis, qua conſumuntur partes diaphanæ, vt opacæ permaneant dominantes, quemadmodum contingit in glaucedine exquiſita. Quoad malam compoſitionem perpendere oportet cryſtallini Raritatem & Situm. Quoad raritatem, & eam morbificam: hoc vitium Aëtius cap. 44. lib. 17. vocat oculi debilitatem. Verũ hęc eſt immodica cryſtallini raritas potius natiua. Quoad ſitum, cum Galeno cap. 12. lib. 10. de vſu part. locum habet, vt cryſtallinus ſurſum vel deorſum vergit: vt cum obiectum duplex appareat: propterea quod conorum axes in duplici firmantur plano, nam rhagoeidis pars, à qua deflectit cryſtallinus, cryſtallinum ſecat in

Raritas cryſtallini.

Situs cryſtallini.

cat in

cat in duas partes. Hic autem situs est vel morbosus, vel non morbosus. Situs non morbosus: (cap.12.lib.10.de vsu part.) est, dum alterius oculi pupilla manu comprimitur. Morbosus, qui producitur à causa morbifica. Et hic duplex esse potest: nimirum vel non ex vsu, hoc est, non indicans vtile, vt hunc situm logicum etiam appellare liceat: vel ex vsu. Situs morbosus, sed non ex vsu, proponitur cap.2. lib. 4.de loc.aff.si nimirum hoc malum fiat à musculis: si quidem remoto vitio musculorum, crystallinus illico situm recuperat. Situs autem morbosus, & ex vsu est: si fiat vel ob ictum oculi, vel ob immoderatam fluxionem. Quo autem ad errorem externũ: hic vel In oculo est, vel Extra. Si in oculo pertinere potest ad Corneam, ad humorem albugineum, & ad Spiritus animales. Et cum pertinere possit ad corneam: omissis morbis euidentibus, de quibus dictum est, cum Galeno cap.2.lib.de symp. caus. cornea affici potest Crassitie, Humiditate, Colore. Quoad crassitiem & humiditatem: si vi horum vitiorum afficiatur cornea: malũ vocatur Caligo. Vnde quoad crassitiem, cum Galeno c.5. lib.10. de vsu part. hæc accidit senibus, in quibus in decrepita ætate cornea rugosa redditur, cornea euadit duplicata, rugis super rugas incidentibus. Humiditas locũ habet, dum cornea afficitur humida intemperie. Coloris causa producitur παρόρασις, seu alucinatio. Auicen. vocat imaginationem. Vnde, vt euidens reddatur doctrina παροράσεως: sciendum fieri & ob colorem corneæ vitiatum, & citra colorem corneæ. Ob colorem corneæ, vt in præsentia intelligimus: dum afficitur cornea ab humore, qui contingere potest, vt in ictero contingit, in quo radij transeuntes per corneam citrinam, sunt in causa, vt omnia obiecta citrina apparent. Παρόρασις autem fit citra vitium coloris corneæ, etiam cum Galeno cap.2. lib.1. de symp. caus. ob vitium coloris albuginei. Sed præterea & tertia παροράσεως, species additur: quæ est, dum oculis clausis in obscuro obiecta variorum colorum conspici videntur, Et præterea vt hoc intelligatur, scire oportet, colorem, vt est visus obiectum, dupliciter considerari posse: primo modo, vt color fit è mistione elementorum, dum terra concurrit vt portio opaca: aqua & aër, vt portio diaphana: ignis, vt luminosa: Et hic color solum extra oculos conspicitur. Secundò modo fit colore varia mistione lucis & tenebrarum, & huiuscemodi color etiam intra oculum

II. Error externus, in oculo.

1. Cornea crassities est humiditatis.

Color corneæ.

oculum generari potest, ac conspici: vt colligitur è contex. 23. lib. 1. prognost. Galeni, quemadmodum euenire potest in phrenitide, in qua vapores torrefacti habent rationem tenebrarum: spiritus autem & crystallini splendor, habent rationem luminis. Hæc de cornea: Porro, vt è cap. 2. l. 1. de symp. causis colligitur, humoris albuginei vitium attinet ad Quantitatem & Qualitatem. Ad quantitatem: vt modo Augetur, modo Minuitur: sed horum vitiorum doctrina patet è traditis de Mydriasi, & de Constrictione pupillæ. Quoad qualitatem est albuginei Crassities & Color. Crassities perpendenda est, secundum gradū, situm & causam efficientem. Secundum gradum, vt humor albugineus est vel Magis vel Minus crassus si remissa sit crassities dicitur ἀμβλυωπία, id est, visio obscura: si intensa, prodit ἀμαύρωσις, id est, visus destructio. Quoad situm seu subiectum crassitiei: crassities pertinet ad albugineum, vel secundum Totum, vel secundum Partem: & si secundum partem, vel secundum Circumferentiam, vel secundum Centrum. Si crassities perpendatur ratione causæ efficientis, hæc crassities producitur vel ex Alimento, vel ex Excremento: & si ab excremento, vel ab humore, vel à Vapore: & si ab humore, ab humore vel Magis vel Minus crasso: & si à vapore, peccante vel Copia, vel Motu. Color albuginei varius esse potest. Et hæc de vitiis attinentibus ad humorem albugineum. Quantum attinet ad vitia spirituum: secundū Galenum c. 2. lib. 1. de sym. caus. cum ad visionem efficiendum opus sit spiritu animali copioso & puro: iccirco vitiū attinet ad Quantitatem & Qualitatem. Quoad quantitatem: deficit spiritus animalis, vel è Toto, vnde fit Cæcitas: vel secundum Partem, vnde Imminuitur visio. Verum vtrumque vitium fit ab eadem causa, genere differente solum secundum magis & minus: vt sufficiat dicere solum de causis priuationis spiritus. Oculus ergo animali spiritu priuatur, quoniam spiritus in oculum non fluit. Non influit, quoniam vel Retrahitur, vel eius fluxus Impeditur. Retrahitur scilicet in cerebrum, dum exiguus est spiritus, vt sufficiat & pro cerebro, & pro oculo. Sunt autem exigui spiritus, dum vel Resoluuntur, vt in euacuationibus immodicis: vel Non generantur, vt in morituris, quemadmodum Galen. ait cap. 2. lib. 4. loc. aff. vnde & Hippocrates aph. 24. sect. 1. lib. 6. epid. obscurationem in ægrotātibus malam esse ait. Si autem spiritus fluxus impediatur:

2. Albuginei humoris vitia.

3. Spirituū vitia.

Penuria.

Aph. 24. secundū vallesium

impeditatur: hoc fit propter angustiam vel Ventriculorum cerebri, vel Opticorum. Ob angustiam ventriculorum cerebri, vt in caro, epilepsia, apoplexia: Opticorum autem vt in vertigine tenebricosa, & citra vertiginem: vbi, si angustia sit integra in opticis, fit ἀμαύρωσις, modernis gutta serena: si non sit integra, dicitur ἀμβλυωπία. Quoad vitium spiritus secundum qualitatem, cap. 2. lib. 1. de symp. est spiritus veluti nebulosus, humidus, turbidus. Causa est, immoderata humiditas, vel alimenti, vel cerebri: quamuis etiam concurrat intemperies frigida & sicca cerebri, ad generandum impuros spiritus, quemadmodum in decrepitis. Cæterum, vitium spiritus animalis est vel simplex, vel mistum: simplex est, dum spiritus solum vel est exiguus, vel humidus: mistum, dum spiritus simul est & exiguus & humidus. Quod si ergo spiritus sit exiguus & purus: cum Galeno, loc. cit. proxima homo exacte videt, remota neutiquã: & hoc vitiũ dicitur μυωπία, lusciositas. Si autem spiritus sit simul copiosus & humidus: homo videt, non tamen exacte nec distincte, & peius videt in obscuro: vnde vocatur hoc vitium nyctalops, hoc est, nocturna cæcitas. Si spiritus sit simul exiguus & humidus: homo nec exacte, nec procul videt: vt accedat hoc vitium ad nocturnam cæcitatem, quoniam radij sunt & exigui, & impuri: vnde causa exiguitatis non procul diffunduntur: causa impuritatis homo non potest exacte videre. Quoad vitia capitis pertinent hæc vel ad Opticos, vel ad Cerebrum. Hæc vitia Galenus c. 2. lib. 1. de symp. cap. vocat morbos facultatis, quamuis habeant rationem erroris externi, si conferantur cum morbis crystallini. Verum quoad opticos: visio læditur aliqua è parte, ob immodicam humiditatem, cuius causa, spiritus impuritatem contrahere possunt: sed potissimum opticorum vitium, pertinet ad malam compositionem & solutam vnitatem. Mala compositio, est angustia: quæ si integra sit, vitium vocatur ἀμαύρωσις, obscuratio: vnde Auic. ait, obscurationem esse obturationem nerui visiui: si non sit integra angustia, vocatur amblyopia. Notandum vero opticorum angustiam attinere vel ad horum neruorum substãtiam, vel ad meatum. Si ad substantiam: fit angustia, quæ est pororũ densitas, & fieri potest modo à frigore, modo à materia implente poros, vt dictum est de paralysi, vt condensentur pori, & meatus optici apertus permaneat, vt transeat spiritus animalis, non facultas, hæc enim non permeat per

Impuritas spirituum.

3. Error externus extra oculos.

foramen, sed per propriam neruorum substantiam. Si autem angustia spectat ad foramen optici: angustia est obstructio, quæ fit à pituita: potest quoque esse compressio, quæ fieri solet è compressione seu innixu adiacentium, siue è tumore vel inflammatorio, vel non inflammatorio, vt in doctrina paralysis dictum est. Quoad solutam vnitatem, est euidens, quando ob vulnera nerui optici inciduntur.
2. Quoad cerebri vitia, esse potest intemperies, quæ est causa spiritus vel exigui, vel impuri: esse potest angustia, quæ prohibet transitum facultatis & spirituum, vt in caro, &c. in phrenitide etiam, vt monuit Galenus cap. 2 lib. 4. loc. affect.
3. Quoad vitia infra caput: vitium pertinere potest, vel ad Totum corpus, vel ad aliquam Partem. Ad totum, veluti cum Auicenna in accessionibus febrium: ad partem, vtpote ad ventriculum: quando scilicet, oculis à ventriculo vapores impertiuntur, cap. 2. li. 1. de sympt. caus. & c. 2. l. 4. de loc. affect.

Differētiæ. Quoad differentias. A forma: visio est vel Imminuta, vel Ablata, vel Corrupta. A subiecto non capiuntur differentiæ. A causa efficiente causa est Morbus, vel Error externus: vt iam traditum est.

Signa. Hoc vitium in genere & ratione formæ patet. At quantum ad causam efficientem attinet: cum esse possit vel morbus crystallini, vel error externus: Si fuerit morbus crystallini, & primum, si intemperies: indicabitur è splendore imminuto: & si intemperies sit calida, lædetur à calidis, iuuabitur à frigidis: contra, in frigida intemperie. Si dyscrasia sicca sit: cognoscetur ex oculi ariditate: si humida, è lippitudine superflua. Sed præterea dyscrasiam siccam & humidam cognoscimus è colore glauco. At si glaucedo fiat è siccitate: patientes vix ferunt lumen, ita vt melius videant in obscuro: contra, si glaucedo fiat ex humiditate.

Crystallini affectus.
1.
2. Quoad crystallini morbum, dum est mala compositio: si fuerit immoderata raritas: cum Aetio cognoscitur, quia patiens obiectum nec album, nec splendidum potest perferre: & præterea è leui occasione oculum claudit, & lacrymatur, & præsertim inter legendum.
3. Situs autem vitiosus cognoscitur è læsa visione, in qua quodlibet obiectum apparet geminatum. Et si contingat, vt ictus non sit prægressus, nec signa sint epiphoræ: iudicandum, hoc malum prodire vitio musculorum.

Corneæ vitia. Quoad errorem externum: & primum, si pertineat ad corneam: cum vitium sit crassities, humiditas, color: crassities cognosce

gnoſcetur ex eo, quod cornea rugoſa conſpicietur & inæqualis, quemadmodum in ſenibus: humiditas è læſa viſione indicabitur, in qua homo veluti per nebulam ſeu fumum conſpicere videtur: color cognoſcetur & è læſa viſione, quia omnia obiecta colore infecta apparebunt: & præterea hic ipſe color eſt potius ſignum, quam ſignatum, cum in oculos incurrat. Quoad vitium albuginei poſthabito vitio in quantitate (de quo in ſermone de mydriaſi & constrictione pupillæ dictum eſt) cum attinet ad craſsitiem, & colorem: craſsities cum differat ſecundum gradum, ſecundum ſedem, & cauſam efficientem: Quantum ad gradum attinet, craſsities intenſior indicabitur è viſione magis læſa, & pupillæ obſcuritate intenſiore reddita. Quoad ſedem: ſi craſsities attineat ad totum albugineum: indicabitur è læſa viſione, in qua æquale obiectum ſecundum omnes partes apparebit æquale: at ſi ad partem albuginei attineat: ſi contingat, vt craſsities occupet albugineũ ſecundũ rectum, obiectũ quod cõſpicietur, linea recta refertum eſſe videbitur: ſi ſecundum obliquum, obliqua. Si contingat, vt craſsities attineat ad circumferentiam: tunc obiecta plura ſimul non poſſunt conſpici. Si autem craſsities occupet centrum: omnia obiecta perforata in medio apparebunt. Quoad cauſam efficientem, ſi craſsities fiat ex alimento: indicabitur ex æquali læſione, & prægreſſo alimento craſsiore. Si fiat ex excremento: indicabitur ex inæquali læſione albuginei. Et ſi excrementum ſit humoroſum: indicabitur è læſa viſione, in qua obiecta vitio ſtabili referta conſpicientur: ſi è vapore: apparebunt culices, muſcæ volitantes. Si vitium ad colorem attineat: color facile conſpicitur, non tamen tam facile in albugineo, ac in cornea.

Albuginei vitia. 1. 2. 3. 4.

Quoad vitia ſpiritus: ſi ſpiritus è toto deficiat, indicabitur è viſione ablata: ſi ſecundum partem, ex imminuta: vt patiens remota non poſsit videre exacte. Et ſi deficiat, quoniam retrahitur: indicabitur ex immodicis vacuationibus, ex imbecillitate virium, cuiuſmodi prope mortẽm eſſe ſolet. Si fluxus impediatur: cum poſsit impediri ex anguſtia vel ventriculorum cerebri, vel opticorum: de his ſuo loco dicemus. Si ad qualitatem attineat vitium ſpirituum, cognoſcetur è læſa viſione, in qua homo non videt exacte, quamuis procul videat. Et ſi ſpiritus fuerit tum exiguus,

Spirituum vitia.

tum impurus:indicabitur è læsa visione, in qua homo nec exacte,nec procul potest conspicere.

Opticorum vitia. Quoad vitia neruorum opticorum: angustia cap.2. lib.4. loc.affect.cognoscitur è læsa visione, non apparente aliquo vitio in oculo:& si integra sit angustia,indicabitur ex ablata visione:si imminuta angustia, ex imminuta visione, vt homo procul non videat. Et si angustia attineat ad nerui substantiam,quod aliquando obseruaui:indicatur è visione ablata,in qua dilatatur pupilla vnius oculi, si alter claudatur. At si angustia ad foramen attineat,cum Galeno cap.2.lib.4.loc. affect.si angustia fuerit integra secundum vnum oculum,vt homo prorsus non videat, poterit tamen dilatari pupilla alterius oculi,sed non dilatabitur pupilla oculi læsi. Si oculus afficiatur inflammatione: cognoscitur è rubedine oculorum,è pulsatione,è calore: & si tumor non fuerit inflammatorius,è grauitate: Et si hæc non appareant, angustiam ex obstructione fieri coniectandum est: Et, si soluatur vnitas,è vulnere.

Indicationes. Indicationes,hauriendæ pro curatione læsæ visionis,ferme innumeræ sunt: patent autem è superius propositis: nam,verbi gratia, si lædatur visio ob intemperiem crystallini,alterandum per contrarium,&c.

Prognostica. Non est autem vitium hoc negligendum, causa vitæ & commodioris & melioris.Verum modo facile, modo difficulter,modo omnino non succurri potest. Ratione igitur formæ, dum omnia sunt paria: difficilius remouetur hoc malum,si ablata sit visio. Ratione causæ efficientis, si morbus sit intemperies,difficilioris curationis, si in habitu:Augetur difficultas, si intemperies declinet ad siccum, vt in glaucedine:& propterea dicit Galenus cap.16. lib.10. de vsu partiũ, glaucedinem potissimum parere cæcitatem. Paulus respiciens ad exactam curationem glaucedinis, ait, omnia glaucomata non curari:ratio esse potuit, quia si fiat glaucedo,glauca reddita rhagoeide, vel à principio generationis, vel in senili ætate:patet has duas species glaucedinis esse incurabiles:si fiat glaucedo ab humore congelato, hæc etiam species cum Aetio est incurabilis; si oriatur ab humiditate natiua crystallini,etiam incurabilis: non enim vinci potest copia humiditatis crystallini: Si fuerit glaucedinis quincta illa species, quæ exquisita est, & fit ratione siccitatis: hæc etiam est incurabilis, nisi siccitas sit admodum debilis,

quem

quemadmodum Aetio in incipiente glaucedine: vt, si aliquantisper sit progressa, actum sit. Ita ergo intelligendus est Paulus. Si autem morbus crystallini sit raritas, potest remitti: vnde curationem Aetius aggreditur. Si vitium fuerit situs, vt si situs vitiosus fuerit: pro varia causa varie prognosticandum. Verbi gratia, si fiat musculorum vitio, vt sunt affecti vel paralysi, vel conuulsione: confugiendum ad propria capita: & sic de reliquis. Quoad errorem externum, si pertineat ad corneam: in genere, si corneæ vitium sit magnum (cap.2. libro primo sympt.caus.) visio in totum impeditur. Et, si rugosa sit reddita cornea, sicuti in senibus: vitium est incurabile. Si vitium sit humiditas: potest vinci. Vincitur etiam si vitium in colore sit positum: quia materia coloris potest euacuari. Quoad albugineum, si huius vitium fuerit crassities: varie prognosticandum, pro gradu & efficiente causa crassitiei. Quo enim maior crassities, eo cura difficilior: vt si auferatur visio, incurabile sit vitium. Adhæc si crassities fiat ex alimento crasso, vix curabilis: & si protrahatur, non potest vinci. Si vero fiat ex excremento: si fuerit humor, curatio est difficilis, & quandoque impossibilis, nimirum, si humor fuerit copiosius, crassus, viscidus, impactus. Si excrementum fuerit vapor, curabile vitium. Similiter si vitium in colore sit positum. Quamuis maior sit difficultas in vincendo colore albuginei, quam corneæ: cum albugineus in loco sit profundiore. Quoad vitium spirituum: si spiritus deficiant è retractione, quoniam spiritus non generantur: malum incurabile: nam homines morti iam sunt proximi. Si autem spiritus deficiant quia resoluuntur propter vacuationes immoderatas: prognosticum varium est, pro vehementia illarum euacuationum. Si spirituum transitus prohibeatur, vel ob angustiam opticorum, vel ventriculorum cerebri: propria capita consulenda. Si vitium pertineat ad qualitatem: si spiritus sit humidior, ob humiditatem vel cerebri, vel alimenti: curabile est vitium: nisi coniuncta sit siccitas ipsius cerebri, vt in ætate decrepita, quia malum tunc incurabile. Quoad vitia opticorum si vitium sit humiditas: curari potest. Si fuerit angustia, & hæc ad substantiam neruorum pertineat: non est malum incurabile. Et similiter, si ad foramen optici, quod tamen vitium difficulter expugnatur, & incurabile est, nisi cito occurramus. Si vitium sit soluta vnitas, actum est. Quoad

vitia cerebri, totius corporis, ventriculi: horum vitiorum prognostica è propriis capitibus sumenda.

Curatio. Quoad materias: Primum causa crystallini notandum: Si fuerit intemperies calida: probari *oculorum ablutionem cum frigida, cum aqua rosarum.* Si fuerit dyscrasia frigida: *abluendi sunt oculi aqua feniculi, euphragia, vino vel sincero, vel medicato cum propositis.* Si humida fuerit intemperies: Rhasis probat *pulverem è tutia lota & siccata: & abluit oculos aqua feniculi: addit etiam aromata, collyria è fellibus, & similia, in doctrina suffusionis tradita.* Si intemperies sicca sit: Rhasis caput perfundit *tepida:* naribus, auribus applicat humectantia, vt *oleum amygd.* totumque corpus fouet *balneo aquæ dulcis:* iuuat *lac* oculo instillatum. Quoad raritatem crystallini: huius causa Aetius cap. 44. præter materias diuertentes, vt sunt frictiones, &c. probat, vt caput *frigida* perfundatur, & si opus est, applicentur oculis frigida astringẽtia, vt *aqua ros. cum sumach.* Quoad situm crystallini vitiosum: materiæ sunt petendæ è traditis de paralysi, de conuulsione, de sugillatione, de epiphora. Quoad corneam: & primum ratione crassitiei: oculus est fouendus *lacte, vino dulci, decocto fænugræci, meliloti, feniculi viridis. (propter siccitatem, quæ in senili viget ætate.)* Ratione humiditatis probantur, quæ etiam conueniunt in humidiore crystallino. Ratione coloris vsurpantur discutientia, quæ conueniunt in suffusione: *vt est vinum cum euphragia.* Quoad vitium spirituum: ratione quantitatis, si deficiant, quoniam vel non generantur, vel resoluuntur: occurrendum potius alimentis, vt *pane cum vino aromatico, aqua carnis, & sic.* Si deficiant spiritus, quoniam prohibetur transitus ob angustiam vel ventriculorum cerebri, vel opticorum: probantur paulo post sequentia. Ratione impuritatis laudantur quæ generant purum sanguinem: quare sint *bona cibaria: & oculo applicetur vinum cum feniculo. &c.* Quoad vitia opticorum: ratione humiditatis, conducunt siccantia, quæ etiam fuere probata in humidiore crystallino. Ratione angustiæ opticorum: si malum fit à sanguine: cum Aetio vena secanda: & quam primum fieri potest occipitio cucurbitula applicanda: & si non sit larga sanguinis copia, primum est aperienda vena capitis: mox cucurbita occipiti est affigenda: & præterea totum corpus purgandum: deinde cum Paulo vomitus cum violentia prouocandus: item sternutamentum vehemens excitandum: non alia de causa, nisi vt materia

angustans

angustans commoueatur, nec figatur: quia actum est, vbi figitur. Vnde in praxi vos hortor ita progredi, *vt eadem hora, qua acceditis, iubeatis immitti acrem clysterem: deinde si sanguis est copiosus, aperiatur cephalica: eadem die post vij. horas exhibeatis pil. fœtidas, vel cochias ad ʒ ij ß. Deinde caput vacuetur: & secetur vena frontis: postea vena angulorum: applicetur cucurbita occipitio: & ilico etiam vsurpetur setaceum: & fiat vacuatio per os, per nares, confestim, validis medicamentis. Et deinde cum Paulo & Aetio caput perfundendum aqua salsa actu calida. Licet etiam ascendere ad sinapismum. Oculus foueatur spongia, infusa in aqua marina ac salsa. Probantur etiam collyria, de quibus in doctrina suffusionis & albuginis dictum est. Et præterea statim exhibeatur decoctum è guaiaco, id est, attenuans: & hoc exhibeatur, vt potissimum patientes sudent secundum caput: quod non est faciendum in reliquis malis oculorum.* Quoad vitia cerebri, totius corporis, & ventriculi: propria capita consulantur. Hæc igitur de læsa visione, & de præcipuis oculorum malis dicta sufficiant. *Ordo medicamentorum adhibendorum in gutta serena.*

CAPVT XLIX.

De Læso auditu.

LOQVIMVR hic de qualibet auditus læsione: siue deprauetur, siue imminuatur, siue auferatur. Generatur hoc malum, quoties organo auditus aliquid præter naturam occurrit, vt vel non fiat receptio speciei auditus, vel non fiat iudicium. Nam ad auditum efficiendum necessarium est, vt è collisione corporum durorum ita percutiatur aër, vt excitetur sonus, qui postea per medium aërem debet agere in sensorium, & hoc mouere: vt, postquam mouerit sensorium, & postquam fuerit acceptum à facultate auditrice, iudicetur. *Nomen.* *Generatio.*

Quare læsus auditus est functio præter naturam auris, dependens à frustratione auditus, capite 3. libro 4. loc. affect. capite tertio lib. primo de caus. sympt. libro de organ. odoratus, capite 1. libro 3. *κ.τόπ.* Forma est functio læsa: quæ vel Corrupta est, vt in sibilo & tinnitu: vel Diminuta, vt in subsurditie, & insurdastris: vel Ablata, vt in surditate. Subiectum sunt aures: per quas intelligimus, & partem Principalem, quæ est neruus, ortus è quinto pari neruorum cerebri, (*non secundum omnes sui partes, sed tantum* *Definitio.* *Forma.* *Subiectū.*

secundum illam portionem, quæ pertinet ad principium labyrinthi, quod est prope cerebrum, non prope aures externas, in qua parte neruus est dilatatus: neruus ergo expansus, est præcipua pars auris, correspondens crystallino in oculo) & partes Non principales, vt est membrana, quæ est in principio tympani: item ossa, quæ constituunt meatum auditorium osseum, & cartilago, è qua cōficitur meatus auditorius externus, qui cartilagineus dicitur. Non propono illa tria osicula, quia ad rem nostram non pertinent: errant enim valde qui credunt, auditum lædi ob vitia osiculorum: ignorantque anatomen.

Causa efficiens. Causa efficiens, est frustratio facultatis auditricis. Frustratur vel ob Morbos, vel ob Errores externos. Morbus est cōstitutio præter naturam alicuius organi: & quod est præter hanc constitutionem, habet rationem erroris externi.

1. Quibus morbis lædatur auditus. Quantum ad morbos: hi possunt perpendi, vel ratione facultatis Communis, vel ratione facultatis Determinatæ. Quantum ad morbos, ratione quorum non potest facultas communis operari, sed frustratur: hi morbi pertinent vel ad Cerebrum, vel ad Neruum quincti paris: hic autem per neruum quincti paris, non intelligo neruum, secundum portionem expansam, quæ locus est facultatis determinatæ: iam enim loquor de facultate communi, quæ nondum est determinata, nondum est reddita auditoria: & ob id per neruum intelligo, vt incipit à cerebro, & ductum habet.

Morbi cerebri. Quantum igitur ad cerebrum: potissimum cerebri morbus est in via, in angustia: vt in apoplexia, epilepsia, &c. in quibus affectibus homo non audit, ratione facultatis communis, quæ impeditur ob morbum cerebri. Interdum, sed raro, contingit ob morbum frigidum: sed oportet, vt intemperies admodum sit frigida: nam secus non erit in causa læsi auditus. Notandum, ob angustiam cerebri, ita lædi auditum, vt auferatur: ob intemperiem vero non auferri, sed tantum imminui.

Densitas nerui auditorij. Quoad neruum, secundum partem iam propositam, huius morbus est densitas: quia hic non habet foramen, vt opticus, sed habet substantiam raram: ideoque si afficiatur secundum raritatem, fiatque neruus iusto densior, tunc læditur auditus. Densitas hæc, est Remissa, vel Insignis: Integra, vel Non. Si est integra: non potest permeare facultas: vnde homines surdi euadunt, secundum illam aurē, quæ est è regione illius nerui: quoniam scilicet ob densitatem, facultas

facultas animalis non distribuitur in neruum expansum. Si densitas non sit perfecta & integra: non prohibetur facultatis transitus, & proinde non aufertur auditus, sed tantum imminuitur: non ob vitium nerui expansi, quem supponimus esse bene constitutum, sed ob densitatem secundum progressum illius nerui. Animalis enim spiritus est organum motus, & sensus, & proinde etiam auditus: nam sine auxilio spiritus animalis, facultas nequaquam exactissime potest operari. Spiritus autem animalis, non ea ratione concurrit ad auditum (sicut plerique falso imaginantur) quemadmodum concurrit ad visum. Nam ad visionem efficiendam necesse est, vt spiritus animalis secundum propriam substantiam producatur in oculos: vnde nerui optici natura perforati sunt: at in auditu, spiritus animalis non secundum propriam substantiam perducitur in aures: sed in cerebro exsistens prope principium quincti paris neruorum cerebri, solis instar suos emittit radios, qui viuificant facultatem auditricem. Vnde, si neruus densior est redditus, sed non integre: difficulter, & in parua copia, huiusmodi radij, auribus impertiuntur, ideoque auditus fit imminutus. Causæ obstructionis cerebri, & densitatis nerui, sæpe sunt propositæ: sed potissima causa, est pituita. Sequuntur morbi, pertinentes ad facultatem determinatam: Supponendi autem hoc loco sunt morbi noti, totius auris: vt dyscrasiæ, tumores inflammatorij, & non inflammatorij, item solutæ vnitates: quæ vitia, vt in qualibet parte, ita etiam in auribus locum habent. Dicemus ergo de morbis pertinentibus ad auris partes. Principalis pars est neruus expansus: cuius morbus potest esse intemperies, & potissimum frigida, facta à causis refrigerantibus: nam propter hanc frigiditatem, facultas non potest iudicare, vt par est: vnde auditus imminuitur. Potest etiam esse morbus in mala compositione, in densitate, in tumore: vnde species debite suscipi non potest, ideoque non fit receptio, & per consequens etiam iudicium non fit, quia iudicium necessario supponit receptionem. Si igitur densitas sit integra, aufertur auditus: si non integra imminuitur. Partes non principales sunt (myninga, membranula, ita à barbaris dicta) ossa, cartilagines: mitto tria ossicula, quia cum moueantur à musculo, hic potius est instrumentum naturæ,

Morbi totius auris.

Morbi nerui expãsi.

quemadmodum etiam musculi abdominis: nec enim hæc ossicula conducunt, vt melius fiat actio, sed tantum ad tutelam, seu custodiam: vt in anatomicis demonstrabimus.

Morbi myninge. Quantum igitur ad myningam, huius morbi sunt in mala compositione, & potissimum est densitas præter naturam, quæ est in causa, vt species soni non possit distribui intra aures: vnde aboletur receptio, si densitas sit integra: imminuitur, si non integra. Oritur autem densitas, cum ob copiam humiditatis, seu pituitosi humoris: tum propter cicatricem, quæ interdum sequitur vlcera. *Morbi meatus ossei.* Sequuntur ossa, quæ constituunt meatum auditorium intimum: hic meatus ea ratione afficitur, quatenus repletur humoribus, qui à cerebro ad aures fluunt. *Morbi meatus cartilaginei.* Cartilago, efformans meatum auditorium externum, afficitur: quoties hic meatus repletur, vel à materia interna, quæ à capite confluit: vel ab externa, quoties caro plus iusto excrescit post vlcus: potest etiam repleri à quocunque tumore: item repleri potest, vt ego vidi, si quis imprudenter immittat gossipium intra aures, & ibi detineat, vt per diuturnam retentionem, concurrente aliqua humiditate, ad summam duritiem perducatur.

2. Quomodo auditus lædatur ob errorem externum. Præterea auditus læditur, ob Humorem, ob Vaporem, ob Aerem externum, & ob Aerem seu calidum ingenitum. *1. Ob humorē, vel vaporem.* Quantum ob humorem, & ad vaporem: si contingat, vt meatus non angustetur: tunc huiusmodi humor, vel vapor, potest permisceri cum calido ingenito auris: è qua permistione calidum ingenitum necessario euadit impurum, vt imminuatur auditus, sed ob errorem externum. Insuper, vapor dum exitum quærit, solet esse in causa tinnitus & sibili: non quatenus permistus est calido ingenito (nam calidum innatum, seu complantatum, insertum in neruo expanso, est illud quod recipit speciem: sensibile autem positum supra sensorium, non causat sensationem) sed quatenus cum impetu mouetur in spatio, quod est inter neruum expansum, & fenestram tympani. Dum enim vapor hic quærit exitum, vel sponte, vel impulsus: mouetur cum impetu, à principio meatus, id est, à neruo expanso, ad finem meatus, id est, ad fenestram tympani: in hoc spatio non est aër ingenitus, sed externus: & propterea dum iste vapor cum impetu motum habet in illam fenestram: percutitur ab osse, ratione cuius percusionis fit sonus, & sibilus. Dum igitur

humor

humor & vapor inuicem miſcentur, in meatibus illis auditoriis, oſſeis: vapor quærit exitum circa illas oſſeas, quæ pertingunt ad aërem externum, id eſt, circa illas feneſtras tympani, & proinde percutitur ab oſsibus, vnde ſonus editur: cum enim hic locus aliqua è parte diſtet à neruo expanſo, à præcipuo organo auditus, hinc fit, vt hic ſonus, ſeu ſtrepitus ſentiatur, quia tunc ſenſibile non eſt poſitum ſupra ſenſorium.

Aër etiam extrinſecus ſolet cauſa eſſe tinnitus & ſibili. Nam vt fiat auditus, neceſſe eſt aërem externum ingredi aures, non per myringam, per meatum cartilagineum, ſed per os, per nares, ad quas partes pertingunt meatus auditorij. Et hoc eſt, quod optime dixit Philoſophus, meatus auditorios pertingere ad aërem externum, vt hunc ſuſcipiant. Porro aër hic externus, neceſſario ingreditur aures, vt coniungatur cum calido innato nerui expanſi: nam, ſicuti in oculis cum calido innato cryſtallini coniungitur ſpiritus animalis: vnde viſionis organum luminoſum & igneum vocatur, & tenuiſsimum, dum ſermo eſt de calido innato cryſtallini, non ſimpliciter de cryſtallino: eodem modo neruus expanſus, habet ſitum calidum ingenitum, quod debet eſſe aëreum, vel aëris particeps: alias enim non poſſet affici, ſeu pati à ſono, cuius ſubiectum eſt aër: vnde, vt hoc organum recipiat ſonũ, vt poſtea fiat iudicium: neceſſarium fuit, vt calidum ingenitũ eſſet aëreum, non luminoſum. Et, ſicut calidum innatũ oculi conſeruatur beneficio ſpiritus animalis, qui defluit à cerebro: ita calidum ingenitum aurium, cum ſit aëreum, & aër non producatur in cerebro, ſed ſit aër iſte externus: ideo neceſſarium fuit, vt meatus auditorij connexum haberent cum aëre, vt aërem ſuſciperent. Verum, quia aer, ingrediens meatum auditorium, non poteſt commutari in aërem ingenitum, niſi beneficio facultatis alteratricis, exſiſtentis in neruo expanſo: ſi contingat, vt neruus expanſus ſit intemperatus: tunc non poteſt aërem externum ſuſceptum, mutare in ſubſtantiam calidi ſui ingeniti: & hic aer, dum conuerti nequit in calidum ingenitum, non poteſt ibi quieſcere, verum commouetur & agitatur in meatu illo oſſeo, ſiue in labyrintho, ſiue in cochlea: ac proinde fit ſonus, quia aer percutitur ab oſsibus: percipitur autem hic ſonus, ſeu ſtrepitus, quia locus ille aliquantum remotus eſt neruo expanſo. Talis autem ſibilus

2. Ob aerem externum.

sibilus seu tinnitus est perpetuus, quia causa est perpetua: perseuerat enim intemperies, & assiduo aër ingreditur. Intemperies hæc plerumque est frigida: sed interdum etiam calidior esse potest.

3. Ob aerē innatum. Denique læditur auditus ob vitiū aëris ingeniti. Hæc autem ratione auditus imminui, & obtusus fieri potest: non autem potest fieri sibilus. Fit autem auditus obtusus, dum aër hic ingenitus, siue calidum ingenitum redditur vitiosum & impurum: Sicuti enim puritas organi est causæ bonæ receptionis, & exacti iudicij: ita impuritas sensorij est causa obtusi & diminuti auditus. Cur autem ob calidum innatum vitiosum, non possit fieri sibilus, causa hæc est. Licet enim aër iste ingenitus moueatur: (nam calidum innatum mouetur) non tamen ita mouetur, vt deserat neruum expansum, vt mutet locum, & ideo dicitur complantatus aër: motus autem eius est, quoniam sursum & deorsum mouetur, in eadem tamen parte, in eodem neruo expanso: quod cum ita sit, non potest esse causa sibili: quia sensibile positum supra sensorium, non causat sensationem. Redditur autem impurum hoc calidum ingenitum, & ab extrinseco, scilicet ab impuro aëre: & ab Intrinseco, quoties alimentum impurum suggeritur neruo expanso.

Differētia. Differentiæ à forma: Auditus vel est Corruptus, vt est sibilus, vel Diminutus, vel Ablatus. A subiecto: afficitur auris vel Tota, vel secundum Partem, & si secundum partem vel Principalem, vel Non principalem. Ab efficiente: auditus læditur, vel ob Morbum, vel ob Errorem externum.

Signa. Malum in genere patet, sicut & differentiæ à forma: quia æger conqueritur de auditu deprauato, imminuto, aut ablato. Quoad differentias à subiecto: facile cognoscitur an auris sit læsa, vel cerebrum: & quæ auris pars: nam si, verbi gratia affectus sit in meatu externo: obseruabitur angustia, caruncula, cum instrumento auriculari, nec potest tangi myringa.

Signa causa efficiēt. Cerebri morbi. Quoad causam efficientem: primum, si fiat malum ob morbum cerebri: cognoscetur è signis apoplexiæ, epilepsiæ: de quibus suo loco. Si morbus sit angustia, seu densitas, secundum quinctum par neruorum: cognoscetur, quia

Nerui angustia. non erunt signa apoplexiæ, epilepsiæ, & vitium subito inuadit. Et prout angustia vel est integra, vel non integra: pro eo auditus modo aufertur, modo imminuitur, sed citra

sibilum:

sibilum: nam ob angustiam huius quincti paris, auditus non deprauatur Si morbus fuerit in neruo expanso: cognoscetur, quia præter id quod non sunt signa vitiati cerebri, læsio tantum est in sensorio auditus, non autem in visu, olfactu, vel aliquo alio sensorio: præterea, extra nihil mali apparet. Et quia huiusmodi neruus expansus potest lædi, & ob intemperiem, & ob densitatem: intemperies cognoscetur, quia malum fit paulatim, angustia cognoscetur, quod cito fit hoc malum, & præsertim solet contingere, quoties cohibita est aliqua consueta cerebri euacuatio. *Vitiū nerui expansi.*

Morbi myringæ cognoscuntur: quia obseruatur fluxio ad illam partem: præterea æger fuit expositus aëri frigidiori nudis auribus. Si vitium myringæ fiat ex vlcere: facile cognoscitur, quando post vlcus excitatur cicatrix adeo densa, vt auditus auferatur: quod etiam contingere potest ob alias causas, vt ob fluxionem. Quare maxima diligentia est opus, vt cognoscatur an auditus sit ablatus, ob morbum myringæ, vel potius nerui expansi: quod sic cognoscitur. Sumatur ferrum longitudine cubiti: & vna extremitas imponatur supra dentes, altera autem extremitas imponatur, verbi gratia supra chordas citharæ: & quispiam ferro commoueat chordas citharæ: tunc, si æger sentit sonum citharæ, surditas dependet à morbo myringæ: si non sentit, surditas dependet à morbo nerui expansi, vt prorsus exstincta sit vis facultatis. Nam auditus fit, quoties sonus, excitatus à percussione aëris inter duo dura corpora, recipitur in aëre, tanquam in subiecto, & per medium aërem perducitur ad sensorium auditus, nimirum ad neruum expansum. *Myringæ morbi.* *N. B.*

Dupliciter autem potest perduci: primum, per meatum cartilagineum, per aures externas, & tunc oportet speciem soni permeare per myringam: ideoque si myringa densior est reddita, species permeare nequit, neque cum aëre interno in tympano vniri potest, ac proinde non fit auditus. Secundo species soni perducitur ad neruum expansum, non per aures externas, sed per os, in quo sunt meatus quidam, pertingentes ad meatus osseos auditorios, per quos, propter cõseruationẽ calidi ingeniti semper ingreditur aër, & sic fieri potest, vt sonus percipiatur. Quare si morbus sit in myringa non in neruo expanso: ferro dentib. patientis apposito, & percussa cithara: patiens sentiet strepitum & sonitum illum. *Meatuum vitia.*

Sequuntur signa indicantia angustiam secundum meatus.

Si ergo

Si ergo angustia fuerit in meatu cartilagineo, seu externo: stylo seu specillo facile deprehendetur, & manus impedimentum sentiet. Secus enim si angustia sit secundũ meatus osseos, seu internos. Porro hic meatus redditur angustus, vel secundum Labyrinthum, vel secundum Tympanum. Si angustia tantum sit secundum tympanum: æger persentiet sonum, si dentibus ferrum apponatur: si labyrintho, non sentiet: nam species, siue ingrediantur per meatum cartilagineum, siue per os, necesse est, vt permeent per fenestram illam, quę pertinet ad labyrinthum. Distinguitur etiam angustia hæc ab intemperie: quoniam hoc malum cito fit.

Errorũ externorum signa.

Quoad signa errorum externorum: si humor sit causa, vt vel aer, vel vapor plus iusto moueatur, vt non habeat liberũ motum ac transitum: cognoscetur, quod aderit sibilus & tinnitus, quo affligente, ægrotantes dicent, se persentire strepitum veluti currentis aquæ: propterea quod ratione vaporis, vt habet permistum humorem, non potest fieri sonus exactus. Si error pertineat ad vapores sinceros, ita vt nulla permista sit humiditas, quæ obliniat meatus osseos, aderit sibilus, instar soni campanæ: quia concusio illa fit ab ossibus, non madefactis ab humore. Si causa læsi auditus est in aere externo: cognoscitur e tinnitu: quia aër non potest regi à calido ingenito, ideoque percutitur ab ossibus, vnde fit sonitus: est autem hic tinnitus perpetuus, quia perpetuo aër ingreditur, agitatur, concutitur. Denique vitium esse in calido ingenito, seu implantato: cognoscitur è diminuto auditu: nam dum hoc calidum, quod est organum facultatis, redditur impurum: necesse est, etiam auditũ fieri impurum seu obtusum: nec aderunt signa indicantia intemperiem, vel cerebri, vel nerui, vel alterius partis, de quibus suo loco.

Indicationes.

Posthabitis indicationibus inutilibus: considerabimus tantum morbos qui ex vsu sunt. Obstructio, angustia, sunt morbi logici, non ex vsu, nihil enim indicant, sed causa tantum ipsorum indicat. Quare morbi, in præsentia, sunt morbi ex intemperie: & præsertim intemperies nerui expansi, qui præcipua est auris pars: quare si intemperies est calida, indicat frigidum: si frigida, calidum. Præterea id quod ex vsu indicat, est humor, & vapor: quæ materiæ indicant euacuantia, & discutientia: vnde & alterare, & euacuare potissimum oportet,

Quoad

Quoad differentias formales: primo intuitu videtur peior affectio, dum auditus est ablatus: quod tamen non est dicendum. Nam quamuis, dum cætera sunt paria, peior affectio est ablatus auditus, quam corruptus, aut deprauatus: interdum tamen surditas remouetur, & auditus recuperatur: tinnitus autem extirpari nequit. Propterea perpendere oportet, & locos affectos, & causas efficientes. Quantum ad locos affectos: quo partes profundiores sunt offensæ, cæteris paribus: eo curatio redditur difficilior: medicamenta enim efficacius agunt in partes proximas, & externas, quam in remotas & intimas. Quantum ad causas efficientes: Si morbus occupet neruum, vt à cerebro fertur in meatum auditorium: curatio est difficilis. Imo hoc malum magis est contumax, quam angustia opticorum: quia hic neruus non afficitur angustia, sed potius densitate, & permeat per meatus angustos osseos, vt neque vis Diaboli illud possit perduci, dum malum est aliquantisper progressum. Et hoc ideo moneo: ne suscipiatis curationem, si malum sit in neruo expanso, & ablatus sit auditus ob malum nerui expansi, & vitium aliquousque sit progressum. Et maior est difficultas, vbi adest densitas: cum difficilius sit, euacuare, quam alterare. Si malum pertineat ad myringam, & morbus sit densitas è cicatrice, vlcus subsequente: tunc, si auditus sit ablatus, actum est: euidens enim signum est, densitatem nequaquam medicamentis cessuram: si imminutus tantum sit auditus, & malum recens, cicatrix illa non est vsque adeo densa, & possumus aliquid polliceri. Si vero angustia sit secundum meatum cartilagineum, malum tolli potest, & quandoque facile tollitur: quia est externum, vt meatum expurgare posimus. Maior est difficultas, si angustia sit in tympano: attamen aliqua sanationis spes relinquitur. Quod si angustia sit in labyrintho, & malum sit progressum, vt auditus auferatur: impossibilis est curatio, quoniam nimis est reconditus labyrinthus, & osseus quoque: proinde tunc non debetis curandos suscipere ægrotantes. Quoad errores externos: Si humor est causa læsi auditus: spes restat, quia humor euacuari potest. Sic etiam si vapor sit: discuti potest. Si aer sit in causa, quia perpetuus est sibilus, satis difficile est hoc malum tollere, quia prodit, ob insignem & confirmamatam dyscrasiam nerui expansi: proinde primo quoque tempore occurrendum, antequam malum inualescat.

Prognostica.

De

Curatio. Cheirurgia. De materia cheirurgica, non est quod multa dicamus. Nam si in corpore redundabit sanguis: erit euacuandus, quia habet rationem causæ sine qua non. Idem de cucurbitulis statuendum. Nec est præter rationem vti fonticulis: præsertim vt homines, quæ male habent secundum vnam aurem, præseruentur, ne etiam secundum alteram lædantur: vnde in auditu etiam ablato, in qua nulla est spes salutis, possumus vti fonticulis, vt illæsam aurem, sanam conseruemus. Ad eandem intentionem probatur setaceum: ideoque si inter initia ad setaceum deueniatur, potest aliqua sanationis spes esse. Vesicatoriis quoque & auersionem & deriuationem moliri possumus.

Pharmaceia. Quoad medicamenta, non proponemus ea, quæ respiciunt totum, vel caput: de his enim alias sæpe. Id solum notandum: in morbis frigidis aurium, opus esse vehementer purgantibus: vt sunt *pilulæ cochiæ, euphorb. licet etiam ascendere ad antimonium: optimum est permiscere pilulas Arabicas.* Ratione capitis: prosunt masticatoria, & vehementissima sternutatoria: vt cum impetu excutiatur materia, quæ pertinet ad aures. *Localia.* Topica debent esse frigida, vel calida: frigida in intemperie calida, & contra: præterea ob discussionem humorum & vaporum calida conueniunt. *Frigida.* Frigida sunt, *lactuca, violæ, nenuphar, & si calor sit intensus, papauer: his tamen semper miscenda sunt calefacientia, anethum, thus, fænugræcum, chamæmelum, &c.* Nam hæc & vehicula sunt frigidorum, & *Calida.* præterea conseruant calidum innatum ipsius auris. Sed vitia sæpius sunt frigida, ideoque calefacientia locum habent: sæpe etiam euocandi sunt ac discutiendi vapores: & præterea licet vti, verbi gratia, *cepa, cocta sub cineribus, allio, aromatis, oleis destillatis: nam auris sustinet vehementissima siccantia: & propterea licet etiam ascendere ad castorium, ad crocum, cum aceto scillitico, ad amygdalas amaras, aristol. rutam: iridem, ameos, cuminum, daucum, cyclaminum, euphorbium, tandem ad vtrumque veratrum, ad colocynthidem.* Inter initia autem potissimum permisceri debent emollientia: vt est *radix althææ, rad. cucumeris agrestis, ammoniacum, adeps anseris, anguillæ.* *Modus administrandi.* Quod si forsitan ob calidiora medicamenta excitetur inflammatio: imponatur vnguentum rosaceum. Hæc medicamenta varie possunt administrari: potissimum in modum Vaporis, in modum Sacculi, in *Vapor. Sacculus.* modum Tentæ. Vaporis specie sic vsurpentur: ℞ *colocynth. ℥ß. vtriusque veratri ʒiij. euphorb. ʒ ijß. cinnamomi, caryophyll.*

ana

ana ℥ j. Contundenda contundantur, incidenda incidantur crasso modo, & infundantur in vino, verbi gratia, in vini ℔ *ij. aquæ ardentis ℥ ß. Misce pro vapore.* Vinum hoc calefiat in aliquo vase,& vapor admittatur per arundinem, cuius vna extremitas in vas,alterum in meatum cartilagineum auris læsæ pertingat.Si homo bene habeat secundum alteram aurem, hæc ne recipiat vaporem munienda est, madefaciendo eam vino rubro,& aqua rosacea,mistis:ne fiat inflammatio, vel attractio:nam suffumigium posset aurem sanam calefacere. Sacculus:℞ *colocynth.vtriusque veratri, ana ℥ ß. cyclamini ℥ iij. cepæ ℥ ß. fiat sacculus*, & calidus applicetur. Prodest etiam mox applicare *panem,recens è furno extractum: & præsertim si sit medicatus. confectus cum propriis medicamentis.* Tenta etiam remedium est efficacissimum:℞ *colocynth.veratri albi ana* ℈ j. *euphorbij* ℈ *ß.fiat tenta,id est,turunda excepta,vel melle,vel succo cepæ,vel succo raphani.* Hic autem consideranda patientis natura:nam si facile toleret,tenta confici potest *cum succo cepæ:* sin minus:*cum melle:* si adhuc delicatior fuerit: *cum carne caricarum.* Sic enim medicamentis datur consistentia: & formantur instar turundæ:quæ modo maior,modo minor erit, pro ratione auris affectæ. Tenta detineatur per 2. 3. 4. vel etiam 5.dies:nam colocynthis, quæ proprietate ducit pituitam,mora hac ita deducitur à potentia ad actum, vt fiat pituitæ attractio:mora etiam diuturna, pituita attenuatur ac detergetur,vt attenuata ac detersa, à proprietate colocynthidis mirifice attrahatur. *Turunda.*

CAPVT L.

De læso Olfactu.

IN genere hic loquimur de læso odoratu:siue deprauetur,siue imminuatur, aut auferatur. Producitur hoc malum,quoties in organo odoratus aliqua è parte fit recessus à naturali statu.Ideoq; tenendum,quomodo fiat olfactus secundum naturã. Oportet igitur,vt ab obiecto corpore vapor procedat: qui nares ingreditur,si corpus odorabile proximum est:si vero remotum,tunc à corpore odorabili prodit vapor,qui in aëre existens speciem parit,vt species per medium aërem deferatur in nares. Sunt enim animalia, quæ per plura miliaria per- *Nomen. Generatio.*

ſentiunt odores corporum; vbi dici nequit, vapores multiplicari per tantum ſpatium. Porro ſpecies petit nares, per foramina oſsis ethmoeidis, & per foramina membranæ cerebri, ac ſuſcipitur in carunculis mamillaribus, in ſubſtantia vaporóſa caruncularum mamillarum, quæ nihil aliud ſunt, quam portiones ventriculorum anteriorum cerebri: quare in ſubſtantia vaporoſa ſpecies ſuſcipitur, & in legitima ſubſtantia illarum caruncularum fit iudicium. Hinc colligitur, lædi olfactum, quoties aliquid morbificum occurrit, vel naribus externis, vel oſsibus, vel membranis, vel cerebro, ſecundum extremitates dictas: vt ſic ſpecies vel non recipiatur, vel non iudicetur, vt decet. Quamobrem Læſus olfactus eſt functio præter naturam narium, dependens à fruſtratione olfactus. cap. 3. & 4. lib. 1. de cauſ. ſympt. cap. vlt. lib. 3. loc. affect. cap. 3. lib. 3. κ. τόπ. Forma, eſt functio præter naturam. Corrupta. Imminuta, vel Ablata. Subiectum ſunt nares: per quas intelligimus quodlibet olfactus organum.

Definitio. *Forma.* *Subiectũ.*

Cauſa efficiens fruſtrationis olfactus, eſt vel Læſa facultas, vel Error externus. Læditur facultas animalis: eaque vel Communis, vel Determinata. Communis læditur à morbis cerebri: ſcilicet Intemperie & Anguſtia, Intemperies potiſsimum eſt frigidior & humidior, maxime anteriorum cerebri ventriculorum. Anguſtia eſt, vt in apoplexia, epilepſia. Facultas determinata læditur morbo organi vel Principalis, vel Non principalis. Organum principale, ſunt carunculæ mamillares: quæ affici poſſunt, intemperie & anguſtia: nam inſignis dyſcraſia poteſt eſſe cauſa læſi olfactus, præſertim ſecundum iudicium: anguſtia autem eſt cauſa, vt lædatur olfactus, quia ſpecies vel non, vel vix ſuſcipiuntur, ob malam compoſitionem. In his etiam carunculis, eſt morbus quidam natiuus, nimirum vitioſa proportio illarum caruncularum, qua homines non poſſunt ferre odores iucundos, ſed magis delectantur ingratis (ſicut quidam ratione ventriculi abhorrent à caſeo, vt vomant, ſi exhibeatur) & hic morbus eſt reconditus, nec curatur per indicationes. Morbus organi non principalis, eſt anguſtia in foraminibus membranæ, quæ inſtar cribri perforata eſt: item anguſtia in oſſe ethmoeide: præterea, anguſtia in externis naribus, quæ in catarrho, ſeu grauedine ſolet affligere: item in inflammatione: in cancro: in excreſcentia carnis: in tumore carnoſo, qui fit à ſucco craſſo & viſcido, qui ſi intra nares detineatur, ſarcoma dici-

Cerebri morbi. *Organi olfactus morbi.*

tur, si exstat extra nares, polypus: tandem externarũ narium morbus est vlcus, quod dicitur ozæna, in quo potissimum deprauatur olfactus. Error externus, cuius ratione facultas frustratur: primum potest esse vapor putridus, scaturiens à naribus, à cerebro, dentibus, gingiuis, ventriculo, & aliis partibus: vnde olfactus deprauatur, & iniucundus euadit (sicut etiam deprauatur actio sensus tactus, in dolore:) Error etiam externus, potest esse humor, non quocunque modo, sed impactus in principali organo, in carunculis mamillaribus: qui humor causa est actionis deprauatæ, vt fœtida placeant: sicuti contingit in ventriculo, dum pica adest. *Error externus.*

Differentiæ à forma patent: vt etiam à subiecto, nares enim afficiuntur. Quoad efficientem: olfactus læditur Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Et si læsa facultate, vel ob morbum Cerebri, vel Principalis organi, vel Membranæ, Ossis ethmoeidis, Narium externarum. Error externus, vel est Vapor putridus, vel Humor biliosus. *Differētiæ.*

Malum in genere notum est: sicut etiam differentiæ formales: num scilicet olfactus sit imminutus, ablatus, vel corruptus. Locus in genere patet. Quoad differentias à causa efficiente: & primũ, quoad morbũ cerebri: hic cognoscitur, quia non tantum noxa est in olfactu, sed etiam in aliis sensibus. Morbus organi principalis cognoscitur: quia est læsio in solo olfactu: itẽ materia fluit per nares, quia nõ est angustia in foraminibus, sed in carunculis mamillaribus: præterea nõ adest raritas, quæ adest dum est angustia in spõgoeide. Quod si cognouimus noxã esse in organo principali: distinguendũ, an sit intẽperies, vel alius morbus. Si sit intemperies, fit paulatim: si obstructio, ilico: si inflãmatio, dolor præcessit, inflãmato enim organo hoc principali, fieri non potest, quin & membranæ cõpatiantur: si malũ organi principalis sit proportio: cognoscitur, quia odor aliis indiuiduis iucundus, huic erit ingratus: & hoc semper fit, quia vitiũ est natiuũ. Si malum fuerit in mẽbrana: respiratio aliqua è parte est difficilis: quia illius mẽbranæ foramina conferuntur ad respirationẽ: neque adest raritas, quia locus ille satis est reconditus. Si in ethmoeide sit angustia: non fluit materia per nares, respiratio læditur, adest raritas, & intra nares nihil mali cernitur. At si malũ sit in externis naribus: grauedinẽ oculis conspicietis: similiter si adest cancer, ozæna, vlcus. Quoad errorem externum: Vapor cognoscitur, quia olfactus est deprauatus,

(margin: 2. beside "bus. Morbus organi principalis…"; 3. beside "erit ingratus…"; 4. beside "externum: Vapor…")

conqueritur patiens de ingrato odore. A qua autem parte producatur vapor, cognoscitur è propriis signis. Humor est in causa, dum est impactus: vnde interdum omnia fœtida apparent, interdum, quæ boni sunt odoris displicent, & magis placent iniucunda: at hoc non semper fit, quia hoc malum non est natiuum, nec proportio mala est, sed vitium est in errore externo, nimirum, in humore morbifico, qui aut est putridus, aut non. Si putridus, omnia fœtida apparent: si non putridus, apparent alia symptomata.

Indicationes. Indicationes sumuntur à causa efficiente. Morbi cerebri quid indicent, patet. Quoad morbos caruncularum mamillarium: intemperies indicat alterans per contrarium: angustia quid indicet, patet: proportio similiter patet. Angustia membranæ, & ethmoeidis, cum pendeat à crassa & viscida materia: indicat attenuans, detergens. Quoad morbos externarum narium: quid grauedo, aut inflammatio indicent, suo dictum loco. Si cancer est: nulla spes reliqua. Vbi polypus, sarcoma: indicatur attenuatio & discussio. Ozæna, seu vlcus fœtidum, quid indicet, suo loco diximus. Quoad errorem: vapor indicat dissoluens: humor, attenuans, ac detergens, quia viscidus.

Prognostica. Quoad differentias formales: cæteris paribus, malũ difficilius curatur, si olfactus est ablatus: facilius, si imminutus, aut corruptus. Quoad causam efficientem: morbi cerebri, an possint curari, nec ne, suo loco dictum. Quoad morbos organi principalis: intemperies in habitu, vix potest amoueri, & præsertim dum est causa ablati olfactus. Dum angustia est antiqua, curare impossibile est: nam si pendet à materia pertinaciter impacta in caruncul is mamillaribus, locis abditis: non est possibile remouere materiam. Secus autem si antiqua non fuerit. Proportio, quia est vitium natiuum, tolli nequit: fieri tamen posset, vt symptoma illud remoueretur, manente morbo interim, si suppeteret materia præsidij admodum efficax: sæpe enim actus secundus remouetur, manente primo. Angustia membranarum & osium, satis difficulter tollitur: vbi tamen malum est recens, non desperandum. Quoad morbos narium externarum: grauedo potest remoueri, sicut & inflammatio, polypus, sarcoma, ozæna: cancer tolli nequit. Quoad errorem externum: vapores excuti, humores dissolui facile possunt: sed maiori difficultate superantur humores.

Quoad materias præsidiorum: non loquemur de remediis totius capitis, nec de morborũ cerebri cura, neq; de intemperie. Si angustia fuerit: materias auxiliorum quæretis, in angustia opticorum. Ratione proportionis, non suppetit materia similis: sed consulo, vt, nisi aliquid prohibeat, frequenter administretis *magnas antidotos*, per os. Et, si quid prohibeat, veluti iecoris caliditas, permisceatis aquam aliquam refrigerantem. Præterea licet vti iis, quæ sunt iucundi odoris. Si vitium fuerit in ethmoide: vtendum propositis in angustia opticorum. Possunt etiam intra nares imponi, *castorium, succus cyclamini, colocynthis, veratrum vtrumque: licet etiam ascendere ad euphorbium, elaterium*. Et permiscenda sunt iucunda, vt, *aromata, moschus, asa dulcis*. Vti his possumus in modum vaporis, & in modum liquoris: Diligentiã autem adhibebit minister, qui in nares instillat succos, cum pulueribus: ne portio horum medicamentorum, quæ ingrata sunt, per foramina palati in os perueniat, ideoq; æger aquam ore detineat, vt, si medicamentum in os ingrediatur, non ita facile lædat. Quoad vitia narium externarum. Quantum ad grauedinem, medicamenta patent è catarrho: in præsentia tantum loquemur de polypo, & ozænis. Quoad polypum, vsurpanda est materia cheirurgica, potissimum gratia totius: deinde post totius expurgationem, tumor ille ferro absumendus, nisi cancrosus sit polypus. Hoc malum enim vel non, vel difficulter & longo temporis spatio remouetur. Quoad medicamenta: Gale. c. 3. l. 3. simp. probat *nasturtium, album veratrum, lotionem cum vino odorato*. Hoc etiam in polypo & sarcomate, est efficax: ℞ *aluminis scissi, myrrhæ, sandaracha, ana* ℈ j. *gallarum, atramenti sutorij vsti* ℈ ß. *fiat puluis, qui imponatur super polypum*. Aliud: ℞ *misyos assati* ℈ j. *pulueris sacchari* ℈ ß. *Misc. & applicetur*. Quando ægri nolunt admittere vehementia, Galenus probat medicamentum: *è granatis recentibus contusis, ita vt moderate coquatur id quod exprimitur: deinde permittere oportet vt siccetur: postea redigatur in puluerem, & applicetur: potest excipi cum melle, vt medicamentum detineatur, quantum fieri potest*. Si mollior sit polypus, fiat medicamentum *è granatis austeris*: si durus, *ex acidis*. Si his non cedat malum, deueniendum *ad caustica*. Si fuerit ozæna, quandoq; in ozæna est crusta, quæ primo est auferẽda: vnde applicetur *adeps anseris, butyrum, vnguentum rosaceum, oleum cum cera & adipe gallinæ: Maxime etiam prodest vapor aquæ calidæ moderate:*

Curatio.

Ad obstructionem ethmoidis.

Ad polypum.

Ad ozænam.

vt horum beneficio crusta reddatur mollis, & facile possit remoueri. Et cum facta fuerit emollitio, probatur sternutatio, quia tunc crusta expellitur. Crusta remota: oportet vlcera, quia sordida sunt, mundare. Si sordities est remissa: vti possumus *sacchạro, melle, pulu. rosarum, pulu. scabiosæ, &c. nec improbatur vnguentum de cerussa:* præsertim si suspicio sit alicuius inflammationis. Si maior fuerit sordities: tunc confugiendum ad ea, quæ magis siccant, & mundificant. Sed aduertendum, an hæc vlcera, ita sordida, sint corrosiua, nec ne? Si corrosiua fuerint, siccantibus vtendum, & astringentibus: vt est *succus rubi cum alumine.* Si sit corrosio vehemens: eschara est excitanda, deinde adimenda. Excitatur causticis. Quibus tollatur, diximus. Et, si patiens est fortis: oportet escharam efficere cum ferro candente. Eschara ablata: vtendum mundificatiuis, *vt veratro præsertim albo, nasturtio, calamintha cũ melle, sulphure cum aceto: in vsu est oleum sulphuris, è chalcantho: possumus vti vnguento Aegyptiaco, & pastillis illis siccantibus, Andronij, Pasionis, & Polyidæ.* Quoad errorem externũ: hic est Vapor vel Humor. Si vapor sit extra nares: occurrendum illis partibus, à quibus promanat: vt si procedat ab ore, gingiuis, &c. his prospiciendum medicamentis propriis. Si vapor reperiatur in naribus: euaporatio facta curetur discutientibus medicamentis, & quæ simul sunt iucundi odoris: Verbi gratia *ex aniso, dauco, feniculo, cum vino odorato:* vapor enim a tali prodiens vino, reliquos vapores potest discutere. Quoad humores impactos in carunculis mamillaribus: horum causa vtendum illis, quæ habent vim attenuandi, quæ sunt calida & tenuis substantiæ: de quibus diximus in cura angustiæ neruorum opticorum.

CAPVT LI.

De narium Hæmorrhagia.

Definitio.

ÆMORRHAGIA narium, est exiens mutatũ sanguinolentum narium, cap. vlt. li. de diff. symp. cap. 2. li. 3. de caus. symp. tex. aliquot. lib. 3. prorhet. Dicitur exiens sanguinolentum: ad differẽtiam aliorum mutatorũ, quæ per nares possunt egredi. Cum autẽ sanguis per nares non egrediatur secundum naturam: fit vt hoc exiens, toto genere sit præter naturam. Quod si tamen fluxus narium sit criticus, & tempestiue fiat: non est toto genere præter naturam, imo secundum naturam: at fluxus sympto

Hæmorrhagia critica, & symptomatica.

symptomaticus per nares, toto genere præter naturam est, & ratione materiæ fluentis, & ratione temporis. Dicitur, exiens mutatum narium: ad differentiam egredientis per alias vias. Sanguis autem, qui per cauitatem naris egreditur, interdum fluit à venis arteriisque cerebri, è quibus descendens egreditur: interdum à vasis narium fluit, quæ à palato prodeunt, & ad nares perreptant.

Porro hoc exiens mutatum est symptoma, quod insequitur aliud symptoma, & necessario sequitur actionem læsam, nimirum læsam retentionem: si enim in venis retineretur sanguis, non efflueret. Actio autem cum lædatur, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: statuimus in hæmorrhagia narium, actionem lædi, non ob errorem externũ, sed Læsa facultate. Quoniam vero facultas vasorum læsa est: necessario morbus erit in vasis. Et hic morbus secundum Gal. est Διαίρεσις, Διαπήδησις, vel Αναστόμωσις. Διαίρεσις est soluta vasorum vnitas: quæ producitur vel ab Interna causa, vt à sanguine copioso, frangẽte venas, à sanguine calido & mordaci, à sanguine flatuoso & rumpente: vel à causa Externa, vt à cõtundente, ab incidẽte: vnde post plagas fluxus sanguinis sequitur. Διαπήδησις est morbus non in soluta vnitate, sed in mala compositione, & conformatione, nimirum, raritas secundum vasorum substantiam: dum enim tunicæ venarum & arteriarum, propriam seruant densitatem, sanguis continetur: vbi autem iusto humidiores & rariores euadunt tunicæ, sanguis egreditur. Fit hic morbus à sanguine tenui & aquoso. Αναστόμωσις est immodica apertio orificiorum vasorum: estque morbus in mala compositione, seu conformatione, nimirum, in via: ac producitur vel à causa Interna, vt à sanguine: vel copia, vel caliditate nimia expultricem irritante: vnde facultas insurgens, tanto sanguinẽ impetu propellit, vt vasorum orificia recludantur: vel à causa oritur Externa, quæ vim habet relaxandi, vt balneum aquæ dulcis.

Causa. *Cap. 2. li. 5. meth.*

Differentiæ à forma: Fluxus narium est Criticus, vel Symptomaticus. A loco: progreditur è vasis Cerebri, vel Narium: vasa, sunt Venæ, vel Arteriæ. A causa efficiente: egreditur ob Diæresin, Diapedesin, Anastomosin. *Differẽtiæ.*

In genere hæmorrhagia facile cognoscitur. Quoad differentias à forma: si fluxus est criticus: salutaris est: nam symptomata, quæ ante fluxum homines exercebant, euanescũt, & fluxus facile fertur: at si est symptomaticus: interdum *Signa.*

fluxus ægre sustinetur, & pulsus euadit languidior. Differētiæ à loco: Si egreditur à venis narium, ægri molestiā quandam in naribus sentiunt: preterea hic fluxus facile cedit medicamētis, quia locus est proximus: adhæc causæ prægressæ, ostendunt potius nares, quàm caput. Si egreditur è venis cerebri: fit contra: maxima enim cum difficultate coercetur fluxus, quia locus est reconditus: causæ morbificæ occupant potius caput, quam nares. Vtrum fluat à vena, an vero ab arteria, facile cognoscitur: si enim ab arteria: sanguis est admodum calidus, flauus, tenuis, & magno cum impetu egreditur: contra, si è vena: erit rubicundior, nigricans. Quoad causam efficientem: an sit soluta vnitas, raritas, apertio orificiorum: facile cognoscitur: vbi enim est raritas, multa copia non egreditur. Num sit reclusio orificiorum, an soluta vnitas, cognoscitur è prægressis causis, quas prius attulimus, quæ possunt vel continuum soluere, vel orificia aperire, de quibus etiā in doctrina de dolore capitis: vbi quoq; proposuimus causas, producētes sanguinem calidum, aut flatulentum, &c.

Indicationes. Si fluxus est criticus, nequaquam est coercendus, nisi sit immodicus: tum enim eadem indicat, quæ symptomaticus. Hic ergo indicat, quod sit coercendus. Si fiat à soluta vnitate: poscit remedium vniens, glutinans: si à raritate, condensans: si ab immodica apertione, astringens. Sed causæ etiam vtile indicant, potissimum sanguis: qui, vt copiosus, indicat minuens, vt calidus, refrigerans: vt tenuis, crassefaciens, vt flatulentus, discutiens: vt impetum habet, reuellens. Vt autē à variis causis producitur, varia indicat, verbi gratia si fiat à iecore calidiore, indicatur remedium refrigerans iecur, &c.

Prognostica. Quoad progrostica: potissimum quoad fluxum symptomaticum, hic modo magis, modo minus periculosus est, & ratione loci, & ratione causæ efficientis: ratione loci: si procedat à vasis cerebri, periculosior est quam si à vasis narium: & si ab arteria, quam si à vena. Ratione causæ efficientis: facile sedatur, si fiat ob raritatem: non ita facile, si ob reclusionem: ægerrime, si ob solutam vnitatem. Vnde, quo sanguis fuerit copiosior, calidior, tenuior, maiori cum impetu agitatus: eo malum est contumacius.

Venæsectio. Quoad materias cheirurgicas, probatur venæ sectio: sic enim minuitur sanguis, refrigeratur vniuersum corpus, & proinde nimius sanguinis feruor adimitur: & cum venæ sectio sit materia remedij reuulsorij, huius beneficio compescimus

pescimus impetum sanguinis. De vsu. Si summa est vehementia, expedit confertim sanguinem vacuare, vsque ad animi deliquium: sin minus, repetitis vicibus, vsu ita poscente, sanguis detrahi potest. De loco: aperienda vena cubiti dextri, si sanguis egreditur è nare dextra: sinistri, si è nare sinistra. Galenus cucurbitulas applicat, è directo naris affectæ, mòdo sinistro hypochondrio, modo dextro. Non dicemus de frictionibus, ligaturis dolorificis: quibus vtendum, ceu materia reuellente. *Cucurbitulæ.*

Materiæ medicinales multæ possunt proponi. Lenientia, præparantia, purgantia, alterantia, ex alibi traditis constant: nam si malum sit à sanguine feruente, qui generatur à iocinore calidiore: vtemur *sero lactis, aquis Beatæ Virginis, aquis Veronensibus*, & similibus refrigerantibus. *Medicamẽta generalia.*

Sed ratione loci affecti probantur, quæ habent vim refrigerandi, & constringendi. Quædam etiam occulta iuuant qualitate: vt, *succus stercoris recentis asini, intra nares impositus: puluis cochlearum vstarum, cuius drachmis singulis, commisceantur singulæ unciæ cretæ, addaturque acetum rosaceum, & hoc medicamentum, fronti applicatum, mirifice iuuat. Laudantur etiam iaspis, & mentha de collo suspensa. Rhases probat basilicum cum caphura: licet enim ocimum proprietate occulta iuuet, quia tamen calidum est, nocere potest, vnde caphura ei miscetur: id quod in aliis etiam huius generis faciendum. Prodest puluis è sanguine draconis, acacia, hypocistide, & aliis id genus, permistis cum omphacio, cum succo cydoniorum, &c. quæ possunt intra nares imponi.* *Medicamẽta specialia.* *Δυνάμεις ἄῤῥητοι.*

De potu. Abstinendum à *vino:* nisi virtus magis posit ad indicandum: quia vinum calfacit, & petit caput, vnde fluxus narium augetur: Virtus tamen imbecilla, requirit propter spiritus, dum syncope imminet, aut leipothymia. Vinum ergo detur oligophorum, & in pauca quantitate, permistum cum frigida, & actu propinetur frigidum: sic enim succurremus virtuti languenti, nec fluxum sanguinis multum intendemus. *Num vinũ conueniat.*

CAPVT LII.

De Affectibus dentium.

DENTES consideramus, vel quatenus Generantur, vel quatenus Geniti sunt. ca. 8. & 9. li. 5. ϰ. τόπ. Dum oriuntur infantibus, difficulter & cum dolore producuntur: ideo agẽdum de difficili den- *Dentium affectus.*

tium ortu. Dum geniti sunt, aut Actu læduntur, aut Ne lædantur metus est. Si periculum læsionis imminet: huius ratione agendum de præseruatione dentium. Si actu dentes afficiuntur, vel Dolent, vel Perforantur, vel Mouentur, vel Perferre nihil queunt, vel Colore aliquo vitioso afficiuntur.

I. De dentitione, seu ortu dentium difficili.

Causa. Oritur hoc vitium ob crassitiem gingiuarum, & earum visciditatem. Ideo gingiuæ sunt emolliendæ & extenuandæ: dolorque, qui acerbus esse solet, mitigandus.

Curatio. Obliniendæ sunt gingiuæ *lacte asinino, vel canino*, quod à proprietate iuuare creditur. Gale. lib. 5. κ. τόπ. Præterea secundum Auic. prodest litus *ex oleo liliorum, & amygdalarum dulcium, si nonnihil cyperi addatur, nimirum semiscrupulus ad oleorum vnciam.* Vrgente dolore, Auicennas ascendebat etiã *ad succum solani*. Verum non est vtendum hisce valentioribus, nisi dolores sint maximi. Tutiora possunt cõparari auxilia ad dolorẽ simul & crassitiem: si gingiuæ infantis oblinantur *butyro recenti, loto è decocto lactucæ.* Galenus remedium commendat appropriatum, *corticem cochleæ de collo suspensum*: ego vero dentes eo tangi seu gingiuas maluerim.

II. De præseruandis à noxa dentibus.

Præseruandi sunt dentes, vt permaneant temperati, stabiles, & mundi. Vnde cauendum à masticatione durorum, vt ossium: à nimium vel frigidorum, vel calidorum contactu: maxime cauendum, ne quis post vsum frigidorũ, ilico vtatur calidis, vel contra: cum natura non ferat has repentinas mutationes.

Remedia. Galenus pro præseruatione dentium probat, *vt decoquamus radicem tithymali in vino, vsque ad consumptionem vini dimidij, & eo decocto semel in mense inungamus.* A corrosione præseruantur, si perfricentur *alumine & myrrha:* quod si hoc medicamentum nimis videatur astringens, melle excipiatur, verbi gratia ℞. *iam dictorum ʒ ß. mellis ℥ ß.* Præterea Galenus, ad reddendum dentes nitidos, odoratosque, & ad præseruandum à dolore, & erosione, à motu: dicit, bonum esse medicamentum *ex hyssopo, tragacantha, & sphondylio: hæc trita, excipiantur melle & sale, cum pauco pipere puluerisatã: & refricentur dentes.* Aetius medicamentum proponit, cuius vsus per 7. dies à dolore præseruat dentes: ℞. *succi racemorum vitis albæ* ℔ j *ß. corticum rad. mori ℥ j ß. coquantur ad con-*

sum

sumptionem medietatis succi : & hoc medicamento abluantur dentes, ante prandium, & ante cœnam, per dies septem continuos. Auicennas etiam fricabat dentes *melle, sacchato, sale : tum os vino abluebat.* Denique remedium hoc prophylacticum est facillimum : *semper dentes à sumpto cibo sale fricentur, & os vino abluatur.*

III. De dolor dentium.

Dentes pulsante dolore afficiuntur, vt Galen. lib. 5. κ. τόπ. c. proprio, ait : ad radicem enim dentium neruus inseritur, à tertio pari neruorum cerebri: vnde dentes in radice dolēt, non in superiori parte, quod apparet, dum dentes lima abradimus citra dolorem. Pulsans fit dolor, ratione affectus inflammatorij: potest autem dens tali affectu corripi, quoniam augetur, vt recte Aëtius explicat. Dum enim neruus, denti insertus, proprium alimentū allicit, huiusque portionem in propriam substātiam conuertit: quod tunc restát, & non potest in substātiam conuerti, residet in cauitatibus dentium: & quia est excrementū nerui vtile, ideo nō putrescit, sed augetur dens, & quia augetur, inflāmatorio quasi affectu afficitur, & sic dolore pulsante. Porro dolor dentis, est tristis sensatio, dependens à solutione continui dentis. Excluditur hac definitione dolor gingiuarum, & nerui : quamuis ex hoc loco, omnium horum dolorum curatio, manifesta esse queat. *De sensu dentium.* *Definitio.*

Dolor dentium, dependet à soluta vnitate interna. Soluitur vnitas ab Intemperie, & Materia. Intemperies potest esse quæcunque, tum Simplex, tum Composita: frigiditate tamen potissimum dentes afficiuntur, quæ neruis, ossibus, dentibus inimica est, aphorism. 18. sectio. 5. Materia, soluens vnitatem, est Corpulenta, vel Vaporosa. Corpulenta, est Excrementitia, & Alimentalis. Excrementitia potest esse materia quæcunque, & Putrida, & Non putrida, & interdum etiam Vermes prodeunt à materia putrida. Alimentalis materia, est excrementum illud vtile nerui, è quo dens veluti inflammatione afficitur: hæc tamen non est vera inflammatio. At gingiuæ vere possunt inflammari, & dum inflāmantur, affectio dicitur ἐπουλίς : quod si gingiuarum etiam caro augeatur, huiusque ratione dolores fiant, affectio dicitur παρουλίς. Materia vaporosa & flatulenta interdum vrget in radice dentium: aliquando vapores à ventriculo prodeuntes, dentes petūt, & hi acidiores esse solent. Quantū ad externas *Causæ efficientes odontalgiæ.*

causas,

causas. solet fieri dolor dentium ex acidis, vt ex acido lacte: è sorbitionibus, & esculentis acidis, atque acerbis: quia hæc acerba tanquam comprimunt, & sic continuum soluunt.

Differētia doloris dentium. Dolor dentium modo est grauatiuus, modo constrictiuus, interdum exasperatiuus, quandoque mordicatiuus, aliquādo pulsus, nonnunquam stupidus, qui αἱμωδία dicitur, estque dolor, dentibus proprius. Aliud enim est, si stupore dentes afficiantur, qui dolor stupefactiuus dicitur, non stupidus: fit autem hic dolor, ob causas refrigerantes, non soluentes continuum, sed tollentes sensum: item cum neruus dentis est obstructus, aufertur sensus, & non est dolor, sed stupor, qui via est ad paralysin: hic dolor stupefactiuus, vel est in dente, vel in neruo, vel in gingiuis: & nascitur à causa interna, vel externa.

Signa causarum. Signa generalia notissima sunt: æger enim de dentis dolore conqueritur. Quoad signa differentiarū à forma: nū dolor sit stupidus, vel mordicans: æger referet: Quoad differentias à loco affecto: oportet cognoscere, an sit dolor in gingiuis, vel in corpore dentis, vel in neruo substrato: si in gingiuis, aderunt signa inflammatæ gingiuæ, color gingiuarum erit mutatus, & dum gingiuæ digitis comprimuntur, dolor reddetur intensior; dolor medicamentis cedet, quia doloris causa est in superficie. Si vero dolor sit in neruo, vel in dente, contra fiet: nam compressis gingiuis, dolor non augebitur. Vtrum vero sit in dente, an neruo: distinguendum. Si in dente, dolor non ita profundus ab ægro percipietur: potest aliqua esse mutatio in dentis colore: patiens dicet, dolorem molestare tantum secundum longitudinem dentis. Si in neruo, dolor sentietur profundus, & non molestabit secundum longitudinem, sed distendetur potius secundum gingiuas, sicut neruus extenditur, vnde potius secūdum latitudinem dolor percipietur. Quoad cognitionem causarum efficientium, vtrum fiat à causa interna vel externa: ægri referent. num præcesserit causa externa, necne. Si causa sit externa, signa intemperiei, è doctrina de capitis dolore, petantur. Signa materiæ: vt sanguinis, dolor grauatiuus, & sapor subdulcis: pituitæ, dolor extensiuus, & vel salsus, vel insipidus: melancholiæ, dolor obstructiuus, & sapor acidus: bilis, dolor mordax, & sapor amarus. Si oriatur à materia alimentali dentis: erit dolor pulsans, color dentis ad liuorem verget, non in superficie tantum, sed in toto

dente

dente, ideo oportet limula aliquantisper dentem conterere, quod fit sine dolore: quando vero color dentis in superficie mutatur, dum dentes sunt immundi, id non fit ratione alimenti, sed ob alias causas post tradendas.

Indicationes. Dolor indicat mitigantia dolorem. Causa, si intemperies: alteranda per contrarium. Si materia; tum, si hæc est impacta: erit discutienda, & eradicanda: si non impacta: reprimenda & reuellenda: habita tamen totius primo ratione.

Prognostica. Dolor dentium intensissimus est, & maioris momenti, quam dolor capitis. lib. I. κ. τόπ. quod verum est, ratione symptomatum: at ratione causarum, dolor capitis multo est periculosior, & multo maioris momenti, præcipue si est intra cranium: causa enim propior est cerebro, & multa mala minatur, cæcitatem, apoplexiam, epilepsiam, &c.

Curatio. Cheirurgia refertur vel ad sanguinem in corpore exsistentem, vel ad dentem. Sanguis enim quando doloris causa est: euacuandus venit: vt in dolore ac inflammatione gingiuarum. Addit Rhasis in dolore per consensum, à parte sanguine repleta, venam esse secandam. Pro reuulsione secāda est vena cubiti. Hirudines admouere possumus venis gingiuarum. Secundū Auicennam, cucurbitulam scarificatam applicare licet. Quantum ad cheirurgiam, quæ dirigitur ad dentem: ait Galenus, si dolor est in profundo, perforari posse dentem acu ignita: vbi tamen cauendum, ne reliqui dentes & gingiuæ afficiantur: ideo pasta, vel cera dentes sunt oblinendi. Si cætera non conueniunt: dens extrahendus, si dolor est in dente, non in neruo, aut gingiuis: debet autem extrahi, si est perforatus, vel mobilis: alias minime, quia febres & inflammationes fieri possunt.

Apophlegmatismi, cuius gratia hic in vsum veniant. Medicamenta quod attinet: pro euacuatione capitis, non vtendum masticatoriis, sed apophlegmatismis, vacuantibus pituitam. Galen. lib. 10. meth. iubet masticare staphisagriam: sed tamen masticatoria non conueniunt, quia non debemus euacuare caput per locum affectum: proinde Galenus isthoc masticatorio non vtitur, pro capitis euacuatione materiæ, quæ dolorem in dente causat, quæ materiæ fluxa est: ea propter enim vult nos dolente dente vti debere masticatorio.

Topica. I. Ad dolorem. Anodyna. Localia, quædam respiciunt Dolorem, quædam Causas doloris. Dolor remouetur, interdum medicamentis citra extractionem dentis, interdū dens extrahitur medicamētis,

de

de quibus suo loco. Medicamenta, quæ referuntur ad dolorem, sunt mitigantia dolorem: e quibus mitiora primum vsurpanda, vt *decoctum violarum, decoctum seminum & florum lactucæ, florum nymphææ*, postea adscendēdum ad valentiora, *ad mandragoram, ad emulsionem seminum papaueris albi, ad solatrū*, (quo semper sine delectu vtebatur Archigenes, quamobrem recte à Galeno reprehenditur.) Et si dolor sit internus, ratione penetrationis, *addatis aliquid aceti:* si autem in gingiuis sit dolor, *non vtendum aceto, sed lacte, & præcipue asinino.* Vsu poscente, si videlicet sincope ob dolorē immineat, *opio vtendum*, vt quando dolor profundus est, *sumatur opij* ℥ j. *acroci* ℥ j. *addatur modicum sapæ*, & dolore sopito *ilico os abluatur decocto saluiæ, rorismar. maioran. hyssopi: possunt etiam hæc in vino decoqui, vt sic noxa, ab opio impressa, adimatur.* In gingiuis exsistente dolore, ad causam tollendum leuioribus vti possumus: validioribus, si dolor sit in neruo & dente, Ad tollendum autem dolorem gingiuarum, progredimur cum reprimentibus & discutientibus. Reprimentia, si validiora sint, faciunt in gingiuis quid simile contusioni, quia intus comprimunt. Discutientia, si validiora sint, inducunt quid simile abrasioni, quia abradunt gingiuas. Proinde non validioribus, sed leuioribus in gingiuarum dolore vtendum, quia gingiua est proxima. Hinc Galenus proponit *oleum lentiscinum, quod fieri debet è succo expresso è fructibus lentisci. Oleum hoc actu calidum admoueatur, namque moderate reprimit & discutit. Inter initia possumus miscere aliquid olei rosacei. Tum progrediemur cum decocto meliloti, postea fænugræci, maluæ, caricarum, præcipue pinguium, quibus in statu vtendum: post addenda quæ magis discutiunt, vt decoctum è malua, maiorana, roremarino. Acetum vitetur in cura gingiuarum, secundum Aetium: aut sit paucum, non admodum acre, mistum cum aliis medicamentis.* Si dolor esset in gingiuis, vt hæ fierent cruentæ, Galenus sumit *duas partes aloes, vnam aluminis, myrrhæ tantundem, & hunc puluerem gingiuis adhibet: cessante autem fluxu sanguinis, gingiuas melle abluit.*

2. *Ad causā doloris.* *Gingiuarū inflammatio.*

Gingiua sanguinolenta,

Aiμωδία.

Si dolor dentium sit stupidus: *fricentur dentes portulaca, & hæc masticetur, nam cum ille dolor fiat ab acidis, exasperantibus, per lentorem portulacæ tollitur. Si acida exasperantia sint friabilia, tum non possumus vti portulaca, verum oleo communi, butyro pinguedine aliqua, vt anatis: item lacte asinino, quod*

optimum est, ob crassitiem: possumus etiam dentes sale fricare, & tepida post abluere.

Dolore non exsistente stupido, si fiat ob caliditatem, occurremus refrigerantibus, quæ fuere proposita: *acetum est optimum, item decoctum violarum, lactuca, hordeo, acetosa, &c.* Quidam tantum sentiunt calorem, vt ipsis dens comburi videatur, quos Aetius sic curauit: *sumpsit niuem, miscuit cum melle & oleo rosaceo, atque tepidum hoc, non actu frigidum, dentibus admouit. Ad eamdem quoque intentionem, Auicennas apponit succos propositos: & caput inungit oleo rosaceo & aceto, vt sic refrigerato capite, postea etiam dentes per consensum refrigerentur.* In discrasia frigida, vtendum contrariis, superius propositis: præcipue confert *fomentum ex sale & milio. Aetius etiam abluit os cum decocto è pyrethro, è rore marino, è nigella, è calamintha montana, dictamno Cretico, & aliis. Decoctio fiet in aceto: fieri etiam potest in vino, quod calefacit.* Vt autem prohibeatur exulceratio, quam calida hæc facere possunt, Galenus vtitur *succo rosarum, & permiscet aliquid lactis, præcipue asinini.* Auicennas probat, si dente dolente masticetur *pyrethrum, luteum oui assati, panis calidus statim atque è furno extrahitur, vnde etiam huius panis euaporatio in dentes prodest. Conducunt fomenta ex sale & milio frixis, & orobo, quæ quidem extrinsecus applicabuntur.* Galenus & Auicennas hoc medicamentum vsurpant: *Munitis aliis dentibus cera, aut pasta, sumatur ramusculus schœnanthi, qui igniatur, item pyrethrum in oleo feruentissimo excalefactum, admotoque specillo tangatur dens: huius medicamenti, vt causa sit recondita, iuuat tamen.*

Dolor è caliditate.

Dolor è frigore.

Si dolor fiat à sicca intemperie, conferunt humectantia: vt *butyrum, adeps gallinaceus, quibus dentes inungantur: os colluatur lacte asinino, decocto maluæ, fœnugreci, caricarum pinguium. Astringentia lædunt: vnde à medicamento è moris facto plurimos noxam percepisse Aetius scribit.*

Dolor è siccitate.

Si dolor causatur à materia, conueniunt Reprimentia & Discutientia. Reprimentia, ratione materiæ nondum impactæ: vt *decoctum è gallis immaturis, è rosis, è floribus malorum granatorum, ex horum cortice, & hæc decoquantur vel cum posca, vel cum vino astringente: prodest item diamorum.* Discutientia respiciunt materiam iam impactam, suntque calida: quæ quidem in frigida dyscrasia proposuimus. Notandum vero,

Dolor à materia.

vero, ſit ne materia hæc corrupta, an vero alimentaria. Si corrupta & putrida, interdum generantur vermes: ideoque occurrendum *ſuffumigio ex allio, porro, ſcordio, radice cucum. agr. colocynthide: magis confert vti ſuffumigio, quam his admotis os abluere, quia admodum eſſent ingrata.* Si materia eſt alimentalis, vt in dolore pulſante: Galenus probat *nucleum perſicorum, & permiſcet cum myrrha, cum ariſtolochia, puluere iridis, & aliis, quæ ſiccando copioſum alimentum abſumunt.*

Vſus propoſitorum medicamētorum. Hæc de remediis: pauca iam de vſu. In affectu frigido, medicamenta ſunt adhibenda calida, in calido tepida: vtentur enim actu frigida: diſcutientia ſunt calida, repercutientia tepida. Vtendum his medicamentis & ante prandium, & ante cœnam, 4. horis poſt prandium, & quidem pluribus vicibus.

Iuuantia per idiosyncrasian. Sunt quædam medicamenta, occulta proprietate agentia, vt *cornu cerui vſtum & tritum: dens canis mortui, ſi comburatur in furno, & vſtus cum paſta miſceatur: ſenecta ſerpentis, combuſta, trita, cum melle permiſta, dentibuſque adhibita: ranunculus admotus brachio è directo dentis dolentis, confert ratione reuulſionis: quia exulſerat & veſicam excitat.*

Medicamēta dentē extrahentia. Poſtremo dentis dolor tollitur, medicamentis, quæ dentem extrahunt: vnde Galenus *pyrethrum per 40. dies macerat in aceto acerrimo: ſi moram ferre non queamus, pyrethrum aceto incoquatur acerrimo, ad conſumtionem trium quinctarum, vt ſi ſumantur ℥ x. decoquantur ad conſumptionem ℥ vj. ſupra dentem dolentem ponatur. Eodem modo vtitur ſucco tithymali. Actius vermes terreſtres ſiccat, comburit & aſpergit: & deinde limula dentis aliquam portionem tollit: ſed ego magis confiderem in pyrethro.* Licet autem hæc medicamenta non è toto dentem euellant: in cauſa tamen ſunt, vt facile dein extrahi queat. Diæta medicamentis reſpondere debet.

IIII. De perforatione dentium.

Perforantur dentes à ſucco erodente. Vitium eſt manifeſtum. Indicantur vnientia ſolutam continuitatem, & exſtirpantia illum ſuccum vitioſum. Solutam quidem vnitatem tollere non poſſumus, at prohibere poſſumus ne maior fiat. *Curatio.* Ergo quoad cheirurgiam, licet accipere ferrum ignitum, & in foramen dentis perforati immittere: quia ſic vlceratio non procedit vlterius: prius tamen aliis dentibus proſpiciemus,

ciemus, eos pasta vel cera muniendo: vrgente necessitate demum ad hæc confugiendum. Deinde medicamenta debẽt esse discutientia, & astringentia.

V. De mobilitate dentium.

Mobilitas dentium oritur secundum Galenum, à causa Interna, vel Externa. Interna est defectus alimenti, vt in senibus, quod etiam fieri potest in conualescentibus, & in his qui inedia vtuntur: deficiente enim alimento, dentes minuuntur, & locelli fiunt ampliores. Idem fit ob nimiam humiditatem nerui, qui substernitur radicibus dentium. Fit etiam ob succos & humores abradentes, vt in morbo Gallico. Item ob diminutionem gingiuarum: vel quia abraduntur gingiuæ, vel quia cruentę fiunt. Externa causa, est ictus, plaga, &c. Indicatio oritur reficiendi, si est defectus alimenti: siccandi, si neruus humidior: & sic de aliis causis: pręcipue tamen notandum, astringendas esse gingiuas iis, quæ ad firmitatem dentium conducunt. Hæ indicationes omnes possunt absolui, excepta in senibus alimenti refectione. *Causæ.* *Indicationes.* *Prognostica.*

Quoad cheirurgiam: si dens mouetur ratione ictus, sicq; accidat, vt nimis promineat: limula tolletur prominentia: postea occurretur astringentibus, & reprimentibus, *è rosis, è malicorio*. Si causa mobilitatis sit interna, vt defectus alimẽti in senibus & aliis ætatibus: conueniunt tum cibi, tum astringentia. Si neruus humidior: prosunt siccantia: vt *pompholyx, puluis ireos, myrrha, &c.* Si in causa sint succi vitiosi: conueniunt discutientia, proposita prius. Si fiat ob imminutas gingiuas: in dolore gingiuarum medicamenta tradidimus. Circa victum notandum, vt homines comedant liquida, non masticent, sed potius sorbeant: quia dentes mobiles difficulter masticant. *Curatio.*

VI. De hebetudine dentium.

Hebetudo dentium, est affectio manifesta, ca 8. lib. 5. κ. τόπ. in ea nec frigida: nec calida homines ferre possunt. Fit interdum à calore, plurimum tamen à frigore, interdum ob exquisitum sensum: si postremum, nec calida, nec frigida ferre queunt: si frigus adsit remissum, non possunt ferre frigida: quia frigida intemperies à frigidis læditur: si vero intensus sit vel calor, vel frigus, tunc patiens nec calida, nec frigida potest ferre. Et hoc experimento probatur: Sint enim *Causæ & Signa.*

duo, quorum alter habeat manum frigidißimam, alter frigidam tantum: vterque eodem modo, eodemque tempore, admoueat manum igni: is qui manum habet moderate frigidam, non sentiet dolorem, sed iuuabitur: at qui manum habet valde frigidam, sentiet maximum dolorem: nec enim ferre potest contrarium propter summam resistentiam maximæ frigiditatis.

Indicationes. Quoad curam, si fiat à calore, refrigerandum, si à frigore, calfaciendum: si ob sensum exquisitum, refrigerandum & crassefaciendum: nam refrigerantia, sensum minuunt seu obtundunt: incrassantia tollunt tenuitatem, & raritatem dentis, quæ ὑπεραισθησίας causa est. Quod si exquisitus hic sensus insit à principiis generationis: difficulter tollitur.

Prognostica.

Medicamenta. Galenus & Auicennas, in frigore *vtuntur oleo parato è synapi:* in calore *vtuntur portulaca, caphura. Sed notandū, in sensu exquisito, cum caphura & succo lactucæ misceri debere astringentia.*

VII. De nigrore dentium.

Per nigrorem intelligimus colorem nigrum, non liuidum, qui fit ob copiam aliméti in dolore pulsante. Nigredo dentium oritur ob succos vitiosos, qui in superficie hærent.

Tollitur, autem *puluere cornu ceruini, aristolochiæ, & oßium sepiæ: quo sæpe fricandi dentes: deinde lima abradendi: denique abluendi vino odorato. Ita & dentes redduntur nitidi, & oris halitus suaueolens.*

CAPVT LIII.

De Faucium affectu, qui Angina dicitur.

Nomen. GIMVS hoc capite de exquisita angina: de qua etiam Galenus loquitur: cap. 3. lib. 4. de loc. affect. Ideoque considerabimus anginam, tanquam affectum inflammatorium. Ac proinde, si vel ad asperam arteriam, vel ad œsophagum descendat catarrhus, seu materia pituitosa: angina illud vitium statui non debet. Verumtamen de exquisita angina ita loquemur, vt, quid notha, seu spuria sit, inde quoque elucescat.

Generatio. Ad generationem exquisitæ anginæ, necessarium est, vt sanguis in fauces confluat, & ita suscipiatur, vt meatus ad fauces pertinentes comprimantur, adeo vt hinc difficilis fiat tum respiratio, tum deglutitio.

Definitio. Quare angina exquisita, est compreßio faucium, procedens

dens ab inflãmatione.c.3.l.4.de loc.aff.com.18.l.3.prog.com. 20.l.4.de vict.aph.34. sect.4.aph.22.16.sect.3.aph.53. sect.2.l.1. prorhet.cap.20.lib.4.de caus.puls.com.30.lib.4.de rat.vict.

Forma. Forma est compresio, quæ est species angustiæ:nam angustia prædicatur de subsidentia,de coalescentia , de constipatione,de obstructione,& de compresione : quæ differentia hic explicanda non est,sed supponenda:proponitur à Galeno in l.de diff.morb. Loco igitur formæ statuimus compresionem:ratio patebit è causa efficiente. Quamuis hæc definitio non prorsus est formalis:nam in angina necessario læditur respiratio:vt angina formaliter potius sit symptoma, quam morbus, seu compresio. Nos autem curationis gratia tradidimus per morbum,per causam efficientem, sed non admodum remotam. Ideoque hæc definitio est causalis, non formalis.

Locus affectus. Subiectum, sunt fauces:per quas intelligimus illam capitis partem,quæ constituta est è gula,& larynge,id est principio tracheiæ arteriæ : siquidem in angina vt plurimum vtraque pars afficitur,licet modo hæc magis,modo illa.

Causa efficiens. Causa efficiens, est inflammatio : qua angina exquisita, à notha distinguitur : quemadmodum per subiectum , distinguitur angina ab inflammatione glandularum iuxta linguã. Per hanc etiam causam,distinguitur ab œdemate,& scirrho: qui tumores si quandoque fauces occupent , non est angina exquisita,sed notha.Præterea,ex hac causa illud etiã colligitur,anginæ angustiam esse compresionem, non obstructionem:nam dum inflãmatione afficiuntur musculi,spectantes ad fauces:est necessariũ,vt meatus ad fauces pertinentes angustentur:vnde hæc angustia est compresio , quia fit ab inflãmatione. Huc ergo respiciens Gal.com.20.l.4.de ratione vict.ait,anginã esse inflammationẽ,vt inflammatio sit anginæ genus:nam indicatio ex vsu,non sumitur ab angustia,vel compresione , sed ab inflammatione. Et hinc patet anginam, procedentem à luxatione vertebrarum colli , non esse legitimam:nisi forte ad luxationem vertebrarum subsequatur inflammatio. Porro , cum inflammatio sit tumor sanguineus:per sanguinem possumus intelligere, & biliosum, & pituitosum , & melancholicum. Exquisitisima tamen angina est,quæ fit à sanguine feruente & bilioso. Causa generans sanguinis biliosi , est hepar calidius, Causæ fluxionis sanguinis explicatæ sunt in phrenitide : fluit enim sanguis

quandoque per modum Attractionis, veluti si fauces plus iusto calefiant, aut dolore afficiantur: quandoque fit fluxio per Transmissionem, si fauces sint imbecilles, laxæ, aptæ ad suscipiendum.

Differẽtiæ. A forma non sumuntur differentię, nisi secundum Magis & Minus: quia omnis angina exquisita est compressio. A subiecto sumuntur differentiæ, notatu dignæ, quæ maxime conferunt ad prognosticum, & curationem: de quibus Gale. loquitur, com. 18. lib. 3. progn. c. 3. l. 4. de loc. aff. aph. 34. sect. 4. Subiectum, sunt fauces: quæ pertinent ad guttur, & ad oesophagum seu gulam. Fauces ergo interdum magis sunt inflammatæ secundum Guttur, interdum secundũ Oesophagum. Si inflammatio magis afficit guttur: pertinet ad partes gutturis, vel Internas, vel Externas. Si ad internas, verbi gratia, quando afficiuntur illi musculi, qui laryngẽ mouent, ad vocem efficiendam: fit Cynanche. Si inflãmatio occupat potius externos gutturis musculos, fit Paracynanche, quæ via est ad cynanchen, quia inflammatio musculorum externorum, nisi diligens medicus prospiciat, progreditur ad musculos etiam internos. Si inflammatio magis afficiat gulam, inflammari possunt musculi Interni, vel Externi. Si interni, dicitur Sinanche. Si externi, vocatur Parasynanche. Quoad causam efficientem, cum sit inflammatio: potest hęc inflammatio esse tumor vel Biliosus, vel Pituitosus, vel Melancholicus. Angina quidem, quæ fit à pituita, est notha: sed quæ fit à sanguine pituitoso, est exquisita, verum non exacte. Quomodo autem detur vitium, exacte vel non exacte exquisitum, in doctrina de febribus dicemus. Sumuntur etiam differentiæ, vt sanguis in angina efficienda fluit, per modum vel Attractionis, vel Transmissionis.

Signa. Vitium hoc in genere facile cognoscitur: quia ægrotantes euidenter conqueruntur de angustia circa fauces, vnde impeditur & deglutitio, & respiratio: prӕterea hæc angustia non est sine dolore. In oedemate, & proinde in angina notha, est angustia, sed sine dolore: quia hæc materia non habet illum impetum, vt soluat continuum. Sed in exquisita angina, quomodocunque sanguis fluat, siue per attractionem, siue per transmissionem, eo fluit impetu, vt soluat continuum, & dolorem excitet: quia sanguinea materia est calida. Præterea in angina exquisita necessario est febris, & quidem continua: si autem sit notha, non necessario est febris.

Formales

Formales differentiæ facile cognoſcuntur, num compreſsio ſit inſignis, vel remiſſa: prout ſcilicet ægri magis vel minus conqueruntur de anguſtia. Quoad differentias à ſubiecto: ſi ſit cynanche, vbi ſcilicet affecti ſunt muſculi interni: cognoſcitur, quia adeſt orthopnoea, non poſſunt ſpirare, niſi recta ceruice, quoniam difficilima eſt reſpiratio: dolor eſt admodum acerbus: præterea in partibus externis non cernitur aliqua mutatio in colore, quia malum eſt intus. In paracynanche, dolor non eſt ita acerbus: nec reſpiratio ita difficilis, vt in cynanche: præterea circa ceruicem apparet aliquis tumor: compreſſa ceruice, dolor exacerbatur, quia inflammati ſunt muſculi externi. Synanche cognoſcitur: quia adhuc minor eſt reſpirationis difficultas, quam in paracynanche: ſed deglutitio maxime difficilis fiet, vt vix poſsit aqua permeare. In paraſynanche deglutitio quidem erit difficilis: ſed multo minori difficultate fiet reſpiratio: præterea rubedo apparebit in ceruice: perſentietur dolor, loco contrectato, quia inflammatio extra vergit. Quoad cauſas efficientes: facile cognoſcetur, an ſit ſanguis bilioſus, an pituitoſus, an melancholicus, è propriis ſignis: verbi gratia, ſi ſit ſanguis bilioſus: dolor erit admodum intenſus, ſenſus caliditatis vehementiſsimus, febris inſignis, ardentiſsima, &c. Facile etiã cognoſcetur, num fluat per modum attractionis, vel tranſmiſsionis: vt in doctrina de phrenitide diximus. Verbi gratia, ſi ante anginam prægreſſus eſt in ceruice dolor, vel aliquis calor: iudicandum eſt, fluxam eſſe materiam, per modum attractionis: ſin minus, per modum tranſmiſsionis.

Indicationes deſumendæ ab his quæ ſunt ex vſu: quare pro vario ſanguinis peccato, variæ hauriendæ ſunt indicationes: verbi gratia, bilioſus ſanguis & calidus, indicat refrigerantia. Præterea in phrenitide diximus de reprimentibus & aliis. Nec hic repetenda ſunt fruſtra. *Indicationes.*

Malum hoc periculo non caret: quia afficitur locus deglutitioni deſtinatus, & ſpiritui: præterea eſt annexa febris continua, quæ maxime calori innato aduerſatur, vt omnes actiones naturales lædantur. Quare ſi mitior occurrat angina, non parui ea eſt facienda: quia niſi medicus diligenter progrediatur, lethalis euadere poteſt. Quoad differentias: varie prognoſticandum. Quoad compreſsionem: quò compreſſio eſt vehementior, eo magis timere oportet. Similiter cynanche eſt peſsimus affectus, vt ante quartum interficiat; *Prognoſtica.*

quandoque eodem die: secundum Galenum, com.16. 17.18. lib.3. prognost. & vt dicam, quod sentio, ferme omnes moriuntur. Minus est periculum in parasynáche, quia afficiuntur musculi externi: vnde hæc ad septimum protrahitur: interim tamen & ipsa satis est periculosa. Synáche adhuc minus est periculosa, quam parasynanche: quia respiratio minus læditur, licet in synanche maxime lædatur deglutitio, vt nec aqua permeare possit: at sine cibo aliquantisper manere possunt homines, sine respiratione non possunt: & hoc eo magis, quod in angina maxima est respirationis necessitas, cum propter febrem augeatur necessitas euentandi calorem cordis. Omnium minime periculosa est parasynanche: quia parum læditur respiratio & deglutitio: est quidem læsa deglutitio, sed non est ablata: nam potio potest permeare. Quoad causam efficientem: si fiat à sanguine melancholico, seu atrabilario: actum est. Si à sanguine pituitoso: potest quidem tolli, sed est diuturnior. Tandem, notandum: si in angina tanta sit respirandi difficultas, vt per os spuma erumpat: nunquam curationem esse aggrediendam, sed cito futuram mortem prædicendam: signum enim hoc lethale est. Hæc spuma eiusdem est naturæ, & easdem habet causas, quas etiam habet spuma in apoplexia.

Com. aph. 11. sect. 1.

Cheirurgia.

Venæsectio conuenit: quia sanguis habet rationem causæ principalis: nam inflammatio est affectus sanguineus: attamen, prout magis vel minus sanguinea est inflammatio, pro eo etiam sanguis in maiori vel minori quantitate est educendus. Celerrime autem in angina ad venæsectionem confugiendum, dummodo assunt permittentia: nam in hoc morbo sanguinis præsentiam consequitur insignis vehementia sanguinis: læditur enim respiratio: sine qua vita cõsistere nequit. Quoad vbi agendum: in angina sanguis redũdare solet in toto, in capite, & in faucibus: quare ratione sanguinis in toto exsistentis, secanda est vena cubiti: & magis quidem cubiti, quam pedis: quia per venam cubiti non modo vacuatur sanguis in toto exsistens, sed aliqua etiam fit deriuatio, à faucibus: vt expediat etiam secare venam magis proximam; scilicet cephalicam, quoniam etiam ad caput respicimus. Deinde propter sanguinem, subsistentem in capite, expedit secare venã capitis, & applicare hirudines post aures. Post accedendum ad locos magis proximos, & aperiẽdæ venæ narium. Tandem aperiendæ venæ sub lingua. Non

tamen

tamen in quolibet ægro ita procedendũ: sed pro necessitate. Nam si per venæsectionem insigniter minuatur malum; non debetis cruciare ægrotantes: vbi autem malũ est contumax, dicto modo procedendum. His administratis, si malum vergere videtur ad externas partes, adiuuanda est materia, & ceruici cucurbitulæ scarificatæ applicandæ: quando enim reliquæ sanguinis euacuationes sunt administratæ, maxime confert mouere sanguinem ad circumferentiam: vnde Gale. dixit, aph. 37. sect. 6. bonum esse, si tumor extra appareat: Et sic materia ad circumferentiam attrahenda. Ego in hoc casu nihil dico de sectione illius partis, quia his temporibus desiderãtur, qui sciant operari. De cucurbitulis, quibus vti licet loco venæsectionis, alias diximus.

Medicamenta respiciunt totum & fauces. Totum respicientia sunt, quæ vacuant humorem in corpore peccantem, siue sit pituita, siue bilis, siue melancholia. Et in hoc malo oportet festinare: quia summa est vehementia humoris, impetum ad fauces habentis: vnde læditur respiratio; & mors imminet. Mea igitur sententia; magis potest hæc materia, quatenus auget tumorem faucium, quam possit materia furiosa. Materia enim furiosa, eam ob causam vacuanda est ante coctionem: quia periculum est, ne petat partem principalem, & sic mortem inferat. Sic & in angina imminet mors; quia læditur respiratio. Quare in praxi obseruandum, vt electiue educentia, ilico post sanguinis euacuationem propinentur, non ante. Verum, quando synanche est cum synanche, id est, quando tumor detinet fauces, & secundum guttur, & secundum gulam, vt difficilis admodum sit respiratio & deglutitio: tunc non est dandum pharmacum; sed clysteribus acrioribus vtendũ: verbi gratia in angina biliosa hoc modo. *℞. decocti maluarum, centaurij minoris, &c. ℔ j. elect. de succo ros. (nam scammonium recipit) ℥ iij. mellis ros. ℥ ij. ol. communis ℥ iiij salis communis ℥ ß. Mis. pro clysmo.* Multo acrior debet esse clyster, si angina sit pituitosa. Si tantum synanche infestet, vt difficilima quidẽ sit respiratio, sed deglutitio non sit ablata: detur pharmacũ in potu, non in bolo, verbi gratia in angina biliosa hoc modo. *℞. rhab. el. ℈ iiij. fiat infusio in decocto fructuũ, & facta diligenti expressione adde manna opt. ℥ iij. Mis. fiat potio breuis.* Post hanc potionem detur *seri lactis caprini à ℔ j. ad ℔ ij. Potione quidem vacuatur bilis: vt autem vacuatio fiat citra insignem caliditatem corporis, quia adest febris,*

Pharmacia.

exhibetur serum lactis. Nec præter rationem est in tali angina, etiã sequenti die serum ad ℔ *iij. vel iiij. exhibere.*

Localia. Reprimentia. Quoad topica: inter initia licet vti reprimentibus, ne inflammatio augeatur: & propterea *succus mororum maxime probatur, vnde diamoron in vsu est. Et possumus succum mororum, vel etiam diamoron dissoluere cum aqua rosacea, plantaginis, cum aqua portulacæ. Deinde vero potestis addere nonnihil sapæ, vt mitigetur etiam dolor: postea nonnihil sacchari ad detersionẽ: & præterea potestis ascendere ad vsum mellis. Et maxime solet conferre medicamentum illud è nucibus: & potestis inter initia miscere succum malorum granatorum, cydoniorum.* Vrgente necessitate, quando obseruatur insignis fluxus, non solum *ad rhu opsoniorum, omphacium, sed etiam ad balaustium, malicorium, ad hypocistidem, acaciam ascendendum.* Sed his non vtendum sinceris: permisceri debent *glycyrrhiza, iniuba, passula, carica, &c.* Notandum, in angina quandoque dolorem esse acerbissimum, cuius ratione maxima potest fieri attractio: propterea ad hunc mitigandum, medicamentum non tantum fieri debet *è iniubis, fœnugraco, passulis, sapa, &c. sed ascendendum etiam est ad serum lactis, & vrgente necessitate, ad ipsum lac. Sed ægrotantes hæc non deglutiant, verum in ore detineant, & exspuant. Addere etiam licet semina papaueris albi, quorum* ℥ *ß. miscenda cum sero, vel etiam cum lacte.* Et his potissimum vti licet in angina biliosa. Si autem sit pituitosa, locum non habent hæc vehementer repellentia: verum *diamoro possumus addere decoctum è nucibus cupressi.* Et postea oportet sensim ascendere ad resoluentia: quibus vti licet in quacunque angina.

Resoluentia. Nam sicut Galenus, cap. 10. lib. 13. meth. in dissolutione materiæ iisdem vtitur medicamentis, tam in phrenitide, quam in lethargo: ita nos in qualibet angina, iisdem vti possumus resoluentibus. Quare ægri in ore detineant medicamentum, confectum *è caricis, è fœnugraco, è mulsa cum origano, cum hyssopo, thymo, calamintha montana, pulegio, &c. his enim vti licet, pro resolutione materiæ.* Præterea extrinsecus ad ceruicem medicamentis vtendum, non quidem reprimentibus, nam interficeretur æger: sed hoc, vel simili, tuto inter initia vti possumus: ℞. *flor. cassiæ nuper extr.* ℥ *iij. sapæ* ℥ *ß. caricarum* ℥ *ij. ol. amygd. dul.* ℥ *j. Misc. & applicetur: dolorem enim mitigat citra repercussionem. Ad idem propositum possumus applicare panem, decoctum cum lacte: & possumus addere oui vitellum: ita enim dolor mitigabitur.* Procedente malo, oportet etiam ad discutien-

tia ascendere: & si dolor vrgeat, hoc modo medicamenta miscere possumus: *℞. sape (ratione doloris) floris cassia nuper extr. ana ℥ iij. nidi hirundin. ℥ vj. (ratione resolutionis: solet esse admirabile medicamentum) Misc. fiat emplastrum, & applicetur.* Procedente malo, non contenti sitis solo nido hirundinis: sed cum eo misceatis resoluentia, quæ fuere proposita, *vt sunt ruta, pulegium, &c. Maxime probatur cinis cochlearum, cancrorum. Sumantur horum cinerum ℥ ij. nidi hirundinis ℥ vj. aceti, vel mellis scillitici ℥ ß. & cum oleo resolutiuo fiat medicamentum. Probatur etiam ceratum sacrum, cerine, & similia resoluentia. Vrgente necessitate, opus est confugere ad sinapismos, quibus materia euocetur ad partes externas.*

Quoad victum. Cum ægri deglutire nequeunt, cannula immittenda intra gulam, vt fiat cibariorum deglutitio. Sed quando adest inflammatio in illa parte: nimis irritatur. Propterea consulo, vt non, nisi maxima necessitas vrgeat, ad cannulam hanc confugiatis. Probo magis, vt paretur aliquod instrumentum, ad modum fistulæ, quod imponatur prope œsophagum: & præterea asit vesica, munda, repleta potione nutriente, & hæc vesica sit apposita fistulæ, vt in clysmis fieri solet: post impetu quodam vesica comprimatur, vt etiam cum impetu potio illa deducatur ad œsophagum. Quosdam desperatos, ob famem, fistulæ huius beneficio restitutos vidi.

Instrumentum ad faciliorem deglutitionem comparatum.

FINIS LIBRI PRIMI.

PRACTICAE MEDICINAE, LIBER SECVNDVS.

DE THORACIS, ET PARTIVM EO CONTENTARVM AFFECTIBVS.

CAPVT I.

De Tußi morbosa.

Methodus explicandorum affectuum: de qua & supra, c.7. lib.1.

IN morbis tractandis ordine resolutiuo vti solemus: nam gratia finis versamur circa nomen, essentiam, species & signa: gratia autem principiorum, quibus finem assequi licet, agimus de indicationibus, prognostico, & de materiis præsidiorum. Quatum ergo ad vitia attinet ventris medij, seu thoracis: agemus de Tussi morbosa, de Asthmate, de Pleuritide, Empyemate, Peripneumonia, Sanguinis sputo, Phthisi, Palpitatione cordis, & Syncope.

Nomen.

Tussis, Græcis βὴξ dicitur. Estque alia Morbosa, quæ procedit à causa aduersaria expultrici: alia Non morbosa, quæ fit concurrente sola voluntate, citra expultricis molestiā. Nos in præsentia de morbosa dicemus: in qua euidenter admodum & efficaciter fit strepitus: ad differentiam illius accidentis, quod præcedit tussim, & κέρχνος dicitur: quod vitium respondet nauseæ, quæ vomitus est ἀσύδρομος cap.4.lib.2. de caus. sympt. Κέρχνος enim est leuis impetus tussiendi, & differt à tussi secundum minus. Sic ergo de tussi loquemur, vt etiam pateat quid sit agendum circa κέρχνον.

Sed

Sed priusquam tradatur definitio, cognoscendum est, primo, quæ sit morbi natura: secundo quomodo fiat tussis morbosa. Quoad primum vt sciatur quænam sit morbi essentia: oportet intelligere, quonam modo fiat operatio secundum naturam, quomodo ratione morbi lædatur operatio. Quare dico, ad edendum operationem, potissimum tria; & ea quidem necessario, concurrere: vnum est, quod præcipuum locum sibi vendicat, & præcipuus operationis est auctor, nimirum Facultas, quæ concurrit, vt QVO. Alterum est Suppositum, quod concurrit vt QVOD: quo sensu Philosophus dixit. non pupillam videre, non visum, sed oculum totum. Tertium est id, quod gratia operationis concurrit, vt CVM QVO, id est, vt instrumentum, (non vt principale agens, quod est anima) vt instrumentum præcipuum (ad differentiam non præcipui) quod nihil aliud est, quam Constitutio, (ad differentiam calidi innati.) Hinc sequitur, vt dum bene habent hæc tria, bona fiat operatio, neque sit operatio læsa propter morbum: contra, vt actio euadat morbosa, necesse est, vt hæc tria male haeant. Primum quidem quoad facultatem, necessarium est, si debeat lædi, vt frustretur: ita tamen vt hæc frustratio necessario pendeat à vitio & suppositi & instrumenti, ad differentiam frustrationis facultatis, dependentis ab errore externo, quia tunc non est morbus. Quare facultas frustratur & læditur, (quamuis proprie loquendo, facultas lædi nequeat, quia non suscipit magis & minus) dum eius frustratio non dependet ab errore externo, sed à vitio suppositi, & instrumenti, id est, constitutionis. Vt morbus, formaliter acceptus, sit læsio facultatis seu impotētia facultatis ad agendum: & hac ratione formaliter omnis morb⁹ est in secūda specie qualitatis. Quoad suppositū, quod cōcurrit, vt QVOD, necessariū est, vt male afficiatur: nā suppositū bene affectū, bene operatur, vbi est, intra limites sanitatis. Quare, cū sanitati opponatur ægritudo, est necessariū, vt male sit dispositū. Ergo ratione suppositi, omnis morbus est dispositio præter naturam. Et hoc modo omnis morbus est in prima specie qualitatis. Quoad instrumentum, quo mediante agit suppositum, aut suppositi facultas, cum hoc instrumentum sit suppositi constitutio: sicuti, dum constitutio est secundum naturam, bona editur operatio: ita, dum est præter naturam læditur operatio. Quare ratione instrumenti præcipui omnis morbus est

De morbi natura, in genere.

Operationis tres causæ.

Operatio tribus læditur.

est constitutio præter naturam. Sed hoc loco notandum, constitutionem esse genus quoddam subalternum. Generis autem subalterni natura, cum seruetur in natura suorum analogatorum, fit vt constitutio, quæ consistit in temperie, pertineat ad qualitatem, quæ in compositione, ad magnitudinem, ad numerum, & secundum hanc rationem constitutio dirigitur ad prædicamentum quantitatis. Sicut ergo omnis morbus, ratione facultatis & suppositi est in prædicamento qualitatis: ita ratione instrumenti, id est, constitutionis, modo est in qualitatis categoria, modo in aliis. Hinc fit, vt varie morbus definiri queat. Nā ratione facultatis, morbus est læsio facultatis: ratione suppositi morbus est dispositio præter naturam: ratione instrumenti, morbus est constitutio præter naturam. Notandum autem hæc tria ita se habere, vt læsio facultatis, & dispositio præter naturam, pēdeant à cōstitutione præter naturam, non contra: & propterea tantum constitutionem, nū læsionem facultatis, non dispositionem præter naturam esse morbum, ex vsu indicātem vtile. Non tamen hoc est statuendum de omni constitutione præter naturam: nam obstructio, verbi gratia est cōstitutio præter naturam non tamen ex vsu, quia sublata obstructionis causa, ilico obstructio tollitur. Et hoc significauit Gal. cap. 1. l. 1. de loc. aff. inquiens, dari morbos vsque adeo solutu faciles, vt quamprimum tollitur causa efficiens, ilico euanescat morbus. Hinc facile colligitur, constitutionem esse causam continentem (de qua tot nugas proferunt multi) & læsionis facultatis, & dispositionis præter naturā. Quamobrem, necessario morbus fit, quoniam facultas læditur: læditur autem facultas, quia suppositum male disponitur: Suppositum autem male disponitur seu afficitur, quoniam eius organum læditur, quoniam redditur præter naturam suppositi constitutio. Morbus ergo formaliter est læsio facultatis. At si definiatur effectiue, & primum non ex vsu, id est, vt non indicet vtile, est dispositio præter naturam. Quod si definiatur effectiue: sed ex vsu, est constitutio præter naturam.

Morbus varie definiri potest, pro varia consideratione læsæ operationis.

Τὸ συνεκτικὸν αἴτιον.

Genera tussis.

Quomodo porro efficiatur tussis, colligitur è Galeno c. 7. l. 4. meth. cap. 3. & 4. l. 2. de sympt. caus. Cum igitur tussis significet strepitum quemdam, formatum in larynge, ob aërem percussum à larynge, beneficio musculorum: sciendum est, hunc non esse quemlibet aërem, sed eum, qui à pulmone

mone in laryngem effertur, & cum violentia quadam impellitur: impellitur autem ab expultrice pulmonis, vt pulmo est destinatus & attractioni & emisſioni aëris. Quare dum pulmo virtute ſua expultrice aërem expellit, duo requiruntur: ſcilicet muſculi, & id quod irritat expultricem. Muſculi quidem neceſſarij ſunt, quia pulmo ad tuſsim efficiendam impellit aërem per arterias, per tracheiam, quæ cũ ſit cartilaginea non poteſt ita conſtringi, vt noxa per aërem vehementer commotum expellatur: ideoque hæc agitatio ſine muſculis fieri nequit. Sed oportet etiam adeſſe irritans, ſeu moleſtans, quod agit in pulmones, præſertim ſecundum aſperas arterias, & potiſsimum ſecundum aſperarum arteriarum membranas, quatenus hæ membranæ ſunt ſenſus participes: Fit ergo tuſsis, quoniam aër, vi efflatus, impellitur à pulmonis expultrice, irritata, & adiuta à muſculis.

Quare tuſsis formaliter ita definiri poteſt: quod ſit vox, dependens à larynge, aërem vi efflatum percutiente. Nam vox, vt ſonus, eſt motus aëris percuſsi: ideoque ſonus in larynge, eſt motus aëris, ſed vi impulſi, ſeu efflati. Quare forma in hac definitione, eſt vox, ſeu ſonus, ſeu motus. Subiectum, eſt aer, vi efflatus. Cauſa efficiens, eſt larynx percutiens. Verum hæc formalis definitio potius pertinet ad philoſophos, nec eſt ex vſu, id eſt, non indicat vtile. Propterea tuſsis effectiue ita eſt definienda: quod ſit efflatio violenta, tracheiæ pulmonis, dependens ab expultrice, adiuta à voluntate, & irritata, vt irritans expellatur. Porro cauſa finalis hic apponitur, quia, licet agamus de tuſsi morboſa præter naturam, accidit tamen interdum, vt hæc ſit vtilis. Idem enim ſtatuit Galenus c.3.lib.5.loc. aff. vbi ait, tuſsim eſſe accidens naturale, non quod ſit ſecundum naturam, ſed quod ſit ſymptoma ſpectans ad facultatem naturalem: nam per tuſsim expelluntur quæ ſunt infeſta: ſicuti etiam expelluntur per ſternutamentum, per ſingultum, per nauſeam. Et huc etiam quadrat, quod cap. 17. lib.2. ſimpl. dicitur, tuſsim eſſe paſsionem ingenitam cauſa ſalutis, vt quæ guttur infeſtant, expellantur. Gratia ergo huius vtilitatis propoſuimus cauſam finalem. Cæterum, in finitione etiam diximus, tuſsim eſſe efflationem violentam. Sic cap. 3. lib. 2. de ſympt. cauſ. tuſsis dicitur, exitus aëris incitatus: & cap. 4. lib. eiuſd. dicitur vehementiſsima efflatio. Et com. 12. ſect. 1. lib. 1. epid. dicitur, tuſsim fieri à ſpiritu concitato, vehementer impulſo. Sed cum

Definitio formalis.

Definitio effectiua.

Finis.

Forma.

Subiectũ

cum efflatio sit symptoma, & quidem actio, necesse est, vt pertineat ad aliquod membrum: quare in definitione diximus, tracheiæ, seu asperæ arteriæ. Addimus, pulmonis: nam Galenus. cap. 5. lib. 2. de sympt. caus. ait, musculos vehementer se inicere pulmoni, vt multam, celerem, seu vehementem moueant efflationem. Et c. 10. lib. 2. de crisibus dicitur, pleuram, quæ vicina est pulmoni, huic communicare affectionem, vt fiat tussis. Patet igitur tussim pertinere ad pulmones: non tamen ad quasuis eius partes, sed ad asperas arterias. Hinc Galenus aph. 46. sect. 6. dixit: si tubercula in pectore, in pulmone exsistentia, nihil emittunt, fieri difficilem respirationem: si autem hæc tubercula aliquid emittant ad asperas arterias, tunc fieri tussim. Et cap. 8. lib. 7. de vsu part. ait: si sanguis effundatur ex arteriis læuibus in asperas, fieri tussim. Hoc modo etiam alia Galeni loca intelligenda sunt. Dum enim c. vlt. lib. 4. loc. aff. dicit, in hepatis inflammatione tussim fieri: sciendum, tussim excitari tunc, quando ab hepate caliditas, vel vapor impertitur pulmoni. Sic ca. 5. lib. 4. loc. aff. dicitur, sanguinem, guttur irritantem causare tussim: scilicet quatenus per medium guttur pulmo afficitur. His & Auicēnas assentitur, inquiens, tussi expelli nocumenta à pulmone: & addit, præter pulmonem alia etiam esse membra, sed communicātia pulmoni, cum tussis fieri nequeat, nisi vitium communicetur pulmoni: quare concludit, tussim fieri affecto pulmone, vel primario, vel per cōsensum.

Causæ.1. expellētes, seu mouentes. Facultas expultrix.

Sequitur in definitione: dependens ab expultrice. Nam statuimus, in tussi efflationem illam violentam esse actionem facultatis expultricis. Vnde Galenus, com. vlt. l. 3. de iis, quæ in offic. med. ait, tussim esse motum præter naturam facultatis naturalis, ad differentiam vitalis: & quidem, expultricis pulmonis, & pectoris. Addit cap. 4. l. 2. de causis sympt. hanc facultatem expultricem esse vnam è facultatibus naturalibus. Et cap. 6. dicit, expultricem, ob vehementem motum se concitare in tussi vehementer, ita vt tussis sit motus quidam expultricis, sed validus. Sic etiam Auicen. ait, tussim esse è motibus, quibus natura expellit, quod contristat.

Musculi pectoris.

Postea in definitione diximus: adiuta à voluntate. Nam Galenus c. 4. l. 2. de sympt. caus. statuit, musculos pectoris concurrere ad tussim, dum contrahunt pulmones. Et l. 5. de loc. aff. ait: tussim excitari à validissima & celerrima thoracis constrictione. Et c. 8. l. 4. de loc. aff. ait: sine vehementi

thoracis

thoracis constrictione tussim è statu dignam non fieri. Et com. 43. lib.2.progn.ait, tussis caussam principalem esse duplicem, vnam esse id, quod habet initium motionis, significans facultatem voluntarie motricem, quæ vna est è principalibus causis, siquidem per violentam thoracis constrictionem, spiritus foras pellitur, & secum materiam educit. Ergo prima causa è principalibus, est facultas mouens, non spiritus, vt male quidam in margine notant, qui profitentur Græcas literas, interim tamen Galenum tantum in superficie intelligunt. Notandum, quod Auicēnas dicit, facultatem hanc motricem, spectare ad musculos pectoris, & ad septum transuersum. De musculis pectus contrahentibus, difficultas non est: sed de septo. Hoc ergo, licet non contrahat pectus, sed tantum dilatet, attamen conducit ad tussim: quia dum fit dilatatio, attrahitur & inspiratur copiosus aër, per septum, qui sic copiosus attractus, mox per contractionem copiosus etiam excernitur, & sic in causa est, vt tussis vehemens fiat. Qua de re legatis etiam interpretes Auicennæ. Cæterum thoracis musculi, alij sunt superiores, alij intercostales. E superioribus concurrunt quintus & sextus musculus. Ex intercostalibus, qui pertinent ad costas exquisitas, exteriores musculi non concurrunt ad tussim, sed interiores: at exteriores, qui spectant ad costas nothas, auctores sunt contractionis, & proinde tussis. Addit Galenus cap. 15. l.de vs. part. musculos abdominis, qui & ipsi sunt auctores motus voluntarij. Præterea diximus, irrita: nam expultrix nō sponte concurrit, sed irritata. Vnde Galenus c.4.l.de sym. caus.ait, tussim esse motum facultatis naturalis, quæ cogitur à causa morbifica. Quod etiam proponit c.3.& 6.l. eiusd. Et comment. 43. l.2. progn. ait, principalem causam esse materiæ vitium, quod irritat expultricem. Postremo diximus: *vt irritans expellatur*. Hinc enim distinguitur morbosa tussis, à non morbosa. Vnde Galenus c. 4. lib. 2. de sym. caus. ait: in tussi propelli materiam, vias obstruentem: idemque ait, com. 3. sect. 5. lib. 6. epid. aph. 2. sect. 4. cap. 7. lib. 2. simpl. medicament. Porro causa irritans, secundum Auicennam, est Interna, vel Externa. Interna est vel Coniūcta, id est, immediata, vel Antecedens, id est, mediata. Coniuncta causa, secundum Auicennam est effectus causæ corporeæ, id est, effectus materiæ morbificæ: qui effectus, vel est Intemperies, vel Solutio vnitatis, vel Cōpositio morbosa. Intēperies, est

Num diaphragma ad tussim faciat.

Quinā musculi ad tussim cōcurrant.

2. Causæ irritantes.

Dyscrasia.

est calida, vel frigida, vel humida, vel sicca, vel sine materia, vel cum materia, & potest esse cum qualibet materia sanguinea, biliosa, pituitosa, & melancholica. Hic Auicennas non proponit materiam purulentam: quia cognouit, propositas materias posse in pus mutari. Deinde notandum, quod Auicennas statuat, intemperiem humidam sine materia, causam tussis esse posse. Licet enim non soluat continuum, quia tamen morbosa est, & proinde infensa potest causa esse, non quidem doloris, quia nondum fit solutio vnitatis, sed alicuius tristis sensationis: quemadmodum etiam contingit, vt ratione grauitatis, materiæ aggrauantis, fiat sensus grauitatis, non dolor, quia materia aggrauat & contristat, citra solutionem vnitatis. Eodem etiam modo, humida intemperies sine materia, quatenus noxa est, potest esse causa tristis sensationis, vt expultrix insurgat ad expellendum, sed citra solutionem vnitatis. Postremo notandum, per intemperiẽ, esse intelligendum intemperiem inæqualem, vt proponit Galenus cap. 4. lib. 2. de sympt. caus. & cap. 8. lib. 4. loc. aff. Vt plurimum autem causa tussis, est intemperies frigida: vnde Galenus ait, cap. 13. lib. 5. meth. tussim fieri, refrigeratis instrumentis spiritus: & recte quidem, nam cap. 4. l. 2. de sympt. caus. ait, si soli musculi afficiantur, non fieri tussim, sed eam effectionem, quæ dicitur κέγχρος. Sed notandum, si tussis fiat ab inteaperie sine materia, eam vocari tussim siccam, seu aridam, sicut etiam nuncupat Galenus com. 12. sect. 1. l. 2. epid. & aph. 54. sect. 4. Dicitur autem tussis sicca, quia nullum adest sputum, nulla exspuitur materia. Et hæc de intemperie.

Tussis sicca.

Soluta vnitas.

Præterea Auicennas inter causas proximas recenset solutam vnionem, quam vocat rolsolutionem singularis, vt contingit in phthisi: & hæc soluta vnitas est materiæ mordacis de qua agemus in doctrina de phthisi. Tãdem inter causas proximas, proponitur mala compositio: ad quam respiciens Auicennas dicit, tussim fieri propter Apostema, id est, tumores, & Oppilationes, quæ omnia sunt vitia in mala compositione. Vnde etiam Galenus comment. 24. sectio. 2. lib. 6. epid. ait, tussim malignam fieri ex humore, defluente à capite, ex vlcere viscerum spirabilium, ex abscessibus, ex empyemate, & frequenter ex obstructione & asperitate, quæ asperitas pertinet ad malam compositionem. Cum igitur frequenter tussis fiat propter obstructionem, seu asperitatem: hinc Galenus obstructionem potissimum proposuit, c. 7. lib. 4. meth. & cap.

Mala compositio.

& cap.4.lib.2.de symp. caus. dum ait, per tussim expelli eas materias, quæ vias obstruunt. Asperitatem proponit Gale. cap.4.lib.2.de symp.caus. cap.7.lib. de morborum different. com.12.sect.1.lib.1.epid.apho.54.sect.4. Hæc de causa intrinseca proxima.

Antecedētes causa. Quoad causas antecedentes: Auicennas proponit Repletionem, & Antecessionē causarum corporearum, ad causas coniunctas. Per repletionem intelligit materiam in corpore exsistentē, non in thorace, nam hæc esset proxima materia: materia autem corpus replens, multiplex esse potest: nimirum pituitosa, melancholica, & quælibet materia. Per antecessionem corporearum causarum, intelligit causas, & Generantes materias, & Tribuentes impetum ipsi materiæ. Causæ generantes sunt, verbi gratia, calidius hepar, vt generat bilem: sic enim caliditas hepatis est causa præcedens causas corporeas, generans causas corporeas. Sic ratione frigiditatis capitis, generatur materia pituitosa, quæ causa est tussis: vnde Galenus ait, senes tussi corripi, qui caput habent frigidum. apho.vlt.sect.3.cap.2.lib.2.de temperamen. Causæ autem antecedentes, non generantes, sed impetum, seu motum tribuentes, sunt causæ quæ efficiunt, vt materia fluat in thoracem, vel à Toto corpore, vel ab aliqua Parte, vt plurimum enim procedit à capite. Porro hic fluxus fit, vel per Transmissionem, vel per Attractionem. Causę impetum tribuentes per transmissionem, pendent, & à parte Transmittente, & à Suscipiente. A transmittente, quatenus est robusta: à suscipiente, vt est imbecillis, frigida, humida, laxā. Fluxus autem fit per attractionem, quoties pars quæ attrahit, nimirum pectus, vel Dolore vel Calore afficitur. Hæc de causis internis.

Externa causa. Quoad externas, seu primitiuas: hæ, secundum Auicennā lædunt, vel in Complexione, vel in Formis: in complexione, quatenus alterant: in formis, quoties sunt in causa malæ compositionis, seu angustiæ. Vt plurimum autem tussis fit propter aërem ambientem: propterea Hippocrates, com.24. sect.2.lib.6.epid.ait: tussim aridam, & parum irritantem fieri ex aere: vt, si homines loquantur, aut os hiet, tunc potissimum fiat tussis: quando autem non loquuntur, non fiat tussis: nam ore aperto, aër frigidus attrahitur, qui molestans causa est tussis. Sic etiam Gale. apho.15.sect.3.ait, dominante vento frigido, tussim fieri. Sed fit etiam tussis ex alia causa

refrigante, nimirum è niue & glacie, quæ pectori sunt inimica, apho.24.sect.5. Et addit Gale.cap.9. lib.10. meth. quandoque medicamentum frigidum, thoraci admotum, tussim excitare. Auicennas addit fumum, puluerem, cibos acidos, ponticos, portionem cibi vel potus, quæ tempore masticationis, aut potionis, ob hominum negligentiam, dum simul loqui & edere volunt, descendit in tracheiam. Et hæc de definitionis explicatione.

Differëtia. Sequuntur differentiæ: & primum à forma: cum enim tussis sit efflatio, hæc efflatio Magis vel Minus est vehemens. Subiectum est pulmo: qui afficitur secundum asperas arterias, easque vel Omnes, vel Aliquas: & si secundum aliquas, vel secundum Dextram partem, vel secundum Sinistram. Ratione causæ efficientis, cum ea sit facultas expultrix, vt irritatur ab aliqua causa morbifica: dicendum, hanc causam esse Internam, vel Externam: internam, esse Proximam, vel Remotam: externam, vel Necessario, vel Non necessario occurrentem. Non facimus mentionem istarum differentiarum tussis, quibus dicitur Arida, vel Humida: nam hæ sunt differentiæ accidentales, quæ non pendent à definitione. Arida est tussis, in qua nihil exspuitur, com.17. sect.2. lib.6. epid. & com.14. sect.1. lib.1. epid. quod fit, vel quia non adest materia: vel quia materia quæ adest, excerni non potest, propter viscidi tatem, crassitiem, aut tenuitatem.

Signa. Tussis in genere facile cognoscitur, è strepitu illo euidenti.
1. Quoad differentias, primo desumptas à forma: vt tussis est efflatio vel magis, vel minus violenta: hæc facile cognoscitur, ex ægri relatione, qui magis minúsve violentam esse tussim ait.
2. Quoad differentias à subiecto: si pulmo secundum asperas arterias omnes afficiatur, tussis est admodum acerba, & omnis decubitus est molestus: si autem lædatur pulmo secundum partem, tunc percipitur noxa in parte dextra vel sinistra, & patientes cōqueruntur magis de vna parte, quam de alia.
3. Quoad causam efficientem tussis: num sit interna, vel externa, referet patiens: qui etiam poterit narrare, quænam sit causa: verbi gratia, quod tussi fuerit correptus, post admotum thoraci medicamentum frigidum. Si vero patiens affirmet, nullam esse prægressam causam externam; colligitur, tussim produci à causa interna. Et hæc est immediata, vel mediata, Immediata est intemperies, mala compositio, soluta vnitas. Intemperies esse cognoscitur, quando nullum adest

adest signum, vel malæ compositionis, vel solutæ vnitatis; de quibus signis in suis capitibus. Si igitur nullũ sit signum aliorum morborum, & indicium sit intemperiei: cognoscitur dyscrasiam esse sine materia, si tussis prorsus sit arida: nam licet interdum etiam in dyscrasia cum materia nihil excerni queat, vt & tunc arida sit tussis: nihilominus hæc tussis non est prorsus arida, sed dum perseuerat, necessarium est, vt aliqua portio materiæ amittat viscidicatem aut crassitiem, & sic aliquid excernatur. Et cum intemperies possit esse calida, frigida, humida, & sicca: calida, cognoscitur è sensu caloris in thorace seu pectore: item è siti, non qualibet, sed quæ frigida inspiratione sedatur, non exspiratione (*omnis quidem sitis pertinet ad os ventriculi: sed causa principalis sitis, interdum est in ore ventriculi, & tum sedatur potione: interdum residet in pulmone, intemperie calida affecto, quæ communicatur ori ventriculi, vnde etiam sitis fit, quæ inspiratione aëris frigidi sedatur: & hæc est illa sitis pulmonis, quæ calidam intemperiem pulmonum indicat:*) indicatur etiam è rubedine faciei: dum enim pulmo est iusto calidior, fit euaporatio in faciem: præterea indicatur è pulsu magno, dilatantur enim arteriæ, dum pulmones sunt calidiores & latiores, vnde magni pulsus: indicatur denique è causis prægressis, verbi gratia, si prægressæ sunt causæ calefacientes: sed cognoscitur etiam è iuuantibus, quia calida nocent, frigida iuuant. Frigida intemperies ex oppositis facile cognosci poterit: quia oppositorũ eadem doctrina. Signa ergo erunt, quod homines non sentient caliditatem in pectore: nec sitis erit intensa: nam ratione tussis commouentur pulmones, & agitati incalescunt, vt fiat quidem sitis, sed admodum exigua. Reliqua signa patent, &c. Sicca intemperies inde cognoscitur, quod augetur motu, fame, & aliis causis siccantibus. Humida cognoscitur è causis oppositis, & præsertim si prægressæ sint causæ humectantes. Compositæ intemperies è signis complicatis cognoscuntur. Quoad cognitionem materiæ: morbifica materia indicatur è sputo: nam si fuerit dyscrasia sine materia, nullum est sputum. Species autem materiæ, cognoscitur è sputo determinato. Verbi gratia, si per tussim excernatur pituitosa materia, iudicabitis tussim originem ducere à pituita. Quoad malam compositionem, hæc est, asperitas, obstructio, tumor. Asperitas cognoscitur è tussi sine sputo: præterea è causis prægressis, quæ habent vim exasperandi

de quibus suo loco dictum. Obstructio cognoscitur è difficultate spirandi:praeterea è praegressis causis,quae obstruere possunt,verbi gratia, e victu crassefaciente. Tumor cognoscitur è propriis capitibus:verbi gratia, si fiat tussis ob tumorem pleurae,è capite proprio cognoscetur. Soluta vnitas vt sit cognoscenda,petatur è cap. de phthisi. Quoad causas internas mediatas:hae sunt vel repletio, vel antecessio causarum,&c.Repletio cognoscitur è propriis signis,indicantibus plenitudinem:de quibus in proprio capite. Quoad antecessionem causarum,hae sunt vel generantes,vel tribuentes impetum.Generantes cognoscuntur è suis signis:de quibus in propriis locis.Verbi gratia, si gignatur pituita à cerebro frigidiori,erunt signa cerebri frigidi.Quoad causas tribuentes impetum:cum hic impetus, seu fluxus fiat vel per transmissionem, vel attractionem : cognoscitur fieri per attractionẽ,vbi in thorace erit dolor,vel calor.Si haec nõ adsunt: indicium est materiam fluere per modum transmissionis.

Indicationes. Quoad indicationes, cum tussis sit efflatio violenta pulmonis,dependens ab expultrice irritata : Efflatio seu causa formalis non indicat, non est ex vsu : quia dependet à causa efficiente. Subiectum est pulmo, qui secundum suam proportionem requirit simile, quod pneumonicũ dicere liceat. Effectrix causa est expultrix irritata. Causa igitur expultricem irritans,cum sit interna,vel externa:interna, proxima, vel remota:proxima,morbus, & primum morbus in intemperie:oritur ergo indicatio alterandi per contrarium, &, si intemperies habeat materiam morbificam annexam,materia suas habet indicationes:prout ea materia est mistum preter naturam, laedens pulmones, quemadmodum in methodo medendi fusius declarauimus. Praeterea morbus, vt immediata causa:est mala compositio:nimirum asperitas, quae indicat laeuigans:item obstructio, quae ipsa non indicat vtile:sed obstructionis causa, siue materia:quae copiosa, indicat imminuens, crassa attenuans, viscida detergens. Morbus etiam est tumor, ratione malae compositionis. De remotis indicationibus,in propriis agemus capitibus. Verbi gratia, de Pleuritide.Quoad solutam vnitatem : de huius indicationibus dicendum capite de Phthisi. Causa interna non proxima,est repletio, vel antecessio causae. Repletio indicat vacuans:idque varium, pro repletionis diuersitate. Verbi gratia, si repletio sit sanguinea, indicat sanguinem vacuans, &c.

&c. Quoad antecessionem causarum: hæ causæ sunt vel generantes, vel tribuentes impetum. Causæ generantes contrarium indicant: exempli gratia, si causa seu materia tussis generetur à frigidiori cerebro, oritur indicatio calefaciendi. Si sint causæ tribuentes impetum: verbi gratia, si tussis fiat per modum transmissionis, cum pulmo recipiat ob imbecillitatem, humiditatem, laxitatem, oritur indicatio densandi, &c. Si per modum attractionis: si ratione caloris, oportet refrigerare: dolores lenire. Si denique causa sit extrinseca: non indicat, nisi sit præsens, & intra corpus: & prout ea causa varia est, pro eo varia indicat, exempli gratia, si tracheiā ingrediatur mica panis, est vacuanda, &c.

In genere autem hic nihil prædici potest: modo enim tussis periculosa, modo non. Ratione differentiarum formalium: vt efflatio in tussi est magis vel minus violenta: ita magis vel minus intenditur periculum: vnde Auicennas ait, tussim vehementem, perducere ad sputum sanguinis. Quoad differentias à subiecto: prout pulmo secundum plures partes est male affectus: pro eo periculum augetur. Quoad differentias à causa efficiente: pro malignitate, vi ac potentia causæ irritantis, augetur periculum. Vnde Galenus, commen. 18. sectio. 3. lib. 6. epid. ait, periculosam esse tussim, si humor à capite destillans, fuerit tenuis, acris: siue fiat excretio, siue non: si enim non fiat, putrescit materia, & pulmones erodit: si autem fiat excretio materiæ tenuis & acris, fit tussis admodum violenta, vi cuius caput repletur, & rursus materia destillat, facitque vt vas aliquod frangatur. Contra vero tussis periculosa non est, si fiat ex intemperie, ex asperitate, è qualitate ambientis. Et hinc cap. 9. lib. 10. meth. Galenus ait, si tussis fiat è medicamento refrigerante, thoraci apposito: si auferatur medicamentum frigidum: tussim sedari. Et cap. 4. lib. 2. de sym. caus. ait: hanc tussim tolli per spiritus cohibitionem facile, nisi forte valida sit intemperies. Non tamen prorsus despicienda tussis, quæ fit ex intemperie: nam cum Galeno capite 13, libro 5. metho. adolescens quidam, ob frigiditatem, sanguinem exspuit ad dimidiam heminam. *Prognostica.*

Materiæ cheirurgicæ, respiciunt vel sanguinem, vt Venæsectio: vel quamlibet materiam, vt Fonticuli. Cum ergo tussis fiat à varia causa, quælibet materia potest administrari: de quibus in propriis capitibus: verbi gratia, si tussis fiat *Curatio.*

vi pleuritidis, de venæsectione in eo loco diligenter loquemur. De fonticulis, si fiat è destillatione, egimus supra, cap. 27. lib. 1. de catarrho. Circa sanguinem id monuisse sat sit: venam in omni morbo secandam esse, si sanguis peccet, vel vt causa principalis, vel sine qua non, idque tum habere locum, si sanguinis peccatum sit vehemens, secundum formam, qualitatem, vel motum: vbi tamen necessarium etiam est, vt vires permittant.

Medicamenta. *Intercipientia.* Medicamenta respiciunt Totum, vel Partem affectam, scilicet thoracem. Quæ totum respiciunt, pertinent ad discursum generalem. Medicamenta thoracis sunt, Intercipientia, Vacuantia, Alterantia. De intercipientibus Galenus cap. 4. lib. 7. κ. τόπ. Talia sunt *sacchar. viol. bolus Arm. santali, cydonia, tragacantha, corallia, terra Samia, balaustia, hypocistis, amylum, hyoscyamus albus, succus acaciæ, succus symphyti, plantaginis, papauer, Galenus etiam opium addit: quod fermentatum esse oporteret, sed nemo vestrum propinet.* Hæc medicamenta intercipientia probantur in tussi à materia calida: cuiusmodi est biliosa materia, item pituitosa salsa: præterea si tussis materia sit tenuis. At si materia sit frigida, propositis adiiciantur *myrrha, mastiche, thus. Notandum circa papauer, quod etiam probatur cap. 31. lib. 1. de alim. ex eo confici Diacodeion, de quo cap. 2. lib. 7. κ. τόπ. Capita scilicet papaueris macerantur ex aqua per diem naturalem: lento igne coquuntur donec flauescant: deinde succus exprimitur: post additur mellis dimidium, & decoquitur ad mellis Attici consistentiam. Sed aduertendum aquam debere esse puram: non destillatam, quæ fluxerit per canalem plumbeum, posset enim esse causa dysenteriæ: Potestis etiam loco mellis accipere saccharum, & medicamentum conficere in forma solida, in rotulis. Interdum loco mellis sapa sumi potest: præsertim si fluxus sit violentus.* Huius medicamenti beneficio somnus conciliatur, & materia fluẽs intercipitur. Quoad rectam eius administrationem. *dosis* sit moderata, duo cochlearia satis magna: quæ dosis augeri vel minui potest, pro copia & qualitate destillationis, & ratione corporis patientis: nam frigidioribus, senibus, & hyeme, dosis sit minor: calidioribus, maior. Quia ergo quantum agendum sumitur ab actione indicantis: ideo Galenus respicit ad actiuitatem materiæ indicantis, cuius summa actio, tanquam à signo significatur à copia & qualitate materiæ. Ibidem Galenus, respiciens ad permittentem virtutem, proponit temperaturam, ætatem, anni tempus: dum enim, verbi gra-

Διακωδειῶν.

tia, materia est copiosior, calidior, tenuior: est maioris actiuitatis, quæ significatur à copia, qualitate: & hęc indicat quantum agendum. Virtus autem robusta permittit: quæ signis his deprehenditur, nimirum temperatura calida, ætate florente, ambiente calido. Quod si horum opposita affuerint, medicamentum in minori dosi administrandum, quia est minor actiuitas, & virtus imbecillior. Quoad *modum*, possumus vti in forma mollis electarij, seu opiatæ, & in rotulis: pro patientis placito. Quoad *quando* agendum: Auicennas in cap. de catarrho monet: intercipiens medicamentum non esse exhibendum, quando materia est in pectore: nam; cum quando agendum indicetur à præsentia indicantis, quamuis assit indicans, materia sc. fluens: attamen si contingat vt materia sit fluxa in pectus, hæc materia prohibet intercipiens. Errant igitur medici, qui assiduo intercipientibus vtuntur. Quoad *vbi* agendum, cum materia habeat consistentiam in ore, medicamenta ori sunt applicanda.

Sequuntur ea, quæ vacuant materiam in pectore contentam: *℞. syr. de prassio, oxymelitis scillit. ana* ℥ j. *piperis albi* ℈ x. *pinearum, penidiorum ana* ℥ ß. *Misc. fiat eclegma.* Hæc medicamenta necessaria sunt, quia alias materia in pectore consistens sensibiliter euacuari nequit, cap. 32. lib. 3. de offic. med. Explicanda autem horum medicamentorum facultas. Tussim excitant mordentia & pinguia. cap. 16. lib. 2. simpl. nam tussis fit, dum in gutture, seu principio tracheię est inæqualitas: (per viam enim æqualem aër sine tussi fertur) quam viæ inæqualitatem mordacia inducunt exasperando, pinguia illinendo & replendo. cap. 17. lib. 2. simpl. Inter leuiter mordacia numeratur *melicratum, oxymeli:* melicratum probatur in materia crassa: oxymeli in viscida, quia hoc maiorem habet vim detersoriam, com. 2. lib. 3. de ratione vict. (*Hippocrates com. 10. lib. 3. de ratione vict. ait, melicratum pulmonem mollire, sputum mediocriter educere, tussim mitigare, habere vim attenuandi: quamuis plus quam mediocriter sputum viscidum faciat: at si melicratum sputum faceret viscidum, obesset? Galenus ait, Hippocratem per emphasin locutum esse: cum enim melicratum non valenter attenuet: si contingat materiam esse admodum crassam & viscidam, cum hanc nequeat vincere & attenuare, relinquit viscidam, non facit viscidam.*) Sed ad rem: in crassa materia probatur melicratum, in viscida oxymeli. Ratio petitur è com. 2. lib. 3. de vict. acut. vbi Galenus dicit, humores

Expectorantia.

Obiectio soluitur.

per tussim vacuandos debere esse consistentes moderate: tenuiores enim & fluidiores effugiunt aerem, & ab eo impelli non possunt: viscidiores autem nimis hærent: & crassiores iusto non cedunt. Quare crassiores sunt attenuandi, medicamentis moderate humidis, vt melicrato, quod moderate attenuat. Viscidiores humores expectorandi sunt: id quod fit, non iis quæ humida tãtum sunt, sed insuper etiam detersoriis, vt ex oxymeli. Idem testatur Galenus cap. 8. li. 4. loc. affect. Hinc Auicennas probat *syrupum de hyssopo, vbi opus est abstersione.* Et Galenus cap. 1. lib. 7. *κ. τόπ.* hæc medicamenta in tres classes diuidit: alia enim læuigant asperitates, & illita inæqualitatem promouent, sicque tussis sunt causa: vt, quæ conficiuntur *è passo, è gummis, tragacantha, glycyrrhiza, amylo, pineis, penidiis, syrupo violaceo, saccharo candito, &c.* Alia contraria his sunt, nimirum mordacia: quæ probantur, si materia euacuanda sit copiosa, crassa, viscida: talia conficiuntur *è pipere, cassia lignea, cinnamomo, galbano, resina terebinth. vnde Galenus cap. 8. lib. 2. de antid. ex his conficit medicamentum, quod vocat Athanasiam, efficacissimum: hoc modo. ℞. piperis albi ℈ xl. costi, meu, asari, agarici, scordij, dauci Cretici, petroselini ana ʒ ß. croci, myrrhæ, ana ʒ j. cinamomi, cassiæ ligneæ, flo. iunci odorati ana ʒ j ß. mellis, quantum sufficit, Dosis, auellana.* Tertio sunt alia medicamenta media, quæ leuiter, citra acrimoniam, detergent: & probantur in tussi, quæ fit à materia non admodum copiosa, nec viscida. Fiunt *è succo ptisanæ, ex amygdalis dulcibus, fabis elixis, &c. cuiusmodi etiam potest esse buglossa, est enim calida & humida, coctaque cum melicrato conuenit in tussi cum asperitate, lib. 6. simpl. cap. de buglossa. Huius classis etiam est caro dactylorum.* Hæc & similia maxime conueniunt in tussi ex asperitate, quæ scilicet habent aliquam humiditatem, & non mordent, cap. 95. art. med. Iam formulam proponemus: *℞. piperis albi ℈ x. syrupi de prassio, oxymelitis scillitici ana ℥ j. penid. pinearum ana ʒ ß. Misc. pro lambitiuo. Ratio est: quia cito, tuto, iucunde curandum. Vt cito curetur, materiæ morbificæ opponenda sunt contraria: Supponentes ergo materiam euacuandam esse pituitosam, frigidam, crassam, viscidam: proponimus piper, quod calefacit & attenuat: item syrupum de prassio, cum oxymelite scill. quæ calefaciunt, attenuant, detergent. Hæc tria, quia sunt materiæ contrariæ indicantis, constituunt basin huius medicamenti. Vt autem tuta sit euacuatio, oportet permiscere penidia, pineas, quæ obtundunt reliquorum acrimoniam, quæ aliàs guttur abradi posset.*

 Medica

Medicamenta basis sunt in maiori copia: nec enim oportet è toto vim basis vincere, sed solum contemperare. Tandem, vt euacuatio fiat cum facilitate & iucunditate: medicamentum hoc est confectum è dulcibus & iucundis pineis & penidiis. Sed notandum, in tussi à pituita frigida, crassa, & viscida, non semper propositum medicamentum idem esse administrandum, & eodem modo: sed vario modo esse componendum. Quare diligenter aduertendum, quæ sit actiuitas materiæ euacuandæ, & partium, in quas medicamentum inducitur. Quo enim materia fuerit frigidior, copiosior, crassior, viscidior: eo maiorem materiæ actionem significat: & propterea basin è summa dosi medicamentorum conficere debemus. Quoad partem: pars est os & guttur: os, quo magis abhorret ab amaris, eo maior dosis esse debet dulcium, nisi forte patiens habeat aluum fluidam, infestetur vermibus, &c. tunc enim à dulcibus abstinendum. Quoad guttur: si fuerit aridius, & satis laxum, vt possit exulcerari: minuenda est dosis acrium medicamentorum. *Vsus* remedij huius: Si materiæ euacuandæ summa fuerit actiuitas, verbi gratia summa dosis erit ℥ j. Quoad *modum*: si materia vacuanda fuerit admodum contumax, insignis resistentiæ, difficilis passionis: debetis exhibere medicamentum minus fluidum: si contra, magis fluidum, vnde lambitiuum cum diluto permisceri potest. *Tempus* est, vbi adest materia, & nihil prohibet, id est, vbi totum est vacuatum, & ventriculus non est repletus.

Tandem κατ' ἰδιοσυγκρασίαν hoc in affectu nonnulla prodesse creduntur, quod occulta quadam vi pulmones mirifice roborent: huius generis est *fere omnis pulmo, præcipue tamen vulpis. Hinc laudatur eclegma e vulpis pulmone. Et quidam è pulmonibus vulpis, vituli, & castrati, additis saluia, hyssopo, capillis Veneris, radicibus ari & glycyrrhiza, &c. liquorem vitreis organis eliciunt: huiusque ℥ iiij. cum sacharo crystallino albo propinant.* *Pneumonica.*

CAPVT II.

De Respiratione deprauata.

DEPRAVATA respiratio pertinet ad vitia pulmonis: & intelligimus respirationem crebriorem. *Nomen.* Hæc autem est motus deprauatus pulmonis, dependens ab angustia bronchiorum. Pro in- *Definitio.*

tellectu huius definitionis quædam de respiratione secundum naturam dicemus.

Respiratio secundum naturam. Respiratio secundum naturam, est motus eleuationis & depressionis pulmonum, procedens à thorace, causa vitæ. Vnde Galenus cap.3.lib.7.de administra.anatom.dicit, respirationis secundum naturam principalia organa esse tria: scilicet pulmonem, thoracem, & cor: pulmo est organum principale, vt dilatatur & comprimitur, vt afficitur & patitur, non vt agit: ergo in respiratione inter membra quæ afficiuntur, pulmo principalem tenet locum. Thorax, est principium seu organum respirationis, in ratione agentis: habetque se thorax ad respirationem, vt oculus ad visionem: sicuti enim visio est præcipua oculi actio, ita respiratio est præcipua functio thoracis. Ergo thorax est præcipuum organum in ratione agentis, vt agit per musculos, & potissimum per septum transuersum: vt iure voluntaria sit respiratio, quæ ita ad thoracem pertinet, sicut ambulatio ad crura, cap.9.lib.1.de difficili respiratio. Cor etiam præcipuum est organum respirationis, non quod afficiatur, nec in ratione agentis, sed in ratione finis: nam respiratio propterea fit, vt cordis calor refrigeratione & ventilatione seruetur. capite 9. libro septimo, de vsu part. Cum igitur in respiratione pulmo principaliter afficiatur: thorax principaliter agat: & cor sit organum, seu membrum, propter quod pulmo afficitur à thorace: Sequitur, quod crebra respiratio morbosa præter naturam, sit motus præter naturam pulmonis, dependens ab angustia bronchiorum. Formalis causa est motus prauus, corruptus, præter naturam: qui motus est affectio, ratione pulmonis: actio autem ratione thoracis.

Forma.

Subiectũ. Subiectum est pulmo, qui in respiratione naturali recte afficitur, recte comprimitur & dilatatur: in respiratione autem prætèr naturam, male afficitur.

Causa efficiens. Effectrix causa est angustia bronchiorum pulmonis, cap.10. lib.1. de difficili respirat. (respiratio crebra, quæ per cursum fieri solet, non est præter naturam, sed quæ fit ob angustiam bronchiorum.) Porro angustia est genus quoddam, quod prædicatur de Coalescentia, Subsidentia, Compressione, Constipatione, & Obstructione. capite 7. libro de differ. morb. & de caus. morb. Coalescentia ab hoc negotio excluditur, quia sequitur vlcus partium: dum autem pulmones exulcerantur, moriuntur potius homines, fitque

Coalescentia.

potius

potius phthisis, quam vitium de quo iam loquimur. Subsidentia potissimum fit à causis astringentibus & refrigerantibus: causæ autem hæ refrigerantes & astringentes, rationabiliter potius sunt excludendæ, quia asperæ pulmonis arteriæ, cum donatæ sint substantia dura, cartilaginea, non possunt subsidere, vel per astringentia, vel per refrigerantia. Subsidentia autem, vt monet Auicennas, quandoque sed raro fieri potest ob ariditatem, arefactionem. Auicennas etiam proponit respirationem morbosam fieri posse à causa refrigerante: sed non ea ratione, quod ob frigiditatem bronchia subsideant: verum quia ob hanc generatur & colligitur materia pituitosa, crassa, quæ postea difficilem redit respirationem. Compressio hic locum habet, quæ fit à materia, quæ est extra bronchia, videlicet circa vertebras thoracis, vt contingere solet in gibbositate, commen. aphor. 46. sectio. 6. itē à materia exsistēte in pulmone, sed extra asperas arterias, vtpote si materia repleat pulmonis arterias non asperas, sed leues. c. 11. l. 1. de diff. resp. qualis respiratio morbosa corripuit Medicum illum Antipatrum, cap. vlt. lib. 4. loc. aff. Hæc materia, compressionis causa, esse potest & Vapor, & Minera: Vapor, copiosus & crassus: Minera, potissimum pituita: item tuberculum, tumor, qui in thorace exsistens comprimit bronchia. Constipatio etiam locum habet, & proponitur, cap. 11. lib. 1. de diff. resp. producitur à tuberculo crudo exsistente intra bronchia: nam si extra, fit compressio. Obstructio etiam causa esse potest crebrioris respirationis: fit à materia copiosa, vel crassa, vel viscida: potestque esse Vapor & Minera, verbi gratia pituita, quæ sit intra bronchia, non extra, lib. 4. de rat. vict. Et hæc ea est species difficilis respirationis, quæ vt plurimum accidit. Hæc autem materia vel in pulmone generatur, ob intemperiem pulmonum, præsertim frigidam, vel quandoque gulæ, com. 26. sect. 3. aphor. interdum à capite fluit, vel ab aliis etiam partibus, vel à toto: & hæc fluxio fit vel transmissa, vel attracta. Transmissa, & proinde recepta ob imbecillitatem pulmonum, ob frigiditatem, humiditatem, laxitatem: quemadmodum attrahi solet, vel ratione doloris, vel caloris.

Subsidētia *Compressio* *Cōstipatio.* *Obstructio.*

Motus hic deprauatus differentias admittit secundum Magis & Minus prout est magis vel minus frequens. Si enim est minus frequens, minus densus, vocatur Difficilis anhelatio seu respiratio: si magis densus, dicitur Asthma, & omnes asthmatici

Differētia.

asthmatici nuncupantur, com. aphor. 46. sect. 6. si maxime sit frequens, vocatur Orthopnœa, com. 21. lib. 4. de rat. vict. quia ægrotantes non possunt respirare, nisi recta ceruice. Ratione subiecti, id est, bronchiorum, vel afficiuntur Omnia pulmonis bronchia, vel Quædam: & si quædam, vel Dextra, vel Sinistra. Ratione causæ efficientis, hoc malum fit ab angustia, quæ est Subsidentia, Compresio, Constipatio, vel Obstructio.

Signa. In genere frequens respiratio facile cognoscitur: distinguendũ tamen est è c. 4. & 7. lib. 4. de loc. aff. nũ fiat ratione ardoris, vel imbecillitatis, vel potius ratione angustiæ. Si ob ardorem: cognoscitur, quia respiratio est maior & frequentior, cum caliditate: apparet thoracis calor & faciei rubedo: quia dum pulmones incalescunt, & thorax feruet, fit euaporatio in caput, vt facies rubeat. Si ob imbecillitatem: non adsunt signa ardoris, desiderantur signa angustiæ: narium pinnæ euidentisime contrahuntur, & thorax collabitur. Si ob angustiam: cognoscitur, quia totus thorax, celeriter & frequẽter dilatatur, nec adsunt imbecillitatis signa. Et ex his facilè cognoscuntur differentiæ formales, an respiratio sit magis vel minus frequens: nam si fuerit difficilima respiratio, coguntur sedere, quando scilicet est orthopnœa: quod non contingit, vbi est valde frequens. Subiectum etiam, seu locus affectus facilè cognoscitur: nam si affecta sint omnia bronchia, sæuisima est læsio: si non omnia, mitior est affectio. Vtrum affecta sint bronchia dextra, vel sinistra: cognoscitur è vario decubitu, prout magis patiuntur si in vno latere decumbant, quam in altero, vt de tusi diximus. Quoad causam efficientem: si fuerit subsidentia: indicatur è pulsu duro: præterea adest situs, lingua est aspera, prægressæ sunt causæ exsiccantes. Compresio cognoscitur, quia difficilior erit inspiratio, quam exspiratio: quia compresio fit à materia extra meatus. Cum autem compresio fiat à materia, cognoscere etiam oportet, quæ sit hæc materia, & quis locus materiæ. Materia potest esse vapor vel minera. Si vapor, non aderit sensus grauitatis: contra, si minera. Quoad locum, in quo detinetur materia, compresionis causa: si materia resideat in læuibus arteriis, atque ita fiat compresio asperarum arteriarum, secundum Galenum cap. vltim. lib. 4. loc. affect. cognoscitur ex inæqualitate pulsus, contra, si fuerit extra læues arterias. Quoad constipationem

tionem, quæ producitur à tuberculo, cognoſcitur, quia difficilis eſt reſpiratio, ſed citra ſtertorem, quia non adeſt materia, quæ petat laryngem, quæ ſit in cauſa, vt non fiat ſonus acutus: ſed potius ſit difficilis reſpiratio, citra hunc ſtertorem: difficilis hæc reſpiratio fit ſenſim, quoniam tuberculum paullatim generatur: eſtque difficilis illa reſpiratio aſsidua, quia ſemper eſt præſens tuburculi materia. Obſtructio cognoſcitur, quia eſt difficilis reſpiratio, ſed cum ſtertore: nam materia ſui humiditate (vt de voce diximus) eſt in cauſa, vt aër pertingens ad laryngem non efficiat vocem ſonoram, ſed potius cum ſtertore & inæqualitate: prætere a cognoſcitur, quia fit ſubito, & deſinit difficilis reſpiratio per excretionem materiæ. Quæ autem materia ſit, cognoſcitur è propriis ſignis: verbi gratia ſi ſit pituita, excernetur pituita: ſi pus, hoc excernetur.

Præſidia ſumuntur ab eſſentia indicantis: ideóque confugiendum ad cap. 6. libr. 7. κ. τόπ. Forma nihil vtile indicat. Subiectum eſt pulmo, qui requirit potius, quam indicat: quia eius proportio latet. Quoad cauſam efficientem: anguſtia nō eſt ex vſu: ſpecies etiam anguſtiæ non ſunt ex vſu, quia licet morbi ſint, remota tamen cauſa ilico euaneſcunt, libro primo, de loc. affect. Quare cauſæ anguſtiæ ſunt ex vſu. Subſidentiæ ergo cauſa, cum ſit ſiccitas, indicat humidum. Compreſsionis cauſa, ſi fuerit vapor, indicat diſcutiens, ſiue vacuans per inſenſibiles meatus: ſi minera, hæc varias habet indicationes, pro vario peccato: vt, verbi gratia ſi vacuanda, detergenda, attenuanda: reſpiciendo ad copiam, craſsitiem, viſciditatem. Stipationis cauſa, nimirum tuberculum crudum, eſt concoquendum, attenuandum, materia vacuanda, vt loco cit. Galenus docet. Si obſtructio ſit: cum huius cauſa ſit materia copioſa, craſſa, vel viſcida: patet quid indicet hæc materia. *Indicationes.*

Malum in genere graue eſt, quia reſpicit vitam: cum adempta reſpiratione fere de vita actum ſit. Quoad differentias formales: maius eſt periculum, quo reſpiratio difficilior: vnde orthophnœa periculoſior eſt aſthmate, cæteris paribus. Quoad differentias à ſubiecto, grauius eſt malum, ſi totus pulmo afficiatur. Quoad differentias à cauſa efficiente: ſi fuerit ſubſidentia, malum eſt periculoſiſsimum: quia partem impenſe exſiccatam humectare difficile eſt. Compreſsio, ſi fiat è vapore, minus periculoſa: ſi è minera, vt *Prognoſtica.*

pituita, difficilius superatur. Si fuerit causa tuberculum, adhuc est peius: vnde Hippocrates aphorism. 46. sectio. 6. dicit: qui gibbi ex asthmate fiunt ante pubertatem, moriuntur: nam tubercula augentur, & thorax angustatur: vnde sequitur suffocatio. Quo ergo tubercula maiora, eo maius periculum, Idem de constipatione dicendum: difficilis enim respiratio à constipatione orta, admodum periculosa est, quia fit è tuberculo. Cæterum, tuberculum minus durum, est magis periculosum: propterea quod deducitur ad suppurationem, vnde fit phthisis. Quoad obstructionem: si fiat è vapore, vitium minus periculosum: si è pituita, magis periculosum: si è pulsu, vt in empyemate, malum periculosissimum. Postremo maximè augetur periculum, si vires sint imbecilliores, quales esse solent potissimum in senio extremo, com. aphor. 40. sect. 2.

Curatio extra accessionem. Venæsectio. Materiæ referuntur ad Totum, ad Pectus, & ad Paroxysmum. Ad totum refertur potissimum materia cheirurgica. Ergo, quoad venæ sectionem: si vrgeat necessitas, secundum Paulum vena secetur, & sanguinis detrahatur, quantum vires permittunt. Fiat autem hoc antequam medicamenta thoraci applicentur ratione pituitæ: alias sanguis in thoracem attrahetur. Auicennas dicit in asthmate à vapore fumoso, & ab humore in sinistro cordis ventriculo, conferre sectionem basilicæ venæ sinistri brachij. Hic respicit Auicennas ad feruentem sanguinem, in sinistro cordis ventriculo: quia in hoc magis feruet. Quod si alia sanguinis fit subsistentia: vt si asthma foueatur à suppressione hæmorrhoidum: hæ aperiendæ, non basilica. Præterea in asthmate inueterato, quod aliis remediis non cedit probatur vstio, secundum collum, pectus, dorsum (nisi enim ad vstionem deueniatur, moriuntur) circa medium vertebrarum, & circa medium costatum. Sint autem vstiones mediocriter latæ: & mediæ inter superficiem & profundum: sinendumque vt vlcera vstione excitata diu fluant. Aetius ita administrat: Quoad quantitem: vstiones sint satis latæ, mediocriter profundæ, pro actiuitate materiæ: ideóque cum materia sit insignis actiuitatis, vstio non debet esse angusta, sed lata. Quoad modum: fieri debent ferro, modo magis, modo minus candente, prout maior vel minor est materiæ resistentia. Quoad tempus: oportet his vti, dum adest præsentia indicantis, quod nimirum tunc temporis maximè possit

Vstio, ad materiam, quæ pertinaciter bronchiis adhæret.

Cap. 37. l. 8.

posſit & vrgeat. Ad vſtiones igitur deueniendum, ſi materia morbifica non cedit aliis remediis: & oportet vlcuſcula diu fluere, & diu eſſe præſentia, prout materia morbifica ſua præſentia magis perſeuerat. Quoad vbi: vſtiones ſunt efficiendæ in collo & thorace: ibi enim materia habet ſubſiſtentiam, & per illam regionem eſt ductus aſperæ arteriæ. Sunt autem efficiendæ vſtiones in ſpatiis intermediis vertebrarum & coſtarum: nam oſſa prohibent exitum materiæ. Quod ſi materia fluens, quæ hoc malum fouet, prodeat à capite: non eſt imitandus Aetius: ſed vſtio facienda in ſutura coronali: quia materia non fluxa, ſed fluens, & etiam fluxura ibi iam habet ſubſiſtentiam, & vacuatur vſtione in capite excitata. Ita ſi malum foueatur à materia, quæ procedat à toto: tunc vſtiones & brachiis, & cruribus adhibendæ.

vſtio in ſutura coronali

Pharmaceia totum reſpiciens, Cathartica valentiſſima.

Medicamenta, quæ totum reſpiciunt, requirunt diſcurſum generalem, ſiue ſint lenientia, ſiue præparātia, ſiue purgantia. Id notandum: in hoc malo fortiſsima medicamenta conuenire, quia peccatum materiæ eſt vehementiſsimum, & materia diu perſeuerat. Hinc Paulus validiſsimis purgat, & continuam ſatis inſtituit purgationem: & probat etiam *colocynthidē*: Rhaſis *elaterium* (non mirum eſt quod iam pauci curantur: quia ſaltem damus parum agarici.) Elaterium ergo non tantum in hydrope dandum, ſed etiam in aſthmate & orthopnœa, cum fiunt à craſſa materia, Galenus etiam cap. vlt. libr. 7, κ. τόπ. probat vehementiſsima. Poſſumus ita præſcribere, cum Galeno. ℞. *ſinapis* ʒj. *ſalis communis* ʒß. *elaterij* g̃ xv. *terantur cum aqua, & fiant paſtilli: alternis diebus exhibeantur. Conficit autem Galenus octo paſtillos: vt in quolibet paſtillo ſint* g̃ij. *elaterij, nec tamen integra duo. Vt autem tuta ſit curatio, ante horum paſtillorum adminiſtrationem præmitti debent clyſteres: & poſt paſtillos, mulſa* ℥vj. *exhiberi debent.* Communiter practicantes noſtro tempore, exhibeat pilulas ſingulis triginta diebus, ſed neminem curant. Galeni ergo imitatione, ſi malum contumax ſit, ſuadeo, vt ſi non alternis diebus, ſaltem ſingulis quatuor vel quinque diebus exhibeatis vnum propoſitorum paſtillorum. Nam *ratione ſinapis attenuatur pituita: ratione ſalis fit deterſio viſcida pituitæ: ratione elaterij euacuatur. Mulſa autem ſuperbibitur, vt huius beneficio elaterium citius deſcendat, habet etenim vim quamdam veneficam, & naturæ*

noſtræ

nostræ aduersam, cur in parua copia sumptum valenter purget: ideoque diu in corpore morari non debet. Sic Auicennas, hac ductus ratione, post colocynthidem exhibet mulsam: exhibet autem colocynthidem, modo in maiori copia, modo in minori, prout est maior actiuitas pituitæ: si dat in minori quantitate exhibet mulsæ ℥ iij.& post tres horas, ab exhibita colocynthide, quia exigua colocynthis non potest ita obesse: si dat in maiori quantitate, exhibet mulsam copiosam, nimirum ℔ ß. & citius, id est, non post tres horas, sed post horã, ne copiosior colocynthis diu in corpore manens, obsit. Hic colocynthis est indicans, relata ad multã: (alias colocynthis, vt materia remedij, est indicatũ, seu requisitum à pituita) indicatum autem est detergens: quia enim colocynthis viscidam habet naturam, quæ facile hæret, ob id indicat detergens, cuius materia est mulsa. Quoad vsum: *quantum*, sumitur ab actione colocynthidis, ideo copiosior colocynthis, cũ sit maioris actiuitatis, maiorẽ dosin mulsæ indicat: *quando*, sumitur à præsentia indicantis, sed vehementis: copiosior ergo colocynthis, quia magis vrget, & magis est velox, ergo etiam citius mulsa exhibenda, vt non sint exspectandæ tres horæ, sed liceat propinare in parua copia statim post exhibitam colocynthidem.

Discutientia vaporẽ Sequuntur medicamenta quæ respiciunt materiam morbificam, in pectore contentam: quæ est Vapor, vel Minera. Si vapor: vti possumus *oleo de spica, laurino, rutaceo, anethino, chamamelino: item maioranã, aniso, cymino: probantur etiam diacyminum, magna antidoti.* V S V S. Quoad *Quantum*. ℞. *ol. de spica, rutacei, anethini, camæmelini ana* ℥ß. *pulu. anisorum, cymini, fœnic. ana* ℈ ß. *ceræ lotæ vino aromatico.* ℥ j ß. *Misce ad ignem, fiat linimentum.* Modus varius esse potest: vt inunctio, fomentum, emplastrum, ceratum, sacculus: pro passione seu resistentia materiæ morbificæ: Si enim vapor discutiendus fuerit frigidus admodum crassus, potius vtendum emplastris, vel ceratis, quam simplici inunctione. Tempus: post totius euacuationem: materia enim totum replens, habet rationem prohibentis.

Pituitam educantia. Si minera causa est asthmatis: videndum num sit Pituita, vel Tumor similis abscessui. Si ergo fuerit pituita: (vt plerunque:) crassa & viscida, è c. vlt. l. 7. *κ. τόπ.* probantur attenuãtia & detergentia, sed citra insignem caliditatem: fugienda frigida astringentia, nam prohibent potius dissolutionem pituitæ.

cuitæ. Auicennas etiam improbat diuretica fortia: nam hæc extrahunt subtile: & propterea opus est aliqua humiditate, vt pituita crassa educatur: quale est decoctum fœnigraci, cum ficubus, melle copioso. & passulis: loco mellis vti licet saccharo, vel penidiis, granis pini, dactylis, liquiritia, &c. quæ sunt permiscenda cum acribus detergentibus. Tale ergo cum Galeno erit medicamentum: ℞. succi scillæ crudæ, mellis ana ℥ iij. fiat decoctio, adde pruna, ad expectorandum materiam: detur ℥ j. Vel tale fiat: ℞. passul. abiectis acinis, fœnigraci loti ana ℥ ß. aquæ ℔ j. fiat decoctio, donec passulæ, & fœnumgræcum dissoluantur: deinde adde anisorum, sulphuris viui ana ℥ j. ammoniaci, castorij, melanthij ana ij. aqua diluantur, & fiant catapotia, & exhibeantur cum ℥ vj. mulsæ calidæ, vini melliti. Vel tale paretur: ℞. sulphuris viui, seminis rutæ syluest. ana ʒ j. aristolochiæ rotundæ, absinthij, ammoniaci, abrotani, ana ℥ ß. terantur cum aceto, & fiant pastilli, à ℈ j. ad ʒ j ß. Galenus dat tres pastillos, pondere ℈ j. & mane, & sero. Nostro tempore hoc non fit: ideo non curamus. Enula probatur lib. 6. simpl. cap. propr. primo decoquitur sub cineribus, deinde cum melle fit lambitiuum. Dioscorides maxime probat in potione botryn. & est valde efficax, ad dissipandum materiam in thorace contentam. Auicennas probat ius galli decrepiti, de quo diligenter loquitur Mesue: venter galli medicamentis conuenientibus implendus. Quoad medicamenta admouenda: ℞. caricas num. vj. farinæ lolij, mellis ana ℥ j. ceræ ℥ ß. Misce ad ignem, applicetur thoraci. Quod si materia sit summæ resistentiæ: medicamentis eo modo vtendum, vt maxime penetrent: id quod fit specie vaporis, fumi, suffumigij, hoc modo: ℞. styracis, abrotani, terebinthinæ, sandarachæ, sinapis, cardamomi, ana part. æq. cum aqua, fiant pastilli: & Auicennas excipit adipe vaccino: mollientia sc. miscens cum acrib. & detergentibus.

Quoad tuberculum, cuius ratione fit asthma, seu difficilis respiratio: probat Gale. attenuantia & siccantia, lib. 7. κ. τόπ. vt sunt macis, nux moschata, piper, caryophylli, cinamom. Zingiber: possumus addere galliam moschatam, & excipere syrupo de corticibus citri. Extra applicandum medicamentum, ad siccandum tuberculum. Verbi gratia, ℞. resinæ pini siccæ ℥ j. iridis ℥ j ß. salis armg. ammoniaci, ana ʒ j. rad. cucum. sylu. centaurij min. ana ʒ ij. olei communis, aceti ana ℥ ij. Metalla cum aceto dissoluantur, herbæ contundantur, & cribro excutiantur, liquabilia liquentur, colentur, omnibusque vnitis, fiat emplastrum. Tuberculum.

Si asthma fiat propter subsidentiam: non vtendum est Subsidentia.

attenuantibus, vel detergentibus, sed contrariis, nimirum humectantibus: quorum materia est *lac asininum, secundum Auicennam: item caprinum: licet etiam vti penidiis cum lacte, hordeo, amygdalis, dactylis pinguibus, &c.*

Appropriata. Præterea in hoc malo probantur quæ à proprietate possunt prodesse, & sunt ea, quæ respiciunt proportionem pulmonis, vt *pulmo vulpis, pulmo erinacei syluestris: siccatorum dosis est ʒ ij. vnde probatur lohoch de pulmone vulpis.*

Diæta. Variat diæta pro causarum varietate: verbi gratia, in asthmate à subsidentia, victus debet esse humectans: si fiat ab obstructione, attenuãs. Vinum sit medicatũ, *è botry potissimũ, vt Paulus probat: item è guaiaco, & pectoralibus medicamentis suo loco propositis. Poterit vinum hoc tempore vindemiæ parari.*

Curatio in paroxysmo. Hæc extra paroxysmũ agenda sunt. Quod si essetis præsentes tempore paroxysmi: iubeatis, vt æger sedeat bronchiis dilatatis, & pectus sit nudum sine indumentis, aër frigidùs, vel per se, vel ventilatus flabellis: quia cum exiguus aër eo tempore inspiretur, oportet id supplere frigiditate, alias æger suffocaretur. Eo tempore pectori applicãda sunt laxantia temperata, vt *oleum amygd. decoctum maluæ, pinguedines gallinæ, suis, vituli, &c.* Probantur etiam diuersiones, cum frictionibus, ligaturis, balanis, & si possibile est cum clysmis acrioribus. Paulus cognoscens summam vim huius paroxysmi, dat in potu ʒ *iij. aphronitri, cum mulsa* ℔ *ß.* quia imminet suffocatio. Auicennas exhibet *Centaurium maius, & comprendit: postremo, vrgente necessitate, exhibet ʒ ß. salis, quia mors imminet, & ʒ ij. nasturtij, cum mulsa ʒ v.* Si vsus postulare videatur, salis vti potestis: sic enim vacuatur & dissoluitur materia pituitosa, quæ est causa paroxysmi. Et hoc tempore, nimirum, in paroxysmo victus debet esse tenuissimus. Hæc de respiratione difficili.

CAPVT III.

De dolore Thoracis.

Nomen. Subiectũ. PROPONIMVS dolorem thoracis, respicientes ad pleuritidem & exquisitam & notham. Dolor ergo thoracis est sensatio corrupta organi tactus thoracis, dependens à solutione vnitatis. Ad dolorem efficiendum necessariũ est, vt qualitas tangibilis vel prima,

prima, vel ſecunda, occurrat corpori ſenſitiuo, vt violentia quadam agat, & ſic continuum ſoluat: quæ ſolutio eſt obiectum ſenſus (non proprium, ſed cõmune, id eſt, motus, productus à qualitate tangibili) improportionatum: vnde ita agit, vt producatur ſenſatio violenta, & corrupta, non imminuta, vel ablata: & hinc obiectum hoc improportionatũ, impertitur ſenſui communi: qui hoc obiectum improportionatum iudicat & cognoſcit vt iniucundum: & vt iniucundum offertur ſenſitiuo appetitui, vt fugam arripiat, fiatq; dolor, qui voluptati eſt contrarius.

Forma. Forma ergo doloris thoracis, eſt ſenſatio corrupta. Ideoq; hoc vitium non eſt morbus, non cauſa morbi, ſed ſymptoma: nimirum actio corrupta. Medicus confundit actionem & paſsionem: quia eſt artifex ſenſitiuus: idemq; motus etiã apud Philoſophos, dicitur actio, ratione agentis: paſsio, ratione patientis. Eſt autem hæc actio corrupta, non quidem quod aliter fiat, quam debeat, ſed quia fit cum violentia: nam obiectum dolorificum, quatenus vt dolorificum ſentitur, non eſt deceptio, ſed quia fit cum violentia. Notandum autem ſenſionem triſtem, ſeu deprauatam, eſſe cauſam formalem ſecundum Medicos, non proprie: ſi enim proprie loqui velimus, eſt affectio præter naturam, quæ tanquam ab efficiente efficitur à ſenſatione corrupta: nam quod afficitur, eſt appetitus ſenſitiuus, & ſenſorium externum. Appetitus hoc modo afficitur: obiectum commune, tanquam improportionatum offertur: vnde Philoſophus text. 20. lib. 2. de anima, dicit, vbi dolor & voluptas, ibi appetitus: quod accepit ab Hippoc. aph. 7. ſect. 2. vbi inquit: ὁκόσοι πονέοντες ἐν τῷ σώματος, τὰ πολλὰ τῶν πόνων οὐκ αἰσθάνονται, τουτέοισιν ἡ γνώμη νοσέει. Ecce dolor refertur in ſenſum internum. Quare, ſecundum Philoſophos, doloris forma eſt affectio ſenſus interni: apud medicos autem ſenſatos, forma doloris ſtatui poteſt ſenſatio corrupta ſenſorij externi: quatenus in ſenſorium externum referuntur præſidia, de quibus non philoſophus, ſed medicus loquitur, vt docet Gale. cap. 7. lib. 12. meth.

Subiectũ. Subiectum doloris, eſt organum tactus thoracis: per organum autem tactus intelligimus partem quæ ita afficitur & cruciatur à qualitatibus tangibilibus, vt afficiatur ſenſus communis. Quare hoc ſenſorium externum tactus, neceſſario eſt pars neruoſa, cap. 6. lib. 3. de plac. c. 5. l. 7. de plac. cap. 9. lib. 3. de vſu part. Vt autem dolorem hunc ab aliis doloribus

distinguamus:addimus, thoracis:per thoracem intelligimus partes neruosas thoracis,membranas, musculos : excluduntur cum Auicenna, cor, pulmones, ossa. Porro partes illæ neruosæ sunt organum tactus, solum ratione receptionis, non ratione iudicij:nec enim caro, nec cutis, nec nerui sentiunt, ratione iudicij.

Causa efficiens omnis doloris.

Efficiens causa est solutio vnitatis. Hac dolor à grauitate distinguitur, quæ tristis sensus est, sed fit à materia copiosa, ponderosa, citra solutionem vnitatis, l.2.l.aff. Per solutionem autem vnitatis intelligimus motum quendam violentum, aliquid quod est in fieri, & proinde obiectum commune, & quod per se est sensibile, quod tamen (ad proprij sensibilis differentiam) non agit sine proprio, non sine qualitate tangibili. Et hæc solutio vnitatis, vt colligitur è com.34.lib.5. de.fract.est realis, ita tamen vt sit modo euidens, modo ratione contemplabilis : verbi gratia, in vulnere, est euidens vnitatis solutio:in inflammatione, si ratione sanguinis soluatur vnitas, fieri potest vt illa soluta vnitas non sit euidẽs, ad sensum, sed tamen realis, ac ratione contemplabilis. Notandum autem nullam solutionem vnitatis esse morbum: quia morbus est in facto esse, solutio vnitatis in fieri. Hinc Gal.c.2.lib.de diffe.morb. inquit:si membrum sit inflammatum, citra exulcerationem, non esse morbum in soluta vnitate. Porro solutionis vnitatis causa est qualitas tangibilis, & Prima, & Secunda. Quoad primam qualitatem, est intemperies inæqualis, intemperies in fieri, non in facto esse:& potest esse omnis intemperies, tam Simplex, quam Composita, humida tantum excepta:ratio est, quia humida non potest soluere continuum. Qualitas secunda tangibilis, proponitur à Gal.cap.7. lib.12.metho. eaque rumpendo, frangendo, incidendo, vel erodendo vnitatem soluit : quare hæc secunda qualitas est quiddam durum, graue, crassum, tenue: ruptio fit à graui & crasso:contusio, à duro & graui : incisio à tenui, sed citra caliditatem:erosio, à tenui cum caliditate. Quare solutio vnitatis fit à qualitate tangibili, quatenus ea est causa vel Interna, vel Externa. Nam quoad primam qualitatem, interna est Continens, vel Contentum. Continens: vt intemperies partis, vnde intemperies vnius partis agit in aliam partem, & eius vnitatem soluit. Potest esse contentum:vt materia seu humor in corpore exsistens, qui alterando soluit continuum, verbi gratia, sanguis, calefaciendo.

Externa

Externa autem causa, quæ pariter alterando agit: vt, verbi gratia, si dolor fiat ratione medicamenti calidioris applicati. Similiter secunda qualitas tangibilis, potest esse causa Interna & Externa. Interna, vel Vapor, vel Minera: vt vel contundendo, vel rumpendo, vel frangendo, vel abradendo potest continuum soluere: quod etiam efficere potest distendendo, sicuti potissimum contingit in pleuritide. Et hæc de causis solutæ vnitatis, internis, & externis.

Causæ pleuritidis. Iam tractabimus causas doloris Pleuritici, è cap. 15. lib. de constit. art. cap. 10. lib. 2. de crisibus, com. aph. 33. sect. 6. cap. 9. lib. 2. de loc. aff. Pleuritidis ergo causa est sanguis: quia omnis inflammatio necessario est affectus sanguineus. At hic sanguis multiplex esse potest: nimir. succus sanguineus, calidus & humidus, biliosus, pituitosus, & melancholicus. Potissimũ tamen in pleuritide est sanguis tenuis & biliosus: quia pleura eam obtinet densitatem, vt difficulter suscipiat sanguinẽ crassum, pituitosum, melancholicum. Causæ generantes sanguinem patent: verbi gratia, iecur calidius, generat sanguinem biliosum. Item causæ, sanguini genito impetũ tribuentes, patent: harum enim vi sanguis, qui causa est pleuritidis, vel attrahitur, vel suscipitur: attrahitur, ratione doloris, & caloris: vnde interdum contingit inter initia dolorẽ esse in pleura, qui nondum sit pleuritis, seu inflammatio: sed postea, dolore perseuerante, fit attractio sanguinis, & hinc inflammatio. Suscipitur sanguis ob imbecillitatem pleuræ, ob laxitatem, vt in iis fit, qui singulis annis pleuritide corripi solent. Hæc de definitione.

Differẽtiæ. Quoad differentias formales, multiplex potest esse species, prout tristis sensatio varia esse potest: vt in dolore capitis ostendimus. In pleuritide tristis sensatio potissimum est pungitiua, quia membrana afficitur. Quoad subiectum: hoc est Membrana, vel Musculus: membrana, Interna, vel Externa, musculus, vel Diaphragma, vel Intercostales: & hi vel Interiores, vel Exteriores. Quoad causam efficientem: dolor lateris prodit à qualitate tangibili vel Prima, vel Secunda: Interna vel Externa.

Signa. In genere dolor facile cognoscitur, patiens enim de dolore circa pleuram conqueritur. Differentias à forma manifestat etiam patiens: dum cõqueritur de dolore pungitiuo, vel de alio. Quoad differentias à subiecto: cognoscendũ, an crucietur thorax, vel secundum totum, vel secundum partem:

& si secundum partem, num secundum dextram, sinistram, anteriorē, posteriorem, superiorē, inferiorē: quod patiens declarabit. Membranæ affectæ esse cognoscuntur, è dolore pungitiuo: musculi è dolore laxatiuo, & si dolor erit inflāmatorius, etiam è dolore pulsante. Deinde cognoscere oportet, quænā membrana sit affecta: quis musculus læsus. Mēbranæ aliæ sunt Externæ, vt periostiū, quod est extra pleurā, & costas intus & extra ambit: dicitur autē externa mēbrana, quia supra pleuram est: aliæ membranæ sunt Internæ, vt pleura, & mediastinum. Periostium affectum esse cognoscitur: quādo æger, dum decumbit in dolentem partem, magis cruciatur, verbi gratia, si conqueratur de dolore in dextra parte, decumbens super dextram partem magis dolebit: quia per hunc decubitum comprimitur periostium. Practici vulgares errant, dum statuunt, si æger super parte affecta decūbens peius habet, dolorē esse in parte externa ipsius pleuræ: nam hæc membrana est satis tenuis: vt, si inflammetur secūdum partem internam, necessario etiā pars externa efficiatur: quare Galen. per externam pleuram intelligit periostiū, non veram pleuram. Et sic læsum esse periostium cognoscitur. Cum autē periostium circumdet costas, secundū partem internam & externam: cognoscitur inflāmationem esse potissimum secundū partem externam, quando digitorū pressu dolor exacerbatur. Quod si pleura sit læsa: cognoscitur, quia decubitus super latus dolens minus est molestus: contra, per decubitum in latere opposito pleura extenditur, & tensa dolet acerbius. Mediastinum læsum esse cognoscitur: quia dolor affligit per medium pectus, vsque ad infimam partem thoracis: si vero succingens costas membrana afficiatur: dolor potius est ad latera. Quoad musculos: si afficiatur Septum: dolor erit circa nothas costas & augebitur in spiratione, cui diaphragma destinatum est. Si reliqui musculi afficiuntur, facile cognoscetur: dolor enim augebitur ad compressionem thoracis, modo magis, modo minus, prout musculi intercostales vel interiores, vel exteriores, afficientur, verbi gratia, si exteriores afficiuntur, per leuē compressionem exacerbatur dolor. Quoad causas efficientes: cognoscendum, an fiat solutio vnitatis, vel à qualitate, vel à materia: & si à qualitate, num à prima, vel secunda. Quoad primam: cognoscitur, quia dolor est stabilis, non errans, sine grauitate. Et hæc prima qualitas, cum multiplex esse

possit:

posſit: ſi fuerit caliditas: cognoſcitur è dolore inſigni, cum ſenſu caliditatis:cauſæ præceſſerunt: calida nocent: frigida iuuant.Si frigiditas; cognoſcitur ex oppoſitis. Si ſiccitas: cognoſcitur è dolore remiſſo,citra ſenſum vel caliditatis:vel frigiditatis:cauſæ exſiccantes ſunt prægreſſæ:exſiccãtia nocent,humida iuuant.Quoad materiam, vel ſecundam qualitatem tangibilem:hæc materiã poteſt eſſe Vapor, vel Minera.Si vapor:cognoſcitur è dolore errante: Si flatus exſiſtat ſatis craſſus,vt dolor ſit ſummus: patebit è dolore, qui erit citra omnem grauitatem: & cognoſcitur præterea à iuuantibus,quia iuuant diſcutientia. Si eſt minera:dolor eſt ſtabilis,& cum grauitate. Præterea, cum minera eſſe poſsit vel cum,vel ſine putredine:ſi non eſt putrida, non aderit febris: ſi putrida,contra: tumque illa erunt ſigna pleuritidis, de quibus Galenus cap.15.de conſt.art.c. 10.l.2. de criſi.c. 8. l.4. de cauſ. pulſ. nimirum dolor pungens, difficilis reſpiratio, tuſsis, pulſus ſerratus, febris continua. Dolor quidem eſt pungens: eo quod membrana eſt inflammata.Reſpiratio eſt difficilis,frequens,crebra: nam ob materiam, inflammationis cauſam, non poteſt dilatari pleura,vnde hic defectus frequentia ſuppletur, ideoque eſt difficultas, nam frequentia intenditur, quia augetur neceſsitas, ratione febris. Adeſt tuſsis: quia pulmo compatitur. Pulſus eſt durus: quia pleura afficitur, quæ eſt corpus denſum: & pulſus euadit ſerratus,quia pleura ob ſui reſiſtentiam inæqualiter à materia obſidetur:eſt velox & frequens, ob caliditatem febrilem. Febris eſt continua:nã fuligines aſsiduo cor petunt, à pleura inflammata. Quænam autem ſit materia pleuritidis, cognoſcitur ex Auicenna & Galeno,com.aph.33. ſect. 6. nam ſi ſputum ſit rubicundũ cauſa eſt ſanguis:ſi flauum,bilis: ſi nigrans,melancholia:ſi albicans,pituita.Sed quoniam in pleuritide,frequenter materia à capite deſtillat,ſputum albicans non poteſt humorem detegere:iccirco aduertendum, num iuncta ſit deſtillatio.Sic etiã ſputum nigricans interdum nõ eſt ſignum melancholiæ,ſed pluritidis lethalis: præſertim ſi inter initia præceſsit ſputum rubicũdum,flauum:quod poſtea nigricãs ſequitur.Si pleuritis ſit ſicca, ſine ſputo:cognoſcitur materia, è ſignis, indicantibus dominium, vel ſanguinis,vel alterius humoris in toto corpore.

Præſidia ſumuntur à forma,ſubiecto, & cauſa efficiente. Forma eſt triſtis ſenſatio:quæ ſumitur ratione iudicij & re- *Indicationes.*

ceptionis. Si ratione iudicij; indicatur remedium mentem ad alia aduertens: nam fortibus detenti imaginationibus, delata sub oculos non vident: digladiatores interdum vulnerantur, vt non sentiant, quia imaginationem alio habent conuersam. Receptio non pertinet ad mentem, seu sensum interiorem, sed ad organum; huius ratione indicatur anodynum; quod triplex proponitur, cap. 18. lib. 5. simpl. digerens, suppurans, & stupefaciens. Hæc tria sunt indicata: ergo necessario tria indicantia: quia vnum non nisi vnum indicat. In tristi ergo sensatione, quæ non ad iudicium, sed ad receptionem refertur, consideramus vel ipsam receptionem, vel opus quod necessario sequitur receptionem. Si consideramus vel ipsam receptionem, ad hanc concurrit facultas & organum: si enim, verbi gratia, manus percutiatur, non posset excitari dolor, vel receptio dolorifica, nisi facultas à cerebro ad manum transmitteretur. Concurrit ergo ad receptionem facultas & organum. Facultas nihil indicat, quia non patitur. Organum, quia patitur, indicat. Porro organum producitur à facultate generatrice: (vt in anatomicis docuimus:) quæ agit per potentiam vel alteratricem, vel formatricem. Quoad alteratricem; organum ad recipiendum aptum efficitur ab alteratrice calidum. Hæc ergo temperatura calida quæ in tristi sensatione habet rationem causæ morbificæ, indicat contrarium, nimirum frigidum narcoticum: calidum quippe organum, indicat frigidum. Galen. inquit, hoc impropriissime esse anodynum: aduersatur enim temperaturæ, seu calido innato, id est, iis quæ secundum naturam se habent. Deinde generatrix per potētiam formatricem, organum sensus tactus facit ratum: vbi enim nerui sunt molliores, sensus est magis exquisitus, vt in orificio superiori ventriculi: quia vbi maior raritas, ibi spiritus animalis promptius mittit suos radios, quorum beneficio facultas sensitiua est magis apta ad recipiendum. Organum ergo, vt rarum, habet rationē causæ morbificæ, in tristi sensatione: ideóque indicat emplasticum, vel suppurans, quatenus hoc densare potest. Et hoc proprie est anodynum; est enim moderate calidum, nec aduersatur calido innato: non tamen est propriissime anodynum, quia, licet densans non aduersetur organo, vt est particeps calidi innati; aduersatur tamen organo in eo quod hoc debet esse rarum; nam densitate organi raritas imminuitur, vt radij spirituum

animalium

animalium non ita prompte transmittantur. Tertio & vltimo, si consideretur tristis sensatio, & quidem receptio, ratione operis; indicatur leuiter digerens, quod calidum est in primo, & tenuis substãtiæ. Hoc opus est materia, quæ dolorẽ sequitur, seu quæ à dolore attrahitur: nõ materia quæ præcedit dolorẽ (: hæc enim est causa efficiẽs:) sed quæ ante dolorẽ non fuit, & opus est tristis sensationis: in dolore enim dum facultas expultrix ad expellendum insurgit: tunc concurrit in partem dolentem aliquid sanguinis & spiritus, vt pars dolens aliquo modo repleatur: vt docet Galenus cap. 3. lib. 13. methodi. Et hæc materia, quæ sequitur dolorem & receptionem, est illa quæ indicat digerens. Hoc indicatum, secundum Galenum, est propriissime anodynum: cum enim sit calidum, non aduersatur temperaturæ organi, seu calido innato: & cum sit tenuis substantiæ, non aduersatur raritati. Quare tristis sensatio indicat Aduertens mentem ad alia, Frigidum, Densans, moderate Discutiens. Subiectum, seu thorax quid indicet, patet: & forsitan pleuritis potest requirere secundum sui proportionem remedium pleuriticum, quod quidam pro secreto habent. Quoad causam efficientem: solutio vnitatis non indicat vtile: qualitas autem tangibilis indicat, vt est causa solutionis vnitatis, & proinde doloris. Prima qualitas, indicat alterans per contrarium, verbi gratia, caliditas refrigerans. Secunda qualitas, est materia, nimirum Vapor, vel Minera: vapor indicat discutiens; minera sensibiliter euacuans, verbi gratia sanguinea sanguinem vacuans. Cæterum, cum hæ materiæ sint mistum præter naturam, lædens hominem secundum thoracem: hinc variæ sumuntur indicationes. Cum enim sit mistum præter naturam; peccare potest secundum formam, qualitatem, & quantitatem. Vitium secundum formam potest esse duplex: vel enim materia est putrida, & indicat eradicans; vel non est putrida, habet tamen formam & naturam aduersariam corpori nostro, vt materia venefica, virulentia Gallica; & hæc non indicat, quia non est nota essentia, sed requirit alexipharmacum. Peccatum secundum quantitatem indicat minuens. Secundum qualitatem vitium, indicat alterans per contrarium, calidum indicat frigidum. Peccatum secundum qualitatem motiuam, indicat reuulsorium, deriuatorium, reprimens. Peccatum in quiete, indicat discutiens. Si sumatur materia, vt lædit, si vehementer lædit, indicat

remedium vehemens seu validum; vt lædit thoracem, indicat remedium vacuans per tussim.

Prognostica. In genere de periculo nihil statui potest: quidã enim dolor est periculosus, quidam vacat periculo. Quoad differentias igitur formales, vt tristis sensatio est magis, vel minus vehemens; ita etiam intenditur discrimen. Quoad differentias è subiecto, cæteris paribus: dolor magis est periculosus, si occupat partes internas. Quoad differẽtias à causa efficiẽte: sufficiat vim materiæ perpendere: nam si verbi gratia fiat dolor in thorace, vel è vulnere, vel è contusione: non pertinet ad vos, sed ad cheirurgos de pronostico loqui. Materia potest esse vapor, vel minera. Si minera: cæteris paribus, dolor magis est periculosus, quoniam facilius vapor expugnari potest. Quoad mineram, de ea saltem materia loquemur, quæ potest esse causa pleuritidis: & cum fiat pleuritis à sanguine: oportet sanguinis vim, seu vehementiam perpendere. Sanguis ergo, causa pleuritidis, est mistum præter naturam, pleuram lædens. Quatenus sanguis est mistum, oportet considerare, an sanguis sit purus, an potius biliosus, pituitosus, melancholicus, cap. 15. libr. de constit. art. & cap. 10. libr. 12. de crisibus. Si sanguis sit vel purus, vel biliosus: pleuritis erit minus periculosa: si melancholicus, summe periculosa: nõ ita si pituitosus, quamuis sit diuturnior, quam si in causa sit sanguis biliosus, aut purus. Si perpendamus vim sanguinis, vt est præter naturam: peccatum est secundum formam, quantitatem, qualitatem. Quoad peccatum secundum formam: si sanguis fuerit summæ actiuitatis, est pleuritis periculosa, verbi gratia sanguis in pleuritide est summę actiuitatis, dum pleuriticus laborat morbo Gallico: iccirco summum est prædicendum periculum. Quod si sanguis, qui causa est pleuritidis, sit summe putridus: pariter pleuritis est admodum periculosa, & ferme lethalis. Quoad vitium in quantitate: quo sanguis copiosor, eo malum magis periculosum. Quoad qualitatem, sanguis calidior, & tenuis, citius potest vinci: at viscidior, crassior, tardius. Quoad peccatum sanguinis in quiete: quo magis parti adhæret sanguinis, eo periculosior pleuritis, soletque in empyema degenerare. Quoad motum materiæ: pleuritis periculosior, si motio fiat per modum transmissionis, quam per modum attractionis. Vnde Hippocrates aphor. 11. sect. 7. à pleuritide peripneumonia, malum: nam dum materia mouetur intro, ad pulmones, malum

malum:si extra,est potius bonum. Si denique consideremus sanguinem, vt lædit: quo vehementius lædit, eo periculosior pleuritis. Hinc Gal. cap. 5. lib. 4. de præsag. e pulsf. dicit: si pulsus sit maxime durus, euidenter serratus, paruus, creberrimus, lethalis est pleuritis: quia hi motus nobis significant vehementissimam læsionem sanguinis. Si perpendamus sanguinem, vt lædit pleuram: si verbi gratia lædat pleuram secundum partem sinistram, est pleuritis deterior, propter sinistrum cordis ventriculum.

Curatio.

Venæ sectio dolore ascendente: pharmacũ descendẽte.

Quoad materias, primum de cheirurgicis loquemur. Dicit autem Auicen. inflãmationi thoracis cõmuniter conuenire venæ sectionem. At vero Hippocr. com. 11. libr. 2. de rat. vict. acut. ait, dolore ascendente esse secandã venam: descendente esse vtendum pharmaco. Hoc loco ergo duplex est indicatum: scilicet remedium vehemens, vacuans sanguinem, cuius materia est venæ sectio: & remedium vehemẽs, vacuãs humorem aliũ à sanguine, cuius materia est niger helleborus, peplus. Si duplex indicatũ, ergo duplex indicans, alterũ, sanguis: alterum, succus non sanguineus. Hippoc. autem ad hæc duo indicantia respicere, inde probari potest: quia loco citato non loquitur de omni pleuritide, sed de ea quæ fit à sanguine, misto cum alio succo: nam à principio illius secũdi lib. de rat. vict. vsque ad 11. & 12. contextum, loquitur de illa pleuritide, in qua licet fomẽta tentare, quibus dolor sedetur: & si fomentis dolor non minui, sed intendi videatur, confugit ad venæ sectionẽ, & ad pharmacum. Quod si pleuritis, de qua loquitur Hipp. esset pleuritis à solo sanguine facta, citra permistionẽ: non instituerer curã tentatiuã: nec enim ita fuit ignarus, vt non cognosceret affectũ exquisite sanguineũ. Patet igitur, ratione huius curæ tentatiuæ, proponere Hippoc. eam pleuritidẽ, quæ fit à sanguine, permisto cum alio succo: ideo duplex indicans, sanguis, & succus ab hoc diuersus. Cur autem Hippoc. dolore ascendẽte sanguinem vacuat: descendente purgat? Respicit ad citã celeremq; doloris remotionẽ: agit enim de insigni dolore, quem fomentis mitigare non potuit, imo qui inde auctus est. In remouẽdo hoc dolore, respicit ad essentiam indicantis: quæ petenda est à motu materiæ peccantis, prout scilicet inclinationem & impetũ habet sursum, vel deorsum. Quare in pleuritide, quæ fit à sanguine permisto cum aliis succis, si dolor vehemens sit, qui fomentis non cedat: mitigandus est euacuatione materiæ

fluxæ:

fluxæ: quod fit, dolore ascendente per venæ sectionem, descendente per pharmacum. Permittens supposuit Hippocrates: at Galenus vt interpres, id proponit: Si enim febris sit vehemens, quamuis minus vtile sit dolore descendente venam secare, est tamen tutius: magis quidẽ vtile est pharmaco vti, quia pharmaco euacuatur materia, quæ est causa doloris, non item per venæ sectionem, scilicet dolore descendente: tutius tamen est secare venã, quando febris est intensa: tunc enim virtus non potest sustinere caliditatem pharmaci, & febris. Et hæc de illo Hippocratis loco.

Si sputum sanguineũ, num secãda vena.

Vallesius aliter interpretatur, in suis commentariis.

Licet autem pleuritis sit inflammatio, & affectus sanguineus, sanguinis vacuationem indicans: non tamen semper secanda est vena, quamuis virtus sit robusta, exempli gratia in pleuritide cum sputo sanguinolento: vnde Hipp. circa finẽ sect. 3. li. 6. epid. non mittit sanguinẽ in pleuritide, in qua sanguis exspuitur: Gal. rationem affert, quia inflãmatio est mitis. Quidam hac decepti auctoritate, nunquam secant venã, si sputum sit sanguineum. Sed nos ad methodum & fundamenta reuocãtes omnia, distinguere debemus, dum sanguis exspuitur; num sanguinis peccatum sit vehemens, necne. Si non est vehemens, mitis est inflammatio: qualis ea fuit, quæ ab Hippoc. proponitur: dum scilicet sanguis qui fluit, egreditur, non retinetur, ideoque sensibiliter dolor imminuitur: è quibus mitis cognoscitur inflammatio: ideoque tunc non est secanda venã: quia sanguis in hac miti inflãmatione à materia euacuatur per tussim. Si peccatũ sãguinis sit vehemẽs, inflãmatio nõ est mitis: dum scilicet æger exspuit sanguinẽ, sed in parua copia, & dolor non minuitur, sed intenditur potius: quia scilicet maior est portio sanguinis fluentis, quam eius qui excernitur: proinde vena secanda, cum vitiũ sanguinis sit vehemens. Patet an in pleuritide venã secare liceat.

Circa *quid agendum* specificum: notandum, vacuari debere sanguinem ad ℔j. si ad ℔j. peccat. Sed hoc est peculiare in pleuritide, sanguinem statui peccãtem, qui non modo fluit, verum etiam fluxit: nam sanguis fluxus est in causa doloris, quam per venæ sectionem volumus imminuere: vnde merito Hippocrates com. 10. libro 2. de vict. ratio. permittit egredi sanguinem, vsque ad eius mutationem: quia hæc nobis significat mutari sanguinem etiam fluxum, qui actu causat dolorem. Vsus venæ sectionis. *Quantum agendum*, sumitur ab actione sanguinis. Si ergo summa sit sanguinis

actio

actio, verbi gratia, si dolor sit vehementissimus, ratione copiosi sanguinis: vnica vice & confertim sanguis vacuandus. Supponere autem oportet virtutem robustam: si enim debilis sit: vel repetenda venæ sectio, vel cucurbitulis scarificatis complere oportet. *Modus agendi* desumitur à passione sanguinis, vt facilius, vel difficilius egreditur. Quare in pleuritide à sanguine bilioso, foramen faciendum est angustum: amplum, si fiat à sanguine melancholico: medio modo, si à pituitoso, vel puro. Quoad *quando agendum*: oportet intelligere, quæ vena sit primum secanda, & quo tempore vena secanda. Cum autem quando agendum, sumatur à præsentia indicantis, & absentia prohibentis: statim ab initio, quamprimum indicantis sanguinis præsentia adest, & nihil prohibet, vena tundenda. Nec obstat, quod Hippocrates venam Anaxioni die octauo aperuit: nam, vt Galenus notat, à principio non fuit vocatus, alias etiam à principio venam secuisset: quia indicans adest, & nihil prohibet, præsertim virtus inter initia non prohibet, quia fortis est.

Dubitatur num liceat venam secare post fomenta, mitigantia dolorem? Nam Hippocrates lib. 2. de vict. rat. inter initia inquit, dolorem lateris tentandum esse fomentis sedare, quæ auctoritas male itellecta, multis est exitio. Si enim summo mane ad pleuricum accedatis, nec venam aperiatis, sed applicetis fomenta: fieri potest, vt maior copia sanguinis attrahatur: at postea circa vesperam, propter inuasionem febris, non licet venam secare, & sequentem tamen diem exspectare est lethale, quia nimium augetur inflammatio. Loquitur ergo Hippocrates de vera pleuritide: non de dolore qui fit à flatu: nam præter id, quod signis Hippocrates flatus cognoscere potuit, si flatus non cedat fomẽtis, quo modo Hippocrates esset arbitratus eum cessurum venæ sectioni: Loquitur ergo de pleuritide, & dolore inflammatorio, de pleuritide exquisita, quæ fit à sanguine: in qua, si non iuuent fomenta, iuuet remedium sanguinem vacuans. Non autem loquitur Hippocr. de qualibet pleuritide sanguinea: nec enim in omni sanguinea progredi possumus cura tentatiua. Quod si ergo pleuritis fiat à sanguine, sed exiguo & in parua copia: nec manifestum sit, an in corpore sit copiosa materia, ob humorum retrocessum: licet tentare fomentis, num doloris causa dissolui queat: & cum in corpore non

Nũ fomẽtis ante venæ sectionẽ vti liceat.

non subsit humor, non fit attractio nouæ materiæ. ideoque remouetur pleuritis,& curatur affectus inflammatorius citra venæ sectionẽ:neque enim vena secanda est,nisi sanguis affectus sit vitio vehementi.Sed si contingat.vt in hac cura tentatiua, post applicatum fomentum non leniatur dolor, sed intendatur: cum hæc intensio significet corporis repletionem,& vitium sanguinis vehemens: tunc vena secanda est,monente Hippocrate. Quod si offeratur corpus quadratum,plethoricum, quod pleuritide laboret: fomentis locus non est,sed ante fomenta vena est secanda. Aliud etiam oritur dubium:quia Auicennas quarta, primi, cap.20. de phleboto.dicit:cum euacuare volueris, prius seda dolorem:ergo videtur primum dolor fomentis sedandus, deinde vena secanda.Galenus com.aph.23. sect.1.dicit: in vehementissimis doloribus, maximum esse remedium ad leipothymiam vsque vacuare. Galenus igitur statim euacuat,nec prius fomentis vtitur. Quare confugiemus ad methodum, pro lite hac dirimenda. Versamur circa quando agendum, quod sumitur à præsentia indicantis,& absentia prohibentis: ita vt magis possit indicans,quam prohibens. Hic ergo perpẽdere debemus vehementiam doloris, qui sedari debet, & vehemẽtiam sanguinis,qui euacuari debet:&, si magis possit dolor,prius fomentis vtendum:si magis sanguis, vena ilico secanda.Quod si igitur vena aperienda sit remota à loco dolente:primum dolor sedari debet, post tundenda vena: quia magis potest dolor, quam sanguis ille remotus, qui dolorẽ vel nullo modo,vel tarde auferre potest: ideoque sententia Auicen.hæc est:Cum à longinquo vacuare voles,prius dolorem seda.At si vena secanda est proxima:magis potest sanguis, quam dolor:& per venam proximam apertam vacuatur sanguis, qui actu causat dolorem: ideo in doloribus vehementissimis Galenus,respiciens ad venã proximam, ante fomenta venam secabat.Ergo, si sanguinis assit vehemẽtia, semper ante fomenta vena est diuidenda.

Auicennæ sententia narratur.

Quoniam vero plures interdum venæ sunt secandæ: videndum quæ primo, quæ secundo incidenda. Auicennas in thoracis inflammatione, primum secat saphenam oppositi lateris:deinde venam brachij oppositi:tertio venam brachij eiusdem lateris. Hic ergo proponitur & Vbi, & Quando agendum. Quoad *vbi agendum*: respicit Auicennas ad triplicem subsistentiam sanguinis: ideo enim tres venas secat

Quæ vena aperienda: & si plures, quo ordine.

Nam

Nam si materia fluxa, quæ consistentiam habet in pectore, sit exigua:sufficit interdum secare tantum saphenam, vt euacuetur in toto materia existens, & ad locum distantem fiat reuulsio.Si autẽ maior sit copia materiæ fluxæ, oportet secare venam eiusdem lateris.Tres denique venas secat Auicennas, quãdo triplex est sanguinis subsistẽtia :accidit enim interdum, vt corpus vniuersum sanguine sit repletum:quare cum sanguis habeat subsistentiam circa partes infernas, infra iecur:merito probatur sectio saphenæ : & cum sanguis etiã habeat subsistentiã supra iecur, secundũ partem & dextram,& sinistram,recte secatur vena vtriusque brachij.Hæc ergo ratio est,cur triplex tundẽda vena.Quoad *quando agendum*:Auicen.primo secat saphenã,deinde venam brachij oppositi,tertio eiusdem lateris:non quod semper ita sit agendũ sed tum,quando adest præsentia indicantiũ, & nihil prohibet.Si ergo materia fluxa, pleuritidis causa,sit exigua : quæ autẽ fluit,& fluxura est,sit copiosa:tunc adest præsentia sanguinis indicantis : sed magis potest materia fluxura, quam fluxa,quia dolor est exiguus,qui nobis patefacit, nõ esse admodum vehementẽ vim sanguinis fluxi. Quia ergo quando agendũ,indicatur à præsentia eius cuius vis est vehemẽtior: materiæ autẽ fluxuræ,non fluxæ,hoc in casu, vis est vehementior:ideo Auic. secare debuit alias venas,quam eiusdem lateris. Cæterum, dum perpendimus materiam fluxuram: hæc vacuari potest per venam brachij oppositi, & per saphenam.Auicen.saphenam secat:quia magis potest materia,quę est circa artus in febribus:quo magis enim à longinquis attrahes,tanto magis reuelles : efficacior enim reuulsio, quæ fit à longinquioribus partibus:ideoque interdum sufficit remouere sanguinis impetum, per solam sectam saphenam. Non ergo voluit Auicen.semper tres venas esse secãdas,quia & vna interdum sufficit,aliquando duæ, &c. Si enim dolor sit exiguus,& corpus repletum satis:primo saphena scindenda:à cuius sectione dolor vel minuitur,vel non.Si minuitur: indicare possumus,per saphenæ sectionem, sufficientem factam esse reuulsionem,vt alia venæ sectione opus nõ sit.At si dolor perseueret:cogimur secare venam oppositi lateris, vt ab alio latere fiat reuulsio:nam existente perseuerãtia doloris,sed exigui,magis potest vehementia sanguinis fluxuri, quã fluxi, quia dolor exiguus:quare secũdo loco vena brachij oppositi secanda.Et si ab huius sectione dolor euanescit,

nec

nec vehementia intenditur, nihil aliud agendum. Quod si perseueret, tertiam venam aperire cogimur. Nec huic sententiæ Gal. aduersatur: licet dicat, sectionem venæ ab opposito latere, vel nihil, vel tarde iuuare. Cum enim Gal. agat de quando agendum; respicit ad presentiã vehementis indicantis. Ideoque si dolor sit vehemens, qui, verbi gratia fomentis non cedat, sed augeatur, vel etiam ante fomenta vehemens sit dolor: hic significat, sanguinem fluxum esse vehemẽtem, maximeque posse ad indicandum: ideo quamprimum vena eiusdem lateris aperienda, quia per saphenam, vel oppositum latus, sanguis fluxus non ita potest euacuari: & cum sanguis fluxus sit in causa doloris vehementis, cum non euacuetur per venæ sectionem oppositi lateris, remanet dolor; quare remedium nullum: & dolor permanet diutius, quam par sit; quare tardum remedium. Cum autem ad curandum medici plærunque vocentur, quando malum quodammodo progressum est, & dolor est vehemens: certe tunc vena eiusdem lateris aperienda est.

Cucurbitulæ scarificatæ. Quoad Cucurbitulas scarificatas, quandoque conueniunt loco sectionis venæ, cum virtus debilis est, quæ venæ sectionem tolerare nequit: vel, etiam si vires mediocres sint, si tamen vniuersum sanguinem peccãtem per venam sect... educere non licet, post venæ sectionem id supplẽdum est cucurbitulis scarificatis. Quoad locum: Aetius applicat thoraci. Vbi notandum: quatenus cucurbitulæ sunt vicariæ venæ sectionis, eas nequaquam applicandas esse loco affecto (sicut etiam de venæ sectione diximus) sed eo modo administrandas, vt fiat reuulsio, & deriuatio, quæ est mistum quiddam ex euacuatione, & reuulsione. Iccirco cucurbitulæ, venæ sectionis loco adhibitæ, applicari debent vel infra thoracem, vel in brachiis: nequaquam dorso, loco affecto. Quatenus autem cucurbitulę propria ratione cõsiderantur, vt auxilium topicum: respiciunt materiam fluxã, & euacuationem non totius corporis, sed repletionis determinatæ: & quia hic sanguis fluxus subsistentiam habet in thorace: pro euacuatione determinata cum Aetio cucurbitulæ applicandæ sunt thoraci. Vtimur cucurbitulis loco venæ sectionis in principio: contra, cucurbitulis gratia repletionis determinatæ, non vtimur inter initia, sed post euacuationem totius.

Anodyna. Medicamenta in pleuritide respiciũt Dolorem, vel Pleuram, vel Causam efficientem. Dolorem respiciunt anodyna: quæ

quæ vel propriisſime ita dicuntur, vel proprie, vel improprie. Propriisſime anodyna ſunt, quæ moderate diſcutiunt, calida ſunt in primo, & tenuium partium: vt *oleum anethinum, chamamelinum, fœnumgræcum.* Quoad vſum: ℞. *ol. anethini, chamamel. ana* ℥ *ß. pulu. tenuiſſ. anethi* ℈ j. *Miſce.* Applicetur moderate calidum, nam materia morbifica id indicat, quæ calido cedit, frigido non cedit: erit autem moderate calidum, quia affectus inflammatorius valde calidum prohibet. Vtendum hoc medicamento, quando dolor eſt vehemens, & nihil prohibet: prohibet autem materia replens totum: quare prius aut vena ſecanda, aut ſaltem aluus mollienda, antequam hæc medicamenta applicentur. Locus patet: ſi enim pleuritis ſit in dextro latere: illa ſubſiſtentia indicat parti dextræ eſſe adhibendum anodynum. Sequuntur anodyna proprie ita dicta, nimirum denſantia, quę humida ſunt, vt *malua, althæa, lac, butyrum, amygd. dulces, aqua temperata moderata caliditatis, hydrelæum, farina triticea, panis triticeus mediocriter coctus, adeps gallinaceus, ſuillus.* Hippocrates fomentis ante venæ ſectionem vtitur, vt inde cognoſcat, an materia copioſa ſubſit in corpore. Nos autem loquimur de fomẽtis, quibus poſt venæ ſectionem vti licet, ratione doloris vehementis, quæ ſunt humectantia denſantia, emplaſtica, ſuppurantia (applicentur vt libet.) Quoad vſum. ℞. *panis triticei, decocti in lacte* ℥ ij. *Utere. Præterea* ℞. *malu. alth. ana. Miſ. ß. aquæ* ℔ ij. *fiat decoctio ad conſumpt. tertiæ partis, pro fomento. Poſſumus eodem modo pinguedines applicare.* Quoad modum: his tepidis vtendum, & fomentis & inunctionibus. Sumantur veſicæ, & dimidia parte repleantur propoſitis medicamentis. Admirabile eſt, ſi hæc medicamenta parentur cum omento: verbi gratia ℞. *omentum vel caſtrati, vel vituli, vel ſuis, caleſiat moderate cum oleo amygd. dulc. cum oleo ſeſamino, & ſimilibus.* Tempus patet, nimirum poſt venæ ſectionem, & poſtquam corpus bene expurgatum eſt. Quoad vbi: his anodynis denſantibus non tantum vtendum applicando, ſed etiam exhibendo. Nam vbi agendum indicatur à ſubſiſtentia indicantis. Si ergo pleuritis ſit interna, intra coſtas: medicamenta applicita, non ita facile poſſunt permeare, dolor eſt acerbus, qui non ceſſit venæ ſectioni, cuius inſignis doloris ratione virium lapſus imminet, & membranarum corruptio: ideo cogimur indicare, ſanguinis ſubſiſtentiam eſſe in parte interna: & tunc hæc anodyna (quod pauci ſciunt) exhibenda ſunt.

Diſcutientia.

Denſantia.

Consulo igitur, vt vrgente necessitate, exhibeatis *ol. amygd. dulc. recens expressi ℥ v ij. Ne autem ratione olei inflammatio interna augeatur: permiscanda est bona quantitas aquæ hordei: sic enim dolor mitigatur, nec feruor intenditur.* Et tutius est his vti, quam illis medicamentis, quę sunt frigida, & improprie anodyna dicuntur. Galenus tho. 33. lib. 1. de rat. vict. *opiata in pleuritide improbat: nec enim sanant, sed sensum tollunt, & sunt in causa, vt respiratio admodum difficilis euadat.* Auicennas in dolore admodum intenso, qui dirigentibus non cedit, vtitur frigidis, potissimum si vigiliæ infestant: exhibet *semina papaueris albi, cum saccharo, quod deterget hoc modo. ℞. emuls. sem. papa. ʒ iij. sacchari ʒ j. addantur duo vel tria cochlearia ptisanæ hordeaceæ colata.* Medicamenta hæc non exhibeantur actu frigida, quia virtus prohibet causa respirationis: licet frigida magis obtunderent doloris causam. Quoad quando: exhibeantur si est dolor vehementissimus, qui vigiliarum sit causa. Quoad vbi: hæc extra applicari non debent; maxime enim læderetur respiratio: sed intro per os tantũ danda sunt.

Frigida, seu opiata.

2. Appropriata. Sequuntur medicamenta, subiectum, seu pleuram respicientia: talia sunt *dens apri, flores rubri papaueris, quorum magna copia est tempore messis:* ego non raro sum vsus, dolor enim sedatur, & pleura roboratur, vt materiam expellat morbificam. Quoad vsum: *℞. dentis apri ℈ j flor. papau. rubri ℈ ij. addantur syr. de liquirit. vel de capill. Ven. ℥ ß. Misc.* Quoad modum, potest esse lambitiuum, vel electarium. Efficax hoc est electarium: *℞. pulu. dentis apri ʒ ß. sem. rubri papau. ʒ j ß. conseruæ è flor. maluarum ʒ j ß. cum syrupo viol. fiat electarium, cuius dosis à ʒ j. ad ʒ ß.* exhibeatur per vnam, vel duas horas ante omnem cibum. Sæpe detur: quia mitigatur dolor, euacuatur materia, fouetur pleuræ proportio.

3. Causam respicientia. Quoad materiam medicinalem, quæ causam efficientem respicit potissimum in pleuritide: hæc medicamenta referuntur ad materiam, vel exsistentem in Toto, vel in Thorace. Quæ totum respiciunt, postulant discursum generalem. Vnum notandum, circa *quando* purgandum. Hippocrates dolore descendente, inter initia pharmacum propinat, vt peplum, helleborum. Vult ergo in principio esse exhibendum: sicut enim dolore ascendente vena secanda est inter initia: ita descendente, purgandũ inter initia, nisi febris prohibeat. Dolore quidem ascendente pharmacum soluens in declinatione propinandum: nam in principio secatur vena, in de

Quando purgandũ in pleuritide.

in declinatione autem cum materia ſit concocta, nec aſsit cruditas, nec febris vehemens, adeſt indicans, & nihil prohibet. At ſi dolor deſcendat, pharmacum modo in principio, modo in declinatione exhibendum: prout adeſt indicans, & non adeſt prohibens. Si igitur in principio aſsit indicans, & non aſsit prohibens: tunc in principio ſoluens erit exhibendum. Non adeſt prohibens, ſi febris ſit remiſſa: tunc enim magis poteſt materia morbifica ad indicandum, quam febris ad prohibendum. Iccirco Galenus ait: ſi febris ſit vehemens, non eſſe purgandum: ſi non ſit vehemens, etiam exhibendam eſſe colocynthidem. Sed dubitatur, quomodo, dolore deſcendente, in principio, materia quæ, adhuc cruda eſt, magis poſsit ad indicandum, quam vel febris, vel materiæ cruditas, ad prohibendum? Non poteſt reſponderi, materiam illam turgere: ea enim turget & furioſa dicitur, quæ huc illuc agitatur, vt ignoretur in quod viſcus ruere poſsit, metuſque ſit, ne petat partem aliquam principem: at materia in pleuritide habet raptum ad partem ignobilem, & ad partem quam medicus cognoſcit. Quare dicendum, hanc materiam morbificam eſſe crudam, & habere impetum deorſum, ad partem inferiorem pleuræ: hancque materiam, vt habet impetum deorſum in pleuram, magis poſſe ad indicandum pharmacum, quam cruditas ad prohibendum. Ratio eſt, quia Hippocrates loquitur de pleuritide, in qua eſt dolor vehemens: non de omni, ſed in qua dolor fomentis non cedit. Dum igitur augetur dolor ob impetum materiæ: occurrendum eſt, ne ob materiæ impetum, maxima excitetur inflammatio. At fomentis occurrere non poſſumus. Ergo ſoluente pharmaco materia hæc euacuanda: ideo materia magis indicat, quam cruditas prohibeat, quamque febris remiſſa prohibeat: præſertim quia hæc materia, quatenus impetum habet deorſum, facile redditur obediens pharmaco deorſum trahenti. Si febris ſit intenſa, Auicennas noctu purgat: nos vel die, vel noctu, prout adeſt indicans, & abeſt prohibens. Si enim pleuriticus noctu peius habeat, interdiu purgamus: quia morbi vehementia noctu prohibet. Auicennas autem ita loquitur, vt ſignificet, dolore deſcendente, cum ſumma vehementia materiæ, impetum deorſum habentis ſtatim inter initia pharmacum eſſe exhibendum, ita vt etiam noctu demus, ſi circa veſperã vocemur, diem ſequentem non exſpectãtes. Quod ſi

autem febris fuerit vehemens, secundum Galenum vena secanda, etiam dolore descendente: & eodem die vti possumus medicamento inferius vacuante, sed leniente: Verbi gratia, mane secetis venam, circa vesperam exhibeatis leniens.

Discutientia vaporem.

Quoad materiam fluentem, in thorace contentam: si sit Vapor, non est verus dolor pleuriticus: & tunc vti licet *anetho, chamamelo, feniculo, cumino, dauco, aniso, petroselino, aromatibus, & aliis*, quæ sua caliditate nõ nocent, quia affectus non est inflammatorius. Si autem materia fluens fuerit Minera: repellentibus & astringentibus parce vtendum, cap. 17. lib. 11. meth. impediunt enim thoracis dilatationem. Sufficit ergo *oleum rosaceum potius completum, quam omphacinum, cum aceto. Et, si materia sit biliosa, addatur oleum violaceum, vel potius aqua violarum: si pituitosa, oleum chamæmelinum, mastichinum.* Vsus sit pro discrimine indicantium, verbi gratia, si materia sit biliosa, & proinde huius sit maior actio quam pituitæ: potestis oleum rosatum completum in maiori quantitate præscribere, quam in pleuritide à sanguine pituitoso. Quoad modum: cum Galeno cap. 15. lib. 1. ad Glaucon. in calida fluxione vtendum est oxyrrhodino, actu frigido: in frigida, tepido: quod in genere de inflammatione dictum, in pleuritide locum non habet, nunquam enim in hac actu frigidum esse debet medicamentum, quamuis in fluxione biliosa minus calidum esse debeat. Quoad *quando:* vtendum his medicamentis, dum adest præsentia indicantis: nimirum in principio, dum materia fluit, & non est impacta. Oportet autem abesse prohibens. Prohibet in principio materia exsistens in toto & thorace. In toto, dum est admodum copiosa: quare in primis vena secanda, antequam vtamur reprimentibus. Per materiam in thorace exsistentem, intelligo materiam, quæ est in aliquo viscere thoracis, & mouetur in thorace exsistens, vel à corde, vel à pulmone ad pleuram: verbi gratia, quando peripneumonia mutatur in pleuritidem: in hoc casu reprimentibus æger necaretur, quia impetus est à parte nobili ad ignobilem: & reprimentia præterea prohibentur à virtute debili cordis, pulmonis, quatenus hæc viscera propter imbecillitatem facile suscipiunt. Quamobrem, si adest tussis, quæ tamen non fit ratione pleuritidis: si adest peripneumonia: si homines sunt obnoxij palpitationi cordis: significatur harum partium imbecillitas: ideoque tunc nullo pacto reprimentibus vtendum. Quoad vbi: patet, quod parti

Repellentia materiam fluentem.

dolenti sint adhibenda medicamenta.

Si materia iam fluxa sit, at nondum impacta: si fuerit sanguis, præsertim feruens ac biliosus: exhiberi debent, *syrupus violaceus, iniubinus, de capillis Vener. item iniuba, sebesten, amylum, saccharum candum, amygdala, semina frigida maiora & minora.* Si sanguis non sit ita feruens, his adiungemus *syrupum acetosum simplicem.* Si sanguis sit pituitosus: addemus *oxymeli simplex, syrupum liquiritiæ, syrupum de farfara, loch de pino, loch de pulmone vulpis: & parabimus eclegma è melle, è mulsa:* nam ratione sanguinis pituitosi opus est detergentibus. Si sanguis fuerit melancholicus: aduertendum, an sanguis ille sit exustus, nec ne. Si exustus fuerit: addatis *syrupum de pomis simpl. syrupum violatum, mucilagines seminis althea, maluarum: addatis passulas, caricas.* Si non fuerit exustus: satis erit, vti medicamentis, quibus etiam vtimur ratione pituitæ, id est attenuantibus, ratione crassitiei. Hæc igitur sunt medicamenta, quibus vtimur pro euacuanda materia, in thorace & pectore exsistente. De *Vsu.* Dosis augetur vel minuitur, pro varia ratione indicantis: nimirum pro copia, caliditate, crassitie, tenuitate, visciditate. Ratione ergo bilis, quæ calida ac tenuis est, & proinde summæ actionis, ita præscribemus: ℞. *syrupum violatum* ℥ j ß. *sacchari candi violacei* ℥ ß. *emulß. semin. melon. cucurb. ana* ʒ iij. *Mis. fiat lambitiuum.* Si sanguis fuerit pituitosus, crassus, viscidus: ita præscribatur: ℞. *oxymelit. simpl.* ℥ j ß. *syrupi de farfara* ℥ ß. *penidiorum* ʒ iij. *Mis. & fiat lambitiuum.* Quoad modum: lambitiuum potest esse magis vel minus liquidum. Minus liquidum conuenit, dum maior est resistentia, difficilior passio: vt si sanguis sit pituitosus & melancholicus: contra, si biliosus. Quoad quando agendum: his medicamentis vtendum, dum adest indicans, & nihil prohibet. Indicans adest, dum materia morbifica egreditur pleuram: hoc enim tempore materia mouetur in pulmones, & per tussim ope eclegmatum excernitur: non debet manere in thorace, quia orietur empyema: lambitiujs igitur vtendum, quando materia egreditur pleuram: ergo quamprimum: nam in pleuritide inflammationis materia etiam inter initia resudat, sicut in ophthalmia. Quare inter initia eclegmatis vtendum, nisi assit prohibens. Prohibet autem primum materia exsistens in toto. Male igitur quidam practici in prima visitatione

Expectorantia.

Cum aceto paratorũ vsus vitetur vbi nervosum genus imbecillum est, in pueris, macilẽtis, hystericis, &c.

Error quorundam.

præscribunt lambitiua (sunt quasi fœminæ, isti Medici) nam materia in toto exsistens prohibet: eclegma exhibitum est in causa tussis; tussi autem agitantur pulmones, thorax, & pleura: ideoque si corpus sit repletum: maius fit nocumentum, ratione attractionis nouæ materiæ, quam iuuamentũ. Quare & post venæsectionem, & post leniens, lambitiua demum præscribi debent: potestque & sanguis vacuari, & leniens exhiberi, eodem die: nec enim cunctandum. Prohibetur etiam lambitiuum, à materia, quæ euidenter replet ventriculum, & præsertim à materia cibali. Hinc boni practici lambitiua exhibent ante cibum: & minimum per duas horas post cibum. Vbi agendum, patet: materiæ enim subsistentia indicat, medicamentum per os esse exhibendum.

Resoluẽtia materiam impactam. Tandem opus est medicamentis, quæ mineram seu materiam impactam vacuent: non potest autem vacuari, nisi mutetur in vaporem. Quare hæc medicamenta debent esse calida, tenuis substantiæ: hæc sunt mitia, mediocria, vehementia: quibus vtendum, prout materia postulabit. Inter mitia recensere licet, quæ proponuntur ab Hippocrate & Galeno, l.2. de rat. vict. nim. *spongia madefacta in aqua calida, furfures, milium, althæa, chamæmelum, fœnumgræcum.* Mediocre medicamentum, secundum Hippocratem, & Galenum, loc. cit. confici potest *ex orobo: item ex anetho, hyssopo, origano.* Vehementius medicamentum conficitur *e sale, dictamno Cretico, halcyonio, iberide & sinapi.* Quoad *quantum* agendum: ita præscribi potest: ℞. *furfurum M. ß. orobi, milij, ana* ℥j. *Misce fiat sacculus & applicetur.* Quoad modum: hæc medicamenta actu calida administrentur, modo magis, modo minus, pro resistentia. Forma potest esse inunctio, fomentum, ceratum, sacculus, vesica. Quoad quando agendum: his vtendum, dum adest materia impacta, nec aliquid prohibeat. Prohibet autem materia exsistens in toto: licet enim ab initio quædam fiat resolutio, & medicamentum iuuare videatur, postea tamen nocet, quia pars laxior redditur, & fluxio augetur: quare totum ante omnia euacuandum, c. 2. l. 2. ad Glaucon. Præterea prohibet materia in thorace seu pectore existẽs, sed nondum impacta: hæc ergo linctuum ope primum vacuanda est: deinde accedendum ad materiam impactam. Vbi agendum patet: possumus enim resoluentibus vti & intus, & extra. Intus ea administrari debent, quæ sunt iucunda: nam virtus oris & palati prohibet iniucunda.

Diæta.

Diæta, pro causæ varietate variat. In biliosa pleuritide victus magis debet esse refrigerans, quam in pituitosa. Victus autem in hoc affectu inflammatorio non erit plenus, nam interficerentur ægri: sed tenuis: Dabitur ergo *ptisana colata, & parata potius sine carne. Licet exhibere panem, vel in aqua, vel in iure dilutissimo. Licet exhibere mulsam, & eam potius aquosam.* Nam beneficio huius victus: materia ex accidenti euacuatur: & virtus robusta solet permittere. De *vsu* ciborum. *Victus.*
Quoad quantum agendum: pro actione materiæ morbificæ, & actione virtutis, oportet augere, & imminuere quantitatẽ. In pleuritide summa est actio materiæ, si copiosa est materia; quo ergo materia copiosior, eo minus cibi alimentalis exhibendum. Virtutis autem actio summa est, si debilis est virtus: etenim virtus robusta est despicienda quare virtute robusta exsistente, cibus admodum exiguus est exhibendus. Quoad modum: sit liquidior cibus, si maior resistentia materiæ. Quoad quando agendum: Hippocrates t. 44. l. 1. de rat. vict. proponit ptisanam, melicratum, & aquam, victum scilicet admodum tenuem, vsque ad nonum diem. Male ergo faciunt, qui illico deueniunt ad cibum plenum. Addit Galenus com 25. l. 1. de rat. vict. si os madefiat, & sputum à pulmone prodeat; bonum esse, sorbitionem exhibere, & sorbitionis quantitatem augere. Et in com. 25. ait; quod, quo plus expurgatur materiæ; eo plus cibi sit offerendum, vsque ad iudicationem. Et com. 22. dicit: antequam appareat sputum, sorbitionem esse exhibendam exiguam. Et com. 25. dicit: mane sorbitionem esse exhibendam: vesperi autem cibum: sorbitio est victus magis tenuis; cibus, minus tenuis. Hæc ad methodum reuocanda. Dum est sputum, dum os madefit; virtus magis potest ad indicandum alimentum, quam materia morbifica ad prohibendum. Contra, dum non est sputum; materia morbifica magis potest ad prohibendum alimentum, quam virtus ad indicandum. Ratio: dum enim sputum adest, fit euacuatio materiæ morbificæ: & eo tempore, præter id, quod minuitur materia morbifica, sputum etiam vacuatur per tussim, vt pulmones laborent: vbi autem labor, ibi non prodest fames. Præterea Galenus in cœna exhibet cibum minus tenuem: non quod hoc semper obseruandum sit: sed quod eo tempore consuetudo esset, vt liberalius cœnarent, quam pranderent. Respicit ergo Galenus ad consuetudinem; quæ non est indicans;

sed signum manifestans nobis virtutem, quæ magis eo tempore cibum potest regere. Quoad potum: Hippocrates com. 40. l. 3. de rat. vict. improbat *aquam crudam, quia non permeat. Coquenda igitur, & alteranda attenuantibus, aceto hordeo, & similibus.* Admittitur etiam *vinum aquosum exiguum. Et com. 2. atque 4. l. 3. de rat vict. videtur probare vinum dulcem, sed non admodum crassum.* Hinc quidam satis sunt in vino præbendo audaces. Igitur quoad vsum, & quando agendum: aqua est exibenda tempore cibi, vt sit cibi vehiculum: & virtus non prohibet, plerunque in declinatione Vinum etiam exhibendum tempore cibi, vt vehiculum: prohibet autem inflammatio: quare quandiu illa adest, non debet vinum exhiberi, com. 2. l. 3. de rat. vict. com. 21. l. eiusd. magis enim nutrit vna potio mellis, quam duæ potiones vini aquosi. Quare præsente febre: & exilistente inflammatione, non debet vinum dari, sed potio iam proposita.

Potus.

CAPVT IIII.

De Empyemate.

Nomen.

ER empyema intelligimus illud vitium, in quo thorax repletur materia purulenta, cap. 2. l. 2. meth, cap. 8. lib. 5. meth. c. 9. l. 4. de caus. puls. com. aph. 27. sect. 6. Generatur hoc malum, quoniam pus præter naturam replet cauitatem thoracis. Empyema ergo est constipatio cauitatis thoracis, prodiens à pure. Forma huius vitij est constipatio: quare angustia determinata, id est distincta ab obstructione, & reliquis angustiæ speciebus. Subiectũ est thorax, vt obtinet cauitatem: nã si perpẽdatur thorax nõ secundum cauitatem, sed potius quantitatem: empyema potest statui morbus in magnitudine aucta.

Definitio.

Causa.

Causa efficiens est materia purulenta: ad differentiam humoris & aquositatis. Discurremus ergo circa pus: de quo Galenus agit, c. 5. 6. 8. & 9. l. 5. simp. & com. aph. 47. sectio. 2. & c. 5. l. 4. meth. & c. 16. l. 11. meth. Per pus intelligimus contentum, non continens: & proinde multum à toto genere præter naturam: est enim opus prorsus inutile & superuacaneũ: vt ratione agentis aliqua e parte sit naturale, quatenus ad huius generationem concurrit, non modo calor præter naturam, sed etiam calor naturalis. Est autẽ pus opus, quod sequitur thoracis vel expulsionem, vel coctionem: Expulsionem,

sionem, dum aliunde fluit, & non generatur in thorace: cum videlicet, propter copiam, & propterea ob errorem externum expulsio læditur, vt expultrix non posit expellere: sicut contingit post anginam, post peripneumoniam, post pleuritidem: quando hæ inflammationes ad suppurationem deducuntur. Pus sequitur coctionem: quoties generatur in cauitate thoracis. Vnde empyema, non semper sequitur inflammationem: sed quandoque generatur materia purulenta in cauitate thoracis, vt in destillatione à capite, vt colligitur è Galeno & Hippocrate, aph. 30. & 38. sect. 7. in qua coctione & generatione puris, quandoque læditur facultas, ob thoracis intemperiem, productam à materia destillante: sed quandoque id fit, & potisimum ob errorem externum. Error externus est materia destillans: quæ, cum sit excrementitia, non potest verti in alimentum, sed mutatur in pus, quod tamen non legitimum est, sed spurium: quemadmodum exquisitum est pus, quod prodit à loco inflammato.

Quoad differentias à forma: constipatio est Maior vel Minor. Quoad subiectum: thorax repletur, vel secundum Omnem cauitatem: vel secundum Partem, eamque Dextram, vel Sinistram, Quoad causam efficientem: pus generatur vel Extra, vel Intra cauitatem. *Differẽtiæ.*

Signa Galenus tradit c. 7. & 8 l. 4. de loc. aff. & l. 2. prognost. com. 60. & seqq. In genere empyema cognoscitur è sensu grauitatis, in profundo thoracis: è fluctuatione: è difficili respiratione, & cum aliquo fœtore: à tussi, quæ primo est sicca, mox cum materia purulenta: è macie: & si progreditur, subsequitur hectica febris: à pure enim putridi vapores eleuantur qui cor petunt, eiusque solidam substantiam ponunt in calefacto esse. Quoad signa differentiarũ à forma: cognoscitur maior & minor constipatio, è vehementia & remisione symptomatum. Quoad differẽtias à subiecto: si pus, verbi gratia, sit in cauitate dextra, patiens melius decumbet in dextra parte. Et, cum Auicenna, si applicabitis linteum madefactum thoraci, secundum vtramque partem, & dextram, & sinistram: citius id exsiccabitur secundum partẽ, in qua est materia purulẽta. Quoad differentias à causa efficiẽte: Si empyema succedit anginæ, peripneumoniæ, pleuritidi: facile cognoscitur pus esse legitimum, & extra genitum: si autem succedat destilationi, oppositum statuendum. *Signa.*

A forma non sumuntur indicationes ex vsu. A subiecto *Indicationes.*

non sumitur indicatio, nisi vt roborentur thoracis viscera. A causa efficiente, id est à pure sumuntur indicationes : quatenus est mistum à toto genere præter naturam lædens thoracem. Vt mistum præter naturam : oritur indicatio eradicandi, quia à toto genere est præter naturam. Si viscidum: oritur indicatio detergendi : si acre : attemperandi. Vt lædit vehementer : indicat remedium vehemens : ad quam vehementiam respiciens Galenus, dicit interdum narcoticis esse opus. Vt lædit thoracem: indicatur remedium tussiculare, id est, vacuans per tussim.

Prognostica. Vitium in genere periculosum est : dum enim materia à toto genere præter naturam in cauitate thoracis adest : nisi euacuetur spatio 40. dierum, actum est. Quoad differentias formales : malum est periculosius, si constipatio est maior. Quoad subiectum: malum periculosius est, si tota cauitas afficiatur, quam si secundũ partem fiat repletio : si repleta est sinistra cauitas, periculosius est vitium, ratione sinistri ventriculi cordis. Quoad causam efficientem : malum est periculosius, vt pus est magis putridum, vt est copiosius, vt acrius & viscidius. Hinc Hippoc. aph. 44. sect. 7. dicit : si effluat pus album, ægros periculum euadere. Adhæc malum est peius, vt pus magis hæret: vt vehementius lædit: vt extra thoracem generatur. Si empyema succedat anginæ, peripneumoniæ, pleuritidi: peius est, quam si sequatur destillationem.

Venæsectio. Quoad præsidiorũ materias: patent è pleuritide : notanda quædam proponemus, circa sectionem venæ, & sectionem thoracis. Auicennas venam secat. Galenus autem cap. 7. l. 4. de loc. aff. ait, eos qui empyemate laborant, vires habere imbecilliores: quare non videtur adesse virtus permittens venæsectionem ? Pro resolutione sciendum: si empyema fiat è destillatione, virtutem posse esse robustam. Deinde si fiat empyema ex inflammatione, id bifariam accidere potest: primum, si fiat ruptio inflammationis ante maturationem, antequam sanguis è toto in pus conuertatur : & tunc adhuc est sanguis, & propterea sanguis est euacuandus : & virtus potest esse robusta, quia malum non est admodum progressum, cum sanguis nondum sit in pus conuersus. Et de hoc empyemate loquitur Auicennas : ideoque dicit : si apostema rumpatur ante maturationem, erumpit sanguis; quare necessaria est venæsectio. Sed si ruptio fiat post maturationem, tunc non adest sanguis, sed pus : ergo non

est sana

est sanguis vacuandus: & virtus tunc est debilis. Et ad hoc empyema respicit Galenus. Sectio thoracis est materia vehementis remedij, vacuantis pus. Vnde Auicennas ait: si materia purulenta sit copiosa, vt non posit 40. diebus euacuari, thoracem esse perforandum. Et Galenus com. aph. 27. sect. 6. probat thoracis vstionem, perforationem, dum est pus plurimum, vt euacuari non posse videatur. Dum ergo pus affectum est vitio vehementi, neque debilibus auxiliis cedit, oportet ad vstionem confugere: nisi enim fiat euacuatio spatio 40. dierum, nulla est spes salutis. Quoad vsum: & primo, quoad *quantum agendum*: si fuerit summa actio puris: confertim pus est euacuandum: sed quia virtus est debilis, sensim id, & pluribus vicibus, præstare oportet, vnde Hippocrates cognoscens virium infirmitatem, dicit: qui suppurati sunt, siue vrantur, siue secentur, si pus vniuersum fluxerit, omnes moriuntur. aphor. 27. sect. 6. Quoad *modum*: si vehemens puris est resistentia: licet vti ferro cãdente: &, si virtus sit debilis, foramen non sit admodum amplum: amplius, si non ita debilis. Quoad *quando agendum*: sectio vel vstio instituenda, quando adest præsentia indicantis, id est, quando non potest pus expurgari spatio 40. dierum. Quoad *vbi agendum*: pro varia subsistentia thorax aperiri debet, modo in dextra, modo in sinistra parte. At ossa prohibent: iccirco perforatio est facienda inter costas. Virtus etiam medullæ spinalis & viscerum prohibet: vnde perforatio facienda est, inferne sursum numerando, in costis legitimis, inter tertiam & quartam, vel quartam & quintam, ratione viscerum: præterea perforatio debet esse remota à spinali medulla, per tres digitos, citra extremitatem costarum. Hæc de cheirurgia.

Thoracis perforatio

Medicamenta cõmunia supponimus. Ergo proponemus tantum medicamenta respicientia pus in thorace existens. Pus ante 40. diem est vacuandũ: ne cogamur ad perforationem confugere. Animaduertendũ igitur, num pus moueatur, vel quiescat. Si moueatur quandoque mouetur ad vnam partẽ, quãdoque ad aliam. Si moueatur, verbi gratia ad aluũ: exhibeatur *manna, mel violatũ solut. tandẽ agaricus: probantur etiam clysmi è melle rosac. & ptisana: mel enim rosaceum detergit, ptisana detergit, & acrimoniã puris attemperat, ne intestina abradantur.* Si ad renes impetũ habeat: exhibenda diuretica, *veterach. petrosel. asparagi, fœniculum, & alia diuretica valentia:* *quibus*

Expurgãtia pus è canitate thoracis.

quibus mitiora permisceantur, ratione acrimoniæ puris, vt sunt syrup. de capill. Ven. semina frigida. Si pus impetum habeat simul & ad renes, & ad aluum: maxime probatur *ius galli, mediocriter antiqui, cum melle rosato, vt fiat euacuatio per aluum, & cum diureticis, vt fiat euacuatio per renes.* Si ad pulmones impetum habeat: oportet vti *loch de pulmone vulpis, oxymelite simpl. & scillitico, potest aliquid mannæ addi: & ratione acrimoniæ puris aliquid syrupi violati, nonnihil liquiritiæ.* Si motum habeat ad cutim: post perforationem maxime probatur *mulsa, modo magis, modo minus diluta, pro viscidítate & acrimonia puris.* Si denique conquiescat materia purulenta, id est, non habeat impetum: applicari debent *althæa, ol. alb. cerine, emplastrum sacrum, & similia, quæ possunt materiam impactam attenuare & dissoluere.*

Narcotica. Quod si ob puris acrimoniã dolor sit intensissimus, Auicen. stupefacientibus vtitur, sed cum moderatione, ne respiratio reddatur difficilis. Possumus ergo vti *seminibus pap. albi, non vltra ℈ iij vel iiij. idque in dolore vehementi.*

Diæta. Diætæ ad proportionem respondebit. Quare si pus impetum habeat ad aluum: cum cibis *beta miscenda, & alia lubricantia, possumus etiam cibariis addere mel, caricas, passulas, vt aluus fiat lubrica.* Si ad renes impetum habeat: cibis permiscẽda *semina melonum, petroselinum.* Et sic de aliis. Potus similiter præstituendus: & nisi sit febris, vinum exhibere licet.

CAPVT V.

De Peripneumonia.

Nomen. Eripneumonia pene vt pleuritis curatur: quare de ea pauca. Intelligimus autem inflammationem pulmonis, c. 2. l. 2. ad Glauc. Generatur hoc vitium, quia sanguis fluit in pulmones, & ita agit in pulmones, vt calefiant, & tumeant.

Definitio. Peripneumonia ergo est tumor calidus pulmonis, procedens à sanguine. Forma est tumor calidus: vnde pulmones in peripneumonia afficiuntur duplici morbo: in aucta magnitudine, quia est tumor: & in intemperie, quia est tumor calidus. Subiectum est pulmo: non pleura, vt in pleuritide. Causa efficiens est sanguis, quia affectus est inflammatorius, cap. 2. lib. 4. de presap. pulf. c. 9. lib. 2. loc. aff. Vt plurimum peripneumonia fit à sanguine pituitoso, quamuis possit etiam alius esse sanguis: sicut

pleuritis

pleuritis promptius fit à sanguine bilioso, c.10.lib.2. de cris. cap.12.lib.4.de caus.puls.pulmo enim laxus est, & bilem susceptam non facile detinere potest: pituitam autem vtpote viscidã faciliùs. Cæterũ, cum sanguis peripneumoniæ causa, sit mistum præter naturam, lædens pulmones: quatenus est mistum, potest esse quilibet sanguis, sed præcipue pituitosus. Quatenus præter naturam: peccatum sanguinis esse potest secundum formam, si sit putridus: secundum quantitatem, si copia peccat: secundum qualitatem & primam, & secundam, tum alteratricem, tum motricem: sicut declarauimus in pleuritide. Vt autem hic sanguis lædit: lædit potius vehementer. Vt lædit pulmones: eos vel Totos, vel secundum Partem lædit.

Quoad differentias à forma: vt peripneumonia est tumor calidus, differentia est secundum Magis, vel Minus. A sũbiecto: pulmo Totus, vel secundum Partem afficitur. Ab efficiente: sanguis est Purus, vel Permistus: Item, sanguis vel Attrahitur à pulmone, vel Transmittitur in pulmonem, & vel à Toto, vel á Parte. *Differẽtiæ.*

In genere peripneumonia indicatur è respiratione, dolore, tussi, pulsu vitioso, febre assidua, & colore maxillarum mutato c.9.lib.2.loc.affect. c.7.lib.4.de loc.aff.c.2.lib.4. præsag.è puls.cap.12.lib.4.de caus.pulsuum. Respiratio difficilior est, quam in pleuritide: nam maior est necessitas euentandi caloris. Dolor, ad differentiam pleuritidis, est grauatiuus, & satis remissus, non cum sensu punctionis. Ideo estote diligentes, nam interdum medici vocant peripneumoniam, pleuritidem obscuram, & interdum putant esse flatus: vnde ægri vinum bibũt, & moriuntur: sicut accidit Fallopio. Tussis molestior est, quam in pleuritide: quia primario afficitur pulmo: in pleuritide per consensum. Pulsus est mollis, velox, crebrer, inæqualis: qui quandoque magnus videtur, nam vehementer percutitur arteria: sed est tamen languidus, quia vis seu facultas frangitur. Facies denique est rubicunda, ob euaporationem sanguinis in caput. Quoad differentias à forma: symptomata vehementiora, indicant affectionem vehementiorem. Quoad differentias à subiecto: si afficiatur totus pulmo: dolor ille grauatiuus, omnes partes thoracis occupabit. Quoad differentias à causa efficiente, quis nam sit sanguis peccans, cognoscetur è traditis in pleuritide. *Signa.*

Quoad præsidia, secundum Auic. & Rhasim, eadẽ est cura peripneu *Indicationes.*

peripneumoniæ & pleuritidis : vt differẽtia tantũ ſit ratione ſubiecti. Hic ergo indicatio oritur corroborandi pulmones.

Prognoſtica. Malum autem hoc maxime eſt periculoſum : cum enim ſanguis vehementer lædat & ſummæ ſit actiuitatis, ac reſiſtentiæ: ſi contingat virtutem eſſe debilem : vitium prorſus eſt lethale, ſolis Sacerdotibus relinquendum. cap.5. libr. 10. meth. Quoad differentias formales : vt tumor eſt maior, ita peius vitium. A ſubiecto: maximum periculum, ſi totus pulmo afficiatur. Ab efficiente : vehementia ſanguinis ponderanda, vt in pleuritide : vbi notandum, peripneumoniam à ſanguine bilioſo, quæ raro fit, eſſe periculoſiſsimam : ſolet enim interdũ fieri, ob bilis copiam, & craſsitiem, & ob pulmonis imbecillitatem: quæ peſsima ſunt.

Curatio. Quoad materiam cheirurgicam: Rhaſis in principio baſi-
1 licam ſecat: deinde curat malum: vt pleuritidem. Vnica enim baſilica in peripneumonia eſt ſecanda, & quidem ſtatim: nam ſanguis eſt affectus vitio vehementi, & vehementer lædit pulmones: præterea virtus in peripneumonia, quãuis robuſta, cito tamen ſuccumbit: cõtra, in pleuritide. Quoad quando: adeſt indicans, ſanguis vehementer lædens, & imminet virtutis lapſus: ergo quamprimum vena ſecanda. Quoad
2 vbi: ſanguis ſubſiſtentiam habet circa pulmones : ergo baſilica aperienda. Medicamenta conueniunt, quæ in pleuritide: differentia eſt ſecundum magis & minus : nam ſanguis magis lædit in peripneumonia, quam in pleuritide : quare omnia ſunt vehementiora. Præterea diſcrimen eſt in loc. affect. in pleuritide læditur pleura: in peripneumonia, pulmo. Ideoque medicamentis miſcenda ſunt, quæ pulmonẽ reſpiciunt, vt ſunt *pulmonaria*, *pulmo vulpis pulueriſatus*. Reliqua peten-
3 da è cap. de pleur. & de tuſsi. Idem de diæta iudicium : præcipue in peripneumonia à *vino* abſtinendum, magis enim nocet, quam in pleuritide, quia eſt inflãmatio viſceris intimioris, quod malam ſuam affectionem cordi communicat.

CAPVT VI.

De Sputo ſanguinis.

PVTVM ſanguinolentum, eſt malum frequẽs, quod multos iugulat ob Medicorum inertiam: ideo de hoc malo diligenter tractabimus. Poteſt autem dupliciter ſumi ſputum ſanginolentum: non

non principaliter, cum succedit inflammationi, verbi gratia, quando in pleuritide sputum cruentũ eiicitur, & de hoc non loquimur. Secundo igitur modo per sputum sanguinolẽtum intelligimus sanguinem, per os egredientem, & immediate prodeuntem è vasis sanguinem detinentibus: ad differẽtiam sputi cruenti non principalis, quod fit, dum sanguis non immediate è vasis exit, sed è capacitate membri. Generatur malum hoc, dum causa aliqua præter naturam occurrit vasis sanguinem continentibus, ita ea afficiens, vt facultas retentrix vasorum non possit sanguinem retinere, vnde per os egreditur.

Generatio

Hoc ergo sputum cruentum, est exiens sanguis oris, procedens à læsa retentione vasorum sanguinem continẽtium. Forma est exiens sanguis, cap. vlt. de diff. sympt. cap. vlt. lib. 3. de sympto. caus. cap. 2. lib. 5. meth. Est exiens mutatum: non morbus, non causa, sed symptoma: non actio læsa, non qualitas, sed exiens: & cum exiens mutatum possit esse varium, hic est sanguinolentum: vbi per sanguinem intelligimus & venalem, & arterialem, ad differentiam alterius materiæ, quæ potest egredi. Subiectum, per quod egreditur, est os: ad differentiam sanguinis egredientis per nares, vel per alias partes. Hoc exiens à toto genere est præter naturam, ratione loci, quia sanguis per os egreditur: ad differentiam sanguinis per vterum exeuntis, is enim locus à natura destinatus est sanguini exeunti, ideoque illa excretio non est præter naturam ratione loci. Non tamen sputum sanguineum toto genere præter naturam est, omnibus modis, & simpliciter: quia interdum egreditur sanguis non putridus: interdum critice per os egreditur: dicitur ergo toto genere præter naturam, ratione loci.

Definitio.

Subiectũ.

Causa efficiens, est læsa retentrix vasorũ sanguinis. Quare duo explicanda: primo, quæ nam sit causa læsæ retentionis: secundo, quæ sit causa ob quam vasa, sanguinem detinentia, afficiantur. Causa ergo læsæ retentionis est id, à quo pendet exiens hoc mutatum: quod cũ sit symptoma secundum necessaria dependet à primo (*primum symptoma, est actio læsa quæ immediate morbum sequitur: secundum est tum qualitas mutata, tum exiens: quæ è primo dependent.*) Primum symptoma est actio: quæ multiplex esse potest: attractio, retentio, concoctio, expulsio. In definitione proposuimus retentionem, non alias actiones: nã hæc vasa à natura genita sunt

Causa efficiens.

ad sanguinem detinendum; ideoque si contingat vt horum vasorum lædatur retentio, egreditur sanguis. Læditur autem retentio, non ob errorem externum, sed læsa retentrice, eo modo, quo facultas lædi potest, id est, quatenus vas, sanguinem continens, quod est sedes facultatis retentricis, afficitur aliquo morbo: Nam in sputo sanguineo, necesse est vas affici aliquo morbo. Hic morbus quandoque est mala compositio, nonnunquam soluta vnitas. Mala compositio est duplex: primum Anastomasis, id est, apertio immodica præter naturam orificiorum vasorum: qui morbus pertinet ad conformationem, vt consistit in meatu. Anastomoseos huius causa interna, est sanguis copiosus & calidior, qui sui copia & caliditate quandoque præter naturam orificia vasorum aperit. Externa causa esse potest balneum aquæ dulcis, item aloe, &c. Alter morbus pertinens ad malam compositionem, est Diapedesis, id est raritas præter naturã meatuum, qui pertinent ad tunicas vasorum. Huius morbi causa potissimum esse solet sanguis tenuior, serosior. Hi duo morbi sunt malæ compositionis, vt expresse Galenus in lib. de diff. morb. asserit. Interim tamen Galenus cap. 1. lib. 3. meth. videtur anastomosin & diapedesin referre ad solutam vnitatem: vbi sciendum, hos ipsos morbos non quidem esse in soluta vnitate, sed posse esse causas solutæ vnitatis: hæc enim fieri potest, ex immodica apertione, & raritate: cum non infrequens sit, vnum morbum sequi alium. Tandem est alius morbus, soluta vnitas: à Galeno loc. cit. dicitur *διαίρεσις*, id est, dissolutio. Huius solutæ vnitatis causa interna, potest esse sanguis copiosus & flatulentus, qui facit solutam vnitatem non quamlibet, sed ruptionem: fieri item potest soluta vnitas à sanguine acri qui abradẽdo efficit solutam vnitatem: vnde hæc soluta vnitas non est simplex, sed necessario habet aliquid permistum, scilicet deperditionem substantiæ partis: & hæc causa potissimum est pituita salsa. Causa extrinseca, potest esse quælibet primitiua, quæ cum impetu agit: siue sit, verbi gratia pondus onerosum, siue vox immoderata, vel quęlibet alia externa causa, quæ aut contundendo, aut incidendo, potest vasorum vnitatem soluere. Per vasa autem continentia sanguinem, intelligimus vasa pertinentia à pulmone, ad guttur, ad os, caput, ad ventriculum, ad hepar, ad lienem, ad vterum. Anastomosi magis obnoxia sunt vasa calidiora & humidiora, quæ promptissime afficiuntur & reserantur.

Ἀναστόμωσις. Διαπήδησις. Διαίρεσις.

Diapedesi

Diapedesi obnoxia sunt tenuiora. Quoad diæresin: si vasa fuerint tenuia & mollia, promptissime abraduntur, & franguntur à causa extrinseca: si crassa & dura facilius dissoluuntur ab interna causa, verbi gratia sanguine replente, flatulento, nam vasa dura quia non possunt extendi, rumpuntur.

Quatenus sanguis exiens est mistum: potest esse Sincerus sanguis, vel Permistus cum aliis humoribus. Vt autem est præter naturam, secundum formam vel est Putridus, vel Non: secundum quantitatem, Magis vel Minus copiosus: secundum qualitatem. Primam quidem, calidus est vel frigidus: secundum qualitatem? Secundam: est huius vel illius coloris, odoris, saporis &c. Præterea perpendere oportet motum: vbi respiciendum ad modum, & ad terminum à quo. Ad modum, vt egreditur Critice, vel Symptomatice: item, cum Spuitione, cum Screatu, cum Tussi, cum Vomitu. Quoad terminum à quo: differentiæ oriuntur, vt prodit sanguis à Vena, vel ab arteria: & vel pulmonis, pectoris, gutturis, oris, capitis, ventriculi iecoris, lienis, vteri. Quoad differentias à causa symptomatis: fit exitus sanguinis, vel ob Malam compositionem, vel ob Solutam vnitatem: si ob malam compositionem, vel Anastomosin, vel Diapedesin: si ob solutam vnitatem, vel Simplicem, vel cum Deperditione partis, vt quando fit ex abrasione. *Differētia.*

In genere vitium hoc est manifestum. Quoad differentias symptomatis huius, vt est mistum: num sanguis per os egrediens sincerus sit, an permistus cum alia materia: oculis conspicitur. Quatenus autem est præter naturam, & primo secundum formam: an sanguis sit putridus, nec ne: odor indicat, & sapor: de quo conqueretur ægrotans. Quoad vitium secundum qualitates primas & secundas: sanguinis sputum in genere seipsum manifestat, an calidum, crassum, magis vel minus rubicundum, huius vel illius odoris: quæ vel ex ægri relatione, vel aspectu, manifesta fiunt, verbi gratia si calidum erit, ægrotus dicet, se persentire sensum caliditatis: crassities & color oculis cognoscuntur. Quoad modum sanguinis egredientis: cognoscendum, an exeat vel per simplicem exspuitionem, vel per screatum, vel per tussim, vel per vomitum. An vero exeat per viam crisis, vel non: cognoscitur è tolerantia ægri: nam si exiens est criticum, ægri facile tolerant: & si quandoque contingat in febribus putridis, in ardentibus, signa erunt coctionis: si contra, erit sym- *Signa.*

ptomaticum exiens. Circa terminum à quo? cognoscendum, an egrediatur à vena, vel arteria, capite secundo, libro de atra bil. si ab arteria prodeat, sanguis est admodum calidus, satis tenuis, potius flauus, quam rubicundus, & saltu quodam impetuoso exit: contra, si à vena. Deinde etiam cognoscendum, à qua parte sanguis prodeat. Si ergo egrediatur è pulmonum vasis, non nisi per tussim excerni potest: nullus dolor erit, quia pulmo sensu caret, & præsertim eo sensu, ob quem dolor oboriri potest. Si à pectore prodeat, egreditur quidem cum tussi, sed potest esse dolor, quia pectus seu thorax non caret sensu tactus. Potest etiam fieri, vt prodeat à capite, & tussi excernatur, sine dolore: hinc si contingat, vt sanguis in capite exsistens, descendat in pulmones, & hinc per tussim, ac sine dolore per os egrediatur: aderunt signa capitis male affecti. Si autem prodeat à pulmone, non assunt signa malarum aliarum partium. Et præterea accidere potest, vt simul cum sanguine egrediatur pulmonis substantia: & tunc sanguis procul dubio à pulmone prodit: sed hoc rarissimum est. Oportet autem diligenter obseruare, quæ per tussim excernuntur: nam interdum pituita crassa & viscida tussi eiicitur, habens sanguinem permistum: vt aliqui interdum suspicentur, substantiam illam albicantem esse substantiam pulmonis: at hoc falsissimum est: nam in pulmonis substantia non est visciditas. Præterea, cum hoc sit rarissimum, cognoscitur sanguis prodire à pulmone, quoties est spumosus: nam à capite spumans esse non potest. Sed dubitatur, cur non sanguis etiam à capite in pectus descendens, spumosus fiat? nam spuma fit è materia humida & vaporosa, concurrente, vel calore, vel motu, vel vtrisque. Si ergo sanguis à capite in pectus destillet: adest materia humida, scilicet sanguinea, & materia vaporosa, scilicet aër, qui assiduo inspiratur, & exspiratur; adest etiam motus, nam sanguis à capite in pectus descendit, & à pectore in os ascendit, ideoque adest motus: in eo etiam loco calor est: præterea dum sanguis tussi expellitur, necessario generatur spuma. Sed respondendum; spumosum sanguinem, differre à sanguine cum spuma. Sanguis spumosus est, qui secundum omnes sui partes & internas, & externas, est refertus spuma; & hic solum à pulmone prodit. Sed si spuma fit in sanguinis superficie, hic à capite procedit, & potius dicitur cum spuma, quam spumosus. Quare sangui-

A qua parte sanguis prodeat.

nem

nem ſputo reiectum, diligenter virgulto agitatum luſtrare debetis. Si à pectore prodeat ſanguis, non eſt ſpumoſus, ob rationem dictam: non copioſus, non admodum feruens: at qui à pulmone, eſt feruens: prætcrea ſanguis erit nigricans (qualis à pulmone non prodit) & quandoque grumoſus, quia egreditur venas pectoris, & per moram aliquantulam grumeſcit: poſſunt etiam apparere noxæ circa thoracem, verbi gratia ſi prægreſſa ſit aliqua cauſa percutiens thoracem, & ſubſecutum ſit ſputum ſanguinolentum. Si prodeat à gutture: egreditur cum ſcreatu: adeſt quoque tuſsis, ſed exigua. Si ab ore: egreditur ſimplici exſpuitione. Si à capite, frequens eſt ſcreatus, titillatio quædam eſt in gutture: ſanguis eſt cum ſpuma, non ſpumoſus: Aetius addit, præcedere dolorem capitis, grauitatem & calorem capitis, vertiginem, ebrietatem, plagam capitis. Si prodeat à ventriculo, ſanguis eſt exiguus, nam paruæ ſunt ventriculi venæ: egreditur cum vomitu: miſtus eſt cum pituita, nam hæc in ventriculo generatur. Si prodit à iecore, vel liene, cum vomitu excernitur, quia primum petit ventriculum, ſed eſt copioſus: & quidem, ſi è liene, nigricans eſt, poſſuntque adeſſe lienis vitia: contra, ſi à iecore. Si prodeat ab vtero, varius eſt ſanguis, prout varia eſt materia illa menſtrualis: aſſunt indicia affecti vteri: eſt tempus, quo alias fluere menſes conſueuerunt, iam tamen ſuppreſsi ſunt, vnde tale ſputum ſuccedit. Quoad ſigna cauſarum: anaſtomoſis cognoſcitur, quia egreditur ſine dolore: præceſſerunt, vel aſſunt cauſæ, quæ poſſunt anaſtomoſin efficere, verbi gratia ſi ſanguis in corpore ſit copioſus, calidus: ſi prægreſſus vſus immoderatus balnei aquæ dulcis. Diapedeſis cognoſcitur, quia eſt ſine dolore, & ſanguis neceſſario exiguus, tenuis, ſeroſus. Diæreſis cognoſcitur, quia dolor eſſe poteſt præſens, qui fit, non ratione corporis proprij vel venæ, vel arteriæ, (vt in methodo anatomica docuimus) ſed propter partes vicinas, & potiſsimum propter externas membranas, quæ neruoſæ ſunt: cognoſcitur etiam, quia per initia ſanguis exiguus egreditur: at quia diæreſis in dies augetur, copioſior etiam tum exit ſanguis, & confertim, cum impetu. Si forte diæreſis producatur à cauſa abradente, verbi gratia ſi cauſa abradens ſit ſalſa pituita, adeſt catarrhus ſalſus à capite in pectus, cui ſuccedit ſputum ſanguinolentum: tunc enim ſuſpitio eſſe poteſt, diæreſin à cauſa abradente

Cauſarum ſigna.

esse excitatam. Si fiat diæresis à causa frangente, ab incidente, pungente, & similibus, citra abrasionem: iudicādum diæresin esse simplicem, non cum deperditione substantiæ.

Indicationes. Cum autem exiens sanguinolentum oris, procedat à læsa retentione: ob id oculi dirigendi sunt ad Sanguinem, & ad læsam Retentionem: cap. 5. 13. 14. lib. 5. meth. cap. 4. li. 7. κ. τόπ. Sanguis pro vario peccato varia indicat: copiosus, imminutionem: calidus, refrigerationem: tenuis, incrassationem: ratione motus, oportet reuellere, intercipere. Et cum sanguis vehementer lædat, opus est vehementi remedio. Retentio, vel retentrix læsa, nihil ex vsu indicat. Anastomosis autem indicat astringentia: diapedesis, condensantia: diæresis, vnientia, & agglutinantia: quandoque autem dum scilicet in diæresi adest etiam deperditio substantiæ partis, quando fit propter abrasionem, tunc præter vniens, opus est etiam sarcotico, regenerante quod est deperditum.

Prognostica. Cæterum sanguis per os egrediens, qualiscunque fuerit, malus: aphoris. 25. sect. 4. Auicennas ait, non omne sputum sanguinis esse timorosum, sed quoddam esse cum sanitate: vbi scilicet intelligit sputum cruentum non principale, quod apparet in inflammationibus: in pleuritide enim, verbi gratia si adest sputum sanguineum, est potius bonum, & significat ruptionem apostematum. Galenus autem loquitur de sputo sanguinis principali: de quo & nos agimus. Hoc in genere non vacat periculo: quod tamen pro vi differentiarum variat. Nam quoad sanguinem, malum est periculosius, si sanguis sit putridus, copiosus, calidus, tenuis, flauus, salsus, spumosus, cum tussi. Ratione loci: vitium est periculosius, si ab arteria, quam si à vena, cap. 7. lib. 5. meth. Periculosum est hoc malum, si à pulmone: nam si subsequatur inflammatio, in totum ægrotantes non possunt sanari, cap. 14. lib. 5. metho. Minus periculosum, si ex aliis partibus: vnde Hippocrates aphor. 37. sect. 7. ait, qui euomunt sanguinem, sed sine febre, malum est non admodum periculosum. Diapedesis minus periculosa: magis anastomosis: maxime diæresis, & potissimum, si fiat ex erosione. Præterea Galenus cap. 14. libro quinto metho. ait: incisionem & fractionem posse curari: at si fiat diæresis à causa abradente, impossibile esse, vt in totum sanetur: vt fusius explicabimus in sermone de phthisi.

Huic medicus ita occurrat, ne subsequatur inflammatio.

Curatio.

Venæsectio. Quoad materiam cheirurgicam: venæsectio conuenit, quia

quia adest indicans, nimirum sanguinis peccatum vehemẽs: non tamen semper omnibus modis, sed quandoque copia, interdum solo motu seu impetu, ad vasa vel huius vel illius partis. Interdum autem virtus prohibet, vt in muliere illa Romana, quæ per quatriduum ieiunarat, cap. 13. lib. 5. metho. Si igitur permittat virtus, semper vena aperienda. *Vsus*. Auicennas in plethora aperit saphenam, postea basilicam. Sanguis enim in illa repletione habet subsistentiam supra & infra iecur. Quoad *quando agendum*: primum tundit saphenam: nam in sputo sanguinis opus est reuellere, & reuulsio potentior est, ad magis longinqua facta: propterea vena remota primum aperitur, deinde proxima. Addit Auicennas in sputo sanguinis è catarrho non valde bilioso, opus esse statim phlebotomate. Hic proponitur quid agendum, & quando. Quid agendum: dum ait, esse venam secandam, in sputo sanguinis non valde bilioso, ad differentiam valde biliosi: nam in catarrho valde bilioso, non est secanda vena, sed oportet purgare: iuxta Hippocratis sententiam: si talia purgantur, qualia, &c. Quoad *quando*: dicit, statim: nam adest indicans: vnde si nihil prohibeat, quamprimum est secanda vena. Addit Auicennas, in sputo sanguinis à pulmone: secandam esse basilicam partis solutæ vnitatis: & phlebotomiam fieri debere subtilem, ac interpolatam tribus horis, pro conseruatione virtutis. Hinc etiam Galenus, cap. 8. lib. 5. meth. in sputo sanguinis à fractura vasorum pulmonis, quamprimũ incidit venam internam, & bis, terve vacuat, causa reuulsionis: posteriori etiam die venam secat, si fortis fuerit virtus. Et his verbis colligitur quantum agendum, quando, & vbi. Quoad *quantum agendum*: Auicennas proponit phlebotomiam subtilem, per quam non intelligit foramen paruum, hoc enim à tenuitate & crassitie sanguinis indicatur: sed intelligit venæsectionem talem, in qua, licet sanguis copia peccet, verbi gratia, ad ℔ ij. tamen non educitur vna vice ad ℔ ij. sed in parua copia, & vicibus pluribus. Causa huius præcepti est: quia in sputo sanguinis, necessario semper sanguis peccat secundum motum, & interdum secundum copiam. Ergo semper indicatur remedium reuulsorium: & interdum vacuans. Sanguis ratione copiæ magis potest: ratione motus, minus: nam sanguis copiosus & præsens actu operatur: ratione motus operatur tantum sanguis proximus vasi affecto, non remotus. Cum ergo non ita vigeat

sanguinis vehementia, ratione motus: iccirco Auicēnas sanguinē educit in parua copia, & vicibus supplet. Protinus autem secat venam, quia sanguis vehementer peccat; & adest præsentia sanguinis vehementer peccantis. Si contingat, vt præseueret hoc vitium vehemens: etiam sequenti die adest præsentia, ideoque vena tunc etiam aperienda. Quoad *vbi*: vena cubiti Interna, eiusdem lateris aperienda: prout vas pulmonis afficitur secundum partem dextram, vel sinistram. Hinc Galenus com. aphor. 32. sect. 5. in vomitu sanguinis ob suppressionem mensium, secat saphenam: quia respicit ad substantiam, quæ sequitur essentiam indicantis, id est, impetum sanguinis. Quoad reliquam materiam cheirurgicam, Galenus in fine libr. 1. ad Glauc. si sanguis à liene prodeat, cucurbitulam magnam sinistro hypochondrio adhibet, si à iecore, dextro.

Cucurbitula magna.

Galenus cap. 14. lib. 5. meth. in sputo sanguinis imminente, è catarrho, quamprimum probat medicamentum *ex aloe, è scammonio, è colocynthide, ex agarico, è bdellio, & gummi Arabico*: vt plura excrementa posśint euacuari. Sed cum aloe aperiat venarum orificia: ego nescio, an in sputo sanguinis liceat vti tali remedio. Et augetur difficultas, quia Galenus hæc medicamenta quamprimum exhibet, etiam ante coctionem: non tantum aloem, sed etiam colocynthidem, medicamenta vehementisśima. Sed methodus Galenum tuetur: non enim de sputo sanguinis præsenti loquitur: sed de imminenti, non è qualibet causa, non ex anastomasi, non è copia sanguinis, sed è catarrho, in quo ob materiam acrem imminet sputum sanguinolentum ex abrasione: materia enim catarrhalis est acris, peccat in qualitate: ergo non imminet apertio, sed abrasio. Proinde medicamentum ex aloe confici potest, quia nō est apertio actu, sed est periculum abrasionis. Ob eandem causam ante coctionē exhibet medicamentum electiue purgans, in principio, cruda adhuc exsistēte materia: adest enim indicans, quod magis potest quam prohibens. Indicans est succus vitiosus, qui potest esse in causa abrasionis & sputi cruenti, & tunc malum esset insanabile: ergo materia, quæ potest esse in causa mali insanabilis, vehemens est, & multum potest: & quidem magis quam furiosa: nam furiosa huc & illud mouetur, vt periculum sit: ne petat partem principalem, quam si petat, actum est: interdum autem non petit partem principalem, quod si fit, non est periculum

Medicamēta, ratione totius.

Expurgātia materiā acrem.

mortis.

mortis. Sed materia hæc catarrhalis, quoties excitat ſputum ſanguinis, excitat vitiũ neceſſario mortale. Cũ igitur materia furioſa magis poſsit ad indicandum, quam eius cruditas ad prohibendum: multò magis coctio negligenda eſt in ſputo ſanguinis è mordacibus ſuccis, præſertim dum imminet abraſio. Quamobrem in ſputo ſanguinis præſenti, & imminenti, quamprimum, non exſpectata concoctione, pharmacum ſoluens eſt propinandum: quia materia catarrhalis, quæ abradit, vel abradere poteſt, magis poteſt ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum.

Sequuntur medicamenta magis determinata. Hæc reſpiciunt, vel materiam catarrhalem, vel ſanguinem. Materia catarrhalis perpenditur, vel vt fluit, vel vt fluxit. Si fluit, cum Galeno cap.13.lib.5.meth. oportet vti *theriaca, ſed recenti, verbi gratia, quatuor menſium: quod ſi recentis copia non ſit, vtamur Mithridatio recenti: ſi nec hoc præſto ſit, vtamur requie Nicolai, Philonio Rom. quæ tamen duo non debent ita recentia eſſe, ſed vnius anni.* His enim vtimur ratione materiæ fluentis; & iam ſupponimus totum eſſe vacuatum. Dum igitur corpore vacuatio materia adhuc fluit; oportet intercipere, craſſefacere; medicamentis propoſitis. Si ob defectum theriacæ & Mithridatij, cogamur vti Philonio, non ſincero vti debemus, ſed permiſcebimus *ſaccharum roſaceum, vt maior ſit doſis ſacchari roſ.* Quod ſi tantus non ſit impetus materiæ fluentis: poſſumus vti *ſaccharo roſaceo, vel eiuſdem anni, vel etiam antiquo; cum bolo Armeno.* VSVS Quoad *quantum agendum*, ita præſcribatur: ℞. *theriacæ recentis* ʒj. *fiant boli.* Vel: ℞. *Philonij Rom. ſaltem vnius anni,* ℈j. *ſacchari roſati* ʒij. *Miſce.* Sequens magis tutum eſt, frequentius poteſt exhiberi: ℞. *ſacchari antiqui roſati* ℥j. *boli Arm.* ℈ij. *Miſce: exhibeatur hoc duabus vicibus.* Quidam imprudentes Medici deſcribunt electaria adeò craſſa & dura, vt ſint inſtar lapidis: & hi à pharmacopolis deridentur. Ideo ſi ob ſummam materiæ iudicantis actionem, cogamur vti bolo Armena in magna copia, & permiſceatur ſaccharum roſaceum: debemus etiam addere aliquod medicamentum liquidius, vt electarium poſsit deuorari. Si igitur ſcopus ſit incraſſandi, vt materia fluens intercipiatur: permiſceri poſſumus *ſyrupum de roſis ſiccis, vel ſyrupum myrtinum.* Porro Galenus theriacam, gratia interceptionis, exhibet poſt clyſteres acutos: quia materia in toto exſiſtens prohibet: quare prius vacuanda: & cum non ſemper

Intercipientia, & incraſſantia materiam catarrhalem fluentem.

medicamenta per os exhiberi queant, sed administrandi clysteres acuti: & post clysmos vti oportet intercipientibus. Præterea Galenus exhibet theriacam (quod etiam in reliquis intercipientibus obseruandum) non modo post acres clysteres, sed etiam post ligaturas artuum: reuellabat enim materiam ad partes longinquas viliores. Post capiti *stercus columbinum* applicabat, volēs imprimis diuertere materiam, quæ est in capite, & ab hoc fluxura erat. Non autem oportet statim confugere ad theriacam: ideo Galenus exhibebat theriacam, quando ægrotantes debēbant dormire: ratio est, quia tempore somni adest materia descendens: ergo est præsens fluens: neque adest prohibens, quia iam erat facta euacuatio, reuulsio. Hæc de materia vt fluit.

Euacuātia materiam catarrhalē fluxum.

Si respiciamus ad materiam, fluxam in pulmones: hæc vel est materia catarrhalis, vel sanguis. Si materia catarrhalis sit fluxa, oportet vti *melle cocto, sacchαro, melle rosaceo aliqua è parte cocto*: quia hæc euacuant, & detergunt, & mitia sunt: nam in sputo sanguinis periculosum est, ne vehementer expectorantia intendant anastomosin, diapedesin, diæresin: quare *non vtimur melle crudo, sed cocto & rosaceo.* Aliquando materia catarrhalis satis est contumax, vt cogamur confugere ad valentiora, *ad syrupum de farfara, de hyssopo, ad loch de pulmone vulpis*: de quibus in sermone de tussi. VSVS: *quando agendum.* Galenus cap. 13. l. 5. meth. post secundum diem vtitur mitioribus, & valentioribus quinto die, nam primis diebus adest præsentia indicantis: secundo die adest indicans, scilicet materia iam fluxa, sed adest etiam prohibens, id est, morbus vasis, scilicet anastomosis, diapedesis, & diæresis: qui morbi egent quiete, cum per motum, & per tussim augeantur: ideoque non oportet tam cito ad vehementiora accedere, & tutius est mitioribus illis vti.

Sanguinem fluxum & concretum dissoluētia, & euacuātia.

Quod si materia fluxa, sit sanguis fluxus: si forte sit principium concretionis in principio, secundum Auicennam, exhibendum est *acetum cum aqua, id est, posca.* Si forte tussis exacerbetur, ab aceto abstinendum, aut non nisi exiguo vtendum. Vnde Galenus, cap. 8. l. 5. meth. post sectam venam, tribus vicibus, post ligaturas, post frictiones, ratione sanguinis fluxi dat poscam dilutam, id est, aquam copiosam, cum aceto exiguo: & exhibet tepidam, bis & ter, ternis horis. Hic quid agendum, capitur à sanguine concreto & fluxo: qui indicat dissoluens: cuius materia est posca diluta. Quoniā

vero

vero hæc excitat tuſsim, quæ vaſis morbum, nimirum anaſtomoſin, diapedeſin, & diæreſin, augere poteſt: ideo ſi tuſſis moleſtet, cum Auicenna prorſus eſt abſtinendum ab aceto: & loco poſcæ tutius eſt vti mulſa. Quoad modum: Galenus dat poſcam tepidam, non calidam, non frigidam: ſanguis enim grumoſus ſua paſsione & reſiſtentia, indicat medicamentum actu calidum, quia frigidum non diſſoluit: cum autem caliditas intenſa prohibeatur à morbo vaſis (calidum enim auget anaſtomoſin, diapedeſin, diæreſin) igitur Galenus vſus eſt poſca tepida. Quoad *quando agendum*: Galenus vtitur in principio: quia tum adeſt indicans, ſanguis grumoſus: ſed quia prohibet materiæ copia: ideo prius euacuat, imminuit: & quia prohibet materiæ impetus: ideo primum reuellit, & poſtea vtitur poſca. Non autem vtitur poſca aſsiduo, ſed vicibus interpolatis: quia aſsiduum vſum prohibet morbus vaſis: nam tuſsis augeretur.

Iam vero morborum medicamenta ſunt tractanda. Apertio flagitat aſtringentia: fractio, agglutinantia: eroſio, agglutinantia, & renutrientia. Inter aſtringentia debilia numerantur, *roſa*, *terra ſigillata*, *manna thuris*, *cortex vel thuris*, *cortex pini*, *fructus ſpinæ Ægytiaca*, *lapis hæmatites*. Vehementiora ſunt: *balauſtium*, *hypociſtis*, *rhus opſoniorum*, *omphacium*, *gallæ immaturæ*, *malicorium*, *præſtantiſſimum conficitur medicamentum ex hyoſcyamo*. Vehiculum aptum eligendum eſt, his medicamentis aſtringentibus, cap. 4. l. 7. *κ. τόπ.* Si ergo ſanguis prodeat ab hepate, permiſceatur *agrimonia*, *pentaphyllum*, *filix mas*. Si à liene: *ceterach*, *tamariſcus*. Si à capite: *betonica*. Si à pectore, *ammi*, *aniſum*, *ſpica*, *farfara*, *ſacccharo & melle etiam vti licet*. Nec propterea mirãdum, quod Galenus cum aſtringentibus miſcet ammi, aniſum, ſpicam, quæ vim habent aperiendi: vtitur enim his gratia vehiculi. Notandum: ſi materias vehiculorum in ſubſtantia permiſcemus, vt aniſum, ſpicam, &c. pro ℥j. aſtringentium, ſufficere ℈ij. vehiculi, vt ſeruetur duodeculpa proportio. *Vſus.* Quoad *quantum*: è dictis formulas concinnare facilimum eſt. Modus ex alibi traditis patet. Notetis circa *quando* agendum: prius occurrendum eſſe copiæ & motui ſanguis, cap. 6. libr. 5. meth. nec ilico aſtringendum, ſed poſt reuulſionem & euacuationem totius. Idem dicendum de agglutinantibus: præter enim aſtringentia, addenda ſunt emplaſtica, viſcida: vnde probatur *conſolida*, *tragacantha*, *plantago*, *albumen oui*. Vſus. Cir-

Aſtringētia.

Agglutinantia.

ca *quando*, monet Galenus cap.8. l.5. meth. his vtendum esse post totius euacuationem. Cæterum, si malum sit ex erosione. Auicennas probat vsum *thuris, myrti, sanguinem Dracon. plantaginem, semen portulacæ.* Galenus cap.6.lib. 5. meth.ait: si erosio sit exigua, exhibendos *pastillos Andronis, Polydæ, pastillos è charta combusta: qui habent vinum absumendi materiam fluxam, & purulentam.cap. 1. libro 5. κ. τόπ. & conficiuntur è vehementissimis medicamentis, tum ex aliis, tum è chalcantho.* Vnde aliqui habent pro secreto in sputo sanguinis, *oleum destillatum è chalcantho, cuius guttam j. aut summum guttas ij. exhibent, cum aqua plantaginis.* Si ergo ex erosione sanguis paullatim exit, statuit Galenus hos pastillos esse exhibendos. Si autẽ sanguinis fluxus sit profusior & copiosus, oportet vti vehementer astringentibus: deinde his astringentibus oportet permiscere dictos pastillos: & tandem oportet exhibere solos pastillos, sed dissolutos *cum succo, vel decocto rubo, è myrtho, è lentisco, è coteneo, è mespilis.* Et ante horum administrationem imprimis toti est præuidendum. Sic ergo Galenus versatur circa *quando* agendum: primo occurrit toti: deinde exhibet sola astringentia, post miscet pastillos, denique solos dat pastillos. Quando agendum, sumitur à præsentia indicantis vehementioris: iccirco Galenus inter initia toti prospicit: adest enim indicans; sanguis replens totum, fluens in locum affectum: opus est ergo remedio & minuente sanguinem, & reuellente. Et hoc est venæsectio; qua primum vtendum est, quoniam magis potest sanguis, quam reliqua indicantia, quam morbi vasorum: quia licet non semper habeat rationem causæ principalis, habet tamen rationem causæ sine qua non. Præterea, si inuicem conferamus pastillos, & medicamenta astringentia: si sanguis paullatim fluat, oportet prius vti pastillis, quam astringentibus. Sermo enim hic est, de sputo sanguinis ex erosione, vbi est soluta vnitas, cum deperditione substantiæ partis. Ratione deperditæ substantiæ, oportet vti medicamento exsiccante, absumente purulentam materiam, quæ generatur in abrasione, quæ impedit nutritionem, incarnationem: indicatur ergo siccans, cuius materia est pastillus. Subito deuenit Galenus ad pastillos ita vehementes: quia vbi malum progreditur, actum est. Medici nostri his nũquam vtuntur: dant saccharum rosatum, bolum Armen. aquam rosarum: & omnes ægri moriuntur: quoniam nisi fiat

exsiccatio ex integro, non est impossibile tolli solutam vnitatem. Vrget igitur maxime purulenta materia, quæ siccans indicat: propterea solis pastillis vtebatur Galenus. Soluta vnitas, indicat vniens, seu astringens vehementer. Si igitur sanguis fluat paulatim: magis potest quod indicat siccans, quam quod indicat astringens: quia vbi sanguis paullatim fluit, soluta vnitas est exigua: quare non multum potest: magis igitur potest quod indicat siccans: Sufficit ergo solis vti pastillis. At si sanguis in magna copia fluat, & vitium producatur ex erosione (de quo iam loquimur:) primo oportet vti solis astringentibus, quoniam magis potest soluta vnitas, quam purulenta materia: soluta enim vnitas magna est, cuius signũ est magna sanguinis perfusio, ideo maximum imminet periculum: & proinde nisi illico occurramus vehementer astringentibus, tanta potest fieri perfusio sanguinis, vt homo illico moriatur. Vbi imminet mors, ibi indicans est vehemens. Ideo Galenus primo vtitur solis astringentibus: secundo vtitur vehementer astringentibus & pastillis: quia vtrumque indicans est æque vehemens, est præsens vtrumque: nam eo tempore æqualiter potest materia abradens, & soluta vnitas: ideo cum astringentibus permiscentur pastilli siccantes. Tandem vtitur solis pastillis: quia eo tempore ita imminuta est soluta vnitas, virtute astringentium, vt occurrendum saltem sit materiæ abradenti, propterea vtitur solis pastillis, non despiciens tamen solutam vnitatem: Excipit enim pastillos aliquo succo astringente, Verbi gratia: ℞. *pastilli* ℥j. *succi plantaginis, vel rosarum, vel similis* ℈ß. Circa quando agendum, notandum in astringentibus (si ea conferamus, non cum siccantibus, sed cum astringentibus:) esse incipiendum ab imbecillioribus, cap. 15. lib. 5. meth. vbi scilicet periculum vitæ non imminet: à vehementioribus contra, si imminet vitæ periculum: tum enim malum est vehemens: potest esse in causa mortis, vel phthisis, quare statim vtendum validioribus. At si non adest hoc discrimen, præsens quidem est id, quod indicat astringens: sed hoc indicans non est ita vehemens: quare neque licet vti vehementi medicamento.

Diæta erit refrigerens, crassefaciens. Potio, secundum Auicennam, sit *aqua pluuialis, cum bolo, cum rosis: aqua chalybeata*: hæc enim stiptica sunt. Vinũ non conuenit. At si leipothymia *Victus.*

&

& syncope oriantur, probatur *vinum*, sed quod prosit ratione virtutis: non noceat, ratione rerum præter naturam: quare sit pauciferum, in copia exigua, chalybeatum, actu frigidum: ita enim consulemus viribus, fluenti sanguini, & morbis vasorum.

CAPVT VII.

De Phthisi.

Nomen. ER Phthisin intelligimus non omnem tabem, seu omnem corporis cõsumptionem, sed illam tantũ maciem, cuius causa est vlcus pulmonis. com.aph.10.sect.3.com. aph.8. sect. 4. commen. aph.16.sect.7. Sed ita de phthisi loquemur: vt appareat etiam cognitio & cura, cuiuslibet maciei. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum causa morbifica occurrit pulmoni, & ita in eum agit, vt pulmo afficiatur vlcere, & vt vi vlceris generetur sanies, materia purulenta: à qua necessario emanat vapor saniosus & putridus, qui ita in cor agit, vt solida cordis substantia afficiatur morbo calido, vt hinc calor influens à corde in totum, euadat igneus & pręter naturam, totique corpori communicetur, vt totum corpus corripiatur hectica febre, & hinc è necessitate subsequatur macies.

Definitio. Phthisis ergo est magnitudo imminuta, cum caliditate & siccitate totius, producta ab vlcere pulmonis, cap.1.lib.2. de præsag.è puls.cap. 9.lib.6.de tuend.san.lib.5.meth. medendi, com.17.sect.1.lib.1.epid.cum aph.16.sect.3.com, aph.9. sect.5. com.aphor.16.sect.7.

Forma. Forma est magnitudo imminuta, cum caliditate & siccitate. Magnitudo imminuta, primum est symptoma, deinde morbus: dum enim in corpore fit macies, imminuitur magnitudo, & inter initia habet tantum rationem symptomatis, quia propter hanc nondũ læditur actio: sed malo procedente, ita imminuitur, vt non sit amplius symptoma, sed morbus, actionem lædens. Diximus, cum caliditate & siccitate: vbi intelligimus morbum, non symptoma. Galenus nũcupat febrem paruam, id est, febrem hecticam. Distinguitur ergo hæc tabes ab illa macie, quæ fit e senio: à macie, quę fit ob intemperiem frigidã & siccam. Hic etiam necessario sequitur: cum totum afficiatur hac febre hectica: facultatem

natura

naturalem labefactari, ob morbum calidũ & siccũ partium similarium: vnde, cum hæc alteratrix non posit cõcoquere alimentum, non nutritur corpus: & præterea substãtia genita absumitur à caliditate & siccitate. Quia igitur bona substãtia non regeneratur, & genita absumitur, siue sit pinguedo siue caro: necessario sequitur macies. Subiectum est totum corpus: ad differentiam maciei alicuius partis.

Causa efficiens est vlcus pulmonis: hinc enim phthisis hæc distinguitur à quacunque alia tabe. Vlcus autem pulmonis potest esse in causa maciei totius quia ab huius sanie prodit fuligo, quæ ita afficit cor in calefaciendo, vt fiat febris, vt caro genita absumatur, nec alia generari posit. Cum autem vlcus (cap. 1. lib. 4. meth.) sit soluta vnitas, cum magnitudine imminuta partis vlceratæ: causa eius non potest esse quæcunque, sed materia abradens. cap. 1. libro 1. de loc. affect. Hæc materia vim habet abradendi, vel Propria ratione, vel ex Accidente: propria ratione, cum sua natura potest abradere, citra putredinem; vt bilis, quæ mordax est, item pituita salsa: ex accidenti potest abradere materia, ratione putredinis, vnde materia acris euadit, nimirum, quilibet humor putrescens. Quando igitur Galenus dicit, vlcus fieri vel propter cacochymiam, vel propter putredinem: per cacochymiam insinuat materiam propria ratione abradentem: per corruptelam autem seu putredinem, materiam ex accidenti abradentem. Sed notandum cum Galeno comment. 17. sectio. prima, libro primo, epid. materiam quę potest esse in causa vlceris pulmonis, vel Aliunde fluere, vel Non. Aliunde non fluit, verbi gratia, dum vas pulmonis rumpitur, & sanguis in pulmone putrescit, qui postea putridus exulcerat: idem fieri potest, si vlcus fiat è peripneumonia. Aliũde fluit verbi gratia si fluat ex inflammatione vicinarum partium: & potissimum hoc fit, dum materia destillat à capite, com. aphor. 13. sect. 3. Præcipue hoc malum nascitur ab anno 18. ad 35. quia in hac ætate, & multi errores in victu committuntur, & vasa prompte possunt abradi, com. apho. 29. sect. 5. Quæ vero sint causæ generantes has materias catarrhales, à capite prodeuntes, satis diximus cap. de catarrho.

Causa efficiens. *Causa vlceris pulmonis.* *Materia exulcerans, vel aliunde fluit, vel non.*

Quoad formam: cum sit magnitudo imminuta cum febre: secundum Magis & Minus est differentia. Quoad subiectum: pulmo abraditur, vel secundum Vasa, vel secundum Substantiam:

Differentia.

Substantiam:&,vel secundum Dextrã,vel Sinistram partem. Quoad causam efficientem materia abradit vel Propria ratione,vel ob Putredinem.Item,prodit vel Ex affecto pulmone: vel Aliunde fluit.

Signa in genere. Malum hoc non difficulter cognoscitur. cap. 5.lib.1.loc. aff.cap.vlt.lib.4. de loc.aff.cap.11. libr. 4. de caus. puls. Nam quoad actionẽ læsam,adest tussis vehemens:pulmonis enim exulceratio est malum insigne, maxime irritatur expultrix. Tussis est sine dolore : quia in pulmone, non est tantus sensus,vt dolor possit oboriri:&,si aliquis reperitur sensus,id fit potius ratione membranarum. Præterea hoc malum,quoad actionem læsam , cognoscitur è pulsu febrili & hectico : est autem pulsus hecticus,sed cum quadam mollitie,quæ mollities non obseruatur in febre hectica,vbi pulmo nõ est exulceratus : mollities enim pulmonis est in causa. Cognoscitur etiam è reiectis,seu exeuntibus:nam materia purulenta tussi excernitur:quod sputum purulentũ,in aquam proiectum, descendit: & prunis impositum fœtet: ideoque percontandi etiam sunt assidentes, num sentiant ægri expuitionem fœtidam,præter consuetudinem. Interdum accidit, vt sputum descendat,& fœteat,nec tamen sit pus:fieri enim potest,vt à capite pituita destillet in pulmones,& putrescat:quæ ratione putredinis,fœtet:& quia grauis est,potest descendere. Vnde memini videre me nonnunquam sputum male olens,& fundum petens,sine febre,ac proinde sine vlcere & phthisi: vidi etiam tale sputum cum febre,sed sine phthisi: nam ægri sanitati sunt restituti. Quare diligenter ligno aliquo explorandum,num sit pus,vel pituita, nam pituita est viscida,quæ non facile continuitatem è toto deperdit, quia non est lentum,vt pituita. Cognoscitur etiam phthisis ratione qualitatis mutatæ ; nam calor in toto est mordax , præsertim in thorace : quia adest febris hectica , & fomes est in thorace. Cognoscitur etiam è macie. Vbi vlcus est in pulmone,semper perseuerat macies,& indies augetur. Si igitur interdum appareat macies , quæ aliquo modo minuatur, & regeneretur aliquo modo caro:non est phthisis: vbi enim phthisis,ibi vlcus pulmonis,& proinde febris,& macies.Hoc dico,quoniã interdum destillationes in pectus delapsæ, præsertim in iuuenibus, suppurantur,seu deducuntur ad quandam consistentiam,puri similem:vnde ratione putredinis fiunt febres, sequitur macies,citra phthisin. Cognoscitur etiam è colore

plumbeo circa faciem: præterquam quod à cibo facies rubicunda euadit: cum enim totum corpus male habeat, non generatur bonum nutrimentum, vnde color plumbeus: sed à cibo, cum fiat euaporatio in caput, hinc fit rubedo in facie, circa genas, quia à pulmone in faciem mittuntur vapores. Differentiæ à forma facile cognoscuntur: an scilicet magnitudo sit magis vel minus imminuta: an caliditas in toto, sit magis vel minus intensa. Hæc cognoscuntur ex intensione, & remissione symptomatum. Quoad differentias à subiecto: si vlcus sit secundum propriam pulmonis substantiam: cognoscitur, quia quandoque exspuentur carunculæ, cum tussi, nimirum propria substantia pulmonum: & vel non egreditur sanguis, vel admodum paucus. At si malum sit secundum vasa: si afficiatur tracheia, exiguus etiam erit sanguis: sed apparebunt reiecta bronchia, scilicet portio aliqua membranæ. Si vlcus fiat secundum venas, vel arterias: egredietur sanguis in magna quantitate. Quoad differentias à subiecto: prout afficitur pulmo secundum partem dextram, vel sinistram: erunt querelæ circa illam partem. Quoad differentias à causa efficiente: Si materia abradat propria ratione: cognoscitur, quia sputum est salsum, amarum: sin minus, signum est: materiam abradere non propria ratione, sed ex accidente. Num autem materia prodeat ex ipso pulmone, an aliunde fluat, ita cognoscitur. Si enim verbi gratia præcedat fractura vasis in pulmone, vel si fiat à peripneumonia: cognoscitur, non esse fluxionem ex aliis partibus. Si vero aliunde fluat, cognoscitur: quia vel succedit inflammationi vicinarum partium, vel destillationi.

Signa differentiarum.

Cum phthisis sit magnitudo imminuta, cum febre, producta ab vlcere pulmonis: indicatio sumi debet, à magnitudine imminuta, à febre, ab vlcere, & à pulmone. Magnitudo imminuta, indicat auctionem: esse scilicet regenerandam substantiam deperditam in toto. Ratione febris, oportet refrigerare, & humectare. Vlcus, vt est soluta vnitas, indicat agglutinans (*cicatrizans locum habet in vlceribus externis, in quibus cutis est deperdita; ideo oportet substantiam carneam conuertere in cutim: quod non est faciendum in internis.*) Quatenus autem in vlcere deperdita est substantia, indicatur regenerans id quod deperditum est. Porro non medicamentum, sed natura, agglutinat, & regenerat: medicamenta solum auferunt impedimenta, quæ obstant facultati, quo minus

Indicationes.

minus posſit, vel regenerare carnem, vel agglutinare. Talia autem impedimenta in phthiſi ſunt, tum morbus, vi cuius facultas naturalis læditur: tum aliquis error externus. Quare indicationes ſumendæ ſunt à morbo, & errore externo. Quoad morbum: cum in phthiſi neceſſario ſit febris, quæ eſt morbus totius: igitur eſt etiam morbus calidus pulmonis: præſertim quia in vlcere etiam gignitur ſanies calida, cuius etiam cauſa incaleſcunt pulmones. Quare pulmonis intemperies calida, vtpote quæ cauſa eſt, quo minus recte facultas agere posſit: indicat refrigerans. Error externus poteſt eſſe communis, & proprius. Communis dicitur, qui pertinet tum ad renutritionem, tum ad agglutinationem. Et hic nihil aliud eſt, quam ſuccus peccans & extra pulmonem, & fluxus etiam, verbi gratia ſalſa pituita. Hic ſuccus, prout varie peccat, pro eo variæ ſunt indicationes: de quibus ſæpe alias. Error externus proprius reſpicit vel ſolam renutritionem, vel agglutinationem. Si reſpiciat tantum renutritionem, indicat ſiccans, detergens: propter duplex excrementū, tenue, humidūque quod ſiccās poſcit, & craſſum, quod indicat detergens. Si reſpiciat agglutinationē, indicans eſt humiditas alimentalis, ſeu naturalis, quæ non conſeruationem, ſed deſtructionem potius indicat: quia habet rationem cauſæ morbificæ, ſine qua non. Hæc humiditas alimentalis, in præſentia poteſt eſſe duplex: apposita & non apposita. Apposita indicat ſecans, vt abſumatur & diſſipetur: non apposita indicat repellēs. In agglutinatione igitur etiam abſumendæ ſunt materiæ alimentales: ſecus enim nunquam fieri poteſt agglutinatio, propter impedimentum. Pulmo denique requirit, quæ ſibi ſunt familiaria.

Prognoſtica. His ſcopis ſatisfacere, tum difficile eſt, tum vero impoſſibile. cap. 5. lib. 4. de loc. affect. cap. 11. 14. lib. 5. meth. Nam ſi indicationes inter ſe conferantur: febris indicat humectans, vlcus ſiccans. Præterea ſi ſeorſum indicationes perpēdamus: cauſa febris, ſatis difficile eſt ſcopos explere: nam eſt morbus in habitu: licet enim hectica febris inter initia ſit in habitudine, prompte tamen in habitum degenerat. Augetur difficultas in remotione febris, quia fouetur ab vlcere: quo non ſublato, febris tolli nequit. Præterea ſumma eſt difficultas in regeneratione, & agglutinatione, tum ob pulmonis morbum, tum ob errorem externum. Ob morbum pulmonis, quia oporteret morbum pulmonis calidam auferre.

ferre. Quoad errorem externum: si respiciamus ad communem regenerationi & agglutinationi: non admodum difficile est sanguinem euacuare: maior difficultas est in remotione cacochymiæ: & hanc ob causam insanabile est vlcus, quod fit ex erosione vitiosi succi. Difficultas etiam est ratione erroris externi proprij, causa regenerationis materiæ deperditæ: nam deficit materia alimentalis, deficit materia seminalis. Præterea necessario excrementa abundant: quia in regeneratione carnis, necessario duplex generatur excrementum, quod cum per tussim debeat euacuari, lacerantur pulmones, & illo motu etiam inflammantur. Si respiciamus ad errorem externum proprium, causa agglutinationis: licet humiditas alimentalis, & apposita, & non apposita possit absumi: nihilominus non potest esse agglutinatio stabilis: quia cauitas in vlcere pulmonis non potest repleri: ergo post agglutinationem relinquitur fistula callosa, quæ eo facilius disrumpitur, quo cauitas amplior relicta est. Ex his colligitur, quamprimum esse agglutinandum: nam ab initio cauitas minor est: ideoque non tam facile disrumpitur: hominesque diutius possunt viuere.

Fortibus, secundum Auicennam, vena aperiri potest. Fonticulis etiam vti licet, in fluxu à capite: nam dum vlcus pulmonis fouetur à destillatione è capite, indicatur fonticulus, remedium reuellens: nec adest prohibens: præsertim quando vlcus est exiguum, malū recens: præmitti tamen prius debet euacuatio totius. Alexāder ait, in vlcere antiquo, & in phthisi progressa, nō esse fonticulis & cauteriis ægros afflictos magis cruciandos. Si malum sit admodum vehemēs: cauterium affigendum est in sutura coronali, vt fiat reuulsio. Et si destillatio foueatur ab infernis partibus, à iecore: cauteria etiā in cruribus excitentur. Non sunt hæc differenda, vt multi iam solent: postea enim nihil tale est faciendum. In copiosa destillatione, non tantum dictis partibus cauteria affigenda: sed etiam infra occipitium. Quamprimum igitur occurrendum: postea enim vbi affectus est calidus in pulmone, & imminuta est fluxio: cauterium occludi potest. *Curatio. Chirurgia.*

Medicamenta respiciunt totum, febrem, regenerationem eius quod deperditum est in vlcere pulmonis, agglutinationem, & proinde excitationem calli, tandem ipsos pulmones. Quæ totum respiciunt, valde sunt necessaria: hoc tempore non recte administrantur, propterea pauci curantur. Fui his *Pharmacia. 1. Toti, vt prospiciēdum.*

diebus Venetiis, & ægro præscripsi ℥ j. *oxymellitis, &* ℥ j. *mellis rosati*, vt detergeretur pituita in ventriculo exsistens, quæ erat in causa multarum noxarum. Pharmacopola errore misit ℥ x. & æger accepit ℥ viij ß. medicamenti ex oxymelite simpl. & rosato. Id medicamentum vehementer agens in pituitam, aliquam molestiam excitauit: sed postea ita descendit in intestina pituita, & ita fuit excreta, vt omnia symptomata mitigarentur. Quare oportet medicos esse audaces nonnunquam. Auicennas etiam in phthisi causa totius exhibet *pilulas cochyas*: communes practici non exhibẽt, & male faciunt. Fluxioni enim statim occurrendum est: nam bene sperandum, vbi non magna cauitas est in vlcere: fit autem magna, vbi malum producitur: id quod fit ob materiam in pulmones influentem. Quare hæc materia est euacuanda. Post vnam igitur alui lenitionem, post duos vel tres syrupos, quamprimum cum Auicenna exhibendæ sunt cochiæ, vt totum expurgetur, & caput euacuetur: & sic fluxioni occurratur. Quod de cochiis dico: idem intelligendum de aliis soluentibus fortibus: nam vitium succi peccantis est vehemens, & habet rationem causæ sine qua non: ergo validum purgans dabitur, potissimum quia virtus permittit quæ id procedente malo prohibet. Nam inter initia, licet sit febris hectica, est in habitudine, non in habitu: & dum est in habitudine, virtus in febre hectica adhuc nihil est perpessa. cap. 9. lib. 1. de diffe. feb.

2. *Ad febrim.* Febris poscit refrigerantia: de quibus alibi. Notandum circa vsum *lactis*, ad refrigerationem, & humectationem.

Lac. Lac ab Auicenna in phthisi probatur: nam ratione *butyri* potest humectare, æquare succos acres, & etiam substantifice humectare: ratione *seri*, deterget: ratione *partis caseosæ* agglutinat. Tempore quo agglutinare volumus, lac non est exhibendum; sua enim humiditate prohibet calli generationem, & facit vt non ita absumi queant humiditates alimentales. Quare licet vti lacte: sed ante tempus agglutinationis, ad detersionem. Et quo magis progreditur materia: lac exhibendum, quod minus deterget, minus humectat: quale esset *lac astringens, chalybeatum*. Sed de lacte fusius, agemus in doctrina de febribus hecticis. cap. 28. lib. 6.

3. *Mundificantia vlcus.* Medicamenta carnem regenerantia, sunt ea quæ vlcus mundificant: nec enim caro generari potest, nisi fiat mundificatio.

ficatio. Quia igitur duplex gignitur excrementum: Auicennas probat *mulsam, aquam cum saccharo:* & si assit copia puris, vtitur etiam expectorãtibus, vt *syrupo de hyssopo, de liquiritia:* de quibus capite de tussi.

Causa agglutinationis, Auicennas probat *saccharum rosatum vnius anni, cum bolo Armena, cum terra Lemnia, cum pulmone vulpis.* Licet etiam ad validiora ascendere: ad *theriacam, Mithridatium, diacrminum*, vt absumatur humiditas alimentalis: licet assit febris hectica. Sic præscribi potest; ℞. *terræ Lemn.* ʒ *iij. amyli, boli Armen. ros. rub. ana* ℥ *ß. carabe. gran. myrti, ana* ʒ *vj. cancrorum adustorum, sem. portulacæ, ana* ʒ *xv. corall. rub. tragacanthæ, spodij, semin. granat. siluestr. ana* ʒ *v. succi resiccati feniculi, succi liquirit. ana* ʒ *vij. cum succo portulac. & aqua ros. fiant pastilli: dosis* ʒ j. *per multos dies.* Medicamentum hoc agglutinat, inducit callum: quia non modo potest humiditates excrementitias absumere, sed etiam alimentales. Huius fere generis quædam proponuntur à Galeno cap. 2. lib. 7. κ τόπ. Pro vehiculo *mel potest misceri: quo medicamenta ad vlcus pulmonis deducuntur.* cap. 7. lib. 4. metho. Ex his colligitur, ascendendum esse ad vehementer siccantia, quia alias non inducitur callus. Quare ad *pastillos Andronios in phthisi confugiendum.* Hodie non vtuntur: ideo homines non curantur. Quidam empeirici, curant phthisicos ad tempus, his medicamentis callum inducentes, qui non ita cito rumpitur, si exigua est cauitas, & si cito occurritur. Aliqui habent pro secreto (& ego suadeo vt exhibeatis, in initio ad guttas ij. vel tres) *oleum è chalcantho, cum aqua rosac. vel cum succo plantaginis, & modico saccharo, ratione penetrationis. Vsus.* Quoad *quantum agendum:* Auicennas exhibet saccharum rosatum in magna copia, quia summa est actio indicantis. Quoad *quando:* Auicennas exhibet saccharum ros. omni hora, semper enim adest præsentia indicantis: quare etiam tempore cibi, & ante, & post cibum, vt cibus sit agglutinans. Hoc obseruandum omnino est: licet hodie non obseruetur. Quoad tempus: ad fortiora quamprimum est confugiendum: vnde si in phthisi exhibendum sit oleum è vitriolo, & sacchacharũ rosaceum: primo oleum è vitriolo exhibendũ: nam inter initia adest præsentia indicantis vehementissimi, quia in dies augetur macies: præterea inter initia virtus non ita prohibet, sicut procedente malo: nam tandem hectica in habitudine, trãsfertur

4. Agglutinantia.

in habitum, macies indies intenditur: vt virtus siccantia medicamenta & fortiora, melius permittat inter initia.

5. *Appropriata pulmoni.* Causa pulmonis prosunt, *pulmo vulpis, cancri combusti, pulmonaria, cornu cerui.* Hæc virtutem & proportionem pulmonis seruant, & quædam etiam, vt ceruinum cornu, vim exsiccandi habent.

Diæta. Victus siccans esse debet. cap. 5. lib. 5. meth. cap. 2. li. 7. *κ. τόπ.* nec semper oportet vti benedicta illa prisana. Aer ergo sit exsiccans, siue natura, siue arte: & dum per inspirationem attrahitur, habeat vim siccandi pulmones vlceratos. Similiter cibi sunt parandi cum siccantibus. Quoad potum: Auicennas non prohibet *vinum album pauciferum, in principio,* id est, antequam succedat vel febris, vel inflammatio. Nam in sputo sanguinis, quod minatur pulmonis vlcus, antequam fiat febris, & potissimum in habitu, antequam fiat inflammatio, licet vinum exhibere. At dum febris, vel inflammatio est excitata: Auicẽnas probat potius *aquam pluuialem, aquam astringentem.* Tempore igitur agglutinationis nequaquam vti licet vino: quia tum adest febris. Et optimum est etiam inter initia abstinere à vino. Et forte Auicennas inter initia *vinum exhibet album & tenue, vt mundificet pectus, ratione tenuitatis vini: præterea, vt vires robustas reddat:* nam malo procedente, prorsus à vino desistendum: ideo, vt virtus diuturnitati morbi possit sufficere, ab initio vinum propinat. Sic enim Hippocrates iubet, inter initia magis consulendum viribus, diæta & potu quam in statu. Et hoc potissimum in vlcere pulmonis faciendum: in hoc enim febris subsequitur, & euadit in habitu, vt è toto vinum prohibeatur. Quare potius vtendum *aqua chalybeata, aqua correcta cum succo granat. cum rhu opson. cum myrtis:* vt exsiccentur humiditates alimentales & fiat agglutinatio & callus: callus enim quamprimum id fieri potest, excitari debet, eoque omne fere est dirigendum consilium.

CAPVT VIII.

De Cordis Palpitatione.

CORDIS propria & præcipua functio est, generare calorem naturalem: est enim cor fons vitæ, & proinde causa illius caloris, qui est nexus animæ cum corpore: ad hanc caloris generationem necessarius est cordis motus, qui cum in palpitatione deprauetur,

uetur, medicus hunc ſtudio ſummo conſeruare conabitur. Huius vitij natura recte intellecta: patebit etiam, quid in aliis cordis vitiis ſit agendũ: nam ad hoc malum procreandum concurrunt dyſcraſiæ & materiæ morbificæ, quæ ad alia etiam cordis vitia ſolent momentum afferre. Palpitationem cordis, Auicennas cordis tremorem vocat: vbi tremor non proprie accipitur: nam proprie ſpectat ad inſtrumentum, motui voluntario deſtinatum. Intelligimus autem omnem cordis motum deprauatum: ad differentiam imminuti, vt fit in leipothymia: & ad differentiam ablati, ſaltẽ quoad ſenſum, vt in ſyncope. Licet autem de motu deprauato agamus: hinc tamen etiam patebit, quis ſit motus imminutus & ablatus, quomodo etiam his occurrendum. Fit hoc malum, dum cauſa morbifica cordi occurrens, ita agit, vt vis pulſifica, deſtinata motui cordis, ita fruſtretur, vt cor motu prauo afficiatur, & præter naturæ leges eleuetur, ac deprimatur. Cordis ergo palpitatio eſt motus prauus cordis, dependens à fruſtratione facultatis pulſificæ: Seu, eſt eleuatio & depreſſio praua cordis, dependens à fruſtratione motricis cordis. Forma eſt motus prauus: ad differentiam imminuti, & ablati ad ſenſum. Sed cum in legitima cordis palpitatione, motus ſit tardus & rarus: videri potius imminutus poſſet, quam deprauatus? Reſpõſio: licet motus tunc ſit tardus & rarus: nihilominus cor magis dilatatur, quã pro naturæ lege: & hæc violenta dilatatio eſt in cauſa motus deprauati: ſic etiã præter naturam deprimitur magis, quam ſit opus. Cum igitur ſit exceſſus & violentia in eleuatione ac depreſsione: ideo motus hic eſt deprauatus. Verum, quia ſermo eſt, non ſolum de legitima palpitatione, ſed etiam de notha, id eſt, de quolibet prauo cordis motu: hic motus bifariam contingit. Primum, vt cor mouetur inſtar vtrium, dum oleo, vel alia materia replentur & inaniuntur: & hic motus cordi occurrens, eſt motus cordis prauus, ſed à toto genere præter naturam. Alio modo præter naturam cor poteſt moueri, ad ſimilitudinem follium fabrorum, dum replentur quatenus attrahunt: & hic motus eſt quidem præter naturam, ſed non toto genere. Subiectum eſt cor: ad differentiam palpitationis aliarum partium. Cor autem ſubiectum idoneum eſt palpitationis, quia habet cauitates, & meatus.

Nomen. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.*

Cauſa efficiens, eſt fruſtratio facultatis pulſificæ. Hac par- *Cauſa efficiens.*

ticula cordis palpitatio differt à motu prauo vũoltario, qui in conuulsionibus oriri solet. Facultas pulsifica, non est motrix voluntaria, sed naturalis, quæ vitam respicit, non meliorem vitam: & quidem est facultas naturalis tum attractrix, tum expultrix. Hæc duplex facultas in palpitatione frustratur. In legitima quidē palpitatione, in qua cor mouetur instar vtrium, attractrix cordis ita frustratur, vt nullo modo concurrat: sicut etiam in conuulsione legitima facultas animalis non concurrit: ideoque legitima palpitatio est motus solius morbi, nimirum rei pręter naturā: nec enim attractrix concurrit: quemadmodum etiam dum vtres replentur, non concurrit attractio vtrium. At in palpitatione notha, in qua cor mouetur ad similitudinem follium: attractrix quidē frustratur, quia nō operatur vt decet, sed tamen ipsa concurrit, licet præter naturam, sicuti dum replentur folles materia attracta. Quare spuria palpitatio non est motus solius morbi. Expultrix concurrit in legitima & notha palpitatione. Nam in legitima palpitatione, dum secundum sui cauitates instar vtriū repletur à materia morbifica: nisi cordis facultas expultrix ad expellendum concurreret, sane animal moreretur. Quare palpitatio cordis ratione attractionis, est motus solius morbi, in legitima palpitatione: nequaquam autem ratione expultricis. Quamobrem in qualibet palpitatione expultrix concurrit. Sed notādum, attractricem alio modo frustrari, quam frustratur expultrix. Attractrix frustratur ob errorem externum in legitima palpitatione: in notha interdū ob morbū. In legitima, attractrix semper frustratur ob errorem externum, non ob morbum: nam quoties fit palpitatio ad similitudinē vtrium, citra morbū concurrit materia replēs morbifica. At in notha palpitatione cōcurrit morbus qui potest esse intemperies, mala compositio, soluta vnitas. Intemperies potest esse calida (loquimur de notha palpitatione) potest esse inflammatio, erysipelas: ratione quorum morborum ita afficitur cor, vt moueatur motu præter naturam, qui motus non est tardus, nec rarus, sicut in legitima palpitatione, sed frequens, velox, com. aphor. 65. sectio. 4. & vocatur καρδιωγμὸς, morsus cordis. Præterea potest esse mala compositio, tumor, angustia. Tumor potest esse calidus, frigidus. Calidus non potest ad augmentum perduci, sine morte patientis. Angustia etiam locum habet: vnde Auicennas dicit, fieri tumorem, quia clauditur cursus sanguinis,

vel

vel spiritus: vnde necessario vis pulsifica cor præter naturam eleuare nititur. Est etiam soluta vnitas, sicut solet contingere in cordis vulnere. Sed monet Galenus cap. 2. libr. 5. de loc. affect. si contingat vulnus in cordis substantia, fieri motum cordis prauum, si autem in cauitatibus, nō fieri motum cordis, sed hominès ilico mori. Postremo, præter morbos, est error externus: qui potest esse Humor quilibet, cor occupans (in notha palpitatione: potest esse Vapor quilibet, excepto crasso: quia palpitatio quæ fit à vapore crasso, est legitima. Concurrunt etiam causæ externæ, vt causa venefica, animi accidentia immoderata: in animi enim motibus cor palpitat, sed est palpitatio obscura. cap. 3. libr. 6. de plac. c. 1. l. 8. de plac. cap. 10. l. 4. de diff. pulf. Causa efficiens palpitationem legitimam, nihil est aliud quam flatus, seu materia flatulenta frigida: quæ materia generatur ab agente frigido, ab intemperie frigida, siue sit in corde, siue extra cor. Vnde Galenus cap. 5. l. de palpit. respiciens ad legitimam palpitationem, inquit: omnem palpitationem esse effectum frigiditatis. Hinc quidam male inferunt, palpitationem esse symptoma, quod pendeat à morbo frigido: nam palpitatio pendet à flatu, qui generatur à frigido.

Quoad formam: cum palpitatio sit motus prauus, compositus ex eleuatione & depresſione: est similis eleuationi & depresſioni, vel Vtrium, vel Follium fabrorum. Quoad subiectum: Cor afficitur, vel secundum Cauitates, seu ventriculos, vel secundum Vasa, id est, venas & arterias: item, afficitur vel secundum Dextram, vel Sinistram partem. Quoad causam efficientem: in palpitatione est vel Morbus, vel Causa: morbus est intemperies, tumor, angustia, vulnus, soluta vnitas. Causa est Interna, vel Externa: interna est Humor, vel Vapor: externæ, possunt esse venena, animi accidentia: ita tamen, vt legitima palpitatio (quemadmodum diximus) fiat tantum è flatu copioso, frigido, crasso. *Differētiæ.*

Palpitatio in genere cognoscitur, si tangamus patientem & secundum carpum, & secundum pectus. In carpo cognoscitur è vehementi pulsus mutatione: in pectore, quia motus erit præter naturam. Aduertendum autem hunc motum esse internum: non in partibus externis: quia tunc potius est aneurisma, id est motus pertinēs ad arterias extra cor. Quoad differētias formales: Si motus sit similis motui vtriū (vt in legitima palpitatione, quę rarisſima est, & curationē *Signa.*

ferme non admittit)est motus tardus, & rarus. Si motus sit similis motui follium fabrorum, vt in palpitatione notha: motus est velox & frequens. Quoad differentias à subiecto: num malum sit in dextra, vel sinistra parte:&, an afficiantur vasa cordis, an potius ventriculi; hoc cognoscere est admodum difficile, & fortasse impossibile: &, si aliqua coniectura hoc licet assequi, hæc est: si contingat, malum esse circa ventriculos, difficilima est tolerantia. Sed non multum refert hoc cognoscere. Quoad causam efficientem. Intemperies calida cognoscitur è motu frequenti, veloci, è calida spiratione, è siti, è causis etiam prægressis, quæ poterant calefacere. Tumor cognoscitur: quia motus est satis magnus, frequens, velox, inæqualis, inordinatus, respiratio difficilima, adest febris, leipothymia, syncope: & antequam tumor inflammationis deducatur ad augmentum, homo moritur; vt moriatur, antequam pulsus fiat durus. Angustia pariter cognoscitur è motu veloci, frequenti, respiratione difficili, prægressæ sunt causæ obstruentes. Vulnus seipsum manifestat. Causa externa cognoscitur, è relatione astantium: si, verbi gratia, prægressa sunt animi accidentia immoderata: si suspicio est de veneno. Contra, si hæc non præcesserunt, causa erit interna. Si fuerit humor, quicunque sit, semper pulsus est frequens, & velox. Quis autem sit humor, è propriis capitibus discendum, è signorum arte. Si vapor calidus & tenuis, est motus frequens, & velox: Si frigidus & crassus, vt in palpitatione legitima: motus est tardus & rarus.

Indicationes. A forma, seu prauo motu, non sumitur vtilis indicatio. A subiecto corde, sumitur indicatio vitalis. Cor, proportionatũ aliquid requirit per suam proportionem. Adhæc per suum calidum innatum indicat vt conseruetur, ratione quantitatis alimentũ; ratione qualitatis, calidum simile. Quoad causam efficiẽtẽ: morbus calidus, indicat frigidũ. Tumor & angustia, nõ indicãt vtile: materia autem quæ actu facit tumorẽ & angustiam, indicat sui euacuationem. Soluta vnitas, dimittenda sacerdotibus. Humor & vapor, pro vitij varietate, varia indicant. Causa externa non indicat: vel indicat sui eradicationẽ. v.g. venenum extra corpus genitum, habet rationem causæ externæ, intra corpus autem assumtũ, subit naturã causæ internæ. Quid autẽ exactè venenum indicet, suo loco dicetur: inf. nim. c. 4. l. 7. Iá supponatur, veneni curationẽ nos cõsequi posse, non tantum experiẽtia, sed etiam methodo & ratione.

Palpi

Palpitatio in genere despicienda non est: quia permutari potest ad syncopen, & ad mortẽ. Vehemens autẽ hoc vitium est ratione dignitatis, quia læditur motus cordis. Sed periculũ variat, pro vi differentiarum. Nam quoad differentias formales: Si motus sit instar vtrium, palpitatio est periculosissima. Vnde Gal. c. 2. l. 5. de loc. aff. ait: Qui sæpe & breui interuallo fuere correpti palpitatione: omnes ante senectutẽ moriuntur. Loquitur hic Gal. de palpitatione legitima, quæ vehemẽs est ratione causæ, & ratione virtutis: nõ ratione morbi, quia legitima fit tantum ob errorem externum. Causa est flatus copiosus, frigidus, crassus, occupãs cauitates cordis. Est ergo in hac causa vehemẽtia dignitatis: quia occupat cor: est vehementia essentiæ; quia flatus copiosus, frigidus, crassus, ideoque longo tempore durans: adest vehementia facultatis, quia in legitima palpitatione malum non perfertur à facultate, vnde subsequitur pulsus debilis, leipothymia, interdum syncope (*morbus mali moris, seu malignus, habet vehementiam facultatis, non quartam & nouam quandam vehementiam.*) Quare cum in palpitatione legitima flatus vehementia sit insignis: & virtus etiam ita debilis, vt non possit non admittere flatus: merito Gal. dixit, hos ante senectutem mori. Quoad subiectum: cæteris paribus, palpitatio magis est periculosa, dum cor offenditur secũdum sinistrã partẽ, quam dextram: est enim maior vehementia ratione facultatis: item palpitatio periculosior, si cor læditur secundum cauitatem, quam si secundum venas, vel arterias. Quoad causam efficiẽtem: Si palpitatio fiat à cordis caliditate in habitu: vix adimi potest: in habitudine est maior spes salutis, ratione vehementiæ facultatis. Si tumor sit in causa: vitium mortale, c. 2. l. 5. loc. aff. quia adest vehementia triplex, & virtus est debilis. Si angustia sit causa: malum difficulter tollitur, non tamen est mortale. Si vulnus: actum est. Quoad materiã: si materia est in causa illius motus, qui fit instar vtrium; curationem perfectam non admittit, vt homines è toto possint liberari: quia hæc materia, id est, flatus copiosus, frigidus, crassus, habet triplicem vehementiam. Si causa sit venenum, siue extra, siue intra corpus genitum: vix tolli vitium potest, quia habet triplicem vehementiam. Si fiat ratione timoris, iræ, &c. curari potest, quia non adest summa illa vehementia.

Prognostica.

aph. 42. sectio. 2.

Quoad materiam cheirurgicam: proponemus tantum notatu digniora. Venæsectio probatur, redundãte sanguine,

Curatio.

c.5.l.de palp.loquitur autem ibi Galenus de palpitatione legitima, à flatu copioso, frigido, crasso : in qua peccat sanguis, non vt causa principalis, sed vt sine qua non : si ergo sanguis tunc redundet, vacuandus: alias flatus discutientibus vti non poterimus, quia cor calidis illis potius replebitur, quam euacuabitur. Auicennas, si palpitatio fiat à sanguine melancholico, venam secat: quia sanguis in vitio hoc vehementissimo, habet rationem causæ principalis, vel sine qua non. *Vsus.* Auicennas ilico secat venam: nam adest præsentia vehementis indicantis, & nihil prohibet : & hoc faciendum est, actu etiam exsistente palpitatione: nam interdum durat accessio, & perducit ad leipothymiam, ad sincopem, ad mortem : vt necessarium sit exonerare naturam, præsertim quia virtus non prohibet: nec enim resoluitur virtus, sed potius suffocatur. In præseruatione, tempus veris eligendum, cap.2.l.5.loc. aff. tunc enim adest sanguinis abundantia, & tunc imminet, ne materia repat in cor : virtusque tunc est robusta. Vbi agendum patet. De cucurbitulis, hirudinibus, cauteriis, gratia præseruationis, sæpe alias diximus.

Pharmaceia. *Cor alterantia.* Medicamenta totum respicientia, aliunde patent. Iam alterantia saltem proponemus : quorum nonnulla sunt temperata, quædam frigida, alia calidiora. Auicennas inter temperata cordialia recenset, *aurum, argentum, buglossam, hyacinthum, quinquefolium, adiantum.* Inter frigida numerat, *acetum, acidum citri, margaritas, corallia, carabe, caphuram, santalos, rosas, spodium, terram sigillatam, poma, violas.* Inter calida proponit *doronicum, Zedoariam, moschum odoratum, ambram, sericum crudum, crocum, been vtrumque, caryophyllos, lignum aloes, melissam, cardamomum, cubebas, folia & semina citri, folium, enulam, calaminthам montanam, dictamnum Creticum, aromata. Galenus maxime commendat castorium, cap.2.l.5. loc. aff. cap. 5.l.de palpit. Possumus nos addere, magnas antidotos, diambram, diamoschum, galliam moschatam, electarium calidum lætificans Rhasis. Addit Galenus loc. cit. pyrethrum, euphorbium, sulphur, thermas nitrosas, & salsas.* In omnibus malis cordis, secundum Auicennam, fugienda sunt vehementer calefacientia, vehementer refrigerantia, & vehementer astringentia: nam à calidioribus virtutis substantia dissoluitur : à frigidioribus, qualitas refrigeratur: astringentia cohibent excrementa, quæ in nutrimenti confectione generantur : nec enim faciunt vt nimis concentretur calor, quemadmodum plurimi

rimi dicunt, quia virtus nihil aliud in ſe claudit, quam bonam quantitatem & qualitatem ſui ſubiecti, ſuæ ſubſtantiæ: ita vt aſtringens non immediatè reſpiciat virtutem. Porro addit Auicennas: in cordis intemperie frigida, audacter vti licere calidis: in calida autem non ita audacter frigidis vtendum: quia hæc opitulantur quidem ramo, id eſt, corpori cordis, dyſcraſia calida laboranti: ſed officium radici, id eſt, calido innato, quod eſt vinculum corporis cum anima: quia enim hoc eſt primum, quod poſt conceptionem gignitur (vt in tractatu noſtro de fœtus formatione oſtẽdimus) ideo radix iure dicitur. Quare non video, cur quidam temperiem cordis à calido innato non diſtinguunt. Nam in frigida cordis intemperie, calidis occurrimus, quibus non cogimur frigida miſcere: quia calida hæc medicamenta citra frigidorum permiſtionem non nocent cordi, quia hoc eſt redditum frigidius: neque nocent calido innato, quia eſt quaſi ſimile quiddam. At in calida intemperie, frigidis occurrimus: quibus tamen calida etiam miſcere cogimur, propter calidum innatum: & præterea etiam gratia vehiculi.

Vſus medicamentorum, patet ex alibi dictis. Propter iuniores, ſi palpitatio fiat à cauſa potiſsimum frigida: ℞. *cinnamom. agallochi, ſerici crudi, calamintha mont. ana* ℈ ij. (*hac ſunt inſtar baſis*) *moſchi, ambra, gallia moſchata, ana* g̃ v. (*pro adiuuante: quamuis etiam poſsint rationem baſis habere*) *dianthos* ℥ iij. *cum ſyrupo de corticibus citri, fiat electarium. Doſis à* ʒ ij. *ad* ℥ j. Poſſet addi aliquid leuiter aſtringens, vt eſt *puluis maſtiches*: nam dum viſcus frigidum calefacere tantum volumus, poſſumus calidis vti ſine aſtringentibus: ac ſi volumus frigidam materiam euacuare, craſſam & copioſam materiam diſflare: omnibus modis aſtringentia permiſcenda ſunt. Quare in cordis palpitatione, ſi inſtitutum eſt cor frigidum calefacere: poſſumus ab aſtringentibus abſtinere: nam vbi adeſt intemperies frigida, non imminet diſsipatio. At ſi propoſitum noſtrum eſt materiam morbificam diſſoluere: admiſcenda ſunt moderate aſtringentia, quod obſeruatur in tumoribus ventriculi, iecoris, & ſimilium partium: licet enim virtus ipſa indicet ſolum, ratione quantitatis & qualitatis: dum tamen calidis vtimur, ad materiam morbificam diſſoluendum, periculum eſt, ne etiam diſſoluatur ſubſtantia calidi innati: propterea in hoc caſu aſtringentia permiſcemus.

CAPVT

CAPVT XI.

De virium dissolutione, id est, de Leipothymia, & Syncope.

Nomen. PER virium dissolutionem intelligimus & leipothymiam, seu animi deliquium, & syncopen. comment. aph. 41. sectio. 2. & c. 14. lib. 1. ad Glauc.
Generatio. Generatur hoc malum, dum corpori aliquid præter naturam occurrit, vi cuius summa cum violentia spiritus vitalis in corde aggrauatur, vnde cordis virtus imminuitur,
Definitio. & debilitatur. Virium ergo dissolutio est virtus debilis cor-
Forma. dis, dependens à frustratione motricis cordis. Forma est virtus debilis, id est, motus præter naturam, non deprauatus, sed debilis, id est, nonnihil imminutus, nonnihil etiam abla-
Subiectũ. tus quoad sensum: quia si omnino tolleretur, non esset virium dissolutio, sed mors: est igitur virtus debilis. Subiectum est cor: quod læditur & secundum attractionem, & secundum expulsionem.

Causa efficiens. Efficiens causa est frustratio motricis. cap. 5. 6. 7. lib. 12. meth. cap. 14. lib. 1. ad Glauc. cap. 2. lib. 5. loc. affect. comment. 48. lib. 2. de rat. vict. Quidam volunt, palpitationem pertinere ad vim pulsificam, seu motricem cordis: syncopen ad facultatem cordis vitalem. At hæc ridicula sunt: nam in syncope quiuis cernit, minui & auferri pulsum: quæ sane spectant ad vim pulsificam, ad vim motricem cordis: hæc vis pulsifica, est attractrix, & expultrix. Vitalis autem facultas nihil aliud est, quam alteratrix facultas cordis: sicut enim coctrix, seu alteratrix ventriculi vocatur χυλωτικὴ: coctrix iecoris, αἱματοποιητικὴ, id est, sanguificatrix: ita coctrix, seu alteratrix cordis vocatur vitalis. Cæterum, frustratur facultas motrix cordis ob errorem externum (non læditur, sed frustratur.) Quamuis enim in syncope cor afficiatur morbo: hic morbus tamen non est læsio huius facultatis, sed aliarum. Error autem hic externus nihil aliud est, quam vitalis spiritus præter naturam cum violentia aggregatus in corde. Hinc Auicennas dicit, syncopen fieri propter congregationem caloris & spiritus in corde: vt reliquæ corporis partes sint orbatæ spiritu, vt mortuæ videantur. Ergo error externus est causa morbifica, nimirum, spiritus vitalis summa cum violentia in corde aggregatus. Et hoc contingit huic

huic ſpiritui, quia læditur retentio cordis. Læditur autem retentio cordis, vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione, quando læditur retentio citra expulſionem: ex accidenti, quando læditur propter expulſionem. Si retentio lædatur citra expulſionem: ſpiritus aggregatur propter cauſam reſoluentem: dum enim cauſa reſoluens agit, niſi id quod reſiduum eſt, in corde aggregaretur, illico moreretur animal. Si retentio lædatur vitio expulſionis: tunc aggregatur ſpiritus propter cauſam non reſoluentem, ſed contrariam, id eſt, ſuffocantem. Quare virium diſſolutio fit vel per Reſolutionem, vel per Suffocationem. Reſolutio fit, dum læditur retentio, citra vitium expulſionis. Hæc retentio læditur, vel læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas retentrix ob morbum cordis (hic tamen morbus non eſt in cauſa immediata) & quidem ob morbum in via ampliore, non anguſtiore: cuius cauſa eſſe poteſt immoderata caliditas, coniuncta cum humiditate. Error autem externus, eſt ſpiritus vitalis exiguus: item eiuſdem tenuitas immoderata: iuſto enim tenuior facile reſoluitur. Porro ſpiritus exiguus eſt per Se, aut per Accidens. Per ſe eſt exiguus, cum non generatur copioſus. Non autem generatur copioſus, vel Læſa alteratrice, vel ob Errorem externum. Læditur alteratrix, ſeu coctrix, vel vitalis facultas ob morbum, & potiſsimum ob intemperiem frigidam & ſiccam: & hic morbus eſt cauſa ſyncopes mediata, quia generat exiguum ſpiritum, qui facile reſoluitur. Error externus eſt ſuccus crudus, qui non eſt aptus, vt mutetur in copioſum ſpiritum vitalem, quamuis cor optime ſit temperatum. Huius ordinis etiam eſt inedia: nam etſi optime cor ſit conſtitutum: in inedia tamen non poteſt copioſus ſpiritus vitalis generari. Per accidens autem ſpiritus eſt exiguus, quando generatur quidem, ſed non detinetur in corpore: quod fit ob calorem inſignem, immoderatas vigilias, inanitiones, motus immoderatos, &c. his enim ſpiritus, etiam in magna copia generatus, minuitur & euacuatur.

Reſolutio ſpirituum.

Deinde fit diſſolutio virium per Suffocationem: vnde vel Læditur facultas, vel occurrit aliquis Error externus. Læditur ob morbum in via, in anguſtia: quæ fieri poteſt à materia copioſa, vel cauſa Interna, vel Externa. Cauſa interna, eſt ſuccus prauus, corruptus: qualis eſſe ſolet, in ſuppreſsione menſium, puerperij: poteſt etiam ſuccus eſſe veneficus,

Suffocatio. Spirituũ & caloris.

vt

vt in febribus pestilentibus, in retentione seminis. Causa externa est aër prauus, pestilens: cibi similes: potiones: & animi pathemata, vt timor.

Differentia. Quoad formam: motus debilis, vel Imminutus est, vt in leipothymia: vel Ablatus, id est, insigniter debilitatus, aut ad sensum saltem ablatus, vt in syncope. Quoad subiectum: læditur cor, secundum partem Dextram, vel Sinistram. Quoad causam efficientem: hæc est Resoluens, vel Suffocans: quarum differentiæ è dictis patent.

Signa. In genere hoc malum cognoscitur, quia pulsus euadit paruus, debilis, secundum omnes dimensiones: ad differentiam pulsus læsi in palpitatione. Deinde cognoscitur è facie pallore suffusa, quia spiritus, & cum spiritu sanguis reuocatur ad cor: vnde ob eandem causam externa frigent. Cognoscitur etiam è sudore, & humiditate rorida, ac præsertim circa frontem, quia aliqua è parte compatitur cerebrum: erumpit autem illa humiditas rorida: quia partes, calore destitutæ, nequeunt substantificam humiditatem detinere: & frigida erumpit hæc humiditas rorida: quia exit per poros cutis frigidæ: frigida autem est cutis ob reuocationem caloris.

Differentiæ formales, facile patent: nam si fuerit syncope: omnia symptomata sunt vehementiora, quam in leipothymia: præterea syncope indicatur ex amissione vocis, nec possunt loqui: quod non contingit in leipothymia. Ægri autem dum ad se redeunt, recordantur casus: ad differentiam epilepticorum, qui non recordantur: quia in syncope magis læditur cor: in epilepsia magis cerebrum.

Differentiæ à subiecto ita cognoscuntur: si enim symptomata magis vrgent secundum partem sinistram: indicium est potius cor affici secundum partem sinistram: & contra. Quoad differentias à causa efficiente: facile resoluentes causæ à suffocantibus distingui possunt. Verbi gratia, si homo afficiatur macie, si præcedat insignis vacuatio, immoderatus corporis motus, lætitia effusa, cibi parcitas, inedia: fieri solet virium dissolutio à causa resoluente. Si contra cohibeatur aliqua euacuatio solita, homo plus iusto comedat & bibat, timore corruptus sit: statuendum, virium dissolutionem fieri à causa suffocante.

Vitales indicationes sumuntur à subiecto, & causa efficiente. A subiecto, vt dictum est cap. de palpit. cordis. A causa efficien-

efficiente: Si sit causa resoluens: si immoderata apertio, indicat occludens, astringens: Si immodica euacuatio, quæ fit ob immodicum impetum materiæ: motus ille cohibendus, & quandoque etiam reuellendus: est enim reuellendus causa curationis: nam si, verbi gratia, fiat syncope, ob immoderatum sudorem, secundum totum corpus licet astringere, non licet reuellere: at si fiat syncope è resolutione, ob fluxum sanguinis narium, licet reuellere ad infernas partes. Si vero resolutio fiat, quia non gignuntur spiritus, ob intemperiem cordis frigidam: indicatur calefaciens: & sic de reliquis. Quod si cum frigiditate est coniuncta siccitas: simul humectandum. Si malum fiat à causa suffocante: obstructio non indicat: materia autem obstructionis, copiosa, crassa, viscida, indicat minuens, attenuans, detergens. Si malum fiat non propter morbum, sed ob errorem externum; hic error pertinet ad causam externam, vel internam. Externa non indicat. Interna causa est materia, quæ potest esse toto genere præter naturam, ideoque eradicanda: potest esse copiosa, vnde minuenda.

Vitium hoc periculosissimum, via est ad mortem: afficitur enim pars quæ gratia vitæ præcipuum locum obtinet. Quoad differentias: Syncope periculosior est quam leipothymia. Periculosius etiam malum, si pars sinistra afficitur. Quoad causam effectricem: cæteris paribus, periculosius malum, si fit à causa resoluente, quam suffocante. Dixi, cæteris paribus: nam si suffocatio fiat à causa pestilente, venefica: certe malum est quasi lethale. *Prognostica.*

Præseruatio spectat ad hunc, vel illum morbum: ideoque hac dimissa, de curatione mali præsentis agemus. Quæritur autem primum, an actu existente syncope, vena sit secanda, nec ne? Hoc videtur colligi posse è Gal. com. 24. 82. III. l. 4. de rat vict. probatur enim venæ sectio in pulsus carentia. Et ratio est: quia in syncope triplex est sanguinis peccatum insigne, indicans venæ sectionem, scilicet in forma, in quantitate, & motu. In forma, quando sanguis ita prauus redditur, vt non sit aptus ad nutriendum: cum sit putrefactus, cum sit in via ad putredinem: & iccirco euacuandus est. Peccatum in quantitate est, cum sanguis probus peccat secundum copiam, vt in habitu athletico, queadmodum Hippocrates dicit aph. 3. sect. 1. & cũ hoc vitium sit vehemens, egemus materia vacuante vehementi. Tertium peccatum est ratione motus: *Curatio. Phlebotomia.*

quia

quia fieri potest, vt sanguis probus copia non excedat, nec signa adsint plenitudinis: sed peccet tamen secundum motum, vt immineat aliqua inflammatio: verbi gratia si aliquis, probum habens sanguinem, nec copia excedentem, cadat ab alto, vel percutiatur: ratione illius ictus fieri potest, vt sanguis motum præter naturam acquirat, cui motui, tanquam vitio occurrendum sit euacuando simul & reuellendo. In syncope igitur locum habere potest triplex hoc peccatum: potest enim syncope fieri sanguine prauo & inepto nutritioni: potest fieri à sanguine copiosiori, vt in plethora: potest fieri à sanguine peccante secundum motum, verbi gratia dum fit suppresio mensium, vt hic sanguis impetum ad cor habeat: item, si fiat syncope ex immoderato fluxu sanguinis narium, nam & tunc sanguis in motu peccat. His positis, dicimus, *in syncope actu exsistente, non esse secandam venam: nisi peccatum sanguinis sit secũdum copiã.* Quare vena secari potest, si vitium sanguinis sit simul in quãto & forma: itẽ si simul in quanto & motu: at si in forma tantum, vel in motu tantum: venam aperire maxima esto religio. Fundamentum sumitur è vi indicantis sanguinis, & è vi virtutis. Nam ad venæ sectionem non tantũ indicans, sed etiam virtus robusta permittens requiritur. Si ergo in syncope actu exsistẽte consideremus vim sanguinis indicantis: certe summa eius vis est, quando vel sola copia peccat, vel simul cũ copia & in forma, & in motu: imminet enim præsentaneum suffocationis periculum, ob immodicam copiam: sicut etiam ignis ab immodica lignorum copia suffocatur. Præterea adest etiam permittens, id est, virtus: quando scilicet patiens non est priuatus carne, & virtus robusta est secundum solida, secundum carnosum genus. Dubium igitur tantum est de virtute secundum spiritus. Virtus igitur secundum spiritus dupliciter potest esse debilis: vel quia resoluitur, & hæc imbecillitas prohibet venæ sectionem, vel quia suffocatur, quæ non prohibet venæ sectionem, sed permittit: nisi enim illico copia tollatur, derepente suffocantur spiritus, & æger moritur. Ideo Galenus locis citatis, in pulsus carentia secat venam. *Vsus.* Quoad *quantum:* non confertim euacuandum, in multa copia: virtus enim permittit quidem venæ sectionem, non tamen concedit vacuationem copiosam. Quoad *tempus:* vena secanda est, actu exsistente syncope, quia adest præsentia indicantis sanguinis, & virtutis permittentis.

mittentis. Quoad *vbi*: vena varia est secanda, pro varia subsistentia sanguinis, verbi gratia si corpus sit plethoricum, vt sanguis in toto exsistat: cum sanguinis fons sit hepar, licet basilicam aperire. Si fiat syncope e suppressione mensium, puerperij, & sanguis sit copiosior: aperienda est vena inferna: quia est materia & vacuans sanguinem, & simul impetum sanguinis reuellens. Peccatum sanguinis in solo motu, coerceri potest ligaturis, cucurbitulis: Sic etiam peccatum sanguinis in sola forma, aliis præsidiis tolli potest. Frictiones, ligaturæ, euulsio pilorum capitis & barbæ, possunt cum vtilitate administrari, in syncope à suffocatione. Si autem e resolutione fiat syncope: licet interdum etiam vti ligaturis & frictionibus, non indifferenter, sed secundum partes remotas contrarias, verbi gratia si fiat syncope ob immoderatum fluorem alui, oportet fricare & ligare brachia: si ob narium hæmorrhagiam, crura liganda sunt, & fricanda. *Ligatura, frictionis.*

Quoad medicamenta, quibus egemus actu exsistente syncope. Si fiat è resolutione, oportet vti frigidis: vt sunt *aqua frigida, rosacea, acetum, &c. quæ fronti, & faciei applicanda*. Si fiat syncope è suffocatione, calidis vtendum: vnde expedit fricare partes, & palatum etiam *mithridatica confectione, & theriaca, aliisque non modo calidis, sed etiam ingratis, & iniucundis, vt virtus suffocata expergiscatur. Conducit etiam magnopere nasturtium, nigella, diasinapi, &c. quæ intra nares immittenda, vt excitetur sternutamentum, vi cuius virtus suffocata excitetur.* Notandum: si in syncope, forte è suffocatione, hæc sternutamenta administrentur, & homo non sternutet, (non exsistente vitio in naribus, vel carunculis mamillaribus) actum esse: ideoque discedat medicus. *Medicamenta excitantia eos qui animo linquuntur.*

Quoad diætam: aër probatur purus, vt materia alimenti spiritus: probatur etiam aër, vt materia remedij. Et in syncope è resolutione probatur aër frigidus. In syncope autem è suffocatione, non probatur aër calidus, sed potius moderate frigidus, cap. 14. lib. 1. ad Glauco. ratio est: quamuis enim virtus suffocetur, & fiat concentratio spirituum: attamen probari aer calidus non potest, quia in syncope è suffocatione adest magna necessitas euentandi calorem, ne suffocetur: ideo potius opus est inspiratione aëris frigidi: quod etiam obseruatur in asthmate, in difficili respiratione: quamuis hæc fiant à materia frigida & pituitosa, aëre tamen *Victus. Aër.*

egemus frigido, propter necessitatem euentandi caloris. Quoad cibum. Non possunt masticare. Si ergo fuerit syncope è resolutione: probatur *potio ex aqua carnis, è capi destillato: & ad celerem penetrationem, cum aqua carnis etiam vinum miscendum: unde probatur vinum aromaticum.* His tamen non in omni syncope vtendum: nam si fuerit è suffocatione, & præsertim è copioso sanguine: à vino abstinendum. Nec obstat Galeni dictum, cap.4.5. lib.12. meth. omnibus, qui actu detinentur syncope, vinum esse exhibendum: non enim absolute intelligit omnes, sed omnes de quibus ibi loquitur: loquitur autem ibi de syncope, quæ non fit à copioso sanguine, sed à succis biliosis, pituitosis: & proinde idem Galenus c.14. li.1. ad Glaucum non omnibus vinum exhibet.

FINIS LIBRI SECVNDI.

PRACTICÆ MEDICINAE, LIBER TERTIVS.

DE PARTIVM IMO VENTRE CONTENTARVM AFFECTIBVS.

CAPVT I.

De Læsa deglutitione: quæ Oesophagi est affectio.

INSTRVMENTA corporis humani pertinent vel ad Ventres, vel ad Artus. Si ad ventres: vel ad Caput, vel Thoracem, vel Abdomen. Cum igitur hactenus capitis & thoracis affectus præcipuos mediocri diligentia simus prosecuti: deinceps mala ad ABDOMEN spectantia proponere instituimus. *Transitio.*

Sciendum vero abdomen causa tum vitæ, tum commodioris vitæ in se continere Hepar: & huius causa Ventriculum, Intestina, Vesicam felleam, Lienem, Renes, Vesicam vrinariam: gratia autem speciei Genitalia vocata organa, tam virilia in maribus, quam in fœminis muliebria. Nos igitur circa omnium harum partium vitia digrediemur: nec citra diligentiam; siquidem in quolibet vitio versabimur circa nomen, definitionem, differentias, signa, præsidia, prognosticum, & præsidiorum materias: & asiduo conabimur doctrinam historicam euitare, & scientificam amplecti: ma- *Quid agendum hoc libro, & quo ordine.*

xime vero dum sermo fit de præsidiorum materiis:nostrum institutum erit,non simpliciter tradere receptas, (quod pertinet ad empeiricos) sed tradere artem, formulas seu receptas præscribendi. Verum, quanquam abdominis pars præcipua sit iecur, nihilominus nos primum de ventriculi malis dicemus:& ratio est, propterea quod ventriculus est instrumentum, cui primo quæ assumuntur occurrunt: primum enim virtus ventriculi aliquantisper vincens cibaria & potiones.in causa est,vt quæ ingeruntur, deinceps apprime vincantur ab hepate. Cæterum hoc loco per ventriculum intelligimus totum viscus, duabus constans partibus: nimirum meatu quem transeunt, quæ assumuntur: deinde vtre in quem suscipiuntur:iccirco ne vitium in defectu à nobis committatur:per ventriculum intelligemus non modo suscipientem partem,nempe ventriculi corpus,quod ventriculum vocant:sed etiam partem quæ eorum quæ ingeruntur est ductus,quam partem œsophagum vocare consueuerunt.Quamobrem agendum nobis erit de vitiis tum Oesophagi,tum Corporis ventriculi:& primum œsophagi: quia quod assumitur, primum œsophagũ, postea ventriculũ adit.

Affectus œsophagi. Quantum igitur ad vitia œsophagi: secundum Auicennam membrum hoc obnoxium est cuilibet vitiorum generi: siquidem intemperie, mala compositione, & soluta vnitate corripi potest. At cum omnia hæc mala,vt insinuare videtur Auicennas, consentientia esse videantur, prout vni officiunt deglutitioni, propter quam œsophagus est creatus:ob id de læsa deglutitione sermo instituendus: nam læsæ deglutitionis doctrina recte concepta, nihil quod ad œsophagi mala intelligendum necessarium vel vtile esse videtur, desiderari poterit. *Nomen.* Quoad nomen ἔτυμον relinquo Grammaticis:per læsam autem deglutitionem intelligimus illud vitium,in quo homo præter leges naturæ, cum aliquid per os ingeritur,ita afficitur.vt quod assumitur,nequaquam secundum naturæ statuta ab ore in ventriculum descendere valeat: vt propterea læsam deglutitionem audire oporteat genericam. *Generatio.* Huius mali,vt definitio pomptius elucescat, primum (vt moris nostri est) læsæ deglutitionis generatio explicanda: & facilioris doctrinæ gratia quomodo deglutitio secundum naturam celebretur, ostendendum. *Vt fiat deglutitio secundũ naturam.* Sciendum ergo cum Galeno cap.8. lib.4. de vsu part. cap.11. lib.5.de vsu part.cap.5.lib.6. de vsu part. & cap.8. lib.3. de facult.

tult. naturalibus, & cap.5. lib.5.de loc. affect. à quo accepit Auicennas prima, primi, cap.vlt.& lib.3. fen.13. cap.1. ad deglutitionem secundum naturam celebrandum, necessario concurrere facultatem, tum naturalem, tum voluntarie motricem. Quoad naturalem: scire oportet, esse attractricem & expultricem. Quantum ad attractricem: potissimum spectat ad œsophagum, aliquo autem modo ad ventriculum. Ad œsophagum attinet: vt per rectas fibras, in œsophagi tunica interna insertas, cibum ad œsophagi initium expressum, in partes penitiores attrahit. Spectat etiam ad ventriculum: vt per rectas fibras fit attractio. Hinc fit, deglutitionem optimam expleri, si appetentia ciborum deglutitionem præcedat: nam dum vigilat appetentia ventriculi, non dormit attractrix: vt propterea deglutitio ægre perficiatur, nisi appetitus præeat: quod euenit in assumptione vel ciborum, vel medicamentorum iniucundorum. Quoad autem expultricem: est hæc œsophagi facultas, quæ ope fibrarum transuersarum, tunicæ externæ adhærentium, cibos in œsophagum attractos, in ventriculum protrudit. Quoad facultatem motricem: duplex est: altera laryngem sursum trahit: reliqua autē cibum ad œsophagi initium exprimit. Facultas autem motrix, quæ laryngem sursum pellit, attinere potest ad hyoeidis ossis musculos, qui laryngem sursum in tantum eleuant, quantum gula deorsum trahitur. Expedit autem laryngem ascendere: nam secus, cum larynx tota sit cartilaginea, cibi descensum inhiberet. Nec vero sursum larynx eleuata eandem sedem seruat: verum (cap.8. lib.3. de facultate natural.) completa deglutitione, luculenter descendere cernitur. Id autem assequitur per rectas fibras, insertas, internæ tunicæ ventriculi: quæ sane tunica, cum intus inuestiat tum gulam, tum os, tum præterea intrinsecus secundum summitatem arteriæ seu laryngis extendatur fit, vt dum gula à ventriculo deorsum trahitur, simul etiam summa arteria trahatur, & proinde larynx descendat. Motrix autem quæ cibum ad œsophagi initium exprimit, attinet ad faucium musculos: qui dum ad suum principium trahuntur, cibum in œsophagum depellunt. His sic cōstitutis, patet, cibum assumptū descendere & tractu & pulsu. Vt cum Auicen. deglutitio secundum naturam bifariam perpendi posit: altero modo, vt incipit deglutitio, altero vt perficitur. Vt incipit, fit ope attractricis œsophagi, & virtute musculorū: vt autē perficitur, fit

virtute expultricis œsophagi, & virtute attractricis oris vētriculi. Hæc Gal. cognoscens, iure c.5.l.5. de loc. aff. dicit, gulæ duplicem esse vsum: nam in deglutitione gula concurrit dupliciter: primum instar viæ, vt deglutitionis auctor est facultas tum musculorum, tum ventriculi: cōcurrit deinde in ratione organi operantis, vt deglutitionis est opifex gulæ facultas, siue attractrix, siue expultrix. His explicatis facile colligitur, deglutitionem naturæ leges egredi, dum aliquid occurrit præter naturā, turbans vel gulam, vel vicinos musculos, vel ventriculū, vt gula, quemadmodum decet, vel non attrahat, vel non expellat. Et si musculorum vicinorum motus lædatur, vel vētriculi attractio infestetur: dubio procul quoque deglutitio præter naturam oboritur. Quare deglutitio læsa est functio præter naturā gulæ dependēs à frustratione facultatis deglutricis. Definitum est accidens præter naturam: necesse est ergo vt pateat eius essentia per formam, subiectum, & causam effectricem. Quoad formam: dixi esse functionem præter naturam: vt deglutitio morbosa distingueretur à naturali: Et, vt præter naturam: proponitur forma generica, complectens deglutitionem Ablatam, Imminutam, & Corruptam. Subiectum est gula: vt distinguatur hæc functio præter naturam, à functione præter naturam cuiuslibet alterius instrumenti.

[margin: fiat deglutitio præter naturam.] *[margin: Definitio.]* *[margin: Forma.]* *[margin: Subiectū.]*

Causa efficiens. Causa efficiens est frustratio facultatis deglutricis: vt distinguatur definitum à functione gulæ frustrata, vt nutritur. Vnde explicare oportet, quā ob causam facultas deglutrix frustretur. Sciēdum, frustrationē hanc pendere vel è læsione facultatis, vel ab Errore externo. Quoad læsionē facultatis: locū hæc habet, dum gula afficitur morbo, vi cuius deglutrix facultas vel Labefactatur, vel Impeditur, vel Vtrūque patitur. Error autem externus, attinet ad omnem gulæ noxā, quæ est extra constitutionem gulæ, id est, extra intemperiem, extra malā compositionē, extra solutā vnitatē. Id ergo omne, quod est extra constitutionē, habet rationem erroris externi, siue sit vicinarū partium morbus, siue nullus sit morbus partium. Declaro cum Gal. & Auic. c. proprio. Primū ergo quoad læsionē facultatis: vt morbus est multiplex, ita multiplex est facultatis læsio. Hinc cum morbus esse possit, tum simplicis, tum mistæ potentiæ: si sit simplicis potentiæ, facultas vel labefactatur, vel impeditur. Si autem sit morbus mistæ potentiæ, simul facultas & labefactatur & impeditur.

[margin: Læsa facultas.]

Quoad

Quoad morbum simplicis potentiæ, vi cuius facultas solum labefactatur: est verbi gratiâ intemperies quælibet secundũ Auic. potissimum tamen intemperies frigida, humida, sicca, vt contingit in febribus: etenim si interna gulæ tunica corripiatur intemperie, labefactatur facultas attractrix: si externa, labefactatur expultrix: si vtraque tunica morbo corripiatur, etiam vtraque facultas labefactatur. Quoad morbum simplicis potẽtiæ, vi cuius facultas impeditur; est morbus in Mala cõpositione, & in Soluta vnitate: propter malam compositionem, via seu ductus angustatur: propter solutã vnitatẽ via redditur inæqualis. Mala compositio est angustia, hoc est, Obstructio, Cõstipatio, Coalescentia, & compressio. Obstructio fit à materia simpliciter replẽte œsophagũ: quæ materia multiplex esse potest, vt materia destillans à capite, itẽ secundũ Auic. vermes numerosi: vnde obstructionis materia concurrit, quatenus peccat, vel copia, vel crassitie, vel visciditate & lẽtore. Cõstipatio fit dũ nascitur caro, post vlcus œsophagi, quando ad agglutinationẽ perducitur: tunc. n. caro ita potest cõcrescere, vt constipetur œsophagus. c. 2. l. 3. de symp. caus. Coalescentia fit, cum post vlceris œsophagi agglutinationẽ, citra carnis excrescẽtiã, angustus redditur œsophagus, cuius angustiæ causa immediata, non est caro, vt in cõstipatione, sed cicatrix. Compressionis causa est, quod extrinsecus comprimit gulam: siue sit tumor partium vicinarum, vel nõ inflammatorius, vel inflammatorius, vt in angina: siue etiam cum Auicenna sit vicinarum vertebrarum luxatio ad interiora. Soluta vnitas, est vlcus: de causis autem vlceris, dicemus in sermone de vlcere ventriculi. Quoad morbum mistæ potentiæ, qui deglutricem facultatem tum labefactat, tum impedit: hic morbus est gulæ tumor, siue frigidus, siue calidus: per intemperiem enim morbosa labefactatur facultas: per magnitudinem auctam impeditur. Hæc de morbis. Quoad errorem externum: hic potest esse causa Externa, vel interna. Causa interna, cum Auicenna, est vitium partiũ vel Vicinarum, vel Non vicinarum. Vitium partium vicinarum, attinet vel ad Musculos vicinos, vel ad Ventriculum. Ad musculos, vt afficiuntur vel Paralysi, vel Conuulsione, vel Tumore. (*Sed duo hic notanda primo. Si hæc mala dirigantur ad deglutitionem, vt prodit à facultate animali, esse vitia, propter quæ læditur facultas animalis: Si aut ẽ dirigantur ad deglutitionẽ, vt prodit à facultate naturali, has causas esse errores externos,*

Error externus.

non morbos. Secundo notandum: si musculi afficiantur tumore, vt vi huius tumoris solum lædatur motus musculorum, esse vitium, quod attinet ad errorem externum: at si vi tumoris, non modo lædatur motus musculorum, verum etiam gula angustetur & comprimatur: tunc etiam lædi facultatem, & proinde habere rationem morbi.) Porro error externus spectat ad ventriculum, si citra noxam œsophagi ventriculus afficiatur inappetentia, vt non attrahat cibum. Ad partes non vicinas spectat error, dum læditur deglutitio ob debilitatem virtutis: vt in fine morborum acutorum contingit: in his enim omnium partium calor languet. Error externus, prout spectat ad causas externas, est vitium in his quæ ingeruntur: dum ingeruntur crassiora, male masticata, & dum confertim ingeruntur.

Differētia. Differētiæ à forma: Deglutitio vel Aufertur, vel Male fit: si male fit, Imminuitur, aut Deprauatur. Differentiæ à subiecto: Afficitur gula, secundum partem Internam, vel Externā: secundum Supernam, vel Infernam. Differētiæ à causa efficiente: Deglutitio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum: horum subdiuisio è traditis patet.

Signa. Deglutitio in genere, & secundum differentias à forma, non eget signis: æger enim cōqueritur de deglutitione, & de hac vel ablata, vel imminuta, vel corrupta quæ corrupta deglutitio fit vel cū dolore, vel cū prauo motu. Quoad differētias, ratione subiecti: *Differētia à subiecto.* Si gula sit affecta secundū partē supernam, tumor quandoque oculis conspicitur: & ilico assumpto cibo deglutitionis impedimentum sentitur. Si pars inferna sit affecta: cibi aliquantisper libere descendunt, sed mox in transitu iter turbatur. Vtrum autem gula afficiatur secundum tunicam externam, vel internam, patebit è cognitione *Diff. à causa effic.* differentiarum, quæ sumuntur à causa efficiente. Quoad differentias à causa efficiente: hæc est morbus, aut error exter-*Dyscrasia.*nus. Si morbus, & primum si sit intemperies: ex eo deprehenditur, quia cibus difficulter descēdit, sine sensu angustiæ: Et si ob intemperiē labefactetur attractrix: cognoscetur inde, quod cibus tum liquidus, tum solidus descendet, sed ægre. Si labefactetur expultrix: cognoscetur, quod cibus liquidus descendet, non autem solidus. Si dyscrasia ad calidum declinet, indicabitur è sensu caliditatis, & causis calidis prægressis: contra, si ad frigidum. Si verget ad humidum, cognoscetur ex oris humiditate, è priuatione sitis, è prægressis causis humectantibus: contra, si ad siccum. Si morbus sit

angustia:

angustia: indicabitur è cibo, ægre descendente, sed cum sensu angustiæ. Et si angustia fuerit obstructio, indicabitur à difficili & inæquali deglutitione, siue dolore: vtrum autem obstructionis causa sit vel materia destillans, vel vermis: cognoscetur è propriis capitibus. Si angustia sit constipatio: indicabitur è difficili & inæquali deglutitione citra dolorem, citra sitim, citra febrem: & præterea vlcus est prægressum. Si causa sit coalescentia: indicatur è signis vlceris (coalescentia enim vlcus sequitur) sed minor erit difficultas in deglutitione, quam dum fit à tumore carnoso: quoniam à cicatrice producitur exigua angustia. Et si angustia sit compressio, si fiat à tumore partium vicinarum, signa erunt tumoris, vt in angina: si sit vertebrarum luxatio: indicabitur è prægressa causa luxationis, & intendetur deglutitionis noxa in supino decubitu. Si causa sit vlcus: indicabitur è dolore, qui tempore deglutitionis intendetur: item è siti, è puris excretione, è prægressis causis vlcerantibus. Si causa sit tumor gulæ: indicabitur è difficili & inæquali deglutitione: & si tumor fuerit frigidus, non aderit sensus caliditatis, non febris, non sitis, non dolor: Si tumor sit calidus, contra. Sequitur cognitio erroris externi. Hic est causa interna, vel externa. Si interna: & primum si vitium sit secundum musculos ossis hyœidis: cibus protruditur ope musculorum faucium, & quidem intra œsophagum: sed cibus solidus vix descendit, cum prohibeatur à tracheiæ substantia chartilaginea, quæ sursum non attollitur, propter vitium musculorum hyœidis. Si vitium sit secundum musculos faucium, indicatur inde, quod cibus non truditur intra gulam, vnde vel non descendit, vel vix descendit. Et si musculi afficiantur paralysi: deglutitur solum cibus liquidus; idque fit, vel quoniam musculi hyœidis laryngem sursum non trahunt, vel quoniã musculi faucium cibum deorsum non pellunt. Si vero musculi afficiantur conuulsione: & quidem si faucium musculi conuellantur, vt vi retrahãtur ad suum principium: fiet vt cibi in gulam impellãtur, nobisque inuitis cibi descendant: Si musculi hyœidis conuellãtur: sursum trahunt laryngem, & hinc sursum pellunt cibum, & præsertim cibum liquidum: solidus enim cibus pondere suo descendit, nec ita facile cedit motui conuulsiuo, quemadmodum liquidus. Si error attineat ad ventriculum, indicabitur ex appetentia. Si error spectet ad partes remotas: indicabitur è morbis qui vires dissipare

Angustia.

Vlceris.

Tumoris.

Erroris externi signa.

quando musculi afficiunt paralysi ... cibus liquidus deglutitur

potuerunt. Si tandem error attineat ad causas externas, æger & asidentes referre potuerunt.

Indicationes. Præsidia sumuntur ab essentia indicantis: essentia autem deglutitionis posita est forma, subiecto, & causa efficiente: sufficit tamen præsidia ex vsu locum capere à causa efficiente. Si igitur fiat deglutitio læsa facultate: & primum, si morbus sit intemperies: indicat alterans per contrarium: magis autem particularia, in sermone de intemperie ventriculi persequemur. Si morbus sit angustia, indicatio capitur à causa continente ex vsu, non ab angustia. Si igitur angustia sit obstructio: materia, obstructionis erit vacuanda: si angustia sit constipatio: caro excreta absumenda: Si angustia sit coalescentia: cicatrix atterenda, siue consumenda: Si angustia sit cõpresio, & quidem si compresionis causa sit tumor: materia tumoris vacuanda. (non consideramus in tumore magnitudinem auctam, quia est morbus non ex vsu.) Si compresio fiat ob vertebrarum luxationem: situs vertebris restituendus. Si morbus sit vel vlcus, vel tumor: indicationes tradentur in sermonibus de vlcere ventriculi, & de tumore ventriculi. Si deglutitio lædatur ob errorem externum: hic est causa interna vel externa. Si interna, & si attineat ad musculos, siue afficiantur paralysi, siue conuulsione, siue tumore: indicationes petantur è propriis capitibus. Si error ad ventriculũ attineat: huius indicationes explicabũtur in serm. de læsa appetentia. Si error attineat ad partes remotas, id est, ad cor, & ad cerebrũ: de his suis dicemus locis. Tandem, si error sit causa externa: ab hac nõ sumitur indicatio.

Prognostica. Vitium præsens negligendum non est, cum citra deglutitionem homo diu viuere nequeat. At vis differentiarum vt varia est, ita varium minatur periculum. Si ergo reliqua sunt paria: ratione formæ deglutitio est periculosior, si sit ablata. Ratione, causæ efficientis, pro varia vehementia, vario modo prognosticandum: non tamen proponemus hic vehementiam causæ efficientis: cum illa prognostica plurimorum vitiorum, opportunius locis propriis explicentur. Breuiter tamen sciendum: si mali causa sit intemperies, curari posse: at ægrius si dyscrasia sit in habitũ, & si sit sicca: nam maior est recessus. Si morbus sit angustia, nulla est angustia quæ ob vehementiam essentiæ deterior sit, quam compresio à luxatione vertebrarum: vnde Auicennas huius curam, ceu deploratæ, non proponit. Materia obstructionis, constipationis, &

propositorum tumorum, saltem secundum aliquam partem vinci potest, quod dico propter tumorem carnosum constipantem, & potiss. propter cicatricem, quę est causa coalescentiæ. Si vehementia dignitatis perpendatur: vt causa cruciat magis prope ventriculum, malum est magis periculosum. Si denique causa efficiēs sit error: pro diuersa vehemētia erroris varie prognosticandū: quod è propositis facile colligi potest.

Circa materias præsidiorum breues erimus: è propriis enim capitibus peti possunt. Quoad materiam igitur cheirurgicam: si deglutitio auferatur, & malum medicamentis non cedat, oportet candelam ceream in gulam immittere: & huius beneficio plerique sanitati sunt restituti. Aëtius ait, si malum fiat è paralysi, cucurbitulas mento esse affigendas. *Curatio. Cheirurgia.*

Quoad medicamenta, quinque sunt notanda: tria quidem sunt communia: quartum respicit intemperiem humidam: quintum inflammationem. I. Exhibenda sunt medicamenta crassa & viscida: & si opus est attenuatione ac detersione, miscenda sunt crassa & viscida, vt diutius hæreant: & operentur: operatio enim fit in tempore, & per cōtactum, v. g. dum causa deglutitionis, quæ producitur à materia viscida, vtimur *mele, vel sacchar: miscere oportet farinam amyli, album oui, tragacantham, quæ basin corrigunt, sicut albuminis oui visciditas sacchari vim fluidam corrigit, interim tamen saccharum minus detergere facit.* Quod si medicamenta, quæ cum detergentibus & attenuantibus miscētur, habent etiam vim deteriorem: non corrigunt tantum, sed etiā adiuuant basin. Sed hæc non pertinent ad methodum medendi, verum ad methodum simplicium & compositorū: ad methodum quidem simpliciū, dum dicimus crassa & viscida esse eligenda: ad compositorum methodū, vbi de medicamētorum mistione agimus. Et hoc primum est documentū, quod Auic. proponit in c. de cura vlcerum gulę. II. documentū: Medicamenta ea arte sunt administrāda, vt paullatim bibantur, hic enim *agendi modus* indicatur à resistentia indicantis: gulæ vitium nō cedit medicamentis, nisi ab his tangatur: propterea sensim oportet medicamentū descendere. Resistētiæ autem signum hic est pars affecta, nimirum gula, secundum suam compositionē: ideoque compositio est signum. III. medicamenta sunt applicanda super dorsum inter duas spatulas: nā *Vbi agendum* indicatur à subsistentia vitij: subsistit autē in gula, quæ post tracheiā descendit inter duas spatulas: & hinc gulæ situs, est signum subsistentiæ, *Pharmaceia. 1. Cornea. 2. Canon. 3. Canon, c. 17. lib. 3. meth. med.*

à qua

à qua Vbi agendum indicatur. Si ergo accidat, vt in deglutitione musculi paralysi afficiantur, cum Aetio acria, id est, resoluentia applicanda sunt parti iuxta tonsillas. IIII. Si deglutitio fiat ob humiditatem: probantur medicamenta stiptica & calefacientia: hæc vt seruent calidum innatum, quod ab humore obruitur: illa vt siccent: qualia stiptica sunt *rosæ, balaustia, &c.* calida sunt, *anisum, been vtrumque, spica, myrrha, &c.* Quandoque cum stipticis frigidis miscenda sunt calida fortia, quæ non tantum respiciunt calidum innatum, sed corrigunt stiptica, ne frigiditate noceant. In hac miscella Auicennas maxime probat *aniuden, quem puto esse succum odoratum laserpitij, vulgo benzoin dicitur.* V. Dum gula inflammatione afficitur: probantur medicamenta tum applicanda, tum assumenda. Applicanda sunt medicamenta dorso inter spatulas: & primum reprimentia composita ex odoriferis, & fructibus propositis in curatione apostematum ventriculi: cuiusmodi est medicamentum hoc: *℞. ol. rosati completi ℥j. olei cydoniorum ℥ß. (hac constituunt basin) aceto ʒiij. (penetratione basin adiuuat:) ceræ lotæ in aqua rosac. ʒijß. (diuturniore mora facit vt medicamentum in agendo sit efficacius) Misce, & fiat linimentum.* Deinde Auicennas accedit ad medicamenta reprimentia, & digerentia. Vnde reprimentibus iam propositis addit *ammoniacum, bdellium, ficus, adipes, vt fiat digestio.* Tertio neglectis reprimentibus, ascendit ad resoluentia: vnde conficit medicamentum *e granis lauri, e pyrethro: ex iride, aristolochia, & similibus digerentibus.* Tandem si inflammatio gulæ, ad suppurationem mutetur (quod declarabimus in sermone de tumore ventriculi.) probat Auicennas *medicamentum confectum e sinapi, è gummi, è ruta syluestri: & ascendere licet ad fimum columbinum, vt abscessus disrumpatur.* Quoad ea quæ assumuntur, propter inflammationem: probat Auicennas *medicamentum confectum e lente: e spodio, è mucilagine psyllij, e semine portulacæ, & aqua cucurbitæ: quod medicamentum reprimendi vim habet.* Deinde his reprimentibus addit resoluentia; vt sunt *aqua feniculi, ficus, dactyli, lac amigdalinum.* Post reprimentibus dimissis, probat *farinam orobi & ciceris.* Tandem si ruptione opus sit (nisi enim abscessus disrumpatur, homo moritur) laudat *sorbitionem confectam e radice lilij cœlestis, ex amygdalis amaris, & prassio, additque ficus, cum exiguo sinapi: vt hac medicamento fiat ruptio, & homo deglutire queat.* Diæta his proportione respondebit: de qua tamen in ventriculi dyscrasiis.

4. Canon: ad humiditatem.

5. Canon: ad phlegmonem.

1

2

CAPVT

CAPVT II.

De differentiis affectuum ventriculi: & primum de Dyscrasia.

HACTENVS de œsophagi malis: nunc dicendum de vitiis Corporis ventriculi. Plura autem sunt ventriculi vitia: tum quia ventriculus est instrumentũ, è pluribus partibus similaribus cõpositum: tum quia est instrumẽtum functionũ & animæ, & naturæ, non tantum communium, sed etiam propriarum. Si sumatur ventriculus, vt est organum è partibus similaribus compositum: vitia eius sunt morbi, & à morbis nomen assumunt: si vero consideretur ventriculus, vt est organum functionum: vitia eius sunt symptomata, & à symptomatis nomen accipiunt. Dicendum igitur nobis est, & de Morbis, & de Symptomatis. Quorum omnium numerus arte est eliciendus, hoc modo. Ventriculus primum consideratur vt instrumentum, è similaribus compositum. Similarium partium morbus est Intemperies. Si ventriculus sumatur, vt est quid dissimilare & compositum: eius vitium est Mala compositio, potiss. in magnitudine vel imminuta, vt Paruitas ventriculi: vel aucta, vt Tumor ventriculi. Vitia autem ventriculi partibus similaribus & dissimilaribus communia sunt Vlcera. Hæc de morbis. Symptomata respiciunt ventriculum, vt est plurium functionum organum. Functiones sunt Communes & Propriæ. Communis functio potiss. attinet ad tactum: vnde dicendum de Dolore, seu Cardialgia. Propriæ actiones ventriculi, sunt Attractio, Alteratio, Expulsio, Retentio: hæ actiones dicuntur propriæ, quatenus referuntur ad cibum & potum, in quæ agit ventriculus, vt fiat chylus: quatenus autem hæ actiones respiciunt alimẽtum, quo ventriculus alitur, sunt potius functiones communes, sicut ipsa nutritio est communis actio. Quamuis autem institutum nostrum sit versari circa has actiones, quatenus propriæ sunt: ita tamen digredienur, vt nihil desiderari possit circa communes functiones. Quantum igitur ad attractionem: hæc postulat naturalem appetentiam, nam appetentia præter naturam nocet attractioni: ideo dicendum de Appetentia læsa. Et cum appetentiæ obiectũ sit duplex, nempe Cibus, & Potus: gratia cibi, dicemus de Fame morbosa: gratia potus, de Siti morbosa.

Ventriculi affectuum enumeratio.

Morbi ventriculi.

Symptomata ventriculi.

Ratione

Ratione famis morbosæ, patere poterit essentia & curatio, Diminutæ appetentiæ, Fastidij ciborum, Destructionis appetitus, Famis vaccinæ, Appetitus canini, & Picæ, seu malaciæ. Eodemque modo de qualibet siti morbosa dicẽdum. Quoad alterationem, quæ secunda est ventriculi actio: huius causa dicendum de Concoctione ventriculi morbosa. Quoad expulsionem: loquemur de Singultu, de Vomitu, de Cholera. Quoad retentionem esset dicẽdum de Lienteria & Cœliaca: de quibus tamen commodius in malis intestinorum, vbi de alui fluxu loquemur.

Vitia igitur ventriculi quæ explicabimus, hæc sunt: dyscrasia, paruitas, tumor, vlcus, cardialgia, fames, sitis, læsa chylificatio, singultus, vomitus, & cholera.

De intemperie ventriculi: & primum de Definitione & Causis,

Nomen. PER intemperiem, malam complexionem, δυσκρασίαν, intelligimus morbosam intemperiem, ad differentiam intemperiei sanitatis. Galen. ca. 2. l. 4. meth. morbosam hanc intemperiem vocat imbecillitatem. *Generatio.* Generatur hæc intemperies (vt insinuat Galenus c. 3. l. 7. meth.) dum ventriculo causa alterans occurrit, ita agens in ventriculi temperamentum, vt hoc degeneret in intemperiem, atque ita recedat à naturali statu, vt ventriculi actio lædatur. *Definitio.* Proinde ventriculi intemperies morbosa, est morbus partium similarium ventriculi, procedens à causa alterante. *Forma.* Forma est morbus, genus proximum intemperiei: per quam formam definitum distinguitur, & à temperie, & ab intemperie sanitatis: quia dicimus intemperiem de qua loquimur esse morbum. *Subiectũ.* Subiectum sunt partes similares ventriculi: quo subiecto definitum distinguitur à mala compositione, quæ & ipsa morbus est, sed non partium similarium, verum dissimilarium. Addimus: Ventriculi: vt definitum distinguatur ab intemperie aliarum partium similarium.

Causa efficiens. Causa efficiens, est causa alterans: qua definitum distinguitur ab vlcere ventriculi: quod licet sit morbus partium similarium ventriculi, non tamen fit à causa alterante, sed à causa soluente continuum. Ratio huius causæ efficientis hæc est: quod complexionalis qualitas, è mutua actione & passione primarum qualitatum emergit: vt complexio vnica sit qualitas secunda, in qua tamen viget potentia modo

vnius

vnius qualitatis, modo duarum. Cum ergo intemperies fiat è mutatione naturalis temperamenti: à causa alterante eam fieri necesse est.c.3.l.7.meth. Galenus c.8.l.2.de fac. natural. ait, intemperiem non esse morbum, sed causam primorum morborum: crasis enim est præcipuum organum facultatis naturalis,in primis corporibus,id est,in partibus similaribus: quæ si vitiosa reddatur, & in intemperiem mutetur, oritur læsio facultatis partium similarium,cuius læsionis causa contentiua est intemperies: nam actio læsa,immediate pendet à læsione facultatis, & hæc proxime pendet ab intemperie morbosa.Porro causa hæc alterans multiplex est, secundum Speciem, secundum Vitium, & secundum Causam generantem. Quoad speciem: causa alterans est Interna, vel Externa. Interna est Continens, vel Contentum. Continens est membrum vicinum ventriculo: vt omentum, hepar, lien: si enim vi lienis ita refrigeretur hepar, vt oboriatur hydrops: mirum esse non debet, si etiam à membris vicinis ventriculus possit alterari. Contentum potest esse quilibet Humor,& Flatus, c. 11. l. 7. meth. Externa causa occurrit Necessario, vel Non necessario. Necessario: vt sex res non naturales, potissimum cibus & potus, quæ integris facultatibus in ventriculum agunt. Non necessario occurrunt medicamenta Assumpta & Applicata. Quoad vitia specierum: licet varia sint, necessario tamen in proposito morbo attinent ad qualitatem primam. Materia enim morbifica ventriculum reddit intemperatum, quatenus vim habet calefaciendi,refrigerandi,humectandi,siccandi,vel coniunctim hæc faciendi.c.11.l.7. meth. Horum autem vitiorum discrimen dependet tum è vario vitio humorum, tum è diuersitate ipsius ventriculi,id est,è varia dispositione ventriculi.Declaro: E vitio materiæ: nam si, verbi gratia, humor sit pituita, pituita est frigida & humida: quod si tamen fiat, vt pituita plurimum excedat per frigidum, parum per humidum: erit in causa frigidæ intemperiei, non humidæ:at si vehementer excedat, & secundum frigiditatem, & secundum humiditatem:causa erit dyscrasiæ compositæ,nimirum,frigidæ & humidæ.Quoad dispositionem ventriculi,hæc quoque concurrit:nam si ventriculus sit calidus & humidus secundum naturam:vi pituitæ frigidæ & humidæ, fieri potest sola intemperies humida: in habentibus enim symbolũ facilis est transitus:vnde cum ventriculi tunicæ obtineant exiguam caliditatem,

Species.

Vitia.

tatem,

tatem, & assiduo in ventriculo generetur succus pituitosus, fieri potest vt ventriculus facilius & frequentius corripiatur intemperie frigida & humida. Causa generans, perpendenda est potiss. ratione contenti, id est humoris, siue materiæ. Contentum generatur In ventriculo, vel Extra ventriculum: nam pituita non tantum in ventriculo generatur, sed etiam in capite, è quo destillare potest in ventriculum. Sed prætereà generatur humor in iecore. Gignitur humor, vel læsa facultate, vel ob errorē externū. Sed de humorū generatione alias.

Causa generans.

Iam proponemus causas magis speciales, intemperiei Calidæ, Frigidæ, Siccæ, Humidæ. Quantum ad causas intemperiei calidæ: secundum Gal. cap. 2. l. de caus. morb. hæ sunt vel Internæ, vt materia biliosa, materia putrida, materia sanguinea: vel Externæ, vt calidi cibi, potio calida, medicamenta calida, & exhibita, & applicata.

Calida dyscrasia causa.

Quoad causas intemperiei frigidæ: secundum c. 3. l. de caus. morb. interna causa potest esse Cōtinens, & Contentū. Continens concurrit, vel Immediate, per Medium: Immediate, vt pars vicina frigida reddita, nimirum iecur, lien, omentum, diaphragma, abdominis musculi: additur etiam ventriculi siccitas, cap. 7. lib. 7. meth. quia dum siccitas perdurat, succedit frigiditas: nam deficiente nutrimento, quod fit è succo calido, rationabile est partem reddi frigidam. Causa continens, mediate concurrens, est hepar, non vt frigidum, sed vt calidum: quia, vt calidum, consumit pinguedinem, & potissimum omenti, vt hinc ventriculus refrigeretur. Causa interna, vt habet rationem contenti, est materia melancholica, materia pituitosa, materia flatulenta: nam hæ materiæ sua frigiditate, reddere possunt ventriculum frigidum. Externa causa esse potest, frigidus cibus, frigidus potus, frigida medicamenta, & potissimum solent esse opiata admodum frigida.

Frigida intemperiei causa.

Quoad intemperiem siccam, vt huius causæ intelligantur, oportet scire, quot humiditates pertineant ad partem viuentem, non enim oritur intemperies sicca, nisi humiditas absumatur. Sciendum ergo è cap. 5. & 6. l. 7. meth. c. 11. l. 10. meth. in parte viuente quinque esse humiditates: prima continetur in venis & arteriis exilibus partis viuentis: & hæc humiditas est sanguis veluti dealbatus, qui dum vasa egreditur, mutatur in alias humiditates: Reliquæ autem humiditates extra vasa continentur: quarum vna est elementalis, tres autem sunt vitæ seu animæ. Elemētalis humiditas est causa, vt mistum vnitatem seruet: hæc enim

Sicca intemperiei causa.

enim humiditate deficiente, mistum in cinerem dissoluitur. Tres reliquæ humiditates sunt, quarum ope partes vita fruuntur: ad quod præstandum, concurrunt vel mediate, vel immediate. Mediate concurrit humiditas, quæ continetur extra vasa, in animalis partibus, ad similitudinem roris dispersa: vnde humiditas rorida dicitur: hæc generatur ex humiditate vascula egrediente: & in alias mutatur humiditates, ope quarum partes immediate vita fruuntur. Humiditas autem quæ immediate vitam respicit, est duplex: quia & partes viuentes sunt duplices, aliæ sanguineæ, vt partes carnosæ & pingues: aliæ spermaticæ, vt partes neruosæ, fibrosę, membraneæ, &c. sic etiam altera humiditas est Sanguinea, altera Seminalis: vtraque conseruatur ope humiditatis roridæ: & quidem e portione puriore, humiditas seminalis. Et quoniam hæ humiditates potissimum pertinent ad substantiam calidi insiti partium sanguinearum & spermaticarum, propterea diximus eas vitam immediate seruare. Quamuis igitur quælibet pars viuens quinque obtineat humiditates: nihilominus intemperies sicca tantum est triplex: nim. dum absumitur humiditas rorida, sanguinea, seminalis. Elementaris enim permanet etiam post mortem: quoniam sola putredine, vel combustione dissipatur. Humiditas etiam vasorum exilium excluditur: nam vascula non sunt de essentia partis, sed sunt organa communia: vnde hanc humiditatem ab aliis diuersam esse, Galenus scripsit, cap. 6. lib. 7. meth. Siccus ergo est morbus, si absumitur humiditas rorida: siccior, si sanguinea: ad summum siccus, si seminalis. Huc Galenus respiciens, cap. 11. lib. 10. meth. inquit: causam siccantem primum agere in roridam humiditatem, secundo in sanguineam, tertio in seminalem. Porro iam explicanda est causa consumens has humiditates. Dicimus ergo cum Galeno cap. 4. lib. de morbis caus. & cap. 6. lib. 7. metho. morbum siccum oboriri, dum sanguis deficit: vnde causa absumens sanguinem, est causa siccans. Hæc causa est Interna, vel Externa. Interna, est Continens & Contentum. Continens, verbi gratia hepar, dum calore suo immodico sanguinem consumit. Contentum, verbi gratia materia biliosa, materia melancholica, dum vi siccitatis, & bilis etiam vi caliditatis, dissoluunt humiditatem, sicut melancholia frigore suo eandem potest exprimere: melancholia item exusta, calida instar bilis, calore humiditatem dissipat. Causa externa est diæta sic-

cans: vt cibi conditi aromatibus, cibi saliti, agrumina, (id est, cepæ, porrum, &c.) vinum generosum antiquum, paucitas cibi & potus. Huius classis est euacuatio, præsertim per vomitũ. Adhæc, motus corporis & animi immoderatus. Item, medicamenta purgantia, aquæ thermales: denique omnia medicamenta calefacientia & exsiccantia. Quoad intemperiem humidam: primum scire oportet, quot modis morbus humidus oboriatur. Fit ergo morbus humidus, ob humiditatum exsuperantiam: sicut ob harum penuriam, siccitas. Exsuperantia alia est secundum Quantitatem, alia secundum Qualitatem. Secundum quantitatem, dum humiditatis substantia augetur secundum copiam. Secundum qualitatem, dum humiditatis substantia humidior redditur. Vnde, si contingat alimentalem humiditatem deficere secundum copiam, & excedere secundum humiditatem: patiens erit affectus morbo & sicco, & humido: sicco, vt humiditas deficit: humido, vt humiditas qualitate humidiore afficitur: & sic idem membrum, secundum eandem partem & eodem tempore, corripi potest morbo & sicco, & humido: Nec tamen eodem tempore assunt contraria: nam, cum morbus siccus fiat è penuria alimenti, huic opponitur copia: at morbus humidus, fit à materia humidiore, vnde penuriæ opponitur abundantia, non humiditas: ideoque, si morbus humidus fiat à copia alimenti, hic non potest coniungi cum morbo sicco: quia copiæ opponitur inopia & penuria. Ex his patet, humidum esse morbum, dum & humiditatis substantia redditur copiosa, & dum redditur humidior. Causa humiditatis copiosioris, è cap. 5. lib. de caus. morb. est sanguis, copia peccans. Causæ sanguinis copiosioris mediatæ sunt, à quibus sanguis potest multiplicari. Causa porro, quæ substantiam humiditatis reddit humidiorem, vel est Interna, vt pituita humidior, sanguis humidior, qui præsertim in hydrope hyposarca vigere solet: vel Externa, vt cibi humidiores, fructus, potus aquæ, medicamenta humectantia. Hæc de causis dyscrasiæ simplicis: è quibus etiã cõpositæ possunt intelligi.

Humidæ intemperiei causæ.

De Differentiis.

Differentiæ à forma.

Iam de differentiis agemus. Forma intemperiei est, quod lædat operationem: vnde perpendi debet, Vis lædendi, & Terminus, ad quem nisi perueniat intemperies, non læditur actio. Formales ergo differentiæ sumi debent, & à vi seu

facul

facultate, & à termino. Facultas sumitur, vel vt Agit, & agendo est in causa, vt læsa facultate lædatur actio: vel vt Imprimitur vis, in parte similari. Si primo modo vis capiatur: tunc, si vis est simplex, etiam intemperies est Simplex: si composita, Composita. Simplex intemperies, est Calida, Frigida, Humida, vel Sicca, Composita intemperies, perpenditur secundum vires Diuersas, aut Contrarias. Si secundum diuersas: est intemperies, vel calida & humida, vel calida & sicca: vel frigida & humida, vel frigida & sicca. Si perpendatur secundum vires contrarias: tunc intemperies est vel calida & frigida, vel humida & sicca. Notandum autem est, primum de intemperie calida & frigida, quod sit inæqualis, cum non omnes particulæ in hac intemperie æqualiter afficiantur, è cap. 1. lib. de inæqualis intemperie: sæpe enim ventriculus, verbi gratia secundum os superius afficitur intemperie calida, ob vapores biliosos: at secundum fundum, frigida, ob pituitam: vnde intemperies hæc composita, frigida & calida, ad diuersas pertinet instrumenti partes. Secundo notandum circa intemperiem compositam, humidam & siccam: eam attinere posse ad eandem particulam eiusdem instrumenti, quoniam non producitur à contrariis causis, cum morbus siccus fiat ob penuriam humiditatum: humidus autem ob præsentiam agentis qualitate humida. Hæc, si facultas sumitur, vt Agit. Si vero sumatur, vt vis intemperiei Imprimitur in parte similari: patet cum Galeno ca. 5. lib. de caus. morb. partes alterari, vel solis qualitatibus, vel affluente materia: vnde intemperies dicitur, vel Cum materia, vel Sine materia. Si sumantur differentiæ à termino in- 2.
temperiei: hic terminus est vel Absolutus, vel Respectiuus. Si sit absolutus: intemperies est vel in Habitudine, vel in Habitu. Quæ est in habitudine, potest esse inæqualis: quæ in habitu, æqualis. Si terminus sit respectiuus: perpenditur, quatenus refertur ad terminum temperamenti naturalis: vnde dyscrasia à naturali crasi recedit, vel per Vnum, vel per Plures gradus. Sed ambigitur hoc loco, de diuisione dyscrasiæ in materialem & immaterialem. Hæ enim differentiæ quibusdam videntur essentiales, è cap. 5. lib. de diff. morb. in quo Gal. tradit morborum differentias essentiales. Aliis autē hæ differentię non videntur essentiales: nam Gal. c. vlt. l. 3. meth. iubet, non esse sumendas differentias ab his, quæ per se consistere possunt: quia sunt potius affectus compositi, vt vlcus

Contra Michaelē Ganassetium, cap. 10. lib. de rebus præter nat.

cum inflammatione: vnde non essent differentiæ vlceris essentiales, aliud esse cum inflammatione, aliud sine inflammatione. Eodem modo & intemperies, & materia, seorsim consistere posse videntur, verbi gratia si sit frigida intemperies, cum materia pituitosa, fieri potest, vt remoueatur materia pituitosa, & remaneat intemperies. Respondemus: differentias prædictas esse essentiales, pertinentes ad morbum partium similarium: nam in parte similari, à Gal. cap. 5. lib. de morb. diff. duæ constituuntur differentiæ morborum, quatenus scilicet pars afficitur intemperie vel cum materia, vel sine materia: vbi Gale. è proposito loquitur de differentiis essentialibus. Sic etiam cap. 12. l. eiusdem loquens Gale. de compositis morbis partium similarium, proponit 4. discrasias compositas sine materia, & totidem cum materia. Quod si pars similaris afficiatur intemperie, cum tumore, adsitq; pituita, sic tamen vt pars corripiatur intemperie, non ratione pituitæ, sed sine materia: præterea si alia sit intemperies, cum materia, siue tumore, ita tamen, vt non producatur huius ratione morbus (potest enim magnitudo quædam esse non morbosa, cap. 12. l. de diff. morb.) certe maximum erit discrimen, inter dyscrasiam hanc cum materia, & illam sine materia. Sed obiectionibus etiam propositis satisfaciemus. Sciendum igitur, materiam fluentem dupliciter posse accipi: primo modo, vt materiæ qualitas alia est ab intemperie; verbi gratia si intẽperies sit frigida & humida, materia autẽ calida & sicca: & hoc modo materia non est de essentia intẽperiei. Secundo modo accipi potest materia, vt est eiusdem qualitatis cum intemperie, verbi gratia dyscrasia frigida & humida, cum pituita frigida & humida: & hoc modo materia potest esse de essentia dyscrasiæ. Notãdum autem hoc loco est, quomodo materia sit de essentia intemperiei: maxime, cum morbus sit accidens, materia autem substantia: non scilicet quod sit forma, quia morbi forma est accidẽs: sed quod gerat vicem formæ, quatenus est causa contentiua ex vsu. Licet autẽ hæc materia sit causa contentiua ex vsu: non tamen ea posita, vel remota, ponitur etiam vel remouetur intemperies: potest enim pituita in dyscrasia cum materia remoueri, manente intemperie frigida & humida. Sed materia dicitur causa contentiua, quatenus concurrit ad constitutionem speciei morbi: ad similitudinẽ sanguinis in inflammatione, & bilis in febre biliosa: nam, vt absente sanguine,

inflammationis species desideratur: & non præsente materia biliosa, species biliosæ febris non adest, sic non præsente materia, aboletur species intemperiei cum materia: Et proinde materia in coniungitur cum intemperie, vt vtrumque per se consistere nequeat. Recte ergo à nobis statutum est, citatam differentiam essentialem esse: vt species hæc, nimirum intemperies cum materia, distinguatur ab alia specie, nimirum ab intemperie sine materia. Quoad differentias ratione subiecti: & primum quoad intemperiem sine materia: dicendum, ventriculum affici, vel secundum Totum, vel secundum Partem. Si secundum partem, vel Supernam, vel Infernam. Causa autem materiei dicendum, ventriculum lædi à materia, vt residet vel in Cauitate, vel in Tunicis ventriculi. Quoad differentias ratione causæ efficientis: è superioribus facile colligi potest, quoad speciem, causam esse Internam, vel Externam: quoad Internam, habere rationem, vel Continentis, vel Contenti: quoad Externam, occurrere vel Necessario, vel Non necessario. Quoad vitium: positum est in qualitate Simplici, vel Composita. Quoad causam generantem, præsertim attinentem ad contentum; dicendum, quod hoc generetur vel In ventriculo, vel Extra: & hoc vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum.

Differentia à subiecto.

Differentia ab efficiente.

De Signis.

Nunc vt cognosci debeat intemperies, tradendum. Intemperies igitur in genere, vt est intemperies ventriculi: cognoscitur cum Auicenna, si concoctio non sit bona: nec tamen in ventriculo fuerit tumor, vel vlcus, neq; corruptio in cibo: tunc enim dyscrasia ventriculum esse correptum, iudicare oportet. Vnde Gal. ait, ventriculum esse intemperatum, si male concoquit, cap. vlt. lib. 2. de temper. Quoad signa differentiarum, & primo earum quæ sumuntur à forma: quatenus. 1, intemperies est Simplex, vel Composita. 2, vt est sine, vel cum materia. 3, vt est in habitudine, vel habitu. 4, vt est vel in primo gradu, vel in alio. Num sit dyscrasia simplex, vel composita: cognoscitur è signis simplicibus, vel compositis: verbi gratia cum Galeno cap. 8. lib. 7. metho. si noceant tantum calida, indicatur intemperies calida tãtum: si etiam austera noceant, indicatur etiam sicca intemperies. Sufficiet ergo proponere signa dyscrasiæ simplicis. Igitur quoad Calidam intemperiem: cum Auicenna cognoscitur ex effectu, & causa. Ab effectu, vt producitur ab agente

Signa intemperiei in genere.

Signa differentiarũ à forma.

Signa calida intemperiei. interno; vel externo. Ab interno: & primum indicatur ab actione, hoc est, è siti, è fame imminuta, è sensu caliditatis, è praua cibi concoctione, nisi prorsus deiiciatur virtus. Notandum coctionem prauam non esse signum propria ratione, sed virtute exeuntium: vt praua coctio secundum hanc rationem sit signatum, exiens autem signum. Dum ergo praua fit coctio, exeuntia sunt signa intemperiei calidæ, si egrediatur ructus nidorulentus, cap.1.libr.3.de caus.sympt. si saliua lutosa, id est, lenta & viscida, nam calore absumuntur partes, quæ sunt fluxiles, non viscidæ: præterea, si qualitas mutata, id est, si caliditas ad tactum appareat, circa ventriculi regionem: item, si assit extuberantia venarum, nam sanguis in venis abundat, quia cum prauus generatur, ob intemperiem calidiorem, natura ab eo abhorrens ipsum non attrahit. Indicatur etiam calida intemperies, ab effectu agentis externi, dum scilicet frigida iuuant, calida nocent. Indicatur etiam à causa: vt prægressa est causa calefaciens, verbi gratia ex assumptis aromatibus, & similibus.

Frigidæ signa. Frigida intemperies è contrariis indicatur: nimirum è siti imminuta, è fame intensa, è sensu frigiditatis, è coctione vel ablata, vel imminuta, vel corrupta: quomodo autem cognoscatur læsa coctio, dicemus in sermone de læsa coctione ventriculi: corrupta à frigida discrasia coctio, sè cap.1.libr.3. de caus.sympt. indicatur è ructu acido, non nidorulento, præsertim, si cibi ingerantur, vel frigidi, vel temperati: indicatur etiam è tepore ad tactum: item, ex alteratione noxia frigidorum: è prægressa causa refrigerante.

Sicca signa. Intemperies sicca; indicatur è siti, è fame cibi liquidi & elixi, non assati: dyscrasia enim morbosa differt à non morbosa, quod hæc similia, illa contraria appetat: cap.63.art.med. Indicatur etiã è sensu tensionis, quem ægrotantes referent: indicabitur è coctione imminuta: vbi enim siccitas, ibi deficit calidum innatum: indicabitur è magnitudine abdominis imminuta: ex alteratione siccantium molesta, & alteratione humectantium iucunda: tandem è prægressa causa exsiccante.

Humida si Humida intemperies cognoscitur è siti imminuta, è fame exigua, & è fame cibi sicciores, siue assi. Sed si excessus sit in humiditate secundum quantitatem: (morbus enim humidus duplex à nobis supra est propositus) indicatur ex appetentia imminuta, sed citra nauseam: Signa vix aderunt

coctionis

coctionis læsæ: quia est excessus secundum quantitatẽ: indicabitur etiam è magnitudine abdominis aucta, sed citra tumorem: indicabitur ex alteratione molesta cibi copiosi, quia morbus pendet à copia: indicabitur ex vtilitate pauci cibi: & è præcedenti victu copioso. Si in morbo humido excessus fit secundum qualitatem: indicabitur è nausea, è saliua copiosa, è mollitie abdominis, è carnis magnitudine imminuta: præterea ex alteratione noxia humectantium, & prægressis causis humectantibus.

Hæc de signis intẽperiei simplicis: & proinde etiã cõpositę.

Secundo loco cognoscendum est: num sit intemperies Cum materia, vel Sine materia. Dyscrasia sine materia est indicanda, secundum Auicennam, si desiderentur signa materiæ morbificæ: cum materia, si assint. De signis autem indicantibus materias, mox suo loco agemus. *Num intẽperies sit Cũ, an Sine materia.*

Tertio cognoscere oportet, num intemperies sit in habitu, vel habitudine. Intemperies in habitu cognoscitur, si symptomata sint vniformia, si alteratio vix sit sensibilis. Intemperies autem in habitudine, cognoscitur è symptomatis quæ modo intenduntur, modo remittuntur: non enim sunt vniformia, & patiens dum iuuatur, euidenter iuuamentum persentit. *Num intẽperies sit in habitu, vel habitudine.*

Quarto oportet cognoscere, nũ intemperies sit in primo gradu, vel in aliis gradibus. Si ergo symptomata sint remissiora, indicant malũ esse in primo gradu: si intensiora, In aliis gradibus, verbi gratia è siti aliqua è parte aucta, indicatur dyscrasia calida in primo gradu, ex intensiori autem siti, indicabitur intemperies calida intensior, in secundo gradu, &c. *Signa graduũ intemperiei.*

Quoad differentias à subiecto: primum, an intemperies lædat ventriculi partem supernam, vel infernam: cognoscitur è symptomatis determinatis, verbi gratia è læsa appetentia, indicatur intemperies in parte superna, vt etiam è singultu: contra è symptomatis attinentibus ad læsam coctionem, indicatur dyscrasia secundum partem infernã. Et quia intemperies quandoque est coniuncta cum materia: an materia lædat ventriculum, vel secundum cauitatem, vel secundum tunicas, ita cognoscetur: si enim lædatur secundum cauitatem, indicabitur è fluctuatione, è nausea, ad quam sequitur vel vomitus, vel alui deiectio. Si materia lædat secundum tunicas: indicabitur è nausea, sed cui non succedat vomitus: & præterea indicari potest è singultu. *Signa differentiarũ à Subiecto.*

Signa differentiarū à causa efficiente.

Quoad differentias ratione causæ efficiētis: sufficit versari circa cognitionem speciei: nam cæterorum cognitio pertinet potius ad propria capita. Igitur quoad speciem: an sit causa interna, vel externa: cognoscitur è relatione ægrorum & assidentium. Interna potest esse Continens, vel Contentum. Quoad continens: an sit iecur, lien, omētum, diaphragma, musculi abdominis: cognoscetur è propriis capitibus. Si causa interna sit contentum: est vel sanguis, vel bilis, vel melancolia, vel pituita, vel vapor. Sanguis indicatur è præcedēte appetētia, quæ mox est imminuta: præterea à sputo dulci, è vomitu sanguinis, è miti caliditate, e magnitudine abdominis, è venis sanguine repletis, è tolerantia vacuationis sanguinis, è causis aptis ad generationē sanguinis, vt sunt temperatura calida & humida, ætas adulescentiæ: præterea indicatur è victu sanguineo, id est, ex aere verno, è cibis boni & copiosi succi, è simili potu, è somno, è vacuatione sanguinis suppressa, è quiete & animi & corporis non admodum excedente.

Sanguinis signa.

Signa bilis.

Bilis indicatur è siti, è sputo amaro, è vomitu bilioso, & reliquis excretionibus biliosis: præterea è mordaci caliditate s ilico erumpente, ex abdominis gracilitate, è tolerantia vacuationis bilis, & è causis bilis, vt sunt, calidum & siccum iecur, iuuentus, parentes biliosi: indicatur etiam è vacuatione biliosa cohibita, & præterea è motu immoderato corporis & animi, & proinde ex ira.

Melancholiæ signa.

Melancholia indicatur è fame intēsa, è sputo acido, & reliquis excretionibus melancholicis, & proinde nigricantibus: indicatur etiam è frigiditate secundum abdomen, è gracilitate, è tolerantia vacuationis melancholiæ: è prægressis melancholiæ causis, ex iisdem quoque præsentibus, vt iecur calidum & siccum, quod causa est generationis: nam vt detineatur melancholia, in causa est obstructio & tumor lienis: indicatur etiam ex ætate consistente, ex aere autumnali, è cibis melancholicis, è vino nigro crasso, è vigiliis, e vacuatione melancholiæ intermissa, è mœrore & timore.

Pituitæ signa.

Pituita indicatur è siti imminuta, nisi salsa sit pituita: indicatur præterea ex inappetentia, è sputo pituitoso, & reliquis & excretionibus pituitæ: itē ex abdominis tepore & mollitie, è tolerantia vacuationis pituitæ: è causis, vt temperatura frigida ventriculi, temperatura frigida cerebri: item e senio, e parentibus pituitosis, ex aere frigido & humido, è cibis pituitosis, è simili potu, e somno, ex impedita, seu intermissa pituitæ euacuatione: ex immodica

modic quiete corporis & animi. Flatus, seu vapor indicatur è sensu, tensionis citra grauitatem, è dolore errante, è flatibus erumpentibus, ex abdominis tepore, magnitudine, duritie, sed non permanente, nam flatus erumpit; præterea ex vtili flatuum eruptione, ex aere frigido, è cibis flatulentis, è potu flatulento, è flatuum eruptione cohibita. *Flatus signa.*

De Præsidiis, seu Indicationibus.

HIS cognitis, ad præsidia accedendum: quæ sumuntur ab essentia illius, in quod diriguntur præsidia. Essentia autem huius mali in eo consistit, quod sit morbus partium similarium ventriculi, productus à causa alterante. Præsidia ergo desumenda erunt, ab intemperie morbosa, à partibus similaribus ventriculi, & à causa alterante. Morbus, seu forma huius affectus, nimirum intemperies: indicat alterans per contrarium, capite 1. libro 8. κ τόπ. capite 4. libro 2. method. cap. 3. lib. 7. method. At contrahitur morbus per differentias. Differentiæ primum sumuntur à forma: & quidem vel à potentia, vel à termino dyscrasiæ. Si à potentia: vel vt Agit, vel vt Imprimitur. Quatenus agit intemperies: si simplex sit, indicat alterans contrarium simplex: si composita, compositum. Notandum circa siccam intemperiem, è cap. 6. libr. 7. meth. siccitatem curari, si meatus contracti dilatentur: ac quod in vicinas particulas est compulsum, retrahatur: & similaris partis propria humiditas, nutrimento humectante resarciatur. Hæc verba dupliciter possunt intelligi: primo, vt hæc sint indicata: vt scilicet meatus contractus, indicet remedium dilatans: vt humiditas alimentalis, compulsa in vicinas particulas, indicet retrahens: vt alimentum similaris particulæ deficiens, indicet reparans alimentum. Hæc expositio mihi non satisfacit: tum quia per numerum tot indicationum prolixior redditur methodus medendi: tum potissimum quoniam remedia & dilatantia & retrahentia, non sunt remedia specifica, contenta sub generico humectante: qui enim veram profitentur methodum, oportet vt progrediantur à generico ad specificum, ita vt specificum contineatur sub generico. Secundo ergo modo explicandus mihi videtur Galenus: nempe à morbo sicco indicari humectans: modos autem humectationis pertinere non ad methodum medendi, sed ad materias: quæ plures esse possunt: cum aliæ materiæ partem exsiccatam humectent dilatando,

Indicationes.

A forma, seu intemperie.

1.

2. aliæ retrahendo, aliæ replendo. Sumitur etiam indicatio ab intemperie, quatenus imprimitur in parte similari. Et tunc intemperies, vel est Sine materia, vel Cum materia. Si sine materia: indicatur solum alterans per contrarium. Si cum materia, indicatur remedium per contrarium alterans, sed coniunctum cum remedio remouente materiam: vt remedium genericum sit per contrarium alterans: sub quo continetur duplex remedium minus genericum, videlicet, vel solum alterans, vel simul remouens materiam. Remedium solum alterans, non admittit subdiuisionem. Circa remedium alterans simul & remouens materiam, duo sunt notanda: primum, hoc esse indicatum curatorium: quia etiam remedium genericum est curatorium: cum sumatur à materia, à qua constituitur species intemperiei cum materia. Secundo notandum, varium esse hoc remedium, & pro varia specie; & pro vario vitio materiæ. Si enim verbi gratia intemperies sit frigida, cum materia pituitosa: indicat remedium calefaciens, coniunctum cum remedio remouente materiā pituitosam. Ita pro varietate vitij materiæ, indicatur alterans, coniunctum cum remedio, verbi gratia pituitam cipiosam vacuante, frigidam calefaciente, viscidam detergente, &c. Si differentiæ sumantur à termino; & pri-
3. mum à termino absoluto: dyscrasia est vel in habitu, vel in habitudine. Si in habitudine, indicat remedium per contrarium alterans, breuiori tempore. Si in habitu: indicat remedium per contrarium alterans, longiori tempore, cum in diuturniore morbo efficacior facta sit alteratio. Verbi gratia, si dyscrasia sit frigida in primo gradu, sed in habitudine: indicat calidum in primo; sed breuiori tempore
4. calefaciens. Si differentiæ sumantur à termino respectiuo: intemperies est in gradu primo, vel in aliis gradibus: & proinde iudicatur alterans per contrarium, in primo, vel in aliis gradibus.

Indic. à subiecto. Quoad indicationes à subiecto: præsidia sumi debent à partibus similaribus ventriculi. Et hæc præsidia sunt vitalia, quia diriguntur ad custodiam vitæ ventriculi. Cum autem ventriculi vita, sit operatio animæ ventriculi: & facultas animæ ita contrahatur, vt euadat χυλωτικὴ, id est, mutatrix cibi in chylum: & hæc facultas contrahatur beneficio proportionis partium similarium ventriculi: tandemque hæc facultas contracta agat, mediantibus instrumentis, nempe

confi

constitutione & calido innato: ideo præsidia sunt desumenda, à proportione, à constitutione, & à calido insito. Proportio ventriculi, quia recondita est, non indicat, sed requirit remedium simili proportione donatum, quod stomachicum vocari potest. I.
Constitutio, est crasis, compositio, & vnitas. II.
Crasis indicat similia, in omni vitio ventriculi: nisi intemperies sit morbosa, de qua nunc loquimur: tunc enim non sumitur indicatio, quia crasis non adest: omnis autem indicatio sumitur à præsenti. A compositione & vnitate, in intemperie non sumuntur indicationes: si enim partis viuentis seruetur quantitas & qualitas: seruatur etiam compositio & vnitas. Calidum insitum, indicat præsidiũ, quod seruet substantiã & qualitatẽ calidi insiti: vnde indicat præsidium, tum alimentale, ratione substãtiæ: tum moderatè calidũ ratione qualitatis conseruãdæ. Hęc de pręsidiis, quę sumũtur à parte, nimirum à vẽtriculo. III.
Non fecimus mentionẽ astringentiũ, & eorũ quæ sensum ventriculi exquisitum obtundunt. Nam quantũ ad astringentia, hæc nũ indicantur à ventriculo: licet enim Gal. in morbis partiũ principũ, dũ indicatio est laxandi & digirendi, misceat astringentia: hæc tamen non pertinent ad methodum medendi, sed ad methodum componendi: laxantia enim medicamenta, quæ indicantur à materia euacuanda, quoniam dissipant calidum insitum, ideo astringentibus sunt corrigenda. Proinde astringens est indicatum non à ventriculo, sed à medicamento relaxante. *Astringentia, à quo indicẽtur.*
Quoad ea, quæ obtundunt sensum exquisitum: id quod indicat, & prohibet, non est sensus exquisitus, sed calidum insitum, cuius substantia dissipatur violentia doloris, maxime si pars sit sensus exquisiti. Sicut ergo calidum insitum, indicat suæ substantiæ conseruationem, ita atiam prohibet omnia, quæ eandem substantiam possunt dissipare, vt sunt medicamenta strenue detergentia, & medicamenta dolorifica. Quod autem hæc possint calidum innatum dissoluere nos cognoscimus è sensu exquisito: qui signi, non indicantis habet rationem: *Obtundentia vlὼ ἀ ὠδυνείαν.*

Causa efficiens multiplex est, secundum speciem, vitium, & causam generantem. Secundum speciem, causa est Externa, vel Interna. Ab externa nulla sumitur indicatio. Ab interna, sumitur indicatio determinata: verbi gratia, si malum fiat à vitio frigido: indicatur calidum. Sed si species sit pituita: indicatur remedium calefaciens pituitam: & sic de cæteris. Quoad vitium: hoc in malo præsenti potissimum *Indicatio à causa effic.*
pertinet

pertinet ad primam qualitatem: vt si, verbi gratia causa alterans sit refrigerans, oriatur indicatio calefaciendi. Cæterum, si vitium, & præsertim ratione contenti, annexum est, cum alio vitio: alia etiam prodeunt præsidia: Vnde, si, v. g. materia putrescat, est eradicanda: si copiosa, minuenda: si crassa, attenuanda: si tenuis, crassefacienda: si viscida, detergenda: si præter naturam moueatur, retrahenda. Notandum circa peccatum in quiete: Si seruanda esset contrarietas, quies indicaret præsidium mouens. At mea sententia, vitium in quiete non est indicans ex vsu: tum, quod quies est motus priuatio: tum quod quies pendet è materiæ copia, frigiditate, crassitie, & viscriditate, quæ vitia in causa sunt materiæ quiescentis, vt impediatur expultrix, quo minus materiam expellere, & hinc mouere valeat. Vtiles ergo indicationes sumuntur è copia, frigiditate, crassitie, & viscriditate: non autem è quiete. Tandem ratione causæ generantis, perpendenda est causa contenti: nam pro varia causa, varij sunt scopi hauriendi: v. g. si bilis generetur ab hepate calidiore, hepar refrigerandum est: & sic de reliquis.

De Præsagiis.

Prognostica in genere. VENTRICVLI intemperies in genere, malum est non exigui momenti: nam omnis vehementia dignitatis adest. Dignitatis autem vehementia est duplex: vna ratione præcipui organi facultatis operantis: altera, ratione loci, in quo celebratur functio. Vtraque est in ventriculi discrasia. Nam vehementiam ratione organi proponit Gal. c. 12. l. 7. meth. dum asserit, morbum in intemperie esse digniorem, quoniam & materiæ dignitas est alia à temperie, & temperies est dignior aliis instrumentis, nimirum, compositione & vnitate. Vehementiam ratione loci, tangit Gal. c. vlt. l. 7. meth. dum dicit, ventriculi opus omnibus particulis esse pernecessarium, ad portionem iecoris.

A forma. Intemperiei simplex. Discrimen tamen pendet à vi differentiarum, ratione Formæ, & ratione Causæ efficientis. Forma est simplex, vel composita: sine materia, vel cum materia: in habitu, vel habitudine: in hoc vel in illo gradu: respicitque ventriculum: ratione vel loci, vel proportionis. Primum, si capiatur vt Simplex: est Calida, frigida, humida, vel sicca. Gal. c. 5. l. 7. meth. confert dyscrasias: primum actiuas cum passiuis: deinde actiuas inuicem: tertio passiuas inuicem. Sumit autem hoc

in loco Galenus prognosticum à vehemētia essentiæ intemperiei, ratione resistentiæ, quatenus cōtraria est, non virtuti, sed materiæ præsidiorum (omne enim vitium opponitur inimico suo, nimirum virtuti, & materiæ præsidiorū) vnde hoc in loco dyscrasia vehemens statuitur, quæ vehemēter opponitur materiæ præsidiorum, & huic vehementer resistit: minus autem vehemens dyscrasia, quæ facilius cedit medicamētis. Primū ergo Gal. cōfert actiuas cum passiuis: statuens, facilius & breuiori tēpore curari actiuas, longiori passiuas: morbi. n. calidi & frigidi, corriguntur qualitatibus quæ maximæ sunt actiuitatis: calida frigido: & contra morbi autem humidi & sicci, corriguntur à materia debili, & magis materiali, id est, exiguæ actiuitatis. Proinde secundū vehemētiam essentiæ, morbi calidi & frigidi sunt remissiores: humidi & sicci, intensiores, id est, vehemētiores. Secundo Gal. inuicem confert actiuas, intemperiē, nimir. calidam & frigidam; quæ conueniunt, quoniā pari quodāmodo tempore remouentur: quia vehementia, relata ad materias præsidiorū, par esse videtur cum medicamētum tam calidum, quā frigidum, sit insignis actiuitatis: vt ferme eodem tempore frigidum medicamentum corrigat morbum calidum: & medicamētum calidum, morbū frigidum. Addit autem Galen. *quodammodo*: quia calor efficacior est ad agendū, quam frigus: non tamen multo est efficacior: maxime, quia membrū morbo frigido affectum densius euadit, nec ita admittit medicamentū calidum. Addit Galen. intemperiem calidam & frigidam discrepare in eo, quod tutius sit calefacere, quam refrigerare. Tertio Gal. inuicem confert passiuas, nim. dyscrasiam humidā & siccam: quæ dissentiunt, quod sicca longiori tempore vincitur & remouetur: humida breuiori: quia in morbo humido vehemētia essentiæ, relata ad materias, est remissior: in morbo sicco intensior: humidus quippe morbus refertur in materiā siccam, quę sola materia potest humiditatē consumere: ac morbus siccus opponitur materiæ humectanti, quæ è c. 7. l. 7. meth. non sola humectare potest, sed necessariū est concurrere partē sicco morbo affectam, vt materiā humectātem alliciat, attrahat, apponat, agglutinet, & assimilet: quę functiones admodum ægre fiunt. Addit Gal. dyscrasiam humidā & siccam, in eo conuenire, quod æque tutum est, humectare, & siccare. Cæterū, cum Gal. adiūgit: tutius esse occurrere calidis, quam frigidis: & æque tutum esse morbum humidum, & morbum

siccum

siccum vincere: notandum, hæc non pertinere ad artem prognosticãdi, sed ad materierum doctrinam, qua docemur medicamenta calida tutius agere in morbum frigidum, quam frigida agant in morbum calidum: vnde securitas in calefaciendo & refrigerando est impar: nisi enim corpora vicina parti læsæ valida sint, timor est ne à refrigerantibus lædantur quam noxam calidum medicamentum non infert. Præterea è doctrina materierum discimus, in vsu siccãtium & humectantium medicamentorũ, parem esse securitatem, quia vtraque sunt exiguæ actiuitatis: vt propterea mẽbrum, parti lęsæ vicinum non lædatur. Hinc, cum intemperies humida, vincatur à materia sicca, quæ sola agit ad differentiam humectantis: & citra periculum, ad differentiã frigidi: propterea Galen. statuit c. 9. l. 7. meth. intemperiem humidam omnium facilime curari. Hæc de prognostico, ratione dyscrasiæ simplicis.

Intemper. composita. Quoad dyscrasiam compositam: hæc ægrius curatur, quam simplex: nam in composita: vehemẽtia essentię est intensior, quia malum est geminatũ: magis enim possunt duo inimici, quam vnus. At si inuicem comparẽtur dyscrasiæ compositæ: omnium grauissima est frigida & sicca, & icirco ad corrigendum difficilima, è c. 7. lib. 7. meth. quibus verbis Gal. respicit ad vehementiã essentiæ: collatam & ad vires, & ad materias: ad vires, dum ait, omnium esse grauissimam: nam vita & virtus in calido & humido consistunt, quibus morbus frigidus & siccus è diametro repugnat: respicit Galen. ad materias, dum addit, morbum frigidum & siccum ad corrigẽdum esse difficilimum: ratio patet: nam, cum opus sit materia tum calefaciente, tum humectante: medicamentũ vehemẽter calefaciens, etiam siccat, vt siccando noceat: medicamentũ autem humectans, siccitatem non corrigit, nisi (vt audiuistis) beneficio eius quod nutritur, id quod debile est, cum sit frigidum & siccum. Cæterum, si compositio in intemperiebus attineat ad qualitates cõtrarias: verbi gratia, dum adest morbus calidus & frigidus, humidus & siccus: viget vehementia essentiæ, relata ad vires & materias: ad vires, nam malum duplicatum est: ad materias, nam quæ materia corrigit vnam dyscrasiam, auget contrariam. Si consideremus intemperiem Sine materia & Cum materia: difficilius curatur intemperies cum materia: nam duo sunt inimici. Quod si materia cum intemperie coniuncta similis sit, facilius curatur, & contra: c. 10. l. 6. de tuen. val: quod prognosticum pendet e

Intemper. cum & sine materia.

vehe

vehementia essentiæ, relatæ ad materias: nam si inuicē consentiant intemperies & materia, idem medicamentū vtrumque corrigit: secus, si dissentiant. v. g. si materia sit frigida in calido ventriculo. In hac autem discrepantia materiæ & discrasiæ, peius est succum frigidum esse in ventriculo calido: quam succum calidum in ventriculo frigido: nam medicamentum vacuans etiam calefacit, vt ventriculi frigiditatem corrigat, caliditatem augeat. Porro, intemperies in habitu, difficilioris est curationis, quam quæ in habitudine: sumpto scilicet fundamento à vehementia essentiæ, relatæ non ad vires, sed ad materias: nam intemperies tam in habitu, quam in habitudine, potest esse calida in primo, in eadem parte, & potest esse causa leipothymiæ: vt vtriusque dyscrasiæ æqualis sit vehementia, & essentiæ, & dignitatis, & facultatis. Discrimen in eo est, quod morbus in habitu minus cedit medicamentis: & hæc est vehementia essentiæ relatæ ad materias. Si intemperies sit in hoc vel illo gradu: difficilioris est curationis, quæ per plures gradus recessit: nam vehementia essentiæ ad vires relata, est intensior: vnde cum Galeno, loco citato, intemperies sicca in vltimo gradu est incurabilis: ad quem si nondum peruenerit, curari potest.

Intemper. σχέσει, & ἕξει.

Graduum consideratio.

Tandem, intemperies respicit ventriculum ratione loci, vel proportionis. Ratione situs, vel loci: ventriculus turbari potest, secundum partem supernam vel infernam. Et quidem, malum magis est periculosum, si afficiat ventriculum secundum partem supernam c. 6. l. 5. de loc. aff. Sed dubitatio oritur: nam ventriculus videtur obtinere vim digniorem & præstantiorem secundum partem infernam: quia præcipua ventriculi actio, nim. concoctio in fundo ventriculi perficitur? Statuendum igitur ventriculi dyscrasiam esse vehementiorem ratione dignitatis, in fundo ventriculi: at intemperiem partis superioris magis esse periculosam, propter vehementiam facultatis: nam ob συμπάθειαν oris ventriculi, facile cordis facultas collabitur, vt fiat syncope. Vnde obiter notandum, vehementiam dignitatis, superari à vehementia facultatis. Intenditur quoque periculum, dum os supernum afficitur, quatenus obtinet compositionem, secundum quam ipsius vitia cor in cōsensum trahunt, ratione situs vicini: & cerebrum quoque per neruos, vt augeatur dignitatis vehementia. Quoad intemperiem, vt respicit ventriculum, ratione proportionis; difficilis redditur curatio, si pro-

Prognostica differētia à subiecto.

1

2

portio ventriculi est imbecillis: nam duplex est malum, verbi gratia, si quis habeat proportionem, vt non admittat vacuantia, quibus tamen opus est, propter intemperiem cum materia: sane difficilior redditur curatio. Hæc de prognostico differentiarum à Forma.

Prognostica differentiarum à causa efficiente.

Sequuntur prognostica differentiarum à causa efficiente. Quia vero prognosticum est sumendum à vehementia eorum, in quæ præsidiorum materiæ diriguntur: ob id capiendum est prognosticum à vehementia causarum efficientiũ: non omnium, sed præsentium & internarum. Causa interna est Continens, vel Contentum: à quorum vehementia petendum prognosticum. Quoad speciem igitur causæ efficientis: dum cætera sunt paria, difficilius occurrere possumus continentibus quam contentis: nam cõtinentia non possunt eradicari, quamuis periculum intendatur: contenta possunt eradicari, & promptius flatus. Notãdum quod vehementia, quæ sumitur à specie causæ efficientis, statui posset vehementia & dignitatis, & essentiæ: sed diuersa ratione: dignitatis quidem: si inuicem conferantur continentia & contenta: nam continentia sunt digniora: & inter contenta, humores sunt digniores, flatus ignobiliores. Hæc vehementia proponitur à Galeno c. 12. l. 7. meth. nam dum comparat succos vitiosos, & ventriculi intemperiem; dicit intemperiem esse vehementiorem dignitate, quia scilicet etiam temperies dignior est succis: quare & vitiosa continentia sunt digniora contentis: nam continentia vitæ munia obeunt, & obtinent organum actionis præcipuum, nempe temperiem: humores autem non viuunt, ideo sunt ignobiliores: & licet ad actionem conferant: hoc tamen fit secundario, quatenus in ratione obiecti concurrunt. Flatus nec viuunt, nec habent rationem obiecti: ideo ignobiliores. Quod si inuicem conferamus Continentia & Contenta: continentia sunt digniora, & proinde in causa difficilioris curationis, quo dignior functioni sunt destinata: quare maior dignitatis vehementia attinet ad iecur, minor ad lienem, adhuc minor ad omentum. Quoad contenta: maior est dignitas succi alimentalis, minor excrementitij, adhuc minor vaporis. Hæc de vehementia dignitatis ratione speciei. Additur vehementia essentiæ, quatenus refertur non ad vires, sed ad præsidiorum materias. Et hanc insinuauit Galenus c. 5. l. 7. meth. vt supra citauimus. Quoad prognosticum ratione vitij speciei: patet

pro

pro varia vehementia vitij, vario modo esse prognosticandum: vt, si vehementia sit in summo, malum sit incurabile: verbi gratia, si frigidioris ventriculi causa sit omenti frigiditas in summo, & in habitu: malum est incurabile: & præsertim si hæc frigiditas attineat ad hepar. Idem statuendum est de causa generante, verbi gratia, si frigiditas ventriculi prodeat à pituita, quæ generatur à capite, affecto summa frigiditate, & in habitu: malum est incurabile: & sic de reliquis.

De materia Cheirurgica.

Quoad materias: & primum Cheirurgicas: suppositis fonticulis, & aliis, de quibus alias dictum, breuiter de venæsectione loquemur. Itaque in ventriculi intemperie vena est secanda, dum sanguis est præsens, & vitio insigni affectus: in ratione causæ vel principalis, vel adiuuantis, vel sine qua nō: & dum virtus robusta permittit: secus nequaquam. Cum autem dyscrasia sit cum materia, vel sine materia: si sit sine materia, vena secari potest in intemperie calida, frigida, humida: non in sicca. Ratio est: Quantum enim ad calidam intemperiem, Auicennas cap. 18. inquit, stomachum igneum, posse esse in causa generationis sanguinis vitiosi, vt à membris non alliciatur, vnde venæ replentur: hic ergo sanguis vitiosus per venæ sectionem est euacuandus. Notandum, sanguinem in calida intemperie sine materia, non posse esse causam principalem, vel adiuuantem: est enim intemperies sine materia: vt sanguis nec sit causa principalis, nec adiuuans: maxime, quia residet in locis, admodum remotis à ventriculo. Sed neque habet rationem causæ sine qua non: nam cum sanguis resideat in venis remotis à ventriculo, & extimis, vt venæ tumidæ conspiciantur, si vsurpentur causa calidioris ventriculi medicamenta refrigerantia, non est periculum, vt sanguis fluat in ventriculum: & ideo curatio per sanguinem non impeditur. Cum ergo in calida intemperie sine materia, sanguis, nec habeat rationem causæ principalis, nec adiuuantis, nec sine qua non: dubitatur, qua ratione vena secetur? Pro resolutione dicendum: sanguinem euacuari, quoniam habet rationem causæ principalis, sed non vt refertur ad intemperiem ventriculi, verum vt est, vel esse potest causa & principalis & adiuuans aliorum morborum: vtpote, dum præsentia sua est in causa, vt corpus non nutriatur, immineatque febris putrida: nam sanguis vitiosus

Curatio. Phlebotomia.

Tract. I. fen. 13. li. 3.

facile putrescit. Quoad intemperiem frigidam, in hac potest secari vena, quia sanguis peccare potest in ratione causæ sine qua non: nam in intemperie frigida, dum medicamenta calida applicantur ventriculo, sanguis in corpore abundans fluere potest in ventriculum, vt fiat tumor: & hoc monuit Gale. cap. 11. lib. 7. metho. At notandum sanguinem redundare, si ventriculi intemperies fuerit remissa, & in habitudine: nam si intensa sit, vel in habitu, non generatur chylus, qui posit in copiosum sanguinem mutari. Vnde Auicennas cap. 19. loquens de signis complexionis frigidæ ventriculi, inquit: Si corpus egeat phlebotomia, à qua non sit excusatio, hanc nocere: his verbis insinuauit, si homo frigidiorem obtinens ventriculum egeat phlebotomia, videlicet ratione alterius affectionis, verbi gratia, si angina afficiatur, vt non sit excusatio à phlebotomia, hæc nocet, ratione frigiditatis ventriculi, quia malum intenditur, cum venæsectio ex accidente refrigeret. Quoad humidam intemperiem, si fiat è copiosa humiditate probatur venæsectio: nam sanguis redundans, mutatur in copiosam humiditatem: vnde sanguis habet rationem causæ principalis, estque detrahendus, vt imminuatur humiditas. Si humiditas fiat è qualitate: non secanda vena, quia non habet rationem causæ sine qua non: nam dum vtimur siccis & astringentibus, fluxio non imminet. *In sicca intemperie*, quia sanguis deficit: patet in hac venam non esse secandam. Et tandem, quoad intemperiem cum materia: si materia sit sanguinea: vena secanda, quia tunc sanguis habet rationem causæ principalis. Si autem materia alia sit à sanguine: vena secari potest, si sanguis habeat rationem causæ adiuuantis, vel sine qua non; ratione intemperiei, vel si habeat rationem causæ principalis, merito alterius morbi, vt supra dictum. *Vsus* patet ex alibi dictis præsertim, quia in sermone de tumore ventriculi, maxime inflammatorio, de recta administratione venæsectionis loquemur.

De Medicamentis.

Pharmaceia. De materia Cheirurgica hactenus: iam de Medicinali. Materia medicinalis dirigitur vel ad Materiam morbificam, vel ad Intemperiem, vel ad Proportionem ventriculi. Medicamenta quæ respiciunt materiam, diriguntur ad intemperiem, vel in Genere, vel in Specie. Per intemperiē in genere, intelli

intelligimus intemperiem,& sine materia, & cum materia: per intemperiem in specie, intelligimus intemperiem cum materia. Medicamenta, quæ diriguntur ad materiam morbificam intemperiei in genere,respiciunt materiam,quę vel Cedit medicamentis, vel Non cedit. Si primo modo: sunt medicamenta Vacuantia sensibiliter: quæ, si dirigantur ad primas superfluitates, vocantur *Lenientia:* si ad cacochymiam, dicuntur *Purgantia.* Si medicamenta secundo modo referantur ad materiam,quæ non cedat vacuantibus, dicuntur *Præparantia*,quæ præparant materiam, vt cedat vacuãtibus. Medicamenta, quæ respiciunt materiam morbificam intemperiei in specie,id est, materiam impactam,qua constituitur species intemperiei: hæc vocantur *Resoluentia*, id est, vacuantia insensibiliter. Quoad medicamenta, quæ diriguntur ad intemperiem: sunt medicamenta *Alterantia per contrarium.* Medicamenta denique respicientia proportionem, sunt *Alterantia per similia*, id est, stomachica medicamenta. Patet ergo, qua ratione dicendum sit de medicamentis Lenientibus,præparantibus,purgantibus, resoluentibus, alterantibus per contrarium,& stomachicis.

Quoad Lenienda:omissis Vomitoriis & Clysmis, de quibus alio egimus loco magis opportuno, nim. cap.7. lib.1. & cap.17.19.lib.6.dicemus de lenientibus, quæ per os exhibentur causa primarum superfluitatum.Superfluitates sunt Frigidæ,vel Calidæ.Si frigidæ,id est,pituitosæ: animaduertere oportet,num materia illa pituitosa,detineatur in ventriculo calidiore,vel frigidiore.cap.10.li.6.de tuen.san. Si in ventriculo calido sit pituita,siue sit tenuis,siue crassa,siue viscida:siue in cauitate resideat,siue aliquantisper sit impacta,vti licet *cassia,syrupo rosat.solut.manna,melle violaceo sol.& vt plurimum ascendere licet ad mel. ros. solut.* Sed, cum hæc materia reperiatur in ventriculo calido:oportet hæc medicamenta dissoluere *cum decocto endiuiæ, acetosæ. Verbi gratia ℞ flor.cassiæ recens extr. ℥ j ß. mannæ el. ʒ ij. cum sacchero fiat bolus. Notandum,nos cum cassia non miscere semina anisorum,quæ calida sunt, quoniam supponimus ventriculum esse calidum.* Si malles potionem: *℞ mellis rosa. solu. ℥ ij. mellis viol.sol. ℥ iiij. decocti acetosæ parum,fiat potio breuis. Hic basis est mel viol.sol.quia opus est euacuare pituitam: sed quia pituita reperitur in ventriculo calido: ideo vtimur melle, sed violaceo: & quoniam mel violaceum, non est vsque adeo potens, præsertim dum pituita est viscida: ideo in*

1. Lenientia.

Pituita in ventriculo calido.

ratione adiuuantis medicamenti addimus, mel rof. solutiuum, quod efficacius est melle violaceo solutiuo. Verum, cum in vtroque medicamento reperiatur mel, quod calore suo ventriculo calidiori posset obesse: ideo in ratione corrigentis basin, nos dissoluimus hoc medicamentum cum decocto refrigerante. Cæterum notare oportet circa *hieram*, eam in calidiore ventriculo obesse: quamuis, dum adest pituita admodum copiosa, admodum crassa & viscida, tunicisque adhærens, exhiberi queat: sed vel cum cassia, vt calor remittatur: vel post hieram illico propinandum aliquod decoctum refrigerans, *vt aqua hordeacea, aut serum lactis ad ℥ vj. vel viij.* hæc enim non tantum refrigerant, sed etiam abstergunt. Si pituita reperiatur in ventriculo frigidiore: & quidem si tenuis sit pituita: probatur *manna, cum melle rof. sol. verbi gratia ℞. mellis rof. sol. ℥ iij. mannæ el. ℥ ij. cum decocto menthæ, fiat potio breuis.* Si pituita sit crassa, viscida, si in cauitate: licet exhibere *mel. rof. sol. sed licet etiam dare hieram,* quæ materiam crassam attenuat fluxilemque reddit. In potione medicamentum præscribetur sine hiera, propter amaritudinem, hoc modo. *℞. mellis rof. sol. ℥ v. oxymelit. simpl. ℥ j ß. cum decocto betonicæ, fiat potio breuis.* Si placeat exhibere hieram, & mel. rof. sol. id fiet hoc modo. *℞. specierum hieræ ʒ iij. cum melle rof. sol. fiant boli. Deinde, ℞. mellis rof. sol. ℥ iij. decocti anisorum parum, fiat potio breuis. Primum exhibebitur bolus, deinde potio.* Si materia pituitosa sit impacta, vt non cedat hieræ. sed medicamentis egeat præparantibus, quæ diutius morantur in ventriculo, quam euacuantia: huiusmodi non est hiera, si exhibeatur vt medicamentum leniens. Sunt practici nonnulli, qui nunquam hieram exhibent, nisi prius aliquod attenuans propinent: in quo recte faciunt, dum materia pituitosa in tunicis residet, & impacta est: tunc enim non ilico est exhibenda hiera in ratione lenientis: errant vero dum idem obseruant, materia residente in cauitate: nam hieræ facultas est, attenuare & educere pituitam, in cauitate residentem.

Hierapicra.

Pituita in ventriculo frigido.

Alucinatio quorundam.

Si superfluitas sit biliosa: Et primum, si in ventriculo calidiore sit bilis tenuis: vtemur *manna, syrupo rof. sol. syrupo viol. sol. tamarindis, cum decocto refrigerante, verbi gratia ℞. syru. viol. sol. mannæ el. ana ℥ ij. decocti hordei, cum ʒ iij. pulpæ tamarindorum, parum: fiat potio breuis.* Si biliosa superfluitas sit crassa, probatur *cassia*: nam bilis cedit cassiæ, dum modo resideat in cauitate ventriculi: si enim in tunicis sit firmata, postulat præparantia, de quibus suo loco. Si bilis sit in ventriculo frigidiori:

Bilis in ventriculo calido.

Bilis in frigido ventriculo.

gidiori: licet vti *manna, syrupo ros. sol. dissolutis in decocto calefaciente, vt betonica:* possumus etiam vti medicamentis à Gale. cap. 10. lib. 6. de tuen. valitud. cap. 11. lib. 7. meth. med. propositis: nimirum *mulsa, in qua coctum sit absinthium:* hoc enim medicamentum succum biliosum tenuem in ventriculo contentum, deorsum propellit. Si bilis fuerit crassior: probatur *hiera*, quæ crassam bilem, tunicis adhærentem, attenuat: nam bilis facilius cedit, quam pituita: præterea hiera est medicamentum euacuans, & frigidum ventriculum calefaciens: vt iure dixerit Auicen. non esse vtilius medicamentum in ventriculi morbis, qui à materia prodeunt, quam est hiera. Additque Auicen. *hieram cum decocto absinthij esse vltimum medicamentum.* Quibus verbis respicit ad vacuationem bilis: nam è cap. 10. lib. 6. de tuen. san. si pituita in ventriculo detineatur, absinthij potio est aduersissima, quia absinthium astrictione sua pituitam ventriculo magis affigit. Cum ergo hiera adeo nobile sit medicamentũ, quædam circa eam notanda: Componitur hiera *ex aloë, cinnamomo, xylobalsamo, asaro, spica, croco, & mastiche:* secundum Gal. c. 11. l. 7. meth. cap. 10. lib. 6. de tuen. san. cap. 1. li. 2. κ. τόπ. Conficitur quidem ex aloë lota, si volumus magis roborare, & minus euacuare: vel ex aloë non lota, si minus roborare, magis purgare volumus: nam per lotionem portiones tenues vacuantes absumuntur, & partes terrestres remanent. Sed cum hiera sit medicamentum, non astringens, sed sensibiliter euacuans: sit præterea calefaciẽs, attenuans, & hinc insensibiliter euacuans: scire oportet, cum basis huius medicamenti sit aloë: si institutum est magis sensibiliter euacuare, oportet vt medicamentum conficiatur è basi in multa dosi: si contra, in minori dosi: maior dosis erit aloës ʒ cxx. reliquorum ʒ vj. minor dosis erit, aloës ʒ lxxx. reliquorum ʒ vj. Et si contingat, vt patiens dolori capitis sit obnoxius: dosis croci est minuenda. Sicut ergo discrimen est in cõpositione huius medicamenti, ita est diuersitas in dosi: vnde Gale. cap. 11. lib. 7. meth. statuit hieræ summam dosin esse ℥ ß. minimam ʒ j. At cap. 1. lib. 2. κ. τόπ. statuit summam dosin hieræ esse ʒ j. minimam ʒ ß. Ratio est: nam dum animus est vacuare sensibiliter: opus est medicamento in maiori dosi: & sic intelligendus est Galenus cap. 11. lib. 7. metho. dum autem calefacere volumus & attenuare: oportet medicamentum exhibere in minore dosi: nam medicamentum alterans, vt possit attenuare & alterare materiam,

Hiera compositio, & dosis.

est necessarium, vt diutius in ventriculo permaneat, & propterea in minori copia exhibendum: nam si in magna offeratur, cito impetum habebit ad aluũ, præsertim si basis medicamenti sit in magna copia, verbi gratia si hiera cõponatur ex aloes ʒ cxx. non potest diu in ventriculo permanere, ad differentiam hieræ, vt cõponitur è ʒ lxxx. aloes. Cum ergo in præsentia sermo sit de hiera, vt de medicamento leniente: oportet vt componatur ex aloe vel non lota, vel vix lota: & oportet vt recipiat aloes ʒ cxx. & dosis sit à ʒj. vsque ad ℥ß.

Vtendi ratio. Vsus lenientium quamuis pateat ex alibi dictis, notãdum tamen circa *quantum agendum*, cum indicetur à prima superfluitate, ratione actiuitatis: si superfluitas fuerit pituitosa, & copiosa, & admodũ frigida, & proinde summæ actiuitatis: ad summã dosin oportet ascendere. Quoad *modum agendi*, cum sumatur à superfluitate, vt resistit: vt verbi gratia superfluitas si pituita frigida, crassa, viscida, & hinc contumax: oportet exhibere medicamentum leniens in forma solida, nam diutius moratur in ventriculo, & hinc magis agit. Potissimum probatur leniens solidum, si amarum fuerit: nam medicamentũ amarum liquidũ, non ita permittit virtus oris. Circa *Quando agendum*, cum capiatur ab indicante præsenti, vincẽte alia indicantia: quia hoc sæpe euenit, ideo sæpe leniens exhibendum. *Vbi agendum*, sumitur à substantia superfluitatis in ventriculo: vnde leniens per os est exhibendum.

2. Præparantia. Quoad præparantia: hæc, cum Gal. c. 11. l. 7. meth. c. 10. l. 6 de tuen. san. probantur causa materiæ existentis vel in Ventriculo, vel in Reliquo corpore. Si resideat in ventriculo, & materia sit crassa, viscida, tunicis impacta, non cedit medicamẽtis, nisi attenuetur & detergeatur. Illa materia est Frigida, vel Calida. Quoad frigidã: & primum si resideat in vẽ-

Frigida materia præparatio. triculo calidiore, probantur attenuantia & detergẽtia, sed citra calorem, vt *oxymel simplex*: & si ventriculi caliditas sit intensior, probatur *syrupus acetosus simplex*: si caliditas sit remissior, licet vti *syrupo de betonica, melle ros.* Sed hæc sunt triuialia: magis recõdita sunt proponenda, quibus nõ citra vtilitatem vsi sumus. Vnde si materia sit frigida in calido ventriculo: *℞. pulu. quinquefolij, rad. filicis maris, pulu. liquiritiæ, capillorum Ven. specierum diarhod. Abb. an. ℈ß. sacchari optimi ℥iij. cum aqua acetosæ fiant rotulæ. Dosis huius medicamenti sit à ʒj. ad ℥ß. & est efficax medicamentum ad attenuandum materiam, citra caliditatẽ ventriculi, & magis agit quã syrupi.* Si ventriculus sit frigidior,

dior, cum Gal. loc. cit. probatur *diatriōpiper, diacalaminthæ: licet etiam vti oxymelite scillitico, melle scillitico: sunt enim medicamenta satis efficacia, ad pituitā attenuandum & detergendum, in ventriculo frigido.* Licet etiam vti hoc medicamento : ℞. *pulu. saluiæ, maioran. calaminthæ mont. cinamomi, macis an.* ℈ ß. *sacchari optimi* ℥ iiij. *cum aqua cinamomi, fiant rotulæ: eritque medicamentum iucundum & efficacissimum, dosis à* ʒ j. *ad* ℥ ß. Probantur etiam medicamenta, quæ vacuāt insensibiliter: de quib. infra. Quod si materia sit Calida: & primū si ventriculus etiam sit calidior: vtemur *syrupo acetoso simplici, de succo acetosæ, de acido citri bene maturi: & magis proderit medicamentum ex his succis cōfectum, si conficiatur sine sacchаrо, vel cum exiguo admodum saccharo: nā dulcia in mēbro calidiore bilescunt: vnde probatur succus acetosæ cū succo acido citri, & exiguo aceto.* Et si operetur medicamētū non ita fluidū, licet addere puluerē: *verbi gratia* ℞. *pulueris foliorū acetosæ, radicis quinque folij an.* ℈ j. *cū succo acetosæ vel citri, fiant pilulæ v. & exhibeatur.* Si materia sit biliosa, & hæreat in vētriculo frigidiore: probatur *oxymeli, cū syrupo acetoso simplici: licet etiā simul propositos pulueres exhibere, cū oxymelite simplici.* At si materia morbifica sit extra ventriculum: cum generetur, in iecinore: de hac suo loco dicendum.

Calida materia præparatio.

Quoad vsum præparantium : admonebimus quædam circa Quomodo, & Quando agendum. *Modus* sumitur ab indicante, prout facile vel difficulter patitur à contrario. Si ergo materia morbifica ægre patiatur : medicamentum vsurpandum secundū talem modum, vt efficaciter agat: at eo efficacius agit, quo diutius moratur: id quod assequitur per formā solidam: Proinde præparantia (quod pertinet ad methodum componendi medicamenta) debent esse potius solidioris cōsistentiæ, vt pilulæ, boli, rotulæ, si materia præparanda sit crassior ac viscidior, siue in ventriculo sit, siue vltra. Quoniā autem solidum, nō potest agere in materiam remotam: ideo indicat adiuuans, id est, deducens in locum distantem : vnde cum solidis medicamentis miscenda sunt liquida, tanquam vehiculum. Hac ratione practici præparant materiam in vētriculo exsistentem, exhibendo medicamenta, sine dilutis: quibus optimi practici vtuntur, dum materia est vltra ventriculum. Quoad *Quando agendum*: hoc sumitur ab indicante præsente, vincente alia indicantia. Cum igitur in ventriculo frigido referto pituita, longo tempore perseuerat indicans: ob id diu, & proinde quotidie medicamentis vti licet, si vir-

Ratio vtendi.

tus permittat. Permittit autem virtus frequétem vsum, medicamentorum calidorum, citra iniucunditatem agentium: vt est diatrion piper. diacalaminthes, quibus quotidie vti possumus: contra, hiera, propter amaritudinem, non possumus assiduo vti, c.10.l.6.de tuen. san. Non tamen nimis raro hiera vti debemus, sed frequenter, dum in ventriculo frigido & humido materia est impacta: præsertim si hiera componatur è ʒ lxxx. aloes, non autem è ʒ cxx. Præcipiendum ergo est pharmacopœis, vt habeant species hieræ duobus modis compositas. Dum enim præparare volumus: efficacissima est hiera è ʒ lxxx. si eius ℈ ij. vel ʒj. sumatur, & cum saccharo, vel melle bolus conficiatur, & frequenter exhibeatur. Medicamentum enim hoc præparans erit saluberrimum.

3. *Purgantia.* Iam quoque agendum est de purgantibus, quæ respiciunt cacochymiam, id est, prauos succos in corpore existentes: de quibus egimus cap. 7. lib. 1. & cap. 19. libr. 6. vnde circa vsum horum medicamentorum in præsentia tria monere satis fuerit. Primo studendum, vt mitiora purgantia exhibeantur: viteturque *confecta e scammonio, helleboro, & colocynthide:* nisi forsitan cum intemperie ventriculi sit cōiunctum aliquod vitium summi momenti. v. g. apoplexia, aut epilepsia: quæ cogunt nos ad vehementiora confugere: id quod tutius facere possumus, si intemperies sit frigida & humida. Nisi igitur cogat malum maioris momenti, non licet ascendere *vltra*
2. *agaricum, rhabarb. senam, polypodium, epithymum.* Secundo notandum, cum soluentibus esse miscenda medicamenta stomachica, quæ proportionem ventriculi fouent, de quibus suo loco. Hæc autem potissimum probantur, si non tantum corrigant soluentia, sed etiam intemperiem. verbi gratia: si in morbo calidiore ventriculi, cum soluentibus misceamus *acetosam, acidum citri, violas:* in frigida autem intemperie licet miscere *saluiam, mentham, aromata, vinum aromaticum.* v. g. in calidiori intemperie *recipe rhabarb. el.* ʒ j. *infundatur in sufficienti decocto acetosa, & endiuiæ: & facta diligenti expressione, adde syrupi violacei, solidæ manna el. ana* ℥ ij. *Misce, & fiat potio breuis, qua expurgabitur biliosa materia, citra detrimentum ventriculi calidioris.* Si vétriculus sit frigidior, & velimus exhibere rhabarbarum, ita præscribendum: ℞. *rhabarb. el.* ʒ j. *vini aromatici* ℈ ij. *fiat infusio in sufficienti quantitate decocti saluia & mentha: & facta diligenti expressione, adde mellis rosati solutiui, manna el. ana* ℥ ij. *Misce & fiat potio breuis.* Tertio notandum,

tandum, vt non ascendamus ad summam dosin: propter virtutem imbecillam in ventriculo, quoniam hic intemperie laborat. 3.

4. Sequuntur medicamenta resoluentia, quibus vtimur propter materiam impactam in ventriculo. Hæc medicamenta sunt calida, & tenuis substantiæ: nimirum *aromata, vinum aromaticum, saluia, calamintha montana, eryngium, ammi, feniculum, botrys, maiorana, oxymeli scillit. mel scilliticum, sed possumus etiam scillam conficere cum sacchar ò, loco mellis, cum corpora sunt delicatiora: vti etiam licet sale theriacali, nam vehementer discutit: vti licet radice anthoræ, magnis antidotis, sed antiquis: præterea vti possumus diatronpip. diacamalintha, diagalanga: licet etiam ascendere ad confectionem anacardinam: efficacissimum etiam medicamentum est hiera, confecta cum ℨ lxxx. aloes, non cum ℨ cxx. Item vti possumus guaiaco, sassafras, quæ & Indica sassifragia dicitur, salsa, china.* Sed notandum, cum hæc medicamenta calefaciant & siccent, differētiam esse secundum magis & minus: nam in ventriculo frigidiore, referto pituita, probantur valentiora: si autem ventriculus afficiatur intemperie calida, causa bilis, debilioribus vti oportet. Verbi gratia, si ventriculus sit frigidus, & pituita repletus, possumus exhibere *sassafras cum vino: Auicennas ascendit etiam ad rubrificantia* In calidiore ventriculo, propter bilem, vti licet *china, sine vino: & cum carne, nisi coniuncta sit siccitas.* Sed de resoluentibus vberius loquemur in sermone de tumore ventriculi. At hoc loco intelligere oportet, an cum resoluentibus sint miscenda astringentia? Auicennas cap. 24. in cura generali malorum ventriculi, inquit: non euacues medicamenta resoluentia à stipticis & astringentibus, vt conseruetur virtus. Cum resoluentibus ergo miscet astringentia. At idem Auicēnas c. 33. inquit: Si humor sit frigidus & humidus, oportet vti resoluentibus, nec miscenda sunt stiptica: error enim is est maximus, siue sint cibi, siue medicamenta. Pro resolutione scire oportet, sermonē esse de vacuātibus vētriculum, vel Sensibiliter vel Insensibiliter. Medicamenta quæ sensibiliter euacuant, sunt calida sicca, & impetu quodam agunt: vnde necessario dissolueretur substantia calidi innati, nisi miscerentur astringentia. Medicamenta autem insensibiliter euacuantia, sunt, quæ diriguntur ad humorem imbibitum in tunicis: hic humor, vel est particeps caliditatis, vt bilis: vel siccitatis, vt melācholia: vel expers est & caloris & siccitatis,

Resoluentia.

Stiptica quādo sint miscēda resoluētibus.

vt pituita, quæ generatur in ventriculo frigidiore. Si humor particeps fuerit caliditatis, cum absumatur substantia calidi innati, à caliditate humoris: propterea cum resoluentibus sunt miscenda astringentia: quia calidum innatum sustinere non potest dissipationem, quæ fit & ab humore calido, & à medicamento calido. Si humor fuerit particeps siccitatis, vt melancholia: cum vi siccitatis absumatur calidum innatum, ob id miscenda etiam sunt astringentia cum resoluentibus: quia calidum innatum dissiparetur & ab humore sicco, & à calido medicamento. Si humor impactus sit particeps frigiditatis & humiditatis: cum à frigido humore non dissipetur substantia calidi innati, sed potius vi humiditatis suffocetur, & vi frigiditatis remittatur calor insiti calidi: ob id medicamenta resoluentia non sunt corrigenda astringentibus: vnde Auicennas, si humor est frigidus & humidus, non miscet astringentia. Non ergo perpetuo improbantur astringentia, sed vbi resoluenda est pituita.

5. *Alterantia per contrarium. Calida intemperies.* Dicendum modo de Alterantibus per contrarium. Si ergo simplex sit intemperies: & primum, si intemperies calida, probatur *medicamentum confectum è rosis, violis, cichorio, endiuia, soncho, acetosa, hordeo, acido citri, cydoniis, lactuca, aceto, camphura.* Si insignis sit calor: ascendamus ad *papauer, ad aquam frigidam.* Sed notandum, cum frigidis calida esse miscenda, ita tamen vt frigida sint copiosiora. Vnde medicamenta exhibeantur in conseruis: iubeatis vt nõ imponatur saccharum in quantitate consueta, sed in minori: ideoque saccharum rosaceum ita præscribendum, vt conficiatur cum minori copia sacchari, propterea quod dulcia bilescunt. Si autem medicamenta hæc frigida applicentur, cũ frigidis oportet miscere *mastichem,* quamuis intemperies sit calida: verbi gratia, ℞. *olei violati ℥j. succi lactucæ ℥ß: olei mastichini ℥ß. ceræ lotæ in aceto ʒjß: Misce & fiat linimentum.* Calida cum frigidis miscenda sunt: quia frigida prosunt quidem, vt tollunt morbum calidum, sed nocent vt minuunt caliditatem calidi innati. Notandum circa vsum istorum medicamentorum Auicennam in capite de cura intemperiei calidioris dixisse: cum emplastras stomachum frigidis medicamentis, caue ne septum attingas: vnde expedit medicamentum applicare inferius, circa vmbilicum. Et si contingat vt medicamentum sit iusto frigidius, adhuc magis nocebit. Desumpsit hoc à Galeno c. 8. libr. 7. meth. vbi scribitur, frigida præcordiis applicata, æstum

æstum ventriculi remittere, sed lædi respirationem, propter diaphragma. Huic ergo nocumento oportet calidis occurrere: nam ratione caliditatis ventriculi opus est frigidis: sed ratione respirationis opus est calidis: & ideo monet Galenus, vt post vsum calidorum redeamus ad frigida, quæ tamen non præcordiis, sed versus vmbilicum sunt applicanda. Et ob id cum Galeno cap. 8. libro 7. meth. in insigni caliditate, si vicina corpora ventriculo non sint robusta, tutius est progredi mitioribus, & iis longiori tempore. Quod etiam obseruandum est in his quæ assumuntur: si enim in intemperie calidiore ventriculi velimus exhibere aquam frigidam: animaduertere oportet, num æger sit robustus vel imbecillis secundum gulam: si enim sit imbecillis, nequaquam frigida est exhibenda: vt monuit Galenus loco citato.

Quoad intemperiem frigidam: cum probentur medicamenta calidiora, duo circa hæc sunt notãda. Primum, vt non sint vehementer calefacientia: hæc enim, quatenus habent vim exsiccandi, possunt obesse, & morbum siccum inducere: loquimur enim hic de intemperie frigida simplici, & supponimus temperiem in passiuis qualitatibus. Quare in frigida intemperie simplici, probatur *conserua è betonica, conserua è saluia, è rore marino: probatur aromaticum rosatum: probantur aquæ Mutinenses; D. Petri: non probantur aquæ Aponenses, quia iusto sunt calidiores, & siccant. Probatur etiam oleum mastichinum, chamæmelinum, cum parua quantitate olei de spica.* Auicennas, cognoscens in hac intemperie calidiora posse nocere siccando, miscet *adipem gallinæ, vt medicamentorum vim siccantem corrigat.* Quare & vos si vti volueritis calidioribus, poteritis administrare *cum omento, vel vituli, vel castrati. Probare etiam possumus Zingiber, sed conditum cum saccharo: licet etiam exhibere diatrionpiper, sed cum vino: nam mel, saccharum, vinum, substantifice humectant: vt propterea etiam probetur piper, sed cum cibis, qui noxam siccitatis tollũt. Exhibere etiam licet calidiora, sed cum iure ob eandem causam.* Secundo notandum est, vt medicus cum calefacientibus misceat astringentia, ne dissoluatur substantia calidi innati. Ob id Auicennas probat, vt *cum decocto spicæ misceatur aliquid mastiches:* nam beneficio mastiches prohibemus dissolutionem calidi insiti. Potest igitur probari huiusmodi medicamentum: *℞. olei nardini ℥j. ceræ ℥ß. Cera autem liquetur in oleo nardino, & postquam medicamentum hoc est refrigeratum,*

Frigida intemperies.

1. Canon.

2. Canon.

adde mastiches ℥ij. Misce. Basis est oleũ nardinum, vt habet vim calefaciendi: cera habet rationem adiuuãtis, quatenus est in causa, vt diutius permaneat medicamentũ, & magis efficaciter agat: additur mastiche, vt habet rationem corrigentis: corrigit enim oleũ nardinũ, ne dissoluat substantiam calidi innati. Sed præterea hoc locum habet. ℞. *olei de spica* ℔.iij. *mastichini* ℔.j. *olei amigd. dulc.* ℔ß. *vini generosi* ℔.j. *scananthi, spica, nucis moschata, macis ana* ℥ij. *mastiches* ʒj. *mentha viridis M. ß. maluarum p.* j. *Contundenda contundantur crasso modo: & fiat infusio per diem naturalem, & fiat decoctio in duplici vase, ad consumptionem vini: deinde colentur pro stillicidio.* Possumus etiam vti hoc oleo, maximo cum fructu, in ratione fomenti, cum omento: optimum enim est medicamentum, cum sit compositum è calidis, & è corrigentibus: nimirum humectantibus & astringentibus. Quoad vsum horum medicamentorum: sufficit quippiam monere circa *Vbi agendum*: id est, circa ea, quæ extrinsecus admouentur. Sciendum igitur discrimen esse inter calida & frigida: nam frigida prohibentur à virtute: id est, à septo transuerso, seu à calido insito septi: calida autem non prohibentur: vnde Galenus cap. 5. lib. 7. meth. dixit, tutius esse calefacere quam refrigerare. Cæterum si contingat, vt pars vicina sit calido morbo affecta: tutius est applicare calida versus vmbilicum, & regionem sinistram: quia in dextra regione caliditas iecoris potest prohibere.

Cautio in applicandis calidis.

Humida dyscrasia.

Quoad humidam intemperiem: huius causa probantur medicamenta siccantia: sed citra caliditatem & frigiditatem: quia hic agimus de dyscrasia tantum humida: ideoque si medicamenta exsiccantia sint frigida, oportet ea calidis corrigere: & si calida, frigidis corrigenda. Probatur ergo medicamentum confectum ex resiccantibus calidis & frigidis inuicem mistis: inde enim resultat medicamentum siccans, citra calorem & frigus. Vsurpari potest medicamentum, quod conficitur è *rosis, corallis, santalis, è bolo Arm. ex omphacio, quinquefolio; sumach.* Hæc sunt siccantia frigida. Calida sunt, *nux cupreßi, mastiche, agrimon. beton.* Ex his cõfectum medicamentum, siccabit citra caliditatem & frigiditatem. Notandum, cum propositis medicamentis alia sint astringentia, vt *rosæ, corallium, omphacium &c.* alia apperientia, vt *quinque folium, betonica, agrimonia*: si contingat, vt aluus sit lubrica, nec patiens sit correptus aliqua obstructione: probari astringentia: si autem aluus sit stiptica, & patiens sit correptus obstructione

ctione aliqua vel obnoxius sit obstructioni: præferri appetientia. Vnde Paulus c. 37. lib. 3. probat in hac intemperie *acetum scylliticum, ius oliuæ sale cõditum.* Quoad vsum medicamentorum vt applicantur, notare oportet, si ad caliditatem vergant siccantia, vel etiam sint temperata in actiuis, & sint non astringentia: ventriculo possunt applicari, vt etiam septum attingant. At si medicamenta exsiccantia sint frigidiora, vel astringentia, non debent septo applicari: nam læditur respiratio. Vbi agendum indicatur quidem ab intemperie humida, vt lædit ventriculum: sed prohibetur à virtute septi: quæ tamen septi virtus non prohibet astringentia, ratione quantitatis, vel qualitatis: nec septi virtus indicat quod est contrarium astringenti: vnde fit, vt non liceat adstringentia applicare, quia euadunt causæ morbificæ, quatenus lædunt respirationem. *Cautio.*

Si intemperies sit sicca, & simplex: remissa est: nam intemperies sicca intensa, coniunctam habet aliam qualitatem. Probantur igitur causa siccæ dyscrasiæ *materia alimentales,* de quibus suo loco: nam intemperies sicca, fit à penuria alimenti. Notandum tamen, non esse contemnenda medicamenta humectantia: quamuis enim hæc non repleant, vt alimenta: meatus tamen contractos dilatant, & alimentum impulsum in vicinas partes reuellunt: quemadmodum est *malua, althæa, borago, buglossa, poma, passulæ dulces, adeps vituli, gallinæ, omenta, lac, aqua dulcis, vinum dulce.* Quæ medicamenta, extra vsurpata, humectant, non solum dilatando meatus contractos, sed etiam retrahendo alimentum. Sed præterea quæ assumuntur in ratione alimenti, replent. v. g. *poma, borago, buglossa, amygdala, lac, vinum.* Sed notandum, vt iis quæ applicantur, misceantur adstringentia: proposita enim medicamenta, vt habent vim laxandi, ita calidi innati substantiam dissipant: vt valde prosit addere *mastichen.* Quare in sicco ventriculo hoc medicamentum possumus præscribere ℞. *ol. amygd. dulc.* ℔. *iiij. ol. mastichin.* ℔. j. *vini dulcis, non generosi,* ℔. j. *foliorum malu. borag. buglossa, ana P. j. passularum dulcium* ℥ j. *mastiches* ʒ iiij. *Mis. pro stillicidio, contusis contundendis. Hoc oleo poteritis etiam omentum calefacere, & applicare.* *Sicca intemperies.*

Hactenus de medicamentis, quæ alterant simplicem intemperiem: sequuntur ea, quæ dyscrasiam compositam alterant. Et primum, si intemperies fuerit calida & humida: *Cal. & hum. dyscrasia.*

notandum

notandum è cap. 9.l.7.meth. humiditatem vinci à caliditate: ideoque, cũ caliditas attrahat,& ventriculus humidior suscipiat,imminere inflammationẽ. Quare si intẽperies calida sit intensa, probatur potio frigidæ: nam quamuis etiam frigida humectet: tamen relicta humiditas non minatur insignem noxam,& facile cedit siccantibus. Cęterum probatur etiã mistum medicamentum, confectum è refrigerãtibus & siccantibus,quæ medicamẽta,quia seorsim sunt proposita, in morbo tum calido, tum humido: ideo iam non repetenda sunt.

Cal. & sicca dyscrasia. Quoad intemperiem calidam & siccam:cum Galeno cap. 8. & 9. l. 7.meth. & cum Auicenn. respicere oportet ad gradum caliditatis & siccitatis, vt pateat, num liceat vti vehementer refrigerãtibus,potissimum aqua frigida. Vnde quoad intemperiem calidam: si fuerit remissa, non vltra primum gradum: probantur moderate frigida, non autem probatur frigidæ potus. Si contra caliditas sit intensa, in secundo vel tertio gradu, probatur potus frigidæ, nisi virtus prohibeat. Virtutis autem statum patefacit siccitas:hæc enim si remissa sit, significat virtutem, tolerantem frigidæ potum: vnde Auicennas ait,hominem quandoque sanari integre potu frigidæ, dum non est siccitas superflua. Quod si intensa sit siccitas,denotat, quod virtus frigidam perferre nequeat: vnde Galenus cap. 9.l. 7.meth.ait, dum cum siccitate est coniunctus calor,refrigerantia non esse adeo secura: nam vbi siccitas in ventriculo intensa est, totum etiam corpus siccum redditur: tunc igitur aqua copiosa, vi sua permeat in partes, in quibus penuria est roridæ humiditatis,carnis,adipis:ideoque ea violentia tangit calidum insitum, vt hoc necessario secundum caliditatem patiatur: quod non euenit,si coniuncta sit humiditas. Cæterum,si nõ vti liceat aqua frigida:cum Galeno vti oportet minus frigidis, vt tutius, quamuis longiori tempore,homo sanitati restituatur:vnde probatur medicamentum confectum *e violis,lactuca,amygdalis,pomis, floribus maluarum &c.* Ventriculi igitur hoc medicamentum applicari poterit: *Recipe ol.violacei* ℔. *iiij. olei amygd.dulc.rosacei completi ana* ℔. *j vini dulcis,aquæ vel communis,vel rosaceæ,ana* ℔. *ß.foliorũ lactucæ,maluarum, violarum ana P.I.mastiches* ℥*iij. Misc.& fiat infusio &c.& pro stillicidio,& pro fomẽto,cum omẽto. Probatur etiam omentum in hac intemperie, madefactum lacte.* Quoniam autem sermo est de siccitate,in qua totum corpus siccatur:probatur etiam *balneum cum inunctione:balneum conficitur*

titur ex aqua dulci, moderate calida, vt non excitet sudorē: inunctio conficitur ex oleo amygdalino, & exiguo tum oleo violaceo, tum vino subdulci. Ratio horū medicamētorum hæc est: propositum nobis est, corpus siccatū substantifice humectare, id quod fit ope alimenti: balneum & inunctio, non quidē sunt alimenta: sed tamen ita cōcurrunt, vt corpus alimento in iecinore genito, repleatur: non enim posset totum corpus alimento repleri, nisi attraheret alimentū, susciperet, apponeret, agglutinaret, & assimilaret. Balneū igitur meatus, siccitate cōtractos, dilatat, vt libere alimentum fluat: id quod balneū præstat moderata sua caliditate & humiditate: præterea balnei caliditate attrahitur alimentū. & hinc retrahitur, quod in vicinas partes vi siccitatis est cōpulsum: insuper calore balnei fouetur qualitas id est caliditas calidi innati, vt fiat assimilatio: denique propter humiditatem balnei, alimentum suscipitur. Inunctio, quatenus conficitur ex oleo id est è lenta materia: facit vt alimentum attractum non euaporet, sed detineatur, apponatur, agglutinetur: quatenus autem conficitur ex oleo amygd. & è vino: calefaciendo conseruat calidum insitum vt fiat assimilatio. Additur autem oleum violaceum exiguum: nam huius virtute alimentum detinetur: & in præsentia sermo est de morbo calido: vt oleum violaceum frigiditate sua prosit: si enim siccitati non sit annexa caliditas, sed frigiditas: expedit abstinere ab oleo violaceo.

Frigid. & hum. dyscrasia.

Quoad intemperiem frigidam & humidam: probātur vehementer calefacientia: vt fuerunt resoluētia, proposita causa pituitæ. v. g. *aromata, guaiacum, sassafras, vinum generosum, angelica odorata &c. In præsentia addere licet Aponenses aquas, quia sermo est, de intemperie frigida & humida. Probantur etiam olea destillata ex anisо, feniculo, aromatibus: cū quibus oleis destillatis possumus conficere rotulas: pro ℥ j sacchari, sufficit vt imponātur guttæ ij. vel iij. olei destillati.* Cum autem hoc vitiū sit admodū frequens, proponā optimū stillicidiū, quod, meo iudicio, lōge est efficacius, quā stillicidiū aquarū Aponēsium. ℞. *ol. de spica* ℔ *iij. de absinthio* ℔ *ij. olei de costo* ℔ *j. vini vel Cyprij, vel ad summum generosi* ℔ *j. aquæ vitæ* ℥ *iiij cinamomi, macis, nucis moschatæ, Zingiberis, caryophyllorum ana* ʒ *j. ß. sassafras* ℥ *j. menthæ, maioranæ, origani, melissæ, calaminthæ mont. ana. P. ß. seminis feniculi, cymini, anisorum, dauci, ammios, anna* ʒ *ij. ß. Misc. pro stillicidio. Licet etiam hoc oleo vesicas bubulas semi replere, & applicare ventriculo. Licet quoque hoc oleo decoquere ouorum vitellos,*

vitellos, & applicare ventriculo. Vnde etiam laudatur ceratum ex aromatibus, & cera lota in aqua vita.

Frig. & sicca dyscrasia. Verum si dyscrasia frigida non fuerit coniuncta cum humiditate, sed cũ siccitate: si frigiditas sit remissa: probatur *cõserua è floribus maluarum, è floribus borag. bugloss. & addatis quintã partẽ conserua beton. vel sextam partem conserua è floribus roris marini.* Et foueatur ventriculus extra eodem fomento, quod fuit propositum in sicco ventriculo: sed in præsentia, quia coniuncta est frigiditas, *vinum debet esse magis copiosum, & magis vinosum: & similiter oleum mastichinum: & praterea addere potestis melissam viridem.* Quod si contingat, vt aer sit frigidior, cum Galeno cap. 7. l. 7. meth. oportet vti *lana, medicamento hoc imbuta*: nam aer frigidus in ratione caussæ, est signum frigiditatis magis contumacis. Et quia totum exsiccatur, oportet *balneum nonnihil calidius esse, quam in simplici siccitate: addaturque malua, flores chamameli.* Fiat inunctio secundum totum cum *oleo amygdalino, chamamelino, & cum vino non ita exiguo, vt in simplici siccitate.* Si annexa sit intensa frigiditas: probatur *conserua è melissa, cum melle.* Et extra, augenda est dosis *mastiches, vini, & melissa viridis.* Quamuis autem aër non sit frigidior, licet tamen vti *lana medicamento proposito imbuta: licet etiam vti omento. Balneum calidius esse oportet: ita tamen vt non prouocetur sudor. In inunctione augeatur copia vini, & olei chamamelini.* Galenus c. 7. meth. *lib.* 7. in dyscrasia sicca cum intensa frigiditate, peculiare proponit medicamentum. *pix enim arida, liquanda cum oleo amygdalino exiguo: & hoc medicamentum actu calidum vsurpandum.*

Cal. & frid. dyscrasia. In calida simul & frigida intemperie: intra oportet administrare temperata: nam & calida & frigida obessent. Conficiendum ergo medicamentum *è borag. bugloss. endiu. cichorio, violis, rosis, quibus addantur betonica, absinthium, saluia, exiguum cinamomum.* Hæc medicamenta exacte sunt miscenda, vt resultet mistum temperatum: id quod consequimur per decoctionem, & potiss. per fermentationem, id est si diu permista maneant, antequam administrentur: & sub radiis solaribus detineantur, vel in hypocausto. Formula hæc erit. ℞. *conseruarum borag. cichor. rosacea, è betonica, roremarino, ana* ℥ j. *pulueris cinamomi* ʒ j. *cum syrupo de acido citri, & de corticibus citri, fiat electarium: cuius dosis à* ʒij. *ad* ℥ j. Medicamenta quę extra administrãtur, fundo debent applicari, versus vmbilicum: debent etiam supra admoueri, in fine pectoris.

Verum

Verum oportet vt diuersa sint medicamenta: calida enim ea parte ventriculo sunt applicanda, vbi viget intemperies frigida, & frigida, vbi viget calida intemperies. Si intemperies calida detineat os ventriculi, & septum sit imbecillum: essent quidem medicamenta frigida supra, id est circa finem pectoris applicanda: non tamen id licet, propter septi imbecillitatem: ideoque præcipiendum ægro, vt in ore detineat frigida medicamenta, quale est, *aqua hordei, cum emulsione seminum melonum:* nam ob continuitatem tunicæ, hæc frigiditas cõmunicatur ori ventriculi, & non læditur diaphragma.

In humida & sicca simul intemperie: propter siccitatem probantur *alimenta*, de quibus cito agemus: propter humidam dyscrasiam, probantur siccantia, superius proposita, in intemperie sicca: ne tamen his morbus siccus augeatur, verbi gratia exhibendus est *puluis quinquefolij, cum iure, sacchato, vel melle:* nam quinquefolium, vt exsiccans, occurrit morbo humido: medicamentum autem illud, quatenus est alimentale, ratione iuris, sacchari, vel mellis, occurrit morbo sicco. Et hæc dicta sint de alterantibus per contrarium. *Humida & sicca dyscrasia.*

Proponenda denique sunt stomachica, id est quæ fouent proportionem ventriculi. Auicennas ergo probat *pelles intrinsecas ventris gallinacei:* quamuis parui faciat hoc medicamentum Gale. lib. 11. simp. est tamen medicamentum quod obesse non potest. Probat etiam Auicennas *corallium in potu, ad ʒ ß. & propterea etiam corallium de collo suspendi.* Notandum autem cum Gal. cap. 24. lib. 5. simpl. medicamenta à proprietate operantia, non iuuare in omni morbo illius partis, sed interdum qualitate euidenti nocere posse: proinde qualitates illæ noxiæ corrigi debent. Ita in ventriculo frigido & sicco: si exhibeatur corallium: quod & ipsum frigidum siccumque exsistit: nocebit, nisi à medicamento calido atque humido corrigatur. Mesues probat *chebulas & emblicas: sed cum myrobalani sint frigida & sicca: in morbo frigido & sicco vel non debent administrari: vel corrigi debet melle aut sacchato, quæ sunt materia calefacientes & alimentales.* Præcipuum locum inter medicamenta à proprietate conferentia, obtinent *magnæ antidoti, quæ componuntur è multis medicamentis stomachicis:* verum quoniam euidenter calefaciunt & siccant, in morbo calido & sicco nocent: in frigido & humido omnibus reliquis sunt anteponendæ: vnde in tali morbo quidam pro secreto habent: ℞ *mina aromatica* ℥ j. *theriacæ antiquæ* ʒ j. *vini* *Stomachica seu appropriata.*

aromatici cum mentha præparati ℨ j *ß. Misc.* Hæc de medicamentis.

De victus ratione.

Dieta. Restat tandem, vt de materia etiam diætetica loquamur. De aëre egimus in malis capitis & thoracis. In cibo & potu, primum communia quædam afferemus: deinde in specie de diæta in intemperie & sine materia, & cum materia, loquemur. Communia quædam Auicennas proponit, de quantitate & qualitate. *Copia ciborum vitãda.* Quoad quantitatem, ait: ciborum immodicam copiam esse inimicam ventriculo: & hinc corpus hominis gulosi non augetur, quia cibus iusto copiosior digeri nequit. *Natura aduersa itemq; relaxantia, fugienda.* Quoad qualitatem, & primo reconditam: inquit Auicennas, quæ displicent esse fugienda, quoniam sunt noxia ventriculo, & ipsius proportioni aduersantur. Quoad qualitatem euidentem: ait ea quæ stiptica non sunt, ventriculo nocere, vt *lac, medullæ, cerebellum, acetosa, grana pini: hæc enim habent vim laxandi, quamuis grana pini etiam propter crassitiem & viscidítatem noceant, cum sint difficilis coctionis: valeant igitur qui tam libenter concedunt nucleos pineos.* Laxantia autem nocent, quia dissoluunt calidum innatum ventriculi, quo tamen maxime est opus, ad chylum elaborandum. In sicco tamen ventriculo, in quo meatus contracti sunt, tuto vsurpantur quæ meatus contractos laxant vt lac: nec enim dissolutionis calidi innati metus est.

Dieta in discrasia sine materia. Sed ad magis specialia descendemus. Quoad intemperiem sine materia & primo frigidam: probatur cibus facilis coctionis & facilis distributionis, & exigui excrementi. *Frig. temper.* Cibus condiendus est calidis & iucundis: nim. *aromatibus, rorismarino, saluia, feniculo, petroselino, melissa, mentha, &c.* Pro potu sit *vinum quod accedat ad vinosum, non recens: & sit vel sincerum vel medicatum cum absinthio, saluia, guaiaco, &c.* Si patiens non bibat vinum, probatur *aqua, sed iam prædictis calidis alterata.* Potus non exhibebitur vehementer actu frigidus: quia intemperies frigida est. *Calida.* In Calida intemperie probantur cibi conditi *hordeo, cucurbita, emulsione seminum melonum, lactuca, soncho, endinia, &c.* Potus sit *aqua aut vinum pauciferum.* Potio euidenter actu frigida concedi potest. *Humida.* In Humida intemperie probatur cibus ex *auiculis montanis, è perdicibus, turturibus, pullis gallinaceis, sed assis.* Condiantur cibi *aceto, sale, coriandro, aromatibus,* sed in parua copia, ne oriatur morbus calidus.

dus. In Sicca dyscrasia, Galenus cap.6. lib.7. metho. probat *lac humanum, non improbat asininum.* At ne acescat in ventriculo, misceatur *mel vel saccharum,* sed in parua copia: dum in actiuis non est excessus. Sed de lacte opportunius infra cap. 28. lib.6. de febre hectica. Addit Galenus, si æger non delectetur lacte, posse exhiberi *cremorem ptisanæ, vel alicæ. Probatur etiam vsus recentium ouorum. Item panis purus, non furfuraceus, coctus in furno, vt æqualiter coquatur: fermentatus, vt facile coquatur in ventriculo & distribuatur. Probatur etiam panis salitus in sicco ventriculo, vt distribuatur, & sic occurrat siccitati totius corporis. Hinc sale condiendi sunt cibi viscidi, vt cochleæ, testudines, alicæ: non autem ptisana, & reliqua cibaria, quæ facile distribuuntur.* Et in praxi notandum est, vt dum siccitas in ventriculo tantum exsistit, totum vero corpus nondum est resiccatum: *vt à sale abstineamus, nec demus panem salitum:* quia hic tantum probatur ratione siccitatis totius corporis. Probat etiam Galenus *pisces saxatiles, decoctos cum iure albo: id est aqua, oleo exiguo, porro & anetho:* ratio est, vt velox fiat distributio. Notandum tamen, si patiens non egeat anetho, ab hoc abstinendum esse, nam si Galenus abstinet à lacte, dum æger non delectatur lacte, multo magis debemus nos abstinere ab anetho. Probat etiam Galenus *alas & testes gallinaceorum, qui ad vberiorem humectationem lacte sint nutriti. Probantur carnes molles:* nam duriores sunt difficilis coctionis & distributionis: vnde non probatur *suilla caro,* quamuis maxime nutriat, quoniam facultas non potest coquere. In sicco ventriculo prodest, vt ter in die naturali homo cibetur. Potus non debet esse *vinum adstringens:* nam omnia austera sunt contraria siccitati, cap.6. lib.7. metho. quia humiditatem alimentalem absumunt, imbibunt, & exprimunt in sinum ventriculi, truduntque ad vicina membra. Idem tamen Galenus eodem in loco, probat vinum adstringens? Dicendum pro resolutione: in sicco ventriculo probari vinum aquosum, quod pauci caloris particeps mitius agit in calidũ innatum, nec hoc dissoluit, sed secundum substantiam & qualitatem cõseruat: quod ab aqua fieri nequit, vnde non aqua, sed vinum aquosum probatur. Cum autem hoc vinum sit tenuis substantiæ, sicut facile descendit in ventriculum, ita etiam facile rursus egrederetur, cibumque, cuius est vehiculum, incoctum secum duceret: oportet ergo leuiter esse adstringens, vt cibus in ventriculo detentus concoquatur.

Sicca.

Galenus cõciliatur.

Neque ob leuem adstrictionem siccitatis imminet periculum: quia hoc vinum non ita est adstringens, vt humiditates alimentales ebibat, absumat, vel exprimat in cauitatem ventriculi, partesve vicinas: quemadmodum est vinum austerum, de quo loquitur Galenus in principio capitis. Vinum generosum, cum admodum sit calidum, ferit vires imbecilles: nam calidum innatum, quod in ventriculo sicco non fouetur ab humiditate alimentali, quæ resiccata est, facile à vino meraco dissoluitur. Quare in sicco ventriculo licet vti *vino aquoso adstringente sed leuiter:* atque ita nulla est discordia in dictis Galeni.

Dyscrasia composit. Calida humida. Hæc de cibo & potu, ratione simplicis dyscrasiæ. Quoad intemperiem compositam: in calida & humida intemperie, cibi sunt condiendi frigidis & siccantibus, quæ non debent esse adstringentia, si patiens secundum abdomen afficiatur obstructionibus, vel sit obnoxius obstructionibus: ideoque cibi tunc condiendi *endiuia: soncho, aceto, succo citri, limonis: sed isti fructus sint optime maturi, ne adstringant: licet etiam condire succo aurantij non acerbi.* At si obstructionis non sit metus, condiantur cibi adstringentibus: vt *granatis acerbis, omphacio, mina cydoniorum simplici, succo citri, limonis, sed hi fructus sint immaturi: licet etiam cibos condire aurantiis acerbis, cerasis acerbis.* Notandum tamen, vt adstringentia moderate vsurpentur ne fiat obstructio. Potus sit *vinum pauciferum,* modo magis, modo minus adstringens. Probatur etiam *aqua similiter alterata.* Quoad intemperiem Calidam & siccam: è Galeno cap. 6.7.& 8.lib.7.meth. si siccitati iunctus sit calor remissus, probatur *lac,* vt in intemperie sicca tantum: discrimen solum est, vt ratione caliditatis annexæ *mel, quod lacti miscetur, minuatur, vt gustu vix percipiatur: vel tutius loco mellis saccharo vti possumus, verbi gratia in lactis* ℔ *ß. imponere possumus sacchari* ℥ *y. vel iulapij violacei* ℥ *ß.* Quoad reliquos cibos, probantur iam propositi, in intemperie sicca tantum, relictis tamen condimentis calidis. Potus erit *vinum,* sed magis aquosum, quam in intemperie sicca tantum. Portio non sit admodum actu frigida, nisi aër sit calidior, qui feruore suo morbum calidum magis ad patiendum difficilem reddat. Si cum siccitate coniunctus sit calor intensus, licet sitis vrgeat, lac tamē, quia siticulosus est noxium (aph.64. sect.5.) in hac dyscrasia non proponitur à Gal.c.8.l.7.meth. nisi caliditas refrigerantur: lac enim ob feruorem ventriculi insignem corrūpitur.

Cibi

Cibi ergo probantur confecti ex *hordeo, lactuca, melonibus, cucurbita, anguria, &c.* Potus sit *vel vinum, sed admodū aquosum, vel aqua siue simplex, siue hordeacea: optimus potus, si fiat è destillato iure longo pulli, cum succo anguriæ:* qui potus maxime conuenit, in ventriculo admodum calido & sicco. Quoad intemperiem Frigidam & siccam: in hac quoque animaduertere oportet, num siccitati annexa sit frigiditas remissa, vel intensa. Si remissa: probatur *lac cum melle copiosiore, quam intemperie sicca tantum, verbi gratia in lactis ℔ ß. miscere possumus mellis ℥ j ß. vsque ad ℥ ij.* Cibi condiendi sunt *melle & sacchare copiosiore.* Probantur etiā cibi magis actu calidi. Potus sit *vinū minus aquosum, & pluriū annorū, quam in discrasia sicca tantum.* Si cum siccitate coniuncta sit frigiditas intensa, *cum lacte mel adhuc copiosius miscebitur: vt liceat etiam mel solum exhibere:* si enim decoctum sit & despumatū, ferme totum mutatur in alimentū. Cibi condiendi *melle & saccharo,* in magna copia, vt cibi magis calefaciāt. Potus sit *vinū calidius, magis generosum & antiquū, quam in sicca intemperie tantū. Si patiens vinum non bibat: detur ius cum melle vel sacchare, vel etiam mulsa detur sed meracior, cum aliqua portione cinamomi.* In Frigida & humida intemperie, probantur cibi, qui fuere propositi in intemperie frigida. Condiendi sunt cibi calidioribus, vt aromatibus & aliis. Idem de potu dicendum. Quoad intemperiem Calidam & frigidam: sicut medicamenta tēperata probauimus: ita etiam victus temperatus probatur. Cibi ergo condiendi sunt, condimētis tum calidis tum frigidis: nam ita cibus erit temperatus. *Vinum sit mediocre, non vinosum, nec aquosum: vel etiam vti licet aqua, seu iure, quæ tamen debent alterari hordeo & cinamomo.* Quoad intemperiem Humidam & siccam: probātur materiæ alimentales, quemadmodum fuere propositæ, intemperie sicca tantum. At ratione humiditatis abstinendum ab humidioribus. Probantur igitur *auiculæ montanæ, columbæ turriales. Cibi sint aßi: conditi exiguo aceto.* Potus sit *vinum medicatum, cum quinquefolio, vel capillo Veneris, in quibus est aliqua vis siccandi.*

Frig. sicca. *Frig. humida.* *Calida frigida.* *Humida sicca.*

In intemperie cum materia, varia ratio victus est, pro vario vitio ipsius materiæ, secundū quantitatem & qualitatem. Ratione quantitatis: probatur victus minuens, cuius beneficio materia morbifica insensibiliter euacuatur. Vnde cibus dabitur in exigua copia, nisi quid prohibeat: prohibet autem virtus, si sc. materia morbifica non nisi longo tēpore absumi

Dyscrasia cum materia.

poteſt:veluti ſi pituita ſit copioſa,craſſa,viſcida,frigida. Vitiũ in qualitate materiæ,eſt primũ in prima qualitate: vt ſi materia morbifica ſit calidior,probetur victus frigidior:de quo in temperie calida diximus: ſi contra materia ſit frigidior, probetur cibus calidus. Et ſic de reliquis. Si vitium ſit in qualitate ſecunda:ſi materia adhæreat,quoniam eſt craſſa & viſcida: probatur victus attenuans (victus tenuis dirigetur ad quantitatem materiæ:victus attenuans,ad qualitatem ſecundam) nimirum calidus & tenuis ſubſtantiæ: at varius, pro diſcrimine materię,& pro ſtatu virtutis. Si ergo materia fuerit craſsior:probatur victus magis attenuans, vt in dyſcraſia frigida & humida,cum materia pituitoſa:quem victum permittit & materiæ frigiditas & virtus. Si permittentia non aſsint, mitioribus eſt occurrendum: non autem permittit intemperies calida:nam calidum à calido augetur: nec permittit virtus in ſicco morbo:quæ enim ſunt calida, & tenuis ſubſtantiæ, diſſoluunt calidum innatum: quod eſt exiguum in ſicca intemperie. Tunc ergo cibi condiendi ſunt attenuãtibus citra caliditatem, vt *quinquefolio,feniculo, iridi, radicibus petroſelini,non ſeminibus: & ab aromatibus eſt deſiſtendum.* Hæc de cibo & potu.

Alui beneficium. Reliqua patent. Sufficit cum Auicenna notare,quoad inanitionem, vt aluus ſeruetur lubrica, vt homo fugiat Venerem. *Vomitus.* Quoad motum, vt caueat patiens ſecundum ventriculum à vomitu laborioſo: nam per motum hunc violentum, diſſoluitur ſubſtantia calidi inſiti.

CAPVT III.

De paruitate ventriculi.

Tranſitio.

EXplicatis vitiis pertinentibus ad ventriculum,vt ventriculus eſt conſtitutus è partibus ſimilaribus: modo agemus de vitiis attinentibus ad vẽtriculũ,vt eſt inſtrumentum,& quid diſsimilare. Hæc vitia ſunt Paruitas & Tumor. Primũ igitur de paruitate dicemus,propterea quod eſt vitium natiuũ. Per paruitatem ventriculi intelligimus vitium in reſpectu ad reliqua membra,ad totum corpus:non enim intelligimus paruitatem ſimpliciter,ſed in reſpectu ad alia membra,vt ſi vẽ- *Nomen.* triculus ſit paruus, iecur autem magnum,totum corpus magnum. Hoc vitium generatur, dum parentibus occurrit aliquod noxium,vi cuius emittitur ſemen ita deficiens, vt generetur

neretur calidum insitum ita vitiosum, vt facultas generatrix ita frustretur: vt procreetur ventriculus plus quam decet minor. Est igitur ventriculi paruitas magnitudo imminuta ventriculi, producta à frustratione generatricis. Forma est magnitudo imminuta: quæ, vt est magis vel minus imminuta, & proinde vt magis vel minus proportione caret, ad magnitudinem reliquorum organorum: ita magnitudo hæc imminuta locum sibi vendicat modo symptómatis, modo marbisymptomatis, in qualitate mutata, id est, in magnitudine diminuta, quæ cum parum deficiat à proportione reliquorum instrumentorum non est causa læsæ actionis: non igitur morbus est, sed symptoma. Paruitas autem ventriculi habet rationem morbi, dum multum recedit à magnitudine reliquorum instrumentorum, ita vt lædatur actio, & per consequens sit morbus. Subiectum est ventriculus, ad differentiam paruitatis aliorum instrumentorum. *Definitio.*

Causa efficiēs, est frustratio facultatis generatricis: vt hæc paruitas natiua, de qua loquimur, distingueretur à paruitate ascititia, quæ euenire posset in macie ventriculi. Et propterea intelligendum, qua ratione frustretur generatrix: quod difficilimum est. Quare sciendum, è traditis à nobis in doctrina de formatione fœtus: frustrari generatricem, vt residet in vtero, id est, in calido primigenio exsistente in vtero: vt vitium attineat ad calidum insitum non autem ad vterum, sicuti quidam credunt. Si enim eueniat vt vterus sit paruus: in causa erit parui tum ventriculi, tum reliquorum instrumentorum: in præsentia autem est sermo de paruitate solius ventriculi. Vnde veritas satis recondita elucescat, cōfugiendum ad Galenum, cap. 11. lib. de arte med. vbi statuit, paruum caput necessario esse malum: caput autem magnum, esse modo bonum, modo malum: bonum, si producatur ab insita virtute robusta, quæ copiosam & optimam materiam efformare posit, vt caput sit tum magnum, tum bene formatum: caput autem magnum est malum, si prodeat non à robore facultatis, sed solum à copia materiæ: tuncque producitur caput magnum, sed nō concinne formatum. Ex his verbis colligendum, virtutem procreantem instrumenta, esse insitam: & modo robustam, modo imbecillam: & præterea agere virtutem procreantem instrumenta in materiam modo bonam, modo malam. Vnde hoc loco duo sunt intelligenda: primum, quid sit hæc insita virtus, vt etiam constet, quod sit *Causa efficiens. Frustratio generatricis vitio calidi insiti seminalis, & materni sanguinis.*

eius subiectum:deinde, quidnam intelligere oporteat per materiam vel bonam vel malam, è qua organa formantur. Et hæc duo breuiter explicabimus. Quoad primum,per insitam virtutem intelligimus facultatem generatricem à parentibus tributam: cuius subiectum fuit semen eiaculatum: deinde subiectum fuit semen cum sanguine,in calidum primigenium conuersum:vt propterea facultas generatrix resideat in calido primigenio. Ad quod respiciens Galenus in com.aduersus Lycum, ait, animalia sortiri primam generationem è calido innato.Proponit primam generationem,ad differentiam secundæ:si quidem animalia in secunda generatione sortiuntur partes solidas & viuentes:in prima autem generatione calidum insitum. Amplius cum facultas generatrix resideat in calido insito: est modo robusta, modo debilis:nō propria ratione,quia nō suscipit magis & minus:sed hoc fit,prout calidum primigeniū est, modo robustū, modo debile:vt calidum insitum secundum quantitatē & qualitatē quandoque bene habeat,quandoque male:vnde si contingat vt calidum insitum sit copiosum & bene temperatum:est sedes & organum generatricis robustæ:si contra debilis virtutis. Cæterum, cum calidum insitum generetur è parentum semine:vt varium emittitur semē,ita fit varium calidum insitum.Sciendum autē varium profundi semen, nō modo pro discrimine parentum,vt parētes probum vel improbum semen tribuunt,in diuersis congressibus,verum etiā discrimē esse in semine,quod vnico congressu emittitur. Nam in eodem coitu præstantius est semen, quod primo effunditur, quia magis est in testibus elaboratū & est magis spiritu vitali plenum: ideoque in tertia & posterioribus eiaculationibus emittitur semē minus elaboratum:& in superfluo coitu emittitur etiā semen cruentum,crudum & incoctū.Quare si eueniat, vt seminis portio melior attineat ad hepar, minus proba ad ventriculū,fiet,vt fœtus melius formetur secundū hepar,quā secundum ventriculum: vt hinc ventriculus fieri possit paruus. Verū quoque sciendū, semen eiaculatum esse, quoddam mistum è spiritu vitali,& humore. humorem autē probum prodire à parente qui optimum sanguinē generat & qui testes habet robustos:spiritum probū emanare, tū ab optimo corde,tum ab aliis partib.Iccirco necesse est semen in quantitate & qualitate esse optimum:ita tamen vt semen capiat quantitatem ab humore,qualitatem à spiritu. Vitalis autem

autem spiritus à corde prodiens primum reliquis impertitur partibus. mox ab his prodecens, progreditur in humiditatem seminalem tempore coitus: quo fit, vt cum ad generatricem attineat simile generare, si contingat, vt spiritus prodeant à parente donato magnis oculis, fœtus similis producatur: & similiter si prodeat à ventriculo paruo, fiat ventriculus paruus.

Quare constitutum sit, per calidum insitum esse intelligendum calidum primigenium: per insitam vero virtutem, à Galeno propositam, intelligere oportere facultatem generatricem: cuius subiectum est calidum: quod si bene habet secundum quãtitatem & qualitatem, est sedes virtutis robustæ: si contra, debilis: tandem materiam è qua, esse sanguinem maternum: Hinc liquet, si virtus sit robusta in calido insito: & sanguis maternus bene habeat secundum quantitatem, & secundum qualitatẽ: produci optima instrumenta: si autem contingat, vt vitium sit in virtute insita, hoc est, è parte calidi insiti, & probitas in sanguine materno: vt dum pater est male constitutus, mulier autem probe habet: tunc organa procreantur vitiosa, & præsertim male figurata & intemperata: etenim imbecilla virtus, ratione calidi insiti vitiosi, materiam etiam optimam vincere non potest. Si autem vitium sit in sanguine, nõ in virtute: si sanguis deficiat: organa creabuntur exigua sed bene figurata: Si autem sanguis abundet: producentur organa magna, ac male figurata. Si sanguis vitiosus sit ratione qualitatis: generantur organa intemperata. Si denique vitium sit & in virtutẽ, & in sanguine: si sanguis deficiat: organa producentur exigua, & male figurata: Si abũdet sanguis: organa creabuntur tum magna, tum monstrosa. Ex his igitur colligendum, vẽtriculum iusto minorem creari, si calidum insitũ sit particeps facultatis generatricis impertitæ à spiritu, prodeunte à parente, donato paruo ventriculo. Interim tamen non semper pater paruum obtinet vẽtriculum: sed fit etiam paruus ventriculus, si calidum insitũ, vt attinet ad ventriculum, sit imbecillũ: vt quamuis sanguis maternus sit copiosus; exiguus tamen à calido imbecillo attrahatur. Quod si absolute sanguis maternus deficiat: paruitas oritur nõ modo secundũ ventriculum, sed etiã secundum omnes partes. Ex his colligere licet, imminutã magnitudinẽ naturã accidere vẽtriculo, dũ frustratur facultas generatrix vitio vel calidi innati, vel vitio simul Sãguinis materni.

Differētia. Cæterum ventriculi paruitas modo Magis, modo Minus est disproportionata. Proditque hoc vitium, quoad differentias, à causa efficiente, vel solum à Calido insito: vel & à Calido insito, & à sanguine materno.

Signa. Galenus cap. 71. art. med. admonet quandoque ventriculum esse adeo eminentem, id est, vergentem ad exteriora, vt tangentes facile magnitudinem & paruitatem ventriculi agnoscant: vt propterea paruus ventriculus ita constitutus non egeat signis. Si autem ventriculus situm obtineat profundiorem: cum Auicenna ventriculi paruitas indicatur è difficili tolerantia cibi copiosi, vt patientes repleantur ante saturitatem cibi.

Præsidia. Quoad indicationes: attinēt hæ ad præseruationem: nam paruitas ventriculi est effectus generatricis, è materno sanguine: quorum nullum est præsens: indicatio autem sumitur à presenti. Quare in præsentia scopi debent esse præseruatorij: vt homo præseruetur à malis, quæ vi paruitatis ventriculi occurrere posśint. At cum hæc mala prodeant à vitiis, attinentibus ad opera, id est, à vitiosis operibus parui ventriculi: sciendum hoc opus esse vel alimentale, vel excrementitium. Opus alimentale est chylus quantitate deficiēs, qui non sufficit pro alendo corpore: vnde ἀτροφία imminet. Quare huiusmodi opus ita deficiens, indicat remedium, producens chylum copiosum, vt sufficiat pro corporis nutritione. Opus excrementitium est prima superfluitas, quæ, vt noxia, indicat remedium expellens, seu euacuans.

Prognostica. Licet nulla sit spes ampliandi ventriculum: quia desideratur tum agens tum materia e qua: non tamen est imposśibile scopos præseruatorios explere. Verum facilius est, primas superfluitates vacuare: minus facile, procurare: vt chylus generetur ita copiosus, vt sufficiat pro totius corporis nutritione, difficultas autem varia offertur, pro ratione paruitatis ventriculi, & temperamenti, & totius corporis. Nam difficultas magis magisque augetur, quo ventriculus erit minor, in respectu ad totum corpus: nam opus est copioso alimento, quod ventriculus paruus non potest coquere. Difficultas augetur, si annectatur intemperies: nam ventriculus dyscratus adhuc ægrius concoquit. Et difficultas etiam intenditur, si totum corpus fuerit calidum & siccum: hoc est, absumens copiosum alimentum: & si etiam totum corpus fuerit rari habitus, nam fit dissolutio.

Quoad

Quoad materias præsidiorum, & primum cheirurgicas: in defectu chyli deficit sanguis: quare non secanda vena. At ratione excrementi, & præsertim, si aluus non sit lubrica, probantur fonticuli. *Curatio.*

Quoad medicamenta: probantur lenientia proposita in serm. de intemper. ventriculi, & roborantia. Auicēnas probat vomitum bis in mense, si homo facile euomat. Quare oportet leuioribus vomitoriis vti: vt *oxymelite simpl. in iure tepido.* *Diæta.*

Quoad diætam: cum Auic. probantur cibi copiosi alimenti, & exigui excrementi. Sed hi cibi debent esse copia exigui, propter ventriculi paruitatem: sed pluribus exhiberi debet vicibus in die: nam causa nutritionis opus est copioso alimento: quod ventriculus nequit capere, cum sit paruus: ideo pluribus vicibus cibi euchymi, & multum nutrientes sunt offerendi.

CAPVT IIII.

De tumore ventriculi.

ENTRICVLVS cum non modo corripiatur magnitudine imminuta, verum etiam aucta: & magnitudo aucta possit esse & natiua, & ascititia: de natiua non est dicendum: præsertim cum huius natura pateat è superius propositis, & præterea magnus ventriculus sit in causa potius boni quam mali operis. Propterea dicendum est de magnitudine aucta ascititia, quæ vocatur Tumor: qui cum sit malum & frequens, & periculosum: ideo diligenter de eo dicendum. Et quidem in præsentia diligentiores erimus: ita in tumoribus aliarum partium breuissimi erimus. Quoad nomē: cum Galeno, libro de tumor. præter naturam, capite 1. scire oportet, tumorem bifariam accipi posse: primum, vt attinet ad quantitatem primam: deinde vt spectat ad quantitatem non primam. Declaro. Per primam quantitatem intelligimus tumorem prodeuntem à materia, sola peccante copia, vt hæc materia, verbi gratia, est bona vel caro, vel pinguedo: per non primam quantitatem intelligere oportet vitium, seu tumorem, qui spectat ad materiam, peccantem non modo secundum quantitatem, verum etiam secundum qualitatem: vt verbi gratia est tumor qui fit à bile copiosa, vnde fit à bile & copiosa, & calida, siccaque: atque proinde à materia, & copia, & qualitate peccante. *Nomen.*

In

In præsentia igitur per tumorem intelligimus spectantem ad quantitatem non primam. Vt institutum sit, dicere de ventriculo non carnosiore, non obesiore: sed correpto inflammatione, erysipelate, œdemate, scirrho, cancro, carbunculo, abscessu, & inflatione. Et fortasse quædam intelligetis, rara, & à nobis diligẽter meditata. Verum cum timor sic acceptus cum Galeno, possit esse tum morbus, tum symptoma: in præsentia per tumorem intelligimus morbosum. Adhæc cum vi tumoris morbosi lædatur actio ventriculi, & vt ventriculus est instrumentum, & vt obtinet partes similares: nunc principaliter sermo erit de tumore ventriculi, vt est instrumentum: secundario vero, vt ventriculus obtinet partes similares. Verbi gratia: cum inflammatio sit morbus in compositione & intemperie: principaliter respicimus ad inflammationem, vt est morbus in compositione.

Generatio. Tumor igitur hunc in modum acceptus, sic generatur: dum nimirum ventriculo occurrit materia peccans, & copia, & qualitate, vt ventriculus & augeatur, & alteretur, atque ad eam perducatur magnitudinem & intemperiem, vt ratione

Definitio. vtriusque lædatur actio. Quare ventriculi tumor est magnitudo aucta cum intemperie, lædens operationem ventriculi, procedens à materia, copia, & qualitate peccante.

Forma. In qua definitione forma est magnitudo aucta cum intemperie, lædens operationes: nam tumor morbosus, est morbus compositus è magnitudine aucta & intemperie: vnde proponitur à nobis tum magnitudo, tum intemperies eo excessu, vt lædatur actio: & propterea magnitudo aucta sit morbus, & intemperies sit morbus. Vnde Galenus capite primo libro tertio de caus. symptom. ait: ventriculi actionem lædi ob morbos partium dissimilarium, hoc est, ob inflammationem, ob erysipelas, & hinc ob magnitudinem auctam, seu tumorem: quo loci Galenus proponit ventriculum, vt est quid dissimilare. Idem Galenus respiciens ad intemperiem capit. 2. libro de tumor. præter natur. statuit, in inflammatione partem non modo augeri secundum quantitatem, sed etiam alterari secundum qualitatem. Quare tumor erit morbus, in mala compositione, & in intemperie: siquidem dum humor peccat & copia, & qualitate: ita qualitate alterat, vt citius noceat qualitate, quam copia: verbi gratia, si sanguis fluat in ventriculum; primum est causa morbi in intemperie: secundo est causa morbi in

mala

mala compositione: & propterea dicit Galen. cap. 12. lib. de diff. morb. inflammationem necessario esse morbum in intemperie, non necessario in mala compositione. Subiectum est ventriculus: vt distinguatur tumor, de quo iam loquimur, à tumore aliorum instrumentorum. Et cum ventriculus vix afficiatur tumore secundum se totum: dicitur subiectum tumoris secundum sedem vel Internam, vel Externam: vel Dextram, vel Sinistram, vel Infernam, vel Supernam. Quamuis intemperies, ad differentiam magnitudinis auctæ, vt plurimum totum ventriculum afficiat. *Subiectũ.*

Causa autem tumoris est materia, copia & qualitate peccans: ad differentiam tumoris, qui produci potest vel à carne, vel à pinguedine: quæ materiæ, sola copia peccant. In hac materia perpendi debet Species, Vitium, & Caussa generans. Quoad speciem: est Vapor, vel Minera. Vaporis ratione fit tumor, quem Auicennas vocat inflationem, potestque etiam dici tympanites ventriculi. Paulus vocat flatum ventriculi, Aetius nominat inflationem. Minera, est Sanguis, Bilis, Pituita, Melancholia, & Pus: Quoad materiam sanguineam: esse potest vel Sanguis, vel Ichor sanguinis. Si fuerit sanguis: fit tumor, qui vocatur inflammatio, in qua inflammatione capit. 2. lib. de tum. præternatur. sanguis non modo fluit, sed fluxus detinetur, & sic tumorem procreat: & ob id Galenus ait, cap. 16. lib. 2. cris. sanguinem in loco impactum, putrescere, & hinc creare inflammationem. Si autem fuerit ichor sanguinis, fit tumor, qui dicitur erysipelas. Concurrit autem sanguinis ichor, modo Sincerus, modo Mistus cum flaua bile: vnde Galenus respiciẽs ad Sincerum sanguinis ichorem. cap. 1. lib. 2. ad Glauc. dicit, è sanguine ferueścente & tenuissimo, fieri erysipelas: vbi per sanguinem tenuissimum intelligit ichorem sanguinis, qui etiam rubra bilis dicitur. Respiciens autem Galenus ad ichorem sanguineum, mistum cum bile flaua, cap. 10. lib. de tum. præter nat. inquit, erysipelas fieri à bile, mista cum sanguine: vbi per sanguinem necessario intelligit ichorem: nam bilis mista cũ humore sanguineo, causat non erysipelas, sed erysipelas phlegmonodes. Biliosa vero materia est, quæ causat erysipelas, c. 1. lib. 14. meth. aph. 2. sect. 1. & cap. 5. lib. 2. de diff. feb. Notandum autem cum erysepelas sit vel Internum, vel Externum: Internum fieri posse à bile, tum sincera, tum mista: externum autem solum produci posse à bile flaua mista,

Causa efficiens. *I. Species.* *Causa efficientis.* *Sanguis.* *Ichor. sanguinis.* *Bilis flaua.*

ſta, vel cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate, vt ſit bilis, quam vocant pallidam. Confirmatur hoc Galeni teſtimonio. Nam primum reſpiciens ad internum eryſipelas cap. 7. lib. 3. l. aff. ſtatuit phrenitidem, & hinc eryſipelas internum fieri non ſolum à pallida bile, verum etiam à flaua. Et com. 10. libr. 1. prorhet. voluit fieri phrenitidem à bile etiam æruginoſa: etenim, ſi phrenitis fit ab atra bile, multo magis fieri poteſt à bile æruginoſa. Quod vero attinet ad eryſipelas externum, Galenus cap. 10. libr. de tum. præter nat. inquit, eryſipelas fieri à bile miſta, vel cum ſanguine, vel cum aquoſa ſanie: vt ſi bilis ſit ſincera, non miſta, cum Galeno loco citato, ſit cauſa vlceris, non tumoris. Quare cum in præſentia ſit ſermo de tumore ventriculi, & proinde de tumore interno: ſtatuendum fuerit, bilem concurrere poſſe & ſinceram & miſtam: Si ſincera ſit bilis, eſt flaua bilis, vel etiam ſupra flauam, ſed infra atram: miſta bilis eſt, vel cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate. Hæc de materia bilioſa.

Vbi ſupra.

Pituita. Quoad materiam pituitoſam: Galenus ad hanc reſpiciens, cap. 10. lib. de tum. præter naturam, ſtatuit, vi pituitæ procreari poſſe tumorem duplicem, hoc eſt, œdema, & ſcirrhum. Hi autem tumores inuicem conueniunt, vt ſunt pituitoſi: differunt autem pro vario vitio pituitæ: infra diſcriminis cauſa patebit, cum de vitio ſpeciei loquemur: nunc enim verſamur circa ſpeciem materiæ, non circa vitium. *Melancholia.* Quoad melancholiam: ab hac fit ſcirrhus, cancer, carbunculus: qui tumores, cum prodeant è vario melancholiæ vitio, de hoc ſuo loco dicemus. *Pus.* Quoad materiam purulentam: hæc eſt in cauſa abſceſſus. Hæ ergo ſunt ſpecies materiæ, à qua producuntur tumores. Vnde, ſi ſpecies ſint ſimplices, tumores fiunt ſimplices & exquiſiti: ſi autem ſpecies inuicem miſceantur, fiunt tumores miſti & nothi, verbi gratia ſi tumor fiat à ſolo ſanguine, fit inflammatio, ſi miſceatur cum ſanguine bilis, fit inflammatio eryſipelatodes: ſi pituita fit inflammatio œdematoſa, vel etiam ſcirrhoſa, ſi melancholia, fit inflammatio ſcirrhoſa, cancroſa, vel etiam particeps carbunculi. Hæc de ſpecie materiæ morbificæ.

2. Vitium cauſæ tumoris.

Quantum ad vitium ſpeciei: hoc eſt in ſubſtantia, quantitate, qualitate, & vbi. Quoad *ſubſtantiam*: cum hoc vitium poſitum ſit in putredine: locum habet in inflammatione, in eryſipelate, in cancro, carbunculo, & abſceſſu: nam in inflammatione,

Subſtantiæ vitium.

matione, vt dicitur cap.2.l.de tum.præter nat.sanguis in loco perspiratione priuato ita detinetur, vt putrescat: quare est peccatum in substantia: in erysipelate etiam bilis ita putrescit, vt sit in causa putridæ febris: idem est dicendum de cancro, & de carbunculo: quamuis materia morbifica minus putrescat in cancro non exulcerato, magis in exulcerato cancro, adhuc magis in carbunculo: in abscessu etiam patet, pus esse materiam putridam id est peccantem secundum formam. Vt colligere liceat, tumorem flatulentum, œdema & scirrhum non prodire à materia putrida, nisi sit salsa pituita, quæ potest esse putrida: sed tunc fit œdema nothum, vt sit veluti erysipelas nothum: quemadmodum & casus nothus fit è pituita salsa. Quoad vitium secundum *quantitatem*: hoc vitium est commune omni speciei: nam tumor est magnitudo lædens operationes, quare fit à copiosa materia. Quoad vitium secundum *qualitatem*: hoc vitium perpendendum est & in genere, & in specie. Si in genere: in nulla specie materiæ desideratur: & ratio est: quoniam ventriculi tumor annexam habet intemperiem. Si sermo fiat de vitio secundum qualitatem in specie: varium est vitium, pro varietate speciei: vnde quoad *flatum*: vitium est secundum frigiditatem & crassitiem: si enim vapor sit calidus vel tenuis, non potest colligi ea copia, vt sit causa tumoris: vnde inflatio est tumor cum morbo frigido. Quoad *materiam sanguineam*: cum sit vel sanguis, vel sanguinis ichor: si fuerit sanguis: vitium positũ est in caliditate & humiditate: verum, cũ Gal. c.2.l.de.tum præter nat.calidior euadit sanguis: vt propterea è c.12.de morbo.diff. inflãmatio sit morbus calidus & humidus. Si autem materia sanguinea sit ichor: vitium statui debet, in insigni caliditate & tenuitate, vt accedat ad naturam bilis: vt propterea non modo calefaciat, sed etiam siccet. Hinc Galenus c.1.l.2. ad Glauc.ait, è sanguine efferuescente & tenuiss. fieri erysipelas, quod est tumor calidus & siccus Quoad *bilem*: huius vitium positum est in calore & siccitate vt propterea tumor biliosus sit tumor calidus & siccus. Quoad *pituitam*: esse potest salsedinis vel expers, vel particeps. Si sit expers salsedinis: est pituita frigida, humida: modo tenuis modo crassa. Vnde cum Galeno c.1.l.de tum.præter naturam si tenuis sit pituita, fit œdema: si crassa, fit scirrhus. Hinc œdema est tumor frigidus & humidus, scirrhus autẽ est tumor frigidus & humidus, sed quia accedit ad siccũ, vt

Quant. vitium Qualitatis vitium.

1

2

3

vt colligitur è c.7. & 9.l.5.simpl.Si pituita sit salsa:vitiũ cõsistit in calido & sicco:vt propterea fiat tumor calidus & siccus. Quoad *melancholiam* : cum Galeno c. 2.l. de tum. præter naturam & c.4.l.de atrabile : si melancholia sit expers exustionis,quæ vocatur nigra bilis : ab hac fit tumor scirrhosus, frigidus,siccus,& durus. Verum, cum durities multiplex esse posit:operæpretiũ est vt intelligatur , quot modis tumor durus produci posit. Sciendum igitur cum Galeno c.4.l.5. simpl.duritiem fieri, dum corpus vel sicceſcit , vel concrescit,vel nimium repletur:vt causæ ad duritiem concurrentes esse posint vel simplices,vel coniunctæ. Quoad siccitatem: siccatur corpus validis exercitiis , sole ardente , inedia, febre ardente:& siccari etiam potest corpus à siccantibus medicamentis,citra refrigerationem.Quoad concretionem,seu cõgelationem,congelatur corpus à vehementi frigore. Frigoris autẽ causa multiplex esse potest, vna à foris incidentibus, vt est aer,aqua frigida , medicamenta refrigerantia , quibus quandoque aliqui medici abutuntur in erysipelate : secunda causa est dyscrasia frigida partis:tertia est humor fluens frigidus.Quoad repletionẽ corpus repletur à copioso humore. Quod si causæ duritiei inuicem coniungantur , mista fit durities, v. g.durities fit per exsiccationem & congelationem, si quis laboret in frigore : est enim causa siccans , & causa refrigerans : durities autem fit per repletionem & congelationem , si tumor fiat ab influxu materiæ frigidæ : nam à materia fluente,ratione copiæ, fit repletio:ratione frigiditatis fit congelatio. Si fiat durities per siccationem , congelationem, & repletionem, est tumor, qui producitur à materia copiosa, frigida , & sicca , sicut contingit in scirrho. Si vero materia melancholica sit particeps exustionis:vocatur atrabilis:& huius vitium positum est in calore , siccitate & crassitie : vnde fit tumor qui annexum habet morbũ calidum & siccum. Cæterum admonet Galenus cap.13.l.de tum.p.nat. si contingat,vt hæc materia,seu atrabilis, non ferueat, tumorem fieri cancrosum. Additque cap. 8. si non ferueat , & sit minus acris : vel calida , fieri cancrum non exulceratum : si acrior euadat,produci cancrum exulceratum : & si efferuescat fieri carbunculum. Si autem materia fuerit *purulenta:* fit abscessus : & cum omne pus sit calidum , abscessus est tumor , qui habet coniunctum morbum calidum. Si vitium prepedatur secundum *vbi* ; quoad quietem:semper materia

Motus & quietis vitia.

præter

præter naturam quiescit. Quoad motum:hoc vitium locum habet in tumore,quando materia generatur extra ventriculum:quod vitium desideratur in tumore flatulento, si flatus generetur in ventriculo:desideratur etiam in tumore pituitoso,si pituita generetur in ventriculo: præterea & in abscessu hoc vitium desideratur, si pus generetur in ventriculo:etenim si pus gignatur extra ventriculum,& fluat in vẽtriculum,abscessus non producitur, sed alia mala oriuntur. Et propterea cum motus sit perpendendus in tumore, qui producitur à materia,quæ extra ventriculum generatur: in motu cum sint quatuor,mobile,terminus à quo spatium per quod,& terminus ad quem. Quoad mobile:patet quodnam sit,ex iis quæ de specie diximus. Terminus à quo,potest esse modo totum corpus, modo pars. Totum, si materia in toto corpore colligatur:siue sit sanguis, siue alius humor. Potest esse pars verbi gratia iecur,ratione sanguinis & bilis,& si fuerit melancholia,lien,iecur:si pituita,cerebrũ. Siue autem sit totum siue pars corporis:vtrumq; concurrit in ratione termini à quo,vt ventriculum superet, penes transmissionẽ: & terminus à quo superetur à ventriculo,penes attractionem. Spatium per quod, sunt vasa, & potiss. venæ. Terminus ad quem,est ventriculus:vt vel attrahit,vel suscipit. Attrahit vi caloris vel doloris:suscipit ob intẽperiem vel frigidã,vel humidam,vel frigidam & humidã:suscipit etiam ob raritatem: vt ventriculus ob mollitiem & raritatem facile suscipiat:vbi notandum,raritatem esse vitium natiuum, intemperiẽ esse vitium,tum natiuum,tum ascititium. Hæc de vitio speciei.

3. Causa generans materiam tumoris.

Causa generans materiam morbificam, dirigitur ad flatum,sanguinem,bilem,pituitam,melancholiã,& pus. Quoad *flatum*:cum Aetio,Paulo,Auicenna,cum flatus pro sui generatione requirat materiam è qua, & agens: vitium attinere potest,modo ad agens, modo ad materiam è qua, modo ad vtrumque. Ad agens:dum ventriculi caliditas spectat vel ad calidum innatum imbecillum, vel ad intemperiem ventriculi:vt quamuis cibus non offeratur flatulentus, tamen ob imbecillitatem caliditatis ventriculi,vertatur in flatum. Attinet autem vitium ad materiam,dum ventriculus repletur vel humore pituitoso,vel similibus cibis,id est,vt ait Auic. si cibus sit in quo viget humiditas extranea:etenim,dum etiã est calidus ventriculus, non potest extraneam illam humiditatem resoluere, & propterea in flatum mutatur. Vnde si 1.

ventriculus sit refertus materia flatulenta: si in hanc agat frigidus ventriculus, cum Paulo & Aetio ita agit, vt nullum vaporem efficiat, ob imbecillitatem: nam frigidus ventriculus nec potest attenuare, nec consumere, nec cibum dissoluere. Si autem in materiã flatulentam agat ventriculus non frigidus, sed vehemẽter calidus: generatur flatus nebulosus, verum in pauca quãtitate, vt per vnum vel alterum auctum euacuetur. Quare flatus generatur è materia flatulenta, ab insigni caliditate: at nõ est ita copiosus, vt posit esse in causa tumoris. Cæterum cum Auicen. inflatio fieri etiam potest à materia melancholica: sed tunc est tumor flatulentus coniunctus cum siccitate. Pertinet deniq; vitium simul ad agẽs, & ad materiam è qua: dum calor est debilis, & materia est flatulenta. Quoad *materiam sanguineam:* cum esse posit, vel sanguis, vel ichor sanguinis: quoad sanguinem: patet, copiosum sanguinem generari ex alimento bono, & copiosi succi, à iecore calido & humido. Quoad ichorem: huius materia è qua, est sanguis: agens calor intensior partis, in qua reperitur sanguis. Et ob id scribit Galenus cap. 2. lib. de tum. præter natur. saniem tenuiorem sanguinis, id est ichorem sanguinis, in inflammatione, generari è sanguine vi caliditatis inflammatoriæ, & proinde intensæ. Quoad *bilem:* patet eam generari è cibis biliosis, ab hepate calido & sicco. Quoad *pituitam:* & primum non salsam: hæc generatur è materia frigida & humida, id est è portione cibi frigida & humida: à frigido ventriculo, atque etiam à cerebro. At si pituita sit salsa, cum sit calida: sciendum, quod generetur ab agente tum putredinali, tum non putredinali. Et ob id sciendum cum Philosopho, causam immediatam salsedinis esse vaporem calidum exustum, mistum cum materia aquea. Hic vapor calidus necessario generatur à causa calefaciente: at causa hæc est putredinalis, dum verbi gratia pituita ob putredinem fit salsa: namque calor putrefaciens, agens in pituitam, producit vaporem exustum: qui vt permisceetur cum portione aquea, est in causa salsedinis. Calor autem est non putredinalis, veluti cum pituita fit salsa, ob mistionem salsæ serosæ humiditatis, quæ serosa humiditas reddita est salsa, quia à calore insigni, portio serosæ humiditatis est cõuersa in vaporem exustum, qui mistus cum aquosa humiditate hanc salsam reddit: vt si deinde hæc humiditas serosa salsa, misceatur cum pituita nõ salsa: pituita hæc euadit salsa: veluti, si misceatur aqua salita.

2. (margin, beside "tulenta. Quoad materiam sanguineam")
3. (margin, beside "matoriæ... Quoad bilem")
4. (margin, beside "rari è cibis... Quoad pituitam")

cum

cum iure dulci, ius euadit salsum. Quoad *melancholiam*, ex alibi dictis patet generari à caliditate hepatis: quamuis atrabilis generetur à caliditate intēsiori. Quoad *materiam purulentam*: cum Gal. com. vlt. l. 1. progno. huius generationis gratia supponere oportet, requiri materiam è qua, & agens. Materia è qua, est sanguis dispersus per exiguas partes in loco inflammato: vt cum hic sanguis sit extra venas: non mutetur in substantiam partis: vnde est materia, è qua generatur pus: quare est materia prorsus nec benigna, nec maligna. Agens est calor partis inflammatæ: & est particeps gradus tum caloris naturalis tum caloris præter naturam: vt beneficio gradus naturalis, sanguis coquatur: vi autem gradus caloris præter naturam, putrescat: vt pus sit quiddam mistum, è sanguine partim concocto, partim putrefacto. Hinc pus optimum obtinet partes concoctas plurimas, putrefactas paucas: contra autem se habet, pus pessimum: sicuti mediocre pus, medio modo. Vnde cum portio concocta sit albicans, ad similitudinem partis, sit æqualis, sit læuis: portio autem putrefacta sit fœtida: facile colligere licet, optimum pus esse candidum, æquale, læue, & minime fœtidum, seu exigui fœtoris, vt fiat ab ingenito calido, sed non plane vincente, propter calorem putredinalem, & materiam non prorsus benignam. 5. 6.

Differētia. Si tumor ventriculi perpendatur secundum formam: cum sit magnitudo aucta, cum intemperie, lædens operationes: cum magnitudo aucta sit morbus, lædens operationes: differentia est secundum Magis & Minus. At tumor, vt habet iunctam intemperiem, diuisioni subiicitur: nam intemperies vel est Frigida, vt in tumore flatulento: vel Calida & humida, vt in inflammatione: vel Calida & sicca, vt in erysipelate, in cancro, in carbunculo: vel Frigida & humida, vt in œdemate: vel Frigida & sicca, vt in scirrho, vel Calida, vt in abscessu. Hi autem tumores ita se habent, vt detineant ventriculum vel secundum Totum, vel secundum Partem: 2.
& si secundum partem, vel Internam, vel Externam: Dextram vel Sinistram: Supernam, vel Infernam: Posteriorem, vel Anteriorem. Tandem ita se habet hic tumor, vt ratione efficientis secundum speciem fiat, vel à Vapore, vel à Minera. Si à minera, à materia vel Sanguinea, vel Biliosa, vel Pituitosa, vel Melancholica, vel Purulenta. Et ratione vitij materiæ: dicendum, ratione substantiæ: materiam vel 3.

esse Putridam, vel Non putridam, Ratione quantitatis, in copia Maiori, vel Minori. Ratione qualitatis primæ, materiam esse Calidam, vel Frigidam:& si calida fuerit, esse vel Calidam & humidam, vel Calidam & siccam:& si fuerit frigida, esse vel Frigidam & humidam, vel Frigidam & siccā. Ratione secundæ qualitatis, statuendum, esse vel Crassam vel Tenuem. Ratione quietis, dicendum, Magis vel Minus quiescere. Ratione motus: vt mouetur à termino à quo: mouetur vel à Toto, vel à Parte: ratione termini ad quem: vt ventriculus vel Attrahit, vel Suscipit. Et postremo, ratione causæ generantis, dicendum: vt materia morbifica est varia, ita diuersam esse causam generantem, prout vitium dependet è Parte vel Materiæ, vel Agentis, vel Vtriusque.

Signa. 1. Differentia à forma.

Facilime sensus tensionis manifestat ventriculi tumorem in genere: quamuis vix percipiatur in œdemate. Verū cum tumor possit esse modo maior, modo minor; cognoscetis, è vehementia & remissione symptomatum. Verbi gratia, si remissa sint symptomata, tumor indicatur paruus. Vtrum autem cum magnitudine morbosa sit coniunctus morbus vel calidus, vel frigidus, vel etiam alius morbus: cognoscitur potissimum è cognitione differentiarum, quæ capiuntur à causa efficiente: verbi gratia, dum cognoscimus tumorem fieri à sanguine: patet etiam cum magnitudine coniunctum esse morbum calidum & humidum.

2. Differentia à subiecto

Verum si afficiatur totus ventriculus: sensus vel dolorificus, vel grauitatis, cruciabit secundum omnes partes: vt, quomodocumque decumbat æger, noxam percipiat. At si tumor fuerit in parte, & quidem interna: cognoscitur è dolore, si asperior euadet, dum cibus ingeritur, & dum cibus concoquitur. Ratio est: quia dum cibus assumitur, per fibras rectas attrahitur, vt eo tempore tunica interna agitetur: cum ergo dolor per quietem mitescat, per motum exacerbetur: & cum laboret tunica interna ventriculi in descensu cibi, ideo hoc tempore dolor intenditur. Et similiter dum cibus concoquitur, cum cibus internam tunicam tangat, sua copia, & quandoque etiam qualitate est in causa, vt tumor validius soluat continuum. Si autem afficiatur ventriculus secundum partem externam: cognoscitur, si post cibi concoctionem dolor augetur: & ratio est: quia post cibi cōcoctionem cibus ventriculum egreditur, vnde descendit in intestina, in mesenterium, vt in his partibus aliquantisper cibus

con

concoctus detineatur: vnde dum cibus egreditur ventriculum, cum expellatur per fibras transuersas, quæ sunt insertæ in tunica externa: dolor in hoc egressu augetur: dum autem cibus in intestinis detinetur, & in mesenterio, similiter intẽditur dolor; quia cibus ventriculum secundum tunicam externam comprimit: sed præterea & vapor, si acris sit, si post cibum concoctum petat ventriculum, est etiam in causa, vt dolor augeatur. Si autem tumor occupet ventriculum secundum partem dextram, vel sinistram: cognoscitur facilime è sede doloris. Similiter, si afficiatur ventriculus, secundum partem infernam vel supernam. Et, cæteris paribus, si tumor est in parte superna, dolor est acerbior: quia pars superior, quæ est exquisitioris sensus. Præterea cum affici possit ventriculus, secundum partem anteriorem, vel posteriorem: tumorem esse in parte anteriore, tactu deprehendi potest, vt signis non sit opus: si tumor sit in parte posteriori: si malum in posteriori parte pertineat potius ad externam tunicam, cognoscitur, quia æger peius habet, dum supinus decumbit: si autem tumor in parte posteriori spectet potius ad internas partes, cognoscitur, quia æger peius habet, dum pronus decumbit, quia molestior est ille decubitus, per quam pars affecta magis comprimitur.

Quoad differentias, quæ sumuntur à causa efficiente; oportet cognoscere causæ morbificæ speciem, vitiũ & causam generantem. Quoad speciem, cum sit materia flatulenta, sanguinea, biliosa, pituitosa, melancholica, & purulenta: Flatulenta indicatur è dolore extensiuo, citra sensum grauitatis: & præterea tangenti apparet ventriculus instar tympani: ventriculus item calidus ad tactum non deprehenditur: nec febris necessario subsequitur: adhæc iuuant, quæ discutiunt flatus: & causæ sunt prægressæ, à quibus possunt flatus generari. Vtrum autem materia sit, vel sanguinea, vel biliosa, vel pituitosa, vel melancholica: cognoscitur è signis, de quibus diximus in sermone de intemperie ventriculi cũ materia. Sequuntur signa indicantia materiam purulentam, vt sunt, prægressa inflammatio, in qua, cum symptomata remitti deberent, intenduntur potius; quoniam scilicet sanguis non resoluitur, sed mutatur in pus: in puris autem generatione dolores & febres, & proinde symptomata augentur. Quoad vitij cognitionem: & primum vitij in substantia: Si materia, verbi gratia, est putrida: indicatur è febre, & reliquis

3. Differentia à causa effic.

Speciei signa.

Vitij signa.

cognoscitur ex aliqua cohibita euacuatione, ope cuius to-
tum prius euacuabatur, verbi gratia. si aliquis sit consue-
tus vacuare sanguinem per nares, & supprimatur hæc va-
cuatio, & subsequatur inflammatio: statuendum est moueri
à toto. Pars autem in ratione termini à quo, indicabitur è si-
gnis indicantibus huius vel illius partis vitium, verbi gratia,
si tumor oriatur post capitis grauitatem, post suppressam ca-
pitis vacuationem, vel per os, vel per nares: iudicandum est,
terminum à quo esse cerebrum: & sic de reliquis. Quoad *Signa cau-*
causam generantem: cum causa concurrens ad generationē, *sæ generã-*
sit materia è qua, & sit agens: Si vitium attineat ad materiam *tis.*
è qua: indicabitur è victu præcedenti: verbi gratia, è cibis
prægressis flatulentis, indicatur tumorem flatulentum ge-
nerari à materia è qua. Si vitiũ pertineat ad agens: cognos-
citur à mala dispositione alicuius partis: verbi gratia, si ven-
triculi tumor sequatur frigiditatem & humiditatem cerebri,
facile poteritis iudicare, vitium non pertinere ad materiam è
qua, sed ad agens, id est, ad intemperiem frigidam & humi-
dam cerebri. Quod si contingat vt fiat tumor: posteaquam
prægressus est victus malus, & sint signa imbecillitatis ali-
cuius partis: dubio procul statuendum, vitium attinere non
modo ad materiam è qua, sed etiam ad agens. Et quod di-
ctũ est de cerebro, deque ventriculo: dicendum est de quali-
bet alia parte v. gr. si sint signa calidioris iecinoris, & sit, ver-
bi gratia, erysipelas: facile iudicare poteritis, causã generan-
tem attinere ad iecur, ad hoc determinatum agens. Quod si
patiens, præter iecoris caliditatem sit vsus cibis biliosis:
etiam leui negotio cognoscetis, vitium ratione generan-
tis pertinere ad vtrumque.

Præsidia non sumuntur à forma, quatenus hæc constitui- *Indicatio-*
tur in magnitudine aucta, quæ non indicat vtile: Sed intem- *nes.*
peries indicat per contrarium alterans. Quoad subiectum: 1.
cum sit ventriculus: quid indicet: & quid requirat, proposui- 2.
mus in sermone de intemperie ventriculi. Materia autem 3.
morbifica indicat. Si enim perpendatur species, nihil aliud *Indicatio è*
indicat, quam remedium determinatum: verbi gratia, *specie.*
si materia sit sanguis, & ratione quantitatis opus sit eua-
cuare, ratione caliditatis, refrigerare, habetis remedium va-
cuans, remedium refrigerans: sed neutrum est determina-
tum: euadit autem determinatum ratione speciei: quia ra-
tione sanguinis, remedium vacuans determinatur ad

sanguinem: refrigerans determinatur ad sanguinem. Quoad materiæ morbificæ vitium: si ad substantiam spectes: indicat eradicens: huiusmodi est materia flatulenta, putrida, & purulenta. Si vitium in quantitate: oritur indicatio minuendi. Modi autem minutionis plures esse possunt: fit enim minutio sensibiliter, vel insensibiliter. Insensibilis minutio fit per modum repercussionis, resolutionis, vel exsiccationis: quemadmodum locum habet in œdemate, teste Galeno cap. 3. lib. 2. ad Glauc. Si vitium pertineat ad qualitatem: hoc vitium perpendendum est secundum qualitatem primam, vel secundam. Quoad qualitatem primam: oportet per contrarium alterare: verbi gratia in tumore à flatu, oportet calefacere: in inflammatione refrigerare: in œdemate ac scirrho calefacere. Quoad secundam qualitatem: materia crassa attenuanda, tenuis, si fluxa est, non debet incrassari. Quæri autem potest, quid statuendum sit de duritie, & de indicationibus ratione scirrhi? Sciendum igitur cum Galeno cap. 4. libr. simpl. cum tumor durus fiat à materia dura, propterea indicari præsidium emolliens: sed cum hoc præsidium emolliens sit nimis genericum: ideo subdit Galenus, cum vna non sit induratorum essentia, sed triplex, ob id non vnicam esse medelam. Cum autem induratorum triplex natura in eo posita sit, quod materia morbifica peccat copia, frigiditate, & siccitate: ideo oportet causa tumoris duris euacuare, calefacere, humectare: vt hæc sint præsidia emollientia. Quamuis Galenus dicat loc. à medicis proprie vocari præsidium emolliens, quod dirigitur ad duritiem, quæ fit à frigiditate: &, si fiat durities à siccitate, nuncupari humectans: si à copia, vacuans: non autem emolliens. Sed de nominibus nihil erimus soliciti. Ad rem. In scirrho ratione materiæ duræ, oportet emollire: quare euacuare, calefacere, humectare. Quoad vitium, attinens ad vbi: hoc pertinet ad quietem, & motum. Ratione quietis, nihil ex vsu indicari potest. Quoad motum: indicatur remedium retrahens ad partes alias, à ventriculo. Quoad causam generantem: variæ sunt hauriendæ indicationes, vt varia esse potest causa generans: verbi gratia si causa generans sit immoderata iecoris caliditas, oritur indicatio refrigerandi, &c. Cæterum quædam monebimus circa causam generantem purulentam materiam, in abscessibus. Hæc ergo postulat præsidiũ in inflãmatione, si metuitur ne hæc degeneret in abscessum

Indicationes à vitio.

Indicationes à causa generãte.

De præsidio abscessuum: & vnde Suppurantia indicentur.

abſceſſum:nã ſi fiat inflammatio, quæ citra abſceſſum poſsit terminari:non eſt cogitandũ de præſidio reſpiciente cauſam generantẽ pus. Si igitur inflammatio in pus & in abſceſſum mutetur:ſtudendum eſt vnice vt ſanguis in bonum pus mutetur. Licet enim ſuppuratio non ſit vera concoctio propterea quod pus etiã optimum, nec indiuiduũ, nec ſpeciẽ ſeruat: eſt tamen puris generatio maturitas quædam putreſcentis ſanguinis,& hinc quoque concoctio,ſed metaphorica:in qua portio benigna requiritur ſanguinis,quantum fieri poteſt,& requiritur etiam calor naturalis Cum igitur expediat,vt pus generetur,ſed bonum, quantum fieri poteſt: iccirco ad duo reſpicere oportet:nimirum ad ſanguinem, vt habeat rationẽ materiæ è qua:& ad calorem naturalem, vt habet rationem agentis. Quoad ſanguinem, cum à benignitate recedat, vt putreſcit:& quanto magis putreſcit, tanto magis recedat à naturali ſtatu: iccirco ne putreſcat, oritur indicatio refrigerandi & ſiccandi:cum putredo vigeat, vi caliditatis & humiditatis. Cæterum,cum ſanguis putreſcens quandoque ad frigidum vergere poſsit:ideo oritur indicatio calefaciendi. Si contingat, vt ſit craſsior:oritur indicatio attenuandi: ſi tenüior:incraſſandi,vt bonum generetur pus. Quoad agens:cũ ſit calor naturalis,qui turbatur & offenditur in ſuppuratione à calore extraneo: ideo in puris generatione indicationes ſunt capiendæ,à calore tum extraneo,tum naturali. Vnde ratione caloris extranei,oritur indicatio refrigerandi: ratione autem caloris naturalis,hic ſeruandus eſt,ſecundum ſubſtantiam,ſeu quantitatẽ & qualitatem. Et cum caloris naturalis ſubſtantia ſit vaporoſa,qualitas ſit caliditas: ratione ſubſtantiæ indicatur præſidium vaporoſum:ratione caliditatis indicatur præſidium calidum,in eodem caliditatis gradu, in quo eſt pars,in qua debet fieri ſuppuratio. Et quia hæc dicta ſunt magni momenti:non fuerit præter rationem, vtrumque dictum probare Galeni teſtimonio. Et primum, quoad præſidium vaporoſum:hoc inſinuauit Galenus,cap.4.lib. 5. ſimpl. (*vbi mirari ſubit, quomodo hæc Galeni loca intelligant; qui ſtatuunt non eſſe differentiam inter calidum inſitum, & temperiem.*) Galenus ait,cataplaſma è triticea farina confectum in natura temperata calorem non alterare, ſed tantum in ſubſtantiam agere:vnde cap.5.ſubdit,catellos,ventriculo impoſitos, calorem ſecundum ſubſtantiam & copiam augere, non ſecundum qualitatem:vt cap.7.concludat,medicamentum pus

mouens, ad differentiam emollientis, quantitatem potius quam qualitatem augere: & propterea medicamentum pus mouens, quantitate potius quam qualitate agere. Et fundamentum est: nam calidum innatum secundum substantiam assiduo dissipatur: permanet autem idem caliditatis gradus, nisi aliquod extrinsecus occurrat: vnde pus mouens, cum sit calidum in eodem gradu, in quo est calor: caloris qualitas nō mutatur: & cum idem seruetur caliditatis gradus, calor naturalis secundum qualitatem non patitur. Hinc medicamentum pus mouens, quamuis tenuitate sua calefaciat: non dicitur tamen agere, quia non mutat caliditatem caloris naturalis, sed eam seruat. Verum cum pus mouens sit calidum & humidum, & proinde obtineat substantiam quæ prompte euaporat: ideo medicamentum suppurans habet substantiam vaporosam similem substantiæ calidi innati: vt propterea substantia calidi innati augeatur à vapore, seu à substantiâ vaporosa, prodeunte à suppurantibus. Proinde cum calidum mutetur secundum substantiam, & augeatur beneficio suppurantium: secundum hāc rationē patitur calidum innatum secundum substantiam, id est, secundum quantitatem: ideóque sicuti calidum innatum secūdum substātiam absumitur, ita operæpretiū est vt reparetur. Et, cum hæc sit vis medicamenti suppurantis, vt augeat caloris quantitatē, non qualitatem: iure Gal. dixit, suppurans agere nō qualitate, sed quantitate. Ex his igitur colligi potest, satis differre suppuratorium ab emolliente. Sed Gal. c. 2. l. 5. simpl. ait, pus mouens esse calidum & humidum: & hac ratione fieri, vt corporis humiditas secundum substantiam cōsumatur, vt astrictione sit opus: & concludit Galenus, medicamenta suppurantia, nec substantiam absumere, nec augere. Propterea, cum è Galeno suppurantia modo augeant substantiam calidi innati, modo imminuant, modo nec augeant, nec imminuant: ideo vt intelligatis Galenum, sciendum, humiditatem in corpore exsistentem bifariam considerari posse: altero modo, vt pertinet ad partes similares, siue sit humiditas rorida, siue sit humiditas apposita: deinde consideratur humiditas, vt pertinet non ad partes viuentes, sed ad calidum insitum. (*Calidum insitum aliud est à temperamento: crasis enim pertinet ad partes similares, seu viuentes: calidum innatum est quid extra partes viuentes: ideoque calidum insitum obtinet humiditatem, quæ est alia ab humiditate partium viuentium.*) His cognitis,

 satisfa

satisfacientes difficultati, dicimus: si primo modo sumatur humiditas, vt pertinet ad partes similares: hæc non augetur à suppurantibus: Si autem secundo modo sumatur humiditas, scilicet vt attinet ad calidum innatum: secundum hanc rationem pus mouens potest augere substantiam calidi innati: & ita est intelligendus Galenus cap. 5. Hæc solutio est Galeni cap. 4. lib. 5. simplic. vbi ait, pus mouens naturales partis humiditates, nec augere, nec minuere: sed augere naturalis caloris humiditatem, non partis. Hactenus igitur locuti sumus de præsidio vaporoso. Quoad præsidium calefaciens: indicatur hoc à calido insito: quod vt seruetur, suppurans postulat in eodem caliditatis gradu, in quo est calidum innatum. Hæc veritas confirmatur Galeni testimonio: ait enim cap. 2. lib. 5. simpl. pus mouens esse ita calidum & humidum, vt caliditatem producat similem corpori. Et addit cap. 5. pus mouẽs, obtinere crasin æqualem: vt vim habeat potius conseruandi, quam alterandi partes, in quibus fit suppuratio: vt in suppuratione augeatur humiditas, & calor conseruetur. Cæterum animaduertere oportet, non adesse materiam, quæ possit & substantiam augere, atque etiam calorem conseruare, nisi omnia asint, quæ adiumentum præstent: vt si verbi gratia sanguis, qui debet mutari in pus, iusto sit humidior, & caro sit contusa. Propterea in phlegmone, dum animus est pus generare: ratione sanguinis, si contingat vt sit vitiosus, per contrarium corrigendus, calor extraneus remittendus, & refrigerandus: opus etiam est augere substantiam caloris naturalis, & seruare temperiem. Sed dubitatio oritur: siquidem quispiam suspicari posset, nos fuisse diminutos. Nam Galenus cap. 8. lib. 5. simpl. ait, medicamentum suppuratorium opus esse, vt sit emplasticum, viscidum: & rationem reddit, inquiens: cum pori nostri corporis debeant occludi, vt halituosus spiritus includatur: opus esse, vt pus mouens sit viscidum. Nihil autem nos de visciditate diximus? Responsio facilis est: etenim verum est, ad suppurationem celebrandum opus esse præsidio, donato caliditate simili, cum caliditate corporis, & vaporosa substantia, & præterea opus esse, vt sit emplasticum. Verum hoc præsidium ita se habet, vt ea ratione qua proponitur calidum, dirigatur in qualitatem caloris, id est, indicatur à qualitate caloris: vt vaporosum, dirigatur in substantiam caloris, id est, indicatur à substantia caloris. At viscidum, nõ dirigitur in calidũ innatũ:

quia

quia si dirigeretur, doctrina nostra fuisset diminuta: dirigitur ergo in medicamentum pus mouens, quod est calidum, humidum, vaporosum: & propterea, vt est tenue, cum huius causa vim habeat nocendi, eget correctione, & proinde mistione viscidi medicamenti: nisi contingat, vt medicamentum pus mouens sit etiam viscidum, quemadmodum est triticea farina: at si verbi gratia vsurpetur aqua dulcis: optimum est permiscere oleum, vt corrigatur aquæ tenuitas: & medicamentum fiat calidum: vaporosum, & emplasticum. Verum cum hæc doctrina pertineat ad methodum medicamentorum: ideó de præsidio hoc plastico rationabiliter in sermone de indicationibus nihil à nobis dictum fuit.

Prognostica in genere. Tumor ventriculi est malum insignis momenti: nam necessario adest vehementia & essentiæ, & dignitatis. Essentiæ quidem adest vehementia: nam dum tumor lædit operationes, vt non habeat rationem symptomatis, sed morbi: dubio procul est magnus recessus à naturali statu: quare insignis vehementia essentiæ. Et præterea intenditur vehementia essentiæ: quoniam in ventriculi tumore, de quo loquimur, quæ sunt præter naturam, sunt plura: siquidem annexa est intemperies: est enim morbus in magnitudine aucta, cum intemperie. Dignitatis adest vehementia: nam afficitur ventriculus, qui ducere potest in consensum præcipua viscera: & cum Gal. c. 17. lib. 11. meth. instar hepatis alimentum concoquit pro toto corpore: vt in tumore tum iecoris, tum ventriculi, opus sit tenuiori cibo quam in aliis tumoribus. Vnde Gal. c. 5. l. 10. meth. loquens de ventriculi inflammatione, ait: vitium esse mortiferũ, his patientibus, qui imbecillas obtinẽt vires: nam inflammatio prohibet alimentum, quo tamẽ eget virtus debilis. Adhæc vehementia dignitatis intenditur, cum hoc vitiũ spectet ad intemperiem: quoniam cum Gal. c. 12. l. 7. meth, etiam temperies dignitatem sibi vehementem vendicat. Concludendum ergo tumorem ventriculi non exigui esse momenti. Sed pro vi differẽtiarum periculum intenditur.

Prognostic. à forma. Quoad differentias ratione formæ, cum sit magnitudo aucta cum intemperie: quoad vehemẽtiam essentiæ, ratione magnitudinis auctæ: vt magnitudo est vel magis, vel minus aucta, ita intenditur & minuitur periculũ. Ratione autẽ intemperiei: quid possit intemperies, diximus in serm. de intemperie ventriculi.

Subiectio. Quoad vehementiam dignitatis: est summa vehementia, si afficiatur totus ventriculus: remissior

vehemen

vehementia, si afficiatur secũdum partem. Et quoad partem, est remissior dignitatis vehementia, si afficiatur ventriculus secundum partem externam. Quoad internam: remissior est vehementia dignitatis, si afficiatur ventriculus secũdum partem infernam, nam minus imminet vehementia facultatis. Quoad differentias quæ sumuntur ab efficiente, primũ varia est vis, pro varietate speciei, pro discrimine vitij, pro diuersitate causæ generantis. Declaro, sed posthabita vehemẽtia dignitatis: idem enim dicẽdum esset, quod modo est propositum. Quoad speciem: cum sit flatus, sanguis, bilis, pituita, melancholia, & pus: notandum, flatum magis recedere à naturali statu, quam recedat sanguis: minus tamen periculosum esse tumorem flatulentum, quam sit tumor inflammatorius: ratio est, quia licet vehementia essentiæ sit intensior in flatu, quam in sanguine, vt hæ materiæ secundum speciem perpenduntur: tamen si inuicem cõferantur penes vitia, cum sanguinis vitium sit vehementius vitio flatus, propterea statuendum, tumorem flatulentum esse minus periculosum. Quoad mineram: malum est mitius, si fiat à sanguine, quam si fiat vel ab ichore sanguinis, vel à bile, siue flaua, siue atra. Vt, si seruetur paritas, minoris discriminis sit inflammatio, quam erysipelas, cancer, carbunculus: nam horum tumorum materiæ magis recedunt, quam recedat sanguis. Si autem materia sit vel pituitosa, vel melancholica: sunt materiæ quæ secundum speciem magis recedunt à natura, quam sanguis: natura enim posita est in calido & humido, qualis est sanguis: pituita autem est frigida & humida: melancholia frigida & sicca: interim tamen inflammatio est magis periculosa œdemate & scirrho: nam sanguis est maioris actiuitatis, vt immineat vehementia facultatis. Quare vehementia essentiæ, prodiens à materia specifica, prout recedit à naturali statu: & præterea vehementia facultatis, prodiens à causa specifica: ita se habent, vt necessarium sit statuere, maius esse discrimen, dum adest maior actiuitas: & hinc fit, œdema & scirrhum, cum pendeant à specie magis recedente à naturali statu, sed exiguæ actiuitatis, tumores esse minus periculosos, quamuis longiori tempore possint expugnari. Si inuicem conferantur pituita & melancholia, statuendum est, melancholiam magis recedere à natura, nec minoris esse actiuitatis: & proinde scirrhum esse magis periculosum œdemate.

A causa efficiente.

Speciei.

Tandem

Tandem si materia sit purulenta: huius vehementia, si dirigatur ad speciem, est satis insignis: siquidem pus etiam óptimum est à toto genere præter naturam, & propterea minatur vehementiam facultatis: nec præter rationem, quoniam est malum, quod sequitur inflammationem, vi cuius facultas reddita est debilis: & præterea non est materia purulenta exiguæ actiuitatis, cum producat vlcus. Quod si perpendatur materiæ vitium, & primo secundum substantiam: si materia sit putrida, malum est magis periculosum, nam magis recedit à natura: & propterea quo putredo est insignior, eo etiam tumor est periculosior. Iccirco recte statui potest, inflammationem, erysipelas, cancrum, carbunculum, abscessum, esse vitia admodum periculosa: atque prout hęc mala pendent à materia insigniter putrescente, fit etiam vt magis hi tumores periculosi euadant: quoniam vehementiæ insigni essentiæ additur vehementia facultatis. Secundum quantitatem vitium quo maius est, ita etiam augetur periculum: vnde Galenus cap. 9. lib. de tumor. præter naturam dicit: dum magna est inflammatio, imminere gangrænam, & hinc sphacelum, & mortem: ratio est, quoniam in gangræna membrum corrumpitur solum secundum partem, in sphacelo secundum totum. Notandum autem oriri hæc incommoda, cum Galeno cap. 9. libr. 2. ad Glaucon. propterea quod gangræna fit è magna inflammatione, & hinc è copioso admodum sanguine, vnde sanguis ita abundat, vt arteriæ ex angustia loci non posint attolli: quo fit vt adimatur trańspiratio: adepmta autem transpiratione calor insitus suffocatur, & materia inflammationis malignior euadit, hincque vis impertitur cordi, & sequitur mors.

Prognostica viij.

Si prognosticum capiatur à materia, vt peccat secundum qualitatem: primum, quoad caliditatem & frigiditatem, statuendum est, vitium esse magis periculosum secundum caliditatem, quam secundum frigiditatem: ratio est: nam vbi viget caliditas, est contrarietas inter indicationes: quæ contrarietas non adeest, dum materia peccat frigiditate: & propterea dum viget caliditas, vehementia essentiæ est insignior. Hoc confirmatur: nam dum materia caliditate peccat, resoluentia materiam, vt calida, caliditatem inteodunt: in tumore autem frigido, resoluentia, quatenus calida, frigiditatem remittunt. Et si inuicem conferantur tumores calidi: quo materia erit calidior, malum erit magis periculosum:

losum: vnde erysipelas est malum magis periculosum, quam inflammatio: quoniam in erysipelate caliditas est intentior. Idem est statuendum de materia frigida, Quoad materiam, vt est vel crassa, vel tenuis: crassa est periculosior: vnde scirrhus est vitium periculosius, quam œdema: & propterea carbunculus, cum producatur à materia & vehementer calida, & crassa: ob id hominem citius interficit, quam cancer. Quoad vitium secundum quietem: sicuti materia magis quiescit, ita vitium est magis periculosum: vnde flatus facilius superatur, difficilius tumor œdematosus, adhuc difficilius tumor scirrhosus: quoniam in scirrho materia pertinacissime quiescit. Quoad motum: pro varietate & termini à quo, & termini ad quem, varie prognosticandum. Ergo, si moueatur materia à termino à quo principali, vt à cerebro, & eo ipso vehementer affecto: & ventriculus in ratione termini ad quem, potius suscipiat, quàm attrahat: malum erit periculosius: si contra, minus periculosum. Quoad caussam generantem: si vitium attineat solum ad materiam è qua: tumor facile superari potest. Excipitur autem abscessus. Hac enim ratione in tumore flatulento, si fiat è cibis flatulentis: in erysipelate, si bilis fiat è cibis biliosis: bona est salutis spes: at si in abscessu sanguis sit vehementer putrefactus: tunc, quamuis vitium sit solum ratione materiæ, tamen vitium est periculosum: quoniam è sanguine vehementer putrefacto generatur pus, quod pessimum est: & propterea vehementia adest secundum essentiam. Quoad agens: cum sit dyscrasia partis, & præterea sit etiam partis calor naturalis: dubio procul periculosior est tumor, si intemperies est admodum intensa, & calor naturalis imbecillis: siquidem adest admodum insignis vehementia essentiæ: contra statuendum, si intemperies sit remissior: si calor naturalis minus imbecillis.

Prognostica se generantis.

Ratione euentus: quomodo futurus sit ad bonum, vel malum, diximus: vtrum autem cito vel tarde sit futurus: huius cognitio desumitur à materia, & intemperie. Quoad materiam: sicuti materia modo velocius, modo tardius mouetur: ita etiam indicat de euentu. Quare in tumore frigido tardus euentus, quoniam materia tarde mouetur: quemadmodum in œdemate, in scirrho, ad differentiam inflammationis, & erysipelatis. Quoad intemperiem: prout intemperies est

Euentus qualis & quãdo sperandus.

est maioris resistentiæ: ita est causa tardioris euentus: quemadmodum est intemperies in habitu ad differentiam intemperiei in habitudine.

De Curatione.

Cheirurgia Sanguinis vacuatio. Quoad materiam cheirurgicam: hæc dirigi potest, vel ad Sanguinem, vel ad Alias materias. Si dirigatur ad sanguinem: patet probari venæ sectionem, hirudines, cucurbitulas, quotiescunque vitium est in sanguine. Quare cum in tumore calido vix fieri possit, vt non peccet sanguis: idcirco in tumoribus calidis, propositas materias vsurpabimus. Excipitur tumor calidus purulentus. Nam cum hic tumor purulentus, id est, abscessus, sequatur inflammationem: & rationi consonum sit, venam fuisse sectam, causa inflammationis: & vires esse debiles: non præter rationem est desistendum à vacuantibus sanguinem in abscessu. Cæterum, quoad tumores frigidos, id est, inflammationem, œdema, & scirrhum: in his cum generetur chylus pituitosus, vi cuius fit, sanguinem potius deficere: propterea in tumoribus frigidis non est sanguis vacuandus. Hæc de cheirurgia, vt respicit sanguinem; vsus ex alibi propositis patet. *Aliorum humorum vacuatio.* Quoad cheirurgiam, vt respicit alias materias à sanguine: materiæ hæ morbificæ vel Fluunt, vel sunt Fluxæ. Si fluant: probantur fonticuli, & potissimum in tumoribus frigidis. Si *Pus vt educendum.* autem materiæ sint fluxæ: materia cheirurgica probatur in abscessu, & in tumore flatulento. Declaro: quoad abscessum, quandoque ad ferrum confugiendum: non tamen in omni abscessu. Vnde Galenus ait, cap. 5. lib. 13. meth. Si pus notabile in suppurante particula sit contentum, non expedit, quod nonnulli faciunt, protinus incidere: sed digerentibus est procedendum. At si contingat puris copiam non posse superari à medicamentis, oportet secare: nam oportet pus egredi, quod digestioni non cedit. Dicit autem Galenus loco citato secandum esse, vbi pus notatur editissimum: nam ibi cutis est tenuissima: & probat Galenus sectionem non magnam, quæ myrti folia imitetur: in qua incisione, cum longitudo sit maior latitudine, obiter admonet Galen. in abscessu inguinum longitudinem per transuersum esse ducendam, non autem per membri rectitudinem. E quibus verbis colligēdum: primum, cum pus vacuari possit, & insensibiliter, & sensibiliter: tutius esse insensibiliter euacuare.

Verum,

Verum, si puris copia vrgeat, necessarium esse sensibiliter euacuare. Secundo colligendum: cum materia quæ euacuatur sensibiliter, sit tum medicamentis, tum materia cheirurgica sensibiliter vacuanda: quoad medicaméta, deinceps proponenda, hæc probantur, dum abscessus attinet ad partem internam. Quoad ferrum: ad hoc confugiendum, dum abscessus extra vergit: incisioque vtilis est eo loci, vbi pus est magis imminens: ibi enim tenuior cutis est. His verbis Gal. respicit ad *vbi agendum*, ratione ferri: nam cum vbi agendum indicetur à subsistentia secundum regioné ventriculi: quemadmodū sectio ratione materiæ morbificæ opportunior est in regione attinente ad ventriculum: expedit tamen causa virtutis, non indifferenter secare, sed incidere partem, cuius sectionem melius sustinet virtus: hæc auté pars est tenuior quam cognoscimus ex eminentia puris. Præterea notandū, cum Galenus dixit, probari sectionem ad similitudinem foliorum myrti: proponere Galenum sectionis *modum*, qui est extra methodum medendi, & attinet ad doctrinam materiæ cheirurgicæ. Et ideo extra methodum medendi datur non tantum methodus medicamentorum, & alimentorum, sed etiam materiæ cheirurgicæ. Ratione flatulenti tumoris: si dolor vrgeat, (cap. 6. lib. 2. ad Glau.) magna cucurbitula, cum copiosa flamma applicanda, vbi est flatus. *Flatuum vacuatio.*

Non loquar de communibus medicamentis: de his enim dixi in cephalalgia, & dyscrasia ventriculi: & quæ desiderantur, proponētur in doctrina de febribus. In præsentia autem oportet respicere ad medicamenta, quæ diriguntur ad materiam tumoris. Et in genere ratione cuiusque materiæ debent esse medicamenta euacuantia: causa abscessus etiam pus mouentia. Et præterea si perpendamus medicamenta causa abscessus: sunt vacuantia insensibiliter: dum materiam vel intro pellunt, vel foras euacuant, vel siccando absumunt. De his ergo dicendum: vt constet in quibus tumoribus hæc medicamenta sint vsurpanda: & quæ magis in vno, quam in alio. Reprimentia dimittenda sunt in tumore flatulento, in œdemate, in scirrho, in abscessu: nam horum tumorum materiæ, reprimentibus non cedunt, sed vi reprimentium magis contumaces euadunt. Probantur autem in inflammatione, in erysipelate, cancro, carbunculo. Verum in tumore calidiore reprimentia sint magis efficacia. Atque in omni tumore notandum, è cap. 20. lib. 13. metho. dum medicamenta *Pharmaceia: ad materiam tumoris.* *1. Reprimentia.* *Cautio, de reprimentibus vitriolatis & acribus.*

exhibentur, *abstinendum esse à chalcantho, misy, sory, &c.* quibus vis corrumpens est mista. Exhibet autem Galenus c.6.l.5.metho.nam in sputo sanguinis ex erosione probat pastillos Andronios, qui conficiuntur è chalcantho. Sciendum chalcanthum, & alia id genus medicamenta, bifariam accipi posse:vel vt astringunt,vel vt siccant. Si capiantur ea ratione, qua astringunt, & habent vim reprimendi:non sunt medicamenta hæc è chalcantho exhibenda: ratio est, quia non caremus medicamentis aliis, quæ sunt amica naturæ, quæ reprimere & ipsa valeant ad similitudinem chalcanthi:verbi gratia, balaustium, hypocistis, quæ non minus astringunt, quam chalcanthum,& propterea non debemus vti chalcantho,cum alia sint medicamenta tutiora, æque astringentia. Si sumantur vitriolata,vt habent vim siccandi: his medicamentis quandoque vti cogimur: dum scilicet celerrime est exsiccandum, quemadmodum in profusione sanguinis, è materia erodente: nam si ilico occurramus, nisi quamprimum materia illa abradens absumatur & exsiccetur, nulla relinquitur salutis spes:& potissimum medicamento è chalcantho vti cogimur:quoniam desiderantur alia medicamenta amica, quæ ita siccent, quemadmodum pastilli è chalcantho confecti. Sed ad rem redeamus:cum in tumore ventriculi opus sit vti reprimentibus, modo intensioribus, modo remissioribus, vt tumoris materia, est vel magis, vel minus calida:primum, si tumoris materia ab insigni feruore recedat, id est, si non sit admodum calida:probatur medicamentum confectum *è mentha, mastiche, absinthio, & mina cydoniorum simplici.* Si calidior sit materia:probatur medicamentum confectum *è rosis, santalis, è caphura, è cydoniis, è myrto, granatis, & succo immaturo vel limonis, vel citri, atque omphacio.*

Materia reprimentium.

Vsus reprimentium.

Quoad rectam horum medicamentorum administrationem: in primis quoad *quantum agendum:* cum reprimentia possint esse vel minus, vel magis frigida: præterea possint administrari & intus,& extra: quoad minus frigida, & quæ potius assumuntur, seu intus administrantur, hoc præscribi potest: *℞. pulueris menthæ, mastiches, absinthij pontici ana ℈ xv. cum mina cydoniorum simplici, fiant, pilulæ, Num. v. & omnes exhibeantur.* Si autem medicamentum est applicandum, hoc modo præscribetur: *℞. olei rosat. completi, mastichini, de absinthio ana ℥ ß. pulueris mastichis, nucum cupressi, specierum dia-*

rhod.

rhod. Abb. ℥ vij. ceræ lotæ in vino tenui ʒ ij. Misce, fiat linimentum. Animaduertetis in hoc medicamento reprimente imponi ceram, lotam non vino crasso, sed tenui, vt sit vehiculum reprimentium. Quoad reprimentia frigidiora, & primum si exhibeantur: ℞. *pulueris rosarum rub. coralliorum rubrorum, santalorum rub. ana ℈ ß. caphuræ ℥ v. cum omphacio, vel vino granatorum, vel succo cydoniorum, fiant pilulæ, Num. v.* Si autem medicamentum est applicandum: ℞. *carnis cydoniorum, sub cineribus decoctæ, carnis pirorum immaturorum similiter decoctæ ana ℥ ß. succi passularum immaturarum ʒ iij. granati integri & contusi ʒ ij. pulueris ros. rub. santalorum, corticis cucurbitæ, portulacæ ana ℥ vij. olei cydoniorum, myrtini ana ʒ vj. olei mastichini ℥ ß. farinæ hordeaceæ ℥ j. fiat emplastrum.*

Quoad *modum*: in tumore calidiori, reprimentia actu frigida, sed moderate, exhibeantur & moderate calida admoueantur. In tumore autem minus calido, actu calida sunt vsurpanda reprimentia: at minus calida sunt exhibenda, magis actu calida dum applicantur. Ratio est: quoniam tumoris materia calidior, valentius fluit & mouetur, ideoque ægrius cedit reprimentibus: vnde, quæ actu frigida sunt, cum efficacius reprimant, in calidiori materia potissimum probantur. Verum actu frigida vehementer, prohibet calor ventriculi: siquidem ventriculi calor similia postulat: & multo magis actu frigida, prohibentur, à partis externæ calore: nam hic est imbecillior calore ventriculi: accedit, medicamenta quæ applicantur actu frigida, vim suam reprimentem non posse communicare materiæ lædenti ventriculum, quemadmodum efficere possunt, quæ exhibentur intro: & ob id reprimentia actu frigida possunt exhiberi, non debent autem applicari.

Quoad *quando agendum:* reprimentia administranda, dum materia morbifica reprimenda præsens, vincit alia indicantia: quare sunt administranda, & post totius euacuationem, & dum materia fluit, vel iamiam est fluxa, & nondum est impacta. Et ob id reprimentia probantur in principio & augmento: & valentiora in principio: non probantur in statu, neque in declinatione: nam impacta materia reprimentibus non cedit. Nec improbandi sunt medici, qui & in statu, & in declinatione vtuntur oleo mastichino, vel de absinthio: nam hi prudentes medici his medicamentis non

vtuntur tanquam reprimentibus, sed gratia caloris naturalis, ne dissoluatur: ideoque hæc adstringentia miscent, ad corrigendum resoluentia.

2. Emollientia, seu resoluentia imbecilliora.

Quoad *Resoluentia*, è cap. 4. lib. 2. ad Glau. sunt duplicia: nimirum vel debilia, & vocantur Emollientia: vel validiora, & nomine generis dicuntur Resoluentia. Quoad emollientia, de his dicit Gale. emollientia vocari, quæ calorem habent tepidum, non vehementem, & humiditatem nec multam, nec omnino minimam: etenim, vbi minima est humiditas, medicamenta plus quam oportet siccant: vbi autem copiosior est humiditas, medicamenta nihil omnino resoluunt. Emollientia igitur habent vim resoluendi: dicant alij quicquid velint. Et Gale. cap. 2. lib. 5. simpl. ait, emollientia esse calida & humida: ea ratione, vt sint calidiora pus mouentibus, & ob id intensiorem accēdant caliditatem, quam sit in corpore patiente, vt resoluant, hincque resolutio fiat vi caliditatis, cui humiditas non suffragatur, quoniam humiditas est admodum exigua: sed nec humiditas refragatur, quoniam admodum copiosa non est. Quare emollientia, cum vim obtineant resoluentem, & dum fit resolutio, fiat exsiccatio: rationabiliter Gal. cap. 6. lib. 5. simp. statuit emollientia calefacere & exsiccare: calefaciunt quidem, nam sunt calidiora corpore patiente: siccant quoniam vi caliditatis, insensibiliter per halitum digerunt. Quanquam autem emollientia, & pus mouentia excedunt caliditate, & calidiora sunt corpore patiente: tamen non sunt magnopere calida: & hinc cap. 6. lib. 5. simp. & cap. 4. lib. 2. ad Glauc. Galenus ait: emollientia præter id, quod sensim per halitum digerunt, materiā concretam, seu congelatam fundere: vt materia quid simile patiatur, illis, quę sub Sole funduntur. Et propterea cum emollientia nonnihil sint calidiora passo, & pręterea aliquantisper humida: fit vt hæc medicamenta prorsus aduersentur, duritiei: nam, cum durities fiat à concretione, à repletione, & à siccitate: & hæc omnia concurrant in scirrho: medicamenta emollientia, per calorem occurrunt concretioni: per calorem intensiorem caliditate corporis, occurrunt repletioni, vt insensibiliter minuunt: & tandem emollientia, quatenus humiditatem continent, occurrunt siccitati: & propterea materia morbifica siccior, sicuti ope humiditatis attemperatur, ita à caliditate promptius funditur & digeritur. Cum ergo hęc sit emollientium natura: iure Galenus cap. 4. lib. 2.

Materia remollientium.

ad Glauc.pro exemplo proponit *medullas, adipes, & cap.7.lib.5. simpl.proponit bdellium, styracem, galbanum, ammoniacum, sed probatur etiam malua, althaa, & hac simplicia secundum radices, secundum folia, flores, & mucilaginem: addatis passulas dulces (non acerbas) fænumgracum, melilotum.* Inter composita, *emplastrum de meliloto, diachylon simplex, diachylon cum gummis.* Vnde pro iunioribus si medicamenta exhibeantur: ℞. *ammoniaci ʒ ß. cum mucilagine althaa, fiant pilu. iij. quibus deuoratis, exhibeatis ʒ j. passularum, cum decocto radi. althaa ad ℥ j.* Acceptis pilulis pro emollitione: hoc illico medicamentum exhibeatur: ℞. *caricas Num. iij. passularum dulc. ʒ j. rad. alth. ʒ ij. aqua communis ℔ j. fiat decoctio ad consumptionem vnius tertia. ℞. pradicta decoctionis ℥ ij. fiat potio.* Si autem extra sint applicanda emollientia: ℞. *medulla vitulina, adipis anserini, ana ℥ ß. ammoniaci, bdellij, ana ʒ j. mucilaginis althaa, seminum lini, ana ʒ ij. olei amygd. dulc. ℥ j. & pro relaxantium correctione masticbes ʒ ß. Misce.* Hæc de *quantum agendo*, ratione emollientium. Quoad *modum:* emollientia actu calida sunt administranda: nam agunt caliditate; & præterea materia emollienda ope caliditatis funditur: adhæc materia vacuanda magis cedit actu calidis. Quoad *tempus:* vtendum emollientibus, dum materia dura præsens vincit alia indicantia, id est, dum durities pendet à concretione & siccitate: siquidem, si pendeat solum à repletione, prout materia replens vincit, pro eo licet vti potius vehementer resoluentibus, quam emollientibus. Hæc dicta sint de emollientibus, id est, de debiliter resoluentibus. *Vsus emollientium.*

Quoad *valide resoluentia:* hæc sunt calida & sicca, tenuium partium, & probantur in tumore tum calido, tum frigido: & ob id Galenus cap.11. lib.13. metho. eadem probat, & in phrenitide, id est, in tumore calido, & in lethargo. De quibus resoluentibus diximus in dyscrasia frigida ventriculi cum materia. Sed propter iuniores notandum: probari medicamentum, *si conficiatur è schænantho, calamintha, maiorana, serpillo, melissa, aromatibus, guaiaco, sassafras:* & inter composita probatur *diatriompiperon, diacynum; diagalanga: probantur etiam trochisci de rhabarbara magna antidoti: item olea & cerata ex his confecta. Hinc Galenus cap.6.lib.2.ad Glau. in tumore flatulento probat medicamentum confectum ex oleo, in quo ebullierint medicamenta calida, & tenuis substantia: quemadmodum est cyminum, semen apij, marathri, dauci, & similium.* Et si con- *3. Resoluentia valide.* *Materia resoluentium.*

tingat, vt frigidior sit ventriculus, licet addere *rutam, grana lauri, oleum laurinum, item vinum generosum, in quo fieri debet decoctio in duplici vase, ad consumptionem vini.* Auicennas ad resoluendum materiam in potu exhibebat *castorium, cum oleo & antiquo, & aceto scillitico.* Vt mirandum non sit, si nos hoc tempore non exstirpemus tumores ventriculi, quia solum mitioribus vtimur. Vnde propter iuniores: ℞. *castorij* ℈ij. *olei antiqui, aceti scillitici ana* ℥j. *Misce, & fiat potio. Aetius dicit, aristolochiam longam & rotundam ad* ʒj. *exhibendam. Dat etiam decoctum calaminthæ, aut polij scilicet montani, cum exiguo melle, & paucissimo pipere, tenuissime trito. Probat etiam Aetius ouillum talum, vstum bibitum. Idem ad extra probat vesicam bubulam, aqua & oleo semiplenam: sed loco aquæ, etiam vino vti licet. Et vrgente necessitate, ascendit etiam ad cataplasma è sinapi.* Hæc de resoluentibus: quorum vsus patet è traditis de intemperie ventriculi. At notandum, pituitam, œdematis causam, quid peculiare postulare. Nam expedit, cum medicamentis calidis & siccis, tenuisque substantiæ, miscere astringentia: quod Galenus tradit cap. 3. libro 2. ad Glauc. statuens, in œdemate curationis intentionem esse mistam: cum expediat aliquid substantiæ dissoluere, & aliquid congregare, & restringere: nec præter rationem: siquidem è cap. 6. libro 7. meth. austera medicamenta humiditatem absumunt, dum partim ebibunt, partim in sinum ventris per exiguos meatus humiditatem exprimunt, partim ad continentes partes trudunt: Et propterea hæc sunt medicamenta quæ euacuant, seu consumunt: sed exsiccando, non autem quod euocent materiam ad circumferentiam: vt componantur hæc medicamenta *ex aceto, sale, cinere: ideoque probatur lixinium cum alumine.* Hæc de medicamentis causa cuiuslibet tumoris: excepto tamen abscessu.

Vsus resoluentium.

In œdemate astringentia miscenda resoluentibus.

Quoad medicamenta igitur, quibus vti licet gratia abscessus: scire oportet hæc esse pus Mouentia, & pus Euacuantia. Quoad pus mouentia: sunt quæ fouent calidum innatum, quod pus optimum generat, & præsertim si foueatur. Quare probantur medicamenta calida, humida, vaporosa, viscida: & cum Galenus cap. 8. libr. 5. simp. non mordacia, seu acria, quæ vim habent liquandi, attrahendi, & non adhærent parti: Oportet autem vt medicamentum pus mouens parti adhæreat. Quare è cap. 4. libr. 5. simpl. probatur

4. Suppurantia.

Materia suppurantes.

farina

farina triticea, quæ è cap.8. libro 5. simp. debet esse pura, sine furfuribus: siquidem est calida, humida, emplastica, mordacitatis expers: probatur item medicamentum confectum *è caricis pinguioribus, è dactylis pinguibus, ex amygdalis dulcibus, althæa, malua, oleo communi, adipe suillo, vel gallinaceo.* Quibus medicamentis quandoque addenda sunt frigida, quandoque calida: frigida quidem, ratione calidioris sanguinis, vel calidioris vẽtriculi: item, si à calore extraneo turbetur calor naturalis: calida vero ratione frigiditatis vel sanguinis, vel ventriculi. Quoad frigida igitur: erunt veluti *decoctum cydoniorum, violarum, cũ exiguo lacte vel asinino, vel caprillo, & horum copia cũ non adest, licet vti lacte vaccino.* Calida sunt, veluti medicamentum confectum *è granis pini, cum exiguo croco: licet etiam vti radicibus petroselini, sed viridibus: quia loquimur non de resoluentibus, sed de pus mouentibus. Præterea probatur medicamentum confectum è sapa. Adhæc probantur semina lini, radices cucumeris agrestis, farina orobi, oleum anethinum, liliorum alborum, diachylon cum gemmis.* Hæc de pus mouentibus. Quorum vsus hic esse potest: si pus mouentia exhibeantur: ℞. *caricarum, dactylorum ana* ℥ß. *lactis amygdaleni* ℥j. *sapæ* ℥ß. *Misce. Et huius medicamenti dosis sit à* ʒij. *ad* ℥j. Si autem pus mouens est extra administrandum: ℞. *adipis suilli, rad. althææ sub cineribus decoctæ ana* ℥ß. *olei amygd. dul.* ℥j. *farinæ triticeæ puræ* ʒvj. *& fiat emplastrum. Modus* horum medicamentorum est, vt medicamentum pus mouens nunquam actu frigidum administretur. Et *tempus* opportunum est, dum sanguis, qui in pus mutari debet, vincit alia indicantia: & patet vincere alia indicantia, dum est copia, vt non possit resolui. Et *locus* etiam patet: nam, cum calor naturalis, & sanguis in pus mutandus, subsistentiam habeant secundum ventriculum: & per os, & extra hoc medicamentum est ministrandum: quamuis liberalius modo intro, modo extra: prout sanguis attinere videtur ad partes vel intimas, vel extimas. *Vsus & cõmunibus.*

Cum autem medicamentis quoque pus sit vacuandum: non improbantur proposita resoluentia. Sed oportet etiam quandoque confugere ad medicamenta vacuantia sensibiliter: quæ habent vim attenuandi, laxandi, & soluendi continuitatem parietum abscessus: vt hinc pus facile egrediatur: veluti est medicamentum confectum *è decocto caricarum, passularum, glycyrrhizæ, maluarum, addita mulsa, cum pipere* *5. Euacuantia pus, sensibiliter.*

& radice ireos. Et vrgente necesſitate, aſcendendum *ad ſynapi, cum ſale:* quo aſſumpto medicamento agitandus eſt ventriculus vomitu, tuſsi, ſternutamento, vt fiat diſruptio. Et ſi contingat, vt poſt ruptionem pus non euacuatur: eſtote diligentes, & exhibeatis *mel roſatum ſolut.* Et deinde fiat agglutinatio: ſed de agglutinantibus in ſeq. capite. Notandum, vt exhibeantur medicamenta in ſumma doſi, quoniam vehemens eſt puris actiuitas: & exhibeatis actu calida, non frigida. Et præterea, quamprimum exhibeatis: nam periculum eſt in mora. Expedit tum exhibere, tum quandoque applicare. comment. 40. lib. 1. prognoſt. & cap. 7. lib. 2. ad Glauc. Diæta patet, ex alibi dictis.

Vſus.

CAPVT X.

De Vlcere ventriculi.

Nomen. *Generatio.*

PER ventriculi vlcus, intelligimus ſolutam vnitatem, diſtinctam à vulnere: nã de vlcere, nonde vulnere loqui inſtituimus. Generatur ventriculi vlcus, dum cauſa morbifica agit in ventriculum: & ita agit, vt in ventriculi ſubſtãtia per modum modo abraſionis, modo vna eroſionis, abſumatur, & vnitas ſoluatur. Atque ob id vlcus ventriculi eſt ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta ventriculi, producta à cauſa mordaci. Hæc finitio colligitur è Galeno paſsim, & lib. 3. 4. & 5. methodi: quemadmodum alibi fuſius declarauimus, in ſermone de vlcere corneæ. Quare Forma eſt ſoluta vnitas, cum imminuta ſubſtantia: huicque vlcus eſt affectus miſtus è ſoluta vnitate, & magnitudine imminuta. Subiectum eſt ventriculus: quo diſtinguitur vlcus ventriculi, ab vlcere aliarum partiũ. Cauſa efficiens, eſt cauſa mordax: ad differentiam vulneris: de cuius ſpecie & vitio ſaltem dicemus: nam ex alibi traditis patet cauſa generans. Quoad ſpeciem: cauſa eſt interna vel Externa. Interna eſſe poteſt quilibet ſuccus, & cum Auicenna etiam materia catarrhalis, & atrabilis: vnde prodit vlcus cancroſum. Externa cauſa poteſt eſſe Neceſſario occurrens, vt agrumina, id eſt, allium, cepæ, &c. Vel Non neceſſario occurrens, veluti medicamento corrodens, venenum corrodens. Quoad vitium: quamuis pertinere poſsit ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi: tamen communiter & neceſſario ſpectat ad caliditatem, cuius cauſa fit

Definitio. *Forma.* *Subiectum.* *Cauſa efficiens.*

exulce

exculceratio:quod cognoſcens Auicennas, inquit,vlcus fieri propter acuitatem humorum:additque,multoties etiam fieri è catarrho mordicante, recipiente putredinem. Notandum Auicennam rationabiliter addere putredinem: nam ſuccus mordax eſſe poteſt vel propria ratione, vt bilis flaua, bilis atra: vel ſuccus mordax eſſe poteſt ratione putredinis, non propria ratione, veluti in pituita, & materia catarrhali. Statutũ ergo ſit vitium cõmune in caliditate ſitum eſſe. Quantitatis vitium eſt copia: vnde Galenus c.3.l.3. de temp. ait, agrumina cutim exulcerare, nam ſincera applicantur: & præterea cutis calor cedit, non reſiſtit: non ita exculcerãtur partes internæ ab agrũminibus, quoniam calor magis reſiſtit, & præterea cum copioſo cibo miſcentur agrumina: quare opus eſt ad vlcerandum copia inſigni.

Differentiæ quæ ad vlcus externum attinent, iam à nobis omittantur: agimus enim interno. Ratio ergo formæ: ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta, dyſcraſiæ calidioris vel eſt Expers, vel Particeps: & intemperies, eſt vel in Habitudine, vel in habitu: vt vlcus cacœthes prodeat. Ratione ſubiecti: vlcus vel eſt in ventriculi parte Superiori vel Inferiori. Quoad cauſam efficientem, vlcus producitur à cauſa Interna vel Externa. *Differ. tia.*

Secundum Auicennam ventriculi vlcus indicatur è dolore pungitiuo, vlceroſo, præſertim dum in ventriculum aliquod inſuaue deſcendit: quo fit vt quiete dolor mitior euadat. Indicatur etiam ex in appetentia, è ſiti, è ructu fœtido, (quia vbi vlcus, ibi pus) è vomitu ſaniei, & è cauſis prægreſſis vlceris. Cæterum cum vlcus poſsit corripere vicinas partes, id eſt, vel gulam, vel ſuperna inteſtina: hæc ita diſtinguẽtur: ſi enim in gula ſit vlcus: indicabitur è dolore in poſteriori parte inter ſpatulas, item è dolore in cruciante à collo ſeu ceruice, vſque ad pectoris initium, & præſertim intendetur dolor tempore deglutitionis. Si autẽ attineat vlcus ad inteſtina: indicabitur è dolore affligente circa vmbilicum, & infra, & dolor acerbior euadet tempore expulſionis. Si autem vlcus ſit in ventriculo: indicabitur è dolore vigente in regione ventriculi, & augebitur dolor, dum cibus ingreditur ventriculũ, dum etiam concoquitur, & præterea dum tranſmittitur in inteſtina, nam hoc tempore mouetur ventriculus. Quoad ſigna differentiarum: & primum ratione formæ: ſi coniuncta ſit intemperies calida, cognoſcetur è ſuis *Signa.*

ſignis. Quoad differentias ratione ſubiecti: hæ differentiæ patent è traditis de tumore ventriculi. Et ſimiliter patent differentiæ, quæ ſumuntur à cauſa efficiente.

Indicationes. Quoad præſidia, & primum ſi ſumantur à rebus præter naturam: ſoluta vnitas, indicat vnientia: cauſa magnitudinis imminutæ, oritur indicatio regenerandæ carnis. Cum igitur opus ſit præſidio & vniente, & carnem generante: cum ſint præſentia impedimenta, hæc remouenda. Impedimenta autē ſunt, vel Morbus, vel Cauſa. Si ergo morbus ſit vel calida intemperies, vel tumor: quid indicent hi morbi, ſuis locis dictum. Si autem quod impedit eſt cauſa: hæc cauſa vel eſt Communis vel Propria. Si cauſa ſit communis: eſt tum Materia fluens, tum Alia cauſa à conſtitutione morbi. Quare ratione materiæ fluentis, variæ oriuntur indicationes: pro varietate fluentis materiæ, & ſecundum ſpeciem, & ſecundum vitium, & ſecundum cauſam generantem: quemadmodum alibi exacte docuimus. Ratione autem cauſæ morbificæ, diuerſæ à morbo, ſiue ſit dolor, ſiue pituita, ſiue ſordes: his, contrariis occurrendum. Si autem cauſa impediens ſit propria: primum ſi propria ſit, vt reſpicit generationem carnis: hæc cauſa impediens, nihil aliud eſt, quam duplex excrementum: nempe tenue, & craſſum. Et hoc loco notandum, vtrumque excrementum, cum ſit toto genere præter naturam, indicare præſidium è toto eradicans. Verum ratione excrementi tenuis, vacuare oportet per modum ſiccationis: ratione autem craſsi, per modum deterſionis. Si cauſa impediens propria dirigatur ad agglutinationem: cum id quod impedit, ſit ſanguis etiam optimus fluens, & præterea raritas carnis, ob id oritur indicatio abſumendi ſanguinis, per modum exſiccationis: & oritur indicatio carnem raram leuiter denſandi. Alia autem è parte, ratione rerum ſecundum naturam, in vlcere oritur calidum ſuppuratorium, id eſt, indicatur calidum, ſimile caliditati caloris naturalis: ſed hoc calidum ſuppuratorium tenue indicatur: cum in vlcere ventriculi non ſit caro contuſa.

Prognoſtica in genere. Ventriculi vlcus eſt malum grauiſsimum, & ferme lethale, ob vehementiam dignitatis: corripit enim hoc vlcus ventriculum, nimirum viſcus ſpermaticum, quod chylificationi deſtinatum eſt, & ἐναίσθητον. Cum igitur ventriculus ſit membrum ſpermaticum: dum cōſumitur, exacte non poteſt refici. Quatenus autem ventriculus, eſt chyloſi deſtinatus: oportet

oportet ventriculum admittere cibum & potum:& hinc curatio redditur difficilior, tum quia virtus laborat causa cibi, ad concoquendum cibum:tum quia cibi & potiones vim medicamentorum refringunt: & præterea dum cibi & potus descendunt, secum ducunt medicamenta, quæ cum hærere nequeant, parum agunt. Et tandem curatio est difficilior, ob sensum exquisitum: huius enim vi in consensum ducitur cor:patitur cerebrum: nec detergentia valida possunt administrari:propterea quod dolor fit intensus, hincque principes partes ita compatiuntur, vt subsequatur vehementia facultatis. Sed pro vi differentiarum, discrimen etiam est varium. *Prima differentiarum.* Nam ratione formæ: cum sit soluta vnitas, cum magnitudine imminuta, quandoque coniuncta cum intemperie: ratione essentiæ insignior est vehementia, si soluta vnitas est maior, & si magis est imminuta substantia, magisque intenditur periculum, si annexa sit intemperies, quoniam insignis est recessus à naturali statu. Quo fit, vt, si intemperies sit in habitu, vitium sit mortale: nam intemperies in habitu, est in causa vehementiæ essentiæ adeo insignis, vt non possit exstirpari:& propterea, (quod in externis patet partibus) cancer est periculosior carbunculo: hic enim suppurari potest, ille non potest: quamuis in carbunculo atra bilis sit efferuescens: & ratio est, quia in carbunculo intemperies est in habitudine, in cancro est in habitu. Præterea si vlceris sedes perpendatur: periculosius erit vlcus, si afficiat partes superiores, siquidem subsequitur syncope, tabes: ratio est: quoniam intenditur vehementia dignitatis & facultatis. Quoad differentias ratione causæ efficientis: vlcus ventriculi erit periculosius, si fiat à materia vehementer putrida, à materia copiosiori, acriori: veluti si fiat vlcus à virulentia venerea copiosa, atrabilaria:& ob id Galenus c. 5. lib. de atra bile testatur, vlcus ab atra bile esse incurabile.

1. 2. 3.

Quoad præsidiorum materias. Primum si sanguis copia sua impediat vlceris repletionem: vena secanda, si virtus permittat. At virtus non permittit, si vlcus est progressum. Præterea dum vlcus progreditur, deficit sanguis. *Curatio.*

Quoad medicamenta: sufficiat hæc proponere, causa Generationis carnis, & Agglutinationis. Causa generationis carnis, probantur medicamenta vacuantia excrementa, per modum Detersionis, & Exsiccationis, quæ cum Galeno cap. 7. lib. 4. meth. non debent esse mordacia: nam prohibentur *Pharmaceia.* *Detergentia.*

bentur mordacia à ventriculi virtute, cuius virtutis signum est sensus exquisitus. Verum expedit, vt validiora administrentur: pro excrementorum copia, & lentore. Contra si res habuerit, id est, si excrementa non sint ita copiosa, nec ita lenta: probantur debiliora, & præsertim in ventriculo æstuante. Quare probatur *aqua saccharata*, *aqua hordeacea, cum seminibus melonum, probatur serum lactis vel sincerum, vel cum lacte, probatur aqua B. Virginis, aqua Veronensis.* Expedit quandoque in his medicamentis immiscere *mannam, vel syr. ros. sol. quoniam opus est vt detersum excrementum euacuetur, non vomitu, sed vel per aluum, vel per renes.* Si autem excrementum fuerit viscidius, quemadmodum esse potest in ventriculo non æstuante: probatur *mel non coctum, probatur mulsa non aquosa, probatur ius cic[illegible]m, cum melle, & succo passul. Probatur etiam aqua tegula[illegible]a reperitur in agro D. Petri, cum melle ros. solut.* Et si excrementum in vlcere fuerit putrilaginosum: cum Auicenna potestis ascendere etiam *ad hieram: sed deinde exhibeatis vel serum, vel aquam hordei.* Quoad vacuantia per modum siccationis, quibus vtimur gratia excrementi tenuis: probantur *tragacantha, thus, masticke, sarcocolla. cornu cerui, cum aqua hordei, vel cum sero.*

Exsiccantia.

Agglutinantia.

Quoad agglutinantia: cum Galeno cap. 7. lib. 4. meth. vti licet *hypocistide, balaustijs, gallis immat. malicorio, succo plantag. &c.* Notandum in calidiore ventriculo hæc medicamenta esse administranda, *cum aqua vel plantag. vel rosacea.* Si autem frigidior sit ventriculus, exhibeatis *cum decocto mentha, cum vino austero: abstineatis à melle, quoniam abstergit.* Neque obstat: quamuis Galen. loc. cit. proponat mel, simul cum glutinantibus: Galenus enim miscet mel, in ratione vehiculi, quoniam respicit ad vlcera remota: nos autem in præsentia loquimur de vlcere ventriculi: & propterea non est opus melle, ceu vehiculo. Quinimo in praxi obseruetis, vt medicamentum diu maneat in ventriculo: ideoque non probatur dilutum admodum copiosum. Et præterea proderit admouere medicamentum *è pice nauali, addita masticke, bolo Arm. sang. Drac. & similibus astringentibus.* Quod cognoscens Aetius, applicabat *ceratum ex oleo aut melino, aut rosaceo; cum aliqua portione thuris.* Diæta erit compar.

CAPVT

CAPVT VI.

De Cardialgia.

PER dolorem oris superni ventriculi intelligimus illud malum, quod vocant Cardialgiam, id est, cordis dolorem. Vnde Galenus cap.2. lib.2. meth.ait, esse vitium,quod nomen capit à symptomate & loco affecto, id est,corde : at per cor,non intelligit Galenus quod clauditur à thorace : sed intelligit os ventriculi supernum , quod teste Galeno capite 1.libro 8.κ. τόπ. vocabant cor medici antiqui. Vnde ex eodem Galeno,aphorism.65.sectio.4.cum cardialgia capiatur pro crebro & veloci cordis motu & capiatur pro affectu oris ventriculi:in præsentia accipitur pro affectu oris ventriculi. At non accipitur pro omni dolore ventriculi : siquidem è cap.8.lib.2. de plac. medici non omnem oris ventriculi dolorem , vocant cordis dolorem,seu cardialgiam:sed illum tantum dolorem, in quo acrimonia humorum mordet : & propterea subdit Galenus morsum fieri in angore , dum morsiunculæ euidenter in ore ventriculi creantur. Quare colligendum , morsiunculas,seu morsum,quandoque esse euidentem quandoque non ita euidentem. Si euidens sit : est cardialgia admodum exquisita : si non ita euidens , est cardialgia exquisita , sed non exacte.In præsentia autem de vtraque sermo est. Et ob id Galenus com.30.lib.3.progn.ait. medicos morsum oris ventriculi vocare cardiogmum , & cardialgiam. Vnde Galenus com.30. sect.1.lib.1. prorhet. per cardiogmum intelligit cordis , seu stomachi morsum.Ideoque notandum, cum tres sint voces: nimirum cardialgia,cardiogmus,& cardiaca:cardialgiam esse nomen generis:cardiogmum,speciei,in qua specie est euidens morsus : cardiacam esse nomen speciei , in qua malum producitur à causa venefica. Cardialgia in genere producitur, dum causa morbifica agit in os ventriculi, & ea violentia agit, vt soluat continuum,& producat qualitatem dolorificam,spiritalem, infensam calido insito ventriculi : hincque fiat tristis sensatio,vi cuius compatiatur cor:vt hinc fiat mutatio in pulsu : hincque cor afficiatur vel leipothymia , vel syncope. Et propterea cardialgia est sensatio corrupta oris superni ventriculi, dependens à solutione vnitatis,cum qualitate dolorifica,vehementer infesta,seu noxia.

Nomen. *Generatio.* *Definitio.*

Forma est sensatio corrupta : quod cognoscens Galenus *Forma.*

cap.7.

cap.7.lib.1. de sympt.caus.ait, cardialgiam esse symptoma è tactorio genere. Vnde notandum, è cap.8.lib.2.de plac.tristem sensationem quandoque esse euidentem, quandoque non: vnde ægrotantes de dolore quandoque conqueruntur, quandoque nõ,& communiter vocant angorem. Verum siue euidens siue nõ euidens sit tristis sensatio: attinet ad tactum.

Subiectũ. Subiectum est os supernum ventriculi, quod tactus est organum, seu subiectum. Quod hoc sit verum, ait Galenus cap.9.lib.5.de vsu part.proponens sensoria tactus: tactus sensorium esse internas manus partes,& os ventriculi. Quæ sit horum verborum ratio, intelligetis è clarissimis anatomicis. Sensus enim tactus potissimum viget in his duabus partibus: sed differenter: viget in internis partibus manus potissimum gratia melioris vitæ: quia nihil potest esse in intellectu, nisi prius fuerit in sensu. Proponit autem Gal. os ventriculi, respiciens ad commodiorem vitam: propterea quod in ore ventriculi, beneficio huius tactus, fit appetitus cibi & potus: quæ conducunt ad commodiorem vitam. Gal. c.1.l.8 κ. τόπ.& c.8.l.2.de plac.& c.7.l.1.de sympt.caus.statuit cardialgiam esse symptoma, quod attinet ad os ventriculi. Notandum autem, per os ventriculi in hoc affectu opus esse intelligere partes viuentes, neruosas,& substantiam calidi insiti: quod calidum insitum potissimum afficitur in angore, non in dolore: & hinc qualitas spiritalis molesta impertitur portioni neruosæ: vnde fit tristis sensatio, quam vocant cruciatum, seu angorem.

Causa efficiens. Dependet hoc vitium à solutione vnitatis, cum qualitate dolorifica vehementer infesta: nam doloris causa immediata est solutio vnitatis, quatenus est obiectum improportionatum tactûs, & proinde est obiectum commune, hoc est motus: vt docuimus cap.7.l.1.de dol.capitis. Addidimus cum soluta vnitate coniunctam esse qualitatem dolorificam vehementer infestam: per quam particulam distinguitur cardialgia à doloribus, in quibus non viget hæc qualitas dolorifica, vi cuiûs qualitatis imminet leipothymia & syncope. Vnde cum dolore non annectitur angor: quemadmodum cum cardialgia angor coniungitur. Hinc Galenus cap.7.l.1. de symptom.caus.ait, cardialgiam esse symptoma satis infestum: quia respexit ad qualitatem illam infestam vnde quandoque nascitur syncope cardiaca. Sed iam explicandum, qua de causa oriatur solutio hæc vnitatis, cũ qualitate ita infest.

Proda

Prodit ergo hoc malum ſemper ab Agente, ſeu vitio agentis: nonnunquam etiam è parte Patientis. Et hinc ſi paritas ſeruetur in agente, & diſcrimen ſit in paſſo: in cardialgia non eſt exigua differentia: verbi gratia ſi malum producatur ab humore prauo erodente, & os ventriculi non ſit exquiſiti ſenſus: malum erit mitius: ſi ἀναίσθητον: deterius: quia producitur qualitas dolorifica vehementer noxia. Et propterea Alexander cap.9.l.7. ſcribit: in cardialgia à virulento humore ſi os ventriculi ſit exquiſiti ſenſus, hunc patientem ſtatim mori: nam qualitatis noxiæ auctor eſt, tum humor virulentus prauus, tum exquiſitus ſenſus. Cæterum, cum præter ἀναισθησίαν, cardialgiæ etiam cauſa ſit, quæ ita continuum ſoluit, vt ſpiritalis qualitas emergat infeſta: iure hæc cauſa explicanda. Cauſa igitur eſt Interna, vel Externa. Interna poteſt eſſe Vapor, & Minera. Minera poteſt eſſe Viuens, vt vermis: vel Vitæ expers: & tunc poteſt eſſe Ichor, vel Humor, & potiſsimum humor bilioſus. Externa cauſa eſſe poteſt medicamentum acre, venenum. Et huiuſmodi cauſæ agunt, prout vitium obtinent, ſecundum Formam, vel ſecundum Qualitatem, vel Vtroque modo. Secundum formam: dum cauſa eſt toto genere præter naturam. Secundum qualitatem; dum cauſa eſt calida, acris, mordax. Vtroque modo: dum cauſa eſt & toto genere præter naturam, & ſimul mordax. Notandum, ſi cauſa ſit toto genere præter naturam: hunc affectum à medicis vocari cardiacum: ſi vitium ſit in euidenti acrimonia: vocari cardiogmum: ſi non ſit in ita euidenti acrimonia, dici cardialgiam. Sed breuiter circa vitia ſingularum ſpecierum digrediemur. Quoad cauſam igitur internam: & primum quoad vaporem: toto genere hic præter naturam eſt, veluti vapor prodiens à verme. Minera vitæ particeps, toto genere præter naturam, eſt vermis vita præditus: vermes enim ad ſimilitudinem pernicioſorum humorum lædere ſolent, ideoque Alexander ſtatuit cardiacum affectum fieri à lumbricis. Vermes autẽ agunt vel vapore, vnde fit angor: vel punctione, vnde fit dolor. Si minera ſit vitæ expers: poteſt eſſe ichor, quem proponit Galenus, com. 38. ſect. 3. l. 1. prorhet. inquiens, cardialgiam fieri, dum copia ſanguinis in venis aceruata, tenue ſerũ, id eſt ichor, os petit. Quoad humorẽ ſi ſit venificus, patet hũc eſſe toto genere pręter naturã. Sed poteſt etiã eſſe calidior mordax. Galenus igitur reſpiciẽs ad vitia toto genere præter naturã, c.2.l.5. de loc.

Exquiſitus oris ventriculi ſenſus.

Cauſa ſoluens continuum.

Species huius cauſæ.

Vitiũ cauſæ.

loc.aff.ait,in cardialgia affici os vētriculi,à venenoso humore; respiciens autem ad mordacitatem,c.7.li.1.de symp.caus.ait, cardialgiam produci à succis mordacibus: id quod etiam docet.cap.14.libr.1.ad Glaucon. Et cap.8.libr.2. de plac.insinuans, exquisitam exacte cardialgiam produci à succo mordaci:asserit, cardialgiam tantum appellari, cum acrimonia humorum mordet. Et cum bilis sit humor mordax: Auicennas libr.4.fen.tractat. 2. cap. 21.inquit, in febribus dolorem stomachi procreari ex effusione bilis ad stomachum. Et Galenus aph.65.sect.4. ait,cardialgiā fieri à flaua bile, ebulliente in tunicis ventriculi. Vnde colligi potest, humoris peccantis vitium secundum quietem, in hoc positum esse, vt in tunicis ventriculi occludatur & quiescat: quod etiam scribitur cap.24.libr.2. de aliment. & com.30.sect.1.prorhet.& apud Hippocratem com.30.lib.3.prognost. Vnde non mirandum, si Hippocrates com.24.libr. 2. de ratione vict. statuit, cardialgiam fieri ex inedia: per hanc enim venter bile repletur: vnde morsu & contristatione afficitur ventriculus hincque victus dissoluitur. Hic Galenus per morsum intelligit dolorem, vt ab humore soluatur vnitas: per contristationem, intelligit qualitatem dolorificam. Eadem de causa Galenus cap.8.l.2.de plac.ait,morsum ventriculi fieri non solum dolore correptis,sed etiam è fame:præsertim si coniuncta sint vehementia exercitia: ventriculus enim bile repletur.Causæ externæ sunt venena,& medicamenta acria.

Differentiæ. Quoad differentias:& primum à forma:in cardialgia sensatio corrupta est Euidens, vel Non euidens. Euidens dicitur morsus: non euidens, angor; cap.1.l. 8. κ τόπ. Angor semper adest:interdum & morsus:cap. 8.l.2.de plac. Ideoque in cardialgia est angor vel solus, vel simul cum tristi sensatione euidenti.Causa est:cum enim semper in cardialgia dissoluatur substantia calidi insiti, ideo semper est angor: & quia interdum soluitur vnitas partium viuentium, fit tristis sensatio euidens. Ratione subiecti: in hoc malo semper afficitur os ventriculi:verum in morsu soluitur vnitas partis viuentis:in angore soluitur vnitas calidi insiti:& propterea dicendum, in cardialgia solui vnitatem, vel, solius calidi innati,vel simul etiam partium neruosarum & viuentium:Quoad causam efficientem & primum, si secundum speciem perpendatur: dicendum: cardialgiam fieri à causa Interna, vel Externa. Si ab interna, vel à Vapore, vel à Verme, vel ab Ichore,

Ichore, vel ab Humore, & præſertim bilioſo. Externa cauſa, eſt Medicamentum acre, vel Venenum. Si cauſa efficiens perpendatur ſolum ſecundum vitium: eſt vel Toto genere præter naturam, vel Calida & Acris.

Niſi patientis mens ægrotet, ipſemet hoc malum indicabit. Sed cognoſcitur etiam è pulſu frequenti, paruo: quia cor compatitur: item, è corporis inquietudine, non enim poteſt æger in vna lecti parte ſe continere: cum enim in cardialgia homo euadat debilis, muſculi nec breuem tenſionem efficere poſſunt, vt à patiente perferatur: nec præterea mediam figuram inter flexam & extenſam homo tolerare poteſt: vnde, licet æger impotens ſit ad motum, alias tamen alio partes proiicit, deſiderans conſequi figuram dolore carentem: quam cum inuenire nequeat, tandem fit inquietudo: quoniam patiens triſti ſenſatione afficitur: vnde quaſi onus quoddam excutere cupiens, alias aliam figuram appetit, ideoque patiens ſemper eſt in motu, cap. vlt. lib. 1. de motu muſcul. Indicatur etiam hoc malum è frigiditate extremorum: quoniam calor & ſpiritus intro trahuntur. cap. 5. lib. de trem. Item indicatur è ſudore circa faciem, & circa pectus: ratio eſt, quoniam in hoc malo ita compatitur caput & cor, vt facultas retentrix alimentalem humiditatem non poſſit retinere: ac proinde ſudor non tantum indicat cardialgiam, ſed eam inſignem. Differentiæ quæ ſumuntur à forma, ita ſunt cognoſcendæ, vt inquiramus, an cum angore connexa ſit triſtis ſenſatio euidens, nec ne: ſed has differentias æger manifeſtabit. Quoad differentias ratione ſubiecti: manifeſtantur à differentiis formalibus: nam ſolus angor, indicat ſolutam vnitatem calidi inſiti: ſi coniungatur euidens dolor, indicat ſolutionem vnitatis in parte viuente. Quoad differentias ratione efficientis, an cauſa ſit interna, vel externa: æger & aſſidentes patefacient. Sed quoad internam cauſam: ſi fuerit vapor, indicatur è ſolo angore. Si autem annexus ſit dolor euidens, indicatur minera. At minera, ſi fuerit vermis, ſigna erunt vermium. Si fuerit ichor, cum Galeno. com. 38. ſect. 3. lect. 1. prorhet. indicatur è coniuncto lumborum dolore: ſi quidem plurima abundantiæ portio, ad infernas partes repens, eſt in cauſa, vt, ſi hæc materia detineatur, (cum conſueuerit defluere per hæmorrhoides) ſi non euacuetur, lumborum dolor producatur. Si autem fuerit bilis: indicatur ex amaritudine oris, è vomitu bilis, è febre bilioſa, & te-

Signa in genere.

Signa differentiæ.

liquis bilis indiciis. Vtrum autem causa sit venefica, vel solum acris ita scitur: si est venefica, etiam citra διαισθησιν ventriculi, facile sequitur leipothymia, & syncope, fit extremorum frigiditas: contra, si materia non sit venefica.

Indicationes. Quoad præsidia: secundum Galenum cap. 1. lib. 8. κ. τόπ. & cap. 14. lib. 1. ad Glau. sumuntur à tristi sensatione, ab ore ventriculi, & à causa soluente continuum. Vnde à tristi sensatione indicatur anodynum, præsertim si tristis sensatio fuerit euidens. Quid per anodynum veniat intelligendum diximus in dolore cap. Quoad os ventriculi: ratione proportionis, requirit remedium fouens proportionem: ratione calidi insiti, cum moueatur præter naturam ad circumferentiam, indicatur præsidium impellens calidum insitum ad cētrum. Quoad causam soluentem continuum: secundum speciem, indicat determinata. Secundū vitium, si à toto genere præter naturam, indicat eradicans: & si venefica, alexipharmacum: si acris, indicat refrigerans. Quibus præsidiis habitis, facile auctores intelligentur. Quoad anodynum igitur: hoc insinuauit Auicen. lib. 3. fen. 13. tr. 1. cap. 14. vbi in ventriculo sensus exquisiti probat narcotica cum facilitate. Quoad præsidia oris ventriculi, ratione calidi insiti ad hoc præsidium respexit Alexander cap. 10. lib. 7. vbi probat, quæ particulas resolutas possunt confirmare, hoc est impellere ad centrum, calidum insitum. Et Galenus cap. 1. lib. 8. κ. τόπ. in morsu oris ventriculi, & in anxietate seu angore, probat communiter adstringentia: hæc enim motum immodicum calidi insiti ad circumferentiam compescunt. Præsidia causæ soluentis continuum tangit Gale. cap. 1. lib. 8. κ. τόπ. dum ait: plerisque misceri calefacientia & siccantia. Vnde cap. 24. lib. 2. aliment. probatur in cardialgia, polenta, seu farina ex hordeo viridi assato, cum succo punicorum. Et cap. 14. lib. 1. ad Glauc. probantur vacuantia per aluum: ibi enim respicit Galenus ad causam soluentem continuum, quæ causa vt plurimum est minera, & ob id vt plurimum cum adstringentibus miscenda vacuantia, & præsertim insensibiliter vacuantia. Notandum autem cum materia morbifica possit vacuari sensibiliter & insensibiliter in cardialgia: Galenus vtramque vacuationem proposuit. Insensibilem probat: per modum resolutionis, per modum siccationis, per modum repercussionis, & reuulsionis. Resolutionem & exsiccationem, insinuat cap. 1. lib. 8. κ. τόπ. vbi probat calefacientia & siccantia. Calefacien

facientia vacuant per modum resolutionis: siccantia, per modum siccationis. Respiciens ad siccationem & repercussionem cap.24.lib.2.alim.probat polentam cum succo punicorum: polenta enim humorem siccat: quare euacuat per modum siccationis: succus autem punicorum euacuat per modum repercussionis. Neque Galenus neglexit reuulsionem: nam cap.14. lib.1. ad Glauc. proponit vacuantia per aluum. Quoad sensibiliter vacuantia, per vomitum, & per aluum: hæc proponit Gale.14.lib.1.ad Glau. Et iccirco materia residens in cauitate ventriculi, vacuanda sensibiliter: quiescens in tunicis, vacuanda insensibiliter.

Cum Hippocrate & Galeno comm.74. sect.2. lib.1.epid. cardialgia est symptoma semper prauum, nedum in principio. Per hæc verba insinuat Galenus, esse symptoma, quod molestat in angore, peius in principio: nam materia est magis copiosa, nec à medicamentis correcta. Atque Hippocrates vna cũ Galeno apho.65. sect.4.ait: cordis, id est, stomachi morsum esse malum: licet deterius sit malum, quod pertinet ad morsum veri cordis: quoniam cor est dignius ore ventriculi. Rationabiliter autem cardialgia est periculi plena: nam omnis ferme viget vehementia. Quælibet enim cardialgia fit à causa admodum infensa, & hinc multum recedente à statu naturali: quare adest insignis vehementia essentiæ. Additur vehementia dignitatis: nam afficitur os ventriculi, ita vt cor consentiat. Et si contingat, vt os ventriculi sit exquisitioris sensus: coniungitur vehemẽtia facultatis: vnde cum Alex. homo statim interit. Adhæc cum immineat, vel actu sit leipothymia: adest vehementia facultatis: vnde Gale. cap.5.lib.de trem.ait, in deliquiis ventriculi robur solui: hinc tremor: hinc calor mouetur ad extra, & vires dissipantur per sudores. Vnde ait Galenus, hos calefacere, esse errorem maximum: cum oporteat potius refrigerare & astringere. Sed dubitatur? nam Gale.cap.5.lib.2. de caus. symp.ait: per dolorem animam contra moueri, ac moueatur è gaudio: hincque similia maximo timori produci symptomata: nam vi doloris color corporis euanescit, homines refrigerantur, & quandoque moriuntur: sicuti euenit his qui timent. Si ergo dolor, instar timoris est in causa motus ad centrum: quomodo in cardialgia est motus ad circumferentiam? Responsio. Si dolor sumatur vt tristis sensatio: motus fit ad centrum: at si sumatur ratione qualitatis dolorificę, & causæ mordacis con-

Prognostica in genere.

probat medicamentum quod vocat Glycy:& optimum est, vt exhibeatis ægrotantibus: præscribetur ergo hoc modo: ℞. *aceti ℥ vj ß. corticum radicum feniculũ ʒ ij. aloës hepaticæ ʒ vj. mellis optimi, seu Attici ℥ iiij ß. fiat eclegma. Atque Alexander exhibet cochlearia ij. aut iij. hoc est, ʒ vj. aut ʒ ix.* At animaduertendum ne sit febris: tunc enim non conuenit. Et ob id Gal. cap. 14. lib. 1. ad Glau. non proponit hieram: quoniam loquitur de symptomatibus seu cardialgia cum febre: ideoque non est discordia inter Alexandrum & Galenum. Cæterum Galen. ad vacuandum bilem, probat *comam absinthij in melicrato decoctam & potam.* Quod medicamentum non est medicamentum simpliciter vacuans, quemadmodum oleum, verum etiam astringens: nam absinthium ponticum astringendo roborat. Hæc de vacuantibus sensibiliter.

Quoad vacuantia insensibiliter: quæ euacuãt per modum resolutionis, oportet vt sint calida: quæ euacuant per modum Siccationis, debent esse sicca: quæ euacuant per modum Repercussionis, oportet vt sint astringentia. Quo fit, vt *medicamentum confectum è melicrato & absinthio*, omnes facultates obtineat. Et in hoc admirari oportet summam diligentiam Galeni. In melle enim est vis detergendi, & resoluendi, ratione caliditatis: in absinthio, per eius caliditatem, est vis resoluendi: per siccitatem, siccandi: per astrictionem habet vim repellendi, & præterea compescendi motum immoderatũ calidi insiti. Non ergo illi sunt improbandi, qui vtuntur *seminibus citri*: hæc enim semina præter vim alexipharmacã, per modũ resolutionis etiam vacuant. Sic etiam in cardialgia probantur *rad. & sem. feniculi, melissa, & similia resoluentia.* *Insensibiliter vacuantia.*

Quoad firmantia calidi insiti impetum, & proinde astringentia: ad hæc respiciens Gal. cap. 14. lib. 1. ad Glau. ait, membra esse roboranda, & Admotis, & Assumptis: veluti inter ea, quæ assumuntur, est *potio absinthij. Alexander probat succum granatorum, & grana etiam. Auicennas exhibet parum syrupi de malis cydoniis, cum syrupo acetoso, vel omphacio. Et propterea etiam vti licet rhu opsoniorum, & vino cydoniorum, quod est in communi vsu.* Hæc ergo probantur inter astringentia. Ex his potest fieri medicamentum, quod applicitum roboret: verbi gratia, ℞. *oua integra num. iij. oleorum mastich. de absinth. cydoniorum ana ℥ j. fiat decoctio in sartagine, & in fine adde pulueris specierum diarhod. Abbatis, aromatici rosati, coralliorum, ana ℈ ß. Misce, & fiant placenta. Probatur etiam fomentum è vino* *Motum caloris firmantia.*

rubro, alterato cum rosis, absinthio, masticbe, &c.

Quoad alexipharmaca: probantur *semina citri, semina acetosæ, quæ præter vim bezoarticam non calefaciunt, vnde & in febri his vti licet: & quod maius est, manifeste astringunt, roborát. Licet etiam vti coralliis, santalis, margaritis, hyacintho, foliis auri, bolo Arm. terra sigill. efficacissimum vsi medicamentum, lapis bezoar, præsertim orientalis. Et, nisi febris prohibeat, primum locum sibi vendicant magnæ antidoti.* Ratio est, quia magnæ antidoti, vt medicamenta calida vacuant per modum resolutionis: vt sicca, per modum siccationis: vt recipiunt astringentia, per modum repercussionis: & præterea per vim constringentem calidi insiti dissolutionem prohibent: atque virtute proportionis mirabilis habent vim alexipharmacam, & omnium partium corporis, atque hinc oris ventriculi, & cordis proportionem fouere possunt. Vnde non mirandum, si auctor ille, qui edidit librum de Theriaca ad Pamphilianum, & ad Pison. cap. 15. fateatur, theriacam tanquam ad vitam reuocasse cardiacos.

Alexipharmaca.

Astringentibus semper vtendum: vacuantibus cum syncope abest.

Cæterum, cũ in cardialgia probentur vacuantia & astringentia: dubitatio oritur circa *Quando agendum*: nam Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. monet in principio non esse vtendum astringentibus, sed quando partes alui sunt expurgatæ: dum enim humor detinetur, non licet astringere, sed calefacere, hoc est, vacuationem sensibilem adiuuare, vel per vomitum, vel per aluum. At contra idem Galenus cap. 1. libr. 8. κ. τόπ. iubet in morsu seu angore communiter probari astringentia: plerisque autem opus esse miscere calefacientia & siccantia. Hinc igitur plerumque miscet calefacientia & siccantia: semper autem vtitur astringentibus. Ita etiam Alexander primo omnium vtitur astringentibus: mox vacuantibus: quemadmodum erat medicamentum ex aloe. Responsio. Quando agendum capitur ab indicante præsente, sed vincente alia indicantia: ideoque cum indicans sit motus immoderatus calidi insiti, & materia morbifica: si magis potest motus importunus calidi insiti, vsurpanda sunt astringentia: dum autem minus potest, sunt administranda vacuantia. Quare dum syncope vel adest, vel imminet: tunc magis potest motus calidi insiti, quam materia morbifica: si autem contra nec præsens sit syncope, nec vsque adeo immineat, tunc magis potest materia morbifica, quam motus calidi insiti. Ob id dum Galen. loc. citat. lib. 1. ad Glauc. probat vacuan

vacuantia: respicit ad cardialgiam, in qua syncope non adest. Et dum lib.8.μ.τόπ. probat in morsu & angore astringentia, insinuat, in qualibet cardialgia probari astringentia: quoniam omni cardialgia viget motus importunus calidi innati. At Galenus non dicit, his astringentibus omni tempore esse vtendum: supponit enim administranda esse astringentia in omni cardialgia: sed tempore opportuno. Nec Alexander improbandus, qui primum vtitur astringentibus: respicit enim ad cardialgiam, in qua magis potest motus calidi insiti: nam agit de cardialgia, in qua imminet syncope. Atque hinc Alex. dum conquiescebat affectus, id est, dum refringebatur motus calidi innati, vt syncope non immineret, vtebatur vacuantibus.

Sequitur Diæta. Si adest sudor: Celsus adhuc prohibendum, probat aerem non calidum, cum fenestris patentibus. Quod si talis sit cardialgia, in qua extrema frigent: prodest, extrema inungere, manibusque excalfactis partes fricare & fouere. Præterea Celsus ad reficiendos spiritus, naribus admouet *rosas & vinum*: vnde probari possunt odoramenta, quæ fiunt *ex aceto, rosis, pomis aurantiis, citro & violis*: aer enim ita alteratus spiritus reficit. Cibus sit medicinalis, non facilis corruptionis, qui saltem per aliquam siccitatem, seu per modum siccationis absumat. Quare probantur cibi astringentes, non admodum facilis coctionis, & exsiccantes. Hic Galenus cap.24.lib.1.alim. edoctus ab Hippocrate lib.2.epid.sect.2. circa principium, exhibet *polentam succo punici aspersam*, semel in die: nam succus mali punici, moderatur motum calidi innati, ne nimis ad circumferentiam feratur: reprimit etiam materiam: polenta vero datur quia non facile corrumpitur ab æstuante ventriculo: & facultate siccandi, materiam morbificam absumit. Notandum, quod Galenus hoc solo cibo solum semel in die vtatur: id quod locum habet in ea cardialgia, qua mulier illa torquebatur, cuius causa erat humor vitiosus & copiosus, quo ventriculi os ita replebatur, vt nauseabunda esset mulier, ideoque potius euacuatione, quam repletione erat opus. Si vero cardialgia teneat corpus, quod inediam non ferat: cibus & bis & ter in die est exhibendus. Auicennas cap.30. si oriatur syncope, ante vel prope paroxismum, exhibet *frustum panis, cum aqua granatorum, vel cum aqua agresta*: & si subsequatur syncope, dat etiam *panem cum vino antiquo, sed in parua copia, nimirum*

Victus ratio.

ad ℥iij. Praeterea probatur cremor hordei infrigidatus, cum granis granatorum, & uvae: exhibetur actu frigidus, ne ita facile vincatur à calido igneo, in ventriculo exsistente, & per consequens corrumpatur: cuius rei gratia idem etiam cremor munitur granatis. Consummatissimus Alexander, probat cibos difficilis coctionis, quia hi difficulter corrumpuntur: vt *mala mediocriter astringentia, pyra, persica, vuam austeram*: & si æger sit valde calidus, & humores sint nimium rodentes, exhibet *panem etiam cum frigida*. His autem cibis Alexander vtitur inter initia: reliquo autem tempore paullatim exhibet, quæ ægre coquuntur, & acres succos attemperare possunt: vt est *vuluula, id est, vterus, & omasum, id est, pingue intestinum: admittit buccinas, cochleas, cancros, ventriculos anserum, malum citrium sine cortice, nam in cortice est vis calefaciendi.* Monet autem Alexander, cito esse occurrendum cibo. Et Celsus addit, si vires sint debiles, cibum esse exhibendum non multum, sed sæpe: sic enim nutrit, nec onerat. Vnde probatur *destillatum caponis, vituli, & potissimum pedum vitulorum, item destillatum è cochleis*: oportet enim viscidum esse, ne corrumpatur. Quoad potum: Celsus *vinum* fugit, nisi sit sitis & virtus concidat: ideoque si æger in tuto est, curandum, ne ad imbecillitatem redeat, idque cibis validis, remoto vino: at si metus sit, ægrum deficere posse, probantur cibaria in vinum intincta, vinum autem debet esse austerum & mediocre. Quod si æger cibum assumere nequeat: vinum exhiberi potest, sed actu frigidum, & in mediocri copia: idem etiam facere licet, si cibi euomantur. Addit Celsus, in aluum quandoque iniiciendum esse *ptisanæ cremorem, vel etiam alicæ*: hæc enim infusa vires tuentur: vaporibus enim à cremore prodeuntibus, reparatur substantia vaporosa calidi insiti, quamuis non fiat nutritio partis viuentis. Quoad inanitionem & repletionem, cum in cardialgia quandoque noceat inanitio per sudorem, iure Celsus corpus aspergit pulueribus astringentibus, vt *myrti, rubi, vel etiam arida fæce vini austeri*: & vrgente necessitate oblinit corpus *gypso*, ad inhibendum sudorem. Vnde mirandum non est, si hoc tempore cardialgia affecti moriuntur, quia medici permittunt sudare.

CAPVT

CAPVT VII.

De Fame morbosa.

ER famem morbosam intelligimus famē præter naturam, id est, læsam appetentiam attinentem ad cibum, ad differentiam sitis. Hæc autem vel Aufertur, vel Imminuitur, vel Corrumpitur. *Nomen.*

Generatio famis morbosæ, patebit è generatione famis secundum naturam. Primum supponēdum, appetitum vel esse mortalem, vt est naturalis & animalis: vel immortalē, vt est rationalis & volūtas. Appetitus naturalis, excitatur à penuria similis: animalis, à bono apparente: naturalis à bono vero. *Appetitus quotuplex.* Porro naturalis appetitus confert ad vitam, ad vitam commodiorem, & ad meliorem vitā. Declaro. Appetitus naturalis, id est, vis concupiscibilis, quatenus respicit vitam, non est facultas simpliciter naturalis: seu simpliciter necessaria ad vitam: (*nam facultates simpliciter ad vitam necessariæ sunt solum quatuor, attractrix, retentrix, alteratrix, & expultrix, quarū nulla est facultas cōcupiscibilis*) sed est facultas, cuius causa melius celebratur operatio necessaria ad vitam, nimirū attractio: hinc fit, vt facultas concupiscibilis quodammodo statui posit attractionis principium, dum enim adest appetentia, fit attractio: dū non adest, fit potius expulsio: Hic appetitus inest omnibus animalis partibus, quæ conuenientē omnes qualitatē desiderant, c.6.l.3. fac. natur. in est etiā plātis, c. vlt. l.6. de plac. ideoque eum non influentem, sed insitum esse oportet. Si capiatur facultas concupiscibilis, quatenus respicit commodiorem vitā: huius principiū est hepar. c.18. l.6. de vs. part. c. vlt. l.6. de plac. ideoque laborāte iecinoris facultate, perit cibi & potus appetitus. com.13. sect.3. l.3. epid. Hinc liquet, quod concupiscibilis causa vitæ, dirigatur ad id quod est simile cuilibet parti: causa autem commodioris vitæ, pro conseruando indiuiduo, referatur ad cibum: pro specie seruanda ad Venerē. Et propterea facultas hæc concupiscibilis non est insita, sed influit ab hepate in os ventriculi, vt homo cibum, potumque appetat: & in pudenda, ad Veneris desiderium. Si denique capiatur concupiscibilis causa melioris vitæ: est sane iam proposita concupiscibilis. Verum cum Galen. c.3. l.7. de plac. accipitur hæc facultas concupiscibilis, prout vincitur & regitur à facultate irascibili & rationali, vnde homo secundū iustitiam viuit. Animalis, seu sentiēs appetitus, residet in ce-

rebro, tanquam in fonte, & influit præcipue in pudenda, & in os ventriculi. Vnde apparet vim appetentem diuersam esse à facultate tactrice: quãuis vtraque facultas à cerebro, per neruos sexti paris in os ventriculi influat: per eundem enim neruum influit & motus & sensus: quare & tactus & animalis appetentia. Sicuti enim eadem lingua particeps est gustus & tactus: ita idem ventriculi os, eadem temperie & proportione est donatum, vt per eosdem neruos, vtramque vim admittat. Ex his facile patere potest modus, quo fit fames & sitis.

Quomodo fames sit appetitus calidi sicci sitis, frigidi & humidi. Arist. tex. 28. lib. 2. de anima.

Iam vero explicandum est, quomodo fames dicatur appetitus calidi & sicci: sitis frigidi & humidi. Per siccũ igitur intelligere oportet solidum: per humidum liquidum: vnde secundum Hippoc. facilius est impleri potu quam cibo: hoc est, liquido, quam solido. Hic duplex appetitus, solidi scil. & liquidi, ideo est necessarius, quia solido, id est, cibo, seu alimento, solidæ corporis partes nutriuntur, liquido autem solidum alimentum defertur. Vnde, si exacte loqui volumus, fames erit appetitus alimenti: sitis erit appetitus vehiculi alimenti. Quo autẽ intelligatur: cur fames sit appetitus calidi, & sitis frigidi: supponendum est è c. 6. l. de rigore, ad calidũ innatum attinere substantiam, qualitatem & motum, tum ad cẽtrum, tum ad circumferentiam. Penes hæc igitur calidum innatũ læditur: secundum substantiam quidẽ, si deficiat alimentum: secundum qualitatem, id est, caliditatẽ, si aliquod frigidũ occurrit, vt exstinguatur, instar flãmæ quæ ab aqua exstinguitur: secundum motum ad cẽtrum, si grauatur à copia: secũdum motum ad circumferẽtiam, si ab immodico calore dissoluatur, sicut exigua flamma à maiori dissipatur. Notandum obiter, vitiũ in motu esse causam noxæ caloris natiui secũdum substãtiam: nã dum calor à copia grauatur, substantia euadit impura: dum à calore afficitur, & extra mouetur, substantia minuitur. Quare cum expediat per famẽ & sitim: nõ modo corpus nutrire, verum etiã calidum insitum custodire per calidum seruatur motus caloris, ne plus iusto cõcẽtretur: per frigidum autem custoditur calor, ne plus quã decet extraferatur: vnde calidum ad famẽ attinet, frigidum ad sitim. Nam in fame locum habet alimentum siccum, id est, solidũ, in quod, dum agit calidum, ita concentratur, vt suffocari posset, nisi ope calidi extra ad circumferentiam eius motus seruaretur. At in siti locum habet humidum, id est, liquidum

nempe cibi vehiculum: quia calor innatus extra, & ad circumferentiam mouetur, idque eo magis, quo cibus est calidior, & ambiens aër calidior. Vt ergo hic caloris ad extra motus compescatur, opus est frigido: vnde post cibos calidiores, & tempore æstiuo, potus etiam frigidior desideratur. Sitis ergo est appetitus frigidi & humidi: licet enim sitientes plerumque magis appetant vinum, quam aquam: vtrumque tamē cibi est vehiculum, & actu frigidum offertur: vini autem desiderium potius accidit ratione gustus & voluptatis: vnde Aristoteles dicit com.28.lib.2. de anima, saporem esse cibi & potus condimentum.

Generatio famis naturalis.

Porro, vt intelligatur, quomodo fiat fames secundum naturam: sciendum est è c.7.lib.1. de symp.caus. in fame quinque esse motus: primus, est inanitio totius corporis: secundus, est appetentia membrorum naturalis alimenti & potionis: tertius est vētris suctio: quartus, est sensus suctionis: quintus, pertinet ad appetentiam animalem. Tres priores motus sunt naturales, seu spectant ad functionem naturalem: reliqui duo ad animalem: vnde à Galeno fames & sitis recensentur modo inter naturæ functiones, vt c.4.lib. de diff.symp. modo inter animales actiones, vt cap.7.lib.1.de symp.caus. Totius corporis inanitio fit, quoniam corpus assiduo consumitur: vnde & necessaria est instauratio seu refectio. Concupiscentia naturalis fit, concurrente facultate concupiscibili insita, vt partes inanitæ repleantur: cibo enim restituitur, quicquid siccioris substantiæ effluxit: potione autem quicquid humiditatis effluxit. c.2.l. 1. de tuen.san. Ventris suctus attinet ad ventriculi venas, quæ inanitæ concurrunt attractrice vi, vnde attrahunt ab ore ventriculi, vi cuius attractionis os ventriculi supernum afficitur motu, qui motus intenditur à melancholia, quæ ventriculum contrahit & mouet, cap.4.lib.5.vs.part. Vbi tamen notandum, si cum motu coniungatur frigiditas, fieri famem: si caliditas, oriri sitim: quia appetitus non est rei præsentis, sed absentis: hinc melancholia agens in ventriculum, quia frigida est, causat famem: contra, bilis calida, in causa est sitis: vnde in ventriculo suctionis producitur motus: & obiectum commune, quod coniunctum habet proprium obiectum, nimirum in fame frigidum, in siti calidum. Sensus suctionis & receptio obiecti fit ab attractione venarum ventriculi, & causa agente in os ventriculi sui, vel caliditate, vel frigiditate.

1. 2. 3. 4.

tate. Hæc receptio fit in ore ventriculi, quatenus ventriculi os est organum tactus, beneficio neruorum, quos à cerebro suscipit: insigniter autem os ventriculi afficitur, tum ob neruorum mollitiem & magnitudinem, tum ob vim concupiscibilem à iecore impertitam. Quare os ventriculi, quatenus organum tactus est, afficitur à proprio obiecto, nim. à calido insito, à frigido in famē: afficitur item à communi obiecto, nim. à motu. Appetentia animalis fit in ore ventriculi, quatenus hanc suscipit à cerebro per neruos: vnde Auicennas dicit, Ventriculum suscipere neruos à cerebro, vt acquirat sensum, per quem percipiat famem: hoc est acquirat appetitum sensitiuum, cuius vi animal ad cibum & potum se conuertat. Cæterum, vis appetens non insita est ventriculo, sed influit à cerebro, dum impellitur & excitatur ab obiectis sensuum externorum: primum quidem ac principaliter à tactu, secundario ab obiectis aliorum sensuum: vnde Aristoteles l.2. de anima dicit, tactum esse sensum alimenti: cæteros autem sensus per accidens concurrere: nam secundum Philosophum, alimur à calido, frigido, humido & sicco, quæ sunt obiecta tactus: reliqui vero sensus per accidens concurrunt: nihil enim ad alimentum conducit color, sonus, odor: & si odorata nutriunt, hoc fit, quatenus sunt calida, vel frigida, vel humida, vel sicca, non autem vt odorata. Sic & sapor concurrit vt condimentum, non vt alimentum. Adhæc vis animalis in cerebro residens, etiam principaliter excitatur ab obiecto tactus: ex accidenti ab obiecto rel[illegible]quorum sensuum: quoniam tactus obiectum primum atn[illegible] os ventriculi, prout est organum tactus: obiecta autem reliq[illegible]orum sensuum non agunt in os ventriculi, sed in propria organa, & propterea meditantibus, vel oculis, vel auribus, vel naribus, vel lingua: vnde ita afficitur cerebrum, vt animalis appetentia excitetur, & excitata influat in os ventriculi, & tandem desiderium replendi emergat. Ex his igitur colligi potest, ingerendorum appetentiam secundum naturam fieri: primo, dum membra inaniuntur: secūdo, dum inanita attrahunt à venis ventris: tertio, dum venæ inanitæ attrahendo ventriculi os agitant: quarto, dum ventriculi os afficitur, vt affectionem cerebro impertiatur: quinto, dum in os ventriculi influit animalis concupiscentia, necessario impulsa ab obiecto tactus oris ventriculi, ex accidenti autem ab obiecto reliquorum sensuum. Vnde obiectum tactus

est

est essed' ialis causa famis & sitis: obiecta reliquorum sensuum, sunt causa vt melius fiat & fames & sitis: v.g. si quis post inediam famescat, & vel optima inspiciat cibaria, vel de his sermo fiat, vel olfaciat, vel gustet, augebitur cibi cupiditas: quia facultas sentiens vna impellitur ab obiecto & tactus, & aliorum sensuum.

Hinc fames naturalis ita definiri potest: quod sit appetitus secundum naturam oris ventriculi, procedens ab eius motu, dependente à penuria alimenti, gratia instaurationis animalis. Forma, in hac finitione, est appetitus secũdum naturam: ad differentiam famis morbosæ. Subiectum est os ventriculi supernum. Causa efficiens est motus, quo afficitur os ventriculi ob penuriam alimenti, ad differentiam sitis in qua sc. adest non alimenti penuria, sed vehiculi alimenti. Finalis causa est animalis refectio & instauratio. *Fames naturalis quid sit?*

Quare fames morbosa generatur, dum corpori occurrit aliquid præter naturam, vi cuius facultates aliquæ, appetitioni cibi destinatæ, ita suo munere frustrantur, vt functio appetentiæ animalis oris ventriculi vsque adeo lædatur, vt præter naturam euadat. Proinde fames morbosa est concupiscentia animalis præter naturam oris ventriculi, dependens à frustratione concupiscibilis cibo destinatæ. Forma est concupiscentia animalis præter naturam: ad differentiam concupiscibilis naturalis (: vnde colligitur famem esse symptoma ad actiones attinens.) Est autem præter naturam, ad differentiam concupiscibilis secundum naturam: & proinde ad differentiam famis secundum naturam. Hæc igitur concupiscentia animalis, pertinet ad causam formalem: nam quamuis in fame læsio esse posit secundum concupiscentiam naturalem, ea tamen habet rationem causæ efficientis, non formalis. Subiectum Galenus proponit c.1.l.8 κ.τόπ. vbi famem recenset inter symptomata oris ventriculi. *Famis morbosa generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiect.*

Causa efficiens in finitione proponitur, his verbis: dependens à frustratione concupiscibilis, cibo destinatæ. Dicimus cibo destinatæ ad differentiam sitis morbosæ: quæ pendet à frustratione concupiscibilis potui dicatæ. Hic explicanda causa, ob quam concupiscentia animalis frustratur frustratur autem vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione: 1. dum vitium est in quinto motu: ex accidenti, dum læsio est in reliquis quatuor motibus: nempe in sensu suctionis, in suctus in vacuatorum appetentia naturali, & totius corporis inani *Causa efficiens.* *Appetitus animalis vitia.*

Vitia concupiscētiæ animalis, residentis in cerebro.

inanitione. De horum motuum vitiis dicemus. Animalis igitur appetentia frustrari potest, quatenus pertinet vel ad Cerebrum (antequam sc. in os ventriculi influxerit.) vel ad Os vētriculi prout ab hoc suscipitur. Si primo modo sumitur, vt ad cerebrum attinet: functio huius facultatis concupiscibilis læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos vel Cerebri, vel Neruorum sexti paris. Ob morbos cerebri: veluti in apoplexia, epilepsia, caro, & aliis cerebri morbis: vi quorum prohibetur fluxus facultatis concupiscibilis à cerebro in os ventriculi. Læditur autem facultas ob morbos neruorum sexti paris: quando huiusmodi nerui afficiuntur potissimum densitate: cuius causa esse solet tum quælibet materia Densans, tum Refrigerās. Sed de malis cerebri & neruorum alibi. Cæterum hęc vitia ita se habēt, vt dum Integra est angustia, fames auferatur: si Nō integra, fames minuatur. Quod si cōcupiscibilis actio lædatur ob errorem externum: hic error est, vel Vitiosa cerebri proportio, vel Obiectum improportionatum. Vitiosa proportio viget in his, qui etiam famescunt, dum intuentur murem, vel dum de mure fit sermo: nam quamuis famescant, illico tamen fames prorsus aboletur: vnde huiusmodi homines & nausea & quādoque vomitu afficiuntur. Obiectum improportionatū principaliter attinet ad sensum Internum, vel Externum. Ad internum: veluti dum immoderata animi accidentia occurrūt: idem enim his euenit, quod iis, qui fortibus imaginationibus detinentur, qui ob oculos posita non cernunt, nec aspiciunt, vt phreneticis quandoque accidit: si enim magis potest obiectum morbificum, quam obiectum impellens facultatem concupiscibilem ad cibum: necessario fames vel minuitur, vel aufertur: contra, si obiectum sit potens ad impellendum concupiscentiam: fames intenditur, vnde patiens, vt phreneticus violentia quadam cibum petit. Si obiectum improportionatum spectet ad sensum externum: attinet vel ad Visum, vel ad Auditum, vel ad Olfactum, vel ad Gustum, (de tactu dicemus in suctionis sensu: attinet enim ad os ventriculi.) Visus obiectum concurrit ad destruendum, appetitum, dum vim interiorem auertit ad excitandum animalem appetentiam: verbi gratia si in mensa aliquis videat manum humanam coctam, vel euomentem aliquem, licet famescat, ilico tamen destruitur appetitus. Quoad auditum: fames aufertur, si quis comedens audiat loquentem de rebus tetris & iniucundis.

iucundis. Olfactus aufert famem, si deuorentur fœtida: si etiam offeratur aliquis cibus, qui obtineat odorem proportioni organi olfactus aduersarium, veluti accidit, dum aliquis caseum comedit, & eius odorem percipiens, vel eum non admittit, vel reuomit. Quoad gustum: destruitur appetitus, dum iniucunda assumuntur: & hæc vel simpliciter sunt ingrata, vel vni certo indiuiduo sunt iniucunda, aliis autem grata: & tunc vitium pendet à vitiosa proportione linguæ illius indiuidui: veluti si aliquis casei saporem prorsus respuat. Hæc igitur sunt vitia animalis concupiscentiæ, vt attinet ad cerebrum. Si vitia concupiscibilis animalis perpendantur, vt spectat ad os ventriculi, id est quatenus facultas à cerebro ori ventriculi est impertita: tunc huius facultatis functio læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, dum os ventriculi afficitur, vel Intemperie, vel Mala compositione, vel Soluta vnitate: de quibus morbis iam supra egimus. Si lædatur ob errorem externum: hic error positus est in proportione culpata oris ventriculi: veluti dum homines inscii caseum in ferculis assumunt: vnde fit, vt quamuis nec odorem, nec saporem casei percipiant, nausea tamen fiat, ac destruatur appetitus. Notandum autem hoc loco, proportionem oris ventriculi à naturali deflectere & recedere: quoniam vel Deficit, vel Excedit. Si deficiat: sunt homines qui vix appetunt, si excedat: sunt homines, qui nimis appetunt, vt, dum comedunt ac bibunt, magis edere ac bibere cupiant. Verum cum appetentiã animalem adiuuet naturalis cõcupiscentia prodiens ab hepate: in ratione erroris externi concurrit cum Auicenna debilitas hepatis. Hæc sunt vitia concupiscentiæ naturalis.

Appetitus animalis vitia vt spectat ad orificium ventriculi

Sequuntur vitia attinentia ad sensum suctionis: qui motus spectat ad facultatem tactricem. Hæc igitur facultas (cum instar concupiscibilis animalis à cerebro ori ventriculi communicetur) frustrari potest, vt attinet vel ad Cerebrum, vel ad Os ventriculi. Quatenus ad Cerebrum attinet: lædi potest ob morbos cerebri, & neruorum sexti paris: vt modo diximus, de concupiscentia animali. Si occurrat error externus: occurrit dum in ore vẽtriculi suctio recipitur: nõ autẽ ratione iudicij, quia hoc fit in cerebro, nõ in ore vẽtriculi. Itaque error externus esse potest cerebri proportio, vel quia vis sentiẽs & iudicãs tãgibilis distrahitur ab obiectis aliorum

II. Sensus suctionis vitia.

1. ratione cerebri.

aliorum ſenſuum,quatenus hæc obiecta ſunt efficaciora, ſicut diximus de concupiſcentia animali. At differentia eſt inter concupiſcentiam animalem & tactum: quoniam ratione concupiſcentiæ animalis,obiecta agunt indifferenter in vim ſentientem:rationem autẽ tactus obiecta determinate agunt in facultatem indicantẽ obiecta tangibilia,veluti dum à viuo verme os ventriculi pungitur: nam in ore ventriculi fit affectio,vi cuius ita afficitur cerebrum,vt facultas ſentiens diſtrahatur à iudicio ſuctionis,quæ ſuctio fit ab alia cauſa agẽte in os ventriculi: & huius ordinis ſunt vapores vermium defunctorum, materiæ veneficæ, & putridæ: nam vi harum cauſarum magis afficitur os ventriculi, vt eſt organum tactus, quam à ſuctione. Si ſuctionis ſenſus attineat ad os vẽtriculi qua,recipit obiecta tangibilia:receptio hæc læditur vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos oris ventriculi, qui iam propoſiti ſunt,vi quorum fit fames morboſa:nam licet fiat ſuctio, ea tamen non ſentitur,vt decet:vnde, ſi prorſus non ſentiatur ſuctio, aufertur actio:ſi vix ſentiatur,id eſt cum difficultate, imminuitur:ſi plus ſentiatur,corrũpitur. Declaro. Et primo ſi perpendatur intemperies:Galen.com.aph.20.ſect.2.com.11.ſect.1.l.3.epid.dicit: ſi intemperies ſumma fuerit,ſenſus ſuctionis non fit:nam vt inquit Auicennas, virtus perit, quoniam organum ob ſummam intemperiem prorſus ineptum redditur. Hæc ſumma intemperies,eſt Frigida, vel Calida. Si frigida:fit fames vaccina ſeu magna, quæ eſt affectus frigidus, coniunctus cum ſiccitate,c.7.l.3.de ſym.cauſ. At ſi alia è parte ſit ſumma caliditas,etiam cum ſiccitate coniuncta:non fit ſitis, quoniam ſuctio non recipitur. Si autem intemperies non ſit ſumma, à qualibet intemperie, excepta humida,ſuctionis receptio intenditur & augetur. Cæterum diſcrimen eſt inter tactum, & animalem appetentiam: nam animalis appetentia, quacunque dominante intemperie indifferenter ſe habet ad cibum & potum: tactus non indifferenter. Ratio huius diſcriminis eſt:quia appetentia animalis ab alia facultate naturali impellitur, nempe à ſenſu interiori: tactus minime,cum ab obiecto recepto, vt offertur ſenſorio iudicanti,ſenſus interior potius impellatur,non impellat:hincque in fame procedat obiecti tangibilis receptio, in cerebro iudicium,& mox ſequatur impulſio,prodiens à facultate ſentiente,in cõcupiſcibilem animalẽ:vnde concupiſcibilis animalis impulſa

2. ratione oris ventriculi.

impulsa descendit in os ventriculi:& fit fames. Itaque cum tactus ad differentiam concupiscibilis non indifferenter se habeat ad cibum & potum:fit, vt si ventriculi os, tanquam organum suctionis sensus, afficiatur intemperie frigida, intendatur fames,& minuatur sitis:si afficiatur intemperie calida, minuatur fames, intendatur sitis: si afficiatur intemperie sicca,augeatur & fames,& sitis:si humida, fames minuatur,sed magis sitis.Ratio est:nam cum appetitus cibi & potus fiat,quoniam afficitur os ventriculi suctione : suctio autem similis est solutioni vnitatis: & solutio vnitatis fiat à calido, frigido, sicco, non ab humido : fit vt ab humido non excitetur appetitus,sed potius minuatur:licet magis minuatur sitis,quam fames:nam præter id, quod non fit suctio ab humido,adest præsentia humiditatis: sitis autem fit ob humidi penuriam.Quo autem ad caliditatem,frigiditatem,siccitatem:quamuis à qualibet fiat suctio:tamen,cum fames sit appetitus calidi,sitis autem frigidi: ob id,dum caliditas mouet tactum , per hunc sensus interior impellit appetentiam animalem in frigidum:dum enim viget caliditas,adest penuria frigidi, vnde minuitur cupiditas calidi, & augetur oriturque frigidi appetitus:hincque fames minuitur,& sitis augetur. Contra autem accidit, si frigiditas agat in tactum:fames enim intēditur,& sitis minuitur. Quoad causam siccantem:vel est intemperies sicca Coniuncta cum actiuis, vel est Sola.Si coniuncta:quoniam iuuat & intendit suctionem,ideo auget sitim, si caliditati iungatur:& famē, si frigiditati com. 19.sect.4.apho.& cap.30. lib.1.simp. Si autem sola sit siccitas, in penuria alimenti augetur fames: in penuria vehiculi alimenti,augetur sitis.Hæc de intemperie. Quoad malā compositionem:concurrit , quatenus angustat neruos oris ventriculi:quo fit,vt os ventriculi non afficiatur à suctione : ob angustiam enim tactrix facultas influens à cerebro , non suscipitur in ore ventriculi. Quoad solutam vnitatem: est in causa deiectæ appetentiæ:propterea quod os ventriculi magis afficitur à morbo in soluta vnitate,quam à suctione:vnde, licet vtrumque obiectum offeratur sensorio tactus: tamen iudicium dirigitur potius ad obiectum, quod promouetur vi solutæ vnitatis, quam suctionis:quia obiectum efficacius & potentius, sensum iudicantem ad se allicit , vt reliquorum obiectorum iudicium non exerceat.Quoad errorem externum hic attinet tum ad Proportionem oris ventriculi,

tum ad Causas, quæ ventriculi sensum vel exquisitum, vel obtusum reddunt. Si exquisitus reddatur, intenditur appetitus: si contra, minuitur. Quoad proportionem: hæc spectat ad os ventriculi, quatenus est organon tactus: & iccirco pro varia proportione vario modo afficitur: & hinc in aliquo indiuiduo suctio remissa magis afficit os ventriculi, quam in alio indiuiduo suctio intensa: cuiusmodi viget in his, qui famem vel sitim nequaquam perferre possunt. Quo vero ad reliquas causas: præsertim sunt veneficæ, & vehementer refrigerãtes: vi quarum licet fiat suctio, non tamen sentitur. Vnde nõ est mirandũ, si opiata appetitum destruant: si etiam Gale. dixerit com. aph. 21. sect. 2. ab aere frigidiore primũ tactum excitari, mox exstingui, hincque os ventriculi à suctione non affici.

3. *Suctionis vitia.* Si autem perpendamus suctionis vitia, ita se habent: aut enim non fit suctio, vnde appetitus aufertur: aut debiliter fit suctio, vnde appetitus minuitur: vel suctio iusto fit intẽsior, vnde appetitus deprauatur. Et ob id, cum suctio sit motus oris ventriculi, dependens à causa agitante os ventriculi: læditur hæc suctio, dum causa viget vel In ore ventriculi, vel Infra: vnde primum afficiuntur venæ ventriculi, mox afficitur os ventriculi. Quo igitur ad causam immediate agentem in os ventriculi: huius perpendenda & Species, & Vitium. Quoad speciem: cum Galeno cap. 7. lib. 1. de symp. caus. & c. 9. lib. 6. de tuen. san. com. aph. 21 sect. 2. & com. 1. lib. 4. de ratione vict. causa est Interna, vel Externa. Interna, Vapor, & Minera. Si minera: potest esse Sanies, prodiens vel ex vlcere, vel ex abscessu: potest etiam esse Humor. Externa causa, potest esse medicamentum, venenũ, aer, cibus, potus, com. 34. lib. 2. de victus ratione. & com. 1. lib. 4. de rat. victus & com. aph. 19. sect. 4. & cap. 27. lib. 3. alim. Vitium attinerẽ potest ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad substantiam, vt est succus vitiosus, qui est in causa picæ. At potissimum locum habet vitium in quanto, & in quali: nam vitium secundum vbi, commune est & quanto & quali: nisi enim causa moueatur in os ventriculi, & ibi quiescat: copiã vel qualitate non aget: cum per contactum actio fiat. Cæterum, cum causa lædat vel Copia, vel Qualitate: quoad Copiam, huius causa suctio aufertur, vel saltem minuitur: dum vel excedit, vel deficit: nam si excedat, siue causa sit interna, siue externa: tum copia replet os ventriculi, & impedit, quo minus corrugari & agitari possit: quãuis à venis ventriculi

Læsa suctio ratione causæ in ventriculi orificio.

fiat

fiat attractio: vnde pituita copiosa, residens in ore ventriculi, impediens suctionem, est causa inappetentiæ. Et pariter, quoad causas externas: vt ait Galenus cap. 27. lib. 3. de alimen. pingues & lenti cibi ita celeriter implent, vt appetitus euertatur. Quoad vitium in qualitate: concurrit materia, quatenus agit Caliditate, Frigiditate, Siccitate, Humiditate. At est discrimen: nam materia concurrens humiditate, est in causa vt minuatur suctio: qua autem concurrit reliquis qualitatibus, causa est suctionis intensioris: nam suctus affinis est solutioni vnitatis, quæ à qualibet causa fieri potest, excepta humiditate. Quare, vi materiæ humidioris, minuitur desiderium cibi & potus: vi autem reliquarum qualitatum, intenditur appetitus: circa cibum quidem, si materia est frigida: circa potum, si calida, si sicca: nam dum frigiditas suctionem parit, ita afficitur os ventriculi, vt obiectum offeratur sensui interiori, qui sensus, cum agnoscat præsentiam esse frigidi, facultatem appetentem impellit ad appetitum illius, cuius est penuria. Idem de reliquis causis, in os ventriculi agentibus, statuendum. Sed notandum, cum intenditur fames vel sitis: desiderium esse vel boni, vel mali, tum cibi, tum potus. Desiderium est boni, quando quis appetit bonas carnes, bonum vinum: mali desiderium est, si appetat carbones, aquam turbulentam, vrinam. Huius discriminis causa colligitur è Galeno in arte med. capite de signis ventriculi: dum dicit, intemperantias morbosas à naturalibus differre: nam intemperantiæ naturales, similia appetunt: morbosæ contraria. Vnde ventriculus secundum naturam calidus, in penuria cibi appetit cibum calidum: frigidus autem natura ventriculus, appetit frigidum. Contra ventriculus præter naturam calidus, appetit cibum frigidum. Hæc differentia inde pendet: dum enim ventriculus secundum naturam est constitutus, eget conseruantibus, quæ similia sunt: vnde dum fit suctio, ita afficitur sensus interior, vt concupiscentiam animalem impellat in penuria cibi, ad desiderium cibi: & in penuria cibi, in ventriculo secundũ naturam calido, impellat ad desideriũ cibi calidi: propterea quod, sensui interiori offertur suctio cum sensu caliditatis naturalis conseruandæ, vnde concupiscentia animalis, impellitur ad desiderium similis. Si ventriculus sit præter naturã calidus, sensui interiori offertur suctio, cum sensu caliditatis morbosæ, non conseruandæ, sed destruendæ: vnde concupiscentia

Vnde desiderium boni, malive cibi & potus.

animalis impellitur ad desiderium non similis, sed contrarij, nim. frigidi, vt morbus calidus dissipetur ac vincatur: & præsertim quia concupiscentia animalis, influxa in os ventriculi, fouetur à concupiscentia naturali, à iecinore prodeunte, quippe quæ semper appetit quod conseruat, ac veluti fugit, quod est inimicum: ideo cum in ventriculo, calido morbo affecto, caliditas sit inimica & contraria, propterea fit appetitus contrarij. Sed explicandum etiam est, cur in ventriculo male affecto appetitus sit intensus ad contrarium, quod modo bonum est, vt quando quis appetit capones, modo malum, vt quando carbones appetit. Dicendum, discrimen prodire à causa morbosa, quæ suctionis auctor est: quæ causa vel minoris, vel maioris est actiuitatis. Minoris est actiuitatis: quotiescumque minus recedit à naturali statu, nec pertinaciter adhæret ori ventriculi. Maioris est actiuitatis: dum causa magis recedit à naturali statu, & hinc est à toto genere præter naturam, & præterea magis impertitur ori ventriculi: impertitur autem non secundum fibras, nam fieret singultus: sed secundum portiones membranosas, quemadmodum euenire solet prægnantibus, præsertim ad secundum vel tertium mensem: nam prægnantes hoc tempore scatent succis vitiosis secundum ventriculum. Verum & in viris similes succi redundare possunt, præsertim in scabiosis, in elephanticis. Itaque succi, quia sunt præter naturam, sunt in causa appetitus contrarij: quatenus sunt exiguæ actiuitatis, sunt in causa appetitus quidem contrarij, sed boni: Si succi sint præter naturam, sunt in causa appetitus præter naturam & quatenus sunt insignis actiuitatis, sunt in causa appetitus contrarij, non boni, id est non alimentalis, sed medicinalis: ratio est, quia prauus succus potius à medicamento, quam ab alimento corrigitur: verbi gratia calx est efficacior ad absumendum materiam impactam, quam panis bis coctus: vrina etiam magis strenue absumit succum vitiosum, quam aqua: nam alimentum magis à corpore patitur, quam agat: medicamentum magis agit, quam patiatur. Succus igitur prauus est causa cupiditatis succi praui, & proinde sibi similis. Vnde Galenus cap. 7. lib. 1. de symp. caus. ait, vitiosum succum excitare appetentiam, naturalis affectus similitudine: quemadmodum enim naturalis affectus efficit appetitum similis, hoc est & naturalis, & boni: ita succus vitiosus excitat appetitum similis, hoc est vitiosi, praui, nim. efficacis actiuitatis:

Ventriculus male affectus contrarii appetit.

quamuis

quamuis discrimen sit: nam quod desideratur ob affectum secundum naturam, naturale est, & conseruat affectum naturalem: quod autem desideratur causa succi vitiosi, est quidem simile, nam est vitiosum & prauum, non est autem alimentale, sed destruit succum vitiosum, quia omne morbosum refertur in sui destructionem. Alia ex parte læditur suctio, ratione causæ, quæ viget infra os ventriculi, vtpote in venis ventriculi, & fundo ventriculi. Cum ergo suctio secundum naturam fiat, dum ventriculi venæ naturaliter trahunt ab ore ventriculi: sequitur, suctionem leges naturæ egredi, dum venæ vel non attrahunt, vnde fit inappetentia: vel imminute attrahunt, vnde fit imminuta appetentia: vel plus iusto attrahunt, vnde oritur fames canina. Cæterum, dum venæ repletæ sunt, vis attractrix, & naturalis concupiscentia cessat à suo munere: dum sunt inanitæ, attrahunt, & naturaliter appetunt: ideo dicendum de causis tum Replentibus, quæ causæ sunt inappetentiæ: tum Vacuantibus, quæ causæ sunt famis, & faciunt vt lædatur attractio & concupiscibilis naturalis venarum, quæ ab ore ventriculi attrahunt. Quoad causas replentes: è cap. 7. lib. 1. de symptomat. caus. attractio venarum læditur, vel ob Morbum venarum, vel ob Errorem externum. Venarum morbi sunt tumores, obstructiones, à materia replente prodeuntes: sed principem locum obtinet caliditas, quippe quæ succos fundendo implet, cum hi fusi, locum maiorem occupent. Error externus esse potest materia replens ventriculum, potissimum secundum fundum, & præsertim esse solet succus crudus collectus, cuius classis etiam sunt succi excrementitij, qui interdum propter famem in ventriculum confluunt: dum enim diu fames vrget, ventriculus succos vitiosos allicit, qui replentes, attractionem impediunt, ita vt fames tunc in inappetentiam degeneret. Inanientes causæ sunt venarum frigiditas, quæ exprimendo vacuat: item calor corporis robustus absumens, vnde qui plurimum habent calidi, plurimum absumunt, attrahunt, & denique valenter appetunt. Inanitionis etiam causa est, retentricis imbecillitas, siue simpliciter, siue in respectu ad expultricem, quemadmodum contingit in immoderatis euacuationibus. Huius ordinis est etiam vermis alimentum consumens.

Suctio læsa ratione causæ in venis & fundo ventriculi.

4
Vitia inanitionis totius corporis.

Tandem, si respicimus ad totius corporis inanitionem: dum hæc imminuitur, fit inappetentia: dum augetur, fit

fames. Immodica euacuatio & absolute talis est, & in respectu ad assumpta alimenta: & fit, tum per sensibilē vacuationem, tum per cibi parcitatem. Imminuta autem inanitio fit, dum quod effluit, modicum est: hoc autem est vel simpliciter modicum, sicuti in corpore densioris cutis: vel est modicum respectu illius quod ingeritur, quod experiuntur homines in delitiis vitam agentes, qui die noctuque potant & otiantur.

Differentiæ. Quoad Differentias à forma: Concupiscentia animalis redditur præter naturam, quatenus vel Non fit, vel Male fit. Si non fit, Adest naturæ fames, vel Non adest, fit fames vaccina, seu magna, in qua, licet inter initia vigeat appetentia animalis, illico tamen aufertur, & adest fames naturæ, videlicet insignis Indigentia alimenti. Si autem non adest fames naturæ: fit fames, quæ dicitur Inappetentia, seu cibi fastidium, id est, ἀνορεξία. Si animalis concupiscentia male fiat: tunc vel Imminuitur, & fit Fames imminuta, vel Corrumpitur, & tunc intensum est desiderium, vel simpliciter cibi, & fit fames canina, vel praui cibi, & dicitur κίσσα, pica, seu malaciā. A subiecto non sumuntur differentiæ, cum malum solum ad os ventriculi pertineat. Ratione causæ efficientis: cum malum pendeat à frustratione concupiscibilis cibo destinatæ: dicendum, frustrari vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Harum causarum subdiuisio patet e supra dictis.

Signa. Cognitio famis morbosæ in genere, patet ab ægro: sicuti etiam differentiæ à forma: dicit enim æger, vel nihil se appetere, vel vix appetere, vel plus quam deceat. Quoad differentias ratione causæ efficientis: cum malum fiat, quoniam frustratur concupiscibilis animalis, vel propria ratione, vel ex accidenti: hoc cognoscitur, è præsentia & absentia signorum læsionis, vel propria ratione, vel ex accidenti: de quibus signis seorsim dicendum. Itaque si frustretur propria ratione, cum causa morbifica attineat vel ad Cerebrum, vel ad Os ventriculi: si spectet ad Cerebrum: si læsio fiat ob morbos cerebri: signa erunt morborum, de quibus in propriis capitibus. Si lædatur ob errorem externum: si error externus sit cerebri proportio, cognosceris inde, quod lædatur appetitus, quamprimum obiectum vel visui offeratur, vel de eo fiat sermo, v. grat. de mure. Si error sit obiectum improportionatum: si attineat ad sensum interiorem: deprehenderis ex immoderatis animi accidentibus, è delirio.

Signa diff. à caus. effic.

è delirio. Si error attineat ad sensus externos: cognoscetis ex obiectis sensuum externorum, verb. grat. si ilico post intuitum manus humanæ decocto, concidat appetitus, facile est cognoscere, mali causam esse obiectum visus, & sic de reliquis. Si autem frustratio concupiscibilis pertineat ad os ventriculi: si læsio fiat propter morbos oris ventriculi: signa erunt morborum, de quibus supra. Si lædatur ob errorem externum: si error sit mala ventriculi proportio: cognoscetis, si malum oboriatur post aliquod assumptum, inscio ægro: adhæc cognoscetis è defectu, vel excessu ferme perpetuo appetentiæ, citra causam euidentem. Mali autem causam esse iecinoris debilitatem: cognoscetis è signis indicantibus vitia hepatis, de quibus suo loco. Si frustretur concupiscibilis ex accidenti: & primum, si vitium sit in sensu suctionis: si vitium attineat, vel ad cerebrum, vel ad neruos: signa petenda è propriis capp. Si vero mali causa sit error externus: si error fuerit vitiosa proportio: indicabitur, si præter noxas vel ventriculi, vel aliarum partium, homo plus iusto vel appetat, vel à cibo abhorreat: id enim fit, quoniam in cerebro est proportio, vi cuius facultas sentiens, vel est pigra, vel nimis vigilans ad excitandũ animalem appetẽtiam. Obiectum autem distrahens facultatem, cognoscetur: quoniam occurcurrit obiectum, quod est efficacius suctione: veluti si pungatur ventriculus. Si autem vitium attineat ad os ventriculi, si causa sint morbi: signa erunt morborum oris ventriculi, de quibus diximus. Si error externus sit proportio, cognoscetur ex eo, quod non plus iusto famẽ vel ferre, vel non ferre possunt. Si error sint venena, vel opiata: horum signa aderunt. Si deinde mali causa sit vitium in suctione non in sensu suctionis: si vigeat in ore vẽtriculi: oportet cognoscere speciẽ & vitium huius causæ. Si causa sit interna, cognosceris, quia nulla causa est prægressa. Vtrum autem interna causa sit vapor, vel minera: & quæ minera: cognoscetis è signis, traditis in malis ventriculi. Externæ causæ cognoscuntur ẽ patiente & asidẽtibus. Quoad causam vitij: omisso vitio in quanto, & vbi, quoniã in his tantum est differentia secundum magis & minus, vnde discrimẽ cognoscitur ex intẽsione & remissione symptomatum, si vitium sit in substãtia: indicabitur è desiderio praui cibi, vt carbonis. Si vitium sit in qualitate: caliditas cognoscetur è diminuta appetẽtia, frigiditas è fame aucta, siccitas similiter è fame aucta, & præsertim si annexa sit

frigiditas, nam si cũ siccitate coniungatur caliditas, indicabitur è siti aucta: humiditas ex imminuta appetentia cognoscetur. Si autem frustretur concupiscibilis vitio appetentiæ naturalis venarum vẽtriculi: si malum pendeat à causa replente: si hæc causa replens sit morbus, hoc est, intemperies calida, tumor, obstructio: cognitio patet è traditis signis morborum ventriculi. Si autem causa sit error externus, cum sit materia replens ventriculum: si materia sit paullatim collecta: cognoscetur è fame, quæ sensim imminuta est. Si autem hoc factum sit vi prolixioris famis præcedentis, vt non paullatim sit collecta materia, sed violentia quadam attracta: cognoscetis è fame prægressa, è ieiunio. Si causæ sint inanientes: si fuerit frigiditas: patebit è signis indicantibus frigiditatem ventriculi secundum fundum, de quibus dictum est. Si calor robustus consũmat: cognoscetur è temperatura calida principaliũ viscerum, è carnoso habitu, ex ætate florente. Si causa inaniens sit imbecillitas retentricis, cognoscetis è fluxu ventris. Si vermis sit absumens: signa erunt vermium, de quibus infra. Tandem si appetentiæ vitium sit positum in inanitione totius corporis: excedens inanitio indicabitur ex inedia, exercitio intenso, & similibus: deficiens inanitio contra indicabitur è cutis densitate, & cum Auicenna exlotio.

4.

Indicationes.

A forma nihil ex vsu indicatur. Causa subiecti, oportet seruare calidum insitum oris ventriculi: & oportet fouere proportionem. Ratione efficientis, cum efficiens sit vel morbus, vel error externus. Si morbus: quid indicent morbi, tum vẽtriculi, tum aliarum partium, petendum è propriis locis. Si causa sit error externus: si causa interna: si ad vẽtriculum attineat: quid indicet, dictum fuit: si autem ad alias partes: suis etiam locis dicetur. Si causa sit externa: hæc non indicat.

Prognostica.

Fames morbosa in genere est vitium non despiciendum: quoniam aduersatur instaurationi animalis, vnde est vehementia essentiæ: & attinet ad os ventriculi, quare vehementia dignitatis. Verum discrimen est pro vi differentiarũ. Vnde ratione formæ, cum fames vel auferatur, vel minuatur, vel corrumpatur: si paritas seruetur, periculosius est vitiũ, si auferatur fames: ideoque Hippoc. aph. 6. sect. 7. ait, inappetentiã esse malum, & præsertim in morbis diuturnis: nam patitur homo secundum totũ corpus, secundum vẽtriculũ, secundũ caput: secundum totum quidẽ, quoniã non nutritur, secundum vẽtriculũ & caput, quoniã facultas sentiens suo munere destitui

destituitur, desinit, & ad interitum properat: quò fit, vt dum inappetentia protrahitur, cõsequatur vehementia facultatis: siquidem cum Hippoc. aph. 59. sect. 7. fames corpora siccat: & siccare est deducere ad mortem. Sed notandum, cum fames sit quadruplex: Inappetentia, Fames canina, Pica, & Fames vaccina. Si fuerit inappetentia: si patiens copioso alimẽto nõ egeat, periculo vacat: veluti in principiis morborum materialium. At si patiens alimento egeat, veluti in morbis diuturnis, in pueris, in euacuationibus immoderatis, tunc malum non est exigui periculi: nam virtus concidit, vnde adest vehementia facultatis: quod potissimum euenit, dum prorsus aboletur appetentia: nam admodum recedit à naturali statu, & multo magis, quam imminuta appetentia. Si fuerit fames canina: si fuerit cum desiderio boni cibi, inter initia vinci potest: at dum producitur, periculo non vacat, & cum Auicenna, degenerat in famem vaccinam: quo enim fames canina diutius durat, eo fit vehemẽtior, & quandoque cõiungitur vehementia facultatis, hincque oriuntur syncopæ, & homines moriũtur: nã in fame canina cibus ingeritur supra cibum incoctum, cibus etiam euomitur, vnde corpus nõ alitur, & vis ventriculi hebescit, ideoque fit fames naturę. In pica, cum sit desiderium praui cibi, vitium est curabile, quoniã pendet à succo vitioso, qui vacuari potest: & ob id Galenus cap. 7. lib. 1. de sympt. caus. ait, prægnantes hoc malo sollicitari, quandiu succi in ventriculo vigent. Sed notandum, malum esse mitius, quo desiderium fuerit cibi minus praui: quia tunc malum producitur à materia minus recedente à naturali statu: & propterea est vehementia essentiæ non admodum intensa. Vaccina fames est admodum periculosa: nam cito annectitur vehementia facultatis, quia cũ Aetio animi deliquia oboriuntur. Cæterũ, si prognosticum capiatur à vi causarum efficientium: pro vehementia causarum augetur & minuitur periculum. Quæ autem sit vis causæ, hoc est morborum, & erroris externi: patet ex iis quæ dicta sunt in malis ventriculi. Hoc loco quædam notanda, circa intemperiem, & circa proportionem. Circa intemperiem statuit Auicennas, cum inappetentiæ causa efficiens esse possit caliditas & frigiditas: vitium esse deterius si producatur à frigiditate: nam à caliditate appetitus minus intenditur, à frigiditate magis: & propterea si accidat, vt vi frigiditatis destruatur appetitus, hoc fit ob insignem frigiditatem. Quare

cum inappetentiæ causa esse posit tũ frigiditas:tũ caliditas cũ frigiditas magis recedat à naturali statu,& hinc sit vehemẽtior secundũ essentiã:ob id frigiditas est causa deterioris inappetentiæ. Circa proportionem scire oportet, queĩnadmodum proportio est natiua,introducta à principiis generationis, & immutabilis:at fieri potest,vt facultas à proportione contracta,quandoque à secundo actu, id est,ab operatione deficiat: sicuti etiam magnes deficere solet ab attractione ferri, secundo actu, è contactu adamantis: ita colligere etiam licet,famem morbosam, à proportione prodeuntem, corrigi posse,non destructa proportione: nam stante vita, necessario permanet proportio: at proportio ita potest affici, vt cum non conseruetur facultas, facultatis actio,& hinc actus secundus pareat.

Curatio. De materiis breuiter dicemus.Quid enim postulent morbi vẽtriculi,cerebri & neruorum:dictum est suis locis. Seorsim autem circa quamlibet famem digrediemur.Quo igitur ad inappetentiam attinet:cum Aetio, Paulo, Alexandro, & Auicenna,cum malum fiat potissimum, quoniam vẽtriculus vel repletur,vel intemperatus redditur: quantum attinet ad repletionem ventriculi: probantur vomitoria, si æger ad vomitum sit procliuis: sin minus, probantur vacuantia per aluum. Vnde pro vomitorio *aquam copiosam vtpote ad* ℔ j ß. *& tepidam,frequenter exhibebimus.* Alexander improbat *mulsam,*vt quæ intemperiem latentẽ corpori insinuet, quod proposuit Alexander,quoniam vomitorio vtitur causa bilis, & iccirco mulsa improbatur, quia potest calefacere,& in bilioso corpore in bilem mutari. Id quod intelligendum de mulsa meraciore, quæ multam mellis copiam recipit. Paulus enim probat mulsam,scilicet dilutissimam,cum copiosissima aqua.Sed quia vomitoria nocent iis qui difficulter euomunt: (ventriculus enim vellicetur, distenditur, & hinc appetitus magis subuertitur) ob id studendum vt quantum fieri potest, vomitus facile fiat: ad quod consequendũ cibis humectantibus & potionibus occurrendũ:sic namque recrementa humorosa supernatant,hincque facile educuntur per vomitum. Et ob id etiam Paullus *ante tepidam exhibet vel ptisana cremorem, vel ouorum lutea.* At si prorsus difficulter vomat patiens:probatur potius *aloe, quam scammonium: hoc enim stomachum offendit, & propterea vel non exhibendum, vel in parua copia, & malis cotoneis castigatum: vnde exhiberi potest*

H' ἀνορεξία.

Ad repletionem vẽtriculi.

Diacydonites, confectum cum exiguo scammonio, seu diacrydio. Quod si Paulus, cum reliquis, admittit scammonium, nobis etiam licebit vti *rhabarbaro*. Causa vero cur Græci scammonio sint vsi, & cur nos rhabarbarum admittamus, est: quoniam expedit quam celerrime bilem vacuare: nam expedit appetitũ reuocari. Verum cum medicamenta facilius par aluum euacuent, cum Paulo copiosa & temperata alimenta prius exhibenda: quare per duos vel tres dies exhibere licet *ouorum vitellos, in iure conquassatos: licet etiam exhibere cremorem ptisanæ, & similia.* Verum si humores vacuandi sint crassi & viscidi: exhibere poteritis *specierum hiera* ℥ *ß. cum melle rosato solutiuo.* Et vt humores cedant, cum Aetio probatur *oxymeli, item cibi parati cum aqua salita, & proinde sal, cappares, oliuæ, & similia attenuantia, & incidentia.* Optimum in hoc malo est medicamentum, si exhibeatur *mellis rosf. solut.* ℥ *v. cum oxym. simpl.* ℥ *ij.* Si autem ventriculus sit intemperatus: si intemperies calida: Auicen. probat *frigida potum*, sed ea quantitate, qua calidum innatum non exstinguatur: vnde exhibere licet à ℔ j ß. ad ℔ ij. & potius repetere. Alexander probat, *quæ cum aceto parantur. Quare exhibere licet poscam, id est, aquam cum aceto, lactucam, endiuiam, aceto conditas, vt refrigeretur ventriculus. Paulus exhibet panem posca imbutum, & opsonium è lacte & aceto paratum: potest etiam confici cibus è portulaca cum aceto:* (per opsonium intelligimus cibum ab aliis separatum, veluti ex salsa, quæ conficitur è petroselino, ex amygdalis, & aliis id genus.) Auicen. etiam extrinsecus probat medicamentum confectum *ex oleo rosaceo, carne cydoniorum, rosis, cum exiguo mastiches: verbi gratia, ℞. carnis cydon. decocta sub cineribus* ℥ *j. olei rosac. complet.* ℥ *j. ß. puluL. rosar.* ʒ *j. ß. masticheS* ∋ *ß. Misce, & fiat emplastrum. Mastiche miscetur ad corrigenda medicamenta frigida, & vt seruetur calidum innatum.* Si autem intemperies fuerit frigida: Auic. proponit *decoctum piperis, cinamom. diatrionpiper. diacalaminth. mithridatium.* Alexander probat *theriacam, decoctum rutæ, anisorum: probat alia, ius columbæ, & vuarum passarum:* vuæ enim passæ stomacho sunt gratæ, contemperant succos malignos, & crudos concoquunt, & nutriunt. Alexander cum Paulo probat *vinum vetus, & conditum, id est, calidis alteratum,* de quibus in sermone de frigido ventriculo. Extra autem probat medicamentum, cõfectum *ex oleo de spica, de absinth. mastich. additis mastiche, xyloaloe, gallia moschata, maci, & aliis* ab

Ad intemperiē ventriculi.

Calida.

Frigida.

ab Auicen.propositis. Verum admonet Paulus, si forte contingat, vt sit patiens qui simulet inappetentiam, quoniam desiderat sibi concedi inutilia: tunc oportet patientes grauiter reprehendere, vt vtiles cibos admittant. Si non obediant, & hinc contabescant: expedit cibum parum deteriorem exhibere. Cibaria autem cum Paulo ita paranda sunt in hoc malo, vt facile deuorentur: quæ non multa egent masticatione, iniucunditatem afferunt, & appetentiam euertunt.

Ἡ κυνορεξία, ἢ κυνώδης ὄρεξις.

Ad frigidam dyscrasiam, materiam acidam, & sensum suctionis.

Fames canina sequitur. Hæc si fiat citra inanitionem: cum suctio in hac intendatur, vi vel frigidæ intemperiei, vel materiæ acidæ: è dictis patet, quæ medicamenta conueniant. Id solum cum Aetio notandum: probari cibaria, quæ & sensum suctionis obtundunt, seu compescunt: & materiam morbificam attenuant, ac incidunt, vt facile possit euacuari. Ad sensum suctionis obtundendum: Gal. com. aph. 21. sect. 2. probat lenta, & pinguia: nam hæc replent os ventriculi, vt à suctione non ita afficiatur. Aetius probat iniucunda, & quæ in magna copia accepta parce nutriunt. Hinc conueniunt *pultes, placenta cum melle copioso, aut oleo plurimo, aut adipe anserino, gallinaceo, suillo, item malua, cerebella. Præterea lac, vel solum, vel cum melle: item oryza cum lacte: & amygdalæ, nuces pineæ.* Abstinendum ab acidis & astringentibus: nam hæc suctionem intendunt. Quoad incidentia & attenuantia: probantur cibi conditi *allio, porro, thymo, satureia, origano, &c.* (vnde non est mirum, cum ita varia sint vsurpanda, quod patientes sæpe nõ restituuntur sanitati.) *Probatur etiam vinum alteratum calamintha, saluia, guaiaco, sassafras, &c. Vinum autem sit tenue, fuluum, odoratum, non valde vetustum:* & dabitur tum ieiuno, tum post sumptum cibum, in magna copia, id est, secũdũ Aetium, quãtum homo bibere potest: quoniam hoc vinum ventriculum calefacit, humores acidos destruit: ideoque solum vinum quandoque sufficit, ad perfectam curationem: quam in sententiam Hippocr. aph. 21. sect. 2. ait, famẽ vini potione solui: vbi per famẽ, intelligitur canina (teste Gal. in com.) facta vel ab intemperie frigida, vel ab humore acido: & gloriatur Gal. se multos, indesinenter famescentes, sanasse vino abundãter exhibito.

Ad inanitionem.

Quod si fiat fames canina vi inanitionis: medicamenta & cibi probantur, quæ à dictis plurimum distant. Aloe tunc insensissima est, vt etiam incidentia & tenuantia. Probantur autem densantia cutim: vt medicamentũ confectum *ex oleo omphacino, cum myrto, aut rosis, ad lentum ignem decoctis.*

Licet

Licet etiam, vrgente necessitate, immiscere *alumen scissile, prius in aceto tritum: pro singulis scilicet olei omphacini vncijs, misceri poterunt singuli scrupuli aluminis.* Cibos Aetius probat stabiles, id est, qui ægrè corrumpantur, *vt cochlea sunt, & omne genus ostreorum. Probat etiam carnem suum ætate florentium, & potissimum probat ventres & vuluas suum: & in summa probat cibos tardæ coctionis, & tardæ distributionis: vnde & oua indurata, aut in sartagine frixa, imo panem non fermentatum. Vinum, in fame canina ex inanitione, potius lædit, teste Galeno: quare exhibenda aqua, vel vinum astringens.* Notandum cum Aetio, circa quantum agendum, in cibis crasse facientibus, & medicamentis astringentibus, quæ extra applicantur: vt, quantum accessio imminuitur, tantum etiam minui debere cibos crassos, & medicamenta astringentia: ne aliud grauius suboriatur malum, dum crudis crassisque succis corpus repletur.

Quoad Picam: in hac oportet succum in ore ventriculi impactum discutere: & in cauitate existentem euacuare: & ventriculum roborare ne suscipiat. Quoad vacuantia igitur: nisi vomitus sit admodum difficilis, probatur *ius pulli tepidū, cum syrupo acetoso simplici, vel etiam cum oxymelite: & vsu postulante, ad succum raphani ascendere licet*, præsertim si vtero non gerat: hæc enim mitius tractanda, ne fiat abortus. Et ob id Aetius exhibet *aquam tepidam*, præcipuè si fœmina ventriculum habeat repletum humore acri, acido, aut salso. Si patiens maxima difficultate vomat: probantur *species hieræ, mel ros. sol. cum oxymelite:* si vtero gerat, hieræ species non conueniunt, quia menses prouocant. Si lutum appetat patiens: secundum Auicen. exhibeatur *aqua, cum vomitorijs, ad ℔ ß. & in ea dissoluatur lutum mundum ad* ℥ j. Quoad discutientia succos impactos in ore ventriculi: probatur *diatrionpiper, diacalaminthes, & potissimum licet conficere pilulas è quinque granis ammies, macis, sassafras, & zingiberis, fiant pil. num. vij. cū oxymelite scillit.* hoc medicamentū summa vehementia discutit succos. *Probatur etiā oxymeli scillitieū.* Quoad roborantia os ventriculi; Aetius probat *succum mali punici dulcis, cum menta sicca, sed aspersa cremore portulacæ, vel inspersa decocto polygoni: quæ habent vim astringendi. Probantur & alia astringentia, vt est confectio è santalis, & diacydonites cum sacchаro.* Extrinsecus probatur cataplasma, confectum è *rosis, gallis immaturis, malicorio, myrto, coroneis, quæ baseos erunt loco: addenda quæ tenuis sint substantiæ, pro vehiculo: item quæ corrigant frigida, ne calidū insitum lædatur:*

Μαλακία, ἢ κίττα.

Vacuātia.

Discutientia.

Roborantia.

lædatur: pro correctione frigidorum, addatur mastiche & absinthium: pro vehiculo, misceatur feniculum, cyminum, aromata: basis autem in maiori erit quantitate, verbi gratia ℞. rosarum, gallarum immaturarum, malicorij, myrtillorum an. ℥ j carnis cydon. decoctæ sub cineribus ℥ ß. mastiches, absinth. an. ℈ ß. fenic. cymini, cinamom. an. ℈. v. Misc. & fiat cataplasma.

Diæta. Cibus proportione respondebit. Victus mediocris erit, nisi sit prægnans: tunc enim suasu Aëtij, cibum oportet exhibere in minori copia, si scilicet prægnans sit, in qua multus sanguis collectus sit. Si patiens cibos respuat: occurrendum variis & iucundis opsoniis. Si terram patiens appetat: prodest exhibere *amylum recens* (secundum Aëtium) vice terræ. A dulcibus opsoniis abstinendum, quia ventriculi os laxant. Et, si patiens delectetur dulcibus, miscenda astringentia: vnde opsonium fieri posset *è sacchar, cum succo cydoniorum.* Ad minuendum sensum suctionis in pica, probantur *pedes, rostra, ventriculi porcorum.* Verum ante cibum, dum institutum est succos discutere, Aetius exhibet *oliuas sale conditas, vel v. vel vij. amygdalas amaras.* Dum propositum est vētricumlum firmum reddere, exhiberi potest, *vel polenta, vel panis, cum succo cydoniorum, aut punicorum madefactus. Post cibum Aetius probat passulas.* Et, si periculum est vomitus, *probat poma granata, piræ.* Pro potu probat, *vinum fuluum, odoratum, antiquum & pro robore ventriculi subastringens.*

Βούλιμος. Vaacina fames, vel Exquisita est, vel Notha, seu spuria. Exquisita est, quæ fit à frigiditate agente in os ventriculi: vnde primo intenditur animalis appetentia, mox aufertur, & relinquitur fames naturæ. Notha fit (secundū Alexandrum) ab immodico calóre, agente in os ventriculi: vnde calidum innatum ita dissoluitur, vt nisi æger cibum assumat, animo deficiat. In malo igitur vtroque adest alimenti penuria: ideoque alimentis occurrendum, in exquisita calefacientibus, in spuria refrigerantibus. *Medicamenta.* Quoad medicamenta famis vaccicinæ exquisitæ. probantur medicamenta proposita in temperie frigidi ventriculi, verbi gratia, vti licet *dianthos, conserua è betonica.* In fame autem vaccina spuria, probātur proposita in calidiori ventriculi intemperie, vt est, verbi gratia, *saccharum rosatum, conserua ex accido citri, &c.* At cum Alexandro notandum, *ab opio cauendum esse, licet intentas sit feruor. Vrgente tamen necessitate, probantur magna antidota, sed recentes. Item Philon, Romain hæc enim opium recipiunt, sed plurim is*

calidis

calidis mistum. Expedit autem bis miscere conseruas calefacientes, vt est dianthon. Proinde Alexander opium sincerum prohibet quod nonnulli cum frigida exhibebant. Quoad ea quæ admouentur in fame vaccina notha: probatur *emplastrum è carne cydoniorũ, additis oleo rosa.cum rosis, & exiguo mastiches.* Quoad diætam: primũ in vaccina fame exquisita, probatur aër alteratus, *ambra, moscho, cinamom. aniso, maci, &c. licet etiam odorari carnem assatam*: ita enim aër aptus redditur, ad reficiendos spiritus. Probatur *odor vini aromatici cum aceto.* Præterea in penuria materiarũ, cum Galeno lib. de med. facile parabil. cap. 15. licet etiam ad olfaciendum porrigere *acetum, fructus odoratos, & terram aceto madefactam.* Cibi sint euchymi & eupepti. *Vinum probatur vinosum.* Si fames vaccina sit notha: probatur aër frigidus: quere odoramenta fiant *ex aqua rosacea, rosis, aceto, pomis, violis, caphura, &c.* Cibos Alexander probat qui ægre coquuntur, *vt oryzam,* & alia superius dicta. Alterandi cibi sunt in hac fame notha, *endiuia, lactuca, portulaca. Vinum erit paucriferum, & subastringens.* *Diæta.*

CAPVT VIII.

De Siti morbosa.

PER hanc intelligimus sitim corruptam, hoc est, intensiorem redditam, siue sit immoderatæ potionis, siue potionis prauę. Excludimus sitim ablatam, & imminutam: harum enim doctrina patet è traditis de fame morbosa. Proinde corrupta sitis generatur, cum corpori aliquid præter naturam occurrit, vi cuius os ventriculi afficitur, vt hæc affectio impertiatur sensui interiori, & hinc impellatur animalis appetentia, vt ea lege influat in os ventriculi, vt desiderium potus præter naturã intendatur. Sitis ergo corrupta, est cõcupiscentia animalis deprauata oris ventriculi, dependens à frustratione concupiscibilis potio destinatæ. Forma huius vitij est concupiscentia animalis (de qua supra) deprauata: ad differentiam & sitis secundum naturam, & præter naturam, sed ablatæ & imminutæ. Subiectum est os ventriculi. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiect.*

Ratione efficientis, diximus, quod dependeat à frustratione concupiscibilis potui destinatæ: ad differentiam famis. Iã ergo proponẽdæ sunt causæ, ob quas hæc facultas frustratur. Gal. c. 30. l. 1. simp. ait, sitim fieri part. humoris inopia, part. caloris *Causa efficiens.*

caloris copia. Dum enim vehiculi est inopia, insurgit appetitus huius humiditatis, huius liquidi. Præterea dum adest calor immoderatus, est priuatio frigidi: vnde plus iusto calidum insitum extra mouetur: quare excitatur appetitus frigidi, vt retundatur caloris motus ad extra, & prohibeatur dissolutio. Cum igitur humoris inopia fiat appetitus humidi, caloris inopia, appetitus frigidi: nihil aliud fit quam sitis. Immediata quidem sitis causa vnica est, cum vnus affectus non possit habere duplicem causam: sed mediata, est multiplex, quæ tamen ad duos principes fontes reducitur: nimirum ad duplex vitium humiditatis roridæ oris ventriculi: quorum vnum attinet ad quantitatem imminutum, dum humiditas deficit: alterum ad qualitatem, dum humiditas non deficit, sed defferuescit. Porro indagandæ sunt causæ, ob quas rorida humiditas, & deficit & efferuescit. Deficit, cum Auic. Alex. & reliquis, propter causam Internam, vel Externã. Interna causa, est morbus siccus oris vẽtriculi, & humor siccãs, & renũ diabetica affectio. com. aph. 19. sect. 4. Externa causa non necessario occurrens, est veluti medicamentum soluens, nimirum purgans: medicamentũ etiam astringẽs & exprimens humiditatem: itẽ venena exsiccantia. Causa externa necessario occurrẽs, est veluti cibus stipticus, consumens humiditatem: item defectus potionis, com. aph. 27. sect. 5. item immoderata inanitio, vigiliæ, timores, mœrores, dum excedunt. Efferuescit rorida humiditas, ob causam Internã, vel Externam. Interna, est causa calefaciens: quæ vel simplex est Qualitas, vel Humor calidus. c. 30. l. 1. simpl. Simplex caliditas detinens os ventriculi, vel est causa Præcipua, vel sine qua non. Causa præcipua, seu principalis, est intemperies ventriculi calidior, quæ suborta sit citra vitium caliditatis alterius partis. com. aph. 19. sect. 4. Caliditas autem sine qua non, est caliditas affligens os vẽtriculi, sed impertita ori vẽtriculi vel à Toto, vel à Parte. com. 1. l. 4. de ratione victus. Si caliditas sit in toto, vel in febre ardenti, sitim omnino parit è necessitate. Si fuerit caliditas in parte: sitis non oboritur, nisi pars primo affecta proxima sit ventriculo, aptáque sit ad producendum sitim: primum locum cum Galeno, tenet os ventriculi: secundum, ventriculi corpus: tertium œsophagus: quartum, pulmones: quintum, ieiunum intestinum. Ratio est: nam os ventriculi est pars, sine cuius affectione non fit sitis: reliquæ partes sitim committunt, quatenus in consensum ducunt

Defectus humiditatis roridæ.

Efferuescẽtia humiditatis roridæ.

1.

ducunt os ventriculi, h. e. vbi impertiuntur veluti caliditatem ori ventriculi. Dum Galenus pulmonem proponit, non excludit cor, quatenus cor est viscus in thorace contentum: vnde Auicen. statuit, sitim fieri à corde, & à pulmone, dum hæc viscera incalescunt. Præterea, cum sitis fiat à ieiuno intestino: iure Auicen. ait, etiam fieri ab hepate. Quin etiam, cum Auicen. à cerebro, si insignem contraxerit feruorem, caliditas impertiri potest ori ventriculi: indeque sitis excitari. Auicen. non fuit superfluus, nec Galenus diminutus: hic enim per modum exempli loquitur: ille è proposito. Hæc de simplici caliditate, quæ est in causa sitis. Quoad materiam: potest esse Vapor, vel Minera. Vapor est febrilis, item salsus vapor, prodiens à materia aquosa in hydrope ascito: vnde Auicen. ait, sitim fieri in hydrope, quoniã prohibetur transitus humiditatis, quæ membra humectare debebat: dum ait, membra priuari humiditate, intelligit sitim naturæ, non animæ: ratione ventriculi, intelligit sitim animæ; nam materia aquosa, seu potulenta, si detineatur, salsa euadit, & hinc mittit in os ventriculi vapores salsos, & calidos, vnde fit sitis. Quemadmodum etiam vermis mortuus, vapore calido potest sitim parere. Quoad humorem seu mineram, præsertim est materia biliosa, item salsa pituita. At humoris vitium, quandoque est à toto genere præter naturam: veluti si quis appetit vrinam, cap. 7. lib. 1. de symp. caus. sed hic humor vergit ad calidum, ad differentiam humoris, qui picæ est causa. Cæterum & vitium in substantia esse potest, dum humor putrescit. Sed perpetuo vitium situm est in caliditate, qua afficitur bilis amara, pituita dulcis, pituita potissimũ salsa. Causa externa non necessario occurrens, est medicamentum calidum, vel acre, vel salsum. com. aph. 19. sect. 4. præterea & medicamentum purgans, qua euacuat, & humiditatem absumit: (si enim concurrat vt calidum, humiditatem accendit.) Huius ordinis est venenum calidum. Efficax admodum causa sitis est viperarum punctio, quoniam emittitur virulentia, cuius forma est tantæ actiuitatis, vt sui calore, ceu organo, vehementer accendat oris humiditatem, & vehementer siccet, ac absumat. Secundum Auicennam igitur, vinum viperinum, ceu veneficum, sitim parit. Causa autem externa necessario occurrens, est aër æstiuus, præsertim si eo tempore fiat iter. Concurrit etiam cibus vel copiosus vel calidus, vel crassus, vel lentus. Copiosus quidem cibus, causa est sitis ratione 2.

huius gratia laborat calor ventriculi, vnde efferuescit humiditas, præcipuè quia cibus copiosus non facile descendit, vnde vicinus manens ori ventriculi, suo vapore humiditatem accendit. Quo fit, hanc sitim somno sedari: quippe est in causa, vt calor vniatur, & non ita laboret. Somnus etiam prodest cum Galeno, com.aph.27.sect.5. quoniam est in causa, vt descendat id quod facit sitim. Calidus deinde cibus in causa est sitis, quoniam humiditatem accendit: vnde sesamum, & erysimon, vt calida sunt, faciunt sitim. c.30.l.1.alim. quemadmodum etiam cibi aromatibus conditi, & cum Auicen. pisces saliti. Cibus denique crassus & lentus potest esse in causa sitis, instar cibi copiosi: quoniam calor laborat, & in attenuatione, & in detersione. Præterea causa sitis est potio calida, vt vinum, aqua salsa. com.35.l.2. de ratione vict. & com.1.l.4. de rat. vict. & com.aph.27.sect.5. Auicennas addit somnum, tanquam causam sitis, si scilicet fiat super cibum calidum: nam in causa est, vt vapor calidus petat os ventriculi. Auicennas etiam addit motum vehementem & linguæ, & totius corporis: & tandem iram: nam huius causa humiditas oris ventriculi accenditur.

Differētia. Quoad differentias, ratione formæ: concupiscibilis intensior, est vel simpliciter Potus, vel Potionis prauæ. A subiecto non sumuntur differentiæ. Ratione efficientis: suctio est immodica, quoniam oris ventriculi humiditas, vel Deficit, vel Feruet. Atque vtcunque se habeat: defectus & feruoris causa est, vel Interna, vel Externa.

Signa. Sitis in genere ab ægro fit euidens: sicut etiam differentiæ à forma. Ratione causæ efficientis: cum oris ventriculi humiditas vel deficiat, vel accendatur: cum Auicenna deprehendetur, è signis præsentibus vel inopiæ humiditatis, vel excedentis caliditatis. Quoad causas inopiæ humiditatis, & proinde quoad causas siccantes: si causa siccans sit intemperies ventriculi: signa patent è proprio loco. Et similiter si in causa fuerit humor siccans. Si causa sit, morbus renum: sunt signa diabeticæ affectionis. Si causa sit accendens humiditatem oris ventriculi: vtrum sit vel caliditas, vel humor calidus: cognoscetur è traditis de intemperie ventriculi calida, vel sine materia, vel cum materia. Vtrum autem caliditas sit vel principalis, vel sine qua non: deprehendetis è signis, vel indicantibus, vel non indicantibus vitium extra ventriculum: verbi gratia, è febre cognoscetis, caliditatem esse sine qua

quã nõ,& à toto prodire.Si in iecinore fuerit inflãmatio:pariter cognoſcetis ex hac inflãmatione,caliditatẽ eſſe ſine qua nõ,& prodire ab hepate.Et ſic de reliquis.Nũ cauſa ſit vapor, vel humor:cognoſcetis è traditis in ſermone de intẽperie vẽtriculi:vbi tradita ſunt ſigna cuiuſlibet & vaporis& humoris.

Indicationes. Secundum Galenum c.30.l.1. ſimp. ſi ſitis fiat ex humoris inopia:humectare oportet : ſi è caloris abundantia:ſi ſimplex ſit caliditas,oritur indicatio refrigerandi:ſi humor,vacuandi.

Prognoſtica. Non autem eſt contemnendum hoc vitium:quia, vt & fames, nocet refectioni corporis. Si autem perpendamus differentias,ratione formæ : ſitis eſt magis periculoſa , ſi fuerit deſiderium prauæ potionis. Ratione cauſæ efficientis : ſi cauſa efficiens ſit vehementior:malum non tantum periculoſum eſt , ſed interdum etiam lethale : & propterea Galenus cap.7.l.1.de cauſis ſym.ait, obiiſſe quoſdam, qui pertinaciter ſitim ſuſtinere voluerunt : & nonnullos obiiſſe,qui malignam aquam immoderate biberant : prætereà,qui viperam comederat,& qui vinum viperinum biberat : obiit etiam ex inopia & feruore humiditatis , qui vinum vetus ad ebrietatem hauſerat. Vbi notandum , ſitim non fuiſſe mortis cauſam, ſed fuiſſe occaſionem, vt homo impatiens vinum biberet immodice , quod vinum deinde mortis fuit cauſa : ſicut etiam contingit ei, qui ardenti correptus febri , immodice frigidam bibit. Sed ad rem : Cauſa admodum vehemens eſt in cauſa mortis:nam inſigniter afficitur os ventriculi , vt emergat qualitas ſpiritalis ita infenſa, vt cordis calor euertatur,& homo pereat.

Curatio. In hoc malo pro diuerſitate cauſarum variis vti oportet præſidiorum materiis: cap.30. lib.1.ſimp. Nam in ſiti à ſiccitate, omne *acetum* improbatur.In ſiti à caliditate & ſiccitate, probatur *acetum , ſed aqua miſtum.* Tandem in ſiti , à pituita ſalſa , probatur acetum ſimplex.Acetum enim ſtrenue refrigerat , & humectare non poteſt , expedite penneat; incidit: quare in ſiti è ſiccitate improbatur , cum exſiccet : in ſiti è caliditate & ſiccitate,probatur, ſed aqua miſtum : nam acetum refrigerat , aqua permiſta humectat : probatur denique acetum ſimplex in ſiti, cuius cauſa eſt ſalſa pituita, quoniam refrigerat ſalſam calidamque pituitam:prætereà pituitæ humiditatem ſiccat , craſsitiem incidit. *Vacuantia* probantur in ſiti,quæ fit à materia.Proinde cum Alexandro,ſi patiens facile euomat : ſi peccet bilis:probatur *aqua hordeacea tepida,*

Aceti vſus.

Vacuãtia.

& simplex aqua tepida. Auicennas dicit, aquam frigidam sitim augere, & tepidam minuere: quoniam vi aquæ frigidæ bilis, quæ est in causa sitis, magis detinetur, & virtute tepidæ euacuatur. Si pituita salsa sitis sit causa: probatur *aqua bordeacea, cum oxymelite.* Et si æger difficulter vomat: probantur varia per aluum lenientia: de quibus alibi diximus. Quoad *alterantia:* probantur, quæ fauces possunt alterare: ea enim alteratio ori ventriculi impertitur. Quare cum Galeno, com. aph. 54, sect. 4. dicendum, febre ardenti correptos, non sitire, si à tussi sicca leuiter irritentur: quoniam per tussim oris partes humectantur. Iure igitur Auicennas probat *frigidam,* administratam super linguam. Confert in ore detinere *nucleos prunorum, folia lactucæ, immersa in frigida: probantur caules lactucæ. Et cum Aetio probatur liquiritia. Vti etiam licet cremore pampinorum vitis, succo portulacæ, succo cucumeris: probantur etiam grana punicorum, araniij, probantur limones, frusta melonum quæ sunt prope corticem, anguriæ, cucumeres.* Possumus hoc medicamento vti: ℞. *seminum cucumeris hortensis, melonum, amygdalarum dulcium, diacodeion in forma solida, cum saccharo, ana* ℨ j. *cum albumine ouorum, fiant pilulæ.* Et, si malum non cedat: hæc medicamenta non tantum in ore sunt detinenda, sed etiam deuoranda.

Refrigerantia, & humectantia.

Cæterum, si eueniat, vt immoderatus sit vini appetitus, vt propterea homo ebrius euadat: bifariam possumus occurrere: primum, remediis, quorum beneficio homo à copioso vino abstinet: deinde medicamentis, quorum beneficio homo citra ebrietatem bibat, quantum libuerit. Quoad primum, potius alimentis quam medicamentis occurri potest: ideo in doctrina de diæta simul hæc persequemur. Auicennas igitur in siti prodeunte à pulmone probat aëris frigidi attractionem: quare vrgente feruore pulmonis, expedit prope os detinere vas frigida repletum. Cibus (nisi sitis prodeat à salsa pituita) probatur refrigerans & humectans. Vnde Galenus cap. 4. lib. 3. de temperam. probat *lactucam:* & cap. 9. lib. 1. de alimen. & cap. 5. lib. de ptisana, probat *ptisanam hordeaceam.* In summa probantur cibi propositi in calidiore & sicciore ventriculo. Si autem sitis prodeat à salso humore: cum Alexandro ad detersionem probantur *cibi salsi, vt capparis, salsamenta, pisces saliti:* cap. 6. lib. 7. Quoad potum, si sitis procedat ex inopia alimenti: *vinum* exhibendum, quale sine noxa bibere consueuerunt. Si sitis prodeat è caliditate: *aqua*

Diæta, in siti tenenda.

exhi

exhibenda. comm.aph.27. sect.5. Si è bile fiat sitis: probatur *aqua*. Si è salsa pituita: *cum aqua oportet miscere acetum*. Tandem si immodicum sit desiderium vini & primum, vt patiens ab hoc appetitu vindicetur, probatur *vinum detentum in vase, in quo, patiente inscio, immissa sit vel anguilla, vel lacerta viva, vel testudo lacustris, vel semina caulium. Probatur etiam vinum medicatum, cum myrto, vel granatis*. Cæterum Auicennas circa vsum potus probat, vt non bibatur aqua plurima subito: vnde Philosophus proble.57.sect.2. ad exstinguendum sitim laudat potum exiguum, sed frequenter exhibitum. Probat quidem paruam dosin: nam licet posit esse indicans summæ actiuitatis, tamen virtus prohibet: quoniam aqua copiosa mortificat calidum insitum, secundum Auicennam: verum gratia sitis atque etiam virtutis, oportet frequenter exhibere. Et si contingat, vt indicans sit admodum vehemẽs: potio exhibenda est etiam tempore noctis. comm. aph.27. sect.5. quod non faciendum, si modica sit sitis, quoniam sitis non valde intensa per somnũ corrigitur. Si sitis fiat è caliditate: secundum Aetium, probantur vigiliæ, quoniam refrigerant: & propterea somnus (vt supra dixi) super cibum calidum, sitim excitat. At si fiat sitis à siccitate: cum Aetio & Auicenna probatur somnus. Et similiter si fiat ex humore: nam per somnum coquitur humor & descendit. In siti è siccitate: quia labor siccat, improbantur tum corporis, tum animi motus, secundum Hippocratem. text.31.l.de sal. diæt.

Vt vini oriatur fastidium.

Plura, de diata.

Quod si patiens summe vinum appetat, ac facile inebrietur: occurrendum præsidiis & assumptis, & applicitis. Quoad assumpta: antequam homo vinum bibere incipiat, oportet *vt hauriat duo vel tria cochlearia olei communis simplicis, extracti ex immaturis oliuis, & oportet addere sem. caulium* ℈j: *oleum quidem supernatando prohibet ascensum vini vaporum: & quia factum est ex oliuis immaturis, propellit etiam vapores vini ad partes infernas, præsertim si misceatur puluis caulium*: summa enim est inimicitia inter caules, & vitem: nam si brassica prope vitem plantetur, discedere ab inuicem hæc duo videntur. Quoad ea quæ admouentur: roborandum est caput, & abluendum *è lixiuio, & aqua alterata cum brassicis*. Videatur Galenus, cap.1. lib.2. κατὰ τόπους.

Ad auertendum ebrietatẽ.

CAPVT IX.

De læsa chylificatione.

Nomen.

Vplex in ventriculo celebratur coctio, vna cibi, altera chyli: nam ope alteratricis cibus primum mutatur in chylum: mox chyli portio ope eiusdem alteratricis in substantiam conuertitur ventriculi. Nos in præsentia versabimur circa concoctionem, vt ad cibum refertur, cuius opus est chylus: mutationem autem cibi in chylum: vocamus chylificationem. cap. 1. lib. 3. de sym. caus. Per chylum vero non oportet intelligere cremorem ptisanæ, substantiam albam, aut lac: sed cibum, mutatum in quandam substantiam, quæ conuenientem assequitur qualitatem, vt in iecinore in sanguinem conuerti posit. Quoniã ergo impossibile est, vt error, qui in prima coctione committitur, corrigatur in secunda coctione: sequitur, quod per chylum non debemus intelligere substantiam simpliciter liquidam, & albam: sed eam quæ obtinet conuenientem qualitatem, quam acquirit ab alteratrice ventriculi. Quod si enim è bruto sanguis extrahatur, sanguis est: sed non est sanguis, qui in humano iecore in sanguinem fit conuersus: ideo in sanguinem in humano iecinore debet cõuerti. Dicemus ergo de læsa chylificatione, & quidem in genere, hoc est, quatenus Aufertur, Imminuitur, & Corrumpitur.

Generatio. Malum hoc ita sumptum, hoc generatur: oportet ventriculo aliquid occurrere præter naturam, vi cuius chylificatio (vel propria ratione, vel frustratione reliquarum facultatum, famulantium chylificationi) ita frustretur, vt mutatio cibi in chylum præter naturam efficiatur. Vnde sic potest definiri:

Definitio. Læsa chylificatio est functio præter naturam ventriculi

Forma. dependens à frustratione chylificatricis. Forma, est functio præter naturam, quare quid genericum, quod prædicatur de chylificatione ablata, imminuta, & corrupta. Nam cum Galeno cap. 4. libr. de diff. sympt. in coctione triplex est vitium, nempe cruditas, concoquendi tarditas, & prauitas. Cruditas, seu ἀπεψία dicitur, si nulla omnino alteratio fiat. cap. 1. l. 3. de sympt. caus. Si autem cibus alteretur, non tamen sicut oportet, cruditas à Galeno adhuc vocatur, at non vt prius. Et propterea dum nulla fit alteratio, vocari potest cruditas simpliciter: dum fit aliqua alteratio, sed non vt fieri debet, fit cruditas secundum quid, quia in hac non priuatur,

sed

ſed deprauatur. Cæterum, hæc alteratio deprauata duplex eſſe poteſt: nam vel alteratio tarde fit, & cibi nondum conuenientem mutationẽ ſuſceperunt: & vocatur βραδυπεψία, ſeu tarda coctio: vel fit alteratio, vt cibus corrũpatur omnino, vnde cum Galeno naturalem gratiam cibus prorſus recipere nequit: & hæc proprium nomen non habet, ſed licet nobis διαφθορὰν, id eſt, chylificationem corruptam nominare. Notandum igitur differentiam eſſe, inter imminutam & corruptam coctionem: nam in diminuta, cibus naturalem gratiam ſuſcipit, ſed tempore longiori: in corrupta nequaquam cibus ſuſcipit naturalem gratiam. Et propterea dum dicit Galenus, in tarda coctione cibum nondum conuenientem mutationem ſuſcipere: nil aliud vult, quam cibum, qui nondum conuenientem mutationem ſuſcepit decenti tempore, tandem tarde mutationem decentem accepturum. At dum Aetius dicit, interdum contingere, (ſcilicet in bradypepſia) vt cibus nũquam propriam mutationem accipiat: intelligit, ſecundum aliquam cibi partem: nam ſi cibus ſecundum omnes partes propriam transmutationem non ſuſciperet: ſecundum nullam partem nutriret: ideoque in tarda coctione fieret atrophia, non gracilitas, quæ non penetrat vltra pinguedinem & carnem, ſicut macies: quod tamen citato Galeni loco aduerſatur. Subiectum eſt ventriculus: per quod diſtinguitur à fruſtratione læſa aliarum partium: intelligere autem oportet ventriculum præſertim ſecundum fundum. Vnde Auicennas dicit, nocumenta digeſtionis ſequi nocumenta in inferiori ſtomacho. *Subiectum.*

Efficiens cauſa, his verbis deſcribitur: dependens à fruſtratione chylificatricis: qua particula, diſtinguitur læſa chylificatio, à læſa vẽtriculi attractione, retẽtione, & expulſione, cap. 1. libr. 3. de ſympt. cauſ. Fruſtratur autem chylificatrix, vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Hoc vt intelligatur, ſupponendum è cap. 8. & 11. libr. 3. de facultat. natural. ventriculum, inſtar cuiuslibet partis, quatuor facultatibus eſſe donatum: nempe alteratrice, attractrice, retentrice, & expultrice: quæ facultates, præter communes functiones, quas gratia nutritionis obeunt, id etiam in gratiam totius corporis præſtant. Vnde alteratrix cibum mutat in chylum: attractrix rectis fibris contractis, cibum attrahit: retẽtrix fibris obliquis cibum attractũ vndique amplexatur, *Cauſa efficiens. Chylificatricis facultatis fruſtratio.*

& donec in chylũ mutetur, continet: expultrix denique fibris transuersis tum quodlibet excrementum, tum chyli portionem superuacaneam expellit. Chylificatio igitur propria ratione dicitur frustrari, dum deficit à suo munere, citra frustrationem reliquarum facultatum. Cum Galeno igitur, cap. 1. lib. 3. de sympt. caus. chylificatrix propria ratione frustratur, vel quia Læditur, vel quia aliquis Error externus occurrit. Læditur facultas ob morbos ventriculi. Vnde, si morbi sint in intemperie, Labefactatur facultas: si in mala compositione, Impeditur. Et de his morbis suo loco diximus. Galenus ait, facultatem labefactari, ob intemperies quasdam actiuarum qualitatum: quasdam dicit: intelligens intemperiem ęgritudinis, ad differentiam intemperantiarum sanitatis: proponit autem tantum actiuas qualitates, quia respicit ad intemperantias, vt sunt causa ablatæ actionis breui tempore, id est, vt sunt magnæ actiuitatis: quod fit à calido, & frigido, non ab humido & sicco. Quod si ab humido auferatur actio, hoc fit per mediam hydropem: &, si per siccitatem auferatur actio, hoc fit interuentu senij, vel marasmi. Notandum per quamlibet valde intensam intemperiem auferri coctionem, seu actionem: ita tamen, vt citius & magis lædant qualitates actiuæ: & inter actiuas cum Auicenna magis lædat intemperies frigida, quia magis nocet calido insito. Hæc de causis, ob quas læditur chylificatrix propria ratione. Dubitatur autem num etiam lædi possit ob errorem externum. Nam Galenus cap. vlt. libr. 1. de loc. aff. ait, naturæ actionem semper lædi affecto organo: si ergo semper afficitur organum: semper læditur actio vi morbi, non autem propter errorem externum. Responsio. Organi affectio non semper est morbus, sed interdum est error externus, vi cuius afficitur organum, & quidem organum naturæ, ad differentiam organi animæ, id est, facultatis animalis: & recte quidem, nam animalis facultas influit, naturalis est insita: vnde error quia afficit organum naturæ, est etiam error ex vsu, id est, indicans vtile. Sed ad rem. Si chylificatrix frustretur propria ratione, ob errorem externum: Galenus cap. 1. libr. 3. de sympt. caus. statuit errorem externum triplicem esse, nempe attinentem ad Ventris excrementum, ad Cibum, ad Tempus somni. Ratio numeri hæc est. Error externus rationem habet causæ morbificæ: & hæc Interna est, vel Externa: Si interna, est excrementum in ventriculo detentum.

Frustratio χυλώσεως propria ratione.

1. Ob morbos ventriculi.

2. Ob errorem externum.

Error externus triplex.

rum. Si externa, hæc est Principalis, vel Secundaria: principalis est cibus: secundaria, est somnus exiguus. Cibus quidem est causa præcipua: nam ad coctionem celebrandum duo potissimum concurrunt, nimirum agens & passum: agens est ventriculus: passum est cibus. Et propterea dicit Auicennas cibi coctionem lædi, quatenus vitium est, vel in receptore cibi, id est, in ventriculo, vel in cibo. Somnum autem exiguum esse errorem in ratione causæ non principalis, inde facile colligitur: quoniam, licet nullum sit vitium, vel in vētriculo, vel in cibo: tamen si error committatur in somno, vt somnus iusto breuior sit, læditur actio. Quare Auicennas summa diligentia respiciens ad causas non principales: inquit, coctionem lædi, vt vitium est in rebus accidentibus, superuenientibus post assumptum cibum, quemadmodum est somnus exiguus. Quare Galenus per vitium in tempore somni, insinuauit omnes causas externas, sed non principales: nam in eodem capite proponit etiam vitæ rationem, in censu erroris externi, quia proponit equitationem, piscationem, ambulationem, nauigationem, Venerem, balneum &c. Itaque cum error externus sit triplex, nimirum excrementum, & cibus, & ea quæ extrinsecus superueniunt: quantum attinet ad excrementum: potest esse Vapor, sed potissimum Humor: hicque humor esse potest Pituitosus, Biliosus, Melancholicus. Excrementi autem vitium multiplex esse potest, nempe Putridum, vt quilibet humor: præterea Frigidum, vt excrementum pituitosum, & melancholicum: Calidum, vt bilis, pituita salsa, bilis atra exusta. Præterea vitium esse potest in excremento, quatenus Moram trahit in ventriculo: & quatenus Aliunde fluit: oportet autem fluere, secundum Auicennam à capite, ab hepate, splene, & aliis partibus: siquidem & generatur quandoque in ventriculo, quandoque extra. Cæterum: Galenus cap. 1. lib. 3. de sympt. caus. ait: si excrementum sit calidum: chylificationem corrumpi, in qua corruptione cibus mutatur in chylum nidorulentum: hoc autem excrementum calidum & nidorulentū varij potest esse nidoris: modo enim tanquam virus, modo lutum, modo crudos pisces, modo indicibilem putredinem olet. Si autem excrementum sit frigidum, si cibis permisceatur: corruptio fit acida: de qua locutus est Galenus cap. 4. libr. 5. de vsu part. Quod si excrementum frigidum non permisceatur cibo, tunc coctio imminuitur. Auicennas ait,

1. Excremētum in vētriculo.

coctionem cibosque corrumpi, quia cibi vel acquirunt qualitatem, non proportionatam ad aliquam qualitatem consuetam, vel putrescunt cibi, vel aduruntur, vel acescunt. Quibus hoc vult: Si excrementum toto genere sit præter naturam, quamuis non putridum, cibos affici qualitate insueta: si autem excrementum putrescat, cibum putrescere: si excrementum sit calidum, cibos aduri, & nidore affici: si frigidum sit excrementum, cibos acescere. Hæc de excremento.
2. *Cibus.* Quoad cibum: hic bifariam accipitur: primum, vt est materia alimentalis: deinde, quatenus vsurpatur & administratur. Si capiatur vt materia alimentalis: perpendi potest, vel secundum vitium, vel secundum causam efficientem. Vitium attinet ad substantiam, vel qualitatẽ. Si perpendatur secundũ causam: tunc vitium pendet vel à natura, vel ab arte. Denique si accipiatur cibus, vt vsurpatur: vitium pertinet ad quantum agendum, quomodo agendum, & quando agendum. Decla-
1. ro. Vitium ad substantiam spectat, dum cibi sunt vel putridi, vel sua forma aduersarij, qui coctionem corrumpunt, & se-
2. cundum Auicennam à proprietate appetentiam euertunt. In qualitate prima vitium est, dum cibi sunt vel calidiores, vel frigidiores: in secunda qualitate, dum cibus est vel tenuior, ac facile corruptibilis: vel crassior, & grauis, diuque manens in ventriculo: &, si nõ coquatur, remanet vel crudus, vel immi-
3. nute coctus. Si vitium attineat ad causam efficientẽ: si causa
4. sit natura, est cibus natura prauus, vt fungi. Si causa sit ars: dirigitur ars vel ad vnũ cibũ, vel ad plures. Si ad vnũ cibum ars dirigatur: est veluti, frumentum boni succi, quod vitium cõtrahit ob malam artem, si nimirum diu seruetur, vt ab auaris fieri solet, vel si in loco humidiore seruetur, vt corrumpatur. Ita si ouum boni succi, per coctionem durius euadat. Artificium dirigitur ad plures cibos, vt sunt cibi qui conficiuntur è
5. pasta & lacte, quemadmodũ sunt tortæ. Tandem, si capiatur cibus vt vsurpatur: quoad quantum agendum: si vitium sit in excessu; cibus non vincitur, non coquitur, vnde crudus permanet: si in defectu, veluti exuritur, vnde fit corruptio nidorulenta. Quoad modum: cibus nocet, dum iusto vel calidior, vel frigidior vsurpatur. Quoad tempus seu quando agen-
6. dum: bifariam perpenditur: primum, vt cibus exhibetur
7. horis diuersis, interuallo scilicet quinque, vel sex, vel plurium, aut pauciorum horarum: & si committatur error, vocatur à Galeno intempestiuitas. Deinde perpenditur

tempus, quatenus cibus eadem hora offertur: dum in eodem prandio, vel in eadem cœna plures exhibentur cibi, vnus prius, alter posterius: & si contingat error, à Galeno dicitur, incongruus ordo. In vtroque vitium est, quãdo cibus exhibetur, pręsente aliquo quod prohibet, id est, quod vincit indicantia alimentum. Si enim diuersis horis exhibeatur cibus: id quod prohibet, seu vincit, est materia existens vel in ventriculo, vel infra ventriculum: in ventriculo, dum hic repletus est vel cibo, vel excremento: Auicennas vocat, repletionem in stomacho, dum cibus supra cibum incoctum ingeritur: innuens repletionem à cibo: praeterea, remanentiam alterius, diuersi scilicet à cibo: innuens repletionem ventriculi ab excremento. Materia infra ventriculum existens etiam prohibet, quo minus recte fiat coctio: ideoque vtile est, primum materiam exercitiis distribuere, mox cibum exhibere. Vnde Auicennas dixit, errorem externum consistere in tempore cibandi, si assumatur cibus post expulsionem cibi primi, id est, cibi in chylum conuersi, ante exercitium consuetum. Quoad cibos qui eadem hora exhibentur: id quod prohibet, est cibus prius assumptus. Cum enim cibus sit vel tardae, vel velocis digestionis: item, vel astringens, vel aperiens: si prius assumatur cibus tardae digestionis, sui praesentia prohibet cibum velocis digestionis: alias enim fieret supernatatio & corruptio. Sic cibus stipticus prius sumptus, prohibet cibum aperientem: nisi (monente Auicenna) praemittatur cibus stipticus ad cohibendũ aluum. Sequitur causa externa secũdaria, seu superueniens ventriculo: vi cuius venter non concoquit, nec cõcoquere tentat. Haec autem causa est primum aer, peccans vel substantia, vel immodico calore aut frigore, quibus omnibus coctio laeditur. Huc facit, potus copiosus, potus deficiens, somnus exiguus, vigiliae: nam cibus eget somno gratia concoctionis. Addit etiam Auicennas importunum & vehementem motum tum corporis, tum animi. Laeditur etiam coctio, si ilico post cibum quis Venere vtatur, balneo, equitatione, cursu, &c. Sic chylificatrix propria ratione laeditur.

3. Extrinsecus superuenientia.

Sequuntur causae, ob quas chylificatrix ex accidenti laeditur seu potius frustratur: quae diriguntur ad Attractionem, Retentionem, & Expulsionem. Attractio, cum Galeno cap. 2. lib. 3. de sympt. caus. laeditur, quoniam vel Aufertur, & dicitur paralysis ventriculi: vel Imminuitur, dum vix & longo

Frustratio χυλώσεως ex accidente.

1. *Attractio læsa.* tempore fit attractio, & dicitur stupor: vel Corrumpitur, dum fit cũ malo ventriculi motu, nempe cum palpitatione, vel singultu, vel concussione, vel veluti tremore. Læditur igitur attractio vel læsa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur ob morbos, de quibus supra diximus: præsertim autem ob intemperiem frigidam, humidam, quamuis à qualibet morbosa intemperie lædatur. Porro, vt intelligatur, quid statuendum sit de qualibet intemperie, facultatem lædente: sciendum (cum Galeno cap.3.lib.3. de sympt. caus. & cum Auicenna prima, primi. cap. proprio de virtutibus naturalibus) caliditatem omnibus facultatibus esse communem: humiditatem autem iuuare concoctionem, præsertim secundum nutritionem, & potissimum secundum incrementum: siccitatem autem reliquis tribus opitulari. At in concoctione, seu alteratione, intensior requiritur caliditas, quã humiditas: ne tamen ita sit intensa, vt colliquet: hinc fit ventriculum iuuari à caliditate vicinarum partium, vt omenti, &c. Remissiori caliditate opus est in attractione: adhuc remissiori, in expulsione: maxime remissa, in retentione. Hinc fit, retentricem & expultricem à frigiditate, sed per accidens iuuari. Siccitas à concoctione excluditur: magis viget in retentrice: minus in attractrice: adhuc minus in expultrice: & ratio est, quoniam attractrix siccum requirit, quatenus apponit: præsertim autem attractrix quæ operatur sine fibris: nam quæ fibris euidentibus operatur, non apponit, & proinde ita sicco non eget. Sic retentrix etiam astringendo siccum postulat. Quod si inuicem conferamus caliditatem cum siccitate: in retentrice, magis adiuuat siccitas, quam caliditas: contra in attractrice: expultrix autem magis eget caliditate, quam siccitate, quoniã ad motum cõfert caliditas, ad quietem siccitas: in retentrice autem tempus motus est breue, tempus quietis longũ, contra in attractrice, tempus motus longũ, quietis breue: in expultrice nulla quies est, sed tantum motus, in quo tamen motu cum fiat quædam densitas ad exprimendum accommodata, siccitas auxiliatur. Vnde colligendum, coctricem iuuari præsertim à calido natiuo, & proinde à calido cũ humido: reliquas autẽ facultates adiuuari à calido naturali ascititio. Ideoque cum in pueritia vigeat calor natiuus: merito in pueris magis viget coctio, quam reliquæ functiones: & propterea pueri parum plerumque valent secundum retentionem, quia retentrix

ſentrix præ cæteris ſiccum magis poſtulat. Facile hinc patet, attractricem præſertim lædi ab intemperie frigida, ab intemperie humida. Et, ſi intemperies ſit remiſſa, & in habitudine: ventriculus incipit relaxari, vnde ægre fit attractio: ſi autem intemperies ſit intenſa, vel in habitu, tum iam relaxatus eſt ventriculus, ita vt cibum trahere prorſus non valeat. Si autem lædatur attractio ob errorem externum: è cap. 2. lib. 3. de ſympt. cauſ. ſi error ſit cauſa interna: eſt materia quæ citra medium morbum ventriculum exercet, ſiue hæc materia pariat ſingultum, ſiue concuſsionem, ſiue veluti tremorem, ſiue palpitationem. Si cauſa ſit externa: eſt materia vel medicinalis, vel cibalis quæ præ nimia humiditate rectas fibras laxat, vel aliquem è propoſitis motibus molitur, quoniam hi motus fieri etiam poſſunt à cauſa externa. In retentione bona, cibi vndique à ventriculo tangi debent, & tandiu detineri, donec concoquantur. Hæc læditur tripliciter; primum enim Aufertur, dum cibus ne exiguo quidem tempore detinetur, vt in lienteria: ſecundo Imminuitur, dum ſecundum aliquam tantum partem cibus tangitur à ventriculo: vel ſaltem ante conſummatam coctionem egreditur; vel etiam dum ambo hæc concurrunt: tertio Corrumpitur: dum ciborum fit amplexus, cum aliquo è propoſitis motibus. Porro ſi facultas hæc lædatur: læſio pendet à ventriculi morbis, qui præſertim ventriculum affligunt ſecundum fibras obliquas: morbi autem ſunt, intemperies, mala compoſitio, & ſoluta vnitas: de quibus ſupra. Intemperies frigida & humida retentricem lædunt penes detentionem: caliditas & ſiccitas ventriculum offendunt, penes amplexum: ſiccitas enim facit, vt cibus à ventriculo non tangatur. Quoad malam compoſitionem: læditur retentrix à magnitudine imminuta natiua, vnde non concoquitur cibus idoneus, ſufficiens ad nutritionem totius, quoniam ventriculus non poteſt continere tantum cibi, quantum oportet. Quoad ſolutam vnitatem: retentrix impeditur potius à vulnere, quam ab vlcere: quoniam ob vulnus cibus non detinetur: propter vlcus autem dum pars vlcerata irritatur à cibis, expultrix inſurgit: quare non eſt vitium in retentione, ſicut in vulnere. Si autem retentrix fruſtretur ob errorem externum: ſi error externus ſit cauſa interna: eſt excremẽtum vel flatulentum, vel aquoſum, vel copioſum, vel humidum: at potiſsimum ab excremento flatulento,

2. Retentio læſa.

1\. *Attra-ctio læsa.* tempore fit attractio, & dicitur stupor: vel Corrumpitur, dum fit cũ malo ventriculi motu, nempe cum palpitatione, vel singultu, vel concussione, vel veluti tremore. Læditur igitur attractio vel læsa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur ob morbos, de quibus supra diximus: præsertim autem ob intemperiem frigidam, humidam, quamuis à qualibet morbosa intemperie lædatur. Porro, vt intelligatur, quid statuendum sit de qualibet intemperie, facultatem lædente: sciendum (cum Galeno cap.3.lib.3. de sympt. caus. & cum Auicenna prima, primi. cap. proprio de virtutibus naturalibus) caliditatem omnibus facultatibus esse communem: humiditatem autem iuuare concoctionem, præsertim secundum nutritionem, & potissimum secundum incrementum: siccitatem autem reliquis tribus opitulari. At in concoctione, seu alteratione, intensior requiritur caliditas, quã humiditas: ne tamen ita fit intensa, vt colliquet: hinc fit ventriculum iuuari à caliditate vicinarum partium, vt omenti, &c. Remissiori caliditate opus est in attractione: adhuc remissiori, in expulsione: maxime remissa, in retentione. Hinc fit, retentricem & expultricem à frigiditate, sed per accidens iuuari. Siccitas à concoctione excluditur: magis viget in retentrice: minus in attractrice: adhuc minus in expultrice: & ratio est, quoniam attractrix siccum requirit, quatenus apponit: præsertim autem attractrix quæ operatur sine fibris: nam quæ fibris euidentibus operatur, non apponit, & proinde ita sicco non eget. Sic retentrix etiam astringendo siccum postulat. Quod si inuicem conferamus caliditatem cum siccitate: in retentrice, magis adiuuat siccitas, quam caliditas: contra in attractrice: expultrix autem magis eget caliditate, quam siccitate, quoniã ad motum cõfert caliditas, ad quietem siccitas: in retentrice autem tempus motus est breue, tempus quietis longũ, contra in attractrice, tempus motus longũ, quietis breue: in expultrice nulla quies est, sed tantum motus, in quo tamen motu cum fiat quædam densitas ad exprimendum accommodata, siccitas auxiliatur. Vnde colligendum, coctricem iuuari præsertim à calido natiuo, & proinde à calido cũ humido: reliquas autẽ facultates adiuuari à calido naturali ascititio. Ideoque cum in pueritia vigeat calor natiuus: merito in pueris magis viget coctio, quam reliquæ functiones: & propterea pueri parum plerumque valent secundum retentionem, quia re-

ſentrix præ cæteris ſiccum magis poſtulat. Facile hinc patet, attractricem præſertim lædi ab intemperie frigida, ab intemperie humida. Et, ſi intemperies ſit remiſſa, & in habitudine: ventriculus incipit relaxari, vnde ægre fit attractio: ſi autem intemperies ſit intenſa, vel in habitu, tum iam relaxatus eſt ventriculus, ita vt cibum trahere prorſus non valeat. Si autem lædatur attractio ob errorem externum: è cap. 2. lib. 3. de ſympt. cauſ. ſi error ſit cauſa interna: eſt materia quæ citra medium morbum ventriculum exercet, ſiue hæc materia pariat ſingultum, ſiue concuſsionem, ſiue veluti tremorem, ſiue palpitationem. Si cauſa ſit externa: eſt materia vel medicinalis, vel cibalis quæ præ nimia humiditate rectas fibras laxat, vel aliquem è propoſitis motibus molitur, quoniam hi motus fieri etiam poſſunt à cauſa externa. In retentione bona, cibi vndique à ventriculo tangi debent, & tandiu detineri, donec concoquantur. Hæc læditur tripliciter: primum enim Aufertur, dum cibus ne exiguo quidem tempore detinetur, vt in lienteria: ſecundo Imminuitur, dum ſecundum aliquam tantum partem cibus tangitur à ventriculo: vel ſaltem ante conſummatam coctionem egreditur: vel etiam dum ambo hæc concurrunt: tertio Corrumpitur: dum ciborum fit amplexus, cum aliquo è propoſitis motibus. Porro ſi facultas hæc læd atur: læſio pendet à ventriculi morbis, qui præſertim ventriculum affligunt ſecundum fibras obliquas: morbi autem ſunt, intemperies, mala compoſitio, & ſoluta vnitas: de quibus ſupra. Intemperies frigida & humida retentricem lædunt penes detentionem: caliditas & ſiccitas ventriculum offendunt, penes amplexum: ſiccitas enim facit, vt cibus à ventriculo non tangatur. Quoad malam compoſitionem: læditur retentrix à magnitudine imminuta natiua, vnde non concoquitur cibus idoneus, ſufficiens ad nutritionem totius, quoniam ventriculus non poteſt continere tantum cibi, quantum oportet. Quoad ſolutam vnitatem: retentrix impeditur potius à vulnere, quam ab vlcere: quoniam ob vulnus cibus non detinetur: propter vlcus autem dum pars vlcerata irritatur à cibis, expultrix inſurgit: quare non eſt vitium in retentione, ſicut in vulnere. Si autem retentrix fruſtretur ob errorem externum: ſi error externus ſit cauſa interna: eſt excremétum vel flatulentum, vel aquoſum, vel copioſum, vel humidum: at potiſsimum ab excremento flatulento,

2. Retentio læſa.

lento & aquoso retentrix frustratur secundum amplexum. Addit Auicen. vitiosos humores, & potissimum mordaces. Si error externus sit causa extrinseca: hæc causa est cibus flatulentus, copiosus, humidus, & cum Auicen. etiam calidus, cibus grauis. Huius classis etiam est potio immodica, quæ vera est fluctuationis causa, secundum Galenum. Auicennas addit potionem calidam, vnde fit patientes iuuari potu frigido. Potio quidem copiosa facit, vt ventriculus non amplexetur cibos: calida autem potio facit, vt eos non detineat ventriculus. Expulsio naturalis fit, è cap. 7. lib. 4. vsu par. dum omnes ventriculi partes astringuntur, & solum orificium infernum recluditur: vnde chylus in descensu ad intestina, alio modo descendit virtute expultricis, ventriculo scilicet secundum omnes partes constricto: alio modo descendit læsa retentrice, laxato nimirum ventriculo secundum omnes partes. Hinc sequitur, expulsionem naturæ limites egredi: dum vel Aufertur, veluti in intēso voluulo, in quo vitio materia fecalis seu stercorosa ita transmittitur ab intestinis, vt ventriculus hanc prorsus admittat, eamque nequeat infra expellere. Expulso autem Imminuitur, quemadmodum in remisso voluulo. Vel Deprauatur expulsio, sicut in palpitatione, singultu, vibrato motu, veluti tremore, nausea, vomitu, & cholera: de quibus infra. Læditur expultrix, Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur ob ventriculi morbos: præsertim dum occupant fibras transuersas. Morbi autem sunt, intemperies, mala compositio, & soluta vnitas. Ab omni intemperie læditur expultrix: sed potissimum à frigida, ab humida, à frigida & humida: Nam quamuis intensior requiratur calor in coctione & attractione, quam in expulsione: tamen in expulsione caliditas siccitatem vincit: vnde potissimum ab insigni frigiditate expultricis functio aufertur: à remissiori imminuitur. Si morbus sit calidus: tunc actio corrumpitur, & intempestiue fit expulsio. Malæ compositionis causa est angustia, secundum os infernum ventriculi, è cap. 2. lib. 3. de sympt. caus. quod in quibusdam voluuli speciebus euenit, in quibus os infernum vel è toto, vel secundum partem occluditur. Hic Galenus quasdam species voluuli proponit, quia voluulus etiam fit ob angustiam intestinorum. Angustia autem est obstructio, quæ fit à materia copiosa, crassa, viscida: sed angustia etiam esse potest constipatio & compressio, productæ à tumore vel

3. Expulsio læsa.

consti

constipante, vel comprimente. Quoad errorem externum, in ratione causæ internæ: potest esse materia, id est, vapor & minera: & peccans secundum formam, siue materia sit putrida, siue non putrida: & peccans etiam secũdum quantitatem, vt copiosior materia, vel secundum qualitatem. At materia calida, instar materiæ à toto genere præter naturã, & copiosæ: est causa expulsionis deprauatæ: contra, materia frigida, est causa imminutæ expulsionis. Concurrit etiam error, in ratione causæ externæ: verbi gratia medicamentum purgans est causa expulsionis corruptæ: opiata, sunt causæ expulsionis imminutæ.

Quoad differentias: ratione formæ, Chylificatio vel Nõ fit, & dicitur cruditas: vel male fit: tuncque aut Tarde, & dicitur tarda coctio: aut Corrupte, & dici potest chylificatio corrupta, quæ est vel Acida, vel Nidorulenta. Ratione efficientis, chylificatio frustratur, vel Propria ratione, vel ex Accidenti. *Differẽtia.*

In genere hoc malũ ab ægro patefit: & præterea cognoscitur è mutatis excrementis. Quoad differentias formales: num chylificatio sit ablata, imminuta, vel corrupta: cognoscetur è c. 4. l. de diff. sympt. Ablata enim coctio indicatur: si cibi ingesti nullã suscipiunt mutatiõnẽ, vnde etiam oua integra deiiciuntur. Imminuta coctio cognoscitur è cibis, qui longo tẽpore concoquuntur. Corrupta deprehẽditur è ructibus: at corruptio acida, indicatur è ructibus acidis: nidorosa, è nidorulentis. Sed notandum, ructus indicare coctionem corruptam, si procedant potius è chylo, quam è cibo: dum nimirum post cibum concoctum perseuerant ructus acidi. *Prima Differẽtia à forma.*

Quoad differentias efficientis: & primum, si frustretur chylificatrix primaria ratione: tunc læditur chylificatio, quamuis cibus facile descendat in ventriculum, & decenti tempore detineatur, verbi gratia, si quis cum appetitu capiat oua, & decẽter detineat, tamen excernat, quemadmodũ accepit: iudicandũ, chylificationem propria ratione frustrari: si contra, secundario. Verum, cum frustretur chylificatrix, quoniam vel læditur, vel occurrit error externus: si signa erunt morborum: iudicandum facultatem lædi: sin minus: iudicandum frustrari chylificatricem ob errorem externum: verbi gratia, si post assumpta oua copiosa & frixa, coctio corrũpatur: facile patet, frustrari facultatem ob errorẽ externum: qui error quandoque est causa interna, veluti est materia in ventriculo. Quare cognoscendũ est, num malũ procedat vel læsa facultate, *Secunda differentia ab efficiẽte. Coctricis læsa per se, signa.*

facultate, vel ratione huius materiæ, seu erroris. Gal. cap. 4. lib. 1. de loc. aff. ad hoc cognoscendum, iubebat panem offerri, si corruptio erat nidorulenta: mel autem si corruptio erat acida: quibus assumptis, ait Galenus, si quod egreditur, & præcipue per vomitum, fuerit Syncerum, sine mistione humoris vel calidi, vel frigidi, iudicandum est facultatem lædi: Si autem sit humor permistus, indicatur læsam esse coctionem ob errorem externum. Et cum illa materia, habens rationem erroris externi, egrediatur quidem, si in cauitate ventriculi resideat: non autem egrediatur, si in tunicis sit impacta: ob id statuendum, coctionem (si humor permistus non egrediatur) potius lædi vi materiæ, quam morbi, si appetentiæ symptomata magis sint contumacia: exempli gratia, si materia calida fuerit, sitis erit magis contumax: si frigida, fames insignior erit: quæ symptomata mitiora erunt, simplex si fuerit intemperies. Cum autem chylificatio frustretur, vel ob morbum, vel ob errorem externum: quæ sint signa tum morbi, tum errorum, alibi dictum est.

Signa læsæ attractricis.

Si frustretur chylificatio secundario: primum, si frustretur vitio attractricis: indicabitur è cibo, qui descẽdit vel citra delectamentum, vel cum difficultate: vel etiã quia ventriculus secundum os supernum aliquo motu praue[illegible]itur. Si autem vitium attineat ad retentricem: & primum si vitium sit in *complexu cibi*, è cap. 4. l. 3. fac. natural. complexus ablatus & imminutus: indicatur è flatu, & fluctuatione cum sonitu, seu strepitu: nam flatus occupat spatium inter cibum, & ventriculum, & sic prohibet complexum: sic etiam materia aquosa fluctuans, est in causa, vt cibus non possit à ventriculo tangi: quia aquosa materia spatium in ventriculo occupat: & propterea è solo flatu indicatur complexus imminutus: è sola fluctuatione cum sonitu, indicatur cõplexus ablatus: è flatu autem vna cum sonitu, indicatur complexus imminutus, dummodo non ingerantur cibi flatulenti: nam si assumantur, indicatur complexus ablatus: quia dum gignitur flatus, vitiumque fuerit potius causa ventriculi, quam cibi: facultas non ita languet, cum flatus fiant quidem à calore imbecillo, non tamen ita summe imbecillo. Tandem complexus corruptus, indicatur è prauis motibus, si hi fiant tempore complexus. Quoad autem *detentionem* è c. 4. lib. de sympt. diff. detentio ablata indicatur è leienteria, in qua cibi non mutati egrediuntur: at ilico egrediuntur, ad differen-

Signis retentricis læsæ.

tiam

differentiam læſæ coctionis propriâ ratione : & prætérea egrediuntur citra morſum, ad differentiam leienteriæ, quæ fit vitio expultricis. Detentio imminuta indicatur è cœliaca affectione, (de qua ſuo loco) ſi nihil ſit in inteſtinis, quod ciborum ſemicoctorum exitum prohibeat:nam ſi tale fuerit: indicatur imminuta detentio, è cibi corruptione, quoniam cibi ſemicocti facile corrumpuntur, vnde per aluum deſcendentes fœtidi ſentiuntur : cum fœtore autem erit mordicatio, ſi cibi ſint acres : erit inflatio, ſi aſſumpti cibi ſint flatulenti : vtrumque experientur ægri, ſi cibi fuerint tum acres, tum flatulenti : neutrum autem ſentient ægrotantes, ſi cibi probi ſint accepti : tunc enim ſolum corrumpuntur, & fiunt graueolentes : quia ob diminutam detentionem ſemicocti deſcendunt. Tandem deprauata indicatur detentio è prauis motibus, ſi fiant tempore detentionis. Expulſio è c.4. l. de diff.ſym. & c.2.l.3. de ſym cauſ.ſi ſit ablata:indicatur ex ileo, ſeu voluulo,in quo nihil à ventriculo in inteſtina impellitur. Diminuta indicatur expulſio, è tarda excretione. Deprauata,è prauis motibus,quæ fiunt tempore expulſionis:ſed præterea è fluxu alui,cum morſu : ex intempeſtiua & veloci excretione.Hæc de ſignis. *Signa læſæ expultricis.*

Quoad præſidia : patent. Nam chylificatio, ſiue lædatur primario,ſiue ſecundario:ſiue læſa facultate,ſiue ob errorem externum : quid hæc indicent, dictum fuit in prioribus affectibus ventriculi. Notandum autem excrementorum alui deiectionem præcipuum eſſe cruditatis remedium. *Indicationes.*

Quoad prognoſticum : patet hoc è traditis de intemperie ventriculi, & reliquis ventriculi morbis. Notandum tamen in genere, malum eſſe non negligendum:vnde mater ægritudinum Auicennæ dicitur:quia eſt vitium vehemens ratione dignitatis,cuius cauſa morbi innumeri oriri queunt : niſi enim medicus ſit diligens, æger maxima incurrit mala.Verum pro vi differentiarum,periculum eſt varium.Nam quoad differentias à forma:cum Galeno c.1.l.3.de ſym.cauſ. chylificatio ablata,minatur atrophiam : imminuta,gracilitatem: corrupta, eryſipelata, cancros, vlcera ſerpentia, &c.præſertim ſi corruptio fuerit nidoruſenta : nam ſi acida extiterit, minatur hydropem, & cum Auicenna minatur recidiuam. Ratione cauſæ efficientis, admonet Galen.loc.cit. in errore externo vehementiam eſſe remiſsiorem:vnde dicit, ſymptoma, quod è cibis oritur, facile corrigi : quod autem fit è *Præſagia.*

virtutis collapsu, id est, ex intemperie, & præsertim in habitu, esse malum, quod in leienteriam, & in hydropem finitur. Addit Auicennas: si coctio lædatur à materia, facile curari: & si accidat, aut propter malitiam complexionis, aut debilitatem virtutis, ægre curari. Per virtutis debilitatem, non intelligit effectum morbosæ complexionis; nam iam dixit, malum ægre curari, propter malitiam complexionis: intelligit igitur imbecillitatem calidi innati. Errant igitur, qui intemperiem cum calido innato confundunt.

Curatio. *Ratio decubitus tempore somni.* Materiæ præsidiorum patent è vitiis ventriculi. Sufficit ex Auicenna, vnum monere circa decubitum tempore somni, qui erit supra latus sinistrum: ita enim iecur ventriculum comprehendit, suoque calore fouet. Decubitus autem super dextrum latus, descensui cibi fauet: nam ventriculus in parte dextra infernum obtinet orificium; per quod chylus à ventriculo in intestina descendit. Et ob id Auicennas in curatione cibi supernatantis, & tarde descendentis, probat tempore somni decubitum in dextro latere. Et quibus obiter colligatis, salutare esse in priori somno decumbere super latus sinistrum, in posteriore tempore super dextrum.

CAPVT X.

De Singultu.

Nomen.

PER singultum intelligimus quemcunque singultum, & hinc omnem ventriculi motum, in quo ventriculus quasi conuulsionem pati videtur. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum noxium occurrit ventriculo, præsertim secundum omnes fibras: vnde expultrix insurgit ad noxium expellēdum, eà violentia, vt dum nititur expellere, fibræ ita afficiantur, vt ventriculus veluti conuulsione affici videatur: & proinde ita prauus oboriatur motus, vt vicissim fiat tensio, ac dilatatio. *Definitio.* Quare singultus est motus prauus tensionis & dilatationis ventriculi, dependens ab expultrice præter naturam impulsa à causa agente in fibras. *Forma.* Forma singultus, est motus prauus tensionis, & dilatationis. Sic enim cap. 2. lib. 2. de caus. sym. Galenus ait: motum prauum esse genus commune conuulsionis, tremoris, rigoris seu motus vibrantis, palpitationis, vomitus, & singultus. Quare per hanc particulam singultus distinguitur à vitiis, in quibus functio vel aufertur, vel imminuitur: quia singultus

gultus est motus prauus. Hic motus prauus, est cum tensione & dilatatione: est enim veluti conuulsiuus: nam in singultu fit contractio, sicuti in conuulsione: & stomachus sic afficitur in singultu, sicuti musculus in conuulsione, comm. aph. 3. sect. 7. quia nimirum in singultu ventriculus contrahitur. Gale. proponit motum veluti conuulsiuum: nam conuulsio pertinet ad organum animæ: singultus ad naturæ organum: ideoque è comment. aphor. 39. sect. 6. singultus proprie non est conuulsio, sed quidam motus, cum vomitu genere conueniens: nam & singultus & vomitus, sunt vitia ad naturæ organa spectantia. Cæterum, singultus est motus vehementior vomitu: nam in vomitu natura euidenter expellit, quæ solum in ventriculi spatio latiori continentur: in singultu autem ea expelluntur, quæ resident in loco penitiore: vnde singultus non parum assimilatur motui conuulsiuo. Hinc Auicen. statuit, singultũ esse motum compositum instar spasmi, vt scilicet sit contractio & dilatatio, seu flexio, & extensio: vel motus cum tensione dilatatiua, vt videlicet quadã vicissitudine fit tensio, & dilatatio. Tenditur ventriculus (secundum Auicen.) dum vel fugit quod nocet, aut præparatur ad motum fortis expulsionis, atque ita dilatatur: dum enim expellit ventriculus, ita se habet, vt arcus, sagittas proiiciens. At cur Gal. com. aph. 39. sect. 6. ait, singultum esse motum, vomitu vehementiorem: contra Auicen. inquit, singultum esse motum debiliorem vomitu? Responsio. Singultus & vomitus bifariam possunt accipi: primum, vt vtrumq; vitium est motus ratione subiecti, & proinde passio: secundo hæc vitia capi possunt in ratione causæ efficientis, & tunc hi motus non sunt passiones, sed actiones. Si sumantur pro passionibus: singultus est motus vehementior vomitu, quoniam ventriculus in singultu magis patitur, nam læditur à materia impacta: in vomitu afficitur à materia, residente in cauitate. Si hi motus capiantur pro actionibus: vomitus est motus vehementior singultu, nam per vomitum fit vacuatio sensibilis: secus per singultum. *Dubium soluitur.*

Subiectum huius affectus est ventriculus: ad differentiam conuulsionis, cuius subiectum est organum facultatis animalis motricis, nimirũ musculus. Ventriculus autem è ca. 2. lib. 3. de sym. caus. nec secundum os, nec secundum se totum, est musculus: quare ventriculus est subiectum singultus, quatenus est facultatis naturalis organum. Per ventriculum *Subiectũ.*

autem intelligimus & corpus ventriculi, & œsophagum: nam in singultu ventriculus quandoque afficitur magis in vna parte, quandoque magis in alia: modo scilicet secundum se totum, modo secundum gulam, modo secundum os superius, com.aph.3. sect.7. quod orificium supernum c.6.l.5. loc. aff. solum proponitur singultus subiectum: non sane, quod id tantum singultus subiectum sit, sed quod ibi verba fiant de vitiis oris ventriculi: & præterea hæc est pars, qua affecta magis afficitur ventriculus. Auicennas etiam dicit, singultus motum attinere, aut ad totum ventriculum, aut ad meri, id est, œsophagum.

Causa efficiens. Ratione causæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice præter naturam, impulsa à causa agente in fibras. Singultus est motus solius expultricis, c.1.l.2. de caus.sym. ad differentiam conuulsionis & palpitationis: quæ vitia sunt motus solius morbi: item ad differentiam tremoris, qui est motus & morbi, & naturæ. Nec obstat, licet Galenus dicat, c.2. l.3. de sym. caus. singultum esse commune symptoma expultricis, & retentricis: nam singultus capitur, vel pro effectu, seu symptomate, & sic est symptoma solius expultricis: vel sumitur pro causa efficiente, & sic est commune symptoma tum retentricis: tum expultricis: nam si singultus fiat ab expultrice, irritata à causa morbifica, dum chylus expellitur à ventriculo: singultus est causa læsæ expulsionis: at si fiat singultus eo tempore, quo retentrix cibum detinet: singultus est causa læsæ retentionis: ita, si fiat singultus eo tempore, quo facultas attractrix cibum attrahit: singultus est prauus motus attractricis, & propterea singultus est causa prauæ attractionis. Galenus dum singultum sumit pro causa efficiente, ait, eum esse symptoma commune expultricis & retentricis, nec attractricis meminit: quia scilicet nondum de attractrice erat locutus. Proinde postea verba faciens de attractione, statuit attractricem praue attrahere, propter prauos motus: de quibus sæpe dixisse se ait, nimirum in sermone de læsa retentione, de læsa expulsione: vbi inter reliquos motus etiam singultum proposuit. Quare singultus, vt est prauus motus, potest etiam esse causa læsæ attractionis. Constitutum igitur sit, singultum esse motum solius expultricis, quemadmodum in finitione diximus. Hinc singultus distinguitur à reliquis motibus, vim ventriculo inferentibus, & præsertim à conuulsione, palpitatione, & tremore: quatenus

Distinctio singultus ab aliis motib.

singul

ſingultus eſt motus ſolius naturæ, hoc eſt, expultricis. Cæterum, cum præter hos motus ſit veluti tremor, ſit nauſea, ſit vomitus, ſit motus fibrans: diſtinguendi ſunt hi motus à ſingultu. Ventricula veluti tremor (nec enim vero tremore ventriculus afficitur) è c.2. l. 3. de ſym. cauſ. dicitur ille motus, in quo, ſicut in legitimo tremore, facultas motrix nititur membrum ſurſum attollere, membrum autem ſuo pondere non cedit: ſic etiam vis ventriculi ſtudet, ventriculi corpus cum cibo coniungere, ac veluti attollere: at ventriculus ſui grauitate reluctatur. At quoniam in hoc motu non concurrit vis animalis, quemadmodum concurrit in legitimo tremore, ſed concurrit facultas naturalis: ob id dicitur veluti tremor, qui ratione ponderoſi ventriculi ſtatui poteſt motus morbi: ratione autem naturæ concurrentis, cenſeri poteſt naturæ motus, hoc eſt, retentricis, & expultricis: nam retentrix propter ciborum amplexum, ventriculum quodammodo attollit: expultrix autem præter os infernum, totum ventriculum aſtringit, & proinde veluti attollit. Excipitur concoctrix: quæ citra motum euidentem agit. Excluditur attractrix: dum enim hæc fibris vtitur rectis, ventriculus deorſum potius trahitur, quam quod ſurſum impellatur. Singultus ergo eſt motus ſolius expultricis: veluti tremor, eſt motus miſtus morbi, & retentricis, atque expultricis. Nauſea, vomitus, & motus vibrans, ſunt etiam motus ſolius expultricis, quemadmodum ſingultus: nam in nauſea expultrix noxia expellere contendit: in vomitu, natura expellit ſenſibiliter: motus denique vibrans: qui etiam concuſſio dici poteſt, & rigor, fit à ſola expultrice: quemadmodum enim in febribus fit rigor, quia expellitur materia per totum corpus: ita in motu fibrante ſecundum totum ventriculum, irritatur expultrix: quemadmodum in nauſea expultrix irritatur ſolum ſecundum ſupernam partem; præterea in nauſea expultrix irritatur à materia impacta: contra in motu vibrante irritatur à materia quæ mouetur, nec citra impetum. Cum igitur nauſea, vomitus, motus vibrans, ſint motus ſolius expultricis, quemadmodum ſingultus: diximus in definitione, ad diſtinctionem, ſingultum dependere ab expultrice, impulſa à cauſa præter naturam, in fibras agente. Nam in ſingultu expultrix præter naturam contrahit ventriculi fibras: primum enim rectas fibras & obliquas contrahit: quæ tamen ſecundum naturam contrahuntur ab

Quaſi tremor.

Nauſea, vomitus, vibratio.

alia facultate, rectæ scilicet ab attractrice, obliquæ à retentrice: fit etiam contractio præter naturā, dum expultrix trāsuersas contrahit ad superiora: cum naturaliter contrahantur ad inferiora, quia chylus expellitur per os infernū. Quia igitur in singultu, præter naturam contrahunt fibræ, modo rectæ, modo obliquæ, modo transuersæ: iure varius ac multiformis oritur singultus. Et cum hæc contractio sit morbifica, quoniam causa morbifica potissimum agit in ventriculū secundum fibras: ob id singultus distinguitur à nausea, vomitu, & motu vibrante: nam in nausea expultrix impellitur à causa agente in portionem ventriculi mēbraneam, & materia seu causa in ea impacta est: in vomitu impellitur à causa agente in portionem membraneam, sed hæc materia residet in cauitate, non est inpacta: in vibrante motu impellitur à causa agente in portionem membraneam, sed quæ per ventriculi corpus impetu mouetur: at in singultu expultrix præter naturam impellitur à causa agente in fibras.

Subdiuisio causæ. Causa igitur cuiuslibet singultus immediata est expultrix, præter naturam fibras contrahens, impulsa à causa morbifica agente in fibras. Iam exponendæ sunt causæ, ob quas facultas expultrix frustratur: id autem fit, vel quia Læditur, vel quia Error aliquis externus occurrit. Læditur expultrix à causa vel Quantitate, vel Qualitate peccante, com. aph. 13. & 39. sect. 6. Causa quantitate peccans est Inaniens, vel Replens: vnde emergit singultus vel ex inanitione, vel è repletione, & vterque fit ratione morbi: si enim fiat ex inanitione, fibræ afficiuntur morbo in magnitudine imminuta, secundum breuitatem, & nullo modo aucta: si è repletione, fibræ afficiūtur morbo in magnitudine aucta secundum latitudinem, imminuta secundum longitudinem. Hinc, cum fibræ promptius repleantur, quam inaniantur: fit, vt singultus à repletione frequentius oriatur: ex inanitione autem adeo raro, vt quodammodo anceps sit, an detur, com. aph. 13. sect. 6. Et ob id Galenus cap. 3. l. 8. κ. τόπ. dicit, an singultus fiat ad similitudinem conuulsionis ob nimiam vacuationem, dignum esse consideratione: innuens, singultum ex inanitione raro oboriri. Et Alexander, c. 13. l. 7. ait, singultum ex inanitione raro contingere. Porro singultus ex inanitione, cum Alexandro, Auicenna, & reliquis, fit à causa vacuante vel Sensibiliter, vnde fit in dysentericis, & quomodocunque plus iusto sensibiliter vacuatis: vel fit à causa vacuante Insensibiliter,

Morbus in imminuta, vel aucta magnitudine.

veluti ob immoderatam famem, ieiunium, ob febres, quæ habent vim ſiccandi: nam ſingultus ex inanitione. non fit ſimpliciter è febre intenſa, ſed perſeuerante, ideoque Auicennas ait, fieri in poſtremo ſeu vltimo febrium ardentium: & Rhaſis addit, fieri poſt febrem. Singultus è repletione, producitur à materia replente, ſed ea lege, vt fiat tumor, vi cuius fibræ ſecundum latitudinem augeantur. Quæ autem tumoris ſint cauſæ, ſuo loco diximus. Et hæc de ſingultus cauſis, quantitate peccantibus, vi quarum expultrix læditur: vnde morbi oriuntur per ſe totius ventriculi, & ex accidenti fibrarum.

Dyſcraſia calida & frigida.

Si lædatur expultrix à cauſa qualitate agente: ventriculus afficitur vi vel Frigiditatis, vel Caliditatis. Si afficiatur vi frigiditatis: capitur frigiditas, vt ſimplex frigiditas, quæ, vt contraria, immediate agit in organum expultricis: nam, ſecundum Auicennam, frigiditas ſingultus cauſa eſt tribus modis: vno modo, mediate, duobus immediate. Mediate concurrit frigiditas: dum vi frigiditatis, alimenti portio excrementitia, quæ deberet difflari, detinetur: nam frigiditas corpora, & potiſsimum neruoſa, ad difflandum difficilia reddit, comment. aphor. 13. ſect. 6. & hinc excrementitia portio, quæ non difflatur, immediate concurrit: frigiditas, autem mediate. Cōcurrit etiam immediate frigiditas, cum Auicenna, prout frigiditas eſt, vel cū materia vel ſine materia. In præſentia ergo cum ſermo ſit de ſimplici qualitate, intelligere oportet frigiditatem ſine materia. Patet autem eā immediate cōcurrere, ſiue ſit ſine materia ſiue cum materia. Si autē qualitas vergat ad calidum: hæc accipitur, vt contraria, immediate agens in ventriculum: ſiquidē & caliditas tribus modis poteſt eſſe ſingultus cauſa, vno mediate, duobus immediate concurrit caliditas, ſecundum Auicennam, dum ab ea caliditate producitur vapor, qui non diſſoluitur: vnde cauſa immediata ſingultus eſt vapor, mediata caliditas. Immediate concurrit caliditas, vel cum materia, vel ſine materia. In præſentia accipitur ſine materia. Hæc autem caliditas vigere ſolet in febri ardente, non vt ſiccat: (nam ſuo loco de febre ſiccante diximus) nec conſideratur hoc loco febris ardens, vt mittit vapores febriles: ſed vt ſimplex caliditas ventriculo impertitur: nam febris eſt intemperies calida omnium partium ſimilarium corporis.

Hactenus conſtitutum ſit, ſingultum fieri læſā expultrice,

& proinde ob morbum, vel in mala compositione, id est, in magnitudine imminuta vel aucta: vel in intemperie calida aut frigida.

Error externus. Si autem alia è parte expultrix frustretur ob errorem externum: sciendum cum Gal. com. aph. 1. sect. 5. & com. aph. 13. & 39. sect. 6. & com. aph. 10. & 17. sect. 7. & com. 69. l. 4. de ratione vict. & potissimum cap. 3. l. 8. κ. τόπ. errorem esse causam Internam, & Externam. Interna, est Qualitas, vel Materia. Materia, est Vapor, vel Minera. Minera, vel est vitę Particeps, vt vermis: vel Expers vitæ, vt Humor vel Ichor. Quantum ad qualitatem attinet: *Qualitas spiritalis.* qualitas est spiritalis, & proinde à toto genere præter naturam: quo respiciens Aetius, ait, singultum fieri in tetanis, in animi deliquiis, in altiori sopore: in tetanis, vt arbitror, quia qualitas spiritalis ventriculo impertitur à neruis, non vapor, non aliqua materia: in animis deliquiis impertitur à corde: in sopore profundiore, à cerebro. Et hinc etiam Auicen. scribit singultum fieri in capitis percussione, quia tunc spiritalis qualitas à cerebro communicatur ventriculo. *Vapor.* Materia autem cum possit esse vapor à toto genere præter naturam: veluti sunt vapores prodeuntes à vermibus, item à fecibus, veluti in voluulo exitiali, quemadmodũ fatetur Galenus com. aph. 10. sect. 7. Huius ordinis est vapor putridus, prodiens à materia putrescente. Vnde mirum non est, si singultus fiant in febribus pestilentibus. Præterea vapor copia peccare potest: & idcirco dicit Auicennas singultum fieri à vapore, qui producitur à calore, sed non potest dissolui: quare copia peccat. Peccare etiam potest qualitate, & præsertim caliditate: sicuti est vapor febrilis: qui, licet prodeat materia febrili, nempe putrescente: tamen agit potius ratione caliditatis, quam putredinis: & ob id Auicennas ait, singultum fieri per communitatem, seu consensum à toto. Aetius addit, singultum fieri à vapore febrili, præsertim dum corripitur inflammatione, vel ventriculus, vel aliquod viscus: nam vapor è loco inflammato petit ventriculi fibras. *Lumbrici.* Si causa singultus sit minera, & quidem si sit vitæ particeps, est vermis: qui in præsentia (ne fiat confusio) statuitur causa singultus, non vapore, sed morsu. *Humor, & ichor: horũ que vitium in copia, & qualitate.* Si minera vitæ sit expers: potest esse quilibet succus, siue sit humor, siue ichor, dummodo hæc materia sit præter naturam, siue venefica, siue putrida, & hinc à toto genere præter naturam: siue etiam copia peccet. Ad quem singultum Galen. respiciẽs

c.3.l.8.κ.τόπ.ait, singultum fieri propter frigiditatem, & repletionem: vbi Galenus per frigiditatem insinuat, singultus causam immediatam esse materiam copiosam, nam à frigiditate prohibetur difflatio: per repletionem autem intelligit materiam copia peccantem, etiamsi vi frigiditatis non prohibeatur difflatio. Vnde Gal. seipsum explicans, com. aph. 14. sect. 6. ait, frigiditatem, inhibentem difflationem, esse in causa repletionis. Et ob id etiam Aetius in singultu à frigiditate, non tantum vtitur calefacientibus, sed etiam vacuantibus, quia respicit ad copiam. Auicennas etiam hanc causam proponens, dicit, singultum fieri à re nocente, sui grauitate: quare copia. Et Alexander proponit excrementa grauantia, & copiosa. Vt manifestum sit, singultum fieri à copiosa materia: id quod bifariam fieri potest: primum, quatenus copia materiæ fit tumor, ideoque fit singultus, in quo frustratur facultas, quia vi morbi læditur: deinde fit singultus, quatenus vi copiosæ materiæ grauantis, citra tumorem, fit singultus, & proinde ob errorem externum. In minera est vitium etiam in qualitate: proinde Galenus cap. 3. lib. 8. κ. τόπ. ait, singultum fieri ob mordaces humores: & præterea ob humores medicamentaria qualitate præditos: quibus verbis Galenus significat, humores mordaces genitos, vi causæ internæ, & vi causæ externæ. Generantur quidem mordaces humores à causa interna: dum vi caloris, vel inflammationis, vel febris generantur: at à causa externa generantur, si acre vsurpetur medicamentum, quod succos, antea etiam non acres, sua qualitate medicamentaria, id est, acrimonia afficiat. Et quamuis singultus fieri posit à quolibet succo mordaci, & hinc à pituita salsa: tamen frequentius fit à succo bilioso: nam hic succus suapte natura est calidus & siccus. Vnde, dum vi causæ morbificæ eius calor intenditur, & petit ventriculum: fit singultus: ideoque Galenus com. aphor. 17. sect. 7. ait: singultum è bile, fieri à causa calida, à flaua bile, quæ etiam copiosa generatur vi inflammationis iecinoris. Si autem error sit causa externa: cum Auicenna est venenum, ac potissimum acre: item piper, allium, lac corruptum, & similia quæ singultum excitant, dum ingesta partes penitiores, id est, fibras adeunt, vnde expultrix non sine violentia irritatur. Hinc Galenus com. aphor. 39. sect. 6. dicit, singultum fieri, si quis acre aliquid deglutiat, vt piper, vel per se solum, vel cum melle, mox vinum bibat, aqua calida temperatum: quoniam calida *Causa externa.*

potio, piper deuehit ad interiora, ad fibras.

Quoad differentias ratione formæ: cum singultus sit motus prauus tensionis, & dilatationis: dicendum, motum hunc vergere, vel ad Rectum, vel ad Obliquum, vel ad Transuersum, prout variæ fibræ afficiuntur. Ratione subiecti dicendum: singultum attinere vel ad ventriculi Corpus, vel ad eius Os, vel ad Gulam. Ratione causæ efficientis, dicendum: expultricem frustrari, vel quia Læditur, vel quia Error externus occurrit. At notandum, Galenum cap.3.lib.8. κ.τόπ. dicere, differentiam esse inter cõuulsionem & singultum: nam legitima conuulsio, est duplicis tantum speciei, nempe ex inanitione, & repletione: legitimus autem singultus triplici specie donatur: fundamentum est: quia legitimæ conuulsionis subiectum, est organum animæ, seu facultas animalis: singultus autem exquisiti subiectum, est organum naturæ: ideo conuulsio si fiat ab expultrice, est conuulsio spuria: contra singultus ab expultrice est legitimus.

Differẽtia.

Signa.

Singultus in genere seipsum prodit, quoniam est auditus obiectum. Differentias à forma æger patefacit: num scilicet ventriculus trahatur magis secundum rectum, vel obliquum, vel transuersum. Sic etiam æger manifestabit differentias à subiecto: ostendet enim sedem affectam. Et præterea si gula afficiatur: indicabitur è difficili deglutitione, è propulsione cibi in os, præsertim si fiat retractio fibrarum rectarum ad superiora. Si afficiatur os ventriculi: acerbum erit vitium: vnde vix fit sine angore, sine leipothymia. Si malum infra cruciat: nec angor, nec leipothymia aderit. Ratione causæ efficientis: cum singultus fiat, vel læsa facultate, vel ob errorem externum: distinguetis è signis, quatenus vel assunt, vel absunt, aut læsæ facultatis, aut erroris externi. Vnde, cum singultus ortus è læsione facultatis, prodeat vi morbi, qui est vel mala compositio, vel intemperies: quoad malam compositionem, & primum in magnitudine imminuta: indicabitur è prægressis causis inanientibus: verbi gratia è præcedenti fluxu, è ieiunio, è febre ardenti, &c. Magnitudo aucta indicabitur è prægressis causis replentibus: de quibus supra diximus. Si morbus sit intemperies frigida, aut calida: harum signa patent ex intemperie ventriculi. Si singultus fiat ob errorem externum, cum hic error sit causa interna, vel externa: num externa sit prægressa, & quænam: patefaciet æger, & assidentes. Si sit causa interna, si qualitas

spiritu

ſpiritalis: indicabitur à præſentibus affectibus, à quibus hæc qualitas procreatur: verbi gratia ſi in tetano oriatur ſingultus: iudicandum, ſingultus cauſam eſſe qualitatem ſpiritalem. Si cauſa interna ſit materia, ſiue vapor ſiue minera: patet ex alibi traditis.

Præſidia ſumuntur ab eſſentia, quæ attinent ad formam, ſubiectum, & cauſam effectricem. Forma eſt motus prauus, & proinde ſymptoma, à quo nõ ſumitur indicatio, niſi habeat rationem cauſæ: id eſt, niſi ſit admodum vehemens. Cum Galeno igitur cap. 1. lib. 12. meth. ſymptoma indicat remedium ſedans, id eſt, mitigans, non ſanans. Quare in præſentia indicatur remedium ſedãs ſingultum. Sed hoc nimis genericum eſt remedium: quare ſpecificum eſt inueniendum. Cum igitur ſingultus vehemens, pendeat ab inſigni caliditate oris ventriculi, quæ viget in ventriculo ſenſus exquiſiti, vt teſtatur Alexander: & prætereà viget in ſingultu à materia mordaci: propterea remedium ſedans ſingultum, frigidum eſſe oportet vehementer, vt oris ventriculi caliditas inſignis vincatur: vnde & ſtupefaciens indicatur, quod Aëtius probat in ſingultu à cauſa mordaci. *Indicationes.*

Quoad ſubiectum, cum ſit ventriculus: quemadmodum in quolibet ventriculi vitio, eius calidum inſitum ſeruandum, & proportio fouenda, ſecundum partes carnoſas, & ſecundum membranas: ita priuatim in ſingultu oportet fibrarum proportionem ſeruare: & iccirco Alexander proponit medicamenta, à proprietate ſingultum expugnantia. Effectrix cauſa, quia multiplex eſt: indicat etiam remedium contrarium multiplex. Si fiat ex inanitione: indicatur remediũ replens: ſi è repletione, vacuans. Si è qualitate ſpiritali: indicatur remedium materiale, quo præſente qualitas ſpiritalis non agat: vnde, ſicuti radij ſolares, præſente nube, ſuo munere fungi nequeunt: ita qualitas ſpiritalis, præſente aliqua materia, agere nequit. Aëtius igitur reſpiciens ad qualitatis ſpiritalis diſsipationem, aſsiduo bibendam exhibet, aut mulſam, aut aquam puram, moderate calidam.

Singultus in genere, nec malus eſt, nec bonus: quia quidam ſingultus eſt incurabilis, quidam vix curatur, quidam facile curatur: aliquis eſt vtilis. Et ob id Auicennas dicit, in ſignis criſis, ſingultum quandoque eſſe bonum, quandoque malum. Quare vis differentiarum perpendenda. *Præſagia.*

Ratione

Ratione formæ igitur ſingultus eſt admodum periculoſus, ſi triplex vehementia inſignis adſit: nimirum quoad vehementiam eſſentiæ, ſi in ſingultu fuerit inſignis tum tenſio, tum dilatatio: quoad vehementiam dignitatis, ſi afficiatur os ventriculi, ſi omnes fibræ afficiantur: quoad vehementiam facultatis, ſi immineat leipothymia. Ratione cauſæ efficientis: cum hæc ſit morbus, vel error externus: ſi morbus, ſi fuerit ſingultus ex inanitione: cum Galeno comm. 69. lib. 4. de ratione victus fere curam non recipit: nam admodum recedit à vita, quæ in humido poſita eſt. In hunc ſenſum Auicennas ait: ſi ſingultus fiat à ſiccitate, eſt timoroſus: ſi tamen ſiccitas non ſit confirmata, humidis curari poteſt. Alexander etiam dicit, hunc ſingultum eſſe periculoſum: at ſe nouiſſe quendam, frigida ſeruatum. Si ſingultus fiat è repletione: vinci poteſt, ſiccantibus & abſtergentibus comment. 69. lib. 4. de ratione victus. nec enim vitium in materia ita vehemens eſt ſecundum eſſentiam, vt vacuantibus non cedat: nam etiam ſternutamento euacuatur. com. aphor. 13. ſect. 6. & proinde à ſingultu habito, ſternutatio ſuperueniens bonum: nam vt ſternutatio materiam vincit, ita eſt ſignum vehementiæ non inſignis materiæ morbificæ. Si ſingultus cauſa ſit morbus calidus, vel frigidus: patet quid ſit prædicendum de his morbis.

Quoad errorem externum: ſi ſit qualitas ſpiritalis: ſingultus eſt lethalis: nam eſt effectus cauſæ admodum vehementis, & multum recedentis à naturali ſtatu. Proinde Aëtius ait: ſi ſingultus eueniat in altiori ſopore, aut animi deliquiis, aut tetano: mortem non longe abeſſe: ſingultus enim ſignum eſt ſummæ vehementiæ ſoporis, animi deliquij, & tetani. Si cauſa, ſeu error externus ſit materia morbifica: hæc vinci poteſt, niſi pendeat à cauſa nimis vehementi. Propterea dicit Galenus com. 69. lib. 4. de ratione vict. ſingultum à mordaci humore procedentem, vacuatione ſanari. Additum autem fuit, ſingultum prodeuntem à materia, expugnari poſſe: niſi materiæ opifex ſit nimis vehemens: vtpote ſi qua fuerit inflammatio. Et ob id Hippocrates aph. 3. ſect. 7. dicit, à vomitu ſingultum, & oculorum ruborem, malum: nam ſi poſt vomitum perſeueret ſingultus, & ſingultus vi vomitus non adimatur: indicium erit inflammationis vel cerebri, vel ventriculi: & præſertim, ſi oculorum rubro coniungatur. Si ergo ſingultus materia fouetur ab inflam

inflammatione viſcerum: ſingultus maxime eſt periculoſus: quia eius cauſa,id eſt, materia, pendet ab efficiente admodum vehementi, nimirum à viſcerum inflammatione. Auicennas etiam ait, quando vomitus non ſedat ſingultum, & rubor eſt in oculo, eſt malum: innuens vomitum eſſe ſignum inſignis vehementiæ cauſæ ſingultus. Si error ſit cauſa externa: pro varia vi vario modo prædicendum: verbi gratia, ſingultus erit periculoſus, ſi fiat à veneno: facile ſuperabitur, ſi à pipere. Et Aëtius iubet, in lethali ſingultu præclara remedia non eſſe vſurpanda.

Quoad materiam cheirurgicam: cum non liceat venam ſecare, niſi ſanguis peccet: ob id Auicennas in ſingultu, cuius cauſa eſt inflammatio, venam ſecat: nam inflammatio eſt malum ſanguineum. Et hinc Alexander venam ſecat, tantum in ſingultu ex inflammatione: niſi vires diſſuadeant, quæ maxime in ſingultu cōcidunt, quoniam ſingultus violentia prompte calidū inſitum diſſoluitur. Auicennas probat cucurbitulas ſine ſcarificatione, quæ inſenſibiliter vacuant materiam morbificam, quæ viget in ſingultu è repletione: eas autem admouet ventriculo, ventri inferiori, & in medio ſpatularum, præſertim dum ſingultus œſophagum exercet: nam iuxta dorſum œſophagus poſt tracheiam aſcendit. *Curatio. Cheirurgia*

Medicamēta triplicia ſunt: quædam enim reſpiciunt ſingultum, quatenus eſt ſymptoma vehemens, id eſt, quatenus rationem habet cauſæ: & hæc ſunt ſedantia ſingultum: quędam autem reſpiciunt fibrarum proportionem: quædam denique ſingulis cauſis aduerſantur. Quoad medicamenta ſedantia ſingultum: Aëtius probat refrigerantia: vnde vti licet *ſucco lactucæ, diacodeion, nymphaa, lacte papaueris albi: & Auicennas ad philonium Rom. aſcendit: quod medicamentum probatur non tantum vt ſtupefaciens, ſed etiam vt roborans, reſoluens, & expellens: philonium enim quatenus frigida recipit, ſtupefacit: quatenus non permittit calidum inſitum diſſolui, habet vim roborandi, nempe ope moderatæ aſtringentium & refrigerantium: quæ vero recipit calida & tenuis ſubſtantiæ, reſoluit: quæ ſuſcipit, quæ poſſunt iuuare à proprietate, eſt cauſa vt facultas expultrix noxia expellat.* Cæterum quamuis in ſingultu vehementiori probentur ſtupefacientia: tamen cauſa virtutis oris vētriculi non facile tolerantur: vnde & corrigenda ſunt, & non niſi in parua copia danda: nec debemus excedere philonij ℈ j. *Pharmacia.* *Singultum ſedantia.*

Materiæ, quæ reſpiciunt proportionem fibrarum, pro-

ponuntur

naturalia appropriata. ponuntur ab Alexandro: inquit enim, si multis arte tentatis æger non iuuetur, etiam ad naturalia confugiendum. Inter reliqua proponuntur *festuca aut lapilli, è terra sublati, si capiti singultientis imponantur, ipso ignorante.* Proponuntur etiam à proprietate conferentia, in potu, *apium, asarum, daucus, castorium:* quibus tamen non in omni singultu vtendum: quia in singultu ex inanitione, suo calore & siccitate magis obessent. Et iccirco Auicennas prudenter ait: in singultu à materia frigida, *castorium mirabilem obtinere proprietatem, datum ad* ℈ j.

Ad causas singultus. Sequuntur medicamenta respiciētia causam efficientem. Si ergo singultus sit ex inanitione: cum Alexandro probatur *aqua temperata: vnde etiam testatur quendam frigida sorbitione fuisse seruatum. Probat etiam aquam hordeaceam, cum lacte amygdalino.* Quod si singultus fiat exinanitione, citra causam calefacientem, vtpote ex immodica euacuatione: probatur *aqua temperata:* at si singultus fiat exinanitione, vi causæ calefacientis: probatur *frigida. Auicennas exhibet lac recenter mulctum, succum citrullorum, aquam cucurbitæ: & alia refrigerantia ac humectantia.* Verū cum his vti liceat & intus & extra: quæ intus vsurpantur, cum Alexandro creberrime sunt exhibenda, & cum Rhasi, paulatim: ratio est, quia medicamentum sic administratum, diutius contingit ventriculum, & efficacius operatur. Quæ extra applicantur, cum Rhasi sunt applicanda vertebris ceruicis, vt *oleum amygdalinum, sed cum frictione penetrabili.* Si singultus prodeat è repletione: cum Auicenna probatur medicamenta vacuantia sensibiliter, & insensibiliter. Sensibiliter: per vomitum, per aluum: vnde præter vomitoria laudantur *species hiera.* Insensibiliter vacuantia, vel propria ratione, vel per medium motum materiam vacuare possunt. Quæ propria ratione vacuant, sunt calida, tenuis substantiæ: ideoque materiā euacuant per modum resolutionis & detersionis, vt est *succus laserpitij, oxymeli, daucus, cyminum cum melle. com. 69. lib. 4. de rat. vict. hac medicamenta decoqui possunt cum melle, ad consistentiam eclegmatis. Probatur etiam castorium è posca, acetum mulsum, acetum scilliticum. Auicennas probat Zingiber decoctum in aqua cum penidiis: item probat magnas antidotos, ad dissoluendum materiam. Alexander applicat ventriculo oleum, in quo decoxit castorium, styracem & mastichem: & inter coquendum, oleum ruta agitat: ideoque licet etiam decoquere in duplici vase cum vino, ad consumptionem vini*

Auicennas etiam ascendit ad rubrificantia. Et propterea in singultu etiam stillicidio vti licet. Medicaméta per medium motum vacuantia, sunt quæ sternutationem promouent: à sternutatione enim singultus remouetur, aphor. 13. sect. 6. Huius ordinis cum Auicenna est, repentina aspersio frigidæ super faciem: nam mouet cum labore, seu medio motu. Vnde notetis, frigidam habere vim discutiendi, sed per medium motum. Sin auté singultus fiat è morbis frigidis, siue etiam è calidis: confugiendum ad morbos calidos & frigidos ventriculi. Si singultus fiat à materia: quæcunque sit materia: patet etiam, quibus medicamentis sit vtendum. Si fiat singultus ex excrementis rodentibus & corruptis: probantur medicamenta detergentia, attemperantia, vt quæ ex *hordeo* parantur. Addit Alexander hos non esse purgandos, scilicet soluentibus: nam lenientibus vti licet, vt *manna*, *syr. viol. sol. cassia*.

Diæta varia instituenda, pro varietate causæ: verbi gratia si singultus fiat è frigiditate, probatur aër calidus. Quoad cibum: si singultus fiat exinanitione: probatur *lac, & carnes bona, sed copia exigua*. Si singultus fiat è repletione: cum Auicenna probatur victus attenuans, & ieiunium. Idem de potu dicendum. Quoad motum & quietem: quies corporis & animi probatur in singultu ex inanitione: contra, in singultu à repletioné probatur motus, & quidem motus cum labore, vt est vociferatio. Alexand. probat aurium & oris occlusionem: nam cum Auicen. hinc vnitur & augetur caliditas, vnde impetum acquirit ad exeundum versus poros & quærit attractionem aëris, vnde humor mouetur. Et propterea in hoc singultu cum Auic. cõfert ira, timor, gaudiũ, sed oportet vt repente eueniant: sic enim non sunt contraria, sed conueniunt in motu. *Victus ratio.*

CAPVT XI.

De Vomitu, & Nausea.

SEquitur, vt de Vomitu dicamus: ita tamen vt nausea etiam pateat. Per vomitum autem intelligimus vitium, in quo materia sensibiliter per os à ventriculo intempestiue expellitur. Generatur vomitus cũ Gal. c. 4. l. 5. vsu part. & c. 2. lib. 3. de cau. sym. cap. 3. lib. 2. de caus. sympt. dum ventriculo occurrit causa, *Nomen. Generatio.*

ita

naturalia appropriata. ponuntur ab Alexandro: inquit enim, si multis arte tentatis æger non iuuetur, etiam ad naturalia confugiendum. Inter reliqua proponuntur *festuca aut lapilli, è terra sublati, si capiti singultientis imponantur, ipso ignorante.* Proponuntur etiam à proprietate conferentia, in potu, *apium, asarum, daucus, castorium:* quibus tamen non in omni singultu vtendum: quia in singultu ex inanitione, suo calore & siccitate magis obessent. Et iccirco Auicennas prudenter ait: in singultu à materia frigida, *castorium mirabilem obtinere proprietatem, datum ad* ℈ j.

Ad causas singultus. Sequuntur medicamenta respiciētia causam efficientem. Si ergo singultus sit ex inanitione: cum Alexandro probatur *aqua temperata: vnde etiam testatur quendam frigida sorbitione fuisse seruatum. Probat etiam aquam hordeaceam, cum lacte amygdalino.* Quod si singultus fiat exinanitione, citra causam calefacientem, vtpote ex immodica euacuatione: probatur *aqua temperata:* at si singultus fiat exinanitione, vi causæ calefacientis: probatur *frigida. Auicennas exhibet lac recenter mulctum, succum citrullorum, aquam cucurbitæ: & alia refrigerantia ac humectantia.* Verū cum his vti liceat & intus & extra: quæ intus vsurpantur, cum Alexandro creberrime sunt exhibenda, & cum Rhasi, paulatim: ratio est, quia medicamentum sic administratum, diutius contingit ventriculum, & efficacius operatur. Quæ extra applicantur, cum Rhasi sunt applicanda vertebris ceruicis, vt *oleum amygdalinum, sed cum frictione penetrabili.* Si singultus prodeat è repletione: cum Auicenna probātur medicamenta vacuantia sensibiliter, & insensibiliter. Sensibiliter: per vomitum, per aluum: vnde præter vomitoria laudantur *species hiera.* Insensibiliter vacuantia, vel propria ratione, vel per medium motum materiam vacuare possunt. Quæ propria ratione vacuant, sunt calida, tenuis substantiæ: ideoque materiā euacuant per modum resolutionis & detersionis, vt est *succus laserpitij, oxymeli, daucus, cyminum cum melle. com. 69. lib. 4. de rat. vict. hæc medicamenta decoqui possunt cum melle, ad consistentiam eclegmatis. Probatur etiam castorium è posca, acetum mulsum, acetum scilliticum. Auicennas probat Zingiber decoctum in aqua cum penidiis: item probat magnas antidotos, ad dissoluendum materiam. Alexander applicat ventriculo oleum, in quo decoxit castorium, styracem & mastichem: & inter coquendum, oleum rutæ agitat: ideoque licet etiam decoquere in duplici vase cum vino, ad consumptionem vini.*

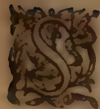
Auicen

Auicennas etiam ascendit ad rubrificantia. Et propterea in singultu etiam stillicidio vti licet. Medicamēta per medium motum vacuantia, sunt quæ sternutationem promouent: à sternutatione enim singultus remouetur, aphor. 13. sect. 6. Huius ordinis cum Auicenna est, repentina aspersio frigidæ super faciem: nam mouet cum labore, seu medio motu. Vnde notetis, frigidam habere vim discutiendi, sed per medium motum. Sin autē singultus fiat è morbis frigidis, siue etiam è calidis: confugiendum ad morbos calidos & frigidos ventriculi. Si singultus fiat à materia: quæcunque sit materia: patet etiam, quibus medicamentis sit vtendum. Si fiat singultus ex excrementis rodentibus & corruptis: probantur medicamenta detergentia, attemperantia, vt quæ ex *hordeo* parantur. Addit Alexander hos non esse purgandos, scilicet soluentibus: nam lenientibus vti licet, vt *manna, syr. viol. sol. dassia.*

Diæta varia instituenda, pro varietate causæ: verbi gratia si singultus fiat è frigiditate, probatur aër calidus. Quoad cibum: si singultus fiat exinanitione: probatur *lac, & carnes bonæ, sed copia exigua.* Si singultus fiat è repletione: cum Auicenna probatur victus attenuans, & ieiunium. Idem de potu dicendum. Quoad motum & quietem: quies corporis & animi probatur in singultu ex inanitione: contra, in singultu à repletionē probatur motus, & quidem motus cum labore, vt est vociferatio. Alexand. probat aurium & oris occlusionem: nam cum Auicen. hinc vnitur & augetur caliditas, vnde impetum acquirit ad exeundum versus poros & quærit attractionem aëris, vnde humor mouetur. Et propterea in hoc singultu cum Auic. cōfert ira, timor, gaudiū, sed oportet vt repente eueniant: sic enim non sunt contraria, sed conueniunt in motu. *Victus ratio.*

CAPVT XI.

De Vomitu, & Nausea.

Sequitur, vt de Vomitu dicamus: ita tamen vt nausea etiam pateat. Per vomitum autem intelligimus vitium, in quo materia sensibiliter per os à ventriculo intempestiue expellitur. Generatur vomitus cū Gal. c. 4. l. 5. vsu part. & c. 2. lib. 3. de cau. sym. cap. 3. lib. 2. de caus. sympt. dum ventriculo occurrit causa, *Nomen. Generatio.*

ita

ita eum infestans, vt eius expultrix ad expellēdum insurgat, sed intempestiue: quo fit, vt os ventriculi recludatur, & tunicæ prius distentæ contrahantur, & ope fibrarum transuersarum sursum per œsophagum, & demum per os materia sensibiliter expellatur. Quare vomitus nil aliud est, quam motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice, expellente materiam per os sensibiliter. Forma est motus prauus: cap.3.lib.2.de caus.sympt. ad differentiam motus secundum naturam, & proinde vomitus tempestiui: item ad differentiam motus præter naturam, qui est ablatus, vel imminutus. Vomitus ergo formaliter est actio læsa, quæ fit cum motu euidenti: ad differentiam læsæ actionis, quæ fit citra motum euidentem. Subiectum est ventriculus: ad differentiam functionum cum motu aliarum partium.

Definitio. Forma.

Subiectũ.

Causa efficiens.

Ratione causæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice, expellente materiam per os sensibiliter. Diximus, dependens ab expultrice: quoniam actio cum motu ventriculi potest esse attractio, retentio, expulsio: at cum aliquid euomitur, est actio expultricis. Expellitur autem materia per os, seu viam oris: ad differentiam expulsionis per aluum. Idque fit sensibiliter, ad differentiam nauseæ: nam expultrix in vomitu agit in materiam residentem in cauitate, & præsertim supernatantem, com.aph.39.sect.6. & cap.3. lib.2. de caus.sympt. At in nausea expultrix agit in materiam impactam, vnde fit vacuatio insensibilis. Differt autem nausea à subuersione: nam ventriculi subuersio fit, dum appetentia ventriculi læsa est ratione cibi, ideoque subuersio non fit, nisi cibo assumpto: nausea autem fit sine cibi assumptione, secundum Aëtium. Porro quæritur, cum vomitus sit actio, an possit referri in exiens mutatum? Vbi sciendum, vomitum dupliciter accipi posse: nimirum vt vomitus in aliud refertur, quod fit vel symptoma, vel efficiens. Si capiatur vomitus, vt refertur in aliud symptoma: potest recenseri inter exeuntia: nam est exiens, quod refertur in læsionem expultricis. Quare secundum hanc rationem, vomitus formaliter est exiens mutatum: effectiue, est expulsio læsa: cum enim vomitus sit exiens, sequitur læsam esse expulsionem. Et hoc modo sumitur à Galeno, cap. vlt.lib. de diff. sympt. nam ibi Galenus loquitur de symptomatis, quæ consistunt in exeunte mutato. Si sumatur vomitus vt symptoma, quod non refertur in aliud symptoma, sed in causam: formaliter est actio

Diagnosis affectuum cognatorũ.

Vomitus è quo symptomatum genere.

actio læsa: nam actionis læsio immediate refertur non in symptoma, sed in causam efficientem, quæ est facultas frustrata, vel ob morbum, vel ob errorem externum. Et hoc modo sumit Galenus, cap. 3. lib. 2. de caus. sympt. nam ibi loquitur de motibus seu actionibus prauis. Nobis placuit sumere secundo modo: quatenus est symptoma, quod refertur in causam efficientem: ratio est: quia vomitus secundo hoc modo acceptus, magis genere conuenit cum singultu, nausea, & reliquis malis, quæ motum illegitimum pro communi genere habent. Deinde etiam quæritur: cum vomitus sit motus prauus, an possit esse secundum naturam? Dicimus in vomitu perpendendum esse, vel locum per quem excernitur materia, vel agens, quod ad expellendum concurrit. Si perpendatur locus, per quem materia excernitur: statuendum, vomitum esse à toto genere præter naturam, non quidem absolute, sed ratione loci, per quem excernitur materia: nam à natura non est creatum os ventriculi, vt per illud materia euacuetur. Et secundum hunc modum Galenus loquitur, cap. vlt. lib. de diff. sympt. statuens, sanguinis profusiones & vomitiones toto genere esse præter naturam, ad differentiam vacuationis, quæ fit per aluum, vesicam, vterum: quæ membra, ad differentiam ventriculi, destinata sunt ad excretionem: vnde excretio sanguinis per vterum, non est à toto genere præter naturam. Si autem perpendatur in vomitu agens, quod ad excernendum concurrit: capitur vel secundum speciem, vel secundum actionem. Si secundũ speciem: è cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. est speciei vel vnius, vel duplicis. Vnius est speciei, dum solum est vel secundum naturam, vel præter naturam. Duplicis speciei est, dum vnum est secundum naturam, aliud præter naturam. Si ergo agens sit duplicis speciei: motus statuitur mistus, vt sit opus & morbi & facultatis, veluti torpor. Sin agens sit vnius speciei: fit motus qui comitatur morbosos affectus, quemadmodum palpitatio & conuulsio: vnde hic motus statuitur à toto genere præter naturam. Quod si agens vnius sit speciei, & fiat motus solius facultatis: statuitur opus solius naturæ, vt sternutatio, tussis, singultus, vomitus. Galenus quidem vomitum gratia exempli non proponit cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. sed tamen cap. 3. lib. eiusdem proponit, dum ait: vomitum esse expultricis actionem: vnde vomitus tussi assimilatur, quatenus vterque motus solius est expultricis. Et ob id, secundum hanc ratio-

Quomodo vomitus sit opus naturæ: & quomodo præter naturam.

1. Ratione loci.

2. Ratione speciei agentis.

nem, vomitus statui potest motus, à toto genere secundum naturam. Si autem capiatur agens secundum actionem: perpendimus vel modum secundum quem fit actio: vel tempus in quo fit actio. Si perpendamus modum secundum quem fit actio: hic duplex est, è cap. 1. lib. 2. de caus. sympt. prout expultrix impellitur à causa vel morbosa, vel non morbosa. Vnde, sicuti excretio, quæ per aluum fit, potest esse motus solius naturæ, nec irritatæ à causa morbifica, quoniam hæc est vacuatio, quæ fit per locum, vacuationi à natura destinatum, & proinde hic motus non est symptoma, quia actio secundum naturam obitur: ita contra in vomitu fit excretio per locum inanitioni non destinatum, & fit quidem expulsio à natura, sed quatenus à causa morbosa violenter agitatur. Et propterea quemadmodum singultus est motus solius naturæ, à causa morbosa violenter coactæ, & proinde est motus prauus: ita etiam vomitus est motus prauus, & proinde symptoma, quia est opus naturæ, sed coactæ. cap. 3. lib. 2. de caus. sympt. Si denique perpendamus tempus in quo fit actio: fit vel tempestiue, vel intempestiue: cap. vlt. lib. de diff. symp. Tempestiue fit, cum expellitur quód contristat: intempestiue si aliorum fiat euacuatio, non molestantium. Quare si vomitus tempestiue fiat, quamuis sit toto genere præter naturam, quatenus fit per os ventriculi: nondum tamen præter naturam est, quia fit cum prouidentia de animalis salute, & virtutis robore. Vnde com. aph. 2. sect. 1. dicitur, in vomitibus spontaneis, si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & facile ferunt ægrotantes: vacuantur enim quæ corpus infestant: ideo si vacuentur non molestantia, grauiter ferunt ægri, quia educitur materia non morbosa, cuius præsentia custodiebatur virtus. Quare si tempestiue fiat vomitus, est opus naturæ: si intēpestiue, est symptoma. Verum dum est naturæ opus, nulla actio læditur, vt in sudore, alui deiectione, vrina: hæ enim vacuationes, etsi multo ampliores ægris occurrant, quam pro naturæ modo: non tamen inter symptomata recensentur, sed inter naturæ opera, dum fiunt non solum nulla actione læsa, sed etiam cum virtutis robore, & prouidentia animalis salutis. Quare cum vomitus tempestiue factus sit opus naturæ, non læsa aliqua actione: nos hic loquimur tantum de vomitu intempestiuo, qui est prauus motus, & symptoma, & ratione loci toto genere præter naturam.

3. Ratione modi actionis.

4. Ratione temporis, quo fit actio.

Iam dicendum: quænam causa expultricem ad vomitum incitet: id autem facit tantum error externus. Hic error quatuor modis considerari potest: secundum speciem, vitiũ, causam generantem, & modum quo concurrit ad facultatem irritandum. Quoad speciem: materia est causa Interna, vel Externa. Interna, vel est Vitæ particeps, vt vermis: vel Expers, & aut materia Alimentalis, aut Excrementitia. Si alimentalis: succus vel Chylosus, vel Sanguineus. Si chylosus: vel Coctus, vel Crudus: & hinc particeps vel Pituitæ, vel Succi crudi. Si sanguineus: vel est Sincerus, vel Particeps succi alimentalis, siue pituitosi, siue biliosi, siue melancholici. Materia excrementitia, vel est Non prima, vel Prima. Non prima est, quæ fit ex alia excrementitia: prima, quæ non fit è priori. Non prima, vt vermis defunctus: hic enim generatur è putri materia. Prima attinet ad coctionem vel Primam, vel Sequentes. Si ad primam: est materia Fecalis, vel Serosa. Si ad sequentes coctiones: pertinet vel ad Secundam, vel ad Tertiam. Si ad secundam: excrementum est vel Biliosum, vel Melancholicum. Si ad tertiam: materia excrementitia est vel Sanies, vel Mucus cerebri. Externa causa, concurrit Necessario, vel Non necessario. Non necessario occurrens, potest esse venenum, medicamentum. Necessario: cibus, potus. Quoad vitium: si attineat ad substantiam: est materia vel Simpliciter toto genere præter naturam, vt vermis viuens, venenum: vel est toto genere præter naturam, non simpliciter, sed ratione Putredinis, vt est vermis mortuus, & quælibet materia putrida. Si vitium ad quantitatem spectet: est quælibet materia, copia grauans. Si ad qualitatem: est materia calida, siue sit bilis, siue pituita salsa. Si vitium attineat ad *Vbi:* si ad quietem: vitium in hoc positum est, vt materia residet in cauitate ventriculi, supra fundum, & supernatat. Si ad motum spectet vitium: terminus ad quem est Ventriculus: terminus à quo, vel Totum, vel Pars: vt sæpe diximus. Sed notandum, quomodo in dissectione cerebri, bilis vomitum superuenire dicat Hippocrates, aphoris. 50. sectio. 6. Galenus ait, id fieri, quoniam cerebrum præcisum, citissime suam passionem ventriculo communicat, id est, qualitatem spiritalem, vi cuius partes proximæ ipsi ventriculo, & proinde iecur, superfluitates, præsertim tenues & biliosas, & serosas, dimittunt in ventriculum: vt hic motus materierum à iecore in ventricu-

Causæ efficientis subdiuisio.

1. A specie.

2. A vitio.

Cerebro vulnerato bilis vomitus superuenit.

lum fiat per modum transmissionis. cum ventriculus imbecillis euaserit, vi qualitatis spiritalis: & ita imbecillis, vt vicinas superfluitates admittat: quæ deinde superfluitates, dum irritant expultricem, per vomitum educuntur. Causa generans varia est, pro discrimine materiæ: vt alibi diximus. Postremo, si capiatur materia penes modum, quo irritat expultricem: concurrit vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione: dum materia morbifica, suapte natura, id est, vi proprij vitij agere potest. Ex accidenti autem dum vitium attinet non ad materiam, sed ad ventriculum: quod vitium, positum est, vel in morbis, vel in destructione appetentiæ cibi. Si in morbis est situm: morbus est vel Intemperies, vel Mala compositio, vel Soluta vnitas. In intemperie, verbi gratia, si ventriculus sit frigidior, cibus etiam exiguus euadet copiosus: si ventriculus calidior sit, cibus etiam non mordax irritare poterit. Mala compositio, est, verbi gratia, angustia in orificio inferno ventriculi: vnde materia non potest infra expelli, ideoque irritat expultricem ad superiora. Soluta vnio, est vlcus, vi cuius à cibo etiam probo facultas irritatur. Si vitium sit positum in destructione appetitus cibi: fit vomitus ex imaginatione obiecti iniucundi: vtpote si quis aliquem vomentem intueatur, ilico potest euomere cibum etiam probum: nam ita afficitur imaginitricis organum, & dum impellitur animalis appetentia, hæc ita influit in os ventriculi, & hoc ita afficit, vt dissipetur cibi appetentia, & cibi attractio: vnde potio expultrix irritatur à cibo bono.

3. A causa generante.

4. A modo irritationis.

Differētiæ.

A forma non sumuntur vomitus differentiæ, nisi secundum magis & minus, prout est Magis aut Minus prauus: & hinc vomitus statuitur Magis aut Minus vehemens. Ob id, ratione differentiarum à forma, non licet dicere, vomitum esse vel criticum, vel symptomaticum: nam vomitus criticus fit tempestiue, & est naturæ opus, non symptoma, de quo hic loquimur: quare non est motus prauus, nisi sit vomitus criticus imminutus. A subiecto non sumuntur differentiæ: nam subiectum est ventriculus. Causa efficiens est error externus: cuius variæ sunt differentiæ, secundum speciem, vitium, causam generantem, & modum quo concurrit ad irritandum expultricem: de quibus supra. Id notetur, si vomitus fiat ab errore, in ratione causæ internæ: vocari vomitum spontinum.

Signa.

Vomitus in genere est manifestus. Sed morbificus vomitus,

mitus, distinguendus est ab eo, qui est naturæ opus. Si igitur conferat, & leuiter ferant patientes : est vomitus secundum naturam: si contra: præter naturam: de quo nos iam loquimur. comment. apho. 1. sect. 1. Differentiæ à forma patent. Sic etiam differentiæ à causa efficiente patere possunt ex alibi traditis. In præsentia sufficiant signa materiæ morbificæ irritantis propria ratione, & ex accidenti. Igitur si materia propria ratione lædat : cognoscitur inde, quod materia quæ euomitur, est vitiosa: si ex accidenti : indicatur è materia egrediente inculpata. Vtrum autem ventriculi vitium positum sit, vel in intemperie, vel in mala compositione, vel soluta vnitate: suis traditum est locis.

Quoad præsidia: cum vomitus sit motus prauus, procedens à materia irritante expultricem: præsidia potiss. sunt capienda à materia irritante ; quoniam hac superata ilico cessat vomitus : interdum tamen etiam à vomitu, quatenus prauus est, præsidia haurire cogimur. Quo igitur ad materiam: cum perpendatur secundum speciem, vitium, causam generantem, modum quoad irritandum concurrit : quoad speciem : indicantur præsidia determinata. Quoad vitium: varia indicantur præsidia, de quibus alibi. Nunc duo notanda, ratione vitij secundum vbi. Primum est Alexandri: qui cap. 11. lib. 7. ait: si crudi humores solum redundent in ventriculo, & non è toto corpore confluant : ægrotantes medicamentis sollicitandos non esse : si autem humores è toto corpore confluant in ventriculum : probari interdum sanguinis missionem, interdum purgationem, interdum vtrumque. Per crudos humores in toto ventriculo redundantes, intelligit Alexander portiones cibi frigidas & crassas, qui non potuerunt in chylum conuerti : vnde hi crudi succi non egent euacuatione, sed potius alteratione, vt concoquantur, & in alimentum mutentur : & ob id Alexander solo victu hos crudos humores mutat. Cum igitur succi crudi peccare possint copia, & necessario sint frigidi, crassique : ob id opus est euacuatione, calefactione & attenuatione: quorum præsidiorum materiæ cum Alexandro, attinere debent potius ad victum, quam ad materiam cheirurgicam, aut medicinalem: nam per victum tenuem humoris copia minuitur : per victum calidum, vincitur frigiditas, & ob id succi crudi ita disponuntur, vt à calore naturali coquantur. Quoad humores, qui confluunt è toto corpore in

Indicationes.

ventriculum, cum peccent copia & motu: sunt minuendi, & retrahendi: quia vitium vehemens est, postulatur etiam vehemens præsidium: cuius materia, causa sanguinis est venæsectio: causa reliquorum humorum, medicamentum purgans: ideoque iure cum Alexandro maioribus vtendum remediis. Alterum, quod notandum diximus, spectat ad vomitum criticum imminutum: vbi quæritur, à quo indicetur remedium adiuuans. Hoc vt intelligatur, primo sciendum, differentiam esse inter vomitum symptomaticum & criticum: ille enim fit intempestiue, ideoque est prauus, & symptoma: hic autem fit tẽpestiue, & est vel integer, in quo tota materia vacuatur, ideoque ab eo nulla debet sumi indicatio: vel est imminutus, in quo non tota vacuatur materia, quia, licet fiat tempestiue, tamen nec ita vehemens, nec perseuerans est, quemadmodum requirit materia morbosa: proinde vomitus criticus imminutus non est opus naturæ, sed symptoma, nimirum actio læsa imminuta. Causa huius vomitus est materia, cuius vitium positum est in motu, quia minus vacuatur, quam decet: & proinde hic motus imminutus adiuuandus. Denique, cum interdum contingat, vt antequam materia è toto vincatur, vires patientis collabantur: fit, vt etiam à vomitu, quatenus est symptoma, indicatio hauriatur: quoniam est symptoma habens rationem causæ, id est, vires. Cum igitur vomitus formaliter acceptus, sit motus prauus, in quo necessario aperitur os supernum ventriculi: propterea indicatur remedium occludens os ventriculi; videlicet astringens. Vnde Galenus com. apho. 37. sectio. 7. vomitum sanguinis curat astringentibus & refrigerantibus: astringentia respiciunt apertionem orificii, & in vomitu sanguineo, diapedesin, anastomôsin, vel diæresin venarum, à quibus erumpit sanguis: refrigerantia diriguntur ad sanguinis caliditatem, cuius causa sanguis facile fluit.

Prognostica. Quoad vomitum in genere, nihil certi potest statui circa euentum. Quoad differentias ratione formæ: si vomitus sit criticus diminutus: facile adiuuari potest. Si autem vomitus sit symptomaticus: quo est vehementior, eo periculosior. Ratione efficientis: cum causa efficiens sit multiplex, ex alibi dictis patet quid minetur: verbi gratia, quoad speciem: vomitus est peior, si atra bilis: mitior, si pituita: nam atra bilis magis recedit à naturali statu. Quoad vitium:

peior

peior est vomitus, si fiat à pituita putrida, quam si copiosa: nam materia putrida est magis inimica. Quoad causam generantem: vomitus est magis periculosus, si fiat à materia genita potius vi morbi, quam erroris externi: verbi gratia, cum Galeno com.39.sect.2.progn.bilis porracea est in causa vomitus minus periculosi, si generetur in ventriculo ex oleribus, quam si generetur ratione morbi in venis: nam si bilis generetur ob errorem externum, non est ita praua, & vnus tantum est inimicus: at si generetur ob morbos in venis, est peior, & duplex est hostis. Quoad motum, secundum quem causa concurrit ad irritandum expultricem: periculum est maius, dum pendet à materia, propria ratione agente: & præterea ex eo, vi cuius materia etiam proba vomitum efficit: verbi gratia, si vomitus fiat à pituita copiosa, vel cibo copioso, vomitus erit minus periculosus: magis periculosus si fiat à bono cibo, sed vi vlceris: nam vlcus magis recedit à naturali statu, quam vel pituita copiosa, vel cibus copiosus. Sed oportet etiam ad artem prognosticandi dirigere Hippocratis aphorismum 37.sect. 7. vbi inquit: quicumque euomunt sanguinem, si sine febre, salutare: si cum febre, malum. Hic statuitur sanguinis vomitus cum febre esse magis periculosus. Licet enim non sit discrimen in specie: nam in vtroque vomitu, & sine febre, & cum febre euomitur sanguis: differentia tamen est in sanguinis vitio, & numero rerum præter naturam. Quo enim ad vitium: sanguis est calidior in vomitu cum febre: quare magis recedit à naturali statu, & proinde vehementior est secundum essentiam. Quo vero ad numerum: in vomitu sine febre, naturæ inimicus est sanguis peccans, & venarum vitium, id est, diapedesis, anastomosis, vel diæresis: in vomitu autem cum febre, etiam præter proposita vitia est inflammatio, & febris sequens inflammationem. Ergo sanguinis vomitus cum febre, malum. Redigemus etiam ad prognosticum, context. 38. lib. 2. prognost. vbi Hippocrates ait: Vomitus est vtilis, si fiat à pituita, ac bile, si maxime permisceantur, & præsertim si materia non fuerit valde crassa, neque multa: sinceræ enim vomitiones deteriores sunt. Respicit Hippocrates ad vehementiam materiæ penes causam generantem. Quod artificium cognoscens Galenus, ait in commento: humorem biliosum sincerum multam indicare caliditatem, generantem scilicet bilem:

Explicatur aph. 37. sect. 7. de vomitu cum & sine febre.

Alius Hipp. locus enarratur: de colore materiæ vomitu reiectæ.

contra, pituitam sinceram, indicare frigiditatem vehementem, generantem pituitam. Hoc confirmatur ab Hippocrate, context. 39. vbi ait, varios colores, id est, porraceum, liuidum, aut nigrum, esse malum: quod verum est, quatenus hi colores indicant causas generantes admodum vehementes. Cum ergo Hippocrates respexerit ad vehementiam causæ generantis: recte statuit, vomitum materiæ mistæ, è bile pituita, esse vtilem, id est, minus malum: materiæ autem sinceræ esse deteriorem: ratio est, quia, sicut mista materia generatur ab intemperie remissiore: ita & vomitus mistæ materiæ minus est malus. At vomitus materiæ sinceræ est deterior: nam bilis sincera, id est, summe flaua, & vitellina, indicat insignem caliditatem: pituita sincera, & acida, insignem frigiditatem, scilicet generantem. Cæterum, materia sincera est signum maioris vehementiæ, non tantum vt est sincera, sed etiam vt est crassior: nam cum Galeno sincerus humor crassior exsistit, pituita quidem propter frigiditatem astringentem quasi cõcreta: bilis autem propter caliditatem euaporantem tanquam assata. Vnde colligitur, materiam etiam copiosam esse indicium causæ generantis vehementioris. Et hinc Hippocrates locis cit. iure statuit, vomitum materiæ vitiosæ, affectæ prauo odore, malo colore, esse malum: quia indicat causam generantem vehementer peccantem. Materia enim fœtida & putrida indicat agens, in quo calor præter naturam dominatur. Materia prauo colore infecta etiam est mala: quia praui colores significant causam generantem admodum vehementem: nam porraceus color, vi caliditatis morbosæ genitus, indicat insignem caliditatem in venis: materia liuida & nigra, differũt secundum magis & minus, quare niger color indicat peiorem causam generantem. Sufficiat iam circa nigrum tantum calorem digredi. Nigra igitur redditur materia, vel ob mistionem nigræ materiæ, vel citra mistionem. Si reddatur nigra ob mistionem materiæ: cum Galeno, context. 22. lib. 2. prognost. dum excretio ab atra bile tingitur, oportet, vt materia nigra sit copiosa, nec modice mista, nam secus exeuntia essent liuida, non nigra. Materia autem nigra potest esse atra bilis, vel melancholia: peior est excretio atræ bilis, quia magis recedit. Si autem vomitus fiat materiæ nigræ citra mistionem alterius materiæ: hic color indicat causam generantẽ, admodum vehementer vel refrigerantem, vel calefacientẽ.

Et hinc

Et hinc Galenus context. 29.lib.2.prognost.ait, nigredinem fieri ob vehementiam frigiditatis, vel caliditatis. Ob frigus frigus quidem: dum sanguis congestus in globos nigrescit: frigore enim sanguinis partes diaphanæ exprimuntur. Ob calorem: dum sanguis contrahit nigredinem, si veluti comburatur: calor enim insignis portiones diaphanas dissoluit. Partibus igitur diaphanis dissipatis, dominantur opacæ: & hinc materia nigra euadit. Constitutum igitur sit, materiam quæ euomitur, ratione praui coloris indicare vehementiam essentiæ causæ generãtis: vt hinc periculosus sit vomitus. Icirco Hippocrates text. 40. lib. 2. prognost. ait: si homo omnes vomat colores, exitiale. Nam dum plures sunt colores, plures sunt sinceræ materiæ, quæ se inuicem quidem contingunt, sed non sunt exacte mistæ, quemadmodum requirit vomitus materiæ non sinceræ: plures autem illæ sinceræ materiæ, nil aliud indicant, quam in corpore multas haberi difficiles affectiones: nam cum causa generans sit vehemens, & propria ratione, & vt numerosior: iure hic vomitus Hippocrati est exitialis.

Alexander in vomitu procedente à toto, probat venæ sectionem, si sanguis abundat. Auicennas secat venam, si patiens sit repletus sanguine: & primo secat basilicam: nam sanguis subsistentiam habet ie iecinore, estque copiosus, & vires inter initia sunt robustæ. Mox, si reliquiæ sanguinis supersunt, secat venas pedum: quia sanguis non est ita copiosus, nec ita potens, virtus etiam non est ita firma, vt primo tempore. Denique, si adhuc afsint sanguinis reliquiæ, & virtus sectionem venæ non posfit perferre: Auicẽnas cucurbitulas cum scarificatione cruribus applicat. Paullus cucurbitulam cum magna flamma admouet circa vmbilicum: & addit violentas frictiones, vehementes ligaturas secundum crura: ad materiam retrahendum. *Curatio. Cheirurgia.*

Medicamenta, quibus vomitui occurrendum, respiciunt vomitum vel Imminutum, vel Superfluum. Ad imminutum vomitum probantur medicamenta, quæ sensibiliter per vomitum euacuant. Vnde Auicennas decimatertia, tertij, tract.5.cap.12.inquit, vomitum vomitu abscindi: quod in vomitu superfluo locum non habet, in quo timorosum est fluxu fluxum curare, quarta, primi, cap.3. Itaque in vomitu imminuto, cum Galeno, cap.11.lib. 7. meth. si materia sit pituitosa, crassa, viscida, probatur hoc medicamentum: ℞. *succi* *Pharmacia. vomitoria.*

raphani ʒ vj. oxymelitis simplicis ℥ j ß. iuris pulli tepidi ℔ j. Misce pro vomitorio. Si materia sit minus crassa, minus viscida: Galenus exhibet *mulsam cum aceto in cremore ptisanæ, verbi gratia. ℞. mulsæ ℥ ij. aceti ℥ ß. cremoris ptisanæ hordeaceæ ℥ viij. Misce pro vomitorio.* Si autem materia sit biliosa: possumus exhibere ℥ *x. aquæ tepidæ, vel simplicis, vel hordeaceæ, cum* ℥ j. *syrupi acetosi simplicis.* Quod si admodum acris & mordax sit biliosa materia: *loco aquæ tepidæ uti possumus iure pingui.* Si autem materia sit melancholica, dummodo non sit attrabilaria: probatur *mulsa, cum succo raphani in iure.* Si autem vomitus fuerit materiæ sanguineæ: non probantur vomitorium, nisi sanguis sit vel immineat, ne concrescat: tunc enim probatur *mulsa calida (non tepida) ad* ℥ *iij. cum syrupo acetoso, ad* ℥ j ß. *cum melle ad* ℥ ß. *& hoc si immineat sanguinis concretio.* Quod si iam concretus sit sanguis: probatur *mulsa ad* ℥ *vj. cum decocto vel matricariæ, vel thymi, vel etiam ebuli, urgente necessitate, ad concretionem dissoluendum: dosis decocti erit ad* ʒ *iij.* His medicamentis si non cedat malum, quia de vita patientis agitur: propinare cogimur *aquam cineris, seu lixiuium, ad* ℥ *v. cum lacte ficuum, ad quantitatem* ʒ j. *cum bdellio, & opoponace, ad dosin* ℈ *ij. Auicennas probat* ʒ *ij. coaguli leporis & aquæ menthæ* ℥ *ij. cum salis contriti* ʒ *ij.* Improbatur autem vomitorium in vomitu sanguinis, dum menses sunt suppressi: nam non decet sanguinem menstruum per os euacuare: attamen, cum exitiale sit hunc sanguinem menstruum in corpore detineri: occurrendum potius materia cheirurgica, de qua suo loco.

Cohibentia vomitum. 1. Reuellentia sensibiliter, & insensibiliter.

In vomitu superfluo probantur medicamenta Reuellentia, & Astringentia. Reuellentia sunt vacuantia Sensibiliter, vel Insensibiliter. Sensibiliter vacuantia, sunt medicamenta per clysteres infusa: nam medicamentum per os exhibitum, potius egreditur per vomitum, quare non reuellit, non retrahit, ideoque potius nocet. Auicennas probat clysmos acutos: quos ait multoties vomitum abscindere. Reuellentia insensibiliter vacuantia, sunt calida medicamenta, & tenuis substantiæ. Quare cum Auicenna mirabile est in sedando vomitu calefacere extremitates. Nec sibi contradicit Auicennas, dum decima tertia, tertij &c. scribit, infrigidationem extremitatũ sedare vomitum velocem calidum: respicit enim ad vomitum, qui habet rationem causæ, vt est vomitus, in quo velociter mouetur materia calida: extremita-

tes namque refrigeratæ, frigiditatem impertiuntur ori ventriculi quod inde astringitur, & vomitus sedatur. Hic igitur refrigeratio extremorum dirigitur ad vomitum, non ad materiam. Contra extremorum calefactio, non respicit vomitum, sed materiam vomitus, quam ad inferiores partes retrahit: ideoque Auicennas proponit medicamenta vehementer calida, ita vt etiam ad rubrificantia ascendat, & ad exulcerantia, quæ sæpius cruribus applicat, reuulsionis gratia.

Astringentia vomitum respiciũt, quatenus est symptoma, habens rationem causę. Cum autem vomitus fiat à materia frigida, vel calida: Si materia sit frigida: & primum si sit materia melancholica: cum Auicenna quantum fieri potest abstinendum ab astringentibus, hæc enim materiam melancholicam crassiorem reddunt. Vnde & in vomitu à pituitosa materia astringentibus mitioribus vtendum: & proinde ijs medicamentis, quæ parum etiam attenuare valent. Quare in vomitu à materia frigida, probatur *diacydonites cum melle: probatur saccharum rosaceum etiam vnius anni, sed cum mastiche, mẽtha, thure: pro singulis vnciis sacchari rosacei, sufficit miscere* ℈j. *propositorum medicamentorum: & has vncia in duas doses diuidatur.* Extra autem probatur *oleum de absinthio, de mentha, mastichinum, verbi gratia ad* ℥ß. *cum puluere mastiches, mẽtha, absinthij, & gallarum immaturarum ad* g̅ v. *pro singulo medicamento: & addantur* ʒ ij. *ceræ elota cum vino astringente fiat linimentum. Probatur etiam panis torrefactus, madefactus vino maluatico, cum puluere nucum cupressi.* In vomitu à materia calida, probantur astringentia valentiora, id est, frigida, crassa: quoniam oportet os ventriculi occludere, & calidam materiam attemperare, tenuemque crassefacere. Quare probatur *syrupus de granatis, syr. de ribes, de cydoniis, rosatus è siccis rosis myrtinus: & hi syrupi exhibendi, vel cum aqua plantaginis, vel cum aqua chalybeata. Probatur etiam saccharum rosaceum vetus, diacydonites, sed non cum melle, vt prius, sed cum saccharo. Probatur diacornu, quod est medicamentum mirabile.* Si vomitus adeo sit vehemens, vt cum Auicenna deficiat curatio: ascendẽdum *ad semen lactucæ, deinde ad semen papaueris, præterea ad corticem papaueris nigri, & vrgente necessitate, ad corticem radicis mandragoræ, & tandem ad philonium Rom. & proinde ad recipientia opium: vnde Auicennas probat trochiscos Amaricos nuncupatos, qui conficiuntur è semini-*

a Astringẽtia, in materia frigida.

Astringẽtia in calida materia.

Gal. cap. 3. lib. 8. κ. τόπ.

è seminibus anisorum, apij, ex absinthio, cinamomo, opio, & castorio. Opium est basis, cuius virtute potissimum sedatur vomitus: absinthiũ sua vi astringente opium adiuuat: castorium est alexipharmacum opij: cuius tum odor, tum sapor corrigitur aniso, cinamomo, & reliquis iucundis, quæ etiam vt calida, opij frigiditatẽ corrigunt. Extrinsecus probatur medicamentum *ex oleo rosaceo, melino, myrtino, cum exiguo mastichino, additis pulueribus coralliorum, santalorum, malicorij, cum cera.* Formula patet è supra dictis. *Probatur etiam panis torrefactus, madefactus aqua rosacea, vel vino astringente, additis pulueribus modo dictis.* Addit Auicennas extremorum refrigerationem: quemadmodum si manus pedesque in frigidam immergantur.

Victus ratio.

Diæta varia est, pro varia vomitus causa. Secundum Auicennam igitur in vomitu è cibi corruptione, probantur cibi, suauis odoris & saporis: qui calidi sint in corruptione acida: frigidi, in nidorosa. Tandem addit Auicennas in vomitu contumaci, in quo virium lapsus imminet, esse exhibendam *aquam carnis, è pullis, & extremitatibus hœdorum & castratorum: qua aqua sic conficitur. Pulli & extremitates hœdorum atque castratorum in aqua elixantur: deinde aqua illa abiicitur: mox rursus decoquuntur carnes in alia aqua, quousque dissoluantur: deinde carnes teruntur in mortario, & hinc aqua exprimitur, cui deinde sunt miscenda vel semina, vel aromata, modo calida, modo frigida, pro mali conditione.* Hic aquam carnis parandi modus tunc probatur, cum vires collabuntur ob immodicam vacuationem: in qua opus est alimento velociter nutriente, neque ita dissipabili. Hac de causa Auicennas accipit cum carne pulli etiam animalium extremitates, quæ viscidum & firmum præbent alimentum. Et eandem ob causam, primum pullos elixat, mox aquam abiicit: quoniam per primam elixationem portiones tenues, & facile dissipabiles euaporant, & dissoluuntur: remanent autem portiones magis firmę & solidiores, quibus causa fluxus egemus. Quod si autem vires concidant citra fluxum: satius est in aqua carnis paranda, tenues etiam portiones seruare: neque carnibus pullorum, animalium extremitates tunc sunt addendæ, nam potius obessent. Cæterum cum aqua carnis ab Auicenna proposita, in virium lapsu vi vomitus, stabile alimentum præbeat, verum non celeriter nutriat: iccirco prudentissimus Auicen. cum aqua carnis dat *parum vini, quoniam vinum*

Aqua carnis, vires instaurās.

omnium

omnium celerrime nutrit. Auicennas etiam addit, paullatim cibum esse exhibendum, ne motus motui addatur. Vnde cum quies prosit, statuit Auicennas curæ radicem esse somnum. Et hæc de Vomitu.

CAPVT XII.

De Cholera.

PER Choleram, seu Barbarorum choliricam, intelligimus illud vitium, in quo patiens secundũ ventriculum ita turbatur, vt materia & per os, & per sedem euacuetur. Vnde sermo noster dirigitur, ad choleram exquisitam & notham, humidam, & aridam. Generatur cholera, dum materia morbifica agit in ventriculum non secundum vnicam tantum partem, sed è capite secundo, libro tertio, de symptom. caus. secundum totum ventriculum, id est, secundum partem supernam & infernam: hincque expultrix adeo irritatur, vt materia & per os, & per aluum expellatur. Cholera igitur est motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice, expellente materiam per vtrumque os. Forma est motus prauus, capite secundo, libro tertio, de symptom. caus. qui motus prauus est expulsio, & hinc functio deprauata, quam Alexander vocat immoderatam perturbationem. Auicennas dicit, choleram esse motum materiæ morbificæ: nam loquitur de fluxu, & accipit hoc vitium in ratione exeuntis mutati: Galenus autem in ratione læsæ actionis: Quare non sibi repugnant. Subiectum est ventriculus totus, secundum partem superiorem & inferiorem. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectũ.*

Ratione causæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice, expellente materiam per vtrumque os. Vnde cholera distinguitur ab eo vitio, quod quidam choleram esse credunt, cum tamen non sit: vt monet Galenus tex. 103. libro quarto, de ratione victus, loquens enim de arida cholera inquit: Cùm spiritus vitij causa interdum retineantur, interdum exeant: si spiritus retineantur, non gignitur cholera: probabilius enim est, choleram vocare, dum spiritus & vapores egrediuntur, non autem dum retinentur. Hactenus ergo patet, choleram pendere ab expultrice, expellente materiam per vtrumque os. Iam inquirendum, quam ob causam expultrix ad expellendũ insurgat. Cum igitur expultrix concurrat *Causa efficiens.* *Materia irritãs expultricem.*

concurrat vt causa præter naturam: dicendum in qualibet cholera eam frustrari ob errorem externum, non læsa facultate: nam immediata causa est materia, ita aduersaria ventriculo, vt expultrix summa violentia insurgat ad expellendum. Hinc Galen. cap. 2. lib. 3. de caus. symp. scribit, in cholera ventriculum expellere quod offendit. Id igitur quod offendit, considerandum est, secundum speciem, vitium, & causam generantem.

1. Species materiæ. Quoad speciem, est causa Interna, vel Externa. Interna è con. 103. libro quarto, de ratione victus. potest esse Vapor, vel Minera: vapor est causa choleræ siccæ: minera potest esse causa choleræ tum siccæ, tum humidæ: humidæ quidem, si materia morbifica per os & aluum euacuetur, copia effatu digna: siccæ, si causa sit materia biliosa (secundum Alexandrum) verum materia in parua copia egreditur: vnde, nisi flatus vel vapores egrediantur, vitium dignum non est nomine choleræ. Quantum ad mineram: potest esse Chylus, vel Humor: & humor, vel Pituitosus, seu aquosus, Vel Biliosus, non tantum bilis flaua, sed cum Auicenna etiam eruginosa: quare esse potest etiam porracea, & vitellina. Causa externa, non necessario occurrens, sunt medicamenta acria, venena. Externa causa, necessario occurrens, attinere potest ad cibum, ad potum: vt est cibus facilis corruptionis, vt lac: item è capite 4. libro 2. aliment. pepones, dum probe non coquuntur: similiter fungi, si non vincantur. capite 4. lib. de cibis bon. & mod. succi: item potio putrida vel vini, vel aquæ.

2. vitium materiæ. Quoad vitium speciei: & primum quoad vapores: hi sunt acres: tex. 103. lib. 4. de ratio vict. vi enim acrimoniæ corpora neruosa mordentur. Quoad mineram: esse potest quilibet succus siue sit chylus, siue humor, dum hic succus est putridus, & proinde toto genere præter naturam. Verum in cholera exacte exquisita, vt vult Galenus loco citato est materia acris: nam habet modum generationis communem cuilibet choleræ: sicut enim cholera humida, fit ex acri humore: ita cholera sicca, fit ex acri vapore. Diximus autem choleram exquisitissimam fieri à minera acri: quoniam cum Aëtio fit cholera è cruditate, non modo nidorosa, sed etiam acida: at magis exquisita cholera prodit è corruptione nidorosa. Quoad causas externas, si fuerit venenum: patet vitium esse secundum substantiam: sed potest annecti acrimonia, Si autem

tem ſit medicamentum, eſt calidum:quare acre. Et idem dicendum eſt de cibis ac potionibus.

Quoad cauſam generantem:& primum quantum attinet ad vaporem, cum ſit vapor acris: generatur rationabiliter è minera acri,ſed viſcida:vt minera hæc nequeat expelli,quia ſi expelleretur,non eſſet cholera ſicca.Quoad mineram:potiſſimum generatur tripliciter:nempe,vitio vel eorum quæ ingeruntur,vel vẽtriculi,vel iecinoris.Generatur minera vitio eorum quæ ingeruntur, dum (cum Galeno loco citato) cholera fit ex acri humore, qui è comeſtorum corruptione prodiit:veluti eſt cholera, cum Alexandro,quæ fit ob frigida applicita,aut ab aqua frigida, ſiue bibita.Auicennas,dum quaſi interpretatur Alexandrum,inquit, choleram fieri è potu frigidæ in ieiunio,ſequente cibo craſſo:nam dum poſt ieiunium ingeritur cibus craſſus & difficilis coctionis: vi ieiunij iuſto citius attrahitur chylus, proinde crudus: præſertim cum à cauſa refrigerante,vel aſſumpta,vel admota,reddatur ventriculus ad cibum craſſum concoquendum imbecillior. At in hac cholera, cum Aëtio, vomitus acidus oboritur. Materia etiam gignitur vitio ventriculi: & cum Alexandro proprie cholera nuncupatur. Cum Auicenna magis fit æſtate & autumno, propter debilitatem digeſtionis: quia tunc calor imbecillior eſt:minoratur autem hyeme & vere:quia tunc firmior eſt calor. Tandem generatur minera vitio iecinoris & venarum: nam calore hepatis & venarum, ſuccus bilioſus generatur: ideoque mirum non eſt, febricitantes quandoque cholera corripi. Alexander inquit, hanc eſſe choleram è bile prodeuntem. Et Hippocrates aphoriſm. 30. ſectio. 3. ait, poſt iuuenilem ætatem vigere choleram, quæ ſcilicet fit à bile, tunc temporis collecta: licet enim eadem in iuuentute generetur: non tamen ita colligitur, ſed expellitur. *3 Cauſa generans.*

In forma, differentia eſt ſecundum magis & minus,quatenus motus eſt Magis vel Minus prauus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: niſi dicamus, ventriculũ magis affici, vel Supra,vel Infra.Ratione efficientis,cauſa eſt Interna,vel Externa. *Differẽtiæ.*

Hic affectus in genere indicatur è nauſea, ſiti, è triſti ſenſatione ſecundum totum ventriculum & inteſtina, ex angore,quia vehementer afficitur os vẽtriculi.Præterea cõ- *Signa.*

pariente

patiente corde, indicatur è pulsu læso: & compatientibus neruis, cum Aetio indicatur è contractione musculorum manuum, & pedum. Tandem indicatur è materia: supra & infra erumpente. Differentias à forma æger patefaciet: num scilicet motus sit magis vel minus prauus.

Quoad differentias à subiecto: si magis afficiatur ventriculus secundum partes supernas, symptómata magis cruciabunt supra: si magis secundum partes infernas, contra.

Quoad differentias ratione efficientis: primum an choleræ causa sit interna, vel externa, cognoscitur ex ægro & assidentibus: dum externam causam vel prægressam vel non prægressam dicunt. Si sit causa interna: si vapor: dicet æger se percipere vaporem acrem exeuntem. Si sit minera: oculis materia conspicietur; ita vt species materiæ etiam visu deprehendatur. Quæ autem sit causa generans, patet ex alibi dictis.

Indicationes. Quoad præsidia: cum cholera sit motus prauus ventriculi dependens ab expultrice materiam expellente & supra, & infra: à motu prauo, vt est symptoma, habens rationem causæ, cum plus iusto vtrumque ventriculi os relaxetur, oritur indicatio astringendi. Deinde, vt hic motus pendet ab expultrice, quæ irritatur à materia, cum haurienda sint præsidia à specie materiæ, à vitio, & à causa generante: Quoad speciem: determinata indicantur præsidia; vnde si bilis peccet, medicamenta dirigenda sunt in bilem; si cibus, in cibũ, secundum Alexandrum. Pro varietate vitiorum: varia indicantur contraria remedia. Vnde, secundum Alexandrum ratione copiosæ materiæ, opus est vacuare: causa bilis calidioris, opus est refrigerare, &c. Similiter patet varias causas generantes, varia postulare præsidia: vnde, secundum Alexandrum in cholera prodeunte ab imbecillitate stomachi, roborandus est ventriculus, eiúsque intemperies remouenda.

Prognostic. Cholera in genere est malum periculosissimum: nulla enim deest vehementia. Quatenus enim omnis cholera est motus admodum prauus: adest insignis recessus, & proinde insignis vehementia essentiæ. Et quatenus cholera pendet à materia admodum molesta expultrici: augetur vehementia essentiæ. Præterea quatenus malum attinet ad totum ventriculum: adest vehementia dignitatis. Quatenus autem læditur pulsus, & vel imminet, vel superuenit syncope: vehementia adest facultatis. Hinc, secundum Alexandrum chole-

ra

ra est acutissimus affectus, qui syncopen insignem, & hinc immodicam virium resolutionem inducit. Verum pro varia vi differentiarum, intenditur, & minuitur periculum. Vnde cholera magis est periculosa, si motus sit magis prauus, si magis vigeat secundum os supernum, si causa magis recedat à naturali statu: verbi gratia deterior est cholera, si fiat à bile æruginosa, quam si à flaua. Idem de externis causis statuendum. Hinc Galenus cap. 4. lib. de cib. bon. & mod. succi, ait, à boletis deuoratis neminem obiisse: vi autem cæterorum fungorum alios mortuos esse, alios proxime ad mortem accessisse. Quamuis autem cholera periculosissimum sit malum, quod celerem necem minatur: cum Rhasi tamen non prorsus est desperandum. Et cum Alexandro celerrime est occurrendum, nam etiam leuis mora tabem committit, & periculum affert.

Quoad materias igitur cheirurgicas: Rhases probat artuum ligaturas, tanquam materias remedij reuellentis. Ligandi autem & fricandi sunt artus, modo superni, modo inferni, modo vtrique: prout subsistentia sequitur materiam, quæ impetum ad os vel aluum habet, modo inæqualem, modo æqualem. Si enim æqualis sit impetus: frictiones & ligaturæ probantur secundum omnes artus, id est, manus & pedes: si impetus sit inæqualis: & si vehementior ad os, oportet ligare artus infernos: si ad aluum, supernos. Rhases præterea ad inhibendum vehementiorem impetum, magnam cucurbitam stomacho adhibet, sine scarificatione: quæ tamen in arida cholera non probatur, sed in humida, in qua neque cibus detinetur. *Curatio. Cheirurgia.*

Medicamenta probantur Vacuantia & Astringentia. Vacuantia probantur in cholera sicca, vt vaporum minera euacuetur. Probantur etiam in humida cholera cum Alexandro, si fiat è cibis corruptis: si etiam fiat à bile, in qua nil mentione dignum erumpit. Vacuantia autem hæc frigida sint oportet: quia feruens est materia morbifica. Quare Alexander cum reliquis probat *mulsam, sed dilutam: & si æger non libenter mulsam admittat, iubet aquam tepidam liberaliter esse bibendam. Probatur etiam serum lactis caprini, vel vaccini: sed sine seminibus melonum: cum non sit institutum per lotium vacuare, quia corrupta materia non debet per medium iecur permeare. Cum lactis autem sero, gratia vomitus, misceri debet oleum, vel butyrum: gratia deiectionis per aluum, misceri possunt manna, syr. ros.* *Pharmaceia. Vacuātia.*

solut. tamarindi. Non improbantur aquæ Veronenses, vel B. Virginis. Probantur item clysteres è cremore hordei, è sero lactis, addita sacchara cum ovi vitello, sed sine sale. Quoad *usum:* notandum circa exhibitionem aquæ, quatenus est materia remedij vacuantis per vomitum: Rhasin exhibere aquam copiosam, moderate calidam, sæpe, & quamprimum. Ratio est: quoad *quantum agendum:* probat aquam copiosam: quia pauca non potest vacuare: & præterea, quia summa est actio materiæ morbificæ, cum naturã cogat ad expellendum per vtrumq; os. Quoad *modum:* probat aquam moderate calidam, id est, tepidam: hac enim acris materia attemperatur, & ventriculi orificia laxantur, vnde materia promptius euacuatur. Quoad *tempus:* propinat aquam quamprimum: nam materia morbifica præsens vincit alia indicantia: vnde Alexander iubet, choleram celerrimo esse curandam. Sæpe autem exhibetur aqua: quia perseuerat materia præsens, vinceps alia indicantia. Quoad *ubi:* aqua vsurpatur per os: quia materia morbifica residet in ventriculo.

Astringentia. Astringentia medicamenta Exhibenda sunt & Applicanda. Rhasis exhibet *trochiscos de olibano, cum aqua & niue, & rob stiu succo granatorum: exhibetque semel, ac iterum. Componuntur hi trochisci, è mastiche, olibano, cubebis, cardamomo, gallia moschata, caryophyllis, & caphura: quæ omnia medicamenta sunt calida, excepta caphura.* Rob autem granatorum, sic conficitur: *Succus granatorum acetosorum in vas mittitur, in quo detinetur, donec pars crassior resideat: deinde purior portio accipitur, & decoquitur ad iulepi consistentiam: deinde in eum adhuc calentem imponuntur stipites menthæ viridis, qui eo vsque detinentur, donec succus refrigeretur.* Basis in trochiscis est thus: in rob granatorum, basis est succus granatorum. Basis autem medicamenti compositi è trochiscis, rob granatorum, aqua, & niue: sunt trochisci: nam institutum est tuto astringere, & citra detrimentum calidi insiti. Cum igitur astringentia frigida, nimium cogant calidum innatum; ob id medicamentum recipit astringentia calida, vt est thus, & reliqua. Verum pro adiuuante, gratia astrictionis, additur caphura, quæ sui frigiditate occludit orificium ventriculi. Et ob id etiam additur rob de granatis, cum niue, seu aqua gelida. Quoniam igitur cholera est vitium calidum: iccirco pastilli ex olibano, compositi è plurimis calidis, non exhibentur sinceri, sed

cum

cum succo granatorum, id est, cum medicamento frigido & astringente. *Vsus* hic esse potest: ℞. *trochisc. de olib.* ʒ j. *rob. de granatis* ʒ ij. *aqua gelida* ℥ ß. *Misce.* Quoad *modum:* exhibeatur hoc medicamentum actu frigidum, quoniam validius astringit. Quoad *tempus:* exhibet Rhasis hoc medicamentum: dum apertio orificiorum vincit alia indicantia: nimirum dum vomitus, vel ventris deiectio vehementer fiunt, & symptomata terrefacientia superueniunt, His medicamentis astringentibus addere possumus ea, quae in doctrina de vomitu proposuimus: & quae proponemus in sermone de fluxu alui. Addit Rhases, si in cholera admodum insignis sit vacuatio: pedes & crura madefieri debere aqua gelida: &, malo vrgente, pedes, cruraque, in propositam aquam immitti debere: nam artubus refrigeratis, frigiditas ventriculo impertitur, vnde clauduntur orificia, & fluxus sistitur.

Quoad diaetam: probatur aër, reficiens spiritus, qui in cholera dissipantur: quare, cum Rhasi, pulli sunt assandi, & ante nares scindendi. Quoad cibum: si aegritudo quieuerit, & vacuatio non amplius perseueret: secundum Rhasin probantur alimenta leuia, id est, facilis coctionis. Si autem vacuatio perseueret in cholera, vt syncope vel immineat, vel etiam assit: si immineat, exhibet Rhasis *panem, infusum in succo granatorum, cum vino:* & monet idem auctor, aegros esse cogendos ad comedendum: & si euomant, iterum atque iterum dandos cibos: nam virtus vincit alia indicantia: & potissimum ad *vinum* confugiendum, si superueniat syncope. Hinc Alexander ait: si vomitus perseueret, probari *mentha decoctum*, quod stomacho gratum est, & naturaliter ad hunc affectum accommodatum, cui tamen vinum misceri debet: notat enim Alexander se multos nouisse, qui è sola vini potione, praeter spem mortis periculum euaserint. Ad corpus facilius nutriendum probatur à Rhasi, balneum aquae dulcis, per horam: nam facile attrahitur alimentum. Et si contingat conuulsionem oboriri; balneo aquae dulcis addi debet aliquod pingue, vt est *butyrum, oleum: iuuat etiam mirifice balneum è solo oleo.* Haec de ventriculi malis. *Victus ratio.*

CAPVT XIII.

De natura, vsu, vitiisque præcipuis Intestinorum: & primum de Dolore intestinorum Colico, atque Iliaco: simul etiam de Aluo præter naturam cohibita.

Transitio.

E ventriculi malis hucusque diximus. Quia autem intestina proxima sunt vētriculo, & ab eius orificio inferiori oriuntur: de intestinorum malis iam agemus. Primum autem vitiorū numerum indagabimus: quod vt recte fieri queat, de intestinorum natura quædam præmittemus. Intestina igitur sunt instrumentum, confectum è tribus tunicis, fibris transuersis & rectis, pinguetudine, & organis communibus. Quamuis autem intestinum, vnum sit corpus continuum: ita tamen formatum est, vt secundum partem, attinentem ad ventriculum, sit magis tenue: secundum partem qua sedem spectat, minus sit tenue. Vtrumque autem & tenue, & non tenue intestinum, in tria diuiditur. Intestinū igitur, quatenus est vnum corpus, exsistit causa communis vtilitatis: quatenus autem partes habet, discrimen aliquod est in vsu & functionibus. Hoc vt intelligatur, sciendum intestina conferre, causa materiæ & alimentalis, & excrementitiæ. Materia alimentalis, est chylus; qui, dum in ventriculo est assecutus suam perfectionem, intestinis eget, vt ductibus, per quos, tanquam per viam, hepar petat. Si contingat, chylum secundum aliquam partem non esse adeptum perfectionem: intestina chylum imperfectum perficiunt. Hinc Galenus ca.8.li.4.de vsu part. ait: intestina esse organa distributionis: & cap.17.lib.4.de vsu part. in intestinis cibum mutari in chylum; & cap.12.lib.5.de vsu part. ait, intestina esse coctionis organa, non tantum distributionis. Cum ergo intestinum gratia alimenti, sit organum distributionis, & coctionis: quantum attinet ad distributionem, sciendum cum Galeno cap.17.lib.4.de vsu part. in intestinis chylum perfici, & fieri fecum excretionem, vt bona fiat distributio. Conferunt autem intestina ad distributionem, è cap.3. lib.6. loc. affect. quatenus sunt ductus: nam ventriculus chylum in ieiunum intestinum per duodenum transmittit, & iecur à ventriculo trahit. Vnde intestina non agunt, non attrahunt à ventriculo. Nec obstat, quod intestina

De natura & vsu intestinorū.

Chyli distributio, & plenior elaboratio, ope intestinorum.

ſtina fibras rectas habent: nam hæ tantum ſunt ad tutelam transuerſarum.cap.17.lib.4.vſu part. Proinde chyli diſtributio eſt actio ratione ventriculi expellentis, & hepatis attrahentis:vſus autem pertinet ad inteſtina,non actio. Porro,ſecundum Auicennam, omnia inteſtina concurrunt ad digeſtionem,id eſt,ad chyli diſtributionem: recipiunt enim venas hepatis ſeu ramos meſaraicarum:plures quidem inteſtinum ieiunum, pauciores reliqua: proinde chyli diſtributio magis viget in tenuibus inteſtinis, quam in craſsis,cap.17.& 18.lib.4.de vſu part. Quoad concoctionem: ſi perpendamus chyli imperfecti coctionem:cum inteſtinorum tunica interna ſimilitudinem habeat cum interna ventriculi tunica: recte inteſtinum ſtatuitur organum coctionis. cap.12. lib.5. de vſu part. At cum calor magis vigeat in tenuibus inteſtinis: ob id tenuia inteſtina potiſsimum alimentum coquunt. cap.18.lib.4.de vſu part. Hæc de materia alimentali. Excrementum,in quod agit inteſtinum, eſt excrementum mutationis cibi in chylum, & non eſt quodlibet excrementum: quoniam in ventriculo, præter chylum triplex generatur excrementum:ſicuti etiam in venarum coctione triplex reperitur excrementum:nempe bilioſum, melancholicum, & ſeroſum.cap.2. lib.3. de ſymp.cauſ. Nec obſtat, quod paſsim Galenus dicit,in qualibet coctione duplex tantum generari excrementum, nimirum tenue, & craſſum. Excrementum enim bifariam ſumitur. Primum, vt prorſus eſt inutile, & nullo modo in ſanguinem verti poteſt:ſicuti accipit Galenus cap.1.lib.6.de tuen.ſan.inquiens:excrementum vocari ciborum ſubſtantiam, quæ in nutrimentum non abit:vt eſt excrementum ſeroſum, ſeu humidum: & fecale, ſeu ſiccum. Deinde ſumitur excrementum, vt ſecundum aliquam ſui partem eſt vtile,vt in ſanguinem mutari poſsit: ſicut ſumitur à Philoſopho,cap.18.lib.1. de gener. animal. dum ait, pituitam eſſe vtile excrementum primi alimenti, id eſt, chyli, quod in ſanguinem mutari poteſt:vnde & Gale. cap.8. lib.de atrabile ait: pituitam quæ in ventriculo generatur è cibis pituitoſis,in hepate mutari in ſanguinem,ſcilicet ſecundum portionem alimentalem:nam portio excrementitia, depulſa ad inteſtina,cum nequeat acquirere formam fecis,alba cum fecibus egreditur. His ſic poſitis:verum eſt, in qualibet coctione duo tantum eſſe excrementa, ſed inutilia. Et propterea non eſt inconueniens tertium excrementum gene-

Excrementorum excretio, & vermium generatio in inteſtinis.

rari, quod in sanguinem posſit mutari. Quo autem ad Galenum cap.2.lib.3.de cauſ.ſym. dum proponit tria excrementa, quorum nullum in ſanguinem mutari poteſt: id hoc modo accipiendum. In ſanguificatione duplex tantum producitur excrementum: bilioſum ſcilicet & melancholicum: Galenus proponit etiam tertium, nimirum excrementum ſeroſum, & prorſus inutile ad alendum: quod, licet in venis non generetur (eſt enim tenue chylificationis excrementũ in ventriculo genitum) reperitur tamen in venis, & in generatione ſanguinis: quia hoc excremento opus fuit, vt vehiculo chyli. Perpetuum igitur eſt, in omni coctione duo tantum inutilia generari excrementa. Cum ergo conſtet triplex excrementum in ventriculo generari, ſeroſum, fecale, & pituitoſum: quæ ſingula vna cum chylo in inteſtina mittuntur: iam explicandum eſt, quidnam circa hæc tria excrementa agant inteſtina. Quoad excremẽtum ſeroſum: in hoc non agunt inteſtina, ſed concurrunt, vt ductus: fit enim diſtributio ſeroſi excrementi, vt ſit portionis alimentalis vehiculum. Quoad excrementum fecale, & pituitoſum: inteſtina bifariam concurrunt: nimirum quatenus agentia, & quatenus rationem habent loci agentis. Qua enim ſunt agentia, reſpiciunt feces: quatenus ſunt locus agentis, reſpiciunt vermes. Declaro magis. Quoad fecale excrementum: inteſtina concurrunt ad fecum expulſionem: expulſio eſt actio. Ideo Galenus cap.17.lib.4.vſ.part. ait, omne inteſtinum vnam ſpeciem motus habere, hoc eſt, expulſionem: & propterea inteſtina obtinere villos tranſuerſos: id quod etiam aſſeritur cap.3.& 4.lib.3.de ſymp.cauſ. Differentia tamen eſt inter inteſtina: nam tenuia magis reſpiciunt chyli diſtributionem: craſſa magis expulſionem fecum: cap.18. libr.4.vſu. part. Hinc Philoſophus ait, inteſtina eſſe conceptaculum excrementi ſicci, c.penult.l.3.de partib. anim. Nec ad detentionem fecum opus fuit fibris obliquis: quia ſpiræ, ſeu circumuolutiones ſufficiunt. Et dum Galen.c.7.lib.3. fac.natural. inquit, in tenuibus inteſtinis ſtercus generari: ſignificauit excrementum chylificationis craſſum, ſeparari à chylo, & à ſero: quod tamen integre demũ fit in craſsis inteſtinis. Principaliter ergo productio fecum, attinet ad tenuia inteſtina, integra autem creatio ad craſſa: quemadmodum etiam fatetur Hippoc.l.de carnibus. Quare conſtitutum ſit inteſtinum eſſe organum expulſionis fecum, & hinc pituitoſi excrementi.

menti. Quoad intestina vt vermes respiciunt:supponendum in præsentia,vermes generari in intestinis, è materia putrida,exsistente in intestinis:agens autem non esse calorem intestinalem,sed calorem insitum materiæ putrescentis. Quare intestina concurrunt vt sedes,in qua è putrescente materia vermes generantur. E dictis constat, intestinum esse organum distributionis,concoctionis,expulsionis,& sedes generationis vermium.

Vsus intestinorum secundum Auicennã.

Auicennas circa singula intestina digreditur, scribens: duodenum genitum esse ad expellendum feces à stomacho: non enim hæc expulsio de chylo accipi potest,qui expellitur à ventriculo,& attrahitur à iecinore. Ieiunum,ait, expellere infra, præsertim quia bilis è vesicula fellis prodiens, mouet expultricem,cum mordicatione. In ileo autem intestino dicit morari cibum:vbi chyli portio imperfecta perficiunt, & feces segregãtur à chylo,& expelluntur. Cæcum statuit recipere à supra,& expellere infra,vt etiam sit fecum locus, in quo detinentur:& addit,in ruptura inguinis facilius descendere,quia non admodum coniunctum est cum mesenterio. In Colo ait, esse aggregationem fecum, expressionem, & gradationem ad expellendas feces,post complementum residui è cibo. Denique ad rectum intestinum refert expulsionem fecum ad extra.

Vitia intestinorum præcipua.

His ita explicatis:constat,intestinum esse instrumentum animæ,ratione nerui: & instrumentum naturæ, ratione reliquarum partium. Quatenus igitur intestinum est animæ instrumentum:est obnoxium DOLORI. Quatenus autem est organum naturæ: cum intestinum sit destinatum coctioni chyli, non perfecte elaborati in ventriculo: & distributioni chyli: & expulsioni, tum fecalis excrementi, tum pituitosi: quatenus intestinum est organum destinatũ coctioni, & expulsioni:est prompta sedes VERMIVM:quoniam dum chylus non perficitur, dum excrementa non expelluntur, putrescunt, indeque vermes oriuntur:tandem, quatenus intestinum accommodatum est distributioni chyli, & excretioni excrementorum, facile corripitur ALVI FLVXV, & STIPTICITATE. Cum autem stipticitas cruciet patientes in dolore præsertim iliaco,& colico:ob id,breuitatis causa, de hac stipticitate in sermone de dolore intestinorum agemus. Propterea concludendum,intestinorum vitia discutienda esse,Dolorem,Vermes,Fluxum alui.

De dolore Instinorum.

Nomen. Generatio.

ER dolorem hic intelligimus omnem intestinorum dolorem. Generatur, si qualitas tangibilis ea violentia agat in intestina, vt fiat solutio continui: quæ solutio continui in ratione motus violenti, & proinde obiecti communis improportionati, ea vi agit in intestina, quatenus sunt corpora neruosa, vt corrupta fiat tum affectio, tum receptio: quæ in instanti impertiuntur cerebro, & sensui interno, à quo sensu interno iudicatur iniucundũ: vnde sensus interni actio est tristis: & hinc ad differentiam voluptatis male afficitur vis appetens, hincque fit dolor, id est, affectio voluptati contraria. Dolor igitur intestinorum est sensatio corrupta intestinorũ, dependens à solutione vnitatis. Forma est sensatio corrupta, quæ, si capiatur vt eius subiectum est intestinum: potius est affectio, quã actio: actio enim cerebrum attinet, quatenus iudicat, vt in doctrina de dolore capitis docuimus. Hæc autem affectio, ad intestina attinens, est corrupta, quia fit cum violentia. Subiectum huius mali est intestinum: quo hic dolor distinguitur à dolore aliarum partium, Intestinum autem est subiectum doloris, quoniam neruos recipit, à sexto pari cerebri: & proinde omne intestinum dolori est obnoxium: potissimum tamen Colum, eo quod longum est & anfractuosum, & cum Alexandro crassum ac densum: vnde causa dolorifica moram in eo trahit, ac continuum soluit.

Definitio. Forma. Subiectũ.

Ratione efficientis: diximus dependere solutione vnitatis, quo hic dolor contrahitur ad sensum tactus, cum in omni sensu dolor fiat, citra solutionem vnitatis, tactu excepto. Et hinc etiam distinguitur hic dolor à grauitate: quæ est sensatio corrupta, prodiens materia ponderosa, sed citra vnitatis solutionem. Porro in causa vnitatem soluente, considerantur species, vitium, causæ generantes specierum, & causæ easdẽ detinentes. Quoad speciem: causa est Interna vel Externa. Interna est materia, vitæ vel Particeps, vel Expers. Particeps, vt vermis: vnde Auicennas dicit, colicum dolorem fieri dum plurimi vermes congregantur. Si causa sit vitæ expers, est Vapor, vel Minera. Vapor præsertim est Pituitosus, licet etiam Biliosus esse possit. Minera est vel Alimẽtalis, vel Excrementitia. Alimentalis, est Sanguis. Excrementitia spectat ad coctionem Primam, vel Secundam, vel Tertiam.

Causa effic. Subdiuisio. 1. Species causæ.

Ad

Ad primam ſpectat materia vel Pituitoſa, vel Fecalis. Ad ſecundam, id eſt, iecinoris coctionem ſpectat materia vel Bilioſa, vel Melancholica. Ad tertiam ſpectat, Sanies, Calculus. Cauſa externa neceſſario occurrens, eſt Cibus vel Potus. Non neceſſario occurrens, medicamenta, venena, ferrum, lapis, ligna, & ſimilia: quæ ſoluendo continuum, vel abradunt, vel frangunt, vel contundunt, vel incidunt: quæ potiſsimum referenda ſunt ad Aſſumenda, & Foris incidentia.

Vitium ſpeciei multiplex eſſe poteſt: quælibet tamen cauſa concurrit ſoluendo continuum, vel Copia, vel Qualitate: verbi gratia, lapis, vt tot genere præter naturam, non ſoluit continuum, ſed ratione duritiei, ſeu ratione qualitatis. Ita virulentia venerea, materia putrida, ſoluit continuum, ratione qualitatis, vt calida, vt acris. Sed explicanda ſunt ſingula vitia, vt pote à quibus vtiles indicationes ſumuntur. Breuiter ergo digrediendum circa propoſitas cauſas. Et primum ſupponendum: commune eſſe cuilibet cauſæ, quãtum attinet ad *vbi*, materiã præter naturam quieſcere in inteſtinis, ſiquidem actio fit per contractum. Deinde, quoad motum, ſeu vitium in motu, ſciendum, ſi cauſæ gignantur in inteſtinis, vitium quidem eſſe ſecundum motum, ſed in ratione cauſæ adiuuantis. Et ob id Galen. c. 5. l. 2. loc. aff. dicit, materiam quæ mouetur, dolorem parere vehemẽtiorem, quàm quieſcentem. At principaliter concurrit materia morbifica, vt agit vel Copia, vel Qualitate. Quod ſi cauſæ non gignantur in inteſtinis, annectitur etiam vitium ſecundum motum, quatenus materia mouetur, vel Attracta, vel Tranſmiſſa. His ſuppoſitis: quoad vermes: vitium eſt in ſubſtantia, cum vermes ſint toto genere præter naturam. Spectat etiam ad quantitatem: nam cum Auicenna plures congregantur. Pertinet ad qualitatem ſecundam: dum vermes mordent, inſtar materiæ acutæ, quæ ſoluit continuum. Quoad vaporem: vitium eſt in ſubſtantia, dum vapores prodeunt è putri materia. In quãtitate: dum vapores ſunt copioſi. In qualitate, dum ſunt calidi, frigidi, vel craſsi: vnde dolor colicus præſertim fit à vapore copioſo, frigido, craſſo. Quoad mineram: primo ſciendum, commune eſſe vitium ſecundum ſubſtantiã materiæ & alimentali, & excrementitiæ, dum hæ materiæ putreſcunt: vnde Auicennas ait, oboriri dolores colicos, iliacos, per ægritudines peſtilentes, qui proinde contagioſi ſunt. Cæterum ſi ſeorſum perpendatur minera: &

2. Vitium ſpeciei. *Communia quedam.* *Lumbrici.* *Vapor.* *Minera in genere.*

primum si fuerit alimentalis: si sanguis: sanguinis vitium est toto genere præter naturam, dum venas egreditur, & decúbit in intestina, & concrescit: vnde postea copia & frigiditate soluit continuum. Sanguis etiam cócurrit, quatenus inflammationis intestinorum est auctor. Quare, vt putrescit, est vitium secundum formam: est autem causa doloris, quatenus copia & caliditate soluit continuum. Quoad materias excrementitias, si sint primæ coctionis, vt materia pituitosa, & fecalis: pituitosa esse potest putrida, copiosa, frigida, crassa, lenta, veluti pituita acida, & vitrea: potest esse calida, vt salsa pituita. Materia autem fecalis peccat secundum substantiam, si putrescat: ac præsertim peccat copia & duritie: quo fit, vt dolor potissimum fiat è fecibus copiosis, siccis & duris, licet etiam interdum ex acrimonia fecum fiat. Quoad excrementa secundæ coctionis: cum sit materia biliosa & melancholica: Bilis peccare potest, vt putrida, copiosa, calidior. Melancholia autem peccat frigiditate: nisi vel putrescat, vel exuratur: tunc enim caliditate soluit continuum. Quoad excrementa tertiæ coctionis: cum sit hoc excrementum vel sanies, vel calculus: Saniei vitia attinet ad substantiam: pertinere etiam possunt ad copiam: at necessario sanies vi caloris soluit continuum. Calculus toto genere est præter naturam: soluit autem continuum copia, & præsertim duritie. Ex his facile intelliguntur vitia causæ externæ: quorum tamen vitiorum cognitione non valde est opus, cum à causa externa non sumatur indicatio.

Excrementa.

3. Causæ generantes.

Quoad causas generantes propositas species: Vermis generatur è materia putrescente in intestinis, à calido insito materiæ putrescentis. Vapor generatur è minera, potissimú pituitosa, è calido intestinorum imbecillo: vnde minera mutatur in vaporem, quem calor imbecillis dissoluere non potest. Sanguis est causa doloris, dum vel grumescit, vel inflámationem excitat: concrescit autem quoniam deest causa præseruans sanguinem à concretione, nimirum, vena quæ concurrit vt locus conseruans locatum, & spiritus vitalis: quæ duo desiderantur, dum sanguis venas egreditur, & in intestinis colligitur. Dum autem sanguis inflammationis est auctor: cum peccet copia & caliditate: copiosi sanguinis causa attinet ad intestina, vt præter naturam vel suscipiunt, vel attrahunt. Calidioris autem sanguinis causa, est caliditas existens in parte inflammata. Pituita generatur è cibis

 pituito

pituosis, à ventriculi calore debili. Feces generantur è ciborum portione terrestri, à calore ventriculi: & segregatur à portione chyli,& seri, in intestinis: vnde quo copiosior est cibi portio terrestris, eo etiam feces copiosiores generãtur: & quo diutius detinentur feces, eo duriores euadunt. Bilis & melancholia generãtur è portione excrementitia, non cibi, sed chyli, à calore iecoris: vnde portio tenuior mutatur in bilem, crassior in melancholiam. Sanies generatur è sanguine semimalo: à calore tum naturali, tum præter naturam. Calcus raro generatur in intestinis: vnde id Galenus nec vidit, nec audiuit. cap.2.lib.6.loc.affect. Ego tamen testor me vidisse calculum ad magnitudinem oui gallinacei, excretum à patiente, obnoxio dolori colico, & qui solum aquam potauerat: fuitque hic Excellẽtissimus Frisimelica, qui aliquando grauissime afflictus, excreuit hunc calculum. Generatur autem calculus è crassa & viscida materia, à calore vel intensiori, & celeriter agente, vel remissiori, & longiori tempore operante. Cum igitur in intestinis vigere possit materia, quæ diutius detineatur: ea in hac mora verti potest in lapidem: præsertim, si intestinorum calor intendatur, vel obstructionis, vel inflammationis vi, vel denique medicamenti calidioris. Hæc de causis generantibus. calculus

Causæ detinentes. Quoad causas detinentes: hæ locum habent in dolore Colico,& Iliaco. In colico enim dolore difficilis fecum est excretio. In iliaco autem dolore, secundum Galenum, com. aph.44.sect.6. nihil exit inferius, neque ex acerrimo clystere: vnde etiam aph. 10. sect. 7. ait, In ileo nihil ad inferiora descendere: hoc autem fit quia expultrix non potest se exonerare, propter angustiam partium infernarum: vnde cogitur natura violenter ad superiora materias extrudere. Et ob id è c. 2. li. 3. de caus. sym. dolor iliacus fit è priuatione expultricis. Cum ergo materia detineatur propter angustiam: hæc esse potest Obstructio, Constipatio, Compressio,& Subsidentia. Excipitur autem illa angustia, quam vocant coalescentiam: nam tanta est intestinorum amplitudo, vt, dum in vlcere fit agglutinatio, non possit ea fieri coalescentia, vi cuius materia intus detineatur. Obstructio igitur fit à crasso flatu: fieri etiam potest à quolibet humore, à sanie copiosa, & proinde potius à sanie abscessus, quam à sanie vlceris: verum promptius fit obstructio à copioso flatu & crassa tum pituita, tum malãcholia: vix autẽ fit à bile, vel grumoso

Obstructio.

sanguine

ſanguine,vel ſanie.Sicut enim flatus, & materia pituitoſa ac melancholica,ſunt materiæ quæ paullatim colligi poſſunt,& ea copia cumulari,vt abſtruant:ita ſanguis extra venas egreſſus,bilis,ſanies ſunt materiæ adeo infenſæ, vt nequaquam ea copia aceruentur , vt coli obſtructionem faciant : niſi forte, quod raro fit,hę materię confertim,non paullatim vnica vice ad inteſtina confluant.Quare notādum,in dolore inteſtinorum interdum eandem materiam, tum anguſtiam, tum dolorem committere:interdum vero aliam materiam dolorem parere,aliam obſtructionem. Dum enim copioſus eſt flatus, ſoluit continuum,& obſtruit : dum autem flatus non eſt copioſus,dolorem efficit flatus occluſus: quod autem obſtruit, non eſt flatus,ſed eſt pituita,vel quid aliud à flatu. Conſtipatio fit ex inflammatione,è vermibus, è calculo,è fecibus.Fit ex inflammatione non qualibet , ſed ea quæ occupat propriam inteſtinorum ſubſtantiam , & vſque adeo internam occupat ſedem , vt occludatur inteſtinum : quare inſignis eſt inflammatio, cuius cauſæ propoſitæ ſunt in ventriculi inflammatione. E vermibus fit conſtipatio, dum cum Auicenna plures congregantur : de cauſis vermium ſuo loco. E calculo oritur conſtipatio, ſi magnus fuerit, Oritur etiam è fecibus copioſis & aridis:vnde aluus conſtipatur. *Hic autem commode proponemus cauſas aluum conſtipantes.* Feces ſecundum naturam excernuntur , dum ex inteſtinis tempeſtiuè expelluntur ab expultrice.Aluus igitur aſtricta eſt,dum feces præter naturam detinentur in inteſtinis.Et hæc detentio ſequitur læſam expulſionem , quoniam expultrix fruſtratur. Fruſtratur autē,vel quia ad expellendum non impellitur:vel quamuis impellatur,expellere tamen nequit.Quoad primū, cum expultrix irritetur à ſenſu tactus:non irritatur,dum vitium eſt in tactu.Vnde tactus læditur,vel Læſa facultate,vel ob Errorem externum.Læditur facultas ſentiens:vel Communis , vel Determinata. Communis : ob morbos cerebri , vel ductuum , id eſt , neruorum. Determinata : præſertim ſecundum receptionem , dum inteſtinorum nerui denſitate afficiuntur : ſiue denſitas fiat à materia , ſiue à frigiditate , cuius auctor eſt medicamentum ſtupefaciens. Tactus autem receptio læditur ob errorem externum : dum bilis nō fluit à iecinore ad inteſtina,quemadmodū cōtingere ſolet in icteritia citrina : dum etiam homines vtuntur cibo pauco,ſiquidem generantur feces exiguæ,non irritantes.Sin autem

Cōſtipatio.

autem expultrix inteſtinorum irritetur, & tamen expellere nequeat:tūc expulſio lęditur,vel Læſa facultate,vel ob Errorē externū.Læditur facultas,& primo labefactatur,ob vitioſas inteſtinorū intemperātias:quæ octo eſſe poſſunt, cum Aëtio, quatuor ſimplices,totidem cōpoſitæ, quas ad eam magnitudinem perduci oportet, vt expultrix imbecilla reddatur. Impeditur autem facultas ob inteſtinorū anguſtiam, tum eam, de qua diximus,tum de qua dicemus:nam verbi gratia, ſicut obſtructio flatus detinet,ita etiam poteſt detinere feces,ſimiliter compreſsio, ſicut flatus detinet, ita etiam feces poteſt detinere.Hinc Aëtius dicit,feces cohiberi,propter inflammationem partium, recto inteſtino vicinarum: veluti propter inflammationem veſicæ,& vteri.Si autē expultrix non poſsit expellere ob errorem externū:pēdet à cauſa Interna,vel Externa.Interna ſunt feces,quæ vel Sinceræ ſunt,vel Miſtæ cū alia materia.Si capiantur feces vt ſinceræ:vitium contrahunt penes copiam,qualitatem,& motum.Penes copiam: ſi iuſto ſint copioſiores: procreantur è cibis copioſioribus. Vitium eſt in qualitate: dum feces ſiccæ & aridæ euadunt: id quod fit ob cauſas Internas vel Externas. Internæ cauſæ ſunt, habitus totius corporis rarus, è calida intemperie: vnde humiditates totum petunt, & feces remanent ſiccæ: ad hæc vis immoderata attractricis membrorum, veluti euenire ſolet in conualeſcentibus, in quibus plurima fit diſtributio humiditatis in corpus: febris etiam ea eſt vis,vt humiditates abſumat:adhęc coniungitur hepatis,meſaraicarum,& vicinarum partium immoderata caliditas, vi cuius fecalis humiditas euocatur: præterea huius ordinis eſt inteſtinorum ſiccitas, ſiccans feces. Externæ cauſæ debent ſumi, ab Aſſumendis, Foris incidentibus, Faciendis, & Vacuandis. Ab Aſſumendis:dum feces ſiccantur à medicamentis ſiccis exhibitis,à cibis ſolidis, ſiccantibus, aſsis: à potu exiguo, & ſiccante.Foris incidentia ſunt, medicamenta ſicca applicita,aër calidus, vt æſtiuus & fornacis. Facienda ſunt,immoderatus motus corporis vel animi.Ea quæ vacuantur,ſunt copioſæ vacuationes per lotium, per ſudorem:vi enim horum exſiccantur feces. Tandem vitium in fecibus penes motum eſt, dum præter naturam aſcendunt: quod fit, dum homo ad excernendum feces impellitur, diutius tamen excretionem cohibet, & ob id, dum infra eſſent depellendæ, urſum præter naturam mouentur: vnde aluus fit ſtiptitica,

Miſtæ

Mistæ feces, vel cum Pituita, vel cum flatu sunt mistæ. Si cum pituita: sui lentore sunt in causa, vt non expellantur: causæ harum fecum, sunt medicamenta viscida, cibi lenti, vt est caseus. Si cum flatu sint mistæ, vi flatus suspenduntur feces, vnde deorsum expelli nequeunt: causa autem sunt cibi flatulenti, vt legumina. Hæc de errore externo, qui pendet à causa interna. Si error externus (ob quem facultas expultrix non potest feces expellere) capiatur à causa externa: spectare potest ad Assumenda vel Admouenda. Assumenda sunt medicamenta astringentia, exhibiti cibi astringentes, & præsertim cum Aëtio, assumpti ante dulcia & pinguia. Admouenda sunt, veluti dum astringentia abdomini applicantur. Et hæc de constipatione. Compressio fit è vicinorum membrorum tumore, vel inflammatorio, vel non inflammatorio, vi cuius comprimuntur intestina: veluti est tumor, vel partis simæ iecoris, vel lienis, renum, vesicæ, vteri. Vnde notandum, vicinas partes, tumore affectas, bifariam concurrere: primo, quatenus comprimendo sunt in causa detentionis fecum, à quibus fit constipatio: & de his supra locuti sumus. Deinde quatenus tumor comprimens est causa detentionis materiæ diuersæ à fecibus, à qua materia soluitur vnitas: & hoc modo in præsentia intelligimus. Subsidentia oritur, dum intestina naturalem mutant situm. Fit autem ob flatus intestina contorquentes, vel quia ligamenta disrumpuntur, vel peritonæum soluitur: vnde intestina modo in scrotum, modo inter peritonæum & abdomen, & præsertim in inguina dilabuntur. Ligamentorum autem & peritonæi ruptio fit, vel è flatu impetente, vel casu ab alio in ventrem, vel alio ictu, vel vulnere, & similibus, quorum vi propositæ partes dissoluuntur, vnde intestina subsidet, & materiæ detinentur. Hæc de causis cuiuslibet doloris intestinorum.

Subsidentia.

Num in crassis an tenuibus intestinis atrociores sint dolores.

Sed priusquam ad differentias accedamus, loca quædam difficilia explicabimus. Galen. igitur c. 5. lib. 2. loc. aff. ait, vehementiores dolores esse in tenuibus intestinis. Et ibidem tamen, vt etiam c. 2. lib. 5. loc. aff. scribit, vehementiorem esse dolorem in crassis intestinis, ob crassam substantiam: non ita vehementem in tenuibus, propter raram substantiam: vel etiam in crassis intestinis leuiorem esse dolorem, si causa sit leuior. Responsio. Dolor intestinorum penes causam efficientem bifariam sumi potest: primo, vt fit à materia frigida & crassa, veluti à pituita, vel à flatu crasso: deinde

vt fit

vt fit ab alijs, causis veluti ab inflammatione, ab aridis fecibus. Si primo modo dolor accipiatur, statuendum dolores colicos, & proinde dolores crassorum intestinorum vehementiores esse doloribus iliacis: vnde Galen. ca. 5. l. 2. loc. aff. proponit illos dolores colicos, quos præcedit cruditas, & flatus: & subdit, ex huiusmodi doloribus, scilicet prodeuntibus à pituita & flatu, vehementiores fieri in crassis intestinis, mitiores in tenuibus. Hinc Galenus c. 2. l. 6. loc. affect. ait, probabile esse frigidos, crassos, & viscidos humores, aut flatus, dolores parere vehementissimos in crassis intestinis, ob substantiam crassam & densam: secus autem esse statuendum de tenuibus intestinis, quorum tunicæ sunt raræ, vnde non tam diu causas morbificas detinent. Quod si dolores fiant ab inflammatione, ab aridis fecibus: statuendum, vehementissimos dolores oboriri in tenuibus intestinis: quoniam doloris causa, siue sit inflammatio, siue stercus, diu moram trahere potest, etiam in tenuibus intestinis: quæ cum sint exquisitioris sensus, quam crassa intestina, hinc acerbius crucientur. Et ob id Galen. c. 2. li. 6. loc. aff. cum proposuisset dolores prodeuntes è flatibus & pituita: subdit, interdum alios esse dolores, id est, prodeuntes ab alijs causis efficientibus, qui vehementissimi sunt, & in sublimioribus intestinis eueniunt, vt qui ab inflammatione, vel aridis fecibus producuntur. Secundo notandum, quomodo Auic. statuat, dolores iliacos iisdem produci causis, à quibus colici? Id autem hoc modo intelligendum. Cum sermo fiat de dolore, quatenus est vel intensior, vel remissior, in ileo, & colo: quoad intensiorem dolorem: si fiat è pituita & flatu, attinet ad crassa intestina: si ab inflammatione, vel à fecibus, pertinet ad ileon. Quoad remissiorem dolorem: si fiat ab inflammatione, spectat ad crassa intestina: si è crassis humoribus, ad ileon. Tertio notandum, Hippocratem dixisse aph. 44. sect. 6. Quibus è stillicidio vrinæ ileos superuenerit, in septem diebus pereunt: nisi febre superueniente satis vrina fluxerit. Galenus in com. ait, hanc Hippocratis sententiam aduersari & experientiæ, & rationi. Experientiæ, dum testatur Galenus, se plerosque vidisse, qui mingere non poterant, nec paucos mortuos esse, quibus supra modum extensa erat vesica: nullum tamen ileosum euasisse. Aduersatur autem rationi, nam cum in tumore vteri in prægnante non producatur ileos: multo minus excitabitur ob

Quomodo colica & iliaca ab iisdem causis oriantur.

Explicatio aphorismi difficilis, de ileo stranguria superueniête.

ob tumorem vesicæ: quoniam vesica suo tumore rectum tátum intestinum potest comprimere: vteri autē tumor potest etiā comprimere superna intestina, cum ad præcordia extendatur. Sed ego sentio ita intelligendum esse Hippoc. Per vrinæ stillicidium non intelligitur stillicidium prodiens ab inflāmatione vesicæ, sed à pituita frigida: cui auxilio est febris, quæ sane non iuuat ratione inflammationis, sed ratione pituitæ. Per iliacum autē intelligit Hipp. ileon, cuius causa est pituita. His positis, addimus, nō esse impossibile, vt quis primum patiatur vrinæ stillicidium, mox dolorē iliacum: quoniam euenire potest, vt aliquod sit indiuiduū adeo refertum pituita, vt repletio fiat, & secundū vesicā, & secundum intestina. Vnde non dicit Hippocrates, stillicidio vrinæ semper succedere ileon: sed, *quibus, &c.* insinuans hæc vitia non corripere quoscumque, sed aliquos tantum, id est, pituita refertos secundum vesicam & intestina: quoniam ob repletionem vesicæ fit stillicidum, & comprimitur aliquantisper rectum intestinum: ob repletionem autem intestinorum, pituita sui copia replet: sui frigiditate sensum reddit obtusum: sui viscididate non permittit feces descendere. Vnde ileos non fit è tumore, sed è pituita. Et homo perit, nisi beneficio febris vacuetur pituita per lotium: cum enim homo non possit sustinere & stillicidium, & ileon: dum immunis euadit à stillicidio, sperandum deinde est, ileum posse superari.

Differētia. 1. Differentiæ quæ à forma sumuntur, respiciunt vel subiectum, vel causam efficientem, vel vtrumque. Differentia respiciens subiectum, est dolor Pungitiuus, hic enim proprius est membranarum: intestinum autem est corpus membranosum. Differentiæ quæ respiciunt causam efficientem, respiciunt vel Speciem, vel Vitium speciei. Si Speciem, cum species sit Vapor, aut Minera: si vapor, est dolor expers grauitatis: si minera: est dolor particeps grauitatis. Si autem perpendamus vitium, hoc est vel Simplex, vel Compositum. Si vitium est simplex: & primum, si in quantitate: dolor est extensiuus, à materia copiosa: in quo dolore intestina secundum profunditatem extenduntur, ad differentiam doloris tensiui, neruorum proprij, in quo est tensio secundum longitudinem, non secundum profunditatem. Si autem vitium sit in qualitate, cum sit qualitas, vel frigiditas, vel siccitas (excipitur enim humiditas, à qua non fit dolor) si vitium in caliditate sit positū: dolor prodit mordicatiuus, cū sensu caliditatis. Si vitiū frigi

sit frigiditas:dolor est mordicatiuus, cum sensu frigiditatis. Fit autem hic dolor,dum intestinorum caliditas resistit causæ refrigeranti,nam secus non fieret dolor, sed potius tolleretur sensus.Si vitium sit siccitas:fit dolor exasperatiuus. Si deinde vitium attineat ad motum:dolor fit turgens,seu errans. Si ad quietem : erit dolor stabilis. Si causæ vitium sit mistum:verbi gratia si spectet ad qualitatem , veluti est durities,& ad motum:dolor fit contusiuus,cuiusmodi est dolor qui fit à calculo,qui cum impetu mouetur. Si autem vitium pertineat ad qualitatem simul & quietem:dolor fit compressiuus.Si deinde dolor respiciat subiectum, atq; efficientis vitium oritur dolor modo perforatiuus,modo acualis. Nã dolor perforatiuus attinet ad membrum membraneũ & crassum,quemadmodum est colon,in quod agit materia crassa,& impetu agens. Acualis dolor idem subiectum postulat:at differt ratione efficientis , quia causa efficiens est minus crassa, & minori cum impetu agens. Notandum vero hanc actionem vt vel maiori,vel minori cum impetu efficitur,attinere ad materiæ vitium,quandoq; in qualitate,quãdoq; in motu. In qualitate , vt materia est magis vel minus frigida. Vnde cum materia admodum frigida sit vitrea, sui crassitie & viscidirate quiescens:doloris perforatiui auctor esse potest:veluti,dum pituita ea est , qualis à Galeno locis propositis exprimitur,quo dolore etiã Galenus fuit correptus.Quandoq; etiam vitium attinet ad motum:veluti dum pituita mutatur in flatum,qui si intense moueatur, dolorem parit perforatiuum, si remissius moueatur , acualem. Quoad differentias, quæ capiuntur ratione subiecti : dolor afficit intestina vel Omnia, vel Aliqua, & hæc vel Superna, vel Inferna. Differentiæ ratione causæ efficientis,sumuntur à Specie,à Vitio, à Causa generante,à Causa detinente,seu colligente. Quoad speciem:causa est Interna, vel Externa. Quoad vitium , hoc est, Principale, vel Adiuuans. Principale, est in Quanto, vel Quali. Adiuuans in Motu, vel Quiete. Causa generans, est Morbus,vel Error externus. Causa colligens , cum sit Angustia, pendet à causa residente vel In intestinis, vel Extra intestina. Si intra:est Obstructio , vel Constipatio. Si extra: est Compressio,vel Subsidentia.

Diagnosis colici, & nephritici doloris.

Malum hoc in genere indicatur è dolore abdominis, secundum regionem intestinorum. Dolor autem cum Auic. semper est pungitiuus. Verum cum intestina sedem habeant

proximam renibus, & præsertim colon: ideo tradenda sunt signa, distinguentia dolorē colicum à renali. Etenim, quāuis cum Gal.c.2.l.6.loc.aff.nil obsit, etiamsi inter initia ignoremus, an dolor sit intestinalis, vel renalis: propterea quod in vtroq; dolore anodynis occurrimus: attamen progrediente malo expedit scire, an dolor sit intestinalis, vel renalis: quoniam diuersis occurrendum remediis. Signa igitur è c.2. & 3. lib.6.loc.aff. capiuntur & à communibus vtrique dolori, & à propriis. Communia sunt, dolor abdominis, vomitus, nausea, alui stipatio, dolor dorsi, crurum tremor, & impotentia flectendi corpus. Quoad dolorem pertinentem ad abdomen, affectis intestinis dolor est pungitiuus: lęsis renibus, dolor est grauatiuus: quoniam tactus viget in intestinis secundū propriam membranā, in renibus autē secundum membranam ambientem: vnde, si intestina dolore afficiantur, intensior est dolor: remissior, si renes. Indicatur etiam dolor intestinorū è dolore amplum spatium occupante: contra, renalis indicatur è dolore, locum angustum cruciante: ratio est, quia renes occupant angustam sedem, intestina ámplam. Adhæc dolor colicus, quamuis incipiat modo à dextris, modo à sinistris, quemadmodum renalis: tamen colicus dolor dum incipit à dextra parte, affligit regionem infra renem dextrum, atque per inferiorem ventriculi sedem, in dextra parte ascendit in sedem, cui sinister ren subiacet: vnde cum Galeno dolor colicus interdum locum renibus eminentiorem affligit. Si autem colicus dolor à læuo latere incipiat: progreditur versus abdomen & pectinem: quo fit, vt partes magis anteriores, quam posteriores petat. Contra renalis, si accidat vt lapis descendat: primum partes detinet supernas, mox infernas inuadit, & circa posteriores potius partes, quam anteriores vergit. Deinde distinguuntur hi dolores; quoniam dolor colicus repente inuadit, quia breui tempore angustatur intestinum: renalis autem dolor non repente, sed longo inuadit tēpore, nam lapis non cito creatur: Et si aliquando renalis dolor cito intendatur ac repente: hoc non euenit inter initia, sed post lapidis generationem, dum moueri incipit. Præterea renalis dolor inanitionis tempore magis cruciat: colicus mitescit, ciboque assumpto intenditur: ratio est, quia repletionis tempore, ventriculus repletus, colon comprimit, dum autem ventriculus est vacuus, compressio desinit: in dolore autem renali, cibus in ventriculo existens non comprimit renes,

Communia signa vtrique dolori.

renes, sicuti quando descendit, & ab assumpto cibo dolor renalis mitescit, quoniam cibi portio tenuior & aquosior, dum petit renes, vim obtinet anodynam. Indicatur etiam dolor colicus è dolore qui potest esse errans: at renalis indicatur è permanente dolore. Atque dum obseruatur motus: percipitur secundum vreterum progressum, dum per hæc vasa lapis in vesicam prolabitur. Quoad reliqua cōmunia symptomata: sufficiat in iis vehementiam & tempus perpendere. Quoad vehementiam: in dolore colico, vehementiora sunt, vomitus, nausea, alui stipatio: contra in renali dolore, vehementiora sunt dorsi & crurum tremor, & flectendi corporis impotentia: ratio est, quia intestina magis consentiunt cum ventriculo, renes autem cum dorso & cruribus. Quoad tempus: in colico dolore quæ magis affligunt, etiam citius inuadunt: atq; ad eundem modum in dolore renali. Et propterea in dolore colico citius oritur vomitus, quam in renali dolore: & tardius in dolore colico inuadit dolor dorsi: contra in dolore renali, citius oritur dolor dorsi, quam vomitus. Tandem etiam distinguuntur propriis indiciis. Dolor renalis indicatur excretione arenularum, vel calculi è lotio mutato, è stupore femoris: quæ signa si non assint, indicatur dolor colicus. His addi potest alteratio, quam pariunt iuuantia, vel lædentia: nam si conquiescat patiens per vomitum, vel deiectionem alui: dolor colicus indicatur: Sin quiescat patiēs per mictionem calculi, arenularū, vel crassi lotij: indicatur dolor renalis. His igitur signis renalis dolor à colico distinguitur. *Propria signa vtriusque doloris.*

Differentias à forma patefacit æger, dicens cruciari se dolore extensiuo vel alio. Quoad differentias à subiecto: Si omnia intestina afficiantur: dolor affligit totum abdomen: contra, si non omnia: & quidem, si malum sit in supernis intestinis, è cap.2.lib.6.loc.aff. magis superatur à potionibus, quam à clysteribus: contra si sit in infernis. Cæterum, cum dolor attinens ad superna, præsertim sit iliacus, ad inferna, colicus: quoad Iliacum dolorem: è cap.2.lib.6.loc.affect. & comm.6. sect.2.lib.3.epid. indicatur è dolore aliquantisper ad præcordia ascendente; & cum Aëtio, è difficili exspiratione, quæ interdum fœtet: non quod vapores putridi prodeunt à pulmone: sed quoniam putridi vapores prodeuntes à ventriculo, miscentur cum aëre qui exspiratur. Indicatur etiam hic dolor è nausea: quia vapor hæret in tunicis ventriculi. Item è vomitu, ita vt ægri neque potum continere queant: *Signa differ. à forma & subiecto.* *Iliaci doloris signa.*

nam secundum Aetium, dum malum intenditur, omnia sursum feruntur, ideoque fit vomitus, non tantum cibi, potus, bilis, pituitæ, sed interdum etiam stercoris: qua etiam de causa ructus sunt fœtidi. Hic autem notandum, omnia indicia ad fœtorem attinentia, esse indicia ilei insalubris: deinde materiam fœtentem esse posse tum vaporem, tum mineram. Indicatur etiam dolor iliacus ex integra alui stipatione: vnde Galenus com. aph. 44. sect. 6. & com. aph. 10. sect. 7. ait, hoc competere omni & soli exquisito dolori iliaco, ad differentiam doloris colici, & iliaci non exquisiti: nam in dolore colico exquisito sufficit difficilis excretio: in iliaco exquisito, necessaria est integra stipatio. Proinde Auicennas respiciens ad dolorem iliacum exquisitum: dicit in ileo podicem ita astringi, vt neque specilli extremum suscipere possit: quæ integra stipatio locum non habet in dolore iliaco non exquisito. Sed oritur dubium: nam Hippoc. comm. 6. sect. 2. lib. 3. epid. proponit, mulierem iliaco dolore affectam, in qua deiectiones erant crudæ & tenues: & tamen dolor iliacus erat exitialis & exquisitus. Sciendum ergo Hippoc. proponere dolorem iliacum, prodeuntem ex inflammatione: vnde quemadmodum in inflammatione oculorum effluit materia tenuis: ita etiam in inflammatione intestinorum: vnde non descendunt feces, non descendunt intestinorum excrementa, sed descendit inflammationis materia tenuis.

Quomodo crudæ ac tenues deiectiones in ileo.

Cæterum, cum dolor iliacus occupet vel totum intestinum, vel partem: si totum intestinum detineatur, indicatur è dolore cruciante circa vtrumque ileum, præterea circa medium ventrem, circa vmbilicum, vt omnes hæ partes doleant: Si autem dolor cruciet intestinum ileum secundum partem: si intestinum afficiatur secundum mediam regionem, indicatur è dolore in ileo sinistro: si secundum principium, indicatur è dolore circa iecur: si secundum finem, indicatur è dolore circa ilium dextrum, propter humiliorem sedem renis dextri.

Quænam intestini pars affligatur.

Quoad dolorem Colicum: cum colon afficiatur modo totum, modo secundum partem: si totum affligatur, indicatur è dolore cruciante circa vtrumq; ilium, & infra vmbilicum, & supra versus ventriculi fundum: Si afficiatur secundum partem, & quidem mediam, indicatur è dolore in ilio sinistro: si secundum principium, in ilio dextro: si secundum finem, indicatur è dolore non ascendente ad vmbilicum, sed prope.

Colici doloris signa.

Sequun

Sequuntur signa indicantia differentias, quæ sumuntur à causa efficiente. Quoad speciem: an causa sit interna vel externa: patet ex alibi dictis. Quoad causas internas: si fuerint vermes: assunt horum signa. Si species sit *vapor:* indicatur è dolore sine grauitate, è dolore extensiuo, propter copiosos flatus, è dolore errante, non stabili, è rugitibus copiosis, è fecibus bubulis similibus, quæ ob copiosos flatus aquæ supernatant: indicatur etiam è prægressis causis, quæ potuerunt generare flatus: præterea ex vtili alteratione, quam æger percipit, dum flatus erumpunt. Quoad *sanguinem, si grumescat,* indicatur è dolore cum sensu grauitatis, è dolore extensiuo, ratione copiæ: præterea è refrigeratione totius corporis: item è prægressis causis violentis, vi quarum sanguis venas egredi potuit: tandem indicatur è commodo & vtilitate, quam sentit patiens, dum fit sanguinis grumosi deiectio. Si *sanguis sit inflammationis auctor:* indicatur è dolore cum sensu grauitatis & caliditatis, è dolore extensiuo, è dolore permanente, è febre, & reliquis inflammationis signis. Quoad *pituitam:* indicatur è dolore cum sensu grauitatis, è dolore extensiuo, è mordicatiuo, sed cum sensu frigiditatis, nisi salsa sit pituita: indicatur etiam è dolore permanente, nisi misti sint flatus, tunc enim etiã indicatur è fecibus bubulis similibus: & Auicen. monet, in dolore colico, magis suspensas esse feces, vbi magis dominantur flatus: indicatur etiam è prægressis causis generantibus pituitam: & ex vtilitate, dum excernitur pituita. Quoad *feces:* indicantur è dolore grauatiuo, extensiuo, citra sensum caliditatis: vel frigiditatis præterea: è cupiditate excernendi: è dolore exasperatiuo, propter siccitatem fecum: è dolore compressiuo, propter duritiem: è dolore quiescẽte: & è deiectione fecis duræ, quibusdam mucilaginibus obuolutæ: nam dum feces diu morãtur in intestinis, pituita adhæret: præterea indicatur è prægressis causis, vel generantibus, vel colligentibus feces: nec non è commoditate percepta, dum feces deiiciuntur. Quoad *bilem:* indicatur è dolore, cum exiguo sensu grauitatis: bilis enim ob tenuitatẽ non ita est ponderosa: indicatur è dolore non admodum extensiuo, quoniam admodum copiosa bilis non colligitur: indicatur è dolore mordicatiuo, cum insigni sensu caliditatis, ita vt interiora, secundũ Alexan. vri videantur: & præterea indicatur è siti inexstinguibili, è biliosa deiectione, è febre biliosa, è causis prægressis generãtibus bilem:

Signa different. à caus. effic.

Signa speciei.

è iuuamento vacuationis bilis,& refrigerationis. Quoad *melancholiam* : indicatur è dolore cum exiguo ſenſu grauitatis, nec admodum extẽſiuo: nam melancholia non eſt ita copioſa, vt pituita: indicatur etiam è dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis, niſi melancholia ſit exuſta, indicatur è dolore compreſsiuo, propter duritiem : è dolore quieſcente, è ructibus acidis, è nigris deiectis, è cauſis prægreſsis , quæ poſſunt producere melancholiam , è communi vacuatione melancholiæ, quæ prodeſt. Quoad *ſaniem* : indicatur è dolore, cum ſenſu grauitatis, è dolore extenſiuo, ſiquidem in abſceſsibus ſanies copioſa viget: indicatur è dolore mordicatiuo, cũ ſenſu caliditatis, è purulentis deiectionibus , è prægreſsis cauſis abſceſſus, ex emolumento vecuationis ſaniei. Quoad *calculũ:* indicatur è dolore, cum inſigni ſenſu grauitatis, & admodum extenſiuo, è dolore experte morſus , & ſine ſenſu vel caliditatis, vel frigiditatis: indicatur è dolore contuſiuo , ſi moueatur calculus : è dolore compreſsiuo , ſi quieſcat: è prægreſsis cauſis generantibus calculum: poſtremo è iuuamento deiectionis calculi. Et præterea, ſi contingat, vt antea quoque patiens liber euaſerit à dolore, per calculi excretionẽ, & nunc ſimili dolore crucietur: coniiciendũ, hunc etiã dolorẽ prodire è calculo. Et hoc conſequimur virtute non ſigni , ſed exẽpli. Hæc de ſignis ſpecierum. Sequuntur ſigna, quæ indicant vitia. Vitia principaliter ſpectant ad quantitatem & qualitatem: & vt adiuuantia, ſpectant ad ſubſtantiam, & vbi. Quoad vitium ſecundum formam : cum ſit materia venerea, vel quælibet putrida materia : venerea indicatur è propriis ſignis : putrida indicatur è dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis , quia putrida materia eſt calida : indicatur etiam è fœtida excretione è febre. Quoad vitium in quantitate: indicatur è dolore extenſiuo. Vitium in qualitate: ſi ſit ſecuncundum caliditatem : indicatur è dolore mordicatiuo , cum ſenſu caliditatis: ſi qualitas ſit frigida: indicatur è dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis. Vitium in ſiccitate, indicatur è dolore exaſperatiuo. Vitium in motu , indicatur è dolore errante in quiete , è dolore ſtabili. Si vitium ſit miſtum , ſitque indifferens ratione ſubiecti, vt detineatur pars membranea & craſſa : ſi contingat , vt vitium ſit maioris actiuitatis, indicatur è dolore perforatiuo : ſi minoris actiuitatis, indicatur è dolore acuali. Quoad cognitionem cauſæ generantis : hæc cognitio petenda eſt è propriis capitibus. Quoad cogni

Signa vitium.

Signa cauſæ generãtis, & detinentis.

cognitionem causarum detinentium: cum hæ causæ pertineant ad angustiam, quatenus est vel obstructio, vel constipatio, vel compresſio, vel subsidentia: quoad obstructionem, patet è signis causæ obstruentis: & idem de reliquis dicendum. Causæ autem hæ manifestari debent in propriis locis.

Quoad præsidia: cum hoc vitium sit sensatio corrupta intestinorum, dependens à causa soluente continuum: quantum attinet ad sensationem corruptam: dum habet rationem causæ, indicat anodynum. Quoad intestina: horum proportio postulat remedium fouens proportionem. Quoad causam soluentem continuum: in genere indicat remedium non anodynum, sed sanans. Et cum causa interna sit multiplex, secundum speciem, vitium, causam generantem, & detinentem: hæc omnia indicant contraria præsidia: de quibus sæpe diximus. *Indicationes.*

Quoad prognosticum: hoc malum in genere non est despiciendum: quia omnis vehementiæ particeps esse potest: & primum vehementiæ essentiæ: non dolor, quatenus est sensatio corrupta, admodum recedit à naturali statu, nim. à sensu iucundo. Adest vehementia dignitatis: quoniam afficiuntur intestina, quæ, vt sensum exquisitum habentia, principes partes in consensum trahunt. Facultatis etiam vehementia vel adest, vel imminet: quia cum Galeno, cap.14.l.1.ad Glaucon. omnis dolor vires exoluit. Cæterum, suppositis rebus secundum naturam: quoad differentias formales: ratione vehementiæ essentiæ, dolor vehementior est periculosior. Ratione dignitatis: dolor magis periculosus, si afficiantur tenuia intestina: tunc enim malum est acutiſsimum; & proinde periculosum: com.6.sect.2.libr.3.epidem. vnde iliaci vix possunt conualescere: cap.2.lib.6.loc. aff. Porro cum præcipui intestinorum dolores, sint Iliacus, & Colicus: circa hos digrediemur. Iliacus ergo dolor magis est periculosus, si totum intestinum afficiatur: minus periculosus, si intestinum secundum partem lædatur: & adhuc minus periculosus, si intestinum secundum partem infernam crucietur: quoniam dolor, quo partes occupat vel plures, vel superiores, eo vehementior est ratione dignitatis. Colicus etiam dolor non vacat periculo, propter sensum exquisitum: vnde & homines animi deliquio fatigati obeunt, & manus sibi violentas inferunt. cap.1.libr.2. κ. τόπ. Quod si dolor vrgeat *Præsagia.* *Prognost. diff. à forma, & subiecto.*

secundum vmbilicum:est minus periculosus:nam ibi est pars inferior,& minoris dignitatis,in quam partem etiam clysteres strenue agunt. Si dolor afficiat partem sinistram: magis est periculosus:nam dignitatis vehementia intēditur. Et adhuc periculosior est dolor, si dextra quoque pars afficiatur: maximum enim adest discrimen, si totum intestinum afficiatur. Quoad vehementiā facultatis:quo tristis sensatio erit vehementior,eo dolor erit periculosior. Hinc Galenus com. 48.l.2.de rat.vict.ait,ob dolores sæpe pulsus deficere, & oboriri animi deliquium. Prauus igitur est dolor iliacus & colicus,dum coniungitur vehementia facultatis, vt dum animi deliquia,& syncopæ oboriuntur. Vehementia etiam facultatis indicatur à perpetua extremorum frigiditate, vnde Galenus com.6.sect.2.l.3.epid.ait: iliacam ad perniciem tendere, dum perpetua est extremorum frigiditas. Frigiditas autem est signum vehementiæ,non modo facultatis, (quia vires læduntur)sed etiam essentiæ:quia plurimis est recessus à naturali statu. Si perpendatur vis differentiarum ratione causæ efficientis:eadem est ratio & in forma, & in causa efficiente, merito vehementiæ & dignitatis,& facultatis:vt sufficiat digredi circa vehementiam essentiæ. Itaque cum causa efficiēs perpendatur secundum speciē, vitium,causam generantem & detinentem:cum reliqua pateant:sufficit quædam breuiter admonere. Hippocrates ergo aph.44.sect.6.ait:quibus è stillicidio vrinæ ileos superuenerit, in septem diebus pereunt, nisi febre superueniente copiosa vrina fluxerit. Hippocrates hoc loco prognosticum capit à vehementia essentiæ, vt pertinet ad vehementiam duplicis causæ, id est causæ doloris iliaci, & causæ stillicidij: vnde si febris superueniat, & vrina fluat: vrinæ fluxus cum febre,est signum vehementiæ materiæ secundum essentiam,sed non admodum in signis, cum vincatur à febre,& patiens restituatur:nam cum antea duo essent mala:vnicum tantum permanet, cum iam superatum sit stillicidium. Galenus addit, in iliaca vomitum stercoris esse exitialem. Hoc prognosticum pendet à vehementia essentiæ speciei:& à vitio speciei:à speciei: quoniam dum per os excernitur materia fecalis,excernitur materia,quæ summe recedit à naturali statu:à vitio speciei etiam pendet prognosticum,nim.à motu fecum,nam feces mouentur ad superiora, & propterea vitium est vehementissimum. Auicennas sequentia symptomata lethalia esse dicit, dum fœtorem

Pr. diff. à causa efficiente.

præ

præ ſe ferunt:ea autem ſunt,ſtercoris vomitus,ſudor, anhelitus,ructus,flatus per ſedem erumpentes:fœtor enim minatur periculum, quia indicat inſigne vitium ſecundum ſubſtantiam. Primum autem proponit ſtercoris vomitum, quia ſtercus ſecundum omnes ſui partes petit os: ideoque vapor minus eſt malus: deinde proponit ſudorem, qui indicat copioſos eſſe vapores, habentes impetum ad omnes corporis partes:reliqua, quæ proponit, ſunt ſigna vaporis minus copioſi,quia vapor vnicam tãtum partem petit:tertio ergo ſequitur anhelitus, qui ſignum eſt grauis vitij, præſertim ſi vapor petat pulmones:quarto eſt ructus fœtidus, qui minus eſt periculoſus,quia eſt ſignum vaporis, qui in os mouetur: quincto ſunt flatus per ſedem exeũtes,qui potius ſunt ſignũ ſalutare,ſeu motus ſalutaris:adeſt enim materia, quæ mouetur ad infernas partes:attamen malum ſignum eſt,quatenus ſignificat materiam eſſe putridam. Hippocrates etiam aph. 10.ſect.7.ait: ab ileo vomitus,ſingultus, deſipientia, vel conuulſio,malum.Sumitur hoc prognoſticum à vehementia eſſentiæ materiæ fecalis, ſecundum quantitatem, & motum: quorũ vitiorum ſigna ſunt ſymptomata ab Hippocrate propoſita:nã,vt Galenus in com.inquit, hæc ſymptomata fiunt ab inteſtinis à ſe expellere ſtercus appetentibus. Ad copiam quidem attinet vitium,quatenus inteſtina appetunt expellere feces,diu moleſtantes, qua temporis diuturnitate ſtercus copioſum eſt aggregatum,quod licet non moueatur, ita tamen afficit inteſtina,vt qualitas ſpiritalis impertiatur ventriculo,vnde vomitus fit,non fecum,ſed materiæ exſiſtentis in ventriculo. Deinde vitium attinet ad motum:nam,cũ Galeno,ſtercus aſcendit,vnde læditur vẽtriculus:ideoque fit ſingultus,& compatiente neruorum principio, fieri poteſt deſipientia & conuulſio.Galenus com.6.ſect.2.l.3.epid.cũ Hippocrate ſtatuit, in ileo maligno eſſe extremorum frigiditatem:de qua dictum eſt ſupra.Ibidem ait, dolorẽ eſſe periculoſum,quoties vrinæ ſunt prauæ.Praua vrina eſt ſignum vehementiæ cauſæ ſecundum eſſentiam:nimirum & fecum, & tumoris inflammatorij, cuius vi feces detinentur:idque duobus modis:primo,quatenus recedunt à naturali ſtatu,vt ducunt in conſenſum genus venoſum,vnde vrina eſt praua:ſecundo,quatenus vitium duplicatur,eſt inſignis vehementiæ: inteſtinorum enim vitium intenſum,coniungitur cum vitio venarum:vnde Galenus ait, ſi vrina ſit bona, paruam ſalutis

ſpem ab ea peti poſſe: ſi autem praua ſit, non parum facere ad malum: nam quando malum inteſtinorum habet coniunctam prauam vrinam, non eſt ſimplex affectio. Aëtius ait: ileon eſſe malum pueris familiare: at naturalis humiditatis beneficio pueros euadere: ſenibus non admodum accidere: ſi tamen corripiantur, fere nunquam euadere. Prognoſtici huius hæc eſt ſententia. Ætas puerilis eſt ſignum virtutis robuſtæ, præſertim ſecundum calidum inſitum: vnde naturalis humiditatis beneficio pueri euadunt: oppoſitum de ſenibus eſt ſtatuendum. Præterea puerilis ætas eſt ſignum vehementiæ eſſentiæ remiſsioris cauſæ morbificæ: vt materia nec ſit ita copioſa, nec arida, vt in ſenili ætate: ſi igitur pueri frequenter afficiuntur, id fit ob inteſtinorum paruitatem, quæ proinde ab exigua materia anguſtari poſſunt. Quoad prognoſticum, ratione cauſæ detinentis: quoad obſtructionem: poteſt expugnari: nam pituita & copioſa, & frigida, & craſſa, & lenta, vinci poteſt. Conſtipatio ægrius ſuperatur: etenim cauſa eſt inſignioris vehementiæ, quam cauſa obſtructionis: ſiue cõſtipatio fiat à verme, ſiue ab arido ſtercore, ſiue à calculo: multo deterior eſt conſtipatio, ſi fiat ab inflammatione: vnde Paulus dicit, colicam inflammatoriam, inter omnes eſſe grauiſsimam: nam minatur ileum, quoniam ſanguis magis poteſt, vt ſit vehementia ſecundum eſſentiam, admodum inſignis, penes copiam, & potiſsimum quietem, cum ſanguis in inflammatione ſit vehemẽter impactus. Quoad compreſſionem: huius cauſa cum ſint tumores partium vicinarum: pro varietate tumorum, vario modo prognoſticandum: de quibus in propriis capitibus. Quoad ſubſidentiam: pariter pro varia cauſa: varie prognoſticandum.

De Curatione.

Curatio Cheirurgica.

Sequuntur præſidiorum materiæ: & primum cheirurgicæ. Auicennas cum Græcis ſtatuit in dolore inteſtinali ſecandam eſſe venam, ſi ſanguis vehementer peccet: in ratione cauſæ vel principalis, quemadmodum in dolore prodeunte ab inflammatione: vel in ratione cauſæ ſine qua nõ, vt in dolore à flatu, à pituita, ſed in corpore ſanguine repleto. Propterea cum dolor iliacus frequenter fiat ab inflammatione, & frequentius quam dolor colicus: recte magis frequenter ſecatur vena in dolore iliaco. Quoad vſum, & primũ quoad *Quando*: Rhaſis inter initia ſecat venam: Aëtius

antequam topita vſurpentur: Auicennas, ſi ſecanda ſit baſilica & ſaphena: primum baſilicam, mox ſaphenam aperit. Cum enim quando agendum ſumatur ab indicante præſente, vincente alia indicantia: inter initia vena eſt ſecanda: quia ſanguis ita vincit, vt nihil prohibeat. Et, ante topica vena eſt ſecanda: nam ſanguis ita vincit, vt dum eſt præſens, topica prohibeat: qui ſanguis, vi localium, flueret in inteſtina. Tandem, ſi vena & cubiti & pedis ſit ſecanda: illa primum tundenda: quia magis poteſt ſanguis ſubſiſtens ſupra iecur, quam infra. Quoad *vbi* agendum: omnes venam cubiti ſecant: Auicennas baſilicam. Alexander tali venam tundit: ſi dolor fiat ab inflammatione, ita adaucta vt vrinam ſupprimat, aut ſi ſanguis etiam ad veſicam pertingat. Hæc enim loca oſtendit varia ſanguinis ſubſiſtentia: vnde, cum ſanguis ſubſiſtat in iecore, & venis inteſtinorum, ſecanda baſilica: modo dextra, modo ſiniſtra, prout dolor ſolicitat regionem dextram, vel ſiniſtram: Et, cum ſanguis fluat in veſicæ vaſa, hincque infra iecur: vena pedis ſecanda.

Cucurbitulæ ſcarificatæ probantur loco venæſectionis, dum prohibetur venæſectio. Eædem quoque probantur, quatenus propria ratione agunt, & non vicem gerunt venæſectionis, veluti in dolore ab inflammatione: ſed hæ cucurbitulæ propria ratione agentes, vſurpantur poſt totius euacationem, & applicantur parti inflammatæ: ad differentiam cucurbitularum, quæ vicem gerunt venæſectionis: nam ſanguis in parte inflammata ſubſiſtit. Cucurbitulæ etiam non ſcarificatæ probantur: vnde Galenus cap. vlt. lib. 12. meth. probat cucurbitulam maximam: & Paulus adminiſtrat cum flamma copioſa, poſt totius euacuationem: applicat autem abdomini, potiſsimum ſecundum vmbilici regionem. Hic igitur à Galeno & Paulo proponitur neceſsitas, & vſus. Quoad neceſsitatem: cucurbitula eſt materia remedij, vehementer diſcutientis flatus: nam etiam citra excalfactionem partis vehementer trahit, cap. 6. lib. 13. meth. ideoque in dolore colico è flatu, eſt veluti incātamentum: cap. vlt. lib. 12. meth. Quoad vſum, probatur cucurbitula quam maxima, nam ſumma eſt flatus actio: deinde probatur cum flamma copioſa, id eſt, vehementer agens, nam flatus copioſus & craſſus eſt difficilis paſsionis: tertio, probatur poſt totius euacuationem, nam materia replens prohibet: tandem applicatur abdomini, & potiſsimum vmbilico, *Cucurbitulæ.*

nam flatus subsistentiam habet in abdomine, & præsertim secundum vmbilicum: & quia in his locis non adest ventriculus, lien, aut iecur, ideo hæc viscera non prohibent applicationem cucurbitulæ.

Frict. ligatura, &c. Tandem laudantur etiam cheirurgicæ materiæ, quæ sunt materia anodyni, ratione iudicij: ita agentes, vt sensorium iudicans afficiatur causa dolorifica vincente: vincitur autem ab affectione dolorifica intensiori, quia dolor remissus à vehementiori exstinguitur. Tales autem sunt frictiones vehementes & dolorificæ, similes ligaturæ, cucurbitulæ cum dolore applicatæ, parti non dolenti. Hæc materiæ cheirurgicæ, quatenus dolorem excitant, sunt materiæ anodyni, ratione iudicij: quatenus autem retrahunt ab intestinis, sunt materiæ sanantes: quoniam causam doloris principalem respiciunt.

Pharmaceia. Materia medicinalis est triplex: scilicet materia Anodyni, materia remedij Sanantis, & materia proportionis.

1. *Anodyna.* Quoad materiam anodyni: Anodynum quadruplex est, vt in doctrina de capitis dolore monstrauimus: vnum ratione
1. iudicij, alterum ratione causæ adiuuantis, tertium & quartum, ratione receptionis. Quoad anodynum ratione iudicij: cum pertineat ad materiam cheirurgicam, medicinalem, & diætericam: de materia cheirurgica dictum est: de diætetica dicetur suo loco. Ergo, quoad medicinalem materiam, probatur medicamentum, vi cuius excitetur dolor admodum intensus, in parte diuersa ab intestinis: verbi gratia, si patiens gestet vesicantia, vel fonticulos: tunc locis exulceratis applicanda sunt acria medicamenta, vt *helleborus niger & albus, euphorbium, sinapi, &c.* Quoad materiam re-
2. medij anodyni, ratione causæ adiuuantis, cum Galeno c. 18. lib. 5. simpt. probatur *oleum anethinum, chamæmelinum: item commune, in quo ebullierint anethum, chamæmelum, & cyminum in parua copia: licet etiam addere vinum album tenue.* Ratio horum medicamentorum est, quoniam cutim rarefaciunt, & ad circumferentiam trahunt humores ac vapores. Quoad vsum horum medicamentorum sufficiat modum agendi explanare. Proinde hæc medicamenta actu calida admoueantur: ea tamen lege, vt medicamentum actu calidum exsistens, primum caliditatis gradum non excedat: nam si excedat, est
3. materia remedij, non anodyni, sed sanantis. Quoad anodynum ratione receptionis, hoc duplex est, nempe materia

calida

calida instar corporis patientis, & materia lenta, instar suppurantis: nec non materia frigida. Medicamentum calidum, è cap. 7. & 8. lib. 5. simptom. est *hydrelaeum, farina triticea, panis triticeus, sed modice coctus, adeps suillus, butyrum, lac bubulum, lac ouillum, amygdalinum, mucilagines maluae & althaeae, omenta animalium, aqua dulcis moderate calida.* Alexander anodynis humidis miscet modo frigida, modo calida: vt eodem tempore occurrat & dolori, & causae doloris. Proinde, si dolor colicus fit è frigido humore: probat *balneum aquae dulcis,* quod dolorem quidem mitigat, sed non curat. Si dolor fiat à causa calida, vti possumus, vel sinceris anodynis, vel miscere possumus frigida, vt sunt *viola, hordeum, &c.* & hoc medicamentum ita mistum, est tum anodynum, tum sanans. Si dolor fiat à causa frigida: addi possunt *anetum, melilotus, foenumgraecum, chamaemelum, oleum amygdalarum amararum:* quod & ipsum est medicamentum & anodynum, & sanans.

Vsus. Quoad *quantum*: medicamenta proposita in summa dosi sunt vsurpanda, si summa sit actio indicantis: vnde quandoque licet exhibere *oleum amygdalinum, vsque ad* ℔ j.

Quoad *modum*: si difficillima sit passio indicantis: administrandum est medicamentum vt efficacissime agat: veluti dum vesicae medicamentis implentur, secundum Aetium. Redditur autem strenuum valde medicamentum, si in modum stillicidij admoueatur: & praesertim, cum Auicenna, si liquore seu decocto conueniente repleatur vas, in cuius fundo plura sint foramina: deinde vas illud eleuetur à patiente, ad longitudinem staturae humanae: & liquor dimittatur supra ventrem: sic enim stillae frequentes destillantes efficacissime operantur: probari autem potest vasculum, quod est in communi vsu, pro irrigandis hortis: & hoc medicamentum Auicennas ait esse vehementis iuuamenti. In quolibet autem dolore, siue fiat à causa frigida, siue à calida: obseruandum, vt anodynum vsurpetur actu calidum, non frigidum: verum in dolore à causa calida, caliditas erit moderata: id est, tepor potius, quam caliditas: in dolore à causa frigida, caliditas teporem excedet. Licet enim doloris calidi resistentia ab anodyno actu frigido magis vincatur: id tamen prohibet, primum materia doloris, quae indicat vacuas per modum attractionis: deinde prohibet intestinorum calor insitus, qui calida indicat. Quare cum difficilior sit passio materię frigidae, quam calidae: ob id anodynum

dynum actu magis calidum administrandum, in dolore à causa frigida.

Quoad *tempus*: his vtendum, dum dolor vincit materiam replentem: at materia replens vincit, præsertim si anodynum applicetur, secus si exhibeatur: nam dum applicatur anodynum calidum, materia in toto exsistens fluit in partem dolentem: at si exhibeatur, si anodynum sit destitutum vi vacuante, potest esse in causa, vt materia fluat: si vero facultatem habeat euacuandi, si materia replens totum sit sanguis, primum sanguis vacuandus [illegible] materia replens sit alia à sanguine, quamprimum vtendum hoc anodyno exhibito: ℞. *olei amygdalini dul.* ℥ vj. *olei amygdal. amar.* ℥ij. *mellis ros. sol.* ℥ ß. si modo dolor fiat à materia frigida: nam si fiat à calida materia: exhibeatur *oleum amyg[illegible], cum manna, vel syrupo violaceo solutiuo.*

Quoad *vbi* agendum, cum intestina afficiantur, propterea quod receptio subsistentiam habet in intestinis: recte medicamenta & abdomini possunt applicari, & per os exhiberi vtputa dum oleum propinatur, quod in iliacis mirabile esse Galenus ait in lib. de medic. facile parabil. ita vt homo, etiamsi fere stranguletur, huius tamen medicamenti beneficio seruari queat. Sed notandum, in quolibet dolore intestinorum, anodynum posse applicari abdomini, & regioni dolenti. At si dolor occupet tenuia intestina, anodynum probatur per os: si crassa per sedem. Frigida medicamenta, ratione receptionis sunt *lactuca, nymphea, succus solani, mandragora, hyoscyamus, capita papaueris, semina papaueris, opium, philonium Rom. requies Nicolai, pilulæ de cynoglossa, magnæ antidoti recentes.* Locum autem habent opiata, dum vehemens est dolor, maximaque vrget necessitas: cap. vlt. lib. 12. meth. Vrget autem necessitas, dum dolor colicus fit, vel à succo calido, vel à frigido & crasso, sed cui vapor est mistus: & præterea dum adest febris: Ratio Galeni est: quia in dolore à succo calido, magis potest dolor, quam causa doloris: nam dolor pendens à materia calida, vehementissimus est materia autem calida est tenuis, est etiam calida: vnde, cum stupefacientia sint frigida & sicca: primo sensui torporem inferunt: secundo, humorum acrium tenuitatem cogunt & crasse faciunt: tertio, materiæ caliditatem extinguunt. In dolore à succo frigido & crasso, cum flatu atque febre, etiam magis potest dolor, quam causa: quia à flatu fit dolor

Stupefacientibus quo in casu possimus vti.

intem

intensissimus, vnde magis potest, quam materia frigida, præsertim si febris sit annexa. Contra statuendum est de dolore à succo frigido, vel sine flatu, vel cum flatu, sed citra febrim: nam vbi non est flatus, ibi nec dolor tam atrox esse potest: si autem sit flatus, & fabris absit, cui non corrigatur opiatum à febre, ob id ab opiato desistendum. Et hæc Galenus de dolore colico prodidit. At, si dolor sit iliacus, à flatu, etiam sine febre: cum Rhasi probatur opiatum, vt philonium, &c. si vehemens sit dolor, vt syncope immineat: plurimum enim potest dolor, quia adest vehementia essentiæ: item dignitatis, quia dolor est non in colo, sed in ileo: præterea additur vehementia facultatis, quia syncope imminet: & potissimum augeri potest dolor, quia flatus [illegible] violentia distendunt. Verum non probatur quodlibet opiatum, sed philonium, quod recipit medicamenta calida, & flatus discutientia. Vnde sciendum, etiam in dolore à causa calida, & in dolore à causa frigida cum flatu & febre, probari quidem opiata, sed non sincera: nam licet magis possit vis doloris, quam causæ, & caloris insiti: attamen dolor non potest tantum, vt causam morbificam, & calidum insitum, prorsus despicere liceat: præsertim, cum intestinorum temperamentum non sit admodum calidum, nec intestinorum calidum insitum sit admodum robustum. Quare opiatis calida misceri possunt. Rhasis autem opiatis etiam interdum addit soluentia: vt *scammonium*. Vbi notandum, non esse miscenda opiata cum soluentibus, si principale institutum sit ventrem soluere: opiata enim vim soluentium turbant, & actionem impediunt. Interdum tamen cum opiatis licet miscere soluentia: dum scopus est vehementiam doloris compescere, & materiam in intestinis exsistentem euacuare: & præterea soluentia efficiunt, vt opiata breuiori tempore retineantur, & minus refrigerent. Rhasis miscet scammonium, quod acrimonia sua irritat expultricem, vt materia proxima expellatur. Hæc de opiatorum necessitate. Quoad *vsum* opiatorum, & primum, quoad *quantum*: si summa sit actio doloris, summa dosis probatur: vnde philon. datur ad ʒ j. & Rhasis suum philonium: quod Romano mitius est, exhibet ad ʒ j ß. Quoad *modum*: opiata nōn actu frigida sunt admouenda; nam partis affectæ calor prohibet. Quoad *quando*: opiata sunt vsurpanda, dum dolor vincit alia indicantia, id est, si sit inten

Quando narcotica miscere liceat purgantibus.

intensissimus c.1.& 7.l.12. meth. & si assit metus syncopes. Quoad *ubi agendum*: Aëtius & Auicennas exhibent per os,& immittunt per sedem: at virtus melius sustinet immissa per sedem, quam exhibita. Sed causa subsistentiæ indicantis, in dolore iliaco, præstat per os exhibere: in colico per sedẽ immittere. Hæc de materia medicinali remedij anodyni.

2. Sanans remedium. Ad colicã flatulentã. Interna.

Quoad materiam medicinalem remedij sanantis, disgrediemur circa dolorem è Vapore, è Pituita, è Bile, ex Inflammatione, & è Febribus. Quoad dolorem à vapore prodeuntem, quem Auicennas vocat Colicam ventosam: & primum, quoad ea quæ exhibentur: Auicennas probat *medicamentum confectum è semine carui, rutæ, in decocto anisorum, feniculi, cymini, dauci, &c. Vel decoquantur hæc in vino generoso, aut in mulsa meraciori. Rhasis probat confectionem è baccis lauri, exhibitam cum vino generoso, vel cum aqua alterata aniso, similibusque: & hoc medicamentum omnibus anteponit. Mesues, ceu admirabile, laudat oleum de kerua, quod efficacissime flatus discutit. His addi possunt, diacyminum, diacalaminthe, diagalanga, magna antidoti, sed antiqua, sassafras, anthora, guaiacum, ius galli repleti cum discutientibus flatus. Admirabilia sunt, quæ passissimum apud Germanos reperiuntur, olea destillata è feniculo, & aromatibus.* Hæc sunt discutientia flatus. Quoad usum, & primum, quoad *quantum*: Rasis in dolore vehementiori exhibet confectionem è baccis lauri ad ℥ j. Auicennas exhibet olei de kerua, primum ʒ iij. deinde singulis diebus addit ℈ ij. & gr v. & ascendit ad ʒ x ß. hincque singulis diebus adimit ℈ ij. & gr v. donec dosis descendat ad ʒ iij. Quare in eodem dolore exhibet dosin maximam, infimam, & mediocrem. Ratio autem hæc est: In dolore colico è flatu, summa est actio flatus: quare ascendendum fuit ad summam dosin. At quia vapor, ob crassitiem, perseuerat, ut necesse sit medicamentum longiori tempore usurpare: proinde, licet à flatu summæ actiuitatis, summa dosis medicamenti indicetur: virtus tamen eam non permittit: ideoque medicamentum etiam in mediocri & infima dosi exhibendum. Et quia virtus facilius fert summam dosin, dum sensim assuescit: ob id Auicennas ab infima dosi, ad summam, per mediocrem sensim progreditur: & dum factus est ascensus ad summam dosin, cum imminuta sit actiuitas flatus, & vires sint defatigatæ: recte dosis minuitur: & cum subinde magis minuatur vaporis actio, eodẽ etiam modo dosis minui debet, donec

donec ſuperetur vapor, vt actio ſit infima, & proinde minima doſis ſufficiat. *Modus* autem eſt cum Rhaſi, vt medicamentum exhibeatur actu calidum: nam vapor craſſus, quatenus ægre diſcutitur, indicat efficax diſcutiens, id eſt, medicamẽtum actu calidum. Quoad *quando*. Rhaſis exhibet diſcutientia flatus multis vicibus. Auicen. exhibet oleum de kerua, vſque ad 22. dies: quoniam indicans perſeuerat. Si autẽ medicamenta per ſedem immittantur: probantur propoſita medicamenta: ſed licet etiam addere iniucunda, quia virtus inteſtinorum ea permittit, virtus autem oris non permittit: talia ſunt, *oleum anethinum, oleũ de caſtorio, &c.* Auicennas habet clyſmum efficaciſsimum, ad flatus expugnandum: ℞. *ſucci rutæ* ℔ *iij.* & *in huius penuria ruta copioſa decoquatur in aqua* ℔ *xij. ad conſumptionem trium partium: deinde* ℞. *vel ſucci rutæ, vel decocti prædicti* ℔ *iij. hyſſopi, rutæ, origani, anethi, chamæmeli, calaminthæ montanæ ana* P. j. *ſeminum lini, fœnigraci, petroſelini, feniculi, dauci, ana* ʒ *ij. fiat decoctio ad conſumptionem duarum partium. Deinde* ℞. *prædicti decocti* ℔ j. *olei chamæmelini completi* ℔ *ß. fiat decoctio ad conſumptionem decocti, adde caſtorij* ʒ j. *opopanacis* ʒ *ij. adipis anatis* ℥ j. (*ad emolliendum feces*) *Miſ. pro clyſtere.* Doſis huius clyſmi aſcendit ad ℥ vij. & ʒ iij. non vltra, & aliquando ſolum immittuntur ℥ v. Nam hic Auicennas reſpicit ad dolorem vehementiorem, prodeuntem è flatu ſummæ actiuitatis: ideoque requiritur medicamentum ſtrenue agens in flatus: vt eſt clyſmus, conſtans medicamentis vehementibus, copioſis. Summa doſis eſt ℥ vij. & ʒ iij. quia hoc eſt totum medicamentum. Vnde colligitur contra aliquos practicos, clyſteres eſſe efficaciſsimos, etiamſi ad libras non immittantur: modo componantur è medicamentis & copioſis, & vehementibus. Ex his etiam patet, quę abdomini ſint applicanda: ea enim ſunt propoſita. Circa *modum* tantum notandum: efficaciſsimum eſſe medicamentum, ſi propoſita ſemina flatus diſcutientia, immittantur in vas cinere calente repletum. Et hæc de Colica flatulenta.

Aluo ſubiicienda.

Applicanda.

Si dolor colicus fiat à pituita: inter Vacuantia ſenſibiliter, probantur Lenientia, & Soluentia. Quoad lenientia: probatur *mel roſatum ſolutiuum: Auicennas probat hieram, ſed admonet agaricum non eſſe miſcendum*, ne ſcilicet excitetur vomitus, qui in dolore colico, cum alui ſuppreſsione, non eſt tutus: nec licet vti agarico, quia trahit materiam ad locum læſum. Circa vſum, & primo circa *quando*, notandum: quamprimum

Colica phlegmatica.

1. Lenientia.

vtendum esse lenientibus: nam materia morbifica vincit alia indicantia, nisi quandoque materia morbifica vincatur à vehementiori dolore, vbi anodynis vtendum: quamuis etiam lenientia anodynis misceri queant, vt si exhibeantur species hieræ, mox oleum amygdalinum. Quoad *ubi agendum*, vsurpanda sunt lenientia, & per os, & per sedem, pro materiæ subsistentia: in iliaca per os, in colica per sedem. Quoad soluentia: probatur *agaricus, & potissimum diaturbith*, quoniam non ita imminet vomitus è diaturbith, sicuti ex agarico. Rhasis probat *medicamentum è turbith, Zingibere, & sacchare: & ascendit ad euphorbium, ad colocynthidem. Aetius vtitur colocynthide, per noctem infusa in vino generoso: id quod aliqui pro secreto habent. Praeterea in dolore iliaco Aetius ascendit ad elaterium, cum terebinthina: hinc verbi gratia uti licet, elaterij ℈ ij. cum terebinthinæ ʒ j. Rhasis probat pilulas, quas vocat* iliacas. Dubitatur autem circa medicamentum Rhasis, quod vocat *medicamentum de gallia*: nam prętęr aromata recipit scammonium, quod bilem attrahit: & recipit succum cydoniorum, qui refrigerat & astringit, in dolore à pituita. Arculanus soluens hanc difficultatẽ, ait, in codice aliquid desiderari, vnde addit, turbith ʒ xxviij. Hæc solutio nimis est puerilis. Sciendum igitur Rhasin sermonem habere de ileo, prodeunte à causa frigida, cum alui stipatione & nausea: vnde sermonem habet de ileo vehementissimo, in quo vi stipationis, & nauseæ imminet vomitus fecum. Conficit igitur Rhasis medicamentum ex aromatibus, vt frigida materia attemperetur, attenueturque: & vt oromatum familiaritate, & suaui odore nausea compescatur. Insuper vero, vt materia descendat (nõ ascendat) miscet tum mastichem, tum succum cydoniorum. Scammonium autem miscet ad ℈ vj. vt cum acre sit medicamentum, & bilem alliciat, & sua acrimonia expultricem irritet: quatenus autem bilem attrahit, est in causa, vt bilis attracta ipsa quoque irritet expultricem. Quoad *vsum* soluentium: notandum circa *quando*: cum capiatur ab indicante vincente alia indicantia: dum dolor ita est vehemens, vt nisi materia expellatur, subsequatur fecis vomitus: soluentibus vtendum: nam talis materia, quæ minatur vomitum fecum, magis potest, quam materia furiosa, seu turgens: quæ cum vincat cruditatis vehementiam, multo magis materia minans vomitum fecum, cruditatem superabit. Accedit, materiam non esse in venis mistam cum bonis succis, nam reperitur

2. Purgantia.

De his vide raras obseruationes Dodonai. cap. 36.

ritur in intestinis. Verum, si cacochymia vigeat in toto: non licet ante coctionem soluens exhibere. Quare Auicennas monet, ne ilico vtamur clysteribus acutis. Sequitur vt de Alterantibus agamus: quæ etiam insensibiliter vacuare possunt. De his Galenus cap. vltimo, lib. 12. method. præcipit, cauendum à vehementer calefacientibus, nisi etiam vehementer digerant: nam frigidos, crassos, & lentos succos liquant, & mutant in flatus: vnde dolor intenditur. Ea autem calefacientia improbantur à Galeno, quæ sunt crassæ substantiæ, non quæ tenuis: quamuis potissimum ea probentur, quæ sint tenuis substantiæ, & non vehementer calida, quæ incidunt simul & coquunt pituitam, nec vertunt in flatum. Interim tamen etiam, sed minus, probantur, quæ sunt tenuia & vehementis caliditatis: succos enim liquant quidem & in flatus mutant: verum quia tenuia sunt, flatus discutiunt: vnde dolor quidem intenditur, sed non perseuerat. Cum ergo probentur, quæ valenter calefaciunt, hoc est, quæ ascendunt vltra secundum caliditatis gradum: & probentur quæ infra subsistunt: iure Alexander lib. 10. probat *succum foliorum rhamni, cum vij. vel viij. granis piperis, & duobus cochlearibus mellis.* Quamuis autem è lib. 8. simplic. rhamni succus sit frigidus, vel in fine primi, vel in principio secundi: eo tamen Alexander vtitur, quia est attenuans in secundo gradu: nec frigiditate obest, quoniam ob mel & piper, medicamentum euadit tenue, & moderatæ caliditatis. Aëtius probat *radices verbenacæ rectæ, tenuiter contusas, & decoquit in aqua, ad consumptionem duarum partium.* Auicennas mirabile medicamentum conficit, *ex æquali portione castorij, piperis, anisi, ad* ʒ j ß. Galenus capite 4. libro 9. κ τόπ. probat *cinerem cornu cerui iuuenis, cum pipere albo, & myrrha: pro cornu* ʒ j. *accipi possunt reliquorum* ℈ ij. Notandum autem circa *quando agendum*, dum hoc medicamentum, & similia in modum fomenti vsurpantur: dixisse Alexandrum, nisi dolor ope fomentorum mitescat, non opus esse diu calefacere, neque ad vehementiora esse confugiendum, quoniam materia copiosa prohibet: quare materia primò vacuanda, mox fomentis, quod residuum est: dissoluendum. Quantum denique ad vacuantia & insensibiliter, & sensibiliter: probatur *ius galli antiqui, cum calorificis propositis alterati: sed additis soluentibus, vt est turbith, cum carthamo, seu cnico. Huius classis est oleum è seminibus lini, & amygdalarum*

3. Discutientia.

4. Discutientia simul & vacuantia.

amararum, addito nitro, & melle ros. sol. Alexander in potu probat aquas sulphureas & bituminosas, & exhibet dolore actu exsistente. At expedit simul exhibere mel. ros. solut.

Colica biliosa. Si dolor fiat à bile: Galenus cap. 7. lib. 12. metho. in quolibet dolore probat Refrigerantia & humectantia: in aliquo autem dolore (scilicet à bile) probat Vacuantia bilem, videlicet dum bilis retinetur: in aliquo autē dolore probat Astringentia, scilicet dum aluus est liquidior. Cognoscenda igitur sunt medicamenta refrigerantia & humectantia: vacuantia
1. bilem: & astringentia. Quoad refrigerantia & humectantia: probatur *medicamentum compositum è violis, pomis, lactuca, nymphaea: conficiatur autem vel sine saccharo, vel cum exiguo saccharo. Praesertim autem probatur frigida potus, nisi aliquid prohibeat:* hoc enim gloriatur Alexander è toto se dolorem biliosum sanasse: quia vi huius vincitur & materia morbifica,
2. & causa generans. Quoad vacuantia, cap. 7. lib. 12. meth. probatur *hiera, qua Alexander tantum vtitur, si bilis solum in intestinis vigeat: nam si aliunde fluat, addit scammonium.* Dubitare autem quis posset, cur probetur hiera, medicamentum calidum, prȩsertim cum vis vacuatoria attineat solum ad aloën? quare tutius videretur, vti vel sola aloë, vel simul cum refrigerantibus? Pro resolutione dicendum: si contingat bilem pertinaciter hærere in intestinis, probari hieram: & huc Alexander & Galenus respexerunt: Alexander enim proponit bilem tunicis affixam. Quod si bilis non admodum hæreat: *aloë sine aromatibus probatur, &, secundum Auicennam, misceri debet cum prunis. Vnde probantur etiam tamarindi, manna, syr. ros. sol. quæ in aqua hordei sunt dissoluenda.* Si bilis aliunde confluat, *loco scammonij rhabarbaro vtendum.* Et si eueniat bilem esse affixam, vt hiera sit opus: ne vi calidorum lædatur patiens, *vel hiera est exhibenda cum aliquo refrigerante, vel post hieram exhibendum apozema refrigerans, vt est aqua hordei, vel*
3. *cichorij.* Deniq; quoad astringentia: hȩc probantur, dum aluus est liquidior, & imminet dysenteria. Galenus cap. 7. lib. 12. meth. probat *halicam, coctam in aqua, immistis granis mali punici: probatur etiam cremor rhois opsoniorum, probantur austeri fructus.* De aliis astringentibus in fluxu alui dicendum.

Colica ab inflammatione. Si dolor intestinorum prodeat ab inflammatione: probantur medicamenta Vacuantia, & Refrigerantia, præsertim si inflammatio sit feruidior. Quoad euacuantia: probantur &
1. quæ exhibentur, & quæ immittuntur. Quoad exhibenda: Auicen

Auicennas inter lenientia probat *medicamentum, confectum è cassia, sebesten, syrupo violaceo solutiuo, & tamarindis, dissolutis cum decocto vel hordei, vel endiuia.* Et, si bilis exsuperet: Auicennas ascendit *ad scammonium, sed tempore opportuno, apparentibus signis coctionis: at tutius est rhabarbaro uti, cum cassia.* Per sedem probantur *infusa è cassia, oleo violato, cremore hordei, lacte, & sero:* hæc enim medicamenta & vacuant, & refrigerant. Quantum ad refrigerantia: & primum, quoad ea quæ assumuntur: Auicennas probat *citrulos, aquam citrulorum, mucilaginem seminum psyllij,* & quæ in dolore colico, à bile citra inflammationem fuere proposita: excipitur autem frigidæ potio, quoniam internis inflammationibus nocet. Quoad ea quæ admouentur: eadem probantur quæ dicta sunt in ventriculi inflammatione. 2.

Quoad dolorem à fecibus prodeuntem: probantur Emollientia, & calida atque acria expultricem Irritantia. Quoad assumenda: probatur *ius galli decrepiti, & oportet vt decoquatur, secundum Auicennam addito sale, anetho, polypodio, & quandoque cum carthamo: Alexander vinum addit, vt medicamentum euadat iucundum. Probat Auicennas ius spinachiorum, prunorum. Alexander ascendit ad pilulas de euphorbio, & de plumbo, nam in plumbo est pondus, vnde descendit, & secum ducit feces.* Et in hoc malo ferme lethali, quia imminet vomitus stercoris, quidam sunt, nec improbandi, qui vtuntur *argento vino, seu Mercurio per os, quia descendit. Quare in malo hoc contumaci est etiam confugiendum ad elaterium, ad antimonium, ad nucleos pineos purgantes: sunt enim efficacissima soluentia, & liberant homines à morte vicina.* Quoad ea, quæ infunduntur per sedem: probat Auicennas *clysteres confectos è maluis, althaa, fœnugraco, furfuribus, caricis, & ex his paratur decoctum, cui additur saccharum rubrum, oleum amygdalinum, butyrum, pinguedines: item ad irritandum expultricem, sal & colocynthis.* Et si feces vehementer resistant, probatur clyster administratus secundum modum ab Alexandro propositum, nisi assit inflammatio. Quoad ea quæ applicantur: circa vmbilicum applicabuntur *butyrum, oleum amygdalinum, adipes, fel bouis, elaterium, vnguentum Agrippa, vnguentum de cyclamino.* Et hæc de materia medicinali sanante. *Colica, ab alui fecibus retentis.*

Quoad materiam remedij, respicientis proportionem intestinorum: è cap. 4. lib. 9. κ. τόπ. probatur *cochlea cruda,* *3. Appropriata.*

trita, cum duobus cyathis, id est, ℥ xvj. vel vini, vel aquæ. Probantur interanea gallinarum, trita, reposita in vas fictile. Ventriculum quidem gallinarum aliquando parui facit Galenus, non omnia intestina: & aspernari videtur in malis ventriculi, non intestinorum: vnde hoc medicamentum non est spernendum. Galenus præterea lib. decimo simplicium, capite de stercore, in dolore colico, sine inflammatione, probat *stercus lupinum, & exhibet cum sale, & pipere: sed in colica frigida; nam in calida debet exhiberi cum aqua, vtputa ad ℥ j. Auicennas probat intestinum lupinum: quia potest esse aliqua proportio inter intestinum, & intestinum. Dioscorides probat alaudam assam comestam. Auicennas in potu probat cornu cerui vstum, quod etiam medicamentum proponitur capite quarto, libro nono. κατὰ τόπ.* Reliqua apud Aetium & Alexandrum videnda.

Diæta. Sequitur materia diætetica. Quoad cibum, de hoc dicendum vt respicit vitium, in Quanto, & in Quali. Primum
Cibus. ergo, vt respicit vitium in quanto: ad minuendum materiam, cum Alexandro abstinendum à *carnibus*, si vires permittant: siquidem, vt monet Auicennas, vel ob doloris vehementiam, vel ob vacuationem, virtus quandoque ita languet, vt expediat exhibere *aquam carnis, ouorum vitellos, panem in iure, & vinum.* Secundo, si capiatur victus, vt dirigitur ad vitium in qualitate: cum dolor fiat à causa modo frigida, modo calida: si à frigida, à capite vltimo, libro duodecimo method. probatur *allium*, nam flatus discutit, & sitim non infert, vt sit rusticorum theriaca. Dioscorides ait, allium sitim parere: est enim calidum & siccum in quarto, è libro octauo, simplicium. At sciendum, allium ad differentiam ceparum sitim non excitare, quia cepa è libro septimo simplicium, non modo est calida & sicca in quarto gradu, verum etiam est crassæ substantiæ. Quare cum Galenus loco citato loquatur de dolore colico, prodeunte è crassa & viscida pituita: cepa, dum agit in pituitam, ob propriam crassitiem non dissipatur: sed agit in tunicas ventriculi, & sitim excitat. At allium, cum sit tenuis substantiæ, agens in pituitam, ob suæ substantiæ tenuitatem dissipatur: quare non agit in tunicas, & propterea sitim non excitat. Vnde si allium ingeratur in nudum ventriculum, non refertum pituita, sitim promouebit. Et hinc Galenus capite vltimo, libro secundo, aliment. probat allium in corporibus non biliosis, sed pi-

tuito

tuitosis: Quare in colica frigida probatur allium crudum, in robustis corporibus: in reliquis coctum. Alexander probat *vsum porrorum in magna copia: item apium, asparagum, succum amygdalarum cum melle, & pipere: quibus etiam condienda est ptisana*, vt sic vim refrigerandi amittat (hic obiter notandum, ne in febribus ita alteretur ptisana, vt vim refrigerandi amittat.) Auicennas cibos condit aromatibus. Postremo, quoad dolorem à causa calida: Alexander probat *ptisanam, si citra mistionem porri aut salis exhibeatur, quoniam sine sale refrigerat, & bilem abstergit. Probat etiam ouorum lutea: vnde obiter colligitur, ea refrigerare, & proinde in febribus exhiberi posse, contra aliquos. Probantur olera, vt lactuca, poma. Cucurbita improbatur, nam secundum Alexandrum vi quadam naturali colo aduersatur. Probantur pisces duræ carnis, ostra, cochleæ marinæ, pedes bubuli, ventriculi suum, &c.*

Quoad potum: in colica frigida Alexander probat *vinum album, tenue, non astringens, & generosum*: vnde cap. vltim. libr. 12. meth. Galenus ait, agricolam è meraciori vino bene habuisse. Alexander probat *vinum medicatum, siue anisatum, siue apiatum.* Quod si patiens vinum non admittat, Auicennas probat *syrupum de melle, cum speciebus.* Probatur etiam tunc potus à Rhasi propositus: verbi gratia, *si quis capiat mellis ℔ j. aquæ ℔ vj. & decoquat ad spissitudinem iulepi: deinde cuilibet libræ addat piperis puluerisati ℥ ij. in panno ligati: post, refrigerato syrupo fiat expressio.* Aetius probat potum exiguum, licet homo sitiat: nam copiosa humiditas fauet pituitæ. Auicennas ad mitigandam sitim, probat *iulepum, cum potu mistum*, nam ratione dulcedinis, potus magis penetrat. Et tandem in dolore à causa calida, Alexander probat *aquam*, etiam extra accessionem. Et præsertim abstinendum à vino, in colica ex inflammatione.

CAPVT XIIII.

De Vermibus intestinorum.

Vemadmodum Galenus cap. 7. libr. 1. κ. τόπ. à pediculis morbum pedicularem vocat: ita nos à vermibus vermicularem appellabimus. Cum autem vermis attinere possit ad plures corporis partes: nunc intelligimus, quatenus spectat ad intestina. *Nomen.*

Generatio. Generatur hoc malum, dum in intestinis creantur vermes, qui ita intestina afficiunt, vt corripiant morbo in numero *Definitio.* aucto. Quare morbus vermicularis intestinorum, est nume- *Forma.* rus præter naturam auctus, prodiens à verme. Forma est numerus auctus: nam in hoc morbo est generatio substantiæ, quæ antea non erat. cap. 8. lib de morb. diff. & cap. penult. lib. 14. meth. Numerus auctus est morbus, quatenus est constitutio præter naturam, lædens operationes: nam huius suppositum vsque adeo male afficitur, vt facultas ad agendum impotens reddatur: omnis quippe morbus est læsio facultatis, quæ pendet à mala suppositi dispositione, & quæ dependet à *Subiectū.* mala constitutione corporis patientis. Subiectum in hac finitione, est intestinum: ad differentiam morbi vermicularis aliarum partium. c. vltim. l. 14. meth.

Causa efficiens. Causa efficiēs est vermis: qua causa numerus auctus præter naturam intestinorum, ab alio eorum numero distinguitur. Porro, cum vermis (è fine lib. 14. meth.) sit substantia, toto genere præter naturam: ea autem, quæ præter naturā sunt, possint esse causæ, vel morbi, vel symptomata: statuimus, vermes esse causam, & symptomata. Nam vermis habet rationem causæ efficientis, sed contentiuæ, & ex vsu, quatenus concurrit ad constitutionem speciei morbi: ideoque est causa efficiens, quæ gerit vicem formæ. Declaro. Et primum, si vermis capiatur, vt causa contentiua ex vsu, qua posita, ponitur & ipsa constitutio præter naturam, & qua remota, remouetur: secundum hanc rationem vermis est semper morbi in numero causa; quia assiduo adest substantia, quæ ante non fuit: interdum vermis etiam causa est angustiæ & constipationis, cum copia excedit, & replet. Et secundum hos modos vermis est causa contentiua ex vsu: nam præsente verme, necessario est numerus auctus: eo absente, imminutus: id quod etiam statuendum est de verme præsenti copioso & replente, vbi tunc adest constipatio: eo autem absente, abest. Si autem capiatur causa contentiua, vt concurrit ad constituendam speciem morbi: vermis concurrit ad constituendam speciem morbi vermicularis, quemadmodum sanguis concurrit ad constituēdam inflammationem: sicuti enim hæc sine sanguine esse non potest: ita nec morbus vermicularis sine verme. Cæterum vermis etiam rationem habet symptomatis, quatenus est excrementum mutatum: nam si egrediatur, egreditur quod non deberet

deberet secundum naturam egredi: si detineatur, detinetur, quod secundum naturæ leges non erat detinendum. Iam etiam circa vermium causas digrediemur. Loquemur autem de verme viuente: cuius doctrina explicata, patet etiam de mortuo quid sit statuendum. Generatur autem vermis in intestinis, dum in his colligitur pituita, quæ calido prædita, putrescit: vnde dum calor pituitæ robustus, agit in pituitam putrescentem, sole concurrente, procreatur animal vermiculare. Quare vermis est animal vermiculare, toto genere præter naturam, in intestinis genitum, è pituita putrescente, à calido pituitæ robusto. Dicimus esse animal vermiculare toto genere præter naturam: vt pateat natura vermis: siue refertur ad naturam in communi, siue ad naturam humanam. Nam, vt referatur ad naturam in communi: non est elementum, non mistum, sed animal: & secundum Auicennam, non est animal muscale, sed vermiculare: quod idem potest in hac definitione, ac rationale in definitione hominis: denotat enim formam vermis, quæ quia latet, ita est circumscribenda. Si autem vermis referatur ad naturam humanam: est toto genere præter naturam, nam generatur substantia, quæ non deberet generari. Notandum cum Auicenna, si conferatur vermis cum materia adeo putrida, vt vermis ex ea generari nequeat: vermem minus obesse, quam materiam putridam: ideoque melius esse, vt è materia fiat vermis, quam vt materia remaneat secundum se pura, id est, insigniter putrefacta. Deinde diximus: in intestinis genitum: ad differentiam vermium, qui extra intestina generantur, vt in auribus, & aliis partibus. Vermes lati solum in intestinis generantur, è cap. 19. libr. 5. de trist. animal. Cum autem sermo etiam fiat de verme lædente ventriculum, quæritur, an in ventriculo generentur vermes. Respondet Aristoteles cap. 3. lib. 4. meteor. vermes non fieri in cibi coctione, sed in segregata putrefactione in inferiore ventre, qui tamen aliquando sursum ascendunt. Galenus comment. aphor. 26. sectio. 3. tradit, ascarides generari in extremo recti intestini: latos autem vermes generari in omnibus intestinis: rotundos magis in superioribus generari: nec vllam facit ventriculi mentionem. Ratio autem hæc est: Vermes fiunt concurrente materia humida, & viscida: humida, vt putrescat: viscida, vt obtineat calorem robustum: quæ cum desiderentur in ventriculo, non autem in intestinis: iure vermes

Causarum vermium plenior cōsideratio.

Vermis, quid.

Locus generationis vermium: & num etiā in ventriculo gignantur.

non in ventriculo, sed in intestinis procreantur. Desiderari autem hæc in ventriculo, non in intestinis, patet: nam pituita in ventriculo est mista cum cibo, cum chylo, cum excremento & tenui, & crasso, ac residet in loco amplo: vnde, licet pituita putrescat in ventriculo, non tamen est particeps caloris idonei ad generationem vermium, tum quia ob mistionem aliarum materiarum, & maxime excrementi serosi, non potest obtinere lentorem, vt calor robustus seruetur: tum etiam, quia ob loci amplitudinem pituitæ calor dissipatur. Contra, in intestinis pituita est secreta ab alia materia, & detinetur in loco minus amplo: vnde quatenus est separata, non adest materia, quæ eius lentorem refringat: quare calor potens seruatur, maxime quia in intestinis minor est capacitas, & quia etiam spiræ reperiuntur, quæ caloris robori suffragantur. Materia vermium è qua, est pituita putrescens: vnde Galenus comment. aph. 26. sectio.3. ait, vermes fieri è putredine: & Aristoteles cap. 3. libro 4. meteor. ait, vermes fieri in segregatione putrefacta. Aetius dicit, in principio accessionum generari vermes: respicit etiam ad substantiam è subiacente corruptione, id est, ad materiam quæ incipit putrescere: quare in principio morborum non fiunt vermes, nisi prius materia incipiat putrescere: deinde addit Aetius, vermes generari in vigore respiciens ad substantiam, quæ putrescit ob malitiam morbi, vi cuius, vt calidi alieni, allicitur calor è materia, vt putrescat: tandem subdit, in declinatione vermes accipere substantiam è permutatione omnium in melius, id est, è materia minus putrescente, quam in statu. Vnde recte scribit Auicennas, satius esse, vt materia suscipiat formam vermis, quam vt remaneat vehementer putrida. Verum in putredine est latitudo: vnde secundum Auicennam, vel est putredo remissa, & tunc fiunt vermes rotundi: vel est vehemens, & fiunt ascarides, nam calor putredinalis magis viget in infernis intestinis: vel est in medio cõstituta, & fiunt vermes lati. Porro materia putrescens è qua vermis generatur, est pituita: quæ ob humiditatem, & viscididatem ad vermis generationem est idonea. Hinc Paulus dicit, vermium omnium originem prodire è cruda & crassa pituita, putredini accommodata, id est, humida. Auicennas ait, vermium materiam esse phlegma, quod in intestinis calefit, & putrescit, Notandum autem phlegma in intestinis collectum, esse vermium

Materia è qua, lumbricorum.

materiam

materiam dupliciter: primo, vt seruat formam phlegmatis: secundo, vt degenerat in pus pituitosum, veluti in vlceribus: vnde si sanies in vlcere non sit pituitosa, non generatur vermis. E melancholia, bile, sanguine, non fit vermis. Melancholia enim est frigida & sicca: quare longinqua à proportione vitæ: nec adest calor potens in melancholia ad generandum vermem. Bilis autem ita est calida, vt ex ea non gignatur animal humidum, seu vermis humidus, ob contrarias complexiones: cum enim vermis sit moderate calidus, & magis humidus, à vehementi caliditate bilis ita consumitur humiditas, quæ etiam in bile est exigua, vt non posit vermis generari. Sed nec è sanguine generatur vermis: quia sanguini custodia est attributa, cum omnia membra vehementer sanguine egeant: præterea sanguis proportione respondet carni, ossi, id est, partibus viuentibus, quibus animal secundum naturam est donatum: non autem vermi: insuper sanguis ad differentiam pituitæ, non est materia quæ funditur ad intestina, & in eis remanet. Quibus verbis innuit Auicen. sanguinem non facile putrescere, cum à natura custodiatur: &, si putrescat, non esse materiam idoneam, ad formam vermis suscipiēdam, cum sit materia, mutari idonea in carnem & ossa, quorum natura est admodum diuersa à verme: nam vermis collatus ad naturā humanam, est toto genere præter naturam: adhæc sanguis non mutatur in vermem, quoniam non effūditur ad intestina: & si fundatur, non remanet: & si remaneat, grumescit, vnde ita refrigeratur, vt si subsequatur putredo, non sit particeps caloris qui vermis opifex esse queat. Nec obstat, quamuis conspiciatur vermis quandoque rubeus, quandoque flauus, interdum niger: nam id euenit, vel quoniam aliqua portio horum succorum cum pituita miscetur, vel quia à verme aliqua fit suctio. Nec obstat, quod Paulus dicit, interdum bilem vna cum lumbricis egredi: nam id fit, quoniam bilis petit vel ventriculum, vel intestina. Tandem in definitione diximus: à calore pituitæ robusto: hæc enim est causa efficiens proxima: nam remota est Sol. Proxima hæc causa proponitur ab Aristotele l. 4. mete. cap. de putredine, vbi statuit, generari bestias, quoniam naturalis calor rei putrescentis, idemque discretus ab ambiente, facultatem habet cogendi ea, quæ sunt excreta ab ambiente. Quare vermis fit, dum fit putredo à calore insito rei seu pituitę putrescētis. Oportet autem

Causa effi. proxima.

calorem

calorem esse robustum: nam secus ab alieno calore ita dissiparetur, vt materia tota putresceret, nec in vermem mutari posset. Auicennas hac de causa dicit, vermem fieri à factore potenti. Et Galen. com. aph. 26. sect. 3. dicit, solam putredinem non sufficere ad vermium generationem, verum calorem plurimum requiri. Hinc cum Hippocr. pueri adultiores corripiuntur vermibus: nam in valde tenellis, non generatur pituita ita viscida, vt sit particeps caloris ita intensi, vt generet animal. Hæc de definitione.

Differentiæ. Quoad differentias: cum hoc malum sit numerus auctus præter naturam intestinorum, procedens à verme: Ratione formæ dicendum, numerum auctum esse vel Solum, vel cum Constipatione. Ratione subiecti dicendum, morbo corripi intestina vel Superiora, vel Infima, vel Media. Ratione efficientis, sumendæ sunt differentiæ à verme. At cum vermis sit animal vermiculare, in intestinis genitum è pituita putrescente, à calore pituitæ robusto: ratione formæ, cum Aristot. cap. 9. lib. 5. de hist. animal. & Galeno com. aph. 26. sect. 3. tres sunt lumbricorum species: alij enim sunt Teretes, qui sunt longi, rotundi, graciles, & à nõnullis vocantur serpentes: alij sunt Lati, qui cucurbitini vocantur, nam assimilantur seminibus cucurbitæ: & Gelenus hunc vermem, cap. 17. lib. 14. meth. vocat ceriam, nam fasciam longam & latam præ se fert: alij denique sunt Parui, qui ascarides dicuntur, id est, escam rodentes. Auicennas quatuor species videtur recensere, attamen has tres solum proponit: nam per vermes rotundos & longos, intelligit primam speciem: per rotundos & breues, intelligit ascarides: per latos, siue sint longi, siue breues, intelligit secundam speciem: nam vermes lati & longi nil aliud sunt, quam cõnexus plurium vermium latorum, sed breuium. Ratione loci, in quo vermes generantur, ita sunt sumendæ differentiæ: cum locus ille sit intestinum: secundum Auicen. longi & rotundi generantur in superioribus intestinis, & quãdoque vltra cubiti longitudinem producuntur: vermes lati generãtur potissimum in mediis intestinis, id est, in colo, & cæco: quãuis interdum gignantur in omnibus intestinis, vt extendantur ad ventriculum, & sedem: vnde quandoque, vt quidam referunt, longitudine æquant 30. pedes. Ascarides generantur in recto intestino, & magni non euadunt, quia vna cum fecibus excernuntur. Ratione materiæ è qua: cum sit pituita

putrida

putrida, à chylo separata : cum Auicenna tripliciter se habet : vnde, si exigua sit tum putredo, tum segregatio, vermes fiunt longi & rotundi : & hæc pituita viget in primis intestinis, in quibus pituita minus secreta est à chylo : & viget calor, vnde non admodum praua euadit pituita. Si autem summa sit putredo materiæ pituitosæ & segregatio, generantur ascarides : & propterea ascarides cum Auicen. generantur è deteriori materia, quæ in recto intestino exuberare solet. Si autem pituita medio modo se habeat, procreantur lati : & ob id dicit Auicen. materiam latorum esse vehementius putrescentem, materia longorum : hæc autem pituita redundat in mediis intestinis, & vsque adeo adhæret intestinorum tunicis, vt vermis veluti è tunicis enatus videatur. Hinc Paulus & Aëtius dicebant, latos lumbricos esse quasi mutationem annatæ membranæ in vermem: dicunt *quasi:* nam vermis non fit è membranis, sed è pituita, & è viscositatibus, secundum Auicen. fixis in superficie intestinorum, vt membrana in vermem mutari videatur. Tandem ratione causæ efficientis : cum sit calor potens: ab hoc non sumuntur differentiæ, nisi secundum magis & minus : vnde calor magis potens, generat vermem magis viuidum: minus potens, minus viuacem.

Cum autem morbus vermicularis, tanquam à causa continente prodeat à verme : sufficiet de signis vermium dicere. In genere vermis indicatur ex effectu & causis. Ex effectu, id est, è læsa functione, exeunte mutato, & qualitate mutata. E functione : & primum è rixa, id est, temerario delirio, præterea ex horribilitate locutionis, ex emisione linguæ, è voce aliquando intercepta, ex insigni intestinorum dolore, eoque perforatiuo, è conuulsiuo motu, è scalptu narium, è dentium stridore in somno, è siti, ex ira aduersus expergefacientes, è pulsu imbecillo, è motu cordis prauo, vt cor veluti palpitare videatur. Quoad exiens mutatum : indicatur vermis è saliuæ expulsu in nocte, vnde os est humidum, è vomitu pituitæ non citra fœtorem, præterea è vermibus excretis, ex egestione alui sæpe liquida. Quoad qualitatem mutatam: indicatur vermis è ventris tumore, hydropico simili, è labiis per noctem humidioribus, per ciem siccis, ex oris fœtore: (vnde etiam fœminæ agnoscunt vermes :) præterea è mutato oculorum colore. Quoad causas : indicatur vermis, è prægressis causis, quæ vermium opifices esse possunt. Horum

Signa in genere.

rum signorum causæ facile patent ex Auicenna, præsertim cum omnia signa pendeant à vi vermium putrilaginosa, quę in consensum ducit cor, cerebrum, & ventriculum.

Signa differentiarum. Quoad signa differentiarũ: ratione formæ, cum sint vermes longi, lati, & ascarides: longi indicantur è dolore prope fundum ventriculi, ac si patiens mordeatur: indicantur etiam è noxa attinente ad ventriculum, verbi gratia, è nausea, siti, cibi inappetentia, singultu, & difficultate deglutiendi. Lati indicantur è fame: nam alimentum absumunt, vnde tempore famis symptomata intenduntur: indicantur etiam è deiectione simili seminum cucurbitæ. Ascarides indicantur è pruritu ani: vnde patiens ratione pruritus se vehementer scalpit, & vi pruritus quandoque syncope oboritur.

Quoad reliquas differentias: circa has non est laborãdum: nam si capiantur à loco, in quo generantur vermes: dum cognoscimus vermes esse rotundos, cognoscimus etiam generari in superioribus intestinis, &c. Ita si differentiæ sumantur à materia è qua: dum patet vermes esse rotundos, constat etiam generari è materia, minus & separata, & putrida, &c. Si capiantur differentiæ ab efficiente: cum differentia sit solum secundum magis & minus; quemadmodum vermis procreatur à calore magis vel minus potente: ita cognoscimus has differentias è verme, vt est vel magis, vel minus viuidus: vnde magis viuax, magis mordet: & si, dum excernitur, magis mouetur, est etiam magis viuax. Medicus ergo vermes excretos inspiciat.

Indicationes. Quoad præsidia: indicans ex vsu est vermis. Cum autem vermis sit animal genitum è pituita putrescẽte: ob id indicationes sunt sumẽdæ à verme, tum quatenus est animal, tum quatenus fit è pituita putrescente. Ideoque perpẽdenda species, vitium, & causa generans. Quoad speciem: hæc duplex est: nempe animal & pituita: à quibus prodeunt præsidia determinata, quæ diriguntur vel ad vermem, vel ad pituitam. Quoad vitium ratione vermis, quatenus est animal: vitium spectat ad substantiam, quãtitatem, qualitatem & motum. Ad substantiam pertinet, quatenus vermis est substantia tum animata, tum in toto genere præter naturam. Quatenus est substantia animata & vita prædita, indicat remedium exanimans & mortiferum: vnde, cum vita seruetur ope substantiæ dulcis, & destituatur vi amaritudinis: iure Galen. lib. 7. simp. cap. de brassica, statuit enecantia vermes esse

(Margin, beside "cies, vitium": I.; beside "tium spectat": II.)

esse amara: vt enim dulcia vertuntur in substantiam vermium, vnde vermes seruantur: ita amara, cum inepta sint pro vermium nutritione, vermes enecant. Nec præter rationem vermis, quatenus substantia animata, indicat mortiferum: nam vermis mortuus facilius expellitur, siquidem viuens, vicinas intestinorum partes apprehendit: mortuus autem cum fecibus vacuatur. Si deinde vermis capiatur, vt substantia toto genere præter naturam: indicat eradicans. Vitium quantitatis hoc loco perpendendum non est: cum remedium eradicans omnem quantitatem dissipet. Quoad vitium in qualitate: cum vermis sit calidus & humidus, indicat refrigerans & siccans. Quoad motum, hic duplex est: alter, vt vermis petit ventriculum, & hinc sursum mouetur: vnde indicat retrahens infra, siue retractionis causa sit, vt vermis fugiat, veluti dum amara supra vsurpantur: siue illa causa sit, vt vermis non fugiat, sed alliciatur, veluti dum dulcia infra vsurpãtur. Alter motus est, dum vermes fugiũt amara, vi quorum expedit, vt vermes interficiantur. Quare, cum vermis moueatur procul ab amaris, indicat attrahẽs ad amara, hoc autem est dulce.

Quantum ad pituitæ vitium: vt putrida, indicat eradicans: &, si eradicari nequeat, vt copiosa, indicat minuens: vt humida, siccans: vt viscida, detergens: vt mouetur ad intestina, retrahens. Ratione causæ generantis: sufficit perpendere præsidia, causa pituitæ: nam nisi generetur pituita, vermis non potest generari. Vnde si verbi gratia, pituita generetur ob ventriculi mala, ob vẽtriculi, scilicet intemperiem: huic contrariis occurrendum, vt suo loco docuimus. *III.*

Prognostica in gen. Morbus hic non exigui est momenti, cum vigeat insignis vehementia essentiæ: est enim maximus recessus à naturali statu, tum ratione vermium, qui toto genere sunt præter naturam: tum ratione materiæ è qua, cum sit materia putrida. Quare ob insignem vehementiam essentiæ, non raro præter vehementiam dignitatis, subsequitur vehementia facultatis, vt patientes periclitentur. Vnde Paulus dicit, plerosque, nulla lumbricorum cura habita, à vermibus fuisse exesos, & conuulsos obiisse.

Prognost. different. Cæterum hæc mala intenduntur & remittuntur pro varia vehementia differentiarum, & patientis robore, ac imbecillitate. Cum autẽ huius vitij differẽtiæ capiantur à vermis forma, & materia pituitosa: expedit perpendere vim speciei

vitij

vitij & causæ generantis. Vnde quoad vermem, & primum quoad speciem, cum sint tres species: Auicennas statuit minus prauos esse ascarides: deteriores esse teretes: deterrimos esse latos & lõgos: nam si lati sint & breues, his peiores sunt
I. teretes. Ratio Auicennæ est: quia, licet ascaridum materia sit magis putrida, tamen minus periculum imminet, quatenus ascarides & parui sunt, & cum fecibus prompte expelluntur, & præterea à visceribus magis distant: nam, vt sunt parui, significant vitium in genere exiguum: vt cũ fecibus facile expelluntur, significant vitiũ in quiete remissum: vt distant à visceribus, colligere licet, vehemẽtiam dignitatis non esse insignem. Quod si vero contingat, vt ascarides sint magni, & diu detineantur: omnia, secundum Auicennam, sunt intentissima, succeduntque syncopæ & mortes. Dum enim ascarides vastiores euadunt, insigne est vitium in quantitate: quatenus autem diu detinentur, est vitium vehemens in quiete: & vt syncopas pariunt, est insignis vehementia facultatis. Lati vermes si etiam sint longi, sunt deteriores longis & rotundis: quamuis enim in rotundis magis possit vehementia dignitatis, quatenus generantur in supernis intestinis: tamen in latis & longis materiæ vitium in forma est vehementius: & similiter secundum quantitatem, & viscitatem: & præterea, vt pertinaciter quiescunt: &
II. tandem adest dignitas vehementiæ, cum lati attinere possint etiam ad superna intestina. Secus statuendum, si lati sint teretes. Et hactenus de prognostico à specie. Quoad vitium speciei: primum, si capiatur secundum substantiam, quatenus vermis est substantia animata: referri potest ad alium vermem, vel animatum, vel defunctum. Si referatur ad animatum: cum Aëtio vermes rubri, sunt peiores albis, quoniam rubri aluntur sanguine, & hinc probum alimentum consumunt: contra, albi nutriuntur pituita: & ob id in rubris locum habet vehementia insignior essentiæ, cum magis aduersentur naturæ vermes rubri, quam albi. Si autem vermis referatur ad mortuum: cum Aëtio viuentes sunt defunctis deteriores: contra, cum Auicenna, defuncti sunt peiores viuentibus. Aëtius respexit ad vehementiam essentiæ: ratione resistentiæ, aduersus non virtutem, sed medicamenta euacuantia: nam ægrius excernuntur vermes viuentes, vnde expedit illos interficere: quare vermis viuens, est signum vehementiæ insignioris ratione resistentiæ. At Auicennas

cennas respexit ad vehementiam essentiæ, aduersus virtutem, ratione materiæ è qua: nam quo magis putrescit materia: eo breuioris vitæ creantur vermes. Vnde vermis defunctus est signum insignis vehementiæ essentiæ, materiæ putrescentis, in corpore exsuperantis. Quoad vitium secundum quantitatem: patet, vermes maiores, & numerosiores, deteriores esse paruis, paucioribus: etenim, dum vermis est maior, vel numerosior, maior est recessus à naturali statu, & propterea insignior est vehementia essentiæ: quæ referri potest in virtutem, vt, magis lædit; & in medicamenta, vt magis resistit. Quoad vitium secundum qualitatem: vermis calidior est peior: nam est magis viuax, & hinc magis recedens à naturali statu: vnde adest vehementia essentiæ ratione virtutis, vt magis læditur: præsertim vt patiens magis mordetur. Et præterea adest vehementia essentiæ ratione præsidiorum: cum facile non cedant interficientibus medicamentis: quia scilicet vermes sunt magis viuaces, Quoad vitium in quiete: vermis est deterior, quo magis detinetur. Vnde dicit Auicennas, ascarides, si diu detineantur, esse periculosos. Quoad vitium secundum motum: perpendere oportet tempus, & terminum ad quem. Quoad tempus: cum Auicenna & Græcis satius est, vt vermes generentur circa declinationem morborum, quam circa vel initia, vel vigorem: nam dum vermis inter initia egreditur: significat insignem putredinem, vi cuius natura intempestiue ad expellendum impellitur. Dum vero vermis in vigore egreditur: significat immodicam malitiam, vnde totis viribus natura nititur vermem expellere. At si circa declinationem: significat mutationem in melius. E dictis igitur colligendum, vermem inter initia egredientem, esse signum vehementiæ insignis essentiæ materiæ morbificæ: dum autem egreditur in vigore, esse signum insignis vehementiæ, & essentiæ, & facultatis: dum in declinatione egreditur, esse signum remissæ vehementiæ, tum essentiæ, tum facultatis. Quoad terminum ad quem: cum Galeno comm. 18. lib. 2. prognost. melius est, vt vermes deorsum pellantur, quam vt sursum ascendant. Vnde pessimum, si moliantur ad peritonæum vermes: & si, vt Paulus notat, ex inguinibus erumpãt. Quoad vitium speciei, vt dirigitur ad materiam è qua: patet malum esse periculosius, vt pituita hæret magis vel putrida, vel copiosa, vel viscida, vel quiescens: siquidem tunc essentiæ vehe-

mentia est insignior. Quoad causam generantem, perpendenda hæc est causa potissimum pituitæ: vnde vario modo prognosticandum, pro varia ventriculi conditione, vt alibi diximus. Verum addendum: propositas vehementias intendi, si cum vermibus annectatur vel febris, vel alui profluuium. Nam multiplex malum peius est quam simplex. Præterea, quoad febrem: febris primum vermium alimentum absumit, vnde vermis magis affligit: secundo, cum calor febrilis vermem infestet: vermis redditur magis infensus. Tertio, febris, vt postulat frigida, prohibet calida, non permittit amara: quare est in causa vt vermis non pereat, & hinc perseueret vehementia vermium, penes vitium secundum substantiam. Quarto, si febris sit putrida, cum vigeat putredo, exsuperat materia, è qua vermis producitur. Quare febris est signum multiplicis vehementiæ essentiæ insignis, & vermis, & materiæ è qua. Quoad alui profluuium: cum Auicenna satius est, si vermes vna cum fecibus exeant, quam si alui fluxus sit coniunctus: nam feces citra spirituum iacturam excernuntur: alui autem fluxus languorem inducit, præsertim si fuerit fluxus alui sanguineus. Quare alui profluuium est signum insignis vehementiæ facultatis. Tandem vehementia quælibet insignis indicatur, & potissimum facultatis, si anhelitus sit frequens, frigidus, intumescat corpus: & præsertim si oculi immoti conspiciantur, prorsus desperandum est, quia summa est facultatis vehementia.

Curatio. Cheirurgia. Quoad præsidiorum materias: in hoc malo, venæ sectio non probatur: nam per venam sectam nec vermes, nec materia è qua, id est, pituita, euacuantur. At si forte cum hoc malo sit annexum malum sanguineum: probatur venæ sectio. Quod si aliquis obnoxius vermibus sit, propter copiosam pituitam, quæ in ventriculo generatur: probari possunt fonticuli in cruribus, ad præseruandum.

Pharmaceia. Quoad medicamenta: hæc diriguntur vel ad Patientem non lactentem, vel ad Infantem exsugentem lac. Quoad patientem non lactentem: materia medicinalis est duplex; *Phlegmagoga.* alia respicit Materiam è qua, alia Vermes. Respicientia materiam è qua, diriguntur ad Pituitam: & vel ad Vitia pituitæ, vel ad Causam generantem: de quibus in sermone de intemperie ventriculi diximus. Nunc sufficiat admonere: si pituita tantum resideat in primis ductibus, præsertim pro-

bari

bari *species hiera*: Si autem etiam in toto abundet, probari *agaricum, non rhabarbarum (quod plerique vsurpant) licet enim hoc amarore suo prosit ad enecandos vermes: nocet tamen, vt alliciat non pituitam, sed bilem: inde enim relinquitur pituita*, qua dominante, sopores, epilepsiæ, apoplexiæ, & mortes succedunt. Quare pro pituita in toto exsuperante probatur agaricus, cuius huius vi educitur pituita, & cum Mesue egreditur etiam vermis: siquidem amaritudine agarici vermes pereunt: & ob vim soluentem, vna cum pituita egrediuntur. De vsu autem agarici in sermone de affectibus ventriculi diximus.

Medicamenta, quæ vermes respiciunt, sunt Interficientia, Allicientia, Eradicantia. Interficientia seu enecantia vermes: enecant vel Citra astrictionem, vel Cum astrictione. Si cum astrictione: astringunt vel Leuiter, vel Insigniter. Calidis vtendum, si febris non inhibeat: frigidis autem, si febris vrgeat. Non astringentia vsurpanda, si aluus non sit lubrica: probantur astringentia si aluus fluat: &, si moderate fluat, leuiter astringentia probantur: sin autem larga sit fluxio, ascendendum ad magis astringentia. Calida interficientia citra astrictionem, diriguntur vel ad Omnes vermes, vel potius ad Vnicam speciem. *I. Necantia lumbricos.*

Quoad priora, quæ respiciunt vermes indifferenter: Auicennas cum reliquis probat *abrotanum, costum amarum, citri semina & cortices, persicariam, persici folia, persicorum nucleos, scordium, magnas antidotos, sed antiquas.* Teretes vermes magis respiciunt, *absinthium vulgare, santonium, cuius semina saccharo condita sunt in communi vsu: hoc autem medicamentum & interficit vermes, ratione amaritudinis seminum, & eosdem allicit, ratione sacchari. Vti etiam possumus lupinis amaris, centaurio minori, ruta, hyssopo, iua, nasturtio, prasio, thymo, cymino, heliotropio minori. Democritus maxime probat stercus muris puluerisatum.* Latos magis iugulant, *anchusa, lauri bacca, cardamomum, nigella trita cum sale, filix mas & fœmina: quamuis filix fœmina in fœminis sit suspecta, quoniam è sententia Dioscoridis est causa sterilitatis.* Ascarides ab iisdem necantur, à quibus lati.

Frigida enecantia sunt, *acetum, hordeum, sed cum cortice, cornu cerui, lactuca agrestis, succus citri, limonis, arantij medij saporis, sed sumantur hi succi è fructibus maturis, nam immaturi astringunt: probatur oxymeli, syrupus acetos. simplic. Aetius*

probat vermes terrenos ſiccatos, num. vij. cum ſapa, aut cum mulſa. Probatur etiam radix graminis quæ in communi eſt vſu: nam è libro ſexto ſimplicium, hæc radix eſt frigida, ſicca, ſubdulcis, ſubacris, ſubacerba: qua frigida & ſicca, aduerſatur vermi calido & humido: quatenus eſt ſubdulcis, allicit vermes, ne fugiant ab interficientibus: quatenus eſt ſubacris, vermium humiditatem abſumit: quatenus eſt ſubacerba, diu moratur: vnde efficaciter agit in vermes: nec aluum reddit ſtipticam, cum leuis ſit aſtrictionis, præſertim cum ſit ſubdulcis, ſubacris. *Probatur etiam oleum: vnde cibi oleo potius ſunt condiendi, quam butyro: contra clyſteres parandi:* nam butyrum allicit vermes: ab oleo fugiunt: etenim, ſicuti butyrum eſt acrimoniæ expers, ita oleum, è cap. 18. lib. 2. ſimplic. niſi beneficio artis candidum reddatur, non eſt expers mordacitatis, ſiquidem mordax eſt portio olei ſeroſa.

Quoad interficientia quæ vna aſtringunt, & primum quæ leuiter aſtringunt: ſunt *roſæ, cichorium, maſtiche, cortex radicis mori, & cum Aetio abſinthium, portulaca, myrtus, ſumach, plantago, &c.* Hæc de interficientibus. In quorum vſu notandum: quod vermes necantia non debeant balani forma adminiſtrari, niſi in aſcaridibus. Præterea, ſi ſuperiora inteſtina afficiantur, & vermes ad ventriculum aſcendant: clyſteres allicientes parari debent: ſi deſcendant, & affectio ſpectet ad inteſtina craſſa: clyſmis amaris vtendum, qui vermes attingere poſſunt: non autem glandibus amaris, quæ non vltra rectum inteſtinum poſſunt aſcendere: ideoque in vermibus longis & rotundis locum habent balani allicientes: nam interficientes, quia non ſtatim poſſunt vermes attingere, & in eos agere: faciunt vt ſurſum repant: quod in enematibus non metuendum, quæ contactu ſtatim necant.

Quoad Allicientia: hæc locum habent, dum vermes viuunt: & plerunque interficientibus miſceri ſolent. Accedunt autem ad calidum & humidum: & ſunt pinguia: vt *ſaccharum, mel, faui mellis, lac, butyrum, adipes, ſapa, medulla expertes acrimoniæ.* Porro, quoad vbi agendum: dum vermes in ventriculo ſubſiſtunt, allicientia non ſunt per os exhibenda, ſed per ſedem, ne vermes aſcendant. Glandes hoc in caſu non debent oleo inungi, quod inimicum eſt vermibus, nec eos prolectare poteſt. Si vermes in ventriculo ſubſiſtentes ad os habeant impetum, & homo facile euomat: allicientia in ore

2. Allicientia.

ſunt

sunt detinenda, non deuoranda, vt *saccharum, & os sæpe lacte colluendum*, vt alliciantur. Expellentia & eradicantia, vt plurimum sunt amara: vt *aloë, eaque non lota, si robustus sit patiens: unde maxime probantur species hieræ, item pilula Rufi, & agaricus, carthamus, iris, decoctum ebuli, epithyms: ascendere etiam licet ad veratrum nigrum & colocynthidem. Paulus etiam euphorbium & scammonium exhibet: ideoque nec rhabarbarum improbandum videtur.* Sed notandum: scammonium & rhabarbarum, vt bilem allicientia, improbari in vermibus, quemadmodum supra diximus: probari autem, quatenus amarore vermes interficiunt, acrimonia absumunt vermium humiditatem, & expultricem irritant. Quare si bilis in toto reperiatur, & vermes subsistant in primis viis: hæc medicamenta probantur, vel citra minimam dosin, vel ad summum in minima dosi: quoniam enim non vacuare bilem, sed amarore vermes necare est animus: iccirco subsistimus infra minimam dosin, qua non allicitur bilis, sed vermes iugulantur. *His addi possunt fella. Cum Aetio probatur oleum omphacinum, ad ℥ j ß.* Quoad *vsum*: licet summa sit actio vermium: non tamen simpliciter summa dosis soluentium exhiberi debet, & præsertim bilem ducentium: vnde rhabarbari summa dosis erit ʒ j. scammonij g̃ v. Præterea quoad *vbi*: iniucunda, vt fel, possunt vmbilico aptari. Interficientia supra vmbilicum applicari debent, ne ascendant vermes, dum fugiunt medicamenta: at euacuantia ipsi vmbilico sunt imponenda. Circa ascarides notandum, quoad *vbi* agendum: posse per inferius amara administrari. Vnde Aetius quandoque ascendit ad *pastillos Andronios*, qui vehementer siccant, & materiam vermium, nimirum pituitam, siccando absumunt.

3. Expellentia.

Cholagoga quatenus vsurpanda.

De Victus ratione.

Diæta.

Quoad Diætam: notandum, an assit febris, & alui profluuium, nec ne. Si enim non assint: cum Auicenna probantur cibi calefacientes & siccantes, attenuantes, detergentes, expertes pinguedinis & dulcedinis, & potius acres, vel acidi: hi enim cibi calefaciendo & siccando prohibent pituitæ generationem: siccando aduersantur humiditati vermium: attenuando crassam pituitam attenuant: detergendo viscidam dissipant, & vermes hærentes mouent: quatenus autem cibus est expers dulcedinis & pinguedinis, adimitur vermibus

alimentum, Vnde Aetius probat *allium*: *Auicennas probat ius cicerum, folia caulium, oliuas salitas, nuces siccas, amygdalas, persica, feniculum sale & aceto conditum, cappares, carnes salitas, carnes columbi silvestris.* Victus tenuis improbatur: alias enim vermes magis rodunt intestina & ventriculum: ideo parum cibi, at sæpe exhibendum. Potus proportione respondebit. Quod si patiens febricitet: probantur *cibi parati ex hordeo, & cum Aetio è ptisana, decocta cum plurimo oleo omphacino.* Cibi condiantur *aceto, acido citri,* &c. Si annexus sit fluor alui: cum Auicenna cibi condiantur *rhoe opsoniorum, seu sumach, succo granatorum, omphacio, aceto ros. & similibus.* Si aluus sit nimis auara: cum Aetio probatur *balnea, cum decocto sebesten, ptisana cum cum copioso oleo omphacino.* Et his vtendum, si patiens non sit lactens.

Cura infantum. Si autem patiens sit infans lactens: diriguntur materiæ ad Nutricem & Infantem. Ratione nutricis conueniunt iam proposita medicamenta. Ratione infantis probatur *fel tauri, vel aliorum animalium, probatur aloe, farina lupinorum, mel:* Et hæc sunt applicanda vmbilico. Expedit etiam *allium admouere prope os infantis. Aetius probat salis granum in ore detentum, vt liquefiat, & deglutiatur: nam vi acredinis, vermes statim subsident. Probantur glandes è melle.* Si pruritus vrgeat, cum Aetio ignitis lapidibus anus fouenda, quia pueri non possunt perferre pruritum. Incantamenta omitto: non enim ad rationalem medicum pertinent: & si quis scire cupiat, videat Sauonarolam in sermone de vermibus.

Hæc dicta sint de morbo verminculari intestinorum.

CAPVT XV.

De Alui seu intestinorum fluxu, in genere.

Nomen.

Ntestina sunt instrumenta, per quæ egrediuntur excrementa crassa primæ coctionis, dum homo secundum naturam est constitutus. Quod si materia per hos ductus non secundum naturã egreditur: oboritur illud vitium, quod vocant alui profluuium: quando scilicet per aluum egreditur materia, quæ non deberet egredi. Generatur hoc vitium, dum intestinis occurrit causa morbifica, cuius vi læditur ipsorum retentio. Profluuium igitur alui, est exiens mutatum materiæ morbificæ: dependens à læsa retentione intestinorum. Forma est

Generatio. Definitio. Forma.

exiens:

exiens: ad differentiam excrementi quod detinetur, vt contingit in alui ſtipticitate. Exiens mutatum dicitur: ad differentiam excrementi ſecundum naturam. Materiæ morbificæ: ad differentiam ſimpliciter fecum, quæ ſunt excrementa ſecundum naturam.

Hæc materia morbifica, quæ egreditur, neceſſario eſt minera: ad differentiam vaporis: nam ſi ſoli flatus erumpant, non eſt alui fluxus. Porrò hæc materia morbifica, eſt cibus, com. 13. lib. 2. prognoſt. cap. 11. lib. 1. de craſ. Cibus autem bifariam perpenditur: primum, vt Non eſt mutatus: ſecundo vt eſt Mutatus in ventriculo. Si egrediatur cibus non mutatus: fit fluxus Leienteriсus, Cœliacus: vt differentia ſit ſolum ſecundum magis & minus. Si autem cibus ſit mutatus: mutatio conſideratur ſecundum triplices coctiones. Quoad mutationem primæ coctionis: hæc materia eſt vel Alimentalis, in quam mutatur cibus in prima coctione: vel Excrementitia. Si alimentalis: fit fluxus Chyloſus, quia chylus egreditur. Materia excrementitia primæ coctionis, eſt excrementum ſtercoroſum, craſſum: vnde appellant fluxum Stercoralem. Si conſideremus hanc materiam, ſcilicet cibum, vt mutationem ſuſcipit in ſecunda coctione: vel eſt materia Alimentalis, vel Excrementitia. Si alimentalis: eſt ſanguis: quare fit profluuium ſanguinis, quod largiori voce dicitur Dyſenteria. Si materia fuerit excrementitia: quandoque eſt Humor, quandoque Ichor. Per humorem intelligimus excrementum Bilioſum, Melancholicum: per ichores, quemlibet ſuccum alimentalem: & dicitur hic fluxus Diarrhoea, communi voce profluuium. Si conſideretur mutatio in tertia coctione: eſt materia vel Alimentalis, vel Excrementitia. Per alimentalem intelligimus materiam pinguem, pinguedinem, humiditates alimentales: vnde fit fluxus, qui dicitur Colliquatiuus. Si vero materia ſit excrementitia, non poteſt eſſe niſi præter naturam: & ſolet in ea copia generari: vt, ſi deffluat per inteſtina, excitetur profluuium alui. Hæc materia duplex eſt: alia pertinet ad ſolum Cerebrum: alia poteſt ſpectare ad Alias etiam partes. Ad cerebrum pertinet: quando excrementum tertiæ coctionis ipſius cerebri, quod vocant pituitam ſeu mucum, demittitur ad inteſtina: & appellatur profluuium Cerebrale, catarrhale. Ad alias partes ſpectare poteſt excrementum, ſed potius internas: quando in harum partium ab-

Materia morbifica quotuplex.

ſceſsibus generatur copioſum pus,quod ad inteſtina fluit: & dicitur fluxus Purulentus. Sed accidit etiam interdum,vt per aluum reiiciantur calculi,vermes:quos tamen nos non propoſuimus: quia in fluxu alui præcipuas materias attulimus, cum quibus accidit quandoque,vt vermes & calculi ſint cõiuncti.Hæc de materia morbifica: & quotuplex ea ſit. Iam explicandum eſt,quot modis materia morbifica peccet.Peccat autem in ſubſtantia, Quantitate,Qualitate,& vbi:cap. 2. & 6.lib.8. de placicis. In ſubſtantia:ſi exiens corrumpatur,& acquirat formam toto genere præter naturam, quandoque remiſſæ, quandoque inſignis actiuitatis: verbi gratia, ſi in febri peſtilenti fiat fluxus materiæ peſtilentialis: hæc enim materia ſuſcepit mutationem ſecundum ſubſtantiam,& formam accepit maximæ actiuitatis: dantur enim gradus: ad quod interdum reſpiciens Galenus, dicit: febres peſtilentes ab aliis differre, ſecundum excellentiam putredinis.Vitium in quantitate eſt: quando materia, collata cum iis, quæ per os aſſumpta ſunt, quantitate excedit. Vitium in qualitate, eſt in Prima, vel Secunda:in prima:vt ſi fiat fluxus materiæ calidioris,vel frigidioris:in ſecunda: vt ſi fiat fluxus materiæ immutatæ ſecundum colorem, odorem, vel conſiſtentiam. Tandem ſi motum perpendimus localem, ſeu lationem: quoties in fluxu materia præter naturam mouetur, dicitur peccatum in motu: vt ſit fluxus Symptomaticus. Addimus in definitione, profluuium alui: ad differentiam profluuij aliarum partium.

Vitia materiæ morbificæ.

Cauſa efficiens.

Vltimo dicimus:dependens à læſa retentione. Sermonem enim in præſentia habemus de ſymptomate ſecundo:ad differentiam primi,id eſt, læſæ actionis(*primum dicitur ſymptoma, quod immediate morbum ſequitur: ſecundum, quod ſequitur primum: vt hoc loco exiens mutatum. cap. 2. libro 3. de cauſ.ſymptom.*)Retentio autem quia prorſus eſt fieri, vt omnis actio, nihil indicat:ideoque cauſæ læſionis afferendæ. Retentio læditur,quando eius facultas fruſtratur. Fruſtratur autem primario facultas retentrix inteſtinorum, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læſio facultatis fit ob morbum, qui pertinet ad inteſtina: & vel occupat inteſtinorum Tunicas, vel Vaſa. Si tunicas: eſt intemperies inſigniter humida: vnde potiſsimum contingere ſolet cœliaca. Si ad vaſa ſpectat: eſt morbus vel in Compoſitione, vel in Soluta vnitate. Si in mala compoſitione: pertinet ad Poros vaſorum,

Fruſtratio retentricis: 1.primario.

& eſt

& est diapedesis : vt fiat fluxus sanguinis per aluum, per diapedesin : vel occupat Orificia vasorum : & tunc fit profluuium sanguinolentum,per anestomosin.Si in soluta vnitate: fit fluxus sanguinolentus à διαιρέσεως. Error externus, est materia immodica, quæ non potest à retentrice detineri. Si facultas intestinorum retentrix secundario frustretur : id accidit,quia frustratur vel Expultrix intestinorum , vel Motrix destinata à natura propter alui excrementa detinendum.Expultrix quandoque læditur ob Vlcus, vt fit in dysenteria: quandoque ob Inflammationem. Quibus vitiis exsistẽtibus, materia irritat expultricem non quia habet vim mordendi: nec quod sui copia extendat:sed pondere:vt colligitur è cap. 13.lib.3. facult. natural. vbi Galenus vult expultricem insurgere ad expellendum,non modo ratione morsus, vel copiæ: sed etiam ratione ponderis.Per pondus intelligit materiam, quæ propria ratione ob sui copiam, non deberet quidem aggrauare:sed aggrauat tamen,quia relata ad vires fit ponderosa:vt contingere solet, quando intestina sunt affecta vlcere, vel inflammatione. Præter morbos expultricis potest esse error externus : vt materia copiosa, mordax. Causa denique lædens est motrix pertinens ad ani musculum , cuius officium est partem occludere , vt non assiduo excrementa reiiciantur & expellantur:hic musculus si paralysi afficiatur: oboritur fluxus alui : & hac ratione retentrix intestinorum non propria ratione,sed ex accidenti frustratur. *2. Ex accidente.*

Cum sermo fiat, de profluuio alui in genere : differentia debet capi à materia quæ fluit:à loco,vnde fluit:& à causa efficiente.A materia fluente tot sumi possunt differentiæ,quot species & vitia materiæ morbificæ supra sunt proposita. Quoad locum , vnde fluit : materia fluit vel à Toto, vel à Parte, vel ab Hac, vel ab Illa : & ab intestinis vel Supernis : vel Infernis. Quoad causas efficientes profluuium alui fit, quando frustratur retentrix, vel Propria ratione, vel ex Accidenti. *Differẽtiæ.*

Vitium hoc in genere patet. Quoad differentias, primo quæ à materia capiuntur : materia quæ egreditur , oculis subiicitur : an sit cibus qualis assumptus est, an chylus ,an feces, & quæcunque alia materia.Quoad vitium : peccatum in substantia , id est, corruptio , cognoscitur è fœtore, supra naturalem fœtorem : è morsu , vbi enim corruptio & putredo , ibi calor extraneus , & materia mordax. Vitium *Signa differentia à materia.*

in quãtitate cognoſcitur, ſi exeuntia ſunt in maiori quantitate, quam conueniat pro ratione aſſumptorum. Vitium in qualitate cognoſcitur: verbi gratia, ſi materia peccet ſecundum caliditatem, ægri teſtabuntur in exitu ſe ſentire mateteriam calentem: & præterea indicatur ex acrimonia: ſi materia peccet ſecundum frigiditatem, contra. Vitium in qualitate ſecunda facile patet: mutatio ſcilic. ſecundum conſiſtentiam, colorem, &c. Quoad vitium in motu locali: cognoſcitur profluuium non criticum, ſed potius ſymptomaticum, è mala tolerantia patientis: & quia in lotio coctionis indicia deſiderantur. Quoad differentias termini à quo: materia fluit à toto, ſi prægreſſa ſit totius corporis repletio: verbi gratia, ſi quis conſueuerit pati fluxum ſanguinis per hœmorrhoides: & hæc excretio poſt ſupprimatur, & ſequatur profluuium ſanguinis, præſertim melancholici: ſignum eſt materiam collectam in toto eſſe, & à toto fluere. Idem de parte ſtatuendum: materiam ſcilicet potius ab hac parte, quam ab alia prodire, ob diſpoſitionem partis, &c. verbi gratia, ſi quis copioſiſsimam habeat euacuationem per os, & per nares excrementi pituitoſi cerebri: & cohibita hac euacuatione ſuccedat profluuium alui pituitoſæ materiæ: tunc cognoſcitur prodire à cerebro. Et ſic de reliquis. Cauſa efficiens cognoſcitur è propriis vitiis: verbi gratia, ſi erunt ſigna humiditatis immodicæ: iudicandum eſt labefactatam retentricem facultatem. Cognoſcitur autem humiditas, quia celerrime & citra morſum euacuantur, quæ ingeruntur. Si morbus pertinens ad retentionem ſit diapedeſis, vel anaſtomoſis, vel diæreſis: egreditur ſanguis: de quibus in ſermone de ſputo ſanguinis, capit. 6. libr. 2. Si hoc malum ſit vitio expultricis: aderit inflammatio, vlcus. Signa autem ſunt, inteſtina his vitiis detineri: dolor, febris, &c. de quibus cap. de Dyſenteria. Si vitium ſpectet ad facultatem motricem: aderunt ſigna paralyſis illius muſculi: de quibus alias: item inuitis ægrotantibus, & citra morſum egredietur materia.

Signa different. à cauſa efficiente.

Indicationes.

Indicationes vtiles, capiuntur ab Exeunte, & Efficiente. Ab exeunte, primo à peccato exeuntis materiæ: vt ſi vitium in ſubſtantia, eradicandum: in qualitate, alterandum contrariis: in quantitate, minuendum: in motu, retrahendũ. Ratione efficiẽtis: ſi capiantur indicationes à morbis, quorũ vi facultas fruſtratur, retentricis morbus, ſcilicet immodica humi

humiditas, indicat siccum. Quoad morbum secundum vasa: diapedesis indicat densum: anastomosis, astringens: diæresis, agglutinans. Quoad morbos expultricis: si fuerit vlcus, patet indicatio: si inflammatio, itidem indicatio patet, è doctrina de tumore ventriculi. De paralysi musculi alias.

In genere de periculo nihil certi potest statui. Quoad differentias igitur formales: nunc proposita sit materia, eius tum species perpendi debet, tum vitium. Quoad speciem: si est fluxus cibi non mutati: est admodum periculosum, quia materia est vehemens ratione dignitatis, scilicet ventriculi: quia læsa est actio principalis, nimirum coctio ventriculi. Adest etiam vehementia essentiæ, quia est insignis recessus ab excremento naturali. Adest vehementia facultatis corpus regentis: quia vbi cibus egreditur, quemadmodum assumitur, virtus ferre non potest. Ideo fluxus cibalis maxime est periculosus, & lethalis: si scilicet vires infirmæ sint, & fluxus diu duret. Fecum fluxus, non est admodum periculosus: quia in hac materia non est triplex illa vehementia. Similiter etiam discurrendum circa materiam exeuntem, quæ generatur in secunda, & tertia coctione. Notandum: cæteris paribus alui profluuium semper magis esse periculosum, quoties egreditur materia alimentalis, quam si excrementitia: vnde fluxus sanguinis periculosus est: maxime autem colliquatiuus. Quoad materiæ vitium: si est in forma, dum scilicet exiens est corruptum: profluuium satis est periculosum: præsertim quia adest vehementia facultatis: nam omnis materia corrupta, est maligna, mali moris, quæ duo pertinent ad vehementiam facultatis: cæterum intenditur hoc periculum, prout forma est maioris actiuitatis. Si vitium in quanto: malum periculosius, si in maiori copia egreditur: quia vbi maior copia materiæ, ibi maior recessus à naturali statu, maior vehementia essentiæ, & facultatis. Si vitium in qualitate: fluxus periculosior, ob vehementiam essentiæ, qui magis à naturæ modo recedit: verbi gratia, fluxus atræ bilis pessimus, quia peccatũ in qualitate est insigne. Vitium in motu eo periculosius, quo maior impetus: tunc enim maior vehementia essentiæ. Quoad subiectum: profluuium est magis periculosum, si intestina superna afficiantur, quam si interna: quia maior dignitatis vehementia. Quoad efficiẽtes: si perpẽdamus morbos, vt vehemẽtiores sũt, ita fluxus periculosior. Si humida intẽperies: non est

Prognost. 1. 2. 3.

non est ita desperandum : licet augeatur periculum, si hæc fuerit in habitu : quia adest vehementia essentiæ. Si in causa sit diapedesis, vel anastomosis : est leuis vehementia: multo peius est alui profluuium, si sit diæresis.

Quoad expultricem : si morbus sit inflammatio: pro vehementiori vel remissiori inflammatione varie prognosticandum. Similiter dicendum de vlcere : quemadmodum diximus de tumore, & vlcere ventriculi. De morice, seu paralysi alias. (*In prognosticando respicimus ad vehementiam rerum præter naturam, & ad virtutem. Vehementia facultatis, non pertinet ad vires, sed ad res præter naturam. Quando cum consideramus vires, tum consideramus res secundum naturam: prout scilicet virtus est robusta, vel imbecillis. Declaro: Si materia sit mordax, cuius ratione dolor excitetur, & alui profluuium: hoc non pertinet ad res secundum naturam, sed præter naturam: quia perpendimus materiam, quæ ita est mali moris, vt non regatur. Amplius vero in eodem subiecto proposito, dum ratione materiæ illius mordacis, excitatur animi deliquium: consideramus, an patiens sit iuuenis, vel senex: boni habitus, an mali: carnosus, an emaciatus: & hoc est respicere ad vires.*) In alui profluuio si vires sint imbecilliores, est periculosum. Ideo Hippocr. aphor. 12. sect 5. in tabidis fluxum esse lethalem dixit: quia in his virtus debilis. Et Galen. c. 5. lib. 2. ad Glaucon. qui scirrho hepatis tenentur, si corripiantur alui profluuio, ait esse lethale: quia vires succumbunt. Ita, cæteris paribus, magis periculosum est profluuium, in senili ætate, in puerili, quam in florente, quia vires citius collabuntur. Idem iudicium est de temperatura & habitu, quatenus sunt signa virtutis debilis, vel robustæ.

Curatio.
Venasect.
Quoad venæsectionem : hæc non conuenit, nisi sanguis peccet. Sanguis autem in alui profluuio tãtum peccare potest, vt habet rationem causæ principalis : non vt habet rationem causæ sine qua non : quia si posset sic peccare, esset etiam euacuandus. Declaro : Sanguis habet rationem causæ principalis in profluuio sanguinis : quare aperienda vena, vt sanguis, qui præter naturam in intestina habet impetum, retrahatur: nisi enim fiat retractio, periculũ est, ne vires omnino collabantur. Ita etiam sanguis habet rationem causæ principalis, in profluuio alui, quæ fit ob inflammationem intestinorum : quia inflammatio fit à sanguine, tamquam à causa principali. In reliquis fluxibus, non potest sanguis habere

habere rationẽ causæ sine qua non: multo minus causæ principalis: nã si fluxus sit materiæ biliosæ, vel pituitosæ: possumus his causis occurrere citra euacuationem sanguinis: hic enim veluti frenum est, moderans succos calidos, & frigidos. In nonnullis quidem affectibus vena secatur, gratia sanguinis, qui habet rationem causæ sine qua non: verbi gratia, in frigida dyscrasia ventriculi hoc facimus, propter sequentem curationem: oportet enim ventriculo applicare medicamenta calida, quæ attraherent à toto in ventriculum, si sanguis adesset: ideoque hic haberet rationẽ causę sine qua non. At in profluuio alui non applicamus attrahentia, nec calida, nec relaxantia: sed frigida potius astringentia. Et ob id semper ad fundamenta oportet respicere. Altimarus probat venæsectionem, sed non explicat, num semper, nec ne. Si sanguis peccet ratione qualitatis: sat est refrigerare, non euacuare: si ratione tenuitatis: crassefacere. Quandoque est vitium ratione quantitatis: ideoque minuere licet sanguinem per venæsectionem. Sed semper in quolibet fluxu alui, qui fit à sanguine principaliter concurrente, vitium est in motu: ideoque vtendum venæsectione: cuius beneficio non solum minuimus sanguinem, si copia peccet: sed etiam retrahimus ab intestinis. Quare si vires sint robustæ, vena secanda: sin minus, ad cucurbitulas confugiendum. Venæsectio & cucurbitulæ, sunt materię remedij vacuantis sanguinem: ideoque non indicantur in methodo medendi, sed extra methodum. In profluuio igitur alui, cum sanguis peccet, interdum ratione copiæ: semper autem ratione motus, prout vehementius est peccatum, prout virtus robustior: ita etiam magis audacter vtemur venæsectione. Si non sit tanta vehementia, si vires dissuadeant: vtemur potius cucurbitulis. *Vsus*. Dum vena est secanda, non fiet euacuatio in magna copia: sed potius reuulsionis gratia pluribus vicibus est quid detrahendum. Quoad *quando*: oportet maxime festinare, eadem hora: quia in profluuio alui, à sanguine, principaliter indicante, adest præsentia sanguinis peccantis, & virtus non prohibet: sed in progressu facile prohibere potest, quia in fluxu alui, virtus non potest robusta manere: Quare etiam noctu, eadem hora qua cœperit fluxus, secari debet vena superior: quia vtimur venæsectione reuellendi causa. Sed cum profluuium alui à sanguine duplex sit: vel citra inflammationem intestinorum, vel cum ea: Si citra,

satius

satius est pertundere cephalicam, tanquam remotiorem: sin adsit inflammatio, potius basilica scindenda. Probantur etiam cucurbitulæ scarificatæ, & non scarificatæ. Scarificatæ: quando non possumus venam secare: & hæ applicandæ sunt potius superioribus partibus: si non sit coniuncta febris, thoraci, dorso: si febris coniuncta sit, applicabuntur brachiis, & ibi ad libitum extrahi sanguis potest. Non scarificatæ cucurbitulæ diuersas obtinent facultates, pro variis locis: Si applicentur supernis partibus, vel dorso, vel brachiis, vim habent reuellendi: & his vti licet, non modo in fluxu alui sanguineo, sed in quolibet fluxu, reuulsionis gratiâ. Si autem cucurbitula non scarificata applicetur abdomini: non permittit materiam fluxam egredi, vt Auicennas notat. Notandum ne sit affectus inflammatorius: neve sit corpus repletum. Quod de cucurbitulis non scarificatis, partibus supernis applicandis, diximus: idem quoque de frictionibus & ligaturis statuendum: ad retrahendum, scilicet materiæ impetum.

Cucurbitulæ.

Pharmaceia.

Quoad medicamenta: materia corrupta, eradicanda: copiosa, minuenda: mala qualitate affecta, alteranda: nimirum tenuis incrassanda: impetum faciens retrahenda, reuellenda, deriuanda. Id quod vim habet eradicandi, potest etiam minuere, reuellere: verbi gratia, dum euacuatio fit sensibiliter per vomitum, per aluum, per lotium, & quandoque per sudorem. Quare in alui profluuio vti possumus *tamarindis, prunis, myrobalanis citrinis, cepulis, emplicis, nigris*: dum institutum est, humores minuere per aluum: permisceri autem debent *rosæ, santala*: quia in profluuio alui, cuiuscumque sit materiæ, necessario fit aliqua calidi innati dissolutio: præsertim dum euacuantia adhibemus. Ideo non improbandus *syrupus ros. solutiuus, qui dissoluitur in decoctione endiu. cum santalis. Probatur rheum, cum santalis, rosis. Probatur aqua B. virginis.* Et in fluxibus materiæ calidioris, *aquæ B. Virginis Veronenses, sunt optimæ*: quia minuunt materiam morbificã, contemperant succos acres, & (quod maximum est) non permittunt substantiam calidi innati dissipari. Si forte sit profluuium pituitosæ & salsæ materiæ, cum periculum immineat dissenteriæ, cum materia mordicare incipiens hęreat in intestinorum partibus: maxime probo vsum *aquarum Tettuli in agro Pistoriensi: si exhibeantur huius aquæ* ℔ ij. vel ℔ iij. *per quatuor horas ante prandium.* Nec erit præter rationem, si

1. Vacuãtia per aluum.

ante

ante cibum exhibeatis aliquid, quod vim habeat corroborandi intestina, nimirum aliqua adstringentia, *vt quæ parantur è rosis*. Materiæ propositæ sic possunt præscribi. *Recipe pulpæ tamarind. diaprumi non solut. ana ℥ ß. pulu. ros. ℈j. cum succo ros. fiant boli*. Vel, *Recipe rhei immaturi ʒj. sacchari rosati ℥iij. fiat bolus*. In fluxu bilioso hoc medicamento vtuntur: sed rheo immaturo, cum saccharo rosato: ne substantia calidi innati dissoluatur. Administrantur talia in forma consistenti: licet & liquida non improbentur. Quoad *tempus*: debetis quamprimum exhibere: quia adest præsentia indicantis: & in profluuio alui periculum est, ne dissoluantur vires. Quoad *vbi agendum*: interdum per os, interdum per sedem sunt immittenda: ratione diuersæ subsistantiæ: si enim intestina superna sint affecta, non est ita tutum per os exhibere soluentia.

Quoad alterantia: oportet variis vti, prout multiplex esse potest materia. In præsentia notetur, si peccatum sit secundum substantiam: prodesse *salsam parillam, chinam, & antidotos recentes, dum homo correptus est lue Gallica, & adest alui profluuium*: tunc enim non desistendum à salsa, quia malum pendet à virulentia Gallica. Secundo notandum, vt cum medicamentis respicientibus varias materias, miscentur leuiter astringentia: vt *ros. cichor. absinth. agrimonia, &c.* quia in fluxuali necessario deperditur substãtia calidi innati. Quare, si ratione materiæ morbificæ cogamur vti attenuantibus, luxantibus, hæc maxime nocent nisi leuiter adstringentia misceantur. Tertio notandum, vt caueatis à dulcibus, hæc enim quia calida & humida, reddunt materiam fluxilem & laxam: potissimum ergo nocent, quando fluxus fit è calida materia, in corpore calido. Quarto notandum: si alui profluuium tussim iunctam habeat: abstinendum esse ab astringẽtibus: si tussis non assit, omnia leuiter adstringentia locum habere. Verumtamen, cum medicamenta adstringant, vel per crassam, vel per viscidam substantiam: dum adest tussis, admittuntur astringentia, quæ viscidam habent substantiam: vt est *tragacantha, farina amyli, symphytum, plantago*. Quinto notandum, ne vtamur iis quæ recipiunt *acetum*: & potissimum ab acri & copioso aceto est abstinendum. Formula huiusmodi sit: *Recipe succi sonchi depranati ℥ij. pulueris salsæ ʒj. tragacanthæ ℥ß. sp. è santalis ʒß. Misce, & fiant boli*. Hoc medicamentum virulẽtiam gallicam, seu

1. *Alteratia*.

seu profluuium inde dependens alterat: quia autem sonchus, & salsa parilla aperiunt atque laxant, pro corrigenda basi, & potissimum salsa, permiscemus ʒ ß. vel spec. santal. vel tragacanthæ. Quoad *vsum*, monet Auicennas, liquida nocere: potius formam consistentem prodesse.

Medicamenta, quæ respiciunt vitium materiæ secundum motum, quæ scilicet habent vim retrahendi, sunt medicamenta diuertentia, quæ scilicet per vomitum euacuant: quibus vti licet, si ventriculus non sit debilis. Vomitoria sunt præparanda *cum iuribus pinguibus, cum succo raphani*. Non licet vti valentioribus. Cauendum ab *oleo*: ne nimium relaxetur ventriculus. Possunt etiam diuertentia esse medicamenta, quæ per sudorem euacuant. Extra licet vti *balneo moderate calido*. Licet inungere ventriculum *cum oleo anethino, chamamelino*, Totum inungere licet, excepto abdomine: propter laxantia enim, intestina plus iusto reciperent superfluitates. Si corpus febre affectum non sit, Auicennas ad sudorem prouocandum etiam probat *vinum aquosum*: non pro potu, nec pro vehiculo cibi, sed pro medicamento euacuante per sudorem. Præterea medicamenta retrahentia possunt etiam esse deriuantia, id est diuretica: vt sunt *serum, mel cydoniorum, lupuli, asparagi*. Non igitur præter rationem est, cum alterantibus miscere diuretica.

III. *Diuertentia.* *Vomitoria.* *Sudorifera.* *Diuretica.*

IV. *Incrassantia.*

Oportet etiam vti medicamentis, materiam fluxilem, crassam reddentibus. Hæc sunt adstringentia, modo validiora, modo debiliora, pro tenuitate materiæ & dissolutione calidi innati. Valentiora sunt, è cap. 5. lib. 5. meth. *balaustia, hypocistis, rhus opsoniorum, acatia, malicorium, mespila, galla* Debilia: *manna thuris, cortex pini, terra sigillata*. In profluuio alui admodum pertinaci, medicamentum efficacissimum ad incrassandum proponitur ab Auicenna: & est *caseus antiquus salitus: qui sæpe lauari & decoqui debet, vt prorsus euadat salis expers. Dosis* ʒ j. *cum succo cydoniorum*. Aëtius & alij ad sistendum aluum probant *coagulum equi, & aliorum animalium: quod sane ita administrari oportet, vt è toto sal amoueatur*. Formula sit talis: *Recipe pulu. gallarum immat. rhois opsoniorum, myrtillorum ana* ℈ j. *cum succo cydoniorum, fiant pilulæ & exhibeantur*. Extra hoc modo: *Recipe carnis cydoniorum* ℥ ij. *pulu. ros. spodij, boli Arm. ana* ℈ j. *ol. cydon. myrtini, ana* ʒ vij. *cera lota cum vino austero* ʒ ij. *Misce, fiat linimentum*. Circa *quando agendum*, Auicennas ait: si fuerit alui fluor materiæ

putris,

putris,& vires non ſint debiles: non vtendum eſſe adſtringentibus: quia talis materia eradicanda eſt: cogimur tamen interdum admiſcere adſtringētia, gratia calidi innati. Quoad opiatum: hoc eſt materia remedij, indicati à cauſa morbifica, vt peccat vel caliditate, vel tenuitate: ea tamen ratione, vt vtrumque vitium ſecundum eſſentiam ſit vehementiſsimū: vbi enim talis eſt materia, infeſtant lōgæ, vigiliæ, adeſt dolor. Opiata autem ſunt, *Philonium Roman. requies Nicol. pilulæ de cynogloſſo, antidoti recentes, &c.* Quæ Auicennas probat, quia materiam tenuem craſſefaciunt: vigilias mitigant, ſenſum obtundunt. Sed hæc ſolent debiles vires exſtinguere: faceturque Auicennas, ſe vidiſſe vnum defunctum è ſuppoſitorio opiato. Proinde permittens adeſſe oportet, nimirum vires robuſtas: nam ſi calidum innatum ſecundum qualitatem fiat debile, exſtinguetur ab opiato. *Vſus.* Summa doſis opiatorum erit ʒ j. *Tempus:* cum adeſt præſentia indicantis, id eſt materia iam propoſita: & virtus permittit. Quare non exſpectandum eſt, vt materia morbifica, quæ eſt vehemens ſecundum propriam eſſentiam, acquirat vehementiam ratione facultatis, vt fiat animi deliquium: ideo non eſt differenda adminiſtratio opiatorum. Quoad *Vbi*, poſſunt adminiſtrari per os, & per ſedem. *Opiata.*

Diæta medicamentis reſpondebit. Auicennas improbat dulcia, ſalſa, acria: & cum cibis miſcet moderate adſtringentia, magis vel minus, prout neceſsitas poſtulare videtur. *Diæta.*

CAPVT XVI.

De Leienteria.

QVAMVIS plures ſunt ſpecies alui fluxus: de duabus tamen ſolum agam: quibus rectè intellectis, iter ad reliquas curandum patebit facillimē.

Per leienteriam intelligimus omnem fluxum, in quo id quod aſſumendo ingreditur, citra mutationem expellitur: ſiue hic fluxus procedat ex inteſtinis tātum: ſiue etiam ſimul è ventriculo. Generatur hoc malum, dum aliquid præter naturam occurrit inteſtinis, ita vt retentio auferatur: vnde quod ingreditur inteſtina, affatim, & nō mutatum exit. Leienteria ergo eſt fluxus alui eſculentorum non mutatorum: dependens à retentrice abolita inteſtinorum. Genus eſt fluxus alui: quod contrahitur per differentiā: propterea dixi- *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.*

mus:esculentorum non mutatorum. Per esculenta non mutata, cum Galeno comm.apho.1.sect.6. intelligimus cibum: vt si quis comedat carnem vitulinam, eandemque nondum in chylum mutatam deiiciat. Præterea per esculenta non mutata, intelligimus etiam chylum. Si enim non intestina solum lædantur, sed etiam ventriculus: cibus egreditur: at si lædantur sola intestina: egreditur chylus, sed permanens non secretus à fecibus.

Causa efficiens. Postremo diximus: dependens à retentione abolita intestinorum: quod colligitur è c.2.l.6.loc. aff.com.aph.12. sect.3. com.aph.12.sect.4. com.aph.1.sect.6. & c.11.l.1.de cris.c.2.l.3. de sympt.caus. In qualibet leienteria frustratur facultas retentrix: & vel Primario, id est, propria ratione: vel Secundario, propter vitium expultricis. Retentrix vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ab intemperie frigida & humida, vel sine materia, vel cum materia pituitosa, frigida: & hęc est exquisitissima leienteria. Addit Auicennas interdũ præcedere intemperiem calidam, cuius ratione retentrix mortificatur: quando nim. ob vehementiam caliditatis dissipatur substantia calidi innati, & hinc succedit frigiditas. Quæ autem sint causæ intemperiei frigidæ & humidæ, item pituitæ acidæ, diximus cap. de intemperie ventriculi. Impeditur retentrix, secundum Aetium, quando intestina afficiuntur cicatrice, quæ solet succedere dysenterię. Et in hoc malo chylus tantum eiicitur: non autem cibus nondum mutatus. Hęc potius notha est leienteria. Galenus com.aph.1.sect.6. non reprehendit antiquos, qui hanc leienteriam proponebant: sed eos, qui credebant hanc solam esse causam leienteriæ. Egreditur ergo chylus, cùm non possit permeare ob densitatem cicatricis: & talis exit, qualis in intestina ingreditur. Expultrix facultas læditur ab vlcere: dum enim materia petit partem exulceratam, irritat expultricẽ, quæ insurgens ita agit, vt retentrix secundario lædatur. De causis vlceris, in vlcere ventriculi diximus. Quoad alteratricem, hæc labefactatur ex accidenti: nam cibus exit incoctus, quia non retinetur, sed cito deiicitur: si enim retineretur, etiam concoqueretur.

Differẽtia. Differentiæ sumuntur potissimum à materia, quæ egreditur: & à causa efficiente. Materia est Cibus, vel Chylus. Efficiens, est retentrix frustrata, vel Primario, vel Secundario. Si primario: vel læditur ob intemperiem frigidam & humidam: vel impeditur ob cicatricem & densitatem. Secundario,

dario,ob vitium expultricis, id est, ob vlcus.

Læuor intestinorũ in genere facile cognoscitur,ex egressu veloci esculentorũ non mutatorum.Oculis etiam conspicitur materia:num cibus vel chylus egrediatur.Quoad differentias à causa efficiente. Si retentrix labefactetur, egreditur cibus:si impediatur, chylus:& prægressa est dysenteria, cicatrix.Si vitium sit in expultrice, signa sunt vlceris. *Signa.*

Porro, supponentes indicationes generales, de quibus in alui profluuio diximus:tantum specificas proponemus. Igitur, quoad vitium retentricis, si labefactatur ob intemperiem frigidam & humidam : oritur indicatio calefaciendi & exsiccandi.Si annexa sit pituitosa materia:patet quid indicet. Si retentrix impeditur ob cicatricem,& densitatem : oritur indicatio rarefaciendi,&,si coniuncta sit durities, emolliendi.Quoad vitium expultricis : locum habent vlceris indicationes;de quibus cap. de vlcere ventriculi diximus, & infra etiam dicemus. *Indicationes.*

Hic fluxus in genere admodum est periculosus, ratione dignitatis:præterquam enim quod læditur retentio, etiam concoctio ex accidenti læditur. Est insignis vehementia essentiæ:nam exiens, plurimum recedit à naturali statu : cum enim feces egredi deberent,egreditur cibus,vel chylus. Sæpe etiam adest vehementia facultatis : nam vires ferre non possunt egressum cibi vel chyli:vnde mala tolerantia,& leipothymia facile sequuntur. Quoad differentias à materia: Leienteria est periculosior,si egreditur cibus:minus,si chylus:dum enim cibus egreditur,vehementia dignitatis est intensior,quia læditur ventriculus, non tantum intestina. Et est etiam maior vehementia essentiæ:nam ab excretionibus secundum naturam magis recedit cibus non mutatus,quam chylus. Quoad causam efficientem, leienteria admodum periculosa est,si retentrix propria ratione lædatur.Cum autem retentrix posit labefactari, & impediri : si impediatur: malum fere incurabile:quia cicatricis densitas non potest è toto amoueri. Licet vero ratione cicatricis hic fluxus è toto sit incurabilis:nihilominus tamen homo ita affectus,diutius viuere potest:quam si retentrix labefactata sit in causa mali: nisi enim breui & primo tẽpore curetur, fieri non potest,vt homo diu viuat:quia,dum cibus nõ mutatus egreditur,succedit atrophia.Si impediatur:chylus nõ totus egreditur,quia cicatrix non occupat tota intestina : vnde chylus permeare *Prognostica.* *Differẽtia.*

poteſt per illa loca, quæ cicatrice non ſunt obducta.

Curatio. *Lenientia.* Vena in hoc malo ſecanda non eſt, quia potius defectus eſt ſanguinis. Notandum circa communia medicamenta, ratione retentricis: ſi verbi gratia, leienteria fiat ab intemperie, ſed cum materia, hæc euacuanda eſt: non enim ſemper aſtringendum eſt, ſed conſiderandæ cauſæ. Exhiberi ergo poteſt *mel roſ. ſolutiuum, & potiſsimum hiera, verbi gratia, ℞. ſpec. hiera ℥ ij. pul. abſinthij ℈ ß. cum melle roſ. ſolut. fiant boli.* Cum autem leienteria fieri poſsit, ob vitium vel expultricis: quibus medicamentis potiſsimum communibus, vtendum ſit, dum læditur retentrix: iam docuimus. Si autem fiat vitio expultricis: nimirum ob vlcus: vtendum *ſyrupo roſa. ſolut. vel manna cum ſero chalybeato.* *Præparantia.* Quoad præparantia: ſi retentrix lædatur, materiæ exhibendæ ſunt *cum ſaluia, mentha, cum diatriompipereon:* ratione pituitoſæ materiæ. Contra, ſi oratur vitio expultricis, dandum *decoctum è ſoncho, hepatica, hordeo:* ideoque frigidis hic vtendum: ſicuti cauſa retentricis, calidis. Ob id *Purgãtia.* diligenter oportet cognoſcere veras cauſas malorum. Notandum autem in leienteria, & cœliaca affectione (tantum enim differunt ſecundum minus) non vtendum eſſe vehementer purgantibus: quare non licet vltra propoſita aſcendere. *Medicamenta ſpecialia.* Quæ autem medicamenta materias per lotium euacuent: in generali fluxus doctrina propoſuimus.

Quoad leienteriam ob vitium retentricis: retentio vel labefactatur, vel impeditur. Labefactatur ob intemperiem frigidam & humidam: quare occurrendum calefacientibus & ſiccantibus: de quibus egimus in ſermone de ventriculi dyſcraſia frigida & humida. *Cicatricem attenuantia.* At ſi impediatur ob cicatricem: cum Aetio vtendum acribus, valde attenuantibus: verbi gratia: *℞. oxymeli ſcill. mellis roſa. ana ℥ ß. ſpec. diatriompiper.* ʒ j. *conſerua è flor. malu.* ʒ iij. *ſucci cidoniorum* ʒ ij. *Miſce, pro aliquot vicibus.* Oxymeli hic ponitur, vt cicatricis denſitas attenuetur. Mel roſatum idem præſtat: ſed minus efficaciter: & præterea beneficio roſarum eſt in cauſa, vt non ita fluat medicamentum. Adduntur ſpecies diatrompipereon, ad efficaciorem operationem & rarefactionem. Conſerua è floribus maluæ additur, gratia emollitionis. Tandem adiungitur cydoniorum ſuccus, vt medicamentum moram trahat, & ratione moræ fiat actio. Quia autem interdùm contingit, vt cicatrice hac exſiſtente, corpus ita ſit conſtitutum, vt calida ferre nequeat: propterea hæc corrigenda ſunt cum aliquo

refri

refrigerante, quod interim attenuandi ac detergendi vim habeat: vt est *hordeum, cremor hordei.* Vel, iam proposita medicamenta propinate: & postea aliquid hordei exhibete. Si leienteria fiat vitio expultricis: medicamenta peti possunt è cap. de vlcere ventriculi: item è cap. sequenti de Dysenteria.

Diæta proportione respondeat. Et proinde si labefacta sit retentio: occurrendum cibis calefacientibus & siccantibus. Si autem fiat leienteria ratione cicatricis: oportet vti cibis extenuantibus, rarefacientibus: vnde Aetius probat cibos acres, & cum aromatibus. Si fiat ratione vlceris, ratione expultricis: cum vlcus fiat à materia calida & mordaci: cibis frigidis occurrendum.

CAPVT XVII.

De Fluxu alui sanguinolento.

PER fluxum alui sanguinolentum, cum Galeno cap. 4. lib. 3. de caus. sympto. intelligimus omnem alui fluxum, in quo sanguis egreditur: nimirum, fluxum Hepaticum, Dysenteriam, Tenesmum: dummodo sanguis per aluum egrediatur. Generatur, dum aliquid morbificum & præter naturam occurrit venis intestinorum: cuius causa sanguis ibi non retinetur, sed per aluum egreditur. Vitium igitur hoc est fluxus alui sanguineus, dependens à læsa retentione venarum intestinorum. Genus est alui fluxus: quod contrahitur per vocabulum sanguinis: ad differentiam aliorum alui fluxuum. Per sanguinem autem intelligimus & purum, & mistum, etiam cum reliquis succis excrementitiis. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.*

Addimus: dependens à læsa retentione venarum intestinorum: ad differentiam hæmorrhoidum. Læditur autem retentrix ob morbum, vel in Mala compositione, vel in Soluta vnitate. Mala compositio est diapedesis, id est, immodica raritas tunicarum venarum in intestinis: item anastomosis, id est, immodica apertio orificiorum venarum. Soluta vnitas dicitur diæresis, quando vnitas venarum in intestinis soluitur, c. vlt. l. 5. loc. aff. c. vlt. l. 3. de caus. sympt. cap. 2. li. 5. meth. In diapedesi egreditur sanguis serosus: qui ob tenuitatem facile egreditur. Per sanguinem autem serosum, non intelligimus ichorosum: sanguis enim serosus est potius frigidus: & est verus sanguis, permissus cum serositate, id est, cum excre- *Causa efficiens.* *Diapedesis.* *Sanguinis serosi & ichorosi distinctio.*

mento tenui, quod generatur in coctione prima, seu ventriculi. Sanguis autem ichorosus est, qui ob causam aliquam calefacientem vertitur in ichorem: ita vt portio illa ichorosa sit feruens, calida: è qua fiunt erysipelata, febris synochus, vel cum, vel sine putredine. In præsentia igitur per sanguinem serosum, intelligimus frigidum, aquosum, vergentem ad aliquam albedinem, vt similis sit loturæ carnis animalis recens mactati. Et generatur à iecore frigidiore: quod sua frigiditate non potest segregare serum à vero sanguine. In anastomosi egreditur sanguis vel copiosus, vel acris atque mordax: talis enim sanguis orificia venarum reserare potest. Copiosus sanguis generatur à iecore calido & humido, è bonis & copiosis cibis: vel colligitur, suppressa aliqua consueta vacuatione, quemadmodum etiam colligi potest, quoties artuum aliquis est abscessus. Et hunc fluxum vocant cruentam dysenteriam. Acris sanguis generatur à iecore calido vehementer, ita vt in passiuis potius annexa sit siccitas, quam humiditas. Hæc autem caliditas vel est propria, vel ex accidenti. Propria: dũ iecur à principio generationis redditum est calidius: vel etiam dum effectum est calidius, sed citra obstructionem. Ex accidenti: quoties iecur calidius redditum est, propter obstructiones: vnde calor iecoris intenditur: generatur sanguis mordax: & impeditur etiam trãsitus sanguinis per venam cauam, qui propterea truditur ad venas intestinorum, earumque orificia recludit. Quoad diæresin: soluta vnitas potest fieri, ratione vulneris, ruptionis, contusions. Sed hæc ad cheirurgos pertinent. Nos in præsentia diæresin perpendimus, vt fit per modum abrasionis, quemadmodum in exulceratione. Hæc exulceratio vocatur Dysenteria intestinalis: & si occupet rectum intestinum, dicitur Tenesmus. vbi non tantum sanguis egreditur, sed adest etiam fere assidua excernendi cupiditas, eaque sæpe inanis. Causa est materia mordax: vt capit. de vlcere ventriculi diximus. Hæc autem materia, vt traditur commentar. aphorism. 26. sectio. 4. abradit, primo pinguedinem, deinde superficiem internam intestinorum: tandem veram intestinorum substantiam. Species huius materiæ colligi possunt è commentar. aphorism. 12. sectio. 3. & commentar. aphorism. 26. sectio. 4. Sunt autem bilis, flaua scilicet & atra: ideoque etiam bilis media inter flauam & atram: item pituita salsa: sanguis acris: & ianies. Et, si tenesmus à

Anastomosis. *Diæresis.* *Dysenteria.*

mus à flatu oriatur:est nothus tenesmus.

Fluxus sanguinolenti differentiæ sumuntur à Sanguine, à Loco, & ab Efficiente. Sanguis vel est Purus, vel Permistus: vel peccat Copia, vel Qualitate: Si qualitate, est tenuis, vel acris. Quoad locum: prodit à venis intestinorum Supernorum, vel Infernorum. Causa efficiens est vel Mala compositio, nimirum diapedesis, aut anastomosis: vel Soluta vnitas, seu diæresis.

In genere hoc malum facile cognoscitur. Sed oportet distinguere fluxum hunc sanguinolentum, ab hæmorrhoidibus. Si igitur fluxus sit hæmorrhoidalis, egreditur sanguis sincerus: adestque tensio, & tumor aliquis circa venas: quandoque etiam orificia illarum venarum reclusa esse apparent. His absentibus, iudicandum est sanguinem effluere à propriis intestinorum venis. Quoad differentias, quæ à sanguine sumuntur: Si sanguis copia tantum peccet: egreditur ruber: & ilico concrescit: & egreditur sine dolore, quia non est mordax. Si autem fuerit serosus: egreditur satis tenuis, non rubicundus, sed leuiter admodum rubeus, instar loturæ carnium animalium recens mactatorum: non concrescit, ob permistum serum: & egreditur sine dolore, quia nondum est particeps acrimoniæ: estque potius frigidus, quam calidus. Si egreditur sanguis acris: cognoscitur è flauitie: & quia cum aliquo dolore egreditur, habet enim vim mordicandi. Quoad differentias à loco: è cap. 2. lib. 6. de loc. aff. cognoscitur, sanguinem erumpere à partibus superioribus, si mistus appareat cum excrementis: in eo enim transitu fit mistio: præterea pinguedo vel nulla excernitur, vel admodum exigua: adhæc clysteres non iuuant. Si horum opposita assint: dicendum, sanguinem effluere è venis inferiorum intestinorum. Quoad differentias efficientis: Si causa est diapedesis: sanguis exit serosus, vel aquosus, sine dolore. Si anastomosis: egreditur sanguis copiosus, rubore infectus, aliquando acris, cum mordacitate aliqua. Diæresis cognoscitur è dolore, quia soluitur vnitas: adhæc quia egreditur aliqua sanies, in dysenteria enim sanies generatur. Cæterum, cum diæreseos, & proinde dysenteriæ causa possit esse multiplex: nimirum bilis flaua, atra, salsa pituita, sanguis acris, & sanies in abscessu genita: hæ materiæ cognoscuntur è fluxibus prægressis: verbi gratia: si fluxus bilis flauæ prægressus sit, & subsecuta dysenteria: facilis,

Signa.

Dignosis ac hæmorrhoidibus.

Signa diff.

1.

2.

3.

tunc est coniectura, hanc dysenteriam originē ducere è flaua bile. Idem de reliquis est iudicium. Potissimum saniem in causa esse deprehenditur, si prægressus est abscessus.

Indicationes. Præsidia sumuntur à Morbis, à Causis, & à Virtute. Quoad morbos: diapedesis indicat densans: anastomosis, angustans: diæresis, vniens. Quoad causas: Diapedesis producitur à sanguine seroso, quare hic inaniendus, deriuandus ad renes: cum per renes portio illa serosa potissimum sit euacuanda. Adhæc, cum hic sanguis generetur à iecore potissimum frigido: oportet iecur calefacere. Anastomoseos causa est sanguis, vel copiosus, qui indicat minuens: vel acris, qui indicat attemperans. Et cum gignatur à iecore calidiori, indicatur refrigerans. Diæreseos causa est succus abradens: qui euacuandus: sanguis fluens arcendus, siue per reuulsionem, siue deriuationem. Reliquæ diæreseos & vlcerum indicationes accuratius pertractantur capit. de vlcere ventriculi. Quandoque in diæresi, & proinde in dysentaria, coniunctus est dolor, qui indicat calidum, vel tenuis substantiæ, vel viscidæ: aut frigidum: de quibus alibi copiose diximus. Virtus indicat alimentum.

Prognostica. In genere de periculo nihil certi statui potest: fluxus enim alui sanguinolentus interdum rarissime remouetur: interdum remouetur à sola natura, sine medicamentis: vt testatur Galenus capit. 2. libr. 1. loc. aff. Quoad sanguinem, qui egreditur: Si verbi gratia sanguis peccat copia, fluxus est minus periculosus: nam minor adest vehementia, & secundum essentiam, & secundum facultatem. Si sanguis serosus exeat: fluxus magis est periculosus: qui intensior est vehementia essentiæ, & facultatis: vehementia quidem essentiæ maior, quia sanguis serosus magis recedit à naturali statu, quam sanguis sola copia peccans. Adest vehementia ratione facultatis: quia dum sanguis alimentalis generatur serosus, virtus non sustinet sanguinis euacuationem, quia est exiguus. Intenditur etiam periculum, quia generatur sanguis serosus ob intemperiem frigidam iecoris. Si acris egrediatur sanguis: fluxus periculosior est, quam dum egreditur copiosus: sed minus idem est periculosus, quam egreditur serosus: ratio pendet à vehementia essentiæ: non enim debet sanguis acris esse, ideoque magis à natura recedit, quam copiosus, minus quā serosus. Præterea maior est recessus, si iecur est frigidius, vt dū sanguis serosus exit: quam si calidius, et dū acris

exit.

exit. Quoad differentias à loco: reliquis paribus, fluxus est magis periculosus, si materia prodeat à venis intestinorum superiorm: nam è parte rerum præter naturam, maior est vehementia ratione dignitatis, & facultatis: ratione dignitatis, quia superiora intestina sunt digniora, vtpote quæ distributioni chyli sunt destinata: ratione facultatis, nam dum fluxus est in tenuibus intestinis, dolores sunt vehementiores, quia non ita facile sustinentur: idque præsertim ob consensum, quem cum principibus partibus obtinent maiorem, quam crassa. Quoad differentias ab efficiente: cæteris paribus, facilius tollitur diapedesis: difficilius anastomosis: adhuc difficilius diæresis, quia hic est vlcus, quod si magnum fiat, etiam lethale est malum, comment. aphorism. 26. sect. 4. Notandum autem in vlcere intestinorum augeri & minui periculum pro vehementia causæ abradentis, vt diximus de vlcere ventriculi: Si enim fiat ab atra bile, actum est: si est cancrosum, lethale, nam summa est vehementia essentiæ: & sic de reliquis. Virtus quo debilior, eo malum periculosius. Vnde ad vires respiciens Galenus commentar. aphorism. 43. sect. 6. ait, si lienosi afficiantur dysenteria longa, subsequi aut hydropem, aut leienteriam, aut mortem: quia virtus est debilis. Hinc etiam commentar. aphorism. 23. sectio. 7. ait: à deiectione sincera difficultas intestinorum, malum: nam & causa praua est, & virtus debilis. Item commentar. aphorism. 3. sect. 6. ait, in longis difficultatibus intestinorum, inediæ è fastidio, malum: & cũ febre, peius: hæc enim significant virtutem debilem.

2.

3.

4.

Curatio.
Vena sect.

Quoad materiam cheirurgicam: dum sanguis vehementer peccat, & vires permittunt, vena secanda est. Hinc Alexander in dysenteria, si sit inflammatio cum dolore, si corpus iuuenile, boni temperamenti, & vires permittant, sique malum oriatur à primitiua causa: venam brachii secat, & sanguinem euacuat ad ℔. ij. Nam si hæ conditiones in vnum non concurrant: cum eodem Alexandro, potius per vices: & copia exigua sanguis euacuandus. Aetius etiam interdum venam secat: & quidem plus mittit sanguinis, si maxima inflammatio: & præsertim si cohibita sit consueta euacuatio. Porro cum fluxus pendeat vel à diapedesi, vel anastomosi, vel diæresi: oportet scire, quid agendum in quolibet vitio, circa vacuationem sanguinis. In diapedesi, vena secari non debet: quia sanguis bonus est exiguus: adest san-

guis serosus, qui potius diureticis vacuandus est, non per venæ sectionem. Præterea, vbi sanguis generatur serosus, iecur est frigidum: non ergo magis debet refrigerari per venæ sectionem. In anastomosi, si sanguis sit copiosus, venæ sectione detrahi debet, & in magna copia: sin acris sit sanguis, potest etiam secari vena, sed non in tanta copia: sic enim primo euacuabitur sanguis acris: secundo ex accidenti refrigerabitur iecur calidius. Quoad diæresin: secanda est vena, si diæsis originem ducat à sanguine mordaci, & præterea si annexa sit inflammatio, cum hæc proprie fiat à sanguine. Quoad *tempus*: statim in prima visitatione vena secari debet: quia in fluxu vires cito possunt reddi debiles. Quoad *vbi*, probatur potissimum, vt cubiti vena secetur: quia non modo fit sanguinis euacuatio, sed etiam reuulsio: & sic occurrimus non tantum sanguini copioso, acri, sed etiam sanguini, qui præter leges naturæ mouetur. Cucurbitulæ, & alia, alibi dicta sunt.

Pharmaceia. *Ad diapedesin medicamenta.*

Quoad medicamenta: in Diapedesi oportet vti diureticis, & calidis: diureticis, propter sanguinem serosum, calidis, propter frigiditatem hepatis. Quare medicamenta parentur *è ceterach, asparago, origano, feniculo, cum iure cicerum, hoc modo:* ℞. *pul. ceterach, asparagi, origani, feniculi, ana* ℈ *vij. iuris cicerum* ℥ *viij. Misce.* Causa iecoris refrigerati vtendum *cypheide, magnis antidotis, trochiscis de absinthio, eupatorio: maxime probatur decoctum sassafras.* Causa loci affecti, ad partem desandum, vti possumus *clystere confecto è vino austero, cum verbasco, & nucibus cupressi.* Quibus etiã extrinsecus fomenti forma vtẽdũ.

In anastomosi vtendum medicamentis, quæ respiciunt sanguinis caliditatem & motum. Quare in hoc casu (non in omni fluxu) vtendum *aquis Beatæ Virginis:* quæ ægrum interficerent, si fluxus prodiret à sanguine seroso, per diapedesin. Vti etiam possumus *sero lactis chalybeato, cum semine melonum.* Vel, ℞. *succi endiuiæ depurati* ℥ *ß. pul. ros.* ℈ *ij. corall. rub. g. xv. misce, pro vna vice.* Gratia intestinorum, vtendum *clystere composito ex aqua Beatæ Virginis: vel è sero chalybeato, cum vino austero, additis rosis, & succo plantaginis. Verbi gratia.* ℞. *puluer. rosati* ʒ *j. succi plantaginis* ℥ *j. aquæ Beatæ Virginis, Vini austeri ana* ℥ *v. misce pro clysmo.* Vino hic vtimur ratione moderatæ alicuius caliditatis, ad conseruandum calidum innatum: est tamen austerum, quia etiam oportet occurrere anastomosi.

Quoad

Quoad diæresin:vtendum medicamentis, quæ respiciunt *Ad diære-*
succum mordacem, exulcerantem: & quæ diriguntur ad *sin.*
vlcus, & ad dolorem: nam in dysenteria quandoque dolor
acerbissimus patientes cruciat. Quoad succum igitur mor- *1.*
dentem: si hic fuerit bilis flaua, oportet hanc vacuare:quare *Vacuātia.*
probatur *syrupus rof. sol. tamarindi, potissimum cum cassia pru-
na Damascena: (quæ Alexander probat:) serum lactis chaly-
beatum.* His flaua bilis euacuatur, nec augetur mordacitas,
nec diæresis curationi officimus. Si fuerit pituita salsa: ex-
hibeantur *myrobal. Kebula, cum melle rosato solute.* Sed quia
pituita salsa est mordax: debetis hæc medicamenta dissolue-
re, vel *cum sero, vel cum hordeo,* cum detergentibus, & po-
tissimum etiam refrigerantibus. Si materia fuerit atra bilis:
probantur *myrobal. nigra, syrup. viola. solut. cum sero, ratione
caliditatis.* Si autem vlcus fiat cancrosum: hæc cum prædi-
ctione exhibebuntur: est enim lethale, & curari non po-
test. Si materia mordax sit sanies, vt in abscessibus: proba-
tur *mel rosatum solutum, mel viol. solut. cum sero lactis.*

Quoad *vsum.* hæc euacuantia quamprimum sunt exhi- *2.*
benda: nisi enim hæ materiæ mordaces euacuentur, prohi- *Ad vlcus.*
bent vlceris agglutinationem. Porro, ratione vlceris, medi-
camenta esse debent Mundificantia, Implentia, Aggluti- *1. Mundi-*
nantia. Mundificātia leuiora sunt, *furfures, hordeum, lupini,* *ficātia vl-*
fumaria, mel crudum, mel rosatum, mulsa, orobus, parietaria, *cus.*
amydala amara, serum lactis, aqua Beata Virginis. Vehemen-
tiora sunt, *prassium, gentiana, aqua oliuarum salitarum, aqua pi-
scium salitorum: quidam addunt vrinam.* Vehementissima sunt,
quæ proponuntur à Galen. cap. 5. lib. 9. *κ. τόπ. charta combu-
sta, calx viua (non exstincta:) cadmia sandaracha, squama æris,
sulphur, æs vstum: & inter composita, trochisci de charta combusta.*
In dysenteria igitur his vti possumus, pro vlcerum discrimi-
ne: debilioribus, in minori vlcere: vehementioribus in gra-
uiori. Pastilli modo citati, ita fiunt: *Recipe charta combusta ℥x.
sandarachæ, auripigmenti, squamæ æris, aluminis scissi, calcis viuæ,
omphacii, ana ℥v. croci, opij ana ℈ij. conterenda conterantur cum
vino myrtino. fiant pastilli.* Hic fortia corriguntur: & ne vlcus
fiat corrosiuum ob acria medicamēta, miscetur omphacium
quod prohibet vlteriorem corrosionem. Præterea Galenus
calcem exstinguit, cum succo plantaginis ob eandem inten-
tionem. Conficit medicamentum cum vino myrtino ad-
stringente, & prohibente corrosionem. Interdum loco
vini,

vini, vtitur decocto rosarum. Respiciens ad dolorem, qui in dysenteria esse solet, quia ab acribus medicamentis exacerbari posset, ideo permiscet opium: pro cuius correctione crocum addit. Quoad *vsum*: fortioribus in pauca quantitate vtendum. *Modus & tempus* patent. Quoad *locum*: pro substantia mali in intestinis tenuibus, vel crassis, vti debemus medicamentis: obseruantes, vt fortiora non per os exhibeantur, sed tantũ per inferiora. Implentia cauitatem sunt, *sarcocolla, mastiche, bolus Armena, cortex thuris, cum vino stiptico.* Quibus supra & infra vti licet: si infra, addere possumus *consolidam, siue tutiam.* Nec est abs re, hæc medicamenta diluere *cum cremore vel alicæ, vel cochlearum, vel testudinum.* Agglutinantia proponuntur à Galeno cap. 7. l. 4. meth. & cap. de vlcere ventriculi. Hæc vim habent siccandi, adstringendi: vt, *balaustia, gallæ, malicorium, rhus opson. rosa, cum decocto cydoniorum, myrtyllorum, rubi*: & nisi inflammationis sit suspicio, *cum vino etiam austero. Recipe baccarum myrti* ℥j. *mala cotonea mediocria numero* ij. *aquæ* ℔v. *scobis, seu limaturæ corticis vel loti arboris, vel pini* ℥iyß. *fiat decoctio ad tertias.* Cum Aëtio licet hoc medicamento vti etiam in potu: exhibet, quantum homo bibere potest. Sed licet etiam infundere per clysterem. Causa doloris licet vti anodynis: quæ triplicia sunt, propriissima, propria, & impropria. In dysenteria propriissimis vti non possumus, quia & calida sunt in primo, & tenuis substãtiæ: ideoque vim habent laxandi: in fluxu autem laxare non licet. Probantur igitur anodyna propria, & impropria: hæc frigida sunt: illa substantiæ viscidæ. Propria sunt *seuum caprenum, quod est magis stipticum quam hircinum, licet hircinum magis resoluat.* Probatur etiam *adeps suillus*, qui vtrumque seuum superat in mitigando dolore: quia autem non habet vim stipticam, non licet eo sincero vti, sed aliquid adstringens, & magis condensans permiscendum. Ad quod fundamentum respiciens Auicen. vtitur *butyro, sed cum sanguine draconis.* Galen. cap. 1. lib. 12. meth. probat *succum tragi, & seuum hircinum: ceratum rosatum, mitigat dolorem, roborat: præterea addi potest cremor hordei*: vt medicamentum aliqua è parte accedat ad improprie anodynum, ratione alicuius, sed exiguæ frigiditatis. Probatur *cremor alicæ, ius arietis, ius castrati.* Ad mitigandum dolorem præstantissimum est, quod conficitur *è iure intestinorum brutorum. Sicut etiam probatur ius confectum è testudinibus, ex anguillis, è cochleis. Omentum castratorum animalium optimum est.*

2. *Implentia.*

3. *Agglutinantia.*

III. *Ad dolorem.*

Anodyna digerẽtia.

mum est. Pro clystere ita ordinabitur: *Recipe seui hircini* ℥ij. *ouum integrum, iuris intestinalis* ℥vij. *misce pro clysmo.* Sal non imponendus. Non iniiciatur clyster admodum calidus. Possumus etiam inunctione vti: ℞. *butyri* ℥ß. *seui hircini* ʒvj. *sanguinis dracon.* ℈j. *olei mastichini, cydon. ana* ℥ß. *Misce, & fiat inunctio.* Fomentum: ℞. *decocti tragi, hordei, alicæ, ana* ℥ij. *olei mastichi.* ℥j. *myrtini* ℥ß. *fiat optima conquassatio, & pannus infusus applicetur abdomini.* Quoad improprie anodyna, probatur *mandragora, hyoscyamus, papaueris semina, capita, & opium ipsum.* Sed notandum, circa *quando agendum*: non vtendum esse his medicamentis, potissimum quæ opium recipiunt, nisi dolor sit vehementissimus, & vires possint sustinere: interdum enim ne suppositoria quidem ex opio ferre possunt. Post vsum horum, *vt Philonij, vel similium, intestina abluenda sunt cum vino,* vt corrigatur detrimentum, & frigiditas, quæ ab opiatis induci solet. *Anodyna frigida.*

Quantum ad dolorem in tenesmo: potissimum probantur suppositoria. In dysenteria autem omnino studendum, vt homines præseruentur à tenesmo: nam in descensu materiæ acris vix fieri potest, vt non subsequatur tenesmus. Ideo fiat *suppositorium è seuo hircino.* Potissimum autem iuuat, si vel paretur insessus vel fiat euaporatio *è decocto florum verbasci, cum butyro, cum caulibus.* Vrgente dolore, addantur etiam *capita papaueris. V. G. Recipe flores caulium, flores verbasci, ana M. j capita papau. albi, numero viij. butyri* ℥ iij. *aquæ* ℔ *vi. fiat decoctio ad quartam partem, & fiat euaporatio.* Potest etiam administrari fomentum. ℞. *chamameli, tapsi barbati ana M. j. flo. calendulæ M ß. fiat sacculus, qui calefiat ex aqua feruente: vel è vino optimo, si causa sit frigida: sedique admoueatur.* Præterea in causa frigida, *lignum nucis aut cupressi bene calidum podici applicetur*: quod sane opem ferre solet haud mediocrem. Si dolor & egerendi conatus vehemens sit, ac superioribus nihil cedat: *balanis è seuo aut pinguedine, cum cera, miscenda sunt narcotica, vt Philon. athanasia, &c.* *Ad dolorem in tenesmo.* *Diæta.*

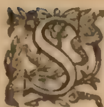
Diæta varia esse debet, pro discrimine causarum: respondebitque medicamentis, verbi gratia si fiat fluxus ob diapedesin, *vinum* est exhibendum: si ob diæresin, nequaquam, cum sit dysenteria, feruor & inflammatio in intestinis.

CAP.

CAPVT XVIII.

De Hepatis affectibus: & primum de Hydrope.

Iecinoris affectus præcipui.

Anguificatio respicit vitam, non meliorem vitam. Sanguificatricis autem facultatis instrumentum legitimum, est sola iecoris constitutio: ideoque vitia illa excutiemus, vi quorum male habet iecur secundum constitutionem. Per constitutionem intelligimus temperamentum iecoris, & compositionem. Non loquor de calore innato, seu de spiritu innato: (sunt hæc duo synonyma:) quia hic spiritus non est verum instrumentum huius facultatis: quamuis sæpe Galenus dixerit, spiritũ seu calorem innatum esse animam, aut primum animæ instrumentum. Ratione temperamẽti iecoris, agemus de Hydrope: ratione compositionis, de obstructione: ex his reliqua vitia facile patebunt.

Nomen. *Generatio.* Hydrops ita nominatur, quia necessario in hoc malo peccat materia serosa, aquosa, in omni hydropis specie. Generatur hoc malum dum iecori aliquid præter naturam occurrit, vi cuius ita læditur sanguificatio, vt producatur materia, quæ sit opus quoddam præter naturam: quæ, dum propellitur in cauitatem abdominis, sui præsentia ita replet cauitatem, vt abdomen augeatur. *Definitio.* *Forma.* Hydrops igitur nihil aliud est quam tumor inferioris ventris procedens à serositate. Forma est tumor: qui in hydrope quandoque est morbus, quandoque symptoma. Si enim magnitudo hæc aucta, est causa læsæ operationis, est morbus: sin minus, symptoma, quando scilicet tumor in abdomine paruus est, vt non lædatur actio abdominis, sed & musculi abdominis, & reliquæ partes, *Subiect.* suo officio fungantur. Quod si tum fore aliqua actio lædatur, est ex alia causa. Subiectum proprium est venter inferior, ad differentiam partium aliarum, & hydropis capitis, seu ventris supremi, & hydropis thoracis. Per ventrem inferiorem, intelligimus vniuersum abdomen.

Causa eff. est materia serosa. Efficiens causa, est serosa & aquosa materia: sicut enim nomen huius vitij indicat, necesse est, vt magnitudo fiat à materia aquosa. Cæterum hæc materia aquosa non semper superat: nec fieri potest vt sit sincera: habet enim materiam flatulentam & pituitosam congenitam. Discrimen autem est, quia quandoque materia aquosa prædominatur, quando-

que

que flatulenta, quandoque pituitosa: prima species vocatur Ascites: secunda Tympanites: tertia Anasarca. Hæc materia, secundum Galen. cap. 2. lib. 3. de symp. caus. est prauum opus, insequens læsam sanguificationem. Quamuis enim iecur materiam puram gignat: nihilominus sæpe fit, vt ob suum robur & præstantiam opus genitum in se non contineat, sed expellat. Expellit autem in hydrope in abdominis cauitatem, & spatium illud potissimum quod est inter peritonæum & intestina: non ad cauitatem intestinorum, sic enim non fieret tumor, sed materia per aluum egrederetur. Læditur autem iecoris sanguificatio, quia eius facultas frustratur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum: interdum, quia ab obstructione impeditur: potissimum autem quia labefactatur facultas ob intemperiem, quæ est morbus, habens rationem causæ efficientis tumorem, sed remotæ, non proximæ. Labefactatur autem facultas sanguificatrix, quia substantia propria intemperie afficitur. Per propriam substantiam intelligo id, quod passim Galenus vocauit proprietatem substantiæ, cap. 8. lib. 3. de sympt. causa, quia sanguificatrix pro proprio domicilio habet hanc proprietatem iecoris. Substantiam appello propriam, quia ita est peculiaris iecoris, vt in reliquo corpore nulla sit substantia, quæ similis sit substantiæ iecoris: quemadmodum enim domicilium facultatis visiuæ est humor crystallinus: ita facultatis sanguificatricis sedes, est propria iecoris substantia. Quod si quis dicat, vniuersum iecur esse domicilium sanguificationis: nec is male dicit: quia sanguificatio fit à propria iecoris substantia, & à toto iecore, vt vtrumque ad hanc actionem concurrat: quemadmodum & Philosophus dicit, non pupillam videre, sed oculum totum: actio enim est suppositorum: & ideo dico, vtrumque concurrere, tum propriam substantiam, tum iecur totum: vt *Quod*, concurrit substantia iecoris propria, tanquam quid præcipuum, ad edendum sanguificationem, non tamen perfectam: at vero totum iecur concurrit, vt *Quid*, non ad inchoandam, sed ad perficiendam *αἱμάτωσιν*.

Frustratio sanguificatricis.

Dyscrasia frigida iecoris.

In proposito malo labefactatur facultas, quia redditur intemperata propria iecoris substantia: cum hæc sit illud præcipuum, quod cōcurrit vt agēs, sed per tēperiem, tāquam proprium instrumentū. Hæc autem intemperies frigida tantum esse potest, nō calida: nā flatus aquositas, & pituita sūt opera

frigida:

frigida: quæ, ceu effectus, testantur suorum principiorum naturam. Effectus sunt frigidi: ergo etiam calor est imbecillis, & intemperies frigida. cap. 3. lib. 5. de loc. aff. Flatus etiam generari posse ab intemperie calidiore, non negamus: sed hoc non fit læsa facultate, verum ob errorem externum. Hæc intemperies frigida solet esse humida: interdum est sicca, vt in ætate senili. Et hæc intemperies, quandoque habet congenitum iecoris tumorem frigidum, scirrhosum: imo necessario perseuerante hepatis scirrho, hydrops succedit. Porro intemperies frigida, modo intensior est, modo remissior. Semper generatur materia serosa: quia non potest esse hydrops, nisi sit aqua: verum si intensa est iecoris frigida dyscrasia, generatur aquosa materia exsuperans, vnde ascites fit: si remissior fuerit frigiditas; materia pituitosa & flatulenta dominantur. Hæc vero frigiditas interdum primam originem habet in iecore: interdum primo alias partes occupat, moxque iecori postea impertitur: verbi gratia, primo excitatur intemperies frigida in iecore, ob potum frigidiorem, hinc plus iusto refrigeratur iecur. Ob immodicum etiam sanguinis fluxum, iecur refrigeratur. Præterea interdum ob immodicam iecinoris caliditatem hydrops succedit, vt in præseruatione tunc egeamus frigidis: (nam in cura calefaciendum, quia hydropis materia fit à iecoris frigiditate.) Potest autem iecoris frigiditas etiam à causa calida produci: quia cum violentia dissipatur calidum innatum iecoris, vt frigidum euadat. Insuper frigiditas hæc aliquando in aliis partibus primo oritur: verbi gratia, quando hydrops fit à scirrhoso liene: tunc enim non fit, quia materia producitur à liene: sed à frigiditate iecoris, quæ causata fuit à frigiditate lienis. Quod de liene dico, idem de reliquis partibus intelligendũ, mesenterio, omento, ventriculo, diaphragmate. Generatur autem materia ob errorem externum, quoties noxia materia subministratur hepati: siue vẽtriculus ob intemperiem hanc materiam gignat, siue error in cibis & potu committatur.

Error externus.

Differentia.

Quoad formam: tumor vel est Morbus, vel Symptoma: item vitium hoc in magnitudine, interdum Annexam habet intemperiem frigidam, interdum Non. A subiecto non sumuntur differentiæ, quia abdomen vnicum est subiectum. Quoad causam efficientem, alia Proxima est, alia Remota. Proxima est tumoris materia quæ dominatur, seu exsuperat: est que

estque Vapor, vel Minera. Si vapor, hydrops Tympanias. Si minera, est materia vel pituitosa, & dicitur Anasarca: vel aquosa, & dicitur Ascites. Causa remota est, ob quam hæ materiæ generantur: cuius differentias proposuimus.

Signa. Hoc malum in genere facile cognoscitur: quia oculis & manibus ventrem præter naturam tumidiorem: (ad differentiam grauidarum:) cognoscimus. Quoad differentias formales: si tumor sit morbus, læduntur functiones non tantum iecoris, sed etiam musculorum abdominis, & septi transuersi: contra, si symptoma. Præterea, an cum magnitudine aucta, iungatur morbosa intemperies; cognoscitur, quia abdominis partes non nutriuntur ob intemperiem. Quoad causam efficientem, & primum quoad proximam; è c.3. l.4. de dignoscend. puls. sic cognoscitur: tangi debet abdomen, pulsari, & & commoueri: nam si fuerit anasarca, ad tactum & compressum excitabitur fouea, quæ pituitæ est indicium. Si pulsu exaudiatur sonus, instar tympani, significatur flatus, & tympanites. Si commoueatur æger de latere in latus; & murmur, strepitus, ac veluti fluctuatio quædam aquæ secundum abdomen audiatur; est ascites. Interdum hydropes permisti sunt: verbi gratia, si in compresione obseruetur fouea, cum duritie, & pulsu sonitus non audiatur; erit tympanites: nam quia in hoc hydrope permistus est flatus, itē aqua copiosa; hæc aqua prohibet, quo minus sonitus è copioso flatu audiatur: & hoc cognoscitur è duritie, quæ tactu obseruatur, indicat enim flatus copiam. Quod si ascites solus sit; nec sonitus percipitur, nec durities. Quoad causas remotas; si materia gignatur, læsa facultate ob intēperiem iecoris frigidam; prægressæ sunt causæ, quæ iecur potuerunt refrigerare: vt immodicus frigidæ potus, immoderatū sanguinis profluuiū, tumor frigidus vicinarum partium, &c. Verbi gratia, si quis patiatur tumorem lienis, & hydopicus euadat, facile causa cognoscitur. Quod si hæc abfuerint, & vitia potius ad ventriculum pertineant: dicemus, materiam genitam esse ob errorem externum.

Indicationes. Tumor, momentaneam habet permanentiam, & remota causa cedit: proinde non indicat vtile. Morbus indicat vtile: ideo si adest frigiditas abdominis, indiget calefactione. Vtiles igitur indicationes desumuntur à causa efficiente. Hæc duplex est: alia proxima, alia remota. Quoad proximam: materia vaporosa, indicat vacuans per insensibiles meatus; sicut

etiam minera, quatenus in vaporem conuertitur. Minera autem per se considerata, vapori contradistincta, indicat vacuans per meatus sensibiles, ideoque euacuanda, siue sit pituita, siue aqua. Quoad causam remotam; hæc est vel materia genita(*:nam indicatio sumitur à præsenti; ideoque non à materia generanda:*) vel causa generans. Genita materia est, quæ nondum producit tumorem, & nondum collecta est in cauitate(:alias enim esset proxima materia:)& hæc non tantum indicat euacuans, vt materia, quæ in cauitatem fluxit, & proxima dicitur; sed etiam ratione motus & fluxionis indicat vacuans reuulsorium, deriuatorium. Causa generans hanc materiam, est iecoris dyscrasia: quæ indicat alterans per contrarium. Quoad causam causæ: si morbus sit vel in liene, vel in aliis partibus vicinis; quid indicent harum partium morbi, è propriis capitibus petendum. Vitales indicationes desumuntur à subiecto; non tamen ab abdomine. quia non est pars præcipua, quæ eam obtineat præstantiam, vt ab ea indicationes vitales haurire cogamur: vnde interdum neglecta abdominis virtute, abdomen pertunditur. Per subiectum igitur hoc in loco, non intelligimus subiectum morbi, sed causæ morbificæ, causæ generantis: quod subiectum est hepar, interdum lien, interdum ventriculus. Sed sufficiat solum versari circa iecur: quod sane, ad similitudinem ventriculi, per suum calidum innatum indicat moderate calefaciens, nutriens: & per proportionem substantiæ suæ propriæ requirit Hepaticum auxilium, quod foueat & roboret propriam iecoris substantiam.

Indicatio à subiecto causæ generantis.

Prognostica.

Malum hoc ab initio non est incurabile: comment. III. lib. 5. de vict. ac. Augetur periculum pro vi differentiarum, vt interdum spes omnis aboleatur. Quoad formam: deterior est hydrops, si tumor morbus est; si annexa intemperies frigida morbosa. Quoad differentias à subiecto (:non morbi, quia hoc subiectum idem semper est:) causarum efficientium primarum; tympanias difficilius curatur, quam ascites.

Quoad differentias à causa efficiente. Si causa proxima, sit materia flatulenta, difficulter vacuari potest, quia per meatus insensibiles educenda: vt autem residet in cauitate interna peritonæi, ægerrime euacuatur: quo respiciens Aëtius, dicit: tympaniā difficilius curari. Si respicias ad causam remotam, generantem has materias; cum materia aquosa fiat à

fiat à iecore frigido magis intensa quam flatus & pituita: ob id dixit Auicennas, ascitem difficilius curari. Non ergo pugnat cum Aetio, qui respexit ad proximã causam. Præterea pro discrimine causæ remotæ, varie etiam prædicendum. Si iecoris frigiditas sit coniuncta scirrho: mors prædicenda. Et si fiat è scirrho lienis, qui sit incurabilis: etiam impossibile est, iecoris frigiditatem, quæ fouetur à scirrho lienis, è toto superare Sed differentia est: quia si scirrhus in iecore est, citius perimit. Si contingat, verbi gratia, vt fiat per morbum acutum (nam huic interdum hydrops succedit, com. 1. lib. 2. prognost.) vt plurimum lethalis est hydrops: quia in iecore est insignis noxa, & virtus est debilis, ob morbum acutum præcedentem.

Secanda est vena, dum in corpore hydropico peccat sanguis, & virtus permittit. Virtus potest esse robusta in quacunque hydropis specie, etiam in ascite: vnde Auicennas in ascite abdomen perforat, cum virtus est valde fortis. Sanguis peccat, si fiat hydrops è suppressione sanguinis menstrui, hæmorroidum. com. 3. lib. 4. de vict. acut. & hic dydrops non est tympanias, non ascites, sed hyposarca: imo si esset ascites, non prohiberetur venæsectio, si sanguis peccaret ob suppressam aliquam euacuationem. Errant igitur qui ad solam auctoritatem respiciunt Galeni, dicentis, non esse secandam venam in hydrope, nisi sit hyposarca, & fiat è sanguinis suppressione. Hinc Auic. ad methodum respiciens, dicit in ascite secandam esse venam, dum hydropicus conqueritur de dolore lateris: significans, si hydropicus afficiatur etiam inflammatione, pleuritide, angina, &c. venam esse secandam, cum in his malis peccatum sanguinis sit vehemens. Præterea in hydrope vesicatoria probantur: quæ possunt abdomini & cruribus opportuno tempore applicari. Probantur & fonticuli, nisi aliquid prohibeat, in ascite: prohibet autem quandoque virtus, pertinens ad crura: quia cruribus sunt administrandi, vt colligitur è com. aph. 8. sect. 6. Si enim in hydrope crura sint tumefacta: virtus crurum prohibet exulcerationem fonticulorum: cum periculum sit, ne vlcera putrilaginosa, & gangrænosa euadant. Si ergo tumida sint crura, locum non habent fonticuli: si nondum sint tumida: optimum est vlcera excitare fonticulis. Præterea in ascite probatur punctio secundum vmbilicum, & scrotum: vbi hæ partes tumidiores apparent, ob aquæ præsentiam. Prodest

Curatio.

Venæsectio.

Vesicatoria & fonticuli.

Punctio.

etiam punctio secundum talum.c.3.l.9.κ. τόπ. Probatur setaceum circa scrotum, si pars illa est aqua repleta. Tandem ad abdominis perforationem confugiendum, dum summa est vis materiæ aquosæ, vt mitioribus euacuari nequeat. Summa vehementia cognoscitur; quando breui tempore copiosa aqua generatur. Euacuatio in hac materia, non fiat confertim, quia virtus non potest sustinere. *Tempus*, est præsentia indicantis, si nihil prohibet. Quando ergo copiosa est materia, & virtus fortis; non debemus expectare dum patientes proximi sint morti. Quoad *Vbi*: perforatio facienda in abdominis parte dextra, si lien est affectus; in sinistra, si iecur; per tres digitos sub vmbilico versus latera. Indicatur hoc à subsistentia aquæ. Aqua indifferenter subsistit in qualibet parte ventris inferioris: nec tamen quælibet abdominis pars indifferéter aperitur; quia affectus secundum aliquas partes prohibet, secundum aliquas permittit. Dum enim affectio est in liene, oportet vt æger decumbat in parte sinistra: & hic decubitus est magis commodus, ratione huius ægri; quod si ergo foramen in hac parte fieret, vix posset præcaueri, ne aqua assiduo egrederetur. Eadem ratio est de iecore. Cucurbitulis etiam, & aliis cheirurgicis materiis vti licet: magna potissimum cucurbitula, cum multa flamma, abdomini in tympanite admoueri potest.

παρακέντησις.

Cucurbitulæ.

Medicamenta.

Præsuppositis medicamentis communibus, de appropriatis loquemur: ea sunt Euacuantia, Alterantia, & Corroborantia. Vacuantia vacuant vel per Διαφόρησιν, vel per Sensibiles meatus. Sensibiliter vacuantia, alia respiciunt causam remotam tumoris, alia proximam. Materia remota, est aqua, vel pituita. Aqua euacuari potest per aluum, & per lotium. Per aluum euacuatur materia aquosa *succo iridis, succo soldanellæ, succo ebuli, & sambuci*. Respicimus hic ad materiam, quæ nondum in abdominis cauitate est collecta, sed colligi potest: ideoque cum adhuc sit in venis & ductibus, non egemus remediis vehementissimis, nec ad elaterium ascendendũ. Pituitosa materia euacuatur *agarico, carthamo*: nõ licet vti colocynthide. De rhabarbaro nihil dicimus, quia in hydrope est instar pestis; cum non bilis, sed pituita sit euacuanda. Vtendum igitur agarico; non vehementioribus: quia respicimus ad pituitam, quæ residet circa iecur, & partes vicinas. *Vsus. Quantum*: succi propositi exhiberi possunt à ℥ ij. ad ℥ vj. Et his vtendum, toto ferme morbi processu, non

Vacuantia materiam remotam.

tantum

tantum ante vehementiora, sed & post, prout aderit præsentia huius materiæ, quæ regeneratur,& nondum est perducta ad locum, vt tumorem efficiat. Licet etiam gratia huius materiæ vti diureticis proprie dictis. Quoad *modum*: potius administrentur in puluere; quia omnis materia humida, sua humiditate actuali nocet.

Vacuantia materiam proximã.

Quæ causam proximam tumoris sensibiliter vacuant; debent esse efficacissima. Ratione aquæ igitur probamus *elaterium, antimonium*; quia hæc materia reperitur in illa cauitate abdominis, quæ est inter peritonæum & intestina, vbi non sunt meatus: vnde necessarium est, vt medicamentum summa violentia attrahat materiam illam aquosam: ideo licet vti *elaterio ad* ℥ij.iij.iiij. *& vltra, cum pilulis alephanginis, pro correctione elaterij.* Ratione pituitæ, ascendendum *ad trochiscos albandal, qui conficiuntur è colocynthide: probantur pilulæ fœtidæ, de euphorbio. Vsus: quando:* His vtendum post mitiora: primum enim mitioribus vtendum, deinde valentioribus, & rursus validioribus, pro præsentia materiæ vel proximæ, vel remotæ. Quoad euacuantia insensibiliter; probatur *medicamentũ è cochleis, Aetij: medicamentũ ex artemisia, decocta in vino generoso, & dictamno Cretico. Emplastra è baccis lauri maxime probantur. Si mittatur homo in aceruum frumenti, sub radiis solaribus; est mirabile. Sudorifera probantur, & præsertim nouum illud instrumentum ligneum, quod ad exigendos sudores, in morbo potissimum Gallico, iam vsurpari solet. Probatur emplastrum confectum ex albo veratro: vnguentum Aggrippæ.*

Alterãtia, & roborãtia.

Roborantia sunt calida, vt *decoctum guaiaci, sassafras: item hepar lupi valde commendatur.* In viuendi ratione, ab omni humido abstinendum.

CAPVT XIX.

Plenior affectuum iecoris explicatio: & primum de vitiis ad hepar, vt membrum similare, spectantibus.

Morbi iecur infestantes.

IEcur potest considerari, vt membrum similare & dissimilare: ideoque variis morbis affici potest, cap.6.lib.8.κ.τόπ.cap.7.lib.5.loc.aff. Ratione partium similarium affici potest iecur Intemperie; item Imbecillitate, quam vocant hepaticam affectionem;

præterea Cachexia & Hydrope ratione partium dissimilarium, affici potest iecur Obstructione. Quod si consideretur iecur simul & vt similare, & vt dissimilare: afficitur Inflāmatione, Scirrho, Vlcere. Inflammatio quatenus est intemperies, pertinet ad partes similares: quatenus tumor, seu magnitudo aucta, ad dissimilares pertinet. Idem dicendum de tumore scirrhoso. Vlcus est soluta vnitas, quæ in partibus similiaribus & dissimiliaribus locum habet. Si iecur consideretur ratione suæ proprietatis, vt pars determinata: potest detineri morbo Gallico, de quo nos infra operis huius libro quinto agemus.

De iecoris Intemperie, Imbecillitate, Cachexia, & Hydrope: primo quidem de Definitionibus, & Causis.

Dyscrasia nomen.

Per intemperiem intelligimus morbosam: quia versamur in parte curatrice, non in parte tuendæ sanitatis. Galenus enim cap. 4. lib. 2. temper. aliam facit intemperiem sanitatis, cuius ratione membrum est vel neutrum, vel insalubre, persistit tamen intra latitudinem sanitatis. Alia intemperies est ægritudinis, cuius ratione membrum egreditur limites sanitatis, & non est amplius neutrum, sed ægrum. *Est autem intemperies, temperamentum naturale immutatū, lædens operationes iecoris.* Est crasis naturalis immutata: quia dū fit intēperies, fit morbus, qui procedit ex immutatione naturalis tēperamenti. Est autem temperies mutata: & propterea morbus non est in fieri, sed in facto esse: morbus non consistit in mutatione, sed in mutato esse. Quæ autem sint causæ, ob quas naturale temperamentum immutatur: diximus cap. de intemperie ventriculi: verbi gratia cibus calidior, medicamentum calidius: hæc enim vt ventriculum calidiorem reddere possunt, ita etiam iecur. Quod de causa calefaciente dicimus: idem de refrigerante, & reliquis dicendum. Facultas iecoris attractrix & alteratrix potissimum læduntur ob intemperiem frigidam: retentrix ob dyscrasiam humidam: expultrix ob siccam. cap. 2. lib. 3. de symp. caus. Hinc colligendum, si iecur afficiatur intemperie frigida: succedere hepatis imbecillitatem, cachexiam, & hydropem: quando enim non est admodum intensa intemperies, fit iecoris

Dyscrasia iecoris, quid.

imbecil

imbecillitas: si intensior, fit cachexia: si adhuc magis intendatur, fit hydrops.

Imbecillitas iecoris vocatur affectus hepaticus, per quem interdum Galenus videtur intelligere frigidam intemperiem. At lib. 8. κ. τόπ. imbecillitatem iecoris etiam ex aliis intemperantiis oriri, statuit: cum dicit, plerasque hepatis affectiones, initium ducere ab illis deiectionibus, in quibus excreta similia sunt loturæ carnis animalis recens mactati. Verum quidem est: quod illæ deiectiones non perseuerant, dum malum progreditur, sed mutantur, pro discrimine intemperiei: vnde optime locutus est Galenus, quando dixit, initium capere à deiectionibus. Inter initia sunt illæ deiectiones, mutantur autem malo progrediente, vt infra in signis trademus. Et forsan Altimarus hoc non vidit. Exquisita imbecillitas & proprie dicta, refertur ad intemperiem frigidam: ratione cuius attractrix iecoris non attrahit, vt deberet: & sanguificatrix diminute sanguificat: vnde imminuitur functio attractricis & alteratricis, ratione frigiditatis. De causis autem intemperiei frigidæ, locuti sumus cap. de intemperie ventriculi. *Imbecillitas hepatis.*

Quod si frigida iecoris intemperies magis confirmetur: introducitur Cachexia, id est, malus habitus totius corporis: quod vitium est via ad hydropem, sicut imbecillitas ad cachexiam. Fit cachexia (quicquid dicat Altimarus) quando nõ fit bona nutritio, ob tertiam coctionẽ læsam. Læditur autem coctio hæc tertia. (sicut etiã coctio ventriculi, c. 1. l. 3. de sym. caus. non tantum ob intemperiẽ partium, vt Altimarus velle videtur: sed etiam ob errorem externum, id est, ob vitium alimenti: maxime cum vitium primæ coctionis nõ possit corrigi in secunda: nec secundæ vitiũ in tertia. Læditur ergo coctio illa tertia, ob noxium alimentum, id est, ob vitiosum & improbum sanguinem, qui generatur ratione intemperiei iecoris frigidæ. Hæc autem est Exquisita Cachexia. Notha secundum Auicennã fieri potest, etiam ob vitium pulmonis: quando aqua in pulmone colligitur. Quare *Cachexia est deformitas totius, procedens ab intemperie frigida iecoris.* Hinc colligitur, malum hoc esse symptoma, consistens in qualitate mutata: quæ qualitas mutata refertur in frigidam intemperiem iecoris, tanquam in morbum præcipuum. *Cachexia.*

Si intemperies magis magisque confirmetur, cachexia degenerat in hydropem, seu aquam inter cutem. Hoc malum *Hydrops.*

fieri nequit, nisi iecur afficiatur frigida intẽperie. Temperamentum enim iecoris mutatur in frigidius, vt alimentum nõ conuertatur in probum sanguinem, sed vel in aquositatem, vel in sanguinem pituitosum, vel in flatus. Et his est hydrops exquisitus, in quo iecur per essentiam afficitur: ad differentiã Nothi hydropis. Galen. c. 7. l. 5. d. loc. aff. dicit, in hydrope affici iecur, interdum primario, interdũ secundario. Quod male quidam interpretantur: interdum per essentiam, interdum per consensum. Si enim in omni hydrope iecur afficiatur dyscrasia frigida: quomodo potest affici per cõsensum? Quare statuendum, iecur semper per essentiam affici: frididam tamen hanc dyscrasiam aliquãdo in iecur primo introduci, interdum primo in alias partes, & ab his postea in iecur: verbi gratia, si quis post ieiunum bibat aquam frigidissimã & copiosam: verisimile est hinc iecur primo refrigerari, ob quam refrigerationem non fiat bona sanguificatio. Interdum autem ab aliis partibus frigiditas iecori impertitur. cap. 5. l. 2. ad Glauc. vt, si ob scirrhum lienis hydrops oriatur: cum enim ratione tumoris lien reddatur frigidus, hanc suam frigiditatem iecori communicat, vt iecur afficiatur frigido morbo. *Hydrops ergo est tumor ventris, productus ab intemperie frigida iecoris.* Tumor interdum est morbus, si ad insignem perducatur magnitudinem, vt functionem lædat, interdum est symptoma, cum non lædit functionem: vt explicatur c. 12. l. d. diff. morb. Quare Galenus ad varia respiciens, varie loquitur: nec ob id sibi contradicit, vt Argenterius existimat: nam in lib. de tumoribus præter naturam, circa finem, connumerat hydropem inter tumores, quatenus est morbus. At l. d. diff. sym. c. 4. vult, hydropem esse symptoma, & quidem in genere functionis læsæ. At obiicitur: si tumor est symptoma: non tamen est læsa actio, sed qualitas mutata? Respondẽdum Galenum loco citato, hydropem considerare vt symptoma est, non ventris inferioris, sed iecoris: iecoris morbus est frigida dyscrasia, symptoma vero est læsa sanguificatio. Dicitur tumor ventris inferioris, ad differentiam hydropis, qui fit è pulmone, & est tumor in ventre medio. Hic tumor ventris inferioris, producitur à frigida intemperie iecoris, ad differẽtiam hydropis nothi. Porro frigida iecoris intemperies in hydrope semper adest, secundum Auicennam: quia calor iecoris imminuitur, tum quia resoluitur, tum quia interdum exstinguitur: nam calor iecoris naturalis interdum repente immi-

Definitio hydropis.

Frigida iecoris intẽperies: & huius causa.

imminuitur, interdum autem longiori temporis ſpatio remittitur. Et hoc Auicennas deſumpſit è Gal. com.1.l.2.prog. & c.7.l.5.loc.aff.c.5.l.2.ad Glauc.& com. aph.22. ſect.3. Addit Galenus.intemperiem hanc frigidam, eſſe vel Cum tumore iecoris, vel Citra tumorem. Dum eſt citra tumorem: hoc fit, vel ratione cauſæ Calefacientis, & proinde diſſoluentis calorem naturalem (ſicut minor flamma à maiori diſsipatur, vt etiam inſinuat Alexander) vel ratione cauſæ Refrigerantis. Quæ autem ſit cauſa calefaciens, quæ refrigerans: dictum eſt in ventriculi intemperie: verbi gratia, immodicus vſus medicamentorum calefacientium, vſus frigidorum, copia frigidæ. Admonet Gal. imminui calorem iecoris, quia cauſæ calorem imminuentes, agunt in iecur, vel Immediate, vel per Medium. Immediate, dum verbi gratia è potione frigidæ iecur refrigeratur (hic in curatione reſpiciendum ad iecur, non ad aliam partem.) Interdum cauſæ agunt per medium: quod vel eſt Totum corpus, vel aliqua corporis Pars. Totum corpus multis de cauſis refrigerari poteſt: interdum propter febres, quæ calorem diſſoluunt: interdum ob immodicas euacuationes, quæ corpus refrigerant: idem accidit ob ſuppreſſam vacuationem conſuetam, vel menſium, vel hæmorrhoidum: ſic enim totum refrigeratur, & frigiditas iecori impertitur. Pars autem refrigerata iecori impertitur frigiditatem, vel per ſimam partem, vt refrigeratus ventriculus, refrigerata inteſtina, meſenterium refrigeratum, lien vitio frigido laborans: vel pars iecori frigiditatem communicat, per vias ſpectantes ad partem gibbam: vt ſunt partes ſpiritales, nimirum pulmo: item renes & vterus. Hæ ſunt cauſæ hydropis.

Sed pro recta hypropis curatione, paulo altius cauſas eius rimari oportet. Hydrops omnis fit à iecoris frigiditate: com. aphoriſm.11.ſectio.4. attamen diſcrimen eſt: nam, ſi intenſior ſit frigiditas, oritur Aſcites, quia aqua producitur, ſeu aquoſitas, & ſanguis pituitoſus: ſi frigiditas remiſsior, producitur vel ſanguis pituitoſus, vnde Hypoſarca: vel flatus, vnde Tympanias. Loquemur ergo de cauſis materiæ aquoſæ, pituitoſæ, & flatulentæ. *Cauſatriū hydropis ſpecierum.*

Materia aquoſa, ſecundum Auicennam, eſt cauſa coniuncta aſcitis, ſeu tumoris abdominis (non intemperiei frigidæ, cuius eſt effectus.) Hæc materia aquoſa frigida eſt & humida, quia producitur ab intemperie, non calida, ſed frigida: *Aſcitis cauſa.*

effectus autem sapiunt naturam suarum causarum: item oritur è potione frigidæ, ex vsu cucumeris, anguriæ, melonum. Hæc aqua dum egreditur per abdomen, aut per alias vias, fœtet, nec videtur putredinis expers: vnde qui ascite laborant, interdum magna siti afficiuntur: vapores enim ab aquosa materia prodeuntes, calidi, siccique, petunt os ventriculi. Frigida quidem hæc est materia, quia producitur à frigido: sed postquam genita est, cum sit excrementitia, & resideat in loco, qui familiaris & naturalis non est aquositati: putrescit, & ratione putredinis calorem acquirit: vnde sitis, & reliqua fiunt. Hæc materia aquosa, est portio cibi & potus: quos dum natura conficere non potest, producit sanguinem aquosum: interdum & lotium ipsum permiscetur, nam ascite laborantes, exiguum reddunt lotium. Residet hæc materia inter Zirbum, & Siphac, id est, inter omentum & intestina, vt pertingat etiam ad diaphragma. Sed dubitatur, cur hæc materia in corpore colligatur? & cur potius in proposito loco, quam in aliis? item per quas vias in hanc abdominis capacitatem deferatur. Secundum Auicennam, colligitur hæc materia in corpore, vel ratione Facultatis, vel ratione Materiæ, vel ratione Viarum. Ratione facultatis, vel Segregantis iecoris, vel Attrahentis renum. Dum enim iecur est robustum, & optima fit sanguificatio: fit etiam segregatio. & expulsio excrementorum, & proinde serositatis: quæ omnia fiunt à valido iecore. Sin accidat, vt iecur frigidius euadat: non potest propria munia obire, non recte sanguificat; non segregat: & hic est exquisitissimus hydrops, quia fit vitio iecoris. Si autem renes consideremus: dum sunt robusti, valide attrahunt: dum imbecilles sunt, & præsertim dum frigidi, non attrahunt, & proinde serositas colligitur. Et hic est hydrops spurius: præsertim si cum frigiditate renum, non fuerit coniuncta frigiditas iecoris. Vitio autem materiæ hoc fit: quoties materia vel plurima (vt Auicennas inquit) vel non bene digesta. Plurima est, cum aliqui frigida copiosissima vtuntur. Et animaduertendum: si accidat, vt simpliciter retineatur potio, & & venter intumescat, hic est hydrops spurius, qui facile tollitur: Si vero non modo detineatur potio, sed etiam refrigeretur iecur: tunc hydrops est legitimus. Materia autem non bene digesta est, dum non bene concoquitur à iecore: & hic est hydrops exquisitus. Ratione viarum fit hydrops,

Quibus de causis materia aquosa in corpore colligatur.

hydrops, quoties viæ angustantur, & potissimum viæ ad renes pertingentes. Angustantur autem vel ratione materiæ copiosæ, crassæ, vel viscidæ, interdum ratione calculi, ratione apostematis inflammationis. Hæ causæ sunt, per quas materia in corpore retinetur. Sed cur potissimum residet in cauitate abdominis? Auicennas dicit hoc fieri, ob imbecillitatem partium, ob propinquitatem, & ob minus incommodum. Ob imbecillitatem partis, quia partes debiles facile suscipiunt, illa autem pars laxa est & debilis. Accedit propinquitas, est enim cauitas illa maxime proxima parti affectæ, quia iecur in ventre inferiori residet. Denique minus detrimentum est: nam copiosa aqua diu potest in illa cauitate detineri, citra ægri interitum, & citra dolorem. *Cur materia potissimũ in abdomine coaceruetur.*

Sed per quas vias hæc aquositas defertur? Plures sunt modi propositi ab Auicenna. Primus esse potest, quem proponit Galenus, comment. aphorism. 55. sect. 7. vbi vult, iecur interdum scatere quibusdam pustulis, seu vesicis, aqua repletis, quæ postea, dum disrumpuntur, sunt in causa, vt necessario illa aquositas in abdominis cauitatem dilabatur. Interdum citra has vesicas materia in iecore residet, & in cauitatem fluit. Interdum fluit per venas mesaraicas. Interdum per vmbilicares venas, quæ disrumpuntur. Interdum hic fluxus fit, si vas aliquod vrinarium disrumpatur: tunc enim serosa materia confluit in cauitatem abdominis. Et hic est exquisitus hydrops, in quo materia gignitur à frigiditate iecoris: & nisi ab hac gignatur, non est exquisitus hydrops, per quascunque vias materia fluat. *Quib. viis materia aquosa in abdomen confluat.*

Quod de aqua & ascite iam diximus: idem dicendum de sanguine pituitoso, de hydrope hyposarca: qui, si exquisitus esse debet, necessarium est, vt sanguis pituitosus gignatur à iecoris frigiditate. Hinc Auicennas dicit, in hyposarca tertiam coctionem lædi, ita vt materia alimentalis partibus adhęrere nequeat: vnde partes tument, & fit tumor œdematosus. Hæc coctio læditur, vel vitio Partis, vel vitio Materiæ. Ratione partium corporis: cum refrigeratæ sunt: vt contingere solet iis, qui degunt in locis humidis, palustribus, in carceribus humidioribus: ob has enim causas extimæ partes corporis, ita refrigerantur, & languent: vt, licet ad partes optimum deferatur alimentum, non tamen mutari possit, nec regi à partibus tumentibus. Et hic hyposarca nothus est, quia non fit vitio iecoris. Vnde hyposarca interdum *Hyposarca causa.*

non admodum difficulter curatur: si scilicet non sit exquisitus. Interdũ coctio tertia lęditur vitio materiæ. Hęc materia, quæ causat tumorẽ totius, interdũ est materia non pituitosa, sed liquefacta: quemadmodũ accidit in febribus. Quãdo igitur colliquamenta fiunt, & angustia est in viis renum: non est impossibile materiam liquefactam, protrudi ad externas corporis partes: quæ cum non possit in substãtiam partium conuerti: intumescunt partes. Sed hic spurius est hydrops, imo neque hydropis nomen meretur: cum potius fiat ratione causæ calfacientis. Interdum est materia pituitosa, quæ ad partes defertur, ideoque cum vitiosum alimentum affluat, læditur coctio, non vitio partium, sed vitio ipsius materiæ. Hæc autem materia triplicem habere potest generationis modum. Primum enim hæc materia triplicem habere potest generationis modũ. Primum enim hæc materia pituitosa produci potest, ob victum pituitosum: & hic non est hydrops legitimus. Deinde hæc materia fieri potest ob errorem ventriculi, ob dyscrasiam ipsius: & frequenter solet contingere eiusmodi hydrops, sed non est exquisitus, cum non fiat vitio hepatis, sed ventriculi. Tertio fieri potest à frigiditate, & diminuto calore hepatis: & hic est hydrops anasarca exquisitissimus.

Tympaniæ causa. Idem prorsus dicendum de materia flatulenta, quæ tympanitis est causa. Hæc materia flatulenta producitur, vel ratione Materiæ, vel ratione Agentis, secundum Auicen. quod à Gal. desumpsisse videtur, qui cap. 7. lib. 14. meth. vult, materiam flatulentam generari, interdum à calore diminuto, interdum à calore auctiore reddito: nec enim flatus tantum producuntur à frigida intemperie. Quod si materia flatulẽta producatur ab intensiori calore: hoc necessario fit ob materiæ vitium, quæ suapte natura est flatulenta, vt sunt legumina: Et hic hydrops non est exquisitus, cũ non fiat ob iecoris frigiditatem. Si flatus fiant vitio agentis: in tympania multiplex potest esse agens: nimirum intestina frigida, ventriculus frigidus: interdum cõtingere potest, vt iecoris intemperies potius calida sit, quam frigida, inter initia, quando fit vitio ventriculi, non iecoris. At si fiat iecoris vitio, est exquisitissimus hydrops. Sed oritur dubitatio: nam com. aph. 11. sect. 4. dicitur, ascitem produci ab intemperie frigidiori: hyposarcam & tympaniam, remissiori. Hinc ergo sequi videretur: quod, sicut iecur primo remisse, deinde intense frigidum

Dubium.

gidum fit:ita etiam patiens primo hyposarca, vel tympania, postmodum ascite, apprehendi debeat? Cui tamen experientia repugnat: cum multi ab initio statim ascite: eoque legitimo, corripiantur? Responsio: Causæ refrigerãtes interdum adeo sunt potentes, vt breuissimo temporis spatio inducant dyscrasiam intense frigidam: vnde quamprimum fit ascites. Præterea notandum, has materias in hydrope plerũque esse permistas: vt interdum tumor abdominis producatur è materia pituitosa, & aquosa, & flatulenta. Frigida enim intemperies, siue intensa sit, siue remissa, has materias potest producere: idque ob diuersitatem materiæ & ciborum: non ratione agentis: sic cibi quædam partes sunt aquosæ: aliæ quæ facile in pituitam vertuntur, nonnullæ quæ in flatum. Idem in sanis quoque conspicimus: iecur enim sanum, vnica constans temperie, per eam è variis ciborum partibus, non tãtum sanguinem generat, sed etiam alios succos alimentales.

De Differentiis.

Intemperies, vel est Sine materia, vel Cum materia. Quæ sine materia, est Simplex vel Composita, vt diximus cap. de intemperie ventriculi. Si cum materia: hæc est sanguinea, pituitosa, biliosa, melancholica, flatulenta. Cum autem intemperies frigida occurrat: si remissa fuerit, oritur Imbecillitas dicta: si inten sior, Cachexia: si adhuc intensior, Hydrops: Et, si ratione dyscrasiæ frigidæ intensioris, producatur pituita, fit Anasarca: si flatus, Tympanias: si aqua, cum summa est intemperies, fit Ascites. *Differẽtia.*

De Signis.

Ad iecoris dyscrasias cognoscendum, oportet excrementa inspicere, cap. 7. lib. 5. loc. aff. Si enim hæc vitiosa sint, & nullus error commissus in cibis, ratione vel quantitatis, vel qualitatis, vel ordinis: statuendum, esse vitium aliquod internum, id est, intemperiem alicuius partis, potissimum ventriculi, vel iecoris: id quod è corporis colore internosci potest: si enim nulla in corporis colore appareat mutatio, intemperies est ventriculi: si color mutetur, iecur intemperatũ est. Nos ad hoc signum à calore sumptum: (cui multum Galenus tribuit, vt etiam Auicennas, cap. proprio:) alia addere possumus. Dum enim ventriculus læditur, non modo excrementa sunt mutata, sed etiam aliquid chyli excernitur. Quæ autem sit intẽperies, num calida, frigida, humida, *Dyscrasia iecoris signa.*

sicca:

ficca: cognosci potest è cap.de intem. ventriculi: & ex iis quæ proponit Gal.cap.6.l.8. κ.τόπ. Verbi gratia, si calidior fuerit intemperies, aderit cibi inappetentia, potionis appetentia, id est, sitis: pulsus frequens, velox: deiectiones biliosæ. Et quia intemperatum est iecur, interdum etiam aliquid sanguinis egreditur: vt quidam dysenteriam esse suspicentur, sicut Gal. dicit, cum tamen non sit: vomitus biliosus, interdum bilis æruginosæ, secundum Alexandr. lotium flauum: caliditas mordax, præsertim secundum plantas pedum, & volas manuum: scabrities linguæ: corpus emaciatum. His addi possunt causæ calefacientes prægressæ: item quod ægri calidis læduntur, iuuantur frigidis. Si dyscrasia, frigida: erit potius cibi appetentia, nulla sitis, pulsus tardus, rarus: excrementa pituitosa, &c. Si humida intemperies: nulla sitis, pulsus mollis, excrementa humidiora: lotium spissum, crassum, secundum Auicennam, neque corpora gracilia: præcessere causæ humectantes, iuuantur siccis, læduntur humidis. In sicca intemperie, omnia sunt opposita. Quod de intemperie simplici diximus: idem de composita statuendum, signis coniunctis. Si intemperies annexam habeat materiam: num hæc materia sit sanguis, bilis, pituita, melancholia, flatus: cognosci potest ex iis, quæ diximus cap. de intemp. ventriculi.

Imbecillitatis hepatis signa. Hepatica affectio, cognoscitur ex excrementis. cap.7. l.5. loc.aff. c.6. l.8. κ.τόπ. Non sufficit, eam iudicari subrubicundis excrementis, quæ similia sunt loturæ carnis, &c. sed cum imbecillitas hepatis multiplex sit: distincte cognoscendum, quænam facultas potissimum lædatur. Si enim læsa fuerit attractrix: deiectiones erunt liquidæ, chylosæ, quia chylus non attrahitur. Si alteratrix, id est, sanguificatrix: tūc apparebunt deiectiones illæ, similes loturæ carnis. Si retentrix fuerit debilis; non tantum hæ deiectionēs apparebunt, similes loturæ carnis, sed etiam frequens erit deiectio, quia retentrix læsa, non retinet, vt opus est: hoc non fit dum alteratrix læditur. Si expultrix læditur: potius est alui stipticitas, & exiguæ deiectionis.

Cachexiæ signa. Malus habitus facillime cognoscitur: totius enim corporis habitus subtumidus veluti est. Sed distinguendum, an hoc vitium productum sit, vel ratione partium externarum corporis, vel ratione materiæ. Si vitio partium: præcesserunt causæ, quæ potuerunt partes labefactare, refrigerare, humectare:

mectare: verbi gratia, si quis decubuerit in carceribus subterraneis, in locis frigidis & humidis. Si nihil tale praecesserit, iudicandum, cachexiam ortam esse, ratione materiae, seu praui alimenti ad partes delati. Vtrum autem alimentum hoc vitiosum sit redditum, vel ob errorem externum in cibis, vel ob vitium ventriculi, vel ob vitium iecoris: è propriis capitibus cognoscendum: si praecessit praua viuendi ratio: si sunt indicia laesi ventriculi: his non apparentibus, indicatur hepatis intemperies. Cachexia autem triplex est: nam est via ad hydropem, vel ascitem, vel hyposarcam, vel tympaniam. Si via fuerit ad tympaniam: flatus dominantur, sunt querelae flatibus: vnde tympanites imminet. Si hyposarca immineat: in toto corpore apparet veluti flauities quaedam & extumescentia, initium oedematosi tumoris, qui sane non apparet in cachexia tendente ad ascitem, vel tympaniam. Si ascites immineat: lotium sensibiliter imminui conspicitur.

Hydropis signa. Hydrops facile cognoscitur è tumore ventris inferioris, qui effatu dignus est: adest sitis, difficultas anhelitus, &c. Praeterea è commen. 3. lib. 2. prognost. adest tumor pedum, in omni specie hydropis, magis tamen in vna, quam in altera. Quoad signa differentiarum: num hydrops originem duxerit à causa vel calefaciente, vel refrigerante: cognoscitur ex iis quae fuere pregressa. An hydrops subsistat, vel cum tumore scirrhoso iecoris, vel citra cognoscitur ex indiciis tumoris scirrhosi: de quibus proprio capite. Praeterea oportet distinguere, an causa hydropem faciens: agat in iecur vel per aliquod medium, vel immediate. Si enim nullũ fuerit vitium in toto, si nulla etiã sit noxa in parte corporis: certe hydrops ortus est à causa, quae sine medio iecur reddidit intemperatum: verbi gratia, si hydrops frigidae potum secutus est: cui dubium est, sine medio eum esse causatum? Quod si, verbi gratia, praecesserit scirrhus lienis: patet quod ex hoc duxerit originem. Si solita vacuatio sit suppressa: facile est concludere, è toto originem duxisse, & à toto iecur fuisse affectum. Quoad species hydropis: è cap. 3. lib. 4. de dignosc. puls. oportet abdomen tangere, percutere, & ad latera conuoluere. Compresso enim abdomine, si fouea inducatur, tanquam in pasta: est anasarca, tumor oedematosus, pituitosus. Si pulsu sonitus audiatur, vel etiam durities percipiatur: est tympanites: percussio enim & collisio flatuum, edit strepitum.

pitum. Sed præterea etiam duritiem considerare oportet: si enim percusso abdomine hydropici, non audiatur sonitus, interim autem sit durities: etiam tunc est tympanias: nam durities illa non potest fieri à pituita, nec ab aqua, sed à flatu. E duritie ergo infertur tympanites, licet non sit sonitus: sed is non est verus tympanites, sed permistus cum ascite: vnde cum venter sit repletus flatu, & aqua: ratione flatus fit durities: aqua autem impedit, quo minus sonitus possit audiri. Si deuoluto ægro de latere in latus audiatur fluctuatio: cognoscitur aquositas, & ascites. Cognito ascite, quæritur an aqua genita sit vitio vel virtutis, vel materiæ, vel viarum. Si vitio virtutis: vel iecoris non segregantis, vel renum, non attrahentium. Cognoscitur autem è signis indicantibus intemperiem frigidam iecoris: de quibus diximus: è signis indicantibus intemperiem frigidam renum: de quibus capite proprio. Si fuerit ratione materiæ: vel est copiosa, vel non digesta. Si copiosa: præcessit frigidæ potus immodicus. Si non bene digesta: assunt signa cruditatis, excrementa cruda, vt supra diximus. Si ratione viarum: cognoscitur, quia est angustia, vel in renibus, vel in vicinis partibus. Et de obstructione renum, dicendum in proprio cap. Idem dicendum de hyposarca: oportet enim cognoscere, an productus sit, vel vitio partium, vel materiæ: idque è causis prægressis. Materia sua habet signa indicantia.

De Indicationibus.

Dyscrasia quid indicet. In intemperie; oritur indicatio alterandi per contrarium: cap. 3. lib. 2, meth. cap. 3. lib. 7. meth. & pro specie dyscrasiæ, diuersa oritur indicatio alterandi, siue simplex fuerit intemperies, siue composita. Si materia sit coniuncta: præter alterationem, oritur indicatio euacuandi: euacuatio autem pro materiæ varietate variat: verbi gratia, si dyscrasia est cum materia sanguinea, oritur indicatio euacuandi sanguinem, &c.

Imbecillitatis indicationes. Imbecillitas pendet è frigidiore iecoris intemperie: ergo oritur indicatio calefaciendi.

Cachexiæ indicationes. Quoad cachexiam: indicationes hauriendæ sunt à partibus extimis: à materia quæ decumbit in partes extimas: atque à iecore, hanc materiam producente. Si consideremus extimas partes, quæ veluti subtumidę apparent: considerari oportet imbecil

imbecillitatem partium, quæ potest esse natiua, & ascititia. Natiua non indicat, dependet enim è lege naturæ, quia à natura factum est, vt in corpore aliquæ partes essent robustiores, transmittentes: aliquæ imbecilliores, vt sunt partes externæ: vnde partes extimæ non sunt corroborandæ, quia remearet materia in viscera, in partes principes, quæ à natura redditæ sunt robustiores. Imbecillitas partium ascititia originem ducit ex erroribus, qui committuntur circa habitationem in locis frigidis, & subterraneis humidioribus: vnde hæc imbecillitas consistit in intemperie frigida & humida partium. Ratione ergo huius imbecillitatis ascititiæ oritur indicatio roborandi, partes externas calefaciendi & siccandi, vt beneficio huius roboris possit alimentum à toto regi. Si consideremus materiá, quæ est in causa cachexiæ: oritur indicatio euacuandi, quęcunque sit illa materia, quia noxia est. Si consideremus partem generantem, est iecur frigidum: quare oritur indicatio roborandi, id est, calefaciendi iecur: prius tamen totius habita prouidentia.

Hydropis indicationes.

In curatione autem hydropis, Galenus tres intentiones proponit, circa finem li. 2. ad Glau. Primo, vt sanemus durum tumorem visceris. Secúdo, vt admoueamus, quæ possunt humiditatem exsiccare: Tertio, vt in potu præbeamus præsidia, quæ vrinam ciere possunt. Hæc dicta ad rei naturam reuocanda. Hydrops igitur est tumor ventris infimi, productus à frigida hepatis intemperie. Respiciendum ergo ad tumorem, & ad causam tumoris. A tumore oritur indicatio euacuandi materiam, è qua tumor producitur, siue sit aqua, siue flatus, siue pituita, &c. Et hoc est, quod Galenus dicit, applicanda esse medicamenta humores dissipantia, id est, quę eradicant humorem abdominis. Quoad causám: hæc duplex est: materia, quæ nondum fluxit in ventrem, licet genita sit, fluere tamen potest: altera causa, est frigida iecoris intemperies. Materia genita, quæ nondum fluxit in cauitatem ventris inferioris: indicat reuellentia, & potissimum deriuantia materiam per lotium, si materia talis sit, quæ facile possit per illas vias deduci: si alia est, per aluum. Hinc Galenus, ratione aquositatis, in potu offert diuretica, vt fiat deriuatio materiæ ad renes, & vias lotij. Vitium iecoris est causa, vi cuius potest noua noxia materia generari: ratione huius vitij oritur indicatio roborandi iecur: si tantum est frigida intemperies, oritur indicatio calefaciendi: At si iecur,

non tantum afficitur frigida intemperie, sed etiam tumore scirrhoso,& proinde afficitur mala compositione: oritur indicatio, non tantum calefaciendi: sed etiam, ratione duri tumoris, molliendi & discutiendi: vnde Galenus proponit sanantia durum visceris tumorem, respiciens ad vitium iecoris, ad causam generantem nouam materiam. Tres igitur præcipuos scopos Galenus proposuit: discussionem tumoris: reuulsionem materiæ,& roborationem iecoris.

De Prognosticis.

Dyscrasia. Iecoris intemperies vitium est non contemnendum: quia viscus læsum est præcipuum, quod natura, quantum potest, tueri conatur: ideo dum intemperatum euadit, vitium non caret periculo, Discrimen variat, pro specie dyscrasiæ, vt diximus cap. de intemp. ventriculi. Dyscrasia in actiuis, facilius corrigitur, quam quæ in passiuis est,&c.

Imbecillitas. Imbecillitas vitium peius est, quam simplex intemperantia: nam dyscrasia in imbecillitate est intensior: cum sit malum, quod hydropem minatur, nisi celerrime occurramus, cap. 6. lib. 8. κ. τόπ. Si tamen diligentia adhibeatur, curari potest.

Cachexia. Maior difficultas est in cachexia, quæ hydropi propior est, quam imbecillitas. Attamen & hæc curari potest: dummodo, vt Auicennas monet, non prodeat ex hydrope pulmonis, quæ notha est cachexia: item si non prodeat à morbis acutis, quia hæc maxime est periculosa.

Hydrops. Galenus com. 3. lib. 4. de vict. acut. eos errasse monstrat, qui tympaniam solum curari posse crediderant: nam etiam ascites,& hyposarca interdum curantur. Hydrops ergo interdum lethalis est: interdum curatur, modo facilius, modo magis difficulter, pro discrimine causarum & symptomatum: verbi gratia, si hydrops fiat post morbum acutum, est lethalis, comment. 1. & 3. lib. 2. prognost. quia vires redditæ sunt imbecilles, & iecur est refrigeratum. Attamen Hippocrates aphor. 5. sect. 7. ait: à furore hydrops, bonum. Furor autem exsistit in morbis acutis: & sic hydrops morbis acutis succedens, videretur bonus pronuntiari? Responsio. Hydrops à furore bonus est, non absolute, sed secundum quid: non ratione furoris: qui dum perseuerat, celerrime homines pereunt: Si ergo hydrops succedat, succedit vitio acuto, ideoque malus est, & incurabilis: dicitur autem bonus secundum

cundum quid, quia hydropici diutius viuere possunt, nam homines celerius pereunt ratione furoris. Præterea Hippocrates ait, aphor. 43. sectio.6. si lienosis succedat intestinorum difficultas, & hæc protrahatur in hydropem: moriuntur: quia validissimæ causæ præcessere: primum enim præcessit tumor lienis, ratione cuius potest refrigerari iecur, & debile reddere totum corpus: succedit dysenteria, quæ, ratione tum euacuationis, tum doloris, vires potest labefactare ac dissoluere: vnde si postea succedit hydrops, necessario homines pereunt. Galenus cap.5. lib.2. ad Glauc. ait, tumorem hepatis scirrhosum ab initio sanari posse: antiquum esse incurabilem, vnde patientes hydropici fiunt, & necessario moriuntur, quidam tardius, quidam citius: citissime quidem illi, in quibus alui fluxus coniungitur: vires enim valde dissipantur, dum iecur patitur scirrhum, & hydropem, aluique fluxus accedit. Hippocrates tamen aphor.29. sectio.7. inquit, ventris fluxum fortem esse bonum: vbi loquitur de hyposarca (non de hydrope in genere) qui non fit ob tumorem scirrhosum lienis: & præterea si euacuatur materia, quæ euacuari debet: Nos autem supra loquebamur de alui fluxu, qui coniunctum habet hydropem, scirrhumque lienis, vnde vires prosternuntur. Addit Auicennas, hydropem è liene procedentem esse minus prauum, quam qui è iecore primario oritur: lien enim non est membrum principale, vt iecur. Hæc sunt prognostica ratione causarum. Quoad symptomata, Auicennas dicit, pessimum esse hydropem, dum ea quæ excernuntur admodum fœtida sunt: indicant enim corruptionem, & summam virium imbecillitatem. Pessimus etiam hydrops est, dum quasi portiones quædam carneæ aluo reiiciuntur: indicant enim iecoris corruptionẽ, & citam mortem afferunt. Prauus est hydrops, quando in alui deiectionibus aliquid sanguinolentum conspicitur: tunc enim non euacuatur materia, quæ hydropis causa est, sed sanguis, qui non deberet vacuari. Sumuntur etiam prognostica à lotio: Quanto enim lotiũ magis est exiguũ, tanto deterior hydrops: quia significatur materiã in ventrem decumbere. Eo etiã peior hydrops, quo magis coloratum est lotium: non enim tingitur ob iecoris caliditatem, sed ob partes sanguinis: neque ratione frigiditatis portio serosa à sanguine segregatur. Lotium igitur coloratum est prauum signum: & interdum summe tinctum:

apparet, frigido interim exſiſtente iecore. Peſsimum etiam eſt ſignum, dum adeſt anhelitus difficultas, dum tuſsis moleſta eſt: tales enim morti ſunt proximi. Quoad differentias hydropis: ſecundum Auicennam, aſcites maxime periculoſus: & quidam dari poteſt hypoſarca, leuior cæteris ſpeciebus: vt in medio tympanias collocatus videatur. Aetius auté dicit, tympaniam eſſe peiorem aſcite, vt etiam Akimarus. Auicennas fundamentum ſumpſit, è comm. aph. 11. ſect. 4. vbi Galenus inquit, aquoſitatem, quæ viget in aſcite, produci ab intemperie frigidiore, quam ſit frigiditas, producens flatus & tympaniam. Si ergo in aſcite iecur redditur frigidius, quã in tympania: aſcites videtur magis lethalis. Et minime periculoſus anaſarca videtur: quia materia pituitoſa fit ab intemperie minus frigida, quam ſit frigiditas producens vel aquam, vel flatum. Auicennas igitur reſpexit ad cauſam, quę producit materiam. At Aetius reſpexit ad materiam, quæ tumorem cauſatur: facilius enim remouetur aquoſitas, quam flatus: nimirum per punctionem abdominis, qua flatus vacuari nequit.

Quenam hydropis ſpecies periculoſior.

De Curatione.

In dyſcraſia iecoris, ſi ſanguis redundat, eſt euacuandus, & quidem valido auxilio, quia vehemens affectus. Vnde potiſſimum venæſectio conuenit in calida intemperie, in qua ſanguis redundare poteſt. Et ſic tum ſanguis vacuatur, tum iecur refrigeratur.

Venæſectio in dyſcraſia hepatis.

In iecoris imbecillitate, generatur improbus ſanguis, qui euacuandus eſt: &, ſi eum natura euacuat, medicus non debet euacuare: ſi autem natura nõ euacuat, arte ſanguis educendus. Hinc Galenus cap. 6. lib. 8. κ. τόπ. non proponit venæſectionem: quia (vt ibidem inquit, & cap. 2. lib. 3. de ſymp. cauſ. & cap. 7. lib. 5. de loc. affect.) loquitur de iecoris imbecillitate, in qua euacuatur materia ſimilis loturæ carnis recens mactatæ, id eſt, in qua egreditur ſanguis ille crudus, qui gignitur ob imbecillitatem iecoris: cum ergo in hac imbecillitate aſsint excrementa cruenta, non egemus euacuatione quæ fit arte. Quod ſi materia, & ſanguis ille in corpore detineatur, ob ſuppreſsionem hæmorrhoidum, aut mẽſium: tum ſane, quia ſanguis redundat, iſque malum fouet, & à natura non vacuatur: artis ope eſt ſubtrahendus, & quidem venæſectione, vtpote valido auxilio, quia iecoris imbecillitas

Num in iecoris imbecillitate venam ſecare liceat.

tas est affectus insignis & validus: dummodo ætas, & vires permittant. Ætas potest permittere. Sed etiam vires possunt permittere: nam si aliquando in hydrope virtus ita valida est, vt venæsectionem permittat: multo magis in hepatis imbecillitate: quia in hydrope, ob intensiorem intemperiem, vires magis sunt prostratæ: præterea è comm.3.lib.4.de rat.vict.in hyposarca licet venam secare: ergo, multo magis in iecoris imbecillitate. Et hoc est, quod præcepit Auicennas: nō enim in qualibet iecoris imbecillitate venam aperit, sed in ea, cuius causa est suppreßio hæmorrhoidum, vel mensium: vt periculum sit exstinctionis caloris, nisi sanguis euacuetur. Altimarus non meminit venæsectionis: forsan quia Galenus cap.6.lib.8. κ.τόπ. non proponit venæsectionem in cura imbecillitatis iecoris. Capite enim nono eiusdem lib. proponit quidem venæsectionem, sed ibi non loquitur de imbecillitate iecoris, sed de alio affectu, nimirum, de tumore. Quomodo autem Galenus non admittat venæsectionem, & quomodo Auicennas eandem admittat, è iam dictis patet. Mensibus autem suppreßis, potißimum aperiendæ sunt venæ inferiores. Hirudines hæmorrhoidibus affigendæ. Et, si vires non vsque adeo constant, loco sectionis venæ crura scarificanda: cucurbitulæ applicandæ sunt cruribus, popliti, & supra malleolos. Quod si iecoris imbecillitas contumax sit, vt iecur non exacte poßit corroborari: ad præseruandum potius, ne incidant ægri in cachexiam, vel hydropē, probantur fonticuli & cauteria, quæ cruribus, sunt administranda.

De cachexia idem dicendum, quod de imbecillitate. Auicennas enim venam aperit, dum oritur è retentione sanguinis. Et quia in hydrope aliquando venæsectio conuenit: multo magis in cachexia, in qua vires non sunt ita languidæ. Præsertim autem confugiendum ad emissaria, vt præseruentur homines ab hydrope. *Venæsectio in cachexia.*

Quoad hydropem: Altimarus saltem verba Galeni proponit, & nil aliud. Galenus comm.3. lib.4. vict.ac. ait in hyposarca venam posse aperiri, dummodo oriatur è suppreßis mensibus, vel hæmorrhoidibus, vel ex alia causa, quæ plethorica sit: ascitem autem vel tympanitem, neminem ausum fuisse per venam sectam curare. Ergo è Galeni sententia venæsectio competit tantum in hyposarca, & quidem in illo solo, qui oritur à sanguine retento. Auicennas autem *Nū in hydrope vena secanda.*

venæsectionem approbare videtur, etiam in ascite & tympanite: nam in cap. de ascite inquit: si hydrops sit ascites, & homo correptus sit pleuritide, quamprimum esse secandam venam: deinde curandum esse hydropem: Et hyposarca dicit, aperiendam esse venam, & magis in hoc, quam in reliquis. Quare in reliquis etiam admittit venæsectionem. In tympanite ait, venæsectionem locum habere, quamuis raro. Hic ad vera fundamenta confugiendum. Nunquam secanda vena, nisi assit indicatio euacuandi sanguinis: nisi sit peccatum sanguinis. Peccatum igitur sanguinis hoc in loco duobus modis perpendere oportet: Primo, vt hydropem fouet, vt est origo hydropis. Secundo, vt fouet non hydropem, sed alium morbum, qui cum hydrope coniungitur. Si primo modo consideramus sanguinem, quatenus hydropem fouet: redundat sanguis tantum in hyposarca: dum enim malum diu progreditur, & fit ascites, ac tympanites: magis refrigeratur iecur, vt non possit esse illa sanguinis copia, quæ tantum redundat in anasarca. Propterea si obruatur calor, sicque iecur refrigeretur ob retentum sanguinem vel mensium, vel hæmorrhoidum, vel alium: tunc sanguis originem & fomentum præbet hydropi anasarcæ: &, nisi occurramus, vsque adeo suffocabitur calor, vt non modo fit anasarca, sed etiam fiat ascites, ac tympanites. Oritur igitur indicatio euacuandi sanguinem: & quidem valido auxilio, quia validum vitium. Et hoc ipsum Galenus proponit, commentar. III. libr. 4. de vict. acut. vbi venam secat in anasarca: respiciens ad sanguinem qui fouet hydropem, qualis redundat tantum in anasarca. Si autem consideremus sanguinem, quatenus fouet morbum cum hydrope coniunctum, siue cum anasarca, siue cum ascite, siue cum tympanite: necesse est sanguinem euacuare. Ponatur enim quis ascite correptus, (est enim hic sæuior hydrops) & simul etiam anginam patiatur: si venam aperiamus, iecur magis refrigerabitur, & augebitur hydrops: si non aperiamus venam, ilico homo strangulabitur. Quare necessarium est venam aperire: vt imminenti morti occurramus. Et hoc significauit Auicennas: nam capite de ascite, proponit tales hydropicos, qui conqueruntur de dolore catarrhali ex inflammatione: ideoque ait, propter morbum coniunctum quamprimum venam secandam, postea hydropem curandum esse. Quare Auicennas hoc loco venæ sectionem

non

non dirigit ad hydropem: quia præcipit, vt post venæ sectionem curetur hydrops. Si ergo aperienda est vena, ratione anasarcæ: secentur venæ infernæ, hæmorrhoides aperiantur hirudinibus, & secentur, quæ propositæ sunt in iecoris imbecillitate. Quod si aperiuntur venæ, non ratione hydropis, sed ob vitium coniunctum cum hydrope, si verbi gratia fuerit angina, cephalica tundenda (nec enim respicimus ad sanguinem fouentem hydropem, sed morbos iunctos hydropi) vel aliæ secandæ venæ, pro diuersitate morborum, cum hydrope coniunctorum. *Quæ vena secanda.*

Sed præterea in hydrope aliquando confugiendum est ad cucurbitulas, ad vesicatoria, ad cauteria, ad punctiones, ad setaceum, & per forationem abdominis. Cucurbitulæ non scarificatæ, secundum Rhasim, & magnæ, & cum copiosa flamma, abdomini applicantur in tympania, post totius purgationem: flatus enim discutiunt valentissime. *Cucurbitulæ.*

Vesicatoriis potissimum in ascite vtendum: quamuis & in anasarca non improbentur: possunt enim serositates educere. Possunt affigi variis partibus, videlicet cruribus, imo etiam abdomini. Vnde non tantum vno licet vti vesicatorio, vt in febribus pestilentibus, sed pluribus, pro rei necessitate: ideoque in vtroque crure duo fieri possunt, in abdomine 4. est enim affectus rebellis, & omnia, tentanda, antequam ad perforationem deueniamus. Vesicatoria fieri possunt *è batrachio, vel flammula Iouis, ex allio, è lepidio, potissimum è cantharibus.* Nec formidandæ sunt cantharides, quod noxam inferant vesicæ: si enim extrinsecus vsurpentur, leuis est noxa, quæ facile corrigi potest. Cantharides etiam semper præsto sunt. Ita præscribatur: ℞. *puluer. cantharidum præparatarum* ℥ ß. (*non ordino pro duobus vel tribus vesicatoriis, vt in febribus pestilentibus, sed pro viij. & decem*) *puluer. sinapis* ʒ ß. *fermenti* ʒ vj. (*alij solent accipere* ℥ j. *&* ℥ j ß. *at sufficiunt* ʒ vj. *imo iiij.*) *aceti scillitici parum, fiat pasta.* Acetum scilliticum non est in causa, vt cantharides non operentur: ego enim sæpius vsus sum: si non imponatur, neque tum erit malum. Aduertendum autem quia hydrops est morbus diuturnus: & vesicatoria operantur solum per 3. 4. aut 6. dies: quid postea sit agendum. Nam dum vesicæ disrumpuntur, aqua egreditur: & dum postea imponimus folia hederæ, vel vitis, cum butyro: purgatio plerunque succedit per 3. vel 4. dies, non vltra: at in hydrope aliquando vacuationem *Vesicatoria.*

produci oportet per.20.30. aut plures dies. Et hoc etiam obseruandum est in febre pestilenti. Quidam denuo vesicatoria solent applicare. Sed si admoueantur iisdem partibus, quibus prima vice applicata fuerunt: excitantur dolores acerbissimi, & vires resoluuntur. Quare vel illis partibus non affigenda: vel (quod melius est) illis partibus applicandum *emplastrum sacrum, quod diadictamnum vocatur*, quoniam ingreditur dictamnum creticum: hoc enim medicamentum vim habet euocandi à centro ad circumferentiam. Et (quod obiter dico) si in ascite applicetur toti ventri: optime facit.

Cauteria. Cauteria in hydrope locum non habent, si tumida sunt crura: vlcera enim in hydropicis difficulter curantur. aphorism. 8. section. 6. quia exsiccationem postulant, cum interim hydropica corpora humidiora sint. Præterea calor in hydropicis languet: vt periculum sit, ne vlcera cancrosa euadant. In vesicatoriis autem alia ratio est, quæ potius excoriationes sunt, & tantum partes superficiarias corrumpunt: cauteria autem altum subeunt. Ergo vidi, tumore pedum præsente, & ascendente, supra genu factum esse cauterium, indeque obortam gangrænam, & miserum obiisse. Quod si crura nondum sint tumida, nondum labefactata: possumus cauteriis vti: sic enim homines præseruantur, & mitior hydrops tollitur, & forsan etiam sæuior. Auicennas in capit. de ascite, proponit cauteria: prius tamen abdomen perforat: & sic procul dubio cauteriis vtitur ratione præseruationis, non ratione curationis. Quare in ascite, si tumidi sunt pedes: locum non habent cauteria. Si non sunt tumidi: possumus iis vti, & ante perforationem, & post eam. Ante perforationem: cum crura non sunt tumefacta: his enim id interdum efficimus, vt perforatione non sit opus. Post perforationem vtimur cauteriis: vt homines præseruemus, ne rursus incidant in hydropem. Quod si enim contingat, vt aliquis hydropicus citra perforationem sanetur: si videatur periculum imminere, ne rursus fiat hydrops, (quod periculum in ætate declinante imminet) optimum etiam est post remotum hydropem cauteriis vti.

Punctiones. Per punctiones & scarificationes, quæ talis applicantur, aqua copiosa effluit, per locos decentes: capite tertio, libro nono. *x. τόπ.* Sed in ascite non tantum expedit perforare partes inferiores: verum etiam secundum Aetium auribus

bus interdum pungere licet scrotum, quia in hydrope aqua in scrotum descendit:& experientia optimum hoc fuisse remedium comprobauit.

Setaceum fit ferro candente, quo perforatur cutis scroti, dum materia descendit in scrotum. Possumus igitur punctionibus, vel setaceo vti: prout ægri magis vnum auxilium, quam aliud admittunt. *Setaceum.*

Abdominis perforatio est maximum præsidium: quo vtendum, quando præsentes sunt scopi & indicantes, & permittentes. Indicantes scopi, sumuntur è rebus præter naturam: quæ sunt hydrops, & materia aquosa. In solo ascite licet perforare: in reliquis speciebus non. Quod si autem hydrops ascites fuerit lethalis: verbi gratia si originem duxerit è scirrho iecoris: si subsecutus fuerit morbos acutos, &c. aut si alia signa lethalia affuerint: non est ad hoc præsidium confugiendum. Quoad materiam aquosam, in abdominis interstitio collectam: aduertendum, num tumor sit amplus, nec ne: si magnus, indicat perforationem: si paruus, nequaquam. Deinde, si non modo sit magnus tumor, sed etiam celerrime ad hanc magnitudinem peruenerit: etiam hoc velox incrementum indicat perforationem. Tertio: si, exhibitis hydragogis, aquositas euacuatur, nec tamen tumor imminuitur, sed vel in eodem consistit, vel etiam augetur (quia maior est portio materiæ quæ regeneratur, quam quæ euacuatur) ex hoc etiam indicatur perforatio cutis. Ratio autem cur modo dicta indicent perforationem, hæc est: dum enim hæc conspiciuntur: indicant tantam esse hydropis vehementiam, vt non sit cessurus reliquis præsidiis, sed tantum maximo huic præsidio, nimirum perforationi abdominis. Scopi permittentes & prohibentes, sumuntur è rebus secundum naturam, & non naturalibus. Auicennas non perforat abdomen, nisi corpus fuerit valde forte, id est, quod post perforationem possit mediocre perferre exercitium, & minorationem cibi: tale autem corpus est, quod non est gracile, in quo non est macies, præsertim circa femora & vmbilicum. Dum ergo acceditis ad patientes, non exspectetis donec fiant debiles: quia frustra postmodum hoc auxilio vtemini. Quare corporis macies prohibet. Requiritur etiam ætas florens, media inter puerilem & senilem. Quoad res non naturales: aer debet esse temperatus, non calidior, *Perforatio abdominis* *Indicãtia.* *Permittentia & æquantia.*

nec frigidior: tempore igitur hyemis, aër alterandus. *De tempore.* Dicit Auicennas: non audeas perforare abdomen, quandiu poſsibilis eſt alia cura. Hoc Moderni ita explicant: omnia prius eſſe tentanda, quam ferrum. At maximus hic eſt error: nam Auicennas etiam poſt perforationem aliis auxiliis vtitur. Quare id vult docere Auicennas: non eſſe aſcendendum ad perforationem abdominis, niſi præcognoſcamus, malum aliis leuioribus præſidiis tolli non poſſe. Dum ergo videmus tumorem celerrime increſcere, & alia propoſita: ilico eſt confugiendum ad hoc remedium: Quod ſi enim omnia prius voluerimus tentare: procul dubio gracilis reddetur patiens, & virtus prohibebit. Si igitur præcognoſcamus malum tanti eſſe vigoris, quod omnibus reſiſtat auxiliis, præterquam perforationi: audacter ad hanc confugiendum eſt, non tamen citra prædictionem: neceſſariis enim indicandum, malum eſſe periculoſum, & vnicam ſpem ſalutis reſtare, quæ in hoc poſita ſit auxilio. Hora eligenda eſt, in qua cibus non replet ventriculum. *Quomodo*, vero auxilium hoc adminiſtrandum ſit Albucaſis docet, & cheirurgi norunt. *De loco.* Perforatio fieri debet per tres digitos infra vmbilicum, potius verſus latera. Ratio eſt: quoniam ibi non ſunt tot partes neruoſæ, tot tendines, vt in media parte. Vt autem ſciatur, num perforatio fieri debeat in parte ſiniſtra, vel dextra: aduertendum, num hydrops originem duxerit è tumore lienis, vel iecoris: an vero nullus ſit tumor: quia etiam citra tumorem hydrops fieri poteſt. Si tumor ſit lienis, perforanda pars dextra: ſi iecoris, ſiniſtra. Memini perforatum eſſe quendam Hebræum, qui ſpatio 24. horarum obiit: quia nocte ſequenti (in die enim facta eſt perforatio) effluxit copioſiſsima aqua, ita vt pauimentum conclauis aquoſitate illa permadeſceret: quod factum eſt, quia noctu patiens decubuit ſuper latus perforatum: vnde tota nocte egreſſa eſt aqua, & tandem ſequenti die ipſa anima. Quare ſi tumor eſt in liene, perforandum latus dextrum: tunc enim patientes minori moleſtia decumbunt in latus ſiniſtrum, quia non ita ſuſpenſum eſt viſcus eo decubitu: ideoque ſi tum etiam latus ſiniſtrum eſſet perforatum, facile noctu aqua in maxima copia egrederetur: quod non fit, ſi latus dextrum eſt perforatum. Si iecoris ſit tumor, pars ſiniſtra perforanda: ob

Ratio vtendi.

dictam

dictam rationem. Si hydrops sit citra tumorem iecoris, vel lienis: oportet ægros interrogare, in quo latere melius & frequentius dormire soleant: nam eius oppositum erit perforandum.

Extrahenda porro est per foramen non vniuersa aquositas, sed maxima eius portio: quia quod reliquum erit aquæ, cæteris præsidiis poterit eradicari. Id autem non confertim, sed sensim faciendum. Male igitur quidam singulis vicibus ad 3. vel 4. libras aquæ educunt: dicentes, nisi in magna copia aqua educatur, tunc maiorem esse portionem eius quæ regeneratur, quam quæ euacuatur. Maximus hic est error: nam singulis diebus aqua educi debet, non ad libras, sed in parua copia: & exhibenda sunt ea quæ iecur corroborant, ne gignat adeo copiosam aquositatem: tunc enim minor erit portio quæ regeneratur, quam quæ vacuatur. Pauca ergo aqua, & ea sensim vacuanda. Quod etiam Hippocrates affirmat, aphorism. 27. sect. 6. dum suppurati, inquit, & hydropici, vruntur vel secantur: si pus, vel aqua vniuersim effluxerit, moriuntur: quia (vt Galenus addit) imminuuntur vires, ob spirituum exitum: & viscera etiam ventris inferioris (quæ antea ratione aquositatis tumida erant, nec indeorsum tendebant) post aquam confertim euacuatam collabuntur, & secum ducunt superna viscera, quæ laxiora fiunt: vnde vires concidunt. Quare poteritis euacuare ad ℥ v. vj. aut viij. singulis vicibus, modo magis, modo minus, pro virium tolerantia. Quare suasu Auicennæ tangatis pulsum, & semper manum arteriæ admotam teneatis: & dum incipit virtus vel parumper debilitari, desistendum ilico: nec exspectanda euidens imbecillitas. *Quantum extrahendum.*

De medicamentis communibus, nimirum de lenientibus, præparantibus, purgantibus, & corroborantibus, sæpe diximus. Auicennas in hydrope vomitoriis vtitur: quia his fit reuulsio ad superiores partes, ne materia decumbat in cauitatem. Priuata medicamenta alia sunt Euacuantia, alia Alterantia: & per alterantia intelligimus non tantum calfacientia, sed etiam refrigerãtia, humectãtia & exsiccantia: quia loquimur de intemperie iecoris qualibet. Euacuantia respiciunt potissimum hydropem, eiusque materiam, vel Fluxam in cauitatem, vt Fluxuram. Materia fluxura euacuanda est interdum per vomitum, interdum per secessum, interdum (& potissimum) per lotium, interdum per sudorem *Medicamenta.*

Diuretica. sudorem. De vomitoriis alias diximus: iam tantum particularia præsidia proponemus. Per lotium euacuantia sunt diuretica: quæ (quicquid alij dicant) diriguntur tantum ad materiam, quæ potest decumbere in cauitatem: non ad materiam quæ iam est collecta: hæc enim per lotium euacuari nullo modo potest: &, licet hoc fieri posset, non tamen deberet fieri: nam materia in cauitate residens, si per lotium euacuanda esset, oporteret vt rursus ingrederetur iecur: at non est committendum, vt materia noxia membrum nobile ingrediatur. Diuretica igitur non vacuant aquã fluxam, sed eã quæ fluere potest: & sic ne flat prohibent. Hinc Galenus diuretica in potu addit, lib. 2. ad Glaucon. in fine: quæ multa sunt, & proponuntur à Galeno cap. 5. lib. 9. κατὰ τόπ. item ab Auic. Aëtio, & aliis. Præstantissima autem sunt quæ conficiuntur *è radice filicis, ex asparagis, è spica nardi, è feniculo, petroselino, dictamno, Cretico, calamintha montana, pulegio, cinamomo, maci, caryophyllis, nuce moschata, è speciebus dialacca, è specieb. diacurcuma, diacymini, diacalamintha.* Cũ intensioribus autem mitiora sunt permiscẽda, nimirum *capill. Vener. ceterach, liquiritia, ius cicerum, & alia* quæ possunt calidiora illa attemperare. Sed non dari debent copiosa diluta: (qualia propinantur si non adest hydrops:) non igitur excedent liquores ℥ iiij. vel vj. & expedit propositis medicamentis vti in puluere. Poterimus ergo exhibere, verbi gratia *specierum diacurcuma, vel diacalamintha* ℈ j. *& cum syrupo de corticibus citri conficere pilulam: post quam deuoratam propinabimus iuris cicerum* ℥ *iiij. vel vj.*

Cantharides, diureticum vehemẽtissimum, in ischuria hydropicorum. Interdum hydropici patiuntur lotij suppressionem: vnde non tantum augetur aquositas in abdomine, sed etiam imminet mors repentina. Quare in promptu habere oportet remedium aliquod potens: vt est vsus *cantharidum*, quæ maxime in ascite per os exhibendæ. Sed has Dioscorides cap. 1. lib. 6. vesicæ ceu venenum aduersari dicit, eamque exulcerare. Nec est, vt quis dicat, Dioscoridem aliud sensisse, dum lib. 2. cantharidibus ad hydropem vtitur: ibi enim è mente aliorum loquitur. Galen. cap. 6. lib. 2. de antidot. aliquo modo videtur improbare vsum cantharidum, cum Asclepiade. Auicennas cap. de hydrope, scribit, quosdam fuisse, qui exhibuerint cantharides: seque eum putare errorem maximum. Hippocrates contra cantharides in potu probare videtur, comment. 124. lib. 4. vict. acut. & Galenus admittit in comment.

ment. itemque lib. 11. simplic. Quare sciendum, exhiberi posse cantharides, quibusdam seruatis conditionibus. Primum, si in hydrope (& etiam in aliis casibus) lotium ita sit suppressum, vt non cedat aliis auxiliis: quia ergo mors imminet, cogimur ad validissima confugere. Et hoc faciendum est, quando lotium est suppressum, non vitio vesicæ: (sic enim possemus occurrere syringa ipsi angustiæ) sed ob vitium renum, quod in hydrope solet contingere. Præterea notandum, vt cantharides propinentur integræ. cap. 6. lib. 2. de antidot. Dum enim extrinsecus cantharides applicamus, ad vesicas excitandum, vtimur solo ventre, reiectis alis & pedibus: hæc enim in causa sunt, vt venter non posit ita valide operari: nec periculum est vt partes extimæ lædantur, solo ventre applicato. At si intro exhibentur cantharides, ad duo oportet respicere: primum, vt operentur, & lotium prouocent, cuius gratia ventrem exhibemus: deinde, ne inferant insigne detrimentum, cuius gratia permiscemus alas & pedes, quæ partes in causa sunt, ne venter ita noceat vesicæ. Quinetiam eæ seruandæ sunt conditiones, quas proponit Galen. cap. 25. lib. 3. simplicium, vt exhibeantur in parua copia, & permistæ cum aliis medicamentis, potissimum cum iis, quæ in causa sunt, ne vesica plurimum patiatur. Quare poteritis exhibere *cantharidem vnam integram, cum ℈ j. vel pulu. rutæ, vel spicæ, vel cum aliquo consimili. Et superbibendum detur aliquid pingue, vt iuris pulli pinguis ℥ iiij. vel vj.* vt colligitur è commment. 124. lib. 4. vict. Hoc modo vtiliter & tuto dantur cantharides, in hydrope, & aliis lotij suppressionibus. Ego ab omnibus desertos, cantharidum vsu restitutos vidi.

Auicennas *vrinam* in potu exhibet: vt etiam Galenus cap. 3. lib. 9. *κ. τόπ.* attamen lib. 10. simplicium ait, esse auxilium ingratum & abominabile. Conuenit quidem, quia calfacit, detergit, aperit, quæ omnia prosunt hydropi. At si patiens non libenter admittat, non debemus ea vti: quia non desunt alia medicamenta. Quod si sponte quis expetat, dari debet. Præterea Aëtius monet, in ascite ferme toto curationis tempore exhibenda esse diuretica: quia in ascite assiduo generatur aquositas: ideoque ea assiduo est deriuanda ad vias lotij. Fiat ergo ius superius propositum à Galeno. sic enim frequenti diureticorum vsu, & diminuimus materiam, & calefacimus. *Alia diuretica.*

Per

Hydrotica. Per sudorem etiam euacuandum, quod faciunt eadem proposita diuretica: in rerum autem affectibus declarabimus, quæ magis prouocent lotium, quæ magis sudorem. Quare iisdem vtendum, quæ fuere proposita, exceptis cantharidibus. Commendatur etiam *guaiaci & sassafrasia decoctum.* Præterea excitandus est sudor medicamentis, quæ extrinsecus admouentur, & potissimum *balneis siccis,* quæ conficiuntur ex herbis calfacientibus, & aqua calida: vix enim homines restitui possunt, nisi sudent.

Hydragoga. Est etiam aquositas sensibiliter vacuanda per secessum. Medicamenta quæ hoc præstant, vel respiciunt materiam nondum delapsam in cauitatem abdominis: (de cuius materiæ euacuatione in præsentia loquimur) vel eam, quæ iam decubuit in cauitatem. Vtrobique medicaměta conueniunt quæ sunt hydragoga: at ratione aquæ collectæ, exhibenda sunt robustissima: ratione aquæ nondum delapsæ, mitiora, quia hæc materia est fluxilis, tenuis, ac facile attrahitur, præsertim quia assunt ductus, per quos facile attrahitur. At materia aquosa, quæ in cauitatem abdominis fluxit, non reperitur in iecore, neque in venis, sed extra eas. Vnde, licet tenuis sit: difficilius tamen elicitur, quam materia crassa, viscida, pituitosa & melancholica, eo quod hæc materia crassa melancholica, quæ euacuatur per secessum, reperitur in venis: at materia aquosa est extra venas, ideoque non sunt ductus commodi, per quos ad intestina deueniat. Quare vtendum est remediis valentissimis, quæ deleteria sunt, & ad grana tantum exhibentur. Quoad materiam, quæ nondū defluxit, possumus vti *succo iridis, radice iridis, à ℥ ij. vsque ad ℥ vj.* & proponuntur à Dioscoride, Auicenna, Aëtio, & Galeno cap. 3 lib. 9. κ. τόπ. In eadem quantitate prodest *succus qui extrahitur è secundo cortice sambuci: item succus qui extrahitur è radice ebuli. Possunt hæc medicamenta exhiberi, cum mulsa ℥ iij. vel iiij. Potest exhiberi puluis, cum mulsa. Possunt decoqui folia in iure pulli, vel columbi: & exhiberi folia brasicæ marinæ.*

Ad aquā in venis adhuc hærentem.

Ad aquas in cauitatem delapsas. Materia quæ in cauitatem fluxit, non potest euacuari superioribus medicamentis, nisi exhibeantur in maxima quantitate. Quæ autem vere id præstant, sunt vehementissima: eaque vacuāt vel sensibiliter, vel insensibiliter. Sensibiliter vacuant, *succus tithymalorum, grana cataputia, antimonium præparatum. Ego elaterio vtor: incipio à g̃ ß. quia est validissimum medicamentum, & postea exhibeo g̃ ij. iij. ad v. sed*

sensim

sensim: nec augenda dosis, nisi materia euacuanda postulet, & vires tolerent. Formula: ℞. *elaterij gr. ij. pil. aleph. ang.* ℈j. *cum succo iridis, fiant pilulæ.* Quidam hydropici non possunt admittere elaterium, sed in syncopen labuntur: ideo his non est dandum. Quidam facile ferunt. Qui elaterium non possunt admittere, ij neque *antimonium* ferunt, quod vehemens est, & admodum periculosum: idem de succo tithymali statuendum. Ego tunc imitor Aëtium: *Sumo radicem cucumeris agrestis, & incisam redigo in puluerem, cuius pulueris* ʒ j. *immitto in vinum generosum, vt maluaticum, ad* ℥ *xij. vel xiiij. macero per triduum: & exhibeo vinum hoc cum puluere, tribus vicibus, per tres dies continuos, postea intermitto per 3. vel 4. dies: & rursus exhibeo per triduum: rursus intermitto, & rursus exhibeo.* Si enim tumor citra ægri molestiam minuitur: radix enim illa vino corrigitur, quod etiam corroborat ventriculum & iecur. Composita medicamenta huius generis, sunt *pilulæ de sagapeno, fœtidæ, de euphorbio, de elaterio: est etiam medicamentum illud, quod alkalkangi vocant, & recipit proposita medicamenta.* Ego magis probo elaterium, vel puluerem radicis. Elaterium non vna tantum vice exhibendum, sed singulis hebdomadibus semel, per vices v. aut vij. vt pluribus vicibus aqua euacuetur Prosunt etiam ea quę extrinsecus applicantur, cap. 3. lib. 9. κατὰ τόπ. Vnde Mesue laudat *vnguentum factum ex artanita. seu cyclam. vnguentum Agrippæ, & proponit medicamentum, factum ex elaterio.*

CAPVT XX.

De obstructione hepatis.

OBstructio Auicennæ dicitur mater ægritudinum iecoris: & est species angustiæ, cap. 8. lib. de diff. morb. Generatur autẽ dum humor iecoris meatus ita replet, vt fiat morbosa obstructio, vi cuius necessario lędatur operatio totius hepatis. Quare iecoris obstructio, est angustia morbosa iecoris, producta ab humore, replente meatus iecoris. Forma est angustia, ad differentiam ampliationis & dilatationis meatuũ. Est autẽ angustia morbosa, ad quam immediate sequitur læsio actionum: non autem

Generatio. *Definitio.* *Forma.*

tem illa angustia, quæ intra sanitatis latitudinem con sistit. Subiectum, est iecur. Licet enim causa obstructionis primo agat in meatus iecoris, non tamen hi tantum afficiuntur morbo, sed totum iecur, cap. 6. lib. 2. meth. Obstructio potest esse morbus vasorum ex accidente: prout accidit, vasa esse particulas iecoris, ceu membri instrumentalis. Hic autem morbus per se statuitur tantum totius iecoris, quoniam actio quæ læditur, est actio totius hepatis, quam obit iecur, vt est membrum dissimilare. Quare angustiæ morbosæ subiectum est iecur.

Causa efficiens. Causa efficiens, est humor. Si enim meatus repleantur ab alia materia, vt à calculo, quod interdum in ictero accidit: tunc illa angustia non est obstructio, sed constipatio. Hic autem humor, modo est Sincerus, modo Permistus cum flatu. Dicimus, humorem replere meatus, ad differentiam compressionis, quæ fit à materia extrinsecus detenta, quæ comprimendo angustat: & ad differentiam subsidentiæ, quæ fit citra humorem replentem: & ad differentiam coalescentiæ, cuius causa est cicatrix. Porro obstructio non est ex vsu, & permanentiam habet momentaneam: nam remota causa, sponte euanescit. cap. 1. libr. 1. loc. affect. Ideo natura humoris, à qua vtiles indicationes sumuntur, accurate cognoscenda. Hic ergo humor, quatenus est mistum, & substantia interdum Pura est minera, interdum Permistum habet vaporem, seu flatum. Quoad quantitatem, obstructio fit, non tantum à materia quæ toto genere est præter naturam, & putrida, vt est sanguis corruptus, sed etiam à materia, sola copia peccante. Est etiam peccatum aliquando in qualitate secunda: si materia est crassa, vt melancholia, pituita, sanguis: aut viscida, vt pituita. Hæ materiæ generantur in Iecore, vel Aliunde confluunt. Generantur autem in iecore, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos, potissimum ob dyscrasias. Error externus est, dum iecori bene constituto, offertur vitiosus chylus, siue producatur vitio ventriculi, siue ob errorem externum. Interdum materia non generatur in iecore, sed cōfluit vel à Toto, vel à Parte, à capite, à ventriculo, à liene, ab vtero. Et hic confluxus fit, vel per modum Attractionis, dum iecur est calidius, aut dolore afficitur: vel per modum Transmissionis, dum iecur imbecillum est redditum, & ad fluxiones suscipiendas maxime idoneum.

Ratione

Ratione formæ differentia tantum est secundum Magis & Minus. Sed notandum cum obstructione aliquando coniungi posse intemperiem, vt duplex sit morbus, & tũc etiam à forma sumi possunt differentiæ. Si ex intemperie ita lædatur actio, vt generetur humor vitiosus, qui est causa obstructionis: tunc intemperies illa non est recensenda inter morbos, sed inter causam efficientem, quatenus generat humorem obstruentem. Quod si intemperies illa talem succum non gignat: non tamen ex hoc propriæ differentiæ sunt hauriendæ: nisi dicamus, obstructionem esse coniunctam cum alio morbo, sicut etiam cum obstructione febris esse potest. Quare veræ differentiæ sumuntur à subiecto, & causa efficiente. Quoad subiectum: obstructio occupat iecur secundum partem Simam, vel Gibbam. Ratione causæ efficientis: sumuntur differentiæ, vel ab humore, de quibus supra dictum: vel à meatibus iecoris, id est, à subiecto, non morbi, sed humoris, id est, causæ efficientis. Hi ergo meatus sunt venæ partis Gibbæ, vel Simæ: Præterea vel pertingunt ad Vesicam fellem, vnde fit icterus citrinus: vel ad Lienem, vnde icterus niger: vel ad Reliquas partes simas iecoris, vnde fit simpliciter obstructio iecoris. *Differẽtia.*

Vbi obstructio est morbosa (secundum Auicennam cap. proprio, & Galenum cap. 2. lib. de cib. bon. & mal. succ.) ægri grauitatem quandam persentiunt secundum iecoris regionem. Et quia impedita facultas non exacte sanguificat: cognoscitur è mutatis excrementis, potissimum è lotio exiguo, quia obstructio transitum impedit. Sic etiam cognoscitur ex aliqua mutatione coloris corporis totius, faciei, &c. pallor enim quidam notatur, quia non generatur sanguis ille floridus, quemadmodum antea. *Signa generalia.*

1\. Quoad differentias formales, quæ improprie sunt differentiæ: cognoscitur obstructio maior vel minor, è conditione symptomatum: nam quo sunt vehementiora, eo maior obstructio. *Signa differentiarum.* 2. Quoad differentias à loco affecto, è cap. 7. lib. 5. loc. affect. cognoscuntur: nam si, verbi gratia, in parte gibba fuerit obstructio, fieri potest, vt, dum tanguntur hypochondria, abdomen secundum illam regionem resistat: atq; hinc etiam fit, vt partes ad thoracem spectantes magis lædantur: &, cum septum transuersum comprimatur, aliqua oritur respirandi difficultas: & talis patiens maxime conqueritur, se non posse scalas ascendere, vt antea: & ob leuem etiam

motum corporis percipit in anhelando difficultatem, quia iecor secundum partem conuexam est affectum, quæ maiorem habet consensum cum partibus thoracis. Si vero secundum simam iecor affectum fuerit: tactu nihil percipitur, quia illa pars est satis remota: nec ita patientes conqueruntur de impotentia ad motum, nec de difficultate anhelitus. Magis autem in consensum ducitur ventriculus: vnde inappetentiæ oboriuntur. Hinc etiam facile sitis excitatur. Et fieri potest, vt alui excrementa non sint vere sanguinolenta: liquida esse possunt, quia chylus non permeat: sed cum chylus in iecur perduci nequeat, quia obstructum est, alui excrementa apparent, vel non sanguinolenta, vel si sanguinolenta conspiciuntur, sunt sanguinolenta non vere & proprie, sed instar loturæ carnis nuper mactatæ: vt nonnihil cruoris in iis conspiciatur, quia chylus, quamuis non potest è toto in sanguinem mutari, tamen rudem aliquam acquirit mutationem.

3. Quoad differentias à causa efficiente. Differentiæ erant duplices: vel ratione materiæ humoris, vel ratione subiecti humoris. Quoad differentias ratione humoris: an id corpus quod obstruit, sit vel sanguis, vel pituita, vel bilis: & qua ratione gignatur: & quo modo confluat: alterius est loci, vbi traduntur signa huius vel illius humoris dominantis, & signa indicantia causas generantes.

4. Quoad differentias, ratione subiecti, non morbi, sed causa efficientis: si materia obstruens occupabit meatus, pertinentes ad vesicam felleam: color aderit citrinus, & aderunt reliqua signa citrinæ icteritiæ. Si vero obstruantur viæ respicientes lienem: cognoscetur è corporis colore nigro, & signis icteritiæ nigræ. Si vero materia occupat reliquas partes: non erunt indicia icteritiæ, sed erunt excrementa mutata sanguinolenta, & non sanguinolenta: vt, si fiat obstructio viæ in gibbo iecoris, erunt sanguinolenta, quia in parte sima non obstructa generatur sanguis, qui tamen non potest distribui, ob vias obstructas, spectantes ad partem gibbam: retrocedit ergo cum excrementis per aluum effluens, & alui excrementa reddit sanguinolenta: quod non apparet, si reliquæ viæ fuerint obstructæ.

Præsidia. Vtiles indicationes sunt Vitales & Præseruatoriæ. Quoad vitalem: hæc indicat conseruans: Indicatio enim vitalis, tantum sumitur à virtute, cuius essentia pertinet ad calorem innatum iecoris, qui nihil aliud indicat, quam calidum mode

moderate, & astringens moderate. Medicamentum autem hepaticum, sumitur etiam à virtute iecoris, sed ab essentia ignota, ideo non indicatur, sed requiritur tantum. Hæc igitur essentia nobis ignota, nihil aliud est, quam sedes & domicilium virtutis: nimirum, proportio quædam determinata & ignota, peculiaris iecori. Proportio hæc requirit remedium simile: quia inter proportiones datur similitudo & dissimilitudo: verbi gratia, inter proportionem magnetis & ferri, datur similitudo.

Differentia autem est inter proportiones: quia vna est maioris actiuitatis, alia minoris: hinc facultas illa, quæ limitatur à proportione magis efficaci, habet rationem patientis: exempli gratia, maxima dissimilitudo est inter proportionem magnetis & adamantis: sed proportio adamantis est efficacior: & ideo quamprimum fricamus magnetem, ilico desistit à proprio munere: vnde necesse est repetere medicamenta, quæ viuificant hanc proportionem à proprietate.

Indicationes præseruatoriæ desumuntur à materia, & à causa generante materiam: verbi gratia, si obstructio fiat à materia copiosa, indicat minuens: si à crassa, attenuans: si à viscida, detergens. Et merito causæ generantis, si materia viscida pituitosa generetur à ventriculo frigido: oritur indicatio calefaciendi. *Indicationes.*

Obstructio est vitium magni momenti: quia læditur sanguificatio ad vitam necessaria. comm. penult. lib. 1. de salub. diæta. Et, vbi adest obstructio, est initium & fundamentum omnium morborum. Variat periculum, pro vi differentiarum. Quoad formales differentias, quantumuis improprias: prout obstructio maior vel minor est, ita maius vel minus est periculum. *Prognostica.*

Quoad differentias à subiecto: cæteris paribus, maius est periculum, si iecur afficitur secundum partem gibbam, quam secundum simam: ratio est, nam ea pars magis remota est, & promptius cor trahit in consensum.

Quoad differentias à causis efficientibus: deterior est obstructio, si fiat à minera tantum, quam si à minera & vapore simul seu flatu: facilius enim vacuatur flatus. Satis etiam periculosa est illa obstructio, quæ fit à materia toto genere præter naturã, à materia putrida: & tunc cũ obstructione plerumq; febris iungitur, vnde vires bifariã patiuntur, tum ratione morbi iecoris, tum ratione febris. Minus periculosa est

obstructio facta à materia quæ peccat sola quantitate, quam quæ fit à materia crassa & viscida: nam facilius materia copiosa minuitur, quam crassa attenuatur. Intenditur etiam vel minuitur periculum, prout materia fuerit magis vel minus crassa & viscida: vnde, si fiat à materia melancholica, quę est crassissima, vt sæpe durities contrahatur: fieri vix potest, vt homo sanitati restituatur. Quod dictum est de materia, idem intelligendum de causa generante, prout magis vel minus efficax fuerit.

Curatio. Phlebotomia. Venæsectio locum habet, si adest indicans, nimirum sanguis, & vis eius vehemens. Hinc Auicennas dicit, in iecoris obstructione esse secandam venam, quando sit antiqua. Quod non superficialiter intelligendum: nam si semper exspectare vellemus, donec antiqua fieret obstructio, hæc certè ita augeretur, vt valde esset periculosa. Item si fiat obstructio à materia pituitosa, viscida, crassa: si hæc antiquetur, non est vena secanda, quia non peccat sanguis: & secundum Galenum cap. 14. lib. 11. meth. per venæsectionem non remouetur obstructio, quæ producitur à crassa & viscida materia: idque eo minus, quo magis est antiqua. Auicennas ergo per obstructionem antiquam insinuat vehemens in sanguine peccatum. Ideoque si obstructio fiat à sanguine, non cędente leuioribus præsidiorum materiis, vena est secanda. Quoad *vbi agendum*: sanguis habet eam subsistentiam, vt commode euacuetur per venam basilicam. Si autem obstructio oriatur à suppressis mensibus: tunc sanguis eam habet subsistentiam, vt prompte euacuetur per saphenam: præsertim quia sanguis peccat secundum motum, dum impetum habet ab vtero in iecur, ab infra ad supra: vt deorsum reuelli expediat, & proinde venæ infernæ secandæ.

Fonticuli. Probantur etiam fonticuli secundum crura, præsertim in obstructione, quæ non fit à sanguine, sed à crassa viscida materia, quæ aliquando ita est rebellis, potissimum si coniuncta est frigida intemperies iecoris vel ventriculi, vt fonticulis vti cogamur, quo materia noua, quæ regeneratur, non fluat ad venas, sed potius ad crura reuellatur.

Φαρμακεία. Vacuitia. Medicamenta alia communia, alia determinata. Communia sunt, quibus etiam in aliis morbis est locus: & sunt quæ determinatos humores possunt euacuare. Vnde, *si pituita peccet, vtendum agarico: si melancholia, epithymo, sena, polypodio: si bilis*

fibilis flaua, rhabarbaro. Circa hæc medicamenta notandum: à plerisque errores committi, potissimum in vsu *rhabarbari*: opinantur enim nos in qualibet iecoris obstructione tuto vti posse rhabarbaro. Si namque à bile fiat obstructio, probatur rhabarbarum: si à pituita, vel melancholia, nequaquam: præsertim quia pituita est tenuis. Quod si peccet pituita crassa, vel melancholia, nocebit vsus rhabarbari: euacuat enim bilem, quæ sui præsentia habet rationem materiæ sanantis, cum sua caliditate remittat frigus pituitæ, & melancholiæ: attenuet etiam, atque aliquo modo detergeat. Est etiam alius error circa rhabarbari vsum. Cum enim hic morbus diuturnus sit, præcipiunt Medici, vt æger frequenter, id est, singulis vel alternis diebus, masticet rhabarbarum, & deuoret. At hoc pessimum est consilium: vacuatur enim bilis, quæ non peccat, & proinde non est euacuanda: & intenditur quoque obstructio, quia rhabarbarum non administratur in infusione, sed in substantia, quæ ob crassitiem in causa est, vt obstructio augeatur. Errant etiam, quia exhibent rhabarbarum masticandum cum passulis, vt iniucunditas tollatur: sed hac ratione rhabarbari substantia perducitur ad iecur, ad locum obstructum: dulcia enim sunt vehiculum aliorum: vnde vasa illa magis obstruuntur. Quare non indifferenter vtendum rhabarbaro: sed pro materiæ diuersitate, remediis diuersis vtendum.

Error quorundam in vsu rhabarbari.

2.

In obstructione, vt etiam in hydrope, opus est vti vitalibus: vt est *hepar lupi, cyphoeides Galeni capite septimo libro octauo. κ.τόπ. magna antidoti, absinthium, mentha:* & hæc sunt calefacientia. Refrigerantia sunt, *rosa, vel saccharum rosatum, cichoracea, vt endinia, cichorium, sonchus.* Hæ sunt materiæ medicamenti vitalis: quædam tamen sunt hepatica, quædam non. Vitalia sunt, sed non hepatica, quæ non respiciunt proportionem iecoris, sed manifestis qualitatibus respiciunt calidum eius innatum, quod indicat moderate astringens. Hac de causa Auicennas in obstructione hepatis, vtitur attenuantibus & detergentibus, vt remoueatur peccatum materiæ, vt crassa scilicet attenuetur, & viscida detergatur: quare hæc sunt præseruatoria. His autem permiscet astringentia, vt seruetur iecoris calidum innatum: talia sunt *rosa, cichoracea, absinthium,* non ratione omnium facultatum, sed ratione facultatis astrictoriæ. Quare absin-

Vitalia remedia: respicientia tum proportionem, tum cal. innatum iecoris.

thium, verbi gratia, est materia remedij vitalis, & præseruatorij: vitalis, vt habet vim astringendi & muniendi calorem naturalem: præseruatorij, vt habet vim detergendi. Hæc igitur quæ respiciunt calorem, sunt quidem vitalia, quia conseruant calorem, sed non sunt hepatica, nisi improprie, cuiusmodi est *agrimonia, &c.* Hepaticum ergo est *hepar lupi*.

Obstructio, cũ dyscrasia calida. Si obstructio hepatis coniunctam habeat intemperiem calidam: respiciendo ad materias vitales, sic possumus præscribere: *Recipe trochiscorum cyphoeidis ʒ ij ß. hepatis lupi ℥ ß. pulueris agrimoniæ ʒ iij. conseruæ cich. rosarum. ana ℥ j ß. cum syrupo de succo sonchi, fiat electarium. Cuius dosis à ʒ ij. ad ℥ j.* Ratio huius medicamenti. Institutum est conseruare iecoris facultatem, conseruando scilicet eius calorem innatum, per illud, quod habet similitudinem cum proportione iecoris: propositum etiam est, remouere dyscrasiam calidam iecoris. Trochisci igitur cyphoeidis, respiciunt proportionem iecoris, & parum calefaciunt: cuius gratia adduntur refrigerantia. Iecur lupi est basis, & est materia remedij vitalis: præcipua enim causa est corroborationis hepatis: quemadmodum propria caro iecoris est præcipua causa sanguificationis: ideo immiscetur hoc medicamentum in magna satis quantitate, ad ℥ ß. & præsertim quia per primas qualitates non potest nocere. Puluis agrimoniæ miscetur, vt iuuet attenuando, & per moderatam caliditatem hepatis calorem conseruet: non autem obest calore suo, quia non pertransit primum gradum. Miscetur conserua rosarum & cichorij, vt remittatur calida iecoris intemperies: deinde vt ob leuem vim astrictoriam, iecoris calor vniatur: tertio, quia dulcia iecori amica sunt, hæc medicamenta vehiculum sunt reliquorum, & sunt in causa, vt medicamentum citius perducatur ad iecur. Additur syrupus de succo sonchi, vt medicamentum acquirat eam consistentiam, quæ oblectat ægros.

Obstructio cum intẽperie frigida. Si iecoris obstructio coniunctam habet frigiditatem: medicamentum tale erit: *Recipe hepatis lupi ℥ ß. mithridatij antiqui ʒ ij. pulueris absinthij ʒ ij. conseruæ ex absinthio, è foliis agrimoniæ viridis ana ℥ j ß. cum syrupo de corticibus citri fiat electarium, cuius dosis à ʒ ij. ad ℥ j.* Hepar lupi, in hoc medicamento, tota substantia prodest: & cum in actiuis sit temperatum, nec calore, nec frigore potest obesse. Mithridatium propor

proportionem habet similem proportioni iecoris: & præterea calefacit. Absinthium per leuem astrictionem conseruat hepatis calidum innatum: & ob caliditatem, remittit frigidam intemperiem. Conseruæ remittunt intemperiem. Et quatenus tum ipsæ conseruæ, tum syrupus de corticibus citri, constant saccharo, faciunt vt medicamentum facile attrahatur à iecore, & retineatur ab eius retentrice, quæ iucunda & suauia retinet. His medicamentis roborandum est hepar, & secundum calidum innatum, & secundum proportionem. Quoad vtendi rationem: circa *quomodo agendum* notetur, vt medicamentum aliqua ex parte sit liquidum: quia ea est passio principaliter indicantis, nimirum caliditatis iecoris, & proportionis requirentis. Si enim iusto liquidius sit medicamentum, præterlabitur, & ita non superatur passio indicantis, sed potius resistit, non cedit. Nec medicamenta actu frigida administrentur: quia calidum innatum, prohibet actu frigidum. Et, si hepar obstructum sit frigidius, medicamentum magis actu calidum propinabitur. *Tempus vtendi* est, quando adest præsentia indicantis: & nihil prohibet. Semper adest præsentia indicantis: quia perpetuo adest calidum hepatis in actu, semper adest proportio. Veruntamen non semper licet vti hoc medicamento, quia potest aliquid adesse, quod sit efficacius ad prohibendum, quam virtus ad indicandum: id autem est materia replens totum, & potissimum proximos ductus, ventriculum, venas mesaraicas. Talis ergo materia habet rationem causæ, sine qua non: si enim præsente hac materia exhibeantur proposita medicamenta, sequitur insigne detrimentum, quia hæc materia vna deducitur in iecur, & obstructio augetur. *Vbi.* Medicamenta intus & extra vsurpari possunt: magis tamen probo vt exhibeantur, præsertim medicamenta quæ tota forma agunt, quæ respiciunt proportionem: ad differentiam illorum, quæ respiciunt calidum innatum, quæ sunt moderate calida & astringentia. Ratio est, quia vbi agendum sumitur à subsistentia principaliter indicantis. Quare ratione proportionis iecoris, potius exhibenda sunt medicamenta, quam applicanda. Et hinc etiam astringentia, quæ respiciunt calorem innatum, tutius exhibentur, quam applicantur: nam absinthium, verbi gratia, assumptum, roborat

aliqua è parte, aſtringit, euacuat: quod non faciat applicitum.

Ex φραξει, ſeu infarctu liberantia. Præſeruatoria remedia diriguntur ad materiam, quæ eſt cauſa obſtructionis. Vnde ſemper admiſcenda ſunt attenuantia, detergentia, moderate tamen calida, in omnibus compoſitionibus. Interdum in receptis permiſcenda ſunt calefacientia, refrigerantia, aliquando emollientia, ſemper moderate aſtringentia: Moderate aſtringentes materias propoſuimus, vbi egimus de materiis vitalibus. Materiæ attenuantes ſunt, *ſecuridacæ folia & ſemen: mirabiliter enim attenuant, & exobſtruunt: chelidonium maius, id eſt, fumaria, non autem herba denticularis, qua non vtendum, pentaphyllum validiſsime attenuat, circa caliditatem, tormentilla attenuat, & nonnihil aſtringit: filix mas valde probatur: item betonica, agrimonia, abſinthium.* Vulgares practici reſpicientes ad verba Galeni, non ad ſenſum, in obſtructione hepatis vtuntur *abſinthio & eupatorio*: in obſtructione lienis, *ceterach & capparibus*. At interdum in hepatis etiam obſtructione, potius vtendum eſt ceterach & capparibus, quam abſinthio & eupatorio. Ratio ſumitur à recta indicantium cognitione: nam hæc medicamenta ſunt materia remedij non vitalis, ſed præſeruatorij: id eſt ſunt materia remedij non requiſiti, ſed indicati: igitur ab eſſentia nota indicantis. Remedium igitur attenuans, indicatur à materia craſſa: hæc ſi vehemens ſit, indicat medicamentum vehemens attenuans: ſi debilis, attenuans debile. Aduertatur autem, dum materia craſſa obſtruens ſtatuitur vehemens: non ſtatui vehementem ratione actiuitatis, quia actiuitas non dependet à craſsitie, ſed potius à reſiſtentia. In obſtructrione igitur, materia craſſa, prout vel magis vel minus eſt craſſa: ita etiam indicat remedium magis vel minus attenuans, magis vel minus vehemens. Et quia cognouit Galenus, cæteris paribus, obſtruentem materiam eſſe craſsiorem in liene, quam in iecore: ideo ſtatuit in lienis obſtructione opus eſſe capparibus, aſpleno, quæ vehementer attenuant. At ſi materia iecur obſtruens admodum ſit craſſa (nam interdum lapideſcit) ob vehementem reſiſtentiam expedit ad vehementiſsima aſcendere, ad ceterach, ad cappares. Si cum obſtructione iuncta ſit intemperies frigida: poſſumus addere *hyſſopum, fenicnlum, praſsium, quod aliqui pro ſecreto habent.* Si iuncta ſit caliditas cum ſuperius propoſitis miſcẽda *cichoracea, hepatica, acetoſa*. Si materia aliqua e parte du

Hallucinatio quorũdam.

te duritiem contraxerit, permiscenda sunt, *malua, althea, amygdala dulces, liquiritia, passula dulces, carica, mel, saccharum.* Dulcibus tantum ratione vehiculi vti debemus, id est in parua copia: alias vertuntur in bilem. Quoad *vsum* propositorum medicamentorum: si iecur obstructum sit à materia satis crassa, quæ non è toto indurauerit, & sit iuncta frigiditas: vtendum hoc medicamento, quod attenuat, detergit, & remouet obstructionis causam, & frigiditatem coniunctam. *Recipe puln. securidaca* ℥ j. *trochisc. de eupatorio* ʒ vj. *pulu. fumaria* ℥ ß. *mithridatij antiqui* ʒ ij. *hepatis lupi* ʒ ij ß. *conserua è foliis viridibus agrimonia* ℥ iij. *cum syr. de absinthio, fiat electarium, cuius dosis à* ʒ ij. *ad* ℥ j. Hoc medicamentum constat non tantum ex attenuantibus & detergentibus, verum etiã è vitalibus, quæ respiciunt calidium innatum iecoris, & eius proportionem: sed in minori quantitate posita sunt vitalia, in maiori præseruatoria: nam imposuimus ℥ j. securidacæ, quia institutum est potissimum oppugnare materiam obstruentem, non neglecta tamen proportione, & calido innato. Quoad *quando*: prohibere potest vsum huius medicamenti, materia replens ventriculum, primas vias, & totum corpus. Prius ergo totum euacuari debet. Sed oportet hoc medicamentum exhibere per plures dies: ideoque in magna quantitate præscripsimus, quæ excedit ℥ vij. vel viij. dum enim perseuerat indicans, materia frigida, longo tempore perseuerandum est in vsu huius medicamenti, & consimilis. Hoc medicamentum per os exhibendum. Possunt etiam extrinsecus applicari medicamenta, quæ ex oleis & similibus medicamentis conficiuntur. *Vtendi ratio.*

Victus respondeat. Si ergo fiat obstructio à materia sola copia peccante: probatur victus tenuis (non dico attenuãs) vt copiosa materia minuatur. Si fiat obstructio à materia viscidia, crassa: obesset victus tenuis: ideo probatur victus medius inter plenum & tenuem. Hic autem victus mediocris debet esse attenuans. Dulcibus vtendum, non vt cibis, sed vt condimentis, id est in parua quantitate. Galenus improbat *vina dulcia.* Exhiberi potest *aqua, cum exiguo vel mellis, vel sacchari.* Vbi vinum concedi potest, dabitur *vinum tenuis substantia, & admiscebitur parua portio vini dulcis, ratione condimenti.* *Diæta.*

CAPVT XXI.

De ictero, seu Aurigine.

Generatio. PEr icteritiam intelligo flauam & nigram. Generatur, dum bilis excrementitia ita detinetur inter partes corporis cutaneas, vt color à naturali statu mutetur, & euadat præter naturã. Icterus *Definitio.* ergo est color præter naturam in cute totius corporis, procedens à bile excrementitia. Forma, est color præter naturam, id est, symptoma, nim: qualitas mutata visibilis: multiplex autem est hic color, prout huius causa est multiplex. Subiectum est cutis tota: ad differentiam cutis secundum partem aliquam: vnde v.g. in erysipelate mutatur color cutis, sed in illa tantum parte, in qua est erysipelas.

Causa efficiens. Efficiens, est bilis excrementitia: ad differentiam alimentalis, & aliorũ succorũ: nam in anasarca mutatur color totius corporis, vt quandoque color roseus albus euadat, ratione pituitæ. Bilis porro est Flaua, vel Atra: seu melancholica: item, vel est Toto genere præter naturã vel Nõ: toto genere præter naturã est putrida, qualis in febribus esse solet. (Auicēnas negare videtur, icteritiã dari in febribus: sed loquitur de icteritia principali, quæ nõ fit in febre: at icteritia nõ principalis fit ratione febris, quia sequitur eam.) Cum igitur loquamur de qualibet icteritiã, iure diximus hãc biliosam materiã posse esse putridã, cuiusmodi redundat in putridis febribus. Cæterũ, hæc materia nõ potest esse causa icteri, nisi cutẽ occupet, & eius colorẽ mutet. Biliosa materia bifariã in cute reperitur: primo, quia talis in cute Generatur, deinde, quia Fluit in cutẽ. Generatur in cute, si sit iusto calidior: tunc enim alimentũ etiã probum, in cutem delatũ, mutatur in bilẽ. Fluit autem materia, potius trãsmissa, quam attracta: quia iecoris partes solent esse calidiores, quam cutis: vt attractio à cute, tanquam minus calido, fieri nequeat. Quod si tamen cutis sit calidior, adiuuatur fluxio. Materia ergo hæc transmittitur ab hepate: quia eius expultrix insurgit ad expellendum vel ratione Copiæ, vel Qualitatis. Copiosa est materia duobus modis, vel quia in magna copia Gignitur, vel quia tantum Colligitur, & non euacuatur, sicut opus esset. Si primo modo hoc fiat: id contingit, vel Læsa facultate iecoris ob temperiẽ calidiorem: vel ob Errorem externum, cibos & potus in magna copia assumptos, qui facile in bilem mutantur. Si altero modo

modo bilis sic copiosa: hoc fit vitio Iecoris, vel Aliarum partium, per quas deberet euacuari. Si vitio iecoris: fit ratione obstructionis, vi cuius non potest ita expelli, vt par erat: vnde collecta materia adeo stimulat & grauat, vt ad partes cutaneas expellatur. Vitio aliarum partium: vt Lienis, & Vesicæ felleæ. Lienis vitio: dum non Attrahit, vel non Suscipit. Non attrahit, ratione frigiditatis. Non suscipit, quoties afficitur vel obstructione, vel tumore. Ratione felleæ vesicæ fit: quia vel non Attrahit, vel non Suscipit: vel ratione angustiæ, vel tumoris: & angustia quandoque in vesica fellea est constipatio, producta à lapidibus: nam vidi aliquot ictericos, quorum cadaueribus apertis, in vesica fellis copiosi lapilli sunt inuenti. Postremo, ratione qualitatis insurgit ad expellendũ. Et hæc qualitas vel est Venefica, vel Non. Non est, sicut fit in febricus putridis, in quibus materia eam acquirit acrimoniam, vt expultrix ad expellendum insurgat. Hæc expulsio potest esse Critica, vel Symptomatica. Qualitas venefica est quando aliquis mordetur à vipera, secundum Auicen. & Galen. cap. 7. lib. 5. loc. aff. viperæ enim morsus ita afficit sanguinem, vt vertatur in bilem excrementitiam veneficam, vt expultrix iecoris eam expellat ad cutim. Quomodo autẽ ab vno morsu viperæ sanguis iecoris mutetur in biliosum hoc excrementum: non ita facile intelligitur. Ego sentio, post morsum materiam veneficam per solutam vnitatem corpus ingredi: non tamen agere in partes cutaneas: quia non est verisimile, veneficam illam materiam vi sua primum petere omnes partes extrinsecas, sed solum illam quæ mordetur. Non autẽ vna corporis pars prius, alia posterius colore illo bilis afficitur, sed omnes simul: quia bilis hæc excremẽtitia procedit à quodam fonte, qui eam per proprios canales trãsmittit ad omnes corporis partes, eodẽ tempore: vnde etiã eodem fere tempore mutatio apparet secundum vniuersam cutim. Hic autẽ fons est iecur: nec enim cor esse potest, alias sæuiora fierent symptomata. In morsu ergo viperæ magis videtur affici corpus secundum partes venosas: & hinc vis venefica primum impertitur iecori & prius quam cordi. Neque hoc aduersatur naturæ veneni, quod est corruptiuũ cordis & confertim, non est corrumpens, sed corruptiuum: nisi enim occurramus, habet facultatem, qua potest corrumpere cor, & interficere hominem. Non tamen hinc concluditur, venenum ante cor non posse alias partes primum offendere: nam

Quomodo è morsu vipera homo fiat auriginosus.

nam cantharides primum offendunt vesicam, lepus marinus pulmones, & postea cor: sic venenum in morsu viperæ, prius petit hepar, quam cor. Dum autem petit iecur, fit vt sanguis in excrementitiam bilem mutetur, & acquirat prauum colorem, vnde postea mutatur color totius cutis. Hæc autem actio fit à veneno, à proportione maioris inæqualitatis, vt magis possit venenum, quam sanguis, aut iecur in facultate alteratrice. Venenum igitur per suam facultatem quæ est maximæ actiuitatis, ope suæ proportionis, quæ est non organum, sed locus conseruans & domicilium facultatis veneficæ, summæ est actiuitatis. Et, cum dissimilitudo sit, inter proportionem veneni & sanguinis, & hepatis: fit vt facultas veneni maioris sit actiuitatis, causa proportionis, facultas hepatis, minoris: sanguinis, adhuc minoris: & cú non possit sanguis resistere saltem secundum aliquam sui partem: ita vincitur à veneno, vt corrumpatur, & fiat toto genere pręter naturam, & color mutetur. Hepatis autem facultas, cum sit minoris actiuitatis, quam veneni: cedit facultati veneni: sed non ita sicut sanguis, quia magis resistit: (nam minoris actiuitatis est sanguis, quam hepar) vnde hepar non ita corrũpitur à veneno vt sanguis. Hinc fit, vt licet aliqua è parte patiatur iecur, non tamen corrũpatur: ratione passionis fit, vt adimatur actus secundus facultatis alteratricis, vt non possit alterare & vincere, non possit regere sanguinem, sicut opus esset. Hinc igitur sequitur, vt, cũ summa sit vis veneni: sanguis per propriam vim non possit resistere, & quodammodo relinquatur à iecore, ac necessario corrumpatur, & ita corruptus ad partes cutaneas transmittatur. Tanta autem est veneni violentia: vt nisi medicus quam celerrime occurrat, venenum, vt est corruptiuum cordis, ita actu etiam corrumpat. Hoc verum esse, ostendit curatio: secundum illud Hippocr. Auicennas enim respiciens ad vim veneni, dicit adiuuandam naturam bezoartico, quod potest superare venenum. Nam venenum eam habet potentiam, vt superet naturam humanã. c.4. l.3. de temper. Et hinc Auerrhoes collect.3. dicit, venenum per accidens curari à medicamento bezoartico: quia medicamentum non agit in venenum, alias per se fieret curatio, non per accidens, sed agit in corpus humanum, & ita agit, vt, cum natura non possit vincere venenum, assequatur eam virtutem beneficio bezoartici, quæ est supra humanam, ratione cuius, ita roboratur,

vt vincat

vt vincat venenum. Quod cognoſcens Auicennas dicit, bezoarticum medicamentum eſſe in cauſa, vt venenum vincatur, quia conſeruat & auget ſanitatem & virtutem in ſpiritu. Sanitas conſiſtit in temperie, compoſitione, & vnitate. Bezoarticum nihil præſtat ratione horum trium. Sic etiam venenum in ičteritia dum agit in hepar, non mutat temperiem: nam ſi mutaretur temperies, ea non ita cito reſtitueretur ſanitati. Per ſanitatem autem Auicen. intelligit bonam affectionem facultatis. Declaro. Corpus ſanum donatum eſt facultate, quæ ita afficitur, vt bonas edat operationes: ſi enim fuerit morbus, ſi lædatur temperies facultatis: affectio non eſt amplius ſecundum naturam, ſed præter naturam, vt merito ſequantur actiones læſæ: vt ſecundum hanc rationem morbus ſit læſio, ſit affectio præter naturam facultatis, ſicuti ſanitas eſt affectio ſecundum naturam facultatis. Nec ſecundum hunc modum poſſumus intelligere ſanitatem ab Auic. propoſitam: quia licet hæc ſanitas non ſit temperies, non compoſitio, non vnitas: tamen ab his dependet, vt illa habeant rationem cauſæ continentis, quia poſita intemperie, ponitur mala affectio, & remota, remouetur: ſimiliter, poſita temperie, compoſitione, & vnitate, ſequitur ſanitas, bona affectio facultatis. Vnde non poſſumus intelligere ſecundum hunc modum, quia nec venenum mutat temperiem, nec bezoarticum mutat temperiem. Quod dico de intemperie, idem dicendum de compoſitione & vnitate. Præter hæc tria igitur neceſſario requiritur proportio, quæ eſt domicilium facultatis, vt facultas maioris & minoris actiuitatis reddatur, non modo beneficio conſtitutionis & ſpiritus, verum etiam virtute ſui domicilij, ſiue proportionis, in qua eſt virtus conſeruatiua locati. Quare ſimilitudo eſt inter proportionem bezoartici & corporis viuentis: & proportio bezoartici eſt in cauſa, vt ſeruetur facultas maioris actiuitatis, beneficio cuius ita roboratur facultas corporis humani, vt acquirat poteſtatem ſuper humanam, quia ſecus non poſſent vinci venena. Acquirit autem ſuperiorem virtutem, & viuificatur atque augetur ſanitas: quia facultatis affectio redditur magis robuſta ob bezoarticum, quod habet proportionem ſimilem, cuius beneficio facultas ſit robuſtior. Hinc in ictero venenum non agit in conſtitutionem, ſed in proportionem: ſicut etiam adamas agit in magnetem, & ſui præſentia in cauſa eſt, ob proportionis

tionis diuersitatem, vt tollatur actus facultatis, vt facultas non possit regere. Hoc igitur modo agit venenum in iecur, vt facultas eius non possit regere sanguinem. De spiritu eadem est ratio. Si bezoarticum auget sanitatem in parte viuente, & virtutem in spiritu: necesse est, vt venenum aduersetur spiritui: nam morbum ostendit cura. Et cum bezoarticum sit amicum omnibus corporis partibus, & conseruet virtutem in spiritu innato: necesse est, vt in omnibus partibus reperiatur spiritus. Quare è morsu viperæ venenum petit hepar, & sanguis acquirit colorem præter naturam, & transmittitur ad cutem, vnde huius color mutatur.

Differentia. Quoad differentias à forma: icteritia est Nigra, vel Citrina. Quoad efficientem: icterus prodit à bile Flaua, vel Atra, quæ perpetuo toto genere est præter naturam. Sciendum autem materiam præter naturam bifariam accipi posse. Primo modo, vt prorsus, & secundum propriam essentiam transgreditur limites naturæ: sicut est materia putrida. Deinde ratione loci, in quo reperitur: quando scilicet ille locus non est destinatus huic materiæ à natura: sicut contingit materiæ, à qua causatur icterus. Præterea ab efficiente sumuntur differentiæ: prout hæc materia Generatur in cute, vel aliunde Confluit. Et, si aliunde: bifariam fit: quia transmittitur vel ratione Copiæ, vel Qualitatis. Si ratione copiæ: vel quia Generatur, vel Coarceruatur. Qualitas tandem est Euidens, aut Recondita.

Signa. Icterus in genere facile patet: præsertim si aspiciatur album oculi, quod facile inficitur. Mira naturæ est prouidentia, quod in ictero aliquando cornea tota afficitur colore citrino, præterquam secundum regionem, qua ante crystallinum locatur. Hinc sæpe icterici inspicientes parietem album, album iudicant: interdum quodlibet obiectum citrinum esse putant. Quoad differentias formales, facile conspicitur, an color sit citrinus, an niger, vel tendens ad nigrum, qualis est viridis. Quoad differentias ab efficiente: facile cognoscitur è colore, num sit flaua, vel atra bilis. Num autem hæc materia sit putrida, vel non: cognoscitur è febre putrida adiuncta. Præterea cognoscendum an fluat, nec ne: nam si non fluat materia à iecore ad cutem: paulatim fit hic morbus, totum corpus tactui se offert calidum, pulsant vehementer arteriæ ob caliditatem, & non mutantur excrementa. Si autem fluat: malum breui tempore ortum est.

Sed

Sed notandum, tametsi transmittatur materia à centro ad superficiem: non tamen fieri rigorem, vt in febribus: quia in febribus materia transmittitur summo cum impetu, in ictero sensim. Porro transmittitur, quia peccatum est vel in copia, vel qualitate. Copia duobus modis potest contingere: & quia generatur, & quia colligitur. Generatur ob vitium calidius hepatis; seu ob vitium in cibo. Si è cibo: cognoscitur ex ægro. Si ob vitium iecoris calidioris: tum lotium maxime erit coloratum: &, si immittatur pannus lineus, tingetur colore citrino, vel nigro: alui autem deiectio non erit albicans, sed colorata, quia non adest angustia aliqua, vi cuius colligatur excrementum, & impediatur transitus bilis ad intestina. Vtrum autem vitium hepatis calidum, sit intemperies, vel inflammatio, vel erysipelas: cognoscitur è propriis capitibus. Si altero modo producatur icterus à bile, non vt copia peccat, sed quia colligitur: hoc fit, quando bilis in decenti copia generatur, & non euacuatur, sed ob cumulationem ita fit copiosa. Si fiat vitio lienis, vel iecoris, vel vesicæ felleæ: sic distinguendum. Nam si vitio hepatis: erunt signa obstructionis. Si vitio lienis: præter id quod nigra erit icteritia, aderunt signa indicantia vitia lienis: vt, si colligatur excrementum melancholicum, quia non attrahitur à liene, ob eius frigiditatem: cognoscetur è signis propriis frigidi lienis: & tactu nullus percipietur in liene tumor. Si colligatur excrementum melancholicum, quia lien non suscipit: percipietur tensio, & quandoque tumor, ac durities in liene, pro diuersa mala dispositione lienis. Si colligatur vitio vesicæ fellis: cognoscetur è colore citrino: deinde quia feces non sunt citrinæ, sed albicãtes. Si vero fiat ratione qualitatis: præter id quod ægri acrimoniã persentient, aderit etiam febris. Sed aduertẽdum in febribus hunc materiæ fluxum aliquando criticum, aliquando symptomaticum esse. Criticus est: quando prægressa sunt coctionis signa, æger facile perfert, febris minuitur. Si symptomaticus: opposita fiunt. Si denique materia fuerit venefica: cognoscetur è signis veneni, sed potissimum color ad viridem vergit, mutatur pulsus: nam licet venenum non statim petat cor, breui tamen tempore fertur in cor.

Præsidia tantũ sumuntur ab efficiente: à colore enim non sumitur indicatio; neque icterus niger albo remedio, tãquam contrario *Indicationes.*

contrario curari potest. Bilis ergo excrementitia, vt toto genere præter naturam est, indicat eradicans: verum vt hæc materia eradicetur, ratione cutis indicatur laxans, rarefaciẽs. Indicationes in hoc malo non sumuntur à subiecto: ideo, dum rarefaciens medicamentum indicatur à densitate cutis, cutis non est subiectum icteri, sed habet rationem efficientis, sine qua non potest euacuari bilis, quia cutis sua densitate prohibet. Præterea, cum hæc materia generetur in cute, vel aliunde confluat: vt generatur in cute, & producitur à cute calidiori: cutis indicat refrigerans. Si autem fluit: si perpendamus motum, si est criticus, est adiuuandus: si autem symptomaticus, quia est ad locos decentes, nimirum ad partes cutaneas & ignobiles, neque tum est inhibendus. Quare indicatio sumitur à materia, prout vel grauat, vel irritat facultatem, id est prout peccat vel copia, vel qualitate. Si copia: respiciendum ad causam, ratione cuius adest bilis copiosa. Duplex est causa, alia generans, alia colligens. Generans, cum sit vitium calidum hepatis: indicat remedium refrigerans. Si colligens sit causa: colligitur vitio obstructionis iecoris, vel lienis, vel vesicæ felleæ: vnde pro discrimine vitiorum variæ sumi debent indicationes: verbi gratia, si colligatur ob frigiditatem lienis, oritur indicatio calefaciendi si ob tumorem scirrhosum, refrigerandum, attenuandum, emolliendum. Si vero vitium sit in qualitate: si qualitas est euidens, indicatur attemperans: si venefica, recondita: non indicat, quia non est nota eius essentia in veneno, sed potius requirit bezoarticum.

Prognost. Vitium hoc non est contemnendum: nam quamuis prima facie ad decorationem pertinere videatur, nihilominus dum protrahitur, pertinet ad artem curandi, quia egreditur latitudinem sanitatis. Distinguitur ergo curatio ratione differentiarum. Quoad formales: cæteris paribus, ægrius remouetur icterus niger, quam citrinus. Quoad efficientem: si ab atra bile procedit, difficilius curatur, quam si à flaua. Præterea periculosior erit, si à materia putrida, si à venefica: & præsertim nisi illico occurramus. Quoad materiam: hæc sumitur vt fluit, vel non fluit. Si accipiatur vt fluit: possumus salutem polliceri, quia totum calidius redditum, potest refrigerari. Si vero alia è parte icterus fiat, vt materia quæ fluit, fluat transmissa vel ob copiam, vel malam qualitatem: si ob copiam: vel quia generatur, vel quia colligitur: si generatur copiosa

copiosa bilis ob errorem externum: possumus audacter salutem polliceri, vt cito etiam remoueatur. Si autem gignatur læsa facultate iecoris: varium erit prognosticum: vt quandoque etiam impossibile sit icterum remouere: verbi gratia si generetur copiosa bilis ob inflammationem, vel erysipelas, potissimum hepatis, vix fieri potest, vt homo restituatur. Si autem ob simplicem intemperiem calidiorē: non erit curatio difficilis. Sin autem copiosa sit materia, quia colligitur propter obstructionem vel lienis, vel hepatis, vel vesicæ felleæ: prout mala erit dispositio huius vel illius partis, ita prognosticandum: verbi gratia, si fiat ob scirrhum lienis, nemo salutem promittet: si contingat ob constipationē vesicæ felleæ, quæ producatur à calculis generatis in vesica fellis: quis salutem polliceretur? Quoad malam qualitatem: hæc est putrida, vel venefica: si putrida, vt in febribus, sitque hic motus criticus: optime sperandum: cōtra, si symptomaticus: vt colligitur comm. aph. 64. sect. 4. Si materia fuerit venefica: cito euanescit, si celerrime occurramus. cap. 7. lib. 5. loc. affect.

Vena, secundum Græcos, secanda est, si multitudo sit sanguinis, si dolor in iecore vel liene. Arabes probant venæ sectionem, vbi venæ sunt repletæ. Non igitur in omni ictero vena secanda, dum sanguis redundat, sed vbi peccatum sanguinis est vehemens. Licet autem icterus fiat à bile excrementitia: sanguis tamen in eo duobus modis peccare potest: vel vt habet rationem causæ sine qua non: quia in ictero non possumus occurrere materiæ fluxæ, neque fluxuræ, neque etiam generanti, nisi prius euacuetur sanguis: vel, vt habet rationem causæ principalis: quoties imminet, vt ob hepatis caliditatem sanguis cōuertatur in bilem excrementitiam. Sanguis autem est vacuandus non confertim, sed paulatim, & per vices: nam ob bilem redundantem, & quæ miscetur cum sanguine, fit, vt partes non bene alantur, sed vires euadant debiliores. Ilico autem vena secanda, quia inter initia adest indicans, nec adest prohibens. Locus varius eligendus, pro varia sanguinis subsistentia. Galenus cap. 1. lib. 9. κ. τόπ. secabat venam sub lingua, respiciens ad sanguinem subsistentem in capite. Auicennas cucurbitulam scarificatam applicabat lieni: vt huius beneficio attraheretur excrementum melancholicum à liene: & propter frigiditatem lienis, applicari potest cum magna flamma, vt fiat valida attractio.

Curatio. Phlebotomia.

Vacuātia. Vomitoriis vtendum, quia & euacuatur corpus à materia, & fit reuulsio. Pro vomitorio licet vti *decocto maluæ, cum succo raphani, cum agarico etiam non præparato, cum oxymelite.* Licet etiam vti soluentibus aluum: & licet ascendere ad vehementiora, cap. vlt. lib. 5. loc. aff. verbi gratia, *dacrydium, helleborum nigrum, item ad colocynthidem*, ratione pituitæ: quia in ictero quandoque fiunt obstructiones è copiosa & contumaci pituita, vt necessarium sit ad valentiora confugere, vt ad *troch. albandal.* sed virium habeatur ratio.

Ad materiam fluxuram. Quoad peculiaria medicamenta, alia diriguntur ad materiam fluxam, alia ad fluxuram. Quoad fluxuram: respiciunt causam vel generantem, vel colligentem. Quoad generantem: esse potest immodica iecoris caliditas: vnde Rhasis probat *succum endiuiæ, solatri, cum aqua hordei* (aduertendum, non semper opus esse calidis attenuantibus) *vtebatur etiam trochiscis de caphura, cum succo granatorum:* item frigidis astringentibus, quia iecur ob caliditatem generat bilem. Vtebatur succo granatorum, vt materia remedij vitalis, vt imminueretur caliditas hepatis. Quod de frigidis dictum, de aliis etiã intelligendum. Si materia colligatur: confugiendum ad ea, quæ remouent causas, ob quas materia colligitur. Causæ sunt innumeræ: de quibus propriis capitibus. Sed quia obstructio solet esse frequens causa, & secundum vesicam felleam, & secundum iecur atque lienem: exempli gratia vnum medicamentum proponemus, cui in obstructione contumaci locus est: *℞. limatura chalybis (in diebus canicularibus optime præparata ex aceto acerrimo, in quo sint decocta rad. althea)* ℔ j. *rad. anchusæ, corpus cerui, agrimon. ceterach. fumar. parietar. ana ℥ ij. cinamomi ℥ j. vini ℔ xij. Vinum autem sit modo magis, modo minus generosum, pro dispositione corporis: fiat infusio, & detineantur sub radiis solaribus 8. dies. Dosis sit ab ℥ j. ad ℔ ß.*

Infusio limaturæ chalybis.

Euacuãtia materiam è cute. Ratione materiæ fluxæ oportet vti *balneo aquæ dulcis, alterato cum maluis, maiorana, anetho, &c.* quorum beneficio cutis laxetur, aperiantur pori, attenuetur materia, atque ita in cute exsistens euacuetur: ad quod apprime conducit sudatorium, quod hoc tempore in vsu est, pro faciliori sudore eorum, qui morbo Gallico laborant.

CAPVT

CAPVT XXII.

De Scirrho Iecoris.

SCIRRHVS iecoris, est morbus compositus: & interdum succedit inflammationi. Intelligimus autem hic per scirrhum, tum exquisitum, tum non exquisitum, id est, & sensus expertem, & participem. cap. 16. lib. 14. metho. Iecoris ergo scirrhus est tumor præter naturam, frigidus, durus, & corpulentus. Dicitur tumor præter naturam, & proinde morbus in magnitudine. Hic autem tumor est frigidus, com. 21. lib. 4. de rat. vict. cap. 4 lib. 2. ad Glau. cap. 6. lib. 14. meth. cap. 8. lib. 8 κ.τόπ. Nam cum hic tumor fiat à frigida materia, tumor etiam, seu effectus erit frigidus. Hinc colligitur, quod sit morbus, non tantum in aucta magnitudine, sed etiam in intemperie frigida. Et sic scirrhus distinguitur ab omni tumore præter naturã, calido, nimirum ab inflammatione, erysipelate, cancro. Dicitur etiam tumor durus, comm. 21. lib. 4. vict. ac. cap. 8. lib. 8. κ.τόπ. cap 4. lib. 2. ad Glauc. vbi ad curandum scirrhum probantur emollientia. Et sic distinguitur à tumore œdematoso. Postremo dicitur tumor corpulentus, apud Galenum locis citatis, vbi vult, scirrhum causari à materia viscida, crassa, corpulenta: ad differentiam tumoris flatulenti, seu vaporosi. *Nomen.* *Desfinitio.*

Quoad causas scirrhi internas: fit è materia vel glutinosa, vel crassa, vel simul & glutinosa & crassa: nam materia scirrhi peccat vel ratione crassitiei, vel viscitiditatis, vel ratione vtriusque. Quare scirrhus fieri potest, non tantum è materia melancholica, sed etiam è materia pituitosa: nam melancholia crassa est, non viscida: pituita autem viscida est, & interdum crassa. Nam Galé. cap. 4. lib. 2. de diff. feb. loquens de febre putrida, pituitosa vult non totam materiam pituitosam exuri, sed ratione visciditatis nonnihil relinqui: at materia melancholica in febre quartana instar ossis comburitur, quia sicca est, non viscida. Quare cum fiat scirrhus è viscida materia: dicendum, non tantum fieri è melancholia; sed etiam è pituita. Sed dubitatur: nam Gale. cap. 4. lib. 2. ad Glau. & cap. 4. li. 14. meth. ait, scirrhum succedere inflammationi, & comitari erysipelas: Quomodo igitur fit è melãcholia, è pituita? Responsio. Inflãmatio degenerat in scirrhum, quando sanguis crassescit, & acquirit naturam melancholiæ. *Causa efficiens.*

Succedit etiam scirrhus erysipelati, non omni, sed quando Medici præter modum & importune refrigerantibus vtuntur: nam pars adeo redditur debilis, vt non tantum humores collecti crassescant, verum etiam proprium alimentum non possit regi, sed euadat viscidum & crassum: vnde scirrhus. Præterea sunt causæ externæ, quæ proponuntur cap. vlt. lib. de cib. bon. & mod. suc. & cap. 4. lib. 2. ad Glauc. vt sunt cibi crassi & viscidi, victus crassefaciens, vinum crassum. Præterea fieri potest è causis non necessario occurrentibus, hoc est, ex errore medicorum, dum nesciunt recte tractare vel inflammationem, vel erysipelas.

Differētia. Quoad differentias à loco affecto: iecur scirrho afficitur secundum partem Simam, vel Gibbam. cap. 7. lib. 5. loc. affect. A materia, hæc est viscida, vel crassa, id est, Pituitosa, vel Melancholica.

Signa. Scirrhus iecoris in genere, cognoscitur è sensu grauitatis, etiamsi scirrhus exquisitus sit: pressu enim dolor sentitur, quia vicinæ partes sensitiuæ ob tumorem iecoris comprimuntur, & earum vnitas soluitur. Ægri melius decumbunt in latere dextro, quam sinistro; nam si in sinistro decumbāt, tunc latus scirrho detentum comprimit ventriculum, vnde fit dolor veluti contusiuus, ratione ponderis. Sensus grauitatis ob membranam inuestientem maxime adest, si scirrhus non est exquisitus: si exquisitus, non item, licet ob compressionem partes vicinæ doleant. Sed non tantum respiciendum ad dolorem, num assit, nec ne: verum ad diuturnitatem & contumaciam affectus. Si enim non cedit remediis, iudicandum, esse exquisitum scirrhum: & hic non est suscipiendus, quia non potest curari: at nō exquisitus cedit remediis. Adest autem sensus grauitatis sine febre, ad differentiam inflammationis: nam scirrhus est tumor frigidus: inflammationem iecoris necessario comitatur febris: scirrhum non necessario, sed contingenter. Insuper scirrhus hepatis cognoscitur è pulsu euidenter duriore, quia tumor hic multo durior est, quam tumor inflammationis. cap. 4. lib. 1. de præsag. puls. cap. 9. lib. 4. de præsag. puls. Secundum Auicennam quoque cognoscitur è lotio diminuto. E qualitate etiam mutata, visibili, & tangibili: è visibili: corpora emaciata conspiciuntur, quia non recte fit sanguificatio, neque etiam distributio: præterea color corporis mutatur, quod peculiare est, in affectibus iecoris & lienis. E tangibili: quia in regione iecoris tumor

tumor durus percipitur, præsertim si inflammatio fuerit in parte gibba, c.7.l.5.loc.aff. Aduertendum autem hunc tumorem durum euidentius percipi, quando patiens vel rectus manet; vel etiam decumbit in parte sinistra, quia magis descendit tumor ille infra costas, vnde magis conspicuus apparet. Notat Galenus hoc esse verum, nisi succedat hydrops: tunc enim venter aqua repletur, quæ impedimento est, quo minus tactu durum tumorem persentire queamus. Quoad differentias: num sit in parte gibba, vel sima; cognoscitur è cap. de inflam. iecoris. De signis etiam materiæ pituitosæ & melancholicæ, suo loco.

Indicationes. Cum scirrhus sit tumor frigidus præter naturam, vt necessario iecur afficiatur imbecillitate, & morbo in magnitudine aucta: quoad imbecillitatem oritur indicatio corroborandi. Cum vero hæc imbecillitatis prodeat è frigida intemperie: corroboratio erit calefactio iecoris. Ratione magnitudinis, ratione materiæ, oritur indicatio remouendi materiam: quæ tamen indicatio non est vtilis, cum non præscribat remedium. Cum vero hæc materia interdum sit viscida, interdum crassa, interdum viscida & crassa, semper autem dura: propterea oritur indicatio interdum abstergendi, aliquando attenuandi: interdū simul abstergendi & attenuandi, semper autē emolliendi: totius habita ratione c.8.l.8. κ.τόπ. cap.4.lib.2.ad Glau.c.4.lib.14.metho.c.6.lib.5. de simp.med.

Prognostica. Hos scopos interdum absoluere possumus, interdum nequaquam. Scirrhus enim inter initia non exquisitus sanari potest, exquisitus nunquā c.4.l.2. ad Glauc. adest enim frigida illa intemperies, & adest durities, quæ nullis mollientibus cedit. In scirrho ergo exquisito, si concurrat fluxus ventris, celeriter moriuntur: si non iungatur ille fluxus, aliquandiu perdurant. Quare scirrhus iecoris ab initio est periculosus, & difficulter curatur: antiquus autē curari nullo modo potest.

Curatio. Materia. cheirurgica. Vena secanda non est, quia imminet hydrops: materia enim non est sanguinea, sed pituitosa, melancholica, crassa, viscida: venæsectio refrigeraret iecur, antea frigidum. Secundum Auicen. & Aetium vti possumus cucurbitulis scarificatis, quæ iecoris regioni applicentur. Licet etiam illis partibus applicare vesicatoria, caustica medicamenta, cum Aetio, de quibus alias: & vlcera diutius sunt aperta detinenda. Prius autem totum expurgandum. Expedit etiam gratia reuulsionis cauteria affigere cruribus, dum crura nō sunt tumida.

Vacuantia totum corpus. Sequuntur medicamenta. Suppositis præparantibus & lenientibus: abstinendum à soluentibus valentissimis, propter iecoris infirmitatem. Debilioribus ergo secundum Auicennam vtendum, quæ euacuant pituitam, melancholiam. Si malum non cedit leuioribus: cogimur ad fortiora ascendere. Quare Galenus cap. 15. libr. 13. meth. vtitur *clystere acerrimo, è centaurio min. & colocynthide. Auicennas ad belleb. album ascendit, qui valentissime per vomitum vacuat.* Extremis morbis, extrema opponenda remedia.

Localia. Topica sunt emollientia, dirigentia, attenuantia, corroborantia: cap. 4. libr. 2. ad Glauc. cap. 8. libr. 8. κ. τόπ. Vti ergo possumus *medulla ceruina, medulla vituli, adipe gallinæ, vituli, anseris, bdellio, ammoniaco, thymiamate: item rad. althææ, maluarum cucumeris agrestis.* Hæc digerunt & emolliunt. Oportet etiam addere attenuantia: vt sunt *myrrha, calamintha, origanum, serpillum, aromata.* Corroborantia sunt *absinthium, myrobalani, mastiche.* Quando ergo vti volumus *emplastro, vel malagmate, misceatur oleum mastichinum, oleum de absinthio*, vt non tantum emolliamus & digeramus, sed etiam corroboremus. Optimum est, si pars affecta oblinatur *luto D. Bartholomæi*, quia in eo est maxima vis emolliendi. Præterea permisceatur *lutum D. Bartholomæi, cum luto D. Helenæ, vel D. Petri, quæ in collibus Euganeis exstant, prope Patauium.* Sequens remedium, corpore expurgato, mirabiliter emollit, digerit, roborat, quod expertum est sæpe: ℞. *pulpæ colocynth. partes iiij radicis cucum. agrestis partem j. & modicum absinthij: includantur sacculo, qui assiduo detineatur in loco læso.*

Interna resoluentia & attenuantia. Quoad interna: Aetius pro dissoluendo tumore scirrhoso iecoris, maxime probat *anagallidis succum ad ℥ j. vel ℈iiij. possumus etiam puluerem anagallidis exhibere. Dat cum mulsa: & si febres non erunt vehementes, dabat cum oxymelite. Probat etiam, tanquam efficacissimum medicamentum, quod componitur è sabinæ puluere, & è fece arida vini, id est è fece quæ reperitur in fundo dolij, præsertim in quo detentum fuit vinum dulce: datque ad quantitatem cochlearis, ad quantitatem drachmæ.* Hoc se restituisse dicit, scirrhum, vbi hydrops imminuit. Probat etiam medicamentum, quod parari potest *ex æquali portione fænugræci, costi, petroselini, eupatorij: dat* ℥ j. Vehementissimum pharmacum, secundum Aetium, est *ammoniacum, cuius ℥ j cum mastiches granis viiij. exhiberi intro poterit.* Sed duo sunt medicamenta, quibus felicissime vti possumus: nimirum, *decoctum sarsæ pa-*

tiglia, quod parabitur cum medicamentis iecur respicientibus: verbi gratia, cum agrimon. petrosel. rad. althaea, ratione emollitionis. Alterum auxilium est *vsus chalybis, cuius limatura in substantia exhibetur*: modum autem præparandi & vtẽdi, paulo post, cap. 25. & 26. de lienis scirrho agentes, docebimus.

Victus mediocris erit & attenuans: vt dicit Galenus, ab initio lib. de atten. vict. eo enim vitia diuturna eradicantur. Hunc etiam probat Aetius. Potus erit similis. Interdum in cibis possumus concedere *amigdalas, pistacia*, secundum Aetium. Æger in latere dextro decumbat: secundum Auicennam, nam hic decubitus conducit ad dissoluendum tumorem scirrhosum iecoris. *Aetius c. 11. l. 10. L. Mercat. c. 6. & 18. l. 1. de affect. mul.*

CAPVT XXIII.

De vlcere iecoris.

HOc vitium Aetius nuncupat colliquamentum: quia emaciatur & veluti liquatur totum corpus. Est autem vlcus iecoris, nil aliud, quam soluta vnitas iecoris, ex erosione producta. Potissimũ succedit inflammationi, quæ ad suppurationem producitur. Potest etiam fieri citra inflammationem prægressam, ex acribus succis. Interdum vidi iecor vlceratum, ratione affectus gallici morbi, ratione mordacitatis materiæ. *Definitio.*

Quoad differentias: affici potest iecur secundum partem Simam, vel Gibbam. Ab effectrice causa: succedit Inflammationi, vel Non. *Differẽtia.*

Cognoscitur vitium hoc ex exeunte mutato, dũ est purulentum: & interdum adest aliquid sanguinis, aliquid materiæ cruentæ. Hinc medici interdum decipiuntur, arbitrantes esse dysenteriam, quando materia saniosa, & sanguinea egreditur: ob cuius acredinem aliquis in intestinis persentitur dolor. Sed inde discernitur: quia sensus quidam grauitatis & punctionis etiam persentitur in regione iecoris, ob consensum membranæ. Et præsertim hæ deiectiones apparent dum vlcus est in parte sima: nam si gibba pars fuerit exulcerata, indicia vlceris potius petenda sunt è lotio, quod erit purulentum, nec tamen aderunt signa vlceris vesicæ, neque vlceris renum. Quoad differentias ab efficiente: si præcessit inflammatio quæ suppurata fuit: euidens est, hoc vlcus succedere inflammationi, & fieri ratione *Signa.*

materiæ purulentæ. Si non præcesſit inflammatio:originem duxit è ſuccis acribus, vt dictum fuit in ſermone de vlcere ventriculi. Indicationes petendæ ex eodem loco.

Præſagia. Vitium, ſecundum Aetium, eſt periculoſiſsimum: ægri enim emaciantur. Eſt vitium incurabile: ſalutem polliceri non poſſumus: nam eſt vlcerata pars præcipua, quæ deperdita non poteſt regenerari, cũ qua conſentiunt partes principales: vnde fere omnes moriuntur.

Curatio. Vena ſecanda non eſt, quia vires non poſſunt perferre, etiamſi ſanguis redundauerit: Si enim vlcus ſuccedat inflammationi, vires iam per præcedentem inflammationem ſunt languidæ. Si autem vlcus non producatur ex inflammatione, ſed ortum ducat ex acri materia: hæc peccat in qualitate: vnde à natura ſanguinis recedit, vt potius purgandum ſit quam vena ſecanda. Medicamenta & Diæta, petenda è c. de vlcere ventriculi. Aetius recurrit ad præſidia, quibus vtimur in vlcere pulmonis, renum, veſicæ. Vnde pro mundificatione vlceris, vti *ſero lactis caprini, cum mulſa, vel cum ſacchare, &c.* Priuatim autem hoc eſt obſeruandum, vt hepatica medicamenta permiſceantur. Propterea Aetius permiſcet *Cypheos medicamentum:* de quibus ſupra, cap. 17. & 20.

Hiſtoria curati vlceris iecoris. *(Pataui quidam deplorato iecoris vlcere laborauit, homo robuſtus alias, & nauticis laboribus addictus. Huic Medicus tum temporis Venetus clariſsimus, H. S. præter reliquorum Medicorum conſilia, curauit abdominis partem in regione iecoris nouacula aperiri, vt plurimum puris per vulnus efflueret. Vnde poſtmodum bene curato vulnere homo ſuperſtes manſit: & triennio poſt, ſaltauit ac laborauit, nihil ſentiens incommodi.)*

CAPVT XXIIII.

De inflammatione Iecoris.

Definitio. Itium hoc eſt tumor præter naturam ſanguineus iecoris. Occupat autem iecur, & quatenus ſimilare, & quatenus diſsimilare. Vt ſimilare: quia neceſſario adeſt intemperies calida. Vt diſsimilare: quia adeſt tumor, morbus in magnitudine. Subiectum eſt iecur. cap. 7. l. 5. de loc. aff. vbi per iecur intelligimus carnem iecoris: nam materia ſanguinea ingreditur poroſitates iecoris, & ita iecoris ſubſtantia tumida euadit. Et quamuis in hoc malo iecur interdum magis affligatur ſecũ-

Subiectũ.

dum

dum partem ſimam, interdum vero magis ſecũdum partem gibbam: attamen iecur ſecundum partem vtramque afficitur: dum enim pars ſima inflammatur, etiam gibba fit particeps inflammationis, & contra: ob partium connexum. Materia non tantum eſt ſincerus ſanguis, ſed etiam pituitoſus & melancholicus. Quæ materia ſanguinea confluit in poroſitates iecoris, vel per modum Attractionis, ob dolorem, aut calorem: vel per modum Tranſmiſsionis, dum materia ad iecur tranſmittitur à Toto, vel Parte. Iecur autem ſuſcipit ob imbecillitatem aſcititiam (natura enim iecur, vt partem principem, robuſtam condidit) obortam ob noxas, quas iecur perpeſſum eſt. *Cauſa efficiens.*

Differentiæ poſſunt ſumi è loco affecto, & materia. Iecur enim afficitur magis, vel ſecundum partem Simam, vel Gibbam. Materia eſt Sanguis, vel Pituita, vel humor Bilioſus, vel Melancholicus.

Signa. Signa triplicia proponemus. Primum indicantia inflammationem iecoris. Deinde, diſcernentia inflammationem iecoris, ab inflammationibus partium vicinarum, id eſt, membranæ ſuccingentis iecur, meſenterij, muſculorum abdominis, qui in parte dextra reſident, & notharum coſtarum partis dextræ: vnde multi fuere decepti, credentes eſſe pleuritidem, cum tamen eſſet iecoris inflammatio. Tertio afferemus ſigna differentiarum. *De ſignis primi generis.* Inflammatio iecoris cognoſcitur ſecundum Galenum cap. 7. libr. 5. loc. affect. cap. 4. 8. & 9. libr. 2. loc. affect. cap. 7. libr. 4. cauſ. pulſ. primum è ſenſu grauitatis in regione iecoris, & dextri hypochondrij: & interdum accidere ait Galenus, vt coſtæ in conſenſum ducantur: nam in quibuſdam iecur annectitur coſtis per membranas aliquas, in quibus neceſſarium eſt, vt grauitatis ſenſus etiam coſtis communicetur: non autem in illis, in quibus membranæ hæ deſiderantur: in pleriſque tamen reperiuntur illi nerui. Quare Galenus ait, id *interdum* accidere. Sed quia etiam in obſtructione & ſcirrho iecoris eſt ſenſus grauitatis, ſciendum, in inflammatione, cum ſenſu grauitatis coniunctam eſſe febrem, quæ ilico cum ſenſu grauitatis oboritur: in obſtructione autem & ſcirrho, licet aliquando accidat febrem coniungi: præceſsit tamen febrem ſenſus grauitatis. Et, ſi accidat (quod non eſt impoſſibile) vt eodem tempore in obſtructione appareat grauitatis ſenſus, & febris oriatur: cognoſcetis per alia ſigna. No- *I. Signa inflammationis iecoris, in genere. 1. Senſus grauitatis. 2. Febris.*

tandum dum Alexander dicit, febrem consequi tantum magnam inflammationem: eum non de omni febre loqui, sed de ardenti: alias in omni inflammatione, etiam exigua, necessario est febris. Præterea cognoscitur hoc vitium, quoniam grauitatis sensus affligit patientem, siue decumbat in latere dextro, siue sinistro: minus autem affligit, dum supinus decumbit: ratio est, dum enim æger in dextro latere decumbit, opprimitur iecur à pondere ventriculi, & intestinorum: dum decumbit in latere sinistro, tenditur iecur inflammatum, vnde consentit membrana, atque lien, & grauitatis sensus magis augetur. Hæc non fiunt, dum homo supinus iacet. Cognoscitur etiam è pulsu, cap. 7. libr. 4. caus. puls. Pulsus enim fit celerior, frequentior, inæqualis: item, durus, serratus, & vibrans. Ratio. Cum enim inflammationis ratione, quatenus est affectus calidus, augeatur necessitas euentandi calorem cordis: hinc fit celerior & frequentior pulsus: cui frequentiæ inæqualitas succedit. Deinde quia non modo est affectus calidus, sed etiam est morbus in magnitudine (tumor enim est) hinc fit durities in pulsu, ratione arteriarum quæ tenduntur. Et, cum non æqualis fiat tensio: hinc arteriæ corpus inæqualiter dilatatur, & pulsus non tantum est durus, sed etiam serratus. Et cum tendantur arteriæ ratione tumoris: id etiam accidit, vt vis pulsifica agens in arteriam, arteriæ corpus habeat non ita cedens, sed resistens: vnde fit pulsus vibrans. Sed dubitatur, si pulsus serratus indicat inflammationem iecoris: quomodo alias Galenus dixerit, eum esse perpetuum indicium pleuritidis? Responsio. Pulsus inflammationum duobus modis perpendi potest: vel ratione inflammationis, vel ratione loci inflammati. Si consideretur pulsus ratione inflammationis: quatenus inflammatio est tumor, cum tendantur arteriæ, est pulsus durus, serratus. Et hoc modo intelligere oportet Galenum, vbi voluit, pulsum esse durum & serrinum in inflammatione iecoris. Si consideretur pulsus ratione partis inflammatæ: si pars fuerit humida, laxa: si conferamus pulsum membri laxi, quando hoc membrum non est inflammatum, ad seipsum quando est inflammatum: pulsus membri laxi non inflammati erit mollis: pulsus autem membri laxi inflammati, erit durus, ratione inflammationis. Sed si conferamus pulsum membri laxi inflammati, cum pulsu membri duri inflammati: pulsus membri laxi

3. Molestia decubitus in latera.

4. Pulsus.

Galeni loca conciliātur.

laxi inflammati, in relatione ad pulsum membri duri inflammati; erit mollis. Propterea Galenus, loquens de inflammatione pulmonis, inquit, esse pulsum mollem, non quod inflammatione sit pulsus mollis, sed in relatione ad pulsum, qui reperitur in inflammatione membri duri. Quare dum inflammatur membrana succingens costas, cum sit corpus multum membranosum, quod maxime tenditur ratione inflãmationis: hac de causa Galenus dixit, pulsum serrinum esse proprium pleuritidis: quia est maxime euidens, ratione loci affecti inflammati. Quare Galenus sibi non contradicit. Ideoque, cum Galen. cap. 8. α. τόπ. dicat, iecur esse membrum compagis humidioris: propterea in inflammatione iecoris non potest esse pulsus serrinus, si conferatur iecur ad membrum durum: potest autem esse, si conferatur iecur ad seipsum non inflammatum. E tali igitur pulsu cognoscitur iecoris inflammatio, & præsertim è pulsu febrili & duriori. Præterea secundum Galenum c. 7. lib. 5. loc. aff. cognoscitur, ex inappetentia, è cibi fastidio. E siti, quæ admodum molesta est. Indicatur etiam ex alui excrementis cohibitis, nisi cum iecoris inflammatione sit coniuncta hepatica affectio, quæ debilitas iecoris nuncupatur, in qua deiectiones similes sunt loturæ carnis. Dubitatur autem quomodo cum inflammatione iecoris possit coniungi hepatica affectio: quæ prodit ex intemperie frigida iecoris. Responsio. Non est impossibile, vt hepatica affectio prodeat ex intemperie calida: sicut enim fit ratione frigiditatis, quando iecur non potest alimentum exacte separare: ita etiam fieri potest ratione intemperiei calidæ, cuius ratione alimẽtum iusto citius attrahitur à ventriculo ad iecur: & cum chylus crudus attrahatur, non potest è toto vinci: vnde possunt fieri deiectiones illæ. Aluus igitur stiptica est, nisi sit coniuncta hepatica affectio. Indicatur etiam è lotio non copioso, secundum Auicennam, quoniam aquositates absumuntur. Et est lotium coloratum, ratione feruoris sanguinis, vel bilis. Præterea indicari potest, è vomitu bilis flauæ vitellinæ, & interdum æruginosæ: nam non est impossibile, vt in iecoris inflammatione huiusmodi materiæ generentur. Insuper significatur è mordaci calore totius corporis, ratione febris quæ adest: quamuis interdum, dum inflammatio est maligna, extrema refrigerentur. Mutatur etiam color totius. Et, lingua apparet rubicunda, deinde nigra.

5. Ἀνορεξία.
6. Sitis.
7. Aluus dura.
8. Lotium.
9. Vomitus
10. Calor totius.
11. Color totius.
12. Lingua color.

Sequun

II. Signa diagnostica. Inflammatio tunicæ iecoris. Sequuntur signa, distinguentia iecoris inflammationem, ab inflammationibus partium proximarum: nimirum membranæ iecoris, mesenterij, musculorum abdominis, & pleuræ, prout adhæret nothis costis dextræ partis. Inflammatio membranæ hepar inuestientis, secundum Auicennam & Aetium, non difficulter distinguetur: ob dolorem insignem, qui non est in iecoris inflammatione: cum membrana iecur circumdans sit sensitiua, ad differentiam substantiæ iecoris. Præterea pulsus erunt duriores: & febris erit admodum intensa: præsertim quia inflammatio occupans membranam potius producitur à sanguine tenui, bilioso, feruido, quam à sanguine melancholico, & crasso.

Mesenterij inflāmatio. Quod si inflammatio occuparit mesenterium, è cap. 7. lib. 5. loc. affect. cognoscetur: quia præter id quod non erit facta mutatio in colore totius corporis, (non enim mutatur color ob inflammationem mesenterij, vt inflammato iecore) symptomata erunt remissiora: quia non inflammatur pars principalis. Præterea in excrementis alui primum apparebit quædam tenuis sanies: dein procedente inflammatione, cum magis materia concoquetur, cum extrementis exibit materia quædam ad similitudinem puris, magis concocta: rationem reddit Galenus loco citato: nam dum inflammata est pars, quæ habet tegumentum à substantia aliqua tenui, etiam in initio inflammationis aliquid resudat: vt in ophthalmia obseruatur: quod tamen crudum est, quia inter initia morbi: at vero quod postea egreditur est magis concoctum. *Musculorū abdominis inflammatio.* Si inflammati sint musculi abdominis partis dextræ, ita distinguetur: non enim erit color totius mutatus. Præterea si inflāmatio occupauerit partem gibbam iecoris, tactu obseruabitur tumor rotundus, instar figuræ iecoris: contra sensim delitescet, si in musculis fuerit inflammatio. Insuper iecore inflammato, facile distinguetis, pertractantes cutim abdominis, non enim consentit cutis: contra, si inflammentur musculi, præcipue externi: imo, interdum apparebit cutis rubicunda, dum externi musculi sunt inflammati. *Pleuritis dextra, ad costas spurias.* Si pleuram teneat inflammatio, prout spectat ad nothas costas dextri lateris: distinguetur è dolore, tussi, pulsu, colore corporis. cap. 9. lib. 2. loc. affect. E dolore: quia grauiter ægri læduntur, siue in latere dextro, siue in sinistro decumbant: faciliusque decumbunt supini inflammato iecore: non ita cruciantur symptomatis, vt grauitate, difficul-

tate

tate anhelitus, &c. Hoc non apparet, dum inflammatio eſt in pleura: nam prout inflammatio detinet vel internam, vel externam partem, ita etiam exacerbatur dolor, dum decumbit vel in parte dextra, vel in parte ſiniſtra, vt cap. de pleuritide diximus: præterea potius eſt dolor pungitiuus, quam ſenſus grauitatis. E tuſsi etiam diſtinguuntur. In iecoris enim inflammatione tuſsis ſemper acida eſt, ſine ſputo, quia nulla materia corpulenta defluit ad pulmones: fit tamen tuſsis, non quod comprimantur pulmones, ſed quia caliditas inſignis impertitur pulmoni, vnde excitatur tuſsis, quæ tamen acida eſt: In pleuritide eſt cum ſputo: ſi non inter initia, ſaltem procedente malo. Item, in pleuritide pulſus eſt durus, ſerrinus: in iecoris inflammatione mollis, ſi conferatur cum pulſu inflammationis pleuræ, vt ſupra diximus. Præterea diſtinguuntur ratione coloris in toto corpore: qui mutatur in intemperie iecoris: non mutatur in pleura inflammata.

Quoad ſigna differētiarum: differentiæ ſumuntur à loco aff. & materia inflammationis. Quoad locum affectum: è cap. 7. lib. 3. loc. affect. ſi fuerit inflammatio in parte gibba, tumor tactu apparebit, dummodo magna ſit inflammatio: & niſi incumbentes muſculi ſint impedimento; impediunt autem quando corpus non eſt gracile, ſed carnoſum & pingue: & propterea tunc neceſſarium eſt ad alia ſigna confugere. Poſſumus ergo diſtinguere è ſymptomatis: ſi enim ſymptomata, pertinentia ad partes thoracis, fuerint grauiora, quam ſymptomata quæ ſpectant ad inteſtina, ad ventriculum: dicendum, inflammationem occupare partem gibbam: Si oppoſito modo ſe habeant ſymptomata, vt grauiora ſint, quæ ſpectant ad ventriculum: ſtatuendum iecur eſſe inflammatum magis ſecundum partem ſimam. *III. Differentiarum ſigna.*

Differentiæ deſumptæ à materia, an ſit ſanguis, an pituita, an bilis, an ſuccus melancholicus: cognoſcentur ex alibi propoſitis. In præſentia hoc admonere liceat: è cap. [illegible] lib. 5. loc. affect. Si verbi gratia inflammatio oriatur è ſanguine bilioſo, vt ſit eryſipelas, vel particeps eryſipelatis: ſæuiſsima ſunt ſymptomata, febris ardens: remiſsior autem erit febris, ſi fuerit ſuccus pituitoſus & melancholicus. Ex acceſſionibus etiam materia inflammationis deprehendi poteſt, ſi diligentia adhibeatur. Licet enim febris ſit continua: at-[illegible]

tamen

tamen ægri interdum alternis diebus affliguntur, interdum singulis, interdum de quarto in quartum.

Indicationes. Præsidia petantur e cap. de inflammatione ventriculi. Breuiter tamen sciendum, é cap. 8. lib. 13. meth. indicationes ratione inflammationis vel esse Curatrices, vel Præseruatrices. Curatrices sunt refrigeratio & euacuatio; quia in inflammatione est morbus in intemperie calida, vnde refrigerandum: est in materia & magnitudine, vnde euacuandum. Dyscrasia calida, & magnitudo aucta sunt duo morbi: quia offendunt actiones similarem & dissimilarem. Intentiones autem præseruatrices, virture quarum prohibere oportet, ne augeatur phlegmone: hæ diriguntur in meteriam vel Fluentem, vel Fluxuram. Ratione fluentis, oritur indicatio reprimendi: ratione fluxuræ in genere oritur indicatio reuellendi: in specie autem, si fluxura sit materia per modum attractionis, oritur indicatio mitigandi dolorem, si id fiat ratione doloris: oritur indicatio refrigerandi, si atractio fiat ratione caloris. Si fluxio fiat per modum transmissionis: roborandum est iecur, ne suscipiat: & mandanti etiam parti occurrendum, ne generet: prius tamen totius habenda ratio.

Prognostica. Periculosus & lethalis est hic affectus: est enim intemperies, magnitudo aucta, detinetur pars præcipua, imminet hydrops secundum Auic. & atrophia, è lib. de puls. ad tyrones: nam in hepatis phlegmone, iecur læditur, & ratione generationis sanguinis, & ratione distributionis. Verum vt periculi diuersitas deprehendatur, oportet considerare differentiãs, & ea quæ consequuntur inflammationem iecoris. Si consideremus differentias, & primum desumptas à loc. aff. dicit Auic. deteriorem esse inflammationem, dum occupat partem gibbam, quam quando detinet partem simam: ratio est, quia partes thoracis, & proinde nobiliores magis patiuntur dum inflammatur iecur secundũ partem gibbam, ad differentiam inflammationis detinentis partem simam. Galen. cap. 7. lib. 5. loc. aff. testatur, grauiora esse symptomata, dum iecur secundũ partem simam inflãmatur: vbi non aduersatur Auicennæ: non enim loquitur de omnibus symptomatis, sed spectantibus ad ventriculum, vt sunt sitis, inappetentia, nausea, & reliqua ventriculi symptomata, quæ magis molesta sunt. Sed non propterea illa inflammatio magis est periculosa: vnde etiam subdit Galen, inflãmata parte conuexa, tusses magis molestare. Cõstitutum igitur sit, deteriorem esse inflammationem

tionem partis gibbæ. Quoad differentias à materia: non est ita periculosa inflammatio, quæ fit è sanguine: periculosior est, quæ fit è succo bilioso: quia erysipelas adest, & febris ardens, minaturque tabem, in lib. aduersus Iulian. in aphorismos. Nec periculo vacant illæ inflammationes, quæ fiunt è succo melancholico: facile enim degenerant in scirrhum, vbi res desperata. Si consideremus ea quæ consequuntur: Singultus in iecoris inflammatione, malum: aphor. sect. 7. rationem reddit Galen. cum alibi, tum alibi, tum in comm. nisi enim vehemens sit inflammatio, non ita afficitur ventriculus, vt fiat singultus: quare si adest singultus, praua est inflammatio. Similiter dum annectitur febris ardens, minatur tabem. Et secundum Auicennas dum coniungitur alui fluxus, homines moriuntur: & per alui fluxum, intelligimus fluxum symptomaticum, qui non fit cum tolerantia virium, vnde vires languidæ sint, necessario moriũtur ægri. Galen. enim cap. 5. lib 10. meth. ait in inflammatione iecoris vnicam esse spem salutis, nempe virium robur: vnde viribus languentibus ægri succumbunt.

Vena secanda est: quia affectus sanguineus. Quamprimũ autem vena tundenda, secundum Auicennam: & quidem ante reprimentia: nam secus facile fiet scirrhus, & maxime itendetur inflammatio, si discutientia adhibeantur. Aëtius ait, secandam esse venam primo die, itemque secundo, & septimo, dum dolor molestat: innuens, primo die venam aperiendam: &, si augetur inflammatio, si intendatur grauitatis sensus, dummodo sint permittentia, etiam septimo venam secari posse. Vacuandus autem sanguis non iteratis vicibus, sed confertim: nam in maximis inflammationibus nullum maius est præsidium, quam euacuare vsque ad animi defectum, aphor. 23. sect. 1. Secanda autem basilica dextri lateris; cap 11. lib. 13. meth. quod etiam voluit Aristot. cap. 4. lib. 7. de histor. animal. Si hæc vena lateat: aliæ venæ brachij tundantur. Quod si suppressi sint menses: aperiatis venas infernas. Si virtus non esset ita valida vt ferat venæ sectionem: applicabuntur cucurbitulæ scarificatæ cruribus: reuellunt enim à capite (libro de hirudine) multo magis à iecore, & præsertim inter initia. Secus autem dicendum de cucurbitulis, quæ applicantur parti affectæ, ratione euacuationis materiæ fluxæ & inpactæ: suntque præsidium topicum. *Curatio. Cheirurgia.*

Pharmaceia. *Communia medicamēta. 1. Lenientia.*

Medicamenta alia Communia, alia Propria. Communia sunt lenientia, præparantia, purgantia. Circa Lenientia notandum, interdum his vtendum per superius, interdum tantum clysmis vtendum. Si enim inflammatio partem gibbam occupat: licet vti lenientibus per superius: nam quáuis horum vis & potestas producatur non tantum ad tenuia intestina, verum etiam ad mesaraicas, & ad portas iecoris: tamen locus inflammationis non irritatur, quia est in parte superiori gibba. Quare poteritis exhibere *mel rosatum solutiuum, mannam: nec spernendi tamarindi*, vt simul educantur superfluitates, & mitigetur feruor inflammationis. At si inflammatio fuerit in parte sima: non debent exhiberi lenientia per superius, quia afficiuntur venæ mesaraicæ, máxime afficitur ventriculus, vitium est in parte proxima, in parte sima, quæ agitatur à lenientibus: propterea clysmi sufficiunt, qui mediocres esse debent, in inflammatione pituitosa, *è maluis & furfuribus, vel alio simili*: si inflammatio fuerit feruidior, fit *ptisana hordeacea colata, decoctum hordei, sint refrigerantia, item oleum violaceum, cui addetur aliquid olei rosati completi*, ad corroborandas partes vicinas, partes iecoris.

2. Præparantia.

In præparantibus notandum: si inflammatio feruidior: vtendum refrigerantibus, *cichoraceis, hepatica, &c.* si non est ita feruens: vtendum *agrimonia, betonica, &c.* Potius autem conueniunt decocta, quam syrupi: &, si syrupi exhibeantur, ita temperabuntur, vt mistum nō sit dulce. Alexander enim suadet, vt in iecoris inflammatione maxime vitemus dulcia. Aut ergo non exhibeantur syrupi, aut exhibeantur sine dulcibus.

3. Purgantia.

In Purgantibus animaduertendum, quænam iecoris pars sit inflammata. Si enim pars gibba inflammatur: non sunt exhibenda soluentia, secundum Auicennam, sed euacuantia per lotium. At, si pars sima est inflammata: vtendum euacuantibus per aluum. Si enim secus fecerimus, reddetur natura imbecillis, irritabitur præter rationem inflammatio. Et hoc sumpsisse potuit Auicenn. à Galen. cap. 15. lib. 13. methodi vbi vult, partem simam esse purgandam per aluum, gibbam per lotium. Quare, si pars gibba est inflammata: debemus exhibere lenientia, de quibus superius locuti sumus: non autem soluentia: quia materia illa euacuanda est per lotium: nisi fortasse natura tentaret euacuationem per aluum,

& dimi

& diminute: vnde, apparentibus signis concoctionis; poteritis naturam adiuuare. Si inflammata fuerit pars sima: probat Galenus cap. 14. lib. 15. & 16. lib. 13. method. *carthamum seu cnicum, vrticam, radicem polypodij, possumus miscere aliquid epithymi: & vrgente necessitate inquit Galenus se exhibuisse veratrum nigrum, cum ptisana hordeacea colata. Nos exhibere possumus rhabarbarum, si redundarit bilis: agaricum, si inflammatio sit pituitosa: si melancholica, senam, epithymum, polypodium, nigrum veratrum.* Vnde in praxi notandum, ad valentiora ascendendum esse, non in inflammatione biliosa, sed præsertim in melancholica: quia hæc potest degenerare in morbum incurabilem, nimirum in scirrhum. Quod si materia causans inflammationem resideat in parte gibba: occurrendum, secundum Galenum, *diureticis, apio, petroselino, betonica, dauco, asaro, asparagis, &c. de quibus in renum affectibus.* Exhibenda autem sunt hæc medicamenta, quando concocta est materia, non antea: nam (lib. 13. method.) qui inter initia purgare volunt, inflammationes reddunt pertinacissimas. Quare soluentia exhibeantur concocta materia: siue per superius exhibeantur, siue per inferius infundantur.

Priuata medicamenta sequuntur, dum inflammatio occupat partem simam. Hæc referuntur ad Materiam, & ad Iecur. Et sunt Reprimentia, ac Resoluentia. Reprimentia conueniunt & ratione materiæ, & ratione loci affecti: cap. 15. & 16. lib. 13. method. Materia enim feruens refrigeratur ope reprimentium: fluxa autem, sed nondum impacta, retrocedit, vnde non augetur inflammatio. Conducunt etiam ratione loci affecti: iecur etenim inflammatum & calefactum exigit refrigerantia, qualia sunt reprimentia. Præterea iecur postulat roborantia, quibus tonus ipsius seruetur: qualia sunt astringentia, & reprimentia. Reprimentia autem vel vere talia sunt, id est, frigida, vel calida. Frigida sunt, *oleum rosatum omphacinum, oleum cydon, myrtinum, succus cydon. succus vitis omphacium, sumach, acetum, santali, diatrionsantal, vnguentum santalinum, vnguentum Mes.* Et quæ reprimunt citra refrigerationem: vt *nuces cupressi, nuces quercus, masticho, oleum mastichinum, & oleum absinthij acerbum maxime confert in affectibus hepatis.* Hæc ergo reprimunt, tum refrigerando, tum circa refrigerationem: illis vtendum in phlegmone feruente & biliosa: his, in pituitosa & melancholica, ne fiat scirrhus. Quoad *modum*: non debent actu frigida applicari iecori.

Topica, ad inflammatione conuenientia, sana iecoris partis.

Reprimentia.

cap.12.lib.13.method.nisi esset erysipelas, & insignis feruor, vt monet Auicennas:tunc enim inter initia id fieri posset. Quoties tamen non est feruor summus, oportet moderate calida applicare. Neque sinceris vtendum reprimentibus, nisi fuerit erysipelas: quia non est periculum, vt fiat scirrhus. Secus autem dum inflammatio est pituitosa, vel melancholica. Quare cum reprimentibus miscenda etiam sunt aperientia.& propterea tutius est, vti reprimentibus calidis, quam frigidis. Ratio autem quare attenuantia sint miscenda:sumi potest è cap.15. lib.13.method. primum ratione materiæ,quæ non tantum fluida est, sed etiam fluxa, vnde & sensus grauitatis adest:egemus ergo non tantum reprimentibus,sed etiam attenuantibus,seu laxantibus. Deinde ratione loci affecti,nimirum iecoris: in quo tum substantia perpendi debet, tum situs. Quoad substantiam: iecur non est donatum substantia laxa & molli, vt cerebrum & pulmo; quare sincera reprimentia non ita possunt penetrare per crassam iecoris substantiam.Quoad situm iecoris:hoc viscus potius interna sede, quam externa est collocatum:ideo medicamenta non ita facile possunt perduci in locum profundiorem;& propterea egemus aperientibus:vnde *absinthium* est optimum præsidium: nam ratione partis amaræ est tenuis substantiæ;estq; vehiculum partis crassæ, partis astringentis,ac reprimentis. Hinc Galenus *absinthium in oleo decoquit vase duplici: & carnem cydon. decoquit in aqua, possumus etiam in vino decoquere:facta decoctione absinthij & cydon. accipit oleum,quod iam susceperat vim absinthij,& vinum quod susceperat cydonij facultatem, quandoque etiam addit carnem cydon. omniaque simul mista decoquit:postea accipit pulu. myrobalan.verbi gratia in inflammatione pituitosa pulu.myrobal.chebul.& pulu. rad.ireos,vt non tantum reprimat, sed etiam attenuet, pro singulis vnciis olei & aquæ, sumatur vtriusque pulueris ℥ ß. Tandem miscet Galenus aliquid ceræ, verbi gratia ℥ ij.* Quoad *quando*:vtendum reprimentibus,non modo in primo, sed omni tempore, non quia assiduo materia fluat, sed ratione loci affecti iecoris.Quoad *locum*:medicamenta hæc applicanda regioni iecoris: non autem intro danda, quia habent vim astringendi. *Forma* potest esse vnctionis, linimenti, emplastri, cerati.

Digerẽtia. Resoluentia quoque non erunt sincera,sed permista cum reprimentibus:vnde vti possumus calefacientibus & siccantibus,

tibus, quæ proposuimus cap. de intemper. ventriculi: vt sunt, *oleum ? ..., oleum irin. decoctum calaminthæ, hyssopi, pulegij, &c.* Notandum autem, & præsertim in inflammatione melancholica, vt permisceantur emollientia, ne fiat scirrhus: vt sunt *adipes, medulla*, de quibus cap. de scirrho.

Licet vero summo sit studio cauendum, ne phlegmone iecoris in suppurationem terminetur: cum inde vlcus relinquatur, fere immedicabile: attamen si è febris & doloris intensione, supputari materiam cognoscimus: hac quoque in parte natura deferenda non est, sed emollientibus & maturantibus iuuanda: *verbi gratia, ℞. rad. alth. fol. maluæ, flo. chamameli, ana. M. j. farinæ hordei tantundem, sem. lini ℥ ß. bulliant: dein pistentur: & add. pingued. gallinæ, quantum sufficit pro cataplasmate.* Addi etiam possunt *caricæ, fœnumgræcum, oleum amygdal. vitelli ouorum, crocus, &c. itemque ad visceris tenuum coma absinthij.* Hinc abscessus rumpendus est, vlcusque tergendum ac glutinandum: quemadmodum cap. 4. & cap. 23. huius libri docuimus. *Suppuratio phlegmones.*

Victus quo tenuior, eo citius remouetur in phlegmone: virium tamen habenda ratio. Improbantur *allium, malum punicum*: nam abstinendum est à cibo viscido, astringente, crasso, ne superfluitates in iecore detineantur, dum meatus angustantur à viscidis, vt ab allio: & ab astringentibus, vt est malum punicum. Abstinendum ab aperientibus, quæ acria sunt, quia irritant partem inflammatam. Vitanda etiam aperientia dulcia: vt *manna syrupi*: quia iecur intumescit, nisi permisceantur amara, vel acida. Quare cauendum ab vsu aromatum, & acrium. Oportet autem vti detergentibus & aperientibus citra acrimoniam, citra dulcedinem: vnde Galenus probat *ptisanam colatam*. Sed quia non omnes possunt perferre ptisanam, præcipit Alexander, vt exhibeamus *panem tritum, vel etiam pisces*, præsertim dum inflammatio est feruidior, biliosa: cibis etiam miscet *amygdalas*, quæ non sunt valde dulces, & habent vim aliquam attenuandi, aperiendi. Cibi condiendi *aceto, acetosa, endiuia*, quia aperiunt & refrigerant: &, si insignis est inflammatio, licet ascendere ad *lactucam*. A *vino* abstinendum. cap. vlt. li. 4. meth. Conuenit *aqua hordei: item aqua alterata cum modico carnis: vbi virtus est debilis: sit ius longum, & alteratum endiuia, hepatica. Optima autem est aqua hordei, quia refrigerat, abstergit, & propterea minuit obstructiones.* Auicennas aquam hordei in *Diæta.* *Potus.* *Codex Auicennæ restituitur.*

inflammatione iecoris suspectam esse dicit. Sed puto codicē esse corruptum, & pro aqua hordei, legendam esse mulsam: quod transcripsisse videtur à Gale. præsertim c. 14. l. 13. meth.

Ad hepatis conuexi phlegmonem. Si autem gibba iecoris pars sit inflammata: statim in prima visitatione, si aluus non fluat, & sit inflammatio è sanguine, conuenit talis clyster. ℞. *aqu. hord. mulsæ ana* ℔ *ß. ol. viol. rosati completi ana* ℥ j. *cassiæ extractæ* ℥ *ß. oui vitellum, misce pro clysmo.* Et eadem visitatione iubeatis, vt aperiatur vena basilica dextri brachij, & sanguis emittatur pro virium tolerátia. Instituatur victus tenuis, vt est *ptisana, aqua hordei.* Ordinetur syrupus, quem bis in die accipiat. Et expedit, vt die sequente exhibeamus lenitiuum: quia non sufficit clysmus: sermo enim est de inflammatione partis gibbæ. Syrupus fit: ℞. *syrupum rosſ. sol.* ℥ *ij ß. mannæ el.* ℥ *j ß. decocti tamarind. quantum sufficit, fiat potio breuis.* Facta euacuatione per clysmum, per venæsectionem, per lenitiuum: reprimens fiat: ℞. *ol. rosſ. completi, cydon. ana* ℥ *vj. de absinth.* ℥ *ij. pulu. santal.* ℈ *ij. ceræ* ℥ *ß. Misce pro linimento, quod applicetur regioni iecoris.*

CAPVT XXV.

De affectibus Lienis, in genere: & speciatim de Duro splenis tumore.

Iecinoris & splenis affectuum discrimen.

VICENNAS, Paulus, Aetius, scribunt, curationem vitiorum lienis admodum affinem esse curationi vitiorum iecoris. Discrimen tamen est in parte Pathologica, Semeiotica, & Curatiua.

1. Differentia ratione morborum, & causarum morbificarum. Quoad pathologicam partem; lien magis obnoxius est morbis frigidis, iecur calidis: & proinde lien non ita facile afficitur inflammatione, minus erysipelate, quàm hepar: frequentius autem scirrho, quia allicit sanguinem crassum & melancholicum, qui frigidus est: vnde lien ob leuem causam refrigeratur, & tumore scirrhoso afficitur. Lien à natura constitutus est, vt mundificet sanguinem à crasso, & melancholico excremento: vnde lien optime constitutus tum censetur, cum téperatus est, & liber ab obstructionibus, vt possit attrahere, & concoquere crassum sanguinem, huncq; in alimentū conuertere, & quod reliquum est expellere per venas in ventriculum, vt fames excitetur: postea hoc excremétum in naturaliter habentibus per intestina secedit. Quod si autem lien male affectus sit, colligitur succus melancholicus

in cor

in corpore, qui non expurgatus facit nigrum icterum.

Quoad partem Semeioticam: in hac perpenduntur signa Diagnostica, & Prognostica. Quoad ea quæ præsentia indicant, è lib.5.de loc.aff. discrimen est: quia, sicut affecto iecore, symptomata potius occupant partem dextram: ita affecto liene, sinistram. Insuper, quemadmodum in malis iecoris color, dum mutatur, fit citrinus: ita in malis lienis fit nigricans, quia abundat sanguis niger. Quoad prognostica: discrimen proponitur ab Aetio: Cæteris paribus malum hepatis est grauius malo lienis: quia iecur est pars præstantior. Vnde si inflammatur vtrumque viscus: inflammatio in hepate est periculosior, quam in liene. Quamuis enim ex Hippocrate morbi magis sint periculosi, qui non sunt proportionati cum parte affecta: præstantia tamen iecoris plus potest, quam dispositio in liene.

2. Signorum ratione, differentia.

Quoad partem curatiuam: & quidem cheirurgiam: differentia est penes modum & locum. Quoad modum: in venæsectione amplius erit foramē, dum lien afficitur, quam dum hepar. Quoad locum: in malis iecoris tunditur basilica dextra: in vitiis lienis aperitur basilica sinistri lateris: aut communis, si hæc non appareat: aut cephalica: aut, si & hæc lateat, vel etiam, si virtus non sit admodum robusta, saluatella sinistra, inter quartum & quintum digitum: secundum Alexandrum, Paulum, Auicennam & Galenum, cap.2.li.9. *κ. τόπ.* Quoad materiam medicinalem: discrimen est secundū vim medicamentorum: nam è cap.17.lib.13.meth. & cap.5.lib.2.ad Glauc. causa lienis oportet vti vehementioribus, siue sint alterantia, siue vacuantia. Ratio sumitur è partis dignitate & sede: quia hepar est viscus magis excellens: ideo non fert adeo fortia: & sedes iecoris est in loco magis propinquo, lien in remotiore. Vtendum etiam vehementioribus gratia materiæ: quæ est frigida, crassa, terrestris, contumax. Cum ergo in malis lienis vti oporteat vehementioribus, quæ vires non ferunt: occurrendum est mitioribus, sed in maiori quantitate. Insuper cum Auicenna misceatis *acetum*, vt sit aliorum vehiculum. Quoad modum euacuandi: è Galeno, differentia est, quia iecur potest euacuari his, quæ euacuant per aluum, & per lotium: lien per aluum solum, quia non est via, per quam posit expurgari per vesicam. Nec tamen propterea in malis lienis prohibentur diuretica. Galenus enim respicit ad materiam coniunctam, fluxam, & exsistentem in

Curationis discrimen. 1. 2. 3. 4.

liene: vnde causa materiæ antecedentis, ne fluat in lienem, & tumor eius augeatur, optimum est vti diureticis. Vltima differentia est ratione præsidij vitalis: in malis hepatis, vtendum hepaticis: in lienis, splenicis, qualia sunt secundum Auicennam, *ammoniacum, allium syluestre, secundum Aetium quoque lien noctua. Cappares & asplenum non sunt splenica: nec absinthium & agrimonia sunt hepatica: sed differunt, quod alia sunt vehementiora: alia remissiora.*

His igitur obseruatis: cognita iecoris affectuum natura, de splenis etiam vitiis facile statui poterit. Quare & nos hoc loco, breuitati consulentes, solum Splenis scirrhum, quo frequentius corripi solet, tractabimus.

De scirrho Lienis.

Cheirurgia. Quoad materiam cheirurgicam: Galenus cap. 2. li. 9. κ. τόπ. iubet, vt aperiatur vena post aurem sinistram, & extrahatur sanguis ad ℥ ij. vel iij. quo oblinatur tumor. Fatetur Galenus hoc esse summum præsidium, agens à proprietate potius cōtraria, quā simili: ipse vocat naturalē contrarietatem: nā inimicitia est inter sanguinem extractum, & materiā tumoris. Circa materiam cheirurgicam Aetius ascendit ad vesicatoria, ad cauteria: & vlcera diutius aperta detinet, vt materia egrediente per locos exulceratos tandē desinat tumor. Quare in tumore contumaci ad hæc accedendum: prius tamen totum expurgari debet, & materia tumoris, quantum fieri potest, remolliri, nam mollior reddita promptius cedit.

Interna attenuantia & emollientia. Quoad materiam medicinalem: oportet ea vti intus & extra. Intrinsecus cum Aetio & Auicenna vtendum ℥ *ij. lienis equi puluerisati, & allij syluestris: & bibatur post puluerem oxymelitis* ℔. *ß. vt puluis deducatur ad lienem, materia attenuetur & detergatur. Allium contundatur, extrahatur succus, & resiccatus in puluerem redigatur: huius pulueris recipe* ℈ j. *ammoniaci dissoluti in aceto* ʒ *ß. (acetum sit in quo sint macerata rad. scillæ: vel sit acetum scilliticum:) pulu. lienis equi, vel asini* ℈ *ij. cum oxymelite scillitico parentur pilulæ, vel boli.* Dentur. Et hæc est vnica dosis. Datur per quatuor vel quinque horas ante cibum: & ilico propinatur oxymelitis ℔ *ß.* Si quis non potest perferre oxymeli sincerum, detur dilutum: *Verbi gratia*, ℞. *oxymelitis* ℥ *iij. decocti scillæ, tamarisci, seminum securidacæ* ℥ *iiij.* Detur per plures vices. Non improbo *decoctum sarsæ parillæ: redditur efficacius, si in eo decoquantur scilla, & tamariscus:*

causa

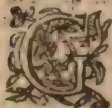
causa emollitionis, potest etiá decoqui *radix althaa*:& vt fiat adhuc efficacius, potest in facta decoctione quater & sæpius exstingui *chalybs ignitus*. Hoc decoctum salsæ chalybeatum detur mane & sero per quatuor dies:& ante decoctum dentur ℈ij.vel iij. pulueris,& duę vel tres pilulæ superius descriptæ. Idem seruetur in exhibēdis his pilulis, quod diximus in lue Venerea. Dabitis ante cibum syrupum. Cibus sit medicinalis, contrarius humori scirrhi. Probatur *vinum chalybeatum*, quod est valde efficax, non tantum ad absumendum tumorem lienis, sed etiam ad eradicādum materiam, quæ causa est obstructionis in quacunque parte ventris inferioris. Hoc tantum discrimen notari debet: Si materia est in iecore, sunt adhibenda hepatica: si in liene, splenica: si in vtero, vterina. Vnde in tumore scirrhoso lienis sic præscribatur: ℞. *limatura chalybis* ℔. j. (*in diebus canicularibus sub radiis Solis hac limatura infundatur per tres aut plures dies in aceto acerrimo, in quo sint macerata rad. althaa.*(*pulu. ceterach, securidaca, tamarisci, cort. rad. capp. ana* ℥ ij. *cariophyll.* ʒ j. *lienis equi, vel asini* ℥ iij. *vini generosi* ℔ xij. *fiat infusio per dies octo vel decem, & in tempore calido detineatur vas sub radiis solaribus: in frigido, in hypocausto: & vas vitreum sæpe commoueatur in die: & post diem decimum hoc vinum detur. Dosis ab* ℥ ij. *ad* ℥ viij. *seruatis seruandis*, de quibus alias. Dabitur enim per quinque horas ante prandium in lecto,& decumbat æger in latere sinistro: dormiat, si potest: deinde surgat, ambulet; si potest, per stadium, & vltra. In illis diebus aluus fluat sponte, vel arte. *Limatura chalybis.*

Oportet etiam præsidiis extrinsecus emollientibus vti. Fomentum prodest *è maluis, althaa, rad. cucumeris syluestris. Medicamentum etiam è medullis, è quibus diachylon conficitur.* Efficaciora quædam proponam. Aetius sumit *lapidem molarem, vel pyritem, redigit in laminam, vel puluerem. Si in laminam redigatur, oportet eam calefacere ope vaporum prodeuntium è feruente aceto scillitico. Præstat etiam applicare puluerem.* Medicamento hoc vti licet, post emollitionem aliquam: ℞. *succi fol. belleb. alb.* ℥ j. *pulu. lapidis pyritis, vel molaris* ʒ ß. *succi cucum. agrestis* ʒ iij. *ammoniaci dissoluti in aceto* (*in quo sit macerata medulla colocynth.*) ʒ iij. *ol. de capp. amyg. amar. ana* ℥ ß. *cera lota in decocto colocynthidis, vel albi veratri* ℥ j. *Misc. & applicetur.* Possumus etiam accipere partes æquales *succi alij syluestris, & succi albi veratri, cum oleis amygd. dulc. & amararum.* *Emollientia externa.*

Diæta. Victus sit compar: nimirum medicinalis, qui materiam illam absumat. Ante pilulas igitur propositas probantur *potus chalybeatus: chalys in aqua exstinguatur, non in vino, quia amarescit, & dein aqua cum vino miscenda.* Et quia non semper licet dare aquam, sed vinum sincerum: possumus vti *vino medicato è ceterach, tamarisco. Addi potest aqua, fortior facta chalybe ignito & exstincto.*

CAPVT XXVI.

De scirrho Lienis dilucida magis commentatio.

Definitio. Generatur hoc malum, dum lien afficitur intemperie frigida, & in tumorem attollitur. c. 6. & 9. l. 14. meth. Scirrhus enim lienis est tumor frigidus lienis, productus ab humore indurato. Non recte definitur tumor durus: est enim accidens præter naturam & potius morbus, quam causa, aut symptomata. Cum ergo sit morbus, erit in magnitudine aucta, & in frigida intemperie. Quia vbi est scirrhus, etiam non exquisitus: fieri nō potest, vt pars affecta non laboret morbo frigido. Euenire autē potest, vt magnitudo sit parum aucta, & habeat potius rationem qualitatis mutatæ, quam morbi. Recte igitur diximus: esse tumorem frigidum: quia in omni scirrho, necessario est tumor, & frigida dyscrasia. Formalis igitur causa claudit in se duplicem morbum. *Causa efficiens.* Efficiens causa est humor durus: ad differentiam flatus, nam ab hoc etiam duri tumores fiunt, vt in tympanite. Non sufficit, vt humor sit frigidus viscidus: sed etiam oportet, vt sit durus. (*ratione duritiei oritur indicatio emolliendi, quæ non est curatiua, sed præseruatiua: quia respicit causam efficientem, nimirum humorem durum: quia autem scirrhum definiunt tumorem durum, vt durities habet rationem formæ: coguntur fateri emollitionem esse indicationem curatiuam: & sic omnia confundunt.*) Causa igitur efficiens est humor durus: vt distinguatur ab œdemate, & quocunque tumore non scirrhoso. Talis humor potest esse Pituita & Melancholia: libro 8. κ.τόπ. cap. 4. libro 2. ad Glauc. capit. 4. libro 14. meth. Reliqui humores, vt Sanguis, & potissimum Flaua bilis, licet tenues sint, nihilominus habent partes crassas. Vnde etiam inflammatio, & interdum erysipelas, degenerant in scirrhum, quando, scilicet humorum tenuiores portiones ab imperitis medicis dissoluuntur, vnde remanent crassæ, induratæ scirrhum faciunt.

A forma

A forma non ſumuntur differentiæ, niſi ſecundum magis & minus: vt ſcirrhus maximus poſsit exquiſitus cenſeri. Niſi forte quis dicat, eum eſſe morbum frigidum, & ſic eſſe Magis vel Minus frigidum. Ratione tumoris, hic eſt Morbus, vel Qualitas mutata. Neque à ſubiecto ſumuntur differentiæ: niſi dicamus, lienem affici vel magis, vel minus, ſecundum partem vnam, quam alteram. Ab efficiente ſumuntur differentiæ: humor enim durus plurimum eſt Melancholicus, interdum etiam Pituitoſus, raro Sanguis, vel Bilis. *Differẽtia.*

Ad tactum ſentitur duritiès: & mutatur color ſecundum faciem. An ſit exquiſitus cognoſcitur: quia dum digitis premitur, ægri non ſentiunt dolorem. Facile etiam cognoſcitur efficiẽs: verbi gratia, ſi eryſipelas eſt prægreſſum, vel inflammatio: rationabile eſt, vel è ſanguine, vel è bile craſsiore promotum fuiſſe ſcirrhum. Sin minus: ſunt ſigna pituitæ, vel melancholiæ dominantis: neque prægreſſum eſt eryſipelas, vel inflammatio. *Signa.*

Indicatio tantum eſt calefaciẽdi: quia à forma ſumitur indicatio curatiua: morbus eſt frigidus, ergo indicantur calefacientia. A morbo in magnitudine aucta non ſumitur indicatio, quia hic morbus eſt ratione contemplabilis. A ſubiecto oritur indicatio vitalis: ratione caloris enim oritur indicatio moderate tum calefaciendi, tum aſtringendi. Ab efficiente ſumitur indicatio præſeruatoria: & cum hæc materia ſit humor durus, emolliendum: &, quia materia dura, poteſt eſſe craſſa, viſcida, ideo detergendum, incidendum. Auferenda autem ſunt impedimenta, quæ in cauſa ſunt, vt non poſsint ſcopi propoſiti impleri: ideo toti proſpiciendum. *Præſidia.*

Hiſce ſcopis ſatisfacere arduum eſt: ſcirrhus enim eſt affectus contumax, & ratione loci affecti, & ratione materiæ. Quoad differentias formales: ſi ſcirrhus ita ſit frigidus, vt ſit exquiſitus, non poteſt homo prorſus liberari. Quoad locum affectum: prout viæ magis vel minus obſidentur, vel ſecundum ſuperficiem, vel ſecundum partes profundas: ita etiam maior & minor erit difficultas in cura. Ratione efficientis peior ſcirrhus eſt melancholia, quam à pituita: & quod durior fuerit, eo cura difficilior. Licet autem ſcirrhus ſit exquiſitus: is tamen ita quoque imminui poteſt, vt homo diu poſsit viuere: dum ſcilicet ita occurrimus, vt iecur non trahatur in conſenſum: ſi enim iecur refrigeretur, *Prognoſtica.*

actum est:nam necessario subsequitur hydrops,deinde mors: vnde scirrhus hepatis citius interficitur, quam lienis.

Curatio. Vena secāda est si sanguis redundet:&,si virtus sit robusta.

Venasectio. Quare inter initia scirrhi sanguis mittendus: tunc enim duo propositi scopi adesse possunt: non autem quando est progressus, quia hydrops sequeretur. Secanda autem basilica sinistra:&,si virtus non sit admodum constans, saluatella sinistra: vel aperiendæ hæmorrhoides.

Vesicatoria. Vesicatoria probantur in scirrho contumaci,quatuor, vel quinque, & satis vehementia: hoc modo. ℞. *pulu. canthar.* ʒ *v. pulu.euphorbij, verat. nigri, veratri albi, ana* ℈ *ij. fermenti* ʒ *iij. aceti scill.parum.fiant pasta pro vesicatoriis (dum in febrib. malignis vtimur vesicatoriis, sufficiant medicamenta vesicantia: quia postea fit attractio ratione doloris, & caloris, atque receptio, ratione imbecillitatis. At in schirrho lienis miscemus medicamenta, quæ attrahunt non solum qualitate manifesta, sed etiam recondita: nam euphorbium attrahit pituitam, helleborus niger melancholiam, albus melancholiam & pituitam: vnde, prout scirrhus est melancholicus, vel pituitosus, vel mistus, diuersa medicamenta imponenda: plerunque tamen fit à succo melancholico, permisto cum pituitoso.)* Applicanda vesicatoria, *quando* adest præsentia indicantis, nimirum materia scirrhi: & quando nil prohibet, vt est corporis repletio, & immoderata materiæ durities: vnde totum corpus prius purgandum, & materia emollienda: post applicanda vesicatoria: Tandiu vesicatoriis vtendum,quandiu adest præsentia indicantis, nisi aliud prohibeat. Virtus non permittit vt diutius seruentur,quam decem, aut quindecem dies:tunc enim claudantur, & post factam considerationem quiescant ægri per quindecem aut viginti dies, & postea rursus applicentur, quia non excitabitur tantus dolor. *Vbi agendum* sumitur à substantia materiæ in liene: applicanda igitur abdomini sinistro, circa lienis sedem.

Cauteria. Sed ob scirrhi contumaciam,etiam ad cauteria ascendendum,quæ sunt efficacissimum remedium: alias hydrops sequitur: non enim sufficit *ol. de capparibus, nec diachylon* ☉ *aceto maceratum,* quibus vulgo vtuntur,citra emolumentum. Aetius & alij in affectibus iecoris ad cauteria ascendunt: ergo hæc lien, vt membrum minus præstans,multo magis sustinet. Cauterio autem dupliciter vti possumus:primū ratione materiæ,quæ nondum causat, nec fouet scirrhum: & tunc

tunc fonticuli excitabuntur in cruribus, potissimum in sinistro: Secundo, ratione materiæ, quæ actu causat scirrhum: de quibus nos potissimum loquimur. Cauteria ergo pro magnitudine tumoris, plura, vel pauciora inurentur. Et hæc proprie dicuntur cauteria, quorum beneficio fit euacuatio, non reuulsio: vnde crurum vlcera, non sunt proprie cauteria. Vrentur autem quando adest præsentia indicantis, id est, quando malum aliis medicamentis & vesicatoriis non cedit. Cauteria autem diutius aperta teneri possunt quam vesicatoria. Et fiant ferro candenti, vel caustico. Applicentur regioni lienis. In vlcus immittatur pila *ex ambra, cinere: potissimum è radice vel medulla arundinis, aut ebuli, & imponatur frequenter puluis veratri nigri, si æger potest perferre, item veratri albi.* Porro non cofugiendum ad vesicatoria & cauteria, propter molestiam, nisi quando aliter fieri non potest.

Medicamenta interna extenuantia splenem.

Sequuntur peculiaria medicamenta, respicientia materiam à qua scirrhus producitur. Vti possumus purgantibus vehementibus: causa pituitæ *medicamentis è colocynthide confectis,* causa melancholiæ, *his qua fiunt ex helleb. nigro.* Verum supposita totius purgatione, quoad peculiaria medicamenta, *puluis lienis asini satis efficax est ad absumẽdum materiam scirrhi, si intro assumatur à ℈ß. ad ℈ij. & vt perducatur ad lienem, addãtur ℥iiij. vel vj. vini albi, tenuis substantia, generosi*: nisi febris prohibeat: sic enim prius occurrendum esset febri l. 9. *κ. τόπ. Primis diebus macerentur radices althaa, & capparum, cum febris ceterach.* Eodem modo vti possumus *puluere hepatis lupi, cinere vespertilionum ad ℈ij. cum aceto mulso, vel cum aceto scillitico.* Et, cum liceat per plures dies exhibere: *vel in aceto, vel mulsa* macerentur medicamenta iam proposita. Obseruetur etiam, sicut in lue Venerea, vt singulis decem diebus aliquod medicamentum electiue ducens, vel pituitam, vel melancholiam, prout in corpore redundabit, exhibeatur. Præstabit etiam, vt alternis diebus administrentur *clysteres ex albo veratro*: horum enim beneficio, materia, quæ aliqua è parte funditur, attrahitur ad intestina. Dabuntur etiam *pulueres è prassio, tamarisco: magis prodeũt, si cum vino chalybeato exhibeantur.* Antiqui hoc proponunt efficacissimũ, quod tamen nunc non est in vsu. *℞. semin. eruca ℥ß. piperis, ammoniaci, spica, scolopendr. ana ℈ij. arida cribrentur, ammoniacum autem dissoluatur in aceto scillitico: fiant pilula, quarum dosis à ℈ß. ad ℈ij. & exhibean*

Lymatura chalybis. *exhibeantur cum ℥ v. aceti vel mulsæ.* Aëtius probat admirabile, quod nos hoc modo poterimus præscribere. ℞. *rad. capparum, tamarisci, limaturæ chalybis præparat. ana ʒ vj. ammoniaci ʒ j. semin. securidacæ ʒ ß. stæchad. absinthi ana ʒ iij. scolopendr. ʒ x. fiant pilulæ: dosis à* ℈ j. *ad* ℈ *iiij.* Est efficax propter chalybem: vt sufficiant ℈ iiij. nec licet ascendere ad ℥ ij. *Exhibeatur cum* ℔ *ß. vel aceti, vel vini fortißimi.* Medicamẽtum omnium efficacissimum, in scirrho valde contumaci: ℞. *limaturæ chalybis* ℔ j. *maceretur in aceto acerrimo (in quo macerata sint radices althææ, asparagi) & ponatur sub radiis solaribus: aceto postea reiecto exsiccetur limatura, & redigatur in puluerem tenuißimum: huius ergo chalybis, ita præparati,* ℞. ℔. *pul. securidacæ, guaiaci, sarsæ, ceterach, tamarisci, rad. capparum, serpilli, salis theriacalis an. ʒ ij. vini, vel aceti, vel poscæ,* ℔ *xij. Imponantur hæc omnia in vase vitreo, & vas ponatur ad radios solares, vel in hypocausto, & frequenter in die concutiatur, vt fiat optima commistio, idque per 10. 15. aut 20 dies. Dosis ab ℥ ij. ad ℥ viij.* pro materia & magnitudine scirrhi: virium tamen ratione auspicandum à minima dosi, & sensim per mediocrem ad summam ascendendum. Actu calidum, non frigidum exhibeatur: quia sic indicat passio materiæ resistentis. Bibat autem patiens hoc medicamentum decumbens in lecto per horam, in latere sinistro: deinde surgat, ambulet, & se exerceat ad sudorem. Post integram corporis purgationem assumat, per quinque horas ante prandium: & per plures dies: donec omne illud vitium absumatur. Tota quantitas sit ℔ xij. vini: quia adest præsentia viriũ, & nihil prohibet.

Vinũ calybratum.

Externa, emolliẽtia, & extenuantia. Extrinsecus probantur emollientia, quæ conficiuntur *ex ammoniaco, bdellio, adipibus, medullis. Vnde exstat diachylon simplex, cum gummis: emplastrum de meliloto efficacißimum est. Lutum D. Bartholomæi efficacißimum est.* Hinc ascendendum ad extenuantia, vt sunt *stæchas, cappares, tamarisci, nasturtium, myrrha:* item ad fortiora, *vt sunt sinapi, colocynthis, veratrum album & nigrum. Licet vti luto D. Petri, D. Helenæ, quia magis resoluunt, quam emolliunt. Vti etiam possumus sacro cerato. Habemus etiam emplastrum cerine vocatum. Maxime probatur suffumigium e lapide molari, vel pyrite: vel super lapidem ignitum proiiciatur acetum, in quo macerata sint prædicta emollientia: & cum resoluere volumus, in aceto maceranda sunt discutientia proposita, potißimum dictamus.* Cæterum, cum lien debeat succum melancholicum attrahere, concoquere, expellere:

pellere: opus est vt eius calor conseruetur: qui ab emollientibus dissipatur: quare his permiscenda sunt leuiter astringentia, vt *ol. mastichinũ, absinthium*. cap.2.lib.9.. κ.τόπ. Galenus tali vtitur medicamento: ℞. *myrrha, manna thuris an. ℥iij. sinapi, nasturtij an. ℥ij. aceti scillit. quantum sufficit. Sinapi & nasturtium contundantur & cribrentur: manna thuris, & myrrha dissoluantur in aceto, & redigantur ad formam emplastri*. Hoc efficaciter scirrhum lienis dissoluit.

Victus debet esse mediocris, & moderate attenuans. Fiat *vinum medicatum* tempore vindemiæ, cum propositis medicamentis, & præsertim cum *ceterach, tamarisco*. Quidam habent pro secreto, *si vinum conseruetur in vase confecto è tamarisco: &, si patiens bibat è cyatho, qui confectus sit è tamarisco*. *Diæta.*

CAPVT XXVII.

De Renum Affectibus: & primum de Diabete.

RENES, quia sunt partes instrumentariæ, obnoxij sunt morbis in intemperie, in mala compositione, & soluta vnitate. Nos igitur tractabimus de Diabete, Calculo renali, & Vlcere. Quibus cognitis: omnia alia renum vitia, facile curari poterunt. De diabete, quia rarissimus est affectus, breuiter & confuse Galenus loquitur, cap.3.lib.6.de loc.affect.cap.vlt.lib. de different.symptom.cap.12.lib.1.de crisibus. Per diabetem autem intelligimus illud vitium, quo homines plurimum mingunt. redduntque lotium confertim & copiosum, vt biberunt: hocque malum dum progreditur, homines contabescunt. Intelligimus autem hic tam exquisitum, de quo Galen. locis citatis, (cuius auctoritate Medici decepti, sæpe ægros interficiunt) quam spurium. Generatur hoc malum, dum aliquid morbificum occurrit corpori, cuius ratione intus ita lædantur renes, vt sicut lotium confluit in renes, ita etiam egrediatur, & hinc mictio fiat copiosa. Diabetes igitur est exiens seorsum renum, dependens à læsa actione renum. Forma est exiens: ergo symptoma secundum. Hoc autem exiens

Renes quibus teneantur affectibus.

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Forma.

exiens est materia serosa, aquosa: ad differentiam aliorum exeuntium, siue sit pus, siue sanguis, siue aliud quippiam. Quod autem in diabete egreditur, est lotium: vnde Auicenn. dicit illos mingere sicut bibunt.

Subiectũ. Subiectum sunt renes, ad differentiam vesicæ: quemadmodum optime declarat Galenus locis citatis, potissimum cap 3.lib.6.de loc.aff. vbi euidenter asserit, quamuis copiosum lotium possit conspici, non modo in diabete, sed etiam in aliis affectibus: in diabete tamen necessario vitium esse secundum renes.

Causa efficiens. Addimus: dependens à læsa retentione renum. Cum enim exiens mutatum sit symptoma secundum: necessario in primum refertur, quod est actio læsa. Læsa autem hic est non expulso, sed retentio. Porro retentio læditur, vel Læsa facultate retentrice renum: vel ob Errorem externum. Dicimus retentionem lædi, læsa retentrice: propria enim ratione, & immediate, nulla alia facultas læditur. Nec obstat, quod Galenus dicit crudum, & nequaquam coctum lotium emitti: hoc enim primaria ratione non spectat ad coctricem, seu alteratricem: quæ conquereret sane, si detineretur: quia autem non detinetur, ideo non alteratur: vitium igitur in retentione est.

Læditur autem retentrix ob malam compositionem, vt optime proponit Auicennas: inquiens hoc malum fieri, quando meatus, seu orificia nimis sunt aperta: vt morbus immediatus, ratione cuius læditur retentio, sit morbus in mala compositione. Et hinc Alexander dixit opus esse astringentibus: quia cognouit malum esse in immoderata apertione.

Causa immoderatæ huius reclusionis, est Interna, vel Externa. Interna, est Humor, vel Serum. De humore loquens Aëtius, dicit: diabetem fieri ab humoribus imbibitis in renibus: ab humoribus acribus, mordacibus, salsis: qui ob acrimoniam abradere possunt, & recludere orificia vasorum. Altera causa interna est serum, seu lotium, quod aperit orificia, tum quatenus impetu ad renes fluit, tũ quatenus est copiosum. Fluit autẽ lotium, seu serũ, vel quia Attrahitur, vel quia Transmittitur. Attractionem Galenus tetigit locis citatis: transmissionis autem non meminit, ne vno quidem verbo, vnde Medici his adducti auctoritatibus crediderunt, nullum diabetem fieri per modum transmissionis: quod tamen est

men est falsissimum. Si lotium fluat, quia attrahitur ab immodica renum caliditate: est diabetes exquisitus, in quo refrigerare oportet. At vero etiam per modum transmissionis serum potest fluere: vbi potius calefacere oportet: & hic Diabetes nothus est.

Hanc speciem cognouit Aretæus: qui dixit, diabetem aliquando fieri in morbis acutis, quando cum impetu materia aquosa fluit ad renes. Et hanc fluxionem etiam cognouit Auicennas: dum voluit, quandoque in diabete renes esse frigidiores: quando igitur renes sunt frigidi, tunc impossibile est fluxionem fieri per modum attractionis, sed fit per modum transmissionis, vt pars robusta transmittat ad debilem. Porro lotium aperit etiam orificia, ratione copiæ. Quare videndum, quibus de causis lotium fiat copiosum. Fit igitur copiosum, quando, generatur à iecore calidiore: vbi enim iecur calidius est, facile plus iusto funditur sanguis: quemadmodum fieri solet à diureticis calidis & siccis. Quod si contingat in toto etiam corpore immoderatam caliditatem exsuperare: adhuc copiosius lotium gignitur. Præterea multum fit serum, ob copiam potus: plurimum autem bibunt homines, interdum ob sitim, interdum ob prauam consuetudinem. Causa externa, quæ potest orificia vasorum relaxare, possunt esse Assumpta, vel Applicata. Assumpta: vt immodicus vsus diureticorum, vt diasatyrionis, quo iam homines vtuntur, vt sint ad Venerem efficaces, sed postea mingunt. Applicata possunt esse, dum renibus applicantur iusto calidiora, & potissimum quæ laxant: vt immodicus vsus balnei aquæ dulcis, & immoderata applicatio relaxantium. *Cap.2.li.2.*

Differẽtia. Quoad formam, & locum affectum: differentia tantum est secundum Magis & Minus. Quoad causam efficientem hæc est Interna, vel Externa. Interna, Humor, vel Lotium. Lotiũ, quatenus vel Impetu fluit, vel Copiosum est. Impetu fluens, vel Attractum, in legitimo diabete, vel Transmissum, vt in spurio. Copiosum lotium generatur, vel à Caliditate iecoris, aut totius: vel ratione Copiosi potus. Causa externa, vel Assumpta est, vel Applicata.

Signa in genere. Malo hoc imminente, secundum Auicennam, & Græcos, exsiccatur os & labia: lotium præter consuetudinem in maiori copia emittitur. Et quo magis progreditur malum [illegible] eo quidem

eo euidentius cognoſcitur. Nam patientes emaciantur, & tandem tabidi euadunt: quia dum lotium per corpus non perducitur, ſed ilico per veſicam excernitur, deficit τὸ τῆς τροφῆς ὄχημα.

Signa differentiæ. Quoad differentias: Num apertio orificiorum excitata ſit à cauſa interna, vel externa: cognoſcitur ex ægro & aſſidentibus: verbi gratia, fatebuntur ſe vſos eſſe diureticis, balneo aquæ dulcis, longo tempore, & præſertim ſecundum renes: tunc enim ſtatuendum, malum à cauſa externa eſſe ortum: Sin minus hæc affuerint: ab interna. Cum autem cauſa interna ſit humor, vel lotium: ſi humor imbibitus ſit & impactus: patientes circa renes grauitatem percipiunt, & triſtem ſenſum, qui oritur à ſalſedine & acrimonia humorum. Si cauſa fuerit lotium, nulla aderit grauitas: nam ſicut lotium fluit, ita egreditur, non retinetur, nec facit grauitatem. Cæterum, cum ſerum ſit in cauſa, ratione tum impetus, tum copiæ: Quoad impetum: cognoſcendum eſt, an materia ſeroſa fluat attracta, an potius tranſmiſſa. Si fluat per attractionem: ægri ſentiunt caliditatem circa renum regionem, conqueruntur de feruore renum: calida applicata nocent, frigida iuuant, & hoc malum potiſſimum corripit iuuenes calidi temperamenti, & qui calidos habent renes. Si fluat tranſmiſſa: non aderit incendium in renibus: fierique poteſt, vt poſt morbos acutos hoc malum fuerit ſubſecutum, tranſmiſſa ſc. ad renes materia: præterea frigida nocent, calida iuuant: obſeruaturque hoc malum in temperamentis frigidis, in ſenibus, & ætate decrepitis. Lotium autem copioſum, ſi generetur è copioſa potione, cognoſcitur ex ægro: ſi ob immodicam ſitim bibere cogantur, idem ex ægro intelligitur. Quod ſi homines copioſa potione non vtantur, & tamen copioſum lotium gignatur: iudicandum eſt huius cauſam eſſe internam: quæ ſi fuerit iecoris immoderata caliditas, cognoſcetur hæc è propriis ſignis: ſi autem totius corporis immodica ſit caliditas, etiam hæc propriis indicabitur ſignis.

Indicationes. Præſidia in hoc malo tantum ſumuntur ab efficiente: poſſuntque eſſe tum curatoria, tum præſeruatoria: licet alias à cauſa efficiente tantum præſeruatoriæ ſumantur indicationes. Quare ſciendum, cauſam efficientem diabetis duplicem eſſe: aliam proximam, aliam remotam. Proxima eſt immodica apertio orificiorum: quæ, licet ſtatuatur cauſa efficiens diabetis,

diabetis, est tamen morbus, quem immediate sequitur læsa retentio: oritur ergo indicatio adstringendi, secundum Alexandrũ. Remotior causa, seu materia, quæ vere est effectrix, est humor, vel lotium. Humor indicat sui euacuationem. Lotium fluit vel attractum, vel transmissum. Quatenus ergo impetum habet in renes: indicat sui reuulsionem, deriuationem: quatenus attrahitur: oportet refrigerare, secundum Alexandrum, cum attractio illa fiat ab immodico renum calore. Si lotium fluit transmissum: oportet potius calefacere, quia pars suscipit ob imbecillitatem. Si sumatur lotiũ, quatenus copiosum est: si gignatur ob caliditatem totius, vel hepatis: oritur indicatio refrigerandi totum & iecur. Sin homo ob sitim plurimum bibere cogatur: siti occurrendum. A causa externa, non sumitur indicatio.

Malum hoc periculosum est: nisi enim occurratur, celeriter homines tabe moriuntur. Inter initia leui negotio expugnari potest: in progressu autẽ, vt plurimum redditur inexpugnabile, quia vires fiunt languidæ. Sed pro differẽtiarum ratione, variat periculum: verbi gratia, si immodica apertio originem traxerit à causa externa, leuiori negotio tollitur, quam si ab interna: nec enim ita facile humores interni impacti euacuari possunt. Item si lotium profluat attractum, facilius curatur, quam transmissum: præsertim quia hoc malum, transmisso sc. lotio, senes corripit. Non est imposibilis curatio, si copiosum gignatur lotium ob caliditatem iecoris, aut totius: hæc enim remitti potest: item si fiat ob sitim, confugiendum ad caput de siti. *Prognostica.*

Auicennas & Græci inter initia moderate sanguinem detrahunt: si malum sit inueteratum, nequaquam. Sanguis in hoc malo peccare potest potissimum vt causa sine qua non: nec enim renibus occurrere possumus, priusquam totum sit euacuatum. Non ergo in omni diabete sanguis mittendus: sed quando sanguis peccat, toto sc. repleto. Monet autem Auicennas, sanguinem moderate esse detrahendũ: licet fieri posit, vt in magna copia peccet: nam vires magnam vacuationem non permittunt: quia ob defectum vehiculi alimenti, corpus non nutritur, vt debebat, vnde necessario vires debilitantur: & quamuis ab initio forsan nondum debilitatæ sint: medicus tamen in venæ sectione non modo præsentes, sed etiam futuras vires respicere debet. Si malum inueteratum est, nullo pacto vena secanda: non quod malum in- *Curatio, venæ sectio.*

ueteratum hoc prohibeat: sed quia vires debilitatæ prohibent, quarum signum est malum inueteratum.

Medicamenta.

1. Lenientia.

Græci adhibent *cassiam cum tamarindis: v.g. ℞. flo. cass. recens extr. ℥ vj. pulpa tamarind. ℥ v, misc. fiat bolus.* Notandum non imponi magnam quantitatem tamarindorum: quia institutũ est aluum lenire, & mitigare impetum materiæ biliosæ. Quare male nonnulli plurimos pulueres miscent, *liquiritia, sem. melon. anisi, &c.* sic enim medicamentum fieret diureticum, à quo inter initia cauendum. Auicen. hoc medicamentum quidem proponit: & præterea clysmos moderate refrigerantes, *ex hordeo, lacte, & sero lactis, ol. viol. fol. viol. mal. & similibus:* his tamen non semper vtendum est. Imo probatur interdum maxime vsus huius medicamenti: *℞. mel. ros. sol. ℥ v. iuris pulli parum, misce, fiat potio.* Si patiens nolit potionem: potestis exhibere *cassiam cum myrobal. chebul. emblic.* vt proxima pituita euacuetur. Quod ea de causa admoneo: nam si fuerit exquisitus diabetes, in quo lotium fluat attractum: cum iecur sit feruidum: oportet vti lenientibus supra propositis. Sed si fuerit nothus, in quo fluit lotium potiss. transmissum, cum ætati senili plurimum accidat, cauendum à refrigerantibus.

2. Præparantia.

Quod de lenientibus dixi, idem de reliquis intelligi volo. In diabete ergo exquisito, refrigerantia ita præscribantur: *℞. fol. cich. endiu. hepatica, ana P. ß. aqua hord. ℔ ß. fiat decoctio ad consumpt. quintæ partis: huius decocti ℞. ℥ iiij. (accipio in magna copia, ratione sitis) syrupi ros. ℥ ß. misce, pro potu.* In diabete a. notho, cum in ventriculo, & reliquis partibus exsuperet pituita, vt in senili ætate, præsertim decrepita; vtendum est *melle, non syrupo, rosato: non aqua hordei, sed potius confecta e mentha: verbi gratia. Recipe mellis ros. oxymel. simp. ana ℥ vj. cum aquis vel decoctis appropriatis, fiat potus.* Quoad euacuantia; euacuãdum per aluum, vomitum, lotium, sudorem. Pel aluum, in exquisito diabete, hoc modo *℞. pulu. rhei ℈ iiij. pulp. tamarind. flo. cassia ana ℥ iij. cum saccharo fiat bolus.* In pituitosa materia euacuanda; *℞. agar. trochiscati ℈ iiij. pul. myrob. cheb. embl. ana ℈ ij. cum melle ros. fiant pil. vel bolus.* Quoad euacuantia per vomitum: in exquisito diabete expedit *copiosam frigidam prabere, ad ℔ iiij.* post hanc exhibitam illico excitare expultricem ad vomitum, *penna oleo intincta, vel simili.* Aduertendum illico opus esse post exhibitam frigidam incitare expultricem: nam secus aqua descenderet ad renes, & non prouocaretur vomitus: hic adiuuat, tum gratia reuulsionis, tum quia sitim mitigat.

3. Vacuantia.

gat. In diabete non exquisito, exhibeantur *oxymelitis simp.* ℥ ij. *cum iure pulli tepidi* ℥ ix. Sudor prouocari potest, non his quæ assumuntur, quia materia adduceretur in renes, sed his quæ applicãtur: vtpote instrumẽto quod est in cõmuni vsu, in curatione luis Gallicæ: eo a. tẽpore, quo hoc instrumento vtimur (de diabete hoc intelligatur, nõ de aliis affectibus) renes inungemus, in diabete exquisito, *vnguento rosaceo:* in spurio, *oleo mastichino, cum puluere nucũ cupressi.* Euacuantibus per lotiũ vtimur in hoc affectu, nõ propter euacuationẽ totius, sed vt renes repleti euacuentur: nõ enim his vtimur, si renes nõ sunt repleti. In diabete exquisito, hoc vtẽdũ: ℞. *emulſ. ſem. melon. cucu b. citruli, anguriæ, ana* ʒ vj. *seri lactis optime depurati* ℔ iiij. *misce.* In diabete notho: ℞. *fol. ceterach, rad. asparagi ana P.* ß. *iuris cicerũ rub.* ℔ j ß. *fiat decoctio ad cõsumptionẽ tertiæ partis: post expressionem,* ℞. *huius decocti* ℥ x. *pulu. ceterach* ℈ j. *misce.*

Quoad alterantia: in diabete exquisito frigida conueniũt. Possumus ergo exhibere *aquas B. Virginis, aquas Veronenses, ad* ℔ vj. viij. *vel x. item serum lactis ad* ℔ iij. *vel v. Licet exhibere sacchari violatũ, cum fl. nymph. &c.* Renibus applicari possunt, *infrigidans Galeni, ol. viol. & expertus sum, mirum in modum prodesse. Applicatio fol. magnorum nymphææ prodest, quæ (vt frigida sint) sæpe renouabuntur: vel folia ipsa refrigerãda sunt cum spongia, in aqua frigida madefacta.* In diabete non exquisito, vti possumus *conserua è betonica, vt perducatur ad renes, conserua dianthos, licetque ad magnas antidotos ascendere. Applicare licet oleum mastichin. de spica. Foueri possunt renes spongia è vino madefacta.* Vt hinc appareat maximum esse discrimen inter nothum & exquisitum diabetem. 4. *Alterãtia.*

Tandem adstringentia proponenda sunt, quibus in omni diabete locus datur, quatenus fit ab immodica meatuũ apertione. In exquisito igitur diabete ℞. *troch. de spod. de balaust. ana* ℈ j. *sacchari ros. antiqui* ℥ ij. *pulu. ceterach, vt sit vehiculum,* ℈ ß. *cum omphacio fiat electar. Dosis sit* ℥ ß. Vrgente necessitate, quia interdum imminet syncope, licet ascẽdere *ad theriacam recentem, ad Philom. Rom.* nam secus obirent. Extrinsecus applicare potestis *ol. ros. non modo completum, sed etiam omphacinum: verbi gratia* ℞. *ol. omphacini ros.* ℥ j. *pulu. balaust. gall. immatur. cort. gran. ana* ℈ j. *ceræ* ʒ j. *misce.* In spurio diabete, adstringentia erunt moderatiora: ℞. *pulu. mastich. boli Arm. ãna* ℈ j. *sacchari confecti è mentha* ℥ j. *& gratia vehiculi, conseruæ betonicæ* ℥ ß. *cum syrupo de mentha, fiat electar. cuius dosis à* ʒ ij. 5. *Adstringentia.*

ad iij. vel iiij. prout indicantis actio erit vehemens. Extrinsecus applicandum *oleum mastichinum*, *cum pulu. cupressi.* Et in ingenti necessitate, ascendatis *ad vnguentum Comitissæ, & vnguentu de corticibus castanearũ, & dissoluatis cum oleo mastichino.*

CAPVT XXVIII.

De calculo Renum.

Generatio. ALCVLVS renalis, seu potius vitium calculosum, renale dicitur ad differentiam vitij calculosi vesicæ. Generatur hoc vitium, dum calculus in renibus genitus, ita lædit renes, vt non possint amplius recte operari: vnde vi calculi geniti, renes morbo afficiuntur. *Definitio.* Quare hoc vitium calculosum nihil aliud est, quam morbus renum, procedens à calculo, in renibus genito. *Forma.* Forma huius vitij, nim. calculi, est morbus, vbi intelligimus & solutam vnitatem, & malam compositionem: & hãc quatenus pertinet ad numerum, & ad malam conformationem: quæ, cum in se claudat superficiem, figurã, meatus, cauitates: præsertim intelligimus vitium in meatibus. Quare hoc vitium calculosum potest esse morbus in soluta vnitate, item in numero, item in via, in angustia. *Subiectũ.* Subiectum, sunt renes: non calculus: quia morbi subiectũ semper est pars viua. *Causa efficiens.* Causa effectrix est calculus. Porro calculum tres illos morbos excitare posse, demonstrandum est. Morbum igitur in via lapis potest producere: si enim sanguis, v. g. ob sui copiam & crassitiem potest in causa esse obstructionis: certe & calculus renum meatus angustare & cõstipare potest. Præterea, quatenus calculus adhæret renibus, est morbus in numero, toto genere præter naturam: sicut in manu sex digitos habente, est etiam morbus in numero, non tamen toto genere præter naturam (*hic manus est subiectum morbi: morbus est accidens, nim. numerus: causa efficiens, est substantia, nim. sextus digitus: nec enim quisquam sanus digitum morbũ esse dixerit, licet Fernelius & Argenterius Gale. hoc ascribunt, quod digitus sit morbus, cum tamen hoc ne somniauerit quidem Galenus.*) Quare dum calculus est in renibus, est morbus in numero, quia renes morbo afficiuntur: sicut enim calculus obstruens est in causa, vt renes afficiantur morbo in via: ita etiam calculus renes numero præter naturam afficiens, est in causa, vt renes afficiãtur morbo in numero. *Dubium soluitur.* Sed dicet aliquis: cur sanguis, qui in phle-

phlegmone causa est auctæ magnitudinis, non etiam est in causa numeri aucti? sicut enim calculus parti adhæret, vt aliquid præter naturam, ac superfluum: ita etiam sanguis parti adhæret inflammatę: id quod etiam de pituita, & alio humore dici posset? Attamen Gale. in his non statuit morbum in numero: sed tantum ratione sexti digiti, ratione calculi & lumbricorum, ratione membranæ in suffusione? Respõdendum: partem viuenté affici morbo in numero, quando parti viuenti adhæret materia, quæ non amplius est humor: veluti est sextus digitus, membrana, calculus, vermes, imo etiam pus, nam exsistente pure in aliqua parte, pars ista detinetur morbo in numero. Hoc auté non est dicendum de sanguine, & aliis humoribus: qui in causa quidem esse possunt auctæ magnitudinis, non autem aucti numeri: cum partis rationem subire nequeant. Constitutum igitur sit, calculum in rene exsistenté, esse causam efficienté morbi: qui morbus varius est, modo angustia, modo numerus auctus, modo soluta vnitas: prout calculus vario modo renes afficit. Morbus in via, & numero, est ratione contemplabilis: at morbus in soluta vnitate, est ex vsu: in illis saltem ad calculum respiciendum est: in hoc, non tantum ad calculum, sed etiam ad solutam vnitatem. Quare cum sibi præcipuum locum vendicet calculus, vt causa efficiens: diligéter eius natura est attendenda, è Gale. c. 17. l. 3. fac. alim. ca. 2. li. de cib. bon. & mod. ſucci, c. 4. l. 14. meth. com. 15. sect. 3. lib. 6. epid. Cum autem calculus sit substantia, dicendũ de ipsius materia, & causa generante: Materia lapidis est pituita: quæ sola ob suam humiditatem & viscositatem in causa esse potest, vt partes vniantur, & vnitæ in calculum degenerent. Hæc pituita vel Sola est, vel cum alia materia Commista: quæ quandoque est pus viscidum: licet posset etiam alia materia esse: vnde Galenus locis citatis proponit sanguinem melancholicum, flauum, rufum. Causa hanc materiam generans, (nondum dico de causa generante lapidem) multiplex esse potest, & in pluribus corporis partibus residere: in hepate, renibus, ventriculo: modo in pluribus, modo in paucioribus partibus. Declaro. Residet in renibus: cum verbi gratia renum inflãmatio degenerat in pus, in abscessum. Quandoq; causa generans residet in iecore: vt dum calculus fit è materia sanguinea, biliosa, melancholica: & potissimum hoc fit in iecore, vel læsa facultate, vel ob erroré externum: læditur facultas, ob intem-

De calculi natura.

Materia.

Causa generans materiam.

periem calidam: errores autē externi desumendi sunt è mala victus ratione. In ventriculo residet causa generans pituitam: quæ & ipsa generatur læsa facultate ob intemperiem frigidam: vel ob errorem externum. Quæ omnes materiæ genitæ fluunt in renes: quandoque Attractæ, ob renum caliditatem: quandoque Transmissæ ob renum frigiditatem.

Causa generans calculum.

Causa generans calculum nihil aliud est, quam calor capite decimoseptimo, libro tertio de facultat. alimentorum, vbi proponitur calor intensus & ardens: sed potest etiam esse calor non admodum ardens, vt proponitur comment. aph. vlt. sect. 3. Calor vehemes & ardens præcipuus residet in renibus: non principalis autem, & quandoque famulans in iecore. Calor iecoris intensus, subministrat & disponit materiam, vt postea in renibus facile mutetur in lapidem: vt calor renum sit principalis, qui vltimam formam dat materiæ. Quare calculus generatur à caliditate renum, quamuis hæc caliditas non sit adeo vehemens, producit tamen calculum: sed hoc fit longo tempore: ad differentiam calculi, qui à calore intenso cito generatur, eo quod summa vi partes tenues absumuntur, vt remaneant crassæ, ac cito materia lapidescat. Fernelius addit calculosam constitutionem: insinuans, præter calorem aliam esse causam: quod tamen est falsum. Sane reperiuntur quædam indiuidua, admodum obnoxia renali calculo: licet nec ventriculum habeant admodum frigidum, nec renes admodum calidos: vt fatendum sit, renes horum indiuiduorum ita esse constitutos, secundum proportionem, quæ est domicilium facultatis alteratricis (hæc enim in loco est) vt facultas alteratrix, mediante calore renum, quo ceu instrumento vtitur, calculos gignat, & ad hos gignendum fit efficacissima. Deceptus ergo est Fernelius, credens proportionem esse causam efficientem: hæc enim proportione, tantum est domicilium facultatis alteratricis, quæ calore, ceu organo: lapides gignit. Quare inter causas instrumentales, præter propositas, nullas alias referre licet.

Contra Fernelium.

Differētiæ.

Quoad differentias à forma: morbus calculosus vel est in Angustia, vel in Numero, vel in Soluta vnitate. Quoad subiectum: vitium est in Vtroque rene, vel Altero tantum. Ratione efficientis: differentiæ sumuntur à calculo, & à causis calculi. A calculo: vt est Paruus, vel Magnus: Vnus, vel Multiplex: Læuis seu æqualis, vel Asper seu æqualis. Quoad causā, hæc est Materia vel Generās. Materia vel est Sola Pituita, vel

pituita

pituita Permista cum alia materia, quæ est vel pus, vel alius humor. Causa generans hanc materiam, vel est Ventriculus frigidus, vel Hepar calidius, vel etiam renes inflammatione affecti, vt materiam purulentam gignant. Causa generans calculum, est causa vel Subministrans, vt immodica iecoris caliditas: vel Principalis, vt renum caliditas, siue intensa, siue remissa, siue organum sit debile, siue robustum.

Signa in genere. In genere hoc malum cognoscitur, è cont. 5. sect. 1. libr. 6. epid. è dolore grauatiuo in regione renum. Quod si dolor interdum non tantum grauatiuus sit, sed etiam intensus, ac pũgens: non pertinet ad generalia calculi signa, sed est signũ certæ alicuius differentiæ. Augetur dolor (secundum Galenum) post cibum, vbi descendit intra ventriculum, quia comprimuntur renes. Imminuitur dolor, post deiectionem alui, quia fit illa compressio. Præterea stupor sentitur circa femora & crura. Lotium primo redditur crassum, deinde, cum retinetur materia, redditur aquosum ac tenue: quandoque minguntur arenulæ, quandoque etiam calculi. Ideoque hoc lotio apparente, facile distinguitur dolor renum, à dolore colico. c. 2. l. 6. loc. aff. Quoad differentias formales: si adest angustia: non ita copiosum redditur lotium: si morbus in numero, & in soluta vnitate: acerbissimus est dolor, & cum lotio nonnihil sanguinis egreditur. An alter ren, an vterque affectus sit: cognoscitur è sede doloris. Quoad differentias ab efficiente magnus calculus cognoscitur è vehementia doloris, qui indies intenditur, cum augeatur calculus: dolor acerbissimus est, vixque potest fieri, quin soluatur vnitas. Non egredietur sanguis, si lapis non fuerit asper. Materia è qua, facile cognoscitur: v. g. pituita permista cum pure, cognoscitur: quia est prægressa inflammatio, quæ perducta est ad suppurationem. Si permistus fuerit sanguis, cognoscitur è dominio sanguinis, vel huius, vel illius: & præsertim è colore arenularum, si eiiciantur: qui modo cinereus est, modo rubicundus, modo flauus. A qua causa gignatur hæc materia: cognoscitur è signis indicantibus, vel caliditatem hepatis, vel frigiditatem ventriculi. Facile etiam cognoscitur causa, à qua generatur calculus, an sit calor renum intensus, vel remissus: aderunt signa caliditatis in regione renum. Vtrum autem calor renum sit organum facultatis, quæ fouetur à proportione natiua, à domicilio natiuo: cognoscitur inde, quod patientes ob leuissimam causam generant calculos.

Signa diff.

Fff 4

Indicationes, in calculo iã genito. Quoad præsidia: Hippoc. inquit: quiescere non conducit, sed exerceri, non repleri: Iuuenes veratro purgare, poplitem incidere, per vrinas vacuare, attenuare, ac mollire. Non facit mentionem refrigerationis renum, nec remotionis causarũ, producentium calculos. Quare sciendum, Hippocra. his verbis respexisse ad indicationes & remedia, causa calculi geniti: non autem causa calculi, vt potest generari. Nos respicere oportet ad calculum, vtroque modo acceptum. Quoad calculum genitum: considerauit Hippoc. eum esse toto genere præter naturam, ideoque euacuandum. Et quia in renibus reperitur, non potest eradicari, nisi per ea, quæ renes euacuant: ideo dicit, vrinaria euacuare. Porro in corpore patiente nonnulla reperiuntur, quæ hanc calculi eradicationem impediunt: quorum alia ad totum corpus, alia ad renes pertinent. Hippoc. ad hæc ambo respexit. Impedimentum totius est repletio: cui nisi occurramus, calculum euacuare nõ possumus. Repletio fit, vel à sanguine: vel ab alio succo. Quoad sanguinem: Hipp. poplitem incidit. Quoad succum recedẽtem à natura sanguinis: dicit, iuuenes purgare veratro: & quia hæc materia euacuanda cruda est, dicit esse concoquendum: additque non oportere repleri, nec quiescere, sed exerceri: vt scilicet hoc modo crudi humores (quemadmodum Galenus in comm. monet) ad maturationem & coctionem perducantur. Impedimentum ad renes pertinens, duplex est, materiæ crassities: & viarum angustia: ideo Hippocrates attenuat, & emollit. *Ind. ad præcauendum calculi generationẽ.* Quod si calculus in renibus genitus non sit, sed immineat, ne gignatur: indicationes sumendæ sunt, à materia, à causa generante tum materiam, tum calculum. Ratione materiæ e qua: si verbi gratia fuerit pituita, hæc euacuãda, ac diuertenda, ne fluat in renes: idemque de omni alia materia statuendum. Causa generans materiam, si verbi gratia, fuerit iecur calidius, refrigerandum, si ventriculus frigidior, generans pituitam, calefaciendum: & sic de reliquis. Causa generans calculum, est calor renum: qui vel est organũ simpliciter facultatis, tunc oritur indicatio refrigerandi: vel est organum facultatis summæ actiuitatis, hæc autem summæ est actiuitatis ratione sui domicilij, suæ proportionis, quæ non indicat, sed requirit tantum præsidium renale.

Prognostica. In genere malum hoc est satis infensum, quia dolorificũ: postea malũ est vehemens saltem ratione resistentiæ. Quod si calculus renalis diu perduret: vitium fit incurabile, & co-

mitatur

mitatur vſque ad mortem. Periculum tamen variat, pro vi differentiarum, & pro vi ac diſpoſitione corporis affecti: verbi gratia, ſi corpus affectum vires habeat imbecilles: vitiũ magis eſt periculoſum, ſicut in corporibus gracilibus. Quoad differentias formales: ſi morbus fuerit in anguſtia, vel numero: prognoſticum ſumitur ab efficiente cauſa, non à morbo, qui non eſt ex vſu. Quod ſi fuerit ſoluta vnitas: morbus curatu eſt difficillimus. Ratione ſubiecti: multo peius eſt, ſi ambò renes afficiantur. Ratione cauſæ efficientis, malum peius, ſi calculus maior, aſperior, oblongus peior, quam rotundus: ſic enim & maiorem infert dolorem, & difficilius euacuatur. Ratione materiæ è qua: ſi hæc fuerit viſcidior, copioſior, difficilior eſt remotio. Quoad cauſam, quæ materiam generat, ſiue ſit calor iecoris, ſiue frigus ventriculi: recurrendum ad propria capita: eo ſuppoſito, ſi intemperies non in habitudine ſit, ſed in habitu, fieri vix poſſe, vt homines à calculo præſeruentur. Quoad cauſam, quæ calculum generat: ſi ſimpliciter fuerit caliditas partis: aliquo modo ſalutem polliceri poteſtis: at ſi calor renum ſit in habitu (quod maius eſt) ſi ſit organum facultatis ſummæ actiuitatis: vix fieri poteſt, vt è toto præſeruentur, veluti contingit illis ægris, qui à calculoſis orti ſunt parentibus: id tamen his præſtari poteſt, ne tam frequenter, neque ita vehementer à calculo lædantur.

Si ſanguis ſit copioſus: eſt emittendus. com. 5. ſect. 1. libr. 6. epid. Sanguis hic aliquando habet rationem cauſæ principalis: aliquando, ſine qua non. Cauſæ principalis rationem habet, quando verbi gratia calculus vel producitur, vel produci poteſt, ob inflammationem renum: aut ſi fiat, vel fieri queat è pituita, vna cum ſanguine. Quod ſi ſanguis his modis non concurrat, interim tamen copioſus ſit, habet rationem cauſæ ſine qua non: quia nec calculus, nec pituitoſa materia euacuari poteſt, niſi ſanguis copioſior exſiſtens fuerit eductus. Quia ergo ſanguis in hoc malo eſt vehemens: remedio etiam vehementi opus eſt, nimirum venæſectione. Verum non oportet ſanguinem vacuare in ea copia, in qua peccat, v. g. ſi peccet ratione copiæ ad ℔ j. non debet ℔ j. educi, licet ſanguis ita indicet: virtus enim hanc quãtitatem prohibet: quia dum adeſt calculus, dolor affligit: & calculus ſuapte natura eſt malum diuturnum. Cur vero Galenus tantum emittit quãtum peccat? Quia nimirum reſpi- *Curatio.* *Venæſectio.*

cit ad calculum, nondum actu genitum: tũc enim poteſt ſanguis vacuari ea copia, quæ indicatur: quia virtus non prohibet. De *vſu*. Hippocrates aperit venam poplitis: Galenus vel hanc ipſam, vel eam quæ ad malleolos decurrit. cap. 11. lib. 13. meth. Sed tamen in praxi etiam cubiti venas aperiri oportet. Vbi agendum enim ſumitur à ſanguinis ſubſiſtentia: & quia ſanguis quandoque ſubſiſtit in partibus iecoris: neceſſe eſt aperire venas cubiti: ſi autẽ ſubſiſtat circa renes, & internas partes: vena poplitis, vel malleolorum tundenda.

Cucurbitula.

Cucurbitulæ etiam non ſcarificatæ locum habent: quæ (quatenus tantum ad calculum reſpicimus) primum applicandæ renibus, ſenſim poſtea deorſum progrediendo ad inguina, vt ſic calculus in veſicam deſcendat: & hoc indicat ſubſiſtentia calculi, præſertim, quatenus obtinet prædictam poſitionem.

Pharmaceia.

Trallianus probat *myrtum*, gratia euacuationis calculi: dubitatur tamen, qua ratione tuto vti queamus medicamento hoc aſtringente, ad expellendum calculum? (*Myrtus non legitur in quibuſdam Tralliani codicibus. His facultatibus conſtat contrariis: non ſolum enim aſtringit, ſed etiam acrimoniam quandam habet admiſtam. cap. 18. libr. 2. de alim. facult. propter partes quaſdam tenues & calidas vt Galenus in fine lib. 7. de ſimpl. medicam. fac. aſſerit. Et hinc Dioſcorides vrinam cire myrtum prodidit memoria, cap. 128. lib. 1. de mat. med. vt etiam Auicennas cap. 446. tractat. 2 lib. 2. & Aetius cap. 152. lib. 3. Interim notandum, aſtringentia contra calculum & vrinæ difficultates adhiberi tum coniuncta diureticis, vt hæc in renibus eo diutius detineantur, tum per ſe aliquando ſola, vt renibus robur addatur; huius generis ſunt ſpongiolæ ſeu pilulæ, quæ virgis roſæ caninæ annaſcuntur, glandes, lentiſcus, rubus, &c. quæ lotio promouendo apta eſſe monet Dioſcorides.*) ſed vt methodice progrediamur: materiæ medicinales reſpicere debent, materiam è qua fit calculus: calculum ipſum, intemperaturas: proportionem.

1. Ad materiã calculi.

De remediis, quibus vtendum gratia materiæ è qua, ſæpe dictum eſt, ſiue vacuẽt pituitam, ſiue alios homores: id tantũ notetur: ſi calculus ſit genitus, vehementiora eſſe adhibenda: ſi nondũ genitus, mediocria. Quare ſuppoſitis leniẽtibus, præparãtibus & purgãtibus: loquemur de iis, quibus vtimur gratia calculi iã geniti.

2. Remedia ad calculũ iam genitum.

Poſt generalia igitur euacuantia probantur medicamenta lapidem comminuentia: euacuantia lapidem comminutũ: item deferentia has materias remediorum: remoranti, quæ ſunt in cauſa, vt medicamenta frangentia diu in renibus morentur:

morentur, lapis enim cōfractio est motus, seu actio, quæ non fit in instanti, probantur etiam oblinentia, vt lapis iam confractus leuiori negotio per vias transire queat: tandem prosunt dissoluentia flatus, quia dum calculus est genitus, sæpe oboriuntur flatus, qui nisi dissoluantur, dolor geminatur à lapide, & à flatu. Cōminuūt, secundū Græcos, manifesta qualitate, *ciceres extractum è ciceribus viridibus: vel, si desint virides, uti possumus exsiccatis, coctis, & postea contusis, vt extrahatur succus, & est efficax ad frangendum calculum renū (fateor enim me nescire, quæ calculum in vesica frangere queant.) Probantur polytrichū, capill. Vener. acetum scillit. quod est efficacissimum, asparagi radices & semina, in id autem sylnestres asparagi sunt efficaciores: betonica, semen althææ, cappares: & admirabile est medicamentū, quod conficitur è granis ficuum: licet etiā vti sem. graminis, sed sem. ficuum est efficacius. Probatur lapis Iudaicus, cortex lauri, cardamō. pulegiū, fructus paliuri, saxifragia valde laudatur, sed vereor vt legitima habeatur. Prodest vitrum combustum, oleum amyg. amar. & cōsulo, vt vrgente necessitate exhibeatur hoc oleum, quia non tantum lapidem frangit, sed etiam oblinit, laxat, & aperit vias. Probatur oleum abietinum. Terebinthina plurimum tribuo, maxime Cypria. Extremitates polij montani, quibusdā pro secreto sunt, fueruntque ex Istria aduectæ, quibus ego renales calculos euacuaui, interdum integros, interdum confractos. Radicibus ononidis feliciter vsus sum: quæ nōnullis secreta sunt.* Cōminuentia lapides tota forma, describuntur ab Aëtio, & reliquis. *Probatur ergo lapis qui reperitur in spongia, lapis etiam vesicæ in puluere exhibitus, cinis scorpionum, cinis scarabæorum, cinis testarum ouorum, & præsertim eorum, è quibus sunt exclusi pulli, cinis lumbricorū terrestrium, & leporis decollati, cicadæ aridæ tritæ, sang. hirci, si optime sit cōfectus, sang. galli decrepiti, eodem modo cōfectus vt hircinus. Aliqui pro secreto habent, ossa capitis lucij piscis puluerisata, dētes apri, puluerē è stercore murium.* Inter composita, *est ele. de ciccrib. de cicadis, de lepore combusto: licetque etiā parare magnas antidotos.* Quæ autem possunt euacuare lapidē iam confractum, sunt diuretica, vt *apium, petrosel. fenic.* Sequuntur ea, quæ efficiunt, vt medicamēta diutius persistāt in renibus, vt *polypod. nuc. pineæ, spongiolæ, & capitula syluest. rosa. myrtus.* vnde Alex. composuit medicamentum è myrto. Oblinentia sunt *passulæ, amygd. dulces, althæa.* Inter dissoluētia flatus, probantur diuretica proposita: quæ cum calida sint, tenuisque substātiæ, possunt flatus discutere: vnde reliquis medicamentis permiscere possunt, *semina apij, anethi, dauci, feniculi.*

Frāgentia

Terebinthinæ insignes habet vires leniēdi & detergendi partes vrinarias: omniū pene & veterum & recentiorū suffragio: maxime G. Fallopij, Io. Cratonis, & Fr. Valleriolæ.

Diuretica.

Detinētia.

Oblinētia.

Carminātia.

Vtendi ratio. Alexander c.4.l.9. composuit medicamētum, quod vocauit manum Dei, ob præstantiam in lapide frangendo: fit à *myrrha, myrto, &c.* Efficax hoc est *Recipe puln. betonicæ, sem. sinuum, cinerum scarab. cicadarum, leporis combusti ana ℥j. hæc sunt basis: adde, pulueris sanguinis hirci, qui etiam cōcurrit ad basin: deinde pulueris rosar. rubr. ana ℥j. (rosæ faciunt, vt basis diutius in renibus moretur.) sem. althææ ℥jß. obliniunt: conseru. de beton. ℥j. cū aceto scillitico fiat electarium. Dosis à ℥ij. ad ℥ß.* Quoties post huius vsum apozema exhibetur, est efficacissimum. Si è toto renalem calculum velis comminuere, & expellere: oportet medicamentum exhibere in potione, & in magna quantitate, cuius beneficio confectum medicamentum ad renes perducitur, lapidemque euacuat. Hoc autē medicamentū est cōficiendum è decocto cicerum: *Recipe decocti cicerum rub. ℔jß. in quo macera per horas 4. vel 5. ononidis ℥vj. & polij montani. P. ß. & post infusionem, oportet fieri decoctionem ad tertiam partem, vt ℔j. maneat,* exhibeatur illico post exhibitū medicamentum, à nobis modò propositum, detur actu calidum. *Tempus:* quando adest præsentia indicantis, & nihil prohibet: quod prohibet, est materia replens totum: vnde necesse est primū vacuare validis purgantibus, de quibus diximus. Item, quod prohibet, est viarum angustia: quare ante hæc medicamēta extrinsecus vtendum est iis vnctionibus, quæ vias laxant & molliunt: *è maluis, alth. ol. amygd. scorpion. butyro: optimū etiam est sedere in balneo aquæ dulcis, alterato cum malua, althæa.*

Laxantia ductus vrinæ. Quoniam item non ita cito calculus frangi potest: ideo non sufficit hoc medicamentum vna vice, & die exhibere, sed pluries: spatio enim quinque, sex, aut septem dierum lapis frangitur & comminutæ partes singulis diebus excernuntur. Quod si medicamentum in promptu non sit: è tempore hoc paretur: ℞. *sang. hirci ℥j. pulu. ceter. ℈ß. cum syrup. cap. Vener. vel ros. (propter moram & permanentiam) fiant boli, vel pilulæ.*

3. Alterantia. Quoad causam generantem materiam, è qua fit lapis: est ventriculi frigiditas, iecoris caliditas: de quibus loco proprio. Quoad causam generantem calcum: ratione intemperiei calidæ renum, vel iecoris, probatur refrigerans, *vt serum lactis caprini, aquæ refrigerantes.*

4. Renum proportionem spectantia. Renum proportionem respiciunt, *magna antidoti: quidam pro secreto habent renes suillos exsiccatos, & in puluerem redactos: licet ergo exhiberi ℥j. huius pulueris, cum ℈ß. theriacæ, & fiat bolus cum syrupo capil. Veneris.*

Abstinen-

Abstinendum in victu ab his quæ conficiuntur è *pasta & lacte*. Quoad inanitionem: saluberrimum est, vt corpus mundum seruetur: & potissimum vt fiat euacuatio per vomitum vt assuescant ægri ad vomitum: sic enim non aggregatur materia, è qua lapides generantur.

CAPVT XXIX.

De Vlcere Renum.

VLCVS renale nihil aliud est, quam vnitas soluta cum deperdita substantia renum, producta à materia corrodente. Forma est soluta vnitas, cum diminuta substantia: ad differentiam vulneris, in quo sæpe tantũ est soluta vnitas, l. 4. meth. ab initio. Subiectũ sunt renes. Efficiens est materia abradens: ad differentiã vulneris compositi, in quo & vnitas soluta est, & ablata portio substantiæ; sed vulneris causa incidens est, vlceris abradens: comment. aphor. 75. sect. 4. cap. 2. lib. 6. loc. aff. E quibus locis etiam colligitur, quod hæc materia possit esse sanguis, pituita, bilis vtraque, & materia purulenta. Sanguis esse non pôtest, nisi habeat vim corrodendi, ideoque non est sanguis quocũque modo acceptus, sed vt reperitur extra venas & arterias: dum enim sanguis vasa egreditur, & retinetur in renibus, ita acris euadit, vt abradat. Exit autem extra vasa sanguis, vel per diapesin, quod contingit, dum sanguis iusto est tenuior: vel per anastomosin, siue fiat à copia sanguinis, siue ab impetente, id est, à sanguine, qui magno impetu mouetur, siue etiam ab acriori sanguine: vel per diæresin, quæ fit potissimum à calculo: potest quidẽ fieri ob alias causas quæ abradunt, sed etiam fieri potest à calculo renali, non sane: (vt quidam putant) quod calculus immediata sit vlceris causa, nec enim mordax est calculus: sed quia contundit, & ob inæqualitatem vnitatem soluit: dum autem soluit vnitatem vasorum, egreditur sanguis, qui postea putrescens, & euadẽs mordax, vlceris causa est immediata. Idem dicendum de pituita salsa, de bile flaua, de atra, sed adusta, quæ causa est vlceris cancrosi & atrabilarij, quod raro contingit. Fit etiam vlcus à materia purulenta, quę interdum generatur in renibus: interdum extra eos, supra renes, non infra. Dico autem supra: nam cum inflammatio alicuius partis degenerat in abscessum: *Definitio.* *Causa efficiens.*

scessum: quoties abscessus disrumpitur, ad inducendum vlcus necessarium est, vt abscessus sit in superiori parte, vt per hunc situm materia purulenta in renes descendat: & nisi expurgetur materia purulenta: necessario fit vlcus renum. Et quod dictum est de inflammatione partium supernarum, idem dicendum de inflammatione renum.

Differentia. Vlcus porro renum à forma dicitur Magnũ, vel Paruum. A subiecto, afficitur ren vel Vterque, vel Alteruter: item, vel secundum Superficiem, vel secundum Profundum. Causa efficiens est Sanguis, Pituita, Bilis flaua, Bilis atra, vel Purulenta materia.

Signa. Vlcus renum, vt in genere sit cognoscendum, docetur cap. 3. l. 6. loc. aff. & comment. 75. 76. sect. 4. aph. Primum indicatur è pure, quod per plures dies mingitur: nam si per pauciores dies excernatur, fieri potest, vt procedat ab abscessu, citra renum exulceratione͂. Indicatur è dolore citra lumbos. Item, si cum pure excernantur arenulæ, & portio renũ, sed hoc rarissimum est: & si cum pure egrediantur carunculæ veluti capilli: præterea indicatur è pure, non admodum fœtente, quia in renibus est calor, qui magis aptus est ad incrassandum succos, quam calore vesicæ: item, pus est satis permistum cum lotio, ob longitudinem viæ: secus autem apparet in vlcere vesicæ: præterea facilis fit mictio, quæ non ita facilis est in vlcere vesicæ. Nõ indicatur à febre: quia febris nõ necessario comitatur vlcus renum: cum pus non detineatur sed euacuetur. Quoad differentias formales: an vlcus magnũ sit, vel paruum, cognoscitur è copia puris è vehementia & debilitate symptomatũ. Num vterque ren affectus sit, vel vnus tantũ: facile patiens ostendet. Vtrum autem vlcus sit, vel secũdum superficiem, vel secundum profundũ, ita cognoscitur: quia si secũdum partes profundas: copiosum erit pus, & sanguis cum pure egredietur. Quoad causas efficientes, an sit sanguis, an pituita, an bilis flaua, vel atra: cognoscitur è propriis signis. Si autem fuerit pus: cognoscitur è signis indicantibus progressam inflammationem, progressum abscessum.

Indicationes. In vlcere oritur duplex indicatio: vniendi nimirum & regenerandi carnes. Hæc autem præstari nequeunt, nisi remoueantur impedimēta: quæ sunt, mala renum constitutio, & externus error. Impedimenta, quæ pertinent ad constitutionem renum, sunt vel intẽperies, & oritur indicatio qui contrarium

trarium alterandi:vel tumor,& oritur indicatio materiã tumoris euacuandi. Quoad errorem externum,vel est Cõmunis,vel Proprius. Communis est,qui communiter impedire potest & vnionem,& regenerationem carnis : est nihil aliud quã sanguis peccans:si ergo hic peccet copia,est imminuendus:si motu,reuellendus;si qualitate,alterandus. Error proprius est,qui respicit priuatam regeneratioñẽ carnis : estque excrementum,quod in generatione carnis prouenit : & hoc cum duplex sit, tenue indicat moderate siccans:crassum,detergens.Error proprius in agglutinatione,& vnione , nõ est sanguis, non excrementum,sed materia alimentalis , & humiditas rorida , quin imo etiam apposita , quæ sui præsentia impedit vnionem;atque ob id non modo indicat siccans remedium : sed magis siccans.

Vlcus renũ in genere satis est periculosum : com. aph.6. sect.6.nam pars vlcere affecta quiescere deberet : renes vero afsiduo operãtur.Augetur periculum:præterquã enim quod renes afsiduo trahunt materiã serosam , accedit etiam quod illa materia sit acris,vt potius faciat ad vlceris incrementum quam decrementum.Admonet autem Galen. magis periculosum esse vlcus vesicæ : quia ægrius agglutinari potest, propter substantiam membraneam. Quoad differentias formales : quo maius vlcus,eo periculosius. Item magis est periculosum si vterque ren afficiatur : & quidem si secundum partes magis profundas. Quoad causam efficientẽ pro varia vi causarum,varie prædicendũ. Si est ab atra bile, actum est, quia vlcus est cancrosum.Secus statuendum , si minus prauæ fuerint materiæ.Respiciendũ etiam ad vires: si infirmæ sint, vt in gracilibus,in senili ætate:spes salutis est exigua. *Prognostica.*

Cheirurgica prætermittam:quia de cõmuni euacuatione sæpe dixi.Lenientia,præparantia, & purgantia etiam supponenda sunt.Peculiaria autem sunt Euacuantia , & Agglutinantia.In vlcere igitur renum, post corporis expurgationẽ, illico confugiendum ad medicamenta , quæ possunt renes mundare, ab excremento tum tenui , tum crasso. Maxime probatur *aqua saccharata*:&,si contingat , vt corpus perferat calida medicamenta, *loco aquæ saccharatæ, vti possumus mulsa terebinthina.* Si vlcus fiat à pituita salsa ratione visciditatis vti possumus valido medicamento detergente , quia vlcus cito sanandum,nam secus incurabile euadit. *Si saccharum non sufficit:exhibeatur mulsam:* quod si caliditas,vel renũ, vel corporis *Curatio.* *Detergentia renes.*

probi

prohibeat: non propterea abstinendum est à mulsa, sed tunc potestis vti *mulsa ratione magis diluta: si enim caliditas non prohibeat, imponatis melin maiori quantitate: si prohibeat, in minori: & addatis semina melonum: hoc modo: Recipe mulsa aquosa* ℔ j. *emuls. sem. melon.* ℥ iij. *Si caliditas non prohibeat, potestis vti mulsa meraciori: additis ceterach, & ascendatis ad feniculum,* & cito expurgetis renes. Ideo etiam probamus *serum lactis: detur ad* ℔ iij. *& vt sit efficacius, addantur emuls. sem. melon.* ℥ ij. *si nonnihil mellis addideritis, erit efficacius. Sic etiam terebinthina liquore conuenienti nouies vel decies lauari debet, vt acrimoniam deponat.*

Consolidãtia vlcus. Quando vlcus est mundum redditum, festinare oportet ad agglutinãntia: quæ conficiuntur *ex amylo, tragacantha, bolo Arm. & in casu maxime probatur terra sigillata: præterea medicamenta sunt conficienda ex acacia, è succo barbæ hircinæ, sanguine draconis.* Sed notandum, quia error in hac cura est causa mortis: vt illico post mundificationem, hoc, vel simile, conficiatur: ℞. *tragacanthæ, boli Arm. terræ sigill. farinæ amyli, ana* ʒ j. *cum syrupo cap. Ven. seu cum emuls. sem. melon. fiat pasta. Dosis à* ʒ j. *ad* ʒ ij. & post deuoratum hoc medicamentum illico exhibeantur, *aqua hordei* ℥ vj. *aut* ℥ viij. *cum emuls. sem. melon.* ℥ j. vt hoc sc. medicamẽtum sit vehiculum agglutinantis. Et vbi exhibueritis quotidie per vj. aut viij. dies continuos: conficiatis aliud medicamentum, quod sit magis siccans, & magis vniens. *Recipe tragacanth. terræ sig. sang. dracon. ana* ʒ j. *acaciæ* ℈ j. *cum emuls. sem. melon. fiat pasta: dosis* ʒ j. *cum aliquo diuretico.*

Externa. Vt autem medicamenta agglutinantia efficacius agant: prodest vt commorentur in renibus: ad quod assequendum præstat, si renibus applicentur, quæ habent vim nonnihil adstringendi & siccandi, veluti est *emplastrum confectum è rosis, è myrto, cydoniis, è lentibus, sanguine dracon. bolo Arm. mastich. &c.*

Diæta. Cibi erunt detergentes, & mundificantes: vnde parentur *ex hordeo sem. melon. è ciceribus &c.* Tempore a. agglutinationis condiendi cibi *consolida, oryza: vti possumus pedibus vitulinis, & aliis id genus*, in quibus est vis agglutinandi, & adstringendi.

CAP.

CAPVT XXX.

De affectibus Vesicæ vrinariæ: ac primum de Mictione Imminuta, & Ablata.

OPVS vesicæ est mictio: quæ functio, etsi sit voluntaria, non tamẽ primum est voluntaria, nam membrum vt agens (non vt afficitur) non modo est membrum voluntarium, sed etiam naturale. Respiratio est functio è toto voluntaria: etsi enim concurrat pulmo, qui est naturæ instrumentum: pulmo tamen non concurrit vt agens, sed vt passum. Vesica autem ad mictionem concurrit vt agens, quæ non afficitur, sed operatur. Ideo de hac frustratione propria agemus. Mictio fit hoc modo: Lotium primum sensim propellitur à renibus in vasa vrinaria, à quibus vesica trahit lotium fibris rectis. At quando Galenus ait, vesicam non trahere lotium, ita est intelligendus: quod vesica non attrahat à renibus, sed renes propellant in vesicam per vasa vrinaria, & ex his vasis vesica trahat per fibras. Detinetur autem lotium in vesica, ne continuo homines mingere cogantur: detinetur autem tempore decenti, per fibras obliquas, & per musculum qui ceruicem astringit: postea naturaliter expellitur, ab expultrice vesicæ, per fibras transuersas: cui expulsioni opẽ fert musculus ceruicis, dum non constringitur, sed potius laxatur: opem etiam ferunt abdominis musculi simul cum septo transuerso. Porro præter naturam fit mictio, quando recessus est à mictione naturali: qui esse solet, cum mictio Aufertur, Imminuitur, vel Deprauatur. Cum aufertur, fit lotij suppresio, *ἰσχουρία*: si imminuitur, & cum difficultate egreditur in parua copia, *δυσουρία*: si deprauatur, fit lotij incontinentia, ardor lotij, *στραγγουρία*, stillicidium cum ardore, dolore: vtræque autem hæ noxæ referuntur ad mictionem vel diminutam, vel deprauatam.

Mictio nũ sit actio voluntaria.

Mictio naturalis vt fiat.

Differẽtia mictionis præter naturam.

De Ischuria.

Ischuria est functio ablata vesicæ, dependens à frustratione expultricis lotij. In præsentia causas mictionis imminutæ, prætermittam: sunt enim eædem cum causis ablatæ: sed differunt secundum magis & minus. Causæ ablatæ mictionis, proponuntur à Galeno cap.1.li.1.de loc.aff.c.2.l.3.de caus. sympt. cap.4. lib.6. loc.aff. sermo autem est, non tantum de

Causa mictionis ablatæ.

actione læsa, de primo symptomate: sed etiam de exeunte, quia detinetur, quod egredi deberet. Aufertur autem mictio, vel Læsa facultate, expultrice, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, vel quia Labefactatur, vel quia Impeditur. Per læsam facultatem intelligimus morbum, vel in vesica, vel in musculis ceruicis ipsius vesicæ. Quoad vesicam: læditur expultrix, vel quia labefactatur, vel quia impeditur. *Intelligimus hic expultricem, quæ lotium expellit: non quæ propellit excrementa tertiæ coctionis, tum tenuia, tum crassa, quæ sunt excrementa nutritionis vesicæ.* Labefactatur ob quamlibet intemperiem insignem, & potissimum humidiorem, ac frigidiorem; cuius causæ possunt esse opiata, & alia refrigerantia: nam dum fit mictio secundum naturam, oportet vt vesicæ corpus contrahatur per transuersas fibras, alias non fit mictio. Detinetur igitur lotium, si contingat vt ea sit constitutio in vesica, vt non posit constringi: & hoc interdum fit ob errorem externum, tum, ratione lotij copiosi: vti illis accidit, qui cum magnatibus conuersantur: qui, licet mingendi appetitus adsit, detinent tamen lotium: & hoc in tãta copia augetur, vt vesica non posit amplius contrahi: Fit etiam hoc interdum ob frigidam intemperiem, coniunctam cum humiditate, siue siccitate: quæ in causa sunt, vt vesicæ corpus constringi nequeat. Expultrix vero non labefactatur, sed impeditur ob morbum in mala compositione, nimirum in magnitudine aucta, & potissimum in angustia ceruicis, seu colli vesicæ. Dum vesica inflammatur, lotium supprimitur impedita facultate: fit autem in vesica phlegmone, sicut in aliis partibus. Est enim vitium in angustia: quæ varia esse potest, sicut varia esse potest materia quæ angustũ reddit meatum ceruicis vesicæ: potest esse sanguis concretus, pus crassum, calculus renum, vel vesicæ, caro, tuberculum carnosum; quod vitium accidit post gonorrhœam, post vlcus, dum enim vlcus perducitur ad cicatricem, solet nutrimentum suscipere, & ita caro aucta, solet foramen obturare: potest causa esse tuberculum inflammatorium, quod facile perducitur ad suppurationem: potest esse tuberculum pituitosum, quod non ita facile cedit suppurantibus: fieri etiam potest, vt angustia procedat à materia pituitosa, crassa. His de causis angustus redditur meatus, potissimum ob constipationem & obstructionem: interdum etiam ob compressionem, cum ratione humoris exsistentis in ceruice, meatus ille

Facultas vesicæ labefactata.

Facultas vesicæ impedita.

ille internus comprimitur. Insuper læditur etiam facultas musculi ceruicis:& læditur hæc, quando musculus affligitur morbo, vt dum afficitur conuulsione, propter phlegmonem, aut repletionē:item dum afficitur tumore,& proinde morbo aucto in magnitudine: interdum in immodica siccitate: & ratione huius conuulsionis ita constringitur, vt non posit respirari. Præterea concurrit error externus: qui petendus est è causis modo Internis, modo Externis. Internæ causæ possunt esse inflammatio, tumor in partibus vicinis, vt in recto intestino:& huius ratione ita comprimitur ceruix vesicæ, vt non fiat mictio propter angustiam. Idem fit, si renes laborent morbo in mala compositione, vt non posit trāsire lotium:& hæc dicitur lotij suppresio non exquisita, sed notha:quia non est morbus in vesica, sed renibus. Sic etiā si vas vrinale rumpatur, vrina non descendit. Internis causis etiam materia morbi annumeratur, vt dum lotium copiosum est in causa ablatæ mictionis:quia ita extenditur vesica, vt non posit constringi. Colligitur autem lotium copiosum in vesica, quia patiens non sentit vesicam repleri, eo quod sensus tactus in vesica otiatur. Otiatur autem vis sensifica, quia vel non suscipitur, vel non transmittitur. Non suscipitur, dum noxa est in neruis vesicæ, vt non posint vim animalem suscipere: Non transmittitur, cum est vitium in supernis partibus nerui:vel potius homo aliis negotiis est occupatus. Error è causa externa sumi potest:dum homo plus iusto bibit, & copiosum generat lotium:quod vbi detinetur, est in causa vt vesica non contrahatur.

Facultas musculi ceruicis, labefactata.

Error externus.

Mictio aufertur vel imminuitur:quod patiens facile manifestabit. Num autem auferatur læsa facultate, vel ob errorem externum: distinguitur è signis indicantibus morbos vel vesicæ:vel musculi: nam hisce aliquo morbo correptis, erit mictio ablata læsa facultate. Morbus autem vesicæ & musculi, ita distinguetur. Si est in vesica:potest esse intemperies,& mala compositio. Si fuerit intemperies:est in causa, vt expultrix non posit contrahere corpus vesicæ: ideoque oportet vt manibus contrahatis vesicam, & cum ex hac compressa redditur lotium, dicendum, esse labefactatam expultricem: sin minus, impeditam, vt si fuerit angustia in ceruice, nimirum constipatio, vel compresio, è calculo, vel ex alia materia. Si morbus fuerit in musculis ceruicis: licet comprimatur vesica, non tamen fiet mictio.

Signa.

Præterea etiam cognoſcitur læſa facultas, ſi non aſsint indicia erroris externi. Porro impeditur facultas vel Veſicæ, vel Muſculi. Si muſculi: erunt indicia conuulſionis, ſi ſigna hæc non ſunt, dicendum, impeditam eſſe facultatem veſicæ expultricem. Cum vero à morbis multis poſsit impediri: è propriis indiciis morbi cognoſcentur: verbi gratia, ſi fuerit calculus: ſentient ægri moleſtiam, dolorem circa pubem, & potiſsimum dum equitant, dum per loca inæqualia ambulant: ratione etiam triſtis ſenſus, qui excitatur à calculo, ægri, præſertim pueri, frequenter ſcalpunt pudenda, potiſsimum in perinæo, cap.1.lib.1.de loc. aff. præterea ſunt ſigna calculi, & præceſsit mictio arenularum. Si vero fuerit inflãmatio: perſentiunt ardorem in toto veſicæ corpore, comitatur febris, ita vt hęc inflammatio ſit magni momenti. Si materia fuerit carnoſa: prægreſſa ſunt vlceris ſigna, præceſsit gonorrhœa. Si fuerit ſanguinis grumus: præceſsit ſanguinis mictio: huic ſi lotij ſuppreſsio ſuccedat, probabile eſt anguſtiam prodire à ſanguine grumoſo: inſuper ſunt animi deliquia, & refrigerantur extrema, quæ fiunt dum ſanguis grumoſus detinetur. Si obſtructio fiat ab alia materia, vt pituitoſa, purulenta: ſunt propria indicia: à materia purulenta, verbi gratia, ſi præceſsit abſceſſus circa renes: vnde, ſi pus cum lotio egrediatur, & poſtea mictio auferatur: ſignum eſt, mictionem auferri à craſſo illo pure. Si præceſsit externa cauſa, cognoſcitur ex ægri & aſtantium relatu: ſin minus, cauſa eſt interna. Cæterum, in ſuppreſsione lotij error externus, dum ſumitur à cauſa interna, nimirum à vitio renum in anguſtia, ita cognoſcitur: loca affecta oportet tangere, num tumor ſit circa regionem veſicæ, qui adeſt, dum veſica eſt repleta: præterea interrogandi ægri, an aſsit voluntas mingendi: ſi enim vitium ſit in renibus, vt lotium non pertranſeat, non adeſt voluntas mingendi, & ita citra rationem eſt, vti ſyringe.

Indicationes. A functione læſa non ſumuntur præſidia. Quare ſi lotium ſupprimatur labefactata facultate, oportet veſicam calefacere, ſi ob frigidam intemperiem labefactatur. Impeditur facultas, ob morbos veſicæ, & muſculi. Morbi veſicæ non ſunt ex vſu: ideoque ad materias reſpiciendum eſt. Si materia eſt calculus, euacuandus: ſi caro, tollenda: ſi pituita, tollenda. Si muſculus conuulſione afficitur: ſi ex inanitione, humectandum: ſi è repletione, euacuandum. Si fiat ab errore externo,

terno. siue sumatur à causa interna, siue externa: quia causa est ex visu, dũmodo sit præsens & perseueret, est remouenda.

His scopis interdum facile, quandoque difficulter, aliquã-do etiam nullo modo possumus satisfacere. Si enim ablata sit mictio; labefactata facultate ob intemperiem frigidam: facile potest vesica comprimi, vt reddatur lotium: & hæc frigida intemperies potest tolli à calore, idque non difficulter omnino. Facile etiam malum tollitur, si ab errore externo oriatur: si enim verbi gratia collecta sit vrina ob negotium: manibus compressa vesica, liberat. At periculosum est malum, si fiat ratione inflammationis, ratione tumoris carnosi, ratione grumosi sanguinis: prout enim materia est magis rebellis, ita augetur difficultas: vt actum fere sit in conuulsione ex inanitione, quæ febribus ardentibus solet succedere, nam isti è lotij suppresione celerrime moriuntur. *Prognostica.*

In hoc malo confugiendum ad venæ sectionem, ad syringem. Venæ sectio locum habet: si sanguis peccet: vt in inflammatione ceruicis vesicæ: hic quidam decepti, dum putãt esse affectum intestinorum, vtuntur clysmis carminatiuis. Circa Syringem notandum: Si suppresio lotij fiat renum vitio, vt vrina non descendat: frustra vtimur syringe. Si in vesica lotium detinetur: neque tum semper ea vtendum: & præsertim dum supprimitur ob inflammationem, quia soluitur vnitas: non enim potest syrinx immitti, nisi dilatetur ceruix, quia tumor intus impedit. Si non affuerit inflammatio: optimum erit ad syringem cõfugere: & possumus etiam eius loco immittere candelam paruam, oblitam ol. communi, vel amygdalino. *Curatio.*

Si lædatur mictio ob calculum vesicæ: opus est perforare ceruicem, & lapidem extrahere: quod tuto & feliciter fit à medicis prudentibus: adest enim præsentia indicantis, & nil prohibet. Hæc perforatio interdum est necessaria, dum lotium supprimitur è concreto sanguine: non semper tamen, sed cum sanguis retinetur, & non cedit aliis remediis: prius tamen alia auxilia tentanda.

Medicamenta varia esse possunt, pro varietate causæ: nos circa præcipuas causas digredieinur. Si ergo auferatur mictio à calculo: iam diximus de remediis calculi. Si fuerit grumus sanguinis: necesse est ad valentiora confugere: vnde detur *decoctum nymph. origani, & addatis ℥ ij. oxymellitis scillitici.* Si his non resoluatur sanguinis grumus: confugiendum *ad* *Medicamenta.* *Ad grumos sanguinis.*

lixiuium, in potu dando ℥ vj. *vel* vij. & *syrupi cap. Ven.* ℥ j. *vt* ℥ j. *emulf. sem. melon.* & ʒ j. *calcis viuæ*, vt vult Aetius. Vrgente necessitate non improbantur *cantharides*: non est abs re vti extrinsecus, & immittere per syringem. Vel medicamenta parentur *ex aqua maris, & muria, de lixiuio acerrimo, & calce*: satius est iis vti extrinsecus, deinde intrinsecus. Vti etiam possumus nonnullis, quæ occulta qualitate iuuant: vt est *vesica danula puluerisata, à* ʒ j. *ad* ij. *cum aliquo diuretico. Commendatur etiam puluis cancrorum fluuiatilium, & marinorum in eadem quantitate.*

CAPVT XXXI.

Iterum de suppreßione seu retentione lotij paulo luculentius agitur.

Causæ. 1. Angustia.

SVPPRESSIO vrinæ fit, Læsa facultate expultrice, aut ob Errorē externum. Si læsa facultate, vel Labefactatur, vel Impeditur. Si impeditur: est Cōpressio, Constipatio, Subsidentia, vel Obstructio. Compressio est, dum foramen colli vesicæ ita angustatur, vt expultrix lotium expellere nequeat. Hæc compressio fit à tumore siue calido, siue frigido, vicinarum partium, nimirum intestini recti, & in mulieribus vteri. Constipatio fit à multis causis: à tumore, non partium vicinarum, sed qui occupat collum vesicæ, siue sit tumor inflammatorius, siue frigidus: fit etiam constipatio à calculo, in renibus, aut vesica genito, qui protrusus ad orificium ceruicis vesicæ, meatum ita occludit, vt lotium supprimatur: præterea fit à tuberculo (*tumor est morbus in magnitudine aucta, secundum propriam substantiam ceruicis vesicæ: tuberculum autem est paruus tumor, qui non obsidet substantiam ceruicis, sed meatum, cuius parietibus adhæret*) tuberculum autem triplex esse potest, nimirum carnosum, quod fit post vlcus, & præsertim post vlcus, quod sequitur gonorrhœam: item calculosum, quod fit sensim è crassa & lenta materia: item phlegmonosum, de quo com. aphor. 81. section. 4. cuius causa est materia sanguinea. Subsidentia fit, quando aliqua cum violentia subsidet meatus ceruicis: id quod fit ab immodica siccitate, vt aliquando in febribus ardentibus: potest etiam fieri propter conuulsionē, vt Galenus statuit, commentar. 17. section. 3. libro primo.

prorhet. Obstructio fit ab humore (angustia enim à pure tacta, potius est constipatio, quam obstructio, si exacte loqui volumus.) Humor hic est sanguis, vel Pituita. Sanguis: quoties grumescit: alias enim fluit, nō retinetur: neque obstruit. Est præterea pituita lenta & crassa. Labefactatur facultas ob intemperiem potissimum frigidam, cuius ratione vesica constringi nequit. Frustratur etiam facultas expultrix ob errorem externum: quia nihil aliud est, quam lotium copiosum: cum scilicet vesica adeo repletur lotio, vt expultrix nequeat contrahere vesicam, quamuis nullum sit vitium in musculis, vel ceruice. Et ideo lotium hoc copiosum, vt causa immediata frustrationis facultatis, cum nō sit morbus, est error externus. Repletur autem vesica lotio copioso, nobis vel Inuitis, vel Volentibus. Inuitis quidem nobis: dum vis animalis sensifica, vel non Suscipitur, vel non Trāsmittitur, vt in vesica non sit sensus præsentis lotij (*Miror Altimarum, & alios, qui putant, facultatem contractricem, differre ab expultrice.*) Non suscipitur facultas animalis, dum in neruis ad vesicam pertinentibus est angustia: cum ergo facultas non sentiat lotium, hoc nobis inuitis multiplicatur. Hæc autem potest vocari paralysis vesicæ (*est alia etiam paralysis in vesica, spectans ad ceruicis musculum: cum huius motus ita aufertur, vt non fiat suppressio, sed incontinentia lotij: at de hac paralysi iam non loquimur, sed de illa, quæ spectat ad neruos vesicæ, quorum beneficio vesica, naturaliter habens, se repleri lotio sentit, & ad expellendum insurgit.*) Non transmittitur sensus ad vesicam, in deliriis, phrenitide, lethargo. Interdum lotium aggregatur, nobis volentibus: stimulamur enim ad mictionem, sed mingere nolumus, quia negotiis sumus occupati.

2. Intemperies.

3. Vrina nimis replens vesicam.

Differentiæ nō sumuntur à forma, neque à materia. Quod ad causam efficientem: lotij suppressio fit, vel Læsa facultate, vel ob errorem externum. Læsa facultas, Labefactatur vel Impeditur. Impeditur ob compressionem, constipationem, subsidentiam, vel obstructionem. Error externus, est lotium copiosum, quod aceruatur nobis Inuitis, vel volentibus. *Differentiæ.*

In genere hoc malum facile cognoscitur: quia homines mingere nequeunt: Distinguendum autem est, cum supprimatur lotium, ob læsam vesicam, vel quia malum sit in renibus: altera enim propria suppressio est, altera impropria. Suppressio propria est, quando adest desiderium mingendi: præterea circa vesicæ regionem est dolor ac tensio. *Signa.*

Hæc non assunt, si malum pertinet ad renes: tunc enim lotium in vesicam non fluit. Quoad differentias à causa efficiente. Si labefactatur facultas: signa assunt frigiditatis, præcessere causæ refrigerantes, verbi gratia, dum medici ad vesicæ inflammationem curandum vsi sunt nimis refrigerantibus: cognoscitur etiam, quia hoc symptoma fit paulatim, & non subito: paulatim enim fit intemperies: præterea cognoscitur, quia, si vesica manibus comprimatur, patiens mingit. Si facultas impediatur ob angustiam: angustia in genere indicatur inde: quod, licet manibus vesica cõprimatur, homo tamen non mingit. In specie, compresio noscitur è signis indicantibus tumorem vicinarum partium, nimirum vteri, intestini recti. Constipationis causa varia est: si, verbi gratia, fuerit lapis, vrina repente supprimitur & ratio est, quia calculus potest repente impetum habere in ceruicis meatum: præterea, si homo commoueatur, si supinus decumbat, mingit: quia fieri potest, vt lapis descendat, & relinquat meatum ceruicis: item in pudendis ægri sentiunt pruritum, vt frequenter scalpant pudenda: fieri etiam potest, vt prægressa sint calculi renalis indicia, & descenderit calculus à renibus per vasa vrinaria in vesicam, neque extra vesicam egressus sit calculus: pathognomonicum & perpetuum signum calculi in vesica est ardor lotij, semper enim mingunt cum dolore. Si interdum contingat, vt sit suspicio vel salsæ pituitæ, vel lotij acrioris, vt ardor vrinæ ex his causis prodire videatur: possumus distinguere ex arenulis, seu calculis alias excretis: & tandem beneficio syringis. Si constipatio fiat à tumore: tactu sentitur renitentia, &, cum tumor posit esse calidus, vel frigidus: calidus tumor & inflammatio cognoscitur è vehementi dolore, è sensu caliditatis, è febri: frigidus, contra. Tuberculum cognoscitur immisione candelæ: nec enim tactu hoc deprehenditur, cum sit intra meatum: sed candelæ immisione euidens impedimentum sentitur. Tuberculum autem carnosum esse iudicabitur, si præcesserit gonorrhœa, ad quam vlcus sit subsecutum. Callosum cognoscitur è duritie, quæ in candelæ immisione sentitur: assunt signa pituitæ: præcesit non suppresio lotij, sed difficultas mingendi. Phlegmonosum cognoscitur è dolore, & calore. Constipatio à pure fieri cognoscitur, quia post abscessum ex aliqua parte egressum est pus: vnde si succedat, lotij suppresio, iudicandum è retento pure produci. Subsidẽtiam fieri

fieri è siccitate, cognoscitur, è febri ardente, siccitate totius. Si fiat è conuulsione, hanc oculis potestis percipere. Obstructio, si fiat à sanguine: cognoscitur, quia sanguis præcesit in lotio: & cum retinetur sanguis, quia grumescit, non modo supprimitur lotium, sed etiam pulsus fit debilis, fit syncope, vt totum corpus refrigeretur, quia sanguis extra proprium locum exsistens, non modo vertitur in grumum, sed etiam quodammodo materiam veneficam acquirit. Si obstructio fiat à pituita: cognoscitur, quia ante suppresionem egressa est materia pituitosa, quæ postea detinetur, & causat obstructionem. Error externus cognoscitur, quia malum subito fit: &, si vesica manibus comprimatur, hæc compresio iuuat. Vtrum autem lotium copiosum sit collectum, nobis inuitis, aut volentibus: facile cognoscitur.

Indicationes. Præsidia sumuntur ab efficiente causa suppresionis: possuntque esse curatiua, & præseruatiua. Si efficiens est morbus, sunt curatiua: sin minus, præseruatiua, quæ tamen in arte curatrice, ratione finis vniuersalis, possunt nuncupari curatoria. Si ergo facultas labefactatur ob intẽperiem frigidam: oritur indicatio calefaciendi. Si impediatur facultas ob angustiam, siue sit compresio, cõstipatio, &c. nulla sumitur indicatio curatiua ex vsu, sed omnis est præseruatoria, quæ sumitur à causa angustiæ: verbi gratia, si angustia fiat ob sanguinis grumũ, indicatur eradicans, dissoluens. Quoad errorẽ externum, si fiat nobis inuitis: excitanda est virtus sensifica, quæ sopita est, euacuanda materia, quæ replet neruos, &c.

Prognostica. Suppresio lotij in genere est vitium periculosum, nisi enim occurramus, fiunt dolores, conuulsiones, tremores, desipientiæ: quia partes principales in consensum trahuntur, & cito etiam ægri moriuntur. Quoad differentias: Si facultas labefactatur: tollitur quidem suppresio lotij, per vesicæ compresionem, sed non tollitur causa: quia calefacienda est frigida vesica: quod consequi possumus, sed non ita facile, præsertim si intemperies frigida fuerit in habitu. Si impediatur facultas, & primum per compresionem: oportet perpendere vim, & vehementiam tumorum vicinarum partium. Quoad constipationem, si fuerit tumor inflammatorius: vitium satis periculosum. Si tumor frigidus: vix adimitur lõgo temporis spatio. Si fuerit vesicæ lapis: transponitur, sed non potest frangi, sicut calculus renalis, ideoque

ad sectionem confugiendum. Si tuberculum fuerit, siue carnosum, siue callosum: impossibile est, integram curam explere, sed minuere tantum possumus: locus enim est reconditus, medicamēta abluuntur, causa morbifica resistit. Si tuberculum fuerit phlegmonosum: quandoque suppuratur, & fit ruptio, vnde homines liberātur. Si pus fuerit: potest euacuari: sed vlcus, ægre consolidatur, & pro vario statu vlceris, & pro vario loco. Si fuerit subsidētia, & fiat ratione siccitatis: maxime difficulter malum hoc remoueri potest. Si conuulsio ex inanitione, actum est: si à repletione: difficulter curatur. Si conuulsio non proportionata ad materiam: potestis polliceri salutem, quia materia potest euacuari. Si fuerit obstructio: si à pituita: curari potest: si à sanguinis grumo: maxima est difficultas: vnde Gal. è tali causa vnum tantum vidit curatū, c.3.l.6.l. aff. nam sequitur maior putredo, & tandem mors: ideoque in hac suppressione maxime festinandum. Quoad errorem externum: Si lotium colligatur copiosum nobis inuitis, in paralysi neruorum, malum est incurabile, quia locus nimis profundus. Si fiat è phrenitide & lethargo: videantur propria cap. Si nobis volentibus, facile & sponte curatur.

Curatio. Cheirurgia.

Quoad meterias præsidiorum: probatur venæsectio, si sanguis peccet, vel vt causa principalis, vt in phlegmone ceruicis vesicæ: vel vt causa sine qua non, habens rationem impedimenti, vt si sit copiosus in toto, impetu commotus, in forma peccans. Notetur circa *quando*: Si sanguis habet rationem causæ principalis: vena secanda actu exsistente symptomate; id est, lotij suppressione: nam si voluerimus vti vel synange, vel relaxantibus, vel diureticis: interficiemus ægros. Sed si sanguis habet rationem causæ sine qua non: vacuandus est extra accessionem. Licet etiam confugere ad sectionem in peritonæo. In calculo non improbatur candela, neque syrinx: hac tamen in phlegmone non vtendum, quia hac præsente non possumus pertransire in vesicam, & augemus phlegmonem. Manu etiam comprimere licet vesicam: quia, nisi sit angustia, tolletur lotij suepressio.

Medicamēta ad symptoma actu affligens.

Medicamenta totius supponam. Propria, vel respiciunt Causas, vt vlcus inflammationem, calculum, &c. de quibus suis locis: vel Symptoma, quorum vsus est actu, exsistente lotij suppressione: de quibus paucula afferimus. Quare nisi sit inflammatio, probatur *medicamentum confectū ex ammo, asoro, ammoniaco, aniso, & asaro, & amygdalis amaris, dantestis*

costo, myrrha, rubia tinctorum, sabina, virga aurea, quam aliqui habent pro secreto. Si reliqua non conferant, licet adscendere ad *cantharides*, quia agitur de vita: verbi gratia, si aliter non possumus, licet hoc vti medicamento: ℞. *integram cantharidem (quia alæ alexiteria sunt ventris) pulueris vesicæ danulæ, id est, mustelæ pulueris cancrorum fluuiatilium & marinorum ana* ℈j. *cum syrupo cap. Vener. fiant pilulæ. Post pilulas exhibeatis cicerum rubrorum* ℥iiij. *vel v. & succi raphani* ℥ij. Licet etiam vti compositis illis medicamentis: *elect. Iustino de ciceribus.* Denique omnia lapidem frangentia vsui sunt, actu exsistente suppressione: dummodo non sit inflammatio. Probatur etiam extrinsecus applicata. Nisi ergo sit phlegmone, hoc vtamur: ℞. *bacc. lauri* ℥ß. *anethi, fol. maluæ parietariæ ana P. j. succi raphani farinæ cicer. rubrorum, butyri, adipis anatis, ol. de scorpion. ana* ℥ß. *ol. lil. alb.* ℥j. *misce.* Hæc & alia huius generis applicentur super pinæum, & secundum regionem intestini recti. Et his partibus applicetur vesica bubula, his oleis semiplena. Probatur *insessus in balneo aquæ dulcis, cum malua, althæa, &c. & magis prodest insessus in oleo communi*, vt partes relaxentur, & lotium possit permeare. Multum possunt *clysteres*: quibus ego interdum solis lotij suppressionem curaui, cum aliis non cederet: fiant è laxantibus, emollientibus. Potissimum præstat vsus medicamentorū quę per os assumuntur, tempore insessionis. Ratione symptomatis, accipere possumus *cimicem viuentem*, & mittere in foramen glandis, vt vis sopita excitetur. Si horum copia non sit: imponatis *aliquid salis.* Et his addatur diligens viuendi ratio: quæ potius causas respicit, quam symptomata seu præsentem suppressionem.

CAPVT XXXII.

De mictione deprauata.

DEprauata mictio dicitur Stranguria, & vrinæ stillicidium. Fit vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, ob morbum Vesicæ, vel Musculi. Vesicę morbus primum est vlcus: tunc enim non detinetur lotium, sed fit mictio cū difficultate, & ardore. Deinde alius vesicæ morbus est, qui inducitur à calculo, nō quidem angustante meatū ceruicis, sic enim potius esset cōstipatio & mictio ablata, vel imminuta: *Causa.*

sed

ſed quatenus eſt morbus in numero: hic enim numerus auctus ſui præſentia eſt in cauſa, vt cum difficultate & dolore fiat mictio, ac potiſsimum ægri torquentur circa finem mictionis. Muſculi morbus eſt paralyſis: vnde muſculo laxato, præter voluntatem lotium egreditur. Inſuper hæc actio læditur ob errorem externum: qui eſt deſumendus è cauſis Internis & Externis. Internæ, ſunt mala, non veſicæ, non muſculi, ſed vicinarũ partium: vt ſi fuerit tumor, inflammatio, non in parte inferiori, ſed ſuper veſicá, ſemper comprimitur veſicæ corpus, vt deprauata fiat mictio: quod vtero gerentibus contingit. Adhæc concurrit materia acris, & lotium acre, permiſtum cum acre materia, cum ſalſa pituita, cũ ſanie, cũ materia bilioſa: nam dum iuſto acrior redditur vrina, cogitur homo iuſto frequentius mingere, & ideo deprauatur mictio. E cauſis externis poteſt error deſumi, quatenus redditur lotium acre: nam mordax fit lotium, modo ob feruorem iecoris, renum: modo ob prauum victum & potum vſumque frequentem ciborum & potuum acrium.

Signa. Num autem mictio deprauata procedat à læſa facultate, & ob errorem externum, ſic cognoſcitur: Si enim lædatur facultas: adeſt vel vlcus in veſica, vel paralyſis. Si ſit vlcus: lotium redditur cum dolore, perſentitur acrimonia, mordacitas, & interdum ingreditur ſanies, quæ ab vlcere procedit. Si fiat à paralyſi: fit mictio ſine dolore, citra voluntatem. Si fiat ob errorem externum: ſi cauſa ſit interna: erunt ſigna caliditatis hepatis & renum, ſalſæ pituitæ, bilis, neque in viuendi ratione error eſt commiſſus. Quod ſi poſt agrumina copioſa, poſt aromata fiat ardor vrinæ, & mictio corrumpatur: procul dubio corrumpitur ob errorem externum, qui fit à cauſa externa.

Indicationes. Præſidia ſumuntur à cauſis lædentibus facultatem, & ab errore externo: verbi gratia, in vlcere ſunt indicationes vlceris, de quibus cap. de vlcere ventriculi. Error externus, qui præſens eſt remouendus.

Conſideranda autem hic eſt vis cauſarum & morborum: verbi gratia, ſi ob lotium acre deprauatur mictio, quod ſit tale redditum à cauſa primitiua: facile tollitur vitium: difficilius autem à caliditate renum & iecoris: & adhuc difficilius ſi ex vlcere: nec tamen credendum veſicæ vlcus omnino non poſſe curari: nam ſi diligentes eritis, antequam figat radices, nõ erit impoſsibile. Eſt etiã magna difficultas,

vbi

vbi paralysis est in causa, quia est vitium satis rebelle. lib. 1. de loc. aff. Et sic discurrendum per morbos & causas.

Medicamentis variis vtendum, pro differentia causarum: verbi gratia, si fiat à paralysi, calorificis vtendum. Si ex vlcere: vtendum iis, de quibus in vlcere ventriculi est dictum. Differentia tamen est, quia in vlcere vesicæ, medicamenta immittere possumus per syringem. Debent autem parari *è sero lactis cum sacharo,* & primo detergentia, deinde siccantia moderate. Medicamentum paretur *è sarcocolla, è thure, è tragacantha.* De agglutinantibus alibi egimus. Gal. l. 14. meth. proponit medicamenta, quæ competunt parti vlceratæ. Porro in mictione deprauata, & potissimum in lotij incontinentia, secundum Auicen. & Paul. vti possumus quibusdam à proprietate iuuantibus: vt est *puluis paratus à gutture gallinæ, puluis è vesica suilla, & quidam hoc pro secreto habent, potissimũ in pueris, qui non possunt retinere lotium. Est & puluis testiculi leporis, cerebri eiusdem: quibus vti licet à ʒj. ad ʒiij. Et vt hæ materiæ in vesicam perducantur, miscenda sunt diuretica.* *Curatio.* *Appropriata.*

CAPVT XXXIII.

De partium Genitalium vitiis: & primum De Gonorrhœa.

MEMBRA generationi destinata, affici solent gonorrhœa. cap. vlt. lib. 6. loc. aff. cap. 10. l. 14. de vs. part. c 4. l. 3. de caus. sym. Est autẽ hoc vitium in quo fluit semen. Huius ergo seminis fluxus, est exiens mutatum seminis, assiduo per colem egredientis. Est autem exiens mutatũ, non toto genere præter naturam, ratione materiæ exeuntis: quia per colem secundum naturæ leges solet egredi. Est autem præter naturam, quia intempestiue egreditur, nobis inuitis, assiduo. Hoc symptoma secundum, refertur in actionem læsam retentricem, quæ pertinet ad vasa spermatica: nam si intus præter naturam semen detineretur, non fieret gonorrhœa. Hæc autem actio læditur vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas retentrix vasorum seminalium, quia vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ob intemperiem quamlibet insignem, & potissimũ humidiorem, vi cuius ita laxantur vasa, vt seminalis materia non detineatur. Hæc autem humida intempe- *Definitio.* *Causa.* *1.*

intemperies, potest esse vel simplex, vel coniuncta cum calida. Impeditur facultas, ob malam compositionem: ob immodicam apertionem vasorum: siue fiat ex immodico coitu, siue ab immodico exercitio & motu. Læditur vero ob errorē externum, ob vitium seminis: quod sane vitium, vel est in Quātitate, vel Qualitate. In quanto: cum est copiosum, siue ex intermissa Venere, siue e copiosis cibis. Peccatū est in qualitate vel Manifesta, vel Recondita. Si in manifesta: vel Prima, vel Secunda. In prima: cum semen est calidius, mordax: siue tale fit à iecore calidiore, siue ab assumtis acribus & calidis. In secunda qualitate est etiam vitium: dum semen est redditum vel tenuius, vel putridum. Redditur tenuius: quia non concoquitur, sed crudum permanet, siue e frigiditate vasorum, siue iecoris & ventriculi, siue e frigidis assumtis: nam dum crudum permanet, est etiam fluxile, & liquidum, vt non detineri possit. Peccatum in secunda qualitate potius comitante formam, quam materiam, est, dum semen putrescit: quod fit, quando concurrente extraneo calore à natura non potest regi. Qualitas recondita est, dum semen afficitur virulentia gallica, quæ expultricem irritat, vt non possit detineri: potest etiam ea virulētia esse, qualis viget in leprosis, & elephāticis.

Differētia. Actio hic læditur, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Et, dum semen egreditur, modo exit pene Flaccido exsistente, modo Extenso. Nec hoc aduersatur Galeno. Dum enim hoc vitium sincerum est, semen exit pene flaccido exsistente: at si gonorrhœa coniunctum habeat aliud vitium, vt priapismum, egreditur semen pene extenso.

Signa. Facillime vitium hoc in genere cognoscitur, quia assiduo semē egreditur. Quoad differentias: Labefactata facultas cognoscitur è signis superfluæ humiditatis, è prægressis causis humectantibus, vt sunt, potus frigidæ, balnea aquæ dulcis. Et, si coniuncta sit frigiditas: adest sensus frigidi, nulla adest mordacitas: secus, si assit caliditas. Impedita facultas cognoscitur, quia prægressa est immodica Venus & intempestiua: præcessit immodicum exercitium: nec sunt indicia culpata seminis. Si lædatur actio ob errorem externum: opposita erunt signa. Et primo, si semen copiosum sit in causa, exit semen non infectum, non iusto liquidius, non mali odoris, non vitiosi coloris, sine acrimonia. Si vitium sit in qualitate manifesta: & quidem in prima, dum calidius est: non exit citra dolorem, est citrinum & biliosum, assunt indicia biliosi

biliosi ventriculi & iecoris, præcessit vsus calidorum. Si qualitas secunda est tenuitas: exit aquosum, sine sensu caliditatis: assunt indicia cruditatis in iecore, testibus, & ventriculo. Si sit putridum: cognoscitur è fœtore, ex indiciis putredinis, & cum morsu egreditur. Si est qualitas recondita: sunt signa luis Venereæ, lepræ, elephantiaseos.

Si hoc malum fiat labefactata facultate: oportet exsiccare, *Indicationes.* modo calefacere, modo refrigerare. Si impedita: oportet occurrere reclusis meatibus, est astringendum. Si ob errorem externum: si semen sit copiosum, oportet minuere: si calidius, refrigerare: si tenuius, crassefacere: si putridum, refrigerare & siccare. Si recondita sit qualitas: dentur alexipharmaca, aduersantia illi virulentiæ.

In genere hoc malum non est contemnendum: aduersatur *Prognostica.* enim indiuiduo, quia æger contabescit: & speciei cõseruationi, quia hæc corpora infœcunda euadunt. Quoad differentias: Si malum procedat à labefactata facultate: tolli potest exsiccando, & refrigerando. Si fiat impedita facultate: illa apertio curari potest astringentibus. Si fiat ob errorem externum: facile occurrimus seminis copiæ: & possumus calidius refrigerare: difficilius est malum, si semen tenuius sit & crudum: tunc enim tanta est imbecillitas partium, vt difficulter possimus partem intemperatam ad naturalem crasin reducere. Difficulter etiam putredini, & virulento semini possumus occurrere: præsertim si virulentia gallica sit, vel elephantica.

Si sanguis redundat, vena secanda: sed parce demendus *Curatio.* sanguis, quia in hoc malo egreditur semen, quod est reliquum vltimi alimenti.

Remediorum materiæ variæ sunt, pro causarum varieta- 1. te. Dum enim labefactatur facultas ob humiditatem, si coniuncta sit caliditas: oportet vti refrigerantibus & siccantibus, & vna astringentibus, tum intus, tum extra. *V. g.* ℞. *sacchari antiqui ros.* ℥ j. *coral. alb.* ʒ ß. *santal. citrin.* ʒ ß. *cydon.* ʒ ß. *Detur duab. vicibus.* Regio inter testes & anum inungatur, *ol. ros. compl. omphacino, myrtino, pro singulis olei vnciis, addatis* ʒ ß. *pulueris refrigerantis & exsiccantis, vt balaust. malicorii: & pro qualibet vncia olei, addatis ceræ* ʒ j. *vel* ʒ ij. *ad consistentiã.* Si cũ humi- 2. ditate sit coniuncta frigiditas: occurendũ est calidis & siccis: parẽtur igitur medicamẽta *e mastiche, nuce cupressi, è mẽtha, thure, vino astringente.* Horum vsus intus & extra. Si lædatur actio 3. impedita

impedita facultate, ob immodicam vasorum apertionem: propositis vti licet: non ea tamen ratione, qua refrigerant
4. & exsiccant, sed potius vt astringunt. Si vero ob errorem externum lædatur actio: si vitium seminis sit in quanto: oportet iis vti, quæ copioso semini aduersantur: vnde conficiatur medicamentum *è semine cannabis syluestris, è semine filicis, lactuca, foliorum nymphææ, semin. & fol. calaminth, periclymeni:* sed horum seminum sit moderatus vsus, quia non solum imminuunt semen, sed etiam reddunt infœcundum. Si vero
5. peccatum sit qualitate euidenti, vel prima, vel secunda: si in prima hoc fit dum semen est calidius: vnde vtendum refrigerantibus, intus & extra: paretur ergo medicamentum non tantum *è rosis, & cichoraceis, sed etiam è lactuca*, è refrigerantibus potissimum hepar & renes: vnde quidam vtuntur *medicamento parato ex aqua rosacea, succo limonis, & albumine oui.* In gonorrhœa calida licet etiam vti *aquis, quæ sunt subsalsæ, vt B. Virginis, & Tellutij, nam refrigerant. Nec improbandus vsus seri lactis caprini.* Extra etiam refrigerantia sunt adhibenda renibus: possumus igitur inungere *vnguento ros. Mes. refrigerante Galeni.* Licet applicare folia frigida viridia *nymphææ:* & in hac gonorrhœa (non in omni) confert gestare *laminam plumbeam, perforatam tamen.* Si vitium fit in qualitate secunda, hæc respicit vel materiam, vel formam: mate-
6. riam, dum semen est tenue: formam, dum est putridum. Tenue, frigidum & crudum, producitur ob frigiditatẽ, ratione cuius non potest corrigi: ob id, si dentur refrigerantia, licet crasse faciãt, magis tamẽ lædũt: Si dentur astringẽtia, interficiunt. Oportet ergo vti calorificis, corroborãtibus calorem: vt calor maxime redditus robustus, concoquat semen, quod concoctum redditur crassum. Vnde in hac gonorrhœa calorificis vtendum, intus, & extra: talia sunt *aqua Aponenses, &*
7. *alia remedia.* Si semen sit putridum, non est astringendũ, quod alij faciunt: non vtendum aqua ros. cum albo oui, sed refrigerantibus & exsiccantibus citra astrictionem: vnde medicamentum parabitur *ex aqua acetosæ, succo limonis, & succi acidi citri immaturi*: vt siccando, refrigerando, & aperiendo occurratur putredini: conueniunt ea, quæ febribus putridis (putredo per euentationem minuitur: astringentibus augetur) Si virulentum fuerit semen: oportet alexipharmacis occurrere, tum communibus, quibus vtimur in omni materia virulenta & deleteria, vt sunt *magna antidoti*: tum

determi

determinatis, verbi gratia si virulentia sit elephantica, præstat vsus *salis theriacalis intus, & extra vsus olei Aperini.*

CAPVT XXXIIII.

De Impotentia coeundi.

HOc vitium est læsa facultas, quæ pertinet ad membra destinata generationi. Actio hæc varie lædi potest: &, vt læsionis modi intelligantur, oportet videre, quomodo secundum naturã fiat coitus. Secundum Galenum ad coitum duo sunt necessaria: colis erectio, & seminis eiaculatio. Ad erectionem tria sunt necessaria: spiritus, sanguis, & instrumentum motui voluntario destinatum, musculi scilicet colis. Hæc autem tria ita se habere debent. Spiritus vitalis oportet vt sit copiosus, non crassus. Quidam obiiciunt: in coitu non tantum colis erigitur, sed ita erectus permanet: Ergo hoc fit ob crassum spiritum. Errant: nam hoc fit ob copiam: quia continuo suggeritur copiosus spiritus, & purus. Sanguis & ipse est necessarius, vt huius opera nutriatur & foueatur colis, & nõ gracilescat, si solum spiritum copiosum & purum suscipiat. Spiritus procedit ex arteriis: sanguis è venis. Oportet etiam vt musculi recte sint constituti: qui vim animalem susceptam, ita foueant ac retineant, vt optima organa animalis facultatis. Ad seminis eiaculationem tria sunt necessaria: primo, vt bonum semen generetur: secundo, vt hoc genitum transmittatur ad penem, in illas vesiculas, & ibi detineatur: tertio oportet vt ingrediatur meatum vrinarium, & per illum expellatur in vterum. Quare, quoad seminis generationem: vt optimum in testibus generetur, oportet vt producatur ex optimo sanguine: & vasa seminalia sint aperta, vt per ea sanguis in testes deferatur, & in his acquiratur optima proportio, & temperatura decens. Vt autem semen genitum deferatur in vesiculas dictas, prope penem: oportet, vt semen genitum non sit crassius, & viæ sint apertæ. Tandem, vt fiat eiaculatio: oportet vt meatus colis sint reclusi, & meatus vrinarius apertus, colis musculi optime constituti, quia hi etiam tum ad erectionem, tum ad eiaculationem concurrunt.

Coitus naturalis.

Erectio colis.

Seminis eiaculatio.

Ex his est concludendum: impotentiam coeundi noxam esse, vel secundum Erectionem, vel secundum Eiaculationem. Erectio lædi potest, vel Læsa facultate, vel ob Errorem

Causæ impotentiæ τ͂ ἀφροδισιασμῦ.

externum. Læditur facultas, quoties morbus est in Cole, vel in Musculis. Morbus in cole est intemperies, & potissimum frigida: item frigida & sicca, vt in senili ætate, & in athletis, in quibus partes istæ afficiuntur intemperie frigida, ob immodicum otium. In musculis vitium est, cum afficiuntur paralysi. Error externus est causa ablatæ erectionis, dum est defectus vel secundum Spiritum, vel secundum Sanguinem. Spiritus autem variis modis solent deficere: & potissimum, quia vel non generantur, vel non deferuntur. Non generantur, dum corpus est frigidum, potissimum vero cor: vnde qui cor frigidum habent, non sunt apti huic negotio. Si non deferuntur: hoc potest esse, quia aliquis meatus occlusus est: vel quia spiritus in alias partes auocantur, vt accidit illis, qui præ nimio timore afficiuntur, & moriuntur. Vnde etiamsi corpus sit refertum spiritu vitali copioso: si afficiantur timore, facile est, vt spiritus non deferatur in colē, sed in alias partes remotas, vt etiam ob immodicam lætitiam fieri solet. Insuper est vitium in sanguine, dum non gignitur, quantum opus est, in frigido corpore, in ætate senili. Ratione etiam imaginationis nimis agitantur & commouentur spiritus, vt in penem non confluant: & ob id impotentia oritur. Eiaculatio etiam læditur vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbum, non solum colis, sed etiam testium, & meatuum prodeuntium à testibus in colem, quia omnes istæ partes conducunt ad eiaculationem: in qua est necessaria generatio seminis, & eius transmissio. Vnde, quoad testes, non generatur semen læsa facultate, id est, otiante proportione; vt in pueris: sed hæc non est impotentia præter naturam, sed è naturæ legibus, quia hæc proportio non viget, nisi in florente ætate. Quare potissima causa est intemperies: & potest esse quælibet. Eiaculatio igitur seminis lædi potest vel læsa facultate, vel ob errorem externum. Læditur facultas, cum morbus detinet vel vasa, vel testes: quæ vasa à testibus in colem deferuntur, vel in musculos. Et esse possunt morbi in intemperie & mala cōpositione, & potissimum in via: sic intemperies frigidior est in causa, vt semen non emittatur, quia non generatur. Si penis afficiatur angustia, mala compositione: functio læditur, læsa facultate; seu potius impedita. Error externus petendus est ex improbo sanguine, cuius vitio non potest probum semen generari: de cuius sanguinis causis alias diximus,
siue

siue simpliciter deficiat, siue sit vitiosus. Impotentia igitur coeundi, est actio ablata colis, famulantis generationi, non citra violentiam oborta. *Definitio.*

Coeundi difficultas, seu impotentia oritur, vel læsa Erectione virgæ, vel ablata seminis Eiaculatione. Et vtraque functio lædi potest Læsa facultate, vel ob Errorem externum. *Differẽtia.*

In genere hoc vitium facile cognoscitur è relatu patientis, è facie: vbi barbam albicantem conspicitis, impotentes dixeritis. Quoad differentias: an fiat, quia non erigitur colis, vel quia non fit eiaculatio: patiens dicet. Si contingat hoc vitium, quia non erigitur colis: distinguendum, an hoc fiat læsa facultate, vel ob errorem externum: si enim, verbi gratia, colis satis flaccidus, frigidus, & exsanguis conspiciatur: procul dubio hoc fit læsa facultate. Si contra, vitium est in toto, secundum iecur & cor. *Signa.*

Eodem modo, si ablata sit eiaculatio seminis, propter facultatem, vel errorem externum: cognoscitur, quia aderunt signa morborum, aderit indicium testium frigidorum, angustiæ: vt, si post gonorrhœam fiat vlcus in cole, & vlcus deducatur ad cicatricem, deinde impediatur eiaculatio: non fit hoc ob aliam causam, quam quod propter cicatricem pori colis fuere occlusi: & sic de reliquis. Contra vero si vitium fuerit in errore externo: verbi gratia si patiens fuerit frigidi ventriculi, si emaciatus, vt non gignatur semen: tunc enim impeditur seminis eiaculatio ob errorem externum.

Scopi sumuntur à morbis ex vsu, & ab erroribus externis: verbi gratia si malum oriatur ob frigidam intemperiem colis: calefaciendum, &c. *Indicationes.*

Prout autem malorum vis magis & minus vehemens fuerit, ita vario modo prædicendum: verbi gratia, si malum fit ob frigiditatem colis, testium: non est desperandum de curatione. Si procedat à cicatrice: actum est. Et sic per causas discurrendum. *Prognostica.*

Adhibenda ea sunt, quæ à proprietate conferunt, id est, quæ spiritus viuificant, & semen producunt copiosum: vt secundum Auicennam *venter & cauda scinci, pudendum aridum cerui, radix orchios, id est, testiculi maioris canis, & alia similia.* *Generatio.*

Vena non audacter secetur: quia copia spirituum maxima in coitu egemus, ideoque etiam sanguine copioso. Ratione *Venasectio.*

igitur huius affectus non est secanda vena: licet quándoque ratione alterius affectus secari posit, veluti si fiat coeundi impotentia ab obstructione: occurrendum est deobstruentibus, & calefacientibus: vbi, si totum sanguine refertum sit, sanguis primo est euacuandus valido auxilio, quia morbus magnus imminet, quia ratione medicamentorum calidorum, quæ deberent exhiberi, imminet inflammatio, aut febris: ideo tunc secanda est vena.

Medicamenta. Quoad medicamenta, peculiaria tantum proponemus: causarum seruato ordine. Impotentia coeundi fit, vel quia virga non erigitur, vel quia semen non eiaculatur in vterũ. Virga non erigitur, ratione vel spirituum, vel colis, vel musculorum. Quoad spiritus, deficiunt vel simpliciter, vel secundũ quid. Si simplex sit defectus, sunt reparandi: vbi vtendum duplicibus remediis, secundum Galenum cap. vlt. lib. 6. loc. aff. primo restituentibus & reparantibus spiritus, deinde producentibus flatus, ratione quorum fieri posit erectio. Generantia spiritus, sunt tum cibi, tum medicamenta corroborantia & calefacientia cor: de quibus in affectibus cordis. Speciatim vero hic notandum, vt sint odorata: qualia sunt *diamoschu, diãthon.* Extrinsecus etiam præter inunctiones ab aliis propositas ratione coitus, confici potest *sacculus è serico, in quo ponatur goßipium, cui inuolutum sit aliquid moschi: ambra, zibethi.* Hoc auxilium cor reddit calidum, & respicit spiritus. Flatus producentia proponuntur à Galeno lib. 7. simp. quæ sunt calida & humida; vt *maior radix testiculi canis, minor enim est acida, gracilis, ac destituitur humiditate flatulenta: contra maior, seu inferior plena est illa humiditate. Huius generis sunt fabæ, ciceres, semina erucæ, vrticæ, rapi, pastinacæ, cerebellum passeris, virga cerui arida, radix enulæ, baccæ hederæ: inter composita diasatyrion.* Quidam, vt Macarobus, pro secreto habent *cepas frixas cum butyro.* Sed ab his abstinẽdum, quantum fieri potest, quia sunt in causa pessimi odoris, & malæ respirationis. Si sit vitium spirituum secundum quid: hoc erit, vel ratione viarum, vel ratione motus spiritus. Si ratione viarum, vel erunt obstructæ, vel nimis latæ. Si obstructæ; erit occurrendum deobstruentibus: vnde conducit *diasatyrion, & proposita medicamenta, quæ exhibentur cum galanga, & aliis deobstruentibus. Ius cicerum maxime confert.* Si apertæ nimis erunt viæ: vtendum *testiculo canino, cerebello passeris: sed his vtendum cum astringentibus, cum succo ros. cydoniorum.* Extrinsecus foueri debent partes

partes *infrigidantes Galeni, aqua rosacea.* Si autem defectus sit spirituum secundum quid ratione motus: Si spiritus dilatentur: præcipiatis, vt ante coitum abluatur os *aqua rosacea*: & cordis regio madefiat ex *aqua rosacea*: vt fiat refrigeratio, & concentratio spirituum, ne dilatentur. Si defectus sit spirituum, quia concentrantur, nomine timoris, aut curæ: remoueatur omnis timor, & cura. Si vitium sit ratione sanguinis: hoc erit in substantia, quantitate, vel qualitate. Quoad substantiæ vitium: si sanguis sit putridus, & corpus cacochymum: epicrasi vtendum: & tunc abstinendum à coitu, vt sanguis corrigatur, & semen generetur. Quoad vitium quantitatis: Si defectus sit sanguinis simpliciter: vtendum cibis, de quibus postea. Si fuerit defectus secundum quid: vel est ratione attractricis colis. Si sit ratione viarum obstructarum: vtendum deobstruentibus, valentioribus, quam supra ad arteriarum obstructiones vsi fuimus: & quandoque ascendendum *ad castorium, & magnas confectiones.* Si vitium sit ratione attractricis colis, quæ languida est ac debilis: cum Aetio calefaciendum, humectandum: vnde vsus esse potest *olei cariophyllorum, cui addantur oleum recens amygd. adeps suillus recens, ambra pro odore: & inungatur colis.* Si vitium sit in musculis: vtendum medicamentis respicientibus paralysin; vt materia discutiatur. Et hæc medicamenta non solum administranda sunt peni, sed etiam perinæo, & circa os sacrum: quia nerui & viæ ab illis partibus proueniunt. Conueniunt autem *stillicidia aquæ Aponensis* circa illud os sacrum: quia excalfaciunt, & deobstruunt.

Si vitium sit, quia semen non eiaculatur: vt semen emittatur, primum requiritur, vt generetur: ad quod hæc tria sunt necessaria: materia, viæ, agens. Quoad materiam: debet esse sanguis bonus, qui generatur ratione ciborum. Si igitur producatur sanguis frigidior: calefaciendum hepar, & ventriculus. Si in viis sit vitium, quia obstruuntur: deobstruendum.

Quoad vitium agentis: si defectus sit natiuus: aut nil, aut parum effici potest: & tunc est potius calefaciendum. Si vitium sit ascititium: pro diuersitate affectuum in illis partibus, diuersis est vtendum præsidiis. Si sit scirrhus, emollientibus agendum. Si egrediatur semen, sed non deferatur ad penem: calefacientibus opus est. Aetius testatur quendam

noctu eiecisse semen, non autem in coitu: ratio: quia semen erat crassum, & è parte frigidum: vnde noctu, cum calor vigeat in interioribus, aperta sunt vasa seminaria, & eiectum semen: tempore autem coitus, cum externæ partes sint calidiores, internæ frigidiores, vasa, ratione frigiditatis, aperiri non potuerunt, nec semen eiaculari. Hunc se curasse Aetius gloriatur calefacientibus, & cum castorio. Si oriatur vitium, quia semen non peruenit ad fistulam, cum hoc fiat ob cicatricem: si dura est cicatrix, & inueterata, nihil agendum: si recens, intromittatur *candela cerea, oblita cum medulla ceruina, vel bouis, cum adipe, addaturque moschus, ambra, &c.* Si vitium sit in languida expultrice: si obstructi sunt nerui: conueniunt deobstruentia, vt in paralysi. Si autem fiat ratione paralyseos illorum musculorum: conueniunt ea quæ tollunt paralysin.

Diæta. Cibus & potus medicamentis respondeant. Quare si defectus est sanguinis & spirituum, prosunt ea, quæ gignunt sanguinem copiosum, & spiritus: *vt caro pullorum, caponum, phasianorum, oua sorbilia, testes gallorum.* Si flatus sunt gignendi: prodest *cibus cum iure cicerum, cum eruca, cum seminibus pastinacæ, rapæ, cum hormino.* Si opus sit semine magis acri, ad facultatem quasi sopitam irritandum: *sunt pisces ostreacei, legumina.* Cibi etiam aromatibus condiendi. Vnde monachi hoc habent pro secreto: *accipiunt columbos & decoquunt cum macere: sic etiam capones decoquunt, vt cum hi sint magis strenui ad coitum. Habetis carduos artischoccos appellatos, quos potestis edere cum modico piperis albi, & modico salis.* Cum semen frigidum est, & expultrix debilis: quærendi sunt cibi varij, pro diuersitate causarum. Condiantur cibi *modo melle, modo lacte, modo butyro:* vnde conferunt *oua frixa, cum butyro: cepæ frixa cum saccharo, & etiam cum vino.* Compositio sequens optima est: eo tamen obseruato, vt fiat varia decoctio, cum variis, pro diuersitate causarum: ℞. *pinearum, amygd. dul. pistaciorum an. ℥ j. dactylorum ping. castanearum, auellan. an. ℥ ß. testiculi maioris canini, id est, radicis maioris orchios, cerebri passerum, an. ʒ ij. caudæ scinci ʒ ij ß. sem. anisi, feniculi, vrticæ: erucæ, pastinacæ, an. ʒ ß. Decoquantur omnia, vel in lacte, vel in vino dulci, seu antiquo, seu musto, præcipue cum flatus multiplicare volumus: vel decoctio fiat cum melle, & sacchero: in fine decoctionis adde piperis albi, zingiberis, galangæ, an. ʒ j. moschi ʒ ß. Misce, & fiat confectio: qua potestis vti tribus,*

vel

vel quatuor diebus ante coitum, ad quantitatem ℥ ß. vel ℥ j. non modo semel, sed vel bis in die. Potus respondeat. *Vinum* optimum sit, cum est defectus spirituum vel sanguinis. *Mustum* flatus multiplicat. Quoad animi accidentia: fugiantur tristia: assint spectacula, colloquia, lectiones rerum Venerearum. *Potus.*

CAPVT XXXV.

De Priapismo, vel Satyriasi.

PRIAPISMVS est colis affectus, admodum periculosus, & molestus, capite vltim. libro 6. de loc. affect. capit. 1. libr. 2. metho. capit. 4. libro tertio, de symptom. caus. Per priapismum autem Galenus intelligit affectum, in quo penis præter voluntatem erectus permanet. Paulus ait, hoc affectu virgam pati tensionem inuitam, citra palpitationem: si autem cum tensione assit etiam palpitatio, tunc vocat Satyriasin. Sed apud Galenum, siue sit palpitatio, siue non, modo penis tensio sit inuita, dicitur Priapismus, vel Satyriasis. Quidam definiunt, quod sit erectio virgæ inuita: quæ nominis saltem declaratio est, non definitio, ac si diceremus, indumentum esse vestimentum. Priapismus igitur est actio deprauata facultatis motricis inuitæ colis, dependens à tumore permanente vaporoso. Forma est actio deprauata: quia fit erectio, quæ fieri non deberet: estque inuita. & præter voluntatem. Cum autem omne symptoma referatur in morbum: hoc refertur in tumorem permanentem colis: per quam particulam distinguitur ab eo tumore penis, qui est affectus in compositione, in magnitudine aucta, quæ fit tempore coitus: talis enim tumor & erectio non permanet, sed perit post coitum. *Nomen.* *Definitio.*

Hic autem tumor non est inflammatorius, nec scirrhosus, sed flatulentus, & vaporosus, qui pendet à materia vaporosa. Vapor hic duplex esse potest: vel Spirituosus & viuificus, vel Flatulentus, qui in neruo colis detinetur. Crebrius fit priapismus à spiritu, quam à flatu. c. vlt. l. 6. loc. aff. *Causa efficiens.*

Fit autẽ tum à spiritu, tũ à flatu, ratione horũ vel Copiæ, vel Qualitatis. Fit enim priapismus, quando arteriæ ad colẽ deuenientes, secundum sua orificia aperiuntur, vnde maxima *Arteriarũ vitium.*

noctu eiecisse semen, non autem in coitu: ratio: quia semen erat crassum, & è parte frigidum: vnde noctu, cum calor vigeat in interioribus, aperta sunt vasa seminaria, & eiectum semen: tempore autem coitus, cum externæ partes sint calidiores, internæ frigidiores, vasa, ratione frigiditatis, aperiri non potuerunt, nec semen eiaculari. Hunc se curasse Aetius gloriatur calefacientibus, & cum castorio. Si oriatur vitium, quia semen non peruenit ad fistulam, cum hoc fiat ob cicatricem: si dura est cicatrix, & inueterata, nihil agendum: si recens, intromittatur *candela cerea, oblita cum medulla ceruina, vel bouis, cum adipe, addaturque moschus, ambra, &c.* Si vitium sit in languida expultrice: si obstructi sunt nerui: conueniunt deobstruentia, vt in paralysi. Si autem fiat ratione paralyseos illorum musculorum: conueniunt ea quæ tollunt paralysin.

Diæta. Cibus & potus medicamentis respondeant. Quare si defectus est sanguinis & spirituum, prosunt ea, quæ gignunt sanguinem copiosum, & spiritus: *vt caro pullorum, caponum, phasianorum, oua sorbilia, testes gallorum.* Si flatus sunt gignendi: prodest *cibus cum iure cicerum, cum eruca, cum seminibus pastinacæ, rapæ, cum hormino.* Si opus sit semine magis acri, ad facultatem quasi sopitam irritandum: *sunt pisces ostreacei, legumina.* Cibi etiam aromatibus condiendi. Vnde monachi hoc habent pro secreto: *accipiunt columbos & decoquunt cum macere: sic etiam capones decoquunt, vt cum his sint magis strenui ad coitum. Habetis carduos artischoccos appellatos, quos potestis edere cum modico piperis albi, & modico salis.* Cum semen frigidum est, & expultrix debilis: quærendi sunt cibi varij, pro diuersitate causarum. Condiantur cibi *modo melle, modo lacte, modo butyro:* vnde conferunt *oua frixa, cum butyro: cepæ frixæ cum sacchare, & etiam cum vino.* Compositio sequens optima est: eo tamen obseruato, vt fiat varia decoctio, cum variis, pro diuersitate causarum: ℞. *pinearum, amygd. dul. pistaciorum an. ℥ j. dactylorum ping. castanearum, auellan. an. ℥ ß. testiculi maioris canini, id est, radicis maioris orchios, cerebri passerum, an. ʒ ij. caudæ scinci ʒ ij ß. sem. anisi, feniculi, vrticæ: erucæ, pastinacæ, an. ʒ ß. Decoquantur omnia, vel in lacte, vel in vino dulci, seu antiquo, seu musto, præcipue cum flatus multiplicare volumus: vel decoctio fiat cum melle, & sacchare: in fine decoctionis adde piperis albi, Zingiberis, galangæ, an. ʒ j. moschi ʒ ß. Misce, & fiat confectio: qua potestis vti tribus,*

vel

vel quatuor diebus ante coitum, ad quantitatem ℨ ß. vel ℨ j. non modo semel, sed vel bis in die. Potus respondeat. *Vinum* optimum sit, cum est defectus spirituum vel sanguinis. *Mustum* flatus multiplicat. Quoad animi accidentia: fugiantur tristia: assint spectacula, colloquia, lectiones rerum Venerearum. *Potus.*

CAPVT XXXV.

De Priapismo, vel Satyriasi.

PRIAPISMVS est colis affectus, admodum periculosus, & molestus, capite vltim. libro 6. de loc. affect. capit. 2. libr. 2. metho. capit. 4. libro tertio, de symptom. cauf. Per priapismum autem Galenus intelligit affectum, in quo penis præter voluntatem erectus permanet. Paulus ait, hoc affectu virgam pati tensionem inuitam, citra palpitationem: si autem cum tensione assit etiam palpitatio, tunc vocat Satyriasin. Sed apud Galenum, siue sit palpitatio, siue non, modo penis tensio sit inuita, dicitur Priapismus, vel Satyriasis. Quidam definiunt, quod sit erectio virgæ inuita: quæ nominis saltem declaratio est, non definitio, ac si diceremus, indumentum esse vestimentum. Priapismus igitur est actio deprauata facultatis motricis inuitæ colis, dependens à tumore permanente vaporoso. Forma est actio deprauata: quia fit erectio, quæ fieri non deberet: estque inuita, & præter voluntatem. Cum autem omne symptoma referatur in morbum: hoc refertur in tumorem permanentem colis: per quam particulam distinguitur ab eo tumore penis, qui est affectus in compositione, in magnitudine aucta, quæ fit tempore coitus: talis enim tumor & erectio non permanet, sed perit post coitum. *Nomen.* *Definitio.*

Hic autem tumor non est inflammatorius, nec scirrhosus, sed flatulentus, & vaporosus, qui pendet à materia vaporosa. Vapor hic duplex esse potest: vel Spirituosus & viuificus, vel Flatulentus, qui in neruo colis detinetur. Crebrius fit priapismus à spiritu, quam à flatu. c. vlt. l. 6. loc. aff. *Causa efficiens.*

Fit autē tum à spiritu, tū à flatu, ratione horū vel Copiæ, vel Qualitatis. Fit enim priapismus, quando arteriæ ad colē deuenientes, secundum sua orificia aperiuntur, vnde maxima *Arteriarū vitium.*

copia ſpiritus procumbit in neruum fiſtularem colis. Ad hanc igitur nimiam apertionem orificiorum, ceu ad vitium principale reſpiciens Gal. refert priapiſmum in morbum arteriarum. Nos autem ad tumorem eum referimus, reſpicientes ad vitium proximum. Si ergo copioſiores ſunt ſpiritus & ſemen, vt plus iuſto aperiantur orificia arteriarum: intumeſcit penis: quod accidit iis, qui ſoliti ſunt vti Venere, & poſtea intermiſerunt. Ideo in athletis non periculum de priapiſmo, licet habeant robuſtum corpus: nec enim generant ſemen copioſum, licet abſtineant à Venere. Sic igitur priapiſmus à ſpiritibus fit, ratione copiæ. Accidit etiam hoc ratione qualitatis, cum ſemen redditum eſt acre: vt ratione acrimoniæ & tenuitatis, aperiantur orificia arteriarum, quibus apertis, ſpiritus in illas pariter confluunt, & cauſant priapiſmum: quod illis accidit, qui patiuntur gonorrhœam, e ſemine acriori, & qui vtuntur acri victus ratione. Fit etiam hoc vitium ratione flatuum aperientium orificia arteriarum & venarum: quibus apertis, erumpunt ſpiritus, vna cum flatu, vt fiat priapiſmus. Et hoc dicit Galenus accidiſſe illi, qui non conſuetus erat ſe cingere, & deinde ſe cinxit: in eo enim flatus multiplicati ſunt, ob aperta arteriarum orificia. Ob has cauſas tumor fit in priapiſmo ratione ſpirituum.

Colis vitium. Fit etiam à flatibus, qui generantur in ipſo neruo fiſtulari: & dupliciter generari poſſunt: primo ratione imbecillitatis colis, ſecundo ratione materiæ. Ratione imbecillitatis generantur: cum partis illius calor redditur debilior. Ratione materiæ: ſi ab aucto penis calore attrahatur materia cruda & frigida, quæ neque à fortiori partis calore elaborari poſſit. Vnde flatus non tantum generantur à calore debili, ſed etiam fortiori, quia materia mala reſiſtit calori. Hinc colligit Auicennas hoc votium fieri in iunioribus, non pueris, nec ſenibus, quando delinquunt in victus ratione: ob id ratione alimenti non poſſunt vndiquaque boni flatus generari: ratione autem caloris fortis poteſt fieri tenſio ob nimiam laxitatem partis: in ſenibus autem fieri nequit, ob frigiditatem magnam.

Dubia quadam. Sed oritur dubitatio: cum priapiſmus ſit erectio penis inuita: quomodo Galenus capite vltimo, libro ſexto, loc. affect. dixerit, priapiſmum fieri è concepta libidine? Notandum, deſiderium libidinis poſſe eſſe, nobis volentibus, & nobis

nobis inuitis. In priapismo ergo est erectio virgæ, sine desiderio libidinis, vel cum desiderio, nobis tamen inuitis. Dubitatur etiam: quare Galenus dicat priapismum esse symptoma. capite 4. libro 3. de caus. symptomat. capite vltimo. lib. 6. loc. aff. contra autem, esse tumorem & morbum, c. 7. & 8. l. 14. meth. Hæc enim contradictio esse videtur. Responsio. Si priapismus, consideretur, formaliter est symptoma: si effectiue, est morbus, quatenus hoc symptoma dependet à tumore, vt à causa efficiente. Galenus ergo cap. 4. lib. 3. de caus. symptom. dicit priapismum esse symptoma, quia loquitur de causis symptomatum: at libr. 14. meth. considerat priapismum, vt morbum, quia ibi docet indicationes & artem curatiuam, nullæ autem indicationes proprie sumuntur à symptomate. Alia difficultas est: nam c. vlt. lib. 6. loc. aff. inquit Galenus, se vnum vidisse, qui sit passus priapismum è flatibus: duos tamen curauit. Responsio. Flatus possunt dupliciter generari, vel vitio agentis, ob debilem calorem colis: vel vitio materiæ flatulentæ. Si considerentur flatus quatenus producuntur vitio agentis: hic priapismus rarissime fieri potest: quia partes cum sunt frigidæ, non ita facile possunt tendi. Si vero flatus generentur ratione materiæ: priapismus frequenter fieri potest: de quo Galenus loquitur, duos se curasse dicens.

Priapismus fit vitio vel Arteriarum, vel Colis. Si vitio arteriarum: fit à spiritu, quia orificia vasorum aperiuntur, vel ob semen copiosum, vel ob acre, vel ob flatulentum. Si vitio colis fiat: fit ratione flatuum, qui generantur, aut ratione Partis, ob debilem calorem, aut ratione Materiæ. Hinc Paulus dicit, priapismum esse vitium necessario compositum, quia non est semper inflatio adiuncta. Præterea est vitium vehemens secundum quid, non simpliciter: ratione partis, habentis consensum cum principibus partibus: est vitium acutum, & diuturnum; vnde Paulus cucurbitulas admouendas esse dicit: non autem est diuturnum è propria natura: sed cum adest inflatio: vnde diuturnitas est ratione inflationis, non ratione priapismi. Præterea est vitium particulare & determinatum, si consideretur ratione symptomatis: est enim actio deprauata colis, erectio inuita: at si consideretur ratione morbi, id est, tumoris, non est vitium determinatum, sed indeterminatum, quia etiam potest alias partes occupare. Differētia

Signa. Priapismus in genere facile cognoscitur: quia colis rigidus permanet, citra desiderium libidinis, neque tumor ita delitescit, est enim rubicundior. Differentiæ distinguentur e cap. vlt. lib. 6. de locis affect. Si nulla sit palpitatio in cole, & maxime lædatur à medicamentis calidis: dicendum, esse priapismum è vapore confluente. Contra, si pendeat à materia flatulentia, quæ genita sit in cole: aderit palpitatio, & iuuabitur à calidis, flatusque dissoluentibus. Quod si cognoscatur priapismus factus esse, ex affluente materia vaporosa: confluit hæc materia, quia orificia arteriarum aperiuntur, vel ob seminis copiam, vel ob eiusdem acrimoniam, vel ob flatus impetu quodam in illas partes erumpentes. Si sit è copia seminis: precesſit abstinentia à coitu: præcessere causæ & cibi semen generantes. Si sit e seminis acrimonia: præcessere indicia seminis acrioris, cibi acres, conditi aromatibus, & quibus sanguis fuit redditus acrior, & sic etiam semen: præterea est feruor in renibus. Si fiat e flatibus: cognoscitur, quia homines præter consuetudinem cincti fuerunt: cuius ligaturæ causa flatus fuerunt detenti: postea soluto ligamento cum impetu prorumpunt in illas partes, è quo impetu aperiuntur orificia arteriarum, vt flatus illi deueniant in partes colis, & tensionem faciant. Si vitium pendeat è materia flatulenta, quæ genita fuit in pene: cognoscitur è palpitatione. Si flatus generatus sit ob partis debilitatem, nimirum ob colis intemperiem, seu calorem debilem: tunc præcesſit pigritia ad coitum. Si autem malum sit e vitio materiæ, adest potius caliditas in pene, ita vt ratione insignis caloris facta fuerit attractio materiæ, quæ cruda est & mala e propria natura, vt neque ab insigni calore posſit elaborari.

Alij existimant, cinctura cōprimente lumbos calefieri.

Indicationes. Priapismus dependet à tumore vaporoso, cuius ratione periculum inflammationis imminet: ad quam prohibendam, oritur indicatio refrigerandi colem. Quoad vaporem, non considerata inflammatione: perpendi debet vapor qui actu est in cole, & qui non est actu in cole. Ratione vaporis, actu exsistentis in cole, adest indicatio illum absumendi, & dissoluendi. Quoad prohibitionem, ne rursus vapor in cole reperiatur, nullæ sunt indicationes: quia (vt diximus) hic vapor vel affluit, vel in cole generatur. Affluit, ob apertionem orificiorum vasorum: prouidendum igitur, ne orificia magis aperiantur, cum autem apertio procedat à copioso semine:

ſemine: ſemen copioſum genitum, vacuandum per coitum: & ne amplius gignatur in tanta copia, occurrendum cibis, non generātibus ſemen copioſum. Si pendeat à ſemine acri: temporaneum. Si à minimo impetu ſpirituum & flatuū: ille impetus eſt tollendus: ideo partes cinctæ & ligatæ ſunt diſſoluendæ. Si generatur flatus in cole, ratione agentis, id eſt, caloris debilis: eſt indicatio calefaciendi. Si ratione materiæ, quia tunc concurrit calor auctior, refrigerandum: ratione autem materiæ crudæ, craſſæ, frigidæ: calefaciendum, extenuandum, incidendum.

An autem his poſsimus ſatisfacere, colligitur è Galeno, cap. vltimo, lib. 6. loc. affect. cap. 7. lib. 14. meth. Licet enim hoc vitium curationem admittat, non tamen eſt ſine periculo. Hinc Aëtius inquit eſſe malum maxime periculoſum, cum procedat è copioſo ſemine, quia quandoque fiunt conuulſiones inſignes, ſyncope, refrigerationes partium, tandemque mors. *Prognoſtica.*

Ad imminentem phlegmonem arcendum, probatur venæſectio: omnes ſecant venam cubiti, non inferiorem. In hoc enim affectu capimus indicationem venæſectionis potius à repletione totius, quam partis affectæ: quia in priapiſmo illo, qui eſt ſine inflammatione, oritur hoc vitium à materia vaporoſa, quæ non euacuatur per venæſectionem: ideo venæ ſectio reſpicit euacuationem totius: vnde eligendus locus, per quem commode totum vacuari poteſt: hic autem locus eſt ſuperior, ideoque commode vena cubiti ſecari poteſt. Accedit quod hoc etiam fit ratione multitudinis ſanguinis, pendentis à iecore: vnde per venas ſuperiores reuellitur ſanguis, & inflammatio imminens tollitur. Si eſſet inflammatio in pudendo: conueniret venæſectio inferior. Interdum conuenit cucurbitula ſcarificata, coli admota, non ratione priapiſmi, ſed ratione inflammationis, quæ aliquando priapiſmo eſt coniuncta. In tali igitur caſu, in declinatione, toto expurgato, poteſt admoueri cucurbitula: ſed eſt remedium admodum moleſtum: ideo melius erit vti aliis. *Curatio. Venæſectio. Cucurbitula.*

Quoad medicamenta communia: probatur vſus ſoluentium, cum horum ratione fluxiones cauſentur, ad partes coli vicinas. c. 9. lib. 9. κ. τόπ. c. 8. l. 14. meth. Et ſic multo magis improbantur diuretica. Vomitoria maxime conueniunt. In iis autē qui non facile vomunt, vti poſſumus ſoluētibus, *Medicamenta. Vacuātia.*

ſed

ſed ea ſunt leuiora: vt *mel roſ. ſol. ſyr. roſ. ſol. ſena, ad melancholiam: rheum, ad bilem: agaricus ad pituitam.* Quoad peculiaria: Galen. proponit refrigerantia, calefacientia, & attenuantia. Quidam autem dicunt, non ita libere calidis eſſe vtendum, quod vim habeant aperiendi orificia arteriarum, vt malum augeatur. Nos pro Galeni defenſione dicimus: vtendum eſſe calidis, ſed frigidis admiſtis. Præterea concedo ſi priapiſmus fiat à vapore confluente, quod non cũueniant: attamen non improbantur in priapiſmo, qui fit è vapore, genito in parte, ratione materiæ: quæ tamen medicamenta calida ſint moderate. Si igitur priapiſmus fiat ratione vaporis confluentis: vtendum refrigerantibus, vt eſt *oleum omphacinum: & ratione penetrationis additur aliquid aceti, vel aliquid ſucci polygani.* His refrigerantibus poſſumus inhibere phlegmonem, & impetum ſpirituũ, & claudere orificia arteriarum. Sed prçter hæc reſpiciendum ad cauſas ſeminis copioſi, ad acrimoniam ſeminis, ad impetum ſpirituum. Vnde Paulus ait, priapiſmi curam coincidere cum cura gonorrhϾ: quia ratione ſeminis copioſi, vtendum eſt propoſitis in gonorrhœa è copioſo ſemine. Idem dicendum de acri ſemine. Ratione ſpiritduum, impetum facientium, oportet reſoluere: & præcipue curare, vt cincturæ laxentur. Ratione vaporis iam influxi in penem, vtendum reſoluentibus temperatis, quæ non excedant primum caliditatis gradum: vnde prodeſt *fomentum è chamamelo, ſem. lini, foliis maluæ, meliloti.* Flatus proprie dicti, indigerent valentioribus: ſed ad ſpiritus, qui non ſunt veri flatus, his propoſitis vtendum. Si materia genita ſit in cole, & quidem vitio agentis: tunc vtendum calefacientibus: excepto principio: quia in principio occurrendum temperatis, vt *vt oleo roſac. completo*, quo inhibeatur inflammatio. Deinde cum calidis & extenuantibus progrediendum: tunc enim non eſt periculum, vt aperiant magis orificia vaſorum, quia in hoc priapiſmo non ſunt aperta: vnde vtendum *oleis chamameli, rutæ, lil. alborum, cum aromatibus: & fomentis è chamamelo, è foliis & baccis lauri, è feniculo, aniſo.* Si autem ratione materiæ flatus oriatur in pene: medicamentis totum reſpicientibus occurrendum, ne materia gignatur. Ratione materiæ impactæ, vtendum calefacientibus, & extenuantibus. Et quia temperies partis calidior eſt, ideo vtendum moderate refrigerantibus: & in hoc caſu vtendum moderatis, vt *fomento e chamamelo, ĩ malua.* Si maxime

Alterãtia.

Cap. 57. lib. 3.

xime vrgeat caliditas partium: moderate refrigerantia adhibenda, secundum Galenum, vt *ol.rof.completum*, nec ascendendum ad lactucam. Medicamētis etiam remisse calfacientibus, extenuanda est ac dissoluenda materia, quia tunc non adest periculum inflammationis: temperatis igitur vtendum, & sensim ad validiora ascendendum, vt *ad rutam, anisum, foeniculum*. Hæc sunt medicamenta extrinseca. Intrinsecus conueniunt, proposita in gonorrhœa.

Victus sit tenuis, quia morbus acutus. Modo sit calefaciens & extenuans: modo refrigerans & crassefaciens. Refrigerans quidem, si priapismus sit è spiritu confluente, vbi & orificia claudenda: item cum pendet à semine acriori. Calefaciens autem, cum pendet à flatu, genito in cole, ob frigiditatem, cum debilitate colis. Tali victu vtendum quamprimum, & post purgationem corporis. De potu idem dicendum: qui modo sit refrigerans, & crassefaciens, vt *potus vini austeri*: modo calefaciens, & extenuans, vt *Vinum dulce*. Hoc accipiatur de declinatione: nam inter initia à vino abstinendum, cum immineat inflammatio. *Diæta.*

FINIS LIBRI TERTII.

PRACTICAE MEDICINAE, LIBER QVARTVS.

DE VTERI AFFECTIBVS, SEV MORBIS MVLIEBRIBVS.

CAPVT I.

Vitiorum matricis enumeratio: & primum de Mensibus prater naturam cohibitis.

Diuisio partium corporis humani.

ARTES corporis humani, aliæ conferunt ad conseruationem Indiuidui, aliæ ad conseruationem Speciei. Quæ ad indiuidui conseruationem conferunt, aliæ conferunt ad Vitam, aliæ ad Bene viuere. Quæ ad vitam, sunt Cerebrum, Cor & Iecur. Quæ ad bene viuere, sunt Oculi, Aures, Nares. Quæ ad conseruationem speciei conferunt, sunt Testes & Pudenda: in fœminis est Matrix, seu vterus. Galen. ab init. lib. 14. de vs. part.

Vterus quibus affectibus prahendatur.

In præsentia nos de vteri vitiis agemus. Accipitur autem vterus duobus modis: primo, vt est pars viuens, conueniens cum aliis partibus viuentibus: secundo, vt est pars viuens, sed destinata. Si primo modo accipiatur vterus, capitur vt instrumentum alicuius facultatis: nam secus non potest esse pars

pars viuens. Vt autem vterus est organum facultatis, potest esse organum similare, vel dissimilare. Quare vterus obnoxius est morbo in intemperie, in soluta vnitate, & in mala compositione: quatenus scilicet consideratur, vt pars viuens, sed indifferens. Si autem secundo modo accipiatur, vt pars determinata; secundum hanc rationem respicit conseruationem speciei, non autem indiuidui. Et hoc modo vterus destinatus est purgationi menstruæ, conceptioni, atque partui. Quare loquemur de læsa purgatione, de læsa conceptione, & de læsa parturitione. Quod si vteri functiones lædantur: hoc fit Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsa facultate: propter morbos. Vnde si dixerim de his læsis actionibus, necessarium etiam erit, vt dicam de omnib. morbis vteri. Nam quātum læsam vteri purgationē menstruam attinet: hæc purgatio læditur, vel quia Aufertur, vel quia Imminuitur, vel quia Corrumpitur. Si aufertur, huius ratione dicendum est de suppressis mensibus. Si imminuitur, dicendum de imminutis mensibus. Si deprauatur, bifariam hoc contingit: primo, quia sanguis egreditur: secundo, quia alia materia à sanguine egreditur. Si primo modo, corrumpitur purgatio, vel ratione copiæ, vel ratione modi exeundi. Si ratione copiæ, huius causa dicemus de profluuio mensium. Si peccatum est penes modum, huius gratia loquemur de stillicidio mensium. Si autem corrumpitur purgatio, quia egreditur alia materia à sanguine: agendum erit de coloribus mensium: id est, de profluuio albo vterino. Et hæc vitia sunt læsæ purgationis. Conceptio, vel Aufertur, vel Imminuitur, vel corrumpitur. Causa ablatæ conceptionis, loquemur de sterilitate. Causa imminutæ conceptionis, agemus de tarda & rara conceptione. Merito deprauatæ conceptionis, loquemur de fœtu imbecilli, de mola, de monstro. Parturio potest Auferri, Imminui, aut Corrumpi. Gratia ablatæ parturitionis, loquemur ad abortu: Causa imminutæ, loquemur de tarda parturitione. Causa corruptę, de difficultate partus, cum fœtus aliquando editur mortuus, dolore acerbissimo: vel secundinæ relinquuntur. Et hi sunt particulares vteri affectus: quatenus matrix speciei conseruationem spectat: Si vero consideretur ratione indiuidui: communia vitia sunt præfocatio, inflammatio, vlcus, &c. De quibus ordine deinceps loquemur.

Purgationis menstruæ vitia.

Conceptionis vitia.

Parturitionis vitia.

Cōmunia.

De suppreßis mensibus, id est de Purgatione ablata.

Nomen. Suppressorum mensium causa vehementior est: imminutorum minus vehemens. Quare suppresśio & imminutio differunt tantum secundum magis & minus. Voco potius menses suppressos, quam suppresśionem mensium. Suppresśio enim est actio læsa, at menses suppresśi, sunt excrementum mutatum. Rectius vitium hoc donatur nomine excrementi, quam actionis: quia excrementum refertur in *Definitio.* actionem, & eam sequitur: non contra. Menses ergo præter naturam suppresśi nihil aliud sunt quam excrementum sanguinolentum cohibitum præter naturam vteri, dependens ab expulsione ablata. *Excrementum.* Forma, est excrementum sanguinolentum præter naturam cohibitum. Dicitur excrementum: quia in præsentia formaliter sermo est de symptomate: quod non est actio læsa, non qualitas mutata. Est autem symptoma secundum, quod sequitur primum, nimirum actionem læsam. Vnde actio læsa habet rationem causæ efficientis: symptoma habet rationem effectus, seu operis. Hoc autem opus potest esse duplex: Vel enim egreditur, quod non deberet egredi, & est exiens, vel non egreditur, quod deberet egredi, & non est exiens, sed excrementum. Quapropter in definitione dixi esse excrementum, ad *Sanguinolentum.* differentiam exeuntis. Hoc autem excrementum est sanguinolentum. *Præter naturam.* Dixi, præter naturam: ad differentiam excrementi sanguinolenti, quod non egreditur quidem, non est tamen vitiosum, non est symptoma, quia præter naturam non detinetur, veluti sanguis menstruus, qui non effluit, tempore gestationis fœtus: tempore etiam, quo mulieres lac exhibent: hic, licet detineatur, non est tamen præter naturam, nec est vitium, de quo loquimur. Dixi, præter natutam cohibitum: in hoc enim malo sanguis non semper detinetur in vtero: quandoque in vtero, quandoque in reliquo corpore: quandoque fluit ad vterum, quandoque non: Et, si fluit, quandoque transmittitur in alias partes. Dum ergo dicimus excrementum cohibitum: hæc vox est generica, cuilibet suppresśioni sanguinis præter naturam conueniens, siue reperiatur in venis vteri, siue non reperiatur. Vnde ex his facile colligi potest, excrementum sanguinis præter naturam cohibitũ, nihil aliud esse, quã corpus quoddam,

quod recedit à sanguine menstruo secundum naturam se habente. Tenenda igitur est natura sanguinis menstrui secundum naturam.

Quare sanguis menstrui est excrementum sanguineum, genitum à calore fœminæ, propter speciei conseruationem. Dicitur excrementum: quia hic sanguis nec quantitate, nec qualitate prodest fœminæ: nec enim eo nutritur. l. de atra bile. Est ergo quid superuacaneum: vtile tamen, gratia speciei: quia secundum Auicennam tres sunt partes huius sanguinis, duæ benignæ, vna maligna. Altera benigna conuertitur in alimentum fœtus: altera in lac mutatur: maligna detinetur in vtero, ad tempus vsque partus. Causa efficiens, est calor fœminæ, remissior quam calor maris cap. 5. lib. 2. de sem. cap. 6. lib. 14. de vsu part. Fœmina enim omnis natura frigidior est mare bene constituto: vnde fœmina non potest esse amphidexia, quod contingit in corpore robusto, calidiore, cuiusmodi non potest esse fœmina. comm. aph. 43. sect. 7. Cur autem calor fœminæ, & non maris, aptus esse possit ad generationem sanguinis menstrui, patet è Galeno, loco citato, & cap. 2. lib. 3. de caus. puls. nam ad generandum sanguinem excrementitium superfluum, opus est quidem calore generante, non autem dissipante ac dissoluente: talis est remissior, seu mitior: intensus quippe dissipat. Quare statutum sit generari hunc sanguinem à calore fœminæ, id est, debiliori. Neque obstat, licet Hippocrates lib. de morb. mul. videatur asserere, fœminam esse calidiorem mare: vnde & Galenus lib. 3. de caus. puls. dicit, fœminis pulsus esse frequentiores. Dicit Hippocrates, fœminas esse calidiores, quia sanguinem habent calidiorem: & esse calidiores viris, quia habent sanguinem calidiorem viris: ita vt sanguis non pendeat à caliditate fœminæ: sed contra caliditas fœminæ pendeat à caliditate sanguinis: nec enim dicit Hippocrates: fœminam ideo habere sanguinem calidiorem, quia fœmina est calidior: insinuat enim caliditatem non natiuam, sed ascititiam, pendentem à sanguine calidiore excrementitio ac superfluo. Quia igitur sanguis fœminæ est calidior, & hic magis redundat in fœmina, quam in masculo: iccirco, quoad ascititiam caliditatem fœmina est calidior mare: licet hic calidior sit illa, quoad caliditatem natiuam. Et hac etiam de causa, pulsus fœminis est frequentior. Causa finalis generationis

Sanguis menstruus secundum naturam, quid.

Quomodo fœmina dicatur calidior mare.

Vsus menstrui sanguinis. sanguinis menstrui, est conseruatio speciei: nam, secundum Auicen. aliqua portio sanguinis, vertitur in alimentum fœtus, aliqua portio in lac pro conseruatione infantis: vnde sanguis iste aliquando per plures menses detinetur in corpore fœminæ, propter conseruationem speciei. Et hoc proposuit Hippocrates, & Galenus aph. 60. sect. 5. cap. 5. lib. 2. de sem. cap. 8. lib. 14. vsu par. nisi enim sanguis hic in corpore detineatur tempore gestationis fœtus, impossibile est, fœtum esse sanum: itemque, nisi detineatur eo tempore, quo fœminæ lactant, infantes maximam faciunt iacturam. Sicut autem hic sanguis confert ad speciei conseruationem: ita est in causa maximi detrimenti indiuidui fœminæ: quæ sæpius periclitatur, nisi debito tempore sanguis hic collectus egrediatur per vterum: ab ætatis anno 14. vsque ad 50. singulis mensibus, excepto tempore impraegnationis & suctionis lactis. Cur autem hoc tempore effluat, ratio est: quia saluberrimum est, eo tempore hunc sanguinem effluere, quo generatur: non autem generatur ante annum decimumtertium neque etiam post quinquagesimum: id quod verum est ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Ante decimumtertium annum non egreditur sanguis: quia venæ sunt angustiores, quæ procedente ætate dilatantur: vt Hippocrates ait, lib. de genitura. At vero hoc simpliciter ita acceptum, mihi non satisfacit. Si enim hæc venarum angustia est vnica & sola causa, quod menses non fluunt, & non potius absentia sanguinis superflui ante decimumtertium annum: cur non puellæ tum temporis maxima incommoda patiuntur? Ratio est euidens, eaque eadem fit qualibet ætate: dum enim adest aliquid superfluum, si diu id detineatur, detrimentum affert. Quare dicendum, in hac ætate sanguinem per vterum non excerni, quia non generatur superfluus: ob immodicam enim huius ætatis humiditatem calor hebescit, & non fit vsque adeo aptus ad sanguinem superfluum generandum. Accedit etiam quod fœminæ in hac ætate egent copioso sanguine, non ratione nutritionis, sed ob augmentum. Præterea in hac ætate puellæ in assiduo versantur motu, vt ob vehemens exercitium sanguis genitus dissoluatur. Hæc ergo quia ita se habent, necessario etiam euenit, vt venæ sint angustiæ, exiles, & inanitæ, non turgescentes, nec refertæ sanguine, vt postea. Post quinquagesimum annum non fluunt menses, quia tunc calor ita languet, vt cruditates vigeant, & propterea

Cur menses effluant ab an. 13. ad 50. c. 1. & 5. lib. 7. histor. animal. c. 20. lib. 1. de gener. animal.

pterea sanguis exsuperare nequeat, lib.14.vsu par. In mediis ætatibus copiosior generatur sanguis, vnde veræ sunt amplæ:& propterea expedit pro salute fœminæ, vt hoc tempore effluat. Cur autem singulis mensibus effluit hic sanguis? vt Hippoc. ait lib. de septim. & octim. partu. Quia non conueniebat assiduo fluere, sed per interualla mediocria. Licet enim sanguis ille secundum aliquas portiones sit benignus, secundum aliquas tamen est satis noxius: ideoque diu detineri non potest, citra noxam fœminæ. Cum ergo fœmina statui quodammodo possit paruus mundus: non fuit abs re, vt secundum motus Lunæ, & proinde quolibet mense, sanguis hic egrederetur. Egreditur autem secundum leges naturæ in debita quantitate, & per aliquot dies. Debita mensura, ex Hippocrate, est quantitas ℔ j ß. dies sunt tres: quamuis fœminæ etiam sanæ, per pauciores interdum dies purgentur: id quod contingit pro copia & qualitate sanguinis: prout enim sanguis est copiosior, ita etiam in maiori quantitate effluit, & per plures dies: sic calidior, tenuior, paucioribus diebus effluit: contra, frigidior, crassior.

Cur singulis mensibus sanguis hic effluat.

Quantum egrediatur sanguinis menstrui & quandiu.

Ex his colligitur, tunc menses esse præter naturam suppressos quando in fœmina sanguis non fluit, sed detinetur ab anno decimotertio ad quinquagesimum, dummodo non sit vtero gerens, dummodo non lactet infantem. His non existentibus, si sanguis non effluat: morbificum est, & præter naturam. Quare in definitione, ratione causæ formalis, recte diximus: mensium suppressionem violentam esse excrementum sanguinis cohibitum præter naturam. Subiectum est vterus: vnde diximus, esse excrementum vteri: ad differentiam sanguinis, qui per alios ductus effluit, per os, per nares.

Suppressi mẽses præter naturam.

Subiectũ.

Quoad causam efficientem, diximus, dependere ab expulsione ablata. Malum hoc, est symptoma secundum, nimirum excrementum, quod sequitur primum, nimirum actionem læsam, id est, expulsionem ablatam. Dum enim menses secundum naturam se habent, egreditur hoc excrementum, & proinde ab expultrice expellitur: contra, si præter naturam se habent menses, & cohibeantur, necessarium est, expultricem frustrari, ita vt actio auferatur, quia in præsentia loquimur de mẽsibus è toto supressis. Porro læditur actio, id est, aufertur expulsio, quia frustratur expultrix.

Causa efficiens mensium suppressionẽ, est ablata expulsio.

Frustratur expultrix, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsio facultatis nil aliud est, quam morbus: de quibus morbis loquitur Galenus com. aph. 28. & 57. sect. 5. cap. 4. lib. 3. de symp. caus. Morbi vteri, alij Proprij sunt, qui pro subiecto per se habent corpus vteri: alij non Proprij, qui occupant ligamenta, ceruicem vteri, venas & vasa, quæ potissimum ad collum vteri pertinent. Notandum autem nos in præsentia loqui de qualibet suppressione mensium violenta, præter naturam. Multis enim modis fieri potest, vt sanguis non erumpat. Primo, si fluit quidem in vteri regionem, sed ob impedimentum in vtero, non egreditur, sed retinetur. Secundo, si sanguis à toto quidem transmittitur in vterum, sed is ab vtero non recipitur, verum transmittitur in alias partes: vnde egreditur non per vterum, sed interdum per nares, interdum per os, interdum per alias vias. Tertio, si non fluit, nec transmittitur in vterum. De his ergo omnibus mensium suppressionibus loquemur in genere, non tantum causa sanitatis fœminæ, sed etiam causa conseruationis speciei: dum enim sanguis in vterum fluit, sed non euacuatur, est in causa, vt morbo corripiatur fœmina: dum vero sanguis non egreditur per vterum, sed per os, vel nares, vel etiam si omnino non fluit, licet hoc non afferat fœminæ detrimentum, nocet tamen conseruationi speciei, quia turbatur conceptio. His ita constitutis, morbus, qui causa est suppressionis mensium, interdum est mala compositio, vt excludatur soluta vnitas, & intemperies: interdum est intemperies. Si enim menses supprimantur, quia sanguis recipitur quidem in vtero, sed propter impedimentum non potest effluere: tunc locum habet tantum mala compositio. Si autem menses supprimantur, quia sanguis in alias partes transmittitur, excipitur quidem soluta vnitas, sed non intemperies: nam si menses supprimantur, quia sanguis fluens in vterum propter impedimentum aliquod nõ egreditur, hoc non potest prouenire à soluta vnitate, quia soluta vnitas est potius in causa, vt magis effluat sanguis. Neq; etiam intẽperies est proponenda: nulla enim dyscrasia immediate, id est, citra alium morbum, potest esse in causa, vt sanguis detineatur. Intemperies autẽ potest esse causa alterius morbi, qui morbus nihil aliud est, quam mala compositio, morbus in via, qui in genere potest vocari angustia. Hæc angustia, quatenus pertinet ad poros vteri, vocatur densitas: vt pertinet ad orifi-

Læsio facultatis expultricis, ob vteri morbos.

Retentio sanguinis qui in vterum iam influxit.

cia

ficia vasorum vteri, retinet nomen generis & dicitur angustia. Densitas fit à frigido: cum frigido autem interdum iungitur siccitas, interdum humiditas, aliquando neutrũ. Densus fit vterus, si cum frigido vel neutrum iungatur, vel humiditas: Durus fit, si annectitur siccitas. Densitas est morbus in via: durities non est morbus, sed symptoma, qualitas mutata, producta non ab intemperie proposita tãtum, sed etiam à materia frigida pituitosa, à materia melãcholica. Præterea producitur densitas à causa externa, maxime à frigidis medicamentis applicatis, à frigidiore aëre, dum præsertim vterus frigido aëri occurrit tempore mensium, tempore partus, hoc enim tempore vterus facillime patitur. Angustia, quæ causa est suppressorum mensium, multiplex esse potest: nimirum obstructio, coalescentia, constipatio, compresſio, & subsidentia. Obstructio producitur à materia crassa, copiosa, viscida. Coalescentia fit post vteri vlcera, quæ, dum ad cicatricem perducuntur, fit vt vasa coalescant. Constipatio fieri solet ob carnem annatam, ob pelliculam ab Aetio propositam, quæ vteri os claudit. Compresſio fieri potest à tumoribus vicinarum partium, & ab omento pinguiori reddito. Subsidentia euenit, quoties vterus loco mouetur, siue distorqueatur ad latera, siue occultetur sub rectum intestinum. Hi sunt morbi, ob quos supprimuntur menses, eo quod sanguis influxus detinetur in vtero, & non potest expelli. Sequuntur morbi, vi quorum sanguis per vterum non egreditur, non quià detinetur in vtero, sed quia ab vtero in alias regiones expellitur: vnde interdum contingit sputum sanguinis, interdum fluxus narium, interdum quippiam aliud. Proinde è Galeno cap. 4. lib. 3. de symp. caus. & comm. aph. 57. sect. 5. hic morbus nihil aliud est, quam robur vasorum vteri. Hoc autem robur, est morbus, quia ratione huius læditur expultrix: ergo est noxium robur. Hic autem morbus nil aliud est, quam intemperies calida & sicca: quia dum frigida & humida matrix euadit, redditur impotens ad expellendum: potens autem & robusta euadit pars per caliditatem & siccitatem. Hoc robur, hic morbus calidus & siccus vteri, est naturalis, vel ascititius. Hæc de læsione facultatis. Error externus nihil aliud est quam sanguis. Huius vitium varium. In quantitate enim vel Deficit, vel Exsuperat. Deficit propter febres, & diuturnos morbos, propter inediam, insignes motus, exercitia insignia: vnde, quia menses non erumpunt,

Densitas vteri.

Angustia.

Si sanguis ad alias partes propellatur ab vtero.

Error externus.

fœmina concipere nequit. Exsuperat sanguis ob copiosos cibos, ob otium, & reliquas causas, quæ possunt plethoram gignere. In qualitate peccat sanguis, dum est frigidior, viscidior, crassior. Secundum motum peccat sanguis, dum impetum habet non in vterum, sed in alias partes.

Differẽtiæ. Differentiæ sumuntur à Forma, & causa Efficiente. Idem enim semper est subiectum, seu locus affectus, id est, vterus. In definitione diximus menses suppressos esse sanguineum excrementum, cohibitum præter naturam. Cohibitum est, vel quia Non detinetur in vtero, vel quia Detinetur. Quoad causam efficientem: expultrix frustratur vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Et, si læsa facultate: ob morbum, qui est vel densitas, vel obstructio, vel coalescentia, vel constipatio, vel compressio, vel subsidentia: vel morbus calidus, vel frigidus. Si ob errorem externum: hic est sanguis, qui peccat qualitate, quantitate, vel motu.

Signa. *Signa differentiarũ à forma.* Vitium hoc in genere facile cognoscitur: dum scilicet intra decimumtertium & quinquagesimum annum, menses non apparent: nec conceptionis adsunt indicia. Quoad differentias à forma: intelligendum, num sanguis cohibeatur, vel quia retinetur, vel quia non retinetur. Si non retineatur: non est dolor in vtero, non sunt symptomata vterum affligentia: sed potius adest vel fluxus sanguinis narium, vel sputum sanguinis: vnde non apparent mẽses, quia sanguis cohibetur: ita tamen vt non retineatur in vtero. Si in vtero retineatur: ex Hippoc. de morb. mul. & l. de natura pueri, indicatur è dolore in imo ventre, è dolore in lumbis: ratio est, quia sanguis hic retentus continuum soluit, & proinde dolorem efficit. Vnde ex Hipp. l. c. non fit dolor, quamuis tempore gestationis fœtus & imprægnationis sanguis detineatur in vtero: quoniam sanguis, qui tempore gestationis fœtus in vtero detinetur, non soluit continuum: dum autem præter naturam supprimuntur menses, sanguis soluit continuum. Ratio est: nam tempore, quo fœtus in vtero detinetur, & tempore quo fœtus lactatur, sanguis confluit in vterum citra impetum: quia assiduo fluit, singulis horis, sed paulatim, ac sensim, citra violentiam: vnde continuum nõ soluitur. At, dum supprimuntur menses præter naturam non influit assiduo, sed in corpore generatur, aceruatur, & tempore mensium à natura confertim & cũ impetu in vterum impellitur: vt ob hanc violentiã soluatur vnitas, & tunc oboriatur

tur dolor. Præterea indicatur è febre, ex horrore: dum enim sanguis præter naturam detinetur, excrementitius est, non regitur, sed putrescit: com. aph. 61. sect. 5. vnde oboriuntur febres, & quandoque à natura ad extimas, & sensitiuas partes materia protruditur, vt subsequantur horrores: quæ sane non eueniunt, dum sanguis non retinetur, & per os, naresve effluit. Indicatur etiam è delirio, vt Hippoc. tradit lib. de morb. mul. nam dum sanguis præter naturam detinetur, fiunt euaporationes in caput: vnde deliria, eaque diuersa pro discrimine sanguinis qui detinetur: talis enim vapor, qualis minera. Indicatur etiam è lacte: si enim mulier, quæ nec peperit, nec vtero gerit, lac habet, indicium est mensium suppressorum: apho. 39. sectio. 5. Generatur autem lac in mensium suppressione, quia sanguis fluens in vterum, cum non posit expelli, in vtero detinetur, & secundum aliquam sui partem potest deduci in mammas, per venas mammarias, communes vtero cum mammis. Quod si sanguis etiam fluat ad mammas, per venas proprias mammarum, non per communes: conuertitur in alimentum mammarum: vel, si exsuperet, non mutatur in lac, sed oboritur tumor, inflammatio. Generatur autem lac in mammis à proprietate mammarũ, è sanguine aliquantisper elaborato in venis vteri & mammarum communibus: nam in his venis (ad differentiam propriarum venarum) est proprietas, beneficio cuius sanguis potest à mãmis in lac conuerti. Sicut enim chylus præparatur in venis mesaraicis, & spiritus animalis in plexu retiformi: ita lac in venis mammariis. Quare si non sint signa gestationis vteri, & mulier non peperit: tunc lactis præsentia indicant mensium suppresionem. Quoad sanguinem, vt detinetur propter morbos: & proinde quoad cognitionem differentiarum, quæ capiuntur à causa efficiente: primum cognoscere oportet, an frustretur expultrix læsa facultate, vel ob errorem externum: id quod cognoscitur è præsentia, vel absentia vnius aut alterius: verbi gratia, si fuerint signa erroris externi, non fit à morbo: contra, si non sint erroris externi indicia. Oportet autem scire signa cuiuslibet causæ efficientis. Densitas cognoscitur, quia prægressæ sunt causæ refrigerantes, exposita fuit mulier frigidiori aeri. Obstructio cognoscitur è signis indicantibus sanguinem crassum, viscidum. Coalescentia deprehenditur, quia necessario prægressum est vlcus. Compresio cognoscitur, quia vel assunt

Signa differentiarũ à causa efficiente.

Morborum signa.

tumores vicinarum partium (quorum propria sunt signa) vel omentum est redditum pinguius, vt in admodum obesis. Constipationem obstetrices cognoscunt, siue sit caruncula, siue pelliculæ. Subsidentia facile cognoscitur: siue enim ad latera, siue sub intestinum rectum reuoluatur vterus, præter id quod fœminæ præsentiunt, obstetrices etiam facile obseruant. Quoad robur, id est, morbum calidum & siccũ: cognoscitur, quia fœminæ quodammodo sunt viriles, habent vocé grauiorem, sunt calidiores, hirsutæ, caliditas circa vterum persentitur, pars illa facile excãdescit. Errorem etiam externum facile possumus cognoscere: siue sanguis peccet copia, siue qualitate, siue motu. Si enim copia peccet, v.g. si deficiat: mulier est emaciata, prægressi sunt, vel etiam adsunt morbi, vt febris quartana, vi quorum morborum sanguis necessario deficit. Contraria apparent, si sanguis exsuperet. De qualitate, dictum alías. Quoad motum, an confluat in hanc vel illam partem, noscitur e signis propriis.

Indicationes. Præsidia vtilia sumuntur à causa efficiente, & à loco affecto. Causa efficiens est frustratio expultricis: quæ potest frustrari ob morbum, & ob errorem externum. *Morbi quid indicent.* Morbus multiplex esse potest, nimirum densitas, obstructio, coalescentia, constipatio, compresſio, subsidentia, & robur. Densitas cum quodãmodo pendeat à causa refrigerante: ob id indicat præsidium calefaciens. Et, si cum densitate coniuncta sit durities: erit indicatio non modo calefaciendi, sed etiam humectandi, emolliendi. Obstructio non indicat vtile: vtilis autem indicatio sumitur à causa, id est, à materia, quæ vt copiosa, indicat imminuens, vt crassa, attenuans, vt viscida, detergens. Coalescentia nihil aliud indicat, quam remedium siccans, dissipans illam cicatricem. Constipatio, cum fiat vel à carne, vel à pellicula: indicat remedium exstirpans carnem, pelliculam seu membranam. Compresſio si fiat à tumore: quid indicet tumor patet è doctrina de tumore ventriculi: Si fuerit pinguedo: indicat exsiccans. Subsidentia indicat remedium, quod restituat vterum in propriam sedem. Robur in viragine, indicat humectans & relaxans. *Error externus quid indicet.* Error externus est sanguis: hic copia peccans, si exsuperat, indicat minuens: si deficiat, addens. Si peccat qualitate: sanguis frigidior indicat calefaciens: crasſior attenuans, &c. Si peccat motu: indicat reuellens, retrahens ad partes inferiores. *Locus affectus quid indicet.* Quoad locum affectum: præsidia sumuntur à proportione vteri, à calore vteri, &

ri, & quandoque à sensu vteri. Proportio seruanda est, pro conseruatione partim indiuidui, scilicet fœminæ, partim,& potissimum speciei: vnde requiritur interdum præsidium, quod à proprietate, & qualitate recondita suffragatur vtero. A calore indicatur remedium calorificum, conseruans calidũ. Calor quidem conseruatur à calido, & ab astringente, cuius vi calor nõ dissoluitur, sed vnitur: ventriculi calor, indicat remedium astringens: at calor vteri, potius calidum indicat, quia purgatio, seu fluxus sanguinis menstrui astringentibus prohiberetur. Sensus vteri interdum exquisitus est, vt non possit perferre medicamenta acria: & sic vterus indicat mitigans. Hoc mitigans remedium, est præseruatorium: vterinum & calorificum, sunt remedia vitalia.

Malum hoc in genere non est despiciendũ: nam quamuis interdum non obsit fœminæ: detrimentum tamẽ affert conseruationi speciei, quia turbatur conceptio. Quoad formam: hæc est excrementum sanguineum præter naturam cohibitũ: idque vel quia non detinetur in vtero, vel quia detinetur. Malignius autem & periculosius est illud excrementum, quod retinetur in puerperio, tempore fœtus: vt ait Gal. con.73. sect.3. l.3. epid. ratio est: quia tempore gestationis vteri, benignior portio sanguinis vertitur in alimentum fœtus, aliqua portio etiam benigna demittitur in mammas, & conuertitur in lac: pessima illa portio remanet in vtero, & relinquitur, vt tẽpore partus expurgetur. Si ergo detineatur: pessima est retentio, & pene deleteria: quæ retenta purgatio sæpius fœminas interficit. Menstrua autem purgatio minoris est discriminis, si cohibetur quidẽ, sed non suscipitur. Et hoc proponit Hippoc. aph.33 sect.5. inquiens: in suppressione mẽsium, fluxum sanguinis narium bonum esse: ratio est, quia sanguis, quamuis non egrediatur per vterum, non retinetur tamen in vtero, sed per nares egreditur: & id non simpliciter est bonum, sed ratione fœminæ: non autem ratione conceptionis, quia nisi recte fluant menses, aboletur conceptio. At si sanguis supprimatur, ita vt in vtero suscipiatur: tunc hæc suppressio est multo peior, quam dum supprimitur, non tamen suscipitur. Si enim sanguis intus retentus supprimitur, peius est, quoniam succedunt vitia, vel secundum vterum, vel secundum totum corpus, vel secundum viscera. Declaro, ex aph.57. sect.5. & c.5 l.6. loc. affect. Dum supprimuntur mẽses, & materia detinetur: progressu temporis materia tumo-

Prognostica.

Prognost. differẽtiar. à forma.

rem efficit, vt & circa ilia tumores obseruentur, quia detinetur materia. Totum etiam quandoque afficitur, cum Galen. com.1.sect.1.l.6.Epid.c.9.l.4.de præsag. è puls. nam vi huius suppressionis corpora febre afficiuntur: quandoque etiam hydrope, morbo valde periculoso. Præterea etiam viscera afficiũtur, dum detinetur hic sanguis: si.n. petat mammas, succedit furor, & læditur pars princeps: nimirum cerebrum, aph.40.sectio.5.quod non semper, sed quandoque contingit: imo raro id accidit, secundum Gal. in com. quia sanguis suppressus est admodum feruens, vt non possit regi calore mãmarum, & non possit in lac conuerti: quo fit, vt sanguis hic feruens euaporet in caput, & furorem efficiat. Ex his constat quid prædicendum sit merito differentiarum, quæ capiuntur à forma. Considerari etiam debet subiectum, vterus. Si enim fœmina non peperit, deterior est mensium suppresio, quam si peperit l.1.de morb.mul. nam vterus in fœmina quæ nondum peperit, non est ita solitus impleri: quare, si repleatur ob sanguinem menstruum, eo magis affligitur. Cõtra, si mulier peperit, quia solitus est vterus impleri, nõ ita afficitur. Quare, quod proponitur ab Hippo. de prognostico, referendũ est ad vterum, ad locum affectum. Causa efficiens, est morbus, vel error externus. Cæteris paribus, deterior est affectio, si fiat ratione morbi: sed non semper: nam si v. g. contingat vt supprimantur menses ob defectum sanguinis, qui deficiat ob febrem hecticam, ob phthisin: nulla est spes salutis, quamuis hæc suppresio fiat ob errorem externũ. Quoad morbos: hi possunt esse natiui, vel ascititij: c.vlt.l.3.sym. caus. Cæteris paribus, peior est suppresio, quæ procedit à morbo natiuo. Sed præterea cum morbus possit esse multiplex: quoad densitatem: non est impossibile hanc remouere, licet.n. calefacere: verum difficilius euadit negotium, si cum densitate coniuncta est durities. Quoad obstructionem: facilius remouetur malum, si fiat à materia copiosa, quam si crassa, aut viscida. Quoad coalescentiã: impossibilis est curatio: non possunt deleri cicatrices. Quoad constipationem: curari potest: nam & caro adiecta, & pellicula potest abscindi. Quoad compresionem: si fiat à tumore: pro discrimine tumoris varium est prognosticum, vt diximus in doctrina de tumore ventriculi. Si procedat à pinguedine: potestis præsentem pinguedinem facile absumere. Sed si à principiis generationis ortum habuerit pinguedo: sæpe huiusmodi fœminæ

Progn. differentia ab efficiente causa.

steriles permanent, quia menses supprimuntur. Quoad subsidentiam: potest vterus in pristinam sedem reduci: nisi forte malum originem ducat à fractis vinculis, quia tunc actum est. Si fuerit robur: curari potest: quia non est impossibile refrigerare & humectare, & imminuere robur illud conceptioni infensum. Hippoc. l. 1. de morb. mul. ait, si mensium suppressio perseueret per sex menses, & non remoueatur ante sextum mensem: non esse possibile, vt fœminæ restituantur. Sed refragatur experientia, & Gal. com. 29. sect. 3. lib. 6. epid. Responsio: Hippocrates loquitur de fœmina quæ patitur delirium, anxietates, obmutescentiam, aut defectum insignem, sitim, & alia id genus sæua symptomata: fieri enim tunc non potest, vt malum hoc vltra sex menses producatur, quia non possunt adeo sæua symptomata tolerari. Si autem menses supprimantur, neque hæc symptomata fiant: mensium suppressio, perdurans vltra sex menses, potest tamen amoueri. Quod de morbo dictum est, idem de errore externo dicendum: si enim verbi gratia, menses supprimãtur ob copiosum sanguinem, non est difficile: maior est difficultas ob defectum, ob qualitatem, ob impetum.

Galenus loc. citato gloriatur se curasse mulierem illã venæ sectione: cui, licet emaciatæ, venæ tamen fuerunt repletæ: ideo Galen. venã secuit, & sanguinem eduxit vltra ℔ iij. nã dũ hoc malum non fit è defectu sanguinis, sed ex redundantia, vena est secanda, quia sanguis in hoc casu habet rationem vehementis: nam licet quandoque non noceat mulieri, habet tamen rationẽ vehemẽtis: quia prohibet conceptionẽ. *Vsus.* Quoad *quantum agendum*: si redundet sanguis ad ℔ iij. est etiam rationi cõsentaneum vt in hac quãtitate educatur. Sed Gal. l. c. euacuat sanguinem secundũ hanc rationẽ, vt tribus vicibus sanguinẽ educat: prima vice ℔ j ß. secunda ℔ j. tertia ℥ viij. Hic Galen. insinuat rectam administrationẽ sectionis venæ, penes quantitatem: vult enim Gal. secandam esse venam non vnica vice, sed pluribus, quia sanguis ille in fœmina redundans, non erat summæ actionis, quia actu non efficiebat morbum, sed poterat efficere, & præsertim in fœmina emaciata, in qua vires quidem erant validæ secundum solida, non tamen secundum carnosum genus. Tutius ergo erat vacuationem partiri, & ratione virtutis, & potissimũ ratione sanguinis quia actio non erat summa. *Quomodo.* Foramen non fiat angustum, quia sanguis menstruus

Curatio.

Vena sectio.

est crassus,

est crassus, vt difficulter egrediatur per foramen angustum. Et hoc de modo. Quoad *tempus*: in suppresſione mensiũ, Medici fere omnes hoc obseruãt, vt venam aperiant prope tempus mensium, per 3. aut 4. dies ante tempus mensium. Galen. interdum venam aperit indifferenter quolibet tempore, interdum per 3. aut 4. dies ante menses. c. 11. & 18. lib. de cura. per venæ sectionem. Medici etiam per 10. aut 15. dies ante tempus mẽsium secant venam brachij. Quare sciendũ, quando agendũ sumi à præsentia indicantis, id est, à sanguine. In suppresſione mensium adest præsentia indicantis, & prope tempus mẽsium, procul ab eo. Dum menses supprimuntur: sanguis in corpore redundat omni tempore. Cur igitur vena inferior secatur prope tempus mensium: vena superior alio tempore? Responsio. Sanguis in hoc malo dupliciter à medicis perpenditur: primo, vt quiescit: secundo, vt mouetur. Quiescit, procul à tempore statuto mensium: mouetur autem prope tempus mẽsium. Licet igitur semper aſsit præsentia sanguinis: tamẽ sanguinis pręsentia, vt cõsequitur sanguinis essentiam, vt mouetur: hæc præsentia nõ est semper, sed locum habet prope tempus mensium, quia eo tempore mouetur sanguis: at sanguinis præsentia, vt consequitur essentiam sanguinis quiescentis: hæc præsentia locum habet, non in imminentibus mensibus, sed procul à tempore mensium. Galenus ergo respiciẽs ad præsentiam motus, id est, ad sanguinem, quatenus mouetur: secat venam per 3. aut 4. dies ante tempus mensium, quia tunc sanguis agitari incipit: &, si negligentia, vel inscitia medici non fuerit vena secta per 3. aut 4. dies ante menses, licet etiam eo tẽpore, quo menses incipiunt, venam secare: potius tamen secundum Galen. ante mensium tempus vena aperienda. Galenus etiam cap. 5. l. 9. meth. eo tempore quo menses diminute fluunt, venam aperit: quia tum adest præsentia sanguinis, vt mouetur. Nec propterea improbandi sunt practicantes, dum venas alio etiam tempore aperiunt: quia adest præsentia sanguinis quiescẽntis. Quoad *vbi agendum*: Galen. c. 11. lib. 3. meth. & c. 11. ac 18. lib. de cur. per venæ sectionem probat sectionem venæ infernæ. Aëtius secat venam non modo pedis, sed etiam brachij. Vbi agendum, indicatur à subsistentia sanguinis, quæ duplex est in superesſione mensium: alia cõsequitur essentiam sanguinis vt mouetur, alia vt quiescit. Si respiciamus ad subsistentiam sanguinis qui mouetur: venæ infernæ secãdæ sunt:

& huc

& huc auctores illi respexerũt: secant enim venam vel tempore mensium, vel prope menses: vnde patet eos tunc loqui de venæsectione, vt respicit sanguinem qui mouetur. Si vero respiciamus ad sanguinis subsistentiam, vt consequitur sanguinem quiescentem, sanguis quiescit supra iecur in toto corpore: ideoque ad vacuandum sanguinem superfluum quiescentem, vena brachij secanda, per quam prompte & facile sanguis euacuatur.

Quoad Cucurbitulas, & primum scarificatas: Galen. c. 8. l. de cur. per venæ sectionem, inquit, aduertendum esse, an mulieres sint vel nigræ, & graciles, vel albæ & carnosæ. Si enim nigræ sint & graciles, venam esse secandam: si albæ & carnosæ, cucurbitulas scarificatas esse applicandas. Venæ sectio est materia remedij vehementis, vacuantis sanguinẽ quemcumque, id est, crassum & tenuem. Cucurbitulæ autem scarificatæ sunt materia remedij debilis, vacuantis sanguinem potissimum tenuem. His ita positis, si fœmina nigra & gracilis patiatur mẽsium suppressionẽ, probatur venę sectio, & interdum cucurbitulæ scarificatæ: si autem fœmina alba & carnosa, non probatur venæ sectio, sed solũ cucurbitulæ scarificatæ. In nigra enim fœmina redundat sanguis crassus, qui potest vel venam sectam euacuari: adest indicatio, nihil est quod prohibet: vnde Galen. recte probat venæ sectionem. Si tamen contingat nigram fœminam esse debilem, vt venę sectio ob virtutis imbecillitatem prohibeatur: licet cucurbitulas scarificatas applicare. Neque hoc aduersatur Galeno: is enim in nigra probat venæ sectionem seruatis seruandis, id est, dum non assunt prohibentia, nimirum virtutis debilitas. Si sanguis supprimitur in fœminis albis, indicat sui vacuationem; virtus etiam potest esse robusta: nec enim fœmina alba semper est ita debilis, vt prohibeat venæ sectionem, pręsertim quia fœmina alba, aliis morbis laborans, sustinet venæ sectionem brachij, in qua virtus magis robusta requiritur, quam in sectione venæ pedum. Quod si ergo virtus potest esse robusta, cur Galen. venæ sectionem improbat? Hoc proposuit Galenus, quia cognouit adesse indicans, sed præterea etiam adesse prohibens, quod est, non quidem virtus totius, quæ robusta esse potest, sed exilitas venarũ: in alba enim fœmina, venæ sunt angustæ, latentes & profundæ, præsertim secundũ crura: vnde vena aperiri non potest. Sed etiam Gal. loquens de sectione venarum cubiti, in affectibus iecoris, dicit

Cucurbitulæ, primum scarificatæ.

non sanguinei. Quare in mensium suppressione non potest probari materia deriuās; magis enim mēses supprimerentur: si.n. materia deriuans remoratur fluxum mēsium, ergo non conuenit in suppressione. At Hipp. aph. 33. sect. 5. ait in suppressione mensiū, si sanguis fluat è naribus, bonum: & Galen. in com. ait, non tantum bonū esse sanguinis euacuationem per nares, sed etiam per aluum, & proinde per hæmorrhoides. Ergo hirudines probari videntur. Ego huius sum sententiæ, dum menses sunt suppressi, & præsertim eo tempore quo menses fluere deberent, nequaquam hirudinibus dari locum, potius enim per deriuationem prohiberetur fluxus, quam adiuuaretur. Notandum igitur, si respiciamus ad conceptionem & conseruationem speciei, ad quam ordinatus mensium fluxus requiritur, non probari hirudines. Et huc respexit Galenus: volens enim vxorē Boethi fœcundā reddere, vsus est remediis deriuantibus, ad adimēdum illud muliebre profluuium, quod erat in causa sterilitatis. Si respiciamus salutem fœminæ, non conceptionem, expedit vt applicentur hirudines, vt sanguis euacuetur, sicut enim prodest Fœminæ, vt sanguis educatur per nares, ita etiam prodest, vt per hæmorrhoides euacuetur, si per vterum fieri nequeat.

Sequitur materia medicinalis: quæ respicit Locū affectum, & Causam efficientem. De medicamentis locum affectum respicientibus, agemus in sermone de læsa conceptione. Causa efficiens, est Morbus, vel Error externus. Non agemus hic de medicamentis remouentibus morbos: siue enim sit intemperies, siue tumor, &c. medicamenta peti possunt è doctrina affectuum ventriculi. Error autem externus, licet multiplex esse queat, nos tamen loquemur de medicamentis quæ respiciunt sanguinem, vt est crassior, viscidior, immobilis, & sic loquemur de medicamentis prouocantibus menses. Quia autem non tuto licet vti prouocantibus menses, nisi corpus expurgetur: ob id quædam monebimus circa lenientia & purgantia. De præparantibus enim sæpe alias dictum fuit. Quoad lenientia, Galen. c. 18. l. de curatione per venæ sectionem, & c. 3. l. 8. κ. τόπ. potissimum probat *species hieræ simplicis*: quia non modo habent vim leniendi aluum, expurgādi primas superfluitates, ratione aloes, sed etiam prouocandi menses, ratione aromatū. Quare interdū exhibitione specierum hieræ & aluus lubrica redditur, & sanguis etiā per vterum effluit. Quoad *quādo agendum*, Gal. exhibet hieram ilicò

Medicamenta.

1. *Lenientia.*

post

post balneum, & eo tempore, quo fœminæ virtute balnei caliditatem percipiunt. Ne tamen fœmina sit repleta: quia tûc vi balnei vteri partes laxæ euadent, vterusque replebitur, & succedet inflammatio. Hieræ igitur species eo tempore probantur, quo adest præsentia indicantis, & nil prohibet: sanguis suppressus indicat: repletio totius prohibet. Quare totum prius expurgandum. Ergo inter initia ad leniendam aluum detur hiera, prætermisso balneo: corpore autem expurgato, licet vti speciebus hieræ ilico post balneum. Quoad

2. *Purgātia.* soluentia: practici proponunt *magnas hieras, vt Hermetis, Archigenis, Logadij, Rufi:* quibus tamen non indifferenter vtendum. Si enim in corpore fœminæ exsuperat non tantum pituita, sed etiam bilis flaua, vel atra: licet vti omnibus hieris propositis, excepta hiera Rufi, præsertim sola, quæ probatur in succo pituitoso: priores enim hieræ non modo recipiunt *colocynthidem, sed etiam veratrum nigrum, &* *scammonium*, & propterea his vtendum, dum omnes succi exsuperant: efficacissima est hiera Hermetis, quæ colocynthidem, helleborum, & scammonium in maiori quantitate suscipit. Hiera Rufi, seu diacolocynthidos, probatur dum sola pituita exsuperat. Quoad *rectam administrationem*, & primum quoad *quantum agendum*, summa dosis, secundum Aët. cap. 111. lib. 3. est ℥ß. minima ʒj. Paulus cap. 71. lib. 3. monet summam dosin esse ʒij. minimam ʒjß. Vt autem pateat, quinam auctor sit imitandus: sciendum medicamentorum dosin esse summam, mediam, & minimam, pro varia conditione actionis principaliter indicantis, id est, succi peccantis: summa enim actio indicat summam dosin. Sed hoc modo non dirimitur lis inter Paulum & Aëtium. Quare tutius imitari possumus Paulum: cum hæc medicamenta solutiua sint violenta. Quod si Aëtij partes tueri placeat: dicendum sermonem de hieris magnis duplicem esse posse: loquimur enim de pharmacis aut fermentatis, aut non fermentatis. Per fermentationem medicamenta secûdum suas vires non parum refringuntur: ideoque Aëtius respicit ad hieras fermentatas, quarum vires refractæ sunt, vt summa dosis esse queat ℥ß. Paulus autem respicit ad hieras recens confectas, in quibus cum medicamenta proprias vires seruant, tutius summa dosis statuitur ʒij. Hoc verum esse, testatur theriaca, quæ recens stupefacit, antiqua vigilias excitat, ob opium fermentatione refractum.

Ipseq; neque Paulus hic varum dosim perfectam statuit ℥ß. c. 8. lib. 6.

Quoad

Quoad *quando agendum*, Hippocrates purgans mulieres suppreſsionem patientes, monet aduertendum eſſe, an purgatio fiat per vomitum, vel per aluum. Si fiat per vomitum, ante pharmacum non adhibet vtero fomentum: ſi per aluum, antequam pharmacum propinet, fomentum vtero adhibet. Dum enim per vomitum euacuatio eſt inſtituenda, materia mouetur ſurſum, & fomentum quod vtero admouetur, eſt in cauſa, vt materia deorſum impetum habeat: fomentum enim vt habet vim laxandi: ſui præſentia prohibet, quo minus vti liceat vomitorio. Quare recte ſtatuit Hippocrates dum exhibetur vomitorium, nequaquam fomentum eſſe adhibendum. Dum autem per aluum vacuare volumus, adeſt præſentia indicantis, materia noxia, quæ deorſum mouetur: quem motum etiam adiuuat fomentum, quatenus in cauſa eſt, vt materia deorſum moueatur, quemadmodum etiam pharmacum: vnde natura non defatigatur duplici & contrario motu. Sed quare Hippocrates primo vtitur fomento, deinde pharmaco purgante? quia fomento vterus laxus redditur, quæ laxitas eſt in cauſa, vt etiam materia purganda fundatur, non ita hæreat, & ob id facilius à pharmaco attrahatur. Et quia hieras magnas non modo ingrediuntur ſoluentia, ſed etiam aromata: fit vt non modo fiat purgatio per aluum, ſed quandoque etiam menſes prouocentur: & præſertim ſi adhibeatur fomentum laxans vterum.

Sequuntur medicamenta prouocantia menſes, & ea quæ ſunt vehicula. Menſes ducentia, ſunt tenuis ſubſtantiæ: eaq; vel Calida, quæ validiora ſunt: vel Frigida, quæ imbecilliora. Frigidis interdum propter febres, vel alios affectus calidos eſt vtendum: vt ſunt *capilli Veneris, virides tamen, polystichum, & potiſsimum radices oxalidis ſyluestris, nam domeſtica oxalidis radices menſes cient debiliter.* Calida probat Hippocrates in libro de ſuperfœtatio, quorum alia ſunt vehementiſsima, alia minus vehementia. Vehementiſsima extremis morbis competunt: vt *alumen Aegyptiacum, cantharides, colocynthis, elaterium, flos aris, lac ficus, tithymalus, album veratrum, euphorbium.* Hoc tempore morbi non curantur, quia medici ſunt nimis timidi, nec vſurpant præterquam pulegium & capillum Veneris. Minus fortia ab eodem Hippocrate probantur, lib. 1. de morb. mul. vt *myrrha (vnde Rhaſes probat trochiſcos de myrrha:) item piper, ſal, xiphium & gladiolus, cuius ſuccus mirabilis eſt, &* 3 *Ducentia menſes.*

satis vehemens, non vehementissimus. In libro autem de superfœtatione pariter inter minus fortia ab Hippocrate probatur *radix ari, artemisia, bulbus ciclaminis, cuius & radice & foliis uti licet : item cardamomum, castorium, nitrum, peplus, scilla: unde trochisci è scilla à plerisque laudantur: item stapisagria, thapsia.* Galenus cap. 18. lib. de curatione per venæsectionem, similiter inter minus fortia probat *sabinam, dictamnum Creticum. Aetius addit thlaspi, nigellam, feniculum, daucum, petroselinum.* Mediocria sunt secundum Hippocratem, *semen anethi, cupressus : non autem exhibeantur bacca cupressi.* Galenus loco citato probat *calaminthum, pulegium, apium, petroselinum. Huius sunt farina, cappares, chamadris, betonica, rubia, scordium, asarum, pæonia, bacca fraxini : probatur etiam rectus vsus foliorum & radicum mercurialis, quod mirabile est medicamentum.*

Rubia astringit: quod iuniores obseruarunt medici.

Vehiculi rationem habent dulcia & odorata: Inter dulcia vtendum *saccharo, melle, vino dulci, liquiritia, passulis, malua, & althaea.* Odoratis etiã vterus delectatur: vnde practici miscent *ambram, moschum, galliam moschatam, & aromata:* nam aromata tum ratione suauis odoris, sunt vehiculum reliquorum, tum propria ratione menses possunt prouocare ob caliditatem & tenuem substantiam.

Ὀχήματα eorum quæ mẽses promouent.

Recta administratio eorum quæ menses ducunt.

Hactenus de medicamentis cientibus menses : dicendum de recta eorum administratione. Quoad *quantum agendum;* pro varia actione principaliter indicantis sanguinis suppressi, varia dosis probatur. Si enim summa sit actio, medicamenta in summa dosi sunt administranda: vnde Rhasis præscribit: ℞. *trochisc. de myrrha* ℈ *iiij. decocti seminum iuniperi* ℥ *viij. fiat potio.* Hæc est summa dosis : nostro enim tempore trochisci dantur ad ℈ *ß*: vel ad ℈ j. vnde vitia non curantur. Quod si *decoctum à seminibus iuniperi paretur cum melle, vel sacchare,* adhuc efficacius erit medicamentum, quia minus difficulter permeabit ad vias vteri. Hippocrates in libro de superfœtat. probat hoc medicamentum : ℞. *tæda minutim concisæ, quæ pinguis sit, nam quo pinguior, eo melior,* ℥ j. *sem. apij, cumini Aethiop. ana* ℥ *ß. thuris* ʒ *ij. coquantur è vino odorato dulci. Dosis sit moderata.* Galenus lib. 2. de antidot. præscribit: ℞. *dictamni Cretici* ʒ j. *polij montani* ʒ j *ß. piperis longi* ʒ *ij. rutæ syluestris* ʒ *iij. scordij* ʒ j *ß. fiat puluis tenuissimus:* ℞. *pulueris huius* ʒ j. *mulsi* ℥ *viij. fiat potio.* Et hæc etiam est magna dosis. Merito autem proponitur vinum mulsum, quia ratione dulcedinis facile permeat ad vias vteri. Non propono libros de

medicinis

medicinis facile-parabilibus, quia sunt suspecti, licet quædam in iis reperiantur efficacissima remedia. *Modus agendi* varius probatur, pro varia conditione passionis sanguinis suppressi. Galenus cap. 18. lib. de curat. per venæsectionem, probat vt medicamenta redigantur in puluerē tenuissimum: sic enim administrata medicamenta efficacius agunt in sanguinem, vt sanguis non ita resistat, sed magis cedat. Galenus etiam com. aph. 36. sect. 5. & alibi probat, linimenta, fomenta, pessaria, & suffumigia. Præ omnibus autem modis probantur suffumigia, aph. 28. sect. 5. sic enim medicamentum efficacissime agit, & ipse etiam suffitus aromatum muliebria ducit, & maxime confert, dummodo non assit grauitas capitis: hebescit enim vis medicamentorum in transitu, dum exhibetur forma pulueris, potionis, pilularum, boli, antequam perducantur in vterum, quod non fit, si modo suffumigij administrantur. Præterea hæc medicamenta, quæ in potu vel bolo exhibentur, cum sint calida (nam menses ducentia sunt calida) sæpe transitu suo lædunt iecur calidius, ideoque tutius magis conuenit suffumigium: quia sæpe menses supprimuntur ob sanguinis crassitiem, qui crassus sanguis generatur in iecore calido. Anteponitur etiam hic modus reliquis, secundum Galenum: quia reperiuntur quædam fœminæ, quæ non permittunt clysteres, pessaria, admittunt autem suffumigia. Suffumigium etiam magis penetrat. Est ergo hic modus vtilissimus, & nihil est quod prohibeat, præterquam capitis imbecillitas: sunt enim fœminæ, quibus cerebrum facile turbatur ab aromatibus. In administrando autem suffumigio duo notanda, secundum Galenum: primo, vt cingantur fœminæ: deinde, vt fumus per cannulam ascendat in ceruicem vteri: ita enim suffumigium non facile petit caput. Quoad *quando agendum*, secundum Hippocratem, menses ducentia sunt administranda post corporis purgationem: materia enim totum replēs, prohibet: quia euocans menses vel non posset permeare: vel, si posset permeare, secum duceret materiam totum replentem, cum detrimento fœminæ. Et debent hæc medicamenta administrari per plures dies, ante prandium, per quinque horas, & illico post balneum. Per plures dies exhibet Hippocrates: quia sanguis suppressus ob crassitiem & viscíditatem ita est contumax, vt diu sit præsens: quare, cum per plures dies perseueret præsentia sanguinis, per plures etiam

dies medicamenta sunt administranda. Exhibet etiam Hippocrates per quinque horas ante prandium, quia cibi præsentia prohibet: mortiferum enim est menses ducentia, & quidem valida, exhibere, nisi ventriculus cibis sit vacuus, vel cibus exacte sit concoctus: alias enim chylus crudus, vi medicamentorum menses ducentium, traheretur in venas, in iecur, in vterum: vnde menses magis supprimerentur. Ilico à balneo Galenus administrat, quia ilico à balneo non adest præsentia prohibentis: (nam suppono balneum administrari post purgationẽ totius, ieiuno & vacuo ventriculo:) & adest permittens, quod coindicat hoc medicamentum, nimirum laxitas vteri: quia laxus vterus facile admittit hæc medicamenta: laxatque cutem vi balnei. Hippocrates autem incipit à leuioribus, & postea fortibus vtitur: deinde rursus leuioribus, & mox fortioribus, &c. quæ vicissitudine quadam continuat. Respicit enim ad sanguinem suppressum vehementem: & proinde ad indicantia & remedia vehementia. Nam si malum esset debile, non liceret vti vehementioribus, sed debilioribus tantum: quia debet esse proportio inter medicamenta & affectus præter naturam. Vtitur autem permutatis vicibus, primum debilibus, deinde fortibus, &c. quia respicit non modo ad præsentiam indicantis, sed etiam ad præsentiam prohibentis, ad virtutem, quæ interdum prohibet, interdum permittit. Dum medicamẽta fortia sunt adhibenda, natura, seu virtus ea non facile sustinet, nisi aliquantisper assuescat: quare primum mitiora sunt exhibenda: & progressu temporis fortiora, dum non amplius adest prohibens: tunc enim adest præsentia indicantis vehementissimi, & virtus assueta permittit. Post fortia Hippocrates rursus vtitur debilibus: quod bifariam fieri potest, primo, vt in debilibus istis permaneamus vsque ad remotionem mali: deinde, vt iis non insistamus vsque ad finem mali, sed aliquo tempore leuibus vtamur, postea rursus fortioribus. Et hic vterque modus in praxi obseruandus est: non tamen indifferenter. Si enim contingat, vt post fortia medicamenta maxime imminuatur vehementia affectus morbifici, & sanguis debilis reddatur: tunc sufficit post fortia vti debilibus, ad finem mali: quia adest præsentia indicantis debilis, non vehementis. At si contingat, vt post fortia sanguis adhuc vehementiam conseruet: necessarium est vicissim vti debilibus & fortibus: debilibus quidem vtendum, quia virtus non permittit

mittit assiduum vsum vehementium: potest enim eum aliquandiu perferre, sed non longo tempore. Quare gratia virtutis prohibentis non possumus perseuerare in vehementibus: sed cogimur vti debilibus. Quia autem perseuerat vehementia indicantis: dum natura aliquod robur accepit, rursus, secundum Hippocratem, fortibus vti licet, quia nō adest præsentia prohibentis. Quoad *vbi agendum*. Hęc medicamēta possunt per os exhiberi, & extra applicari circa regionem vteri, pro indicantis subsistentia. Medicamenta fortissima, vt *euphorbium, elaterium, squama æris, succus tithymali*, non sunt exhibenda, sed applicanda. Licet enim vbi agēdum indicetur à subsistentia sanguinis: virtus tamen quandoque permittit, quandoq; prohibet. Virtus oris ventriculi, & partium infernarum prohibet, vt nequaquam hæc sint per os exhibenda: virtus autem vteri, & præsertim secundum partes cutaneas, permittit. Odorata vero applicanda, non naribus, quia hoc indicantis subsistentia requirit: sanguis enim, qui inclinationem habet ad partes infernas, indicat remedium adiuuās, non reuellens: dulcia ergo, quia attrahūt ad infernas partes, iccirco partibus infernis applicanda sunt, non naribus.

Victu attenuante Galenus plerosq; liberauit. com. aph. 36. sect. 5. quod accipiendum, non de qualibet suppresione mensium, sed de illa, quæ fit à crasso & viscido sanguine. Quisnā sit hic victus, alias dictum est. Iam notandum circa condimenta: quamuis in *aceto* vis sit attenuandi, id tamen vitandum esse, quantum fieri potest, quia infensum est partibus neruosis, & vtero: com. 39. lib. 3. vict. ac. Quare cibi vel non condiendi sunt aceto, vel exiguo, nec admodū potenti. Condiendi autem sunt cibi dulcibus, quorum virtute ciborum facultas facile perducitur ad vterum. Sed dulcibus his tātum vtendum vt condimentis, & vehiculis, non vt cibo, id est in parua copia: nam fœminæ quæ hoc malum patiuntur, frequenter obnoxiæ sunt iecoris, lienis, & viscerum obstructionibus: quæ à dulcibus copiosis magis obstruuntur, & in tumorem attolluntur. Quoad *quando agendum:* Galenus cap. 18. lib. de cur. per venæ sectionem, probat victum attenuantē, per 8. vel 9. dies ante tempus statutum mensium. Indicans enim, nimirum sanguis præter naturā cohibitus per 8. vel 9. dies ante statutum tempus mensium, indicat propellendum esse sanguinem ad vterum, vt egrediatur. *Indicās hoc loco non est virtus, quæ indifferenter præsens est, & his diebus, & aliis, sed* *Diæta.*

sanguis suppressus. Vnde hoc tempore sanguis adest, qui impetum habet in vterum, qui impetus naturalis est, sed imminutus, & proinde adiuuandus: quare indicat remedium adiuuans hunc motum, cuius materia est victus attenuans, quo vtendum hoc tempore, quia adest præsentia sanguinis, qui impetum habet in vterum, sed diminutum.

CAPVT II.

De immoderato sanguinis per vterum profluuio.

Generatio. D generationem huius vitij necessarium est, vt aliquod noxium occurrat venis vteri: vi cuius *Definitio.* vteri venæ non possint sanguinem continere, vnde per vterum effluit in maiori copia, quã decet. Profluuium ergo sanguinis immoderatum, est exiens sanguinolentum immoderatum vteri, dependens à læsa retentione venarum vteri. Forma est exiens sanguinolentum immoderatum. Exiens dicitur: ad differentiam excrementi quod detinetur: sanguinolentum dicitur: ad differentiam exeuntis, quod non est sanguis, vt fit in profluuio vterino & muliebri, vbi egreditur materia à sanguine diuersa. Dicitur immoderatum: quia sanguis egreditur in maiori quantitate, quam decet: ad differentiam profluuij sanguinis secundum naturam, in quo est exiens sanguinolentum, sed moderatum: item hoc dicitur ad differentiam profluuij præter naturam, vt est stillicidium mensium, & stillicidium sanguinis per vterum: egreditur enim exiens sanguinolentum, sed in minima copia.

Causa efficiens. Causa efficiens, læsa retentio vasorum vteri. Quamuis autem per terminos formæ & subiecti, definitum satis limitatum videtur: causam tamen efficientem etiam apponi necessarium fuit, qua scilicet malum hoc distinguitur ab eo fluxu sanguinolento & immoderato per vterum, qui interdum fit, dum menses suppressi sunt imminuti per duos aut tres menses, & postea quarto mense, v. g præter consuetum naturæ ordinem sanguis per vterum effluit in maxima quantitate, id est in maiori, quam deceat pro consuetudine mulieris, vt si v. g. solita sit fœmina singulo mẽse euacuare sanguinem ab ℔ j ß. euacuet ad ℔ iiij. Hoc sane est exiens sanguinolentum immoderatum vteri, sed aliam habet efficientem causam, nim. robustã expultricem venarum vteri, cui, secundum naturæ leges, cedit retentrix. At nostri mali propositi

causa efficiens, est læsa retētio. Læditur a. retentio necessario ob læsionē facultatis, id est ob morbos, nō ob errorē externū. c. vlt. l. de diff. sympt. c. 2. l. 3. de caus. sym. c. 2. l. 5. meth. sicut etiam docuimus in fluxu sanguinis narium, & de sputo sang. Morbus est triplex, diapedesis, anastomosis, diæresis: & proinde in via, in meatu, in soluta vnitate. Fiunt a. hi morbi quandoque ob noxas præcipuas vteri, quandoque ob vitium, quod principaliter pertinet vel ad totum corpus, vel ad sanguinē: vnde merito dicit Galen. profluuium hoc fieri vel vitio Vteri, vel Totius, vel Sanguinis: com. aph. 57. sect. 5. quia nō respicit ad vitia cōmunia immediata, sed ad vitia principalia, ad vitium in quod medicus consilium dirigere debet. Quoad vitia vteri, potiss. locū habet anastomosis, & diæresis. Anastomosis, id est reclusio orificiorum venarum fit ob immoderatum vsum balnei relaxantis, ob fomentum relaxans vtero adhibitum, quandoque etiam ob immoderatum coitum. Diæresis & soluta vnitas, vt monet Hip. l. 2. de mor. mul. fieri solet in difficultate partus: nam vasa quandoque disrumpuntur, quādoque etiam in partu aliquid noxium relinquitur in vtero, quod putrescens, acre & mordicans euadit, vt solutam vnitatem, imo vlcus efficiat: vnde, si venæ abradantur, hoc malum producitur. Quoad vitia totius. vi malorum totius, vterus secundum venas affici potest quolibet morbo, è propositis, sc. anastomosi, diæresi, diapedesi. id est immodica laxitate & raritate tunicarum venarum. Nam dum totum afficitur, vt prauo sanguine repleatur (quod potiss. fit, vbi fœmina male habet secundum ventriculum, vbi iecur languet) fieri potest vt in toto colligatur vitiosus sanguis, qui, cum à toto detineri nequeat, protruditur ad vteri vasa: vnde, si tenuis est, fit diapedesis: si copiosus & impetuosus, fit anastomosis: si acris & mordax, diæresis. Quoad vitium sanguinis: pariter à sanguine vitioso, citra totius languorem, omnes hi morbi oriri possunt. Si enim sanguis fuerit tenuior, per diapedesin effluit: si copiosus, per anastomosin: sin acris, salsus, mordax, per diæresin, quia ab hoc sanguine vnitas soluitur.

Læsio retētricis vteri. — 1. — 2. — 3.

Quoad differentias, quæ sumuntur à forma: exiens hoc sanguinis varium esse potest, prout varium est, quod egreditur. Varium a. esse solet, præsertim in ratione misti, & proinde secundum Substantiam, & Qualitātem. Secundum Substantiam, seu formam, vel est Putridum, vel Non putridum, Secundum qualitatem: hæc est Recondita, vel Euidens: &

Differētia.

ſecundum euidentem, exiens hoc vel eſt calidum, vel frigidum, vel tenuius, vel craſsius: vel huius, vel illius odoris, coloris. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: nam idem eſt locus affectus: niſi quis forte dicat, venas vteri affectas eſſe, vel dextras, vel ſiniſtras. A cauſa efficiente: malum hoc fit ob noxiam vel Totius, vel Sanguinis.

Signa in genere. Malum hoc in genere facile cognoſcitur: quia oculis ſanguis egrediens conſpicitur, & quidem in magna copia. Porro ſecundum Galenum cap. 5. l. 6. loc. affect. profluuium ſanguinis copioſi, interdum eſt noxium, de quo nos hic loquimur: interdum ſalutare, quod fit à robuſta expultrice. Diſtinguuntur autem è mala tolerantia fœminæ: quæ cognoſcitur, tum è Galeno loc. c. tum è mutatione coloris fœminæ, qui fœtus eſt: item è tumore pedum, vnde & hydrops imminet, item è læſione appetitus, è læſa coctione. Hippocrates lib. 2. de morb. mul. addit, nos hoc malum cognoſcere, è colore exeuntis rubro: ad differentiam profluuij muliebris, quod non eſt rubicundum, ſed alterius coloris. Et quia in profluuio muliebri interdum materia egreditur colore rubicundo donata: nam ſanguis vteri rubicundus eſt: ideo Hippocrates addit, præter rubrum colorem neceſſario materiam egredientem grumeſcere: ichor autem non grumeſcit. Quoad differentias formales: ex odore ſanguis putridus à non putrido diſtinguitur: aliæ qualitates è colore percipiuntur.

Signa diff. Differentias à loco mulier ſignificabit: num ſcilicet malum ſit in parte dextra, vel ſiniſtra. Quoad differentias à cauſa efficiente: oportet cognoſcere, an ſit diapedeſis, anaſtomoſis, vel diæreſis. Diapedeſis cognoſcitur, quia ſanguis fluit citra dolorem, & eſt tenuis, aquoſus, vt vix concreſcat, præterea in exigua quantitate egreditur, ſed per plures dies: vnde hac ratione profluuium eſt immoderatum, quia copioſus ſanguis egreditur, cuius ſignum eſt, quod fœminæ non perferunt. Anaſtomoſis cognoſcitur, quia ſanguis egreditur ſine dolore, confertim, & ſanguis exiens euidenter concreſcit. Diæreſis cognoſcitur, quia ſanguis cum dolore effluit, ſuntque ſigna euidentia ſolutæ vnitatis. Verum cū ſanguis effluat propter morbos, propter læſionem retētricis: dictumque ſit hæc mala fieri ob præcipuum vitium vel vteri, vel totius, vel ſanguinis: hæc vitia principalia ita cognoſcentur. Si enim præcipuum vitium ad vterum pertineat: id cognoſcetur, v. g. ex ictu, è plaga ſecundum vterum, è fomentis relaxātibus vtero adhibitis

adhibitis,& reliquis causis prægressis, iam propositis. Si vero princeps malum spectet ad totum: id cognoscetur è malo colore totius, & inappetentia, è læsis coctionibus. Notandũ autem hæc signa quandoque indicare hoc profluuium in genere: quandoque vero indicare profluuium, vt fit vitio totius. Si primo modo, calor fœdus totius, & reliqua proposita vitia non præcesserunt, sed fuerunt subsecuta: verbi gratia color fœdus totius corporis subsequitur profluuium sanguinis immoderatum, vt hydrops etiam immineat. Sed si hæc signa præcedant profluuium hoc immoderatum: tunc sunt indicia huius profluuij non in genere, sed vt fit vitio totius. Si denique malum præcipuum referatur in sanguinem: cognoscetur sanguis vel copiosior, vel tenuior, vel etiá acrior, è propriis signis: de quibus alias.

Præsidia sumuntur à virtute, & à causa efficiente. Quid. n. locus affectus, seu vterus indicet, dicemus in læsa conceptione. Quoad virtutem: sermo est in præsentia de profluuio immoderato, quod necessario est contra tolerantiam virtutis, quia calor dissoluitur. Profluuium ergo hoc, vt immoderatũ, ratione virtutis, ratione caloris qui dissipatur, indicat remedium concentrans, adstringens, cuius beneficio vniatur calor, qui plus iusto dissoluitur. Præsidia etiam haurienda sunt à morbo: idque dupliciter: primo, vt est talis morbus, & vt potiss. fit à tali causa: vnde diapedesis, indicat condensans: anastomosis, adstringens, obserans: diæresis, si simplex, agglutinans: si mista, id est si cauitatem habet annexam, indicat remedium nutriens. Quatenus a. hæc mala fiunt vel ab vtero, vel à toto, vel à sanguine: aliæ oriuntur indicationes. Vitium vteri varium, varia indicat: verbi gratia si morbi hi procedant à materia putrescente, existente in vtero: hæc materia eradicanda. Si fiat vitio totius: oritur indicatio roborandi ventriculum, iecur: horum viscerum intemperiem corrigendo per contrarium. Si fiat vitio sanguinis, varia est indicatio: si enim tenuis sit sanguis, indicatur crassefaciens: si acrior, attemperans: Si peccat secundum motum seu impetum: motus simpliciter indicat remedium, beneficio cuius quiescat. Impetus a. ad vterum indicat reuellens. Nihil dico de sanguine copioso: quia cum profluuium sit superfluum, non adest copia, sed potius penuria sanguinis. *Indicationes.*

Malum hoc in genere non est despiciendum: quia noxam affert, & speciei, & indiuiduo. Speciei: quia turbat cõceptionẽ, *Prognostica.*

dum eam prohibet, vel si forte fœmina conceperit, solet esse in causa abortus. Nocet etiam indiuiduo fœminæ, secundum Hippocratem, aph. 57. sect. 5. & Galenum cap. 9. lib. 4. de præsag. pul. fœminæ enim cachexia afficiuntur, hydrope, patiuntur animi defectus, conuulsiones. Si animi defectus fiat in profluuio sanguinis immoderato, est symptoma admodum infensum fœminæ. Si autem eueniat fœminis, vt contingere solet, præ timore nimio, non debemus vsque adeo exhorrescere: modo non fiat ob longam euacuationem. Cõuulsio etiam pessima est, vt colligitur è com. aph. 56. sect. 5. vbi ait: dum conuulsiones fiunt, quando pars neruosa afficitur, has conuulsiones non esse vsque adeo lethales, quia cerebrum facile compatitur: at, si pars affecta non sit neruosa, & vi huius succedat conuulsio, pessima hæc est, quia cerebrum ducitur in consensum cum parte non neruosa, ob vehementiam affectuum. Quia igitur vterus non est mẽbrum neruosum, sed membraneum: fit, vt dum vtero affecto subsequuntur conuulsiones, hæ sint lethales. Quoad differentias formales, vitium est maioris periculi, si quod egreditur est putridum, virulentum, acre. Quoad differẽtias à loco affecto: maius adest periculum, si vterus secundum omnes partes afficiatur. Ab efficiente: maius est periculum, si fiat ob diæresin: minus, si ob diapedesin. Cum autem hæc mala fiant quandoque ob vitium vteri, quandoque totius, quandoque sanguinis: facile est perpendere vim horum vitiorum: de quibus alias diximus.

Curatio. Phlebotomia.

Rhasis venam secat: itemque Aetius. Rhasis respicit ad profluuium immoderatum, vt sanguis copia non peccet. Et proinde in sermone de indicationibus, nihil diximus de imminutione sanguinis. Venæ sectio est materia remedij vehementis, sed reuulsorij, indicati à sanguine, peccante, non qualitate, sed impetu: & ita impetu, vt vitium hoc sit vehemens, cuius gratia necesse sit confugere ad materiam remedij vacuantis reuulsorij vehementis: quod nil aliud est, quam venæ sectio. *Quoad vsum: circa quando*, duo sunt obseruanda: Primũ, quod Rhasis venam secat non vno die, sed pluribus. Hic non loquitur de quantitate discreta, quia non respicit ad sanguinẽ vt copia peccat, sed vt peccat motu. Quatenus ergo peccat secundum motum: eius præsentia (quæ indicat quando agendum) est perpendenda: quæ cum perseueret plures dies, propterea etiam Rhasis per plures dies secat. Secũdo notandum,

dum,quod Rhasis ait,per hebdomadã vtendum esse adstringentibus,& tunc,si profluuiũ crescat,non esse secandã venã: at,si non crescat,secandã esse venam.Rhasis ergo primũ vtitur adstringẽtibus,postea venã secat. Aëtius cõtra,primum secat venã,postea vtitur adstringẽtibus:nam si primo adstringentia vsurpentur,noxa creatur fœminę, vt hydrops & alia mala immineant.Respõsio.Vterq; auctor respexit ad pręsentiam indicantis.Rhasis quidẽ respexit ad profluuium immoderatum sanguinis,in quo sanguis in maiori copia,quã decet, est egressus:vt in sanguine peccatũ sit solũ secundũ motum, non a.secundũ qualitatẽ:in quo malo adest præsentia caloris indicãtis,qui calor dissoluitur:vt necessarium sit vti adstringentibus,beneficio quorũ non modo occurrimus calori, sed etiam motui sanguinis,quia adstringentia possunt cõpescere impetũ sanguinis.Quare perseuerãte hac præsentia indicantis,licet progredi medicamẽtis adstringentibus.His si nõ cedat sanguis suo impetu:hic impetus,hoc peccatũ in motu est vsque adeo vehemẽs,vt indicet remediũ reuulsorium vehemens,cuius materia est venæ sectio.Rhasis igitur,dum adest hæc præsentia indicantis,& malum non cedit adstringentibus,eo tempore probat venæ sectionẽ. Aëtius vero respexit ad superfluũ sanguinis,quod non modo immoderatũ est, sed immoderatũ euadere potest.Quod sane imminet ratione & impetus,& copiæ sanguinis.Ideoque merito copiæ nõ esset tantum,immo maxime periculosum,ante venæ sectionẽ adstringere : quia peccatum in copia magis potest ad indicandum euacuationem,quã calor ad adstringẽdum. In praxi ergo ita procedendũ.Si obseruetur sanguinis egressus in maiori copia,quã decet,imitandus est Rhasis:at,si immineat immoderatũ profluuiũ:(quod cognoscitur,quia superiorũ simile quippiam contingit:) sequendus est Aëtius, quia copiosus sanguis non est adstringẽtibus in corpore detinendus.Quoad *locum*:secandæ sunt venæ cubiti : quia talis est subsistentia indicantis,& præsertim vt subsequitur motum sanguinis.

Quoad Cucurbitulas:Hippocr.has applicat nõ modo spatulis,sed etiã crurib.Aëtius etiã scapulis.Cucurbitulę scarificatæ,in hoc malo, sunt materia remedij indicati à sanguine, vt peccat,non copia , sed motu potius. Quare sunt materia remedij & reuulsorij , & deriuatorij. Cucurbitulæ vt reuellentes, sunt applicandæ scapulis:sic n.sanguis descendẽs sursum trahitur. Cucurbitulæ a.vt deriuantes applicandæ sunt *Cucurbitulæ.*

cruribus:

cruribus: nam caua vena descendit in lumbos,& in duos ramos diuiditur, qui per crura descendunt, à quibus quædam venæ deducuntur in vterum: ideoque per has fit deriuatio. Auicen. hac in parte imitatus est Galen. qui c.8.l.de præcogn. in profluuio muliebri (non sanguinis) probat euacuationem per lotiũ, per sedem: & proinde probat remedium deriuatorium. Cucurbitulæ non scarificatæ probãtur magnæ,& cum flamma copiosa admotæ mammis.l.2.de morb. mul.aph.50. sect.5.c.19.l.13.meth. quia huiusmodi cucurbitulæ sunt materia remedij reuulsorij, indicati à sanguine, vt impetũ habet in vterum. Recte a. modo iam declarato administrantur. Nam cum summa sit actio sanguinis, qui impetum habet in vterum: iccirco magnæ probantur cucurbitulæ. Et, cum summa sit resistentia: probantur cum magna flamma. Præterea probantur ea ratione, vt modo applicentur vni parti, modo alteri, prout præsentia sanguinis magis impetũ habet secundum vnã partem, quam secundũ alteram. Tandem applicantur mãmis, vel potius sub mammis, merito subsistentiæ sanguinis, vt peccat secundũ motum: siquidem cõmunes sunt hæ venæ & mãmis,& vtero: vnde sanguinẽ promte ad superiores partes trahunt, vt ita coerceatur motus sanguinis ad vterũ factus. Sed prohibere solet virtus respirationi destinata. Quare, si eueniat, vt dum applicantur hæ cucurbitulæ, lædatur respiratio, (:vt monet Galenus:) non sunt his partibus applicandæ. Sed hoc loco occurrit difficultas: quia superius dictũ est, è mente Hippoc.& aliorũ, probari in hoc malo cucurbitulas, quę scarificatæ cruribus applicãtur. Cur ergo cucurbitulæ non scarificatæ, cruribus, & ipsæ applicantur? Responsio. Quia scarificatæ non modo attrahunt sanguinẽ per modum deriuationis, sed etiã euacuant. Cucurbitulæ a. non scarificatæ attrahunt, non euacuant, & propterea non applicantur cruribus. Ligaturæ sunt materia reuulsorij præsidij.

Ligatura.

Quoad *vbi*: Gal.c.14.l.1.ad Glauc. in hoc malo iubet esse ligandos artus supernos brachij: faciendásque plures & fortes ligaturas, quia summa est resistẽtia sanguinis. Plures probat: vt significet, quando administrantur ligaturæ, non esse partes ligatas detinendas per horam: alias mortuæ quę euaderent: ideo per vices ligare & soluere oportet. Sic ergo Galen. brachiorũ ligaturas probat. Hippocr. vero l.2.de morb. quem secuti sunt Auicen. Paulus, Aetius probat ligaturas & secũdum brachiũ,& secundũ crura supra genua. Cur igitur Gal.

tantum applicat partibus supernis, Hippoc. supernis & infernis? Responsio. Vbi agendum indicatur à subsistentia principaliter indicantis, id est sanguinis, motu peccantis. Huius a. duplex esse potest subsistentia, altera supra vterũ, quę consequitur sanguinẽ, vt mouetur à supra ad infra, id est ad vterũ: merito cuius probantur ligaturæ in brachiis, vt sanguis qui mouetur in vterũ, ad superna retrahatur. Altera subsistentia est infra vterũ, quæ cõsequitur essentiam indicantis sanguinem pariter vt peccat secundũ motum, qui est à partibus infernis, ad partes supernas, id est à femoribus ad vterũ: & tunc ligatura supra genu est administranda, vt retrahatur sanguis ascendens, vt per has ligaturas descendat: sicuti potiss. dum fœminæ sanguine reperiũtur refertæ secundũ femur. Concordia a. Galeni & Hippoc. facile patebit è quęstione sequẽti, de *quando agendum*. Gal. igitur applicat ligaturas brachio, eo tempore quo his solis vtitur ligaturis. Hippocr. eodem tempore & hora vtitur ligaturis &, secundum brachia, & secundum coxas. Horum ratio talis est: Quando agẽdum sumitur à præsentia indicantis: dum sanguis mouetur à supra ad infra, habet impetũ ad vterum: reuellendum ergo nisi aliquid prohibeat, hoc est tempus opportunum. Hippocr. a. & ipse respexit ad indicantia quando agendum. Vnde, dum adest hoc profluuiũ, adest impetus sanguinis ad vterũ, id est à supra ad infra. Sed dum ligaturæ administrantur, id fieri solet, vt sanguis exsistens infra vterũ, impetum habeat ad vterum, moueatur ab infra ad supra: & proptérea Hippoc. nõ ligat coxas tantum (.nec enim posset defendi.) sed ligat coxas eo tempore, quo etiam ligat brachia: vt beneficio duplicis ligaturæ eodem tẽpore cohibeat vtrumque motum ad vterũ, siue sit à supra ad infra, siue ab infra ad supra. In praxi ergo obseruandum, vt dum ligantur coxæ supra genua, primum ligentur partes supernæ, deinde infernæ: & primum etiam dissoluantur ligaturæ coxarum, posteriori tempore ligaturæ brachiorum. Oportet a. vt ligaturæ secundum brachia sint fortiores ligaturis partium infernarum. Et è dictis ratio est in promptu: primum n. sunt ligandi artus superni, quia nisi ligentur, non adest præsentia indicantis ligaturas partium infernarum. Et ob eandem rationem primum etiam dissoluere oportet ligaturas partium infernarum. Et quia efficaior est impetus à supra ad infra, quam ab infra ad supra, ideo ligaturæ partium superiorum debent esse fortiores.

Quoad

Pharmacia. Quoad materias medicinales, nihil dicemus de respicientibus totum. Loquemur tantum de materia medicinali gratia sanguinis, morborum vteri, & virtutis. De his medicamentis breuiter agemus, quia omnia similem vim & facultatem habent. Quantum ad sanguinem: is peccat in hoc malo sui tenuitate, acrimonia, impetu. Vnde in hoc malo vtendum fomentis refrigerantibus, crassefacientibus, & proinde astringentibus. Merito autem morborũ vteri: cum vteri viæ sint plus iusto peruiæ: pariter probantur medicamenta crassefacientia, refrigerantia, & proinde astringentia. Gratia virtutis, vt dissipatur calor, egemus calefacientibus & astringentibus. Quare agendum de medicamentis frigidis & astringentibus.

Medicamenta astringetia. Hæc autem duplicia sunt: alia quidem crassefacientia citra stupefactionem: alia crassefacientia & simul stupefacientia. Crassefacientia citra stupefactionem, possunt esse materia remedij indicati à sanguine, & à morbo, & à virtute. At crassefacientia cum stupefactione, nequaquam possunt esse materia remedij indicati à virtute, quoniam virtus potius prohibet, cum debilis est. Crassefacientia citra stupefactionem, crassefaciunt & astringunt, vel sine lentore, vel cum lentore.

1. Astringentia & incrassantia simpliciter. Quæ crassefaciunt citra lentorem, probantur præsertim in anastomosi: quæ cum lentore, in diæresi. Quoad priora, Hippocr. lib. 2. de morb. mul. probat *corallium, cornu cerui, santalos, gallas immaturas, rosas, myrtum, mespila, sorba, malicorium, mora immatura, & omnia acerba.* Quæ crassefaciunt vna cum lentore, sunt *symphytum, tragacantha, carabe, trochisci de carabe sine opio, bolus Arm. plantago, albumen oui, pedes vitulini, farina citra fermentum.* Quoad *vsum*, & primo quoad dosin, probatur dosis modo minor: pro actione morbi principaliter indicantis. Quoad *modum*: vti licet quandoque forma linimenti, quandoque forma insessus, pulu. boli, potionis. Quoad *quando*: sunt administranda, dum adest præsentia indicantis, & nihil prohibet; prohibet autem materia obstruens viscera, & præsertim dum hæc medicamẽta per os exhibentur. *Vbi.* Possunt autẽ hæc medicamẽta exhiberi, & applicari. Quoad ea quæ exhibentur: Hippocr. l. 2. de morb. mul. exhibet ℈j. *mororum rubi siccatorum cum* ℈j. *pastæ, id est, farinæ sine fermento.* Et dum Hippocratis propositum erat adhuc magis crassefacere, ascendebat ad maiorem dosin, respiciens ad maiorem vehementiam actionis sanguinis. Vnde morbo imminente permiscebat ℈ij. *pasta, & exhibebat*

cum vino nigro astringente, nisi esset febris: quia vbi febris, loco vini aqua vti oportet. Praterea Hippoc. exhibebat malum punicum decoctum cum vino proposito, dum non erat febris. Probatur etiam inter alia semen pomi granati contritum, & exhibebat cum polenta, id est, cum farina confecta è viridi bordeo assato. Vrgente necessitate, idem Hippocrates exhibebat ℥j. *stercoris muli, quod comburebat & conterebat, exhibebatque cum vino astringēte. Sic probabat spongiam, eamque cōtritam cum vino exhibebat* (hoc fœminæ habent pro secreto) Licet etiam exhibere *saccharum rosaceum antiquum, diacydonium, diamorum à ʒij. ad ℥ß.* Galen. hoc exhibet. *℞. ceras. balaust. ana g. x. gummi ℈ß. excipiantur albo oui, & exhibeantur cum aqua & vini ℥ vij.* Auicennas hoc probat: *℞. mummiæ, terræ sigillat. boli Armen. orientalis, gallarum immaturarum, sang. drac, galliæ mosc hata, aluminis ana ℈ß. caphuræ g ij. Soluantur syrupo myrtino.* Gallia vtitur tanquam vehiculo, est enim calida, sicca, tenuis substantiæ: nec cohibet menses sed potius prouocat; & si conferatur cum basi medicamēti, quæ constituitur è crassefacientibus, & adstringentibus in ea est proportione, quæ seruāda est in recta medicamentorū compositione. Dubitatur autem cur alumen proponatur. Per alumen igitur non intelligitur crudum alumen, sed combustū, quod sæpe etiam exstinctum fit in lacte chalybeato, vel in sero lactis chalybeati: beneficio enim huius præparationis non est amplius mordax & abradens, sed habet vim astringendi citra omne detrimentum. Quoad externa: Hippocr. lib. 2. de morb. mul. potissimum probat *poscā cum foliis rosarum: huius loco etiam vti possumus vino adstringēte. Practici applicant vnguentum Hippocratis dictū, vnguentum Comitissæ, vnguentū de castaneis.* Possunt autē externa medicamēta administrari forma inunctionis, fomenti. Pectini etiam actu frigida applicari possunt, ea tamen frigiditate, vt fœmina horrore non afficiatur: qui modus indicatur à passione indicantis, nimirum sanguinis fluentis: qui cum vehementer resistat, efficacius requirit medicamentum, quale est, si actu frigidum applicetur. Sed præterea probantur astringentia, quæ habent vim stupefaciendi, quæ conficiuntur *ex opio: vnde probantur trochisci de Carabe cum opio, & magis probantur descripti à Rhase, quam à Mesue, quia illi recipiunt opium in minori quantitate. Hæc exhibentur. Hippocrat. etiam applicat medicamentum confectum ex hyascyamo & cicuta.* Hæ materię indicātur à sanguine, sed nō facile permittūtur à virtute vteri: nam

Externa.

2. Astringētia narcot.

nam calor vteri indicat calidum: vt periculum sit, ne plus iusto hebescat, propter frigidiora medicamenta. Quare miscēda sunt, quæ ob crassitudinem substantiæ astringunt: ob caliditatem autem calorem seruant, ne ita stupefacientibus lædatur: vt *mastiche, mentha, bacca cupressi, &c.*

Diæta. Victum crassefacientem probat Hippo. qui indicatur à sanguine tenuiore, & plus iusto fluxili. Probat autem *cibum assum, & panem assatum sub cineribus.* Hic modus agendi, indicatur à sanguinis passione, vt scilicet cibus crassefaciens magis crassefiat. In lue Gallica exhibetur panis assatus, ea ratione, vt virulentia gallica valenter siccetur. Neque obstat, quod habet aliquam vim crassefaciendi. Licet n. in lue non sit vtendum crassefacientibus, sed attenuantibus, & euacuantibus materiam per sudorem, per insensibilem transpirationem: vtimur tamen pane proposito causa vehementis exsiccationis: & impedimento, scilicet crassitiei, occurrimus decocto guaiaci, sarsæ parillæ, &c. quibus materia satis attenuatur, euocatur ac dissipatur. *Panis assus in morbo Gallico.*

CAPVT III.

De Stillicidio mensium.

Nomen. ER mensium stillicidium intelligimus fluxum sanguinis, dum fit stillatim, & è necessitate cum dolore, vt monet Aetius. Doloris enim causa peculiare caput huic malo donatur: alias sufficerēt ea quæ proposita fuere in sermone de suppressione & profluuio mensium. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum sanguis cum impetu fluit in vterum, & eo cum impetu, vt soluat continuum, & hinc dolor excitetur, & stillatim egrediatur sanguis: quia sanguis suo impetu ita agit in vterum, vt necessario expultrix proprio munere frustretur. *Definitio.* Quare stillicidium mensium est exiens sanguinolentum stillatitium vteri, dependens à frustratione expultricis venarum vteri. Dicitur exiens: ad differentiam excrementi, quod detinetur. Sanguinolentum, ad differentiam exeuntis, quod non est sanguis. Stillatitium: ad differentiam exeuntis sanguinei, quod non stillatim egreditur, sed in magna copia.

Causa efficiens. Quoad causam efficientem: diximus, dependere à frustratione expultricis vasorum vteri, vt hoc malum distingueretur à profluuio mensium, quod fit per diapedesin: hoc enim fit, dum sanguis stillatim & sensim egreditur, sed sine dolore,

dolore,ob frustrationẽ retentricis.Inquirenda igitur est causa,ob quam expultrix frustratur,Aetius cap. proprio inquit, quandoque esse causas spēcie diuersas, id est angustiam multiplicem,virium debilitatem,sanguinis multitudinem, sanguinem pituitosum, & sanguinem feculentum. Huius numeri ratio talis est. Expultrix frustratur, vel quia Læditur facultas, vel ob Errorem externũ. Læsio facultatis est morbus. Facultas autem læditur,si vel Labefactatur,vel Impeditur. Labefactatur ob quamlibet intemperiem immodicam. Nam quoad calidã,secundum Auic. licet expulsio fiat à calido per se,quemadmodũ à frigido per accidens:verumtamen intensior requiritur caliditas in concoctione, quam expulsione:vt immoderata caliditas expultricẽ posit labefactare. Sed præterea intemperies frigida potest esse in causa:nam licet frigiditas adiuuet expulsionem, hoc tamen fit secundario & per accidens,vt potius conferat ad reddendũ idoneum mistum,quam ad viuificandum facultatem: vnde intemperies frigida facultatem labefactare potest.Præterea cum expulsio fiat potius à sicco,quam humido: gratia humiditatis intemperies potest expultricem labefactare. Sicca etiam in causa esse potest:nam licet à sicco fiat expulsio,siccitas tamẽ magis fauet retentrici: vnde siccitas valentior potest facultatem expultricem labefactare.Constat ergo labefactari expultricem ob intemperiem. Ad quæ vitia respiciens Aetius, proposuit debilitatem virium.Si vero expultrix impediatur: impeditur ob morbum in mala compositione,ob angustiam: quæ esse potest coalescentia, constipatio, compresio, subsidentia,& obstructio:has omnes insinuans Aetius, proponit angustiam multiplicem.Porro frustratur expultrix ob errorem externum:qui nil aliud est, quam sanguis: qui peccat vel Copia, vel Qualitate. Quoad copiam, Aetius proponit sanguinis multitudinem. Sanguis qualitate peccans, potest esse viscidus,vel crassus:ille pituitosus,hic feculentus.

Sufficit autem differentias sumere ab efficiente causa. Fit ergo hoc malum,quia vel Læditur facultas, vel aliquis Error committitur. Læditur facultas, vel quia Labefactatur, vel Impeditur. Error adest,quia sanguis peccat Copia vel Qualitate. *Differẽtiæ.*

Malum hoc in genere facile cognoscitur: stillatim enim egreditur sanguis,& cum dolore. De signis differentiarum in suppresione mensium diximus. *Signa.*

Indicationes. Quoad præsidia: sufficit hæc haurire à dolore: reliqua enim tradita sunt in mensium suppressione & profluuio. Quare præsidia sunt sumenda à dolore, & à causis doloris: de quibus alibi diximus.

Prognostica. Idem de prognostico statuendum, quod in mensibus suppressis dictum est: oportet enim perpendere vim morborum & sanguinis.

Curatio. Aetius proponit materias, quæ potissimum respiciunt dolorem. Vnde quoad materiam cheirurgicam, hanc proponit ratione causæ doloris, quia per materiam cheirurgicam remouetur dolor, ob remotionem causæ. Aetius ergo proponit sectionem venæ, cucurbitulas scarificatas, & non scarificatas, hirudines & ligaturas. *Phlebotom.* Quoad venæsectionē, ait: si dolor perseueret post fomenta, secandam esse cubiti venam, & sanguinem pro virium ratione detrahendum: deinde rursus fomenta esse iteranda. His verbis Aetius proponit, tum necessitatem venæsectionis, tum rectam administrationem. Quoad necessitatem venæsectionis: proponit venæsectionem, respiciens, non modo ad remedium genericum, sed etiam specificum. Quoad remedium genericum: id quod indicat remedium vehemens, vacuans sanguinem, nihil aliud est, quam sanguis vi vehementi affectus; quam vehementiam exprimens Aetius inquit, si post fomenta dolor non minuatur, venam esse secandam: hinc enim euidens fit, sanguinem esse vehementem, qui non cedit fomentis. Remediū specificum insinuat, dum ait, sanguinem esse vacuandū, pro virium ratione. Hoc in loco non respicit ad vsum, id est, ad quantum agendum, sed ad remedium specificum: sicut enim sanguis vt vehemens, indicat vehemens remedium: ita sanguis, vt copiosus, indicat remedium vacuans sanguinem in magna copia. Hoc in loco iubet Aetius, sanguinem esse vacuandum in ea quantitate, quæ requiritur pro virium ratione: hoc enim remedium specificum indicatur à copia sanguinis: coindicatur & permittitur à viribus. In aliquibus morbis magis potest sanguinis copia, quam virtus: in quibusdam contra. Prudentissimus Aetius cognoscens in stillicidio mensium circa quantitatem sanguinis euacuandi, magis ad vires quam ad copiā sanguinis esse respiciendum, quia in hoc malo sanguis stillatim egreditur: ob id dixit, sanguinem esse vacuandum, pro ratione virium. Præterea proponit rectam administrationem, & præsertim quando & vbi agendum: quia

quia reliqua nota sunt. *Quando?* Iubet esse secandam venam post fomenta: vnde proponit fomenta sectioni venæ: & rursus post venam sectam vtitur fomentis. Nam quando agendum, sumitur à præsentia indicantis. Nonne ante fomenta aderat præsentia sanguinis? Si post fomenta adest præsentia sanguinis: multo magis ante fomenta. Imitatus est Aetius Senem, qui lib. 2. de rat. vict. ait, in pleuritide dolorem fomentis esse sedandum: &, si non cedat fomentis, venam esse secandam: vtebatur enim fomentis, vt cognosceret an materia esset copiosa, necne: & proinde, an indicans esset vehemens, necne. Sic Aetius, vt cognoscat, an sanguis, causa doloris stillicidij, sit vehemens, necne: vtitur fomentis: & vbi per fomenta cognoscit, sanguinem esse vehementem, dum scilicet non cedit fomentis, statim ad venæ sectionem confugit: & post venam sectam, cum refracta est vehementia indicantis, fomentis vtitur. Quoad *vbi:* secat venam cubiti: talis enim est sanguinis subsistentia, qui consequitur impetum sanguinis à supra ad infra.

Cucurbitulas etiam probat Aetius, si malum non cedit fomentis: quarum tres aut quatuor, citra scarificationem, pectini & inguinibus applicat: &, si dolor perseueret, etiam cum scarificatione, ita vt immoderata sanguinis quantitas euacuetur. His verbis proponit auctor cucurbitularum necessitatem & vsum. Quoad necessitatem: duo proponit: primum, cum dicit, cucurbitulas esse recensendas inter validiora auxilia: cognouit enim cucurbitulas esse materias remedij & discutientis, & deriuantis: & proinde euacuantis tum sensibiliter, tum insensibiliter. Cucurbitulæ enim scarificatæ sensibiliter euacuant. Cum ergo malum non cedit fomentis: patet doloris causam ita esse vehementẽ, vt ad validiora sit accedendum: non quidem validiora, ratione venæ sectionis, sed ratione fomentorum. Alterum circa necessitatem tangit Aetius, dum ait: immoderatam sanguinis quantitatem esse euacuandam, quia in hoc malo licet non euacuetur sanguis in multa copia, ex aliqua tamen parte euacuatur, vt sufficiat moderata sanguinis euacuatio: & ob id per cucurbitulas sanguis detrahendus non ad libras, sed ad vncias. Quoad *vsum:* & primum *quantum agendum:* applicandæ sunt modo tres modo quatuor cucurbitulæ: prout enim maior est sanguinis actio: pro eo pluribus vel paucioribus cucurbitulis vtendum. Quoad *modum:* applicandæ sunt *Cucurbitulæ.*

interdum cum,interdum sine scarificatione : prout varia est passio sanguinis:si enim sanguis facile cedat,probantur non scarificatæ:si maior sit resistentia sanguinis,probantur scarificatæ. Eo autem tempore probantur quo adest præsentia indicantis, quam præsentiam significant fomenta, dum his sanguis non cedit. In praxi notandum,ante fomenta quandoque adesse præsentiam indicantis:cum insignis est dolor. Tutius autem est primum vti fomentis, deinde cucurbitulis. Licet vtero ante fomenta assit præsentia sanguinis:quia tamen per cucurbitulas euacuatur sanguis potius tenuis, quam crassus:dum sanguis crassus est, sua crassitie prohibet vsum cucurbitularum:ad crassum enim sanguinem fundendum & attenuandum,expedit vti fomentis:post quem vsum adest præsentia sanguinis, neque crassities amplius prohibet, quia non adest. Quoad *vbi:* applicat pectini & inguinibus, propter subsistentiam sanguinis, dolorem in vtero excitantis.

Hirudines. Post cucurbitulas,ait Aetius,hirudines pectini & inguinibus esse applicandas:quia æque iuuant ad attrahendum, atq; cucurbitulæ. His verbis Aetius proponit hirudinum necessitatem, & potissimum quando agendum. Necessitatem: cum inquit,æque iuuare ad attrahendum, ac cucurbitulas: dum enim sanguis sui vehementia perseuerat, ad excitandum dolorem : est necessarium etiam confugere ad hirudines,quæ æque trahunt ac cucurbitulæ, non simpliciter, sed dum adhibentur post cucurbitulas scarificatas.Hoc ergo in praxi obseruandum, vt post applicationem cucurbitularum scarificatarum, non rursus applicentur cucurbitulæ, ne intensior dolor excitetur. Vt autem sanguis euacuetur, optimum est,vt hirudines applicentur aliquibus foraminibus:ita enim copiosus sanguis egredietur sine dolore, qui metuendus esset,si rursus applicarentur cucurbitulæ.Pauci hoc obseruant,quia pauci intelligunt Aetium.Quoad *quando agendum:*applicandæ sunt hirudines post cucurbitulas : quia post eas adest præsentia indicantis:& nihil prohibet.

Ligatura. Postremo probat Aetius,vt fasciis ligentur extremitates infernæ,& supernæ:nã harum beneficio coercetur impetus sanguinis in vterũ,siue motus sit à supra ad infra,siue cõtra.

Φαρμακεία. Medicamenta proponit Aetius, quæ referuntur ad dolorem,tum quatenus symptoma est,tum quatenus à sanguine, tanquam à causa, excitatur. Quoad priora medicamenta, à

dolore

dolore indicatur frigidum & humidum. Sed de materia frigida & stupefaciente nihil meminit Aetius, quia non probatur: in mensium profluuio probatur, quia in stillicidio materia non euacuatur vt opus est: vnde opiatis non est vtendum. Sat ergo fuit Aetio, proponere medicamenta humectantia, beneficio quorum mitigatur dolor. Vnde potissimum probat *lanam succidam, cum vino & oleo rosaceo: Probat vesicam semiplenam medicamentis humectantibus: verbi gratia; oleo sesamino, amygd. dul. lil. alb. decocto maluæ, alth. fænigraci, meliloti, &c. Sic probatur vsus butyri, medullarum, adipis, potissimum vitulini, gallinacei, suilli: quorum beneficio hebescit aliqua è parte calor & acuties.* Quæ causam doloris respiciunt, sunt resoluentia: vnde Aetius propositis medicamentis addit *rutam, artemisiam, matricariam, semen lini, anethi: addit etiam terebinthinam oleo liquatam.* Et vrgente necessitate ascendit ad *encathismata, ad epithemata, ad sinapismos, vt sinapi & euphorbio etiam vtatur, ad causam doloris eradicandum.* Et hæc applicat partibus propositis. Præterea probat *medicamentum è pyrethro, & staphide agria confectum,* in quibus est vis calefaciendi, attenuandi, exsiccandi, & dissoluẽdi. Sufficiat monere circa *modum.* Aetius inquit, *balnea naturalia calida esse applicanda, & aquam marinam frigidam esse adhibendam.* Modus indicatur à passione indicantis. Cognouit Aetius, talem esse passionem sanguinis, vt difficulter cedat resoluentibus. Quare balnea sulphurea, vt efficacius agant, actu calida sunt administranda. Ex altera parte, passio doloris indicat sui resistentia, vt actu frigidum medicamentum administretur. Non igitur mirum est, si Aetius ad vtriusque indicantis passionem respiciens, modo actu calida, modo actu frigida administrat.

Anodyna humectantia.

Resoluẽtia.

Quoad diætam: cauendum est ab acribus & flatulentis: acria enim dolorẽ exacerbant: & flatulenta, & proinde crassa atque viscida, sunt in causa, vt cum maiori difficultate sanguis egrediatur. Quorum vtrumq; cauendum in hoc modo.

Victus.

CAPVT IIII.

De profluuio albo.

Itium hoc dicitur profluuium album, muliebre, vterinum. Hippoc. aph. 36. sect. 5. appellat menses decolores: quia menses colorati sunt menses rubri: hi autem fluores non seruant colorem de-

Nomen.

centem. Et Gal.c.vlt.l 3.de sym.cauſ.ſub eodem nomine profluuij albi claudit & profluuium muliebre,& profluuiũ vterinum. De omnibus igitur his malis hoc in capite dicendum.
Generatio. Generatur hoc malum, quando materia morbifica excrementitia in venis vteri exiſtens, ita irritat expultricem, vt hæc materia per vterũ egrediatur.
Definitio. Malũ ergo hoc eſt exiẽs excrementitium venarum vteri, procedẽs à fruſtratione expultricis vteri. Exiens dicitur, ad differentiam excrementi quod non excernitur, ſed retinetur. Excrementitium, ad differentiam ſanguinis, qui eſt exiens alimentale, quod dum in corpore retinetur, poteſt in alimentum conuerti. Secus autẽ ſtatuendum eſt de exeunte in profluuio albo, quod eſt exiens excrementitium. Hoc exiens cum Galeno c.5.l.6.loc. aff. non modo poteſt eſſe humor, ſed etiam ichor. Humor ſcilicet pituitoſus, bilioſus, melancholicus, & atrabilaris. Sanguis autẽ non proponitur: quia in hoc malo primaria ratione nõ egreditur, licet quandoque per viam conſecutionis aliqua portio egredi poſsit. Quoad ichorem: poteſt eſſe quilibet ichor: nam Gal.l.cit.proponit ichorem aquoſum, ſubpallidum, & rubrũ: aquoſus eſt ichor pituitæ: ſubpallidus, humoris melancholici: ruber, ſanguinis & bilis, quia ichor bilis ſubruber eſt. Cõſtitutũ ergo ſit hoc exiens excrementitiũ eſſe & humorẽ, &
Subiectũ. ichorẽ. Subiectum, ſunt venæ vteri: ad differentiam aliorum vaſorum: verbi gratia, ad differentiam vaſorum ſeminalium, vt diſtinguatur hoc vitium à gonorrhœa. Præterea per venas diſtinguimus hæc mala à meatu veſicæ, vt hoc malum diſtinguatur à profluuio lotij, arenularum. Diximus vteri: vt hoc exiens diſtingueretur ab exeunte per venas, non vteri, ſed aliarum partium.
Cauſa efficiens. Quoad cauſam efficientem, diximus: procedens à fruſtratione expultricis. Vt per hanc particulam diſtingueretur hoc malum à profluuio ſanguinis: qui, licet ratione fœtus poſſet habere rationem alimenti, non excrementi: ratione tamen fœminæ rationem habet excrementi: vt ſit exiens excrementitium venarum vteri: ſed hoc non procedit à fruſtratione facultatis expultricis, verum à retentricis fruſtratione. At exiens in albo profluuio procedit à fruſtratione expultricis. Inquirendum ergo quam ob cauſam fruſtretur facultas expultrix. Dicimus eam fruſtrari non læſa facultate, id eſt, non ob morbum, vt colligitur ex Hippoc.lib. 1. de morb. mul & e c.5.l.6.loc.aff. vbi inquit, profluuium muliebre fieri,
vtero

vtero nequaquam affecto. Si vterus non afficitur: certe locũ nõ habet læsio facultatis, sed solum error externus. Nec obstat, licet idem Gal. loc. citato dicat, in profluuio vterino affici vterum: nam morbus, quo vterus afficitur in profluuio vterino, non est morbus pertinens ad expultricem, sed ad alteratricem. Cõstitutum ergo sit, fieri ob errorem externum: qui nil aliud est, quam materia excrementitia, à nobis proposita. Hæc materia, vt colligitur è c.5. l.6. loc. aff. & c. vlt. l.3. de caus. sym. generatur quandoque In vtero, quandoque Extra vterum. In vtero, in profluuio vterino: quia frustratur cõcoctrix, quandoque ob morbum. i. intemperiem frigidam, quæ etiam humiditatem coniunctam potest habere: quandoque ob errorem externum. i. ob sanguinem crudũ, qui detinetur in acetabulis vteri. i. in orificiis venarũ vteri, vt sanguis sic pituitosus & crudus redditus, sui copia aggrauet expultricem, & ita egrediatur. Extra vterum generatur ad eundem modum, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Læsa facultate: ob morbum quandoque ipsius capitis: vt interdum fiat profluuiũ album à capite refrigerato, humectato: quãdoque ob morbum ventriculi frigidũ & siccum, & præsertim in profluuio pituitoso: quandoque ob morbum iecoris, cum iecur afficitur morbo calidiore: vt sanguis biliosus melãcholicus, & similes ichores producantur. Sed præterea hi succi, hæc excrementa possunt generari, ob frustrationẽ alteratricis, propter errorem externum, id est, ob prauam viuendi rationem: quæ, prout varia est, ita solet esse causa, vt varij succi generentur: v.g. si diæta fuerit pituitosa, mulier vsa fuerit cibis pituitosis, potu aquæ: sanguis iure producitur pituitosus. Sic si vescatur cibis calidioribus, bibat vinum meracius: generantur succi acriores, biliosi, atrabilarij.

Quoad differentias formales: Cum hoc malum sit exiens, excrementitium: differentiæ sunt penes Essentiam, & penes Vitium. Penes essentiam: vt sit Humor, vel Ichor. Si humor, vel pituita, vel bilis flaua, vel atra. Peccatum est in, qualitate, quantitate, vel motu. In præsentia admonere sufficiat penes motum: ex aphor. 36. sectio. 5. hoc excrementum, vt assiduo mouetur facere profluuium perpetuum: vt per interualla mouetur, facere profluuium per interualla: & hoc est vitium, quod vocant menses decolores, modo anticipantes, modo postponentes. Quoad differentias à subiecto: venæ vteri vel sunt Corporis vteri, vel Ceruicis vteri. Quoad causam *Differẽtia.*

efficientem : ab hac prodeunt differentiæ illæ, qua dicitur profluuium Muliebre, vel Vterinum : muliebre id dicitur, in quo excrementum generatur extra vterum : vterinum, in quo excrementum generatur in vtero.

Signa in genere. Distinguitur hoc profluuium, ab mensium profluuio immoderato, his tribus: nimirum substantia, colore, & motu illius quod egreditur. Quoad substantiam: in profluuio sanguinis excrementum substantiam habet, quæ concrescit : at in malo nostro proposito, id quod effluit, non concrescit, Quoad colorem: is exacte rubicundus est in profluuio, de quo supra diximus : in hoc. autem malo color non est rubor, vnde profluuium album vocatur. Et, si contingat, cum excrementis egredi aliquam sanguinis portionem, non tamen color erit ruber: vnde Hippoc. vocat menses decolores, quia hoc excrementum destituitur illo rubicundo colore. Quoad motum: profluuium sanguinis menstrui non est ita perpetuum, quémadmodum profluuium muliebre, quod per annos etiam aliquot continuo durat: insuper menses decolores, non seruant certas periodos, sed incertas. Ex his malum hoc in genere cognoscitur.

Signa differentiar. à forma. Quoad signa differentiarum formalium : oportet perpendere materiam penes speciem, & vitium. Species est ichor, vel humor: cuius dignotio traditur l. 1. de morb. mul. nam si v. g. sit ichor : cognoscitur materiam egredi tenuem, & veluti aqueam, si substantia spectetur: si humor, exiens obtinet substantiam crassiorem, instar mellis. Species ichoris ita deprehenditur: si pituitosus sit, erit excrementum albicãs: si melancholicus, subpallidum : si biliosus, subrubrum, flauescens cum materia quæ egreditur apparebit, si sit ichor sanguinis, colorem rubicundum referet, nullus tamen grumus apparebit, non concrescet, quia non est sanguis, sed eius ichor. Si fuerit humor : oculis conspicietis quisnam sit: & signa aderunt huius vel illius prædominantis. Sed notandum, quod aliquando vna cum humoribus aliqua portio sanguinis egreditur, quæ ita humorum colorem turbat, vt primo intuitu non ita euidenter liceat peccantem humorem cognoscere. Attamen secundum Hippocr. l. 1. de morb. mul. & secundum Aetium, hi succi deprehẽdentur, si panni infecti seruentur per diẽ, deinde vero simplici lotione abluantur, postea in vmbra siccentur: nam lotura sanguinis portio abluitur, & humor derelinquitur, qui vario modo pannum tingit, vt modo albicans conspiciatur, ratione pituitæ: modo citrinus, ratio

ratione, bilis: modo nigricans, ob melancholiam. Quoad differentias à subiecto: num egrediatur materia per venas corporis vteri, vel potius ceruicis: ita distinguetur: dum materia egreditur per venas ceruicis, non solet esse admodũ copiosa, quemadmodũ effluit per venas vteri, quia copiosiores sunt: secundo, dum materia egreditur per venas vteri, post conceptũ, tempore gestationis vteri, profluuium cessat, at si materia fluat per venas ceruicis vteri, etiam post conceptum, tẽpore gestationis vteri, profluuium illud perseuerat. Quoad differentias causæ efficientis, oportet cognoscere, an excrementum gignatur vel in vtero, vel extra, id est, an profluuiũ sit muliebre, an potius vterinum. Distinguentur, primum ratione copiæ: nam dum materia generatur extra vterum, copiosa est, & copia etiã in profluuio muliebri excernitur: si gignatur in vtero, nõ est ad modũ copiosa, licet ex Hippo. sentẽtia assiduo putrida materia descẽdat. Secũdo distingui poterũt è signis, indicantibus vitia, vel totius, vel alicuius partis nõ ignobilis, vt iecoris, vẽtriculi, cerebri: si enim assint signa indicantia vitia partium extra vterum: dicendum, materiam generari extra vterum: si contra vterus perpessus sit aliquam contusionem vel corruptionem: statuendum potius materiã generari in vtero, profluuium esse vterinum. Tertio internosci poterunt per colorem: nam si materia gignatur in vtero, color materiæ erit albus: si extra vterum, non erit ita albus: ratio est, quia cum materia cõfluat in vterum per venas supra vterum, vix fieri potest, ob sanguinis præsentiam, quin illius excrementi color nonnihil mutetur. Quarto distinguentur: nam si profluuium fuerit muliebre, id est, materia gignatur extra vterum, post fluxum mensium secundum naturam, profluuium muliebre minuetur, quia hoc excrementum tempore statuto vna cum sanguine menstruo est euacuatum, vt cum cessauerint menses, non videatur esse profluuium adeo copiosum, quemadmodum ante menses: oppositum est. si profluuium fuerit vterinum, si materia gignatur in vtero: nam cum hæc materia resideat in orificiis venarũ, hæc nihil aliud æst, quam succus quidam pituitosus, & proinde viscidus: vnde tempore mensium humores viscidi à sanguine menstruo agitantur, sed propter visciditatem non ita facile effluunt. Dum vero menses cessant, materia hæc iam commota, & aliqua è parte extersa ab expultrice expellitur, vt merito post menses hoc profluuium augeatur.

Signa differentiarũ à subiecto.

Signa diff. à caus. effic.

Indicationes. Quoad præſidia: ſuppoſitis vitalibus, ea ſumenda ſunt ex indicantibus ex vſu, & proinde ab excremento. Galenus c. 8. lib. de præcognit. loquitur tantum de profluuio muliebri, quo cruciebatur vxor Boëthi. Nos ea ad omne profluuium, tum muliebre, tum vterinũ, transferre poſſumus. Sunt ergo deſumenda præſidia ab excremento, vt perpendi poteſt penes qualitatem, copiam, motum, atque vt ab agente morbifico producitur. Penes copiam: indicatur minuens, vacuans: quod præſidium etiam cognouit Hippoc. aph. 36. ſect. 5. vbi ait: vbi fœminæ patiuntur menſes decolores, purgatione indigent. Merito qualitatis: alterans per contrarium. Cauſa motus, indicatur deriuans, reuellens: & proinde indicatur remedium euacuans per lotium, per ſedem, merito præſidij deriuantis: gratia autem reuellentis, indicatur remediũ euacuans per ſudorem, indicatur vomitorium. Galen. non meminit vomitorij: quia non reſpicit ad quodlibet profluuium, ſed ad indiuiduum, mulierem quæ habet ventriculum imbecillem, vnde non poteſt vomitoriis vti. Ea autem ratione qua excrementum producitur: pro vario generante, varia oriuntur præſidia: verbi gratia ſi producatur excrementum à cerebro frigido & humido, oritur indicatio calefaciendi & ſiccandi cerebrum: ſi calido iecore, refrigerandi.

Prognoſtica. Scopi propoſiti maiori è parte poſſunt expleri: nec tamen vitium contemnendũ eſt, quia obeſt conceptioni: &, ſi quandoque concipiat mulier, poteſt euenire facile vt fiat abortus. Pro diſcrimine tamen differentiarum malum eſt magis vel minus periculoſum. Hippoc. aph. 36. ſect. 5. inſinuare videtur, deterius eſſe hoc malum, ſi portiones alimentales in excrementa mutentur, & effluant.

Curatio. Vena ſect. Vena ſecanda non eſt in profluuio muliebri: ſed poteſt ſecari in profluuio vterino: quia in profluuio muliebri extra vterum in toto corpore redundat ſuccus vitioſus, recedens à natura ſanguinis: vt locum habeat purgatio. At in profluuio vteri, cauſa mali eſt excrementitia, maxime recedens à natura ſanguinis. Sed fieri poteſt, vt, licet hoc excremẽtum redundet in vtero, nihilominus in toto corpore redundet ſanguis: & cum hic habeat rationem cauſæ ſine qua non, & proinde ſit vehemens, fit vt venæ ſectio adminiſtrari poſsit.

Materia medicinales.

1. Vacuãtia. Medicamenta ſunt triplicia: Vacuantia: Alterantia partes, quæ ſuccos improbos producunt: Corroborantia virtutem, quæ ſunt aſtringentia. Vacuantia, vacuant materiam exſiſtẽ-

tem

rem Extra vterũ, vel Intra. Priora euacuant par aluũ, per lotium, per cutim, per vomitum. Quoad vacuantia per aluum. Galenus cap. 8. lib. de præcogn. probat medicamenta quæ vacuant aquam. Nec tamen conceditur vsus *elaterij*, quod strenue aquositatem educit: nam fœmina mollissimum & laxum habet ventriculum, qui vsum elaterij ferre nequit. Quod si occurrat mulier robustum habens vẽtriculum, nec tamen huic esset exhibendum elaterium: supposito, quod profluuium procedat ab ichore pituitoso: vti enim possumus medicamento hydragogo, sed non vehementissimo, quale est elaterium, quia hæc materia aquosa non residet in cauitate abdominis, è qua in aluum non sunt manifesti ductus, vt in hydrope, sed in venis: nam per venas affluit, non in cauitatem abdominis, sed in venas vteri, vnde prompte vacuari potest. Præterea quia materia est tenuis & fluxilis, facile potest educi. Vnde laudantur *ebulus, braßica siluestris, soldanella,* quibus materia peccans per lotium & aluum euacuatur. 1. Vacuãtia per aluũ.

Probantur etiam quæ per lotium euacuant, deriuando: vt *apium, asarum, aqua incocta, & exhibita,* quibus abluuntur renes, & vesica. Hæc tamen, si alio modo administrẽtur, menses cient: nimirum si exhibeantur cum dulcibus, *melle & sacchro,* quorum virtute ad vterum deducuntur: qua de causa Galen. cap. 5. lib. 8. κ.τόπ. ad prouocandos menses probat *h eram, sed cum mulsa*, cuius dulcedine medicamentum pro vehiculo vtitur. Notandum tamen, *apium, & asarum*, non exhibenda esse in quolibet profluuio muliebri decolori: sed etiam alia multum diuersa, pro varia fœminæ constitutione. Si enim malum oriatur ob redundantem succum non aquosum, sed pituosum: exhibebitur *agaricus, non succus ireos*: si ob succum biliosum: dabitur *rhabarbarum*. Idem statuendum de diureticis. Galenus enim in vxore Boëthi probat *apium & asarum*, vere diuretica, id est, calida, sicca, & tenuis substantię: quia illa fœmina habebat ventriculum imbecillum, & totum corpus erat frigidum, ac humidum. At si biliosa sit fœmina, in qua exsuperent succi acres: vti possumus diureticis improprie dictis, id est, quæ non ob caliditatẽ, sed ob substantię tenuitatem potius lotium promouent, vt sunt *semina frigida maiora & minora.* 2. Diuretica.

Quoad ea quæ per cutim euacuant, Galen. loc. cit. inquit, se iussisse, vt fœmina quæ patiebatur profluuium muliebre 3. Vacuãtia per cutim.

aquosum, primo fricaretur mollissimo linteo, deinde asperrimo. Vtitur ergo primũ frictione molli, deinde aspera: post hanc vngit corpus solo melle multum cocto, & frigido actu, ea frigiditate, quam præ se fert aqua fontis æstiuo tempore. Hic duo sunt declaranda. Primum necessitas propositarum materiarum. Deinde modus: & præsertim penes id quod adhibet mel coctum, & actu frigidum. Quoad primum: Frictio mollis, est materia remedij euacuantis per cutim, qua pori aperiuntur: frictio aspera, est materia remedij alterantis, siccantis totum corpus, quod in illa fœmina erat iusto humidius: mollis enim frictio cutim rarefacit: dura, asperaque cogit & siccat, lib. 2. de tuend. valetud. Probat deinde mel sincerum, tanquam materiam remedij alterantis, id est, calefacientis & siccantis totum corpus illius fœminæ, quæ erat frigida & humida: & recte probat citra picem & resinam: hæc enim calidiora noxam inferre possunt, humiditatem prædominantem liquando, quæ postea maiore impetu in vterum fluere posset. Hac ergo de causa Galenus mel solum probat. Quoad rectam administrationem mellis: probat Galenus mel multum coctum, & frigidum actu, ea frigiditate, quæ est in aqua fontis æstiuo tempore. Modus indicatur à passione indicantis. Institutum Galeni erat, corpus humidius siccare: ita vt indicabat nimia mollities, nimia humiditas. Quare cum difficulter illa fœmina pateretur, cum summæ esset resistentiæ: medicamentum siccans ita erat administrandum, vt vehementer exsiccaret. Mel autem quo magis coquitur, eo magis crassescit, & proinde eo magis cogit, siccat: vt recte probetur mel multum coctum. Probatur autem potius actu frigidum, quam calidum: quia sic indicat passio humiditatis, nimirum promta liquatio, quam ex vsu arenæ Galen. cognouerat. Si ergo mel administretur actu frigidum, prohibetur liquatio: quæ etiam ob asperas frictiones imminebat. Quare artificiose Galenus est progressus: vt merito dignus fuerit quadringentis aureis.

4. Vomitoria. Quoad euacuantia per vomitum: hæc non proponuntur à Galeno loco citato: quia mulier imbecillum habebat ventriculum & totum corpus: non autem decet per partem imbecillam vacuare. Si fœminæ sint, quæ facile vomant, ita vt ventriculus vomitoria perferat: danda sunt vomitoria, quia euacuant per modum reuulsionis.

Vsus vacuantium. Quoad rectam administrationem vacuantium medicamento

mentorum: Galen. loc. citat. probat, vt primo die exhibeatur medicamentum purgans aquam: secũdo die, diureticum: tertio die rursus aquam ducens, sed in minori dosi, quam primo die: deinde à quarto die, ad decimumquintum exhibet diuretica, interdum autem interponit, quæ per aluum euacuant. Vnde his diebus quotidie per horam ante prandium & ante cœnam fricat corpus primum sindone molli, deinde aspera, & postremo melle vngit. Quare hinc colligitur, Galenum primo euacuare par aluum, secundo per lotium, tertio per cutim, deinde permutatis vicibus modo hoc, modo illo vacuationis genere vti. His verbis insinuat Galenus *quando agendum*. Cognouit in illa fœmina magis posse præsentiam materiæ aquosæ, quæ debebat par aluum euacuari: & proinde primo vtitur medicamentis aquam euacuantibus. Secundo cognouit magis posse præsentiam materiæ, quæ circa iecur residet in venis emulgentibus circa renes: quam potest præsentia materiæ, quæ ad totam cutim spectat: & ob id ante euacuantia per cutim, probat diuretica. Tertio die rursus exhibet medicamentum aquam ducens: quia cum non liceat primo die totam materiam per aluum vacuare, repetenda fuit euacuatio, in minori tamen dosi die tertio, in maiori die primo: ratio est, quia primo die vt maior erat copia materię, ita actio erat vehementior, quæ proinde maiorem dosin indicabat. Quarto die Galen. per cutim euacuat, deinde etiam totum roborat, quia magis potest præsentia materiæ, quam præsentia imbecillitatis: quare primum vtitur frictione molli, deinde aspera, postremo inunctione. His autem vtitur ante prãdium, & ante cœnam: quia cibus sui præsentia prohibet. A quarto denique vsque ad quintumdecimum per vices modo vno, modo altero vtitur medicamento: prout adest præsentia vel huius, vel illius indicantis.

Tandem qnoad euacuantia, probantur ea quæ vacuant materiam in vtero exsistentem. Vnde Hippocr. lib. de morb. mul. in profluuio vteri muliebri, ad euacuandũ materiam in vtero, probat vt lauetur vterus *succo ficuum immaturarum & siluestrium. Probat etiam medicamentum paratum è sicca resina, è foliis tamarisci, è semine lini, qua in vino edebat, & cum adipe anserino per clysterem infundebat: quo medicamento administrato, Hippocrates vterum aceto colluebat. Anicen. probat clysteres confectos è decocto ireos, & brassica. Et pessaria etiam parari possunt, è medulla cucumeris siluestris, & aliis*, de quibus in suppressis mensibus

5. Vacuantia in vtero contentam materiam.

mensibus egimus, quæ vim habent attenuandi & detergēdi.

II. *Medicamenta respicientia causam generantem succos.* Probantur etiam medicamenta quæ respiciunt causam, à qua generantur succi propositi excrementitij: de quibus alibi. Prout enim varium est producens, pro eo variis vtēdum medicamentis: vt, si à ventriculo frigido & humido producatur: probātur calefacientia & exsiccantia, *aqua sulphurea, guaiaci decoctum*, & quæ sunt proposita in malis ventriculi. Si producens sit iecur calidum: probatur frigida, *aquæ refrigerantes, aqua B. Virginis.*

III. *Corroborantia vterum.* Postremo probantur astringentia, quibus virtus vteri roboratur. Vnde ab Auicenna & Paulo probantur medicamenta, quæ etiam conferunt in profluuio sanguinis immoderato. Hippocrates probat medicamentum confectum *e rosis, myrto, rubo.* Et propter calorem vteri, qui calida indicat, probat medicamentum confectum *à masliche, mentha, thure, foliis cupressi, foliis viridibus oliuæ, & hæc administrat, vel cum cera, vel cum farina lentium, vel etiam cum vino acerbo.* Præterea Hippocrates vrgente necessitate ascendit ad medicamentū, quod fit *vel ex aqua, vel è vino astringente, alterato cum balaustiis, gallis, malicorio, myrto:* & ratione caloris vteri, *iuncum odoratum* addit: quia non est tutum frigidis vti sinceris. Aëtius in hoc malo probat medicamentum, quod ceu medicina delectabilis Aspasia vulgo dicitur, estque in communi vsu apud meretrices: si enim fœmina sese abluat frequenter hoc medicamento, veluti virgo videtur: *Sumuntur galla immaturæ, per octiduum in aqua macerantur: deinde in hanc aquam lana immittitur, & ea non exprimitur, sed siccatur, & frequenter applicatur.* Circa *vbi agendum*, notare oportet, medicamentis astringentibus, non vtendum esse per os, ne in visceribus obstructiones excitentur: vel saltem desistendum à vehementer astringentibus. Hippocrates autem hęc applicat pectini: quia principale indicans in vtero subsistentiam habet. Quoad *quando agendum:* in hoc morbo, siue sit profluuium vteri, siue muliebre, hæc non adhibenda sunt eo tempore, quo secundum naturæ leges menses effluunt: quia sanguis menstruus, vt mouetur & egreditur per vterū, sui præsentia prohibet administrationem horum astringentium.

Victus. Diæta medicamentis respondeat. Hippoc. l. 2. de morb. mul. probat, *lac bubulū copiosum recēs emulctum.* Qui tamen cibus non indifferenter est exhibendus. Si enim fœmina ob profluuium reddita sit emaciata, lac probatur, quia non modo ali

do aliqua è parte craſſefacit, ſed etiam vehementer nutrit, & præſertim ſi multa copia exhibetur. Quod ſi emaciata non ſit, & præſertim ſi obſtructiones aſsint: ab vſu lactis abſtinendum.

CAPVT V.

De vitiis circa conceptionem: & primum de Sterilitate; ad quam rectius intelligendam fœcunditatis natura prius explicatur.

Bſolutis vitiis, pertinentibus ad Purgationem menſium: dicendum modo de vitiis, quæ pertinere videntur ad Conceptionẽ. Quæ cum multifariam lædi poſsit, de quolibet vitio dicendum: & præcipue de Sterilitate, de Monſtro, de Mola. Sed quoniam rectũ eſt index ſuimet & obliqui: neceſſum eſt, vt primum digrediamur circa conceptionem ſecundum naturam. Vbi tria explicabimus: primo modum, ſecundum quem fit conceptio: deinde eſſentiam conceptionis: tertio, ſigna quibus diſtinguimus fœminas fœcundas à ſterilibus. *Tranſitio.*

Ad conceptionem celebrandum neceſſarium eſt, vt mas cum fœmina, non citra oblectationem, coniungatur, vt ab vtroque fiat eiaculatio ſeminis fœcundi, partim quidem in vterum, partim in vteri ceruicem: ea tamen ratione, vt, quæ ſeminis portio coniicitur in ceruicem, ab vteri attractrice in vterum attrahatur, à retentrice ita retineatur, vt os vteri claudatur, & his peractis exacte vtrumque ſemen miſceatur, & beneficio facultatis, ſeu proprietatis conceptricis vteri, vis illa in ſemine exſiſtens, quodammodo ſopita, excitetur, vt exporrecta fœtum formet, & efficiat. *Modus cõceptionis ſecundum naturam.*

Quoad eſſentiam: Conceptio ſecundum naturam nihil aliud eſt, quam alteratio ſeminis fœcundi, procedens ab alteratione vteri, propter ſpeciei conſeruationem. Quoad formã dicitur alteratio ſecundum naturam: quatenus enim à facultate prodit, nõ eſt opus, ſed actio: quę nõ eſt animalis, non vitalis, ſed naturalis, quatenus actio naturalis poteſt eſſe attractio, retentio, expulſio. Hac ergo alteratione actio eſt diſtincta à reliquis functionibus. Subiectum eſt ſemen fœcundum, nimirũ id quod alteratur: quo hęc alteratio diſtinguitur ab illa quæ eſt ſanguinis, alimenti. Cauſa efficiẽs eſt alteratio *Eſſentia cõceptionis qua definitione explicatur.*

vteri

vteri:ad differentiam alterationis quæ fit ab alteratrice aliarum partium, verbi gratia testium. Et quia alteratrix vteri duplex est, priuata & communis: vt pateret, hoc in loco concurrere, non priuatam, sed communem: additum est, propter speciei conseruationem: nam priuata alteratrix, agens in alimentum, ita alterat alimentum, vt nutriatur & conseruetur vterus, vt conseruetur fœmina. At alteratrix dum agit propter conseruationem speciei: illa quidem à Medicis potest nuncupari conceptrix, quæ excitat viuificam facultatem, in semine sopitam, beneficio proportionis vteri, quam sibi præscribit ac limitat hæc proprietas, facultas hæc conceptrix: sicut sanguificatrix ad sanguificandum concurrit beneficio proportionis iecoris, quam sibi præscribit & limitat sanguificatrix, opem tamen ferente calido.

Sed pro exacta explicatione definitionis, duo à nobis tradenda sunt: primum, quid sit semen fœcundum: deinde, quæ eius sit vis, seu quomodo fœtus formetur. Semen ergo nihil aliud est, quam mistum ex excremento vtili, & spiritu, procedens à mare & fœmina, in vtero permistum. Semen fœcundum est mistum: quia eius substantia non est simplex, sed mista è spiritu, & excremento vitali vtili. Spiritum proponit Philosophus cap. 3. lib. 2. de gen. animal. vbi vult, in semine esse spiritum, qui semen fœcundum faciat, & proportione respondeat τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ: eius enim calor non absumit, sed potius generat & conseruat. Hoc etiam fatetur Galenus cap. 4. & 8. lib. 1. de sem. & Hippcr. lib. de genit. quod semen fœcundum plenum sit spiritu, & potissimum vitali: vnde fit, vt illi qui nimium Veneri indulgẽt, peius habeant è minima seminis emissione: quam è copioso sanguinis fluxu, seu per os, seu per nares: non alia de causa, quam quod cum seminis emissione spiritus vitalis dissipatur. Altera seminis portio est excrementum vtile: per quod intelligimus cum Philosopho reliquias vltimi alimenti, id est, sanguinis. Nam primum alimentum est cibus, secundum chylus, tertium & vltimum sanguis. Errant igitur, qui per vltimum alimentum intelligunt humiditates alimentales: siue enim vltimum alimentum statuatur humiditas rorida, siue apposita, siue agglutinata: hæ humiditates non possunt amplius regredi tempore coitus: id quod multo minus de assimilata cogitandum est: quia in vasis seminariis circa principia euidenter

Semen fœcũdũ quid: & quibus cõstet partibus.

euidenter conſpicitur ſanguis, qui poſtea in ſemen mutatur: vnde in coitu immoderato etiam ſanguis eiaculatur. Per excrementum ergo vtile intelligimus ſanguinem: qui habet rationem excrementi, id eſt, ſuperuacanei. Cum autem ſemen conſtitutum ſit è ſpiritu & ſanguine: & proinde è materia vaporoſa, & corpulenta humida: neceſſario ſequitur, ſemen eſſe ſpumoſum, vt teſtatur Galenus cap.5.lib.1. de ſem.cap.9. lib.14. vſu part. aſſunt enim cauſæ ſpumæ, nimirum materia vaporoſa & humida, calor & motus. Procedit ſemen à mare & fœmina, mediate vel immediate: immediate, quando à teſtibus procedit: mediate, quando ab aliis partibus. Neceſſarium autem fuit, ſemen tum à mare, tum à fœmina prodire: ſemen enim fœcundum debet eſſe calidum, quam caliditatem ſemini non poteſt tribuere calor fœminæ, qui debilis eſt, propter conſeruationem & augmentum fœtus, vt ſcilicet fœmina copioſiorem ſanguinem produceret, quem procul dubio calor fœminæ auctior aſſumeret. Interim tamen muliebre ſemen, ad calorem illum ſpermatis maris contemperandum, requiritur: vt nimirum copulato & prorſus confuſo vtroque ſemine, *κρᾶσις σύμμετρος*, & conueniens generationi moderatio oboriatur. Procedit autem ſemen (teſte Hippocrate libro de genitu. & Galeno cap.4. & 5. lib.2. de ſemi.) à toto corpore, & à præcipuis partibus: mutilati enim liberos non mutilatos procreant. Ratione vtilis excrementi, ſemen procedit à toto: ratione ſpiritus, à principalibus partibus, maxime à corde. Nam quoad ſanguinem, vt habet rationem vtilis excrementi, ſi procedit ab vna tantum parte, aut à paucioribus: partes illæ ſummum detrimentum percipiunt, quia ſanguine nimis priuantur: at, minus incommodum ſentiunt, dum ſanguis non ab vna tantum parte, ſed à toto procedit. Huc reſpiciens Hippocrates dicit, ſemen prodire à toto, ab omnibus partibus, & ab omni humore, id eſt, à ſanguine, in toto corpore contento. Quoad ſpiritum: non erat opus, vt à toto procederet, ſed tantum à principalibus partibus. Nam vim eam accipit ſpiritus in virtute principum partium: vt licet ſanguis procedat à corpore mutilato, nihilominus liberi procreentur integri, quia in ſpiritu, vt procedit à principe parte, eſt vis, qua integre poteſt fœtus produci. Conſtat ergo qua ratione ſemen mediate procedat à mare & fœmina. Immediate à teſtibus oritur, cap.14. lib.15. & penult.

A ſexu vtroque ſemen emittitur.

Semẽ vnde decidatur.

Elaboratio ſeminis in teſtibus.

libro primo, de semin. capite quarto, libro secundo, de semi. nam semen vltimam perfectionem à testibus acquirit: quia in vasis seminariis aliqua vis est generandi semen: non tamen fœcundum generatur, nisi vltimam perfectionem acquirat in substantia testium. Vnde Galenus dicit, si quis summa cum dexteritate nequaquam lædens vasa seminaria, nec superiorem membranam, retrahat testes, gigni semen, sed non fœcundum: nam proprietas seminalis non modo in testibus residet, sed in omni parte corporis spermatica: differentia autem est, quia in testibus est vis summæ actiuitatis, in reliquis partibus minoris actiuitatis. In reliquis autem partibus generari semen facile è Galeno probatur: seminales enim partes è semine aluntur & conseruantur, quod semen non in testibus generatur (alias toti transmitteretur semen à testibus) sed in singulis corporis partibus, in quibus tamen vis gignendi semen remissa est, vt tantum seminis generetur, quantum sufficit ad conseruationem illius partis indiuiduæ. Hinc recte Galenus ait, deperditam substantiam arteriæ non posse reparari: at substantiam deperditæ venæ, (quamuis & hæc sit pars spermatica) interdum reparari posse: ratio est, quia arteria tunicas sextuplo crassiores habet, ad cuius restaurationem copioso semine opus est, quod non potest generare vis illa seminalis arteriæ. Vena autem tunicam habet tenuem, quæ non eget adeo copioso sanguine: vnde si patiens sit robustus, valido calore donatus, qualis est calor natiuus qui viget in pueris: fieri potest, vt portio deperdita reparetur. In testibus autem summa vis est generandi seminis: quam cognouit Hippocrates text. vigesimoseptimo, sect. 4. lib. 6. epidem. & Galen. cap. penult. lib. 1. de semi. In parastatis quidem etiam semen gignitur, sed id fœcundum non est, nisi commisceatur cum semine, quod generatur in legitima testium substantia: sicuti etiam semen fœminæ fœcundum non est, nisi cum virili misceatur. Summa autem vi testes donati sunt, non præter rationem: nam ad conceptionem opus est semine copioso, crasso, lento & albicante, vt tota interior vteri superficies oblinatur, cap. 4. lib. 1. de semin. quare ad generandum semen copiosum, crassum, lentum, necessarium fuit, vt summa vis inesset testibus. Deinde, quia semen fit è sanguine, è materia rubra, quæ necessario alba debet euadere: necesse est, vt strenue sanguis concoquatur, quod fieri non potest, nisi virtus testiũ

sit

ſit robuſtiſsima. Licet autem ſumma ſit vis in teſtibus: non eſt tamen adeo inſignis vt ſemper producat ſemen æque fœcundum, vt colligitur è cap. tertio, libro 2. de ſemi. ideo in ſecunda eiaculatione & reliquis, minus fœcundum generatur, & ſemper minus lentum, & magis tenue. Conſtat ergo ſemen fœcundum eſſe miſtum è ſpiritu & excremento vtili, procedens à mare & fœmina.

Confuſio ſeminis vtriuſque.

Poſtremo diximus, ſemen maris & fœminæ exacte in vtero miſceri: quia reſpiciunt vnum finem, nimirum generationem vel maris, vel fœminæ. cap. 11. lib. 14. vſu par. com. 11. lib. 1. de natu. hum. cap. 4. lib. 2.

Generatio ſeminis.

Porro ad conceptionem recte celebrandam, requiruntur quædam communia mari & fœminæ: quædam priuata, quæ fœminam potiſsimum reſpiciunt. Communia ſunt, Generatio ſeminis, Eiaculatio ſeminis & Voluptas. Priuata, quæ tantum fœminæ competunt, ſunt ſeminis Attractio & Retentio. Ad generationẽ ſeminis opus eſt determinata complexione, & ætate vtriuſque. Quoad complexionẽ: cum Gal. aph. 63. ſect. 5. locum habet temperies, vbi viget calor, id eſt, inſtrumentum generationis ſeminis & ſanguinis: vnde corpora temperata, vel parum recedentia, vt calida & humida, maxime referta ſunt ſanguine & ſemine. At intemperies intenſa, & potiſsimum ſimilis in vtroque ſexu, in cauſa eſt vt auferantur actiones. Remiſſa intemperies poteſt ſemen generare, præſertim ſi diſsimilis, id eſt, ſi fœmina ſit frigidior, mas iuſto calidior, vel contra: nam in hac commutatione fit ſeminis miſtio ea ratione, vt alterum ſemen remittat vitium alterius. Quoad ætatem, mulier ſit ætatis florentis, cap. 1. lib. 2. de ſan. tuen. c. 4. l. 14. de vſu par. quia in priori ætate, vbi corpora maxime augentur, eſt defectus ſeminis, alimenti: in poſtremis ætatibus deſideratur agens, calor, qui poteſt ſemen fœcundum reddere. Plato in lib. de rep. ſuadet, vt mas cum fœmina coniungatur ab anno trigeſimo ad quadrageſimum. Quoad ſeminis eiaculationem: ſciendum, quomodo fiat, & quo tempore. De primo, Galenus comment. aph. 63. ſect. 5. dicit, non eiaculari ſemen quia à ſpiritu propellatur, ſed potius quia comprimatur tenſione vaſorum. Non propellitur à ſpiritu: quia hic ita permiſtus eſt cum materia ſeminali, vt & ipſe ſpiritus egeat propulſione. Spiritus ergo non propellit, ſed vna cum excremento propellitur: quia totum illud miſtum eliditur, & exprimitur: nam tenſione

Eiaculatio ſeminis.

vasorum fit hæc eiaculatio & à mare, & à fœmina. A mare, ea ratione & modo, vt compellatur in ceruicem vteri: vnde maris virga esse debet recta, & longitudinis decentis. Fœmina autem eiaculatur semen, non modo in ceruicem, sed etiã in fundum vteri, per apices, id est, per cornua vteri. cap.13. lib. de sectione vteri. Quo fit, vt tempore imprægnationis semen illud quod eiaculatur in ceruicem, egrediatur, nisi fiat superfœtatio: quod autem eiaculatur per cornua in fundum vteri, resideτ vsque ad tempus partus, circa tunicam intestinalem, vel allantoidem dictam. Quoad tempus eiaculationis, è Galeno, cap.7. lib.1. de semi. probatur eiaculatio quæ fit eodem tempore: ita enim fit exacta mistio, & semen vnũ ab altero fouetur. Oritur autem difficultas, quia Hippocrates lib. de natur. pueri, videtur asserere, tempus eiaculationis esse vel incipientibus, vel cessantibus mensibus, non autem tempore mensium: rationem insinuasse videtur Galenus, capite vltimo libro de diss. vuluæ: nam dum menses fluunt, facile fieri potest, vt sanguine menstruo semen contaminetur. At videtur eadem esse ratio, dum menses incipiunt fluere, quia tunc natura insurgit ad expellendum in vterum sanguinem, tempore vnius mensis collectum: quod si tum fiat seminis eiaculatio, obruitur à sanguine. Crediderim ergo Hippocratem ita esse intelligendum, conceptioni fœminam non esse idoneam, nisi menses fluere incipiant: nam cui menses nunquam fluxere, concipere nequit, quia non potest semen adhærere. Quare exspectandum, donec in fœmina appareant menses: & si inceperunt, & ea etiam vice rursus cessarunt: vti licet coniunctione, gratia conceptionis: tunc enim ratione inæqualitatis, quæ in orificiis vasorum reperitur, ilico post menses, semen facilius adhæret.

Voluptas in vsu venereo. Quoad voluptatem: ad hanc efficiendam concurrit materia serosa: cap.9. lib.14. de vsu part. & præter hanc concurrit etiam humor, qui est similis spermati: qui generatur in illis locis prope collum ceruicis, quos parastatas vocant: vt hæ partes sensu exquisito donatæ, ob summam cognationem, insigni voluptate afficiantur: at, si contingat, has materias, ob caussas morbificas, plus iusto acriores euadere, soluitur vnitas, & dolor sequitur. Aduertendum tamen, talem materiam, quæ est similis spermati, in fœminis fœcundam non esse: vt merito in coitu eiaculetur in ceruicem, &

non

non ingrediatur vterum, quia non attrahitur ab vteri attractione: in viris vero, qui calidiores sunt, hæc materia seminalis, cum reliquis permista, reddit semen fœcundum. Hac ergo de causa dixit Hippocrates, lib. de genit. voluptatem insigniorem esse in mare: licet fœmina duplici ratione afficiatur voluptate, quatenus semen tum eiaculatur, tum suscipit. Hæc de communibus mari & fœminæ.

Priuata, erant attractio, & retentio seminis. Ratione attractionis: expedit vt os vteri recludatur, & vterus sit bene constitutus. Quoad retentionem: oportet vt semen detineatur in vtero, & hæreat: cap. 3. li. 14. vsu part. & lib. de superfœt. Quare expedit, vt virtus retentrix sit robusta, vt os vteri claudatur. Et necessarium est, vt sit prægressa euacuatio mēstruorum, vt semen adhæreat, & contineatur. Ex his patet, quid sit semen fœcundum. *Spermatis attractio & retentio.*

Quoad vim huius seminis: Galenus cap. 10. lib. 1. de sem. ait: Semen fœcundum esse principium vegetabile, quod beneficio conceptionis deducitur de potentia in actum: quod vegetabile principium, è semine, tanquam è materia determinata, venas, arterias, neruos, & reliquas corporis partes efficit. Quare hic cognoscendum, primo, quomodo ad hæc efficiendum concurrat semen fœcundum. Secundo, quomodo formet. Tertio, quomodo fœtum conseruet & augeat. Quarto, quæ sit causa similitudinis & disimilitudinis inter liberos & parentes. E sententia Hippocratis, ita referente Galeno cap. 1. lib. 1. de semi. concurrit semen, & vt agens, & vt passum, seu materia è qua fit fœtus. Spiritus seminis, cui vis est summa, rationem habet agentis. Altera autem seminis pars, nimirum excrementum vtile, habet rationem materiæ. Nec aduersatur Gale. dum c. 2. l. 1. de sem. ait, sanguinem menstruum esse materiam, semen esse agens: ibi enim vult, semen magis obtinere rationem agentis, menstruum materiæ. Præterea semen fœminæ hoc in primis præstat, vt vniuersum vterum madefaciat: non enim potest tanta esse copia seminis maris, vt vndique corpus vteri contingat. c. 7. l. 1. de sem. c. 1. & 4. lib. 2. de sem. c. 11. lib. 14. vsu part. Semen item fœminæ est id, è quo producitur allantoides tunica. Postremo semen fœminæ est alimentum seminis virilis. *Potentia seminis.* *Quomodo semen sit causa conformationis.*

Secundo explicandum, quomodo formetur fœtus. In semine, vt subiecto, residet principium vegetabile, quod est facultatis naturalis, non vitalis, non animalis. c. 10. lib. 1. de sem. *Fœtus formatio.*

In fernelium. Hoc tamen vegetabile principium, non est temperamentum: quia qualitates sunt organa, hoc autem vegetabile principium est quid superius. cap. vlt. lib. 2. de temperam. Nõ voluit Galenus, vt quidam imaginantur, hoc principium esse diuinum: Si enim est vegetabile, est etiam mortale & corruptibile: non ergo diuinum. Statuit tamen esse supra cal. frig. &c. quia hæc sunt organa, illud autem habet rationem agentis principalis, quod sane merito anteponendum est organo, licet vtraque ad effectum producendum concurrant. Statuendum ergo formari fœtum, quia in semine residet hoc principium vegetabile. Vnde sciendum hoc loco, è qua materia hoc vegetabile principium, quod semini est tributum, mediantibus spiritibus producat fœtum. Dicendum cum Hippocrate ab initio libri de natura fœtus, produci è semine viri & fœminæ, & è puriore portione sanguinis menstrui: ratio est, quia hæ materiæ spiritu & humore constant, vt beneficio vtriusque fiat, vt principium vegetale ex his formet fœtum. Sed aduertendum, non indifferenter iis materiis vti principium vegetale: primum enim generantur inuolucra, deinde producitur fœtus. Inuolucra tria sunt: primum est χορίον, quod generatur è parte impuriore seminis viri & fœminæ: & est illud inuolucrum, in quod pertingunt vasa imbecilliora. Alterum est membrana allantoides, quæ producitur e semine fœminæ, cap. 6. & 10. libr. 1. de sem. cap. 4. lib. 2. de sem. Tertium dicitur ἄμνιον, quod producitur è semine adhuc magis impuro: & cum membrana hæc proxima sit fœtui, dicitur ab aliquibus indusium: & generatur in omnibus (*nam inter capacitatem amnij & allantoidis colligitur humiditas, vsque ad tempus partus: cuius contactu fœtus læderetur, nisi hæc interueniret membrana*) non in quibusdam tantum, vt obstetrices statuunt: interdum simul cum chorio egreditur: interdum autem chorion ita adhæret vtero, vt cum fœtu tantum egrediatur membrana amnios. Quoad formationem fœtus: sciendum e Galeno cap. 8. lib. 1. de sem. iecur generari e sanguine venoso, cor ex arteriali, cerebrum e solo semine. Vbi Gal. ita intelligendus est: cerebrum gigni e solo semine, reliqua autem principalia viscera, non e solo semine, sed etiam è sanguine vel venoso, sed arterioso. Non autem omnes partes fœtus simul generantur: sed prius id, quod melius est ratione fœtus: vt primum iecur, deinde cor, post cerebrum: fœtus enim primo eget nutritione, postremo motu.

cap. 3. l. 2. de facult. nat.

motu. Eodem tempore viscera præcipua generari incipiunt: sed vnum prius perficitur altero. Vnde quatuor tēpora fœtus licet concipere, è c.9.l.1.de sem. Primum est, dum adhuc apparet semen & genitura dicitur: secundum, dum conspicitur substantia carnea: tertium, quando absoluta sunt tria viscera, nondum tamen perfecti artus, & adhuc dicitur fœtus: quartum, quando artus sunt absoluti, & Hippocrati dicitur infans. Tempus fœtus (ex Hippocrate l.de septimestri partu) longissimum est dierum quadraginta duorum: potest autem esse minus longum, quia mas perficitur spatio triginta dierum, fœmina vt plurimum spatio quadraginta duorum dierum: & hoc probat Hippoc.l.de nat.pueri: sumpta ratione à genitura, à purgatione, & ab ortu. A genitura: quia semen fœminæ est minus calidum, & magis humidum: vt ob id non tam cito possit concrescere, & ratione remissioris caloris, non ita cito possit efformari. A purgatione: quia experientia sæpe est comprobatum, dum fœmina parit marem, purgari in triginta diebus: dum autem fœmina nascitur, purgationem durare ad 42.dies. Abortus hoc etiam manifestum facit: quia si est fœminæ abortus, non est fœmina perfecta, nisi post 36.dies, circa diem 42: si autem fiat abortus maris, & fiat post triginta dies, obseruabitur fœtus perfectus. Tempus autem infantis, cum Hippocrate lib.de nat.pueri tale est: si fuerit mas, mouetur mense tertio: si fœmina, quarto: mas enim fit è sanguine calidiori, & proinde principium est efficacius, & reddit infantem idoneum ad suscipiendum motum in breuiori tempore. Hinc etiam colligi potest, cur fœtus quandoque vnicus sit quandoque multiplex. Si enim semen sit continuum, non diuisum, vnus est fœtus: si diuidatur, multiplex esse potest. In brutis autem potiss. diuiditur: quia matrix brutorum, cellulas habet euidenter separatas: in fœmina autem huiusmodi cellulæ, non conspiciuntur: apparent solum duo obtusi anguli, vnde interdum separatur semen, vt multiplicetur fœtus. Multiplices autem fœtus interdum iisdem inuolucris teguntur, interdum separatis: iisdem, si idem fuerit sexus; quia tunc maxima est similitudo in semine, ratione cuius fit, vt idem inuolucrum sufficiat: contra fit, si dissimilitudo sit in sexu, vt cum mas & fœmina producuntur.

De conseruatione seu alimento fœtus.

Tertio propositum est loqui de alimento fœtus: quod est sanguis, & lac. Sanguinem proposuit Hippocrates l. de nat.

pueri, & Galenus cap.6.l.1. de sem. est enim purior & inculpata portio sanguinis menstrui, qui gratia nutritionis fœtus confluit in vterum, sed nō eo modo, quo sanguis menstruus tempore menstruorum: tunc enim confluit potissimum per modum transmissionis, vt expultrix insurgat ad expellendum, nec attractrix aliqua è parte concurrat: at dum nutritur fœtus, assiduo confluit, & potissimum attractus confluit à facultate attractrice fœtus. Subiectum huius facultatis attractricis est semen: quod Galenus dicit nutriri, non tamen est vera nutritio. Statutum ergo sit, fœtum sanguine nutriri. Sed præterea nutritur lacte. cap.4. libro decimoquarto. de vsu part. com. aphor.37. sect.5. nam interdum fœtus tam copioso eget alimento, vt sanguis non sufficiat, præsertim quia fœtus nutritur sanguine dulcissimo & purissimo: vnde cum sanguis deficiat, merito tanquam simili nutritur lacte. Et hoc præcipue fit mensibus postremis, quibus fœtus est magnus, & copioso eget alimento.

Quibus de causis nati parentibus similes vel dissimiles sint.

Postremo, proposuimus explicare causam similitudinis, & dissimilitudinis. Similitudo consideratur secundum speciem, sexum, & effigiem: cap.2. & 5. lib.2. de sem. Quoad similitudinem speciei: cum fœtus fiat è semine maris & fœminæ, & sanguine menstruo: spiritusque concurrat, & spiritus potissimum pendeat è substantia materiæ, & hæc dominetur in
1. fœmina (nam præter semen adest sanguis menstruus) fit rationabiliter, vt fœtus sequatur secundum speciem fœminam: vnde ex oue & hirco, nascitur ouis: è capra & ariete, ca-
2. per. Sexus, sequitur semen robustum, secundum Hippocratē lib. de genitura. Si vir non admodum robustus, rem habeat cum fœmina non robusta, generabitur fœmina: si autem cum fœmina robusta, licet maris semen non sit robustum, ita tamen semen fœminæ aget in semen maris, vt ex hoc semine producatur mas. Sic eadem fœmina cum vno viro producit marem; cum alio fœminam: prout mas habet semen magis vel minus robustum. Si ergo semen emittitur robustum & calidum, siue maris, siue fœminæ, generatur mas: si non robustum, fœmina. Hinc mas producitur, dum fit conceptio in dextra matrice, & dum mas est robustior secūdum dextram testem. Et hæc omnia oriuntur ex vnica causa, quia in parte dextra est maior caliditas, & producitur semen robustius. In dextro enim latere positū est iecur, & propterea in illa parte venæ laxiores & completiores deducuntur. Sic etiam

etiam ſemen maris robuſtius & calidius, procedit à teſte dextro. Hippocrates lib. de ſuperfœt. Galenus cap. 5. lib. 2. de ſem. Hinc ſecundum Hippocratem, mas concipitur, ſi teſticulus ſiniſter ſtringatur arcte, quantum citra dolorem fieri poteſt, vt cum impetu prodeat ſemen à dextro teſte.

Cur autem gemelli modo ſint mares, modo fœminæ, modo mas & fœmina: nulla alia eſt ratio, quam ſemen: ſi enim ſemẽ maris & fœminæ ſit robuſtum, vterque fœtus erit maſculus: ſi amborum ſemen ſit imbecillum, vterque erit fœmina. Si autem maris ſemen ſit robuſtum, fœminæ imbecillum: euenire poteſt, vt ſemẽ imbecillum, vincatur à robuſto ſemine maris, & ita vterque fœtus erit maſculus. Si ſemen maris ſit imbecillum, & fœminæ robuſtum, & ſemen maris vincatur à ſemine fœminæ: rurſus vterque fœtus erit maſculus. Si robuſtum ſemen vincatur ab imbecillo alterius: (quia interdum robur eſt exiguum, imbecillitas autem intenſa) tunc vterque fœtus erit fœmina. Quod ſi maris ſemen ſit varium, vt aliqua portio ſit ſumme robuſta, aliqua imbecilla: ſiquidem ſemen in prima eiaculatione eſt robuſtius: fieri ſolet, vt merito portionis robuſtioris generetur mas: merito imbecillioris, fœmina: vnde alter gemellorum eſt mas, & alter fœmina. Aliquando in poſtrema eiaculatione adeo imbecillum eſt ſemen, vt fœmina concipiat fœtum duplicem, quorum alter mas eſt, alter monſtroſus, & quandoque etiã mola: & hinc teſtata eſt experientia, fœminã peperiſſe ſimul & fœtum integrum, & monſtrum: & quãdoque poſt fœtum integrum, in vtero mãſiſſe molam. Hoc iis euenire ſolet qui plus iuſto Veneri indulgent. Quoad ſimilitudinem effigiei: explicandum, primo, cur infans interdum magis ſit ſimilis matri, interdum patri. Secundo, cur ſecundum aliquas partes infans ſit ſimilis patri, ſecundum aliquas matri. Tertio, cur infans quãdoque ſit maxime diſsimilis. Quoad primum: huius cauſa recenſeri videtur ab Hippocrate, in lib. de aere, & aquis: vbi cauſam transfert in vim ſeminis, & vim menſtruorum, quatenus in his eſt ſpiritus, qui à toto procedit. Si ergo ſemen fœminæ ſit robuſtius, fœtus magis ſimilis eſt matri: ſi contra, patri. Et licet plerunque ſemen maris ſit efficacius: nihilominus præter ſemen fœminæ, adeſt etiam vis in ſanguine menſtruo: vnde ſi contingat fœminam eſſe robuſtam, & refertam ſanguine probo ſpiritali, fit vt fœtus maxime aſſimiletur matri. Quoad ſecundum: cur fœtus ſecundum 3.

aliquas partes magis sit similis patri, secundum aliquas matri: in causa est vis seminis secundum partem spiritalem. Hippocrates lib. de genitur. cap. 1. lib. 2. de sem. Cum ergo semen procedat à toto, ab hac vel illa parte, vt à capite, à thorace, &c. si fœmina sit robustior mare, secundum caput, mas auté sit melius constitutus secundum thoracem, quam fœmina: infans secundum caput magis assimilatur matri, secundum thoracem magis patri assimilatur: ratio, quia semen à fœmina procedens, procedit à capite robusto, & proinde à portione seminis, in qua est vis efficacior, quam in portione seminis maris. Quoad postremum: sciendum, cur fœtus dissimilis gignatur. Causa autem refertur in vim seminis, vt procedit à capite forti, & fixæ imaginationi destinato: nam ob vigentem imaginationem tanta vis semini tribuitur, vt concipiatur fœtus, qui præ se ferat figuram illius imaginationis. Est autem duplex imaginatio: altera, concurrit tempore coitus, altera post coitum. Tépore coitus est vis seminis, vt procedit à capite: post coitum, locum habet, non in patre, sed in matre tantum, quoties mater obiectum aliquod concipit, vt causa illius fortis imaginationis vis tribuatur, non semini, sed sanguini menstruo, & potissimum primis diebus.

Signa fœcũditatis. *1. In fœmina.* His explicatis, cognoscendum est, num fœmina sit fœcunda, vel sterilis. Secundum Hippocratem lib. de superfœt. & aphoris. 59. & 62. sect. 5. primum fœminam lauare oportet, post menstruas purgationes, & galbanum igne coctum vtero applicare, & fœminæ ventri alligare: deinde post 6. aut 8. horas oportet experiri, an in vertice fœminæ appareat odor galbani: nec ne: si appareat, fœmina est fœcunda. Idem explorabat Hippocrates suffumigiis è myrrha, aromatis: fœminam ita ligabat, vt non posset per infernas partes suffumigium euaporare: & si ad os odor perducebatur, dicebat, fœminam esse fœcundam: sin minus, sterilem: nam dum odor galbani perducitur ad caput, signum est, vterum non esse dyscratum, nec obstructum, nec durum.

2. In mare. Num mas fœcundus sit: ex vrina & semine cognoscitur. In vrina maris, secundum Auicennam, hordeum est macerandum, deinde hordeum illud sepeliendum: & si germinet, indicium est fœcundi maris. Probat etiam, vt in vrinam immittatur sulfur viuum, & vrina aliquandiu seruetur: si enim putrescente vrina generetur vermis, statuendum est virum illum esse fœcundum: sin minus, sterilem. Addit etiam

Auicennas,

Auicennas, præcipiendum esse, vt mas mingat super lactucam, quæ si non exarescat, indicat marem fœcūdum. Quoad semen, cum Auicenna & Arist. cap. 6. lib. 3. de gen. animal. si maris semen proiiciatur in aquam, & descendat: mas fœcundus est: quia semen crassum & ponderosum, bonum.

Num quis aptus sit ad procreationem maris, vel fœminæ.

Num autem aptitudo sit ad procreandum mares, vel fœminas, ita cognoscitur, e comm. 27. sect. 4. lib. 6. epid. nam in mare, in ætate adolescentiæ dexter testiculus prius turget, & mamma in fœminis: dextra enim pars, vt robustior & calidior, maxime confert ad generandum marem: præterea qui sunt calido temperamento, potius mares procreant.

Factæ conceptionis signa.

Cognoscitur autem fœminam concepisse, è cap. 2. lib. 1. de sem. & cap. 3. lib 3. facult. natural. quia fœmina in coitu quodammodo persentit vterum conuelli & retrahi: quia fit attractio, & retentio seminis: nec enim fieri potest conceptio, nisi attrahatur & retineatur semen. Mas etiam conceptionem aliqua è parte, sed raro, potest animaduertere: sentit enim mas in coitu pudendum ab vtero retrahi, ac si à cucurbitula retraheretur. Obstetrices os sentiunt clausum, citra tamen duritiem: vbi enim durities, occlusio est morbosa. Præterea aphor. 41. sect. 5. si post assumptam mulsam, fœmina in ventre tormina sentiat, facta est conceptio; quia ob vterum clausum, flatus qui excitantur à mulsa, non habent liberum exitum. Impraegnatio etiam cognoscitur ex angustia oris vteri. (aphor. 54. sect. 5.) quæ etiam perseuerat: nam si non duret, fit abortus. Præterea indicatur è vertigine, dolore lumborũ, è cibi fastidio, è nausea, vomitu, pica, è vitiis noxisque ventriculi, quia hic compatitur in gestatione vteri: deinde è suppressione mẽsium: vnde adest corporis grauitas, languor, desidia: quæ tamen symptomata apparẽt citra horrorem & febrẽ aph. 61. sect. 5. c. 7. l. 1. de sympt. caus. c. 5. l. 6. loc. aff. Interdum tamen & prægnantibus menses fluunt: aliquando etiam albicantes menses: quia materia hæc egreditur per venas non vteri, sed ceruicis vteri, & maxima cũ vtilitate fœtus. Ex Hipp. l. de nat. pueri, indicatur fœtus in vtero è motu quem fœminæ in vtero sentiunt, citra dolorem, quia non fit à flatu. Præterea vbera intumescũt, quia lacte replentur. Item, cum Hipp. lib. de superfœt. indicatur oculis albidis: quia dum fœtus est in vtero, sanguis copiosus, & spiritus copiosus confluunt in vterum, vt reliquæ partes non ita spiritu abundent. Addit Auicennas, vrinam: quæ in principio

cipio decolorata est, in vltimis mensibus colorariorem fieri: in postremis enim mensibus ob magnitudinem fœtus comprimuntur vasa, viscera, plus iusto vnitur calor, & ita lotium magis coloratum euadit.

Signa sexum indicantia.

Quoad signa sexum indicantia, Hipp. ad distinguendum fœtum masculinum à fœminino, l. de superfœt. dicit: masculum indicari, si mamma dextra magis turgeat, & prius turgescere incipiat, quam sinistra: significatur enim fœtũ residere in vteri dextro. Præterea mutatio percipitur in oculis: si enim à statu naturali maior sit facta mutatio in dextro: indicatur masculus. Sic & è colore: è com. aph. 42. sect. 5. si fœmina gerat masculum, magis est colorata: quia virtute caliditatis maris, totum fœminæ corpus magis incalescit, & bene coloratũ euadit: hilarior quoque est mulier, & ad omnia magis prompta: dum progredi incipit, dextrum pedem proponit; pulsus dextra manus validior: Quod si tamen fœmina in victu delinquat: potius decolorata euadit. Indicatur etiam masculus è motu validiore. Hoc tamen signum fallax est, si fœtus masculus sit imbecillis: nam tũc cum impetu moueri non potest: signa autẽ tunc assunt fœtus imbecilli: de quibus suo loco. Potissimum autem fœminæ obseruabunt motum in dextra parte. Indicatur etiam è lacte, secundum Hippocr. lib. de steril. si enim lac proiectum supra folia condensetur, masculum indicat, quia vegetum calorem significat.

Signa numeri fœtus.

Oportet etiam cognoscere an in vtero fœtus sit vnus, vel multiplex. Gemelli assunt, si venter præter consuetudinem intumuerit. Solet etiam accidere, vt mulier duos fœtus gerens, vnum pariat: &, nisi obstetrix sit diligens, alter fœtus relinquatur in vtero: tuncque periculũ est, ne mulier pereat. Hinc igitur iubet Auicen. vt inspiciatur prioris infantis vmbilicus: & si appareat ruga, vel nodus, statuendum, adhuc alium fœtum restare in vtero. Si gemelli assint, qui eodem tempore concepti sint: eodem etiam tempore pariuntur. Cognoscuntur eodem tempore esse concepti, si os vteri prorsus fuerit clausum: nam in superfœtatione non exacte clauditur. Hoc etiam deprehenditur, quia post primam conceptionem, non fuere signa nouæ conceptionis.

De Sterilitate.

Ergo quoad conceptionem morbosam: primum agẽdum de conceptione ablata, quæ Sterilitas dicitur. Generatur, quia

Generatio.

quia aliquid morbificum occurrit vtero, vi cuius ita frustratur conceptrix, vt prorsus aboleatur conceptio. Hoc ergo malum nil aliud est, quam functio ablata vteri, dependens à frustratione conceptricis. Forma est functio ablata: nimirum symptoma, quod neque est effectus, neque opus, sed actio ablata. Causa efficiens, est frustratio conceptricis. Frustratur facultas, vel quia læditur, vel ob Errorem externum. Læditur necessario ob morbum vteri: quia hæc facultas pro subiecto habet partem viuentem, nimirum vterum. Facultas læditur, quia Labefactatur, vel Impeditur, cap. 1. lib. 3. de symp. caus. Labefactatur ob intemperiem: impeditur ob malam compositionem, & solutam vnitatem. Intemperies potest esse quælibet, si sit insignis: aphor. 61. sect. 5. Frigida intemperies bifariam concurrere solet, primo immediate, & hinc statui potest morbus: secundo mediate, id est, per medium morbum in mala compositione, vt aliqua è parte intemperies frigida habeat locum causæ morbificæ. Declaro. Frigida intemperies est causa immediata sterilitatis, dum ita agit in semen, vt, cum in conceptione conceptrix vis in semine exsistens excolatur, contra frigiditate vis seminis magis sopiatur, & etiam exstinguatur. Mediate autem concurrit, dum ob intemperiem frigidam vteri corpus densum euadit. Calida intemperies semen torrefacit & exurit: vt vis in semine exsistens dissipetur. Humida intemperies vim seminis obruit: vnde ob insignem humiditatem retentrix læditur, vt semen non contineatur. Sicca intemperies absumit pabulum caloris, qui est instrumentum conceptricis: vnde, dissipato pabulo, calor dissoluitur, & conceptrix otiatur. Hæ intemperantiæ sunt in causa sterilitatis, dum sunt intensæ. Et interdum sunt Natiuæ: interdum Ascititiæ.

Definitio. *Causa efficiens.* *Dyscrasia.*

Quoad malam compositionem, hæc est mala conformatio, magnitudo vitiosa, vitiosus situs. Mala conformatio, est superficies vteri læuis, non aspera: & hæc vel natiua, vel ascititia: natiua, quando fœminæ tempore etiam statuto non fruuntur menstrua purgatione: vnde, cum non aperiantur orificia vasorum, vterus secundum internam superficiem est adeo læuis, vt non posit semen continere, & proinde non fieri posit conceptus. Ascititia fieri solet post vlcera, quæ ad cicatricem perducuntur. Sed hæc læuitas, non ita potest causa esse sterilitatis, vt prior: quia non pertinet ad totum vterum, sed ad vnicam tantum partem exiguam,

Mala compositio. 1.

quia

quia vlcus vteri magnum curationem non admittit. Præterea, quoad conformationem: est vitium in meatibus: nimirum vel immodica apertio, nam dum os vteri nimis est reclusum, semen contineri nequit:secundum Hippocratem lib. de genit. vel angustia, & potissimum compressio: quandoque etiam constipatio. Compressio recensetur ab Hippocrate, lib. de superfœt. & lib. de natur. mul. & aphorism. 46. sectio. 5. & fit ob immodicam pinguedinem omenti. Constipatio est, quando membrana annascitur ori. Præterea morbus est in meatibus, non modo oris vteri, sed etiam vasorum vteri, quæ vel seminis sunt, vel alimenti, id est, sanguinis. Si fuerint vasa seminis, quandoque nimium recluduntur, vt fieri solet in gonorrhœa, vt immodico fluxu seminis virile semen corrumpatur, nec possit hærere. Vitium est etiam, si hæc vasa nimium occludantur: quia attractrix vteri, non potest semen muliebre attrahere, ob angustiam & constrictionem illorum vasorum. Quoad vasa alimenti, pariter vel recluduntur, vel angustátur. Si recludantur conceptio aboletur: quia ob assiduum influxum sanguinis, semen hærere non potest. Quod si nimis angustentur, neque tunc potest hærere: quia desiderantur cotyledones.

2. Quoad magnitudinem: est morbus in magnitudine potius aucta, vt est tumor quilibet vterum occupans, siue sit inflammatio, siue erysipelas, siue carbunculus, cancer, œdema, scirrhus, siue etiam tumor flatulentus, siue aquosus; vt contingit in hydrope vteri: de quibus in malis ventriculi diximus. Hi tumores vel occupant Sedem vteri, vel Ceruicem: &, si fundus sit affectus, semen non detinetur, sed effluit: si occupetur vterus secundum ceruicem, semen non attrahitur. Notandum autem circa flatulentum tumorem & aquosum: falsum esse, horum tumorum, vel materierum, à quibus hi tumores producuntur, vnicam esse sedem; nam quandoque materia in vtero colligitur: quandoque in vesicis, quæ præter naturam in vtero generantur (quia si in iecore generantur, multo magis in vtero: vt Aetius non sit reprehendendus) & quandoque hæ materiæ colliguntur inter vteri tunicas: vt colligere licet ex Hippocrate, in lib. de nat. muli. interdum etiam hæ materiæ in vteri capacitate continentur, ore vteri occluso.

3. Præterea est vitium in vitioso situ, cum Hippocr. in lib. de steril. qui situs potest esse vitiosus & sursum, & deorsum.

Deorsum,

Deorſum,quando fit procidentia vteri, ſecundum dextram, & ſiniſtram partem. Cauſam ſitus vitioſi, & præſertim ſurſum,Galenus cap.5.lib.6 loc.affect.dicit, eſſe repletionem, & proinde tenſionem ligamentorum, vt in ſuppreſsione mentium.Ferneliusvoluit cauſam eſſe laxitatem ligamentorum, non tenſionem:dum enim ligamenta laxantur, vterus liberum habet motum,& proinde noxia fugit,iucunda perſequitur.Hæc erroris plena ſunt:nam dum fœminæ patiuntur vteri procidentiam, & aſcenſum : ſitus ſtabilis eſt, qui mutari non poteſt, ſiue iucunda, ſiue iniucunda adhibeantur, niſi præſidia habeant vim euacuandi.

Aduerſatur etiam Hippocrati:qui voluit in aſcenſu vteri conceptionem aboleri, quod vterus non poſsit moueri, ita vt nequeat ſemen attrahere.Id quidem verum eſt, quandoque fieri poſſe ,vt vterus modo in vnam partem, modo in aliam moueatur. Sed hic ſitus non eſt ſtabilis, quia non pendet à repletione ligamentorum. Statuendum ergo cum Galeno,ſi tendantur ligamenta,ſurſum attolli vterum:vt, ſi æqualiter repleantur, attollatur ſurſum vterus, nec magis ad dextram,quam ſiniſtram vergat: at,ſi repleantur vincula dextræ partis,vterus ſitum habet in dextra parte, & in eam mouetur. Et hoc vitium ab Hippocrate vocatur diſtorſio vteri,quando magis declinat ad alterutrum latus. Vteri ſitus deorſum vocatur deſcenſus vteri: &, ſi maxime deſcendat, vocatur prolapſus, procidentia. Hoc vitium fit laxatis ligamentis, minus in deſcenſu, magis in procidentia, vt euenire ſolet in difficili partu. Impeditur etiam facultas ratione vlceris, vi cuius ſemen nequaquam detineri poteſt, vt proinde aboleatur conceptio. *Vlcus.*

Alia vero è parte fruſtatur conceptrix ob errorem externum:qui potiſsimum petendus eſt à ſemine, quia conceptio ſecundum naturam celebratur, cum conceptrix agit in ſemen fœcundum. Quare error externus eſt deſumendus à vitioſo ſemine. In ſemine oportet perpendere & Generationem,& Eiaculationem. *Error externus.*

Quoad generationem ſeminis: vitium eſt ratione cauſæ quãdoque Internæ, quãdoque Externæ.Interna,eſt mala totius corporis diſpoſitio:vnde hydropicæ vix poſſunt concipere.Quoad externam cauſam : Hippocrates in lib.de genitur. proponit ſectionem arteriarum poſt aures : tunc enim cerebrum 1.

cerebrum copioso spiritu priuatur, quo fit vt à cerebro non demittatur semen fœcundum, quod tamen ratione spiritus agentis necessario procedere debet à partibus principibus, & proinde à cerebro. Præterea inter externas causas recensere licet ebrietatem: nam copiosi spiritu petunt potius caput, quam internas partes.

2. Quoad eiaculationem seminis: vitium est penes causas Externas, & Internas. Internæ, sunt vitia, quæ pertinent ad testes, & potissimum maris, & ad penem maris, & ad vasa seminaria maris & fœminæ. Vitium testium proponit Hippocrates aphorism. 63. section. 5. Galenus eum aphorismum Hippocrate indignum arbitratur. Sed non intellexit. Cum enim in aphorismo 62. Hippocrates proposuisset causas sterilitatis è parte fœminæ, quæ spectabant ad dyscrasias vteri: in 63. inquit, similiter in maribus: innuens, sicut vteri dyscrasia est in causa sterilitatis, ita dyscrasias testium maris esse causas sterilitatis: proponit enim quatuor dyscrasias, primo humidam, non totius hominis (in hoc enim fuit deceptus Galenus) sed testium maris. Si enim in 62. aphorismo locutus est de intemperie non totius fœminæ: sed tantum vteri: fuit pariter necessarium, vt in hoc aphorismo loqueretur de intemperie non totius maris, sed tantum testiculorum. Respiciens ad humidam intemperiem, ait, sterilitatem fieri, quoniam propter corporis testium raritatem spiritus extra fertur, vt semen non transmittatur ad os vteri. Quoad siccam intemperiem, ait, aboleri conceptionem, quia propter spissitudinem humoris non exit foras. Ob testium frigidam intemperiem, semen non incalescit, sed torpidum euadit, vnde ad os vteri transmitti nequit, sed colligitur in testibus. Ob caliditatem semen plus iusto torretur, cogitur & crassescit, vt nequeat eiaculari.

Quoad vasa seminaria, vitium est in angustia, vi cuius semen non potest eiaculari. Hæc autem angustia, siue sit obstructio, siue compressio, occupat vasa, non prope vterum, non vt inseruntur in vterum: quia angustia in vasis vbi vtero inseruntur, est morbus vteri, de quo diximus antea.

Quoad vitia penis: est angustia, vi cuius impeditur seminis eiaculatio: est quandoque longitudo immodica, vi cuius diutius moratur semen, antequam in vterum transmittatur. Hanc eandem noxam patitur semen, propter obliquitatem penis. Ob breuitatem etiam immodicam, non potest semen

eiaculari.

eiaculari, vt decet. Quoad externas causas: error est in tempore eiaculationis: nam nisi eiaculatio vtriusque ferme fiat eodem tempore, non fit conceptio. Et hoc obseruant perfidi homines, qui concumbentes nolunt conceptionem fieri. Error etiam potest fieri ab externa causa, vt ab odio: hoc enim si adest, vix fieri potest conceptio.

Quoad differentias à causa efficiente. Fit sterilitas & aufertur conceptio, vel Læsa facultate, vel ob Errorem externum. Si læsa facultate: vel Labefactata ob intemperiē vteri, vel Impedita ob malam compositionem, vel ob solutam vnitatem. Si autem ob errorem externum: hic desumendus est è seminis vel Generatione, vel Eiaculatione. *Differētia.*

Signa morborum vteri, intemperierū, tumoris, peti possunt è malis ventriculi. Malum autem hoc in genere non difficile noscitur, è signis conceptionis, antea traditis. Cum Hippocrate aph. 59. & 62. sect. 5. facile cognoscuntur intemperantiæ vteri, præsertim è suffumigiis aromatum. *Signa.*

In præsentia sufficit præsidia proponere, quæ respiciunt vterum secundum eius proportionē, quæ requirit vterinum remedium. Calor vteri, indicat calorificum, vniens & conseruans calorem vteri. Præseruatoria autem respiciunt eam proportionem & calorem vteri; sed sensum vteri exquisitum: hic indicat obtundens sensum: quia non dirigitur ad conseruationem, veluti vitale, sed ad destructionem. De præsidiis quæ sumuntur à morbo, id est, à dyscrasia, mala compositione, vlcere, item à semine: alias suo loco agitur. *Indicationes.*

Vitium hoc non est contemnendum, quia agitur de speciei discrimine. Pro vi morborum & causarum, quandoque bene sperandum est; aliquando prorsus desperandum. Et hoc loco digrediendum esset circa vim intemperierum, circa vim tumoris & solutæ vnitatis. Quorum prognostica è malis ventriculi petenda. *Prognostica.*

Hippocrates in lib. de superfœ. probat in fœminis venæsectionē, bis in anno, secundū manus & pedes: nam respexit ad principale indicans, ad fœminas quæ nō cōcipiunt, quia sanguis in corpore exsuperat. Cum ergo malū perseueret: expedit bis in anno venam secare. Et cum redundet in toto corpore, nec impetum habeat in vterum: recte probatur sectio venarum brachij, & pedum. Vnde vulgares errant, qui asserunt fœminas steriles euadere, si iis vena pedis pertundatur. Quod est contra Hippocratis, rationem, & experientiam. *Curatio. Venæsectio.*

Roborans uterum. Vnicum proponam medicamentum, quod ex iis componitur, quæ proportionem, & calorem vteri respiciunt: ℞. rad. maioris testiculi, id est, satyrij, dentis apri, testiculorum vulpis, apri, matricis suillæ fœcundæ, coaguli leporis, ana ʒ j. macerentur in lacte muliebris fœcundæ: sileris, hormini, erysimi, erucæ, saluiæ, pastinacæ syluestris, ana ʒ ij. (Et hæc basin constituunt.) Adiuuantia addantur: bacc. iuniperi, xyloal. galliæ moschatæ, cyperi, caryophyll. ana ℥ ß. succi seu liquoris nucis muschatæ ʒ ij. (huius ratione medicamentum facile perducitur in vterum.) Conserua è floribus citri ℥ iiij. Cum syrupo de corticibus citri, fiat electarium; cuius dosis à ʒ j. ad ℥ ß.

CAPVT VI.

De Monstro.

Nomen. Formatrix, dum fœtum formare nititur, dupliciter errat: vel enim formatio deprauatur, & fit Monstrum: vel aufertur, & fit Mola. Monstrum autem hic dicimus, quod raro accidit, & recedit ab effectibus consuetis, non ad bonum, sed ad malum, turpe, deforme. *Generatio.* Generatur, quia aliquid noxium vtero occurrit, vi cuius necessarium est, vt actio formatricis deprauetur. *Definitio.* Monstrum ergo est animal in vtero genitum, à deprauata formatrice. Animal dicitur: ad differentiam molæ, quæ non viuit vita animalis. In vtero ad differentiam animalium, quæ in aliis partibus generantur. A deprauata formatrice: ad differentiam animalis non monstrosi: ad differentiam fœtus probi & inculpati. Monstrum enim est opus quoddam contra naturam: quare necesse est, vt consequatur aliquã actionem læsam, quæ nihil aliud esse potest, quam formatio deprauata. *Causa efficiens.* Læditur actio, quia facultas læditur. Hoc ergo loco formatrix frustratur. Facultas frustrari potest Læsa facultate, vel ob Errorem externum. *ἀπορία, de subiecto formatricis.* De hoc autem diu anceps fui: nam vbi læsio facultatis, ibi necessario morbus: & vbi morbus, ibi necessario subiectum pars viuens, quia morbus & sanitas sunt passiones corporis viuẽtis. Facultas formatrix, nõ videtur pro subiecto habere vterũ: quia hic est subiectũ conceptricis: Si autẽ formatricis subiectũ sit semen, cũ sanguine menstruo: hæc, quia contenta sunt, non viuunt, & propterea non possunt esse subiectum morbi. Quare, si formatrix frustretur, statuendũ frustrari tantum ob errorem externum.

Pro

Pro veritate dicimus, formatricis subiectum inter initia, & potissimum ante sextum diem, non esse viuens: vnde Hippocrates genituram appellat, non fœtum: post hos dies, licet fœtus non sit formatus, quia non perficitur ante triginta dies, imo fœmina non nisi post triginta sex dies formatur: igitur post sextum diem, cum fœtus incipiat viuere vita plantæ, est subiectum formatricis, est subiectum viuens.

Formatrix læditur ob ineptam materiæ dictionem. Et secundum hanc rationem statuere licet, formatricem lædi vel frustrari ob morbum, qui est morbus fœtus, non vteri: & quidem fœtus, vt viuit vita plantæ, non animalis. Sed cognoscendum est, quod vitium esse possit in facultate formatrice. Quidam igitur voluerunt, monstrum esse erratum non ratione agentis vniuersalis, sed particularis: vt proinde aliqui dixerint, vitium esse & errorem ratione materiæ, vt refert Philosophus text. 82. lib. 2. physicæ acroaseos, & cap. 4. lib. 4. de gen. anim. quidam dixerunt monstrum esse errorem naturæ: quemadmodum enim errores fiunt in arte, ita etiam in natura. Galenus cap. 9. lib. de cau. morb. cap. 2. lib. 2. de diebus decret. videtur asserere, monstrum esse errorem naturæ. Ego statuo agens nec vniuersale, nec particulare errare posse: & proinde monstrum non esse errorem naturæ siue vniuersalis, siue particularis. Proprium vegetabile, vis formatrix in semine residens, quæ est agens particulare, dirigitur ab agente vniuersali, ab intelligentia non errante: & cum hæc vis formatrix agat in materiam, secundum dispositionem materię: necessarium est, vt opus & effectum producat, ita vt nequaquam aberret: imo aberraret, si, agens in materiam certo modo dispositam, efformaret quid præter dispositionem illius materiæ. Sed hoc efficere non potest: igitur natura nec vniuersalis, nec particularis potest aberrare. Sed cur ab Aristotele & Medicis monstrum statuitur inter errores externos? Per errores, intelligunt effectus noxios.

Monstrum duplex. Porro monstrositas & praua efformatio potest esse duplex: primo, secundum speciem: deinde secundum compositionem tantum. Secundum speciem: quando fœminæ concipiunt animalia bruta, & serpentes quandoque pariunt. Vnde hæc conformatio diuersa est ab illa, in qua editur fœtus humanus, sed qui caput habet vitulinum: quod caput, vt colligitur è Philosopho, non est caput vituli, sed humanum, licet figuram habeat vituli. Sed quandoque, vt dixi,

generantur animalia, quæ prorsus & vere sunt extra speciem humanam. Datur etiam aliud monstrum, in quo non est dissimilitudo secundum speciem: dum scilicet fœtus humanus est, sed solum secundum compositionẽ. Quoad causas monstri: Monstrum secundum speciem semper fit ob errorem externum, non ob morbum. Cum autem error externus capiatur à semine, à sanguine, & vtero: vitium potissimum petendum est à semine: quod vitium duplex est: primum, quando fœminæ attrahunt semen bestiarum: sed quandoque etiam fieri potest è vi seminis, quæ imprimitur ob fortem imaginationem: interdum enim tantum potest imaginatio, qua parentes bestias concipiunt, vt semini per spiritus tanta fiat impressio, vt bestiæ formentur. In eadem autem specie, quandoque potest frustrari facultas ob morbum post primos dies, ob intemperiem, & præsertim frigidam: nam cum vis formatrix egeat calore robusto ad formandum fœtum: si fœtus nondum efformatus iusto sit frigidior, facile formatur fœtus monstrosus.

Monstrum secundum speciem.

Monstrum secundum compositionem.

Quoad monstrum secundum compositionem: fieri solet monstrum, quia error est in compositione, id est, in conformatione, magnitudine, numero, situ. Quoad malam conformationem: quandoque inæquales sunt partes, quia semen
1. est iusto crassius, est Intemperatum: quo fit, vt etiam ob intemperiem & inæqualitatem male figuretur fœtus. Et hoc testatur Galenus cap. 14. 15. art. med. vbi vult rationi consonum esse, figuram ob materiæ vitium, & ob potentiæ imbecillitatem, vitiari: non quod hoc accidat errore formatricis: sed per potentiæ imbecillitatem insinuauit calorem debilem. Cum Hippocrate etiam in lib. de genit. figura quandoque, sed rarissime vitiari potest, causa vteri: quando vterus inæqualis est, & potissimum secundum substantiam. Fit etiã
2. error quandoque in magnitudine aucta, quandoque imminuta: aucta, cum materia sanguinis est iusto copiosior, & præsertim, si cum copia est connexa praua materiæ qualitas. Fit error in magnitudine imminuta, è defectu seminis, sanguinis, è parte vteri: sed hoc rarissimum est, quia vterus est extensibilis. Aduertendum autem, vel totum fœtum esse paruum, si simpliciter deficiat sanguis, vel magis secundum vnum membrum, prout semen procedit à parte imbecilli: vt reperiantur fœtus, qui exiguas habent partes, veluti pa-
3. rentes. Præterea est vitium in numero deficiente & exce-

dente:

dente:Deficiente:dum est error in sanguine:nam vbi hę materiæ deficiunt, fieri potest, vt fœtus fiat aliqua parte orbatus. Notandum cum Hippocrate in lib. de semestri partu, nasci pueros aliqua parte orbatos,sed propter abscessum,qui fœtum afficit octauo mense , sed non est vitium formationis,vis enim formatrix perdurat ad quadragesimumsecundum diem.

Postremum vitium circa monstrum est vitiosus situs. 4. Quandoque enim fit,vt iecur locetur in parte sinistra, lien in dextra. Philosophus causam reddens, cap.4 lib.4. de gen. animal.dicit, non aliam esse causam , nisi quia cum impetu materia ad indecentes locos defertur:vt, si portio sanguinis, è qua confici debet iecur , propellatur in sinistram partem, fit monstrum,in quo est vitium secundum situm.

Differẽtia. Differentiæ sumi possunt à forma, & causa efficiente. A forma : vt animal hoc monsttosum vitiosum est redditum secundum malam compositionem,id est, secundum confirmationem,magnitudinem,numerum,& situm.Quoad causam efficientem. Formatrix frustratur vel læsa facultate, id est , ob vitium sanguinis , vel seminis , vel quandoque etiam vteri.

Signa. Monstrum in genere oculis conspicitur : vt & differentiæ à forma. Efficientis causæ differentiæ,cognoscuntur è signis indicantibus vitia parentum,vel è parte seminis, vel è parte sanguinis menstrui,vel è parte vteri.

Indicationes. Quoad præsidia : in monstro genito vitium tollendum est:verbi gratia,sextus digitus. Deinde prohibendum est,ne monstrum generetur:quod consequimur , adimendo vitia è parte vel seminis,vel sanguinis,vel vteri:verbi gratia,si immineat monstri generatio à frigidiori semine , orietur indicatio calefaciendi corpus , vt gignatur semen non ita frigidum,&c.

Prognostica. Vtrumque autem præstare est posibile , & quandoque imposibile. Quantum ad inhibitionem generationis noui monstri:si immineat ex imaginatione parentum, è mala viuendi ratione , possumus polliceri inhibitionem. Si autem immineat ob intemperies antiquas parentum , ob prauitatem vteri,& inæqualitatem substantiæ vteri:imposibile est, vt aliquid boni polliceamur. Pariter , quoad monstrum iam genitum:si sextus digitus sit,facile potest amputari. Si mala conceptio secundum neruos opticos , secundum meatum

auditorium, vt infantes nascantur surdi, cæci: actum est. Ex his facile potestis colligere, quandoque scopos facile posse absolui, quandoque nequaquam.

Curatio. Materiæ sunt variæ: causa sexti digiti, confugiendum ad materiam cheirurgicam. Ad inhibitionem generationis noui monstri, si imminet è mala viuendi ratione, bona victus ratio constituenda. Et sic de reliquis.

CAPVT VII.

De Mola.

Nomen. PER Molam exquisitam intelligimus carnem quandam rudem, informem, quæ est vita prædita, ad differentiam tumoris durioris vteri, quem aliqui medici, sed impropriè nuncupant molam.
Generatio. Generatur, quando aliquid morbificum vtero occurrit, vi cuius, quod concipitur, formari nequaquam potest, vt idoneum sit ad formam animalis suscipiendum. Mola igitur est caro præter naturam in vtero genita, procedens à formatione ablata. Est caro præter naturam quia officit, licet vita sit
Definitio. prædita. cap. 13. l. 14. meth. Diximus, in vtero: ad differentiam carnis, quæ potest in aliis corporis partibus generari. Tandē
Causa efficiens. diximus, procedere à formatione ablata, ad differentiam molæ nothæ, id est, tumoris duri, quem Aetius vocat molam, qui non procedit à formatione ablata. Porro formatio hæc aboletur, secundum Hippoc. lib. de morbis mul. ob crassam genituram: non enim mola gignitur citra permistionem seminis maris, c. 7. l. 14. vs. part. Quod si quandoque virgines pariant molam: non est mola exquisita. Quare genitura crassa est in causa: nam huius ratione ea fit conceptio, vt vis formatrix, principium illud vegetale, quodammodo obruatur, vt non possit formare. Hoc etiam Aristot. lib. 4 de gen. animal. proponit: vbi vult molæ causam esse humorem cōcoctu difficilem: qui nihil aliud est, quam crassus succus, vel humor. Auicennas proponit multitudinem materiæ, à qua scilicet vegetale principium obruitur. Præterea addit in causa molæ esse coitum, in quo matrix comprehendit aquam mulieris, & extendit eam cum nutrimento, & propter defectum virtutis masculi non fit conceptio, vt fœtus formari possit. Per quæ verba voluit significare, defectum non tantum è parte sanguinis menstrui, sed etiam è parte seminis: dixit enim fieri propter defectum virtutis masculi, id est, seminis maris.

Mola

Mola ergo est morbus in numero aucto, quod vitium fit ratione formatricis ablatæ: frustratur autem formatrix ob errorem externum, id est, ob vitium Seminis, vel Sanguinis.

De differentiis.

Differentiæ sumendæ sunt à loco, & causa efficiēte. A loco: vt residet in vtero, secundum Vnam, vel Alteram partem. Ab efficiente: vt fit vitio Seminis vel Sanguinis; maris aut fœminæ. *Differētia.*

De Signis.

Mola in genere indicatur, cum Hippocr. de morb. mul. è tumore ventris inferioris, qui minor est, quam in muliere vterum gerēte. sed tumor producitur ad eam magnitudinē, ad quam producitur, dum mulier fœtum gerit, vsque ad octauum mensem. Licet ergo tumor sit minor, est tamen cū maiore sensu grauitatis, quam quando fœminæ fœtum gerunt: quia fœtus ratione portionis serosæ, in qua innatat, nō est ita ponderosus, vt mola: præsertim, quia est substantia satis crassa, dura, & grauis. Præterea indicatur, quia non adest in ventre conspicuus motus: infans enim moueri incipit, mas tertio, fœmella quarto mense: quo exacto, si venter intumescat, & motus non persentiatur, coniiciendum est, adesse molam. Hoc etiam cognoscitur, si dum mulieres mouentur de latere in latus, sentiunt, propter descensum materiam illam moueri: sed citra motum sui corporis nullum animaduertunt motum. Addit Hipocrate. mammas tumidas euadere, sed lac non adesse: dum enim mola adest, ita refrigeratur vterus, vt vbera in cōsensum trahantur, vt nequaquā possint sanguinem in lac conuertere: & hoc est euidentissimum signum molæ. Præterea etiam cognoscitur, quia procedente tempore fœminæ sentiunt aliquem dolorem in imo ventre, quem non sentiunt, dum vtero gerunt. Quoad signa differentiarum: num pars vteri dextra vel sinistra sit affecta: indicabit noxa, quæ in vna magis quam altera parte sentietur. Vtrum fiat vitio patris, vel matris: cognoscitur è signis indicantibus vitia patris, vel matris. *Signa.* 1. 2. 3. 4. 5.

De Indicationibus.

Mola, vt substantia toto genere præter naturam, indicat eradicans. c. 13. l. 14. meth. Sed quia non cedit remedio eradicanti ob duritiem, & crassitiem, indicat molliens, & attenuās. *Indicationes.*

Et quia his tuto vti non possumus, nisi totius rationem habuerimus: iccirco toti prospiciendum.

De Prognosticis.

Prognostica. Secundum Philosophum cap. 7. lib. 4. gen. animal. & Hippocr. lib. 1. de morb. mul. interdum durat quinque aut plures annos: sæpe autem quatuor menses. Et potissimum bene est sperandum, si non vnica est mola, sed plures: nam, si vnica: magis hæret, & ad maiorem magnitudinem perducitur, ita vt, secundum Paulum, periculum immineat hydropis. Secundum Hippocratem, si mola est antiqua: curatio nonnisi cum prædictione suscipienda.

De Curatione.

Curatio. Cheirurgia. Quoad materias: Auicennas secat venam cubiti & pedis, quia scilicet sanguis redundat in fœmina, & habet vrgentis rationem: nam cum oporteat admodum calidis vti, posset fieri ad vterum attractio à toto, vnde in vtero excitaretur inflammatio. Per venæsectionem etiam adimitur alimentum molæ, quæ sanguine nutritur. Et cum per phlebotomiam moueatur mola, non ita resistit expultrici. Secantur autem venæ supernæ & infernæ, propter sanguinis subsistentiam supra & infra vterum. Hippocrates l. 1. de morb. mul. probat cucurbitam scarificatam, applicatam vtero, ad laterum mollitudinem, & probat detractionem copiosi sanguinis: quia respicit sanguinem circa vterum exsistentem, qui assiduo attrahitur à mola pro nutritione: quo fit, vt cum copiosus sanguis attrahatur, copiosus sit euacuandus: & præsertim quia medici est institutum, ne mola nutriatur, sed priuetur sanguine. Applicatur vtero ad laterum mollitudinem, propter sanguinis subsistentiam circa vterum.

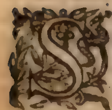
De Medicamentis.

Medicamenta. Mollientia. Attenuantia, & expultricē irritantia, id est, menses ducentia. Præsuppositis medicamentis totum respicientibus, descēdemus ad priuata: quibus non vtendum, si assit prohibens, id est, materia replens totum. Mollientia ergo, verbi gratia, fomenti forma parentur *ex althæa, malua, è rad. cucum. agrestis, è pinguedinibus, adipibus*. Hoc tempore expedit etiam detinere *emplastrum diachylon cum gummis, de meliloto*, quæ pectini, perinæo, & posteriori etiam parti applicētur. Probātur etiam attenuantia: quæ ob caliditatem, & tenuem sub-

stantiam,tum materiam crassam attenuant,tum expultricem irritant ad expellendum. Vnde ab Hippocrate lib.1.de morb. mul.similiter probantur & assumpta, & applicata. Exhibebitur ergo *dictamnus Creticus,& castorium cum vino: verbi gratia, ℞.castorij ℥ ß. dictamni Cretici ℈ ß.cum vino odorato dulci exhibeantur*, vt vis medicamentorum promptius perducatur ad vterum. Aetius etiam probat *odoramentum è ruta & aceto*. Auicennas probat quæ abortum efficiunt: vnde licet applicare *fel bouinum, cum filice fœmina*. Hippocrates lib.1.de morb.mul. probat *clysmum ex acribus*, id est, ex iis quæ possunt menses prouocare. Quare cũ Hippocrate lib.2.de morb. mul. abluere licet vterum, & in eum infundere *muriam cum succo gladioli & aceto*. Et, vt vnico verbo dicam, conferunt quæ fuere proposita in suppressione mensium.

CAPVT VIII.

De abortu: vbi etiam de partu secundum naturam agitur.

SEQVVNTVR vitia quæ pertinent ad læsam parturitionem: vt Abortus, & Partus difficultas. Vt autem hæc intelligantur; dicendum de partu secundum naturam. Partus est expulsio infantis in caput, tempestiue procedens ab expulsione vteri, concurrentibus infante & matre, cum vtriusque salute, propter speciei conseruationem. Diximus, esse expulsionem infantis in caput, cum Hippocrate in l.de nat.pueri; & de septimestri partu: siquidem dum infans egreditur secundum caput, nullum patitur detrimentum in reliquis corporis partibus. Non ergo est naturalis partus, si egrediatur non secundum caput, sed secundum brachia, pedes, vel alias partes. Diximus tẽpestiue: tempus enim partus est vt plurimum à septimo mense ad vndecimum. c.7.l.7.de nat.animal. Sæpe autem decipiũtur mulieres (ait Aristo.) quia fieri potest, vt vterus repleatur flatu, & supprimantur menses tantum, nec tamen mulier sit prægnans: & post hoc tempus euenire potest, vt erũpant mẽses, & mulier cum viro coniungatur, & concipiãt: vt tempus conceptionis sit hoc postremum, non prius. Licet autem opportunum tempus sit à septimo ad vndecimum, sæpius tamen fœminæ pariũt nono mense, minus frequẽter septimo,

Partus definitio.

Forma.

Tempus.

rarius decimo, rarissime vndecimo. Excluditur octauus mensis: quia fœtus octimestris non viuit. Quamuis secundum Aristot. c. 4. l. 7. de nat. animal. fœtus octimestris quandoque sit vitalis, præsertim in Æthiopia, & potissimum in fœminis fœcundis. Explicandum autem cur fœmina diuersis temporibus pariat. Et primum videtur contradictio esse in verbis Aristotelis: nam cap. 10. l. 4. de gen. animal. ait, equæ fœminæ non idem esse tempus pariendi, sed interdum citius, interdum serius parere. At libr. 7. de hist. animal. statuit, soli fœminæ humanæ contingere, vt diuerso tempore pariat, non autem brutis. Ita est intelligendus Philosophus: vt, si sermo sit de eadem vnaque fœmina equa, semper eodem mēse pariat: at, si de pluribus equabus loquamur, vna equa vno mēse parit, alia alio. Cur autem bruta vno mense pariunt, homo diuersis? Statuendum cum Philosopho cap. 10. l. 4. de nat. animal. debitam magnitudinem esse in causa, vt fiat parturitio: quæ debita magnitudo citius producitur in fœtu masculino, quam fœminino, beneficio caloris: quod habetur etiam c. 4. libr. 7. de nat. animal. Magnitudinem autem statutam esse causam parturitionis, inde colligitur: quia dum fœtus est adeptus decentem magnitudinem, vt illius beneficio possit propria munia obire, non amplius vtero includi debet: & proinde egreditur. Præterea cum Hippocrate in lib. de natur. pueri. cum fœtus est assecutus debitam magnitudinem, eget copioso alimento, vt conseruetur: at cum deficit alimētum, calcitrat, & disruptis inuolucris egreditur. Quia ergo determinata hæc magnitudo fœtus, in brutis eodem tempore producitur: in homine, non eodem tempore: fit vt sola bruta eodem tempore pariant. Cur autem decēs illa magnitudo in brutis solis eodem tempore acquiratur, in causa est similis viuendi ratio: homo enim maximam in viuendi ratione dissimilitudinem cōmittit: ideo mulieres diuerso tēpore pariunt. Quæritur etiam, cur octimestris fœtus non sit vitalis? Non potest causa transferri in solum motum, quod fœtus mense octauo moueatur: nam si septimo est parturitio, sexto est motus: si decimo, mense nono est motus. Quare potius cum Hippocrate libr. de septimest. partu statuendum, causam esse, quia octauus mensis efficit vnum è quadragenariis. Tria enim sunt quadragenaria, in quibus vitæ periculum subit fœtus. Primum est in primo mense, vnde tūc facile fit abortus: Alterum in octauo mense: Tertium post

Fœminæ cur nō semper eodem tēpore pariant.

Octimestris partus, nō est vitalis.

post partum. Cum igitur in octauo mense sit secũdum quadragenarium, & proinde fit tempus, quod discrimen fœtui afferre potest, & eo tempore fœtus laboret: si tunc fœtus egrediatur, vitalis esse non potest, quia non potest pati periculum secundi quadragenarij, & etiam tertij. Nec Aristoteles medicis repugnat: non enim dicit octimestrem partum simpliciter esse vitalem, sed tantum in fœcundis, quæ concipiunt fœtus robustissimos, qui possunt perferre violentiam vtriusque quadragenarij.

Diximus postea in finitione partus: quod fiat ab expultrice vteri. Galen. enim cap. 3. lib. 3. de facult. natur. inquit, os matricis aperiri, vt etiam ait, cap. 9. de diss. vuluæ, & cap. 7. lib. 15. vsu part. Concurrit autem infans, & mater: infans, calcitrando, & disrumpendo inuolucra, secundum Hippocr. lib. de natur. puer. & com. 1. sect. 1. lib. 6. epid. Quoad matrem: non tantum concurrit vteri expultrix, sed etiam mulier voluntarie concurrit per musculos abdominis, cap. 3. lib. 3. facult. natural. Hinc obstetrices fœminas parturientes hortantur ad expellendum fœtum. *Causa efficiēs partus.*

Diximus, cum vtriusque salute: nam secus non esset partus secundum naturam. Et quoad matrem, partus est cum eius salute, si bene purgetur, ea tamen ratione, vt multo copiosior sit purgatio primis diebus: vt, si partus est maris, sufficiat purgatio, à 20. die, vsque ad 30. si ergo eritis apud has fœminas, post 30. diem, si peperit marem, non debetis tentare purgationem, quia iam purgata est. At si partus fuerit fœminæ, purgatio fit à 25. die, ad 42. Quo vero ad salutem pueri: cum Hippoc. lib. de octim. partu, fit partus cum salute pueri, dum partus est facilis: periculum enim imminet ne pereat, si partus sit difficilis, quia infans extra vterum mutat aërem, alimentum, indumentum, vmbilicum; nam intra vterum omnes partes erant occlusæ præter vmbilicum, contra post partum occlusus est tantum vmbilicus. *Causa finalis.*

De Abortu.

Partus qui non fit secundum naturam, est Abortus, vel Difficilis partus. Per abortum cum Hippocrate lib. de morb. muli. intelligimus illud vitium, in quo perditur fœtus: siue egrediatur, siue in vtero detineatur. Generatur dum aliquid morbificum occurrit vtero, vi cuius expultrix ad expellendum insurgit. Abortus ergo est partus præter naturam *Nomen.* *Definitio.*

fœtus

fœtus immaturi, procedens ab expulsione vteri læsa. Dicitur partus præter naturam, quia potest esse hæc actio læsa, & actio præter naturam, vel ablata, vel corrupta. Ablata: dum fœtus perditur, & in vtero detinetur, vt non possit excludi: vnde medici quandoque coguntur deuenire ad ferrum. Corrumpitur autem, quoties excluditur fœtus immaturus: ad differentiam partus difficilis, in quo tempestiue excluditur fœtus maturus & perfectus. Causa efficiens est læsa expultrix vteri: nam in abortu expultrix irritatur, cap. 12. lib. 3. facult. natural. Læditur autem expulsio, primum ob molem fœtus, secundo ob pondus, tertio ob morsum. Moles immodica, ita grauat expultricem, vt ad expellendum insurgat: sic etiam pondus: licet enim fœtus non sit assecutus insignem molem, potest tamen esse ponderosus ratione virtutis, & ob id aggrauare expultricem. Morsus etiam ob mordacitatem & acrimoniam potest expultricẽ irritare. Porro causa abortus est vel in Fœmina, vel in Vtero, vel in Fœtu. Quoad fœminam aliæ causæ sunt Internæ, aliæ Externæ. Internæ sunt morbi: nam dum fœmina vtero gerens morbis corripitur, facile in consensum trahitur vterus, & expultrix ad expellendum irritatur. com. 7. sect. 2. lib. epid. Hi autem morbi plures esse possunt secundum Galenum com. aph. 55. sect. 5. vt febris, pro cuius vi, magis vel minus abortus periculum impendet. Præterea, ex aph. 27. sect. 7. tenesmus solet esse causa abortus: nam vi doloris in recto intestino, & vi inanis illius cupiditatis excernendi, maxime compatitur vterus. Sic conuulsio est causa abortus: quia irritatur & totum corpus, & vterus, com. 30. sect. 3. lib. 1. epid. Quoad causas externas: est aër hyemis australis pluuiosæ, ver siccum & aquilonium: tunc enim facile fit abortus: aph. 12. sect. 3. nam per præcedentem aëris constitutionem laxatur & repletur vterus: & si succedat constitutio sicca & frigida, vix fieri potest, vt non fiat expressio fœtus, & proinde abortus. Auicen. addit aerem balnei. Gal. aphor. 44. sect. 5. proponit cibi parcitatem & prauitatem: dum enim fœtus alimento destituitur, perditur: & ob prauum alimentum, male nutritur, vnde redundant praua excrementa, quorum vi fit morsus. Idem dicendum de motu immodico, de superflua inanitione: nam immoderata euacuatio est causa abortus. aph. 31. & 34. sect. 5. & proinde etiam profluuium sanguinis, menses superflui, immodicus motus, & immoderata animi accidentia, vt ira, timor, tristitia.

Causa efficiens.

1.

Tandem

Tandem ſunt cauſæ externæ, non neceſſario occurrentes, venæ ſectio, medicameuta male adminiſtrata. Explicādum etiam, quomodo hoc vitium contingat ratione vteri. Cum Gal.ergo, aph.43.ſect.5. vteri eryſipelas ſolet eſſe cauſa abortus, nam in conſenſum ducuntur partes principes, præſertim iecur, vt gignatur vitioſus ſanguis, vi cuius perditur fœtus. Sic etiam vteri inflammatio & vlcus. Item mucor acetabulorum, aphor.45.ſect.5.& lib.1.de morb. mul. vnde potiſsimum fit abortus 2.& 3. menſe: nam in primo menſe non multum ponderat fœtus: poſt tertium vero menſem mucor acetabulorum abſumitur, vt tunc non immineat abortus. Cauſa etiam abortus eſſe ſolet immodica paruitas vteri, cum Hipp.in lib.de ſuperfœt. nam dum vterus eſt iuſto minor, & fœtus ad quandam magnitudinem productus eſt: cum nequeat amplius augeri, ob vteri paruitatem, neceſſe eſt, vt perdatur. Poſtremo fit etiam abortus ratione fœtus, cap.2. 3. & 12.lib.3.facult natural. dum ſemen patris vel matris vitioſum eſt.

Quoad differentias à forma: abortus eſt partus præter naturam vel Ablatus, quādo fœtus non excluditur: vel Corruptus, quando fœtus excluditur, ſed immaturus. Quoad efficien. abortus fit, vitio Mulieris, Vteri, vel Fœtus. *Differentia.*

Imminens abortus cognoſcitur è gracilitate matris, aph. 44.ſect.5.cum enim mater emaciata eſt, eget copioſo alimēto, vt non ſufficiat alimentum pro matre & fœtu, vnde abortus imminet. Indicatur etiam imminens abortus è gracilitate mammarum, præſertim ſi gracilitas repente inuadit: aph.37.ſect.5.c.8.l.14.vſ.p.Hipp.dicit, aph.35. ſect. 5. quæ corrupturæ ſunt fœtus, his mammæ extenuantur: ſi vero turſus duræ fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infeſtabit, & non corrumpent fœtum. Dum enim gracileſcūt mammæ: ſignificant defectū alimenti, vnde fœtus corrumpitur: quodſi contingat, mammas rurſus intumeſcere: cum materia morbifica deſerat vterum, & petat mammas, & alias etiam corporis partes: hinc dolor occupat vel mammas, vel alias partes: materia ſcilicet morbifica vterum relinquente: vnde fœminæ non abortiunt. *Signa imminentis abortus.*

Præſens abortus cognoſcitur, quia prægreſſa eſt gracilitas mammarum, & obſtretrices oculis abortum cōſpiciunt. Oportet autem obſtetrices eſſe diligentes: nam interdum contingit, vt fœmina vtero gerens expellat per verum ſanguinem *Signa præſentis abortus.*

guinem copiosum, & imprudentes obstetrices imaginantur fœminam commisisse abortum, quod tamen falsum est: non enim factus tunc est abortus, sed imminet: & dum imminet, prohibere oportet, quod fit astringentibus: si autem factus est, laxantibus occurrendũ. Quare obstetrices diligenter intueri debent materiam quæ egreditur, an sit sanguis, an caro, an genitura, an fœtus: quia dũ fit ablutio cum aqua: facile conspiciunt, an sit factus abortus, nec ne. Quoad signa differentiarum, & primum à forma: partus corruptus cognoscitur, quia fœtus immaturus egreditur. Si autem parturitio sit ablata, id est, fœtus mortuus detineatur in vtero, cognoscitur cum Aëtio & Hippoc. lib. de superfœt. & lib. 1. de morb. mul. primum è motu, quia fœminæ non percipiunt amplius motum: vel si motus aliquis est, instar lapidis mouetur, vt in mola, quatenus mulier de latere in latus se conuertit. Præterea quæ per vterum egrediuntur, impense corrupta sunt & fœtida, subsequitur febris, oculi subfusci, destituti spiritu animali, dolor adest, & in pectore persentitur frigiditas. Quoad differentias à causa efficiente: siue hoc malum fiat vitio fœminæ, siue vitio vteri, siue fœtus: cognoscetur è propriis signis.

Indicationes. Quoad præsidia: aduertendum, an factus sit abortus, an potius immineat. Si factus est: fœtus detinetur, vel excluditur. Si detinetur: expellendus, tanquam aliquid toto genere præter naturam. Si expellatur: indicat remedium adiuuans, vt facile & cito expellatur. Deinde, cum immineat, ob vitium vel fœminæ, vel vteri, vel fœtus: his vitiis est occurrendum. De indicationibus horum morborum alibi.

Prognostica. Secundum Hippocratem lib. 1. de morb. mul. abortus peior est partu, id est, fœmina magis patitur in abortu, quam in partu, vt non raro moriatur. Et hæc fuit sententia Hippocratis commentar. 7 secti. 2. lib. 3. epid. & com. 1. sect. 1. libr. 6. epid. ratio est, quia intempestiue ad expellendum insurgit, coacta à causa morbifica, & sæpe deleteria. Periculum autem pro vi differentiarum variat. In maiori ergo discrimine versatur fœmina, dum fœtus mortuus in vtero detinetur: nisi enim à natura expellatur, vel ope prudentis medici: necessario fœmina moritur. Si excludatur: non est tantum periculum. Sic quoad differentias à causa efficiente pro varia earum vi, vario modo prognosticandum: verbi gratia, prout febris erit deterior, ita etiam maius periculum por-
[illegible] tendet.

tendet. Si fiat ob erysipelas: vix fieri potest, vt non pereat, & necessario etiam succedit abortus & mors. Si fiat ob vteri paruitatem: perditur quidem fœtus, sed mulier propterea non perit. Si fiat ob mucorem acetabulorum: neque tum fœmina perit: & hoc vitium possumus amouere.

Quoad materias: venæ sectio quandoque probatur, verbi gratia, si mulier sit corrupta febri, merito febris sanguis vacuandus. Quandoque etiam fieri solet vt fiat abortus, cum fœmina sanguine nimis abundat, quo fit, vt cum impetu decumbens in vterum, sit in causa, vt fiat abortus, vndo venæ sectio probatur. Quandoque fuit secta vena cum maxima vtilitate, vt fuerit fœmina præseruata ab ortu. Expedit potissimum primis mensibus venam secare: quia adest præsentia indicãtis, id est sanguinis copiosi: quo etiam tempore fœtus non eget adeo copioso alimento. Neque primis mensibus adest prohibens, vt postremis: in his enim virtus fœtus non ita permittit, non ita coindicat. Atque tutũ est venas supernas pertundere, quia sanguis supra iecur subsistit: præsentia abortus imminet, si fiat impetus sanguinis à supra ad infra. Præterea quandoque opus est ferro & manuali operatione ad extrahendum fœtum mortuum, quemadmodum docet Aëtius. Ad hæc autem confugiendum: quoties ope medicamentorum non potest egredi fœtus mortuus: de quibus medicamentis loquemur in partus difficultate.

Generatio. Phlebot.

Quoad medicamenta: primum animaduertere oportet, an fœtus obierit. Cum Hippoc. lib. 1. de morb. mul. oportet fouere vterum *oleo liliorum alborum, malua, althæa, radicibus cucumeris agrestis, & addere oportet butyrum, adipes, medullas*, vt è toto, quantum fieri potest, vterus laxetur: quia secundum hunc modum facile excluditur fœtus mortuus. Sed præterea cum Hippocrate etiam applicare oportet proposita in suppressione mensium. Ita cum Hippocrate purgationes per os exhibendæ: vnde ascendẽdum est ad *helleborum nigrũ, elaterium cum myrrha: ℞. elaterij ğ ij. aut iij. myrrhæ ℈ß.* Necesse est etiam confugere ad sternuatoria: vt expediat naribus immittere *struthium, nigellam, elaterium*: per sternutamenta enim fœtus excludi potest. Si de medicamentis, quæ possunt fœtum mortuum expellere, dicendum sequenti capite. Si excludatur fœtus, sed immutatus: cum Hippocrate in libro de exsectione fœtus, si non secundum caput exeat, oportet retundere fœtum, vt in caput descendat.

Medicamenta. Ad excludendũ fœtum. 1.

Si

Si a. fiat exclusio: in primis animaduertere oportet, an actu excludantur, an vero ne intempestiue excutiatur metus sit: dum enim actu excluditur: cum Auicenna abstinendum ab adstringentibus, & oportet vti laxantibus: ne quod fieri non raro solet, relinquantur in vtero membranæ, vel excrementa praua tempore perperij: vnde, si adstringentibus vtemur, peribit sine dubio fœmina. Ob id Auicennas improbans adstringentia proponit *suffumigium è bdellio, hyssopo, origano, è sinapi:* vnde & excluditur fœtus, & excrementa expurgantur felicissime. Si fœtus non sit mortuus, neque tamen excludatur, sed immineat abortus, & fœtus regrediatur: tunc est saluberrimum vti adstringentibus: quorum beneficio efficitur ne mulier abortiat, sed fœtum conseruet. Et ideo cum Auicenna & reliquis probantur *trochisci du carabe, de spodio, probantur saccharum rosatum antiquum, cum bolo Arm. & adstringentibus, de quibus in fluxu immoderato diximus.* Secretum quoque mulieribus est Italicis ad prohibendum abortum, grauidis *propinare in ouo sorbili puluerem cocci infectorij, pauco mastiches addito.* Extra etiam obstetrices, dum hoc periculum animaduertunt applicabunt dorso *vnguentum è castaneis, vnguentum Hippocrat.* Aliqui imaginantur (quod ego ignoro) *adamantem* gestatum in digito, præseruare fœminas ab abortu: quemadmodum etiam Dioscor. & Aëtius dicunt, *lapidem aetitem* idem præstare, si ad sinistrum brachium alligetur. Sed ego magis probo adstringentia.

Ad prohibendum abortum.

Postremo animaduertere oportet, dum non est abortus factus, sed periculũ imminet, non tamen ita præsentaneum: num mulier vtero gerat, vel non. Si gerit: probantur moderate adstringentia, vt roborentur ligamenta. Si non gerit, & alias grauida abortiuit: optimum est præseruare. Vnde prout abortus committitur vel vitio fœminæ, vel vteri, vel fœtus, id est seminis parẽtum: ita occurrendum variis medicamentis, prout varia causa est abortus, de quibus in proprio cap. verbi gratia, si mulier abortiat propter mucorem acetabulorum, oportet, antequam vtero gerat, acetabula siccare, & euacuare muscositates illas, de quarum euacuatione supra diximus. Ideo propriis capp. hæc medicamenta sunt proponenda.

Vt tractãdæ quæ abortire solent.

CAP

CAPVT IX.

De Pariendi difficultate.

ER partus difficultatem intelligimus vitium, in quo fœtus maturus non expellitur, vt opus est. *Nomen.* Gignitur hoc malum, quia vtero aliquid morbificũ occurrit, vi cuius vteri expultrix frustratur. *Generatio.* Partus ergo difficilis, est partus præter naturam maturi fœtus, procedens à læsa expulsione vteri. *Definitio.* Partus autem præter naturam dicitur tribus modis: primo, quia parturitio aufertur, id est, quando fœtus maturus non excluditur, sed detinetur in vtero: secundo quia minuitur, quoties longiori tẽpore fit, quam fieri deberet: tertio quia deprauatur: quoties fit cũ dolore iusto acerbiore, & vt plurimum cum noxa vteri. Dictum est maturi: ad differentiam abortus, in quo est fœtus immaturus. Procedit autẽ à læsa expulsione. Frustratur autem expultrix, vel quia Læditur, vel ob Errorem externum. *Causa efficiens.* Læditur, ob morbos vteri. Error externus, est vitium Fœminæ, Fœtus, vel Membranarũ. 1. Quoad morbos vteri: primũ est immodica siccitas, vi cuius fœtus non potest facile excludi, quemadmodũ opus esset. Præterea est angustia, id est, morbus in via: tumor vteri, id est morbus in magnitudine aucta: item paruitas vteri, secundum Auic. Et tandem potest esse vlcus, soluta vnitas. Ob hos igitur vteri morbos, læditur vteri expultrix, vt partus fiat cum difficultate. Quoad vitia fœminæ: 2. ea pertinent vel ad Totum corpus, vel ad Partem determinatam. [illegible] totius, ex aph. 55. sect. 5. est febris: quæ si adest tem[illegible]s, hunc reddit difficilem. Sed præterea in causa est [illegible]abitus fœminæ obesus. Item ætas maturior, ante 14. annum: siquidẽ tunc vix sunt adeo angustæ, vt partus fiat difficilis. Sic etiam seniores, vt post 40. annum difficulter pariunt, ob virium imbecillitatem. Præterea cum Hippoc. lib. de nat. pu. mulier partui non assueta, parit cum difficultate: vt etiam mollis ac delicata, quæ noxas & dolores non facile tolerare potest: item quæ non facile parturire potest. Partes etiam, quæ vtero vicinæ sunt: laboriosum reddunt partum: verbi gratia, si vesica calculo afficiatur: si hæmorrhoides tumeant: si intestina sint repleta flatibus: si læsi sint musculi abdominis. Quoad vitia fœtus: si moriatur, est 3. causa difficultatis partus: quia ad sui exitum nil potest conferre, eo quod non viuit. Quoad fœtum viuentem: si perpen-

damus sexum: in partu fœminæ maior est difficultas, quia mas robustior est fœmina. Quoad vim fœtus: si imbecillis fuerit, siue mas, siue fœmina, est in causa difficultatis partus. Secundum Hippoc. namque lib.1.de morb.mul.fœtus robustus, & proinde valide calcitrans, facile excluditur. Quoad magnitudinem: magnus fœtus est causa difficultatis partus, quia ægre excluditur. Fœtus etiam iusto minor, quia non habet iustum pondus, potest esse causa difficultatis partus: licet maior fœtus sit causa maioris difficultatis quã minor. Quoad fœtus quantitatem discretam: cæteris paribus, fœtus duplex, id est gemelli, sunt in causa difficilis partus, presertim si accidat, vt vterque eodem tempore in vteri ceruicem decumbat. Quod deniq; ad figuram: si fœtus fuerit biceps, cum difficultate excluditur. Si mala fuerit figura, vt in caput non descendat: necessario est causa difficilis partus. Quoad membranas
4. inuoluentes fœtum: si crassiores fuerint, difficulter pariunt fœminæ: ob crassitiem enim immodicam, non facile possunt expelli. Tenuiores etiã causa sunt difficultatis partus: quia citius quam par est disrumpuntur, vt aquositas iusto citius egrediatur, quæ sui præsentia lubricando est in causa, vt fœtus cum facilitate egrediatur: vnde hæc postea
5. dum effluit, partum non potest iuuare. Hi ergo errores desumpti sunt à causis internis. Quoad causas externas: est aëris immoderatus excessus, inedia, timor, coitus tempore imprægnationis, vt statuit Hippocrates libro de superfœt. Et quoad causas fortuitas: difficilis est partus propter imperitas obstetrices, propter adstringentia quæ vtero applicantur, propter odoramenta, quæ naribus applicantur. Ob has ergo causas læditur expulsio vteri.

Differẽtiæ. Differentiæ sumi possunt à forma & causa efficiente. Quoad formam: actio Aufertur, quando fœtus maturus moritur in vtero: vel Imminuitur, vel Deprauatur: idque Læsa facultate, aut ob Errorem externum.

Signa. Imminens partus difficultas indicatur, si purgamenta egrediuntur ante partum: secundum Hippoc. in lib. de exsectione fœtus. Præsens facile cognoscitur: nam secundum Arist. lib.7. de hist. anim. dolor magis affligit circa posteriora, quam anteriora. Differentiæ è propriis indiciis facile deprehenduntur. Nam differentias formales quod attinet: quibus signis cognoscatur fœtus mortuus in vtero, declaraui. Quoad differentias à causa effic. dicendum esset de signis

mor

borum vteri:fœminæ, & partium vteri: quæ patent. Causa externa per se manifesta est.

Indicationes. Præsidia sumuntur à causis, ob quas frustratur expultrix: vt sunt morbi vteri, morbi totius fœminæ, febris, vitia vicinarum partium, calculus vesicæ, tumor hæmorrhoidum, & alij affectus, de quibus suis locis.

Prognostica. Vitiũ hoc magni est momenti: nam facile accidere potest, vt huius ratione fœmina sputo sanguinis, & phthisi corripiatur, pręsertim si difficultas fiat partus, & purgatio prohibeatur, si ob partus difficultatem vterus inflammetur, vt dicit Hippoc. com. 85. sect. 3. l. 3. epid. Bene autem sperandum est, si fœmina sternutarit. aph. 35. sect. 5. Quoad differentias formales: satis perniciosum est, si fœtus immaturus moriatur. Circa differentias à causa efficiente facile digredi possumus.

Curatio. Cheirurgia. Quoad materiam cheirurgicam: Hippocrates lib. 1. de morb. mul. si mulier erat sanguinea, secabat venam in malleolis, quia institutum erat Hippocratis, sanguini illi copioso impetum dare in vterum, vt beneficio illius impetus extruderetur fœtus. Aetius fœtum mortuum ferro iubet extrahi, si sc. non cedit medicamentis, quæ ibi præscribit.

Medicamenta. Medicamenta secundum Paulum probantur laxãtia, quibus viæ aperiuntur: vt facilius egrediatur fœtus: & ideo probat *oleum dulce calidum, oleum lil alborum, amygd. decoctum malua, althaa, hydrelaum, vt inde fiat insessus:* ita enim facile excluditur fœtus. 1. Sufficit nunc proponere medicamenta, quibus vtendum, vbi mortuus est fœtus: non enim facile admittendum, vt cheirurgi ad ferrum confugiant. 2. Hippocrates ergo lib. 1. de morb. mul. exhibet *elaterium, cum rapunculo, verbi gratia* ℊ *ij. vel iij. exhibet cantharides integras, quia ala sunt alexiteria ventris, scilicet* * *vnam cantharidem, cum castorij* ℈ j. & *cymini Aethiopici* ℈ ß. Et ad eandem intentionem probat per superius & inferius, quæ menses valide prouocare possunt. Sequenti medicamẽto sæpe fœtus mortuus exclusus est: ℞. *pul. sabina, calamintha montana cinamom. dictamni Cretic. myrrha, castorij ana* ℈ ß. *croci* ℊ *vj. decocti cicerum rub.* ℥ *vj. syrup. de capill. Ven.* ℥ *ij. Misce & fiat potio.* Tutius hoc est, quam quod ex elaterio, vel cãtharidibus constat. 3. Si fiat partus difficultas vitio membranarum: si crassiores sint, iubet Aetius, vt obstetrix summa cum dexteritate membranas laceret: &, 4. si tenuiores fuerint, iubet Gale. c. 5. l. 15. vsu part. vt in vterũ aliquid liquidum immittatur, cuius beneficio partes lubricæ euadunt: cũ

* *imo exiguam cantharidis portionẽ: ait enim, κανθαρίδος μικρόν.*

humor egressus sit, ob nimiam membranarum tenuitatem. Idem Aetius probat *albumen oui, cum decocto malua, aut fœnugraci, aut cremore ptisanæ, aut cum oleo amygdal. dulc.* Secundum Auicen. à proprietate conferunt *lapis magnes* detentus in sinistra manu. Expedit etiam suffire vterum cum *vngula asini*
5. *vel equi.* Probatur etiam suffumigium paratum *cum oculis piscis saliti.* Applicant etiam *corallum* in coxa dextra: & quandoque alligant femori lapidem *aëtitem.*

CAPVT X.

De Præfocatione ab vtero.

Transitio.

HActenus de particularibus vteri affectibus diximus: restant vitia vteri communia, quæ sunt præfocatio, inflammatio, vlcus. Cum autem è doctrina de affectibus ventriculi & iecoris pateat quid agendum sit in vlcere & inflammatione vteri: his omissis, tantum circa vteri præfocationem digrediemur. Galenus cap. 5. lib. 6 loc. aff. mulieres præfocatione detentas, *Nomen.* vocat hystericas, id est, secundum vterum affectas. Dicitur autem præfocatio, quia hæ mulieres strangulari & suffocari videntur. Cõmuniter hoc malum definire solent: quod præfocatio vteri sit intemperies frigida vteri, dependens à venenata qualitate. *Definitio Altimari & aliorũ.* Verum impossibile est, in vteri præfocatione esse intemperiem frigidam, è Galeni sententia. Nam cap. 7. lib. 3. de loc. aff. dicit, id quod cito fit, & cito desinit, non posse referri in intemperiem: hoc ea ratione dicit, vt probet epilepsiam non posse referri in intemperiem. Et hoc etiam de præfocatione statui potest, quæ cito fit, & cito desinit: desinit enim, & interficit aliquot horarum spatio. Præterea si referretur præfocatio vteri in intemperiem vteri: certe hæc esset insignis intemperies: quia ratione huius præfocationis totum corpus mulieris refrigeratur, ita vt mortis imaginem præbeat: quod fieri non posset, nisi insignis esset illa dyscrasia: Quod si hæc esset insignis dyscrasia: non posset tolli, nisi medicamenta calida applicarentur vtero: at Galen. cap. 5. lib. 6. de loc. aff. dicit, curari præfocationem vteri, siue fiat è retento semine, siue è sanguine menstruo, nullo prorsus adhibito auxilio ratione corporis vteri. Ergo non potest *Auctoris definitio.* esse intemperies vteri. Ego affectum hunc sic definiendum puto: quod præfocatio vteri, sit refrigeratio totius corporis & vteri,

& vteri, dependens à veneno frigido, propter obstructionem vasorum, ad vterum pertinentium. Dicitur refrigeratio totius corporis: quia ita secundum totum refrigerantur mulieres, vt mori videantur. Dicitur etiam refrigeratio vteri: quoniam frigiditas totius corporis, in vteri strangulatu prouenit à frigiditate vteri. Cùm refrigerationem dico: nolo intemperiem: refrigeratio enim est symptoma & affectio: intemperies est morbus. Quare ego præfocationem vteri non refero in dyscrasiam frigidam, tanquàm in morbum vteri: sed in refrigerationem, id est, qualitatem mutatam tangibilem, & proinde in symptoma. Dependet autem hæc refrigeratio à veneno frigido. Et hoc symptoma refertur in morbum in mala compositione, in via, nimirum in obstructionem vasorum ad vterum pertingentium. Hæc autem obstructio secundum Galenum, fit è retento semine, vel sanguine menstruo. Nam vidua quædam, vt Galenus refert, quæ à coitu abstinuerat, quamuis menses ipsi fluebant, incidit in vteri strangulatum: à quo postea conualuit, vbi post colorifica admota partibus inferioribus, & per contrectationem illarum partium, excretum fuit copiosum semen. Vnde patet, etiam è retento semine fieri præfocationem. Differentia tamen est inter præfocationem causatam è semine, & causatam è sanguine menstruo. Dum enim fit è retento semine, & non retrahitur vterus ad latera; vel ad partes superiores: at, dum fit è sanguine menstruo: retrahitur vterus vel sursum, vel ad latera: quia venæ ad vterum delatæ replentur & humectantur, & proinde replentur vincula illa, quibus dorso vterus alligatur: vnde ratione huius humectationis ac repletionis illa vincula retrahuntur ac abbreuiantur, & hinc vterus retrahitur. Constitutum ergo sit, præfocationem vteri fieri ex obstructione vasorum deuenientium ad vterum, quæ vasa continent semen & sanguinem menstruum: quibus retentis sequitur refrigeratio tum vteri, tum totius corporis; & inde hæc præfocatio. *Causa efficiens.*

Sed contrà sentire videntur Hippocrates & Aetius. Nam Hippocrates libro primo de morb. mul. dicit, vteri præfocationem fieri, quando venæ inaniuntur, & siccatur vterus. Responsio. Vasa vteri sunt duplicia: alia deferunt materias ad vterum, semen scilicet & sanguinem menstruum: aliæ autem sunt venæ propriæ vteri. Præfocatio vteri fit, quia venenum frigidum generatur, propter obstructionem va-

ſorum, non vteri, ſed vaſorum ad vterum pertingentium. Dum igitur vaſa materias deferentia ad vterum, obſtruuntur: certum eſt quod tunc venæ vteri inaniuntur, vnde ſiccatur vterus, qui antea irrigabatur & humectabatur ratione tum ſanguinis menſtrui, tum ſeminis. Inaniuntur autem venæ vteri, quoniam obſtruuntur vaſa deferentia materias ad vterum. Et ſic explicandus eſt citatus Hippocratis locus. Præterea Hippocrates ibidem ait, fieri vteri præfocationem in prægnantibus è nimio labore, è cibi faſtidio: vterum enim ratione laboris incaleſcere: & fœtum alimento priuari, propter inappetentiam. Hinc videtur vteri præfocatio potius conſiſtere in caliditate, quam in frigiditate. Reſponſio. Hippocrates vult ſignificare, ratione caloris & laboris vterum incaleſcere, & calefactum attrahere. Cum autem aſsit cibi faſtidium, dum mulieres comedunt citra appetentiam: plurimæ ſuperfluitates colliguntur, & alimentum bonum eſt paucum: iuxta illud, Quod ſapit, nutrit: hæ autem ſuperfluitates attrahuntur ab vtero, ratione caliditatis: vnde vaſa replentur, quibus repletis fit obſtructio, & his obſtructis fit præfocatio. Quare præfocatio refertur in obſtructionem non autem in dyſcraſiam frigidam. Aetius etiam nobis contrariari videtur: qui dicit, fieri præfocationem, dum vterus refrigeratur menſibus prodeuntibus. Admodum difficile eſt intelligere, quid per hæc verba velit Aetius. Nam ſi ſtatuit, vteri præfocationem fieri è ſanguine menſtruo prodeunte, eo quod ratione menſium immodice prodeuntium, vterus refrigeratur: quomodo igitur fit præfocatio è menſtruo ſanguine retento? Reſponſio. Dum adeſt præfocatio vteri: coniungitur etiam ſyncope, vel ſaltem animi defectus. Aetius ergo reſpiciens ad ſyncopem, quæ fieri poteſt ob affectum vterum: cognouit ſyncopen non modo fieri poſſe in ſuppreſsione menſium, ſed etiam è profluuio menſium: nam ſi fiat euacuatio ſanguinis vel per vterum, vel per aliam quamcunque partem: ſi ſit immodica: poteſt ſyncopen producere. Ideo dicendum, quod illa præfocatio, de qua loquitur Aetius, non eſt vera præfocatio: dum enim eſt vera præfocatio, ſecundum Hippocrat. lib. 2. de morb. & ſecundum omnes medicos naribus odorata admota, maxime nocent: fœtida autem inferioribus partibus admota obſunt. Quare in præfocatione odorata adhibenda ſunt partibus inferioribus, fœtida naribus. At hæc ita fieri nequeunt, in menſium profluuio:

Aetij locus cap. 68. lib. 16.

fluuio: dum enim cum hoc est syncope, odoratata naribus, fœtida imis partibus sunt admouenda. Quare penitus contraria est ratio curationis. Sermo igitur est de syncope, quæ fit, dum mulier afficitur obstructione vasorum, ad vterum pertingentium, quæ pendere potest, è retentione vel sanguinis menstrui, vel seminis, vel etiam à nimio fluxu sanguinis menstrui. Et ob id Aetius non loquitur de vera præfocatione vteri, sed de coniuncta cum syncope, quæ ab vtraque causa dicta prouenire potest.

Præcipuæ differentiæ proponuntur à Galeno cap. 5. libr. 6. loc. aff. Fit enim vteri præfocatio ob retentum vel Semen, vel Sanguinem menstruum. Quoad communes differentias: præfocatio est vitium solubile: præterea est vitium vehemẽs & simpliciter, & secundum quid. Simpliciter quidem, quia est magnus recessus. Secundum quid vero: quoniam est affectio in parte cõsentiente cum partibus principibus. Præterea est vitium chronicum, instar morbi comitialis, sed ratione totius morbi. Est autem exacte peracutum, ratione accessionis: quoniam breui spatio potest interficere. Est præterea vitium commune, & indeterminatum, quia adest obstructio in illis vasis: quæ est morbus indifferens, quoniam alias etiã partes occupare potest. *Differẽtiæ.*

Cognoscitur autem mulier præfocata, quoniam repente & ilico affligitur, & insigniter, quandoque obmutescit, quandoque in syncopen labitur, quandoque leipothymia oboritur quandoque fiunt conuulsiones, quandoque epilepsia. Distinguendum autem, num epilepsia, vel syncope fiat vitio cordis. vel cerebri, vel vteri: & iccirco recurrendum ad signa indicantia malas affectiones harum vel illarum partium. Dum cognouimus vteri præfocationem: oportet videre an ille strangulatus proueniat è retento semine, vel menstruo. Galenus dicit, multo deteriorem esse eum, qui fit è retento semine: vnde pulsus deficit, & inspiratio non solum læditur, sed etiam aufertur, quia calor in corpore mulieris exiguus permanet, quia scilicet refrigeratur totum corpus, quia refrigeratur vterus, propter obstructionem vasorum deferentium semen ad vterum: semen autem illud in venenũ conuertitur: quod (pro more venenorum etiam aliorum, vt scorpij, viperæ, &c.) ilico vim suam veneficam toti corpori communicat. Dum igitur fit tanta refrigeratio corporis, vt exiguus calor in eo permaneat: potest etiam respiratio auferri, manente *Signa.* *Signa diff.*

tamen vita:remanet autem transpiratio, quamuis respiratio auferatur: illa quippe efficere potest pro vitæ sustentatione in hoc casu, quoniam corporis calor exiguus per transpirationem satis euentari potest, nec maiori eget ventilatione: Hinc decipiuntur practici illi, qui(vt experiuntur an mulier præfocata sit mortua, nec ne:)ori mulieris hystericæ solent apponere flocculos lanæ, qui si non moueantur, dicunt esse mortuam. Et thoraci poculum aqua plenum imponunt:& si aqua non moueatur, mortuam dicunt propter ablatam diaphragmatis actionem, quæ ad respirationem necessaria est. Sed hi decipiuntur: quia signa proposita non indicant ablationem vitæ, sed ablatam respirationem, cum qua tamen vita stare potest, quoniam permanet transpiratio. Quare si præfocatio fit è retento semine, grauiora sunt symptomata, quam vbi fit è retento sanguine menstruo. Aliud signum est apud Galenum & Auicennam: quando enim strangulatus fit ob retentum sanguinem menstruum: vterus conuertitur vel sursum, vel ad latera: id quod sensibiliter interdum ab obstetricibus obseruatur. Dum autem fit è retento semine, talis conuersio non obseruatur. Præterea si fiat ob semen retentum: indicatur ex intermissa solita Venere. Notandum autem, Galenum reprehendere illos, qui dicunt, strangulatum fieri ob vteri commotionem. Ideoque Hippocrates dum libro secundo, de morb mul. attestatur, vterum ad præcordia ascendere, non vult, eum vere ascendere, sed vim illam veneficam, & insigniter refrigerantem, communicari præcordiis, & hinc toti corpori: vnde, si communicatur cordi, fit syncope, si cerebro, fit epilepsia. Quod hoc verum sit, inde patet: quia dicit, vterum descendere ad coxas, non secundum proprium corpus, sed secundum vim: Sic etiam dicendum, quod secundum vim ad præcordia ascendat.

Indicationes. In præsenti vteri strangulatu, oritur indicatio exobstruendi, & prohibendi, ne obstructio magis augeatur: vnde oritur indicatio reuellendi. Ratione vero imminentis præfocationis, oritur indicatio euacuandi, tum sanguinem menstruum, tum semen:& oritur indicatio prohibendi, ne hæc retineantur. Et denique totius ratio habenda.

Prognostica. Affectus hic vehementissimus est, qui aliquando paucarum horarum spatio interficit. Optimum autem est, vt, si mulier præfocata mortua esse videatur, seruetur triduum,

id est,

id est, horas 72. & si tunc corpus fœteat, mors cognoscitur: si enim insignis est affectio: interdum videntur mortuæ mulieres, & tamen reuiuiscunt. Sæuior est affectio, si fiat à retento semine, quam si à sanguine menstruo: tum ob causam antedictam, tum ob angustiam temporis. Malum peius est, si coniuncta est syncope. Si assunt sternutationes; bonum: aphoris. 35. sect. 5. Quare præfocatio est vitium admodum periculosum: quod tamen curationem quandoque admittit, si nullus committatur error: alias in principio maximus fit progressus, si negligentius tractetur.

Quoad cheirurgiã. In præfocatione actu exsistente, si fuerit è retento semine, non conuenit venam secare, quia tunc non adest indicatio vacuandi sanguinem: quod etiam statuit Auicennas. Si vero strangulatus pendeat è retento sanguine menstruo: sanguis euacuandus. Et, cum præfocatio sit morbus vehemens, non secundum quid, sed simpliciter: ideo valido auxilio sanguis debet euacuari, scilicet per venæsectionem, dummodo ætas & vires permittant. De viribus dubitatur: quia in strangulatu adest syncope, nimirum præceps virium lapsus. Videamus igitur, num in hoc vitio ita constent vires, vt admittant venæsectionem. Galenus cap. 3. lib. 10. meth. & cap. 5. libr. 12. meth. ait, vires consistere in spiritibus, carnoso genere, & solidis particulis. In præfocatione vires sunt languidæ, ratione spirituum: possunt autem validæ esse ratione carnosi generis, quoniam non omnes hystericæ sunt excarnes: possunt etiam esse validæ vires in solidis particulis. Sed obiiciat quis, Galenum capit. 5. 12. meth. dicere, vires esse validas in solidis particulis, quando solidæ partes sunt bene temperatæ: at in præfocatione vteri non possunt esse bene temperatæ, quia adest refrigeratio in toto corpore, & proinde in solidis particulis. Huic dubitationi satisfacit Galenus cap. 2. libr. 3. de præsag. è puls. vbi ait, cor vel incaluisse, vel incalescere: si cor incaluit, languidæ sunt vires: si incalescit, possunt esse validæ. At præfocatio vteri est affectio, id est refrigeratio: non autem est intemperies: & ob id non est in facto esse: non ergo est frigiditas, seu frigida dyscrasia, cuius ratione vires constare nequeant in solidis, sed refrigeratio. Quare vires constant, quoad solidas partes, & quandoque etiam quoad carnosum genus: quamuis deficiant ratione spirituum. Ideo in præfocatione à sanguine menstruo, vena secari potest. Hinc Galenus com.

Curatio. Cheirurgia.

23.& 24.li.4.de vict.rat.secat venam ἐν τῇ τῶν φλεβῶν ἀπολήψει, vbi patiens obmutuit,& est carentia pulius, ac proinde syncope: vnde in syncope etiam acuta exsistente, licet venam secare, vt cap.9.lib.2.docuimus. Auicen. reprobat phlebotomiam: sed ibi loquitur de præfocatione è retento semine: probat autem in eo strangulatu, in quo vterus retrahitur: si enim ad dextram retrahatur, saphenam dextram secat: si ad sinistram, aperit saphenam sinistram: si sursum retrahatur, vtramque saphenam tundit. Retrahitur autem vterus, ad harum aliquam positionem, vbi fit præfocatio ob retentionem sanguinis menstrui: Et, dum adest retractio, tum actu adest syncope, & præfocatio. Quare Auicennas in præfocatione actu exsistente secat venam: Et recte: quia imminet caloris suffocatio, cuius præsentaneum remedium est venæsectio. Diebus elapsis præfui curationi mulieris, quæ in die octies correpta fuit vteri strangulatu: & noluit admittere venæsectionem alter medicus, qui aderat. Inuito tamen illo medico, secta fuit vena: & ipsa statim euasit. Quare audacter in tali casu ad venæsectionem accedendum: alias mulieribus pereundum esset. Quod si venæsectioni aliqua de causa non sit locus: accedendum ad cucurbitulas scarificatas. Auicennas capit. prop. docet, quando magis vti possimus cucurbitulis, & quando magis venæsectione: quem hac de re consuletis.

Medicamenta generalia. Inter initia præfocationis, optimum est vti aliquo euacuante, electiue educente: vt si vtamur suppositorio acri. Et male faciunt illi, qui statim ab initio deueniunt ad frictiones, & odoramenta, siue hæc sint odorata, siue fœtida: quoniam oportet prius totum vacuare, & potissimum vteri partes. Et, si opus sit venæsectione, ad hanc statim deueniendum, euacuato prius corpore, cum aliquo suppositorio. Deinde accedendum ad frictiones.

Specialia. Quod medicamenta peculiaria: in paroxysmo non possumus dare *conyzam*, *castorium*, *sulphur coctum*, & alia quæ proponuntur ab Hippocrate, lib.2.de morb.mul. Verum quidem est, quod ad præseruationem vti liceat aperientibus, & prouocantibus menses: de quibus suo loco. Sed vbi est accessio, non est possibile ea exhibere: nam mulieres hystericæ nō possunt deglutire, cum veluti mortuæ iaceant. Vi ergo aperietur os, & infundetur *castorium*, quod ratione fœtoris conducit. Tempore autem præfocationis, si fit è retento

semi-

semine: obstetrices sumant *bombacem, vel lanam, imbutam oleis rerum aromaticarum, vt oleo cariophyllorum, moscho, ambra, Zibetho*, eamque penitus in pudenda ponant. Quinetiam contrectando partes illas agitent, vt semen proiiciatur: vt Galenus refert cap.5 lib.6.loc.affect. Si mulier viro desponsata fuerit, vir penem inungat *oleis praedictis, vel Zibetho, &c.* & cum ea coëat: hac enim ratione, partibus illis commotis, mulier expergefieri potest, & semen emittere, vnde liberetur. Si praefocatio fit è retento sanguine menstruo: tempore accessionis licet vti *radice cyclaminus, & caulibus mercurialis.* In omni causa inunguntur pudenda & partes vteri, rebus odoratis: naribus vero apponentur ingrata, vt sunt *asa foetida, galbanum, castorium*, & alia foetida, quae sunt in communi vsu.

CAPVT XI.

Appendix: qua differitur, in humano genere virginitatem non posse certis & indubiis notis astrui.

Probabilia signa virginitatis in mare sumuntur e mutatione odoris & vocis: in foemina, ex hymene, & venarum congerie, quibus os ceruicis vteri affici consueuit.

Quoad odorem: ante coitum putant similem seruari: at post deflorationem, eum mutari ad insuauem & hircinum. *Odoris mutatio.* Verum nos statuimus in pubertate hanc odoris mutationem accidere, quod semen eo tempore gignatur. Dum enim *Causa 1.* semen procreatur, spiritus vitales largius quam antea in testes diffunduntur, reliquum autem corpus eos pauciores habet, ideoque natura, spirituum copiosorum ope destituta, humores & excrementa non ita superat, vt antea: vnde necessario odoris mutatio. Deinde vis seminis generatrix, an- *Causa 2.* te seminis generationem quasi sopita, eo tempore quo semen producitur, ita excitatur, vt semen gignat, & vim suam, id est, qualitatem quandam realem toti corpori impertiatur: vnde humores & excrementa corporis, à pristina odoris bonitate descilcunt, caroque vniuersa similem affectionem contrahit. Hinc castratorum animalium carnes iucundiores: non castratorum insuaues, siue Venerem

exerceant,

exerceant, siue non: quamuis euidentior sit in iis mutatio, quæ Venere vtuntur. Quia igitur odoris mutatio fit, quoniam semen gignitur: ab ea non potest vllum signum certum virginitatis, vel deflorationis sumi.

Vocis mutatio. Vocis mutatio duplex est: vel enim vox pura, seu sonora in impuram, seu raucam mutatur, vel acuta in grauem. In pubertate igitur, non è coitu, sed ob seminis generationem, vocis puritas non retinerur. Cum enim vox sit sonus aëris efflati, dependens à glottide mota: fit vt vox sonora fiat, dum aër efflatus à pura glottide percutitur. At in seminis generatione vtrumque desideratur: vnde vox impuritatis fit particeps, quia spiritus deficiunt, & vis illa seminalis toti, & proinde etiam laryngi impertitur. Acutæ vocis causa immediata, est aër velociter impulsus: tarde agitatus, aër est causa grauis vocis. Quare in pubertate vox fit grauior, non è coitu necessario, sed è constitutione laryngis, & generatione seminis: è constitutione laryngis, quia instrumenti angustia, vt in pueris, est causa vocis acutæ, eo quod aër velociter impellitur: at in pubertate instrumenta fiunt ampliora, vnde aër tam velociter moueri nequit. E seminis generatione: quia spiritus vitales in testes decumbunt, minoreque copia ad reliquas corporis partes deferuntur, vnde aër minori impetu agitatur. Quare è vocis mutatione, nõ sumitur certum indicium virginitatis, aut deflorationis.

Hymen: vide Columbum, & Paraũ. Quoad fœminas: & primum quoad Hymenem, huius causa efficiens est facultas generatrix, quæ cum semine parentum in vterum deducitur. Materia è qua, sunt portiones fibrosæ & membranosæ, pertinentes vt plurimum ad os *cap. 96. lib. 26.* ceruicis: (nam secundum Aëtium in quibusdam fœminis in ipsius pudendi labiis solet hæc membrana generari: in quibusdam etiam circa vteri osculum) quæ ita extenduntur, luxuriante facultate genetrice, vt membrana hæc producatur. Finalis causa huius membranæ nulla est, quia eius generatio non est necessaria: cum aliquando generetur, aliquando non: vt omnes anatomici fatentur. Et Aëtius hanc membranulam inter morbus recenset: tantum abest, vt vtilem eam existimet. Præterea, cum fœtu in lucem edito, natura etiam materias seminales gignat (vt patet in tumoribus folliculis donatis, ptetypio, & Sebel) non mirum est, si tempore formationis fœtus pars aliqua etiam non necessaria procreetur. Ergo absentia hymenis, non arguit mulierem

esse

esse defloratam: nec præsentia certum est virginitatis indicium: nam si foramen sit amplius, seminis ingressus non impeditur, maxime si virile pudendum non admodum vastum, muliebre autem peramplum sit.

Venarum congeries.

Quod venarum congeriem attinet, non negamus fieri posse, vt circa os ceruicis venulæ nonnihil extẽdantur. Cum enim hoc fiat in vitio, quod Arabes Sebel vocant (in quo venosa substantia ita extenditur, venulæque inuicem ita inseruntur, vt ex iis veluti panniculus quidam efformari videatur) non mirandum, si in generatione fœtus, facultas illa generatrix luxurians, è venulis ad os ceruicis attinentibus, formet contextum quendam venarum, quibus disruptis sanguis effluat. Sed neque harum venarum generatio est perpetua: vnde nec latentibus his venulis, necessario violata est virginitas: nec apparentibus, necessario est integra: potest enim euenire, vt hæ venulæ in congressu sanguinem non emittant, si scilicet venarum cumulus sit exiguus, pudendum fœminæ vastum, virile paruulum.

Quamobrem defloratio, vel natura tegi, vel arte ita occultari potest, vt interdum etiam periti Medici & obstetrices fallantur.

FINIS LIBRI QVARTI.

PRACTICÆ MEDICINÆ, LIBER QVINTVS.

DE ARTHRITIDE, ET LVE VENEREA.

SECTIO PRIOR.

De Articulorum doloribus.

Nomen.

ER arthritidem intelligimus dolorem cuiuslibet articuli, quemlibetque dolorem articularem, secundum com.aphor.55.sect.6. & dirigitur hęc vox ad cheiragram, ad podagram, ad gonagrã, ad dolorem coxendicum, & denique ad omnes articulorum dolores. Desumpta est vox ab actione læsa, quia dolo vocatur: & à loco affecto, quia dicitur articularis: hic a. dolor intelligitur, prout fit à materia, non à simplici qualitate. Verumtamen ita de hoc dolore loquemur, vt etiam pateat quid agendum sit, si dolor à simplici qualitate oriatur. Generatio huius mali insinuatur à Galeno com. aph.49. sect.6. *Generatio.* Materia enim fluens ad articulos, necesse est, vt ligamenta repleat: non enim fit dolor articularis, si sola articulorum

cauitas

cauitas repleatur, neque sufficit, vt solum afficiatur περιόστιον: necessarium ergo est repleri ligaměta, quæ repleta, dũ comprimunt tendines, & reliquas neruosas partes vicinas, soluunt continuum, cõprimendo, vnde dolor, oritur. Proinde dolor articularis, est tristis sensatio partium neruosarũ articulorũ, dependens à solutione vnitatis, facta à cõpressione ligamentorum. Causa formalis est tristis sensatio: quæ in doctrina de dolore capitis explicatur. Subiectum sunt partes neruosæ articulorum, id est nerui, tendines, periostion: non ligaměta, quæ non sentiunt, quãuis hæc subiectum sint causæ efficientis. Diximus articulorum: ad differentiam aliarum partium. Per articulum (secundum Galen. c. 5. lib. 12. de vsu p.) intelligimus ossium compositionẽ, factam propter motum voluntarium, ad quã constitutionẽ articulorum concurrunt ossa, cartilagines, membranæ, ligaměta, tendines, nerui, caro musculosa, vasa, cutis, ipsaque membrana carnosa. At subiectum huius doloris, sunt solæ partes sensitiuæ, id est nerui, tědines, membranæ. Causa efficiens huius doloris, est solutio vnitatis, dependens à compressione ligamentorum: vt colligitur è cap. 80. art. med. & cap. 1. lib. 10. κ. τόπ. vbi communis causa doloris articularis statuitur tensio. Porro materiæ tendentis subiectũ, sunt ligamenta: si enim partes neruosæ. i. nerui, tendines, replerětur fierent conuulsiones: vnde Paulus c. 78. lib. 3. ait, non esse inflãmationem inter internodia, sed circa articulos, quia ibi resident ligaměta: hoc a. non est perpetuũ, quia interdum replětur ossium cauitates, interdum materia residet inter os & periostium. Vitium ergo hoc ad ligamenta pertinens, potest dici morbus in aucta magnitudine, tumor: item si ossium cauitates replentur, potest statui morbus in cauitate. Ad ligamentorum a. repletionem requiruntur tria, humoris Copia, humoris Motus, & articulorum Imbecillitas: com. aph. 28. sect. 6. Primum ergo de humore copioso duo explicanda: vnum, quisnam sit hic humor: alterum, quæ eius causa. Humor occupans articulos, principalis causa doloris, est Sanguis, vel pituita: non bilis: hæc enim adeo mordax est, vt potius vlcera excitet: quam tumores: non melancholia: quæ in magna copia non generatur, & præterea adeo crassa, vt vix aliquid reperiatur quod eius vehiculum esse queat, vnde à sola melancholia, vel non fit dolor articularis, vel rarissime. Porro Sanguis vel Sincerus esse potest, vel Permistus cum bile, cum pituita, cum

Definitio.

Subiect.

Causa efficiens.

Ligaměta repleri in arthritide.

Vnde fiat ligamentorum repletio.

1. Humoris replentis species.

cum melancholia:vt bilis.pituita, melancholia habeant rationem humoris principalis,sed non sinceri,verum permisti, ita vt sanguis tamen prædominetur,Pituita, potest esse sincera,vel permista sanguini, bili, melancholiæ ita tamen, vt pituita perdominetur. Hi ergo humores duo rationem habent causæ principalis,in dolore articulorum. Vehiculum a, horum humorum multiplex esse potest:interdum est serum, id est excremētum tenuæ,primæ coctionis:interdum ichor, id est materia præter naturam reddita, genita è tenuiore parte humoris:potest quoque esse bilis flaua.Hæ doloris sunt causæ:plurimum quidem pituita,interdum tamen etiam alij succi, vt sanguis, à quo fit dolor articulorum inflammatorius. Causa huius humoris,qui est arthriditis auctor, Generans est vel Colligens. Generans patet ex alibi dictis: nam quiuis humor generatur ab aliquo agente ex aliqua materia:verbi gratia sanguis generatur à iecore calidiore, è bono & copioso chylo:pituita à fridigiditate ventriculi, è cibis pituitosis &c.Causa colligens,est suppressa aliqua consueta vacuatio:vnde aphoris.29 sect.6. dicitur γυνὴ οὐ ποδαγριᾷ, ἢν μὴ τὰ καταμήνια αὐτῇ ἐκλίπῃ. Hinc etiam sæpe arthritis oritur, dum vacuatio per nares supprimitur. Hactenus de humore copioso.Cæterum causæ quæ faciunt vt humor moueatur, sunt humoris Copia, Qualitas. Expultricis robur, Viarum amplitudo. Dum enim humor iusto est copiosior, aggrauat facultatem, vt ad expellendum insurgat. Qualitas noxia expultricem irritat.Robur etiam expultricis requiritur: nisi enim pars,in qua reperitur materia, robustam obtineat expultricem, non expellit, non transmittit.Viarum etiam angustia, transitum impedit. Viæ autem per quas hæc materia mouetur,sunt vasa, id est venæ, arteriæ, præterea spatia media inter cutem & carnem, vt statuit Fernelius, sed non hæc sola, vt ipse male arbitratur.Viæ redduntur laxiores, è balneo aquæ dulcis,cap,vlt,lib.11.meth. Articulorum imbecillitas est Natiua,vel Ascititia.Natiua;quę à principio generationis adest,& hæc impressa est fœtui,vel tempore conceptionis, vel post.Tempore conceptionis : cum patiens est ortus è prauo semine parentum qui articulos habuere imbecillos. Post conceptionem: cum imbecillitas in vtero à matre contrahitur, quæ prauo vtitur alimento, cuius vi ligamenta euadūt laxa, frigida,humida,& proinde admodum apta ad suscipiendum superfluitates. Imbecillitas ascititia oriri

τὸ ὄχημα.

Causa humoris replētiv.

2. Caus. motus humorum.

3. Imbecillitas articulorum.

oriri potest à causis, quæ agunt posteaquam patiēs in lucem editus est:& hæ sunt Internæ causæ, vel Externæ. Internæ: vt humores: verbi gratia si quis copiosam gignat pituitam, vt alimentum euadat pituitosum, hoc decumbens in articulos, potest ossa & ligamenta humidiora & frigidiora reddere. Externæ causæ, vel Necessario occurrunt, vel Non necessario. Necessario: vt viuendi ratio, cuius vi partes articulorum laxantur, refrigerantur, humectantur; vt aër frigidus, cibus pituitosus, potus plus iusto frigidior, vinum copiosum (nam dum non regitur à natura, refrigerat, & maxime articulis officit) somnus immoderatus, meridianus, immoderata repletio & potissim. immoderata inanitio, vnde Venus arthritidem causat: similiter & quies immodica, & motus immoderatus intempestiuus, tum corporis, tum animi: hæc omnia in causa sunt, vt partes articulorum laxæ reddantur, com. aph. 16. 20. 22. & vlt. sect. 3. & comm. aph. 28. 29. 30. 49. 55. sect. 6. & cap. 5. lib. 1. de alim. fac. lib. de cibis bon. & mal. succ. cap. vlt. lib. 11. meth. cap. 4. lib. 14. meth. cap. penult. li. 10. κ. τόπ. Non necessario occurrentes causæ sunt: vt si quis articulis applicet refrigerantia, versetur in locis frigidis & humidis, illegitime balneo aquæ dulcis vtatur.

Differentiæ sumuntur à forma, subiecto, & causa efficiente. Forma est tristis sensatio: quæ modo Magis, modo Minus est molesta. Subiectum sunt partes articulorū, vel Omnium, & dicitur arthritis, dolor articularis: vel Quorundam: vnde, si occupat articulos manuum dicitur cheiragra: si pedum, podagra: si genu, gonagra: si coxas, ἰσχιὰς dicitur. Causa effectrix, est humor Copiosus, Mobilis, & Articulorum imbecillitas. Humor, est Sanguis, vel Pituita: sanguis aut solus, aut cum pituita, vel bile, vel rarissime cum melancholia: pituita vel sincera, vel mista cum sanguine, bile, aut rarissime cum melancholia. Copia huius humoris, vel est Maior, vel Minor. Mobilitas: mouetur humor, vel per Transmissionem, vel per Collectionem quandoque: semper tamen locum habet transmissio, vt è superioribus patet. Articulorum imbecillitas, vel est Natiua, vel Ascititia: natiua, tempore conceptionis, vel post: ascititia, à causis internis, vel externis, & his aut necessario, aut non necessario occurrentibus. *Differētia.*

In genere arthritis patet: nam æger de dolore circa articulos conqueritur. Hic autem dolor distinguitur ab eo qui non fit à materia, & qui vere articularis nōn est: quia in ar- *Signa generalia.*

Specialia. thritide necessario sunt signa humoris redundantis: de quibus suo loco. Differentiæ à forma facile patent: num dolor magis vel minus sit intensus. Differentiæ à subiecto: num afficiantur articuli omnes, vel saltem aliqui: demonstrabunt ægri. Differentiæ à causa effectrice: Si est sanguis sincerus, exsuperans, citra aliorum ammistionem: cognoscitur è calore satis miti: non enim ita mordax est, vt calor bilis flauæ, aut pituitæ salsæ: est tamen satis copiosus, si conferatur cum pituita influente, in qua fere nullus apparet calor: partes etiã tunc sunt rubentes: tumor est satis insignis: corpus est temperamenti calidioris & humidioris: habitus carnosus: ætas florens: tempus veris: patiens vsus est optimis & copiosis cibis: suppressa esse potest consueta vacuatio, vt per nares, &c.

Sanguinis.

Pituita. Si est pituita: calor est exiguus: color albicans: tumor mollis, præsertim inter initia: temporis enim progressu, pituita in tophos degenerat: tandem pituitæ aderunt signa, quæ alibi traduntur.

Mistorum. Quoad permistos humores: si sanguis cum pituita fuerit mistus: calor est mediocris, non ita intensus: rubedo moderata, vergens ad albedinem: color subrubeus potius, quam rubeus: tumor mediocris: signa vtriusq; humoris dominantis: Verbi gratia, si ventriculus sit frigidus, aut simul caput: & calor cum humiditate abundet in iecore, vt gignatur copiosus sanguis. Si sanguis sit cum bile mistus: calor erit intensior, mordacior: rubedo cum flauedine quadam: & signa erunt vtriusque humoris redundantis. Si sit mistus cum melancholia: calor erit remissus: rubedo modo vergens ad flauedinem, albedinem, sed habens quandam obscuritatem: & signa aderunt vtriusque humoris. Si pituita cum sanguine permista fuerit: calor erit satis remissus; color albicans, cum exigua quadam rubedine, sed magis ad albedinem declinabit, quia prædominatur pituita: aderunt signa vtriusque humoris. Si pituita sit cum bile: calor non erit remissus, quia bilis est acris: color albicans, sed aliqua è parte pallescens, vt est color paleæ: aderunt signa humoris vtriusque. Idem statuendum de melancholia: color enim ad nigredinem & opacitatem verget.

Motus. Quoad motum: si humor mouetur per solam transmissionem: tum in parte ad articulos pertinente, non præcessit aliquis dolor, vel calor, antequam articularis obortus est dolor. At si prægressus sit dolor vel calor, quorum ratione fit attractio: facile patet, humorem fluere, non tantum per modum transmissionis, sed etiam attractionis

De

De imbecillitate articulorum, num sit natiua, an ascititia: & illa è semine, an alimento matris, hæc, sitne è causis internis vel externis: facile referre poterunt ægri & astantes. *Imbecillitas art.*

Cum autem hoc malum sit tristis sensatio, quæ dependet à materia, replente ligamenta: necessario indicationes vtiles ab his tribus tantum sumuntur: nimirum à tristi sensatione, à materia, & à ligamentorum imbecillitate. Tristis sensatio, indicat anodynum, quod est triplex: primum frigidũ: deinde humidum moderate & viscidum: tertio calidum in primo, & tenuis substantiæ: cap. 19. simpl. lib 5. Hoc scilicet indicatur à dolore, quatenus consideratur ratione receptionis: nam si iudicium spectemus, tristis sensatio indicat remedium, quod mentem ad alia auertat. Quoad materiam: ratione speciei, si sanguis sit in causa, scopi diriguntur ad sanguinem: si pituita, ad pituitam, &c. Ratione vitij, in qualibet materia, perpendimus copiam, motum, causam generantem & colligentem. Copia indicat minuens. Motus, ni quid obstet, indicat auertens: si nimirum sit præter naturam & inutilis: quod si dolor articulorum fiat à materia, quæ per viam crisis mouetur, vt quandoque in febribus putridis malignis accidit: hic motus non est inhibendus. Causa generans indicat contrarium: verbi gratia, si caput gignat pituitam, ob intemperiem frigidam & humidam: indicat calfaciens & siccans. Causa colligens, indicat contrarium: verbi gratia, si menses sint suppressi, ratione materiæ obstruentis: oportet materiei occurrere, si sit crassa, attenuando, si viscida detergendo. Ligamenta cum suscipiant, ob frigiditatem, humiditatem, laxitatem: indicant calida, sicca, densantia. De virtute indicante nihil dico: quia communis est omnium morborum. *Indicationes.* *1.* *Vide supra fol. 37. 38.* *2.* *3.*

De Arthritide in genere statui non potest, num sit facilis, vel difficilis curationis: sed differentias lustrare oportet. Alexander ait, podagram cognitam, non difficulter tolli: quod de recenti verum est: nam nodosa cognoscitur: est tamen incurabilis. Forma huius mali est tristis sensatio: ergo vbi dolor seu tristis sensatio intẽsior, athritis est magis periculosa: est enim vehementia secundum essentiam, & interdũ etiam ratione facultatis, cum dolor cõcitat animi deliquiũ. Quoad subiectum: hinc nulla oriuntur prognostica. Nam quantum ad articulum, vt est magis vel minus præstans: pertinet ad vehementiam dignitatis, ac proinde ad differentias à causa *Prognostica.* *A forma.* *A subiecto.*

efficiente: quatenus ratione articuli affecti, maior vel minor est vehementia: vnde articulus solum rationem habet signi. Quoad articulum, vt est dexter, vel sinister: arthritis in parte sinistra difficilius curatur, secundum Auic. hoc vero non pertinet ad locum affectum, sed ad virtutem, magis in dextro, minus in sinistro robustam. Si perpendimus subiectum, quatenus nerui sunt subiectum tristis sensationis: nec hoc quidē spectat ad locum affectum, sed ad virtutem robustiorem, vel imbecilliorem: nam ἐναισθησία, est signum virtutis debilis. Deniq; subiecta materiæ replentis, id est, ligamenta, non ad locum affectum spectant, sed ad causam efficientem, vt infra patebit. Porro causa effectrix, est humor, & articulorum imbecillitas. Humor si copiosior, crassior, viscidior, durior, ita vt tophi generentur: malum primo est difficilius, post incurabile. Humoris motus diuturnior, difficiliorem reddit curationem. Augetur difficultas, si motus nō tantum fit per modum transmissionis, sed etiam per modū attractionis. Quoad causam generantem; curatio est difficilior, si maior est vehementia essentiæ: verbi gratia, si cerebri intemperies, generans pituitam, aut ventriculi frigiditas, sit in habitu; minus est periculi, si in habitudine. Quoad causas colligentes: curatio est difficilior, si insignis essentiæ adest vehementia: verbi gratia, si materia obstruens sit admodum copiosa, crassa, viscida, vt vacuari nequeat: sicut interdū fit in suppressis mensibus. Quantum ad imbecillitatem articulorum: difficulter curatur natiua: itē, ascititia, si frigus & humor est in habitu.

A causa effic.

Quoad virtutem: difficilior est curatio, si patiens afficitur secundū partem sinistram, si ætas senilis, si corpus emaciatū, & exquisiti sensus: in his enim corporibus virtus est debilior. Auicennas ait, difficilem esse curationem in corpore pingui: est enim & hæc materia signum virtutis debilis: sic etiam in emaciato: at in carnoso corpore robusta est virtus.

A virtute.

Curatio. Venæsectio.

Ad curationem progrediamur: & primum ad materiam cheirurgicam: Sanguis è li. 10. κ.τόπ. c. 2. in arthritide vacuandus est, si rationem habet causæ principalis, vel sine qua nō. Circa *quando agendum:* Vena aperienda tempore veris: adest enim indicans & permittens. Aetius inquit statim esse secandam venam: Auicennas, non statim: ne humor commoueatur, vt fluat. Aetius scilicet respexit arthritidem imminentē: cum enim quis quotannis per interualla corripitur arthritide, verbi gratia, in fine veris: non exspectabimus finē veris.

sed

ſed ſtatim, antequam malum accedat, venam aperiemus: adeſt enim indicans, ſanguinis copia, quæ niſi educeretur, tempore conſueto veniente, flueret, doloremque efficeret: vnde tum nihil prohibet phlebotomiam. Auicennas autem reſpexit ad dolorem actu præſentem, cum materia iam eſt in motu: adeſt quidem indicans; ſed prohibet materia, quæ cœpit moueri: nam per venæ ſectionem omnes corporis humores commouentur. Interim victus ratione & aliis, de quibus ſuo loco, id efficiendum (ſed moderate tamen) vt ne ita fluat humor: & dum non amplius fluit, vena ſecanda. *Vbi agendum:* pro varia ſubſiſtentia, variæ venæ tundendæ: ſi ergo ſanguis exſuperās exſiſtat in toto corpore, verbi gratia, in iſchiade, poſſumus & infernas, & ſupernas venas aperire. Cucurbitulæ poſſunt adminiſtrari, ratione totius & partis. Ratione totius: pro varia ſubſiſtentia ſanguinis, variis partibus poſſunt applicari: vt dorſo, cruribus, &c. Ratione partis: cucurbitulæ ſcarificatæ ſunt applicandæ loco affecto: verbi gratia, in dolore coxendicũ, coxendici, & cum copioſa flamma, ſecundum Gale. lib. 10. *κ.τόπ.* vt vacuatio fiat ſanguinis iam fluxi. Venam poſſumus ſecare, & cucurbitulas adminiſtrare dorſo & cruribus, ratione totius, ante exhibitionem pharmaceiæ: at materia in toto exſiſtens, prohibet loco affecto cucurbitas applicari. Cauteria non ſunt locis affectis affigenda, ſed robuſtioribus, vt per hæc loca materia peccans euacuetur. Vtendum eſt cauteriis corpore euacuato, antequam arthritis ſit reddita tophacea: tunc enim fruſtra adhiberentur. Pluribus locis applicanda: verbi gratia, in coxendicis dolore; non vni parti candens ferrum applicandum, ſed 4. 5. 6. aut 7. locis: ſic enim exſtirpari poteſt dolor arthriticus, & homines à claudicatione præſeruātur: aph. 60. ſect. 6.

Cucurbitula.

Cauteria.

Medicamenta reſpicere debent Materiam, Partem & Dolorem. Materiam reſpicientia, ſunt Lenientia, Præparantia & Euacuantia. Lenientia variant, pro ratione ſuperfluitatis. Si enim hęc ſit in ventriculo, conuenit leniens vomitorium: vt hoc: ℞. *ſucci raphani* ℥ *ij. oxymelitis ſimpl.* ℥ j *ß. iuris ping. & non ſaliti* ℥ *viij. Miſce pro vomitorio.* Notandum, Auicennam in arthritide non probare *acetum & oxymeli:* his tamen in vomitorio vti licet: nec enim tunc penetrat acetum, ſed pituitam in ventriculo incidit, & abſtergit: at in ſyrupo & electario prohibetur. Clyſteres lenientes, fiant è leuioribus, etiá in dolore coxendicis: nam licet in hoc probentur clyſmi

Medicamenta reſpicientia materiam. Lenientia.

acriores, *è centaurio minori*, & *colocynthide.* non tamen admittendi sunt interna initia, ante venæsectionem; & leuem euacuationem: nam vi istorum, in dolore coxendico, facile ad locum affectum materia attrahitur. Per os etiam exhiberi possunt lenientia, quæ aluum subducunt, eaque varia.

Præparantia. Præparantia etiam pro materiæ ratione varia sunt: de quibus alibi. Id notandum: ab aceto abstinendum esse.

Vacuātia. 1. αἰσθητικῶς. Probantur vacuantia à remotis partibus, tum Sensibiliter, tum Insensibiliter. Quæ sensibiliter vacuāt, sunt varia: prout materia euacuanda est, vel pituita, vel melancholia, vel bilis. Notandum vero secundum Auicennā arthiritide phlegmatica, *præter agaricū & colocynthidem, rhabarbarum esse miscendum:* cholera enim facit currere phlegma: vnde probantur *pilulæ cochiæ:* si melancholia peccet, fiant *cochiæ cū helleb.* Maxime etiā valēt *pil. de hermodact. Mesuæ:* quadā affectæ sunt malignitate, sed oportet vt castigētur: & non tantū pituitam vacuāt, sed vias etiā angustant, vt homines ab aliis paroxysmis præseruentur. Formula talis erit: ℞. *pil. de hermod.* ʒ j. *cochiarum, mastichin. ana* ℈ j. *cum syr. de beton fiant pil. num. v.* Non improbātur vomitoria: vnde in pertinaci arthritide, & ischiade, *antimonio vti possumus, & clysmis acribus.* Hic tamē circa *quādo agēdum* obseruetur, vt hæc soluētia non exhibeantur, nisi fluxus materiæ iā cessauerit: quia soluētia humores magis exagitāt.

2. ἀδήλως. Interna. Sunt etiā vsurpanda quæ insensibiliter euacuant, tū Intus, tū Extra. Intra corpus varia dari possunt, pro vario humoris dominio: si enim humor exsuperans est calidus: exhibeatur *decoctum salsæ parillæ, guaiaci, chinæ, cū cichoraceis:* quia oportet attenuare, discutere, & rarefacere, sine caliditate. Si humor sit frigidus ac pituitosus, vt plerumque: detur *decoctum guaiaci, sassafras, cum iua, stœchade, saluia, betonica: probātur antiqua antidoti, aquæ sulphureæ*, & similia calefacientia, ac attenuantia, de quibus in lue venerea agemus, & alibi. Alexander medicus senior, ad materiam pituitosam proponit medicamentū efficacissimum: quod vocat Diacoralliun: ℞. *corallij, non nostri marini (habet enim vim astringendi: at hic aperientibus opus est) sed anagallidis* ʒ ij. *hæc insignem habet vim attenuandi & absumēdi humores pituitosos, calidoque innato partium animalis est amica: adde myrrhæ* ℥ iij. *quæ valde detergit, & ad remota penetrat, menses valide monet: caryophil.* ℥ ß. *raphōtici* ℥ j. *quod mirabiliter detergit. folij* ℥ ß. *raro bonū inuenitur: ego bis tantū vidi: eius loco imponemus nardi indicæ* ʒ vj. *vel* ℥ j. *rad. pæoniæ* ℥ j. *aristoloch. rot. longæ,*

διὰ κοραλλίων lib. 11. vtile naturis humidis.

ana

ana ℥ ij. *spicæ nardi* ℥ iiij. *fiat pulvis tenuissimus: & exhibeatur* ℈ j. *summo mane, ante cibū per 6. horas, cū tepidæ* ℥ v. Medicamētum hoc calefacit, siccat, attenuat, detergit, incidit pituitā, calefacit ligamēta, propter odorata restaurat spiritus. Quia plus iusto est calidū: exhibetur cū tepida, ne nimiū corpus exurat. Alex. quotidie exhibet, per 100. dies, intermittit dies 30. rursum exhibet 100. dies, deinde intermittit 30. dies: postea rursus exhibet, nō quotidie, sed dieb. alternis per 160. dies. Hodie hoc medicamentū nō est in vsu: vnde mirū nō est, arthritidē curari nō posse, quia antiquorū præcepta nō obseruātur. Exhibetur per centū dies, quia indicans diu perseuerat: 30. dieb. intermittitur, propter virtutē: postea virtute roborata, rursus exhibetur: denique rōe & indicātis, & virtutis, alternis diebus exhibetur, &c. Locū saltē habet in dolore pituitoso, vetusto, & non tophaceo: vt Alexāder statuit. Datur per 6. horas ante cibū: quia natura nō potest eodē tēpore & cibum regere, & adeo efficax medicamentum: distributio ergo huius medicamenti fit spatio horarū 6. vel 7. & 8. si ægri ferre tandiu famē queant. Datur cum tepida: vt melius penetret. Diacoral. omnibus anteponendum est: ad eundem tamen scopum facit *terebinthina Cypria, & castorium.* Hæc de iis quæ intro dantur.

Extrinsecus, pro vacuatione applicantur Emollientia, Digerentia, aliquando Reprimentia, sed raro. Reprimentib. non licet vti in ischiade: quia materia nō cedit: in reliquis articulis, & præsertim, si fluxio sit materiæ calidæ, vti possumus, secundū Alexandrū, *medicamento è cortice malorū punicorū, è rhoe, è farina hordei, cocta in vino austero: pro singulis vnciis farinæ, imponere possumus pulueris* ℈ ß. Si materia sit frigida: addantur *folia terebinthi, cupressi.* Emollientib. potissimum vtendū in dolore antiquo: quia probabile est, materiā aliquo modo duram esse reddditam. Loco igitur affecto applicare possumus, secūdū Gal. c. 2. l. 10. *κ. τόπ. ammoniacum, aceto dissolutum, cum cera: sumentur enim hæc in portione æquali, addetur 24. croci pars; possunt etiam addi medulla, adipes, vt patet cuivis.* Emolliens efficacissimum, quo & in arthritide, & in quolibet affectu à duriore materia vti licet, proponitur à Gal. c. 2. l. 9 *κ. τόπ.* Nos sic præscribemus: ℞. *bdellij, adipis vitulini, ammoniaci thymiamatis, iridis ana* ℥ ij. *opopanacis, galbani, thuris, flor. rorismar. styracis, an.* ℥ j. *piperis* ℈ j. *ol. iuniperini* ℥ j. *&* ℥ ij. ß. *vini quantum sufficit, fiat emplastrum.* Oportet medicamenta arida cōtundere & cribrare: ammoniacū autē opopanacem, & thus, dissoluere in vino:

Externa.

Reprimentia.

Emollientia.

huic medicamento miſcentur piperi & alia attenuantia, ac digerentia, vt ſint emollientium vehiculum. Ad emolliendum etiam materias duras, maxime probaret *caſeus antiquus, decoctus cũ iure è carnis ſuillæ ſalitæ: vt luta etiã ſint imponenda, qualè S. Bartholomai.* Digerentia calidiora ſunt emollientibus, tenuiorisque ſubſtãtiæ, c. 2. l. 9. κ. τόπ. Efficax erit medicamẽtũ, *compoſitum è cera, lota in vino, ſiue decocto lauri: præterea è pipere, ex oleo antiquo:* (quod efficaciſsimũ eſt: vt quandoque cognouerim pertinaciſsimas materias ſublatas eſſe, eo oleo, quod Brixiæ reperitur.) Probantur etiã quæ, conficiuntur *ex auripigmento, alumine ſciſsili, calce viua, myrrha, ruta, lauro, abrotano, reſina terebinthina, caſtorio, ſulphure vino, iberide: licet aſcẽdere ad ſinapi, & thapſiã.* Inter digerentia valida ſunt, *euphorbiũ, ſuccũ cucumeris agreſtis, vtrũque veratrum, colocynthũ, lac tithymalorũ.* Veteres etiam ad *ferrum ignitum* aſcendebant. His non vtendum, niſi poſt emollientia, & poſt exactiſsimam purgationem. Detineantur ad 4. aut 6. horas: ante & poſt prodeſt *vſus balneorum ſulphureorum*, quia ſic materia illa prorſus tollitur. Laudantur etiam ſuffumigia. Hæc probantur ratione materiæ morbificæ.

Digerẽtia.

II. *Roborantia partem & exſiccãtia.*

Ratione partis, Auicennas probat *oſſa humana, redacta in puluerem: nos, ſi non humana, ſaltem brutorum oſſa, in inſigni articulorum dolore, pulueriſata, exhibebimus cum antidotis:* præſertim ſi à pituita ortus ſit dolor. Probatur etiam ad partes illas roborandum, *oleum maſtichinum ſalitum, vinum auſterum, vinacea, quæ modice denſant.*

III. *Annodyna.*

Poſtremo, medicamenta dolorem reſpicientia, ſunt: *oleum anethinum, fœnumgræcum, cum melle, vino: ouum integrum cum vino, cum lacte chalybeato, cum furfuribus in lacte decoctis: oui vitellus, cum oleo roſaceo: ſemina pſyllij, macerata in aqua, vt euadant viſcida, quæ debent miſceri cum farina hordei: Licet vti ſucco hordeaceo, ſeu cremore ptiſanæ.* Vrgente dolore, vbi leipothymia imminet, aſcendere licet *ad ſuccum ſolani, lactucam, ſemper viuum, & farinam hordeaceam.* Tandem etiam exhibere poſſumus *philonium, vel quid proportione reſpondens, vt ſunt magna antidoti, ſed recentes. Opio* extrinſecus interdum vti licet, ſi dolor eſt intenſiſsimus, & intemperies calida, & natura calidior, & dolor coxendicis: *ſed opium eſto exiguum, cum croco: verbi gratia opij* ℈ *ij. croci* ℈ *iiij. cum poſca, vel farina hordeacea.*

Diæta. Victus ad proportionem reſpondere debet: alius in pituitoſa materia, alius in reliquis: & pro potu, vti licet *melicrato.*

POSTERIOR QVINTI LIBRI SECTIO:

DE MORBO GALLICO.

CAPVT I.

De Nomine, Definitione, & Caussis virulentiæ Gallicæ, seu Luis Venereæ.

ER Luem Veneream intelligimus id *quod habet rationem causæ efficientis, non autem effe-ctus, vt febrem, &c.* In humano corpore ea primum generari nequit, sed extrinsecus accedit, & corpus hominis ingrediens, contactu id suam in substantiam mutare potest: hinc licet ab initio exigua sit: sensim tamen, dum corpus in suam substantiam vertit, augetur. *Nomen.* *Generatio.*

Lues ergo venerea, *est excrementum præter naturam à toto genere, potens multifariam lædere hominem genitum ex humana substantia, à simili.* *Definitio.*

Dicitur primo *excrementum*, id est, contentum excrementitium: ad differentiam continentis, & ad differentiam contenti alimentalis: nam etiamsi interdum continens, id est, caro, vel os, &c. interdum etiam alimentum, id est, sanguis, materia fiat luis: necesse tamen est, vt tunc & continens, & contentum alimentale in excrementum degeneret. *Ex cremētum.*

Secundo, dicitur *præter naturam*, id est, excrementum prorsus inutile, & morbificum: ad differentiam excrementi naturalis, seu secundum naturam. *Præter naturam.*

Tertio, dicitur *à toto genere*, ad differentiam excrementi, quod quidem præter naturam est, sed non à toto genere, vt bilis excrementitia morbifica: at materia luis venereæ, cum necessario sit putrida, patet, quod toto genere sit præter naturam. Porro hæc luis materia secundum Speciem potest es- *Toto genere.* *Specie excrementi venerei.*

se quodlibet excrementum in corpore hominis:*nimirum sanguis,pituita,bilis,vtraque,ichor,serum,lac,semen,sanies, dum scilicet in hanc virulentiam degenerant.* Hoc autem excrementum in omni lue necessario præter naturam est secundum hæc 4. vitia,scilicet secundum formã,putredinẽ, caliditatem,lentorem.Primum enim *forma* luis certa sui proportione aduersaria est humano corpori:vnde non nisi alexipharmacis deleri potest. Hinc tamen non sequitur, quod sit morbus nouus,à proprietate occulta:omnis enim morbus,aut mala dyscrasia, aut mala compositio,aut soluta vnitas:interim causa morbi noua generari potest,quæ tamen non nisi modo dicto morbos inducere potest.Materia luis etiam est *putrida*:nisi enim putredo adesset,non esset malum contagiosum, vt passim in problematis Aristot.testatur.Quod si vapores ab hac materia putrida eleuentur, & cor petant (quod tamen fit rarissimè) febris excitatur.Tum hæc virulentia est *calida* : vnde in corpore exustiones apparent: & hinc ægri dolores ac feruores sentiunt,si materia sit copiosa.*Hoc tamen notandũ,non omnem luis materiam esse virulentam : dum enim fiunt verbi gratia gũmata tumoris durioris,vel è crassa pituita,vel è melancholia, portio huius materiæ virulenta,sæpenumero beneficio medicamentorum dissipatur,remanet vero frigida,quæ non est virulẽta:vnde & tumor ille non amplius est Gallicus.* Postremo hæc materia necessario aliquid *lentoris* habet:vt enim vitium fiat contagiosum, oportet validam fieri actionem & impressionem : quæ cum iusto fiat tempore, mora opus est,& lentore.

Vitia.

In materia etiã pituitosa virulenta portio calida est.

Quarto,in definitione dictum est:*potens multifariam lædere hominem.* Vbi duo sunt declaranda : primum , quotuplex sit hæc læsio : deinde , quid in homine lædatur:totumne, an pars?Lues igitur venerea , producit causas morbificas , morbos,& symptomata.Quoad causas : dũ hæc lues agit in corpus,producit materias morbificas,primum calefaciendo,deinde putrefaciendo,tandem mutando id quod in corpore est, in materiam virulentã. Lues enim hæc summæ est actiuitatis : eiusque actiones omnes à forma , ceu præcipuo agente, procedunt:quæ tamen forma agit mediantib. instrumentis: sic per caliditatem,calefacit : si diu actio perseueret,materia non modo redditur calidior,sed etiã corrumpitur , & ita alteratur , vt putrescat : id quod præcipue fit ratione lentoris: cuius gratia diu agens virulentia,tandem causas morbificas, toto genere præter naturã efficit.Quoad morbos : lues producit

Effectus luis.

Causæ morbificæ.

Morbi.

ducit

ducit dyscrasias, tum cōmunes, tum determinatas: cōmunes, vt febres: si enim virulentia hæc agat in spiritus, eosque feruidiores reddat (quod fieri potest) ephemerę oriuntur: si fuligines emittat putridas, vt accendātur cordis humores, fiunt putridę: si caliditas impertiatur solidis, fit hectica. Hinc experientia testatur, interdum homines febre correptos, curari non potuisse, nisi beneficio alexipharmaci. Intēperiem etiam determinatam producit: si enim lues satis est feruida, inque iecore viget, calidā in hoc dyscrasiam excitat. Producit etiam morbos in mala cōpositione: vt obstructiones, tumores, veluti sunt bubones, gummata, verrucæ, pustulæ, &c. Bubones, sunt *tumores inflammatorij circa partes adenosas inguinum: fiunt e sanguine, sed permisto cum lue venerea.* Gummata, *sunt tumores duriores, qui fiunt à materia crassa, sed semper mista cum lue venerea: & hæc si mordacitatis expers est, gummata fiunt sine vl... si vero sit mordax, gūmata sunt cum exesione & exulceratione, itemque ossis corrosione.* Verrucæ sunt; *tumores admodum ... fiunt è materia dura, exigua.* Pustulæ *fiunt è materia te... acri & mordaci: vnde sæpe exulcerationem coniunctam ha...* Sed enim lues nō modo hos in aucta magnitudine morbos producit, verū alios etiam in numero diminuto: vnde interim accidit casus dentium: interdū aliqua pars corporis ...ditur, vt nasus, &c. Denique luis vi, morbi in soluta vnitate excitantur. i. vlcera, quæ tamen vna etiā morbi sunt in magnitudine imminuta. Si vlcus occupat penem, vocant cariem: si pedes, manus, & partes ani, vocant rhagades: in reliquis partibus, simpliciter dicūtur vlcera. Symptomata à lue plurima producuntur: potissimum dolores, qui varias corporis partes occupant: tinnitus aurium admodū rebellis: gonorrhœa, cum lues agit in vasa seminaria: depilatio, seu glabrities, cum lues petit pilorum radices, id est, quādo lues permiscetur fuligini, à qua fouentur & generantur pili.

Symptomata.

Hæc de effectis luis. Sequitur vt tradamus, *quidnam in homine à lue venerea lædatur: totumne an pars?* Dicimus ergo subiectum effectus ipsius virulētiæ, posse esse & Totum, & quamlibet corporis Partem. Nam febris, quæ luis est affectus, totius corporis vitium est, vnde & cordis: hæc enim lues summæ est actiuitatis, & contraria non vni parti, sed omnibus & toti humanæ naturæ: non solum facultati naturali, vt quidam nugantur. *Subiectum* vero non effectus luis, sed ipsius virulentiæ, in quo propria luis substan

De sede luis Venereæ.

substantiam, ceu in fomite, & principali domicilio reperitur; potest esse pars multiplex: frequentius tamen iecur affici solet, quia hoc malum plerumque oritur ob Veneris vsum, in quo, ratione motus & caloris, pori illius partis recluduntur, vt lues promtum habeat in iecur transitum. Sed hoc non est perpetuum: lues enim etiam aliam corporis partem petere potest (*omne enim agens, in passum proximum agit*) vnde interdum cerebrum patitur, dum capitis oboriuntur dolores, dum item facultas animalis, & principalis, & non principalis languet: interdum afficitur ventriculus, vel lien: possunt etiam reliquæ corporis partes esse putridæ, præter solum cor; ob calorem, densitatem, & robur, nequaquam præcipua luis sedes esse potest.

Causa effi. Quintò, in definitione dictum est: *genitum ex humana substantia.* Materia enim è qua, est substantia hominis: per quam & contenta, & continentia intelliguntur (*spiritus in lue Gallica excluduntur: quia possunt pati & alterari non autem putrescere: vt c.39. lib.6. de febribus, demonstrauimus.*) Contēta sunt succi corporis, tum alimentales, tum excremētitij, vt ichor, serum, lac, semen, &c. Continētia, sunt partes tum sanguineæ, vt carnosæ, pingues, adiposæ: tum spermaticæ, vt ossa, &c.

Postremò, in definitione dictum est: *genitum à simili*, id est à lue venerea, quæ in partem vicinam, quam tangit, alterando agit: vt colligitur è cap.99. art. med. Hæc ergo lues quæ rationem habet efficientis; extrinsecus accedit: non enim hæc sponte in corpore humano generari potest, vt venenū: (*nil facit ad curationem; si quis immodica diligentia, primum luis auctorem inquirere velit: idem enim esset, ac si quis quærere vellet, ouumne prius sit genitum, an galinna.*) De modis igitur, quibus hæc virulentia hominis accidit, plenius disseramus. Homo nondum infectus, luem accipit, vel In vtero, vel Extra vterum. In vtero, dupliciter: vel è Semine parentum infectorum, maxime si laborent gonorrhœa Gallica: hoc enim semen degenerat in calidum innatum pessimum, vnde lues summe maligna: vel ex Alimento, vt si mater lue sit infecta, vel post conceptum inficiatur, sic enim sanguinem, lue infectū, fœtui subministrat. Quod si homo suscipiat virulentiam extra vterum: suscipit Per cōcubitum, vel Citra. E concubitu accidit vt plurimum: eo enim pori aperiuntur, partes incalescunt, & virulentia illa facile in vaporem vertitur, qui corporis partes ingreditur. Citra concubitum etiam fit: vt si

puer

puer lac ſugat, è nutrice infecta: item, ſi puer infectus lac ſugat è nutrice non infecta, eo contactu nutricem poteſt inficere: ſic & per oſculum hoc poteſt contingere, vnde fœmina fœminam inficere poteſt: per linteamina etiam ſudore venereo, vel ſanie infecta, lues conferri poteſt, ſi quis in iis dormiat: non enim hoc eſt impoſsibile.

CAPVT II.

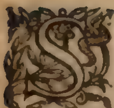
De differentiis.

Vælibet lues, homini contraria eſt ſecundum formam: alia tamen Magis, alia Minus. Interdum maius eſt vitium ſecundum formam, quam ſecundum caliditatem, interdũ contra: præterea, interdum eſt minus vitium ſecũdum putredinem, quam ſecundum caliditatem: interdum eſt intenſius vitium ſecundum lentorem, quam ſecundum alias qualitates. Differẽtiæ ab effectis: lues poteſt producere, vel Cauſas, vel Morbos, vel Symptomata. Cauſas producit, vel ſolum Alterando, vel etiam Corrumpendo. Morbus, eſt Intemperies, Mala compoſitio, vel Soluta vnitas. Symptoma eſt, vel actio læſa, vel Exiens mutatum, vel Qualitas mutata. Ratio ſubiecti, afficitur vel Totum, vt in febribus: vel Pars, vt in reliquis vitiis, potiſsimum tamen hepar. Materia è qua, eſt Contentum, vel Continens. Cauſa efficiens conſideratur vel penes Subſtantiam & eſſentiam, vel penes Originem: quantum ad eſſentiam, eſt differentia ſecundum Magis & Minus, alia efficacior, alia, &c. Quoad originem, extrinſecus accedit, idque vel In vtero, vel Extra vterum. *Differentia.*

CAPVT III.

De Signis.

Igna luis, alia ſunt Generalia, alia Specialia. Generalia, indicant luem vel Manifeſtã, vel in corpore Latitantem. Si manifeſte agat lues: indicatur ex effectis, quæ ſunt Symptomata, & Morbi. Symptomata ſunt dolor prurigino ſus, ob luis acrimoniam: præterea dolor vlceroſus (*pruriginoſus ſpectat magis ad partes* *Signa generalia luis iam in corpus agentis.*

partes extimas : vlcerosus ad intimas : cum enim materia luis sit viscida & lenta, non ita fluxilis : plurima eius portio in partibus intimis detinetur, & dolorem vlcerosum facit. Indicatur etiam è dolore, qui potissimum circa vesperam cruciare incipit: hæc enim est hora, in qua moueri incipit materia melancholica, quæ sæpenumero in lue Venerea adest, cum sit materia putrida, calida, & exusta: per noctem ergo dolor intenditur, quia humor exustus non ita facile tum difflatur, ob frigus noctis, porosque clausos: ob Lunæ etiam, quæ humoribus dominatur, operationem : tum quod natura quietior materiam tunc digerere nititur, vt Auicennas docet cap. 4. tract. 1. fen. 2. lib. 4. Potest vero & alius humor cum lue interdum permistus esse, qui de die magis affligat. Sæpe magis cruciantur partes intermediæ : nam lues propius agit in partes carnosas, in musculos, quã in tendines, in ligaméta, inque partes ad articulos spectãtes. Indicatur etiã è gonorrhea, non tamen p qualibet, *nam quedam gonorrhœa citra luem Gallicam oriri potest:* sed satis fœtẽte, quia lues est putrida : color ipsius vergit ad liuiditatem, interdum ad nigredinem : nam lues est materia exusta : non est cum tolerantia ægrotantis : materia enim seminalis, quæ partium spermaticarum alimentum esse debebat, ob prauitatem egreditur: contra gonorrhœa è copioso semine orta, fit cum tolerantia : maximeque lues indicatur, si gonorrhœam non præcessit coitus immoderatus, quem alias citra luis suspicionem gonorrhœa sequi potest. Indicatur etiam è casu pilorum, siue congenitorum, siue postgenitorum, siue omnium: lues enim sua malignitate & acrimonia pilorum radices abradit ; permistaque fuliginibus, è quibus pili generantur, facit vt hæ nequaquam idoneum sint pilorum alimentum.

Indicatur præterea è febre, quæ solet circa vesperam exacerbari : causa è dictis patet. Indicatur è tumoribus, bubonibus, &c. e casu dentium : præsertim si non fuerit prægressum venenum, quod potuerit gingiuas abradere. Indicatur e carie, e scissuris in manibus, è pedibus, & circa anum. Præterea è prægressis causis : verbi gratia, si prægressus sit coitus, siue aliæ causæ, de quibus supra. Indicatur etiam è iuuantibus : quando vitium, siue sit febris, siue aliud, non cedit nisi alexipharmacis.

Signa generalia, morbi gallici latẽtis.

Quod si lues, in corpore latitans : *annos enim aliquot nonnunquam*

nunquam delitescit: ob exiguam copiam non agat: cognosci debet, & Ante curationem, & Post curationem. Ante curationem, prudens medicus obseruabit, num caries ilico sit orta post coitum, necne. Quibusdam enim qui mane vtuntur venere, circa vesperam caries erumpit: & tunc coniiciendum est, luem adhæsisse peni in coitu, & hunc exulcerasse, non autem penetrasse in corpus: & hi non sunt cruciandi decocto guaiaci. Quidam vero non ilico post coitum corripiuntur carie, sed demum post triginta vel quadraginta dies, & tunc statuendum est in corpore latitare luem, & è coitu vapores in iecur, inque partes intimas penetrasse: deinde post aliquot dies, luem transmissam esse ad penem, & vlcuscula excitasse. Post curationem etiam cognoscendum est, num lues è toto sit victa, necne. Indicatur autem latitare adhuc virulentia, si caries quidem curata est, sed cum difficultate: idque magis, si post vlceris curationem remaneat aliquis tumor, & durities. Præterea si gonorrhœa sit, citra immoderatum coitum: signum est, vasa imbecillia esse facta, non ob nimium coitum, sed potius ob malignitatem materiæ venereæ. Insuper lues post curationem relicta esse cognoscitur, si effecta, hoc est, morbi & symptomata non prorsus abolentur: item, si homo post concubitum, etiamsi coitu vtatur summa cum prudentia, vlcera tamen in pene accipiat: signum enim est relictæ luis. Idem cognoscitur, si cura non fuit diligens, & si breuis: verbi gratia, per 15. dies, &c. *Num lues è toto sit curata.*

Sequuntur iam signa specialia differentiarum. Differentiæ formales sumuntur ab excremento lædente secundum magis & minus, penes formam, quantitatem, putredinem, caliditatem, lentorem: quæ omnes differentiæ cognoscendæ sunt. Quoad formam: cognoscendum an sit summæ actiuitatis, necne? Summæ autem est actiuitatis, si patiens infelix vnico tantum congressu infectionem est lucratus: item, si citra coitum: præterea, si cito incipit lædere: sic enim noui quosdam, qui post mensem à contracta lue, symptomatis fuere afflicti sæuissimis: summæ etiam actiuitatis signum est, si non adest tolerantia. Exigua actiuitas contrariis arguitur. Quoad vitium secundum quantitatem: cognoscitur lues vehemens, si totũ corpus, pluresve eius partes occuparit: contra, si pauciores. Quoad putredinem: insignis putredo cognoscitur è gonorrhœa admodum fœtente, ex vlce

Signa specialia.

Forma.

ex vlceribus fœtentibus, è putrida febre. Caliditas valde vehemens cognoscitur, à doloribus acerbis, ex ardore in gonorrhœa, è pruritu, è feruore in locis affectis, siue sint vlcera, siue alia vitia. Lentor vehementior iudicatur, pro symptomatum perseuerantia: licet enim symptomata sint exigua, difficulter tamen cedunt, ratione lentoris.

Effectorũ. Differentiæ ab effectis, num scilicet lues excitarit morbos, an symptomata: & quales sint morbi, qualiave symptomata: cognoscuntur è propriis signis: verbi gratia, si sit febris, cognoscitur è signis febris: si bubo, e signis bubonis, &c.

Subiecti. Differentiæ à subiecto. Subiectum, vel affectui luis, vel ipsi lui subiicitur. Effectui subiicitur totum corpus, aut pars corporis. Totum subiici effectui, cognoscitur è febre, eque macie totius: partem vero è vitiis determinatis, vt, si gonorrhœa assit, cognoscitur locus affectus. Subiectum ipsius virulentiæ, est pars interna vel externa. Externa, oculis conspicitur. Interna potest esse ventriculus, iecur, lien, cerebrum, & in fœminis vterus. Si est ventriculus: lues forsitan ex osculo infectæ excitata est, præsertim si ilico homo bibit, vel comedit: tunc etiam vitia luis è chylo potissimum emanant: & querela est de læsa χυλώσει circa ventriculum. Iecur luis fomes esse cognoscitur, si malum originem duxit è coitu: si bubo sit circa inguen dextrum: si etiam reliqua symptomata magis pertinent ad dextram partem: potissimum si sanguificatio læsa est: *quæ tunc læditur, non læsa facultate, sed ob errorem externum, id est, ob præsentiam luis: quamuis interdum etiam possit coniungi morbus iecinoris: sed hoc extra propositum.* Si lien sit fomes, cognoscitur è lienis tumore, è bubone in inguine sinistro, reliqua etiam symptomata sinistram partem magis vexant: præterea indicatur è mali contumacia: si enim lien male habet, non potest expurgari excrementum melancholicum: quod vbi lue inficitur, ægerrime exstirpari potest. Si cerebrum luis est domicilium (quod ego aliquando obseruaui) malum incipit è pannis infectis applicatis capiti: præterea cognoscitur è dolore, & reliquis noxis, quæ primum occupant caput: hinc è doloribus articularibus, dum potissimum hi dolores à capite prodeunt lue affecto. Vterus denique fomes luis esse cognoscitur è suppressis mensibus, vel etiam nimium fluentibus post coitum, è gonorrhœa, ex vteri doloribus, è molestia circa mammas,

quæ

quæ vtero consentiunt, è carie circa pudenda.

Differentiæ à materia è qua. Hæc materia est Contẽtum, vel Continens. Si est contentum alimentale: cognoscitur è difficili tolerantia, quia corpus non nutritur, cum alimentum sit infectum: si autem sit excrementitium, non ita difficilis est tolerantia: quæ autem sint excrementa, id est, num sint biliosa, pituitosa, vel melancholica: cognoscitur è propriis signis: verbi gratia, si sit materia melancholica, signa aderunt dominantis melancholiæ, & malum erit contumacissimum. Quoad continentia, num sit pars carnosa, an pinguis, an seminalis, vt ossa: facile cognoscitur. *Signa differentiar. à materia è qua.*

Quoad causam efficientem: cognoscendum est, an lues originem duxerit vel in vtero, vel extra vterum: quod è relatione assidentium & patientis facile cognoscitur. Si enim infans verbi gratia, in lucem editus, corripiatur hac lue, nec aliquid extrinsecus contigerit: tunc sane in vtero contracta erit lues. Num vero orta sit è semine, an vero post conceptionem ex alimento matris: facile sciri potest: nam si parentes fuerunt infecti lue venerea, è semine malum est contractum. Si extra vterum: facile cognoscitur, an per coitum, an causa lactis, an causa nutricis, an per pannos: è relatione assidentium & ægrotorum. *Signa causæ efficientis.*

CAPVT IIII.

De præsidiis.

Etiamsi lues aliqua è parte experientia, & sine methodo curatur, plurimum tamen per indicationes, & methodum amouetur. Præsidia ergo desumenda sunt è luis essentia, nimirum ab excremento, à læsione, ab homine: non à causa efficiente, quæ externa est: nec à materia è qua: si enim hæc iam in luem mutata est, sufficit indicationes sumere à lue genita, id est, ab excremento venereo: si vero in luem nondum est conuersa, huic occurrimus, dum tori prouidemus: verbi gratia, si fiat ex humore, humor est euacuandus. Sufficit ergo à tribus, in definitione propositis, petere indicationes. Quoad excrementum: quatenus toto genere est præter naturam, indicat remedium eradicans, id est, prorsus euacuans: c.6. li.13. meth. Quatenus autem obtinet proportionẽ, quæ est domicilium formæ contrariæ, indicat alexipharmacum. Ratione putre- *Indicationes.* *1. Ab excremento.*

dinis: si excrementum hoc putrefactum est, ea quoq; de causa toto genere est præter naturam, & eradicans indicat: si vero tum demum putrescit, indicat refrigerans & siccans: nam calor extraneus, & humiditas, causæ sunt putredinis. Ratione caliditatis indicat frigidum. Quatenus lentum excrementum, indicat detergens. Hæc sunt vitia, quæ necessario insunt excremento. Interdum vero euenit, vt excrementum hoc sit crassum: vnde attenuans indicat: interdum est durum, vt in lue melancholica contingere potest: tunc indicat emolliēs. Quoad læsiones: variæ indicationes sumi possunt, pro varia læsione: de quibus in propriis capitibus: verbi gratia, si læsio fuerit febris: oriuntur indicationes febriles, &c. quas in curatione harum læsionum non negligemus. Quoad hominem, indicationes sunt sumendæ, vt homo secundum varias partes est sedes luis venereæ: interdum scilicet secundum ventriculum, quandoque secundum iecur, lienem, cerebrum, vterum. Horum igitur viscerum calidum innatum, ratione craseos, indicat calidum: ratione substantiæ, indicat alimentum. Proportio horum viscerum, requirit simile: vt hepar hepaticum, &c. Totum autem corpus humanum, ratione virtutis indicat alimentum. Cæterum, cum nō possimus occurrere, vel virulentiæ, vel læsioni, vel homini, siue secundum totum, siue secundum partem, nisi toti sit prospectum: ideo toti occurrimus, idque varie, pro varia totius constitutione: dum enim corpora sunt impura, nec alexipharmacis, nec topicis, nec alimentis occurrendum.

2. A læsionib.

3. Ab homine.

CAPVT V.

De præsagiis.

Prognostica.

DOctrina prædictionum dependet à vi Rerū præter naturam, & à virtute. Quoad res præter naturam: considerare oportet vehemētiam & luis, & symptomatum. Quoad luem, sat est, si digrediamur circa vehemētiam luis genitæ, non generantis: lues enim generans, est signum vehementiæ luis genitæ: vt si quis accipiat luem à vehementer infecta: tunc affectio vehemens in fœmina, est signum vehementiæ luis genitæ in homine. Quantum ergo ad vehementiam, ratione dignitatis: hæc desumitur à nobilitate partium: minor enim est vehementia, si lues obsideat lienem, intensior si ventriculum, adhuc

adhuc intensior si iecur, adhuc magis, si cerebrum: & in fœminis intensior est, si vterum, quam si lienem detineat. Vehementia ratione essentiæ maior est, prout luis forma est maioris actiuitatis (quod vt cognoscatur, docuimus) item, prout lues magis est putrida, calida, lenta, crassa, dura: item, si excrementum prodiit à materia melancholica, vel à materia alimentali: in hac enim maior est recessus à naturali statu. Vehementia facultatis locum habet, si lues adeo sit intensa, vt oboriantur conuulsiones, leipothymiæ, pulsuum infirmitas, syncope, & proinde difficilis tolerantia: hoc potissimum fit, si virulentia sit alimentalis, & si partes sint exquisiti sensus. Quoad luis effecta: in singulis triplicem hanc vehementiam cōsiderare oportet, siue sint morbi, siue symptomata: vt febris, dyscrasia iecoris calida, obstructio, tumores, casus dentium, vlcera: verbi gratia, si in lue sit vlcus pulmonis, summa est vehementia ratione dignitatis, &c. Quantum ad virtutem: bene sperandum, si ea est robusta, id est, si corpus est boni temperamenti, boni habitus, in florente ætate, & facile sustinere potest præsidiorum materias: contra, si virtus debilis.

CAPVT VI.

De parte curationis cheirurgica.

IN curatione luis curabilis, primum dicendum de materia cheirurgica, ratione totius. Probatur ergo venæ sectio, si sanguis habet rationē, vel causæ principalis, vel causæ sine qua non. Causæ principalis rationem habet: dum lues generatur è sanguine: dum præterea corpus lue affectum, morbo sanguineo, vt inflammatione laborat. Rationem habet causæ sine qua non: si hæc & reliqua mala, non sint orta è sanguine, sed ex alia materia. *Vsus*. Ea autem copia sanguinis detrahenda est, quæ peccat: & confertim, si vires permittant: citissime enim lues exstirpanda, & proinde si sanguis hoc impediat, sane confertim est euacuandus, dummodo vires non prohibeant: vel etiam ipsa lues, inguina petens. Nam experientia comprobatum est, interdum per bubones suppuratos & apertos, luem è toto esse exstirpatam, vt non opus fuerit alia medicatione. Motus ergo luis ad inguina, prohibet venæ sectionem. Hinc medicus prudens, si inguina videt intumescere, *τὰ χειρουργικά.* *Phlebotomia.*

nullam euacuationem molietur: sed obseruabit, num tumor ad maturationem deueniat, necne. Si producitur ad maturationem beneficio vel naturæ, vel medicamentorum, de quibus suo loco: permittendum est, vt locus aperiatur. Quod si è loco aperto sanies egrediatur: summa prudentia medicus animaduertet, num hæc vacuatio per inguina, sit futura sufficiens, necne. Sufficientem cognoscet: si malum sit recens, si non coniuncta aliâ symptomata, si copiosa effluat materia. Quod si ex oppositis iudicetur vacuationem per inguina nõ sufficere: eodem tempore vena secanda est: nec enim lues tunc prohibet. Ne tamen materiæ impetus tollatur: id animaduertendum, vt variæ secentur venæ pro varia subsistentia. Si enim subsistentia fuerit in capite: secanda est cephalica, modo dextra, modo sinistra, prout affectio dextram, vel sinistram partem occupare videbitur. Si in ventriculo, aut iecore: basilica dextri lateris aperienda: si in liene: basilica lateris sinistri: si in vtero: saphena tundenda. Quod si bubo sit præsens: si adest spes suppurationis, infimas venas secare oportet: si spes suppurationis nulla restet, respiciendum est ad subsistentiam circa iecur, & basilica dextra secanda.

Cauteria. Quoad Fonticulos, ratione totius: si lues sit contumax, nec medicamentis cedat: non improbatur vsus fonticulorũ, quo lues perpetuo euacuetur. De loco: si fomes fuerit caput: excitentur vlcera in brachiis: si iecur, ventriculus, lien, vterus: in cruribus.

CAPVT VII.

De medicamentis communibus, ratione totius.

τὰ φαρμακευτικά: primum respicientia TOTVM.

Ateria medicinalis, respicit vel Totum, vel Luis virulentiam vel Effectus, id est, morbos & symptomata. Medicamenta quæ respiciunt totum, sunt Lenientia, Præparantia & Purgantia. Roborantia hic non habent locum: quia hæc respiciunt fomitem, & locum determinatum. *Lenientia.* Lenientia debent esse varia, prout varia est superfluitas. Si ergo lues est calidior & biliosa: cauendum *ab hiera:* contra si lues sit pituitosa, si ventriculus, & primi ductus pituita repleti, licet vti *speciebus hieræ.*

Præparantia. Præparantia quoque variant, pro varietate materiæ præparandæ: hæc tamen simul respicere debent vitia luis, secundum

dum formam, putredinem, caliditatem, lentorem, & interdum etiam duritiem: præstat enim eodem tempore ad exitum præparare materias, & virulentas, & non virulentas. Sic ergo propter formam luis, si materia præparanda sit calida: cum syrupis misceri possunt, *acetosa: vel acidum citri, vel quinquefolium, vel capillus Veneris, vel sonchus:* si materia sit frigida: potius miscenda sunt, *melissa, cortex citri, sem. citri.* Propter luis putredinem permisceri possunt, *acetosa, acidum citri, acetum, adiantum:* & hæc potissimum, si materia præparanda fuerit calida: quod si non sit insigniter calida: siccis licet occurrere, etiamsi non sint frigida, vt est *agrimonia, ceterach.* Propter caliditatem virulentiæ, permiscere oportet *cichoracea:* quod si adhuc sit calidior, permiscere licet *violas:* si adhuc intensior calor, *lactucam & nymphæam* miscebimus. Ratione lentoris, permiscendum est *hordeum, oxymeli simplex:* si viscidior materia, licet ascēdere *ad oxymeli compositum, ad hyssopum, prasium.* Hæc cum vim habeant attenuandi, etiam materiæ crassiori occurrunt. Si materia sit dura: permisceri debent, quæ conficiuntur *è pomis, boragine, buglosso, liquiritia, althæa, malua.* Ex his variæ remediorum formulæ præscribi possunt: verbi gratia, si materia calidior sit præparanda, & annexa sit luis durities. ℞. *syru. de succo acetosæ, acetosi simpl. de liquiritia, ana ℥ ij. aquæ hordeacea, alterata cum acetosa, endiuia, boragine, & althæa ℥ iiij. v. vel vj.* Hic decocti quantitas multum superat quantitatem syruporum, quia materia præparanda est calida: ideoque dulcia, quæ facile bilescunt & calorem concipiunt, parce miscemus.

Purgantia varia esse debent, pro diuersitate succi purgandi. Quoniam ergo in lue venerea, ob caliditatem, & exustionem, potissimum vigent succi atri: maxime probantur medicamenta, confecta *è polypodio, epithymo, helleboro nigro: unde practici commode pilulas cochias cum helleboro exhibent.* Notandum autem in lue opus esse purgatione diligenti & exacta: cum enim lues hæc per omnes regiones euacuetur: maxime, in vaporem versa, per poros cutis: sane humores in corpore existentes, & hanc luis vacuationem impedientes, diligenter sunt educendi. Bene ergo faciunt illi practici, qui etiam syrupis compositis vtuntur, & repetita purgatione: laudantur etiam illi, qui singulis decem diebus, dum patiens decocto vtitur, purgantia exhibent. Syrupi compositi hæc potest esse formula: ℞. *syr. de fumar. cōpos. de polypodio ana ℥ j ß. decocti* *Purgātia.*

boraginis, hordei, endiu. ℥ *iij. Misc. pro sypuro.* Si desideretur syr. comp. magis efficax: *addantur decocto, senæ* ℥ *ij*. Hi autem syrupi compositi, exhibendi sunt post primam purgationem, id est inter primam & vltimam purgationem, vt sit interuallum 8. aut 10. dierum, Exhibeantur diebus alternis: intermediis vero diebus, propter calliditatem purgantium & luis, poteritis exhibere decocta à refrigerantibus, *è cichoraceis, & similibus.* Si enim corpus ægre ferat medicamenta calida, expedit alternis diebus vti sero lactis. Præterea eo die quo purgans sumitur, decoctum ligni intermittendum est: ne natura eodem tempore diuersis motibus affligatur.

CAPVT. VIII.

De medicamentis Gallico morbo propriis: tum Alterantibus, tum Vacuantibus: & primo de eorum viribus.

Medicamẽta respiciẽtia Luem.
Alterãtia & vacuãtia.

Dictum hactenus est de medicamẽtis totũ respicientibus: sequuntur ea quæ respiciunt luem: & hæc sunt Alterantia, aut Vacuantia. Alterantia, alterant qualitate Recondita, vel Euidente. Si recondita: respiciunt luis peccatum secundum formam: si euidente, aduersantur lui, vt peccat secundum putredinem, caliditatem, lentorem, & quandoque duritiem. Vacuantia, vacuant, vel impellendo expultricem, vel roborando expultricem, vel attrahendo, idque aut ratione caloris, aut ratione similitudinis. Quæ attrahant ratione similitudinis, inimica sunt homini, & amica lui: ideoque iis non est vtendum, nisi summa sit necessitas: potius autem reliquis vtendum. Porro materiæ alterantes & vacuantes sunt: *guaiacum, salsa, china, sassafras, hydrargyrum & antimonium.*

Guaiacũ.

Guaiacum, secundum formam simile est naturæ humanæ: est simile facultati alteratrici, facitque vt hæc melius agat in materias morbificas: simile etiam est facultati expultrici. Calidum & siccum est in gradu secundo: tenue est, ita tamẽ, vt etiam particeps sit alicuius crassitiei, ad differentiam salsæ: est etiam pingue, acre, & bene odoratum. Ex his facultates guaiaci facile colligi possunt: quum enim formam habet naturæ humanæ similem, sua alteratione ita roborat alteratricem (non enim luem alterat) vt alteratrix robusta reddita, adimat luis actum secundum, vt dicet non euacuetur lues,

opera

operari tamen nequeat: sicut & adamas magneti actum secundum adimit. Præterea guaiacum per formam suam, ita roborat expultricem, vt luem expellat (guaiacum non expellit.) Tum guaiacum propter calorem, habet vim resoluēdi, & imminuendi luem: per siccitatem corrigit putredinē: per tenuitatem attenuat: per amaritudinem emollit, quin etiam nutrit; per amaritudinem abstergit: per acrimoniam irritat expultricem: per suauem odorem, spiritus reficit. Notandum autem corticem esse sicciorem, & magis conferre quam lignum, si lues est vehementioris putredinis: in reliquis lignum est anteponendum cortici.

Salsa parilla secundum formam similis est naturæ humanæ: in qualitatibus actiuis est temperata, nequaquam calida: quia nec salsa est, nec amara, nec odorata, & quod magis, nec dulcis: vt hinc pateat, si à temperie recedat, potius ad frigidum vergere: sicca autem est in fine secundi, id est, in tertia secundi gradus mansione: nam euidentissime siccat, vt ad tertium pene gradum accedere videatur. Præterea est medicamentum tenuissimum, & quidem ita tenue, vt nullius astrictionis sit particeps, ad differentiam guaiaci: habet enim omnes partes tenuissimas & vniformes. Caret pinguedine, amaritudine, acrimonia: odoris etiam expers est. Ex his facultates salsæ colligi possunt. Secundum formam, salsa postponenda est guaiaco: licet enim forma vtriusque similis sit naturæ humanæ: guaiaci tamen forma maioris est actiuitatis: & facultatem naturalem magis roborat. Quoad temperiem, salsa in qualitatibus actiuis magis est efficax, & magis luis caliditatem castigat, quam guaiacum: imo guaiaci calor, potius auget calorem luis. Ratione siccitatis, salsa magis iuuat, quam guaiacum, quia magis corrigit luis putredinem, est enim siccior. Salsa etiam propter tenuitatem guaiaco est anteponenda: citius enim luem penetrat, vt sit vehiculum ligni: vnde quidam recte in doloribus Gallicis intensioribus, potius occurrunt salsa, quam guaiaco. Quatenus autem expers est astrictionis: nocet calido ventriculi innato, videlicet dissipando: vnde quidam nugantur salsam inimicam esse ventriculo ratione formæ. Quatenus caret pinguedine: non emollit, nec nutrit. Prout caret amaritudine & acrimonia: nec abstergit, nec irritat expultricem: vt & sic guaiaco sit postponenda. Postremo cum sit citra odorem: spiritus non recreat.

Salsa parilla.

China. *China* secundum formam similis est naturæ humanæ, quamuis sit postponenda guaiaco. In actiuis qualitatibus est temperata, quia nec salsa, nec amara, nec acris, subobscura tamen dulcedine donata videtur, qua cum salsa careat, fit vt minus ad frigidum vergat china, quam salsa. Sicca est in primo: vnde corpora emaciata eam melius ferunt. Tenuis est: ita tamen vt etiam alicuius densitatis sit particeps, ad differentiam salsæ. Est pinguis (dum bona est) citra amaritudinem, acrimoniam & odorem. Hinc ratione formæ, guaiacum est valentius alexipharmacum, quam china: salsa tamen & china, æquales esse videntur. China per intemperiem in actiuis qualitatibus, corrigit luis caliditatem: minus tamen quam salsa. Per siccitatem corrigit luis putredinem: sed minus quam guaiacum, minus etiam quam salsa. Propter consistentiam minus penetrat, quam salsa: quæ tenuitate vincit reliqua omnia. Per pinguedinem magis emollit, & magis nutrit: vt hac ratione omnibus reliquis alexipharmacis anteponatur. Quatenus amaritudine, acrimonia & odore caret: postponenda est ligno.

Saßafras. *Saßafras*, secundum formam, est medicamentum simile naturæ humanæ: calidum & siccum in fine secundi, tenue, non pingue, leuiter amarum, acrius ligno, & ligno etiam odoratius. Minus ergo roborat facultatem naturalem, quam guaiacum: quia ratione formæ amicum est naturæ humanæ: non tamen ita vt guaiacum. Par caliditatem resoluit: sed nocet augendo calorem luis. Per siccitatem strenue corrigit putredinem. Per tenuitatem attenuat, & penetrat. Cum autē pinguedine careat, non alit, nec emollit. Per amaritudinem detergit, sed minus quam guaiacum. Per acrimoniam irritat expultricem. Per odorem, spiritus reficit. Ratione ergo siccitatis & odoris, ligno anteponitur.

Hydrargyrum ad luē contumacißimā efficacius est prædictis. Sæpe autē virtus nō admittit. *Hydrargyrum* venenum est, & secundum formam humanæ naturæ aduersatur. Secundum temperiem frigidum est, non siccum. Id imprimis explicandum, qua ratione luem veneream euacuet. Non id facit per modum attractionis: licet enim applicetur & inungatur cruribus: per os tamen fit euacuatio. Statuendum ergo quod fiat per modum impulsionis (non enim datur tertium.) Expultricem ergo partium facultatem, hydrargyro vel roborari, vel irritari necesse est: hydrargyrum autem quia venenum est, non roborat, sed irritat: similia roborant, vt guaiacum, &c. Si ergo hydrargyrum & facul

facultati expultrici infensum est, & potissimum neruosis partibus, propter temperamentum frigidum, quo facultas ipsius, ceu instrumento, calidum innatum exiguum neruorum, facile oppugnare potest. Hinc practici in malis neruorum, non vtuntur hydrargyro ad luem Veneris expugnandum. Hinc etiam omnes artifices, qui hydrargyrum tractant, licet natura robusti sint, necessario tamen secundum neruos afficiuntur, & vt plurimum post 3. vel 4. annos, tremoribus, & aliis neruorum noxis corripiuntur. Cum ergo hydrargyrum, expultrici potissimum neruorum maxime sit infēsum, neruique à cerebro ducāt originem: fit vt hydrargyrum sua forma, mediante frigiditate, ita agat in neruos, vt cerebrum compatiatur. Vi scilicet frigiditatis hydrargyri, lues ad caput sursum impellitur, per modum repercussionis: & dum sic perducitur in caput, non in substantiam cerebri: cerebrum, ob suum robur, non permittit suscipi frigidum: vnde expultrix cerebri (quæ sanitatis tempore cerebri excremēta crassa per os euacuat) valde irritata surgit, & non sensim, sed magno impetu, materiam ad fauces, ad venas linguæ, & ad gingiuas propellit, vt per os excernatur: vnde etiam tumor illarum partium sequitur.

Antimonium vehementer purgat, per vomitum & secessum: sed quantum ego experientia colligere potui, rarissime luem superat. Vt, mea sententia, ab eius vsu in lue prorsus sit desistendum. *Stibium.*

CAPVT IX.

De vsu guaiaci.

Vsus prædictor. medicamētorum.

PORRO edocendum videtur, quomodo & Guaiacum, & Hydrargyrum vsurpari debeant. De Guaiaco quinque dicenda: primum, quomodo cū reliquis medicamentis miscendum: secundo, quæ debeat esse quantitas: tertio, quis modus: quarto, quando hoc medicamentum sit exhibendum: quinto, vbi administrandum. Quæ ergo cum ligno *permiscentur*, vel sunt Adiuuantia, quæ faciunt, vt guaiacum cito vincet luem: vel Corrigētia, quæ faciunt, vt tuto & cum iucunditate vincat. Adiuuantia, sunt Alexipharmaca, vel Non sunt: & vtraque respiciunt aut Luē, aut Subiectū luis. In lue, varia sunt vitia. Formæ luis, ita aduersatur ligni forma, vt ad roborādum simpliciter ex-

1. Quæ cum ligno sint permiscenda.

Adiuuantia alexipharmaca.

1. Ratione luis.

China. *China* ſecundum formam ſimilis eſt naturæ humanæ, quamuis ſit poſtponenda guaiaco. In actiuis qualitatibus eſt temperata, quia nec ſalſa, nec amara, nec acris, ſubobſcura tamen dulcedine donata videtur, qua cum ſalſa careat, fit vt minus ad frigidum vergat china, quam ſalſa. Sicca eſt in primo: vnde corpora emaciata eam melius ferunt. Tenuis eſt: ita tamen vt etiam alicuius denſitatis ſit particeps, ad differentiam ſalſæ. Eſt pinguis (dum bona eſt) citra amaritudinem, acrimoniam & odorem. Hinc ratione formæ, guaiacum eſt valentius alexipharmacum, quam china: ſalſa tamen & china, æquales eſſe videntur. China per intemperiem in actiuis qualitatibus, corrigit luis caliditatem: minus tamen quam ſalſa. Per ſiccitatem corrigit luis putredinem: ſed minus quam guaiacum, minus etiam quam ſalſa. Propter conſiſtentiam minus penetrat, quam ſalſa: quæ tenuitate vincit reliqua omnia. Per pinguedinem magis emollit, & magis nutrit: vt hac ratione omnibus reliquis alexipharmacis anteponatur. Quatenus amaritudine, acrimonia & odore caret: poſtponenda eſt ligno.

Saſſafras. *Saſſafras*, ſecundum formam, eſt medicamentum ſimile naturæ humanæ: calidum & ſiccum in fine ſecundi, tenue, non pingue, leuiter amarum, acrius ligno, & ligno etiam odoratius. Minus ergo roborat facultatem naturalem, quam guaiacum: quia ratione formæ amicum eſt naturæ humanæ: non tamen ita vt guaiacum. Par caliditatem reſoluit: ſed nocet augendo calorem luis. Per ſiccitatem ſtrenue corrigit putredinem. Per tenuitatem attenuat, & penetrat. Cum autē pinguedine careat, non alit, nec emollit. Per amaritudinem detergit, ſed minus quam guaiacum. Per acrimoniam irritat expultricem. Per odorem, ſpiritus reficit. Ratione ergo ſiccitatis & odoris, ligno anteponitur.

Hydrargyrum ad luē contuma. ciſſimū eſt. ſ..acius eſt prædictis. Sape autē virtus nō admittit.

Hydrargyrum venenum eſt, & ſecundum formam humanæ naturæ aduerſatur. Secundum temperiem frigidum eſt, non ſiccum. Id imprimis explicandum, qua ratione luem veneream euacuet. Non id facit per modum attractionis: licet enim applicetur & inungatur cruribus: per os tamen fit euacuatio. Statuendum ergo quod fiat per modum impulſionis (non enim datur tertium.) Expultricem ergo partium facultatem, hydrargyro vel roborari, vel irritari neceſſe eſt: hydrargyrum autem quia venenum eſt, non roborat, ſed irritat: ſimilia roborant, vt guaiacum, &c. Si ergo hydrargyrum & facul

facultati expultrici infensum est, & potissimum neruosis partibus, propter temperamentum frigidum, quo facultas ipsius, ceu instrumento, calidum innatum exiguum neruorum, facile oppugnare potest. Hinc practici in malis neruorum, non vtuntur hydrargyro ad luem Veneris expugnandum. Hinc etiam omnes artifices, qui hydrargyrum tractant, licet natura robusti sint, necessario tamen secundum neruos afficiuntur, & vt plurimum post 3. vel 4. annos, tremoribus, & aliis neruorum noxis corripiuntur. Cum ergo hydrargyrum, expultrici potissimum neruorum maxime sit infẽsum, neruique à cerebro ducãt originem: fit vt hydrargyrum sua forma, mediante frigiditate, ita agat in neruos, vt cerebrum compatiatur. Vi scilicet frigiditatis hydrargyri, lues ad caput sursum impellitur, per modum repercussionis: & dum sic perducitur in caput, non in substantiam cerebri: cerebrum, ob suum robur, non permittit suscipi frigidum: vnde expultrix cerebri (quæ sanitatis tempore cerebri excremẽta crassa per os euacuat) valde irritata surgit, & non sensim, sed magno impetu, materiam ad fauces, ad venas linguæ, & ad gingiuas propellit, vt per os excernatur: vnde etiam tumor illarum partium sequitur.

Antimonium vehementer purgat, per vomitum & secessum: sed quantum ego experientia colligere potui, rarissime luem superat. Vt, mea sententia, ab eius vsu in lue prorsus sit desistendum. *Stibium.*

CAPVT IX.

De vsu guaiaci.

Vsus prædictor. medicamẽtorum.

PORRO edocendum videtur, quomodo & Guaiacum, & Hydrargyrum vsurpari debeant. De Guaiaco quinque dicenda: primum, quomodo cũ reliquis medicamentis miscendum: secundo, quæ debeat esse quantitas: tertio, quis modus: quarto, quando hoc medicamentum sit exhibendum: quinto, vbi administrandum. Quæ ergo cum ligno *permiscentur*, vel sunt Adiuuantia, quæ faciunt, vt guaiacum cito vincet luem: vel Corrigẽtia, quæ faciunt, vt tuto & cum iucunditate vincat. Adiuuantia, sunt Alexipharmaca, vel Non sunt: & vtraque respiciunt aut Luẽ, aut Subiectũ luis. In lue, varia sunt vitia. Formæ luis, ita aduersatur ligni forma, vt ad roborãdum simpliciter ex-

1. Quæ cum ligno sint permiscenda.

Adiuuantia alexipharmaca.

1. Ratione luis.

pultricem, quo luem expellat, cæteris alexipharmacis non habeat opus: nil enim maioris est actiuitatis, quam guaiacum. Sed quatenus euacuatio non fit simpliciter, verum ad loca determinata: varia misceri possunt iuuantia, prout expultrix euacuationem tentat, eaque diminuta est. Si enim natura tētet vacuationem diminutam per aluum: possunt lenientia, & leuiter soluentia misceri, vt scilicet cum decocto exhibeantur, *mellis rōs. sol. vel syr. de polypod.* ℥ ij Nec est, vt quis dicat, hunc esse motum contrarium: falsissimum enim est, quod nonnulli pro axiomate habent, guaiacum expellere luem per sudorem: roborat quippe expultricem cuiuslibet partis, & proinde etiam expultricem ventriculi, ac intestinorum. Quod si ex aluo conclusa, & sudore, cognoscamus expultricem ad partes cutaneas expellere: non debemus soluentia cum guaiaco miscere, sed sudorifera: *vt carduum benedictum.* Sic causa lotij, sunt miscenda *sem. melon. adiantum, capillus Veneris, ceterach, fenic. anisum.* Et hæc de vitio luis secundum formam. Ratione putredinis, cum guaiaco misceri possunt, *ipsius cortex, salsa, sassafras.* Ratione caloris, lentoris, interdum etiam crassitiei, ac duritiei, diligentes nos esse oportet. Ob luis calorem, miscetur *salsa: & china.* Ob lentorem, guaiacum non eget mistione cæterorum: magis enim reliquis est amarum. Ob crassitiem, quæ interdum adest, miscentur *salsa: & sassafras.* Ob duritiem miscetur *china.* Hæc de adiuuantibus, luem respicientibus. Quoad subiectum luis: si hoc sit proximum, verbi gratia ventriculus, aut iecur: guaiacum non eget aliis: sed tenuitate propria, in luis sedem permeare potest: at si remotum sit subiectum, miscetur *salsa & sassafras:* vt si lues in capite sedem habeat. Hæc de adiuuantibus alexipharmacis.

2. Ratione subiecti.

Adiuuantia, nō alexipharmaca.

Sunt vero & alia adiuuantia nō alexipharmaca, quæ spectant vel Luem, vel Subiectum luis. In lue hic non consideramus formam: quia hanc sola alexipharmaca respiciunt. Propter putredinē igitur, cum alexipharmacis possunt misceri *quinquefolium & adiantum.* Si lues sit calidior: miscebimus *cichorium, endiuiam, cichoracea, sonchum.* Si intēsa sit viscid-itas: amariora miscenda, *vt scordium & prasium* (male fit, quod hæc non sint apud omnes in vsu:) Ob crassitiē miscebitur *radix filicis maris,* quæ maxime attenuat. Ratione duritiei, cū alexiteriis decoquenda *glycyrrhiza, althæa, malua, &c.* *licet etiam vel ammoniaco,* quod quidem non miscetur cum de-

1.

 cocto,

cocto;sed permiscetur cum guaiaco, dum in puluere datur.

Cæterum iuuantia non alexipharmaca, quæ subiectum luis spectant: pro huius varietate variant. Si enim luis subiectum sit ventriculus: miscebunt cum alexipharmacis, *coriandrum, myrrha, absinthium*: quod ars medendi docet, quamuis apud plerosque non sit in vsu. Si iecur sit sedes: & sit calidius quod sæpe contingit: miscebimus *cichoracea, hepaticam, aquam communem, nec improbantur aqua destillata organis vitreis*: si autem frigidius sit, vt interdum contingit (imminet enim quandoque hydrops) miscebimus *agrimoniam, & loco aquæ vinum*. Quidã enim lue affecti, obiere hydrope, aliisve morbis, ob medicorum negligentiam. Si lien sit sedes: miscentur *ceterach, phyllitis, cappares*: possumus etiam in lienis tumore, cum decocto guaiaci miscere *vini chalybeati semunciam*. Si cerebrum sit sedes: miscebimus *betonicam, maioranam, stœchadem, saluiam, hyssopum, odorata, vt portionem cinamomi, & nisi quid prohibeat, etiam vinum*: nam & in oculorum dolore, secundum Hippocratem, vinum meracum prodest, quia producitur ad caput. Si vterus sit sedes: miscebimus *adiantum, matricariam, artemisiam, origanum, pulegium: & nisi quid sit quod calida prohibeat, etiam myrrha vtemur, eo modo, quo supra ammoniaco.* 2.

Hæc de adiuuantibus. Corrigentia respiciunt noxas, quæ è guaiaco imminent. Forma eius, cum sit similis, non indiget aliquo corrigente. Ratione caloris, si lues sit calidior, vt si sit febris, vel calida iecoris intemperies: miscebimus *salsam, & chinam, item aquam, chicoracea, hordeum, &c.* quæ guaiaci calorem attemperant. Siccitas guaiaci prodest ratione putredinis: nocere autem potest in lue melancholica, si patiens sicciorem habet ventriculum, si patiens secundum totum corpus sit exsiccatus: quod non semel obseruaui: corrigi ergo debet *permistione buglossi, boraginis, maluæ, potissimum carne pulli, vituli, vel caponis*. Ratione tenuitatis, & pinguedinis, non potest nocere: & proinde hac ratione non eget corrigente. Si patiens ipsius amaritudinem perferre nequeat: miscebuntur *passulæ, liquiritia*. Acrimonia eget corrigentibus quæ in caliditate iam proposita sunt. Ratione odoris, non eget corrigente. Et sic patet, quomodo cum guaiaco reliqua medicamenta sint miscenda.

Corrigentia.

Formulæ. Guaiac. decoctum cũ aqua.

Porro formulæ medicamentorum contra luem, tripliciter componi possunt: cũ Aqua, cum iure, & cũ Vino, cũ aqua lim.

lim. ℞. *guaiaci, seu scobis guaiaci* ℔ ß. *corticis guaiaci, salsæ, ana* ℥ij ß. *aquæ fontis* ℔ *xij. fiat infusio per diem naturalem: deinde fiat decoctio, ad consumptionem dimidij, pro syrupo.* Deinde ℞. *quod residuum est, è colatura primi decocti, aquæ* ℔ *xviij. fiat infusio per tres vel quatuor horas, & fiat decoctio ad consumptionẽ tertiæ partis, pro potu.* Reliqua adiuuantia, vel corrigentia, si iudicanda sint: simul cum alexipharmacis decoqui possunt, antequam fiat decoctio pro potione: ita tamen, vt quæ longiorem coctionẽ non ferre possunt, circa decoctionis finem imponantur: si contra, à principio. Hinc cum fit decocti colatura, passulæ imponendæ sunt in petia, vt exprimendo decoctum transeat per passulas.

Cautio de ingratis, decocto per miscẽdis. Si vero quæ miscentur sint ingrata: tunc duplex seruari modus potest. Primum enim si illa ingrata sint herbæ potissimum virides, quæ corruptionis syrupi causa esse possunt, vt *borago, bugl. melissa, endiu.* coqui debent cum portione syrupi,

1. non cum toto decocto. Guaiaci enim decoctum coquitur ad remanentiam librarum vj. quæ in triduum sufficiunt: quo tempore facile decoctum putresceret, si herbæ virides simul essent incoctæ. Proinde è sex libris decocti, possumus sumere ℔ j. & dum, verbi gratia, mane hoc decoctum calefit, vt

2. exhibeatur, possunt herbæ imponi. Alter modus hic est: Si ingrata miscenda, non sint causa putrefactionis decocti, veluti herbæ exsiccatæ: tunc coquatur guaiacum in ℔ xij. aquæ, ad consumptionem ℔ iij. vt videlicet supersint ℔ viij. non vj. postea fiat colatura. Hinc sumatur residuum guaiaci, salsæ, & reliquorum alexipharmacorum: atque cum aqua fiat potio. Denique accipiantur illæ ℔ ix. quæ erant præparatæ pro syrupo (non pro potu) illisque imponantur herbæ illæ ingratæ, & fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis: tunc enim remanebunt ℔ vj. quibus vti oportet pro syrupo. Sic ergo, dum potio medicamenta illa ingrata non suscipit, iucunda parari potest. Hæc de decocto cum aqua.

Decoctio guaiaci cũ iure. At vero cum iure sic præscribitur: ℞. *guaiaci, chinæ, ana* ℥ij ß. *salsæ* ℥j. *aquæ* ℔ *vj. fiat infusio per 24. horas: deinde adde carnis pulli* ℥j. *fiat decoctio ad consumt. medietatis.* Potus præscribendus, vt supra: ℞. *quod residuum est: aquæ* ℔ *x. fiat decoctio ad consumt.* ℔ *iij. pro potu.*

Hic notandum, & alexipharmacorum & aquæ, minorem esse quantitatem in hac recepta, quam in præcedente: quia facile corrumpitur ratione carnis: ita vt tempore calidiore,

ea

ea saltem quantitate sit hoc medicamẽtum præscribendum, quæ vnum in diem sufficiat.

Secundo notãdum, cum in carnis vsu, respiciamus ad corporis maciem: salsæ (vtpote plus iusto siccantis) minorem esse dosin : qua de causa etiam guaiacum non excedit dosin chinæ: quæ, vt pinguior, guaiaco hic est anteponenda.

Tertio obseruandum : cum quidam ægri non posint iure pro potu vti: carnem esse post potum demum incoquendam : vt etiam prius de herbis iniucundis dictum est. Cæterum aduertere etiam oportet, non esse faciendam decoctionem in iure : nam cum opus sit longa decoctione, syrupus, vel decoctum illud, salsum euaderet.

Decoctio guaiaci cũ vino.

Cum vino alexipharmaca ita exhiberi poterunt : ℞. *guaiaci* ℥ *ix. corticis* ℥ *iij. salsæ, sassafras an.* ℥ *j. aquæ* ℔ *xij. post infusionem sufficientis aquæ fiat decoctio ad consumtionem duarum tertiarum, vt scilicet remaneãt* ℔ *iiij. Deinde adde vini generosi* ℔ *iij. & fiat leuis decoctio (vinum enim non debet diu coqui) deinde cola, exprimendo, pro syrupo.* Pro potu: ℞. *quod residuum est, decoquatur in aqua* ℔ *xvj ad consumptionem dimidij : deinde addantur vini* ℔ *iij. Misceantur pro potu.*

Formula salsæ exhibendæ.

Hæc sufficiant de mistione guaiaci, & cum alexipharmacis, & cum aliis medicamentis. Vnde etiam patet, qua ratione salsa & china, cum reliquis misceri queant : verbi gratia, de salsa : ℞. *salsæ* ℔ *ß. coriandri* ℥ *ß. aquæ* ℔ *x. fiat decoctio ad consumptionem dimidij, pro syrupo.* Hic coriandrum corrigit salsam : quæ cum omnis sit expers astrictionis, ventriculo nocet.

II. Dosis syrupi.

Alterum, quod suprà explicandum proposuimus, est de quantitate. Syrupi ergo dosis est ab ℥ iij. ad ℔ j. Errant qui & mane & sero decocti ℥ vij. exhibent : maior enim dari quantitas debet ante prandium, quam ante cœnam: si mane dantur ℥ vij, ante cœnam dabũtur ℥ v. Ratio est, quia inter prandium & syrupum vespertinum est minus interuallum, quam inter cœnam & syrupum matutinum: verbi gratia, syrupum exhibemus hora 10. prandium est hora 14. secũdum syrupum hora 21. cœnę hora 24. vnde spatium est horarum decem. Dosis autẽ pulueris guaiaci & reliquorum, est à ℈j. ad ℈ iiij hoc modo : ℞. *pulueris guaiaci, salsæ an.* ℈ *ij. betonicæ* ℈ *j. cum syru. de beton. fiant pilulæ : quæ duabus vicibus exhiberi possunt.* Betonica hic imponitur : quia supponimus fomitem & subiectum luis venereæ esse caput.

Dosis pulueris.

Tertium

III. Modus vtendi. Tertium explicandorum caput, est de modo vtendi. Si luis passio requirat, vt guaiacum efficaciter agat: non modo in forma liquida, sed etiam consistente exhibere oportet: ideo simul pilulæ, vel electaria e guaiaco confecta, exhibeantur cum decocto. Præstat etiam tunc actu calidum exhibere decoctum: sic enim melius prouocat sudorem, melius penetrat, melius venas ingreditur, melius agit in facultatem alteratricem, & expultricem. *Ad sudorē faciliùs proliciendum.* Circa sudorem notandum, vt prouocetur *vel pannis calidis, vel cucurbitis repletis aqua*, quæ sub axillis applicentur: res certa est: aqua commode decoquitur cum residuo potionis; licet vti *tegulis, hypocaustis vulgatis*: *maxime etiam probatur nouum illud Instrumentum ligneum.* Experientia compertum habeo, melius alio modo quosdam sudare, quam alio: proptereà varios pono modos. Quod si lues sit melancholica, & corpus aliqua è parte vergat ad siccitatem: præstat sudorē prouocare *aqua dulci*, quæ actu sit calida. In primis autem tenendum; vt non statim post assumptum decoctum, sed per horam post, sudor prouocetur: necesse enim est, medicamentum aliquantisper in ventriculo morari, vt deducatur ad actum. Id etiam obseruandum, vt panni, qui inficiuntur sudore, non simpliciter siccentur sub radiis Solis, ignisve beneficio, sed necessarium est lauare, vt lues illa per sudorem extracta, è toto deleatur.

IIII. Quādo agēdū. Quarto, quoad Quando agendum: sciendum, decoctum dari debere, dum est præsens luis, & nihil prohibet. Lues præsens esse potest, per 30. 40. 60. aut plures etiam dies: ad minimum ergo decoctum exhiberi debet per 40. dies: Quod si lues perseueret, nos etiam in decoctis perseuerabimus: sed post dies 50. sufficit semel in die exhibere: post 60. dies, si summe pertinax sit malum, impossibile est tamdiu homines in cubiculis detineri: vnde singulo mane exhibebimus quoddam electarium, per horas 4. ante prandium. *Electaria in malo cōtumaci.*

Electariū calidum. Si ergo corpus sit calidius, vel iecoris calidioris: ℞. *salsa* ℥j ß. *ligni guaiaci* ℥ß. *pulu. sonchi* ʒvj. *hepatis lupi* ℥j. *conserua cichoraceæ* ℔ ij ß. *cum syrupo de stœchade, fiat electarium: dosis à* ʒij. *ad* ℥j. Hic salsa & lignum, respiciunt luem: sonchus, cichorium, hepar lupi, respiciunt iecur calidum: hoc enim electarium potissimum probatur in lue venerea, cuius fomes est iecur. Conserua in hoc medicamento imponitur ad ℔ ij ß. nam pro qualibet pulueris drachma, conseruæ vncia esse

esse debet: sunt autem ʒ xxx. ergo & vnciæ conseruæ erunt triginta, id est ℔ ij ß. Si corpus sit frigidius: ℞. *guaiaci ℥ j ß. corticum ligni salsæ an. ℥ ß. pulueris agrimoniæ ʒ vj. hepatis lupi, mithridatij antiqui, cypheos an. ʒ iij. conseruæ è foliis viridibus agrimoniæ ℔ iij. cum syrup. de agrimon. fiat electarium: cuius dosis, vt supra.* *Electariū calidius.*

Hæc de luis præsentia. Prohibere autem possunt vsum decocti, Materia morbifica, Cibi copia, & Virtus. Materia enim morbifica prius est vacuanda, & purgandum corpus, deinde alexipharmaca danda. Quamuis autem corpus mundatum sit: cum tamen alia subinde generentur excrementa: nisi liberaliter natura vacuet, nos eam iuuabimus clysmis, imo etiam soluentibus, exhibendo singulis decem diebus aliquod soluens, de quo suo loco diximus. *Quæ decocti vsum prohibeant.*

Deinde cibi copiosi præsentia prohibet: dandum ergo decoctum, per 4. vel saltem per 3 horas ante cibum. Virtus prohibet, non ratione qualitatis (nam calidum innatum potius iuuatur à caliditate alexipharmacorum) sed ratione suæ substantiæ, quæ dissoluitur, si iusto diutius decoctum exhibeatur, sique in aëre calidiori. Falluntur ergo qui optimum exhibendi decocti tempus esse putant in media æstate: virtus enim non potest perferre dissolutionem & aëris calidi, & guaiaci: potissimum quia decoctum dari non potest, nisi patiens soluentibus vtatur, quæ & ipsa calidum dissipant. Aër frigidior, quamuis sudorem inhibere videatur ratione qualitatis: potest tamen calidis corrigi, ne tanta fiat τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ dissolutio, quanta in æstate: præterea etiam non semper sudor prouocandus in vsu ligni, sed facultatis expultricis motus attendendus: alexipharmaca quippe omnium partium expultricem roborant. Temperatus quidem aër, ad ligni vsum, commodissimus est: minus tamen virtus æstate, quam aliis temporibus sustinere potest.

Quinto, vbi agendum, indicatur à luis subsistentia. Si enim lues sit in partibus internis, per os medicamentum exhibendum. Si in crure, cruri applicandum remedium, &c. *V. Vbi agendum.*

Hæc igitur de guaiaci vsu dicta sufficiant.

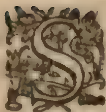
CAP.

CAPVT X.

De Præparatione & vsu Argenti viui ad morbum Gallicum, forma inunctionis, & suffitus.

Hydrargyri præparatio.

Adiuuantia.

SI lues iam dictis medicamentis vinci nequit, summa vrgente necessitate, ad *Hydrargyrum* cōfugiendum. Hoc eget adiuuante, & corrigente. Ratione formæ hydrargyrum non eget simili iuuante; est enim forma venefica, quæ non augenda: nec tamen oportet ea addere, quæ formam habent prorsus dissimilem: hæc enim non adiuuant, sed impediunt. Iuuantia ergo non à tota forma, sed manifestis qualitatibus hydrargyrum iuuabunt: tales qualitates sunt, tenuitas, acrimonia, amaritudo. Per tenuitatem ammistorū, vis hydrargyri penetrat: frigida enim opus habent penetratione. Amara iuuat, vt fiat luis detersio. Acria irritant expultricem. Huiusmodi sunt *castorium, bacca lauri, bacca iuniperi, horumque olea.* Datur etiam adiuuans per crassitiem, nimirum *cera*, quæ sua cōsistentia facit, ne hydrargyrum fluat, sed magis cuti hæreat, & efficacius agat: ne tamen cera lædat, potest ablui *decocto baccarum lauri, vel prassij.* Corrigentia non solum qualitate manifesta, sed etiam tota forma concurrunt: vt *salina hominis ieiuni, qua hydrargyrum exstingui solet: præterea antidoti, theriaca & mithridatium.* Frigiditatem hydrargyri corrigunt, calida, pinguia, odorata: Hydrargyrum enim frigidum eget calidis, quæ vim resoluendi habent, vt magis penetret; talia sunt, *olea è baccis lauri, & baccis iuniperi, vinum, theriaca, mithridatium.* Pinguia miscenda sunt, ne è violenta hydrargyri actione, & vsu horum medicamentorum, nerui plus iusto siccentur, aut etiam partes motui voluntario destinatæ, quæ copioso egent humore obtinente: hoc præstat *axungia suilla*: præterquam quod sua consistentia facit, vt permaneat hydrargyrum. Denique odorata sunt permiscenda, *vt aromata & præsertim crocus*: spiritus enim ratione veneni facile læduntur, quos odore grato crocus reficit: petit etiam caput (vnde eum in capitis dolore fugiendum suadet Galenus, cap.1. lib.2. κ. τόπ.) & proinde hydrargyri quoque adiuuans & vehiculum est, quod caput petere in curatione volumus. Hæc copia mediocri cum hydrargyro miscenda, ne eius

Corrigētia.

Inunctio magis tuta est suffumigio.

ne eius vim exstinguant. Notandum autem medicos vti inunctione & suffumigio. Suffumigiū, quia partes petit spiritales, minus est tutum: potest tamen vsurpari, si patiens sit robustus secundum thoracem, seu pulmones, & malum sit pertinacissimum: suffumigium enim efficacius est inunctione: quia vapores per os naresque inspirati, cerebrum petunt, vt ad expulsionem insurgat. Formula inunctionis hæc esse potest: ℞. *hydrargyri saliua ieiuni exstincti* ℔ ß. *axungiæ suillæ* ℥ iij. *misce summa cum diligentia per horam: deinde adde olei laurini, de iunipero, viperini ana* ℥ j. *misce per semihoram: post, adde pulu. castorij* ʒ iij. *baccarum iuniperi, baccarum lauri, ana* ʒ ij. *Et hic puluis sensim miscendo aspergatur: dein adde croci* ℈ ß. *ceræ lotæ vino maluatico* ℥ j. *misce per duas horas.* Suffumigium erit huiusmodi: ℞. *hydrargyri præcipitati, sublimati, sandarachæ Græcorum, auripigmenti, ana* ℥ ß. *baccarum lauri, baccarum iuniperi, ana* ℈ iiij. *cum resina terebinthina, diluta in decocto baccarum lauri, fiat pasta pro suffumigio.*

Inunctionis formula.

Suffumigij formula.

Hæc de hydrargyri compositione: sequitur recta eius administratio: Primo ergo, quoad *Quantum agendum:* è proposita inunctione sumenda, modo vncia vna, modo duæ, modo tres, prout actio luis est vehementior. *De modo.* Oportet hoc medicamentum actu esse calidum: debetque inunctio fieri fricando, ab inferis ad superna: sic enim per poros vis medicamenti facilius ingreditur: contraria frictione pori potius claudūntur: frictio fiet cheirothecis, non manibus nudis. Calidius autem medicamentum erit, frictioque vehementior, quo luis passio est difficilior. Vt vero penetret medicamentum, necesse est, vt actu calidum seruetur: quare partibus inunctis applicabuntur petiæ lineæ, & intus immittenda stupa, confecta è cannabe. Quoad *quando:* si præsens est lues, & nil prohibeat: inunctio fieri debet semel, bis, ter, &c. non tamen vltra septem vices: si enim tum non exspuit, nulla spes restat. Per luem præsentem, intelligimus eam, quæ simul cum præsentia indicat, id est, quæ nondum cedit, nec euacuatur: quod si enim quis exspuere incipiat, post secundam inunctionem, sufficit ter inungere: quia illa lues etsi præsens sit, expurgatur tamen, neque noua eget inunctione. Prohibere potest inunctionem, materia totum replens corpus, quæ facit, vt hydrargyri vis permeare nequeat: vnde in artubus manet, & interdum, ad vsque medullam ossium ingreditur: Prius ergo corpus purgare oportet, & efficere, vt

Vsus hydrargyri.
Quantum.
Quomodo.

Quando.

Quid prohibeat inunctionem. quotidie fluat aluus. Prohibet etiam materia replens ventriculum: vnde vnctio fieri debet per quatuor horas ante prandium, priore cibo bene concocto: Hinc recte practici quotidie clysmis vtuntur si æger non excernit. Prohibet denique virtus debilis, & secundum partes, & secundum totum. Secundum partes: dum, verbi gratia, adest vlcus, aut morbus aliquis in partibus oris: quod si harum partium affectus aliquis non amplius præsens sit, sed prægressus, si quidem ortum traxit e lue venerea, vt vlcus linguæ, oris, labiorum, non prohibet inunctionem, quia non adest imbecillitas, quæ prohibeat: si vero quis, non detentus lue venerea, obnoxius sit anginæ, & postea lue corripiatur: nequaquam est inungendus, excitaretur enim angina. Neruorum quoque virtus inunctionem prohibet: si enim lue affecti, vel laborent, vel saltem obnoxij sint stupori, paralysi, vel doloribus articulorum (qui tamen non sint gallici) prohibetur inunctio: alias enim e toto vis neruorum adimeretur. Virtus totius prohibet, quando adest febris, siue sit venerea, siue non. Si patiens non febricitet, facta autem inunctione febris sequatur: non est pergendum. Macies prohibet, ceu signum virtutis debilis secundum totum: item pulsus debilis: item, si patiens est puer, non enim ferre potest inunctionem, adestque neruorum infirmitas: senes etiam eam non queũt ferre. Quoad *vbi agendum*, oportet inungere artus, citra articulos, inter articulum & articulum. *Vbi.*

Quid post inunctionẽ faciẽdum, si euacuatio sequatur. Facta inunctione (ne hæc noceat) videndum, num euacuatio succedat, nec ne. Si succedat: patiens iubebitur *aurum detinere in ore*: hydrargyrum enim ab expultrice capitis in os protrusum, auro adhæret, ob συμπάθειαν quandam, vnde oris partes non ita inficit. Præterea, quia vi huius inunctionis, totus aer cubiculi inficitur: ne hunc prauum aërem æger inspiret, odoratis corrigendus est, vt potius ad calidum vergat: partesque inunctæ tectæ atque calidæ seruentur, quemadmodum dictum est. Dum vacuatio facta est mediocris, cognoscimus hydrargyrum penetrasse: proinde artubus occurrendum, ne partes neruosæ afficiantur: abluantur artus *vino maluatico*, vel quotidie, vel saltem alternis diebus. At si copiosior facta sit euacuatio, artus fouẽdi *vino, cum lacte alterato: vngendi etiam artus sunt melle, vna cum castorio, vel oleo de castorio.* Tandem absoluta purgatione, probatur *balneum secundum totum corpus, ex aqua communi, alterata cum* *Artus vt roborandi.*

saluia, beton. calamintha mont. iua, dictamno Cret. erit balneum ita calidum, vt sudet æger. Si forte corpus sit siccius: Vngantur artus *oleo de castorio, confecto in duplici vase, cum vino* Consulo etiam, *vt oleo addatis magnas antidotos*, imitatione. Galeni, qui post opij administrationem calidis vtitur, vt vitium ab opio excitatum, deleat. Idem quoque de suffumigio est statuendum. Hac inunctione, quæ hydrargyri nocumentum corrigit, non solum vngendi artus, secundum articulos, partesque reliquas, sed etiam spinæ medulla, & vertebræ. Hac *Electariũ roborans.* de causa etiam assumendæ sunt *magna antidoti, cum conseruis capitalibus, & foliis auri. Verbi gratia, ℞. mithrid. antiqui ʒ ij. fol. auri Num. vij. conserua è floribus rorismar. beton. ana ℥ j. cum syrupo de corticibus citri, fiat electariũ: cuius dosis ʒ ij. vel iij.* Quod *Oris vlcera.* si oris partes ob vacuationem afficiantur, vt oris sequantur vlcera: tunc *è cornu cerui, scabiosa, quinquefolio, virga aurea, & foliis auri, paretur puluis, qui partibus vlceratis applicetur.* Si vlcus ita aperiatur, vt sanguis copiosus effluat, è cuius effluxu immodico, periculum immineat: sumatur *puluis rosarum, cum puluere myrtillorum & sumach, ad ℈ ß. excipiantur succo plantaginis, & intra os immittantur.* Hæc de medicamentis, quæ administranda sunt, cum vacuatio per os succedit.

Si autem non fiat euacuatio: vtendum est medicamentis, *Si non sequatur euacuatio: quo modo argẽtum viuũ è corpore proiectandum.* quæ hydrargyrum è corpore trahant: vnde probatur medicamentum, cuius virtute copiosus erumpat sudor: tale est *hypocaustum, & balneum.* ita actu calidum, vt sudorem prouocet. Vt autem sudor efficaciter magis proiiciatur, aqua balnei alteranda est medicamentis calidis, de quibus supra, potissimum *calamintha mont. carduo sancto, dictamn. Cret.* Balneũ sæpius est repetendum. Qui balnea non ferunt: iis artus *Inunctio præstantissima.* inungantur (quamuis etiam post balneum probetur inunctio artuum, vertebrarum, & omnium articulorum) *cum oleis de castorio, de costo, in duplici vase decoctis, cum vino, & rebus iam propositis calidis & aromatibus: decoquantur ad vini consumptionem: post colaturam, misceatur cera lota vino maluatico generoso, addantur folia auri:* formula erit talis: *℞. oleorum de castorio, de costo, ana ℥ iij. vini aromatici ℔ ß. dictamni Cret. calamintha montana, cardui sancti, guaiaci, ana ʒ iij. cinnamomi, macis, ana ʒ j. vrgente necessitate sinapi ℈ ij. contundenda contundantur crasso modo, & fiat infusio per duodecim horas: deinde fiat coctio in vase duplici, ad consumptionem vini: postea cola, & serua hoc oleum in vase vitreo. Deinde recipe huius olei ℥ j ß. fol. auri N. vij. cera*

lota vino generoso ℥ *iij: Misce ad ignem, & sufficiat pro vnica vice.* Inunctio cum hoc oleo, est præstantissima, ideoque sæpius iteranda: antequam autem fiat, partes inungendæ, potissimum articuli, foueantur *vino maluatico* calente, vt roboretur calidum innatum, iam aliqua è parte male affectum vi hydrargyri: post fotum & siccationem fiat inunctio. Hæc de materia medicinali, respiciente & Totum corpus, & Luis virulentiam.

CAPVT XI.

De curatione symptomaticorum luis Gallicæ affectuum.

Medicamẽta respiciẽtia Effecta luis.

SVperest, vt dicamus de medicamentis, quę Morbos, & Symptomata, seu effecta luis venereæ respiciunt. Inter morbos recensuimus febres, casum dentium, bubones, gummata, verrucas, pustulas, caries, ossium corruptionem, vlcera reliqua, rhagadas. Inter symptomata: dolores, tinnitum, gonorrhœam, depilationem.

Febris.

Febris ergo si non sit Gallica, vt si è guaiaci decocto subsequatur febris: primum febri occurrendum intermisso decocto: vt in febrium doctrina proposuimus. At si febris sit ob luem venefica: lues primum tollenda: tunc enim febris tolli non potest, nisi exhibeantur alexipharmaca. Hic autem cum totius, tum luis habenda est ratio. Non enim tuto lui occurrere possumus, nisi prius totum sit expurgatum, & febris remota. Ratione totius ergo primum secanda vena, nisi febris sit hectica. Cæterum, febris gratia, omnia quæ adhibentur erunt mediocria: Verbi gratia, si febris sit putrida, non vtemur *pilulis cochiis cum helleboro*, quibus vteremur, nisi coniuncta esset febris, &c. Ratione luis, alexipharmaca debent esse mitiora, dum adest febris, quæ à lue prodit, præsertim si sit hectica: in qua hectica *non improbo salsam, sed magis probo chinam*, quia non ita siccat & miscere oportet *cichoracea, buglossum, lactucam, & præterea carnem: non licet vti cortice, non guaiaco, non sassafras.* Existente etiam hac febre, sudorem prouocare non licet, quia virtus non permittit, sed requiritur *balneum* moderate calidum: licetque totum inungere, *oleis amygd. violaceo: permista aliqua portione decocti, vel salsæ, vel chinæ, imo etiam guaiaci*, sed in parua copia. Ratio est: nam beneficio

neficio balnei fit attractio alimenti ad partem: beneficio viſciditatis fit appoſitio alimenti,& agglutinatio: à moderata caliditate olei amygdalini, & frigiditate olei violacei, intemperies febrilis corrigitur, vt fiat aſsimilatio: vi guaiaci, medicamenta penetrant ad oſſa, caliditas guaiaci luem euocat, guaiacum roborat expultricem, vt ſic eodem tempore & lues & febris amoueantur. Hic occurrit dubium: cum enim alexipharmaca lui ſint aduerſa: ſi guaiacum partibus externis applicetur, videri poſſet, luem ad interiora retrocedere? Reſponſio: alexipharmaca roborant facultatem expultricem, quæ, ſi, verbi gratia, in capite vlcerato exſiſtat, luem expellit per locos decentes, non intro, ſed foras: vnde practici in vlceribus, & malis externis, recte cum medicamentis reliquis alexipharmaca miſcent: ſed rationem forſitan ignorant. *Dubium.*

Quoad caſum dentium: oportet detergere materiam illam, quæ in cauſa eſt, vt gingiuæ abradantur. Maxime igitur probatur *oleum è ſulphure, cum oxymelite ſcillitico, & puluere guaiaci:* poſtea etiam roborare & aſtringere oportet: vnde probatur *medicamentum compoſitum è maſtiche, nucibus cupreſsi, gallis immaturis, puluere plantagin. roſ. hypociſtid. probatur etiam vinum auſterum, cum aqua roſa. & ſucco plantagin. & modico vel guaiaci, vel reliquorum alexipharmacorum.* *Caſus dentium.*

Bubones celerrime ad ſuppurationem ſunt producendi: ſi perduci nequeunt, per illam partem molienda eſt luis euacuatio, licet bubo non moliatur. Si ergo in inguine apparet tumor: natura iuuanda eſt, applicata ventoſa, cum flamma, citra ſcarificationem: deinde apertio procuranda *cum althaa, adipe ſuillo, farina hordei ſeu frumenti, oleis lil. alb. amygd. dulcium: ex his fiat cataplaſma: vel applicetur diachylon magnum.* Si materia ſuppuretur: non exſpectanda eſt integra & abſoluta ſuppuratio, ſed apoſtema immaturum eſt aperiendum, vt quam citiſsime egrediatur virulentia: & facta apertione, foramen diu (per dies quadraginta, vel etiam ſexaginta) apertum detineatur, turunda, parata *cum melle & alexipharmacis.* Quod ſi præſente tumore, materia admodũ ſit rebellis, nec ſuppurari incipiat: cauſticum applicandum: deinde, ſi eſchara virtute *butyri* corrumpatur ac putreſcat, ea amota (vt in fonticulis fieri ſolet) imponenda eſt *pilula, confecta è cicere, vel potius è medulla ſambuci: aut conficiatur pilula è cera, non ſimplici, ſed diligenter lota in decocto guaiaci, cui permiſta ſit portio* *Bubones.*

sinapi, colocynthidis, si lues videatur pituitosa: portio scammonij, si biliosa: veratri, si melancholica. Non solum autem hoc decocto ceram lauare licet: sed etiam pulverem è propositis parare possumus, & cum cera hac lota conficere pilulam, quæ sane medicamentum efficacissimum.

Gummata. Materia gummatum est dura & crassa: eget mollientibus & attenuantibus: si ergo exhibentur medicamenta, cum decocto miscebimus *althæam, & salsam augebimus.* Extra applicabimus *medullas, adipes emollientes, ammoniacum, bdellium, radices althaæ, radices cucumeris agrestis, sed cum alexipharmacis: probatur etiam diachylon cum gummis: probatur caseus antiquus cum axungia suilla, vt liceat etiam colocynthidem & veratrum imponere.* Vrgente necessitate ad *præcipitatum* oportet confugere, & ad apertionem cum caustico: locusque teneatur apertus.

Verrucæ. Verrucæ, si ligaturam admittant, ligandæ serico: & cum per ligaturam verruca est exstirpata, radici etiam prospiciendum: vnde radix verrucæ madefacienda est *aqua alterata cum alumine & cortice guaiaci.* Si verruca sit plena, eamque habeat conformationem, vt non possit ligari: imitantes Aetium, primum admouebimus *ammoniacum cum aceto, deinde aquam ardentem, in qua macerata sint althæa,* ad emollitionem, *guaiacum, quin & (vsu exigente) præcipitatum, squama æris calx exstincta cum oleo viperino: quidam addunt pulverem verrucæ pro maximo secreto: addi etiam potest sal mineralis.* Quia autem ob horum medicamentorum caliditatem, phlegmones imminet periculum: ideo ad arcendum inflammationem, circumcirca, & supra proposita medicamenta admoueatur *vnguentum de cerussa.*

Pustulæ in ore. Pustulæ, si oris partes affligunt: illæ partes fouendæ sunt *decocto guaiaci,* quod patiens assumit: si dolor illis sit iunctus: prodest *serum lactis chalybeatum:* siccat enim, & dolorem mitigat. Si pustulæ serpant: *sero chalybeato addantur plantago, rosa.* Si feruor annexus sit: *sero chalybeato addatur hordeum & lactuca.* Si pustulæ sint putrilaginosæ: addantur *sero lactis, scabiosa, cornu cerui, alumen rochæ: vt pro quauis seri vncia, misceantur scabiosæ & reliquorum,* ℥. *v. ad x.* Si pustulæ in aliis sint partibus: locus affectus oblinendus est *spuma decocti è guaiaco, possumus etiam addere scabiosam & aristolochiam rotundam:* si contumaces sint pustulæ: ascendendum *ad præcipitatum:* si dolor vrget, addendum *sæuum hircinum, serum lactis chalybeatum.*

In aliis partibus.

hybeatum. Verum huiusmodi pustulæ sæpe decocti solius virtute exstirpantur.

In carie, oportet siccare, *cum puluere tutiæ, cum puluere lithargyri, cum puluere cort. guaiaci: superponitur vnguentum è tutia*. Si plurimæ sint sordes, imponatur *Aegyptiacum, oleum è chalcantho, potissimum probatur præcipitatum, superponatur vnguentum de cerussa*, ne oboriatur inflammatio. Post mundificationem, sufficit *petia, madefacta in guaiaco, & vnguentũ de tutia*. *Caries.*

Quoad corruptionem ossium: quamprimum ad fortiora veniendum. Si ergo os corruptum est detectum: vti oportet *oleo è sulphure, è chalcantho, ferro candenti*, si citra periculum potest administrari: ne autem oboriatur inflammatio, imponatur *vnguentum de cerussa, quod magis probo, quam linimentum simplex*, quia recipit *solatrum*, calido innato maxime aduersum. Vbi exstirpata est lues: oportet replere, agglutinare, cicatrice obducere. *Ossis corruptio.*

Quantum ad reliqua vlcera, pari ratione curantur: id potissimum obseruandum, vt cum reliquis medicamentis iungantur alexipharmaca, quorum beneficio expultrix loci affecti roboratur, vt virulentiam expellat. *Vlcera.*

Rhagades sæpe adimuntur beneficio *decocti*: si non cedant, fouendæ partes *guaiaco, scabiosa, scordio, quinquefolio*: si durities annexa est, addatur *althæa, malua, calx exstincta cum adipe gallinæ, ammoniaco*. Si admodum vehemens sit lues, vt non cedat: probatur inunctio *ex hydrargyro*, qualis proposita fuit: potest adhiberi *præcipitatum*: licet suffumigare partes affectas, volas manuum & pedum. Potestis etiam hoc vti, quod admodum est efficax: ℞. *hydrargyri saliua exstincti* ℥ iij. *puln. guaiaci* ℥ ij. *scabiosæ, scordij ana* ℥ j. *ceræ lotæ decocto scordij* ℥ iij. *misce pro linimento*. *Rhagades seu fissuræ.*

Quoad dolorem: ratione Luis, oportet vti alexipharmacis: in internis medicamentis, augenda est dosis *salsæ*: extra, ratione Luis partes fouendæ *guaiaco*, quod ad roborandum expultricem efficacius est, quam salsa. Ratione Doloris, oportet occurrere dolori, & respicere tum ad causam, tum ad dolorem, vt habet rationem symptomatis. Quoad interna igitur: *china* dosis augenda, magis enim potest ad mitigandum dolorem, quam salsa & guaiacum: permiscenda etiam *althæa, malua*, quandoque ascendendum ad *Mithridatium recens, in quo sc. opij viget facultas*. Extra parti dolenti applicetur medicamentũ cõfectum *ex anetho, malua, althæa, meliloto fœnugræco*. *Dolores.*

Respectu doloris, non luis, probatur medicamentum, paratum *ex adipibus, è lacte cum pane: probatur etiam omentum vituli vel castrati, quod sit calefactum cum propositis medicamentis: nequaquam autem opium in partibus externis vsurpandum.

Tinnitus. In tinnitu aurium, corpore & capite expurgato, vtendum *oleo destillato e guaiaco, cum adipe anserino: probatur Elixir cum oleo amygd. amar.* Vehementioribus vti oportet, quia aures sustinent medicamenta fortissima, & quia malum pertinacissimum: his ergo medicamentis per aliquot menses vtendum.

Gonorrhœa gallica. Gonorrhœa si non cedit decocto guaiaci post viginti dies: aliis vtendum. Intus, ℞. *sem. lactucæ, viticis, cannabis, ana ℈ ij. puluer. salsæ ʒ j. conseruæ è nymphæa ℥ iij. è betonica ℥ j. cum syrupo de capill. Veneris, fiat electarium, cuius dosis à ʒ j. ad ℥ ß. ante syrupum matutinum.* Hic betonica & capil. Veneris, vsurpatur pro vehiculo reliquorum. Extra oportet peritonæo applicare medicamentum, *confectum ex oleo mastichino, quod sit decoctum in vase duplici, cum vino austero, addito thure, additis nucibus cupressi, & gallis: facta decoctione, per expressionem fiat olei colatura. Ad singulas huius olei vncias, addatur ceræ ℥ j ß. lota vino austero potissimum alterato cum guaiaco.*

Depilatio & pruritus. In depilatione, abradantur pili Luna crescente: & nihil prorsus applicetur primis quindecem diebus, quibus decoctũ bibitur, licet vrgeant ægri: sæpe enim solius decocti vi resurgunt pili. Post dies quindecim potest aliquid applicari: id tamen non sit astringens, ne lues cohibeatur. Vtemur aliquo roborante, crassæ substantiæ, sine astrictione: vnde caput abluatur *lixiuio moderato, confecto cum abrotano, cum furfuribus: potestis ascendere ad radices cannarum, eas in lixiuio decoquendo: potest etiam incoqui scabiosa, fumaria.* Si ægros exerceat pruritus, addatur *hordeum.* Si coniuncta sit ariditas, addatur *malua.* Hæc autem inunctio in depilatione probatur: ℞. *olei amygd. dul. ℥ j. decocti guaiaci ℥ ij. abrotani ʒ j. thapsiæ ʒ ß. fiat decoctio in duplici vase, ad consumptionem decocti: deinde cola, & adde faui mellis ℥ ß. oui vitellum, olei è caryophyllis non destillati. ʒ j ß. Misce.* Efficacissimum etiam est *oleum e fauo mellis, oleum e vitellis ouorum.* Semper tamen miscenda sunt alexipharmaca. Hæc de medicamentis.

CAPVT

CAPVT XII.

De victus ratione in lue Venerea.

SEquitur Diæta. Aër probatur calidus, in cubiculo propter sudorem, ac διαπνοὴν ἄδηλον. Errant ergo, qui ægris permittunt, vt cubiculo egrediantur: impeditur enim transpiratio. Victus, tempore purgationis sit mediocris, & potius vergat ad pleniorem: pro statu corporis debet esse medicinalis, vt in corpore bilioso refrigerans, &c. potus *vinum aquosum*. Contra, si corpus sit frigidius, vt in senili ætate, tempore frigido, ante purgationem sit *vini potus*, victus non refrigerans. Tempore autem medicationis, quo decoctum assumitur, & quo hydrargyrum administratur, alia opus est victus ratione. Quoad decoctum: cibus circa primos & vltimos dies, minus tenuis esse debet: nec de extremo in extremum est transeundum sine medio: tempore autem interiecto abstinere oportet à carnibus: vt si æger decoctum sumat per quadraginta dies: decem primis & postremis diebus caro conceditur: per viginti dies medios non conceditur, nisi vires sint debiles, vt in hecticis. Probātur tunc *amygd. dulces, passula, pistacia. Panis interdum conuenit mediocriter coctus*: si ventriculus est debilis, si corpus obstructionibus obnoxium, si corpus emaciatum & hecticum, si lues sit melancholica. Aliquando *panis assatus, seu bis coctus* dari potest. Licet hic à Galeno vbi de alimentorum purorum facultatibus agit, capit. 2. libr. 1. exigui nutrimenti, & difficilis coctionis statuatur. Vnde & à nonnullis, sed immerito, damnatur: cum hoc loco non saltem alimenti, sed etiam medicinæ gerat vicem. Proinde si ventriculus sit robustus: si non sit periculum obstructionum: si corpus non sit emaciatum: si lues maiori è parte sit pituitosa: non modo panis biscoctus prodest: sed interdum etiam prodest panem conficere cum aqua, alterata alexipharmacis: item dare pilulas ex alexipharmacis ilico ante cibum, vt sic alimentum è toto reddatur medicinale, & aduersarium lui venereæ. Non semper ergo reprehendi debent, qui in lue panem biscoctum, seu assatum exhibent. *Carnibus* etiam modo assis vtendum, modo elixis: his in lue melancholica, illis in pituitosa. Quoad *modum*: Cibis alterantibus, modo calidis, modo frigidis vtendum: pro varia corpo-

Aer.

Cibus & potus, tempore purgationis.

Victus, tēpore quo decoctū assumitur.

ris ægri constitutione. Cibus in prandio parcior, quam in cœna: ratio est, quia bis in die syrupum exhibere oportet, vnde propter maius interuallum, inter cœnam & syrupum matutinum, cibus maiori quantitate assumi potest. Potus est *secundum decoctum*, quod modo paratur cum aqua, modo cum vino, modo cum carnis iure. Hæc obseruanda, dum exhibetur decoctum. *Victus, tempore vsus hydrargyri.* Cum hydrargyri inunctionem amministramus, eo tempore, quo homo potest masticare, dentur *carnes, panis, vinum aquosum*, non forte (vt quidam nebulones) post inunctionem enim imminet oris inflammatio. Dum vero homo masticare non potest, detur *contusum*, *destillatum*, *vitetur vinum*, quia actu est inflammatio, estque periculum ne patientes suffocentur: dum incipiunt masticare, possumus exhibere *carnem, vinum*. *Somnus.* Quoad *somnum*, dormiant ægri per horam post assumptum syrupum, nec ilico sudent. *Euacuatio.* *Aluus* fluat quotidie, ne luis impediatur expulsio. *Exercitiũ.* *Motus* tum corporis, tum animi, sint potius citra mediocritatem: *ὅκε γὰρ λιμὸς, οὐ δεῖ πονέειν*, aphor. 16. sectio. 2.

Conclusio. Et hæc dicta sint de luis venereæ curatione: quæ licet malum sit pertinacissimum, è toto tamen expugnari potest, si quæ attulimus, studiose peragantur. Nec vos laborum ac diligentiæ pœniteat, in malo hoc frequenti & peræque lucrosissimo: dixerim quippe citra iactantiam, me è Gallicæ luis curatione vltra octodecim millia coronatorum lucratum esse.

***

PRACTICÆ MEDICINÆ, LIBER SEXTVS.

DE FEBRIBVS IN GENERE ET SPECIE.

CAPVT I.

De Febris essentia & signis, in genere: vbi quædam ea de re dubia soluuntur.

N doctrina febrium Auicennam sequemur, in prima fen libri Quarti. Agit autem primum de Febri in genere. 2. de Ephemera, 3. de Putridis. 4. de Hecticis. 5. de Pestilentibus. 6. de Variolis & morbillis. 7. de Febribus apostematum. 8. de Febribus positis. 9. de Recidiua. *Method. Auicen.*

Febriū doctri est vel
- generalis. 1.
- specialis: Febris est
  - primaria
    - simplex
      - principalis
        - non pestilens orta è
          - contentis
            - tenuiorib. Ephemera. 2.
            - crassiorib. Putrida 3.
          - cōtinentib. Hectic. 4.
        - Pestilēs: tū
          - ipsa febris. 5.
          - comitātia febr. 6.
      - Symptomatica. 7.
    - Composita. 8.
  - Recidiua. 9.

Febris

Definitio. Febris est calor extraneus accensus in corde.

Modus generationis. Generatur autem febris dum causa calefaciens corpori occurrit, & in cor agit, vt cor ponat in calefacto esse, vel secundũ spiritus, vel secundum humores, vel secundum solida. Dum enim aliquod horum in calefacto esse positum est: calidum insitũm cordis redditur igneum : eaque caliditas calidi ignei communicatur spiritui vitali, sanguini, per venas & arterias : hincque partibus similaribus totius corporis ita confertur, vt hæ non modo secundum calidum insitum, sed etiam secundum temperiem afficiantur : temperies enim degenerat in intemperiem igneam : vnde & naturales totius actiones læduntur, labefacta alteratrice ob morbum calidum. Calor autem igneus generatur in corde, vel Labefactata alteratrice cordis, in hectica : vel ob Errorem externum, in reliquis febribus : excipitur solum febris pestilens, in qua cordis solida substantia morbo afficitur.

Explicatio definitionis. *Febris est calor.*] Cum in corde sint quatuor substantiæ: spiritus vitalis, sanguis, solida substantia, & calidum innatum: Auicennas hic per calorem, intelligit eum, qui ad substantiam calidi innati pertinet : non ad spiritum vitalem, sanguinem, aut solida: Loquitur enim de febri in genere, id est, de calore in facto esse, in omni febri. Calor autem hic est accidens, non substantia: quia calor febrilis communicatur è corde toti corpori : substantia autem calidi innati (cui calor ille igneus ceu subiecto inhæret) non deserit cor: proinde sola ipsius qualitas corpori communicatur.

Calor præter naturam. *Extraneus.*] Nec enim hic calor est secundum naturam: remanet tamen semper aliquis gradus calidi naturalis.

Accensus.] Id est, non imminutus est calor, sed auctus. Ita tamen vt semper gradus caliditatis secundum naturam supersit : alias enim homo viuere non posset, si vinculum animæ, id est, calidum innatum, toto genere esset præter naturam. Hinc Auerrhoes cap. 3. lib. 3. collectan. ait, febrem esse calorem compositum è naturali & extraneo.

In corde omnis febris. *In corde.*] Licet enim calidum innatum in qualibet sit corporis parte : non tamen est febris, nisi calor toti corpori communicetur : quod à nulla parte fieri potest, præterquam à corde. Per cor autem intelligit partes cordis viuentes: non spiritus aut sanguinem, sed solidam cordis substantiam. In omni enim febre accensus est calor natiuus cordis, & positus in calefacto esse : at solida cordis substantia in quadam

febre

febre solum incalescit: in quadam vero penitus incalefacto esse, vt in hectica.

Pergit Auicennas. *Et procedens à corde, mediantibus spiritu & sanguine, per venas & arterias, in totum corpus.*] Quoniam febris est morbus communis totius corporis: non sufficit dicere, quod febris sit calor accensus in corde: sed addendum, communicari vniuerso corpori: idque per spiritum & sanguinem: repente, non paulatim, per partem post partem: quẽ transmisionis modum Galenus cap.2.lib.de caus. morb. attingit. Hinc etiam Galenus cap.7.lib.1.de cris. ait febrem esse passionem venosi generis: quod non ratione febrium putridarum dictum est, vt multi perperam sentiunt: sed in genere, ratione omnis febris. *Calor cordis communicatur toti.*

Addit: *Et inflammatur in ea inflammatione: non vt caliditas iræ & laboris, cum non vltimatur: sed ita, vt sit impressa, & noceat operationibus naturalibus.*] Calor cordis toti corpori celeriter impertitur, duobus modis: primum, vt calor præter naturam toti impertiatur, qui non sit morbosus, sed adhuc persistat intra limites sanitatis, vt in ira: secundo, vt calor sit morbosus, vltimatus, operationem lædens, vt in febri. Cum autem febris sit intemperies totius: necesse est primum lædi functiones naturales, quarum organum præcipuum est temperamentum, quod ad partes similares pertinet. *Febris primum lædit operationes naturales.*

E dictis ergo tota erit febris definitio: quod sit *calor præter naturam, accensus in corde, & hinc ad totum procedens, lædens operationes naturales.* *Febris definitio causalis.*

Restant proprietates, quæ febris naturam consequuntur: eas igitur è definitione deducemus. Febris est calor igneus cordis: necessario igitur sequitur respiratio frequens: & expiratio calida. Quatenus hic calor per arterias communicatur: pulsus sequitur celer. Prout fertur per venas: sequitur aliqua in lotio mutatio, vt ad flauum vergat colorem: nisi aliquid hoc prohibeat, nimirum crudorum succorum exuperantia, aut offensio meatuum vrinæ, aut assumpta. Tádem quatenus hic calor impertitur toti: sequitur calor mordax. Hæc ergo signa possunt esse febris in genere. *Febrium signa communia.*

Obiectiones quædam diluuntur.

Α'πορίαι. Cur Auic. febrem definiat per causf. effic. loco generis.

I. *Contra totam finitionem. In accidentis perfecta definitione debet esse causa formalis, loco generis: subiectum, & causa efficiens, loco differentiæ. At ab Auicenna causa efficiens loco generis ponitur, non loco differentiæ: nam calor igneus in corde accensus est causa efficiens febris: formalis autem causa, est intemperies calida totius: vt cor sit subiectum causa efficientis, totum corpus subiectum causæ formalis. Peccauit ergo Auicennas.* Responsio. Auicennas hic non tradit formalem definitionem, in qua prior lex locum habet, sed causalem: respicit enim tanquam Medicus, ad id quod magis indicat. Hinc tamen facile definitio formalis colligi potest: *Febris est intemperies calida totius, lædens actiones naturales, producta à calore igneo cordis.*

Febris finitio formalis.

Omnis febris in caloris genere subsistit.

II. *Contra partes definitionis. Num febris sit calor? In febre syncopali statuit Auicennas pulsum esse tardum & rarum: quo frigiditatem cordis arguit?* Responsio. Si febris cum syncope iungitur: pulsum ab vtraque mutari oportet: & magis à syncope, quia hæc febre est multo vehementior. *Præterea in febricitantibus morti propinquis, expiratio solet esse frigida.* Responsio: hoc fit ob cordis refrigerationem: & proinde etiam pulmones refrigerantur. Circa mortem autem affectus febrilis (sicut omnes etiam alij affectus) mutatur in frigidum, & cor frigida intemperie afficitur: tex. penult. sect. 4. lib. 6. epid. etiamsi febris ardentissima præcesserit. Hinc Galenus ait in tumoribus calidis, si partes liuidæ fiant, tum degenerare in frigidos, cap. 2. lib. 2. ad Glauc.

1.

2.

Quæritur etiam num calor in febre sit vnica qualitas, an multiplex: cum sit secundum naturam, & conseruans: item præter naturam, & destruens? Responsio: Febris est vna calida intemperies calidi innati cordis: quæ tamen conflata est è pluribus gradibus: quorum quidam sunt præter, quidam secundum naturam: illi destruunt, hi conseruant & concoquunt. Vnde etiam medici duos habent scopos, nimirum cōseruationem gradus secundū naturā, & destructionem grad. præter na.

Gradus caloris in febre, secundū & præter naturam.

Dubitatur, num cor sit subiectum causæ efficientis, vt c. 4. lib. 1. de differ. feb. statuitur. Cōtra enim facere videtur, quod lib. 11. meth. dicitur, in omni febre cor affici simili intemperie, cum ea febre, in qua cor primo afficitur. At vbi cor primum est calefactum, est morbus in corde. Si ergo in reliquis febrib. est similis affectus: in omni febre est morbus in corde: & proinde cor subiectum, est causæ formalis, non efficientis? Responsio. Cum solida cordis substantia

Num cor sit subiectum causf. effic.

affici

afficitur, intemperies calida morbosa est, vt in toto: at in reliquis febribus similis est intemperies, scilicet in qualitate, nõ in eo, vt sit morbosa: licet enim actiones cordis, vt pulsus, &c. in iis lædantur, id tamen non fit ob morbum, sed ob errorem externum, id est, ob calidum innatum igneum: quod innatum igneum, numeratur inter errores externos, quia est extra partis constitutionem.

Ambigitur, num totum corpus sit subiectum febris? Si enim partes similares totius sunt in calefacto esse, & non in fieri: sequi videtur omnem febrem esse hecticam? Responsio. Caliditas morbosa in facto esse, vel in habitu est, vt in Hectica: vel in habitudine vt in Ephemeris & Putridis. Et proinde licet in omni febre partes solidæ sint in calefacto esse: quia tamen ista caliditas, non semper est in habitu: non inde euinci potest omnem febrem esse hecticam. Vnde etiam Galenus, cap.1. lib.8. meth. febrem ἑκτικὴν & σχετικὴν distinguit. *Secunda ratio contra idem. est, è c. 5. lib. de inæqual. intemperie, In putridis, ait, solida non sunt calida in facto esse: alias enim actio cuiuslibet particulæ læderetur, cum tamen quædam actiones non læduntur, vt constat.* *Num totũ corpus sit subiectum febris.* *Alia ratio soluitur.*

Responsio. In hecticis febrib. est intẽperies æqualis: vnde in his æqualiter læditur actio omnium particularum corporis: quia morbus scilicet in omni corporis parte existit. In ephemera autẽ & putrida, est intemperies inæqualis: *Non ratione diuersarum qualitatum, quando eodem tempore, corpus secundum aliquas partes calidum est, secundum aliquas frigidum, aut partim siccum, partim humidum, cap.6. lib. de caus. morb. sed ratione eiusdem qualitatis calidæ, quæ in vna parte intensior est, quam in alia, & in vna parte morbosa esse potest, in alia non morbosa.* Et proinde in aliqua parte est sanitas, in aliqua morbus: vnde in his febrib. quarundam, non omnium actionum, sequitur læsio. Hinc fit in ephemeris & putridis esse dolorem, quoniam vna pars violenter in reliquam agit: nullum, autem esse dolorem in hecticis, quia violenta & dolorifica actio non fit ab æquali, sed à proportione maioris inæqualitatis. Vnde concluditur, totum corpus febri subiectum esse: ita tamen, vt modo æqualiter, modo inæqualiter sit affectum.

Vocatur etiam in disceptationem, num febris affectus sit tãtum calidus: an vero calidus & siccus simul: id est, num sit affectus simplex, an compositus? Et videtur compositus: quia cõueniunt refrigerantia & humectantia, cap. vlt. lib.8. meth. & c.1. lib.9. meth. quia etiam expresse id asseritur com. aphor.16. sect. 1. & cap.3. lib.1. de *Num febr. necessario affectus sit siccus.*

de semper. Responsio: febris necessario est morbus calidus, interdum etiam siccus: nec enim in ephemera, febris est morbus siccus: nam tum siccus dicitur morbus, cum siccitas est in facto esse: quæ sane difficillime remouetur: at facile pellitur ephemera. Hinc Galenus cap. 2. lib. de cauf. morb. febres recenset inter morbos calidos simplices. Hinc etiam cap. 1. lib. 6. de loc. aff. idem ait, in febribus caufis iecur affici dyscrasia calida, sæpe etiam sicca, non tamē semper. Febris enim semper est calidum vitium, in facto esse, & caliditate morbosa: est etiam vitium siccū, sed non semper in facto esse, hec semper siccitate morbosa. Omnis quidem febris indicat refrigerans & humectans: sed refrigerans semper est indicatum curatorium: humectans, est curatorium, si siccitas est morbosa: præseruatorium vero, si non est morbosa siccitas.

CAPVT II.

De Causis febrium primitiuis.

Αἴτια προκαταρκτικά.

Causæ primitiuæ febris, è cap 3. lib. 1 de diff. febr. vel Necessario, vel Non necessario occurrunt. *Necessario occurrunt*, sex res non naturales: vt sunt aër, cibus & potus, somnus & vigilia, inanitio & repletio, motus & quies, animi accidentia. Quantum ad aërem: Galenus ait, febres fieri propter frigiditatem, propter ardorem Solis, propter aerem pestilentem, propter aërem corporis febricitātis, quem expirat, vt in febre pestilenti, in phthisi. Respiciens ad cibum, & quidem ipsius copiam: proposuit crapulam: respiciens ad qualitatem, proposuit prauos cibos. Respiciens ad potum: proposuit ebrietatem. Ratione somni & vigiliarum: vigilias proposuit. Ratione inanitionis & repletionis: proposuit cruditatem. Ratione motus: proposuit laborem. Ratione quietis: proposuit exercitia solita intermissa. Ratione animi affectuū: proposuit iram & tristitiam. Causæ *non necessario occurrentes*, sunt medicamēta, venena, materiæ cheirurgicæ, præter rationem vsurpata.

Quomodo his causis febris excitetur, ca. 2 lib. de cau. mor. cap 3. lib. 1. de diff. feb.

ab his ergo causis calor in corde præter naturam excitatur, *ratione vel Motus, vel Caloris.* Et tristitia quidem à solo motu: ex ira, à motu, & à calore. Porro *motus* pertinet vel ad Animam, vt in ira, tristitia: vel ad Corpus, vt in labore: motu animi primū cor incalescit, deinde corpus: motu corporis, primum musculi incalescunt, deinde cor: & calor ille

musculo

musculorum non est febris, nisi quatenus cordi communicatus, ab hoc in vniuersum corpus deriuatur. *Calor*, seu causa calefaciens, vel Ingreditur corpus, vel Non ingreditur. Ingrediens substantia calida, calorem sane auget: vt sunt cibi, potiones, medicamenta, venena calida. Calefaciens autem citra motum, & citra ingressum in corpus, vel Extrinsecus adhæret corpori, vt contactus Solis, ignis, medicamenti calidi: vel iam In corpore reperitur: & hoc vel detinet calidum, ne effluat: vel propter putredinem, calorem auget: quæ materia putrescens, si calorem simplicem cordi communicat, producit ephemeram: si vaporem putridum, generat putridam. Et hinc apparet, quomodo 5. modi generationis caloris, à Galeno propositi (*nimirum motus: adhæsio rei calidæ, detentio calidi effluxus, mistio calidæ substãtiæ, putredo*) dichotomia Platonica comprehendi queant.

CAPVT III.

De Diuisione febrium: & primum de Differentiis Principalibus.

AVicennas duobus modis febres diuidit, primum secundum Aliorum sententiam, deinde secundum Propriam. Alij enim diuidebant febres in Principales, quæ non ab alio morbo oriuntur, & in Accidentales, quas falso putabant non esse morbos, sed saltem symptomata. Reiicit hanc diuisionem Auicen: quia omnis febris est morbus: deinde quia non est essentialis. A Gale. tamen admittitur, aph. 66. & 73. sect. 4. & aph. 42. sect. 7. Quia negari non potest, alias febres esse principales, alias non principales, vt quæ sequuntur inflammationes & obstructiones partium. Improbatur eadẽ ca. 5. lib. de diff. morb. quia non est petita à principalibus differentiis. Admittit tamen Auicennas febres accidentales, tanquam morbos: & ait, febres abscessuum, & obstructionum æsse accidentales. Quod tamen postremum absurdum videtur. *Si enim febris ex obstructione orta, est accidentalis: tum omnis putrida est accidentalis, quia pendet & fouetur ab obstructione, cap. 9. lib. 1. metho.* Responsio. Obstructio vasorum, si consideratur extra viscera, febrem principalem excitat: si intra viscera, est accidentalis febris, quæ ab obstructione, & morbo alicuius visceris fouetur: & hæc febris correspondet febri apostematis.

Diuisio veterum, in Principales, & Accidentales.

Obiectio cõtra Auicennam.

Diuisiones Auicennæ. Posteà Auicennas diuidit febres è mẽte propria: primum per differentias principales, deinde per non principales. In quibus omnibus secundum Galenum ca.1.lib.1. de diff.febr. & cap.1.lib.1.ad Glauc.procedendum à summo genere, per subalterna, ad specialissima. Principales differentiæ à febris essentia sunt desumendæ, quatenus scilicet est febris: non principales autem à febre, quatenus est morbus.

Principales differentiæ, à calore. *Principales ergò differentiæ sumuntur à febris essentia, id est, à calore: quæ lib.1. de diff.feb.trib.modis capitur: primum vt secundum magis & minus differt: secundo, vt differt ratione subiecti. Tertio, vt differt ratione modi ipsius motus.* Quia enim tribus modis quodlibet vitium vehemens dici potest: propterea his tribus modis Galenus distinxit calorem. Prima vehementia, est *essentia* eius, quod est præter naturam: in qua essentia perpendimus recessum à naturali statu: vnde quo maior est recessus, eo vitium est vehementius: Ratione huius vehementiæ Galenus calorem febrilem distinxit secundum magis & minus. Hinc febris ardens est vehemens: quia calor intensus, & magnus recessus à statu naturali. Hectica est debilis, quia calor debilis: Alia vehementia est *dignitatis:* quæ etsi ex alio etiam desumi possit, pertinet tamen hic ad subiectum: quo enim pars subiecta, in qua vitium residet, est nobilior: eo vitium vehementius. Sic inflammatio in pede est debilis, in hepate vehemens. Hac etiam ratione calor febrilis distinguitur, prout viget, vel in spiritibus vitalibus cordis, vel in humoribus, vel in partibus solidis. Hinc hectica vehemẽtior est putrida & ephemera. Tertia vehementia est *facultatis* corpus regentis: vt si dolor sit insignis, est vehementia essentiæ: & quidem si sit in ore ventriculi, est vehementia dignitatis: & si coniuncta est syncope, est vehementia facultatis. Et hinc differunt febres secundum modum motus caloris: qui modus motus nil est aliud, quam transitus velox aut tardus de vno subiecto in aliud. Sic in hectica, calor febrilis agens in solidam cordis substantiam: progressu temporis potest etiam in humores & spiritus agere. Et in ephemera, calor primum agens in spiritus: potest etiam in humores & solidam substantiam agere. Hic igitur modus motus vel est Velox, cum calor transit à subiecto crasso ad tenue: vel Tardus, si à subiecto tenui ad crassum transit. Hinc hectica reliquis est vehementior, ratione facultatis corpus regentis, ratione modi motus, quia transitus fit velocior, à solidis, ad

spiritus

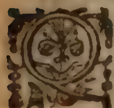
ſpiritus & humores. Nec tamen hinc ſequitur omnem he-cticam neceſſario ephemeram & putridam habere coniun-ctam: quia hectica febris ſua vehementia agit in ſpiritus & humores, non vt cor ponat in calefacto eſſe (tunc enim febres ephemeræ & putridæ orirentur) ſed vt ſpiritus & humores à facultate regi nequeant, quod indicant, ſyncope, exuſtio ſpirituum, pulſus inæqualitas.

Ad hæc fundamenta reuocari poſſunt febrium diuiſiones ab Hippocrate inſtitutæ, text. 29. ſect. 1. lib. 6. epidem. *Febres aliæ manui mordaces, aliæ mites.* Hæ differentiæ pertinent ad calorem maiorem, vnde febris mordax: & minorem, vnde mitis. Tactus enim hic ad calorem, id eſt, febris eſſentiam nos deducit. *Differētia febrium Hippocratica.* 1. *Deinde febres aliæ ſunt aridæ, ſalſuginoſæ, πεμφιγώδεις, id eſt, flatu plenæ, tactui humectæ.* 2. Hic auctor reſpexit ad vehementiam dignitatis, id eſt, ad differentiam caloris à ſubiecto. Per febres enim aridas, intelligit hecticas. Per ſalſuginoſas intelligit putridas: humoribus enim accenſis, fit effluxus ad partes cutaneas, vnde quaſi ſalſa quædam tangi videntur. Per πεμφιγώδεις intelligit peſtilentes, quas aſpectu horribiles eſſe dicit. Per humectas, intelligit ephemeras, quę in ſpiritu, id eſt, ſubſtantia vaporoſa conſiſtunt. 3. *Præterea ait Hippocrates, alias febres eſſe valde rubras, alias liuidas, &c.* Et hoc ait ratione facultatis corpus regentis: calor enim hic ſignū eſt vehementię facultatis regentis. Febres enim rubræ ſunt, in quibus licet ſanguinem vacuare ad animi deliquium, quia vires tolerant, non concidunt. Febris ergo hæc rubra, non eſt vehemens, ſed debilis, ratione facultatis regentis. Liuidæ ſunt febres, in quibus eſt defectus ſanguinis & calidi innati, vt ſunt febres in ſyncope.

Et hactenus de differentiis principalibus. Sequitur vt agamus de differentiis minus principalibus: prius tamen generalia quædam de MORBO præmittemus. *Tranſitio.*

CAPVT IIII.

De morbi definitione generalia quædam proponuntur ad ſequentem doctrinam ſcitu neceſſaria.

QVoniam differentię febrium non principales, ſeu communiores, ſumuntur à morbo in genere, locus hic poſtulat, paucis morbi naturam vt explicemus: quoniam fermè omnes hactenus mul-

Definitio morbi triplex esse potest. tum hac in re sunt hallucinati. Definitio igitur morbi triplex esse potest: quia ad operationem edendum tria concurrunt. Primum *facultas, qua* corpus operatur: & hoc præcipuum est. Deinde *suppositum, quod* operatur: vnde non pupilla, non vita videt, sed oculus. Tertio *instrumentum, cum quo, seu quo mediāte* facultas agit: & hoc licet multiplex esse possit, præcipuum tamen locum obtinet constitutio, id est, intemperies, compositio, & vnitas: reliqua omnia, quæ extra constitutionem sunt, habent rationē erroris externi. Quod si ergo hæc tria, id est, facultas, suppositum & constitutio bene se habeant: tum bona fit actio; si male, actio læditur. Et sicut ad bonam actionē necesse est, vt omnia tria bene habeāt: ita ad malam, omnia tria male habeant, necesse est. Differentia tamen est: quia in sanitate requiritur non tantū facultas bona, & suppositum bene dispositū: sed etiam quælibet cōstitutio bona, id est, temperies, compositio & vnitas: at in morbo vt lædatur operatio, est quidem necessariū, vt male habeat facultas, vt male disponatur suppositum, vt non bona sit constitutio: non tamen requiritur, vt quælibet cōstitutio reddatur mala, sed sufficit ad malam operationem, vel intemperies, vel mala compositio, vel soluta vnitas. Si igitur respicimus ad facultatē: definietur morbus, *læsio facultatis, seu impotentia agendi:* & hac ratione omnis morbus erit in secunda qualitatis specie. Si respicimus ad offensam suppositi: *morbus est dispositio præter naturam, lædens operationes:* qua ratione omnis morbus est in prima specie qualitatis. Si respicimus ad constitutionē: *morbus est constitutio præter naturam, lædens operationes:* & hoc modo morbus non potest ad certum genus reuocari, quia constitutio non est genus vniuocum, sed analogum, cuius analogata in diuersis reponuntur generibus: vt intemperies ad qualitatem refertur, magnitudo ad quantitatis prędicamentum. Hinc ergo colligitur morbum esse læsionem facultatis: dispositionem præter naturā: & constitutionē præter nat.

Tres causæ operationis.

Tam sanitatem, quā morbū tribus constare.

1. Finitio. 2. 3.

Morbi forma & materia. *Deinceps morbi materia & forma inuestiganda.* Sicut enim substantiæ compositæ sunt è materia & forma, id est, ex potentia & actu: ita etiam accidentia è materia constant & forma. Et sicut materia & forma substantiæ, etiam ipsæ sunt substantiæ: ita materia & forma accidentium, sunt accidentia. E substantia enim & accidente non potest fieri vnum per se. Morbi igitur materia (*non in qua, id est, subiectum, sed è qua, id est, causa, quæ est imperfectio: cum prior materia in qua,*

Materia, est læsio fa

accidentibus tribuat perfectionem) seu potentia, est læsio facultatis (*non enim est causa formalis:*) Ratio est, quia hæc potentia perficienda est: ac dependet immediate à mala dispositione subiecti: & dispositio suppositi, habet rationem potentiæ, respectu constitutionis: vt constitutio mala in morbo sit forma, bona in sanitate. Constitutio autem mala est forma: quia perficit, & veluti dat esse dispositioni præter naturam, & læsioni facultatis: vt, quamprimum ponitur constitutio præter naturam, necessario etiam ponatur dispositio præter naturam, & læsio facultatis. Et propterea constitutio est id, quod primo & per se lædit actionem: est enim præcipuum instrumentum, & immediatum: ex hac deinde necessario dependet dispositio præter naturam: ex hac rursus necessario dependet læsio facultatis. Facultas quidem principaliter concurrit ad actionem obeundum: non tamen immediate, sed mediante instrumento, nimirum constitutione.

cultatis: forma est mala constitutio.

Licet igitur dictum sit, morbum tribus modis posse definiri: potissimum tamen per constitutionem definiri debet: hæc enim est forma & actus. Et sic etiam Galenus in lib. de diff. morb. definit morbum. *Constitutio ergo morbi genus est*, nimirum actus, seu perfectio, tum dispositionis præter naturam, tum læsionis facultatis. Addit *præter naturam:* ad differentiam constitutionis secundum naturam: non ad differentiam dispositionis præter naturam, aut læsionis facultatis. Alij etiam addunt in morbi finitione: *primo & per se lædens operationes:* Quod ineptissimum. Si enim hæ particulæ sunt distinguentes & determinantes genus: oportet esse aliam dispositionem præter naturam, quæ non primo lęderet operationes: itemque aliam, quæ nec primo, nec per se læderet actiones: quod tamen falsum est: quia omnis constitutio præter naturam, primum & per se lædit operationem. Neq; est quod aliquis dicat: *in hydrope lædi sanguificationem à morbo frigido iecoris, quem, verbi gratia, produxerit frigidus lienis morbus: & propterea sanguificationem non immediate à morbo frigido lienis esse læsam?* Responsio. Constitutio hic non sumitur pro morbo, sed pro causa alterius morbi: nam pro morbo, immediate læditur actio lienis, non hepatis. Galenus nunquam ait, morbum esse constitutionem primo & per se lædentem operationes: licet dicat, esse affectum primo & per se lædentem, &c. Affectus enim vox generalis est, potestque esse error externus, causa morbifica.

Morbus per constitutionem definiēdus.

Præter naturam.

Περισσολογία quorundam in morbi definitione.

Obiectio.

Vera morbi differētia: in finitione vsurpanda. Quare ita morbus definiēdus est, quod sit cōstitutio præter naturā, *lædens sensibiliter operationes*. Et hæc differentia est necessaria: Constitutio enim est quædā præter naturam, quæ tamē intra latitudinem sanitatis subsistit: vnde etiā c.4.l.4.de temp.intēperies datur & sanitatis, & ægritudinis. Adiectione
1. igitur illa constitutio nō morbosa, præter tamen naturā, remouetur: vt etiā docet Gal.c.8.& c.88.art.paru.& c.vlt.l.2.de
2. fac.nat. Præterea explicata definitione morbi formali: quia tamen forma hæc est accidens, quod aliqua perfectone eget, quæ subiectū est ideo ad hoc addendum in definitione, quod morbus sit constitutio præter naturam sensibiliter lædens
3. operationes *corporis vita præditi*. Tandē etiā, in finitione accidentiū requiritur causa efficiens, ad differentiā formæ substantialis, hæc enim materiæ inest sine vllo medio, nec pendet ab externa aliqua causa, vt simul sit essentia & causa rei in substantia. Accidens vero producitur ab externa causa, quæ ab essentia accidentis diuersa est: nec igitur minus acquiescit in cognitione quiditatis accidentis, nisi etiam cognoscat causam quiditatis, quæ est causa efficiens. Duplex

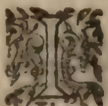
Morbi causa interior efficiēs duplex. autem morbi causa efficiens: antecedens, & continens. Antecedens est, quæ producit constitutionem ex vsu: ita vt causa remota, constitutio tamen iam producta non statim remoueatur: vt pituita in ventriculo excitans dyscrasiam frigidam: hic licet humor frigidus remoueatur, morbus tamen frigidus manet, & est ex vsu: opus enim est præterea calidis medicamentis. Continens, seu continua causa, est quæ producit constitutionem non ex vsu: ita vt causa hac remota, sponte effectum cedat: sic enim inflammatio est morbus, nimirum aucta magnitudo, quæ tamen ita producitur à sanguine, vt hoc euacuato, sponte tumor dissipetur, nec præterea quicquam sit agendum.

Perfecta morbi definitio. Absolutissima ergo hæc erit morbi definitio: *Morbus est constitutio præter naturam, lædens sensibiliter operationes corporis viuentis, producta à causa morbifica.*

CAPVT V.

De minus principalibus, seu communibus Febrium differentiis.

Differētiæ communes. 1. Constitutio præter naturam.

IN proposita morbi definitione tria continētur, Forma, Subiectum, & Causa efficiens: à quibus cōmunes febris differentiæ sumi possunt. Quātum igitur attinet constitutionem præter naturam

ram, lædentem actiones: duo communia locum habent: primum, vt constitutio Est: deinde, vt constitutio Agit. Si perpendimus constitutionem vt Est: tunc vel perpendimus Tẽpus, in quo est: vel Modum secundum quem est. Si tempus; Febres aliæ Nouæ, aliæ Antiquæ. Modum consideramus vel Citra relationem ad alias res præter naturam, vel Cum relatione. Si citra relationem: Febris dicitur esse in Habitu, vel in Habitudine: quæ differentiæ ponuntur cap. 1. lib. 8. meth. Si modus essendi cum relatione perpenditur: Febris alia dicitur Simplex, alia Composita: cap. 3. lib. 1. de differ. febr. Compositæ febres rursus, vel ipsæ sunt inter se compositæ: vel cum aliis rebus præter naturam: cap. 14. l. 1. ad Glauc. Si inuicem componuntur: tunc vel hecticæ sunt cum ephemeris, vel cum aliis putridis: vt in speciali doctrina febrium compositarum dicetur. Aliæ res præter naturam, quæ cum febribus nonnunquam coniunguntur, sunt vel morbus, vt dyscrasia, mala compositio, soluta vnitas: vel symptoma. (*Galenus cap. 4. lib. 3. de cris: ait, cum acutis morbis necessario coniungi vel febres, synochos, vel continuas biliosas. Vbi loquitur de morbis acutis secundum propriam naturam, qui habent materiam velocis motus, vel sanguinem, vel bilem: non autem loquitur de acutis ratione loci & partis affectæ, vt est apoplexia, quæ non necessario febrem habet adiunctam, cum tamen sit morbus acutissimus:*) Symptoma autem, quod cum febre coniungitur, non est quodlibet, sed vehemens tantum, & quod rationem habet causæ, tex. 69. lib. 4. de vict. acut. & vtile indicat: vt si cum febre bis, aut semel appareat singultus, non statim dicendum, hanc febrem esse coniunctam cum singultu: oportet enim vt aliquantisper perseueret. Sic coniungitur febris cum actione læsa, vt cum paralysi, cum syncope: aut cum exeunte mutato, vt cum fluxu alui, cum suppressione mensium: aut cum qualitate mutata, vt cum insigni frigiditate: vnde & Auicennas in hoc cap. ait, febres alias esse calidas, alias frigidas. Hæc de constitutione, prout est.

Quantum ad constitutionem, quatenus agit: in hac operatione consideramus vel Tempus, vel Vehementiam. Si tempus: febris est breuis, vel longa. Si vim actionis, febris est Salubris, vel Insalubris. *2. lædẽs operationes.*

Ratione subiecti, id est, corporis humani viuentis, febris est Proportionata, vt causus in corpore calido & sicco: vel Non proportionata, vt causus in corpore frigido & humido. *3. corporis viuentis.* *4. producta à causa morbifica.*

Quantum ad causam effectricem, quæ secundum propriam naturam agit, sumuntur differentiæ, vel à propria natura, seu idea causæ, vel à læsione ipsius causæ. Quantum ad ideam, causa efficiens, vel est Febris, vel quid Aliud à febre. Vnde etiam illæ differentiæ, quod Febris dicitur Incipiens, vel Non incipiens: verbi gratia, si febris hectica fiat è calidioribus medicamentis, est hectica incipiens: si fiat è putrida, aut ex ephemera, dicitur febris hectica non incipiens. Quoad læsionem causæ: dicimus causam antecedentem ita lædere, vt læsio vel sit Communis, vel Non Communis: vnde febres dicuntur Populares, vel Sporadicæ. Et communes subdiuiduntur: quia sunt vel Endemiæ, vel Epidemiæ: hæ quãdo læsio communis fit in tota regione: illæ quandò in certa vrbe: cap. 2. 3. 4. lib. 1. de differ. febr. & circa initium lib. 1. epidem.

CAPVT VI.

Soluuntur quædam dubia, circa diuisionem febrium.

Synochus putredinis expers, ad ephemeras pertinet.

Væritur, num præter tria prima febrium genera, detur quartum. Videtur enim, primum synochus non putris, ad nullam trium primarum specierũ referri posse: nam putrida non est: nec etiam ephemera, quia vltra diem durat? Responsio: è c. 1. & 2. lib. meth. ephemera bifariam sumi potest: primum vt ephemera est & re, & nomine: calefacti enim sunt spiritus, si rem spectes: & diem non excedit, nomen si vrgeas: secundo, vt est ephemera re, non nomine: & huiusmodi est synochus sine putredine, quæ fit ob sanguinis feruorem, quo spiritus cordis inflammatur.

Pestis est putrida.

Istud etiam agitatur, pestis quo referenda sit: cum à quibusdam, febris à tota substantia dicatur? Responsio: pestis est putrida: differt autem à putrida non pestilenti ratione causæ antecedentis, non ratione formæ: quia causa antecedens in pestilenti febre, est venefica, quæ à materia reliquarum putridarum differt per excellentiam putredinis, quæ excellentia facit, vt hæc materia euadat venefica.

Chylus in ventriculo putrescens, facit febrẽ putridam.

Quidam etiam aiunt, chylum, in ventriculo putrescentem, excitare febrem? Respõderi autem potest, febrem illam esse putridam: è chylo enim putrefacto, vapores putres cor petunt: vnde cordis humores ponũtur in calefacto esse: & sic fit putrida.

Dubita

Dubitatur, num febris vehemens, maligna, mali moris, & insalubris, coincidat, nec ne? Hoc vt soluatur, scire oportet, quid nam sit vitium vehemens malignum, mali moris, insalubre. Vitium igitur vehemens est vitium præter naturam, vehementer agens in virtutem. Vehementia autem est triplex. cap.15.& 16.lib.de cũstit.art.& c.12.l.7.meth. Essentiæ, Dignitatis, Facultatis. Ratio numeri est: nam dum vitium vehementer agit in facultatem, facultas vel Resistit, vel Cedit. Si resistit: vitium lædit vel simpliciter, vnde oritur vehementia essentiæ: vel in respectu ad præstantiam actionis: vnde vehementia dignitatis ortum trahit. Et hæc vehementia dignitatis duplex est: aut enim respicimus Præcipuum facultatis instrumentum, quod est temperies: aut Partem, in qua fit actio: priori modo vehemens est dyscrasia: posteriori: vitium partis magis præstantis. Si facultas cedit: oritur vehementia ratione facultatis: vt si tumor paruus sit in ventriculo, cum syncope: hic tumor ratione essentię est debilis, magnitudo enim modice elata est: ratione dignitatis est vehemens, quia est in parte, quæ proximum habet consensum cum parte principe: ratione facultatis etiam vehemens est, quia inflammatio ita lædit, vt excitet syncopen. Per facultatem autem intelligimus & eam quæ totum corpus, & eam quæ partem determinatam regit. Totum corpus regens facultas, ad tria præcipue viscera pertinet, cerebrum nimirum, cor, & hepar: item ad cõmunia organa, neruos scilicet, arterias & venas. Signa autem vehemẽtiæ ratione facultatis, pulchre explicat Galenus cap.14.lib.1.ad Glauc. Vehementia enim facult. animalis cognoscitur è motu voluntario debilitato, item è delirio, quoties nimirum hæc vitio fiunt ob cerebri intemperiem: si enim motus imminuatur ob angustiam, vt in epilepsia, paralysi &c. tunc motus ablatus non est signum vehementiæ facultatis. Vehementia facultatis vitalis cognoscitur è pulsu debili. Vehementia fac. naturalis è reiectione sanguinis, primum tenuioris: deinde etiam crassioris. Alia etiam est vehementia facultatis quæ partem regit determinatam: vnde humorem malignum proponit Galenus, qui erodit, & putrefacit: vt abrasio partis signum sit vehementiæ facultatis regentis partem determinatam. Porro vehementia non tantum pertinet ad morbum, sed etiam ad causam morbificam, & ad symptomata: non enim morbus tantum vehementer lædit, sed etiam causa & symptoma, vt colligitur è cap.

Vehementia triplex.

1.

2.

Vehemētia etiā in causis & symptomatis locū habet.

9.l.8. meth. Vehementiam morborum proponit Gal. c.12.l.7.meth.& c.3.l.1.de crisibus, vbi morbi magnitudinē & mores proponit: per magnitudinē morbi, intelligit vehementiā essentiæ & dignitatis, per mores intelligit vehementiā facultatis. Si causa morbi tripliciter vehemēs est, c.12.l.7 meth.& com.aph.43.sect.4.nā potest & magis recedere à naturali statu, & esse in parte præstanti, & lædere facultatem. Idem de symptomatis est statuendum: vt si dolor insignis in ore sit ventriculi, excitans syncopen.

Malignitas, & κακοήθεια.

Vitium malignum vocatur, à Galeno interdum, quod vehemens est ratione essentiæ, interdū, & magis proprie, quod vehemens est, ratione facultatis. Vitium mali moris etiam proprie intelligitur, quod vehemens est ratione facultatis.

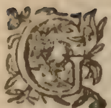
Nō semper hectica aliis febribus succedit.

Quæritur, *num, hectica incipiens detur: cum semper spiritus prius & humores, quam solida calefieri queant.* Sciendum ergo, posse interdum hecticam statim ab initio prehendere: nam pro maiori vel minori resistentia pasi, quandoque vnum, quandoque alterum afficitur: si enim in corde humor sit frigidi, & solida calida: tum probabile est, solida prius affici, à causa calefaciente: cap.1.7.& 8.libr.de diff.febr.cap.5.libr.10.meth. At hoc raro fit.

CAPVT VII.

De corporibus præparatis ad febres.

Apti ad febres.

Galenus ad febrem putridam disposita esse ait corpora calida & humida, ad ephemeram, calida & sicca.c.7.l.8.meth. Et his cap.8.lib. 8.meth.addit corpora calida tantum, & sicca tantum, vtpote in quibus spiritus facile inflammatur: demum & corpora temperata, quæ symbolica sunt, contra, quam frigida & humida, frigidaque & sicca: postremo addit, reliqua temperamenta non ita facile vexari tentarique febribus. Corpora autem frigida & humida, item frigida & sicca, non facile febribus corripiuntur, quia frigidum maxime resistit causæ calefacienti. *Dubitatur autem, quomodo aphorism. 16. sectio. 3. dici videatur, corpora frigida & humida maxime febribus esse obnoxia?* Responsio, Ibi humida tantum proponuntur: quæ absque dubio satis sunt obnoxia febribus putridis. Videatur commentar.22.sect.3.lib.3.epidem.

CAPVT

CAPVT VII.
De Horis, seu Temporibus februm.

HActenus de Idea & Magnitudine febris: sequitur de eius Motu, qui cognosci nequit, sine temporum & horarum doctrina: vnde iam de temporibus febrium dicendi locus esse videtur. Proponemus igitur primum essentiam temporum: secundo differentias: tertio rationem tempora cognoscendi, vt appareat in quibus febribus reperiantur.

Tempus sumitur dupliciter, è cap. 35. lib. ad Thrasybulum: primo pro tempore materiei remedij, id est, pro quando agendum: deinde pro parte ipsius morbi, de quo iam loquimur. Hoc tempus definitur à Galeno cap. 35. & 37. l. ad Thrasyb. quod sit *motio causarum in corpore febricitante.* Vbi notandum tempus duobus modis accipi posse, nim. secundum suum esse vel formale, vel materiale. Secundum esse formale, tempus non est motus, sed numerus motus secundum prius & posterius, numeratur enim ab anima, à qua ita dependet, vt extra eã esse non posit. Secundũ esse materiale dependet à cõtinuitate & successione, & proinde à motu: & sic esse suum non in anima habet, sed extra animam, vt sit quippiam reale extra animam. Et hoc postremo modo Galenus definiuit. Per causas autem in hac definitione Galen. intelligit id omne, quod habet vim agendi & lædendi: vt est non tantum causa morbifica, sed etiam morbus & symptoma, in quibus omnibus tempus locum habet. *Tempus quid.*

De temporum differentiis, dierumque medicorum computatione.

Tempora sunt 4. vt docetur cap. 2. lib. 1. de totius morbi temporibus: nim. Principium, Augmentum, Status, Declinatio. Et hæc tempora, vel sunt Vniuersalia, seu communia, quæ perpendũtur ratione totius febris: vel Particularia, seu determinata, quæ perpenduntur in accessionibus, seu periodis febrium. Tempora igitur vniuersalia pertinent ad tria, quoniam etiam tria sunt præter naturam: ad febrem, causam febris, & symptomata, quia hæc tria habent rationem lædentis. Vnde apparet tempora non sumi ratione intensionis & remissionis rerum præter naturã: nam in omni hectica à principio ad finẽ, febris parua, remissa & æqualis permanet, *Temporũ febris partitio.* *Tempora definiũtur actione febris & natura.*

nec

nec intenditur. Oportet igitur vt tempora capiantur ab actione febris: *vt principium* febris sit, dum febris agere incipit, & eo tempore actio est ita remissa, & læsio ita exigua, vt natura nondum reagat. *Augmentum* est, dum febris magis lædit, ita vt virtus reagere incipiat. *Status* est, dum summa est actio inter febrem & naturam. *Declinatio* est, dum imminuitur actio & læsio febris, ita vt virtus superet. Dum dicitur febris agere: per febrem intelligitur, vel causa efficiens, vt calor accensus in corde: vel causa formalis, vt dyscrasia calida partium similarium viuentium totius corporis. Sic etiam virtus, seu natura, seu facultas, in reagendo duduplici vtitur instrumento: nimirum ratione cordis & causæ efficientis, vtitur calido innato cordis: rationis formæ, vtitur temperie partium similarium corporis. Pugna igitur febris & naturæ, est inter gradus caloris secũdum naturam, & caloris præter naturam: in declinatione enim, verbi gratia, ita incipit natura, vt prorsus deleantur omnes gradus præter naturam, & causa efficiẽtis febris, & causæ formalis.

Febris quo instrumẽto agat.

Natura vt reagat.

Quæritur autem vnde incipere debeamus numerare dies febris. Respondendum è cap. 5. lib. 5. Aetij, numerandos esse dies, ab illo tempore, quo sensibiliter læduntur operationes, id est, quo patiens eget decubitu, non amtem quo decumbit: multi enim licet egeant decubitu, non tamen decumbunt.

Vnde principium numerationis dierum sit petendum.

Porro de *die medicorum* notandum est, eum esse breuiorem vulgari: nam 20. dies vulgares, constituunt medicos dies 21. Galen. enim, cap. 9. lib. 3. de diebus decretoriis, ait, mẽsem lunarem esse coniungendum cum mense apparitionis: quia corpora febricitantia potissimum afficiuntur secũdum mutationem pertinentem ad hos menses. At mensis lunaris habet dies 27. horas 8. mensis apparitionis habet dies 26. horas 12. Ideo si duo hi menses vniantur, fiunt D. 53. H. 20. vt vnus mensis habeat dimidium, nimirum D. 20. H. 22. Septenarius igitur medicorum absoluitur spatio 6. dierum vulgarium, & hor. 17. $\frac{1}{2}$: vt tres septenarij medici, absoluantur diebus 20. vulgaribus, & hor. 4$\frac{1}{2}$. dies enim med cus constat horis vulgaribus 22 $\frac{6}{7}$. id est, scrup. primis 51 $\frac{6}{7}$. ita vit à singulis diebus vulgaribus paulo plus vna hora sit detrahendum.

Dies medicorum.

D. med.

D.med. D.vulg. D.med. H.
21 — ſunt 20. — Ergo 1.continet 22.51′.25″.
24. H.

1
88 3 23
880 (H.22. 82 | 6 — 60 — 360
222 22 | 7 — I — 77 (51′, &c.
3

Principium febris totius (non paroxyſmi) tribus modis di- *Principiũ.*
citur, cap.19.lib.1.criſ. primum pro morbi inſultu: ſecundo pro tribus primis diebus, ſicut accipiebat Theſſalus: tertio pro quarta morbi parte, ſicut nos in præſentia capimus. Hoc principium determinatur per cruditatem, materia enim cruda in virtutem agit, virtus autem ſeu calor non reagit. Et quidem ſi cruditas eſt exacta (cap.17. lib.1. criſ.) prima principij pars eſt: ſi non exacta, id eſt, ſi aliqua leuicula ſit co- *Augmentum.*
ctio, eſt ſecunda pars principij. *Augmentum* eſt, quando natura euidenter agit in materiam morbificam, id eſt, quando coctio euidenter apparet, ita vt humores vel coquantur, vel corrumpantur: tunc enim pugna eſt euidens inter materiam & calorem. *Status* eſt, dum ſumma eſt pugna inter na- *Status.*
turam & materiam, vt tum perfecta ſit vel coctio, vel corruptio. *Declinatio* eſt, quando materia non modo exacte cocta *Declinat.*
eſt, ſed etiam aliqua è parte euacuata: ad declinationem enim tantum pertinet materia concocta, nequaqum autem corrupta.

Obiici autem hic poſſet, cur Galen. dicat lib.3 de criſ. in declina- Obiecta.
tione materiam eſſe coctam: parum tamen materiæ ſupereſſe, quæ nondum ſit cocta?

Reſponſio. In ſtatu eſt neceſſarium, vt materia ſit exacte coctą: non tamen neceſſarium eſt, vt ſemper tota ſit exacte cocta: quia non ſemper eſt homogenea, alia enim tenuior, alia craſsior eſt: ſufficit igitur ad conſtituendum ſtatum, vt materia perfecte ſit cocta ſecundum maiorem ſui partem. Morbus interim non redditur periculoſus ratione materiæ, ſeu portionis nondum coctæ, quia eſt declinatio: ſed poteſt tamen excitare nouum morbum, à quo periculum immineat: ſic enim à reliquiis recidiuæ fiunt. Et hæc de temporibus

ribus vniuersalibus, quæ pertinent ad totam febrem, & ad materiam totius febris, & ad symptomata, quæ comitantur febrem à principio vsque ad finem, prout symptomata incipiunt, augentur, consistunt, & declinant.

Particul. tempora. *Periodus.* Particularia tempora, non pertinent ad totam febrem, sed ad periodos. *Periodus autem est tempus intensionis & remissionis, cum febris ad eodem ad idem redit*: vt, febris incipit verbi gratia hora 10. redibit ergo hora 10. Et, febris incipit cum rigore: redibit ergo cum rigore. In periodo autem clauditur *Typus: qui nil aliud est, quam ordo intensionis & remissionis comprehensus à periodo.* *Typus.* Typus autem est Primus, vel Secundus: consistens, vel Mobilis: Simplex, vel Compositus. Primus typus est, quando in periodo breuis est accessio, & longa remissio; secundus contra: vt v. g. typus primus sit quartidianus, in quo breuis accessio, longa remissio: typus secundus, sit quotidianus, &c. Typus consistens est, qui seruat eandem horam: Mobilis contra, qui vel anticipat, vel postponit. Simplex est, qui pertinet ad vnicam tantum febris speciem; compositus, contra.

Tempora vniuersalia in singulis febribus declarantur.

Tempora febr. intermittentiũ, in quibus materia de loco ad locũ mouetur. Non a. eadem temporum ratio est in omnibus febribus. Nam in febrib. materia quandoque mouetur à venis extra venas: quandoque non mouetur, sed quiescit. *In febribus igitur intermittentibus, in quibus primum materia mouetur de loco ad locum*, sunt 6. tempora (cap. 4. & 6. l. de morb. temp.) nimirum principium, inæqualitas, incrementum, status, declinatio, & integritas, seu interuallum. Tota enim periodus diuiditur in accessionem, quæ pars est deterior: & remissionem, quæ benignior: ad accessionem pertinent 4. priora tempora: ad remissionem duo posteriora. *1. principium.* Principium est, quando materia incipit moueri, & natura nondum cœpit agere in materiam. Hallucinatus ergo fuit Fernelius, & rectè ab Altimaro reprehenditur, quod dixit, rigorem esse principium accessionis: est n. tantum signum principij: quoniam si ad est frigus, vel rigor, est principium periodi: c. 3. & 4. l. de tot. morb. temp. Quod si rigor esset principium: tunc in omni principio accessionis necessario esset febris: quod tamen falsum est. Nec tamen Altimarus rectè loquitur, qui voluit rigorem non esse principium febris, sed accessionis.

sionis. Nam Galē.t.39.l.4.acut.vict.inquit:dum frigus est, nō oportet cibare, nam febris imminet:si imminet:nondum igitur eius principium. Et in l.de inæq.intemperie ait: rigorem esse, dum materia nondum putruit: quod si materia nondum est putrida, febris etiam nondum est. Sic 2.c.10. l. meth. ait, febrem inuadere cū horrore: si principium febris est cum horrore: ergo horror non est principium. Inæqualitas, seu ἀνωμαλία est, quando materia incipit putrescere, ita vt putridæ fuligines cor petant, calorque febrilis extra cor diffundatur: & dum expanditur febrilis calor, natura aggrediatur pugnam aduersus materiam. Augmētum est, cum calor æqualiter est expansus per omnes partes, gradus vero intenditur, virtus reagit in materiam morbificam. Status est cum in calore febrili omnibus modis est æqualitas, id est, quando calor & expansus est per omnes partes, & seruat eundem gradum. Declinatio est quando est inæqualitas in calore secundum gradum, id est, calor minuitur, & natura vincit: & proinde è Galen. penult. text. lib. 1. de ratione vict. ob victoriam naturæ calor febrilis deserit cor, & inuadit extrema, ac pedes: propterea cibandus eo tempore est, calore ad pedes descendente. Integritas seu interuallum est, quando febris non adest. Hæc tamen 6. tempora, ad 4. possunt restringi: nam inæqualitas secundum partem priorem reducitur ad principium, secundum posteriorem, ad augmentum. Integritas vero non est tempus febris, sed periodi: & propterea Galen. cap. 11. lib. 1. ad Glauc. admittebat, vt patientes quartanam febrem in interuallo propria obirent munera, seque exercerent: quod nō esset morb: eo tempore. Et hæc de febre intermittente, in qua materia mouetur de loco ad locum.

2. Inæqualitas. *3. Augmētum.* *4. Status.* *5. Declinatio.* *6. Integritas,*

Datur vero etiam febris intermittens, in qua materia non mouetur de loco ad locum, sed retinentur in parte. Galenus enim cap. vlt. lib. 2. de diff. feb. ait, interdum in corporis parte esse imbecillitatem, vt non modo generentur superfluitates, sed etiam vt hæ expelli nequeant: necessario igitur putrescunt: & propterea fit febris putrida: quæ deducitur ad intermissionem, euacuata materia. Quia vero adhuc persistit, imbecillitas in parte: necessario adhuc regenerantur superfluitates: quæ cum non possunt expelli, putrescunt, & aliam accessionem generant. In his ergo febribus principium est, cum superfluitas incipit putrescere, & tum in parte calor incēditur ratione putredinis, cuius caloris vi ad hanc partem fit fluxio

Tempora febr. intermittentiū, in quibus materia non mouetur de loco ad locum.

1.

2.

à reliquis

à reliquis partibus: & proinde hoc tempore partes reliquæ, priuatæ calore & sanguine, refrigerantur: vt hæc, refrige-
2. ratio sit priuatiua, non positiua. Augmentum est, cum à materia putrida fuligines putridæ cor petunt, ita vt accensi sint humores cordis; & calidum innatum cordis sit redditum igneum: vnde calor febrilis in totum transmissus est: & hoc tempore natura in febrem agit, & natura partis agit in ma-
3. teriam. Status est, dum ad summum feruoris perducta est materia, & summa est pugna inter calorem & materiam.
4. Declinatio est, si natura superat, & euacuatur materia in hac victoria: & hoc quidem specie sudoris, si materia est tenuior, expultrix robustior, pori cutis rariores: si contra, euacuatio fit forma vaporis. Facta euacuatione non est amplius febris, sed integritas.

Tempora febris cōtinuarum. *Continuæ febres* ad integritatem nunquam deueniunt. Et hæ vel non habent tempora particularia, vel habent. Non habent tempora particularia, in quibus materia non mouetur, sed putrescit in magnis vasis, citra motum: & hæ absoluuntur vnica tantum accessione, nec habent periodos. Habent autem tempora particularia eæ febres continuæ, in quibus materia mouetur: & motus est in venis. Motus vero hic, vel est ad venas remotissimas, & tunc quinque illa tempora, princip. inæqualitas, &c. satis sunt euidentia & distincta: vel ad venas non ita remotas, & tunc tempora non ita sunt distincta, sed principium, inæqualitas, & augmentum confunduntur.

Tempora febris hecticæ. Porro *in febribus hecticis* tempora perpendenda sunt tantum ratione essentiæ febris: non autem ratione symptomatum, quia cum febris hectica suapte natura sit debilis, debilia etiam sunt symptomata, vt horum tempora non sint perpendenda: nec etiam ratione materiæ tempora sunt perpendenda, quia hectica non fouetur à materia propria, vt tertiana. Desumenda igitur tempora ab essentia, non ratione gradus febris, qui semper idem est: sed ratione actionis
1. in humiditatem roridam cordis: cap. 9. lib. 1. de diff. febr. Principium ergo est, dum calor febrilis ita agit in humiditatem
2. roridam cordis. Augmentum est, quando incipit consume-
3. mere: & hoc tempore natura incipit reagere. In statu est, summa pugna, & facta est consumptio humiditatis roridæ,
4. quæ fieri potest in hac febre salubri. Declinatio est, quando humiditas rorida incipit restaurari, propterea quod natura vincit.

vincit. In hac ergo febre virtus seu id quod agit, non est humiditas rorida (hæc enim patitur, consumitur, restauratur) sed facultas naturalis residens in corde, quæ calido innato cordis, & temperamento cordis, vtitur pro instrumentis, secundum gradus naturales. Febris autem essentia, per gradus non naturales aduersatur humiditati roridæ, inflammando & consumendo.

Tempora febris ephemeræ exquisita.

In febre ephemera, quæ & re & nomine talis est, non possunt sumi tempora à materia, quia nulla est: nec à symptomatibus, quia hæc satis sunt debilia: nec ab essentia seu forma ephemeræ, quæ est morbus calidus in toto, non habens permanentiam ex vsu. Capienda ergo sunt tempora ephemeræ ab eius essentia, quatenus hæc pertinet non ad causam formalem, sed ad efficientem: causa autem efficiẽs, erãt spiritus vitalis, primo in corde accensus; qui calidum cordis reddit igneum: tempora ergo capi debent, ab hoc calore igneo reddito vt, vel incipit, vel augetur, vel cõsistit, vel superatur.

Tempora synochi imputris.

In febre, quæ re tantum, non autem nomine est ephemera, id est in synocho non putri, tempora capiuntur ab essentia, à materia, & à symptomatibus: & ab essentia, tum ratione formæ, tum ratione causæ efficientis: vt è superius dictis patet. A materia: quatenus hæc febris producitur ab excrementis ichorosis, à sanguine calidiore non putrefacto. A symptomatis: dum hæc incipiunt, intenduntur, consistunt, & remittũt. Et hæc de temporibus vniuersalibus in febribus salubribus.

Tempora vniuersalia febriũ insalubrium.

In febribus insalubribus & lethalibus, non reperiuntur omnia tempora: non enim in iis est declinatio, quia in declinatione nemo moritur. Habent ergo interdum tria tempora: interdum duo: quandoque vnum tantum: prout mors fit vel in principio, vel augmento, vel statu: cap. 1. lib. de tot. morb. temp. In principio quidem fit mors, si febris sit valde vehemens, & virtus maxime imbecilla: si autem non sit tanta vehementia, nec tanta virtutis imbecillitas: æger in augmẽto moritur: si adhuc minor: in statu: cap. 2. lib. 1. de crisibus.

De temporibus febrium particularibus.

Et hactenus dictum sit, quomodo tempora vniuersalia in febribus reperiantur. Deinceps docendum, quomodo particularia reperiantur, & in salubribus, & in insalubribus. Quoad *salubres:* & primum quoad hecticas: in his non reperiuntur tempora particularia. In ephemeris autem aliqui-

Tempora particularia in febribus salubribus.

bus reperiuntur: etiam si multi non sine maximo errore hoc negent: in quibusdam enim sunt accessiones non duæ tantum, sed etiam vsque ad septem. cap.3. lib.10. metho. necesse ergo est, vt in his etiam sint tempora particularia, quæ pertinent ad materiam morbificam. Quoad putridas febres, hæ sunt Intermittentes, vel Continuæ. In intermittentibus reperiuntur sexta tempora. Continuæ vel sunt Continentes, vel Continuæ proportionatæ. Continentes non habēt tempora particularia, sed tantum vniuersalia: quia vna tantum accessione absoluuntur. Continuæ proportionatæ, si materia putrescit in venis remotissimis, habent quinque tempora particularia: si in venis non ita remotis, quatuor.

Tempora particularia in febribus insalubribus.

Quantum ad febres *insalubres*: hæ possunt habere tempora quatuor, vel tria, duo, vel vnum, vt docetur cap.9. lib.3. de cris. Occidunt enim potiss. in principio, dum materia est vel copiosior, vel crassior; vel coniuncta est magna inflammatio: occidunt etiam in augmento & statu, dum vehementia rerum præter naturam est mitior: occidunt denique in declinatione, propter virtutis imbecillitatem; quæ quamuis potuerit resistere vehementiæ rerum præter naturam per tria tempora, ob imbecillitatem tamen dissoluitur habitus, id est substantia calidi innati, vnde mors in declinatione.

Dubia quædam circa febrium tempora discutiuntur.

Quando coincidant tempora vniuersalia, ab essentia, causa, & symptomatibus sumpta.

Quæritur autem de temporibus tum Vniuersalibus, tum Particularibus, num coincidant ea, quæ à materia, symptomatibus, & essentia sumuntur? Hoc ad curationem multum facit. De vniuersalibus. Si conferatur essentia febris, cum materia, quæ fuit in causa febris, & cum symptomatibus pathognomonicis: tum tēpora coincidunt: vt eodem tempore sit principium ratione essentiæ, ratione materiæ, & ratione symptomatum. Ratio est: nam quoad materiam: ab hac efficitur & fouetur febris, vt dum vis materiæ est debilis, etiam febris sit debilis. Hic tamen notandum, paritatem esse seruandam ratione copiæ materiæ, & essentiæ ipsius febris: nam in synocho decrescente ratione materiæ non est declinatio, sicuti ratione febris, quæ decrescit: & ratio est, quia non seruatur paritas materiæ, cum hæc euacuetur: non tamen est declinatio ratione materiæ, quia materia non est concocta & victa.

Quoad symptomata pathognomonica: horū etiam tempora coincidunt cum essentia febris; quia febrem, vt vmbra corpus

corpus sequuntur. *Obiectio. Quomodo igitur ait Galenus com.29. aph.sect.2.in statu fortiora esse symptomata: morbum a. siquidem salubris sit, mitiorem?* Responsio: in statu morbus est vehementior, ratione essentiæ: & sic etiam symptomata in statu sunt vehementia, ratione essentiæ: sed ratione facultatis regentis, fieri potest vt symptomata tunc sint mitia. Sic etiam t. vlt.lib.3.de vict.acut.dicit, affectum esse mitiorem, id est debilem, scilicet ratione facultatis: symptomata autem fortiora, id est intensiora, scilicet ratione essentiæ.

Quod si vero conferatur febris, cum materia noua, & symptomatibus non pathognomonicis: tempora non coincidunt. Ratio est: nam materia noua agere incipit, dum morbus est in augmento: similiter symptomata non necessario dependent à febre, vt propterea non habeant idem tempus. *Quando no coincidant tempora vniuersalia.*

Similiter statuendum est de temporibus particularibus, quod ratione essentiæ non coincidant: nam materia in accessione primum facit rigorem, antequam febrem efficiat: proinde aliud est tempus febris, aliud materiæ. *Tempora particularia num coincidāt.*

Controuertitur etiam, num in omni febri salubri reperiantur quatuor tempora. Responsio. Affirmatur à Galeno cap.1. li. de tot.morb.temporibus: & cap 7 & 17.li.1.de cris: ita vt etiam in detruncatione colli reperiantur. *Obiicitur autem quod Galenus cap.2.lib.de tot.morb.temp.ait, quæ in instanti generantur, vt febris, carere principio?* At respondendum, principium essentiæ, non capiendum à febre, vt generatur: producitur enim veluti in instanti: sed ab essentia febris, vt est genita febris, ita vt incipiat agere: hoc enim est principium. *Obiicitur etiam è cap.47.lib.ad Thrasyb. acutos morbos, quamprimum inuadunt, ad summum ascendere, & proinde carere augmento?* Respondendum, è cap.4.lib.de morb. temp. in morbis salubribus 4. reperiri tempora, sed non semper ex vsu, quia interdum celerrime pertranseunt, nec satis semper perdurant: vt contingit in acutis. *Obiicitur denique, ex eodem loco proxime citato, nim.cap. 47.lib. ad Thras. morbos qui indicantur, carere declinatione?* Respondendum: omnes morbos salubres habere quatuor tempora, nisi præsidio vel naturæ, vel artis tollantur: vnde Galenus cap.9.lib.3. de cris. ait, morbos carere declinatione ob crises repentinas. *Num in omni febri salubri, sint 4. tempora.*

Quæritur, num mors contingere possit in declinatione vniuersali. Negatur cap.5.& 9. lib.de cris. vnde & Hippocrates aph. 45.sect.2.lib.1.epid. ait, coctionem polliceri securitatem: & *Nū quis mori queat, in declinatione vniuersali.*

ratio est, quia natura superat, & victrix est. *Obiicitur tamen: homo potest mori in declinatione particulari. Et etiam in vniuersali. Responsio consequentia: nam virtus est fortior in principio vniuersali, in quo est declinatio particularis.* Responsio. In declinatione vniuersali, natura iam victrix est, & superauit: non a, agit & superat. Contra vero in particulari declinatione materia morbifica ratione totius nendum est victa. Notandum autem hoc loco, quod si materia sit heterogenea: tum ratione portionis crudæ, mortem posse contingere, etiam in declinatione vniuersali: non tamen fit mors in declinatione huius morbi, sed in alio tempore morbi noui subsequentis, seu recidiuæ. *Obiicitur etiam è tex: 67 lib. 3. prognostic. in peripneumonia non sufficere coctionem, sed etiam exspuitione opus esse: posse enim ægrum mori, etiam facta coctione, id est, in declinatione, nisi exspuatur.* Responsio. Periculum mortis non impendet ratione huius morbi, sed alterius succedentis: materia enim excrementitia, licet cocta sit, nisi exspuatur, corrumpitur, nouumque facit morbum, in quo (ante tamen noui huius morbi declinationem) æger moritur. *Obiicitur etiam è cap. 4. lib. de temp. tot. morbi: in detruncatione ceruicis reperiri quatuor tempora, & tamen esse mortem?* Respondeo. Ratione detruncantis sunt quatuor tempora, hic enim (quia motus fit successiue) incipit & desinit: at ratione solutæ vnitatis præter naturam, hæc in principio interficit. *Obiicitur denique è cap. 4. lib. 9. meth. in synocho decrescente hominem posse mori?* Responsio. In synocho decrescente est declinatio, sed ratione febris essentiæ, non autem ratione materiæ: hæc potest esse in principio, augmento. Sicut etiam Auicen. ait, hominem posse mori in declinatione variolarum: quia est declinatio ratione variolarum, non tamen ratione morbi & febris.

Signa temporum Vniuersalium.

Signa temporum vniuersalium potissimum referuntur ab Auicenn. ad Statum. Proponuntur autem duodecim.
1. Species morbi. *I. Idea, seu species morbi*, quæ potissimum per motum significat statum futurum; velox enim motus, significat statum cito futurum: tardus, tardum. Diximus ideam potissimum significare per motum: nam significat etiam per vehementiam: vt febris vehemens secundum essentiam: qualis est ardens, significat cito statum futurum. Sic morbus vehemens

ratione dignitatis, vt inflammatio pulmonum; indicat cito statum futurum. Sic morbus vehemens ratione facultatis regentis, vt febris pestilens, significat cito futurum statum. *II. Signum est motus ægritudinis, ratione accessionum:* paroxysmi enim breues, significant statum proximum: longi, longinquum. Quod si febris prorsus nullos habeat paroxismos, vt continua: indicatur status omnino proximus. *III. Signum est Figura:* Si enim facies, vna cum hypochondriis cito extenuetur: tum indicatur febris acuta, & velocis motus: si autem corpus non minuitur: secundum comment. aphoris. 28. sect. 2. signum est longitudinis: quia hoc fit ob cutem densam, aut humorem crassum. Notandum, hoc signum in febre tantum vehementi locum habere: nam in ephemera, licet hæc breuis sit, non tamen mutatur figura. — *2. Accessiones longæ, breues.* — *3. Figura.*

IIII. Signum est virtus: si enim virtus cito fiat debilis: indicatur morbus acutus, & velocis motus. *V. Signum est tempus anni, & ætas:* si enim hæc vergant ad caliditatem: indicant materiam calidam, & breuitatem morbi: si ad frigiditatem: contra. *Huc etiam pertinet cæli status, regio, consuetudo, institutum vitæ. Eadem etiam ratio est mensis, ac diei.* Aetius enim cap. 162. sermo. 3. li. 1. mensem lunarem diuidit in quatuor septimanas: è quibus prima à nouilunio assimilatur veri, & febres quæ in ea incipiunt, non sunt admodum longæ: altera assimilatur æstati, & febres huius sunt breuiores: tertia quæ incipit à plenilunio, assimilatur autumno, & febres parit longiores: quarta assimilatur hyemi, & febres huius adhuc longiores. Sic & dies aphor. 15. sect. 1. lib. 6. epid. diuiditur in quatuor partes: in tempus matutinũ, quod veri assimilatur: in meridiem, quæ æstati: in vesperam, quæ autumno: in noctem, quæ hyemi. Hinc nocturnæ febres sunt longiores diurnis, quia nox assimilatur hyemi: quod verum est ratione humorum, interdiu enim mouentur humores calidiores, noctu frigidiores. At ratione præsidiorum, diurnæ febres sunt diuturniores nocturnis, secundum apho. 6. sect. 3. lib. 1. epid. quia materiæ præsidiorum noctu non commode administrari possunt. Vt enim hoc signum valeat, oportet esse paritatem in copia & quantitate materiæ: nam si æstate febris fiat à materia copiosa & frigida: hyeme, à non copiosa & calida: tum certe febris hyemalis erit breuior. Oportet etiam febres esse eiusdem speciei: vt febris biliosa æstiua, breuior est biliosa hyemali: fieri tamen potest vt biliosa — *4. Virtus.* — *5. Tempus.*

hyemalis, sit breuior quotidiana æstiua. Oportet etiam febrem fieri à materia: nam simplex intemperies calida, sine materia dubio procul longior est in æstate, quam in hyeme. Postremo oportet materiam esse excrementitiam, non alimentalem: nam materiam alimentalis in hyeme citius concoquitur.

6. pulsus. *VI. signum, est pulsus frequens, velox, magnus:* indicatur febris acuta, & velocis motus.
7. rigor. *VII. Signum est rigor:* Si enim febres incipiunt cum rigore, sunt longiores: rigor enim significat materiam esse minus vehementem, ratione facultatis, quia computruerit extra venas. Rigoris autem absentia, significat materiam putrescere in venis, & vehementiorem esse, ratione dignitatis, & ratione facultatis, ideoque breuiorē: ratione dignitatis, quia materia est in venis: ratione facultatis, quia facultas non potest expellere extra venas. Rigor etiam præsens, si sit breuior, febrem indicat breuiorem: est enim à materia pauca.

8. hora accessionis. *VIII. signum est hora accessionis:* Si enim febris incipit eadem hora, significatur longa: Si anticipat: siquidem anticipatio est inæqualis, significatur augmentum, si æqualis, status. Si postponit, indicatur declinatio. Locum autem habet non quælibet anticipatio, sed quæ effatu digna est: cap. 3. lib. 1. de cris.

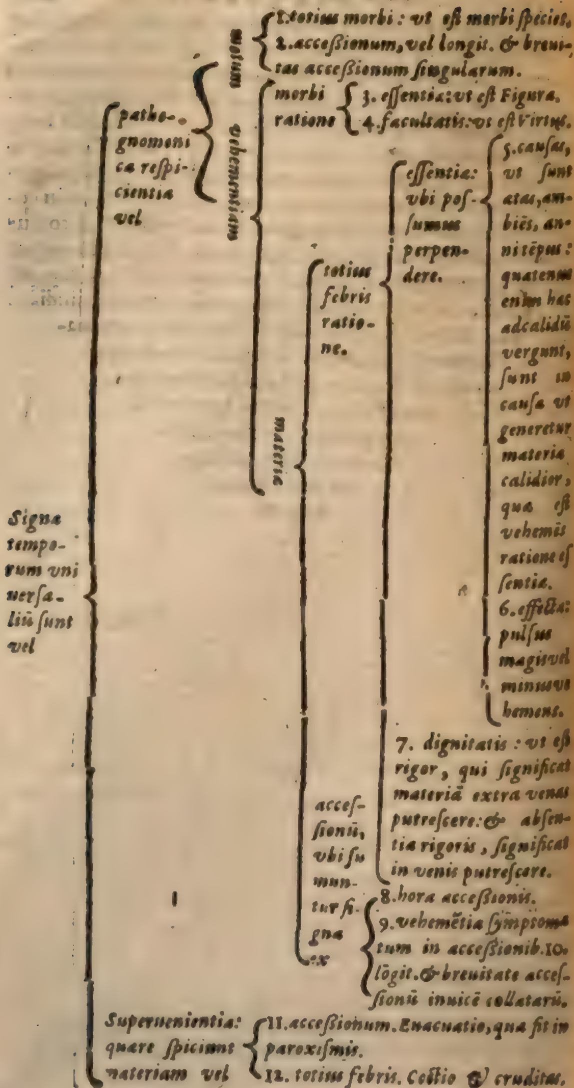
9. vehemētia symptomatum. *IX. signum, vehementia symptomatum in accessionibus:* si enim symptomate intenduntur, significatur augmentum: si remittuntur, declinatio: symptomatum enim vehementia: indicat vehementiam materiæ morbificæ, & hinc motum velocem.

10. duratio accessionū. *X. signum, longitudo & breuitas accessionum:* Si enim accessio posterior, longior est priori, indicatur augmentum: si contra, declinatio.

11. dispositio euacuationis. *XI. dispositio euacuationis:* Si enim in priori accessione fiat euacuatio per sudorem, & succedens accessio sit vel æque longa cum priori, vel etiam longior: indicatur febris longa, & materia copiosa.

12. coctio & cruditas. *XII. signum, coctio & cruditas, in vrina.* In lotio ergo sunt signa cruditatis, coctionis, vel corruptionis: eaque debilia, euidentia, vel perfecta. In cruda vrina, substantia est tenuis: color albus, nulla contenta. In coctione debili, lotium tenue: color ab albo ad rufum vergens, contentum aliquod in lotio. In euidenti coctione, lotium aliquam habet crassitiem:

sitiem: color magis accedit ad rufum: in vrina conspicitur nebula. In coctione perfecta, lotium habet mediocrem crassitiem: colorem rufum, vel subflauum, rufum in corporibus temperatis, subflauum in calidioribus biliosis: hypostasis lotij alba, læuis, æqualis. Debilis corruptio significatur lotio tenui: colore subnigro: contentum nullum adest. Corruptio euidens si fit, lotium è parte euadit crassum: nigredo augetur: nebula conspicitur, non albicans, quemadmodum in coctione, sed liuescens, & subnigricans. Si perfecta est corruptio: tota lotij substantia est nigra, & cum sedimento nigro. Ex his igitur signis coctionis & cruditatis Galenus cap. 16. lib. 1. de cris. pronuntiat: si vrina aquosa permaneat, indicari statum longinquum: significat enim materiam maxima cum difficultate concoqui. Quod si autem post cruditatem appareant signa coctionis, bonum: si corruptionis, lethale. Methodus autem Auicennæ Semeiotica, hæc est.

Signa temporum uniuersaliũ sunt vel
pathognomonica respicientia vel
motum
1. totius morbi: ut est morbi species.
2. accessionum, vel longit. & breuitas accessionum singularum.
vehementiam
morbi ratione
3. essentia: ut est Figura.
4. facultatis: ut est Virtus.
materiae
totius febris ratione.
essentia: ubi possumus perpendere.
5. causas, ut sunt aetas, ambiẽs, anni tẽpus: quatenus enim hae ad calidũ vergunt, sunt in causa ut generetur materia calidior, quae est vehemẽs ratione essentia.
6. effecta: pulsus magis vel minus vehemens.
7. dignitatis: ut est rigor, qui significat materiã extra venas putrescere: & absentia rigoris, significat in venis putrescere.
accessionũ, ubi sumuntur signa ex
8. hora accessionis.
9. vehemẽtia symptomatum in accessionib. 10. lõgit. & breuitate accessionũ inuicẽ collatarũ.
Superuenientia: quare spiciunt materiam vel
11. accessionum. Euacuatio, qua fit in paroxismis.
12. totius febris. Coctio & cruditas.

Sequitur de signis indicantibus tempora particularia.

Principium indicatur è pulsu coarctato, propter materiam suffocantem: vt pulsus ita coarctus, fit tardus secundum diastolem, rarus secundum internam quietem, quæ diastolem præcedit: præterea velox secundum systolen, & frequens secundum externam quietem, quæ systolen præcedit. Maior n. necessitas est in expellendo, quàm in attrahendo: & propterea velocitas ac frequentia magis pertinet ad systolen. Secundo indicatur principium particulare, è colore plumbeo, subliuido, frigore extremorum, pedum, manuum, narium, &c. calor enim cum spiritu & sanguine, ad partes interiores reuocatur. Tertio indicatur è pigritia: nam partes motui voluntario destinatæ, sensuque tactus præditæ, aliqua è parte molestantur à materia morbifica: & eo magis, quo magis, quo magis mouentur. Quarto indicatur principium ex angustia, id est, tristitia & dolore: idque propter rigorem horroremque. Quinto, indicatur è somno profundo: inter initia facile dormiunt ægri: dum enim calor ad cor retrahitur, cerebrum aliquantisper refrigeratur. Sexto indicatur, quod ægri vix palpebras alleuare possunt: quia, vt in tertio dictum est signo, materia mouetur extra, & partes molestat. Septimo indicatur, quod in ore saliua exsuperat: nam in principio accessionis fit concussio, rigor & horror, secundum partes oris: cuius ratione materia saliualis exprimitur, quæ residet in glandulis circa linguæ radicem. Octauo, tussis molestat plerũque: quia tenuis portio illius humiditatis saliualis ad principium tracheiæ protruditur: vnde tussis sicca. Nono, æger in principio & statu, magis cruciatur, quam in augmento: nam in incremento nec calor est summus, vt in statu: nec ita cõcẽtratur, sicuti in principio. Et hęc sunt signa principij particularis *præsentis*. Ad præcognoscendum autem principium particulare *futurum*: obseruare oportet horam præcedẽtis paroxysmi: vt si secundus paroxysmus anticipet per horas, probabile est tertium paroxysmum posse anticipare per duas horas: cap. 7. lib. 2. de diff. febr. *Augmentum* indicatur è pulsu magno, frequenti, & calore expanso ad omnes partes. *Status* indicatur è summo calore, eoque consistente, qui nec augeatur, nec minuatur: item, è vehementia symptomatum: & è pulsu maiori, veloci, frequentiori, quam fue-

Principij signa.

Augmenti signa.

Status signa.

Declinationis signa tum vera, tum falsa. rit antea. *Declinatio*q; indicatur è remisso calore: pulsus penè ad naturalē accedit: adest sudor, & tandem febris eradicatio: & hæc quidē vera sunt in declinatione salubri. Interdum vero etiam in declinatione mortali, est quædam dispositio, similis dispositioni salubri: hæc tamen à salubri distinguitur è pulsu, capite nono, libro tertio, de cris. Si enim calor febrilis remittit: pulsus tamen ad naturalem non accedit (vt in salutari declinatione) sed contra fit debilis, magisque inæqualis, ac inordinatus: cum declinatio est læthalis.

CAPVT IX.

De ephemera febre.

Nomen. Phemeræ sæpe, in morbos graues & incurabiles transeunt, si negligatur earum curatio: c.vlt.lib. octauo, meth. c.2. lib.1. ad Glauc. Vocantur ephemeræ, quoniam non pertranseunt diem: com. *Definitio.* aphor.55.sect 4. & cap.2. libr.10. meth. quippe cum calor ipsarum in substantia tantum spirituosa subsistat. *Modus generationis.* Ephemera autem est febris producta à spiritibus vitalibus præter naturam excalfactis. Modus generationis est talis: Causa calefaciens primum in calefacto esse constituit spiritus vitales, in corde exsistentes: Licet enim interdum causa calefaciens sit primitiua, quæ alia parte prius calefaciat, quam cor: quemadmodum radij Solares primum calefaciunt caput: illa tamen caliditas, à parte excalfacta impertitur cordi, vt spiritus vitales cordis imprimis ponantur in calefacto esse: vnde calidum cordis innatum redditur igneum: hincque toti calor communicatur.

De causis ephemerarum.

Causæ ephemeræ. De causis ephemeræ Galenus diligenter loquitur, c.2. l.1. ad Glauc. & c.vlt. lib.2. de cris. & c.2. atque 5. lib.8. meth. Causa igitur morbifica, vel per Motum, vel per Calorem, vel per Vtrumque agit: vt supra c.2. diximus. Per calorem agens vel Actu, vel Potētia: item, per Se, vel ex Accidente. Et hæc causa est Primitiua, vel Antecedens: pertinetque (cap. 85. art. par.) ad assumenda, facienda, retinenda, extrinsecus occurrentia. Assumenda excedunt copia, vel qualitate. Facienda excedunt, vel deficiunt. Extrinsecus occurrentia hic perpenduntur, quatenus nimis calefaciunt. Quæ retinentur: ea vel euacuantur cum debeant retineri: vel retinentur, cum debeant

beant euacuari. Adhæc ergo capita respiciens Auicennas: quantum ad facienda: proponit laborem, iram, tristitiam. Quoad assumenda: crapulam, ebrietatem, &c. Quoad extrinsecus occurrentia: dolorem, apostema externum, id est, bubonem. Quoad retinenda: obstructionem, quæ tamen adeo magna non est, vt in putridis febribus. Notandum autem, quod ait, proprium esse ephemerarum, non fieri à causa antecedente, sed à primitiua. Id quod Galen. cap. 7. lib. 1. de differ. febr. non quidem proprium, sed inseparabile facit ephemeræ. *Hoc tamen videtur dubium esse: nam Galenus cap. 4. lib. 8. meth. proponit ephemeram ex obstructione, quæ non fit à causa externa, sed ab antecedente. Et hinc cap. 1. lib. 9. meth. & cap. 2. lib. 10. meth. ait, solui vnica die, vt sit & re & nomine ephemera.* Responsio. Ephemera, vel re & nomine talis est, vel re tantum. Re & nomine, quando diem non transcendit, calorque in spiritibus est accensus. Hæc duplex est: altera exacte exquisita, altera non exacte exquisita. Exacte exquisita est, quã Galenus cap. vlt. lib. 8. meth. & cap. 8. lib. 5. meth. ait, non esse in fieri, sed in facto esse, vt hectica, id est, non foueri à causa interna. Non exacte exquisita est, quæ fit ex obstructione ita exigua, vt diem non pertranseat: & hæc à causa antecedẽti fieri potest. Ephemera re tantum, est febris synochus sine putredine: calor enim eius accensus est in spiritibus: sed tamẽ diem transit: & hæc quoque fieri potest à causa antecedente. Loquitur ergo Auicennas, de exquisita exacte.

Num ephemera causam habeat Antecedẽtem.

De signis ephemerarum.

Auicennas septem proponit signa. I. est, quod ephemera exacte exquisita non fit à causa antecedente, sed à primitiua. II. signum est, quod non incipit cum coarctatione pulsus, vt putridæ: quia in ephemera non fit concentratio caloris & sanguinis, sicuti in putridis. Præterea, vt plurimum: (non tamen semper:) inuadit sine rigore, pigritia, somno, &c. quæ in inuasionibus aliarum febrium apparent: Causa huius est: quod non adest materia, quæ per partes sensitiuas mouetur, vt in putridis. III. signum est calor mitis, parum mordax. cap. 7. lib. 1. de diff. febr. residet enim in subiecto vaporoso. Et hic in quibusdam ephemeris, primo contactu mitis apparet, vt in ephemera ab ebrietate: in quibusdam, vt in ephemera ex ardore solis, cutis calor primum apparet mordax, deinde

1. Causa.

2. Modus inuadendi.

3. Caliditas.

IIII. vrina. deinde fit mitis, quoniam procedit è spiritibus. IIII. signum est, quod in vrina primo die apparet concoctio, vrinaque rufa est, seu bene colorata. cap. 7. lib. 1. diff. febr. cap. 2. lib. 1. ad Glauc. cap. 13. lib. 2. de crisibus.

De natura lotij in genere. *Vt autem horum symptomatum ratio reddi poßit, lotij natura paucis explicanda.* Lotium igitur est excrementum tenue, genitum è portione aquosa eorum quæ per os sunt assumpta. *Vrina formam recipit venis.* Est igitur serosum hoc & aquosum excrementum chylificationis: & conficitur in ventriculo: formam autem vrinæ, vt nimirum dicatur excrementum sanguinis, suscipit in venis cauæ vltra simum iecoris, non in venis portæ ad cauum iecoris. *Calor vrinæ.* In venis autem, dum coquunt, duplex segregatur excrementum: alterum tenue, crassum alterum. Tenue, est bilis excrementitia, quæ genita in iecinoris parte sima, non fuit expurgata per vesicam felleam: & propterea in venas perducta, beneficio caloris venarum miscetur cum excremento seroso: vt hoc, licet in ventriculo album fuerit genitum, in venis tamen cauæ, ob mistionẽ bilis excrementitiæ, *Hypostasis vrinæ.* reddatur coloratum, subflauum, subrufum. Crassum excrementum venarum, est portio; quæ non exacte miscetur cum excremento seroso: & propterea degenerat in contentum, *Vrina optima.* nebulam, hypostasin. Quod si ergo nullum sit vitium in assumptis, in ventriculo, in hepate, in venis: generatur lotium optimum: substantia eius mediocriter erit crassa: color vel subrufus in frigidioribus corporibus, vel subflauus in calidioribus: sedimentum album, læue, æquale. Optimum etiam mingitur lotium iam generatum, si nullum sit vitium in partibus per quas pertransit, vt in renibus, in vesica, in meatu vrinario.

Ratio redditur vrinæ in ephemera. His ergo sic breuiter explicatis: cum in ephemera vitium sit in spiritibus, non reliquis partibus: recte dixit Galenus, vrinam in ephemeris similem esse naturali, vt exigua admodum sit mutatio: magis tamen esse coloratam, quam secundum naturam, quia calor febrilis per venas diffunditur. Hoc autem verum de ephemera, quatenus est ephemera: si enim aliquid connectatur, quod lædat partes prius propositas: mutatio etiam in vrina fiet: vt si ephemera sit è cruditate, lotium euadet crassius.

V. pulsus. V. Signum est pulsus bonus, sine signis inflammationis, non inæqualis in vna arteriæ compulsione, vel leuiter saltẽ inæqualis; qui soluta febre statim ad naturalem redeat: id

quod

quod proprium & inseparabile est ephemerarum, cap.2. lic.1. ad Glauc. Addit Gal. c.7. lib.3. de præsag. è pulf. pulsum ephemeræ mutari in magnitudine, celeritate, & crebritate, vt fiat magnus atque vehemens. Præterea ait cap.7. li.1. de diff. febr. inseparabile & proprium esse ephemeræ, quod pulsus ad magnitudinem & celeritatem effatu dignam accedit, quod frequentia à proportione deficit secũdum exteriorem quietem, vt nullo modo systole ad celeritatem tendat, vel (si hoc aliquãdo contingat) ita leuiter, vt vix percipiatur. Pulsus etiam ephemeræ dicitur æqualis, mollis, ordinatus c.13. l.2. de cris.

Digreßio ad generalem doctrinam de PVLSIBVS.

Vt autem tum hæc, tum quæ in reliquis febribus de pulsu afferemus, recte intelligi queant: doctrina pulsuum paulo altius repetenda fuerit. Quare docebimus quid pulsus, quot eius differentiæ, quæ differentiarum causæ, & quomodo cognoscantur.

Pulsus quid.

Pulsus est motus dilatationis & contractionis arteriarum, procedens à vi pulsifica, vt seruetur calor insitus partium. Per partes, intelligo omnes, excepto corde: sic enim Galen. cap.10. lib.16. de vsu part. ait, arterias propterea inseri partibus, vt seruent caloris symmetriam in omnibus præterquam in corde: id quod arteriæ motu efficiunt: cuius beneficio calidum innatum nec dissoluitur, nec suffocatur, nec ignescit.

Differentia pulsus.

Ex his differentiæ pulsuum facile patent. Pulsus enim vel consideratur Absolute, vel Respectiue, collatione ad alios pulsus facta. Si absolute consideratur, differentiæ sumi possunt, à Forma, à Subiecto, & à Causa efficiente (non à fine, qui semper est vnicus) *1. à Forma.* Forma pulsus, est motus geminus, scilicet dilatationis, & contractionis, in tempore factus. Quatenus ergo pulsus fit in tempore: *Tempus motus.* pulsus est vel Moderatus, qui fit in tempore moderato: vel Immoderatus, qui fit in tempore non moderato: & hic est Velox, aut Tardus. *Quies.* Quatenus motus est geminus, necesse est intermediã esse quietem: hinc pulsus vel est Moderatus secundum quietem, vel Immoderatus, prout quies vel moderata est, vel immoderata: & Immoderatus secundum quietem, est Rarus, vel Frequens. Rarus est, cum inter quietem & quietem est longum interuallum: frequens, si breue. *2. A Subiecto.* Subiectum pusus sunt arteriæ. Arteria autem duobus modis potest considerari: primo, vt Corpus: secundo, vt Genitum à facultate generatrice. Arteria, vt corpus considerata, tribus constat dimensionibus,

Dimensio arteria. sionibus. Dimensiones autem vel Seorsim considerantur: Longitudo, Latitudo, Profunditas, seu altitudo: vel Coniunctim. Ratione longitudinis, pulsus est Moderatus, vel Immoderatus: & hic Longus, vel Breuis. Ratione latitudinis, pulsus est Moderatus, vel Immoderatus: & hic Latus, vel Angustus. Ratione profunditatis, pulsus est Moderatus, vel Immoderatus: & hic Altus, vel Humilis. Si dimensiones simul sumãtur: tum pulsus, vel est Moderatus secundum corpus & quantitatem arteriæ, vel Immoderatus: & hic Magnus, vel Paruus. Secundo modo arteria consideratur vt corpus genitum à facultate generatrice. Generatrix autem agit per Alteratricẽ, aut per Formatricem. Si per alteratricem: tunc tribuit arteriæ Temperiem, & Consequentia temperiem. A temperie non sumuntur pulsus differentiæ: nisi quis velit dicere, pulsum esse Calidum, aut Frigidum. Consequuntur temperiem *Arteriæ durities & mollities.* durities, & mollities: vnde pulsus vel Moderatus dicitur secundum id quod temperiem consequitur, vel Immoderatus: & hic Durus, vel Mollis. Formatrix porro arteriam efficit *Arteriæ cauitas.* vel magis, vel minus cauam: vnde pulsus vel Moderatus secundum cauitatem, vel Immoderatus: & hic Plenus, vel Va- *3. A causa efficiente.* cuus. Causa effectrix pulsus est facultas naturalis: attractrix quidem, in dilatatione arteriarum: expultrix vero in contractione. Et hæ facultates concurrunt, vt influunt à corde, adiuuante tamen calido insito ipsarum arteriarum. Hinc ergo pulsus, vel est Moderatus secundum facultatem seu causam *Pulsus relate considerati.* efficientem, vel Immoderatus: & hic Vehemens, vel Debilis. Hæc de pulsu absolute considerato. In pulsu autem respectiue considerato, perpendimus Aequalitatem, Ordinem, & Rhythmum seu proportionem. Hinc pulsus Aequalis, vel Inæqualis: Ordinatus, vel Inordinatus: *notetur, inæqualitatem comprehendi posse, & in vno pulsu, & in pluribus: ordinem autem necessario in pluribus, non in vno tantum.* Proportionatus, vel Imporportionatus.

Sequitur, vt de causis differentiarum pulsus agamus. E pulsus finitione patet, ad producendum pulsum tria concurrere: nempe facultatem, instrumentum, & vsum: hæc enim tria si eundem seruant statum, pulsus non mutantur: contra autem mutatur pulsus, si hæc tria mutentur. Facultas autem mutatur, quando idem robur non seruat: instrumentum mutatur, si non sit æque obediens facultati: vsus mutatur, si vel excedat, vel deficiat. Causæ autem mutantes facultatem, instrumentum,

strumentum, vel vsum, sunt Naturales, vel Non naturales. Naturales mutant iam proposita citra violētiam. Nō naturales mutant cum violentia: & hæ vel Intra sanitatis limites adhuc consistunt: quæ mutant cum quadam violentia, sed leuiore: vel Excedunt latitudinem sanitatis, & morbosæ sunt: quæ magna violentia mutant, vt pulsus fiant naturalibus dissimillimi. Naturales causæ sunt, ætas, habitus corporis gracilis, vel quadratus, gestatio vteri, &c. Non naturales causæ, intra tamen sanitatis latitudinem, sunt cibus largior, parcior: potus copiosior, magis exiguus, calidior, frigidior: balneum calidius, frigidius: exercitatio cum virtutis tolerantia, &c. Morbificæ causæ pulsus mutantes, vim vitalem Dissoluunt, aut Grauant. Dissoluunt: inedia, morbi prauitas, syncope, dolor, vacuatio. Grauant: causa morbifica, & organorum tumor. Ex his differentiarum propositarum causas facile reddere possumus. Primum enim quoad differentias à forma: velox pulsus fit, si vsus excedat, id est, si calor intendatur, si augeatur copia vaporis fuliginosi aut fumosi: calor respicit diastolen, vapor systolen. Frequens eandem habet causam, nempe calorem & vaporem: in hoc tamen facultas non est ita robusta, vt in veloci: hinc frequentia supplet, quia magnitudine & velocitate non potest. Rarus contra, è lege oppositorum fit, si vsus deficit, & facultas non est vegeta. Quoad differentias à subiecto: in pulsu à dimensionibus sufficit scire causas pulsus magni & parui. Magnus fit, si arteria est mollis, facultas robusta, vsus excellens: paruus cōtra. Durus fit, si arteria est durior: mollis, si mollior. Plenus fit, si facultas est robusta, arteria capax, & particeps spiritus sanguinisque copiosi. Quoad differentias à causa efficiente: Vehemens fit, si facultas sit robusta: debilis contra. Pulsum relate sumptorū causæ etiā reddi possunt è dictis. Inæqualis enim fit pulsus, si arteria angusta, in signis durities, vel mollities: facultas admodum imbecillis, vel resoluta, vel suffocata. Vsus solus, citra mutationem in arteria, & facultate, vix potest pulsum inæqualem reddere: nisi mutatio fiat à contrario, vt dum adest ira simul cum timore. Inordinatus fit à causis pulsum inæqualem producētibus, sed iis maioribus & efficacioribus. Improportionatus pulsus, vel sine rhythmo, fit ab vsu mutato. Rhythmus autem nil aliud est, quam porportio quędam inter diastolen & systolen, secundum motum, ac secundum quietem. Differentia autem magna est, inter pulsum æqualem

Causa differentiarū pulsuum.

pulsibus compositis: quod neque inæqualis est, neque inordinatus. Myurus, vel meiurus, id est, decurtatus, seu mutilus, est paruus & debilis: & hic duplex est: Reciprocus, & Non reciprocus: Meiurus reciprocus est, dum reuertitur, magnus: & huius causa est facultas minus debilis: Nō reciprocus est, cum paruus exsistens, manet paruus: & huius causa est facultas imbecillior: ideoque hic peior est, quam reciprocus. Deficiens est pulsus, qui prorsus euanescit: vnde minor est & imbecillior meiuro: Et si contingat, vt pulsus deficiens sit non reciprocus: deterrimus est. Serrinus est, in quo digitus videtur à serra secari, cap.10.lib.2.de cris. fit per inflammationem loci neruosi. Vndosus est pulsus, in quo arteria in modum vndę assurgit inæqualiter: vt modo sit altus, modo humilis, non admodum magnus & vehemens: Huius causa est vitium, quod pertinet ad instrumentum, non ad facultatem. Vermiculans, præter ictum instar vndæ est admodum creber, paruus, debilis: Huius causa est virtus imbecillis. Formicans peior est vermiculante: & propterea est crebrior, minor, debilior, & annexam habet tarditatem: indicium est virtutis admodum prostratæ Conuulsiuus est inæqualis in sede arteriæ, vt arteria solum ex vtrisque terminis conuelli videatur, veluti quædam corda intensa: vnde est pulsus durus & paruus. Vibratus est inæqualis in sede arteriæ: partes tamen arteriæ quædam sursum, quædam deorsum mouentur, vt hic pulsus magis inæqualis sit, quam conuulsiuus. Intermittens est inæqualis, & potissimum in raritate: huius causa est facultas, potius oppressa, quam resoluta. Intercurrens est inæqualis in crebritate: huius causa est facultas oppressa, sed minus quam in intermittente pulsu. Caprisans (ita dictus, quod capras imitetur) est, in quo dum motum arteriarum desiisse putamus, è tempore velocius quam prius mouentur: vt sit inæqualis potissimum secundum velocitatem & vehementiam: cuius causa est facultas oppressa.

Redditur ratio pulsuum in diariis febribus.

Ex his ergo quæ hactenus dicta sunt, facile rationem reddere possumus pulsuum in ephemeris. Primum ergo dictum fuit, pulsum esse naturalem, & inæqualitatis expertem: in ephemera enim non est putredo, non est materia facultati noxia: vt si aliqua sit inæqualitas in vno pulsu, est quod diastole velocior exsistit: & hæc tamen inæqualitas omnino est exigua, & soluta febre prorsus euanescit. Dictum etiam est, pulsum mutari ad magnitudinem, celeritatem, & crebri-

tatem. *At oppositum videtur asserere Gal.cap.vlt.lib.2.de cris. vbi ait, commune esse omnibus ephemeris, pulsum ad paruitatem & frequentiam promoueri, & nonnunquam ad magnitudinem.* Vbi sic legere oportet Galenum: quod commune sit ephemeris, pulsum ad magnitudinem & celeritatem promoueri: nonnunquam tamen ad frequentiam: sicut etiam scripsit c.7.li.1. de diff.febr. Nam in ephemeris in solo vsu est excessus, magis ratione caloris, quam vaporis: vt propterea in ephemeris pulsus primum mutetur ratione magnitudinis, secundo ratione velocitatis, tertio interdum, sed non semper, ratione frequentiæ, quando scilicet in ephemera summus est excessus, & virtus non est admodum robusta (notetur autẽ quod velocitas & frequentia pertineant ad diastolen.) Cur autem pulsus in ephemera sit æqualis, mollis, ordinatus: è iam dictis euidens est. Durus tamen interdum esse potest, non per se, sed ratione annexi: vt si ephemera fiat à causa vehementer siccante: cap.7.lib.1.de diff.febr. Hinc patet ephemeram indicari è pulsu fere naturali, aliquantisper velociori, frequenti, magno, nõ duro, vehemẽti, vix inæquali & ordinato.

6. Idea febris. VI. signum ephemeræ, est species seu idea febris: ab initio enim leuiter toleratur diaria: augmentum non pertransit duas horas: in statu non est insignis feruor, nec vehementia symptomata: desinit spatio vigintiquatuor horarum, cum modico sudore, aut rore, aut vapore. *Dubitatur autem quomodo ephemera terminetur per sudorem: cum in hac febre non sit materia, seu humor?* Responsio: Serosum excrementum, tertiæ coctionis, quod vehiculum est sanguinis, in sano corpore insensibiliter transpirat: at in ephemera mutatur in sudorem, rorem, vel vaporem. *7. Alteratio iuuans, & lædens.* VII. signum est alteratio (quæ fit ab extrinsecus occurrentibus) modo iuuans, modo lædens: vulgo hæc signa vocant iuuantia & lædentia: attamen propriè à iuuantibus & lædentibus non capiuntur signa, sed ab alteratione. Indicatur ergo ephemera è balneo, si iuuat, ita vt non succedat horror insoluta: ad differentiam putridarum: cap.2. lib.1. ad Glauc. ratio est, quoniam in ephemera non sunt humores, qui balneo liquentur, & hinc in partes sensitiuas fluant.

De transitu Diariæ in alias febres.

Ephemera in alias fe- Cæterum oportet etiam cognoscere, quomodo ephemera in alias febres permutetur. Id autẽ fit ob errorẽ medici, vel

vel ægri c.2.li.1.ad Glauc.maxime ob diætam,eamque non tam largam,quam tenuiorem.Corpus enim calidum & siccum, laborans ephemera, si vtatur inedia: tunc ephemera, secundum Auicen.transit in hecticam incensiuam,id est,quę vehemens est,non quidem ratione essentiæ(quia hectica est debilis & pusilla,vt supra diximus)sed ratione facultatis,quæ in corpore calido & sicco non resistit,sed cedit, vt celerrime fiat marasmus torridus.Hectica autem fit ob inediam: quia hæc materiam acriorem,calidiorē,& sicciorem reddit: nam per inediam,cum calidum innatum, quod nunquā est otiosum,non queat agere in alimētum absens, agit in obiectum præsens,nimirum in sanguinem, & excrementum, vt propterea hoc obiectum reddatur acrius, & bilis pallida vertatur in flauam, flaua in vitellinam: & lotium hinc redditur magis coloratum,tempore inediæ ca.12.li.1.de cris.c.1.li.14. meth.c.1.li.de venæ sect.ad Erasist.In alias etiam febres mutatur ephemera, si non adhibeamus materias aperiētes:nam quia prohibetur transpiratio, fit putredo. Facile autem cognoscitur hæc ephemeræ permutatio è modo declinationis: Si enim declinatio fiat citra omnem euacuationem, item si sit longa,difficilis,pulsus perseueret præter naturam, symptomata protrahantur: indicatur mutatio in alias febres. In quam autem febrem fiat permutatio, è propriis signis cuiusque speciei apparet.

bres permutatio vt in hecticā.

Mutatio ephemeræ in putridam.

Signa permutationis.

CAPVT X.

De Indicationibus ephemeræ: deque Prognostico, & Materiis remediorum.

INdicationes ephemeræ sumuntur à febre,causa, & virtute: quæ à febre sumuntur, primum habent locum ratione inuentionis: quæ à virtute ratione dignitatis: quæ à causa,ratione exsecutionis.Quod vero Gal.cap.vlt.lib.8.meth.ait,*in ephemeris raro indicationes capi à viribus*.id non absolute, sed respectiue est intelligēdum, ratione reliquorum indicantium:virtus enim quia plerumque in ephemeris robusta est, despici solet: absolute tamen in omni ephemera est consideranda. Notandum etiam est,ephemeram exacte exquisitam, carere causa interna: & proinde requirere simplicem sanationem: cap.1. lib.10.meth. vnde in hac febri indicatio à causa nō sumitur.

Indicantia tria.

1. Febris. Febris igitur indicat refrigerantia & humectantia, siue *Dubium.* actu, siue potestate: siue per se, siue per accidens. *Dubitatur autem num indicatio refrigerandi & humectandi, sit curatoria, an præseruatoria? Febris enim ephemera, euanescit ad remotionem feruoris spirituum: vnde cum refrigeratio inducetur à spiritibus cordis, & non à toto corpore, indicatio videtur esse præseruatiua, non curatiua?* Responsio. Indicatio quæ capitur à spiritu calefacto, est curatiua: alias defendi non posset Galeni fundamentum, ephemeræ ideam esse morbum calidum, cum feruore spirituum. Sicut enim in pleuritide, ca.4.li.3. de crisibus, sanguis actu inflammationem producens, id est, causa contentiua, indicationẽ curatiuam præbet, quia respicit ideam (vnde vt sanguis minuitur, ita magnitudo etiam minuitur) pari ratione in ephemera spiritus accensus præbet indicationem curatiuam. Ab idea enim ephemeræ sumitur indicatio refrigerandi: quæ idea non simplex est, sed composita è morbo & causa contentiua. Breuiter: ab idea sumitur curatiua indicatio: vt patet in pleuritide, c.4.l.3. de crisibus: at spiritus calfacti, pertinent ad ephemeræ ideam: his enim refrigeratis, febris euanescit. E spiritibus sumitur indicatio curatiua.

2. Virtus. Virtus, id est, natura, seu substantia quanta & qualis, indicat alimentum ratione quantitatis & qualitatis. Virtus autem alimentum indicat bifariam: primo vt virtus ab alimento conseruatur, & sic indicat alimentum bonum, secundum quantitatem, & qualitatem: altero modo, vt virtus agit in alimentum, & sic virtus debilis indicat εὔεικτα, quæ facile cedunt. Cum igitur ephemera lædat organum facultatis coctricis, opus est alimento quod cedat.

3. Causa. Causa in ephemera non exacta, est indicans præseruatorium, & indicat sui ablationem.

Indicatio ephemeræ, quæ in alias febres mutatur. Indicationes ephemeræ, quatenus hæc mutatur in alias febres, sumuntur à causa. Hæc autem causa est materia, vel serosa, vel humorosa, siue sit plenitudo, siue cacochymia: vt opus sit euacuatione: necessarium ergo est aperire poros: ne in alias ephemera transeat febres.

De Præsagio.

Prognosticum. Prædictos scopos facile implere possumus, quia virtus est robusta, & febris debilis: præterea in ephemera non adest vehementia causæ & symptomatum: & propterea motus breuis est, facileq; tollitur morbus, nisi committatur error.

De

De materiis remediorum, in ephemera.

In cibo Auicennas proponit, primum alimenti vires: secundo materiam: tertio vſum. Quantum ad alimenti vires; proponit alimentum & nutriens tantum: deinde & nutriens & ſimul vacuans. Cibus enim vim habet nutriendi, quatenus aſsimilatur: hic enim & roborat corpus, id eſt, partes viuentes, quæ nutriuntur: & auget calorem, ſeu ſubſtantiam calidi innati. cap. 2. lib. 3. de temperam. Cibus autem medicinalis, vel vacuat, vel alterat, præter vim alimentalem. Pro diuerſitate autem cauſæ cibus variat: nam in ephemera è labore, probatur cibus augens, ratione virtutis: in ephemera ex obſtructione, probatur cibus minuens, ratione materiæ morbificæ. Laudat autem Auicennas *panem infuſum in aqua, addito vino*, vt magis penetret: & hunc cibum iubet exhiberi in ephemera, quæ cum horrore inuadit. Multi medici putauerunt hanc eſſe putridam, indeque innumeros errores in praxi admiſerunt. Ephemera enim cum horrore inuadens, eſt, quæ corripit corpora billioſa: quoniam in his corporibus, dum patiuntur inediam, calidum innatum intenſe agens in ſuccum alimentalem, hunc reddit mordacem, qui vbi in partes extimas tranſmittitur, in cauſa eſt horroris (& hanc febrem de tertio in tertium acceſsiones habere Gale. ait, ca. 4. lib. 10. metho.) Quoniam autem fit horror, cutis ſtipatur (rigor enim omnis cutem ſtipat, vt infra cap. 14. probabimus) vnde fuligines non egrediuntur, ſed cor petunt: & hinc fit febris, quæ eſt ephemera, quia non habet locum putredo. Sic igitur Gale. cap. 5. lib. 10. metho. diſtinguit febrem putridam, à febre quæ fit propter mordacitatem ſucci excalfacti & acris redditi, à calido ingenito corporis bilioſi. In propoſito autẽ cibo medicinali, è pane, cum vino & aqua: panis eſt baſis, qui non eget correctione. Quoniam enim febris inuadens cũ horrore, fit in corpore calido & ſicco, quod inediam eſt paſſum: neceſſario deficit ſuccus alimentalis: & propterea opus & alimento boni ſucci. Deinde, quia calidum innatum in hac febre ſuccos attenuat, opus eſt alimẽto mediocris craſsitudinis: cuius materia potiſsimũ eſt panis. c. 26. l. 3. de fac. alim. Quoniam autẽ non tantum alimento, ſed etiã refrigeratione opus eſt in hac febre: panis vero non refrigerat: additur adiuuans frigidum, ad baſin, cuius materia eſt aqua. Præterea quia etiam cita & veloci opus eſt refectione, & panis non ita velociter penetrat: opus eſt adiuuante, cuius

1. Cibi facultates.

2. Cibi materia.

Ephemera inuadens cum horrore.

Examen cibi medicinalis Auicen.

Dubiū de cibo coctu difficili. materia est vinum. *Dubitatur autem hic, cur Gal. 5. l. 10. meth. in ephemera cum horrore, in gracili corpore, probet halicam integram, ex aqua calida, cum granis mali punici? hic. n. cibus non est facilis digestionis?* Responsio. Auicennas proposuit panem cum vino, id est, cibum facilis digestionis: quia respexit ad nutritionem totius corporis. Gal. autem respicit ad imminentem syncopem, in stomacho bilioso, de quo ibi loquitur: respicit ergo ad ventriculum, & non ad totum corpus, vt Auicennas. *Aliud dubiū, de vino.* *Controuertitur quoque de vino: nam Gal. c. 3. l. 10. meth. in ephemera cum horrore vinum exhibet solum die vndecimo propter syncopem.* Responsio. Gal. non exhibet vinum nisi vndecimo, ratione potus: Auicennas autem ante exhibet vinū, non ratione potus, sed ratione condimenti, & adiuuantis basin. In putridis autē vinum non debet exhiberi, vt à quibusdam fit, propter hanc Galeni auctoritatem, male intellectam. Quoad *vsum*, Auicēnas proponit *Quando cibandum*, vt magis necessariū: & ait, cibū in declinatione ephemeræ dandum esse. Excipitur autem ephemera cum horrore in corpore bilioso: nam in hac febre in principio cibus est dandus, ne succedat syncope: vnde Gal. beneficio panis cum vino exhibiti, & horrorem, & febrē prohibuit: c. 3. & 4. l. 10. meth. Quoniam igitur hæc febris cū horrore inuadit de tertio in tertium, prodest ante horrorem cibare: aut etiā, si illud tēpus iā sit neglectū, imminente horrore: vel, si & hoc tempus sit neglectum, exhibendus est cibus post horrorem, decrescente paroxysmo: nec exspectanda integritas. Ratio est, quia præsentia indicantis vehemētioris cibū flagitat, etiā imminēte accessione, aut horrore præsente: vel enim syncope sequitur, vel febris fit molestior. fit autem molestior, quia nisi cibus exhibeatur, calidum innatū efficacius agit in succum, eumque reddit acriorē ac mordaciorē, vnde febris intenditur. Hoc etiā loco in principio non adest aliquod prohibens, quia nec adest materia quæ prohibeat (vt in febribus putridis) nec febris prohibet, quæ tum imminēte accessione, tū tempore horroris nondum adest, & nondū est febris. At post horrorē febris subsequitur: & propterea prohibet cibum in augmento, ac in statu: permittit autem in declinatione: nam in augmento & statu, per febrem organum facultatis coctricis ita est læsum, vt cibum non regat: secus autem in declinatione.

3. Quando cibandum, in diaria.

Aqua frigida. Præterea etiā *aquam frigidā* probat Auicennas: eiusque 3. vires & vsum proponit. Quātum ad vires: aqua datur vt medicamen

dicamentũ:deinde etiã pro potione. Vt medicamentũ datur: quatenus refrigerat spiritus vehementer accensos:in periculo hecticæ:c.5.l.10.meth.potiſ. quia virtus permittit, nec est materia quæ prohibeat. Frigida pro potu nõ copiose sumẽda; dum viscera sunt debilia:vnde Galenus c.3.l.10.meth.in corpore cal.& sicco,*vinum* exhibet post diem vndecimum,quia ante vndecimum prohibetur vinum à feruore in spiritibus, propter hecticam. *Vinum autem dum exhibetur, aquosum erit:* cap.3.lib.8.methodi. Quoad vsum: Auicennas frigidam non prohibet in principio:nam virtus est fortis.

Proponit etiam *balneum aqua dulcis*:quod vim habet refrigerandi,humectandi,vacuandi, sensibiliter & insensibiliter, porosque aperiendi:idque præstat balneum, ratione variarũ suarum partium,c.10.l.10.meth. Quatuor autem sunt partes principales:aer calidus,solium calidæ,soliũ frigidæ,sudatoriũ quibus licet etiam inunctionem addere, tanquã partem minus principalem. *Aer*, calefacit,laxat,fundit, vacuat. *Soliũ calidæ moderatæ*,vim habet moderate calefaciendi & humectandi. *Solium mediocriter frigidæ*, refrigerat mediocriter, densat, prohibet dissolutionem substantiæ calidi insiti. In *sudatorio*, sudor adhærens abluitur. *Inunctio* si fiat tantum in fundendo & leniendo,citra frictionem,stipat:vnde Galenus cap. 2. l.8. metho.in ephemera è cutis densitate, vtitur oleo cum blandissima frictione. Hinc igitur Galenus c.3.lib.1. ad Glauc.balneum secundum aerem probat,in ephemera è cutis densitate,& in ephemera ex inflammatione inguinum: in reliquis autem quam primum ab aere recedendum suadet, quia non est opus euacuatione. Solium calidæ,probatur in omni ephemera:humectat enim & attemperat calorẽ febrilem, acresque vapores euacuat. Solium frigidæ, non probatur in ephemera è bubone: neque in ephemera è densitate. Sudoris detersio probatur in ephemera, vbi locum habet aer balnei. Postremo inunctio, si fiat cum oleo tenui: verbi gratia, chamæmelino, probatur in ephemera è densitate: contra, in ephemera è labore improbatur, quia non est opus euacuatione. Notandum autem ne aliquid prohibeat: veluti materiæ copia, vt in ephemera è nauseabunda satietate: qualitas, vt in ephemera ex obstructione: in ephemera cum catarrho frigido: motus, vt in ephemera cum alui fluore. Debet autem balneum in declinatione administrari.

Balneum, einsquepartes vide *sup. pag. 117.*

Frictiones. Quin etiam in genere Auicennas *frictiones proponit*: quæ vel molles sunt, & habent vim aperiendi: vel duræ & asperæ, & habent vim stipandi. Longa efficacius agit, quam breuis. Probatur autem frictio in ephemera ex obstructione, & è repletione, non in ea quæ est ex inanitione. Galenus tamen c.3. lib.1. ad Glauc. in omni ephemera frictiones molles vsurpat: interdum cum panno resiccato, quæ siccant & euacuant: vt in ephemera, quæ eget euacuatione: interdum cum panno madefacto, manibus inunctis iis quæ poros aperiunt, vt humor olei vel aquæ ingrediatur & humectet, in ephemera è vapore, & ab euacuatione. Conueniunt autem frictiones tẽpore balnei, & post balneum.

Euacuatio totius. Postremo *euacuatio totius* probatur in ephemera ex obstructione, è nauseabunda satietate, & soliditate, id est, repletione vel sanguinis, vel alterius succi. Licet igitur in ephemeris, quandoque secare venam, quandoque purgante medicamẽto vti: dum scilicet succus vehementer peccat, putridamque minatur. Vtimuur ergo illis remediis vehementibus: non quod ephemera sit vehemens, sed quod humor vehemens sit. Et hæc de ephemeris.

CAPVT XI.

De definitione & causis febris putridæ: simul de Putredinis natura in genere.

Vicennas de Putridis loquitur in genere, & in specie. In genere, primum agit de indicationibus, secundo, de signis, tertio, de indicatis & materiebus. Hoc autem primum caput in quatuor partes diuidi potest: primum enim agit de causis putredinis: secundo, de loco in quo viget causa putredinis: ibi, *& quandoque putredo communis toti*, &c. tertio, de numero humorum putrescentium: ibi, *& humor recipiens putredinem, &c.* primo de differentiis putridarum febrium, vt capiuntur à materia & loco: ibi, *& putredo cholera facit tertianam, &c.*

Quomodo generatur putrida. c. 5. lib. 1. de diff. fib. Modus, quo generatur febris putrida, hic est: A succo putrescente vapor putridus eleuatus cor petit: & humores cordis accendit, ponitque in calefacto esse: vnde deinceps calidũ cordis innatum redditur igneum: & hinc calor extraneus præter naturam impertitur toti corpori: & tunc est febris.

Putri

Putrida igitur febris,est febris, producta ab humore cordis primum calefacto, citra putrefactionem. Dicitur *ab humore cordis*, &c. propter differentiam ephemeræ & hecticæ. Dicitur *citra putrefactionem*: ad differentiam putridæ pestilentis:putrescunt enim humores extra cor,non in corde,nisi in febre pestilenti. *Putrida quid?*

Quoniã febris putridæ causa,est humor putridus, & corruptus:de *putredine* erit dicendum,& primum de *generatione humorum*, quæ putredini opponitur. Sic enim contraria sese mutuo explicant. Oportet igitur cognoscere, quænam sit materia,è qua humor generatur:secundo quodnam sit agẽs: tertio, quodnam sit opus. Materia humorum è qua, est cibus, vt in chylum mutatur.c.4.lib.8.de placit. Agens est hepar,ad quod totum hæc actio perfecta pertinet, ratione propriæ compositionis ipsius:actio autem eadem,quatenus non consideratur vt perfecta,sed vt incipiens:tunc concurrit hepar per propriam carnem,& proinde per temperiem propriæ carnis,nõ per compositionem,& per calidum insitum, quod habet permistum spiritum naturalem. Tertio, humor est opus particeps sanguinis,& vtriusque bilis:lib. 1.de natura humana. Notandum autem Galenum hoc loco excipere pituitam:licet enim hæc in massa humorum etiam contineatur, c.4.l.8.de plac.& tex.23.l.1.de natura humana:tamen pituitæ efficiens non est hepar,sed ventriculus.Hinc c.8.lib.2.de fac. natural. dum proponit hepar, quatenus calore suo producit humores, non meminit pituitæ. E tribus his succis, sanguineus est solum alimentalis:reliqui & alimentales, & excrementitij. Quoniam enim à quatuor humoribus constamus, & generamur:ex his etiam nutrimur:c.8.lib.1. de elementis. c.2.& 4.l.2.de elem. Et si autem omnes succi sint alimentales: succus tamen sanguineus primum locum obtinet, c.4. lib.2.de elementis,quia calidum innatum, cum spiritibus, è solo sanguine regeneratur:vnde hic tam naturæ est familiaris,vt in ὑπερκαθάρσει ad extremum retineatur:text.30. lib.1. de natura humana. *De generatione humorum.* 1. 2.

Iam etiam misti generationem,quæ putredini opponitur, tradere oportet.Aristot.lib.4.meteor. ait, mistum generari, quotiescunque elementa miscentur. Sed quomodo misceantur? Calidum habet rationem agentis, humidum habet rationem pasi: vtrumque tamen eget adiuuante:calidum nimirum eget frigido, vt temperetur, ne absumat & dissipet *Generatio misti.*

humidum, frigidum igitur ad misti generationem secundario concurrit. Humidum præterea eget sicco: quo firmetur & stabiliatur, vt actionem calidi retineat. Misti ergo generatio fit à calido, per frigidum temperato, quod calidum agit in humidum, sicci beneficio stabile redditum.

Corruptio corporis misti.

Putredo & corruptio misti, contraria est generationi: & fit dum misti elementa dissoluuntur: vnde elemẽta in generatione & corruptione contrario se modo habent. Calidum enim nec terminat humidum, nec terminum gradumque suum seruat: frigidum non temperat calidum, sed exstinguit: humidum à sicco non seruatur, sed separatur & egreditur, vt corpus putridum foris humidum appareat, tandemque remaneat portio sicca: omnis enim putredo tendit ac degenerat in terram, vel in fimum, vel in situm, idque pro diuersitate misti putrescentis: vt in cadauere humano, cum putrescunt primum succi, in circumferentia cadaueris, apparet situs: cum putrescunt partes carnosæ, apparet fimus: tandem cum ossa putrescunt, fit cinis & terra. Cum autem putredo fiat, quod calidum à frigido exstinguatur, & humidum à sicco separetur: causa horum reddenda. Ait igitur Aristoteles frigidum in misto exstinguere calidum, quoniam calidum misti imminuitur, frigidum autem suum retinet gradum, nec minuitur. Calidum autem misti imminuitur, ab ambiente calidiore: vt quemadmodum magna flamma exiguam ad se allicit, ita ambiens, calidius, misti caliditatem ad se trahit, vnde misti calidum minuitur. Deinde vero calidum misti, attrahitur ab ambiente calidiore: ita simul educitur humidum: vnde humidi & sicci fit separatio. Quoniam igitur calidum minuitur à frigido, & educitur etiam ab aliena caliditate, scilicet ambientis: recte dixit Aristoteles, calidum & frigidum esse causas effectrices putredinis: & putredinem esse communem pasionem, frigiditatis propriæ (quæ exstinguit calorem proprium) & caloris ambientis. Dum autẽm ait Philosophus, putredinem esse interitum proprij caloris, in quouis humore, ab externo calore factum: respicit ad omnem putredinem, tam secundum totum, quam secundum partem: tam naturalem, quam præter naturam. Quamuis illa definitio non sit integra: proponit enim tantum modum, quo mistum, antequam putrescit, à proprio statu recedit. Putredinis autem finitio hæc esse potest: quod sit corruptio misti secundum totam substantiam, procedens à frigi

Causa effi. putred.

Putredo quid.

frigiditate propria, vna cum calore ambientis. Dicitur *corruptio*, id est, motus ad non esse, in misto jam putrefacto. Galenus autem cap. 8. lib. 11. meth. ait esse mutationem ad corruptelam: respiciens videlicet ad mistum semiputridum. Additur, *corruptio misti*: ad discrimen corruptionis elementi, quæ non est putredo, sed tantum corruptio: solum enim mistum est obnoxium putredini: & elementum si putrescit, tãtum in ratione misti putrescit, quatenus admittit substantiam vaporosam, è quatuor elementis constantem. Additur, *secundum totam substantiam*: vt putredo distinguatur à corruptione animati: cum enim animal moritur, est corruptio misti, sed non secundum totam substantiam: manet enim cadauer, quod deinde putrescit. Corruptio ergo misti, quatenus hoc est animatum, fit, quando dissoluitur substantia calidi primogeniti, quod vinculum est animæ cum corpore. Per totam autem substãtiam, intelligi oportet partes corporis putrescentis: si enim in Socrate putrescit vna libra sanguinis, non totus putrescit Socrates, sed tota libra sanguinis. Similiter dum aqua putrescit: non tota putrescit, sed tota substãtia illius portionis impuræ. Hoc modo vinum, cum in acetum mutatur, non totum putrescit, sed pars humidior, seu ichorosa: vnde in locis nonnullis vinum decoqui solet, vt absumatur humor, qui causa esse posset corruptionis & putredinis. Cum autem finis putredinis sit terra, fimus, vel situs: in aceto situs reperitur. Proinde acetum licet frigidum sit, obtinet tamen etiam quandam caliditatem, cap. 19. lib. 1. simpl. Frigidum est, quia propria vini caliditas est imminuta: vt acetum dicatur vinum mortuum, c. 17. lib. 1. Calidum vero statuitur, quoniam port ioichorosa putrescit: cuius finis est situs, qui cum aceto miscetur: & cum hic sit calidus, fit vt acetum alicuius caloris sit particeps. Acetum ergo propria natura est frigidum: è putredine tamen alienam caliditatem est adeptum, c. 2. lib. 4. simpl. Cæterum, quoniã putredo est corruptio, propri, caloris, in vnoquoque humido: ita vt fiat iactura caliditatis misti, totaq; corrumpatur substãtia: breuiter iam de Calido, & Humido dicẽdum.

1. Motus. Corruptio: motus ad corruptionem.

2. Mobile.

Putredine res corrumpitur secũdum totam substãtiã.

ἡ οἰκεῖα θερμότης.

Calidum est quod patitur in putredine, & illud calidum est in misto, quatenus est mistũ: non enim est calidum quod ingenitum vocatur, & per mortem dissoluitur: cum hoc pertineat ad mistum, non quatenus mistum, sed quatenus animatum est. Calor ergo ab Aristotele proprius dicitur, qui

est

ἐν ὑγρῷ. est in misto: ad differentiam eius qui est extra mistum. Humidum, in quo calor corrũpitur, est cuiuslibet misti: siue hoc reperiatur in elemẽto, siue in alio misto, eoque aut animato, aut inanimato. Elemẽta putrescunt, quatenus reddũtur impura à misto vaporoso, quod putrescere potest: excipitur ignis, c.4.lib.5.de gen.anim. Metalla etiam putrescere possunt, quia sunt mista: sed difficulter, propter densitatem. Hæc de subiecto. Quoad causam efficientem: dictum est, *putredinem produci à frigiditate propria, vna cum calore ambientis.* Et hoc dicitur, ad differentiam combustionis, quæ etiam est corruptio misti secundum totam substantiam: sed hic calor naturalis misti, vincitur à calore igneo: in putredine autem à frigido & à calore ambientis. Per ἀλλοτρίαν θερμότητα enim Aristoteles intelligit calorem ambientis: vnde addit, tempore frigido mista minus putrescere: calor enim ambientis tum est exiguus: putredo autem non producitur, nisi ambientis calor sit intẽsior, alias enim internum calorem euocare nequit. Hinc ignis non putrescit: quia nil reperitur extra ignem, quod sit igne calidius. Mistum etiam quod mouetur magis seruatur à putredine: propter motum enim misti calor ambientis fit languidior. Hinc magna Aristoteles ait à putredine vindicari: quia calorem habent validiorem. Hinc etiam proble. 15. sect 5. ait, quòd putrescit, calidius inter initia euadere, ascititio calore: quod & Galenus probat, c.6.l.2.de temper. Eadem quoque de causa in prohibita transspiratione fit putredo: quia calor fit intensior. Hæ ergo duæ putredinis causæ sunt primæ & necessariæ: frigiditas propria, & calor alienus. Præter has vero etiam causæ quædam sunt adiuuantes: vt si sanguis in parte collectus, à natura non regitur, nec difflatur, putrescit, c.9.l.2.de febr Sic etiam immobilitas auget putredinem: quia per quietem corporis putrescentis calor putrefaciens efficacius agit, sect. 1.l.3.epid. Perpetua autem causa adiuuans putredinis, est calor ascititius impressus in misto putrescente: vnde pro vi causarum, mistum, citius, vel tardius, magis vel minus, putrescit.

3. Mouens.

Adiuuantes causa putredinis.

Differentiæ putredinis. Putredinis differentiæ sumuntur à Mobili, & Mouente. A mobili: putredo est vel secundum Totum, vel secundum Partem. Secundum totum: dum totum cadauer putrescit. Secundum partem: cum verbi gratia pomum, secundum dimidium putrescit. A mouente: mouens agit vel ẽ lege naturæ, vt dum cadauer putrescit, & dicitur putredo naturalis: vel citra legem

naturæ,

naturæ, & dicitur putredo præter naturam. Et hæc in genere de Putredine dicta sunto.

De causis febrium putridarum.

Cum putredo humoris, sit corruptio humoris secundum totam substantiam, à frigiditate propria, vna cum calore ambientis: causas putredinis humorũ oportet sumere, ab humore, & ab ambiente, id est, à mobili & mouente.* Mobile, seu passum, est humor putredini aptus: qui fit è cibis humidis. Humiditas hæc ciborũ est Naturalis, vel Ascititia. Naturalis: est Alimentalis, vel Excrementitia: hæc magis, illa minus putredini apta. Alimentalis humiditas est, qualis est in *lacte*. Excrementitia, est Naturalis, vel Præter naturam. Naturalis est Serosa, vel Humorosa. Serosa: cum maior cibi portio mutatur in excrementum serosum: vt in *fructibus humidioribus, horariis, fugacibus*. Humorosa est in fructibus qui mutantur in succum crudum: vt sunt *cucumeres*. Humiditas excrementitia præter naturam, non est aquosa, nec cruda, sed praua: vt in cibo malo secundum substantiam, in *brassica scilicet, fungis, &c.* Humiditas ascititia consideratur in cibo, vel Ante assumtionem, vel Dum assumitur. Ante assumtionem, est humiditas, quæ prodit à malitia artificij: vt Auicennas vocat: Malitia autem artificij multiplex est: perpenditur enim ratione cibi Simplicis, vel Compositi. Ratione simplicis: dum frumentum, hordeum, & alia, quæ sua natura bonæ sunt humiditatis, non recte seruantur: sed ob malum artificium vitiantur. Ratione cibi compositi: dum coqui cibos male miscent, vt ratione huius mistionis generentur humores, qui facile putrescunt. Humiditas ascititia dum cibus assumitur, prodit ex importuna ciborum exhibitione: vt dum vel cibus ingeritur, priore nondum concocto: quæ malitia horæ ab Auicenna dicitur: vel ὕστερα cibi prius quam ἔμπροσθεν assumuntur, vt caro bouina ante lac: quæ malitia ordinis est Auicennæ. Hæc de vitio ciborum. De sapore & odore nihil dictum est: quia non sunt causæ, sed signa cibi putrescibilis. Quod de cibis dictum, de potu etiam intelligendum: vt de vino corrupto, de aqua feculenta, &c. Causæ putredinis humorum, quæ sumuntur à mouente: id est, ab aëre ambiente, sunt duplices: ambiens enim redditur intensior, propter causam Internam, vel Externam, vt est aër pestilentiæ, lacunarum. Interna, est obstructio: huius causa est humor, peccans Copia, vel Qualitate,

1. Causa putredinis in cibis.

Causa putredinis ab ambiente sumpta.

tate, craſsitie nimirum aut ſiccitate. Humorum autem cauſæ ſunt Generantes, vel Detinentes. Generantes ſunt Internæ, vel Externæ Internæ generant materiam vel Copioſam, vel Craſſam, vel Viſcidam. Copioſam, hepar calidum & humidũ. Craſſam & viſcidam: ventriculus frigidior: maxime ſi hepatis iuncta ſit caliditas: ab hepate enim calidiore iuſto citius attrahitur chylus. Externæ quoque vel generant materiam copioſam, vt aër temperatus, copioſus cibus & potus, ſomnus, quies, vel craſſam & viſcidã: vt aër frigidus, cibusq; frigidus, ſimilis potio, ſomnus, quies, medicamenta frigida. Detinentes cauſæ ſunt habitus denſus, temperamentum frigidũ, cibi aſtringentes, vt cydoniũ, meſphila, &c. cibi cõditi aſtringentibus, omphacio, &c. potus aſtringẽs, aluus aſtricta, ſomnus, quies, medicamenta aſtringẽtia. Hæ obſtructionis ſunt cauſæ. Cæterum obſtructio interdũ ſola eſt, interdũ cauſam habet adiuuantem. Obſtructio ſola concurrit, dum prohibetur tranſpiratio, ſeu euentatio. Cauſa adiuuans eſt vel Materia genita quæ agit, vel Cibus crudus. Si materia agit, tunc hæc actio, ſeu hic motus pendet, vel è faciendis, vt dum ſit motus poſt nauſeabundam ſatietatem: vel è foris incidentibus, vt balneo, ſolis ardore: vel ex aſſumendis, vt dum aſſumuntur calida ſuper repletionem. Si cibus ſit crudus & incoctus, pendet è dimiſsione cautelæ: vt ſi quis ſolitus ſit ſcuto tegere ventriculũ, & dimittat: tunc enim vẽtriculus non poteſt cibum concoquere. Hæ ſunt cauſæ, quæ poſſunt humores putrefacere. Notandum vero humores putreſcere interdum cum prohibita tranſpiratione, interdum ſine prohibita tranſpiratione. At in febre putrida ſemper neceſſe eſt prohibitam eſſe tranſpirationem: alias enim humoris putreſcentis fuligines cor non peterent, ſed egrederentur.

De loco, in quo fit putredo.

Putredo vel in omnib. venis: vel in certa parte.

Putredo fit vel in Toto, vel in Parte. In toto: cum materia putreſcit in omnibus venis. In parte: humoris putreſcentis origo pertinet ad membrum determinatum: vnde illud membrum nominatur Focus putredinis, cap. vlt. lib. 2. de diff. feb. c. 4 & 20. lib. 11. meth. Cæterum membrum determinatum euadit fomes putredinis, quoniam præter naturam repletur. Repletur autem præter naturam, quoniam, vel Suſcipit, vel Attrahit, cap. vlt. de differ. febr. lib. 2. Suſcipit propter

debilitatem. Attrahit autem propter Caliditatem, aut dolorem. Doloris autem causa præcipua, vel est Sensus exquisitus, vel Causa dolorifica.

De numero humorum putrescentium.

Deinceps Auic. tradit putredinis differẽtias, desumptas ab humore putrescẽte. Cum autẽ humores quatuor possint putrescere, bilis, pituita, melãcholia, sanguis: ob id quatuor sunt differentiæ putredinis. Hoc loco notandũ, in succis esse portionẽ & alimẽtalem, & excremẽtitiam. Alimentalem Galen. proponit c. vlt. l. de inæq. intem. & t. 18. l. 1. de natura humana. Excrementitia patet in bile, pituita & melancholia. Sanguis autem si se habeat secundum naturam, tunc portionẽ solum alimẽtalem obtinet: sin prȩter naturam sanguis sit affectus, etiam excrementitiam obtinere potest, quæ est ichor, è quo febrem oriri putridam infra demonstrabimus. *Humores 4. possunt putrescere.*

De ichore autem quædam breuiter admonebimus. Esse autem ichorem testatur Galen. c. 4. l. 1. prorhet. ait enim serũ bilis atræ, misceri cum excremento seroso: vbi serum bilis atræ, id est, ichorem, distinguit ab excrementis serosis, id est à lotio. Item, c. 9. lib. 1. de tuend. san. ait, sanguinem optimum, nec seroso, nec aquoso liquore esse permistum: vbi serum distinguitur ab aquoso humore, id est, ab ichore. Et aphor. 37. sect. 2. lib. 6. epid. sanguinem ichorosum proponit. Sciendum autem ichorem semper esse præter naturam: vnde Galenus loc. cit. monet, cum omnis sanguis ichorosus sit malus, ab Hippocrate vocari quandoque bonum, id est, minus malum. Hinc t. l. 1. de nat. hum. ait, ichorem generari in morbis grauibus. Dicit autem Galen. c. 2. li. de tum. prӕt. naturam, ichorem esse tenuiorem sanguine, & generari è sanguine, à calore inflammatorio. Vnde & Philosophus c. 4. lib. 2. de par. an. dicit, saniem esse portionem dilutam, siue aquosam sanguinis: & addit, quod sit pars vel nondum concocta, vel corrupta: quibus significat, saniem seu ichorem, esse partem sanguinis aquosam, frigidam, non incoctam, quæ à calore coquente vel vincitur, & in sanguinem vertitur, vel non vincitur, & in serum, id est, in ichorem mutatur. Et sic manifeste ichor discernitur à lotio: quod non est materia corrupta, nec in sanguinem potest mutari. Improprie autem Galenus ichoris voce vtitur, cap. 13. lib. 3. de natural. fac. vbi ait ventriculum in inȩdia excrementis impleri, quæ sint sanies biliosa, *Ichorẽ esse quid distinctũ à lotio.* *Ichor omnis præter naturam.* *Ichoris causa.* *Ichoris vox improprie vsurpata.*

biliosa, pituitosa, & serosa, id est, ichor bilis, pituitæ, & lotium seu serum. Quoniam enim semper ventriculus tempore famis hæc excremēta attrahit: necesse est, vt sēper in corpore nostro, secūdum naturam generētur. At ichor est contra naturam. Ergo non loquitur de veris ichoribus. Quod si quis dicat veros ichores esse secundum naturam: quæso, cur igitur ichor sanguinis & melancholiæ non etiam generatur, & à ventriculo per inedias attrahitur? Licet autem per famem attrahatur serum, & pars tenuior pituitæ, itemque bilis: non tamen à ventriculo attrahitur sanguis: quia excrementa tantum in fame trahuntur ad ventriculum, non autem alimenta: at portio sanguinis tenuior, non est excrementitia. Nec melancholia attrahitur, quæ ob crassitiem non ita trahi potest, vt bilis: & præterea excremētum melancholicum est adhuc alimentale, saltem causa lienis: excrementum autem biliosum nulla è parte est alimentale. Constitutum ergo sit, ichorem esse excrementum præter naturam, prodiens è tenui portione cuiuslibet humoris. Sicut autem humor accipitur & pro aggregato quatuor humorum, & pro vnico tantum humore: ita ichor primum est massa ichorosa: quæ potest esse sanguinea, biliosa, &c. deinde est ichor sanguineus, pituitosus, biliosus, melancholicus.

Ichor quid & quotuplex.

CAPVT XII.

De differentiis putridarum febrium.

IN hac capitis parte Auicennas febres distinguit. 1. ab idea, seu specie humoris. 2. à loco in quo materia putrescit. 3. à materia accessionis. 4. à vehementia dignitatis, essentiæ & facultatis.

1. Diff. ab idea humorum.

Quemadmodum igitur quatuor sunt ideæ humorum: ita etiam quatuor sunt species febriū putridarum: scilicet biliosa, sang. pit. melancholica. *Hic vero dubitatur, cur Gal. c. 8. & 9. l. 2. de diff. febr. sanguineam febrem omittat?* Responsio. Si quæritur de numero febrium putridarum: tunc necessario quatuor species putridarum constituuntur, negari enim nō potest sanguinem putrescere: quod etiam Gal. fatetur, c. 5. l. de cur. per venæ sect. At si quæstio est de numero periodorum, tres tantùm sunt differentiæ, cum sanguis non obtineat propriam periodum, vt ait Galen. c. 9. l. 2. de cris. Et huc respicit Galenus si quando 3. species putridæ proponit.

Obiectio.

Sequuntur

Sequuntur differentiæ à loco. Per locum intelligitur sedes, in qua putrescit humor faciens febrem : non autem focus, seu fomes. Ait ergo Auicen. materiam putrescere vel In venis, vnde oriuntur febres Cõtinuæ: vel Extra venas, vnde Intermittentes. Sanguis quidem saltem in venis putrescit: contra reliqui succi & in venis, & extra putrescere possunt. Intermittentium sunt tres species, Pituitosa, Biliosa, Melancholica. Continuæ subdiuiduntur, ratione Venarum, & ratione Materiæ. Ratione venarum: materia putrescit in Omnibus venis, vel saltem Plurimis, seu proximis cordi, & prodeunt febres continuæ, continentes, quæ ab Auicenna conclusæ nuncupantur: aut contra putrescit materia Non in venis omnibus, vel proximis cordi, & oriuntur continuæ proportionales. Ratione materiæ, datur continua sanguinea, pituitosa, biliosa, melancholica. Porro febres continentes sunt in triplici differentia : nam si æqualiter se habent, dicuntur Nomotonæ, si inæqualiter, & quidem si augentur, dicuntur Epacmasticæ: si decrescunt, Paracmasticæ dicuntur. Continuæ etiam proportionatæ sunt triplices: cap.2. lib.2. de diff. febr. primum genus pertinet ad bilem, & dicitur tertiana continua proportionata. Secundum genus pertinet ad bilem & pituitam, & quotidie inuadit, sed accessiones sunt dissimiles, quia febris simplex non est. Tertium genus pertinet ad melancholiam, & ad quartanas. *2. Differ. à loco.*

Alexander autem cap.2. lib.12. aduersus hanc Galeni differentiam affirmat, humores in venis potius comburi, quam putrescere. Si enim putrescerent, ait, generarentur in venis animalia, quæ aliquando per vrinas excernerentur? Responsio. Animalia non possunt generari, nisi mistum putrescẽs paulatim putrescat: at humores in venis repente putrescunt. *Obiectio, humores in venis non putrescere.*

Dubitatur, num materia, quæ à venis extra mittitur, putrescat in venis, an potius extra? Alexander loco citato inquit: in febribus intermittentibus materiam putrescere in venis: quod inde probat, quia in intermittentibus indicia sumimus à lotio: lotium autem indicat putredinem in venis. Responsio. In intermittentibus materia putrescit extra venas : id quod rigor, quandoque apparens, indicat : dum enim rigor fit, nondum est febris, quia materia nondum est putrida. Ergo extra venas putret. Lotium vero indicat saltem materiæ dispositionem ad putredinem. Hæc de differ. à loco. *Num materia intermittentiũ extra venas putrescat, an intra.*

Quantum attinet ad differentias à materia accessionis *3. Differ. à*

materia accessionis ubi quadam prius explicantur.

desumptas: quædam prius de accessionibus & periodis dicenda sunt. De accessione dicendum: primo, cur inuadat: secundo, cur inuadat cum rigore, horrore, frigore, vel inæqualitate, vel sine his? Periodus vero perpendenda ratione principij, & ratione finis. Ratione principij, explicandum: primo, cur febris redeat: secundo, cur alia velocius, alia tardius reuertatur: tertio, cur reuertatur statutis diebus, vt pituitosa quotidie? quarto, cur redeat quandoque eadem hora, quandoque diuersa? Ratione finis declarandum, cur quædam accessio longiore tempore, quædam breuiore perducatur ad finem.

Causa inuasionis in nō periodicis.

Primum igitur, *quantum ad causas inuasionis*: è ca. vlt. lib. 1. de diff. febr. aduertere oportet, an febris habeat periodos, nec ne. Si enim nullos habet reditus, tum vnicam tantum habet accessionem, in qua nulla corporis pars præ aliis determinate læsa est: sed male se habent humores, in vasis vel omnibus, vel plurimis, vel proximis: vt duret febris, quamdiu perseuerat putredo, vel calor febrilis. In febribus autem quæ

Causa inuasionis in periodicis: usque 1. Citra fluxionem.

periodos habent, offensum est membrum determinatum: idque modo vnicum, modo multiplex. Vnicum: si materia non fluit de vno loco ad alium: multiplex, contra. Si ergo febris fiat citra fluxionem: tunc pars determinate læsa dupliciter afficitur: primū enim superfluitates generat, deinde eas non potest expellere, vnde necessario putrescunt. Hinc ergo colligitur aduersus plerosque, in intermittentibus citra fluxionem, non moueri materiam extra venas. Vnde etiam Gale. cap. 7. lib. de trem. ait: in febre ardente, bilem contineri in vasis: in tertiana vero intermittente, vel per carnes mo-*aut* ueri, vel per carnes à natura expurgari; tanquam copiosior humor in ipsis carnibus sit creatus. Generantur autem superfluitates, vel læsa facultate partis ob intemperiem, vel ob errorem externum, id est, ob vitiosum alimentum. Pars nō expellit genitas superfluitates, vel expultrice labefactata ob intemperiem, vel impedita ob angustiam, aut ob errorem externum, id est, ob materiæ copiam, crassitiem, aut viscidi-

2 Cum fluxione.

tatem. Si multiplex læditur membrum, materia de loco in locum fluit. Fluxio autem fit per modum transmissionis, vel attractionis. Transmittens membrum necessario robustius est suscipiente: vt expultrix insurgat ad expellendum. Insurgit autem excitata vel copia, vel qualitate, vel vtraque. Hoc tamen membrum transmittens, quatenus superfluitates generat, obtinet aliquam imbecillitatem: & in febribus potissimum

simum esse solet, ventriculus, iecur, lien, cerebrum. Suscipiēs membrum imbecillius est transmittente: inque hoc potissimum viget frigiditas, humiditas, raritas, ignobilitas, cap. 1. lib. 2. ad Glauc. In attractione, aliud membrum est à quo fit attractio, aliud attrahens. Quoad locum à quo fit attractio: pro varia eius dispositione, variæ species materiæ attrahuntur: vt à iecore calido & humido, fit attractio sanguinis: à iecore calido & sicco, fit attractio bilis, &c. Attrahens, ratione caloris, vel doloris attrahit.

Cur autem accessio inuadat cum rigore, vel sine rigore: (quod secundo loco erat propositum:) id Auicennas infra proprio explicat capite. De quo nos cap. 14. 2.

Tertio, cur febris redeat: facile explicatur ex aph. 63. sect. 4. Si enim finita accessione nullum relinquatur vitium, in membro: non reuertitur accessio: si relinquitur, contra. Differentia autem est inter primam accessionem & subsequentes, ratione materiæ putrescentis: vt colligitur è ca. vlt. li. 2. de diff. febr. In prima enim accessione, materia quæ putrescit est vnica, vt exempli gratia in tertiana est bilis flaua. At in accessionibus sequentibus, materia quæ putrescit est triplex: vna est præcipua, vt materia biliosa, in tertiana: secunda est superfluitas putrida relicta in præcedente accessione in parte, id est, extra venas: tertia est sanguis, confluens à reliquis partibus in partes debiliores, qui etiam putrescit, quoniam & reliquis putridis miscetur, & in partem detrusus non difflatur. Huc igitur respiciens Gal. cap. 15. lib. 11. meth. ait saluberrimum esse, in omni putrida, tam continua, quam intermittente, sanguinem mittere: cognouit nimirum etiam in intermittentibus peccare sanguinem. 3. *Causa periodi.*

Quarto quæritur, Cur accessiones velocius, aut tardius redeant? 4. Responsio. Si plures febres coniunctæ sint, vt tertiana & quotidiana: frequentior fit accessio. Causa autem cur plures febres coniungantur, peti potest è cap. vlt. lib. 2. de diff. febr. Nam si accessio fiat per modum attractionis: tum pars attrahens imbecillior redditur, vt putrescant & excrementa, & sanguis: vnde febris accenditur à priore diuersa: quare febre simplici perseuerante, & duplices & triplices oriri possunt febres. *In febribus autem simplicibus quæritur, cur pituitosa citius redeat, tardius biliosa & melancholica?* Plato in Timæo respiciens motum, ait, febres continuas fieri ex igne: pituitosas ex aere, hic enim celerius mouetur quam aqua: biliosas *Causa frequentiæ periodorum.* *Cur pituitosa citius redeat, quā biliosa, & melancholica.*

ex aqua:melancholicas è terra. Sed nos veras causas inuestigabimus. Accessiones redeunt, quoniam noua materia putrescit: ideo citius redit accessio, si materia adest quæ citius putrescit. At in febre pituitosa, causæ putredinis sunt validiores, minus in biliosa, adhuc minus in melancholica. Pituitosa igitur citius redit, &c. Causæ autem facilioris putredinis sunt in copia, & qualitate materiæ: materia vero quædam regeneratur, quædam in priori accessione relinquitur.

1. *Copia materiæ quæ generatur.* Quantum ad *materiam pituitosam*, & primum eam quæ regeneratur: hæc citius regeneratur, quam bilis & melancholia, in ea copia, vt nouam possit accessionem causare: nam pituita fit è portione ciborum frigida, humida & viscida: & producitur à ventriculi calore, qui longe remissior est calore hepatis. Hinc fit vt huius materiæ portio exigua dissoluatur, quia & mobile viscidum est, & mouens est calor remissus: copiosa igitur relinquitur. *Bilis* generatur & in ventriculo, & in hepate: vt in febre biliosa docebimus. Si in ventriculo; est bilis porracea, c. 6. l. 2. de temper. & fit è cibis calidioribus: agens autē est ventriculi calor, sed iusto intensior. Hinc fit, vt non tam celeriter: vt in pituita: iusta bilis copia queat colligi, quæ febrem excitet: maior enim fit dissolutio, quia & mobile est calidum, & mouens est vehemens. Si bilis in hepate gignatur: materia è qua, est pars tenuior ipsius chymi: agens est calor hepatis, qui intensior est calore ventriculi, à quo pituita producitur: Hinc fit materiæ dissolutio, vt tam cito cumulari nequeat, quemadmodum pituita.

Melancholia denique fit è chymi portione crassa: quæ est admodum exigua: in chylo enim crassa quæ sunt, in feces abeunt: agens est hepatis calor, qui intensior est calore ventriculi. Hinc fit vt melancholia sufficiens ad febrem excitandum, longissimo tempore generatur: materia enim è qua fieri debet, est exigua: ratione vero caloris fit aliqua dissolutio.

2. *Qualitas.* Quantum ad qualitatem materiæ: pituita est frigida, humida, viscida, quandoque crassa: bilis est calida, sicca, tenuis: melancholia, frigida, sicca, crassa. Hinc, licet bilis ratione caloris & tenuitatis magis sit fluxilis quam pituita: quia tamē tardius regeneratur, ideo tardius etiam accessionem facit. Vt melancholia omnibus modis tardius moueatur, quoniam

3. *Reliquiæ.* cum exigua est, tum frigida & crassa. Portio autem relicta in priore accessione, vocatur inquinamentum: cap. 7. & 10. lib. 3. de puls. Hoc inquinamentum in febre pituitosa est copiosius,

ſius,quam in billioſa,& melancholica: cap.4.lib.2.de diff.feb. Cum ergo in acceſsione febris pituitóſæ, non parum inquinamenti relinquatur:feſtinat ſecunda acceſsio.

Quinto quæritur, Cur ſtatutis diebus febres reuertantur:pituitoſa quotidie:biliosa die tertio:melancholica quarto? Reſponſio. Cauſa nulla alia adeſt, quam propria humorũ natura. Vnde ſi humor aliam naturam ſuſcipit : acceſsio etiam variatur: cap.vlt.li.2.de diff.febr.vt dum bilis flaua mutatur in atram: ſicut prius acceſsiones erant die tertio, ita deinde quarto reuertuntur.

5. *Cauſa fixarum periodorum.*

Sexto quæritur,cur acceſsiones modo cum ordine, modo ſine ordine reuertantur? Vbi ſciendum inordinationem in paroxyſmis dupliciter ſumi poſſe:primum,vt paroxyſmi anticipant, vel poſtponunt:ſecundo, vt paroxyſmus primo erat triduanus,poſt euaſit quatriduanus.Si primo modo ſumatur inordinatio:cauſa eſt in humoribus, in membris, in materiis auxiliorum.Humor enim,ſi eadem copia, & qualitate, eodem tempore règeneratur:acceſsiones ſeruant ordinem:ſin minus,contra:ſi enim materia citius regeneratur, acceſsio anticipat:ſi tardius,poſtponit. Quoad membra:ſi acceſsio fuerit citra fluxionem, paroxyſmus ordinem ſeruat, ſi membrum ſeruat eandem diſpoſitionem:at ſi euadat imbecillius, paroxyſmus anticipat.Si acceſsio ſit cum fluxione materiæ: & fluxio fiat per tranſmiſsionem : ordinem ſeruat paroxyſmus, quandiu in membro mandante & ſuſcipiente ſimilis manet diſpoſitio : at ſi, verbi gratia, in membro mandante ſenſus exquiſitior euadit, acceſsio anticipat:ſi contra, poſtponit. Quod ſi per attractionem fiat fluxio, non mutatur ordo,ſi pars attrahens ſeruet eundem ſtatum & caliditatis & doloris:at ſi calor intendatur, acceſsio anticipat. Materiæ auxiliorum ſi non mutentur, ſeruatur ordo in paroxyſmis: at ſi febricitans vtatur cibis copioſioribus, vel calidioribus, anticipat acceſsio. Secundo autem modo ſi ſumatur inordinatio:eius cauſa eſt mutatio humoris,febrem efficientis:mutatio autem illa fit dupliciter, primo cum vnus humor in alium tranſmittatur, vt bilis flaua in atram: deinde, ſi alius atque alius humor tranſmittitur, vt ſi prius bilis tranſmiſſa eſt,& poſtea tranſmittatur pituita. Et vtraque hæc mutatio fieri poteſt à cauſa & interna & externa.Ab interna: verbi gratia,dum iecur, calidius redditum, bilem flauam mutat in atram:item,dum in febre biliosa, vẽtriculus frigidus gignit

6. *Cauſa ordinis & inordinationis paroxyſmorũ.*

Cur paroxyſmi anticipent, vel poſtponãt.

1. 2. 3.

Cur paroxyſmi mutetur ſpecies.

pituitam, vt ė tertiana fiat quotidiana. Ab externa: verbi gratia, dum ė victu calidiore & medicamentis calidioribus: bilis flaua mutatur in atram: Item, dum ė cibo frigido, & medicamentis frigidis, non amplius bilis, sed pituita generatur.

7. Causa breuitatis, & longitudinis accessionum.

Septimo, & postremo quaeritur, cur accessiones modo longiores sint, modo breuiores? Respōdetur ė c.3.5. & vlt.l.2, de diff. feb. causam esse in materia, virtute, & habitu corporis. Materia enim est causa longitudinis, si sit copiosa, frigida, crassa, viscida: breuitatis, si pauca, calida, tenuis: nam citius dissipatur. (*his Galen. motum & quietem Auicenna comprehendit.*) Virtus si robusta sit, breui tempore materiam expurgare potest, vnde breuis accessio: contra debilis, longam accessionem efficit. (*hic Galenus sensum exquisitum Auicenna complectitur.*) Habitus corporis densior, est in causa longitudinis accessionum: rarior breuitatis. Causis ergo longitudinis concurrentibus; interdum adeo longā est accessio, vt, licet febris sit intermittens, dicatur tamen continua, non quidem simpliciter, sed continua per subingressum.

Continua per subingressum.

Nū in intermittentibus materia semper mittatur à venis, extra venas.

Vterum, antequam progrediamur, explicandum est, *an materia in febribus semper transmittatur à venis extra venas*: quod vt cognoscatur ad curationē per est necessarium. Cōmunis plerorumque est opinio, semper materiam ė venis extra ferri. At hi errant: nam cap. vlt. lib. 2. de diff. febr. interdum accessio fit per transmissionem, vt materia in mesaraicis, tanquam in foco resideat. Quod si igitur communis illa opinio vera esset: materia transmitteretur primum à mesaraicis, quae sunt debiliores, ad membra robustiora, nim. in iecur, & hinc in magna vasa, & hinc in venas quae collocatae sunt in ambitu totius, & tandem extra venas. Quod tamen fieri nequit: cum in fluxione, quae fit per transmissionem, necessarium sit, vt pars mittat ad debiliorem, non ad fortiorem.

Communis opinio reiicitur.

Fernelij sententia.

Alia Fernelij est opinio, qui voluit intermittentium originem esse circa praecordia, ventriculum, diaphragma, caua hepatis, lienem, pancreas, omentum, & mesenterium. Has partes ait membranas obtinere sensu praeditas, & neruos à sexto pari cerebri prodeuntes: vt proinde his partibus, exquisite sentientibus, totum corpus compatiatur, & pro vbertate, acrimonia & impetu materiae, rigor, horror, vel frigidus producatur. Quemadmodum igitur, inquit idem, dum pars vlcerata pungitur, fit horror: ita etiam in intermittentibus fit, dum partes ἀισθητικαί à materia

morbifi

morbifica molestantur. Sed contra Fernelium ratio est demonstratiua: Si enim focus materiæ est in parte, sensu exquisito prædita: tunc in omni intermittente esset dolor, & grauitas circa præcordia: quod falsum. Verum quidem est in punctione vlceratæ partis, totum corpus horrore affici: cuius rationem suo loco afferemus: sed cum illa punctio in parte vlcerata dolorem excitet acerbum, videtur in intermittentibus etiam, cum materia morbifica pungit præcordia, dolorem in his esse necessarium, cuius ratione horror totius oboriatur. Veruntamen quoniam Fernelius vir fuit summæ auctoritatis: non abs re fuerit, fundamenta eius præcipua penitus euertere. Primum ergo fundamentum esse potest: *Si materia intermittentibus à venis extra mittitur: tum in qualibet febre materia peccabit in venis. Consequens falsum: ergo & antecedens.* Responsio. Hoc argumentum pugnat saltem contra communem opinionem, quod in omni intermittente materia transmittatur à venis: quam & nos reiicimus: nam in aliqua intermittente, à præcordiis ad totum transmittitur. Alterum Fernelij fundamentum: *Impossibile est, tam cito materiam in venis exsistentem separari à sanguine, & ad extrema depelli?* Responsio. Datur quædam intermittens, in qua materia è venis expellitur: verum illa transmissio non fit ita subito: sed principium durat etiam per horas. Quantum vero ad frigiditatem, quæ subito fit: dicendum, illam non fieri à materia, quæ extra transmittitur, non enim est frigiditas positiua, sed priuatiua. De quibus terminis infra. Tertium argumentum Fernelij: *Quartana continua est rarissima: propterea quod materia melancholica raro in venis putrescit. Quoniam autem quartanæ intermittentes sunt frequentissimæ, & diu durant: necesse est earum materiam, quæ sane copiosa sit oportet, non esse in venis, nec è venis extra mitti?* Responsio. Quartana continua raro contingit, quia melancholia raro putrescit in venis: idque ea de causa, quod melancholia in venis abundans, est excrementum, non alimentum, & quidem excrementum præter naturam, etiam bilioso excremento malignius. cap. vlt. lib. 2. de fac. nat. hinc fit vt è venis expellatur, & proinde raro in venis putrescat. Verum quoniam interdum copiosa melancholia & generatur, & colligitur (vt in propr. cap. demonstrabimus) fit vt tunc etiam ad ambitum totius transmittatur, & quartanas intermittentes, diuque durantes faciat.

Cõfutatio.

Pugnatur contra Fernelij rationes.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

N B.

Differentia febrium à materia accessionis. Concludatur igitur febrem intermittentem esse vel Sine fluxione, vel Cum fluxione. Sine fluxione: vt cum excitatur à materia in ventriculo genita & putrescente: atque hæc solis lenientibus curatur. Cũ fluxione, si materia è venis extra mittitur, vel interdum per alios fluit ductus: huc Galen. respiciens cap.6. lib. 2. de cris. ait, materiam intermittentium deferri vel per venas, vel per totum corpus.

4. Differentia à vehementia. Sequuntur differentiæ à vehementia. Aliæ febres sunt vehementiores, aliæ debiliores, ratione dignitatis, essentiæ, vel facultatis. Ratione dignitatis: si materia putrescat in venis, vt in continuis: ratione essentiæ: si febris valde accendit, vt in ardente: ratione facultatis: si pulsus sit imbecillis, præterquam in principio paroxysmorum.

CAPVT XIII.

De signis putridarum febrium.

ABsoluta doctrina, de essentia generica & specifica febrium putridarum: de Signis agit Auicennas: indicationes enim capiuntur ab essentia nota: nota autem fit essentia per signa. De his ergo quatuor tradit. I. agit de signis febrium putridarum in genere, quatenus scilicet hæ ab ephemera & hectica distinguuntur. II. de signis continuæ febris, quatenus hæc ab intermittente distinguitur. III. de signis, quæ indicant quomodo & differant, & conueniant putridæ. IIII. de significationibus accidentium febrium.

I. Signum à causa. Primum generale signum febris putridæ est, quod non oriatur è causa primitiua, sed ex antecedente. Et hoc signum soli putridæ conuenit, non autem omni: cap. 7. libr. 1. de diff. feb. quædam enim putridæ ab externa fiunt causa. De ephemera ex obstructione, quæ non exacte exquisita est, Auicen. hic non loquitur: hæc enim ex antecedente causa oritur. Nec sermo ipsi est de hectica, quæ fit ex vlcere pulmonis: confert enim putridam, cum hectica incipiente ante alios morbos. *II. Pulsus, respiratio.* Alterum signum, à pulsu & respiratione sumitur: putridarum inseparabile indicium est systoles velocitas, cap.7. lib. 1. de diff. feb. & ratio est, quia assunt fuligines putridæ, quæ necessario sunt expurgandæ. Hoc autem intelligendum est, dum febris perseuerat: nam dum putrida intermittit, & ad integritatem perducitur (quod in quibusdam

dam fit) tum diastoles potius adest velocitas, non sistoles. Putrida igitur febris indicatur ex inæqualitate pulsus febrilis: nam in hac calidum innatum cordis magis igneum redditum est, quam in ephemera: vnde in pulsu ephemerarum inæqualitas febrilis prorsus dissoluitur. Pulsui etiam par est respiratio ná exspiratio est velox. Tertiũ signum à calore totius corporis sumitur: qui mordax est, nõ suauis, vt in ephemeris. Et hoc signum putridis conuenit inseparabiliter: cap. 7. lib. 1. de diff. febr. Per mordacem autem calorem intelligit Galenus fumosum & fuliginosum: ad differentiam caloris flammei, qui in ephemeris & hecticis locum habet. Dari autem talem calorem triplicem, ostendit Gal. cap. 1. libr. 3. de præsag. è puls. Hactenus de signis, quæ putridam respiciunt, quatenus est febris, id est, quatenus inuadit, quatenus est vitium cordis, quatenus est morbus totius. Deinceps signa tradit, quæ respiciunt putridam, vt fit à materia. Quartum igitur signum, est corporis præcedens dispositio ad febrem putridam, quæ soli, sed non omni conuenit: in quibusdam enim putridis præcedit lassitudo, pandiculatio, oscitatio, anhelitus constrictio, venarum hypochondriacarum tensio, capitis dolor & pulsatio, &c. quæ reperiuntur in febribus, in quibus materia mouetur de loco ad locum. Quintum signum est frequentia pulsus: pulsus coarctatus, id est, submersus & paruus: interdum magnus & vehemens, non admodum velox. Ratio est: quia in putrida facultas à materia opprimitur: præterea dum materia incalescit, pulsus fit frequens: dum facultas insurgit ad expellendum, pulsus fit magnus & vehemens. Cum ergo hinc pateat pulsum esse inæqualem: Galenus cap. 7. l. 1. de diff. febr. dixit, pulsus inæqualitatem in principio & augmento, signum esse putridarum proprium quidem, sed non inseparabile, quia soli putridæ, sed non omni conuenit. Soli putridæ conuenit, scilicet respectu ephemeræ & hecticæ: nam alias etiam vitiosis humoribus in ventriculo collectis, pulsus oritur inæqualitas. Licet vero pulsus inæqualis fiat à materia putrescente, quæ in omni putrida reperitur: in quadam tamen putrida, pulsus non est inæqualis: vt in tertiana exquisita, cuius materia adeo tenuis est, vt facultatem non oneret. Sextum signum est diuersitas caloris in principio & augmento: calor enim non semper est flammeus. Et hoc soli putridæ conuenit, sed non omni: in tertiana enim propter leuitatem

3. Calor totius.

Transitio.

4. Corporis dispositio ad putridam.

5. Pulsus inæqualis.

6. Calor inæqualis in principio & augmẽto.

7. Euacuatio in prima periodo. materiæ non euidenter apparet. Septimum signum, est quod fiat euacuatiatio in prima period.,ad differentiam ephemeræ: quia enim putrida febris à materia producitur, hæc per sudorem copiosum vacuatur. Excipitur tertiana intermittens, propter leuitatem materiæ. *8. Ab augmento.* Octauum signum, est augmentum non permistum, non proportionatum, non simile, prolixum. Non permistum est illud augmentum, quod dissimile est principio: ad differentiam augmenti ephemerarum: indicat vero materiam, cuius actio in principio diuersa est, ab actione in augmento. Non proportionatum est, dum finis augmenti, dissimilis est principio augmenti: ad differentiam augmenti ephemerarū: & hoc indicat materiam, cuius diuersa est actio in principio & fine augmenti. Non simile est, dum calor in principio est fumosus, in augmento fuliginosus & flammeus: ad differentiam augmenti ephemerarum, in quibus calor semper est flammeus. Longum autem est augmentum: ad differentiam ephemerarum, in quibus vltra duas horas non durat: proinde significat materiam quæ cito & æqualiter non accenditur. *Transitio. 9. signum.* Sequuntur deinceps signa respicientia materiam ratione loci in quo putrescit. Febris ergo intermittens distinguitur ab ephemera, quia incipit cum rigore, aut horrore: & vt plurimum terminatur cum sudore, & habet periodos determinatas. Continua distinguitur ab ephemera: quia vel incipit cum tepore, si fuerit proportionata: vel sine tepore, si continens. Dissimilitudo etiam continuæ & ephemeræ iudicatur ex vrina, è pulsu, è terminatione & quiete symptomatum. Sequuntur signa indicantia vehementiam maiorem in putridis, quam in reliquis: vt sunt quæ indicant primum maiorem vehementiam febris: sitis, dolor capitis, nigredo linguæ, impotentia quiescendi: quæ proueniunt à summo calore, cuius causa est materia putrida. *10. Signū, à vehemētia morbi.* Vehementia putridæ febris ratione facultatis indicatur è pulsu modo magno, modo forti, modo paruo, modo debili: quia materia putrida diuersimode agit in cordis humores: & hæc dicuntur ad differentiam ephemeræ, in qua pulsus semper est robustus: atque ad differentiam hecticæ, in qua dum pulsus euadit debilis, postea non amplius fit robustus. *11. Signū, à vehemētia materia.* Vehementia materiæ indicatur, ratione facultatis, è pulsu magno, inæquali, in quo systole est velocior: lotium in principio crudum, aut parum coctum.

II. Traduntur signa febris continuæ, quatenus hæc ab intermittente distinguitur. Pulsus continuarum est intēsior quam intermittentium. Tempus excedit 24. horas: cap. 5. & 8. lib. 1. ad Glauc. In principio continuæ non apparet rigor, vel horror, qui in intermittentibus est euidens: nam rigor fit, dum materia transmittitur ad venas remotiores. Vnde in continua exquisita non est rigor *sui ratione*, id est, quatenus est continua, huius enim materia in venis est: accidit tamen, vt, dum materia à venis magnis ad paruas & remotissimas transmittitur, portio quædam extra venas mittatur: at hoc non fit ratione continuæ: in intermittentibus vero rigor fit propria intermittentis ratione. Non tamen semper in intermittentibus fit rigor: quia interdum materia adeo est benigna & exigua, vt debili suo motu rigorem efficere nequeat. Quod si rigor sit longus & intensus, indicat febrem continuam per subingressum: sin exiguus & breuis, indicat vere continuam proportionatā, cuius materia in venis remotis putrescit. Augmenti symptomata variant in putridis: modo enim intenduntur, modo minuuntur.

Continuæ signa. 1. 2. 3. 4.

III. Pars huius capitis continet signa differentiarum, à 4. speciebus desumptarum. Diuiditur autem in 4. membra. Primum traduntur signa, quibus discernuntur 4. species febris, biliosa, sanguinea, pituitosa, melancholica. Secundo traduntur signa, quibus conueniunt. Tertio traditur documentum causa tactus. Quarto traditur documentum causa vehemētiæ. *Biliosa* igitur febris indicatur è motu: mouetur enim è tertio in tertium: nisi sit adusta, id est, ardēs, vel continens, quę vnica accessione absoluitur. Deinde in biliosa pura, est caliditas acuta, magna, mordicās: acuta, id est, quæ cito expanditur, propter materiam tenuem, cum exquisite pura biliosa, non habeat permistam pituitam, vel melāchōliam. Tertio biliosa pura indicatur, quod sit salubris, id est, debilis ratione facultatis. Quarto habet motum breuem: nam biliosa pura intermittens, raro pertransit septimam periodum, continua vero hebdomade finitur. *Sanguinea* indicatur, quia vere est continua, non per subingressum. Calor etiam vehemens est in sanguine, cum lenitate: non mordicans, vt in biliosa. Motus velox est: perducitur enim ad statum in quarto. *Pituitosa* pura intermittens quotidie mouetur: calor est lenis, motus tardus, ob frigidam materiam facultas non parum læditur, quia integritatis tempus est admodum exiguum.

Signa differentiarū ab humoribus.

exiguum. Continua pituitosa potius est debilis, quam vehemens, vt aliquo modo hecticæ sit similis: differt tamen ab ea, quod in pituitosa pulsus est mollis. Pituitosa etiam pura distinguitur à non pura, seu notha: hæc enim minorem habet paroxysmum & breuiorem, ob bilis permistionem cum pituita: quod si vero pituitæ non bilis, sed melancholia permisceatur, contra iudicandum est. *Melancholica* non est acuta, sed longa, propter frigus: virtus etiam tolerat ob longitudinem interualli.

Conuenientia. Commune porro est quartanæ, tertianæ & continuæ & intermittenti, vt terminentur vomitu, alui solutione, per sudorem, per vrinam: sique febris sit ardens, etiam per hæmorrhagiam narium.

Præceptũ, de tarditate & velocitate motus. Tertio Auicennas proponit documentum ratione motus. Tarditas & velocitas motus referenda est ad totam febrem. Nam ratione partis fieri potest, vt febris breuis habeat principium longum, aut aliam partem longam: vt in tertiana intermittente, longius tempus est principium: in febre conclusa, id est, continente, longius tempus est status: in biliosa proportionata, est declinatio, in quotidiana, est status & declinatio: similiterque in quartana.

Præceptũ de curatione. Postremo traditur præceptum causa vehementiæ. In curatione non est committendus error: alias febris salubris, euadit lethalis.

Signorum applicatio. In IIII. capitis parte Auicennas signorum applicationem tradit: & ex signis deducit nos in cognitionem signatorum, pertinentium ad putridas febres. Ea autem hic breuiter ob oculos ponere placuit.

1. Extrà

Signa febris alia sunt:

- 1. *præcedentia.*
  - 1. *præterita.*
    - 1. *Extra corpus: vt regimen antecedens: sic ars destinata lanarum lotioni indicat putridam.*
    - 2. *Intra corpus.*
      - 1. *Secundum naturam: Temperamentum, habitus corporis. Si enim præcessit temperamentum calidum & humidum, habitus carnosus: significatur febris sanguinea.*
      - 2. *Præter naturam: vt morbi & symptomata, Si enim vomitus pituitæ præcessit, indicatur febris pituitosa.*
  - 2. *præsentia.*
    - 1. *Extrà corpus: vt præsens regio, anni tempus, præsens constitutio: si verbi gratia ad calorem vergant: significant febrem biliosam & vehementem.*
    - 2. *Intra corpus ratione*
      - 1. *Continentium: vt ætas, complexio: sic ætas iuuenilis, temperies calidior. significat febrem biliosam: eo vehementiorem. quo gradus caloris in temperie est intensior.*
      - 2. *Contentorum: nimirum excrementorum, quæ copia, aut qualitate expultricem irritant ad expellendum. Hæc autem signa sunt, pulsus, vrina, alui deiectio, hæmorrhagia narium. Verbi gratia pulsus velocior, vrina flaua, indicant febrem biliosam.*
- 2. *sequentia.*
  - 1.
    - 1. *Immediate, vt actio: verbi gratia, sitis, pulsus inæqualis, dolor, &c.*
    - 2. *Medietate: & hæc perinent vel ad*
      - 1. *Cõtenta: vt sunt exeuntia, verbi gratia, sudor.*
      - 2. *Continentia: vt sunt, verbi gratia, calor, forma, figura, &c.*
  - 2.
    - 1. *Necessario, idque vel ratione*
      - 1. *Totius febris: vt est dispositio febris, verbi gratia, si adest calor admodũ mordax, inæqualis: putrida indicatur.*
      - 2. *Paroxysmorum: accessio enim triduana, indicat febrem biliosam.*
    - 2. *Non necessario.*
      - 1. *Indifferentia, seu non coniuncta: vt fames, vel inappetentia, &c.*
      - 2. *Determinata, seu coniuncta: verbi gratia. dolor. sitis. indicat febrem biliosam: delirium & inquietudo, indicant febrem mali moris.*

CAP

CAPVT XIIII.

De Rigore.

De rigore quid tradendum.

ANtequam ad curationem putridarum accedat Auicēnas, prius de Rigore agit. Nos ergo in hac doctrina ita procedemus, vt exponamus. 1. modum generationis rigoris. 2. definitionem rigoris. 3. discrimen rigoris & cognatorum symptomatum. 4. rigoris differentias. 5. omnia febribus applicabimus.

Causa rigoris.

Galenus cap. 6. & 7. lib. de rigore, voluit rigorem fieri à materia frigida, calida, præterea dum vlcus irritatur, item dum inflammatio mutatur in abscessum, præterea cum occurrit obiectum aliquod horrendum, vel secundum visum, vel secundum auditum. Videndum ergo quæ sit communis causa. Idque vt appareat: modum generationis rigoris ita describemus. Ad rigorem generandum, necesse est vt corpori occurrat aliquod noxium, vi cuius corporis partes: destinatæ motui voluntario & sensui tactus, refrigerentur: vt refrigerationis iudicium in sensu fiat: & tanta etiam refrigerationis in dictis partibus sit violentia, vt frigus ipsarum calido natiuo cordis communicetur: quod deinde cum impetu reconcentretur & expandatur, & hinc rursus concentretur & expandatur: hunc enim caloris cursum & recursum sequitur partium sensitiuarum expulsio, facultate nimirum expultrice à causa noxia irritata, & à cordis calore adiuta: ea violentia, vt fiat concussio, motus prauus, & rigor totius corporis.

Modus generationis.

Rigor quid. *Forma rigoris.*

Hinc rigor nil aliud est, quàm vibratio totius corporis, dependens ab expultrice, irritata à frigiditate, mediāte cordis calore refrigerato. Forma rigoris est *vibratio*, id est, motus deprauatus, seu numerosus & dēsus, propter breuitatem quietis, & celer, propter impetum. cap. 1. & 2. lib. 2. de caus. sympt. Quatenus ergo rigor dicitur vibratio, distinguitur à motu ablato & diminuto: item à motu palpitationis qui numerosus aut densus non est. Subiectum rigoris est *totum corpus*. Et hinc rigor ab horrore distinguitur, cuius subiectum non est totum corpus, sed solum cutis. Per totum intelligimus partes externas, id est, cutim, partes carnosas, partes musculorum, cum vicinis partibus neruosis: vt viscera excludantur. Hinc Galen. cap. 5. lib. 2. de caus. sympt. ait in rigore

Subiectum rigoris.

gore musculos omnes vibrari,& cum his articulos, vt fiant extensiones & expulsiones & inflexiones præter voluntatē.

Efficiens principale, est *facultas expultrix*: ad differētiam conuulsionis legitimæ, quæ non est motus expultricis. c. 6. & in fine lib.2 de caus. sympt. Notandum autem in motu prauo cōcurrere interdum solam causam morbificam, vt in legitima conuulsione: interdum solam naturā, vt in sternutatione: interdum vtramque vt in tremore. De rigore vero Gal.c.2.l.2.de caus.sympt.duo dicit: primum, eum instar tremoris, esse motum mistū,& naturæ & causæ morbificæ: secundo subdit, in rigore motum omnē esse expultricis. Dum igitur, inquit, rigorem esse motum solius naturæ: intelligit solam naturam cōcurrere ad vibrationē efficiēdum. At dum ait, rigorem esse motum mistum: intelligit adesse expultricem,& præterea causam morbificam, quæ expultricem irritat. Expultrix porro irritatur, tum à frigiditate, tum ab aliis causis: ita tamen vt in omni rigore frigiditas sit necessaria. Frigiditas hæc est, de qua Gal.c.6.lib.de inæq.intemperie loquitur: vbi ait, rigorē produci ab inæquali intemperie, id est, ab extremorum frigiditate, vt agit in cor calidum. Hanc frigiditatem vehementem esse oportet, quæ repellat, & cum violētia atque dolore agat. Hinc enim c.6.l.de rig. Gal. ait, si homo in aquam frigidam coniiciatur, eum non rigere, nisi diu moretur. Præterea hæc frigiditas non solum est positiua, sed potest etiam esse priuatiua: vnde c.7. l. de rig. Gal. ait, in tertiana esse rigorem, quoniam humor motu vehementi per sentientia corpora deferatur: vnde sanguis & calor in viscera refugiant, vt extrema frigida reddantur. Frigiditas autem illius causa est Interna, vel Externa, c. 7. l.de rig. fit enim à frigore externo, & à corporis dispositione, vt in febribus. Causa interna est materia vitiosa: idque vel propria ratione, vel ratione loci in quo colligitur. Vitium autem triplex est, Copia, Qualitas, Motus. Copia requiritur: quoniam omne agens agit in determinata quantitate: & quo copiosius, eo magis agit. Quoad qualitatem, non debet esse materia mitis: vnde Galen.cap 5.lib.2.de cris. proponit materiā mordacem, siue sit calida, siue frigida. Id tamen verum est, materiam frigidam esse causam frigiditatis positiuę: calidam priuatiuæ: vt testatur Gal.cap.6.lib.de rig. Quoad motum: hūc proponens Gal. c.5.lib.2.de caus.sympt. inquit, rigorem fieri à materia commota,& agitata:& cap.6.lib.de rigor.ait, non

Causa efficiens rigoris.

Expultrix irritatur à frigore vehementi.

Frigiditatis causa. 1.

non fieri rigorem, nisi materia cum impetu feratur. Externæ causæ variæ sunt, cap.3.lib.2.de cris.& cap.6.lib.de rigore: nimirum aqua frigida, medicamentum calidum vlceri applicitum, ratione cuius fit dolor, vnde calor refugit ad viscera, vt in partibus extimis fit frigiditas priuatiua. Ad causas etiam externas pertinet, obiectum visus & auditus, quod tamen ita vehemens esse oportet, vt timorem efficiat, cuius ratione calor intro reuocetur, & exteriora calore priuata refrigerentur. Cæterum causa rigoris instrumentalis, est calidum innatum influens cordis: vnde rigor affectus calidi natiui cap. 6.lib.de rigor.dicitur: & cap.7.lib.eiusd. Galenus ait, calidum innatum in rigore fieri veluti instrumentum facultatis expultricis: ait, *veluti*: nam præcipuum instrumentum cuiuslibet partis est temperamentum, & spiritus, hæc tamen à calore cordis influente iuuantur.

Instrumētum expultricis est calidum natiuum.

Cum autem rigor sit affectus calidi natiui refrigerati: inuestigare oportet, quis nam sit hic caloris affectus. Galenus cap.6 lib.de rig.ait, natiuum calorem, instar flammæ, 4. modis affici posse: primum ob materiæ defectum: secundo, dum in sole splendor contabescit: tertio, dum à lignorum copia suffocatur: quarto, dum à copiosa aqua exstinguitur. Ratio horum 4. modorum inde pendet: quod calidum innatum est substantia per se & semper mobilis: vnde tria locum habent in calido innato, Substātia, Qualitas, & Motus. Ad substantiam pertinet illud vitium, quod dicitur inanitio substantiæ. Ad qualitatem, seu calorem pertinet læsio à frigido. Motus autem calidi natiui duplex est, intra & extra: cuius ratione duplex occurrit vitium: alterum, quotiescunque extra ab immodico calore dissoluitur calidum innatum: alterum, dum intus à materia opprimitur, sicuti flamma à copiosis lignis. In rigore vero calidum innatum læditur tantum secundum qualitatem: non secundum substantiam, aut motum. Si ergo calidum cordis in rigore afficitur secundum caliditatem: igitur læditur à frigido: nil enim læditur, quam calor influens, & proinde pura qualitas. Notandum autem hunc calorem in rigore reddi vaporosum: quia calor influēs illiditur in ea, quæ obsistunt, quæ sane vertuntur in vaporem. Dum ergo calor influens euadit vaporosus, efficacius percutitur, & efficacius percutit: vnde fit, vt rigor ab initio sit remissior, mox autem reddatur intensior.

Calor natiuus 4. modis afficitur.

In rigore calid. nat. tātum læditur secūdum qualitatem.

Exposita rigoris definitione: tertio iam loco sequitur, vt

rigorem

rigorem à cognatis ſymptomatis diſcernamus: nimirum ab horrore, inæqualitate, & frigore. *Horror* igitur (cap. 6. lib. de rigor.) eſt ſenſus frigiditatis cum dolore, & cum concuſſione cutis, reliquo non moto corpore: vnde horror eſt vibratio ſolius cutis, non totius corporis: dependens ab eadem cauſa, a qua & rigor. Hinc, cum in horrore extrema refrigerentur: Galenus lib. 11. meth. ait, horrorem, ob cutis conſtipationem, febres & augere ſi iam factæ ſint, & nouas quoq; excitare. *Inæqualitas*, quam Auicennas fractionem vocat, eſt, dum quis in corpore inæqualitatem ſentit, quam verbis explicare neſcit: eſt igitur via ad horrorem, nimirum vibratio admodum remiſſa ſolius cutis. *Frigus* eſt ſenſus frigiditatis citra dolorem: Auicennas vocat frigus purum. Eſt autem ſenſus frigiditatis partium extimarum, dependens à qualitate tactili, citra ſolutionem vnitatis refrigerante. Ab his igitur rigor facile diſcernitur. Conueniunt enim inæqualitas, horror, & rigor, quatenus fiunt ab excrementis mordacibus, tanquam à cauſa interna, vt in putridis febribus: differunt autem & ratione excrementorum, vt agunt: & ratione partium, vt patiuntur ab excrementis. Excrementa differũt copia, morſu, & motu: partes, vt patiuntur: differunt virtute, ſenſu tactus, & motu. Vnde quoad excrementa, ſi horum vitia ſint debiliora, id eſt, ſi ſint pauca, parum mordacia, & debilis motus, fit inæqualitas: ſi validiora, horror: ſi adhuc validiora, rigor. Quoad partes: ſi minus ſunt diſpoſitæ, fit inæqualitas: ſi magis ad patiendum diſpoſitæ, fit horror: ſi maxime, rigor. In maiori enim quanto, maior virtus: mordaciora, efficacius ſtimulant: motus velocior, eſt cauſa ſymptomatis vehementioris: hinc rigor vehementiſsimus à bile, quia frigidi ſucci non poſſunt ita eſſe tenues, vt vehementiſsime moueantur. Virtus imbecilla facile patitur: contra corpus robuſtum, quod bene habet & ſecundum temperiem & ſecundum calidum inſitum: Senſus acutus, qui eſt in corpore prædito neruis magnis & mollibus, facile patitur: ratione magnitudinis neruorum, ſpiritus animalis radij copioſiores diſtribuuntur: ratione mollitiei, qualitas tactilis efficacius agit: Motus quo maior, eo facilius partes rigent. Quantum ad frigus attinet, ſi intelligatur illud frigus, quod reliqua ſymptomata conſequitur, fit ab eadem cauſa, ſed remiſsiore: vnde primum fit frigus, mox horror, tandem rigor. Si accipiatur frigus purum, hoc eſt frigus poſitiuum: fit hoc à

Rigoris & cognatorũ ſymptomatum diſcrimen.

Collatio.

materia frigida, quæ citra vnitatis solutionem refrigerat.

Inæqualitas. Restat postremo, vt quæ iam dicta sunt febribus applicentur. Inæqualitas igitur, si cæteri affectus non subsequantur, reperitur in continuis proportionatis: si vero reliqui succedant, tum reperitur in illis febribus, in quibus reliqui exsistunt affectus similes. *Horror.* Horror c. 8. lib. 2. de diff. febr. reperitur in quotidiana, nisi materia ad summum attenuetur: item in tertiana notha. *Rigor.* Rigor, c. 6. lib. de rig. reperitur in quotidiana, tertiana, quartana, intermittentibus, sed in principio accessionis: in febre ardēti reperitur in fine, aph 58. sect 4. Discrimen tamen à Gal. statuitur, c. 7. li. de rig. quia rigor in quotidiana est longus, non magnus, nisi corpus vehementer agitetur: in tertiana est cum sensu punctionis: in quartana cum sensu frigiditatis, ac si quis per loca admodum frigida iter faciat. *Frigus.* Frigus priuatiuum reperitur in febribus putridis mali moris: positiuum, in quotidiana intermittente è dulci pituita, c. 4. lib. 2. de cris. & c 8. lib. 2. de feb. diff. reperitur etiam in quotidiana continua, c. 8. lib. 2. de feb. vbi Gale. vult, in hemitritæo esse frigus, ratione quotidianæ continuæ, quia materia pituitosa exigua extra venas propellitur, cum præsertim in hemitritæo bilis possit pituitæ esse vehiculum. Reperitur etiam frigus in primis quartanarum accessionibus.

CAPVT XV.

De curatione putridarum in genere: & primum de Præsidiis.

Transitio. Vicennas ad curationem accedens, materias adiuuantium proponit: respicitque ad materiam morbificam in hoc septimo capite: ad virtutem in octauo & nono: ad febris vehementiam in decimo: ad symptomata, in pluribus sequentibus capitibus. Nos autem in explicatione huius capitis tractabimus. I. de Indicationibus. II. de materia cheirurgica & medicinali. III. de materia diætetica.

De indicationibus in putridis.

Indicans vitale. In putridis triplex est indicatio: Vitalis, Curatoria, & Præseruatoria. Indicans vitale dirigitur ad custodiam animæ, vt operetur: operatur autem per organa, quæ sunt partes viuentes, itemque spiritus insiti & influentes: vnde ab his

indicatio vitalis ſumitur, non autem ab humidioribus, vel à ſanguine: hic enim animæ organum non eſt, ſed opus ſanguificæ facultatis. Sanguis tamen vitioſus, quatenus rationem ſubit cauſæ morbificæ eſt indicans. Prout autem virtutis cuſtodia multiplex eſt, pro eo etiam indicata vitalia variant. Alia enim ſunt generica, nimirum quantitas & qualitas: alia ſpecifica, certa menſura, & apta qualitas: alia determinata, cibus, potus, ſpiritus: cap. 5 lib. 11. meth. materia vero eſt panis, &c. & proxima ſanguis, roridaque humiditas. Indicans curatorium, eſt cauſa continens ex vſu, & quidem cauſa vel læſæ facultatis, vel læſæ functionis: vt in morbo læditur actio ob læſionem facultatis, facultas læditur ob intemperiem: quia tamen læſio facultatis eſt cauſa continens non ex vſu: ab ea non ſumitur indicatio, ſed à cauſa quæ læſionem efficit, ſi modo hæc alicuius ſit momenti: in phlegmone enim magnitudo eſt læſio facultatis, ſed nihil vtile poteſt indicare: vnde in phlegmone indicatio curatiua ſumitur à ſanguine influxo, & à morbo calido. hæc enim phlegmonis ideam, à qua indicatio capitur, conſtituunt. Sic putridæ febris idea conſtituitur à morbo calido, & à caliditate in humoribus cordis, quæ eſt cauſa continens ex vſu: ab his ergo ſumitur indicatio curatoria. Indicans præſeruatorium, præcipue ſunt humores: poteſt eſſe dyſcraſſa, quæ humores generat: item lumbrici, calculi. In putridis igitur ab humoribus ſumitur indicatio prophylactica: non quidem à vitiis humorum in ſubſtantia, quantitate, qualitate, & motu locali. Si enim (quoad ſubſtantiam) humor prorſus corrumpitur, indicatur totalis euacuatio: vt ſi ſanguis mutatur in bilem excrementitiam, vel putreſcit. Quantitas deficiens, vel excedens, indicat additionem, vel imminutionem. Qualitas prima vel ſecunda mutata, indicat contraria. E motu, ſi non fit, oritur indicatio mouendi: ſi motus male fit: & quidem ſi imminutus eſt, oritur indicatio adiuuandi: ſi deprauatus, retrahendi, vel coërcendi. Et hæc ſunt indicationes genericæ & ſpecificæ: determinatæ autem indicantur à ſpecie materiæ, & à definito gradu vitij materiæ: vt ſi ſanguis abundat ad libram vnam, indicatur minuens ſanguinem, & quidem ad libram vnam. Et ſic indicatio præſeruatoria capitur à materia. Sumitur deinde etiam à ſymptomatibus, prout hæc rationem habent cauſæ.

Indicans curatoriũ.

Indicans præſeruatorium.

His ita poſitis, in febribus putridis indicatio ſumitur à vi- *Indicatio-.*

nes in putridis, vnde oriãtur. ribus, febre, & causa, cap.8.& 10. lib.11.metho. Virtus roborantia indicat: vt superet putredinem, & succos concoquat. A febri oritur indicatio & curatoria,& præseruatoria. Curatoria: vt portio febris facta curetur: præseruatoria: vt portio, quæ est in generatione, prohibeatur. Curatio fit per refrigerantia, & per eradicantia materiam omnino putrefactam. Præseruatio respicit patiens, vel agens. Patiens, est humor qui incipit putrefieri; idque interdum fit, quia humidus est, vnde oritur indicatio siccandi: semper vero dum humor putrescit, calidior euadit, vnde oritur indicatio refrigerandi. Quoad agens, hoc vel est principale & immediatum, vel sine qua non & mediatum. Principale, est calor extraneus, intensior calore naturali humoris putrescentis: hinc indicatio oritur, refrigerandi. Agens sine quo non, est quod impedit transpirationem caloris: & hoc est vel densitas, vnde indicatio rarefaciendi: vel constrictio, vnde indicatio fundendi: vel obstructio, quæ vel facta est, vel est in fieri: si facta est, ipsa obstructio nil indicat quod sit ex vsu: materia autem actu obstruens, vtile indicat; quæ si copia peccat, minuenda: si crassitie, attenuanda: si viscidirate, detergenda: si autem obstructio sit in fieri, indicans in corpore quidem exsistit, sed extra locum obstructum, in quem tamen potest confluere: vnde huius causa opus est affluxum obstruentium succorum compescere: hinc cum succus fluens sit multiplex, indicatio etiam multiplex oritur: verbi gratia, si sit sanguis, euacuandus: si vero sit succus à sanguine diuersus, & quidem supra iecur subsistat, indicat purgans: & si succus non sit præparatus, indicat præparans: si infra iecur subsistat succus, lenienda est aluus. Hinc igitur scopi in putrida febre sunt, *alui lenitio, sanguinis euacuatio, succi non sanguinei præparatio, purgatio, materiæ obstruentis minutio, attenuatio, detersio, caloris putridi refrigeratio, materiæ putrescentis refrigeratio, & exsiccatio, materiæ putrefactæ eradicatio, febris factæ refrigeratio, virtutis corroboratio.* Et hæc de indicantibus.

Conclusio indicationum.

De prognosticis in doctrina speciali tradendum.

CAPVT XVI.

De materia cheirurgica: & primum de Phlebotomia.

PRactici tria considerare solent: indicans, indica- *Præsagia.*
tum, & materiam indicati. Sic sanguis est indicans: euacuatio sanguinis, est indicatum: venæsectio, est materia indicati. *Venæsectio igitur est* *Venæsectio quid.*
materia remedij indicati à vitio vehementi, per se sensibiliter & confertim sanguinem vacuans, & ex accidente refrigerans. Venæsectio indicatur à vitio vehementi sanguineo: breui enim tempore vacuat, quod in affectibus vehementibus est necessarium, cap.6. lib. de venæsect. contra Erasist. cap.10. li. de curat. per venæsect. Facultates venæsectionis duæ sunt: vacuare, & refrigerare. Vacuat enim sanguinem, per se: ad diffe- *Facultates venæsectionis.*
rentiam victus tenuis, qui per accidens vacuat: sensibiliter, ad differentiam frictionis: confertim, ad differentiam & pro- 1.
positarum materierum, & maxime ad differentiam cucurbitularum, & hirudinum. Dum igitur confertim vacuat ve- 2.
næsectio, simul impetum & cursum largitur humoribus in venis exsistentibus. Deinde etiam alterat phlebotomia, dum 3.
per accidens corpus refrigerat, detracto sanguine: comm. apho.23. sect.1.

Deinceps explicandum, quid requirat venæsectio, vt materia remedij: & quid requirat, quatenus vehementer agit: id est, quidnam venæsectionem inditet, & quid eandem vel permittat, vel prohibeat. Sicut igitur omnis materia reme- *Venæsectionẽ indicantia.*
dij supponit aliquod indicans: ita etiam *venæsectio indicatur à vitio vehementi, quod vel ad sanguinem pertinet, vel ad morbum calidum.* Sanguis, vt morbificus est, indicat remedium, remouens vitium sanguinis: & hoc est remedium genericum. Vitium autem sanguinis pertinet vel ad substantiam, vel ad quantitatem, vel qualitatem, vel vbi: & de his quatuor vitiis, prædicatur vitium genericum: è quatuor autẽ vitiis specialibus nullum de altero prædicatur. Indicans ergo genericum est vehemens vitium sanguinis: nõ autem plenitudo, vt alogi quidam tradunt. Licet autem vitium sanguinis quadruplex esse posit: excluditur tamen qualitas, in venæsectione: si enim sanguis simpliciter est calidus, indicat refrigerans, cuius materia potius est medicamentum simpliciter refrigerans, quam venæsectio quæ vacuãdo refrigerat. Tria autem *Vitiũ sanguinis in substantia, quãtitate, & motu, indicat venæsectionẽ.*

reliqua vitia indicant venæsectionem. Nam ratione substantiæ. si sanguis propriam qualitatem non seruet, vt alere amplius nequeat, putrescit: vnde educendus est (*N B. qualitas hic sumitur, seu signum sanguinis corrupti*) c. 11. l. 9. meth. Secundo, sanguis euadit inutilis in plethora, quoad vasa, & quoad vires: indicat igitur remedium minuens: cuius materia venæsectio. Tertio, sanguinis impetus, indicat remedium retrahens & reuulsorium: cuius materia est venæsectio. c. 11. l. de venæsect. Quarto, si morbus aliquis sit vehementer calidus, eique non sit annexum aliquod sanguinis vitium, e tribus iam propositis: tutius est refrigerare medicamentis: at si est annexum vitium sanguinis: locum habet venæsectio, quæ tunc materia est remedij præseruatorij & curatorij simul, ratione sanguinis, atque curatorij, ratione morbi calidi. Dum igitur Galenus inter scopos venæsectionis proponit morbi magnitudinem: non de indicante loquitur, sed de signo, quod vitium sanguinis vehemens detegit: sicut enim in sanis, validæ tensiones vel grauitatis sensus significant vitium sanguinis vehemens: nimirum plethoram ad vasa, vel ad vires: ita in ægris morbus vehemens, significat vitium vehemens sanguinis, & sic non est indicans, sed signum. Hactenus quid requirat venæsectio vt materia indicati.

Morbus vehementer calidus, cũ vitio sanguinis, indicat venæ sectionem. Morbi magnitudo, nõ indicat venæsectionẽ.

Porro venæsectio, quatenus vehementer agit: confertim euacuat, spiritusque exhaurit: vnde *necessario virtus robusta requiritur, quæ venæsectionem permittat: oportet autem vires (t) iam esse præsentes, & tales etiam quæ post venam apertam possint sufficere.* Vires de quibus hic loquimur, pertinent ad quantitatem & qualitatem partium viuentium & spirituum, maxime tamen ad partes spermaticas & principales (hinc Gal. præcipue ad cor respicit pulsum explorans cap. 6. & 13. l. de venæsect.) Vnde, si imbecillitas sit secundum partes seminales, vt in pueris (in quibus substantia partium seminalium, & substãtia calidi innati facile dissoluitur) etiam si virtus secundum carnem & spiritus, sit robusta: prohibetur tamen venæsectio. At si robur adsit secundum partes seminales, vena est secanda: nam imbecillitas secundum partes carnosas non prohibet venæsectionem, vnde mulieri emaciatæ aperta est vena, aph. 29. sect. 3. l. 6. epid. Spirituum etiam imbecillitas, si fiat ob nimiam concentrationẽ, non prohibet phlebotomiam: vnde Galenus text. 23. 82. & 111. libr. 4. de ratione vict. in syncope, e concentratione, venam secat. Si autem

Phlebotomiam permittentia, nimirum, Vires.

imbecil

imbecillitas fit in spiritibus, quia nimirum dissoluuntur: hæc venæsectionem prohibet: vnde Galenus c.13. l.5. meth. in muliere affecta sputo sanguinis propter ieiunium, non secat venam: nam in dissolutione, spiritus & secundum motum, & secundum quantitatem patiuntur: in concentratione vero tantum secundum motum.

Ad virtutem autem omnia reliqua prohibentia referri possunt, vt ætas, ambiens, &c. *Aetas* enim florida solum admittit phlebotomiam, id est, quæ media est inter pueritiam & senectutem, seu annum decimumquartum & septuagesimum: in hac enim ætate virtus bene se habet, secundum omnes species substantiæ, id est, & secundum partes viuentes, & secundum spiritus, secundum copiam & qualitatem: hæc ergo virtus robusta est ante & post venæsectionem. Puerilis ætas prohibet venæsectionem: licet enim ante venæsectionem virtus sit robusta, secundum omnes substantias, ratione quātitatis & qualitatis: tamen post phlebotomiam succumbit & dissoluitur calidum innatum promptissime, propter humiditatem & mollitiem, ac propter temperamenti caliditatem. t. 19. l. 4. de ratione vict. Ætas senilis prohibet venæsectionem: quia in hac etiam ante venæsectionem virtus est debilis: partium enim viuentium & spirituum quantitas est exigua, & qualitas est immoderata frigiditas: vnde & per venæsectionem, quæ & vacuat & refrigerat, virtus necessario cōcidit. *Succorum crudorum copia*, & ipsa quoque virtutis debilis est signum: indeque venæsectionem impedit, cap. 13. libr. de venæsect. Per succum vero crudum non intelligimus biliosum, melancholicum, pituitosum, aquosum (qualis in hydrope) nam his exsistentibus possunt dari vehemētia purgantia, quæ postulant virtutem robustam: sed intelligimus (cap. vlt. l. de plen.) succum crassiorem pituitoso, albicante (vnde etiā corpus albicans) & minus flatulentum, qualis in vrinis subsidet: & hic generatur in voracitate, crapula, otio, vel etiam cum cibus bonus non tandiu detinetur in ventriculo, vt in bonum chylum verti queat, sicut vi balnei contingit. Distinguatur autem succus crudus à pituitoso: nam hic necessario generatur, è chyli portione analoga, potestque mutari in pituitam excrementitiam atque alimentalem, hæc vero in sanguinem pituitosum, qui partes frigidas & exsangues nutrit: & sic, pituita dominante, virtus potest esse robusta. Succus crudus non necessario generatur: &

Omnia reliqua prohibentia ad virtutem referūtur, seu signa.

1. Aetas.

2. Crudorū succorum copia.

generatur è cibi portione non solum pituitosa, sed ex ea quæ in bonum sanguinem mutari deberet: vnde ex eius abundantia, sanguinis defectus arguitur: quo deficiente, virtus, alimento priuata, succumbit, corpusque refrigeratur: & hinc in copia succorum crudorum virtus patitur secundum quātitatem, & qualitatem. Tandem *aer circumfusus, regio, & anni tempus*, ad virtutem, ceu signa, referri possunt: si enim aer admodum calidus aut frigidus est, prohibet venæsectionem, cap. 14. libr. 1. ad Glauc. cap. 20. lib. de venæsect. In calido ergo aere, significat virtus imbecillis in futurum: quæ scilicet vacuationem & sectionis venæ, & aeris calidioris perferre nequeat: in frigidiore autem aere, virtus non potest ferre phlebotomiam: quia non fert refrigerationem & venæsectionis, & aeris.

3. Aer ambiens.

Conclusio.

Hactenus igitur patet, venæsectionem esse materiam remedij, indicati à sanguinis vitio secundum substantiam, quātitatem, & motum, atque à vehementi caliditate: permittique à virtute robusta.

Recta administratio phlebotomiæ.

Vena in omnibus putridis secāda: quia sāguis peccat in omni putrida.

Sequitur *de recta administratione venæsectionis, id est, quantum, quomodo, quando, & vbi vena secanda*: quæ indicantur ab essentia respectiua, nimirum ab actione, passione, præsentia, & substantia: prout hæc essentiam indicantis subsequuntur. Explicandus autem hic est locus Galeni cap. 15. libr. 11. meth. cur saluberrimum esse dicat, in omnibus putridis aperire venam, nisi ætas & vires prohibeant: Ratio autem est, quia primum corpus refrigeratur: deinde vacuatur sanguis, qui in omni putrida rationem habet materiæ morbificæ: hac tamē distinctione, vt habeat rationem causæ principalis in febribus sanguineis: causæ sine qua non, in febribus non sanguineis: nam in tertiana, verbi gratia, quia bilis non potest vacuari citra corporis calefactionem, oportet sanguinem vacuare, ne incalescat & corrumpatur: vel habet rationem causæ adiuuantis, quatenus in periodo febrium, ad focum, & partem imbecillam confluit, cap. vlt. l. 2. de diff. febr.

Quantitas duplex.

Quantitas vel respicit Quid agendum, vel vsum. Primo modo sumitur cap. 9. lib. de venæsectio. vbi dicitur, vacuationis quantitatē indicari à morbo vehementi, virtute, ætate, &c. per quantitatem hic intelligitur copia sanguinis, quæ est ℔ j. vel ℔ ij. &c. vt libra sanguinis indicet quid agendum, id est remedium vacuans libram sanguinis. Secundo modo sumitur cap. 12. & 21. lib. de venæsect. quando scilicet quæritur,

1.

2.

num

num libra ſanguinis vacuanda ſit vna vice, an pluribus.

Quantum igitur agendum, indicatur à maiori vel minori actiuitate indicantis: & permittitur à virtute magis vel minus robuſta. Hinc in continuis, ſanguis paucioribus vicibus eſt detrahendus: in his enim ſanguis peccat in maiori quantitate, & eius maior eſt actiuitas. Vnde cap. 16 lib. de venæſect. & aph. 23. ſect. 1. & cap. 4. lib. 9. meth. in febribus vehementiſsimis ſanguis vacuatur vnica vice, ad leipothimiam vſque. Sed neceſſe eſt, vt virtus valida hoc permittat. Secus enim tutius eſt quantitatem partiri: cap. 7. lib. de venæſect. contra Eraſiſtrat. & hoc potiſsimum in reliquis putridis ſeruandum, vnde Galenus cap. 14. libr. 11. meth. in putridis non vacuat ſanguinem ea quantitate qua eſt auctus, ne intempeſtiue nutrire cogamur. Et hinc in putridis magis ad virtutẽ eſt reſpiciendum, quam in cæteris morbis: præſertim quia venæſectio, nec obſtructionẽ à materia craſſa, viſcida, copioſa, perfecte tollit, nec putredinem aufert: cum ergo relinquatur portio materiæ putreſcentis, opus eſt virtute, quæ & concoquendo, & vacuando materiam vincat. *Quantum agendum.*

Modus agendi, indicatur à vehementia reſiſtentiæ, & conſiſtit in foramine ampliore, aut arctiore: per amplius egreditur ſanguis craſsior, & vitalis ſpiritus copioſior. Permittitur autem à viribus. In febre igitur melancholica, ratione materiæ foramen amplum indicatur. *Quomodo agendum.*

Quando agendum, id eſt, dies & hora venæſectionis, indicatur à præſentia indicantis vehemẽtioris: ſiue hoc ſit res præter naturam, id eſt, cauſa, morbus, ſymptoma: ſiue virtus: vrgens enim eſt vehementius, magisque poteſt, ſicut etiam cauſa potior effectu eſt. Diem igitur quod attinet, perpendere oportet vitium ſanguinis, vehementiam ſucci crudi, vehementiam materiæ acceſsionum, & vehementiam ſymptomatum (*hic ommittitur vis febris & virtutis: febris enim à venæſectione per accidens tollitur: virtus vero ſi robuſta ſit, permittit: ſi debilis, prohibet: dum ergo prohibetur venæſectio, quid opus eſt de vſu verba facere?*) *Quando agendum.* *Quo die vena ſit tundenda.*

In putridis igitur quamprimum vena eſt ſecanda, niſi aliquod è iam propoſitis prohibeat. Quo autẽ ſanguis eſt vehementior, eo citius ſecanda eſt vena: vnde aph. 3. ſect. 1. ob imminens periculum, ſtatim Hippoc. venam aperit. Et Gal. c. 4. lib. 9. meth. in ſynocho putrida ſtatim venã tundit: ad differentiam ſynochi ſine putredine. Ratio eſt, cap. 2. l. 10. meth. quia vires in dies fiunt debiliores. At vero præſentia 1.

succorum crudorum, & materiæ accesſionum, ac vehementiũ ſymptomatum, conferenda eſt cum ſanguinis vehemẽtia.
2. Succus enim crudus vt plurimum magis vrget, quã ſanguis: interdum tamen & ſanguis magis poteſt. Si etenim crudus ſuccus, id eſt, cibus non concoctus, qui reſidet in primis viis, infra hepar (ad differentiã crudi ſucci vltra hepar) ſit copioſus, & ſanguis non ſit inſignis vehementiæ: tum ſuccus crudus magis poteſt: nã c.5 l.4. de tuen. ſan. phlebotomia materiam per iecur in totũ corpus diſtribuit, quæ noxa maior eſt, quam vtilitas è detracto ſanguine. Hinc cap.14.l. 11. meth. ait mittendum ſanguinem, ſi ventris abſit cruditas. Et c.5. lib.9. meth. itemque c.20.l. de venæſect. ait, ſi præcedat cibi cruditas, differendã eſſe venæſectionem, dum cibus concoquatur. Quod ſi tamen ſanguis vehementer vrgeat, et ã ante ſecanda vena.
3. Materia accesſionis magis vrget quam ſanguis: vena enim ſecanda die mitiori, non circa exacerbationem: in accesſionis materia morbifica magis poteſt ad prohibendum, quam ſanguis ad indicandum: cum natura vim & materiæ, & venæſectionis perferre nequeat.
4. Symptomatis vehementibus occurrendum ante venæſectionem, niſi per ipſam venæſectionem remoueri queant: vnde Auicennas ait, ſi vacuare vis, prius dolorem ſeda, niſi hic per venæſectionem cedat. Hinc etiam Galenus cap. 14. libr.1. ad Glauc. primum occurrit ori ventriculi, ante venæſectionem. Conſtitutum igitur ſit, in putridis prima die venam eſſe ſecandam: niſi aliquid cogat differre: quod nil eſt aliud, quam ſuccus crudus, materia accesſionis, & ſymptoma vrgens, non cedens venæſectioni.

Nũ venæſectio eodẽ die, an diuerſis repetenda.

Quod ſi vero neceſſarium ſit venæſectionem bis terue iterare: id in euacuatione eodem die faciendum: in reuulſione diuerſis: in euacuatione enim reſpicimus ad vitium in quanto: in reuulſione ad vitium in motu: magis autem poteſt vitium in quanto. Hinc in angina, omnibuſque affectibus inflammatoriis, item in febribus putridis ſanguineis, eodem die venæſectio iteranda: in non ſanguineis febribus diuerſis diebus, prout videlicet regeneratur ſanguis peccans ſubſtantia, vel quantitate.

Qua hora vena incidenda.

Poſtremo, quoad horam: dum inſignis eſt vehementia ſanguinis: vena qualibet hora ſecanda. Vnde Galenus cap.12. & 21. de venæſectio. in febre acutiſsima qualibet hora ſecuit. Quód ſi obſtet cibus, vel chyli excrementum craſſum, vel ſymptomatis vehementia; tunc cibus prius eſt concoquendus:

feces

feces primum vacuandæ ſunt clyſmo: ſymptomatum denique vehementia fugienda: vnde intermittentibus, hora venæ ſectionis procul ab acceſsione erit:in cõtinuis proportionatis,hora erit remiſsionis:in continentibus,hora mitior. *Quænam vena ſundenda.c.16 lib. de venæſect.*

Vbi. Secanda autem eſt baſilica dextra in putridis, niſi ſit febris melancholica,in qua baſilica ſiniſtra aperiẽda. cap 11. lib.1.ad Glauc.l icet enim ſanguis in toto affligat, ita vt per quamlibet venam euacuari poſſe videatur, quædam tamen partes præcipuum locum obtinent:nam in febribus ſanguineis, ſanguis fomentum habet à iecore: in pituitoſa & bilioſa febre, ſanguis pendet à iecore.Hæ ergo venæ in putridis ſecandæ ſunt; niſi aliquid impediat, nimirum vel virtus vel pars affecta. Virtus quippe in febre diuturna, ſi non ſit valde robuſta: tutius eſt, ſecare venas remotas & exiles: vt ſaluatellam, quæ eſt inter annularem, & minimũ digitum: vel eam quæ inter pollicem & indicem eſt.Nec huius venæ ſectio prorſus à Galeno improbatur:cap.14 lib.de venæſect, ibi enim reſpicit ad largam euacuationem,quæ per ſaluatellam fieri nequit.Quoad partem affectam:ſi,verbi gratia,febris putrida foueatur à ſanguine menſtruo retento:tunc vena pedis ſecanda, non brachij. Item,ſi caput ſit affectum:humeraria externa aperienda, imo vena frontis. Et ſic de reliquis.

De Cucurbitulis, cum ſcarificatione.

Cucurbitula ſcarificata eſt materia, per ſe ſenſibiliter, ſed paulatim vacuans ſanguinem, & ex accidente refrigerans. Et ſi vero paulatim vacuet: poteſt tamen totum corpus vacuare:vnde Galenus cap.4. lib. 4. de tuen. ſang. dicit, eam cum venæ ſectione idem valere: quod etiam affirmat cap. 10. eiuſdem lib.cap.11. lib. de venæ ſectio. & cap. 5. lib.13. meth. differt igitur tantum à venæ ſectione, quod non confertim, ſed paulatim euacuet. Hinc venæ ſectioni ſcarificatio proxima eſſe dicitur, com.aphor.17. ſectio.2. & Auicennas vocat vicariam phlebotomiæ. Porro cucurbitula ſcarificata, vacuat vel Totum, ſi ſit numeroſa,mediocriter profunda,ſique ſæpius applicetur:vel Partem, ſi contra. Vt autem etiam craſſus effluat ſanguis, ſecundum Auicennæ præceptum, cap.de ventoſis.oportet balneare,& vnam horã morari. Quamobrem in praxi hoc obſeruandũ. vt ſpongia madefacta in aqua dulci tepida locus foueatur, quo ſanguis attenuetur & fundatur *Cucurbitula, quid.* *Facultates cucurbitulæ.*

datur. Addit Auic. scarificationem venæ sectioni anteponendam esse: & magis conferre ad mundificandam cutim: scarificatio enim primum è venis capillaribus vacuat, quæ deinde à proximis trahunt, vt ab intimis etiam fiat euacuatio: at venæ sectio nisi repetatur, cutem non mundat: vt tradit Galenus cap. vlt. lib. 4. de tuen. san. Hæ de facultatibus cucurbitulæ.

Quid indicet cucurbitulam. Cucurbitula scarificata, quatenus vicaria est venæsectionis, *indicatur à vitio vehementi sanguinis.* Licet enim hoc vitium primum indicet vehemens remedium, & confertim vacuans: quia tamen virtus minus robusta existens, non tolerat: quærenda est materia minori vehementia agens, & longiori tempore vacuans: *ita si propter vires, non licet vti medicamentis, verbi gratia, frigidis in eo gradu, quem indicat ventriculus calidus: tunc moderatis refrigerandus ventriculus, sed longiori tempore, cap. 8 lib. 7. meth.* Quatenus autem cucurbitula propria ratione vsurpatur, *indicatur à sanguinis vitio non ita vehementi.*

Vsus. *De vsu, seu recta administratione cucurbitularũ.* Quoad *quantum agendum*: Si sanguis est actiuitatis vehementis, vtpote dum scarificatio est vicaria phlebotomiæ, licet sanguinem peccantem vna vice educere: si contra, pluribus. *Modus* respicit resistentiam, quæ pendet è copia & crassitie. Ratione crassitiei, partes aqua tepida fouendæ, ratione copiæ, administrandæ sunt cucurbitulæ magnæ, numerosæ, sæpius repetitæ: punctiones etiam erunt numerosæ, & mediocriter profundæ. Sic enim sanguis copiosus & crassus vacuatur. *Quando*, indicatur dum præsens est indicans, nilque prohibet. Primum ergo secanda est vena, si vires permittunt; deinde, in putridis febribus, perseuerante sanguinis vitio, dum vires non permittunt, vel sanguinis peccatum minuitur, scarificatione vtendum. *Quoad vbi*: in febribus putridis cucurbitulæ scarificatæ non sunt applicandæ dorso: ratio, nam febris producitur à calore igneo cordis: huius autem domicilium est thorax: quem, vt partem affectam, inter initia turbare non licet. Hinc Galenus cap. 19. lib. de venæsectio. iubet partem affectam ante totius vacuationem non esse vacuandã: ideoque capite affecto, per crura mollienda est euacuatio. Pari consil. cap. 17. lib. 11. meth. in inflammatione thoracis & pulmonis, cum non expediat reprimere materiam morbificam, sed foras trahere: non concedit Galen. vt cucurbitulæ

Quantum. *Quomodo.* *Quando.* *Vbi.*

bitulæ thoraci applicentur, ante totius vacuationem: quia scilicet materiam è toto ad pulmonem trahunt, siue cum, siue sine scarificatione adhibeantur. Cucurbitulæ igitur in putridis,cum Oribasio,applicandæ sunt partibus ignobilioribus. Vnde Auicennas cap.de ventosis, ait, si cruribus applicentur cucurbitulæ scarificatæ,eas vicarias esse venæ sectionis:at quoniam crurum imbecillitas, interdum non admittit scarificationem,addit Auicennas,applicatas natibus,& caput, & totum corpus vacuare.Præterea vero Auicennas ait,ventosas supra alchael,id est, inter duas spatulas positas, vicem gerere sectionis básilicæ: cum igitur in putridis basilica sit aperienda,quidam hac ducti auctoritate, male dorso applicãt cucurbitulas. Sciendum ergo locum hunc Auicennæ verum esse in morbis sanguineis pectoris:in quibus cucurbitula sanguinem vacuat deriuando,vt in pleuritide:non autem valere in morbis, in quibus per basilicam totum corpus vacuatur. Hinc in febribus, cum non vrgeat sanguis in thorace:tutius est applicare cucurbitulas partibus remotis, nimirum cruribus, secundum Aetium cap. de scarificatione: cui sententiæ accedens Galen.com.aphor.17.sect. 2. statuit tibiarum scarificationem proximam esse venæ sectioni:& cap. 4. ac 10. lib. 4.de tuen.san.iubet vel venam incidere, vel malleolos scarificare,non dorsum. Hæc de cucurbitula, vt est vicaria venæ sectionis.

Cap.1.fen. 4.lib.1.

Error quorundam.

Quo vero ad *cucurbitulam scarificatam,quæ accipitur propria ratione*, non vt vicaria: hæc probatur dum sanguinis vitium non est vehemens: & respicit euacuationem vel totius, vel certæ partis. Si primo modo:oportet scarificare partes infernas. Si secundo modo,id est,si scarificatio administretur pro euacuatione partis: toto prius vacuato, cucurbitula variis partibus applicari potest, prout variant partes affectæ: verbi gratia,si exanthemata sint in dorso,dorsum scarificandum. At notandum, in muliere prægnante, cucurbitulas, gratia euacuationis totius,nec partibus infernis,nec dorso,sed brachiis applicandas esse. Et hæc de cucurbitulis.

Vsus cucurbitulæ per se & primario requisita.

De Hirudinibus.

Hirudines sunt materiæ, quæ pungendo aperiunt ora venarum: vnde per se sensibiliter, sed paulatim sanguinem vacuant, instar cucurbitulæ scarificatæ. Differunt à venæ sectione: quod totum vacuant, sed longiori tempore: sicut etiam apertio hæmorrhoidum:

Hirudines quid: earũ que facultas.

rhoidum: cap.4.lib.4. de tuen.san. Differunt à cucurbitulis: quod vacuát minori molestia. Interdum ergo cucurbitulis, interdum potius hirundinibus vtendum, causa alicuius priuati, pertinẽtis ad ægrum, verbi gratia. Si vires non admittunt phlebotomiam, nec homo assuetus sit sanguinem per hæmorrhoides vacuare, vel si circa hæmorrhoides sint vlcera: expedit potius crura scarificare. Cõtra, si suppressa sit hæmorrhoidum vacuatio, cruraque male affecta: hirundinibus potius vtendum. Vacuatur autem per hirundines is potissimum sanguis, qui in illis existit venis, quib. hirundines applicantur: inde consequitur vacuatio sanguinis, cõtenti in reliquis venis, siue is sit tenuis, siue crassus. Quidam tamen crassum sanguinem egredi negant, cum hirudo exiguum faciat foramen. His respondeo, foramen illud à sanguinis impetu dilatari posse: aut, si non amplietur, attamen, si locus spongia foueatur, vt Oribasius iubet, cap.16.lib 7. med. collect. crassum sanguinem attenuari, & per foramen exiguum egredi, dico: quod frequentissime experientia comprobaui.

Quinā sanguis per hirundines vacuetur.

Quoad *vsum*: hic idem est cum cucurbitulis: sufficit quædam proponere circa *vbi agendum*. In putridis ergo febribus: si hirudines applicantur gratia totius, tunc applicabuntur hæmorrhoidibus, cruribus, brachiis, & quidem brachiis potissimum in muliere prægnante, magis enim in his probantur hirudines, quam cucurbitulæ scarificatæ, & sæpe experimur, citra abortum sanguinem fuisse euacuatum. Ratione partis si applicentur: vt variæ sunt partes repletæ, ita variis partibus applicandæ: verbi gratia, causa capitis, applicabuntur post aures, item temporibus, naribus, quandoque etiam linguæ.

Vsus.

Vbi agendum.

Cæterum *hæmorrhoides* variis materiebus aperiri possunt: vt frictione cum foliis ficus, cum pannis asperis, item scarificatione crurum, & sectione venarum crurum: cap. vlt. lib. de hirud. Galeni. item cap.10.& 19.lib. de venæ sect. Ratio est: dum enim hæmorrhoidum fluxus supprimitur, sanguis, qui deorsum fluere deberet, sursum mouetur: quod si igitur hirudinibus, sectioneque & scarificatione crurum deorsum moueatur: facile impetũ recuperare potest. Verũ differentia est inter hæc aperientia: nam hirudo est materia remedij specifici determinati: trahit enim sanguinem deorsum, & determinate ad hæmorrhoidas: venæ sectio autem & crurum

Hæmorrhoidum apertio.

rum scarificatio, sunt materia remedij solum specifici, non determinati: trahuntur enim tantum deorsum. Vnde, si maior necessitas est aperiendi hæmorrhoidas, vtendum materia remedij & specifici & determinati.

Quæritur autem non per hæmorrhoidas saltem vacuetur sanguis melancholicus & crassus, an vero etiam biliosus & tenuis? Respondeo vtrumque vacuari. Primum, probo de melancholico: nam Hippocr. aphor. vlt. sect. 6. lib. 6. epid. dicit hæmorrhoidas sanguifluas, prohibere incipientem atram bilem, & sanare durum lienem: & aphor. 11. sect. 6. ait, hæmorrhoidas superuenientes melancholicis, esse bonum, quia euacuetur sanguis crassus: quod etiam Galenus asserit com. aphor. 21. sectio. 6. Secundo biliosum etiam sanguinem apertis hæmorrhoidibus vacuari probo: nam per ora venarum quilibet sanguis egreditur, imo crassiore facilius prodit tenuior: vnde miror eos, qui hoc adeo manifestum negãt. Hac de causa Hip. tex. 37. sect. 3. l. 6. epid. ait hæmorrhoidib. laborantes non corripi morbo laterali, neque peripneumonia, neque phagedænis, & aliis morbis, quorum quidam producuntur á sanguine bilioso. Per hæmorrhoidas ergo vacuatur sanguis non tantũ in febrib. melancholicis, sed etiam in biliosis. Hinc, dum sanguis biliosus impetũ habet in caput, vt immineat delirium phreniticum: per hæmorrhoidas licebit sanguinem biliosum euacuare. Vt autem componatur pugna: quæ videtur esse inter propositas auctoritates, dicendum: sanguinem per hæmorrhoidas vacuari, vel naturaliter, vel non naturaliter: naturaliter quidem sanguis crassus, non tenuis, & proinde hæmorrhoides suppressæ aperiuntur, vt sanguis crassus vacuetur. Et sic intelligendus est Hippocrates aphor. 11. & 21. sect. 6. præsertim cum Galen. aphor. 11. sect. 6. dicat, venas hæmorrhoidales aptas esse *natura*, vt euacuent sanguinem crassum. Non naturalis autem vacuatio potest esse sanguinis cuiuslibet, id est, tenuis, & crassi, quomodo Galen. loquitur, aphor. 37. sect. 3. lib. 6. epid. Et hæc de materia cheirurgica.

Per hæmorrhoides vacuatur sanguis melancholicus, & biliosus.

CAP.

CAPVT XVII.

De materia Medicinali: & primum, de Lenientibus per os, seu de Vomitoriis blandis.

Quid deinceps agendum.

Ateria medicinalis est Vacuãs, & Alterans. Cum autem in febribus putridis respiciendum sit, & ad Materiam morbificam. & ad Partes viuentes: primo nos loquemur de medicamentis, quæ propter materiam morbificam vsurpantur: secundo de iis, quæ partem, ipsamque febrim respiciunt: infra cap. 20. Materiam morbificam igitur hic consideramus aliam à sanguine: nam sanguinem potissimum respicimus in doctrina de materia cheirurgica, quam iam absoluimus.

Materia in primis viis indicat Leniẽs, per os, & aluum.

Materia proinde morbifica, alia à sanguine, & per consequens excrementitia, est Prima, vel Secunda: prima hæret in primis viis citra iecur: secunda vltra hepar subsistit. Prima superfluitas causa copiæ indicat vacuans, seu minuens, quod determinate vocatur *Leniens*. Cum autem prima superfluitas triplex sit (in febribus scilicet putridis, non in omnibus morbis) scilicet pituitosa, biliosa, fecalis: hinc fit, vt leniens etiam triplex indicetur, respiciens nimirum superfluitatem, vel pituitosam, vel biliosam, vel fecalem: & hinc etiam triplex materia remedij, quę vim habet vacuandi primas superfluitates. Cæterum hoc leniens duplex est: vacuat enim aut per Os, aut per Aluum. Ratio est: quia licet materiæ vitium (aph. 21. sect. 1.) pertineat ad corruptionẽ, auctionẽ, imminutionem, alterationẽ, & lationem: in præsentia tamen vitium perpenditur tantum secundum lationem: Primæ ergo superfluitatis latio, vel Non fit, vel Male fit. Si latio non fit, sed superfluitas detinetur, indicatur mouens: idque determinate mouens vel sursum ad os, quod dicitur *Vomitorium*, vel deorsum ad aluum, & dicitur *Leniens aluum*. Hæc autem remedia determinata indicantur à materiæ inclinatione: in genere enim materiæ quies, indicat mouens: sed inclinatio, indicat motum determinatum, ratione termini ad quem. Inclinatio autem seu propensio, num sursum sit, vel deorsum, cognoscitur è signis præteritis: verbi gratia si suppressa sit consueta vacuatio per vomitum, cognoscitur inclinatio ad superiora. Et hæc inclinatio, est bona, vel mala: bona verbi gratia si solitus est homo pituitam per vomitũ facile euacuare: contra mala, si cum

Inclinatio materiæ finemotus.

si cum difficultate, & prauis symptomatibus, vt cum syncope, &c. vnde inclinatio mala per superius, indicat vacuans per inferius: & bona per superius, indicat vacuans per superius. Quod si primæ superfluitatis latio fiat, id est, si prima superfluitas moueatur, & quidem bene: motus hic adiuuandus: sin male, retrahendus. Bene mouetur, si fertur ad loca decentia, sed debiliter, ita vt materia tota non euacuetur: vnde hic motus non vt omnino bonus, sed vt imbecillis, indicat iuuantia: com. aph. 21. sect. 1. Male mouetur, si ad loca non decentia fertur materia, vt ad partes principes, ad loca quæ effluxu carēt, verbi gratia ad cor, pulmones, thoracem. Est vero & alius motus omnibus numeris bonus: cum humor per loca vergit conferentia, vt vniuersa materia per optimam crisin vacuetur: com. aph. 20. sect. 1. Sunt autem loca conferentia, dum vacuatio confert, & virtus sustinet, verbi gratia intestina, ventriculus, vesica, vterus, cutis, pori, palatum, nares. Constitutum igitur sit, *leniens vomitorium indicari à materia, quatenus habet inclinationem ad superiora imminutam* (ad differentiam lenientis per aluum: quod indicatur à prima superfluitate, quatenus inclinationem habet ad inferiora imminutam.)

Inclinatio materiæ cum motu.

Vomitorij, à quo indicetur.

Cæterum materia vomitoria licet in genere triplex sit, Vehemens, Debilis, Mediocris: hic tamen, quia verba saltem facimus de vomitorio leniente, non de vomitorio purgante: omissis vehementibus, saltem debilia & mediocria proponemus: quæ vtraque in putridis probantur, pro materiæ copia, qualitate, & inclinatione ad os: nam materia copiosior, frigidior, crassior, viscidior, & inclinationem sine motu obtinens: vomitorium poscit mediocre: quæ contra, debile.

Vomitoria differētia.

Debile vomitorium fit *ex aqua hordei, è iure pulli, aceto, vel syrupo acetoso.* Si mediocre desideratur, additur *oxymeli simplex, succus raphani.* Exempli gratia debile vomitorium hoc erit: ℞ *iuris pulli* ℥ *x. syr. acetosi simpl.* ℥ *ij. dosis ab* ℥ *viij. ad* ℥ *xij.* Mediocre sic præscribetur: ℞ *oxym. simpl.* ℥ *ij. succi raphani* ℥ j *ß. iuris pulli* ℥ *xiiij puluerʼs cymini,* ℈ *v.* In hoc vomitorio, basis est *ius pulli,* quod copia aggrauat expultricem, vt expellat. Quoniam autem hoc vomitorium debet esse mediocre, ob superfluitatem viscidam & crassam: certe ius pulli sufficere nequit, quod vim detergendi & incidendi non habet: propterea adiuuans additur, nimirum *oxymeli,* quod attenuat ac detergit. Adiuuat etiam basin *succus raphani,* qui ra-

Formulæ, seu quantum.

tione alicuius acrimoniæ irritat sopitam expultricem. *Cyminum* & iuuantis & corrigentis habet rationem: iuuantis, quia attenuat, & quia etiam satis ingratum ac iniucundum est (*vomitoriis enim sunt addenda, quæ ingratum habent saporem: si enim iucunda addantur, expultrix non insurgit ad expellendum, sed potius viget attractrix, & retentrix: vnde hoc in loco cinamomum, quia gratum est, non additur, licet attenuandi vim habeat*) corrigentis rationem potest habere, si verbi gratia ventriculus sit frigidior, qui ab oxymelite frigido lædi queat, huic frigiditati occurrimus cymino: quod etiam flatus, qui interdum vigent, discutit. Hæc quoad quantum agendum. *Modum agendi* quod attinet: oportet vomitorium administrari & liquidum, & tepidum: nam ratione tepiditatis euadit iniucundum: vnde humoris inclinatio abolita excitatur, & imminuta intēditur. Quoad *quando agendum*: vtendum vomitorio, dum superfluitas reperitur in ventriculo, & nihil prohibet. Quare interdum pluribus diebus vtendum vomitorio, si pluribus diebus perseueret præsentia materiæ. Hora opportuna est, qua ventriculus non est famelicus: nam tunc viget expultrix: præterea hora opportuna debet esse tepedior: nam expultrix ea hora citra dissolutionem calidi innati expellit: *Vbi agendum*, patet.

Quomodo.

Quando.

De Lenientibus aluum.

Leniens aluū quas habeat vires.

Materia medicinalis aluum leniens, habet vim per inferiora vacuandi primas superfluitates vltra iecur exsistentes, citra attractionem: eæ autem superfluitates pertinent ad ventriculum, ad mesaraicas, ad intestina tenuia & crassa. Porro, vt medicamentum aluum moueat, oportet esse humidum, lubricum, acre vel salsum: his enim qualitatibus venter ad excernendum irritatur, cap. 45. lib. 2. de fac. alim. & cap. 24. lib. 1. de fac. alim. Si autem medicamentum simplex tale non fit, quod has omnes qualitates obtineat: miscemus plura: vt pro humiditate, miscemus *aquam vel ius:* pro lubricitate, *oleum, butyrum:* pro acrimonia, *aromata, mel:* pro salsedine, *salem.*

Differentiæ a viribus, & loco administrandi.

Differentia est inter lenientia: quod acriora, & magis salsa, sunt efficaciora: quibus vtendum, si materia est copiosa, frigida, crassa, viscida, si inclinationem sine motu obtinet. Hinc in febribus pituitosis & melancholicis fortiora locum habent: in sanguineis, & biliosis, mitiora. Applicationis etiam ratione differunt materiæ lenientes: pro varia enim materiæ

subsi

subsistentia, administrantur vel per Os, si materia contineatur in ventriculo, in mesenterio, in intestinis supernis: vel per Inferiora, si in crassis intestinis.

Medicamenta ergo per os exhibenda, quæ aluum leniũt, sunt aut Debiliora, vt *syrupus rosarum solutiuus, syrupus violarum solutiuus, manna, caßia, tamarindi, diaprunum non solutiuum, serum lactis:* aut Efficaciora, vt *mel rosatum solutiuum, mel violatum solutiuum, hiera simplex:* de quorum nonnullis, breuiter quædam admonebimus: nimirum de manna, cassia, tamarindis, sero lactis, hieræque speciebus. *Mannam* Galenus proponit cap. 39. lib. 3. de fac. alim. habet autem vim vacuandi superfluitates tenues: sed ob dulcedinem mutatur in bilem, dum ventriculus vel est calidior, vel est repletus succis calidioribus: dulcia enim dum à calido patiuntur, amarescunt, & hinc in bilem conuertuntur. In huiusmodi ergo ventriculo manna est corrigenda *endiuia, soncho, cichorio, acetosa, &c.* *Caßia* excedit vires mannæ: nam vacuat superfluitates & tenues, & mediocriter etiam crassas. Præterea, quia moderate calida est, refrigerat, obtundit acrimoniam, humectat, habetque portiones alimentales, sed facile in flatus vertitur, qui extendendo dolores insignes excitant. Cassia ergo antequam exhibeatur est decoquenda, secundum Rhasim c. 83. lib. 9. ad Almans. coctione enim dissoluitur portio, quæ in flatus mutari posset: quod idem euenit in hordeo, fabis, &c. quæ portionem flatulentam deponunt, si coquantur: coquit autem Rhasis cassiam *cum succo cichorij.* Quod si cassia exhibeatur non cocta, corrigenda est *aniso, fœniculo, seminibus citri, &c.* quæ crasso modo sunt contundenda (*nam ea tantum tenuißime puluerisari debent, quæ ad loca longinqua debent penetrare, cap. 7. lib. 4. de tuen. san. alia vero ruditer sunt contundenda. Hinc species diaspolitici, nitrum, cyminum, piper, ruta, si in puluerem terantur, pronocabunt lotium: sin ruditer contundantur, mouebunt aluum. Idem testatur Auicenna cap. 5. tract. 1. lib. 2.*) *Tamarindi,* secundum Mesuem, vacuant superfluitates tenues, biliosas, & refrigerant: vnde in febribus biliosis, & valde calidis probantur. Neque astringunt tamarindi: alias eorum vsus in putridis febribus non esset ita tutus. Aluum mouent, non astringendo, vel comprimendo, sed lubricando: quia pingues sunt, participes dulcedinis & aciditatis: expertes acerbitatis & austeritatis, qui sapores sunt astringentes. Hinc Mesues myrobalanos, quæ cõprimendo

Materiæ aluum lenientes.

Manna.

Caßia.

Tamarindi.

vacuant, corrigit lenientibus, inter quæ etiam tamarindos recenset. *Serum lactis* habet vim attenuandi, & aluum mouendi. Vacuat, ratione humiditatis, quæ causa principalis est: & quia etiam particeps est qualitatis acris: id quod seri generatio testatur. Est enim serum excrementum tenue primæ coctionis: genitum in ventriculo: ex assumptorum portione aquosa, excrementitia, frigida & humida: acrimoniam vero acquirit in iecinore, propter amistionem paucæ bilis excrementitiæ. Hoc serosum excrementum defert sanguinem in mammas: vbi lac fit, constans triplici substantia, cap. 15. lib. 3. de fac. alim. Vix autem alit serum, quia pene totum est excrementitium: vnde Galenus cap. 10. lib. 1. ad Glauc. pro victu tenui, serum lactis proponit. Laudatur serum caprinum, vel vaccinum, permistum cum medicamento aliquo leniente.

Serum lactis.

Hiera picra.

Hiera non excedit mesenterium cap. 11. lib. 7. metho. habet tamen vim calefaciendi, siccandi, vacuandi materias viscidas & crassas. Vis quidem hieræ purgans, non pertransit iecur, vt Gal. ait: attamen experientia comprobatum est, vim eius aperientem iecur transire; hieræ enim species, prouocant menstrua. Hiera igitur probatur solum in intermittentibus pituitosis: & est corrigenda cum frigidis, vt *cassia*, & similibus. Cæterum in praxi notandum, quod tamen pauci obseruant, hieram ab initio ea ratione exhibendam, vt non trãseat vltra iecur: quia non licet inter initia, agitare materias vltra iecur, maxime in febribus putridis: vnde pharmacopoeis iniungendum, vt species hieræ conficiant cum medicamentis ruditer contusis, non tenuissime puluerisatis, inter putridarum initia.

Dosis lenientium: supra pag. 50.

Sequitur de *Vsu* lenientium: & primum de *Quantum agendum*. Dosis syrupi rosati sol. & syru. viol. sol. potest ascendere ad ℔ ß. Mellis autem rosacei sol. ad ℥ v. mellis viol. sol. ad ℥ v ß. mannæ ad ℥ iiij. casiæ, tamarindorum. diapruni non sol. ad ℥ ij. seri ad ℔ v. vnde Gale. cap. 15. lib. 3. de alimen. ait, veteres ad aluum vacuandam, plurimo vsos fuisse sero: secus autem statuendum de sero, quod gratia alterationis exhibetur, de quo suo loco. Dosis hieræ specierum, non transcendat ʒ j ß. in febribus putridis, in quibus, cum sola hiera vti non liceat, non potest ita copiosa exhiberi: in aliis tamen morbis etiam vltra ʒ iij. dari potest: vnde Aetius ca. 68. li. 16. in vteri strangulatu, ad integram alui ductionem spec. hieræ ℥ ß. exhibet. Tandem circa lenientium dosin obseruetur, vt

in

in lenientibus simus liberaliores, in purgantibus admodum auari. Exigente igitur re, sequentia præscribi possunt. Si prima superfluitas sit summæ actiuitatis, itemque tenuis, & biliosa: ℞ *syr. rof. sol.* ℥ *v. decocti endiuidia, vel acetosa parum: fiat potio breuis:* Vel hoc modo: ℞ *syr. rof. sol.* ℥ *iij. seri lactis caprini, optime depurati parum. fiat potio breuis:* cui patiens superbibat, *seri optime depurati* ℔ *iij.* & hæc causa est, quod syru. rof. sol. tantum ℥ iij. præscripsimus. Vel: ℞ *manna elect.* ℥ *iiij. seri vt supra praparati parum: fiat potio breuis:* Vel: ℞ *florum cassia nouiter extracta* ʒ *vij. pulpa tamarindorum* ℥ *ß. manna electa* ʒ *iij.* & *si contingat, vt patiens sit obnoxius flatibus, addatur seminum citri mundatorum* ℈ *ß. Misc. & cum saccharo fiant boli.* Si prima superfluitas sit quidem tenuis, sed non calida & biliosa, verum aquosa: & præsertim si ventriculus febricitantis fuerit frigidior: ita præscribendum: ℞ *syr. rof sol.* ℥ *v. iuris pulli parum, fiat potio breuis.* Si prima superfluitas sit calida, non tenuis: ℞ *mellis rof. sol.* ℥ *v ß.* (non vtimur syr. rof. sol. quia superfluitas est crassa, non tenuis) *deinde, cum materia sit calida, addimus vel endiuia, vel seri parum: fiat potio breuis.* Vel: ℞ *florum cassia nouiter extracta* ℥ *x. pulpa tamarindorum, manna electa. ana* ℥ *ij. cum saccharo fiant boli.* Si superfluitas crassa sit & frigida: ℞ *mellis rof. sol.* ℥ *v ß. iuris pulli parum: fiat potio breuis.* Vel: ℞ *flor. cassia nouiter extracta* ℥ *ß. manna electa* ℥ *ij. anisorum rudiiter contusorum* ℈ j. *cum saccharo, fiant boli.* Si superfluitates sint crassiores, quales in febribus pituitosis dominari solent: ℞ *specierum hiera* ℈ *iiij. florum cassia nouiter extracta* ℥ j. *manna electa* ℥ *ß. cum saccharo, fiant boli.* Vel ad eandem materiam: ℞ *specierum hiera* ʒ j. (est basis) *cassia nouiter extracta* ʒ *iij.* (quæ corrigit, refrigeratione: & iuuat lubricitate) *Mis. cum saccharo, fiant boli.* Quibus febricitans superbibat hoc medicamentum: ℞ *mellis rof. sol.* ℥ *iij ß. iuris pulli parum. Mis. & fiat potio breuis.* Mel basis est, ius adiuuans, & vehiculum. Ob hanc potionem de pondere hieræ & casiæ aliquid in bolis detraximus.

Formulæ.

Materia tenuis, calida.

Materia tenuis aquosa.

Materia crassa, calida.

Materia crassa, frigida.

Materia crasior & pituit.

Modum agendi, indicat superfluitatis resistentia, nisi aliquid prohibeat. Si ergo materia fuerit crassior, & maioris resistentiæ: prodest leniente vti forma boli, qui diutius in ventriculo moratur, & efficacius agit: si contra, forma potionis. Additum est, nisi aliquid prohibeat: verbi gratia, si febricitans non potest bolum deuorare, cogimur potionem dare. De hiera notandum, quòd boli forma sit exhibenda.

Quomodo.

ne nimium iniucunda sit assumptio, propter amaritudinem.

Quando.

Tempus agendi, indicat superfluitas præsens citra hepar, & præsertim supra crassa intestina: nisi aliquid prohibeat. Lenientia igitur & primis diebus danda febricitantibus: & sequentibus, si procedente febre aliæ superfluitates primæ generentur. Quod prohibet, præter virtutem, est cibus in ventriculo existens, qui prius est concoquendus. Prohibet etiam materia actu causans paroxysmum: vnde leniens non est exhibendum in die accessionis, vel prope accessionem. Ad hæc prohibet insignis vehementia, tum sanguinis, tum cacochymiæ: dum enim insignis est vehementia sanguinis, leniens non est exhibendum, sed ilico vena secanda, præmisso tantum clystere: si autem cacochymia turgeat, & proinde sit insignis vehementiæ, non est leniens dandum, sed statim purgans. Et hæc de medicamentis per os exhibendis, cum materia in primis viis subsistit supra crassa intestina.

Lenientia per inferiora administranda.

Clyster, eiusque facultates.

Quod si materia sit in crassis intestinis, nimirum superfluitas fecalis: medicamenta per inferiora sunt administranda: & vel liquida immittenda sunt instrumento aliquo, vt Clysteres: vel solida imponenda, vt Suppositoria. *Clysteres* sunt vehementiores suppositoriis, & virtutem postulant robustiorem. Vacuant primas superfluitates, citra nocumentum ventriculi: ad differentiam lenientium, quæ per os exhibentur. Exonerant autem intestina crassa, & his vacuatis, materia tenuium intestinorum descendit. Non probantur hic vehementes, sed mediocres, & debiles: quia sermo est de materia non purgante, sed leniente. Debiles conficiuntur

Materia clysmi.

e malua, violis, beta, hordeo, quæ possunt decoqui in aqua, vel iure: probatur etiam succus betæ: oleum commune, butyrum, serum, saccharum rubrum, oui vitellus. Mediocribus clysmis præbent materiam, *furfures, lino* ℥ *ostis, bursus succus, mel rosatum, electarium lenitiuum, hiera, oleum chamamelinum, sal.* Dosis vltra puerilem ætatem potest ascendere ad ℔ ij. Debilis ergo

Formulæ.

clysmi hæc erit formula: ℞. *sacchari rubri* ℥ *ij ß. olei communis* ℥ *iij. succi betæ* ℥ *j oui vitellum, salis communis* ℈ *ß. decocti hordei, maluarum, violarum* ℔ j. Clyster mediocris: ℞. *mellis rosati* ℥ *iij. electarij lenit. succi* ℥ *j. betæ* ℥ *ij. olei chamæmelin.* ℥ *iij. oui vitellum, salis* ʒ *j. decocti furfurum* ℔ j. *Mis. pro clysmo.* Et hæc de

Quomodo.

quantitate. *Modus administrandi*, non pertinet ad instrumentum e ligno, vel alia materia, sed ad medicamenta, quæ

magis

magis, vel minus calida iniiciuntur: item, magis vel minus fluida vsurpantur. Si enim materia fuerit frigidior, & viscidior: medicamenta etiam magis minusve calida & fluida erunt. Notandum tamen, vt sint calida moderate, quo detineri queant. Quoad *quando agendum*: vti oportet clysmis, dum intestina sunt repleta: nisi prohibeat, vel cibus iam assumptus, vel accessionis materia: hora ergo paroxysmi non est iniiciendus clyster: quia virtus non potest sustinere molestiam & accessionis, & clysteris. Notandum tamen, si forte contingat, vt tempore accessionis materia petat os ventriculi: nos cogi etiam in accessione clysteribus vti, quia materia illa magis potest: sed propter virtutem patientes è lecto non surgent, quia in syncopen inciderent. Hora sit ante cibum. *Quando.*

Suppositoria etiam lenitionis gratia fiant è melle & sale. *Vsus* patet, è traditis de clysteribus. Notandum tamen circa *quando agendum*, vsurpanda esse suppositoria etiam post clysteres, dum è clysmo non fit lenitio. *Glandes.*

CAPVT XVIII.

De præparantibus, seu Concoquentibus.

HActenus dictum est de medicamentis, quæ respiciunt materiam citra hepar exsistentem: iam dicendum de medicamentis, quæ respiciunt materiam vltra hepar. Et hæc medicamenta sunt Præparantia, ac Purgantia. *Præparantia, seu concoquentia* diriguntur ad materiam febris putridæ, quæ cruda commode non vacuatur: contra, concocta cedit pharmaco. De *Coctione* igitur, & *Cruditate* quædam dicenda sunt. Mistum animatum (vt Aristoteles docet lib. 4. meteor.) & generatur & cōseruatur: generatur generatione: conseruatur coctione. Conseruatio autem duplex: vna secundum speciem, quæ fit ea coctione, quam Aristoteles Maturitatem vocat, & huius opus est semen, cuius virtute fit generatio alterius similis: altera conseruatio est secundum indiuiduum, quæ fit per Coctionem, vnicam quidem ratione finis, id est, conseruationis indiuidui: at duplicem ratione efficientis: nam vt fit à calore naturali insito, dicitur Elixatio: vt fit à calore naturali ascititio, vocatur Assatio. Coctioni autem opponitur cruditas: cuius item tres sunt species, Immaturitas, Leuis coctio, *Transitio.* *Præparātia.* *De coctione & cruditate.*

Frixio, seu tostio. *Coctio* igitur non artificiosa (de qua Aristoteles agit, gratia facilioris doctrinæ) sed *quæ fit in animali, nil* Coctio quid. *aliud est, quã perfectio misti perfectibilis, profecta à calore naturali & proprio coquentis, causa suæ conseruationis.* *Forma* igitur coctionis est perfectio, id est, deductio è potentia ad actum, ex imperfecto ad perfectum. Licet autem mistum mutetur secundum substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi: hæc tamen perfectio coctionis pertinet ad substantiã & qualitatẽ: vt concoctio sit motus mistus è mutatione in substantia, & motu in qualitate. In coctione enim est mutatio secundũ substantiam: quia cibus mutatur in substantiam partis vel sanguineæ, vel seminalis. Est etiam motus secundum qualitatem: nam mutationem in substantia præcedit alteratio: vnde Galenus comment. 4. lib. 4. de ratione vict. ait, quæ coquuntur euadere crassiora. Et Galenus capite quarto, lib. 2. de facult. natural. coctionem quæ ad substantiam & qualitatem pertinet, distinguit à chylosi & hæmatosi: ait enim coctionem esse alterationem & mutationem alimenti in propriam qualitatem corporis nutriendi: sanguificationem autem tantum esse alterationem, nõ perfectam coctionem. Respexit autem Galenus cap. 4. l. 2. de fac. natural. & aphoris. 44. sectione secunda, libro primo, epid. ad coctionem specificam: videlicet causa conseruationis indiuidui, non speciei. *Subiectum* seu mobile, quod afficitur motu & mutatione, est mistum perfectibile, non perfectum, capax tamen perfectionis: si enim non est capax perfectionis, non coquitur: vt in homine ferrum. Hoc mistum Aristoteles vocat oppositum passiuum, id est, aptum admittere motum & mutationem. *Causa efficiens* est calor naturalis, ad differentiam caloris præter naturam, qui causa est cruditatis & corruptionis: qui etiam calor proprius est partis concoquentis, id est, temperiem eius complet, ad differentiam non proprij, cuiusmodi est calor balnei, qui etiam ad coctionem concurrit, tanquam adiuuans extrinsecum: proprius tamen calor est causa præcipua, ideoque in definitione ponitur. Hinc etiam Galenus cap. 4. lib. de natural. fac. ait, coctionem fieri à calore innato, & iuuari à materia mediocriter calida, cuiusmodi est balneum. *Finis* est conseruatio concoquentis, & secundum indiuiduum. Ex his facile colligitur, quod *cruditas* Cruditas quid? *sit imperfectio misti perfectibilis, à calore proprio diminuto coquentis.* *Forma* cruditatis est mistio secundum qualitatem

& sub

& substantiam: mistum enim hoc non est aptum ad conseruationem, vel speciei, vel indiuidui: ita vt perseuerante cruditate, concoquens deducatur ad infœcunditatem, & dissipetur. *Subiectum* est mistum perfectibile, seu oppositum patibile: quod in genere & coctioni & cruditati subiicitur. *Efficiens causa* est calor proprius diminutus, id est, calor proprius coquentis, qui tamen à naturali recedit, ac fit præter naturam, ratione defectus: vt in senectute, & frigidis corporibus. *Fine* ac bono caret cruditas: tendit enim ad malum.

Porro concoctio, vel recipit Speciem, & dicitur Maturatio: vel Indiuiduum, & retinet nomen generis, diciturque Concoctio, quæ fit per modum Elixationis, vel Assationis. Vnde colligitur quod *maturitas sit concoctio misti seminalis, causa conseruationis coquentis, secundum speciem.* Forma est concoctio, id est, perfectio in qualitate & substantia, prodiens à calore naturali & proprio. Subiectum, est mistum perfectibile quidem, sed seminale: ad differentiam alimentalis, quod est subiectum in elixatione & assatione. Quoniam ergo mistum in maturatione mutatur secũdum qualitatẽ & substãtiam, vt euadat semen perfectum, quo concoquens secũdum speciem conseruatur: patet maturitatẽ nõ tantũ in fructibus locum habere (vt quidam philosophastri imaginãtur) sed etiã in animalibus, quæ in testibus semen conficiunt. Vnde Aristoteles exempli saltem gratia maturitatem applicat fructibus, facilioris doctrinæ causa: & subdit, in cæteris etiam rebus scilicet animatis, simile perfectionis genus comprehendi. *Elixatio & assatio, sunt concoctio misti alimentalis, propter conseruationem indiuidui:* vnde Galenus ad has duas cõctionis species respiciẽs, aph. 44 sect. 2. lib. 1. epid. ait, cõcoctionem esse deductionem coctibilis, id est, misti alimentalis in substantiam cõquentis. Hæc autem concoctio fit per modum Elixationis, vel Assationis. Elixatio differt ab assatione solum per causam efficientem. Nam *elixatio est concoctio misti alimentalis, à calido humido*: & similis est elixationi artificiali, cuius subiectum est substantia humida aquea. *Assatio est concoctio misti alimentalis, prodiens à calore, tum sicco, tum alieno*: & sic distinguitur ab elixatione, quæ fit à calore humido, & natiuo. Quæritur autem cum assatio sit concoctio: quomodo fiat à calore alieno? Respondendum, assationem necessario fieri à calore naturali ad differentiam caloris præter naturam: at

Coctionis species.

1. Maturitas quid?

Concoctio specialis, cõtra maturitatẽ distincta, quid?

2. Elixatio quid?

3. Assatio quid?

hic calor naturalis & proprius corporis concoquentis, vel natiuus est & insitus, vel ascititius: comment. aph. 22. section. 1. natiuus quidem viget in primis ætatibus, quæ participes sunt humiditatis: vnde calor iste naturalis est causa elixationis: ascititius autem viget ætate progrediente, cum humiditas minuitur, & qualitas caloris intenditur: vnde hic calor naturalis, sed ascititius causa est assationis: & à Philosopho propter exiguam humiditatem vocatur siccus: quia vero ascititius est, vocatur alienus. Sciendum autem in calore & natiuo & ascititio vim esse absumendi, vt propterea omnia quæ coquuntur fiant crassiora. At in elixatione partes internæ sunt sicciores externis: contra in assatione, externæ sunt sicciores internis, quia in assatione meatus contrahuntur, vt humor insitus effluere prohibeatur. Hinc etiam species cruditatis facile cognoscuntur. Nam *immaturitas est cruditas materiæ seminalis, prodiens à calore imminuto:* siue (vt Philosophus ait) calor propria ratione exiguus sit, siue humor maturandus exsuperet. *Leuis coctio, elixationi opposita, est cruditas materiæ alimentalis, prodiens à calore natiuo diminuto, propter frigiditatem & humiditatem.* Vnde notandum, si hæc frigiditas & humiditas pertineat ad elixans, fieri leuem coctionem læsa facultate: vt dum ventriculus est affectus morbo frigido & humido: sin vero pertineat ad id quod elixatur, fit hæc cruditas ob errorem externum: verbi gratia, dum cibi frigidiores & humidiores copiosi ingeruntur. *Frixio denique seu tostio, quæ opponitur assationi, est cruditas materiæ alimentalis, prodiens à calore ascititio diminuto, qui non potest æqualiter alimentum conficere.* Imminuitur autem vel propria ratione alimenti humidioris: vt apparet in frixione arte facta. Tostio igitur fit, aut propter exterioris ignis tenuitatem: aut propter aquæ vim, qua res assanda abundat.

Cruditatis species.

1. Immaturitas.

2. Leuis coctio.

3. Frixio.

De coctione materiæ morbificæ.

Ex his ergo nunc statuendum, ad quam speciem pertineat *coctio humoris morbifici.* Sciendum ergo, quod ad nullam è propositis speciebus redigi possit: materia enim morbifica concoquitur, nec generationis, nec nutritionis gratia, sed vt purgetur: non est igitur legitima coctio, sed concoctio methaphorica, qualis est in tuberculis, pituita, &c. Hanc tamen methaphoricam coctionem Philosophus ob similitudinem mauult ad maturitatem referre, quam ad elixationem, vel assationem. Sicut enim in maturitate, id est, in coctione materiæ seminalis, minor portio mutatur in substan-

tiam, vel testium, vel vasorum seminalium : maior vero in semen perfectũ, quo species conseruetur: ita in coctione materiæ morbificæ, minor portio vertitur in alimẽtum, & substantiam partis : maior excrementum purgãdum, sed tamen mitius. Contra in elixatione & assatione, id est, in coctione materiæ alimentalis, maior portio vertitur in alimentum. *Maturitas igitur metaphorice accepta, est concoctio innati humoris materiæ morbificæ, prodiens à calore naturali : vt cedat pharmaco attrahenti, & naturæ expellenti.* *Forma*, est perfectio & concoctio : quæ potest tum ad substantiam & qualitatem, tum ad qualitatem tantum pertinere. Ad substãtiam & qualitatem: causa portionis alimentalis, quæ euadit alimentum coquentis. Ad qualitatem tantum, causa portionis excrementitiæ : quamuis enim mitior materia excrementitia: tamen remanet adhuc materia excrementitia, vt sit purganda. *Subiectum* huius concoctionis est innatus humor materiæ morbificæ, id est, portio alimentalis : materia enim morbifica in corpore viuente, vix expers esse potest portionis alimentalis. Vnde Galen. aphor. 44. sect 2. lib. 1. epid. ait, maturitatem esse concoctionem eorum, quæ sunt præter naturam : & addit differentiã coctionis materiæ præter naturam, & secundum naturam: si enim materia sit secundum naturam, maxima pars cõcoquitur, & minima est semicocta: contra si materia sit præter naturam, quod assimilatur exiguum est, plurimum autem semicoctum. Aristoteles igitur respiciens ad vtramque portionem, ait, in maturatione materiæ morbificæ, partem concoquentem alia ad se trahere, nimirum partem alimentalem : alia expellere, nimirum partem excremẽtitiam: quod etiam de excretione post coctioné scribit Galen. com. aph. 22. sect. 1. *Causa efficiens* maturationis materiæ morbificæ, est calor naturalis. Sic Galen. ait, cap. 4. lib. 2. de fac. natur. concoctionem & alterationem alimenti, & excrementi, fieri à calore innato : & t. 22. lib. 2. de ratione vict. ait, coctionem materię morbificæ, fieri à calore non sicco, sed humido & vaporoso, qui in animalibus iuuetur à materia mediocriter calida, id est, à balneo, &c. calor enim vt moderatus, adiuuatur à simili.

Maturatio humoris morbifici quid.

Notandum autẽ varia esse, quæ coctionem materiæ morbificæ iuuant : nimirũ calidiora, frigidiora, incrassantia, attenuantia. Materia enim morbifica consideratur, vel quatenus concoquitur, vel quatenus est concocta. Primo modo conside

Concoquentium facultas.

consideratâ ; vt concoquitur, permistam habet portionem alimentalem : & hæc materia, vt cruda ; requirit moderate calida, quo crassior euadat : quatenus autem impedimenta habet, coctionem prohibentia, alia, eaque varia requirit medicamenta. Impedimenta illa pertinent ad qualitates primas vel secundas. Ad primas, materiæ caliditas, aut frigiditas: vnde refrigerantia, vel calefacientia miscenda. Hac ratione pituitam Galen. concoqui dicit à calore febrili, com. aph. 57. sect. 4. Ad secundas qualitates pertinet materiæ crassities & tenuitas : vnde modo incrassantia, modo attenuãtia miscenda (omnis quidem coctio fit incrassando: sed ratione impedimentorum, interdum oportet crassefacere, interdum subtiliare.) Altero autem modo considerata materia morbifica, prout concocta est, & separata per maturitatem à portione alimentali: hæc materia nequaquam est incrassanda. Vnde Galen. t. 23. lib. 3. prognost. ait, corporis humores tenuiores paratissimos esse ad excretionem: & com. aph. 24. sect. 1. inquit, humorem purgandum fluxioni paratum; id est, tenuem esse debere. Hac distinctione, loca Galeni in specie pugnantia, vere conciliari possunt. Et hæc de coctione materiæ morbificæ.

Materia cõcocta nõ est incrassanda.

De materiis medicinalibus, quæ materias morbificas concoquunt, in doctrina speciali dicendum. Duo tamen sunt maxime communia medicamenta, quibus in omni fere putrida febri vti licet: nimirum *syrupus acetosus simplex, & oxymeli simplex.* Syrupus conficitur *ex aqua, saccharo & aceto:* habetque vim refrigerandi, detergendi, incidendi, attenuandi. Dum refrigerat: remittit calorem putredinalem, & infringit feruorem excrementi calidi. Incidendo, pituitam viscidam, friabilem reddit. Detergendo, pituitam viscidam remouet à parietibus vasorum. Attenuando; præparat pituitam & melancholiam crassam. Siccitate non nocet, quia ex aqua conficitur: imo siccitate prodest, quia imminuit materię humiditatem, quæ in causa est facilioris putredinis : vbi tamen siccitatis timor est, hic syrupus exhibetur cum diluto humectante. Frigore etiam suo non nocet pituitæ frigidæ : syrupi enim huius frigiditas remissa est, & præterea calidiora in formulis misceri possunt. *Oxymeli compositum est, ex aqua, aceto, & melle.* Strenue deterget, nec febres accendit, c. 4. lib. 8. meth. Quod si febris vehementior sit, expedit diluere: vnde secundum Galen. t. 30. l. 3. de ratione vict. oxymeli parum aceti habens

Materiæ cõcoquẽtes.

Syrupus acetosus simplex.

Oxymeli.

bens sitim sedat, mellisque noxam inhibet. Hæc duo medicamenta in eo conueniunt, quod vigilias faciant: vnde in putridis febribus, si vigiliæ sunt pertinaces, his vel non vtendum, vel in exigua copia, admistis aliis. Præterea etiam conueniunt, quod ratione aceti lædunt intestina dysenteriæ obnoxia. t.32. lib.3. de ratione vict. Differunt autem ratione mellis, quod saccharo calidius est: vnde in febribus vehementioribus potius syrupo acetoso, quam oxymelite vtendum. *Ius pulli*, calorem habet admodum similem calori naturali: vnde in putridis febribus syrupi diluendi sunt iure pulli: quia hoc materiam morbificam attemperat, caloremque naturalem iuuat. Possunt etiam alij liquores cum syrupis misceri, parati è coquentibus, per Destillationem, Decoctionem & Infusionem. Destillatio fit in vase plumbeo, figlino, vel vitreo: beneficio vel solius ignis, vel ignis cum aqua. Decoctio fit vel simpliciter, vel in vase duplici. Infusio est leuis, vel insignis. Destillatio in vase plumbeo non probatur, abraditur enim portio plumbea. quæ nocet: probatur in vase figlino, & potissimum in vitreo, maxime in balneo Mariæ. Decoctio institui debet à perito pharmacopæo, vt quæ citius coquuntur, tardius iniiciantur: & magis probatur in vase duplici, ore vasis occluso. Infusio maxime omnium probatur: vnde Mesue, c. de myrobal. ait, medicamenta magis fieri aperientia per infusionem, quam per decoctionem. Insignis autē est infusio, si simplicia infundantur in diluto actu calido: & dilutum, quantum fieri potest, calidum seruetur: secus enim leuis est infusio, & potius madefactio. *Quibus diluendi syrupi.*

De *Vsu*. Syruporum dosis est ab ℥iij. ad ℥vj. Vt, ℞. *syr. acetosi simpl.* ℥ij. *iuris pulli* ℥iiij. *Misc. pro syrupo*. Sciendum autem dosin variari, pro actiuitate materiæ morbificæ. Actiuitas autem maior est, primum in maiori copia materiæ: deinde etiam maior est actiuitas, in materia excrementitia, separata à materia alimentali (ad differentiam materiæ morbificæ: permistæ cum materia alimentali) & hæc proinde statim præparanda, & euacuanda est: alias peior redditur: qua de causa recidiuæ etiam peiores solent esse, morbo priore. *Modus* syruporum, pertinet ad qualitates primas & secundas. Ad primas, verbi gratia, bilis, vt resistit ratione caliditatis: indicat syrupum actu frigidum exhibendum: pituita contra. Perpetuo tamen requiruntur etiam permittentia: vt, ventriculus interdum prohibet actu frigida. Quoad secundas quali- *Quantum.* *Quomodo.*

tates

tates: exhibemus syrupos magis vel minus liquidos: item medicamenta exhibentur forma pulueris, trochiscorum, electuarij: si scilicet materia præparanda est insignis resistentiæ, vt contingit in febribus diuturnis pituitosis. Notandum autem cum syrupi exhibentur, vel cum diluto, vel sine diluto: item dulces, aut alterius saporis: hoc non pertinere ad methodum medendi, sed ad compositionem medicamentorum: diluta enim miscentur, vt sint vehicula syruporum: sic ius pulli vehit syrupum acetosum: dulcia autem miscentur, propter syrupi iniucundum saporem.

Quando. Quoad *quando agendum*. Exhibendi sunt syrupi, dum præsens est materia concoquenda, & præparanda: nisi aliquid prohibeat Primum ergo exhibendi sunt causa materię morbificæ, mistæ cum alimentali. Deinde exhibendi sunt causa materiæ morbificæ separatæ ab alimentali. Porro prohibens est prima superfluitas: plenitudo totius: portio materiæ excrementitiæ separatæ ab alimentali: & quãdoque virens imbecillis. Dum enim prima superfluitas est pręsens: timendum ne per syrupos vltra hepar deferatur, vnde obstructiones augerentur: quare primo lenienda aluus, dein syrupi exhibendi. In plenitudine totius, primum sanguis est euacuandus, ne à syrupis agiterur: néve ab his, si calidi sunt, putredo oriatur. Portio materiæ excrementitiæ separata ab alimentali, magis potest ad indicandum purgans, quam materia morbifica mista cum alimentali possit, ad indicandum concoctionem: quare in febribus putridis, in quibus per vices est concoquenda materia: vna die oportet intermittere syrupos, & exhibere purgans, cuius beneficio portio excrementitia secreta ab alimentali euacuetur. Virtus denique nimium debilis, interdum cogit medicum, vt cibum exhibeat singulis quatuor horis: vt non possint dari syrupi: vbi tamen medicus prudens, iura alterata præbet, quibus nutrit, & simul concoquit. Hora, omnis esse potest, qua præsens est materia coquenda: nisi quid prohibeat: nimirum cibus, materia accessionis, aut virtus. Cibum enim assumptũ prius concoqui oportet: deinde exhibendus est syrupus: vnde Gal. t. 35. l. 3. de ratione vict. syrupos exhibebat ante cibum. In accessionum principio, syrupi non sunt dandi, sed ante accessionem: vnde Hipp. t. 40. l. 3. de ratione vict. nolebat aquam esse exhibendam dum pedes frigent, id est, in principio accessionis, quia virtus nimis defatigatur à materia accessionis.

Virtus

Virtus prohibet, dum est debilis, verbi gratia, propaer vigilias: vt non liceat febricantem excitare à somno, propter materiæ concoctionem.

CAPVT XIX.

De medicamentis Purgantibus.

Actenus de medicamentis præparantibus, sequitur de purgantibus. *Medicamentum purgans est illud, quod potest euacuare materiam separatam ab alimentali,* : *seu, purgans est materia remedij, indicati à cacochymia.* c.11.l.de plenitud. Breuiter ergo dicendũ de cacochymiæ speciebus, vehementia, & latione, seu inclinatione. Species cacochymiæ tres sunt, Pituitosa, Biliosa, & Melancholica: vnde indicatur vomitorium, soluens, diureticum, sudoriferum, vacuans vel pituitã, vel bilem, vel melancholiam. Deinde cacochymia, quo vehementio, eo & purgans vehementius sit oportet. Inclinatio cacochymiæ quadruplex est, cap.9.lib.11.meth. nimirum ad Ventriculum, Aluum, Renes, & Poros cutis: vnde indicatur remedium vomitorium, soluens, diureticum, sudoriferum. *Purgans quid.* *Purgantiũ differentia è cacochymia.*

I. De Vomitoriis.

Cacochymiæ inclinatio vel abolita est, vel imminuta: si est abolita: reuocanda & excitanda, nisi cacochymiæ vitium sit in substantia, id est, nisi sit putrida: materia enim putrida, non habens inclinationem, per os ventriculi non est deducenda. Si materia habeat inclinationem, sed imminutam: hęc iuuanda: ita vt etiam putrida mareria, quæ sponte impetum habet ad os ventriculi, vomitum prouocandum suadeat: quia enim inclinationem habet ad os ventriculi, non detinetur tamdiu vt lædere queat os ventriculi, sed illico pertransit: quod aperte Galen. c.9.lib.11.meth. affirmat. Præterea si abolita sit inclinatio: cacochymia existens, in locis superioribus, quæ vias habent sursum, per superiora est purganda: in partibus inferioribus, quæ vias habent deorsum, per inferiora educenda est. Verbi gratia si pituita est genita in ventriculo, & nullam habet inclinationẽ, per vomitum est educenda: quod si inclinationem habeat ad inferiora, vacuanda est per aluũ. Hinc facile cõciliari possuntt loca quæ pugnare videntur: Hip. enim aph.4. sect.4. ait, æstate per superna hyeme per *Quãdo per vomitũ vacuare liceat.* *1. Ratione inclinationis materiæ.* *2. Ratione loci.* *Conciliatio Hippoc. & auctoris li. de sal. diæta.*

per inferna esse euacuandum: contrarium vero iubet auctor l. de salub. diæta. comment. 15. vbi dicendum, Hippoc. respexisse ad inclinationem materiæ imminutam: bilis enim per æstatem in iecinore genita, inclinationem habet imminutam ad superiora: ideoque vomitu vacuanda: pituita autem per hyemem in ventriculo genita, inclinationem habet imminutam ad inferiora, ideoque per sedem purganda. Auctor vero l. de salubri diæta, respexit ad inclinationem abolitam: bilis enim æstate genita, in parte inferiore, nimirum hepate, nullamque ad os habens inclinationem, per aluum euacuanda: pituita vero hyeme genita in ventriculo, parte superiori, nullam habens ad aluum inclinationem, per superna est euacuanda.

Permittētia vomitorium. Semper autem hic permittentia oportet supponere: si enim virtus sit debilis, omne purgans prohibetur: sic è morbo graciles, nullam ferunt purgationem: aphorism. 35. sectio. 2. natura autem graciles, & facile vomentes per superna purgandi sunt.

Quādo valentioribus opus sit vomitoriis. De vomitoriorum varietate, in doctrina febrium speciali agetur. Num autem valentioribus, an debilioribus vti debeamus. ita æstimandum. Si materia euacuanda est putrida, validioribus non vtendum: quia putrida non vacuatur per vomitum, nisi habeat inclinationem: quod si ergo inclinationem habet, facile & leui medicamēto euacuari potest. Si materia non est putrida, vehementioribus vti licet: præsertim si non assit inclinatio (quæ in materia non putri, non est necessaria) vnde in quartana *album veratrum* adhibetur. De vsu vomitoriorum cap. 17. satis dictum est.

II. De Soluentibus.

A vehementibus soluētibus cauēdum. Medicamenta per aluum purgantia, varia sunt, pro cacochymiæ specie: de quibus in doctrina febrium speciali. Hoc in genere obseruandum, è cap. 11. lib. 2 de alim. cum soluens acre sit, & calidum, in putridis febribus, à validioribus abstinendum esse: præsertim in continuis, & continentibus.

Quātum. Quoad *quantum agendum*: à summa dosi recedere tutius est. *Quomodo.* Purgantium *modus*, est potio, validior bolus, adhuc validior pilulæ: quibus pro materiæ resistentia vtendum. Respicere tamen oportet ad prohibentia. Si enim febris sit admodum vehemens: cauendum est à forma boli, & maxime

pilularum

pilularum: quoniam medicamenta purgantia in his formis plus iusto calefaciunt. Quod si ægrotans non possit medicamenta assumere, nisi in forma pilularum: tum post pilulas deuoratas, aliquod decoctum refrigerans propinabimus, verbi gratia ℥ v. vel ℥ vj. *seri lactis, aut aquæ hordeaceæ, vel iuris alterati cum endiuia.* Quoad *quando agendum:* & primum, quo die purgans exhibendum sit: mox in quæstione, de minoratione materiæ explicabitur. Quoad horam: pharmacum interdum exhibetur per quinque aut sex horas ante cibum: interdum per semihoram tantum: semper tamen hora esse debet, qua cibi assumpti sint concocti, & infra ventriculum distributi: ratio petitur è cap. 13. lib. 2. de ratione vict. pharmacum enim tria requirit: primum, vt è potentia in actum ducatur, ab alteratrice: deinde, vt ab expultrice distribuatur ac deferatur ad materiam purgandam: tertio, vt materia purganda ab expultrice pellatur à circumferentia ad centrum, quam expultricem iuuat pharmacum, & per facultatem acrem irritantem, & per facultatem attrahentem. Quia igitur post assumptum pharmacum ventriculus exercetur & agitatur, dum medicamentum è potentia ad actum deducitur, itemque dum distribuitur: patet, cibum tunc oblatum, duo incurrere incommoda: primum enim virtus agitatur, quæ eodem tempore deberet, & expellere materiam attractã, & retinere cibum: deinde ob cibi præsentiam vis pharmaci exsoluitur, vt non succedat purgatio, quemadmodum deberet. Si ergo virtus permittat, pharmacum detur per sex horas ante cibum: sin minus, detur saltem per mediam horam ante pastum, quemadmodum Hippoc. præbuit, tit. 12. lib. 2. de ratione vict. (numquam vna cum cibo) & tunc cibus sit tenuis, vt *cremor ptisanæ*. Pharmacum porro sui præsentia non prorsus prohibet somnum: quia in somno facilius de potẽtia ad actum deducitur: distributionem autem pharmaci somnus impedit, quam promouent vigiliæ. Quod si pharmacum sit debile, ait Auicennas, quarta, primi, cap. 5. æger non indormiat: alias enim natura coquet medicamentum. *Vbi agendum,* patet, ratione subsistentiæ, nimirum per os medicamentum esse offerendum, nisi id ventriculi aliquod vitium prohibeat: tunc enim per sedem lenientia medicamenta sunt iniicienda: &, si æger non admittat clysmos, licebit vmbilico applicare *vnguentum Agrippæ, aut de cyclamino, seu artanita,* vt sic cacochymia euacuetur.

Quando.

Pharmaco superdormire licet.

Vbi agendum.

Aaaa

III. De Diureticis.

Diuretica calida & sicca. Medicamenta quæ per lotium euacuant materiam morbificam, id faciunt qualitatibus primis, vel secundis. Primis: calore, siccitate, humiditate. De calore & siccitate Gale. agit c.13. li.5. simpl. quibus qualitatibus etiam tenuitas (qualitas secunda) iuncta est, qua sanguis attenuatur, funditur, & portio serosa à crassa separatur. Tale ergo medicamentum est calidum in tertio, tenuis substantiæ, & acre: vt *semen apy, petroselini, feniculi, dauci, ammios, &c.* *Humida.* Quæ per humiditatem agunt, sunt valdè aquosa: vt *fructus humidiores, semina melonis:* sic c.6. li.2. de alim. Gal. ait, *cucumeres minus humidos esse peponibus, ideoque minus vrinam mouere.* Hæc autem humiditas, tenuis & aquosa vt sit oportet: tali enim humiditate renes gaudent: vnde ad renes fluens, materias morbificas secum defert. Diuretica etiam quædam agunt per qualitates secundas: vt *hordeum ceterach.* Semina frigida tum maiora, tum minora, humiditate & tenuitate lotium prouocant: vt *semina cucurbitæ, cucumeris, melonum.* *Quænam diuretica in febribus locum habeant.* Ex his igitur variis diureticis, in febre continente, dum putredo totum corpus occupat, probantur, quæ citra valentem calorem & siccitatem lotium prouocare possunt: vt *cremor ptisanæ, mulsa, oxymeli, apomeli, apij radix decocta in aqua potabili.* c.9. l.11. meth. Sed dubitatur *Apiũ proponitur inter non vehementer calefacientia.* *quare apium proponatur inter ea, quæ non vehementer calefaciũt? cum tamen cap.13. lib.5. simpl. apium dicatur valenter calefacere: & propterea cap.4. lib.8 meth. in febribus improbatur mulsa cum apio, calefacit enim vt vinum.* Responsio. Apium lib.11. meth. proponitur in aqua: vbi non ita calefacit, ac in mulsa, lib.8. meth. Deinde lib.11. meth. radices apij proponuntur, at lib.8. meth. & lib.5. simpl. de apij semine instituitur sermo. Dubitatur etiam, *Cur in febrib⁹ diureticis permisceãtur calida.* *quare in febribus putridis, non vtamur diureticis solum frigidis?* Responsio. Quoniam materia putrefacta quamprimum euacuanda est: at quæ tantum sunt frigida, non sunt ita efficacia, sicuti quæ moderate sunt calida, vt *radix apy, vel petroselini in aqua.* Vnde prout calor febrilis maior, aut minor est: pro eo, magis aut minus calida, eaque in maiori aut minori dosi misceri possunt.

Quantum. Quoad *vsum*: & primum ad *Quantum agendum*: id in praxi obseruandum, vt diuretica exhibeãtur in maiore dosi, quam præparantia: & proinde vsque ad ℥ x. secundum hanc formulam: ℞ *capillorum Veneris viridium, fol. betonicæ, ceterach,*

ana P. j.rad.petroselini ℥ ß. aquæ hordeaceæ, alteratæ cum liquiritia ℥ vij.fiat infusio suff.aq. & facta expreßione adde: syr. acetosi sim. l. ℥ j ß.seminum melonum ℥ ij Misc. per diuretica. Quoad *modum*: diuretica actu calida, non frigida sunt administranda. Efficaciora redduntur, si pulueres propositorum simplicium misceantur in aqua hordeacea. *Quomodo.*

Quoad *quando*. Diureticis vtendum non est primis diebus, dum materia cruda est: alias enim non vacuatur, sed solum agitatur à diureticis: lib.1.ad Glauc. in cura febris pituitosæ. Hora autem qualibet exhiberi possunt, nisi quid impediat, nimirum cibus. Hic enim prohibet diuretica medicinalia, non alimentalia, quæ cum cibis misceri possunt. Diuretica siquidem medicinalia, vt *betonica, ceterach*, quia ventriculo non sunt familia, tamdiu in ventriculo non detinentur, donec cibus concoquatur, sed cibum crudum secum ducũt. Alimentalia vero, vt *semina melonum, radices petroselini, asparagi*, ob familiaritatem in ventriculo detinentur, donec cibus assumptus coquatur. *Quando.*

IIII. De euacuantibus per poros cutis.

Vacuantia per meatus cutis sunt, quæ materiam morbificam à centro ad circumferentiam mouent: idque vel Impellendo, vel Attrahendo. Quæ impellendo mouent, habent naturam diureticorum: eadem enim materia & lotium, & sudorem potest ciere: cap.9.lib.11.meth. Lotium quidem: si renes sint calidiores, cutis densa, si materia resideт in conuexo hepatis, & inclinationem habet ad renes. Sudorem contra, si renes sunt frigidi, pori cutis rari, si materia resideat in venis cuti proximis, & inclinationem habeat ad cutim. Horum igitur materia patet è iam dictis. Attrahentia autem sunt, quæ moderate calefaciendo, cutim rarefaciunt, vt *chamamelum, balneum tepidum*, cap.9.lib.11. meth. Vnde *oleo chamamelino* vti licet, quod non constipat, vt quidam dicunt, qui ratione visciditatis omnia olea stipare existimant: sunt enim quædam olea laxantia, vt *Sabinum*, cap.2.lib.8 metho. Hinc & Auicennas probat inunctionem cum *oleo chamamelino*, & vtitur frictione *cum vino albo, & aqua tepida.* *Impellentia, & attrahentia.*

Balneum in putridis summe vtile esse potest: sed iam in vsu non est, dubio procul cum detrimento ægrotantium. Gale.cap.10.li.11.meth. balneum in putridis, omnibus materiebus anteponit: quia vacuantia per aluum, vrinã, sudorem, *Balneum in putridis.*

ſunt calida:balneum autem minus calidum. Probat item balneum in putridis, cap.7. lib.de marcore, ſiue putridæ ſint ſolæ, ſiue cum hecticis. Præterea cap.20. lib.11. meth. ait, balneum in putridis iuuare: quia humor abunde vacuatur, & calor febrilis tranſpirat:balneum enim excrementa humida & fuliginoſa educit. Ad notandum ex eodem cap.20. lib.11. meth.balneum materiam morbificam trudere ad articulos, id eſt, ad partes ignobiles, humores liquando, & vias dilatando:vnde cauendum, ne febricitantes ſint obnoxij doloribus articulorum, ita vt ſint ſenſus exquiſitioris: virtus enim præ nimio dolore ſuccumberet. Prohibetur autem balneum, ſecundum Galenum loco citato, ſi adeſt imbecillitas viſceris alicuius principalis, vel conſentientis cum principali.

Quomodo. Quoad *modum*. Galenus cap.10. lib.10. meth. ait, in febribus quæ oriuntur ex inflammatione, vel putredine, probari balneum caloris moderati: tepidum ſcilicet non actu frigidum:in hecticis autem febribus probari balneum actu frigidum:ratio eſt:quia in hectica opus eſt refrigeratione:in putrida opus eſt, vt materia per cutim euacuetur, capite 20. lib.11.metho.

Quando. Quoad *quando agendum*. Balneo vtendum, dum materia per cutim vacuanda eſt præſens, & non adeſt prohibens. Prohibet febris vehemens:cap.20. lib.11. meth. tunc enim balneo in declinatione vti licet, non in ſtatu. Præterea prohibet materia copioſa, cruda, cap.10.lib.11.meth.& hinc ca.7. lib.de marc. vult, balneum eſſe adminiſtrandum poſt materiæ concoctionem. Sed notandum, quod cap.9. lib.11. meth. Galenus ait, ſi febris ſit vehemens, vt eſt continens, non eſſe vtendum vino, lauacro, nec inunctione cutim rarefaciente. Ratio eſt: quia febris vehemens habet rationem vrgentis, cum calidum innatum & ſecundum ſubſtantiam conſumat, & ſecundum motum extra moueat, ac diſsipet: vnde, ſi adhiberentur rarefacientia, calidum innatum prorſus euaneſceret. Obiicere hic quis poſſet inunctionem reſoluētem Aetij, *ex oleo, aqua & nitro*: qua practici in febribus malignis & continentibus vtuntur. Reſponſio: in febribus malignis, accedentibus ad febrem peſtilentem, optimum eſt, vti inunctione Aetij, quæ materiam morbi veneficam vacuat: licet enim hic & febris vehemens ſit ratione eſſentiæ, quia intenſiſsima:& materia vehemens ratione eſſentiæ, quia maligna, plurimumque à naturali ſtatu recedit: magis tamen poteſt

Inunctio Aetij in febribus malignis: infra c. 31.

vehe

vehementia materiæ quam febris: quia nisi materia hæc vacuetur, imminet etiam vehementia facultatis, nimirum casus virtutis. Cæterum Aetius ita occurrit materiæ, vt interim febrim non omnino negligat: quare propter materiam, vtitur nitro: propter febrem, miscet aquam. Quod si autem materia non sit maligna: tunc febris vehementia magis potest: quo respiciens Gale. cap. 9. lib. 11. meth. prohibet inunctionem. Tempus autem inunctionis sit hora ante cibum.

De iis quæ impulsione euacuant, hoc notandum est: vt, cum per os exhibeantur, in maiori *dosi* administrentur, quam diuretica, nimirum ad ℔ j. *Modus* sit, vt actu dentur calida. *Tempus*, vt dentur post diuretica, deinde, vt prius exhibeantur impellentia, post attrahentia: materia enim in gibbo hepatis exsistens, primo est vacuanda diureticis: deinde vtendum impellentibus, quæ materiam attenuant, & in vaporem mutant: postremo attrahentibus quæ tantū attrahunt.

Recta administratio impellentium.

Appendix: de tempore exhibendorum solventium.

Quando purgantia exhiberi debeant, breuiter Hippoc. proponit, aph. 22. sect. 1. inquiens. Πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν, μὴ ὠμά: μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ· τὰ δὲ πλεῖστα: οὐκ ὀργᾷ. Quibus verbis statuit materiam morbificam esse purgandam, dum adest indicans ita vehemens, vt nihil prohibeat. Prohibens autem est Virtus, & Materia. De virtute Hippoc. nil dicit: quia communis est, in administratione cuiuslibet materiæ. Proponit igitur solum materiam, quæ non est sanguis, sed materia excrementitia præter naturam: quæ vel concocta est, vel cruda: item, vel turgens, vel non turgens. Hæc igitur materia vel Similia indicat, vel Dissimilia. Similia, si per omnia indicat purgans, vt materia morbifica concocta: hæc enim quatenus est excrementitia, indicat purgans: quatenus concocta, non prohibet, sed potius permittit. Dissimilia: si è parte indicat purgans, è parte prohibet: vbi vires interdum magis prohibent purgans, interdum magis indicant. Primum enim si materia cruda est: vires magis prohibent, quam materia excrementitia indicet purgans. Deinde, si materia est turgens & furiosa: vires magis indicant purgans, quam prohibeant: quia materia turgens magis potest ad indicandum, quam cruda ad prohibendum. Furiosa enim ma-

Purgandum, quādo adest indicās: & abest prohibens.

Indicans, est materia præter naturam, cocta.

Prohibens est cruditas, ni turgeat materia.

teria vrget: quoniam ex ea periculum imminet, ne partem aliquam ruat principem. Postremo addit Hippocr. plurimum vero non turget. Vbi medicos monet, vt, licet raro turgeat materia, non tamen raro purgantibus vtantur, sed frequenter. Nam reperiunt materiæ, quæ magis vrgent, quam materia furiosa, id est, maius periculum portendunt: & per consequens etiam magis indicant purgans. Tales autem materiæ sunt & Venenatæ, & Actu ad partem aliquam principem ruentes. Venenata enim materia, celerrime cor occupare, & hominem interficere potest: magis ergo potest, quã furiosa, & proinde statim purganda: præsertim si talis sit venefica qualitas, quæ alterantibus non cedat. Hinc Galen. c. 4. l. 1. de diff. feb. & lib. 8. meth. ait in pestilentia illos sanitati restitutos esse, qui per vomitum, & alui fluxum sint purgati. At aphor. 57. sect. 3 lib. 3. epidem. inquit, in constitutione pestilenti, cum alui fluxu, neminem esse sanatum. Vbi sciendum, non contigisse mortem, è fluxu alui: sed è copia crudorum humorum, cum quibus virtus consistere nequit. Nec etiam obstat, quod aphor. 22. sectio. 4. dicitur, bilem atram, morbis incipientibus exeuntem, lethalem esse: hæc enim bilis atra non est venefica, nec furiosa, nec impetu petit partem principalem: sed cruda est, & permista cum materia alimentali. Quamobrem si indicantium est dissensio, è duobus malis, minus est eligendum. Materiam quidem crudam, non purgare ab initio, sed exspectare coctionem, & declinationem, bonum est: attamen si turgens est, aut venefica: necesse est, vt vel crudam educamus, vel declinationem exspectantes mortem ab illa materia illatam videamus. Minus ergo timenda est noxa cruditatis, quam veneni, καὶ τῆς ὀργασμοῦ. Secundo, materia, quæ euidentem habet impetum in partem præcipuam, id est, quæ actu ad partem principem mouetur: magis vrget, quam furiosa, in qua solum imminet impetus in partem principalem. Hinc Galenus cap. 8. lib. de venæ sectione: ait, incipiente inflammatione, si suspicemur inflammationem fore magnã: curationem auspicandam esse à vacuatione, id est, phlebotomia, aut purgante (*ecce, purgat inter initia*) ne materia impetum habens ad partem, magnam inflammationem suscitet: nec enim præparantia, si ea ante purgans dare vellemus, inflammationem prohibere possunt: & facta iam inflammatione, non amplius tutum est purgare: materia enim collecta & impacta, non cedit pharmaco. Cæterum, expedit etiam

Materia venenata, & partem principem petẽs, magis indicat, quam turgens.

1. Venenata materia.

Obiectio.

Obiectio alia.

2. Materia actu partẽ principem petens.

3. Materia petẽs partem principi cõsentientem.

etiam purgare materiam, dum habet impetum ad partem non principem, quæ tamen cum principali consentit. Hinc capite secundo, libro sexto, meth. Galenus in punctura nerui succum vitiosum protinus purgat, non exspectat coctionem: priusquam enim absoluatur coctio, cerebrum traheretur in consensum, homoque moreretur.

Dubitatio autem hic oritur: *nam Galenus dum incipit inflammatio hepatis, non vtitur pharmaco: cum tamen materia impetum habeat in partem principem?* Responsio. Ea materia, quatenus est excrementitia, indicat purgans: quatenus cruda, prohibet: quatenus impetum habet in iecur, indicat purgans, sed tale quod retrahit. Cum autem omne purgans attrahat ad hepar, fit vt in inflammatione iecoris purgans prohibeatur. Longissime enim materiam à parte affecta retrahere oportet, non ad partem attrahere. Vnde quoque in principio inflammationis oculi Galen. purgat: quia sic materia ab oculis retrahitur. *Num materia iecur petēs purganda.*

Vt autem breuiter totum comprehendamus negotium, sic statuendum. Materia morbosa alia à sanguine, vel est Cocta, vel cruda. Si cocta: purganda. Si cruda: vel Non admittit coctionem, vel Admittit. Si non admittit: ea cruditas non prohibet purgans: vt in ascite aquam liceat ex abdomine euacuare, etiam non coctam, quia coctionem omnē respuit. Si materia cruda coctionem admittit, vel Venenata est, vel Veneni expers. Si venenata: ilico purganda. Si materia cruda est expers veneni: vel Quiescit, vel Mouetur. Si quiescit: primo concoquenda est, deinde purganda. Si mouetur: tunc terminus ad quem vel Latet, vel Patet. Si latet, vt in materia furiosa: ilico ante coctionem materia hæc purganda. Si patet: tunc impetus fit ad loca vel Conuenientia, vel Non conuenientia. Si ad conuenientia: tunc iuuandus est, & primum materia coquenda, deinde purganda. Si ad non conuenientia loca fiat impetus, id est, ad partem vel principem, vel consentientem principi: cohibendus est impetus, id est, materia ilico purganda est, neglecta concoctione: nisi purgantis vi, impetus augeatur; vt dum materia iecur petit, vbi à purgante desistendum. *Breuis ἀνακεφαλαίωσις.*

CAPVT XX.

De medicamentis alterantibus.

Transitio. Ateriam medicinalem, cap. 17. in duo summa diuisimus genera, nimirum in materias Vacuantes, de quibus hactenus: & in Alterantes, de quibus iam pauca. Alterantibus vtimur caussa partium viuentium: de quibus in doctrina speciali febrium agemus accurate: nunc de eorum vsu & applicatione paucula subnectemus.

Topicis nō vtendū, toto repleto. Galenus igitur, cap. 3. libr. 12. meth. ait, non vtendum esse perfusionibus antequam superfluitates magna è parte coctæ sint & euacuatæ: nec sola admouenda esse relaxantia sed *absinthium* addendum, nisi febris sit magna. E quibus colligimus, topica non debere vsurpari, toto corpore repleto: nam vel laxant & trahunt à toto corpore, vel astringunt & cogunt materiam. Obiter quoque colligitur, in febribus ardentibus non esse vtendum *absinthio*: sufficit oleum mastichinum: de quo alibi.

Quantum. Quoad *quantum agendum*: Cum vna vncia conseruæ sufficit permiscere specierum ℈ ß. ad ℈ j. præsertim æstate: nam hyeme ad ʒ ß. licet ascendere. Exempli gratia, ℞.

Quomodo. *conseruæ cichoraceæ, ex acido citri, ana ℥ ß. specierum diarhod. abb. ℈ ß. Misc. pro duabus vicibus.* *Modus agendi* multiplex esse potest: alterantibus enim vti possumus & liquidis, & consistentibus, vt forma boli, pilularum, &c. item, dum extra applicantur, licet vti inunctionibus, linimentis, vnguentis, emplastris, ceratis, fomentis, sacculis, stillicidio, &c.

Quando. *Tempus* applicandi alterantia, id est, cum præsens est indicans, nihil impedit: potissimum autem impedit materiæ præsentia. Vnde Auicennas probat trochiscos refrigerantes, post coctionem & vacuationem materiæ: id quod Galenus etiam iubet, capite decimoquinto, & decimosexto, libro vndecimo, metho. item, capite decimoquarto, libro primo, ad Glauc.

Vbi. *Vbi agendum* variat, pro variatione partium alterandarum: modo enim medicamenta sunt applicanda ventriculo, modo alteri parti.

CAPVT

CAPVT XXI.

De materia diætetica in febribus.

Ratio numeri sex rerũ non naturalium.

Res non naturales, seu materia diætetica dirigũtur ad custodiam virtutis: quæ duo postulat, vt sunt.

- *1. obiectum, seu alimentum.*
  - *spirituum, Aer.*
  - *partium vitalium, Cibus, cuius vehiculum Potus.*
- *2. facultas agẽs in obiectũ, id est, vis coctrix, quæ requirit cõmoderationem omnium functionum, quatenus diriguntur ad coctricem. Fũctiones autem sunt vel:*
  - *1. communes naturæ & animæ, vt*
    - *Somnus quo concoquit.*
    - *Vigilia, qua digerit.*
    - *cap. 3. l. 12. meth.*
  - *2. determinata*
    - *1. naturæ, vt*
      - *expulsio, per quam fit Inanitio.*
      - *attractio, & retẽtio, quib. fit Repletio.*
    - *animæ*
      - *sine cognitione, vt*
        - *Quies per quã calor cõcẽtratur, vt detineat & cõcoquat.*
        - *Motus per quẽ fit distributio in partes*
      - *cũ cognitione, vt animi accidẽtia: in quorũ cõmoderatione calidũ innatũ, nec dissipatur, nec omnino cõcẽtratur.*

De Aëre.

Aer est materia, tum alimēti, tū remedij.

Aer in febre putrida sumitur, vt materia iuuans; & habet rationem vel Alimenti, vel Remedij. Vt materia alimenti indicatur à virtute: vnde Galenus cap.3.lib.11.meth.ait, virtutis substantiam spirituosam, custodiri respiratione & transpiratione: quod idem affirmat cap.5. libr. 12.meth. Vt materia remedij, indicatur à re præter naturam, c.14.l.9. meth. Quare cognoscendum, qualis aer in putridis febribus sit vsurpādus.

Quis aer cōueniat in putridis.

Cum ergo tria sint, quæ in putridis agendorum indicationem præbent, virtus, causa febris, & febris ipsa: c.1.l.10.meth. quantum attinet ad virtutem, aer debet esse purus, nō putridus & infectus, c.5.l.12.meth. Quoad causam: si hæc sit materia putrida: quæ calida est & humida (ratione enim humoris fit putredo: & ratione putredinis materia illa euadit calidior) egemus refrigeratione & respiratione, c.8.lib.11.meth. ideoque inspiratio debet esse aeris frigidi & sicci (hoc accipere de aere qui respiratione in corpus ingreditur) aer autem qui extra adminiſtratur, debet esse temperatus: calidior enim febrem auget: frigidus poros cutis densat, & transpirationem impedit. Si materia non sit putrida: varius probatur aer, pro discrimine materiæ morbificæ, verbi gratia; si materia sit biliosa: aere opus est frigido & humido: & sic de reliquis. Ratione febris, aer eligi debet frigidus & humidus.

Cum igitur constet, aerem in putridis debere esse purum, frigidum, siccum, temperatum, non astringentem, non densantem, frigidum & humidum: si aer præsens talis sit, seruandus: sin minus, arte talis est parandus, c.8 l.10.meth. verbi gratia, impurus redditur purus, beneficio *rosarum, aqua rosacea, aqua violacea, succo citri, aurantij, &c.* hic enim aer inspiratus, roborat spiritus, & materiam putridam iuuat, maxime si alteretur *aceto.* Non inspiratus, sed extra occurrens aer, erit temperatus: vnde febricitans non debet corpus nudum aeri exponere, non debet brachia, & pedes detegere. Hac ratione virtutis, & causæ. Ratione febris: si aer sit calidior, eligi debent ædes subterraneæ, ad boream spectantes, hominum frequentia arcenda, nam & hæc aerem calidiorem reddit: solum aspergendum est frigidis, & irrorandum: vnde *folia vitis, nymphæa* probantur, &c. de quibus in febribus hecticis, cap.28.

Aer artificiose, vt alterādus.

De Cibo: & primum, vt est alimentum.

Cibus est materia primum alimenti, ratione virtutis, & dicitur materia vitalis: deinde remedij, idque vel ratione materiæ morbificæ, & dicitur materia præseruatoria: vel ratione febris, & dicitur materia curatoria. Materia cibi quatenus est alimẽtum, & ad virtutem dirigitur, sumitur è plantis & animalib. cap. 39. lib. 3. de alim. è quibus modo materia è plantis, modo ex animalibus magis laudatur. Nam c. 2. l. 8. methor. olera & fructus postponuntur ouis, & carnibus: quia in his plurimum alimentum, exiguum excrementum: in illis contra. At c. 26. lib. 3. de alim. quædam animalia postponuntur quibusdam plantis: vt pisces pani. Probatur etiam caro pullorum, caponum, hœdorum, vitulorum, phasianorũ: perdices & francolini omnibus anteponuntur, vt & auiculæ montanæ. Sed quoniam discrimen est, circa *carnes, oua & pisces*, de his breuiter dicendum. *Cibus tripliciter cõsideratur. Alimentorum differentia.*

Discrimen inter *carnes* sumitur à specie, à partibus, à vi testium, ab ætate, ab alimento, à loco, à vitæ instituto, & præparatione, cap. 2. 19. & 21. li. 3. de alim. Quoad *speciem*: Suilla caro generat sanguinem optimum & copiosum, nullumque alimentũ magis nutrit. Bouina minus est lenta, sed crassior, vt gignat sanguinem melancholicum. Ouilla est succi deterioris. Caprilla etiam mutatur in succum vitiosum. Volucria minus alunt, sed facilioris sunt coctionis, quam gressilia. Et, si inter se comparentur, caro turdorum, merularum, est durior carne perdicum & attagenarum (sunt francolini.) Adhuc durior est calor turturum, & palumborum, anatum: phasianorum autem caro similis est gallinarum carni, sed suauior. Pauonum caro est durior. Quoad *partes*: Carnosæ vertuntur in sanguinem bonum: neruosæ in pituitosum. Viscera laudatorum animalium, generant sanguinem meliorem. Hepar anserum (quod optime norunt Ibræi) est iucundissimum, boni & copiosi nutrimenti. Alæ etiam anserum sunt facilis coctionis: his tamen alæ gallinarum anteponuntur. His antecellunt gallorum testiculi, qui gignunt succum bonum, copiosum, facile coquuntur. Testes contra suum, boum, capri, sunt mali succi, & difficilis coctionis. cap. 7. lib. 3. alimẽt. Quoad *vim testium*: prout hæc magis viget, pro eo caro peior redditur: vnde caro castratorum suauior est, & non infecta. *Carnis differentia.*

Quoad

Quoad [illegible]*um*: Carnes animalium augeſcentium ſunt præſtantiores, quàm eorum quæ florentis ſunt ætatis:his adhuc peiores ſunt carnes animalium nouellorum & ſeniorum:hæ enim duræ, ſiccæ, neruoſæ, difficilis coctionis, exigui alimenti: illæ mucoſæ, ſcatentes humiditate excrementitia, ſed facile deſcendunt, ac proinde ſua lubricitate ad aluum aſtrictam proſunt. Quoad *alimentum*: Bonum alimentum in cauſa eſt, vt bonæ ſint carnes: praua edulia,contra. Quoad *locum*: Quæ in ſtagnis,& locis paluſtribus degunt,carnes habent humidiores, excrementitias difficilis coctionis:contra,quæ in montibus degunt. Quoad *viua inſtitutum*: animalia domeſtica ſunt humidiora: ſylueſtria contra. Quoad

8. *à præparatione.* *præparationem*: hæc ſpectant vel coctionem,vel ea quæ iniiciuntur. Coctio eſt aſſatio, elixatio,frixio: elixatio vel ſimplex eſt, vel in patinis.Carnes aſſæ & frixæ, habent vim ſiccandi: elixæ ſimpliciter, humectant: elixæ in patinis, medio modo ſe habent.Pro variis autem iniectis, carnes varias nanciſcuntur facultates, vt ſi aromata iniiciantur,carnes habent vim ſiccandi.Et ſic de reliquis.

OVORVM differentia. Quoad *OVA*: horum differentiæ ſumuntur,à ſpecie animalium, à tempore,& decoctione. cap.22.lib.3.alimen. Gallinarum enim & phaſianarum oua ſunt præſtantiſsima:praua ſunt anſerum. Ratione *temporis*: recentiora ſunt meliora. Ratione *coctionis*:perpenditur vel Gradus, vel Modus coctionis.Gradus: quatenus magis,vel minus coquuntur:hinc ſorbilia minus nutriunt:dura difficulter coquuntur:tremula,id eſt, medio modo ſe habentia inter ſorbilia & dura, optime nutriunt, nec ſunt difficilis coctionis. Quoad modum coctionis:oua elixãtur,aſſantur in cineribus,friguntur in ſartagine, & ſuffocantur, quando ſcilicet coquuntur in vaſe obturato foramine.Tremula optima ſunt,& præcipue ſuffocata: ſecundum locum tenent elixa: tertium quæ coquuntur in cineribus: peſsima ſunt frixa.Notandum autem oua ſorbilia eſſe eligenda,dum volumus vt aluus fluat, & ventriculus non eſt nauſeabundus:vbi autem nauſea vexatur ventriculus, maxime à ſorbilibus cauendum.

Piſces. Quoad *Piſces*: ſaxatiles optimi ſunt: cap.28.& lib.3.alim. generant enim ſanguinem mediocrem: & huiuſmodi piſces perpetuo ſunt boni: nec enim mutant alimentum, nec locum, nec vtuntur aquis dulcibus. At coctio eſt quadruplex: nam elixantur, friguntur, aſſantur in craticulis, &

in pati

in patinis. Elixatio bona est: frixio & assatio probantur in sanis: coctio in patinis est causa cruditatis. Febricitantes ergo potissimum vti debent elixis: quia in febribus egemus cibis facilis coctionis, cum in iis semper coctio lædatur. c. 8. lib. 2. de facult. natur. Et hæc de materiis ciborum, respiciunt virtutem.

De Cibo medicinali, vt respicit materiam morbificam.

Cibus respiciens materiam morbificam, ast indicatum non vitale, sed præseruatorium. In putridis autem materia morbifica est Putrida, vel Non est putrida. Si sit putrida: probantur cibi refrigerantes & siccantes, non humectantes: vt *succus aurantij maturi, endiuia, acetosa, acetum acetositas citri*. Hic autem quædam de aceto, & acetositate citri dicenda sunt. *Acetum* est potentia frigidum, tenuissimum: quia tamen iunctam habet aliquam caliditatem & siccitatem, ideo, si refrigerare & humectare volumus, *aquam* miscere debemus, ea copia, vt bibi possit: dum autem exsiccare volumus, non humectare: acetum exhibere debemus, non cum frigida, sed potius cum acido citri. Quoad *acidum citri*: de toto fructu breuiter differemus. Galen. cap. 3. lib. 2. alim. malum citrium perpendit Theorice, & Practice. In theoria habet Physiologiam, Semeioticam, Pathologicam. In physiologica parte, proponit Structuram & Facultates. Quoad structuram: tres partes describit, tegumentum, carnem, succum: semen ibi omittit, quia loquitur de citrio, vt habet rationem alimenti: semen autem nec alimentum est, nec condimentum alimenti. Quoad facultates: tegumentum est aromaticum, suauis odoris & saporis, suauem obtinet acrimoniam, & difficulter coquitur: pars media nec acida est, nec acris: intima est acida. Semeioticam partem insinuat Galenus, cum ait: per duritiem & callositatem nos cognoscere, tegumentum esse difficilis coctionis. Pathologicam supponit, ex alibi dictis: verbi gratia, si malum citrium sit putrefactum, euadit causa morbifica: & sic pertinet ad παθολογίαν. Quoad practicam partem: addit Galen. corticem esse vtilem in ratione alimenti, quamuis difficulter coquatur: partem intimam coniici in acetum imbecille, vt reddatur acrius: carnem comedi cum aceto & garo, id est, sale, vt saporis hebetudo imminuatur, & fiat sapor acutus.

Qualis cib. conueniat, si materia sit putrida.

Malū Medicu: cuius exēplo ratio simplicia tractādi docetur.

Si mate

Qualis cõueniat cib. in materia non putrida.

1. Ratione vitij materiæ.

2. Ratione vehemẽtiæ materiæ: quæ indicatur, à morbo.

Si materia non sit putrida, oportet perpendere & vitium huius materiæ, & vitij effectum, id est, febrem. Vitium materiæ multiplex esse potest, prout multiplex est materia in febribus, verbi gratia, si materia sit biliosa, probatur cibus refrigerans & humectans. In genere autem cum putrida ab obstructione oriatur, probatur cibus attenuans, detergens: vt *semina melonum, ptisana hordeacea*: Vitari autem debent *caro agnina, anates, anguillæ, &c.* Si consideratur materia, vt efficit febrem magis vel minus acutam: opus etiam est cibo magis vel minus minuente. Victus enim minuens indicatur à materia, non à virtute: materia enim morbifica, indicat enacuationem: cuius remedij materia est cibus, per accidẽs vacuans: si namque resolutio quæ fit à calore, & reparatio quæ fit ab alimento, sint æquales: virtus seruatur, & eundem retinet statum: si autem cibi portio minuatur: calor naturalis agit in materiam morbificam, & illam dissipat. Si victus parum minuit, dicitur Tenuis: si multum, Tenuissimus. Et vterque subdiuiditur. Tenuis enim vel est Simpliciter tenuis: cuius materia, est *ptisana hordeacea integra*: vel Exquisite tenuis: cuius materia est *cremor hordei, in moderata copia*. Tenuissimus vel Non in extremo est: cuius materia est *mulsa*: vel In extremo: cuius materia est *oxymeli*. De inedia breuiter dicemus. Inedia est priuatio: sola existens non vacuat, nec per se, nec per accidens, nisi longo tempore: oportet ergo cum ea coniungi, vel acrem calorem, vel corporis motum: & hinc animalia in latebris degentia, non vacuantur: quia sola est inedia, non adest acris caliditas, neque motus. Inedia igitur neque indicatum est, neque indicati materia: sed sequitur per consecutionem quandam: vt virtus indicat alimentum: materia morbi vehementissima prohibet: quod si ergo virtus robusta sit, materiæ indicatio præualet, id est, alimentum prorsus prohibetur, vnde subsequitur cibi abstinentia: non aliter atque si sanguis vehemens, phlebotomiam indicet, virtus vero debilis eam prohibeat: tum enim per quandam consecutionem emergit abstinentia à venæ sectione.

Inedia.

De cibo medicinali, quatenus à febre indicatur.

Cibus, quẽ febris indicat.

Olera.

Cibus à febre indicatur refrigerans & humectans. Materia sumitur ab oleribus, à fructibus, à granis. Quoad olera, probatur *cichorium domesticum (agreste enim recte à Galeno improbatur,*

probatur, lib. de cib. boni & mal. succi) probatur etiam borago, buglossa, lactuca: cum his carnis coqui possunt: licet etiam hac aquæ incoquere, & condire oleo atque aceto.

Fructus omnino sunt vitandi, quia facile corrumpuntur: quidam tamen causa appetitus probantur, vt *pruna*, *cerasa*, *poma, pyra*, sed non astringentia: neque improbantur in febribus *amygdala dulces*, nam attenuant & detergunt, c.19. lib.2. alim. nec despiciendæ *passulæ dulces*, quæ stomachum nõ dissoluunt, nec aluum subducunt, sed contemperant, mediocriter abstergunt, & exiguam oris ventriculi mordicationem obtundunt, cap.10. l.2. alim. passulæ dulces aluum non mouent, sicuti falso quidam credunt, nisi addantur quæ possũt lubricare. *Cucurbita* propter succum aqueum, tenuem, refrigerant & humectant, sed parum alunt, facile subsident, nec ægre coquuntur, nisi corrumpantur, id quod fit, ob vitiosam præparationem, aut succum prauum in ventriculo febricitantis coaceruatum, aut si nimis diu in ventriculo hæreant. *Pepones* sunt illi fructus, quorum caro prope semen est iniucunda: sunt frigidi, & valde humidi, cum vi detersoria, quæ magis viget in seminibus. c.4. lib 2. alim. *Melopepones* sunt illi fructus, quorum caro, semen continens, est iucunda, & esculenta, vt qui Clodiæ nascuntur: c.5. l.2. alim. & huius quoque classis est *anguria*, cuius caro, semen continens, esitatur: melopepones minus humidi sunt, quam pepones, nec ita praui succi, minus mouent vrinam, tardius descendunt, nec ita celeriter in ventriculo corrumpuntur. Vnde colligitur febricitantibus potius melopepones & angurias, quam pepones concedi posse. *Fructus.*

Quantum graua attinet: breuiter de *Tritico, Halica, & Hordeo* agemus. *Triticum* densum, est alimenti copiosioris: Rarum, habet copiosius excrementum furfuraceum. Panes varie inde conficiuntur: puri enim fermento egent copioso, & insigni subactione, nec statim post subactionem sunt coquendi, & præterea diu sunt assandi: contra, panes furfuracei, egent fermento pauciori, subactione leuiori, assatione breuiori. Addit Galenus, eum panem facile concoqui, qui plurimum fermentatus & subactus est, & moderato igne æqualiter coctus, & assatus (*ignis enim ardentior, primo occursu partem extra indurat, vt intus crudus permaneat. Vnde obiter colligitur, plurimum eos errare, qui in lue venerea panem assatum, seu biscoctum exhibent: qui sane in lue non conuenit,* *Grana.* *Triticum.*

nisi

nisi ventriculus sit robustus, & corpus nec obstructum, nec emaciatum, cum talis panis exigui sit alimenti, & ægre distribuatur) Panis furfuraceus parum nutrit, sed vim habet detergendi & lubricandi: cap.12.libr.1.alim. In febribus probatur panis lotus, qui nimis alit, & non obstruit, cap.5.lib. 1.alim estque in medio calefacientium, & refrigerantium, cap.9.lib.1.alim. Est autem panis lotus, qui in frusta diuiditur, inque frigidum sæpe immergitur. *Halica* est alimenti copiosi & lenti: ideoque nocet in hepatis obstructione, & dum calculi est suspicio.cap.6.lib.1.alim. Potest autem mitigare vehementem ventriculi mordicationem, maxime si coquatur, & coletur, vt cremor hordei. Iuuat etiam in superflua alui deiectione, cap.3.libr.12. meth. *Hordeum* est frigidum & siccum in primo gradu, lib.7.simpl. Et cap.9.lib.1.alim.ait: siue ex hordeo fiat panis, siue ptisana, siue polenta, vim habere refrigerandi: pro varia autem præparatione, hordeum modo siccare, modo humectare: habet vim siccandi, si frigatur: humectat, si fiat ptisana, vnde cap.1.lib.1.alim.dicitur, hordeum elixatione humidum, & natura frigidum esse. Quoniam vero *ptisana hordeacea* magni est vsus, eius præparatio enarranda erit. Galenus lib.de ptis.& cap.9.libr. 1. alim. hordeum primo coquit igne valido, vt in tumorem attollatur, & hinc flatus dissipentur: secundo coquit lento igne, æqualiter, ne portio alimentalis dissoluatur: tertio, coquit ad consistentiam chyli, seu cremoris: si enim superflua fiat decoctio, hordeum redditur viscidum, quod facile obstruit. Cæterum Galen.cap.9.lib.1.alim. hordei decocto quædam ammiscet. In principio enim dum incipit concoqui: miscet ea, quæ tumefactionem hordei conferunt, *vt oleum, anethum, porrum, &c.* Cum intumuit hordeum, addit ea, quæ concoctionem faciunt æquabilem, vt *acetum*, quod incidendo portiones crassas æquales reddit tenuibus. Cum hordeum exacte coctum est: sub tempus edendi immiscet *salem tenuem*, qui vim habet attenuandi, & detergendi: ne cremor sit crassior aut viscidior. Ex hoc coctionis modo, prodit liquor moderate humidus, sitim arcens, refrigerans & humectans: lentus, læuis, continuus, lubricus, vnde aluum seruat lubricam: abluens, detergens, aperiens, non astringens, nec tormina gignens. Porro cum hordeo in febribus misceri possunt, & alimenta, & condimenta, cap.18.lib.1.alim. Alimenta: vt *carnes probæ*, quo ptisana magis nutriat. Condimenta, causa suauitatis, & alterationis, verbi

Halica. *Hordeum.* *Ptisana vt præparanda.* *Vires ptisanæ.* *Ptisana magis composita.*

verbi gratia propter attenuationem & detersionem miscetur *oxymeli:* propter refrigerationem & humectationem *lactuca:* propter lotij prouocationem, *semina melonum:* propter viscidiatem *sal*, in sanis quidem misceri potest, sed in febribus à sale abstinendum. De aqua dubitatur, quando hordeo sit affundenda? Si à principio affundatur aqua, quæ ad finem vsque sufficiat: periculum est, ne longa decoctione salsa reddatur: quod etiam in optima aqua, diu decocta, fieri solet: cap. 32. lib. 3. alim. Quod si affundatur ea copia in principio, vt sufficiat pro tumefactione: & hac abiecta, mox noua infundatur, quæ ad finem sufficiat: tum fiet iactura succi alimentalis, quem hordeum in aquam solet deponere: cap. 44. lib. 2. alim. cap. 32. lib. 3. alim. Quare à principio aqua est affundenda, quæ sufficiat pro tumefactione: deinde relicta portione illa exigua, addenda noua aqua, vt sufficiat ad perfectam cōcoctionem. Quod si vero, ptisanam albicantem quis desideret: is aquam post tumefactionem abiiciat: & causa nutritionis carnem addat. *Aqua, quando affundenda.*

De recta ciborum administratione.

Quoad *quantum agendum:* Si cibus sumatur pro alimento: virtute debili exsistente in febricitātibus, plus cibi dandum: virtus autem robusta, despicienda est. Si cibus sumatur pro materia remedij: tunc pro vehementia materiæ morbificæ & febris, cibi copiosiores exhibendi: verbi gratia, si materia sit calidior, si febris intensior: augeri debet dosis *aceti, acetosæ, & similium.* Hinc Galenus comm. aph. 17. sect. 1. ait, dum corrupta est materia, cibos copiosiores esse exhibendos, scilicet medicinales, non alimentales: impura enim corpora (aph. 10. sect. 2.) quo magis nutriuntur, eo magis læduntur. Cæterum si opus sit cibo medicato copioso: virtute exsistente robusta, dari debet multum, & raro: si contra, parum & sæpe. *Modus* capitur ab indicante, vt resistit cibo. Hinc cibus alimentalis, si virtus debilis sit, liquidus debet exhiberi, forma contusi, destillati. Cibus autem medicinalis modo actu calidus, modo actu frigidus datur: calidus, si materia sit pituitosa, frigidus, si biliosa. Quoad *quando agendum:* Cibus alimentalis indicatur à virtute, prohibetur à materia morbifica: dabitur ergo quando virtus magis potest, nimirum semper in declinatione, vt plurimum vero in principio (loquimur hic de temporibus vniuersalibus) contra in augmento & statu, *Quantum. Quomodo. Quando. De temporibus vniuersalibus.*

In declinatione & principio virtus poposcit cibum.

res præter naturam plus possunt. Declaratio:in declinatione res præter naturam superatæ sunt:virtutes autem ob pugnam præcedentium temporum debilis,refectione indiget: in principio virtus seruanda est,vt ad statũ perdurare queat: & tunc etiam res præter naturam sunt leuiores, ac minus possunt. Dictum est,virtutem *vt plurimum* in principio magis posse,quam materiam:nam interdum materia plus potest:si nimirum, licet in principio non admodum agat tactu, magnam tamen potentiam habeat ad agendum, ita vt immineat vitium vehemens,& pene incurabile: tunc enim indicat victum minuentem,& tenuem. Vnde Auicen. Paulus,Mesues, in principio paralyseos (morbi longi) victum probant tenuissimum: nam periculum est, ne materia deducatur ad neruos, & paralysis fiat incurabilis. Eodemque consilio Hippoc.tex.48.& 49.lib. de fract.in principio luxationis magni articuli, prohibet cibum, quamuis sit morbus diuturnus. In augmento & statu,magis possunt res præter naturam,quam virtus: idque vt plurimum: nam interdum virtus debilis magis potest,dum nim.virtutis substantia dissoluitur:verbi gratia, in pleuritide, si materia in augmento copiosa per tussim euacuetur, ita dissoluitur virtus,vt magis cibum indicet, quam materia eundem prohibeat, maxime quia materia morbifica euacuatur.Cibus,vt materia exsistit remedij:in augmento, & potissimum in statu, maiore dosi exhibendus,isque & vacuans,& alterans:tunc enim res præter naturam sunt vehementiores. In statu igitur causa vacuationis, probatur victus tenuissimus: causa alterationis, maior copia ciborum alterantium:*lactuca, acetosæ,&c.* Hactenus de temporibus vniuersalibus. Quoad particularia tempora:prohibetur cibus, & à materia quæ replet totum corpus, & à materia quæ est causa accessionis. Vnde Gale. lib.de prif.respiciens ad materiam, replentem totum: cum eadem die sit vena secanda,& cibus exhibendus, iubet primum venam esse secandam. Respiciens vero ad materiam, quæ accessionis causa est:cum Hippoc.aph.11.sect.1.in accessionibus à cibo abstinendum esse ait. Hora cibandi ita discenda.Si febris sit intermittens, & interuallum longum obtineat:possumus exhibere cibum per quatuor, quinque, aut sex horas,ante accessionem:virtus enim adest indicans,& nil prohibet. Si vero intermittens breue habeat interuallum: cibus exhibendus vel in statu,vel imminente accessione: vt

In augmẽto & statu res præter naturã prohibent cibum.

Quãdo cibus medicinalis dandus.

De temporibus particularibus.

Hora cibandi.

modo

modo vna hora, modo alia sit eligenda, prout virtus magis potest: si enim virtus resoluitur, virtus magis potest, & propterea imminente accessione dandus cibus: si autem virtus suffocatur, materia morbifica magis potest, & proinde circa statum cibus exhibendus. In febre continua proportionata, eligenda est hora minoris afflictionis: hac enim materia minus potest. In non proportionata, id est continenti, secundum cap. 5. lib. 11. meth. eligenda est hora, qua æger facilius cibum sustinere potest: hæc autem est hora diei tepidior, & hora consueta tempore sanitatis.

Circa cibos dubitatio oritur. Nam Galenus tex. 35. lib. 3. de ratione vict. ait, cibos multiplices, & facultate dissimiles, ventris perturbationem facere: vt oxymeli non sit exhibendum, nisi ingestus cremor hordei prius sit coctus: Attamen practici exhibent ptisanam cum amygdalis, cum contuso: imo eodem prandio, exhibent, ouum, panatellam, carnes. Responsio. Ea quæ exhibentur, vel omnia habent rationem cibi: vel vnum habet rationem cibi, reliqua condimenti, seu opsonij. Id quod habet rationem condimenti, licet cibis permiscere: nam alimentum seruat vires proprias, & virtute condimenti, redditur iucundius gustui, ac olfactui, & efficacius contra materiam. Hinc Gale. lib. 1. ad Glauc. in terciana notha, probat *ptisanam, cum pipere:* quare & *oxymeli*, prout habet rationem condimenti, in parua sc. copia, ad ℥ ß. (nam ratione cibi potest dari ad ℥ iij. & ℥ iiij.) Si omnia quæ miscentur rationem habent alimenti: tunc febris vel est breuis, vel longa. Si breuis, præstat cibum simplicem exhibere: vel saltem permiscere cibos facultatis similis (*non cremorem ptisanæ, qui est materia victus tenuis, & oxymeli, quod est materia victus tenuissimi.*) Cæterum, si in febre acuta virtus sit debilior: eodem prandio licet exhibere *cremorem ptisanæ, cum destillato:* quia hæc non sunt adeo dissimilia facultatibus, vt ventrem perturbare possint: alimentum enim ex his cibis permistum, nutrit ratione destillati, contusi: refrigerat & humectat, ratione *hordei:* præterea lotium potest prouocare, ratione *seminum melonum:* & somnum inducere, si misceantur *amygdalæ*. Si febris sit chronica: optimum est cibos exhibere pauciores: sed tamen quia morbus est longus; ægrique assueti, ac nauseabundi: plures cibos offerre cogimur: vt *oua, panatellam, carnes, fructus.*

Dubium de varietate ciborum.

Respo.

De Potu.

Potus est cibi vehiculum: & consideratur, ratione virtutis, materiæ, & febris. Quoad virtutem: potus probatur purus: cuius materia est *aqua*, quæ interdum nutrit, & *vinum*, quod semper nutrit. Aqua cruda quoniam crassa, diutius moratur, & in bilioso ventriculo amarescit: tit. 40. lib. 3. de ratione vict. proinde coqui debet, vt euadat tenuior, & bonum cibi vehiculum: non nutrit autem aqua, nisi decoquatur cum *carne, vel misceatur saccharum, aut mel*. Vinum probatur purum, non recens, tenuis substantiæ, confectum è bonis & maturis vuis, puri odoris & saporis, album vel rubrum, nam rubrum est crassum, sicut & dulce crassum est, tit. 2. lib. 3. de ratione vict. aquosum probatur, quod caput non lædit, & vrinas mouet: cap. 4. lib. 12. metho. Ratione materiæ morbificæ, si hæc sit putrida, laudatur potus refrigerans & siccans: vt *aqua cum aceto, cum acido citri*. Si materia non sit putrida, varius conuenit potus, pro discrimine materiæ: verbi gratia, in materia pituitosa, prodest *aqua cum melle, cum cinamomo*. Ratione febris, conuenit *aqua hordei, cum iulepo violaceo*.

Vinum igitur & aqua, in ratione potus maxime locum habent: vinum enim potissimum indicatur à virtute, & causa: aqua potissimum indicatur à febre. Videndum ergo quinam potus conueniat febricitantibus. Quoad *virtutem*: si hæc sit robusta, vinum non est dandum: quia febris magis potest ad prohibendum: cap. 6. lib. 7. meth. Hinc, cum febris magis possit in principio, augmento, & statu, virtus autem in declinatione: vinum exhibendum est in declinatione. Aqua autem si propinetur, non debet alterari *calamintha, origano, &c.* quia sic nimis calefaceret, vt vinum, cap. 4. lib. 8. meth. Si debilis est virtus: vel debilis est per suffocationem, vel per resolutionem: si per suffocationem: hæc fit ab humore vel tantum copioso, vel copioso & crudo. Si suffocatio fiat à succo tantum copioso: minus potest virtus, vnde cap. 14. li. 1. ad Glauc. à vino prorsus abstinet Galenus, in hoc casu. Si virtus sit resoluta, & hæc resolutio pertingat ad solida, non est vinum dandum: vnde in marasmo torrido, vino Galenus interdicit lib. de marc. cap. vlt. Si resolutio pertineat ad spiritus: vinum est dandum, quia virtus magis potest ad indicandum. Quoad febrem: hæc est vehemens, aut mediocris. Si vehemens est, & acuta, in qua appareant symptomata secundum caput, vel saltem

Quando vinũ conueniat febricitantibus.

1\.

2\.

faltem fuſpicio delirij:penitus à vino vinoſo, & à vino aquoſo ſincero abſtinendum: & danda eſt vel aqua: vel vinum aquoſum, non ſincerum, ſed aqua permiſtum, ſi videlicet virtus debilis ſit,vt magis poſsit,quam materia petẽs caput: tex.41.lib.3.de ratione vict.Gal.cap.3.li.8.meth. Et tunc etiam ad prohibendam vini euaporationem, frigida ſuperbibenda. Si mediocris ſit febris: moderate vinum exhibendum, niſi aliquid prohibeat:diligenter enim perpendenda ſunt,virtus, materia morbifica,febris & ſymptomata:ſi ergo virtus non ſit robuſta,materia concocta, febris moderata,nec ſymptomata prohibeant,verbi gratia,capitis grauitas,aut delirium, &c. vinum eſt dandum, ſed aquoſum, quod febricitantibus minori noxa datur, quam reliqua, cap.3.lib.8.meth.tex.4. & 7.& 41.lib.3. de ratione vict. qui poſtremus locus, à multis male intellectus,plurimis cauſa fuit exitij. Quoad materiam morbificam;febris,vel eſt continua,vel intermittens.Si continua:materia cruda prohibet vinum:prohibet item materia concocta,ſi ſit copioſa:non copioſa, permittit vinum aquoſum,niſi febris vehementia prohibeat. In intermittente, vinum prohibetur tantum à materia cruda,non cocta (vt in continua.) Vnde Galenus cap.9.lib.1.ad Glauc.ait,à vino eſſe abſtinendum, antequam materia concoquatur: quod verum eſt,ſi febris eſt intermittens, & longum habet interuallum, vt eſt exquiſita tertiana & quartana: ſecus ſtatuendum eſt in febre tertiana notha,& quotidiana, quia breue eſt interuallum.Hæc de cibo & potu. 3.

De reliquis rebus non naturalibus.

Reliqua ad viuendi rationem pertinentia, manifeſta ſunt. Conſtat enim ſomnum probari moderatum, & non in principio acceſsionum:aph.1.ſect.2. Aluus erit lubrica ſeruanda. Quieſcant febricitantes in lecto: præterquam in quartana. Spes ſit ſalutis,&c.

CAPVT XXII.

De febribus putridis in ſpecie: & primum de febribus bilioſis.

Actenus putridarum febrium doctrina generalis: ſpecialis ſequitur. Speciales autem febres quatuor ſunt,Bilioſa, Sanguinea, Pituitoſa,Melancholica. *Bilioſa febris, eſt febris putrida, quæ* *Bilioſa febris.*

Causa. *producitur à bile putrescente.* Causæ bilem generantes sunt, calida intemperies, præsertim hepatis, interdum etiam ventriculi, præterea victus calidior, medicamentum calidius. Differentiæ sumuntur à Materia, & Loco. A materia: vt bilis est vel alimentalis, vel excrementitia: excrementitia potest esse, pallida, flaua, vitellina, porracea, æruginosa, cærulea: vt testatur Gal. aph. 14. sect. 5. l. 6. epid. Porracea bilis generatur in ventriculo, è cibis calidioribus & praui succi: c. 6. lib. 2. de temperam. Additur à Galeno bilis rubra. t. 4. l. 1. de natura humana, quæ tamen nihil aliud est, quam ichor sanguinis, quod etiam colligitur è cap. 2. de atra bile. Pallida ergo bilis minus est calida: cærulea calidissima. Quoad differentias à loco: materia biliosa putrescit vel extra venas, vel in venis: vnde oriũtur febres Intermittentes, vel continuæ. Primum ergo de biliosa intermittente.

Differẽtia.

De tertiana intermittente exquisita.

Definitio. *Tertiana intermittens exquisita, est febris putrida, producta: à bile sincera, extra venas putrescente.* Dicitur, *à bile sincera:* ad differentiam bilis mistæ cum aliis humoribus, & dicitur *extra venas:* ad differentiam tertianæ continuæ.

Causa. Causa bilem generans, est Error externus, vel Intemperies calida.

Differẽtiæ. *1. A materia.* Differẽtiæ capiuntur à Materia & Loco: vt colligere licet è Galeno, c. 8. l. 2. de diff. feb. aph. 5. sect. 3. l. 1. epid. aph. 23. sect. 2. l. 6. epid. A materia si capiantur: tum vel à Copia, vel à Qualitate sumũtur. A copia: si bilis est exigua, fit tertiana exquisita exacte, quæ non excedit 12. horas: si copiosa, fit tertiana, quæ simpliciter tertiana vocatur, & hæc ad differẽtiã prioris excedit horas 12. vt paroxysmus perduret vsque ad horã vigesimã: si maxima bilis sit copia, oritur tertiana extensa vocata, cuius accessio potest produci, vsque ad 40. horas. A qualitate sumuntur differentiæ, vt bilis magis vel minus est calida: minus calida, est pallida: calidior est flaua: dein vitellina, porracea, æruginosa: calidissima cærulea. Hęc autẽ febris, de qua nos loquimur, à quacunque fiat bilẽ, semper est exquisita, nõ notha. *2. A loco.* A loco sumuntur differentiæ, vt materia prodit vel à iecinore, seu venis proximis hepati, vel à vesica fellea, vel à ventriculo: quamuis vt plurimum prodeat ab hepate. Vnde, vt locus est vel vnicus, vel multiplex: ita etiam febris prodit simplex, duplex, vel triplex. Duæ vocãtur tertianæ, dũ ab vno

foco

foco vno die, ab alio, alio die, prodit materia: duplex autem vocatur febris, si materia à duplici foco eodem die prodeat.

Signa. Febris hæc cognoscitur, non vt febris, nec vt putrida, quia hæc signa suo loco fuerunt proposita: sed cognoscenda est, vt fit à bile. Signa ergo omnia vergũt ad calidum & siccum: quare & causæ externæ, vt victus calidior, medicamenta calidiora: & causæ internæ, vt temperamentum calidum & siccum hepatis: & symptomata, vt rigor cum sensu punctionis & caliditatis: sitis: excrementa omnia biliosa, lotium biliosum. Signa differentiarum à materiæ copia: minor copia indicatur à paroxysmo, qui non pertransit duodecim horas: maior, cum paroxysmus durat ad horam vigesimam: maxima, cum protrahitur ad horas quadragesimas. Differentiæ à materiæ qualitate, cognoscuntur è vehementia symptomatum: vt si bilis sit calidissima, quemadmodum cærulea, omnia symptomata vehementissima sunt: cognoscuntur etiam exeuntibus mutatis: verbi gratia, si euomatur bilis porracea, statuendum est, à bile porracea febrem oriri; &c. Differentiæ è loco, sic noscuntur: si vnicus sit focus, febris est simplex: si focus duplex, est febris duplex. Quis vero sit locus, num scilicet ventriculus, an hepar: cognoscitur è signis, quæ illarum partium affectiones indicant: de quibus suo loco.

Indicationes. Indicationes hic nõ sumuntur à febre, nec à putrida: de his enim alibi dictum: sed à bile. Bilis ergo per contrarium est alteranda, & vacuanda. Virtutis indicatio patet alibi.

Prognostica. Quoad πρόγνωσιν. Tertiana intermittens periculo vacat. aph. 5. sect. 3. lib. 1. epidem. & aph. 43. sect. 4. nam febris non est admodum vehemens, ratione essentiæ, quia est intermittens, materia morbifica, non est admodum vehemens ratione dignitatis, nam putrescit extra venas: nec adest vehementia, ratione facultatis, cum virtus resistat. At differentia est, ratione materiæ, & loci. Quoad materiam copiosior & calidior, est peior: vt si fiat à bile cærulea. Quoad locum: si iecur est focus, peior: sic, si plures sunt fomites, peius.

Vena sectio. Materiæ remediorum. Primum cheirurgica. In hac febre conuenit venæsectio: peccat enim sanguis, vel vt sine quo non, vel saltem vt habet rationem adiuuantis: quemadmodum supra è Galeno cap. vlt. l. 2. de diff. feb. diximus. Virtus autem in exquisita exacte prohibet venæsectionem: vnde Galen. l. 1. ad Glauc. c. proprio de cura tertianæ intermittentis

exquisitæ, non secat venam: hæc enim febris necessario fit, anni tempore calido, regione calida: constitutione calida & sicca: quibus existentibus, virtutem debilem esse, necesse est, vt venæsectionem sustinere nequeat. In reliquis autem febribus exquisitis, sed non exacte, licet venam secare: cum nihil prohibeat. Vsus venæsectionis, patet alibi.

Lenientia. Sequitur materia medicinalis. Primũ lenientia: ℞. *flor. cass. non extract.* ℥ j. *pulpæ tamarind.* ʒ iij. *mannæ electæ* ʒ ij. *Misc. & cũ sacchar o fiãt boli.* Notandũ, hic non proponi calida, quia febris est tertiana exquisita, à bile sincera.) Si patiens cupiat leniẽs in potu. ℞. *syr. ros. solut. viol. sol. mannæ electæ, ana* ℥ j ß. *decocti hordei, cum* ʒ iij. *pulpæ tamarindorum, q. s. Misc. fiat potio breuis.*

Præparantia. Quoad præparantia: ℞. *decocti hordei, alterati endiuia, acetosa & lactuca,* ℥ vj. *pro syrupo.*

Notandum, *saccharum* & dulcia hic non proponi: quia in corpore biliosọ dulcia facile bilescunt. Præterea notandum, si in febre proposita bilis sit calidior, cuiusmodi est vitellina, porracea, æruginosa: addendam esse *lactucam* in decocto iam præscripto, maiore copia: ita vt quantitas lactucæ excedat quantitatem endiuiæ: adiungenda etiam tunc est *nymphæa.* Prodest etiam pro præparatione materiæ biliosæ vti ℔ j. *seri caprini, optime depurati, cum succi endiuiæ, vel etiam lactucæ vsque ad* ℥ j. Vsus syruporum è generalibus patet.

Purgãtia. Quoad electiue purgantia ℞. *flor. cass. non. extra.* ʒ vij. *rhab. el. puluerisati* ℈ iiij. *mannæ el.* ʒ ij *Misc. & cum saccharo fiant boli.* In hoc medicamento ponitur rhab. quod bilem trahit: miscetur cassia, quia alias rhab. nimis calefacit: beneficio mannæ, facilius & citius fit purgatio: Purgans in modum potionis: ℞. *rhab. electi, minutim incisi, non puluerisati* ʒ j ß. *fiat infusio in decocto hordei: & facta diligenti expressione, adde mannæ el. syr. ros. sol. ana* ℥ ij. *Misc. & fiat potio breuis.* Obiter hic notandum non corrigi rhab. hoc in loco spica, schœnantho, vel vino aromatico: quia versamur in curatione tertianæ exquisitæ: vbi à calidis abstinere oportet.

Alterãtia. Quoad alterantia, seu refrigerantia: his vti licet Intus, & Extra. Intus ℞. *seri lactis caprini, optime depurati* ℔ j. *emulsionis sem. melonum,* ℥ ij. Licet autem loco emulsionis sem. melon. vti ℥ j. *succi endiuiæ.* Et si intensior fit caliditas, licet admiscere ℥ ß. *succi lactucæ.* Notandum hic non proponi *saccharum rosaceum, conseruam cichoraceam, &c.* quia propter saccharũ in hac febre exquisita non approbantur. Extra: ℞. *succi endiuiæ, succi*

 lactucæ,

lactuca, ana ℥ j. *aceti* ℨ ij. *Misc. & applicentur hepati*. Pro ventriculo: ℞. *succi eu bory* ℥ j ß. *aceti* ℨ ij. *olei mastich* ℥ ß. admista hic vides calida: nō item in iecore: quia ventriculi calor exiguus.

Quoad materiam diæteticam: Si febricitans non sit delicatus, satis est vti *cremore ptisanæ hordeaceæ*. Delicatis autem licet exhibere *lactucam, cucurbitas, anguria, oua, pisces saxatiles, carnes volucrum pullorum, &c.* Possunt etiam concedi *fructus, vt poma, pyra, pruna*. Alexander etiam in hac febre cōcedebat *persica, carnes peponum, & maxime meloneponum*, præsertim vbi sitis vrget. Sed fructus parce dandi, saltem ad degustandum. Quoad potum: Galenus l. 1. ad Glauc. delicatis concedit *vinum aquosum tenue*, in exigua quantitate, dum morbus incipit concoqui: in maiori quantitate, dum morbus prope est vt soluatur, nimirum in declinatione: ratio est, quia virtus eo tempore indicat, & materia non prohibet: at ante declinationem tutius est, vti *aqua*. *Diæta.*

De tertiana intermittente notha.

Tertiana intermittēs notha, spuria, seu non exquisita (quia fit è bile non sincera) *est febris putrida, producta à bile mista prædominante, putrescente extra venas*. Proponitur in hac febre *bilis*: vt distinguatur à sanguinea: proponitur *bilis mista*: vt distinguatur ab exquisita, quæ fit à bile sincera. Notandum autem in hac spuria, non modo bilē oportere esse coniunctā cum alio humore, sed mistam: Si enim, verbi gratia, fiat febris è pituita & bile, non exacte mistis, erunt duæ febres, vna biliosa, altera pituitosa: vt in hemitritæo: at vbi exacta mistio est facta, febris est simplex, sed spuria. Additur in definitione, *prædominante*: nam si, verbi gratia, bilis cum pituita misceatur, vt pituita prædominetur omnibus modis, id est, & ratione quantitatis, & ratione vigoris, febris erit pituitosa, non tertiana. *Extra venas*, dictum fuit, ad differentiam, biliosæ nothæ continuæ. Porro mistio bilis fit interdum cum humore omnibus modis contrario, nimirum cum pituita, quæ frigida est & humida: vnde cōstituitur tertiana notha exacte, de qua loquitur Galenus l. 1. ad Clauc. c. proprio (*non loquitur ibi de qualibet notha, quod non cognascens Alexander, temere Galenum redarguit*) interdū vero bilis miscetur cum humore non prorsus contrario, nim. cum melancholia, quæ frigida est & sicca: vnde producitur tertiana notha, sed non exacte. *Definitio.*

Causæ febris, & putredinis patent è generalibus. Cau- *Causa.*

ſæ generantes bilem propoſitæ fuerunt in febre bilioſa exquiſita. Cauſæ aliorum humorum pituitæ & melancholiæ, proponentur ſuo loco.

Differẽtia. Bilis miſta eſt cum Pituita, vel cũ Melancholia: præterea miſta eſt vel cum Vnica tantum materia, vel cum Vtraque.

Signa. Signa indicantia bilem, propoſita fuerunt in bilioſa exquiſita. Signa pituitæ & melancholiæ patebunt ſuo loco.

Indicationes. Indicationes dirigi debent ad humorem, & intemperiem membrorum affectorum. Quoad humorem, ſeu materiam, quæ eſt bilis permiſta pituitæ, aut melancholiæ: indicatur alterans & purgans. Quoad dyſcraſiam: indicatur alterans per contrarium: verbi gratia ratione pituitæ, quæ generari poteſt à ventriculo frigido & humido, oritur indicatio calefaciendi & ſiccandi: aut ſi ventriculus exſiſtat ſiccus, humectandi. Præterea ratione bilis & melancholiæ, oportet iecur refrigerare: quia iecur calidius, generat humorem bilioſum, & melancholicum.

Prognoſtica. Vt hæc febris intermittens eſt, vacat periculo. At ob miſtionem bilis cum pituita, vel melancholia, longiori tempore curatur.

Vena ſectio. Sanguis ſi mittendus videtur, ab initio ſtatim ſecanda vena: cap. 10. lib. 1. ad Glauc. nam virtus ab initio robuſtior eſt, & phlebotomiam permittit.

Lenientia. Leniens eſſe poteſt huiuſmodi: ℞. *mellis roſ. ſol. ſyr. roſ. an.* ℥ *ij ß. iuris pulli parum, fiat potio breuis.* Hic mel roſ. ſol. proponitur cauſa materiæ pituitoſæ: ſyr. roſ. ſol. propter bilem: diſſoluuntur autem in iure: quia in hac febre ventriculus, pituitæ auctor, non ita ſuſtinet aquam: vnde ius potius probatur. Bolus fiet hoc modo ℞. flor. caſſ. nou. ext. ℥ j. mannæ el. ʒ ij. ſpecierum hieræ ſimplicis ʒ j ß. Miſc. & cum ſaccharo fiant boli. Hiera ponitur cauſa pituitæ.

Præparãtia. Præparans bilem pituitæ permiſtam: ℞. *ſyr. de cich. ſimpl. mellis roſati an.* ℥ j. *decocti cichorij, betonica* ℥ *iij. Miſ. pro ſyrupo.* Si autem bilis ſit permiſta melancholiæ: ℞. *ſyr. de endiu. de boragine, an.* ℥ j. *decocti cichorij, borag.* ℥ *iij ß.* Dum autem febris hæc progreditur, aſcendere oportet ad ſyrupos valentiores, id eſt, magis detergentes & attenuantes: vt, ℞. *ſyr. de cich. comp. Byzantini, de 2. rad. an.* ℥ *ß. decocti endiuiæ, petroſelini, feniculi, meliſſæ* ℥ *iiij. Miſ. pro ſyrupo.*

Purgãtia. Purgantia: ſi bilis miſta ſit cum pituita: ℞. *rhab. el.* ℈ *iiij. agarici trochiſcati* ʒ j. *fiat infuſio in decocto endiuiæ & betonicæ, ſufficiente*

ficiente autem & facta diligenti expreßione, adde mannæ elect. mellis ros. sol. an. ℥ij. Mis. & fiat potio breuis. Et hoc seruandum, si bilis est copiosior pituita. Purgans etiam exhibetur in infusione, hac formula: ℞. *rhab. el.* ʒj. *agarici* ʒj ß. *infundantur in decocto cichorij & beton. deinde facta diligenti expreßione adde, mellis ros. sol. manna el. an.* ℥j ß. *fiat potio breuis.* Notetur hic dosin agarici maiorem esse, quam rhab. licet in hac febre bilis prædominetur: nam interdum non ratione quantitatis, sed solum ratione vigoris prædominatur: & propterea dosis agarici debet esse maior. Boli forma est talis: ℞. *flor. cass. recens tracta* ℥j. *manna el.* ʒij. *puln. rhab. electi, agarici trochisc. an.* ʒj. *Mis. & cum sacchar o fiant boli.*

II. Si bilis mista sit cum melancholia: ℞. *rhab. el.* ℈iiij. *fiat infusio in decocto fructuum, cum* ʒiij. *fol. sena, &* ʒj. *passularum: & facta diligenti expreßione, adde syr. ros. sol. manna el. an.* ℥ij. *Mis. & fiat potio breuis.* Notetur in hoc medicamento non esse agaricum, nec mel ros. quia non peccat pituita. Bolus: ℞. *elect. lenit. flor. cass. nou. ext. an.* ℥ß. *confect. Hamech* ʒij, *rhab. electi* ℈ij. *cum sacchar o fiant boli.*

Medicamenta roborantia, respiciunt hepar calidum, vt generat bilem, vel melancholiam: & respiciunt ventriculum frigidum, vt generat pituitam. Quare si intus medicamentum est assumendum: ℞. *conserua è flor. cich. conserua betom. an.* ℥j. *spec. diarh. abb. aromatici ros. an.* ℈j. *Mis. & poterimus exhibere à* ʒij. *ad* ʒvj. *pro singulis vicibus.* Alterans extra admouendũ, causa ventriculi: ℞. *ol. mastichini* ℥j. *spec. arom. ros.* ℈j. *cera* ʒj. *Mis. ad ignem.* Causa hepatis: ℞. *succi cich.* ℥j ß. *aceti* ʒij. *spec. diarh. abb.* ℈j. *Mis.* Modus administrandi patet è doctrina generali: verbi gratia, medicamentum causa ventriculi magis actu calidum esse vsurpandum. *Roborãtia.*

Quoad materiam diæteticam: Cibus debet esse mediocris: nam febris non est breuis. Debet esse refrigerans, propter bilem: calefaciens, propter pituitam: humectans propter melancholiam. Parabitur ergo *è ptisana, endiuia, acetosa,* ratione bilis: *addetur oxymeli, vel piper ruditer contusum, petroselinum,* propter pituitam: addetur cibis *borago, bugl. melissa,* ratione melancholiæ. Potus erit *aqua cum oxymelite*: probatur etiam *aqua saccharata, aqua cum boragine*, præsertim causa melancholię: nec *ius* improbatur. *Vinum* in declinatione conceditur: nam in hac febre prohibet materia cruda, prohibet etiam febris, quia breue habet interuallum. *Victus.*

CAP.

CAPVT XXIII.

De tertiana Continua, primum exquisita: deinde notha.

Definitio.

Iliosa continua exquisita, est febris putrida, producta à bile sincera, in venis putrescente. Bilis hæc sincera, & non permista cum alia specie materiæ, est alimentalis, vel excrementitia: excrementitia est humorosa, vel ichorosa: vt colligitur è text.1 & 13.lib. 4. de ratione vict. aph.59.sect.4.cap.3.& 6.lib.2.de crisib. Causæ bilem generantes, sunt calefacientes & exsiccantes: vt dictum est in tertiana intermittente exquisita: Differentia est: quia in continua, causæ & internæ, & externæ sunt vehementiores. *Causa.*

Definitio. Differentiæ sumuntur à Materia & Loco. A materia: vt est alimentalis, vel excrementitia: & excrementitia, vel humorosa, vel ichorosa. Sed notandum tertianam continuam exquisitam exacte, seu exquisitissimam, fieri è bile flaua excrementitia humorosa: in quam bilem omnes causas & internas & externas cõspirare oportet: vnde si febris fiat à bile vitellina, æruginosa, vel cærulea, febres fiunt biliosæ cõtinuæ, sed nõ exacte exquisitæ: hę autẽ dicuntur febres *Colliquatiuæ*, ob insignem caliditatem. Differentiæ loco, seu venis: Venæ sunt vel proximæ cordi, vel remotæ: & remotæ vel admodũ sunt remotæ, vel medio modo se habent: vnde, si venę sint proximæ, vehemens est caliditas, vt calor vniuersus ad interiora confugiat, vt interiora vrantur, exteriora algeant: & hæ febres dicuntur *Leipyria*.

Signa. Signa bilem indicãtia, proposita sunt in biliosa intermittente: sed in hac febre sunt intensiora: vt, pulsus est velocior, sitis magis molesta, vigiliæ magis contumaces, &c. Signa indicantia bilem in venis putrescentem, sunt, absentia rigoris, non adest sudor, non integritas seu interuallum. Signa differentiarum à materia: si materia biliosa sit alimẽtalis: cognoscitur è difficili tolerãtia, ægri vix se mouere possunt. Si materia sit excremẽtitia ichorosa: cognoscitur e facili tolerantia: quæ non erit ita facilis, si materia excrementitia sit humorosa. & præsertim si sit calidior, cuiusmodi est bilis vitellina & reliquæ. Signa differentiarum à loco: Si materia putrescat

trescat in venis omnibus: cognoscitur, quia vnica est accessio:& hæc febris dicitur *ardens exquisita*. Si materia putrescat in venis tantum remotioribus: cognoscitur, quia est febris continua proportionata, id est, quæ habet plures accessiones, proportione respŏdentes tertianæ intermittenti. Si materia putrescat in venis mediis: erit febris cōtinua proportionata, quæ accedit ad continentem, satisque cōuenit cum exquisita,& *communiter dicitur febris ardens*. Si materia putrescat in venis circa aliquod viscus (*N B. facit enim ad curam*) vt circa iecur: in ea parte summa est noxa, ægrotantes circa iecur percipiunt insignem feruorem.

Indicationes respiciunt bilem: quare oportet alterare & vacuare. *Indicationes.*

Continua febris periculosa est, aphor. 43. sect. 4. adest enim vehementia & febris, & materiæ, & symptomatum. Febris est vehemens ratione essentiæ: quia maxime calida & sicca. Materia est vehemens ratione dignitatis, quia putrescit in venis: materia etiam vehemens est ratione essentiæ: quia valde est calida. Symptomata semper vehementia sunt ratione essentiæ: interdum etiam vehementia sunt ratione dignitatis & facultatis, vt facultas non ferat, sed cedat, & periculum augeatur. Ratione differentiarum à materia: periculosior est febris, si materia sit alimentalis: & si materia sit excremĕtitia, periculosior est humorosa, minus periculosa ichorosa. Materia etiam, quo calidior (vt si sit æruginosa) eo magis auget periculum. Ratione differentiarum à loco: periculosior est, si materia putrescat in venis cordi proximis. Intenditur periculum, si vires debiliores. *Prognosticum.*

Circa materiam cheirurgicam: Cum bilis peccet in venis, necessario sanguis incalescit, vt possit putrescere: quare sanguis vacuandus, nisi per venam sectam immineat periculum *ebullitionis cholericorum*: nam tunc phlebotomia mortis esset causa. Hoc autem periculum imminet, dum bilis putrescit in venis, non totius corporis, sed alicuius partis determinatæ: tunc enim post venam sectam, deducitur in venas communes totius, quarum sanguis iam est imminutus: dum ergo bilis post venæ sectionem petit venas communes, miscetur cum exiguo sanguine, qui restat: & sic post venæ sect. maior copia bilis reperitur in venis, quam ante venæ sectionem: vnde necessario fit ebullitio cholericorum. *Vena sect. Ebullitio cholericorũ. Auic. ca. 20 fen. 4. lib. 1. & c. 42. tr. 2. fen. 1. li. 4. Vide enar. 2. lib. 2. Valleriol.*

Leniens: ℞. *flor. cass. non. ext.* ℥ *x. pulpa tamarind.* ℥ *ß. manna el.* ℥ *ij.* *Lenientia.*

el.ʒij. Mis. & cum saccharo fiant boli. Vel, ℞. *syr. ros. solutini, mannæ el. an. ℥iij. aquæ hordei, cum ʒij. pulpæ tamarindorum, parum: fiat potio breuis.* Notandum hanc dosin esse magnam: quia summa est actio bilis: vnde Auicen. vult, has febres in principio lenificationem fortiorem, id est, lenientia in magna dosi postulare.

Præparantia. Præparetur hoc modo: ℞. *aqua hordeacea, alterata soncho, lactuca, nymphæa (&) papauere interdum) ℥viij.* Hic non imponimus *saccharum*, quia bilesceret. Ascendimus ad *nymphæam, papauer*, quotiescunque fit à bile æruginosa feruente: vt èxhibere liceat hos syrupos actu frigidos: & bis in die.

Purgātia. Purgans in continua non debet esse ácre: vnde medicamenta non sunt conficienda è *scammonio*. Si ergo febris fuerit biliosa proportionata, hoc medicamentum præscribetur: ℞. *rhab. el. ʒiiij. infundantur in sero lactis caprini, optime depurato, & alterato lactuca: (&) facta diligenti expreßione, adde syr. ros. mannæ el. succi ros. an. ℥j ß. Mis. & fiat potio breuis.* Bolus: ℞. *pulueris rhab. electi ʒj. flor. cass. nou. extracta ʒ vij. pulpæ tamar. ʒij. mannæ el. ʒj. cum saccharo fiant bols: & iubeatur patiens post deuoratos bolos, seri ℔j. superbibere.*

Frigidæ potus in feb. cōtinenti. Si febris biliosa fit continens, non tantum à *scammonio*, sed etiam à *rhab.* abstinendum: vt colligitur è tex. 11. lib. 2. de ratione vict. ratio est, quia hæc febris est feruidissima. Quare, ℞. *mannæ el. ℥ iiij. seri lactis caprini, optime depurati, parum: fiat potio breuis: deinde iubeatur patiens superbibere seri ℔ iiij.* Vel etiam loco propositi medicamenti licet exhibere *frigidam*, cap. 5 lib. 9. meth. hæc enim bilis feruorem extinguit, & huius etiam beneficio bilis euacuatur. Sic ergo frigida est materia remedij, indicati & à bile, & à febre: quin & à siti, quæ in hac febre vrget. In febre igitur ardente, de qua nunc loquimur, maxime prodest potus frigidę, vt admonet Galenus tex. 12. lib. 4. de ratione vict. sed oportet, vt virtus permittat, quemadmodum Galenus scribit cap. 5. lib. 9. meth. & cap. 9. lib. 11. meth. Prohibetur autem frigida, à virtute debili: deinde ab indicante, quod contrarium frigidæ, id est, calidum & siccum remedium postulet: vt est, verbi gratia, materia frigida. materia etiam calida, sed impacta, (quæ vacuari nequit, nisi medicamento calefaciente, & attenuante) vt contingit in inflammatione. Sed notandum febris vehementiam interdum adeo esse insignem, vt magis possit ad indicandum frigidam, quam materia impacta ad prohi

prohibendum. Quod cognoſcens Aëtius, ad vtrumque indicans reſpicit, & probat frigidam fractam, verbi gratia, ſi miſceatur *aqua calida quinta pars, cum frigida*: vnde etiam expedit dare *aquam decoctam hordei, vel anguriæ*. Quoad vſum, & primum *quantum agendum*: ſi frigida exhibeatur cauſa totius febris: æger maximam copiam hauriet, quantum poteſt: cap.5.lib. 9. meth. ſi vero detur non cauſa totius febris, ſed ratione alicuius ſymptomatis, vt ſitis ratione: debet exhiberi ea copia, quam homo vno hauſtu haurire poteſt: tex.43. lib.1.de ratione vict. Et ſic hæ auctoritates facile conciliantur. Quoad *modum*: aqua exhiberi debet actu frigida, niſi aliquid prohibeat, cap.5.lib.9.method. Quoad *quando* agendum: frigida exhibenda eſt, dum materia eſt concocta. cap.5. lib.9. method. Et, ſi febris ſit inſignis caliditatis, ſufficit coctio mediocris, non integra, cap.16.lib.9. meth. nam ſi, exiſtente febre inſigni, expectare velimus exactam coctionem, homo corripietur febre hectica.

Alterātia. Quoad medicinas alterantes. Refrigerantia probantur, maxime, ſi aqua non eſt exhibita. Medicamentum ergo intro dandum, tale eſſe poteſt: ℞. *ſeri* ℔ j ß. *ſucci lactucæ* ℥ j. *Miſ.* Vel: ℞. *aquæ hordei* ℔ j. *ſucci endiuiæ* ℥ ß. *nymphææ* ʒ ij. *Miſc. & fiat potio.* Vt hinc colligatur, non eſſe dulcia miſcenda: nec ſemper benedictis illis conſeruis eſſe vtendum. Extra vſurpari poteſt hoc: ℞. *Succi endiu. lactucæ, pampinorum vitis, cucurbitæ, an.* ℥ ß. *acetoſitatis citri* ʒ ij. (*cauſa penetrationis*) *Miſc.* Hoc medicamentum applicandum eſt hepati: ſed præterea etiam thoraci, propter hecticam imminentem.

Victus. Quoad materiam diæteticam. Aër admodum frigidus probatur: quare aqua frigidiſsima prope os ægri ponenda, vt aërem illum refrigeratum inſpiret. Cibus debet eſſe frigidus & humidus: vt *priſana cum lactuca*. Potus ſit *aqua*. Reliqua ſunt manifeſta.

De Tertiana continua notha.

Definitio. *Billioſa continua notha, eſt febris putrida, procedens à bile mixta prædominante, putreſcente in venis.*

Differētiæ. Differentiæ ſumuntur à materia & loco. A materia, vt dictum eſt de tertiana intermittente notha, eodem prorſus modo. A loco: vt dictum eſt de continua exquiſita.

Signa. Quoad Signa: hæc patent, quatenus eſt febris, quatenus

nus

In declinatione & principio virtus poscit cibum.

res præter naturam plus possunt. Declaratio:in declinatione res præter naturam superatæ sunt:virtutes autem ob pugnam præcedentium temporum debilis,refectione indiget: in principio virtus seruanda est,vt ad statũ perdurare queat: & tunc etiam res præter naturam sunt leuiores, ac minus possunt. Dictum est,virtutem *vt plurimum* in principio magis posse,quam materiam:nam interdum materia plus potest:si nimirum, licet in principio non admodum agat tactu, magnam tamen potentiam habeat ad agendum, ita vt immineat vitium vehemens,& pene incurabile: tunc enim indicat victum minuentem,& tenuem. Vnde Auicen. Paulus,Mesues, in principio paralyseos (morbi longi) victum probant tenuissimum: nam periculum est, ne materia deducatur ad neruos, & paralysis fiat incurabilis. Eodemque consilio Hippoc.tex.48.& 49.lib. de fract.in principio luxationis magni articuli, prohibet cibum, quamuis sit morbus diuturnus. In augmento & statu,magis possunt res præter naturam,quam virtus: idque vt plurimum: nam interdum virtus debilis magis potest,dum nim.virtutis substantia dissoluitur:verbi gratia, in pleuritide, si materia in augmento copiosa per tussim euacuetur, ita dissoluitur virtus,vt magis cibum indicet, quam materia eundem prohibeat, maxime quia materia morbifica euacuatur.Cibus,vt materia exsistit remedij:in augmento, & potissimum in statu, maiore dosi exhibendus,isque & vacuans,& alterans:tunc enim res præter naturam sunt vehementiores. In statu igitur causa vacuationis, probatur victus tenuissimus: causa alterationis, maior copia ciborum alterantium:*lactuca, acetosæ,&c.* Hactenus de temporibus vniuersalibus. Quoad particularia tempora:prohibetur cibus, & à materia quæ replet totum corpus, & à materia quæ est causa accessionis. Vnde Gale. lib.de ptis.respiciens ad materiam, replentem totum: cum eadem die sit vena secanda,& cibus exhibendus, iubet primum venam esse secandam. Respiciens vero ad materiam, quæ accessionis causa est:cum Hippoc.aph.11.sect.1.in accessionibus à cibo abstinendum esse ait. Hora cibandi ita discenda.Si febris sit intermittens, & interuallum longum obtineat:possumus exhibere cibum per quatuor, quinque, aut sex horas,ante accessionem:virtus enim adest indicans,& nil prohibet. Si vero intermittens breue habeat interuallum: cibus exhibendus vel in statu,vel imminente accessione: vt

In augmento & statu res præter naturã prohibent cibum.

Quãdo cibus medicinalis dandus.

De temporibus particularibus.

Hora cibandi.

modo vna hora, modo alia sit eligenda, prout virtus magis potest: si enim virtus resoluitur, virtus magis potest, & propterea imminente accessione dandus cibus: si autem virtus suffocatur, materia morbifica magis potest, & proinde circa statum cibus exhibendus. In febre continua proportionata, eligenda est hora minoris afflictionis: hac enim materia minus potest. In non proportionata, id est continenti, secundum cap.5.lib.11.meth. eligenda est hora, qua æger facilius cibum sustinere potest: hæc autem est hora diei tepidior, & hora consueta tempore sanitatis.

Circa cibos dubitatio oritur. Nam Galenus tex.35.lib.3.de ratione vict. ait, cibos multiplices, & facultate dissimiles, ventris perturbationem facere: vt oxymeli non sit exhibendum, nisi ingestus cremor hordei prius sit coctus: Attamen practici exhibent ptisanam cum amygdalis, cum contuso: imo eodem prandio, exhibent, ouum, panatellam, carnes. Responsio. Ea quæ exhibentur, vel omnia habent rationem cibi: vel vnum habet rationem cibi, reliqua condimenti, seu opsonij. Id quod habet rationem condimenti, licet cibis permiscere: nam alimentum seruat vires proprias, & virtute condimenti, redditur iucundius gustui, ac olfactui, & efficacius contra materiam. Hinc Gale. lib.1.ad Glauc. in terciana notha, probat *ptisanam, cum pipere:* quare & *oxymeli*, prout habet rationem condimenti, in parua sc. copia, ad ℥ ß. (nam ratione cibi potest dari ad ℥ iij. & ℥ iiij.) Si omnia quæ miscentur rationem habent alimenti: tunc febris vel est breuis, vel longa. Si breuis, præstat cibum simplicem exhibere: vel saltem permiscere cibos facultatis similis (*non cremorem ptisanæ, qui est materia victus tenuis, & oxymeli, quod est materia victus tenuissimi.*) Cæterum, si in febre acuta virtus sit debilior: eodem prandio licet exhibere *cremorem ptisanæ, cum destillato:* quia hæc non sunt adeo dissimilia facultatibus, vt ventrem perturbare possint: alimentum enim ex his cibis permistum, nutrit ratione destillati, contusi: refrigerat & humectat, ratione *hordei:* præterea lotium potest prouocare, ratione *seminum melonum:* & somnum inducere, si misceantur *amygdalæ*. Si febris sit chronica: optimum est cibos exhibere pauciores: sed tamen quia morbus est longus, ægrique assueti, ac nauseabundi: plures cibos offerre cogimur: vt *oua, panatellam, carnes, fructus.*

Dubium de varietate ciborum.

Auen.

De Potu.

Potus est cibi vehiculum: & consideratur, ratione virtutis, materiæ, & febris. Quoad virtutem: potus probatur purus: cuius materia est *aqua*, quæ interdum nutrit, & *vinum*, quod semper nutrit. Aqua cruda, quoniam crassa, diutius moratur, & in bilioso ventriculo amarescit: tit. 40. lib. 3. de ratione vict. proinde coqui debet, vt euadat tenuior, & bonum cibi vehiculum: non nutrit autem aqua, nisi decoquatur cum *carne, vel misceatur saccharum, aut mel.* Vinum probatur purum, non recens, tenuis substantiæ, confectum è bonis & maturis vuis, puri odoris & saporis, album vel rubrum, nam rubrum est crassum, sicut & dulce crassum est, tit. 2. lib. 3. de ratione vict. aquosum probatur, quod caput non lædit, & vrinas mouet: cap. 4. lib. 12. metho. Ratione materiæ morbificæ, si hæc sit putrida, laudatur potus refrigerans & siccans: vt *aqua cum aceto, cum acido citri.* Si materia non sit putrida, varius conuenit potus, pro discrimine materiæ: verbi gratia, in materia pituitosa, prodest *aqua cum melle, cum cinamomo.* Ratione febris, conuenit *aqua hordei, cum iulepo violaceo.*

Quando vinũ conueniat febricitantibus.

Vinum igitur & aqua, in ratione potus maxime locum habent: vinum enim potissimum indicatur à virtute, & causa: aqua potissimum indicatur à febre. Videndum ergo quinam potus conueniat febricitantibus. Quoad *virtutem*: si hæc sit robusta, vinum non est dandum: quia febris magis potest ad prohibendum: cap. 6. lib. 7. meth. Hinc, cum febris magis possit in principio, augmento, & statu, virtus autem in declinatione: vinum exhibendum est in declinatione. Aqua autem
1. si propinetur, non debet alterari *calamintha, origano, &c.* quia sic nimis calefaceret, vt vinum, cap. 4. lib. 8. meth. Si debilis est virtus: vel debilis est per suffocationem, vel per resolutionem: si per suffocationem: hæc fit ab humore vel tantum copioso, vel copioso & crudo. Si suffocatio fiat à succo tantum copioso: minus potest virtus, vnde cap. 14. li. 1. ad Glauc. à vino prorsus abstinet Galenus, in hoc casu. Si virtus sit resoluta, & hæc resolutio pertingat ad solida, non est vinum dandum: vnde in marasmo torrido, vino Galenus interdicit lib. de marc. cap. vlt. Si resolutio pertineat ad spiritus: vinum
2. est dandum, quia virtus magis potest ad indicandum. Quoad febrem: hæc est vehemens, aut mediocris. Si vehemens est, & acuta, in qua appareant symptomata secundum caput, vel saltem

ſaltem ſuſpicio delirij:penitus à vino vinoſo, & à vino aquoſo ſincero abſtinendum: & danda eſt vel aqua: vel vinum aquoſum, non ſincerum, ſed aqua permiſtum, ſi videlicet virtus debilis ſit, vt magis poſsit, quam materia petẽs caput: tex.41.lib.3.de ratione vict. Gal.cap.3.li.8.meth. Et tunc etiam ad prohibendam vini euaporationem, frigida ſuperbibenda. Si mediocris ſit febris: moderate vinum exhibendum, niſi aliquid prohibeat:diligenter enim perpendenda ſunt, virtus, materia morbifica, febris & ſymptomata:ſi ergo virtus non ſit robuſta, materia concocta, febris moderata, nec ſymptomata prohibeant, verbi gratia, capitis grauitas, aut delirium, &c. vinum eſt dandum, ſed aquoſum, quod febricitantibus minori noxa datur, quam reliqua, cap.3.lib.8.meth.tex.4. & 7.& 41.lib.3. de ratione vict. qui poſtremus locus, à multis male intellectus, plurimis cauſa fuit exitij. Quoad materiam 3. morbificam; febris vel eſt continua, vel intermittens. Si continua:materia cruda prohibet vinum:prohibet item materia concocta, ſi ſit copioſa:non copioſa, permittit vinum aquoſum, niſi febris vehementia prohibeat. In intermittente, vinum prohibetur tantum à materia cruda, non cocta (vt in continua.) Vnde Galenus cap.9.lib.1.ad Glauc.ait, à vino eſſe abſtinendum, antequam materia concoquatur: quod verum eſt, ſi febris eſt intermittens, & longum habet interuallum, vt eſt exquiſita tertiana & quartana: ſecus ſtatuendum eſt in febrę tertiana notha, & quotidiana, quia breue eſt interuallum. Hæc de cibo & potu.

De reliquis rebus non naturalibus.

Reliqua ad viuendi rationem pertinentia, manifeſta ſunt. Conſtat enim ſomnum probari moderatum, & non in principio acceſsionum:aph.1.ſect.2. Aluus erit lubrica ſeruanda. Quieſcant febricitantes in lecto: præterquam in quartana. Spes ſit ſalutis, &c.

CAPVT XXII.

De febribus putridis in ſpecie: & primum de febribus bilioſis.

Actenus putridarum febrium doctrina generalis: ſpecialis ſequitur. Speciales autem febres quatuor ſunt, Bilioſa, Sanguinea, Pituitoſa, Melancholica. *Bilioſa febris, eſt febris putrida, quæ* *Bilioſa febris.*

Causa. *producitur à bile putrescente.* Causæ bilem generantes sunt, calida intemperies, præsertim hepatis, interdum etiam ventriculi: præterea victus calidior, medicamentum calidius. Differentiæ sumuntur à Materia, & Loco. A materia: vt bilis est vel alimentalis, vel excrementitia: excrementitia potest esse, pallida, flaua, vitellina, porracea, æruginosa, cærulea: vt testatur Gal. aph. 14. sect. 5. l. 6. epid. Porracea bilis generatur in vētriculo, è cibis calidioribus & praui succi: c. 6. lib. 2. de temperam. Additur à Galeno bilis rubra. t. 4. l. 1. de natura humana, quæ tamen nihil aliud est, quam ichor sanguinis. quod etiam colligitur è cap. 2. de atra bile. Pallida ergo bilis minus est calida: cærulea calidissima. Quoad differentias à loco: materia biliosa putrescit vel extra venas, vel in venis: vnde oriūtur febres Intermittentes, vel continuæ. Primum ergo de biliosa intermittente.

Differētia.

De tertiana intermittente exquisita.

Definitio. *Tertiana intermittens exquisita, est febris putrida, producta: à bile sincera, extra venas putrescente.* Dicitur, *à bile sincera*: ad differentiam bilis mistæ cum aliis humoribus, & dicitur *extra venas*: ad differentiam tertianæ continuæ.

Causa. Causa bilem generans, est Error externus, vel Intemperies calida.

Differētia. 1. A materia. Differētiæ capiuntur à Materia & Loco: vt colligere licet è Galeno, c. 8. l. 2. de diff. feb. aph. 5. sect. 3. l. 1. epid. aph. 23. sect. 2. l. 6. epid. A materia si capiantur: tum vel à Copia, vel à Qualitate sumūtur. A copia: si bilis est exigua, fit tertiana exquisita exacte, quæ non excedit 12. horas: si copiosa, fit tertiana, quæ simpliciter tertiana vocatur, & hæc ad differētiā prioris excedit horas 12. vt paroxysmus perduret vsque ad horā vigesimā: si maxima bilis sit copia, oritur tertiana extensa vocata, cuius accessio potest produci, vsque ad 40. horas. A qualitate sumuntur differentiæ, vt bilis magis vel minus est calida: minus calida, est pallida: calidior est flaua: dein vitellina, porracea, æruginosa: calidissima cærulea. Hęc autē febris, de qua nos loquimur, à quacunque fiat bilē, semper est exquisita, nō

2. A loco. notha. A loco sumuntur differentiæ, vt materia prodit vel à iecinore, seu venis proximis hepati, vel à vesica fellea, vel à ventriculo: quamuis vt plurimum prodeat ab hepate. Vnde, vt locus est vel vnicus, vel multiplex: ita etiam febris prodit simplex, duplex, vel triplex. Duæ vocātur tertianæ, dū ab vno

foco vno die, ab alio, alio die, prodit materia: duplex autem vocatur febris, si materia à duplici foco eodem die prodeat.

Signa. Febris hæc cognoscitur, non vt febris, nec vt putrida, quia hæc signa suo loco fuerunt proposita: sed cognoscenda est, vt sit à bile. Signa ergo omnia vergũt ad calidum & siccum: quare & causæ externæ, vt victus calidior, medicamenta calidiora: & causæ internæ, vt temperamentum calidum & siccum hepatis: & symptomata, vt rigor cum sensu punctionis & caliditatis: sitis: excrementa omnia biliosa, lotium biliosum. Signa differentiarum à materiæ copia: minor copia indicatur à paroxysmo, qui non pertransit duodecim horas: maior, cum paroxysmus durat ad horam vigesimam: maxima, cum protrahitur ad horas quadragesimas. Differentiæ à materiæ qualitate, cognoscuntur è vehementia symptomatum: vt si bilis sit calidissima, quemadmodum cærulea, omnia symptomata vehementissima sunt: cognoscuntur etiam exeuntibus mutatis: verbi gratia, si euomatur bilis porracea, statuendum est, à bile porracea febrem oriri, &c. Differentiæ è loco, sic noscuntur: si vnicus sit focus, febris est simplex: si focus duplex, est febris duplex. Quis vero sit locus, num scilicet ventriculus, an hepar: cognoscitur è signis, quæ illarum partium affectiones indicant: de quibus suo loco.

Indicationes. Indicationes hic nõ sumuntur à febre, nec à putrida: de his enim alibi dictum: sed à bile. Bilis ergo per contrarium est alteranda, & vacuanda. Virtutis indicatio patet alibi.

Prognostica. Quoad πρόγνωσιν. Tertiana intermittens periculo vacat. aph.5. sect.3. lib.1. epidem. & aph.43. sect.4. nam febris non est admodum vehemens, ratione essentiæ, quia est intermittens, materia morbifica, non est admodum vehemens ratione dignitatis, nam putrescit extra venas: nec adest vehementia, ratione facultatis, cum virtus resistat. At differentia est, ratione materiæ, & loci. Quoad materiam copiosior & calidior, est peior: vt si fiat à bile cærulea. Quoad locum: si iecur est focus, peior: sic, si plures sunt fomites, peius.

Vena sectio. Materiæ remediorum. Primum cheirurgica. In hac febre conuenit venæsectio: peccat enim sanguis, vel vt sine quo non, vel saltem vt habet rationem adiuuantis: quemadmodum supra è Galeno cap. vlt. l.2. de diff. feb. diximus. Virtus autem in exquisita exacte prohibet venæsectionem: vnde Galen. l.1. ad Glauc. c. proprio de cura tertianæ intermittentis

exquisitæ, non secat venam; hæc enim febris necessario fit, anni tempore calido, regione calida: constitutione calida & sicca: quibus existentibus, virtutem debilem esse, necesse est, vt venæsectionem sustinere nequeat. In reliquis autem febribus exquisitis, sed non exacte, licet venam secare: cum nihil prohibeat. Vsus venæsectionis, patet alibi.

Lenientia. Sequitur materia medicinalis. Primũ lenientia: ℞. *flor. cass. non extract.* ℥ j. *pulpa tamarind.* ʒ iij. *manna electa* ʒ ij. *Misc. & cũ sucharo fiãt boli.* Notandũ, hic non proponi calida, quia febris est tertiana exquisita, à bile sincera.) Si patiens cupiat leniẽs in potu. ℞. *syr. ros. solut. viol. sol manna electa, ana* ℥ j ß. *decocti hordei, cum* ʒ iij. *pulpa tamarindorum, q. s. Misc. fiat potio breuis.*

Præparantia. Quoad præparantia: ℞. *decocti hordei, alterati endiuia, acetosa & lactuca,* ℥ vj. *pro syrupo.*

Notandum, *saccharum* & dulcia hic non proponi: quia in corpore biliosq dulcia facile bilescunt. Præterea notandum, si in febre proposita bilis sit calidior, cuiusmodi est vitellina, porracea, æruginosa: addendam esse *lactucam* in decocto iam præscripto, maiore copia: ita vt quantitas lactucæ excedat quantitatem endiuiæ: adiungenda etiam tunc est *nymphæa.* Prodest etiam pro præparatione materiæ biliosæ vti ℔ j. *seri caprini, optime depurati, cum sucoi endiuia, vel etiam lactuca vsque ad* ℥ j. Vsus syruporum è generalibus patet.

Purgãtia. Quoad electiue purgantia ℞. *flor. cass. non. extra.* ʒ vij. *rhab. el. puluerisati* ℈ iiij. *manna el.* ʒ ij *Misc. & cum sacchare fiant boli.* In hoc medicamento ponitur rhab. quod bilem trahit: miscetur casia, quia alias rhab. nimis calefacit: beneficio mannæ, facilius & citius fit purgatio: Purgans in modum potionis: ℞. *rhab. electi, minutim incisi, non puluerisati* ʒ j ß. *fiat infusio in decocto hordei: & facta diligenti expressione, adde manna el. syr. ros. sol. ana* ℥ ij. *Misc. & fiat potio breuis.* Obiter hic notandum non corrigi rhab. hoc in loco spica, schœnantho, vel vino aromatico: quia versamur in curatione tertianæ exquisitæ: vbi à calidis abstinere oportet.

Alterãtia. Quoad alterantia, seu refrigerantia: his vti licet Intus, & Extra. Intus ℞. *seri lactis caprini, optime depurati* ℔ j. *emulsionis sem. melonum,* ℥ ij. Licet autem loco emulsionis sem. melon vti ℥ j. *succi endiuia.* Et si intensior fit caliditas, licet admiscere ℥ ß. *succi lactuca.* Notandum hic non proponi *saccharum rosaceum, conseruam cichoraceam, &c.* quia propter saccharũ in hac febre exquisita non approbantur. Extra: ℞. *succi endiuia, succi*

lactuca,

lactuca, ana ℥ j. *aceti* ʒ ij. *Misc. & applicentur hepati.* Pro ventriculo: ℞. *succi eu borij* ℥ j ß. *aceti* ʒ ij. *olei mastich* ℥ ß. admista hic vides calida: nõ item in iecore: quia ventriculi calor exiguus.

Quoad materiam diæteticam: Si febricitans non sit delicatus, satis est vti *cremore ptisanæ hordeaceæ.* Delicatis autem licet exhibere *lactucam, cucurbitas, anguriã, oua, pisces saxatiles, carnes volucrum pullorum, &c.* Possunt etiam concedi *fructus, vt poma, pyra, pruna.* Alexander etiam in hac febre cõcedebat *persica, carnes peponum, & maxime meloneponum,* præsertim vbi sitis vrget. Sed fructus parce dandi, saltem ad degustandum. Quoad potum: Galenus l. 1. ad Glauc. delicatis concedit *vinum aquosum tenue,* in exigua quantitate, dum morbus incipit concoqui: in maiori quantitate, dum morbus prope est vt soluatur, nimirum in declinatione: ratio est, quia virtus eo tempore indicat, & materia non prohibet: at ante declinationem tutius est, vti *aqua.* *Diæta.*

De tertiana intermittente notha.

Tertiana intermittẽs notha, spuria, seu non exquisita (quia fit è bile non sincera) *est febris putrida, producta à bile mista prædominante, putrescente extra venas.* Proponitur in hac febre *bilis*: vt distinguatur à sanguinea: proponitur *bilis mista*: vt distinguatur ab exquisita, quæ fit à bile sincera. Notandum autem in hac spuria, non modo bilẽ oportere esse coniunctã cum alio humore, sed mistam: Si enim, verbi gratia, fiat febris è pituita & bile, non exacte mistis, erunt duæ febres, vna biliosa, altera pituitosa: vt in hemitritæo: at vbi exacta mistio est facta, febris est simplex, sed spuria. Additur in definitione, *prædominante*: nam si, verbi gratia, bilis cum pituita misceatur, vt pituita prædominetur omnibus modis, id est, & ratione quantitatis, & ratione vigoris, febris erit pituitosa, non tertiana. *Extra venas,* dictum fuit, ad differentiam, biliosæ nothæ continuæ. Porro mistio bilis fit interdum cum humore omnibus modis contrario, nimirum cum pituita, quæ frigida est & humida: vnde cõstituitur tertiana notha exacte, de qua loquitur Galenus l. 1. ad Clauc. c. proprio (*non loquitur ibi de qualibet notha, quod non cognascens Alexander, temere Galenum redarguit*) interdũ vero bilis miscetur cum humore non prorsus contrario, nim. cum melancholia, quæ frigida est & sicca: vnde producitur tertiana notha, sed non exacte. *Definitio.*

Causæ febris, & putredinis patent è generalibus. Cau- *Causa.*

ſæ generantes bilem propoſitæ fuerunt in febre bilioſa exquiſita. Cauſæ aliorum humorum pituitæ & melancholiæ, proponentur ſuo loco.

Differētia. Bilis miſta eſt cum Pituita, vel cũ Melancholia: præterea miſta eſt vel cum Vnica tantum materia, vel cum Vtraque.

Signa. Signa indicantia bilem, propoſita fuerunt in bilioſa exquiſita. Signa pituitæ & melancholiæ patebunt ſuo loco.

Indicationes. Indicationes dirigi debent ad humorem, & intemperiem membrorum affectorum. Quoad humorem, ſeu materiam, quæ eſt bilis permiſta pituitæ, aut melancholiæ: indicatur alterans & purgans. Quoad dyſcraſiam: indicatur alterans per contrarium: verbi gratia ratione pituitæ, quæ generari poteſt à ventriculo frigido & humido, oritur indicatio calefaciendi & ſiccandi: aut ſi ventriculus exſiſtat ſiccus, humectandi. Præterea ratione bilis & melancholiæ, oportet iecur refrigerare: quia iecur calidius, generat humorem bilioſum, & melancholicum.

Prognoſtica. Vt hæc febris intermittens eſt, vacat periculo. At ob miſtionem bilis cum pituita, vel melancholia, longiori tempore curatur.

Vena ſectio. Sanguis ſi mittendus videtur, ab initio ſtatim ſecanda vena: cap. 10. lib. 1. ad Glauc. nam virtus ab initio robuſtior eſt, & phlebotomiam permittit.

Lenientia. Leniens eſſe poteſt huiuſmodi: *℞. mellis roſ. ſol. ſyr. roſ. an. ℥ ij ß. iuris pulli parum, fiat potio breuis.* Hic mel roſ. ſol. proponitur cauſa materiæ pituitoſæ: ſyr. roſ. ſol. propter bilem: diſſoluuntur autem in iure: quia in hac febre ventriculus, pituitæ auctor, non ita ſuſtinet aquam: vnde ius potius probatur. Bolus fiet hoc modo. ℞. flor. caſſ. nou. ext. ℥ j. mannæ el. ʒ ij. ſpecierum hieræ ſimplicis ʒ j ß. Miſc. & cum ſaccharo fiant boli. Hiera ponitur cauſa pituitæ.

Præparantia. Præparans bilem pituitæ permiſtam: *℞. ſyr. de cich. ſimpl. mellis roſati an. ℥ j. decocti cichorij, betonicæ ℥ iij. Miſ. pro ſyrupo.* Si autem bilis ſit permiſta melancholiæ: *℞. ſyr. de endiu. de boragine, an. ℥ j. decocti cichorij, borag. ℥ iij ß.* Dum autem febris hæc progreditur, aſcendere oportet ad ſyrupos valentiores, id eſt, magis detergentes & attenuantes: vt, *℞. ſyr. de cich. comp. Byzantini, de 2. rad. an. ℥ ß. decocti endiuiæ, petroſelini, feniculi, meliſſæ ℥ iiij. Miſ. pro ſyrupo.*

Purgantia. Purgantia: ſi bilis miſta ſit cum pituita: *℞. rhab. el. ℈ iiij. agarici trochiſcati ʒ j. fiat infuſio in decocto endiuiæ & betonicæ, ſufficiente*

ficiente autem & facta diligenti expreßione, adde mannæ elect. mellis ros. sol. an. ℥ij. Misc. & fiat potio breuis. Et hoc seruandum, si bilis est copiosior pituita. Purgans etiam exhibetur in infusione, hac formula: ℞. *rhab. el.* ʒj. *agarici* ʒj ß. *infundantur in decocto cichorij & beton. deinde facta diligenti expreßione adde, mellis ros. sol. mannæ el. an.* ℥j ß. *fiat potio breuis.* Notetur hic dosin agarici maiorem esse, quam rhab. licet in hac febre bilis prædominetur: nam interdum non ratione quantitatis, sed solum ratione vigoris prædominatur: & propterea dosis agarici debet esse maior. Boli forma est talis: ℞. *flor. cass. recens tracta* ℥j. *mannæ el.* ʒij. *puluer. rhab. electi, agarici trochisc. an.* ʒj. *Misc. & cum saccharo fiant boli.*

II. Si bilis mista sit cum melancholia: ℞. *rhab. el.* ℈iiij. *fiat infusio in decocto fructuum, cum* ʒiij. *fol. senæ, &* ʒj. *passularum: & facta diligenti expreßione, adde syr. ros. sol. mannæ el. an.* ℥ij. *Misc. & fiat potio breuis.* Notetur in hoc medicamento non esse agaricum, nec mel ros. quia non peccat pituita. Bolus: ℞. *elect. lenit. flor. cass. non. ext. an.* ℥ß. *confect. Hamech* ʒij, *rhab. electi* ℈ij. *cum saccharo fiant boli.*

Medicamenta roborantia, respiciunt hepar calidum, vt generat bilem, vel melancholiam: & respiciunt ventriculum frigidum, vt generat pituitam. Quare si intus medicamentum est assumendum: ℞. *conserua è flor. cich. conserua beton. an.* ℥j. *spec. diarh. abb. aromatici ros. an.* ℈j. *Misc. & poterimus exhibere à* ʒij. *ad* ʒvj. *pro singulis vicibus.* Alterans extra admouendũ, causa ventriculi: ℞. *ol. masticini* ℥j. *spec. arom. ros.* ℈j. *ceræ* ʒj. *Misc. ad ignem.* Causa hepatis: ℞. *succi cich.* ℥j ß. *aceti* ʒij. *spec. diarh. abb.* ℈j. *Misc.* Modus administrandi patet è doctrina generali: verbi gratia, medicamentum causa ventriculi magis actu calidum esse vsurpandum. *Roborãtia.*

Quoad materiam diæteticam: Cibus debet esse mediocris: nam febris non est breuis. Debet esse refrigerans, propter bilem: calefaciens, propter pituitam: humectans propter melancholiam. Parabitur ergo *è ptisana, endiuia, acetosa,* ratione bilis: *addetur oxymeli, vel piper ruditer contusum, petroselinum,* propter pituitam: addetur cibis *borago, bugl. melissa,* ratione melancholiæ. Potus erit *aqua cum oxymelite:* probatur etiam *aqua saccharata, aqua cum boragine*, præsertim causa melancholię: nec *ius* improbatur. *Vinum* in declinatione conceditur: nam in hac febre prohibet materia cruda, prohibet etiam febris, quia breue habet interuallum. *Victus.*

CAP.

CAPVT XXIII.

De tertiana Continua, primum exquisita: deinde notha.

Definitio.

Iliosa continua exquisita, est febris putrida, producta à bile sincera, in venis putrescente. Bilis hæc sincera,& non permista cum alia specie materiæ, est alimentalis,vel excrementitia:excrementitia est humorosa, vel ichorosa: vt colligitur è text.1 & 13.lib. 4. de ratione vict.aph.59.sect.4.cap.3.& 6.lib.2.de crisib. Causæ bilem generantes, sunt calefacientes & exsiccantes: vt dictum est in tertiana intermittente exquisita : Differentia est: quia in continua , causæ & internæ , & externæ sunt vehementiores.

Causæ.

Definitio.

Differentiæ sumuntur à Materia & Loco. A materia:vt est alimentalis,vel excrementitia:& excrementitia, vel humorosa,vel ichorosa. Sed notandum tertianam continuam exquisitam exacte,seu exquisitissimam,fieri è bile flaua excrementitia humorosa : in quam bilem omnes causas & internas & externas cōspirare oportet:vnde si febris fiat à bile vitellina,æruginosa,vel cærulea,febres fiunt biliosæ cōtinuæ, sed nō exacte exquisitæ:hę autē dicuntur febres *Colliquatiuæ*, ob insignem caliditatem. Differentiæ loco,seu venis:Venæ sunt vel proximæ cordi,vel remotæ:& remotæ vel admodū sunt remotæ , vel medio modo se habent : vnde,si venę sint proximæ,vehemens est caliditas, vt calor vniuersus ad interiora confugiat, vt interiora vrantur , exteriora algeant : & hæ febres dicuntur *Leipyriæ*.

Signa.

Signa bilem indicātia, proposita sunt in biliosa intermittente:sed in hac febre sunt intensiora:vt,pulsus est velocior, sitis magis molesta, vigiliæ magis contumaces,&c. Signa indicantia bilem in venis putrescentem,sunt,absentia rigoris, non adest sudor,non integritas seu interuallum. Signa differentiarum à materia:si materia biliosa sit alimētalis : cognoscitur è difficili tolerātia,ægri vix se mouere possunt. Si materia sit excremētitia ichorosa : cognoscitur e facili tolerantia:quæ non erit ita facilis, si materia excrementitia sit humorosa,& præsertim si sit calidior,cuiusmodi est bilis vitellina & reliquæ. Signa differentiarum à loco : Si materia putrescat

trescat in venis omnibus: cognoscitur, quia vnica est accessio: & hæc febris dicitur *ardens exquisita*. Si materia putrescat in venis tantum remotioribus: cognoscitur, quia est febris continua proportionata, id est, quæ habet plures accessiones, proportione respõdentes tertianæ intermittenti. Si materia putrescat in venis mediis: erit febris cõtinua proportionata, quæ accedit ad continentem, satisque cõuenit cum exquisita, & *communiter dicitur febris ardens*. Si materia putrescat in venis circa aliquod viscus (*N B. facit enim ad curam*) vt circa iecur: in ea parte summa est noxa, ægrotantes circa iecur percipiunt insignem feruorem.

Indicationes. Indicationes respiciunt bilem: quare oportet alterare & vacuare.

Prognosticum. Continua febris periculosa est, aphor. 43. sect. 4. adest enim vehementia & febris, & materiæ, & symptomatum. Febris est vehemens ratione essentiæ: quia maxime calida & sicca. Materia est vehemens ratione dignitatis, quia putrescit in venis: materia etiam vehemens est ratione essentiæ: quia valde est calida. Symptomata semper vehementia sunt ratione essentiæ: interdum etiam vehementia sunt ratione dignitatis & facultatis, vt facultas non ferat, sed cedat, & periculum augeatur. Ratione differentiarum à materia: periculosior est febris, si materia sit alimentalis: & si materia sit excremẽtitia, periculosior est humorosa, minus periculosa ichorosa. Materia etiam, quo calidior (vt si sit æruginosa) eo magis auget periculum. Ratione differentiarum à loco: periculosior est, si materia putrescat in venis cordi proximis. Intenditur periculum, si vires debiliores.

Vena sect. Ebullitio cholericorũ. Auic. ca. 20. fen. 4. lib. 1. & c. 42. tr. 2. fen. 1. li. 4. Vide enar. 2. lib. 2. Valleriol. Circa materiam cheirurgicam: Cum bilis peccet in venis, necessario sanguis incalescit, vt possit putrescere: quare sanguis vacuandus, nisi per venam sectam immineat periculum *ebullitionis cholericorum*: nam tunc phlebotomia mortis esset causa. Hoc autem periculum imminet, dum bilis putrescit in venis, non totius corporis, sed alicuius partis determinatæ: tunc enim post venam sectam, deducitur in venas communes totius, quarum sanguis iam est imminutus: dum ergo bilis post venæ sectionem petit venas communes, miscetur cum exiguo sanguine, qui restat: & sic post venæ sect. maior copia bilis reperitur in venis, quam ante venæ sectionem: vnde necessario fit ebullitio cholericorum.

Lenientia. Leniens: ℞. *flor. cass. non. ext. ℥ x. pulpæ tamarind. ℥ ß. mannæ el. ℥ ij.*

prohibendum. Quod cognoscens Aëtius, ad vtrumque indicans respicit, & probat frigidam fractam, verbi gratia, si misceatur *aqua calida quinta pars*, *cum frigida*: vnde etiam expedit dare *aquam decoctam hordei, vel anguria*. Quoad vsum, & primum *quantum agendum*: si frigida exhibeatur causa totius febris: æger maximam copiam hauriet, quantum potest: cap.5.lib. 9. meth. si vero detur non causa totius febris, sed ratione alicuius symptomatis, vt sitis ratione: debet exhiberi ea copia, quam homo vno haustu haurire potest: tex.43. lib.1.de ratione vict. Et sic hæ auctoritates facile conciliantur. Quoad *modum*: aqua exhiberi debet actu frigida, nisi aliquid prohibeat, cap.5.lib.9.method. Quoad *quando* agendum: frigida exhibenda est, dum materia est concocta. cap.5. lib.9. method. Et, si febris sit insignis caliditatis, sufficit coctio mediocris, non integra, cap.16.lib.9. meth. nam si, existente febre insigni, expectare velimus exactam coctionem, homo corripietur febre hectica.

Quoad medicinas alterantes. Refrigerantia probantur, maxime, si aqua non est exhibita. Medicamentum ergo intro dandum, tale esse potest: ℞. *seri* ℔ j ß. *succi lactuca* ℥ j. *Misc.* Vel: ℞. *aqua hordei* ℔ j. *succi endivia* ℥ ß. *nymphaa* ʒ ij. *Misc. & fiat potio*. Vt hinc colligatur, non esse dulcia miscenda: nec semper benedictis illis conseruis esse vtendum. Extra vsurpari potest hoc: ℞. *Succi endiu. lactuca, pampinorum vitis, cucurbita, an.* ℥ ß. *acetositatis citri* ʒ ij. (*causa penetrationis*) *Misc.* Hoc medicamentum applicandum est hepati: sed præterea etiam thoraci, propter hecticam imminentem. *Alterãtia.*

Quoad materiam diæteticam. Aër admodum frigidus probatur: quare aqua frigidissima prope os ægri ponenda, vt aërem illum refrigeratum inspiret. Cibus debet esse frigidus & humidus: vt *ptisana cum lactuca*. Potus sit *aqua*. Reliqua sunt manifesta. *Victus.*

De Tertiana continua notha.

Biliosa continua notha, est febris putrida, procedens à bile mista prædominante, putrescente in venis. *Definitio.*

Differentiæ sumuntur à materia & loco. A materia, vt dictum est de tertiana intermittente notha, eodem prorsus modo. A loco: vt dictum est de continua exquisita. *Differẽtiæ.*

Quoad Signa: hæc patent, quatenus est febris, quatenus *Signa.*

nus putrida, & quatenus continua. Quoad materiam biliosam permistam: & hæc signa patent ex doctrina nothæ intermittentis.

Indicationes. Indicationes etiam manifestæ sunt: siue sumantur à virtute, siue à febre: siue à materia permista: nam de indicatione huius materię, locuti sumus in tertiana intermittente notha.

Prognosticum. Febris hæc periculosa est, quia est continua, in qua materia putrescit in venis.

Vena sectio. Quoad materiam cheirurgicam. Cum vena secanda sit in notha intermittente: cap. 10. lib. 1. ad Glauc. multo magis in continua febre vena est secanda.

Pharmaceia. Materia medicinalis eadem probatur, quæ proposita fuit in notha intermittente. Differentia est, quod in hac febre probentur & minus calida, & magis frigida: quoniam febris est continua. Et idem de diæta dicendum.

CAPVT XXIIII.

De Febre Sanguinea.

Definitio. PEr febrem sanguineam, intelligimus omnẽ sanguineam, excepta pestilẽti: de qua suo loco. *Febris ergo sanguinea est febris procedẽs à sanguine peccante in venis, citra venenositatem* (non dico citra malignitatem.) In definitione hac communi, nõ dicimus, quod sit febris putrida: quia quædam sanguinea non est putrida. Dicimus, *procedens à sanguine*: ad differentiam aliorum humorum. Addimus, *peccante*: scilicet & ratione putredinis, & citra putredinem. Per sanguinem autem hic intelligimus & massam sanguineam, & quartum succum: vt colligitur ex aph. 3. sect. 1. c. 9. lib. 2. de diff. feb. & cap. 12. lib. 2. de cris. Massa autem sanguinea, vel Efferuescit tantum, vel Putrescit. Efferuescit Remisse, vel Intense. Si feruor remissus sit: oritur febris sanguinea, quæ *Synochus sine putredine* dicitur. Si intensus sit feruor, necessario generantur ichores, & portiones quædam excrementitiæ, putredini obnoxiæ, quæ putrescũt: vnde fit febris sanguinea, quę *Synochus cum putredine* dicitur. Si vero massa sanguinea putrescat: fit febris sanguinea, quæ dicitur *Synochus pestilens*: de qua in præsentia non loquimur. Porro succus ille quartus, vel Feruet tantum, vel Putrescit. Feruet Remisse, vel Intense. Si feruor est remissus: tũ febris imminet. Si intensus: tunc quartus ille succus, degenerat

Febris sanguineæ species. *Massa sanguinea.* *Succus 4.*

in mate

in materias excrementitias, vt aliæ febris species oriantur: verbi gratia, si ob insignem feruorem sanguinis, portio tenuis degeneret in bilem flauam, fit febris biliosa, non sanguinea, &c. At, si quartus putrescat: putredo vel est remissa, vel intensa. Si remissa: sanguis putrescit sub forma sanguinis: & tunc febris fit *sanguinea, quæ tamen vocatur febris quodammodo biliosa*, propter similitudinem: est tamen sanguinea. Si putredo sit intensa: tunc sanguis degenerat in excrementum, vt fiat febris non sanguinea, sed alterius speciei.

Dictum etiam fuit in definitione, sanguinem putrescere *in venis*: vt pateret febrem sanguineam esse febrem continuam: & distingui à febre, quæ fit ex inflammatione. Postremo addidimus, *citra venenositatem*: vt hanc febrem distinguéremus à pestilenti.

Causæ sanguinem generantes, sunt calefacientes, & humectantes: vt, hepar calidum & humidum: cibi calidi & humidi, itemque boni & copiosi succi: potus vini, otium, &c. *Causæ sanguinis.*

Differentiæ sumuntur à Materia, & Loco. A materia: Sanguis vel accipitur pro massa, vnde synochus Cum putredine, & Sine putredine: vel pro quarto succo, vnde febris sanguinea, quodammodo vel biliosa, vel melancholica. A loco: Sanguis peccat in venis vel Totius, vel Partis. Si totius, vel in magnis venis, vnde synochus oritur: vel in paruis, vnde oritur febris sanguinea proportionata. Sic in parte est febris, quæ oritur ex inflammatione: de qua alibi. *Differẽtiæ.*

Signa febris sanguineæ in genere sunt, quæ indicant sanguinem peccantem: vt sunt, pulsus magnus, plenus, velox: caliditas mitis, non valde mordax. cap. 3. lib. 9. cap. 9. lib. 2. de differ. febr. Præterea signa sunt sanguineæ febris, causæ generantes sanguinem: vt hepar calidum & humidum: victus, producens copiosum sanguinem. Signa differentiarum à materia: si materia sit massa sanguinea: cognoscitur inde, quod febris est synochus, seu continens, non habens accessiones, præter vnicam. Hæc est putrida, vel non putrida. Si putrida: lotium à naturali est mutatum, pulsus inæqualis, calor in toto mordax: quemadmodum de putridis in genere dictum est: Si hæc signa non absint, synochus est sine putredine. Si materia est quartus succus: cognoscitur inde, quod febris est proportionata, plures habens accessiones. Signa differentiarum à loco: Si sanguis putrescat in magnis vasis: cognoscitur inde, quod vnica est accessio: si in *Signa.*

paruis: cognoscitur è pluribus accessionibus.

Indicationes. Quoad indicationes: sanguis alterandus, id est, refrigerandus: & vacuandus.

Prognostica. Febris sanguinea non est lethalis: quia ratione sanguinis, non est vehementia insignis penes essentiam: vel enim feruor est, vel leuis putredo: dum vero insignis est putredo, febris oritur pestilens, de qua iam non agimus. Cæterum febris sanguinea est minus periculosa, si efferuescat sanguis: & præsertim si feruor non sit insignis, vt in synocho sine putredine. Si ad copiam materiæ respicimus: synochus increscens, minus tuta est, quam decrescens, & homotona: portio enim putrescens excedit portionem quæ resoluitur. Cæterum, si recte vsurpentur materiæ, febris hæc vincitur: sin minus, interficit.

Venæsectio. Quoad materiam cheirurgicam: si phlebotomia omittatur, summum imminet discrimen, cap. 4. lib. 1. metho. nam sanguinis vitium est vehemens. Quare etiam ad leipothymiam (*non ad syncopen.*) confertim sanguis est vacuandus: quia virtus in hac febre admodum est robusta. Reliqua administratio patet è generalibus.

Leniens. Materiæ medicinales probantur, quales in febribus biliosis. Vnde leniens medicamentum sit: ℞. *flor. cass. nou. ext.* ℥ j. *pulpæ tamarind.* ʒ iiij. *mannæ el.* ʒ ij. *cum saccharo fiant boli.*

Preparãs. Præparans esse potest: ℞. *syr. acetosi, syr. de succo acetosæ, ana* ʒ v. *decocti acetosæ, hordei, lupulorum,* ℥ iiij. *Misc.*

Purgans. Medicamentum purgans, sit leniens modo propositum: nisi contingat, vt sanguis mutetur vel in bilem, vel in melancholiam: tunc enim addere licet, propter bilem quidem, *rhabarb.* propter melancholiam vero, *senam.*

Alterans. Medicamentum alterans (secundum Galen. cap. 5. lib. 9. meth.) debet esse *frigida*, si venæsectio est prætermissa. At si secta fuit vena, refrigerantibus vti licet remissioribus: vt *serum lactis, cum succo endiuiæ, & reliquis*, de quibus in febre biliosa.

Diæta. Quoad materiam diæteticam: cum sanguis sit copiosus & calidior: ob id probatur victus minuens, & refrigerans: vnde cibi alterandi quemadmodum in biliosa febre dictum est.

CAPVT

CAPVT XXV.

De Febre Pituitosa.

PEr febrem pituitosam, intelligimus omnem febrem pituitosam, excepta pituitosa syncopali:de qua suo loco. *Febris autem pituitosa est febris putrida, procedens à pituita putrescente.* Pituita est Alimentalis, vel Excrementitia. Alimentalis, est portio chyli frigida & humida, quæ in sanguinis penuria, in sanguinem mutari potest. Et hæc alimentalis pituita putrescere potest, vel vt alimentalis, vel vt excrementitia. Si putrescat, vt alimentalis: oritur febris *pituitosa continua*, è pituita dulci. Quod si pituita alimentalis, antequam putrescit, euadat excrementitia: variæ prodeunt febres, *& continuæ, & intermittentes:* prout alimentalis pituita in variam excrementitiam mutatur. Mutatur vero à causa calefaciente, aut refrigerante: Calefaciens, pituitam alimentalem mutat in salsam: siue hoc fiat per putredinem: siue per admistionem salsæ serosæque humiditatis: siue, vt Auicennas ait, ob permistionem amaræ bilis: omnibus enim his modis, vapor calidus & exustus, cum materia aquea permiscetur, quæ vera salsi saporis causa est secundum Philosophum. Ob putredinem salsa fit pituita: quoniam calor putredinalis, agens in pituitam nondum salsam, producit vapores exustos, qui cum portione aquea permiscentur. Deinde citra putredinem salsa fit pituita: quando serosa humiditas salsa, pituitæ non salsæ permiscetur: genita autem est illa salsa humiditas à calore, qui in serosam humiditatem agens, produxit vapores exustos: hi deinde misti cum aquosa portione humiditatis, serositatem illam salsam reddiderunt. Ita etiam amara bilis, permista pituitæ, calore suo in pituitam agens, producit vapores exustos, qui cum portione aquosa pituitæ misti, causa sunt salsedinis. Sic igitur pituita salsa, quæ secundum Alexandrum est calida & sicca, à causa calida generatur. Secundo pituita alimentalis à causa refrigerante mutatur in acidam, imo si intensum sit frigus in acidam vitream. Hæc de pituita alimentali. Excrementitia pituita, vel generatur in ventriculo, & proprie pituita dicitur: vel in cerebro, & vocatur mucus pituitosus: vel etiam in neruosis partibus, capite 4. libro 13. metho. quæ improprie pituita vocatur. Pituita in ventriculo, vel cerebro genita, febris causa esse potest: non item,

Definitio.

Pituita alimentalis vt putrescat.

cap. 6 li. 2. de diff. feb.

Excrementitia pituita vt sit febris causa.

quæ in partibus neruosis gignitur. Cæterum, pituita hæc excrementitia, vel est naturalis, vel præter naturam. Naturalis expers insignis qualitatis, est insipida instar aquæ, vel subdulcis (*non dulcis: nam hæc est alimentalis:*) Pituita excrementitia præter naturam, particeps est qualitatis effatu dignæ: nimirum caliditas, vt salsa pituita: vel frigiditatis, vt acida, & vitrea. text.31. lib.1. de nat. hum. cap.2. lib. de atra bile, cap. vlt. lib.2. de fac. natural. Gypseam omittimus, quia non est causa febris. Hinc ergo colligere possumus, pituitam calidam & salsam, produci à calore, qui viget vel in capite, vel in hepate, vel, quod rarum est, in ventriculo: pituitam vero frigidam, salsedinis expertem generari à causa frigida, quæ in capite, aut ventriculo viget, maxime si prægressus sit victus pituitosus, id est, frigidus & humidus.

Cur hyeme copiosa pituita reperiatur: cũ tamẽ κοιλίαι θερμόταται. ca.8. lib. de atra bile.

Hoc loco dubium quoddam dissoluendum, de pituita, quam Hippocrates hyeme generari asserit, tex. 31 lib.1. de nat. hum. Contra vero aphor. 15 sect.1. hyeme ventres natura calidissimos esse ait: vt proinde potius sanguis, quam pituita hyeme produci videatur? Responsio. Hyeme quidem calor natiuus ventriculi, copiosus est secundum substantiam, quoniam non dissoluitur, nisi aliquod violentum occurrat: nihilominus pituita admodum copiosa hyeme reperitur, ob tres causas. Prima, quia hyeme copiosa generatur: nam homines tunc vescuntur cibis pituitosis, & bibunt vinum recens, quæ omnia materia sunt pituitæ generandæ. Secunda, causa est, quia pituita hyeme genita, non mutatur in sanguinem, sicuti aliis anni temporibus: mutatio in sanguinem, fit in hepate & venis: at frigus hyeme penetrat ad iecur, & potissimum ad venas: ac proinde pituita iam genita non potest ita mutari in sanguinem. Tertia causa est, quia pituita hyeme non potest dissolui, vt æstate: pori enim corporis sunt stipati. Vnde hyeme copiosa pituita viget.

Differẽtia.

Differentiæ sumuntur à Materia, & Loco. Materia est Alimentalis, vel Excrementitia: Alimentalis est dulcis. Excrementitia est Naturalis, vt insipida: vel Præter naturam, quæ aut Calida, vt salsa: aut Frigida, vt acida & vitrea. Febris tamen exquisitissima, fit è pituita naturali excrementitia. Differentiæ à loco. Pituita putrescit Extra venas, vel In venis: & hinc febris pituitosa, est intermittens, vel continua. Quod si continua febris pituitosa producatur à pituita salsa, vocatur *causus nothus.*

Pituitosa

Pituitosa febris indicatur in genere, in causis internis & externis, pituitam generantibus: cap. 4. lib. 2. de diff. feb. cap. 5. lib. 1. ad Glauc. de quibus supra. Preterea indicatur ex exeuntibus pituitosis, vt è vomitu pituitoso, similique alui deiectione, &c. Signa differentiarum. Si salsa sit pituita: signa sunt caliditatem indicantia, vt sitis: adest etiam vomitus salsæ pituitæ. Si pituita sit acida: signa sunt frigiditatis, vomitus materiæ acidæ. Si pituita sit vitrea: signa sunt frigoris intensi, verbi gratia signa admodum frigidi ventriculi, vomitus pituitæ vitreæ, similisque alui deiectio. Quoad differentias à loco. Si pituita putrescat in venis: signa sunt febris continuæ, de quibus suo loco: si extra venas: signa sunt intermittentis, de quibus etiam in doctrina generali egimus. Cæterum febris continua, à pituita subdulci, vel insipida, ab Auicen. *Latica* dicitur, similisque est hecticæ: ne igitur medici decipiantur, has ita ab inuicem distinguere oportet: in latica singulis diebus aliqua intensio obseruatur: & cutis non euadit arida, vt in hectica, sed albicans, & subtumida, ratione pituitæ: præterea etiam signa pituitæ assunt. *Signa.*

Pituita est alteranda, & vacuanda. Alterantia, sunt calefacientia: exceptis iis, quæ salsam pituitam alterant refrigerando, quatenus est calida: alterantia dein sunt attenuantia, & detergentia, ratione crassitiei, & visciditatis. *Indicationes.*

Pituitosa febris, non est prorsus salubris: & potius diuturna, quam breuis: vnde longo tempore potius expugnatur. At periculum maius est, minus ve: ratione materiæ, & loci. Quoad materiam: minus est periculosa, quæ fit à pituita insipida: magis periculosa, quæ à salsa, vel acida. Longiori tempore curatur, quæ fit à pituita acida, maxime si etiam sit vitrea: cap. 6. lib. 2. de diff. febr. in vitrea enim est insignis vehementia essentiæ. Quoad locum: magis periculosa est, si materia putrescat in venis, quam si extra: additur enim vehementia dignitatis. *Prognostica.*

Venæsectionem Gal. c. 12. l. 1. ad Glauc. non proponit, quia non conuenit, in quotidiana exacte exquisita (de qua ibi Galenus loquitur) nam in hac febre necesse est, vt omnes causæ in vnam pituitam dirigantur: vt nimirum aër sit frigidus, tempus hyemis, constitutio frigida, & regio frigida: quibus exsistentibus, virtus venæsectionem permittere non potest: vt è doctrina generali patet. Quod si febris non sit exacte exquisita: licet venam secare. Vsus è generalibus patet. *Phlebotomia.*

Lenieus, si pituita non sit salsa: ℞. *mellis ros. sol.* ℥ *v ß. iuris parum: fiat potio breuis.* Si pituita sit salsa ℞. *flor. cass. nou. extr.* ℥ *j manna electæ* ℥ *ß. anisorum rudiuer contusorum* ℈ *ij. Misc. cum sacch. & fiant boli.* Si pituita sit acida, & febris intermittens: ℞. *specierum hieræ* ℥ *ß. cum melle ros. sol. fiant boli.*

Præparātia. Præparans, si pituita sit salsa: ℞. *syr. de cich. simpl. de beton. an.* ℥ *j. decocti. cich. beton.* ℥ *iij. Misc. pro syrupo.* Si pituita sit frigida: ℞. *oxymellitis simpl. syr. de beton. mellis ros. ana* ℥ *ß iuris alterati cũ beton. mentha, & cich. ratione febris,* ℥ *iij. Misce pro syrupo.* Si frigidior sit pituita: vtendum est syrupis compositis, hoc modo: ℞. *syr. de beton. cõpositi, oxymellitis scillitici, a.* ℥ *ß syr. de stœch.* ʒ *vj decocto petroselini, fœniculi, hyssopi, cichorij propter febrem,* ℥ *iij ß. Misc. pro syrupo.*

Purgātia. Purgans, si pituita sit salsa: ℞. *agar. trochiscati* ℈ *iiij. infundatur in suff. q. decocti betonicæ & cichorij: & factã diligẽti expressione, adde, mellis ros. sol.* ℥ *iij ß.* Bolus, ad pituitam salsam: ℞. *agar. trochisc.* ℈ *iiij. flor. cassiæ propter salsam pituitã,* ℥ *j. mannæ el.* ʒ *ij. Misc. & cum saccharo fiant boli.* Si pituita non sit salsa: & primũ si fuerit insipida: ℞ *agar. trochisc.* ℈ *iiij. diaphœn. seu electarij de dactylis* ʒ *iij. propter febrẽ: flor. cass. nou. ext.* ʒ *vij. Misc. cũ saccharo fiant boli.* Si pituita fuerit acida: ℞. *agar. trochiscati* ʒ *j ß. fiat infusio sufficiẽtis aquæ in decocto stœch. & facta diligẽti expressione, adde diaphœn.* ʒ *ij ß. mellis ros. sol.* ℥ *iij Misc. & fiat potio breuis.* Po-

[illegible] terimus etiam vti hoc medicamẽto: ℞. *pil. coch.* ʒ *j ß. mastichinarum* ʒ *ß. cum melle ros. sol. formentur pil. vj.* post assumptas has pilulas, patiens superbibet *ius alteratum cichorio, ratione febris.*

Roborãtia. Medicamentum roborans respicere debet non tam febrẽ, quam partes generantes pituitam. Quare causa salsæ pituitæ hepar calidius eget refrigerantibus: causa pituitæ insipidæ & acidæ, ventriculus atque caput postulat calefacientia: Ratione igitur salsæ pituitæ, huiusmodi medicamẽtum intus vsurpari potest: ℞. *conseruæ viol.* ℥ *j. cons. betonicæ* ℥ *ß. specierum diarrhod. abb.* ℈ *ß. Misce pro tribus vicibus.* Extra hoc applicabitur: ℞. *succi cich.* ʒ *vj. succi absinth.* ʒ *ij. aceti gratia penetrationis* ʒ *j. Misce & applicetur hepati.* Causa autem pituitæ frigidæ, medicamentum hoc intus exhibeatur: ℞. *conser. beton. dianthos ana* ℥ *j. specierum diatrionpiper. diacalaminth. ana* ℈ *vij. Misce & fiat opiata pro quatuor vicibus.* Probantur etiam *magnæ antidoti* in hac febre, nimirum *theriaca, & mithridatium.* Si medicamentum extra est adhibendum, causa ventriculi, ℞. *oleorum de spica, de absinth. mastichino, de nuce moschata, ana* ℥ *ß.*

pulueris

pulueris macis, nucis moschatæ, caryophyll. ana ℥ *v. ceræ lotæ vino maluatico* ʒ j *Misce & applicetur ventriculo*: dummodo ventriculus non modo sit frigidus, sed etiam humidus: nam si siccitas dominetur, ab hoc medicamento abstinendum: sed de his potius dicendum in affectibus ventriculi. Causa capitis ℞ *puluerum beton. stœch. hyssopi ana* ℈ *ß. Applicetur hic puluis suturæ coronali: & superponatur ceratum de betonica, vel etiam ceratum sacrum* Diæta ad proportionem respondeat.

CAPVT XXVI.

De febre Syncopali.

Febris pituitosa, nō modo ea est, de qua iam diximus, sed etiam syncopalis, quæ & pituitosa, & interdum etiam biliosa est. Sic autem vocatur, quia syncope vel adest, vel imminet. *Febris ergo syncopalis, est febris putrida, procedens à materia, vehementer lædente os ventriculi.* Hæc materia est pituitosa & biliosa, c.2.3.4.5. libr. 12 meth. Materia pituitosa, est pituita copiosa, crassa, cruda, quæ aliquando coctionem non admittit: est item succus crudus, qui improprie pituita dicitur: & secundum Auicennā interdum est pituita tenuis, sed raro. Causæ generantes patent è febre pituitosa. Materia biliosa est bilis flaua, dein etiā quæ deterior, vitellina, æruginosa, cærulea: potestque materia biliosa, tum crassa esse, tum tenuis. Causæ generantes patent e febre biliosa. Additur in definitione, materiam illam *vehementer lædere os ventriculi, vt cor in consensum trahatur*: è vehementi enim oris ventriculi læsione, spiritus modo dissoluuntur, modo alterantur, modo vtrumque patiuntur: vnde leipothymia, vel syncope oritur. *Definitio, & causa.*

Differentiæ sumuntur à materia: quæ est Pituita, vel Bilis: quarum vtraque vel crassa, vel tenuis. Si materia est crassa: dicitur *syncopalis humorosa*: quæ si fit à pituita crassa, dicitur exquisita exacte Si materia est tenuis: dicitur *syncopalis minuta*: quæ, si fiat à bile tenui, exquisita exacte dicitur: at si fiat pituita à tenui, nequaquam dicitur exquisita exacte. *Differētiæ.*

Febris syncopalis facile cognoscitur: quia vel imminet, vel adest leipothymia, aut syncope: ægri noxam percipiunt secundum ventriculum. Signa differentiarum, sunt signa indicantia pituitam, vel bilem: de quibus suo loco dictum fuit. *Signa.*

Indicationes. Indicationes ſumuntur à materia, vt eſt alteranda, & vacuanda. Alteratio eſt multiplex; nam materia cruda eſt concoquenda: frigida pituita, calefacienda: materia bilis refrigeranda: materia craſſa humoroſa, attenuanda: materia tenuis quæ peccat in febre ſyncopali minuta, craſſefacienda. Et in hac febre virtus potiſsimum ſecundum ſpiritus cuſtodienda.

Prognoſtica. Periculoſa eſt hæc febris: nam adeſt vehementia materiæ, & ratione eſſentiæ, quia admodum recedit à naturali ſtatu: & ratione dignitatis, quia afficitur os ventriculi: & ratione facultatis, propter deliquium animi. Quoad ſyncopalem humoroſam: periculoſior eſt, quæ fit à pituita admodum copioſa. c. 3. l. 12. meth. Quod ſi crudus ſuccus ea cruditate affectus ſit, vt coctionem non admittat: febris hæc eſt mortalis: quia id quod eſt præter naturam, eſt vehementiſsimum, & virtus debilis. Si non ſit tanta copia materiæ: aliqua ſalutis ſpes eſſe poteſt, quamuis hæc materia cruda non admittat coctionem: ratio eſt: quia, dum hæc materia ſumme cruda, eſt exigua, natura admittit alimentum: nõ autem, ſi ſit copioſa: & præterea, materia cruda exigua, licet non admittat coctionem cauſa nutritionis: attamen præparationem quandam & maturationem admittit, vt poſsit expelli. Vnde nõ eſt è toto deſperandum. Syncopalis vero minuta, curationem admittit: c. vlt. l. 12. meth. quamuis producatur etiam à materia æruginoſa, niſi virtus ſit admodũm imbecillis, vel aliqua ſit inflãmatio in viſceribus: tunc enim mors prædici poteſt.

Venæ ſectio. Quoad materiam cheirurgicam: non conuenit venæſectio: quia adeſt cacochymia, ſuccus crudus, & virtus eſt debilis. In ſyncopali autem humoroſa, probatur *frictio*, tanquã materia euacuans. cap. 3. l. 12. meth. primum frictio debet eſſe ſicca, linteis mediocriter aſperis: poſtea oleo relaxante, vt *anethino*, fricare oportet. Frictio ſtatim in principio fieri debet: vacuatione enim opus eſt in hac febre, cuius materia eſt frictio: aliam enim vacuationis materiam hic vſurpare non licet. Frictio debet adminiſtrari ſuperne deorſum, & primo fricanda crura, ſecundo brachia, tertio ſpina dorſi: deinde artus, id eſt brachia, crura, rurſus ſpina, vltimo artus: à frictione ergo artuum incipiendum, & in ea deſinendum. Hæc frictio in febre ſyncopali minuta improbatur: vt teſtatur Galenus cap. 6. lib. 12. meth. Non ergo in qualibet ſyncopali fricare licet.

Lenientia. Quoad materiam medicinalem: in ſyncopali humoroſa

probātur lenientia, infra administrata: tutiusque est *suppositoriis vti quam clysteribus* : è qua vero materia parentur, dictum est in doctrina generali Lenientia autem per os exhiberi nō possunt, quia os ventriculi non permittit.

Præparantia nō seorsim, sed vna cū cibis danda: verbi gratia si velimus *oxymeli* exhibere, cū *cremore hordei* exhibemus. *Præparãtia.*

Purgans nequaquā dandū: permearet enim per os ventriculi, excitaretque syncopen, si non adesset, & mortem inferret. *Purgãtia.*

Roborantia ventriculū, locum habent : quorum materia, in syncopali humorosa, *oleum de absinthio*. Non tamen illico 1. die, vt quidam faciunt, ventriculus est inungendus, sed præcedere debent frictiones, & materiam magna è parte cōcoctam & euacuatam esse oportet. In syncopali minuta, probatur medicamentum adstringens, cap. 6. l. 12. meth. cuiusmodi est *oleum melinum*. Ad inhibendum sudorem, qui in hac febre copiosus esse solet: inspergere oportet puluerē, paratū è *rosis*. Vnde Auicen. inungebat pectus *cū santalis & aqua rosacea.* *Roborãtia.*

Quoad materiam diæteticam: in syncopali humerosa, probatur aer temperatus: in minuta refrigerans & adstringens, ac proinde alteratus *rosis, cydoniis, foliis cydoniorum, foliis myrti*. c. 3. & 6. l. 12. meth. Quod cibum attinet : in syncopali humorosa, probatur *mulsa cum hyssopo*. Quod si æger ab hoc cibo abhorreat, Galenus probat *cremorem hordei, cum oxymelite*. Galen. etiam admonet, si forte pulsus fiat imbecillior: exhibendum esse *panem, è vino diluto, aquoso*, nisi prohibeat inflammatio : hac enim præsente, actum est. N B. *Mulsa* probatur minus cocta, si aluus est stiptica, vel saltem non fluit immoderate: magis a. cocta, dum aluus immodice fluit, hæc enim magis nutrit, & aluum non subducit. Quod si plus iusto alui fluxus vigeat, loco mulsæ probatur *cremor hordei*, vel potius *cremor halicæ*. Circa *oxymeli* notandum, è cap. 3. libr. 12. meth. illud æstiuo tempore actu frigidum esse exhibendum, licet patiens assuetus sit vti calidis actu : contra hyeme actu calidum oxymeli dandum est, licet consuetudo sit frigidorum actu, vbi Galenus magis respicit, quam consuetudinem: ratio est: quia in hac febre aer calidior rationem habet causæ morbificæ, liquat enim materiam, quemadmodum aer frigidus vim habet cogendi : dum vero aer calidior crudum humorem liquat, periculum imminet, ne materia liquata, pulmones & cor petat. Cibus a. in syncopali minuta conuenit, qui non facile dissipatur, vt *sorbitio ex halica: mala punica, pyra,* *Diæta : in syncopali humerosa.* *Mulsa.* *Oxymel.* *In syncopali minuta.*

vitelli ouorum, testiculi gallorum, cerebrum suillum, sed diligenter assatum. Potus sit *vinum aquosum,* actu frigidum. Reliqua patent è doctrina generali.

CAPVT XXVII.

De febre quartana: & cognatis aliis.

Definitio.

Ebris quartana, seu melãcholica, est febris putrida, procedens à bile nigra putrescente. Bilis nigra, est Melancholica, Sanguinea, Cholerica, & Pituitosa.

Bilis nigra quadruplex.

1\. Nigra bilis melancholica, est Alimentalis, vel Excrementitia. Alimentalis, est quartus succus massæ sanguineæ, vergens ad frigidum & siccum: vt propterea sit alimentum ossium, partium frigidarum, & siccarum. Excrementitia, est Naturalis, vel Præter naturam. Naturalis est excrementum crassum hepatis, è quo producitur *quartana exquisita exacte.* Præter naturam nigra bilis, generatur ex alimentali, & ex excrementitia: si vis exurens remissa, generatur excrementum, quod melancholia dicitur: si intensa, oritur excremẽtum, quod atra bilis nuncupatur. Bilis nigra sanguinea, fit e sanguine: eius nimirum portione vel tenuiore vel crassiore. Si e portione tenuiore: primum fit bilis flaua, mox atra. Si è portione crassiore: exustio vel remissa est, vel intensa: si remissa, fit melancholia, excrementum sit intensa fit atra bilis. Bilis nigra cholerica fit è flaua bile, & vocatur, atra bilis. Bilis nigra phlegmatica, ab Auicenna proposita, nõ fit è quolibet phlegmate, sed è salso: hoc enim primum degenerat in flauam bilem, deinde in atram, vt colligitur è cap. 2. lib. 4. simpl. & aph. 42. sect. 7.

Causa.

Causæ in hac febre concurrunt calefacientes & siccantes: vt vel generant melancholiam, vel humores assant: & modo in melancholiam mutant, si sint remissiores: modo in atram bilem, si sint calidiores: siue hæ sint internæ, siue externæ.

Differẽtia.

Differentiæ sumuntur à Materia, & Loco: Materia, seu bilis nigra, est melancholica, sanguinea, biliosa, pituitosa. A loco: materia putrescit in venis, aut extra venas: vnde febris continua, vel intermittens.

Signa.

Febris hæc in genere facillime cognoscitur. Nam præter periodos quatriduanas, causæ generantes melancholiam, vel præcesserunt, vel sunt præsentes. Signa differentiarum: si sit à mate

à materia melancholica, omnia sunt mitiora: si ab atra bile, intensiora. An vero sit melancholica, sanguinea, biliosa, pituitosa: cognôscitur è signis, indicantibus dominium huius vel illius humoris.

Indicationes monstrant alterantia, & vacuantia. Alterantia modo calefaciunt & humectant, si materia sit melancholica: modo refrigerãt & humectant, si materia sit bilis atræ. Cum autem quælibet materia, siue melancholica, siue bilis atra; sit crassa: semper etiam oportet attenuare. *Indicationes.*

Prognostica variant pro vi differentiarum. Quoad differentias igitur à materia: salubris est febris, si materia sit melancholica: nam vehementia essentiæ est remissa. t.4.s.3.lib.1. epid. Si materia sit atrabilaria, febris est admodum periculosa: quia maxima essentiæ vehementia. Quoniam vero materia melancholica est crassa, in causa est longitudinis: vnde quartana per annos durare potest. Quoad differentias à loco: intermittens non est periculosa ratione dignitatis loci: continua contra, *non loquor hic de vehementia febris, sed causa: alias enim ratione febris, quartana etiam intermittens, satis periculosa esse potest.* *Prognostica.*

Venæsectio probatur in quartana continua, in intermittente exquisita exacte (secundum Galen.lib.1. ad Glauc.cap. de cura quartanæ exquisitæ exacte) in melancholica sanguinea. Non autem ita probatur venæ sectio in quartana phlegmatica, & minus in biliosa, nam cochymia potius viget. Notandum vero (& hoc potiss. in intermittente exquisita exacte) tum demum venam aperiendam esse, cum sanguis melancholicus reperitur in venis pertinentibus ad totum corpus: si enim biliosus sanguis, in venis totius corporis resideat, melancholicus vero in venis circa hepar: vena nequaquam tundenda. Hoc vero vt cognoscamus, post venam sectam obseruare debemus, quisnam sanguis effluat: si egrediatur niger & melancholicus, permittamus effluere: si flauus egrediatur, statim supprimere oportet: indicat enim sanguinem melancholicum non residere in venis totius: vnde per venam sectam copia eius non minueretur, sed eius vires potius intenderentur, detracto humore contrario. De administratione venæ sectionis, & de apertione venarum hæmorrhoidalium, in generali doctrina dictum. *Phlebotomia.*

Medicamentum leniens, in quartana melancholica non atrabilaria: *℞. elect. lenitiui ℥x. manna el. ℥y. cum sacch. fiant boli.* *Lenientia.*

Si febris

Si febris melancholica sanguinea: ℞. *flor. cass. non. ext. elect. lenit. ana ʒ v. manna el. ʒij. cum sacch. fiant boli.* Notandum in priore formula, cassiam non proponi, quia in quartana non sanguinea, color tam insignis non est, vt in sanguinea, in qua cassiæ flor. refrigerantes misceri debent. In quartana pituitosa. ℞. *flo. cass. non. tr. ℥ j. specierum hiera ʒ j ß. manna el. ʒij. cum sacchare fiant boli.* Hic species hieræ respiciunt superfluitatẽ pituitosam, quæ habent rationem materiæ antecedentis: cassia est corrigens, quia materia pituitosa putrescens, versa est in atram bilem, valde calidam. Potio in eadem, ℞. *mel. ros. sol. ℥ iij. mell. viol. sol. ℥ j ß. iuris, alterati boragine, parum, fiat potio breuis.* In quartana biliosa, ℞. *flor. cass. non. ext. ʒ x. mana el. ʒ ij. cum saccharo fiant boli.* Species hieræ non addũtur, neque electarium lenitiuum, propter feruorem materiæ biliosæ, & atrabilariæ. Potio in eadem, ℞. *syr. viol. sol. manna el. ana ℥ ij ß. decocti endiuiæ, boraginis, parum: fiat potio breuis.*

Præparantia. Præparans in quartana melancholica. ℞. *syr. de borag. de liquiritia, de lupulis, ana ℥ ß. decocti borag. melissæ, ceterach ℥ iij. Mis. pro syrupo.* In quartana pituitosa, ℞. *oxymelitis simplicis, syr. de succo buglossæ ana ℥ j. decocti beton. melissæ, borag. ℥ iij. Mis. pro syrupo.* Hic betonica & oxymeli proponuntur propter pituitam, in priori recepta non proponuntur: quia illa respicit febrem quartanam melancholicam. In quartana biliosa, ℞. *s. violati, syr. de pomis simpl. ana ʒ vj. decocti hord. endiu. lactucæ (non vtimur betonica) ℥ iij. Mis. pro syrupo.* Hic violis, hordeo, lactuca vtimur, quia materia est atra bilis, humor calidus & siccus.

Vacuãtia sensibiliter. Purgans, seu vacuans medicamentum Sensibiliter, vel Insensibiliter. Vacuans sensibiliter, in quartana melancholica, ℞. *corticum radicum hellebori nigri ℈ iij. feniculi, cinamomi (correctionis gratia ana g̃ v. fiat infusio in decocto ceterach, & cichor. cum ʒij. fol. senæ: & ʒ j. passul. dulcium & facta diligenti expreßione, adde manna el. syrup. de polypodio ana ℥ j ß. Mis. & fiat potio breuis.* Bolus in eadem, ℞. *elect. lenitiui ℥ j ß. conf. Hamech. manna el. ana ʒij. Mis. & cum saccharo fiant boli. Albo veratro* non vtimur: quia nimis est periculosum medicamentum. In quartana pituitosa, ℞. *agar. troch. ℈ iij. fiat infusio in decocto beton. cum ʒiij. fol. senæ, & ʒ j passul. & facta diligenti expreßione, adde mellis ros. sol. ℥ iij. Mis. & fiat potio.* Vel, ℞. *agar. troch. ʒ j electarij len. ʒ vii. manna el. ʒij. cum saccharo fiant boli.* In quartana biliosa, *Recipe rhab. electi ℈ iiij. fiat infusio in decoctione*

coctione endiuiæ, cum ℥ijß. fol. ſenæ, & ℥j. paſſul. & facta diligenti expreßione, adde mannæ el. ſyrupi de polyp. ana ℥jß. Miſ. & fiat potio breuis: cui patiens ſuperbibat ℔ jß. ſeri lactis caprini, optime depurati: & hoc ob febrem immenſam, cuius materia atrabilaria: & ob iecur calidius. Bolus in eadem, *Recipe pul. rhab. el. ℥j. (ratione bilis) confectionis Hamech (ratione atræ bilis) ℨij. flor. caßiæ ℥vii. (vt attemperetur medicamentorum propoſitorum caliditas) mannæ el. ℥ij. cum ſaccharo fiant boli.* Cum autem febris valde ſit calida, non ſufficit caſsiam adiicere, ſed prodeſt etiam, vt patiens ſuperbibat ℔ jß. *ſeri.*

Medicamentum vacuans inſenſibiliter, eſt calidum, ſiccum, tenuis ſubſtantiæ, cuiuſmodi eſt *diatrionpipereon*, *diaſpermaton, quod fit è pipere, ruta, cymino & nitro.* Huius claſsis eſt medicamentum, quod conficitur *è fœniculo, petroſelino, & ſimilibus*, quorum forma eſt exiguæ actiuitatis ad differentiam magnarum antidotorum, quarum forma eſt magnæ actiuitatis. *Vacuantia inſenſibiliter.*

Notandum autem hæc medicamenta inſenſibiliter vacuantia, in quartana atrabilaria nequaquam vſurpari debere: Galenus enim ea proponit in melancholica exquiſita. Præterea dum hæc medicamenta adminiſtrantur, oportet miſcere *boraginem, bugloſſam*, &c. Vt, *Recipe diatrionpipereon ℈ij. deinde patiens ſuperbibat decocti borag. vel bugloſſæ, vel cich. aã ℥iiij.* Quod ſi febris melancholica (non atrabilaria) ſit contumax, vt ſæpe fit, probatur *radix chinæ cum boragine decocta*: patiens autem dum hoc decoctum aſſumunt, ſudare debent.

At vtero hic notandum, medicamenta magnæ actiuitatis ſecundum formam, vt eſt *Theriaca*, & *Mithridatium*, non probari, niſi poſt concoctionem materiæ, & aliquam etiam materiæ euacuationem, quod de reliquis non eſt ſtatuẽdum, verbi gratia, poſſumus vti diatrionpiper, &c. & aliis, quorum forma non eſt magnæ actiuitatis, ante theriacam, & mithridatium: vnde Galenus magnas antidotos tam cito exhiberi prohibet, ne è quartana ſimplici, fiat duplex, vel triplex: ex intermittente, continua: ne augeantur obſtructiones, febreſque intendantur: quando ſcilicet ob ſummam actiuitatem, materia cum impetu plus iuſto agitatur. *De theriaca, & mithridatio.*

Medicamenta altẽrantia duorum ſunt generum. I. Calefacientia, ratione ventriculi generantis pituitam: & ratione lienis, qui frigiditate affectus excrementum melancholicum exacte nec ſuſcipit, nec regere poteſt: probantur igitur in *Alterãtia.*

quarta

quartana melancholica & pituitosa. E. G. *Recipe conserua beton. dianth. sacch. borag. ana ℥ß. Misc. pro tribus vicibus.* II. Refrigerantia, causa iecinoris calidioris, quæ probantur in quartana biliosa & atrabilaria, verbi gratia, *Recipe saccbari violati ℥ß & æger superbibat ℔ j. seri: vel ℔ß. aquæ hordeaceæ, alteratæ endiuia, & quandoque lactuca.*

Diæta. Diæta medicamentis proportione respondere debet. Victus igitur erit mediocris, quia longa est quartana. Cæterũ, modo debet esse calefaciens, vt in quartana melancholica, & pituitosa: modo refrigerans, vt in biliosa. *Vinum* probatur in melancholica & pituitosa: non in biliosa & atrabilaria. Reliqua patent.

Quartanis affines.

De Febribus Quintanis, Sextanis, Septimanis, Nonanis.

Febres quintanæ, sextanæ, septimanæ, & nonanæ, referuntur ad quartanam melancholicam, eandemque admittunt curationem. Notandum autem quintanam fieri atra bile: reliquas non ab atra, sed à materia melancholica: vnde quintana febris deterior est, & maxime periculosa. quoniam maior est vehementia essentiæ. com. 27. 9. sect. 3. lib. 1. epid.

CAPVT XXVIII.

De febribus Hecticis.

Nomen.

AEctenus de febribus putridis egimus: sequuntur Hecticæ. Hectica a. febris, secundum Gal. cap. 7. lib. de diff. feb. dicitur, quia habitum corporis ita comprehendit, vt si progrediatur, ad differentiam reliquarum febrium, euadat morbus in habitu. *Hectica igitur est febris, producta à primaria accessione solidorum corporis, citra venenositatem.* Hæc definitio est explicanda, è cap. 1. & 9. lib. 1. de diff. febr. Quatenus igitur hectica dicitur *febris*; necesse est, vt sit morbus calidus in toto, & in facto esse, qui tamen modo est in habitu, modo in habitudine. Errant igitur vehementer, qui credunt omnem hecticam esse morbum calidum in habitu: nam morbus in habitu, ad differentiam morbi in habitudine, semper est difficilis curatu: at datur hectica, quæ inter initia facile curatur. Ergo etiam datur

Definitio.

Non omnis hectica est morbus calidus in habitu.

tur hectica in habitudine. Additur in finitione : *producta à primaria accessione solidæ substantiæ cordis* : ad differentiam ephemeræ, quæ fit à primaria accensione spirituum : & putridæ, quæ producitur à primaria accensione humorum : at in hectica cordis actiones læduntur, læsa facultate : in ephemera & putrida tantum ob errorem externum. Hic morbus calidus in corde, modo est in habitudine, modo in habitu : si est in habitudine : virtus cordis nondum patitur, quia hoc tempore substantia virtutis cordis nondum est imminuta, sed solum calefacta: vnde etiam facilis est curationis. Per *primariam accensionem*, intelligimus principalem, non primam in tempore. Nam cor modo primo afficitur, vt si hectica fiat ex ira: modo cor non primo afficitur, vt si fiat hectica ex inflammatione ventriculi, pulmonisve vlcere, cap. 8. lib. 10. meth. Quia ergo primata accensio non semper ad cor spectat, principalis autem semper: ideo hæc in finitione proposita est. *Differētia hectica, ephemera, putrida.*

Causæ, quę efficiunt principalem illam accensionem, sunt calefacientes, & exsiccantes, sed *citra venenositatem* (*ad differentiam febris pestilentis, quæ etiam est morbus in corde, sed producitur à causa venefica.*) Causa igitur hæc calefaciens & siccans, citra venenositatem, est Interna, vel Externa. Interna, est soboles, seu effectus morbi Communis, vel Determinati. Communis morbi soboles est, nimirum febris, siue hæc sit ephemera hecticam producens, siue putrida diuturna, & potissimum febris ardens. Est autem effectus morbi determinati, verbi gratia empyematis, vlceris pulmonis, inflammationis diuturnæ plerarumque partium, vt ventriculi, intestini, coli, renum, &c. Præterea alui fluxus in causa esse potest, maxime si febrem habeat annexā. Externæ causæ, sunt medicamenta calefacientia & siccantia, plus iusto vacuantia, viuendi ratio similis : ita etiam non infimum locum obtinet. *Causa.*

Explicandum iam est, quomodo principalis accensio, id est, calor febrilis, agat, tum in partes similares extra cor. Sciendum igitur, è cap. 6. lib. 7. meth. & cap. vlt. lib. 10. meth. humiditates partium similarium, extra venas exsistere, ad differentiam quartæ humiditatis; quæ resiśdet in venis capillaribus. Hæc partium similarium humiditas : extra venas exsistens, in duplici est differentia: nam vel Mutatur, vel Non mutatur. Humiditas quæ mutatur, est humiditas *Effectus caloris in febre hectica : nim. absumptio humiditatis rorida carnosa & primigenia.*

rorida,

rorida, quæ conuerti & mutari poteſt in alias humiditates. Humiditas, quæ non mutatur, vel eſt Sanguinea, vel Spermatica. Sanguinea, eſt humiditas adipoſa, ſeu carnoſa. Seminalis, eſt humiditas radicalis, quæ conſeruat vitæ radicem, ſcilicet calidum primogenitum. In has ergo tres humiditates, quæ & in corde, & extra cor reperiuntur, agit calor febris hecticæ. Quoad cor: calor febrilis primum agit, in humiditatem cordis roridam, eamque feruidam, ſeu efferueſcentem reddit: deinde eandem incipit conſumere: poſtremo eam prorſus abſumit. cap. 9. libro primo, de differ. febr. At extra cor (*quoniam vltimum quod ſiccatur, eſt cor*) primum, dum calor febrilis humiditatem roridam cordis feruidam reddit: hoc eodem tempore conſumit humiditatem roridam partium ſimilarium extra cor: poſtea, cum calor febrilis incipit abſumere humiditatem roridam cordis: hoc eodem tempore abſumi humiditatem carnoſam extra cor: poſtremo, dum febrili calore, cordis rorida humiditas conſumpta eſt, iam conſumitur radicalis humiditas, non corde, ſed extra cor.

Differẽtiæ. Differentiæ capiendæ ſunt à Calore cordis, ab Humiditate, & Cauſis efficientibus. A calore: vt eſt in Habitudine, vel Habitu. Ad humiditate: vt cordis humiditas rorida, vel Efferueſcit, vel Incipit abſumi; vel Conſumpta eſt, vt in maraſmo, ſiue hectica tabida. A cauſis: vt cauſæ ſunt Internæ vel Externæ: item, cauſæ ſunt Morbi, vel Non morbi: vnde datur hectica incipiens, & non incipiens, vt Galen. teſtatur, cap. 8. lib. 1. de diff. febr.

1. Signa generalia. Hectica febris *in genere* cognoſcitur, è calore mordaci, quia calor febrilis ſolidas partes afficit: vt hic calor potiſsimum ſentiatur in corpore arteriæ, etiam poſt balneum: c. 9. lib. 1. de
2. diff. febr. Calor etiam debilis eſt: nam hectica eſt parua ratione eſſentiæ, quoniam ſolida (ad differentiam humorum) eundem ſtatum ſeruant, & in corde, & extra, lib. 3. de præſag.
3. è pulſ. Tum etiam calor eſt æqualis: quia non adeſt materia, quæ accendatur, nec ſpiritus accenduntur, ſed ſolida, quæ æqualiter afficiuntur, licet primo in habitudine, deinde in
4. habitu. Præterea hectica in genere cognoſcitur, quod caliditas pertinens ad cor, per vnam vel alteram horam à cibo augetur & intenditur: idque hac ratione: nam propter calorem febrilem in corde, rorida humiditas efferueſcit, & procedente febre incipit etiam abſumi: ob hanc igitur neceſ-

ſitatem,

ſitatē, dum cibus eſt aſſumptus, portio liquidior & tenuior, antequam totus cibus in iecur diſtribuatur, perducitur in cor, ad reſtaurandum id quod abſumitur, vnde calor cordis augetur, vt calor fiat inæqualis, & per conſequens fit ſenſus caliditatis (*vbi enim inæqualitas, ibi ſenſus caliditatis*) alias autem hectici calorem febrilē non ſentiunt, ob caloris æqualitatem: c.5.li.1.de inæq.intempe. Inſuper hæc febris cognoſcitur, ſi cauſæ febris hecticæ, vel præceſſerunt, vel præſentes ſunt: vt ſi vlcus eſt in pulmone, &c. Hectica igitur in genere facile cognoſcitur, etiam in principio: falſumque illud vulgatum eſt axioma, hecticam in principio facilis eſſe curationis, ſed difficilis cognitionis: nec enim hæc Galeni eſt ſententia, cap.9.lib.1.de diff.febr. vbi ſtatuit hecticam, cui putrida annexa eſt, difficulter cognoſci in principio: eam vero quæ ſola eſt, facilis eſſe cognitionis. Signa *differentiarum*: & primum *à calore*: Si calor ſit in habitudine: præſentia ſunt ſigna ephemerarum, cap.9.lib 1 de diff. febr. quare pulſus non eſt debilis (*vt male quidam volunt, hecticam indicari ex pulſu debili: hoc non eſt verum in principio, dum calor eſt in habitudine*) quia ſcilicet virtus nondum aliquid eſt paſſa: febrem hectici tunc ſentiunt aliquo modo: ſed vix. Si autem calor ſit in habitu: ægri non ſentiunt febrem (ſecundum Auerr.comm.33. lib.4.collect.) & pulſum habent debilem, quia ſcilicet virtus à calore in habitu maxime patitur. Secundo, ſigna differentiarum *ab humiditate*. Si rorida humiditas efferueſcat: ſunt ſigna, quæ diximus iam comitari calorem in habitudine: ſi rorida cordis humiditas incipiat abſumi: tunc pulſus eſt debilis, & calor magis mordax, corpus emaciari incipit, quia iam extra cor conſumitur humiditas ſanguinea, id eſt adipoſa, ſeu, carnoſa. Si denique rorida cordis humiditas ſit conſumpta: pulſus non modo debilis eſt, ſed etiam durus, ob ſiccitatem: & æger nil niſi oſſa & cutis eſſe videtur. Tertio, ſigna differentiarum *à cauſis*: num hectica ſit incipiens, vel ex aliis morbis orta: cognoſcitur è propriis ſignis: Exempli gratia: ſi corpus donatum ſit calido & ſicco temperamento, & febris ardens prægreſſa fuerit: facile cognoſcimus, præſentem febrem eſſe hecticam, quæ ex ardente febre duxerit originem.

[Margin: 5. — *Hectica etiam ab initio facile cognoſcitur.* — 1. *Signa differentiarum.* — 2. — 3.]

Indicationes per ſe ſumuntur à febre & virtute: febris indicat refrigerantia & humectantia: virtus indicat alimentum. Ex accidenti autem interdum capiendæ ſunt indicatio-

[Margin: *Indicationes.*]

nes à materia, quæ impedimento esse potest, quo minus & febri, & virtuti occurrere posſimus: hæc autem sunt corporis excrementa, quæ ob id sui euacuationem indicant.

Prognostica. Prognostica variant ratione differētiarum: Iccirco quoad differentias à calore: hectica in habitudine facile curatur, quia non adest vehementia ratione facultatis: in habitu, contra. Quoad differentias ab humiditate cordis rorida: si hæc humiditas tantum efferuescat, febris facile curatur: si incipiat absumi, cum difficultate tollitur: si sit consumpta, è toto curari nequit: cum enim hæc febris sit morbus calidus & siccus, curari potest vt morbus calidus, non autem potest curari vt siccus: dum enim partium humiditas radicalis seu seminalis consumitur, vsque adeo labefactata est illarum partium facultas alteratrix, vt nullo pacto semen posſit regenerari, quod sufficiat ad reparandum humiditatem seminalem deperditam. Quoad differentias à causſis: si hectica fiat ab vlcere pulmonis, est incurabilis, etiam in principio, id est, quando calor est in habitudine, seu quando solum efferuescit humiditas: causa enim incurabilis est, nimirum vlcus pulmonis.

Venæsectio. Quoad materiam cheirurgicam: venæ sectio non probatur in hac febre: quia potius defectus est sanguinis.

Lenientia. Medicamenta interdum probantur, dum scilicet excrementa in corpore redundant: cæterum sint lenientia, non purgantia: quę cum acria sint, calefaciunt & siccant, ideoque faciunt vt habitudo in habitum transeat. Vti ergo possumus *caſsiæ, mannæ, syr. ros. sol. species hieræ* vitandæ sunt. Proposita autem medicamenta, si administrantur in potione, cum iure dissolui debent. Clysteres similiter parentur *ex oleo & iure.* Præparantia hic locum non habent, nec purgantia: quia febris est immaterialis. Si gratia vacuationis medicamentum sit repetendum: id semper leniens erit, nunquam soluens.

Alterantia interna. Alterans vsurpatur Intus, & Extra. Intus: si corpus biliosum sit: dulcia sunt fugienda, quia bilescunt. Si corpus non sit biliosum: probatur *saccharum rosaceum*, quia refrigerat & humectat. Cæterum in quolibet corpore hectica laborante, siue biliosum sit, siue non biliosum, probatur *decoctum hordei, lactucæ: probatur* ℔ j. *seri optime depurati, cum succo lactucæ.* Præterea etiam probatur *frigida ad* ℔ iij. dum febris est in habitudine, vel dum incipit esse in habitu, vt immineat marasmus:

mus:non ergo differenda est exhibitio frigidæ:nam quo citius exhibetur,eo magis efficax est, ad expugnādum febrē, & virtus est robustior, & proinde magis permittens. Alterans,quod extra administratur,potest esse *balneum aquæ dulcis:*quoad primo tepidum est administrandum, deinde frigidum,ita vt ne sudent ægri:vtimur enim balneo, non vt vacuante,sed vt alterante, id est, refrigerante & humectante. Vt vero alimentum,balnei beneficio attractum,non dissipetur:præter balneum frigidæ, probatur etiam *inunctio,* quæ fiat secundum artus,& secundum thoracem.Secundū artus, licet corpus inungere *oleo amygdalino.violaceo & vino subdulci, vel posca aquosa*.quæ ad penetrationem largitur, & refrigerat atque humectat.Sic ergo possumus præscribere: ℞ *ol. amygd. dulc. violacei, ana ℥ ß. poscæ aquosæ ʒ ij. Misc.* Ne autem inunctione ægri lædantur, oportet pharmacopœa iniungere,vt oleum amygd. sine igne conficiat,si modo humectare debet. Ad thoracem hoc probatur: ℞ *ol. violacei, succi lactucæ ana ℥ ß. causa penetrationis, poscæ dilutæ, vel acetositatis citri ʒ j. Misc.* Probatur etiam *infrigidans Galeni,* maxime in principio, dum rorida humiditas efferuescit. Quare non exspectandum, vt progrediatur malum: sed tempestiue occurrendum.

Externa alterantia.

Quantum ad diætam:aër sit frigidus & humidus. Cibus sit augens, non minuens:quia deficit alimentum: præterea sit optimi succi,facilis concoctionis & distributionis:itemq; sit refrigerans ac humectans. Optimæ igitur carnes,& reliqua proba cibaria condienda sunt *seminibus melonum, cucurbitæ, lactucæ, boragine.* Probatur *lac optimum, vt est humanum, deinde asininum, & caprillum:*nisi assit prohibens, nimirum materia febris putridæ,materia catarrhi frigidi,materia catarrhi copiosi,dolor capitis, materia tendens hypochondria: quibus præsentibus, lac cum maximo detrimento datur. Quod si æger frigidum habeat ventriculum lacti miscere possumus $\frac{1}{16}$ vel $\frac{1}{12}$ *sacchari: vt si exhibentur lactis ℥ j ß. permisceatur sacchari* ʒ j. Quod lactis *vsum.* Exhiberi potest ab ℥ ij. vsq; ad ℥ x. quæ dosis nō excedenda:c.10.l.10. Quoad *modum:* lac exhibēdum actu calidum. *Tempus exhibendi,* est ante somnum,& ante cibum: cibus dari non debet, nisi lac prius sit concoctum. Potus cōtra plerosq; practicos, non erit *vinum,* hoc enim habitudinem in habitum mutat: vnde & Galenus

Diæta.

Lac.

cap.vlt.lib.de marcor.vinum improbat, in hectica tabida. In marasmo quidem syncoposo probat: sed id tantum propter resolutionem spirituum, vinum enim celerrime reficere potest spiritus, qui sane cita egent refectione. Hæc ergo de hecticis.

CAPVT XXIX.

De Febris Pestiferæ Definitione, Causis, Differentiis, Signis.

Nomen. Er febrem Pestilentem intelligimus febrẽ quæ cito potest interficere: & intelligimus febrem contagiosam, siue fiat ex aëre, siue ex aliis caussis, quomodocunque. Sic ergo accepta, nihil aliud est, quam *febris, producta à veneno calido putrefactiuo.* *Definitio.* Cum dicimus, quid sit *febris*: febrem pestilentem à peste distinguimus, quę interdum esse potest sine febre, dum vitium partes exteriores afficit, nec cordi communicatur: vt colligitur è balneo, aph.15.& 57.sect.3. lib.3.epidem. & lib.9. simpl. cap.de bol.Arm. Dicimus, *producta à veneno:* ad differentiam reliquarum febrium, quæ non sunt pestilentes. Addimus, *à veneno calido:*:ad discrimen morbi venefici frigidi. Tandem adiungimus, *putrefactiuo:* ad differentiam morbi venefici calidi, non putrefactiui, vt contingere solet vi arsenici.

In pestilẽti febre esse venenum calidũ & putrefactiuum. Iam vero confirmandum ratione & auctoritate, in febre pestilenti, esse venenum calidum & putrefactiuum. Ratio. *Venenum* est, quod, licet copiosum non sit, cito tamen potest interficere: at talis est materia febris pestilentis. Ergo est venenum. *Calidum* autem est hoc venenũ, quia habet effectum calidum, scilicet febrem. Est etiam *putrefactiuum,* quia producit febrem putridam & contagiosam. Auctoritate quoque hæc confirmantur. Quod sit *venenum,* testatur Gal.comm.4. lib.2. de nat.hum. vbi dicit, in euaporationibus quandoque affici corpora, potius substantiæ proprietate, quam nuda qualitate; innuens, vehementem formæ actiuitatẽ, & proinde vim veneficam. Hoc venenum esse *calidum,* idem statuit, aph.29.sect,1.li.1. epidem.cũ ait, in febre pestilenti interiora exuri. Venenum hoc esse *putrefactiuum,* fatetur Gal.c.5.li.1. de diff.febr.vbi ait, omnẽ febrem pestiletẽ fieri à putredine.

Quomodo venenum Intelligendum autem est, *quomodo iam dictum venenum concurrat ad producendum febrem pestilentem.* Concurrit ergo quatenus

quatenus vehementer agit in cor:obtinet enim formã magnæ actiuitatis:vt; licet instrumentum, id est, calor non sit vehemens, nihilominus vehemens noxa imprimatur. Quoniam autem cor constat spiritibus, humoribus,& solidis:videndum, quidnam hæc tria à pestifero veneno patiantur. *Spiritus* in genere affici possunt, secundum substantiam, vel qualitatem,c.5.l.12.meth.secundum substantiam, dum corrumpuntur, quoniam nimis vel diffunduntur, vel concentrantur:secundum qualitatem, dum alterantur, id est, incalescunt,aut refrigerantur,id quod fit ab alterante,cuius forma est magnæ,vel exiguæ actiuitatis. Cæterum spiritus putrescere non possunt:nam,vt aliquid putrescat,oportet continens esse calidius:vnde ignis non putrescit, quia igne nihil calidius:deinde requiritur etiã,vt id, quod debet putrescere, euadat impurum:vnde aër,aqua,terra, non putrescunt, nisi secundum partem euadant impura:at spiritus cordis vitales, non admittunt impuritatem,id est, humiditatem putredinis capacem:putrescere igitur nequeunt.Quamobrem statuendum,venenum pestilens ita agere in spiritus vitales, vt eos vehementer calefaciat,vnde calidum cordis innatum redditur igneũ,& hoc deinde primum in spiritus agens, ephemeram producit pestilentem, quæ putrida etiam est, sed non formaliter,verum ratione causæ efficientis, quatenus à veneno putrefactiuo producitur. Notandum vero hãc febrem necessario degenerare in putridam vel hecticam:quia venenum,non solum in spiritus, sed etiam in humores ac solida agit: qua de causa Galenus non meminit febris ephemeræ pestilentis. Quoad *humores cordis:* hi vel tantum à veneno calefiunt, dum scilicet humores extra cor putrescunt,& ab his vapores prodeunt, qui cordis humores tantum in calefacto esse possunt,sed non putrefaciunt:vel simul etiam putrescunt,dum nimirum insignis est vis veneni, & potissimũ dum inspiratur, nam ilico perducitur in cor, vt humores cordis & calefiant & putrescant. *Solida vero cordis* ab hoc veneno semper afficiuntur intemperie calida morbosa(*ad differentiam febris putridæ non pestilentis, quæ licet ardens sit, solida tamen non afficit dyscrasia calida morbosa, vt pestilens*) quod Gale.docet,cap.3.lib.3.de præsag.è puls.ratioque est:quoniam venenum formam habet magnæ actiuitatis,ita vt efficaciter agat,& solidam quoque cordis substantiam morbo afficiat: qui tamẽ morbus calidus,nõ semper est in habitu:sed primo

pestilens in cor agat.

Spiritus vt afficiãtur in febre pestifera.

N B.

Humores vt afficiãtur à veneno pest.

Solida, vt afficiãtur à veneno pest.

etiam in habitudine esse potest: hinc ergo pestiles hectica oritur. Notandum vero solida cordis calefieri quidem, non autem putrescere: quia sic vita stare non posset. c.2.l.5. de loc. aff. Ad hæc tria respiciens Auicennas, ait, aerem pestilentem corrumpere complexionem spiritus cordis, id est, calefacere spiritus: deinde putrefacere, quod circundat spiritum, id est, humores; tertio accendere calorem præter naturam, scilicet in solidis: quarto, hunc calorem diffundi in corpus, id est, excitari febrem.

c.1.tract.4. fen.1.l.4.

Causæ veneni pestiferi.

1. Externa.

Porro de *origine veneni pestilentis* agendum: de qua Gal. c.3. & 4. lib.1. de diff. feb. & ab initio l.1. epid. & c.3 l.3. de præsag. è pulsu. Venenum ergo pestilens, vel Extrinsecus accedit, vel In corpore generatur. *Extrinsecus* accedit, aer, cibus, potus, seminarium contagij, & venenum putrefactiuum.

1. *Aer pestilens*, est causa febris pestilentis exquisitæ, non omnis febris pestilentis, vt multi credunt. Aer autem euadit pestilens, dum mutatur, non secundum qualitatem solum, sed secundum substantiam, vt vel suscipiat vaporem veneficum, vel putrescat. Vaporem veneficum quilibet aer suscipere potest, calidus, humidus, frigidus, siccus. Putrescit autem non quiuis aer, sed tantum calidus, ac humidus: vt ait Gal. ab initio lib.1. epid. & ab init. sect.3. l.3. epid. Cæterum inficitur aer, à causis Infernis, vel Supernis. Ab infernis causis infectus aer, est Conclusus, vel Liber. Conclusus, vt aer carcerum, sepulchrorum, putei diu occlusi. Si liber sit aer, venti vel Dominantur: vel Non dominantur. Si dominantur venti: hi vel Ferunt venenum pestilens, vel Non ferunt. Deferre possunt, venti quilibet, non tantum austrini. Si venti venenum non secum vehunt, sed alio modo excitant, tantum sunt australes: quia hi aerem calidiorem & humidiorẽ reddere possunt. Si venti nõ dominantur, tunc vapor pestilens, quem aer suscipit, prodit à propinquis, nimirum ab Elementis, vel Mistis. Ab elementis: vt cũ putrescit aqua proxima, vel terra: omnia enim elementa secundum partem possunt putrescere, excepto igne. A mistis: v.g. à cadaueribus non combustis, à pannis pestilenti veneno infectis. Hæ sunt causæ infernæ. Supernæ causæ, aerem inficientes, sunt certi siderum aspectus: quorum causa certo tempore aer humectatur, & putrescit.

2. Quoad *cibum, & potum*: producitur febris pestilens, dum cibi putrescunt, dum aqua est putrida quæ bibitur, vt contingere solet tempore caritatis annonæ, & in præliis. *Seminarium pestilens*, est mate-

ria

nia quædam pannis inhærens, inuisibilis: sunt autem reliquiæ misti insigniter putrefacti: & est potius situs, quam terra, aut fimus. Tale fuit seminarium, quod viguit Venetiis, locisque proximis, & in hac etiam ciuitate, ante decennium. *Venenum calidum putrefactiuum*, vel inspiratur, agitque per vaporem: ideoque primum in cor agit: vel cum esculentis ingreditur, & primum agit in ventriculum, hepar, venas, deinde in cor. Quodnam autem hoc sit venenum, impium est docere: ideo non exspectabitis. Hactenus de veneno, quod extrinsecus accedit. Illud quod *in corpore gignitur*, nihil aliud est, quam excrementum veneficum: de cuius generatione in doctrina venenorum agemus. Notandnm vero hoc excrementum non totum esse veneficum, sed habere etiam portionem aliquam excrementitiam non veneficam: secundum veneficam tamen portionem agere, calefaciendo & putrescendo succos vicinos, tum excrementitios, tum alimentales modo extra cor, modo in corde: vnde febris oritur pestilens.

3. μίασμα. Anno Christi 1576. 4. 2. Internæ.

Differentiæ sumuntur à Febre, & à Veneno. A febre: pestilens febris est vel Putrida, vel Hectica: ephemera omittitur, quia necessario statim in putridam, vel hecticam degenerat. Differentiæ à veneno, sumuntur tum ab eius Specie: tum à Causa efficiente. A specie est, aer, cibus, potus, seminarium, venenum externum, excrementum in corpore. Ab efficiéte: vt venenũ generatur vel extra corpus, vel in corpore.

Differentiæ.

Signa alia sunt febris pestiferæ imminentis, alia præsentis. Signa febris *imminentis*, sumuntur è corporis dispositione, & præsentia causarum. Si enim corpus sit impurum, aut imbecille ex aliqua euacuatione, facile inficitur tempore pestilentiæ. Quomodo autem cognoscantur præsentes causæ, infra docebimus.

Signa imminentis febris.

Præsens autem febris, in genere indicatur, si causæ sunt præsentes, & homo febricitat, & virtus robur non seruat: quoniam cor morbo afficiatur calido. quo nec in ephemeris, nec in putridis non pestilentialibus afficitur.

Signa præsentis febris, in genere.

Signa differentiarum à febre. Putrida pestilentis signa proponit Gal. c. 1. l. de cibis boni & mali succi. c. 3. & 4. l 3 de præs. è pul. c. 8 l. de inæq. intemp. aph. 48. sect. 4. & aph. 57. sect. 3. l. 3. epid. & aph. 29. sect. 1. l. 6. epid. & l. 9. simpl. c. de terra Samia. & cap. 4. l. de atra bile. Ea autem sunt: delirium, sitis, sensus insignis feruoris, vt æger intus vri videatur: venenum enim

Putrida.

calidum, vapores mittit in caput, vnde delirium: in os ventriculi: vnde sitis: in viscera, vnde vri videntur. Indicatur etiam febris putrida, ex anhelitu magno & frequenti: nam succi vehementer putrescunt. Item ex impotentia quiescendi: vnde loco consistere non possunt: quia materia pestilens turbat partes musculosas. Indicatur etiam è vigiliis: è pulsu plerunque frequenti & paruo, quia virtus plerunque est debilis: ex excrementis, cum fœtore, & colliquatione, fœtoris causa est summa putredo: colliquationis causa est calor intensus. præsertim quatenus instrumentum est formæ magnæ actiuitatis. Non semper autem quæ excernuntur, sunt cum fœtore & colliquatione: sed dum aluus est lubrica. Adest etiam tepiditas extremorum: nam intro calor refugit: adsunt vibices, & maculæ citra tumorem, pustulæ, carbunculi, bubones, parotides, tumores circa axillas, vlcera maligna, & potissimum oris inflammatio, ob euaporationem. *Hectica* indicatur ex anhelitu fœtido: nam in hectica pestilenti cordis facultas ita succumbit, vt succos regere nequeat: quare putrescunt. Indicatur etiam è pulsu debili: nam in hectica pestilenti, morbus celerrime, & necessario est in habitu, non in habitudine tantum. Pulsus autem secundum velocitatem & frequentiam non multum mutatur, in hectica pestilenti, quæ fit ab initio: non in omni: in tali enim hectica, cordis contenta sunt frigidiora, & continentia calidiora, vt propterea in pestilentiali constitutione, continentia, tanquam magis disposita, primum accendantur, fiatque potius febris hectica, quam putrida. cap 3. libr. 3. de præs. è puls. hinc ratione contentorum cordis, quæ, quod frigidiora sint continentibus, primo non afficiuntur, pulsus deberet esse rarus & tardus: ratione autem continentium, quæ calidiora sunt, deberet esse velox & frequens: proinde medius est inter rarum & frequentem, interque tardum & velocem, vt hac ratione similis videatur pulsui sanorum: differt autem quod medius non sit secundum debilitatem & vehementiam, secundum paruitatem & magnitudinem: est enim debilis & paruus, quia maxime languet facultas. Indicatur etiam hectica, quod æger febrem non sentit: præterea lotium non mutatur, quia vitiũ non est in succis: calor etiam in hac febre est acris, sed debilis, & æqualis: vt supra quoque de febre hectica retulimus.

Hectica.

Signa specierum veneni.

Signa differentiarum à veneni tum specie, tum causa efficiente, sequuntur. Aer cognoscitur esse pestilens, cum aues nidos relin

relinquunt, & animalia pleraque è putri materia generantur, eaque admodum sunt frequentia: item si panis, caro, aut quippiam simile, aeri expositum, iusto citius putrescat. Cum autem aer sit pestilens propter vapores, aut propter putredinem: cognoscitur pestilens esse propter vapores: quando non apparet humidus, non crassus, non turbulentus: vapor enim pestilens aërem non crassefacit: cognoscitur autem pestilens propter putredinem: cum aer apparet humidus ac turbulentus, vt Sol exoriens vix deprehendatur. Cum deinde inficiatur aer, à causis supernis, vel infernis: si sit causa superna, cognoscitur inde, quod praegressa est constitutio calida & humida, constitutio pluuiosa. Si causa sit inferna: facile apparet, vtrum aer sit conclusus, an apertus: & si est apertus ac liber: facile scire possumus, num aer infectus sit propter ventos: venti enim seipsos manifestant. Si venti ferant pestilentiam: non sunt necessario australes, spirant vero è loco pestilentiali, & aer non est turbidus. Si autem venti non deferant vapores pestilentiales: id cognoscitur, quia necessario sunt venti australes, & aer apparet humidus, ac turbidus. Quod si venti nulli spirent: vapor veneficus prodit ex elementis, aut mistis. Si ex elementis: & primum si ex aqua: haec est pinguis, & tactu tepida, virescens, multiplicantur ranae, & alia animalia è putri materia in aqua orta, pisces etiam quandoque moriuntur. Si è terra procedit vapor: cognoscitur inde, quod terra euadit sterilis praeter consuetudinem, vigent terrae motus, animalia cauernas fugiunt. Si vapor è mistis procedat: cognoscitur, quia mista sunt praesentia, siue sint cadauera, siue panni infecti copiosi. Quoad *cibum, & potum*: facile possumus intelligere, num febricitans vsus sit cibis aut potionibus corruptis & putrefactis. Quoad *seminarium*: cognoscitur, si febris oborta est propter indumenta. *Venenum externum* non ita facile cognoscitur, quia clam & dolose ab hominibus perfidis administratur: at ex aliarum causarum absentia coniectari licet, venenum extrinsecus datum esse. *Excrementum* cognoscitur: si signa aliarum specierum non assint: & potissim. si ante febrem corpus erat cacochymicum, & male dispositum.

Quoad *veneni causas*, an venenum extra, vel intra corpus sit genitum: cognoscitur, si causae externae praecesserunt, vel non praecesserunt: id quod assidentes indicare possunt. *Signa causarum.*

CAPUT XXX.

De ratione Præcauendi febrem pestilentem.

Indicationes præseruatoriæ.

Ndicationes aliæ sunt Præseruatoriæ, aliæ Curatoriæ. Quando ergo febris pestilens imminet: indicantur præsidia, quorum beneficio corpus munitur, ne afficiatur à veneno pestilenti. Cum autem indicatio sumatur ab eo quod est intra corpus, non extra: hic etiam desumetur à Veneno in corpore exsistente, & ab ipso Corpore: ita vt & venenum non agat in corpus, & corpus non patiatur à veneno (*Medici occurrunt quidem aeri, vnde numora comburuntur de Hipp. sententia: non tamen propterea sumitur indicatio ab aere, nam hoc est extra medendi methodum, vt*
1. *in differentia generali de methodo diximus.*) Venenum quodlibet, cum toto genere præter naturam sit, indicat eradicãs. Quoad corpus: perpendere oportet tum Contenta, tum Conti-
2. nentia. Quoad *contenta*: pro vario vitio contentorum, variæ oriuntur indicationes: si enim contentum peccet secundum substantiam, indicat eradicans: si secundum quantitatem, minuens, &c. Sic etiam pro varia specie contentorum, oriuntur variæ indicationes, sed determinatæ: verbi gratia, si contentum copia peccans, est sanguis: hic minuendus, &c.
3. Continentia pertinent, vel ad Totum corpus, vel ad Cor. Si continentia *ad totum* pertineant: respicimus vel ad complexionem, vnde si humidius est corpus, oritur indicatio exsiccandi: vel ad conformationem, vnde si densus est corporis
4. habitus, indicatio oritur rarefaciendi. Quantum *cor* attinet, licet in corde multa reperiantur, vt anima, facultas, vtriusque domicilium, & instrumentum: nullum tamen ex iis vim habet indicandi, præter domicilium & instrumenta: per domicilium intelligo propriam cordis substantiam, peculiari proportione donatam: per organa vero cordis constitutionem, & potissimum temperamentum cum calido innato, & spiritu vitali. In præsentia autem remedia potissimum respiciunt proportionem substantiæ cordis, & temperiem: si enim hæc bene habent, non est indigentia calidi innati, vel spiritus vitalis. Cordis ergo proportio indicat remedium, cuius propria substantia sit domicilium facultatis, cuiusque forma adeo insignis sit actiuitatis, vt cordi humano robur addat, viresque largiatur supra facultates humani corporis, & supra venenum: ne cor à veneno opprimatur,

tur, sed illud potius expellat. Complexio cordis, si bona, seruanda: si improba, bona efficienda. Hinc Auicenn. cap. 4. tract. 1. lib. 2 ait: *theriacæ* proprietatem esse, temperare membri essentiam, id est, propriam substantiam, seu proportionem, & complexionem quoque eius membri temperare. In materia ergo remedij, ratione cordis, duo sunt necessaria: primum, propria substantia, vt domicilium maioris actiuitatis, deinde complexio.

Prognosticum sumi debet è conditione veneni, & corporis. Si enim summa sit vis veneni, corpus resistere nō potest, nisi fugam arripiat. Si contra, sperare oportet, posse præseruari. Verbi gratia. Si aër sit vehementer putrefactus, corpus humidius, impurum, densum: præseruari non potest. Si contra, potest præseruari. *Prognosticum prophylacticū.*

Quoad materiam cheirurgicam: in sanguinis abundantia probatur venæsectio, si virtus eam admittat. Sin minus, conueniunt hirudines, cucurbitulæ scarificatæ. Probantur etiam fonticuli in brachiis, vel cruribus, vt assidua fiat euacuatio. *Materia chirurgica.*

Materia medicinalis, & in primis leniens, varia est administranda, prout varia est prima superfluitas. Cauendum autem est ab humidioribus, vt à *cassia*, à *syr. ros. sol.* Auincennas probat *pilulas ex aloe, myrrha*, & *croco*: euacuant enim primas superfluitates, habent vim exsiccandi, & suffragantur proportioni cordis: exhibebat quotidia ℨ j. vos frequenter poteritis exhibere. *Lenientia.*

Præparantia etiam varianda, pro varietate contentorum. Causa pituitæ, probantur calida, vt *betonica, myrrhis, ruta, semina citri, &c.* quibus tamen in curatione nequaquam vti licet: febris enim prohibet calida. Cauendum autem ab astringentibus, cuiusmodi est *aqua agresta*, &c. licet enim Auicennas probet aquam agrestæ, & astringentia: is tamen ibi non respexit ad materiæ præparationem, sed ad dissolutionem calidi innati. *Præparātia.*

Purgantia multiplicia esse possunt, prout materia variat. Notandum autem in præseruatione expectandam esse concoctionem: in curatione nequaquam: cum venenum præsens sit, & tuto purgationem differre non queamus: quamprimum ergo purgandum. Quoniam vero interdum imminente febre pestifera, venenum actu in corpore reperitur: exhiberi potest medicamentum vacuans insensibiliter, quod venenum *Purgātia.*

venenum è corpore attrahat, & à tota forma, & ratione caliditatis. Formula talis esse potest, quam nonnulli pro secreto habent: *℞. arsenici ℥ j. dictamni Cretici, sinapi, cinamomi an. g̃ x. ambræ odoratæ, benzoi, ana g̃ v. Misc. & fiat sacculus, qui debet applicari sub axillis.* Hic basis est arsenicum: reliqua sunt adiuuantia: quatenus enim sunt tenuis substantiæ, vehiculum sunt arsenici: quatenus calida, attrahunt extra ad circumferentiam: odorata sunt corrigentia, vt cinamomum, ambra, asa odorata.

Alterãtia. Alterantia, quatenus agunt à tota forma, respiciunt proportionem & substãtiam cordis: quatenus autem calida sunt vel frigida, respiciunt complexionem cordis. Si enim corpus verbi gratia, est frigidius, causa vel temperamenti, vel ætatis, vel aëris, &c. probantur calida: si contra, frigida. Quæ ergo agunt à tota forma, si sint calida, iis frigida miscere oportet, quando corpus præseruandum est calidius. *Calida.* Calida autem sunt, tum simplicia, tum composita. Simplicia sunt, *angelica, carduus benedictus, cortex citri, semina citri, dictamnus Creticus, myrrhis, scorzonaria (aliqui enim habent pro secreto) melissa, cortex ligni aloes, moschus, ambra odorata, benioinum, trifolium, betonica, pimpinella, sassafras (quod admirabile) Zedoaria.* Compositum medicamentum hoc esse potest: *℞. pulu. fol. rutæ xxx. nucum ʒij. salis, caricarum, ana ʒ v. Dosis est à ʒ j. ad ℥ ß.* Inter composita etiam laudantur, *diamoschu, gallia moschata, magna antidoti.*

Frigida. Quoad frigida: probantur *acidum citri, acetosa, succus quinque folij, aurum, margaritæ, cathura, corallia, hyacinthus, santali, bolus Arme. terra sigillata.* *Calida tẽperanda.* Notandum autem in his medicamentis miscendis, calida esse temperanda frigidis astringentibus permistis, nimirum *margaritis, santalis, coralliis*: quæ astringendo calidi innati dissolutionem impediunt, quam calidiora facere possunt.

Formulæ calidorũ. Quoad *vsum* horum medicamentorum: Exempli gratia. Calidum intus administrandum: *℞. conseruæ è beton. flor. rorismar. ana ℥ j ß. Mithridatij antiqui ʒ iij. pulueris myrrhidis, scorzonariæ, sassafras, ligni aloës, fol. rutæ, Zedoariæ, ana ℈ j. galliæ moschatæ ℈ ß. cum syrupo de corticibus citri, fiat electuarium, cuius dosis sit à ʒ j ß. ad* vj. Calidum extra administrandum: *℞. Mithridatij antiqui, theriacæ antiquæ ana ʒ j. pulueris sassafras, dictamni Cretici, Zedoariæ, ana ℈ ß. galliæ moschatæ g̃ v. vini aromatici parum. Misc. & applicetur regioni cordis.* Vel: *℞. myrrhidis,*

vbidis, dictamni Cretici, sassafras, cardui benedicti, ligni aloes, Zedoaria, pimpinella, corticis citri ana ʒ ij. croci ℈ ß. gallia moschata, moschi odorati, ambra odorata, ana g̃ v. Misc. & fiat culcitra, vel sacculus, quem continuo agri gestabunt, applicitum regioni iecinoris, & cordis. Intus etiam licebit vti *scorzonaria condita.* Et extra non improbatur *oleum Magni Ducis, quod potissimum fit à magnis antidotis, & hyperico.*

Frigida medicamenta intus adhibenda: ℞. *seri lactis caprini vel vaccini, optime depurati* ℔ j. *succi citri* ℥ *ß. Mis.* quotidie potest exhiberi in præseruatione. Vel ℞. *aqua extracta ex fabis viridibus* ℔ ß. *succi acetosa* ℥ *ß. Misc.* Vel, *Recipe. cons. ex acetosa, ex acido citri ana* ℥ *ij. fol. auri numero vij. margaritarum, trium santalorum* g̃ *vij. Misc. dosis à* ʒ *ij. ad* ℥ j. Frigida extra admouenda: ℞. *fol. aurantij, citri, limonis, rosarum, acetosa, ana P. j. caphura* ℈ j. *trium sant.* ʒ *ß. Misc. fiant culcitra.* Prodest etiam applicare cordi, *succum citri, succum acetosa, & aquā rosa. ad* ℥ *ß. cum aceti* ʒ *ij. Puluis lapidis bezoar. ad* g̃ *v. probatur.* *Formula frigidorū.*

Quod diætam attinet: *Aer* alterandus est: calidior enim non corrigendus frigidis: & frigidus calidis, quæ fuere proposita. Aër autem multis modis potest alterari, potissimum tamen pilulis, seu pomis, quæ pro olfactu manibus versantur: Exempli gratia tempore calidiore: ℞. *flor. siccatorum citri, limonis, aurantij, nymphaa, rosarum, santalorum, an.* ʒ *ß. corticis mali citrij* ʒ *j ß. ambra odorata* g̃ *v. tragacātha* ʒ *ij. Cum aqua ros. vel aceto fiat pila, seu pomum.* Tempore autem frigidiore: ℞. *nucis moschata, macis, sassafras, caryophyll. ligni aloes, styracis calamita an.* ℈ j. *benzoin.* ℈ *ß. moschi* g̃ *vij. ambra* g̃ *iij. ladani* ʒ *iij. cum aqua cinamomi, vel vino aromatico, fiat pasta, pro pila, seu pomo.* In prima recepta nō proponitur moschus, nec benzoin, quæ calidiora sunt: sed sola ambra, quæ minus est calida. Quoad *cibum* in præseruatione, si corpus sit repletum, probatur cibus minuens: si vero sit inanitum, augens cibus conuenit: oportet vero cibum condire frigidis & siccis, vt *aceto, acetosa, acido citri, succo aurātiorum, limonum*: & nisi immineat obstructio, vel assit alui fluxus, licet etiam cibos condire *omphacio, agresta, granatis.* Cibus ergo his refrigerantibus & siccantib. conditur, vt mutetur in humorem non facile putrescibilem. Si esculenta sint vitiosa, vt tempore caritatis annonæ, vel si aër sit pestilens: tunc carnes priusquam coquantur macerandæ sunt *in aceto, vel omphacio, cum exiguo sale: mox ex aqua abluenda, vt sal remoueatur: & deinde coquenda, sunt, ac cōdiēda,* *Victus ratio.*

suimus.

vt supra proposuimus. Potus cibis respondere debet: notādum id solum, potum sic esse administrandum (de Auic. sentent.) ne homo sitiat: quia sitis corpus accendit, taleque corpus accensum, à veneno pestifero calido promptius afficitur: hacque de causa potus etiam calior improbatur. Cauendum est ab immodico *motu* & corporis, & animi: ne corpus incalescat.

CAPVT XXXI.

De curatione Febris Pestiferæ.

Præsidia. Actenus προφυλακτικὰ febris pestilentis, sequuntur θεραπευτικά. Indicationes ergo Curatoriæ sumuntur à Febre, à Causa & Virtute. Indicationes à *febre* patent è doctrina generali. Quātum ad *causam* febris pestilentis: ea est vel materia, in quam agit venenum, vel est venenum. Materia vel est putrefacta, vel imminet ne putrescat. Putrefacta indicat eradicans, quod à specie materiæ determinatur: verbi gratia, bilis putrefacta, indicat eradicans bilem. Si autem immineat ne materia putrescat; ratione copiæ indicat minuens: ratione qualitatis indicat siccans: nam materia copiosa & humidior facillime patitur à veneno putrefactiuo Quoad venenum pestilens: vt venenum, indicat eradicans, & à tota forma alterans, nimirū alexipharmacum: vt calidum, indicat refrigerans: vt putrefactiuum, nil indicat: dum enim vacuatur, & à tota forma alteratur, & refrigeratur venenum, dum item occurritur materiæ putrescibili, venenum putrescere non potest: ideoque vt putrefactiuum non indicat. Quoad *virtutem*: Virtus totius indicat alimentum: virtus cordis requirit bezoarticum per proportionem.

Prognost. Febris pestilens multos solet perimere, & cito, aph. 10. sect. 3. lib. 3. epid. nam insignem habet vehemētiam essentiæ, quia adest exustio: & vehementiam dignitatis, quia exustio est intus, & afficiuntur solida cordis: postremo vehementiam facultatis, nam virtus facile succumbit. Proinde, si perpendimus febrium differentias: hectica pestilens est prorsus incurabilis. cap. 3. lib. 3 de præs. puls. Causa febris pestilentis, vehemens est ratione, quia materia est venefica, toto genere præter naturam, & præterea summæ actiuitatis. *calculus renalis etiam est toto genere præter naturam, sed non est summæ actiuitatis*: adest etiam vehementia dignitatis, hæc enim causa

cor

ror petit: ex vehemētia facultatis, quia vi huius causæ prompte virtus succumbit. Quoad symptomata, hæc quoque in febre pestilenti omnibus modis sunt vehemētia. Quoad virtutem, hæc vt plurimum debilis euadit. In hac salutis vnica spes est sita, si nimirum robusta sit, vt excrementum veneficum possit expellere: cap. 12. lib. 5. meth. aphor. 20. sect. 3. lib. 3. epid. Maximum ergo salutis indicium est, si virtus ita est robusta, vt materiam ad partes extimas detrudat.

Quoad materiam cheirurgicam. *Venæsectio* locum habet, si sanguis peccet: nam vitium vehemens est in hac febre: si sanguis non peccet, non est tundēda vena. Hinc Gal. venam secat, aph. 26. sect. 3. lib. 1. epid. vbi sermo est de Critone, repleto sanguine: non autem secat venam, cap. 1. lib. de cibis bon. & mal. succi, vbi respicit ad annonam, cuius causa adest cacochymia. Verum si vena est aperienda, præter sanguinis vitium, etiam permittentia oportet adesse: vt in doctrina generali diximus. Vsus venæsectionis è generalibus patet: vnicum saltem notandum: in putrida pestilenti ilico, prima hora venam esse secandam, quia statim virtus concidit: hac de causa Hippocrates aph. 26. sect. 3. lib. 1. epid. non secuit venam, quia ab initio non accesserat: æger proinde tertio die obiit. Quoad *cucurbitulas*: si vsurpentur loco venæsectionis, secundum Oribasium partibus infernis sunt applicandæ: si vsurpentur causa symptomatum, vt vibicum, macularum, aut pustularum, sunt administrandæ post totius euacuationem, possuntque non tantùm partibus infernis, sed etiam aliis, vt dorso, applicari. Reliqua patent è doctrina generali: vbi & de hirudinibus. *Venæsectio.* *Cucurbitulæ.*

Medicamenta lenientia per os, non probantur ante venæsectioné, nam statim vena est secanda, vt nulla mora interponatur: nec probantur post venæsectionē; quia tunc purgante, non leniente opus est, in febre nimirum pestilēti contagiosa, de qua iam loquimur. Sufficit ergo in hac febre quam primum tali clysmo vti, ante venæsectionem: ℞. *mellis rof.* ℥ *iij. elect. de psyllio* ℥ *ß. olei communis* ℥ *iiij. salis communis* ʒ j. *iuris alterati furfuribus & malua* ℔ j. *Misc. pro clystere.* *Lenientia.*

Præparantia non probantur, quia materia est venefica, quæ non præparanda, sed illico expurganda: nisi forte contingat, vt febris pestilens mutetur in non pestilentem: tunc enim materia non est venefica, & potest præparari medicamentis, de quibus in febrium doctrina speciali diximus. *Præparantia.*

Vacuan

Vacuãtia. Vacuantia, vacuant per Vomitum, per Aluum, per Vesicã, per Cutim. *Vomitoria.* Vomitorium non probatur, nisi febris pestilens oriatur è veneno assumpto: vnde *℞. succhi raphani* ℥ j. *oxymelitis simpl.* ℥ ij. *butyri recentis* ℥ iij. *iuris pinguis* ℥ viij. *Misc. pro vomitorio*: cuius beneficio & acrimonia veneni assumpti attemperabitur, & venenum ipsum vacuabitur.

Purgãtia. Quoad medicamentum per aluum vacuans, vtendum est validioribus, propter venenum pestilens. Hinc causa bilis, oportet vti *dacrydio, non rhab. tantum.* Causa pituitæ, oportet vti *colocynthide, non agarico, sed trochiscis alhandal.* Causa melãcholiæ, oportet vti *helleboro nigro, non sufficit sena.* Vnde quidam in Germania pro maximo secreto habent *pilulas Comitum de Solms, quæ nil sunt aliud, quam pilulæ de euphorbio,* vt accepi ab vno ex generosis illis Comitibus. E quibus intelligitur, ad vehementissima esse confugiendum. *Huius generis est puluis Georgij VVirth. in epist. Lãgij.* Cæterum propter febris feruorem, miscenda sunt refrigerantia: si enim medicamentum datur in bolo, addenda *cassia*: si in potione, miscendum *serum*: si in pilulis, *serum est superbibendum.* Verbi gratia, pro purgatione bilis: *℞. dacrydij* ℈ ß. *flor. ass. nou. extr.* ℥ j. *cum sacchαro fiant boli.* Pro purgatione pituitæ: *℞. pilu. cochiarum, de euph. ana* ʒ *ß. mastichinarum* ℈ j *cum succo citri fiant pil. numero v. & æger superbibat* ℔ ij. *seri.* Pro melancholiæ purgatione, *℞. pilu. cochiarum cum helleboro præparatarum, fœtidarũ ana* ʒ *ß. de fumaria* ℈ j. *cum syr. de pomis fiãt pilulæ, numero v. & æger superbibat seri* ℔ ij. Cæterum hæc medicamenta statim post venæsectionem exhibẽda sunt, id est, intra horas decem aut duodecim à venæsectione: materia enim venefica, magis vrget, quam turgens: quod etiam in doctrina generali est explicatum. Vnde Auicen. ait: inchoãdum esse à venæsectione vel pharmaco.

Diuretica. Quoad medicamentum vacuans per vesicam: probantur frigida, non calida: vt *serum, hordeum, capillus Veneris, semina*: de quibus in doctrina generali. Maxime probatur *aqua extracta è siliquis fabarum, vna cum fabis. Vsus*: hæc medicamẽta post venæsectionem & purgationem administranda.

Attrahentia foras. Medicamenta vacuantia per cutim, non debent per os exhiberi: alias enim caliditas ἐκτικὴ fit ἐντικὴ. Tantum ergo extra sunt administranda, vt venenum foras trahant. Attrahunt autem vel per Similitudinem, vel per Caliditatem, vel per vtramq;. Ratione similitudinis, seu formæ, quę magnam habet actiuitatem, attrahit *arsenicũ*, de quo in præseruatione.

Attrahens

Attrahens ratione caloris: vel attrahit citra excitationem vesicæ, vel excitando vesicam. Citra excitationem vesicæ attrahit *inunctio Aetij: ℞ olei communis, aquæ communis ana ℥ iij. nitri ℥ iij. Misc. & fiat inunctio secundum totum corpus.* Quod si extrema sint frigidiora, loco olei communis vti potestis, *oleo anethino ad ℥ iiij. & aqua ad ℥ j. & nitro ad ℥ ß* Vesicantia, id est, quæ attrahunt excitando vesicam, maxime probantur: vnde Galenus cap. 11. lib. 5. meth. omnes fere euasisse scribit, quibus scatebat corpus vlceribus. Hæc autem medicamenta confici possunt è *ranunculo, flammula Iouis, allio, & potissimum è cantharidibus. Verbi gratia ℞ cantharidum praeparatarum ʒ iij. sinapi ℈ j. fermenti ʒ j ß. cum aceto scillitico fiat pasta pro vesicatorio.* Huic vesicatorio superimponi debet *diachylon simplex. vel cum gummis:* vt nimirum vesicatorium detineri queat (est enim per vigintiquatuor horas detinendum:) Postea remota vesica, applicetur *butyrum:* & deinde *ceratum sacrum* per aliquot dies: debetque artubus applicari. Nec hoc medicamentum nocet calefaciendo, vt quidam somniant: nam per accidens refrigerat: neque etiam proprietate nocet, nam cantharides primum agunt in vesicam, quod nocumentum vt subito apparet, ita subito et possumus occurrere. Cauteria in curatione non habent locum: quia operantur post octo dies: probantur autem in præseruatione. Medicamentum denique attrahens, ratione & similitudinis, & caliditatis, *est oleum viperinum, & potissimum oleum Magni Ducis.* Cæterum quæ operantur ratione similitudinis, efficaciora euadunt, si addatur *arsenicum:* hoc enim per similitudinem validissime attrahit. *Supr. c. 19.*

Quoad medicamentum roborans, seu alterans: hoc alterat vel Qualitate manifesta, vel Tota forma. Si manifesta qualitate: probatur alterans frigidum, quia febris est calida, & venenum etiam pestilens est calidum. Si tota forma agit, habet organum Frigidum aut Calidum. Quod habet organum frigidum, probatur: omnibus enim modis iuuat: quod organum habet calidum, improbatur. Vnde *theriaca* improbatur, quia habet formam magnæ actiuitatis, calefacit vehementer, caloremque cordis ἐκτελικόν, facit ἐκλυτικόν: & hoc maxime, quia necessarium est, vt in magna quantitate exhibeatur, & bis in die, ob veneni præsentiam, cap. 1. lib. 1. de antid. Hinc Auicennas in præseruatione probat magnas antidotos, in curatione vero saltem proponit refrigerantia: *Alterantia.* *Theriaca.*

vnde aërem & cibum frigidis saltem corrigit, & non calidis: metuit etiam calorem sacchari: vnde multo magis theriacæ calor formidandus. Obiectio. *Scribitur cap. 16. lib. de ther. ad Pisonem, theriacam etiam peste correptis mederi?* Responsio: primum liber ille non est Galeni: deinde locus ille recte est intelligendus: hoc modo: Si theriaca exhibeatur ante febrem pestilentem, eam in causa esse, vt vel homo non corripiatur, vel saltem correptus non ita lædatur. Porro probatur theriaca in peste actu exsistente, sed sine febre. Nec improbatur in aliis febribus non pestilentibus: cap. 7. & 16. lib. 1. de antid. vnde probatur in quartana intermittente. Auicennas alterantia hæc probat: *aquam frigidam copiosam, trochiscos de caphura, serum lactis cum aceto, & aqua rosacea, item aquam cum aceto: præterea succos refrigerantes sine sacchato (metuit enim calorem sacchari) vt succum cichorij, endiuiæ, sonchi, præsertim acetosæ & citri.* Huius loci etiam sunt, *folia auri, margarita, cornu cerui, hyacinthus, succus quinquefolij: nam siccant, citra calorem, & sunt bezoartica.* Quamobrem ℞ *fol. auri, num.* ʒ. *cornu cerui* ℈ j. *lapidis bezoar* g̃ *xvi. hyacinthi* ℈ ß. *margarit.* g̃ *vij. succi citri quantũ sufficit, & redigantur in formam pilularum, vel boli:* distribuatur in portiones quatuor, vel quinque, tot vicibus assumendas, bis in die, idque vel ilico ante cibũ, vel per horas quatuor ante cibum. Extra probantur frigida, sed citra astrictionem: vnde ℞ *aquæ acetosæ* ℥ *iij. acidi citri, aceti ana* ʒ *iij. Misc. & applicetur cordi.*

Diæta. Quoad diætam. Aër frigidis est alterandus. Cibus condiatur *aceto, acetosa, acido citri, succo limon. arantiorum, vt cibus euadat refrigerans & siccans.* Potus nequaquam sit *vinum,* nisi syncope vrgeat: sed *aqua, vel ius, alteratum propositis.*

FINIS LIBRI SEXTI.

PRACTICÆ MEDICINÆ, LIBER SEPTIMVS.

DE VENENIS.

CAPVT I.

De Nomine & Definitione Veneni: tum quo modo in corpus agat.

IN Veneni natura explicanda, breuiter ac perſpicue ita progrediemur. 1. agemus de nomine ſeu voce Veneni. 2. de Eſſentia. 3. de Differentiis & Speciebus. 4. de Signis, quibus deprehendi venena poſſunt. 5. de Præſidiis ſeu indicationibus. 6. de Prognoſticis. 7. de Materiis præſidiorum. 8. His in genere ita traditis, quaſdam etiam Venenorum ſpecies explicabimus: nimirum præſtantiores: vt ſunt, Napellus, Anacardus, Opium, Veratrum album, Cantharides, Canina rabies, &c. *Propoſitio tractandorum.*

Quantum ad Nomen, notanda eſt differentia, inter alimentum, medicamentum, & venenum: è ca. 4. lib. 3. de temperam. Alimentum enim eſt miſtum quod ſecundum totam ſubſtantiam (*& proinde etiam ſecundum qualitates: nam vbi forma amittitur, etiam temperies perit*) vincitur à corpore noſtro (*ſi decenti quantitate ſumatur: muſtum enim copioſum non vincitur*) vt in ſubſtantiam corporis noſtri tranſeat. Medica- *Nomen. Venenum vt diſtet ab alimento & medicamēto.*

mentum est mistum, quod secundum quamlibet qualitatem mutatur & alteratur à corpore nostro. Venenum est mistum, quod nequaquam secundum substantiam mutatur à corpore nostro, sicque corpus nostrum lædit. *Dubitari autem potest, quare medicamentum hic definiatur, quod à corpore alteretur: cum tamen medicamentum potius alteret ipsum corpus, vt lactuca refrigerat, quatenus est medicamentum. cap. 1. lib. 1. de alim.* Respondendum. Gal. lib. 1. de alim. agere de vi medicamenti erga corpus, id est, de facultate eius, qua in corpus agere potest: hac enim actione vincuntur causæ morbificæ. At lib. 3. de temp. docetur de vi humanæ naturæ erga alimentum, medicamentum, & venenum: vbi alimentum vincitur secundum totam substantiam, medicamentum secundum omnem qualitatem, venenum nec secundum substantiam, nec secundum qualitatem vincitur, sed hoc potius vincit corpus: (*Notandum hic per naturam Galenum intelligere & substantiam, & temperiem, quæ è quatuor qualitatibus elementorum consurgit: substantia autem ista nihil est aliud nisi forma substantialis: non materia, quæ nihil agit. Hinc functiones manifestæ sunt, quæ à temperamento prodeunt: constat enim num temperies sit cal. frig. &c. functiones autem occultæ, quæ à forma prodeunt:*) Vt autem intelligatur, quomodo medicamentum à corpore vincatur, hæc consideranda sunt. Mista, quæ cum natura humana conferuntur, habent formam similem, vel dissimilem: & vtraque habent agendi facultatem vel infimam, vel summam, vel mediocrem. Mistum ergo formæ similis, sed minimæ actiuitatis, vincitur à natura humana secundum formã, quia hæc maioris est actiuitatis: & hoc mistum dicitur alimentum. Si forma similis sit actiuitatis summæ: non potest vinci à corpore; & hæc in minima dosi prodest, in maxima obest, id est, rationem habet veneni: huiusmodi sunt omnia Bezoartica, id est, alexipharmaca, & alexiteria. Si forma similis sit facultatis moderatæ: tum interdum vincitur quoad actum secundum, id est, secundum accidens: est enim medicamentum (solum autem alimentum secundum actum primum) interdum non vincitur, & tunc iuuat, quia forma similis est. Mistum formæ dissimilis nullum secundũ actum primum vincitur, sed tantum quoad secundum. Forma ergo illa dissimilis, si sit minimæ facultatis: vincitur à natura humana: sicuti etiam vincitur magnes ab adamante, vt ferrum non trahat. Forma dissimilis, si sit summæ actiuitatis: vincit naturam

Quomodo Gale. dicat medicamẽtum vinci à corpore.

Gradus agendi efficacia mistorum.

1. Forma similis.

2. Forma dissimilis.

naturam humanam, & est venenum. Si forma dissimilis sit facultatis mediocris: modo vincit, modo vincitur. Dictum ergo est à Galeno, medicamentum vinci secundum omnem qualitatem, id est, remitti & refringi: ad differentiam alimenti, quod secundum substantiam vincitur: & veneni, quod secundum nullam qualitatem vincitur, sed vincit. (*Distat venenum à medicamento deleterio: Venenum habet formam dissimilem naturæ humanæ, & interficit in dosi summa, minima, mediocri: nec vnquam potest esse medicamentum. Sed medicamenta deleteria formam habent similem, & in minima dosi iuuant, in summa interficiunt, quia sunt summa actiuitatis: & hæc venena sunt pessima, quia ob similitudinem iucunda sunt, ac interficiunt sine vllo signo.*) *Differentia veneni, & medicamenti deleterij.*

Veneni porro vocem hic non ita accipimus, vt Dioscorides lib.6. vbi omnia, quæ in copia immodica interficere possunt, venena nominat: vt vinum, mustum, crocum, &c. Nec etiam loquimur de veneno, quod est extra corpus humanum, & sic est res naturalis: sed quod reperitur in corpore, in id agit, præter naturam est, ac causa morbifica. *In qua significatione vox veneni hic vsurpetur.*

Venenum ergo ita acceptum *est qualitas corruptiua confertim cordis hominis.* Genus est *qualitas:* quia hoc omni veneno competit: & quidem hæc qualitas interdum pura & sincera est, interdum vero necessario in substantia. Venenum, quod sit pura qualitas, est in basilisco (vt colligitur è lib. de ther. ad Pison.) qui solo intuitu hominem interficit, id est, sincera qualitate, non substantia. Sic Auicennas ait, esse serpentem, qui, si ab homine hasta percutiatur, hominem interimat, dum scilicet per medium illud lignum, qualitatem veneficam brachio hominis communicat, quæ deinde cor petit. *Obiici autem hic potest, quod Gale. cap.19. lib.3. simpl. ait, frigida venena agere quantitate: calida qualitate?* Responsio. Galenus id propterea dicit, quia frigida venena in minima dosi non corrumpunt corpus, sed à corpore vincuntur, & secundum portionem alimentalem in alimentum vertuntur. cap.4. lib.3. de temperam. atque sic ratione quantitatis debent interficere, quia hæc subiectum est qualitatis copiosioris, & quia in maiore quanto est maior virtus, non quod à quanto procedat actio. Calida autem venena in summa, minima, & mediocri dosi interficiunt (*non tamen si dentur infra minimam: quia cuiuslibet medicamenti determinata est dosis, sic vt scintilla ignis non calefacit, &c.*) Et licet in calido etiã venena

Definitio. 1. Ven. est qualitas.

Obiectio. Calida venena maioris sunt actiuitatis, quam frigida.

sint portiones alimentales: non tamen vinci possunt à natura humana, ob summam admisti veneni actiuitatem, quod abradit & putrefacit, antequam in alimẽtum vertatur, quod in frigido non fit. Hinc calida venena toto genere præter naturam sunt, & quidem simpliciter, id est, in qualibet dosi: frigida toto genere præter naturam sunt, id est, secundum genus, speciem & indiuiduum: sed non simpliciter, verum secundum quid, id est, secundum dosin summam & mediocrem. Venena autem calida, licet toto genere & simpliciter sint præter naturam: interdum tamen corpus humanum non corrumpunt, sed iuuant: primo, quando alias materias permiscemus, nimiam actiuitatem tollentes: vt si cum cantharidibus miscentur ea quæ acrimoniam auferunt. Secundo, cum exhibentur infra minimam dosin. Sic ergo patet *venenum non agere, nisi per insignem qualitatem*: com. 75. sect. 3. lib. 3. epid. Galen.

Toto genere præter naturam, dupliciter dicitur.

Venena calida interdũ iuuant.

Veneficæ qualitatis differẽtiæ.

Sequitur, vt explicemus quænam sit illa qualitas. Est ergo Euidens vel Recondita. cap. 4. l. 3. de temperam. Auicen. lib. 2. fen. 1. tract. 4. Auer. 5. coll. 22. Euidens: calor, frigus, &c. Recondita, vel Dissimilis est corpori humano, vt in venenis toto genere præter naturam & absolute, vt in napello: vel Similis, vt in iis quæ toto genere præter naturam sunt, secundum quid: & hæc rursus vel est Alterans, vt in bezoarticis, in theriaca: vel Attrahens, vt in purgantibus.

Subiectum qualitatis veneficæ extra corpus humanum.

Deinceps de *subiecto* huius qualitatis. Venenũ igitur generatur vel Extra corpus, vel In corpore. Extra corpus, ex Elementis, vel mistis. Ex elemẽtis, iisque impuris, omnibus, præter ignem, qui calore omne venenum absumit: huius qualitatis subiectum est vapor, ab aqua, aere, vel terra procedens. E mistis ortum venenum, vel ex Inanimatis, vel Animatis oritur. Ex inanimatis, vt mineralibus: cuius subiectum est substantia misti inanimati, eaque vel terrestris, vel aquosa, vel vaporosa: terrestris, quando mista in puluerem minimum rediguntur: aquosa, quando à pestiferis humoribus extrahitur humiditas aquosa, & oleaginosa: vnde hæc substantia humida aquosa in vaporem vertitur. Ex his, puluis tardius interficit, qui non tam facile penetrat: vapor celerius. Venenum è mistis animatis est vel à Plantis, vel Animalibus. Quod è plantis oritur, subiectum triplex habet: puluerem, aquam, vaporem: & hos, cæteris paribus, magis est mortiferum, quam quod ex inanimatis sumuntur. Venenum ex animali-

bus or

bus ortum, subiectum habet interdum brutum, interdum hominem. Si brutum subiicitur: interdum pars terrestris, interdum aquosa, modo vaporosa subiicitur: terrestris, vt caro, quæ vel per se, vel ex accidente est venefica: per se, vt caro Scorpij: ex accidente, vt caro animalis, à venenato animali demorsi (N B. *non omnium animalium carnes sunt venenatæ, licet venenum suscipiant: vt, cum cerui & apri vulnerantur sagittis venenatis, carnes non redduntur venefica, sed excrementa: venenum autem per ablutionem & decoctionem carnium è toto exstinguitur, vt carnes tuto comedi possint. Sic etiam gallinæ scorpios comedunt, quia vincunt portionem alimentalem, cum habeant fortiorem ventriculum, quam homo; conficiunt enim fabas, & cibaria quadam cruda, quæ homo vel non, vel difficulter coquit: veneficam autem portionem, tanquam excrementitiam expellunt. Longo tamen vsu, carnes etiam ab alimentis inficiuntur, vt docet Galen. 11. simpl. cap. de viperarum carne.* Hominis denique substantia veneno subiicitur, quoties impertitur sola qualitas, vt à basilisco, &c. li. de ther. ad Piso. huius qualitatis subiectum est aer, dum extrinsecus accedit. Et hoc venenum, quod ab animalibus procedit, cæteris paribus deterrimum est.

Carnes animaliũ non protinus ab alimentis venenatis inficiuntur, aut à venenata cruitatione.

Venenum etiam interdum in humano corpore generatur com. 17 sect. 2. l. 1. prorhet. & cõ. 75. sect. 3. l. 3. epid. Huius materia potest esse Contentum, & Continens. Contentum: & excrementum & alimentum; vt sanguis menstruus, semen, materia alimentalis. c. 5. l. 6. de loc. aff. Continens, vt partes solidæ, in quas calor putredinalis & veneficus etiam agere potest. cap. 5. l. 11. meth. Causa efficiens est calor, non simpliciter alterans, sed corrumpens, & nouam formam, humanæ contrariam, introducens. Nisi enim forma sit contraria, non est venenum. Sic in corruptione naturali, si bonus cibus corrũpitur, id est, interit, & in chylum conuertitur, noua quidẽ inducitur forma: inter hanc tamen & præcedentem, non est contrarietas, sed similitudo, & altera solũ maioris, altera minoris est actiuitatis: vt in carne & sanguine patet: caro enim fit è sanguine, non contra: quia maior est actiuitas in forma carnis, quam sanguinis. Sed neque venenũ statim est in corruptione præter naturã: vt dũ sanguis mutatur in bilẽ flauã, id est, in excrementũ simile naturali: licet nõ possit nutrire, est. n. maioris actiuitatis, quã vt à calore corporis vinci queat; forma tamen nondũ est contraria. Præterea in corruptione

Corruptiones in quibus mistũ non dissoluitur.

1.

2.

3.

præter naturam dum ſanguis mutatur in excremẽtum præter naturam:ſemper lædit, non ſemper autem eſt venenum: vt bilis vitellina, ærug nosa, atra, non ſemper eſt venenum: quia adhuc cedit medicamentis attrahentibus ob formæ ſimilitudinem. Si vero quę corrumpuntur, formam acquirunt naturæ humanæ contrariam, tunc demum ſunt venena. Si ergo *contentum* euadit veneficum: tunc eius ſubiectum ſemper eſt excrementum. Agens vero modo in contento eſt: vt ſi quis mordetur à cane rabido, tunc excrementum veneficum, etiam reliqua excrementa in ſuam naturam conuertit: modo in continente: vt in febre peſtilenti, dum calor partium ſolidarum redditur igneus præter naturam: modo & in contento & continente: vt dum homo rabie corripitur, & calor eſt igneus in contentis & partibus ſolidis (*N. Venenum caninũ magis eſt peſtilens, quã ſimile canino, quod in homine generatur: illud: n. contagioſum, hoc autẽ non.*) Si autẽ *continens* eſt veneficum, ſubiectũ veneni eſt continens, vt in ſphacelo, à quo aſcendens vapor, & cor petens, homines celerrime interimit. Totum tamen corpus, quandiu homo viuit, non poteſt eſſe veneficum, ſeu ſubiectum veneni ſecũdum totum: & proinde falſum eſt, quod quidam dicũt, puellam illam napello nutritiam, ſecundum totum corpus euaſiſſe veneficam. Puella enim ab initio vſa eſt napello in exigua copia, & ſenſim aſſueuit eius vſui: vt progreſſu ætatis ob conſuetudinem, ſemper minus ab eo paſſa fuerit (à conſuetis enim non fit paſsio) vnde napelli portionem alimentalem, in ſubſtantiam partis cõuertit, manẽte adhuc in finibus ſpeciei humanæ: portionẽ vero veneficam expulit, tum per alias vias, tum per os, vnde etiam oſculo homines interfecit: ipſam tamen puellam illud venenum non læſit, propter proprietatem & conſuetudinẽ. Obiectio: *Simile generat ſimile: caro ergo carnem gignit, non venenum?* Reſponſio: hoc verum eſt, niſi aliquod occurrat impedimentum, vel in obiecto, vel in agente.

Cõtenti venenati ſubiectum & cauſa efficiens.

Continẽtis venenati ſubiectum.

Hactenus de veneno intra corpus generato, per corruptionem, in qua nulla fit miſti diſſolutio: ſequitur de ea corruptione, in qua miſtũm diſſoluitur in fimum, terram, ac cineres: id quod fit per *putredinem*. Putredo autem duplex eſt: alia naturalis: alia pręter naturam. Naturalis, quando miſtũ quod putreſcit nõ calidius, ſed potius frigidius euadit. l. 4. meteor. Ariſtot. hic enim ambientis calor non eſt admodum intenſus, nec in miſto putreſcente imprimitur, ſed natiuus calor

Corruptio, in qua miſtu diſſoluitur, id eſt, putredo.

euoca

euocatur, vt mistum in fimum abeat. c. 9. l. 2. de diff. febr. Putredo præter naturam est, quando mistum quod putrescit redditur calidius, & fit per exustionem, vel superassationem, à calore intẽso, vt mistum in cinerem degeneret. In vtraque autem putredine quidam sunt gradus, ita vt non omnis putredo venefica sit, sed tãtum summa putredo In febre enim pituitosa. v. g. humor adhuc seruat formam pituitæ, seu formam nondum veneficam, quæ agarico potest ob similitudinem euacuari: at si pituita ita putrescat, vt venefica euadat: tunc prorsus corrumpitur, & nouam induit formam: nec agarico educi potest, sed saltem diureticis, sudorem ciẽtibus, vel calidis attrahentibus ad extimas corporis partes. Putredo igitur magis vel minus est praua ratione loci in quo generatur, ratione materiæ, & ratione causæ efficientis. Ratione loci, dum putrescens in venis putrescit, peius est, quam extra venas. Ratione materiæ: si materia alimentalis putrescit, deterius est, quam si excrementitia: vnde deterius venenum è semine, quam è sanguine menstruo, cap. 4. lib. 6. de locut. aff. natura enim magis tuetur alimentum, quam excrementum, & proinde si natura amplius tueri nequit, sed deserere cogitur, necesse est, calorem præter naturam esse admodum potentem, ac proinde venenum inde fieri magis deleterium. Ratione agentis: quo hoc potentius, eo peius venenum generatur.

Non omnis putredo est venefica: alias enim omnis putrida febris esset venenata.

Quaenam putredo malignior.

2. *Venenum omne potest interficere hominem.*

Altera definitionis particula est, *corruptiua.* Venenũ enim hominis complexionem corrumpit. Vnde improprie loquũtur, qui vel torpedinem, vel gallicam virulentiam, veneficam esse dicunt: licet enim in his qualitas sit, corpori nostro infensa: venefica tamen non est, quia non interficit: qualitas enim torpedinis potissimum infensa est facultati animali: qualitas luis gallicæ facultati naturali: qualitas veneni, facultati vitali atque cordi. Venenum ergo non simpliciter alterat, sed corrumpit: ita vt ij etiam periclitentur, qui tractant cadauera eorum, qui venenum assumpserunt. Vnde Plato in Phœdro refert, quòd corpora eorum, qui ad supplicium destinati venenum assumebant, ante venenum, non post assumptum, lauari solita: ne scilicet & homines qui lauabant interficerentur.

Modus quo venenum hominem corrumpit, explicatur c. 18. l. 3. simpl. nimirum quod simili qualitate corpus afficiat: calidum caliditate, frigidum frigiditate, à toto forma agens

suo etiam modo: venenum ergo calefaciendo, vel refrigerando corrumpit, id est, calorem natiuum dissoluit, vel exstinguit: medicamenta autem simpliciter alterant. Licet vero quædam venena dicantur calida vel frigida: omnia tamen tota forma contraria sunt, & à tota forma agunt, vt corpus simili affectione afficiant: vi enim veneni abolentur actus secundi facultatum, & ita imminuuntur, vt tandem vigeant actus secundi seu operationes veneni.

Veneni passio, seu è potētia in actū deductio.

1. Alimentum vt alteretur.

Sic igitur venena agunt: modo explicandum est, quid ea ipsa à corporibus patiantur, & quomodo è potentia in actum deducantur. Hoc Galen. c. 3. l. 3. de temper. explicat. Omne mistum, ait, est alimentale, vel non. Si est alimentale: vel à corpore vincitur, vel non. Si vincitur, ita deducitur è potentia in actum, vt conuertatur in substātiam partis, & augeat substantiam caloris natiui: vnde omnia mista alimentalia calefaciunt, siue sint calida, vt caro columbrarum, siue frigida, vt *lactuca*. Si mistum alimentale non vincitur à colore humano: tunc hoc alimentum secundum vnam rationem semper refrigerat corpus secundum alteram, interdum conseruat calorem natiuum, aliquando minuit, aliquando intendit. Declaro hæc. Secundum primam rationem, dum alimentum non vincitur: non fit nutritio & reparatio substantiæ caloris: minuitur ergo calor, & proinde corpus refrigeratur. Secundum alteram rationem, accipimus calorem, non ratione subiecti & substantiæ, sed ratione qualitatis. Quod si ergo alimentum temperatum est, & non vincitur, sed vincit, ac proinde agit: conseruat caloris natiui qualitatem: nec enim auget, nec imminuit, quia est temperatum. Si alimentum sit frigidum, nec vincatur: imminuit qualitatem caloris, & refrigerat. Si alimentum calidius non vincatur, vt *allium, cepa, &c.* auget calorem. Mistum non alimentale, agit frigiditate, caliditate, vel tota forma. Quod frigiditate agit, id est, quod potentia frigidum est, nil patitur à calore nostro, nec de potentia in actum ducitur. cap. 3. & 4. lib. 3. de temper. etiamsi enim actu calidum exhibeatur, caliditas tamen illa sponte dissipatur, non vi caloris natiui. Quod calore agit, id est, quod potestate calidum est, siue simpliciter calefaciat, siue etiam abradat & putrefaciat: dum actu frigidum exhibetur, à calore humano alteratur, ac de potentia in actum ducitur (*Obiectio: supra dictum fuit medicamentum alterari & vinci à corpore, venenum non: quomodo ergo hic dicitur quod*

2. Venenū vt à corpore alteretur.

venenum à corpore alteretur? Responsio: ibi per alterationem intelligitur exacta victoria, & sic venenum alterationes quasdam suscipere quidem potest, vinci autem a corpore nequit.) In eo quod tota forma agit, similis est ratio: formæ enim organum, modo caliditas est, modo frigiditas.

Obiectio: dictum est, frigidum à corpore non pati. At contra Galenus cap.20.lib.3. de simpl. ait, commune esse cuilibet medicamento, vt patiatur à corpore: imo frigidum magis patitur, quam calidum, hoc enim sua sponte ad partes remotas penetrare potest: illud non, nisi per modum quendam ascititium? Responsio. Secundum primas qualitates, medicamentum patitur à corpore, frigidum non patitur. Secundum qualitates secundas, tum alteratiuas, tum motiuas, calidum à cordore nil patitur, sed frigidum (& hoc modo loquitur Galenus lib.3.de simpl. vbi facultates medicamentorum considerat, quæ non tantum à primis, sed etiam à secundis qualitatibus proficiscuntur.) Quantum ad alteratiuas: vt medicamentum agat, oportet in vaporem abire, quod calidum insito calore præstare potest, nec corporis calore ad id est opus: frigidum autem per se in vaporem verti nequit, resistit enim euaporationi, ac proinde corporis calore opus habet. Quoad motiuas: calidum proprio calore mouetur, & ad corporis partes etiam remotas deducitur: frigidum vero alieno calore opus habet: quia frigus per se quietis est causa.

Frigidum à corpore patitur, & non patitur.

Tertia definitionis particula est de tempore quo fit corruptio. Dictum igitur est venenum *confertim & celerrime corrumpere:* spatio diei 1. vel 2. vel ad summum 3. secundum Galenum tex.75.sect 3.lib.3.epid. Vnde febris hectica & putrida, licet cor corrumpat, non tamen est venenum, quia non confertim corrumpit. Nec venefica etiam erat aura illa frigida cap.7.lib.3.de loc.aff. quæ puero (antequam remedia adhiberentur) quotidie epilepsiam concitabat. Confertim autem venenum agere, duæ sunt causæ: primum vis & actiuitas veneni insignis, qua celeriter sanguinem, carnem, & cor inficit: secundo, dispositio animalis, quæ talis est, vt facillime vis intensa toti corpori impertiatur, cap.16.li.3.simp. si quis enim tempore frigidiore, digitum in aquam frigidam immittat, repente tota manus refrigeratur, confertim etiam totum brachium, totumque corpus. Venenum ergo, quando in cor cœpit agere: hoc celerrime corrumpit: quando vero nondum cœpit agere, sed in via adhuc est, & ad

3. Venenũ confertim corrumpitur.

Venenum, modo citius, modo tardius ad cor perducitur.

cor

cor perducitur: modo longius, modo citius interficit, quia modo cito, modo longiore tempore ad cor perducitur, ob copiam, dispositionem viarum, & crassitiem. Copia enim & quantitas, nisi debita sit, venenum cor non petit: sic qui à cane rabido morsi sunt, non moriuntur, nisi post quatuor, aut quinque menses: interim sensim illud venenum se multiplicat, & vbi ad debitam quantitatem redactum est, cor petit, & iugulat. In corporis dispositione, si viæ sint astrictæ, non ita facile permeat venenum. Sic quando venenum crassum est, vt opium, vel non interficit, quia non penetrare potest: vel serius interficit, si ope vini attenuetur. Dicendum vero etiam est, qua ratione à veneno cor corrumpatur. Homo moritur, ob insignem cordis intemperiem: cap. 8. lib. 3 simpl. Cor autē afficitur, quia dissipatur ipsius calor, secundum vnum aliquem ipsius motum: *cordis enim calor duplici conseruatur motu, quorum vnus est sursum, alter deorsum: & quamprimum vnus motus deficit, illico etiam alter deficit, vt homo pereat.* Venenum calidum, tollit motum deorsum: frigidum, tollit motum sursum, deprimit enim ad inferiora. Si venenum agat tota forma: hæc vel similis est, vel dissimilis: si similis, tollitur motus deorsum, quia hoc venenum agit ad similitudinem magnæ flammæ, quæ in minorem flammam agit. Si dissimilis, tollitur motus sursum, hoc enim venenum, ad similitudinem veneni frigidi, extinguit calorem naturalem.

Quando à veneno cor rumpatur cor.

Quarta finitionis pars est *cor*: omne enim venenum habet proprietatem cordi aduersam. Afficitur autem cor vel immediate, si venenum non respicit aliam partem determinatam, præter cor, vt *cicuta, napellus*: vel mediate, cum venenum partem determinatam respicit, & per mediam istam partem cor afficit: sic *lepus marinus* pulmones corrumpit, & per hos medios, etiam cor: *cantharides* vesicam, & per hanc, cor.

4. Venenū afficit cor, mediate, aut immediate.

Quinta finitionis pars est, quod venenum corrumpat *cor hominis*: multa enim mista homini venenum sunt, aliis animalibus alimentum: vt cicuta sturnis alimentum est, homini venenum. Et hæc de veneni definitione.

5. Cor hominis.

CAP.

CAPVT II.

De Speciebus, & Differentiis Venenorum.

Differentias venenorum tradituri, tantum de Simplicibus, quæ à natura fiunt, loquemur, non de propositis, quæ arte fiunt. Differentiæ autem sumuntur à Veneno vt est agens, & à Corpore humano vt est patiens. In veneno autem tria considerantur, primum id quod producit venenum: secundo natura veneni, id est, materia & forma: tertio, id quod est productum. Ab his igitur fontibus sumendæ sunt differentiæ. *Differētia venenorū unde sumenda.*

Quantum igitur ad causam efficientem: venenum gignitur In corpore, vel Extra. In corpore, vel In venis, vel Extra venas. In venis, Simile est canino, Pestilens, Putrefactum. Extra venas, est sanguis grumescens Si venenum generatur extra corpus: tunc procedit ex Elementis, vel Mistis. Ex elementis impuris, *aere, aqua, terra*: vt fiat in febre pestilente. Si è mistis: vel ex imperfecte mistis, vt *è glacie veneno affecta*: vel perfecte mistis, iisque aut inanimatis, vt *arsenicum*: aut animatis, plātis nimirum vel animalibus: plantis, vt *è napello*: animalibus, vt *è cane rabido, scorpio, &c.* *1. A causa efficiente.*

Differentiæ à materia in qua, id est, à subiecto. Subiectum qualitatis veneficæ, est Indeterminatum, aut Determinatū. Indetermiuatum: cuius qualitas spiritalis est, & modo vnum, modo aliud subiectum occupat, vt qualitas quæ procedit *à basilisco, & à serpente per hastam.* Determinatum: cum qualitas materialis proprium habet subiectum, nec alteri subiecto impertitur: vt *venenum caninum* pro subiecto habet contentum excrementum, quod in cane reperitur. *2. A subiecto.*

Forma veneni, id est, qualitas, est Euidens, aut Recondita. Euidens, calida, frigida, humida, sicca. Recōdita est Alteratoria, vel Purgatoria. A caliditate igitur procedunt venena calida: de quibus cap. 18. 19. 22. lib. 3. simpl. Calidum autem venenum aliud est simpliciter calefaciens, vt *euphorbium*: aliud etiam attrahens, vt *arsenicum*: aliud corrosium, vel putrefaciens. Discrimen inter hæc est: nam simpliciter calefacientia venena non sunt viscida: at quæ abradunt, vel putrefaciunt, viscida sunt, & crassioris substantiæ. Difficilius enim soluitur continuum, quam introducatur dyscrasia: & propterea abradentia diutius in corpore manere oportet, quod *3. A forma: & 4. A veneno iam producto. Calidum venenum.*

quod fit viſciditatis ope, quam calefaciẽtia ſimpliciter. Corrodentia etiam ac putrefacientia à ſe inuicem diſtinguntur: illa enim agunt in continẽtia tantum, & craſsioris ſunt ſubſtantiæ: hæc etiam in contenta agunt, & ſubſtantiæ ſunt tenuioris. Putrefaciens etiam varium exiſtit: nam interdum introducit calidam dyſcraſiam: interdum putrefactionem præter naturam, vt ſi admodum eſt calidum, quemadmodum venenum caninum & peſtilens: interdum introducit putrefactionem ſimilem naturali, in qua quod putreſcit refrigeratur, vt ſi venenum remiſſe calidum eſt, quemadmodum *fungus putrefactiuus* (*Vide lib. 2. ſimpl. vbi fungi frig. & hum. ſtatuuntur: in putrefactiuis tamen miſta portio calida aſſeritur.*) Hæc de veneno calido. Frigidum venenum, vt colligitur è can. 2. Auicennæ, vel interficit refrigerãdo, & inducendo cordi frigidam intemperiem: vnde cordis actio aufertur, vel interficit per mediantem malam compoſitionem, id eſt, anguſtiam viarum. Refrigerando interficit *ſemen hyoſcyami, mandragoræ, ſuccus papaueris:* quoties confertim in cor producuntur: ſi enim diutius in corpore morantur, tum ita alterati poſſunt, vt ſecundum portiones alimentales vertantur in alimentum. Quoniam igitur venenum cito ad cor perduci debet: fit vt à veneno frigido promptius interficiatur corpus calidius, quam frigidum: vi enim caloris venenum frigidum attenuatur, facilius mouetur, venæ ſunt latiores, cor etiam ob calorem attrahit. Hinc Gal. dicebat *opium* potiſsimum interficere quoties poſt ipſius aſſumptionẽ bibitur *vinum, nec copioſum, nec generoſum:* vino enim opium attenuatur, viæ recluduntur: At copioſum & generoſum vinum, plus iuſto excalfacit, & frigiditatem opij e toto vincit. Hinc *cicuta* alimentum eſt ſturnis, homini venenum: in hoc enim viæ latiores ſunt, vt cicuta citius ad cor perducatur: in illis viæ ſunt anguſtæ, vt diutius in corpore hæreat, & ſecũdum portionem alimentalem in ſubſtantiam ſturni vertatur. Nec hoc repugnat hiſtoriæ de vetula Athenienſi, quæ citra noxam cicutam comedit: hoc enim è conſuetudine factum eſt: nam primo in exigua copia comedit, deinde ſenſim in maiore, ita vt conſuetudine aliam quaſi naturam cõtraxerit. Venenum frigidum per mediam anguſtiam interficiens, eſt *plumbum vſtum*: & hoc quoniam craſsioris eſt ſubſtantiæ, & aſtringens, hominem calidiorem celerius quam frigidiorem iugulat. Siccum venenum, interficit vel exſiccando ſimpliciter,

Frigidum.

cap. 2. li. 3.

Siccum.

citer, vt *calx viua, venenum caninum*: vel abradēdo, vt *realgar.* Et hoc etiam corpus calidius citius interficit: tum quia ob caliditatem citius ad cor ducitur, tum quia cum calidiore temperamento facilius & frequentius ſicca, quam humida intemperies coniungitur. Venenum humidum eſt, quod interficit per mediam intemperiem humidam, non putrefaciendo. Vnde hiſtoria illius ſerpentis, cuius morſu tacta erat cutis & carnes, vſque ad oſſa, vt marcor ſecutus fuerit: huc non pertinet: ſunt enim effectus illi putredinis ac putrefacientium venenorum, non humidorum, ſed calidorum. Tale ergo venenum reddit corpus humidius, humiditate non alimentali (vt in athletis) ſed excrementitia, quæ obſidet partium & præcipue corpus poroſitates, & hinc calorem cordis extinguit. Hoc autem miſtum non tantum venenum eſſe oportet, ſed etiam neceſſe eſt, vt talem adeptum ſit ſubſtantiam, vt facile ducatur ad cor: & tale eſt *argentū viuum*, quod facile permeat, ita vt in internis oſsium partibus repertum ſit, poſt diſſectionem eorum qui hydrargyro inuncti fuerāt.

Hæc de manifeſta qualitate venenorum. Recondita eſt Alteratoria, vel Purgatoria. Alteratoria eſt Similis, vel Diſſimilis. Simile miſtum eſt, quod è toto eſt Bezoarticum, vel ferme è toto, vt *theriaca*, quę in ampliore doſi interficit, ad ſimilitudinem magnæ flammæ. Diſsimile miſtum, quod tota forma [illegible] contrarium, vt *napellus*. Purgatoria ſeu attrahens qualitas conſtituit medicamenta purgantia. Purgantia attrahunt ſanguinem, vel alios ſuccos. Quæ ſanguinem trahunt, admodum ſunt venefica, nec vlli hominum cognita: quidam enim qui hoc vſus erat veneno, ligatis oculis ad ſupplicium ducebatur, ne hoc peſtiferū aliis patefaceret: vt Galenus prodidit memoriæ. Purgātia reliquos ſuccos, dupliciter redduntur venefica, primo, ſi nimis intenſa & violenta eſt eorum actio, vt in *veratro albo*, quod interficere poteſt, licet non euacuet humores. Secundo, dum immodicam ſuccorum quantitatem alliciunt in ſuperpurgatione, vnde poſtremo etiam ſanguis vacuatur, & homo perit: hoc vitium non tantum committi poteſt à vehementi medicamento, *vt à veratro albo, ſed etiam à mediocri, vt ab agarico, à rhabarbaro.*

Recondita & alterās veneni qualitas. Purgatoria.

Porro doctrina purgantium magni eſt momenti, & diligenter tradenda. Omne purgans attrahit ratione ſimilitudinis. i. propter ſimilem proprietatē cum proprietate humoris euacuandi:

Purgantia attrahunt ratione ſimilitudinis.

euacuandi:vnde proprietas purgantium, similis est proprietati corporis humani:humor enim qui à purgante attrahitur, non semper est veneficus, sed sæpe excrementitius vel secundum, vel præter naturam: tale autem excrementum naturale, corpori nostro est simile. & quoque salutare (*nisi in quanto vel quali peccet*) quare etiam purgans hoc excrementum simile est corpori nostro. Purgantia medicamenta, secundum Galen.cap.24 & 25.libr.3.simpl. alia habent permistas portiones alimentales nullas veneficas, vt *syrupus rosarum solut.cassia, & forte etiam rhabarb.* quæ si non purgant, sed à corpore vincuntur, mutantur in humorem familiarem, & in alimentum, vt rhabarbarum in sanguinem biliosum: alia permistas habent portiones veneficas (*hæc tamen non attrahunt ratione portionis venefica, qua dissimilis est corpori nostro, sed ratione ammista portionis alimentalis*) vt *scammonium, turbith, colocinthis, vtrumque veratrum*: & hæc si non purgant, corrumpuntur in corpore, & generatur materia venefica: nec enim portio alimentalis, propter portionem veneficam vinci potest.

Purgantia alia benigna, alia maligna.

Num purgantia similia sint corpori humano.

Hic autem dubia quædam soluenda sunt. Primum: *num in purgantibus sit portio similis proprietati corporis humani, seu humorum?* Negatur hoc:

1. primum, quia Galenus in lib.quos purg.&c.ait, si medicamentum detur corpori sano, non fieri euacuationem, sed colliquationes: si non fit euacuatio, & tamen omnis generis humores in corpore sano existunt: medicamētum sane non trahit ob similitudinem:alias enim in corpore sano etiam traheret? Responsio. Purgatio hic nulla sequitur, non quod soluens simile non sit humori, sed quia materia humorem gratum non expellit, sed eum retinet, & medicamento soluenti refragatur: vnde colliquationes fiunt, & difficiles purgationes. Secundo sic negatur:

2. Theriaca inhibet vim purgantium, ob proprietatem suam, quæ dissimilis est proprietati medicamenti, est autem similis proprietati corporis nostri. Quod sit theriaca similis est corpori nostro, & dissimilis medicamento: quomodo medicamentum simile erit corpori nostro? Responsio: theriacæ proprietas maximæ est actiuitatis, & agit tam in veneficam, quam in similem medicamenti proprietatem, eiusque actus secundos tollit: sicut magna flamma dissipat minorem: maior enim actiuitas minorem superat.

Dubitatur etiam, *qua nam proprietas maioris sit actiuitatis, medica-*

medicamentine, an vero humoris? Et ratio esse videtur, proprietatem in humore esse efficaciorem, quia humoris maior est quantitas: in maiori autem quanto vis maior. Responsio: medicamenti vis maior est: nam attractio fit ratione alicuius indigentiæ: sicut caro sanguinem attrahit, quia eget sanguine, non contra. Sic magnes est quasi rudimentum ferri, & attrahit ferrum, non attrahitur à ferro. Rhabarb. est quoddam bilis rudimentum: & propterea bilem attrahit, non attrahitur à bile. Vt autem hæc rectius intelligantur, & vt Galeni sententia defendi queat contra Auicennam, (*qui ait, si attractio fieret propter simile: tunc ferrum attrahi potius à ferro, quam à magnete*: sciendum proprietatem esse triplicem: genericam, specificam, & indiuidualem. Generica, vt animalis. Specifica, vt humana, equina, gallinacea, &c. Indiuidualis, vel determinati indiuidui, vt Socratis: vel partis determinatæ, vt iecoris, cordis, &c. Iam proprietas similis in similem debiliorem agit, non eadem in eandem: vt proprietas animalis, non agit in proprietatem animalis, sed plantæ. Proprietas humana, non agit in humanam, sed in bouinam, gallinaceã, &c. Proprietas indiuiduans Socratis, non agit in proprietatem indiuidualem Socratis, sed in proprietatem indiuidualem alterius indiuidui. Proprietas iecoris non agit in proprietatem iecoris, sed in proprietatem lienis, ossis, &c. in eodem indiuiduo: vnde omnium partium conspiratio, & consensus mutuus.

Proprietas medicamẽti efficacior: quam humoris.

Idem non attrahit idem: sed simile trahit simile.

cap. 4. fen. 4. lib. 1.

Quæritur, *num omnia purgantia sint venefica?* quod Galenus asserere videtur comm. 12. lib. 2. de vict. ratione. Vt hoc dissolui queat, notandum, purgantia alia esse vehementia, alia debilia. Vehementia sunt, quæ cum impetu attrahunt, & à partibus remotis, & tollunt impedimenta, quæ purgationem tardare possunt: Si enim impedimentum est in humore crasso & viscido: medicamenta ob calorem & amaritudinem attenuant ac detergunt: Si in viis est obstructio à crassis & viscidis humoribus: medicamenta hos detergunt: si expultrix sopita sit: excitatur medicamenti mordacitate & malignitate. Et hæc vehementia purgantia sunt venefica: de quibus etiam Hippocrates & Galenus loco citato loquuntur, vt *de peplo, de veratro, &c.* Debilia purgantia sunt, quæ attrahunt à proximis, nec impedimenta remouere possunt. Et hæc non sunt venefica: nihilominus & hæc corrigenda sunt, propter os ventriculi quod sincera purgantia ferre

Quænam purgantia sint venefica.

nequit. capite vltimo, libro tertio de simplic.

Quomodo pharmaca interficiãt. *Quo ordine humores in ὑπερκαθάρσει educãtur.*

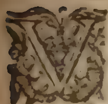
Denique cognoscendum, *quomodo pharmaca sint venena:* nimirum dum non castigata, & in maiore dosi exhibentur: tunc enim fit ὑπερκάθαρσις, id est, sanguis euacuatur, & mors sequitur, ob dissipationem caloris vitalis. Cur autem fiat superpurgatio, patet è fine libri 2. de elementis, vbi dicitur, & in nutritione & in purgatione fieri attractionem non modo conuenientis, sed etiam noxij. Vt in nutritione, si caro sit temperata, & sanguis frigidior, caro etiam optima attrahit sanguinem frigidiorem. Sic in purgatione, principaliter quidem attrahitur humor familiaris: sed in superpurgatione, cum succus familiaris attractus est, trahitur humor qui promptius euacuatur, id est, qui magis est fluxilis, & simul magis familiaris humori qui primo fuit attractus. Vt, si rhabarbaro bilis educatur, post bilem vacuabitur pituita (*licet enim sanguis magis sit fluxilis, pituita tamen magis familiaris est succo bilioso, quam sanguis, ac proinde prius educitur*) mox melancholia, quæ minus est fluxilis quam pituita, & licet crassior sit ac minus fluxilis, quam sanguis, prius tamen euacuatur, quia familiarior est succo bilioso, & pituitoso, quam sanguis: quia illi succi sunt excrementitij: postremo sanguis euacuatur, qui succus est alimentalis. Hic tamen notandum in superpurgatione à scammonio non omnem prorsus vacuari bilem, antequam sanguis effluat, sed maximam saltem eius partem: vita enim sine 4. succis stare non potest, com. 33. lib. 1. de natura humana. Præterea superpurgatio non tantum fit propter pharmaci attractionem: sed potius propter læsam retentionem & expulsionem: cap. 27. & vlt. lib. 3. simpl. Quia enim in superpurgatione, succus familiaris eductus est: non restat alius familiaris medicaméto succus, ac proinde maxima è parte cessat attractio, quia agens non agit, nisi assit patiens. Fit ergo tunc superpurgatio læsa retentione & expulsione: læditur autem facultas retentrix ob morbum vasorum, qui vel in via est, vel in intemperie. In via vasorum, id est, nimia apertione orificiorum, propter copiam & impetum materiæ expurgatæ. In intemperie, & præsertim frigida, quia in ὑπερκαθάρσει partes corporis ita fatigantur, vt calor hebescat, vasa refrigerata langueant, nec succos detinere queant. Læditur ergo expulsio, non læsa facultate, sed ob errorem externum: qui sumitur è praua qualitate, seu acrimonia medicamenti purgantis. Hæc de venenorum differentiis,

Alia superpurgationis causa.

rentiis,quæ è causa efficiente formali,& materiali desumuntur. Auicennas etiam à corpore patiente sumit differentias: quæ facile è dictis patebunt.

CAPVT III.

De signis Venenorum.

Venenum *in genere* modo facile, modo difficulter cognoscitur. Facile: si in corpore agit,vt appareant symptomata venefica, syncope stomachi, anxietas, pallor totius corporis, pulsus imbecillis,&c.Difficulter:si venenum non agit,sed otiatur,quia est in minima copia,& in partibus remotis:& tunc considerandæ sunt causæ prægressæ:ac dispositio patientis.Causæ prægressæ:si forinsecus accedit venenum: vt si quis à cane rabido sit demorsus, facile suspicamur venenum latitare: Ita si quis cum inimicis,& veneficis versatus est. Dispositio patientis:si intus venenum latitat: quoties corpus est insalubre, vsum est prauis cibis, dum est suppressa consueta euacuatio vel seminis vel sanguinis. *Signa veneni in genere.*

Signa *differentiarum:*& primum num *in corpore venenum sit genitum,an extrinsecus accesserit?* Si igitur homo sanus repente moriatur, cadauer fœteat:liuescat præter consuetudinem cadaueris, foris accessit venenum:si vero corpus insalubre fuit refertum prauis succis,& euacuatio consueta fuit cohibita,venenum intus genitum ipsum iugulauit:vt Galenus docet cap.penult.lib.6.de loc.affect. In corpore viuente eadem est ratio. *Num genitum sit in corpore,an extra.*

Si in corpore genitum est venenum, vel Extra venas,vel In venis.Si *extra venas:*an à sanguine grumescente, in cauitatibus, vt ventriculo,vesica:confugiendum ad signa particularia, de quibus in doctrina de sanguine grumescente. Si *in venis:*hæc signa non aderunt, sed potius erunt signa febris pestilentis,prægressa est suppresio seminis, vel sanguinis menstrui. *Num in venis,an extra venas.*

Si extra corpus generatum est venenum: vel ab elementis procedit,vel à mistis.Si *ab elemētis:*signa sunt impuritatis elementorum,de quibus in febre pestilenti. Si *è mistis:*facile cognosci potest, an procedat è mistis animantis:modo clam non sit exhibitū:hoc enim cognoscere fere est impossibile. *Num ab elementis, an è mistis.*

Hactenus de signis differentiarū à causa efficiēte:sequitur de signis differētiarū *à causa materiali,id est, à subiecto veneni.* *Signa subiectorum veneni.*

Ratione igitur subiecti, veneni qualitas est spiritalis, vel corporea. *Spiritalis* cognoscitur, si aliquis afficitur post serpentem hasta percussum, item post aspectum basilisci, & quoties præsens fuit animal, quod qualitatem veneficam spiritalem impertiri potest. *Corporea* qualitas est terrestris, aquea, vaporosa. Terrestris: si venenum in puluere est exhibitum: aquea: si in diluto & destillato: vaporosa, si homo solo odore afficitur.

Signa qualitatis, manifestæ veneni. Sequuntur signa differentiarum *à causa formali.* Venenum calidum, simpliciter calefaciens, indicatur, cum patiens feruorem in capite sentit: afficitur siti, & corpus tactui calidum apparet, venæ turgentes conspiciuntur, à calido enim veneno sanguis funditur, vnde etiam oculi rubent. Venenum calidum corrosiuum, indicatur ex insigni ventriculi dolore. Putrefaciens indicatur è graui & iniucundo corporis odore: ructus enim & anhelitus sunt fœtidi. Putrefactiuum autem modo intense, modo remisse calidum est: si intense, signa erunt intensæ caliditatis. Frigidum simpliciter refrigerans, cognoscitur è somno profundo, stupore, absentia sitis, è frigiditate totius corporis. Frigidum constipans, seu angustans, adiunctam etiam habet difficultatem anhelitus. De sicco & humido, nil Auicennas: nec enim hæc facile dantur, nisi caliditas, vel frigiditas assit. Siccum tamen à macie & tabe indicatur. Humidum ex insigni corporis imbecillitate, vt statim corpus iusto grauius euadat: ob nimiam enim humiditatem ligamenta laxantur, vt membra quasi onerosa fiant.

Signa qualitatis alterantis. Hæc de qualitate manifesta. Abdita est alterans, vel purgans. *Alterans*, est similis corpori, vel dissimilis. Si simile sit quod exhibetur, vt theriaca, tunc (licet alias salutare esset) pestiferum euadit, quia datur in maiori dosi, quam oportet, & hoc exhibitum est, vel à plebeio, ab empeirico, vel à medico indocto. Si autem à docto daretur: cognosci non posset, cordis enim proprietatem dissipat, propter summam actiuitatem: sicut magna flamma minorem exstinguit: & minus adhuc cognosci posset, si nec sit amarum, nec ingrati odoris: vt homo pereat, antequam sciamus venenum esse in corpore, & post mortem nulla veneni apparent vestigia. Alterans qualitas dissimilis cognoscitur, quia mutatur pulsus, fit syncope, erumpunt sudores frigidi, præsertim in fronte: maxime si napellus assumatur.

Qualitas *purgatoria*. Si purgatur ſanguis, facile cognoſcitur: huius generis tamen venenum nemini notum, hoc ſeculo. Si purgans materia alios attrahat ſuccos: bifariam nocet: intenſiue, id eſt, actione violenta: & extenſiue, id eſt, actione immodica. Si lædit intenſiue: fiunt tormina, conuulſiones, nec corpora euacuantur. Si extenſiue, inſignis fit euacuatio. *Signa purgatoriæ qualitatis.*

A diſpoſitione corporis etiam ſumuntur differentiæ, quæ facile cognoſcuntur. Si enim venenum agit in totum corpus: non eſt noxa aliqua in membro particulari. Si agit in partem determinatam: noxa in primis in parte illa percipitur: verbi gratia, ſi cantharides aſſumantur, patiens noxam ſentiet in veſica. *Signa differentiarũ à corporis diſpoſitione.*

Hoc igitur modo prima venenorum genera cognoſcuntur. De ſpeciebus enim ſpecialiſsimis, in capitibus propriis agendum erit. Monet autem Auicennas, indicia è viſu, olfactu, & ſapore ſumi poſſe: è viſu, vt ſi quis euomat hydrargyrum: ex olfactu, ſi quis percipiat odorem opij: è ſapore, eadem ratione. *Concluſio ſignorum.*

CAPVT IIII.

De præſidiis venenorum.

AGemus iam de curatione veneni in genere: ſpecialia ſuum in locum ſeruantes. Præſidia igitur ab eſſentia veneni ſumenda ſunt. Et quoniam venenum eſt qualitas corruptiua cordis hominis: neceſſario indicationes præſidiorum ſumuntur à qualitate, à corde, & ab homine. *Præſidia venenorũ, vnde ſumenda.*

Præſidia quæ ſumuntur à veneno, ſeu veneni qualitate, ſunt alterantia vel euacuantia, vt colligitur è c.7.li.3.de loc. aff.& c.6.l.13 meth.& c.18.l.5.ſimpl. Alterãtia ſunt, modo calida, modo frigida, modo à proprietate occulta iuuant: prout varia eſt veneni qualitas. Nos potiſsimũ agemus de alterantibus per qualitatem reconditam. Auicen. remediũ bezoarticum ita definit, c.4.fen.1.l.2. Albezoar eſt remedium, quod pro ſua proprietate conſeruat ſanitatem & virtutem in ſpiritu, vt veneni noxam à ſe expellat. Vnde colligitur bezoarticum habere proprietatem ſimilẽ proprietati corporis humani. Patet etiam hinc bezoarticum exſtirpare venenum, non quod agat in venenũ, ſed quia agit in corpus humanũ, & illud roborat, vt veneno expellendo ſufficere queat. Et ſic venenum à bezoartico quaſi per accidens curatur: bezoar- *1. A veneno. Alterãtia. Bezoarticum quid. Bezoarticũ per accidens, & mediate in venenum agit.*

ticum enim non agit in venenum, sed per similem proprietatem (quæ tamen maioris est actiuitatis) corpus immutat, vt huius actus secundus, vi veneni iã deperditus, reuocetur. Hinc Galenus cap. 18. lib. 5. simp. ait bezoartica obtinere mediam quandam naturam, inter corpus humanum, & venenum: vt, quæ est proportio corporis humani ad bezoarticum, eadem sit bezoartici ad venenum. Quo dicto significat ita administrandas esse antidotos, ne si largiore dosi exhibeantur, maxima sua actiuitate corpus lædant. Sicut enim bezoarticum vinci nõ debet à veneno: ita etiam corpus à bezoartico vinci non debet. Ait etiam loc. cit. bezoarticum esse medium inter medicamentum, & venenum: medicamentum enim iuuat, venenum interficit: bezoarticum iuuat si recte administretur, & interficit, si non recte, sed in maiore dosi exhibeatur. Præsidia euacuantia explicantur. cap. 15. lib. 5. simpl. & hæc vacuant qualitate vel manifesta, vel recondita. Manifesta qualitas attrahit, vel calefaciendo simpliciter, vel simul abradendo & corrodendo cuticulam, atque excitando vesicas. Simpliciter calefaciens, est remedium calidum, & tenuis substantiæ, quod venenum è profundis, id est, è centro ad circumferentiam attrahit. Corrodens & abradens, est calidum & crassæ substantiæ, cuius ope parti adhæret, vnde abradit, doloremque excitat: Et sic vacuatio fit nõ tantùm per attractionem caloris & doloris, sed etiam per modum receptionis, quia pars redditur imbecillis, & proinde apta ad recipiendum. Occulta qualitas vacuat non per expulsionem, sed per attractionem, propter proprietatẽ, similem proprietati veneni: vnde Galenus ait, omne venenum vacuari à medicamentis extrinsecus applicatis. Quod tamen dictum non ita est intelligendum, tanquam venena semper sint applicanda & nunquam exhibenda: nam & cantharides, & hydrargyrum vtiliter nonnunquam exhibentur: tutius tamen est, venena applicare, quam exhibere. Venena autem applicanda sunt, non aduersissima corpori humano, quæ interficerent: sed quæ mediam quandam naturam habent inter corpus humanum, & venenum: vt est *caro viperæ, caro scorpij*: quæ media sunt ratione actiuitatis & similitudinis, nõ enim sunt summæ actiuitatis, vt *arsenicum*, nec proprietatis vel omnino similis, vel admodum dissimilis.

Bezoartica sunt media inter venena, & corpus humanum.

Euacuãtia manifesta.

Occulta.

2. Præsidia à corde indicata.

Hæc de præsidiis quæ à veneno sumuntur. A corde languente indicatur remedium cor roborans: & hoc vel euidens

dens est, vel occultum. Euidens est, quod cordis calorem & complexionem conseruat. Reconditum est, quod cordis proprietatem respicit: & est bezoarticum. Bezoarticum autem requiritur, veneno & præsente, & imminente. Si præsens est venenum: tum bezoarticum requiritur, ratione & ipsius veneni, & proprietatis cordis. A veneno enim requiritur aliquid, quod proprietatem veneno habeat contrariam, vt vrtute huius remedij, ab expultrice cordis venenum expellatur. Cordis autem proprietas postulat remedium simile, quo roboretur, ad resistendum proprietati veneni. Quatenus ergo bezoarticum requiritur à veneno, est præseruatorium: quatenus requiritur à proprietate cordis, est vitale. Si immineat venenum, in aere pestilenti, vel ab hostibus: requiritur bezoarticum, quod cor ita roboret, vt si forte ingruat venenum, homo non pereat. Bezoarticum igitur sanitati etiam tempore requiritur à proprietate cordis (*non à veneno, quod præsens non est: cum tamen indicatio à præsenti sumatur*) tanquam remedium vitale.

Hallucinatus ergo AVERROES est, qui materiã bezoarticam tempore sanitatis non admittit: nam & experientiam habet repugnantem, & rationem. Si enim bezoarticum exhibitum, præsente veneno, non dissipat cordis proprietatem, multo minus absente veneno destruet: nam cum venenum in cor agat, si in bezoartico facultas est dissipandi cordis proprietatem, adhuc magis destruetur ambabus caussis coniunctis, quam si vna tantum adest. Sed forte excusari potest Auerroes, hoc modo: Bezoarticum duplex est: alterum maximæ actiuitatis, præditum tamen proprietate simili proprietati cordis è toto, vt est *confectio Mithridatica*, quæ sanis etiam dari potest. Alterum non est tantæ actiuitatis, & habet proprietatem mediam inter corpus & venenum, qualis est *caro viperæ, & scorpij*, extracto inde veneno: & hæc tempore sanitatis præter rationem exhibentur: de quibus etiam locutum esse Auerroem vero est simile. *Dubiũ est Auerroe.*

Præsidia etiam à toto sumuntur. Nam repletio corporis prohibet, quo minus tuto & festinanter liceat venenum expellere, cap. 7. libr. 3. de loc. affect. Quare si corporis repletio est æqualis, indicat remedium euacuans: si inæqualis: purgatorium, seu electiue ducens. *3. Præsidia à toto sumpta.*

CAPVT V.

De prognosticis venenorum.

PRimum proponemus prognostica differentiarum à causa formali & materiali: nec enim causæ efficientes hic perpenduntur. Secundo signa trademus lethalia, è quibus sciamus, num homines sanitati posint restitui, nec ne.

Prognostica differentiarum à subiecto.

Quantum ergo ad differentias à subiecto: qualitas spiritalis est efficacissima, præcipue quia non habet determinatum subiectum, & momento per corpus in cor irruit, nihil quod resistat inueniens. Non est tamen omnino desperandum: inuenitur enim remedium, cor ita roborans, vt qualitas illa spiritalis dissoluatur, sicut tenebræ dissipantur à lumine Solis. Qualitas materialis, si subiectum sit determinatum, minus est periculosa, & præsertim si subiectum sit terrestre: magis periculosa, si subiectum sit aqueum: adhuc magis, si aereũ: celerrime enim homines per prauos odores intereũt.

Prognostica differentiarum à causa formali.

Quantum ad causam formalem. Venenum agens à tota forma est magis periculosum, quã manifesta agens qualitate: in corde enim duo sunt, complexio & proprietas. complexio stante vita mutari potest: proprietas, maxime penes motum, mutari nequit: quamprimum enim adimitur actus proprietatis, id est, motus, homo statim moritur: quia mors nihil est aliud, quam quies & immobilitas cordis. Inter venena autem à tota forma, illud magis est pestiferum, quod est maioris actiuitatis.

Prognosticum qualitatis manifestæ.

Qualitas manifesta in genere, prout instrumentum est maioris, vel minoris actiuitatis, pro eo etiam vehementiores habet operationes. Non solum enim numerus graduum, sed etiam vis & vehementia (quæ à forma substantiali procedit) attendi debet: opium enim venenum est, non aqua: quia frigiditas aquæ est organum formæ elementaris minimæ actiuitatis, frigiditas autem opij, est organum formæ misti, quæ forma corpori nostro est contraria. Sic euphorbium est venenum, non sinapi: licet vtrumque in quarto sit calidum. (*Vt autem melius hæc intelligantur, paulo erunt altius repetenda, Forma misti, est Similis corpori humano, vel Dissimilis. Si similis, est Actiua, vel Passiua. Passiua: cum mistum illud est alimentale, nam alimentum patitur à corpore. Quo fit, vt qualitas, quæ est organum formæ minimæ actiuitatis, parum*

Qualitates venenorũ agunt pro ratione formæ suæ magis vel minus efficacis.

rum etiam agat. Hinc theriaca calida in primo, magis calfacit quam piper vel sinapi, quæ calida sunt in quarto, & pueris piper dare possumus, non theriacam: caliditas enim piperis & sinapi est organu formæ alimentalis paßiua: caliditas autem theriacæ, est organum formæ quidem similis, sed summæ actiuitatis; cui corpus cedit, non resistit, vt calor in habitum corporis imprimatur. Idem de forma dißimili, seu venefica statuendum. Licet enim omne venenum corpori humano à tota forma sit contrarium: hæc tamen forma interdum est summæ actiuitatis, interdum minimæ, interdum mediocris. Hinc venena; quæ formam habent maximæ actiuitatis, homines interficiunt: etsi in calido, frig. hum. sicco sit summus excessus: vt est napellus. Venena autem quæ exiguam habent actiuitatem, non dicuntur agere à tota forma, sed per manifestas qualitates intensas, vt euphorbium, opium, &c. quæ tamen ipsa non interficerent, nisi organa essent formæ contrariæ. Hinc ergo patet, in venenis manifesta qualitate agentibus, vim & actionem vehementem, seu veneficam, dependere è qualitatibus, quatenus sunt organa formæ contrariæ.) Præterea siue venena sint calida, siue frigida: celerius nocent corpori calido, quam frigido: in calido enim vis ipsorum citius ad cor perducitur. Calida & frigida venena magis sunt periculosa, quam humida & sicca: quia illa maioris sunt actiuitatis, si venena calida cum frigidis comparemus, cæteris paribus, calida magis sunt periculosa, vt cito, & in exigua quantitate homines iugulare posſint: Frigida vero à natura superari possunt: vt alimentales portiones in alimentum vertantur, veneficæ extra corpus protrudantur.

Aliud prognosticum.

Aliud.

Signa lethalia sunt sequentia symptomata, quæ de salute hominis desperandum esse indicant, secundum Auicennam c.4. I. Syncope, quæ cor insigniter affici ostendit. II. Si pupilla occultatur, indicat vehementer lædi cerebrum, ob consensum cum corde: cor enim si læditur, spiritus vitalis exstinguitur: hic cum materia sit spiritus animalis, animalem etiã languere necesse est: vnde insignis in pupilla fit mutatio. III. oculorum rubor, ob noxã cordis, ita cerebrum lædi arguit, vt sanguinem continere nõ valens, in oculos defluere sinat. IIII. Si lingua intra os detineri nequit: quoniam ita languet cerebrum, vt partes relaxentur. V. Si pulsus cadit, & nõ percipitur, maxima cordis noxa est. VI. Sudor frigidus significat maximam imbecillicitatem secundum omnes corporis partes, ita vt partes alimentum proprium non posſint con-

Signa θανάσιμα.

tinere, vnde humiditas alimentalis erumpit. Quod si ergo hæc conspiciantur signa: spes salutis nulla relinquitur: contra, si non appareant.

CAPVT VI.
De materiis præsidiorum.

Cito agendum.

Roponemus materias cheirurgicas, medicinales & diæteticas, in genere: in quibus etiam rectam administrationem, quantum licet in curatione generica patefaciemus. Cōmune autē est cuilibet materiæ circa rectā administrationē seu *Quādo agendū*, vt adhibeatur celerrime, antequam cor à veneno petatur.

I. Materia cheirurgica. Phlebotomia.

Materia cheirurgica sunt Venæsectio, Fonticuli, Vesicatoria. Venæsectio locum habet in veneno calido, si corpus sit refertum sanguine, qui vi veneni necessario acrior & feruidior est redditus: quinetiam funditur sic sanguis, & fusus ampliorem occupat locum, vnde venæ apparent turgidæ. Si ergo hoc indicans principale adest, & virtus vel coindicat, vel saltem permittit: vena est aperienda: quæ & per se confert, & per accidens, totum corporis habitum refrigerando. In veneno autem frigido à tota forma, licet corpus indigeat venæsectione: hæc tamen administrari non debet: veneno enim frigido adeo repente corpus refrigeratur, vt virtus nequaquam possit sustinere venæsectionem: geminaretur enim refrigeratio.

Fonticuli.

Cauteria etiam probantur, quibus corpus ab excrementis mundatur, vt non tantopere à veneno lædatur. Probantur autem potius pro præseruatione ante venenum, quam post, id est, in aere pestilenti: potius ante febrem, quam tempore febris: item potius ante sumptum venenum, quam post: ratio est, quia fonticuli non euacuant superfluitates, nisi post remotionē crustæ, quæ excitatur ab igne, vel à caustico: at hic cito opus est auxilio. Post venenum tamen, non omnino negligenda sunt cauteria, si modo venenum non sit admodum copiosum: vt inter initia morsus canis, dum venenū adhuc est exiguum. Notandum etiam, vt quamprimum eschara remoueatur, primo aut secundo die: alias tamen in morbis chronicis solent demum remouere die octauo, aut quintodecimo, aut etiam vigesimo.

Vesicatoria.

Vesicatoria spatio trium aut quatuor horarum, euocant venenum.

Cum Auicenna etiam licet vti ligaturis, frictionibus, cucurbitulis siccis: vt venenum retrahatur à corde, in partes ignobiles.

Materiæ medicinales proponuntur à Galeno cap. 18. lib. 5. simpl. Sunt autem vel Euacuantes (quo pertinent Epispastica, id est, attractoria, ratione vel caloris, vel similitudinis) vel Alterantes. De euacuantibus primum dicendum: quia hæc & substantiam, & vim veneni tollunt: alterantia vero substantiam non adimunt: Prius ergo de remedio efficaciori, id est, de vacuante. Vacuans, aut ratione Copiæ vacuat, aut ratione Qualitatis. Vacuante ratione copiæ, vti possumus in quocunque veneno, siue cognito, siue incognito, cap. 7. lib. 2. de antid. Est autem medicamentum *hydrelæum* dictum: vnde hoc vti possumus: ℞. *aquæ* ℥ *x. olei maturi vel communis vel amygd. dulc.* ℥ *iiij. Misc.* Hoc medicamentum per vomitum euacuat, & qualitate sua omnem veneni vim attemperat, siue calidum sit, siue frigidum: accedit enim ad temperiem. Præterea efficit hoc medicamentum, vt venenum in corpore existens non ita facile possit partibus adhærere, nec abradere queat, licet sit corrosiuum. Sic etiam si corporis pars hoc inungatur, nulla ab adhibitis vesicatoriis (vt à cantharidibus) fiet corrosio, quia prohibet substantia oleaginosa, & pinguis. Oportet autem hoc medicamentum in magna copia dare ℥ iiij. vel xv. summa enim cum sit veneni actio, summam etiam exhibere dosin conuenit. Oportet etiam dare quamprimum: quia nihil prohibet, & adest præsentia indicantis vrgentis. Pluribus etiam vicibus hydrelæum est dandum, bis aut ter, in summa dosi, donec venenum sit vacuatum. Sed quia venenum aliquando in ventriculo residet, aliquando in intestinis: propterea Auicennas hydrelæo etiam alia ammiscet, quæ per inferiora venenum educunt: nimirum *semen lini mercurialis decoctum, cinerem è vitis confectum ramentis.* Aduertendum etiam, an aliquid noxij post vomitum succedat, vel propter venenum, vel propter vomitorium. Si vis veneni sit noxia, post vomitum probat Auicennas *exhibitionem lactis, vel crudi potius butyri.* Si vomitorium lædat, ita, vt maximus ipsius impetus, ac violentus motus, inflammationem œsophagi excitet: conuenit exhibere *lac refrigeratum, aquam hordei, imo oleum rosaceum frigidum.* Quod si venenum in infimis subsistat partibus, probatur purgans per inferiora, ne id tamen

4. Materiæ medicinales.
Vacuãtia. Primũ expellentia.
1. Ratione copiæ hydrelæum.
Noxa à vomitu vt succurrendum.
Purgatio per inferiora.

tamen ſit veneficum. Maxime autem laudatur *agaricus*, qui portiones habet bezoarticas, & alexiterias]: euacuat autem venenum non per ſe, ſed per accidens: per ſe enim ob proprietatem ſimilem pituitæ, attrahit ſuccos pituitoſos, & ſic ex accidente venenum etiam euacuat. Semper tamen obſeruandum, vt purgans medicamentum exhibeatur, quod humori in corpore redundanti reſpondeat. Optimum etiam eſt ſecundum Auicen. confugere ad clyſteres, acres quidem, ſi in ſuperioribus inteſtinis venenum (vt ſic à partibus longinquis attrahant) mites vero ſi in inferioribus. Nunquam tamen, ſiue in ſuperioribus, ſiue inferioribus inteſtinis venenum contineatur, à pinguibus oleaginoſis deſiſtendum: quæ ſcilicet veneno tranſeunti occurrunt, ne inteſtinis adhæreat, ſed facile præterlabatur.

Clyſmi.

2. Ratione qualitatis vacuātia, ſeu trahentia.

Hæc de iis, quæ ratione copiæ vacuant. Sunt etiam nonnulla, quæ potius qualitate, quam quantitate euacuant: non expellendo, ſed attrahendo. Attractio fit qualitate vel Manifeſta, vt caliditate: vel Occulta, ſed ſimili.

Calida attrahentia.

Quantum ad caliditatem, Galen. cap. 7. lib. 3. de loc. affect. probat *medicamentum è thapſia, ſinapi, fimo columbino*: Quæ tamen medicamenta probantur, quoties venenum non eſt in ventriculo, id eſt, ſi non eſt per os exhibitum, ſed potius applicatum aut ingreſſum per morſum alicuius animalis: tunc enim propter ſubſiſtentiam, per partem demorſam venenũ educitur. Quod ſi exhibitum venenum in vẽtriculum commearit, & hinc in venas: ſubſiſtentia non amplius eſt in parte determinata, ſed in toto corpore: vnde calefacientia toti corpori applicamus, quæ venenum à centro ad circumferentiam attrahant: & huius generis eſt *balneum aquæ dulcis calidioris*: quod vna cum bezoarticis vſurpari poteſt. Eodem etiam modo confert, *ſi magna animalia, vt equi, boues, &c. diſcindantur, & in horum ventres patientes collocentur*, hoc enim in viris principibus experientia comprobatum eſt.

Ratione ſimilitudinis attrahentia: primum ſi venenũ nondum eſt præſens.

Quantum ad qualitatem occultam, ſeu ea quæ ratione ſimilitudinis attrahunt: videndum num venenum ſit in corpore, necne? Interdum enim licet venenum nondum ſit in corpore; vtimur tamen materia vacuante, quæ mediam habet naturam inter corpus & venenum, cap. IX. lib. 5. ſimpl. & proinde tutius hæc applicantur, quam exhibentur: quale eſt hoc, quod axillis applicatur: ℞. *arſenici* ℥ j. *dictamni Cretici* ℈ j. *ſinapi*, *cinamomi ana* ℈ ß. *moſchi*, *ſiue ambræ* gr. iiij. Ratio huius medicamenti

menti est talis: Arsenicum admodum efficax est venenum: cum autem opus sit materia, quæ nec à toto sit venefina, nec corpori omnino similis (alias enim non attraheret venenum) propterea arsenicum corrigimus, ea tamen ratione, ne ipsius operatio, id est, attractio impediatur: miscemus ergo dictamnum, sinapi, cinam. moschum, quæ proprietates corpori nostro similes habent, & è parte vim arsenici deleteriam summam corrigunt, non tamen omnino adimunt, quia in parua quantitate miscentur, quia etiam calida sunt, id est, tractionem iuuantia. *Obiectio. Indicatio sumitur à præsenti: Si venenum nondum est in corpore, quomodo indicatur arsenicum.* Responsio. In aëre pestilenti, vbi venenum imminet, vtimur arsenico, tanquam materia remedij requisiti à veneno præsenti, licet nondum sit in corpore: ope enim arsenici, cum venenum in corpus ingreditur, euocatur & attrahitur extra corpus. Quod si venenum actu est in corpore, vel Ignotum est, vel Notum. Si ignotum: vtimur arsenico, ex aliqua parte tamen castigato, quod ratione similitudinis, & vehementis attractionis, quodlibet venenum potest attrahere. Notum venenum vel agit tota Forma, vel manifesta Qualitate: & in hoc satius est vti determinata materia: vt, si quis morsus esset à scorpio, satius esse scorpium applicare, quam arsenicum: si à vipera, carnem viperæ; si à cane rabido, ventres cantharidum. *Dubitatur autem, qua ratione scorpius morsus propriè vtilitatem præstet?* Respondetur: ante scorpij applicationem, venenum cum impetu in cor ruit: post applicationem vero, venenum illud è corpore trahitur: ne amplius ad cor ruat: attrahens enim vi magis est efficax in scorpio, quam in eius veneno: sicut etiam alias caro trahit sanguinem, non contra. Errant igitur, qui negant scorpium suum venenum extrahere: quod simile trahat simile, non idem, idem. Hic enim non est identitas, sed similitudo, cum duo sint mista, Caro scorpij, & Venenum contentum, non continens: caro igitur proprietate simili attrahit venenum. Vnde etiam fit, vt in scorpij morsu, idem scorpius probetur, à quo patiẽs est morsus, quia per morsum maxima è parte venenum est imminutum: cuius argumentum est etiam hoc, quod si scorpius duo mordeat indiuidua, magis primũ afficitur, quam secundum, quia ab initio venenum magis copiosum est ac deleterium. Cum vero scorpius præsens non est, probatur *ol. è scorpio*, quod similitudinẽ habet carnis, ac mediam naturam

Prohylactica, vnde indicẽtur.

Attrahẽtia venenum, iam in corpore existens.

Quomodo scorpius morsui proprio medeatur.

inter

Carni viperæ, & scorpij, calida sunt addēda. inter corpus & venenum. Quoniam vero secundum Auic. in carnibus viperæ & scorpij, debilis attrahendi vis est, cū mediam naturam habeant inter corpus & venena: iis semper addenda sunt calida, attractionem promouentia, vt *sinapi, euphorbium*. Hæc autem attrahentia, aliquando applicanda *Cui parti applicāda sint, quæ attrahunt venenum.* sunt parti demorsæ, aliquādo axiliis, interdum vtrisque: sumpta indicatione à veneni subsistentia. Si enim venenum per os sit exhibitum: tunc quoniam facile fieri potest, vt venenum in corde habeat subsistentiam, medicamenta sunt axillis applicanda. Si homo ab animali venefico morsus fuerit: tunc inter initia parti demorsæ medicamenta applicanda: si morsus recens non sit: tunc medicamenta & parti demorsæ, & axillis applicanda: temporis enim progressu, cor petit venenum: vnde duplex substantia veneni, duplicem etiam applicationis locum indicat. Et hæc de materia medicinali vacuante.

Alterātia bezoartica. Alterantia medicamenta, vel alterant per qualitates Reconditas, vel per Manifestas. Primum autem agendum de his quæ agunt per qualitates reconditas: his enim vti licet, non tantum ad venena à tota forma agētia, sed ad ea etiam, quæ qualitate euidenti agunt, vt *opium*, quoniā hæc quoque formam habent cōtrariam. Agentia igitur à tota forma, si venenum in corpore non adest, sunt materia remedij præseruatorij, & requiruntur à proprietate contraria veneno: si autem in corpore sit venenū, sunt materia remedij vitalis, & requiruntur à proprietate cordis. Hæc autē medicamenta, siue venenum exhibitum sit notum, siue ignotū, sunt materia remedij bezoartici. Præstantissima autem proponuntur alexiteria & alexipharmaca *Theriaca, & Mithridatium* c. 1. l. 1. de *De Theriaca & Mithridatio.* antid. c. 1. l. 2. de antid. à Galeno, & c. 4. ab Auicenna. De horū vsu pauca dicenda, quia multi medici peccant. Theriaca superat mithridatium in vno veneno viperino: in morsu enim viperæ vtilius theriaca, quam mithridatiu exhibetur. In reliquis autem venenis (præter calida) mithridatium vtilius quam theriaca datur: vt si venenum est incognitum, non *Theriaca & Mithridatio in venenis calidis non est vtendum.* tamen viperinum: si agit à tota forma: si agit frigiditate. In venenis calidis manifesta qualitate agentibus, nec theriaca: nec mithridatio vtendum; illa tamen minus nocet, quam hoc: quia theriaca non excedit primum gradum calidi, mithridatium ad secundum ascendit: Quod autem theriaca & mithridatium, in venenis impense calidis sunt pestifera, ita patet:

patet: Venenum manifesta agens caliditate, vehementer corpus calefacit: theriaca autem & mithridatium vehementissime etiam calefaciunt: licet enim theriaca in primo tantum gradu sit calida, magis tamen calorem in corpore imprimere potest, quam cinamomum quod in tertio est calidum, quia caliditas cinamomi est organum formæ minimæ actiuitatis. Neque admodum prodest theriaca ratione formæ dissimilis: quia sermo hic est de veneno calido, cuius forma est minimæ actiuitatis, & proin opus non habet, vt per formam theriacæ maximæ actiuitatis expugnetur. Hinc sequitur maxime eos errare, qui in febribus pestilentibus theriacam exhibent, ac mithridatium: in febre enim pestilenti adest venenum calidum putrefactiuum, interiora exurens, vt frigeant exteriora, cuius etiam vi solida cordis substantia (ad differentiam aliarum febrium putridarum) est posita in calefacto esse, sed in habitudine, non in habitu. Dum autem theriaca exhibetur, caliditas illa in habitudine firmatur, habitumque contrahit: vt necessario febris pestilens degeneret in hecticam, & homines moriantur, etiamsi optima fuerit theriaca. Auicennas etiam cap. 4. alias habet materias, quæ venenis tota forma aduersantur, & eas quidem non ratione, sed experientia inuentas & comprobatas. Ex Galeni igitur sententia cap. 2. lib. 7. de antid. probatur *medicamentum confectum è caricis*; si quis enim hoc ieiuno sumat stomacho, is à veneno vix vincitur. Conficitur autem *è caricis, nucibus, ruta, exiguo sale. Dosis à ℥ij. ad ℥ß.* prout veneni actio magis vel minus est vehemens. *Zedoaria* etiam omnibus modis veneno aduersatur. Prosunt quoque *semina napi silnestris, ad ℨ ij. cum maluatico exhibita. Semen citri ad ℨij. cum maluatico datur:* vt vinum sit materia vehiculi, cuius gratia citius cor roboratur. *Crocus secundum Auicennam spiritus viuificat, dilatat, solidat: ad dosin tamen ℨ iij. iugulat*: quia licet proprietatem habeat proprietati cordis similem, tantæ tamen est actiuitatis, vt in nimia copia exhibitus, instar magnæ flammæ spiritus & calorem vitalem dissipet. Postremo Auicennas proponit medicamentum efficax, *è succo & radicibus laserpitij (conferunt proprietate, & odorata sunt) è semine absinthij santonici (est cordiale) cum melle (vt consistētiam acquirat, & præterea vt medicamentum euadat iucundum) & exhibet cum aqua, cum decocto pomorum (est enim hæc materia cordialis) & cæterorum etiam caliditatem attemperat.*

In febrib. pestiferis, non sunt danda theriaca, & mithrida.

Theriaca rusticorū.

Moderni

Moderni hæc quinque ſimplicia proponunt, non contemnenda: *hypericum, vincetoxicum, halenium, ariſtolochiam longam, & herbam quam vocant dragoncellum. Valet plurimum cornu cerui, & vnicornu: item lapis qui beZoar dicitur Auicennæ. Smaragdum nonnulli pro ſecreto habent, & exhibent ad ℈ ij.*

Modus adminiſtrandi. Sequitur, vt agamus de ratione adminiſtrandi hæc medicamenta, ſiue ſint euacuantia, ſiue alterantia. Medicamenta quæ per ſpiritalem qualitatem operantur promptiſsime iuuant: ſed talia inuenta nondum ſunt. Dicunt quidam *adamantem orientalem* ſiniſtro alligatum brachio, omne venenum ſuperare; ſed hoc experientiæ non reſpondet. Potius ergo medicamenta adminiſtranda ſunt in puluere, in ſubſtantia aquoſa, maxime autem in aeria, vt quam citiſsime expellatur venenum. *Oleū è theriaca & mithridatio.* Parandum igitur *deſtillatum è magnis antidotis, theriaca & mithridatio: vnde oleum illud Magni Ducis non eſt contemnendum*, præſertim cum experientia teſtetur vim illud contra venena habere maximam. Subſtantia autem illa eſt oleaginoſa, quæ dum applicatur corpori, ilico in vaporem vertitur. Medicamentum autem hoc efficaciſsimum redditur, ſi *ambra & moſchus* miſceantur, quæ facile in vaporem abeunt: oleis deſtillatis etiam aliquid *caphuræ* addendum, hæc enim cordialis eſt & theriacalis media, & promptiſsime in aerem reſoluitur, & ſic facit vt etiam oleum facile in vaporem vertatur: præterea quoque caliditatẽ olei nimiam frangit. Proin ſi oleum illud calidius perferre corpus non queat, miſcenda caphura: ſi vero facile admittat, loco caphuræ, ambra & moſchus miſcenda, vt vi hac calidiſsima feliciter expugnentur venena. *Quantum agendum.* Obſeruandum quoque eſt, ſi venenum actu ſit in corpore: antidotos in magna doſi, vt quintupla, vel quadrupla proportione eſſe exhibendas: hoc enim requirit & præſens venenum, & proprietas cordis: Secus, ſi nondum ſit in corpore, quia tunc proprietas cordis ſolum indicat. Præterea ſi actu venenum ſit in corpore, exhibemus quotidie, & bis etiam de die: quia ſumma eſt veneni actio. *Antidoti vomitoriis, non purgantibus miſceri poſſunt.* Et ſane præſentia veneni tantum apud Auicennã potuit, vt vomitorio antidotos adiunxerit: eodem videlicet tempore vacuans & alterans. Notandum tamen vomitoriis quidem theriacam eſſe addendam, verbi gratia, *oleo & aqua permiſtis*: at ſi *rhabarb. agaricus, vel alind ſoluens* exhibeatur, theriaca miſcenda non erit, quia hæc tractionem ſoluentium impedit: vt tutius ſit prius dare purgantia, quæ

non quidem similitudine trahunt venenum, sed hoc tamen per viam consecutionis cum materia excrementitia vacuant: deinde veneno magna è parte educto, licet antidotos exhibere, quarum vi è toto vincatur venenum.

Quoad materiam διαιτητικὴν, Auicen. cap. 4. improbat *Aërem* conclusum, probat autem odoratum, & alteratum suauibus odoribus, quibus spiritus reficiuntur. *3. Materia διαιτητική.*

De victu. Si venenum nondum est in corpore, Auicen. maxime probat victum pleniorem, pro præseruatione à veneno, si timor est, ne venenum exhibeatur: à cibo enim copioso vis veneni frangitur, & facile prouocatur vomitus, quo vna cum cibis venenum expellitur: cibo etiam pleniore meatus venarum replentur, vt corpus tam facile veneno non sit peruium. Fieri etiam potest, vt è variis cibis, aliquis donatus sit facultate bezoartica. In victu tenui, omnia sunt contraria. Quantum ad victus qualitatem, ante venenum assumptum, fugienda sunt cibaria & potiones, in quibus est vapor & odor euidens: dum enim vtimur dulcibus, salitis, acribus, odoratis, non facile percipitur venenum ammistũ. Monendi ergo sunt homines, si suspicio est de veneno, vt antequam cibos deglutiant, prius optime masticent, & degustent. Summa etiam cauendum est diligentia, ne cibi inficiantur: quod multis modis accidere potest: verbi gratia, si inter decoquendũ è tecto in lebetẽ scorpij decidunt: aut si in dolia viperæ (quæ vino maxime delectantur) ingrediuntur. *Victus in prophylaxi.*

Quod si venenum iam sit exhibitum: vires cito reficiendæ *aqua carnis & vino.* Si tamen venenum per manifestam caliditatem agat: à vino abstinendum, & aqua carnis administranda, correcta tamen refrigerantibus, nim. *acetosa, acido citri,* in quibus etiam vis inest bezoartica. Homines etiam post venenum nequaquam dormiant, cap. 7. lib. 2. de antid. Gale. Frictionibus & aliis quoque materiis veneno est occurrendum. De quibus hæc sufficiant. *Victus in veneno actu præsente.*

Dubitatio hic de Vino viperino dissoluenda est. Dioscorides enim mortiferum esse dicit. At Galenus lib. 11. simpl. cap. de vipera, salutare esse ait, quod experientia in pluribus elephantiacis comprobauit. Galeni etiam sententiæ Auicennas cap. de lepra suffragatur. Vt autem dubio huic occurratur, sciendum per vinum viperinum intelligi vinum, in quo exstincta sit vipera. In hoc vino duo reperiuntur: *venenum pessimum, & caro viperæ.* Venenum, proprietatem habet cordi hominis aduersam: proprietatem *Vinum viperinum quomodo elephanticis prosit.*

tamen habet similem proprietati alterius misti, nimirum virulentiæ elephanticæ. Sicut enim similitudo est inter magnetem & ferrum: ita etiam inter venenum viperinum & elephantiasin. Fortior tamen est proprietas elephanticæ virulentiæ, remissior veneni: vnde virulentia elephantica venenum attrahit, non contra. Carnes viperinæ vim habent discutiendi, digerendi, dissoluendi, expellendi materias in cute exsistentes: vnde carnes viperinæ in affectibus cutaneis admodum sunt vtiles. Venenum igitur viperinum præditum est facultate & veneni viperini, & carnis viperinæ. Dum igitur elephantico exhibetur: venenum trahitur ad partes cutaneas à virulentia illa elephantica. Confluens autem venenum ad partes extimas, ὄχημα simul est & vehiculum illius facultatis, quæ in carne est viperina: Carnis ergo qualitas à veneno viperino delata ad exteriores partes, agit in virulentiam illam, digerendo, discutiendo, attenuando, vt è toto expellatur elephantiasis. Quod si autem hoc vinum exhibeatur corpori non læso, siue venenum in corpore sit, siue non: semper mortiferum est: non enim tunc à partibus cutaneis attrahitur, sed in cor impetu ruens, necem affert.

CAPVT VII.

De veneni quibusdam speciebus: & primum de Napello.

Transitio.

Absoluta doctrina venenorum communi: ad specialia accedemus. Venenum ergo procedit à mistis, vel inanimatis, vt *arsenicum*: vel animatis. Animata illa, sunt plantæ, vel animalia. Plantarum venena vel agunt secundum qualitates manifestas, nimirum vel caliditatem, vt *anacardus*, vel frigiditatem, vt *opium*: aut agunt secundum qualitates reconditas, easque vel alterantes, vt *Napellus*, vel purgatorias, vt *veratrum album*. Venenum porro ex animalibus profectum duplex est: aut enim ipsum animal exhibetur, vt *cantharides*: aut venenum per morsum communicatur, vt in *rabie canina*. Nobis igitur sufficiat agere de *Napello, Anacardo, Opio, Veratro albo, Cantharidibus, & Veneno canino.*

Natura napelli.

Napellus est planta venefica vtraque qualitate, & recondita & manifesta: à tota enim forma summe homini aduersatur,

satur, ita vt exhibitus ad ℨ ß. altero, aut primo etiã die interficiat. In summo etiam calidus est & siccus. Est autem venenum tam dirũ, vt sagittis hoc veneno tinctis vulnerata animalia, vi veneni, non vulneris, obeant. Auicennas napellum in lepra & morphæa conferre ait: vbi procul dubio, non sincero, sed castigato vtitur: vel etiam fieri potest, vt Auicen. eo in loco per napellum intelligat non venenum, sed plantam illam, quæ prope radicẽ napelli nascitur, & mus napelli dici potest, quæ simpliciter non est venenum. Vtcunque hæc se habeant, à napello in medicina prorsus abstinendum. *Vide animaduersiones Fuchsii, & Matthioli, in hunc Auicenna locum.*

Cognoscitur napellum fuisse exhibitum: si tumor inflammatorius labia, os, frontem, oculos corripit, vt oculi præ magnitudine in loco destinato non contineantur. Lingua etiam intumescens, in ore detineri nequit. Totum quin etiam corpus tumore afficitur: nam cum venenum hoc summe calidum sit & siccum, fit vt sanguis fundatur, agiteturque, vt spatio ampliore sit opus, vnde tumores exsistunt. Oriuntur præterea vertigines & epilepsiæ: ob calidi huius veneni euaporationem in caput. Syncope sequitur, & crura collabuntur: quia venenum est summæ actiuitatis, tota forma cordi inimicum, vt omnes vires frangat. *Mus napelli: pro quo musciã legunt Angli Botanici.* *Signa.*

Venenum hoc, vt substantia, indicat remedium vacuans: ratione autem qualitatis & proprietatis, requirit bezoarticum: ob euidentem qualitatem, indicat refrigerans, & humectans. *Præsidia.*

Huius autem veneni summa est: vt, nisi diligenter occurramus, celerrime interficiat. Et si forte festinanter non iugulet, periculum impendet vel febris hecticæ, vel phthisis: ratio, cum enim napellus celerrime interficiat, occurrendum est remediis, quæ occulta proprietate aduersantur, hæc enim vt plurimum sunt calida: quibus tollitur quidem vis recondita, non autem operatio quæ à manifestis prodit qualitatibus: vnde napellus sua caliditate, in solidis partibus cordis imprimit calorem in habitu, à quo hectica febris. Deinde cum napellus sit calidus, & erodens: pulmones erodendo phthisin facit. Cito igitur & summa cum prudentia veneno huic occurrendum. *Prognostica.*

Materia medicinalis vel Euacuans est, vel Alterans. Euacuans est Expellens, vel Attrahens. *De expellente.* Auicennas proponit vomitoria *è decocto napi, & vino, cum butyro, cum decocto corticum glandium.* In hoc autem vomitorio *Materia præsidiorũ. Expellẽtia remedia.*

respicit, non tantum ad napelli substãtiam, sed omnes etiam eius qualitates. Substantiam respiciens, proponit vomitorium, id est, euacuans. Cortex glandium, vim habet astringendi, ideoque vomitum non promouet, sed tardat potius: adhibetur vero alia de causa, scilicet, ne venenum adeo repente ad cor transeat: ne etiam lac & butyrum, vias nimium laxent & aperiant. Qualitatem occultam respicit semen napi, & cortex etiam glandis: in his enim est vis bezoartica: misceri etiam vomitorio potest aliquid theriacæ, vt simul vtamur materia vomitorij, & intercipientis, & bezoartici. Euidentes qualitates respiciunt lac & butyrum: quæ siccitatem, calorem, & insignem acrimoniam huius veneni obtundunt. Decoctio etiam fit seminum & corticum in aqua, quæ vim habet refrigerandi. Hinc ergo discimus, eodem tempore exhibenda esse medicamenta, omnibus numeris contraria veneno: maxime vbi potens est.

Attrahentia præsidia. *Attrahens remedium est oleum viperinum, è scorpiis: nec improbo oleum Mathioli è scorpiis destillatum. Prodest etiam oleum Magni Ducis, applicatum arteriis manuum & pedum: axillis etiam, si cor infici incipiat, tẽporum arteriis, si vertigines & epilepsia assint.*

Alterãtes materiæ. *Materiæ alterantes* respiciunt qualitatem Reconditam, vel Manifestam. Quantum ad reconditam: probantur *magna antidoti, theriaca, Zedoaria, beZoar, vel huius loco potest exhiberi* ℨ j. *diambræ, aut diamoschu.* Notandum tamen, siue exhibeatur theriaca, siue Zedoaria, siue diamoschu, aut aliud calorificum, semper miscenda esse refrigerantia, quæ tamen sint bezoartica: alias enim hectica vel phthisis metuenda. Probat etiam Auicennas *quendam murem è genere soricis, qui frequenter in agro Tridentino reperitur: datur caro & puluis: efficacius esset destillatum, nõ amplius ligatum à substantia terrestri:* Sed hic mus vix capi & comprehendi potest.

Muscæ napello victitantes. Medicamentum bonum est, quod conficitur *è muscis illis magnis, quæ nutriuntur napello. Nec improbatur planta, prope radicem napelli orta, quæ mus dicitur:* radicis huius puluerisatæ dari potest ℨ ß. & ℨ j. est enim alexipharmacum napelli.

Num tuto vti queamus muscis napelli. Dubitatur autem *qua ratione tuto assumi queant muscæ quæ napello aluntur, & planta illa:* ratione alimenti enim est similitudo inter muscas & napellum: & quoniam inter hominem & napellum est dissimilitudo, inter hominem quoque & muscas erit dissimilitudo. *Responsio.* In napello partes aliæ sunt alimentales, aliæ veneficæ. Secundum partes igitur

quasdam

quasdam alimentales, similis est proprietas muscis cum proprietate napelli : in hac tamen similitudine proprietas muscarum fortior est, vt muscæ napellum vincant, & partes alimentales in suam substantiam mutent. Quantum ad portiones veneficas napelli, hæ muscis sunt contrariæ : verum quia in muscis est summa vis, partes alimentales vincuntur, & veneficæ expelluntur, vt muscæ veneno careant, & proprietate sua efficacissima, dum exhibentur, napelli venenum expellere & superare queant.

CAPVT VIII.

De Anacardo.

Er *anacardum* intelligimus non corticem, vel semen, sed liquorem qui inter corticem & semen residet : qui è sententia Auicennæ lib. 2. & 4. est venenum per manifestas qualitates, calorem nimirum & siccitatem in quarto gradu. Cum autem *& sinapi, & napellus, & anacardus*, sint mista in ordine quarto calida: differentia horum notanda est. Caliditas enim in sinapi est organum formæ alimentalis, hoc est, formæ similis humanæ naturæ: caliditas ergo non est venefica. Calor in anacardo & napello, est organum formæ dissimilis, & proinde veneficus est calor: discrimen tamen in eo est, quod forma napelli est summæ actiuitatis : vnde napellus est venenum secundum qualitatem manifestam & reconditam : anacardi autem forma est minoris actiuitatis : vnde anacardus venenum statuitur, non vtraque qualitate, sed euidente solum. *Natura anacardi. Discrimen caloris in sinapi, napello, anacardo.*

Indicatur è feruore in ore, gula, ventriculo, è febre acuta. Est enim anacardus in summo calidus, vnde calidos habet effectus. *Signa.*

Substantia igitur anacardi est euacuanda : oportet etiam refrigerare & humectare bezoarticis, vt forma dissimilis, etiamsi minimæ sit actiuitatis, è toto tamen opprimatur. *Præsidia.*

Celerrime autem oportet occurrere: alias enim homines obeunt, ratione tum febris acutæ, tum delirij. *Prognostica.*

Proinde Auicennas vomitorium probat *è lacte, butyro, iuribus pinguibus*: vt simul & euacuetur venenum, & eius immodica caliditas ac siccitas reprimatur, quam ad rem laudat *aquam hordei, aquam lactucæ, oleum violarum, insessionem in frigidam.* Suadet, vt non tantum vtamur potentia, sed actu etiam frigidis: quia hoc venenum non ita prompte cedit, ob *Materia medica.*

insignem caliditatem & siccitatem. Auicennas autem non proponit materias attrahentes ad circumferentiam: immodicus enim huius veneni calor prohibet. A proprietate conferunt bezoartica, vt *nuces*; si quis enim anacardum cum nuce masticet, non læditur, nisi in maxima copia sit anacardus. Probantur etiam *grana pini*, quæ proprietate sua anacardo aduersantur. Vtile denique est *oleum illud, quod conficitur è semine Anacardi*. Naturæ ergo mirum in anacardo est opus: portio enim eius alia venefica est, alia bezoartica.

CAPVT IX.

De Opio, & Meconio.

Opium & meconium vt differant.

Pium, secundum Galenum cap. 7. libr. 2. de antid. est lacryma & liquor, qui extrahitur è capitibus papaueris syluestris. *Meconium* vero succus est, qui extrahitur non modo è capite papaueris syluestris, sed etiam è foliis, dum ex vniuersa planta contusa, succus exprimitur. Vtrumque frigidum est in quarto gradu: meconium quidem in principio quarti, opium vltra principium: ita vt differant tantum secundum magis & minus.

Opij vt partes, ita etiã effectus diuersi.

Natura autem opij mirabilis est, habet enim vim inducendi somnum profundum: præterea etiam excitat pruritum insignem, adeo vt homines excitentur à somno profundo: insuper etiam sensum insignis amaritudinis infert. Qua ergo de causa hi effectus diuersi ab opio proficiscuntur? annon enim somnus profundus frigidi: pruritus vero & amaritudo calidi sunt effectus? Dicendum ergo opium substantias habere diuersas: sicut etiam lac & sanguis. Opium enim habet partes frigidas, & crassas: habet etiam partes calidas & tenues. Vnde si exhibetur opium, partes illæ calidæ, ad tenuitatem, facilius expelluntur, præsertim quia sunt veneficæ, & ad similitudinem carnis viperinæ sponte feruntur in habitum corporis, vnde pruritus producitur. Partes autem frigidæ, quia sunt crassæ, in centro commorantur: vt nisi assit vehiculum, non ita facile partes illæ ad cor perducantur. Hinc

ἐχυρεύεται tium opij frigidarũ.

qui opium exhibent vt interficiant, miscent vinum, aut aromata: nec enim portiones opij calidæ possunt esse vehiculum frigidarum, quia vt veneficæ expellunt, irritantes expultricem: & sponte etiam instar viperinæ carnis ad circumferentiam mouentur: at vinum & aromata possunt esse

esse vehicula, quia non expelluntur à natura, sed potius à iecore & corde attrahuntur.

Quæritur autem, cum opium habeat partes & calidas & frigidas: cur frigidum saltem esse dicatur, & non potius calidum, præsertim quia forma partium calidarum est venefica: & quia opium excitat pruritum, insigniter sane erit calidum? Responsio. Frigidæ opij partes & quantitate plures sunt, & qualitate seu gradu intensiores, quam calidæ: frigidæ enim in quarto sunt gradu, calidæ in tertio. Licet autem forma vtraque sit dissimilis: quia tamen vtraque etiam non est summæ, sed remissæ actiuitatis, & altera tantum qualitas in summo: fit vt secundum solas partes frigidas opium dicatur venenum. Nec etiam opium potest esse medicamentum calidum: medicamentum enim dicitur, quatenus iuuat: iuuat autem refrigerando, non calefaciendo: itemque interficit suffocando & exstinguendo calorem natiuum. *Opium nõ potest calidum dici.*

Signa opij sunt somnus profundus, & pruritus insignis: illo à reliquis venenis calidis, hoc à reliquis frigidis distinguitur. Partes enim calidæ dum expelluntur ad ambitum corporis, pruritum excitant. *Signa.*

Substantia opij vacuanda. Qualitas euidens contrarium requirit, occulta vero bezoarticum. *Præsidia.*

Celerrime agendum; alias ita imprimit suas qualitates, vt non cedat. *Prognosticum.*

Materiæ præsidiorum cheirurgicæ sunt, & medicinales. Cheirurgicæ sunt frictiones vehementes institutæ asperis linteis, manibus inunctis oleo de castorio, cum sapore acerrimo. Vtendum etiam ligaturis vehementer adstringentibus, cucurbitulis cum magna flamma, citra scarificationem, vt fiat euacuatio à superficie cutis. *Materia præsid. cheirurgica.*

Materia medicinalis, est Euacuans, & Alterans. *Euacuans*, est Expellens, vel Attrahens. Expellens est vomitorium: secundum Auicennam. Galenus autem cap. 7. libr. 2. de antid. *ad meconium exhibet olea, oxymeli: ad opium, quod frigidius est, exhibet vinum meracum plurimum*, vt sic simul & alteretur per calorem, & euacuetur vomitu per magnam vini copiam. Quando autem homines vomere nequeunt, aut etiam si ad intestina descendit opium, probantur clysteres, fortes quidem secundum Auicennam & Dioscoridem, secundum Galenum autem fortes in meconio, mites in opio. *Quæ discrepãtia ita solui potest*: mediocribus & fortibus clysmis in meconio *Cõciliatio Dioscor. & Galen.*

vti licet, & in opio: vtriusque enim veneni substantia satis est rebellis: sed in meconio expedit tátum vti acribus: in opio interdum acribus, interdum etiam mitioribus, qui acrimoniam partium opij calidarum attemperare queant. Attrahẽs materia est oleum valde calidum, & tenuis substantiæ, vt penetret, quale est *oleum de castorio & euphorbio*, quibus corpus inungendum. Aliquando tamen esset tutius vti *balneo aqua dulcis*, aliqua tamen è parte calidio, vt acrimonia partium calidarum temperetur, & propter calorem venenum euocetur.

Alterãtia. *Alterantia* per qualitat. manifestas: probatur *medicamẽtum è satureia, origano, cinamomo*: deinde etiam probantur ob partes calidas, *acetosa, lac caprinum, ius pingue v.g. cum adipe vituli*. Bezoarticum est *Castorium, piper, crocus; asa odorata, theriaca, mithridatium*. Et si pruritus plus iusto infestet, expedit *cum magnis antidotis miscere conseruas refrigerantes*.

CAPVT X.

De albo veratro.

Natura albi hellebori. IN *albo veratro* vis lethalis duplex est: primum, vt nimia violẽtia attrahit: secũdo, vt superpurgationẽ facit. Substãtia eius duplex est: altera similis dissimilis altera: vtraque tamẽ venefica. Similis est qua determinatus succus, scilicet melancholia, ratione similitudinis attrahitur: & hæc venefica est propter immodicam actiuitatem: tanto enim impetu humor attrahitur, vt homines strangulentur. Dissimilis est etiam portio in veratro albo, quia est purgans validissimum & quia dum nõ euacuat, non in alimentum vertitur, sed in venenum, & causa est, vt succi corrumpantur. Qualitate calidum & siccum est in secunda mansione tertij gradus.

Signa. Si exhibitum est album veratrum, nondum tamen purgat: cognoscitur, inde, quod patientes asserunt, sensibiliter se percipere, violenter à capite & partibus remotis attrahi materiam: vt conuulsiones succedant, anhelitus difficiles, & veluti suffocari videantur. Adeo enim vehementer albus helleborus attrahit, vt quandoque cum impetu tanto confluant succi, vt ob viarum occlusionem non fiat purgatio, sed proposita potius oriantur symptomata. Si vero exhibitum veratrum purget: manifesta est superpurgatio, & copiosa euacuatio, quam difficulter ægri ferunt, vnde animi defectus & syncope oritur.

Cum

Cum autem albus helleborus, violenter succos attrahat per venas,& tantopere viribus coceat,vt interdum mors sequatur:præsidia à tribus sumenda:primum à veneno: secundo,à viis per quas materia fuit attracta:tertio à viribus.Quãtum ad venenum:substantia indicat euacuans. Qualitas recondita dissimilis,indicat bezoarticum. Qualitas recondita similis,quæ scilicet succum melancholicum attrahit, quatenus violenter attrahit,requirit medicamentum contrarium: quatenus autem à circumferentia ad centrum attrahit, requirit diureticum, tanquam deriuatorium: & sudoriferum, tanquam reuulsorium:Qualitas euidens, indicat refrigerans & humectans. Quantum ad vias:quia mors succedit, in superpurgatione,eo quod viæ nimis recludantur:indicatur adstringens,& claudens. Virtus denique indicat sui custodiam: & virtus cordis,cordiale requirit. *Præsidia.*

Hellebori vis summa est:vnde conuulsio oritur. Quod si conuulsio fiat ab inanitione, desperandũ.Si autem fiat ob affectum oris ventriculi, & neruorẽ,ita vt facultas nõ ob inanitionem lædatur,sed ob errorem externum:tum occurri quidem malo potest,sed difficulter:maxime si sanguis egrediatur,si syncope succedat, si cadat pulsus. *Prognosticum.*

Materia cheirurgica.Venæ sectionem Diosc.& Auicennas in tractatibus de venenis,non proponunt.At Auicẽnas quarta,primi cap.8.ait:si pharmacum soluens exhibeatur, & non succedat euacuatio,sed symptomata sequantur vehementia, præsertim circa superiores partes,tunc necessariam esse venæ sectionem:quia adest principale indicans, nimirum sanguis vi vehementi affectus: adest etiam virtus permittens, alias enim pharmacum dari non potuisset. Dum igitur corpus est robustum licet non sit pharmacum, sed potius cacochymum:potest tamen affici plenitudine determinata, quæ inflammationem efficiat.Virtus autem interdum,adesse potest,vt dum helleborus à medico exhibetur,io dosi maiuscula,& minus correctus,ob ignorantiam:interdum virtus non adest,vt dum à carnifice proponitur,hoc fine, vt vires collabantur,vnde tunc venæsectio locum non habet. Cum igitur hic sermo fiat de helleboro albo,vt de veneno, non licet cũ Auicenna venam secare:sed vtendum calidis frictionibus, ligaturis vehementibus, cucurbitulis sine scarificatione cum magna flamma. *Materia præsidiorum, primum cheirurgica.*

Materia medicinalis multiplex est. Ratione substantiæ *Materia medicinalis Euacuans.*

veneni est euacuans, interdum per superius, interdum per inferius: prout veratrum vel in ventriculo, vel in intestinis residet: & hoc potissimum intelligitur, dum in *ὑπερκαθάρσει* non egreditur sanguis. Vomitorium potest esse *oleum cum qua tepida*. Si non educere volumus per inferiora, vti debemus lubricis, detersoriis & comprimentibus. Hinc probatur *vqua hordeatea, oleum amygdal.* Substantiam veratri detergunt *mulsa, decoctum, saccharum rubrum*. Si detersa est: tum propinanda, quæ vim habent comprimendi, vt *myrobalani, tamarindi*. Clysmi etiam prosunt, maxime si nō sit purgatio (dum enim perfidi homines veratrum exhibent, purgatio fieri nequit, quia corpus non est præparatum) clyster autem fieri debet ex eclegmate sequenti: *Recipe radicularum hellebori albi, ℔ j. aquæ fontis ℔ iij ß: fiat infusio per triduum: deinde fiat decoctio ad consistentiam eclegmatis.* Quod si eclegma nō adsit, nec etiam tres dies expectare liceat: breuiori temporis spatio fieri poterit infusio, nimirum hora vna, *si pro ℔ j. veratri, accipiamus aquæ ℔ j ß.* Et hoc elegmate in modum clysmi vtemur, cum aqua sufficiente diluto. Possumus etiam hoc eclegma vlterius coquere, vt formā accipiat suppositorij: est enim efficacissimum remedium.

Sequuntur medicamenta, quæ respiciunt hellebori albi qualitatem. Ratione ergo qualitatis occultæ dissimilis, nil præstantius *theriaca*: quæ, si bona est, actum secundum cuiuslibet purgantis adimit. Ratione qualitatis occultæ similis, quatenus nimis vehementer attrahit, probatur theriaca, ad hanc violentiam compescedum: theriacæ enim proprietas fortior est proprietate veratri. Auicennas etiam & Diosc. laudant *puluerem è floribus nymphææ*, qui proprietate quadam violentiæ hellebori albi aduersatur. Quatenus autem qualitas occulta similis ad centrum trahit, vtendum diureticis & sudoriferis: vnde Auicennas proponit *capillum veneris, feniculum, petroselinum, semen melonum*. Sudorem cient *balnea sicca calida*. Ratione qualitatis manifestæ, refrigerantia & humectantia ex vsu sunt: *vt nymphæa, lactuca, malua, hordeum, violæ &c.* Ob vias proponuntur adstringentia, vt *rhus opsoniorum, rosæ, cydon.* quibus post euacuationem materiæ noxiæ seu veneni vtendum: dum scilicet sanguis euacuatur, qui salutaris est materia.

CAPVT

CAPVT XI.

De Canthariidibus.

N *Cantharidibus* partes quædam ſunt veneficæ, vt venter, quædam alexiteriæ, vt partes, alæ, caput. Quamdiu autem cantharides viuunt, vires vna animalis forma ita ligantur, vt altera pars in detrimentum alterius agere nequeat: nec enim alæ ventri, nec venter alis officit. Dum autem obierunt cantharides partes illæ deſtitutæ vinculo, & priuatæ forma illa communi, ſecundum vires proprias operantur. *Cantharidum partes duæ.*

In *ventre* ſubſtantia ſeu forma eſt venefica, aduerſaria proprietati humanæ, & præſertim veſicæ: licet autem cantharides partibus extimis applicentur, vt occipitio, manibus, pedibus: interdum tamen patientes ſanguinem mingunt: cantharides enim ſponte vi ſua deleteria ad veſicam feruntur. Cantharides ſunt calidæ & ſiccæ in quarto. Et licet ventris forma ſit venefica, quia tamen non eſt ſummæ actiuitatis, vt in napello: ideo ventres non annumerantur venenis à tota forma, ſed calidis tantum venenis. Quoniam autem venenũ calidum, aliud corrodẽs eſt, aliud non corrodẽs: hoc venenum eſt corrodens: vnde ventris ſubſtantia potius craſſa, quam tenuis arguitur, è cap. 22. & 23. lib. 3. ſimpl. *De ventre. Forma. Qualitas.*

In *partibus alexiteriis* ſubſtantia & forma eſt ſimilis corpori noſtro, maxime veſicæ: *hinc recte medici, qui vtuntur veſicatoriis, non applicant extremitates, ſed tantum ventres.* Proprietas autem harum extremitatum eſt ſummæ actiuitatis, alias non poſſent ſuperare proprietatem ventris: cum omnis actio fiat in proprietate maiore inæqualitatis, præſertim in venenis: & proinde etiam vehementior eſt proprietas in extremitatibus, quam in veſica: vnde liquet, veſicam nõ attrahere proprietate ſua extremitates, ſed in extremitatib. eſſe vim, qua ſponte in veſicam perducuntur. Calidæ ſunt & ſiccæ extremitates in tertio & ſubſtantia ſunt tenui. *Extremitates cantharidum.*

Exhibitas eſſe cantharides cognoſcitur, è feruore circa veſicam oborto, ex ardore lotij, è mictu ſanguinis, è vertigine, delirio, tandem è ſyncope. *Signa.*

Subſtantia euacuanda eſt. Qualitas euidens, indicat refrigerantia & humectantia. Occulta qualitas requirit alexiteria veſicæ propria. *Præſidia.*

Quoniam vero venenum eſt corroſiuum, antequã abradat occurren *Prognoſt.*

occurrendum : si enim facta est abrasio, difficilis est curatio cap. 22. & 23. lib. 3. simpl. Galeni.

Materia medicinales. Euacuans præsidium potest esse vomitorium, clyster, balneum aquæ calidæ: vt venenum hoc omnibus modis per vomitum, aluum, poros cutis educatur: Præcedat autem vomitorium, quia tutius est, vt venenum euacuetur, antequam

1. descendat. Notandum autem cum venenum sit calidum, à calidis abstinendum esse : & proinde vomitorium atque clysteres conficiantur *è lacte, aqua hordei, & similibus refrigerantibus.*
2. Ratione qualitatis euidentis, vtimur, *lacte cum portulaca, seminibusque frigidis maioribus, & minoribus*, vt sic & veneni exstinguamus calorem, & vesicæ occurramus. Vtimur etiam diureticis, quorum vi venenum residens in vesica extinguitur : quod fit insessione in decocto aliquo refrigerãte *ex hordeo, lactuca, portulaca.* Expedit etiam *lac & serum in vesicam intermittere.*
3. Postremo probantur alexiteria, vt *oleum liliorum; (t) quod efficacius, oleum cydon. Dioscorides maxime laudat theriacam & mithridatium*, quia conficiuntur è pluribus simplicibus, vt rationi sit consentaneum, esse aliquas proprietates, similes proprietati vesicæ : semper tamen refrigerantia miscenda : quia venenum hoc est calidum. Vnde multum probantur *semina alkekengi : (t) extremitates duarum cantharidum cum lacte tuto exhiberi possunt.*

CAPVT XII.

De rabie canina.

Natura veneni canini.

Enenum caninum Gelen. com. 17. sect. 2. lib. 1. prorhet. vocat hydrophobiam : quod tamen nomen veneno caniuo ab initio non conuenit, sed longe post Auicen. cap. 7. lib. 4. ait : rabiem canis esse conuersionem suæ cõplexionis ad melancholiam malignam & venenosam. Vnde nil aliud intelligit per venenum caninum, quam inquinamentum atrabilare. Est inquinamẽtum: quia affectus est contagiosus & proinde adest putredo. Est 2. hoc inquinamẽtum non fimosum, sed cinerulentum : quia succus putrescens redditur calidior, & producitur ab insigni caliditate, vt in atram vertatur bilem, quæ assata putrescit. Substantia seu forma huius veneni est dissimilis, non tamen summæ actiuitatis : & proinde non est venenum à tota forma, quia nec syncope tam facile oritur, nec sudores frigidi

erumpunt,

Erumpunt, vt in venenis à tota forma fieri solet. Temperamentum est igneum, calidum & siccum, cap. de cancris, l.11. simpl. com. 17. sect. 2. lib. 1. prorhet. Et sane venenum hoc ordine quarto esse calidum, testatur experientia: cum enim dissectum esset monachi cuiusdam cadauer, tria notanda apparuerunt: primo, nulla aderat humiditas aquosa in pericardio, tota erat consumpta ab hoc igneo veneno. Secundo, sinus cordis conspiciebantur aridi, & sanguine prorsus destituti. Tertio, in pericardio portio quædam fuit obseruata ferme combusta, & in puluerem redacta. In definitione ergo sua Auicēnas non proponit naturam & essentiam huius veneni, sed effectus, qui ab hoc veneno in corpore humano & canis producuntur. Per complexionem melancholicam, hic non intelligit temperamentum, quod à contento, id est à succo melancholico, qui frigidus & siccus est, producitur (l.2. de temper. Gal.) sed eam complexionem melancholicā, quæ generare potest succum melancholicum atrabilarem, calidum & siccum. Complexionem a. hanc Auic. malignam statuit, id est, contumacem in habitu, quæ maxima cum difficultate amoueatur: vnde etiam vlcera cacoethe: ratio: quia caliditas in habitum imprimitur, cum qualitates sint summę actiuitatis, & organa etiam sint formæ contrariæ,

Tēperies.

Historia rabie interempti.

Sensit autem Auicen. huiusmodi venena non incontinentia solum agere, sed etiam in contenta: ait enim: accidit creaturæ vt varietur, & accidit eius complexioni vt alteretur. Insinuans igitur actionem huius veneni in contenta, ait, accidere creaturæ vt varietur. Per creaturam intelligit succos; sic enim sanguis cum iecore collatus, creatura est: iecur, creator. Per variationem intelligit, non alterationem solum, sed mutationem formæ & corruptionem. Ista autem corruptio duplex est, primum citra dissolutionem misti: cum sanguis veneno canino corrumpitur, & mutatur in atrabilarem: secundo cum dissolutione misti: quando sanguis veneno ita corrumpitur, vt putrescat, & in cinerulentum inquinamentum dissoluatur. Respiciens autem ad complexionem continentium, ait, accidere complexioni vt alteretur.

Venenum caninum agit in cōtenta & continētia.

Hoc inquinamētum, hoc opus, in cane sequitur actionem læsam, id est, coctionem canis. Hæc autem læditur (cap. 1. l. 4. de symp. caus.) vel læsa facultate, vel ob errorem externum. Læditur & labefactatur facultas ob intemperiem calidam & siccam: & hoc potissimum accidit cani, animali satis calido & sicco, vt facile eius caliditas & siccitas incrementum sumat.

Generatio veneni canini in cane.

mat, & ita hoc venenum producatur. Hoc igitur fieri potest, impedita facultate ob obstructionem, qua plus iusto calor accenditur. Error etiam externus facultatem lædit: quem duplicem Auicennas proponit: nimirum aerem, cibum, & potum. Aere enim tum calido, tum frigido succi redduntur atrabilarij & venefici: calore enim succi, accenduntur: frigore stipantur corpora, vt succi, qui vacuari nequeunt, inflammentur. Hic respicientes Diosc. Aetius, Paulus, aiunt rabiem hanc potissimum inuadere æstate & hyeme: oculos enim hi dirigūt ad generationem huius veneni, & rabiem incipientem. At Auicen. non tantum de incipiente, sed etiam inualescente loquens, addit ver & autumnum, quibus rabies vigere solet: vere enim commouentur succi hyeme geniti: & qui æstate procreati sunt, succedente autumno non possunt diffiari, vnde rabies excitatur. Quoad cibum & potum: ait Auicen. produci hoc venenū, si canis sanguinem putrefactum sorbeat, aut carnes putridas deuoret.

Generatio veneni canini in homine.

Idem dicendum de ortu huius veneni in homine. Quoad læsam facultatem: differentia est inter hominem & canem, quod in hoc frequentius generatur, quoniam caliditas canis facilius intenditur. Præterea venenum caninum magis est deleterium, quam quod interdum in homine ob intemperiem calidiorem generatur. Quantum ad errorem externum potissimum in homine gignitur hoc venenum ob præsentiam virulentiæ caninæ per morsum illatæ, quæ initio exiguæ est copiæ, postea vero agens in sanguinem eum in suam naturam conuertit: vnde fit, vt à cane rabido demorsi, modo post mensem primum, modo post sextum, modo etiā elapso anno, rabidi fiant: quod fit ob variam corporis conditionem. Si enim, verbi gratia, canis eiaculetur virulentiam copiosam & admodum acrem, per morsum: & homo qui mordetur corpus habeat biliosum, præditum succis calidis, qui facile atrabilarij euadunt: tunc breui tempore, etiam vno mense, homo rabidus euadit.

Signa veneni adhuc in corpore latitantis.

Canis rabidi indicia.

Virulentia hæc inter initia, dum adhuc pauca est, & à corde remota, non agit in cor, & proinde signa rabiei nondum vlla apparent. Cognoscitur tamen venenum esse in corpore hominis à cane demorsi: primum è signis rabiei in cane, qui momordit, apparentib. c. 16. lib. de ther. ad Pis. Si enim canis est gracilis, si oculos habet flammeos, toruos & squalidos, si linguam ore continere non potest, si huc & illuc vagatur, auribus pendulis, caput deorsum inclinans, vmbram suam allatrans

latrans, spumam ore ostendens, solus currens, aliis canibus fugientibus, indiscriminatim homines mordere tentans: facile apparet canem esse rabidum, & proin hominem etiam demorsum contagio esse infectum. Praeterea alia quoque secundum Paulum & Aëtium sunt experimenta: Dum enim vulnus adhuc est recens, sumantur nuces, & contusae applicentur vulneri, detineanturque per noctem integram, & exhibeantur gallinis, vt deuorent. Si enim ab harum esu pereunt, venenum latere patebit. Panis etiam secũdum Aëtium applicandus est vulneri, vt sanguine inficiatur, & tunc cani exhibendus: quod si canis nec comedere, nec olfacere velit, in corpore venenum esse statuendum.

Si venenum copiosum est, progressu temporis vehementer agit, & cor occupat: & tunc signa sunt euidentissima, quorum ratio reddi fere nulla potest: timent ergo aquam, & omnem humiditatem, licet aqua non sit praesens: interdum intenditur timor, & oritur imaginatio canis: interdum non intenditur, sed patientes euadunt nauseabundi, adeo vt maxima cum difficultate aquam hauriant: & tandem cum aquam bibunt, illico strangulantur, & pereunt. Ratio ergo videtur talis afferri posse, e cap. 16. lib. 2. de ther. ad Pis. In rabie canina, ob nimiam siccitatem, est indigentia, & proinde quoque desiderium humidi: sed quia rabidi mente sunt alienati, humiditatem despiciunt, & ob delirium auersantur id quod iuuare posset. Vt autem haec melius intelligãtur, quaedam sunt explicanda. *I. Cur homines rabie affecti timeant.* Respõsio. Id fit propter abundantiam succi atrabilarij, à quo vapor ater, melancholicus, ad cerebrum fertur, & spiritum animalem tenebricosum reddit, vnde actio laeditur, ob errorem externum, id est, ob spiritum animalem, tenebricosum redditum. *II. Cur potius aquam timeant, quam aliud obiectum?* Responsio. Quia adest indigentia humidi; vt propterea species humida aquae in cerebrum imprimatur. *III. Cur, si aqua affertur, quandoque intendatur timor: & quandoque nauseabundi euadant?* Responsio. Si aqua praesens non est, timent: praesente ergo aqua magis augetur timor, dum oculis obiicitur. Interdum est recordatio morsus, vt imaginentur adesse canem. Nauseabundi autem euadunt, quia os ventriculi à veneno afficitur, vnde in ore ventriculi sensus quidam tristis excitatur, qui impertitur sensui interiori, estque in causa, vt à cerebro impertiatur vis illa appetens infesta & noxia: vnde queadmodũ si ori ventriculi vis animalis à cerebro

Signa veneni copiosi, iam manifesto agentiis.

Cur rabidi aquam timeant.

bro recte offertur, bonus fit appetit⁹; cui famulatur attractrix ventriculi: ita dum vitiata offertur facultas appetens à cerebro, nausea fit, cui expultrix famulatur: inde fit, vt aquam haustam rursus euomant. *IIII. Qua ratione Auicennas dicat, rabidos aquam bibentes perire. Galenus vero asserat, aquam rabidos iuuare posse, ab ipsis tamen respui?* Responsio. Rabies canina, vel est inter initia, vel in progressu. Si est in initio, aquæ potus iuuare potest. Si in progressu, & timor perdurat: tunc è potu aquæ homines pereunt, quia spiritus vitalis è toto ferme est dissipatus, vt facile & celerrime exstinguatur.

Indicationes. In præsidiis inueniendis, oportet respicere ad Venenum, & ad Corpus, quod venenum admittit. Veneni substantia est euacuáda. Forma requirit bezoartium seu alexiterium: quod feliciter cum vacuantibus coniungitur: nisi enim operatio venefica adimatur, in corpus agit venenum, nec ita facile cedit vacuantibus. Manifestæ veneni qualitates, indicant refrigerans & humectans. Præter venenum, oportet perpendere corpus rabie affectum: in quo ratio habenda & Contentorum, & Continentium. Quantum ad Contenta: oportet toti occurrere: vnde indicatur remediũ euacuans, præsertim succum atrabilarium. Quoad continentia: intemperies calida siccaque, indicat refrigerans & humectans: proprietas autem cordis, requirit medicamentum Cordiale.

Prognostica. Hoc malum curari potest, si homo nondum rabie est affectus: potest enim venenum extirpari, & cordis proprietas roborari. Sed si homo rabie afficitur, & adest timor aquæ: etiamsi omnia adhibeantur, curari nequit. Mentio fit duorũ qui sint sanitati restituti: sed Aëtius inquit, hos non fuisse demorsos à cane, sed ab alio homine: & hi interdum curari possunt, etiam cum incipit aquæ timor.

Venæsect. Materia chirurgica. In morsu canis rabidi, & cuiuscũque animalis venefici, optimum est venam secare, si corpus sit repletum, & venenũ sit dispersum: neque sit tale venenum, quod ratione similitudinis facile ab alio veneno attrahatur: tunc enim venæ sectione non est opus: vt in morsu scorpij, cui sanando applicatur scorpius. Non autem oportet secare venam primo die, sed cum iam venenum dispersum est, ob absentiam medicorum qui inhibere debebant. Ab initio autem venenum in parte vulnerata hærens, indicat euocationem ad superficiem: quod si tunc secetur vena, introducitur venenum.

Laudantur etiam cucurbitulæ & hirudines. Ampliandum est vulnus. Vicinæ partes scarificandæ sunt, vt sanguis egrediatur, & cũ eo venenũ. Locus ferro inurẽdus, & eschara celerrime amouenda, vt cito euocetur venenũ: id quod spatio bidui possumus assequi, vt etiam magnũ escharã euellamus, dũ frequẽter applicamus butyrũ adeo calefactum, quantũ patiens sustinere potest. Apertus autẽ locus per 40. dies seruandus est. Quod si pars demorsa sit exquisiti sensus, hęc adhiberi nequeũt: sed partibus vicinis non demorsis, quæ facilius ferre possunt, prædicta sunt adhibenda: parti autem demorsæ mitia applicari possunt medicaméta, de quibus in materia medicinali. Cum demorsus ministrum habere potest, qui ore exsugat venenum, id non est improbandum: est autem pium, vt fiat citra detrimentum ministri: fiet autem citra noxam, si vlcuscula in ore nulla apparent: & pręterea os ipsius fouendum est oleo, quod venenum hærere non permittit. Vlcus autem satis diu apertum est detinendũ. *Cucurbitula: scarificatio.* *Exsuctio oris.*

Materiæ medicinales sunt Euacuãtes, & Alterãtes. Euacuãs, est Expellens vel Attrahens. Expellens est, quod proprietate recondita ita roborat proprietatẽ corporis nostri, calorẽ & spiritũ, vt hoc venenũ facile expellatur. Huius farinæ est *medicamentum è cancris fluuiatilibus vstis, & puluerisatis.* E cãcris, puta, cauda destitutis, qui vulgo Mollucci dicuntur: Exhibetur hoc ad quantitatem magni cochlearis, quoties primis diebus occurrimus: si vero non primis diebus, est exhibendum ad duo cochlearia. Probatur quoque *alyssum: item, coagulum catuli adhuc lactentis. Ficus syluestris cortex ad* ℨj. *Magna etiam laudantur antidoti, præsertim cum aqua acetosa exhibita.* Hæc tamen medicamenta non sunt exhibenda, quando homo iam rabie afficitur, sed ante illud tempus, & quam primum, nisi quod impediat. *Pharmacia.* *Expellentia.*

Attrahens, qualitate Occulta, aut Manifesta attrahit. Occulta qualitas, similis est vel humoribus, vel veneno canino. Humores enim dum purgantibus euacuantur, simul etiam venenum educitur: vnde probantur *catapotia ex hellebaro, elaterium, veratrum album: item, vehementißima medicamenta, vt antimonium.* Et si corpus non sit ita robustum, vt hæc ferre queat, fiant medicamenta *è sena, polypodio, epithymo, hellebaro nigro.* Hæc autem ab initio vsurpanda non sunt, quia materia est cruda, & venenum tantum est in parte demorsa. Post tres autem dies (: *semper enim præsentia indicantis est respicienda:*) si venenum per corpus sparsum est, pharmacum exhibendum, etiãsi materia nec cocta sit, nec turgeat. Attrahunt etiam quædam similitudine cum vene- *Attrahentia.* 1. 2.

Hhhh

no canino; nimirum *medicamentum è ventre cantharidũ, cũ aquali portione lentium excorticatarum: quod ad ℈ß. per plures dies exhibendũ*, quia præsentia indicantis per plures dies perseuerat: prodest autem hac ratione: cum enim medicamentum ad vesicam perducitur, attrahit venenum, & id cum sanguine excernit, mictu cruento. Inter initia quoque *cantharides loco demorso applicandæ, & præcipitatum quoque applicari potest; vt etiam hepar canis rabidi.*

3 Quædam denique manifesta qualitate attrahunt. Vnde per initia, dum patientes ratione loci affecti nolunt admittere cãtharides, possumus *animalia viua nuper dissecta, parti applicare, vt catulos, columbas, gallinas*: hoc enim calore virulentia euocatur, & dolor mitigatur. Vel hoc imponatur: ℞ *cineris cancri fluuiat. allij, menta, gentiana, aristolochia rotunda ana ℥ij. bacc. lauri, boli Arm. ana ℥j. cum succo mentha fiat emplastrum.* Progressu etiã temporis, cum venenum per corpus dispersum est, probatur *balneum aquæ dulcis calentis*, vt aperiantur pori, & venenum euacuetur.

Alterantia. Materiæ alterantes, agunt qualitate Occulta, aut manifesta. Occulta, quæ modo sunt proposita, quæ vincunt calorem corporis & spiritus, vt venenũ expellatur. Talia possunt esse materiæ expellentes & roborantes: *vt serum, aqua fabrorum, aqua acetosæ & lactucæ.* Hæ aquæ facilè ægris dari possunt, ante timorem aquæ: at cum timoris iam adest principium, insciis ægris danda: quare vas aqua repletum sit occlusum: & arte etiam potest confici vas, in cuius parte superiori sit vinum, in posteriori aqua, vt sic decipiantur. Bibere autem poterunt aquam per fistulam longam, vt sic aquam non intueantur.

Victus. De diæta pauca dicenda. Obest victus tenuis, quia succi redduntur acriores & maligniores: sit igitur mediocris. Cibi interdum acriores, interdum mitiores conueniunt: vnde secundum Actium inter initia *allium* exhiberi potest, non autem temporis progressu, sic enim venenum redderetur efficacius. A potu *vini* abstinendum. Progrediente malo etiam à *theriaca* desistendum: & potius refrigerantibus vtendum. Inter initia, post tridum, aut quatriduum exhibito pharmaco, & secta vena, probatur *agrimonia*, quæ contra virulentiam caninam plurimum valet.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM memorabilium in hac Practica Medica contentorum.

A

cicatrix

crampe,

F

I

N

O

pilularum

sepultura

V

FINIS.

Errata quæ irrepsisse animaduertimus.

Pag. 2.lin.21.est.3.4.autem, pro enim. 9.11.anseris. 10.10. colorem. 14. 13.permistis.19.29.20.19.30.quæ 23.26.tantam.lin.25.proinde.25.11.per-ficariæ. 29. 25. Auerrhoes. 1 excedente. 33.25. at. pro aut. 35.33. quæ 43.1.tantum. 45. 12. agendum.13.in marg. à caussa doloris.48.10.post lin.39. materiam.51.8.subsistentia 53.19.crasis.61.33. oxim.scil. 70.13. anethinum. 77.16. tex. 96.17. 97.5.8.digerentia. 145.33.memoria, pro obliuio.158.10. plantagin. 199.33,collectam.200.6.interius lin.23.comedat. 235.8. ℥ ijß. 260.6.compositionem.276.2.putrefacere. 316.18. inæqualitatem. 341.22. ruptus.343. 2.si os sit. lin. 25. promouere. 352. 36. vt non. 361.38. & 362.44 myringa. Cætera beneuolo Lectori notanda relinquimus.

TYPIS IACOBI ROVSSIN,
IN GRÆCIS ET LATINIS
Typographi Regij.
1596.

